Sırâtımüstakīm

Din, Felsefe, Ulûm, Hukūk, Edebiyâttan ve Siyâsiyâttan ve Bilhassa Gerek Siyâsî ve Gerek İctimâî ve Medenî Ahvâl ve Şuûn-ı İslâmiyye'den Bahseder ve Haftada Bir Neşrolunur.

Cilt 4

Sayı 79 - 104

10 Mart 1910 – 01 Eylül 1910

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور ، درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

صراط مستقیم

۱۳۲۶

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتده و سیاسیاتده و بالخاصه ترکلرک سیاسی و ترکلرک اجتماعی و مدنی احوال و شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیراه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	۸۰	۴۰	غروش
روسیه «	۶،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	۱۷	۹	فرانق

عدد : ۷۹ ۲۸ صفرالخیر ۳۲۸ پنجشنبه ۲۵ شباط ۳۲۵ دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رديه

— ۸ —

فرقان حکیم ، مقدس طانیلان کتب سماویه نسخه‌لری کبی سرایا خطا آلود اولمادقدن بشقه کندیسنده قابل اعتراض اوله‌جق بر نقطه بولنماسی ده شایان دقت و انتباهدر .

مثلا رعد وبرق وصواعق وقوس قزح « علائم سما » بحثلری آچیلنجه عوام ناسك نه‌لر سویله‌دیکی ، نه درلو اوهامه قاپیلدقلری معلومدر . بوکون میلاد عیسانك یکرمنجی عصرنده بولندیغمز حالده اکر بونلره بشنجی ، آلتنجی عصرلرده بولنانلری قیاس ایده‌جك اولورسه‌ك دها کوایج شیلر سویلامش ، دها عجیب اعتقادلرده بولنمش اولدقلرنده اشتباه ایتمه‌یز . بو طاقم خرافاتك بر قسمی کتب سماویه‌یه‌ده درج اولنمشدر . بویله بر شی نیچون قرآن کریمده بولنمیور ، نصل اولمشده محیطی بولنان عناصره تبعاً بونلرك برینی حقیقت ظنیله حضرت محمد « صلعم » قرآنه درج ایتمه‌مش .

اکر مندرجات قرآنیه حاشا افواه اهل کتابدن التقاط ایدلمش معلومات عادیه‌دن عبارت اولسه‌یدی بو درلو افسانه‌لردن خالی قاله بیلیرمیدی ؟

بو رعد و برق کبی حادثات جویه ، سائر عجائب کونیه‌دن‌ده قرآن کریم بحث ایدیور . فقط هرفنه دستور اتخاذ اولنه بیله‌جك حقایق بیلدیریور . مدار طعن طاعنین اوله‌جق هیچ بر شائبه‌دن اثر کورلمیور . مثلا عربلر یالکز خرما آغاجلرنده ذکورت وانوثت ثبوتنی بیلیرلردی . قرآن کریم « ومن کل الثمرات جعل فیها زوجین اثنین » قول شریفیله بوتون نباتات واشجارده ازدواج اثبات ایدییور ، علمای حکمت طبیعیه بیله بونی نه‌قدر مدت صوکرا آکلایه بیلمشلردر .

تحصیل کورمه‌ین آحاد ناس قمرك ضوء ذاتی‌یه مالك اولمادیغنی ، مصباح عالمك یالکز شمسدن عبارت اولدیغنی بیلمك احتمالی وارمیدر ؟

قرآن کریم ایسه دها اوزمانلر « فمحونا آیة اللیل وجعلنا آیة النهار مبصره » نظم جلیلی ایله بو حقیقتی اعلان ایتمشدر . « هو الذی جعل الشمس ضیاءً والقمر نورا » ، « وجعلنا سراجاً وهاجا » کبی آیات جلیله‌ده شمسك بذاته مشرق ، نور قمرك انعکاس ایله حاصل اولمسنی اشعار ایتمکده‌در .

کذلك اوزمانلرده شمسك مرکز عالم اولمسنی ، کرهٔ ارضك دوراننده بولنمسنی اعتقاد ایدن وارمیدی که اونك افاده‌سنه بناءً قرآن کریمده « وتری الجبال تحسبها جامدة وهی تمر مر السحاب صنع الله الذی اتقن کل شیء » آیت جلیله‌سی بولنسون (قول اصحه کوره بو آیت کریمه ـ اکثر مفسرینك توهم ایتدکلری کبی ـ احوال قیامت بیاننه دائر دکلدر . چونکه « تحسبها جامدة » قول شریفی مقام تهویل وتخویفه مناسب اولمادیغی کبی « صنع الله الذی اتقن کل شیء » تعبیر عالیسی‌ده موقع اهلاك وافنایه ملایم دوشمز .)

بو قبیلدن اولان « والنهار اذا جلاها واللیل اذا یغشاها » نظم شریفی‌ده مفسرین کرامی خیلی زمان اتعاب ایتمشدی . چونکه او دورلرده سیر وحرکتیله شمسك نهاری تجلیه وتشکیل ایتمکده اولسی ظن اولنیوردی ، دوران ارض ایله حصول بولان نهارك بزه شمسی تجلیه وابراز ایتمسی ، لیلك‌ده اونی غاشی وساتر اولسی عین حقیقت

اولدیغنی بیلمك شمسك مركز عالم اولدیغنی بیلمكه توقف ایدردی.

كذلك تحصیل علومدن بی‌بهره اولان كیمسه‌لردن جرم قمرك مشاهده اولنان تشكلات مختلفه‌سی حجمنك كوچولوب بیومكدن اولمسندن دكل! بلكه شمسه نسبتله اختلاف منازلندن ناشی اولمسنی جزم ایده‌جك برفرد تصور اولنه‌بیلیرمی كه «وقدره منازل لتعلموا عدد السنین والحساب» نظم جلیلنده افادهٔ قطعیه اویله برشخصدن استماعله اولمق توهم ایدیله بیلسون.

عوام ناس یغمورك جنتدن ویا ملكوت اعلادن یاخود باشقه برعالمدن نزول ایتمكده اولمسنی اعتقاد ایدرلر. ابخرهٔ متصاعده‌دن تكون صورتیله حصول بولمسنه حالا قناعت ایتمیورلر. قرآن كریم ایسه (اخرج منها ماءها ومرعاها والجبال ارساها) فرمودهٔ ربانیسیله بلا استثنا بوتون میاهك دكیزلری وكولاری محتوی بولنان اعماق ارضدن خروجنی صراحةً بیلدیریور. «وانزلنا من المعصرات ماءً ثجاجا» كبی آیات قرآنیه‌ده صورت تكوننه دائر اشارتی حاویدر. [۱]

بونلردن بشقه ـ كوا كی مرحوم تصریح ایلدیكی وجهله ـ حیات اشیانك ماء تبلور ایله (مراد؛ هوانی تشكیل ایدن مولد الماء اولمق كركدر) حدوثی، ارضك سمادن انفتاقی، وقابل انتقاص اولمسیله قمرك اوندن انفصالی، بوتون كائناتده مستمر اولان شخوص وهبوطدن حركت دائمه حصولی، تركیبات كیمائیه‌ده ضبط مقادیرك اهمیتی؛ عالم كونك اثیر ایله امتلاسی واونك مادهٔ كائنات اولمسی وبخار والكتریق ایله مراكب بریه وبحریه‌نك حركت ایتمسی، طبقات ارضیه‌نك یدی قسمه منقسم اولمسی كبی بر طاقم دساتیر فنیه‌ده آیات آتیه اشاراتندن مستبان اولمقده‌در.

(استعیذ بالله) «وجعلنا من الماء كل شیء حی» «ان السماوات والارض كانتا رتقاً ففتقناهما»، «افلا یرون انا نأتی الارض ننقصها من اطرافها»، «كل فی فلك یسبحون» [۲] «وكل شیء عنده بمقدار»، «ثم استوی الی السماء وهی دخان»، «وآیة لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلك المشحون وخلقنالهم من مثله مایركبون» «ومن الارض مثلهن الخ» بواشاراتك اكثریسی هركسه، بعضیسی‌ده یالكز اربابنه منجلی اولمقده‌در.

اعجاز قرآن مبیننده اشتباه ایدنلر بر آز انصاف ایدوب دوشونملیدرلر كه دور جاهلیتده ناشی بر امی ذاتك كلامنده بو مرتبه دقت، صدق افاده واوزمانلرجه معروف ومعمول علیه اولمیان مسائل علمیه‌یه دائر بی‌نهایه اشارات ورموز عالیه بولنمق قابل اولورمی؟

یالكز عوام دكل! خواص بشر بیله تغیرات عالمك وجود خالقه اعظم برهان اولمسنی دوشونمه‌دكلری هنكام جهالتده فرقان حكیم اختلاف لیل ونهار ایله، شروق وافول كبی حركات اجرام سماویه ایله بوعقیدهٔ جلیله‌یه استشهاد ایدییوردی. الحاصل قرآن كریم كندینه خاص اولان او تعبیرات اعجازكارانه ایله اویله حكم بالغه واحكام صحیحه وعالیه‌یی احتوا ایدییوركه دكل برذات امی احیاناً ملاقاتی فرض اولنان جهلای انامدن استعانه ایله بلكه اكابر حكما واساتذهٔ علوم سنه‌لرجه قفا یاناتسه‌لر نه او معانیٔ دقیقه دستورلرینی وضع ایده‌بیلیرلر، نه‌ده او موجز ومتین تعبیرلر ایله افادهٔ مرامه قادر اوله‌بیلیرلر.

مع هذا بالكلیه چیغیردن چیقمش اولان امم واقوامی طریق هدایته سوق ایتمك، اخلاق وحسیات عمومیه جهتندن تاریخ عالمده مثلی غیر مسبوق برانقلاب عظیم وجوده كتیرمك قولای بر ایش اولمدیغی‌ده میدانده‌در. یالكز لدی الایجاب پارلاق سوزسویله‌مك، تأمین سعادت بشریه‌یه مدار اوله‌جق قوانین تنظیم ایتمك ایله مقصد حصول بولماز، بلكه جهلای خلقه مرام آكلاتمق، مستبدان دورانك صولت ونفوذلرینی قیره‌بیلمك ایچون غایت متین وجدی داورانمق ایله برابر سرائر امور بواحواله مطلع وبالجمله مكارم اخلاقی جامع بولنمق وممتنع الزوال براستنادگاه قوی سایه‌سنده سلامت عاقبت واحراز مظفریتدن‌ده امین اولمق لازمدر.

بوحالده اك بیوك حكیم محقق؛ فیلسوف مدقق طانیلان برذات قرآن كریمده اولدیغی كبی تلخیص مسائل واو سیاق اوزره تقریر دلائل ایدرك عقائد واعمالك اك كزیده‌لرینی حاوی بویله بردین عالی تأسیسیله مكلف قلنسه، رسول اكرم حضرتلری كبی ارشاد عباد بابنده سیاست كامله وحكمت بالغه تعقیب ایدرك هیچ بر قالصو یاپمه‌رق، ذره قدر خطاده بولنمیه‌رق مستقبله دائر اخبارات غیبیه‌ده بولنمق ومعاصرلرینك آكاه اولمادقلری بعض دقائق فنیه اورته‌یه قویمق، هم‌ده بوتون كلمات اساسیه‌سی قابل تنظیر اولمیه‌جق براسلوب بدیع وعالی اوزره اولمق شرط ایدلسه، بونكله برابر طوته‌جنی مسلكك آز مدت ظرفنده افكار عمومیه‌یی قاپلایه‌رق قوجه بر امتك عادات واطوارینی، بوتون حالات ومشوارینی تبدیل ایله اك عالی برطرزه ارجاع ایتمسی. مثلا یكدیكرینه عدو وخصم اولان اقوامك عداوت وخصومتلری مبدل الفت وصداقت، اوهامه طپان بی‌وایه‌لرك علوم حقیقیه‌ده حائز مهارت اولمسی وبوسایه‌ده جماه‌سنك حضیض ذل وهواندن اوج اعلای عز ومفخرته ترقی وتعالی ایتمسی كبی جالب حیرت عظیمه اوله‌جق بی‌نهایه مآثر عالیه تجلی وتوالیسی مطالبه اولنسه عجبا بوقبود وشرائط ایله مشروط بولنان تكلیف واقعی قبوله جرأتمی كوستریر. یوقسه اعتراف عجز ایله اعتذاردمی بولنور؟

بلا اشتباه لاحق اوله‌جق محجوبیتی، حرمان وخیبتی دوشونورسه بویله طاقت بشریه فوقنده بولنان تكلیفه موافقت ایتمیه‌جكی امر آشكاردر.

بناءً علی ذلك حلیهٔ انصاف وعرفاندن عاطل اولمیان ارباب

[۱] سمانك مبدء انزال مطر اولمسنه دلالت ایدن آیتلرده «سما» لفظی مبدء اقرب اولان سحاب ویا علی الاطلاق جهت علو ایله تفسیر اولنمقده‌در. تفصیل مبحث رسالهٔ حمیدیه ترجمه‌سنه مراجعتله معلوم اولور صحیفه ۱۱۵، جلد ۳

[۲] بو «كل» كلمه‌سی یالكز شمس وقمره خاص دكلدر! بلكه «وآیة لهم الارض» نظم شریفندن اعتباراً مذكور اولان اجرامك كافه‌سنه مصروفدر. بناءً علیه آیت مذكوره‌ده دوران ارضه دلالت ایتمكده‌در. نصل كه اوست طرفنده‌كی «والشمس تجری لمستقرلها» قول كریمی‌ده شمسك مركز عالم اولمسنه شهادت ایدییور. یقین زمانده طبع اولنه‌جق «فیوضات قلب قرآن» تفسیرنده ایضاحات كافیه كوروله‌جكدر.

بصائرك اعترافلريله تحقق ايدركه جاهليت دورنده ، عبدهٔ اصنام آره‌سنده تربی ايتمش ، حق ايله باطل وصادق ايله كاذب بيننی فرق وتمييزه مدار اوله‌جق معلومات مكتسبه‌دن خالی ، اطراف واكنافی انواع خرافات ايله مالی بولنان نبی ذيشانمز حضرتلری وحی ورسالتله تأييدات ربانيه‌يه مقارن اولمه‌لردی يوقاريدن بری تعداد ايتديكمز موفقيات خارقه‌نك هيچ برينه مظهر اوله‌مازلردی .

سير وشمائل نبويه ، اخلاق وسجايای محمديه‌ده كاملاً خوارقدن عد اولنمغه شايانددر ، حتی اول درجه عالی ومحيرالعقولدركه هيئت مجموعه‌سی اعتباريله نظر مطالعه‌يه آلندقده نبوت ورسالت اثباتنه آيری آيری حجج ساطعه تشكيل ايدر . معجزات سائره ملاحظه‌سنه حاجت براقماز .

مثلا سطوت اسلاميه آفاق جهانی قاپلايوب نام پاكی ياد اولدقجه ملوك اطراف ، جبابرهٔ عالم استيلای مهابتله ابراز خضوعه مبادرت ايلدكلری هنكامده بيله سلطان انبيا افندمزده ذره قدر آثار جبروت مشاهده ايدلمه‌مش ، توسع ممالك وتكثر غنائم ايله برابر زهد وقناعتدن فراغت بيورمامشدر .

هر يرده نفوذلری جاری اولديغی اثناده دخی عفو وحلم وسماحت وكرملری تغير دكل ، تزايد ايتمش ، نفسی ايچون كيمسه‌يه غضب وحدت ، ملاذ شهوانيه‌يه اصلا رغبت كوسترمه‌مشدر . ارتحال همايونلرنده ترك ايتدكلری اموال قيمت ذاتيه‌يی حائز اولميان برقاچ پارچه شيدن عبارت اولوب اونلرك‌ده تصدق اولنمسنی وصيت بيورمشيدی .

كنجلك هنكامنی ، يكرمی بش سنه‌لك زمانی اختيار برقادينله [۳] امرار ايتدی . بومدت ظرفنده بشقه زوجه‌سی يوق ايدی . صوكراكی ازواج طاهرات ايچنده باكره اوله‌رق يالكز حضرت عائشهٔ صديقه تزوج بيورلمش ايدی . اوده محضا پدری ابوبكر حضرتلرينه ابراز توجه ومحبت مقصديله . حتی هنوز جلب رغبت ايده‌جك برسنه ايرمه‌دن عقد اولنمش ، برقاچ سنه صوكرا خانهٔ سعادته آلنمشدر . حضرت عمرك كريمه‌لری جناب حفصه‌ده طول قالديغی صرده بومصلحته مبنی تزوج بيورلدی . اكر خصمای دين احمدينك ارجاف واشاعه ايتدكلری كبی تعدد ازواج طاهراته داعی اولان شی « حاشا » مقصد شهوانی‌يه توسلدن عبارت اولسه‌يدی اونلری علی العاده ثيبه ومسنه قادينلر دكل ، بلكه الك حسنا وغايت دلربا بكره‌لر تشكيل ايتمك اقتضا ايتمزميدی ؟

قدسيت ونزاهتلری بودرجهٔ بالاترينه بالغ اولان برذات ملائكسمات حقنده دعوای نبوتله لذائذ دنيويه ومنافع ذاتيه‌دن برشيئه توسل مقصدی اسنادينه جرأت ايدن ارباب اعتساف ذره قدر حيا وانصاف صاحبی اولسه‌لردی بوكستاخلقده بولنمازلردی . [٤]

[۳] خديجة الكبری رضی الله عنها ايله . چونكه مشارالیها قرق ياشنه وارمش ايكن نبوتدن اون بش سنه اقدم بوشرف ازدواجی احراز ايتمش . نبوتك اوننجی سنه‌سنه قدرده برحيات قالمشدر . ديكر ازواج پاكيزهٔ رسالتده هپ برحكمت ومصلحته بناءً تزوج بيورلمشلردر . شويله‌كه دين اسلامه كيروب مسنه‌لكی حسبيله تزوجنه كيمسه رغبت ايتمه‌مسی حسبيله حاميسز قالان جناب (سوده) ، زوجنك وقوع شهادتنه مبنی پك زياده تأثر ايتديكی استخبار بيورلمسی اوزرينه (زينب بنت خزيمه) ؛ قبول اسلاميتی ايله عائله‌سنی كوجندرمش واختيار هجرت ايدوب ديار حبشه‌ده زوجی وفات ايتمش اولسندن طولايی (ام حبيبه بنت ابی سفيان) ، كذلك زوجی وفات ايدوب اوچ يتيم ايله بيكس قالمسنه بناءً (ام سلمه) ، بعض اسباب سياسيه‌يه رعايةً (جويريه وصفيه) ، صره‌سی كلنجه ايضاحات كافيه اعطا اولنه‌جنی وجهله برعادت جاهليه‌يی رفع وابطال حكمتنه مبنی (زينب بنت جحش) رضی الله عنهن اجمعين حضراتی شرف عالی العال ازدواجی احراز ايتمشلردر .

[٤] سلطان انبيا افنديمز حضرتلری هيچ برخصوصده كنديله واهل بيتنه خاص برمنفعت كوزتمه‌مشلردر . ذات رسالتپناهيلرينه وارد وواصل اولان اموال واملاكك اهل بيت وازواجنه كفايت مقدارندن ماعداسنی ارباب فقر وفاقه‌يه انفاق بيورمق دأب سعادتلری اولديغی تواتراً منقولدر . بوندن طولايی داربقايه ارتحال همايونلری وقوعنده اولاد وعيالرينه نه آلتون نه كموش اصلا برشی ميراث براقادی . منقولاته دائر مخلفات سنيه‌لرينی كاملاً تصدق وعقارات قبيلندن اولانلری‌ده فی سبيل الله وقف ايلدی . بيت‌المالدن نفقات ضروريه‌لری وبرلك بابنده ازواج طاهراتی اصحاب كرامنك عيال وازواجنه مساوی قلدی . حقلرنده مادی برفرق كوزتمدی .

مقام جليل خلافتی كندی ذريتندن ويا اقرباسندن هيچ بركيمسه‌يه وصيت بيورمدی . اكر موافق حكمت كوره‌رك بويله برنص صريح تبليغ واعلان ايده‌جك اولسه‌يدی هيچ كيمسه مخالفت ايده‌مزدی . كندی افراد عشيرتنه سلطنت تشكيلنی اصلا مراد بيورمدقلرينه بوندن بشقه شاهدلرده واردركه اول حضرت دائما اقارب واصحابنه مناصب دنيويه‌يه رغبت ايتمه‌مك وتعين ايتمدكجه حاكميت سوداسنده بولنمامق جهتلرينی توصيه ايدر وممكن اولديغی قدر ولايت امور عامه‌دن محترز ايتملرينی امر بيوررلردی . (رسالهٔ حميديه)

مناسترلی اسماعيل حقی

صفحات حياتدن :

كوسه امام

— قارداشم علی شوقی افندی خواجه‌يه —

عامی آز . كوركوسی چوق ، فطرتی يوكسك برامام
طانيرم بن ، كه حياتنده طانيتمشدی بابام .
« كيم بيلير ، شيمدی نه عالمده بنم شانلی كوسه‌م ؟
كورمدم اوچ سنه‌در ، باری كيدوب بركورسه‌م ... »
ديه‌رك دون كيجه كوچ حال ايله بولدم أوينی .
قوجه انسان ! نه شطارتله قبول ايتدی بنی :
— كل آيول كل ، خواجه زاده‌م ، بزی احيا ايتدك ...
نه كرامتجه تصادف ! سنی آكدقدی دمين .
قهوه‌لر ، ناركيله‌لر ، انفيه‌لر ، شربتلر ؛
روحی لبريز صفا ايليه‌جك صحبتلر ،
هپسی مبذول ايدی مجلسده . نه اعلا ! ديركن ،
قاپی شدتله چالينمازمی ؟
— باقيك كيم ؟ ذاتاً
أودكل ، خان كبی برشی ! كيجه كوندوز ايشلر ..
كوندرك قهوه‌يه ، عاصم ، كلن ارككسه اكر .
— احمدك آنه‌سی كلمش ..
— نصل احمد ، اوغلم ؟

— هانی بزده ایدی بوکون ..

— ها ! کوچوك احمد .. معلوم.

بزه عائد دکل اویله ایسه .. خبر ویر ایچری .

— کیر ، دیدم ایسته‌میور ؛ سن بکا کوندر پدری ،

دییه اصرار ایدییور .

— کیرسه‌که همشیره‌خانم !

— وارمایك اوستمه !

— نه‌ك وار آقوزوم ، اکلایه‌لم ؟

— نه‌قفام قالدی دایاقدن ، نه‌کوزم، هپ شیشدی .

قارشی قویسه ایدم اکر مطلق ایشم بیتمشدی .

آغلادم ، مرحمت ایت ، یاپمه دیدم .. کیم دیکلر !

بوشامقمش بنی دوندن بری افکاری مکر .

اوچ چوجوق آنه‌سی ، امزیکلی قادین تك باشنه

قوجه یه‌رخانه‌یی سیلسین‌ده ، سوپورسون‌ده سکا،

ینه سن بیلمه‌رك ظالم اونك قیمتنی ،

ده‌نه بچاره‌ده قالقوب قولکك قوتنی !

— طورقیزم ، اغلامه سن، شیمدی خبر کوندریرم ؛

قاری دوکمك نه‌قولایمش ! اوکا بن کوستریرم .

— چاغیرك بکجی‌یی !

— احسان بکی بیلدك یا، ممش ؟

هادی گیت شیمدی گتیر ..

— قهووده‌یوق ،

— اوده‌ایمش ،

شیمدی گلسین .

— گله‌مم ، گندیسی گلسین ! دیدی.

— یا !

بن گیدرسه‌م ایی قاچماز ! هادی گیت سویله اوکا :

شیمدی گلسین !

— نه کبارلق بوبکم ؟ بردعوت

یتمیور ، اویله‌می ؟

— یورغوندم افندم‌ده ...

— اوت ،

خبر آلدق .. او فقط سزجه بویوك برشیمی ؟

اون قادین دوکسه یورولماز ، بنم احسان بکمی

بیلیرم بن نه طوسوندر !

— خواجه ، باق ، بن قیزارم !

سزه خلط ایتمه دوشر .. دوکمش ایسه‌م کندی قاریم .

کیفم ایستر دوکرم ، سن دییه‌مزسك : « دوکمه ! »

بوتجاوز صاییلیر طوغروسی حیثیتمه ...

— هانکی حیثیتك اوغلم ؟ اوده وارمش دیسه‌که !

بکمك شمدیکی حیثیت موهومه‌سنه

دییه‌جك یوق .. یالکز راحت آرارلرسه اکر ،

بویله کلفتلی قیود آلتنه هیچ کیرمسه‌لر !

— سن امام ، صاچمه‌لیورسك .. یتشیر آرتق طور !

نی اصرار ایله دعوتده‌کی مقصد بومیدر ؟

— حرمك کلدی دمین اغلایه‌رق ، صیزلایه‌رق ...

— کوزی چیقسین دوموزك ، یاطلاسین ایسترسه ، براق !

— دوکه‌جکسك ، نه بوشارسك ؟ بوشادك ، دوکمك نه ؟

هم کناه ، هم‌ده عیب ...

— باقه اونك سن سوزینه ،

نه دوموزدر اونی بیلسه‌ك !

— نه‌سی وار ، خیرسیزمی ؟

یوقسه یوزسزمی ؟

— دکل هیچ بری .. لکن جانی

صیقدی اقشام « ایده‌مم ، اوستمه اولمه ! » دییه .

نه دیمك ! درده قدر اولیرم بن ، دیه‌یه

قالمه‌دن باشلادی شرتلکه ... قیزمازمی قفام ؟

— قوصدینك هرزه‌یی یوتسون دییه ، هی سرسم آدام !

دوکیورسك ، بوشایورسك ایلك اوکسوز قیزینی ..

حقلی برکره یا ! انسان قارینك حقسزینی

بوشاماز ...

— اماده یاپدك ! یا شریعت نه ایچون

بزه اولنمه‌یی تا درده قدر امر ایتسین ؟

ایکی آلسه‌م نه چیقار سایهٔ حریتده ؟

بوشامشسه‌م جانم ایستر بوشارم البته !

ایشته میدانده کتاب ! هم آلیرز ، هم بوشارز !

— طاره کلدکمی ، شریعت ! صوص اوغلان اذعانسز !

نه زمان جامعه کیردك ؟ هانی تك برخیرك ؟

برقیزیل باشله سنك وارمیدر آیریك ، غیریك !

آغزی میخانه‌یه رحمت اوقودورکن ، هله باق ،

بکا کلش‌ده شریعتجی کسیلمش ... آواناق !

هانکی برسیئه یوق دفتر اعمالکده ؟

وارمی انسانلغه دائر برایش افعالکده ؟

مسلمانلقده شریعت بونی امر ایتمش ایمش :

هم آلیر ، هم‌ده بوشارمش نه قدر ساده برایش :

قاری تطلیقی ایچون باق نه دییور پیغمبر :

« برطلاق اولدیمی دنیاده سمالر تیترر ! »

ایکی اولنسه نه وارمش ... بو ینیر هرزه‌میدر ؟

واقعا بعضاً اولور درده قدر اوله‌نیلیر ،

بو کیمك خرجی، آسرسم، هله برکره دوشون !
تك قادین چوق سکا امثال اولان ارککلر ایچون .
هانی ثروت ؟ هانی صحت ؟ نه آرارسه‌ك مفقود ،
طام طاقیر برکیسه وار اورته‌ده ، برصیصقه وجود !
سن دعا ایت که « شریعت ! » دییور أوده قاریك :
یوقسه ، بوینکده بو کون زورجه کزردك یولارك !
قاری ایش کوره‌مه‌جك ؛ وارسه پیچك باقایه‌جق ؛
چاماشیر ، تخته ، یمك طورسون ، آتش یاقایه‌جق .
بونلرك هپسنی یاپه‌جق سکا عائد « شرعاً ! »
چوجوق امزیرمه‌یه حتی اوله‌جق برسود آناك !
توشارم ، أولنیرم بحثنی آرتق قاپاده ،
حق نه ویردیسه ییوب خوش کچینك برآراده .
آل کوتور هایدی !

قیزم کل .. هله باق ، کل دییورم !
خاطرم یوقمی ؟ عنادلق ایی اولماز یاوروم ..
سویلدم یاپمایه‌جق بردها .. محجوب اولش ..
بویله شیلر اولاغاندر ..
— نه دیسه‌م هپسی‌ده بوش !
بونم آلنمه برکره یازیلمش ..
— اویله !
— غازی کوسترسه‌که عاصم ! کیدیکمز دولته .

— کیتدیلر نه ایسه .. دعا ایت که اوجوز قورتولدك ؛
بعضی دعوالر اولور قیش کیجه‌سندنده اوزون !
دیکله‌دك ، کوردك آ اوغلم نه بوزوق تربیه‌مز !
نه یاپوب یاپملی انسانلغی اوکرتملی‌یز .
بو اوکوز قومی اویاندیرماده‌در وارسه فلاح :
هانکی برملته باقسه‌ك اویانیق .. چونکه صباح !
هله بیچاره شریعت ، نه کوزل آلت شر
اولیور ملعنت اربابنه دوشمشسه اکر !
کولکه‌سندن بیله قورقوب باغیران براودلك ،
اوتوز اوچ ییل بزی قورقوتدی « شریعت ! » دییه‌رك .
وحدتی مخلصکمز .. الده عصا ، چیقدی حریف ،
برآلای ضابطی کسدیردی . سبب ؟ « شرع شریف ! » ،
قاری دوکمش ، بوشامش ... « امر الٓهی » نه‌دینیر ؟
بونلرك هپسی امین اول که جهالتندر .
بکا صور مملکتك حالنی بن سویلیه‌یم :
بر امام ، چونکه ، بیلیر أولری .. ها ! برده هکیم .
کل نکاح قی ، دیه‌سینلر دییه بعضاً قاچارم .
دوکون اولمازمی ، کلیرلرده بوتون قومشولرم :
ینه قوندك خواجه ! دیرلر ؛ اونی بیامزلرکه ،
دها ممنون اوله جقدم او دوکونسز بلکه .
زرده قارشیمده طورور قانلی یمك طوریله ؛
اوکسوز آغلار صانیرم چانغی‌یی طویدم‌می هله !
بونه‌دن ؟ چونکه نکاحك صوکی ارکچ یاطلاق ،
یاخود آقشامکی کلنلر کبی خیر کور یاشامق !
دوکون اولسه‌یدی نه اعلا ایدی تك برده ،
آیریلق فصلی‌ده وار صوکره بونك محکمه‌ده !
نه قادینلر ، نه سفالت طوغورانلر کورورز ؛
ایشته بیکلرجه چوجوق ، هم بابا صاغ ، هم اوکسوز !
اوچ صنف خلقه ایچم پارچه‌لانیر ، هم نه قدر !
اختیارلر ، قاریلر ، برده کوچوکلر ؛ بونلر
مرحمت کورملی ، یوز کورملی انسانلردن ؛
یوقسه، انسانلغی بیلمم نصل آکلار انسان ؟

سوزی برپارچه اوزاتدمسه‌ده ، اوغلم ، خوش کور !
هرزمان دردیمی دوکمك بکا زیرا کوجدر :
کیمسه سویلتمیور آرتق بزی باق سن درده !
« مستبد ! » دامغاسی وار شیمدی بوتون اللرده .
برفنالق کوره‌رك ، یاپمه ، دیسه‌ك آنکه تا
اینیور خط جلیسیله حمیدی طغرا !
ایشته کوردك یا ، حریف «سایهٔ حریتده»
دیه‌رك باشلایه‌جق هرنه‌دیسه‌ك تهدیده !
اسکیدن واردی یامیدانده کزن اینسزلر :
هانی بر « سایهٔ شاهانه » چکوب هر بوقی یر !
اونلرك برچوغی احرارعظام اولدی بوکون ؛
مستبد ؛ ناه قفا بزلر .. کرم ایت ، حالی دوشون !
بوجهالت یورومز ؛ عصره باقك: عصرعلوم !
باشلایك تربیه‌یه عائله‌لردن ، اوغلم .
ساده حریتی اعلان ایله برشی چیقماز ؛
فکر حریتی هضم ایتدیریکمز خلقه براز .

محمد عاکف

مدرسه‌لرك اصلاحی

عثمانلی رجال دولتنك صوك دورلرده وعلی الخصوص وقعهٔ خیریه‌دن صوکره ایتدکلری خطالرك فکرمجه اك بویوکی مدرسه‌لری اهمال ایلملری اولمشدر . فاتحك ، قانونینك مدرسه‌لره وضع ایتدکلری اساس ونظاملر کیتدکجه استکمال اولنه‌جغنه ، درس وکیلی خالص افندی حضرتلرینك جدآموثوق ، متین ومملو نطقلرنده بویوردقلری کبی علی حاله بیله محافظه قلنه‌میه‌رق ، تدنی وانحطاطه محکوم براقلمشدر . محمود ثانی وخلفلری زماننده عثمانلی دولتنك سیاسی واجتماعی تشکیلاتی باشدن آیاغه تجدید واصلاح ایدیلکله اوغراشیلورکن ، مدرسه‌لره

دائر جدی بر تشبث کوریلیور . عثمانلی جمعیتنده معارف یکی باشدن، یکی تملر اوزرینه تأسیس وتنظیم اولنمق ایسته‌نلیور . مدرسه‌لرك وارلغی اونودلش کبیدر . دها طوغریسی مدرسه‌لر ، صرف دین اوکرنمه‌یه مخصوص مؤسسات اعتبار ایدیله‌رك علوم حاضره‌نك تدریسی ایچون بوسبوتون آیری تشکیلاتك لزومنه اینانلمشدر .

حالبوکه ، معلوم اولدیغی اوزره ، اسلام مدرسه‌لرنده معین بر زمانده بیلنمش بالجمله علوم وتطبیقاتی تدریس اولنوردی؛ اصل مدرسه‌لر بر نوع دارالفنونلر (اونیوه رسیته‌لر) اولوب، طلبه‌یی اونلره ایصال ایتمك اوزره اعدادی وابتدائی درجه‌لی مکتب ومدرسه‌لرده وارایدی. مسلمانلر ابتدالری ، ضبط واستیلا ایلدکلری ممالك متمدنه‌ده بولونان دارالتدریسلری خیلیدن خیلی‌یه اصلاح ایدوب، الیوم اسلام مملکتلرینك هپسنده کوردیکمز تشکیلات تدریسیه‌یی وجوده کتیرمشلردی . قرون وسطاده اوروپا اقوامی‌ده اسلام مدرسه‌لرندن اورنك آلارق کندی قوللەژو اونیوه رسیته‌لرینی ترتیب وتنظیم ایلمشلردی . حتی شمدی بیله اوروپا اونیوه رسیته‌لری بر چوق جهتلردن اسلام مدرسه‌لرینه بکزر. اوروپا دارالفنونلرینك بعضیلری قرون وسطادن قالمه اسکی بنالرینی واوبنالرك بللی باشلی تقسیماتنی بیله محافظه ایتمشلردر. بالذات زیارت ایتدیکم قره قووی اونیوه رسیته‌سنك اسکی بناسی ، بزم اسلام مدرسه‌لرینك عینیدر. اورتاده طاش دوشه‌لی اوستی آچیق قوجه بر میدان ، اطرافده رواقلرله حجره‌لر ، بر کوشه‌ده درسخانه.. فرقی انجق طرز معماریسنك عرب ویا فرس وبیزانس قاریشیق عرب اولمایوب غوتیق بولنیشی ، برده شادروان یرینه مدرسه‌نك دهات مدرسه‌یندن قوپرنیکك هیکلی رکز ایدلمش اولیشیدر . اوکسفوردر وکمبریچ دارالفنونلرینی کزن بر ارقداشم اونلرك‌ده خارجی اشکالی، ظاهری ترتیباتی اسلام مدرسه‌لرینه پك بکزه‌دیکنی نقل ایلشدی . اوروپا دارالفنونلرینك چوغنده مدرسلر بزده‌کی کسوهٔ علمیه‌یی آندیریر، قرون وسطادن قالمه بر نوع جبه وسرپوش کیه‌رك درسه کیررلر . بواوقدر منتشردرکه فرانسزلرکبی اسکی عادتلری کوکندن سیلوب سوپورمه‌یی سوه‌ن بر خلقك مدرسه‌لرنده بیله قالمشدر . زمانمز اوروپا دارالفنونلرینك اسلام مدرسه‌لرینه جهت مشابهتی دها اساسلیجه خصوصلرده دخی مشهوددر : مثلا شمدی اوروپا دارالفنونلری ، علی الاکثر ، الهیات ، فلسفه یاخود ادبیات ، علوم ویا ریاضیات وطبیعیات ، حقوق، طب دنیلن بش شعبه‌یه آیریلیورلر . عینی تقسیماتی، اهمیتسز فرقلرله اسکی اسلام مدرسه‌لرنده‌ده بولورز . اصول تدریسك بیله بعض طرفلری عینیدر : مثلا سوربونده بر پروفسور ، طبقی فاتح‌ده‌کی بر مدرس کبی کرسئ تدریسه چیقار، بر . الی ایکی ساعت بوتون طلاقتنی کوسترمك اوزره، اطرافنه حلقه اوله‌رق طوپلانمش طلبه وعامه‌یه تقریرده بولونور. بوقلمه ایدلمز ،خارجدن کلوب دیکله‌ینه ممانعت اولونماز. بعض شعبه‌لرك سنوی امتحانلری یوقدر . درسلر اویله صیقی بر چارچیوه ایچنه صیقشدیرلمش دکلدر ؛ مدرسلر جمعیتنك رضا وتصدیقی شرطیله هرهانکی بر عالم کلوب بر درس آچه‌بیلور .

اکمال تحصیل ایچون بزم اجازتلر اصول ودرجاتی حالا باقیدر . الك عالی رتبهٔ علمیه‌یی اخذ ایچون تألیف ومناظره (thése disqut_e) ایسته‌نیلور ؛ علمی رتبه‌لر ایسه ، اکثر ممالکده اشاغیدن یوقارییه طوغری ملازم (Bachelier) مدرس (Magistre = Licencié) مجتهد، فقیه ویاقدوة العلماء المحققین (Docteur) دیه اوچه بولنور.

لکن بوتون بومشابهتلرله برابر ، زمانمز اوروپا دارالفنونلریله اسلام مدرسه‌لری آراسنده غایت عظیم فرقلرده واردر . بنالری قرون وسطادن قالمه اونیوه‌رسیته‌لره کیریلورسه ، تشکیلات وتدریساتی حقنده هنوز هیچ بر فکر حاصل ایتمه‌دن اول ، یالکز منظرهٔ خارجیه‌سی بیله اوفرقی درحال کوزه چاربدیریر : بونلر معمور ، شن وتمیزدر ؛ بزم دارالفنونلرده‌کی کبی بوزوق دوشه‌مه‌لر ، دوکولمش صیوالر ، چانلامش کمر، وقبه‌لر کورنمز. بر آز کیزلی کوشه دبوجاقلری مزبله‌یه دونمه‌مشدر ، هر حجره اوکنده بوغی چیقان بر پلاو تجره‌سی قاینامز .. حجره‌لره کیریلورسه اواسکی غوتیق کارکیرك ایچی ، یکرمنجی عصر کنجنك اسباب حضور واستراحتنی تماماً تأمین ایده‌جك وجهله دوشه‌نوب دایانمش اولدیغی کوریلور، نفیس موبیلیه‌لر، لوحه‌لر، الکتریق ... هر شی اوراده واردر . [*] حاصلی قرون وسطائی بر قبوق ایچنه زمانمز صاقلانمشدر. اونیورسیته‌نك تشکیلات وتدریساتی تدقیقه کیریشیلرسه ، فرق دها زیاده بویور. اوروپا دارالفنونی ایله اسلام مدرسه‌سنك آراسی آچلدقجه آچیلور . مشابهتلر ، طبقی حجره‌ده کوردیکمز کبی یالکز قبوقده اولوب ، ایچ ، لب ، تماماً دیکشمشدر. مثلا دارالفنونك شعبه‌لره تقسیمنده بولدیغمز عینیت یالکز اسملرده‌در ، آرتق نه الهیات ، نه فلسفه ، نه حقوق ونه‌ده طبیعیات ـ بالخاصه طبیعیات ـ قرون وسطاده‌کی (یاخود زمانمز اسلام مدرسه‌لرنده‌کی) حالی اوزره قالمامش، پك، اما پك چوق ترقی وتکمل ایلمشدر .

معلومدرکه‌ بوکون تلیذانی اسخولاستیقه‌یی [**] تخریب ایله فکر بشری متقدمینك نفوذ مستبدانه‌لرندن قورتاروب اوروپاده علوم وحکمیاته نهایتی کورنمز درجه‌ده اوزون ، فقط کنیش وفیضلی بر یول آچمشدی . بو سایه‌ده میزان العلوم اولان منطقك قسم استقرائیسی

---

[*] کمبریچ واوقسفوردی زیارت ایتمش آرقداشمك نقلنه کوره یازدم .

[**] اسخولاتیقه‌نك معناسنی اکلامق ایچون ، بوکونك بر قاچ سطرینی نقل ایدیورم :

« یونانلیلر قوانین طبیعه‌یی بیلمزلردی ، یونانلیلر دنیانك هنوز صبی وقتنده
« کلوب کیتدیلر ، اما بوکون دنیامز آرتق بالغ بلکه‌ده اختیاردر. صبیلك
« وقتنده‌کی بیلکیلر ، بالغ واختیارلر ایچون کافی اولاماز . بوکونکی عقول
« بشری یونانلیلر فکریله بوقاولایوب طورمق جائز دکلدر : انسانلرك فکری
« حر اولسون ، یونان افکاریله مقید اوله‌رق محبوس قالماسون ، هر کس قوانین
« طبیعه‌یی کندی تجربه‌سنه کوزه اوکرنسون ، وهر حادثه‌یی کندی عقلیله
« اولچسون ...» — قاضی رضاء الدین بن فخر الدینك « امام غزالی » سنده بولدیغم ترجمه‌یی عیناً آلدم . بومناسبتله قاضی حضرتلرینك بوپك مهم کتابنی هرکسه توصیه ایدرم .

وقت مطبعه‌سی ؛ اورنبورغ

زیاد، اهمیت کسب ایدوب مکمللشدی . بوسایه‌ده طبیعیات ، الیوم کوردیکمز ترقیٔ عظیمه مظهر اولدی . علوم حقوقیه‌ده آرتق اسکی متون ودساتیر حقوقیه‌دن استنتاجات منطقیه‌ده بولنمغله اکتفا ایتمدی؛ اشخاص وجمعیتلرك تشکلات ومناسباتنی تدقیق ومشاهده ایله سربست محاکماتده بولنه‌رق بوکونکی حالنه ایرشدی . حتی علوم دینیه‌یه بیله بوانقلاب فکری تأثیرسز قالمادی ، آبای کنیسائیه‌نك معتبر فکر ومطالعه‌لرینه باغلانوب قالمش اولان قاتولکلك ایله کتب مقدسه‌نك (طبیعی کندیلرنجه) اوقونوب اکلانمه‌سنده‌کینیش بر حریت‌وجدان تأمین ایله‌ین پروتستانلق آراسنده‌کی بویوك فرق بو تأثیری کوستریر. حاصلی ، دور انتباه ودور تجدد نامنی آلان حرکت ، اوروپاده فکر بشری باشقه‌لرینك کوزیله جهانه باقق مجبوریتندن آزاد ایدوب ، محیطنی بالذات مشاهده ، تدقیق ، تحقیق وتجربه‌یه ، وبونلردن استنباط ایلدیکنی اصول دائره‌سنده بالذات محاکمه‌یه سوق ایلدی .

علوم وحکمیاتده وقوعه‌کلن بوتحول عظیم درحال اوروپا مکاتب ومدارسنه نفوذ ایدوب تدریسات باشقه برروح باشقه برفیض اکتساب ایتمش اولدیلر .

حالبوکه عالم اسلامده شمدی‌یه دکین ، اوروپانك دور انتباه وتجددینه بکزر برحرکت فکریه اولوب کچمدی . مسلمانلر طرفندن ایشلنمش علوم وحکمیات طقوز اون عصر اولکی حالندن ایلری‌یه کتورولمه‌مدی . اوزمانلر معتبر اصول علمی اسخولاستیقه اولمغله علوم وحکمیات اسلامیه ، مکاتب ومدارس اسلامیه‌ده‌کی اصول تدریس هپ اسخولاستیقه‌یه مستند ایدی . حتی کت کیده اسخولاستیقه بر نوع قدسیت بیله قزاندی . مثلا هجرت نبویه‌دن ٣٧٠ ییل قدر اول ، اسکندریه مکتب حکمیسی ارکانندن یونانی‌الاصل پورفیر طرفندن تألیف ایدلمش ایساغوجی (Isagoge) عادتا کتب دینیه آراسنه کیردی ؛ - ینه هجرت نبویه‌دن درت عصر قدر اقدم یشامش بطلمیوسك قوزموغرافیاده‌کی نظریه‌سنه اعتراض عادتا دینه تعرض کبی تلقی ایدیلور اولدی ! چونکه یونانیلردن اخذ وتلقی قیلنمش اولان علوم وحکمیات بویله‌جه دینی بر حصار ایله محافظه ومدافعه قیلنوب بوکونه قدر مکاتب ومدارس اسلامیه‌نك تدریسات علمیه وحکمیه‌سنده اساس اولدی .

تکامل طبیعیلری بوصورتله سکز اون عصر اول انقطاعه اوغرایان مکاتب ومدارس اسلامیه ایسه بوتون عالم اسلامك حیات دنیویه واخرویه‌سنك منظمی ایدی . دین ودنیا، حیات فانیه وابدیه بورالرده اوکرنلیوردی ، بونلر واسطه‌سیله اهل اسلامه نشر اولنیوردی . مدارس اسلامیه‌نك ، معارف اسلامیه‌نك انقطاع تکاملی عالم اسلامك یرنده صایمه‌سنی انتاج ایلیه‌جکدی ، وفی الواقع اویله‌ده اولدی . بو جهتله ، خلافت عظمای اسلامیه‌یی حائز اولان دولت عثمانیه‌یی ، اوروپا معارف ومدنیتندن استفاده ایله اصلاح وتنظیمه قالقشان ذواتك جمعیت عثمانیه‌ده هرشیدن اول نظر دقتلرینی جلب ایدن مؤسسات مکاتب ومدارس اسلامیه اولمه‌سی اقتضا ایدردی . بو ذوات اوروپانی کورمش ، تدقیق ایتمش اولدقلرندن اسباب وصورت تکاملنی، علوم ومعارفك او تکملده ایفا ایتدیکی وظیفه‌یی ، هیچ اولمازسه مجملاً البته بیلیورلردی . اوروپا مکاتب ومدارسنك قرون وسطاده‌کی حاللرندن شمدیکی یوکسك سویه‌یه ناصل ترفع ایتدکلرینی ده شبهه‌سز اوکرنمشلردی . ظهوری محقق هردرلو مشکلاته کوکس کره‌رك ، اوروپاده عصرلرجه سوررن تکامل بطیئنی ، مهما امکن تسریع ایله ، مکاتب ومدارس اسلامیه‌یی قرون وسطاده‌کی حاللرندن قورتاروب اوروپا مکاتب ومدارسی شکلنه افراغه چالشمق وظیفه‌لرینك اقدمی ایدی . حالبوکه ذوات مشارالیهم مکاتب ومدارس موجوده‌یی اهمال ایلیه‌رك اوروپا تشکیلات تدریسیه‌سنی اونلردن تماماً آیری نقل وغرس ایتدیلر . اکر جمعیت عثمانیه بوسبوتون مدنیتسز ویاخود اوچ درت عصر اولکی روسیه کبی مدنیت محلیه‌سی پك ضعیف وابتدائی اولسه ایدی ، بو احواله بلکه اوقدر محاذیری کورلمزدی ؛ زیرا ادخال اولونمق ایستنیلان معارف ومدنیت ، محافظهٔ وجود ارزوی طبیعیسیله کندیسنه قارشی قیام ایده‌جك جدی بر منازع بولمازدی . لکن مدنیت اسلامیه قدیم وقوی بر مدنیت اولمقله ، اونك داخلنه بالنفوذ اصلاح واکماله چالیشلمیه‌رق ، اوکا موازاةً یکی بر مدنیت ومعارف قورمایه قالقشمق اریکج مغلوبیته محکوم وبیهوده برایش ایله اوغراشمق دیمکدی . فی‌الحقیقه اهالیٔ اسلامیه‌نك هویت معنویه‌لرینی تشکیل ایدوب حیات شخصیه واجتماعیه‌لرینی تنظیم ایله‌ین دین مبین احمدینك رؤسا وخدامی ، تعبیر دیکرله هر بر مسلمك طوغمه‌سندن اولمه‌سنه قدر بالجمله اوان مهمهٔ حیاتنده مرشد واستنادکاهی اولمق حیثیتیله اهالیٔ اسلامیه اوزرنده اك زیاده حائز حکم ونفوذ اولان ذوات، یعنی علمای اسلام ، حالیله ابقا اولونمش او مدارسدن ، سکز اون عصر دنبری جهانك کوروب کچیردیکی تحولاته بیکانه بر حالده ، یتیشوب چیقه‌جقلردی . دیکر طرفدن کوچوك بر کومه‌ده اصلاحاتجی بك وپاشالرك رشدیه واعدادیه‌لرنده اکمال تحصیل ایتمش بولنه‌جقدی . دنیایه بوسبوتون آیری نقطهٔ نظردن باقان بو ایکی صنف بربرلریله پك چتین اوزلاشه بیلورلردی، اونوتیلمامیلدرکه اوتلجه ذوات منصبلرینك برقسمی مدرسه یتشدیرمه‌لرینه منحصر ایکن ، مکاتب نظامیه‌نك تشکلندن اعتباراً او منصبلر مکاتب نظامیه مأذونلرینه ویریلمه‌یه باشلانمش وبو جهتدن آرالرنده برده اساس حیات اولان اقتصادی رقابت کیرمشدی . ممالکتنده اولوب کچن وقایعه آز چوق کوز قولاق اولان هرکس ، ابتدای تنظیماتدن اعتباراً اکثریت علمای اسلام ایله تحت نفوذلرنده‌کی اکثریت اهالیٔ اسلامیه‌نك تجددلره واو تجددلرك اولادی دیمك اولان مکتبلره نه نظرله باقدقده اولدیغنی شبهه‌سز کورمش واکلامشدر . منافع اسلامیه‌یه پك مغایر بوتون بو اختلافك مصدری، مدارس اسلامیه‌نك جدی اصلاحنه چالیشلمقسزین اونلره تماماً بیانجی ، میدان فکر ومعیشتده رقیب مکاتب ومدارس نظامیه‌نك تأسیسی اولمشدر . اختلاف مذکور ایسه ، جمعیت عثمانیه‌نك دور تنظیماتك ابتداسندن بری سرعت ترقیسنه انکل اولان عواملك اك مهملرندن بریسیدر . بونکچوندرکه اك باشده

اصلاح مدارسنك اهمالی صوك دور عثمانلی رجال دولتنك الك بویوك خطالرندن عده جسارت ایلمشدم .

ممالك عثمانیه‌ده بولونان مکتب ومدرسه‌لرك عدم اصلاحی دولت عثمانیه‌حیات واستقبالیچون بویله‌نتایج مضره تولید ایتدیکی کبی بوتون عالم اسلامده وسائط واصول تدریسك ، صورت تلقیٔ علوم وفنونك الك آزدن بیك‌ییل اولکی‌حالنده طونوب قالمش‌اولماسی، عالم مذکورك عجز وانحطاطنه باشلیجه برسبب اولمشدر. بلا تدقیق وتحقیق ویریلمش حکملرله‌مستور اولمایان نظرلر، عالم اسلامك بوعلتنی درحال سچرلر. عثمانلیلرك استشهاد ایله دائما لذت آلدقلری فرنك‌محررلری، بوحقیقتی ایکیده برده یازدقلری کبی [نته‌کیم کیچن کون « یکی غزته » اصلاح مدارس مناسبتیله‌ده بر موسیو میسمردن بحث ایتمشـدی] مسلمان فضلاسنك نفوذ نظر صاحبی وشجیع اولانلریده [*] دفعـاتله تکرار ایلمشـلردر . ازجمله محترم اسماعیل بك غاسپرینسکی بوتون حیات عمومیه‌سنی عالم اسلامك حیات وبقاسیچون لابد ایمان ایلدیکی اوچ درت فکرك بین‌المسلمین نشرینه حصر ایلمشـدرکه بونلردن بلا شبهه برنجیسی مکاتب ومدارس اسلامیه‌نك ایجـاب زمانه کوره اصلاحی فکریدر .

مکاتب‌ومدارس اسلامیه‌نك (وبناءً علیه‌علوم ومعارف‌اسلامیه‌نك) ترقی وتکمل یولنده دیکر اقوام وملل‌کنه نسبتله پك کریده قالماسی، یالکز اهل اسلامه دکل ، بالذات دین اسلامه‌ده کلی ضرر طوقوند۔ یرمشدر : دین فطری‌اولان اسلام اهلی‌طرفندن کماینبغی اکلاشیلوب، نی بشره کرکی کبی تلقین اولنه بیلسـه ایدی ، انتشـاری بوکون کوردیکمز کبی اکثریتله مدنیتجـه کریده قالمش اقوام آراسـنه‌می انحصـار ایلردی ؟ اك مدنی قوملر ایچندن مؤمنلر طوپلیه‌مازمیدی ؟ حالبوکه شمدی مع‌التـأسف مشهودمز اولان نه‌در ؟ من کل‌الوجوه مترقی اولدقلری غیر قابل‌انکار بولونان اقوام غربیه‌افرادینه ـ اوچ بش انکلیز وآمریقان مستثنا ـ دین حق قبول ایتدیره بیلیورمی‌یز؟ نشر واعلای دین شویله طورسون ، افراد مسـلمین مدنیت غربیه ایله صیقی‌ودوامـلی تماسده بولندقجه اعتقادلرینه‌ضعف طاری‌اولمیورمی؟ علمای اسلام دین اسلامی دکل حر اندیش حکمانك ، حتی نصرانی علمانك بیله مهاجماتندن یار واغیاری اقناع ایده بیله‌جك برصورتده مدافعه قیله‌بیلیورلرمی ؟ محترم خواجه‌م خالص افندی حضرتلرینك بویوردقلری کبی « فکرمزی سربست‌سویلیه‌لم، آچی آچی حقیقتلری عمومك انظار انتباهنه مکشوف برصورتده عرض‌ایلیه‌لم‌که خطامزی اکلایالم ...» یاقین زمانلره قدر حریت کلامیه‌یه نائل اولمامش بولونان عثمانلی مسلمانلری بوبابده‌کی مشـکلاتی تماماً تقدیر ایده‌میورلرسـه مصرده ، هندده ، حتی روسیه‌ده ساکن دینداشلرینه صورسونلر .

[*] هندستانده « علیکره » دارالفنون اسلامیسی تأسیس ایدن سید احمد خان ، قزانده « مدرسهٔ محمدیه » یی آچان داملا عالم جان البارودی ، «الازهری» اصلاحه قالقیشان شیخ‌محمدعبده، اورنبورغده « مدرسهٔ حسینیه» مدرسیندن‌قاضی‌رضاءالدین بن فخرالدین... بوذوات‌شریفه‌نك الك‌چابوق‌خاطره کلنلرندندر .

«مناظرات‌دینیه‌ده سربستی» مسأله‌سی علمای اسلام ایچون فوق‌العاده حائز اهمیتدر . بوبابده تاتارجه یازیلوب درت‌سنه اول‌قزانده باصلمش بررساله‌نك خاتمه‌سنی عیناً نقل‌ایدیورم : « دلائل فعلیه‌یه‌مستند بیانات سالفه‌دن اکلاشلمشدرکه بوکون دینی منـاظره‌ده بولنه‌جق روس وتاتار علماسی آراسـنده علمجه قوت بردرجه‌ده دکلدر ، روسـلرك علمی‌تاتارلرك کندن قات قات فضله‌در . بناءً علیه حر دینی مناظرلرك غلبهٔ حقله ختام بوله‌جغی شبهه‌لیدر . مع‌مافیه زمانك ایجابنه ، دهرك ارزوسنه قارشی کله‌مز : دهر وزمان حریت ایسـتیور ، بوکون ، یارین، یا اوبریسی کون البته حریت طوغه‌جقـدر. کل آت قریب . . قریب آتی‌یه بوکوندن دقیقـه فوت ایتمیه‌رك حاضرلانمق ، عمومیتله علمای اسلام وخصوصیتله مسلمان تاتار علماسنك بوینه بورجدر ، فرضدر . [*] »

بوکون بو سـوزلرك وقایعله قسماً تأید ایتدیکنی کمال تأسـفله مشاهده ایدییورم. اورتودوقس مسیونرلری نشریاتلریله‌اسلامه‌متمادی هجومده بولنیورلرده هیچ بر‌جدی وصاغلام مقـابله کوره‌یورلر... هنوز برهفته اقدم روسیه‌ده سـاکن قارده‌شلریمدن بریسی مکتوبنه لفاً مسیونر قسیس دارونکینك « عیسی ومحمد » عنوانیله ، موسـقوا جواری‌اهالیٔ اسلامیه‌سی آراسنده طاغیدیلق‌اوزره یازوب باصدیردیغی بروروقه‌سنی کوندرمشدی . مسیونر افندی اشبو ورقه‌سنده حضرت عیسی (ع . م) ك حضرت محمد (ص. ع) دن عالی‌درجه‌لی اولدیغی وبناءً علیه نصرانیتك اسلامه فائق بولندیغنی ادعا ایدیور . وبوادعاسنی قرآن شریفدن استخراج زعمنده بولندیغی‌اوندلیل‌ایله اثباته یلتنیور. ورقه‌یی کوندرن قارده‌شم مکتوبنده دیورکه : « بوکا جواب یازمق حقنده سـوز چوق اولدی ، ملالره‌ده مراجعت چوق اولدی . اما جواب یازمه‌یه هیچ کیمسه جسـارت ایده‌مدی . » بوجسارتسزلك روسیه‌ده‌حریت کلامیه هنوزایجه تقرر ایتمه‌یشنه عطف اولنه‌بیلسه‌بیله، روسیه مسلمانلری آراسنده منتشر دین‌محمدینك پك‌ده‌لهنده یازیلمش اولان تاتارجه اثرلره جدی واساسلی مقابله‌لرده بولنامامق ، جهلدن باشقه بیلمم نه ایله تفسـیر ایدیله‌بیلور ؟ . . دوزی‌دن مترجم « تاریخ اسـلامیت » ایله استانبولده آچیلان مناقشـات . مذکور کتابك ممالك عثمانیه‌یه منع دخولی تدبیر اداریسندن صرف نظر اولنورسـه ، هنوز قپانمامش دیمك‌اولدیغندن ، اوندن برنتیجه چیقارمه‌یه قالقشمق دها ارکندر . بومناسـبتله یالکز شـونی عرضه لزوم کوریورم‌که برصره کله‌جك دوزینك تاریخنه بکزه‌دین کتابلر ممالك عثمانیه‌ده البته ینه ظهور ایده‌جکدر: موللەرك، اشپرنیغرك ، ره‌نانك، دوسوسی‌نك، رەناقك .. الخ علی‌العموم ادیانه وعلی‌الخصوص دین اسـلامه دائر یازدقلری ، داروینـك ، بوخنرك ، هه‌ککلك ، کویونك ، نتشه‌نك بوقلك ... الخ حر اندیشانه آثاری استانبول کتاب بازارینه تورکچه اوله‌رق کاوب چیقه‌جقـلردر . ترجمه ایدن بولنمـازسـه فرانسزجه ،

[*] ی. آقچوراوغلی.۔ « دینی‌مناظره‌لرده ایرکنچیلك حقنده ۔ قزان، خاریطونف مطبعه‌سی ۱۹۰۶ .

آلمانجه وانکلیزجه‌لری آلنوب اوقونه‌جقدر . منع ترجه وحتی منع دخول کافی برتدبیر اوله‌میه‌جقدر . بنـاءً علیه بونلرك شرندن اهل اسلامی صیانت ایده‌بیله‌جك آنجق علمای اسلامك فضیلت وفقاهتلریدر. بواوصاف ایسه بالخاصه مکاتب ومدارسده استحصال اولنور .

بوتون بویازدقلریمدن عثمانلی مسلمانلرینك وعلی العموم اهل اسلامك، حتی دین اسلامك بقا وسعادتنده مکاتب ومدارس اسلامیه‌نك نه عظیم وظیفه‌سی اولدیغنه اعتقادم ، آرتق تمامیله اکلاشلمشـدر . بوجهتله استانبولده مدارس اسلامیه‌نك اصلاحنه تشبث حوادث مهمنی خبر آلور آلماز نه درجه‌لرده سویندیکم قولای تصور اولنه‌بیلور . وذاتاً دینی ، دینداشلرمی سون هرمسلمده بنم قدر سونمشدر . الحمد لله ! بو تشـبث ایله صوك دورلرده ارتکاب اولونان اڭ بویوك خطالردن بریسنك تعمیرینه ایلك آدیم آتلمش اولیور . اللهه دعا ونیاز ایده‌لم که دیکر آدیملرده بونی ولی ایتسون !.. ۱۲ صفرالخیر ۱۳۲۸

لا .

مولدی سلیمان چلبی حضرتلری

هرنه‌زمان مولد شریف جمعیتده بولنمش اولسـه‌م نائل ذوق معنوی اولوردم . بو سببله مولدی سلیمان چلبی قدس سره حضرتلرینه قارشو قلبمده بیوك برمحبت واردر . بروقتلر کرك کندی ترجمهٔ حالی کرك منظومهٔ مرغوبه‌سی حقنده تدقیقات وتتبعـاتده بولنمش ایدم . جمع وتلفیق ایده‌بیلدیکم معلوماتی؛ رسالهٔ معتبره‌کزك مسلکنه‌موافق اولمسی اعتباریله ؛ بلکه نشر ایدرسکز امیدیله تسطیر ایتدم، وطرف عالیلرینـه کوندردم . شرف‌حلول ایتمك اوزره اولان ماه ربیع‌الاول حسبیله نشرنده مناسبتده بولنه بیلیر .

سلیمان چلبی [۱] حضرتلرینك تألیفنه خامه‌ران غیرت اولدیغی منظومهٔ مرغوبهٔ مولدشریف فی‌الحقیقه تنظیر وتقلیدی غیرقابل آثار مقبوله‌دندر . درتیوز سـنه‌دنبرو فضلای عثمانیه طرفنـدن ولادت عمیمة المیمنة حضرت رسالتپناهی حقنده لسان ترکی اوزره لایعد آثار برکزیده‌کشیدهٔ سلك تعظیم وتکریم قلنمش فقط هیچ بری سـلیمان چلبی حضرتلرینك منظومه‌سی کعبنه واردیره مامشدر.

اوشرف ورغبتی آنجق اوناظم محترم قزاندی . بیوکلرك بری سلیمان چلبی‌حضرتلرینك منظومهٔ عاشقانه‌سی‌حقنده بوحقیقتی اثباتاً :

درتیوز سـنه‌دنبرو افاضـل ‌ ‌ ‌ بر سـوز دیمدی اکا مماثل
تنظیرینه چوق‌چالیشدی‌یاران ‌ ‌ ‌ قالدی بنه بکر، مثل قرآن

بیورمشدرکه سوزنده‌کی اصابت آشکاردر .

بوزات محترم جداً عاشق صادق وفضـیلت ومعرفت ذاتیه‌سـیله مشهوردر. لظم بدیعنده‌اوقدراسرار وحقایق، اوقدرنکات‌ودقایق‌جمع ایلمشدرکه‌انسان؛ نظرحقیقت‌ایله باقه‌جق‌اولورسه اوعاشق‌صادق‌نبوینك عرفانه‌مفتون ووسعت‌تصور وعظمت تخیلده‌کی اقتدارینه‌حیران اولور.

موضوعنك درجهٔ علویه‌سنی بیانده لسانك قاصر اولدیغی :

شش جهتدن اول منزه ذوالجلال ‌ ‌ ‌ بی‌کم‌وکیف آکا کوستردی جمال
بی‌حروف ولفظ وصوت‌اول پاشاه ‌ ‌ ‌ (مصطفی) یه سویلدی بی‌اشتباه

ابیات لطیفه‌سی طرزبیانده‌کی صنعت رقیقه طوغریسی حضرت ناظم محترمه مخصوصدر دنیله بیلیر . سلیمان چلبی حضرتلری جنتمکان ییلدیرم بایزید خان حضرتلری زماننده یتشمشدر . لسـان عثمانینك هنوز تشـکل ایتدیکی برزمانده منقبهٔ مبروکه‌یی نظمه موفق اولوشی؛ حقیقةً خوارق موفقیاتدن معدود اوله‌بیلیر .

وجـودیله افتخار اوله‌جق بر محررمزك تدقیقنه کوره اقتدار نظم وشاعریت سـلیمان چلبی حضرتلرینه بیوك پدرلری شیخ محمود نام ذاتدن انتقال ایتمشدر . سلطان اورخان حضرتلرینك شهزاده‌سی علاءالدین پاشا برامل علویٔ فاتحانه سوقنه اتباعً برمقدار غزات کرام ایله ایلك دفعه روم‌ایلی‌یه کچدکلری زمان شیخ محمود تهنیهٔ غزاتیله شهزادهٔ مشار الیهه کوندردیکی دعا نامه‌یه :

ولایت‌کوستروب‌خلقه صویه سجاده صالمشسین
یقاسین روم ایلینك دست تقوا ایله آلمشسین

بیتنی درج ایتمش وکندیسنك نظمه مقتدر اولدیغنی کوسترمشدر.

ایشته سلیمان چلبی حضرتلرینك جدی بوذات مکرمدر . انك مخدومی عوض پاشا اولوب سلیمان چلبی ایله مشهور شـاعرلرمزدن عطائی مرحومك پدرلریدر .

حضرت ناظم محترم بروسه‌ده زینت سازعالم شهود اولوب مبادی ومقاصد علوم‌عقلیه ونقلیه‌یی بروسه‌ده تحصیل ایتدی، زمانك فضلاسی صره‌سـنه کچدی . زهد وتقواده ایلرو کتدی . صـلاح‌حالی ، فضل عرفانی شایع اولنجه مشـار الیه علاءالدین پاشـانك نجل نجیبلری سلیمان پاشا کندینه یارجان ایتدی. حتی بودلالتله ییلدیرم بایزید خان حضرتلرینك شرف صحابت والتفاتنه بیله نائل اولدی . نهایت دیوان همایونه امام اولوب خیلی زمان بوخدمت شریفه‌ده بولندی .

خاقان مشار الیهك داماد محترملری نقطهٔ دائرهٔ کمال، قدوهٔ رجال (سید محمد شمس‌الدین النجاری) نام امیرسـلطان قدس سره المنان حضرتلرینك بوصره‌ده شرف محبت علیه‌لرینه نائل اوله‌رق برکات حسن نظر وتربیتی ایله‌ده پرورشیاب فیض وکمال وداخل زمرهٔ اهل حال اولمشلردر .

ییلدیرم بایزید خان حضرتلرینك ارتحاللرنده امیرسلطانك امریله بروسه‌ده اولو جامع شریفه امام اولدیلر .

آخر عمرلرینه‌قدر بوخدمت علیه‌یی ایفا ایتمشـدر . شهزادکاندن سـلیمان چلبی دخی، حضرت ناظم محترم حقنده پك بیوك التفاتلر کوستردیکنی آثار اسلاف بزه بیلدیرمکده‌در .

کلدستهٔ ریاض عرفان وتذکرهٔ لطیفی‌ده شویله نقل اولنور که : ــ منقبهٔ مولدشریف منظومهٔ مبارکه‌سنك ترتیب وتنظیمنه برحادثهٔ غریبه سبب اولمشـدر ؛ اوزمان بروسـه‌ده واعظن بری اثنای وعظده

[۱] حضرت ناظمك زماننده افندی یرینه چلبی قوللانلدیغی تاریخاً آکلاشیلیور . براثرده کوردمکه: ـ چلبی‌چلب ایله‌یای‌نسبتدن مرکبدر. چلب ترکمان لسـاننده اسمای حسنای رحماندن براسمدر. شوحالده چلبی دینلدکده شرع نبوی‌یی عالم امور دین‌مصطفوی‌یی عارف، علم وعملده کامل اولان ذات اولدیغی آکلاشیلیر . وچلبی صلاح اعمال وصفت علم وکمال ایله متصف اولان هرذوات کرامه اطلاق‌اولنور ایمش.

استعیذبالله (لانفرق بین احد من رسله) آیت کریمه‌سنی تفسیر صره‌سنده بو آیت جلیله موجبنجه بن نبی آخرالزمانی سائرندن تفضیل ایتم دیمسیله مستمعین میاننده علمای عربدن بر ذات عالیقدر طرز افاده‌دن متأثر اوله‌رق دلائل قاطعه وبراهین ساطعه‌ایله واعظ مرقومی الزاماً «بو بابده ازالهٔ جهل ایده‌مامشسکز ، علم تفسیرده نقصانکز واردر ایات کریمه‌نك ناسخندن ، منسوخندن ، متشابهندن غافلسکز ، رسل بیننده فرق یوقدر دیمکدن مقصد الهی (الله اعلم بمراده) امر رسالت وخصوصی نبوتده‌در ، یوقسه مراتب فضیلتده دکلدر . اکر آیت کریمه‌نك معناسی من جمیع الوجوه دیمك اولسیدی استعیذبالله (تلك الرسل فضلنا بعضهم علی بعض) بیوریلیرمیدی» دیوب واعظی اسکات ایلمشدر . جاهل واعظك شو حالی بروسه‌ده شیوع بولنجه کیفیت سلیمان چلبی حضرتلرینك سامعهٔ اطلاعنه واصل اولمسیله پك متأثر اولوب سید الانام وافضل انبیای کرام علیه الصلات والسلام افندیمز حضرتلرینك علوقدر رسالتپناه اکرملرندن باحث اولمق اوزره صورت ولادت جناب نبوتپناهیلرینی ومعجزات جلیلهٔ احمدیه‌لرینی مصور اولان منظومهٔ مقبوله‌یی ارتجال واستعجال ایله ترتیب وتنظیم وشو عالمده ابقای نامنده خدمت ایتمك اوزره کتبخانهٔ عشق وعرفانه یادکار اوله‌رق تودیع ایلمشدر .

حقنده عالی مرحوم شوسطرلری یازار : ـ

«سلیمان چلبی مولد نبی خدمتنی کندویه لازم ایتمش ؛ الحق بر کتاب مستطاب ایلمشدرکه لسان قلمده بیان رقه کلسی بر ساعت سعیده‌ده وقوع بولوب بلکه اکثر کواکب برج شرفده اقترانه راست کلوب سال بسال نیجه بیك مجالس واجب الاجلالده اوقونور . الحق مؤثر ادالر ایله نظم ایلمشدر . نیجه مولد نبی منظوم دخی واردر ؛ لکن بریسی نه‌اله آلنور ، نه کیمسه‌نك کوزینه طوقونور سلیمان چلبی ایسه منقبهٔ مولد شریفی کویاکه تعلیم روح قدس ایله سویلمشدر . »

فی الحقیقه اویله‌در بو بولده‌کی آثارك اك مقبولی ، اك بلیغیدر .

هم سکز یوز اون ایکیدر تاریخی
بروسه‌ده اولدی تمام بیل ای اخی

تاریخ انشادینی کوسترکه بشیوز کسورسنه‌دنبرو ایادیٔ احترامده اولدیغی مستبان اولور .

عبداللطیف غزی حضرتلرینك (قبله نمای کعبة العشاق) نام اثر مرغوبنده کرامات علیه واحوال عجیبه‌لرندن بحث اولندیغی کبی مقرب حضرت نبوی اولدیغنه محض توفیق وفیض الهام ایله یازلمش اولان اثر دلپذیری برهاندر .

نزد جلیل پیغمبریده مظهر قبول تام اولدیغنه ؛ عصرلردنبرو بو نیجه منظومه‌لره حق رجحانه مالك اولمسیله قناعت حاصل اولور .

سلیمان چلبی حضرتلرینك بو منظومهٔ مبارکه‌سی اوزوقت ظرفنده شهرتکیر آفاق عالم اولوب هرطرفده تبرکاً اوقونمغه باشلانمش وخشنودیٔ جناب نبوتی‌یی استجلابه وسیله اولسون امید شفاعتخواهانه‌سیله اختیار تکلفات اولنه کلمشدر .

بروسه‌لی رضا افندی مرحوم نسخهٔ صحیحه‌سنی الده ایده‌رك طبع ایتدیرمش وبوخدمتی ارباب عشق ومحبت نزدنده پك قیمتلی کورلمشدی . زیرا مستنسخلرك سهوندن قورتوله‌میان بو اثر جلیله زمان زمان چوق شیلر علاوه اولنه‌رق همان همان اصلنی غائب ایده‌جك راده‌یه کلمش ایدی .

ای خدادن لطف احسان ایستین   مولد پاك رسول اللهه کل

قصیده‌سی مولد کتابلرینك باش طرفنه یازلمش ایسه‌ده بونك ناظمی ۱۲۰۷ سنه‌سنده ارتحال دار بقا ایدن وشعرده (والی) تخلص ایلین قاضیعسکر عبدالرحمن افندی اولوب سلیمان چلبی حضرتلرینك دکلدر . برده حضرت ناظم محترم ارتحال نبوی‌یی مصور هیچ برشی یازمامشدر . بو وامثالی شیلر صکره‌لری بشقه‌لری طرفندن علاوه اولنمشدر . ذاتاً دقتلیجه اوقونورسه کندیلکندن تظاهر ایلر .

بو منظومهٔ مقبوله‌ده چوق رموزات لطیفه واردر . انلره حصول اطلاعدن صکره اوقونور ویا استماع اولنورسه نشئهٔ کامله‌نك ظهوری شبهه‌سزدر قولاق طولغونلغی ایله شویله جه‌دینله‌مك بشقه ، اسرار معانیٔ دقیقه‌یه وقوف حاصل ایدرك دینله‌مك ینه بشقه‌در .

جان قولاغیله دینلر ایکن ترك حیات مستعار ایدن عاشقلرده کورلمش وایشیدلمشدر .

حضرت ناظم محترم عزم عالم لاهوت ایلدکده کتاب عشق وجودلری بروسه‌ده چکرکه‌یه یقین بر محلده احضار اولنان محفظهٔ تبره قونلمشدر . قدس الله سره ونفعنا الله ببرکاته وفیوضاته آمین .

مکرراً زیارت شرفنه مظهر اولدیغمدن طولایی حمد وشکر ایدرم . قبر شریفلرینك اوزرنده دمیر پارمقلقدن بر قبه واطرافنده شبکه اولوب مزار طاشنده شویله یازیلیدر .

(منظومهٔ منقبهٔ ولادت نبویه علیه السلام والتحیه مؤلفی سلیمان افندی حضرتلرینك مرقد متبرکیدر . علیه الرحمة والغفران روح پرفتوح عالیلرینه لله تعالی الفاتحه)

حسین وصاف

تاریخ اسلامیت

اثر معهودینه ابوالضیا توفیق افندینك یازدقلری

تقریضه حقنده تدقیقات

تصویر افکار صاحبی وانطالیه مبعوث محترمی ابوالضیا توفیق بك افندینك معهود تاریخ اسلامیتك منعی حقنده حکومتجه متخذ قرار علیهنه تصویر افکارك ۲۶۷ عددلی نسخه‌سنده خامه‌ران اولدقلری مطالعات وملاحظاتك (صراط مستقیم) ه تعلق ایدر جهتی کورلمکله برابر مملکتمزده اثر مذکوره قارشی ایلك باب مباحثه‌یی آچمش اولمق ومطالعات مشروحه اثر معهودك لهنده بولنمق حسبیله تغلیط افکاری موجب اولمسی محتمل بولنان ملاحظات مسروده‌نك هردرلو سوء تفهمه محل قالمامق اوزره غزته‌مز ستونلرنده زمین تدقیق اتخاذی مناسب کورلمشدر : ـ

تصویر افکار رفیقمزك بش بچق ستونی اشغال ایدن بو طویل الذیل مقاله‌یی ۱۶ اساسه ارجاع ایده‌بیلورز :

۱ — حکومت اثرك ماهیتنی آكلامقسزین ممنوعیت قراری اصدار ایتمشدر . زیرا اعلان رسمیده بری اسمه دیكری ذات تألیفه اوچنجیسی مؤلفه دردنجیسی نوع تألیفك قانونه جهت تعلقنه عائد درت خطا واردر . : كتابك اسمی [تاریخ اسلام] دكل (تاریخ اسلامیت) در . كتاب عبدالله جودت بكك اثر تألیفی دكل، ترجمه‌سیدر. كتاب [لاید] دارالفنونی معلملرندن پروفسور [دوزی] نك اثریدر. اثر غزته ویا رسائل موقوته‌دن دكل ، بر تألیف یعنی كتاب اولدیغندن ۳۵ نجی ماده ایله هردرلو مناسبتدن عاریدر . زیرا مطبوعات قانوننك ۳۵ نجی ماده‌سی عیناً شویله‌در :

« .... ممالك اجنبیه‌ده وایالات ممتازه‌ده [؟] مطبوع غزته ویا رسائل موقوته‌نك ممالك عثمانیه‌یه منع نشر وتوزیعی مجلس وكلاده اتخاذ اولنان بر قرار مخصوصله واقع اولور ویالكز بر نومروسی داخلیه نظارتندن ویریلان بر امر اوزرینه منع ایدیله بیلور . »

بر اساسه عائد مدقیقات :

مجلس وكلانك قراری وبو قرارك صورت اعلانی تخطئه ایدلمكده اولمسندن طولایی بوبابده بیان مطالعه صدددن خارج قالیر . مع مافیه علی سبیل الاستطراد شواساسك بعض جهتلری حقنده نظر دقتی جلب ایتمك بی‌طرفلق مقتضیاتنه منافی دوشمز. فقط اول امرده شونی سویلیه‌لم كه الفاظ مناقشه‌سندن صوك درجه‌لرده محترز ومتنفرز. حتی مسلك اثرلرنده بیله بووادیده‌كی تدقیقاتی زائد كوریرز . لكن بو مبحثده الجای ضرورتله برقاچ سوز سویلیه‌جكز .

محرر مقاله اعلان رسمیده‌كی لفظ خطالرینی تعداد ایدوب طوریور . فقط عینی زمانده اثری ایكی ذاته نسبت ایتمك مجبوریتنده قاله‌رق تنقید ایتدیكی خطایی كندوسیده ارتكاب ایدیور . دقت اولندیغی اوزره اثر جودت بكك تألیفی دكل ترجمه‌سیدر دیندكدن یعنی اثر تمامیله بر ترجمه تلقی واكا حصر محاكمه ایدلدكدن صوكره مؤلفه عائد خطا ؛ كتاب (لاید) دارالفنونی معلملرندن پروفسور دوزی‌نك اثریدر صورتیله تصحیح اولنمشدر . مقصود اولان اثرك ترجمه اولدیغنی بیاندن صكره آرتق مؤلف حقنده‌كی خطا بوجهتده ارائمق لازم كلیر . ترتیبات منطقیه بونی ایجاب ایدر: مجلس یا كلشدر، تألیف دیدیكی اثر ترجمه‌در وبو ترجمه‌نك صاحبی عبدالله جودت بك دكل فلاندر دینه‌رك مؤلفده‌ده خطا ایدلدیكی اثبات اولنور . یوقسه اعلان رسمیده دوزیدن واثرندن اصلا بحث ایدلمامش ایكن تصحیحات واقعه‌ده مؤلفده‌ده خطا ایدلمش دیمك خطای محضدن عبارت قالیر. انسانلر جملةً خطا ونسیانه معروضدرلر . سهل التفهم بوقبیل خطیئاتی اعظام ایدن ذوات تصحیح خطا وادیسنده بیله كریوهٔ خطایه دوشمكله مصاب اولورلر . زلات غیردن استفاده داعیه‌سنده بولنانلرك زلاتندنده استفاده ایدنلر بولنور . كماتدین تدان .

عیناً نقل اولنان ۳۵ نجی ماده‌ده‌كی ایالت ممتازه تعبیری اوكنه محرر مقاله استفهام اشارتی قویمش . نظر دقتمزی جلب ایتدی . ماده‌نك مجلسده‌كی مذاكراتی تدقیق ایچون تقویم وقایع قوللكسیونه مراجعت ایتدك . مجلسده هر ایكی قرائتنده‌ده ایالت ممتازه تعبیرندن عاری اوله‌رق اوقونمش اولدیغنی آكلادق . دیمك اولیوركه بالآخره بوقیدی اعیان علاوه ایتمش . تعدیلات اوزرینه مجلسه اعاده ایدلدكدن صكره جریان ایدن مذاكراتی دخی تدقیق ایتدك. بوعلاوه ایچون مجلسده اصلا بر مناقشه‌ده بولنلمدیغنی اوكرندك. خاطره‌مزه بر سؤال اشغال ایتدی: محرر مقاله اولان مبعوث محترم ؛ ماده‌یی بر سنه صكره غزته‌سنه حین نقلنده وضع ایده‌جكی استفهام اشارتنه بدل وقتیله مذاكراتده حاضر بولنه‌رق قانون‌نامه‌نه شو مبهمیتی ازاله‌یه مدار اوله‌جق سؤاللری نیچون ایراد ایتمدی ؟ لمعذرةٍ مجلسده بولنه‌مدیسه نیچون ماده‌لر كسب قانونیت ایتمه‌دن اول بومسئله‌یی تبیین حقیقت ایچون غزته‌سنده موضوع بحث ایتمدی ؟ غفلت وذهول واقع اولمش ایسه بو حركت وظیفه‌یه قارشی بر اثر لاقیدی دكلمیدر ؟ لزوم كورلمامش ایسه بوكون بو اشارتی وضعه سائق نه‌در ؟ مجله‌ده برماده واردر : هر كیمكه كندو طرفندن تمام اولان شیئی نقض ایتمكه سعی ایدرسه سعیی مردوددر. بو كون بو ماده مبعوث محترمك حركت واقعه‌سنه تام محل تطبیق اولمیورمی ؟

بو كتابك ۳۵ نجی ماده ایله بر مناسبتی یوقمش، نه كبی مناسبت آرانیور ؟ ماده غزته‌لردن رسائل موقوته‌دن بحث ایدیور . تألیفه ، كتابه شمولی اولمز ، كتاب منع اولنه‌مزمی ؟ یوقسه كتاب منع اولنه‌بیلور فقط بو ماده‌یه تطبیق اولنه‌مزمی؟ دیمك ایسته‌نیلیور. محرر مقاله بورالرینی مبهم براقمشدر. برنجی احتمالی الله آعلم : كتابده منع اولنه‌بیلور . زیرا منع قانوناً مطبوعات جرائمی ایچون برجزا اوله‌رق قبول ایدلمشدر . غزته ورسائل موقوته‌ده‌كی نشریات منع جزاسنی مستلزم بر ماهیتده تقدیر اولنور ایسه مجلس وكلا بو بابده بر قرار اتخاذ ایدرك منع جزاسنی تطبیق ایدر . غزته‌ورسائل موقوته ایچون بو منعی مطبوعات قانوننك ۳۵ نجی ماده‌سی احتوا ایتمكده‌در . كتابلره كلنجه بونیده مطبعه‌لر قانوننده بولورز . زیرا بوقانونك كتب ورسائل غیر موقوته‌یه دائر اولان ایكنجی فصلنك ۷ نجی ماده‌سنده عیناً شو صراحته مصادف اولیورز: [مطبوعات قانوننده جرائم مطبوعات حقنده مندرج احكام جزائیه كتب ورسائلله واقع اولان نشریاته دخی شاملدر.] بوراده جرم كتابك محتوی بولندیغی نشریاتدر. نشریاتی جرم حالنه افراغ ایدن مجلسك قراریدر . بو قرارك یالكز غزته ایله رسائل موقوته‌یه انحصار ایده‌جكنه دائر الده بر ماده اولمادیغی كبی ۳۵ نجی ماده‌ده بوكا دائر بر قید دخی یوقدر . مفهوم مخالفیله استدلال ایسه مراجع تفسیریه‌مزك قبول ایلدیكی قواعد استنباطیه‌یه مانعدر. ذاتاً منعك مجلس وكلا قراریله اوله‌جغی حقنده‌كی نص قانونینك لزوم قراره عائد دلالتی دال بالاشاره صورتیله اولوب دال بالعباره طریقیله دكلدر. چونكه واضع قانونك ماده‌ده‌كی مقصدی منعك نه‌صورتله واقع اوله‌جغنی بیاندر. ماده‌نك مسوق لهی بودر. لزوم قرار دكلدر. لزوم قراری بطریق الاشاره استدلال ایدییورز . ایكنجی احتماله كلنجه دیرزكه : بو ماده مدار تطبیقدر. زیرا منع جزاسنی ناطقدر. یدنجی ماده‌نك معطوفیدر. احوال مماثله‌ده محاكم معطوف اولان ماده‌یی ذكر ایدرك تطبیقاتده بولنور .

مقررات محا كمدن بوقبيل بيكلرجه امثال كوستريله‌بيلور . شو حالده محرر مقاله‌يه صورملازمي كه : مطبوعات قانوننك ۳۵ نجی ماده‌سی منعه دائر اولان حكم جزائی‌یی تضمن ايتميورمی ؟ منع بر جزا ايسه مطبعه‌لر قانوننك ۷ نجی ماده‌سنك صراحتندن خارج قاله‌بيلورمی ؟ خارج قالەماز ايسه بالنتيجه كتابلره بو جزانك تطبيق اولنه‌ميه‌جغی كبی ايهاماتده بولنمق معناسز اولمازمی ؟

۲ — منع واقعك صورت اعلاننده بر مسلمانك عقيدهٔ دينيه‌سی شائبه‌دار كوسترلمشدر . زيرا اثر عبدالله جودت بكه اضافت اولنديغی حالده [دين اسلام عليهنده‌كی] تعبيری استعمال اولنمش واسماً مسلم اولان بر ذاتك كندی دينی عليهنده نشرياتده بولنديغنك حكومتجه قبول ايدلديكی نتيجه‌سی حاصل اولمشدر .

محرر مقاله بواساسی شويله توضيح ايديور :

« اعلان رسميده ايسه كتاب بر مسلمان طرفندن تأليف ايدلمش صورتنده بيلديرلديكی كبی ، [دين اسلام عليهنده‌كی] عباره‌سنی حاوی بولنمسندن طولايی بر مسلمانك عقيدهٔ دينيه‌سی شائبه‌دار اولمش اوليور . بناءً عليه هر شيدن اول بوراسنك تصحيحی اقتضا ايدر . حكومت واقع اوله‌جق اخطارات وتبليغاتنده يالكز كندی حق وصلاحيت قانونيه‌سنی استعمال ايله دكل ، آخرك حقوقنه رعايت ايتمك ايله مكلف بولنديغنی بيلمه‌سی لازم كلور . بوكونكی كونده هيچ برمسلم نه‌قدر حر انديش [ليبرپانسور] اولورسه اولسون ، متمسك اولديغی دينك عليهنده خامه‌ران تنقيد اولەماز . چونكه سرد ملاحظات فلسفيه بويله احوالده صورت عموميه‌ده‌يعنی عموم اديان ومذاهب حقنده اجرا اولنه‌بيلور ايسه‌ده منحصراً كندی دينی تسخيف معرضنده ايراد افكار ايده‌جك آدم تصور ايديله‌مز . »

مدقيقات :

بر آدمك مجرد اسمی كندوسنك اسلام تلقيسنی استلزام ايتمز . ايمان امور باطنه‌دندر . ظاهرده اولان دليلنه اعتبار اولنور . عبدالله جودت افندی ترجمه‌سنده نامنه اضافت ايلديكی مطالعاتده كندوسنك ظاهراً اسلام تلقيسنه مانع اقوال درج ايلمشدر .

درون اثرده مترجمك نامنه اضافتله تذييل ايلديكی حاشيه‌لر شويله طورسون يالكز شوراجقده عيناً نقل ايتمكده اولديغمز مقدمه‌يی تتبع بيله عبدالله جودت بكك ماهيت دياتی حقنده بر فكر ويره‌بيلور :

افادهٔ مترجم [۱]

تاريخ ، اوقوماق طريقيله باصره‌يه ، ايشيتمك طريقيله سامعه‌يه وبونلردن بيری وياهر ايكيسی ايله‌ده وجدان ديديكمز مركز ادراك وملاحظه‌يه احوال وتقلبات جهانی نقل ايدن عادتا بير « سينه‌ماتوغراف » منزله‌سنده‌در. تعريف وتعبير ديكرله ، تاريخ ، « روتوش » سز يعنی خطوط وآنات حقيقيه‌سی اصلا تزييد وتخفيف اولونمامش، اصلنه تماماً آيينه نما بير فوطوغراف لوحه‌سی كبی‌در . حقيق تاريخ بويله‌در ، بويله اولماق لازمدر . بويله اولمايان وتاريخ نامی ويريلن كتابلر ياغافلانه ياخود غافل شكارانه آثاردن‌در . حقيقی تاريخ نامينك لوازم ومخصوصاتنی بحق حائز بير [تاريخ اسلاميت] وجوده كتيريله‌رك

[۱] استانبوله صوك ورود ايدن نسخه‌لرده (افادهٔ مترجم) نامی آلتنده‌كی شو مقدمه كسيلمش ، يرينه فهرست وضع اولنمشدر . بوصورتله بيله افكار عموميه‌نك تغليطنه چالشلمقده‌در . حركت واقعه مترجمك ماهيت اخلاقيه‌سی ايچون ايی بر معيار اولور .

دين قارداشلرمزك پيش اطلاع وملاحظه‌سنه عرض ايدلمك لازمدی . وجوده كتيريله‌رك ديبورز ، چونكه اوچ مهم لسان اسلام اولان عرب ، فارس ، تورك ديللرنده يازلمش بويله بير تاريخك بولونماديغنی تحقيق ايتدك . بو يوقسوللغك سببی ، از جمله مسلمان حكمدارلرينك استبدادنده آراماليدر : تاريخ ، اقسام علومك اك زياده كوز آچانيدر ؛ كوز آچيقلغيله استبداد واغفالك بير برده ياشايامايا‌جاغی عيان‌در . كوزی آچيلان اهالی ، ظلمی كورور؛ حريتی كورور، عدالت ايستر، حقيقت ايستر. اللهك كولكه‌سی‌يم ديه‌رك ظلم وخيانتده خلقتك اك ظالم ، اك خائن اعجوبه‌لرينی كولكه‌ده براقان جبابرهٔ اسلامك جهالتلری ، شيخ سعدی‌نك

پريشانی خاطرداد خواه

براندازد ازمملكت پادشاه !

تنبيهنده‌كی حقيقت مدهشه‌يی ادراك خصوصنده عرفان نمادر .

بز ، مسلمانلرك بير [تاريخ اسلاميت] ه اولان احتياجلرينی شدت كافيه ايله حس ايتمكده ايدك. اوصاف مطلوبه‌يی حائز بير [تاريخ اسلاميت]ی (هوللاندا) لی مستشرق شهرت كير پروفه‌سور دوقتور (دوزی) نك آثار فاضلانه‌سی آره‌سنده بولدوق. الحكمة ضالة المؤمن حيثما وجدها التقطها حكمنه اقتفا ايتدك :

ESSAI
sur
L'HISTOiRE DE L'ISLAMISME

عنوانيله فرانسزجه‌يه مترجم اولوب بويوك بير احاطهٔ نظر ودرين بير امعان كوسترمكله ممتاز وقطعياً بی‌طرف بيرعقل سليم محصولی اولان بوكتابی توركجه‌يه نقل ايتدك . « مؤلف : هوللاندالی ، غير مسلم‌در وبناءً عليه اغيار دين‌دن‌در بياناتی شايان اعتماد اولورمی؟» يولنده برسوأل مقدره شويله جواب ويريرز : مسلمانلق ، اسم ايله ، اوروج ايله ، نماز ايله دكل‌در ، [الدين المعامله] ؛ دين معامله‌دن عبارت‌در ، ديمك‌در . بوتون ساعات حياتنی تدريس ومطالعه ايله كچيرن وعباد اللهك تنوير اذهاننه ، خلقه نافع اولمايه چاليشان ، عالم ، فاضل دوقتور (دوزی) : اعمال وآمالی قاره آواره حيدلردن بيك قات زياده مسلمان‌در . « المسلم من سلم الناس من يده ، ولسانه ، » و « خيرالناس انفعهم للناس » وطلب العلم ساعة خير من عبادة الف سنة] ديين بزم پيغمبرمزدر. عالم، فضيلتكار اولان هرفرد، مسلم‌در. جاهل، فاسدالاخلاق اولان بير كيمسه احفاد رسول الله‌دن بيله اولسه مسلم دكلدر . عرفان وفضيلت بوتون اديانی بير دينه يعنی حق وحقيقت دينه ارجاع ايده‌جك در وايتمكده‌در :

« جنك هفتاد دو ملت همه‌را عذربده

چون نه‌ديدند حقيقت‌در افسانه زدند ! »

دوقتور (دوزی) اسلاميتك تاريخنی بوندن تقريباً قرق سنه اولنه كلنجه‌يه قادار يازمشدی، قيرق سنه اول‌دن بوكونه قادار اسلاميتك تاريخنی محب فاضلمز (آ . كی) افندی حضرتلری (نك قيرق سنه‌دن بری اسلاميت) عنوانلی مقاله‌سندن اقتباس اولنمشدر. (آ . كی) افندی كنج بيرمستشرق‌در؛ احوال اسلاميه‌يه وغوامض دين اسلامه اويله بير درجهٔ عاليه‌ده مطلع‌در كه علمای اسلام آره‌سنده عديلی كوستريله‌مز دينلسه جائزدر .

(منابع اسلام) ناميله فرانسزجه نشرايتمك اوزره اولديغی جلد عظيمدن كنج مستشرقك نه قادار تعب ناپذير بيرمدقق ، نه‌يمان بيرهمت ادراك صاحبی اولديغی آكلاشيلاجاق‌در .

* *
*

ترجمهٔ اثرده تعقيب ايتديكمز اصول ، ديندارانه بيراعتنا ايله دائماتعقيب ايتمكده‌اولديغمز اصول‌در كه اصلك تماميت متنيه‌سنی محافظه‌ايتمك‌دن عبارت‌در. طرفمزدن متن كتابه علاوه اولونان دورت حرف‌دركه معترضه اشارتی داخلنه موضوع‌در : صلی‌الله عليه وسلم يرينه (ص . ع .) رضی‌الله عنه يرينه (ر . ع) حرفلرندن عبارت‌در ،

بعض ملاحظه وعلاوه‌لرمز ؛ حاشيه صورتنده صحائفك نهايتلرينه قيد

ايديلمش وڤيرلرينه ع . ج . امضاسى قونولاراق مؤلفك حاشيه‌لرندن تفريق اولونمشدر .

بوكون أهل اسلام ايچين (تاريخ اسلاميت)دن داها زياده نافع ، مطالعه وملاحظه‌سى دها زياده قطعى‌اللزوم بر كتاب يوقدر اعتقادنده‌يز . خرافات واغفالات ايله دولو آثار غافلانه ويا مغفلانه‌نك موسم رواجى ، سايهٔ فيض تكامله‌ده ، چوقدن كچدى .

نه‌قادار عنيف اولورسه اولسون ، معتقدات وحسيات اوايندن نه‌قادار مغاير بولونورسه بولونسون حقيقت ايله يوز يوزه كلمه‌يلمك جسارتنه مالك اولمالى‌يز ، بيكيتلك يالكز دشمن قورشوننه كوكس كرمك دكلدر . حقيقت وحقك سلطنت صمدانيه‌سى اوكنده نفس جاهلمزك عزت بى‌عزتى آتوب حقيقتك زخم علويت نشانيله نشانلانمايه قدرت كوسترمه‌لى‌يز ، و ، اصل بويله بر شجاعت روحيه ايله بهادر اولديغمزى اثبات ايتمه‌لى‌يز . دين معامله‌دن عبارتدر ديمك اولديغنى سويله‌ديكيمز

الدين المعامله

حديث شريفى ايجه ملاحظه اولونورسه ، عموميتمز اعتباريله ، بز مسلمانلرك نه‌قادار بددين وياخود بى‌دين اولديغمز آكلاشيلير . افضل عبادات ، انسان كندى نفسندن باشلاياراق وحتى فداى نفس ايله باشلاياراق كافهٔ عباداللهه نافع وخادم اولماقدر . دين بلند اسلامك بو دقيقهٔ اجتماعيه‌سنه مطلع اولمايان جهلهٔ عبادتكاران ، حضرت مولانا جلال‌الدين رومى‌نك :

سر بزمين دم بهواى كند ،

كوى عبادات خداى كند

بيت مشهورينه ماصدق اولماقدن خالى اولمازلر . جهل وظلم ايله حقيقى مسلمانلق بريرده ياشاماز . مسلم كلمه‌سى سلامت كلمه‌سندن مشتق أولديغى نظر اعتباره آلينيرسه ، جهالت وظلمك بولونديغى يرده اسلاميتك ياشاياماياجاغى واسلاميتك حكمران اولديغى يرلرده جهالت وظلم جايكير اولاماماق لازم كلديكى بلا مشكلات آكلاشيلير .

ماضى‌نك معاملات وانقلاباتنى ملاحظه وسركذشت أباء واجداددن استفاده ايده‌رك حال حاضرك لوازم والجاآتيله بالموازنه بو موازنه‌دن حيات بخش بر نتيجه ، نجات آور بر درس انتباه آلماق : مطالعهٔ تاريخدن مقصود ، ايشته بودر . تكرار وتأييد ايده‌رز ، بو اثرك ترجمه ونشرندن مراد ؛ مطالعه‌سندن بويله بر درس آلينابيله‌جك بر كتابى أهل اسلامك حضور اذعانته تقديم ايتمكدر .

والسلام على من اتبع الهدى !

۱ نيسان ۱۹۰۸ مصر

دوقتور عبدالله جودت

اثرك ماهيت معلومه‌سنه قارشى بومقدمهٔ استحسانيه‌يى اوقويه‌جق هرقارء ايچون طبيعى‌الحصول اولان شو طرز تلقى ايچون مجلس وكلا ايچون بشقه درلو اولسون ؟ مجلس وكلاده ظاهره باقار . نشرياتى دين اسلام عليهنده كوريرسه ومترجمك دخى بويولده سخيف مطالعه‌لر سرد ايتديكنه مطلع اولورسه بو تعبيرى استعمالده بر محذور كورماز . خلاصه اقوال كفريه‌يى ايراد ايدن نتائجنه متحملدر . ايمان ايسه كيمسه‌نك معلومى دكلدر . خالق ايله قولى آره‌سنه كيريله‌من . بوكون بلا تفريق دين ومذهب هرهانكى برشخصك ايمانسز وفات ايتديكنى هيچ بر مؤمن اعتقاد ايده‌من . اقوال و افعالنه كوره كندوسنه مؤمن و يا غير مؤمن معامله‌سى ياپار . مسلمانلرجه مسلم اولان بو اساسلرى ظن ايتميزكه محرر مقاله قبول ايتمامك داعيه‌سنده بولنسون بنابرين كندولرينه بونقطه‌ده‌ده برسؤال توجه ايدر :

اعلان رسميده عبدالله جودت افنديك مسلمان اوله‌رق قبول وبر مسلمانك دينى عليهنه نشرياتده بولنمقله اتهام ايدلديكنى هانكى عباره‌دن استنباط ايتديكز ؟

۳ — عبدالله جودت بك خلاف حقيقت اوله‌رق دينسزلكله اتهام ايدلمشدر . زيرا ديانت و فطانتى محرر مقاله‌جه معلوم اولديغى كبى كتابده‌ده خلافنى كوستريز دلائل مفقوددر . محرر مقاله بو اساس ايچون عيناً شوسوزلرى سويليور :

« بز اثرى كورمكسزين ، مؤثر صدقتيله كوسترلمش اولان عبدالله جودت بكك ديانت وفطانتنى بيلديكمز جهتله ، كنديسنى بويله بر ستيمه ايله معيوب ومدخول ايده‌بيله‌جك درگاره دوشميه‌جكندن امين ايدك . اولسه اولسه حوصلهٔ انامه كنجايشپذير اوله‌ميه‌جق بعض بيانات علميه‌يى احتوا ايتمش اولمسى داخل احتمال بولمش ايدك . اوحالده دخى مطبوعات قانوننك ۱۶نجى ماده‌سنك شو : [اديان ومذاهب حقنده دلائله‌مستنده مباحث علميه وفلسفيه تحقير عد اولنه‌ماز .] فقره‌سى ، تأليف مبحوث عنهه قابل تطبيق اوله‌جغنى و [دين اسلام عليهنده] بولنديغنه حكم اولنه‌ميه‌جغنى تأمل ايتمش ايدك . بناءً عليه حاصل اولان شبهه اوزرينه كتابى بولديردق . دها قاريئه احالهٔ نظر ايدر ايتمز بالاده ايضاح ايلديكمز اوصافى مع‌الاستغراب كوردك واوقودق . بوحالده هم ويرديكمز احتمالات كندى كندينه زائل اولدى ، هم‌ده ميدانه بر حقيقت ايله برابر برده بيوك بر خطاده بولنديغى ماده‌سى جيقدى . چونكه كتاب بر مدققك واوچ دارالعلومك مخابرين ومنتسبيندن مشهور بر تاريخ معلمنك اثرى بولنديغى ... الخ »

مرقيفات

عبدالله جودت افندى احتمالكه ديندار ايدر . ديدك يا ! بر آدمك حقيقةً موحد ويا ملحد اولمسى امور باطنه‌دن بولنمق حسبيله بيلنه‌من ، اسلاميت وجدان جاسوسلغنه‌ده مساغ كوسترمز . يالكز معاملات ايچون ظواهره باقيلور . عبدالله جودت افندى كنديسنه اضافتله نشرايلديكى اثرده دينسزلكنى كوستريز اقرارلرده بولنمشدر . اقراريله ملزمدر . اعترافاتى ميدانده طوروب طورير ايكن شهادته لزوم كورلمزكه ابوالضيا توفيق بك افندى مترجمك كنديلرنجه معلوم اولان ديانت و فطانتنى موضوع بحث ايتسونلر . عبدالله جودت افندى بوكون بيله بوسوزلرندن توبه ورجوع ايله اظهار ايمان ايدرسه ينه ظاهره باقيله‌رق كندوسى ديندار عد اولنور . مسئله بوقدر بسيط ايكن ديندارلغنى اثبات ايده‌جكم ديه اوزون اوزادى‌يه سرد مقاله ، تكلفات زائده‌يه محل وارمى ؟.

مطبوعات قانوننك اون التنجى ماده‌سنك بوراده مقام احتجاجده درميان اولنمسنده برمناسبت وارميدرديه دوشونداك . بوماده‌نك باحث بولنديغى جزا واستثنا فاعلك تجزيه‌سى حالنه معطوفدر . اثرك ممنوعيتنه عائد دكلدر . عبدالله جودت بكك شوترجمه ومطالعاتندن طولايى شخصاً مسئول ومعاتب اولمسى ايچون اقامهٔ دعوى ايدلديكى تقديرده بوماده موضوع بحث ايديله‌بيلور . فقط شيمدى عبدالله جودت افنديك شخصى حقنده بركونا تعقيبات قانونيه اجرا ايدلميور . مطبعه‌لر قانوننك يدنجى ماده‌سنك معطوفى بولنان مطبوعات قانوننك ۳۵ نجى ماده‌سى حكمنه توفيقاً مؤثر عبدالله جودت افنديك اثرى اولان تاريخ اسلاميت مجلس خاص وكلانك صلاحيت تقديريه‌سنه مستند اوله‌رق احتوا ايلديكى نشريات جرمندن طولايى منع جزاسنه

اوغرایور. تکرار ایده‌لم : ذات مؤلف جزا دیده ایدلیورائری جزا کوریبور . اما منفرداً اثر محل جزا اوله‌بیلورمی؟ ایشته بونکته‌یه مبنیدرکه قانون شو جزایی تطبیقه محکمه‌لری دکل قوهٔ اجرائیه‌یی مأمور ایدییور. مجلس خاص وکلا احوال مماثله‌ده محکمه وظیفه‌سنی ایفا صورتیله قرار اتخاذ ایتمکده داخلیه نظارتیده بوقرارك حکمنی تنفیذ ایلمکده‌در . شوحالده بواساسده‌کی مدعیانده خارج از صدد اولمیورمی ؟

٤ — عبدالله جودت بك اشبو ترجمه‌سیله ملت اسلامیه‌یه خدمت املنده بولنمشدر . زیرا کتابك مطالعه‌سی محور مقاله‌ده بویله برفکر حصولنه بادی اولمشدر . محرر مقاله‌نك شو سوزلرینی اوقویکز :

« عبدالله جودت بك ایسه صرف مات اسلامیه‌یه برخدمت دینیه‌ده بولنمق مقصدیله بواثری انتخاب وترجمه ایتمش اولدیغی عدمنده تحقق ایندی . هر درلو ذهابعزی زیروزبر ایدن بوحقیقتك ظاهر اولمسندن طولایی قلباً بربیوك انشراح وفقط بوانشراح ایله‌برابر ینه‌قلباً عمیق برانفعال حاصل ایلدك منشرح اولدق ، چونکه فطانت مجبوله‌سنی معارف مکتسبه‌سیله تزیین ایتمش اولان برمسلمان کاملك ، عطف ایدیلان سیئه‌دن پاك دامن اولدیغنی کوردك . منفعل اولدق ، چونکه بر اعلان رسمینك خلق اوزرنده حاصل ایده‌جکی تأثیری ، یعنی بویله بر سقیمه‌یه نسبت ایدیلان آدمك عندالعموم الی‌الابد مظهر نفرین اوله‌جغنی دوشنمکده طرز تبلیغی لسان حکومته لایق کورمدك . »

تدقیقات :

نشر اولنان ترجمه‌ده بوخدمت املی کوریله‌میور. اوامل بولنمش اولسه ایدی یالکز ترجمه وفضلای امتك نظر دقتنی جلب ایله اکتفا اولنوردی . حالبوکه مترجم مع‌الاستحسان اثری قارئلرینه تقدیم ایدییور . وکندی حسابنه علاوه ایلدیکی تحشیه‌لرده‌ده نه‌لر سویله‌میور. شبهه‌سزدرکه دین ایچون قصد اولنان خدمت بودکلدر . زیرا منافع اسلامیه‌یه خدمت مقصدنده بولنان تحشیه حالده بوغایه‌یه واصل اوله‌جق بیاناتده بولنور .

دینسزلکی تعمیم صورتیله امت اسلامیه‌یه برخدمت ! مقصود ایسه فطانتی مسلم اولان بر ذاتك بو خدمتك ! نتیجه پذیر اوله‌میه‌جغنی تقدیر ایتمسی لازم کلور . آچیق سویلیه‌لم : بویله اثرلر یازه‌رق ، حسیات دینیه‌یی محوه چالیشه‌رق دینسزلکی اسلاملر اراسنده نشر وتعمیم خیالی یونانیلرك تخیلاتی کبی برسرابدن عبارتدر . بحمده وکرمه تعالی دین اسلام اوقدر متین وقوی بر دیندرکه انکله چارپیشان هرهانکی بر قوت بهمه‌حال ازیلیر . محو وتباه اولور . بویله تصورات باطله‌دن خیال محاللردن وازکیچه‌رك سعادت داریمزی تأمین ایدن دین جلیله خدمته باقلیز . بونجه عناصر مسلمه‌یی توحید ایدن رابطهٔ دینیه لاسمح‌الله خللدار اولورسه وطنده قالماز . عثمانلیلقده قالماز .

مملکتده ایچه جریانلر کورلدی . تجارب پك چوق آچی حقیقتلری میدانه چیقاردی . بزم ایچون سلامتك نرده اولدیغی کون کبی آشکار اولدی . دینسزلکی تعمیمه چالیشمق مملکتی اضمحلاله سورکله‌مکدر . ترقیات دشمنلرینك دین نقابی التنده‌کی تعرضاتنی اول وآخر تقبیح ایدنلردنز . صراط مستقیمك بتون نشریاتی بونی کوستریر . افراط وتفریطك هر ایکیسنی ایسته‌میز . نه آلت اتخاذ ایله اسلامیتك آمر بولندیغی ترقیاته سد چکمکی تصویب ایدرز ونه‌ده دینسزلکی تعمیم ایله سعادت استقبالیه‌مزه سوء قصدده بولنانلرك حرکاتنه اغماض عین ایدرز . بوکون ادعا ایدییورزکه بواثر صرف دینسزلکی وطنمزده تعمیم ایچون صورت حقدن کورینه‌رك وزهرلی مطالعه‌لر ترديف اولنه‌رق ترجمه ونشر ایدلمشدر. حتی بو امنیه‌یی تأمین ایچون محرر اثنای ترجمه‌ده بعض مطالعاتی مؤلفك مقصدی خارجنده بولنان کلمات ایله افاده ایلمشدر .

ابوالضیا توفیق بك افندی مراق بیوریرلر ایسه اصلیله ترجمه‌یی قارشیلاشدیرسونلر . فقط شونی رجا ایدرزکه یدیبوز بوقدر صحیفه‌یی ایکی کیجه‌ده مطالعه ایتمك کبی رومان قرائتنده بیله تجویز اولنه‌میه‌جق تسارعی براقه‌رق مقصده نفوذی تأمین ایچون براز اعمال فکره موفق اولسونلر .

٥ — حکومت طرز تبلیغده ولایت عامه‌سنه مترتب وظائفی اهمال ایتمشدر . زیرا حکومت یالکز کندی حق وصلاحیتنی استعمال ایله دکل آخرك حقوقنه رعایت ایتمك ایله‌ده مکلفدر وبر اعلان رسمی‌نك خلق اوزرنده حاصل ایده‌جکی تأثیری یعنی بویله برسقیمه‌یه نسبت ایدیلان آدمك عندالعموم الی‌الابد مظهر نفرین اوله‌جغنی دوشونمك مجبوریتنده‌در .

تدقیقات :

عبدالله جودت بکك اسمی ترجمه دینیلان اثرده مترجم اوله‌رق کوسترلمش ومهرسز نسخه‌لرك ساخته اولدیغی بیان ایدلمشدر . استطرادلرك دخی کندوسنه عائدیتی مترجم اثرده اعتراف ایله هربرینه آیروجه امضا وضع ایلمشدر . وذاتاً کندوسنك تشکیل ایلدیکی اجتهاد کتبخانه‌سنك ۱٥ نجی عددی اولمق اوزره نشراولنه‌رق طول مدت مصرده ومشروطیتك اعلانندن یوم منعه قدرده ممالك سائرهٔ عثمانیه‌ده هر کسك النده تداول ایتمش وافکار اسلامیه‌ده کوریلان تهییج اوزرینه غزته‌لرده‌ده از چوق موجودیتندن بحث اولنمش اولدیغی حالده عبدالله جودت افندی بواثردن تبری ایتمامشدر. دیمك که اثرك مومی‌الیهه عائدیتنك آرتق سوز کوتوره‌جك یری یوقدر. بوحالی قبول ایدن بر آدمه حکومتك نصل معامله ایتمسی بکله‌نلیور .

بر آدم دینسزلکنی علی رؤس‌الاشهاد اعلان ایدرسه حکومت بوکا قارشی [دین اسلام علیهنده] تعبیرینی استعمالدن توقی‌یه نه‌دن لزوم کورسون ؟ .

ابوالضیا توفیق بکك احتراز ایتمکده اولدقلری سوء تأثیری یعنی بویله بر سقیمه‌یه نسبت ایدیلان آدمك عندالعموم الی‌الابد مظهر نفرین اولمسنی وجوده کتیرن اعلان رسمی دکل محررك ترجمه‌ده‌کی مطالعاتیدر . محرر او مطالعاتی سائرهٔ مطبوعاته تودیع ایتمکله بوقبیل تعبیراتك حقنده استعمالنه رضاداده اولمشدر . ابوالضیا توفیق بك افندی پك ابی تقدیر بیوریرلرکه قرالدن زیاده قرالجی کیمسه طرفدار اوله‌مز . برآدم دینسزلکنی اسلام علیهنده بولندیغنی اعلان ایدوب

طوریر ایکن حکومت انی دیندار واسلام محبی کوستره‌من .. بز بیطرفلغی بویله آکلایورز . هر فردك افعالنی ساتر اولمق حکومتك جمله‌ٔ وظائفندن تلقی اولنیور ایسه مدعیٔ عمومیلك تشکیلاتنه لزوم یوقدر . مادامکه مجرم افرادتبعه‌سندن بریدر. بالذات قبول واعتراف ایتدیکی جرملردن بیله نظرنده بری اولملیدر . منطق بومیدر ؟

٦ — اثرك لزوم منی خصوصنده‌کی اجتهادده‌ده خطا ایدلمشدر. زیرا اثر هیچ بر نیت غیر خالصه‌یه وقطعا بر فکر تنقید ومؤاخذه‌یه ابتنا ایتمامك اوزره صرف بربی‌طرف عالمك بوکونکی کونده خصوصات تاریخیه‌ده عامل منفرد طانمش اولان ترك شخصیت مسلکنده‌یازلمش واحتوا ایلدیکی تشریحات مصیبه نتیجه‌سنده محرر مقاله ایچون بونجه تتبعه رغماً اللی سنه‌ده اوکرنه‌مدیکی وهابی مذهبیله صورت ظهور وانتشاری حقنده معلومات مقنعه‌حاصل اولمشدر. محررمقاله‌بواساسك تضمن ایتدیکی تحسساتنی شویله تصویر ایدییور :

« ۷۲۲ صحیفه‌یی شامل اولان بو کتابی سائقهٔ مراق ، بکا شودم بیاریده ایکی کیجه‌ده‌مطالعه‌یه مجبوریت‌ویردی. شوحقیقتی اعتراف‌ومع‌الحجاب اعلان ایدرم‌که عهد طفولیتمدن یعنی تمام اللی سنه‌دن بری قولاقلرم طولمش اولان [وهابی] مذهبی وآنك صورت ظهور وانتشاری حقنده شیمدی‌یه قدر قناعت بخش اوله‌جق هیچ بر اثره مطلع اولمادیغم حالده بو کتاب ۲٤ صحیفه‌سنی تخصیص ایتدیکی‌ایضاحات واقفانه‌سیله بکا اللی‌سنه‌ده اوکرنه‌مدیکمی اللی دقیقه ظرفنده اوکرنمش اولدی . شمدی عموم ابنای مملکتمه صورادم وحتی بو کتابك منعنه مجلس خاص وکلایی سوق ایدن قوهٔ مجهوله‌دن‌ده سؤال ایدرم ! شو وهابی مذهبی وانك سبب ظهوری والیوم بولندیغی حال وموقع حقنده بکا ونم کبی اوکرنمك ایستیانلره ترکجه‌مزده هانکی کتابه مراجعت ایتمك لازم کله‌جکنی لطفاً تعیین واشارت بیورسونلر ، تاریخ اسلامیت من‌الابتدا الی‌الانتها اسلامك‌ظهوریله بوکونه قدر کچوردیکی صفحات تاریخیه‌یی وظهور ایدن مذاهب ایله‌فرق ضاله‌یی، وهربرینك ذهاب‌ومسلکنی هیچ بر فکر غرضکاری‌یه ، هیچ بر نیت غیر خالصه‌یه ، وقطعا بر فکر تنقید ومؤاخذه‌یه ابتنا ایتمامك اوزره صرف برعالم بیطرفك بوکونکی کونده خصوصات تاریخیه‌ده عامل منفرد طانمش اولان ترك شخصیت مسلکنده یازلمش بر اثر کزیندن بشقه برشی دکلدر ، »

تدقیقات :

دوزی‌یی مدافعه‌یه تعلق ایدن بوتشریحاتی بز موافق نفس‌الامر کورمیورز . ایشته اختلاف بورادن چیقیور بز دیورزکه :

دوزی بیطرف‌دکل، برمفتریدر . اثر ترك شخصیت مسلکندن عاریدر . مؤلف اسلامیت حقنده برنیت غیر خالصه تعقیب ایتمشدر. اثری‌فکر تنقیدو مؤاخذه ایله مالامالدر ، ویردیکی معلوماتك چوغی حقیقته مغایردر ، حتی ابوالضیا توفیق بك افندینك خاصة مظهر ستایشی اولان وهابیلك مذهبنی بیله آکلایه‌مامشدر . اثرده حقائق سرایا تحریف اولنمشدر . ایشته کوریلیورکه ایکی طرفده حال ادعاده‌در. بوادعالردن‌هانکیسی طوغریدر. بونی‌دلائل کوستره‌جکدر. بز مدعیاتمزی بحوله وکرمه تعالی برر برر اثبات ایده‌جکز . ذاتاً بومقصدله هرهفته ردیه یازیلیور .

۷ — بعض جهتلرله خطا آلود کوریله بیله‌جك اولان سطور وصحائفك حکمی قابل اسقاطدر. زیرا اتیان اولنه‌جق دلائل‌قویه ایله ایراد ایدیله‌جك تنقیدات جدیده‌یه قارشی خطانك محافظهٔ موجودیت ایده‌میه‌جکی درکاردر . بواساس مقاله‌ده آتیده‌کی ایکی سطرله افاده اولنمشدر : « بعض جهتلرله خطا آلود کوریله بیله‌جك سطور وصحائفك حکمنی اسقاطه ایسه دلائل قویه ایله ایراد ایدیله‌جك تنقیدات جدیده کافیدر »

تدقیقات:

محرر مقاله کندی حسابنه اثری خطا آلود کورمیور چونکه بوفقره‌یی مدعیات سابقه ایله بشقه درلو تألیف ایده‌مین شوقدرکه تعبیر مخصوصلری وجهله بعض جهتلرله بشقه‌لرنجه کوریله بیلمسی احتمالنی موضوع بحث ایتمك ایستیه‌رك بو یولده‌کی سطور وصحائفك حکمنی اسقاطه دلائل قویه ایله ایراد ایدیله‌جك تنقیدات جدیده کافیدر دییورلر . دها طوغریسی ابراز دلائل ایدك دیه تحدیده بولنیورلر بوکا قارشی سویلنه‌جك سوز مدافعانك نتائجنه انتظار توصیه‌سندن عبارتدر. [الیس الصبح بقریب]

۸ — اثر بومزایادن عاری فرض‌اولنه‌رق‌مخالفلرك ذهابی‌وجهله دین اسلام علیهنده تلقی حالنده‌ده عبدالله جودت بك ؛ اشبوترجمه‌سیله مصیب برحرکتده بولنمشدر . زیرا بر تألیف غرض آلودی ابنای دینه بیلدیره‌رك انك رد وجرحنه تشبث ایده‌جکلره بر زمین تدقیق حاضرله‌مشدر . حتی عالم اسلامك ادوار انقلابیه‌سنی ۷۲٤ صحیفه‌ده قیده موفق اولان برمسلمانك مثوبات اخرویه‌یه نائلیتی فرض‌اولنسه عبداه جودت بکك اجل درجات ایله مأجور اوله‌جغنك تخمینی محرر مقاله‌جه پك طبیعی کورلمشدر . مقاله‌ده بواساسی توضیح ایدن سطرلر شودر :

« شیمدی کتابه بربشقه‌نقطهٔ نظردن باقه‌لم: فرض ایده‌لم که بواثر سرایا دین اسلام علیهنده برطاقم اسنادات غرضکارانه وعزویات سقیمه ایله مالیدر. عبدالله جودت بك‌ده بو کتابی بویله‌اولدیغی ایچون ترجمه ایده‌رك معرض‌تدقیق اسلامه وضع ایتمك ایسته‌مشدر . عجبا بوفعل وخدمتیله خطاده‌می بولنمشدر ؟ یوقسه مطلع اولدیغی بویله برتألیف غرض آلودی ابنای‌دینه بیلدیروبده‌آنك رد وجرحنه تشبث ایده‌جکلره برزمین‌تدقیقمی حاضرلمشدر! کچن عصرهجرینك ثلث اخیرنده ایدی که هندده خواجه رحمةالله افندی نامنده بر فاضل بیدانی ظهور ایتمش ایدی. بوذاتك [ردنصارا] اسمنده عربی‌العباره اردو وفارسی لسانلرینه حتی انکلیزجه‌یه ترجمه ایدلمش برده اثر مهمی واردر . بوکتاب ، انکلیز میسیونرلری طرفندن اسلامیته عطف‌ومال ایدلمش اولان برچوق افترالری نقل ایله‌هم هربرینی‌رد وهم‌ده ذهاب حاضر نصارایی مؤاخذه ایدرك عیسویتك حقیقتنی بیان‌ایدر. کتابك نشری اوزرینه هندده‌مأمور میسیونرلردن مشهور [دواید] رحمةالله افندینك دست فضائل پیوستنی‌اوپمش وکلمهٔ‌شهادت کتورمشدر. شوفقرهٔ استطرادیه ایله عبدالله جودت بکك ترجمه‌سنه رجعت ایدرك بویله برکتابی علی‌طریق الترجمه ابنای‌دینك انظار اطلاعنه عرض‌ایدن و ۱۲۸۸ سنه ظرفنده عالم اسلامك ادوار انقلابیه‌سنی ۷۲٤ صحیفه‌یه قید ایلیان بر مسلمانك مثوبات اخرویه‌یه نائل اوله‌جغنی فرض‌ایلسه‌م‌بومثوباتك اجل درجاتیله عبدالله جودت بکك نائل مکافات‌اوله‌بیله‌جکنی تخمین ایده‌بیلورم . »

تدقیقات :

بوادعایی صددن خارج کوریورز. زیرامجرد اثرك ترجمه‌اولونمسنی تخطئه ایدن یوقدر مترجم ؛ مؤلفك یازدقلرینی تمامی تمامنه ترجمه

ایتمش اولسه و کندی نامنه مطالعه‌لر علاوه ایتمامش بولنسه ایدی متشکری بز اولوردق . زیرا دینمز علیهنده‌کی مفتریاتدن بر آن اول خبردار اوله‌رق اعطای جوابه حاضر لانیردق . حالبوکه مترجم بویله می یاپمشدر؟ بیطرفلغی هیچ برصورتله محافظه ایده‌میه‌رك تقدیر وتحسینلرله قارئلرینه اتحاف ایتمکده اولدیغی نقل ایتدیکمز مقدمه عیاناً کوسترمکده‌در .

آرتق بو حاله قارشی ترجمه ایتدیکندن طولایی ممنون قالملی یز ، دیمك مغالطه‌دن بشقه نه‌یه محمول اولور . بو قبیل آثاری ترجمه ایتمه‌لرینی اهل لساندن تمنی ایدرز . چونکه بوحملر مدافعه‌یی تسهیل ایدر . فقط اثرده‌کی مدعیات و مفتریاتك اصابتی ادعا اولنور ایسه اوزمان مسئله‌نك رنکی دکیشیر . مؤلف کبی مترجمده معارض عد ایتمك ضروری اولور . بونلر اوقدر بدیهیاتدرکه انسان قلم یورتمکه حیا ایدر . محرر مقاله نیچون بورالرینی آکلامق ایسته‌میورده نافله یره برچوق تکلفلرله مقایسه‌لر یاپیور ؟ مأجوریت بحثنه کلنجه بویله بر مأجوریت تأمین ایده‌جك مظهریتدن جناب حقه صیغنیریز .

۹ — اسلامیت دین علیهنه اولان نشریاته مانع اولمق شویله طورسون بالعکس حمایه ایتمشدر . زیرا تاریخ دینمزك شهادتیله ثابت اولدیغی وجهله فرق ضاله‌نك مدعیاتنه قارشی اعطای جوابدن باشلو باشنه برعلم تشکل ایلمشدرکه بوسایه‌ده یعنی سربستیٔ مذاکرات صورتیله اعتقادات سخیفه‌نك اوکی آلنه‌رق بوکون نام و نشانلری قالمامشدر . اوشه‌نمازسه‌کز صاحب مقاله‌نك شو سوزلرینی‌ده دیکلیکز :

بو مبحثده برازده تاریخ دینیمزله استشهاد ایده‌لم : معلومدرکه وقتیله اسلامده زندقه چیقدی الحاد چیقدی . طبیعیون ظهور ایتدی ، تناسخیه ، اسماعیلیه ، قرامطه ، بابکیه کبی نامارله بر چوق مذهبلر ظهوره کلدی وهربری مذهب ، مسلکلری حقنده یوزلرله کتابلر تألیف ونشر ایلدی . حالا شرق وغرب کتابخانه‌لرنده بومجلدات موجود ومحفوظدر - وملل ونحله دائر مؤلفاتده ایسه کافه‌سنك اطوار ومعتقداتی محرر ومسطوردر . بونلره قارشی علمای اسلامك اك بیوك سلاح تدافعی نه ایدی ؟ کلام ! هیچ برینه صورت آخرله مانعه‌لر کوسترمدیلر . زجریات مادیه‌یه مراجعت ایلمدیلر میدانی فن کلام ایله متکلمین بنامه براقدیلر برعصره وارمه‌دن ممالك اسلامیه‌نك هیچ بر کوشه‌سنده بونلردن نام ونشان قالمدی . »

تدقیقات :

ابوالضیا توفیق بك افندی امین اولسونلرکه اسلافك سربستیٔ ادیان ومباحثات حقنده‌کی نقطهٔ نظرلرینك اخلافده وارثیدر . علما مباحثه‌دن قاچمامشدر . اثرك منعی تشفیلرینی موجب اولماز . هرسطرنده‌کی بطلان ؛ مؤلف وشرکای جرمنك یوزلرینه ادلهٔ عقلیه ایله چارپلدقجه علما کندیلرینی ایفای وظیفه ایتمش صایماز . امامباحثه اثناسنده حکومت لزوم کورمشده اثری منع ایتمش بوکاده طبیعی قاریشه‌منز .

حکومتك لمصلحةٍ توسل ایتدیکی اجرا آت مانعه اوزرینه علمایه تعریض ایتمك اثر سافدن آیرلمقده اولدقلرینی اشراب ایدر مطالعات درمیان ایلمك موافق نصفتمیدر؟ اجرا آت حکومت بشقه‌در . مدافعات علمابشقه‌در . نیچون بربرینه قارشدیریلیور ؟

صراط مستقیم عقیب انتشارنده بواثرك موجودیتنی اسکندرونده‌کی برقارئی طرفندن برای مدافعه کوندریلان بر نسخه‌سندن اوکرندیر . بر مدت صکره اثر باب عالی جاده‌سنده‌کی کتبخانه جامکانلرنده کوریلور . افکار اسلامیه تهییج ایدر . اداره‌خانه‌یه هرکون لزوم مدافعه تمنیاتنه دائر برچوق ورقه‌لر ورود ایلر . مناسترلی اسماعیل حقی وموسی کاظم افندیلر حضراتنه مراجعتده بولنیرز . مشاغل فاضلانه‌لرینك عدم مساعده‌سی کوریلنجه برکت زاده اسماعیل حقی بك حضرتلریله بابان زاده احمدنعیم بك ودارالفنون الهیات ادبیات شعبه‌لری مدیری اسماعیل حقی بك افندیلره بووظیفه‌یی درعهده ایتملرینی رجا ایتدیکمز برصیره‌ده ۳۱ مارت وقایعی تشبثاتمزی عقیم براقیر ۱۱ نیساندن صکره تشبثاتمزی تجدید ایدرك نعیم بك افندی طرفندن مدافعه یازلمسی بین الرفقا قرارلشیر . فقط مشارالیه اثرده‌کی بعض فقراتدن اثنای ترجمه‌ده تحریفات وقوعه کتیرلمش اولمسندن شبهه‌لنه‌رك اصلنی کورمك ایسترلر . بورادہ‌کی کتابجیلرده بوله‌مدیغمزدن پارسه سپارش ویریلور . نسخ موجوده‌نك تماماً توکندیکی جوابی آلندیغندن وقوعبولان توصیه اوزرینه برکره‌ده قلمنکده‌کی کتابجیلردن صوردیریلور . کذلك بولنه‌مدی جوابی آلنیر . نهایت بروسه مبعوث محترمی طاهر بك افندی حضرتلرینك دلالتیله فرانسزجه نسخه‌نك احمد بك اقایف برادرمزده موجود اولدیغی استخبار ایدیله‌رك یقین زمانلرده اثر نعیم بك افندی‌یه ایصال اولنور . استاد محترم مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلری دورهٔ نقاهتلرنده وقت بوله‌رق ردیه یازمغه بسمله کش شروع اولورلر . ایشته بوصیرالرده کتابك حکومتجه منع ایدلدیکی وردی ایچونده معارفده برقومیسیون تشکیل ایدلمکده بولندیغی غزته‌لرده کورلور عقبنده ابوضیا توفیق بك افندینك هجوم معهودی یوز کوستریر .

ایشته بتون بومساعی کوستریورکه اثرك منعی اسبابنی تهیئه هیچ بر زمان واردخاطر اولمامش دائما لزوم مدافعه جهتی دوشونلمشدر . معمافیه دین مبین علیهنه سراپا مفتریاتدن مرکب اولان وانواع تحقیر وتزییفی تضمن ایتمکده بولنان بر اثرك بتون اسلاملرك حسیات دینیه‌سنی رنجیده ایده‌جك صورتده کتبخانه‌لرده آویختهٔ موقع احترام اولمسنی مناسب کورمدیکمزدن حکومتدن افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یه قارشی بویله برجملیه‌یه انتظار ایدردك . حکومتك تحت مسئولیتنده یاپمش اولدیغی شو معاملهٔ منعیه خارج از صلاحیت تلقی اولنور ایسه محرر مقاله غزته ستونلرنده ایما وایهاماتده بولنه‌جغنه حائز بولندیغی مبعوثلق صلاحیتنی بالاستعمال استیضاحده بولنملی ایدی . حکومتی تخطئه بوقبیل

فعلی اجراآت ایله ثمره‌دار اولور شبهه‌سزدرکه قابینه غزته‌ستونلرنده‌کی شکایاتدن زیاده مجلسده‌کی استیضاحاتی نظره آلیر محرر مقاله حقوق عمومیه‌یه مغایر كوردیكی جهتی استیضاح ایله برضرری ازاله و برحقسزلغی تلافی ایتملیدی. بونی یاپیوبده غزته ستونلرنده تأوهات محبأزده بولنمق تغلیط افكاردن بشـقه نه‌یه حمل اولنه‌بیلور؟ اما كورمك وحقیقتی بیلوب خلقه‌ده بیلدیرمك ارباب نشریاتك وظائف اساسیه‌سندندر. پك اعلا بو وظیفه‌یی تقدیر ایده‌رك مملكتده‌كی اكثریت افكاری اشغال ایدن بوأثری اعتراف اولندیغی وجهله حكومتك منعنه قدر نیچون محرر مقاله كورمامش حتی موجودیتندن بیله خبردار اولمامشدر. وحقیقتی بیلدیرمك تقریض یازه‌ق وحكومته درس ویررجه‌سنه هیچ بر اساس قانونی‌یه بنای مطالعه اولنمقسزین هجوملرده بولنمقله‌می اولور. اعتدال دمی محافظه ایده‌رك تحسسات تلامیذ پروری‌یه مغلوب اولمیه‌رق مدعیات مجرده‌دن تحاشی صورتیله مترجم ومؤلفك نه‌كبی افاده‌لری هدف اعتراض اتخاذ اولنه‌بیله‌جكنی وبواعتراضاتك شوشو اسباب موجبه ایله غیر وارد بولندیغنی وبنابرین مجلس خاص وكلانك قرار مخصوصنه اساس اولان تقدیراتك عدم اصابتنی تشریح ایله تبیین حقایق اولنمق لازم كلیردی. یوقسه «مجلس یولسزلق ایتمش عبدالله جودت بكه دینسز دیمش زیرا بن دیندار اولدیغنی بیلیورم، دوزینك اثری منع اولنه‌مز چونكه بالمطالعه سراپا حقایق اولدیغنی كوردم. وقوع بوله‌جق مراجعاته قارشی برهیئته تقدیر ایتدیره‌رك انلرك ویره‌جكی قراره كوره حركت لازم كلیردی. واقعا مجلس وكلانك حق تقدیرینی شوصورتله استعمال ایده‌جكنه دائر قانوناً برصراحت یوق ایسـه‌ده بن بویله مناسب كوریورم نته كیم حكومتده صـوك حركتیله یعنی مدافعه یازلق اوزره بر قومیسیون تشكیلیله فكرمك اصابتنی تأیید ایدییور.» طرزنده‌كی مدعیات متحكمانه‌نك اصلا بر قیمت حقوقیه ومنطقیه‌سی یوقدر.

١٠ — منع‌مذكور ایله سربستیٔ تفكر حقی ابطـال اولنمشدر. زیرا حریتده اسـاس قوهٔ متفكره اولدیغندن محصول تفكر اولان آثاره مادةً ممانعت؛ تفكری منع وزجردر. بواساسی محرر مقاله شویله توضیح ایدییور:

تدقیقات:

«محصول تفكرات اولان شیلره موانع مادیه ایله غلبه‌یه چالشمق ویاخود اطلاعات انامه مانعه‌لر تشكیلیله اوغراشـمق، طبیعت بشریه‌نك خواصندن بخبر بولنمغه دلالت ایدر. فكره غلبه ینه مجرد فكرك شانندندر. منع وزجر كبی حالات بو عصرك احتـوا آت فكریه وغایهٔ نقاط تكامل اولان مجاهدات علمیه‌سیله نصل توفیق قبول ایدر؟ باخصوص برحكومت مشروطه‌ده حریت فكریه‌یه تعدی جائزمیدر؟ هر درلو خواص بشریه‌ده اولدیغی كبی حریته دخی اسـاس، قوهٔ متفكره‌در. بناءً علیه محصـول تفكر اولان آثاره مادةً ممـانعت ایدیلینجـه حریت نره‌ده قالیر؟ حریت اوغورنده‌كی مجاهداتمزك نه حكمی قالمش اولور؟»

كتاب منعندن سربستیٔ تفكر حقنی ابطال نتیجه‌سنی چیقاره‌ق ایچون بوقدر یورغونلغی اختیاره آجیدق سربستیٔ تفكر حقنی ابطال بر آدمی دوشوندیكی فكردن طولایی معاقب ایتمكله اولور. یوقسـه محصـول تفكرینك مضراتنی تحدید ایله بر آدمك سربستیٔ تفكری اخلال ایدلدیكنه هیچ برحقوق عالمی ذاهب اوله‌مز.

بوكون مضر بر اجزا موجدینك، مخترعنك وجوده كتیره‌جكی اجزانی اورته‌دن قالدیرمق سربستیٔ تفكرینی اخلال ایتمكمیدر؟ بیلنملیدركه بتون حریتلر شرط سـلامتله مقیددر. اكر عبدالله جودت افندی بواثری ترتیب ایتدیكندن طولایی بیوجه قانونی برجزایه چارپدیریلور ایسـه اوزمان سربستیٔ تفكری منع ایدلمش اولور. ظن ایدرزكه بوقدرجق بر فرقی بیلمك بیوك برذكایه توقف ایتمز.

١١ — بوقبیل آثاری عیناً ترجمه لزومی من‌القدیم تقرر ایتمشدر. چونكه مترجمك وظیفه‌سی تصحیح دكل عیناً نقل وتحریردر. حتی كاتب چلبی (تاریخ نصارا) نامیله بو یولده بر اثر ترجمه ایلمشدر.

تدقیقات:

عیناً ترجمه تعبیرندن محرر مقـاله؛ نصـل بر مدلول اسـتنباط ایتمكده اولدیغی كسدیریله‌مز. عیناً ترجمه دینلنجه آكلاشیلان معنا مؤلفك یازدقلرینی تمامی تمامنه ترجمه ایتدیكی لسـانه نقلدر. مترجم تحسین وتصویبه دلالت ایدر قیود علاوه ایدر ومؤلفك مقصدندن خارج بر معنایی افاده ایده‌جك كلمات استعمال ایلر ایسه یازمش اولدیغی اثره عیناً ترجمه دینیله‌مز. بر جمله‌یی استعمال ایتمك متكلمك داخل اقتداری ایسه‌ده انك معناسنی تحدید ایلمك، ایستدیكی مقاده الفاظی استعمال ایتمك صلاحیتی خارجنده‌در. بناءً علیه محرر مقاله (عیناً ترجمه) تعبیرینك افاده ایلدیكی مدلولده تصرفده بولنـه‌مز. عبدالله جودت افندینك الده بولنان ترجمه‌سنه هیچ بر زمان عیناً ترجمه مدلولی صادق اوله‌مز.

١٢ — وظیفه‌سی احوال اجتماعیه‌مزه متعلق موادی مذاكره واجرادن عبارت اولان وبرهیئت مختلطهٔ كبرا شكلنده بولنان مجلس خاص وكلانك اسلامیت ایله اشتغالی وظیفه‌سندن خارجدر. زیرا اجرا ایله مكلف برمجلس خصوصات دینیهٔ اسلامیه‌یه دائر مذاكراتده بولنه‌مز وهیچ بر زمان وظیفهٔ اصلیه‌سنی وصایت درجه‌سنه قدر توسیع ایده‌مز.

تدقیقات:

بو ادعاده مفرطدر. مجلس خاص وكلا قوهٔ اجرائیه‌نك تمركز ایتدیكی نقطه‌در. بونلرده‌كی قوت اهالیدن منتخب مبعوثلرك وجوده كتیردكلری قوهٔ قانونیه‌دن مستفاددر. قوهٔ قانونیه‌ده‌كی قوتده اكثریتده متجلیدر. بوكون بو وطنك اكثریتی ایسه اسلاملر تشكیل ایدییور. اسلاملرك علاقه‌دار اولدیغی بر شیدن طبیعی وكیللری وبو وكیللردن استنباط قوت طولاییسیله مجلس وكلا علاقه‌داردر. اكثریتك آرزوسی مطاعدر. شو قدركه اكثریت دائما حقوق اقلیتی محترم طوتار وبو حركتیله اجرای حكومته اهلیتنی كوستریر.

محرر مقاله ابوالضـیا توفیق افندی بركره اورته‌لغی دیكلسون. تاریخ اسلامیت حقنده نه‌لر سویلندیكنی طویسون. اوزمان كندیسنی صدر اعظم ویا وكلادن بری اولمق اوزره فرض ایتسونده بو آرزوی عمومی‌یی كسر ایده‌جـك كندیسـنده بر قوت بولسون. بویله مقدماتی مسلم اولان نتـائجی نظره آلمیـه‌رق (مجلس وكلا اسـلامیته

نه قاریشیرمش ، کبی سوزلر تجاهللر حقیقتی نشر وظیفه‌سیله مکلف بولنان برغزته‌جی‌یه یاقیشه‌میه‌جغندن صرف نظر بر مبعوث ایچـون اصلا خوش کوریله‌مز.

تاریخ اسلامیتك منعی ویا نشری‌اسلامیتك خصوصات دینیه‌سندن دکلدر . اسلاملر خصوصات دینیه‌لرنده مجلس وکلا مقرراتنه مفتقر دکلدرلر . بحمده وکرمه تعالی اللرنده کتاب، سنت ، اجماع ، قیاس کبی درت اساس واردر . خصوصات دینیه‌لرینی بو اساسـلره توفیقاً حل ایدرلر .

مسئله خصوصات دینیه‌ده دکلدر . بو مملکتده اکثریتی تعذیب وتجریحه ایدن بر کیفیتك‌ادامه ویا رفعنده‌در . بو اثر بویله سلمه‌السلام صاتیلورسه اسلاملرك عزت نفسی جریحه‌دار اولور . حکومت مملکتی اداره ایتمك فکرنده ایسه طبیعی بورالرینی نظره آلیر . بو کون ملل غربیه‌یکدیکرینك حسیاتی رنجیده‌ایتمکدن حذراً خاطرات مظفریتی احیـاده پك زیاده دقت وتیقظ کوسـتریورلر . دیمـك‌که اکثریتك ارزوسی یالکز داخل مملکتده دکل خارجده بیله محترم طوتیلیور . جهله‌لر کوستریلیور. رسالتپناه افندمزی تمثیل صددنده ترتیب‌اولنان اویونك مملکتده اوینانمسنه فرانسه حکومتی اسلاملره جبلهً راضی اولمادی . هندستاندن چکیلان معلوم تلغراف اوزرینـه مشروطیتك اعلانندن مقدم مراقبهٔ عدلیه تکلیفنده انکلتره حکومتی اثر تراخی کوستردی . ابوالضیا توفیق بك افندینك شو حقایقه قارشی تجاهل کوسترمکده اولمسنه طوغریسی بر معنا ویره‌میورز .

۱۳ — حکومت بوقراریله احترازایتدیکی شیئك حصولی‌تأمین ایتمشدر . زیرا انسانلر منع اولندقلری شیئه حریص اولدقلرندن‌اثرك آز برزمان ظرفنده نسخ مطبوعه‌سی تمامیله توکنمشدر .

تدقیقات :

منعك بوقبیل نتائجنی کیم تقدیر ایتمز. ایشته بوده کوستریبورکه منعدن مقصد افکار عمومیهٔ اسـلامیه‌یه ترضیه‌در ، اسـایش مملکتی محافظه‌در ، ارزوی‌عمومی‌یه اتباعدر یوقسه اثرك مضراتنی‌عقیم براقق علمایه نشر دین‌ایله مشغول‌ذواته متوجه‌وظائفدن‌بولندیغندن بومقصد بحوله وکرمه تعالی مدافعه وردیه‌لرله ابر کیج حاصل اوله‌جقدر .

۱٤ — حکومت بوبابده تعقیبی اقتضا ایدن شاهراه مستقیمدن انحراف ایتمشدر . زیرا بواثری برانجمن دانش‌علمی‌نك انظارتدقیقنه وضع ایدرك ویره‌جکلری قراره کوره ردیه یازمق ویا قوهٔ مجـبره‌یی برطرف ایتك شقلرندن برینی اختیار ایتمك لازم کاورکن بو جهتلر نظره آلنمامشدر .

تدقیقات :

مجلس خاص وکلانك تقدیرینی استعمالده بویله برقید ایله مکلفیتنه دائر قانونده برصراحت بوله‌مدق. حکومت‌تقدیرینی استعمال ایچون ایسترسه اهل خبره‌یه مراجعت ایدر ایسترسه مشهود اولان مضراته بنای‌حکم ایدرك برآن اول اتخاذ قرار ایلر بو خصوصده نه‌تصویر افکاردن ونه‌ده صراط مستقیمدن درس بکله‌مز ظننده‌یز .

۱۵ — دوزینك منقولاتی تمامیله حقائق تاریخیـه‌مزه موافق بولنمشدر. زیرا ابن اثیری ابوالفـدایی مطالعه ایدنلر دها پك چوق حقیقتلره واصل اولورلر .

تدقیقات :

ابن اثیر ، ابوالفدا ایله دوزی‌یی مقایسـه رحمةالله مرحوم ایله عبداه جودت افندی‌یی مقایسه کبی قیاس مع‌الفارقدر. آکلاشـیلان محرر مقاله ابن اثیر ایله ابوالفدایی‌ده معهود تاریخ اسلامیتده اولدیغی کبی جلسهٔ خطیب قدر بر مدت ظرفنده تتبع ایتمشدر .

۱٦ — کتاب منعنه قدر مملکتجه یاپیله‌جق چوق شی‌واردر.

تدقیقات :

تطویلدن حذراً ادیب محترم محمـد عاکف بکك بچن هفتـه‌کی مقاله‌سندن بواساسه جواب اوله‌جق برفقره‌یی تبرکاً نقل ایدییورز :

« محبا انطالیه مبعوث محترمنك ، تصویر افکار صاحبنك پیش عزمنده هیچ تشبث ایدیله‌جك ایش قالمامش‌می‌که تاریخ‌اسلامیت کبی بر تزویرنامه‌یه التی ستوناق تقریض یازیبور، عبداه جودت افندی‌یی طوتوب اکابر امتدن رحمةاللهك یانه‌چیقارمق‌ایستیور... » لم‌تقولون مالاتفعلون ...

* * *

بومقالهٔ ردیه یازلدقدن صکره تقویم وقایع جریدهٔ رسمیه‌سنده مسـئله‌یه دائر بر اعلان رسـمی منظورمز اولدیغندن عینـاً نقل ایدییورز :

« دانیمارقه‌لی دوزی نامنده برینـك اثری اولوب دوقتور عبداه جودت افندی طرفندن ترکجه‌یه بالترجمه مصرده طبع ایتدیریله‌رك درسعادتده نشر وفروخت اولنمغه باشلانمش اولان تاریخ اسلامیت نامنده‌کی کتابك سیدالانام علیه‌الصلاة والسلام افندیمز حضرتلرینك حق عالیٔ نبوت پناهیلرنده برطاقم اکاذیب ومفتریاتی حاوی بولنمسندن‌طولایی کتاب مذکورك منعی لزومنه دائر داخلیه نظارت جلیله‌سنك ۲۷ ربیع‌الاول‌سنه ۳۲۷ تاریخلی و۳۳۹ نومرولو تذکره‌سی واوراق متفرعه مجلس مخصوص وکلاده لدی‌المطالعه مأللرینه نظراً ذکر اولنان کتابك مندرجاتی اکاذیب ومفتریاتی حاوی بولندیغی اکلاشلمش وبونك نشر وفرختی درکار اولان مضراتی جهتیله قطعیـاً غیر جائز بولنمش اولدیغندن ومطبوعات قانوننك اوتوزبشنجی ماده‌سی حکمنجه ممالك اجنبیه‌ده وایالات ممتازه‌ده مطبوع غزته یارسـائل موقوته‌نك مجلس مذکور قراریله ممالك عثمانیه‌ده منع نشر وتوزیعی مجـاز اولوب مطبعه‌لر قانوننـك یدنجی ماده‌سنده مطبوعات قانوننك جرائم‌مطبوعاته متعلق احکام جزائیه‌سنك کتب ورسـائل ایله واقع اولان نشریاته دخی شـامل اوله‌جنی محرر بولندیغنـدن سالف‌البیان کتابك‌حکم‌قانونه توفیقاً منع‌نشر وتوزیعنه عائد معاملات ایجابیه‌نك ایفاسی خصوصنك داخلیه نظارت جلیله‌سنه تبلیغی تذکر قلنمش وموجبنجه اقتضاسنك‌ایفاسی باتذکرهٔ‌سامیه‌نظارت‌مشارالیهایه‌بیلدیرلشدر. » [تقویم وقایع]

عالم اسلام

فاتحهٔ اقبال عالم اسلام

عالم اسلامك دور ادبار وانحطاطی مدارس اسلامیه‌ده علوم‌حکمیه وریاضیه تدریساتنه خاتمه چکیله‌رك احتیاجات وایجـابات عصریه نظر اعتباردن اسقاط ایدلمسیله باشلادیغی هرکسجه معلوم برحقیقتدر .

اوزون زمانلر بو اهمال وتسامحك ، بو عطالت وتعندك جزاسنی چکدکدن صوکرا نهایت اولکی هفته باب مشیخت مدرسه‌لرمزده اوقونمقده اولان علوم وفنونك نقصان وعدم کفایه‌سنی، طرز تدریسك من کل الوجوه ایجابات عصریه ایله اصلا قابل تألیف وتوفیق اولمدیغنی نظر دقته آله‌رق جدول مخصوص اوزره تدریساته مباشرتك قبول رسم کشادینی اجرا ایلدی . بز بوکونی عالم اسلامك فاتحهٔ اقبالی عد ایدییورز :

اوت ! بوکون پك قیمتلی، پك مقدس تاریخی برکوندر. چونکه بر وقتلر کافهٔ علوم مدونه‌نك مهد ظهوری وهر بری زماننك برر صوربون دارالفنونی اولان مدارس علمیه‌ده صوك زمانلرده علو وفنون همان همان کاملاً دینه‌جك درجه‌ده اندراسه یوز طوتمش ، خورشید معارفك تماماً افول ایتمش اولمسندن هرمؤمنك امیدی کلیاً منسلب اولمش ایکن بوکون شمس اقبال اسلامیان ینه شرقزدن عرض دیدار قدسیت ایلمکه باشلادی . بو یوم مسعود عالم اسلامجه پك مهم بر انقلابدر. دور جدیدك مبدأ تاریخیدر .

ایشته بو یوم مبجلك قدسیتنی تقدیر ایدن علمای عظام ، وکلای فخام حضراتی عموماً رسم کشادده حاضر بولنه‌رق غایت مهم نطقلر ایراد بیوردیلر . عالم اسلامه نمونهٔ امتثال عد ایدیله‌جك بو موفقیت عظیمه و خدمت مبجله‌دن طولایی شیخ الاسلام افندی حضرتلری وعلمای کرامی تبریك ایدرز .

مقام خلافتده‌کی بو انقلاب ، بتون امور دینیه ودنیویه‌ده مرکز خلافتی رهبر ومقتدا طانییان مسلمانلر اوزرنده عظیم بر تأثیر اویاندیره‌جقدر .

شمدی‌یه قدر افکار اسلامیه‌ده انقراضه یوز طوتمش کهنه اصوللرایله نیجه اذکیانك حیات قیمتدارینی نه کندیلرینه، نه‌ده منسوب اولدقلری قومه بر ثمره تولید ایتمیه‌رك هبا اولوب کیتدیکی حالده دارالخلافه مدرسه‌لرینه باقیله‌رق هیچ بر تدبیر اجرا ایدیله‌میور، هیچ بر تجدد کوستریله‌میوردی.

اسلام ایله مسکون اقطار عالمده منابع وارداتی پك واسع ، نقط بر خرابه‌زاره دونن نیجه مدارس واردر که، درالخلافه‌نك بو خدمت مبجله‌سنه امتثالاً آنلرده‌ده ایجابات عصریه نظر اعتباره آلنوب اصلاحات اجرا ایدیلورسه برمدت قلیله ظرفنده او مدارس برر خزانهٔ علوم کسیله‌رك سطوت وشهرت قدیمه‌لرینی اکتسا ایده‌جکلری لاریب فیهدر . مثال اوله‌ق رسم کشادی اجرا ایدیلن ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك تأسیس کرده‌لری بولنان تابخانه مدرسه‌سنه زمان وطرز انشاجه خیلی مناسبتی بولنان « قریم » شبه جزیره‌سنده قدیماً پایتخت اولان « باغچه سرای » ده کائن قریم خانلرندن « منکلی کرای » خان « رحمه‌الله » ك انشا کرده‌لری بولونان « زنجیرلی مدرسه » سنی اتیان ایده‌بیلیرز . بو مدرسه اقطار اسلامده موجود مدارسك اك مهملری صره‌سنه کچه‌بیلیر. بوکون بوکا عائد اوقاف بحق اصلاح واعمار ایدلدیکی حالده اوچ بیك لیرا قدر واردات سنویه کتیره‌بیلیر . شوقدر وارکه بومدرسه‌نك اداره واصول تدریسنجه انقراضه محکوم سائر مدارسدن براز فرق کوریلیر . خطوهٔ ترقی‌یی تمامیله آتمه‌مش ، فقط آتمه‌یه مهیا ، مستعد بر حال مشاهده ایدیلیر .

مصرده ، بخاراده ، قریمده ، ایچرو روسیه‌ده وسائر اقطار اسلامیه‌ده حال احتضارده بولنان دارالعلوملرك رؤیت امور واداره‌سی ید امانت وحمایه‌لرینه تودیع ایدیلن اولیای امور مسلمیندن مرکز خلافتده آچیلان لوحهٔ انتباهی غنیمت بیله‌رك نمونهٔ امتثال عد ایتلرینی اخوت دینیه نامنه تمنی ایلرز . اکر بو فرصتی غیب ایتمکله کما فی السابق « انا وجدنا آباءنا .... » دیه‌رك شمدیکی حال اسف اشتماللرینی محافظه و ادامه‌یه اصرار ایدرلرسه بر چوق محاذیرك میدان آلمسنه سببیت ویره‌جك بو حالدن اغماض عین ایتدکلری ایچون عند ربانیده مسئول اوله‌جقلری کبی خلفلری طرفندن اسملری رحمت یرینه نفرتله یاد اولنه‌جغنده اصلا شبهه ایتمسونلر . بو بابده کوستریله‌جك اهمال وتکاسلك ، دها دوغریسی مقصدك نتائجی پك وخیم اوله‌جغنی شمدیدن آثاری باش کوسترمش حادثات ، وقوعات پك اعلا ارائه ایتمکده‌در .

یقین برزمانه قدر ایجابات زمانیه‌یه قارشو بیکانه قالیشمزدن خبردار اولانلر ارامزده یوق دینه‌جك قدر آز ایدی. بو صوك وقتلرده ایسه احتیاجات کونیه‌دن غفلتمزك تولید ایتدیکی محن ومشاق بالضروره بو بیکانه‌لکدن آکاه اولانلرك عددینی کوندن کونه تزیید ایتمشدر . ایشته انتباه تدریجی برصورتده توسیع دائره ایده ایده خرابه زاره دونمش مدرسه‌لریمزك ایچنده عمرلرینك اك قیمتلی کونلرینی تحصیل امیدیله کچیرمکده اولان شبان اسلامه سرایت ایتمکه باشلامشدر ،

بو حس انتباهدن حصه‌مند اولان طلبهٔ علوم بولندقلری مدرسه‌لرك نه مدرسیننه ، نه‌ده اوراده اوقونان درسلره روی رضا وقناعت کوسترمیه‌جکلری برامر طبیعی بولندیغندن، ازجمله روسیه‌نك قزان، اورنبورغ ، سیبریا حوالیسنده بولنان طلاب مسلمین یکدیکرلریله مخابرتده بولنوب معلمینه قارشو غره‌ولر یاپه‌رق اصول قدیمه اوزرینه تدریس ایدیلمکده بولنان مدرسه‌لره کیتمامکه قرار ویرمشلردر ، بر چوقلری‌ده، پدرلرینك اجبارینه رغماً، او مدرسه‌لره دوام ایتمیه‌رك استانبول ومصر کبی وقتیله علوم ومعارفجه شهرتلری آفاقی طوتمش بلاد اسلامیه‌یه کلیورلر. فقط بورالرینی‌ده مملکتلرندن پك فرقلی بولمدقلرندن بر چوقلری مسلکلرینی تبدیل ایدیور . بو حال یالکز بزم محیطده دکل، استانبولده دخی نمایان اولمغه باشلادی، جامع درسلرینه مداومین کوندن کونه آزالیور .

یوقاروده‌نبری عرض ایدیلن احوال الیمه عالم اسلامك هر کوشه‌سنده آز چوق حس اولونمه‌یه باشلادیغنی کورن متفکرین فضلاء اسلام بو مرضی بالتشخیص بوکا قارشو اتخاذ اولنه‌جق مداوات عاجله‌یی ایفایه مباشرت ایله کندیلرینی ، مقام خلافتی مسئولیت معنویه‌دن تخلیص ایدرك شایان امتثال اولمشلردر . بو امر مبجلك وجوده کتیرلمسنه متشبث بولنان ذوات وبالخصوص درس وکیلی استاد محترم خالص افندی حقیقةً دین مبینه پك بیوك بر خدمت ایتدکلرندن بتون مسلمانلر کندیلرینه عرض شکران ایده‌جکدر ،

واقعا بو ترتیب اولنمش پروغرامه من کل الوجوه تکمل ایتمش ، احتیاجات حاضره ایله تماماً متناسبدر دیه‌مزسه‌کده ایلك خطوهٔ ترقی اولمق اعتباریله بیوك برموفقیت اولدیغی ده غیرقابل انکاردر. چونکه بوعالم خلقتده هرشی قانون تدریجی‌یه تابعدر ، بوحدودی تجاوزدائما عدم موفقیتی منتج اوله‌جغنه حادثات تاریخیه شهادت ایتمکده‌در .

امیدوارزکه آز مدت ظرفنده بوجدول بحق تکمل ایده‌جکدر. زیرا زمانمزده «پداغوژی» (اصول تربیه) ترقی ایتمش ، یوماً فیوماً ده ترقی ایتمکده بولنمشدر . هانکی لسان اولورسه اولسون آز بر وقت ایچنده آنك لغاتنی ، قواعد صرفیه ونحویه‌سنی اوکرنمك ایچون ارباب سعی وغیرت چوق چالشمشلر وبومساعیلرینك نتیجه‌سی اوله‌رق بوکون متنوع اصوللر میدانه کتیرمشلردر . از جمله « مه‌تود آن ، مه‌تود برلیچ » یعنی آن وبرلیچ اصوللری قاهره ، بیروت مکاتب رسمیه وخصوصیه‌سنده تدریس ایدیلمك ایچون بواصوللر اوزرینه علم صرف ، علم نحو ، علم بلاغته دائر بر طاقم آثار سوریه‌لیلر واجنبیلر طرفندن تألیف ایدیلوب ایجه مدتدنبری تجارب عدیده ایله مدت تحصیلی تقلیل ، امر تدریسی تسهیل ایتدیکی ثابت اولمشدر. بناءً علیه بوجدول جدیدی تنظیم وترتیب ایدن اساتذهٔ کرامدن بواصوللر اوزرینه تدوین ایدیلان آثار جدیده‌یی بر کره کوزدن کچیرملرینی تمنی ایده‌رز .

بومناسبتله شونی ده عرض ایتمك ایسته‌یورم : معلومدرکه اسلاف « رحمهم‌الله » حضراتی بولندقلری اعصارده عهده‌لرینه ترتب ایدن وظائف دینیه‌لرینی بالغاً مابلغ ایفـاء بیورمشلردر . بوجمله‌دن اولمق اوزره علم کلامك تدوین وتألیفی داعی ومستلزم اسباب ، منتسبینجه معلومدرکه تابعین عصرینی متعاقب اهل اسلام برچوق فرقه‌لره انقسام ایده‌رك آرالرنده عقائدجه خیلی بدعتلرك ظهوری وبرازصکره بلاد اسلامیه‌ده یونان حکمت قدیمه‌سنك انتشاری باشلامه‌سندن بین الاسلام قیل وقالی موجب اوله‌سی کبی حادثاتدن عبـارتدر . بونك اوزرینه اوزمانك علماسی حکمت عتیقه‌نك اصول عقائد اسلامیه‌یه مخالف اولان مسائلی رد وابطـال ایده‌رك بوکون الیمزده بولنـان کتب کلامیه‌یی میدانه کتیرمشلر شمدی بو عصرده ایسه علوم ومعارفك ترقیسیله فلسفهٔ قدیمه‌نك نظریاتی تمامیله دینه‌جك بر درجه‌ده چوروك اولدیغی میدانه چیقمش ایکن اوفلسفه‌نظر اعتباره آلنه‌رق تدوین ایدیلن کتب کلامیه نصل اولورده بوکونکی فلسفهٔ جدیده‌داخل اولان برجدوله ادخال ایدیله بیلیر..؟!

آرتق وقت وزمانی کچمش بطلمیوس حکمتی ایله طلبـهٔ علومك قیمتدار وقتلرینی اشغال ایتمك هیچ برصورتله شایان قبول کوریله‌مز. بناءً علیه عصرمزده ائمهٔ سلفك یرینی طوتان علماء عظـام حضراتنه پك بیوك خدمات مهمهٔ دینیه توجه ایدیور . ایشته بووظایفك اهمی ، سریعاً اجرا وایفـاسی کندیلرینه فرض ودرجـهٔ وجوبده اولانی ، فلسفهٔ جدیدهٔ حاضره نظریاتیله اصول عقاید اسلامیه‌مزی مزج ایده‌رك یکی بر (علم کلام) تدوین ایتمکدر . بوخدمت دینیه‌یی میدانه کتورمك غایت دشوار اولمغله برابر تأخیری تحصیلده بولنان شبان اسلام ایچون ده اوقدر مهلکدر . عالم اسلامك رهبر ومقتداسی بولنان مقر خلافت عظمی دها طوغریسی شیخ الاسلام افندی بویله لزومی دینـاً درکار وضروری اولان بوائرك تألیفی ایچون علمای اعلامدن مرکب بر هیئت انتخاب ایتمه‌لیدر. وهمده بوهیئتك اعضاسی میانته قاهره کبی سائر بلاد اسلامیه علماسی ده بولنمالیدر. هیچ اولمازسه آنلرله مخابره‌ده بولنولمالیدر.

قریملی **یعقوب کمال**

مولد حضرت نبوی‌یه شرف مصادف روز مسعودك ایام رسمیهٔ تعطیلیه‌دن عد اولنمسنه مجلس خاص وکلاجه قرار ویرلمشدر.

درعلیه‌ده صراط مستقیم اداره‌خانه‌سنه

رسـالهٔ محترمه‌کزك یتمش سـکزنجی جزؤی دونمـای عثمانی قومیسیونی بورا شعبه‌سنه تیمناً تبرع ایدیلوب مزایده‌یه قونلدی بیك درتیوز یکرمی کسور غروشه چیقارلدی مزایده بردوامدر .

الحاج محمد

صراط مستقیم

اینه کولده مقیم حاجی محمد افندیدن آلدیغمز شـو تلغرافنامه‌ده رساله‌مزه ابراز توجه صورتیله عثمانلی دونماسی اعانه‌سی ایچون بیك درتیوز یکرمی کسور غروش طوپلاندیغی تبشیر بویوریلیور. وطنمزك هرطرفنده‌کی اصحاب حمیتك بوکبی تشبثات فداکارانه‌سی ملتك اقبال اسـتقبالی حقنده‌کی امیدیمزی بر اوقدر دها تأیید ایدییور. « آرش ایلری آرش ! بزمدر فلاح . »

استرخانده منتشر « ایدل » رفیق محترممز باش مقاله‌سنده دییورکه :

انسانلرك بتون امور وحرکاتی اعتقاد ووجدانلرینه تابع در . ایشته مسلمانلر تعلیمات اسلامیه‌یی قبول واوامرینی وظائف انسانیه دیه اعتقاد ایتمش اولدقلرندن ، شبهه یوقکه آرالرنده نفاق ، اختلاف وتفرقه کبی مغایر اسلامیت اولان شیلری ترك ایدرك حیات ومنافع عمومیه‌لرینی تأمین ایده‌جك تشبثلرده بولنملری اقتضا ایدر . فقط مع التأسـف مسلمانلرده بویله تشبثلر دکل ، نیت وفکرلر بیله یوقدر .

مدنیت اسلامیه یالکز دیللرده ، کتاب صحیفه‌لرنده تذکار ایدیلیور. روسیه‌نك هریرنده خصوصیله پایتختلرده ، قزان ، طاشکند کبی بیوك شهرلرده خالص روسلرك میسیونرلری ، اعیان وا کابری اجتماعلر عقـد ایدییور . بواجتماعلر ، روس عنصرینه منسوب اولمیانلرك ، خصوصـا مسلمانلرك حاللرینی تفتیش و مذاکره ایچون وقوعه کلیور. مسلمانلرك نادانلق وفقیرلکندن دکل ، بالعکس بزده اولمایان صفتلردن بحث اولونیور :

« صـوك بش ، آلتی سنه ایچنده مسلمانلرده ترقی‌یه قدم انداز اولدیلر . بعضیلری معارفه صارلدیلر ، کمال ثبات ومتانتله ادبیاتلرینی نشر ایدییورلر . ملل سائره آره‌سنده دینلرینی نشر ایدن میسیونرلری‌ده پك چوقدر . وحتی بوخصوصده هرمسلمان بربر میسیونر کسیلمشدر. . . »

کبی اسـتنادلرده بولنیورلر . حقمزده هرطرفدن بویله صیحـه‌لر قوپاریلدیغی حالده بزلر صاغ وصوله بر دفعه اولسون باقیورمی یز ؟ نه صنعتمز زمانه‌یه موافق ، نه‌ده تجارتمز نظر اعتبارده . ادبیاتمز ؛ لغوی ، اصـطلاحی کلمه‌لره مالك زنکین دیلمز یوق . اولادملتك احتیاجنی دفع ایده‌جك ، دردلریمزه درمان اوله‌جق مکتب ومدرسـه‌لریمز وبونلرده حقیق تعلیم وتربیه ویره‌جك معلملریمز یوق . حال بویله ایکن اجانب بزی دائما تفتیش ومراقبه آلتنـده بولندیرمقدن واز کچمیور. دائما بزدن شبهه‌لنیور . باری بواحوالدن اولسون عبرت بین اوله‌لمده آراده‌کی معناسز اختلافلری براقه‌رق متحداً چالیشه‌لم .

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه ترک سیاسی وترك اجتماعی ومدنی احوال وشئونه اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرا‌ه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلینیر

عدد : ٨٠ — ٥ ربیع‌الاول ٣٢٨ پنجشنبه ٤ مارت ٣٢٥ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی ردیه

— ٩ —

تعدد زوجه‌نك اساساً مشروع، باعث مشروعیتی اولان حکمتلر محلنده مشروح اولمسیله برابر [١] رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك حائز بولندقلری وصف رسالت اقتضاسنجه از هرجهت جور واعتسافدن معصومیتی، زوجه‌لری نه‌قدر چوق اولسه‌لر بینلرنده عدل ایله ایفای معامله بیوره‌جقلرینك مجزومیتی حسبیله آرزولری قدر تزوج ایتملرینی شرع شریفك مباح قلمسی مغایر حکمت عد اولنه‌ماز.

نصل که داود وسلیمان علیهما السلام وسائر انبیای عظامده بو مأذونیتی حائز ایدیلر [عهد عتیق وعهد جدید کتابلری بوکا شهادت ایتمکده‌در.]

ازواج طاهراتك رسول اکرم حضرتلرندن صوکرا آخر کیمسه طرفندن تزوج ایدلملری‌ده تعظیم شان رسالت، سد باب فساد، ازالهٔ باعث فتنه، محافظهٔ شان ودفع توهم کبی اسباب مهمه وحکم عالیه‌یه مبنی [٢] نص قرآنله تحریم قلنمشدر.

سلطان انبیا افندیمز حضرتلری « ولو کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولك فاستغفرلهم وشاورهم فی الامر » نظم جلیلی اشعار عالیسی وجهله مدار اکبری استحقارات وغلظت قلب اولان مساوئ اخلاقیه واوصاف استبدادیه‌نك کافه‌سندن وارسته، « وانك لعلی خلق عظیم » ثنای سبحانیسی شهادتیله بوتون محاسن اوصاف ومکارم اخلاق ایله پیراسته ایدیلر.

[تورکجه‌یه مترجم بولونان « شفاء شریف »، « مواهب لدنیه »، « شمائل محمدیه » کتابلرینی اوقویانلر تفاصیل احوال سنیه‌لرینه درجهٔ کفایه‌ده وقوف حاصل ایده‌بیلیرلر. هرحقیقتی آکلامق ایچون اهمیتی نسبتنده چالشمق لازمدر. چالشمقده یولی ایله منبع حقیقی‌یه مراجعتله اولورسه مفید اوله‌بیلیر.

بناءً علیه دینك علویتنی آکلامق آرزوسنده بولونانلر دین علیهنده اولانلرك - اسنادات باطله‌یی محتوی، کندی نقطهٔ نظرلریله متحد - آثار تمویهاتکارلرینی مرجع یگانه اتخاذ ایتمکله نائل مرام اوله‌مازلر. بلکه بر حدیث شریفی بلا واسطه استماع ایچون بر آیلق مسافه‌یه کیده‌رك، نقد رجال واکتشاف احوال مقصدیله بیکلرجه جلد کتابلر تألیف ایده‌رك هیچ بر ملتك مظهر اوله‌مادیغی تعمقات فکریه وتدقیقات موشکافانه سایه‌سنده بوتون حقائق ودقائقی ابرازه موفقیتلری یار واغیارك مسلمی بولنان علمای راسخین اسلامیه‌نك آثار مخلده‌لرینه مراجعتله کامیاب اوله‌بیلیرلر.

ایشته رسالت احمدیه‌نك سند اقواسی، هر زمان خلقنجه شایان تعویل واعتماد بولونان برهان اجلاسی یوقاریدن بری سرد واتیان ایله‌دیکمز دلائل عقلیه‌دن عبارتدر.

اما طرف رسالتپناهیدن اظهار بیورولان سائر نوع معجزات، عصر سعادت نبویلرنده مشاهده اولنان خوارق عادات اثبات رسالتده عمده دکلدر. جناب رسالتمآب افندمز هیچ بر زمان بونلری اعظام ایده‌رك باشلیجه استنادگاه عد ایتمه‌مشلردر. صدق دعوای رسالتلرینه

[١] رسالهٔ حمیدیه ترجمه‌سنه مراجعت اولنسون. صحیفه ٦٣٥ جلد ١

[٢] تعداد ایتدیکمز اسبابك توضیح وتفصیلنه کسب وقوف، حقیقت حاله اطلاع آرزو ایدنلرده رسالهٔ مذکوره‌نك جلد اولنه مراجعت ایده‌لر. صحیفه ٦٤٢

حجت قاطعه اولمق اوزره دائما قرآن باهرالبرهانی ارائه ایتمکده ایدیلر. قرآندن بشقه بر خارقه اورته‌یه قویوبده آچیقدن آچیغه تحدی بیورمش، منکرلره مثلنی اتیان صورتیله معارضه تکلیفنده بولنمش اولدقلری معلوم دکلدر. حتی بونوع خوارق ــ درجهٔ ثانیه‌ده حائز اهمیت اولمسنه مبنی ــ ارخای عنان مقصدیله غیرواقع منزله‌سنه تنزیل اولندیغی‌ده واردر.

نصل که «سورهٔ انعام» ده «واقسموا بالله جهد ایمانهم لئن جاءتهم آیة لیؤمنن بها قل انما الایات عندالله الخ» بیورلمشدر. یعنی مشرکلر کمال اجتهاد ایله یمین ایتدیلر که اکر اونلره بر آیت، بر معجزه کله‌جك اولورسه ایمان ایده‌جکلرمش. ای رسولم! اونلره دی که آیاتك جمله‌سی عند الٰهیده موجوددر. دیله‌دیکی زمان اتیان بیورور. اظهار خوارقه بنم قدرتم تعلق ایتمز. کذا «سورهٔ طه» آخرنده «وقالوا لولا یأتینا بآیة من ربه اولم تأتهم بینة مافی الصحف الاولی» وارد اولمشدر. معنای شریفی: منکرلر سائر معجزاته اعتداد ایتمه‌رك دیدیلرکه نه‌یه بزه ربیسندن بر آیت، بر خارقهٔ کونیه کتیرمیور. اونلره صحف سالفه، کتب سماویه‌نك بینه‌سی، صحت و نبوتلرینه شهادت ایتمکده اولان قرآن معجزه‌سی کلمه‌دیمی؟ یعنی ــ بالفرض صدق مدعاکه دال بشقه بر معجزه‌ك اولمسه‌بیله ــ کتب سائره‌نك حاوی اولدیغی عقائد واحکام کلیه‌نك زبده‌سنی جامع اولان قرآن کریم سنك ایچون معجزهٔ کافیه‌در. زیرا اصلا تعلم ایله اشتغال ایتمین امی بر ذات طرفندن تبلیغ بیورولان بو کتاب حقائقنصاب هم کندی قدسیتنه، همده اصللری اعتباریله تورات وانجیل کبی کتب سالفه‌نك صحتنه برهان قطعیدر.

«بیضاوی»

کذلك «سورهٔ اعراف» آخرنده «قل یا ایها الناس انی رسول الله الیکم جمیعاً الذی له ملك السماوات والارض لااله الاهو یحیی ویمیت فامنوا بالله ورسوله النبی الامی الذی یؤمن بالله وکلماته واتبعوه لعلکم تهتدون [١]» آیت جلیله‌سنده ــ بالجمله طوائف بشریه‌یه اعلان رسالت محمدیه امر بیورلدیغی صرده‌ده ــ جانب الٰهیدن ارسال رسل مقتضای حکمت ومصلحت وموافق شان جلیل احدیت اولمسنی مشعر صفات الوهیت تذکیریله برابر یالکز حضرت رسول اکرمك نبی امی اولمسی وکندیسنه وحی بیورولان کلمات اللهدن عبارت قرآن کریمك واجب الایمان بولنمسی بیانیله اکتفا بیورلمشدر. بو آیت کریمه‌دن

[١] ای حبیبم! سن خطاب عام ایله‌دی که ایها الناس!
بن سزك جمله‌کزه کوندرلمش الله رسولی‌یم. اول الله‌ك رسولی‌یم، که بوتون اجرام علویه وسفلیه‌ده تصرف تام ذات الوهیتنه خاص اولوب خواص الوهیتده تفرد ایتمشدر. نوع بشری احیا واماته کبی افعال الٰهیه‌سنه مسخر قلمشدر.
ایمدی بویله اولان الله ذوالجلاله وآنك رسول ذیشاننه ایمان ایدیکز. اول رسولنه، که کندیسی نبی امی اولوب ربینه وآنك کلمات قدسیه‌سنه تماماً ایمان ایتمکده‌در. سزده نائل رشد وسلامت اولمق ایچون متابعت کامله‌سندن آیرلمه‌یکز.

غایت وضوحی اعتباریله قرآن کریمك معجزهٔ کافیه اولمسی مستفاد اولدیغی کبی رسالت محمدیه‌نك بوتون اعصار اخیره واقوام مختلفه‌یه عام وشامل اولمسنه مبنی تأیید واثباتنده تواتراً ثبوتی معلوم اوله‌جق معجزات سائره ایله اکتفا جائز اولمیوب بلکه قرآن کبی بر معجزهٔ دائمه‌یه مقارن بولنمسی موافق مصلحت اولدیغی‌ده مستبان اولمقده‌در.

دامت لدینا ففاقت کل معجزة
من النبیین اذ جاءت ولم تدم

بناءً علی ذلك بزده بوراده معجزات کونیه وآیات حسیه‌یی حسابه قاتمه‌رق، نظر مطالعه‌یه آلمه‌رق بالاده مذکور براهین معنویه ایله ــ ذره قدر تردده میدان براقمیه‌جق صورتده ــ اثبات رسالت ایدییورز.

مع هذا یقیناً اعتقاد ایدییورز که معجزات مذکوره دخی مستحیلاتدن دکل، بلکه اونلرده قدرت الٰهیه تحتنده داخلدر. روایات موثوقه، اسانید صحیحهٔ موصوله ایله ثابت اولان بونوع معجزاتی‌ده علمای حدیث وسیر ذکر وبیان ایتمشلردر [٢] بو معجزاتك بر قسمی حد تواتره بلوغله قابل اشتباه دکلدر. دیکرلری ایچنده‌ده کثرت اشتهاری حسبیله اطمئنان تامه اقتران ایدنلر چوقدر.

انبیای سالفین حضراتنك امتلرینه قارشی ابراز ایتدکلری دلائل مقنعه هپ بوطاقم معجزات کونیه‌دن عبارتدی. او عصرلرده بشقه درلو اثبات نبوت ممکن اوله‌مازدی. زیرا انسانلر هنوز ترقیات فکریه‌جه مبدء طفولیتده بولنور، یالکز مشهودات ومحسوساتله متأثر اولورلردی. مؤخراً مظهر ترقی اوله‌رق سن رشده بلوغ دورسنه ایردکلری جهتله دلائل نبوتده اونسبتده مترقی اولمغه باشلادی. بو اسلوب اوزره قابلیت بشریه مراتبنه رعایت محض حکمتدر، زمان طفولیتده بساطت ادراکه، هنکام کهولتده مدارج عقلده واقع ترقی‌یه مناسب اوله‌جق مخاطبات ومعاملات اجرا بیورلمشدر. نصل که حکیم وخیرخواه اولان بر پدر اولادینی تحصیل علومه سوق خصوصنده اونك درجهٔ استعدادینه، مرتبهٔ ادراکنه کوره معامله ایدر.

مثلا چوجقلغنده پاره ویرمك واویونجاق آلمق ایله، سن تمیزه ایردکدن صوکرا معارفك منافع وثمراتی استقبالجه کوستره‌جکی تأثیراتی تفهیم ایتمکله تشویقاتده بولنور.

[٢] بوخصوصه دائر تدوین اولنان کتب معتبره‌نك اك واسعلرندن محمد زرقانی مرحومك سکز بویوك جلد اوزرینه مرتب ومطبوع اولان «مواهب لدنیه شرحی» ایله جلال الدین سیوطی رحمه الله‌ك هند مطبوعاتندن «خصائص کبری» نام کتابنی کوستره بیلیرز.

ائمهٔ متقدمیندن «بیهقی» و «ابونعیم» اصفهانی کبی ارباب انتقادك «دلائل النبوه» نامنده‌کی غایت مفید اثرلری‌ده دیار هندده، مختصر ومنقح اولمق اوزره فرقهٔ معتزله‌دن ابوالحسن ماوردی «ر. ح» ك «اعلام النبوه» نام کتابی‌ده مصرده طبع ونشر اولنمشدر.

«مواهب لدنیه» باقی افندی مرحوم طرفندن ترجمه اولنوب ایکی جلد اولمق اوزره درسعادتده مکرراً طبع اولندیغی ارباب مطالعه‌نك معلوملریدر.

فی‌الحقیقه نوع انسان بعثت محمدیه سایه‌سنده عقل وفکرك قدر وقیمتنی ادراك ایتمش ؛ مانع ترقی اوله‌جق بالجمله قیوددن رهایاب اوله‌بیلمشدر .

اوت ! محضا بوسایه‌ده افرادبشریه دام‌مکر واحتیالدن آزاده‌سر قاله‌رق غبار تقلیددن سیلکنمکه ، اطرافه عطف انظار بصیرت ایدرك موجوداتك کافه‌سندن‌انتفاع یوللرینی کورمکه باشلامش،طریق ترقی وتعالی‌یه سیروسلوك واسطه‌سیله مکنوز فطرتلری بولنان کوهر کرانمایهٔ مدنیت وعرفانه قاووشمشلردر .

بناءعلی ذلك بو امتك اعاظم براهینی کافه‌سنك اظهار عجز ایتمش اولدقلری — بالاده تفصیل اولنان — معجزات معنویه ودلائل عقلیه‌دن عبارت قلندی . معجزات سائره‌نك ظهوری علی‌الاکثر برحاجت ضروریه تسویه‌سنه مدار اوله‌جق عنایت ربانیه اقتضاسنه مبنی ایدی . بونکله برابر برهان عقلی‌یه قانع اوله‌رق ایمان ایدن ارباب بصائری محسوساته تأیید وتثبیت ، ایمان‌ایتمه‌لرینی بو طاقم آیات کونیه مشاهده‌سنه تعلیق ایتمکده اولان مشرکلری الزام کبی مصالحه مراعات‌ده جلوه‌نما اولمقده ایدی .

اوت ! بوامتده‌ده بغی وعناده سالك اولانلر علی‌الاکثر قبول دیانتی بودرلو ، هم‌ده کندی آرزولرینه موافق طرزده آیات‌ظهورینه تعلیق ایدییورلردی . نصل که بالاده مذکور « سورهٔ انعام » آیت جلیله‌سی بونی تصریح ایدییور . بناءً علیه بعضاًده بو مصلحته رعایةً آیات کونیه اظهار بیورولوردی . فقط مشاهده ایتدکلری آیاته « وان یروا آیة یعرضوا ویقولوا سحر مستمر » منطوق منیفنجه سحر تسمیه ایدوب‌ده ایمان ایتمانلرك دیکر مطالباتنه‌التفات بویورولمازدی . چونکه ایسته‌دکلری او آیاتی‌ده مشاهده ایتسه‌لر دییه‌جکلری سوز ینه بو اوله‌جقدی .

نصل که « سورهٔ اسری » آخرنده « وقالوا لن نؤمن‌لك حتی تفجرلنا من الارض ینبوعا . او یکون لك جنة من نخیل وعنب فتفجر الانهار خلالها تفجیرا . او تسقط السماء کما زعمت الخ » آیات جلیله‌سنده محکی بولنان مطالب نابجایه قارشی « قل سبحان ربی هل کنت الا بشراً رسولاً » نظم جلیلی ایله جواب ویرلمشدر . یعنی ای حبیبم ! ایمان ایتمکی تحمیل ایتدکلری هرخارقه‌نك حصولنه تعلیق ایدن بوحریفلره جواباً دی‌که بن رب ذوالجلالی هردرلو شائبهٔ عجزدن تنزیه ایتمکله برابر آنجق افراد بشردن بر رسول اولدیغمی، مرسلین سائره کبی اذن الٓهی تعلق ایتمدکجه بر معجزه ابرازنه قادر اولمادیغمی بیانله اکتفا ایدرم. « جلالین »

(سورهٔ اعراف) آخرنده‌کی « واذا لم تأتهم‌بآیة قالوا لولااجتبیتها قل انما اتبع مایوحی الی هذا بصائر الخ » آیت جلیله‌سی‌ده بوحقیقتی اعلان ایتمکده‌در .[۱]

[کرك بوراده ، کرك مقدما ذکر ایتدیکمز آیات قرآنیه‌دن مقصد عالی نه‌اولدیغی معلوم اولنجه رسول‌اکرم افندمزحضرتلرندن هیچ بر معجزهٔ کونیه صادر اولمادیغی توهم ایتمکه امکان قالمیور . ذاتاً قرآن‌کریمك مواضع کثیره‌سنده نبی‌ذی‌شان افندمزدن معجزات باهره صدوری مصرحدر. معهذا جدال ومکابره‌ده افراطی التزام ایتمکده اولان (دوزی) کبی‌منکرلر، میسیونرلر تصریحات‌قرآنیه‌دن بالتعامی افندیمز حضرتلرندن هیچ بر معجزه صادر اولمادیغنه بوطاقم آیات جلیله ایله احتجاجه یلته‌نیورلر.

بز بونلرك آکلار، آکلاماز هردرلو تلبیساته قیام ایتملرینه‌اظهار حیرت ایتمیورز. چونکه بومقوله کیمسه‌لردن بوندن بشقه نه‌بکله‌نیر. مسلکلری، مشربلری هر نه‌صورتله اولورسه اولسون شاشقینلری اغفاله چالشمقدن عبارتدر . بناءً علیه نه‌قدر شارلاتانلق ایدرلرسه صنعتلرنده او نسبتده ابراز مهارت ایتمش اولورلر. اصل شایان حیرت واستغراب اولان جهت بونلرك اغراض فاسده‌سی میدان علانیتده کورولوب‌طورورکن تزویرات باطله‌لرینه‌حقیقت نظریله باققده‌اولان سبکمغزانك شدت حماقتلری ، واعدای دینه نیابتله اضلال مسلمینه یلته‌نن سفهای مرتدینك بی‌پروا ادعای اسلامیته جرأتلریدر .]

شوراسی‌ده ملاحظه‌دن دور اولمامق اقتضا ایدرکه دلیل حسینك تأثیرات ظاهریه‌سی غالب اولمقله برابر دلیل عقلی دها زیاده شایان وثوق واعتماددر. زیرا برهان قطعی اولان دلیل عقلینك مقدماتی هرنه‌زمان نظر مطالعه‌یه آلنه‌جق اولسه نتیجه‌سنده ذره‌جه اشتباهه میدان قالماز. دلیل حسی ایسه یالکز احساس ایدنلره ، هم‌ده بر طاقم احتمالاته ، بعض کونا شبهاته معروض‌اوله‌رق افادهٔ‌علم ایده‌بیلیر.

بنابرین محمد مصطفی « صلعم » افندیمز حضرتلری دائرهٔ نبوتك خاتم والا شانی اولوب ـ آنفاً انبا ایدلدیکی اوزره ـ بلوغ رشد هنگامندن صوکرا طوائف بشریه‌نك کافه‌سنه ارسال بیورلمش ، رسالتلری هیچ بر زمان ومکان ایله تقیید ایدلمه‌مش اولمسنه مبنی الك زیاده شایان وثوق اوله‌جق معجزات جلیله‌سی دلائل حسیه دکل ، بلکه براهین عقلیه ودائمه اولمسی موافق عقل وحکمت اولدیغی‌جای بحث ومناقشه اولماز.

آرتق‌مقدمه‌مزه ختام ویره‌رك مقصده شروع ایتمك زمانی‌کلدی. فقط قبل الشروع مقالات عدیده‌یه توزع ایدن کلاممزی بروجه‌آتی تلخیص ایتمك ایجاب ایدییور.

صدر مقدمه‌ده افاده اولندیغی اوزره مادام‌که نبوت — اعمار عالم واصلاح بنی آدم مصلحت عظیمه‌سنه من طرف الله مأمور بیورولان ذاتك صفت علیه‌سیدر ، بومصلحتی ایفایه مأمور اولان هرذات شریفك نبی ذیشان اولمسی لازم کلیر ؛ بوحالده نوع بشرك مسعودیت کامله‌سنی تأمینه مدار اولان احکام شرعیه تأسیس ایدن اصلاحات عالمپسندانه حصوله کتیرن سلطان انبیا علیه اکمل التحایا افندمز حضرتلری زمرهٔ انبیانك سرفرازی، صفت علیه‌مذکوره‌نك موصوف کزین وممتازی اولمق قواعد منطقیه‌یه آشنا اولانلرك بلا

[۱] اقتراح ایتدکلری بر آیتی ، بر خارقه‌یی اتیان ایتمدیکك زمان او منکرلر سکا دیرلرکه نه‌یه اصطفا ایتمیورسك یعنی سچوب‌ده کندی قوتکله اورته‌یه قویمیورسك. جواباً دی‌که بن آنجق ربمدن وحی اولنان امره اتباع ایدییورم، کندیلکمدن هیچ برشی یاپه‌مم. قرآن کریمك هرآیتی ربکزدن کلمش بر بصیرت، بر حجت، بر چراغ هدایت وایمان ایدنلره واسطهٔ رحمتدر.

تردد وقبول اعترافه مجبـور اوله‌جقلری بر حقیقت قطعیـه اولدیغی وارستهٔ اشتباهدر .

بوحقیقتی تنویر ایچون برهان منطقی طرزینه قویه‌لم .

اقیسهٔ منطقیه‌دن بدیهی الانتاج اولان شکل اولك ضرب اوله تطبیقاً شویله ترتیب ایده‌لم :

رسول اکرم افندیمز حضرتلری برنبی ذیشاندر .

چونکه اصلاحات بشریه‌یه مدار اعظم اولان برشریعت جدیده تأسیسنه من طرف الله مأمور بیورلمشلردر .

بویله اولان ذوات کرامك هر بری نبی ذیشـاندر . بناءً علیه رسول اکرم افندیمز حضرتلریده نبی ذیشان اولمق ثابت اولور .

بوقیاسك مقدمهٔ ثانیه‌سی بوتون ارباب ادیان عندنده مسلم الثبوتدر .

مقدمهٔ اولاسی‌ده : بیانات سالفه‌مزله قطعیاً تقرر ایتمشدر . چونکه اول حضرتك وظیفـهٔ مذکوره‌یه من طرف الله مأمور قلنمـلری معاصری بولنان هیچ برفردن استمداد واقتباسده بولنماملریله تعین ایتمکده‌در. بوعدم استمداد ادعامزده تبلیغ بیوردقلری علوم ومعارفك ومأثر جلیلهٔ اسلامیه‌نك برجزؤ مهمنی اولسون فرد آفریده‌نك سرد وایفایه قدرتیاب اولمامسیله ثابتدر . زیرا بوکمالات واصلاحاتك مؤثر حقیقیسی فرد آخر اولسه‌ایدی طوغریدن طوغری‌یه کندیسی نشر وافاضـه ایده‌رك مرجع خاص وعام ؛ متبوع اعظم انام اولوردی .

نصل که بالاطراف ایضاح اولندی .

مناسترلی اسماعیل حقی

ایلك مولد شریف جمعیتی نه زمان تشکل ایتدی؟

منقولات تاریخیه‌یه کوره ، مولد شریف جمعیتی تشـکل ایلیوبده ولادت جلیلهٔ جناب پیغمبری‌یی مصور منظومه‌یی احتفالات فائقه ایله اوقومق ، اوقوتمق عادت مستحسنه‌سی تاریخ هجرتك التی یوز درت سنه‌سنده باشلامشدر اوزمانه قدر بویله برعادت یوقایمش اعاظم علمای اسلامیه‌دن ابن الجزری وابن حجر حضراتی بدعت حسنه اولمق اوزره قید واشـعار ایتمشلردر. حتی بویله برمجلسی تشـکیل ایله نقدر تکلف اختیار اولونسه وتعظیمات وتکریمات اظهار ایدلسه ینه آزدر بیورمشلردر.

ایشته بوندن صکره بوعادت مستحسنه بین الاسـلام شایع اولوب مکهٔ مکرمه ، مدینهٔ منوره ، شـامده وسائر بلاد اسـلامیه‌ده عشاق محمدیه طرفلرندن غایت مؤثر اوله‌رق یازلمش ولادت جلیلهٔ احمدیه منقبتنامه‌لری اوقودلمق وبووسیلهٔ جمیله ایله‌ده روحانیت عظیمهٔ رسالتپناهیدن استشفاع ایتمك دأب دیرین صره‌سنه کچمشدر .

بوجمعیتدن یکانه مقصد تسـلیم کردهٔ ارباب اذعان اولدیغی اوزره استحصال رضای الهی واستجلاب خوشنودئ جناب محمدیدر . بو صـورتله توسـل واظهار تعظیمات وتبجیلاتدن اجور جزیله وفوائد حسنه وجوده کله‌جکنی علمای کرام عنایات سبحانیه‌یه مغروراً بیان ایلمشلردر .

مجلس مولده‌در ذوق ونشـاط   دل اومجلسـده اولور غمدن بری

بعض اهل ضلالتك بوبابده ایتدکاری دیدی قودی‌یه قارشو یازلمش اولان « اثبات المحسنات لتلاوة مولد سید السادات » نام اثرده : اوکبلر حقنده ، بونلرك سـوزلرندن کرك ذوقلرینك کرك محبتلرینك هیچ اولمدیغی اسـتنباط اولنور . واقعا هرشی بدعتدر لکن مولد شریف اوقوتمق بدعت حسنه‌در . الیوم عموم بلاد اسلامیه‌ده تعمم ایدن شو عادت مرغوبه‌یه قارشو سوزسویلمك روا دکلدر دیه اوزون اوزادی‌یه دلائل واضحه بسط وتمهید اولنیور و (لاتجتمع امتی علی الضلالة) حدیث شریفی مقتضاسنجه بونده اجماع امت واقع اولدیغنه یقین واردر دینیلیور ذاتاً سرور کائنات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینه عشق ومحبتی اولان انسانلر البته بوعادت جلیله‌یی تجلیلدن کیرو طورمز.

سکا ای زیور وحدت سراخلق جهان عاشق
جهان عاشق ، زمان عاشق، زمین وآسمان عاشق
فلك عاشق، ملك عاشق ،بتون حورجنان عاشق
دکل ساده خلایق ، خالق کون ومکان عاشق

دولتمزك تشکلندن صکره خلفای عظام عثمانیه حضراتی دخی بوعادت مقبوله اوزرینه هرسنه شهر ربیع الاولك اون ایکنجی کونی مذبذب برآلای اجراسیله ارکان دولت دخی حاضر بالمجلس اولدقلری حالده مولدی سلیمان چلبی حضرتلرینك منظومهٔ مبارکه‌سنی احتفالات لائقه وتعظیمات فائقـه ایله اوقوتمغی اعتیاد ایلدیلر . اوزماندنبری هرسـنه اویوم مسعودده بوکوزل عادتك اجراسنه الحمدلله تعالی دوام اولنقده‌در شهرمزك مرکز معلای خلافت اولمسی ملابسه‌سیله بوکونه مخصوص اوله‌رق تکریماً بش وقتده مواقع متعدده‌دن طوپلر آتیـله‌رق یوم مسعودك شرف وشـانی اعلان ایدیلیور. فضله اوله‌رق بوهفته اوراق حوادثده شهر ربیع الاولك اون ایکیسنه شرف مصادف یوم ولادت سنیهٔ رسـالتپناه اعظمی حرمتنه دوائر رسـمیهٔ دولتك رسماً تعطیل ایدلسنه مجلس مخصوص وکلاجه قرار ویرلدیکی منظور چشم ابتهاجم اولدی.

رسول جناب کبریا، نور جمال مولا علیه اکمل التحایا افندمز حضرتلرینه قارشو دولت علیه‌نك وملت اسلامیه‌نك حسیات تعظیمکارانه‌سی نتیجهٔ باهره‌سی اولمق اعتباریله بوقرار اصابت اثار تاریخلرمزه التون قلمله یازلمغه شایاندر . روحانیت جلیلهٔ پیغمبری سایه‌سنده یکی قابینه‌مزکده توفیقات آتیه‌سنده‌ده برهاندر .

طیبة الاذکارده شو سطرلری اوقومشدم « ربیع الاول اون آینك اون ایکنجی کونی مدینهٔ منوره‌ده باب النسا اوکنده میدانه بر کرسی قورلر جمله اشراف مدینـه وقاضئ بلده وشـیخ الحرم وسـائر اغالر واهـالئ مدینـه علی مراتبهم اوطوررلر عود وعنبرلر یاقارلر خطبادن بش ذات نوبتله کرسی‌یه چیقوب عربی مولد شریف منظومه‌سی اوقورلر دعادن صـکره شربتلر ایچیلر . هرکس اولرینه طاغیلیر . قوشلق وقتنه قدر دکانلر آچلماز کیمسـه بر ایشله مشغول اولماز . طوپلر آتیلیر . شنلیك یاپیلیر . بیوك کوچك هرکس لباس فاخرنی کیوب بربریله معایده ایدرلر . اوکونه غایت تعظیم ایدرلر . اهل مدینه

بویوم مبارکی عید اکبر عد ایدرلر . بوحال قبائل عربده غایت مهم اعمال حسنه‌دندر »

معلم مرحوم فیضی افندی نه‌کوزل سویلشدر :

بوکون‌اویوم‌مبارکدرکه ای‌ذوات‌کرام — که باهر اللمعان اولدی نیر اسلام
بوکون‌اولندی خرافات‌باستان منسوخ — بوکون ویرلدی اساطیر اولینه ختام
بوکون یوجلدی سماواته صیحهٔ توحید — بوکون دوکولدی بام کعبه‌دن اصنام
بوروز فیض بروزی کیم ایلز تقدیس — متابعان شریعتدن ازخواص وعوام
بشری‌ساده ؟ دکل حاملان‌عرش‌برین — بویوم اقدسه ایلرلر احترام تمام
بو کون طانندی شئونات ایزدمتعال — کەلاشریکدر اول‌ذوالجلال‌والاکرام

اهل‌مکه دخی مولد شریفه چوق تعظیم ایدرلر . حرم شریفده بیوك برجمعیت‌متیمنه‌وجوده کتیررلر تلاوت ایده کلدکاری منظومه‌لر الك ممتاز شعرای عربك انشاد ایلدکلری آثار اولوب معانیٔ علویه‌سی انسانی مست ایدر مکهٔ مکرمه‌دەبویله برجمعیت متیمنه‌ده مدعوآحاضر بولنمش ایدم اواثناده‌کی نشئهٔ معنویه الآن خاطره پیرای احترامیمدر. کرك اهل مدینه .کرك اهل مکه کندیلرینی مصائب دنیویه‌دن‌هرنه‌که توجه ایتسه درحال‌مولدشریف مجلسی تشکیل وتعظیمات ایله منقبتنامهٔ ولادت‌احمدیه‌یی ترتیل ایدرلر وبووسیلهٔ مرغوبه ایله عنایات جلیلهٔ الهیه وروحانیت سنیهٔ محمدیه‌یه التجا ایدرك تضرع ونیاز ایلرلر . اثبات المحسنات‌ده‌ده بونك حقنده اوزن اوزادی‌یه مباحثه تصادف اولنور .

سن‌اول‌محبوب مولاسین‌که نورچشم‌عشاقه — غباردرکهکدر کحل دولت‌یارسولله
سن‌اول‌نورخداسین‌که‌فروغ‌وجه‌پاککدن — سراپاروی‌عالم‌بولدی‌بهجت‌یارسول‌لله

بونلرسلطان هردوسرا صلی‌الله‌علیه‌وسلم افندمز حضرتلرینه‌اظهار عشق ومحبتله وجوده کتیریله‌جك شیلراولوب مع هذا نه‌قدرتعظیمات، تکریمات کوسترلسه ینه آزدر بومقامه مناسبتی طولاییسیله شوقصهٔ جلیله‌یی‌ده یازمق ایسترم :

برکون‌اصحاب کرام‌حضورسعادتده بولندقلری صره‌ده ایچلرندن بری جامع علوم اولین وآخرین اولان فخر عالم صلی‌الله علیه‌وسلم افندمز حضرتلرینه« بعض مؤمنلری کوریبورزکه خشوع‌اوزره‌در. بعضیلری ایسه خشوعده دکلدر . یارسول‌الله بونك سببی نه‌در لطفاً بیان بیورکز» تمنیسنده بولنجه‌رسول مبجل‌افندمزه«ایماننده حلاوت بولان خشوع ایدر بولمیان خشوع ایتمز » بیورمشلردر حقیقتنه‌کسب اطلاع ایچون « ایمانده‌حلاوت‌نصل بولنور . واکانصل نائل‌اولنور » معروضاتنده بولندقده « الله ذوالجلاله صدق محبتله نائل اولنور » بیورمشلردر «محبت‌الله نصل قزانیلیر» استیضاحنه « محبت رسول‌الله ایله قزانیلیر ای‌اصحابم! ای‌بنم قیامته قدر کله‌جك‌امتم‌سز الله‌ذوالجلال ورسولنك رضاسنی انلره محبتده طلب والتماس ایدیکز » جواب عالیسنی ایراد وجمله‌یی بوصورتله ارشاد بیورمشلردر .

آچلدی ینه غنچهٔ دلجوی‌محبت
تعطیر مشام ایلدی کلبوی‌محبت

شب‌تاسحر آرام‌ایده‌من‌صحن چمنده
سودازدهٔ سنبل کیسوی محبت

کمکردهٔ هامون‌جنون‌ایلدی‌عقلی
وحشت نکه دیدهٔ آهوی‌محبت

کلغنجه کبی چاك حجاب ایله رضایا [۱]
یوز کوستررآخرسکا کاروی‌محبت

نبی هاشمی‌النسب علیه‌الصلوة والسلام افندمز حضرتلرینه اظهار محبته وسیلهٔ جمیله اوله‌جق اولان مولد شریف جمعیتلرینه اناطولی وروم‌ایلی‌ده وخصوصیله شهرمزده اهالیٔ اسلامیه پك‌زیاده رغبت آثاری کوسترمکده‌درلرکه محبت دینیه‌یه مالك اولانلرك خوشلانه‌جقلری احوالدندر .

خلاصهٔ کلام جناب پیغمبر افندمزه وادیٔ تعظیمده نه یاپلسه آزدر . عاشق صادق نبوی امام بوصیری حضرتلری :

دع ما ادعته النصاری فی نبیهم
واحکم بماشئت مدحاً فیه واحتکم
وانسب الی ذاته ماشئت من شرف
وانسب الی قدره ماشئت من عظم
فان فضل رسول‌الله لیس له
حد فیعرب عنه ناطق بفم

بیورەرق اوممدوح جلیل‌الشانی مدح قصد ایدنلره شویولده انهام مرام ایدییورلرکه نصارانك حضرت عیسی صلوات‌الله علی نبینا وعلیه حقنده ادعا ایتدکلری دعوای کاذبی ترك ایت یعنی انلر پیغمبرلرینی مدح قصدیله حق‌تعالی‌ایله خلول واتحاد وتولید ادعا ایتدیلر، سن او،قوله‌ادعاده بولنمه‌ده ـ فخرعالم صلی‌الله‌علیه‌وسلم افندیمز حضرتلری ایچون مدح وثنا وادیسنده نه مراد ایدرسەك حکم ایله اومحبوب مولانك ذات کریمنه ایستدیکك قدر شرف وسعادتدن وعظمت قدر ومنزلتدن نسبت ایت صاقین افراط ایدرم دیه قورقه ذاتاً اونبی‌اعظم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك فضائل علویه ومحاسن برکزیده‌سنی تعداده نطقك مجالی یوقدر بناءً علیه هرکس عاجز وقاصردر .

حضرت الله سنی وصف ایلشکن ای‌حبیب
حدیمی واصفلرك اولسون ستایشخوان سکا

جناب‌حق جمله‌مزی کرك کندی ذات‌اجل واعلاسی کرك‌حبیب ادیی رضاسنی استحصاله موفق بیورسون آمین

حسین وصاف

---

(۱) بشکطاشده سنان‌پاشا جامی حظیره‌سنده مدفون نجار زاده‌شیخ رضا افندی حضرتلریدر .

سرود ملت :

سینه‌ده حب وطن سرمایهٔ ایمانمز
بر پرستشکار دیدار وطندر جانمز
عاشق علویتز زیرا وطن جانانمز
پایمال اولسون یولکده قطره قطره قانمز
ای وطن ، ای سوکیلی معشوقهٔ وجدانمز

حفظ اقطارکله‌در اولادکه ذوق حیات
اڭ کوچك برعضوکڭ قطعی بزه آنی ممات
برایکی دولت دکل ، قالقیشسه جمله کائنات
دونمه‌یوق ، اولمکله‌در آنجق سنکچون شانمز
ای وطن ، ای سوکیلی معشوقهٔ وجدانمز

اولمانجه سینه‌مز طوپدن ، تفکدن چاك چاك
سندن آلمق دشمنه ممکن دکل برقبضه خاك
اوغراشیرکن حفظکه اولسه‌قده هپ بردن هلاك
برکیریلمز قلعه‌در سرحدکه ابدانمز
ای وطن ، ای سوکیلی معشوقهٔ وجدانمز

قیردق استبدادڭ آرتق حلقهٔ زنجیرینی
شیمدی کورسون تیلکیلر دشت جلادت شیرینی
ایشته ملت دست فخرنده طوتوب شمشیرینی
سویله‌یور اعداسنه : عثمانلیدر عنوانمز
ای وطن ، ای سوکیلی معشوقهٔ وجدانمز

طاهرالمولوی

بزه کوره کورمك ایچون اوره لازم

- قاری قوجه آره‌سنده -

زوجه :
حریف ، بنه سکا نولدی نه اویقو وار نه دوراق
کورن نه‌دیر بزه ، بورمازمی اوسته اودن ایراق :
« بوطامده وار بر اولومحول یاتان دیمك یارادان
اسرکسون اشی دوستی ، نه اولسه هپسی یالان
بودر بوایشته طوغوبده اوزون قیصه یاشامق »
ایل اوغلی کوردیمی قاپنو آدامده برلاف آچار
نه وار شکر اولو تکریم اوکوز ، اینکله داوار
نه ایستدکسه بزه ویردی شمدی قارشی قوماق
دوشرمی قوللغه ، یوقمی صوکنده صورغی سؤال ؟
لاقم سکا قاشکی چاتمه سویله سنده بوحال
نه‌در کمیکمی دکنلرده یاتدی کیتدی سنك ؟
مالکمی اوغریلر آلدی ، نه‌در بیتوب کیده‌نك ؟

زوج :
صاتاشمه کیت بکا خاتون لافك دکل صره‌سی
اولور یازك قیشی ، وار آق کونكده برقاره‌سی
بیچاقلر آچیور آغزیم کلوب بکا چاتمه
ایررمی هیچ سنك عقلك دوشونده لاف آتمه
ایشك آشکله صاواش چوره‌می طولانمه چکیل
قارشماز عورت آره ، قیدمباق چالش بونی بیل
نه دیر ایسه دیسون ایل

(قادین صبرسزلانه‌رق :)

- یوق بن ایسترم بیلمك
سنك بوحالکه قارشی کلیرمی عقله یمك ؟
طوروبده بر آغو قاتمه بم بیشن آشمه
اجینلر ، بریلر اوشدی هپ بوکون باشمه
بوقاپغوکه کیم اولور اورتاق اولماسه‌م بنده
اوتوز بیل اولدی اُرعورت بوطامده یرسنده
طوتوشسه کوی بنه هپ کوردیکم کولریوز ایکن
بوکون بیور سنی برقورد ؛ صاقلامه بندن
اولوملو دنیاده انسان نیچون دوشونمه‌لیدر
آتوب بوقاپغویی باشدن صفایی سورملیدر

زوج :
لافك اوزك کبی طوص طوغری چوق یشا کزبان
اولوملو دنیاده بیك ییلده قالسه برانسان
کونك برنده طوراغی اولور قاره طوپراق
اولوم یاناشدیمی بردر کوزنده اوسته چراق
بوشیلری بیلیرم چوق شکر اولو یارادان
یاراتمامش نی انسان قیلقلی برحیوان
دوشوندورن نی بیلمه‌ك نه‌در ویررسین حق
آچیلدی لاف‌یا سکا طورده سویله‌یم برباق :
کچن پازار کوسه اعیان ، چولاق ممش ، کل علی
حسن چاوش ، چوبورك اوغلی ، آقچه کویلی‌ولی
چنارلیدن قره محمد ، قیزلجه‌دن طورامان
طوسون موصون دها واردق ؛ جن احمدك عثمان
یاناشدی کلدی ایدرکن اوزون قیصه خوش بش
قوباقلی برلافه صاپدی بیریق قولاقلی کلش
بوهفته نکتوبی کلش قیزلجه‌لی سلیمك
دیمش وصیتم اولسون کوجی الله دیلك
یتشدیکی یره صالمق خبر آمان کوز آچیك
نه‌وارسه الده ، چقینده وطن یولنده صاچیك
وطن دیمك آنا یوردی دیمك ، آتا یوجاغی
بزی اسرکیه‌جك شی‌ده آنلرك قوجاغی
وطن یولنده ویرن جان ایچون آچیق اوجاق

وطن بولنده اولومدن نصل اولور قاچاق
قاچان اولور ایسه اومماملی، قحبه‌نك دولیدر
قاچان اولومدن آدامی اوطوغمادن اولوردر
آمان آچك کوزی درت برطرف طولو دشمن
اودشمنك زوری نه قالقسون اورته‌دن سن بن
اوشاق قوجه، قاری قیز طوغرایوب کسوب آصاجق
بودر انك صانیسی باغریته چیقوب باصه‌جق
اولورمی کوز کوره هیچ چیکندیرمی‌یز وطنی
طوروبده براله الدقمی قازمه‌یی، صابانی
آریر گیدر نه قورور کوز، نه‌صاغلام ال، نه قفا
چویرمه‌یز یوزی‌طوبدنده بیلمایز اصلا
بیلیر اوترکاری طوتماز یوزی بیلار قارده
قولایدر ایش بوجه دریالر اولماسه آرده
آتشلی چوق کمی یاپمشده آرقه‌یی ویرمش
دکزده اویناشه‌جقمش، کلك کوروك دیرمش
بوکا دونما دییورلر بزمده وارمش ازل
یازق چوغی چورومش قالمامش او اسکی تمل
کور ایلسون چوریدن قوردلری اولو یارادان
یاپارمی بویله خیانت وطنده برانسان
قورولدی بریوجه دیوان بوایشاری کوره‌جك
غریب یکیت بیله حالنجه برپاره ویره‌جك
بوایشده زورله طوبوز یوق کوکل نه ایسترسه
اودر اوهپ ویریلان شی، آغارمی بویله کیسه؟
آووچ آووچ ویرییورلر بتون اغا پاشامز
قوماندانی بوایشك باشده پادشاه بابامز
بیك ایلسون اولو تکریم جهانده هرکونی
یدی قرال ایشیدوب آکلاسون نه‌در اونی
ویرك ویرك طوره‌جق کون دکل، نه‌وارسه ویرك
ویرك ویرك ایکی دنیاده‌ده مراده ایرك»
ایچم طیشم یانیور هپ‌بولاف طوقوندی بکا

زوجه:

دوشوندیکك بومی ایسترمی بر اوکودیا سکا
بوکویده هرکس آلیرکن کلوب اوکود سندن
بوکون سکا یاقیشیرمی لاف آکلامق بندن
قاره خبر کله‌لی اوچ ییل اولدی‌ایشته بوکوز
نه باغ، نه ترلا کوزمده؛ نه‌طام،اینك،نه اوکوز
بنم جانم حسنمدی، حسن شهید اولدی
نه موطلو یاوروجاغم کیتدی اوجاغی بولدی
دییور شهید آناسی هرکورن بکا بویتر
بویورده کیم قالاجق، هرکلن صوکنده کیدر
بوییل دها بشنه باصدی امهان، بیوسون
قلم نه چالش ایسه آلنه آنی کورسون
واریر آره اوده برکون یاشارسه آچ قالماز
کورور بیلیر یارادن نه‌یسه ویردیکی آلماز
صاقین بوشیلری قید ایتمه‌سن، صاقینمه مالی
نه وار کوبده کزرسه‌ن عبا، کبه یامالی
کرازلی بلده‌کی باغ، قیرجه ترلا، برده اینك
بش اون داوارله اکر کور طوپال چیلیز براشك
قالیرسه بك کبی برچوق زمان دهایشارز
ینه ایله کونه قارشی قاپومزی آچارز
یارین حکومته کیت، طورمه‌ویر نه وارسه آمان
صوکنده صبربه صرار ایش،صاقین کچیرمه زمان
مالم کیدر ایسه کیتسون سلامت اولسون تك
بودر بوبزلره بایرام، بودر دوکون درنك
نه‌در بودشمنك ایتدکلری قاره کونمز
قاپانمسون؛ اوده بیلسون طوپوب بزم اونمز

۷ شباط ۳۲۵ — **خلیل ادیب**

بر مزار طاشنه یازلمش ایدی:

شو فانی زندکانیله حیات جاودانینك
تلاقیکاهیدر مقبر دینن صوك منزل آرام.
حیات اولمکله بیتمش اولسه برشی آکلاشلمازدی؛
اوت، برعمر ثانی وار: دکل خلقت عبث مادام.
سن ای غافل بشر، عالمده بر تأمین استقبال
ایده‌بیدم، دیر، چکرسین احتیاری بر بیغین آلام!
اکر اوچ کونلك استقبال ایچون فردایی آکمازسه‌ك،
هدردر، قوردقارم، دنیاده اسرار ایتدیکك ایام.
حقیقی بختیار انجق او آدمدرکه، دنیادن
کیدرکن مالك نامیله ترك ایلر بیوك برنام.
الٓهی طوغرو بر مسلك نصل بولسونلر انسانلر،
حقائق هپ طورورکن پرده‌پوش ظلمت اوهام؟

بر رسمك آرقه‌سنه یازلمش ایدی:

کیمنك یاد احترامی قالیر،
کندی کیتدکده جانشینی اولور؛
کیمنك بر بیغین مبراثی
طوپلانوب هیکل متینی اولور؛
کیمنکده اولانجه خاطره‌سی
بویله بر سایهٔ حزینی اولور!

شیرازلی بر آرقداشم واردی . سزك طوپراق آدم یتشدیرمن دیه ایکیده برده بکا طاقیلیردی . بر کون لطیفه یوللو شو قطعه‌یی بر کاغده یازدم . ایچنه‌ده اللی درهم قدر تومبه‌کی قویه‌رق کندیسنه هدیه ایتدم :

شیرازیدر ایچ عافیتله ؛
اولسون شوده خاطرکده لکن :
بر تومبه‌کیدر بو کونکی فیضی ،
سعدی‌یی یتشدیرن اوخاکك !

محمد عاكف

تصدق

ویقتور هوغودن :

ای ارباب ثروت وسامان ، ویریکز ! . صدقه ؛ عبادتك خواهری ، یار صادقیدر . اوزمان‌که ، شدائد سرمادن انجماد ایده‌جك برحالده تزه‌ین فقیر براختیار ، عتبهٔ سنکینکز اوزرنده آیاقلریکزه قاپانیر ؛ اوزمان‌که ، صندوقـدن اللری قیزارمش یاوروجقلر پای استغناکز آلتنده سوروکله‌نه‌رك بقیهٔ عیش واذواقکز اولان نواله قیرینتیلرینی طوپلامقله مشغول بولنور ، بوکبی احواله قارشی التزام لاقیدی سزی حضور الٰهیدن اوزاقلاشدیرر .

ویریکز ! ویریکز که ، برچوق عائله‌لری انعام واحسانه مستغرق بیوران وهاب ذوالجلال‌ده مخادیمکزی قوت ، کریمه‌لریکزی حسن خلق وطبیعتله تجهیز وتزیین ایتسون . ویریکز که ، باغ وباغچه‌لریکز اثمار لطیفه وخوشکواردن خالی بولنمسون . ویریکز که ، انبارلریکز حبوبات ایله مالا مال اولسون . ویریکز که ، صفت ممتازهٔ انسانیه سزده کمالیله تجلی ایلسون . ویریکز که ، کیجه‌لری خواب نوشینه طالدقجه رؤیالریکز ؛ ملکلرك مشاهداتیله شوق آور روح اولسون ! .

ویریکز ! . برکون کلیر که ، دنیا ایله آره‌مزده بر رابطه قالماز ؛ اوزمان صدقاتکز ، عالم بالاده سزه بر ثروت تشکیل واحضار ایلر . ویریکز : تاکه اطعمدیدکانکز سزه مشفق ورحیم نظریله باقسونلر ؛ بزه مرحمت ایدییورلر دیسونلر ! . ویریکز که ، شتانك زرو وتهاجماتنه تاب آور اولامیان برطاقم عجزه ، بلای فقر ایله اك کوچك برمعاونته عرض احتیاج ایدن برطاقم بیچاره ؛ محتشم ومذبذب سرایلریکزك اشیکنده تتره‌شیرکن جابجا یوکسه‌لن نغمات شوق وشطارتکزه ، پك اوقدر نصب انظار رشك وتحسر ایتمسونلر .

ویریکز ! . ویریکز که ، ابنای آدمی یوقدن وار ایدن خالق بی‌انبازك لطف ومحبتنه تأمین لیاقت ایلمش اوله‌سکز . ویریکز که ، ثروت ودارائیله متصف بولنالریله نائلکزی تجلیه مجبوریت حس ایلسونلر . ویریکز که ، کاشانهٔ اقبالکزده آسایش ووداد اخوتمندانه استقرار ایتسون . ویریکز که ، سوك کونکزده ، حلول‌دم واپسینکزده بتون کناهلریکزه قارشی درکاه الٰهی‌یه رفع دست نیاز ایله مظهر عفو وغفران اولماکزی تمنی ایده‌جك برسائل بولنسون !

خلیل ادیب

پارسدن مکتوب مخصوص :

پارس مکتب حقوقنده اصول تدریس

فرانسه‌نك مادی ومعنوی ترقیاتنه دائر اولان جهتی آتی‌یه تعلیق ایله بودفعه پارس مکتب حقوقنده‌کی اصول تدریس حقنـده بعض شیلر عرض ایده‌جکم شویله‌که :

پارس مکتب حقوقی درسعادت مکاتب رسمیه‌سی کبی حکومتك تحت نظارتنده ایسه‌ده معارف نظارتندن منصوب بر ذاتك تحت ادارەسنده اولیوب معلمین موجوده طرفندن رأی خفی ایله انتخاب وتعیین اولنان برمعلم طرفندن اداره اولنمقده‌در . شیخ‌المعلمین عنوانی احراز ایدن بوذاتك مدیرتی اثناسـنده مع‌عائله اقامتی ایچون مکتب درونده برمحل مخصوص موجود ایسه‌ده مدیراندن بعضلری شو حقلرندن فراغت ایدیورلر .

شیخ‌المعلمین برطرفدن عهده‌سنه مفوض درسی تعلیم ایتمکله برابر اداره معاملاتیله‌ده توغل ایتمکده وکندیسنك مدیریت صفتی یااستعفاسی یاخود وفاتی ایله ختامپذیر اولمقده‌در .

لاینعزل ومأموریتلری محکمهٔ تمیز اعضالغنه معادل اولان معلملر هپ ارباب اختصاصدن اولوب ازجمله حقوق تجاریه ، حقوق عمومیه وخصوصیهٔ دول ، حقوق اساسیه ، روماحقوقی ، حقوق مدنیه واداره معلملری بومیانده ذکره شایاندر . بونلردن حقوق تجاریه ، معلمی موسیو لیون قان فرانسه‌نك اك مشهور حقوق شناسانندن اولوب روما حقوقیله حقوق مدنیه وتجاریه‌ده یدطولا صاحبی اولدیغندن قوانین مذکوره‌نك بعض موادی موجب تعدیل کورلدیکی تقدیرده اولبابده‌کی لایحهٔ ابتدائیه مشارالیه طرفندن قلمه آلنه‌رق مقامات عائده‌سنجه مجلس مبعوثانه تودیع ایدلمکده وخصوص مذکورك اثنای مذاکره‌سنده مجلس مذکور ایله مجلس اعیانجه لزوم کورلدیکی تقدیرده مشارالیهك مطالعه‌سی استمزاج ایدیله‌رك قدروقیمتی اعلا وبوصورتله ارباب علمك مملکتده نه‌درجه بلند برموقعه صاحب اولدقلری عمومه ارائه اولنمقده‌در . حقوق عمومیهٔ دول معلمی موسیو ره‌نو ایسه لاهی قونفرانسلرنده فرانسه‌نك ایکنجی مرخصی اولوب حقوق بین‌الدولده درمیان ایلدکده اولدیغی افکار ومطالعات حقوق دول مجموعه‌لرینه درج اولنه‌رق علاقه‌دارانجه نظردقته آلنمغه جسپان کبی تلقی ایدلمکده‌در .

بوقدر ترغیبات کافی کلیورمش کبی بعضاً فرانسه رئیس حکومتی صورت رسمیه‌ده صوربون دارالفنوننه عزیمت واعیان ووکلادن بعض ذوات دخی دارالفنون مذکورده قولئژ دوفرانسده وقوع بولان مسامره‌لره مداومت ایله ارباب علم وفضلی تشویق ایتمکده اولدقلری کبی دهاتدن اولانلرك وقوع وفاتلرنده « پانته ئون » دینلان وپك چوق اعاظمك مدفنی اولان محله تودیعی ایچون فرانسه حکومتنجه مساعده ایدلمك صورتیله قدرشناسلغك برنوع دیکری اثبات اولنیور .

ارباب فضل وکمالك مظهر احترام اولدیغنی کورنلر میاننده فرانسز جمعیت مدنیه‌سنه خادم اوله‌بیله‌جك صورتده یتشمك هوسنده بولنه‌جق

کیمسه‌لر نادر اولورمی ؟ انسانلرك بومثللو تشویقاته مظهر اولنجه دها زیاده سعی ایده‌جکی وسعیلری نسبتنده منسوب اولدقلری جمعیت مدنیه‌نك مادةً ومعناً استفاده‌سی طبیعی بولدیغی وارسته‌ٔ عرض وبیاندر . حضرت فاتحك تابخانه مدرسه‌سنك حین کشادنده بالذات بولنه‌رق ارباب علمی تشویق ایلمی بوقبیلدن دکلیدر ؟ پادشاهان کذشتکانك استانبول جوامع شریفه‌سنده افاضهٔ علوم وفضائل ایدن علمای کرامك درسلرینه رسماً یاخود متنکراً عزیمتلری وهرسنه رمضان شریف اثناسنده حضور شوکتپناهیده تقریر ایدلمکده اولان درسلری بالذات استماع بیورملری ومدارس علمیه پروغراملرینك موقع تطبیقه وضعی ضمننده کچلرده اجرا قلنان مراسمده صدر اعظم پاشا حضرتلریله اجلهٔ اعیان ورجال حضراتندن بعضلرینك اثبات وجود ایلمی ارباب علمی ترغیب دکلیدر ؟ آرتق بوقدر تشویقاته بناءً سالفده اولدیغی کبی بزلرده دخی پك چوق ارباب فضل وکمال یتشمسی الطاف الهیه‌دن مأمولدر .

معلملرك معاشاتی اودرجه مستوفی دکاسه‌ده بزده اولدیغی مثللو اذل مرتبه‌سنده‌ده دکلدر . مع‌هذا کندیلرینك خصوصات سائرهٔ غیر رسمیه ایله‌ده اشتغاللری مجازدر . مارالبیان حقوق تجاریه معلمی قره‌دی لیونه بانقه‌سنك حقوق مشاوری اولمسی حسبیله مذکور بانقه‌دن معاش اوله‌رق سنوی مهم برمبلغ آلمقده‌در . قره‌دی لیونه بانقه‌سنك معاملات جسیمه‌سنه برفکر صحیح پیدا ایتدیرمش اولمق اوزره ممالك اجنبیه ایله فرانسه ایالاتنده‌کی شعباتندن بشقه یکرمی دائرهٔ بلدیه‌یه منقسم اولان پاریسك هر دائرهٔ بلدیه‌سی داخلنده اوچ وبعضاً دها زیاده شعبه‌سی بولندیغی ومعاملات تجاریهٔ محلیه‌نك علی‌الاکثر مذکور بانقه ایله اجرا ایدلمکده اولدیغی ذکر ایلکلکم کافیدر ظن ایدرم . معلملر تتبعات علمیه ایله متوغل وبعضلری پك محویتپرست اولوب آلایشدن آزاده برسادکی تام ایچنده امرار حیات ایتمه‌ده‌درلر . مکتبه بدایت دوامنده بونلردن بعضلرینك احوال روحیه‌سنی تدقیق ایتدیکمده حلبی مرحومك بر فقره‌سی وارد خاطر عاجزی اولمشیدی . مرحوم مشارالیهك خطیبی بولندیغی فاتح جامع شریفنك قبه‌سی او اثناده سرزدهٔ ظهور اولان حرکت ارضدن منهدم اولمسیله کیفیتدن کندیسنی خبردار ایدن کیمسه‌یه « یا! جامع شریفك قبه‌سی وارمیدی ؟ » دیه‌رك جامع شریف مذکورك حلب جامعلری کبی قبه‌سز اوله‌جغی ظننده بولنه‌رق بر دفعه بیله تدقیق ایتمامش اولدیغی وبناءً علیه نه‌درجه غریق بحر تفکر واهمیتی درجهٔ تالیه‌دن اولان علائق دنیویه‌ده نه‌مرتبه بی‌قید اولدیغی ارائه ایلسنه شبیه اولمق اوزره معلملردن بعضلری صورت دائمه‌ده فکراً مشغول وفرانسز آداب معاشرتنك لوازمندن کبی تاقی اولان خصوصاتده بی‌قیددر . ذاتاً تتبعات علمیه ایله متوغل اولانلردن بوندن بشقه برحال بکلنلمز دکلی ؟

درسلره صباحلین آلافرانغه ساعت سکز بچقده مباشرت ایدلمکده ومعلمین درسخانه‌لره بنشلریله کلوب اثنای مواصلتلرنده طلبه قیامزه معادل اللرینی شاقیرداتمق صورتیله استقبال وعینی صورتله تشییع اولنمقده‌درلر . معلمیندن بعضیسنك مطبوع اثری موجود اولوب او کتابده مصرح اصول دائره‌سنده اجرای تدریسات ایتمسی دها زیاده تفصیلات ویرمسنه وبرچوق منابع ارائه ایلسنه مانع اوله‌جغی کبی بعضسنك‌ده مطبوع اثری اولمدیغی جهتله افاداتی ضبط ایدلمکده‌در . صنفمزده ضبط ایدیله بیلان تقریرلر روما حقوقی وعلوم اقتصادیه وبر آزده حقوق مدنیه معلملرینکدر . حقوق مدنیه معلمنك تقریری حقنده بر آز قیدینی علاوه ایتمکلکم مشارالیهك متون قانونیه‌یی شرح ایله برابر فرانسه قانون مدنیسنده نه کبی نواقص موجود اولدیغی وقانونك مسکوت عنه اولدیغی خصوصاتده فرانسه محاکم تمییزیه واستینافیه‌سنجه نه صورتله اجتهاد ایدلمکده اولدیغی مقررات استینافیه وتمییزیه‌نك تاریخلریله برابر سرعتله سویلمکده اولمسندن منبعثدر ، اودرجه‌ده‌که فرانسه طلبه‌سی بیله بزلر قدر ضبط ایده‌بیلورلر .

استطراد قبیلندن اوله‌رق بوراده مکتب حقوق کتبخانه‌سی حقنده برقاچ سوز سویلك ایسترم : مذکور کتبخانه حقوقه عائد بالجمله فرانسز واجنبی مطبوعات موقوته وغیر موقوته‌سی دائرة المعارفلری وبتون اقوام موجوده‌یه عائد تاریخ وجغرافیا کتابلری ازجمله تاریخ اسلام وعثمانی‌یی وسیاسی ، اجتماعی واقتصادی مؤلفاتی ودوقتورا صنفلرینی اکمال ایچون یاپلسی مجبوری اولان تز امتحانلرینك مطبوع نسخه‌لرینی محتویدر . کتبخانه مستخدمیننك عددی سکزی متجاوز اولوب بریسی کتبخانه قپوسی حذاسنده اوطورمقده کتبخانه‌یه داخل اولانلره هویتنامه سؤال ایله خارجدن کیمسه‌نك کلمه‌مسنی وطلبه‌نك کتبخانه‌یی حین ترکنده چانطه‌لرینه عطف نظر ایدوب کیمسه‌نك مکتبه عائد برکتابی برابرجه کوتورمامسنی تأمین ایلمکده‌در . طلبه صره‌لر اوزرنده اوطوره‌رق باشلری حذاسنده‌کی الکتریق لامبه‌لرینك ضیاسی آلتنده چالشمقده وکتبخانه قالوریفر ایله تسخین ایدلمکده‌در . طلب ایدیلان کتابك نومروسیله مؤلفك اسمی اوراده موجود ومطبوع برپوصله‌یه درج وزیری طالب افندی طرفندن امضا اولنوب حافظ کتبلره ویریله‌رك بش آلتی دقیقه ظرفنده طلب اولنان کتاب تسلیم ایدلمکده بعدالمطالعه کتابلر صره‌لر اوزرینه براقیله‌رق مستخدمین طرفندن قالدیرلمقده‌در . کتبخانه صباحلین آلافرانغه ساعت طقوز بچقده کشاد ایدلمکده اولوب وقت ظهرده برساعت تعطیل اولندقدن صکره بعدالظهر ساعت آلتی‌یه واقشام طعامی ایچون ایکی ساعت سد ایدلدکدن صکره اونه‌قدر کشاده‌در . پاریس داخلنده ، دنیاده ممائلی بولنمیان کتبخانهٔ ملی وسائر عمومی کتبخانه‌لردن ماعدا هرمکتبده برر کتبخانه موجود اولدیغی کبی محاکم عدلیه وبتون دوائر دولتده برردانه بولنمقده اولدیغندن وبونلرك اهمیت وفوائد عظیمه‌سی مستغنیٔ ایضاح بولندیغندن بوکبی کتبخانه‌لرك مکتبلرمز ایله محاکم عدلیه‌مزده تأسیسی درجهٔ وجوبده‌در .

مکتب لیسانس ودوقتورا قسملرینی محتویدر . لیسانس قسمی اوچ سنه اولدیغی کبی دوقتورا صنفلری‌ده اقتصادی — سیاسی وعدلی اولمق اوزره ایکی قسمه آیرلمشدر .

لیسانس قسمنده روما حقوقیله فرانسه قانون مدنیسندن بشقه

تجارت بریه وبحریه ، اصول حقوقیه وجزائیه ، حقوق جزائیه ، تجارت بالقیاس ، علم اقتصـاد ، اصول مالیه ومسـتملکات قانونلری وحقوق عمومیه وخصوصیهٔ دول ، حقوق اساسیه ، عمومیه ، اداره تاریخ حقوق بتون تفصیلاتیله تدریس ایدلمکده وعـدلی دوقتورا قسمنده روماحقوقی بردهاتعین ایدلدیکی کبی ، روما حقوق‌عمومیه‌سنك تاریخی وفرانسـه تاریخ حقوقی بتون تفصیلاتیله کورلمکده وحقوق جزائیه ، حقوق مدنیه بالقیاس درسـلری تعلیم ایدلمکده وحقوق اداره مباحثی حکومات سائره قوانین مماثله‌لریله آیری آیری مقایسـه اولنمقده‌در . اقتصادی وسـیاسی دوقتورا قسـمنده ایسـه مارالبیان درسلردن بعضلری ایله فرانسه‌نك حقوق‌عمومیه‌سی تاریخی ، حقوق عمومیه اساسلری ، حقوق اسـائیه بالقیاس ، تاریخ معاهدات ، علم اقتصاد اجتماعی بالقیاس ، علم اقتصـادك تاریخ منابعی ، ایستاتستیق ، فرانسـه اصـول مالیه‌سی وصناعت ومستملکات قانونلری تدریس ایدلمکده‌در .

پارس •

آچیق مکتوب

صنعا مبعوث محترملری السید احمد والسید حسین افندیلره

صراط مستقیم غزته‌سنك ۷۸ نجی عددلی نسـخه‌سنده‌کی آچیق مکتوبکزی‌اوقودم. آنده کویا کچنلرده مجلسده یمن حقنده ایراد کلام ایلدیکم صره‌ده « یمنده زیدی‌المذهب اولنلر فرصت بولدقجه سـنیلر علیهنه قیـام ایدرلر » دیدیکمی ادعا وعاجزی ترضیه‌یه وسـؤ تفهمی ازاله‌یه دعوت ایتدکدن صکره برطاقم نصیحت درسلری ویرمشسکز. مکتوبکزك مبنی علیهی بولنان‌عبارهٔ مذکوره‌صرف براساددن عبارت اولمسنه وصرف ایلدیکم کلام ایسـه لااقل ایکی یوزدن زیاده رفقای محترمه حضورنده وقوع‌بولدیغی کبی افادانك عیناً ضبطیله موظف‌اولان تقویم وقایع غزته‌سنك ۱۳ شباط سنه ۳۲۵ تاریخلی نسخه‌سنده‌دخی مندرج بولنمسنه‌نظراً بوخصوصده‌کی دعوا کزشایان تصحیح کورلمش اولدیغندن مذکور غزته ایله رفقای‌محترمه‌نك معلوماتلرینه مراجعت ایدوبده دعوا کزی‌تصحیح ایتمدکجه اکا دائر برجواب ویره‌میه‌جکم طبیعیدر . شوقدر دیرم‌که سنیلر کله‌سی قطعیاً تفوه ومذاهب بیننـده براختلافدن ویا عداوتدن بحث‌ایتمامشم باللّه‌العجب‌بونی‌نره‌دن‌بولدیکز. یمنده‌کی اختلال اهالی ایله حکومت بیننده حاصل اولان اختلافاتدن منبعث اولدیغی هرکسجه معلوم ومسلم اولدیغی حالده زیدیلر ایله سنیلر بیننده‌کی براختلافه حملی برچوجق‌بیله‌تصورایده‌مز. زیدیلرك‌امامندن بحث ایتدیکم صره‌ده نتیجه‌سی له ویاعلیه اولمسی هنوز اکلاشـلمیان برمقدمه‌دن مناقشه‌یه کریشلوب رئیس محترمز احمد رضا وداخلیـه ناظری طلعت بکلر حضراتنـك تکلیفلرینه امتثالاً سوزدن صرف نظرایتمشیدم. سؤ تلقیکزه نظراً افاده‌مده‌کی زیدیلر کله‌سی مذهبلرینه تعریض‌ویا برطعن مقدمه‌سی ظن ایدلمشـدر . حالبوکه امامه اضـافتله ذکر ایدلمسی حسبیله امامك شخصنه دائر صرف ایلدیکی دها زیاده محتمل اوله‌بیلور ایدی . مع مافیه بوخصوص مجلسـده بردها موقع مذاکره‌یه قونیلور ایسه حسیاتمی معلوماتمی تمامیله‌سرد وبیان‌ایتمکدن کیرو طورمام اولوقتده مقصدم اکلاشیلور والامذهب مشارالیهمه‌ذره‌جه طعنی متضمن‌برکله صرف ایتمش‌اولسه‌یدم ترضیه‌یه دکل‌توبه واستغفاره لزوم کورر ایدم.فقط جمله‌سی جهت جامعهٔ اسلامیه‌یه مربوط اولملریله برابر اجتهاد نقطه‌سندن اصول واحکامجه اختلافلری کتب شرعیـه ایله ثابت وبالجمله ملل واقوام نزدلرنده متواتراولان مذاهب جلیله‌نك وحدتنده‌ده سزك کبی قائل اوله‌مام .

فهبنی قلت هذا الصبح لیل ایعمی العـالمون عن‌الضیاء

لیت شعری اولبابده‌کی اختلافلری بریسنه نقیصه‌می ایراث ایدر. حاشا بالعکس شانلرینی اعلا ونصل قوتلی براساسه مستند بولندقلرینی اثبات ایدر نه ایسـه شـخصیاتمزه دونه‌لم. مکتوبکزده‌حق عاجزیده احوال روحیهٔ اسلامیه‌دن غافل بولندیغمکز تحقق ایدیور دیدیکـز . عاجزلری یالکز احوال روحیهٔ اسلامیه‌یه دکل للّه‌الحمد دقایق واجبات انسانیه‌یه دخی واقف اولنلردنم.ولافخر بوخصوصه دائر اعطای جو ابدن نسب شریفکزه حرمةً صرف نظر ایدییورم . « فاذا رمیت یصیبنی سهمی » اوکون بریکزك شرفا وسادات حقنده بلکه سبق‌لسان اوله‌رق صرف ایتدیکی جمله‌نك بوکره مکتوبکزده مندرج مطالبك دردنجیسنی تشکیل ایدن عباره ایله‌تعمیری ایستنلمش ایسه‌ده‌بزذوات مشارالیهمی هرحالده خادم‌دکل مخدوم کورمك ایستزذاتاً ملت،حکومت اونلرك احترام واقتدارلریله مکلفدر . دیکر مطالبه کلنجه کرك مذهبه متعلق اولسـون و کرك‌صرف اداره‌یه‌متدائر بولنسون مشروع‌اولدیغی حالده رفقای کرامدن هیچ بریسی اشتراکدن استنکاف ایده‌میه‌جکی کبی عکس حالده‌ده هیچ بریسی وجدانی اعاره ایده‌ماز . انجق عهده‌کزده مهم بروظیفه ترتب ایدراوده ولوکه علیهکزه اولسون‌حقیقتی سویلکدر.مثلا یمن احوال معلومه‌سنك‌مسئولیتنی بتون بتونه‌حکومته تحمیل انصافه مغایردر . زیرا دور سـابقده یمن اهالیسی حقوقلرینی سلاحلریله محافظه‌ایتملرنده‌معذور طوتیلورلر ایسه‌ده‌اعلان‌مشروطیتدن صکره تمهید ایدیلان طرق مشروعه‌یه توسل واولصورتله حقوقلرینی محافظه ایده بیلملری ممکن اولدیغی حالده برقسمی حال سـابقه دوام واستعمال سـلاحه اصرار ایتمك کبی ارتکاب ایتـدکلری احوال مؤسفه‌ده معذور طوتیله‌مازلر وبونکله کندولرینی عالمه قارشو حقسز کوستردیلر . بناءً علیه حقوق مشروعـه‌لرینك وسـائط مشروعه دائره‌سنده استحصالی ایچون بالجمله رفقای محترمه ایله ال برلکیله سعی ایتمکز لازمکلمکله عاجزلرینه‌ویرمك ایستدیککز نصیحت‌درسلرینی وطنداشـلرکزه ویروبده ملتـك متضرر اولدیغی ارواح واموالك خسائرینه نهایت ویرلمسنی توصیـه بیورمکز حاله حقیقتده دها موافق اوله‌جغنی تقدیر واشـبو جوابنامهٔ عاجزانه‌می حسـن ظن ایله تلقی بیوره‌جغکزمأمولدر .

موصل مبعوثی

فاضل

عالم اسلام

افریقاده اسلام

یارم عصرده بری انتشار اسلام — ادیان رقیبه‌نك مساعئ بی‌سودی — بوكونكی احوال — علمامزك وظائف مجبوره‌سی .

بوكون قطعیاً تحقق ایتمشدركه افریقانك دین قطعی ونهائیسی دین جلیل اسلام اوله‌جق وبوقطعه‌ده ادیان سائره دین عمومی اوله‌میه‌جقدر . یارم عصر اولیسنه قدر افریقای وسطیده اكثریت اهالینك دینی صنملره ، اغاجلره ، حیوانلره عبادتدن عبارت پك ابتدائی وحق وحقیقتدن اوزاق صوردیان ایدی .

بوكون ایسه اكثریتك تمسك ایتدیكی دین ، دین مبین اسلامدر . واقعا هنوز بت پرستلر وار ، فقط بونلرده قوجا قوج دین جلیله دخالت ایتمكده‌درلر ، بوكون بر قطعیت ریاضیه ایله حكم ایدیله بیلیركه یارم عصر صوكره افریقاده بت پرست قالمیه‌جق وهپسی داخل دائرهٔ اسلامیت اوله‌جقدر . یارم عصر قدر برمدت تعیینی ، دین اسلامك هردرلو همت ودلالتدن عاری اوله‌رق ، برحال طبیعیده انتشاری اعتباریله‌در . اكر نشر دین ایچون عیسویلرك ابراز ایتدیكی فعالیت وفداكارلغك یوزده برنی‌ده علمای اسلام اظهار ایدرسه تماماً مسلمان برافریقا كورمك ایچون یارم عصرلق برمدته افتقار ایجاب ایتمز .

یارم عصردن بری افریقای وسطیده دین اسلامك صورت انتشارینی تدقیق ایدن ارباب تنقید ، مبجل دینمزك مالك اولدیغی استعداد انتشاره حیرت ایتمكده‌درلر . ناصل حیرت ایتمسونلركه بوانتشار ، عادتا كندی كندینه حصوله كلمشدر !

فی‌الواقع افریقای وسطی‌یه نه هیآت ارشادیه كوندرلمش ونه‌ده اورالردن مراكز مهمهٔ اسلامیه‌یه هیآت مخصوصه كلمشدر . برتاجر ، بردوه‌جی ، برسیاح ، ملیونلرجه آدمك دین مبینی قبولنه سبب اولدیغنی كورنلر ، بودین مبجلك صمیمیت انسانیه نزدنده تظاهر حقانیتی ایچون هیچ دلیله محتاج ومفتقر بولنمدیغنی تصدیق ایتمكده‌درلر .

بوكون افریقاده سكسان میلیون مسلمان واردر . بونلرك یاریسی عادتا برصورت طبیعیه‌ده اسلامه دخالت ایتمشلردر . عجبا بوسرعت انتشار اسلامك سببی نه‌در ؟ بوراسنی تدقیق فائده‌دن خالی دكلدر .

علویت دین اسلامی انسانلردن كیزلمكه چالیشان ادیان رقیبه رؤسای روحانیه‌سی ، دین اسلامك سرعت انتشاری اسبابنی تحریف وتأویله چالیشیورلر ، وافریقاده‌كی قبائل بدویه ووحشیه‌نك دین جلیلمزی سهولتله قبولنی ، فكر اساسئ دینك واركان واصوللرینك ابتدائیلكنه حمل ایدییورلر .

بوندن مقصدلری ایسه ، یوز بیكلرجه لیرا صرفیله نشرینه چالیشدقلری مذاهبك‌روی قبول كورمامسنی ، بومذهبلرك افریقالیلرك سویه‌سی فوقنده اولدیغنه حمل ایتمكدر .

بوادعا جداً طفلانه‌در ، كولنجدر . اكر بوادعا طوغری ایسه یوزرله میسیونرك افریقا چوللرینی طولاشماسی غایهٔ بلاهت ومحض جنت صاییلمازمی ؟

مادام‌كه میسیونرلرك نشرینه چالیشدیغی مذاهب افریقالیلرك سویه‌سی فوقنده ایمش ، شوحالده افریقاده طولاشوب طورمالرینه نه‌معنا ویرملی ؟

بنابرین حقیقته وصول ایچون بویله متعظمانه مسروداتی برطرفه براقه‌لمده ایشی فنی براصول دائره‌سنده تدقیق وتنقید ایده‌لم .

دین اسلامك اس‌الاساسی اولان وحدانیت الٓهیه ، ادراك انسانیتك هانكی درجه وسویه‌ده اولورسه اولسون ، دائما كمال انهماكله آماده بولندیغی برحقیقتدر .

« الله بردر . » جمله‌سی ، هرانسانك سوق واجبار صمیمیتله قبولده مضطر قالدیغی بردستور قدسی وطبیعیدر . بوجمله ، ادراكی برطاقم مصنع ومبدع اراجیف ایله‌ زنكدار ومشوش اولمامش هرانسان نزدنده « پك طبیعی » برصورتله منفهم ومقبول اولیور .

« محمد ، اونك پیغمبریدر . » جمله‌سی ده عین حالی حائزدر . وحدانیت الٓهیه‌یی بیلمه‌ین برآدمه ، خالقك براولدیغنی سویلدیكمزده ، او آدم بوحقیقتی قبول ایدییورسه ، بوحقیقتی بزه ایصال ایدن ذاتی انكاره امكان بوله بیلیرمی ؟

صدق محمدی ، تصدیق الوهیتده مضطر قالانلرجه بالضروره تصدیق ایدیلیر . پیغمبرمزك نبوتی بواعتبارله غیرقابل انكاردر . بنابرین برطاقم طاشدن طوپراغدن مصنوعاتك خالق كون ومكان اوله‌میه‌جغنی كلمهٔ توحیدك استماعیله آكلایان برسودانی ، درحال بوكلمهٔ منجیه‌یی بزه ایصال ایدن ذات عالئ نبوی‌یی دخی تصدیق ایدییور ، مسلمان اولیور . بواعتبارله دین اسلام ، بشریتك دین طبیعیسیدر .

***

زهی علویت‌كه طاشلره ، حیوانلره عبادت ایدن وانساندن زیاده بهائمه قریب اولان برشخصی ، برآن ایچنده فكر مادی ونشبیهنك سفلیات عادیه‌سندن منزل معلای تنزیهه ایصال ایلیور !

زهی قدرت ، غریب حقیقت‌كه برآن اول كفروالحاد تقوه ایدن بركمسه‌نك دهانی ، برآن صوكره مصدر كلمهٔ حق ایدییور !

ادیان رقیبه : بوحقیقتی تحریفه چالیشیور ، فقط حقیقت ، بوقبیل سوء قصدلردن مصوندر . افریقاده انتشار اسلامك اسباب صمیمیه‌سنه واصل اوله‌بیلمك ایچون برسودانلی كوله ایله محرر سطورك آره‌سنده جریان ایتمش اولان محاوره‌نك عرضی كافیدر . حكومت واسطه‌سیله ازاد ایدلمش بركوله‌یی اومه كوتورمش وكندیسنه بر پارچه اكمك ویرمشدم ؛ اك بسیط زنجی قبائلندن برینه منسوب اولان بو آدمه صوردم :

— مسلمانمیسك ؟

— الحمدلله !

— خالق قاچ دانه ؟

— (براز استغرابله یوزیمه باقه‌رق) واحد !

— نه‌دن بیلیورسك ؟ یا برقاچ دانه ایسه ؟

زنجی، عمرنده کندیسنه صورولمیان بوچتین سؤالك قارشوسنده براز متحیر قالدی . چهره‌سنده بر اشمئزاز کوریلدی ، جبهه‌سی ، ظلام ایچنده ظلام کبی ، سحاب سیاه اندیشه ایله قاپلاندی .... بو ، چوق سورمدی . زنجی باشنی قالدیردی ، کوزلرندن بارقهٔ ظفر چیقیوردی . دیدی که :

— الله هرشیدن بیوك دکلی ؟

— شبهه‌سز .

— هرشیدن قوتلی دکلی ؟

— البته .

— دیکله‌ییکز ، هرنه‌که چوق ، قیمتی یوق ! بزم مملکتده بردانه « ماینا ـ سلطان » وار . بش اون دانه دکل . بو عالمده بیله بر مملکتده ایکی سلطان یوق ایکن عالملرك صاحبی اولان الله هیچ ایکی اولورمی ؟

— عجبا اولسه ، نه اولوردی ؟

— (مظفرانه) بری دیکرینی تپه‌لر ، ینه برقالیردی ! !

بو اثبات ، اعتراف ایده‌رزکه ادراك بشرك صفوت وسادکیسنه‌ده دلالت ایتمکله برابر وحدانیتك بذاته ثابت حقایقدن اولدیغنی ارائه ایتمکده‌در . زنجی‌یه تکرار صوردم :

— حضرت محمد علیه‌السلام افندمزك پیغمبر اولدیغنی نره‌دن بیلیورسك ؟ بوسؤال‌ده زواللی زنجی‌یی شاشیرتدی . ینه اندیشه‌ناك برصورتله دوشونمکه قویولدی ... صوکره بکا ا کمکنی کوستره‌رك دیدی که :

— بو أکمکی بکا کیم ویردی ؟

— بن !

— بن شبهه ایده‌بیلیرمی‌یم‌که بو اکمکی بکا سن ویردك ؟

— دلی دکلسه‌ك . شبهه ایتمه‌مك لازم .

— شبهه ایتمم . سن ویردك . الله‌ك براولدیغنی بزه بیلدیرنك پیغمبرلکنه ناصل شبهه ایده‌یم !

صانیرم‌که بوصوك دلیل ، بساطتی قدر عالی، وحقیقیدر . ایشته انتشار اسلامك سبب حقیقیسی بودر. لکن ادراك بشره وهله‌صفوت ونزاهت حالنده‌کی دماغلره تثلیث اصلا تلقین ایدیله‌میور . [*]

بوندن ناشی نصرانیت محیطنده طوغمایان ، اناسی باباسی نصرانی اولمیان برآدمك نه سوق وجدانیسیله ونه‌ده نتیجهٔ تدقیق وتتبع اوله‌رق نصرانیتی قبول ایتمسی ممکن اولمیور .

افریقای وسطیده آووچ طولوسی لیرالر صرف ایدن پروتستان وقتولك میسیونرلرینك مساعیٔ فدا کارانه‌سی ، معنای تامیله ، برهوا اولمقده‌در . آغاجدن ، طوپراقدن معمول برسوری معبوده ویاخود جنلره عبادت ایدن برسودانی‌یه تثلیث تلقین اولندیغی کبی ، یکی برشی سویلنمش اولمیور . زنجی اوچ کشیدن متشکل بر منظومهٔ الوهیتله کندی معبود سوریسی آره‌سنده بیوك برفرق کورمیور . هدیه‌لر ، بهه‌لرله اسماً خرستیان اولسه بیله حقیقتده دین باطل قدیمندن چیقمش صاییله‌میور ، زیرا بابا ، اوغل وروح وسائره کبی کثرتلری درحال اسکی معبودلرینك یکی اسملرله تجلیسی شکلنده تلقی ایدییور .

عبادات ومراسمه کلنجه : بونلرك‌ده صافی افریقالیلر اوزرنده هیچ بر تأثیری کورلمه‌مکده و دها طوغریسی تأثیرات عجیبه‌سی کورولمکده‌در . مثلا صدای ناقوس ، زنجیلره او قدر معکوس برتأثیر ویرمکده‌درکه استماعیله برابر سودانی‌ده پیدا اولان حس غالب ، دانغه تسمیه ایتدکلری رقص عجیبه قویولمق هوسی اولیور .

حالبوکه اذان ، هر سودانلی‌یه مؤثر برصورتله بخش احتساسات ایتمکده واونلرده خشوع فکرینی اویاندیرمقده‌در .

شیمدی‌یه قدر صرف ایدیلن مساعیٔ عظیمه‌دن اقتطاف ایدیلن خسیس وفقیر ثمره‌لره کوره نصرانیتك افریقاده نشر وتعمیمی املنك بر خیالدن عبارت اولدیغی آ کلاشلمقده‌در . آمریقادن افریقایه خرستیان اولدقلری حالده اعاده ایدیلن زنجیلرك بوکون اولادواحفادی دخی خرستیان بولنیورلرسه‌ده بونلرك اخلاقسزلغی؛ حتی بت‌پرستلردن دها زیاده اولدیغنی هرمنصف اعتراف ایتمکده‌در. افریقای غربیده‌کی « لیبریا » جمهوریتی اهالیسی قدر سفیه واخلاقسز زنجی باشقه‌طرفده وحتی هنوز وحشی نامی ویریلنلری ایچنده بیله نادر بولنور .

حالبوکه بونلر اسماً خرستیاندر . شوقدرکه اربیت واعتیادله تشوشه اوغرامامش ، صنایع منطقیه ایله ا کری‌یی طوغری دیه‌قبوله الیشمامش دماغلر ، خرستیانلقده‌کی عقاید وعباداتدن هیچ برشی آ کلایه‌مدقلرندن یالکز جواز عشرت عقیده‌سندن استفاده ایله بی‌نظیر سرخوش اولمقدن باشقه برکارلری بولنمیور !

انکلیز ا کابر مأمورینندن برذات منصفك شوسوزلری کمال اهمیتله تلقی‌یه شایاندر :

« خرستیان اولمش ، ومدنیته کیرمش کبی کورینن زنجیلر اوقدر اخلاقسز آدملردرکه بز بونلرك شهادتنه هیچ بر اهمیت ویرمه‌مکه مجبوریت کورمکده‌یز ، حالبوکه مسلمان یرلیلر پك صاف وشایان اعتماد آدملردر . بونلر مکافات اخرویه‌یه انتظاراً صبور وقناعتکار اولیورلرکه بوده بونجیلر قدر خرسزلغه منهمك اولمامه‌لرینی ایجاب ایدییور . »

[مابعدی وار]

شهبندر زاده فلبه‌لی

احمد حلمی

---

[*] بزم فکرمزه کوره تثلیث عقیده‌سی ، دین عیسانك وحدانیت صورتیله قبول ایدیلوب اوثیت وحاکمیت قوتیله قطعیاً تأسسندن صوکره ظهور ایتمشدر . ا کر بویله اولمیوبده ابتدای ظهور دین عیساده تثلیث اولسه‌یدی ، اودین ابداً روی قبول کورمز وانتشار ایتمزدی . هند ومصر تثلیثلری دخی وحدانیتدن صوکره ظهور اتمشدر .

مسلمان آرناوودلر وعربی حرفلری

اسلامیتی اجانبك اقوالندن دكل منابع اصلیه‌سندن اوكره‌نلر آنك مافوق‌الطبیعه اعتقاداتی تلقین ایدن برمذهب اولدیغنی اویله علی‌العمیا ادعا ایدوب كیتمزلر ؛ آنحق عقول سلیمه ومنوره‌نك تلقی بالقبول ایده‌جكی برقانون حیاتی محتوی بولندیغنه وبوحیثیت ممتازه‌سیله طوائف بنی بشر آراسنده توحید آمال وحسیاته الك نافذ برواسطه اولدیغنه قائلدرلر . توحید قلوب امه خادم اولان اسلامیتك آلت اصلیهٔ تلقیسی بولنان لسان عربك اشكال حروفی بودنیانك انتشار ایلدیكی هر كوشهٔ ارضه ادخال ایدلمش یعنی اسلامیت هر هانكی خطهٔ ارضه واصل اولدی ایسه حروف عربیه دخی اوراده میدان استعمال بولمشدر ؛ الحاصل وحدت فیض ایمان هر یرده وحدت اشكال عرفانی انتاج ایلمشدر: فرس ایله ترك اسلامی قبولدن صوكره لسان قوميلرنده حروف عربیه‌یی استعماله باشلامشلردی . اهل هندك برقسم اعظمی طرفندن مستعمل اولان (اردو) لسان اسلامیانك وافغانلیلر طرفندن قوللانیلان (پشتو) دیلینك حروفی هپ عربی حرفلری اولدیغی كبی ماله‌ی شبه جزیره‌سنك ومشرق بعیده بولنان سائر مملكتلرك اهالئ مسلمه‌سی طرفندن سویلنیلان لغتلرك الفباسی حروف عربیه تشكیل ایلمشدر . كذلك جزایرك (قبیل) دینیلن طوائف غیر عربیه‌سنك وآفریقانك شرق سواحلنده اكثریسی زنجی عنصرندن اولان اقوامك (سواحلی) دینیلن لسانلرنده پك جزئی برفرق محلی ایله حروف عربیه استعمال اولنمشدر .

آرناوود طائفه‌سی عددجه طوائف مسلمه‌نك همان كافه‌سندن آز اولمقله برابر آرناوودلرك ماهیت جنسیه‌لری نظر دقته آلندقده اسلامیتك بین‌البشر وقوعه كلن فتوحاتنك پك قیمتدار غنائمندن صاییلورلر . آرناوودلری حوزهٔ عثمانیته ادخال ایدن شی جبراترك دكل، نفوذ اسلامیت ایدی . مسلمان آرناوودلرصمیمیت ملیه تأسیس ایلدكاری تركلر كبی حروف عربیه‌یی لسان قوميتك آلت تفهمی اوله‌رق قبول ایلمشلردر . بناءً علی ذلك آنلره حروف عربیه‌یی ترك ایتدیرمك عالم اسلامیتله رابطه‌لرینی قطعه چالیشمق كبی برشی اولور ؛ حال بوكه اسلامیتك صلابت توحیدیه‌سی دائره‌سنه كیرمش اولان برخلقی آنك تأثیرات روحانیه‌سندن تجریدك ممتنع‌الحصول اولدیغی اسلامك اك بویوك معارضلری طرفندن بیله تسلیم ایدلمش برحقیقتدر . ایمدی آرناوودلغه منسوب اولان اخوان امتك حروف عربیه‌یی ترك ایدوبده آنك یرنده اویله كلیشی كوزل لاتین حرفلری قبول ایلیویره‌جكاری كبی براحتمال ضعیفدن طولایی نه تركلرك نه‌ده سائر مسلمانلرك اندیشه ایلمسنه محل یوقدر . دكل آرناوود لساننك حتی تركجه‌نك بیله لاتین حرفلریله یازلمسنی ترویجه یلتنلر بولنیور . حتی انقلاب سریعك بالطبع انتاج ایلدیكی تذبذب افكاردن استفاده ایدرك كندیلرینی صاحب اقتدار اولمق اوزره متصل اورته‌یه آتمغه اوغراشانلر آره‌سنده بیله لسانمزده لاتین حرفلرینك قبولنی ایستینلر واردر . فقط قانون تحولك قرناً بعد قرنٍ محكمیت متزایده بخش ایلدیكی حالاتی بك قلمده تغییره اوغراشانلر ایچون حاصل اوله‌جق نتیجه مقهوریتدن عبارت قالور .

اسلامده دین ایله ملیت بر اولمق اساسی جاری اوله كلمشدر . تبدیل حروفك وتبدیل ماهیت آثاری تولید ایده‌جكی ، بو ایسه نسل آتی ایچون آثار متقدمه‌نك متروكیتنی التزام ایلیه‌جكی طبیعیدر، اسلافدن اخلافه واجداددن اولاده توارث ایده كلكله صلابت كسب ایلین وبرهیئت اجتماعیه‌نك موجودیت سیاسیه وملیه‌سنك مروج اصلیسی اولان حسیات ایشته او آثار متقدمه‌دن منبعثدر . او آثارك متروكیتی موجب اوله‌جق حالات ابداعی او حسیاتك وسائط امحائیه‌سنی احداث دیمك اولور. بناءً علیه برقوم مسلمك تبدیل حروفی تبدیل ماهیت آثارینی وبناءً علیه تغییر حسیاتی وجوده كتورر. نتیجه‌سی ایسه دیانت وملیت اصلیه‌دن انحراف ایچون یول آچمقدر .

لاتین حروفنی حروف عربیه‌یه ترجیحاً قبول ایلمك آرزوسنك نه‌دن ایلری كلدیكنی صورارسه‌كز آله‌جغكز اجوبهٔ عدیده‌نك خلاصه‌سی تسهیل ترقیدن عبارت قالور . بوذهابده بولنانلر بیلمیورلر ویا بیلمك ایستمیورلركه اسلامیتك ادوار اولیهٔ اقبالنده عرب حروفی قوللانان امتلر مترقی وحال بوكه لاتین حرفلری ایله تعلم ایدن قوملر طریق ترقیده آنلردن خیلی كری ایدیلر . ژاپونیالیلرك اشكال قرائتی حروف عربیه‌یه قطعیاً قیاس قبول ایتمیه‌جك درجه‌ده مشكل اولدیغی معلوم ایكن غربك الامترقی مملكتلریله همعیار اولان ژاپونیاده الیوم لاتین حرفلری اتخاذی مسئله‌سنی اهمیتله ملاحظه ایدنلر بولنمیور . چینلیلر دخی ترقیات جدیده‌دن كل یومٍ استفاده‌ایدوب طورمقده‌درلر؛ بلكه یكرمی سنه صوكره آنلرده ژاپونیا كبی اولورلر . چین حروفاتی دنیانك الك مشكل الفهم اشكال تحریریه‌سندن ایكن چینلیلرك لاتینجه‌نك اخذینی ترویج ایتدكاری الیوم ایشیدلمیور ؛ یالكز غربك مختلف كلیسالرینه منسوب اولان میسیونرلر طرفندن جلب اولنان برقاچ یوز بیك قدر چین دونمه‌لر اولبابده‌كی فكر اخذی ترویج ایتمش اوله‌لر كركدر .

عربینك اشكال حروفی بعض لسانلرك كلماتنده‌كی آهنك تلفظی صحت اوزره ویرمكه الویریشلی دكل دیورلر ؛ بوراسی مسلم اولمقله برابر دیكر بعض لسانلرده دخی لاتینجه حروفك عین مشكلی احداث ایلدیكی انكار اولنمامقده‌در. مسلمانلره الزم اولان شی معقول وتدریجی صورتده وضرورت قطعیه‌سی عمومیتله ثابت اولدیغی اوزره اصلاح حروفدر ؛ تبدیل حروف دكلدر .

یكی حروف اتخاذی نسل مستقبل ایچون یكیدن آثار معارف ومأخذ معلومات احداثنی ایجاب ایدر . بناءً علیه لاتین حرفلریله یازیله‌جق آثار مستقبله‌نك ماهیتنده البته حسیات شرقیهٔ اسلامیه ایله مقارنت خاصه‌سی بولنه‌ماز . بونك مضرات عظیمهٔ عدیده‌سی ایسه هرصاحب اذعان اولان مسلمان آرناوود نزدنده آشكاردر . بوكبی

بر تبدلدن آرناوود اولمیان عثمانلیلر ایچون دخی بر تهلكهٔ عظیمه موجوددر ؛ شویله كه :

آرناوودینیلن فرد بشر اساساً انكلیزلرك بر قولی وجهله یونتولمامش بر الماس كیبدر ؛ ایمدی یونتولنجه پارلار، یعنی كسب علم و عرفان ایتدكجه نور فیضی آرتار . نته كیم تاریخ عثمانیده اسملری صحایف مفخرت اشغال ایدن علما ، شعرا وفضلای وزرانك برخیلیسنی فیض كمال ایله تمیز ایتمش آرناوودلر تشكیل ایدر . بناءً علی ذلك هیئت اجتماعیه مزك تعالیسنه ماضیده بو نجه یاردمی طوقنمش اولان بر عنصر قیمتدارك بزدن وجها من الوجوه تفریقنه سبب اوله جق حالانك دفعنه بوتون قدرت موجوده مزله چالیشملیز .

لونده چركش شیخی زاده

خلیل خالد

دور عالم

دور عالم منتهاسی دیمكه شایان حجاز مغفرت طرازه عائد وقایع مهمه .

ارباب درایت ایچون خفی دكلدر كه :

شریعت غراء محمدیه دن اولان مأمورات الٓهیه ومنهیات دینیه نك جامعی حكمیات عدیده وسیاسیات مدیده یی شامل وجامعدر . شو جمله دن اوله رق دین مبین اسلامك اركان خمسه سندن بری اولان حج بیت الله الحرام، كه هرسنه امت محمد ایام معلومه ده مكهٔ معظمه ده اجتماع ایدرلر ، هیچ شبهه سز بو اجتماعده اولان حكمیات لایحصی نك تعدادی ممكن دكل بو عنوان بشرك مافوقنده بر نعمت عظمادر ، فقط مع التأسف بزم اهل اسلام هرسنه صورةً اجتماع ایتسه لرده ، حكمیات معنویه سندن محروم اوله رق كلوب كیتمكده ایدیلر . الحمد لله ثم الحمد لله بو سنه-١٣٢٧ سنه سی- زیارت بیت الله الحرام ایچون من كل فج عمیق كلمش حجاج ذوی الابتهاج آراسنده بعض حقشناس حمیت مندان ظهور ایده رك ، بر قاچ دفعه لر خصوصی اجتماعلر ترتیب وتنظیم ایتمشلردر .

بو اجتماعلرك ابتداسی قزان علماء بنامندن ، مكهٔ مكرمه مجاورین عظامندن الشیخ محمد مراد افندی تكیه سنده ، مشاهیر علماً مكه دن الشیخ الفاضل والاستاذ الكامل السید عبدالله زاوی تحت ریاستنده تشكل ایده رك ، مجلسده : عرب ، تورك ، تاتار ، بخاری ، هندی، ایرانی، قریملی، جاوه، چین ، ژاپون ملتلرندن آدملر حاضر بولونه رق ؛ تركی ، عربی ، فارسی لسانلرنده نطقلر سویلانمشدر . بویله بر مقام مقدسده ، بو كبی بر جمعیت مهمه نك برنجی جلسه سی بزم روسیه لی بر مسلمانك خانه سنده اولدیغندن طولایی آیروجه تشكر وافتخار ایدرسه ك یری واردر .

صوكره بویله جلسه لر توالی ایده رك تعاطیٔ افكارده دوام اولندی ، بو سنت حسنه فیمابعد هر سنه دوام وثبات اولنق اوزره ده قرار ویرلمشدر .

بو سنهٔ مباركه ده حجاز مغفرت طرازه دیار بعیده دن كلمش حجاج كرام كثرتله بولنقده ایدی . « خصوصا مصریلر » خدیو جنابلرینك حجازه كلمه سی مناسبتیله پك چوق كلمشلردر .

بو سنه خدیوك حجازه كلمه سی افكار عادیه یه خیلی تأثیر ایتدیكی كبی ، بعض سیاسیونجه دخی باعث قیل وقال اولمشدر . حتی خدیو معیتنده تایمس غزته سی مخبری بولنمسی آیروجه بر نقطهٔ ملاحظه در . خوادثمزه موسم حجده مكهٔ مكرمه ده بعض مفسدلر طرفندن اوراق مضره نشر اولندیغیده علاوه ایده جك اولورسه ق ، مسئله نك اهمیتی دخی قات قات تجسم ایدر .

بوندن ماعدا بعض ارباب بصیرتك تجربه ایتدكنه كوره بو سنه عموم بو حجاجینك صرف ایتمكده اولدیغی پاره لرك انكلیز لیره سندن عبارت اولمه سی ده شایان دقتدر . . . .

بو سنه حجاج ذوی الابتهاجده صحت عمومیه بر كمال اولوب بتون میناده اوچ كون ظرفنده اوچ یوز بیك نفوسدن درت جنازه اولدی ، بونلرك ده ایكیسی ارذل عمره كلمش شیخ فانی ایكیسیده اسكی خسته لقلر ایله مبتلا اولدقلرینی صحیه دائره سندن استخبار ایتدم .

بو سنه دیكر سنه لره نسبة ارض حجازده هر شی اوجوز اولدیغیده كورلمش ، خصوصا صوپك اوجوز اولمه سی عین زبیده قومسیونی اعضالرینك اهتمام واعتنالرینه دلالت ایتدیكی شبهه سزدر .

ارض حجازده ، خصوصا مكهٔ مكرمه ده من القدیم صوقیتلغی معلومدر ، بوندن یكرمی بش سنه مقدم عثمان پاشا مرحوم همتیله بر وقتلر صویوللاری اعمار اولنوب غیر ذی زرع اولان اراضیٔ مقدسه بلاد معموره حالنه افراغ اولنمش ایسه ده ، بو صوك وقتلرده عبدالحمید عون الرفیق كبی ظالملرك سؤ تدبیرلری نتیجه سی اوله رق ، بیت الله الحرام تكرار صو قیتلغنه دوچار اولمش ، بتون اطراف مكه ده صوسزلق حكم فرما اولمشدی . لكن الحمد لله ثم الحمد لله بو كره ادارهٔ حاضره نك اهتمامی سایه سنده مكهٔ مكرمه سادات كرامندن فاضل جلیل السید عبدالله زواوی جنابلرینك تحت ریاستنده « عین زبیده قومسیونی » نامیله بر قومسیون عالی تشكیل اولنه رق صو یوللرینك تحت انتظامه آلندیغی مع الممنونیه استخبار اولنمشدر . بوندن ماعدا قومسیون عالی « ادارهٔ معارف قومیسیونی » نامیله دخی دیكر بر وظیفه یی درعهده ایتمشدر . معارف قومیسیونی ایسه كوچك بر شیدر ، فقط معناً ومادةً بیوك بر موفقیتدر . زیرا ارض حجازده بو كبی شیلری بوندن برقاچ سنه مقدم تصور ممكن دكل ایدی .

مكهٔ مكرمه یه اوزاقدن باقلورسه ، دین مبین اسلام منبعی اولدیغی جهتله غایت مهم بر مركز ظن اولنور ، مبارك حج اركان دین اسلامدن اولدیغی جهتله هرسنه بر ایكی یوز بیك آدم من كل فج عمیق كلورلر ، بو ارض مقدسه كلیتلی واردات ویررلر ، بوراسی مركز سیاست اسلامیه در ، فلاندر ، فلاندر ، دینیور . . . فقط سابق عثمانلی حكومتی ارض حجازی بتون بتون منسی بر حالده ترك ایتمشدر ، بوراسی عادتا مملكت دكلدر ، ولایت دكلدر ، هیچ بر شی دكلدر . (بلكه روسیه نك قرغیز صحرالرنده قویاندی بازاری كبی بر بازاردر) دیمشلرده بورایه اوقاجق بر ولایت قدرده اهمیت ویرمامشلر . بالعكس بوراده : (امارت) ، (ولایت)ناملریله ایكی تورلی اداره محكمه سی آچمشلرده ، بونلره خارجدن كله جك حاجیلری استه دكلری قدر صویمق ایله امر ایتمشلر ؛ امیر مكهٔ شریف بر طرفدن ، والیٔ مكه دیكر طرفدن سنه بسنه حاجی ورودینه منتظر اولوب یالكز هر طرفدن كلن حاجیلره سیمسارلق ایله وقت كچیرمشلر ، بتون ایشلری كوچلری حاجی یغماسی اولمش ؛ حاجیلرك قارا سفرنده بدویلر ایله ، دكز سفرنده واپورجیلر ایله اشتراك ایتمشلرده ، دوه اجرتنك نصفنی والی ایله شریف آلمش . ایشته شو ایكی حكومتك بو مملكتده كوردكلری خدمت بوندن عبارت ایمش ، بو باره لرده آلتون اولوق واسطه سیله عبدالحمید قاصه سنه واورادنده اجنبی بانقه لرینه آقارمش . داخلده بو حالی كورنلر (لاحول ولا قوة الا بالله) دیمشلر . استانبول ایسه بورایه هپ (انا لله وانا الیه راجعون) كوزی ایله باقمش ، باشقه هیچ بر شی یوقمش ، نه ولایت اداره مجلسلری وار ، ونه ده بلدیه اداره سی ، نه معارف ، نه مكتب ، نه مدرسه هیچ بر شیلر یوق ، یوق اوغلی یوقمش .

شیمدی عثمانلی ادارهٔ جدیده سی بورایه اهتمام ایتمك فكرنده در ، مقتدر والیلر كوندرمش ، مكمل ولایت محكمه لری تنسیق اولنه جق ، ولایات سائره ده اولدیغی كبی والی وظیفه سی ، شریف وظیفه سیده تعیین اولنه جق . فقط شیمدی مكهٔ مكرمه بر قاچ یوز سنه لك بر خرابهٔ انقاض . عبدالحمیدك اوتوز سنه دن بری بیقمقده اولدیغی بر ویرانه بقیه سی اولدیغندن ، والی وشریف نه قدر كوزل ومستعد آدملر اولسه بیله ینه آز بر مدت ایچنده اصلاحی امكان خارجنده در . مع مافیه ظاهر حاله نظر اولنورسه ، اصلاح قاپولری آچلمش ، صلاحه یول طوتلمشدر . انشاءالله امید اولنور كه : عن قریب ارض حجازده بر مملكت معموره

حالنه كلور . بوسنه حجاج ذوى‌الابتهاجدن بعضلرى مكه ايله مدينه آراسنده خيلى استراحت ايتمشلردر، ودوه اجرتى دخى بعض‌حاجيلر ايچون خيلى‌اوجوز اولوب، اون سكز مجيديه‌يه قدر مكه ـ مدينه آراسنده آمد وشد ايتمشلردر، خصوصا مكهٔ مكرمه واليسى بوخصوصه اهتمام ايتمشلرده ، حجاج‌مسلمين‌حقنده بر باره‌يه تجاوز اولنمايه‌جغنى قطعى صورتده شريف جنابلرينه بيلديرمشلردر .

البته شوراسنى تكرار خاطره آلمق لازم: اوتوز سنه‌در . بيقلمش بر بنا بر سنه‌ده اعمار اولنه‌مز. مع مافيه حجاز تيمور يولى مكهٔ مكرمه‌يه ايصال اولنورسه ، ارض حجازك قطعى صورتده اعمارى اميد اولنور.

« قزان: بيان‌الحق » عبدالرشيد ابراهيم
مكهٔ مكرمه

برمكتوب

جناب سيدى الماجد سعادتلو محمد على منير بك حفظه الله تعالى

السلام عليكم ورحمة‌الله . اول كل شئ ارجوكم ان لاتظنوا بانكم برحتم من فكرى كلا ثم كلا انما والله دائماً اتذكر نصائحكم الوالدية التى هى صادرة عن قلب مملوء اخلاص وعواطف ومحبة صادقة ولهذا ترونى دائما اعمل بهذه النصائح فارجوكم ان لاتنسونى من صالح الدعاء الابوى .

سبب تحريره من‌المعلوم ان اليابانيين هم بلادين اوعلى دين بودا الخرافى وانهم يبحثون على دين يتدينون به ويالاسف نرى انه لايوجد بعثة دينية اسلامية فى‌هاتيك البلاد مع‌انهم قريبين جداً الى‌الدين الاسلامى حتى ان‌الميكادو لايعبد الا اله واحد وهو لايعرفه . على انانرى البعثات Des missions البروتستانت والكاتوليك قائمة قاعدة حتى صارلها تأثيرمهم بواسطة المال‌والالعاب التى لاتخفى على سعادتكم. الا انى بمزيد السرور اخبركم انه‌ظهرفى‌روسيارجل غيور يدعى السيدعبدالرشيد وهو عالم كبير (بدون عمة ...) يعرف‌اللغة‌العربية والانكليزية والروسية‌مكملاً فباع‌نفسه‌فى‌سبيل‌الله تعالى‌واوقف ذاته‌فى‌التبشيربدين الله‌المبين‌فذهب‌الى‌اليابان‌واجتمع باعاظم‌الرجال‌والحمدلله ثم‌الحمدلله قدنجح‌نجاحاًباهراً فقد اقنع ۳۵ رجلاً من اكابر علماًء اليابان وتشرفوابالدين الاسلامى بواسطته بينهم ناظرالمعارف السابق وخمسة من اعضاء البارلمان اليابانى والباقين من علماًء اليابانيين . وفى هذه السنة ذهب الى‌الديار الحجازية مع رجل يابانى يدعى عمر اوياما كا الذى تشرف بالدين الاسلامى بواسطته ايضاً وهومدير مدرسة فى طوكيو ومرقد اجتمعنابه وعملنابه احتفال مهم فى دارالعلوم وخطب هو خطاب مهم سارسله لسعادتكم وخطب ايضاً عبدالجبار الخيرى رئيس دارالعلوم والدكتور حسنى بك همت والشيخ احمد طباره صاحب الاتحاد العثمانى وحاضرالاحتفال مهم ايضاً . والان قدذهب اخوناعمر اوياما كا الى‌مقر الخلافة مع‌الوابور (حريت) الذى سيحضر لطرفكم بعدمدة فاسمح لى‌ان ارجوك ان تجتمعوابه وتعملواله احتفال فى مقرالخلافة وان تسعوا بان تجتمع بمولانا الخليفة المعظم لانه كما اخبرتكم هومديرمدرسة وسعادتكم تعرفوا اهمية مديرالمدرسة خصوصاً فى‌اليابان وهذا شئ اتركه الى‌حميتكم الدينية التى انا اعلم علم‌اليقين وبما ان البوسطة على‌السفر استأذن بان اقبل اياديكم الطاهرتين واسأل‌الله شريف وجودكم .

ولدكم

سعداه عينانى فى مكتب احمد مختار وعبداه بيهم

صراط مستقيم رسالهٔ محترمه‌سنه

افندم ، ژاپونياده اوته‌دنبرى اسلاميت لهنده بر جريان اولديغنى هپ ايشيديوردق . بن ، كندى نفسمه بونى پك طبيعى بولورم ؛ چونكه دين اسلام ، مافوق‌الادراك ، مافوق‌الطبيعه تحكملردن ، تغليطاتدن منزه اولديغى ايچون بوزولمامش صاف ومنور بردماغ مطلقا اوكا ميل ايدر ، واتمك ايجاب ايدر ؛ ايشته فطرتك بو قانونيدركه نزيه وذكى ژاپون متفكرلرينى اسلاميته سوق ايديور . عالم اسلامه تقريب ايديور . بوجريانه ، بو سوق عالى وطبيعى‌يه يابانجى دورمامق فرضلشديغى، بكا بوهفته كلن‌وسزه عيناً تقديم‌ايتديكم مكتوب مآلى كوستريور ؛ مقر جليل خلافتده‌كى علماى كرام بومسئلهٔ دينيه‌يى لايق اولديغى جديتله دوشونسه‌لر اهل واربابندن بر قاچى برسياحت زحمتنى كوزه الديرسه‌لر عجبا ناصل اولور ؟ فى‌الحقيقه دوشونيله‌جك بيك مسئله وار، وار اما بوده مسائلك برى وبلكه برنجيسى‌در. حق فكرمجه دوزى‌يه قارشى يازيله‌جق مدافعه‌دن پك چوق مهمدر . شفاهاًده برچوق دفعه يانه ياقيله سويله‌ديكم اوزره دين اسلام حقنده غربليلر برچوق‌ياكلش، نقصان، حقيقتدن‌عارى‌شيلريازمشلردر. بونلرك ايچنده بيلمديكندن، اكلامديغندن‌طولايى يازانى اولديغى كبى لغرضٍ لقصدٍ يازان مفتريلرده وار . مثلا ـ مع‌التأسف ـ اكثريا آثارحكميه وادبيه‌سنى ترجمه‌دن برذوق‌مخصوص دويدوغمز وولتر ، هوغو وامثالى كبى.. بيله بيله اسنادات ومفترياتدن چكينمه‌ين بوكيلر استثنا اولنورسه اوته كيلر ديه‌بيليرم كه عموميتله حقيقت‌اسلامى‌بيلمدكلرى‌ايچون‌عليهدارلر، ذاتاً انسان بيلمديكنك عدويدر ؛ وبوقباحت علماى اسلامكدر ، اوكرتمليديلر بيلديرمليديلر . . اسلاميت عليهنده يازيلان شيلر هپ طوپلانوب عمومى وشمولى بر مدافعه‌نامه قلمه آلينسه ، فضيلت واسلاميته ياقيشان برلسان حكمتله شرق وغرب چينلاندير لسه وبو وظيفه‌يى برهيئت صالحهٔ علميه درعهده ايلسه، هر لسان ايله يازلسه طبيعيدركه ايى اولور .

بو بديهياتى بوراده تكراره سبب ، نظر دقتكزى دها مهم ، دها جدى اولان ژاپونلرك اسلاملشديرلمسى مسئله‌سنه چويرمكدر؛ جرأتمى ، خصوصيتمه باغيشلايه‌جغكزه امينم . باقيكز، برعبدالرشيد نه‌لره موفق اوليور، بزم علمامز او ذاته پيرو اوله‌مازلرمى ديرسكز ؟ فعليات، فعليات بزى ايقاظ ايدرسه ايده‌جك . .

مكتوب مندرجاتنه كوره بش مبعوث وسابق معارف ناظرى داخل اولديغى حالده ۳۵ ژاپون عالمى دين اسلامى قبول ايتمش . نه قدر شايان تشكر برخبر . . بورايه كلديكى اخبار اولنان (عمر ياماواوقه) افندى برادرمزى زيارت ايتمك چاره‌سنى ارايا جغم . فقط بيليرسكزكه هنوز كيمسه‌يى طانيمييورم . رجا ايده‌رم بوذات حقنده اقتضا ايدن تسهيلاتى اسيركه‌مه‌يكز، بولدوروب كوروشيكز، اسلاميت حقنده اميد ، قوت ويريكز بعض علما ايله طانيشمسنه وساطت بيوريكز . هرحالده اومارم كه تصديعاتم مظهر حسن تلقى اولور ، افندم .

م . على منير

صراط مستقيم

بيوك بر اسلام متفكرى اولان محترم مسافرمزى ، سوكيلى دين قرداشمزى تجليل واعزاز امرنده عهدهٔ ديانتمزه متوجه وظائف اخوتك كما ينبغى ايفاسنه اهتمام اولنمقده‌در . تمنيات ديندارانه

وملیتپرورانه‌کزه تمامیله اشتراك ایدر و بلطفه تعالی قریباً حیز آرای حصول اولدیغنی کوره‌جکله مفتخر و بختیار اولورز.

حاجی عمر (یاماأوقا) افندی

جدیت وحقیقت پرستلکلری مسلم‌جهان اولان ژاپون قوم نجیبنه منسوب حاجی عمر (یاماأوقه) افندینك غزته‌لرده کورولدیکی وجهله هدایت سبحانیه‌یه مظهر اوله‌رق قبول اسلام ایله حج شریفه عزیمتی وشیمدی‌ده دارالخلافه‌یی زیارتی اهمیتله تلقی ایدیله‌جك وقایع عظیمهٔ اسلامیه‌دندر .

پك بسیط کبی کورونن بو وقعه نتیجه اعتباریله اوقدر بیوکدرکه تاریخ اسلام ایچون یکی بر دورك ؛ منور ، مسعود بر دور جدید اقبالك مقدمه‌سنی تشکیل ایدر . بو بر صباح ییلدیزی‌درکه آرقه‌سندن کونشك طلوعی بکله‌نیر . انتباه وحرکت حالنده بولونان عالم اسلام ایچون بو وقعه ، بر نعمت مخصوصهٔ سبحانیه‌در .

بر کون کلوب‌ده کلهٔ توحید ژاپون سمالرنده‌ده یوکسلمکه باشلارسه او وقت مسلمانلر (لیظهره علی الدین کله) سرینك تجلیاتنی کوره‌رك عظیم بر حظ وجدانی ایله مسعود و بختیار اوله‌جقلردر .

بویله پارلاق بر استقبالك مقدمهٔ فلاحنی تشکیل ایدن بو وقعه‌نك ممکن اولدیغی قدر تفصیلاتنی قید ایتمك اسلام تاریخی ایچون شبهه‌سزکه بر خدمت ، بر وجیبه‌در . بناءً علیه حاجی عمر افندینك بوراده‌کی نطقلرینی ، افکار وملاحظاتنی ، حرکاتنی ضبط وتعقیب ایله محافظه‌یه وساحهٔ مطبوعاته تودیع اولنه‌بیله‌جك قسمندن قارئلرمزی‌ده خبردار ایلمکه حسب المسلك کندمزی مجبور کوریورز .

* *
*

حاجی عمر افندی قارداشمز اوتوز یاشلرینی اکمال ایتمش بر کنجدر . انکلیز ، روس ، چین ، قوره لسانلریله‌ده تکلم ایدر . دها بعض لسانلرده‌ده وقوفی وار . کوزلرنده ، حالنده ، طورنده هر شیدن زیاده خلوص وصفوت قلبیه‌سی اوقونور . دیندن قطع النظر حد ذاتنده قلبی پاك وتمیز . کندیسنی ایلك کورنلر حال وطورندن برشی آکلایه‌ماز . « صاف بر آدم » تلقی ایدر . چونکه عمر افندی شخصنه هیچ اهمیت ویرمز . اونك بتون دوشوندیکی ملتی ، قومی ، برده شیمدی شرفیاب اولدیغی دین مقدسی‌در . کندی اوفاق یاپیلی ، طرز تلبسی‌ده ساده وفقط تمیز . هله مزیات انسانیه‌یی مسامات نسجیه ارهسنده آرایانلر حاجی عمر افندیدن هیچ برشی آکلایه‌ماز . عمر افندی غایت متواضع ، محویتپرست ، طنطنه‌دن عاری عالی بر روح‌در . اویاردیلیشده بعض ذوات کندیسنه « روحم سزی پك سودی ، بونه‌دن ؟ » دیه صوره‌جق اولورسه « چونکه ، دیبور ، بنم کبی دوشنورسکز . » عمر افندی تکلفات مدنیه‌یی سومز . الك زیاده نفرت ایتدیکی برشی وارسه اوروپا حیات معاشرتنی تقلیددر . « بن ، دیبور ، مسلمانلرده باشقه بر حال کوریبورم ؛ بر حالکه بزم احوال حیاتیه‌مزه پك توافق ایدر . مکهٔ مکرمه‌ده ایدی بر ذاته تصادف ایتدم . البسه‌سی ییرتیق ، یامه‌لی ؛ فقط تمیز بر آدم . کندیسیله بعض شیلر کوروشدکدن صوکرا نهایت بکا دیدی‌که : سن بنم البسه‌مك ییرتیق اولمسنه باقمه ، قلبمك صمیمیتنه عطف نظر ایله... حقیقةً بونك روحنی پك عالی بولدم ؛ هر درلو شوائبدن ، تحسسات ظلم وخیانتدن خالی ایدی . اوزمان آکلادم‌که مسلمانلر ظاهره دکل ، بزم کبی ، قلبه ، روحه اهمیت ویریبورلر . حالبوکه اوروپالیلرك اوشیق ، اومکلف لباس فاخرلری آلتنده اویله ظلم وخیانتله مالی قلبلر واردرکه تصوری بیله بنی تعذیب ایدر . » ساده‌لك ، تمیز قلبلیلك ... ایشته عمر افندی ایچون یکانه مزیت !..

صوکرا بیوکلره قارشی عمر افندینك حرمتی پك زیاده‌در . کچن کون جمعیت محترمهٔ علمیه‌ده ویریلن چای ضیافتنده‌کی بر حالی هرکسك نظر دقتنی جلب ایتدی . مدعو ذواتك اوکلرنده صره‌لنمش کوچك ماصه‌لره چایلر وتفرعاتی قونولدقدن صوکرا هرکس تناوله باشلادی . فقط عمر افندی‌نك چایی صوغودیغی حالده بر درلو باشلامایور . « بیورکز » دینلدکجه « تشکر ایدرم » مقابله‌سنده بولنیور .

نهایت کندیسنه ترجمان واسطه‌سیله نیچون اشتراك ایتمدیکی صوریلنجه « بوراده بویله بیوك ، محترم ذوات ایله برابریمه‌ده تأدب ایدرم ، اونلر یدکدن صوکرا بن ییه‌جکم... » جوابی آلندی . بونك اوزرینه یاننده بولونان بیاض صقاللی بر پیر نورانی ، طرنوه‌لی محمد افندی دایانامدی ، اوکوچك ژاپون اسلامنی قوجاقلادی .

محترم آدم حرمت ایدیله‌جك شیلری بیلیر . مصطفی عاصم افندینك نطق جوابیسی اثناسنده‌ده « میقادو » حضرتلرینك اسمنی ایشتدی . همان آیاغه قالقدی ، اللرنی قاووشدیره‌رق اویله بر وضعیت احترامیه آلدی‌که حاضرون حیرتده قالدیلر .

کذا نطقك ختامنی متعاقب عشر شریف اوقونمغه باشلاندی ، هرکس دیز چوکدی . اوصره‌ده عمر افندینك وضعیت احترامیه‌سی بتون حضاردن زیاده ایدی .

صوکرا مصطفی صبری افندینك اوقودیغی عشر شریفده (محمد رسول الله) کلهٔ طیبه‌سنی ایشتدیکی زمان عمر افندینك مشهود اولان اطوار تعظیمیه‌سی ، غیر اختیاری خطوط وجهیه‌سنده تحصل ایدن حرمتله ممزوج آثار محبتی متحلی بولندیغی اخلاق جمیله‌یی ، علویت روحنی افهامه کفایت ایدر .

عمر افندینك یوزی ، قلبی کبی ، دائما کولر . کوله‌رك سویلر ، کوله‌رك دیکلر . بر مجلسه کلیر کلمز « السلام علیکم » دیر ، ایکی ال ایله هرکسله مصافحه ایدر . مسلمانلردن ، کندیسنه ابراز ایدیلان توجه صمیمیلردن پك ممنون ومتشکردر ، هر نطقنك ابتداسنده بونی تذکار ایدر .

عمر افندی ایچون کندی شخصنك هیچ اهمیتی یوقدر ، او هر کوردیکی معامله‌یی ملتنه ، ویکی تأسیس ایتدکلری نشر اسلام جمعیتنه قارشی تلقی ایدر . دائما جمعیتی نامنه سویلر . ذاتاً عالم اسلامده‌کی بو سیاحتی جمعیتك تنسیبیله‌در . هر کونکی وقایعدن تلغرافله جمعیتی خبردار ایدر ، واورادن آلدیغی تعلیماته توفیق حرکت ایلر .

عمر افندی سزی تدقیق ایندکدن ، آکلادقدن صوکرا اویله برطاقم حقایق سیاسیه‌دن بحث ایتمکه باشلارکه شو کوچك آدمجغزك بویله بیوك دوشونمسنه حیرت ایدرسکز .

موفقیتلرینی هیچ‌قاله آلماز؛ سوزلری، دوشونجه‌لری هپ استقباله عائددر. « موفقیاتکزدن هیچ بحث ایتمیورسکز... » دینلدیکی زمان، بر تلاش وخشیتله « آمان ، بن بونی دوشونورده معاذالله صوکرا کندمه برغرور کلیرسه آرتق بنم ایچون یاشامق ممکن اولماز » جوابیله حسیات مغرورانه‌دن تحاشیده بولنور .

حتی غریب بر وقعه حکایه ایتدی. آمریقا دونغماسی ژاپون لیمانلرینی زیارت ایتدیکی زمان ژاپون رجال بحریه‌سی اونلری تدقیق ایدنك برراپور نشر ایتمشلر، دیمشلرکه : « انکلیز وآمریقا دونغمالری متفقاً ژاپون اطه‌لرینه هجوم ایتسه‌لرژاپون دونغماسی مدافعه‌یه مقتدردر» بونك اوزرینه ژاپونلری برکدر استیلا ایلمش، بوراپورك نشری ژاپونلر اوزرنده ایی برتأثیر حاصل ایتمه‌مش.

سببنی صوردیغمز زمان دیدی‌که : « یاپوراپوردن ژاپونلره غرور کلیرسه ... صوکرا محو اولدیغمز کوندر. برملته غرور کلنجه اومات آرتق یاشاماز ، محو اولور ... » بونك اوزرینه مجلسده بولونان شهبندر زاده فلبه‌لی حلمی بکله کریدلی معلم محمد عزیز بك تقدیر آمیز نظرلرله بربرینه باقیشدیلر .

ینه برکون هندستان طرفلرنده برانکلیزله مکالمه‌سنی تصویر ایتدی. انکلیز، کندی لسانك فلان فلان محللرده کثرت انتشارندن « متکبرانه » بحث ایتمش. بوتفاخر بزم کوچك مسلمان ژاپون قارداشمزه طوقونور ، بوکا قارشی اویله بر جواب ویررکه مخاطبی متدهش، مبهوت اولوب قالر .

عمر افندی سیاستدن بحثه باشلادیمی ماصه اوزرینه بتون دنیانك ، بتون دولتلرك خریطه‌سنی چیزمه‌یه باشلار . سوز آراسنده اناطولیده (اکین) کبی کوچك برشهردن بحث ایدرسکز، اورانك کوزل باغچه‌لری اولدیغنی سزه سویلر . موازنهٔ دولیه‌یی موضوع بحث ایده‌جك اولورسکز؛ یاریم عصر صوکرا عموم کرهٔ ارضك موازنهٔ دولیه‌سنی سزه تشریح ایدر . یالکز ایش، عمر افندی‌یی سویلته بیلمکدر . سوزلری مخاطبك سویه‌سنه کوره‌در . « لکل مقام مقال » دستورینه درجهٔ رعایتی مختلف مجلسلرده‌کی موضوع بحثلریله ، سوزلریله اکلاشیلمشدر .

مسلمانلردن یالکز برشکایتی واردر: کوردکلری کبی قالش اولملری. « ایی بر حقیقتی ، کوزل بر شیئی ایلریلتملی » دییور . بعض دقایق اصابهٔ اسلامیه کندیسنه تفهیم اولوندیغی زمان اوقدر خوشنه کیدرکه یوزینی درحال آثار بشاشت قاپلار، کوله‌رك باشنی صاللار . بروسه مبعوثی طاهر بك افندی ایله اولان مصاحبه‌نك طادی دماغنده قالدی . المنار صاحبی شیخ رشید رضا افندینك نور عثمانیه قلوبنده ایراد ایتدیکی نطقك ژاپونیاده نشری ایچون اصلنی ایستدی .

حاصلی عمر افندی قارداشمزده بیوك برذکا ودرایتله برابر پاك ، تمیز ، اسلامیته مشتاق برقلب ، شرقلی قالمغه بیوك برعزم مشهود اولیور . شیمدیلك برایکی نطقنی وانلره قارشی ویریلان جوابلری عیناً درج ایله اکتفا ایده‌لم ، آتیاً صره‌سی کلنجه بوبابده دها زیاده معلومات ویریرز .

❦

شهر ربیع الاولك برنجی کونی جمعیت محترمهٔ علمیه‌نك دیرکلر آره‌سنده‌کی قلوبنده ویریلان چای ضیافتی متعاقب عمرافندی قالقدی، صالون قاپوسی یاننه کیده‌رك حاضرونه قارشی بر وضعیت خطیبانه آلدی ، انکلیزجه ایراد نطقه باشلادی :

« عالم اسلامده کوردیکم بوتوجه ومحبتلره قارشی تشکر ایچون سوز بوله‌مام . بن بوتوجهلری شخصمه دکل، ملتمه ، جمعیتمزه قارشی تلقی ایدرم. بناءً علیه ملتم ، جمعیتم نامنه سزه عرض تشکرات ایلرم ... »

پارچه پارچه نطقنی ایراد ایدر ، سویلرکن برقاچ آدیم ایلرلر ، کلمه‌لرك بتون قوتنی محافظه ایدرك ، سسنی بعضاً خفیفلشدیریر، بمضاده شدت ویره‌رك اوضاع واطوار مخصوصهٔ خطیبانه ایله برقاچ فقره سویلر، ترجمه اولنورکن ینه کری چکیله‌رك اللرینی قاووشدیره‌رق اوکنه باقار . کمال احترامله ترجمانك سوزینی بتیرمسنی بکلر . انقطاعه اوغرامقسزین ایراد نطق ایتدیکی زمان دها زیاده غلیانه کلیر ، دها زیاده دقایق خطابت اظهار ایدر ، سامعینی دها زیاده جذب ایدر .

« ظن ایدرم‌که حج شریفه کیتدیکمدن بحث ایتمکه حاجت یوقدر ، عثمانلی غزته‌لری بوبابده نشریاتده بولوندیلر. سزه ژاپونیانك احوال اجتماعیه ودینیه‌سنه دائر بعض شیلر عرض ایتمك ایستیورم .

بیلیورسکزکه ۴۳ سنه‌دنبری، یعنی قید اسارتدن قورتولدیغی زماندنبری ژاپونیا دائما ایلرولمکده وقف مساعی ایدییور والآنده بتون جهد ومساعیمز مدنیت حاضره‌نك ایی جهتلرینی ژاپونیاده تطبیق ایتمکدر .

او وقت بزم مدنیت حاضره‌یه قارشی اولان بوتمایلمزی کورن اوروپا اقوامندن پورتکیزلیلر بزه برچوق میسیونرلر کوندردیلر. ابتداظن اولوندی که بومیسیونرلر ملتمزه یکی برروح ، یکی بر حیات ویره‌جکلر . فقط برمدت کچوبده بوتخملر فیلیزلنمکه باشلاینجه رجال ملتمز کوردیلرکه بونك نتیجه‌سی وخیم . چونکه اهالیمزك احوال روحیه‌سی دکیشمکه، تحف بر شکل آلمغه باشلادی . اکر بودوام ایده‌جك اولورسه بزم ملیتمز، شجاعتمز، دها برچوق اوصاف مخصوصهٔ قومیه‌مز محو اوله‌جقدر ... بومیسیونرلرك (دین) نامنه کتیردکلری شی بزم هیئت اجتماعیه‌مزه ، حیات وبقای ملیمزه منافی ومضر. صوکرا دیکر طرفدن بوکلن آدملر باره واسطه‌سیله مملکتمزده انتریقه‌لر چویرمکه باشلادیلر. نهایت آکلاشلدی‌که بونلر برطاقم منافع شخصیه ومادیه تعقیبی ایچون بورایه کلمشلر، بزم ترقیمزی آرزوایتمیورلر، بزه برحیات نوبخش ایتمك ایچون دکل ، بلکه بزم ملیتمزی محو ایدرك بزی کندیلرینه اسیر ایتمك ایچون کلمشلر ... اونك اوزرینه حکومت ژاپونیاده‌کی میسیونرلر تهلکه‌سنی ازاله ایده‌جك اسبابه توسل ایتدی . کوستریلن شدت میسیونرلرك برمدتجك اولسون تهاجمنی طوردیردی .

صوکرا ـ بوندن ۴۰ سنه اول ـ بزده معلومکز اولان انقلاب وجوده کلدی . مملکتمزده سربستی وحریت تمامیله تقرر ایتدی . بونك اوزرینه ینه میسیونرلر کلمکه باشلادی . بومیسیونرلر پك چوق چالیشدیلر : لکن متفکرینمز، تحصیل کورن طبقات منوره‌مز بونلره هیچ برزمان روی مماشات کوسترمدی ، اصلا اهمیت ویرمدی . مع هذا بز کرك ادیان موجوده‌یی ، کرك مدنیت حاضره‌یی تدقیقدن برآن خالی قالمادق . هرطرفه کوندردیکمز آدملر احوال حاضرهٔ اجتماعیه حقنده ، دینلر حقنده تدقیقاتده بولنیورلردی .

بزم مدنیت حاضره‌دن آلدیغمز شیلر یالکز ایی جهتلردر. هر نه قدر باره ایچون بعض فقرامز میسیونرلرك کتیردیکی دینی قبول ایتمش ایسه‌ده بوده حقیق برقبول صایلماز. چونکه دین بر غدای معنوی‌در، احتیاج ماددن زیاده احتیاج معنوی‌یی تأمین ایدر. بزه احتیاج معنویمزی تطمین ایده‌جك برشی لازمدی. اویله برشی‌که بزم حیات معنویه‌مزی جید، زنده برصورتده یاشاتسون. بزم معنویاتمزی اولدورمسون. بزم روحلرمزه تازه وابدی برحیات ویرسون. هم بوکا احتیاج شدیددر.

چونکه رجال دولتمز، اکابر امتمز عوامك مدنیت حاضره‌یه قارشی‌اولان تمایلاتندن اندیشناك بولونیورلر. ملتی بومرضدن، اوروپایی تقلید مرضندن قورتارمق ایچون خیلی زماندنبری برچاره دوشنیورلر. نه‌کبی برعلاج، نه‌کبی بردوا اوله‌بیلیرکه بزی بومرضه مصاب اولقدن رهایاب ایلسون؟ ایشته عزیز قارداشلرم، ژاپون ارباب بصیرتی قطعیاً حکم ایتدی‌که بوعلاج، بودوا یالکز «طوغرو بر دین»دن عبارتدر. بزم ایچون وبلکه بتون ملتلر ایچون باشقه چارهٔ فلاح یوقدر. چونکه دینی اولمایان برملت دوام ایده‌من.

برکره بوتقرر ایتدکدن صوکرا ایکنجی بر جهت تدقیقه باشلاندی: یعنی، بزه بردین لازم. فقط هانکی‌دین؟ ادیان موجوده ایچنده اك طوغروسی، اك صاغلامی، فطرت بشره اك موافق بردین هانکیسی‌در؟ دیه دوشونمکه باشلادق. تدقیقات اجرا ایده ایده نهایت قرار ویردك‌که ملتمزك حیاتنه اك موافق کلن بردین وارسه اوده دین جلیل اسلام‌در.

نه‌دن دین اسلام ژاپونیالیلر ایچون اك موافق بر دین‌در؟ چونکه بودین عالینك احکام اساسیه‌سی، حقایق‌اصلیه‌سی، وبواسلام امتنك تاریخی، صفحات مختلفهٔ ماضیه‌سی بزم حیاتمزه پك اویغون دوشر. چونکه بزم اك سوکیلی‌مز اولان میقادو حضرتلری واحد حقیقی اولان الله عظیم‌الشانه سجده ایدییور. نه‌بودیلکی، نه‌قونفوچیوسیزمی، نه‌ده‌خرستیانلغی بکنمیور. بزم‌سرتاج مفخرتمز معظم پادشاهمز میقادو حضرتلری بر اولان الاهه حمد وثنا ایدر.

الحمدلله... [عینیله بوکلهٔ طیبه‌یی تلفظ ایلدی] شمدی بن شرف اسلام ایله مشرف‌اولدم. بتون موجودیتمده، بتون‌قلبمده نور اسلامیت لمعان‌ایدییور. لازم کلن‌تدقیقاتی‌ده ایفا ایتدم. شمدی ان‌شاءالله ژاپونیایه کیدر کیتمز قلمله سوزمله، بتون غیرت وقوتمله، نشر اسلامه چالیشه‌جغم. [الفیشلر] میقادو حضرتلری مملکتده نشر اولونان بتون کتابلری وغزته‌لری کمال دقتله تعقیب ایدییور. شبهه‌سز بنم یازدیغم شیلری‌ده اوقویه‌جقدر. حقیقت حالی اکلانجه رسماً بودین‌عالی‌یی قبول ایده‌جکدر. برکره میقادو (لااله‌الاالله محمدرسول‌الله) دیدیمی بتون ژاپون خلقی اونی تعقیب ایده‌جکدر. چونکه بتون ملت اونی پك‌زیاده سور. اوقدر حرمت واطاعت ایدرلرکه‌میقادو حضرتلرینك‌هرسوزی ژاپونیاده فوق‌البشر بر سوز کبی تلقی اولنور.

ایشته بزم معنویاتمزی‌تهذیب ایده‌جك، اخلاقمزی، ملیتمزی حیاتمزی، بقامزی، حاصلی مادی وابدی سعادتمزی تأمین ایده‌جك چاره‌یی دین‌اسلامدن باشقه هیچ بر دینده، هیچ برشیده کوره‌مه‌یز.

اکر شمدی‌یه قدر مسلمانلردن بعض فدا کارلر چیقه‌رق تاژاپونیایه‌قدر اختیارزحمتله کلوب بالفعل نشر اسلامه‌تشبث ایتسه‌لردی دها چوقدن اسلامیت اورالرده تمامیله انتشار ایدردی.

مع‌التأسف شمدی‌یه قدر جانی،مساعیسنی بواوغورده صرف ایدن‌ذوات کورونمدی. ژاپونیاده برچوق ذوات‌وارکه سزك موقع جغرافیکزی، عنعنات تاریخیه‌کزی تدقیق ایتمشلر، صوك درجه ایی بیلیورلر. بویله ایکن آره‌مزده تأسیس مناسبات ایدیله‌مه‌سی ایشته اوراده بودین جلیلی نشره چالیشه‌جق برعنصر بولونمامسندن ایلرو کلیوردی. فقط مادام‌که شمدی اوراده صرف بواوغورده چالیشه‌جق بر عنصر کسب موجودیت ایتدی، ارتق ان‌شاءالله عن قریب ارامزده‌کی مناسبات پك قوی برصورتده تأسس ایده‌جکدر.

اسلامیت سعادت بشریه‌یی تأمین ایدر، سعیی امر ایدر. چالشملی‌یز، روی ارضده صلح ومسالمتی تأسیس ایتملی‌یز، انسانلر راحت‌راحت یاشاسونلر، بز اکر راحت یاشامق، ظلمدن قورتولمق ایسترسه‌ك بودین مقدسك روابطیله قلباً بربرمزه باغلانه‌رق ال برلکیله چالشملی‌یز. وقتاکه بتون اسیا اقوامی بویله جدی، اساسلی بر رابطه ایله اتحاد ایده‌جکلر، اووقت بتون جهاندن قورقولری اولمایه‌جقدر. او وقت صلح ومسالمت ایچریسنده کمال‌امن‌وآسایشله یاشایه‌جغز. او وقت کمال استراحت ایله اوامر دینیه‌مزی ایفا ایده‌جکز، او وقت دین جلیلمزی کمال افتخارله سائر اقوامده نشر ایده‌جکز.

ایشته ژاپونیاده‌کی اسیا جمعیتنك برنجی وصوك ارزوسی بودر.

بن چوق بختیار، چوق ممنون ومتشکرم‌که بوسیاحتمده هریرده بوقدر توجهلره مظهر اولدم. بالخاصه بو محترم جمعیت طرفندن بوقدر حسن توجه والتفات کوردم. مملکتمه کیدنجه بتون ملتمه بونی بیلدیره‌جکم. یالکز سزدن شونی رجا ایده‌جکم‌که ژاپونیاده‌کی اسلام قارداشلریکزی هیچ برزمان دعادن اونوتمایه‌سکز. [یشاسون مسلمانلر]

شیمدی ودائما جناب حقدن تمنی ایدرم‌که عمرکز اوزون، وجودکز زنده، مملکتکز پایدار وقوتلی اولسون. (آلقیشلر)

مصطفی‌عاصم‌افندی حضرتلری جواباً نطق آتی‌یی ایرادبیوردی:

« نطق عالیلریکزی کمال تشکر وممنونیتله دیکلدك. نطق ابتدالرنده لطفاً ژاپونیانك تاریخ حیاتیسنی بزه اجمال ایتمش اولدیکز. بر چوق جلدلر قاریشدیرمقله طوپلایه‌میه‌جغمز معلوماتك خلاصه‌سنی آلدق. بوکا تشکرلر ایدرز.

ژاپونیاده اوته‌دنبری جاری اولان دینلری برطرف ایدرك خرستیانلغی نشر ایتمك اوزره برطاقم میسیونرلر کلرك اهالی‌یه تشویقاتده بولوندیغنی وبالنتیجه حکومتك بونی منعه مجبور قالدیغنی‌ایضاح بیوردیکز. دینلر اساساً انسانلر ایچون لازم اولان خصایصدندر. فقط اوته‌دنبری قبول‌ایتدیکی اساسه مغایر یکی بر مؤسسه‌یی دفع ایتمك‌البته سیاست حکومته‌موافق‌در، وحکومتك حق‌در. بر جمعیت محافظه ایتدیکی بر فکردن دیکره آتلار، فقط اراده بروجه رجحان بولنملیدر.

ایشته اسلامیت بورجحانی حائزدر. اسلامیت فکری برفکر مستقیم‌در. علوی اساسلره مستنددر. هرهانکی شخص، هرهانکی جمعیت، هرهانکی قوم بولوندیغی اعتقاداتدن تجرد ایدرك بویله اساسات علویه‌یی حاوی بر دینی قبولده حقلی‌در، وبوکا محتاج‌در. قبول ایچون ظاهراً برفدا کارلق یاپلیرسه بیله معنوی موفقیتی پك‌بیوکدر. سعادت دنیویه‌دن باشقه سعادت‌اخرویه‌یی‌ده تأمین ایدر. بناءً علیه ژاپون کبی حقیقت‌بین بر قومك اسلامیتی قبول ایده‌جکارینه امیدم برکمالدر.

دینك بر رابطهٔ مهمه اولدیغنی‌ایضاح بیوردیکز. أوت‌جهانده بنی‌بشری بربرینه ربط ایچون پك‌چوق روابط موجوددر: لسان برر‌ابطه‌در. قومیت بر رابطه‌در، نسب بر رابطه‌در. فقط بونلر حدود طبیعیه ایله محدوددر. انسان بو حدوددن طیشاری چیقه‌ماز، انجق دینك حدودی یوقدر؛ اونك حدودی آکا سالك اولان افراد بشرك، امتك اولبابده صرف ایده‌جکلری همت ایله متناسب‌در. اسلامیت الجزیره‌دن ظهور ایتمشدر. فقط ۲۵ سنه صوکرا اوقطعه اودینه کفایت ایتمه‌مشدر، جهانك بتون قطعاتنه انتشار ایتمشدر وحدود طبیعیه‌یه محکوم اولمامشدر. بوسرعت انتشار وتوسع، اذهانك کمال سهولتله قبولنه مساعد بر دین اولمسندن ایلری کلمشدر. البته افکار عالیه بونی قبول وبوکا خدمت ایده‌جکدر.

دینك سیاست ملیه‌یه‌ده پك زیاده اجرای نفوذ ایتدیکی بیورولدی. پك طوغرودر. حتی اوروپاده منسوب اولدقلری دینك بطلاننی ادعا ایدن بر چوق حکما، افراد آراسنده‌کی روابطی محافظه ایچون رسماً او دینلرده قاله‌یی مملکتك سیاستنه موافق کورمشلردر.

دین اسلام جمله‌نك معلومی اولدیغی اوزره ادیان سائره‌یه مقیس دکلدر. موجود ادیانك بر قسمی اساساً سماوی دکلدر، بر قسمی‌ده سماوی اولمقله برابر مفسوخ ومنسوخدر. دین اسلام سعادت دنیویه واخرویه‌یی تأمینه مدار بر دین جلیل‌در. دین اسلامی اکلامق ایچون اوامر واحکامنی تدقیق کافی‌در. دین اسلام نه امرایدیور؟ وحدانیت الهیه ورسالت محمدیه‌یی تصدیق،

ظلمدن مجانبت، مکارم‌اخلاقیه‌یه تشبث. دلیل خارجی‌یه مطلع‌اولماسه‌بیله‌بونلری تدقیق ایله انسان ، اسلامیتك دین الهی اولدیغنه حکم ایدر .

ژاپونیانك حریت احرازندن‌صوکرا برباشقه ترقی‌یه طوغرو یوزطوتدیغنی بیان بیورلدی. بو، غایت‌طوغرودر. فعلنده، قولنده، حتی‌افکار وتصوراتنده غیره محکوم افراد بشریه‌ده نه‌کبی موفقیات تصور اولونه‌بیلیر؟

هرهانکی بر امت افکارنده ، تصوراتنده سربست اولورسه اوملتده ، آثار ترقی مشاهده اولونمسی طبیعیدر. فقط انسانلرك خلقاً وبرموهبهٔ قدرت اوله‌رق احسان اولونان شومزیتلره مالك حکومتلر میانده برنجیسی اسلام اولدیغی تاریخاً ثابتدر.

دین اسلامك احکامنی آ کلامق ایچون اجرا آتنی تدقیقه مجبوراولدیغمز حکومات اسلامیه‌نك برنجیسی خلفای راشدین دوریدر. بعض حکومانك‌دینی مبینك احکامنی اجرا ایتمه‌مش اولمسی دینه برلکه‌دیه قبول اولونماملیدر . او معامله اونلرك شخصنه عائددر . بناءً علیه مثالی دور راشدینندن عرض ایده‌جکم.

اسلامده سابقین اولین یاد اولونان بر طاقم ذوات مبجله واردر . ایلك اسلامیتی قبول ایدنلر ۴۰ کشی ایدی . بونلر برنجی قافله‌یی تشکیل ایتمش وبوجهتله مدیحهٔ رسول اللهه نائل اولمشلردی . شمدی بوعصرده‌ده بونك اوقاجق بر مثالنی کوریبورزکه اوده ژاپونیاده (۳۵)ه بالغ اولان بوعصرك سابقین اولینیدر .

سابقین اولینك ۴۰ نجی‌سی اولان عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلری اسلامیتی قبول ایتدکدن ۲۵ سنه صوکرا مقام خلافته کلمش و۴۰ میلیون مسلمانه حکم ایتمشیدی .

بوایکنجی‌خلیفه مصر وسوریه‌یی فتح‌ایتدیکی‌وقت‌اهالیٔ قدیمه‌سی‌اسلامیتك بتون عناصره بخش‌ایتدیکی حریتی کوره‌رك یکی حکومت اسلامیه‌یی آلقیشلرله قبول ایتمشدر . ایشته اسلامك برتاریخی !..

اثنای سیاحتده مسلمانلرك ابذال ایلدیکی توجهلردن متشکرانه بحث اولنیور . یولجی‌یه حرمت وابراز توجه دین جلیلمزك وصایای عالیه‌سندندر. اسلاملر هریولجی‌یه وبالخاصه اسلامه خدمت ایدنلره حرمت ایتمکه دیناً بورجلیدرلر . وبونی‌دینك اوامری اولاق اوزره ایفا ایتمشلردر . بوکا مقابل تشکر دکل ، یالکز جناب حقدن ثواب وعنایت بکلرلر .

پیغمبرمز صلی‌اه علیه وسلم افندمز حضرتلرینك سیر جلیله‌لرنده مصرح اولان مسائلدندر : کندیلری مسافرلره احترام ایدر وهر قومك مکرم اولانلرینی ایریجه تلطیف ایلردی .

قارشومزده‌کی مسافرمز ایسه کندی ابناء دینمزدندر ، دین اسلامه خدمت ایتمش ودها بر چوق خدمتده وعد بیوروبورلر . بویله مبجل بر مسلمانی سلاملرله آلقشلار ، اجلال ایدرز .. وبونی بر وظیفهٔ دینیه اوله‌رق ایفا ایتدیکمزدن طولایی جناب حقدن ثواب بکلرز .

میقادو حضرتلرینك اهل توحید اولمسندن وژاپونیانك حریات وجدانیه‌یه مداخله ایتمیه‌رك دائما برحقیقته متمایل بولونمسندن وآتیاً کلمهٔ شهادتی اتیانی مأمول وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق اسلامیتك ژاپونیاده واسع بر صورتده توسع وانتشارندن پك ممنون اولدق. میقادو حضرتلرینك هدایت بولمسنه‌وشوکتنك تعالیسنه دعالر ایدرز .

ژاپونیاده وجهانك قطعات سائره‌سنده بولونان بتون ابنای اسلامك، اهل توحیدك کوندن کونه مظهر ترقی اولمسی وآره‌لرنده هردرلو نفاقك ، سوء فکرك بر طرف اوله‌رق قلباً بر اتحاد متینه‌موفق اوللرینی جناب حقدن تمنی ایدر ، وبونك قبولی ایچون پیغمبرمز صلی‌اه‌علیه وسلم‌افندمز حضرتلرینه صلات وسلام اتحافیله استرحام ایدرز . «اللهم صلی علی محمد وعلی ال‌محمد...»

نطقلری متعاقب عشر شریفلرقرائتنه باشلاندی . حافظ ابراهیم افندی «والفجر..» سورهٔ جلیله‌سنی، شوکت افندی «ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یعلم الله الذین ...» عشر شریفنی ، مصطفی صبری افندی‌ده « هوالذی ارسل رسوله بالهدی ودین‌الحق لیظهره علی‌الدین کله » آیت کریمه‌سنی اوقودیلر . بونك اوزرینه بغداد علمای بنامندن شیخ سعید افندی طرفندن بر دعای بلیغ قرائت اوله‌رق مجلس مسکی الختام اولدی .

مطبوعات اسلامیه:

اصابت

نامیله روسیه‌ده‌دین اسلام علیهنده‌نشر اولنان براثر محررینك

اعتراف قصور وتوبه‌سی

« شوصوك کونلرده بتون‌تاتار عالمنی صارصان وقایع‌غریبه ومشهوره‌دن اولمق اوزره ، برامام طرفندن، دوقتور عبداه جودت‌بکك تحسین‌وتقدیرلرله ترجمه ایتدیکی معهود تاریخ اسلامیتدن عقیدهٔ مقدسهٔ اسلامیت علیهنده اسنادات ومفتریاتی حاوی « اصابت » عنوانیله براثر نشرایدیلدیکی معلومدر.

بواثر اورته‌لغی آلت اوست ایتدی ، بتون مسلمانلر غلیانه کلدی . چونکه بوکتابك اغراض مخصوصه‌یه تبعاً مرتب برپلان دائره‌سنده اسلامك معنویات ووجدانته هجوم اولدیغی هرکسك نظرنده تحقق ایتمشیدی .

اساساً بویله شیلردن ، دائما خیبت وخسرانه محکوم بویله تهاجملردن اسلامیتك پروای یوقدر ؛ اونك حقایق مقدسه‌سنی تقدیر ایله حرز جان ایده‌جك میلیونلرجه قلوب موحد موجوددر ؛ ثروته ، ذوق وصفایه منهمك بیر منافع مادیه دوشکونی ، اصالت ملیه‌دن محروم اوچ بش بینسز . اقوال کستاخانه ومتجاسرانه‌ده بولنورلرسه بریده جدیت ودهالری مشهور جهان اولان اصیل ، نجیب برقومك اکابری اکا توجه کوستریبور ، اونك‌علویت وقدسیتنی ، اونکله شرفیاب اولمقدن متحصل انشراح‌قلب ووجداننی کمال‌فخر وابتهاج ایله اعلان ایدییور ...

بویله اولمقله برابر اودین جلیلك سالکینی دام مکیدت ومفسدته وضع موجودیت ایتمه‌یی‌ده شانلرینه صیغدیرمه‌مازلر ، بونی حس ایدنجه همان اویور کبی کورونن اوکتلهٔ نجیبه برفوران مدهشله غلیانه کلیر، اوجرأت منافقانه‌نك ماهیتنی اورته‌یه قویه‌رق قلبلرنده حمیت دینیه وغیرت اسلامیه‌نك موجودیتنی اثبات ایدرلر .

ایشته اواثرك نشرنی متعاقب مسلمانلرك غلیانی بومقصده مبنی ایدی . مطبوعاتك اوزون اوزادی‌یه مناقشه‌سی اوزرینه نهایت اثرك ماهیتی میدانه چیقدی. اوفاده‌کی مسلمان مفتیسی بوکتابی هانکی منبعدن الدیغنی ونه کبی برمقصدله تحریر ونشر ایتدیکنی‌محررندن استیضاح ایلدی. محررده کستاخلغنك درجهٔ شناعتنی حس ایله ندامت ایدرك اوفا مفتیسنه شو اعتذارنامه‌یی تقدیم ایتمشدر :

« بنم طرفمدن یازیلان« اصابت » نام کتابك برچوق جهتدن خطا وغلط وافکار عمومیه ایچون ضررلی اولدیغی تظاهر ایتدی . پك چوق‌مسلمانلر بوکتابك مندرجاتیله رنجیده خاطر اولدیلر .

بناءً علیه بن بوکتابی یازوب نشر ایتدیکمه بتون موجودیتمله تأسف ایدرك کمال اخلاص ایله توبه ایلیورم؛ بتون خطیئات‌وخلاف ادب سوزلرمی کری آلیورم . کتابجیلك النده قالان نسخه‌لری‌ده کندی حسابمه آلوب محو ایده‌جکم ؛ واولجه نشر اولونه‌جغنی بیان ایتدیکم دیکر قسملرینی‌ده یاقدم. الده (اصابت) نسخه‌لری بولونان ذواتدن، دین‌جلیل اسلام حرمتنه، اونلری محو ایتمه‌لرینی ویا آلدقلری فیئات ایله لاجل‌الاحراق بکا اعاده ایتملرینی رجا ایدرم . بوجرأت وکستاخلغمدن طولایی کمال‌تواضع وخلوص قلب‌ایله مغفرت‌سبحانیه‌یه

التجا ایدر . ومسلمان قرداشلرمكده عفو تقصیراتم خصوصنده دعاده بولونملرینی استرحام ایدرم .

اصابت محرری
ع . م . چغتای
علی اصغر معین الدین اوغلی غفورروف»

(ان الله یحب التوابین) جناب حق توبه ایدنلری سور . كافر اولسه بیله ، مادامكه توبه ایدیور ، مغفرت اولونه‌جغی الطاف سبحانیه‌دن مأمولدر . روسیه‌لی اسلام قارداشلرمزدن‌ده بوذاتك شوقصورینی برده‌ها قاله آلماملرینی ، اسلامه مخصوص علو جناب ابراز بیورملرینی رجا ایدرز . »

بخارا وبلغارستان حكمدارلری !..

باكوده منتشر صدا رفیقمز بخارا امیرینك بلغار قرالی زیارتی اعاده‌سز قالدیغندن بحث ایله دیبوركه :

« بخارا امیرینك پترسبورغده بلغار قرال وقرالیچه‌سنی زیارت ایتدیكنی یازمش ایدك . قرال وقرالیچه‌نك اعادهٔ زیارت ایتدیكنه دائر بالآخره هیچ برخبر آلنه‌مدی . دیمك اولیوركه امیر بخاراده سائر افراد ناس كبی بلغارستان قرالی طرفندن یالكز « قبول اولندی » ، یعنی قرال وقرالیچه ایله ملاقاتی زیارت صورتیله تلق اولونمادی .

شیمدی بو حادثه‌یی تدقیق ایده‌لم ، بز مسلمانلرك نابجا متواضعلكی ، اوز قدرلرینی تقدیر ایتمه‌ملری ، اسلامیتك آمر بولندیغی عزت نفسی محافظه ایتمه‌ملری باقكز نه كبی نتائج تولید ایدیبور . بخارا امیری اون میلیون مسلمانك حكمداریدر . عصرلردن بری مستقل برحكمداردر . دها دون استقلاله نائل اولان وبونمسیده اوته‌كینك بریكنك سایه‌سنده الده ایدن التی یدی میلیون برخلقك حكمدارینی زیارت ایدیبورده انك طرفندن قبول شكلنده تلقی اولنیور .

بخارا امیری روسیه ایمپراطورینه ، خاندانه قارشی بر مودت بسلیور ، بونلره تواضع واحترام ایلیورسه ایكی دولت اراسنده‌كی مناسبت موجوده طولاییسیله بوكا دیه‌جك یوق .

فقط بخارادن اون بیكلرجه فرسخ اوزاقده اولان ، ضعیف وآنكله هیچ برمناسبت سیاسیه تأسیسی متصور اولمایان دونكی واسال (تابع) بر بكلكك حاكمنه بویله اون میلیون اهل اسلامك تمثال مشخصی اولان برحكمدارك بودرجه‌لرده تواضعده بولونمسنه طوغروسی هیچ برمعنی ویریله‌من .

امیر بخارا ، بلكه بونی دوستم روسیه‌نك مسافری اولمسی حسبیله یاپیورم ، دیه‌جك . لكن بوقبیل تشریفات كهنه مشرق زمین حاكملرینك آدابندن اولمقله قوف بی معنی عقیده‌لر جمله‌سندندر . شیمدی او عقیده‌لر كهنه‌لشدی ، اونلرك یرینه یكی آداب مخصوصه قائم اولدی .

امیر بخاراده بو آداب مخصوصهٔ جدیده‌یی بیلمز دكل كوریلیوركه جناب عالی كندی شان وشرفی شویله طورسون ملتنك شان وشرفی نه اولدیغنی هنوز تقدیر ایتمیور ایشته بزمده تأسف ایتدیكمز نقطه بوراسیدر . »

معهود تاریخ اسلامیت حقنده

قزانده منتشر « بیان الحق » رفیقمز دوقتور عبدالله جودت بكك (تاریخ اسلامیت) نامنده‌كی ترجمه‌سندن بحث ایله دیبوركه :

« دوقتـور عبدالله جودت بك قلمیـله ترجمه ایدیلان دوقتور ر . دوزینك تاریخی مندرجاتنك بومقامده نه‌دن عبارت اولدیغنی بیان ایتمك امكان خارجنده‌در . یالكز شوقدر دینیله بیلیركه :

مرقومك زعم فاسدینه كوره دین مبین اسلام اصلسز بردین اولوب حنفیلكك ، زردشتلكك تحت تأثیرنده توسع ایتمش موسویلكدن عربستانك « دین » قدیمندن وخرستیانلقدن آلنمش ایمش . (ص:١٧٥) حتی اسكی « انتروپومورفیزم » اعتقادی (!) نكده اسلامیتده آثاری وارمش (ص : ١٥ — ٢٦٧) رسول الله افندمز حقنده‌كی تفوهاتنی نقل ایتمیه‌جكز یالكز : « هیستەریا خسته‌لغنه مبتلا ایدی » طرزنده‌كی اسنادی محررك نه‌درجه‌لرده تحقیراته جرأت ایتمش اولدیغی حقنده برفكر ویره‌بیلور .

هله قرآن عظیم الشان حقنده نه‌صاچمه‌لر صاورولمش كویا قرآنده هیچ انتظام ومناسبت یوقمش مكی ومدنی سوره‌لر آراسنده بیوك تفاوت كوریلور ایمش قرآنك اثنای جمعنده تاریخ نزولی بیلان كیمسه قالمامش اولمسی حسبیله آیات كریمه‌لرك ترتیبی تماملە كیفی اولمش بناءً علیه هیچ بر كتابده كوریله‌میه‌جك قاریشقلقلر حصوله كلمش (ص:١٦٢–١٥٣) مؤلف هیچ اوتانمه‌دن قرآن قدر آز اساسلی وصوك درجه‌لرده مطنب واوصاندیریجی بر كتاب طانمدیغنی وحتی « مقامات حریری » درجه‌سنده‌بیله اولمادیغنی بیان ایدیبور . (ص : ١٥٧) دوزی‌نك جهالتنی ویاخود حقیقت دشمنی اولدیغنی آچیقدن كوسترمك ایچون ترجمه‌دن برایكی سطری عیناً نقل ایده‌جكز :

كتابك ایكنجی جلدنده (ص : ٥٥٦) : « اسلامیت سالكلری یوز میلیون تخمین اولونمقده .... روسیه‌وسیع ایمپراطورلغنده تقریباً ایكی میلیون(!) مسلمان وار ، مسلمانلر اوراده (٥٤٨٣) جامع ، ٦٢ مدرسه‌یه مالك تقریباً (١٥٠٠ كشی آیین اسلام مأموریدر » دیبور . دیكر بر محلده دخی « هندستانده : (١٦ — الی ٣٠) میلیون مسلمان وار » دیبورسه‌ده عبدالله جودت خیلی انصاف ایدرك (٦٥ میلیونه قریب » دیبور دیمك ایسته‌رزكه بو حریف روسیه‌ده موجود اهل اسلامك مقدارینی بیله بیلمیور ویاخود ستر ایتمك ایستیور . بو كون النده اون بش تینلك كوچك جغرافیا كتابی بولندیران بر آدم بتون دنیا یوزنده‌كی ملل مختلفه‌نك تقریبی اولسه‌ده مقدارینی درست بیلدیكی حالده فلان وفلان لقبلرینی طاقینان بر پروفسور اك اهمیت ویردیكی مسلمانلرك حقیقی مقدارینی شایان دقت وعبرتدر . بوقدرجق برمعلومات بسیطه‌یه بیله مالك اولمیان برشخصك اون اوچ عصر اولكی حاللری تنقید ایتمسی نصل تجویز اولنور ؟ یاخود بویله كون كبی آشكار اولان برحقیقتی ستر ایله كوری كورینه قارئلرینه یوتدیرمغه چالیشان برمتعند میسیونرك افكار فاسده‌سنده‌كی اصابتی نصل ادعا اولنه‌بیلور وتخصیص بش بیكدن زیاده كوستردیكی جامعلر ایچون یالكز بیك بشیوز قدر مأمور كوستره‌سی قواعد ریاضیه‌نك قنغیسیله قابل تألیف وتوفیق اوله‌بیلور . فاعتبروا .... »

« مطبعهٔ خیریه » وشركاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم ١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار ممنونیتله قبول اولنور درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیراه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٨١ — ١٢ ربیع الاول ٣٢٨ پنجشنبه ١١ مارت ٣٢٥ — دردنجی جلد

لیلهٔ مولد النبی علیه السلام

ظلمتده قالان زمین شرقه
صاچدك یکیدن سما سما نور ؛
برفیض عظیم وارکه سنده
حیران اوکا بیك صباح مخمور !
ای لیل دوام ایدوب کیده‌یدك :
فردایی‌ده نوره قلب ایده‌یدك !

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رددیه

— ١٠ —

ترجمه اولمسی ادعا اولنان تزویرنامه‌یه نظراً معهود (دوزی) ساخته تاریخ اسلامیتنه عربستانك دین ابتدائیسی دیه باشلایور.

اولا یدنجی عصر میلادینك اوائلنده بیزانس وایران ایمپراطورلقلری آره‌سنده آسیای غربی‌یه تملك داعیه‌سیله خیلی زماندنبری تشدد ایدن منازعه ومقاتله دوام ایتمکده وظاهراً معمور و آبادان ویرکیلردن تراکم ایدن خزینه‌لر سایه‌سنده پایتختلرك هر ایکیسنده‌کی زینت واحتشاملر دیارلرده داستان اولدیغی حالده اهالینك ازیجی بر استبداد آلتنده بوکوله‌رك یاشامه‌سی، دائما کیزلی برخسته لغك خلقی کمیرمکده اولمسی حسبیله بو حکومتلرك تاریخچی سلسلهٔ شنایع تشکیل ایتمکده اولدیغی وامور دینیه‌ده‌کی اختلافات شدیده‌دن متولد بی‌نهایه قهر وتعدیلرك جهانی قاپلادیغی تصویر ایدییور.

دوقتور (دوزی) سرد واتیان ایتدیکی بو افاداتله مقدمه‌ده بیان ایتدیکمز اوزره جهانه مستولی اولان احوال شورش مآل ومنازعات مصائب اشتمالدن طولایی ابنای بشرك یکیدن وضع قوانین ایله اصلاحات عظیمه‌یه محتاج بولندقلرینی اعتراف ایتمش اولیور. بو حالده - بالاطراف ایضاح اولندیغی وجهله - بعثت جلیلهٔ احمدیه‌نك بو احتیاج عمومی اوزرینه مترتب، صلاح عالمی موجب بر رحمت ربانیه اولمسنی‌ده انکار ایتمه‌مك لازم کلیورسه‌ده بو جهته یناشمق ایشنه کلیور.

ثانیاً : خورشید اسلامیتك ناکهانی برصورتله ظلمات کوناکون ایچندن اشراق ودرعقب احاطهٔ اقطار وآفاق ایتمسنه اظهار حیرتله شو یولده خامه‌ران مقال اولیور.

« ایشته بو صیره‌ده ایدی‌که وقتیله متعدد قبائل بدویه‌یه منقسم واکثر اوقاتده یکدیکریله محارب ایکن شمدی ایلك دفعه اولارق براشمش یکی بر قومك آز معلوم اولان چولدن بردن بره خروج وصحنهٔ عالمه ظهور ایتدیکی کورولدی.

مفتون حریت، طعام ولباسنده ساده، نجیب ومسافرپرور، شن وفطین فقط عین زمانده مغرور، تیزتیز، احتراصاتی اویاندیرلدیغی زمان منتقم، صلح ناپذیر وبی رحم اولان بو قوم‌درکه اعصاردیده، فقط ایچندن ینمش اولان ایران ایمپراطورلغنی ییقدی، قسطنطینك خلفلری اللرندن الك کوزل ولایتلرینی آلدی، آز بر زماندنبری مؤسس بر جرمانیا قرالیتنی آیاقلری آلتنه آلارق متباق اوروپایی تهدیده قویولدی. حالبوکه عین زمانده بو قوم نو طالعك غالب اردولری دنیانك دیکر بر اوجنده « هیمالایا » طاغلرینه قدر کیریوردی. فقط بو قوم برچوق دیکرلری کبی بر قوم فاتح، بر قوم

کشور کشا دکلدی . زیرا او عین زمانده بر یکی دین نشر ایدییوردی . ایرانیلرك ثنائیتی ومتردیٔ خرستیانلق اوکنده صاف بر وحدت ربانیه اعلان ایدییور ایدیکه میلیونلرجه آدملر طرفندن قبول ایدلش ، وفی زماننا هذا بوتون بنی بشرك اونده برینك دینی تشکیل ایتمکده بولنمشدر » [١]

دقت اولنیوریا ! « دوزی » ده قوم عربك نجیب وفطین ، مفتون حریت ومسافرپرور ، سادکی اوزره یاشار ، آلایشدن قاچار برقوم اولمسنی اعتراف ایدییور . فقط سائقهٔ تعصبله‌ده اونلرك عین زمانده احتراصاته تابع ، غرور وانتقامه اسیر ، مرحمتدن عاری وصلح ناپذیر اولملرینی ادعادن کیرو طورامیور ، محافظهٔ اعتدال ایده‌میور .

ایشته بو توصیفات تناقضدن بری اولمامقله برابر دهشتلی افترالری‌ده محتویدر . قوم عرب دیدیکی ، ایلك اسلامیت ناشرلری ، جماعت کزین اصحاب ایله اونلره التحاق ایدن عرب دلاورلری بوتون انصافپرور مورخین نظرنده غایت ممدوح ، ثنا وستایشلریله صحائف تواریخ مزین ومشحون اولدیغی حالده بی طرف وناموسلی عد اولنان بر مورخ اوزمرهٔ عالیه‌نك ذم وقدحلرینه یلته‌نمه‌مك لازم کلیر .

فتوحات اسلامیه‌نك مبدأ توسعی فاروق اعظم حضرتلرینك دور کزین وعالیلریدر . او دورك محتوی اولدیغی حسن اداره وعدالت ایسه یار واغیارك تقدیر واعترافنه مقارن برحقیقت باهره‌در ، او درجه ثابت وآشکاردرکه بو مقامده اطناب مقاله حاجت براقیور .

فقط نیچون (قسطنطین) ك اخلافی الندن مسلمانلر سوریه ممالکنی نزع ایتسونلر ؟ نیچون برطاقم قرالقلری پایمال ایده‌رك قوت وبسالتلریله بوتون اوروپایی تزلزله اوغراتسونلر ؟ بالخاصه اوروپاده خرستیانلق انتشار ایدوب طورركن دین محمدی نشرینه موفق اولسونلر . اونلرك بو درجه احرازتعالی وغالبیتلری ، بو قدرفتوحات وفیوضاته مظهریتلری بی طرف ! دوزی جنابلرینك جانی صیقماز ، غیظ وعداوتنه باعث تشدد اولمازمی ؟

باقکز ایشته مترجم بی وایه‌نك ، دین قرداشلغی ادعاسنده بولندیغی عوام مسلمینی کندیسی کبی پرستشکار ایتمکه چالشدیغی دوزینك ماهیتی وعالم اسلامیته قارشی حرکتی نه مقوله‌شیلردن عبارت اولدیغی دها ایلك سوزلریله آکلاشلمقده‌در .

بوندن صوکرا بویکی دینك تاریخنی یازمق ایسته‌دیکنی خبر ویرییور . بودینك ناصل وجود بولوب ، نه کبی ترقیاتله دین سابقدن چیقدیغنی حل ایتمك لازم اولدیغنی وفقط ایلك آدیمده کندیسنی غریب برمشکلات ایچنده بولدیغنی ، چونکه عربلرك دین قدیمی ایله منشأ اسلامیت حقنده اك یکی اوله‌رق یازیلان اثرلریله مؤلفلرینك غیرتلرینه ، فرط ذکالرینه رغماً ـ کندیسنك ارادیغی وضوح تامی حائز اولمادقلرندن باعث خوشنودیسی اولمادیغنی درمیان ایدییور . مؤخراً کندیسیچون برخط حرکت اتخاذی ، برمسلك تعیینی بابنده معناسز برخیلی کفتکولر سرد ایده‌رك بر آره‌لق اجنبی حروفاتله « حروف عربیه ایله » محرر مستشهدات مطلوبه اوزرینه مبتنی دلائله مراجعت لزومنی حس ایلمش ایسه‌ده بونك‌ده کتاب کندیلرینه مخصوص قارئلرجه تأمین مطلوب ایتمیه‌جکنی دوشونمش ، وبناءً علیه بوطرز اوزره برکتاب تألیفی بشقه برزمانه صاقلامش اولمسندن بحث ایدییور ، بعده مبحث حاضر ایچون عمومك قبول ایتدکلری افکاری آلوب کندی فکرلرجه تعدیل ایتمکی امکانسز کوردم . نهایت عمومیتله مرعی افکاری بالتعقیب دیکرلری طرفندن ، ازجمله محمد « صلعم » ك ترجمهٔ حالنی یازانلرك اك یکیسی ، اك مکملی اولان « شپره‌نکر » طرفندن استحصال اولنان نتائجه حصر نظر ایتمکه قرار ویردم دییور .

بوندن صوکراده یالکز میلادك آلتنجی سنه‌سنده عربستانك حال دینیسنه دائر بیاناتك مسئولیتنی اوزرینه آلوب متباقی زمانلر ایچون یعنی اسلامیته عائد احوال ایچون ایش اویله اولمادیغنی بیان ایله کندیسنك حالا تردد ایچنده اولدیغنی اعتراف ایدییور .

ترجمهٔ معهوده‌ده مؤلف دوزی‌یه نسبت ایدیلن وخلاصهٔ مفادی بوندن عبارت اولان اوچ صحیفه‌یه قریب متشتت وغایت بروزلی افادات ایچنده بزجه شایان انتقاد برقاچ فقره واردر :

(١) دین مبین اسلامك بشقه دیندن مأخوذ اولمق ادعاسیدرکه ایلروده ، عقیده وآیین سرلوحه‌سیله ١٧٥ نجی صحیفه‌دن بدء ایدن بشنجی مبحثده بوکا دائر تحکمات عجیبه برطاقم اسنادات کاذبه کوروله‌جك . ازجمله اومبحثك باش طرفنی اك کولنج قومدیادن بشقه برشی عد اولنه‌میان بوافسانه‌لر تشکیل ایدییور .

« اسلامیت قادار آز اصلیتی اولان دین یوقدر . اساس اوله‌رق حنفیلك وزرددشتلك تحت تأثیرنده توسع ایتمش اولدیغی وجه اوزره موسویلك ، عربستانك دین قدیمندن وخرستیانلقدن ایدلش بعض استعارات . نهایت محمد « ص . ع » ك اك بیوك واك صوك نبی اولدیغی اعتقادی . ایشته مکه‌لی پیغمبرك وعظ ونشر ایتمش اولدیغی بوتون سیستم ، بوتون منظومهٔ امور مذهبیه بونلردن عبارت . قران نه‌درین فکرلری ، نه‌ده علوی ودلربا برلسان ایله افاده ایدلش نظریات شاعرانه‌یی محتوی دکلدر . مسائل معظمه‌یی حل ایتمکه غیرت ایتمز . اسلامیت شبهه‌سز دینلرك اك نثری ، اك یك ادا اولانی اولدیغی کبی تعدیل وتکمله‌ده اك آز مستعد اولانی‌در »

بونك اوست طرفنده‌ده محمد « ص . ع » هیچ بر وقت برمخلوق فوق الطبیعه یاخود بر مخلوق اساطیر اولمامشدر » عباره‌سی واردرکه مترجم بوسوزی تأیید مقامنده علاوه ایتدیکی برحاشیه‌ده « قرآنده « انا بشر مثلکم یوحی الی » دیمه‌سی‌ده انسانلرك خارجنده بر انسان اولدیغنی ادعا ایتدیکنه دلیل قطعیدر » دییور . اونلرك بو افادهٔ اخیره‌دن نه‌دیمك ایسته‌دکلرینی آکلایورز « محمد بشر لا کالبشر بل هو کالیاقوت بین الحجر » حقیقت قطعیه‌سنه قارشی عادیلك کوستریورلر . حالبوکه بی‌نهایه مآثر جلیلهٔ خیرتبخشالریله عالم انسانیتی احیا بیوران سلطان انبیا

[١] ایکنجی جلدك ٥٥٦ نجی صحیفه‌سنده بوتون اسلامیت سالکلرینی یوز میلیون تخمین ایدییور . فقط بالجمله ممالك روسیه‌ده یالکز ایکی میلیون ، بوتون هندستانده ١٦ الی ٢٠ میلیون مسلمان بولنمق حسابیله .... بو حسابلرك بطلانی ایسه هر کسه معلومدر . حتی مترجم متجاسربیله انصاف ایده‌رك مسلمین هندیه‌یی آلتمش میلیونه چیقاریور . آرتق بویله بر میسیونری ایسترجاهل ، ایستر متعند فرض ایده‌لم . هر حالده عصرمز حقنده ویردیکی معلومات بویله اولورسه اون اوچ عصر اولکی حاللری نه طرزده تصویر ایده‌جکی بیاندن مستغنی اولمق لازم کلیر .

افندمزك دنیاده مثلی كورلمش اولمادیغنه دائر اك بویوك وعالی نظر ذوات طرفندن ویریلن قراره قارشی بوندن آچیق سفسطه اوله‌ماز. بوندن بشقه مترجم متجاسر « قرآنده انا بشر » دیمه‌سی تعبیریله‌ده قرآن كریمی كندی كلامی اعتقادنده اولمسنی بیانله ارتدادینی برده‌ا اعلان ایتمش اولیور .(العیاذ بالله)

شمدی اصل ادعایه كلهلم: اسلامیتك بشقه بر دیندن مأخوذ اوله‌میه‌جغنی بزمقدمه‌ده دلائل باهره ایله اثبات ایتدك . رسول اكرم افندمز حضرتلری امی اولدقلری جهتله كتب سماویه‌دن ، تحصیل وتعلم ایله اشتغال بیورمدقلری ایچون علمای اهل كتابدن مأخوذیت احتمالی اولمادیغی كبی بعض معاندین طرفندن تجویز اولندیغی اوزره تصادف اولنان یهود ونصارادن التماع طریقیله تلقی احتمالی‌ده قطعیا باطل اولدیغنی بالاطراف ایضاح ایلدك .

بناءً علیه بونلرك بواخذ و تلفیق اسنادلری محضا افك وافترا اولدیغی میدانده‌در . چونكه تواتراً ثابت اولان امیلكه قارشی برشی دیه‌میورلر . تحصیل وتعلمله اشتغال بیوردقلرینی اثبات ایده‌میورلر. شوندن، بوندن استماع وتلقی ایله بویله بر دین عالی تأسیس اولنمق احتمالی ایسه هیچ برعاقلك تخیل ایده بیله‌جكی شیلردن دكلدر .

فقط بوحریفلرك برقسمی ذاتاً منكر الوهیت اولدقلریچون بالطبع وحی ونبوته قائل اوله‌میورلر . دیكرلری‌ده عهد عتیق وعهد جدید تسمیه ایتدكلری كتب سماویه‌یی بلا سنداثر وحی الهی عد ایتدكلری حالده سائقهٔ تعصب وجهالتله سیدالانبیا افندیمز حضرتلرینك آثار باهره ایله مقرر ومبرهن بولنان نبوت جلیله‌لرینی انكار ایدییورلر . شریعت اسلامیه‌یی تكذیب غرض فاسدیله‌ده بین الشرائع تحقق ضروری اولان تشابه وتناسبی اورته‌یه سوره‌رك بویله برادعای باطله‌ بولنیورلر.

ایشته (دوزی) ده بومقوله برمنكر معاند بولندیغی ایچون «اسلامیت قدر آز اصایتی اولان بردین یوقدر» مقدمهٔ مزخرفوسندن طوتدوراراق برسورو هذیانلر صاوورمشدر . (بین الشرائع تشابه تحقق ضروریدر) دییورز . اوت ! بوسوزمز قابل اشتباه اولمیان بر حقیقت قطعیه‌در كه بوكا بناءً قرآن كریم حقنده اهل كتابه خطاباً « وآمنوا بما انزلت مصدقاً لما معكم » بیورلمشدر . یعنی « سزك استصحاب ایتمكده اولدیغكز كتاب سماویلری مصدق ومؤید اوله‌رق انزال بیوردیغم كتاب كریمه ایمان ایدیكز .»

زیرا قرآن مبین ایله كتب سالفه بیننده قصص واخبار، وعدووعید، توحید وتنزیهه دعوت، حقه عبادتی وخلقه عدالتی امر، بالجمله منكرات وفواحشدن زجر خصوصاتنده عیناً ، تفاوت اعصار اقتضاسنه كوره مختلف اولدقلری احكام فرعیه‌ده‌ده اصل واساس اعتباریله تطابق واردر. چونكه هربرنده مخاطب اولان مكلفینك مصالح حاضره‌سنه مراعات بولنمق حسبیله نازل اولدیغی زمانه نسبتله حقیت نمایاندر . حتی كتاب متقدم، كتاب متأخر زماننده نازل اولسه‌یدی اومنوال اوزره نازل اولوردی . بناءً علیه رسول اكرم افندمز حضرتلری « لوكان موسی حیا لما وسعه الا اتباعی » بیورمشلردر . یعنی حضرت موسی « ع.م » بوكون برحیات اولسه‌یدی بنم شریعته متابعتدن بشقه چاره‌سی اولمازدی . (بیضاوی)

بناءً علی ذلك معنای حقیقیجه « اسلام » بوتون شرائعك روحی، بالجمله انبیانك دین مسلوكیدر . نصل كه سورهٔ آل عمران اوائلنده « ان الدین عندالله الاسلام وما اختلف الذین اوتوا الكتاب الا من بعد ماجائهم العلم بغیاً بینهم الخ » بیورلمشدر. معنای شریفی « نزد سبحانیده مسلك كزین دائما دین اسلامدن عبارتدر »

[حصری مفیداولان بونظم شریف انبیای عظامك تبلیغ ایتدكلری هرشریعت الهیه‌یه منطبقدر . زیرا بوتون شرائع شریفه‌نك روح كلیسی متحددر . بین الشرائع بعض تكالیف وصور اعمال اعتباریله تخالف وقوعی بواتحاده مانع دكلدر . بناءً علیه حضرت(ابراهیم)ع.م وسائر انبیای فخام قرآن كریمك مواضع عدیده‌سنده وصف اسلامله توصیف اولنمشلردر . « اذقال له ربه اسلم قال اسلمت لرب العالمین . ووصی بها ابراهیم بنیه ویعقوب یابنی ان الله اصطفی لكم الدین فلاتموتن الا وانتم مسلمون »، «ومن احسن دیناً ممن اسلم وجهه لله وهومحسن واتبع ملة ابراهیم حنیفاً »

الحاصل حكم قرآنده مسلم حقیقی هرهانكی ملتدن ، هانكی زمان ومكانده اولورسه اولسون اعمالنده مخلص ، شوائب شركدن خالص اولان مؤمندن عبارتدر . بوكا بناءً « ومن یبتغ غیرالاسلام دیناً فلن یقبل منه » نظم جایلنده اسلامدن بشقه هردینك مردود اولدیغی افاده بیورلمشدر]

« علمای اهل كتاب بوحقیقته آشنا اولدقدن صوكرا محض بغی واعتساف اثری اوله‌رق ، اختلافاته دوشه‌رك دین اسلامدن خروج ایتمشلردر » یعنی اساساً دین برایكن رؤسای ادیان تجاوز حدود ایله بین الناس اختلاف ایقاع ایتدیلر . تعصباتی تحریك ایله دوام مقاتلاته بادی اولدیلر . «ولوشاءالله مااقتتل الذین من بعدهم من بعدما جاءتهم البینات ولكن اختلفوا الایة »

بزیقیناً اعتقادایدرز كه مسیح علیه السلامك دینی‌ده اساسی توحید وتنزیه اولان دین اسلامدن عبارتدر . حق اولان انجیل‌ده مصرده مطبوع « انجیل برنابا » طرزنده بركتاب مقدسدر . لكن رؤسای روحانیین وملوك نصاری بیننده‌كی تفرق واختلاف تأثیراتیله بودین واحد الهی یكدیكرینه مناقض ، مقاتلات عظیمه‌یه بادی برچوق ادیان ومذاهبه منقلب اولدی . اكر قرآن كریمك بیان ایتدیكی بغی وتعدیلر وقوع بولماسه‌یدی توحید وتنزیهه دعوتله دین صحیح مسیحی‌یی نشره چالیشان بیچاره « آریوس» ورفقاسنك جمعیتلری پریشان ایدلمزدی. حالبوكه میلادك « ۳۲۵ » سنه‌سنده قسطنطینك امریله عقد ایدیلن مجمعده ، مجلس رهابنه‌ده آریوسك كفری اعلان ایدلدی ، كتابلری یاقلدی، اوقویانلر آفوروز ایدلدی ، ازنیقده عقد اولنان بویوك بر مجمعده تثلیث عقیده‌سی قرارلشدیرلدی . آریوس مذهبی مؤخراً ایكنجی « تیودوسیوس » زماننده تكرار رواج بوله‌رق انتشاره باشلادی . فقط « ٦٢٨ » سنه‌سنده نشر اولنان برروما قانونه تطبیقاً

بوتون آریوسیلر قتل واستیصال ، مذهبلری محو وابطال اولندی . آرتق اورته‌ده یکدیکرینه معارض مذاهب ثلاثیه حکم فرما اوله‌رق قالدی .

[فقط بوندن طولایی عالمی تعییب ایتدیکمز حالده کندیمی‌ایدلرمزی اونوتمه‌ایلم . بزده‌ده امامت وخلق قرآن کبی برطاقم مسائل غیر اساسیه‌ده ارباب سیاستك تحریك ایتدکلری تعصبات بارده سببیله پك چوق اختلافات ، بی‌لزوم اعتسافات حادث اوله‌رق احوال مؤسفه‌یه باعث اولمشدر ، حالاده اولمقده‌در . کچن کونلر حادث اولان بخارا مقاتلاتی کبی بوتون عالم اسلامیتی دلخون ایدن وقایع اکسك اولمایور . ان‌شاءالله بوندن بویله ایمان صادق وعقل سلیم اربابنك غیرت وهمتلری ایله جهالت فاحشه ارتفاع ایدرده بین‌المسلمین ایقاع اولنان هردرلو شقاق واختلاف برطرف اولنور ، عهد نبوی ودور خلفای راشدینده اولدیغمز کبی وحدت وائتلافه عودت ایدرز]

الحاصل قواعد اساسیهٔ شرائع متحد اولمغله حق وحقیقی اولان یهودیت و نصرانیت جهات عدیده ایله اسلامیته مشابه اولدیغی کبی بعد التحریف اوغرادقلری انقلابات ایله برابر دخی بعض احکامده توافق ایده‌بیلیرلر . کذلك اساساً سماوی ، وضع الٰهی اولمیان دینلرده بیله ادیان صحیحه‌دن مقتبس بعض مشروع وطوغرو حکملر بوله‌بیلیر . مجرد بویله فی‌الجمله توافق وجودندن طولایی یاوه کویانه ادعالرده‌قالقشمق ارباب دانش واطلاعك شانی دکلدر . شریعت جدیده ایله مبعوث اولان بر پیغمبر ایچون شرائع سالفه‌نك بوتون احکامنی رفع ایتمك شرطمیدر ؟ حضرت موسی (ع . م) یعقوب ویوسف علیهما السلامك شرعنی ، حضرت عیسی (ع . م) بوتون احکام توراتی رفع والغا ایتمشمیدر ؟

شریعت محمدیه ایسه « ان اتبع ملة ابراهیم حنیفا » مثللو آیات قرآنیه شهادتیله هر شریعتدن زیاده شرع ابراهیمی‌یه موافقدر ازجمله « واذ ابتلی ابراهیم ربه بکلمات فاتمهن » نظم شریفی تفسیرنده بیان اولندیغی اوزره اس‌الاساس نظافت وانتظام اولان اون عدد سنن ابراهیمیه [١] ــ که ارجح اقواله کوره نظم جلیلده مذکور « کلمات » بونلرله تفسیر اولنمقده‌در ــ «عشر من الفطرة قص الشارب واعفاء اللحیة والسواك الخ» حدیث شریفیله بو امته توصیه بیورلمشدر . بونلرك بر قسمی نسبلری حضرت اسماعیل بن ابراهیم علیهما السلامه منتهی اولان قریشیلرده قبل الاسلامده بولنوردی . چونکه قبیلهٔ رسول اولان قریش قوملرینی ، عادات قدیمه‌لرینی محافظه‌یه پك زیاده اعتنا ایله چالیشیرلردی . حتی خیلی زمان توحید باری عقیدهٔ جلیله‌سنی‌ده ضایع ایتمه‌مشلردی . فقط بعثت محمدیه‌دن برقاچ یوزسنه اقدم « عمرو بن لحی » خزاعی نام کیمسه شامدن کتیردیکی بتلری قریش ایچنه صوقاراق تدریجاً اونلری‌ده بت‌پرستلکه آلیشدیردی . حتی کعبهٔ معظمه بر بتخانه شکلنه تحویل اولندی .

(دوزی) دیدکلری جاهل خاتمیت اعلانیده رسول اکرم افندیمزك کندی طرفندن واقع ظن ایدرك کمال تهالکله استخفافه جرأت ایتمشدر . حالبوکه قرآن کریمده‌کی « ماکان محمد ابا احد من رجالکم ولکن رسول الله وخاتم النبیین » فرمودهٔ سبحانیسنك حاوی اولدیغی بو اخبار قطعی‌ده معجزات فرقانیه‌نك الك بیوکلرندندر . بو منکر حریفلر بر از انصافه مالك اولوب‌ده تواریخ عالمه عطف انظار ایتسه‌لر بو اخبار الٰهی‌یی استخفاف دکل بلکه ثبوت رسالت محمدیه‌یه از هر جهت کافی عد اوله‌جق بر برهان عظیم اولدیغنی ادراك ایدرلر ، قبول اسلامیته مسارعت کوستررلردی . چونکه بوکون یوز سنه ، بشیوز سنه دکل تمام بیك اوچیوزیکرمی‌بدی سنه کچدیکی حالده دنیانك هیچ بر طرفنده بر پیغمبر نه کورلمش ، نه ایشیدلمشدر . اکر اخبار مذکور مرسل رسل اولان جناب باری طرفندن وارد اولمامش اولسه‌یدی تا دور جناب آدمدنبری سنت جاریهٔ سبحانیه اولان ارسال رسل کیفیتی بعثت محمدیه‌دن صکره نهایت بولورمی ! سلسلهٔ انبیا بالکلیه منقطع اولورمی ایدی ؟

قوجه منکر ! بویله کونش کبی ظاهر ، باهر حقیقتلردن کوز یوموبورده ٤٤ ، ٤٥ صحیفه‌لرده کورلدیکی اوزره (اقرأ باسم ربك الذی خلق . خلق الانسان من علق . اقرأ وربك الاکرم الذی علم بالقلم . علم الانسان مالم یعلم) آیات جلیله‌سنك معنای شریفنی آکلایوب مبدء وحیله آشکار اولان مناسبت کامله‌سنی ادرا کدن عاجز اولدیغی ــ درمیان ایتدیکی مناقشاتله ــ ضمناً اعتراف ایتدیکی حالده « قرآنده درین فکرلر ، دلربا تعبیرلر یوقدر . نظریات شاعرانه‌یی حاوی دکلدر . » دیمکه کندیسنده صلاحیت کورویور . وای کیدی تجاوز حد ! وای .

صوکره بونکله‌ده تسکین غیظ ایده‌میه‌رك ادراك محاسنندن بی‌بهره اولدیغی احکام اسلامیه حقنده « دین اسلام شبهه‌سز دینلرك الك ادا اولانی ، تعدیل وتکمله الك آز مستعد اولانی‌در » دیه‌ده برطاقم دها صاچمه‌لر صاوورییور . حالبوکه تزییف ایدمیم دیرکن مدح وثناده بولندیغنك فرقنده دکلدر . زیرا « یك ادا » اولمق انتظام تامی ، تعدیل و تکمله معروض اولمامق ده حد ذاتنده مکملیت واعتدالی حائز اولمق دکل‌ده نه‌در . بو سوزلر ایله من حیث لایشعر استعیذبالله « الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی» نظم عالیسنك مفادینی اعتراف ایتمش اولیور . فسبحان الله

« لها معان کموج البحر فی عدد . وفوق جوهره فی الحسن والقیم
« فلا تعد ولا تحصا عجائبها ولا تسام علی الاکثار بالسأم

مفاد عالیسنجه ، اوتوز ، قرق جلد تفسیر یازان ابن جریرلر ، محی الدین عربیلر ، زمخشریلر ، فخرالدین رازیلر لدنیات قرآنیه‌یی احاطه ایده‌مدکلرینی اعتراف ایدرلرده بر قاچ آیتنه طوغری معنی ویرمکدن عجزی نمایان بر شخص اجنبی اوتانمه‌دن اورته‌یه چیقارق قرآن مبینك دقائق فکریه‌دن خالی اولمسنه قدر ادعالرده بولنیور . حتی شعر قبیلندن اولمادیغنی بیله فرق ایتمیوب حالا او کتاب مقدسده نظریات شاعرانه آرایوب طورمقله کندینی عالمه کولنج ایدیور . صوکراده بر آلای

[١] طرناقلری کسمك ، بیقلری قرقمق ، صقال صالی ویرمك ، مسواك طوتمق ، مضمضه ، استنشاق ، ختان ، نتف ابط ، حلق عانه « فضله قیللری دوشورمك » ، استنجا واستبرا . بونلرك هر برینك احکام وفوائدی « شرعة الاسلام » کتابنده تفصیل ایدلمشدر .

سرسملر بو هزلياتك عين حقيقت ديه قبولنى اخوان مسلمينه توصيه‌ده بولنيورلر .

مناسترلى اسماعيل حق

طلوع نور هدى

زمان حاضردن بيك اوچيوز سكسان برسنه مقدم شهر نيسانك يكرميسنه مصادف شهر ربيع الاولك اون ايكنجى بازار ايرتسى كيجه‌سى؛ مكهٔ مكرمه‌ده بنى هاشم نام محلده (دارالتبابعـه) دينلان خانه‌ده؛ نور هدى پرتو افزاى طلوع اولدى . يعنى سرائر وحدانيتك حامل ذى شرفى حضرت (محمد مصطفى) صلى الله عليه وسلم افندمز عرصهٔ شهوده قدم باصدى .

ابراهيم حلبى حضرتلرى سـير حلبى نام تأليفنده « بوسراى مولانك شـعب بنى هاشم نام محلده بروقت حجاجك برادرى محمد بن يوسف الثقفى‌يه انتما ايله شهرتياب برخانهٔ پر فيض اولديغى رسيدهٔ صحتدر صكره خلفاى اسلاميه بوجاى اقدسى حسن محافظه ايتمشلردر» دينليور . اسماعيل حق حضرتلرى ده محمديه شرحنده « جناب رسالتپناه اكرمك مولدى اولان سعادتخانه بعض روايته كوره صفاياننده هارون الرشيدك زوجهٔ محترمه‌سى جناب زبيده‌نك بنا ايتديكى مسـجدك يريدر حالا نماز قيلينير بوراسى حضرت خديجة الكبرا رضى الله عنهانك سعادتخانه‌سى ايدى كه حضرت فاطمه رضى الله عنها بوخانه‌ده عالم شهودى تشريف ايتمشلردى . رسول اكرمك مولدى اولان خانه مسـجد حرامدن صكره افضل بقاع الارضدر «وفيه كلام فوقه غير خفى على اهل المذاق من اهل الخير والمعاينه فافهم » ديمشدر .

حضرت خديجة الكبرى رضى الله عنهانك سـعادتخانه‌لرى محلى اليوم غايت معمور اولوب اصل سراى حضرت امهاتى او سعادتخانه‌نك يقيننده اولمق اوزره زيارتكاه انامدر . لله الحمد والمنه مكهٔ مكرمه‌ده بومقام مقدسى زيارت شرف عظيمنه مظهر اولمشدم .

اليوم غايت معمور ومزين واوستى قبه ايله مستور اولوب الحالة هذه مسجد شريفدر وبرعالى مناره‌سى‌ده واردر .

حين زيارتده دوشوندمكه بومقام ؛ نه عالى برجاى مقدسـدر . زيرا جناب عبدالله وجنـاب آمنه‌نك زفافى بوراده شرف وقوع بولمشدى . جوهر جسم احمدى ؛ مشيمهٔ سعادت وسيمهٔ مادره بوراده رغبيه نماى عزوشرف اولمشدى . طقوز آى صكره ايسـه حضرت آمنه‌دن ؛ او نور قلوب اهل ايمان بوراده شرف ظهوريله عالم دنيايى تنوير ايتمشيدى .

سعيدكارزونى‌نك (المولدالكبير للنبى البشير) نام اثر معتبرلرندن نقلاً جواهر بواهرده محرر اولديغى اوزره او شب مباركده حضرت آمنه‌نك نزد عصمتپناهيلرنده عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوف حضرتلرينك والده‌لرى شـفا خاتون حضرتلرى واردى . او بانوى حرمسراى عصمت بيورركه « سائرقادينلر كبى حمل صقنتيسى چكمدم وهيچ برآغرلق حس ايتمدم او كيجـه رؤياده برينى كوردم يا آمنه محقق بيلمليسن كه سن خيرالعالمينى حامله سك طوغـديغى وقت نام پاكنى (محمد) قويه‌سن ديدى . صكره مهيب برسس ايشتدم كمال خوف ايله او سسك كلديكى طرفه باقديغم آنده‌هان بربياض قوش كلوب قناديله بنى اوقشـادى لحكمة الله او آنده قورقوم زائل اولدى . اوكيجه مهر جهان افروز نبوت . نور اجلال ايله قدومنى اظهار بيوردقده بندن برنور لمعان ايتدى پرده كوكده چشممه بونوردن بشقه برشى كورنمدى حور جنانى ، ملائكهٔ كرامى ودها نيجه خارق العاده حالاتى كوردم . »

مشاراليها شفا خاتونك كوزينه وقت ولادت مقدسـهٔ محمديه‌ده مشرقدن مغربه قدر بتون دنيا نور ايله طولمش اوله‌رق كورونمش ، ودهـا برچوق عجائبات مشهودى اولمش ، او ثمرهٔ شجرهٔ نبوت افندمز نهانخانهٔ غيبدن مشاراليهانك اللرينك اوزرينه لطافتله شرف ورود ايلمشدر . بوقصهٔ جليله شـفاى شريفده وشرحلرنده تفصيلاً مسطوردر .

جهـانه محض رحمتدر ورودك يارسـول الله
محقق فيض حقدر فيض جودك يارسول الله
ظهورك نورخورشـيد سپهر افرينشـدر
خلاصه سر اقدمدر وجودك يارسـول الله

بوكيجه فجر صادق طلوع ايدركن كزيدهٔ بنى آدم دخى شرف بخش عالم دنيا اولمشـلردى . وجود انور محمدى‌يه آرامگاه اولان جاى مباركده‌كى طاش او وجود اقدسى اغوش احترامنده بولنديرمق ايچون پاموقدن يموشـاق اولمشدى . نتكم شمائل شريفهٔ پيغمبرى صرحسـنده (اذا مشى على الرمل لا يؤثر فيه واذا مشى على الصخر لان تحت قدميه) دينلمشـدركه رسول اكرم افـدمز حضرتلرى قوم اوزرنده يوروسه‌لر مبارك پاى سعادتنك ايزى بللى اولمز وطاش اوزرينه باصارلرسـه رسم قدم سـعادتلرى ظاهر اولوردى طاش يموشاردى . [١]

مسخر امريكه هپ جمله اشـيا سنكدر قول سنكدر حكم افندم

بوطاشك وجود پاك محمدى‌يه تماس ايتـى يوزندن بوى عطرناك احمدى طاشه تأثير ايتمش بيك اوچيوز سكسـان برسنه‌در اورايحهٔ طيبه طاشدن زائل اولمامشدر . طاشـده وجود نبوينك يرى الآن بللى‌در . بونى تقبيل ايتديكم زمان رايحهٔ طيبه‌دن حصه‌مند اولديغمدن كونلرجه مدهوش اولدم بوراى زيارتله شرفيـاب اولان هر زائرك بوحال مشهوديدر .

ينه شمائل سنيه صرحسنده كلير : (اذا وضع يده على رأس اليتيم تبقى رايحة كفه الشريف شهراً وحتى يعلم من شـدة الرايحة ان هذا الطفل هوالذى وضع رسـول الله صل الله عليه وسـلم كفه الشريف على رأسـه) يعنى نبى محترم افندمز حضرتلرى سـوقاقده بر يتيم

[١] خرقهٔ سعادت دائرهٔ فاخره‌سـنده وحضرت خالد رضى الله عنهك تربهٔ شريفه‌سنده بولنان وزيارت اولنه كلن ايكى قطعه رسم قدم پاك نبوى‌يى حاوى طاشلر بوسوزك شاهد حقيقيسيدر .

جوجق کوررلرسه باشنه مبارك الیله مسح بیوررلردی . رایحهٔ طیبهٔ محمدی چوجغك اوستنده برآی دوام ایدرك بین‌الصبیان بیلنیردی‌که رسول مجتبانك مبارك ید سعادتی اوچوجغه تماس ایتمشدر . ایشته بوطاشده دخی بوخاصهٔ محمدی ظهور ایلدیکی آثاریله ثابتدر . خاقانی مرحوم نه کوزل وصف ایدر :

هم دیدی‌وصف‌ایدن‌اول‌وردتری
مشکبو ایدی الی آیه‌لری
مرحبا ایلسه برکیمسه‌یه کر
دولت و عزتله پیغمبر
برایکی کون آره‌دن ایتسه مرور
بلکه هم بر نیجه ایام وشهور
طویبلوردی نتکم ورد چمن
اول کشی رایحهٔ طیبه‌دن
نافهٔ مشك جهان ایدی اوجان
بوی مشك اولماز افندی پنهان

بوجای مقدس الیوم پك معمور ومزیندر . ولادت سنیه‌نك شرفواقع اولدیغی یر بنانك اورته یرنده‌در . اوزرینه آبروجه آبانوزدن معمول هند کاری غایت مصنع برقفس قونلمشدرکه ارتفاعی درت متروبه یقیندر قفسك قبه‌سی اوزرنده‌که یشیل جانفسه صرمه ایله آیات کریمه یازلمشدر .

حضرت آمنه‌یه حین ولادتده رفع سرابردهٔ حجاب واقع اولدیغندن مشهودی اولان احوالدن بحثله بیوررلرکه :

انظار چشممده برطاقم حقایقك تجلی ایلدیکنی کوردم . لحکمة برحرارت عظیمه‌یه دوچار اولدم . ملکلر درحال شربت ویردیلر ایچدم ؛ لذتی دنیا شربتلرینك فوقنده ایدی . ذرات وجودمده بشقه برحیات ظهور ایتدی . صکره عبد مناف قیزلرینه بکزر قیزلر کوردم . کوزللکده نظیری یوق ایدی یانمه کلدیلر . انلره اتکا ایتدم مستغرق بهت وحیرت اولدم . ایکدن معمول بیاض بردیباج سمادن یره طوغری اوزادلدی . طوغه‌جق‌اولان نورمعظمی چشم خلایقدن اوچ کون محافظه ایدیکز دیه برسس قولاغمه کلدی . غایت کوزل قوشلر صف صف ملکلر کوردم . اظهار تعظیمات ایدییورلردی .

اوچ ملك اللرنده برر علم اوله‌رق ظاهر اولدی علملك برینی شرقه ، برینی غربه ، برینی کعبه‌نك اوستنه دیکدیلر . ایشته بوآن فیض نشانده ؛ اوآفتاب آسمان رسالت مختوناً ومسروراً شرف طلوع ایلدی . بشقه‌جه اوچ ملك کوردم بونلر وجود نازنین سیدالبشری مرصع برلکنده ییقادیلر ایکدن معمول قونداغه یاتیردیلر ایچلرندن بری‌او وجودمسعودی برساعت‌قدر ایادی تعظیمده بولندیردی بوساعت ظرفنده دها برچوق اسرار ظهور ایتدی بعده (یامحمدسکا بشارت‌اولسونکه مجموع اخلاق‌حسنهٔ اصفیا وخزائن علوم لدنیهٔ انبیا سکا احسان بیورلدی دیدیلر) هر اوچی بردن سراپردهٔ غیبده مستور اولدیلر .

شفاء شریف شرحنده « سلطان الانبیا اریکهٔ عزتسرای خاص الخاص خفادن ظاهراولدقلری وقت چشم حقایق بینی طرف سمایه آچوب قپامقده‌ایدیلر . ومبارك سرسعادتمندلرینی رفع بیوررلر ایدی . ایشته بوحال حضرت فخر عالمك عالم ملأ اعلایه تعلق واول امرده توجهنه اشارتدر » دیه بیان اولنمشدر .

ملائکهٔ علیین کمال‌سرورایله کلوب‌نوزاد محترمی زیارته باشلادیلر . بوحال بر موجب اشارت معنویه اوچ کون دوام ایده‌جکدی . بو اثناده حضرت عبدالمطلب مسجد حرامده جناب حقه توجه ومناجات اوزره ایکن پك چوق غرائبات احواله مطلع اولمش وحتی «مژده یاعبدالمطلب شمدی آمنه‌دن برچوجق طوغدی‌وجودی عالمه رحمتدر» دیه هاتفدن بر سس ایشتمش وقراره‌مجالی قالمیوب همان دولتخانهٔ حضرت آمنه‌یه کلمشدر . حجرهٔ پاکیزه‌سنه کیرمك واونوزاد محترمی کورمك آرزوسنی اظهار ایلینجه جناب آمنه اسباب مسروده‌دن طولایی اعتذارده بولندی . جناب‌عبدالمطلب یاآمنه‌ایچرویه کیرمکلکمه مساعده ایتمز ایسه‌ك ترك‌جان ایدرم زیرابنده برحال ظهور ایتدی‌که ایچرو کیروبده اومولود مفخمی کورمزسه‌م صبر ایده‌میه‌جکم مطلقا مساعده ایت دیه اصرار شدیده بولننجه حضرت آمنه مضطرقالدی . حضرت عبدالمطلب ایچرو کیردی . درحال جناب آمنه‌نك آلننه نظر ایتدی . نور صفا بخشانك زائل اولمش اولدیغنی کوردی . چونکه او نور صاحب‌حقیقیسنه انتقال ایتمش بولنیوردی . حضرت آمنه مشاهدات واقعه‌سنی آکلاتدی . حضرت عبدالمطلب دخی کندی مشاهداتنی خبر ویردی . صکره هانی او نجل نجیبی کوستر کوره‌یم . آنك وجه تابانه یوزمی کوزمی سوره‌یم دیه اثر استعجال کوستردی . جناب آمنه بوطفل مکرمی اوچ کون مدتله انساندن‌صاقله هیچ کیمسه‌یه کوسترمه دیدیلر . بناءً علیه معذورم جوابنی ویردی .

حضرت عبدالمطلب طیانه‌مدی چوق اصرار ایتدی . حضرت آمنه عاجز قالدی . واو محبوب رب‌العالمینك اولدیغی یری کوستردی . اکر قادر ایسه‌ك یاننه یاقلاش‌ده کور دیدی ؛ عبدالمطلب درحال او طرفه متوجه اولنجه قارشوسنده بر رجل مهیب شکلی ظاهر اولیویردی . [یاعبدالمطلب جناب فخر عالمی ملائکهٔ علیین زیارتدن فارغ اولمدقجه انسانلردن برفرد زیارته جسارت ایده‌جك اولسه ضرر کورر] دیدی . عبدالمطلب تتره‌یه‌که باشلادی مأیوساً دوندی . اوچ کون‌صبردن صکره اونور دیدهٔ عالمك نزد شریفنه قوشدی . ووجه منیرینه باقه‌رق حیران اولدی . پروانه‌سی آفتاب اولان اونورمعظمك وجه شریف‌ودیدهٔ انورندن‌اوپدی وآغوش احترامه آله‌رق‌طوغری کعبه‌یه کوتوردی . شکرانهٔ موهبهٔ رب‌العالمین اولمق اوزره بالبداهه شو منظومه‌یی انشاد ایلدی‌که پك مشهوردر :

الحمد لله الذی اعطانی ‌ ‌ ‌ هذا الغلام الطیب الاردان
قد ساد فی المهد علی الغلمان ‌ ‌ ‌ اعیذه بالبیت والارکان
حتی یکون بلغة الفتیان ‌ ‌ ‌ حتی اراه بالغ البیان
اعیذه من کل ذی شنان ‌ ‌ ‌ من حاسد مضطرب العنان

خلاصهٔ مألی :

خلقاً ونسباً واوصافاً من کل الوجوه ممتاز وهنوز مهد نازنینده ایکن بیله زمانک سائر اطفالنه نسبتله سرافراز اولان بوغنچهٔ نوشکفتهٔ نبوتی احسان بیوران حضرت اللهه حمد وثنالر ایدرم .

بیت مکرم و ارکان معظمه برکاتیله هر خصوصی حفظ الٓهیده اولمسی ایچون اول واهب الآماله التجا ایلرم .

بو نجل نجیب محترمی اطفال سائره‌نک فوقنده وکالاً مراتب علویه‌یه مظهریتنه دلالت ایدر آیات بینات کورییورم . بناءً علیه متلون الافکار اولان اهل حسودک حقد وحسدندن امین قالمسی تمنی وادیسنده جناب حقک لطفنه صیغینیرم .

حضرت عبدالمطلب بعده مخلوقات الٓهیه‌نک اک خیرلیسی اولان او نوزاد مفخمی کمال تعظیم ایله کتیروب والدهٔ مکرمه‌سنه تسلیم ایتدی . صوک درجه‌ده اعتنای مخصوص ایله باقمسنی شدیداً توصیه واخطار ایلدی . قربانلر کسدی بر موجب الهام ربانی اسم شریفنی (**محمد**) تسمیه ایتدی . صلی الله تعالی علیه وسلم .

مشاهده‌در رخ اشراده نورک یارسول‌الله
هوا نور موفور السرورک یا رسول‌الله
مظاهر مظهر لولاک وارسلنا کدر الحق
ظهورکدن ظهور ایتدی ظهورک یارسول‌الله

حسین وصاف

مصاحبه

— ینه شاعرلنیورسین .. نه دیدک ؟ ملت‌می ؟
سکا آکلانسه‌م اکر شیمدی دوشوندکلریمی ،
ابدیاً بوخیالاته ایدرسین‌ده وداع ،
قالقار آرتق آره‌مزدن بوتون اسباب نزاع .
خسته جانلاندی ، او ایش بیتدی ، دییورسین .. هیهات ،
اوله‌ماز بویله سفیل امت ایچون حق حیات !
طویولان نغمهٔ حریت اونک صوک نفسی ...
یاشاماز یوقسه امین اول که بوبارباز چته‌سی
مدنی آوروپانک دامن عرفاننده .
آسیانک بلکه او قوملق عربستاننده ،
لاشه حالنده‌کی بر دولته مدفن بولونور ...
— وارسه دنیاده سیاست اوده حقا که بودر !
غلادیستون متوفی بیله ایلر تحسین !
سن اونک یوقسه بکم نسخهٔ ثانیسیمیسین ؟
چونکه قلبنده بوتون نطق حکیمانه‌کزک .
روح بیزاری تپنمکده او قارت انکلیزک !
— کیم نه ایسترسه دیسین .. بن پهسیمیستم موئشر !
— اوپتیمیست اول دیمدک بزده یا .. لکن بن اکر
شیمدی قالقارده نچون ملتک آتیسندن
بوسبوتون قطع امیدایتملی دیرسه‌م .. بنی سن
هانکی معقول دلیلکله ایدرسین اقناع ؟
سزه ظنم دوشیور شیمدی « خیالاته وداع ! »
خبرک وارسه اکر مملکتک حالندن ،
نا امید اولمایه‌جقسین اونک اقبالندن:
نه یورکدر قاباران سینهٔ ملتده !
اونی بر کره ایشیت ، صوکره کلوب أولمش ، ده .
اوکدن اولادنی عسکر یاپیور ، کوندرییور ؛
آرقه‌دن تارلا ، اوکوز باقایه‌رق هپ ویرییور :
کمی آلسین بزه ملت ، دییه ... یاهو اوتانک ،
جود معصومنی کوردکجه بواوکسوز وطنک !
پهسیمیزمک یره باتسین ! اوکا حقک وارمی ؟
صانکه بیللرجه چالیشمش‌ده بوبیکس قومی
آدام ایتمک ایچون، آمالی بوتون محو اولمش ..
بونه جعلی هیجانلر ! بونه بیهوده خروش !
طوغرو یول ایشته بودر ، کل ! دییه سن بر یوروده
او زمان باق نه قوشانلر کوره‌جکسین سوروده !
ملتک یوق دییوب انسانلغه استعدادی ،
براقک سزده بوتون سعیی ، بوتون ارشادی ،
طاغیلوب هر کسک افکارینه بیکارجه سموم
طوغمه‌دن روح امل أولمه‌یه اولسون محکوم !
ایکی شیدر ویره‌جک ملکه حیات جاوید ؛
اوده هیچ کوشه‌مین عزم ایله هیچ بیتمز امید .
یأس اجلدن دها صالغین ، اوکا یاقلاشایه‌رق ،
یاشامق ایسته‌یه‌لم ، هم ابدیاً یاشامق .

محمد عاکف

انسانیت نه‌یی استلزام ایدرسه اسلامیت اونی

امر وتوصیه ایدر

اکر انسانیت حیات شخصیه واجتماعیه‌ده سعی وعملک وجوبنی اقتضا ایدیورسه اسلامیت « لیس للانسان الا ماسعی » دیه لسان معجز بشرک وارامایه‌جغنی بویوریورکه سعی وعمل ، ثروت ملل علمنک اک مهم قسمنی تشکیل ایدر .

اکر انسانیت اول بأول هردرلو ترقی وتعالینک مبنی علیهی اولان علم ومعرفتک تحصیلنی ایجاب ایدیورسه « وماخلقت الجن والانس الا لیعبدون » آیت جلیله‌سی طریق مستقیمدن عبارت اولان عبادتی

مقتضای فطرتمز اولمق اوزره افاده ایدیورکه عبادت ، بوتون علوم وفنونك منتهی اولدیغی معرفةالله‌ه استناد ایدر . هرسوزی وحی الٰهی اولان پیغمبر من صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك «طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة » حدیث عالیسی طلب علمك هر مسلم ومسلمه‌یه مقدس بر فریضه اولدیغنی ناطقدر . « فاسئلوا......» آیت کریمه‌سی ایجابنجه بیلمه‌دیکلرمزی بیلنلردن صوروب اوکرنمکله مکلف ایز . حتی « اطلب العلم ولو بالصین » امر نبویسی اقتضاسنجه جهانك اقطار بعیده‌سنه قادار سیر وسیاحت اجراسیله « الحکمة ضالة المؤمن اینما وجدها اخذها » حدیث شریفنده حکمت دیه توسیم وقدر عالیسی تجلیل بویورلمش اولان علم ومعرفتی کندی غائب اولمش مالمز کبی نره‌ده بولورسه‌ق آلوب حرزجان ایدرز . شان عالیسنده « ان هذاالقرآن یهدی للتی هی احسن » بویورلمش اولان قرآن حکیم « وفوق کل ذی علم علیم » نظم جلیلی ایله بزی مراتب علوم وفنونه برحد ونهایت اولمادیغنه ارشاد ایدیور . نبی کریم افندیمزده « من استوی یوماه فهو مغبون » حدیث شریفی ابتغاسنجه استعداد کمال ایله مفطور اولدیغی حالده ایکی کون بر سویه‌ده توقف ایله قطع مراتبدن کری قالان بر کیمسه‌یی مغبون عد ایدوب مهددن لحده قادار تحصیل معارف وکمالاته صرف مساعی ایله‌مه‌سنی امر وتوصیه بویوریور . بوجهتله اهل اسلام مقامات ارتقا واعتلادن هیچ بر مقامده توقفه راضی وقانع اولاماز .

مؤمنلر قارداشدر . عالم اسلامده هرکس مساوات کامله‌یه مالکدر . بو مساواتك بر مستثناسی وار . اوده اتقادر . بوحالده « ان اکرمکم عندالله اتقیکم » خطاب عزتنه مخاطب اولان اولوالالباب عندالله‌ده اعز واکرم اولمق اشتیاقیله نه شیئه عزیمت ونه شیدن اتقا ایده‌جکنی بیلمك ایچون ناصل اولورده اکتساب معارف وکمالاته ساعی اولماز ؟ چونکه انسانی حسناته ترغیب ، سیئاتدن تحذیر ایده‌جك بر قوت وارسه اوده (علم) در . انسان نه‌قادار عالم اولورسه اوقادار اللهدن قورقار . نته‌کیم علوم اولین وآخرینی ذات سامیء رسالتپناهیلرنده ختم اولمش اولان محرم حریم الٰهی افندیمز « انا اعلمکم بالله واشدکم خشیة » بویورمشدر .

جناب حق جنتده آیك اون دوردی کبی کوره‌جکنه معتقد اولان اهل ایمان « من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی » تهدیدینه معروض اولورده « سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم » دعوتنه اجابت ایچون علم محیط سبحانینك بر صورت بدیعه‌سی اولان آفاق وانفسده تجلی ایدن آثار وآیات قدرتی نظر حیرتله تماشایه قابل بر چشم عبرت ایله مجهز اولمق ایچون بوتون فنون متداوله‌یی احتوا ایدن هیئت وتشریح علملرینی اوکرنمزمی ؟ منبع فیض لایزالی امام محمدالغزالی حضرتلری (من لم یعرف الهیئة والتشریح فهو عنین فی معرفةالله) بویورمش ؛ هیئت وتشریح بیلمه‌ین کیمسه‌یی برنجی وظیفه‌مز وبلکه مقتضای فطرتمز اولان معرفةالله خصوصنده عنین منزله‌سنه قویمشدر . اویله یا ! هیئت بیلمه‌ین کیمسه بزی ظلمات بر وبحرده سمت سلامته ارشاد ایچون یدقدرتله سمایه برنظام بدیع اوزره سربیلمش وتقدیر عزیز وعلیم ایله مقدرات دوریه‌لرینی اجرا ایتمکده بولونمش میلیونلرجه مصابیح اجرامك او ، عقلك ماوراسنده اولان جسامتلرینی ناصل تقدیر ایده‌جك ؟ بونلرك ایچنده بر قوم دانه‌سی قادارده حکمی اولمایان سیارهٔ ارضك ایچنده کندی ماهیت شخصیه‌سنك بر نقطهٔ هندسیه کبی عادتا هیچ اولدیغنی نره‌دن آکلایوبده قدرت بالغهٔ سبحانیه‌یی ادراك ایلیه‌جك ؟ اوت ! نفسنی بیلمه‌ین اللهی‌ده بیلمز .

شانلرنده راسخون فی العلم بویوریلان علمای اعلام حضراتی اسلامیت ، انبیاء بنی اسرائیل مرتبهٔ علیاسنه چیقارمش ؛ نفسلرنده تربیه وتحصیله لزوم حس ایتمه‌ین خنفسای جهلایی‌ده « اولئك کالانعام بل هم اضل » مؤداسنجه بهائمدن دها دون بر درکه‌یه ایندیرمشدر .

طینتنده هر کیمك اولماز ضمیر معرفت
اولسه‌ده صورتده آدم فرقی یوق نسناسدن

مادامکه دین ودنیامزدن عبارت اولان قرآن عظیم البرهان رطب ویابس هر شیئی محتویدر ، احکام ووصایاسنه کسب اطلاع ایچون اهل ایقانه هر شیئك علمنی اوکرنمك ضروری اولمازمی ؟ حتی پیغمبر حکمتپرورمز افندیمز « هل ینفع القرآن الا بالعلم » بویورمش ، علم اولمانجه قرآندن استفاده اولونامایه‌جغنی خبر ویرمشدر .

[جمله عالم صورت وجانست علم] مدلول شریفنجه مادامکه فرشدن عرشه وارنجیه قدر علوم وفنونك کیرمه‌دیکی یر یوقدر ؛ امور دنیانك قوامنده کندیسندن استغنا حاصل ایدمه‌یه‌جکمز نه‌قدر علوم ومعارف وارسه جمله‌سنك تحصیلی فرض اولور . ازجمله طبابت کبی که بقای حیات ایچون الزمدر ؛ شاید بربلده اهالیسی طبیبدن خالی اولورسه اوبلده سکانی نفسلرینی هلاکه عرض ایتمش ، « ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة » تنبیه سبحانیسنه مخالفت ایله‌مش اولاجقلری جهتله آثم اولورلر . ایشته حضرت الله بزم ایچون بویله (علم) ك دخی رهبری بولونمش اولان اسلامی اختیار بویورمشدر : الحمد لله علی دین الاسلام .

فقط حضرت مولینا من کل الوجوه اولینا افندیمزك :

زقومی کریکی بیدانشی کرد
نه‌کدرا منزلت ماند نه‌مه‌را

بویوردقلری وجه ایله ایچمزدن برینك التزام بیدانش وجهالتی اك کوچوکمزدن اك بویوکمزه وارنجه‌یه قدر بوتون حیثیت ومنزلت ملیه‌مزك انتفاسنی موجب اولور . نور اسلامی اطفا ایتمك غیرت جاهلیه‌سیله منکرینك حاشا (دین اسلام مانع ترقیدر) دیمه‌لرینه قدر واردیریر . بونلرك لهوالحدیث اولمقدن ایلری کچمه‌ین یاوه‌لرینه قارشی « وننزل من القرآن ماهو شفاء ورحمة للمؤمنین ولا یزیدالظالمین الا خسارا » دیر کچه‌رز . لکن دینی آکلامق تنزلنده بولونمایان

غافللرمزك حاللرینه‌ده آغلاریز. بونلر نه اولور بر کره اسلامیتك مبنی اولدیغی اساسلری نظر اعتباره آلسه‌لر! عجبا اسلامیتده عقل وحکمته مغایر برعقیده بولابیلیرلرمی؟ مسلمانلر اعتقادده بیله عدالته رعایت ایدرلر. زیرا نه تعدد آلهه‌یه قائل اولوبده افراط جهتنه کیدر، نه‌ده شئون وحوادثی عقل وشعوردن خالی اولان طبیعته اسناد ایله واجب الوجود حضرتلرینی انکار کبی بر کریوهٔ ضلالته صاپارلر؛ آنجق جهت اقتصاده پیرو اولارق «قل هو الله احد» سورهٔ اخلاصنه بوتون موجودیتلریله ایمان ایدرلرکه ایشته اصل عدالتده بوندن عبارت دکلمیدر؟

صلات که شان اقدس الوهیته اڭ لایق بر عبادت، خالق ایله مخلوق آراسنده مدار وصلتدر؛ مسلمانلر بوسایه‌ده دائما نظرگاه الهیده بولوندقلرینی اونوتمازلر. «وهو معکم اینما کنتم» سر معنویته مطلع اولارق جناب حقی کورور کبی عبادت ایدرلرکه اصل احسانده خواجهٔ کائنات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینك بیلدیردکاری وجه ایله بودر.

شرف مرد بجودست وکرامت بسجود
هرکه این هردو ندارد عدمش به‌زوجود

«الست بربکم؟» خطاب لاهوتیسنه «بلی!» دیه جواب ویروب حقه بویون اکن بر مؤمن کامل «وان اعبدونی هذا صراط مستقیم» ارادهٔ صمدانیه‌سنه مخالفت ایدرده کندیسیله معبودی آراسنه حائل اولاجق وکندیسنی ذکر اکبر اولان صلاتدن صد ومنع ایده‌جك محرمات ومنهیاتی ایشله‌یه‌بیلیرمی؟ حسنات وسیئاتی یازمق ایچون حفظهٔ کرامی کندینه مؤکل بیلن برمسلم خیره مسارعت، شردن مجانبت ایتمزمی؟ سمع وبصر وفؤاد هربری ایشله‌دیکندن مسؤل اولاجغنی، بر کون کلوبده دفتر اعمالی اله ویریلوب کندیسنه «اقرأ کتابك» دینیله‌جکنی ملاحظه ایدن، محکمهٔ کبراده آغیزلرینه مهر سکوت وضعیله ایراد کلامدن منع ایدیلوب کرك خیر، کرك شر کسب ایتدیکلری عمللرینی ال وآیاقلرینك فونوغراف کبی لسانه کله‌رك طاقیر طاقیر سویله‌یه‌جکلرینه اعتقاد ایدن کیمسه کناه ارتکابنه جسارت ایده‌بیلیرمی؟ قرآن کریمده لعنتله یادایدیلان ظالملره معذرتلرینك منفعت ویرمه‌یه‌جکی کونك ورودینه انتظار ایدن شخص حدوداللهی تجاوز ایده‌بیلیرمی؟ بنات دین ویا قطاع طریق کروه مکروهندن اولان مقتوللك نمازینی قیلمایان بر دین ایله متدین اولان آدم طغیان واجرای شقاوتله الله ورسولیله محارب اوله‌رق نفسنی آتشه آتارمی؟ «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده» حدیث حکمت تحدیثی ایجابنجه اسلامی خلقك کندی الندن ودیلندن قورتولمسیله مشروط اولدیغنی بیان بررجل اعظمسندن بولوندیغی خاندان بشره اخانت ایده‌بیلیرمی؟

اکر انسانیتك اڭ بویوك مدار کمالی محاسن اخلاق ایسه ذات مستجمع الکمالات رسالتپناهیلرینی «انما انا بشر مثلکم یوحی الی» دیه جهانه تقدیم ایله سکا مکارم اخلاقی اتمام ایچون مبعوث اولمش وجناب حقك نیابت وخلافتنی حقیله اجرا ایله‌مش بر پیغمبر ذیشانك «قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله ...» بلاغ بشارتیله مبشر اولان بر مؤمن موحد مرشد اعظمنك اثر عالیسنه اقتفادن غیری بر راه صفا بوله‌بیلیرمی؟

بر کیمسه قرآن عظیمك احکام جلیله‌سنه تبعیت، نبی کریمك نصایح ووصایای حکیمانه‌سنه توفیق حرکتله امر الهی‌یه تعظیم، جناب حقه هرخصوصده تفویض امور، حق وخلقدن اولان اماناته مراعات، وعد وعهدینه وفا، آشنالره شفقت ومرحمت، بیکانه‌لره ارادهٔ خیر ودفع ضررله مروت، اولیا واعدا هرکس حقنده اجرای عدالت والتزام حقانیت، کندینه فنالق ایدنلری عفو، نفسنی لوم، هرکسه حسن ظن ایله باشقه‌لرینی نفسنه تقدیم، ناس بینی تألیف واصلاحه غیرت، قولاً وفعلاً عباد اللهك، عیال اللهك، کافه‌سنه حسن معامله ایله نصرت ومعاونت ایدر؛ «لا اکراه فی الدین» ایجابنجه کیمسه‌نك دیننه، حریت وجدانیه‌سنه تجاوز ایتمز، خالقنه معصیت عندنده ـ حکمدار اولسه‌ده ـ مخلوقه اطاعت ایله‌مز. سه دین جهتیله او کیمسه‌دن احسن کیم اوله‌بیلور؟

«ولقد کرمنا بنی آدم» تکریم الهیسیله ماهیتی ملکلردن‌ده‌خی علوی بیان ومرتبهٔ مدنیه‌سی بومرتبه‌لرده یوکسك اولان بر انسان کاملك وجودی جمعیت بشریه ایچون بر خیر محض اولمازمی؟

اکر انسانیت تحصیل ثروت ایله تأمین رفاهیت وسعادتی ترویج ایدیورسه حج وزکات وبذل صدقات کبی عبادات مالیه ثروت عمومیه‌مزك ازدیادینه سبب دکلده نه‌در؟ اهل اسلامی ثروتك مابه الحصولی اولان تجارته تشویق وترغیب ایچون «الکاسب حبیب الله» دن بویوك بر ارشاد اولورمی؟ انسانی دارینده سوادالوجه اولان فقر واحتیاجدن تحذیر ایچون «کادالفقر ان یکون کفراً» حدیث شریفندن داها مؤثر بر سوز سویله‌نه‌بیلیرمی؟ هله «عبدك اکل ایده‌جکی شیلرك اڭ حلالی بو صنعتکارك کسب یدیدر» مآلنی تضمن ایدن حدیث شریف، دعالرینك مقبولیتی حلال لقمه اکلنه مشروط اولان اهل اسلامی فقر واحتیاجدن امانی مستلزم اولان صنایع علمیه‌یه سلوك ایتدیروبده کد یمین وعرق جبینلریله کسب ایده‌رك بکلر کبی کمال رفاهیت وسعادتله یاشامالرینی استلزام ایتمزمی؟ شیمهٔ حیانی ایماندن جزء قیلان بر پیغمبر، بر کونلك نفقه‌سی اولان کیمسه‌یه تسأل حرامدر دیرده او پیغمبرك امتی یوزینك حیوسنی دوکه‌رك ذل سؤالی ارتکاب ایده‌بیلیرمی؟ جناب حق کندی کرم نامتناهیسنه بیله مغرور اولمقدن منع ایله‌دیکی حالده ناصل اولورده بر مسلمان «وابتغوا الیه الوسیلة» فرمان جلیلنی تجیلاً تحصیل رزق ومعیشت وسائلنه تشبث ایتمز؟ «(ومن یتوکل علی الله فهو حسبه» وعد کریمیله هرکسك رزقنه متکفل اولان خیر الرازقین ذو القوة المتین حضرتلرینه متوکل بر مؤمن الی آچوبده اللهدن غیریسنه عرض احتیاج ایتمك تنزلنده بولونورمی؟ ارض وسمایی کندینه مسخر بیلن بر نسخهٔ کبرای خلقت هیچ طبیعتك اسیری اولورمی؟ «نحن قسمنا بینهم معیشتهم» آیت کریمه‌سینك ناطق اولدیغی وجه ایله کالك قضانك بعضیلرمزی زنکین وبعضیلرمزی فقیر ایتمك

اوزره حکمت معیشت موافق بخش وتقسیم ایله‌دیکی نعم و آلاء الهیه‌یه متشکراً راضی وقانع اولوبده حکم منیف قرآنه امتثالاً اکل وشربده قناعتی، تجارت وصنعتده صدق واستقامتی ، مکیال ومیزانده حق وعدالتی، امورك کلیسنده اقتصاده رعایتی التزام ایدن فقیر اولورمی ؟

اکر انسانیت وطنه محبت اقتضا ایدیور ایسه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندیمز « حب الوطن من الایمان » بویورمش، وطن محبتنی‌ده ایماندن جزء قیلمشدر . دیمك که ایمان حب وطن ایله کمال بولیور . اویله یا! حب وطن سائقه‌سیله دکلیدر که هرحال وحرکتی کتاب وسنته مخالف، داها دوغروسی الله ورسولیله محارب اولان بر سلطان جائرك یرینه برنهج شرع شریف احکام شرعیه‌یه انقیادی جمله‌یه فائق ، مکارم اخلاقی اتمام ایچون مبعوث اولان پیغمبرمزك نیابت وخلافتنه لایق بر سلطان نصیر قائم اولدی . علم وحالیله بوتون عثمانیلرك حسیات صادقهٔ تعظیمکارانه‌لرینی جلب بویوردی « السلطان ظل الله فی الارض یأوی الیه کل مظلوم » حدیث عالیسی وصف شان معالیسی اولسون .

حب وطن سائقه‌سیله دکلیدرکه سیاستلری « انا ربکم الاعلی » دیه‌جك مرتبه‌لره قادار واران مستبد بر حکمدارك افکار سخیفه‌سنه مماشات ایله ایبلره فنالق وفنالره ایلك ایدن، شمدی « نسوا الله فنسیهم » طردیله سجین نسیانده وقف خسران اولان ارکان استبدادك یرینه سیاستلری بزی دارالسلام سعادته دعوت ایدن الاهمزك امر وفرمانی وجه ایله عدل واحسان قواعدینه مراعات ایله حقی اظهار ومظلومی استظهار ایدن بر هیئت وکلا تشکیل قیلیندی. بهره‌ور معرفت وفضیلت اولانلر درجهٔ استیهاللرینه کوره ترفیه وتلطیف ایدیلدی «هل یستوی الذین یعلمون والذی لایعلمون »حکمی میدان آلدی. بو حالده وجود شریفی عالملره رحمت اولمق اوزره یارادیلمش اولان او سرنامهٔ کتاب تکوین، حبیب ادیب رب العالمین « انا ولدت فی ارض الملك العادل » دیه نوشیروان کبی عدل ایله معروف بر حکمدارك عهد سلطنتنده عالم ناسوتی تشریف بویوردقلرندن دولایی افتخار بویورور ایسه بز نصل اولورده خمیرهٔ فطرتی تعظیم لامرالله وشفقت علی خلق الله ایله تخمیر اولونمش اولان سوکیلی پادشاهمزك عهد همایونلرینه ادراك ایتدیکمزدن دولایی افتخار ایتمه یز؟

نه موطلو او پادشاهه که « عدل ساعة خیر من عبادة ستین سنة » حدیث عالیسنی پیشکاه تجیله آلوب اجرای عدالت ایدر.

نه موطلو او پادشاهك وکلا وزراسنه که پادشاهلری‌نك فرمان عدالتنی حقیله یرینه کتیروب «المقسطون عندالله علی منابر من نور ...» حدیث شریفك ماصدقنه مظهر اولور .

حب وطن سائقه‌سیله دکلیدرکه، اخوت ومحادنتلری یکدیکرلری ایچون پك قیمتدار اولان عنصر مختلفه بالامتزاج عروهٔ وثقای اتحاده صاریلدی . وحدت ملیته تأسس ، عسکرلك تجمل ایتدی . اویله که ملت آرتق عسکرینك ، اعدانك دخی مظهر شهادتی اولان فضائلی سایه‌سنده هروقت نشئهٔ غالبیتله شاد وخندان اولابیلیر .

اوت! «فلاتخشوا الناس واخشونی» فرمان جلادتیله عروق شجاعتی تحریك اولنمش برعسکر اللهدن باشقه کیمدن قورقار؟ مخافة الله ایله مالی وپرمعالی اولان برقلبه دشمن قورقوسی کیرمه‌یه محل بولابیلیرمی ؟

« ان ینصرکم الله فلاغالب لکم » مژدهٔ غالبیتنی ذاتاً آلمش اولان براردو نصرت الهیه‌سیله «یولوکم الادبار » حکم منیفی‌نك تجلیسنه انتظاراً صف حربده بنیان مرصوص کبی صبر وثبات ایدرده قارشیسنه چیقان دشمن بوزچویروبده عاقبت «این المفر! » ندای مأیوسانه‌سیله عار فراری ارتکاب ایتمزمی ؟

جنود مجندهٔ ملائکه ایله تقویه ایدیلمش براردو دشمنك هردرلو لوازم حربیه‌سنك مکملیتنه رغماً اعلای کلمة اللهدن چکینیرمی ؟

الله یولنده وملتك سلامت وسعادتی اوغرنده فدای جانك مکافاتی مشاهدهٔ لقای یزدان اولدیغنه معتقد اولان برعسکر وصول ملاء اعلا ایچون رتبهٔ شهادتی احرازه جان آتمازمی، مشتاقنه قاووشمازمی ؟

یانصرت ویاشهادت کبی ایکی حسنه‌نك برینه انتظار ایدن برجنداللی، شانی توقیر ایچون کندیسنی میت دیمکدن منع ایدن بردین اوغرینه ترك کاروبار حیات ایدوبده حیات جاودانی‌یه مظهر اولمق اشتیاقنده بولونمازمی ؟

ایستر غالب ، ایستر مغلوب اولسون اجر عظیمه نائل اولاجغنی بیلن براردو کندی قلتنه ودشمنك کثرتنه باقوبده فریضهٔ جهاددن اعراض ایدرمی ؟

اکر بر اردونك مظفریتی اك زیاده تأمین ایده‌جك معنویات ایسه تعلیم وتعلمی انجق کندیلرینی دشمنك مرمیسنه هدف ایتمکدن عبارت اولان عثمانلی اردوسنك فوقنده بر اردو اولاماز . عثمانلی اردوسنك فضائل عسکریه‌سنی تتویج ایدن برشرط واردرکه اوده :

«وان جنحوا للسلم فاجنح لها» آیت کریمه‌سنده تصریح بویورمشدر. دشمنلرمز صلح وسلمه میل ایدرلرسه بزده ایده‌رز شوکال کرمی ایله وقوع بولان حرب حاضرلقلرمز برفکر تجاوزکارانه ایله اولمایوب محضا ادامهٔ صلح وصلاح ایچوندر .

کندیسی اوزرینه علویت تصور اولونامایه‌جق درجه‌ده علوی بروضع ربانی اولان دین اسلامی احاطه ایده‌مه‌ین عقل ، عقلمی‌در؟ والسلام علی من اتبع الهدی .

مکتب بحریه معلملرندن بیکباشی

صالح احسان

اجتهاد مقاله‌لرینه دائر بیان الحق رسالهٔ محترمه‌سنه کوندریلان تنقیده جواب : [*]

نه‌دینیلیرسه دینلسون شمدی وشمدی‌یه قدر علمامز حقنده

[*] فاضل ستوده‌شیم قزانلی حلیم ثابت افندی برادرمز ؛ اجتهاده دائر اولان مقاله‌لرنده‌کی مقاصد خیر خواهانه‌یه حقیله نفوذ ایدیله‌مامش اولمسندن طولایی حقلرنده روا کوریلان تعریضاتك هر فقره‌سنه بومقاله‌لرنده یکان یکان جواب ویرییورلر . محترم بیان الحق رفیقمزجه دخی اشارت اولندیغی وجهله شو صرالرده بوزمینده مناقشه منافع معززهٔ اسلامیه‌مزه موافق کوریله‌مدیکندن مقاله‌نك یالکز مقصد محرری تبیینه مدار اولان قسمنك درجیله بالاکتفاء اقسام سائره‌نك نشرندن صرف نظر اولنمشدر. محرر فاضله عرض اعتذار ایدرز .

صراط مستقیم

اولان فکرم اومرکزده‌در. اجتهاده دائر یازدیغم مقاله‌لرده بردلیله استناد ایتمکسزین صدای وجدانیمك خلافنده برکله اولسون صرف ایتمامکه چالیشدم.

بروقتلر اسلامیت اوج بالای ترقی‌یه صعود ایتمش ایکن، صوکره بتون معقولیتنه وبتون شرائط حیاتیه‌یی جامعیتنه رغماً مادی ومعنوی بر انحطاطه معروض قالمسنده مغلوبیت سیاسیه‌دن باشقه، علمانك سویهٔ علمیلرینك تدنیسیله، غایهٔ امللرینك اونودیلمش اولماسنك‌ده بیوك بر تأثیری اولمشدر دیه دوشنیورم. اجتهاده دائر یازیلان مقاله‌لرده بر تفصیل عرض ایتدیکی وجهله بن بو نتیجه‌لری احوال ماضیه واحوال حالیه‌مزدن استدلال ایدیورم.

بو استدلال قاپوسی هرکس ایچون آچیقدر. هرکس بو بابده فکرینك عقلنك ایردیکی قدر دوشونه بیلیر. تاریخی کیزلمك هیچ برکسه‌نك النده دکلدر. آنی بز نه‌قدر کیزلمکه چالیشسه‌ق ایسه‌کده، او، بوکون، یارین هرحالده میدانه چیقاجقدر.

بالعموم فنالقلرك میدانه چیقماسنده بربأس اولمامقدن باشقه پك چوق فوائد دخی مأمولدر. بر مرض بیلنوب تشخیص ایدیلمدکجه تداوی اولنه‌ماز. بر فنالغی، برمرضی کیزلمکه چالیشمق اوکا رضا دیمکدر. هرکس کندی حسابنه بونی یاپه بیلیر. فقط عمومه تعلق ایدن بویله مسئله‌ده برکیشینك، حتی برجمعیتك بیله اونی، اوخسته‌لغی کیزله‌مکه ذره قدر حقی یوقدر.

بز کندی خسته‌لقلریمزی، کندی قصورلرمزی دشمنلرمز یوزمزه اورمه‌دن بالذات کندمز کشف وتشخیص ایده‌رك چاره‌سنه باقالییز. فنالق، مرض اویله کیزلمکله، انکار ایدیلمکله، مثلا .... «واقعه مطابق دکلدر ...» دیمکله بتمش، تداوی ایدیلمش اولماز. کونش کبی میدانده طوران برحقیقت مجرد «واقعه مطابق دکلدر» سوزیله ستر ایدیله‌مز.

اوندن، اوخسته‌لقلردن قورتیله‌بیلمك ایچون مطلقا اوخسته‌لقلری، صوك درجه دقتله تشخیص لازمدر، ایشته بوندن صوکره تداوی ایچون صرف مساعی ایدیلور. بن بوحقیقته کندی حصه‌مه اوله‌رق ایمان ایدیورم.

ایشته بوندن طولایی عاجزانه فقط بر دوست صفتیله، خیر یالکز دوست صفتیله دکل، بلکه پك صمیمی، پك خیرخواه برقرداش صفتیله اوته‌دن برو ارتکاب ایدیلن یاکلشلقلری فکرمك ایردیکی قدر تتبع ایده‌رك میدانه وضع ایتمك ایستیورم. بونی کندمچون برمقدس وظیفه بیلیرم. آنکچون بتون عالم بونی انکار ایتمکه قالقیشسه نجه ذره‌قدر موجب فتور اولماز. بلکه بالعکس مقصده طوغری ایلرله‌مك ایچون قوتم، نشاطم آرتار. ذاتاً حقیقتلرك آجی کلدیکنی بیلیرم. آنکچون حقیقتی خاصةً منفعت عامه، منفعت اسلامیه‌یی محافظه ومدافعه‌یه وسع یتدیکی مرتبه چالیشیر ایکن برقاچ کیمسه‌نك بویولده‌کی مساعیدن جانلری صیقلمش اولمسنه ذره قدر اهمیت ویرمام، بتون عالمك رضاسی ایچون حقیقتك ذره قدر فداسنی آرزو ایتمم. دنیاده یکانه املم، بتون دوشونجه‌م شو ملت نجیبهٔ اسلامیه‌نك مادةً ومعناً ترقی وتعالیسیدر. ایشته بو، بنم ایچون غایهٔ املدر، ایشته بو، بنم ایچون مقصد اقصادر. نه یازار ایسه‌م هپ بونکچون یازارم، نه سویلر ایسه‌م هپ بونکچون سویلرم. وبونکچون چالیشیرم.

قزانلی حلیم ثابت

عالم اسلام

انکلتره‌ده تشبثات اسلامیه

١٥ شباط رومی تاریخلی مکتوبکز ایله برلکده اسلامیت حقنده‌کی انکلیزجه محرر اثر معلوم قدیمك طبعی ایچون طوپلانیلان اعانه حواله نامه‌سی کلدی. اوتوز بش انکلیز لیرالق حواله نامه پوسته‌دن آلندی. بو اثرك مصارف طبعیه‌سنك اقلی آلتمش اعظمی یتمش استرلین لیراسی تخمین ایدلمشیدی. اولجه بوراده کندی آره‌مزده طوپلانیلان وبعض انکلیز دوستلرمزدن آلنان اعانه اقچه‌سی ایله صباح جریدهٔ معتبره‌سنك جمع ایتمش اولدیغی بیك کسور غروش الده‌کی وارداتك مقدارینی قرق بش لیرایه ابلاغ ایتمش ایدی.

اوده‌کی یازارلق چوق کره چارشی‌یه اویمامق معلوم برحال اولدیغندن مصارف مخمنه‌نك حد اعظمی یتمش لیرا حساب ایتدیکمزده یکرمی بش لیرایه دها احتیاج کورینیوردی. صراط مستقیم اداره‌سی طرفندن ارسال اولنان اقچه‌دن یوکرمی بش لیرا تفریق اولنه‌رق واردات طبعیه اکمال ایدلدی؛ نته‌کیم ملفوفدن منفهم اولور. بر لیراسی دخی پوسته پولی، تعهد، ماکنه ایله تعمیم قلنلو مخابرات یازدیرمق، آقچه فرقی، بانقه اجرتی کبی مصارف ایله تقابل ایتدکدن صوکره باقی طوقوز لیرا قالمشدرکه بانقه‌ده امانةً محفوظدر. بوندن ایکی آی قدر اول (صباح) ده نشر اولنان برمکتوبمده‌کی طلب عاجزانه‌م اوزرینه (صراط مستقیم) اداره‌سنك جمع اعانه ماده‌سنی بر شوق خیرخواهانه ایله درعهده ایتمش اولمسندن طولایی نه‌قدر متشکر اولسه‌م آزدر. استانبولدن وطشره‌دن بونجه وطنداشلرمك مذکور امر خیر خصوصنده عرض معاونته همت ایتملری ایسه جداً وحقیقتاً موجب سرور ومباهات اولمشدر. مقدما صباحده «لوندره‌ده بر مسجد انشاسی» تصورینه دائر یازدیغم مقاله‌ده دخی ذکر اولندیغی وجهله یاپش غروش ویا یوز غروش ویرن اصحاب خیرك نیتی غل ذاتیدن، هوس خودکامانه‌دن کلیاً عاریدر، فی سبیل الله‌در؛ غیرتلرنده کوریلن نشانهٔ جوانمردانه ایسه استقبالده خلقمزك بیوك ایشلر ده بیوك همتلر کوستره‌جکلری حقنده‌کی امیدی تقویه ایلر.

شیمدی باقی قالان طوقوز لیرا واعانه دفتری قپاندقدن صوکره ارسالی وعد بیوریلان چند لیرا ایله نه‌یاپیله‌جغی ماده‌سنی تذکر ایده‌لم: یدعاجزانه‌مده‌کی طوقوز لیرا ایله ارسالی موعود اولان چند لیرانی تنسیب اولنه‌بیله‌جك امر خیره اعطایه حاضرم. شوقدرکه دور

استبدادده نجه‌سنه‌لر آرزو ایتدیکم حالده موفق اوله‌مدیغم والیوم امید موفقیت ایله چالیشه‌جق فرصتك حلول ایلدیکنه قائل بولندیغم بویوك بر امر خیره بو جزئی مبلغك بر مبدأ خیر تشکیل ایلسنی کمال صمیمیتله امید ایلکده‌یم . بو امر خیردن مقصد عاجزانه‌مك نه اولدیغنی شیمدی عرض ایلیه‌یم :

لوندره‌ده برمسجد تدارکی ایچون بین‌المسلمین جمعنه چالیشه‌جغمز اعانه‌یه بو طقوز لیرانك اوغورلی بر برواسطهٔ مبادرت تشکیل ایلسنی آرزو ایدییورم . معلومدرکه شرقده یوز میلیون قدر تبعه‌یه حاکم اولان انکلتره‌نك پایتختنده هنوز بر مسجد موجود دکلدر . مذاهب سائره اهلندن هربرینك برر معبدی بولندیغی حالده صلابت دینیه‌ایله مباهی اولان مسلمین عالمك بر عبادتکاهی یوقدر . بویله بر مهم پایتختده ، اقوام عالمك اك مهم واك بویوك برملاقاتکاه مدنیسی اولان لوندره شهرنده ، اقامت ایدن مسلمانلر عددجه غایت آز ایسه‌ده بر محل مقدسك موجودیتنده‌کی اهمیت پك بویوکدر لوندره‌ده اقامت ایدن ویا لوندره‌یه کلوب کیدن اولاد اسلامك ایام مخصوصهٔ مبارکه‌ده برلوقنطه اوطه‌سنده بالاجتماع اجرای آیین ایلمکه مجبورقالملری اوچ یوزمیلیون افراد بنی بشری لوای توحیدنده بولندیران اسلامیتك شانه لایق بر حال دکلدر . دکل انکلتره ، آلمانیا وآمریقا کبی بویوك مملکتلر خلقنك حتی هولاندالیلر ، ایسوبچره‌لیلر کبی کوچوك مملکتلر اهالیسنك بیله شرقك هرجهتنده معابد ومؤسسات وجوده کتورمکده اولدقلری شو عصر فعالیتده عالم اسلامیت ایله‌بونجه مناسبات عظیمه‌سی بولنان انکلتره‌نك پایتختنده بر مسجد مسلمین تدارکنده التزام اهمیت اولنمامسی رصایت وآمریت اجانب بولنمیان خصوصاتده مسلمانلرك کندیلکلرندن هیچ بر جدی ایشك حقندن کله‌میه‌جکلری یولنده‌کی ادعای بد خواهانه‌یی تقویه ایلر . هنددن ، مصردن واهل اسلام ایله مسکون اولان سائر قطعات شرقیه‌دن یاتحصیل ایچون ؛ یااوفاق تفك تجارت مقصدیله ، ویاخود ایشجیلك وکمیلرده آتشجیلك کبی خدمات کسبیه ایله هرسنه انکلتره‌یه بر خیلی مسلمان کلور . فیض معارفدن نصیب آلان برنجیلرك هان نصفی هیچده تحصیل کورمه‌مش اولان ایکنجی وعلی‌الخصوص اوچنجی قسمك هان کافه‌سی بودیارلرده بر سفلت روحانیه‌یه دوشمکدن صیانت نفسه قادر اوله‌میورلر . اك سفلی ومردار یرلرك میخانه‌لرنده فلانلرنده وقت کچورن طائفه‌لر وآتشجیلر آره‌سنده وعظ ایتمك یاردمده بولنمق ایچون خرستیان میسیونه‌ر اداره‌لرینك آدملری واردرکه اوجهلای سیاحین آره‌سنده بولنان مسلمان شرقلیلره عطف دقت ایدرلر ؛ بو وجهله تنصر ایدنلرده برقاچ دفعه کورلمشدر . بر مسجدك وجودی بر هیئت متولیه‌نك موجودیتنی ایجاب ایده‌جکندن متولیلر او مقوله محتاج معاونت معنویه اولان اولاد مسلمینه دخی دلالت ایدرلر ؛ ینه او واسطه ایله‌مناکحات مختلطه‌ده شروط عقدیهٔ اسلامیه‌نك اهمال ایدلمه‌مسنه دقت اولنور ، وفات وقوعنده آیین اسلام اوزره دعای دفن اجرا ایدیلور ، وقتیله انجمن اسلامك لوندره جوارنده اشترا ایدوبده

الیوم کیمسه‌نك بیلمدیکی اوفاق برقبرستان محلی حرمتله محافظه‌اولنور ویابکیدن برقبرستان استحضار ایدیلور ، وفات ایدن اولاد مسلمینك آز چوق ترکه‌سی دخی چیقدیغی تقدیرده کندی دیارلرنده‌کی وارثلرینه ارسال خصوصنده عائداوله‌جق شهبندر ، قونسلوس وسائر بر مأمورك معامله‌سنه یاردم ایدر ، ضیاع حقوقه میدان ویرمه‌مکه چالیشور .

لوندره‌ده بر مسجدك وجودی توحید حسیات اسلامیه‌یه برمرکز فعالیت دخی بخش ایدر ؛ مذاهب سائره اهلنك معابدی آز چوق ملیت اساسلری اوزرینه مبنی اولدیغی حالده مسجد اسلام دها نجیب ودها عالی برمقصدله یعنی مقصد انسانیتله ارائهٔ موجودیت ایلر : یعنی جنس ابیض ، جنس اصفر ، جنس اسود ، نظریه‌لری ویا آسیالی ، آوروپالی ، آفریقالی فرقلری اوراده بر تأثیر سوء تفهمی موجب اوله‌مدیغی ولوای اسلامیت آلتنده‌کی افراد بشرك حضور خالقده عین حسیات عابدانه ایله رفع تضرع ایلسی کبی نظر اجانبده برلوحهٔ علویهٔ مساوات عرض ایدلمش اولور .

لوندره‌ده برمسجدك موجودیتی ممالك غربیه‌نك بویوك شهرلرنده دخی برر معبد مسلمین استحضارینك بر مقدمهٔ خیریه‌سی اولور . قوهٔ مادیه‌سی ایله شرقده اجرای نفوذه قادراولان آوروپای نصرانی‌یه مشرق اسلامك دخی قوهٔ معنویه ایله غربده خاطرینی صایدیره‌جق زمانك کلدیکی کوستریلور .

انکلتره‌ده بر مسجد وجوده کتورمك مقصدی عن‌اصل مجارلی ایکن صوکره‌دن انکلیزلشمش اولان مستشرق متوفی دوقتور (لایتنه‌ر)لر ایله بالاخره ظهور ایدن عبدالله کوویلیاملر طرفندن دخی ترویج ایدلمش ایدی . کیسهٔ مسلمیندن بو اوغورده چیقان پاره‌لر هبا اولدی کیتدی . حسیاتده‌کی رصانت تکامل تدریجی قانوننه تبعاً تزاید ایدر . بناءً علیه اباًعن‌جد مسلمان اولانلرك بواوغورده‌کی آرزوی وجدانیلرینك قوتی دها زیاده جدیتله تلقی‌یه شایاندر . مسجد حقنده‌کی فکر عاجزانه‌می هندستان حکام عدلیه‌سی متقاعدلرندن اولوب الیوم عائله‌سیله برابر انکلتره‌ده متوطن بولنان فاضل شهیر سیدامیر علی‌یه آچدیغم زمان « اکر ممالك عثمانیه مسلمانلری پیشدار اولورلر ایسه سائر مسلمانلرك دخی آنلرك اثرینی کمال خواهشله تعقیب ایده‌جکلرندن امین اولیکز ؛ سزك ترکیه‌ده طوپلایه‌بیله‌جککز مثلا بش بیك لیرایه مقابل بن ده هندستانده اون بش بیك لیرا طوپلاتدیره‌بیلورم » دیدی . اغنیای مصریه‌دن برذات دخی بوفکری بیان ایلدیکم زمان امور دینیه‌ده لاابالی کورنمکله برابر « هرطرفدن اعانات کلمکه باشلارسه بن ده بش یوز لیرا ویررم » دیدی . بویولده بشقه اخوان ایله دخی مداولهٔ افکار ایتدکدن صوکره بر کون عثمانلی بانقه‌سنك لوندره شعبه‌سنه کیتدم . تصورمی ذکردن صوکره شاید ممالك عثمانیه‌نك اوته‌سندن بروسندن اعانه کوندرمك ایستینلر اولورسه عثمانلی بانقه‌سی شعبه‌لرینك اعاناتی اخذ وبرای جمع وحفظ لوندره شعبه‌سنه ارسال ایدوب ایده‌میه‌جکنی مدیردن صوردم . مدیر جنابلری مع‌الممنونیه‌ایدرلر . «بانقه‌مزك وظیفه‌سی هرنه‌صورتله‌اولورسه

اولسون ممالك عثمانیه اهالیسی ایچون عرض خدماتدر » دیدی و کیفیتی استانبولده کی مرکز عمومی یه یازه‌جغنی سویلدی ؛ بلکه شمدی یه قدر یازمشدر بیله . کیفیتی قارئلرکزك و بوتون اخوان مسلمه‌نك پیش ملاحظه‌سنه عرض ایدییورم ، بر ایکی سنه ظرفنده لونده‌ده بر مسجد انشاسی تصورینك علائم اجرائیه‌سنی کوره‌بیلورسه‌م حیاتمده اك بیوك عدایلدیکم بختیارلقلردن بریسنه‌ وهم ده پك مقدس اولانه‌ کندیمی مظهر اولمش عد ایده‌جکم . بو اوغورده تصادف اوله‌جق مشکلات بی‌نهایه‌در ؛ شوقدرکه ـ انکلیزلرك برسوزلری وجهله ـ مشکلات اقتحام اولنمق ایچون خلق اولنمشلردر . هرحالده توفیق اللهدندر .

*
* *

دوقتور ایستابس نام انکلیز مؤلف قدیمنك اثرینی نشره مدار اولمق اوزره صراط مستقیم اداره‌سنجه جمع وارسال اولنان اعانه مناسبتیله لونده جمعیت اسلامیه‌سی کاتب فخریسنك ترتیب ایلدیکی انکلیزجه عریضهٔ تشکریه‌یی بوراده لفاً تقدیم ایدییورم . بالترجمه صراط مستقیمده نشری بالخاصه رجا اولنمشدر . چرکس شیخی زاده

لونده خلیل خالد

لونده جمعیت اسلامیه‌سندن آلنان انکلیزجه مکتوبك ترجمه‌سی

مسرت ایله منتدارلقدن مرکب بر حس اوزرینه سزه سطور آتیه‌یی تقدیمه جرأت ایدییورم :

محب محترممز خلیل خالد بکدن آکلاشیلدیغی اوزره دوقتور ایستابسك اثرینك مصارف طبعیه‌سی ایچون صراط مستقیمك یعنی اوغایتله معتبر اولان جریده‌کزك واسطت ستونیله کشاد اولنان اعانه‌یی حاوی اوتوز بش لیرالق برحواله کوندرمشسکز . بو خبرك بزجه مسروریت صمیمهٔ قلبیه‌یی موجب اولدیغنی تأمین ایدرم . اخوت اسلامیه خصوصنده‌کی بو حرکتکزك اجرینه مظهر اولمکز متضرعدر . شفقت اخوتکارانه‌کزك بو وجهله ارائه‌سندن طولایی بغایت خالص اولان تشکراتمزك قبولی وحسیات منتدارانه‌مزده‌کی کرمیتك لطفاً اعانانده بولنان ذواته بیلدیرلمسی مرجودر . خلیل خالد بك اولجه کندیسنه یازدیغکز مکتوبك بعض فقره‌لرینی بزه ترجمه ایتدی . بونده اسلامیت اوغورنده کوستریلن محبت وغیرت حمیتمندانه قلبمزده پك درین بر تأثیر حاصل ایلدی . بو مشارکت تشبثنده‌کی معنیدارلق پك اوقدر بویوك کورنمه‌بیلورایسه‌ده بو اوفاق مبادرتك عهد قریبده موفقیات عظیمه‌یی منتج اوله‌جغنده واوتقدیرده دنیانك هرطرفنده‌کی مسلمانلرك منسوب اولدیغمز دین اکبرك آمال علیاسنی ادراك ایچون توحید ایدیٔ فعالیت ایلیه‌جکلرنده شبهه‌مز یوقدر . ایشته بوملاحظه ظاهرده پکده معنیدار اولمیان بو فرصته بر اهمیت عظیمه صورتی بخش ایدر ؛ دیکر طرفدن دخی حقمزده وچالیشدیغمز امور حقنده‌کی حسیات اخوتکارانه‌کزی تبلیغ ایلر . آرزو ایتدیکمز وارداتك حد مطلوبه ابلاغی ایچون یالکز یکرمی بش انکلیز لیراسنه احتیاج قالدیغندن باقی قالان مبلغی خلیل خالد بك حفظ ایلمشدرکه اعانات عالیجنابانه‌نك بو قسم باقیسی ایله نیجه زماندن بری آرزو ایتدیکی لونده مسجدی مصارف انشائیه‌سنك مبدأنی تشکیل ایلمك ایستمشدر. بوایسه جمعیتمزك دخی اخص آمالندن بولنمشدر . همان هر دین ومذهبك تمثالنی حاوی اولان لونده شهرنده ـ که مسلمانلردن ماعدا هر کس عبادت محللرینه مالکدر ـ بر مسجد بولنمامسنه اوته‌دن بری بز دخی متأسف اولمقده‌یز . اسلامك شان وشوکت معنویه‌سنه لایق بر محل عبادته محتاجز ؛ تاکه بویله بر مبنای مقدس بو قطعهٔ ارضده مؤسس اولان مذهبه مقابل اسلامیتك تفرد وقورانه‌سنك نشانه‌سی اوله ، مؤمنین موجوده‌یی توحید ربانی‌یی اعلانه وسائرلرینی حق ، نور ونجاتی اوکرنمکه دعوت ایده .

خلیل خالد بك حقنده بر ایکی کلمهٔ ثنا علاوه ایتمکسزین ختم مکتوب ایلیه‌مدم . بو مملکتده‌یالکز باشنه‌میدانده طوروبده منسوب اولدیغی شرفلی قومك برتمثال لایق کبی چالیشان ومعلوماتی اسلامیت اوغورنده‌کی غیرتیله متناسب اولان وبوراده همزك تقدیرینی قزانان بویله وطنداشه مالکیتکز شایان شکراندر .

فی ۸ مارت سنه ۱۹۱۰ لونده جمعیت اسلامیه‌سی
کاتب فخریسی

حافظ محمودخان شیرانی

صراط مستقیم

صراط مستقیم توجهات اخوتپرورانه‌یه عرض تشکر ایله اخوان مؤمنینی یکدیکرینه طانتمق مقصدینی بدرقهٔ آمال اتخاذ ایلمش اولمسندن ناشی تشبثات واقعه‌سنی وظیفه‌سی ایجاباتندن تلقی ایتمکده اولدیغنی بیان ایدر ومراکز مدنیه‌ده وجوده کتیرلمسیله مفتخر ومسعود اوله‌جغی مؤسسات اسلامیه‌نك وازجمله جوامع شریفه‌نك دین مبینك شان وشرفیله متناسب صورتده تأسیسی وتأمین انشاسی ایچون مقتضی تدابیر متفرعه‌یی نظره آله‌جق وبوبابده‌کی مساعی‌نك آرزو اولنان دائرده ثمره‌دار اولمسی اسبابنی تأمل واستکمال ایلیه‌جك بر هیئت مخصوصه تشکیلی اساساً متصور اولوب بو یولده مساعیٔ متقدمه دخی وقوع‌بولمش اولدیغندن آتیاً تحصل ایده‌جك نتائجدن اعطای معلومات اولنه‌جغنی تردیفاً عرض ایلر .

ژاپونیالی حاجی عمر (یاما اوقا) افندی

شهرحال ربیع‌الاولك ایکنجی بازار ایرتسی کیجه‌سی اکین اتحاد وتعاون قلوبی طرفندن محترم مسافرمز ژاپونیالی حاجی عمر یاما اوقا افندی شرفنه قلوب اعضاسندن اسماعیل افندی حضرتلرینك خانه‌لرنده کشیده ایدیلان ضیافتی متعاقب مصحف شریف اتحافی مناسبتیله اجرا قلنان مراسمه عائد تفصیلاتك وتعاطی اولنان نطقلرك قارئین محترمه‌نك انظار اشتیاقنه عرضی مناسب کورلمشدر .

حاجی عمر افندی حضرتلری بعدالضیافه انکلیزجه بر نطق ایراد ایلیه‌رك حقلرنده کوستریلان توجه واحتراماتدن طولایی بیان تشکر ایتمشلر وبروسه مبعوث محترمی طاهر بك افندی حضرتلری‌ده نطق آتی ایله مقابله‌ده بولنمشلردر .

« اسلامیت حب وموالاتی مؤسسدر؛ وبوفی سبیل‌الله‌در . بنابرین کرك مکه‌ده ، کرك بوراده کوردیککز موالات طوغرودن طوغرویه جدی وصمیمی‌در . چونکه بوبولده‌کی امر ، بزم ایچون بر امر دینی‌در؛ بروظیفهٔ دینیه اولق اوزره مسلمانلر بونی ایفا ایدر .

مسلمانلق عینی‌زمانده مهماننوازلغی‌ده امرایدییور؛ باخصوص مسافرلرمز بویله‌خیرخواهمز وبزم قارداشلرمز اولورسه بوبابده وظیفه‌مزدها زیاده‌لشیر.

مسافرپرورلکمز یالکز اسلاملره قارشی‌ده دکلدر ، ادیان سائره سالکینه دخی بویله یاپارز . نره‌ده قالدی‌که بویله روابط صمیمیه ، اخوت اسلامیه، منافع مشترکه ایله بزه‌مربوط برقومك اك کزیده فردی کلسون ...

کچنلرده عرض ایتمشدم ، ینه تکرار ایدرم ؛ بوبولده‌کی توجه ومحبتلر بعض رجال ومکانه قصر وتخصیص بیورلاملیدر . ممالك اسلامیه‌نك هرهانکی برقطعه‌سنه ، حتی هرهانکی برکوینه کیتسه‌کز عین‌حسن قبولی کوره‌جککز شبهه‌سزدر. بوکا امین اولملی‌سکز. چونکه مسلمانلقده اك زیاده تقدیراولنان ودقت ایدیلن نقطه ، بر عملك بلا غرض ولا عوض میدانه کلمسی‌در ، یعنی لله ، فی‌الله اولمسی‌در، دهاتورکجه‌سی مقصد؛ اللهك رضاسنی تحصیل ایتمك‌در. باشقه برغرض یوقدر. بونقطه‌ده منافع مادیه هیچ نظره آلنماز. بونك بویله اولدیغنی بزم قرآن جلیلمزده وپیغمبرمزصلی‌الله علیه وسلم افندمزحضرتلرینك کلماتنی بیان ایدن احادیث دیدیکمز کتابلرده عیناً مصرحدر . بوبزم ایچون بر امر دینی‌در .

اسلامیت عینی زمانده محاسن اخلاق اوزرینه مؤسس‌در. حتی پیغمبرمز بیورمشدرکه : « محاسن اخلاقی اتمام ایچون بعث اولوندم . » اونك ایچون بزده دین ایله اخلاق یکدیکریندن آیرلماز .

فقط اوروپالیلر اسلامیتی ، مع التأسف ، پك غلط ، پك خطالی ، پك غرضلی برصورتده آکلامشلردر. سبی‌ده عالم اسلامی اوروپایه طانتمغه سبب اولان پاپاسلردر . چونکه اوروپاده وقتیله اوقویوب یازانلر پاپاسلردی . اسلامی اوروپالیلره دوربینك ترس طرفیله کوستردیلر. فقط تشکر اولنورکه شمدی برطاقم اوریانتالیستلر اوروپانك کوزینی آچدیلر. یعنی حقایق اسلامیه‌یه واقف اولدیلر؛ بوغرض، بوجهل، بویاکلش آکلایشی تصحیحه چالیشدیلر. بونلره تشکر اولور .

ژاپونلرله عثمانلیلر بیننده‌کی مناسبته کلنجه ، بوطوغرودن طوغرویه معنوی ، وجدانی برحالدر. بز بونی ژاپون ـ روس محاربه‌سنده اك جاهل خلقمزده بیله حس ایتدك . بو ، من طرف‌الله بر حال‌در . ژاپونلر ؛ کرك جوشیماده ، کرك موقده‌نده مظفریتلری اثناسنده مملکتلرنده بالطبع بیوك شنلکلر یاپدیلر. بوخبر موفقیتی ایشیدن‌عثمانلیلرده ژاپونلره قارشی‌عظیم برحس تقدیر ایله متحسس اولدیلر حکومت مستبده‌نك موجودیتی طولاییسیله بوتحسسات برمجلا بوله‌مدی . فقط ژاپونلره متوجه قدردان وجدانلرده ابدی خاطره‌لر قالدی .

مادام‌که حال بو مرکزده‌در، ذات‌عالیلری ژاپونیانك اك منوربرعضوی بولونیورسکز ، باخصوص شرف اسلام ایله‌ده مشرف اولمشسکز ، قلباً مرتبط ایکی بیوك قومی ـ بری شرقده، بری غربده ـ یکدیکرینه فعلاً دخی تقریب ایچون ذات عالیکز واسطه بولنیورسکز. بناءً علیه پك بختیارسکز. پیغمبرمز « خیرالناس من ینفع الناس » بیورمشدر ، بویله برمنفعته جناب‌حق سزی واسطه قیلمش ... بوندن‌طولایی نه قدر افتخار ایتسه‌کز یری‌واردر.

بزده افتخار ایدرزکه بویله بر امر خیره واسطه اولمق مظهریتنه نائل اولان ذات ایله مشرف اولیورز وبوشرفلی قوم ایله مناسبات پیدا ایدییورز.

بزده مادام‌که محبت متقابل‌در ، آثاری‌ده ، مقدمه‌سی‌ده باشلامشدر ، بونك تمادی ایده‌جکنه بزم امنیت‌وجدانیه‌مز واردر. وبواتحاددن، اتفاقدن، متقابل محبتدن عالم‌اسلامیتك مستفید اوله‌جغنه بیوك‌براطمئنان‌قلب ایله مطمئنز.

بو افتخارده ـ مقدمه‌ده عرض ایلدیکم وجهله ـ طوغرودن طوغرویه جناب حقك رضاسنه مظهریت امنیه‌سیله‌در . یوقسه منافع مادیه ایکنجی ، اوچنجی درجه‌ده قالیر . طوغرودن طوغرویه اللهك ، پیغمبرك امرینه اطاعت نقطه‌سندن‌در ؛ باشقه غرضمز یوقدر .

بزم بو اتفاقمزدن ، اتحادمزدن حاصل اوله‌جق فوائدی فلان قوم تقدیر ایتمش ، فلان ایتمه‌مش ... قطعیاً بز اونلره باقمایز . باقه‌جغمز بر نقطه وارکه اوده رضای باری ، رضای پیغمبری‌در . چونکه اسلامیت یالکز سعادت دنیویه‌یه منحصر دکلدر ، اصل مقصد سعادت اخرویه‌در. سعادت اخرویه‌یه نائلیت ایسه طوغرودن طوغرویه لله ، فی‌الله سعی ایله اوامر الهیه‌یه رعایتله حاصل اولور .

مقصد بو اولنجه غایه طبیعتیله حاصل اولور . ان شاءالله بوندن صوکرا بو مقارنتك آثار فعلیه‌سنی کوره‌رك اسلامیته، اعلای‌کلمة‌الله‌ه خدمت‌ایدرز. و بوندن طولایی جناب‌حقدن مکافات بکلرز. باشقه‌کیمسه‌دن برشی بکله‌میز .

پیغمبرمز بیورمش‌که : « بنم اصحابم ضیادار یلدیزلر کبی‌در، هانکیسنه اقتدا ایدرسه‌کز هدایت بولورسکز . » بو امر جلیله تبعاً بز صدر اسلامه نظر ایدرز . او اصحاب عالیه ، او رجال کزین اعلای کلمة‌الله ایچون ترك وطن ایتدیلر ، هردرلو محن ومشاقه قاتلاندیلر. او زمانلرده وسائط نقلیه‌دخی یوق ایدی . اویله ایکن تا قانطونه قدر کیتدیلر . حتی قانطونده ایکی صحابی قبری بیله واردر . بونلرك زماننده رتبه یوقدی ، نشان یوقدی ، غزته‌لر یوقدی ، هیچ برشی یوقدی . دیمك ایسترم‌که بو فداکارلقلری کیمسه‌نك آفرینته نائل اولمق ایچون دکلدی . محضا رضای باری‌یه، رضای پیغمبری‌یه نائلیت مقصدیله یاپیلیوردی . بزکه مسلمانز ، او یولی تعقیب ایتمه‌مز لازم ، و ایده‌جکز ، وسزده‌ده بر استعداد کوریورز. سزدن‌ده او یولده برهمت بکلرز . متفقاً بو یولده چالیشیرسه‌ق مادی ، معنوی سعادتلره نائل اولورز .

بو یولده تطویل مقالی زائد کوریرم . چونکه مادام‌که قلبلر متحددر ، سویلنه‌جك سوز حاصلی تحصیل دیمکدر . بناءً علیه اکین اتحاد وتعاون قلوبی نامنه، صاحب‌خانه وشخصم نامنه عرض تشکرات ایله ختم کلام ایدرم.

بونطق متعاقب اکین قلوبی‌هیئت‌اداره رئیسی احمد بك‌ایشلمه‌لی بیاض اطلس کیسه‌ایچنده محفوظ یازمه‌غایت‌قیمتدار ومزین برمصحف شریف کتیردی . کمال تعظیم واحترام ایله آیاغه قالقلدی . طاهربك مصحف شریفی ایادیٔ احترامنه آله‌رق حاجی عمر افندی‌یه توجه ایتدی ، عمر افندی اللرینی قاووشدیره‌رق بر احترام فوق‌العاده ایله طاهر بکك سوزلرینه وقف سمع ایلدی .

طاهر بك « ای محترم مسلمان قارداشمز » دیه کمال عشق وصمیمیتله سوزه باشلادی :

« شیمدی سزه اکین اتحاد وتعاون قلوبی نامنه بر هدیه‌ده بولنه‌جغز . برهدیه‌که، قیمت معنویه‌سنی بز تقدیردن عاجزز.

چونکه اتحاف اولنان بو هدیه‌درکه مسلمانلره ایکی دنیانك سعادتی بیلدیریور. کرچه‌هنوزعرب‌لسانئه واقف دکلسکز. فقط بولسان مبین، لسان دینی اولدیغندن کلام مقدسی شرفنازل‌اولدیغی الفاظ ایله آرتق کندی‌وطنکزده محترم،معززبر موقعده‌محافظه‌ایدر. واخوان‌دینمزده‌اوبولده‌تبلیغاتده، تبشیراتده بولنورسکز . کرچه بو کلام الهینك انکلیزجه بر ترجمه‌سنی کورمشسکزدر . واحتمالکه او ترجمه‌لردن اسلامیتك علویتنه اطلاع حاصل ایتمشسکزدر . فقط بن هیچ شبهه ایتمیورم‌که بو ترجمه‌لر لسان عربینك کندینه خاص اولان جمعیتی حقیله ادا ایده‌مه‌مشلردر . معمافیه هیئت عمومیه‌سی حقنده طبیعیدرکه بر فکر حاصل اولمشدر . حقیله ترجمه اولنه‌مدیغنی شوندن آکلایورم‌که بنده بر فرانسزجه قرآن ترجمه‌سی وار ، عربجه‌سیله مقابله ایدییوردم ، اینجه معنالری لایقیله ادا ایده‌مدکلرینی تماميله کوریوردم . بناءً علیه سزدن وژاپونیاده‌کی اخوان دینمزدن شونی استرحام ایدرزکه اسلامیتی اوکرنمك

خصوصنده‌کی همتکز انکلیز ویا فرانسزجه قرآن ترجمه‌لرینه وسائر بو یولده ترجمه اولنان کتابلره منحصر قالسون . ژاپونلرك ذکاسنی ؛ مساعیسنی بتون دنیا تقدیر ایتدی . شاید سزك وقتکز مساعد دکلسه بیله سائر اخوان دینز عربجه تحصیلنه تشبث ایتسونلر . یعنی او یولده بر وظیفه کندیکزه آیرمه‌کز توصیه وتمنی اولنور . او زمان دها زیاده علویت اسلامی تقدیر بیوره‌جقسکز . وبو ترجمه‌لرده‌کی آثار ذهولی رأی‌العین کوره‌جکسکز .

هر مسلمان کلام قدیمی النه آلدیغی وقت اصولاً تقبیل ایدر . مادامکه مسلمانلرك دنیوی ، اخروی سعادتی مؤدی‌در . شوحالده بوکا قارشی‌حرمت وتعظیم طبیعیدر . بو عادات اسلامیه‌دندر . ایشته بنده‌کز کمال تعظیم‌واحترامله تقبیل ایدرك سزه ویریبورم بیوریکز !... مبارك اولسون . »

دیه کتاب‌اللهی حاجی عمر افندیه ویردی . مجلسده‌کی خضوع وخشوع درجهٔ نهایه‌ده ایدی . هرکس‌درین برسکونت ایچنده ، فضای وجدانلرنده غشی روحانی ایله سرمست کوزلر برنقطه‌یه دیکیلمش منبع علم وعرفان اولان او بیوك باشلر برر وضعیت متوکلانه ایله نیم اکیلمش ، دائما امت اسلامیه‌نك منافعنه خادم او قیمتدار الار یکدیکرینه قاووشمش ، یالکز درین بر وجد واستغراق ایچنده باشقه برعالمك اذواقیله متحسس ایدی . حیات بشرده اویله دقیقه‌لراولورکه سنه‌لرجه عبادت قدرانشراح وذوق روحانی بر آن ایچنده قلبی قاپلار . بوکیجه ، بو ساعت ، بودقیقه حضار ایچون اویله مستثنا دقیقه‌لر ایدی‌که عمر بشرده تکرری آز ادراك اولنور .

حاجی‌عمرافندی بو کتاب جلیل‌القدری النه النجه وجهنده‌بیوك برتبدل بیوك بر وجد واستغراق کورلدی . اولا کمال احترامله اوچ دفعه تقبیل ایله یوزینه کوزینه سوردی . اونی متعاقب قبله‌یی‌صوردی کوسترلدی ، کعبهٔ معظمه‌یه قارشی دونه‌رك اللرینی آچدی ، عیناً لسان عرب اوزرینه :

« اللهم صل علی محمد وعلی ال محمد . . . » دیه کمال خشوع ایله سوزه باشلادی . مجلسده‌کی خضوع برقات دها تزاید ایتمشدی . خانه صاحبی اسماعیل افندی‌حضرتلری ، اوصاف وتمیزقلبلی مسلمان بوحاله تحمل ایده‌میه‌رك آغلایوردی .

عمر افندی حزین ، تترەك ، محتاج بکا بر لسانله احتساسات قلبیه‌سنی شویله تصویره چالیشدی :

« بو مقدس کلام اللهك قلبمه ، وجدانمه بتون موجودیتمه بخش ایتدیکی حالی ، حال جذبه‌داری بیلمه‌کز . روحمك نصل بر اذواق مافوق الطبیعه ایچنده جیرپندیغنی کوره بیلمه‌کز... اوت ، بوممکن اولمه‌یدی انجق اووقت نه مسرتمی اکلایه بیلیردیکز .

روضهٔ مطهره‌ده‌کی حس ایتدیکم ذوق وانشراحدن صوکرا بو دقیقه حیاتمك اك قیمتدار برآن مسعودی اوله‌جقدر . بن بونی هیچ برزمان اونو- تمایه‌جغم . بولطفکزدن طولایی سزه نصل تشکر ایده‌جکمی بیله‌میورم .

بو کلام مقدس نم ابدی بر رفیق روحم اوله‌جقدر . ژاپونیایه کیدر کیتمز بو لسان مبارکی اوکرنمکه چالیشه‌جغم وهر صباح واقشام بو کتاب معززدن اوقویه‌جغم . محتوی اولدیغی حقایق مبجله‌یی انکلیز ، ژاپون ، چین ودها سائر لسانلرله نشره غیرت ایده‌جکم .

بن ایسترم‌که شرف اسلام ایله مشرف اوله‌جق ذوات بو لسانه واقف اولسونلر ، حتی بن صوك درجه بو لسانی اوکرندکدن صکره بیله ژاپونجه‌یه ترجمه ایتمیه‌جکم یالکز معناسنی ، تعلیماتنی ، احکامنی بیان ایده‌جکم . ولسان عربی اوزره بونی اوقوتدیرمغه چالیشه‌جغم . بیوك بر مسرت وممنونیتله بو معزز ، قیمتدار هدیه‌کزی قبول ایدییورم . بونی اوطه‌مك اك محترم‌موقعنده محافظه وبو وسیله ایله دائما سزی یاد ایده‌جکم .

ژاپونیایه کیدنجه بو کتاب مقدسی جمعیتمزه کوستره‌جکم وبو کتابك مکتبلرده ، کویلرده ، هریرده نشری حقنده بیوك مقیاسده تشبثاته‌باشلامق لزومنی عرض ایده‌جکم . اونلرك بوندن طولایی پك زیاده ممنون اوله‌جقلرینی ایی بیلدیکمدن جمعیت ورئیس جمعیت نامنه‌ده آیریجه تقدیم تشکرات ایلرم . بو کتاب بزم کتبخانه‌مزده موجود بتون کتابلرك پادشاهی اوله‌جقدر . وبو کتابی رئیسمزه تقدیم ایدنجه شبهه‌سز اوده جمعیت نامنه سزه تحریراً بیان تشکر ایلیه‌جکدر .

بروسه مبعوثی طاهر بك افندی حضرتلری حساس ودیندار بر قلبك ترجمان تحسساتی اولان شو بلیغ خطابلره آتیده‌کی بیانات عالیه ایله مقابله‌ده بولندی :

« بز سعادت دارینمزی اونك نتیجه‌سی مقامنده اولان اوامر دینیه‌یه اتقیاده بولیورز . پیغمبرمز بیورمش‌که : سز مسلمانلر هدیه‌لشکز ، ولو بر خرما دانه‌سیله اولسون ... اونك ایچون مسلمانلرك یکدیکرینه هدیه ویرمسی ، عادات قومیه دکل بلکه عادات دینیه‌دندر . ذات عالیلرینی اك قیمتلی مسافر اولق اوزره طانیدیغمزدن (اکین) قلوبنی تشکیل ایدن اخوان دینمز سزه اك قیمتلی وعزیز تلقی ایتدکلری بر تحفه‌یی اهدا ایله کسب مباهات ایدرلر . اخوان دینمز بو ارزولرینی صوك صحیفه‌یه ایروجه یازه‌رق اکین قلوبنك رسمی مهرینی‌ده باصمشلردر . اکینلیلر بوبابده‌بروظیفهٔ‌دینیه‌یی ایفادن بشقه برشی یاپمش دکللردر . بو بر شرف دینی‌در . بوشرف دینی‌یه بزده اشتراك ایتدك ازجمله تاریخ اتحافی عبد عاجز یازدی و آرقداشلرم بویله مؤاخاته وسیله اولان بر تقدیم وتقدم جهتنده بولنمقله‌مفتخردرلر .

اورایه یازیلان تاریخ (فی ۱ ربیع الاول سنه ۳۲۸) در . معلوم اولدیغی اوزره اشبو ماه مبارکك اون ایکنجی کیجه‌سی پیغمبرمز (صلی الله علیه وسلم) افندیمز دنیایه کلمشدر . بو آی حضرت محمد (صلعم) ك ولادت سنیه‌لرینه مصادف‌لیلهٔ مبارکه‌یی مشتمل بولندیغندن عالم اسلام بوآیده بشقه دورلو بر شرف اکتساب ایدر . حتی اولیاهٔ مقدسه‌ده جامعلرده قندیللر یاقه‌رق اعلان مسرت اولنور وحضرت پیغمبرك ولادتی مبین مولد شریف منظومه‌سنی اوقونور . مسلمانلر بویله بر یوم مقدسی ادراکه نائلیتلرندن طولایی یکدیکرینی تبریك و بوکا (قندیل) تعبیر ایدرلر .

شو هدیهٔ قیمتدارك بویله بر مبارك آیك ابتداسنده اتحاف اولنمسنی بز آیریجه فال خیر عد ایدرز . واکینلی دین قارداشلریمزی‌ده هدیه‌یی شو نقطه‌دن انتخاب ایتدکلرندن طولایی تقدیر ایلرز :

دمین قرآن ترجمه‌سی‌حقنده بردرجه‌یه قدر مقصدمی اکلاته‌بیلدم ظن ایدرم . ایکنجی درجه‌ده اسلامیت نامنه بر توصیه‌ده دها بولونه‌جغم‌که اوده تاریخ اسلامیتی کوزلجه تتبع‌در . وفقط نصل‌که قرآن ترجمه‌لرنده اثرذهول ، دها طوغروسی غلط وارسه تواریخ اسلامیه‌یه دائریازیلان اجنبی اثرلرنده‌ده اویولده جهل وغرض سائقه‌سیله بر طاقم یاکلش اساسسز معلومات‌واردر . او کبی غلط جهل و غرض سائقه‌سیله درمیان اولونان معلومات ومطالعاتی عین حقیقت‌دیه تلقی ایتمه‌ملی‌در . بونك‌ایچون عربجه تعلمه‌احتیاج‌شدیدواردر .

بوکا سعی بیوریله‌جغنه امنیت کامله حاصل اولدی . انجق شمدیلك دفعهٔ میدانه کلسی ایچون هند مسلمانلرندن انکلیزجه بیلنلر واردر ، اونلرشبهه‌سزکه انکلیزجه منتظم تاریخ اسلام یازمشلردر . بوکبی شیلر تحری اولونملی‌در . شاید بوله‌مازسه‌کز ، بزه بیلدیریکز ، بز انکلیزجه مکمل برتاریخ اسلام یازدیررز .

بواسلام تاریخی مطالعه‌سندن آکلاشیله‌جغی اوزره خلفای راشدینك ایکنجیسی اولان حضرت عمرالفاروق رضی‌الله عنه زماننده اسلامیت دیکر خلفا زماننه نسبتله پك زیاده توسع وانتشار ایتدی . سزك بواسم ایله تخلصکزی کذا برفال خیر عد ایدرز . حضرت عمر زماننده اسلامیت نصل انکشاف وانتشار ایتدیسه اواسمك دلالت معنویه‌سیله وسزك وساطتکزله اسلامیتك اوقطعه‌ده انتشار ایده‌جکنه بزجه امنیت قلبیه ووجدانیه حاصل اولمشدر . اورادەکی‌اخوان دینمزطبیعی تقسیم اعمال‌قاعده‌سنه اتباع ایده‌جکلردر ،

برقسمی هند مسلمانلرندن‌ده بعض ذوات جلب ایدرك برهیئت ترجمه تشکیل ایتسونلر. تاریخ اسلامی، مدنیت اسلامیه‌یی، مزایای اسلامیه‌یی، فضائل اسلامیه‌یی میدانه کتیره‌جك اثرلر حاضرلامق ایچون بویله اصحاب حمیته احتیاج قطعی واردر.

عمرافندی — غرب میسیونرلرینك اسلامیت حقنده‌کی افکاربدبینانه‌لرینی بیلورم. مثلا انکلیزلر (الحمدلله) جمله‌سنی حقیقتدن بسبتون بشقه بر معناده یازمشلردر. بونلری بیلدیکم ایچون اك عالی حقیقتی آرایوب آرایوب ملتمه بیلدیرمکه غیرت ایده‌جکم.

ذات عالیلرینك توصیه‌سی وجهله غرب لسانلرندن زیاده عربی‌یی تحصیله غیرت ایده‌جکم. ویك آز زمانده موفق اوله‌جغمی امید ایده‌رم. چونکه شوق ایله چالیشه‌جغم. مادامکه دین لسانیدر، محبتم طبیعیدر.

عربجه‌یی اوکرندکدن صوکره انشاءالله بورایه کلرك سزکله دین لسانیله قونشه‌جغم شمدیلك بزم مقصدمزقرآنك علویتی، اسلامك عالی بردین اولدیغنی عموم ژاپونلره آکلاتمقدر.

یقینده مقام خلافته وبتون عالم اسلامه آدملر کوندره‌جکز. شمدیلك سزدن یالکز شونی رجا ایدرزکه قرآنده‌کی حقایق عالیه‌یی بزه آکلاده‌جق انکلیزجه لسانه واقف برقاچ ذات ژاپونیایه کوندرمکه غیرت ایدیکز. جمعیتمزك بوکا احتیاج قطعیسی واردر.

طاهربك — اسلامیت اساساً یکدیکره تعاون وتناصرایله امرایدیبور. عمومیتله مسلمان قرداشلر بری‌برینه معاونت ویاردم ایتمکله مکلفدر. (تعاونوا علی‌البر والتقوی) بووظیفه‌یی ایفا بروظیفهٔ دینیه‌در. بناءً علیه اونلر بورایه قارشی نه یولده مخالصت کوسترلرسه بزده بر اوقدر دها مخالصت کوسترمکه دیناً بورجلیز. انشاءالله بوندن صوکره آراده‌کی مناسباتی تأیید وتقویه ایده‌جك بتون اسبابه توسل ایدیله‌جکی طبیعیدر.

یمن مبعوثلری حضور خلافتپناهیده

یمن ولایتی مبعوثلرندن وساداتدن صنعا مبعوثی السید احمد، السیدحسین، میرالای السیداحمد، محمد مقبحفی، حدیده مبعوثی محمود ندیم، زهدی، عسیرمبعوثی علی‌افندیلر طولمه باغچه‌ساحلسرای همایوننه عزیمتله قرین ثانیٔ حضرت شهریاری محمد توفیق بك افندی دلالتیله حضورمعالیمنشور حضرت خلافتپناهی‌یه قبول بیورلمشدر.

مشارالیهمدن سید احمد بك افندی طرفندن ترکجه اوله‌رق نطق آتی قرائت اولنمشدر:

« شوکتمآب

کچن‌سنه حضور مکارمنشور حضرت‌پادشاهیلرینه قبول‌بیوریلان یمن مبعوثلری ویمنده‌کی امام سید یحیی حمیدالدین داعیلری طرفندن کوندریلوب دربار شوکت قرار سلطنت ابدی الدوام سده‌لرینه کان هیئت مخصوصه دخی حضور معالیمونور حضرت ملوکانه‌لرینه قبول بیورلدقلری اثناده بالجمله یمن اهالیسی قوللرینه سلام سعادت انجام حضرت تاجداریلرینك تبلیغنه طرف اشرف حضرت شهریاریلرندن مأمور اولدیلر. یمن‌اهالیسی‌قوللری حقلرنده ابذال بیوریلان‌توجهات مکارم‌غایات والتفات عالی‌الدرجات حضرت شهنشاهیلرینه بوصورتله نائلیتلرندن طولایی سجدهٔ شکرانه قپانه‌رق تزاید عمر واقبال وشان وشوکت واجلال‌شاهانه‌لرینك‌دعاسنی یادوتکرار ایلدکلرینك‌وتشکرات وتعظیمات احترانه‌لرینك مبعوث بولنمقلغمز حسبیله ذات شوکتسمات حضرت شهریاریلرینك عرضی خصوصنی قوللرینه رجا ایتدیلر.

خلافتمآب

جلوس میامن مأنوس حضرت خلافتپناهیلری روز فیروز ومقدسندبری امثالی کورولمامش بر صورتده جناب حق جل وعلا حضرتلری یمنده فیض وبرکت احسان بیوردی. مشروطیت‌مشروعهٔ مقدسه‌مزك ایلك پادشاه عالیجاهی اولان ذات مراحمسمات حضرت تاجداریلرینك اخلاص نیت ومرحمت وشفقت همایونلری حسبیله یمن اهالیٔ صادقه‌سنك رفاهیت واستراحت وامنیتله یشامه‌لرینك‌زمان مسعودیتی حلول ایتدی. یمن قطعهٔ جسیمه‌سنك سکنه‌سی اولان اهالیٔ صادقه‌نك جاب قلوبلری وسفك دماء مسلمینك بسبتون رفعی ائتلاف وعدل وانصاف ایله حصوله کله‌جکنك ووکلای سلطنت سنیه‌لری قوللری اشبو مقصدخیر مرصدك حصولنه تشبثات جدیه‌دن کری قالمدقلری کبی حسن نیتلرندن امین بولندیغمزك عرضیله همان جناب ارحم‌الراحمین بتون ملت نجیبهٔ عثمانیه‌یی الی یوم‌القیام وجود شاهانه‌لریله مسعود وعلوشان‌وشوکت‌شهریاریلریله مسرور بیورسون. بوکونکی کونده حضور معالیموفور حضرت ظل‌اللهیلرینه قبول بیورلدیغمزدن طولایی عموم قطعهٔ‌یمانیه اهالیٔ صادقه‌سنده فوق‌العاده حسن تأثیر حاصل ایده‌جکی کبی قوللرنجه‌ده موجب افتخار وباعث کمال مسروریتمز اولمغله تشکرات وتعظیمات احترانه‌مزی عتبهٔ علیای حضرت شهنشاهیلرینه عرضه جرأت ایلرز وهر حالده امر وفرمان ولطف واحسان خلیفهٔ روی زمین پادشاهمزافندیمز حضرتلرینکدر.»

بعد سید حسین بك طرفندن دخی عربجه بر قصیده اوقونمش وغایت بلیغ بردعا تلاوت ایلمشدر. طرف اشرف پادشاهیدن نطقه جواباً بالارتجال صورت منیفه‌سی زیرده مندرج نطق بلیغ همایون ایراد ایدلمشدر:

« یمن اهالیسنك حقمده کوستردکاری اثر محبت ومربوطیتدن »
« پك محظوظ اولدم. حکایه اولنان فیض وبرکت یمنقه‌جه ممنونیتی »
« مستلزم‌اولدی. قوم نجیب‌عرب‌حقنده قلبمزده برمحبت جایکیردر. »
« ائتلاف ووفاقك موجب‌نجات اوله‌جغی جمله‌جه معلومدر. طریق »
« مستقیمده دوام ایله نائل سعادت اولنه‌جغنی بیانه حاجت یوقدر. »
« شریعت مطهرهٔ احمدیه وقواعد عدالت وحقانیته مبنی‌اولان ادارهٔ »
« مشروطه مملکتك تعالی وتکاملنه باعث اوله‌جقدر. وبوصورتله »
« یمنجه دخی رفاه اهالی‌یی کافل پك چوق اصلاحات واجرا آت »
« کوره‌جکسکنز. »

ذوات‌مشارالیهم یاریم ساعت‌قدر حضور امیرالمؤمنینده قالمشلردر. حین انفکاکلرنده ذات شاهانه‌یه عرض وداع ایتدکلری زمان دخی « سزلرله ملاقاتمدن ممنون اولدم » جمله‌سیله تلطیف شهریاری‌یه مظهر اولمشلردر.

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی مدیر مسئول: اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جریدهمزه الممنونیه قبول اولنور
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرک سیاسی وکرک اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیهدن بحث ایدر وهفتهده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنهلکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین – ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخهسی ٥٠ پارهدر

قیرلهدن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلینیر

عدد : ٨٢ — ١٨ ربیع الاول ٣٢٨ پنجشنبه ١٧ مارت ٣٢٦ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك تركجهیه مترجم رسالهسنه قارشی رد یه

— ١١ —

(٢) اسلامیت حقنده طوائف افرنجیه طرفندن نشر اولنان آثاری – مؤلفلرینك غیرتلرینی ، فیض ذکالرینی تقدیر ایتمسیله برابر – کافی کورمدیکنك اسبابنی تصریح ایتمیور . فقط سالك اولدیغی مسلك اعتساف افراطپرورانهیه نظراً اسباب مذکوره اولسهاولسه کندیسنك یوروتمك ایستهدیکی تجاوزات بی انصافانهیه مدار اولهجق معلومات سخیفهیی اونلرده بولهمدیغی ایچون مشرب خاص حکیمانهلرینه ! موافق دوشمهملری اولهبیلیر .

(دوزی) نك کندی افادهسنه اعتماد جائز ایسه اسلوب عربی ایله محرر بولونان کتب اسلامیهدهکی مستشهدات اوزرینه مبتنی دلائله مراجعتله مستقل برأثر تألیفنهده حائز اقتدار ایمش ، فقط بوطرزده کتاب تألیفنی بشقه زمانه صاقلامش . چونکه بویله بر کتاب کندیلرینه مخصوص قارئلرجه شبههسز تأمین مطلوب ایتمیورمش .

بز بو تألیفك فردایه تعلیقنه بر معنی ویرهمیورز . مادامکه بویله براثر وجوده کتیرمك اقتدارینی حائز ایمش اقتدارینی کوسترملی ، طوغرودن طوغرویه اصل منبعندن آلهرق اسلامیتی اولدیغی کبی تصویر ایتملی وصوکرا نهدییه بیلهجکسه دیملی ایدی . فقط بوصورتده نتایج مطلوبه تأمین اولنهمازدی دییورکه بواعتذارهده یردن کوکه قدر حق ویریرز . زیرا دوزینك حالندن ، قالندن اکلایورزکه بواثر ملعنتی نشردن مقصدی حقائق احواله آگاه اولمیان کسانی اغفال ایله مسلمانلر حقنده تشدید منافرانه چالشمقدن بشقه برشی دکلدر ، چونکه اساس دینلری بوقدر چوروك اولان اقوامه انسانجه معامله لائق کورولمز . بومقصد ایسه بویله براثر نشریله استحصال اولنهبیلیر، اصلا دلائل ومستشهداته ییناشمهیهرق تلبیسات مجردهیه حصر کلام ایله الده ایدیله بیلیر .

یوقسه کتب اسلامیه مأخذ اتخاذ اولنهرق دلائل صحیحهدن نقل ایدیلهجك اولسه آلتندن قالقمق قابل اولهمازدی . اویلهیا ! دلائل صحیحهٔ اسلامیه بلا تحریف اورتهیه قونولهجق اولسه جرح وابطالی ممکن اولمیهجغندن اووقت نتایج مطلوبهنك عکسی حصوله کلهجکی آشکار ایدی .

بناءً علی ذلك « ٣٧ » صحیفهسنده کورولهجکی اوزره سرور انبیا ، سرتاج اصفیا « علیه اکمل التحایا » افندیمز حضرتلرینه عزو واسناد ایلدیکی « هیستهریای عضلی » مرضنك ، جنونه شبیه برداء دوانابذیرك مروجی اولان « شپرهنکر » دیدیکی حریف افترا آت مدهشه ایجادنده کندی مشربنه هرکسدن زیاده موافق بولنمغله اونك تألیفنی اساس طوتهرق هرخصوصده اوکا تقلید ایدهجکنی اعلانله افتخار ایتمشدر . نه بویوك بر احاطهٔ نظر ! نه درین بر امعان ! ایشته کندیسی آچیقدن آچیغه اعتراف ایدییورکه نه کتب اسلامیهیه مراجعت، نهده مستشرقین سائره طرفندن تحریر ونشر اولنان آثاره موافقت ایتمك مطابق آمالی اولمدیغندن بو کتب وآثاره اصلا اهمیت ویرهمش ، یالکز « شپرنکر » ك استحصال ایلدیکی نتایجه حصر نظره قرار ویرمش ، اثر مفسدتنه طولدوردیغی هذیاناتی هپ اونك یازدیغی اثردن التقاط ایتمش .

شمدی ارباب تمیز وابتصاره سؤال ایدرزکه هرهانکی برحقیقته

اطلاع آرزوسنده اولان کیمسه عجبا حقیقت مطلوبه یی منبعندن اعتبار آلعقیده بولنان یار واغیارك كافه سنه مراجعتله استکشافنه جهد وغیرت ایدرسه می احتیاطه رعایت ایتمش اولور؟ یوقسه وقوف اعتباریله الك اوزاق بولنان یالکز بر شخصك افاده سنه حصر نظر ایدرسه می عاقلانه داورانمش صاییلیر؟ عقل واذعان صاحبی هر کیم اولورسه اولسون شق اولی ترجیحده تردد ایتمز. یالکز مترجم معهود بو صحیفه لریده ترجمه ایله کتابنه! قائمش اولدیغی حالده بویله بر مقلد بی روایه یی مستشرق شهرت کیر عنوانندن طوتدورارق بویوك بر احاطهٔ نظر، درین بر امعان صاحبی، غایت ممتاز وقطعیاً بی طرف، نادیده بر عقل سلیم وبیلمم دهانه... الحاصل نه قدر جالب اطمینان اوصاف مرغوبه وار ایسه جمله سنی بر صیره یه دیزییور. اویله عادی بر شخصی مدح وستایشله عالم بالایه چیقارمغه چالیشیور. یك نظرده نه مناع اولدیغی ظاهر اولان بو اثر مردودیده بویله بر علامهٔ جهانك آثار فاضلانه سی آره سنده بولنمش تمام حاشا وکلا «الحکمة ضالة المؤمن» حدیث شریفنه مصداق اوله جق بر در کرانمایه شکلنده کوستریور. کندی زعم فاسدنجه بو افسانه لری عالمه یوتدوروروم دیه حیرت افزا بر جسارت ابراز ایدییور.

(۳) «لکن عین زمانده شونیده سویلمه لی یم که التنجی عصر میلادیده عربستانك حال دینیسی حقنده بیان ایده جکم شیلرك مسئولیتنی اوزرمه آلی یورسه مده متباق زمانلر ایچون ایش اویله دکلدر.»

افاده سیله مؤلف دوزی اسلامیته عائد مباحثك کافه سنده «شپرنکه ر» کبی مورخلره تقلید ومتابعت ایتمش اولسندن طولایی تردددن خالی قالمادیغنی اعترافله کندیسیچون افکار عمومیه ده بر قاچامق طریقی حاضرله مق ایسته یور.

واقعا مادام که تدقیقات لازمه سیله حقائق احوالی اورته یه قویان اکابر علمای اسلامیه وبی طرف طوائف افرنجیه نك سوزلرینه اصغا ایتمه رك منحصراً «شپرنکه ر» کبی کسانك استحصال ایتدیکی نتایجی، دها طوغروسی اختراع ایلدیکی قضایای علی العمیا قبول ایتمش بولنیور محضا مشربنه موافقتندن طولایی او سوزلری ترجیح ایلمش اولدیغی جای اشتباه اوله ماز. بناءً علیه مسئولیت معنویه دن، ترتب ایده جك مؤاخذهٔ تاریخیه دن تخلیص کریبان ایده مزسه ده یازدیغی شیلرك حقیقت محضه اوله رق تلقیسنی توصیه دن اولسون تباعد ایتمش عد اولنه بیلیر. هیچ اولمازسه بو خصلت جملیه ایله مؤلفك مترجمه نسبتله بر مزیتی بولندیغی انکار اولنه ماز.

ایشته براز تعمیق فکر ایدنلر ایچون بو جهتده باعث حیرت اولنسه سزادر. اجنبی اولان دوقتور دوزی یازدیغی شیلردن حیا ایدییور، بالاعتراف دییورکه «بن بو مقالاتی مشربمه موافق بوله رق بلا تحقیق فلان کیمسه نك کلامندن استعاره ایتدم مسئولیتی اوزریمه آله رق قبولنی کیمسه یه توصیه ایتمیورم» اسلامیته انتساب صورتیله بولنان مترجم معهود ایسه بو اسنادات باطله نك کافه سنی بر تاریخ حقیقی اولمق اوزره مسلمانلره اتحافه قالقیشیور، عین حقیقت ومحض حکمت دیه بوتون بو سفسطه لرك قبولنی جان وکوکلدن توصیه ایدییور.

[مشهوردرکه وقتیله بر اجنبی دیپلومات تلغناسب بر قرار اتخاذندن طولایی مقام اعتذارده «نه یاپه یم بن بر تورك قدر تورك اوله مام» دیمش. شمدی یه قدر بو سوزك صاحبنه هر کس کبی بزده حق ویرییوردق. حالبوکه انسان مراد ایدنجه هرشی اوله بیلیرمش. چونکه بوکون مع التأسف کورییورزکه بر اجنبیدن زیاده بیگانه بر ملحددن زیاده جاحد اولانلرده بولنیورمش. فقط ازمان اخیره ده ایلکلر فانلقر قدر مترقی اوله میورلر.]

بعدذا (دوزی) جنابلری عربستانك دین قدیمی بیان وتشریح صددنده اون بش صحیفه قدر تفصیلات ویرییور. بزه تعلق اولان قسمنی اجمالاً نقل ایدهلم. دیورکه:

«عربلر الله تعالی یعنی خدای اعظم دیدکاری بر ذات اعلی طانیورلردی. اوده بزم کبی بر شخصیته مالکدر. کندیسنه آز چوق منقاد اولان موجودات مخلوقه دائره سی خارجنده بولنور. اوکا سما و ارضك خالق وصوك درجه ده عالی و عاقل بر ذات نظریله باقیلیردی. یاغموری او کوندریر، جهانی او اداره ایدر فقط راهبلری یوق ایدی. اوکا مخصوص معبدلر انشا اولنمازدی.

الههدن بشقه جنلری ده تمجید ایدرلردی. هفته لرجه طولاشیلان چوللر وطاغلر بوجنس مخلوقات ایله طولودر..... جنلرك فریاد ایتدکلری ایشیدیلیر اونلر صور کونا کونده بزه کورونورلر. پك چوق فنالق، یاخود ایلك یاپه بیلیرلر. اونلرك لطفنه مظهر اوله بیلمك ایچون کندیلرینی تمجید ایتمك، پرستش وخدمتلرنده بولنمق اقتضا ایدر. اونلر طاشلرده، آغاجلرده، هیکللرده بیتوتت ایدرلر. هر قبیله نك آیروجه، بعضاده بر قاچ قبیله نك مجتمعاً خصوصی جنی وطاشی، آغاجی ومخصوص تصویری وار ایدی که.........»

فی الحقیقه اقوام عربیه نك دور جاهلیتده ده خلاق متعال «جل وعلا» حضرتلرینه اساساً اعتقادلری بولندیغی قرآن کریمده «ولئن سألتهم من خلق السماوات والارض لیقولن الله» «واذا غشیهم موج کالظلل دعوا الله مخلصین له الدین» کبی آیت جلیله ده تصریح بیورلمشدر. فقط هنوز مظهر ارشاد اوله مدقلری جهتله شان الوهیته شایان تقدیساتده بولنه مازلردی. جسمیت وآنك لوازم ضروریه سندن بولنان مکان وجهت کبی شیلر اسناد ایدرلردی. اسلامیت براهین عقلیه سردیله بو طاقم خطالری تصحیح ایتمش، آیة الکرسی، سورهٔ حشر آخرنده کی آیات کریمه وسائر محکمات قرآنیه ایله «لیس کمثله شیٔ» دستور عقلیسنی تنویر وتفصیل ایلمشدر.

یالکز سورهٔ اخلاصك معنای شریفنه آکاه اولان بر مسلمان بیله بو خصوصده ذره قدر تردد ایتمدیکی حالده مترجم بی اذعان، (دوزی)نك «بزم کبی بر شخصیته مالکدر.» کلامنه علاوه ایتدیکی بر نوطده «عربك باطل اولان بو اعتقاد قدیمی قرآنك (خلق الانسان فی صورته الخ) آیتنده عیان وپاینده در.» دیمسیله قرآن کریمه وطولاییسیله دین مبین اسلامه بویوك بر افترایه جسارت ایتمشدر.

بو مقوله ملحدلر تغلیط عوام غرض فاسدیله ایجابنده آیتلرده اویدورمقده اولدقلری بالاده اخطار اولنمشیدی. نه قدر کولنج بر شی!.. کندیسی کویا قرآن کریمی اوقومشده «خلق الانسان فی صورته» سکنده بر آیت کورمش، حتی او آیتك آخری بیله وارمشده «حاشا» عربلرك باطل اعتقادینی ترویج ایدییورمش. حقایق اسلامیه یه وقوفی دکل، ذره جه ادراکی اولان بر کیمسه بویله بر سوز سویله مز.. اکر اویله بر آیت اولسه یدی علم حال

كتابلرنده « جناب حقك مثل ونظيرى يوقدر . مخلوقاته هيچ بر وجهله بڭزه‌مز . » ديلن يرده « الله تعالانك بزم كبى باشى ويوزى واردر . كنديسنى بعضداى بڭزليدر . كولديكى وقت نور پارچه‌سى كبى ديشلرى كورونور » دينيردى . [١]

مناسترلى اسماعيل حقى

[١] يالكز متشابه قبيلندن اولق اوزره « ان الله خلق آدم على صورته » طرزنده بر حديث شريف واردر . فقط متشابهاتك محكماته ارجاعى واجب اولمسنه مبنى علماى اسلاميه حديث مذكورك معناى صحيحنى تحقيق ايتمشلردر . امام غزالى حضرتلرينك « الجام العوام عن علم الكلام » نام اثرلرينه مراجعتله حقيقت تماماً مستبان اولور. رسالهٔ حميديه جلد ٣ صحيفه ٧٩ مطالعه اولنورسه كفايت ايدر .

شام علماسندن مورخ شهير عظم زاده رفيق بك افندى طرفندن مصر مكتب نواب طلبه‌سنه ايراد ايديلوب « المنار » ده كورولن نطقك ترجمه‌سيدر:

مسلمانلقده فردك حاكميتيله جماعتك حاكميتى

افنديلر ،

بوكون سزه مسلمانلقده فردك حاكميتيله جماعتك حاكميتى نه اولديغنه دائر برقاچ سوز سويله‌جكم . بن جماعتك حاكميتى دينجه اونك مدلول عامنى ، يعنى قضا ايله افتايى، ياخود تشريع ايله تفريعى مراد ايدرم .

بيليرسكزكه بوتون جمعيات بشريه‌ده سعادت وراحتك مدارى اولان عدالتى كافل اوله‌جق بر قوت وارسه اوده حقوق افرادى صيانت ايدن ، مظالمه يوز كوسترمين ، هيئت اجتماعيه‌نك آسايشنى اخلاله جرأتدن بولنان ارباب جرائمى جزايه چارپان قانون ، ياخود شريعتدن عبارتدر . بوقانونلرده يا قوانين موضوعه ، ياخود قوانين شرعيه‌در . ابن خلدون بونى شو صورتله تعريف ايديور :

« بو قانونلر عقلا طرفندن ، كذلك دولتك اركانى ، بصيرتلى مأمورينى طرفندن وضع اولنمش ايسه قوانين سياسيهٔ عقليه‌در ؛ من طرف الله مبعوث بر شارع لسانيله تقرير اولنمق اوزره جناب حق طرفندن وضع اولنمش ايسه قوانين سياسيهٔ دينيه‌در . »

معلومكزدركه — عبادت جهتى مستثنا اولمق ، يالكز معاملات قسمى مراد ايدلمك شرطيله — فقه مسلمانلرك قانون شرعيسيدر ؛ افراد ناس آره‌سنده وقوع بولان منازعاتك ، مخاصماتك مدار حل وفصلى اوله‌جق احكامك اساسيدر .

بن قانون شرعى تعبيرينى تجوزاً قوللانيورم . زيرا شريعت اسلاميه‌نك احكامى ، قانون جامعى انجق كتاب ايله سنتدر ؛ اصل اولان بو ايكيسيدر. فقهه گلنجه بوكا شرع تسميه ايدلمسى مأخذينك كتاب، سنت، عمل اصحاب ، اجماع ، قياس اولمسى اعتباريله‌در . بناءً عليه ابن خلدونك تعريفى بوكا مطابق كليورسه انجق بو جهتدن مطابق كليور ؛ يعنى بو قوانينك شرعده بر اصلى واردر ، يوقسه عينيله جناب حق طرفندن موضوع ديمك دكلدر .

نزد فقهاده تفريعك ياخود تشريعك اساسى شو بش اصلدن عبارت اولديغى ايچون احكام فقهيه‌يى‌ده شرع تسميه ايتمشلردركه بوخصوصده ائمهٔ علمدن ، محدثيندن بك چوقلرى فقهايه مخالفدرلر: بريكيلر ، دليله مستند اولمايان ، ياخود دليلى كتابده ، سنتده بولونمايان احكامك هيچ برى شرع دكلدر ، ديورلر .

مع مافيه بن شو ايكى مخالف فرقه حقنده بر حكم ويرمك ايسته‌ميورم. مقصد ، مسلمانلقده قضا وافتا نصل باشلادى ؛ نصل بر سير تعقيب ايتدى ، تاريخى نه‌در ، بونلرده عدلى ضامن اوله‌جق شى نه‌دن عبارتدر ؛ فردك حاكميتى ايله جماعتك حاكميتى آره‌سنده خطا صواب نقطهٔ نظرندن نه كبى فرق واردر ؛ بو جهتلره بر نظر صحيح عطف ايده بيلمه‌مزه مدار اوله‌جق بر مقدمه تمهيد ايلمكدر. بو بحث آره‌سنده تشريع وقضايه حلول ايدن بعض شئونى‌ده استطراداً سو-يليه‌جكم كه كميتى ناچيز اولمقله برابر بيانى فائده‌دن خالى دكلدر .

آكلادق كه مسلمانلقده شرعك اصلى ، اساسى كتاب ايله سنتدن عبارتدر. ديمك ايسته‌يورز كه احكام دينيه يعنى عبادات وقوانين دنيويه ، ياخود ابن خلدونك تعبيرى وجهله قوانين سياسيه شو ايكى اصلده وارد اولان احكام معاملات وعقوباتدن عبارتدركه شارع اعظم صلى الله عليه وسلم طرفندن تقرير بويورولديغى ايچون شرع اولمشدر. ايشته بوشرع قوهٔ تشريعيه‌يى يد واحده براقايه‌رق بر جماعته توديع معناسنه آلنان قضاء جماعت، ياخود حاكميت جماعت مدلولنك تحت شمولنه كيره‌مز. انجق او احكامى شارع حكيمك مراد ايتديكى صورتده آكلامق حيثيتيله كيره بيلير، يعنى خطايه ، كناهه دوشمه‌مك ايچون فردك حاكميتى كافى كلمه‌رك جماعتك وجودينى استلزام ايدن شى شو اصلدن حكمك استنباط وتقريريدر .

طبيعى بيليرسكزكه شارعك بزه تقرير ايتمش اولديغى احكام تدريجاً تشريع اولنوردى . نه زمان بر حادثه ظهور ايدر ، ياخود كنديسندن بر حكم صوريله‌جق اولورسه اونك حقنده بر حكم شرعى بيان ايدر ايدى . بو صورتله كتاب وسنتده التى يوز الى ياخود دها زياده حكم وارد اولمشدركه صكره‌دن كلن ائمهٔ فقه بو احكامى تشريعه اساس اتخاذ ايدرك وقتيله ممالك اسلاميه‌ده معمول به اولان، حالاده بعض طرفلرده معاملات وعقوباتده مرعى طوتيلان كتب فقهى تدوين ايتمشلردر .

احكام فقهيه‌نك تدوينى عصر اول اواخريله عصر ثانى اوائلنده باشلار . او حالده اسلامده تشريع ايچون ايكى تاريخ واردر : اصول شريعتك تقريرى ايله مرعيتى ، تفريع ياخود فقه ايله كذلك مرعيتى تاريخلرى . بو ايكى تاريخك آراسنه ديكر ايكى تاريخ كيرركه برنجيسى احكام شرعيه‌نك صدورده محفوظ بولنديرلمسى، ايكنجيسى كتابلره قيد ايدلمسى تاريخلريدر .

شيمدى كرك شو سويلدكلرمزى، كرك اصحاب وتابعينك صورت قضاسنى بيان ايده‌لم :

احكام شرعيه‌نك اساس ومدارى ، صدر اسلامده حكم قضانك مابه الاستنادى كتاب ايله سنتدن عبارت اولديغى معلوممزدر . كتاب الله

معروف ومشهور اولدیغنـه کوره حضرت ابوبکرك زمان خلافتنـده متفرق اولەرق یازلمشدر . سنت سنیەیە کلنجە، تابعین دورینك نهایتنه قدر صدورده محفوظ قالمش ، یاخود یازلمش ایسـەبیله بو آرالق پك آز برشی یازلمشدر .

خلفای راشدین زماننده قضا بالضروره افتـایه ملازم ایدی . زیرا قضا خلیفەیە عائد ایدی . حالبوکه خلیفه حضرت شارعدن‌وارد اولان احکامك کافەسنی بالطبع ازبرنده طوتەمیەجغی ، بلکه اصحابدن برجوغی برشی حفظ‌ایتمش اولەجغی ایچون‌معرفت احکام‌خصوصنده اونلردن استفتا ضروری ایدی. ایشته سزه برمثال :

بغوی میمون بن مهراندن نقـلاً دییورکه : حضرت ابوبکر خصملر مواجهـەسـنده بولندیغی زمان کتـاب‌الله‌ه باقاردی . اکر قرآنده بوایکی خصمـك اراسنی فصل ایدەجك برحکم بولورسـه اونکله قضـا ایدردی . بولەمازده حضرت رسولدن بوبابده برسنت بیلیرسه اوکا مراجعت ایلردی . اونی‌ده بولامزسـه قالقـەرق ، بکا شـویله برایش کلدی ، حضرت پیغمبرك وقتیله بوکا دائر ویرمش اولدیغی حکمی بیلنکز وارمی ؟ دییه مسـلمینه صورارد ی. اوزمان کندیسنه رسـول‌اللهك بوبابده‌کی حکمنی تبلیغ ایدنلر بولنورسـه ابوبکر: جناب حقه حمد ایدەرم که ایچمزده سنت رسولی‌حفظ ایدنلر بولندیرییور، دیر ایدی. شاید رسول‌اللهدن منقول برسـنته واصل اولامزسـه اصحـابك ایلری کلنلرینی طوپلایەرق اونلرله استشـاره ایدردی . آرایی برنقطەده جمعه موفق اولا بیلیرسـه اوزمان اونکله حکم ایدردی . حضرت عمرده ابوبکر کبی حرکت ایدرك قرآنده، سنتده بولەمدیغی برحکمی ابوبکرك ویرمش اولدیغی حکملر اراسنده آراردی بولورسەاونکله‌عمل ایدربولامازسەاعیان مسلمینی‌طوپلاردی. اجماع ایله ویریلن قرار دائما معمول بەاولوردی .

بغوینك حضرت ابوبکر وعمرك قضاسی حقنده‌کی شـوروایتندن اکلاشیلیورکه‌بوایکی‌خلیفەزماننده قضا، فردك دکل، جماعتك قضاسیدر. کندیلرندن صکره کلن خلفای راشدینك قضالری‌ده بوکا مقیسدر . اسلامده تاریخ قضـانك ایلك دوری ؛ یعنی تدوین وفروع ایله عمله باشلاندیغی زمانه قدر کچن دور هپ بویلەایدی. بوکا بردلیل آرایرسه ممالك اسـلامیەنك هربرنده اصحابدن ، یاخود تابعیندن برطاقم ذوات بولنمسیدرکه احکام شرعیەیی حفظ ایتدکلری ، دینده متفقه‌اولدقلری ایچون فقها نامیله یاد اولنان بومحترم وجودلر زمان قضاده مستشاراتام ایدیلر . زیرا بونلر شریعتـك حافظلری ، اخبـار صحیحەنك معتمد راویلری بولندقلرندن وقت قضاده کندیلرینه مراجعت ایتامك قابل اولەمازدی .

اصحاب کرام آراسنده کبار فقهادن علی ابن أبی طالب، عبدالله‌بن عباس ، عبدالله بن مسعود ، عبدالله بن عمر، عبدالله بن عمر بن العاص، زید بن ثابت ، ابوسـعید الخدری ، انس بن مالك ، معـاذ بن جبل حضرتلریله جنـاب پیغمبردن آز یاخود چوق احکام ضبط ایتمش اولان دیکر برطاقم ذوات واردر .

ابن القیم دییورکه: اصحـاب میاننده کندیسـندن فتاوی نقل ولنانلر ارکك ، قادین یوز اوتوزدن فضلەدر . بونلرك قسم اعظمی بالضروره مختلف مملکتلره داغلمشـیدی‌که تاریخك شهادتیله ثابت اولدیغی وجهله نرەده بولنورلرسه برشـورای قضا تشکیل ایدرك ناسك مستشاری اولورلردی .

بونلره ایکنجی بر طبقه التحاق ایدییورکه تابعین طبقەسـیدر . طبقهٔ اولادن صکره‌فتوی بونلره کچمشیدی. مدینەده سعیدبن‌المسیب، عروة بن‌الزبیر ، قاسم بن محمد ، خارجه بن زید کبی ذوات کلمشیدی. ایکنجی طبقەیی تعقیب ایدن دیکرطبقەده ایسه مشهور محمد بن شهاب الزهری واقران فضیلتی ، دیکر بر طبقـەده‌ده صـاحب مذهب امام مالك واردی. مکەده مفتیلردن عطا بن ابی‌رباح ، طاووس بن کیسان، مجاهد بن جبر ودها بشقەلری موجود ایدی. بونلردن صکره طبقەلر بربرنی ولی ایدرك مکەده صاحب مذهب امام محمد بن ادریس‌شافعی ظهور ایتمش ایدی .

بصرەده‌کی مفتیلردن عمرو بن سلمة‌الجرمی ، ابو مریم حنفی ، حسن بصری ودها سائرلری واردی . بونلرەده‌طبقه ، طبقه بر چوق ذوات التحاق ایتدی . کوفه ، مصر ، شـام کبی سـائر مملکتلرك کافەسنده تابعیندن ، تبع تابعیندن دائما بر جم غفیر بولنـەرق احکام فقهیه کندیلرندن اخذ اولنوردی . بو حال او احکامك تدوینه قدر دوام ایتدی .

نصك عدم وجودی تقدیرنده حضرت پیغمبر طرفندن اجتهادك مشروع کوسترلدیکنی، حضرت ابوبکر وعمرك برمسئلەده اجتهادلری انجق نامك ایلری کلنلرینی طوپلایەرق کندیلریله استشارەدن‌صکره وقوعه کلدیکنی علاوه ایدرده دیکر خلفای راشدینك عینی صورتله حرکت ایتدیکنه حکم ایدەجك اولورسـەق ؛ کذلك بونلرك زهد وتقواسنه قیاس ایله کندیلرندن صـکره کلان تابعین وتبع تابعینـك ودها کریده‌کیلرینك مستبد بالرأی اولمق قورقوسندن طولایی اهل علم وحدیث ایله مشورتی دستور اتخاذ ایتدکلرینی نظرامعانه آلیرسەق شو نتیجەیە واصل اولورزکه :

عصر اولده قضا شوری ایله قائم ایدی ؛ یاخود جماعتك قضاسی ایدی‌که بو صورت حقوق افرادی ، تحری عدل وحق کافل‌ایدی. شبهەسز بوطرزقضا امتك سعادتنی ، دولتلرك‌بقاسنی ، فردك‌قضاسندن زیاده تأمین ایدر .

جماعتك قضاسندن مراد ذهنه یکدن خطور ایدەجکی وجهـله یالکز بردن زیاده افرادن متشکل بر هیئتك قضاسی دیمك دکلدر؛ بلکه قوهٔ تشریعیه وقضـائیەنك رأی افرادن مصون بولندیرلمسی ؛ ویریلەجك حکمك‌صوابیتنه اعتماد اولنەبیلمك ، دلیل حقنده اطمینان حاصل اولمق ، نصك وجودی متعذراولدیغی زمانلرده جماعت عندنده اصلح اولان حاله اعتماد ایدیلەبیلمك ایچون تشریعك جماعته متوقف اولمسی دیمکدر .

مصلحته اوفق اولانی آرامق ، یعنی استصلاحه مراعات شریعت

اسلامیه‌نك اك اساسلی قواعدندركه برچوق مشكلات بوسایه‌ده مندفع اولور. حتی‌اشاغیده‌سویلیه‌جكمز وجهله كبار اصحاب نصك موجود اولدیغی زمانلرده بیله ضرورت مس ایدرسه بو قاعده‌یه رعایت ایدرلردی. مختلف روایات ایله نص وارد اولان یاخود تحقق تفهمی مشكل اولان مسائلده حكمی اطمئنان ایله ویره‌بیلمك ، امتك خیرینی طلب ایتمش اولمق ، خصملر آره‌سنده ایجاب عدلی اجرا ایتمك ایچون بر چوق زمان اختلاف ایدرلردی . ابن قیم دیوركه اصحابك معاملاته متعلق احكامده اختلافلری پك چوقدر ؛ لكن اسما وصفات وافعاله یعنی ایمانه متعلق مسائل ایچون آره‌لرنده اصلا نزاع یوقدر .

دیدككه قضای جماعتدن مراد قوهٔ تشریعیه وقضائیه فرده تودیع اولنمیه‌رق برجماعته تفویض اولنمقدر . زیرا بوصورت دها سالم ، خطادن دها اوزاق ؛ عدله دها موافقدر . چونكه رأیه ، اجتهاده یاخودقیاسه مراجعتی استلزام ایدن‌احكام نص بولنماز یاخود روایاتدن برینی ترجیح ایجاب ایدرسه بونك ایچون برطاقم شروط لازم كلیركه فردواحدده اجتماعی چوق زمانلر قابل دكلدر ؛ اولسه بیله فردك‌اصلح برصورتده‌حكم ویره‌بیلمسی علی‌الاكثر ممكن‌اوله‌میه‌جغی كبی بوحكم كندی سویه‌سنده بولنان بتون اهل علمك قبولدن اعراض ایده‌میه‌جكی برصورتده صادر اوله‌ماز .

صاحب مذهب ائمهٔ مجتهدینك حالی بزه بردلیلدر : مشارالیهمدن هر بری مذهبك فروعنی ، اصولنی تقریر ایتمك، آثار واخبارك صحیحنی بولمق ، اصول شریعتی تتبع ایلمك خصوصنده عقللری طوردیره‌جق قدراوغراشمش ایكن برچوق مسائلده اختلاف ایتمشلر؛ كندیلرندن صكره كلنلرده عین اختلافی محافظه ایلمشلردر . صكره‌لری ایش اودرجه‌یه وارمش‌كه عین اسلام مملكتنده درت مذهب ایچون درت دانه قاضی بولنورمش . حتی عینی مذهبك فقهاسی بیله عینی مسئله‌ده اختلاف ایدر اولمشلر . نهایت افتاده قضانك مصاب اولدیغی تشتتدن نصیبنی آلمش‌كه بویوزدن امرعدالت فوق‌العاده متأثر اولمشدر . بونكله برابر بوتون بومذاهبك اصلی بردركه اوده دین مبین اسلامدر .

بومدهش تهلكه‌دن دولایی اصحاب كرام كندیلرندن براستفتا وقوعنده مستفتی‌یی بشقه‌سنه كوندرمكدن، یاخود برحكمی تقریر ایچون بربرلریله استشاره ایلكدن اصلا چكنمزلردی كه كتب حدیث بوسوزیمزه شاهددر. مقصد ایسه حقسزلغی ، یاخود كناهی موجب برخطایه دوشمكدن حذردر . هله اجتهاده محتاج اولان مسائلده خواص مسلمین ایله استشاره ایلمه‌دن هیچ بر حكم ویرلمزدی .

مابعدی وار محمد عاكف

خطبه‌لره دائر [*]

احمد جاوید بك نامنده برذات محترم طرفندن صراط مستقیمك

[*] بوسته‌ده بردفعه غیب اولمش اولدیغندن كچ قالمشدر.

۷۷ نومرولی نسخه‌سنده نام عاجزی‌یه خطاب ایدیلن ، آچیق مكتوبی اوقودم . مشارالیهك آرزوسنی اكمال ایچون عاجزانه ، ناچیزانه بر صورتده جمع ایتدیكم تركجه خطبه‌یی تقدیم ایلرم .

خطبه‌ده هرنه‌قدر كثرتلی قصورلر وارایسه‌ده، مقصدم قصوردن مبرا اولمقله مفتخرم . بز دین وملته خدمت ایتمك ایسته‌دك ؛ آنی قدرتمز داخلنده یاپیورز . وسعتی خارجنده هیچ بر فرد ، هیچ بر وظیفه ایله مكلف دكلدر .

هیچ بر امرده پك بویوك خطوه‌لر آتمق طرفداری اولمدیغمدن اولا ، بر قاچ هفته اسكی خطبه‌لری ، جمعه‌دن صوكره جماعته تفسیر ایده‌رك خطبه‌دن مقصد نه‌اولدیغنی تعریف ایدییوردم . بونی متعاقب بر هفته مجموعه‌دن ، او اسكی خطبه‌لردن برینی تركجه‌یه ترجمه ایده‌رك موعظه قسمنده كوچوك بر علاوه ایله اوقودم . صوكرا بو زیرده‌كی خطبه‌نك صیره‌سی كلدی .

بونی‌ده علاوه ایدرم‌كه ، اووقت آرناؤدلقده براز فساد وشورش وار ایدی . جماعتمز ایسه علی‌الاكثر تبعهٔ عثمانیه‌دن تركجه بیلیر ارناؤد قوم نجیبندن اولدیغندن بو ایلك تركجه خطبه‌مك بو طرزده اولماسنه مجبوریت حس ایلمش ایدم .

خطبه

عربجه حمدو صلواتدن صوكره :

ای مؤمن قرنداشلر ! حضرت الله جل شانه ، جناب فخر كائنات واكمل‌التحیاة افندیمز واسطه‌سیله قرآن عظیم‌الشانده بزی تقوی وطاعته دعوت ایله اوامر الٰهیه‌سنی یرینه كوتوروب راضی اولمدیغی ایشلردن صاقنمكزی امر ایدییور . مؤمن قوللر ایمانلرینی یالكز حق تعالی‌نك امرلرینی یرینه كوتورمكله محافظه ایده‌بیلیرلر .

ای قرداشلر! حضرت الله قرآن كریمده نستعیذبالله: « اطیعوالله واطیعوالرسول واولی‌الامر منكم » بویوریور . یعنی ؛ ای مؤمنلر جناب اللهه ورسولنه وسزدن اولان آمریكزه اطاعت ایدیكز ؛ بویوریور. بو امر عالئ ربانی‌یی بروقت خاطریكزدن چیقارمایكز ، بو امر الٰهیدن بر دقیقه بیله آیریلمایكز !

ای‌امت محمد! بیلیكزكه بوتون عالم‌اسلامیت غایت‌دار وصیقنتیلی وقتلر كچیرییور . دین ودولت وموجودیت اسلامیه‌مز دشمنلری هرطرفدن دورلو . دورلو حیله ودسیسه‌لر ایله ، انواع اغفالات واغواآت ایله هجوم ایدییورلر . ارامزده نفاق صاچوب كندیلری ایچون اك قولای اولان بویول ایله بزی محو وبرباد ایتمك‌ایستیورلر.

ای برادرلر ! حضرت هادئ اكبر بزی دوغری یوله سوق ایتمك ایچون، قرآن كریمنده نستعیذبالله: «واعتصمو بحبل‌الله‌جمیعاً ولا تفرقوا» امر ایدییور . یعنی : حبل متین اسلامیته یاپیشه‌رق تفرقه‌یه كرفتار اولمایكز: بربریكزله قرداشجه یاشایوب عالم اسلامیته ودیمزه اك چوق ضررلی اولان‌تفرقه‌یه ویكدیكریكزه دشمنلغه دوشمایكز. زیرا تفرقه‌یه دوشمش اولان هربر ملت محو ونابود اولمشدر ؛

باتمشدر . اعدای بدکار دین ودولت وطن اصلیکزده انجه‌دن انجه‌یه دوشونلمش بر طاقم حیله‌لر ایله بعض جاهللری الدادوب حکومت حاضره‌یه ، یعنی بوکون شرعاً منصوب اولان خلیفهٔ مسلمینه قارشو عصیان ایتدیریبورلر. جناب الله جمله‌مزی منافقلرك، جاهللرك شرلرندن محافظه ایدوب دوغرو یوله هدایت ایله‌سین ! وقتیله تفرقه ونفاق سببندن میلیونلرجه اهل اسلام ، اجانبك اسارتنه دوشدی . بوکون انلرك اولاد واحفادی حالا چاله‌لرنی چکییور . بونلردن عبرت آلیکز؛ جناب اللهك : (اطیعوا واعتصموا) اطاعت ایتمه‌یرکدن دنیاده قهرینه ، آخرتده جزاسنه دوچار اولماییکز ، دوشمه‌ییکز ! اولاد واحفادیکزی ، نعوذبالله ، اسارتدن، محو وپریشانیدن حفظ ایدیکز! زیرا جزای دنیویدن ماعدا آخرت ایچون جناب احکم الحاکمین حضرتلری بیوریورکه نستعیذبالله : « ومن یعص الله ورسوله ویتعد حدوده یدخله ناراً خالداً فیها وله عذاب مهین . » یعنی هرکیمکه الله تعالی‌یه ورسولنه عصیان ایدوب حدوداللهی ، اللهك امرلرینی تجاوز ایدرسه حق جل وعلا حضرتلری آنی مؤبد اوله‌رق جهنم آتشنه آتاجقدر، انك ایچون ذلیل ورسوای ایدیجی عذاب واردر. برده ، نستعیذبالله: « ومن یطع الله والرسول فاولئك مع الذین انعم الله علیهم من النبیین والصدیقین والشهداء والصالحین وحسن أولئك رفیقاً . » یعنی هر کیمکه حق تعالی‌یه ورسوله اطاعت ایدوب امرلرینی یرینه کتورسه قیامتده انبیا ـ پیغمبرلر ، صدیقلر ، شهیدلر ، صالح ایی ادملر کبی اللهك انواع نعمتلریله متنعم اولان ادملریله برابر اولاجقدر؛ بونلر نه کوزل ارقداش ، رفقادر . متنبه اولوکز ، کوزیکزی آچیکز ، دنیا جزاسی اولان ذل وحقارته کرفتار اولانه صوك پشیمانلق فائده ویرمیه‌جکی کبی اوامر الهیه‌یه عصیان ایدنلر ایچون دخی آخرتده پشیمانلغك فائده‌سی اولمایاجقدر .

ای اسلام قرداشلر ! اهل اسلام اراسنده بعض منافق کروهی ظهور ایده‌رك زواللی بر طاقم جاهللری ، « مشروطیت شریعتسزلکدر » دیه‌رك الدادیورلر وبو وسیله ایله امال فاسده‌لرینه خدمت ایتدیریورلر. بوکا تعجب ایدلمامیدر. زیرا انبیای ذیشانی تکذیب ایدنلرده وارایدی.

حقك نه طرفده اولدیغنی تفریقدن عاجز اولان مؤمن قرداشلریمه هروقت وهر ایشده حقك نه طرفده اولدیغنی بیلمك ایچون بر یول کوستره‌جکم : بر حدیث شریفی توصیه ایده‌جکم : جناب فخر عالم وعقل مجسم افندیمز دیبورکه : « ان امتی لاتجتمع علی ضلالة فاذا رأیتم اختلافاً فعلیکم بالسواد الاعظم . » بو : امتم ممکن دکل ضلالة اوزرینه اجتماع ایده‌مز، اللهك راضی اولمدیغی برایشه طوپلانمز. اکر امت اراسنده دین ودنیا ایچون اختلاف کورور ایسه‌کز سز بیوك قراتی‌ی التزام ایدیکز ؛ اکثریت نه طرفده ایسه او طرفه کچیکز . الحمدلله ممالك عثمانیه‌ده ، اجانب ودور مردود سابقدن قالمه برقاچ ظلمهٔ بدخواهك اغوا آتنه دوشمش برقاچ کیشیدن باشقه بوتون اقوام اسلامیه ، عموم علما ، عین شریعت اولان مشروطیت طرفداریدر . اکثریت مشروطیت جهتنده‌در . سزده عمریکزده بو مشروطیت یولندن ایرلمازسه‌کز دارینده سلامت بولاجقکزه امین اولاجقسیکز . صلوة . . . سلطان دعاسی . . . .

داعیٔ عاجز بو خطبه‌نك تأثیرات حسنه‌سنی کوردم ؛ جماعتده حس مشاوره اویاندی . صوکرا بندن ایضاحات لازمه‌ده بولوندیلر . کندیلرینه ، خطبه‌ده ایراد ایدیلن نصایحی توسیع ایدرك اقناع ایتدم . جناب خدای لم یزلدن تضرع ایدرم ، که اوامر شرعیه‌یی تبلیغه مأمور اولان بوتون رفقای معززم بو داعیٔ عاجز کبی حق وظیفه‌یی نفس الامره مطابق صورتده ایفا ایتمکه مباشرت ایچون مظهر عون الهی اولسون و منبرلر اطرافنه صفوف ملائك کبی نورانی حلقه‌لر چویرن جماعت مسلمینه آرتق احکام دین مبینی کندی لسانلریله دیکلمکه ومستفید اولمغه موفق اولسون . الله عظیم الشان البته طریق مستقیمی تعقیب ایدنلری منزل هدایته واصل ایلر .

بلغراد **محمد رمزی**

عالم اسلام

افریقاده اسلام

[٨٠ نومرولی نسخه‌مزدن مابعد]

افریقاده دین اسلامدن باشقه بر دینك انتشار ایده‌میه‌جکی حقنده‌کی بونجه علائم رغماً، میسیونرلرك شایان حیرت وتعجب برثبات وغیرتله چالیشدقلری بقعه ، افریقای وسطیدر .

میسیونرلر ، انسانلرك احول نفسیه‌سنه ، نفسك ضعیف وعاجز اقسامنه پك زیاده واقفدرلر . ایچلرنده معلومات مفیده‌یه غیر واقف کمسه یوقدر ، چونکه طبیب ، جراح واجزاجیدر. مذهبلرینی نشر ، مذهبداشلری عددینی تکثیر ایچون بالجمله وسائط ووسائلدن استفاده ایتمکده‌درلر .

سودان خطهٔ جسیمه‌سی بوکون برمسلمان مملکتی عد اولنه‌بیلمکله برابر، اورا مسلمانلری هنوز اقوام ابتدائیه‌دن معدوددر . ایچلرنده فقیه وعالملری هیچ یوق دکلسه‌ده یوق دینیله‌جك قدر قلیلدر. اکثریت عظما ، وحدانیت الٰهیه ونبوت احمدیه‌دن ماعدا اقسام عقاید وعمله غیر واقفدر . زواللی دین قارداشلریمز عادی حقه‌بازلغی ، طبابتك وعلوم وفنونك بعض تأثیرات ومباحثی معجزه وکرامت ظن ایده‌جك قدر ترقیات عالمدن بی‌خبردرلر .

بو شرائط دائره‌سنده افریقای وسطی اهل اسلامنك نه‌قدر معنوی تهلکه‌لره معروض قالدیغنی تظاهر ایدر . میسیونرلرك ، عقاید ودین مسئله‌سی برطرف ایدیلنجه، صوك درجه شفیق وانسانیتلی ، فداکار وبلکه‌ده قهرمان آدملر اولدقلرینی اعتراف ضروریدر . برسودانلی خسته اولسه ، علاجلری کندیلری ویرمك شرطیله تداویسنه

قوشارلر، دائما تصدق وسائرەایله فقرایه مدد رس اولمغه غیرت ایدرلر. واقعا بتون بو اعمالك سترۀ حسنانی آلتنده برمقصد کیزلیدر. اوده بو اعمالك شفقت نصرانیه نامنه اجرا ایدلدیکنی افهام ایله خرستیانلغه جلب قلوبدن عبارتدر؛ لکن مقصد خفی هرنه اولورسه اولسون، اعمال مبحوثەنك حسن تأثیر ایقاع ایدەجکی انکار ایدیلەمز.

میسیونرلرك برچوق افکار وحرکاتی اوبسیط خلقه خارقه وسحر حکمنده برتأثیر کوسترمکدەدر. میسیونرلرك جلب قلوب ایچون هدایا و بهایا اعطاسندن چکنمدکلری معلومدر. افریقا قطعەسنك برچوق طرفی وبومیانده سودان خطەسی اوروپالیلرك النده‌در. حکومات محلیه [كه نەنام ایله اولورسه، هرخطەده بونلر اوروپالی مأمورلر دیمکدر] میسیونرلره هرخصوصده معاونت ایتمکده‌در. میسیونرلرك افریقای وسطیده برچوق مکتبلری ده واردر. اطفال محلیەیی بومکتبلره جلب ایچون الدن کلنی دریغ ایتمزلر، طبیعی اقتضای املاری بو اطفاله دین عیسوی یی تلقیندر. میسیونرلر افریقا قبائلنك السنەسنه واقفدرلر. سودانی، برناوی، تیبو وسائره کبی بردرجەیه قدر عمومی اولان لسانلری هرمیسیونر اوکرەنیر. کیتدکلری یرلرك عادات وتمایلاتنه وحتی اساطیر وخرافاتنه قدر بتون خصوصاتی تدقیق ایدرلر.

میسیونرلر، فداکارلق درجەسنده دینلرینك محب عاشقی اولدقلرندن یورولمق بیلمز برغیرتله چالیشیورلر. سرمایەلری ایسه عظیمدر. شیمدی شومسرودات اوزرینه خاطرلره پك طبیعی برسؤال تبادر ایدر:

بوقدر وسائط ووسائله مالك اولدقلرینه رغماً ناصل اولیورده میسیونرلر موفق اولمیورلر؟ بونلرك جمع ایتدکلری شرائطه نظراً صوك درجه بسیط وابتدائی اولان خلقك هیچ برمقاومت جدیه اظهار ایدەمامسی وشوحالده چوغنك خرستیان اولماسی لازم کلیور. ناصل اولیورده بو نتیجۀ منطقیەنك عکسی ظهور ایدییور؟

❦

چونکه کلمۀ توحیدك جلالت قدر وتأثیری بتون بوتشبثات وافعالی سراب کبی بی‌حکم وبی‌تأثیر براقیور! بوندن باشقه اورطەده هیچ برسبب یوقدر «الله واحد» جملەسی هردرلو هجوملره قوت ذاتیەسیله مقاومت ایدییور، بالخاصه بوهجوملر شان وحدانیته منافی وتکثیری متضمن الفاظ مغنمه ایله اولورسه ذره قدر برتأثیر ایقاع ایدەمیور.

شومسرودات عاجزانەمزده دخی هیچ برحس طرفکیری مندمج دکلدر. عرض ایتدیکمز محض حقیقتدر. افریقای وسطیده‌کی قرق میلیون مسلمانك محافظ ایمانی یالکز کلمۀ منجیۀ توحیددر. سودانیلر ازآق استقلال سیاسی وحتی انسانیلرینه مالك دکلدرلر. اونلرك بوتون وظیفەلری وحتی سبب موجودیتلری، عالم مدنیتك رفاه وثروتنه اسیرانه خدمتدن عبارتدر. زواللیلره انسانیت مدنیەنك، دهاطوغریسی مدنیت پرحرص و طمعك تنزلاً احسان ایتدیکی مساعدات بوقدرجقدر.

اوللری «بورنو» و«طومبوقطو» شهرلری کبی بعض علمانك بولندیغی یرلر وار ایدی؛ «آیر» و «زندر» زاویەلری کبی مشایخ سنوسیه طرفندن برر مدرسۀ عرفان حالنه قونیلمش مؤسسەلر بولونیوردی. شیمدی بومدارس وزوایانك حزن‌انما انقاضندن باشقه برشی یوق.

مایوسلرله مسلمان، حقایق دینیەلرندن برشی اوکرنمك امیدیله عیون انتظار واسترحامنی بیهوده‌یره مراکز اسلامیەیه چویرمکده‌در. اذان رؤسای دین، اذان علمای عصر، بو زواللی دینداشلریمزك صدای نیاز مندیسنه قاپالی اولەجق که کندیلرینه هیچ برطرفدن دست همت ومعاونتك اوزادلدیغنی کوریلمیور...

«بورنو» مفتیسنك شوسوزلری حالاسامعەتلهفمده طنین اندازدر: بز افریقالیلر نزدنده عثمانلی لفظی، مبارك برکلمەدر؛ بز افریقالی مسلمانلری خلافت اسلامیەنك مرکزی اولان عثمانلیلغی تقدیس ایلرز، وبزهب عثمانلی‌یز! افسوس که بزی بك اونوتدیکز، پك بیکس قویدیکز!»

ینه تکرار ایدیورز که اوروپالی حکومات اشغالیەنك حمایه ومعاونتنه مظهر وبالجمله وسائط ترغیبیەیه مالك اولان میسیونر هیئتلرینك بوقدر مساعیسنه قارشی افریقای وسطی مسلمانلرینك دین وایمانی محافظه ایدن یکانه قوت، کلمۀ منجیۀ توحیددر. بونی براز دها توضیح ایتمش اولمق ایچون بالذات مشاهده ایتدیکم برغریبەیی بیان ایتمکی موافق بولیورم.

فزان سنجاغی مرکزی اولان «مرزق» قصبەسنه بر انکلیز سیاحی کلمش ایدی. عالم، انسانیتکار، غایت جسور اولان بو آدم قدر مظهر تکملات اولمش آوروپالی اندر دکلسەده نادردر. بو آدم، طرابلس غربدن بورنویه کیتمکده ایدی. کندیسی بریبانجی وبرخرستیان اولمق حیثیتیله بوسیاحت طویلەده پك چوق مهالکه معروض بولنیوردی. دوشونملی که برتك انکلیز، یوزلرله قبائل بدویه ووحشیه آرەسندن کچەجکدی!

یانده، طرابلسدن طویلادیغی اون بش قدر بورنولی حاجی وار ایدی که حیات واموالنی بومسلمانلره تودیع ایتمشدی. انکلیز سیاحی مرزقده اوچ آی قدر اوطوردی. مرزق بنا ایدیلەلی بویله برآدم کورمەمش ایدی. فقیرلر، محتاجلر انکلیزلرك صدقۀ خاتمانەسنه نائل اولدی، خستەلری تداوی ایتدی؛ ضعیفلره، ایصیتمه خستەلکنه مستعد اولانلره علاجلر، سولفاتولر توزیع ایتدی، چیلاقلری کیدیردی.

اهالی، وبالخاصه فقیر وضعیف قسمی، بو آدمده مشاهده ایتدیکی کمال شفقت وانسانیتی، خیاللرنده بیله کورەمەمشلردی. بو آدمك فضیلتی قابل انکار دکلدی... بوقدر محاسنه برابر خلق، سیاح موی الیهك خرستیان اولدیغنی ده اوکرنمش ایدی.

خلق، بو آدمك فضل وانسانیتنی انکار ایدەمیوردی. لکن فضائل ومعالینك آثار اسلامدن اولدیغی حقنده‌کی اعتقادی دخی

متانت قدر متین ایدی . اضدادی تألیف ایتدی ، انکلیز سیاحتک برمسلمان وحتی بر ولی اولدیغنه قرار ویردی ! شوقدرکه دینی صاقلایوردی! اهالی نظرنده انکلیز برمرابط ایدی ! نه لطیف بر تأویل مؤمنانه‌در که خلق ، انکلیزک شفقت وفضیلتنی بیله اسلامی تقدیس ایچون بر وسیله اتخاذ ایتمشدی !

دیمک که نه جبر وقوت ، نه حیله وصنعت قولای قولای برمسلمانی اضلال ایده‌مز . بونکله برابر بوکون افریقای وسطی مسلمانلرینک آجینه‌جق بردرجهٔ جهالتده اولدقلری قابل انکار دکلدر . بیچاره‌لرک اکثریت عظماسی کلهٔ توحیددن ماعدا چوق شیئه واقف دکللردر . سودانیلر، محب اسایش ، صورت متوسطه‌ده ذکی . بك شن وایلیکه میال ادملردر . اون‌التی ملیون خلقله مسکون اولان بورنو سلطانلغنی یالکز اوچ انکلیز مأمورینک اداره ایتدیکنی سویله‌مك ، اسملری وحشیلکه چیقان سودان مسلمانلرینک نه درجه مونس ومیال اسایش اولدقلرینی اثباته کافیدر . سودان مسلمانلری علمای دینی‌هر تصوریك فوقنده براحترامله سورلر . افتادهٔ نادانی دکللردر ؛ کرچه جاهلدرلر لکن علمی تبجیل ایدرلر . افریقای وسطی امرای اسلامیه‌سندن بری سودانی باشدن باشه سیاحت ایتمش اولان بردادرمزه برنیاز تودیع ایتمش ایدی ؛ اوده : افریقاده‌کی دین قارداشلرینه تدریس معارف ایتملری خصوصنك علمای کرامه عرض وتبلیغی .

علمای دینمزه دوشن اك مبجل وظائفدن بری‌ده افریقای وسطیده بیکس قالمش اولان دین قاداشلریمزه مدرس اولمق ، معارف اسلامیه‌دن اونلری بهره‌دار ایتمکدر .

دین عیسا علماسنك چیقاردیغی بیکلرجه فدا کار میسیونرلرینه مقابل عجبا دین مبینمزی سون علمای کرامز کنجلرندن اوچ بش کشی بولنه‌مازمی ؟

رضای باری‌یی قازانمق ، نامنی کتاب انتباهمزك سطور اولای ذی شرفنه یازدیرمق فکرنده فدا کار فقیهلرمز یوقیدر ؟ عجبا اك اوفق آثار شفقت وتصدقدن اعتبار آچشمه‌لر ، مدرسه‌لر ، مسجدلر یاپمق کبی خیرات وحسناتك هرصورت اجرائیه‌سنی کوسترمش اولان بومبجل امتده، بوکون دخی، بش کشیلك بر هیئت ارشادیه‌یی سودانه ایصاله کافی خرج راهی ویره‌بیله‌جك ذوات حمیتمندان ، عاشق رضا ومثوبات مسلمان یوقمی‌در ؟

امیدمزکه واردر. بوامیددرکه بربشارت ویرده تمنی‌یی متضمن اولان شوسطرلری نظرکاه اهل ایمانه تقدیم ایچون بزه جسارت ویردی .

عالم اسلام انتباه ایتمشدر ؛ بوانتباهك آثار مفیده میدانه کتیرمسنی تسریع ویا تأجیل، علمای دینك ألنده دیمکدر. بخش همت تسریعه، قصر همت تأجیله باعث اولور. مسئله‌ده معیار انتخاب ایسه ، حب دیندر. ومن الله التوفیق .

شهبندر زاده فلبه‌لی

احمد حلمی

آمریقاده مسلمانلر

— ١ —

آمریقاده اوطورمش وآمریقا عاداتنه اولدقجه وقوف حاصل ایتمش اولان محرر عاجز آمریقاده‌کی دینداشلرمزه دائر برچوق مهم بعض شیلر عرض ایده‌جکم :

آمریقاده ترك ، کرد ، عرب ، آرناؤود ، بوشناق اولمق اوزره تخمیناً ١٠ بیك عثمانلی مسلمان واردر . یالکز ١٠ بیك مسلمانك شمالی آمریقا حکومات متحدهٔ آمریقاده بولنمسی شایان نظر دقت برمسئله‌در . عثمانلی مسلمانلری متحدهٔ آمریقانك ماسا کوزت . رود آیلاند ، نویورق ، پانسیلوانیا ، ایللونوئیز، میسوری حکومتلری داخلنده اقامت ایدرلر. نویورقه قریب اولان پروویدانس، وورسه‌ستر، بوستون شهرلرنده أبی مسلمان اقامت ایدر .

آمریقاده بونلردن باشقه دها هندلی، فلیپین اطه‌لری اهالیسندن وچینلی وایرانلی مسلمانلر واردر . بوممالکلرك اسلام اوله‌رق نه‌قدر اهالیسی آمریقاده بولندیغنه‌دائر ایستاتستیقه مالك اولمدیغمدن متأسفم. هرحالده بونلرك مقداری‌ده چوقدر .

کچنلرده نویورق پرەس غزته‌سی برمناسبتله آمریقاده نه‌قدر مسلمان بولندیغنه دائر بر ایستاتیستیق نشر ایدیوردی . بوغزته‌یه نظراً متحدهٔ آمریقاده ٤٥٠ بیك مسلمان واردر. حالبوکه بومعلوماتده براز سهو اولسه کرك . بوسهوی آشاغیده‌کی فقره‌لر ایضاح ایده‌جکدر.

آمریقاده (Mormon مورمون) دیدکلری برقسم آمریقالیلر واردرکه بونلر (Utah) یوتاح ولایتنده اقامت ایدرلر. بونلرك اعتقادات دینیه‌لرینی آمریقالیلر اسلاملره بکزه‌تدیکندن اسلام ظن ایتمکده‌درلر. فی‌الحقیقه مورمونلر مسلمانلر کبی بردن زیاده قادین ایله تأهل ایده بیلیرلر . بوکا دینلری وعادتلری مساعددر . نویورق پرەس غزته‌سی ایستاتیستیقنده مورمونلری‌ده بزدن ظن ایتمش اوله‌جق .

فی‌الحقیقه مورمونلرك عاداتی اسلامیته قریبدر . فقط اسلام دکلدرلر . مع‌مافیه پك آز امك ایله مورمونلره دین مبین اسلامی قبول ایتدیرمك قابلدر . مورمونلر ، واسلاملره آمریقالیلر — بردن فضله قادین ایله ازدواج ایتدکلرندن — پولیغامیست دییورلر. مورمونلر متحدهٔ آمریقا ایله اتحاد ایده‌جکلری وقت پولیغامیستلکی ترك ایتمك شرطیله اتحاده داخل اولورلر . اتحاده داخل اولدقدن صوکره هرحکومتك بولندیغی موقعك عادات واقلیمنه کوره نظام وقانون یاپه‌لرندن بالاستفاده مورمونلرده عاداتلرینی ترك ایتمامشلر و آمریقالی تعبیرنجه پولیغامیست قالمشلردر . ولایت مجلسنده اکثریت پولیغامیست طرفداری اولدیغندن اونلرك قانونی اوراده جاری‌در . فقط برپولیغامیست مثلا نویورق حکومتی داخلنده پولیغامیست اوله‌رق یاشایه‌ماز.

آمریقاده پك‌چوق دین ومذهب واردر. ادیان آمریقاده سربست اولدیغی قدر هیچ برمملکتده سربست دکلدر. آمریقالیلردن اسلاملغه قریب دینلری قبول ایدن وبزم کبی مسلمانلری کوردکلری زمان

(بن‌ده محمه‌دانم) یعنی بن‌ده محمدی‌یم دینلری چوقدر .

نطقلری ووعظلری ایله آمریقانك نه‌قدر سربست اولدیغنی هرکس بیلیر . بیوك میدانلرده ، حول دنیلن بنالرده ، باغچه‌لرده سوقاقلرده وعظ ونطق ایرادایدن کیمسه‌لر آره‌سنده دینه عائد سوز سویله‌ینلر پك چوقدر . باغچه‌نك برکوشه‌سنده دینسزلکه عائد سوز سویله‌ین برخطیبه راست کالدیککز کبی برآزاوته‌ده نوایجاد بردینك فضیلتی حقنده بوتون بلاغتنی صرف ایدنده واردر . بوحرکته کرك حکومت وکرك پولیسلر برشیٔ سویله‌یه‌مزلر .

عکاده‌کی بهاءاللهی هرکس بیلیر . بهاءالله صاغلغنده آمریقایه پك چوق خطیبلر وواعظلر کوندرهرك وعظ ایتدیرمش ، مذهبنی اوراده نشر ایتمکه باشلامشدر . شیمدی آمریقاده پك چوق طرفداری واردر . بونلر کندیلرینه بهائی دیمکده‌درلر . بهائیلر بر مسلمان ایله کوروشه‌لر بزده برنوع محمدانز (محمدی) دیرلر . بهائیلرك پارسده ، ویانه‌ده ، برلینده ، لوندره‌ده طرفدارلری واردر . آمریقا بهائیلرینك آمریقانك هرطرفنده جامعلری ، عبادتخانه‌لری واردر . جامعه کیدرکن باشلرینه فس کییرلر . اعتقادات وعبادتلری اسلامیتدن برآزاوزاقجه‌در . هرسنه برچوق آمریقالی عکایه کیدرك بهاءاللهك مزارینی زیارت ایدرلر .

اسلام علماسی آمریقایه کلوب هریرده وعظ ایتسه‌لر شبهه‌سز آز زمانده پك چوق آمریقالی‌یی اسلام کوریرز . چونکه آمریقالیلرده اسلام اولمغه پك چوق استعداد واردر . بهائیلر ایله مورمونلره اسلامیتی قبول ایتدیرمك غایت قولای برشیدر . فقط لسان آشنا ، حقیقی عالم واعظلره احتیاج واردر . حقیقتی کورن بر آمریقالی «اوورایت» دیه‌رك همان طوغرییی قبول ایدر ، هیچ برشیٔ دیکله‌مز .

میسوری‌ده واقع سن لوئی شهرنده برعثمانلی کویی واردر . سن لوئی [سن لوئی میسوری . St Luis missori] و [ایست سن لوئی ایللو نوئیز ـ East St Luis ill] نامیله ایکی قسمه آیریلیر ؛ بونلر آراسندن بر بیوك نهر کچر . نصلکه بوداپشته شهرینی بودا وپشته قسملرینه طونه نهرینك آییردیغی کبی . شهرك برطرفندن ، اوبرطرفنه کچمك ایچون آره‌ده‌کی کوپری‌یه ۵۰ پاره ویرمك لازمدر .

شیمدی یوقاریده سویلدیکمز بوایکی قصبه‌دن مرکب شهرك هربریسی برحکومته عائددر . بری میسوری حکومتنه عائدکه بورانك قوانین ونظاماتی غایت صیقی اولدیغندن پازار کونلری بتون اکلنجه یرلری ، بیراخانه‌لر ، میخانه‌لر ، هرپری قپالیدر . دیکری ایللو نوئیز illinois حکومتنه تابعدرکه پازار وتعطیل کونلری آهالی بوطرفه کچرلر . ایللوئیز حکومتی آمریقانك اك سربست قانونلی بر حکومتی اولدیغندن تیاترو ، بیراخانه‌لر ، اکلنجه محللری هپ آچیقدر . شو حال ایله برطرف طبق برانکلتره شهرینه ، دیکری برفرانسز شهرینه بکزه‌مکده‌در .

ایشته ایست سن لوئی‌نك کنارنده قانساشی وه‌نو Kansas aw جاده‌سنده عادتا برعثمانلی کویی واردر . بوراده یالکز آلتی یوز عثمانلی خانه‌سی موجوددر . بوعثمانلیلرك قسم اعظمنی کیغیلی کردلر ایله ارمنیلر تشکیل ایدر . سن لوئی‌یه کیدن هرکیمسه برپولیسه ترك محله‌سی دیه صورسه کوستره بیلیر ، بوسوقاقده کوردلرك مقداری ۶۰۰ قدردر . ارمنیلرك مقداری معلوم دکلسه‌ده هرحالده کردلردن آزدر . ارمنی وکوردلر هپسی برکوبلی ، همشهری اولدقلرندن قرداش کبی پك ایی کچینورلر . بونلرك ینه کندیلرندن قهوه‌خانه‌لری ، پروکارلری ، بقاللری وار . پك ایی یاشارلر .

بوکوردلر قیشین فابریقه‌لرده ، یازین‌ده شمندوفر یوللرنده چالیشیرلر . کردلر چالیشقان وهرایشه الویریشلی اولدقلرندن فابریقه‌طورلر کندیلرینی پك زیاده سورلر . کوردلر ایچنده اوسته باشی اولانلرده واردر ؛ اون بش ، یکرمی دولار هفته‌لق آلمقده‌درلر . کوتوری ایشده یاپارلر . ایکی سنه اولکی بحران مالی واقتصادی اثناسنده فابریقه‌لر تعطیل اشغال یاپدیغی زمان آمریقالیلر بوچالیشقان دینداشلریمزی پك زیاده سودکلرندن اونلره باقشلر ومعیشتلرینی تأمین ایتمشلردر .

بوآلتیوز کورد ، اسلامیتك امر ایتدیکی براتحاد قوی ایله قرده‌ش کبی یاشارلر . عشرت ایتمك ، سرخوش اولمق ، غوغا ومنازعه ، علیحده بولنمق کبی حرکاتی صلابت دینیه‌لری اقتضاسی اوله‌رق ارتکاب ایتمدکلرندن کندیلرینی فابریقه صاحبلرینه پك سودرمکده‌درلر . کیغی کوردلری آمریقایه آنجق درت سنه‌دنبری کلمکه باشلامشلردر . بوکیدیشله آز زمانده سن لوئی‌ده غایت بیوك براسلام مستملکه‌سی پاپه‌جغز دیمکدر .

شیمدی‌یه قدر بواسلاملردن سکز کشی خسته‌لنه‌رك ویا قضایه اوغرایه‌رق وفات ایلشدر . کچن‌سنه آرالرنده برمبلغ مهم طوپلایه‌رق قصبه مزارلغنك برجهتنده ۵۰۰ دولاره برمزارلق آلوب اپی مصرفله اطرافنه غایت کوزل بردمیر پارمقلق یاپدیرمشلردر . شیمدی جنازه‌لرینی بورایه دفن ایتمکده‌درلر . کچن یازوفات ایدن برهمشهریلرینی طوپلاتمقده اولان پاره‌لریله آداب اسلامیه اوزره دفن ایتمشلردی . برقاچ یوز مسلمان آرابه کیراله‌یه‌رق وباشلرنده فس اولدیغی حالده مزارلغلرینه کیتمشلردر .

فابریقه ایچنده نمازینی قیلان پك چوق کورد واردر . بونلرك دینه صداقتنی ووظائف دینیه‌سنه حرمتنی کورن فابریقه صاحبلری مسلمانلری تقدیر وتشویق ایدییورلر . استخبار ایلدیکمه کوره کچن قربان بایرامنده فابریقه‌طورلر آرزو ایده‌نلره اوچ کون اذن ویرمشدر . بومبارك کونده ینه آرالرنده پاره طوپلایه‌رق سکز قویون ، بش دانه‌ده اینك صاتون آلوب کسدیلر ؛ بیوك بردائره‌ده نماز قیلوب بایرامك ایلك کونی اللرنده عثمانلی وآمریقان بایراقلری اولدیغی حالده اجرای شادمانی ایلمشلردر . بواثناده طبیعیدرکه باشلرنده فس وار ایدی .

بوکیفیلی همشهریلر شایان تبریك وتبجیلدر ؛ دیکر همشهریلرمزه‌ده نمونه اولمغه شایاندر . پروویدانس ووورسیستر شهرلرنده کلیتله بولنان خرپوطلی مسلمانلر پك کیری قالمشلردر . بونلر وظائف دینیه‌لرینی

یکدیگرینی طانیمش اولسه‌لردی اتحاد ایدرلر، یکدیگرینه یاردیم ایدرلردی؛ حالبوکه خریطه‌لر بریسی دیکرندن فضله قازانسه قیصقانمقده وقازانمه‌سنه، الندن کلیر ایسه، مانع اولمقده‌در. بوطبیعی قوانین اسلامیه‌یه منافیدر.

ایشته برقاچ سنه اول بیوك برسرکیسی ایله اشتهار ایدن بو آمریقا شهرنده [سن لوئی] الآن بوقدر عثمانلی مسلمان برحیات ناموسکارانه ودیندارانه ایله یاشامقده‌در.

آمریقاده اسلامیته دائر کوریلن وایشیدیلن والآن محانجه دوام ایتمکده اولان پك چوق احوال مهمه واردر، که بونلردن هرمسلمان برحصهٔ منفعت آله‌بیلیر. دیکر مکتوب ومقاله‌لرم ایله دینداشلریمی، آمریقاده‌کی دینداشلرمك احوالندن خبردار ایده‌بیلیر ایسه‌م کندیمی بختیار عد ایده‌رم.

آلاصونیه اعدادیسی مدیری

ادهم نژاد

قونفرانس

احوال عالم اسلام حقنده

کچن هفته صالی کونی اقشامی دیرکلر آره‌سنده دارالتمثیل عثمانیده سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم وژاپونیالی حاجی عمر (یاما اوقا) افندیلر شرفنه، روسیه‌لی اسلام طلبه‌سی جمعیتنك دلالت ملتپرورانه‌سیله شرق مسلمانلرینك احوالی حقنده مهم برقونفرانس ویرلدی. وقت معیندن برساعت اول بتون لوجه‌لر وسائر اوطوروله‌جق، آیاقده طوروله بیله‌جك محللر خنجاخنج طولمشدی. دها ساعت ایکیده قاپولرك قاپانمسنه مجبوریت حاصل اوله‌رق برچوق ذوات چاره‌سز مأیوساً دوندیلر. عبدالرشید ابراهیم وحاجی عمر (یاما اوقا) افندیلر وسائر ایراد نطق ایده‌جك ذوات عالیه ایکیدن برچاریك اول کله‌رك ایکی‌یی بش کچه پرده آچیلمشدر. صحنه‌نك سوفلوره مخصوص محلنه موضوع ویشیل چوخه ایله مستور ماسه‌نك اوکنده قائماً دفتر خاقانی ناظری محمود اسعد افندی وصحنه‌ده اعداد اولنان محلك موقع شرفنده مجلس مبعوثان عثمانی برنجی رئیس وکیلی مصطفی عاصم افندی حضرتلری وعالم اسلامك بیوك متفکری فاضل محترم عبدالرشید افندی حضرتلری وژاپونیالی عزیز مسافرمز عمر (یاما اوقا) افندی حضرتلری قاعداً کوریلیورلر ایدی. عمر افندی حضرتلرینه اکتسا ایلدکاری سویملی ژاپون لباس ملیسی ایله باشلرنده‌کی ظریف اسلام عمامه‌سی پك زیاده یراشمش مهیب، موقر؛ اصیل برسیمای اسلام حضارك عیون مفخرتنده تجلی ایلشدی. محمود اسعد افندی حاضرونه سلام ویره‌رك عبدالرشید ابراهیم افندینك ترجمهٔ حالنه دائر عیناً نطق آتی‌یی ایرادایله رسم تقدیمی اجرا بیوردیلر. بونی متعاقب عبدالرشید ابراهیم افندی، حیاتنی، بتون اجتهاداتنی انتباه اسلامه حصر ایدن او داهئ شهیر آلقیشلرله قارشولنه‌رق، بی‌نهایه آلقیشلر ایچروسنده نطقلرینی اکمال ایتمش وعمر افندی‌یی حاضرونه تقدیم ایدرك ینه سورکلی وشدتلی آلقیشلرله پرده اینمشدر. برچاریك استراحتی متعاقب پرده تکرار آچیلمش محترم مسافرمز حاجی عمر (یاما اوقا) افندی روسجه ایراد نطقه باشلایه‌رق حاضرون میاننده روسجه‌یه واقف بر چوق روسیه‌لی اسلام طلبه‌سی‌ده بولوندیغندن آلقیشلرینه بتون حضار اشتراك ایلشدر. آلقیش طوفانی ایچنده عمر افندینك ایراد ایلمکده اولدیغی نطقی مکتب حقوق معلملرندن مصطفی زهدی بك ترکجه اوله‌رق ضبط ایدییور ایدی. حاجی عمرافندینك اکمال نطقنی متعاقب زهدی بك غایت سلیس اولان ترجمه‌لرینی بر ادای دلفریب خطیبانه ایله قرائت وآسیا سیاستنه معطوف اولان ملاحظات ومطالعات واقفانه‌لریله شوروحنواز ترجمه‌یی تتویج ایلشلردر. تقدیرلرو آلقیشلرله تلقی اولونان بو پارلاق نطقی متعاقب مصطفی عاصم افندی حضرتلری پك چوق حقایق فلسفیه‌یه مبتنی نطق فاضلانه‌لریله بتون سامعینی مستفید ایدرك اتحاد اسلام فکری سعادت عمومیهٔ بشریه‌یی مستلزم بر فکر انسانی اولمسی حیثیتیله اوروپانك تلاشنه محل اولمدیغنی بیانات عالیه ایله تفصیل وایضاح بیوره‌رق سامعین کرامی پر ذوق ونشاط ایلشلردر.

خاطراتی ابدیاً حافظه پیرای اهل ایمان اولان بو مبارك کیجه‌یه عائد اجتماع شوصورتله مسك الختام اولمش وحضار بیوك برحظ وجدانی ایله ساعت آلتیده طاغلمشدر.

محمود اسعد افندینك نطقی

محترم افندیلرم، بواقشام سزه محترم برادرقداشمزی، محترم برقارداشمزی تقدیم ایله کسب فخر ایدییورم. بو ذات سیبریالی عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلریدر. فقط بو قدر سویلکله ذاتی سزه ارائه ایده‌جك اولورسه‌م برشی اوکرنمش اولمایه‌جقسکز. زیرا یالکز شخصنی کورمش، اسمنی ایشتمش اوله‌جقسکز. کیم اولدیغنی آکلامق ایچون معنویاتندن، حیاتندن، روحندن بحث ایتمك لازم کلیر. بناءً علیه بنده بیلدیکم قدر، دیملك دوندیکی درجه کیم اولدیغنی سزه ایضاح ایده‌جکم.

بو ذات سیبریا قطعه‌سنده (تارا) بلده‌سندندر. بوندن اللی، آلتمش سنه اوله ارجاع نظر ایدرسه‌ك بویله بر ذاتك دنیایه کلمش اولدیغنی کورورز.

اولا کندی مملکتنده تحصیل علم ایدیور. بالطبع آنك غیرتی بونکله قانع اولمایور. علوم شرعیه تحصیلی ایچون خطهٔ حجازیه‌یه کیدیور.

علم تفسیر، حدیث وسائر علوم شرعیه‌یی تحصیل ایدیور. اوندن صوکره استانبوله کلیور. بوراده فاضل بر ذاتدن اکمال تحصیل ایدییور.

صوکره مملکتنه عودت ایدرك تدریساتله مشغول اولیور. بر مدت مشغولیتدن صوکره (اورنبورغ) جمعیت علمیه‌سنه اعضا اولیور. صوکره بر مدتده افتا وظیفه‌سیله اشتغال ایدر.

لکن هرنه‌دنسه کندیسنك اوراده بقاسی موافق مصلحت اولمادیغنی آکلادیغندن، یعنی مملکتك او وقتکی احوال سیاسیه‌سی دوام اقامته مساعد اولمدیغندن استانبوله کلیور. چونکه بوراسی مقر خلافت علیادر، دارالامان اهل اسلامدر. فقط آرادن وقت کچمش. او وقتدن برو احوال تبدل ایتمش، اسکی چامل بارداق اولمش.

حکومت باب عالیدن مابینه انتقال ایتمش، دیسه‌م مقصدیمی ایضاح ایتمش اوله‌مام. چونکه ینه بر حکومت واردر ظن اولنور. دیه‌بیلیرمکه حکمداری بر اشقیا جته‌سی آلمش. طاغه قالدیرمش، هر درلو مقاصدینی افا ایتدیریور. ایشته مملکت بویله بر حالده.

برمدت بوراده کوشه‌نشین انزوا اولدقدن‌صوکره (چولپان)[۱] نامیله بر رساله نشر ایدیور، خفی برصورتده‌طبع ایتدیریور، همان برکیجه‌ده بورادن آشیریلیر.

صوکره کندیسی احوالی‌مساعدکوره‌رك روسیه‌یه عودت‌ایله‌پترسبورغده نشریاته مباشرت ایدیور.

اولا (مرآت) نامنده برغزته نشر ایتمشدر. بونکله روسیه‌ده بولنان دین قرنداشلرمزی ایقاظ ایده‌جك نشریاتده بولنمشدر.

لکن برمدت صوکره بو نشریانده دوام ایده‌میه‌جکنی آکلادیغی ایچون چاره‌سز استانبوله عودت ایدیور. ایشته ملاقاتمز اوزمان وقوع بولمشدر. هرکس کولکه‌سندن قورقدیغی زمانلر کوندوز کوریشه‌میوردك؛ مظلم کیجه‌لرده، کوروتمز یرلرده دردلەشیر ایدك. کرك بوراده وکرك ممالك سائره‌ده‌کی اخوان دینمزك احوالی حقنده تعاطئ افکار ایدیورایدك. بالطبع بو احوالك نتیجه‌سی نه اوله‌جغنی دوشندیکمز زمان برلطف سبحانی یتشمز ایسه برچارۀ نجات کوره‌میورایدك. بم بیلیر ایدی‌که برکون مانچوریده برمحاربه ظهوره کله‌جك واو محاربه نتایجندن‌اولمق‌اوزره روسیه‌ده نور حریت لمعان ایده‌جك.. کیم بیلیر ایدی‌که برکون عثمانلی اقوام مختلفه‌سی، عثمانلی حمیتی غلیانه کله‌جك اویلدیز جته‌سنی تارومار ایده‌جك واو حکمداری یعنی اورئیس اشقیایی کندی جته‌سیله بالکلیه اورادن قالدیره‌جق. (الفیشلر)

کرچه بن بالکلیه قطع امید ایتمش دکل‌ایدم. بیلیردمکه بوظلم، بواستبداد دوام ایده‌مز. بو قدر ملیونلرجه خلق البت برکون کوکره‌یه‌جکدی. لکن باشقه برشیئدن قورقاردم: بم عمرم کافی اولمیه‌جق. زیرا او شخص ظالمك مظالمه مقاومتی زیاده ایدی.

برمدت عبدالرشید افندی غائب‌اولدی. سؤال ایدیوردم: رشید افندی نه‌اولدی؟ بیلن یوق. مکر ییلدیز حکومت مشئومه‌سنك شئامتنه اوده اوغرامش. نه مناسبت واردر؟ دیرسکز. چونکه بر مملکتده اوظلمی، استبدادی ادامه ایچون اوراده ایکی شرط لازمدر:

(۱) اهالی‌یی جاهل براقمق.

(۲) بینلرنده تفرقه چیقارمق.

ایشته حکومتمزده بویله یاپیوردی. جهلی تعمیم ایله فرق مختلفه بیننه تفرقه القا ایدییوردی.

نه قدر فکری‌منور، ذکی‌آدملر کوررسه برصورتله‌وجودینی قالدیرردی. حالبوکه حکومت سابقه بویله یاپمقله کندی مقاصدینه خدمت ایتمیوردی. بالعکس دها زیاده حقیقتك میدانه چیقماسنه واسطه حاضرلەیوردی.

چونکه انی دیه طشره‌یه کوندردیکی افکار عالیه اصحابی، ارباب حمیت طشره‌ده‌کی دین قرداشلریمزی، اقوام‌عثمانیه‌یی ایقاظ ایتدیلر. بو وجهله‌قواعد عالیۀ اسلامیه ومدنیه هرطرفده اهالی بیننده شایع اولدی. اونك اوزرینه غلیان عمومی حصوله کلدی.

حالبوکه عبدالرشید افندی‌یه قارشو حکومت بونی یاپامدی. اونی‌ازاله‌یه مقتدر دکلدی. فقط چاره‌سی بولدی: کندی حکومتنه تسلیم ایتدی. ودیدی‌که: بو، بوراده برطاقم افکار نشر ایدییور. بونلر نه سزك ایچون ایی، نه بزم ایچون. بناءً علیه بو آدمك‌وجودینی قالدیرك.

فی‌الحقیقه اوده‌سایه کوندرلدی. دیوان حرب عرفی‌یه تسلیم اولندی. نصل قورتیلدی؟ مجرد جناب حقك برحکمتی‌ایله. بوقدرسویله‌یه‌بیلیرم.

اوندن صکره روسیه‌ده مشروطیت دوری کلدی. عبدالرشید افندی پترسبورغه کلەرك نشریاته باشلادی. بریسی ترکجه (الفت)، دیکری عربجه (تلمیذ) نامارنده ایکی غزته نشر ایتدی. اسمندن ده اکلاشیلیورکه الفتدن مقصد تألیف قلوب اهل اسلام، یعنی جمله‌یی کلۀ واحده‌یه دعوت ایله ارشاداتده بولنمق. او، تألیف قلوب که (فاذکروا نعمة الله علیکم) آیتنده بیان بیورلدیغی وجهله اهل اسلام حقنده اك بیوك برنعمت‌سبحانیه اولدیغی حالده مع الاسف چوق وقتلر موجود اولمامش، اجرا ایدلەمشدی. قلوب اهل اسلام جهت جامعۀ اسلامیه ایله مشتمل اولدقلری کبی اکر متحداً حرکت ایتسه‌لردی، عالم‌اسلام دها چوق‌موفقیاته نائل‌اولوردی. بوراری‌نظره آلنمدیغی ایچون برچوق فلاکتلر حصوله کلدی.

ایشته عبدالرشید افندی بو مقصدی تأمین ایچون اورسائلی نشر ایتدی. مساعیسی یالکز قولده قالمدی، فعلاً ده چالیشدی.

بیلیرسیکزکه اهل اسلام بیننده ایکی بیوك فرقه وار: بری سنی‌لر، دیکری شیعی‌لردر. بونلرك اختلاف اوزره بولنمالری الك زیاده روسیه‌ده‌کی اهل اسلام ایچون ضررلیدر. ایشته رشید افندی بونلری اتحاده دعوت ایتدی، صکره برجمعیت تشکیل‌ایلدی. نره‌ده بونلری طوپلایه بیلدی؟ چونکه نره‌ده طوپلاسه تعقیب ایدیله‌جك. اونك ایچون بیوك بر واپور استیجار ایتدی. اوراده، صو اوزرنده برجمعیت تشکیل ایلدی. عبدالرشید افندینك برمقصد سیاسیسی یوقدی. اونك ایچون بوحرکتی حکومت علیهنده‌دکلدی. مقصدی غایت مشروعدی: مسلمانلری اوقویوب یازدیرمق، تنویر ایتمك. البت اهالینك بویله متمکر اولماسی حکومت ایچون نافعدر. لکن اصحاب اغراض باشقه درلو کوستردیلر.

صکره حریت اسکی درجه‌سنده قالمدیغندن ناچار روسیه‌یی ترك ایتدی. فقط بو دفعه باشقه برجهتی اختیار ایلدی: شرق جهتی. بزم یکدیکریمزك احوالنه واقف اولمق ایچون برطاقم مؤسسات مقدسۀ دینیه وار، فقط ظن ایتمم‌که اونلردن بحقی استفاده ایدەلم. برکره کونده بش‌دفعه مساجدشریفه‌ده بولنوب ایفای فریضۀ صلاتدن صکره مسلمانلر یکدیکرینك احوالنه بش‌دفعه مطلع اولملری لازم. صوکرا هفته‌ده بردفعه مختلف کویلرده بولنان اهالئ اسلامیه بیوك جامعلرده برلشیرلر. بوندن‌باشقه هرکس عمرنده برکره اقتداری وارسه ایفای حج ایدر. دنیانك هرطرفندن اهالئ اسلامیه اورایه کلیر، برلشیرلر، یکدیکرینك احوالنه واقف‌اولمق، بربرینه تعاون و تناصر ایتمك لازم کلیر. فقط بیلمیورمکه تماماً بو مقاصد ایفا ایدیلیوری؟

ایشته عبدالرشید ابراهیم افندی او طرفده‌کی اهل اسلامك احوالنی اکلامق ایچون اقصای شرقه طوغری حرکت ایتدی. چونکه چین و بلاد سائره‌ده‌کی اهل اسلامك احوالنه‌اطلاعمز اجانبك‌ویردیکی‌معلومات درجه‌سندن فضله دکلدر. عبدالرشید افندینك غیرتی بوکا راضی‌اولمدی. کوزیله کورمك ایستدی. کیتدی، تدقیق ایتدی. شمدی بزه برتفصیل بیان‌ایده‌جك. بن‌ده نوبت کلامی کندیسنه ترك ایله او ذات محترمی سزه تقدیم ایله کسب فخر ایدرم.

عبدالرشید ابراهیم افندینك نطقی

عبدالرشید ابراهیم افندی ایلرولکه باشلادی. هرطرفدن دهشتلی آلقیشلر یاغیوردی. بتون شدتیله دوام ایدن بو صمیمی آلقیشلردن رشید افندی بر درلو سوزه باشلایه‌میوردی.

نافذ برنظر، بشوش برسیما، شفقت و حرمت افاضه ایدر بروضعیت متواضعانه ایله موقع خطابتده آلقیشلرك دورۀ سکوننه انتظار ایدییورایدی. آز صکره بو بیوك اسلام متفکرینك حضاره ایلك خطابی ایشیدلدی:

— السلام علیکم!..

عبدالرشیدافندی بوکلۀ مبارکۀ اسلامیه‌یی فاتحۀ مقال اتخاذ ایتدی. حضار طرفندن‌ده «وعلیکم السلام» دیه مقابله اولوندی. بونی متعاقب‌رشید افندی بر اعتذارده بولوندی:

«بز عن اصل تاتار اولدیغمزدن ... واقعا تورك، تاتار دیه آییره‌جق برشی یوقدر؛ لکن صوك وقتلرده ترکیاده ادبیاتك ترقیسی و برچوق کتابلرك انتشاری سببیله بوراده‌کی لسان خیلی نزاکت کسب ایتمشدر، بزم تاتارلرك لسانی ایسه هنوز ترقی‌یه باشلامش بولونیور... بناءً علیه افاداتمده احتمال‌که قصور اولور. بوجهتله عفوکزی تمنی ایدرم.»

سامعین کرام‌طرفندن«استغفرالله»ندالریله‌صمیم قلبدن یوکسه‌لن‌تعظیم واحترام حسیاتی اظهار ایدلدی. بونك اوزرینه عبدالرشید افندی حضرتلری بیانات عالیه‌لرینه شوصورتله‌دوام ایتدیلر:

«بنده‌کز برچوق وقتدن بری اسلاملرك اتحادی، ترقی وتعالیسی

[۱] صباح ییلدیزی دیمکدر.

افکارنده بولنبورسه‌م بو ، برسوق طبیعی ایله‌در . چونکه هرکون ، هردقیقه کوزمنك اوکنده کورلکده اولان ذلت اهل اسلام بزی اویوله سوق ایده‌جکی طبیعی ایدی ، بشقه اسبابی بیانه حاجت کورمم . استاد فاضل جنابلری بوبابده قسماً ایضاحاتده بولندیلر . بن شو صوك سیاحته تشبث ایتدیکمك اسبابندن برنی ، بوراده بولنان حاضرین کرامه مقصدمی اکلاده بیلمك ایچون پك لزوملی ومهم کوردیکم برنقطه‌سنی بیان ایتمك ایسترم .

انقلاب ظهوره کلدکدنصکره بن روسیه‌ده بولندیغم زمان روسلرك مسلمانلره قارشی اك عدو برغزته‌سنی مطالعه ایتمك عادتم ایدی . بونك (نوویه ورمیه) غزته‌سی اولدیغنی سویلمکه حاجت یوقدر . ایشته برکون او غزته‌ده غرب حکمدارلرینك (رهوال) بلده‌سنده اجتماع ایده‌جکلرینی اوقودقدنصکرا بونك ضمننده‌کی مقاصد خفیه‌دن و بوندن تولد ایده‌جك نتایج وخیمه‌دن بکا برتلاش ، برقورقو کلدی . عجبا ینه « شرق مسئله‌سی » دیدکلری اومسئلهٔ مهلکه‌می اورته‌یه چیقه‌جق ؟ بو احتمالك بکا ایراث ایتدیکی هیجان ، بنی شرقه طوغری سوق ایتدی . بن بو مهلکه‌دن شرقده برچارهٔ نجات امید ایدییوردم .

اصل مقصدم بوایسه‌ده مرور زمانله اوقورقوله شیمدیلك محل قالمادیغنی ، اوتشبثلرك یقین وقتده اولمایه‌جغی اکلاشیلدیغندن بن مقصدمی دکیشدیردم ، اوراده‌کی مسلمان قارداشلرمك احوالنه اطلاعی کندمه مقصد اتخاذ ایتدم .

بز اسکیدن برچوق رسائل اوقومشدق که مانچوریده شوقدر مسلمان وار ، چینده شوقدر مسلمان وار ... روس مطبوعاتنده اره صره بویله بعض فقره‌لر کورردك . فقط اورالره کیدوب ده حقیقت حاله کسب وقوف ایدنجه کوردم که کرك مسلمانلرك ، کرك اقوام سائره‌نك احوالنه دائر یازیلان او معلومات ایله حقیقت اراسنده هیچ برمناسبت یوق ، بلکه بالعکس بیوك بر مباینت وار . اونك ایچون دیدم که بوطرفلره کلمش کن باری بونلری دهایی بر تدقیق وتتبع ایده‌یم ، بونلرله برمعارفه حاصل ایده‌یم . بلکه عاقبت امور ، عمومیتله مسلمانلرك یکدیکریله طانیشمسنه وسیله اولور ... بوامید ایله تتبعه باشلادم :

ایلك کیتدیکم یر سیبریادرکه اورانك احوالنه دائر برشیلر سویلمیه‌جکم . چونکه اولدقجه معلومکزدر . سیبریادن کلن کیدن چوق بولنور . اونك ایچون اکثر ذوات اورانك احوالنه مطلعدر . بناءً علیه بنده مانچوریاده‌کی اهل اسلامك احوالنه دائر بعض معلومات ویرمك ایستیورم .

مانچوریاده‌کی مسلمانلر اکثریتله چین مسلمانلریدر . تاتارلرده وارسه‌ده اونلر آزدر .

چین قطعه‌سنده بولونان اقوام چینیه‌یه عمومیتله بز چین نظریله باقیورسه‌قده اونلر کندیلرینی برقاچ قسمه تقسیم ایتمشلر . اوراده یالکز لسان اساساً بر اولدیغی حالده ٢٤ صورتده انقسام ایتمشدر .

بومانچوریا قومنه خارجدن عطف نظر ایده‌جك اولورسه‌ق چین دیه‌تلقی ایدر ایسه‌کده چین ایچریسنده اویله قوملر واردرکه بونلردن بوسبتون فرقلیدر . بونلرك چینلیلرله علاقه‌لری ، چین حکمدارانك مانچوری سلاله‌سندن اولملری مناسبتیله چینه تعلقلری دها زیاده‌در . وبوسببله داخلی چین ایله دائمی مناسبتلری وارمش . دیکر جهتدن روسیه‌نك قالوق تاتارلریله‌ده مناسبتلری وارمش . بوجهتله مانچوری مسلمانلری ایکی قومك اختلاطندن حاصل ملز برقوم اولیور . ولسانلری‌ده قاریشیق . بوندن طولایی ، عجبا ایکی قوممی ؟ دیه تعمیق تدقیقاته قویولورسه‌ق نتیجه‌ده برقبیله اولدقلری تظاهر ایدر . ایچلرنده مجوسی‌ده وار ، مسلمان‌ده وار . مسلمانلری عمومیتله جاهل . واقعا هرهانکی قریه‌یه کیده‌جك اولورسه‌ك برجامع ، برمدرسه ، اوچ درت ده صاریقلی کوررسك . فقط ایشته بوقدر . اسلامیت‌ده بو ، آثار اسلامیت‌ده بو ، حیات اسلامیه‌ده بو . دیکرلرنده یالکز اسم قالمش . بواسم‌ده عبدالرحمن کبی ، عبدالله کبی بر اسم دکل ، چین لساننده بر اسم . مع مافیه کندیلری تفریق ایدییورلر .

بونلرك عادات واخلاقی چین مجوسیلرندن هیچ بروجهله فرقلی دکلدر . یالکز چین اهالیسنده صقال بولونماز ، اونلر عمومیتله کوسه‌درلر . بعضلرنده نادراً صقال ظهور ایدرسه‌ده کسرلر . بونلرده ایسه تك توك صقاللیلر بولنور . بوندن معلوم اولورکه مسلماندر . اکر هیچ صقالده یوق ایسه نه‌اولدیغی بللی اولماز . صاچلرینی براقشلر ، طرناقلرینی اوزاتمشلر . پیسلك ، سرداراق ایچریسنده‌ ... بتون احوالی مجوسیلردن هیچ آیرلماز . یالکز (مسلمانم) دیر ، اوقدر . مسلمانلق نه‌در ، هیچ خبری یوق . جامع یاننده‌کی اوبرقاچ صاریقلی‌نك اسلامیت نامنه قلبنده نه‌وارسه ایشته اوقدر . بونلرك‌ده صارقلرندن باشقه برشیلری اولمدیغی کبی ، ارکان دیندن‌ده هیچ خبرلری یوق . بونکله برابر بو صاریقلری‌ده یالکز جامعه کیتدکاری زمان کیرلر .

بوقدر جهالتله برابر شمدی‌یه قدر اسلامیتی عجبا نه‌صورتله محافظه ایتمشلر ؟ دیه صوره‌جق اولورسه‌کز ، دیرم‌که : بونلرده اسلامیتك بقاسی حقیقةً تعجب اولنور برشیدر . کندی ادعالرینه باقلیرسه ابتدای اسلامده بتون چین الکاسنده ؛ چینده مانچوریده ، جنوبی چینده ... کاملاً اسلامیت انتشار ایتمش . اصحاب کرام تا اورالره قدر کلمشلر . تاریخلرنده‌ده بویله یازلمشدر . حتی سعد بن ابی وقاصك اورایه کیتدیکنی محقق اعتقاد ایدییورلر . هرنه‌قدر نفس الامره مطابق دکلسه‌ده ، برمسلمان عائله وارکه حالا «وقاصیه» نامیله یاد اولنور .

بومانچوریاده اولان مسلمانلر آراسنده اوزمان اسلامیت وار ایمش . فقط اودعوی نظر اعتباره آلنمامش . بونلرك تاریخنی اکلامق اوزره بن اللرنده اولان کتابلری تتبع ایتدم . بزم بوراده مشهور عد ایتدیکمز کتب فقهیه ، کرك منطقه ، کرك کلامه دائر هرنه‌قدر کتاب وارسه کافه‌سنی کندی لسانلرینه ترجمه ایتمشلر . فضله اولەرق «دسوقی»ده ترجمه اولونمش . بونی هیچ برمملکتده کوره‌مزسکز . دیمك که بوکتابلری عرب لساندن کندی لسانلرینه ترجمه ایده‌جك آدملر بروقت وارمش . اوحالده بوکونکی حاله نصل کلمشلر ؟ التی میلیون اهالی اسلامیه آره‌سنده بوکون سورهٔ فاتحه‌یی طوغرو اوقویه‌جق آدم بولونمایور . (آثار تأثر) . بو ، پك زیاده شایان تأسف برحالدر . فقط سببسز دکلدر . بوحاله نیچون کلدیلر ، بونی بوراده شرح ایده‌جك اولسه‌م پك اوزون ایضاحات ویرمك لازم کله‌جك . بناءً علیه قیصه‌جه دیه‌جکم‌که : بوحاله کلرینه علما سبب اولمشدر .

بنده‌کز مانچوریده برقاچ ولایت طولاشدقدن صوکرا خاطرمه ژاپونیا کلدی . تابورالره قدر کلمش ایکن صیت وشهرتلری بتون جهانی طوتان بو ذکی قومی‌ده ، بونلرك مملکتلرینی‌ده برکوره‌یم ، دیدم . ایشته اویله یالکز برکورمك مقصدیله ژاپونیایه چیقیویردك . طبیعی اوقدر اوزون بر مسافه‌یه سیاحتی اختیار ایتمش برآدمك جیبنده برچوق روبله‌لر بولونمسی لازم ایکن بن اهل وعیالمدن آیریلدیغم زمان (١٥٠) غروش پاردم واردی . [مصطفی عاصم افندی : شایان تبریك برمجاهده .] معمافیه اصلا فتور کتیرمیه‌رك وقطعا آثار ذلت کوسترمیه‌رك (شدتلی آلقیشلر) اوت کبارانه دکل ، فقط متذللانه‌ده دکل ، تاژاپونیایه قدر واصل اولدق . [القیشلر] بونلری هپ برشرف اسلام ، بر موفقیت رحمان عد ایدییورم . یوقسه بنم کبی آدملرك ایشی دکل .

اول باول مانچوریدن ژاپونیایه آتلادیغم زمان ایلك چیقدیغم برکوی ، برلیماندر : «سوریغه» لیمانی . اوفاجق برکوی ، موسم قیش ایدی . واپورمز بوزلری قیرەرق اورایه واصل اولدی . قره‌یه چیقار چیقماز ایلك نظرمه تصادف ایدن شی بنی دوچار حیرت ایلدی : بیوك برطوب . باقدم ، روس طوپی . یاننه کتدم ، مارته‌سنی اوقودم ، پترسبورغده اعمال اولنمش . دها زیاده تدقیق ایدنجه اکلادم‌که پورآتور محاربه‌سنده روسلردن اغتنام ایدلمش ، ومخصوص بورایه قویمشلر ، یعنی ایلك مملکتلرینه کلن آدمك کوزینه صوقمشلر (القیشلر)

اسکله‌یه چیقمازدن اول ممالك اجنبیه‌یه کتدیکم زمان ، خصوصیله ترکیایه کلدیکم زمان چکدیکم اذیتلر خاطرمه کلمشدی : عجبا بوراده‌ده بوصیقنتیلره دوچار اوله‌جقمی‌یز ؟ ینه برچوق پولیسلرك ، قولجیلرك ، کمرکجیلرك حیثیت شکن تحکملریله ازیله‌جکمی‌یز ؟ بونلرك لسانلرینی‌ده بیلمیوردم . نصل درد اکلاته‌جغز ، کیم بیلیر نه اذیتلر ، نه ازعاجلر کوره‌جکز ، دیه دوشونیوردم . فقط لله‌الحمد هیچ صقنتی چکمدك . اسکله‌یه چیقار چیقماز واقعا برسؤاله هدف اولدق . فقط بونك سائلی برچوجقدی . یانمه کلدی .

— نره‌یه کیدییورسکز ؟ دیدی . اکرایلری کیده‌جکسه‌کز ، بیوروکز ترن حاضردر ...

باقدم دوشندم ، کوچك برکوی . طوپدن بشقه کوریله‌جك بر شیء یوق . اونیده کوردك . کیتمکه قرار ویردم . یوقوهامایه کیده‌جکم دیدم . اوجوجق اشیالرمی آلدی ، برآرابه‌یه قویدی ، « سن‌ده بین » دیدی . بزده بیندك . ۱۵ دقیقه ظرفنده ایستاسیونه کلدك . کلدك اما نه یاپه‌جغمی بیلمیورم . لسانلرینه واقف دکلم . یوقوهاما ایچون بیلت المق‌اوزره‌چوجغه‌پاره ویردم . اوبیلتی آلدی ، قالان پاره‌یی کتیردی ، بزی ترنه بندیردی . بوخدمتلره مقابل بنده چوجغه ۲۵ قاپیك ویردم ، یعنی اوچ غروش قدر برپاره . چوجق باقدی ، پاره‌یی چوق کوردی . نه‌یرسکز ، التمش پاره‌سنی اعاده ایتدیمی ؟ پاره‌سی بکا کافیدر . دیدی . شاشدم . بزم روسیه‌ده اویله حماللر دکل ، مأمورلر بیله اللرینه کچن پاره‌یی اعاده ایتمز . (خنده‌لر)

صوکرا ترنه بندك . — احتمال که‌بونلرده‌سزجه‌موجب غرابت برشی یوقدر . فقط بن کندمه غریب کورونن شیلری سزه عرض ایتمك ایسته‌یورم . سزده آرتق موجب استفاده کوردیککز جهتلری الیرسکز ـ واغونه کیرنجه روسیه‌ده‌کی کیدیشله کیده‌جکمی ظن ایتدم . اولا مفروشات دقتمی جلب ایتدی . عثمانلی اولرنده اولدیغی کبی دائراً مادار اطرافه سدیرلر قونلمش . اورطه‌سندن بر یول وار . بزم (التحیات) ده اوطوردیغمز کبی اوطوربیورلر . بزده او سدیره چیقه‌رق التحیاتی ارقومغه باشلادق . (تبسملر) اویله اوطورمق اونلرك عادتندن ایمش . نزاکتلری بنی حیران ایلدی . البسه‌لرم اسکی یوسکی اولدیغی ، بوندن قطع نظر سزده اجنبیلك بولندیغی حالده هیچ بریسی کوزینی قالدیروب باقادی . هرکس کمال‌وقارواد بله اوطورمش ، مطالعه‌ایله‌مشغول . اوراسی بر واغون دکل ، بر قرائتخانه . ایشته بویله قرائتخانه ایچریسنده ۱٤ ساعت صوکره یوقوهامایه واردق .

لسان بیلمدیکمزجهتله مشکلاته دوچاراولمق لازمایکن اولمادق . هرشیئی اویله‌قولای یاپمشلرکه لسانه حاجت یوق . بتون او انتظام وجدیت دلسزآدمه یول کوسترر کبی رهبرلك ایدییور .

یوقوهامایه کیجه یاریسی کلدك . ینه لیمانده‌کی کبی ایکی تکرلکلی بر آرابه‌یه بیندك . کیده‌جکمز یر بر بچق ساعتلك مسافه . برآدمك چکمکده اولدیغی آرابه بکاده اشیایه‌ده کافی کلدی . اشیانك‌ده نه قدر اولدیغنی بوندن اکلارسکز ! بوکا مقابل آلدیغی پاره بش غروشدر .

ژاپونلرك بو استقامت و انصافی شایان حیرتدر . « بو اجنبیدر ، بورانك قاعده‌سنی بیلمیور ، بر پارچه فضله پاره قوپاره‌لم ... » دییورلر . قاعدة ً نه وضع اولونمش ایسه او قدر . [برسس : یاشاسون محب انسانیت‌ژاپونلر ... آلقیشلر .]

بو صورتله یوقوهاما بلده‌سنده اون بش ، یکرمی کون قدر کیمسه ایله معارفه پیدا ایده‌مدم . چونکه لسان یوق‌که قونوشوب آکلاشه‌یم . برکتاب مغازه‌سنه کیتدم ، ترجمه کتابلری آلدم ، یکرمی کون قدر چالیشدم . شویله بویله بر شیلر اوکرندك . اوته بری معارفه‌یه باشلادق . ایلك معارفه غزته‌جیلرله اولدی .

اوراده مشهور ایکی غزته وار : بریسی (قوقومین شیمبون) ، دیکری (هوتی‌شیمبون) [۱] « شیمبون » دیمك‌غزته دیمکدر . الکتریق کبی ، تلفون کبی نه قدر یکی شیلر اوکرنمشلر ، ایشتمشلرسه جمله‌سنه بر ر اسم قومشلر . غزته‌یه‌ده « شیمبون » دیمشلر . هرشیده بو اصولی تعقیب ایتمشلر . اویله غزته دیه لسانلرینه اجنبی کلمه‌یی عیناً آلمامشلر .

فقط غزته‌لری ، باشقه مملکتلره نسبتله ، فرقلیدر . بیوکاری او قدر بیوك دکل . فقط قطعه‌لری کوچك اولمقله برابر التی ، یدی یاپراق اولیور . قیمتلری‌ده غایت اوجوزدر . « هوتی‌شیمبون » یومی ایکی‌دفعه نشراولوندیغی حالده آیلغی ایکی غروشدر . اوراده آبونه ماهیه‌در . بزده‌کی کبی سنه‌لك ، آلتی آیلق دکلدر . بو غزته‌نك اوچیوز بیك مشتریسی واردر . چیقنجه پوسته‌یی بکلمکه وقتی یوق ، کندینه مخصوص ۲٤ اوتوموبیل واردر ، اوتوموبیللر همان طاغتمغه چیقارلر . عودت ایدنجه اقشام نسخه‌سی‌ده چیقمش بولنور .

[۱] قوقومین شیمبون : ملت غزته‌سی ، هوتی‌شیمبون : صدا غزته‌سی دیمکدر .

ملتك نه قدر ترقی ایتمش اولدیغنه بو بیوك بر دلیلدر . « نووه‌یه‌ورمیا » بوکون روسیه‌نك اك بیوك و اك مشهور غزته‌سی اولدیغی حالده انجق اوتوز بیك مشتریسی وار . « هوتی شیمبون » ك ایسه اوچیوز بیك . ژاپونلرك نفوسی ۵۰ میلیوندر ، روسلرك ایسه ۱۵۰ میلیون . مقایسه اولونجه ایکی ملتك ترقیلری بینده‌کی فرق عظیم درحال کوزه چارپار .

غزته‌نك چوقلغی و اوجوزلغی بتون ملتك ترقیسنه سبب در . غزته‌لری یالکز صاتمقله افتخار ایتمیورلر . اصل مقصدلری عموم ملتك اوقومسیدر . بونك ایچون برغزته انتشار ایدنجه ـ بایزید کبی ، فاتح کبی ، کوپری باشی کبی ـ عمومی میدانلرده غزته‌لری چارچیوه‌یه کیررلر ، فقرای ملتك مجاناً اوقومسی اسبابنه توسل ایدرلر . مقصد ، یالکز پاره قازانمق دکل ، عالم اوقوسون ، ملت استفاده ایتسون .

بویله غزته صاحبلریله معارفه پیداسندن صوکرا اونلرده ابتدا بزم اسمزی غزته‌لرله نشر ایتدیلر ، مملکتلرینه برنجی دفعه اوله‌رق بر مسلمان تاتار کلدیکنی مبالغه ایله ، افتخار ایله بیان ایتدیلر :

— بو قدرپاره‌لرصرف‌ایدرك اوروپاده کزدك ، طولاشدق ، بویله‌ایکن قومشومز ، هم جنسمز بولونان تاتار قارداشلرمزدن معلوماتمز اولمدیغنه ملت نامنه اظهار تأسف ایدرز ... دیه بار ، بار باغیردیلر .

او صره‌لرده خاطرمه کلیوردی‌که بزمقام‌خلافت دیه استانبوله‌کلیوردق . غزته‌لرده ملتمزك نامنی سویلیه‌بیلمك‌دکل ، اما اسممز غزته‌لره‌کچسون دیه قاچندیغمز حالده بوراده‌کی حاله هیچ بر معنی ویره‌میه‌رك ترددلره دوشمشدم .

فقط اونلر بو قدرله قالمادیلر . بویله بر مسلمانك سیاحته چیقه‌بیلمسندن بالاستفاده او مسلمان ایله ژاپون ملتی آراسنده مناسبات حقیقیه تأسیسی مذاکره‌سنه باشلادیلر . « بو مسلماندن عجبا نه استفاده ایدرز ؟ » دیه‌تعالی ٔ افکار مقدماتنه تشبث ایتدیلر . بونك اوزرینه قولاقدن قولاغه بزم اسممز ژاپونیاده یاییلدی . اوراده بر آدمی بیوك پدری اسمیله یاد ایدرلر و تاتاره (تات تان) دییورلر . بزم‌ده بیوك پدر ابراهیم‌اولدیغندن « تات تان‌ابراهیم » دیه حقمزده برچوق مقاله‌لر نشر ایتدیلر .

بو نشریات دوام ایتدکجه ملت مراق ایدرك کوروشمکه شتاب ایتدیلر ، غزته‌جیلر ایسه بنی تدقیقه او قدر لزوم کوردیلرکه تعقیب ایچون آرقه‌مدن کزه‌جك آدملر تعیین ایتدیلر . کیمکله نه کوروشورسه‌م فرداسی رسمم ایله برابر غزته‌لرده کوریپوردم .

ژاپونلر بوانتباهده اودرجه‌یه‌وارمشلرکه برکون برکویه کیدییوردم ، کویه واصل‌اولمادن یوروله‌رق بر طاغ تپه‌سنده اویومشم . نه‌دیرسکزاویودیغم یرده رسممی آلمامشلرمی !.. فرداسی بالمناسبه غزته‌لرده کوردم .

ایشته هپ بونلر او قومك هرشیده تدقیقاتلرینی نه درجه‌لره قدر کوتوردکلرینه بیوك برر دلیلدر . نه‌قدرمبهوثلر ، نه قدر اعیان مملکت‌وارسه جمله‌سی بنمله ملاقاته کلدیلر . [مع‌التأسف‌خاطرمه‌کلدی ، ایلك زیارت ایدنلرك بتمش سکسانه بالغ اولان قارتلری یانمده آیروجه محفوظدر . کاشکه بو آقشام برابر کتیرسه‌یدم] .

شیمدی یانمده کذلك بو قبیل ذوات عالیه‌نك آلتی ، یدییوز قدرقارتی واردرکه مکمل بر قولکسیون تشکیل ایدر .

بونلر ژاپونلرك اوعالمه کلمش مسافرلر ایله نه قدر مناسبت واستفاده ایده‌بیله‌جکلری خصوصنده‌کی غیرتلرینی کوسترر . یوقسه بن اشتهار ایتمش برآدم دکلدم . تولستوی کبی ، انکلتره‌نك فلان آدمی کبی اولسه‌یدم احتمال‌که شهرتم ایچون کلمشلردر ، دینه بیلیردی . اسلام عالمندن برنجی دفعه اوله‌رق بر مسلمان کورمشلر ، آرتق تدقیق ایتمدك بر نقطه براقامغه جهد ایتدیلر .

ایشته مسلمانلر نصلدر دیه قوشان قوشانه . حالبوکه اولجه کویا تدقیق ادیان قونغره‌سی تشکل ایتمش‌ده ، میقادوده مسلمان اولمش ... حزیرانده قونغره کمال احتفال ایله آچلمش ، بیلمه‌م نه اولمش . دیه روس غزته‌لری مبالغه‌لرله بر طاقم شیلر یازدیلر .

بورادن دخی برهیئت کیندیکنی یازدیلر . محمود اسعد افندی ایله احمد

مدحت افندی کوندرلش ؛ بونی بیله یازدیلر . حالبوکه بو ذاتلرك بر یره کیتمدکلرینی پك اعلا بیلیرسکز . ایشته محمود اسعد افندی جابلری بوراده (آرقویه صوله میل ایدرك) سویله‌سونلر ، توکیونك نره‌سنه کیتدیلر (خنده‌لر) احمد مدحت افندی‌ده بویله . فقط ناشرلرك بو کبی افکاری نشر ایتمکده‌کی مقصدلری ، خولیالری نه ایدی ؟ بزم‌ده اویله خولیالره قاپیلمه‌مز نه ایدی ؟ بونلری ملاحظه بزم ایچون اهمیتی بیوك بر شیدر . اجنبیلر ایچنده اویله آدملر وارکه بزم طبیعتمزی کمالیله اکلامشلر ، بناءً علیه بزی اویونجاق حالنه کتیرمشلر . غزته‌لرده بر شی اوقورییورلر . بز حقیقت تلقی ایدرز . بو سنه‌ده بر مادام ژاپونیاده کوی ، کوی طولاشان بر مغربی کوردم ، دیه غزته‌لره بر فقره یازمش . فقط بن آلتی آی ژاپونیاده طولاشدم ، حاجی عمر افندی‌ده اورانك یرلیسیدر ، اوکاده صوردم . بویله بر مغربیدن نه اونك خبری وار ، نه بنم ، نه‌ده ژاپون غزته‌جیلرینك . برده ژاقوباشا دیه بر ذات سویلنیور . بوراده بنی زیارت ایدنلر بالدفعات صوردیلر . اوده طوغرو دکل . واقعا پرتو بك نامنده بر ذات کلمش ، حتی بر ساعت بیله براقمش .. ساعتیده کوردك . بو حقیقت . اوبرینی کورمك ایچون بر چاره بوله‌مدق !. اکلاشیلیرکه اونك اصلی یوقدر .

بویله ژاپونیاده نه دین قونفره‌سی اولدیغی وار ، نه‌ده اسلامیتك برنامی اوقوندیغی . اسلامیتك ژاپونیایه کیرمه‌سی ایچون میسیونرلر نه پلانلر قورمشلر ، نه پاره‌لر صرف ایتمشلر . حتی بونك ایچون « محمد » نامنده بر کتاب ترتیب ایتمشلر . اوپستنه غایت چیرکین برده رسم یاپمشلر . اما نه قدر چیرکین ؟ (اقبح مایوجد فی الارض) دنیاده الك چیرکین نه وارسه اوندن‌ده قبیح بر رسم اویدورمشلر . آدینه‌ده (موحامه‌د) دیمشلر . بر النده قلیج ، بر النده قرآن . بو کتابدن بش میلیون طبع ایتدیره‌رك بتون ژاپونیایه بادهوا طاغتمشلر . هر کویده بر قاچ دانه‌سنی مطلق کوربیوردم . بو کتابك اوراده بولونمسی بنی پك چوق شیلره مجبور ایتدی . بر کویدن بر دانه‌سنی آلدم . توکیویه کلدم . ترجمان واسطه‌سیله مفهومنی آکلادم . بن روسیه‌ده دیانت اسلامیه علیهنده یازلش پك چوق کتابلر بیلیرم ؛ عمان تمشه قریب کتاب کورمشمدر . بونلرك ایچروسنده درلو درلوسی وار . بوبابده بوقدر کتاب کورمش ، اوقومش ایکن یمین ایدرم که بو قدر اشنع . بو قدر اقبح یازلمش بر کتاب کورمدم . او قدر بهتان وافترا ایتمشلر که انسان تصور ایده‌میور . مقصدلری اسلامیت ژاپونیایه آیاق باصماسون .

فقط جناب حق اونلرك ظن ایتدیکی کبی دکلدر . (یریدون ان یطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره و لو کره الکافرون) . جناب حق بنم کبی بر عاجزی ، جیبنده بش پاره‌سی اولمایان بر آدمی اورایه سوق ایتدی . اوراده غایت مکمل بر اسلام جمعیتی تشکیلنه موفق ایلدی . (آلقیشلر) الحمدلله هذا من فضل ربی . خرستیانلر میلیونلر صرف ایدرکن ، بعض ایتامی قاندیره‌رقدن ، طویلایه طویلایه قرق ، اللی سنه ظرفنده انجق یکرمی ، اوتوز بیك کیشی‌یی خرستیان یاپه بیلمشلر . بز ایسه لطف الٰهی سایه‌سنده لسان بیله بیلمدیکمز حالده برقاچ آی ظرفنده اساسلی بر صورتده بر مؤسسهٔ اسلامیه وجوده کتیردك . وبوکون جمعیتمزك اعضاسی بتون ژاپون اکابری ، بتون ژاپون حکما ومتفکرینیدر . (سورکلی آلقیشلر)

واقعا شیمدیلك اوراده قوردیغمز اسلام اوجاغی پك بیوك دکلدر ، فقط اساسلیدر ، صمیمیدر ، حقیقیدر . وقطعیاً امین اولوکزکه ینه لطف سبحانی ایله اون ، اون بش سنه ظرفنده اسلامیت ژاپونیاده فوق العاده انتشار ایده‌جکدر . خرستیانلر دها قرق سنه چالیشه‌جقلر ، ینه اومدقلرینی بوله‌مایه‌جقلر .

بز اوراده اسلامیتی نشر ایچون اسلامیت شویله‌در ، قبول ایدهلم ، جنته کیدهلم ... دیه بر سوز سویله‌مدك . بوقدر . اکر بویله قاپولری آچسه‌ق کیمسه دونوب یوزمزه باقمزدی . فقط الزدن کلدیکی درجه ، لسانمزدن دیکی مرتبه اسلامك محسناتندن هر یرده بحث ایتدك . واونلره بالفعل‌ده کوسترمکه چالیشدق .

بو ، الله طرفندن اونلره احسان اولونمش بر فطانت ، بر ذکاوت ، بر بصیرت ، دها طوغروسی بر هدایت . اسلامیته اونلری سوق ایدن اللهك لطفندن باشقه نه‌در ؟ عقللرینی اسلامك محسناتنی تدقیقه صرف ایتدیرن الله عظیم الشاندر .

بویله برقاچ دفعه‌لر بیوك اجتماعلر عقد ایتدیلر ، اواجتماعلرده اسلامیتدن بحث ایدرك نطقلر سویله‌مزی ارزو بیوردیلر . حتی برکیجه بویله بریرده اجتماع اولدی ، ایکی بیك ژاپون او مجلسده بولوندی . اویله بر جمعیتده کندی لسانلرینی بیلمدیکم حالده ، اوچنجی بر لسان ایله ترجمانلر واسطه‌سیله افادهٔ مرام ایتدیکمز حالده الله موفق ایتدی ، برچوق آدملر شرف اسلام ایله مشرف اولدی . (آلقیشلر)

شیمدی اتحاد اسلام عنوانینه قریب بر عنوان ایله « آجیا ـ غی ـ کای » نامنده‌کی جمعیتی تشکیل ایلدك . (آسیا قوهٔ جامعه‌سی) کبی بر معنایی افاده ایدییور . جمعیتمز آز وقت ایچنده ایشه مباشرت ایدوب برچوق موفقیتلر کوستردی . اصل مؤسسلر التی کشیدن عبارت اولدیغی حالده بش اون کون ایچنده الك بیوك ذوات ، مبعوثاندن ، اعیاندن برچوقلری اسلامیتی قبول ایتدیلر ، بعضلری‌ده شیمدیلك یالکز مسلکمزه موافقتله جمعیتمزه قیداولندیلر . بویله از زمانده بر حرکت کورولدی . بو حرکت هر نه‌قدر شیمدیلك اوفق ایسه‌ده استقبالی پارلاق اوله‌جغی شبهه‌سزدر . چونکه ایش باشنده‌کی آدملر ، یعنی ارکان جمعیتمز مملکتك الك بیوك اعیانلریدر . ازجمله جمعیتمزك معاً رئیسی اولان بر ذات وارکه بتون ژاپونیانك سرتاج مفخریدر . ایجاب ایدنجه اونك سوزیله بیله حرب اولنور . اویله محترم برذات قبول اسلامیت وکلمهٔ توحید ایله مشرف اولدیغندن استقبالدن پك امیدوارم یقین زمانده اسلامیت بیوك بر مقیاسده بردنبره انتشار ایده‌جکدر . (الفیشلر)

بونك ایچون افتخار لازم کلمز . یالکز جناب حقه شکر ایتملی . زیرا بونلر بزم همتمزله ، بشرك غیرتیله دکلدر . بو صرف اللهك لطفیدر . بو قدر آدملر میلیونلرجه پاره صرف ایتدکلری حالده حالابرشی یاپه‌میورلر . یالکز روسیه ، ژاپونیا واقصای شرقده اورتودوقس مذهبنی نشر ایچون سنوی بش میلیون لیرا صرف ایدییور ! بویله ایکن ٤٠ سنه‌ده باری قرق بیك خرستیان یاپه‌مامشلر . خرستیان اولانلرك چوغی‌ده محاربه‌دن صکره دونمکده‌درلر . پاره ایله صاتین النان دین ایشته بوقدر اولور . (تبسملر)

قورقیورم که وقتلریکزی ضایع ایده‌جکم . یوقسه سیاحتم پك اوزوندر . ملال کلمزسه بر آز معلومات ویرمك دها ایستیورم [استغفرالله]

بوکون مقام خلافتده بر حرکت ، هنوز یورومکه باشلایان بر چوجق کبی بر حرکت ترق کورولیور . ژاپون قارداشلرمز ایسه دها قرق سنه اول یورومکه باشلامش اولدقلرندن نصل ایاغه قالقدیغنه ، نصل یورودیکنه دائر بعض معلومات ویرمك بزم ایچون فائده‌لی اولور ، ظن ایدرم .

یوزی متجاوز دره‌بکلر اداره‌سنده اولان ودائما یکدیکریله محاربه ومنازعه ایله امرار وقت ایدن ژاپونلر اوتوز ، قرق سنه ایچنده بوکون اوروپانك حیرتنی موجب اوله‌جق بر دولت معظمه تشکیل ایلدیلر . بوالبت سببسز دکلدر . بعضلری میقادوحضرتلرینك فضل وغیرتیدر ، دیرلر . دیکر برقسمی‌ده پرنس ایتونك همتیدر ، دیرلر . هرکس برشی سویلیور . اوروپالیلر هپ بونلری یازمشلر . بزده اوقومشز فقط بن اورایه واردقدن صوکرا حقیقتی بر درجه‌یه قدر اکلادم . بر پروفسور (می شی مه) ، ٨٦ یاشنده ، کیتدم ، بالذات کوروشدم ؛ بوندن ٥٤ سنه مقدم اکمال تحصیل ایله اوروپادن عودت ایتمش . عودتنده جبنده بش پاره‌سی یوق ایمش . او توزننه مجاناً مدرسه‌لك ، معلملك ایتمش . و کندیسی ارککلره تعلیمات وتدریسانده بولوندیغی کبی زوجه‌سی‌ده قادینلری تدریس ایتمش فقر وذلت ایچروسنده ، اچ چیپلاق چالیشمشلر . معیشت نامنه اوفاجق بر باغچه‌لری وارمش ، شو صحنه قدر ، بلکه براز دها بیوجك . اورایه پاتاتس اکه‌رك انجق قوت یومیلرینی تدارك ایده‌بیلیورلرمش . ایشته بوصورتله زوجه‌سیله برابر کیجه کوندوز چالیشه‌رق ملتی تعلیم وتدریس ایتمشلر . اوراده برقاچ (می شی مه) دها ظهور ایتمش . ژاپون ملتنی خواب جهالتدن اویاندرمشلر . ظلمت اسارتدن قورتارمشلر . حقیقت حالده میقادونك‌ده دخلی یوق دکل ، وار . فقط عموم ژاپون ملتی بویوله دوکولمشلر . ذاتاً

مسلمانلرك بر اعتقادی واردر : « اذا اراد الله شيئاً هيّأ اسبابه » جناب حق بر خير مراد ايدنجه اسبابنی حاضرلار . بونلره خير ولطف مراد بيورمش ، اسبابنی حاضرلامش .

ژاپونلر اخلاق جهتيله دها يتمش سنه مقدم غايت صاف ، عفيف ، ناموسلی اولوب صوك درجه صداقت وامنيتلريله مشتهردرلر . بونلرك تاريخلری ايكی بيك سنه‌دن بو آنه قدر متسلسلاً محفوظ . بو ايكی بيك سنه ايچنده نه‌لر اولمش نه ، بتون سجللرده مقيد . كافه‌سنی ژاپونلره بيلديرمك ايچون چاليشمشلر وحالاده چاليشيورلر . ممكن مرتبه بيلديردكدن صوكرا ، اهالی حقيقت حالی اكلار اكلاماز بتون فعاليته دوكولشلر . تجار هر نه قازانديسه ملته ويرمش . اصناف قارنی طويوردقدن فضله‌سنی خزينه‌يه ترك ايلمش . علماسی نه بيليرسه اورته‌يه قويمش . بويله كمال فعاليت وجديتله چالشدقلری زمان نه الب‌ه‌لرينی دكيشديرمشلر ، نه اخلاقلرينی . بو قدر ترقی ايتمش اولدقلری حالده الآن او اخلاق متينه باقيدر ، مقدما البسه‌لری نه ايسه حالا اويله‌در . مبعوثلر مجلس مبعوثانه كتدكلری زمان بزم كيديكمز جبه‌لره ، دها طوغروسی شام خرقه‌سنه بكزر بر شی واردر ، اونی آلير . برده قوطه كبی بر شی وار ، اونیده بلنه باغلار . آياقلرنده ده طاقونيه اولديغی حالده مجلس مبعوثانه كيدر . قاپويه كلنجه طاقونيالری چيقارير . ترلكی كيير ، ايچری كيرر .

مجلس مبعوثانلری ۲۲ سنه‌در دوام ايدييور . عجبا نره‌ده ؟ ديه‌جكسكز . اوت نره‌ده اولديغنی ايشتسه‌كز حيرت ايدرسكز . بو تياترو كبی تخته‌دن ياپيلمش بر بناده . مجلس اعيانلری‌ده اويله اكری ياپيلمش بر بنا . كچن سنه بودجه‌لری مساعد اولديغی جهتله مجلس ملی بناسی ايچون بش ميليون ين[۱] تخصيص ايتديلر . بوندن صوكرا هر ايكيسی ياپيله‌جق . حالا او اسكی تخته‌لر ايچروسنده چاليشيورلر .

ظن ايدرم كه ملت بويله چاليشيرسه ترقی ايدر . بزم كبی هر شيئی حكومتدن بكلمزلر . خوجه‌لرك بكلديكی مهدی اولمازسه بر آدم اويله شيلری ياپه‌ماز . بو ملت طبعاً ترقی‌يه يوز طوتمش . وترقی‌يه باشلايجه باشقه شيلری هپ اونوتمشلر .

اوراده اويله زنكينلر وار كه يالكز مثلا بر ايپك مغازه‌سنده بيك آدم خدمتجيسی وار . صوكرا ينه او ذاتك بانقه‌سی وار ، سائر معامله‌لری وار ؛ اونلرده باشقه . بويله زنكينلر هر سنه ملتك منفعتنه برچوق مؤسسات وجوده كتيررلر ، خسته‌خانه‌لر ياپارلر ، مكتبلر ياپارلر .

(آقورا) نامنده بر ذات ايله كوروشدم ، كه اوچ مكتب اعدادی ياپديرمش : بری توكيوده ، بری سه‌ئولده ، بری مسقط رأسی اولان شهرده . او مكتبلرده ايكی بيكی متجاوز چوجق تحصيل ايدييور .

بونلر هپ كنديی مصرفيله . تخمينده بو صاحب خير ذات اوقومق يازمق بيلميور . محاربه كونی بر ميليون روبله ويرمش . ايكی ، اوچ ، بش ميليون روبله ويرنلرده وار .

ديمك كه ملتك بويله بو درجه‌لرده‌كی همتی بونلری ترقی ايتديرمش . يوقسه بر آدمك كاری دكل بو خوارق . البته اونكده همتی تقدير اولونمش ودها ده اولونه‌جقدر .

بونلر ملتی دها چوجقدن اويله تربيه ايدييورلر كه سكز ياشنده‌كی چوجقلر كونده‌لكندن آرتيردقلرينی استقباله‌كی محاربه ايچون بانقه‌يه توديع ايدييورلر .

ايشته ملتك همتی بو درجه اويانيرسه بويله خارقه‌لر ظهوره كلير . يوقسه ملتك ترقيسی البسه تقليديله اولماز .

اونلر ده اوروپاده تحصيل ايتدی ، فقط بزم كبی مملكتلرينه البسه كتيرمديلر ، علم ومعرفت كتيرديلر . [الفيشلر ، هم شدتلی وسوركلی !..]

بن ژاپون ملتی حقنده آلمش اولديغم معلوماتك كافه‌سنی بويله بر ايكی ساعتده عرض ايتمك ممكن اوله‌ماز . صره‌سی كلنجه تحريراً ده اعطای معلومات ايده‌جكم . شيمديلك بوراده الك مهملرينی عرض ايتمك فكرنده‌يم . بر شی واركه اسلاميت ايچون پك مهمدر . اونی عرض ايده‌يم .

ژاپونلرده تستر يوقدر ، فقط عفت وعصمتلری جهانده بی مثلدر . ژاپون قادينلری ، اوروپا مادام ومادموازللری كبی اركككلرله قاريشيق دكللردر . ارككلر مجلسنده قادين بولونماز ، قادينلر مجلسنده‌ده اركك بولونماز . قادينلر آراسنده اخلاق او مرتبه تهذيب اولونمشدر كه عفت وعصمتلرينی جانلری كبی محافظه ايدرلر . واقعا اوروپاليلرله چوقجه اختلاط اولونان بعض بيوك شهرلرده فساد اخلاقه مبتلا قادينلر كوروليورده ، ايچريكی شهرلرده هيچ بويله اخلاقی بوزولمش قادينلر يوقدر .

بو عفيف قادينلر ارككلردن زياده اوقومشلر ، تحصيل كورمشلردر . اوقومه‌مش قادين يوقدر . ارككلرده اوقومش ، تحصيل كورمشلردر ؛ فقط نادراً اوقومياتلری‌ده بولونور . بن توكيوده حبسخانه‌يی كزديكم زمان ايكی بيك محبوس ايچروسنده يكرمی اوقويوب يازمه‌بيلمين بولدم . او يكرمينكده اون التيسی اوقومق بيليورده يازاميور ، دردی‌ده هيچ اوقويه‌ميور .

اما شهر ايچروسنده ارككلرده‌ده كيمسه كورمدم كه اوقويوب يازماسون . هر كس مكتبه كتمش ، تحصيل كورمش .

بزم ايچون ، اسلاميت ايچون لازم اولان ، فرض اولان طلب علم اونلره كچمش . بز « طلب العلم فريضة علی كل مسلم ومسلمة » حديث شريفنی اوقوديغمز زمان اكثرمز (مسلمه) قيدينی حذف ايدييورز . قادينلرك اوقومسنه لزوم يوق ايمش ، قادينلرك تحصيل كورمسی فساد اخلاق موجب اولورمش ... بونلرك هپسی معناسز اعتقادلردركه نه شرعاً ونه عقلاً قبول اولونه بيلير . ارككلر ايچنده فساد اخلاقه مبتلا اولانلر بولونديغی كبی قادينلرده‌ده بوزوق طينتليلر بولنور . او فنا ، واخلاقسز اولانلرينی تحصيل فنا ياپماز ؛ اساساً اونلرك جبلتلری بوزوق . بونكله برابر اكثر فساد ينه ارككلر طرفندن اولور . قادينلری باشدن چيقاران ارككلردر . بونك ايچون اوقومق ايله قادين بوزولورمش اعتقادی پك معناسز ومنطقسز بر اعتقاددر .

حاصلی ژاپونياده هر كس اوقور يازار . حالبوكه روسيه‌ده يوزده ـ فقط روسلردن ، يوقسه الحمد لله تاتارلردن دكل ـ اوچ آدم اوقور يازار . تاتارلرده ايسه يوزده آلتمش . لهليلرده ، يهوديلرده ايسه اوقويوب يازمق بيلمين يوقدر . فقط روسلر اويله ياپمازلر ، هپسنی بر آرايه طوپلارلر ، يوزده يكرمی آلتی ديرلر . [خنده‌لر]

مملكتك ، ملتك ترقيسی علمسز اوله‌ميه‌جغنی طبيعی كيمسه انكار ايده‌مز . فقط يالكز علم ايله اوله‌جغنی‌ده كيمسه ادعا ايده‌مز . بر كيمسه علم تحصيل ايتمش‌ده عمل ايتمه‌مش‌سه نه اولور ؟ هيچ ! بزم علمامز بيننده الحمد لله شريعت اسلاميه‌يی بيلمين آدم يوقدر ، لكن شريعتك كوستردیكی طريق ايله كيدن‌ده — الحمد لله ؟!! — كوروميور . بز هوای وهوسمزه كوره ياپديغمز يول ايله كيدييور . اونی اسلاميت يولی ديه طوتمشز ؛ اخوت ، اخلاق حسنه بر طرفده قالمش ، اسكی علمايه تقليد ايله مبتلا اولمش ، كيدييورز . بر يول كه نتيجه‌سی نه اوله‌جغنی چوق دوشونمك ايسته‌مزميدانده . صوكرا ديكر طرفدن شيمديكی كنجلرمز ، اونلرده اوروپايی تقليد ايله بوناملشلر . بناءً عليه روسيه‌ده‌كی كنجلرمزدن‌ده بر فائده كورمدك . فقط بوراده‌كی كنجلردن اميدمز واردر . چونكه مملكت كنديكزكدر . بزم كنجلرمز ايش كوره‌جك بر حاله كلنجه دونرلر : صاتنكه ملتكز نه ؟ ديورلر . نه‌يه بيلمش‌سكز ؟ درت يوز سنه‌لك اسيرسكز . ارتق سزی قورتارمق ممكن دكل .

بونك ايچون بز علمامزدن‌ده ، كنجلرمزدن‌ده هيچ بر شی اميد ايتميورز . فقط سزك موجوديتكزی محافظه جاره‌مزه واجبدر . هپمز برلكده چاليشيرسه‌ق بر ملتی آياغه قالديره‌جغمزده شبهه يوقدر . لكن بوده ايشته عمل ايله اولور . (آلقيشلر)

بن ژاپونياده آلتی آی قالدم . برقاچ موفقيتدن صوكرا ژاپونلر ايله بزمزده اولان بعض تعهداتی ايفا مقصديله چينه كيتدم . اولا قوره‌يه اوغرادم . قوره‌نك (فوزان) ليماننده كيردك ، پايتختلرندن كچه‌رك بتون قوره‌يی قطع ايتدم . كوردم كه بو اون ايكی ميليون خلق ژاپونلرك اسيری اولمش . مملكتلرينی ژاپونلره تسليم ايتمشلر . كنديلری جهالتده پويان . اوراده ژاپوندن باشقه

[۱] بر ين ، اون ايكی بچق غروشدن بر آز اكسيكدر .

حال حیات امیدی یوق . بوکونکی کونده (اناالله وانااليه راجعون) آیتنی التزام ایدرك اوحاله راضی اولمشلر . نه اوقومق وار ، نه یازمق ، نه ده اجتهاد .

اما چینلیلر اونلر درجه سنده دکل . اسکیدن علمه پك هوسلی ایمشلر . بر وقتلر چینده خیلی ترقیات وجوده کلدیکی آثار قدیمه دن معلوم . واهالی ده وارقوتی بازوی مساعی یه ویره رك بوکونکی حالدن قورتولمق ایچون بتون غیرتلریله چالیشیورلر . فقط بو چالیشمه لری کیجه باشلامش . اسکی زمانده اوروپا بونلرك چوقلغندن قورقیورمش . فقط شیمدی علمندن قورقارلر . چونکه ژاپونیاده اون بیك چین طلبه سی وار . آمریقاده ، لوندره ده ، روسیه ده تحصیل ایدنلرك عددی بزجه معلوم دکل . بو ژاپونیاده کی اون بیك طلبه چینه عودت ایدنجه کوزلرینك آچیلمسنه سبب اولان ژاپونیایه اولکیسندن زیاده دشمن اوله رق مملکتلرینك استقبالی ایچون چالیشیورلر . ایشته بونك ایچون بن دییورم که حقیقةً بونلرك حسابی جدی در .

کچن سنه چین ـ ژاپون بیننده بر وقعه اولمشدی . اووقت بتون چینلیلر ژاپون امتعه سنه قارشی بویقوتاژ اعلان ایتدیلر . اووقت توکیوده بولونان اون بیك چین طلبه سی « بزم ملتمزه قارشی بویله بر معامله ده بولوندیکز » دیه هپ بردن توکیویی ترك ایله حرکت ایتدیلر : توکیو حکومتی بو طلبه نك خاطری ایچون او مسئله نك بر وقت مرهونه تعلیقنی مناسب کوردی .

بو درجه مملکتلرینه چالیشمق امیدی وار . بو اون بیك طلبه عودت ایدرسه مملکتلری ایچون نه قدر خدمت ایده جکلردر . فقط بونلری تربیه ایدن ژاپونلر اتفاق روحی ایله تربیه ایتمشلر .

بزم روسیه ده کی مسلمانلر ایسه روس مکتبنده تحصیل ایدوب ده عودت ایدنجه ـ اوده چوق دکل یا ، انجق اللی ، آلتمش کیشی ـ بربرلریله بارشه مازلر ، اویوشه مازلر . چونکه صبیلر اویله تربیه ایدرلر .

ایشته تربیه نك مقتضاسی ، قانونی ؛ دربو . بونلری بو صورتله مملکت ایچون چالیشمغه مجبور ایدییور . بویله دوام ایدرسه چینك استقبالی پارلاقدر .

فقط بو استقبال اوروپالیلرجه مطلوب اولمدیغی جهتله ممکن اولان وسائلك کافه سنی استعمال ایتمشلر . ازجمله بوندن برقاچ سنه مقدم اوروپا میسیونرلری چینه کیرمشلر . دینلرینی صاعق فکریله اوروپانك افکار فاسده سنی نشر ایدییورلر . الك بیوك بر مسئله وارسه چینك علی حاله بقاسیدر . حالبوکه چینلیلر کندی کندینه بیلمیه رك درت قسمه تقسیم اولنمق اوزره درلر . بر طرف مانچوری دیه آیریله جق چیقه جق . بوشمال شرقی . دیکر طرفدن غرب جهتلری (مونغول) دیه آیریله جق . تبت ذاتاً آیریدر . صوکرا جنوبی چینده بر طرفه آیریله جق . اولکیسی ده ایی کوچوله جك . بویله درت حکومت تشکل ایده جك . بو تقسیمك اوروپالیلر طرفندن پلانی قورولمش . بو فکری یالدیزلرله جلالیه رق چینلیلره تلقین ایدییورلر . چینلیلرك جاهل قسمی بو دسیسه دن خبری اولمدیغندن بو افکاره اویمقده درلر . فقط اوقومش ، انتباه ایتمش قسمی اوکنی آلمغه چالیشیورلر . فقط هانکیسی غلبه ایده جك ؟ اوبللی دکل . مع مافیه استقبالده چینلیلر ایچون یاقه یی قورتارمق لازم کلدیکنی پك ایی دوشونمشلردر . انشاءالله قورتاریرلر . چین « الك بیوك دشمنمز موسقوفدر » دیه علیهنده الك بیوك حرکات تدارکنده بولونیورلر . بونك ایچون بوکون چین بازارنده روس امتعه سی کورولمیور . اسکیدن تاتار تجاریله روس امتعه سی صاتیلیورمش ، فقط شیمدی کیرمیور . مانچوریاده ، مونغولیاده ، داخلده ... هپ ژاپون امتعه سی صاتلمقده در . و ژاپونلر انکلیز ، آمریقان امتعه سیله رقابت ایدییورلر .

برشی دها خاطره کلیور : اوفق بر ملت اولان ژاپونلر الك بیوك ، الك ماهر تجار دولتلرله قوجه چین ایچروسنده رقابته چالیشیورلر . بتون انکلتره نك قوهٔ سیاسیه سی تجارت سایه سنده در . هرکس بونی بیلیر . بویله بر ملته قارشی ژاپونلرك رقابتی حقیقةً شایان تقدیردر .

ایشته چین کندی ایچروسنده بویله میقروبلر اولدیغنی طویمشدر . بونك ایچون فابریقه لر تأسیسنی تیموریولار انشاسنی کندی اللرینه المغه چالشمقده درلر . احتمال که چین تجاری معاونت ایدرسه خارجدن استقراض ایتمکسزین داخلاً ایشلرینی کورورلر . اصل مقصدلری ده بودر .

— اکر خارجدن استقراض ایده جك اولورسه ق ، دییورلر ، میدان واسعدر . لکن داخلاً ایش بیترمکه چالیشیورز ...

شمدی یه قدر اجنبیلردن استقراضلری آز ایمش . روسیه کبی قولاغنه قدر کلمش دکل . چینلیلر خارجی استقراضدن کمال دهشتله اجتناب ایدییورلر . اونك ایچون داخلی استقراض تصور وتدارکنده بولونیورلر . اکر بویله کیدرسه اون بش ، یکرمی سنه صوکرا احتمال اورته لغه بر دهشت القا ایدرلر . اما عکسی ده محتملدر . چینلیلر کندی بینلرنده نه قدر منازعه ایدرلرسه ده اجنبی یه قارشی متحد ومتیندرلر . چین مسلمانلری عمومیتله جاهل اولدقلری حالده اوراده اولان اتفاق ده هیچ بر مملکتده یوق . سزه کوچك بر نمونه سنی کوستره یم :

پکینده بولوندیغم زمان بر وقعه اولدی ـ پکینده ۲۳ مسجد ایله یوزبیك قدرده مسلمان وار . تکمیل پکین اهالیسی بر میلیون قدردر ـ بر جمعه نمازی حاضرلانمشدق . جامعده بولونیورز . نمازه یاریم ساعت قدر قالمشدی . بری کلدی ، قاپودن بر صیحه ایتدی . امام منبره چیقدی .

-- جهاد !..

دیه باغیردی ، هرکس قوشدی . بن ده بر اختیاری یاقه لادم ، نه اولدی دیه صوردم .

— شهرك خارجنده محاربه وار ، جهاده کیدییورز ، دیدی .

شهرده یوزبیك اسلام وارسه کیتمش هپسی . هیچ کیمسه قالمامشدی ، نه ایمش مسئله ؟ بر مسلمان مجوسیلر ایچنده الیش ویریش ایدرمش . بر مجوسی تعرض ایتمش ده دیکر مجوسیلرده اوکا معاونت ایتمشلر . بر مسلمانك انتقامنی المق ایچون یوز بیك کشیدن کیتمین بریسی قالمادی . (الفیشلر)

باقکز اتفاقك قوتی نه درجه . بتون مسلمانلرك اتفاقی بویله . اما کندی بینلرنده منازعه یوق دکل وار ؛ فقط خارجه قارشی بتون منازعه لر ترك ایدیلیر . صمیم صبق بر کتلهٔ واحده حالنده عرض وجود اولنور .

بونك ایچون چین مسلمانلرینك استقبالی پارلاقدر ، دیه امیدوارم . کری قالمازلر انشاءالله .

چین ایچریسنه علم ده کیرمه مش دکل . اوچ ولایتده ـ قانسو ، شانسی ، شینسی ـ علما خیلی موجود . قراء فقهاده وار . اما یقین زمانلرده ظهور ایتمشلر . بخارایه کیتمشلر . کاشغر جهتلرنده من القدیم علما موجوددر . فقط (تونکین) شهرنده ایکی اوچ عالم وارمش . بعض چین تاریخلرینی عربجه یه ترجمه ایله ده اشتغال ایتمشلر . چین خاقاننده بری طرفندن (۴۰۰) سنه مقدم یازلمش بر اسلام تاریخی پك مهم اولدیغندن بش سنه مقدم فصول اربعه نامیله عربجه یه ترجمه ایتمشلر . فقط مع التأسف بوکونه قدر طبع اولونمامشدر .

سامعین کرامه ملال کلمه مك ایچون ، چینلیلرك داخلی احوالنه دائر بوقدر معلومات ایله شیمدیلك اکتفا ایده جکم . ایلروده بو بابده دها ایضاحات ویررم .

بوندن صوکرا سنغاپوره کلدم . مسلمانلر چوق ، صوماطراده اویله یکرمی میلیون مسلمان تمامیله تحت اسارتده بولونمقده . انسان دوشوندکجه حیرتده قالیر . سنغاپور یتمش سنه مقدم اسلاملرك النده ایمش . جوهار حکومتنك اوفاجق برجزیره سی ایمش . اوراسی بوش طوردیغندن انکلیزلر ۷۰ سنه مقدم کلمشلر . کوز ده بوسی اتخاذی دسیسه سیله مرور زمانله اطه یه صاحب اولمشلر . بوکون الك معمور بر بلده در . فقط ترقیسی انکلیزلر الندندر . تجاری انکلیز . خدای مسلمان !... [آه ... اوف ... دیه تأثرلر .]

بوراده تجارك بر قسم کلیسی چینلیدر . بر قسمی ده هندلیدر . سائرلری هپ انکلیز ، فرانسه ، نمسه . امریقان ایسه پك چوق . اوفق بر جزیره اولدیغی حالده بر بلده دن باشقه برشی یوق . قریه لری هیچ یوق اوفاجق بر جزیره بر مملکت حالنه کلمش . تجارت مناسبتیله ، ایچنده انسان سرکیسی کبی هر ملتدن آدم بولنور . بونلرك ایچنده بزم عزیز مسلمان قارداشلرمز الك ارذلی بولونیور . [ینه آثار تأثر]

دهافنا حالده بولونانلری عقله کتیره جك اولورسه ق فلمنك اداره سنده بولونان جاواده کی مسلمانلرك حالنه بر نظر ایده لم . بونلرك کاملاً بو حالده قالمی

برچوق جهلانك اعتقادينه كوره اسلاميت ايمش. برچوق اوروپاليلر خودبينانه اسلاميته اسنادلرى زماننده بونلرى استشهاد مقامنده كتيريرلر. فقط نفس الامرده اسلاميتك بوحاللر ايله هيچ مناسبتى يوقدر. هر نصل ايسه عموميتله بويله برحالده بولونديغمزى نظر اعتباره آليرسه‌ق بوخصوصده حيرتده قاليرز. فقط اسلام تاريخلرينه مراجعت ايده‌جك اولورسه‌ق شبهه‌لر كلياً زائل اولور. بوكى مجلسده اونك بياننده‌ده حاجت كورميورم. شوسببله هندستانه نقل كلام ايدييورم.

هندستانده يتمش ميليون مسلمان تخمين اولونيور. بونلر اوراده‌كى مجوسيلره نسبتله پك آشاغى‌درلر. هند مجوسيلرى اسلاملره نظراً ترقى ايتمشلر، فقط كاملاً دكل، يالكز بنكاله جهتى. پنجاب قسمى مسلمانلردن اشاغى‌در.

هندستانده ايكى عكسى حركت واردر. پنجاب مجوسيلرى مسلمانلردن اوقدر نفرت ايدييورلركه برمسلمانى، مغازه‌سنه كله‌جك اولورسه قاپودن ايچرى صوقماز. نه الاجقسه اوكا كوركله اوزاتير. اوده پاره‌سنى كوركله ويرر. كندى الى مسلمانك وجودينه طوقونماسين ديه برمجوسى برمسلمانك كولكه‌سندن كچرسه اغتسال ايدر. بنكاله قسمنده ايسه مسلمانلر مجوسيلردن نفرت ايدييورلر. اوراده‌كى مجوسيلر مسلمانلرك اسيرى اولمشلر.

بوايكى عكس حالك بر مملكتده نره‌دن كلديكنى ايضاح ايچون اوزون زمان لازم. بناءً عليه شمديلك ترك ايدييورم.

بوراده‌ده برچوق ذواتله كوروشدكدن صوكره حجاز مغفرت طرازه كلدك. اومقام مباركده برچوق اخوان دين ايله ملاقات ايدرك برقاچ صحبتلر تشكيل ايتدك. برقاچ دفعه‌لر چيندن، هندن، بخارادن كلمش آدملرله بر ارايه طوپلانه‌رق اونلرى قوجاقلاشديره‌رق يكديكرينه عرض حال وافادهٔ مرام ايتملرينى استرحام ايتدك (القيشلر)

بووظيفه يالكز كندى خدمتم دكلدر. اتحاد وترقى جمعيتنك سلانيك مركزندن كوندريلن اسكوبلى حافظ فريد افنديك همتى‌ده انضمام ايتدى (القيشلر)

بواجتماعلرمزك اك بيوكى اتحاد وترقى قلوبنده اولمشدى، كه اوكون هر ملتدن آدم طوپلانمشيدى. فقط مجلس صوكنده ١٨ ياشلرنده چينلى برچوجق هركسك نظر دقتنى جلب ايتدى. هرلسانده برچوق ذوات طرفندن نطقلر ايراد اولوندقدن صوكرا اوچوجق اياغه قالقدى. چينجه‌دن باشقه لسان بيلميور. كندى مرامنى حاضرونه اكلاتمق ايچون چين لساننده برشيلر سويلمكه باشلادى. اللريله، وجوديله، كوزلريله، حاصل بتون لسان حاليله قلبى بزمله برابر اولديغنى اكلاتمق ايسته‌يوردى. دوشونكز، مكه‌ده بونى ترجمه ايده‌جك آدم وارمى؟ فقط الله بزى ساير قرداشلرمزله برلشديرمكى مراد بيوروينجه تا ژاپونيادن ترجمان كوندرير (سوركلى القيشلر). عمر افندى چينلينك سوزلرينى روسجه‌يه، بن‌ده روسجه‌دن عربجه‌يه ترجمه ايدرك چوجغك مرامنى اكلامغه موفق اولدق. (شدتلى القيشلر)

ظن ايدرم بوندن مقدم من كل فج عميق مكهٔ مكرمه‌يه، بلدهٔ طيبه‌يه كلان مسلمانلر، دكرمن اطرافنده دونركبى هيچ برشيدن خبرى اولمايه‌رق عودت ايدوب كيدييورلرمش. بو سنه برنجى دفعه اوله‌رق مسلمانلر نه ايچون طوپلانديغندن خبردار اولديلر، جزئى بر معارفه باشلادى. (برقاچ دقيقه دوام ايدن شدتلى القيشلر ... برسس : (الله عمركى اوزون ايتسون، القيشلر ...)

ايشته برادرلر، بونلر هپ جناب واجب الوجودك حكمت الهيه‌سى‌در. برچينلى چوجغك قارداشلرينه سويلديكى سوزلرى اونلره اكلاتمق ايچون ترجمانى تا ژاپونيادن كوندرمك بيوك بر لطف الهى‌در. عقل بشر بونى احاطه ايده‌مز.

ايشته بوراسى بويله بر بلدهٔ طاهره‌دركه بيك اوچيوز سنه‌دنبرى هرسنه يوزبيكلرجه خلق بورايه اجتماع ايدر. بونك تشكرينى هر برمزك يوزبيك لسانى اولسه ينه ايفاسندن عاجزز. بوكون اوروپاليلر عالى بربرينه طاتمق ايچون سركيلر قوره‌رق، ميليونلر صرف ايدرك غربدن، شرقدن آدملر دعوت ايدرلر. يوزبيك كيشى بيله كلمز. هم اوده قضاسز كچمز. ايشته پاريس شيقاغو سركيلرى قضاسز كچديمى؟ اونر بيك تلفات ايله اتلانديلر. يديشر ميليون صرف ايتدكلرى‌ده برطرفه طورسون. بزم كعبهٔ معظمه‌ده ايسه الله اويله برسركى قورمش كه هرسنه برپاره‌سز قورولور. واوقدر آدملر طوپلانديغى حالده برقضا ظهور ايتمز، برآدمك بورنى بيله قاناماز. پوليسلرك يوقلنى ايله نظافت وانتظامسزلقلرله برابر. بونلر دوشونولورسه انسان اويله ظن ايدركه يوميه بيك آدم اولسه آزدر. فقط كيمسه‌نك بورنى بيله قاناميور.

الله بزه بوقدر بيوك نعمتلر ويرديكى حالده بز بونلرى تقدير ايتميورز. اواسكى اهمالق زماننده هيچ برشيدن خبرمز اولمديغى كبى بونى‌ده تقدير ايده‌مه‌مشز. فقط بوندن صوكره ارتق انتباه لازم.

نه حكمت‌در بو. اوقدر اجناس واقوام مختلفه طوپلانمشلر. هوالر صيجاق، بويله ايكن بروقوعات اولماسون. عقللره حيرت ويرر. فقط بوندن زياده عبرت ويره‌جك برشى واركه (غير ذى زرع عند بيتك المحرم) اولديغى حالده هيچ برشيئك فيأتى نه تزايد ايدر، نه تناقص. بوكون استانبوله خارجدن اوچيوز بيك آدم كله‌جك اولسه ييه‌جك اكمك بوله‌مايه‌جقلر. پترسبورغه يكرمى بش، اوتوز بيك عسكر كلنجه ييه‌جك اكمك قالميور.

بويله برطاقم خوارق قبيلندن حاللر واركه بتون عالم اسلام استفاده ايتمك لازم ايكن بوكونه قدر محروم ايدك. بوندن صوكرا كوزلرمزى آچه‌لم. يكديكرمزى اكلايه‌رق، قوقلايه‌رق، چينلى چوجغك لافلرينى ايشيده‌رك اونلرك معاونتنه يتشه‌لم (القيشلر)

ايشته مكه‌ده، مدينه‌ده جمعيتلر تشكيل اولونه‌رق جزئى برحركت مسلمانلرده كورلديكى زمان استفاده ايتديكم شيئى سزه عرض ايتمك ايسته‌يورم: بتون اهالئ اسلام، نره‌لى اولورسه اولسون، چينلى، هندلى، جاوالى... كافه‌سى يكديكرينه الني اوزاتمغه حاضر. كرك سياحت اثناسنده، كرك مكه ومدينه‌ده كورديكم شيلر هپ بوكا دلالت ايتمكده ايدى. حتى هندلى كنج برافندى مكه‌ده عثمانليلره خطاباً سويلديكى زمان ديديكه:

— بز هندلى قارداشلركز باطمشز، اولمشز، بتمشز!.. كنديمزك استقبالندن هيچ خبرمز يوق. نه اولديغمزى بيلميورز. يالكز برارزومز وارسه اوده سزك چيقمه‌كزى كورمك، هيچ اولمازسه قولاغمزله ايشتمكدر. اللهدن بونى ايسترز. باشقه برشى اميد ايتميورز...

ديه اوطوردى اغلادى. (دهشتلى آلقيشلر)

بوحاللر كاملاً شهادت ايدرديكه مسلمانلرده اتحاد ايچون براستعداد تام معنوى بر سائق واردر. فقط مع التأسف هروقت مسلمانلرده برحال واركه بربرينك حالى اوزاقدن بويله ايشتدكلرى زمان غايت محبتله، غايت حسن ظنله تلقى ايدرلر. غياباً بربرينه غايت حرمت واحترام ايدرلر. فقط يقين كلدكلرى زمان بربريله چكنه‌شيرلر. بونك نه‌دن ايلرى كلديكنى پك بيله‌مم. فقط جهالتدن باشقه بر سببى‌ده اولماسه كرك. جهالتده بودرجه‌يه كلمشزكه، بومرضه اويله مبتلا اولمشزكه كنديمزك حالندن كنديمز بى‌خبرز. هرنه‌وقت اومرضى ازاله ايدرسه‌ك اوهندلى كنج افندينك ارزو ايتديكى كبى ميدانه چيقارز. اومرض‌ده بنم فكرمه كوره بوكوندن ازاله اولونمغه باشلانمشدر. زيرا مسلمانلر كرك استانبولده، كرك بيروتده وشامده، حاصلى نره‌لرينى كزدمسه هرطرفده كوردم كه بومرضدن ياقه‌لرينى صيريمغه اوغراشيورلر. بوندن اوتوز سنه مقدم خسته‌لغمز مزمن برحالده ايكن بوكون بعض اعضالرمز حس حيات ايله متحسس اوله‌رق حركته باشلامشدر. بوحركت البت سائر اعضالرمزده تأثير ايده‌جك، بتون حياتمزه برانتباه، براستفاضه كله‌جكدر. انشاءالله عالم قطارنده كوزلرمزى آچارز. بربرمزه ال اوزاتيرسه‌ق آدم بولورامیدنده‌يز. فقط اعدالرمز هيچ بروقت بزم آدم اوله‌مزى ايسته‌مزلر. بونى ايجه بيلمك لازم‌در.

بيروتده ايكن اوراده برشيلر مشاهده ايتدم كه حقيقةً ذهنلرى بولانديرر. اوراده بر آمريقا مكتبى وار، يديبوز طلبه تربيه ايدييور. فرانسه مكتبى مداوملرى ايسه بيك ايكيوز، صوكرا المان مكتبى وار، انكليز مكتبى وار بونلرده برچوق طلبه دوام ايدر. عثمانلى مكتبنه كلنجه اونك هنوز بناسى قورولمش. انشاءالله اوده اوله‌جق. بويله حاللرمزى ملاحظه چوق عجائب‌در. بر بنا قورمشلر، فرانسه مكتبندن‌ده، امريقا مكتبلرندن‌ده، انكليز مكتبندن‌ده

دها بیوك . دها كوزل هرشیئی مكمل . قاریوله‌لر، موبیلالر، هر شی شاهانه. فقط نه دیرسكز اوقوته‌جق معلم بوله‌مامشلر . نظر دقتمی جلب ایتدی . انشاءالله اوده اولور .

ایشته بویله بر حالده قالشز . اوملتلر بوبنالری یاپدقدن صوكرا مكملده معلملر كتیرمشلر. دیدیكم مكتبی دولت یاپمش دكل . بیروت اهالیسی یاپمش. لكن معلم بوله‌مامشلر. ایشته بویله دشمنلرمز ایچریمزه كلیر، مكتبلر یاپارلر وبزم حالمزی تحقیق وتدقیق ایدرلر. صوكرا بونلرك برغزته‌لری‌ده واردر: «الكلیه» . اوراده برمقاله كوردم . دییوركه: بوندن طقسان سنه صوكرا كرهٔ ارضده بر مسلمان قالمایه‌جق. هم بوادعاسنی برچوق ایستاتیستیقلرله اثباته‌ده قالقیشیور. ٤٤ سنه اولمش اوراسی آچیله‌لی. بو ٤٤ سنه‌لك ایستاتیستیقلر موجبنجه‌او نتیجه‌یی چیقاریبور . طقسان سنه صوكرا هیچ مسلمان قالمایه‌جق ایمش !..

اسلاملرك ساده دللری بوكاده قانیور . اولدن هیچ بر شیئله الفت ایتمه‌مشز . هرنه‌یی كوردكسه اونكله قناعت ایتمشز . بر تقلید عمومی ایله مبتلا اولمشز . هرنه‌سویلنیرسه تصدیق ایدرز . فقطموازنه اولنورسه ۳۵۰ میلیون مسلمان وار . چینده آزدن آز ۷۰ ، ۸۰ میلیون وار . هندستانده ۷۰ میلیون وار ، انكلیزلرك ایستاتیستیقلری كوستریبور . روسیه‌ده ایسه روس ایستاتیستیقلرینه كوره (۲۰) میلیون. ایشته یالكز بورالرده ۲۰۰ میلیون. یا عربستانده ، افغانستانده ، ایرانده ، تونس وجزایر جهتلرنده بی نهایه ... الحمدلله عددی آز دكل . بونلرك طقسان سنه‌ده هیچ قالمایه‌جغنه ایناغق عادتا حماقتدر.

اونلر مخصوص كوزمزی قورقوتمق ایچون بویله‌یازیبورلر. عبرتالملی‌یز، انتباه ایتملی‌یز. اویانملی‌یز . یازدقلری هنوز بر هفته اولمادی . بزمسلمانلر انشاالله یكدیكرمزله‌طانیشیرسه‌ق ، یكدیكرمزه ال اوزاتیرسه‌ق.. مقام خلافتده‌ده بر انتباه حصوله كلوب كافه‌سنه رهبر اولورلرسه استقبالمز غایت پارلاق اولدیغنه هیچ شبهه ایدیلمه‌ملی‌در . بونك ایچون استقبالدن امید كسمك بیوك بر حباسزلق وبیلكیسزلكدن باشقه برشی دكلدر . عمومیتله بصیرت كوزلرمزك‌اچیلوب‌قلبلرمزك نورایمان ایله‌توحیدینی ویكدیكرمزی برلشدیره‌رك سلم ترقیده‌یوكسلمه‌مزی‌جناب‌حقدن تمنی ایله ختم كلام ایلرم، [سوركلی آلقیشلر]

عمومكزه تقدیم ایله كسب افتخار ایتدیكم شو ذات محترم ، عن اصل ژاپونیالی اولوب بوندن بش‌آی مقدم شرف اسلام ایله‌مشرف اولمش ژاپونیا معتبرانندن برذات‌در ، غیر رسمی اوله‌رق اعلان وافشا ایده‌جكی رتبه‌سی‌ده‌ دارالفنونده چین لسانی معلمی‌در . حاجی عمر (یاماواقا) نامیله معروف برذات فضیلتسمات‌در . (القیشلر. عمر افندی حاضرونه سلام ویرر، شدتلی القیشلر، برایكی دقیقه دوام ایدر ، پرده اینر .]

(عمرافندی حضرتلرینك نطقی انشاالله كله‌جك هفته‌یه)

بخارادن مكتوب

بخارای شریفده صراط مستقیمه درج اولونمق اوزره اوده ایكی معتبر امضا ایله الدیغمز ورقه‌در :

استانبولده « صراط مستقیم » مجله‌سینه

چاره‌سندن ای خرد اسلام ایلی حالینه باق
خیر وشر آینه‌سی كوستردیكی فالینه باق
بی‌هنر بدبختلرك كیچمش مه وسالینه باق
بدكهرلر مكریده تاراج اولان مالینه باق
ایل تمدن تا بسه یوقدر سفاهتدن نجات

حر مطبوعات اورته آسیایه روسیه‌دن كلدی . شویله‌كه روسیه‌ده اسلام مطبوعاتی انتشاره باشلایوب بزم بخارایه‌ده كلوب یتیشدی . باغچه‌سرایده نشر ایدیلان معتبر « ترجمان » اورنبورغده نشر ایدیلان « وقت » غزته‌لری اورته آسیاده وعلی‌الخصوص بزم بخاراده اوز نفوذلرینی اجرا ایتمكده‌در . حاجیه بزم بخاریلردن غزته مطالعه ایدنلر آز ایسه‌ده بوصوك وقتلرده

بوصوك كونلرده حمد اولسون بخاریلردن مجلهٔ مستقیمه ، « صراط مستقیم » ه فوج فوج آبونه یازیلوب بخارا كنجلری عثمانلی مطبوعاتندن استفاده‌یه باشلادیلر .

كیت كیده بخاریلر آز چوق مطبوعاته اهمیت ویرمكده‌در . شمدی كنجلرك كون كوندن مطبوعاته میل ایتمكده‌اولدقلری، ادبیات عثمانیه كلزارندن استفاده‌یه باشلادقلری مع‌المسرة كورلمكده‌در .

علی‌الخصوص ۷٤ ـ ۷٦ « صراط مستقیم » مجله‌سنده محترم نور علی زاده حضرتلرینك مقاله‌لری الدن‌اله دولاشوب مطالعه ایدلدی. بخارا كنجلری كندی طرفلرندن هیئت اداره‌یه اظهار تشكر ایدوب نور علی زاده جنابلرندن بخاریلرك تاریخلرینه ، عصرمز احوالنه دائر معلومات یازوب طورمه‌لرینی استرحام ایدیبور « باقی اخوت » .

(امضالر محفوظدر)

بخارا مخابر مخصوصمزدن :

شباط ۱۸

هرنه قدر بالعموم وطنداشلرمز اوزون برمدت خواب غفلت وجهالته طالمش ، هردرلو ترقیات بشریه‌نك باصامغی‌عد اولنه‌بیله‌جك مطبوعات جدیده ومؤلفات قدیمهٔ مفیده مطالعه‌سندن بسبتون محروم قالمش، هردرلو علم ومعرفتی اسكی حكمت ومنطق فنلرینه دائر یازلمش شرح وحاشیه‌لره نسبت وحصر ایده‌جك قدر كوتاه‌بین اولمش وبوسببدن طولانی عددلری اونه بالغ اولمیان متفكرین ملت وسر آمدان امتك قلوبی یأس ونومیدی ایله طولمش ایدیسه‌ده ؛ لله‌الحمد بوصوك سنه ظرفنده كرك طلبه‌دن وكرك تجار معتبره‌مزدن برقسم مهمی مطبوعات‌جدیده وجرائد مفیده مطالعه‌سیله اشتغاله‌باشلادقلرندن خیلی كوزلری آچیلمه‌یه وبونك اوزرینه هردرلو وسائط مدنیه‌دن محروم بولنان وطنلرینه برنظر یأس واستغرابله باقمه‌یه باشلادیلر.

مطالعه ایتدكلری آثار بیننده هرسطری قارئلرینه یكی برروح، تازه برحیات بخش ایدن صراط مستقیم مجموعهٔ محترمه‌سی آیروجه ذكره شایاندركه بالجمله اهالئ اسلامیه میاننده بر موقع مهم احراز ایدن بورساله وبودر كرانبها بورا اهل مطالعه‌سنك‌ده نظر دقتلرینی جلب ایده‌رك مندرجات مفیده‌سیله اهالیمزك خیلیدن خیلی روحلرینی تربیه واعلایه خدمت ایلمكده وبورسالهٔ مهمه‌نك مطالعه‌سیله‌شرفیاب اولان ذوات كرامك عددلری كیتدكجه چوغالمقده‌در .

محرم وقعهٔ الیمه‌سنك صوكی

محرم ۱۸ ده قرشی ولایتنك حاكمی نصرالله پروانه‌جی بافرمان حضرت امیر باش وكالته ، چهارجوی حاكمی پروانه‌جی كذا بافرمان عالی مالیه نظارتنه تعیین اولندیلر . ولی عهد عالم جان افندی شمدیكی

حالده بخاراده بولنیور . سابق قوش بیکی آستانه قل ، میر آب ، سید علی سرکرده کربنه‌ده محبوس بولنیورلر . بونلرك مستحق اولدقلری جزالره چارپدیرلمالری حضرت امیرك پترسبورغدن عودتنه متوقفدر. اهالیٔ بخارا بو اوچ ظالم خونخوارك اعدام اولنمالرنی عمومیتله آرزو ایتدکارندن وفی‌الحقیقه بو اوچ خونخوارك مواجههٔ عامه‌ده صلباً اعدام ایدلمه‌لری خلفلرینه بیوك بر تنبیه وسائرینه عبرت اوله‌جغندن جناب عالینك بو جهتلری نظر تدقیقلرندن دور طوتمایه‌جقلری قویاً مأمولدر .

محرم ۱۹ ده روسك ۱۳۰۰ عسکری وتاشکند حاکمی بخارادن تماماً چیقوب شهر خارجنده اوچ کون قدر قالدقدن صکره ایکی یوز مقدارنده قسمی شهرك قپوسی اوکنده برسرای‌ده براقلوب قالانلری، بو طرفده‌کی روس اردوسی مرکزی اولان سمرقند شهرینه اعاده اولندی وبوراده قالان ایکی یوزعسکرده حضرت امیرك پترسبورغدن عودتنی متعاقب تماماً چکیلوب کیده‌جکلردر واو زمانه قدر احتیاط اوله‌رق بوراده ابقا اولنمشلردر .

روس عساکری بخاراده بولندقلری بر هفته ظرفنده آسایش عمومیه‌یی محافظه‌دن بشقه هیچ بر درلو نابجا حرکاتده بولنمادقلرندن طولایی عموم اهالیٔ بخارا اولا والی جنابلرینه ثانیاً دیکر قوماندان وضابطلره صمیمانه تشکرلرنی عرض وتقدیم ایدییورلر . روس عسکرینك بخارادن تماماً چکلمه‌سی بالعموم اهالی اوزرنده غایت ایی بر تأثیراجرا ایتدی . زیرا بتون اهالیٔ بخارا روس عسکرینك بر آن اول بخارادن چکلمه‌لرنی ازجان ودل آرزو ایدییورلردی .

نتیجه‌ده بین‌الاهالی سکونت تامه حکمفرما اولمقده ایدیسه‌ده طرفینك یکدیکرینه قارشو فی‌الجمله خصومت بسلیه‌رك وکیتدکجه بو خصومت تزاید ایده‌رك نهایت ‌الامر خدانکرده دها براغتشاشه سبیت ویره‌لری محتمل اولدیغندن رئیس افندی جنابلری برکون صباحدن اقشامه قدر بتون سوقاقلرده ومجامع ناسده طولاشه‌رق آشاغیده‌کی اوامری تبلیغ ایلدی :

تبلیغات

« بو کوندن اعتباراً هر بریکز دیکرکزه قارشو اخوت وصداقت دائره‌سنده معامله ایده‌جکسکز ، هیچ بر کیمسه دیکری علیهنده بوسنی‌در ، اوشیعی‌در ، دیه باعث تفرقه اولان الفاظ قوللانمایه‌جق وهیچ برشاعرطرفندن هجونامه یاخود مرثیه‌نامه کبی شیلر یازلمایه‌جق، وقعهٔ سابقه کأن‌لم‌یکن عد ایدیله‌رك کیمسه طرفندن اوکا عائد برشی سویلنمیه‌جکی کبی من بعد اصناف چالشمه‌لریله ، طلبه تحصیللریله مشغول اوله‌جق. هرکیم شوتبلیغاتك خلافنده حرکت ایدوب‌ذره‌جه مخل آسایش اولان بر حالك ظهورینه سببیت ویره‌جك اولورسه شدتلی صورتده تجزیه ایدیله‌جکی هرکسك معلومی اولمق اوزره اعلان اولنور »

طرف ریاستدن شوتبلیغات ایفا اولندقدن صکره لله‌الحمد صلح وآسایش بین‌الاهالی تمامیله جایکیر اولمایه باشلادی . جناب مولی بزم اهالیمزلرده چشم بصیرتلرینی کشاد ایده‌رك نائل اولدیغمز شبو محیط صلح وسلمده شهراه ترقی‌یه‌دوغری خطوه‌انداز اولمامزی میسر ایلیه.

بومکتوبمی شویله نیکبینانه برصورتده یازوب بعدالاکمال پوسته‌یه ویرمك قصدیله اوطه‌مدن چیقمق اوزره ایکن آرقداشلرمدن بری تلاشله اوطه‌مه کله‌رك آشاغیده‌کی تأسفلی حوادثی تبلیغ ایتدیکندن اونی‌ده علاوه ایدییورم :

« شیعی قرداشلرمزك تکرار قیام قصدیله کیزلیجه طوپلانه‌رق حاضرلقده بولندقلری وصرف بومقصد شره بناءً بخاراده بولنان شیعیلر عائله‌لرنی ایرانه کوندرمکده اولوب بونك مقابلنده ایسه برطاقم اوباشلرك پیدرپی شهرمزه ورود ایلمکده بولندقلری حکومت طرفندن خبر آلنه‌رق شیعیلرك بولندقلری خیابان وجویبار محله‌لری تکرار عسکر طرفندن تحت محافظه‌یه آلنمشدر »

انصاف یاهو ! حالا بو آجی تجربه‌لردن عبرت آلمادقمی ؟

***

بخارایه دائر

— ۲ —

۷٤دن مابعد

اعصارجهانکیرانه‌لرنده هندستاندن بغداددن ایراندن کتوردکلری وکندیلرینك انشا ایتدکاری بر چوق طوپلری بولندیغی کبی اسلحهٔ ناریه وحربیه‌لری‌ده روسلری ماوراً زرفشانه دکل ماورای سیحونه قدر سوروکلتمیه مجبور ایدر درجه‌لرده ایدی . فقط افسوس عالم اسلامده پك بیوك فجایعه سببیت ویرن حس تفرقه اهالیٔ اصلیهٔ محلیه ایله موریلر [*] آراسنده‌ده موجود اولدیغندن دشمن مشترکه قارشی اتفاق ایدیله‌مامش و نهایت بخارا ایچون دائمی برلکه اولان ملحمهٔ معهوده ایله تاریخ اسلامه حزین بر صفحه علاوه ایدلمشدر.

روسلره خوش کورونه‌رك بخارا حکومتنی الده ایتمك فکریله معلول اهالیٔ محلیه ایچون ایسه برهانه‌یی دفع ایتمك امیدی جهالت طولاییسیله ممتنع‌الحصول ایدی .

بناءً علیه شو ملحمه‌یی متعاقب بخارالیلر روسلر ایله عقد مصالحه‌یه مجبور قالمش وامارت استقلال خارجیسنی تماماً غائب ایدرك روسك تحت حمایه‌سنده یالکز داخلاً محافظهٔ استقلال ایده‌بیلمشدرکه بوشکل ۱۲۸٦ سنهٔ هجریه‌سندن برو دوام ایتمکده‌در .

آسایش داخلی‌یی تأمین ایچون ۲۰ بیك قدر ژاندارمه وظیفه‌سیله مکلف عسکری وار، احکام فقهیه‌یه تطبیق معاملات اولنمقده‌در . نظامات وتنظیمات ملکیه کبی شیلر مفقوددر . تعاملاً تأسس ایدن مراسمه اتباع اولنور .

موریلر ایسه نفوذلرینی محافظه‌یه موفق اولمشلر، کیفلرندن بشقه قانون‌طانیمین‌امیرلرایسه کندیلرینه مماشات کوسترن‌رقبایه تودیع‌اموردده کیکمامشلردر . « مابعدی‌وار »

نور علی زاده

غیاث‌الدین حسنی

[*] مروکوله‌لرینه بخاریلر مرویی تحریف ایده‌رك مودی دییورلر .

مطبوعات اسلامیه :

بغچه سرایده (قریم) منتشر ترجمان غزته‌سی بالقان اتفاقندن بحث ایله دیبورکه :

« روم ایلی‌نك اسلاو حکومتلرینی بر بریله آکلاشدیره‌رق بالقانده بر اتحاد وجوده کتیرمکی روسیه‌نك آرزو ایتمکده اولدیغی غزته‌لرده کوریلیور. بو اتفاقدن مقصدك نمسه ـ جرمن قومنك سیاسی و اقتصادی نفوذ وهجومنه قارشی سد چکمك اولدیغی سویله‌نیلیور. پك اعلا بوکا دیه‌جك یوق، بونی بزده ایسترز اما اوت ایشته بو امالر اولمسه ..

تدقیق ایدر ایسه‌ك کوریرزکه بو مسئله‌نك درین و مهم جهتی جرمن واسلاو عناصری اراسنده‌کی رقابت سیاسیه واقتصادیه‌در . جرمنلره قارشی روم ایلی حکومتجکلری ایله دولت علیه روسیه طرفنده بولنه‌جق اولور ایسه اهمیتلی بر نتیجه کندیسنی کوستره‌جکدر . عثمانلیلرده مسئله‌یی کندی منفعتلری نقطهٔ نظرندن شبهه‌سز تدقیق ایده‌جکلردر . فقط بزم آکلادیغمزه کوره بلغاریا حکومتی عثمانلی دولتنك بویله دوشونه‌جکنی هیچ خاطره کتیرمیور . بلغارستان صوبرانیاسنك ، ناظرلرینك، مطبوعاتنك لسانته، جابجا توالی ایتمکده اولان حدود وقایعنه نظراً عثمانلیلری ایشلرینی، حسابلرینی بیلمز صورتده فرض ایتدکلری اکلاشیلیور .

بز خارجیه ناظری غوسپودین ایزوولسکی ویا رفعت پاشا لسانلریله قونوشمغی بیلمه‌یز . فقط بلغار ناظری پاپریقوفدن دها آجیق ، دها ساده سویلیه‌بیلورز. اسلاو عالمنك امدادینه ، بالقانلرك مدافعه‌سنه بر میلیون سونکولی ترك اوغلی کوتوریله‌جك ، پکی.بوکا قارشیلق نه یاپیله‌جق ؟ ینه فرصت کوزلیوب ماکدونیانك قارشدیریله‌جغی ، ودها بیوك فرصتده ترکلر اوزرینه هجوم ایدیله‌جکی حقنده اوفاق بر شبهه جزئی بر تردد قاله‌جق اولورسه امین اولملی که بالقان اتفاقی وجود بولمیه‌جقدر . ترك قانی آقه‌جقسه بلغار وصرب استقبالی ایچون آقماز. بو قانك ترکلره پك لزومی واردر. کندیلری ایچون محافظه ایده‌جکلردر. اکر بو حقایقی یکی تورمه حکومتلر ، اقبال و طالعك جلوه‌سیله یازدقلرینی شاشیرن بلغار محررلری تقدیر ایده‌میور ، صغوق قان ایله حساب ایده‌میورلرسه روسیه مطبوعاتی بونلره نصیحت ویرملیدر . اکر ایلروده روم ایلی‌یی نمسه‌لیلر یعنی جرمنلر ویا اسلاولر یوته‌جقلر ایسه بو ایکی مخاصمك هیچ برینه معین اوله‌رق تقسیمی قولایلاشدیره‌جق تعجیل ایده‌جك هیچ بر مسلمان بولنماز اعتقادنده‌یز . »

اسلاملر هر یرده مشروطیتپروردر

روسیه دوماسنده بو سنه خارجیه بودجه‌سی مذاکره اولنور ایکن خالص روس مبعوثلری مشروطیت علیهنه اداره‌ٔ افکار ایتدکلری حالده اسلام مبعوثلری مدافعه ومقابله‌ده بولنمشلردر . بو خصوصه دائر اولان مذاکره‌یی خلاصةً نقل ایتمکی مناسب کوردك :

بودجه قومیسیونی نامنه اعضادن مارقوف خارجیه نظارتی بودجه مصارفنه فینلاندیانك دخی اشترا کنی طلب ایلمشدر .

خارجیه ناظری احوال سیاسیهٔ عمومیه‌یه دائر ـ ارادهٔ جاری صادر اولمادیغندن ـ برشی سویلیه‌میه‌جکنی درمیان ایدرك خارجیه نظارتنده تصور اولنان اصلاحات وتنسیقاته دائر معلومات اعطاسنه شروع ایله فینلاندیا مسئله‌سی حقنده فینلاندیانك مصارفات عمومیه‌یه اشترا کی خصوصنده هیئت نظار طرفندن بر قانون لایحه‌سی حاضرلاندیغندن بحث ایدرك صورت خصوصیه‌ده خارجیه نظارتی مصارفاتنه اشترا کلرینك مذاکره‌سنی نابمحل بولدیغنی سویلمشدر.

قاده‌ت فرقه‌سی رئیسی مایوقوف ایکی ساعت دوام ایدن نطقنده روسیه سیاسیات خارجیه‌سنی شدتله تنقید ایدرك حکومتك معین بر مسلك ، مقرر بر مقصد ایدنمدیکنی وبنابرین بر چوق مهم مسئله‌لرده تردده مجبوریت حاصل اولدیغنی درمیان ایتمش ویاقین شرقده اولسون اوزاق شرقده اولسون کرو چکلمکدن ، تحقیر ایدلمکدن ماعدا برشی یاپیلمادیغنی وبویله دوام ایدرسه یاپیلامیه‌جغنی‌ده ادعا ایلمشدر .

صاغ جناح منسوبینی مایوقوفك نطقنی پروتستو ایتمشلر وحکومت احوال سیاسیهٔ عمومیه‌دن بحث ایتمدیکی حالده مایوقوفك بو خصوصده‌کی بحثنی نابمحل بولمشلردر .

اعضادن پوریشکیویچ دخی حکومتی تنقید ایده‌رك بر طاقم اجنبی مسافرلرینك استقبالنه ؛ حکومتك نه‌دن طولایی اشتراك ایتدیکنی صورمش . « فرانسزلرك انکلیزلرك روسیه‌یه کله‌دن مقصدلری ادارهٔ مشروطه‌نك روسیه‌ده دخی تحکیمی اولدیغی بیلنمیورمی ؟ اداره‌مز ادارهٔ مطلقه ایکن بو حریفلره یوز ویرمکده معنا وارمی ؟ حکومتك بویله فارماصونلری (!) استقباله نه‌صلاحیتی وار ایدی » سوزلریله آچی آچی سرزنشلرده بولندقدن صکره بویله شیلر تکرار ایدیلورسه خاص روسلرك « وار قوتلریله » بوکا مانع اولاجقلرینی و مبعوثلرك لوندره‌یه کیتملری قانونه مخالف اولدیغنی ومنتخبلری کندیلرینی بو ایش ایچون وکیل ایتمدکلرینی درمیان ایتمشدر .

اسلام مبعوثی مقصودوف افندی پوریشکویچه جواب اولاراق : ایمپراطور حضرتلرینك انکلتره قرالنه : « سزك وانکلیز قومنك روس مبعوثلرینه احترام ایتدیککزدن طولایی تشکر ایدرم » دیه سویلدیکی نطق جاریلرینی درخاطر ایتدیرمش وسیاسیات عمومیه‌یه کچه‌رك حال حاضرده روسیه لهنده بولنان تورکیه افکار عمومیه‌سندن استفاده ایدلمه‌سنی وعثمانلی ملتیله اولان مناسبات دوستانه‌نك حقیقی ، صمیمی بر قالبه دوکولمه‌سنی تکلیف ایلمشدر .

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم ۱۳۲٦

اخطار : سلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز .

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه ترکك سیاسی و ترکك اجتماعی ومدنی احوال وشؤونه اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	۸۰	٤۰	غروش
روسیه »	٦،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۸۳ — ۲۵ ربیع الاول ۳۲۸ پنجشنبه ۲٤ مارت ۳۲٦ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رددیه

— ۱۲ —

مرقوم (دوزی) نك عربلرك جناب باری حقنده « سما وارضی خلق ایدن اودر . یغموری یاغدیران ، کائناتی کیفمایشاء اداره ایلین اودر » سوزلریله‌ده اکلامه‌سنه باقیلیرسه کندیسی منکر الوهیت بر ماتریالیست اولمسنده شبهه‌یه میدان قالماز . نصل که « ۲٦ » صحیفه‌ده خرستیانلغی‌ده تزییف ایتمسی بو ادعامزی تقویه ایدر . بو مقوله بر شخصك ایسه ـ مقالهٔ عاشره‌ده انبا اولندیغی اوزره ـ نبوت ورسالتی انکاره مجاسرتی امر طبیعیدر .

عربلرك بالاده بیان اولنان اعتقاد قدیملری علی الاطلاق باطل دکلدر . یالکز جناب حقه شخصیت اسنادی ومخلوقات دائره‌سی خارجنده استقراری صحیح اولمادیغی کبی تأثیر قدرت الهیه‌نك تحدیدی وذات الوهیت سبحانی‌یه « عاقل » اطلاقی تجویز اولنماز . زیرا جناب باری (عزشانه) جسم و جسمانی اولمادیغی جهتله تحیز واستقراردن منزهدر . قدرت الهیه‌سندن هیچ برشی خارج اوله‌ماز ، اسمای الٓهیه کاملاً توقیفیدر . یعنی شرع شریفده وارد اولمیان براسمك ـ مرادفی اذن شرعه اقتران ایتمش اولسه‌بیله ـ جناب حقه اطلاقی جائز اولماز .

❦

(دوزی) نك « عربلر اللهدن بشقه جنلری‌ده تمجید ایدرلردی » دیدیکی محلده‌ده مترجم بروایه نوط اوله‌رق :

« معان کافهٔ اقوامك لسان واساطیرنده عین مجالرله موجود ومذکور اولان « ژه‌نی » کلمه‌سی ایله « جن » کلمه‌سی آره‌سنده‌کی قرابت لفظیه وعینیت معنا شایان دقتدر .

قرآنك دفعاتله تکرار ایتدیکی (الانس والجن) [۱] تعبیرلری‌ده عربك پك قدیم اولان اعتقادلرینك طنین باقیسیدر » سوزلرینی بی پروا علاوه ایتمشدر .

بو سوزلریله‌ده مترجم ، قرآن کریمك کلام باری اولمسنی انکارده « دوزی » نامنده‌کی ملحده تماماً مشارك و متابع اولدیغنی اعلان ایتمکده‌در . اخیراً استانبوله کوندردیکی نسخه‌لردن « افادهٔ مترجم » قیلقلی التی صحیفه‌لك تقریضی ، اخوان مسلمینه خطاباً درج ایتمش اولدیغی توصیه‌نامه‌یی قالدیرمش ایسه‌ده درون کتابه علاوه اولنان بو قاتمرلی کفرلرك بقاسی تصور ماهیتنه هرزمان ایچون کفایت ایده‌جکی درکاردر .

جنلرك وجودینه دائر اولان اخبار الهی‌یه قارشی بی‌پروا اعتقاد عرب طنین باقیسی دیمکه جرئت‌ده ایشته بوجمله‌دندر . آرتق بوندن دها بیوك خذلان الٓهی تصوری قابل اوله‌ماز . نور عرفان وادیدن محروم (دوزی) نك بداهت وبینانه مخالف صاچدیغی ترهاتی عین حقیقت

[۱] آنفا اخطار ومقالهٔ سالفه‌ده ایضاح اولندیغی اوزره عربلرك بالجمله اعتقادات قدیمه‌سی باطل اولیوب بلکه برچوغی ادیان سابقه‌دن بالخاصه شرع ابراهیمیدن توارث ایدلمش طوغرو شیلردی . ملائکه ایله جنلرك وجودینه ایسه بوتون ادیان انبیا متفقدر . بو اتحاد ایله بطلانه دکل بلکه حقیته استدلال اولنمق اقتضا ایدردی « جن » کلمه‌سی « ژه‌نی » کلمه‌سندن معرب قلنسه بر محذور عقلی ترتب ایتمز . فقط کلام عربده « ج ن » مادهٔ مضاعفه‌‌سی ستر واخفا معناسنده شایع الاستعمال ، کثیر الشعب اولمغله طائفهٔ معروفه‌یه جن اطلاقده عیون بشردن استتارلرینه مبنی اولمق احتمال اظهردر . نصل که « بل کانوا یعبدون الجن » نظم شریفنده شیاطینه ، « وجعلوا بینه و بین الجنة نسباً » قول کریمنده‌ده ملائکه‌یه اطلاق بو ملاحظه ایله وارد اولمشدر .

کوستریبور، اسکی ملحد ومشرکلرك ظنین باقیلری اولدیغی آپ آشکار اولان اونك افك و افترالرینی ترویجه یلتهنیورده مؤید من عندالله بولنان اومقدس پیغمبرذیشانك تبلیغ بیوردقلری قرآن باهرالبرهانك اخبارات جلیلهسنی ظنین باطل عد ایدییور. (نعوذ بالله من انطماس البصیرة وعماها).

فی الحقیقه قرآن کریم ملائکهٔ کرام کبی جنلرکده موجودیتنی اشعار ایتمکدهدر. حتی بر سورهٔ مخصوصهده اونلرك بعض اقوال واحوالیده بیان بیورلمشدر. احادیث شریفهده بوکا دال، اجماع امتده بونك اوزرینه منعقددر.

بدایع آثار سبحانیهسیله وجود ووحدانیتی بداهت درجهسنده بولنان خلاق ذوالجلالك محضا کنه جلال ذاتی، عظمت الوهیهسی عقل بشر احاطهسندن خارج اولمسنه بناءً انکار الوهیته متجاسر اولان دوزی کبی سفهای مادیین کوزلریله کورهمدکلری ملائکهٔ کرام ایله طوائف جنیده انکاره اصرار ایدییورلر.

بز بونلرك اوتهدنبری التزام ایتمش اولدقلری مسلك وخیم آثاری اولدیغنی بیلدیکمز بو اصرارلرینه تعجب ایتمیز. فقط انتساب ایتدکلری علوم وفنونك حقنه، مقتضاسنه رعایت ایتمدکلرینی یوزلرینه چاربمقدن ده کیرو طورمایز. چونکه بحق متفنن، آشنای دقائق فنون اولان کیمسه نهقدر مترقی اولورسه اولسون براز انصافه مالك اولنجه مبلغ ادراك بشر دلالت آثار ایله مؤثرك موجودیتنی تصدیقدن عبارت اولدیغنی اعترافه مجبوردر.

هیچ بر شیئك حقیقت ذاتیهسنی احاطه اقتدارینی حائز اولدیغنی ادعا ایدهمز. زیرا انسان کندیسنه هرشیدن اقرب اولان هویت خاصهسنی بیله تعییندن عاجزدر. علم وادراك بشرینك هپ ظواهر اشیایه انحصاری امر محققدر. بو حالده بی مثل ونظیر اولان خلاق متعالك کنه جلال ذاتنی ادرا کدن عاجز قالمقله وجود مقدسنی انکاره جرئت ایتمکمی لازم کلیر، احساس و ادرا کنه قدرتمز ایرمین حقائق غیبیهیی فکر قاصرمزله محالات عقلیه صرهسنه کچیرمکمی ایجاب ایدر؟ غایهٔ عرفان ونتیجهٔ حکمت بوندنمی عبارت اولهجقدی؟ بویله اولسه علوم و معارف فی الحقیقه سموم مهلکه اولوردی. کوریورزکه بو منکرلر حالا ام الکائنات اعتقاد ایتمکده اولدقلری (ماده)نك ماهیتنی تعیینه برقرار ویرهمیورلر، بی نهایه فرضیهلر سردندن قورتولهمیورلر. کذلك سکیرلر واسطهسیله صور اشیا کندیسنه نقل وایصال اولنیورده دماغ اونلری ادراك ایدییور دییورلر. فقط بو ادراکات متنوعهنك حقائقنه دائر ایضاحات کافیه اورتهیه قویهمیورلر. ماهیت حیات وجوهر عقلده بویلهدر. هانکیسنك کنه وحقیقتنی صورت قطعیهده تعیین ایدهبیلمشلردر؟

بناءً علیه ملائکهٔ کرام ایله طائفهٔ جنك موجودیتلرینی اثبات ایدهجك دلائل فنیهیه دسترس اولهمادقلریچون اظهار تردده حقلری اولهبیلیرسهده محضا استبعادلرندن ناشی، ارباب ادیانه رغماً انکاره مصر اولملری بویوك انصافسزلق اولدیغی امر آشکاردر. هله بو طاقم حقائق غیبیه حقنده استحالهٔ عقلیه اثبات ایتملری امکان خارجندهدر. بو مسئلهیه دائر برمقدار تفصیلات ایراد ایدهلم که نهدرجه تجاوزکارانه حرکت ایتدکلری نمایان اولسون.

« رسالهٔ حمیدیه » ترجمهسنده بیان اولندیغی اوزره علمای اسلامیه شویله دییورلر: باری تعالی حضرتلری تشکلات عدیده وعجیبهیه مقتدر برطاقم اجسام نورانیه خلق ایتمشدرکه انلره « ملائکه » تسمیه اولنور. ملائکهٔ کرام مدت قصیره ظرفنده سماوات ایله ارض بینندهکی مسافهیی قطع ایدرلر وبزه کورنمهرك یانمزده بولنورلر، قوای بشریهنك عاجز قالدیغی پك چوق افعاله آنلر قادر اولورلر. اقتدار علی التشکل واحتجاب عن الابصار وایقاع افعال خارقه کبی بعض خصائصده ملائکهیه مشارکت ایدر وفقط اونلر کبی نورانیه ومحض خیر اولمیوب ایچلرنده هر درلوسی بولنور برطاقم اجسام مدرکه دها خلق ایتمشدرکه بونلره (جن) تسمیه اولنور.

ایشته مادیین بو نوع مخلوقاتی انکار ایدییورلر. فقط عجبا نهیه بناءً؟ ذکر اولنان خواصی بونلره یاقشدیرهمیورلرده انکچون دکلی؟ حالبوکه ملائکه ایله جنلرك مایهٔ خلقتلری بوتون اکوانی مالیٔ وشاغل اولوبده کوزله کورهمدیکمز اثیر کبی، فقط هنوز نوع بشرجه کشف اولنمامش بر مادهٔ عجیبه اولهبیلیرکه جناب باری اونك اجزاسنی ذکر ایتدیکمز خواصی حصوله کتیرهجك بر کیفیت اوزره جمع وترتیب ایله مخلوقات مذکورهیی خلق بیوربیور.

نصل که ادراك واحساس حرکت کبی بر قوتی حائز بولنمیان عناصر واجزایی بر صورتله امتزاج ایتدرمکدهدرکه او صورت و کیفیت ایله امتزاج وتکون آنلره حیات وادراك واحساس کبی قوتلر قازاندیرییور. وبو طریق ایله انواع حیوانیه وجود بولیور.

بو حالده اثیر کبی ملائکه وجنلرکده شفافلق ولطیفلکلری حسیله بزلره کورنمهملری طبیعیدر.

تشکلات عدیدهیه قادر اولملریده عقلاً جائز وقدرت الهیه تصرفی تحتنده داخل اولمسیله برابر توجیه معقولهده مقارندر. چونکه اونلری صانع قدیر بر کیفیت اوزره تکوین بیورمشدرکه او سایهده کندیلری هوادن ویا اثیردن، یاخود مایهٔ خلقتلرینه مغایر دیکر بر مادهدن مراد ایتدکلری مقدار شی اخذ واکتسا ایدهرك آنی کثافتلندیریرلر و آرزو ایتدکلری بر صورته افراغ ایدرلر، بزلر البسهمزی کیدیکمز کبی انلرده آنی کییویررلر. او صورتله ابصار ناسه ظاهر اولورلر.

الله تعالانك نوع بشری اقدار بیوردیغی اعمال کیمیائیهده اجسامی یکدیکرینه تحویل ایتمك دائما مشاهده ایدلیورمی؟ مثلا جسم کثیفی لطیفه، جسم لطیفی کثیفه تحویل خصوصی نوع بشردن صدور ایتمکده اولدیغنی ملاحظه ایدنلر تشکلات مزبورهیی استبعاده قیام ایدهمزلر. هم ده بو تشکلاته ملائکه ایله جنلرك اقتدارلری بقدرة الله اولنجه، قدرت الهیهنك بویوکلکیده حیوان ایله نباتاته ویردیکی خواص عجیبهیه نظراً افکار وعقوله حیرت ایراث ایدهجك مرتبهده بولندیغی دوشونولنجه استبعاده شایان بر شی اولمادیغی تماماً تظاهر ایدر.

كذلك اجسام لطيفه اولملريله برابر ملائكهٔ كرامك قوای بشریه‌نك عاجز بولندیغی افعال عجیبه‌یه قادر اولملری اشجاری ، ابنیه‌یی اساسندن قلع ایدن ریاح عاصفه‌نك ، وبیكلرجه انسانلرك خارج استطاعتلری بولنان اثقال عظیمه‌یی جرایدن الكتریق كبی قوای مادیه‌نك تأثیرات فعلیه‌سی نظر مطالعه‌یه آلندقدن صوكرا پك اوقدر غریب صایلماز . خصوصا ملائكه ایله‌جنلری شو طاقم افعاله اقدار ایدن باری تعالانك قدرت عظیمهٔ سبحانیه‌سنه نسبتله هیچ برشیئك حائز صعوبت اولمادیغی بالوجوه تبرهن ایتمشدر .

برده دوشونه‌جك اولسه‌ق نوع بشرده بونك فی الجمله نظیرینی بولورز . مثلا قوت بازوسیله دمیری قیران انسانلرك حائز اولدقلری قوت عمل اعصابدن عبارتدر . اعصابك ایسه واره‌وارد نهایت بولدقلری نقطه اصل مبدء حركت اولان لطیف وغایت نحیف بر طاقم ایلیكلردن عبارت اولیور كه آنلر برجسم اجنبینك ادنا مرتبه مصادمه‌سنه تحمل ایده‌مز ، بلكه لزومندن زیاده برقطره‌قان صعود ایدیویرسه اكابیله مقاومت ایده‌مزلرده درعقب صاحبلرنده‌كی حیات ایله برابر منعدم اولورلر ، كیدرلر . دیمك اولوركه جناب باری او صلابتی برجسمده بولنمیان قوتك هزاران مثلنی بر جسم لطیفه اعطا ایتمكه قادردر .

ملائكه‌نك اجسام سماویه بیننده‌كی مسافات بعیده‌یی مدت قصیره ظرفنده قطع ایده‌بیلملری‌ده جائزدر . بوكا عقلاً برمانع كوستریله‌مز . چونكه سرعت حركت برحدایله محدود ، برغایه‌ده محصور دكلدر . ضیادن عبرت آلمیورلرمی ؟ كونشله بزم آره‌مزده طقسان میلیون میلدن زیاده مسافه وار ایكن ضیاسی سكز دقیقه ایله برقاچ ثانیه ظرفنده كره‌مزه واصل اولیور .

مشتری ییلدیزی ساعتده اوتوز بیك میل مسافه قطع ایدیورمش كه طوپ كله‌سندن سكسان دفعه دها زیاده سریع اولمسی لازم كلیر ، بوحسابله انسانك هر نفسنده طقوز میل مسافه جریان ایتدیكی ثابت اولور . نجم مذكورك محوری اوزرنده دوراننه نظراً اجزای استوائیه‌سنك سرعتی هردقیقه‌ده درتیوز اللتمش یدی میل مسافه‌در . مشتری ایسه كره‌مزدن بیك درتیوز دفعه بویوكدر دیورلر .

ایمدی اول آله مقدس كه شو جسم عظیم وكثیفی مدت جزئیه ایچنده بوقدر مسافهٔ بعیده‌یی قطع ایدیجی قلمشدر ؛ ملائكه‌یی پك آز برزمان ایچنده اك اوزاق محللره ایصال ایتمك آنك قدرت قاهره وعالیه‌سندن اصلا بعید عدا اولنه‌ماز .

واقعا ملائكه‌نك قطع ایلدكلری مسافات مشترینك قطع ایتدیكی مسافه‌دن دها چوق وزیاده‌در . لكن بو ییلدیزك سیر وحركتنه تعلق ایدن نظر صحیح عقل سلیمی اقناع ایدییوركه حركتك بومقدارینی خلق ایدن پروردكار متعالك قدرتی بوندن زیاده‌یی احداثه‌ده وفا ایدر . خصوصا قانون سقوط اجسامده سرعت حركاتك فوق ما یتصور اولمسنی اثبات ایتمكده‌در .

ای مادیین ! بو سوزلرمزه قارشی سزك دیه‌جككزی‌ده بیلیرز . دیه‌جكسكز كه : علوم طبیعیه‌مزده مشروح اولدیغی اوزره « مشتری » ییلدیزینك سیر وحركتی قانون جاذبیت واسطه‌سیله‌در . سرعت اجسام ساقطه‌دخی بویله‌در . بزده سزه صورارز كه : هرزمان طنطنهٔ متمادیه كزله یاد ، كندیسنه كائنات حقنده افعال عظیمه اسناد ایتمكده اولدیغكز قانون جاذبیت نه‌در ؟ سز عجبا بونك حقیقتنی واجسامده بولنمسنك علت موجبه‌سنی یقیناً بیلیرمیسكز ؟ خایر ! بلكه افصاح حقائقه قدرتكز اولیه‌رق همان اویله نظام شمسی وامور سائره كبی عقللركزه حیرت ویرن انتظام كائناتی تعلیل ایچون شو قانون اورته‌یه قونولمش وثبوتی تسلیم ایدلمش عاریت بر سرمایه‌كزدن عبارتدر .

قانون مذكوری بزده تسلیم ایده‌لم . فقط اجسامه شو خاصه‌یی ویرن وبو واسطه ایله عوالم كونیه‌ده پك چوق افعال عجیبه وآثار عظیمه حصوله كتیرن ، خلائقی عدمدن ایجاد وانلری نظام اتم ، ابلغ حكم اوزره بنیاد ایلین الله تعالی حضرتلرندن غیری كیم اوله بیلیر ؟

بوحالده مادام كه شویله برجاذبیت خلق ایده‌رك آثار مشهوده‌یی آندن ابداع ایتمكه قادر اولدیغی ثبوت بولیور . ینه یا كندیلرنده وضع ایلمش اولدیغی برقانون بدیع ایله ، یاخود بغیر قانون مدت قلیله ظرفنده ملكلرده مسافهٔ بعیده‌یی قطع ایتدیرمكه قدرت الهیه‌سی تعلق ایده بیلیر . اوت ! شو ایكی احتمالك هربری عقلاً جائزدر . قدرت ربانیه دخی بواحتماللره مساعد اولدیغی ارباب بصیرته هویدادر .

❦

سماواتك ملائكه ایله مسكون ومملو اولمسی‌ده استغرابه شایان دكلدر . چونكه اونلرده — مخلوقات الهیه جمله‌سندن اوله‌رق — اورالرده اسكان ایدیله بیلیرلر . نصل كه بی‌نهایه خلائق كرهٔ ارضده اسكان اولنمشلردر . ونصل كه میلیونلرجه حیوانات میقروسقوبیه بر قطره صوده احداث ایدلدیكی تبین ایتمشدر .

بیلدیكمز هرعظیمدن اعظم ، تصور ایتدیكمز هر دقیقدن ادق شیلر حقنده قدرت الهیه‌یه نسبةً حرج وكلفت یوقدر . خصوصا كرك سزدن ، كرك مذاهب سائره اربابندن فلكیاته توغل ایدنلر زعمنجه كواكبده ذوات آثار بعض خلائقك موجودیتی ثابتدر ، آلات رصدیه ایله كشف ، یاتخیل اولنان فتح طرق وحفر حیاض كبی بر طاقم آثار فعلیه‌نك كواكب مذكوره‌ده وقوعیله مدعای مزبوره استدلال ایدلمكده‌در .

واقعا بو سوزلرك مقارن صحت اولمسی بزجه مجهولدر . حتی بز بومثللو اقوالك استماعیله برمثل مشهوری درخاطر ایدییورز كه بر آدم برقبرستان كنارنده طورارق « شوراده یاتان امواتك كافه‌سی بزم پدرك كوله‌لری ایدیلر » دیمش . یانندن كچن برذاتده « اوت ! سنك بوسوزكه ایناناملییز . چونكه ایچلرنده سنی تكذیب ایدن یوق » دیه استهزا ایتمش . فقط سز بویله شیلره ایناناجق اولور ومیقروبلری وسائر عجائب كائناتی بیلوب طوروركن سماواتده ملائكه‌نك وجودینی انكاره مبادرت ایله بویوك انصافسزلقده بولنمش اولیورسكز .

اكر دیرسه‌كز كه : واقعا بزلر ملائكه‌نك وجودینی ابطال ایده‌جك بردلیل بوله‌میورز . فقط محمدیلرك ملائكه ایله جنك موجودیتلرینه

خواص مذکوره‌یی حائز بولنمرینه ، ملائکه‌نك سماواتی و اجرام علویه‌یی » شاغل اولملرینه دلیللری نه کبی شیلردن عبارتدر .

دیرزکه بزم بوبابده‌دلائل قاطعه‌مز، پیغمبر ذی‌شان «علیه‌صلوات الرحمن» افندیمز حضرتلرینك نطق‌وتبلیغ بیورمش‌اولدقلری‌نصوص فرقانیه‌درکه حضرت مشار الیهك رسالت جایله‌لری مقدمه‌من‌ده تمهید اولنان براهین سالفه ایله ثابت اولمش بولندیغندن کندیلری معلوم الصدق ومن طرف‌الله مصدق اولوب کذب وخطادن معصو- میتلری امر قطعیدر . بزلره مقتضای نصوصدن آیرلمامغی ده توصیه بیورمشلردر. بزلرده شومنصوصاتی عقلاً جائز کورەرك برامر محالی مستلزم اولمادقلرینی بالتدقیق آکلادق وتأویل وتردد ایتمه‌رك عیناً قبول وتصدیق ایلدك .

عناد واعتسافه متمایل اولمسه‌کز سزلکده بشقه صورتله‌حرکتکز قابل اوله‌مازدی .

مناسترلی اسماعیل حقی

مصاحبه

بوندن اولکی مصاحبه‌ده « سعادت دنیویه حس دیانتله قائمدر » دیمش ایدم . بزم رفیق محترم بو سوزك قول مجرد قبیلندن اولدیغنی کندی‌طرفندن دکل، فقط برشخص مفروض ومخیل طرفندن وکالةً درمیان ایده‌رك دیدی‌که :

— دینك سعادت دنیویه ایله نه‌مناسبتی اوله‌بیلیر ؟ بوقدر مسعود آدملر وار ، بونلرك هپسی متدین دکل یا . هم هرکسك فروع احکام دیانت حقنده نه قدر معلوماتی اوله‌بیلیرکه حتی بومعلوماتك کافه‌سی بتون افعالنده تجلی ایله او کیمسه‌یی مسعود ایتسون . یالکز بن مسلمانم دیمکله کنجینهٔ سعادتك مفتاحی آدمك الینه تسلیم اولنماز . اکثریتك دیانتی برتصدیقدن عبارت‌قالیور. هانیا احکام سائرهٔ دیانته رعایتله تأمین سعادت ؟

دین دینیلن شی بالعکس سعادت دنیویه‌نك اك قوی دشمنیدر . چونکه دائما بزی دنیادن تنفیر ، لذائذدن تحذیر ایله آخرته ترغیب ایدیور . بتون حرکات وسکناتمزی حکمنه تابع طوتمق ایسته‌یور . ذهنی ملاحظهٔ عاقبتله مشغول ایلیور . انسان قید دیانتله مقید اولورسه عمری حزن دائمی ایچنده کچیور . لزومسز توکللرله عطالته محکوم ، هرخصوصده التزام قناعتله ترقیدن محروم اولیور . براز کولسه درحال اندیشهٔ عقبی اکسه‌سندن چوللانیور . خلاصه آخرتی دوشونمه‌دن دنیایی دوشونمه‌که وقت‌قالمیور . انسان مخیلاته بوغوله‌ملی بولندیغی مهلکه‌یی کورملی. چپلاق حقیقتلره قارشی مردانه مجاهدات ایله کوکس کرملی. جمعیات بشریه‌نکده طبق انسانلرکبی ادوار مختلفهٔ تکاملی واردر . جمعیتلر طفولیتدن باشلار ؛ سن رشده ، سن کماله واصل اولور. چوجقلره مصال سویلنور، بیوکلره حقیقت . نه‌زمانه قدر هرکسی چوجق‌یرینه قویه‌جغز؟ کتم حقیقتله وقت کچیره‌جکز؟

بلدهٔ سعادته شهراه حقیقتدن کیدیلیر ، شهراه حقیقته‌ده دوازهٔ علم ومعرفتدن کیریلیر .

— بوسوزلری سز سویلمیورسکز دکلی ؟

— شبهه‌سز بن‌سویلمیورم، مثلابری چیقوبده‌سلسلهٔ اعتراضاتی شو نقطه‌دن یوروتسه بوکا نه جواب ویریله بیلیر ؟ مقصدم سردی ملحوظ اولان شو اعتراضاتك صورت دفعنی اکلامقدر . بشقه شی دکل .

— مساعده بیوررسه‌کز بالوکاله درمیان ایتدیککز شواعتراضاته عقلمك ایردیکی قدر جواب ویره‌یم .

— بیورك .

— اولامعترض موهومه‌دیرزکه‌سرد ایتدیککز شو اعتراضاتدن دین ایله قطعا علاقه‌کز اولمدیغی اکلاشیلیور . بوعلاقه‌دن مقصدم علاقهٔ تدین دکل‌در. ایستر دینداراولکز، ایستردینسز. اوراسی سزك بیله‌جککز شی . آنجق‌دینك حقیقتنه ذره قدر وقوفکز یوق‌دیمك ایسترم . سز دینه عادتا دوربینك ترس طرفیله باقمشسکز ؛ حقیقتی تقریب ایده‌یم دیرکن تبعید ایتمشسکز.

عقاید مذبذبه‌اصحابندن ایشتدیککز برطاقم ترهاته حقیقت‌نظریله باقوب کندیککزی یمان برکریوه‌یه صاپدیرمشسکز. دینك سعادت دنیویه ایله نه مناسبتی اوله‌بیلیر ؟ دیورسکز . واقعا اویله . چونکه شیئین بیننده مناسبت تصوری غیریتی تضمن‌ایدر . حقیقت بن‌ده دین ایله سعادت‌بیننده مناسبت تصور ایتمیورم، چونکه دینی محض سعادت بیلیورم. شوراسی معلومکز اولسونکه جناب‌حق بودنیایی‌متفکرلرك «ایده‌آل » نه موافق صورتده خلق ایتمه‌مشدر . دنیانك جفاسی صفاسندن اکثردر . حتی مشهوردر : دنیایی کچی بوینوزینه تشبیه ایدرلر . یارم درهم شکر یمك‌ایچون براوقه اودون چیکنه‌ملی‌دیرلر.

محن‌الزمان کثیرة لاتنقضی
وسروره یأتیك کالاعیاد

دنیانك محنتی، مشقتی‌چوقدر؛ نه بیتر، نه توکنیر. سرور دینلن شی‌ده بایرام کبی نهایت سنه‌ده ایکی کره کلیر . « زوایا الدنیا مشحونة بالرزایا » دنیانك هریری مصائبله مشحوندر. « البرایا اهداف البلایا » مخلوقات هدف بلایادر. علمانك ، ادبانك ، شعرانك آثارینه کوز کزدیریله‌جك اولورسه هپسنك دنیادن مدهش ضربه‌لر یدکلری او ضربه‌لرك تأثیر جانسوزیله فریاد اشتکایی عیوقه چیقاردقلری کوریلیر .

اونوتدیرر غمك‌اك کامرانی سویلتسه‌ك
اسیر کشمکش غم، جهانی سویلتسه‌ك

خلاصه دنیاده‌راحت یوقدر . کرك دیناً دوشونه‌لم، کرك عقلاً؛ نتیجه بریوله چیقار . یعنی دنیا همان بسبیستلرك (دنیایی فنا کورن کیمسه‌لر) فنا کوردکلری قدر فنادر . فقط دیندارلر بو فنالقده حکمت ، دینسزلر شناعت ملاحظه ایدرلر .

بوسوز غالبا براز جرأتکارانه اولدی. حکمده مغلوب استعجال

اولانلر بلکه‌ده تمغایی قیزدیرمغه باشلادیلر . حالبوکه بعض حقایق عقل ایله نقلك مال مشترکیدر . پسیمیستلر بویله دیمش دیه آنلرك هرفکرینی آیاق آلتنه آلوب چیکنه‌ملك حقسزلق اولور . هرشیئ اعتدال دمله‌دوشونملی . نتیجه‌ده‌کی حکمك اصابتنه‌باقلی ، تهور واستعجال جهلك ایکی پیك روانیدر .

عجبا جناب حق دنیایی نیچون بویله یاراتمش؟ فی‌الحقیقه بوده بر سوألدر . بومسئله بین‌الفلاسفه مناقشات عظیمه‌یی موجب اولمش ، کتب فلسفیه‌ده بربحث مستقل تشکیل ایلمشدر . حتی بعض فیلسوفلر عالمده فنالغك وجودینی جناب حقك لطیف وقادر اسملریله قابل تألیف بوله‌میورلر . بونلر جناب حق فنالغی یاراتمغه مقتدر ایدی ، یاخود دکل ایدی ، مقتدر اولدیغی حالده یاراتدیسه لطیف اولمامسی لازم کلیر ، مقتدر اولمدیغی ایچون یاراتدیسه قدرت مطلقه صاحبی اولمامسی اقتضا ایدر ... دیه برقیاس مقسم ترتیب ایدیورلر .

بو بحثك تعمیقی ، تفصیلی بزی بسبتون صدد خارجنه چیقاراجغندن آنی بشقه برزمانه براقه‌لم‌ده بحثی دنیانك حال‌حاضری نقطهٔ نظرندن یوریده‌لم : « پسیمیزم » مسلکنه سالك اولان فیلسوفلرك سویله‌دکاری سوزلرك قسم اعظمی حقیقتدر . لکن نصل حقیقت بیلیرمیسکز؟ بتون سیاه حقیقتلر . انلر حسب‌البشریه فکرلرنده افراطه مغلوب اولمشلر ، یعنی حیات بغچه‌سنه کیروب آنی تزیین ایدن چیچکلرك نه قدر زهرلیلری وارسه طوپلایوب بردمت یاپمشلر ، انظار رغبته عرض ایتمشلر . انسان او ازهار هلاهل نثاردن متشکل اولان بودمتك الوان دلفریبنه الدانوبده جان حقیله برکره قوقلادیمی درحال برسرسملك حس ایدر . فرقنه وارمایوبده براز دها قوقلایه‌جق اولورسه غشی اولور . تکرار کندینه کلوب کلیه‌جکی طالعه باغلی برشیدر . واقعا اسلامیت‌ده بزه دنیایی فنا کوستریور ، فقط « پسیمیزم » مسلکنه سالك اولان فلاسفه‌نك کوستردیکی کبی دکل . آنلر خلقه زهر یدیرمك خصوصنده هیچ برقیده ، هیچ برشرطه تابع اولمامشلر . هرکسه براوقه زهری بردن یدیرمك ایسته‌مشلر . فقط حکیم ازلی اوزهرك مقدارینی حقیله تعیین ایتمش ، آنی انسانلره حکمت ومصلحتنه اوفق ، مزاجه ، استعداده اصلح صورتده یدیرمش . حقایق عقلیه ، عالم تفکرك عناصری مثابه‌سنده‌در . واقعا او عناصرك تألیفیله انسانلرده مختلف مسالك حکمت وجوده کتورمشلر ، آنجق او مسلکلرك هیچ بری عجز بشردن متولد نقایصدن بری اوله‌مامشدر .

عناصر مادیه‌ده بویله‌در . او عناصر جناب حقك ید تلفیقندن چیقمش ، بومکونات حصوله کلمش ، بزم المزده نهایت کوردیکمز آثار بشریه‌یی حصوله کتورمك دائره‌سندن ایلری کچه‌مامش .

بشرك عناصر مادیه‌ده‌کی تصرفی نه ایسه حقایق متافزیقیه ، یعنی عناصر معنویه اوزرنده‌کی تصرفی ده اودر . شوحالده اوحقایق معقوله‌یی ـ فقط نصاب صحیح حکمت دائره‌سنده ـ احتوا ایدن اسلامیت ، مسالك مختلفهٔ فلسفیه اصحابنك کندیلرینه مال ایتمك ایسته‌دکاری حقایقك کافه‌سنی جامع دیمکدر .

بنابرین پسیمیزم ، اوپتیمیزم ، دەترمینیزم ، فلانیزم کبی مسالك مختلفه‌یه مخصوص افکارك اسلامیتده وجودینی انکار ، یاخود استهجان ایتمك براز دکل ، کرکی کبی کج بین اولمغه متوقفدر . چونکه اوافکار هیچ بر زمان او مسالك مختلفه‌نك مالك یمینی دکلدر . هپسی حقایق مطلقهٔ الهیه‌در .

جناب حق ترتیب حکمت الهیه‌سی اولان دین مبینه بونلرك هپسندن لزومی قدر قویمشدر . حتی یوقاریده دیدیکمز کبی او ترتیبك ایچنده نفسمزه ملایم کلمه‌ین ، بزه زهر کبی کورینن حقایقده واردر . نیتکم جناب حق ، قوام بدنمز ایچون خلق بیورمش اولدیغی اغذیه‌نك ترکیبنه بیله زهر قویمش . فقط بزی اولدیرمك ایچون دکل ، بالعکس یشاتمق ایچون .

مادیاتده جاری اولان بوقانون معنویاتده نه‌دن جاری اولمسون؟ بونك حکمتیده انسانلرك افراط و تفریط ورطه‌لرینه دوشمه‌ملرینی تأمیندن عبارتدر . اوترتیب حکمتك تأثیر شفابخشاسیله مزاج سقامتدن استقامته میل ایدر ، اعتدالپذیر اولور . دنیانك تأثیر حسنیاتی انسانلره موازنه‌لرینی غائب ایتدیردکجه تصویر قبحیاتی اوموازنه‌یی اعاده ایدر . دینك بزه دنیایی فنا کوسترمسی ، اندن اعتدال دائره‌سنده استفاده‌مزی تأمین کبی برحکمت صریحهٔ صحیحه‌یه مستنددر .

خلاصه دینك بزه ظاهرا زهر کبی کلن بعض حقایقی دوامقامنه قائم اولور ، مزاجمزك اعتدالنی تأمین ومحافظه ایدر . فقط فیلسوفلرك یدیردکاری سموم ، مزاجمزی دائرهٔ اعتدالدن چیقاریر ، حیاتمزه نهایت ویرر . ایشته فرق بوندن عبارتدر .

یوقاریده دنیانك الام و اکدارینه نهایت یوق دیمش ، دینك فوائد ومحسنات جلیله‌سنی تأیید ایچون بورادن طوتدیروب برایکی سوز سویله‌مك ایسته‌مش ایدم . آره‌یه براز فضله سوزلر کیردی ، بحثك شیرازه‌سنی بوزدی . تکرار مقصده رجوع ایده‌لم .

تأیید مطلب ایچون آلام واکدار دنیویه‌دن یالکز شونی الالم : دوشونیکز ، ناز ونعیم ایله پرورده ایتدکاری جکر پاره‌لرینی اوچ بش کون ایچنده قره طوپراقلره ویرن ، اووجود طراوت مشحونك ، اوچهرهٔ شفقکونك قراکلق مزارلرده ، سنکین طوپراقلرده تهاجمکاه هوام وحشرات اولدیغنی ، شمسك حزمات شعاعیه‌سنی کولکه‌ده براقان زلف زرتارینك پریشان برحالده یرلره سریلدیکنی ، یاموق اللرینك ، یاقوت مذاب کبی دوداقلرینك طاننماز برحاله کلدیکنی ، چوروییوب دوکولدیکنی کوزینك اوکنه کتیرن برانانك ، برباباك حالنی دوشونکز ! عجبا بونلرك نائرهٔ آرامسوز جنانی ، سیلابهٔ اشك دمادم جریانی مدنیتك هانکی اکلنجه‌سی ، هانکی اختراعی ، هانکی دواسی تسکین ایده بیلیر؟

بوآجی‌یی طادان ابوینك روان اشکسته‌لری ابرهٔ مقناطیسیه‌نك قطب نقطه‌سنه توجهی کبی طبیعی برانجذاب ایله بارکاه احدیته توجه ایده‌جك اولورسه ید مرحمت الهیه ایله آتشلرینه صوسرپیلیر ، بلکه آتشزار قلبلرنده کللر آچیلیر . لطف الهی انلری دائرهٔ خیالدن خارج تسلیلره ، تجلیلره مظهر قیلار .

ایشته دنیانك بوكا بكزر برچوق الامی، برچوق مصائبی وارد‌ر كه مصیبت دلالی كبی هپسنك تعدادینه لزوم یوق . «قس علی ما سمعته الباق» بونلرك هپسنه دین ایله مقاومت اولنور. اویله بر زمانده انسانك امدادینه یتشن برشی نعمت دگل ، سعادت دكلده نه‌در ؟

دنیایه بر كور قوتك اثر صنعی نظریله باقان كور كوزلر عجبا بویله بر حال وقوعنده نه ایله تسلی یاب اولورلر؟ خوش انلرك بوكبی احوالدن متأثر اولملریده جای تردد واشتباهدر یا . لكن بهمه‌حال بر صیقلدقلری زمان اولور ، بیلمم اوزمان هانكی قپونك حلقه‌سنه یاپیشورلر ؟ كیمدن استمداد ایدرلر ؟

چونكه «لوقونت دولیل » برشعرنده اوكور قوتی شویله تصویر ایدیور : « طبیعت نوع بشرك الام‌واكدارینه قارشی خنده‌ریز استهزا اولور، یالكز كندی عظمت واحتشامندن بشقه برشیهٔ عطف نظر تفكر اتمیوب قوای حاكمه‌سنی بتون موجوداته تشمیل، سكون واحتشامی كندی حصه‌سنه افراز ایله سیرینی تكمیل ایلر »

« آلفرد دو وینی » ده‌او كور قوته شوسوزلری سویلدیور: « بن عدیم التأثر واوزونده‌كی اقتورلرك صدمات پایله غیر متزلزل بر صحنهٔ تماشایم . نه سزك فریاد استمدادیكزی ایشیدیرم، نه‌ده آه وانینكزی! لال وابكم اولان تماشا كرانی ساحهٔ سماده بیهوده ارایان بشریت قومدیاسنك اوزرمده اوینادیغنی انجق حس ایدرم .

قرنجه‌لر كبی ملل واقوامك طومار حیاتنی ده كورمكسزین ایشیتمكسزین كمال استحقار ایله طی ایدرم . قرنجه یووالریله انلرك خاكستر ابدانی نظرمده سیاندر . ملل مختلفه‌یی اوزرمده طاشیدیغم حالده اسملرینك نه اولدیغنی بیلمم . بكامادر مهربان دیورلر. حالبوكه بن برمقبرهٔ دهشترسانم، فصل زمستانم. هرسنه سزدن یوزلرجه نفوسی شدائدینه قربان ایدر . بدایعنه حیران اولدیغكز موسم بهارمك ایسه اصلا پرستشكزدن خبری یوقدر ! »

ایشته عبدهٔ طبیعتك ملجاء واپسینی !

فریادبسی كردم و فریاد رسی نیست
كویا كه درین قبهٔ فروزه كسی نیست

بیتی انلرك خلاصهٔ حسبحالی دیمكدر .

رفیقم — غریب تصادف بنده بوكون « شوپنهاور »ك بعض آثارینی ازجمله « پانسه‌نه فراغمان » نی آلمش ایدم . دیمك كه بوكبی شیلری اوقومالی .

— برادر سنده اما ضعیف القلب آدمسك ! انسان هر شیئی اوقوملی . فقط هیچ برینك طرفدار مفرطی ، متعصبی اولمالی . حزم و احتیاطی ، اعتدالی الدن براقمملی . فكرلری طارته طارته اوقومه‌لی . واقعا بوكبی كتابلرك مطالعه‌سی انسانی ، باخصوص كنجلری طبیعی براز صارصار . بن بونلری اوقورمده صارصلمام دیمك بوش لقردیدر. چونكه انسانك حمامه كیروبده ترله‌مه‌سی، دكزه دوشوبده ایصلانمامسی ممكن دكلدر .

كوزیكزه بر ذره ، دیشكزك آره‌سنه اوفاجق برشی كیرسه سزی صوك درجه‌یه قدر راحتسز ایدر . چیقاراجغم دیه اوغراشیر طوریرسكز ، چیقارمینجه راحت ایده‌مزسكز . البته تر وتازه دماغكزه بر طاقم وحشی فكرلر كیرنجه كركی كبی حضوركزی اخلال ایدر . درده باقكزكه انلر خلال ایله ، كلبتن ایله‌ده زور چیقار . افكار متخالفهٔ فلسفیه ایله اوینامق هر كسك كاری دكلدر . اویله شیلرله اوغراشان بر آدم كیمیاخانه‌سنده چالیشان كیمیاكر كبی اوللیدر . كیمیاكر بر طاقم مواد كیمویه حقنده تدقیقات فنیه اجرا ایلدیكی اثناده انلرك ایچنده‌كی مواد سمیه‌نك تأثیرات مضره‌سندن محافظهٔ نفس ایچون نصل بر چوق تدابیر واقیه‌یه توسل ایدرسه فلسفه ایله اوغراشانلرده طبقی اوكیمیاكر كبی احتیاطه رعایت ایتملیدر. زیرا او افكارك ایچنده اویله مهلك ، اویله سم آلود فكرلر واردر كه انسانی آن واحدده خاك هلاكه سرر .

اثرلرینی آلدیغكز «شوپنهاور» غریب بر آدم ایمش. بوقدر فنا كوردیكی دنیایی، ایی كورنلردن زیاده سور، اولومدن صوك درجه‌یه قدر قورقار ایمش. قول ایله فعل بیننده غریب تناقض! ترجمهٔ حالنی یازانلرك افاده‌سنه كوره « شوپنهاور »ك سلسلهٔ اجدادی هپ زنجیر صالالایان طاقمدن ایمش. حتی پدری قره سودا دینیان علته دوچار اولوب انتحار ایتمش . جننك ارثی اولمسنه نظراً كندیسیده موازنه‌سی بوزوق بر آدم ایمش . نتكیم تراجم نویسان حكیم شهیرك برچوق دلیلكلرندن بحث ایدیورلر.

الحاصل عزیزم دین روحك الك مبرم بر احتیاجیدر . فوائد اخرویه‌سندن صرف نظر دنیاجه اولان محسناتنی تعداد ممكن دكلدر. طریق هولناك حیاتده اندن امین بر ملجأ ، اندن بیوك بر تسلی اولماز .

دیندار اولانلرك قلبنده بر مایهٔ سعادت واردر كه دنیانك بتون شدائدی بر آره‌یه كلسه انی اخلال ایده‌مز. چونكه اوسعادت مادیاته، زواله معروض اسبابه مربوط دكلدر ؛ حقیقیدر، وجدانیدر.

بوراده « ژول سیمون »ك (وظیفه) عنوانلی كتابنك باش طرفلرنده‌كی بر سوزی خاطرمه كلدی. مؤلف دیوركه : « مستبد پادشاهلرینك هوسات نفسانیهٔ روزمره‌لرینه لایتغیر بر قانون كبی سرفرو ایتمكه مجبور اولان عثمانلی، روس تبعه‌سیله اللرینه آیاقلرینه زنجیرلر، كلبچه‌لر اوریله‌رق زندانه آتیلان بر محبوس بیله عزملرینه صاحب اولدقلرندن قلباً ، وجداناً حردیمكدرلر » ایشته اسارت صوریه‌نك حریت معنویه‌یه تأثیری اولمدیغی كبی شدائد روزكارك‌ده ، دینك قلبه تلقیح ایتدیكی سعادت حقیقیه مایه‌سنه هیچ بر تأثیری یوقدر . بومتانتی ، بوسعادتی انسانلره نه علوم وفنون تأمین ایده‌بیلیر ، نه‌ده انك نتیجه‌سی اولان فلسفه .

اخیراً بر اثرده كوزمه ایلیشن شوسوزلر بوفكری تأیید ایدن دلائلدندر .

« عقل سن كمالدن زیاده ریعان شباب اثناسنده هرشی حقنده عمومی برفكر پیدا ایتمك احتیاجنی حس ایلر . كندی كندینه‌دوشونمكه استعداد كوركه باشلانجه حقیقتی اكلامق ، كندیسی ایچون بر مسلك

فلسفى تعيين ايتمك ايستر ، افكار وملاحظاتى ، سلوك وحركاتى طبيعى اومسلكك مقتضاسنه كوره تعيين ايلر. اصلى فصلى اولميان برطاقم افكار فرسوده‌دن عبارت ديه كافهٔ ملاحظات مافوق الطبيعه‌دن تجرد ايده‌جك اولورسه عجبا تحصيل ايلديكى علوم وفنوندن كنديسى ايچون نه كبى برمسلك فلسفى حاصل اولور ؟ يالكز عالم اولمق اعتباريله برآدمك نظرنده دنيا هيچ برشيدن تأثر شانندن اولميان قوانين طبيعه‌نك حكمنه تابع ، منتظماً سير ننده دائم برطاقم كورقوتلرى حاوى برساحهٔ فسحت انتمادن، بتون چرخلرى هيچ برلمعهٔ خيروذكانك تدبيرى، تعلق اولمقسزين حركت ايدن جسيم برماكينه‌دن بشقه برشى دكلدر »

ايشته مجرد علوم وفنون ايله حاصل اولان فلسفه‌نك نتيجه‌سى بويله اولور. يالكز بوفلسفه‌نك مقتضاسنى بدرقهٔ سلوك اتخاذ ايدنلرك الله، دها طوغريسى معبود مخيللرى اولان كورقوت ياردمجيلرى اولسون !

معترض افنديك هركسك فروع احكام ديانت حقنده نقدر معلوماتى اوله بيليركه حتى بتون افعالنده تجلى ايله اوكيمسه‌يى مسعود ايتسون ديه سرد ايتديكى اعتراضه كلنجه، ديرزكه: بواعتراض جوابدن مستغنيدر . چونكه بحث هركسك فروع احكام ديانت حقنده‌كى معلوماتنه دكل، دينك ذاتنه . حقيقتنه عائددر . هركسك حكمتدن ، الهياتدن ، منطقدن، الحاصل بتون علوم وفنوندن نه قدر معلوماتى اوله بيلير ديه انلرك لزومسزلغنه‌مى قائل اوله‌لم ؟ يوقسه هيچ انلردن بحثمى ايتميه‌لم ؟

بو اعتراضك جوابه ذكرى اولمامقله برابر جواب مقامنه قائم اولمق اوزره يالكز بر مثال سرديله اكتفا ايده‌جكم . فقط اندن اول شوراسنى سويلك لازمدركه برانسانك فروع احكام ديانت حقنده‌كى معلوماتى نه قدر آز، حتى مفقود دينه‌جك درجه‌ده بيله اولسه يالكز برايماندن لابد اثار ظهور ايدر . ايشانى الده ايتمكده، حتى صاحب سعادت افندمز حضرتلرى احاديث سنيهٔ رسالتپناهيلرينك برنده بيوريورلركه : برآدم جناب حقه قارشى قرق كون اخلاص اوزره بولنسه او اخلاصك فيضى قلبنه سارى ، قلبنده ظهور ايدن ينابيع حكمتك اثارى لساندن جارى اولور . بو حديث شريفك معناى بلندى پك واسع، پك شموللى‌در. مدلول منيفندن از بر تأمله چوق شيلر چيقار .

سرد ايده‌جكم شو مثالده اوحديث شريفك اثر تلقينيدر :

اوزرنده ساكن اولديغمز شو كرهٔ ارضى ، حول شمسده تكميل اطوار ايله كتلهٔ ترابيه حالنه كلديكى ، فقط اوزرنده حيواناتدن ، نباتاتدن اثر بولنمديغى اثنالرده ممكن اولوبده بزه كوسترەرك بعد مجردده يووارلانان شوطوپراق ييغيننده ، بر كون كله جك كه قارشو- سنده طوران شوجرم نوارك تأثير فيضيله بيكلرجه حيوانات ،بيكلرجه نباتات ظهور ايده‌جك ، شويله اوله‌جق . بويله اوله‌جق ديمش ، ارضك بوكونكى حال تكملى برلوحه‌يه ترسيم ايله ، بوكا ايناممق خصوصنده محاكمهٔ عقليه‌مزه حواله ايتمش اولەيدلر اينانيرمى ايدك، اينانمازمى ايدك ؟ شبهه يوق كه ايناممز ، بونلرك برينه احتمال ويرمز ايدك . حتى دير ايدك كه : شوطوپراق ييغينيله شوجسم مضئ بيننده نه مناسبت تصور اولنه بيلير ؟ برى ظلمانى ، ديكرى نورانى اولان ايكى جرمك تقابل بسيطندن بو تعداد اولنان شيلر نصل وجوده كله بيلير ؟

ايشته عزيزم ايمان ايله قلبك حالده طبق كونشله ارضك حالى كبيدر . شمسك تعلق نور بسيطى ارض ديديكمز شو كتلهٔ ترابيه‌ده نصل ميليونلرله مخلوقاتك تكوننه بادى اولديسه اسمان توفيق الهيدن طلوع ايدن شمس ايمانك نورى‌ده - كونشك ساحهٔ غبراده صنوف مواليدى تكوين ايتمسى قبيلندن اوله‌رق - ساحهٔ قلبده برچوق مواليد افعال حسنه توليد ايلركه بونلرك كافه‌سى فروع احكام ديانت ديمكدر . بونلرك نصل ظهور ايتديكنه شعور لاحق اولماز . انجق اومحاسن ناميه‌نك جمله‌سى شبهه يوق كه اونور ازلينك نتيجهٔ فيض سريانيدر .

ديمك كه اصل ثابت اولنجه فرع كندى كنديسنه نابت اوليور . نتكيم يره برچكردك ديكيلير ، اندن برفيليز چيقار ، اوفيليز بعدزمان قوجه براغاج اولور ، اطرافه دال بوداق صالار، ميوه ويرر . ايشته بونك كبى حديقهٔ قلبه ديكيلن نواة ايماندن‌ده قوجه بر اسلام اغاجى چيقار، افعال مبروره ميوه‌لرى ويرر. اوقوجه اغاج ايله اندن ظهور ايدن ميوه‌لر نصل برچكردكك ايچنده بالقوه موجود ايسه فروع احكام ديانت اولان احوال واثار شريفه‌ده زمين قلبه ديكيلن نواة ايمانك ايچنده اويله‌جه بالقوه موجوددر .

يوقاريدن برى سويلنن سوزلردن دينك دشمن سعادت دكل، بلكه مايهٔ سعادت اولديغى اكلاشلمشدر ظن ايدرم . دينك بزى دنيادن تنفير ، لذائذدن تحذيرى بحثنه كلنجه معترض افنديك بو مبحثده‌ده جهل مطلق كردابنده قولاج اتديغى كوريليور .

دين مبين محمدى بزى صورت مطلقه‌ده دنيادن تنفير ، لذائذدن تحذير ايتميور. بالعكس انلردن انسانجه استفاده‌نك طريقنى كوستريور. متدين برآدمله اوقيددن وارسته اولان برشخصك مفردات افعالى بيطرفانه تدقيق ايديله‌جك اولورسه بونلردن هانكيسنك دنيادن ، دنيانك لذائذندن بحق مستفيد اولديغى كوريلور. دنيادن استفاده ديمك كافهٔ رذائلى استحسان، بالجمله محظوراتى اباحه واستحباب ايله تفسير ايديلورسه اكا برديه‌جك قالماز . يوق بواستفاده‌دن ، عقلاً ونقلاً محذوردن سالم اولان مباحاتدن انتفاع معناسى مراد اولنيورسه البته متدين اولانلرك لذائذ دنيويه‌دن استفاده‌لريله منكرينك استفاده‌لرى اصلا يكديكريله قابل قياس اوله‌ماز. بو بحثك تفصيلى انلرده‌كى فضائلك بونلرده‌كى رذائلك على الانفراد تمهيدينى مستلزم اولور. بحثك اوشكلى اخذ ايتمسى‌ده اصلا مناسبت الماز .

اسلامك قناعتى ، عطالتى وسائره‌سى حقنده درميان اولنان اعتراضاته كلنجه، بونلر بيك كره سويلنمش ، بيك كره رد ايدلمش ياوان ؛ خاييده شيلردر . بونلرك يكان يكان دفعنه بومصاحبه مساعد، متحمل دكلدر. معترض افندى بواعتراضاتنك جوابنى، صورت دفعنى

اكلامق ايسترسه صراط مستقيم نسخه‌لرينه مراجعت ايده‌بيليرلر (سعی وعملك نظر اسلامده‌كی موقعی) عنوانلی مقاله‌ايله مرحوم شيخ محمد عبده‌نك برچوق مقالاتی بو اعتراضاته جواب كافيدر .

معترضك چپلاق حقيقتلرندن ذهنمه بشقه برشی لائح اولدی . بولايحه مصاحبه‌مزك خاتمه‌سی اولسون: دين خصوصنده اكثريته موازنه‌سنی غائب ايتديرن شی تعميق فكر نامنه صاپيلان كريوه‌لره دوشولن مزلقه‌لردر . عالمده مثلا « حقيقت حسن » كبی برچوق حقايق واردركه تعميقه متحمل دكلدر . اورادهٔ اك كوزل تعميق او حقيقتی حاليله قبول ايتمكدر . لكن تعميق ايديليرسه التندن چاپان اوغليمی چيقار ؟ خير چاپان اوغلی چيقماز . بشقه حقيقتلر چيقار . او حقيقت غائب اولور . چونكه چوق كيمسه‌لر اصول تعميقی بيلمز ، اولدم اولاسی‌يه كيدر . غريب احواله تصادف ، او احوالی چاپان اوغلی ظن ايدر . حالبوكه چاپان اوغلی ظن ايتديكی حقيقتلر تعميق ايتديكی حقيقتك مبنی عليهی اولان حقايق سائره‌در . انجق تعميقده اصابت مفقود اولديغی ، او ساحه‌ده قطع ايديله‌جك مسافه‌نك حد معقولی ، حد مجازی نره‌ده نهايت بولديغی بيلنه‌مديكی ايچون ايشك ايچندن چيقيله‌ماز . چونكه فيض حقيقت بعض شيلرك ظاهرنده متجليدر . تعميق نظر بعضكره او فيضك افولنی انتاج ايدر . انسان برحقيقتی تعميق ايده‌يم ديركن ايشی برباد ايدرده خبری اولماز . حتی بن وقتيله بو فكری آتيده‌كی شو سوزلرله افاده ايتمك ايستمش ايدم:

وار بعض مباحث كه كركمز آنی تعميق
بدبخت ايدر انسانی او واديده‌كی تحقيق
تكدير حقيقتله ايدوب صفوتی اخلال
تدقيق بديهينك ايدر مطلبی اشكال
تدقيق ايله بعضاً اوليور لحظه‌ده ضايع
برشيده تجلی ايدن آثار بدايع
مطلق براقان فكرينی ميدان جدلده
آواره قاليرساحهٔ خسران وخللده
عاقل آكا ديرلركه ايدوب فكرينی تعديل
شهراه سعادتده ايدر سيرينی تكميل
پارلاق كوريرم بلكه‌ده بوندن ، امايله
قعری كورينن آبی بولانديرماز الله

شو مثال ايله مقصدی برآز دها ايضاح ايده‌لم :

انسان كوزل برچهره كورير ، اما نصل چهره ؟

غايت صيق ، غايت كور كيرپكلری ضيای فجرك عكس الوانی دلفريبنی آكيران ياناقلرينه سايه صالمش ؛ يشيله مائل بر كوزكه هر نظره‌سی قلب حساسه قفلجملر ياغديريور ، ذائقهٔ خيالده هم آجی ، هم طاتلی حسلر اويانديريور .

او لطيف كيرپكلرك استداره‌يه نيم مائل بر فصيلهٔ ديكری‌ده او كوزل كوزلرك اوستنده آواره برااستقامت افقيه‌ده قرار ويرمش ! بريد اعجاز بتون فرشتكان حسنك چهره‌لرينه لاهوتی برادا ويرن رنكين تبسملری طوپلامش ، ياقوت مذاب ايله مزج ايدرك اوست اوسته قويمش ، آندن ايكی نور متجسد حاصل اولمش كه منظره‌سی آرامربای جان ، تأثيری موازنت‌سوز عقل ووجدان . بونلر بعضكره ميل تكامله يكديكرندن جدا دوشدكجه ، شفقرنك اطلسدن يابلمش لطيف بر محفظه‌نك لوش برپرده قباغی آچلديغی زمان ، ايچنده‌كی جوهر كوچه‌سندن برآن غير منقسمده ديشاری فيرلايان شعشعه‌لری كولكه‌ده براقه‌جق برسيالهٔ نور ابيض فروزان اوليور .

شعشعه‌سندن كوزلر قاشيور ، يوركلر صيزلايور ، روح فرياد ايديور ، عقل حيرتلره مستغرق اوليور ، لسان افاده‌دن قاليور ، وجوده رعشه‌لر عارض اوليور . اك قوتلی انديشه‌لرك صوك تفكر ما فوق الخياليله كوچ تصور ايديله‌بيلن برتناسب اندام ، غايت طبيعی برشيوه ، غايت لاابالی برخرام .. الحاصل بهارستان خلددن هنوز قوپمش تازه برچيچك ، ساحهٔ عليينده پرواز ايدركن يولی شاشيروب ناسوته دوشمش بر ملك !

ايشته هر نظرهٔ دلاشوبی‌سنی حسن وعشقدن عبارت اولان بر عالم ديكرك بدايع خياليه‌سنه مستغرق قيلان او حسن آرامسوزك منشائنی اكلامق مقصديله اجزای مختلفه‌سنك غورينه انفاذ نظر ايچون حياتنه نهايت ويرسه‌ك . الكه بر بچاق آلوب دريسنی يوزسه‌ك ، صدرينی پارسه‌ك . نه كوريرسك ؟ غايت دهشتلی بر منظره دكلمی ، اوت انسانك بر دقيقه بيله باقمغه تحمل ايده‌ميه‌جكی بر منظرهٔ مستكرهه ، بر كتلهٔ لحميه وشحميه . بو حالی كورنجه بلكه اردقيقه‌ده دوشوب باييليرسك . او دهشتی ، او هيئتی احتمال كه حياتنك صوك دمنه قدر حافظه‌كدن ازاله ايده‌مزسك . يتاغه كيرديكك دقيقه او جسم مسلوخده سنكله برابر ياصديغه باشنی قويار ، صاغكه دونسه‌ك صاغكده ، صولكه دونسه‌ك صولكده بولورسك . او خيال مدهشی بردرلو ذهنكدن چيقارامازسك ممكن اولسه دماغكك انی تفكر ايدن جزؤنی كسوب آته‌جقسك ، فقط ممكن دكل . عمرك اولدقجه او كابوس اليمك زير بار تعذيبنده ازيله‌جكسك . عمرك اولدقجه ساحهٔ خيالكك بر كوشه‌سنی او مهمان دهشترسانه تخصيص ايده‌جكسك !

فقط بوقدر نفرته ، بوقدر توحشه حقك اولمديغنی هيچ دوشونميورسك ! بر دقيقه باقمغه تحمل ايده‌مديككك شو وجود ، بو حاله كلمه‌دن اول بر لحظه كورمه‌مكه تحمل ايده‌مديكك او خارقهٔ ملاحتدن بشقه برشی دكلدر . شو قلب ، شو جكرلر ، شو امعاء ، شو اورده ، بو شرايين ، بو عضلات سنی تسخير ايدن او حسن فسونسازی وجوده كتيرن آلات واسبابدن بشقه برشيمی ؟ نيچون اونی سوديكك كبی بونلری‌ده سوميورسك ؟ برساعت اول او حسن خردسوزك تجليسی قارشيسنده سرمست غرام ايكن بو اعضانك هپسی ينه يرلی يرنده طوريور ايدی . سن كوره‌ميور ايدك . لكن وجودندن خبردار ايدك . او زمان هيچ بويله دوشونميور ايدك . بونلرك فعاليت طبيعيه‌سندن ، آهنك عموميسندن حصوله كلن حسنك تأثيريله بو عالمك فوقنده بر عالم ديكرده يشايور ايدك . سماوی نشوه‌لره ، لاهوتی جذبه‌لره مستغرق

اولور ایدك . اوبهشتی حالك یرینه نه‌دن شمدی دوزخی بر انفعال قائم اولیور ؟

ایشته بعض شیلرك ایچ یوزی بویله دهشتده قرارویرر . برحقیقتك تجلیسی ایچون برچوق اسباب بر یره کلیر . اوحقیقتدن غافل ، یالکز تدقیق اسبابه متمایل اولورسه‌ك اونلرك علی الانفراد ملاحظه‌سنده ، هیئت مجموعه‌سندن متولد آهنك لطافتی بولامازسك . نفس الامرده هیچ بر چرکینلکی اولمیان اسباب ووسائطی چرکین کوررسك . بوچرکینلك فکری درحال اواسبابك وجوده کتیردیکی شیده‌ده تأثیرینی کوسترمکه باشلار . آنیده چرکین کوره‌رکه ، آندنده لذت آلمامغه باشلارسك . حالبوکه اصل مقصد ملاحظهٔ اسباب دکل ، او اسبابك نتیجه‌سی اولان حقیقت ایدی . فقط سن او نقطه‌ده طورمدك . آهنك انتظامی بوزدك . عقلکجه ایش کوردك . نتیجه‌نك بویله اولمسی ایسه غایت طبیعی ، غایت ضروریدر .

فرید

مسلمانلقده فردك حاكمیتیله جماعتك حاكمیتی

کچن هفته‌دن مابعد

بوقاریده دیمشدم‌که شارع اعظم صلی الله علیه وسلم افندیمز ، نصك وجودی حالنده بیله ایجاب حاله مراعاتی بزم ایچون مشروع بویورمشلر؛ اصحاب کرامده بوقاعده‌یه اتباع خصوصنده حضرت پیغمبره اقتدا ایتمشلردی . شمدی براز ایضاحات ویره‌یم :

بوتون شرائع تأمین منفعت، تبعید مضرت اساسنه مستنداولدیغندن؛ شریعت اسلامیه ایسه شو ایکی امر مهمه رعایت نقطهٔ نظرندن بوتون شریعتلرك ایلریسنده بولندیغندن حضرت شارع ایجاب حاله رعایهً نص ایله عملدن فراغتی مشروع قیلمشدر . شو قدر وارکه بونك ایچون اولا برضرورت قطعیه بولنمسی ؛ ثانیاً نص ایله عمل ایدلمدیکی تقدیرده استحصال ایدیله‌جك منفعتك نصه مراعات صورتیله تأمین اولنه‌جق منفعته رجحانی هیچ شبهه کوتورمز بروضوح ایله ثابت اولمسی الزمدر .

حضرت پیغمبردن صوکره اصحاب ، خلفای راشدین‌ده عینی اثری تعقیب ایتدکلری ایچون بوحال مصالح مسلمینی تسهیل ایدن برامر مشروع اولدی . ایشته سزه دلیل :

ابو داود حضرت پیغمبر محاربه اثناسنده ال کسمه‌یی نهی بویورمشدر، دییور . بیلیرسکزکه ال کسمك حدود الٰهیه‌دن بر حددر ؛ نص قرآنی محاربلری بوحددن استثنا ایتمه‌مشدر . لکن نبی محترم بویوزدن برمضرت حاصل اولور ملاحظه‌سیله بویله مستثنا برحالده اقامهٔ حدی نهی بویورمشدرکه او مضرت‌ده سوق انفعال ایله دوستك دشمنه التحاقیدر . علیه الصلاة والسلام افندیمزدن بوکا بکزر برچوق خبرلر دها وارد اولمشدرکه حدیث کتابلرنده تفصیلاً بیان اولندیغی ایچون بوراده ذکرینه محل کوره‌میورم .

اصحاب کرامده سنت رسوله اقتفا ایدرك ، مضطر قالدقلری کبی حدود شرعیه‌یی اقامه‌دن واز کچرلردی . برچوق تاریخلرده حضرت عمرك شو امرنامه‌سی مضبوطدر : حربك آرقه‌سی آلنمدقجه نه براردو سردارینی ، نه برمفرزه قوماندانی ، نه‌ده افراد مسلمیندن برینی صاقین حد جلده [دایاق] ایله جزالاندیرمایکز ؛ زیرا حمیت جاهلیه سوقیله کفار طرفنه کچرلر ...

(اعلام الموقعین) ده ابن قیم دییورکه :

ابو بلتعه‌نك کوله‌لری ، مزینه‌دن بر آدمك دوه‌سنی چالمشلر . خرسزلر حضرت عمرك حضورینه کتیریلنجه اقرار ایتمشلر . بونك اوزرینه حضرت عمر ابو بلتعه‌نك اوغلی عبدالرحمنی چاغیردرق «باباك کوله‌لری مزینه‌دن برینك دوه‌سنی چالمشلر؛ جرملرینی اعتراف ایدییورلر» دیدکدن صکره کثیر بن الصلته «کیت شونلرك اللرینی کس» امرینی ویرمش . صکره حریفلری چویره‌رك دیمشکه : والله سزك بو کوله‌لری آلابیلدیککزه چالشدیردیغکزی حتی ایچلرندن بری الله‌ك حرام قیلدیغی برشیئی ییمش اولسه بیله حلال اوله‌جق قدر آچ براقدیغکزی بیلمش اولسه ایدم اللرینی کسردم، لکن بوحدی اقامه ایتمه‌مکله برابر سکا اویله برجزا تعیین ایده‌جکم‌که آجیسی یوره‌ککه چوکه‌جك. ای مزنی دوه‌ك نه ایدر ؟

— درت یوز ...

— اوحالده هایدی ، عبدالرحمن ، کیت شمدی بو آدمه سکز یوزی ویر .

بوندن بشقه حضرت عمر قحط سنه‌سی حدسرقتی اسقاط ایتمش ؛ ابو بکرده خالد ابن ولیدی مالك ابن نویره حادثه‌سنده عفو ایلمشدر. نته‌کیم حضرت پیغمبرده ینه خالدی بنی جذیمه‌یه حرب ایچون کوندرمدیکی حالده ، اوکیتمش، حرب ایتمشکن مؤآخذه بیورمامشدر. بو مساعده ایسه انجق خالدك محاربه‌لرده‌کی مهارتندن ، اسلامه ایفا ایلدیکی خدمتدن طولاییدر .

کذا سعد ابن ابی وقاص قادسیه محاربه‌سنده ابومحجنی حدجزاسندن عفو ایلمشدرکه پك مشهور اولان اووقعه‌یی بوراده ذکره لزوم کوره‌میورم. سعد دیمشکه: « والله مسلمانلره بو قدر بیوك یارارلقلر کوسترن برآدمی جزایه چارپمق الدن کلمز . »

کرك علیه الصلوة والسلام افندیمزك ، کرك اصحاب کرامك بوکا بکزر بر چوق افعالی واردرکه جمله‌سنی ایراده بونطقك تحملی یوقدر.

احتمالکه بعض حکومات اسلامیه طرفندن عقوبات بدنیه یرینه حبس کبی ، جزای نقدی کبی دیکر برطاقم تعذیباتك اقامه‌سنی تجویز ایدن حال شو قاعده اولسه کرکدر . مثلا زمانك تغیری ، یاخود رذائلك مرتکبلرینی حبس ایتمکدن بشقه برصورتله اوکی آلنه‌میه‌جق قدر تعممی، یاخود دیکر برطاقم الجاآت عصریه‌نك وجودی بویله بر تدبیر اتخاذینی مستلزم اوله‌بیلیر .

مادامکه ایجاب حاله کوره نص ایله عملدن عدول اصول شریعتدندر؛ مادامکه شریعت غرا منافع عباد اوزرینه مؤسسدر؛ شو ذکر اولنان

حرکاتده نه مقام بلند شریعتك حقنه قارشی بر حرمتسزلك ، نه ده اونك مقدس اساسلرینه بر تجاوز متصور اوله‌مز . ذاتاً اصلح‌ه مراعات قاعده‌سی کرك حضرت پیغمبردن ، کرك حضرت پیغمبردن صکره کلن ائمه‌دن اول جناب حق طرفندن وضع اولنمشدر که نسخ تسمیه ایتدکلری شی ایشته بودر . چونکه بو حقیقتده نسخ دکل ، اولجه موضوع اولان بر حکمك زمانك ، حالك ایجاب ایتدیکی طرزده تقریریدر . نته‌کیم امر دعوتك بدایتنده عرب مشرکلرینه قارشی جهاد ایله حکم اولنمسی بو قبیلدندر . بونده‌کی حکمت مسلمانلرك حمایه‌سیدر . بو حکمده کلهٔ توحیدی ایراد ایتمیانلرك قتلنه بیله اذن واردی . لکن دعوت منتشر اولدقدن ، جماعت مسلمین کسب قوت ایدرك ضعف غائله‌سندن مصون قالدقدن صوکره اولکی حکمك یرینه دیکر بر حکم قائم اولدی که « ادع الی سبیل ربك بالحکمة والموعظة الحسنة » « لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی » « افأنت تکره الناس حتی یکونوا مؤمنین » آیات کریمه‌سی کبی دیکر برچوق آیتلرده مصرح اولدیغی وجهله صورت حسنه‌ده ، طرز حکیمانه‌ده دعوت ایله حکمدن عبارتدر .

« لا تقربوا الصلاة وانتم سکاری حتی تعلموا ما تقولون » آیت جلیله‌سنده بیان بیوریلان حال سکرده صلاتك حکم نهی‌ده بو جمله‌دندر که بو حکم اقتضای حاله مبنی ایکن صکره ینه اقتضای حاله مبنی صورت قطعیه‌ده تحریم حکمی نازل اولمشدر .

شمدی‌یه قدر سویله‌دیکم سوزلر شو مقدمه‌لرده تلخیص ایدیله‌بیلیر :

۱ — اسلامك عصر اولنده مرجع قضا نصوص شریعت ، یعنی شارعك تقریر ایتمش اولدیغی اساسلر ایله نص وارد اولمیان مسائل حقنده اصحابك ، تابعینك اجتهادی ایدی .

۲ — شارعدن صادر اولان احکامی حفظ ایتمك فرد واحدك قدرتی داخلنده اولمدیغندن ، کذلك او احکامی تك باشنه بر آدم ایچون احاطه غیر قابل اولدیغندن اثنای قضاده احکام شرعیه‌یی حفظ ایتمش اولانلرله استشاره‌یه احتیاج کورولدی .

۳ — اصحاب کرام بعضاً بر مسئله‌ده اختلاف ایدرلر ایدی که سبب یا نصك تطبیقی ، یاخود مسئله اجتهادی ایسه حکمك ممکن اولدیغی قدر حقه مقرون اولمسی غیرتی ایدی .

٤ — اصحاب کرام ضرورت قطعیه کوردیکی ، کذلك شریعت غرانك مدار استنادی اولان صلاح عباد قضیه‌سنك ایجاب ایتدیکی زمان شارع حکیمه اقتدا ایدرك نصدن عدول ایدرلر ایدی .

٥ — اصحاب کرامك زهد و تقوالری ، خطایه دوشمکدن صاقینملری کندیلرینی یالکز باشنه حکم ویرمکدن منع ایدر ؛ احکام اجتهادیه‌یی قیاس صحیح اوزرینه تطبیق ایتمك ، رأی فرد ایله عمل اولندیغی تقدیرده دوشوله‌جك خطادن سالم قالمق ایچون اخیار وعلمای مسلمین ایله استشاره‌یه سوق ایلرلر ایدی .

شو مقدمه‌لردن ایکی مهم نتیجه چیقیور : اولا بر چوق دفعه‌لر اشارت اولندیغی وجهله مسلمانلقده قضا جماعتك قضاسی ایدی ، یوقسه فردك قضاسی دکل ایدی .

ثانیاً شریعت اسلامیه ، کندیسنده تقرر ایدن اجتهاد ، اصلحه رعایت کبی ایکی بیوك قاعده سایه‌سنده هر زمانه ، هر مکانه موافق کلن شریعتلردندر ؛ اضطرار وقوعنده ایجاب حال و مصلحته موافق حکم ویره‌بیلیر که ، بوده بر قاعدهٔ شرعیه اولمق اعتباریله ، او حکم نصه مخالف بیله اولسه مرعیدر . دیمك ، شریعت اسلامیه ضعیف بر شریعتدر ؛ زمان حاضر مدنیتیله متناسب دکلدر ؛ عصرمزده‌کی اقوام مترقیه‌نك اشغال ایتدیکی مکانده بورویه‌مز ، ذاتاً اولجه انسانلرك احتیاجنی کافی اولسه بیله ، قوانین مدنیت جدیده‌نك مقتضیاتیله علی الدوام ایلریله‌مکده ، بر سیر تدریجی تعقیب ایله‌مکده بولنان عصر حاضره موافق کله‌مز ، کبی سوزلر بهتان محضدن باشقه برشی دکلدر . بو طرزده‌کی تفوهاتك منشأی شریعت اسلامیه‌نك حقیقتنی بیلمه‌مك ، اصول و قواعدندن بیخبر اولمقدر . هله اصول شریعتی براقه‌رق فروع کتابلرنده‌کی احکامی تقلیددن آیریله‌میان ، اصولده موجود اولدیغی حالده فروعده کوره‌مدکلری تسهیلاتی قطعیاً رد ایدن بعض علمای شریعتك تعصبی بو کبی بهتانلره فوق العاده مساعد زمینلر احضار ایدییور . حالبوکه کتب فروعده‌کی احکام ایچنده دلیل قطعی‌یه مستند اولمیانلری صاییله‌مایه‌جق قدر چوقدر . بونلرك مبنی علیهی اجتهاد ، یاخود رأی ، یاخود قیاسدر . حقیقت بو مرکزده ایکن بر قسم علما اصول شریعته مراجعت ایتمیه‌رك فروع ایله عملی مرجع کوریورلر ؛ بو حرکتلریله کرك کندیلرینی ، کرك امتی نه صیقینتیلی بر دائرهٔ تقلید و تضییق ایچنده محصور براقدقلرینی ، اجتماعیات ایله اوغراشانلرك الـه بزه قارشی بر طاقم باطل اتهامات ایله هجوم ایچون نه بیوك سلاح ویردکلرینی دوشونمیورلر .

بو علمادن حرکت واقعه‌لرینك سببی صورولسه فتنه حدوثنه میدان ویرمه‌مك ، باب اجتهادك کشادی یوزندن هرکسك مجتهد کسیلمسی ، شریعته فساد کیرمسی کبی تهلکه‌لرك اوکنی آلمقدر ، دییورلر . اوت ، شاید قوهٔ تشریعیه ، یاخود اجتهاد افراده تودیع اولنسه‌یدی ؛ هرکسه بو مسئله حقنده الله‌ك ، رسولنك حکمی شویله‌در ، دییه‌جك قدر صلاحیت ، هر حاکمه رأییله ، قولیله حکم ایده‌جك درجه‌ده قدرت ویرلسه‌ایدی ، علمانك بو حجتی پك معقول ، پك مسلم بر حجت اولوردی ؛ هیچ بر عاقل چیقوب‌ده کندیلرینه مخالفت ایتمز ایدی ، معاذالله شریعت غرای اسلامیه‌ده بویله بر اختلالك ، بویله بر پریشانلغك ظهورینی ایسته‌یه‌جك بر عاقل تصور اولنه‌ماز . مقصدمز تغیر زمانك ، تجدد شئون و مصالحك ، ترقئ احتیاجاتك اقتضا ایتدیکی مسائله باقیلمق ، لکن علمانك قورقدیغی محذوره دوشمه‌مك شرطیله باقلمقدر . بوده تحدث ایده‌جك مسائل حقنده اجتهادده بولونمق ، قوهٔ تشریعیه‌نك هر عصرده دقایق کتاب و سنته ، حوایج امته واقف ارباب علمدن مرکب بر جماعته تودیعیله اوله‌بیلور . تا که بو جماعت محترمه مقتضای حاله

موافق احکامی تقریر ایتسون ؛ صوکره بو احکام ارباب حل وعقدك تصدیقنه اقتران ایدرك اوکا احتیاجی اولان بر حکومت اسلامیه نزدنده دستورالعمل طوتلسون ؛ آرتق بوندن اعراض ایدیلوب ده فقهانك ، علمانك ـ مجتهد بیله اولسه‌لر ـ اقوالنه باقلمسون . بو صورتله قوانین شریعت مضبوط بر حاله کتیریله‌رك قورقولان فسادك وقوعنه میدان براقلمسون . دها صوکره بو قوانین عین مسئله‌ده برچوق اختلافات درمیان ایدن ، حتی بعضاً قضایی تشویش ایدن کتب فقهیه مراجعتدن مغنی اوله‌جق بر صورتده تحدید ایدلسون . بریکی کتابلر معمول به اولان قوانین شریعت ایچون برشرح ، عندالحاجه بو قانونك نصنی ایضاح ایده‌جك بر تفسیر مثابه‌سنده قالسون . نته‌کیم دولت عثمانیه محکمه‌لرنده معمول به اولان مجلهٔ احکام عدلیه بویله‌در .

بوقاروده دیمشدك که اسلامده قضا ایچون بری اصول ایله ، دیکری فروع ایله عمل دورلری اولمق اوزره ایکی دور واردر . بن بو تقسیمی اختصار ایچون ، سامعینه ملال ویرمامك ایچون اختیار ایتدم . یوقسه قضانك دور اول تشریعدن صوکره‌کی ادواری جداً چوقدر . اوت تقسیمده مفتین ، محدثین ، صحابه ، تابعین ، ائمهٔ مجتهدین ایله دها صکره کلن فقها طبقاتی ، کذلك هر مذهبدن ظهور ایدن مقلدینی نظر اعتباره آله‌جق اولورسه‌ق اوزمان ایش بویور . مثلا طبقات حنفیه‌یی الا السه‌ق آلتی طبقه‌یه تقسیم ایتدکلرینی کورورز :

١ — امام اعظمك تقریر ایتمش اولدیغی قواعد ایله استخراج احکامه مقتدر اولان امام ابو یوسف ، امام محمد ایله سائر ذوات کبی .

٢ — صاحب مذهبدن روایت وارد اولمیان مسائلده اجتهاد ایدنلردر . خصاف ، طحاوی ، سرخسی ، حلوانی ، بزدوی وسائرلری ، کبی که بونلر کرك فروعده ، کرك اصولده امامارینه مخالفت ایتمه‌مکله برابر اصوله استناداً ، حقنده روایت مسبوق اولمیان ، احکامی استنباط ایدرلر .

٣ — اصحاب تخریج طبقه‌سیدرکه بونلر اجتهاد ایده‌مامکله برابر قول مجملی تفصیله ، قول محتملی تکمیله مقتدردرلر .

٤ — قدوری کبی ، صاحب هدایه کبی اصحاب ترجیح طبقه‌سیدرکه بونلرده بالدرایه روایاتدن برقسمنی دیکرینه تفضیل ایدرلر .

٥ — متون اربعه اصحابی کبی مقلدین طبقه‌سیدرکه قوی ایله ضعیفی ، مرجح ایله سخیفی تمییزه مقتدرلر .

٦ — بونلرك مادوننده بولنانلردرکه غث ایله سمینی ، یسار ایله یمینی آییره‌مازلر .

شو طبقات وادواری بر تفصیل بیلدیرمك ایچون غایت جسیم بر کتاب ایله علمده رسوخی بندن چوق فضله اولان بر آدم ایستر . اونك ایچون بن قضایی ایکی دوره آییردم . دور اول حقنده سویله‌یه‌جکم سوزلر بیتدی ؛ شیمدی ده دور ثانی‌یه عائد اولمق اوزره برقاچ سوز سویله‌جکم . مابعدی وار مترجمی : محمد عاکف

ویره‌لم هایدی دونمایه بوتون وارمزی :

اویانوب ده آچالم پردهٔ ابصارمزی
عالمه کوستره‌لم دیدهٔ بیدارمزی
برزمان تیتره تیوردق دل اغیارمزی
ینه یاد ایتدیره‌لم نام ظفر کارمزی
قاره‌دن سیر ایدرك جند جهاندارمزی
اردویه بکزه‌ته‌لم سطوت ابحارمزی
ویره‌لم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

❋

ویانه سورینی تهدید ایدییوردق بردم
اوروپا مرکزینه قیلمش ایدك وضع قدم
بونه غیرتدی ، نه قوتدی ، نه اقدام وهمم
قاره‌نك مالکی ، دریانك ایدك حاکمی هم
ینه ای ملت ، ایاشان ایله منبوط امم
ارتقا فکرینی عدایله‌یه‌رك امراهم
ویره‌لم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

❋

شرقده ، غربده میدان اوقویوب دولتمز
موجه‌دار ظفر اولمقده ایدی رایتمز
هانی دنیالری فتح ایلر ایدی صولتمز
دست اعداده بوکون باق نه‌قدر ملکتمز
باری آرتق چالیشوب کوستره‌لم قوتمز
ویره‌لم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

❋

ایله‌دك هرکسه ، حالامی مدارا ایده‌لم
سرافکنده مزی قالدیروب اعلا ایده‌لم
مرد ایسه‌ك قوللرزی فعل ایله اجرا ایده‌لم
اسکی عثمانیلرك نامنی احیا ایده‌لم
شان ملیمزی غیرتله دوبالا ایده‌لم
ینه سنجاغمزی زیور دریا ایده‌لم
ویره‌لم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

❋

باغلامشدی قوللرمز خیلی زمان استبداد
فیض حریت ایله اولدق اوباغدن آزاد
آرتق ایش کورمه‌لی ای قوم اکارم اجداد
وطن امداد دیلر هربری مزدن امداد
چکیلن بونجه املك اولمادن اول برباد
ایده‌لم صفحهٔ دریاده شکوهی مزداد
ویره‌لم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

❋

ایدەلم باربار وسك نام ابد شانی یاد
وطنه ایتدیکی خدمتلری برده تعداد
ایلەین صولتنه بحر سفیدی منقاد
اوقوجه قهرمان ، اول داهیهٔ شیرنهاد
ملتی قیلدی حیاتنده بلادن آزاد
بزده بر زرهلی ایله ایلەیەلم روحنی شاد
ویرەلم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

❋

خلق تدقیق ایدیور دیدهٔ دقتله بزی
بیلیور اوروپا نقصانیٔ بحریەمزی
هایدی اقدام ایله محوایلەیەلم بز او ایزی
طانیسین غافل اولانلر ینه ای قوم سزی
اونلره کوستریکز حس جوانمردکزی
سڧن حرب ایله زینتلەمك اوزره دکزی
ویرەلم هایدی دونمایه بوتون وارمزی

طاهر المولوی

عالم اسلام

قونفه رانس

احوال عالم اسلام حقنده

کچن هفتەدن مابعد

حاجی عمر (یامااوقا) افندینك نطقی

افندیلر ،

پك ناقص بیلدیکم روس لسانینك وساطتیله سزه بعض افاداتده بولنمقلغمه لطفاً مساعده ایدیکز .

روسیەلی اسلام طابعه جمعیتی طرفندن مشهور سیاح وعالمکز عبدالرشید ابراهیم افندی شرفنه ویریلن بومحتشم قونفرانسده بولونمقله شرفیاب اولیورم . بوراده بولونمقله مشرف اولدیغمدن طولایی کندمی بختیار عد ایدرم . کندم حقنده سوز سویلمکی زائد کوردم . سزه ترجمهٔ حالمه دائر اوزون سویلمك ایستەمم ، چونکه صداعکزی موجب اولور . بالخاصه مملکتکزك بیوك ، معتبر وسویملی غزتەلری بوخصوصده پك چوق شیلر یازەرق حقمده اونوداسی غیرقابل برچوق قیمتدار سطرلر ژاپون قاردشکزه تخصیص ایتدیلر .

سزه طوغروسنی سویلەیم : کوزل مملکتکز حقندەکی ایلك تأثرم فوق العاده پارلاقدر . پرلنطه آسا بوسفورکزی الی الابد اونوتەمیەجغم . هله مکه ، مدینه ، وسوریەده کوردیکم آثار حسن قبول بنی قلبمدن سزه زوال ناپذیر برصورتده ربط ایتدی . هریرده کوزل حسن قبوللر کوردم . بالخاصه بوسفوره کلدکلکم بنی نامحدود بر بختیاری‌یه نائل ایتدی .

آره کزده بکا نه حرارتلی القیشلر یاپیلمادی ... ذاتاً بکا نزەده اسلام مهمانپرورلکنك اك یوکسك نمونەسی کوسترلمدی ...

خصوصیله بنده اك بیوك تأثیر براقان ... ـ بواك بیوك تأثر سببیله سزه قلبمدن تشکرلر ایدرم ـ عالم اسلامك ژاپونیایه قارشی کوستردیکی انجذاب وتوجه عمومی‌در .

روس ـ ژاپون محاربەسنده بتون عالم اسلام اللرینی کوکلره قالدیرەرق ژاپونلرك غالبیتی ایچون دعا ایتمشلردی ... اهل اسلامك بلاتفریق هرفردی ژاپونلرك ظفرینی قلبندن ایستەمشدی .

سزه صورارم وکندمه صوریورم : نەایچون بزم بوظفرمز حقنده سز دستکشا اولەرق دعا ایدیوردیکز ؟...

مسلمانم الحمدلله ، اعتراف ایدەلم : الحمدلله بو بر وحدت قلبیەدر ... ایشته بونی اکلایورم ...

[حاجی عمر افندی بوراده فیضان حسیاتیله سوز بولەمیەرق ژاپونلرله عالم اسلام ارەسنده حاصل اولان صمیمیت و انجذاب متقابلی تکرار ایتدیکی « الحمدلله » کلمەسیله افهام ایتمك ایستەیور وسامعینك قلبنه اجرا ایتدیکی الهاماتك اثر تأثیری اولەرق دقیقەلرجه سورن القیشلرله تقدیر ایدیلیوردی .]

ابراهیم عبدالرشید افندی حضرتلری مملکتمزك اك بیوك رجال حکومتیله « آسیا ـ غی ـ قای » نامنده مرکزی توکیوده اولمق اوزره برجمعیت وجوده کتیردیلر . جمعیتمز پروغرامنك مقصد اولیسی : ژاپونلر آراسنده فکر اسلامیتی نشر ایتمك وبر اتحاد اسلام حصوله کتیرمکدر . [سورکلی القیشلر] بوجمعیت بنی ایلك ژاپون حاجیسی اولمق اوزره مرکز عالم اسلامه کوندردی . [شدتلی القیشلر] مأمور اولدیغم وجهله مسلمانلرك حیات صاف وعفیفنی تدقیق وظیفەسی بکا ویریلدی . حجازده بالذات اهل اسلام ایله یشادم ، وحیاتلرینی کوردم . سیاحتمدن مقصد حیات اسلامی تدقیق ایتمك اولدیغی کبی ، نتیجەسی‌ده مملکتمه اسالهٔ روح دیانت و اسلامیت ایتمکدن عبارت اولەجقدر . [القیشلر]

عبدالرشید افندینك توصیەسیله اثنای حجده برچوق اکابر اسلامله کوروشدم ، تعاطیٔ فکر ایتدم ، وبرنورانیت دینیه ایچنده یاشادم . [القیشلر]

تکرار ایدرم ، هریرده بیوك صمیمیت کوردم . هریرده عثمانیلردن بتون اهل اسلامدن بیوك توجهلره مظهر اولدم .

ژاپونیایه دائر برآز اول برقاچ دفعه خاطر کزه کتیرمش وروس ـ ژاپون محاربەسنده کوستردیککز صمیمیتی ، توجهی لسان شکران ایله یاد ایتمشدم ، ینه تکرار ایدرم ، سیزی شمدی ایی اکلادیغم بو حسیات صمیمیەکزی هیچ بر زمان اونوتمایەجغم [القیشلر] بزم جمعیتمزده بونلری اصلا اونوتمایەجقدر [القیشلر]

صوك زمانلرده مملکتمدن برقاچ تلغرافنامه الدم . جمعیتمز عرق آسیائی‌نك مهاجملره قارشی محافظهٔ موجودیت ایدەبیلمك اوزره اك صوك مأثر غیرتنی صرف ایدەجکنی یازیور (القیشلر) حتی توکیوده برمکتب اسلام کشاد وتأسیس ایتمك تحت تصوردەدر (القیشلر)

افندیلر ، خبر کلنجه بومئونیت آورتشبثاتی عرض ایده‌جکم ، یقینده ژاپونیاده اسلامه مخصوص جامعلرده یاپیله‌جقدر (القیشلر)

بو حالده سزه ژاپونیانك بروکیلی اولمق اوزره تکلیف ایدییورم: ویریکز الکزی ! برسوزکافیدر . قارداشلغمزیهپ برابرسلاملایه‌لم (سورکلی القیشلر)

ژاپونیایه کیتدیکمده سزك صاف وقارداشجه سلامتکز ایله حسیات صمیمیه‌کزی ژاپونلره‌کال ممنونیتله تبلیغ ایده‌جکم. (القیشلر)

بز ژاپونلر تقریباً ۲,۵۰۰ سنه‌لك برحیات تاریخیه‌یه مالکز . بونی بزه تاریخلرمز کوستریور . لکن ژاپونیالیلرك قلبی صوك زمانلرده غایت درین برجریان مادیاتپرستانه‌یه تمایل ایتدی . بو اویله درین ومادیتپرستانه برجریاندرکه بزیقابمزدن اوریور . آوروپانك مدنیت مادیه‌سی بزم تمیز ژاپون قلبلرمزی لکه‌دار ایتمك ایستیور . ایشته بز بوکا چاره آرایورز ، وصوریورز :

عجبا بزژاپونلر نه‌واسطه ایله بوسقوط اخلاقی‌یه‌قارشی کله‌بیلیرز ؟ اخلاق ملیه‌مزك بوزولمسنی منع ایده‌جك نه‌کبی برچاره‌بولمق ممکندر؟ مرض اخلاقی‌یه تداوی اخلاقی لازمدر . بو دوا ، بو چاره البتّه دیندر .

عجبا بزیتشفیه‌ایده‌جك ، بزی اخلاقسزلغه دوشمه‌دن‌الیقویه‌جق هانکی دیندر ؟ بنم فکریمه کوره بودین ، دین اسلامدر (القیشلر)

افندیلر ، بزم یکی ژاپون معشر اسلامزه یاردم ایدك . الکزی ویرك . (القیشلر) سزه الی اوزاتیورم . (القیشلر) بزم جمعیتمزده یاردم ایدك . (القیشلر)

اکر بز بربرمزك اللرمزی صیقار ایسه‌ك قلبلرمز براولور . قلبلرمز براولورسه غایهٔ خیالمز اولان اتحاد حصوله‌کلیر. (القیشلر)

بن — عمر حاجی — عمر اولدیغم مدتجه بوخیالك حقیقت پذیر اولمسی ایچون چالیشه‌جغم . (القیشلر) اتحاد اسلام فکرلرینی مملکتمده نشر ایده‌جکم ... (القیشلر) حیاتم بوامله موقوفدر ... (سورکلی القیشلر)

صحتکزه ، سلامتکزه ، طول عمرکزه عمر حاجی دعاجی کزم ... (سورکلی القیشلر)

مصطفی زهدی بك افندینك نطقی

افندیلر ، بونطق بایغمدن صوکرا طرفمدن برشی علاوه ایتمکه اصلا لزوم یوقدر. فقط برایکی سوز سویلمك ایچون مساعده‌کزی استرحام ایده‌جکم .

[عموم : تشکر ایدرز ، لطف ایتمش اولورسکز ... بیوروکز افندم ...]

حکومتمز اندیشهٔ فردا ایله برچوق مسائل سیاسیه وملتمز عظیم مسائل اجتماعیه ایله مشغول اولدیغی برزمانده استانبولك برکوشه‌سنده ویریلن بومسامره‌نك الهاماتیله بنده حاصل اولان ایلك نتیجهٔ فکریه شوندن عبارتدر :

اولا ، آسیا طوغمشدر ؛ او چوراق قطعه‌ده مذلت ایچنده‌یاشایان اقوام یکرمنجی عصردن اعتباراً یکی حیاته کیرمش نوزادلردر .

ثانیاً ، بوندن‌صوکرا تورکلرك وعلی‌العموم اهل اسلامك وظیفه‌سی آسیاده‌در . یعنی بزم متفکر کنجلرمزك دماغنی آسیا دها زیاده یوره‌جقدر .

برنجی نقطه‌یی اله آله‌لم : آسیا طوغمشدر ، دییورم . شرقده آسیانك اقصای یمیننده ژاپون کونشنك طلوع ایتمش اولدیغنی بیلمین کیم واردر ؟ ژاپونلر کندی مملکتلرینه یوکسلمکده اولان کونش اسمنی ویریرلر . ژاپونیا برشمس صاعددر . بیوك ژاپون قومی اقصای شرقی تمدین ایتمك وظیفهٔ تاریخیه‌سنی اوزرینه آلمشدر ، چالیشمقده‌دوام ایدییور؛ ومقصدینه‌نائل‌اوله‌جغی‌امیدینی کوستریور.

تکرار ایدرم ، آسیا طوغمشدر . چونکه اقصای یسارنده دیکر بربیوك قوم یکرمنجی عصرابتداسنده عالم حیاته باشقه صورتله قدم باصیور . بو نوزاد ، تورك قومی‌در .

ژاپون کونشی پارلاقدر ، بوکا مقابل تورك قومی‌ده سونوك دکلدر ، اوده پارلامقده ، یوکسلمکده‌در . یعنی آسیایی نور ضیا وعرفانه غرق ایده‌جك‌بوایکی قومك بری شمس صاعد ایسه‌دیکری‌ده هلال صاعددر . (سورکلی آلقشلر) .

بوندن یدی ، سکز سنه اول هندستان والیسی کورزون ایراد ایتدیکی اوزون بر نطق سیاسیسنده آسیانك یکرمنجی عصردن اعتباراً یکی بردورهٔ حیاته کیردیکنی سویلیور . وآسیانك درت جبههٔ جریان افکارك تحت تأثیرنده بولندیغنی ادعا ایدیوردی : تورك ، ژاپون ، انکلیز ، روس جریان مدنیتلری. بوجریانلره مترافق‌اوله‌رق آسیاده درت دولت معظمه واردر . آسیا یکرمنجی عصرده آنجق او بیوك قوملرك ید اداره‌سنده حرکت ایده‌جك ، راهبری تمدنیله سلم تکامله صاعد اوله‌جقدر .

بو درت قومك ایکیسی آسیانك یبانجیسی‌در : انکلیز وروس قوملری. انکلیزلر بالخاصه هندستانده وظیفهٔ مدنیه‌لرینی قابل اولدیغی قدر اجرایه چالیشمقده‌درلر. بوکا مقابل روسلرده آزچوق موفقیتله وظیفهٔ تاریخیه ، وظیفهٔ اجتماعیه ووظیفهٔ مدنیه‌لرینی آسیانك قسم شمالیسنده اجرایه چالیشیورلر .

بوایکی قومك موفقیات تمدنیه‌سی آسیانك یرلی دیکر ایکی بیوك قومك موفقیاتی یاننده پك‌سونوك قاله‌جقدر . واقعا الآن زمانمزده بویرلی قوملرك قوتلری ضعیف ، مدنیتلری سونوکدر . لکن آتیده موفقیتلری هرحالده دها زیاده‌در .

بالخاصه ژاپونلر بز تورکلره نظراً دها مسعود بر حیاته مالك اولدیلر . تصادف کندیلرینه یاردم ایتدی . اوتوز بش سنه ظرفنده بیوك بر سهولتله یوکسك بر درجهٔ مدنیته واردیلر . اودرجه‌ده‌که کندیلرندن اوچ عصر اول طریق ترقی‌یه داخل اولمش اولان روس قومنی برمبارزه‌ده خاك هلاکه سردیلر .

بز توركار، آسيانك صولوق ضيالى هلالى ، دها آهسته حركت ايديور ، اكتساب قوت ايله بزدن غداى معنوى عرفان بكله‌ين چوراق آسيا سكانه حيات‌بخش اوله‌جق غدا ويرمكه اكتساب قوت ايليورز . فقط ضررى يوق . آسيا اقواميله توركار آره‌سنده موجود اولان رابطهٔ روحيه اعتباريله بوبطائت جبرتلافى ايديله‌جكدر . نتيجه نقطهٔ نظرندن ژاپونارله آره‌مزده ذره قدر فرق يوقدر . آسياى غربى‌يى تمدين‌ايتمك وظيفه‌مزدر. وظيفهٔ اجتماعيه، دينيه ولسانيه‌مزى اجرا ايدرك آسياى غربى‌يه حيات ويره‌جكز . [اوزون آلقيشلر]

لورد كورزون سويلمش اولديغى بومشهور نطقنده دها صوكرا ديبوردى : «آسيانك اقوام سائره‌سى ايچون سعادت آنجق آسيانك يرلى ايكى قوميله انكليز وروس رهبرئ تمدينه متابعت ايتمكدر . چينلى‌لر ايله هند چينى‌لرك ، هنديلرله ايرانيلرك آسياده بيوك موقع اجتماعى وسياسيلرى يوقدر . اونلر آنجق ايكنجى ، اوچنجى درجه‌ده‌درلر. اونلر ايچون آسياده بروظيفهٔ تاريخيه ومدنيه اوله‌ماز.»

ايشته بونقطه‌ده عثمانليلرك آسياده‌كى وظيفه‌سنى كورمك ، بولمق لازمدر . غربدن شرقه كلن سيل مدنيت اون طقوزنجى عصرك نهايتنده بزم قاپولرمزى چالمغه باشلاديغى زمان آسيا هم شرقدن ، هم غربدن ، هم شمالدن ، هم جنوبدن طوغمشدر، ديمك كافى دكلدر. بر آياغمز اوروپاده اولديغى حالده ديكر آياغمزك آسياده اولديغنى اونوتماملى‌يز. اصلمزك آسيادن كلش اولديغنى آسياده ديل، قان ودين قارداشلرمز بولونديغنى خاطرمزدن چيقارماملى‌يز . بالخاصه اونلرك بزدن تشنه نظرلرله حيات وقوت ، علم ومعرفت بكله‌دكلرينى عقلمزه قويمالى‌يز . چونكه اونلر آنجق اوسايه‌ده ياشايه بيليرلر .

ايشته بونقطهٔ نظر بزه وظيفهٔ اجتماعيه‌مزى تعيين ايلمكده‌در . اويله ظن ايدرم ، مملكتمزك كنجلرى قومزك ، تورك قومنك بو وظيفهٔ تاريخيه‌سنى يكرمنجى عصرك قسم اولنده طانيه‌جق واسياده بيوك بروظيفهٔ اجتماعيه ومدنيه اجراسنه باشلايه‌جقدر [القيشلر]

افنديلر ، وظيفه‌مز تمديندر . بالطبع مقصدمز صرف اجتماعى، مدنى وعلمى اوله‌جقدر . ذاتاً بوزك فوقنده بز برشى امل ايديميور وهيچ برشيدن بحث ايتمك ايسته‌ميورز . سياست بزدن اوزاقدر . بزاسياده سياست ياپماياجغز . اسيا طوغارسه علماً، انسانيةً، مدنيةً طوغار؛ وبويله‌طوغمالى‌در. علم انسانيت ، مدنيت اقوامك رهبرحركاتى اولورسه اقوام آراسنده سياسةً تضادده اولماز.

تكرار ايديبورم ، اسيا طوغمق اوزره‌در . وفقط بوسببله بز توركلره عظيم بروظيفه توجه ايلمكده‌در . بناءً عليه توصيه ايدرم . اونوتماييكز ، اسيا جهتنده نشر علم ايله ، نشر حقايق ايله لسان وادبياتمزى ، دين ومليتمزى تقويه ايتمك بورجنده‌يز [القيشلر]

عثمانليلر ذاتاً بووظيفه‌لرينى اكلامشلردر. بزاوروپايه‌قارشى اوروپاده دها زياده مناسبات سياسيه وحقوقيه‌مزى حسن ادامه ايله اشتغال ايديورز . اوروپاده‌كى وظيفه‌مز دهامحدود ودها آزشاملدر. مملكتمزه قارشى‌متوجه تعرضاتى يالكز دهاكوزل صورتده دفع‌ايتمك ، شوكت مليه‌مزى دها پارلاق كوسترمك بزجه اوراده مقصد كافى‌در . لكن اسيايه توجه ايدنجه ، بر الهام ديانتپرورانه ايله ، محروم حيات‌وغدا انسانلره‌افاضهٔ روح‌ومدنيت بزم‌وظيفه‌مزى تشكيل ايدر . [سوركلى القيشلر]

مصطفى عاصم افنديك نطقى

سوكيلى قارداشلر ، محترم سامعلرم ! بزى شوكيجه بورايه جمع ايدن وبو وسيله ايله بر طاقم ارشادات وبينات عاليه ايله افكارمزى وبالخاصه اسلاميتك وعثمانليلغك عاجز وفدا كار حميتلى برخادمى اولان بو عبد عاجزك افكارينى تنوير بيوران عبدالرشيد ابراهيم افندى ايله محترم قارداشمز حاجى عمر (ياما اوقا) افندى و انك بياناتنى ترجمه ايله علاوهٔ مطالعات بيوران‌مصطفى زهدى بك افندى‌يه عرض شكران ايلرم .

الناس فى‌التمثال كلهم اكفاء
ابوهم آدم والام حواء
فان يكن لهم فى‌اصلهم شرف
يفاخرون به فالطين والماء
ما الفضل الا لاهل‌العلم انهم
على‌الهدى لمن استهدى ادلاء

قسم اعظمكز لسان عربى‌يه واقف بولونديغكز جهتله نطقمه امام على (كرم‌الله وجهه) حضرتلرينه اسناد اولونان بو ابيات حكيمانه ايله باشلادم .

انسانلر شكل وصورت جهتيله يكديكرينك اشلرى وتماثللرى‌در. هپسنك پدرى آدم ، والده‌لرى حوادر . اكر بر اصالت ، بر نسب دعواسيله يكديكرينه تفاخر ايدنلر ، اقوام و عناصر آره‌سنده شرفده تقدم آرامق داعيه‌لرنده بولونانلر وارايسه بيلسينلركه جمله‌سنك اصلى طوپراقدر . فضيلت ، ارباب كماله ، اهل علم وتقوايه عائددر . ايشته عبدالرشيد افنديك نطقنك خلاصه‌سى .. ايشته عمرك ، كائناتك خلاصه‌سى . .

كائنات بر نظر دقت ايله مطالعه ايديلنجه كورولوركه بر چوق عائله‌لرك مجموعى‌در . برچوق اقسامك مجموعندن متشكل بر هيئت، بر چوق اجزانك هيئت عموميه‌سندن مركب بر كتله‌در .

عالم حيوان ، عالم نبات ، عالم جماد ... بونلردن هر بريسى ، حتى عالم ارواح برر عائله‌يه تشبيه اولنور .

ايكنجى درجه‌ده مثلا انسانلر اقوام و عناصره انقسام ايله برر عائله‌در . بوتون بنى بشر برعائله ، دولتلر برر عائله ، قوملر برر عائله ، عائله‌لر برر عائله‌در . شو حالده كائناتك بتون اجزاسى يد قدرتله وجوده كتيريلمش بر هيئت مجموعهٔ عائله اولمسى و انسانلرك ، سائر حيواناتك‌ده اويله برطاقم عائله‌لره انقسامى انسانلرك افرادى آره‌سنده نوعيتلرى اعتباريله فرق حقيقى اولمديغنه برديل‌در . و حقيقةً فرق يوقدر. چونكه عندالاسلام ثابت اولان حقايقدن بريسى‌ده هرشيئك عدمدن حصوله كلش اولمسى‌در . وعلم حكمت نقطه‌سندن اجسامك

اصلی ماده‌دن ، اثیردن عبارتدر . اویله ایسه هر شی واحده راجعدر . فقط بو واحددن نشأت ایدن حقایق آیری آیری، هر بری کندیسنی تشکیل ایدن ماهیات ایله ، صفات ایله بر برندن تمایز ایتمشدر. ایشته انسانلر ماهیت حقیقیه‌سی و آکا انضمام ایدن صفاتی سببیله حیوانلره فائق اولمشدر .

عجبا انسانلرك سائر حیوانات وبتون حادثات اوزرینه تقدمنك سبب حقیقیسی نه‌در ؟ یه‌لری ، ایچمه‌لری‌می ، یوقسه قوتلری ، سسلری‌می ؟ هیچ ظن ایتمم‌که بونلر اولسون ، بویله اولسه‌یدی ، مثلا آرسلانك انسانه فائق اولمسی لازمکله‌جکدی . چونکه او انساندن دها قوتلی‌در . کذلك سسی کوزل بلبللرك فائق اولمسی اقتضا ایدردی. چونکه انسانلرده اوقدر کوزل سسلیلر بولونه‌ماز. دیمك‌که بونلر انسانك تفوق وتقدمنه برسبب تشکیل ایده‌من . انسانده ودیعهٔ جلیلهٔ الٰهیه اولان وخیر وشری فارق بولونان بر قوهٔ ممیزه ، بر قوهٔ ناطقه وار ؛ ایشته انسانك ممتازیتنه سبب اودر .

آنجق هرهانکی برقوت اولورسه اولسون کندیسندن علی‌وجه المطلوب استفاده ایدلمدکچه آندن برنتیجهٔ مهمه حاصل اوله‌ماز. آندن استفاده ایتمك لازم . بناءً علیه قوهٔ عاقله‌دن استحصال اولنه‌جق فائده نه‌در ؟ یعنی قوهٔ عاقله نه‌صورتله استخدام ایدلملی ؟

پك اعلا بیلیرسکز که موجوداتدن هرنوعك کندیسندن مطلوب کمالاتی وار . بر آدم قلمنی یونتارکن قلمتراش ایله النی کسرسه بوبر ضرر اولمغله برابر قلمتراش ایچون نقیصه دکل ، کمالدر . چونکه نوعندن مطلوب اولان بوایدی . عقلدن مطلوب اولان کمال ، حقایق اشیایی اکلامقدر . هرهانکی بر عقل‌که هیچ قوللانیلسان برقلمتراش کبی‌در ؛ اوعقل هیچ در . بناءً علیه بوعقلك صاحبی «بن‌ده انسانم» دیه حیوانه قارشی غروره حق اوله‌ماز . هرهانکی بر عقل لایق اولدیغی صورتله استعمال ایدیلمیه‌رك حقایق علی‌خلاف الواقع اوکره‌نیر ، بوعقل دمینکی عقل کبی اولمایوب عادتا صاحبنك باشنه بلا کسیلیر . چونکه مطلوبك خلافنه قوللانلمشدر . برشیئ خلافنده قوللانمق سوء استعمالدر ، هدردر .

شوحالده انسانلرك اك زیاده نظردقت وغیرتلری اوکنده بولوندیرملری لازم کلن مسائلدن بریسی عقللری بوش براقامق ، حقایق اوکرنمکه سوق ایتمكدر .

فقط عربك (العلم کثیر والعمر قلیل) دیدیکی کبی حقایق کونیه‌یی اوکرنمك ، واجبات وممکناته دخی شامل اولمق اوزره بوتون علومی احاطه قدرت بشریه‌دن خارجدر . بوحالده انسانلرك نه‌یاپملری لازم‌کلیر، نه یاپارلر ؟

برکره صورت عمومیه‌ده هرفرده آیری آیری لازم اولان علومی اوکره‌نیرلر ؛ اندن صوکرا هیئات اجتماعیه‌یه عائد علومی تحصیل ایدرلر . بوجهتله برجمعیت انسانیه‌ده عدد معین دائره‌سنده مهندس، عدد معین دائره‌سنده طبیب، آووقات ... الخ .. بولنمق لازم. بوجمعیتك کافهٔ افرادینی طبابته سوق ایده‌جك اولورسه‌ق جمعیت معطل قالیر . بناءً علیه بویولده تقسیم مساعی‌یه لزوم واردر .

ایشته شریعت حقهٔ جلیلهٔ اسلامیه انسانلره علمی ایکی صورتله امر ایتمشدر :

۱ — فروض عینیه اوله‌رق ، هر مسلمانه آیری آیری لازم اولان علوم .

۲ — فروض کفایه اوله‌رق ، افراده تقسیم صورتیله لازم اولان علوم .

بیلیرسکز ، فروض عینیه‌دن اولان تکلیفات ، ابتدا احکام دینیه‌دن باشلار. هرمسلمان کندیسنك اعتقادینه ، عبادتنه ، ومعیشتنه متعلق لازم اوله‌جق امور واحکامی اوکرنمکه مأموردر . مثلا متأهل اولمیان بر مسلمان ایچون احکام نکاحی اوکرنمك فرض اولمدیغی حالده تأهل ایدنلر ایچون لازم اولیور . کذلك تجارتله اشتغال ایتمین بر آدم ایچون معاملاته دائر احکامی اوکرنمك فرض اولمدیغی حالده تجارته اشتغاله باشلاینجه اوکا دائر احکامی بیلمسی لازم کلیر .

فقط بز نه وقت اوروپالیلرك بیوك تجارتخانه‌لرنده بر حقوق مشاوری بولنورسه او وقت بووظیفه‌یی اکلارز . چونکه اوروپا برحقوق مشاوری بولوندیریورمش دیه کتب اجتماعیه‌لرنده کورمشز. اوروپالی یاپدیغی ایچون کوزلدر ، دییورز. فقط دین «تجار ایچون مسائل تجاریه‌یی اوکرنمك لازمدر» دیئجه تقدیر ایتمه‌یز .

شیمدی بز بونی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق دها پك چوق حقایقه واصل اولورز : عبدالرشید ابراهیم افندی خوجه‌مز بیوردیلرکه برطاقم آدملر مکه‌یه کلیر، طواف ایدرلر . فقط آنده نه کبی مقاصد بولونمسی لازم کلدیکنی دوشونمزلر. غافل کلیر، غافل کیدرلر. بو، طوغرودر. حالبوکه‌بویله برواسطهٔ سیاسیه‌باشقه‌هیچ برملتك‌النده یوقدر. بویله‌ایکن‌اونلرك عقلاسی‌انسانلری بر آره‌یه طوپلایه‌جق عمومی سرکیلر کبی تدابیره مراجعت ایدییورلر. دین اسلام ایسه بزی بوزحمتدن قورتارمش . کعبهٔ معظمه‌یی زیارتی اوزرمزه فرض قیلمشدر. ارباب اقتدار اورایه کیدر ، برچوق اخوان دینی ایله کوروشور ، معلومات آلیر ، مملکتلرینه ایصال ایدرلر . هرسنه دنیانك هر طرفنده‌کی اهل اسلام بوواسطه ایله یکدیکرینك احوالندن خبر آلمش اولور [آلقیشلر] بیلیرسکز که دین اسلامك احکام مبجله‌سنده‌کی حکمت هم مادی ، هم معنوی‌در . چونکه اودین عالی بردین سیاسی‌در ، بردین فنی‌در ، بردین اقتصادی‌در ، بردین عرفانی‌در ، حاصلی دنیوی واخروی سعادتی موجب بردین عالی‌در. [آلقیشلر]

انسانلر ــ تورکلرك اك بیوك شاعرلرندن توفیق فکرت بکك «اینانمق احتیاجی» شعر لطیفنده دیدیکی کبی ــ اینانمق احتیاجنه معروضدر . یعنی معنویاته اینانمایان آدمده اخلاقاً ، حساً ، سعادتاً برچوق نقایص واردر . انسان بوجهتله معنویاته اینانمغه محتاجدر. فقط بوکا اینانه‌جق انسان حقی، باطلی سچمیه‌رك ایمان ایدرسه شقاوته معروضدر . طوغرویه اینانمق احتیاجی دها جبلی ، دها خلقی‌در .

دین اسلام ایناتمق احتیاجنی دفع ایدییورمی؟ های های. نه‌یه؟ اول امرده برمعبود عظیمه. نصل ایناتیورز؟ ظن ایدرم که، بز دین اسلامده بولونانلر هر برمز کندمزدن وبزم مثلمز، ماهیت نوعیه‌جه مشترکمز اولان انسان ومخلوقات سائره‌دن صادر اولمسی ممکن اولمایان آثارك خالق، موجدی اولان برذاته عبادت ایدرز. مثلا شو کره شمسك اطرافنده دوران ایدر. فقط بونی دور ایتدیرمك ایچون انسانلرك وسائره‌نك قوتی، قدرتی وارمیدر؟ ایشته اوخالقك بوکبی آثاریله انسانلرك قدرتنك فوقنده اولمسی لازم کلن نه قدر حادثات وارسه هیئت مجموعه‌سنی وکافهٔ موجوداتی ایجاد ایلیان ذات اقدسه ایمان وعبادت ایدییورز.

اوموجوده ایناتیرز، وآنده معبودیت تصور ایدرز. ایشته اوموجوده لایق اولان تعظیمات تکریمات، ابجالات ... بونصل ایفا اولنور؟ اوموجود بزم کندی جنسمزدن اولمدیغی ایچون بز اونی کندی کندمزه تعیین ایده‌میز. بن کندم کبی انساندن بر لطف کوررسه‌م قیاس نفس ایله آنك ممنون اوله‌جغی شیئی بولورم؛ فقط اوموجود انسان دکل، ماده دکل. اویله ایسه رضاسنی تحصیل ایچون نه یاپمق لازم کلیر؟ او الله عظیم الشان کمال لطفیله بزه وظیفهٔ عبودیتی ایفا یوللرینی‌ده اوکرتمش‌در.

انجق اونی ایفا ایدرکن هم وظیفه‌مزی لایق اولدیغی وجهله ادایه چالشمش اولورز، هم‌ده عین زمانده صحةً، اجتماعاً، سیاسةً، روحاً اخلاقاً برچوق فوائد استحصال ایدرز. ایشته حج بونك الك بیوك برمثالیدر. اللهك نظرکاه احدیتی اولان کعبهٔ معظمه، که معاصئ بشر اوراده دوکولور.

برمؤمن بیت‌الاهی طواف ایدرکن اللهك اسماء سبحانیه‌سی ذکر ایدر، الاء ربانیه‌سنی نظر دقت وتأمله الیر.

الك بیوك عبادت عظمت الهیه‌یی تفکردر. بوصورتده قات قات حسنات احسان اولنور. اوراده برحاجی دنیوی واخروی سعادته مظهر اولور. پیغمبر علیه السلام افندمزك اوراده دوغدیغنی، اوراده تأسیس دین مبین ایلدیکنی، اوکعبهٔ معظمه‌یی طواف ایلدیکنی دوشنور، قلبنده‌کی ایمان قوت بولور. ایشته حجك بعض فوائد معنویه‌سی (القیشلر)

حجك فوائد مادیه‌سندن بحث ایتمیه‌جکم. بالطبع بوکبی مجالس اجمال مجالسیدر. واونی‌ده رشید افندی ایفا ایتمشدر.

عبادات سائره‌یی دوشونه‌لم: زکات وار. بونی برطاقم آدملرك استثقال ایلدیکنی ایشیتدم. فقط بو، حقیقتی بیلمه‌مکدن، دول متمدنه‌نك معروض اولدیغی مصارفی وبوکا مقابل ویرکی مجبوریتنی نظر انصافه الامقدن نشأت ایدر. زکات نه‌در؟ شرائط مخصوصهٔ شرعیه دائره‌سنده مالك برقسمنی تملیك ایتمك، ویرمکدر.

فقیر آدم زکات الماغه اهل اولور فقط الك بیوك اهل خزینه‌در. عجبا هانکی دولت متصوردرکه اهالیسنك ثروت مملوکه‌سندن سنه‌ده انجق یوزده ایکی بچق ایله ادارهٔ حکومت ایده‌بیلسون؟ الك متمدن دولتلرك ویرکیسی ١/١٢، ١/١٨، ١/٢٤ قدر چیقیور. بزم، دین اسلامك وضع ایتدیکی ویرکو ایسه اموال تجاریه‌ده ١/٤٠ در. شوحالده بوویرکینك آغیرمی کورولمسی لازم کلیر؟ یوقسه کمال تشکرله قبول ایدلمسی‌می؟ شوویرکی‌یی ویردیرمکده نه‌کبی حکمت وار؟ اولا باقلی‌که شریعت جلیلهٔ اسلامیه‌ده شوویرکی‌یی تحصیل خصوصنده حقوق حریته نه درجه رعایت اولنور؟ سزویرکیکزی کتورر، خزینه‌یه ویررسکز، دین شرعیکزی ایفا ایتمش اولورسکز. فقط برفقیر آدمه‌ده ویره‌بیلیرسکز. ینه بویله اولور. لکن سائر دولتلرده خزینه‌یه کتیرمدکجه وظیفه ایفا ایدلمش اولماز. اسلام بتون احکامنده بزه حریتی اوکرتیور. (آلقیشلر)

اسلامك امر ایتدیکی حریت، وجدانلره بخش ایتدیکی سربستی مقتضاسنجه اوحکومت جلیله‌نك مبادئ تأسسنده یعنی اسلامك ادوار ذهبیه‌سنده نه‌صورتله ویرکی تحصیل اولندیغنی دوشونه‌لم. تعداد اغنام حقنده «نهج البلاغه» ده مندرج مکتوبلر بزه او عدالتی کوسترر:

«سن حقوق حکومتی تحصیله کتدیکك زمان الك ایسنی سچمه ومکلفینی تضییق ایتمه. چونکه او مالارده صاحبنك حقی حکومتك حقندن دها چوقدر.»

ایشته اسلامك حریتندن برنمونه! (آلقیشلر)

انجق بوکبی مساعدات لایق اولانلره بخش اولنور. نه‌دن تطبیق ایدیلدیکنی سؤاله حقمز یوقدر. بوکبی احوال مقابله قاعده‌سیله جریان ایدر. بن نصل اکسیك ویرمك چاره‌سنی آرارسه‌م حکومت‌ده تحصیل چاره‌لرینه اویله‌جه توسله مجبور اولور. فقط او زمانلر هیچ کیمسه هیچ برشیئی کتم واخفا ایتمزدی.

ایشته انسانلرك اخلاقی منتظم اولورسه قوانینه احتیاج قالماز. چونکه انسانلرك محکمه‌یه کیدنی قانون اخلاقی‌یه بویون اکمین صنفی‌در. اصحاب اخلاقك کیده‌جکلری یالکز بر یر وارسه اوده مفتی حضوری‌در، که حقی اکلامق ایچون اورایه مراجعت ایدرلر. فقط بزم کبی ایشنی‌یاپدقدن صوکرا قانونه اوغراشیرجه‌سنه توفیق ایتمکه حیله‌یه صاپانلره البته هرشی اوله‌جقدر. شریعتك بزه بخش ایتدیکی حقوق اله آله‌رق استفاده یولنی آرایوبده کندمزه تعلق ایدن وظائفی ایفاده تکاسل واهمال کوسترمك بیلمم قانون اخلاقی ایله نصل توفیق قبول ایدر؟

شوحالده بحثمزك اولنه دونه‌لم: علمه. بز علم دینجه نه بو علمی عادتا الك بسیط برمسلمانه کافی علم شرعی دیه دوشونیورز، نه‌ده هرشخص عثمانی‌نك کافهٔ علومی احاطه ایتمسنی تصور ایدرز.

هرکس اولا دین ودنیاجه محتاج اولدیغی معلوماتی احراز ایتملی، صوکراده معیشتی تدارك ایده‌جك معلوماتی استحضار ایتلی واواثناده منسوب اولدیغی جمعیته خدمت ایچون لازم کلن حصه‌یی ایفا ایتملی. منفعت شخصیه‌نك ضمننده منفعت عمومیه چیقار. شو حالده بز منفعت عمومیه‌یه خدمت ایده‌جکم دیه کندمزی فدا ایدرجه‌سنه طوغرودن

طوغرویه هرشیئی ترکه حاجت یوقدر . اماهر شیئمزدن تجرد ایدرك بتون موجودیتمزی منافع عمومیه‌یه حصر ایدرسه‌ك .. بو ، بیوك شاندر . فقط بن ، کندی حسابمه کوره ، هیچ زحمت چکمه‌دن منسوب اولدیغمز ملته خدمت ایده‌بیلیرز ، اعتقادنده‌یم . منفعتمزدن هیچ بر شیئی فدایه حاجت یوق . فقط جمعیتك ، مملکتك سعادتی منفعتك صورت استحصالنی اوکرنمکدر . نه وقت بونی یاپارسه‌ق دنیایه حاکم برملت اوله‌جغمز شبهه‌سزدر . (آلقیشلر)

علوم دنیویه دخی شرع شریفك اوامر جلیله‌سی جمله‌سندندر. مثلا اسلامده آثار وفضلی، کمالات علمیه وتقواسی بتون دنیا طرفندن تصدیق اولونمش غزالی مرحومك احیاءالعلومنی آچکز ، سزه دیه‌جك که : بولوندیغکز جمعیتده مقدار کافی اطبا بولنمایه‌جق اولورسه جمله‌کز عاصی‌سکز !

ایشته مثلا بو ، فرض کفایه‌در . هرجمعیتده لازم اولدیغی قدر ارباب طبابت بولونه‌جقدر . نقصان اولورسه اوجمعیت آثم اولور.

بو کون بز ای بیلیورزکه امتلر شوکتلرینی ، استقلاللرینی محافظه ایتملری قوهٔ مادیه ومعنویه‌یه متوقفدر .

حضرت پیغمبر (صلعم) امت واصحابنه زماننده موجود اسلحه‌نك هپسنی ویرر ، تجهیز ایدردی. بز مسلمان اولدیغمز، دیانت صحیحه اربابی بولندیغمز ایچون هرنه حالده اولور ایسه‌ك اوله‌لم بزم ایچون هریرده مظفریت شبهه‌سزدر ، دیمك برخیال باطلدن عبارتدر . بویله اولایدی حضرت پیغمبر علیه‌السلام واصحاب کرامی اللرینی ارقه‌لرینه باغلار ، اویله حربه کیدرلردی. حالبوکه اویله‌می یاپدیلر ؟ هپ زمانه کوره لازم اولان اسلحه ایله وامکان دائره‌سنده اصحابی تجهیز ایتدی . اولا بویله حاضرلاندیلر، صوکرا (وما النصر الا من عندالله) دیدیلر، هرشیده نصرتی اللهدن بکله‌دیلر . بوسایه‌ده لوای محمدی‌یی جهانك اقطار مختلفه‌سنده تموج ایتدیردیلر . (آلقیشلر)

دمین عرض ایتمشدم که انسانلر برچوق عائله‌لرك مجموعی اوله‌رق ینه برعائله‌در . شیمدی بزعجبا قاچ درلو عائله‌یز ؟ وانسانلر آراسنده عائله نصل تشکل ایدر ؟ عینی دولته ، عینی لسانه ، عینی دیانته ، حتی عین صنعته ، مسلکه سالك اولانلرده بررعائله‌در . برکره بودولت دولت اسلامیه‌در « الله پایدار ایتسون » برچوق عناصردن مرکب برعائلهٔ ممزجه‌در. صوکرا ایکنجی درجه‌ده عائله‌لر وار : مثلا حکملر، اجزاجیلر صوفته‌لر ، عسکرلر ، کاتبلر ... بونلرهپ برر عائله‌در . فقط اوعائله‌لرك ایکنجی درجه‌ده برعائله‌لری وار. شوحالده هربریمز دیکره نسبتله برجزء مثابه‌سنده‌یز . شیمدی مثلا عثمانلیلق عائله‌سنك برپارچه‌سنی بن دیکر برر پارچه‌لرینی‌ده سز تشکیل ایدییورسکز .

اندن صوکرا حدود عثمانیه داخلنده اسلامله شرفیاب اولانلر وار ، بونلرده بریدرك اولادیدر .

شوحالده بن هیچ بروقت عائله‌نك ایچنده منفعت شخصیه‌یه قصر آمال ایده‌مدیکم کبی بومملکت داخلنده‌ده کندی شخصمه قصر آمال ایده‌میه‌جکم . عثمانلیلرك منافعنه خدمت ایده‌جکم وبونکله انسانیت حقیقیه‌یه واصل اوله‌جغم. (آلقیشلر)

ایشته بوندن صوکرا دائرهٔ عائلیتی کنیشلته‌جکم : دیه‌جکم که دنیاده نه‌قدر مسلمان وارسه اونلرده بنم عائله‌مدن عبارتدر . کندی منفعتمی نصل دوشونورسه‌م اقصای شرقده‌کی برمسلمانك منفعتنی‌ده عینیله اویله دوشونورم، کوچم یترسه اونك الامنه یتشیرم.[سورکلی الفیشلر]

ایشته بوصورتله اخوتمی ، صمیمیتمی تکمیل انسانلره تشمیل ایده‌جکم : انسانلر برباباده‌ن طوغمش قارداشلردر ، دیه‌جکم ؛ جمله‌سنه لحاظهٔ شفقت عرض ایده‌جکم [ینه الفیشلر]

اسلامده اتحاد ارزوسی احتمال که بعض آدملر ایچون غریب بر آرزو دیه تلقی اولنور . حالبوکه عالم انسانیتك ، ـ مسلم ، غیرمسلم ـ بتون عالم مدنیتك اك صمیمی مطالبندن بریسی اتحاد اسلام اولملی‌در. وبومقصد اهل اسلامه منحصر قالمالی‌در . ذاتاً حقیقی اکلارسه‌لر اسلام اولمایانلرده بوکا اشتراك ایدر . نه‌دن ؟ هانی بزانسانیت عائله‌سی ایدك . عائلیت نه‌یاپار؟ شریکنك منفعتنه خدمت دکلی ؟ عجبابوخدمت یالکز منافع مادیه‌سنه‌می منحصردر، یوقسه منافع دماغیه‌وفکریه‌سنه‌ده‌می شاملدر ؟ هیچ شبهه یوق بواشتراکدن مقصد ، مطلقا برسعادت ابدیه تأمینی‌در . ذاتاً انسانلرك اك برنجی وظیفه‌لری ، خدمتلری دماغ بشری تنویر ایتمکدر ؛ ظلمت جهل ایله دماغلرده تأسس ایتمش باطلاقی سوکوب آتمق ، دماغ انسانی‌یی نورحقیقتله جلالندیرمقدر. حالبوکه دین اسلام نه‌دییور ؟ مؤتلف اولوك ؛ انسانجه طوغك ، انسانجه یشایك ، انسانجه أولك !

بزبونی بتون انسانلره تلقین ایلسه‌كده بویله بروحدت بشریه حاصل اولسه جمعیت بشریه ضررمی کورور ؟

اویله‌ایسه اتحاد اسلام فکری بشریتك ضررینه دکل؛ کارینه‌در، یالکز ایش نره‌ده‌در ؟ اینك ایچنه مقاصد سیاسیه قاریشیرده « بنم نصلسه المه کچمش اولان نعمتی دیکری شو وسیله ایله قاپی ویررسه... » دیه قورقولیور .

بونك برمثالی حسددر. حسدانسانلر آراسنده مستولی برخسته‌لقدر، انجق اولیاءالله آراسنده حسد حکمنی اجرا ایده‌میور . اولیاءاللهك قطع مراتب خصوصنده بربریله محاسده‌لری وارمی‌در؟ یوقدر. نه‌دن؟ چونکه عباداتك مکافاتی اخروی‌در. نعمت اخرویه ایسه غیرمتناهی‌در، بکا لطف بیورمقله نعم الهیه اکسیلمز .

فقط امردنیا بویله‌دکل . علما آراسنده ، ارباب معارف آراسنده حسد وار ، دیرلر . طوغرودر . چونکه بری اوته‌کنی برموقعده کوردکجه « نه‌دن بن کری قالدم ، دیر، بکا ویریله‌جك شیئی او آلدی، بن آچیقده قالدم . دکلی که مطلقا برسچمه ایله ویریله‌جك ، هرحالده برقاچی بوشده قاله‌جق ... »

شیمدی دولتلرده‌ده سیاستی بودر . دولتلر اخلاقی ، مدنیتی ، انسانیتی برطرفه براقوب‌ده مسئله‌یی سیاسیاته دوکمك ایسترلرسه

اووقت اتحاد اسلامی‌ده ایسته‌مزلر، اتحاد خرستیانی‌یی‌ده ایسته‌مزلر، اتحاد بلغاری‌یی‌ده ایسته‌مزلر. چونکه مثلا اسلاولر اتحاد ایتسه جرمنلر تهدیده معروض اوله‌جقلردر.

صوڭ عصرلره قدر بیلنمه‌مش برمسئله واردی. کره‌نڭ دوندیکی بیلنمه‌یوردی. شیمدی ایسه دنیا بیلسون، نه اولور؟ کیمڭ ضررینه طوقنور؟ «یاهو! سزڭ بو اعتقادلرکز هپ وهم. دونن شمس دکل، کره‌در.» دیرسڭ، «بکی» دیر، قبول ایدر. نه دن بوکا کیمسه قیزمایور؟ چونکه کیمسه‌نڭ سیاستیله بونڭ آلیش ویریشی یوق.

حالبوکه بونصل بر حقیقت ایسه اتحاد اسلام فکری‌ده اویله بر حقیقتدر. فقط او ایشنه کلیور، اونی قبول ایتمز. «اتحاد اسلام اولمش، مسلمانلر ال اله ویرمش؛ بوندن سکا نه اولور؟» دیه‌جك اولسه‌ڭ «ایی اما، صوکرا غیر مسلملری تهدید ایدر.» دیرلر. حالبوکه بوده بر وهم. فقط آکلاده‌مازسڭ.

هرنه ایسه بز اونقطه‌یی براقه‌لم. حسن نیتله چالیشه‌لم. اتحاد اسلامڭ معناسی نه‌در؟ اولا بوراده دیناً عائله‌مز افرادندن بولونان مسلمانلری یکدیکرینه طانیمق، قارداش اولدقلرینی بیلدیرمك. بوکا هیچ کیمسه‌نڭ اعتراضه صلاحیتی‌ده یوقدر.

عینی زمانده بر عائلهٔ عثمانیه اولدیغمزی‌ده اونوتمایه‌جغز. بوده وظیفهٔ مدنیه‌در. بوتون عثمانیلرڭ، یعنی دین ومذهب اعتباریله مخالفلرڭ دخی شرع وعقلڭ بخش ایتدیکی حقوقنی طانیمقدن نه‌غائب ایدرز؟ بو، نه اللهڭ رضاسنه منافی‌در، نه‌ده مسلك سیاستمزه.

اسلامیت عائله‌سنی محافظه ایله برابر عینی زمانده عثمانیلغی‌ده محافظه‌یه چالیشمه‌یه بورجلویز.

سوزلرمی خلاصه ایدییورم.

ذاتاً سوزلرم دیمك، ایچنده بنم هیچ برشیئم یوقدر. بندن اول خطابت ایدن ایکی آرقداشمڭ ملاحظاتی خاطرمه بعض شیلر کتیردی. سزی راحتسز ایتدم. سوزڭ نتیجه‌سی جمله‌مزڭ بیلدیکی بر مرتبهٔ انسانیه‌یه خدمتدر. انسانلق دینلن بر مرتبه وار. انسانلر اوکا خدمت ایتمکه مجبوردر. حتی طلبه‌مدن بیلنلر واردر، بن درس اوقوتورکن دیبیورم که خواجه ایله طلبه‌نڭ فرقی بر آیاق مردیوندن عبارتدر.

ایشته انسانلر آره‌سنده حقیقی برفرق یوقدر. سویله‌نیان فرقلر ظاهری، اجتماعی احوالدن عبارتدر. چونکه هرکسڭ کوتوره‌جکی سکز آرشون بزدر. انسان قبره کیرنجه بوحقیقت تجلی ایدر. قبورلر بیله اوراده طوس طوغرو اولور، دیکرلرندن فرقی قالماز.

انسان قورتوله‌میه‌جغی پك ظاهر اولان بریره کیده‌جکدر.

بوغائیت احکامنجه انسانه لازم اولان کندیسنی رذیلهٔ جهلدن قورتارمق وکندی کبی بر بابانڭ اولادی اولان انسانلردن جهلی ازاله‌یه چالشمق... ایشته غایهٔ اسلام، ایشته اخلاق عالیه. ایشته مدنیت حقیقیه!... [شدتلی، سورکلی آلقیشلر]

عبدالرشید ابراهیم افندینڭ ایکنجی قونفرانسی انشاالله کله‌جك هفته‌یه

مطبوعات اسلامیه:

سلانیکده منتشر (روم ایلی) غزته‌سی عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی ممثللرندن مجاهد شهیر دوقتور ناظم بك افندی ایله وقوعبولان ملاقاته عطفاً بروجه آتی بیاناتده بولنیور:

مخابر — تعمیم لسان ایچون نه‌یاپیلیور؟

ناظم بك — ترکیه‌مزڭ مملکتمزده عمومی لسان حکمنه کیرمسی عثمانلی نامنی طاشییان بالجمله وطنداشلریمز ایچون بر مجبوریت قطعیه‌در. بوخصوصی تقدیر ایتمه‌ین هیچ بر عثمانلی یوقدر. ترك لسانیله متکلم اولانلره وبالخاصه حکومت عثمانیه‌یه ترتب ایدن وظیفه‌نڭ اڭ مهمی افراد عثمانیه‌یی یکدیکرینه ربط ایده‌جك اولان لسان عثمانینڭ سهولتله تحصیلنی تأمینه چالشمقدر. بو خصوصده اڭ اول نظر دقته آلنه‌جق نقطه، املا کیفیتیله لسانی ساده‌لشدیرمك ایچون قواعدینی ترك لسانی قواعدینه انحصار ایتدیرمکدر. ترك قواعدینڭ نه‌قدر منتظم وبسیط اولدیغنی تعیین ایچون (غراند آنسیقلوپه‌دی) نڭ ترك ادبیاتی حقنده یازدیغی بندی اوقومق کافیدر، اوراده دینیورکه:

«اکر دنیانڭ بوتون صرف علماسی بریره کلوبده غایت بسیط برغرامر یاپمغی دوشونمش اولسه‌لردی، ترك لسانڭ قواعد صرفیه‌سندن دها بسیط، دها منتظم برغرامر تألیفی ممکن اوله‌مازدی.» عثمانلی ملتی ایچون شایان ممنونیت برنقطه دهاوارسه آسیاده بولنان وعددی هیچ شبهه‌سز یمش ملیونی متجاوز اولان ترك وتاتارلرڭ عثمانلی لساننی لسان ادبیات ومخابرات اولاق اوزره قبوله متمایل وبویولده بزعثمانلیلردن زیاده ساعی بولونملریدر. بر لسانی متکلم اولانلرڭ عددی نه‌قدر چوق اولورسه اولسانله محرر آثاره ایدیله‌جك رغبتکده اونسبتده زیاده اولسی طبیعی وبونکده ترقی لسان ایچون نه‌قدر بویوك برمشوق تشکیل ایده‌جکی آزادهٔ ایضاحدر. روسیه‌ده بولنان ترك علماسندن دوقتور علی بکڭ دیدیکی کبی ترك لسانی یالکز ترکلرڭ دکل، بوتون اسلاملرڭ لسان فنیسی اولمق استعدادینی حائزدر. بوذاتڭ ادعاسنجه لسان عرب لسان دینیسی؛ لسان ترکی‌ده لسان فنیسیدر.

— برانجمن دانش یاپلسی مقررمیدر؟

— بوبابده معلوماتم یوقسه‌ده بوکبی سؤاللرڭ تکرری مقصدڭ تأمیننه خدمت ایده‌جکی ایچون بویله بر سؤال قارشوسنده بولندیغمدن دولایی سزه تشکرلر ایدرم. زیرا بوسؤاللر تکرر ایتمه‌لی که بومؤسسه بر احتیاج مبرم صره‌سنه کچمش اولسون.

قاهره‌ده منتشر (اللوا) غزته‌سی مصر حکومت محلیه‌سنڭ تطبیق ایتمك داعیه‌سنده بولندیغی نفی سیاسی جزاسندن بحثله دیبورکه:

«لورد قرومرڭ مسلك سیاسیسنه مخالف اوله‌رق لورد غورستڭ کوستردیکی وفاق وائتلافڭ برمقصد خفیه مبتنی اولمسندن طولایی اندیشه‌ناك اولان عقلای قومڭ حکومت ایله اهالی آراسنده موجب تفرقه اوله‌جق اسبابی ابتداءً ازاله‌یه حصر مساعی ایتدکلرینڭ فرقنده اولمیان قوهٔ احتلالیه [۱] برطاقم کوتاه بینلرڭ کوستردکلری آثار توددن امیدلنه‌رك یکی مسلکلرنده موفقیت تأمین ایتدکاری زعمیله قیلیجلرینی چکدیلر، حریتی محوایدن، شجاعت ادبیه‌یی کلپچه‌لیان عدالت وانسانیت قواعدینه کلیاً مغایر اولان معهود مطبوعات قانونی اورته‌یه قویدیلر. بوبخیعه‌نڭ آلایله ایکله‌مکده اولدیغمز برصیره‌ده ایکنجی برقلیجڭ اوزرمزه تسلیط ایدلدیکنی کوردك: آسایش عمومی‌یی محافظه بهانه‌سیله حکم حاکمه اقترانه لزوم کورلمکسزین مصونیت شخصیه‌یی، حق مدافعه‌یی اخلال ایدن ادارةً نفی جزالری تطبیقاتنه معروض قالدق. شیمدیده نفی سیاسی جزاسنه نامزد بولنیورز. ذاتاً نفی اداری جزاسی بر

[۱] انکلیز اشغالی قصد اولنیور.

تجربه ایدی سکوت ویا شکایته کوره تعیین مسلك اولنه‌جقدی . مصرده بوجزانك تطبیقنی استلزام ایده‌جك برحال کورمیورز . اختلال ایچنده‌میز؟ برآدمك (وردانی ـ بطرس پاشا قاتلی) ارتکاب ایلدیکی قتل فعلندن طولایی قوجه برامتی تحت ظنده بولندیرمق قواعد انصاف وعدالتك قنغیسیله قابل تألیفدر ؟ جرم میدانده ، قتلدن عبارت . دیکر قاتللر کبی مجرم برفعل قتل ارتکاب ایتمش. واقعا اسباب بشقه . فقط قانونمز ایکی نوع قتل اراسنده جزائی برفرق کورمیور . اکر حکومت قانونی تعدیل ایدرك بوقبیل جرائم اصحابنی یالکز نفی سیاسی‌ایله معاقب ایده‌جکسه بوکا دیه‌جك یوق. مشروطی حکومتلره مثال اوله‌جق بر مظاهرت حریتپرورانه تلقی اولور . فقط بویله اولمایوبده سیاسته‌دائرادارهٔ افکار ایدن هرشخصی ایسته‌نلدیکی زمان‌مملکتدن چیقارمق ویا آلیقویمق کبی بر صلاحیت واسعه تأمینی ایسه آرتق الویریر . بزدن نه‌ایستیورلر. مالارمزی ایسته‌دکاری کبی آلدیلر، رفع آوازهٔ اشتکا ایتمکدن بزی منع ایتدیلر ، فلاکتلرك ضروری اولان فریادلرینی ایشتدکجه آغزمزه کم قویمغه قالقیشدیلر . بزی انعام منزله‌سنه ایندیردیلر ، معارفمزی بیقدیلر، ثروتمزی محو ایتدیلر ، املاکمزی صاتدیلر، آغیر بورج زنجیرلریله هرطرفمزی باغلادیلر. حساب صوردقجه، وعدلرینی، یمینلرینی خاطره کتیردکجه مملکتده فساد چیقاریبورسکز سلاحیله بزی اك اوزاق یرلره آتیورلر. جوجقلرمزدن، قرداشلرمزدن ، سوکیلی وطنمزدن مهجور ایدییورلر. فقط بزی نه‌قدر اینجتسه‌لر ونه قدر استبداد قانونلری وضع ایتسه‌لر قلبلرمزی، لسانلرمزی مصرك حقوقنی مدافعه‌دن منع‌موفق اولمیه‌جقلردر . وبرلحظه‌جق اولسون امر مدافعه‌ده بزی دوچار یأس وفتور ایده‌میه‌جکلردر . »

اسلاملرك جهالت یوزندن نامزد بولوندقلری عواقب نمونه‌لرندن :

آلبه‌ده منتشر بالقان رفیقمزك (ادهم روحی) بك محاکمه‌سنه عائد قسمندن عیناً :

«قارلوه‌دعواسی شاهدلرندن صوکرا سکزنجی شاهد اوله‌رق «وریتسه» قریهٔ اسلامی مکتبنه وقوعبولان تعرضی مصور مظالم بندی اوزرینه سابق صوبرانیا اعضاسندن محمد علی سلطان کرایك شهادتی دیکلندکدن ، یعنی محمد علی سلطان کرای‌ده وقعه‌یی هم کندی یازمش اولدیغنی وهمده ذات وقعه‌یی اقرار ایلدکدنصکره تاتار پازارجق دعواسنه مباشرت اولوندی . ایلك دفعه اغنیای مشهوره‌دن حاجی علیش پهلوانك اوغلی حسین افندی چاغرلدی . یعنی طقوزنجی بر شاهد کبی محکمه‌یه داخل اولدی .

رئیس صوردی : پازارجقده جامعلرکزك جاملری قیرلدیغنه ودها باشقه وقوعاته دائر نه‌بیلیورسك ؟

حسین حاجی علیش : جامع ایچروسنه آولمش درت خنزیر لاشه‌سی آتلمش اولدیغنی ایشتدم . عجم محمد وداماد حسن افندی برابر اوله‌رق کیتدك . بعده قائممقامه خبر ویردك . قائممقام کاوب لاشه‌لری آتدردی. قیریلان‌جاملر حقنده معلوماتم یوق .

مدافع حافظ صدق : برمسلمان قادینی پازارجق استاسیونندن آلوبده قیره قاچیران واورا‌ده عرضنه کچوب بعده آلماسلرینی صویوب پچاقله‌ده جرح ایدن پایطونجی حقنده نه بیلیرسه سویلسون .

حسین‌حاجی‌علیش: درعلیه‌دن کان برمسلم قادین‌تاتارپازارجق‌استاسیونندن شهره کیتمك اوزره پایطونه اوطورور . پایطونجی آنی قیره کوتورر. قادینك جبراً عرضنه کچرکن برترك خواجه‌ایله بربلغار اوستنه کلیر وقادینی قورتاروب اثوابی پارچه‌لنمش وآلنده یوزنده ماوی یره‌لر بولنمش اولدیغی حالده شهره کوتوردلر .

رئیس : بونصل قاری‌در ؟

حسین : معتبر فامیلیادن ، بش اولاد والده‌سی .

رئیس : پایطونجی‌یی نه یاپدیلر ؟

حسین : بر کیجه حبس ایدوب صالیویردیلر .

دیرکن ادهم روحی وکیللری واسطه‌سیله صوردوردی : بوندن اوچ سنه اول بالذات بو شاهدك سکز یاشنده بر أولادینی پازارجقده ، کوپه کوندوز ، سوقاق اورته‌سندن قومیته‌لر ناصل قاچیردیغنی ، وبالذات پازارجق ملحقاتنده شو بر قاچ سنه ایچنده اسلامه عائد نه‌کبی فنالقلر وقوعه کلدیکنی محکمه حضورنده صوریکز دیدی .

رئیس سویله‌سین دیدی . حسین افندیده آجدی آغزینی یومدی کوزینی. بر چوق اسلام منورانك ناصل مجهول آللرله تلف اولوب قاتللرك آرانوب میدانه چیقاریله‌مادیغنی ، کندی أولادی ناصل چالندیغنی ، نه‌درلو کندوسندن پاره ایسته‌نیلدیکنی ، خلاصه غایت مهم واقعه‌لر آکلاتدی . حتی بر طاقم اسلام مقتوللرینك اسملرینی صایارکن مدعیٔ عمومی طفروف حدتله (جانم ایستاتستیقمی طوتدك ؟) دیه بر معناد آکلنمك ایسته‌دی . فقط حاجی علیش پهلوان زاده حسین هیچ ایستیفنی بوزمایوب (آوت تکمیلنی شمدی أزبره صایا بیلرم) دیدی . حسینك بودرجه سربست وفصیح بلغارجه ایله اقرارلری رئیس محکمه‌نك‌ده خوشنه کیتمدی . زیل اورولدی ، چکیل سنده دنیلدی. حسین افندیده چکیلوب صره‌تاتار پازارجق معتبرانندن عجم‌محمد آغا اسمنده‌کی قفقاسی الاصل پیر محترمه کلدی ... الخ »

اورنبورغده انتشار ایدن (وقت) جریدهٔ اسلامیه‌سی فاس وقایعندن بحثله دییورکه :

« متعصب و کوتاه بین بر طاقم آدملرك معناسز هجوملریله باشلایان (قزابلانقه) حادثه‌سی نهایت مسلمانلر ایچون پك آجیقلی ومؤسف برصورتده ختامه رسیده اولدی . صوك تلغراف خبرلری امیر عبدالحفیظ حضرتلرینك فرانسه قونسلوسنك تهدیدی نتیجه‌سی اوله‌رق تکلیف اولنان شرائطی تمامیله قبول ایتدیکنی بیلدیریور (شروط معلومه‌یی تعداد و تفصیلدن صکره) ایشته کوریلیورکه بوشرطلرفاسك اهمیت واستقلالنی محوایدیور، قوجه‌حکومتی عادتا فرانسه‌یه تابعیت‌درکه‌سنه ایندیریور . استقراض‌ایچون المقری‌یه ویریلان صلاحیت واسعه ایله ترك ضابطلرینك اعاده‌سی حقنده‌کی شرط نه قدر آغیر و معنیداردر . فاسك بو مهلکه‌دن قورتلمسی احتمالی پك آزدر . اساساً بو شرطلر فاسك بتون ترقیاتنه مانع‌اوله‌جقدر. اکر مولای عبدالحفیظ‌حضرتلری مملکتنی شورشدن و فرانسه مستملکه‌سی یاپمقدن قورتارمق فکرنده ایسه فاس کنجلرینی ترکیا حربیه مکتبلرینه، فن‌مکتبلرینه و سیرك میرك کوریلان تجدد وترقی محیلرینده، اوروپا مکتبلرینه کوندرملی و شو صورتله مملکتنه تعالی وملیت روحی افاضه ایتملیدر . لکن بیلمه‌یز اوروپا مدنیتندن قاچوب خواب غفلتده قالمقده اصرارایدن تبعه‌سی، حکمدارلرینه بوخصوصده معاونت شویله طورسون، فرصت ویره‌جکلرمی؟ » .

وقت غزته‌سی انتظام مساعی‌نك فوائدندن بحثله دییورکه :

« بر ایشده برکت و موفقیت انجق انتظام ایله اله کچر. کلیشی کوزل دیلنجیلره منفرداً تصدق مملکتده فقر وعطالتی تعمیم ایتدیکی حالده زنکینلرك مجتمعاً تصدقده بولنه‌رق خسته‌خانه‌لر ، یتیمخانه‌لر ، دارالعجزه‌لر تأسیسندن مملکت هر صورتله مستفید اولور . خلقمزك صوك زمانلرده بونلرینی تقدیر ایتمکده اولدقلری مع الممنونیه کوریلیور، جمعیت خیریه‌لر تأسیس ایدییورلر . معاونتلرینی بر شکل معقولده یاپیورلرکه بکرمه تعالی عهد قریبده ثمرات حسنه اقتطافی مأمول قویدر . بو اصولك تحصیل معارف خصوصنده‌ده تطبیقنی تمنی ایدرز . مسلمانلر کندی همتلریله مکتبلر ، مدرسه‌لر وجوده کتیرمشلر. معلم و معلمه‌لر یتشدیرمشلر. خلاصه بو یولده بذل مساعیدن کری قالمامشلردر . بناءً علیه روسیه مکتبلرنده ، استانبول ، مصر، مکه ، مدینه دارالعلوملرنده تحصیلده بولنان طلبه‌یه یاردیم ایده‌جك حمیتلی مسلمانلر آز دکلدر .

ایشته بونلر معاونتلرینی‌منتظم برصورتده ایفا ایتملیدرلر. ازجمله‌محله‌لرده‌کی مکتب و مدرسه‌لرك مصارفاتی محله اهالیسندن منتخب هیئتلر طرفندن ایفا اولنملی و انلرده دائما منتظم حسابلر ویرملیدر. یتشدیریلان کنجلر حمایه اولنملی و انلره ایش بولمق خصوصنده دلالتلرده بولنملیدر. چوق کنجلرمزواردرکه اکمال تحصیل هوسنده بولنورلر . فقط قدرتلری یتمدیکی جهتله بوهوسلرندن استفاده اولنمیور. شیمدی ملت بو قبیل کنجلری اوقوتور، اکمال‌تحصیللرینه

دلالت ایدرسه صکره بونلر عودتلرنده ملتلرینك ترقیسی ایچون نه‌لر یاپمازلر. بو کون نه اولوردی اورنبورغده‌کی میلیونرلرمز بویله برحمایه‌جمعیتی تأسیس ایدرك کندی منفعتلری ایچونده آدم یتشدیرمش اولسه‌لر ایدی شبهه یوق‌که ترقیمز دها بشقه درلو اولوردی . ایشته ترکیاده‌کی ارمنیلرك بو قبیل حمایه و معاونت جمعیتلرندن اقتطاف ایتدکاری ثمرات میدانده‌در . خلقك ترقیسی حکومت ایچونده فائده‌لی اوله‌جغندن حکومتجه ممانعت‌شویله‌طورسون مظهر تسهیلات اوللری مأمولدر . اوفا ، قزان کبی مراکز اوك آیاق اولورسه بو خیرلی مقصد چار چابق تعمم ایدر » .

شؤون اسلامیه :

مصر :

سویش قنالی امتیاز مدتنك تمدیدی حقنده‌گی تکلیف مصر جمعیت عمومیه‌سی انجمن مخصوصنده تدقیق اولنه‌رق منافع ملیه و وطنیه‌یه مغایر کورلدیکندن ردینه قرار ویرلشدر . بو بابده تنظیم اولنان مضبطه جمعیت عمومیه‌جه دردست تدقیقدر . محلی غزته‌لر رد قرارینك تصویب اولنه‌جغنی موضوع بحث ایتمك صورتیله وطنپرورانه مقاله‌لر یازییورلر . منافع اسلامیه‌یی محافظه ایتمکده اولان بو قرارك تصویبنی بزده تمنی ایدرز .

§ بطرس پاشانك قاتلی وردانی‌یه اشتراك ماده‌سندن طولایی اووقات ، دوقتور ، حقوق طلبه‌سی اوناق اوزره تحت توقیفه آلنان منورالفکر سکز ذات حقنده اجرا قلنان تحقیقات عدلیه نتیجه‌سنده مسئله‌ده برکونه مدخللری بولنمادیغی آکلاشلدیغندن منع محاکه‌لرینه قرار ویرلشدر . اهالی کمال هیجان ایله صدورینه منتظر بولندقلری شو قراری (یشاسون عدالت) الفیشلریله قارشیلامشدر . بتون اقطار مصریه‌ده مسرت عظیمه حکمفرمادر . وردانی ارتکاب ایلدیکی فعل قتلك سائق حسیات وطنپرورانه‌سی اولدیغنی و وطنه اهانت ایدن هر بر ناظرك بویله بر نتیجه‌یی کوزه آلمسی ایجاب ایده‌جکنی اثنای استنطاقده اقرار و اعتراف ایلمشدر .

§ مولد نبوی شنلکلری مصرده مشعشع ومحتشم صورتده اجرا ایدلمش و بو مناسبتله پك چوق علمی اجتماعلر وقوعبولمشدر .

افغانستانده :

هند غزته‌لرینك روایتلرینه نظراً افغانستان امیری حضرتلری خلافت معظمهٔ اسلامیه‌جه قبول اولنان نظامات عسکریه‌یه توفیقاً افغان تشکیلات عسکریه‌سنی وجوده کتیرمك نیتنده‌درلر .

§ امیر حضرتلری یاز موسمنی جلال آباد شهرنده کچیره‌جکلردر .

§ افغانستانده معارف کوندن کونه ترقی ایتمکده‌در . (حبیبیه) مکتبنده طلبه‌نك مقداری دائما تزاید ایدییور . امیر حضرتلری اصول جدید اوزره یکیدن بر چوق مکتبلر آچیلمسنی امر ایتمشلردر. مشارالیهك فطانت‌وکیاست شاهانه‌لرندن ذاتاً منتظر اولانده بودر. جناب‌حق توفیقات احسان بیورسون.

هندستانده:

انکلتره‌ده‌کی هند مجلسنه طرف حکومتدن بری اسلام و دیگری هندو اولمق اوزره تعیین اولنان ایکی ذاتدن اسلام اعضا احوال صحیه‌سندن طولایی استعفا ایلمشدر . منحل اعضالغه غیر مسلم بر ذاتك تعیینی تقرر ایتدیکنی خبر آلان اهالیٔ مسلمه هیجانه کله‌رك نمایشلرده بولنمشلر وکندیلرندن بر ذاتك تعیینی مصراً طلب ایلمشلردر. طلب واقع اخیراً اسعاف‌اولنه‌رق عباس‌علی بك وظیفهٔ مذکوره‌یه تعیین ایدلمشدر . هند مطبوعات اسلامیه‌سی نتیجهٔ حاصله‌دن طولایی پك زیاده آثار سرور اظهار ایلمکده‌درلر .

§ هندستانده تحصیل ابتدائینك مجاناً اولسی حقنده تشبثاتده بولنلیور .

§ بنغاله اسلاملری قومشولری اولان هندولرك ترقیات فکریه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق انلرك سویهٔ عرفانه یتیشه بیلمك ایچون بر جمعیت اسلامیه تأسیس ایلمشلردر . جمعیت ؛ اسلام طلبه‌سنه معاونت ایده‌جك و انلری ملیت واتحاد تربیه‌سیله یتشدیره‌جکدر . مکاتب ابتدائیه‌نك بین المسلمین چوغالمسنه خاصةً چالیشیله‌جقدر . بنغاله اعاظم اسلامیه‌سی کافةً جمعیت اعضالغنی درعهده ایلمشلردر . علاوه شمس الهدی ، رسول الحامی ، مسلمان جریده‌سی صاحبی مجیب الرحمن افندیلر حضراتی بو میانده‌در . شو همتلرندن طولایی محترم قارداشلرمزه تشکرلر ایدر ومظهر فلاح اوللرینی الطاف سبحانیه‌دن تضرع و نیاز ایلرز .

جزائر :

جزائر قطعه‌سی چکرکه‌لرك دهشتلی استیلاسنه معروض قالمشدر. کثیف چکرکه بلوطلرندن کونش کورلمیور، مواردات، مواصلات تماميله منقطع‌اولمشدر. تاریخ طبیعی علماسی تدقیقات مخصوصه‌ده بولنیورلر . نوعنی واسباب تکثرینی هنوز آکلایه‌مامشلردر .

§ جزائرده فرانسه حکومتی طرفندن بر اسلام دار الفنونی آچیله‌جقدر.

روسیه :

وقت غزته‌سی صاحبی فاتح کریموف افندی اسلاملر ایچون دارالمعلمین تأسیسی مسئله‌سنه دائر غزته‌سنده مندرج ملاحظه‌دن طولایی یوز اللی روبله جزای نقدی و برآی حبسه محکوم اولمشدر . محکومیت قراری اسباب موجبه‌سندن آکلاشلدیغی اوزره وقت غزته‌سی کچن سنه ۵۴۸ نجی نسخه‌سنده « بوکوله دارالمعلمینی » سرلوحه‌سیله بر مقاله نشر ایتمش ، اسلام ترقی جمعیتی طرفندن بوکوله شهرنده انا لسانی وعلوم دینیه وحساب وتاریخ و جغرافیا ، اصول تعلیم و تربیه و روسجه لسانی تدریس اولنمق اوزره بر دار المعلمین تأسیسی ایچون مساعده ایستلدیکی حالده حکومتجه رخصت ویرلدیکندن وبو درسلر اسلاملر آراسنده من القدیم اوقوتدیرلمقده اولدیغی حالده معلملر یتیشدیره‌جك بر مؤسسه بولنمدیغندن بحث‌ایله « حکومت دارالمعلمینی کندیسی آچماز، مسلمانلره آچمغه مساعده ایتمز، معلملردن ایسه دارالمعلمین شهادتنامه‌سی صورمقده و شهادتنامه‌سز معلملرك تدریس ایتدکاری مکتبلری قپامقده اصلا اغماض عین ایتمز ایسه کندوسنه عصرلردن بری قویاً مربوط بولنان ۲۰ میلیون مسلمانی بالذات خارجه قاچیرمش اولور » .

عباره‌سی مندرج بولنمش اولمسی حسبیله کیفیت معارف دائره‌سندن صوریله‌رق آلنان جوابده دار المعلمین تأسیسنه مساعده اولنمامسنك اسبابی نظامات حاضره ایجابنجه اسلام مکتب‌ومدرسه‌لرنده یالکز علوم‌دینیه و تاتارجه قرائت و کتابته مساغ قانونی اولوب علوم سائره و عمومی فنلری تدریسك صلاحیتلری خارجنده بولندیغی و مسلمانلره مخصوص دار المعلمین آچیلمسی حقنده نظامنامه‌ده بر صراحت اولمادیغی کبی اوقوتمسی جواز قانونی‌یه مقترن درسلر ایچونده خوجه‌لرك یتشدیردیکی معلملر درجهٔ کفایه‌ده اولدیغندن بویله بر مؤسسه‌یه احتیاجده بولنمادیغی بیان ایدلمش اولمسندن‌طولایی نشریات واقعه مستلزم جزا کورلمشدر . فاعتبروا ....

حاجی عمر (یاما اوقا) افندی‌نك شهرمزدن مفارقتی

بر مدتدن بری شهرمزده بولنوب ژاپونیاده انتشاره باشلایان دین‌مبین اسلامیت‌حقنده متعدد نطقلر ایراد‌یله صمیمی توجهلره‌مظهر اولان‌ژاپونیالی‌حاجی‌عمر (یاما اوقا) افندی قرده‌شمز بوکون ژاپونیایه متوجهاً حرکت ایدییور . دون برای وداع اداره خانه‌مزی تشریفلری اثناسنده دیار اسلامده وبالخاصه دارالخلافه‌ده حقنده ابراز اولنان آثار توجه ومهماننوازیدن پك ممنون و متشکر اولدیغنی ، بونی هیچ بر زمان اونوده‌میه‌جغنی ، قلبی دائما بوراده‌کی مسلمان قرداشلریله برابر اولدیغنی وژاپونیاده دین اسلامك انتشارینه بتون موجودیت وغیرتیله‌چالیشه‌جغنی صمیمی وحرارتلی‌سوزلریله افاده‌ایده‌رك مسافرپرور مسلمان قرداشلرینه وبتون عثمانلیلره سلام ووداعنك تبلیغنی رجا ایتمشدر. کمال عافیت‌وسلامتله مملکتلرینه مواصلت وارزولرینك‌علویتیله متناسب صورتده نائل موفقیت اوللرینی جناب حقدن تمنی ایدرز .

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الشکر قبول اولنور.
درج ایدلمیان آثار اعاده اولنماز.

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن و سیاسیاتدن و بالخاصه کرك سیاسی و کرك اجتماعی و مدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلنی	
ممالك عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٨٤ — ٤ ربیع الاخر ٣٢٨ پنجشنبه ١ نیسان ٣٢٦ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رد

— ١٣ —

ینه دوزی دییور :

« هر قبیله کندی صنمنه متین بر صورتده مربوط ایدی . زیرا صنم قبیله ایچون بر نوع ملك تشکیل ایدییوردی . راهبلر الهلرینك ، دها طوغروسی کندیلرینك منفعتلرینی الله « تعالی » نك زیاننه اوله‌رق اکثریا صیانت ایدرلردی . قرآنك ومفسرلرینك بر صورت عمومیه‌ده نقل ایتدکلری بر عادت صافدلانه‌دن ایدیلن استدلال بودر . فقط پیغمبرك ترجمهٔ حالنی یازان اسکی بر محرر بو عادتی یالکز کندی ناملریله مسمی بر اراضی اشغال ایدن « خولان » قبیله‌سنه حصراً عطف ایدییور . بو عادت شوندن عبارت ایدی که الهه‌لره تخصیص اولونان بوغدای ایله دوه یاورولرندن عبارت نذرلر ایکی حصه‌یه تقسیم اولونوردی . بونلردن اللهك حصه‌سنه دوشن شی فقرانك وقبیله‌یه کلن سیاحین اجنبیه‌نك احتیاجلرینی تهوینه صرف ایدلك لازم ایدی . صنملره عائد اولان حصه هم نذر اولور ، هم ده راهبلرك حفظ واعاشه‌لرینه یاراردی . لکن اکر تصادفاً الله « تعالی » صنمك حصه‌سنه دوشن نذره نسبةً دها ای بر نذر آلیرسه صنمه ویرمك ایچون اونی « الله تعالی » نك الندن آلیرلردی . اوکا کوزل حصه یرینه فناسی ویریلیردی . »

بت‌پرستلرك بو حاللری « استعیذ بالله » سورهٔ انعامده مذکور « وجعلوا لله مما ذرأ من الحرث والانعام نصیباً فقالوا هذا لله بزعمهم وهذا لشرکائنا فما کان لشرکائهم فلا یصل الی الله وما کان . . . . . . » نظم جلیلنده بیان بیورلمشدر .

معنای شریفی : مشرکلر جناب حقك خلق ایتمش اولدیغی حبوباتله چارپا حیوانلردن کندیسنه نصیب تعیین ایتدیلر ، بر منذوری ایکی‌یه بوله‌رك زعم باطللرنجه بو حصه باری تعالی‌یه ، بوده الهه‌مزه مخصوصدر ، دیدیلر . بو صورتله تفریقدن صوکره الهه‌نك حصه‌سی باری تعالی‌یه وصول بولماز ، باری تعالی‌نك حصه‌سی ایسه آلهه‌یه واصل اوله‌بیلیر . اونلرك ویردکلری حکملر هپ بویله فنا وجاهلانه‌در .

(انوار التنزیل) ده بروجه آتی توضیح کیفیت اولنمشدر : عرب مشرکلری حرث ونتاجدن (١) بر مقدار شیء الله تعالی‌یه تخصیص ایله مسافرلره ومساکینه صرف وانفاق ، دیکر مقدار بر شیء‌ده آلههٔ باطله‌یه تخصیصله اونی سدنه‌یه (٢) اهدا واصنامه قربان ایدرلردی . جناب باری‌یه آیردقلری شیلری ازکی « دها نمالی ودکرلی » کوررلرسه آلهه‌نك حصه‌سیله دکشدیررلردی ، آلهه‌یه تخصیص ایتدکلری شیلر نه قدر قیمتلی اولسه اونلری دها زیاده سودکلری ایچون اونی حالی اوزره براقیرلردی .

[جناب حقك خلق ایتدیکی شیلردن معناسنه اولان « مما ذرأ » قول کریمی خالقه کندی خلقنده هیچ بر شیئه حائز قدرت اولمیان جماداتی تشریك ، بلکه ترجیح ایتمکده اولملرندن ناشی مشرکلرك فرط جهالتلرینی اشعار ایتمکده‌در . « بزعمهم » قیدیله‌ده بو یاپدقلری معامله‌لر اونلرك اختراع کرده‌لری اولان اباطیل جمله‌سندن اولوب امر الهی‌یه مستند اولمادیغنی افاده بیورلمشدر .]

ایشته بو نظم شریفده‌کی « جعلوا » ضمیرینی بیضاوی علی الاطلاق عرب مشرکلرینه ارجاع ایدییور . بوندن صورت عمومیه‌ده عربلرك بو عادته ملازمتلری اکلاشلماز . ایچلرندن بر قبیله‌نك بو منوال اوزره حرکت ایتملری کفایت ایدر . دیمك ایسترزکه نه قرآن کریمك ، نه‌ده

---

[١] علی الاطلاق حیوان یاوروسی دیمك ایسه‌ده علی الاکثر دوه یاورولری بو تفسیرده معروض اولوردی .

[٢] خادم معناسنه « سادن » ك جمعی . بوراده بتخانه خدمه‌سندن عبارتدر .

مفسرين كرامك بر صورت عموميه‌ده نقل ايله بوتون قبائله اسناد ماجرى ايتديكى يوقدر . بوحالده « فقط پيغمبرك ترجمهٔ حالنك اسكى برمحررى يمنده‌كى خولان قبيله‌سنه حصراً عطف‌ايديور . » ديمكدن نه معنا چيقار ؟

قرآن كريم اطلاق اوزره بيان كيفيت ايتديكى جهتله معاملهٔ مذكوره‌نك يالكز بر قبيله‌ده ثبوتى كافى اوله‌جغى امر آشكاردر . او قبيله خولان قبيله‌سندن عبارت اولورسه نه لازم كلير . ؟ هايدى فرض ايده‌لم كه قرآن كريم معناى عمومه دال ايمش . بوتقديره كوره حضرت رسول اكرمك ترجمهٔ احوال‌سنيه‌لرينى يازان اواسكى محررك بوكا مخالفت ايتمسى كندى سوزينك بطلانتى مستلزم اولور . براهين قطعيه ايله حجيتى ثابت اولان قرآن كريمك بياننه خلل كلزكه بوندن « دوزى » برشى قزانه بيلسون ، مرامنه نائل اولسون .

ايشته مرقومك عادتى دائما بويله‌در . هرهانكى مسئله‌ده قرآن كريمه ويا تواريخ اسلاميه‌يه مخالف‌اوله‌رق سويلنمش برسوز بولورسه اونى ديلنه طولايه‌رق اسلاميت عليهنه برحجت قاطعه كبى سند اتخاذينه يلته‌نير ، اوسوزك باطل اولمق احتمالنى اصلا حسابه قاتماز . مرقومك بوحركتلرى‌ده يالكز مترجم بى‌وايه‌نك نظر موشكافانه‌لرنده بويوك براحاطه ، درين برامعان آثار باهره‌سندن معدود ، عقل‌سليم محصولى دينلمكه شايان اوليور . ومحضا بوحكمت عاليه‌يه ! مبنى هرسوزينك قبولنى دين قرنداشلرينه ! توصيه ايديور .

دوقتور دوزينك اتخاذ ايتمش اولديغى بو مسلك ناهموار فوقنده مكابره‌ومجادله بالباطل تصورينه‌بوتون اعداى اسلام بريره طوپلانسه‌لر چاره‌بوله‌مازلر . حريفك انصافنه‌باقك ! قرآن كريمك تصريح ايتمديكى برشيئ صريح عد ايديور . صوكراده اوكا مخالف بولديغى بركلامى صحتنه اقامهٔ دليله لزوم كورمه‌يه‌رك قطعى صورتده كوستريور .

اعتساف مذمومده بو مرتبه افراطپرور بولنان بر مجادل ايله مناظره‌يه كيرشمك حقا كه پك‌بويوك برتنزلدر . فقط دوقتور عنوانني طاقه ان ايكى كيمسه‌نك تناصر وتوافقى ايله حصوله كلش بر اثرك ـ هرنه‌يه دائراولورسه اولسون ـ بوتون محتوياتنى حقائق‌ثابته فرض وتوهم‌ايده‌جك كوته‌بينان بد انديشانى مزلقهٔ ضلالتدن وقايه‌وظيفه‌سى انسانى بوتنزله‌ده مجبور ايديور . بوشاشقينلر دوشنميورلركه دوقتور اولميان بر ذات دوقتورلق سرائرينه آشنا اولماديغى كبى دوقتورلغه حصر مساعى‌ايدن كيمسه‌ده مباحث دينيه وحقائق‌اسلاميه‌دن اونسبتده بيكانه‌در . بر آدم مستشرق عد اولنمغله‌ده هرشيئه آ كاه اوله‌ماز .

بو طرز مجيبله ايقـاع جدال و ابراز خصومت ناشر نصرانيت اولان جزويتلرك اعتبـار ايتمش اولدقلرى جدال باطلك‌ده قات قات فوقنده‌در . اونلرك بوبابده‌كى پرنسيپلرى شوندن عبارتدر : قرآن كريمده بيـان بيورولان بر حقيقت اللرنده‌كى كتابلرده عينـاً مبين اولورسه « بونى قرآن فلان كتابدن آلمشدر ، چونكه اونك‌عينيدر » ديرلر . اگر اونلرك برنده‌كى بيانه مخالف اولورسه « قرآنك بيـانى واقعه مطابق دكلدر ، زيرا بزم كتـابلرمزه مغايردر » ديرلر ، اگر اونلرك كتابلرنده نه اثبات ، نه‌ده نفى‌ايدلمش‌دكلسه ينه « غيرصحيحدر ، چونكه بزم كتابلرمزده يوقدر » ديرلر .

علماى‌اسلام بوقورو ادعالره قارشى‌اظهار حيرتله « حياوانصافدن مبرا بولنان بر مناظرك ديكرينه مقابل مكابرهٔ خصومتكارانه‌سى ايشته بوقدراوله‌بيلير » ديورلر . وكمال متانتله‌ده شو حقيقتى اعلان‌ايديورلر . بزبيانات قرآنيه‌نك قطعيته‌رسول اكرم افندمز حضرتلرينك تبليغ بيورديغى كتاب كريمك‌حفظاً وكتابةً تواترصحيح‌ايله‌منقول‌وازهرجهت مصون‌اولمسيله برابر (۳) نبوت‌ورسالتنه براهين باهره‌اقامه ايديوزكه اونلرك برى ـ مقدمه‌ده بالاطراف‌ايضاح اولنديغى اوزره ـ كنديسى اصلا تعلم وتحصيل ايله اشتغال بيورمامش بر رجل امى اولديغى حالده علوم اولين و آخرينه آشنا اولملريدر . بوحال وحقيقته بنـاءً قرآن كريم كتب‌عهدينه موافق اولديغى اخبارده اونلرى‌تصديق ، مسكوت عنه قالان برشيئ بيان ايتديكى تقديرده يكى باشدن اعلام ايلديكى كبى مخالف براخبارده بولندقده آنلرده واقع غلط ويا نسـيانى تصحيح ايتمش اوله‌جغى وارستهٔ اشتباهدر . چونكه اوكتابلرك اصللرى ضائع اولدقدن يوزلرجه‌ـنه صوكرا يازلمش ، نشر ايدلمش اولملرى قابل انكار دكلدر ، هيچ برينى كاتب وناشرينه اسناد متصل ايله انها ايتمك ممكن اوله‌ميور . [٤]

بزه قارشى طوراجق معارض اسـاس مدعامزى تحكيم ايتمكده اولان دلائل وبراهينه طوقنه‌جق بر سـوز بولوب سويله‌ملى ، قانون مناظره دائره‌سنده اعتراض سرد ايتملى‌در . يوقسه اساسى براقوب‌ده تفرعاته عائد باده‌كويانه سوزلردن برشى قزانه‌ماز . چونكه اثبات نبوت براهينى هردرلو خللدن وارسـته اوله‌رق ، هيچ برمقدمه‌سى قدح

---

(۳) بوحقيقت « مسترستوبارت » ك « اسـلام ومؤسسى » نام اثرينك ۸۷ نجى صحيفه‌سنده عيناً اعتراف اولنديغى كبى ينه اونك افاده‌سنه نظراً اسلاميتك‌اك بويوك ، اك حاذق واك ماهردشمنى اولان « موير » كده انكاره مجال بوله‌ماديغى براصرقطعيدر . ايشته بونلرده‌قرآن كريمك وحى ربانى‌اولمسنده تردد ايديورلرسه‌ده تبليغ اولنديغى كبى قالمش ، اصلا قلم قارشمامش اوندن بشقه كتاب مقدس اولماديغنى جزم ايديورلر .

[٤] اناجيل‌اربعه‌نك يكديكرينه‌مباينت كامله‌سى‌حسبيله درجهٔ موثوقيتلرى بياندن‌مستغنى‌در . تورات نامنه حضرت‌موسايه منسوب اسفارخمسه‌ده « عزرا » نام كاهن‌طرفندن يازيلوب‌نشراولنمشدر . چونكه‌هيكل‌معروفده مودوع بولنان بوتون‌كتب وامانات اسرائليه بختنصر استيلاسنده محو واتلاف اولنديغى‌علماى يهودك كندى اعترافلريله ثابت ومعلومدر . عزرا ايسه ۱۰ نجى واسـطه ايله جناب هرونه منتسب عد اولنمقده‌در . يازديغى اسفار خمسه‌ده حضرت‌موسانك وفاتى‌ومؤخراً جريان‌ايدن وقائع اسرائليه‌يى محتوى برتاريخ كتابيدر . ايچنده برطاقم احكام شرعيه بولنمغله بزجه مصدق اولان تورات شريفك عينى اولمق لازم‌كلز . ديمك اولوركه‌جناب‌عزرامتفرق برحالده‌بولنان‌يكديكرينه‌مباين كتابلرى تصحيح‌ايله اسفار معلومه‌يى ميدانه قومشدر . كاتب‌وكاهن عنوانلريله معروف ، نبوتى مشكوك اولان‌عزرانك كتب سالفه‌نك خطالرينى‌تصحيح ايتمك صلاحيتنى حائز بولنديغنى تسليم ايدن علماى اهل كتاب رسالت جليله‌لرى براهين قطعيه ايله ثبوت بولان نبى ذيشان افنديمزك بو صلاحيتنى عدم تسليمده پك بويوك انصافسزلق ابراز ايتمش اوليورلر . فقط غرض اويله برمرضدركه انسان ايله قبول حق آره‌سنه حائل عظيم اولمقده‌در .

وتعرضه اوغرامیەرق صحت ومتانتنی محافظه ایتدکجه اورته‌یه آتیلان سوزلر هپ افسانه‌در ، سفسطه‌دن بشقه برماهیت احراز ایده‌مزلر .

ینه او دییور :

« الله « تعالی شانه » ایله مادون الوهیتلر آره‌سنده موجود مناسباته کلنجه ؛ بونلری اونك قیزلری زعم ایدییورلردی . فضله اوله‌رق بومادون الوهیتلر « جناب » اللهك تحت امرنده ایدیلر . بوالوهیتلر حکم سوررلردی ، فقط حکمداری طرفندن کندیسنه اقتدار ویریلن والیٔ ولایت کبی حکم سوررلردی وانسانلر ایله الله « تعالی » آره‌سنده واسطه تشکیل ایدرلردی . »

« مادون الوهیتلر » دیدیکی بالجمله آلههٔ باطله ، اصنام وسائره‌یه شاملدر . فقط جناب حقك « حاشا » قیزلری اولمق اعتقاد باطلی بالکز ملائکه حقنده شایع ایدی . [« وجعلوا الملائکة الذین هم عبادالرحمن اناثا . اشهدوا خلقهم ..... » نظم شریفی اونلرك بوافترای عظیملرینی حکایه وابطال ایتمکده‌در .] جنلره ذاتاً طوغرودن طوغرویه عبادت اولنمازدی . دوزی‌نك یوقاریکی ادعاسی خلاف حقیقتدر . مرقوم « جن » تعبیرینك بالخاصه اونلرك متمردلری اولان ، اغوای عباده ساعی بولنان شیاطینه‌ده اطلاق اولندیغنی بیلمدیکی جهتله بوتوهمه قاپلمشدر . شیاطینه عبادت ایتملری ایسه حقیقتی اوزره اولمیوب بلکه اونلرك تسویلاتنه متابعتله عبادت اصنامه انهماکلرندن عبارتدر . من القدیم ناسی بتپرستلکه سوق ایدن اونلر دکلیدر ؟ حتی دوزی‌نك دیدیکی کبی بتلردن صدا ایشیدلدیکی امر واقع ایسه اوده اونلرك بالذات یاخود سدنه واسطه‌سیله ایقاع ایتدکلری اغوا أت قبیلندن برشی اوله‌جغی درکاردر . « وانه کان رجال من الانس یعوذون برجال من الجن فزادوهم رهقا » نظم جلیلی مفادنجه دور جاهلیتده عربلر جنلردن استمداد ایدرلردی ، اثنای سفرلرنده مخوف یرلرده بیتوتت ایده‌جکلری زمان « بووادینك سیدینه سفهاسنك شرندن استعاذه ایدرم » دیرلردی .

ملائکهٔ کرامی معبود اتخاذ ایلدکلری‌ده استعیذبالله « ویوم یحشرهم جمیعاً ثم یقول للملائکة اهؤلاء ایاکم کانوا یعبدون . قالوا سبحانك انت ولینا من دونهم بل کانوا یعبدون الجن اکثرهم بهم مؤمنون » نظم کریمی ایله ثابتدر . معنای شریفی : ذکر ایله اول کونی که رب ذوالجلال کافهٔ مشرکینی حشر وجمع ایدوب ـ کندیلرینی تقریع وتبکیت ، توقع ایتدکلری شفاعتدن اقناط ایچون ـ ملائکه‌یه خطاباً بیوره‌جق که : بونلر سزه‌می حصر عبادت ایدییوردی ؟ جواباً دییه‌جکلر : ای ربمز ! بز دائما سنی تقدیس ایدرز ، شریکدن تنزهکی بیلیرز ، بزم ولیمز انجق ذات الوهیتکدر . مشرکلرله موالاتمز ، اونلری عبادتمزه دعوت ایتدیکمز یوقدر . کندیلری ماسوی اللهه عبادت خصوصنده شیاطینه مطاوعت ایتدکلریچون علی الحقیقه اونلری معبود اتخاذ ایتمش اولیورلر . ناسك اکثریسی بزه دکل ، اونلره ایمان وانقیاد ایدییورلردی .

[آلهه اتخاذ اولنانلر ایچندن ملائکه‌نك بوخطابه معروض قلنملری اونلرك خطابه حائز صلاحیت اولمسی ، هیاکل واصنامه عبادتدن مقصد باطل ارواح علویه‌یه تقرب اولدیغندن عبادت ملائکه اصل ومبدء شرك بولنمسی حکمتنه مبنی اولمق کرکدر] (بیضاوی)

مناسترلی اسماعیل حقی

مسلمانلقده فردك حاکمیتی ایله جماعتك حاکمیتی

کچن نسخه‌دن مابعد

وقتا که دائرهٔ فتوح توسع ایدرك مسلمانلق پك اوزاقلرده‌کی مملکتلره قدر یاییلدی ؛ وقتا که احکام شریعتك حافظلری ، راویلری ارضك مختلف نقطه‌لرینه داغیلدی ؛ برطرفدن لوازم مدنیه واجتماعیه‌نك آرتمسی ، دیکر طرفدن معاملاتك تشعبیله عربك غیری اولان اقوامك اسلامه دخولی یوزندن شئون وحادثاتك تجدد ایتمسی کبی اسباب دائرهٔ قضانی طبیعتیله توسیع ایتدیکی ایچون احکام شریعتك تشتته اوغرامسندن ، هر کسك قضا وافتایه قالقیشمسی کبی بر اختلال شرعینك ظهورندن قورقیله‌رق ایکی مهم ایشه احتیاج کورلدی که برنجیسی شریعتك کتابلره یازلمق صورتیله ضبط وتدویننندن ؛ ایکنجیسی احکام معاملاتده تحدث ایدن مسائلی قوانین شرعه تطبیق ایده‌بیلمك ایچون اصول شریعتك تفریعنه خادم بر طاقم قواعد وضعندن عبارت ایدی .

ظنمه کوره بو ایکی امر مهمه اولان احتیاجی هرکسدن اول حس ایدن خلیفهٔ عادل عمر بن عبدالعزیز اولمشدر که برنجی احتیاجی برطرف ایتمك ایچون کبار تابعیندن قرن اول هجریتك صوکلرنده کبار تابعیندن زهری‌یه حدیثی دفترلره یازه‌رق مملکتلره داغیتمق امرینی ویرمش ، زهری‌ده بوامری انفاذ ایتمشدر . نته‌کیم وقعه هرکسك معلومیدر .

ایکنجی احتیاجه کلنجه ، خلیفهٔ اموی بونك‌ده فرقنه وارمش ایسه‌ده تأمینی کندیسندن صوکره کلن ائمهٔ مجتهدینه قالمشدر . أوت ، امام مالك بن انس اویله روایت ایدییورکه عمر بن عبدالعزیز « انسانلر آره‌سنده نه قدر فجور حادث اولورسه اوقدر مسائل قضا تحدث ایدر . » دیر ایمش .

بو مهمه‌یی عمر بن عبدالعزیز ادراك ایتمش اولدیغی کبی مالك ، شافعی ، ابو حنیفه ، احمد بن حنبل ایله داود ظاهری کبی زمان حاضرده هیچ اربابی قالمایان دیکر برطاقم مذاهبك امامری ، کذلك زید بن علی ، جعفر صادق کبی مذهبلری حالا پایدار اولان ائمهٔ شیعه‌ده ایشی اکلادقلری ایچون سنت رسولك دفترلرده ، کتابلرده ضبط وتدوینیله اکتفا ایتمیه‌رك بیان وتفصیله ، تفریع وترتیبه اولان احتیاج قطعی‌یی کوردیلر ؛ کتاب وسنته‌ده‌کی اصول شریعته نظر امعان ایله باقه‌رق اورادن بر طاقم احکام چیقاردیلر ؛ صوکره مذهبلرینك ، اصولنه اجتهادلرینك قواعدینه کوره او احکامی توسیع ، ترتیب ، تدوین ایلدیلر که اصول کتابلرنده مصرح اولان بو مباحثی هربریکز بندن ایی بیلدیککز ایچون ایضاحات ویرمه‌یه قالقیشمایورم . بو صورتله قوانین شرعی اجتهادلرینك ، سعیلرینك مساعد اولدیغی مرتبه‌ده ضبط ایتدیلر . بناءً علیه هر مذهبك کتابی اربابینك بوکونه قدر دستور اتخاذ ایلدیکی بر شریعت اولدی .

بز بو بویوك امامرلك ادا ایتمش اولدقلری خدمت جلیله‌یی اوزون اوزادی‌یه ثنا ایده‌جك دکلز . ذاتاً بونلرك ملته ، شریعته ایتدکلری خدمتك عظمتنه مقیاس اوله‌رق یالکز شونی سویلمك کافیدر که : افتا وقضا مرتبهٔ بلندینی علم دینه ، سنت رسوله وقوفنی ادعا

ایدن راست کلن آدمك درکهٔ عجزینه دوشمکدن انجق اونلر صیانت ایلمشلردر . نه اولوردی ، صوکره‌دن کلن علماده قوانین فقه ایله عملی یولیله ادا ایده‌یدی ...

أوت ، کتب مذاهب میدانه چیقدقدن صوکره اصول شریعت براقیله‌رق تقلید صرفه تبعیت ایدلمك یوزندن تحدث ایدن حال ائمهٔ سلفك بر چوغی طرفندن انتقاد ایدلمشدر . لکن بو انتقاداتك هدفی مجتهدلر دکل ایدی ؛ مجتهدلرك انجق خطا ایتدکاری نقطه‌لر انتقاد ایدیلیر ایدی . اصل انتقادك بویوك مجتهدلردن صوکره کلن فقهایه ، مقلدینه راجع ایدی . زیرا بونلر عجبا سلف مخطیمیدر ، یوقسه مصیب‌میدر؟ دیه‌هیچ دلیله باقمسزین ائمه‌نك سوزلرنی اصول‌شریعت منزله‌سنه چیقاررلر ، نه سویلشلرسه‌اونکله عمل ایدرلردی . حالبوکه دلیلی ثابت اولمدقدن صوکره سوزلرندن هیچ بریله عمل ایدلمه‌مسنی ائمه‌نك کندیلری توصیه ایدییور .

ائمهٔ مجتهدین ایستدیلرکه کندیلرینك تفریعده اتخاذ ایتدکاری طریق ــ مسائل حادثه‌نك بر قسمنی دیکرینه قیاس ایتمك ، ارباب مصالحك ایشنی تسویه ایچون‌ایجابنده او مسائلی اصوله ارجاع ایله‌مك خصوصنده ــ کندیلرندن‌صوکره کله‌جك علمایه برشاهراه اولسون . اونلرك استقصاده ، بیانده ، تفریعده او قدر ایلری کیتملری ایسه هر کسك بیلیر بیلمز اصول شریعته مراجعتله فتوی ویرمه‌یه‌قالقیشماسنه میدان براقامق ایچون‌ایدی . چونکه اویله‌یاپیلماسه ایدی تابعیندن ، تبع تابعیندن اولان حفاظ شریعتك انقراضندن ، کذلك دائرهٔ اسلامك مسلمانلرجه قولایجه اکلاشیله‌بیلیر برطاقم قوانینه‌احتیاج حاصل‌اوله‌جق درجه‌ده توسعندن صوکره قضا تشتته ، اختلاله ، اوغرایه بیلیردی .

لکن ائمهٔ مجتهدیندن صوکره کلن علما بو غایهٔ حقیله اکلایه مادقلری ایچون کندیلرینی ائمهٔ مجتهدینك وقوعندن صاقیندقلری تهلکه‌یه آتدیلر : أوت ، بونلر ایکی متباین مسلك طوتدیلرکه بری اك اوفاق بر خطوهٔ ترقی‌یه بیله مانع اولان تضییق مفرط مسلکی ، دیکری‌هیچ بر حد ایله ، هیچ بر قید ایله مقید اولمایان توسیع‌مفرط مسلکیدر !

اولکی مسلك ایجابنجه اجتهادی کندیلرینه کلیاً حرام ایتدیلر ؛ حتی کرك ضرورتك ، کرك کوزه‌دلمسی شریعت اسلامیه‌جه اك‌بویوك قواعد ومقاصددن بولنان منفعت عامه‌نك ایجاب ایتدیکی مسائلده‌بیله اجتهاده یاناشمادیلر . ایشته امتك بو قدر مزعج بر طارلق ایچنده قالمسی ، حکومات حاضرهٔ اسلامیه‌دن بعضیسنك بالخاصه امور جنائیه وتجاریه‌ده ، اوروپا قانونلرنی قبوله مجبوراولمسی بوتعصب یوزندندر .

ایکنجی مسلك‌اقتضاسنجه‌ده کتابلرك قارنی حاشیه‌لرله ، شرحلرله طولدوردیلر ؛ حتی اك اهمیتسز ، یاخود عالم معیشتده تصادفی محال اولان بر مسئله حقنده نا متناهی اقوال سرد ایتدیلرکه بو قوللرك کافه‌سی شرع ، یاخود شریعت اعتبار اولونیور . صوکره بوقوللردن صحیحی ، یاخود اصحی ، یاخود مفتی بهی‌ایله عمل ایتمك جهتنی قاضیلرك رأینه براقدیلرکه بو صورتله حاکمیت فردیه‌نك عنانی بلاقید وشرط آله بیلدیکنه قویویرمش اولدیلر . بناءً علیه ائمهٔ مجتهدینك اوزاقلا شدیرمق ایستدکاری تهلکه‌یه هم کندیلری دوشدیلر ، هم بزی دوشوردیلر ، مسلمانلری عدالتك ضامن یکانه‌سی بولنان حاکمیت جماعتدن محروم براقدیلر . ایشته بو حال عصر اول اسلامك‌نهایتندن باشلایه‌رق زمانمزه قدر دوام ایدوب کلمشدر .

أوت ، واقعا عینی مسئله‌ده مختلف رأیلر بیان اولنمق ، قوانین وشرائع موجوده اوزرینه بر چوق شرحلر ، حاشیه‌لر یازلمق بزه خاص دکلدر ؛ هر ملتده‌واردر . مثلافرانسه قانوننك ارباب حقوقدن داللوز ، قارپانتیه ، ژان باتیست سیره‌ی کبی بر چوق شارحلری ، مفسرلری‌بولونیور . انجق بوملتلرده‌قضا جماعته مودوع‌بولندیغی ، قوهٔ تشریعیه فردك حقی اولمایوب ملتك ، ملت وکیللرینك حقی اولدیغی ایچون اونلرجه دستورالعمل طوتیلان‌شی قوهٔ تشریعیه‌طرفندن‌وضع اولنه‌رق حکومتك قبولنه اقتران ایدن قانونلردرکه آرتق بو قانونلر براقیلوب‌ده حاشیه‌لره ، شرحلره ، کذلك ارباب حقوقك درمیان ایده‌جکی رأیلره باقیلماز ؛ بو بریکیلره انجق پك واضح اولمایان برمادهٔ قانونیه‌نك تفسیری یاخود مسائل حادثه‌دن بعضیسنك بعضیسنه تطبیق ایچون مراجعت اولنور .

نطقمزك باش طرفلرنده دیمش‌ایدك‌که : شریعت اسلامیه‌ده برطاقم اصول ، بر طاقم قواعد کلیه واردرکه تشریع ایچون اساس اعتبار ایدیلیر . بونلردن چیقه‌جق احکام قطعی اولمقله برابر دور اصحابده فقهای صحابه‌نك شوراسیله عمل اولنوردی . نص موجود اولدیغی تقدیرده بیله مشورته مراجعت اولنورسه آرتق اجتهاده ، یاخود او اصللره قیاساً تشریعه ، یاخود او اصللردن استنباطه محتاج اولان مسائلده نه یاپمش اولملری لازم کله‌جکنی سز دوشونیکز . یوقاریده‌ده سویلمشدك که اصحاب کرام بر حکمی انجق امتك اخیاریله ، علماسیله استشاره ایدرك جمله‌سنك موافقتنی استحصال ایتدکدن صوکره ویررلردی . حتی ائمهٔ مجتهدیندن بر قسمی احکام صحابه‌دن بعضیسنی شرع ، یاخود تفریعه اساس اوله‌جق اصولدن بر اصل اولمق اوزره قبول ایتمشدرکه اصول کتابلرنده مصرح اولدیغی وجهله بوکا عمل صحابه ، یاخود اجماع صحابه نامنی ویررلر .

شیمدی ، اصحاب کرامك بر مسئله حقنده بالاجماع قبول ایدرك شرع اعتبار ایلدکاری حکم بزم ایچون دستورالعمل اولمق لازم کلیرسه بو لزوم ایکی امر مهمی استلزام ایدییور :

۱ ــ جماعتك بر مسئله حقنده‌شرع اعتبار اولنمق اوزره بالاجماع ویردکاری حکم بزم‌ایچون‌دستورالعمل‌اولمق لازمدر . ایشته‌اوروپالیلرك بوکون وضع‌قوانین‌خصوصنده‌تعقیب‌ایتدکاری شوطرز ایچون‌شریعت اسلامیه‌ده براصل موجود ایکن بزاونی براقش‌ده غربلیلرك‌حاللرینه ، قانونلرینه ، یاخود اصول مشورتلرینه غبطه‌لر ایدییورز !

۲ ــ فقهانك کتب فروعده مصرح بولنان بوتون اختلافاتی بوتون اقوالی انجق اصول شریعته رد وارجاعی قابل اوله بیلن بعض احکامی مشتمل بولنمسی حیثیتیله شرع اوله بیلیر ؛ یوقسه بونلرده ذکری سبق ایدن شرط تشریع‌بالغاً مابلغ متحقق دکلدر . بر قولك

اصله اقرب اولمسی اعتباریله دیکر بر قوله ترجیحی شخص واحده براقیق او قولك ، یاخود اوحکمك دستورالعمل طوتیله‌جق برشرع ، یاخود قانون شکلنی آلماسنه مدار اوله‌ماز ؛ مکرکه جمهور متشرعینك ، یاخود جماعت مرجحینك مظهر قبولی اولسون . ایشته بزم وجوب بقاسنی تأیید ایتمك ایسته‌دیکمز بو درلو بر اجتهاددر ، یوقسه راست کلن آدمك راست کلن مسئله‌یی بیلدیکی کبی کسوب آتمسی دکلدر ! خایر خایر ! مصالح عبادك ، تغیر ازمانك ایجاب ایتدیکی احکامی تقریر ایتمك انجق علمای مسلمیندن متشکل بر جماعتك وجودینه متوقفدر . بویله بر جماعت علم ایچون اصولده اجتهادلازم اولدیغی کبی فروعده‌ده لازمدر . بوده مذاهب مختلفه اربابی آره‌سندن نشأت ایدن فقهانك اقوالنی جمع ایدرك ، بو اقوال ایچنده حقیقته ، مصلحته مطابق کلن ، کتاب ، سنت ، اجماع ، قیاس صحیح ایله مؤید اصول شریعته توافق ایدن قسمنك معاملاتده مرعی طوتلسنه او علما طرفندن متفقاً قرار ویرلمسیله اوله بیلیر . بو صورتله هر مسلمان کندی حقوقنی ایچه طانیه‌رق قاضیلرك ، مفتیلرك عینی مسئله‌یه دائر متخالف برچوق اقوال فقهادن ایستدیکیله حکم ایتمسی کبی کیفی معاملاته میدان براقلمامش اولور .

ذاتاً اختلاف مذاهب مثلا بر شافعینك لهنده یاخود علیهنده حنفیه‌نك ، کذلك بر مالکی حقنده‌ده شافعیه‌نك قولیله حکم ایتمکه مانع دکلدر . زیرا بوتون بو مذاهبه تابع اولانلر عینی دینك اولادیدر ؛ کتب فقهاده مندرج بوتون اقوالك مأخذی ایسه بردرکه اوده شریعتدر . ذاتاً بو سوزیمزی وقوع حالده تأیید ایدر ؛ أوت : ممالك اسلامیه‌نك قسم اعظمنده معاملات دولتك مذهبی اوزرینه جریان ایدردی ، حالاده اویله‌در . حتی بعضاً اهالینك اکثریتنی تشکیل ایدن قسمی مذهبنه تابع اولمدیغی بر دولتك زیر حکومتنده بولنور .

بونکله برابر علما ایچون بو خصوصده رجال حکومتی مؤاخذه‌یه وسیله اوله‌ماز . أوت ، کتب مذاهبدن ایجاب زمان ومصلحته موافق اولان اقوالی طوپلایه‌رق معاملات مسلمین ایچون اطرافلی بر قانون میدانه کتیرمك لزومنه قائل اولانلره یان باقمق طوغرو دکلدر . بلکه اصلاح قضا ایچون توسل اولنه‌جق الك خیرلی بروسیله وارسه اوده بودر .

اسلامده قضانك اضطرابی ، تزلزله اوغراماسی یکی برشی اولمدیغی کبی ، مسلمانلرك کندی ظالم حاکملرندن ، عدالتسز حکومتلرندن کوردکلری مظالم قضاده‌کی ضعفه استناد ایتملرندن باشقه برسببدن دکلدر . أوت نقصان دینه یاخود شریعته راجع دکل ، انجق طرق تشریع وتنفیذه عائد بولنیور .

بر دین‌که ظالملرك باشنه بیلدیرمه‌لر یاغدیرر ؛ ظلمی شرك ایله مساوی طوتار ؛ کمال عدل وحقانیت ایله امر ایدر ؛ محیط شفقتنه آلدیغی جمعیت انسانیه‌نك سعادتنی ایستر ... بویله بر دین ایچون ظلم ایتمك امکانی یوقدر ، اولمامشدر ، هم ابدیاً اولمایه‌جقدر . اورته‌ده بر ظلم وارسه اونی مسلمانلرك کندیلری یاپیورلر ؛ هم ینه کندیلرینه یاپیورلر .

افندیلر ،

بیلیورم‌که قضانك اوغرادیغی ضعف وتزلزل ایله بویوزدن میدان آلان جور واعتسافك یکی برشی اولمادیغی حقنده‌کی سوزیمه بندن بر دلیل ایسته‌یه‌جکسکز . أوت بویله بر دلیل طلبنده حقلیسکز . سزه ، هپ بر آره‌یه کتیرلسه غایت جسیم بر کتاب اوله‌بیله‌جك کمیتده دلائل سرد ایتمك قابل ایکن ، بوراده یالکز بردانه‌سیله اکتفا ایده‌جکم :

بیلیرسکزکه علمانك ، مفتیلرك ، فقهانك ، متشرعلرك کثرتی ، مدنیت اسلامیه‌نك کمال مجد وشوکتی اعتباریله الك پارلاق بر عصر اسلامی وارسه اوده هارون‌الرشیدك دوریدر . زیرا بودورده شریعت عنفوان کمالنده ، تفریع بدایت مجدنده ایدی . ائمهٔ مجتهدین تشریع ایله مشغول اولور ، فتوی ایسه اونلرك کتابلرینه مراجعتله ویریلیردی .

ایشته بویله برعصرده امام ابو یوسف کوردیکی مجبوریت اوزرینه کتاب‌الخراجی امیرالمؤمنین هارون‌الرشیده ویرمشدرکه ایچنده آیتدن ، حدیثدن ، یاخود اصحاب کرامك قضاسندن باشقه برشی یوقدر . یعنی بوتون مندرجاتی شریعت طاهره‌نك اساسلرندن عبارتدر . ابویوسف بو کتابنده الاهك ، رسولك قضاسیله اصحاب رسولك قضاسنه یاخود جماعتك قضاسنه رجوع لزومنی بیلدیریور . دیورکه :

« یا امیرالمؤمنین ، سیاست رعیت ، جبایت خراج ، توزیع فیٔ خصوصنده سن یالکز بو اصللره مراجعت ایت . مظلومك فریادینی بالذات دیکله ؛ حاکم احقاق حق ایدرکن بالذات حاضر بولون . فقرای زراعك امدادینه یتیش ، زیرا ظلم بیچاره‌لری هلاك ایده‌جك ، اویله ایشتدم‌که مأمورلرك اهل خراجی کونشك آلتنده طوتیورلرمش ، دوکویورلرمش ، اونلره هیچ بر وجهله حلال اولمایه‌جق معامله‌لرده بولونیورلرمش ! »

ایشته ، افندیلر ، هارون‌الرشیدك عصرنده حال بومرکزده ایدی . ائمهٔ شریعت ایسه اوزمانلر رفاه ونعیم ایچنده بولونیورلردی . پك اعلا ، صوکره‌کی عصرلره نه دیه‌جکسکزکه امر تشریع مخرج ، مرجح ، فقیه ، مفتی نامی آلتنده نامتناهی اللره تودیع اولندی‌که بونلرك هر بری : « شریعةالله بنم شو سوزمدن ، یاخود فلانك شو سوزندن عبارتدر . مفتی‌به اولان قول انجق بودر ... » دیمکه باشلادی . بو حال رابطهٔ قضانك آیرلماسندن ، قوت جماعتك تشتته اوغراماسندن باشقه برشی دکلدر . فلا حول ولا قوة الا بالله !

افندیلر ، نتیجهٔ کلام : عدالتك ضامن یکانه‌سی حاکمیت جماعتدر ، یوقسه حاکمیت فرد دکلدر . وضع وتنفیذ جماعته مودوع اولمادقچه یالکز باشنه تشریع قضاده عدلی کافل اوله‌ماز . ظن ایتمیکزکه قارشیکزده طوران بو « فسلی » علمای دیندن . ائمهٔ مجتهدیندن اولمدیغی حالده قالقمش‌ده دینه یکی برشی صوقمق ، یاخود احکام دینیه‌یی دکیشدیرمك ایسته‌یور .

اصلا !.. حاکمیت جماعت مسلمانلرده یکی برشی دکلدر ، بلکه عصر صحابه‌دن قالمه‌در . نته‌کیم اسلامك دوراولنده قضا ایچون بو اساس متینی وضع ایدنلر اونلردی .

دور ثانی‌یه کلنجه بوکا دائر سویلیه‌جکم سوز شوندن عبارتدر : دول اسلامیه‌دن ایکی دولت بو لزومی تقدیر ایتمشدر . برنجیسی اندلس دولت امویه‌سیدرکه قرن ثالث هجریده قرطبه شهرنده اجلهٔ علمادن متشکل برشورای قضا تأسیس ایلمشدر . طوغریسنی سویله‌مك لازم کلیرسه بو مجلس حقنده سزه تفصیلات ویره‌میه‌جکم . انجق صحائف تاریخ آره‌سنده کوردیکم معلومات اندلس شورای قضاسنك اهمیتنی مؤیددر . مع التأسف بوکون‌یامده بولنمیان قرطبی‌نك کتاب‌الاحکامنده شوسوزلر مندرجدر: «شوری بر چوق احکامده امام مالکه مخالفت ایدرك ابو قاسمك قولنی اختیار ایتمشدر . »

ایکنجی دولت ایسه مجلهٔ احکام عدلیه جمعیت عالیه‌سنی تأسیس ایدن دولت عثمانیه‌در .

مترجمی محمد عاکف

صوك .

هامش — رفیق بك مجله جمعیتنك مقصد تشکلنی ایضاح ایدیورکه قارئین کرام ایچون معلوم اولدیغندن ترجمه‌سندن واز کچدك . دها صوکره سوزلرنده خطاسی وارسه عفو اولنمسنی برلسان محویت ایله رجا ایده‌رك نطقنه خاتمه ویریور .

منقبهٔ جلیلهٔ معراجیه

ایلك مولد سعادت مورد حضرت رسالتپناهی جمعیتنك تاریخ تأسسنه دائر صراط مستقیمه درج اولنان مقالهٔ واقفانه داعیلرنجه منقبهٔ جلیلهٔ معراجیه‌یه دائرده معلومات تاریخیه‌یی واولبابده‌کی روایات صحیحه‌نك نشری ایچون بر آرزوی خالصانه حصوله کتوردی . شایان درج وقبول کورلدیکی صورتده مقالهٔ دوریشانه‌م صراط مستقیمك برکوشه‌سنه صیتیشدیرلمق رجاسیله تقدیم اولندی .

حبیب خدا خواجهٔ هردوسرا علیه اکمل التحایا صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز حضرتلرینك منقبهٔ جلیلهٔ معراجیه‌لری دارالخلافة العلیه‌ده ایلك دفعه بیك یوز ایله بیك یوز اوتوز سنه‌سی ایچنده اسکدارده طوغانجیلرده دفین‌خاك‌عطرناك پیران طریقت‌عالیهٔ خلوتیه‌دن وسادات کرام ذوی‌الاحترامدن حضرت پیرمحمد نصوحی قدس سره الهادینك خانقاه فیض اکتناهلرنده تعظیمات فائقه وتکریمات لایقه‌ایله قرائت ایدلمش وبورسم بهینه مخصوص اولمق اوزره اعمال ایتدیریلان کرسی‌ده الیوم خانقاه مذکورده موجود ومحفوظ بولنمقده‌در . منقبهٔ جلیله‌نك ناظمی ایسه غلطه مولویخانه‌سی مشایخ کرامندن نابی عثمان دده مرحومدر . حضرت ناظم اکثریا پیر مشارالیه حضرتلرینك مجلس عارفانه‌لرینه مداوم اولدقلرندن برکون اثنای صحبتده عشاق ادبادن بر ذات ستوده صفاتك زادهٔ طبع عاشقانه‌سی اولان نعوت نبویه‌دن بر نعت شریفی حضور پیرده قرائتی اثناسنده مجرای کلام بحث قدسیٔ معراجه تبدیل اولندیغی جهتله‌دده حضرتلری‌ده‌چوقدنبرو بووادیده بر منظومهٔ عاشقانه نظم ایتمك نیازنده ایسه‌لرده مظهر قبول عالی امنیهٔ خالصانه‌سنه مدار عظیم اولمق اوزره دلالت روحانیه ومعاونت معنویه‌لرینی استرحام ایلدکلرندن بونیازه قلباً اشتراك بیوران حضرت پیر همان توجه وواقع اولان اشارت علیه ارزرینه جناب ناظم منقبهٔ جلیله‌یی وحضرت پیرده عربی توشیحلرینی نظم وانشاد بیورمشلردر . ناظم مشارالیهك مسلم اولان فضیلتلری درجه‌سنده فن موسیقی‌یه‌ده انتساب تاماری اولدیغندن اصول موضوعه‌سی وجهله بسته‌لیوب برلیلهٔ معراجده قرائت ایدلمش وبوندن صکره حضرت سنبل سنان قدس سره المنان وحضرت هدایی قدس سره الهادی کبی پیران طریقت خانقاهلرنده وکیت کیده بالجمله تکایا وجوامع شریفه‌ده امر قرائت تعمم ایتمشدر . منقبهٔ جلیلهٔ مذکوره مناسبتیله خانقاه مذکورده عظیم برجمعیت تشکل ایدوب اوعصرك اکابر مشایخی کافهٔ حاضر بولنمش وشو موفقیتلرندن دولایی کرك پیر مشارالیه وکرك دده حضرتلری تبریك ایدلمشلردر . بروسه‌لی سلیمان چلبی مرحومك مشهور آفاق اولان منظومهٔ ولادت نبویه‌لری نه درجه مظهر قبول خاص وعام ایسه بحثی صددنده بولندیغمز منقبهٔ جلیلهٔ معراجیه‌ده اونسبتده حائز موقع تعظیم واحترامدر .

نصوحی زاده کرام‌الدین

زیارت روضهٔ مطهره

مدینهٔ منوره‌ده روضهٔ حضرت سیدالانامی زیارتله شرفیاب اولان برارقداشمك اورادن کوندردیکی برمکتوبك صورتنی ارسال ایلدم . پك عاشقانه یازلمش اولدیغندن قارئین کرامکزك خوشنه کیده‌جکنی بیلدیکم ایچون بلکه صراط مستقیمه درج بیوریلور امیدنده بولوندم .

(صورت مکتوب)

نور عینم قرداشم

مدینهٔ منوره‌دن برمودتنامهٔ عاشقانه تحریرونقدیمنی وعدایلمشیدم . ایشته بووعدمی ایفا ایلیورم :

بحمداه میسر اولدی وصلت بزم جانانه

قلبمده اوته‌دنبرو پك بیوك یرطوتان عشق جلیل جناب محمدینك تأثیرات حسنه‌سیله اقتطاف اولنان ثمرهٔ نافعهٔ موفقیت ؛ بوکون روضهٔ عطرناك حضرت سیدالکونینه یوز سورمك شرف عظیمنه نائل اولمقلغمدر . ایلرم حمد وثنا اللهه .

بوعبد بختیار ؛ بوکون برنشئه عالمده‌در ، بشقه برحیاته مظهر اولمشدر ، بوسعادت عظمایه مظهریتمك علویتنی دوشوندکجه سونجمدن نه‌یاپه‌جغمی بیله‌میورم .

حضرت شیخ عثمان شمسك :

بردلده‌که ظاهر اوله انوار محمد ظاهر کورینور چشمنه دیدار محمد

بیورمسنده‌کی حکمته بوکون آثاریله واقف اولیورم .

وقتا که ینبعدن مدینهٔ منوره‌یه متوجهاً حرکت اولندی ؛ دقیقه بدقیقه قوهٔ جاذبهٔ محمدیه‌نك تأثیرات حیات بخشاسیله سمت جانانه قربیت حاصل اولمغه وعادتا سرمدی برحیات قوقوسی طویولمغه

باشلادى ؛ فقط كونلر اوزامش ، يوللر ايسه كيت كيت بيتمز اولمش ايدى . حضرت سزائينك :

يارب ره مقصودمى پايانه يتشـدير
يعنى دل ديوانه‌مى جانانه يتشـدير
جوللر كبى تاكى طولاشم‌وادئ هجرى
برساحلى يوق لجهٔ عمانه يتشـدير
سرمستمى عشق اوله‌رق اورته‌ده قالدم
اى سـاقئ وحدت بكا پيمانه يتشـدير

غزلنى اوقور اوقورده آغلاردم ؛ اره صره نائرهٔ عشقك تأثيريله:

يارسـول‌اه وصالك بزمنه شـايسته قيل
تا كوكل اولسون‌شراب عشقكك‌مستانه‌سى

ديه فرياد ايله حال استعجال كوسـترر ايدم . حركتمك بشنجى كونى ايدى ؛ بئر على ذ يلان مرحله‌يى كچدكدن صكره‌شفق آتمش، هرشى فرق اولنمغه باشلامشدى . اوزاقدن (قبهٔ حضرا) كوروندى . شومشاهدهٔ ذوق پرورانه چشم عاشقانه‌مى تنوير، قلب خزينمى‌تسرير ايدنجه وجودمه برلرزه عارض‌اولدى، كندمدن كچه‌جك‌برحاله كلدم . بلا اختيـار دوه‌دن آتيـله‌رق يايان يورومكه ويانه يانه آهلر چكمكه باشـلادم . بوصره‌ده قافله‌ده اويله بر غلغله‌ٔ مسرت ظهورايتمش ايدى‌كه وصفنده كمال عجزم واردر . حضرت شيخ شمسئ سـيوا ـ سينك‌ده عين حالده اوله‌رق سويلديكى شو سوزلر خاطرمه‌كليويردى:

جانان ايلينك كللرينك باغى كوروندى
دوست اقليمنك لاله‌سنك طاغى كوروندى
دل خسته‌سنك دردينه درمانى ايريشدى
ايوبه دخى صحتنـك چاغى كوروندى
غيغو كيجه‌سى كتدى همان قالمدى قورقو
شمسى‌يه‌بوكون دوستنك اوتاغى‌كوروندى

عموم اهل قافله‌ده شيدالق ، لاابالیلك ظهورايلمش ايدى . لكن جناب نابى مرحومك :

صاقين ترك ادبدن ، كوى محبوب خدادر بو ،
نظركاه الهيدر ، مقام مصطفادر بو

نعت عاشقانه‌سى برشخص مجسم مثالى جمله‌يى مقام صحوه دعوت ايلمشدر. آه‌قرداشم بووادیده يازه‌جق چوق‌شى وار، نه‌چاره‌كه‌يازه‌جق طاقت يوق. ذاتاً بوحسيات قالاً تصوراولنه‌مامز، حال‌ايله اكلاشيلير. سرحال ايسه

نقش اولور نشئهٔ اسرار كوكلدن كوكله
برق اورر اشعهٔ اضمار كوكلدن كوكله

مقتضاسنجه قلب عارفانه‌لرينه البته منعكسدر .

نه‌سعادت ، نه‌دولت‌كه: بوكون ماسوادن تجردله حضورحضرت فخر عالمده كوكلى اونى افخمك عشـقنه ربط ايله مسـتغرق ذوق روحانى اولمشم . .

نه‌سعادت ، نه‌دولت‌كه : بوكون (من زار قبرى ....) حديث شريفنك سرينه مظهر اولمشم .

نه‌سعادت ، نه‌دولت‌كه : بوكون سـبب ايجاد كائنـات اولان اوكوزللر كوزلى سرور اعظمك حامل عشقى اولمشم.

حضرت شيخ مشتاق نه‌كوزل سويلمشدر :

سراى دولتـك دارالاماندر يارسـول‌اه
مطاف پوسـكاه انس وجاندر يارسـول‌اه
غبار خاكپـايك لاجرم اكسـير اعظمدر
جـلاى ديدهاى عاشـقاندر يارسـول‌اه
مبارك‌روضه‌كه‌اخلاص ايله‌رومال‌اولان عشاق
سر افراز كروه عارفاندر يا رسـول‌اه

باب‌السلامدن حضور سعادته قدر نه‌صورتله كتديكمدن خبردار اولمديغمدن بوندن بحثده عرض اعتـذار ايلرم . جناب صـائبك : (آمدم مست بكوى تو رفتم مجنون) بيتى ترجمان حالمدر.

هيبت سلطنت‌محمديه‌نك درجاتنى ادراكده عقل حيراندر، انسان سرمستدر. انجق وسعت تصرفات‌احمديه سايه‌سنده زوار على درجاتهم نائل ذوق جاودانى ومظهر فيض ربانى اوليور .

خلاصه نور عينم بوكون اويله برحالده‌يم‌كه
بن نى بيلمم نه‌يم دنيا نه‌در عقبا نه‌در
سويلين‌كيم سويلتن‌كيم عشق‌نه‌در سودانه‌در

مدينهٔ منوره‌ده زوارك كثرتندن طولايى مدت اقامتك بالمجبوريه برقاچ كونه انحصارى ، برده يولجيلق اشـتغالى وباخصوص حاصل اوله‌جق افتراقك شمديدن يوز كوسترن تأثيراتى حسبيله انجق بوقدر يازه بيلدم . والسلام على من اتبع الهدى . نتيجهٔ كلام :

هركس اولور كرچه‌مزيدار عشق ليك اله كيرمز در شهوار عشق
عقدهٔ سربسـته‌در اسرار عشـق بويله ديمش‌حضرت‌خنكارعشق

آه من‌العشق وحالاته
احرق قلبى بحراراته

حسين وصاف

عالم اسلام

ايكنجى قونفرانس

احوال عالم اسلام حقنده

سياح شهير
عبدالرشيد ابراهيم افندى طرفندن

— السلام عليكم !
— وعليكم السلام ...

افنديلر، — معلوم احسانكز، برسياح اولديغمدن ـ البته سياحتمه‌دائر معلومات الق ايسترسكز . اونك ايچون بنه سياحتمه دوام ايده‌جكم. اولكى قونفرانسده ايچه ايضاحات ويرمش‌سه‌مده ، اختصار ايتمشدم . بونك ايچون

بعض شیلری اکمال ایتمك ایسته‌یورم . مع‌مافیه سیاحتمه دائر معلومات ومشهوداتی بویله بر قاچ قونفرانسده تماماً سویلمك ممکن دکلدر . فقط بك مهم جهتلرینی ، خصوصیله اسلامه عائد قسملرینی براز دها تشریح ایتمك ایسته‌یورم .

سیاحتمك اولی ترکستان وبخارا جهتلری ایدی . او جهتلرده تماماً دولاشدم . فقط اورالرده اون بش سنه اولده جولان ایتمشدم . اوکا نسبتله بو صوك سیاحتمده اوجهت مسلمانلرنده بیوك بر انتباه کوردم .

بخارا پك اسکیدن بری برمنبع علم وسمرقند علمای اسلام اوقاق اوزره مشهوردر . بو علم ، او زمانلرده بخارای شریفده « شریف » عنوانی ویردیره‌جك درجه‌ده بر خدمت ایتمش ؛ وبو شرافت اوکا بر اضافت ابدیه اوله‌رق قاله‌جقدر . اوجهت اهالیسی بخارانك اسمنی ذکر ایتدکاری زمان « بخارای شریف » دیرلر . فقط شیمدیکی زمانده او شرافت قالمامشدر . مع‌مافیه او صفت او اسمده حالا باقی‌در. چونکه بوکون مفسرین کرام ایچنده اك مشهور اولانلری اوراده یتشمش ؛ فقهانك ، محدثینك اك مشهورلری او محیطك آغوش عرفانده پرور شباب کمال اولمش . . اونك ایچون اویر شرافت صفتنه کسب استحقاق ایتمش، فقط بوکون عجباا واستحقاق باقی‌میدر؟ اورالرینی کورمه‌ین ، اورانك احوالنه دائر خبر آلمیانلرجه الآن باقی‌در . مع‌مافیه تشکیلات قدیمه ینه‌وار . مثلا مدرسه‌لر طوریبور ، واورالره دوام ایدن طلبه‌نك مقداری‌ده لااقل ۲۷،۰۰۰ در . بن مدرسه‌لری بربربر کزه‌رك تعداد ایتدم . بلکه زیاده‌ده وار . لکن تعطیل مناسبتیله برقسمی خارجده اولدیغندن بن اوقدر صایه‌بیلدم .

فقط ، وا اسفا ، بو بیکلرجه طلبه‌نك عزیز عمرلری هباءً منثورا اولوب کیدییور . یکرمی ، اوتوز سنه تحصیل وتدریسده بولنورلرده نتیجه‌ده ینه بر شیدن خبرلری یوق . یالکز « الحمد » کلمه‌سنی ایکی سنه تدریس ایدییورلر . بر کتابك مقدمه‌سنی کجوب مقصده طوغرو هیچ بر وقت کیرمه‌مشلر . دائما دیباجه ایله اوغراشیرلر . کندیلرینه صورارسه‌کز ، « استخراج مسائل ایچون بر مطالعه استحضار ایده‌جکز . » دییورلر . حالبوکه ملاحظه اولونمالیکه بو اوغورده یکرمی یدی بیك شبان اسلامك عمری محو اولوب کیدییور . بونلر او قدر اوقومقله برابر ، یکرمی اوتوز سنه چالیشه‌رق علمه خدمت امیدیله برابر ینه دیانت اسلامیه‌دن کلیاً بی‌خبردرلر. نته‌کیم آره‌لرنده مشهور ضرب مثللری واردرکه نماز ، اوروج قضا ایده قالیرسه (یقضی هی‌لاهو) دیرلر . یعنی ـ فعل مضارع مجهول برکلمه‌یی معلوم اوقویه‌رق ـ قادین قضا ایدر ، ارکك ایتمز . . معناسنی ویررلر . حالبوکه بو مسئله بتون منتسبین فقهجه تماماً معلومدر . یعنی او درجه جاهل ایمشلر . یکرمی اوتوز سنه عمرلرینی نه‌یه صرف ایتدکلرینه خبرلری یوق . باقکز غفلت نه‌درجه‌یه کتیرمش .

فقط شو قدر وارکه طلبهٔ علومك مطالعه ایله مشغول اولمسی ینه‌ئکرده بر استعداد بولوندیغنه دلالت ایدییور . بری طرفندن برشی سویلنیرسه آکلامق استعدادی وار . فکر محدود اولمسی مناسبتیله اونی اکثر اوقات سوء استعمال ایدییورلر .

بن بخارایه کلدیکم زمان علما ایله ، طلبه ایله بعض اجتماعلرده بولوندق. فقط بویله قونفرانس صورتنده دکل ، مواعظ شکلنده ، جامعده اونلره خیلی نصیحتلرده بولوندم . روسلرك تسلطندن حکایه‌لر نقل ایدرك ذهنلرینه بر نوع انتباه ویرمك فکریله بعض شیلر سویلشیدم . ایکی کون ظرفنده شهرك ایچنی « اوراق مضره » (!) ایله طولدورمشلر . بوکون روسلره عداوت شویله اولور ، بویله اولور . . دیه حربه حاضر اولمشلر . اوچیوز سنه اویومش بر ملت اوچ کون ایچنده قالقدی . ایشته استعداد اولمسی حسبیله عصرلرجه کورلشمش ذهنلری برکون ایچنده اویانه‌بیلیر ؛ فقط جهالت ینه یا کلش یوله سوق ایدییور. کندی موجودیتلرندن، واراقلرندن جزئی بر شیلر اکلانجه « بزده انتباه وار . یورویه‌لم . . . » خولیاسنه ذاهب اولورلر . حالبوکه بویله برقاچ جزئیاتی بیلمکه انتباه دینه‌مز .

بزم روسیه مسلمانلری ۲۵ ، ۳۰ سنه‌در کندیلرنده بر انتباه وار ظن ایدییورلر. واقعا بخاریلره نسبتله برنوع انتباه واردر. فقط نفس‌الامرده بزه لازم اولان حقیقی انتباه یوقدر . بزه لازم اولان انتباهی اوتوز سنه‌دره حالا میدانه کتیره‌مه‌یز . دها مطلوب درجه‌یه کلمشلردر . وکلمه‌لری‌ده اوزاقچه‌در . بونکله برابر افکار عمومیه ترقی لزومنی حس ایتمشدر . بتون روسیه‌ده‌کی مسلمانلر برای تحصیل هرطرفه طاغیلمقده . بوکون الحمدلله یالکز استانبولده یوزلرجه طلبه کورولمکده‌در. اولجه‌ده کلیردی ، فقط بر بولمه‌مازدی ، « تاتاردر » دیه‌سوررلردی. لکن شیمدی الحمدلله اوورطه‌دن قورتولدق . دین وقان قارداشلرمز بوتون قوللرینی بزه آچدیلر . بونك ایچون بز عموم عثمانلی ملتنه ممتداروز. کرك قلب ایله، کرك لسان ایله عمومی خصوصی بیان تشکره بورجلویز .

تورك دییورسه‌مده ، تورك ، تاتار دیه آیری غیری قوم اعتقاد ایتمیه‌لم. ایکیسی بر قومدر . جرمان انتوغرافلرندن مشهور « فیشیر » دییورکه : سیبریا تاتارلرینك اصلی عثمانلی تورکلریله بر اولدیغنده ـ انتوغرافیا فننه تطبیق اولونورسه ـ شبهه یوقدر . بونی تاتارلرده انکار ایده‌مز . بونك ایچون شیمدن صوکرا تورك. تاتار دیمکه حاجت یوقدر. هپسنه «تورك» دیه‌جکز. بناءً علیه روسیه تورکاری عثمانلی تورکلره بوحمایه‌وقبولدن طولایی متشکردر.

بزم بخاراده وترکستان چینی‌ده‌کی تورکلر روسیه‌نك تضیق التنده چکینه‌نه چیکنه‌نه بردرجه‌یه قدر ، اون بش یکرمی سنه اولکی حالنه نظراً ، برنوع انتباه کلمشدر . مع‌مافیه بو انتباه حال ابتدائیده‌در. هر هانکی شهرده قریه‌لره کیدیلیرسه ابتدائیه مکتبلری کشاد اولوندیغنی کورولور، واولونمشلری‌ده پك چوقدر . بونکله برابر استقباللرینی‌ده دوشونمکه باشلادیلر .

بو جهتلر ملاحظه ایدیلیرسه شوق وممنونیتمز آرتار .

اوزبکلرده بر استعداد تجاریه‌ده وار . حتی بزم روسیه‌ده‌کی مشاهیر تجاران بیننده مشهوردرکه ترکستان مسلمانلرینه « یهود هذه الامه » دیرلر. تجارتده یهودیلردن زیاده استعدادی اولدقلرندن کندی‌بیلرنده قونوشدقلری زمان بویله دیرلر، یعنی « او قدر تجارتده استعدادلری وار . . . » دیمك ایسترلر .

موسقوه اك بیوك تجارت مرکزی‌در. روسیه‌لی تورکلردن ٤۰ ، ۵۰ بیوك تجار بولنور . فقط بخاراليلردن ایکی ، اوچیوز تاجر وار . وبتون تجارت مرکزلرنده‌ده بخاراليلر غایت ترقی ایتمکده‌درلر . کندی مملکتلرنده‌ده اك بیوك تجارت ینه کندی اللرنده‌در .

هرنه‌قدر آمریقادن پاموق تجارلری کلمه‌ده اولا بخارا تجارینك الندن کچمدکجه اجنبی النه کیره‌مز . ایسترسه اوراده اجنبیه صاتار ، ایسته‌مزسه تا لوندره‌یه ، آمریقایه قدر کتورر . نیویورقده ، مانچسترده کندیلرینه میدان آچمشلر . تجارتجه استقباللری غایت پارلاقدر . هرنه‌قدر علماً کری قالمشلرسه‌ده استقباللری بزم روسیه تورکلرندن غایت پارلاقدر. دیانت مسئله‌سنه کلنجه بو خصوصده اتفاقلری تامدر . اس معاشده آیریلسه‌لرده دیانده برلشیرلر . آره‌لرنده‌کی حبل دیانت پك متین‌در . بو اعتبارله استقباللری پارلاقدر .

استقباللرینه عائد فنا بر جهت ، قرا کلق بر نقطه وارسه اوده روس حکومتنك بیکلرجه عائله روسلری اونلرك ایچروسنه هجرت ایتدیرمسی مسئله‌سی‌در. اك جاهل روسلر بتون ترکستانك ایچروسنه، مسلمانلرك اورته یرینه یرلشمکده‌در . هرسنه ایکی یوز، ایکی یوز اللی بیك آدم بخارا جهتلرینه حکومتك جبریله نقل مکان ایتمکده‌در .

مع‌مافیه بو هجرتك اوراده‌کی مسلمانلره ضرری اولمقله برابر فائده‌سی‌ده یوق دکلدر . مضرتی وار . چونکه یرلرینه روسلر مالك اولیور. فائده‌سی وار ، چونکه بونلری کوردکجه انتباه حاصل اولور . روسلرك او قوبو وتیزیل جهالتی کورونجه بونلر علمه رغبت ایدرلر. روسلرك جاهللکی ذاتاً بتون دنیاجه مشهوردر. اونلر نره‌یه کتسه‌لرینه اویله جهالت ایچنده یوزه‌جکلردر. زیرا روس ملتی کندیلکندن مکتب آچماز . حکومت آچارسه وجبرایدرسه او وقت چاره‌سز کیدوب کلیرلر . بو درجه متعصب جاهللردر .

اما مسلمانلردن چوق امیدمزوار. انشاالله فطرتلرنده مرکوز استعدادی اظهار ایدرك اك عالی بر درجهٔ ترقیه واصل اولورلر. بوراسنی بیلمیورم، اما بزم طرفلرده هان هر قریه‌ده مسلمانلرك ایی کوتو برر مکتبلری بولنور.

بزم مملكتمزده اون بش خانه‌لی برکوی وارسه مطلقا بر مکتبی‌ده واردر. حتی کوجبه حالنده طولاشان قازاقلر وار ، اونلر ایام صیفده بر ایکی خانه برلشه‌رك بر معلم طوتارلر ، چوجقلرینی اوقوتورلر . اودرجه علوم دینیه‌یی چوجقلره بیله‌یرمك ایچون چالیشیرلر . معلملر بحق معلم اولسه آز زمانده تماميله تنور ایده‌جکاری شبهه‌سزدر . ایشته بو اسکی زمان اصولیله برابر ینه بر درجه‌یه قدر اوقویوب یازمق جهتنی تأمین ایدرلر . بوجهتله روسیه مسلمانلری روسلردن کری قالمایه‌جقلردر . بلکه مسلمانلرك استقباللری دها پارلاقدر .

ظاهراً هرنه‌قدر رجال دولت روس ایسه‌ده عمومیتله باقیلیرسه روسلرك معیشتنه نسبتله مسلمانلرك معیشتی دها ایی‌در. بونك ایچون‌قومشو روسلر اهتدا ایتمکده‌درلر . قومشوسنه باقار ، کوررکه مسلمانلرك حالی خرستیانلرك حالنه نسبتله چوق مترق . بر کره مسلمانلرك اولری کوزل وتمیز . حالبوکه کندیلرینك کوپکی‌ده اوراده ، طوموزیده اوراده . [خنده‌لر] . واقعا عوام ، فقط نه‌قدر اولسه ینه بر ادراکی وار ، دوشنیور ، بولندیغی دین بوحاله سبب اولور ، دیر ؛ اسلامیتی قبول ایدر .

حتی غزته‌لر یازمش : سنه‌ده اللی بیك روس اسلامیتله مشرف اولیور ، دیه. واقعا بو مبالغه‌در ؛ فقط هرحالده بر قاچ بیك کیشی مسلمان اولیور . اونك‌ده سببی ایشته قومشولق تأثیری . خدمتجیلرمزك چوغی‌ده روسلردر. مسلمان عائله‌لری ایچنده بولنورلر ؛ تمیزلکی ، صداقتی کوررولر، قلبلرنده بر انجذاب حاصل اولور. چونکه دین‌اسلام ، بر دین فطری‌در. طبیعته ، فطرته موافق کلیر . کورور ، آکلار ، مرور زمانله مسلمان اولور کیدر . معلوم ، مسلمانلرده میسیونرلك یوق ، قبول ایدنلر هپ کندیلکندن .

شیمدی ینه مانچوریاده‌کی مسلمانلره نقل‌کلام ایدییورم. اولکی قونفرانسده انلر حقنده بعض معلومات ویرمشدم . حقیقةً اونلرك احوال دینیه‌لری غایت تدنیده‌در . بوندن اوچیوز سنه مقدم دسوقیلری عرب لساندن چین لسانه ترجمه ایده‌جك آدم بولنورکن بوکون سورهٔ فاتحه‌یی اوقویه‌جق آدم بولونه‌مایور. بالطبع سامعین‌کرامك خاطرینه کلیرکه : عجبا بو قدر تدنی نه‌دن ایلری کلش ؟ وبونك نتیجه‌سی نه‌اوله‌جق ؟

البته نتیجه‌سی وخیم‌در . جهالتك نتیجه‌سی - معاذاه - کفردن باشقه نه‌در؟ اماسبب نه‌ایمش بوحاله کلسنه ؟ بونك سببی‌ده ، بنم تحقیق ایتدیکمه کوره ، برزمانلر علما وارمش . علوم دینیه‌ده غایت کامل فاضللر یتشمش . بونی او کتابلرکوستردیکی کبی اصول تدریسده تعقیب ایتدکاری طریق‌ده کوستریور . چونکه اوقودقلری کتابلر بتون دیار اسلامیه‌ده معروف اولان وتعقیب ایدیلن کتابلردر. فقط صوکرا هرنصلسه برطرفدن چین تسلط ایتمش، أزمکه چالشمش، دیکرطرفدن‌ده علمای اسلام بعض خولیالر ایله اهالی‌یی اوقویوب یازمقدن منع ایتمکه چالیشمشلر . بوحقیقت بوکونکی‌افعال‌واطواردن نمایان اولیور . چین‌ده‌کی مسلمانلرك احوالنه‌دقت‌اولونه‌جق‌وکندیلرندن‌صوروله‌جق‌اولورسه، دییورلرکه: علما سبب اولدی .

— نیچون علما سبب اولدی ؟

بوکون بخارا وترکستانده اهالینك کانه‌سی علمانك آغزینه باقار . علما چالشدقجه واجتهاد ایتدکجه اهالی‌ده اجتهاد ایدر ، چالشیر . سائر مملکتلرده‌ده بویله دکلی ؟ بوراده ، هندستانده ، چینده و سائر دیار اسلامیه‌ده نه‌وقت علما چالشمش ، اجتهاد ایتمش‌سه ملت اسلامیه ترقی ایتمش . ونه زمان علمایه بر ملال ، برفتور کلش ، مساعیسنی نوافل ایله اشتغاله حصر ایتمش‌سه ملت اسلامیه تدنی ایتمش.. بونوافل‌ایله اشتغال ملتی فرائضدن اوزاق دوشورمش. فرض‌اولان کبیلر. اخوتلر واردی، فرض‌اولان‌برچوق‌تعاون‌وتناصرلر واردی؛ بونلری هیچ برواعظ نه‌مسجدلرده ، نه‌سائر محللرده سویله‌مه‌مش ، یالکز « نوافل قیل ، جنته کیت » پروغرامنی ویرمشلر .

حضرت پیغمبر افندمز اصحاب کرامه دییوردی‌که : « سز بکا باقه‌رق نوافل ایله چوق اشتغال ایتمیکز، قورقادم‌که صوکرا سزه ملال کلیر. (انّ‌الله لا یمل حتی تملوا) نوافل ایله اشتغالکز مساعیٔ دنیویه‌کزی اخلال ایده‌جك درجه‌ده اولماسون ... » دیه منع ایدردی .

ایشته بونوافل چوغالدقجه ملته اوقدر ملال کتیرمش‌که شیمدی فرائضله اشتغال ایدنلر مانچوریاده آز بولنور . بوحالك نهایتی ایکیدن خالی دکل : یا اونلری بیوك براتتباهه سوق ایده‌جك ، یاخودده - خارجدن برامداد یتشمزسه - معاذاه کفره سوروکلیه‌جك . نعوذبالله ، جهالتك نهایتی بودر.

نره‌ده اولورسه‌ق اولهلم بو عطالت ، بو تنبللکلری اوزرمزه یوکلته‌رك کیدرسه‌ك حالمز پك آجینه‌جق ، پك اغلانه‌جق درجه‌یه واره‌جقدر . ایشته چینلیلرك اعتقادی بوکون بو مرکزده‌در :

— علما بزی بوحاله کتیردی ، بزی دنیادن تنفیر ایتدیلر، چالشمه‌دن منع ایلدیلر . چالیشمه‌ق ، تنبل تنبل یاشادق . عاقبت بوحاله کلدك . بوکون دیکر ملتلره قارشی ذلیل ، اسیر ، محکوم قالدق ... بزی یالکز حماقتده قوللانیرلر . میلیونلرجه خلق بویله حضیض اسارتده ایکله‌یورز . .

بن بوره‌کم صیزلایه‌رق ، قلبم آجیه‌رق بوحقیقتی اوملتدن تلقی ایتدم . اونك ایچون عموم مسلمانلره بوحقیقتی سویلمکی کندمجه بروظیفهٔ مقدسه عد ایدرم .

مانچوریاده‌عمومیتله‌مسلمانلرك‌مقداری پك‌چوق دکلدر. اولسه‌اولسه نهایت اوچ، درت میلیون . مع‌مافیه بونلرك بوصورتله‌جهالتده‌قاللری بزم‌اعضامزدن بر جزئنك أولمسی ، غائب اولمسی‌در . حضرت پیغمبر افندمز (صلعم) بیورمش که : مسلمانلر برجسد ر (المسلمون کالجسد الواحد اذ اشتکی بعضه اشتکی کله) بر جزئی خسته اولونجه کلیسی خسته‌اولور. بونك ایچون اونلره پك آجنیر .

مانچوریایه ملاصق « شانسی ، قانسو ، شینسی» اسمنده اوچ‌ولایت وار . ولایتلرده‌علما کثرتله‌بولنور بونلرمتدین‌برقوم‌درلر. دیانتی بحق‌ایفاایتمکده‌درلر. علماده‌نه‌وارسه‌بوراده وار. مع‌مافیه‌اوعلماده‌اوقدرغفلته‌طالمشلرکه یانی‌باشنده‌کی بومانچوریا مسلمانلرینك حالنه هیچ باقه‌مایورلر. بونلرجهالت دریاسنه باطمشلر، بونلری قورتارهلم ، دیه هیچ ملاحظه‌لرینه بیله کتیرمیورلر . بوغفلت‌کافه‌سنده تعمم ایتمش .

اورادن ، چینك علم مرکزی اولان (لانجی جو) ولایتندن تا چین جنوبی‌ده (یونانسی) حدودینه قدر کاملاً بر تورك سلاله‌سی عنصری‌در . ولسانلری‌ده تورك لسانی‌در . بوکون استانبولك تورکلری ، خلاف فرض اوله‌رق ، اورایه دوشرلرسه بلا مشکلات اونلرله اکلاشه‌بیلیر. قزان تورکلریله اکلاشمقده مشکلات چکر ، اونلرده چکمز. دیللرمز اودرجه یاقین‌در. التی، یدی میلیون تورك عنصری برمرکزده بولنورلر . وچینك اك قیمتلی ، اك معتمد طائفه‌سی قوم بونلردر . فقط بونلرك ایچنده بالنسبه علما بولوندیغی کبی متنبه ، منور آدملرده وار. روسیه‌یه ، ژاپونیایه کتمش کیمسه‌لرده بولنور . بونك‌ایچون استقبالده اول‌باول انتباه اومرکزدن، اوراده‌کی تورك اقوامندن چیقه‌جق‌در .

بو ، دلالت ایدرکه « تورك - تاتار » اقوامی من القدیم دیانتی محافظه ایچون غیرت ایتمشلر. هرنه‌اولورسه اولسون، هرنه‌حالده بولنورلرسه بولنسون کندیلرنده بر دیانت ، برتعصب دینی کورولور . بونك ایچون استقبالده جغرافیامزی ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق اوقارداشلر استقبالمز ایچون بزه لازم ومعین اوله‌جقدر .

اونلری بی خبر براقتلغمز هیچ وجدانه صیغماز . اونلر بزدن اوقدر بی‌خبرکه عثمانلی دیه‌کز هیچ بر شی اکلاماز . اونلر ، بزه روم پادشاهی، روم خلیفه‌سی دیرلر . بو اعتقاد اونلرده قالمش . حتی چین مسلمانلرنده‌ده بویله . وقتیله عبدالحمید زماننده علی رضا نامنده بر ذات اورایه کیتمش ، « روم خلیفه‌سنك وکیلی‌یم » دیمکه مجبور اولمش . عثمانلی اسلام خلیفه‌سی دیه‌مش . بشقه درلو کندیسنی اکلاته‌مامش . واوملت بزم ایچون، تکرار ایدرم. استقبالده غایت لازمدر. اونلر بزم عرق ، دین وقان قارداشمزدر . بوراده‌کی علمادن بعض ذوات اونلرك ایچنه کتسه، اخوت دینیه وتسبیه‌مزی اونلره اکلاته‌رق قابلرینی جلبه چالشسه اونلر جان ایله استیلمغه حاضردر . ایچلرنده زنکین بولونماز ، فقط فقراده بولونماز . چین حکومتی بتون قوهٔ عسکریه‌سی میانده یالکز اونلره اعتماد ایدر . بونلر هرنه‌قدر عفو اولنور ایسه‌ده ، تورك ملتنك ، اوروپا اورته‌سنده برملتك اونلردن غافل اولمسی

اصلا جائز دکلدر. اونلردن غافل اولمق کندی استقبالمزدن غافل اولمقدر .

شیمدی برازده ژاپونیایه نقل کلام ایتمك ایسته‌یورم . ژاپونیاده ملتك دیانت اسلامیه‌یه تشبثنی، عادتلرینی ، وبزه میللرینی بر چوق آدملر بندن صوردیلر ودائماده صوریورلر . بونك ایچون دیه‌جکم اوقدرکه اونلرك دیانته نه‌قدر میلی اولدیغنی دوشونوب آکلایه‌بیلمك ایچون اولا کندمزك دیانته نه‌قدر محبتمز اولدیغنی دوشونملی‌یز .

بوکون بز کندمزی دوشونه‌جك اولورسه‌ق اباً عن جد مسلمان اولانلرده دینه محبت عجبا نه درجه‌ده بوله‌جغز ؟ جدی بر محبت ، لسانمزدن باشقه بر یرمزده، افعال وحرکاتمزده بوله‌جقمی‌یز ؟ ظن ایدرم ، بوله‌جغز دیه دعوی ایتسه‌ك ، زور اثبات ایدرز . زیرا حقیقی محبتمز اولسه او دین جلیل اسلام نصل امر ویردیسه تمامیله یرینه کتیرردك . یالکز لساناً دعوی ایله اکتفا ایتمزدك .

بوکون مسلمانلق نه امر ایتمش‌سه انلری ایفا ایدیورمی‌یز ؟ طوغرو سویله‌یه‌لم ، هایدی عالمی الداتیرز ، فقط کندمزی آلداتمایه‌لم ، وجدانمزه قارشی حقیقی اعتراف ایده‌لم . . . اوت ، بوکون دوشونه‌جك اولورسه‌ق هر برمز دیه‌بیلرزکه ، حتی اك بیوك عالمز دیه‌بیلیرکه : « الله ایچون سویله‌یه‌جك اولورسه‌م اعتراف ایدرمکه اللهك تکلیف ایتدیکی اوصاف بنده یوقدر . »

تقصیراتمزی اعتراف ایتدکجه بزم آدم اولمقلغمز ممکن دکلدر. امااعتراف ایتمزسه‌ك ، « بز بویله‌یز ، بز شویله‌یز . . . » دیه‌جك اولورسه‌ق اووقت کندی کندمزه دوشونملی‌یز ووجدانمزه بو سؤالی ایراد ایتملی‌یز :

— بزده مسلمانلقدن عجبا نه‌وار ؟

مسلمانلقدن بزده اولانلری صایه‌جق اولورسه‌ق برکلمهٔ توحیددن باشقه نه‌بوله‌بیلیرز ؟ اونك اوزرینه نمازده قیلارز ، دیه‌جکز . طبیعی . فقط عجبا حقیقةً نماز قیلمش اولیورمی‌یز ؟ . . بوراسی برآز شبهه‌لی . الله (ان الصلوة تنهی عن‌الفحشاء والمنکر والبغی) بیوردیور . بز جامعلرده طولو طولو نماز قیلدیغمز حالده عجبا نیچون بوفحشادن کندمزی منع ایتمه‌یز ، و ایده‌میز ؟ ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق . . یا کندمزده خطا وار ... طبیعی خطایی کندمزه آله‌جغز . قرآن جلیله اسناد خطاده معنی یوق . اللهك سوزینی هیچ انکار ایتمیه‌جکز . دیمك‌که بنه نمازی قیلمقلغمز او درجه‌ده .

اما ژاپونلرده مسلمانلق ، اسلامیت ان شاءالله امید اولنورکه استقبال پارلاقدر . نه صورتله ؟ دیه‌جك اولورسه‌کز ، برکره اونلرك جمیع اخلاق اسلامه غایت مطابقدر . اونلر ایچون یالکز برکلمهٔ توحید قالمشدر . سائر افعاللری ، حسن اخلاقلری ، صداقت و استقامتلری ، یکدیکرینه تعاون ، تناصر و محبتلری ... تمامیله اسلامه مطابقدر .

بو عصرده او درجه صداقت و استقامت طوغروسی اونلره ویرکیدر . بن برکره یوقوهاماده برکویه کلدیکم وقت ـ پاره‌لرمك چوقلغندن (!) ـ جانطه‌لرمدن برینی بر بینك طاشنده براقشم . ایکی ساعت صوکرا کلدم ، آلدم . کیمسه یانته بیله کتمه‌مش .

صوکرا کویلرده طولاشیرکن برکون صباحلین کویك برنده چای‌ایچدم. کیده‌جکم صره‌ده چایخانه صاحبی اوراده بولونمادی ، قرق پاره ماصه‌یه براقه‌رق کتدم . اوکون اقشامه قدر دولاشدقدن صوکرا ینه او یول ایله عودت ایتدم . اورادن کچرکن چایخانه صاحبی ـ بر قادین ایمش ـ آرقه‌مدن سسلندی . دوردم . نه دیرسکز، اوتوز پاره‌سنی اعاده ایتمدیمی !. مکر اوراده قهوه اون پاره ایمش . اوتوز پاره‌یی اعاده ایچون قادینجغز بتون کون اوزولمش و نهایت بکا اعاده ایله ایچی راحت اولمشدر .

باقکز نه درجه صداقت ، نه درجه امنیت !.. عجبا بز جامعلرده آیاق قابلرمزه دقت ایتمیه‌جك اولورسه‌ق بوله بیلیرمی یز ؟.. [اعتراف‌آمیز تبسملر] زور بولورز . حالبوکه ژاپونیاده دوقتورلرك، آووقاتلرك قاپوسنده سوقاقده اهالینك ایاق قابلری سوروسیله یاتیور ، کیمسه طوقونمیور . [چونکه اونلر آیاق قابلرینی سوقاقده قاپو اوکنده چیقاریرلر ، خانه داخلنده ترلکله کزرلر] امنیت او درجه‌لره وارمش . عفت ، ناموس... کندیلرنده صوك درجه‌یی بولمش . حالبوکه بونلر اوصاف اسلامیه‌دن، تعلیمات دینیه‌مزدن در. بویله اولدیغی حالده بز بو صفتلرله تمامیله متصفز، دیه دعوی ایده‌بیله‌جکمی‌یز؟ اولمایان شیئی نصل دعوی ایده‌جکز . ایتسه‌ك ده نه چیقار ؟ صوکرا آدمه کل‌ده کور ، دیرلر .

حقیقت میدانده . سزه صورارم : هانکیکز آیاق قابلریکزی جامع قاپوسنده براقه بیلیرسکز ؟..

ایشته بن هر وقت دیه بیلیرم‌که اونلرك موقعلری حقیقت اسلامه غایت یاقیندر . نه کبی اوراپه کیدوب کورنلرك هپسی‌ده بویله دیه‌جك. اوراده‌کی میسیونرلرك، اجنبیلرك کافه‌سی‌ده بویله دیمکده‌درلر. حتی اوراده‌کی میسیونرلر بونك قورقوسندن « ژاپونلر استقبالده اسلامی قبول ایده‌جکلر » دیه تلاشه دوشدیلر ، قبول ایتمه‌مك ایچون هر درلو تدابیره مراجعتدن کری طورمازلر. کلیسالرده دائما اسلامیت علیهنده نطقلر ایراد ایدرلر .

عجبا اسلامیت قبول ایدیله‌مشکن بویله علیهنده بولونمقده نه معنی وار ؟ معناسی هپ او قورقولری . میسیونرلر، ژاپونلرك طبیعتلرینی تمامیله بیلمشلر، اسلامیته غایت مطابق اولدیغنی کورمشلر . بونك ایچون احتیاطاً ، اسلام اورالره آیاق باصماسون ، دیه برچوق تدابیرده بولونمشلر . بو خصوصده‌کی تدبیرلرندن کچنلرده بر درجه عرض ایتمشیدم . حضرت رسول ذیشان افندمزك شخص عالیلری علیهنده بر چوق رسائل نشر ایتمشلر ... بونلر هپ او قورقونك علامتیدر .

حتی برحدیث شریفده اویله بیوروليور : (نصرت بالرعب مسیرة شهر) یعنی الله ذوالجلال طرفندن بکا برمعجزه ویریلدی: بندن قورقارلر، اوزاقده بیله اولسه ، برآیلق یولده بولونسون، ینه قورقیورلر. بو ، او معجزهٔ باهره‌نك علامتیدر .

فی‌الحقیقه خرستیانلر مسلمانلردن قورقمشدر. عمومیتله باقیلیرسه اوروپاده قورقیور . ظاهراً باقارسه‌ق قورقه‌جق بر شی یوق . بیچاره مسلمانلرك حالی معلوم . طوپ ، توفك ، قوت ، پاره ... هپ اونلرده ، بز ارذل عباد اولوب قالمشز . نه وار قورقوله‌جق ؟ نه‌مزدن قورقارلر ؟ ایشته بر قوتمز اولمدیغی حالده قورقملری حقیقةً بر معجزهٔ باهره‌در .

مع‌مافیه قورقمقده حقلیدرلر . بز اخوت اسلامیه‌یی بحقٍ المزه آله‌جق اولورسه‌ق ... بو قدر علما وارکه کویلره کیدیور ، اکر اونلر هپ حقایق اسلامیه‌دن بحث ایدر و اسلامك استقبالنی تنویر ایچون وعظنی جنت ایله تشویقه حصر ایتمیه‌رك اسلامك حقیقتنی ، محسناتنی ، احکام جلیلهٔ اجتماعیه‌سنی اونلره سویلرسه ... امین اولوکزکه بتون اسلاملر یکوجود اوله‌رق بتون دنیایی تتره‌دیرلر .

[جمله بیتر بیتمز ، سامعیندن بر ذات [بیان‌الحق رفیق محترمزده‌کی مقاله‌لریله حسین حازم افندی اولدیغی آکلاشلمشدر] آیاغه قالقه‌رق :

— مساعده‌کزله ایکی سوز سویلیه‌جکم ، دیدی ، مسلمانلر حقنده استعمال ایتدیککز ارذل عباد تعبیرنی یا تأویل ایدیکز و یا کری آلکز . بونی بوراده‌کی اخوان دین نامنه رد ایلرم .

عبدالرشید افندی « أوت ... » دیه جوابه باشلادی . فقط سامعین طرفندن برچوق سسلر : « اهمیتی یوق ، دوام ایدیکز ... » دیه مجرای کلامك بوزولماسی آرزوسنی اظهار ایتدیلر .

عبدالرشید افندی، او انتباه اسلامه وقف حیات ایله فی‌سبیل‌الله حقیقتی سویله‌ین وبونی سویهٔ عرفانه کوره هرکسه آکلاتمغه جهد ایدن ونهایت اسلامیته قوجه بر ژاپونیایی قزاندیرمق مظهریت مغبوطه‌سنه من‌طرف‌الله نائل اولان اوذات محترم بو اعتراضی جوابسز براقمادی، حقیقتك اوستندن برپرده دها قالدیردی :

— أوت ، دیدی ، بویله بر موقعده چوق شیلر سویلنیرسه اغزدن خطاده چیقه بیلیر . اکر خطا ایسه ، یعنی نم آغزمدن چیقان سوز شرعه مخالف ایسه ، بن اوتعبیری اسلامك اسلام اولمسی حسبیله سویلرسه‌م استغفار ایدرم. فقط بوکونکی خسرانمزی، اوت دنیانك هرطرفنده میلیونلرجه بیچاره

مسلمان قارداشلرمزك اجنبيلر النده أسير ومحكوم اولديغنى، اجنبيلره حالق ايتديكمزى ارباب بصيرته ايما مقصديله اوسوزى سويلرسه‌م برحقيقتى اورته‌يه قويمقدن بشقه نه‌يابمش اولورم ؟ حقيقت كرى آلنيرمى ؟

بورادە دهشتلى القيشلر باشلادى . اوقدركه اللر كافى كليه‌رك آياقلرله دارالتمثيل ييقله‌جقدى . رشيد افندى دها برطاقم شيلر سويلك ايستەيور ، فقط القيشدن وقت بوله‌مايوردى . القيشلر اثناسنده سامعيندن برذات :

— سزك كبى حقيقتى اعتراف ايدن خوجه‌لر ياشاسون ...

ديه باغيردى . ينه القيشلر بتون دهشتيله بوسوزى سلاملادى . درت بش دقيقه دوام ايدن القيشلر برآز سكوت بولور بولماز عبدالرشيد افندى سوزينه دوام ايتدى:]

ظن ايدرم هيكز تاريخ مطالعه بيورمش سكزدر ، اوروپا دول معظمه‌سى بوندن ايكيوز سنه مقدم بزم صدر اعظملرمزه مكتوب يازمق ايچون طوپلانمشلردە اويله يازمشلر. بوكون ايسه سفارتدن برترجمان كليوردە صدر اعظملرمزى قورقوتيور . وقتيله شوكت اسلاميه بتون جهانى طوتمش كن بوكون برشاپقه‌لى كلنجه تيرتير تتره‌يورز . بوندن بيوك رذالت اولورمى ؟

اصل مقصدم ، افنديلر ، معلومات صاتمق دكلدر . بلكه مسلمانلرك قلبنى ايقاظ ايتمك وانتباهلرينه بروسيله آرامقدر. يوقسه فضيلت صاتمق دكل.

(يشا ... القيشلر)

بن ژاپون ملتنك فضائل اخلاقيه ومحبت مليه‌سنى سزه سويلكدن مرادم، اكر بزده اونلركبى اخلاق حسنه ايله متخلق اولورسه‌ق بوسايه‌ده اونلر كنديلرينى اوروپانك تسلطندن نصل قورتارمشلرسه بزده كنديمزى قورتاره‌جغمزى اكلاتمقدر (القيشلر)

بزعموميتله اوروپانك مفتونى اولمشز . ايچمزدن برينك جزئى كوزى آچيله‌جق اولورسه - ايستر علما اولسون ، ايستر اوروپا تربيه‌سى كورنلر اولسون - ناپوليونك ، يوق بيلمم كيمك سوزلريله اغزمزك صولرى قورور . حالبوكه كنديمزده حكمتده اولسون ، سياستده اولسون دها عالى سوزلر سويلنمشدر . فقط سويلنديكندن بيله خبرمز يوق .

ناپوليون « محاربه‌ده غالب كلمك ايچون اوچ شى لازمدر ، ديمش، برنجيسى پاره، ايكنجيسى پاره ، اوچنجيسى ينه پاره ... » بوكون آرامزده بوسوزى بيلمين جوجقلر بيله يوقدر . حالبوكه بوسوز نفس الامره مطابقمى ، دكلمى؟ ملاحظه ايدن يوق. المانلرله محاربه ايتدكلرى زمان فرانسزلرده پاره يوقميدى؟ اكريوق ايسه صوكرادن اونلره پاره‌يى كيم ويردى؟ تضمينات ايچون اودهشتلى ميليارلرى نره‌دن بولديلر ؟ ديمك كه پاره‌لرى واردى. اوحالده نيچون غالب كله‌مديلر. ايشته پاره‌لرى اولديغى حالده مغلوب اوله‌رق ناپوليونك سوزينى بالفعل تكذيب ايتديلر.

اما بزم كندى جنسمزدن اولان برذات، تيمورلنك - هرنه‌قدر بعض اعمالى منفور ايسه‌ده . قان دوكمسى اوزرمزه برلكه ايسه‌ده ، برچوق شيلرينى نظردقته آلير سه‌ق ينه بيوك حكمتلر، سوزلر بولورز - ديمش كه : «محاربه‌ده غالب كله‌بيلمك ايچون اون شى لازم ؛ برنجيسى عسكر ، طقوزى ده طبيعت مليه، اخلاق مليه‌در . »

بونى ايضاح ايچون بن سزه ژاپون - روس محاربه‌سندن بعض شيلر سويليه‌جكم. ژاپونلرك محاربه‌يى قازانملرى پاره‌لرينك چوق اولمسندنمى ايدى؟ واقعا پاره‌لرى يوق دكلدى . فقط روسلرك پاره‌سى اوندن فضله ايدى. او حالده اونلره محاربه‌يى قازانديران نه‌ايدى ؟ اوت ، اونلرده اويله برفضيلت واردى كه بتورن اسباب غالبيت اونده مندرمجدر : اونلرك طبيعت مليه‌لرى پك عالى ، پك مستثنا بردرجه‌ده ايدى .

روسيه‌ده اسلحه يوقدى ديه كيمسه ادعا ايده‌مز، واقعا اهاليسى اوقدر زنكين دكلدر، فقط رأس كارده‌كى حريفلرك انكليز بانقه‌لرنده قاچ ميليونلرى وار؟ دنيانك الك زنكينلرندن صايلانلر اوراده موجوددر . يوزلرجه ميليونلرى واردى . اكر اونلرده حيثيت مليه ، ناموس ملى ، دها قيصه‌سى طبيعت مليه اوله‌يدى، او پاره‌لرى اجنبى بانقه‌لرندن الير ، محاربه‌يه صرف ايدرلردى. فقط فساد اخلاق صوك درجه‌ده . او حالده قالميه‌جقلرينى بيليورلر . استقباللرينى تأمين ايچون پاره‌لرى اجنبى بانقه‌لرينه آشيرمشلر . ايشته بو مليتسزلك محاربه‌يى غائب ايتملرينه سبب اولدى .

ژاپونلر كبى جوجقلرينه وارنجه‌يه قدر كنديلرينى فدا ايتمديلر . هرشيدن اول طبيعت مليه . اخلاق مليه ، حب ملى لازم . او اكلاشيله‌جق اولورسه پاره‌يى بولق كوچ دكلدر . روسلر « بز پاره‌يه محتاج ايدك » ديرلرسه « مملكتكزده پاره يوقميدى ؟ » ديرز . فقط اونلر مملكتلرينى فدا ايديورلر ، پاره‌لرينى صاقلايورلر . اما بركون كيدرسه اجنبى بانقه‌لرينه ترك ايده‌جك ، كيده‌جك .

باقكز اخلاق مليه نه‌لر ياپيور . ژاپونلر ديورلركه : « بز اخلاق مليه‌مز سايه‌سنده غلبه ايتدك . » وبونك ايچون « اخلاق مليه محافظه‌سى جمعيتى » ناميله برده جمعيت تشكيل ايتمشلردر . بوكون او جمعيتك بش ميليون اعضاسى وار . البت بويله اعتقادلرى بزده بولنسه‌ك بزمده استقبالمز اونلر كبى اولور. بزده دشمنلرمزه كوكسمزى كره‌كره غلبه چالارز .

بونك ايچون اوروپاليلرك پارلاق نطقلرينه ، پالديزلى مقاله‌لرينه بتون بتون قاپيلمايوب بعضا اسكيدن قاله كندى علمامزك وشرفامزك سوزلرينى ده خاطردن چيقارمامليبز .

بوكون ژاپونلرك ترقيلرينى هركس بيلديكندن اوكاعائد هيچ برشى سويلمه‌مه حاجت يوقدر . فقط اخلاق جهتى اجنبى مطبوعاتندن آلنمه معلوماته منحصر اولديغندن بو بابده ايضاحات ممكنه ويريورم . چونكه اجنبيلر نه‌قدر معلومات ويرسه‌لر كندى منافعنه مغاير معلومات ويرمزلر ، وويرمك احتمالى ده يوق . بن اولسانلرى بيلميورم . فقط روس مطبوعاتنه قياساً سويليورم . اونلره قارشى روسلرك عداوتى پك بيوك اولديغندن اونلر قابل دكل حقيقتى يازه‌مازلر. بعض احرار يازسه‌لر بيله اغراض نفسانيه‌سندن ينه‌كچه‌مزلر . بونك ايچون يازانلر هپ عكسنى يازمشلر .

حتى بوصوك محاربه‌ده ژاپونيانك غالب اولديغنى كوردكلرى حالده بر چوق آدملر ظن ايدردى كه روسيه براز دها مقاومت ايتسه‌يدى غالب كله‌جكدى . چونكه اثناى متاركه‌ده روسيه پك چوق يكى عسكر كوندرمشدى. فقط نه چاره‌كه اوصره‌ده صلحه قرار ويريلدى . اكر بويله اولمايه‌يدى ، ينه روسيه غالب اوله‌جقدى . . . بوكا دائر مقاله‌لربيله يازلمش . بونك حقنده بزم بيلديكمز معلومات بونك عكسنه‌در . اوكونلر بز پترسبورغده سياست مركزينك ايچنده ايدك . پورتسموت مصالحه‌سى عقد اولنه‌جغى كونلرده ايدى ، اقصاى شرقدن بر تلغراف كلدى : « عسكرمز وار ؛ ضابط يتشديرك». بونك اوزرينه انعقادايدن مجلسده ضابط كوندرلسنه قراروريلير. ضابط كوندريله‌جكى اعلان اولنور. نه‌ديرسكز، بركون ايچنده اون ايكى ضابط كنديسنى تلف ايتمديمى ؟ براقديغى يازيلرده اويله ايدى : « بز اورايه كيدوب دشمن قلنجيله اوله‌جكمزه كندى عائله‌مز ايچنده اولمكى ترجيح ايتدك . » يعنى اورايه كيده‌جك دكل عسكر ، ضابط بيله يوقدى . حالبوكه اوروپاليلر تماماً عكسنى مطالعه ايتمشلر. بو اون ايكى ضابطك انتحارينى يازديغى (زاره) غزته‌سنى حكومت قپاتدى .

ژاپونلر ديورلركه : « بز صوك نفسه قدر مدافعه‌يى التزام ايتمشدك . وپورتسموت معاهده‌سنده روى رضا كوسترمدك. حكومت قبول ايتديكندن حكومته قارشى نمايشلر بيله ياپدق . » حتى اوكون بيوك براختلال چيقمش. بويله رذيلانه بر معاهده‌يى قبول ايتميه‌جكز ، ديمشلر . ملت او قدر غليانه كلمش كه اويله غالبانه بر معاهده‌يى قبول ايتمك ايستەميورلر .

بونك ايچون ديورم كه اجنبى محررلرى شرقه عائد معلوماتده تمام معلومات ويرمك ايستەميورلر. بز اونلره عرض افتقار ايتمه‌دن ايسه كنديمز طوغرودن طوغرو منبعندن استحصال معلوماته چالشمليز. بز شرقليلرك منافع عموميه‌مز بر اولديغندن وبتون جهانده دوران ايدن عرق مسئله‌سى، شرق مسئله‌سى كبى شيلرده بزى برلشديرمكه وسيله اوله‌جغنى كورديكمزدن؛ ژاپونلرك اسلاميتله مشرف و استقبالده بزه ظهير اوللرينى قلباً تمنى و بونكله برابر ديانتده افتخار ايتمه‌مز طبيعيدر. ژاپون اكابرملتندن يكرمى، اوتوز ذاتك اسلام اولمسى بزم ايچون بيوك شرفدر . استقبال ايسه غايت پارلاقدر . [ان شاء الله]

بوكون ديانت نقطهٔ نظرندن ژاپونياده ايكى آقنتى وار : برنجيسى مجوسيت كه بودا مذهبى . ديكرى ده اسلام مذهبى . اسلام مذهبنك بوكون

جان اساسی قورولمش دیمکدر. یقینده بودا ایله مبارزه‌یه چیقه‌جق. صوکرا برده اوجنجی مذهب وار: خرستیان مذهبی. او ایسه صوکده صفر. [قلبه‌ده‌کی آویطارانیان افندی‌نك کونشنه ضیا (!) خولیاسنه یالدیز (!)]

یاریم عصر بر زماندن شیمدی‌یه قدر، میسیونرلرك کتیردیکی شیئی قبول ایتمش کبی کورونسلرك عددی هایدی‌هایدی برقاچ یوز بیك اولسون. مع‌مافیه اونلرده شیمدی‌دونمکده‌لر. وقتیله نصلسه ژاپونلرك جهالت زماننده پاره ایله قاندیره‌بیلمشلر، اونلرده پك مکی دیمشلر. فقط شیمدی چوغی ایشی آکلایه‌رق رجوع ایدییورلر. اونك ایچون او صوکده صفردر.

بویله‌ایکن میسیونرلر ینه چکیلوب کیتمزلر. اورالرده وبتون شرقده کندی دیانتلرینی نشر ایچون کیجه کوندوز اوغراشیرلر. هانکی مملکته کیدرسه‌کز کیدیکز قوجه‌مان کلیسالر، قوجه‌مان مکتبلر تأسیس ایتمش اولدقلرینی کورورسکز. بوکون یالکز ژاپونیاده اشاغیدن اشاغی التی التمش میلیون صرف ایدرلر. کلدکلری‌ده التی سنه اولمش. بویله ایکن یارم میلیون آدم خرستیان یاپه‌مامشلر.

چین ایچروسنده‌هانکی شهره کیدرسه‌کز خرستیانلق اساسنی قوردقلرینی کورورسکز. حتی طاغلرده‌بیله بیوك کلیسالر قورمشلر. اطرافندن اهالی کچرکن «کل بزسنی بسلرز، ییه‌جکنی ایچه‌جکنی ویررز، یالکز بن‌سزدنم دیی‌ویر» دیه دینلرینی نشردن بردقیقه کری طورمازلر. اکثر فقرا بونلرك پاره‌لرینه قاپیله‌رق، دیدکلری شرائطله، موافقت ایدر کبی کورونمکده‌درلر. خصوصیله چین مجوسیلری.

بونلرك بوقدر چالیشمه لری، حیاتلرینی فدا ایدرجه‌سنه غیرتلری هیچ بزم علمامزك دقتلرینی جلب ایتمیورمی؟ بزم علمامز عجبا بویله بر وظیفه‌یی ایفا ایده‌مزلرمیدی؟ بتون‌اوظلمت‌آباد قلبلره انوارحقایق نشرایده‌مزلرمی‌دی؟

اونلر اسلامیتی برکره اکلادیلرمی، بو دین جلیلی، بو دین فطری‌یی قبولدن دنیا طوپلانسه اونلری منع ایده‌میه‌جك. بزم علمامز آره‌سنده نه ایچون‌بویله فداکارلر چیقمایور؟ یاخود شرعاً بویله بروظیفه یوقمی؟ عجبا بزم اسلاف کرامز آیات اسلامیه‌یی نشر ایچون شرقاً، غرباً کزمه‌مشلرمی‌دی؟ اکر کزمشلرسه، حضرت پیغمبر افندمز تبلیغ احکام ایچون اطرافه آدملر کوندرمش‌سه بز نه‌ایچون او مسلك عالی‌یه سلوك ایتمیورز؟ نه‌ایچون بو تشبثی نظرملاحظه‌یه آلمایورز؟ بزده پاره بولونمزمیدی؟ اونی ذهنمزه بیله کتیرمیز. پاره‌دن قولای شی یوقدر. ایش اوراده دکل، اصل نقطه فداکار ومقتدر آدملر یتشمکده.

فقط بز بونلری دوشنیورمی‌یز؟ نره‌ده؟ خاطرمزه بیله کلمز. مدرسه‌ده اوقورکن دوشوندیکمز بر شی وارسه برطاقم هیچ فائده‌سی اولمایان شیلرله اکثر اوقاتمزی اولدورمك، برکتابك مقدمه‌سیله سنه‌لرجه وقتمزی کچیرمکدر. بویله عالی مقصدلری هیچ دوشونمه‌یز. یالکز عسکردن قورتولمه‌نك چاره‌سنی بولورسه‌ق ایاریسی الله کریم، دیرز. بن بوراسنی یوره‌کمك چوق آجیسیله سویلیورم، صاقین کوجنمه‌یکز وامیم‌که کوجنمزسکز. بن‌اویله دوشونیورم‌که بزم علمامز کمال خواهشله عسکر ایچروسنه کتملی. وظیفهٔ اسلامیه‌یی ایفا مقصدیله اك برنجی علمامز عسکرلکه کیرملی. اونلر اره‌سنده نشر حقایق ایتملی، او بیچاره‌لرك فکرلرینی تنویر ایتملی. مکمل بر تربیهٔ اسلامیه ایله‌اونلری تربیه ایدرك، ناموس اسلامیتی محافظه اوغورنده غازیلکله، شهادتلرله عسکرمزی تبشیر ایلیه‌رك مکمل بر اردو یتشدیرملی. ایشته بو مقصد مقدس ایله طلبهٔ علوم بتون عسکرك ایچروسنه انتشار ایتملی. [القیشلر.]

بز روسیه مسلمانلری روسیه‌ده‌بولوندقجه قزان‌مسلمانلرندن‌عسکر الیردی اولدن هرکس عسکرلکدن قاچاردی. قورتولیوردی. وبویله قاچمقده‌ده حقلی ایدیلر. چونکه پك چوق مضرتی وار. طوزاقی چوق وار، لدی‌الایجاب مؤمن قارداشلره قورشون آتمق وار. اونك ایچون هرکس چکینوب طوریوردی. فقط صوك زمانلرده دوشونلر اولدی: بو بزم یاپدیغمز خطادر، بز عسکره کیدرك او وسیله ایله نشر افکاره چالیشملی‌یز. دیدیلر. بونك اوزرینه افکار سیاسیه طاغتمق ایچون برچوق طلبه‌لر کوکللی کتدیلر.

دیدیکم کبی اوراده عسکرلك مسلمانلر ایچون پك کوچ. بویله ایکن هر درلو شیلره قاتلانیرلر. فقط بوراده‌کی مسلمانلرك عسکردن قاچلرینی چوق دوشوندم، سببنی بوله‌مدم. مؤمنلره نفیرعام‌زماننده عسکرلك‌فرضدر دیمشلر. خصوصا عسکرده بر شهادت‌ده وار، که بوده سعادت ابدیه‌در. او سعادت ابدیه‌دن علما قاچارسه عوام نه یاپملی؟ بونلری ملاحظه ایتمك بتون علمانك وظیفه‌سیدر.

واپورله استانبوله کلمکده ایکن بر شیئه تصادف ایتدم، چوق‌تأسفمی موجب اولدی. عسکر ایچنده بر امام واردی. بو امام یده‌ده چیقان اریسك مهدی اولمسنه منتظردی. اکر عسکر ایچنده‌کی امام‌مهدی‌یه منتظراولورسه او عسکرك نه اهمیتی قالیر؟ او عسکر دشمنه قارشی نصل چیقار؟

خاطره کلسون که مهدی‌یی انکار ایدنلردنم. فقط مهدی‌یی آرامقلاده هیچ بر مسلمان مکلف‌دکلدر. شاید چیقارسه استقباله کیده‌جکلرك بریسی‌ده بنم. فقط مهدی نره‌ده‌در؟ دیه تحری‌یه دائرده شرعاً برتکلیف کوره‌مم.

ژاپونلر عسکرلکی کندیلرینه او درجه التزام ایتمشلرکه بزه شرعاً لازم اولان جهاد اونلره طبعاً فرض اولمش. اونلرده جهادی قادینلر بیله التزام ایتمشلر، دشمن غالب کلمکه باشلارسه هپسی کتمکه حاضرلانمشلر. اون ایکی بیك ژاپون عسکری بر کون پوصویه تصادف ایدرك بر خیلیسی تلف اولونجه عسکر کری قاچمق لازم کلیرکن چیکنه‌یه‌رك هجوم ایتدیلر. بونلر بونکله افتخار ایدرلر. حتی او صره‌لرده بتون توکیو ایچروسنده خصوصی غزته‌لر علاوه‌لر چیقارمش: هرکس سلاحلانسون، مانچوری‌یه کیدییورز!.. دیه.

بونلر، بز مسلمانلره لایق احوال دکلمی؟ شریعتمزك علویتنی، جهادك درجه‌سنی دوشونورسه‌ك بویله اولمق لازم. بونك ایچون خاطره کلیرکه ژاپونلر پك چوق شیلرده اسلامه یاقین‌در. و اسلامیته محبتلری طبعاً غایت بیوکدر، خصوصا عثمانلی ملتنه. یکرمی سنه مقدم اورایه بورادن واپور کتدیکی زمان بیوك بر محبتلری قالمشیدی. دها بویله بر طاقم شواهد ایله چوق ملاحظه‌لر ایتدم، استقبالده ژاپونلر بزم بیوك ظهیرمز اوله‌جغنه امیدم پك قوتلی‌در. [ان شاء الله] و بویله اولمق‌ده لازم. سیاست بونی ایجاب ایدر. اونلرك اك بیوك دشمنی کیم ایسه بزم‌ده اك بیوك دشمنمز اودر. [آلقیشلر]

سوزی اوزاتمه‌جق اولورسه‌م سزه ملال ویره‌جك دیه قورقیورم. اونك ایچون سوزمی قیصالتمه‌جغم. ژاپونلرده کوردیکم شیلردن نظر دقتمی جلب ایدن برشی وارکه بوبابده سزه‌معلومات ویرمکی موافق‌مصلحت کوریورم. ژاپونلرده تستر یوقدر. مع‌مافیه عفت وتربیهٔ نسوان بزم مسلمانلر تربیه‌سنه غایت مطابق‌در. عفت صوك درجه‌ده‌در. هرنه‌قدراوروپا محررلری، ژاپونیاده تحشیات پك چوقدر، دیه یازمشلرسه‌ده او، یاکلش بر تلقی‌دن ایلری کلیر؛ کندی‌اخلاقلرینه مخالف‌شیئی تحشیات ظن‌ایدرلر. اوروپا عادتلرینی بیلیرسکز: بر ارککك بر قادین یاننده قوله‌لی کومدلکسز، یاخود بویون باغسز چیقمسی بر تربیه‌سزلك، بی ادبانه بر حرکت تلقی اولنور. قادین طرفندن‌ده هکذا. برقادین ارککلره چیقه‌جغی وقت صورت مخصوصه‌ده بر البسه‌سی بولنه‌جق. حالبوکه ژاپونلر عورت محللرینی ستره دیانةً مجبوردرلر. سائر طرفلری ها لباسله اورتولمش، هاهوا ایله؛ مساوی‌در. فقط بزده اولدیغی کبی قادینلره باشقه بر کوزله باقمق‌ده یوقدر.

حتی حاملرملاصق اولدیغی حالده، ارکك وقادینلره مخصوص اولان محللر کوچك بر پرده ایله آیریلمش‌کن ارککلر طرفنده‌کیلر باشلرینی قالدیروبده قادینلره باقمازلر. حالبوکه باشنی اوزاتسه کوره‌جك. قادینلر طرفندن‌ده‌بویله. بن بوکا تربیه‌نك اك عالی درجه‌سیله باقارم. جمیع جسده برال کبی، برپارمق کبی باقارلر. قلبلرنده فساد اخلاق اولدیغندن ایام صیفده ارککلر کویلرده چیر چیپلاق کزییورلر، یالکز عورت محللرینی سترایدییورلر. بویله کزمك‌ده عیب دکل. هم لاابالی. قادینلر یاننه‌ده کلیرلر. ایکی طرفدن یکدیکره او قدر امنیت تامه کسب ایتمشلرکه بربرینی جنس واحد کبی تلقی ایدرلر.

بردنمه ترنده تصادف ایتدم. ترنله کیدییورق. و اغورنده برده قادین واردی. قادین صویوندی، البسه‌لرینی دکیشدیردی. هیچ کیمسه کوزنی قالدیروب باقمادی.

معمافيه بونلر بزم شريعتمزه مخالفدر . شرعاً تستر واجبدر . اونلر تستر خصوصنده يالكز عورت محللريني ملاحظه‌يه آلمشلر. بونلری سويلكدن مقصدم تربيه‌سنك اك عالی درجه‌سنده بولوندقلريني اكلاتمقدر . ايشته بوكبی حاللر اوروپاليلر طرفندن يا كاش تلقی اولنمش . او اوروپاليلركه قادينلرينك حالی ، حال عفتی (!) بتون جهانجه معروف ومسلمدر.

صوكرا اثنای سياحتمده سوماطره وسينغاپوره‌ده‌كی مسلمانلرك احوالی‌ده پك زياده تأسفمی موجب اولدی . اوراده‌كی مسلمانلرك ايچريسنده مكاتب، مدارس عادتا يوق درجه‌سنده. مسلمانلرك هرنه‌قدر صلابت دينيه‌لری وارسه‌ اوقومق يازمق كلياً مفقود . بوندن باشقه برطاقم عادات قبيحه‌ده آره‌لرنده تأسس ايتمش. بر كره برمجلسده بولنديغم زمان (نكاح مجلسی) ديديلر ، ارككلر حضورينه كتيره‌رك قادينی سجده ايتديرديلر . بوده عادت قديمه‌لرندن ايمش ، قادينك اركگه مطيع اولمسنه دلالت ايديورمش . حالبوكه بك چوق زماندنبری مسلمانلق دعواسنده ايكن بوحاللری علما منع ايتمه‌مش . بويوزدن جهالت زياده‌لنمش. بوسببله اويله برطاقم قبيح عادتلر ديانت ديه اعتقادلرينه يرلشمش قالمش. حتی اونلر اخلاق حسنه قبيلندن عد اولونور .

هندستانده اولياء اللهدن برينه كيتدكلری زمان تغنی ايچون مخصوص قادينلر وار . اونك حضورنده اولا تغنی ايتديررلر صوكره عبادته باشلارلر. بونلری هپ عبادت يرينه قوللانمشلر . بوكبی شيلر مجوسيلردن كلمش . مجوسيلردن عبادت محللرينه بويله كيدرلرمش .

ايشته بو جهالتك نتيجه‌سی مسلمانلری نه‌درجه وخيم بر حاله كتيرمش. بز مسلمانلر بونلری صوك درجه نظر اعتباره آلمليز .

صوكره جاوا مسلمانلرنده يكديكرينه عداوت پك زياده . هندستانده اللی نوع اسلام مذهبی وار . هرنره‌يه كيدرسه‌ك بربكی مذهب چيقمش. بونك اسبابنی چوق ملاحظه ايتدم . بزده برعادت وار . فقط فنا برعادت: بر آدمده بر قصور كوررسه‌ك همان تكفير دامغاسنی ياپشديررز . مثلا وهابی ديه كناره آتارز . او كناره چيقانلرده برمذهب تشكيل ايتمكه مجبور اولورلر .

هندستانده حسن صديق نامنده بر ذات وارمش . التی سنه اول بر حيات ايمش. برچوق اثرلری وار. خصوصيله «فتح البيان» اسمنده اون جلد بيوك برتفسيری وار. مشهور «بهوپال» حاكمه‌سنك زوجی. بعض علمای اسلام او آدمه حسن زنديق ديرلرمش. ومكه‌ علماسندن‌ده برچوق آدملرك بويله ديديكنی ايشتدم . وهندستان علماسندن (عبدالحی) بو آدمك عدو مبينی ايدی. حتی آره‌لرنده‌كی عداوت برچوق وقت مناظره‌لرنده يكديكرينی كفره قدر سوق ايتمشدی . عبدالحيك وفاتی كونی حسن زنديق ديدكلری ذات بردوستنه برمكتوب يازمش، اوقودم : « عبدالحيك وفاتيله بتون هندستانی ظلمت قاپلادی . بز اونك سوزينی اكلاردق ، او بزم سوزمزی اكلاردی . بويله بر عالمك وفاتيله بتون هندستانی ظلمت قاپلادی . . . » خصمی اولديغی حالده اونك وفاتنده متأثر اولمش، اوچ كون اكمك يمه‌مش. واو زنديق ديدكلری ذاتك اسلاميته اوقدر محبتی وارمش‌كه انكليزلر اونی حبس ايتمشلر، حبسخانه‌ده وفات ايتمش. شمدی حياتنده زنديق ديدكلری ذات ايچون بتون هندستان علماسی آغلايور. شيمدی قيمتنی تقدير ايديور .

بز قولايلقله آره‌مزده‌كی علمايی كاوور ياپارسه‌ق وای حالمزه. تقصيراتمز كورولورسه بر موجب شرع « الدين النصيحه » قولنه امتثالاً قول لين ايله يوله كتيرمكه چاليشه‌لم . يوقسه كفر ايله كناره چيقارمق برايش دكلدر . بز ياپانجيلری دكل ، كندی قارداشلرمزی چوق كوره‌رك تكفيره واريرز. بونلر غايت وخيم فكرلردر . بز ياپديغمز ايشلرك نتيجه‌سنی دوشونه‌رك ياپملی، آره‌ده‌كی سوء تلقيلره ، سوء تفهملره نهايت ويره‌رك ال اله ويرملی، بركتله معظمهٔ متحده حالنده ايلرولمكه چاليشمالی‌يز. زيرا استقبال مسلمانلركدر . . .

(سوركلی النيشلر)

صوك

انتباه اسلام

قاهره‌ده‌كی (مجتمع الادبی) جمعيت اسلاميه‌سی ٢٤ صفر سنه ١٣٢٨ تاريخنده عباسيه‌ده اجتماع ايدرك هرطرفده اسلاملرده كوريلان تدنی وانحطاطه قارشی نه‌ياپلمق لازم كله‌جكی حقنده مذاكراتده بولنمشدر، نتيجه‌ده تقرر ايدن اساسلر شونلردر :

١ — اسلاملرك بوحالت مؤسفه‌سندن شيخ الاسلاملر وعلما وبالفعل مدرسه مدرسلری وخطبا وواعظلر كبی رجال دين مسئولدر، زيرا شريعت جليلهٔ اسلاميه‌نك آمر بولنديغی ترقياتی تأمين ايده‌جك صورتده افكار عموميهٔ اسلاميه‌يی اداره ايده‌ميورلر و اسلاملرده مشهود اولان آثار تدنی وانحطاطه قارشی فعلاً لاقيد بولنيورلر .

٢ — جمعيت برمذكره تنظيم ايدرك اقطار عالمده‌كی اسلام جمعيتلرينه ، اسلام جريده‌لرينه واسلام حكومتلری پارلمنتولرينه وروسيه دوماسنك اسلام اعضالرينه ومقر خلافتده‌كی مشيخت جليلهٔ اسلاميه‌يه وازهر شريف علماسنه ومصرده وخارجده اسلام طلبه‌سی بولنان مكاتب ومدارس ناظرلرينه برر نسخه‌سنی كونده‌ره‌جكدر .

٣ — بومذكره ؛ شئون مسلمينك اصلاحی ، اهالئ مسلمه‌يه، خاصةً اطفال اهل ايمانه حقيقی بر تربيهٔ دينيهٔ اسلاميه افاضه‌سی وخرافات وبدع واباطيلی حقايق جليلهٔ دينيه‌دن تفريق وتمييز ايده‌جك واعظلر يتيشديره‌رك اطرافه كوندرلمسی رجا وتمنياتنی تضمن ايده‌جكدر.

٤ — جمعيت ايچه برزماندنبری لزوم انعقادی تقرر ايدن اسلام قونغره‌سنك نتيجهٔ مذاكراتنه انتظار ايتمك فكرنده ايسه‌ده تعيين اولنان ميعادك هنوز اوزاق واسلاملرك احوال حاضره‌سی ايسه ياپيله‌جق شيلرده تسارعی ايجاب ايدر اولديغنی تأمل ايتمشدر .

٥ — جمعيت؛ قونغره‌نك هنوز طوپلانمامش اولمسی ترقئ اسلامی تأمين ايچون هرفرد مسلمك چاليشمه‌سنی تأخيره معذرت تشكيل ايتميه‌جكی اعتقادنده‌در .

٦ — اسلاملر شو مساعئ ترقيپرورانه‌لرينی كرك همدينلری وكرك سائرلريله محبت وتودد اساسلرينه مستند اوله‌رق بر صورت مسالمتكارانه‌ده اجرا ايتملرينی كنديلرينه بدرقهٔ آمال واعمال اتخاذ ايدينه‌جكلردر .

٧ — جمعيت؛ اوليای امور اسلامه وجيبه‌لرينی اخطار ويا انلری ارشاد وياجناب حقه ووجدانلرينه قارشی مسئول بولندقلری بر وظيفه‌يی ايفا ايتمه‌يی تكاليف كبی مقاصدن تبری ايدرك شو تشبثاتنك (فذكر ان نفعت الذكری) امر جليل سبحانيسنه امتثالاً مجرد بر تذكيردن عبارت اولديغنی وسائقی مشار اليهمك علو همتلری وغيرت ديندارانه‌لری وحق كلماتی قبوله مساعد اولان صاف ومنور سريره‌لری بولنديغنی بووسيله ايله‌ده بيانه مسارعت ايلر . جناب حق جمله‌مزی اهل ايمانك صلاح احوالنی موجب اوله‌جق خصوصاتده موفق بالخير بيورسون . »

الواح انتباه

روسيه دوماسنده قريم مبعوثى ميرزا مفتى زاده‌نك لسانه مليه‌يه دائر ايراد ايلديكى نطقه صورتى :

محترم ملت وكيللرى، روسيه‌يه تابع ملتلردن علم وتحصيل جهتنده اڭ كيروده قالمش اولانلر مسلمانلردر؛ بو حالك وبال وقباحتى معارف نظارتنده‌در. ۱۹۰۷ نجى سنه‌يه قدر ملى مكتب ومدرسه‌لرمزده يالڭز مقدمات دينيه ودين علمى تحصيل اوليوردى. آنا ديلنده، ملى ديلمزده فنون عصريه مقدماتى تحصيلنه مساعده طلب اولندقجه معارف نظارتى جواب رد ويروب دينكزى اوقويڭز، نماز دعالرينى اوكرنڭز سزلره بو قدرى يتر دها باشقه شيلر تحصيل ايتمك ايستر ايسه‌كز روسجه اوقويڭز، روس مكتبلرينه كيريڭز ديه يول كوستريبوردى.

بويله بر تكليفده بولنمق قولاى. فقط نصل اجرا اولنه‌جق؟ روسجه بر كلمه بيلمان چوجقلرى روس اصول وعادتنده مجمى صبيلرى دوغريدن دوغرى‌يه روس مكتبلرينه ويرمك كوريليور كه ممكن اوله‌ميور.

روسجه اوقومق لزومنى بزده تقدير ايدرز. بو زمانده يالڭز عبادت اصولنى بيلمك ايله دنياده ياشامق، چالشمق ممكن اولمديغنى آڭلايورز؛ اوز ديلمز نصل لازم ايسه روس ديلى ده بويله‌جه لازمدر. فقط بونك ايچون ترتيبلى مكتب وپروغراملرى اصلاح ايدلمليدر؛ مكتبلرمزده اوز ديلمزده هر درلو فنلرك مقدمه‌سنى اوقوتمه‌يه مساعده ايدلمليدر. ملى مكتبلرده، ملى لسانده معلومات ابتدائيه آلمش اولاد اسلام، روسجه اوقومه‌يه وفنلرك دها ايلروسنى كورمه‌يه هوس ايدرلر. بناءً عليه معارف نظارتى بزلرى بوغمق پوليتيقه‌سنى آرتق ترك ايتمليدر؛ فائده‌سز پروغراملرى تبديل واصلاح ايتمليدر. شهر وزمسكى مكتبلرنده برنجى ۳ ـ ٤ سنه‌ده فنى تحصيل كندى لسانمزله اولمليدر. يالڭز مكتبلرك صوڭ صنفلرنده وشعبه‌لرنده تحصيل روس لسانيله اولملى. بويله اولورسه اهالى مكاتبدن فائده كوروب امنيت ومحبت ايدرلر وچوجقلرى هوس ايله مكتبه دوام ايدرلر.

قريم وكيلى وجمعيت خيريه رئيسى صفتيله ملت وكيللرينه رجا ايديورم. بوايشه دقت بيورسونلر، دومانك معارف انجمنى غير روس ملتلرك ملى لسانلرينه قارشى بر درجه مساعد بولنمق لزومنى تقدير ايلمشدر؛ انجمنك بو قرارينه دوماجه‌ده موافقت ايدلمسنى وبو قبيل مكاتبه خزينهٔ دولتدن معاونت ايدلمسنى جمله‌كزدن رجا ايديورم.

(صول طرفدن آلقشلر)

مجاهد شهير ادهم روحى بك محاكمه‌سى مناسبتيله بلغار مدعى عموميسنك اسلاملر عليهنه متجاوزانه درميان ايلديكى رسمى مطالعه فلبه‌ده منتشر (بالقان) جريدهٔ اسلاميه‌سندن عيناً :

[حاكم افنديلر، ادهم روحى حسن مناسبات ومعاشرتده ياشاملرى ايجاب ايدن ايكى ملت آراسنه القاى نفاق ايتمسنه نظراً بيوك بر جنايت اجراسنده بولنديغندن طولايى دعوا اهميتلى وشماته‌لى اولمشدر. نفاق وخصومتدن بحث اولونيور. حالبوكه بونلر حقنده بحثه كيريشلدكده حمايه وصيانت ايديلان شخصك كيم اولوب نفاق وخصومتك كيملر بيننده جارى اولديغنى اڭلامق الزمدر.

۵۰۰ سنه‌لك بر أسارتدن صكره اوأسارتك نمونه‌لرندن بلغارلر آراسنده‌ده قالمش اوله‌جغى مثللو تركلر آره‌سنده دخى موجود ايدوكى شبهه‌دن آزاده‌در. نفاق وخصومت واقعه شخصى اولديغندن آنك رفع وازاله‌سنه رجال حكومت ومتمدن كنجلر غيرت ايتمكده‌در. بلغارستان اعلان استقلالدن صكره سربست عمر كچورمكه باشلايوب دين ومذهب تفريق اولنميه‌رق بتون ملتلر مساوات حقوقه نائل اولديلر (!) مملكتمزه اڭ حر قانونلر تطبيق وادخال اولوندى. عدالت لايق اولديغى درجهٔ اعتلايه ترفيع اولونوب (الى ماشاالله !) بروجه حقانيت هرشى اجرا اولونديغى ايچوندركه اوروپا دولتلرى بلغارستاندن قاپيتولاسيونلرينى بيله قالديرديلر.

بلغارستانك بو ترقياتى آراسنده بعض ملتلرك كرى قالديغى صحيحدر. اوملتده تركلردر. فقط آنلرك ترقيسنه بلغارستان دكل كندى دينلرى (!) وتعصبلرى مانع اولمقده‌در. بونكله برابر آنلر بلغارستانده تركياده بولونان تركلردن دها متمدندرلر.

ادهم روحى بوندن التى سنه قدر اول تركيانك دور حميدى تعقيباتندن رها بولمق اوزره بلغارستانه كلوب بوراسنى ملجأ اتخاذ ايتمشدر. روحى ۱۹۰۷ سنه‌سى ايلولنك يكرمى ايكيسنه قدر بلغارلرك ترقياتندن بحث ايتمش، آنلرى ثنا ايتمشدى. آنجق تاريخ مذكوردن صوكره بلغارستانده قوللر قيريلوب باشلر يارلديغى، حسابسز مسلمان قتل وتلف ايدلديكى، أولمش مسلمان قادينلرينك فرجنه قازيق صوقولديغى، بلغارستانده ياشامق مشكل اولديغى يازمغه باشلادى.

ادهم روحى‌نك بوكبى وقوعاتى پروتستو ايتمكه حق وارميدر ! شبهه‌سز يوق ايدى. زيرا ظنمه كوره وقوعات مذكوره حقيقت بيله اولسه ادهم روحينك پروتستو ايتمكه ينه حق معنويسى يوق ايدى. زيرا كنديسى تركيادن كلمش اولديغندن اوراده بوكبى وقوعات آراسنده يتيشمش (!) وبيومشدر.

أمين رجبوف طرفندن قتل اولونان بكجى وه‌لو مارينوفك مادهٔ قتلندن طولايى ياپيلان باصقين حقنده « بالقان » غزته‌سنك ۶۸۰ نومرولى نسخه‌سنده واقع اولان نشرياتى بعد التحقيق نشر ايتمسى لازمكلير ايكن تحقيق ايتميوب اويله فلان سويله‌مش، ديكرندن خبر آلمش وسائره ديه‌رك عندى اوله‌رق يازمامليدى. ايشته بو اسبابه مبنى بالقان غزته‌سنك ۶۸۰، ۶۸۲، ۶۸٤، ۶۸۶ و ۶۸۸ نومرولى نسخه‌لرنده مندرج نشرياتكه بونلر بلغارلر وتركلر ميانده القاء نفاق وشقاق مقصديله يازلمش اولديغنه مبنى بر فعل جنحه‌در. بناءً عليه جزا قانونامه‌سنك ۱۷۳ نجى ماده‌سنك فقرهٔ ثانيه‌سى احكامنجه ادهم روحينك مجازات اولنمسنى محكمهٔ عليه‌كزدن طلب واسترحام ايده‌رم.]

شؤون اسلاميه :

روسيه :

اوچ بش سنه‌دنبرو هر ولايتده اسلاملر آره‌سنده تحصيل معارف هوسى آرتمقده اولديغى كمال شكران ايله ايشيديليور . بش اون سنه مقدم قزان وقريم مسلمانلرندن اعداديلرده وعالى مكتبلرده طلبه بولنمديغى حالده شمدى بالنسبه چوغاليور . سائر ملتلرك طلبه‌سنه وروسيه‌ده‌كى اسلاملرك احتياجاتنه نسبةً بوقدرى آز اولمقله برابر هيچ يوقدن البته خيرليدر . فنون عصريه تحصيلنده هريردن زياده قافقازيا مسلمانلرى همت كوستريورلر . رسمى تدقيقات احصائيه‌دن بونى آكليورز . باكو اعداديلرنده ١٢٠، ريالى مكتبنده ٧٠ ، ابتدائى شهر رشديه‌لرنده ٦٣٣ اولاد اسلام تحصيلده بولنيور .

كچن سنه باكو ولايتنده مكاتب اسلاميه‌دن ٨ مدرسه‌ده ٩١ طلبه و ١١٥ ملى مكتبده ٣١٢٧ شاكرد واردى . كوريليوركه مكتب وشاكرد لزومندن چوق آزدر ؛ كوكل آرزو ايدركه ملى مكتبلره دها چوق اعتنا كوسترلسون. قزلر اعداديه‌سنده وتيذا مكتب عاليسنده يالكز ٢٤ مسلمه تحصيل فنون ايديور .

تفليس اعداديه‌لرنده ١١٤ ، مكتب حربيه‌ده ٢٤ ، يونكر مكتبنده ٧، تجارت مكتبلرنده ٢٠ اولاد اسلام وعالى درجه قيز مكتبلرنده ٣٠ مسلمه تحصيلده بولنيور .

خيلى سنه‌لردن برو رزان ولايتى داخلنده خان كرمان بلده‌سنده براسلام جمعيت خيريه‌سى دوام ايديور. بوسنه دها واسع پروغرامله « ترقيون اسلام » جمعيتى تأسيس ايدلمشدر . نظامنامه‌سنى مجاهد شهير اسماعيل بك غصپرنسكى ترتيب ايتمشدر . نظامنامه هرطرفجه مظهر قبول اولديغى جهتله انشاءالله كوزل ثمره‌لر الده ايديله‌جكدر. جماعتلرك فعاليتنده نظامنامه‌لرك خيلى فائده‌سى كوريليور .

خان كرمان جمعيت خيريه‌سنك بوسنه‌كى خلاصهٔ حسابيه‌سنه نظراً جمعيتك ٥٢ فخرى و ١٠٥ حقيقى اعضاسى موجوددر . كچن سنه ابتدالرنده ١٣٤٠٠ روبله سرمايه‌سى وسنوى ١٧٣٨ روبله كليرى وارمش. خان كرمن جمعيت خيريه‌سى سنه ظرفنده فقرايه ٩٠٨ روبله صرف واحتياط اوله‌رق محافظه صنديغنه ٣٠٠ روبله ترك ايتمش وبوسنه باشنده ١٣٩٣٠ روبله سرمايه‌يه مالك بولنمشدر .

معارف جهتنده‌كى خدمتى‌ده « كتبخانه وقرائتخانه » يى دوام ايتدرمكده كورلمشدر. جمعيتك كتبخانه‌سنده ٦٥٠ جلد اسلام كتابلرى و ١٧٥ جلد روس كتابى بولنيور . قرائتخانه‌سنه اعضالرك هديه‌سى اوله‌رق قريمده منتشر ترجمان ، وقت ، يلدوز ، قزانده منتشر بيان‌الحق ، شورا ، اقتصاد ، صراط مستقيم ، ترك درنكى مجموعه‌سى ، روسكويه صلووو ، ايسكرا ، نيوا ، رزانسكى وسنيك غزته ومجموعه‌لرى كليور .

يالطه اسلام جمعيت خيريه‌سى

يالطه جمعيت خيريه‌سنك كچن سنه‌يه عائد خلاصهٔ حسابيه‌سى جمعيتك سنه ظرفنده‌كى فعاليتنى اثبات ايديور . جمعيت خيريه‌لرمز ميانده اك مكمل ايش كوره‌نى بو جمعيت اولديغنه قناعت حاصل اوليور .

جمعيتك كچن سنه ابتداسنده ١٢٨٠٧ روبله سرمايه موجودى وبوسنه ٦٤٦٦ روبله كليرى بولنيوردى . بوكليردن ٣٨٠٠ مقدارى صرف ايدلمش و ١٣٠٠ روبله بلا فائض ٢٩ فقرايه قرض ويرلمش . وسكز مكتبده جمعيت حسابنه ٩٩ اركك و ٥٦ قيز چوجغى تحصيل ايتديرلمكده بولنمشدر. مكتبلره ١٧٥٦ روبله اعانه ويرلمش؛ اوده‌سه‌ده ديش طبابتى تحصيل ايدن خيرى احمدوف افندى‌يه ٤٥٠ روبله ، آقمسجد اعداديسنده تحصيل ايدن خليل افندى‌يه ٢٥٠ روبله اعانه ويرلمش وملى وفنى تدريسات ايچونده ٢٤٥٦ روبله صرف ايدلمش ؛ ومتباقى ايله فقرايه ، يتيملره معاونتده بولنلمشدر .

يالطه جمعيتك تدريساته كوستردیكى همت شايان تقدير وامتثالدر . جمعيتك بتون اعضاسى ٢٣٥ ومعاونلرى ٣٣ ذاتدر .

هندستانده :

تايمس غزته‌سنك روايتنه نظراً بنغاله‌ده‌كى مكتب ودارالفنونلره اختلالى تشويق ايدر اوراق توزيع اولنمش واجنبيلره قارشى تحريكات اجرا ايدلمكده بولنمشدر . سياسى جرائمدن طولايى تحت محاكمه‌يه آلنان ٧٦ ذاتدن بشنك غائب اولمسى اوزرينه اجرا قلنان تحقيقاتده موقوفلرك قسم اعظمنك اختلال جمعيتنه منسوب اولديغى آكلاشلمشدر .

هندستان حكومت محليه‌سى مختلف لسانلرده تأليف اولنان پك چوق آثارك مطبوعات قانوننه توفيقاً هندستان داخلنده منع انتشارينه قرارلر اصدار ايتمشدر .

شوراى قوانين مجلسنده هند بودجه‌سى مذاكراتى مناقشه‌لى اولمشدر . خطيبلر پك مدلل و مقنع ايضاحاتده بولنمشلردر . بومباى مبعوثلرينك وقوف واحاطهٔ سياسى واجتماعيلرى خاصةً نظر دقتى جلب ايتمشدر. اك چوق اعتراض اولنان جهت كموشه دائر كمرك تعرفه‌سيدركه مبعوثلر بو تعرفه‌نك هند تجارتنى سكته‌دار ايتديكنى ادعا ايديورلر . مع مافيه ١٨ رأيه قارشى ٣٤ رأى ايله حكومتك نقطهٔ نظرى قبول اولنمشدر .

مبعوثلرك نفوذينى كسر ايدر صورتده جريان ايدن مذاكرات ايله اتخاذ اولنان مقرراتدن طولايى اهالئ محليه متأثردر .

اختلالجيلر دمير يوللرينى بوزيورلر ، قطارلره قارشى سلاح استعمال ايديورلر . حكومت مجرملرى الده ايتمك ايچون پاره ونشانلر وعد ايديور .

ابراهيم افندى اسمنده براسلام تاجرى صنايع وتجارتى اسلاملره

اوکره‌جك علوم مفیده‌نك هندستانده بین المسلمین انتشاری ایچون ٤٥٠,٠٠٠ انکلیز روپیه‌سی تبرعده بولنه‌رق والی ولایت سیرفلارته توديع ایلمشدر . بو تبرعك انکلیز حکومتنه مأمور یتشدیرمکدن زیاده مملکتده علوم زراعیه وصناعیه‌نك تعالی اسبابنی تأمینه صرف اولنه‌جغنی امید ایدر وبو حمیتلی دین قرداشمزی عن صمیم القلب تبریك ایلرز .

عفو

صربستان قرالی درسعادت سیاحتی مناسبتیله بتون صربستانده محبوس بولنان بالجمله محکومین اسلامیه‌یی عفو ایتمشدر . مشارالیه قرالك بو حرکتی بتون اهالئ اسلامیه طرفندن ممنونیت ومسرت عظیمه ایله تلقی ایدیله‌جکی شبهه‌سزدر .

مطبوعات اسلامیه :

هدایای سنیه وروسیه مسلمانلری

اورنبورغده منتشر معلومات غزته‌سی (ترك قومی تاریخی) نام اثر مؤلفنه طرف اشرف جناب خلافتپناهیدن احسان وارسال بیوریلان هدایادن بحث ایله دییورکه :

« استانبولده چیقان وحکومتك ناشر افکاری عد اولنان یکی طنین جریده‌سنك ٦ محرم الحرام سنه ١٣٢٨ تاریخلی نسخه‌سنده (محظوظیت سنیه) سرلوحه‌سیله شویله یازیلیوردی :

« روسیه علمای اسلامیه‌سندن حسن عطا بن ملا محمد العبشی طرفندن تألیف ایدیلوب عرض عتبهٔ علیا قلنان (تاریخ قوم تورکی) نام اثر محظوظیت سنیه‌یی موجب اوله‌رق مومی الیهه طرف خلافتپناهیدن بر عقیق تسبیح وقوردونیله برابر آلتون ساعت اهدا بیورلمشدر » آندن نقلاً (وقت) ، (ترجمان) ، (یولدز) ، (ایدل) و سائر جریده‌لر دخی یازدیلر . بو هدیهٔ شاهانه صاحبنه ایصال اولنمق اوزره دولت علیهٔ عثمانیه سفیری طرخان پاشا حضرتلرینه کوندرلمشدر . سفارتخانه‌دن کلان بر مأمور مخصوص مؤلف اثر حسن عطا حضرتلرینه ویرلمك اوزره هدایای سنیه‌یی اورنبورغ مفتیسی جنابلرینه تودیع و مفتی افندی حضرتلریده با کمال احترام صاحبنه ایصال ایلمشدر . هدیهٔ شاهانه : طیشی قدیفه وایچی اطلاس غایت مزین بر قوطی درونده ایری ویك قیمتلی عقیقدن دیزلمش بر تسبیح درکه عمامه‌سندن یوقاریسی آلتون بر قامچی واوجنده صولوق آلتوندن اوچ مرجان ایله مزین طوپی واردر . ساعتده ینه مزین دلربا بر قوطی ایچنده‌در . سفیر حضرتلرینك بیاننه نظراً طرف اشرف حضرت خلافتپناهیدن استعمال بیورلدیغندن قیمت معنویه‌سی دوبالادر . اشارتلری آچیق و مسامان رقیله‌در . آلتوندن اولان قوردونی قبله‌نماسیله برابر پك شیقدر . سلاطین عثمانیه‌جه بالذات استعمال بیوریلان ساعتلری هدیه ایتمك عادات قدیمه‌دندرکه هدایانك اك قیمتداری عد اولنور . یالکز مأمورلرینك خدمتلرینی و اخلاصلرینی و آلات حربیه‌لرینی دکل علمانك کوز نورلرینی و اجتهادلرینی و قلملرینی بر پادشاهك تقدیر ایتمسی تبعه‌سنك ترقی و تمدننه شبهه‌سزکه بیوك بر وسیله و استقبال ایچونده فال خیردر . سلطان محمد خان خامس حضرتلری یالکز کندی مملکتلرنده‌کنی دکل باشقه مملکتلرده اولانلرکده آثار علمیه‌لرینی بویله التفاتلرله ربوکبی عالی مکافاتلرله تلطیف وترغیب بیورملری حقیقةً عموم اهل اسلام ایچون موجب شکراندر . سیاست وپولتیقه‌دن ومداحلقدن صاف وبعید ، صرف فن نقطهٔ نظرندن یازلمش برعلمی اثری تقدیر بیوروب سیاست وپولتیقه معنالرندن عاری مکافاتلر ایله (مدالیه پاره ایله دکل) تلطیف ایتمسی حقیقت پك عاقلانه و مدبرانه معامله‌در . سلطان محمد خان خامس حضرتلرینك هدایای سنیه‌لری یالکز حسن عطا قاضی حضرتلرینه دکل بلکه زمره‌لرندن بولندیغی ایچون بتون روسیه علمای اسلامیه‌سنه مایه الافتخاردر . و افرادندن بری اولدیغی ایچون بتون روسیه اهالئ اسلامیه‌سینه‌ده التفات عالیدر . اوغللرندن بری اولدیغندن وطنمز روسیه ایچونده برشرفدر »

اورنبورغ مفتیسی ودولت علیه سفیری

اوفا شهرنده نشر اولنان معلومات غزته‌سی اورنبورغ مفتیسی افندی حضرتلرینك پترسبورغه واقع اولان سیاحتلرندن بحثله دییورکه :

« پترسبورغ جامع شریفنك وضع اساس رسمی مناسبتیله اجرا قلنان مراسم احتفالیه‌ده حاضر بولنمق اوزره پترسبورغه عزیمت ایتمش اولان مفتی افندی حضرتلری شهر مذکوره مواصلتلرینی متعاقب اولا بخارای شریف امیرینی قیشلاق سراینده زیارت ایلدکدن صکره طوغریجه خلافت معظمهٔ اسلامیه سفیری طرخان پاشایی زیارت ایتمك اوزره دولت علیهٔ عثمانیه سفارتخانه‌سنه عزیمت بیورمشلر ایسه‌ده سفیر حضرتلرینی بوله‌مامشلردر . سفارتخانه‌دن چیقدقدن صکره ناظرلرله بالتلاقی اسلاملرك احتیاجات دینیه و مایه‌سی حقنده تعاطئ افکارده بولنه‌رق مساعد جوابلر آلمشلر وحضور جاریه قبوللری تقرر ایتمش ایسه‌ده پترسبورغك وخامت هواسی اساساً نحیف المزاج بولنمق حسبیله عافیتلرینی اخلال ایتدیکندن طولایی اطبانك توصیه‌سی اوزرینه موعود اولان مراسمدن صرفنظرله عودتی تعجیل بیورمشلردر . مع مافیه شو آز مدت ظرفنده‌ده دینی وملی ایشلره دائر بر چوق مبعوثلرله مداولهٔ افکاره موفقیت حاصل اولمشدر . دولت عثمانیه سفیری طرخان پاشا حضرتلرینك اعادهٔ زیارتلرینی قبوله راحتسزلقلری و سفیر حضرتلرینك اعاده‌یی خیلی کجیکدیره‌رك کیچ وقت ساعت اونده کلمش اولملری مانع اولمشدر »

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره :
درسعادتده باب عالی جوارنده
دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
۱۳۲۶

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه
قبول اولنور .
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز .

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتده و سیاسیاتده وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	۸۰	٤۰	غروش
روسیه »	٦،۰	۳،۵	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۸۵ — ۱۱ ربیع الاخر ۳۲۸ پنجشنبه ۸ نیسان ۳۲٦ — دردنجی جلد

مناقب سنیه

— مابعد —

فارقته کرهاً وکان لدیها
ثاویاً لایمل منه الثواء

حلیمه رسول اکرمدن کوکلی ایسته‌میه‌رك مفارقت ایتدی ، چونکه او طفل مبارك طول مکث واقامتندن بزلمز ، اوصانلمز بر مهمان ایدی .

بیان اعراب ولغات

[فارقته] مفارقتدن ماضی . [کرهاً] کافك فتحیله کوکلی ایسته‌میه‌رك دیمکدر . [وکان] جمله‌سی حالیه وماقبلنك تعلیلی منزله‌سنده‌در . [لدیها] عندها دیمکدر . [ثاویاً] ثوادن اسم فاعلدر . وبوراده مهمان معناسنه‌در . [لایمل] صفت واوصانمق معناسنه ملالدن مضارع مجهول . [منه] مابعدنده‌کی ثوایه متعلقدر ، [الثواء] ثانك فتحیله بریرده چوق زمان مکث واقامت ایتمك وعلی قول قونمق معناسنه‌در .

شق عن قلبه واخرج منه
مضغة عند غسله سوداء

ناظم حضرتلری رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك قصهٔ رضاعنی اکمال ایتدکدن صکره شمدی‌ده جد امجدی نزدینه اعاده اولنمسنك سببی اولان شق صدر قصه‌سنی بیانه شروع ایله دیورکه : قلبندن شق ایدلدی وقلبی ییقاندقده اندن بر سیاه مضغه اخراج اولندی . او طفل مبارکك قلبی شق اولنوب غسل وتطهیر ایدلدی واثناء تطهیرده قلبندن سیاه بر لحم پاره چیقارلدی .

✻

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز ایچون درت کره شق واقع اولدی . برنجیسی : مدت رضاعی اولان ایکی سنه‌یی بتوردکدن ایکی ویا اوچ ماه صکره ، ایکنجیسی اون یاشنی طولدیردقده ، اوچنجیسی : جبل [حراء] ده واقع غارده جبریل امین ذات رسالتمآبلرینه وحی کتوردیکی زمان ، دردنجیسی : لیلهٔ اسراده‌در . تحقیق اولان بودر . عندالمحدثین بشنجی بر شق ثابت اولمادیغی جهتله امر شقك بش دفعه وقوعنه دائر سویله‌نن سوز ضعیفدر . واصل شق هر پیغمبر ایچون واقع اولدیغندن اصل شق رسول اکرم افندمزك خصوصیاتندن اولمیوب بلکه تکرری ذات نبوتپناهیلرینك مزیات مخصوصه‌سندندر .

اخراج قلندیغی بیان اولنان مضغه اول امرده خلق اولنمامق ایله‌ده اوله‌بیلور ایکن ابتدا خلق اولنوب صکره اخراج ایدلمسی بو مضغه اجزای انسانیه جمله‌سندن اولدیغی جهتله هیچ اولمایشی بدنده نقص اوله‌جغی ایچوندر .

بیان اعراب ولغات

[شق] یارمق معناسنه اولان شقدن ماضیٔ مجهول ، [عن قلبه] نك ضمیری رسول اکرمه ، [منه] نك ضمیری قلبه راجعدر ، بعضیلری : قلب فؤادده [وتین] دیدکلری قالین طمارده آصیلی لحم پاره‌دن عبارت اولمغله فؤاددن اخصدر دیدیلر . بعضیلری : قلب ایله فؤاد هرایکیسی یورك معناسنه اولمغله بری برینه مرادفدر ویورکه قلب دینلمسی تقلبی ، فؤاد دینلمسی تحرق وتوقدی اعتباریله‌در دیدیلر . علی قول فؤاد یورکك غشاسندن وقلب یورکك حبه وسویداسندن عبارتدر . زمخشری ؛ فؤاد قلبك وسطیدر . دیه بینلرینی تفریق ایلمشدر . بوایکی لفظك ترادفنه قائل اولانلر « اتاکم اهل الیمن هم ارق قلوباً والین افئدةً » حدیث شریفنده فؤادی قلب ایله تفسیر ایتمشلردر . عندالمحققین

قلبه متعلق اولان لطيفهٔ ربانيه‌يه‌كه محل اسراردر فؤاد دينور. ولسانمزده اندن كوكل تعبير اولنور. بو بيتده قلب يورك معناسنده مستعملدر [مضغه] ميمك ضمى وضادك سكونيله برچينكم اته دينور. روايت صحيحه‌يه كوره قلب انور محمديدن سياه ايكى علقه اخراج ايدلمش اولديغندن كلام ناظمده دخى مضغه ايله علقه تعبير اولنان شى مراد اولديغنه وعلقه ايله‌ده جنس علقه مقصود اولمسنه مبنى ناظم حضرتلرينك تعبيرى اوروايته منافى دكلدر.

علقه: عينك ولامك فتحه‌لريله بر كيمسه اويوشيق قانه دينور. [عند غسله] اخرج نك ظرفيدر. غسل: غينك فتحى وضميله ييقامق معناسنه‌در.
[سوداء] مضغه‌نك صفتى واسودك مؤنثى‌در. اسود: سياه شيئه‌دينور.

ختمته يمنى الامين وقد او
دع مالم تذع له انباء

جبريل امينك صاغ الى‌انى مهرله‌دى ونه‌اوخبرلرك اشاعه ايتمديكى شى اكا ايداع اولندى. قلب انور محمدى شق اولنوب غسل وتطهير ايدلدكدن صكره امين وحى جبريل عليه‌السلام محل شقه الني سورمسيله التئامپذير اولوب حال سابقنى بولدى. وقلب شريف محمدى شق اولنديغى اثناده اكا اول قدر ايمان، حكمت، علوم، اسرار توديع اولندى كه خبر وپيامبرلر بونى بر تفصيل نشر واشاعه ايده‌مدى. الحاصل حالت شق صدرده قلب كريم احمدى يه توديع اولنان حكم واسرارك تفصيلاتى معلوم اولمادى اوحكم واسرارك تفصيلاتنى جناب حقدن ماعدا هيچ بر فردك علمى احاطه ايتمديكندن خبروپيامبرلر او تفصيلاتى نشرواشاعه ايده‌مدى.

بيان اعراب ولغات

[ختمته] مهرله‌مك معناسنه اولان ختمدن ماضى وضمير منصوب بيت سابقده‌كى [شق] نك مصدرى بولنان شقه راجعدر. شقك برنجى دفعه‌سنده‌كى ختم ايله مراد شق التئام ايتديرمكده‌در.
[يمنى] فاعل وصاغ جانب معناسنه‌اولان ايمنك مؤنثى‌در، تأنيثى موصوف محذوفى اولان [يد] اعتباريله‌در. صاغ اله: بشرى وزننده «يديمنى» وصول اله: بشرى وزننده «يديسرى» تعبير اولنور. [الامين] يمنى‌نك مضاف اليهى‌در. امين غدر وخيانت نقيضه‌سندن مأمون معناسنجه صفتدر وموصوف محذوفى جبريل عليه‌السلامدر. جبريل عليه‌السلام كتب ووحى الهى اوزرينه مأمون اولديغندن بو صفت ايله توصيف اولنور.
[وقداودع] جمله‌سى [وقد اودع ذلك القلب حال الشق] تقديرنده‌اوله‌رق حاليه‌در.
اودع: ايداعدن ماضىٔ مجهول. ايداع: برشيئ بركيمسه‌نك يانندە امانت قومقدر. [ما] نائب فاعل وايمان وحكمته وعلوم واسراره متدائر اشيادن عبارتدر. [لم تذع] تانك ضمى وذالك كسريله جحد مطلق. اذاعه: همزه‌نك كسريله سرى فاش وشائع قلمقدر. خبر وپيامبرلر قلب مجلاى محمدى‌يه ايداع اولنان حكم وسرائرى اجمالاً اشاعه ايتمش اولديغى جهتله نفى اول حكم وسرائرك تفصيلى اعتباريله‌در.
[له] ده لام زائده‌در وضمير [ما] يه راجع مفعولدر. [انباء] فاعل ونبأ لفظنك جمعى‌در. خبر واخبار كبى. نبأ: خبر صادقه اطلاق اولنديغندن مطلق خبردن اخصدر.

صان اسراره الختام فلا الفض
ض ملم به ولا الا فضاء

او مهر قلبك اسرارينى حفظ وصيانت ايتدى، بو سبب ايله نه او مهرى بوزوب قوپارمق واقع اولدى. نه‌ده اشاعه وقوع بولدى. قلب كريم محمدى‌يه ايداع اولنان اسرارى‌انك اوزرينه جبريل طرفندن باصيلان خاتم حفظ ايلدى. وبو جهتله نه‌او خاتم بوزولوب قوپارلدى نه‌ده او اسرار احاطه اولنه‌رق تماميله اشاعه ايدلدى.

حليمهٔ سعديه ديدى‌كه رسول اكرمى ممه‌دن كسمكلكم اوزرينه ايكى ويا اوچ ماه كچمش اولديغى بر كون سوت قرنداشيله اوبه‌لرمزك ارقه‌سنده ايكن برده قرنداشى سكرته‌رك كلدى وقرشى قرنداشمك يانته بياض روبه‌لى ايكى آدم كلوب كنديسنى ياتورديلر وقارننى ياردبلر ديدى بتمله سوت پدرى همان رسول اكرمك بولنديغى جهته طوغرى سكرتدك. اياقده لونى متغير بر حالده بولدق. سوت پدرى رسول اكرمك بوينه صاريلوب اوغلم سكا نه‌اولدى ديه صوردقده يانمه بياض روبه‌لى ايكى كشى كلوب كنديسنى يره ياتوره‌رق قارننى ياردقلرنى وايچندن برشى چيقاروب آتدقدن صكره حال سابقنه‌ارجاع ايتدكلرينى سويلمسيله الوب كتوردك. بونك اوزرينه سوت پدرى ديدى‌كه حليمه: كركى كبى قورقدم بو اوغلمه بر شى اصابت ايتمش اولمسون هايدى قالق قورقديغمز حال ظهور ايتمه‌دن انى واليسنه اعاده ايده‌لم بو ملاحظه‌يه مبنى رسول اكرمى بوكله‌نوب والده‌سنه كوتوردك والده‌سى نيچون اعاده ايتديكمزى سؤال ايتدى. وسببنى بيان ايتمكلكمز ايچون پك اصرار ايلدى. بزده وقعه‌يى اولديغى كبى حكايه ايدنجه [سز انى جنمى چارپدى ديه قورقديكمز خاير خاير انى‌جن چارپه‌ماز. بو حادثه اوغلم ايچون بر شان عظيم وقوع بوله‌جغنه دلالت ايديور. انى بوراده براقيكز] ديدى.

بيان اعراب ولغات

[اسراره] مفعول وضمير قلبه راجع. [الختام] فاعل. ختام: كتاب وزننده مهرله‌مك معناسنه مصدر اولديغى كبى مهر معناسنه اسم دخى اولور، بوراده ايكنجى معنايه‌در. [الفض] فانك فتحى وضادك تشديديله مكتوبك مهرينى بوزوب قوپارمق معناسنه‌در. ضاد مشدده قسماً مصراع اولده قسماً مصراع ثانيده واقع اولمغله مكرر نقش اولنمشدر. [ملم] المامدن اسم فاعل و بوراده واقع معناسنه‌در. [الافضاء] همزه‌نك كسريله اشاعه معناسنه‌در. قلب كريم محمدى‌يه ايداع اولنان اسرارك بعضيسى فاش وشائع اولديغندن اثناى شرحده اشارت ايدلديكى اوزره اشاعهٔ اسرارك عدم وقوعيله اسرارك عدم احاطه‌سى مراد در.

[بقيه‌سى وار] بركت زاده اسماعيل حقى

اسكى خاطره‌لر

سوكيلى قارئلرمزك چوغى تخطر ايده‌جكدركه بوندن اون سنه اولكى اقدام جريده‌سنك ستونلرنده محيط المعارف عنوان مهيبى آلتنده امضاسز، لكن غايت مهم لسان مقاله‌لرى كورولوردى.

مملكتك بوتون اوقور يازار طاقمنى حيران ايده‌جك قدر درين بروقوف ايله يورودولن اوموطالعه‌لر، هله اسپارطه‌لى حقى ايله نجى

آلیقلاشدیرمشـدی ! چونکه اووقته قدر حقی‌یی نه‌زمان کورسه‌م یاادبیات منقبه‌لری دیکله‌تیر ، یاخود لسان مباحثی دیکلردم . بعضاً ادیبلکی اوکا ویره‌رك ، لسـان علمالغنی کندی حصـه‌مه براقدیغم‌ده اولوردی . معلومات ادبیه‌منك حدودی شرقاً فضـولیده ، غرباً لامارتینده قرار قیلدیغی کبی ، تدقیقات لسانیه نامنه ایلری سوردیکمز بحثلرده مدخل قواعد ایله محدود ایدی .

فقط بز بوطار ساحه‌نك یالکز سطحنده دولاشمازدق‌که ! . . . بیلسـه‌کز نه تعمیقات ، نه تدقیقات اجرا ایدردك ! اوبکا اضـافت لامیه ایله اضافت بیانیه آره‌سنده‌کی بیچاق‌صیرتی‌قدر فرقی ، اوسطوره‌نك کسـکین طرفندن چوق دها اینجله‌رك ، آکلاتمایه چالیشـیردی ؛ بن اوکا وصف ترکیبلرك عددینی درتله ، اوله تقیید ایتمك علم شریفه قارشی برنوع تضییق اوله‌جغنی قبول ایتدیرمکله اوغراشـیردم ! املا مسئله‌سنه کلنجه ایکیمزده ، کندی اصابتنه ایمان ایتمش ، آیری آیری برر مجتهد ایدك ...

حیفاکه دمین سویله‌دیکم مقاله‌لر میدانه چیقیوبرنجه بزم مطالعاتك کافه‌سی صو کورمش تیمم کبی حکمدن ساقط اولدی ! کندی عالممزده بك اعلا بررلسان علماسی کچینیر طورورکن هیچلکمزی یوزیمزه چاربان ؛ فلسفهٔ لسانك نه اولدیغنی برنجی دفعه اوله‌رق ایضاح ایدن بوعظمتلی مباحث کیمك طرفندن یازیلیور ، دیه مراق ایتدك . امرالله افندینك محصـول اجتهادی اولدیغنی آکلاینجه ، عن‌الغیاب مشـتاق اولدیغمز اوسیمای حکمت وعرفانی کورمك املنه دوشدك .

کرچك ، اوصره‌ده اقدامك پارس مخابرلکنی ایدن علی کمال بکك‌ده لسانه‌دائر ملاحظاتی کورلمشدی . لکن طوغروسنی‌ایسترسه‌کز بریکی مقاله‌لرك یاننده اونلر متین برر ملاحظه دکل ، آچیقدن آچیغه برر ملاحظه‌سزلق ایدی : تاپارسدن اوشنمه‌دن استانبوله قدر کوندریلن قوجه بر مقاله‌نك ارباب مطالعه‌یه اوکرتمك ایستدیکی حقایق عمیقه (ده) اداتی ظرف ایچون کلزسه عاطفه اولور ؛ بناءً علیه آیری یازلمالیدر . (معیوب) کله‌سی یاکلیشدر ؛ (؟) بونك یرینه فصیحی اولان (معیب) لفظنی قوللانمالیدر ... کبی خیرخواهانه برطاقم اخطاراتدن عبارت قالیوردی !

مع‌مافیه علی کمال بك تلقین ایتمك ایستدیکی حقائق بویله عریان برقیافتله کوسترمیور ، اویله تلله‌یور ، اویله پوللایوردی‌که انسـانك وهلةً نیم علمی برمقاله دیه‌جکی کلیوردی .

یالکز امراللهك بزی بیتیرن اوبلند محاکمات عالمانه‌سی اوزینه علی کمال بکك مقاله‌سی یورکمزه صوسرپمدی ، دیه‌جك اولورسه‌م حقیقتی صاقلامش اولورم . البلیة اذا عمت طابت .

حق دیدی‌که :

— امرالله افندی ایله کورشمه‌نك بریولنی بولسه‌ق . . .

— ایی اولور اما نصـل ایدرز ؟ بیوك آدملره صـوقولمق بنم ایچون پك زوردر . حضرتی طانیان برذات بنه حضرتك مساعده‌سنی آلدقدن صوکره بنی یاننه کوتورسه ایدی ؛ بن‌ده او ایلك ملاقاتده التفات کورسه ایدم آلت طرفی قولای اولوردی .

— بنی‌ده کوروشدیررمیدك ؟

— های های

— او حالده ایشك بوتون مشکلاتنی دوشونه‌رك جسارتسزلغم‌ده برآن اول چاره‌سنه باق . .

— عجله ایتمه ! بوکبی تشبثلر بنی خیلی دوشوندورر . چونکه جانم یاندی : فضلنه ، کمالنه حرمة کیمك یاننه صوقولمق ایسته‌دمسه یا ایصیردی ، یاتبدی ! بزم مملکتك اوقومشـلری ـ حکمت خدا ـ بوتون خویلی اولیور !

— کوه‌زه‌لکی براق ! دیدیکك ایصـیرغان فطرتلی مخلوقلری بیلیورم . قباحت سنده‌که خیر اومیورسـك‌ده اویله حریفلرك مجلسنه کیدییورسك . اونلرده ذاتاً کمال نامنه ، فضـیلت نامنه چوق برشی اولمدیغی ایچون ماهیت عاجزه‌لرینی کوسترمه‌مك مقصدیله خشین بر ردای جبروته بورونیورلر . امراللهی بر انسان کامل کوره‌جککدن امین اول . باقسـه‌ك آغایهٔ مقصـدینه طوغرو نه محکم بر عزم ایله یورویور ! صاغدن ، صولدن یوکسلمه‌یه چابالایان تزییف ، استهزا ، تجهیل کورولتولرینه قولاق بیله آصـمیور ، جهلهٔ جماعته قارشی سیمای صاف آثارنده برچین اشمئزاز ، یاخود بر خندهٔ اسـتخفاف اولسون ، کورولمیور .

حق بنی ایچه قاندیردی . همان او هفته ایچنده بیلی‌یی پیرتی‌یی ، چولوغی ، چوجوغی یوکلنه‌رك ماقری کویه طاشـیندم . اولا بابان زاده اسماعیل حق ، صوکره خلیل ادیب ، مخلص بکلره مراجعت ایدرك امراللهه بنی توصـیه ایتملرینی ، آره‌صیره حریم عرفاننه قبول اولنمقلغمی رجا ایتملرینی سویلدم . نهایت حضرتك هیچ کیمسـه‌دن التفاتنی‌دریغ ایتمز برفاضل‌دریا دل اولدیغنه‌دائر بوصایدیغم آرقداشلریمك هپسندن تأمینات آلدقدن صکره برکیجه مخلص بکك أونده کندیسنه ملاقی اولدم .

فی‌الحقیقه امرالله افندی بنی بر آشنای قدیم کبی غایت تنکلفسز قبول ایتدی . برنجی دفعه اوله‌رق کیردیکم او مجلس مهیب عرفان اوکیجه بنی خیلی صیقدیسه‌ده فطرتی‌ده معلوماتی قدر یوکسك اولان او بویوك آدم بکا اویله صمیمی ، اویله جان آشـنا خطابلر توجیه ایتدی‌که کیمك قارشـیسنده اولدیغمی اونوتمق درجه‌لرینه که‌لرك آره صیره سوزه قاریشمایه بیله باشلادم .

او کونلرده ایسـه زواللی امرالله نکبتك ، خسرانك الك سافل درکاتنده چالقانوب طوریوردی : اکمالنه بیك جان ایله چالیشـدیغی (محیط‌المعارف) اصحاب خیردن برینك همتیله قاپادلمش ؛ اثرك طبعنی درعهده ایدن احمد جودت افندینك آلدیغی تضمیناتدن‌ده بوزواللینك حصهٔ آواره‌سنه اجرت تحریر اوله‌رق یالکز حسبی مسـاعیسنك اجر معنویسی دوشمش ایدی !

لکن او متین آدم ینه یأسه دوشمیور ، ینه آتی ایچون برچوق امیدلر ، برچوق خیاللر بسلیوب طوریوردی .

بوملاقات ایکی اوچ دفعه تکرر ایتدکدن صوکره اسپارطه‌لی حقیدن باشلایه‌رق بوتون سودکلریمی ، کعبه‌یه حاجی طاشییان دلیللر کبی ، امراللهك أوینه کوتورمه‌یه باشلادم. چوق دفعه‌لر ولی افندی چایرنده، چوبان چشمه قیرنده ، یاخود دها ایچروده عقد ایتدیکمز انجمنلر الله بیلیر آ انظار تجسسی قاماشدیره‌جق قدر پارلاق اولوردی .

حالك مهالکنی هپمزدن ای کوردیکی ایچون آنی‌یی هپمزدن فنا تخیل ایتمسی ایجاب ایدن قوجه امراللهك توکلنی ، فقط متمادی بر سعی ، متزاید بر عزم ایله برابر کیدن توکلنی کوردکجه حقنده‌کی حسیات وداد وحرمتمه منتها تصور ایلیه‌میوردم .

آره‌دن سنه‌لر کچدی . بر کون حضرتنی پك بشوش کوردم : مکر قونیه‌ده آچیله‌جق مکتب حقوق مدیرلکنه تعیین ایدلمش ایمش. عون حقله اوراده بر لمعهٔ معرفت اویاندیره‌بیلسه‌ك ... دییوردی . بر هفته صوکره ، قونیه‌ده بولنمسی ایجاب ایدن امراللهی ینه استانبولده کورنجه نه اولدی ؟ کیتمدیکزمی ؟ دیدم .

— کیتدم‌ده کلدم ! خیشلر براقادیلر که ! نه قدرده شوقم وار ایدی ! خصوصیله حکومتك، مملکتك ایلری کلنلری بنی پك کوزل قبول ایتمشلردی . بویوك بویوك ایشلر کوره‌جکمزه عادتا یقین حاصل ایلمش ایدم .. نه یاپه‌لم ، الحکم لله ! براز دها بکلرز ....

زواللی امرالله ینه متانتنه صاحب ایدی !

بووقعه‌دن تخمیناً بر بوچوق سنه قدر صوکره ایدی که حضرتنه سلطان احمد باغچه‌سنده تصادف ایتمش ایدم . او کونده فردای حریته مصادف جمعه ایرتسی کونی ایدی . بیچاره فرط سرورندن عصبی بر نوبت کچیرمش اولملی که آرقداشلری کندیسنه قوردیال ایچیرمه‌یه چالیشیورلر ایدی :

او کونه قدر نشاط ایله ، انبساط ایله یاقیندن معارفه‌سی اولمایان امراللهك قلبی او کون ضیای سعادتك افقلری لبریزایدن تجلیٔ نورانوری قارشیسنده غشی اولمش‌ده ، ظن ایدرم ، عمرنده برنجی دفعه اوله‌رق متانتنی غائب ایتمش ایدی ...

استانبول غزته‌لرینك شو کونلرده مکتب سلطانی مسئله‌سنی بهانه ایدرك ناحق یره معارف نظارتنه ، دولاییسیله ناظره هجوم ایله‌ملری بوتون بو خاطرات ماضیه‌نك بر بر رجانلانماسنه، او خاطره‌لرك سینه‌سنده صاقلامق ایستدیکم امیدسزلکلریمك ، جسارتسزلکلریمزك یکیدن آیاقلانماسنه سبب اولدی .

معاصرلری طرفندن تکفیر ایدیلان حکیم شهیر ابن سینانك « دنیاده بنم کبی بر مسلمان وار ؛ اوده کافر ایسه هیچ مسلمان یوق دیمکدر ! » دیدیکی کبی بوتون بر عمری معارفك نشرینه ، اعلاسنه وسائط احضاریله کچن امرالله حاضرده‌کی بر مؤسسهٔ معرفتی تخریب ایله اتهام اولنه‌جقسه بزجه مملکتنی سون ، مملکتنك تعالیٔ عرفانه چالیشان آدم یوق دیمکدر !

مشروطیت بزه غایت آچی بر حقیقت اوکرتدی که اوده وطنمزده هر معناسیله بویوك آدمك یوق دینه‌جك قدر اندر بولنمسیدر .

اولجه « آت وار ، میدان یوق ! » دییه کندیمزی آلداتیوردق، اویالیوردق . بو کونده عینی خیاله قاپیله‌جقمی‌یز ؟ تدقیق خبره ، تعمیق نظره حاجت کورمکسزین ، امرالله کبی کندیسندن بو قدر خدمتلر بکله‌دیکمز بر آدمی استعجالمزه قربان ایده‌جکمی‌یز؟ بز دها نه زمانه قدر حسیاته قاپلقده دوام ایدوب طوره‌جغز؟ غریبی نره‌سی ، مسئله‌نك ماهیتنی آکلاتدیغمز آدملرده « ای اما مثلا فلان غزته بویله یازمیور ! » دییورلر . صانکه سزه ایناتمیورلرده او فلان غزته‌یه ایناتیورلر ! الله جمله‌مزه انصاف ویرسین .

محمد عاکف

قطعه

بر رسمك آرقه‌سنه یازلمش ایدی :

ظل زائلدر باقلسه دیدهٔ امعان ایله
رونمای صورت هستی اولان لوح شهود
خرده بین عقل وحکمتله باقان صاحب نظر
آلدانوب بو صورت موهومه‌یه ویرمز وجود

فرید

فلسفهٔ حیات

یاخود اثبات واجب

منشأ حیات

فرانسه‌نك فن آقادمیاسی اعضاسندن ودارالفنونك فن شعبه‌سی فیسیولوژی معلمی (داستر) برقاچ سنه اول نشر ایتدیکی (حیات وممات) عنوانلی کتابنده مادیون مسلك اخیرینه دائر غایت مهم دلائل وبراهین جمع وبسط ایلمشدر.

صوربون معلمنك دلائلنی تنقید وتدقیق ایتمك ایچون بونظریه‌یی صوك استحکامنه قدر تعقیب ایتمکلکمز لازمدر. فن کوستریبورکه بتون ذوی‌الحیاتك وجودی اساساً پروتوپلاسمادن تشکل ایتمش وبر ویا برچوق حجراتدن ترکب ایلمشدر. معلم (داستر) دخی علائم حیاتیه‌نك انجق تعضو ایتمش ونوه‌لی حجره شکلنی اکتساب ایلمش پروتوپلاسماده مشاهده اولنه‌بیله‌جکنی بیلدیکندن دییورکه: اکر بوقوانین مطلق اولسه ایدی، اکر حیات، حجره شکلنده اولان آلبومینی پروتوپلاسمادن بشقه‌شیده بولنماسه‌یدی ماده‌نك حیاتی La vie de la matière مسئله‌سی عکسنه اولاق اوزره حل ایدلمش اوله‌جقدی.

بعده بوقوانینك صفت مطلقه‌سنی ضعفه دوچار ایتمك ایچون شو استثنائی درمیان ایدییور: « خزع حجروی Mrotomie تجربه‌لری جسم حجروی ونوه‌نك موجودیتنی یعنی حجره‌نك تمامیتی لزومنی بیلدیرییور.

فقط بو تجربه‌لردن شونیده اکلایورزکه حجره تمام اولمدیغی زمانده موت طوغریدن طوغری‌یه حصوله کلیور وعلائم حیاتیه‌نك بر قسمی‌ینه نوه‌سز وسقط وناتمام پروتوپلاسماده دوام ایدییور. »

بومستثنا حالی تشکیل ایدن وقایع دقتله معاینه اولنورسه اثبات اولنورکه، نوه‌دن محروم حجره پارچه‌سی‌ارتق نشو ونما وتکثر مالکه‌سنه مالك دکلدر. یعنی حیاتی توصیف ایدن هیچ برفعل شکلی ووجودی (مورفولوژیك) ارائه ایتمز.

نوه‌سز اولان جزؤ حجرویده دوام ایدن علائمه کلنجه : حاوی اولدیغی غداء احتیاطینك استهلاکنه مربوط حرکاتدن عبارتدر، چوق زمان دوام ایتمیوب بر مدت صکره قطعی برصورتده منقطع اولور: موت، دائما ضروری ومجبوری وغایت سریع ودائما پروتوپلاسمانك عدم تمامیتنی تعقیب ایدر . بناءً علیه هیچ بر فعل حیاتی نوه‌سز پروتوپلاسماده تحصل ایتمز.

خلاصه ، موجودات ذوی‌الحیاتك وحدت کیمیوی ووحدت وجودیه‌لری قوانیننی جرح ایتمك شویله طورسون موسیو (داستر)ك بیاناتی بالعکس برطرز بدیهی‌ده انلری تصدیق ایدییور. بز ینه انك سوزلرنی الەرق دیرزکه: أوت، پروتوپلاسماسز وحجره‌سز حیات اوله‌ماز. ماده‌نك حیاتی مسئله‌سی منفی اوله‌رق حل ایدلمشدر.

مشاهدات کوستریبورکه؛ ذات ذی‌حیات برمحیط مناسبه قونیلورسه اوراده بولدیغی مواد غدائیه‌یی (مولدالماء قاربونیه، آزوتیه، معدنیه) امتصاص ایده‌بیلمك اوزره تحوله دوچار ایدییور . بعده وجودینك مرکب اولدیغی مواده مشابه قیلمق اوزره تمثل ایلیور وبویله‌جه تدریجاً برشکل خصوصی اکتساب وجریحه‌لرنی تعمیر وتداوی ایلیور. ایشته بوحال ذوی‌الحیاتك اوصاف ممیزه‌سی کیدر.

موسیو داستره کوره اجسام غیر عضویه‌ده بوملکاته مالکمش هله بالخاصه بلورات معدنیه موافق بر کولتور درونند. قونیلورسه یعنی ینه کندیسنك بر محلول ایچنه آتیلورسه بوجرنوه‌ (بلور) نشو ونما بولورمش ! مادۀ محلوله‌یی تمثیل ایدر وبونك اجزاسنی وجودینه ادخال ایلروشکلنی محافظه ایتدیکی حالده‌بیورمش! بواشخاص بلوریه سقطلقلرینی خصوصنده‌ده ذوی‌الحیاتك عینی قابلیاتنی کوسترمش! وبونقطۀ نظردن ذوی‌الحیاتك اجسام جمادیه ارەسنده مکمل برمشابهت موجود ایمش!

(داستر)ك مشابهت تامه دیدیکی شی ، پك سطحی برمشاهده‌دن عبارت اولوب مختلف اشیایه عینی اسمی ویرمکدن متولددر . شیمدی برر برر جرح ایده‌لم:

(۱) داسترك محیط زرعی دیدیکی شی ینه بوجسمك کندی محلولیدر. هربرمحلول بر مایع محلالك ذراتی ارەسنه داغیلمش ، قاریشمش جسم منحلك ذراتندن متشکلدر. نه‌زمانکه جسم محلول تبلر ایدر، اجزاسی طبیعتنی دکیشدیرمکسزین یکیدن طوپلانیر. بناءً علیه کرك بلور شکلی وکرك محلول شکلی ذراتی طوپلانمش ویا داغیلمش عینی بر ماده‌در. بر محیط زرعی‌یه قونیلان بر میقروب ایسه بالعکس بومحیطك ذراتنی سادەجه طوپلامق دکل انلرك غایت مختلط اعمالات واصلاحاته دوچار ایتدکدن صکره محیطك ماده‌سنه بکزه‌میان، کندی مادۀ ذاتیه‌سنه تحویل ایدر. شو حالده بر میقروب ایله بر بلور بیننده وبرمحلول ایله بر محیط زرعی ارەسنده هیچ بر مشابهت یوقدر .

(۲) بلوراتك تشکلی تمثل ونشو ونما نامیله توصیف اولنیور . بو، حقمیدر؟ بربلور عینی مادۀ کیمیویه‌نك ذراتنك طوپلانمسیله تشکل ایتمش اجزاء بلوریه‌دن مرکبدر. بواجزاء بلوریه متجانس اولوب مادۀ کیمیویه‌نك محلول متکاثفی قعرنده مادۀ مذکوره ذراتنك یان یانه توضعیله آیری آیری اوله‌رق تشکل ایدرلر وبونلرده ینه یان یانه، اوست اوسته Jixtaposotion توضع ایده‌رك بلوری حاصل ایدرلرکه بوکیفیت تماماً قوای حکمیۀ کیمیویه‌یی ایضاح ایدر . محلولده مشکل اولدیغی حالده ذرتك ، بواجزاء بلوریه‌نك توضعات میخانیکیه‌سیله موجودات ذوی‌الحیاتك تمثلی یعنی محیط زرعینك غیر متجانس اولان موادینك پروتوپلاسمایه تحولی ارەسنده بر مشابهت قبول اولنه‌بیلورمی؟ اجزاء بلوریه‌نك یان یانه کلمسندن متحصل بلوراتك حجمنك تزایدی ایله حجراتك بیومسندن ویکدیکرندن تولد ایتمك شرطیله بونلرك تکثرندن متولد ذوی‌الحیاتك نشو ونماسی ارەسنده نه‌مناسبت واردر ؟ اجزاء بلوریه قعر محلولده متفرقاً ظاهر دکلیدر ؟

(۳) بلوراتك تغیراتی التیام وتندب ایتدیرمك خاصه‌سنه کلنجه: سائر حکمادن صرف نظر بوحالی (پاستور) پك کوزل مطالعه ایتمشدر:

« بر بلور هرهانکی برطرفندن قیریلوبده ینه کندی آنا صوینه قونیلورسه کوریلورکه عینی زمانده بلور هرطرفندن اجزای بلوریه ترسباتیله بیور : قیریلمش ویا بوزولمش اولان طرفنده بر سعی شدید حاصل اولورکه بر قاچ ساعت ظرفنده بلورك هرطرفنده واقع اولان اعمال منتظمه‌دن بشقه ، قسم متغیرك انتظامی اعاده ویکیدن تأسیس اولنور . »

موسیو (داستر) بونی أله آله‌رق دییورکه : بلورك تشکلنده واقع اولان سعی واعمال آفت زده اولان نقطه‌ده شرائط عادیه‌ده واقع اولایان برشدت وفعالیت کسب ایدر. برذی حیاتده وقوعه کلن حالده بوندن بشقه برشی دکلدر.

آز بردقتله معاینه اولنورسه شکلك تعمیری خصوصنده ذوی‌الحیات ایله بلورات ارەسنده مادیونك قویمق ایستدیکی مشابهت خیالیه درحال زائل اولور.

(Gerney) ، بلورك قسم متغیری سویه‌سنده آنا صوینه دیکر طرفلردن زیاده فوق‌المشبوع برحاله کلیر دییور . نه‌اولورسه اولسون بلوراتك تغیراتی تعمیری صرف بر تأثیر حکمی‌در . فقط ذوی‌الحیاتك پارەلرنی التیام ایتدیرەسی‌ده بویله‌میدر ؟ مشاهدات کوستریبورکه وحیدالحجراتده تعمیر والتیام، بلوراتده اولدیغی کبی یالکز پارەلنمش اولان یره ، محیطك حاوی اولدیغی موادك ترا کیله حصوله کلیور ؛ بتون حجره‌نك تغدیسی شدت پیدا ایدرك مواد غدائیه‌نك تمثلی وانلرك پروپلاتوسمایه تحولی دها فعال برصورتده واقع اولمسیله اجرا اولنیور. ذوات کثیرالحجراتده ایسه محل جریحه‌ده برانبساط اوعیه وبونك

نتیجه‌سی اوله‌رق بر فرط تغذی و بر تکثر حجرات حصوله کلیور. وبو حجرات اویله بر نظام اوزره توضع ایدییورلرکه بو، یالکز قواء حکمیٔ کیمیوی ایله ایضاح ایدیله‌من. بناءً علیه تغیرات وجریحاتی تعمیر خصوصنده بلورات ایله ذوی‌الحیات ارەسنده هیچ بر مشابهت واشتراك یوقدر. مادیون اخیره‌یه کوره بعض اجسام غیر عضویه ، ذوی‌الحیات کبی بر تناسل وتکثره مالکدر.

(M. Les. Errera) [فلسفهٔ نباتیه] عنوانلی کتابنده طرزتبلر ایله حیوانات ونباتاتده کوریلن طرز تناسل ارەسنده بر قرابت کورمش وبونی پك شعشعه‌لی بر صورتده بسط وبیان ایلشدر .

بوکون محققدرکه ذوی‌الحیات ، کندینه مشابه وآندن اول موجود بر ذی حیاتدن تولد ایدر. موسیو داستر ، بعض بلوراتده کندندن اولکی بر شخصدن تولد ایدییور بناءً علیه بر بلور متقدمك خلقی کبی مطالعه اولنه‌بیلور دییور . بوبلوراتده ذوی‌الحیاتك بذاته تناسلنه‌دخی میقرو بلرك تکثیر وتبذیرینه مشابه علائم مشاهده ایدییور.

محلول مشبوع ومحلول فوق‌المشبوع نه‌دیمك اولدیغنی بیلر . اون بش درجهٔ حرارتده بر لیتره ماء مقطره بر کیلو غرام کبریتیت‌سود (ک م ن ٢٤) قویه‌لم ، وچالقالایه‌لم . بوطوزك بر مقداری (۳٦٠ غرامی) مایعك ایچنده غائب اولور . متباقیسی قابك دیبنده قالیر ، ایشته بویله بر محلوله مشبوع دینیر ، زیرا اون بش درجهٔ حرارتده بر لیتره صو اوچیوز التمش غرام کبریتیت سود حل ایدر . اکر ، چالقالامغه دوام ایتدیکمز حالده مایعك درجهٔ حرارتنی اوتوز درت درجه‌یه قدر چیقاریرسه‌ق قابك دیبنده‌کی ملحك‌ده حل اولدیغنی کوریرز (۳٤ درجه‌ده بر لیتره ماء مقطر ٤١٢٢ غرام بلوره کبریتیت سود حل ایده‌بیلور .) بوصوك محلولی اون بش درجهٔ حرارتی حائز بر محله قویاجق اولورسه‌ق صوغومغه باشلایه‌رق بلور شکلنده ملح منحلك برقسمنی ترك ایدر وتمام اون بش درجه‌یه کلدیکنده محلولده اوچیوز التمش غرامدن فضله ملح قاله‌ماز متباقیسی قابك دیبنه‌تکرار توضع ایدر . بوندن اکلاشیله‌بیلورکه تبرد تبلری ایجاب ایتدیرر . محلوله فوق‌المشبوع دینور . فوق‌المشبوع محلول نامتناهی صورتده مایع حالنده قاله‌بیلر . فقط بو محلوله کبریتیت سود بلورندن بر پارچه قونیله‌جق اولورسه درحال تبلر باشلایه‌رق بو ایلك نوەنك اطرافنه سرعتله انتشار ایدر . وملحك فضله‌سی تماماً ترسب ایدنجه‌یه قدر دوام ایدر . وبو حادثه انتشار حرارتله ترافق ایلر . بعض حالاتده محلول فوق مشبوعك درونده کندیلکندن بر طاقم کوچك بلورلر کوریلور . وبونلر عادتا خارجدن قونلمش کبی تصلب وتبلرك نقطهٔ عزیمتی اولور فوق ذوبان دخی فوق مشبوعه بکزر بر کیفیتدر . فی‌الحقیقه بتولده کوریلن (سالیسلان دونافتول) علائم فوق‌ذوبان، علائم فوق مشبوع کیدر : بتولی یوز درجه‌ده أریتکز وبرقپالی انبوب ایچنده اوتوز درجه‌لك بر فرونده محافظه‌ایدیکز بتول بوراده مایع حالنی الی‌الابد محافظه‌ایدر. بالعکس درجهٔ حرارتی تنزیل ایدرك بر ایکی دقیقه اون درجهٔ حرارته براقیرسه‌کز مایع ایچنده جرثومه‌لر (بلورلر) کورونمکه باشلار .

انقره‌لی :

(دها وار) علی رضا

عالم اسلام

اوجنجی قونفه‌رانس:

احوال عالم اسلام حقنده

شهزاده قلوبنده

عبدالرشید ابراهیم وموسی کاظم افندیلر طرفندن

۲ نیسان ، ۳۲٦ : جمعه کیجه‌سی

اولا استاد محترم موسی کاظم افندی حضرتلری طرفندن ، اوراده طوپلانمش علما وطلبهٔ کرام افندیلره ، شو قیصه نطق ایله عبدالرشید افندی حضرتلری تقدیم اولندی :

افندیلر ، مجاهد شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی‌یی سزه تقدیم ایدییورم . بوذات ، عالم اسلامك فداکاری‌در ، « العلماء ورثة‌الانبیاء » حدیث شریفی سرینه مظهردر. بتون مسلمانلری دوشدکلری خاك مذلتدن قورتارمق مقصدیله هندستان ، ژاپونیا ، چین وسائر ممالك اسلامیه‌ده سیاحت ایدرك شیمدی‌ده ینه او نیتله مقر خلافته کلمشلردر . آز زمان صوکرا ینه اورایه ، ژاپونیایه کیده‌جکدر . مقصدی مسلمانلری اویاندیرمق ، اتحاد واتفاق ایتدیرمك ، دین جلیلمزك علویتنی اقصای شرقده‌کی اهالی‌یه بیلدیرمك ، دین مبینمزی اطراف عالمه نشر ایتمك‌در . شیمدی سزه بوخصوصده‌کی مساعیسنه دائر بر مقدار ایضاحات اعطا بیوره‌جقلردر . [تشکر ایدرز]

— السلام علیکم !

— وعلیکم‌السلام ...

بویله بر مجمع علما اولان مقامده بنم کبی بر عاجزك جسارت ایدرك سوز سویلمکه حقی یوقدر . فقط بوکون ضرورت اوحاله کتیرمشدرکه انتباه اسلام اوغورنده بر عاجز بیله کندیسنی اورته‌یه آته‌رق فریاده مجبور اولیور . بونك ایچون عفوکزه مغروراً برقاچ سوز سویلمکه جسارت ایدییورم ، قصورم اولورسه عفوکزی رجا ایدرم .

معلوم احسانکز ، انسان نه‌قدر بیلسه ینه قصوردن هیچ بر وقتده خالی اولماز . خصوصا شوراسنی تکرار ایده‌جکم‌که انسان چوق سویلنجه خطاده چوق اولور . فقط بوکبی خطالر ، نیت خالصه‌یه بناءً ، خطا صاییلماز .

الحمدلله . . بن دائما جناب حقه شکر ایدرم‌که توفیقات ربانیه‌سیله بویله بیوك بر وظیفه‌نك ایفاسنه بنی موفق ایلدی . بوکا یوز بیك لسان ایله تشکر ایتسه‌م ینه آزدر . زیرا ، معلوم عالیکز ، قاچ یوز سنه‌لر کچدیکی حالده بزم علمای اسلام ایچریسنده کیمسه خارجده‌کی اخوان دینی دوشونه‌رك بر وظیفهٔ دینیه‌یی ایفا مقصدیله اورته‌یه چیقمامشدر .

بو ، تأسف اولنور برحالدر . زیرا قرآن کریمده (سیروا فی‌الارض فانظروا ...) قاچ کره‌لر تکرار اولونمشدر . بویله اوامر الهیه ایله ذمتمزه ترتب ایدن بر وظیفهٔ مقدسه‌دن غفلت ایتدیکمزی دوشوندم ، پك متأثر اولدم ، بنده بو خطاب جلیله معروض اولدیغمدن وجدانم بنی دور عالم سیاحتنه سوق ایتدی ، عموم اهل اسلامه عائد بر وظیفه‌یی الله بکا نصیب قیلدیسه نه بیوك نعمت ! دیه چانطه‌می آله‌رق یوله چیقدم .

اوروپالیلر دنیانك برطرفندن اوبرطرفنه كزرلر ، كیتمدك یر براقازلر. فقط اونلر یا حكومت ، یاخودده بیوك برجمعیتك معاونتیله كزرلر . كلیتلی پاره‌لر صرف ایدرلر . پاره بولنمدقچه هیچ بر وقت كزبلمز . لكن شریعت غرای مطهره‌نك حكمیات معنویه‌سندن درکه مسلمانلرك ـ نه‌قدر فقیر ، نه‌قدر جاهل اولورسه اولسون ـ عمومیتله بربرینه قارشی بیوك بر محبت معنویه‌لری واردر . او محبت معنویه نره‌یه كیتسه بر مسلمانی آچ براقماز . بر مسلمان اسلام مملكتنه كیتدیكی زمان خصوصا اوصاف اسلامیه ایله متصف اولورسه هیچ بر وقت ذلیل اولماز ، بلكه معززاً ، مكرماً بر پاره‌سز سیاحت ایده بیلیر .

ایشته بویله مقدس بر وظیفه‌نك ایفاسنی الله بكا نصیب ایتدیكندن ، بویله بتون عالم اسلامه عائد بر وظیفه‌یی ایفا ایده‌جك كیمسه‌لر مقام خلافتدن چیقمق لازم ایكن الله بنی تا سبریادن چیقاره‌رق بو وظیفه‌یی بكا تودیع ایلدیكندن، نه قدر افتخار وتشكر ایتسه‌م ینه آزدر .

اثنای سیاحتمده اجرا ایتمش اولدیغم تدقیقات اكثریتله مسلمانلرك احوالنه دائردر . اوتوز سنه‌در بواوغورده سیاحت ایتمكده‌یم . حتی اوروپاده ، اوستریا والمانیاده كیتمشمدر . اونلری‌ده كوردم . فقط اونلرده اولان پارلاق شیلر بنی هیچ متعجب ایتمه‌مشدر . بن اونلرده هیچ بر وقت حقیقی برحسن كورمه‌دم . اما اسلاملرده هرنه قدر ظاهر حال مذلتده كبی كورولسه‌ده ، روحی‌ومعنوی برعلویت‌واركه دائما نظردقتمه چارپاردی. بونك ایچون بن هرنه‌وقت هرنره‌یه كیتدیسه‌م دائما احوال اسلام ایله اشتغال ایتمشمدر .

روسیه‌نك ایچروسنده كیتمدیكم بر شهر، یاخود كوی پك نادربولنور. روسیه مسلمانلری ایچنده اوتوز سنه‌درچالیشیورم، اونلرك اخوت دینیه‌لرینی تأكیدوتقویه ایتمك ، هپسنی برآره‌یه طوپلامق اوزره قابل اوله‌بیلن هردرلو تدبیرلره مراجعت ایتدم . وبو خصوصده بن یالكز دكلدم . كرك علمادن، كرك تجاردن بعض اخوانله برابر چالیشدق . اونلرك بعضلری حالاده موجوددر . اوتوز سنه‌لك اجتهادك ، چالیشمه‌نك ، مجاهده‌نك ثمره‌سنی كورمدك دكل ، كوردك . روسیه مسلمانلری شرقاً وغرباً روسلره نسبتله چوق ترقی ایتمشلردر . بوكون روسلر روسیه‌ده مسلمانلره محتاجدر . مسلمانلرمحكوم اولدیغی حالده‌ینه موقع تجاریلری دها بیوكدر. یالكز برشی، چكیلمز بر درد وارسه اوده روسیه حكومتنك تسلطیدر . فقط بو بزم قصورمزدن دكل . الله امتحان ایچون بزی بر بلای اسارتله مصاب ایتمش . اوزرمزه اوبلایی چوكدیرمش، صوكرا علما اویومش، بواغیر یوك قات‌قات اوزرمزه یوكلنمش . عاقبت تحمل خارجنه چیقنجه روسیه مسلمانلری یكدن كوزلرینی آچدیلر . اطرافه باقدیلر ، عالم بیوك بر سرعتله ترقی وتكامل یولنده قطع مسافات ایدییور . اونك اوزرینه ـ یكرمی سنه مقدم ـ اورادن چوجقلر طوپلایه‌رق بورایه كتیردم . دارالشفقه‌یه، دارالتدریسه یرلشدیردم. دارالتدریس اوزمان هنوز یكی آچیلمشدی. تاسبریادن كتیردیكم التی‌چوجنی ایلك شاكرد اوله‌رق اورایه بن كوتوردم . بویله‌لكله مملكتمزی ایقاظه ، مسلمانلری خواب غفلتدن قالدیرمغه چالشدیغمز زمان علمی ، معارفی بورادن آلمغه چالیشدق . هرسنه بر چوق طلبه استانبوله كلمكه باشلادی . اونلر اوقودیلر ، مملكتلرینه عودت ایدرك معلم اولدیلر، تعلیم وتدریسه باشلادیلر. بو صورتله بتون روسیه داخلنده بر انتباه حاصل اولدی . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق روسیه‌ده صوك حركت اولدیغی زمان بتون مسلمانلر قافلهٔ حریتك اوكنده بولوندیلر . (مسلمانلر اتفاق) نامیله بر جمعیت تشكیلنه موفق اولدیلر . وموقع تطبیقه‌ده قویدیلر. هرنره‌ده بر موفقیت كورولدیسه ایلك غیرت مسلمانلردن اولدی .

حتی قزان شهرنده ... قزان اسكی بر شهردر. بر وقتلر مسلمان خانلغی ایمش . اما شیمدی روسلر الندە بر ولایت در . بوراده اولان مسلمانلرك عددی روسلره نسبتله عشردرجه‌سنده‌در. مع مافیه حركت‌زماننده مسلمانلرك غیرتیله قزانده ... امور اداره حكومت الندن ملت النه كچمشدر .

والیلری ، پولیسلری صیقشدیره‌رق كاملاً اداره‌یی ملت النه آلدیلر . اوچ كون اوچ كیجه حكمدارلق ایتدیلر. بو مدت ظرفنده هیچ بروقوعات اولمقسزین مملكتی‌اداره ایده‌بیلدیلر. بوده‌او اوتوزسنه حاضرلغك‌نتیجه‌سی‌در.

طبیعی بوحال چوق دوام ایده‌مدی . آرادن چوق كچمدی ، استبداد تكرار كلدی . اوچ كون صوكرا قوهٔ عسكریه ایله اداره‌یی آلدیلر .

فقط بویله وقوعات قزاندن باشقه یرده اولمدی . باشقه ولایتلر اداره‌یی حكومت الندن آلمدیلر . روسیه‌ده تصدیق ایتدی‌كه بو ، مسلمانلرك غیرتیله اولدی. درتیوز سنه‌لك مظلوم بر ملت ، اوتوز سنه بر انتباهده بوقدرجق بر ایش كوره‌بیلدی . فقط صوكرا استبداد كلدی ، بوكون اسكیسندن فنا بر حاله دوچار اولدی . مع‌مافیه چوق سورمیه‌جك، انشاءالله یقین زمانده روسیه مسلمانلری روسلرله برابر كندی حقوقلرینی استردادە موفق اوله‌جقلرینه قطعیاً امینز .

بونی‌ده عرض ایتمكدن مقصدم بومجلس علما مجلسی كورولیور . روسیه مسلمانلرینك انتباهنه خدمت ایدنلر علما ایدی . بنم فكرمه كوره نره‌ده اولورسه اولسون اسلامه خدمت ایده‌جك طائفه علما طائفه‌سی‌در. چونكه مسلمانلری بوحال مذلته كتیرن علما اولدیغی كبی بوحالدن قورتاره‌جق‌ده ینه علمادر . خصوصا شریعت غرا موجبنجه علمامز امر بالمعروف ، نهی عن‌المنكر ایله مكلفدر . مساجدده ، مدارسده وعظ ونصیحت ایله‌اهالینك اخلاقنی انواع دنائتدن تطهیر ایدرك تربیه ایدرلرسه ، علما طرفندن اهالی بویله اخلاق اسلامیه‌یه موافق صورتده تربیه اولنورسه بزم یقین زمانده بوظلمتدن قورتوله‌جغمزه شبهه یوقدر .

بو ، علمانك وظیفه‌سی اولدیغنی كیمسه انكارایده‌مز . علما بونی‌درعهده ایتمدكجه عندالله وعندالناس مسئول قاله‌جقلردر . بونك ایچون برادرانه سز قارداشلرمدن‌استرحام طریقیله‌رجا ایدرم‌كه بز علما مسلكنده اولانلركوزمزی آچوب ملته اوك آیاق اولملی‌یز. ملت ترقی ایتمدكجه حكومت ترقی ایتمز.

بو كون روسیه حكومتی هیچ بر شیئه محتاج دكلدر . اوراده هرشی وار، مكاتب وار ، معارف وار ، هم اویله جسیم مكتبلركه پارسده‌ده اولسه اولسه بوقدر اولور . هیچ برشی اكسیك دكلدر . روسیه‌ده امور معارف هر جهتله اوروپا دولتلرندن اشاغی دكلدر . بویله ایكن حكومتك استقبالی اوقدر قرا كلقدركه كوندن كونه انقراضه سوروكلنیور . بونك‌ده سببی ملتده حسیات ملیه اولمامسیدر . او جسیم ، او سوسلی مكتبلرده تحصیل ایدنلر حسیات ملیه‌دن محروم اولدقلری ایچون هیچ برشی یاپه‌مبورلر ویاپه‌میه‌جقلردر . اوقاجق ژاپونلره قارشی مغلوب و ذلیل اولملری حسیات ملیه‌نك یوقلغندن ایلری كلشدر . یوقسه پاره‌نك بولونمامسندن دكل . اكر روسلرده اخلاق ملیه اولایدی ، او ذلتی اختیار ایتمزلردی . بو حال ایله بوكون انقراضه طوغرو اوقدر سرعتله كیدییورلركه ... كوزلری قپانمش ، كوره‌میورلر. بتون مملكت جهالت ایچنده قالمش . بیك خانه‌لی ، ایكی بیك خانه‌لی كویلره كیدرسكده اوقور یازار كیمسه بولونماز .

بوندن اون ایكی سنه مقدم عملی بر حساب یاپلدی . او وقت حكومت صافدرونلق ایتدی : هركس كندی الیله امضا ایده‌جك ، دیدی . اونك اوزرینه هرشی میدانه چیقدی . كورولدی‌كه كیمسه یازی بیلمه‌یور . مسلمانلر روسلر ایچون روس حروفاتیله امضا ایتدیلر. الحمدلله ، مسلمانلرده اوقویوب یازانلر یوزده آلتمشدر . بعض ولایتلرده ایسه اوقویوب یازمق بیلمین هیچ بر مسلمان یوقدر . واتكه ، پیرمه ، اورنبورغ ولایتلرنده‌كی مسلمانلرك كافه‌سی اوقور یازار . ترقی ایتمش مسلمانلر بونلردر . دوما انتخابنده اوفاده ۱۲ مبعوث انتخاب اولونمق ایجاب ایتدیكی حالده روسلر اوقومق بیلمدكلرندن انتخاب نه‌در بیلمدیلر . مسلمانلر تماميله انتخابی آكلادیلر . بتون ولایتدن اون ایكی مبعوث انتخاب اولونمق لازم ایدی ، اون ایكیسی‌ده مسلمان اولدی .

بونك اوزرینه سائر روسیه ولایتلری غلیانه كلدی : نه دیمك ، روسلر چوق اولدیغی حالده اون ایكی مبعوثك كافه‌سی مسلمان اولسون ؟.. صوكرا مسلمانلر حسن رضالری ایله روسلردن اوچ كیشی‌یه یر ویردیلر . بوصورتله انتخابه ختام ویریلدی . یعنی بوراده‌ده مسلمانلرك دهامترقی اولدیغی كورولدی. بونك ایچون روسیه برنجی دومایی قپاتدی .

ایکنجی انتخابده مسلمان صوقولمامسون دیه اوقدر چالیشدیلرکه حیرت . مع‌مافیه مسلمانلر غایت مدبرانه، متحد وعزمکارانه حرکت ایدرك چالیشدیلر. برنجی دوماده ۲۲ مسلمان مبعوث اولدیغی حالده ایکنجی دوماده ۳۹مبعوث انتخابنه موفق اولدیلر .

بونلر هپ غیرت ثمره‌سی‌در . یوقسه روسلره نسبتله بز ذره‌یز . روسلر ۱۵۰ میلیوندر . مسلمانلر ایسه اولسه اولسه ۲۵ ، ۲۶ میلیون . او نره‌ده ، بو نره‌ده ؟..

صوکرا روسیه‌ایکنجی‌دومایی‌ده ینه‌طاغتدی. اوچنجی‌دوما ایچون آیریجه برقانون یاپدی‌که مسلمانلر صوقولمغه چاره بوله‌مدی . آنجق ۹ مبعوث انتخاب ایده بیلدك . ایشته شیمدیکی حریت ! بویله برحریت‌در .

بو استبداد دوام ایده‌میه‌جك ، بیوك بر مجلس مبعوثان آچیله‌جق‌در . شیمدی استبداد بتون حکمنی اجرا ایدییور . یالکز ایکی یوز بیکی متجاوز سودکونلر وار . بونلرك ایچنده ایکی بیك قدرده مسلمان وار .

بونلری سویلمکدن مقصدم بز محکوم بر ملت اولدیغمز حالده علمانك سعی وغیرتی ثمره‌سیله ایشی اوقدره کتیردك‌که قوجه روسیه ایله مبارزه‌یه چیقه بیلدك .

حال بوکه بوراسی الحمد لله مقام خلافت‌در . بتون جهان کوزینی بورایه دیکمش . بتون جهان اسلام نفحهٔ عرفانی سزدن بکلیور . بویله برمقامکزی تقدیس ایدرك کمال اجتهاد وغیرتله چالیشسه‌کز ، کویلره کیدیلدیکی زمان اشتغالاتکزی بوسبتون جره حصر ایتمیه‌رك بمضآده رفع ایله اوغراشسه‌کز آز زمانده بوخلق اویانیر ، مقام جلیل خلافتك شرفیده اونسبتده آرتار . وبتون جهان اسلامیت‌ده انتباه وحرکته کلیر . شونی ایی بیلکزکه عالم اسلامك اویانمسی بورایه باغلی‌در . بوراده‌کی علما ، بوراده‌کی مسلمانلر انتباه ایدرسه بتون عالم اسلامك اویانه‌جغی شبهه‌سزدر .

اونك ایچون بوراده‌کی علمانك وظیفه‌سی پك بیوکدر . خصوصا اسلاملر غایت مستعددر. شیمدی‌یه قدر مواعظ دیکلیه دیکلیه قوهٔفکریه‌لری هرشیئه حاضردر. بناءً علیه انتباه روسیه‌ده اوتوز سنه‌ده اولدیسه ، عثمانلی‌اولکه‌سنده اوچ سنه‌ده اولور. یالکز علما چالیشملی. اکرعلما بوخصوصده اهمال وتسامح ایدرسه دنیا وآخرت مسئول اوله‌جقلری شبهه‌سزدر .

بن هریرده ملتمزك احوالنه دقت ایتدم . وبونلر ایچروسنده دقتمی نهایت درجه جلب ایدن ژاپونیادن تکرار معلومات ویره‌جکم . زیرا اورادن بیوك امیدم وار . امید ایدرم‌که اورادن طلوع ایده‌جك کونش بتون عالمی تنویر ایده‌جکدر . چونکه بونلر غایت ترقی‌ایتمش وکوندن کونه‌ده ایتمکده . سعی واجتهاددن بردقیقه کری طورمایورلر . وبزه اولان معنوی مربوطیت نامه‌لری‌ده شایان حیرت بردرجه‌ده‌در .

بونلرده‌کی اخلاق‌حسنه اسلامه اوقدر یاقین، اوقدر مناسب‌درکه کاشکی بز مسلمانلر اونلر کبی اولایدق . هیچ بروقت ظلمه‌یی الله‌بزه‌مسلط‌ایتمزدی، معلوم، بونلرك مسلط اولمسی بزم قصورمزدن‌در. (ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم) بزمستحق‌اولدق‌که الله‌بونلری بزه‌مسلط‌ایتدی. حضرت پیغمبر افندمزده اویله استعاذه بیورمشدر : (اللهم‌لا تسلط علینا من‌لایخافك‌ولا یرحمنا)او اللهدن‌قورقمازظلمه بزه مسلط اولمشلر.هریرده،هرمملکتده‌وطنمزی خارجاً ، داخلاً اشغال ایتمکده‌درلر . بوکون بونی بیلمین بر چوجق بیله یوقدر . بوندن صوکراده انتباه ایتمزسه‌ك بزم ایچون موت احمردن باشقه برشی قالمیور .

ژاپونلر وطنلرینی خارجك تسلطندن قورتارمق ایچون وقتیله اوچیوز حکومت ایکن بوکون هپسی برلشه‌رك برحکومت تشکیل ایتمشلر. بونلرك‌ده الك‌بیوکلری‌قرق‌سنه‌مقدم(طوقوغاوا) نامنده‌کی برحاکم ایمش. هرنه‌قدرمقدس طانیدقلری ایمپراطورلق میقادوده اولسه‌ده کندی یرلرنده محاربه ایده ایده میقادویه ایمپراطورلغی‌ویرن (طوقوغاوا) نامنده‌کی‌ذات‌ایمش. حالا برحیات‌در. کندیسیله کوروشدم ، برچوق مذاکراتده بولوندق . ۶۵ ، ۷۰یاشنده برآدم . اوقدر چالیشمش‌که بتون مملکتیله محاربه ایتمش ، هپسنه غالب کلمش . مملکتی ایچون مملکتیله محاربه ایتمش . الك نهایت بو میقادو ایله‌ده محاربه ایلمش . کمال متانتله غالب اولمش . میقادو اوزمان اون التی یاشنده بر ایمپراطور ایمش . فقط (کیوتو) شهرنده اوطوریورمش.(طوقوغاوا) ده توکیوده حکمران اولیورمش . غالب‌اولدقدن صوکرا میقادونك یانه کیدر ، کمال خلوص قلب ایله دیرکه :

— بن سنده اولان متانتی ، سنده اولان قوت واستعدادی کوردم . هرنه‌قدر بن غالب اولدمسه‌ده ، بومملکتك اداره‌سی سنك الندن ایی کله‌جکنه کسب‌قناعت‌ایلدم.بناءً علیه بن بتون‌مملکتی سکا تسلیم‌ایده‌جکم. یالکز برشرط وار : بوشهرك مقر سلطنت اولمسی مناسب دکلدر ، بنم شهرمه کل ، تکمیل سلطنتی سکا ترك ایده‌جکم ..

میقادویی آلیر ، توکیویه‌کتیرر ، سرایك ایچنده نه‌قدر مجوهرات وارسه کافه‌سنی میقادویه ترك ایدر . کندیسی چکیلیر ، شهرك خارجنده بوکون کوچك بر اوده اوطوریور . بزم مواعظ کتابلرنده بر ابراهیم ادهم وار . اوده اولمشدریا ، فقط بز اونی حکایه قبیلندن عد ایدرز . بو ایسه شیمدی موجوددر. ایسته‌ین‌کیدوب‌کوره‌بیلیر. واوغلی‌ایکنجی(طوقوغاوا) او مملکتده اعیان مجلسنك رئیسی‌در . کندیلری اباً عن جدٍ ارکاندن‌در . باقی خلوص قلبه . اکر بزم‌ده بر برمزه قارشی محبتمز اودرجه‌یه کلسه یوزکره زیاده ترقی ایده‌جکمز شبهه‌سزدر .

صوکرا (طوقوغاوا) نك بوحرکتنی کورن بتون‌دره بکلری میقادویه امانتلری تسلیم ایدرلر ، دیرلرکه : بوکوندن اعتباراً بز برر خادمکز. ایشته اوچیوز دره‌بکی هپسی امارتلرندن واز کچه‌رك بر کناره چکلمشلر ، امور اداره‌یی میقادویه تسلیم ایتمشلردر .

بونلرك ایچروسنده یوز اوتوز آدم موجوددر . یکرمی ، اوتوزیله ملاقات ایتدم . کافه‌سی مملکتك بوکونکی حالنه ممنوندرلر . بونلرك خلوص قلبی‌ده شایان حیرت بردرجه‌یه کلمش . الله بونلره اویله برحال ویرمش‌که قلبلرینی برآرایه جمع ایتمش .

ایشته بونلر بویله برملت . انشاءالله توحید ربانی ایله مشرف اولورلر . اونلرده اسلامیت ترقی‌یه باشلایخه بزده قارداش اوله‌رق ، اللرمزی اچه‌رق میدانه چیقه‌لم .

بونك ایچون شیمدیدن بتون وجودمزله چالشمق ، صرف غیرت ایتمك لازم . بوده فدا کارلقله اولور . حالبوکه ذره‌قدر بزده فداکارلك‌یوق. بتون آمالمز معاش اوزرنده قالمشدر . امان معاش کیتمسون‌ده نه‌اولورسه اولسون، ایسترسه آخرت‌ده کیتسون .. ایشته بز بونی دوشونملی‌یز : دیانتمز اوغورنده التیوز غروش فدا ایده‌مزسه‌ك حالمز نه‌اولور ؟

بوکون مشهورجهان برآدم ، « طوغو » ... بوآدمك حکومتدن‌الدیغی سنوی معاش اوچیوز لیرادر . بونك‌ده یوز یکرمی لیراسنی صرف ایدر ، یوزسکساننی دولته‌اعاده‌ایدر. بوتمام بزم خلفازمانده اولان اوصافدن‌دکلمی؟

اقصای‌شرق قوماندانی مارشال اویاما ملی‌ملت روحی ایله تربیه‌ایده‌جکم دیه مکتب مدیرلکی ایدییور . بز ایسه ملتمزی فرانسزیاخود‌انکلیزروحیله تربیه‌ایده‌لم دیه قاوغا ایدییورز. حرب زماننده ینه قوماندانی‌در . هرهفته باشی، مکتبه‌کلیر، تاهفته نهایتنه قدر مکتبده قالیر، کیجه‌کوندوزچوجقلرك تربیه‌سیله اوغراشیر. بن‌چوق دفعه‌لر تصادف ایتدم، چوجقلرله‌برابر یی‌یی‌ر . ایشته ژاپونلر ملت ایچون کندیلرینی بویله فدا ایتمشلر . معاشی‌ده بشیوز لیراقدر در . نهایت ایکیوزینی صرف‌ایدر، قالان اوچیوزینی‌ده هپ مکتبه صرف ایدر . اونده‌کی اداره‌سی‌ده پك‌ساده .

بن جناب حقه حمد ایدرم ، بوراده‌ده بویله بر ذات کوردم ، که هیچ برزمان خاطرمدن چیقمایه‌جق‌در . خوجه افندی [موسی کاظم افندی] سایه‌سنده استانبولده برناظرك اوینه کیتدم؛ طبق اونلرده‌کی خارق‌العاده‌لکی کوردم . ساده‌لك ، صمیمیت ... اویاماله ، طوغولرده‌کینك عینی . الحمد لله مقام خلافتده بویله برناظری کوردم ، دیه قلبم صوك درجه منشرح اولدی . خوجه‌یه سویله‌مدم ، فقط قلبم افتخار وانشراح ایله طولمشدی . حالبوکه بزم اسکی‌ناظرلرك اژدرله‌محاط‌قاپولرینه کیم اوغرایه‌بیلیردی ؟ انشاءالله بوندن‌صوکرا بزده‌ده بویله ملت فدائیلری چوغالیر .

ژاپونلر ایشلرینی فوق‌العاده ساده‌لشدیرمشلر : کویلره کیدرسه‌کز یالکز بر بیوك خانه بولورسکز، که اوده مکتب‌در. سائرلری هپ اوفق اوفق خانه‌لر. بوزنکین اوی ، یوقسیر اوی دیه تفریق اولونه‌ماز. هپسی بر بویده ، هپسی بر رنکده ، نه‌قدر زنکین اولسه اوله‌جنی ایکی، نهایت اوچ اوطه . اما مکتبلری غایت بیوك ؛ ایکی قاتلی ، اوچ قاتلی ...

اولا بتون وجودلرینی ، بتون واردلرینی ، نفقه‌لرینك زیاده‌سنی ، ملت ایچون صرف ایتمکده‌لر . یوقسه اجنبی بانقه‌لرینه اشیرمغه غیرت ایتمیورلر . ایشته بویله بر ملت البته ترقی ایده‌جکدر .

بونلری بو حاله کتیرن کیم‌در ؟ میقادو دیرلر. شبهه‌سز دخلی واردر . چونکه او غایت مستقیم ، مدبر ، عاقل بر آدم‌در . بالذات کوروشمه‌دم ، فقط بویله جمعیتلرده بولوندم . مکتبلرده امتحان زمانده حاضر بولنور . برعالی صنف امتحانده بن ده کیتمشدم .

اکمال تحصیل ایتمش برچوجق یاریم ساعت قارشوسنده سویلدی . ملتك کندیسنی اون ایکی سنه تربیه ایدرك ویردیکی معلومات بدلی اوله‌رق عمرینك آخرینه قدر بتون موجودیتیله ملته خدمت ایده‌جکنی اوقدر مفصل ، اوقدر صمیمی وحرارتلی بر لسان ایله بیان ایتدی‌که میقادو دایانه‌مدی ، قالقدی ، یانته کتدی ، جیبندن ساعتی چیقاروب اوچوجغه ویردی . ایشته بویله تشویق والتفات کورن دیکر طلبه نه‌لر یاپماز، نصل چالیشماز .

بو بویله . صوکرا علمای دینیه‌سنده برشی تجربه ایتدم. اونلرك علماسی بزم بیلدیکمز کبی دکل ، اونلرده برطائفه وارکه هیچ دیانتله اشتغال ایتمز . نه اللهی طانیر ، نه باشقه‌سنی . نظرلرنده یالکز مقدس برذات وارسه اوده میقادودر . اما بر طائفه وارکه اونلر بزم متصوفین کبی‌در. اونلره (بابان) دیرلر . کندیلرینه برچوق مریدان واخوان طوپلامشلر . بونلرك وظیفه‌سی بعض یرلرده هیچ قادین اولمقسزین کاملاً ارککلردن برمحله تشکیل ایدرك اوراده اوطورورلر . بورایه (داسان) دیرلر . خریستیانلرك « مناستر » دیدکلری کبی برشی . بونلر رجال روحانی‌در . بونلرك وظیفه‌سی بتون عمرلرینی اوراده کچیرمك . بورادن نوبت نوبت یکرمیسی برطرفه ، اونی برطرفه سوق اولنورلر، اونلر کوی کوی کزرلر. اهالی‌یه اخلاق ملیه‌یه دائر وعظ وتلقیناتده بولنور. زمانه کوره نه لازمسه اونی سویلرلر. بونلرك بتون وظیفه‌لری بو. هم کزرلر. هم باره طوپلارلر. آدملر یتشدیررلر. دائما سوقیات دوام ایدر . مثلا اوچیوزکشی برطرفه کیدر، برآی دولاشیر، اونلر کلیر، صوکرا باشقه اوچیوز ادم تکرار کیدر. الی بومنوال اوزره دیانت اکلاتلقده .

دیانتدن اکلاته‌جق شیلر : سرقت حرام‌در ؛ ذی‌روحی قتل حرامدر ؛ مسکرات قطعیاً حرام‌در ؛ یالان قطعیاً حرام‌در ؛ عالی آلداتمق ، قاندیرمق حرامدر ؛ کیبدن چکامك قطعیاً جائز دکل .

صوکرا نسا ایله معاشرتك وقتنی تعیین ایتمشلر. بوغریب شی‌در. ژاپونیاده قادینلر عمومیتله تشرین اولده طوغورورلر . تشرین اول کلدیمی طوغوره‌جق بتون ژاپون قادینلری طوغورمغه باشلار ، اون بش، یکرمی کون ، نهایت بر ای ظرفنده چوجقلر هپ دنیایه کلیر . چونکه قیشین مشغولیت یوق . قادینلر استراحتله چوجقلرینه باقه‌بیلیرلر ؛ بش آلتی آی ظرفنده چوجقلر ایچه کلیشیر. ایلك‌بهار کلنجه ینه قوجه‌سیله برابر قادین ترلاده چالشیر. بو، خارق‌العاده برشی‌در. هیچ برمملکتده بویوقدر.

فعالیت، چالشمق ژاپونلره مخصوص . ارکك ، قادین کافه‌سی چالشیر. مزروعات اوقدر چوق‌که ارض‌الهدن زرع اولنمامش برقاریش یر یوق . طاغلری مردیون مردیون یاپمشلر، اکمشلر ؛ دکزلری طولدورمشلر ، ترلالر وجوده کتیرمشلر ؛ قابل زراعت اولمایان یرلری تربیه ایدرك زراعته صالح برحاله قویمشلر. طوپراق اوقدر ازدرکه ۵۱ میلیون اهالی ایچون مساعد کلیور. هرسنه بشیوز بیك آدم آرتمقده‌در. اکر محاربه ایدرده برمیلیون ادم ضایع ایدرسه برقاچ سنه‌ده اکماله موفق اولورلر .

بونك ایچون روسلرله محاربه‌یه مجبور اولیورلرکه اوجزیره‌ده قالسه‌لرکینه میه‌جکلر . اوقدر میلیون اهالی‌یی اوکوچك جزیره بسلیه‌مز . بونك ایچون قوره‌یی ، مانچوری‌یی استیلا ایتدیلر. اونلرده کافی کلمیه‌جك . سبریایی‌ده الق ایسته‌یورلر .

البت بوکیدیشله، بواجتهادله اونلرك هرارزولرینه موفق اوله‌جقلری، پك زیاده ترقی وتوسع ایده‌جکلری شبهه‌سزدر. اکراونلر دیانت اسلامیه ایله ترقی ایدرلرسه بوبزم ایچون نورعلی نور. اووقت بتون اوروپا تتره‌یه‌جك، عرق اصفر رؤیالری کوزلرینك اوکنه کله‌جك. الله بزمده بصیرت کوزلرمزی اچه‌رق بورادهشو مقام جلیل خلافتی ترقی ایتدیره‌رك اونلرك اویله مترقی برزمانلرنده بزده ترقی ایدر، اونلره آرقداش اوله‌بیلیر برحاله کله‌بیلیرسه‌ك اجانب ایچون مملکتلرمزده دیکیش طوتدیره‌جق بر بولونمایه‌جق . ایکیوز سنه‌دنبری چکدیکمز قهرلرك آجیسی چیقاره‌جغز .

بونك ایچون شیمدی کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق چالیشملی . بوراده اوك آیاق اولق علمانك وظیفه‌سی‌در . نه‌قدر شایان اسف حال‌در ، استانبولده هرهانکی سوقاغه کیرسه‌ك ایکی طرفی قهوه طولو . قهوه‌لرده باشدن باشه طولو . بوقدر عطالت بزی نره‌یه سوروکلر ، هیچ دوشونمزمی‌یز ؟ بونلر نه شرعه ، نه عقله یاقیشیر . خصوصا او استقبالی کاغدلری علمانك اللرینه یاقیشیر شی‌می ؟ اونك ایچون علما آرتق وقاروحیثیتنی بیلملی ، اونی محافظه‌یه چالیشملی . ایچلرنده‌کی اوقبیل آدملره بویقوتاژ یاپملی . مدرسه‌لره آلمامالی ، خوجه‌لر درسلره قبول ایتمه‌ملی . « آرتق بو رزالتی چکه‌میه‌جکز » دیملی .

عفو ایدرسکز ، مسلمانلرك بوکونکی حالندن پك زیاده متأثراولدیغمدن، قلبم صوك درجه‌ده صیزلادیغندن ، بونلری سویلیورم .

ژاپونلرده هیچ بر وقت معطل آدم کورولمز . بوش آدم هیچ یوقدر. شاید اولورسه حکومت مجبور ایدر ، بر ایش بولور . ژاپونلر اوقدر ترقی ایتمش‌که قومشوسك بیله بوش طورمسنه راضی اولمازلر . برایش کتیررلر ، هایدی برابر چالیشه‌لم ، دیرلر .

بز ال اله ویررسه‌ك ان شاءالله اونلر کبی چالیشیرز ، خصوصیله علمامز رهبر اولورسه استقبالمز غایت پارلاقدر ...

[آلقیشلره مستغرق اوله‌رق بو قدرله اکتفایی رجا ایتدیلر . بونك اوزرینه موسی کاظم افندی حضرتلری‌ده نطق آتی‌یی ایراد بیوردیلر :]

*
* *

آرقداشمز عبدالرشید افندی بره سویلیه‌جك سوز براقادی. نه لازمسه سویلدی . بن ینه اوسوزلری خلاصه ایده‌جکم .

هپمز بیلیرزکه بوندن ۱۳۰۰ کسور سنه اول ظهور ایدن نور اسلام بتون عالمی تنویر ایتمشدی . بو نور سایه‌سنده اللی ؛ آلتمش سنه ظرفنده یوز میلیونه یاقین انسان دین اسلامه داخل اولمش وانسان کامل صفتنی حائز بولنمشیدی . بوده مجرد دین اسلامك انسانلره تعلیم ایتدیکی حسن اخلاق سایه‌سنده ایدی .

بیلیرسکزکه اخلاقك اس‌الاساسی: عدالت، استقامت، شجاعت، مخلوقات الهیه‌یه مرحمت‌در. اسلام بواساسلری افکاره اویله یرلشدیردی‌که اوزمانلرده بهائمدن فرقی اولمایان انسانلر نور نبوت سایه‌سنده بو اخلاق عالیه ایله تخلق ایدرك بتون عالمه رهبر اولدیلر .

بوندن اول اکزیاده وحشت عربستانده حکمفرما ایدی . اوراده وحشت اوقدر ایلری کتمشدی‌که قیز چوجق طوغارسه دیری دیری کومرلردی ؛ قیزی اولمسی کویا اوآدم ایچون برذلت ایمش، برقصور ایمش؛ ناموسنی اخلال ایدرمش. چونکه اونلر دائما بربریله غزوه ایدرلردی، اوغزوه‌لر آردی آرەسی کسیلمکسزین دوام ایدر. صوکرا بری دیکرینی مغلوب ایدنجه اولادینی یاغما ایدر. قیز اولورسه استفراش ایدر . آرتق نه یاپارسه یاپار . بوحال پدرلره غایت آغیر ، غایت کران کلیر :

— نصل اولسه برقبیله کلوب آله‌جق ، عرضنی پایمال ایده‌جك. ایسی‌می دیری دیری کندم مزاره کومه‌یم .. (خیرالختن القبر) ...

دیر ، بیچاره معصوملری محو ایدرلردی. (واذاالموؤدة سئلت، بای ذنب قتلت) آیت جلیله‌سی بونك حقنده نازل اولمشدر . دیمك وحشت صوك درجه‌یه کلمشدی .

بویله برزمانده ایدی‌که حضرت پیغمبر صلی‌الله علیه وسلم افندمز مجرد لطف‌الهی‌اوله‌رق انسانلره بعث‌بیورلدی. بتون اوقبائلی وحشتدن قورتاردی. اونلره حسن اخلاق تعلیم ایتدی . . بهیمیتدن قورتاره‌رق کرچکدن انسان کامل‌ایتدی . بتون عالمه نمونهٔ امتثال اولدی .

او وقتدن بری مدنیت هریرده تعالی‌یه باشلادی . بتون کائناته درس مدنیت ویرن اسلام‌در. اوندن اول بتون‌دنیا وحشت ایچنده‌ایدی. اومدنیت، اوتعالی اسلامك تعلیم ایتدیکی حسن اخلاق سایه‌سنده ایدی .

وا اسفا که بو چوق دوام ایتمدی . خلفای راشدین زمانیله برابر افول ایدر حکمنده اولدی . ظلم ، استبداد یاواش یاواش پارلامغه باشلادی ؛ کتدکچه آرتدی ، بتون ملوك اسلامیه ظلمه اولدی ، غدار اولدی ، جبار اولدی . دین نامنه ایتمدکاری ظلم ، یاپمدقلری حقارت قالمادی . عالم اسلامی پریشان ایتدیلر . صوکرا دیکر اقوامی‌ده اسلامدن تنفیر ایتدیلر .

آنك ایچون عدداً چوغالدق ایسه‌ده موجودیتمزی حس ایتدیره‌مدك . واقعا هندده ، چینده عدداً تکثرایتدك ، عددمز اوچیوزمیلیونه بالغ‌اولدی. اماهیچ بریرده موجودیتمزی‌کوسترمدك . سببی ، ملوك اسلامیه‌نك اوشاهراه حقیقتدن نکول ایتمش اولملری ایدی .

آره صره بعض علمای دین ظهور ایتدی ، مقابله ایلدیلر ؛ چه‌فائده‌که کوتولر غالب اولدیغندن غلبه چالدیلر . اوزوالیلری محو ایتدیلر . مساعیلری ثمره‌سز قالدی . یعنی اسلامی حال اصلیسنه ارجاع قابل اوله‌مدی .

اونلر ، او علمای حقیقت قرآندن ، عدالتدن ، بحث ایدییورلردی . باشقه برشی‌دیمیورلردی. فقط بو ، اوملوکك، وعونه‌سنك‌ایشلرینه کلیوردی. بیچاره‌لری محو ایلدیلر .

واقعا بونلر آجی‌در. فقط حقیقت‌در . بویله اولدی مع‌التأسف. صوکرا طبیبی هرکس اومنور زمانلری اونوتدی. ظالملرك ظلمندن هرکس قورقدی. کیمیسی شیخ اولدی، الله ، الله ... دیه تکیه‌لره چکیلدی، کیمیسی ترك دار ودیار ایتدی. نه‌یاپسونلر، باشقه چاره‌یوق . برچوق‌مراسم، رتب، مناصب.. بونلر هپ اونلك ایچون ، استبدادی محافظه ایچون احداث اولوندی . فقط کندیسنی بیلن مرد آدملر بوکا تنزل ایتمدیلر ، چکلدیلر ، اعراض ایتدیلر . برد کوشه‌یه چکیله‌رك الله‌ه قارشی وظیفه‌لرینی ایفا ایتدیلر ، دنیادن بربرد کیتدیلر .

فقط اوروپا اوزمانلر وحشتده ایدی ، هنوز ترقی ایتمه‌مشدی. هرنه‌قدر عالم اسلام ظلمه ، اعتسافه دوچار اولدیسه‌ده ؛ اغیارك عالم اسلامی استیلا تهلکه‌سی یوقدی. چونکه ترقی‌ایتمه‌مشلر ، آرده مناسبتده یوقدی. وسائط نقلیه مفقود ، کیدوب کله یوق . حکومات اسلامیه ایله اوروپا عالمی اختلاط ایده‌میور . اوروپا وحشت ایچنده ، نره‌ده قالدی اسلام مملکتلرینی استیلا فکرینی بسله‌یه بیلسون . آنك ایچون هریرده مسلمان حکومتلری بربریله اوغراشدینی ، یکدیکرینی أزدیکی حالده خارج تجاوز ایده‌میوردی .

لکن صوکرا اوروپا کوزینی آچدی . اصول مشروطه‌یی وضع ایتمکه باشلادی‌که اولا انکلتره‌ده وضع اولوندی . صوکرا دیکر طرفده سرایته باشلادی . مع‌التأسف مسلمان حکومتلر بوندن بر درس عبرت آلمادیلر ، دیدیلرکه : « بوکوزل برشی ، بزم یاپه‌جغمز برشی‌در. ترقی ایده ایده بونلر نهایت دنیایه حاکم اوله‌جقلر ، مملکتلریمزی ضبط ایده‌جکلر . صوکرا نه‌دین، نه ایمان قاله‌جق . بزده بویله یاپه‌لم . کندی دینلری امر ایتمدیکی حالده مجرد سائقهٔ احتیاج ایله بونی‌یاپدیلر. حالبوکه قرآن ، سنت‌بونی‌امر ایدر . بونلردن اول بز بونی یاپه‌لم . ایجاب ایدرسه بز اونلری استیلا ایده‌لم ... »

بویله‌برفکر کلدی . بعض‌رجال سیاسیه‌مزه کلش‌سه‌ده سویلیه‌مزلردی، افکارینی‌خلقه نشر ایده‌مزلردی . چونکه‌سویلینی اولدوریبورلردی. بناءً‌علیه تأثیری اولمایوردی .

صوکرا نهایت بر حاله کلدك‌که حال مسکنتمزی ایضاح ایچون لغت بولونماز . چینده عبدالرشید افندی بو احوالمزی تصویر صددنده « ارذل عباد » دیمش . بزم آرقداشلردن بعضلری‌ده بوکا متأثر اولمشلر . حتی بونی کفره قدر چیقارمشلر . توبه ، استغفار ایت ، دیمشلر .

مقصد بللی‌یا : احقر عباد ، اذل عباد دیمك . طوغرو . بوقدر ذلیل ، بوقدر حقیر باشقه ملت یوقدر . یوقسه رشید افندی‌یی اتهام ایچون مسئله‌یی باشقه شکله قویمق ، عوامك اوصاف ، اومعصوم ذهنلرینی‌ترددده دوشورمك موافق انصاف‌دکلدر . عبدالرشید افندی‌ناشر دین‌در، فداکاردر . عصرلرك یتشدیردیکی نادر وجودلردن‌در .

مسلمانلری قورتارمق ایچون حیاتنی‌وقف ایتمش . مسلمانلری اویاندیرمق ایچون جانی فدا ایلمش . بتون جهان اسلامی دولاشمش . پك چوق یرلرده انتباهلر حصولنه موفق اولمش . فی‌سبیل‌الله مجاهده ایدییور. باشقه مقصدی یوق . رشید افندی‌نك حسن نیتی بتون عالم اسلامجه معروف .

ژاپونیاده ، چینده ، هندستانده ، مکه‌ده ، مدینه‌ده بتون علمای اسلام کندیسنه حرمت ایتدی . خدمتنی تقدیر ایتدی . موفقیتنه غبطه‌لر ایتدیلر . بوذاتك‌فداکارلغنی بتون اکابرامت تسلیم ایتدی . عالم اسلام حقنده ویردیکی معلوماتی بتون ارباب بصیرت نظر امعانه آلیور .

مسلمانلری بو حالدن قورتارمق ایچون چاره‌لر تحریسنه باشلانیلدی . بو ذاتك بر غرضی یوق . نه پاره بیلیر ، نه رتبه ، نه نشان ، دنیانك پاره‌سنی ویرسه‌ك اکلاماز . اویله فداکار بر ذات بو . « بورادە اوطور ، کتمه » دیسه‌ك‌ده ینه کیده‌جك . عالم اسلامده کزمدیکی شهر ، کیتمدیکی قصبه قالمامش . انصاف ایتملی ، حقیقتی سویلملی . هیچ بویله فداکار برذاتك سوء نیتی اولورمی ؟ عالم اسلامك فلاکتنی ، مصائبنی ؛ اجنبیلر النده اسارت ومحکومیتنی تعبیرایدرکن « ارذل عباد » دیمش. عبرت آلملی ، متنبه اولملی، حقیقةً احقر عباد دکلی‌یز ؟ ایشته بزی تذلیل ایدییورلر . هانی سوزینی یوروتور شانلی بر اسلام حکومتی ؟ ایشته ایران ، ایشته هندستان ، ایشته جزائر ، ایشته فاس ... هپسنی أزییورلر ، هپسنی ظلم واسارت التنده ایکله‌تیورلر . حاللری پریشان ، استقباللری مظلم . فریاد ایدییورلر . کوش حمیتلرمزه واصل اولماز . تخلیص نفس ایله مشغولز ، جهانی کورمکه وقتمز یوق . حضرت فاروق زماننده اسلامك شوکتی نه ایدی ؟ شیمدیکی حالی نه‌در ؟ انصاف ایدرك دوشونملی . حیا حلیهٔ ایماندندر ، حقیقتی اعتراف ایتملی .

« الاسلام یعلو ولا یعلی علیه » ... اوت ، بونده شبهه یوق . لکن اوعلویت معنویه‌در . علویت معنویه علویت مادیه ایله منجلی اوله‌بیلیر . حد ذاتنده علویت وار ؛ فقط مظهری ، محل ظهوری یوق . انکیچون بزی بتون عالم تحقیر ایدییور .

یعنی مقصدی مسلمانلر آلچق‌در، دنی‌در دیمك‌دکل . مسلمانلر، سائرلردن البت عالی‌در . موحد ایله مشرك مساوی اولورمی ؟ دیانت اسلامیه . دیانت حقه‌در. (ان‌الدین عندالله‌الاسلام) . فقط بوعلویت بوکون یالکزمعنویاتده قالمشدر . حالبوکه مادیات‌ده اولمازسه هیچ حکمی یوق . مادیاتسز معنویاتك حکمی قالماز. دلیلی : (واعدوا لهم ما استطعتم من قوة ترهبون به عدوا الله وعدوکم) الله‌دییورکه : سز محاربه ایچون قوت حاضرلایك ، که اونکله الله ورسولنك دشمنلرینی قورقوتورسکز . ایشته بو ، قوهٔ مادیه‌در . اولمازسه اوعلویت معنویه تظاهر ایده‌بیلیرمی ؟ یالکز علویت معنویه اولوب‌ده علویت مادیه‌ده اولمازسه نه حکمی اولور ؟ مملکتلری اجانب استیلا ایدر ، بر بطن کچنجه مسلمان قالماز .

ایشته مادیات‌ده اولورسه اوزمان اسلامك علویتی تظاهر ایدر ، اقوام اسلامك شان وشوکتی جهانی طوتار . یوقسه دیانتی سوء تفسیر ایتمه‌ملی‌در . قوهٔ مادیه‌اولمازسه انسان یرینه بیله بزی‌قویمازلر. ایچمزده‌احتمال که اولیاءالله‌ده وار؛ فقط هانی طوپلری ، هانی توفنکلری ؟.. حضرت پیغمبرمحاربه‌یه نه ایله کیدردی ؟ جهاد معنوی باشقه ، جهاد مادی باشقه .

بزی بو حاله کتیرن هپ جهالت‌در ؛ ظلملر ، غدرلر ، اعتسافلر ، حقارتلر ، اسارتلر ... باشقه برشی دکل . باشده بر حکومت وار ، اللهك غضبی .

— سز قازانك بن یه‌یم ، عونه‌مه ویره‌یم ، دییور ، قاریشمایك ، قاریشیرسه‌کز دکزه آتارم ...

بیکلرجه آدم محو ایتدی . بیکلرجه خانمان سوندوردی . نهایت غیرةالله جوش وخروشه کلدی . بر طائفه ظهور ایدرك بو استبدادی

یقدی ، بو دیوی، بو استبداد دیوینی یره چاربدی ، محو ایتدی . اسلامیتی حال اصلیسنه ارجاع ایتدی . عدالت، مساوات تأسس ایتدی . شیمدی بتون بتون موانع زائل اولمشدر .

یالکز بر شی وار ، اوده سعی و غیرتدر . اکر بوندن صوکراده چالیشوب تعالی ایدرك علویت اسلامیه‌یی بتون عالمه کوسترهمزسه‌ك دنیوی ، اخروی مسئولز ...

— نه یولده چالیشه‌لم ؟...

چالیشمه‌نك بر چوق یوللری وار . خلاصه‌سی مادی ومعنوی ترقیدر . مادی چالیشوب علوم وصنایعی ایلریلتملی . ترقینك ایشته توقف ایتدیکی شی بودر . بونکله ترقی حاصل اولور . برملتك علمی ، صنعتی اولمازسه اوملت ترقی ایتمز .

ایشته بوترقی مادی برترقیدر . فقط طبیعی بز بونی یاپامایه‌جغز. چونکه انسانلر هپ صنعتکار اوله‌ماز. تقسیم اعمال قاعده‌سی وار . هرکس طبیعتنه ، استعدادینه کوره برایش یاپه‌جق . تجارت وار ، زراعت وار ، دها سائر ایشلر وار. بونلرهپ تقسیم اولونه‌جق . مثلا کویلیلر زراعتله اشتغال ایده‌جك . فقط اونلره امر زراعتی اوکره‌ده‌جك مکتبلر وار . اورادن چیقانلر اونلره تعلیم ایدر . اونلرك وظیفه‌سی اودر .

فقط بز علما نه‌یاپه‌جغز ؟ بزم وظیفه‌مز نه‌در؟ بزمده وظیفه‌مز ایشته دیانتی محافظه ، خلقك احلاقنی تهذیبه چالیشمق ، یعنی تعلیم اخلاق ، تعلیم احکام ایتمك .

اخلاق اولمازسه برملت ترقی ایده‌مز. ایتسه بیله آز زمانده محو اولور. اخلاقسز ترقی تملسز بنایه بکزر . اخلاق محافظه ایده‌جك‌ده علمادر ، یعنی بزز . خلقك دیانتنی اوکره‌ده‌جك ، یعنی نه کبی اخلاق ایله متخلق اولمق لازم کله‌جکنی بز اوکره‌ته‌جکز . ایشته بز بونی یاپه‌جغز .

اکرهم اخلاق ، هم صنایع ترقی ایدرسه اوملتك ترقی ایده‌جکی شبهه‌سزدر. لکن یالکز اخلاق اولورده علم ، صنعت، تجارت هیچ اولمازسه؛ بوحالده‌ده ینه ترقی اولماز . هپمز صوفی اولدق ، تسبیحلری آلدق ، کناره چکلدك... اولورمی بو ؟ کیم ایشلیه‌جك ، کیم آلات وادوات، کیم طوپ توفك یاپه‌جق؟ ملتی محافظه ایده‌جك ، اردو ، دونانما یوق . مثلا اوتوز میلیون خوجه وار. نه یاپه‌بیلیر ؟ طبیعی هیچ برشی یاپه‌ماز . دیمك یالکز بو جهت کافی دکل . یالکز معنویاتله دینی محافظه قابل دکل. چونکه معاذالله دشمنلر کله‌جکلر ، استیلا ایده‌جکلر . ایکنجی بطنده اسلاملر محو اولوب کیده‌جك ...

اونك ایچون اولا اخلاق اولملی، صوکراده قوهٔ مادیه بولونملی . ایکیسی برابر کیدرسه . ژاپونلر کبی اولورسه او وقت آز زمان ایچنده اوروپایی تتره‌دیرز. ژاپونلرك ترقی ایتمسنك سببی، اونلر مادیات ایله معنویاتی نظر اعتباره آلمشلر ، اونك ایچون ایلریله‌مشلر ؛ اکر بویله اولمازسه ترقی ممکن دکلدر .

بوکون اوروپاده بعض یرلر وارکه یالکز بری وار. انکلتره‌ده ایکیسی‌ده وار : اخلاق‌ده وار ، مادیات‌ده وار . فقط فرانسه‌ده اخلاق بوزولمش . بویله کیدرسه یاریم عصر صوکرا اخلاق نامنه برشی قالماز. بلکه بز کوره‌مه‌یز. فقط کنجلرمز کوره‌جك . بو اخلاقسزلق یاریم عصر صوکرا فرانسه‌یی بتره‌جك . قورتولوش یوقدر . اوله‌ماز . تاریخ بو حقیقتی کوسترمشدر . هرهانکی ملت اخلاق بوزولمش‌سه اوملت محو اولمشدر . مابه‌القیام اخلاقدر .

ایشته بووظیفه‌یی‌ده بز علما ایفا ایده‌جکز . بز نمونهٔ امتثال اوله‌جغز . بویالکز قولاً اولماز، هم قولاً هم‌ده فعلاً تعلیم ایده‌جکز . بزم وظیفه‌مز بودر . خود بینلکی قالدیرملی . مثلا حسن اخلاقدن بریسی متواضع اولمقدر، کندینی محو ایتمك ، یعنی کندیسنی هرکسدن اشاغی کورمکدر . انانیت دعواسندن واز کچملی . اوته‌کنی تعییب ، بریکنی تحقیر ایتمك ... کندیسنده وارلق حس ایتمه‌دن ایلری کلیر . دیمك که کندیسنده برعلویت ، بربیوکلك حس ایدیور ؛ بناءً علیه باشقه‌سی بیلمیور ... ایشته‌بو ، اخلاق سیئه‌نك برنجیسیدر . برکره بوندن واز کچملی .

خودبینلکله ایش اولماز. مثلاباقدك که برآدم حدذاتنده فاسقدر، فاجردر؛ اوآدمی ذم وتقبیح ایتمه‌ملی . چونکه هرکسك عزت نفسی وار ؛ حدتلنیر ؛ کندیسنده اوچ سوء اخلاق وارسه آلتی اولور . حتی معاذالله دها قیزارسه کفره قدر واریر . سن شونی یاپمازسك ، سن نماز قیلمازسك ... دیه‌جك اولورسه‌ك مثلا اوچ وقتی قیلارسه اووقت هیچده قیلماز . انسان بویله‌در ، بونلر تجربه ایدیلمش شیلردر . نصیحتی اویله یاپملی که اوآدم ایچندن کندی کندیسنی مؤاخذه ایتملی .

ایشته پیغمبرك مسلکی بو ایدی . نصیحتلری بو یولده ایدی . یوقسه تحقیره قالقیشیلیرسه او دها فنا اولور .

نه‌حاجت ! قرآن میدانده‌در . (ادع الی سبیل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتی هی احسن) دیور ، که سن بونلری حکمتله ، موعظهٔ حسنه ایله ، مباحثهٔ مستحسنه ایله طوغری یوله دعوت ایدرك غلظت ، شدت کوسترمه . (وان کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولك ...) اکر سنك قلبك غلیظ اولسه‌یدی اطرافکدن طاغیلیر کیدرلردی . یعنی علما قطعیاً غلیظ اولماملی . چونکه علما ورثهٔ انبیادر .

ایشته بویله هرصنف کندی حصه‌سنه دوشن وظیفه‌یی ایفا ایدرسه او ملتك ترقی ایده‌جکی شبهه‌سزدر .

ان شاء الله بوندن صوکرا بویله یاپه‌لم . چونکه آرتق برمانع قالمامشدر. بزم ایچون لازم اولان ، لایق اولان بودر : ال برلکیله چالیشمق ، دینمزی، موجودیتمزی اعلا ایتمك ... [آلقیشلر]

آمریقاده اسلام

— ۲ —

دور سابقده پك چوق اسلاملردن بحث ایدیلدی. ژاپونیاده‌بیله دهشتله اسلامیت ایلریله‌یور دینلدی . بونلرك بوکون نه قدر بوش سوزلر اولدیغی آکلاشیلیور. آمریقاده اسلامیت ایلریله‌یور، دورلودورلو اسمده اسلام جمعیتلری تشکل ایتدی... شایعه‌لری‌ده اطرافه یاییلمشدی. اسلاملر ، آمریقا کبی ترقینك بوتون شعشعه‌لرینه مظهر بر مملکتده اسلامیتك توسع وترقیسنی آلقیشلایورلردی . بو ، آلقیشلانه‌جق ، افتخار ایدیله‌جك بر مسئله ایدی . فقط حقیقت اولماسی‌ده تأسف ایدیله‌جك بر مسئله دکلیدر ؟

اسکی غزته‌لر « محمدعلکساندرروسیل‌وه‌ب » اسمنده برمسلماندن بحث ایتمشلردی . احتمال خاطرلره کلیر . محمدعلکساندر روسیل‌وه‌ب سیاحه مسلمانه بکزر ساکن بر آدمدر . فقط عبدالحمید مسلمانی‌در. عبدالحمید کیم بیلیر هانکی فکرینك اسیری اوله‌رق « آمریقاده اسلامیت » سوزینك دورانی ایسته‌مش واو اثناده میستر علکساندر روسیل وه‌ب تصادفی اوله‌رق عبدالحمیده مراجعت ایتمش ؛ عبدالحمید روسیل وه‌به معاش وپاره ویرمش ، وعد ایتمش ؛ اورته‌یه بر آمریقا اسلامیتی سوزیدر چیقمش ... ایشته آمریقاده‌کی اسلامیت شایعه‌سی بوندن عبارتدر . حقیقت حالده بوکون آمریقاده هیچ برتام مسلمان آمریقالی یوقدر . یالکز کچن دفعه‌ده یازدمدی ، اسلامیت ایله پروتستاناق آره‌سنده بولنان بهائیلك واردرکه اونلرده کندیلرینه « بن‌ده محمدانم » دیرلر واسلاملره حرمت ایدرلر .

« مسلم وورلد» اسمنده نویورقده بر جمعیتك وجودی یوقدر ، بو کبی شایعه‌لرده عبدالحمید دورینك بی اساس طاتلی حوادثلریدر . مع مافیه آمریقا اخلاقنی بیلنلر ، وکچن مکتوبمده یازدیغم خصوصاتی نظر دقته آلانلر آمریقاده اسلامیتك پك قولای قبول ایدیله‌جکنی

تقدیر ایدرلر . بو خصوصده علمای کرامك نظر دقتنی جلب ایدرم.

حکومت سنیه بر قاچ آی اول آمریقا سفارتنه مقتدر بر امام کوندرمشدر . حکومت مشروطه‌مزك شو تشبثی نه‌قدر آلقیشلانسه جائزدر . امام افندینك سعی وغیرتی وعمومی یرلرده نطقلری ، ارشاداتی دیکر علمای اسلامیه‌نك‌مومی‌الیهه معاونتی سایه‌سنده آمریقاده آمریقالیلر آره‌سنده نور اسلامیت پارلایه بیله‌جکدر . آمریقالیلرك مملکتمزه بیکلرجه پروتستان میسیونر کوندردیکنه بدل بز آنك نصفنك ، نصفنك‌نصفنی ، برجزء قایلنی کوندره‌جك اولسه‌ق آنلرله پك چوق موفق اوله جغمز طبیعی‌در. امام‌افندینك آمریقایه کیتمه‌سندن دولایی متأثر اولانلرده وار ؛ باخصوص بعض آمریقاده منتشرعربجه سوریه‌لی خرستیان غزته‌لری حکومت (امامه ۵۰ لیرا) معاش ویریور ، آمریقاده اسلام یوق ، بو پاره‌یه یازق دیه باغیریورلر . .

بو باغیره‌لرك وقوعی طبیعی‌در . ۱۰۰ میلیون اهالیسی اولان بر مملکتده ۱۰,۰۰۰ عثمانلی اسلام‌بولنورسه اورایه امام کوندرمك نه‌دن ایجاب ایتمز ایمش . آمریقاده‌کی عثمانلیلر آره‌سنده مجاهدهٔ مایه‌سیله طانیلان اسکدارلی انور بکدن امام افندی‌یه دائر آلدیغم مکتوبی عیناً زیره یازیورم :

« واشینغتون سفارتنه تعیین ایدیلن امام افندی‌ایله کوروشدم . محمد علی‌افندی اسمنده برذات . سوریه‌لیلرك محله‌سی اولان واشینغتون ستریت‌ده برأوطوتمش ، اوطوریور . بیچاره دوراستبدادمظلوملرندن ایمش ، سنه‌لرجه استانبولده حبس یاتمش . محمدعلی‌افندی هندستانده ، چینده ، ژاپونیاده اون بش سنه اوطورمش اولدیغنی سویلیور راو مملکتلرك لسانی‌ده آزچوق بیلیور . هله‌انکلیزجه‌یه تماميله واقف. هندستانده‌کی پرنسلردن پك چوغنی طانیر وآنلردن دوستلری‌ده وارمش ، انقلابدن صوکره استانبوله کلن هند وچین مسلمانلری عبدالحمیدك حضورینه چیقدقلری زمان ترجمان صفتیله اوراده بولنمش... امام افندی مسلمانلرجه غایت محترمدر ؛ یالکز عثمانلی مسلمانلرینك امامی دکل ، هندلی ، فیلیپینلی ، چینلی وسائر مملکتلی آمریقاده مقیم اسلاملرك امامی‌در . بوراده‌روملرك، ارمنیلرك کلیسالری، موسویلرك حاورالری اولسونده بز مسلمانلرك نه‌دن بر جامعی بولنمسون .

امام افندی وبوتون اسلاملر بوراده بر جامع شریف انشاسی ایچون چالیشه‌جغز ، تشبث ایده‌جکز . نویورق کبی عرصه فیئاتی غالی اولان بر یرده ، شان عثمانی واسلامی‌یه موافق بر جامع شریف انشا ایتمك ایچون‌چوق پاره‌یه احتیاج واردر. طبیعی حکومت‌شمدی پاره ویره‌مز .

واشینغتونده‌کی سفارتمز وامام افندینك مراجعتی‌اوزرینه آمریقا حکومتنك لازمکلن عرصه‌یی بادهوا ویره‌جکنه‌شبهه یوقدر. صوکره اون ، اون بش بیك دولار قدر طوپلی‌پاره‌مز اولسه — که بونی اعانه ایله طوپلامغه چالیشه‌جغز — آمریقاده اعتباره ، بورجه أو ، کلیسا ، عبادتخانه یاپان قومپانیه‌لره مراجعت ایدیلیر ، ایسته‌نیلن‌طرز وپلان‌ده یاپدیریله‌رق ، متباقی بورج هرسنه تعیین ایدیلن‌مقدار اوزره‌قومپانیه‌یه تأدیه ایدیلیر . هر حالده آمریقاده‌کی جامع شریف ایچون بوتون اسلاملر چالیشه‌جقدر... امام‌افندی پروویدانس، ووسترشهرلرینه کیتدی اوراده‌کی اسلاملرله کوروشه‌جك ، صوکره مسلمان بولنان دیکر شهرلری کزه‌جکدر .... »

انور بکك ویردیکی شو معلومات بزم ایچون مهمدر . آمریقاده چینلیلره ، آفریقالیلره قدر هر کسك ، هر ملتك معبدی وارده اسلاملرك بولنمامسی تأسف ایدیله‌جك بر حال دکلمی ؟ متحدهٔ آمریقانك پروویدانس ، وورسه‌ستر قصبه‌لرنده الڭ‌چوق اسلام‌واردر. نویورقده ایسه مترافقدر . هر حالده انشا ایدیله‌جك جامع شریفك نویورقده بولنمسی اقتضا ایدر . چونکه نویورق هم شمالی آمریقانك الڭ بیوك شهری وهم اسلاملرك الڭ چوق اوغرامغی اولان مهم بر اسکله‌در .

امام افندی‌یه وجامع شریفه عائد سوزلریمی اکمال ایتمه‌دن‌شونی‌ده عرض ایده‌یم‌که : امام افندی ونویورق‌اسلاملری شیمدیلك‌نویورقده موقت برجامع یاپمق ایسته‌یورلر ؛ بیوك براوطه کیرالنه‌جق ودرونی جامع کبی تفریش اولونه‌جق ... مسلمانلر جمعه وتعطیل کونلری اورایه طوپلانه‌رق عبادت ایده‌جکلردر . آمریقا غزته‌لری بیوك یازیلرله ترکیا آمریقایه میسیونر کوندریور ، دیه یازیورلر . حتی بعض آمریقا غزته‌لری امام افندینك رسملرینی غزته‌لرینه کچیرمشلر. « ترکیا آمریقایه میسیونر کوندریور » کلمه‌لرینه استحقاق کسب ایتمك ایچون انشاالله ایلریده پك چوق‌علمامز ارشاد مقصدیله بوتحف مملکتی زیارت ایدرلر .

❦

آمریقاده‌کی عثمانلیلرك ، اسلاملرك اکثریسی عمله‌در. فقط ظن ایدیلمه‌سین‌که آمریقا عمله‌لکی بزده‌کی قدر خوردر ؛ خایر، عمله صنفی آمریقاده حائز اعتبار وحیثیت‌در . آمریقاده عمله کونده‌لکی موقعنه کوره تبدل ایدر ؛ نویورق ، رود آیلاند ، ماسا کوزه‌ت، داها دیکر شرق طرفده‌کی حکومات داخلنده بولنان فابریقه‌لرك عمله‌سی غرب حکومتلری‌اهالیسنه نسبتله آز یومیه آلیرلر. چونکه بو جهته‌اوروپادن کلمکده اولان مهاجرلر چوغالمشدر. غربه نسبتله شرقده‌کی نفوس‌اوچ مثلی‌در . عمله شرقده چوق اولدیغندن یومیه‌لر طبیعی عرض وطلب قاعده‌سنه توفیقاً متناقصدر . غربده تشکل ایتمش بعض قومپانیه‌لر ، نویورقدن وسائر جهاتدن کافهٔ مصارفی کندیلرینه عائد اولمق اوزره فضله یومیه‌لرله عمله آرارلر ، غربه یوللارلر .

صنعت صاحبی اولان ماکنیست ، الکتریقجی ، مهندس کبی عمله‌لرك یومیه‌لری شرقده ۳ دولاردن ٦.٥.٤ دولاره قدردر. صنعت صاحبی اولمایوبده اورته ایش یاپان عمله‌لر یومیه بردولار ، بردولار ۳۰ سه‌نت وبریچق دولار وایکی دولار آلمقده‌درلر. بوندن اون سنه اول بویومیه‌لر پك یوکسك ایدی ؛ چونکه اووقت عرض وطلب قاعده‌سی بویله ایجاب ایتدیریوردی .

مسلمان‌عمله‌لری پروویدانس‌ده‌دمیر، باصمه، لاستیك فابریقه‌لرنده،

بيبودى‌ده طباقخانه‌لرده ، لووه‌ل‌ده دمير فابريقه‌لرنده ، وورسيسترده تل، دمير ، تخته فابريقه‌لرنده، يوللرده، تونللرده چاليشيرلر. ايچلرنده اوسته باشى اولانلر بيله واردر . مسلمان عمله‌لر افنديلرينه صادق اولديغندن فابريقه‌طورلر كنديلرينى سوه‌رلر . برفابريقه‌ده سنه‌لرجه چاليشان ، واقرباى وتعلقاتنى اوراده چاليشديران مسلمان عمله‌لر واردر . آمريقايه كلن اسلاملر هيچ صاتيجيلغه هوس ايتمزلر. هوس ايدنلر محدوددر . حالبوكه صاتيجيلقله ابى پاره قازانيلير .

حربوطلى عمله پك چوقدر . فقط بونلر بربرينه قيصقانيرلر ، ارقداشنك ، همشهريسنك كنديسندن چوق‌قازانديغنى ايسته‌من. لسان اوكرنمزلر . حالبوكه طربزونلى، ارضروملى ، كيغيلى ، ماكدونيالى، اطه‌لى ، سوريه‌لى مسلمانلر بويله دكلدرلر. ابى كچينيرلر ، يكديكرينه اسلاميتك امر ايتديكى كبى معاونت ايدرلر. مسلمان عمله‌لرى، آمريقا عمله اتحادلرى جمعيتلرينه هيچ داخل اولمازلر. غره‌ولره اشتراك ايتمزلر. عمله غره‌ولرنده بيوك مضاربه‌لر اولور . فابريقه‌يى محاصره‌لر ايدرلر ، خارجدن باشقه عمله‌نك كيرمسنى منع ايدرلر . عمله ايله پوليسلر بيننده غوغالر اولور، ووريان‌وأوله‌ن‌ده‌بولنور. اسلام عمله‌لرى بويله كورولتيلره پك كيرشمزلر .

شيقاغوده وسائر طرفلرده بوسنه‌لى اسلاملرده واردر . بونلرده غايت مقدمانه وناموسكارانه چاليشيرلر . هانكى اسلامه ، اولورسه اولسون معاونت ايدرلر . دورسابقده استانبوللى برقاچ ذاته ابى معاونت ايتمشلردى . هله بردانه‌سنى آيلرجه يانلرنده مسافرايتمشلردى.

عثمانلى عمله‌سى نامى آلتنده طوپلانان ديكر ، ارمنيلر ، روملر ، موسويلرده متعدد فابريقه‌لرده چاليشيرلر . ارمنى وطنداشلر آره‌سنده اوفاقدن تجارته باشلايه‌رق قزانانلرى ، دكان ، تجارتخانه صاحبى اولانلرى چوقدر . چونكه بونلر پك اسكيدن كلمشلر، چاليشورلر . ارمنى دكان ومغازه‌لرنده هيچ اسلام عمله وصاتيجى استخدام ايتمزلر . روملرده كذا فابريقه‌لرده چاليشيرلر . سوقاق ، سوقاق كزه‌رك أل آرابه‌لريله يمش صاتان عثمانلى روملردن بيوك دكان آچانلرده واردر . بونلر اكثريا شكرجى، طونديرمه‌جى دكانلرى آچارلر .

موسوى وطنداشلريمز ايسه كزيجى صاتيجيلقله تأمين معيشت ايدرلر ، بونلردن قزانانلر چوقدر . آمريقاده‌كى عثمانليلر ايچريسنده اك جدى چاليشان سوريه‌لى وطنداشلرمزدر . واشينغتون سوقاغى كاملاً سوريه‌لى‌در . بونلرده يكديكرينه معاونت ايدرلر ، جمعيتلرى واردر . باشلوجه اشتغاللرى صاتيجيلقدر .

آمريقاده‌كى عثمانلى عمله‌لر يكديكريله بعض خصوصده قرده‌ش كبى كچينيرلر ، بعض خصوصده مليتى اورته‌يه سوره‌رلر ؛ اسلام عمله‌لره قارشى فضله برودت كوستره‌مزلر ...

برچوق ارمنى ، روم عمله‌سى آمريقاده سنه‌لرجه اقامت ايتديكى حالده انكليزجه اوكرنمدكلرى كبى اسلام ايشجيلرده‌ده انكليزجه اوكرنمينلر واردر. بويك بيوك‌برقصوردر. اوكرنيلن برلسان‌انسانه هرزمان فائده تأمين ايده‌جكندن صرف نظر انكليزجه ابى بيلن عمله‌لر داها ابى ايش بولابيليرلر ، داها چوق معاش آله بيليرلر . آمريقا كبى فنك ترقياتى سايه‌سنده مدنيتك اوج بالاسنه چيقمش بر مملكتده اقامت ايتدكلرى حالده بعض همشهريلرمزك « لسان بنم ايشمه يارامان » ديمسى تأسف ايديله‌جك حاللردر .

توتون‌فابريقه‌لرنده چاليشان توتونجيلك‌ياپان اسلام همشهريلرمزدن هيمان هيسى انكليزجه بيليرلر . مع مافيه عموميتله لسان اوكره‌نميورلر ديمك جائز اوله‌ماز . اوتوموبيل شوفورلكى ، صاتيجيلق ياپان اسلاملرده واردر .

كدر ايديله‌جك برشى وار ايسه اسلاملر بربرلرندن غايت اوزاق ياشيورلر ؛ اتحادلرى ، جمعيتلرى ، تعاون شركتلرى غايت آزدر . اميد ايدرم كه نويورقده‌كى منور اسلاملر وامام افندى سايه‌سنده برعمومى اسلام تعاون جمعيتى تشكل ايده‌بيله‌جكدر .

ارباب فكر واجتهادمزك بويكى دنيا ويكى دنياده‌كى اسلاملر ايله اوغراشمه‌لرينى كورمك ، پك بيوك بختيارلقدر . بزم ويرديكمز وويره‌جكمز اوفاق معلومات ايله ديندا‌شلرمزه ، عقلامزه تعقيب ايديله‌بيله‌جك برفكر، برأثر ابرازايده‌بيلير ايسه‌ك قلباً مستريح ياشارز.

آلاصونيه ، ۱ نيسان ۳۲۶ ادهم نژاد

بلغارستان مفتيلكلرى

مفتى دينلنجه ذهنه كلمه‌نك تضمن ايتديكى « فتوى‌ويريجى»معناسى تبادر ايديور واساساً اسلاملر بوكلمه‌يى كندى معناسنده قوللاندقلرى ايچون بلغارستان مفتيلريده عينى وظيفه ايله موظف اولدقلرى آكلاشلماسون .

فى‌الواقع بوندن‌يكرمى‌سنه‌مقدم بورالرده‌ده‌بلادعثمانيه‌ده‌اولديغى كبى مفتى بشقه نائب بشقه ايدى صوكره حكومت مفتى عنوانى تحتنده يالكمز مفتيلرى براقشدر .

بلغارستان مفتيلرى ؛ حكومت محليه‌نك كنديلرينه نكاح ، طلاق ، وصيت، وراثت ، وصايت‌دن عبارت اولان بش‌ماده اوزرينه ويرديكى حق صلاحيت دائره‌سنده اجراى حكم وقضا ايدن حاكم وقاضيلردر . فتوا ويرمك امور اوقافه نظارت ايتمكده وظيفه‌لرى داخلنده‌در . بونى ايضاح ايتمكدن مقصدم بزم مفتيلرمز يالكز فتوى ويرمكله مأمور ومكلف دكللردر حكومتجه موقع اجرايه قونور اعلام ويره‌بيليرلر. معلومدركه يالكز فتوى ويرمكله؛اصول وشرائطى داخلنده اجراى محاكمه‌دن صوكره اعلام ويرمك بردكلدر . بونك ايچون حكومت سنيه حاكملره آيريجه برنواب مكتبى تأسيس ايتمش واتلره بعض فنلر اوكره‌توب مفتيلردن فضله معلومات ايدنديرمكله مكلف قيلمشدر . ديمككه مفتيلرمزك ذوالجناحين اولمسى‌لازم كليور. فضله اوله‌رق‌بلغارستان مفتيلرنده‌برده رئيس روحانيلك (رئيس‌اسلام) صفتى واردركه بو ، شخصك اهميتنه ، مفتينك درايت وكياستنه كوره منافع اسلام نقطهٔ نظرندن حائز اهميتدر . مثلا ذكى وفطين برمفتى

بولندیغی مملکت اهالیسنه‌قارشو اجرا ایدیلان بعض نابجاحرکتلردن طولایی رئیس‌روحانی صفتیله‌تشبثاتده بولنور وتشبثاتیده حسن‌صورتله قبول وثمره‌دار اولور اشبو تعداد ایلدیکم وظیفه هرنه‌قدر بش‌ماده اوزرینه حکم وقضا ، اوقافه نظارت برده رئیس روحانیلك صفتیله تشبث اوله‌جق ایشلردن عبارت اولمغله محدود ، محیطی کوچوك کبی کورونورسه‌ده حد ذاتنده پك یوکسك برموقع اولدیغی شبهه‌دن آزاده‌در .

فقط هیهات که شمدی‌یه‌قدر نه برایسته دیکمز کبی‌صفات لازمه‌یی جامع مفتی بوله‌بیلیور ونه‌ده بولسه‌ق بیله انتخاب وتعیینته موفق اوله‌بیلیوردق .

برنجیسی: شمدی‌یه‌قدر مفتیلرمزك معاشلری بر ژاندارمه معاشی قدر سنجاق مفتیلرینك یوزفرانق اك قبا دایسی یوزیکرمی‌بش‌فرانق ایدی قضا مفتیلرینك ایسه چوغی آلتمش فرانق راده‌سنده ایدی.

ایکنجیسی: شمدی‌یه‌قدر مفتیلرمزك عزل‌وتعیینلری مشروطیته صیغماز برطرزده اولدیغندن ایلروکلکده ایدی .

جداً بلغار قومشولرمز بزی‌بونقطه‌ده پك ازمشلردر. اوتوزسنه دنبری اسلاملرك شایان تبجیل وتعظیم اولان اشبو مواقع عالیه‌سنی نه کبی اشخاص اشغال ایتمش اولدیغنی بیلسه‌کز حیرت ایتمز ! آغلارسکز .

بزم مفتیلرمز بوکونه قدر بلغارستان مذاهب نظارتی طرفندن نصب اولنور وینه اوموقعدن عزل ایدیلیر ایدی . دینه بیلیرکه ، بو ، هریرده بویله‌در . اوت ! بویله‌در. فقط بربلغار ناظری برمفتینك مفتیلکه اولان اهلیت واقتدارینی نره‌دن بیلیر ؟ بیلسه بیله اومملکت اهالیسنك کوستره‌جکی برذاتك اهل‌اولدیغنی آکلارده‌اوکا کوره‌نصب وتعیین‌ایدرصوکره‌ده‌قانون‌دائره‌سنده‌شکایاتده‌بولنورلرده‌اکرشکایتلری عزلنی موجب ایسه عزل ایدر . بوکا کیمسه‌برشی دیه‌مز بلغارستانده بردفعه اوچ بش بیوك قصبه مفتیلرندن بشقه انتخاب اولنور مفتی یوق‌ایدی. او اوچ‌بش بیوك قصبه‌ده‌دخی بعضاً انتخاب اولنوربعضاً‌ده اوچ‌سنه ، بش‌سنه مفتی انتخابسز مفتیلك یاپار طورودی . مفتیلری تعیین ایتدیرمك صرف منسوب‌اولدیغی‌مملکت مبعوثلرینه ترك‌ایدلمش ایدی. برقابینه دکیشوب‌مبعوث انتخابی‌ویرلدیمیدی؟مبعوث‌نامزدلرینك اسلاملر اوزرنده ایلك یاپه‌جقلری‌ایش مفتی‌یی عزل ایتدیروب‌هرکیم اولورسه اولسون کندی پارتیسندن برینی مفتی تعیین ایتدیرمك واوصورتله پارتیزانلغنی اجرا ایتمك اولوردی . اکر مبعوث مفتینك عزلنی کندی انتخابنك صوکنه براقیرده مفتی کندیسنه یاردم ایتمزسه ینه عزل ایتدیرردی . دیمك که شمدی‌یه قدر بلغارستانده مفتیلرمفتی دکل برر پارتیزان آلتی ایمشلر . بوکا هیچ شبهه اولنماسون چونکه بلغارستانده موجود اولان اوتوز درت‌اوتوزبش مفتیدن‌بش‌دانه‌سی استثنا ایدیلیرسه اوتوزدانه‌سی کوی امامریله کوی خواجه‌لرندن عبارت چیقارکه بونلر؛ نه‌او بش‌ماده اوزرینه اجرای‌حکم ایده‌بیلیرلر نه‌ده امور اوقافه عقل ایردیره بیلیرلر رئیس‌اسلام‌کبی حقوق اسلامی آرامق ایسه بونلردن اساساً پك اوزاقدر . بونك ایچون بلغارستانك پك‌چوق یرلرنده اعلامات شرعیه صرف بلغارجه اوله‌رق ویرلمکده ایدی . بونی ایوبیلملیدرکه مفتیلرمزك شوصورتله نصب وتعیینلرنده برقصد سیاسی کوزه‌دلمکده ایدی . اومقصد سیاسینك‌ده نه اولدیغی آزیجیق تفکرله ظن ایدرم‌که بولنور . برملتك باشنه جاهل بررئیس کتیرمك اوملتی جهالت ایچنده یووارلاندیرمه‌نك اك برنجی‌یلانیدر. بزمفتیلرمزه‌تعداد ایلدیکمز ماده‌لردن زیاده امتیاز ایسته‌میورز . نته‌کیم ٦ نیسان سنه ٣٢٤ تاریخنده ایکی حکومت خارجیه ناظرلری یمنی رفعت پاشاایله لابجف بینلرنده امضا ایدیلان‌پروتوقولده‌ده برفضله‌لق کورونمیور . چونکه برملت حاکمه محکوم ملتلره بوندن زیاده امتیاز ویره‌جك اولورسه ملت حاکمه ایله ملت محکومه فرق ایدیله‌مز . بز بونی هریرده بویله کورمك ایسته‌رز . یالکز بزم آرزومز شمدن صوکره اولسون بزی انتخابلرمزده سربست براقمقدر .

کله‌لم پروتوقول موجبنجه نصب وتعیین اولنه‌جق مفتیلره:

پروتوقولده بلغارستان حکومتی کندی منافعنی لایقیله کوزه‌دوب، قبول ایتدیرمکه‌ده موفق اولمشدر . برکره مفتیلر بلغار تبعه‌سندن اولمق‌لزومی پروتوقوله درج‌ایدلمش . بو ؛ اوقدر غیرمعقول کورولمز. فقط مفتیلرك عزل ونصبلری مذاهب دائره‌سنده تشکل ایده‌جك برقومیسیون واسطه‌سیله ینه منستره براقیلیور . بزبوعزل ونصبی آنجق صوفیه مفتیسنك تحت ریاستنده اوله‌جق برقومیسیونك دلالتیله‌اولمسنی بکلیوردق. صوفیه‌مفتیسی مذاهب‌نظارتنده‌انعقاد ایده‌جك‌قومیسیونده براعضا کبی کورنیور . چونکه پروتوقولده دینیورکه :

اوچنجی ماده

« مفتیلرله وکیللرینك عزلی مأمورین حکومت حقنده‌کی قانونه توفیقاً وقوعبوله‌جقدر . باش مفتی ویاتوکیل وترخیص‌ایده‌جکی مأمور برمفتینك وبر مفتی وکیلنك عزلی حقنده تدقیق احوال مأمورین قومیسیونجه قرار ویریله‌جکی‌زمان قومیسیون مذکورده بولنمغه دعوت ایدیله‌جکدر ، مع‌هذا باش‌مفتینك مجلس‌مذکورده‌رأیی‌صرف برماهیت دینیه‌یی حائز اولان شکایاتك تقدیرنجه اساس تشکیل ایده‌جکدر . »

بز پروتوقولی تنقید ایده‌جك دکلز. شوقدرکه‌بونی اولیاء امورمز اکسارخلق مسئله‌سنك حلنده مقابله‌ٔ بالمثله نمونه اوله‌رق کوسترمکی اونوتماسونلر .

بزم شمدی اك زیاده قورقدیغمز جهت ؛ باش مفتی اوله‌جق ذاتك اولکی مفتیلرمزدن برینك اولمسیدر .

چونکه بونلرك ایچنده باش مفتیلکه اهل بر کیمسه ایشیده‌میورز. اکر بویله اولورسه اسکی حمام اسکی طاسدن بشقه برشی اولمیه‌جق دیمکدر . بز دکل یالکز صوفیه مفتیسنك دیکر سنجاق مفتیلرینك بیله اجازتنامه‌سنی اولمقله برابر بر مکتبدن دیپلومه آلمش اولاره تودیع اولنمسنی ایسته‌یورز . بالخاصه صوفیه‌ده اوله‌جق باش مفتی‌یی بتون بلغارستان اهالیسی ملل سائره رئیس روحانیلری کبی شریعته ، حقوقه ، امور اداره‌یه ، لسانه واقف اولدیغنی کورمکی متهالکانه

بکله‌مکده‌درلر . باش مفتینك شـمدی معاشی‌ده اولدیغی کبی اوچیوز فرانق دکل، بلغار حکومتی درتیوز فرانق‌ترکیا حکومتی‌ده اوچیوز غروش ویره‌جکلرینی تعهد ایدییورلرکه جمعاً اللی اللی بش ناپولیون بر پاره ایدییور . بو جداً بر باش مفتی‌یه لایق بر پاره‌در . شمدی عجبا بو پاره‌یه لایق بر مفتی نصل بولاجغز ؟ بوراده یالکز پاره‌نك چوق وآزلغی نظر اعتباره آلنمامیلدر بن امینم‌که صوفیه مفتیلکنه اهل اولان ذات محترمك باشـایجه امل ودوشـونجه‌سی ماهیه اللی ناپولیوندن زیاده ملته خدمت اوله‌جقدر . آنك ایچون عن اصـل بلغارسـتانده تولد ایتمش‌ده بالاخره برای تحصیل اسـتانبوله کیدوب یاحقوق ، یانواب ، ویاخود دارالفنونی بیترمش کیمسه‌لر استانبولده اکسیك دکلدر. ایشته اشبو ذوات محترمه همان کندیلرینی بیلدیروب نامزدلکلرینی ویرملیدرلر . چونکه بلغارستانك هرطرفنده ماه‌حالك یکرمی بشنده منتخب‌ثانیلر آیریله‌جق فی۹ نیسان سنه ۳۲۶ تاریخنده اون درت مفتی انتخـاب ایدیله‌جکدر . بوخصوصه دائر بلغارسـتان مذاهب ناظرینك امرنامه‌سی هر طرفه وارد اولمشدر .

صوفیه مفتیسی‌اوله‌جق ذات، پروتوقول موجبنجه‌بدایةً سنجاق مفتیسی اوله‌رق انتخاب ایدیله‌جك . بالاخره سنجاق وقضا مفتیلری (مفتی وکیللری) آره‌لرندن انتخاب اولنه‌جق اولدیغندن طالب‌اولانلرك ایلك اونجه برسنجاغه نامزدلکلرینی ویرملری مقتضیدر .

بلغارستان حکومتنك ۱۹۱۰ سنه‌سی بدایتنده مفتیلر حقنده اجرا ایلدیکی تنسیقات بروجه آتیدر :

سنوی فرانق		عدد
۸۲۸۰	صوفیه باش مفتیلکنه حکومت سنیه جانبندن	۱
۴۸۰۰	« « بلغار حکومتندن	
۱۳,۰۸۰	جمعاً سنوی (٦٥٤) ناپولیون ایدییور	
	« برنجی صنف مفتیلك »	
۵۵۲۰	فلبه مفتیلکنه حکومت سنیه جانبندن	۱
۲۱۰۰	« « بلغارحکومتندن	
	« برنجی صنف مفتیلك »	
۲۱۰۰	وارنه ، روسجق ، شمنی	۳
	« ایکنجی صنف مفتیلك »	
۱۳۸۰	سلستره ، هزار غراد ، پلونه ، حاصکوی ویدین، اسلمیه، طرنوه، برغوس، وراجه، اسکی‌زغره	۱۰
	« برنجی صنف مفتی وکالتلری »	
۱۲۰۰	دوبریچ، یکی‌پازار،اسکی‌جمعه،پراوادی، تاتارپازاجق، عثمان پازاری ، طوتراقان ، بالچیق	۸
	« ایکنجی صنف مفتی وکالتلری »	
۱۰۸۰	پره‌سلاو، زیشتوی، قزانلق، نیکبولی ، آیدوس،	۱۲

بالپیکار ، لوفچه ، قارلوه ، سلوی ، قورت‌بیکار، رحوه، پیشتره .

فلبه جامع کبیر خطیبی

حافظ حسن ثانی

شؤون اسلامیه :

هندستانده :

سواحلك برقسمنده سلاح تجارتی منع ایدلمشدر. جرائم سیاسیه مظنونلرندن بعضیلرینك محاکمه‌سنده وکیل مدافع قبول‌اولنمامشدر .

تبت اکابر رجالی متنکراً قالکوته‌یه کلیورلر دالای لامانك دخی ارکان حکومتیله مواصلته انتظار اولنمقده‌در .

افغانستانده :

امیر حضرتلرینك وقوع بولان دعوتی اوزرینه افغانستانه‌عزیمتله بر مدت اوراده معدن کومورلری حقنده تدقیقات فنیه‌ده بولنمش‌اولان انکلیز علماسندن برذات مشاهدات وتدقیقاتنه دائر انکلیز غزته‌لرینه بروجه آتی معلومات ویریور :

امیر حضرتلری اخیراً هندستانده اجرا بیوردقلری‌سیاحتدن پك زیاده استفاده ایدرك مقاصد ترقی پرورانه‌لرینه خادم اوله‌جق نتـائج الده ایتمشلردر .

مشار الیهك عودتی متعاقب سوقاقلرله قصبات آره‌سنده‌کی یوللره صوك‌درجه‌ده‌اهمیت‌ویرلمکه‌باشلانمشدر . بوکون‌بتون‌افغانستانده بوقبیل امور نافعه ایله اون بیکی متجاوز ذوات اوغراشمقده‌در . اکثریا یوللرده اوطوره‌رق مرور وعبوری تصعیب ایدن اهالی توسیع طرقی مؤدی اوله‌جق بتـون بو مسـاعینك فوائدینی درك وتفرس ایده‌رك ممنون کورینیور. ازجمله حکومت بالالزوم یوللرده‌طورمق واوطورمق کبی حالاتی اخیراً اعلانات رسمیه ایله منع ایلمشدر .

مشارالیه امیر حضرتلری مشـاوره‌یه پك رغبت ایتمزلرسـه‌ده مطبوعات خارجیه‌یی‌تدقیقدن بر آن‌خالی‌قالمیورلر. مملکتنك‌کوسترمکده اولدیغی آثارصلاح امیر حضرتلری ایچون موجب‌مباهاتی اولمقده‌در. کچنلرده منسوجات ایچون تأسیس اولنان فابریقه‌نك رسم کشـادنده مشارالیه بالذات حاضر بولنه‌رق ایراد بیوردقلری نطقده عهدقریبده افغانسـتانك بتون احتیاجاتنی تأمینه مدار اوله‌جق مؤسسات کافیه‌نك وجوده کتیریلمسی حقنده‌کی نیات مخصوصه‌لرینی‌یادوتذ کارایلمشلردر. یوك منسوجاتی‌غربلیلرك‌موجب حیرتی‌اوله جق‌درجه‌ده آثارتکمل کوستریور.

مشارالیه امیرحضرتلری اموره‌عسکریه‌یه خاصةً اهتمام‌بیوریورلر. آز بر زمان ظرفنده افغان عساکرینك احوالی هر صورتله تنسیق واصلاح ایدلمشدر . اسلحه والبسه‌لرینك انتظامنده یکنسقلغنده‌بیوك بر اثر ترقی وتجـدد کوریلیور . همان هرکون امیر حضرتلرینـك حضورنده اون بیك کشیدن مرکب عساکرمنتظمه‌یه رسم کچیداجرا ایتدیرلمکده‌در . نواقص عسـکریه بیوك بر دقت و اهمیتله تدقیق اولنه‌رق مسـارعةً ازاله‌سی اسـبابنه توسل ایدیلیور . افغانسـتان

مکتب حربیه‌سنده مملکتك اعاظم ورجالندن بر چوغنك اولادی تحصیلده بولنیور . شهادتنامه‌لرینی آلدقدن صوکره ژاپون مکاتب حربیه‌سنده اکمال تحصیل ایتملری خصوصی تقرر ایتمشدر .
مقر حکومت اولان کابل شهری الکتریق ایله تنویر ایدلمکده‌در . تلفونده تأسیس اولنمشدر . اوتوموبیل‌ده کورلمکده‌در . واقعا بو کبی تأسیساتی شمدیلك اجنبی مأمورلر اداره ایتمکده ایسه‌ده یاقینده ملی اداره‌لره تجمسی مأمولدر .

بتون بو آثار ترقی امیر حضرتلرینك سوزدن زیاده‌ایشه اهمیت ویرمکده اولدقلرینی اثبات ایدر . ممالك سائرهٔ اسلامیه‌دن یاپیله‌جق ایدیله‌جك دیه حوادثلر طویلییور ، پارلاق پارلاق نطقلر سویلنیور ؛ طریق ترقی وتجدده ایلروله‌مکده اولدقلری مقام تفاخرده درمیان ایدیلیور . صکره بونلر هپ سوزده قاله‌رق آثار فعلیه کوستریله‌میور . حالبوکه بوراده بوش حوادث طویلدیغی کبی عبث سوزلرله‌ده وقت‌کچیریلمز . اورته‌لق‌ولوله‌یه‌ویرلمکسزین ، سسسز ، صداسز ، آثار ترقی وتمدن مسارعةً وجوده کتیریلیر . شمدی‌یه قدر فیوضات مدنیه‌دن افغانلیلر نه‌کبی شیلر استفاده ایتمشلردر ؟ دیه بر سؤال خاطره کلوبده استکناه ایدیلنجه افغانلیلرك خیلی زمان اول نقصانلرینی تلافی ایتمش اولدقلری کوریلور . خلاصه سوز آز ؛ ایش چوق نظریه‌سی افغانلیلرجه شاشماز بر دستوردر . بناءً علیه یقینده کورلتیسزجه مشروطیت اداره‌نك دخی‌تأسس‌ایتدیکنی‌ایسزین ایشیده‌جك اولورسه‌ق متعجب اولمالی‌یز . . .

عالم مذکور ؛ ترقی خصوصنده عالم اسلامدن غیر منتظر اولان بو ترقی و انتباهك غربیلری تدهیش ایده‌جك راده‌ده بولندیغی ملاحظه‌سنه تردیفاً « مشارالیه امیرحضرتلری مملکتده یالکزمعارفی تعمیم ایله دکل عین زمانده صنایعك‌ده ترقیسیله اوغراشیور وبتون بو مساعی ومجاهداتنده اجانبك سیاسی واقتصادی تجاری ، زراعی هردرلو تحکمندن قورتلق امنیه‌سنه طوغری بلا آرام قوشیور » سوزلریله مطالعاتنه نهایت ویریور .

مطبوعات اسلامیه :

سربستئ ادیانه

خصوصنده اوروپالیلر واسلاملر

ادرنه‌ده‌منتشر (آفتاب) غزته‌سی تانده مندرج اسپانیاده پروتستانلغه دائر اولان مکتوبدن بحث‌ایله دییورکه :

«مکتوبی عیناً ترجمه ونشر ایتمیه‌جکز یالکز خلاصهٔ مآلنی قارئین کرامزك انظار دقتلرینه وضع ایله اکتفا ایده‌جکز . پارسلی رفیقمزك مخابری مکتوبنه شو‌سوزلرله باشلایور :

«مادریدده‌بولونان یرلی پروتستانلر باربی‌یه‌ری Barbieri تیاتروسنده اجتماع ایده‌رك اسپانیاده سربستئ ادیان لهنده قونفرانس ویردیلر . نطقلر ایراد ایتدیلر . نتیجهٔ مقررات : ۱۸۶۹ ده اعلان اولونان قانون اساسی موجبنجه بالجمله ادیانك سربستئ آیینلرینی ، مکاتب عمومیه‌نك — هانکی جماعته منسوب اولورسه اولسون — بی طرفلغنی ، ازدواجده تحویل دین مجبوریتنك الغاسنی ، عسکرك ، قشله‌لرده ، مرضانك خسته‌خانه‌لرده حریت وجدانلرینه تعرض ایدیلمامسنی طلبدن عبارتدر »

مخابرك شو سوزلرندن اکلاشیلیورکه ، اسپانیاده حریت‌وجدان ، سربستئ ادیان یوق ، مکتبلرده ، قشله‌لرده ، خسته‌خانه‌لرده تدریسات دینیه ، تلقینات مذهبیه قاتولك آیینی اوزره اولیور . کلیسالرده اجرا قلنان ازدواج‌مراسمی‌ده قاتولك مذهبی اوزرینه وقوعبولمقده . معلومدرکه اسپانیالیلر ؛ پاپالق مقامنك الك صادق ، الك فداکار اولادلریدر . ادوار صلیبیه‌ده بونلرك روما کلیساسنه ابراز ایتدیکلری خدماتك نه‌قدر حرارتلی برسودای دیانتله اولدیغنه اوراده‌کی اسلاملره قارشی کوستردیکلری شدت وحشیانه — که انکیزسیون مظالمی نامیله مشهوردر — دلیلدر . تاریخ انسانیت ؛ اوتویلری اوربرتن ، روحلری تتره‌تن ، ذره قدر رقت ومرحمته مالك قلبلره قان قوصدیران وحشتلرك فاعللرینی — دنیا دوردقجه — لعنتله یاد ایده‌جکدر .

قاتولکلك وقتیله اسپانیاده نه مدهش تلقینات ایله ، نه وحشت آموز تبلیغات ایله تأسیس اولونمش که آرادن یوزلرجه سنه کچمش ، مهر مدنیت ؟ بوتون آفاق غربی یالدیزلرینه مستغرق ایتمش ایکن الآن اوراده تعصب وولقانلری سونمامش ! مذهب خصوصنده حالا او اسکی شدتلرك محافظه‌سنه چالیشلمقده ، خرستیانلقدن باشقه برشی اولمیان پروتستانلق قلبلر ایچنده تیتره‌مکده وجدانلرك کیزلی صفحاتی آره‌سنده اویومقده !

شرقده سربستئ ادیان یوق دیمکه جرأت ایدنلر ، مکتبلریمز ، کلیسالریمز ترکلرك ، مسلمانلرك دوچار تعرضی اولیور دیه افترا ایجاد ایدنلر اسپانیاده‌کی پروتستانلرك عجبا شو فریادلرینه نه دیرلر ؟ نه‌غریب حالت روحیه ! بونلره قارشی سکوت نه‌دن ؟ بزم علیهمزه افترا ایجادی نه ایچین ؛ ایشته بز مسلمان اولدیغمز حالده ، انسانیت ، مدنیت شرفنه ، حریت وجدان ، سربستئ ادیان نامنه اسپانیا پروتستانلرینك فریادلرینه بیان تأثر ایدر . وسوکیلی وطنمزده ادیانك — شمدی‌دکل ! — یوزلرجه‌سنه‌دن یعنی ادوار شکوه جهانکیرانه‌مزدن بروحائز اولدیغی سربستئ مطلق کوستره‌رك حامئ انسانیت ودیانت اولان دین جلیل اسلامزله افتخارلر ایلرز »

رد

رفقامزدن برینك مخابرهٔ علنیه قسمنده کچن نسخه‌مزده‌کی قونفرانسك ملتزمانه محرفانه برصورتده درج ایدلدیکنه دائر اولان فقره‌دن تحریف اسنادی مدعیسنه رد اولنور .

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی   مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار : مسلكمزه موافق آثار جديده مع الممنونيه قبول اولنور
درج ايدلمين آثار اعاده اولنماز

دين، فلسفه، علوم، حقوق، ادبياتده وسياسياتده وبالخاصه كرك سياسى وكرك اجتماعى ومدنى احوال وشئون اسلاميه دن بحث ايدر هفته ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلى

	سنه لكى	التى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٨٠	٤٠	غروش
روسيه	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح. اشرف اديب

تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه سى ٥٠ پاره در

قيرله دن مقوا پورو ايله كوندريلرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ٨٦ — ١٨ ربيع الاخر ٣٢٨ پنجشنبه ١٥ نيسان ٣٢٦ — درد نجى جلد

عرض تبريك

خلافتپناه مشروطيتپرور افندمزك صباح الخير سعادت امت اولان روز جلوس همايونلرى منذ دور بسنده طولايى (صراط مستقيم) اك صميمى و خالصانه تبريكاتنى عرض ايدر ومالك خصلت پادشاهمزك ديمومى عمر و عافيت شاهانه لرى حقنده بتون عالم اسلاميه ده اعلاى بارگاه رب متعال قلنمقده اولان دعواته اشتراك ايله كسب مباهات ايلر.

تاريخ اسلاميت

نامم مستعاريله دوقتور «دوزى» نك تركجه يه مترجم رساله سنه قارشى رديه

١٤

ينه برنجى مبحثده شو فقره لر اوقونور :

«عربستان وسطاده مركز آيين «مكه» ايدى. بوشهر بشنجى عصر ميلادى ايچنده اك كنيش يرى يدى يوز قدمى كچمين . . . . غايت طار و ٤٠٠ ، ٥٠٠ قدم ارتفاعنده چيلاق طاغلرله محاط قوملى بر واديده قريشيلر طرفندن بنا اولنمشدى . شهرك مدار افتخارى اولان «كعبه» معبدى هر نه قدر دفعاتله تجديد ! ياخود يكيدن انشا ايدلمش ايسه ده شهردن دها زياده قديم ايدى. كعبه كيرچسز اوله رق يكديكرى اوزرينه موضوع قبا طاشلردن متشكل درت ديوار ايدى، ديوارلر آدم بوينده ايدى وتشكيل ايتديكى حريم ايكى يوز قدم كليردى »

ايلروده تاريخه جغرافيايه عائد دها برخيلى خطيئات انظار قارئينه نمايان اوله جقسه ده بز بوراده كى خطالرى نمونه اوله رق كوسترمكله اكتفايى مناسب كورمكده يز ، مقصد اصلى اولان مدافعه مزه تعلق تامى اولميان خطاياى ماديه يى قاله آلميه جغز ، بوطاقم خطالردن اغماض ايله قارئينك تمييزنه ترك ايده جكز .

اولا اونك ديديكى كبى مكه شهرى بشنجى عصر ميلاديده قريشيلر طرفندن يكيدن بنا ايدلمش دكلدر. بلكه اوعصرده رياست قريشيلرده تقرر ايدرك شهر مبارك دها زياده وسعت پيدا ايتمش ايدى. قاموس الاعلامده ديبوركه مكهٔ مكرمه پك قديم برشهر اولوب نه وقت و كيملر طرفندن بنا اولنديغنه دائر تاريخ بر كونه معلومات صحيحه ويرميور. هر حالده كعبهٔ شريفه برزمانلر سجده كاه موحدين بولندقدن صوكرا نيجه زمانلر بتخانه يه تحويل ايدلمش اولمغله جاهليت زماننده بوتون جزيرة العرب اهاليسنجه بر معبد عمومى اتخاذ اولنديغندن اسكيدن برى عربلر هر طرفدن ايفاى حج ايچون مكهٔ مكرمه يه طوپلانير ، شهرك اهميت موقعيه سى ، جزيرة العربك همان وسطنده بولنمسى مناسبتيله زيارتله برابر تجارت دخى ايدرلردى. مكه اهاليسى يالكز حجاجك اليش ويريشيله قالميوب بحر احمر وشام وعراق ويمنه دخى تجارت ايدر مقنن صورتده بوجهاته كاربانلر ايشله ديرلردى .

حجاز قطعه سى اسكيدن برى هيچ بر حكمداره تابع اولميوب دائما رؤسا واغنياء اهالى بالاجتماع برنوع حكومت اشرافله اداره اولنوردى. كاه جرهم قومى وكاه بنى اسماعيل اولان عرب مستعربه مكه ده تفوق ايدوب نهايت رياست ، بنى اسماعيلدن قريش قبيله سنه كچمش وفخر كائنات «صلعم» بوقبيله دن ظهور ايتمشدر . نبى ذيشان افنديمز مدينهٔ منوره يه هجرت بيوردقدن صوكراده ام القرادن بيزار ومتنفر اولميوب بالعكس بوشهر مباركك فضائلى حقنده برچوق آيات كريمه نازل واحاديث شريفه وارد اولمشدر .

کعبهٔ معظمه‌نك شهر مکه‌دن دها قدیم اولمسی شبهه‌سزدر . چونکه حضرت آدم دورندن بری زیارتگاه ایدی فقط قبل الطوفان رفع اولنمغله بقعهٔ مبارکه‌سی بنادن خالی قالمش ونهایت حضرت ابراهیم « ع . م » زوجه‌سی هاجر واوغلی اسماعیل « ع . م » ایله برلکده حجازه واردیغنده تلقی ایلدیکی امر الهی اوزرینه ملائکه‌نك یاردیمی وارائه‌سیله اوموقعده کعبه‌یی بنا ایدوب حضرت اسماعیل ایله برابر طواف ایتمش واو وقتدن اعتباراً موحدین ایچون بر زیارت وعبادت محلی اولمش ایدی. برده کعبه تسمیه قلنمسی‌ده مکعب الشکل یاخود مرتفع البنا اولمسنه مبنیدر . چونکه دیوارلرینك ارتفاعی دوزینك دیدیکی کبی بر آدم بویی دکل بلکه تمام یکرمی یدی ذراعدر .

فی الواقع ابتدای امرده کعبه اوستی آچیق درت دیواردن عبارت ایدی. مؤخراً یمنك حمیر ملوکندن جناب « تبع » زیارته کلدیکی وقت چاتی یاپدیروب اوزرینی اورتمشدر . اوزماندنبری بیت شریف مسقف اوله‌رق دوام ایدییور .

« کعبه قریشیلرك ملکی دکلدی فی الحقیقه کعبه برسجیهٔ عمومیته مالك ایدی. ومشترك بر منفعت پولتیقه‌نك برلشدیکی برچوق قبیله‌لرك معبد عمومیسنی تشکیل ایدییوردی. هرقبیله کندی صنمنی بو معبده قویمشدی. برحالده که کعبه ۳٦۰ صنمی محتوی بولنیوردی . سربستئ آیین او درجه بویوك ایدی که دیرکلرك اوزرنده ابراهیم « ع . م » ك وملائکه‌نك ، مادر باکره مریم ایله چوجوغی عیسانك رسملری دخی کورولوردی »

فی الحقیقه استیلای جهالتله قوم عربك علی اکثر بتپرست اولملری اوزرینه کعبهٔ معظمه برچوق قبائل بیننده مشترك بر بتخانه‌یه تحویل ایدلمش ، هرقبیله‌نك اله باطلی اورایه قونه‌رق بتلرك عددی اوچیوز التمشی بولمشدی . تفاسیر شریفه‌ده شویله برعباره واردر . (ولما فتح رسول الله «صلعم» مکة وجد حول البیت ثلاثمائة وستین صنماً فجعل یطعن بسیة قوسه فی وجوهها وعیونها ویقول « جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل کان زهوقاً» وهی تتساقط علی رؤسها ثم امر بها فاخرجت من المسجد وحرقت» یعنی رسول افخم افندیمز حضرتلری مکهٔ مکرمه‌یی فتح ایلدیکی زمان بیت شریفك اتصالنده ۳٦۰ صنم بولدی. قوس مبارکه‌لری باشلریله اونلرك یوزلرینه ، کوزلرینه اوراراق «وقل جاء الحق وزهق الباطل الخ» آیت کریمه‌سنی اوقومسیله بتلر برر برر باشلری اوزرینه دوشمکه باشلادیلر. جمله‌سی سرنکون اولنجه بامر نبوی مسجد حرام خارجنه چیقاریله‌رق تحریق وتفریق اولندیلر .

« فقط اوراده‌کی اشیانك اك مقدسی « حجر اسود » تسمیه اولنانی ایدی . مسلمانلرك ادعا ایتدکلری اوزره حجر مذکور اولجه بیاض ایکن معبدده دفعاتله وقوع بولان حریقلر سببیله سیاه اولمشدر. اهل اسلام علماء عقائدینك « حجر اسود » حقنده‌کی نقل وحکایه‌لری برفصل آتیده بیان ایدیله‌جکدر .»

بزده اصل سوزمزی اورایه براقیورز انجق «دوزی» نك بوراده‌کی معامله‌سنه کولمکدن‌ده کندیمزی آله‌میورز . انصاف واذعاندن پك اوزاق یاشایان بو موسیو مسلمانلرك بیاض دیدکلری شیئه بهمه حال سیاه دیمکی شرط ایتمش اولمسنه بناءً حجر اسعدك فی الاصل بیاض وبراق وغایت نورانی اولمسنی‌ده قبول ایدمیور . حتی وقوع بولان حریقلردن طولایی قارارمشدر دیسه‌لر بیله ینه بر نسبینه موافق کورمیور. حالبوکه بز علمامزدن بویله دیین هیچ کیمسه کورمدك .

حجر مقدسك اسودادینه برطاقم اسباب معنویه سرد اولنمقده‌در. چونکه بیت شریفك سیل هجومی و منجنیق ایله طاشلر آتیلمسی کبی بعض اسباب ایله بعض محللرینك انهدامی وقوع بولمش ایسه‌ده احتراقی اصلا واقع دکلدر . داخل بیت محترق اولسه بیله خارجاً بر کوشه‌سنه موضوع ، ثخن جداره مودوع بولنان حجر مذکوره حریقك تأثیری ذاتاً تصور اولنه‌ماز .

دوقتور (دوزی) مؤخراً حجر اسعد حقنده یالان یاکلش دها برقاچ سوز صرف ایتدکدن ، حرم مکه‌دن بحثله دور جاهلیتده‌ده مرعی بولنان بعض احکامنی ذکر وهر سنه‌نك صوکنده اجرای مناسك ایچون اطراف واکنافدن ناسك مکهٔ مکرمه‌یه کلمکده اولدقلرینی بیان ایلدکدن صوکرا بتپرستلکه تحویل کلام ایله بروجه آتی غایت سطحی ، یکدیکرینه مباین برطاقم معلومات ویرییور .

« محمد « صلعم » ك معاصرلرندن بری [۱] شویله یازار : کوزل برطاش بولدیغمز وقت اوکا طاپیوردق . کوزل برطاش بولمازسه‌ق بر یره قوم ییغیوردق اوزرینه سوتی چوق بر دوه کتیرییوردق . سوتنی او ییغینك اوستنه آقیدییوردق . صوکرا او موقعده قالدیغمز مدتجه اوکا طاپیوردق .

بو قومك قسم اعظمی بالعکس آغاجدن ، طاشدن آلهه‌لره ایناینه‌جق بر درجهٔ عالیهٔ مدنیته واصل اولمشیدی . صورت ظاهره‌ده حالا الهلری تمجید ایدییورلردی . اونلرك حرملرینی زیارته کیدییور و مطنطن احتفالات ایله جوارلرینی طواف ایدییورلردی . معبدده قربانلر کسیورلردی . . . . مشکلات ایچنده بولندقلری واستقبالدن خبر آلمق ایسته‌دکلری وقت کاهنلره مراجعت ایدییورلردی. فقط آرتق ایمان قالمامشدی . ویردکلری خبر چیقمادیغی وقت ویاخود ارتکاب ایدلمش بر جنایتی میدانه چیقارمغه جسارت ایتدکلری [!] وقت کاهنلر قتل عام ایدیلیردی . باشلری پك صیقیشدیغی وقت الهلردن برینه برقویون قربان ایتمکی وعد ایتدکلری واقع اولوردی. فقط تهلکه برطرف اولدقدن صوکرا پاره ایله اشترا اولنان قویون یرینه هیچ برقیمتی اولمیان بردیشی کیك قربان ایدرلردی . بر طاش پارچه‌سی اوقدر شیئك فرقنه وارماز دیرلردی . خوشلرینه کیدن برخبر ویردکلرینی ایشتدکلری وقت کاهنلر مظهر احترام اولورلردی .

[بوراده اصنامه سب و تحقیری متضمن ایکی اوزون حکایه نقل ایدییور ومؤخراً صدده عودت ایله شویله دییور]

« بنی حنیفه‌لر صنملرینه قارشی اوقدر آز احترامه مالك اولدیلر که اونی ییدیلر . حقی سویله‌مه‌لی که اونلرك الهلری بر نوع خرما خوریله سوتدن و تره یاغندن معمول ایدی و او اثناده قبیله‌لرنده بویوك بر قیطلق حکم سورییوردی . ایشته کوروليورکه آرتق آلهه‌لره ایمان ایدلمیوردی »

بو سوزلرده مباینت واردیورز . زیرا برطرفدن ، شرکلرك آلههٔ باطله‌یه

[۱] ابورجای عطاردی . که مؤخراً نائل هدایت ربانیه اولمشدر.

نه درجه احتفالات واحتراماتده بولندقلرینی بیان وتصویر ایدییور . دیگر جهتدنده اونلرك قسم اعظمی درجهٔ عالیهٔ مدنیتده ! واصل اوله‌بیلدکلرندن اصنامه پرستشلری امرظاهری اولوب ایمان واعتقاددن خالی اولدیغنی ادعا ایلیور . ایچلرندن بعض کسانك بر حدت وتهور اوزرینه اصنامه حقارت ایتمسنی بوکا دلیل اتخاذ ایدییور . بونك عموم حقنده دلیل اوله‌میه‌جغی ایسه آشکاردر .

غایت سطحی معلومات ویرییور دیدك . چونکه تاریخ اسلامیت ؛ اسلامیتك ظهور وانتشارینه مقارن اولان احوال و اسبابی تدقیق اساسنه مستند اوله‌جغندن اوائنده قوم عربك سالك بولندیغی باجمله مذاهبدن اجمال صورتیله اولسون بحث ایدلمکی مقتضیدر . عربلرده « ومایهلکنا الاالدهر » دیین دهریلر بولندیغی کبی شمش وقره حصر عبادت ، « ثنویه » مذهبنه متابعتله نور وظلمته اسناد الوهیت ایدنلرده وار ایدی . پك چوق کیمسه‌لر صابئه مذهبنه سالك اوله‌رق منجمینك سیارات حقنده‌کی اعتقادلری کبی انوائی (منازل قمردن افقده ساقط وغارب اولان یلدیزلری) مؤثر اعتقاد ، یغمور و روزکار کبی حوادث جویه‌نك کافه‌سنی اونلره اسناد ایدرلردی . عربك (مطرنا بنوء کذا) سوزلری بوقبیلدندر . [٢]

دوزی ایسه بونلردن اصلا بحث ایتمه‌دیکی کبی قوم عربده اك زیاده شیوع ورواج بولان بتپرستلکك اسباب موجبه‌سنده تعرض ایتمه‌مشدر . بوحالده بوتون حقائقدن اغماض ایله ظواهر احواله قصر نظر ایتمش اولیور . فقط عبادت اصنامك اسباب وقوع و شیوعندن اولسون بحث ایده‌جك اولسه‌یدی نه‌قدر واهی وغیر معقول اولدیغی تبین ایده‌رك دین مبین اسلامك علویت وقدسیتی برقات دها تظاهر ایده‌جك ، نصرانیتك‌ده اسباب مذکوره‌ده بتپرستلکه اشتراك ومقاربتدن خالی اولمادیغی میدانه چیقاجق ایدی . بو درلو نتایج ایسه دوقتورك کتابنی اوقویه‌جقلرك استفاده‌لرینی تأمین ایتمه‌جکندن مقصدی عالم انسانیتك منافع عالیه‌سنه « ! » خالص مخلص خدمتدن عبارت بولنان حکیم مزبور « ! » هیچ بوجهتلره یناشیرمی ؟

مثلا خلائقی عبادت اصنامه سائق اولان اسباب غوایتك بریسی‌ده مخلوقه تعظیمده غلو و افراطدر . ناس مظهر خوارق کوردکلری و یا ایشتدکلری ، غایت سه‌وه‌رك ربط قلب ایلدکلری بر طاقم ذوات و اشیایی شان ومرتبه‌لری فوقنه چیقاروب کندیلرینه الوهیتدن حظ و نصیب اعطا ، خلاق ذوالجلاله تشبیه ایله بعض خصائص الهیه‌ده اشتراك ادعا ایدرلردی .

بو زعم باطله بناءً نامارینه هیکللر نصب اوله‌رق پرستش ایدیلیر ، کندیلرندن خوف ورجا ایله اسملرینه یمین وبرای تعظیم ذبح قرابین اولنوردی ، سجده‌لر ، نیازلر ، استمدادلر استغاثه‌لر هپ بوملاحظه ایله یاپیلیردی .

الحاصل هر مشرك خالق ورازق الله تعالی حضرتلری اولدیغنی اعترافله توحید ربوبیت اعتقادنده بولنسه‌ده محضا الله و معبودیی خصائص الهیه‌نك بعضیسنده جناب باری‌یه تشبیه ایله تجاوز حدده بولنمش اولیور . بناءً علی ذلك اسلامیت توحید ربوبیتله برابر توحید الوهیتی‌ده تقریر وتحقیق ایتمکده‌در .

نقائصله آلوده بولنان عاجز مخلوقلر الوهیت مقامنه لائق کورولنجه باری تعالی حضرتلرینك شان مقدسنه اسناد نقائص ایدلمش اوله‌جغی‌ده وارستهٔ ایضاحدر . (تعالی عما یقول الظالمون)

بوحالده آچیقدن آچیغه مولای متعال‌ه اولاد و انداد عزو واسناد‌نده اولانلرك بتپرستلردن دها زیاده غالی و متجاسر اولدقلری ثابت اولمازمی ؟

مناسترلی اسماعیل حقی

---

[٢] « بلوغ‌الارب فی احوال العرب » کتابنده بو مذاهب باطله‌نك هر بری بیان اولنمشدر .

مصاحبه

« بجهان خرم از آنم که جهان خرم از وست ؛
عاشقم بر همه عالم که همه عالم ازوست ! »

دیین سعدیٔ شیرازی حقنده نه پرستشکارانه بر حرمت بسلرسه‌م ؛

« وعلی تفنن واصفیه بحسنه ،
یفنی‌الزمان وفیه مالم یوصف . »

ترانهٔ وجدان رباسیله هر دم استغراق‌اولان ابن‌فارضه قارشی روحمده نه بویوك بر انجذاب طویارسه‌م ؛

« ای که بهرجا حضور کرده بنام ذکر :
هم عربی را الله ، هم عجمی‌را خدا ! »

تهلیل عارفانه‌سیله جهان‌شعرك برترین طبقاتنه یوکسلن فیضیٔ هندی‌یه اصل حیران اولورسه‌م ؛

« کرچه جاناندن دل‌شیدا ایچون کام‌ایسترم ..
صورسه جانان بیلمزم کام دل شیدا نه‌در ! »

نشیدهٔ لاهوتیسیله عشقنده‌کی کمال فوق الخیالی طویوران فضولی‌یی نه قدر سورسه‌م ؛ لامارتینی‌ده او قدر سور ، او قدر حرمتله ، اوقدر اشتیاق ایله یاد ایدرم .

بو کون بیله پك کفایتسز اولان فرانسزجه‌م ، او غرب بلبلنك الٓهی زمزمه‌لرینی ایلك دیکله‌دیکم زمانلر ، هیچ درکسنده ایکن ینه اکلامقده اوقدر مشکلات چکمزدم ؛ اونك لسانی بنم سامعهٔ وجدانمه بیکانه کلزدی دییه‌جك اولورسه‌م احتمال که استغراب ایدرسکنز . حقیقت نه اولورسه اولسون ، شوراسی محققدرکه بن او زمانلر بیله لامارتینك آثارندن پك چوق ذوق طویاردم .

شرق ایله غرب آره‌سنده‌کی مسافه بعدالمشرقین اولمقله برابر بن عراقلی فضولی ایله فرانسه‌لی لامارتینی عینی‌خاك نامیه‌دارك فیض مبینی ظن ایدردم . غزلزییه‌للابی اوقورکن لیلی نامهٔ فضولی‌یی اوقودیغمه ذاهب اولوردم . هله مه‌دیتاسیون بنم ایچون بر سعدی کلیاتی ، یاخود ابن فارض دیوانی ایدی !

لامارتينك دست صنعتندەكى ارغنونى فضولينك بنان رقتندە ايكلەين نايپارە ايلە هم آهنك بولور، ايكيسندن دە عينى محرق ترانەلرى طويدقجە سركرم استغراق اولوردم .

برينك صميم روحندن قوپان صفير دجلە واديسنك نسيمى كبى آتشين ، ديكرينك سينۀ معصومندن يوكسلن سرود صوررانت ساحلندەكى چاملرك انين رقيقى كبى حزين اولسەدە ، خلقتك بو ايكى بستەكار كريانى باشقە باشقە ادا ، باشقە باشقە صدا ايلە عينى نغماتى ترنم ايدوب طورويوردى . چونكە ايكيسىدە بر حسن لايزالك مدهوش جمالى ايدى .

غرازيەللانك نكاه كبودى لامارتينك محيط استغراقندە نصل سرمدى بر جهان ازلئ ضيا آچيورسە ، ليلانك شبرنك نظرلرىدە فضوليى اويلە بر عالم باقئ وجد ايچندە بيدار ايديوردى !

عجبا غرازيەللانك آرقەسندن آغلايان لامارتينك « ايلك آجى » سندە .

جام مى غم طوتاندە عالم ،
همسن ايچدك او جامى هم بن .
بر خيلى زمان اكرچە ياندك ،
سوزدلە طورمادك اوصاندك !
بيدارلغە كتيرمدك تاب ،
شهلا كوزلك اولدى مائل خواب !

نوحاتيلە ليلاسنك خيال كريزانى تشييع ايدن فضوليى دوكمامق قابلميدر ؟

يارجانم فريدايلە آرەصرە « مەديتاسيون » دن پارچەلر اوقوروز. بو بيوك شاعرى فريدك دە نەقدر سوديكنى ، آثارى حقندە اونكدە بنم كبى دوشونديكنى كوردكجە انجذاب قديمم — بيلمم رقابتك تأثير سحريميدر نەدر ؟ — بر قات دها آرتدى .

بركون فريد : « بز لامارتينى پك ايى اكلايورمشز . باقسەك آ كنديسى بزلە نە سويليور ... » ديەرك مەديتاسيونك اوزمانە قدر كوزيمە ايليشمەين بر پارچەسنى كوستردى . انجە حروف ايلە حاشيە قيليقلى يازيلان او پارچەنك مألى شوكا ياقين ايدى :

« فطرت بنى پارس عالمى ايچون يارانمامش .. او حيات ذوقە الويرميور ، روحمى بيزار ايديور . بن شرقلى طوغمشم ، هم شرقلى اولەجكم . بن ايصسز يرلر ، چوللر ، دكزلر ، طاغلر ، آثار طبيعتلە درونى مشافهەلر ، مألى تقديس ايدەجكم بر نشيدۀ جمال ، مصاحبەسيلە اويالانەجغم بر انيس جان ... خلاصە عربلردە ، عثمانليلردە اولديغى كبى متاعب جسمانيەدن آزاد بر لاقيدى ايچندە ، فقط روحك ، مفكرەنك مساعيسيلە ، تخيلات ملهمانەسيلە كچن بر حيات ايچون يارادلمشم . بر حيات كە باشدن باشە شعر ايلە ، ايمان ايلە ، حسيات نجيبۀ حماستلە بيرايەدار .... »

لامارتينە عائد احتساساتمك غلط حس شائبەسندن پاك اولديغى او بيوك شاعرك كنديسندن ايشيدنجە ايچمدە نە صميمى بر سرور ، نە طبيعى بر غرور اويانەجغنى بر تصوير ايدەمزسەمدە البتە سز تقدير ايدرسكز .

نە اولور ، بر خير صاحبى چيقسەدە بزە « مەديتاسيون » لرى ، « آرمونى » لرى ، « غرازيەللا » لرى ، « رافائل » لرى ترجمە ايتسە ! واقعا ايكى صوكرەكى اثر لسانمزە نقل اولنمش . لكن بو كون ايچون كافى دكلدر ، چونكە بر چوق يرلرى كچيلمشدر . خصوصيلە بوكبى آثار مخلدە اصلندەكى نزاهتە مساعدۀ امكان نسبتندە ياقلاشيلنجەيە قدر بر چوق ارباب قلم طرفندن ترجمە ايدلمليدر . رافائلك تمام ناتمام ايكى اوچ ترجمەسندن بن برينى كوردم كە ايى دكلدى . لامارتينە ترجمان اولەجق آدم فرانسزجەيى نە قدر ايى آكلاسە ، تركچەيىدە نە قدر طوغرو يازسە ، خصيصۀ شعر ايلە مفطور اولمادقجە ، قابل دكل احراز موفقيت ايدەمز . هلە بنم كورديكم ترجمەدە « مذكور قادينك چهرەسندە نور صباحت لمعان ايتمكدە بولنمش ايدى ... » عبارەسنە ياقين جملەلر بيلە واردى ! أوت ، بو مترجم بر تاريخ ترجمە ايدەبيلير ، بر بند سياسى يازەبيليردى ، لكن هيچ بر وقت رافائلى ترجمە ايدەمزدى .

هر واديدە قلم يوروتمك فطرتك پك نادر يتشديرديكى ارباب دهانك كاريدر . بزە پك مفيد اثرلر براقان شمس الدين سامى بك مرحوم هوغونك سفيللرينى ترجمەيە باشلاديغى زمان اديب اعظم كمال : « ايى اما بيلمم پايە بيلەجكمى ؟ » ديمش . ترجمەنك بريجى فورمەسنى كتيرمشلر : « فنا دكل ، فقط تركچەدن زيادە آرناوودجەيە بكزيور ! » طرزندە لطيفە پردازلق ايتمش .

شرقدە غربدە بر چوق بدايع ادبيە واركە لسانمزە نقلى ادبامز ايچون عادتا فرض كفايەدر . سعديلردن ، فردوسيلردن ، سنائيلردن ، مولانالردن ، ابن فارضلردن ، ابو تماملردن ، متنبيلردن ، ابو العلالردن ، كذلك غربك دهاة ادبندن بزم فقير ادبياتمز نصل مستغنى اولەبيلير ؟ نيچون بو ايشى باشە چيقارە بيلەجكلر كوشۀ محويتە چكيليورلر ؟

وقتيلە احمد نعيم بك قارداشمز « بدائع العرب » عنوانى آلتندە نە منتخب اثرلر بولمش ، ترجمە ايتمش ايدى ! صراط مستقيمك صحيفەلرى او مساعينك دوامنى كورسە نە اولور !

فريد لامارتينك « جناب حق » عنوانلى نشيدۀ عارفانەسنى ترجمە ايتدى ، اوقويانلر مست اولدى . فقط وا اسفا كە آلت طرفى كلدى . مثنويدە نەلر وار ! لكن هيچ بريمزك خبرى يوق . وقتيلە اوغراشمش ، اوقومش اولانلر بزە بيلمديكمز ، اوقومادېغمز ، بو كنديشلە اوقويامايەجغمز اثرلرى برر برر يازمالى ، اوقوتماليدر . اولجە بويلە تكليف وارد اولسە ردى پك قولاى ايدى ؛ لكن تشكر اولنور كە شيمدى اويلە دكل .

شيمدىيە قدر شفاهى دعوتلردە بولوندمسەدە روى قبول كوسترن اولمادى . حتى بعضيلرى باشندن صاوەمق ايچون « كندك يازسەك آ ! »

دیدیلر. بن کندمده او ثروت اقتداری کورسەم قالقاردەاخوان صفایه کشکول اوزاتیر می‌یم؟ رحم الله امرءاً عرف قدره ولم یتعد طوره.

محمد عاکف

خطبه

— ۱۰ —

الحمدلله الذی اذا اراد امراً هیأله الاسباب. الحمدلله الذی اذا قضی بالنجاح وفق للصواب. الحمدلله الذی اذا قدر النجاة مهد السبیل للطلاب. الحمدلله الذی له الحکم و الیه ترجعون. استغفره واشهد ان لا اله الاالله یفعل ما یرید. واشهد ان سیدنا محمدا بلغ الرسالة وحذر من الوعید. اللهم صل وسلم علی هذا النبی السعید. وعلی آله وصحبه اهل الکمال. «اما بعد فیا عبدالله» قلب النظر فی الوجود تجد کل امة فی تألف وتعاون. ثم قلبه فی المسلمین تجد القلوب فی تباغض وتضاغن. قل این نصراء الاسلام تجد هذا فی تخاذل وهذا فی تهاون. قل این الضعفاء الاذلاء یجبك المسلمون. نحن لاغنی منا الا و هو یتعاظم کأنه ملك ملك کسری. نحن لارئیس منا الا وهو یتجبر کأنه نسی الدار الاخری. نحن لامجلس منا الا وفیه للغیبة ذکر وللمساوی ذکرا. نحن لاجماعة منا الا وهم متحاسدون. اما آن ان نترك العظمة فی زمن صارت فیه العظماء اذلاء. اما آن ان نتبع محاسن الآداب فی زمن کثرت فیه الاسواء. اما آن ان نتمسك بدین اعرضنا عنه فعرضنا انفسنا للبلاء. اما آن ان نعمل کما یعمل الآخرون. کل امة فی تقدم ونحن فی تأخر واختباط. کل ملة فی انتظام ونحن فی اختلاط. غیرنا فی ارتقاء و نحن فی انحطاط. نحن المتضررون نحن المهملون. نحن نبخل علی البیت بالدرهم ونجود علی الفساد بالعشرات. نحن نقصر فی التربیة ونلوم علی البنین والبنات. نحن فی الخیر لایقوم واحد الا ویجتنبه للشرور جماعات. نحن فی الملاهی لنا شؤن وشئون.

هزوا القلوب للمتاب تسلموا. تمسکو بالسنة والکتاب تغنموا. نبهوا العقول للعمل ترحموا. اترکوا الملاهی و اتقوا الله لعلکم تفلحون.

روی ابو داود عن سراقة ابن مالك بن جشعم قال خطبنا رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم فقال «خیرکم المدافع عن عشیرته مالم یأثم» وروی الترمذی عن ابی بکرالصدیق قال قال رسول‌الله «صلعم» «ملعون من ضار مؤمناً او مکربه» صدق رسول‌الله.

علی شیخ العرب

فلسفهٔ حیات

یاخود اثبات واجب

منشأ حیات

۱۱

غلیسرین‌ده بذاته تبلر ایتمك خاصه‌سی ارائه ایدر. فقط بونك هانکی شرائط تحتنده وقوعه کله‌جکنی بیلمیورز. حالبوکه موسم شتاده (ویانه) دن (لوندره) یه کوندریلان بر فوچی غلیسرینده کندیلکندن Spontanément بلورات کورلمشدر.

بو بلورلر مطالعه ایدیله‌رك اثبات ایدلمشدرکه صلب غلیسرینك درجهٔ ذوبانی (۱۸) درجه‌در. بو درجهٔ حرارتك تحتنده مایع غلیسرین تصلب ایتمك ایجاب ایدرکن فوق ذوبانه دوچار اولیور. فقط بتولده یاپیلدیغی کبی غلیسرینده بو بلوراتك ظهوری شرائطی تعیین ایدیله‌مامشدر. مع‌مافیه طبق کبریتیت سود محلول فوق مشبوعنك درونته قونیلان بلورلرله بشقه بلورات استحصال ایدلدیکی کبی بالتصادف الده ایدیلن بو غلیسرین بلوراتنك یاردمیله بشقه بلورات تشکیل ایدیله‌بیلمشدر. ایشته مادیونك علائم طبیعیهٔ غیرعضویه ایله علائم حیاتیه اره‌سنه قویمق ایستدکلری مشابهت بورادن چیقیور.

(۱) بر محلول فوق مشبوعك درونته برجزؤ بلورك قونلمسی بر أت صویی کولتورینه بر میقروبك تبذیرینه مشابه ایمش!

(۲) محلول فوق مشبوعك تبلری اورایه قونیلان بلورك تناسل وتکثری ایمش!

(داستر) ك قولنجه اکر بو حادثه مناسب بر کولتور داخلنه تبذیر ایدیلان بر نوع میقروبك تکثریله مقایسه اولنورسه هیچ بر فرق اولمدیغی کوریلیرمش! وایلك بلور کندینه مشابه ایکنجیسنی واوده بر اوچنجیسنی والی نهایه بر چوق اولاد واحفاد حاصل ایدر ایمش! نقدر عجایب بر محاکمه!..

مناسب بر کولتور داخلنه زرع ایدیلان بر میقروب بویور. صکره وجودی ایکی دیکر میقروب تشکیل ایتمك اوزره ایکی پارچه‌یه آریلور وبونلرده کندی باشلرینه بویویه‌رك وتجزی ایده‌رك هر بری ایکی یکی میقروب تولیدایدر. فقط سویلك اقتضا ایدرسه ایلك میقروب ایکنجی‌یی تولید ایتدیکی کبی ایلك بلورده ایکنجی بلوری طوغورمشمی دیمایدر؟ ایکنجی بلورك وجودینی تولید ایدن برنجی بلورك ماده‌سی دکلدر. ایکنجی، برنجینك یانده قوای ذرویه‌نك بر اثری اولمق اوزره تشکل ایتمشدر.

بر محیط مناسبده بر میقروبك تکثریله بر محلول فوق مشبوعك تبلری اره‌سنده مادیونك قبول وتصدیق ایتدیرمك ایستدیکی مشابهت تامه کلمه‌سی عرض وایضاح ایدیلان وقایعه شمولی اولمایان بر تعبیردر.

(داستر) ك فکرنجه «بر محلول فوق مشبوعك سینه‌سنده بلوراتك بنفسه تشکلی (تنسل بنفسه) دن بشقه برشی دکلدر. غلیسرین بلوراتنك بالتصادف ظهوری بر نوع ذی حیاتك یارادیلیشنه Création تطبیق ایدیله‌جك بر کیفیتدر. زیرا بو ذی حیات (نوع بلوری) بر دفعه ظهور ایدنجه دوام ایده‌بیلیور».

موسیو (داستر) او قدر ایلری کیتمشدرکه حیوانات ونباتاتك تناظر داخلی وخارجیلرینی بلوراتك تناظرینه تطبیق ایده‌رك اشکال بلوریه ایله اشکال حیاتیه اره‌سنده‌ده بر مشابهت بولمشدر. حتی صنف

حيواننك التى انموذج اصليه‌سنى الى طرز بلورى ايله متوازى برحاله افراغ ايلمشدر .

موسيو (داستر) بو قدر ايلرى كيتديكنى كوره‌رك كنديسى بيله « مسئله ، واهى بر حال وصفت اكتساب ايديور » ديمشدر .

ماديون اجسام غير عضويه‌نك‌ده ذوى‌الحياتك تكاملنه مشابه بر تكاملى اولديغى ظننده بولنيور . بو بابده موسيو (داستر) دييوركه: « قدما عالم نجومى لايتغير وممتنع الفساد ظن ايدرلردى . بو طوغرى دكلدر . (قاى) ك ديديكى كبى ييلديزلر دائما موجود دكلدر. بونلر، بر دور تشكله، وغايهٔ انطفايه منجر اولان بر دور انقراض وانحطاطه مائلدرلر » . (داستر) ايچون بو قدر اوزون‌واوزاق مثاللر طوپلامغه نه احتياج واردى ؟ بنم اوطه‌مى بو دقيقه‌ده تنوير ايدن موم دائما موجود دكلدر . اونكده بر دور تشكلى وانطفايه منجر بر دور انحطاطى واردر . اكر اجسام سماويه حقيقةً تكامله تابع ايسه‌لر بنم مومده بونلره بكزركه مومك تكاملى ايله ذوى‌الحياتك تكاملى بيننده بر مشابهت اصليه واردر ديمك لازمكلير .

(٢٣٠) درجه‌ده اريدلمش كوكرت صغوق صويه آقيديليرسه يومشاق قائوچوق كبى ألستيق، شفاف ، عنبر رنكلى بر نوع كوكرت استحصال ايديلير .

عادى درجهٔ حرارتده بوكوكرت ياواش ياوش ألستيقيت وشفافيتنى غائب ايده‌رك كثيف ، سرت ، قابل انكسار برحاله كلوب تكرار مثمن‌السطوح كوكرت حالنه عودت ايدركه بوشكلى ، شكل طبيعى وابتدائيسى اولوب عادى درجه‌ده دوچار تغير اولمقسزين الى نهايه محافظه ايدر. كذا بربوطه‌ده اريدلمش اولان كوكرت تكرارصغومغه ترك ايديلورسه منشورى‌الشكل قابل انحنا وشفاف اوزون ايكنه‌لر شكلنده تصلب ايدر . بوايكنه‌لر ، ينه كندى حالنه براقيلير ايسه ياواش ياواش شفافلغنى غائب‌ايده‌رك كثيف وقابل هش برحاله كليركه ميقروسقوبله باقيلير ايسه مثمن‌السطوح شكل ابتدائيدن بشقه برشى اولماديغى كوريلير .

برحال ذرويدن ديكرينه اولان بوانتقال غايت بطى وغير مكمل اولسه وچوق دفعه متعدد سنه‌لردن صكره حصوله كلسه بيله بونده برذى حياتك تكاملنه بكزر برشى وارميدر ؟ يوقدر. ايشته اجسام غير عضويه‌نكده ذوى‌الحياتك تكاملنه مشابه برتكامله مالك‌اولدقلرينى اثبات ايچون كتيريله‌جك مثاللر هپ بونك عينيدر .

(داستر) دييوركه : « ذوى‌الحياتك حركاتنى تقليد ايدن مواد جامده‌نك فضاى سماويده حركت وانتقالنى تحرى ايتمكه لزوم يوقدر. اونى بولمق واكلامق ايچون اطرافمزه باقق وعلم‌الارض علماسندن ، حكمتشناساندن وكيمياكراندن سؤال ايتمك كفايت ايدر . علم ارضه وقوف كافيه‌سى بولنان (دانته‌ك) اسباب نسيمى تأثيريله بنيه وتكاملى دكيشمكه مستعد اولان معادنى (صخرهٔ ذى حيات) وبوتبدلاتك غايه‌سنده استراحت قطعيه‌يه نائل اولان (كيل) كبى معادنى‌ده (صخرهٔ ميته) ناميله تقسيم وتوسيم ايلمشدر . اون التنجى عصرك مشهور علماسندن Yerôme Cardan ـ طبيب ، طبيعيون ورياضيوندن ايدى ـ طاشلرك يالكز جاندار اولملرينى دكل انلرك بلكه‌ده خسته‌لق اضطرابنى چكدكلرينى ، اختيارلدقلرينى ونهايت اولدكلرينى قبول قبول ايديور . بوكون جواهرجيلرده ، فيروزه كبى بعض احجار قيمتدار ايچون بويله سويلنكده‌درلر . »

جواهرجيلرك سوزى برنظريهٔ فلسفيه ايچون دليل فنى اوله‌مازه موسيو (داستر) اك ماهر مجربلر طرفندن تصديق اولنمش يكى وقطعى وقايعدن بحثله دييوركه : ماده‌نك اشكال مخصوصه ومعينه‌سى ابدى بر حال استراحته واصل اولمق اوزره توجيه فكر ونيتله براستقامتده بطى ودائمى برطرزده تغير ايده‌رك يشار ودوچار موت اولورلر.

بوحسابجه يومشاق كوكرت ومنشورى كوكرت مثمن‌السطوح اولمق اوزره عينى براستقامت ونيتله بطى‌ودائمى برطرزده تغيرايده‌رك يشايور وتماماً مثمن‌السطوح اولونجه تلف اوليور ديمكدر . زيرا ، استراحت ابديه‌يى حائز برحاله‌واصل اولمش اوليور .

اجسام جامده‌نك تكامل فرضيسيله ذوى‌الحياتك تكاملى بيننده برمشابهت بولمق كله‌لرك‌معناسنى زورله‌دكيشديرمك ديمكدر. ذوى‌الحيات مقصد تناسل ايچون دوغار ، بويور وبووظيفهٔ اصليه‌يى ايفا ايتدكدن صوكره انحطاطه باشلايه‌رق غائب اولور اجسام جامده ايله هيچ بر مشابهتى يوقدر .

مشاهده كوستربيوركه ؛ نه‌زمان شرائط محيطيه تغير ايدر وذوى‌الحياتك تطابق ايتديكى حاله‌غير موافق اولور وياخود برحال غيرطبيعى عارض اولورسه شخص ذى حيات اوشرائط غير موافقه‌دن قورتلق ونفسنى مدافعه ايتك ايچون برتعامل اجرا ايدر . اسباب تعامل، يعنى شرائط محيطيه‌نك (تغيراتى (منبهات) نام عموميسيله وذوى‌الحياتك بوكا قارشى اجرا ايتديكى تعاملات دخى (قابليت تخرشيه ويا تنبيهيه) ناميله ياد اولنور . اوقدر ساده وآچيق اولان بوتعبيرات يكديكرينه بكزه‌مين مختلف شيلرى تعريف وتوصيف ايچون بر (منبه) كله‌سى استعمال ايدلديكندن طولانى برطاقم تشويشاته اوغرامشدر .

بوكون حالا فيزيولوژيده حكمران اولان بوقاريشيقلقدن‌ماديون بالاستفاده كندى نظريه‌لرى لهنده دلائل تصورنده بولنيورلر . بعض فيزيولوژيستلر شرائط محيطيهٔ موافقه‌يى منبهات كبى تلقى ايدرلر . (داستر) ده بوفكرده بولنه‌رق « علائم حياتيه تظاهر ايتمك ايچون شخص ابتدائى وپروتوپلاسماينك عالم خارجى‌يه وبوراده تصادف ايديلان وشرائط خارجيهٔ حياتيه ويا (منبهات) دينلن شرائط‌موافقه‌يه احتياجى واردر . تجليات حياتيه‌يه لازم شرائط خارجيه ياخود شرائط حكمىٔ كيميوى درتدر: رطوبت، هوا ياخود مولدالحموضه ، حرارت ومحيطك تركيب كيميويسندن عبارتدر » دييور .

دها وار

انقره‌لى

على رضا

عالم اسلام

الواح انتباه

— ١ —

دومادهٔ اسلام مبعوثی صدرالدینه مقصود افندینك نطقی

روسیه مجلس مبعوثانی مذاکرات مجموعه‌سندن عیناً نقل ایدلشدر :

«افندیلر ! حکومتك مسلمانلره عائد اولان پولتیقه‌سندن بحث ایده‌جکم : ماقلاقوف وسائر مبعوثلرك نطقلرندن صوکره حکومتك عمومی پولتیقه‌سندن بحثه چوق حاجت قالمیور . ملت وکیللرینك وبالخصوص مسلمانلرك سوزینه حکومت قولاق ویرمدیکی معلومم اولدیغندن سکوت ایتسه‌مده اولوردی . فقط مسلمان شعبه‌سنك سکوتی ، هر طرفده کوریلان نظامسزلغه رضا مقامنده تلقی ایدلمك احتماله قارشو سویلنمکه مجبورم .

« افندیلر ! جمله تأسفلی وقعه‌لری ، مسلمانلری راحتسز ایدن حاللری بر بر عرض ایتمیه‌جکم ؛ مکتبلرك قپانمسندن ، معلملرك ، امامارك عزل ایدلمسندن وسائره‌دن آیری آیری بحث ایتمیه‌جکم . آنجق حکومتك بو پولتیقه‌سنه سبب اولان حالی بیان ایده‌جکم :

« افندیلر ! روسیه‌نك حال حاضره‌کی نظامسزلغندن مسلمانلر دخی جمله سائر تبعه ایله برابر زحمت چکدکلرندن ماعدا حلم وملایملکلری ضعفلری سایه‌سنده دها بشقه بلالره دوچار ایدیلیورلر . (کورولتی پاطیردی)

رئیس — رجا ایدرم ، ساکن وراحت اولکز .

مقصود افندی — معیشت اسلامیه‌یی اك زیاده رنجیده وراحتسز ایدن میسیونر بلاسیدر ؛ افندیلر ! بز بو کرسیدن میسیونرلردن شکایت ایتدیکمزده مجلسده رفیقلرمز تعجب ایدرك بر ایکی یوز راهبك ، پاپاسك بلا جبر یالکز وعظ وارشاد ایله نشر دینه چالیشدقلرندن نه‌ایچون بوقدر اورکیورسکز ، قورقیورسکز ؟ دیورلردی . اکر بویله اولسه‌ایدی بز بوندن اورکمز ، قورقماز ایدك . واعظ ومرشد راهبلردن اورکمیورز ، شکایتمز ، راحتسزلغمز پولتیقه‌جی میسیونرلردندر ، بونلر دعوت ایله اکتفا ایتمیوب بر معنا و بهانه‌جك ایله بزلری روسلاشدیرمق پولتیقه‌سنه چالیشیورلر . واعظلکدن ، مرشدلکدن زیاده حکومت النده آلت وخادم اولان راهبلردن شکایت ایدییورز . یکرمی اوتوز سنه‌دن برو حکومتك مسلمان پولتیقه‌سی مشهور (بویدانوسجف) ترتیبی اوزره بولندیغی جمله‌کزه معلومدر . بویدانوسچفك مرشدی ایسه مشهور میسیونر (ایلمینسکی) ایدی . بونلرك افکار ومطلبلری اوزره مکتبلرمز قپادیلیور ایدی . مطبوعاتمزه یول ومساعده ویرلمیور ایدی . فقط ١٧ تشرین اول تاریخلی عالی بیاننامه‌دن صکره حریت دینیه ومساوات مدنیه سایه‌سنده راحت اوله‌جغمز وحکومتك رهبانی ارشادندن خلاص بوله‌جغمز امید اولنمش ایدی . لکن بو امیدمزده بوشه کیدییور ؛ زیرا حکومت حالا میسیونرلرك ارشادینه قولاق ویروب ایش کورییور . مسلمانلرك احوالنه دائر معلومات ، رهباندن الییور . بو جمله‌دن قضانك رهبان مکتب عالیسی ناظری آلکسی جنابلرندن داخلیه نظارتنه ویرلمش بر تقریر شایان دقتدر . بویله ایسه‌ده بن بوندن بحث ایتمیوب کچر ایدم . لکن داخلیه‌نك مذاهب اجنبیه دائره‌سی بوکا بیوك بر اهمیت ویروب مسلمانلر آره‌سنده مشاهده اولنان حرکتی کشف ایتمك ومسلمانلرك ملی آرزولرینه سد چکمك اوزره مخصوص قومیسیون تشکیل ایتمسی او بیوك راهبك راپورینه نظر دقتی جلب ایدییور .

ناظر آلکسی جنابلرینك فکر وملاحظه‌سی بودر : « روسیه مسلمانلری اتحاد اسلام یولنده چالیشیور ؛ مکتبلر آچیورلر ؛ غزته‌لر ژورناللر نشر ایدییورلر ؛ روس جیمناز مکتبلرینه کیروب تحصیل ایدییورلر ، خلاصه تنویر افکار وترقی‌یه چالشیورلرکه بونك غایه‌سی اتحاد اسلامدر »

افندیلر ؛ راهب جنابلرینك پانیسلامیزم یعنی اتحاد اسلام دیدیکی شی ؛ بکا معلوم دکلدر . فقط تنویر افکاره ، تحصیل علوم وکمالاته چالشمق پانیسلامیزم اولمدیغی معلومدر . آلکسی جنابلرینك نظرینه کوره اسلامیت ، قان دوکمك ، جهاد ایتمکدن عبارتدر . کنج مسلمانلرده بومطالبی کوزلیورلر ایمش . افندیلر ! اسلامك حکمتی ، مسلکی باشقه‌در . اسلامیت اساسی وغایه‌سی مدنیت وتعالیدر . بغداد واندلس خلافت اسلامیه‌لرینك علومه تمدنه ایتدکاری خدمت تاریخلری ایله مثبتدر . حاضرده مسلمانلرك آرزو ایتدیکی پانیسلامیزم دکلدر ، آنجق تمدن واصلاح حال ومعیشتدر .

جناب راهب بلکه بوندن خوشلانمز ، لکن بو باشقه مسئله .

مسلمانلر جمعیت خیریه‌لر تأسیس ایدییورلر ایمش ؛ بونك پولتیقه واتحاد اسلام ایله نه مناسبتی وار ؟

داخلیه نظارتنه بیوك راپورت ویرمش اولان بو راهب جنابلرینی لساننمزه ، احوالمزه آشنا بر کشی ظن ایدن خطا ایدر ؛ چونکه بو آدم لسانمزی بیلمز وحقمزده یازدقلرینی معلوم بر فرانسز مجموعه‌سندن آلمش . بویله کوشه‌دن بوجاقدن جمع ایدلمش خبرلره بناءً داخلیه نظارتی مسلمانلر ایله اوغراشمق چاره‌لرینی مشاوره ایدییور . بو مطالبه بناءً حکومت یکی بر پولتیقه قورمق ایستیور . بو پولتیقه ، دینی ملیتدن تفریق ایتمك ، آیرمق چاره‌لرندن عبارت اوله‌جقدر . مسلمانلرك دیننه قارشمیوب ملی هیئتنه ممانعت ایده‌جکدر

افندیلر ! مسلمانلرك دینی وملیتی بردر . دینلری ملیتدن ، ملیتلری دیندن آیریلماز ، عصرلرجه بو ایکی جهت برلشوب کلمشدر اشبو کرسیدن بنده‌کز وشعبه رفیقلرم دفعه‌ دفعه اعلان ایتدك‌که روسیه مسلمانلری یالکز مسلمان انسانلر ، یاکه مسلمان دیننده بولنان روسیه‌لیلر دیمك دکلدز . روسیه مسلمانلری بر ملتدر وملت صفتیله یاشامه‌یه ، ملت صفتی طاشیمغه حقلی بر ملتدر ، بن بونی دیمشم دها ودها دیه‌جکم ، تا آغزمز باغلانانه قدر دیه‌جکم : بزلر مسلمان دیننده بولنان بر ملتز ، ملت اولدیغمز حالده ملی لساننمزك ، ملی ادبیاتمزك ترقی وتعالیسنه چالیشه‌جغز ، تبعه‌لغه صداقته مانع اولماز درجه‌ده ملیتمزی محافظه ایده‌جکز . بوندن بویله حکومته عرض

وبيان ايدييورم كه مليتمزه سد چكمك ، ممانعت ايتمك خصوصنده‌كى تدابيرى ثمره‌سز قاله‌جقدر ، مليتمزه قارشو قصد وتدابيرنى ديگزده قارشو وقوع بولمش عد ايده‌جكز . بناءً عليه حكومت ويا مذاهب اجنبيه دائره‌سى مليتمزى ديگزدن آيرەماز ، باشده برنى ضعيف دوشوروب بعده ايكنجيسنى باصديره‌ماز . افنديلر ! بزلر ابتدا مسلمان اوله‌رق ياشايه‌جغز ، ايكنجيسى روسيه‌ده بر ملت مخصوصه صفتنده اقامت ايده‌جكز ، بوكا امينم ، كچمش زمانلرده آتش وقلنج ايله بزلرى تنصر ايتديره‌كه چاليشان ايوان غروزنى‌يه قارشو مقاومت ايده بيلديكمز حالده شمديكى مذاهب دائره‌سنك حيلهٔ جديده‌لرينه دها زياده مقاومت كوستره‌جكز .

افنديلر ! خلاصهٔ كلام بز روسيه مسلمانلرى ، ملت صفتيله امرار حيات ايده‌جكز ، حر اوله‌رق حر روسيه‌ده ياشايه‌جغز .

(صولدن قول اوريلوب [ال چرپمق] تحسينلر كوستريلور .)

(باغچه سرايده منتشر ترجمان)

— ۲ —

مصر جمعيت عموميه‌سنك طلب مشروطيته دائر اولان قرارى

بو هفته ورود ايدن مصر غزته‌لرى مصر جمعيت عموميه‌سنك طلب مشروطيته دائر اولان قرارنى موضوع بحث ايدرك اوزون اوزادى‌يه مقاله‌لر يازييورلر . مسئله‌نك جمعيتده مذاكره‌سى پك حرارتلى اولمش اعضاى مجلسدن متعدد ذوات طرفندن واقفانه دور انديشانه نطقلر ايراد اوله‌رق تظاهرات مليتپرورانه‌ده بولنلمشدر .

ماليه وخارجيه ناظرلرندن ماعدا نظار اجتماعده اثبات وجود ايدرك يوزلرنده‌كى آثار سرور ايله تمنيات مجلسه قلباً اشتراكارنى كوسترمشلردر . مخالفته دائر صراحةً بر رأى ويرمامشلر ، ايچلرندن برينك اعتذارى اوزرينه رئيس طرفندن عدم موافقتلرى بيان اولنمشدر . نظارك موقعى حقيقةً مشكل ايدى . مجلسك اعضاى طبيعيه‌سندن بولنمق اعتباريله تلقينات وجدانيه‌لرينه اتباع ايتمك لازم كليور . ناظر اولمق حيثيتله‌ده هنوز بومسئله حقنده نقطهٔ نظرى تعيين ايتميان قوهٔ اجرائيه‌نك رأينى احساسدن توقى اقتضا ايدييور ايدى .

اسلاملرده‌كى آثار انتباهى كوستردىكى جهتله بو اجتماعه عائد ضبطنامه‌نك مهم نقاطنى ترجمه ايتمكى مناسب كوردك :

طلب مشروطيته دائر اولان تقريرلر : امين بك عارف ، احمد محمد بك خشبه ، خليل افندى العديسى ، احمد عثمان بك الهلالى ، مصطفى خليل پاشا ، عبداللطيف بك صوفانى ، امين شمسى پاشا ، محمد افندى ابوخضره ، اتربى بك ، ابراهيم جازم افندى ، عيسى نواربك ، مصطفى وجاد بك طرفلرندن ويرلمشدر .

تقريرلرده‌كى مهم فقره‌لر :

« مجلس مبعوثانك موجوديتى برامتك سعادت وترقيسنى تأمين ايدن يكانه دوادر . مشروطيتسز هيچ بر امت پايدار اوله‌من » .

— خشبه بكك تقريرندن —

« مصرك هنوز مجلس مبعوثان كشادينه اهل اولماديغنه دائر اولان سوزلر بو يولده‌كى عزم وهمتلرى اشغال ايچون خاصةً ترتيب وتصنيع اولنمش اقوال بدخواهانه‌در . اهالئ مصريه تمدن وحضرى اولمق اعتباريله مشروطيته نائل اقوامدن هيچ برينك مادوننده دكلدر . حتى ترقيده كوستردكلرى سرعتله بعضيلرينه تفوق بيله ايدرلر . مصرده بوكون مشهود اولان ترقيات علميه ، اهالى‌ده تعميم وتعليم معارف ايچون كوريلان خواهشلر دعوامزك اك پارلاق بر دليليدر . قالديكه غايهٔ كماله واصل اولمادقجه نائل مشروطيت اولمامق هيچ برقوم ايچون تطبيق اولنمامشدر . اساساً مشروطيت ترقى وتكملك صوك دوره‌سيدر . كمال تام انجق اونكله الده ايديلور . شوحالده مشروطيته نائليت ايچون غايهٔ تكملى تكليف ايتمك محالى تكليف اولور . »

— هلالى بك تقريرندن —

« مجلس مبعوثانك آچيلمسنى ايستەمك شمدى‌يه قدر دفعات ايله اظهار اولنان اشتياقنى بر دفعه دها ارائه ايتمكدر . مع مافيه اعتقادمجه اشتياقمزى ارائه خصوصنده‌كى تكرارلرمز مجرد برتكراردن عبارت دكلدر . امتك محصلهٔ عرفانده يوماً فيوماً كوريلان آثار نمو وتكاملك برتضييق طبيعيسيدر . زيرا مملكتلرمز صوك زمانلرده ساحهٔ ترقياتده كنيش خطوه‌لر آتمش وطنمز هر صورتله مشروطيته كسب لياقت ايتمشدر . اموركك مشورتله اداره‌سنى ايسه شريعت جليلهٔ اسلاميه‌مز آمر بولنمقده‌در . قانون اساسى‌يه ايسه مصرليلر دها ۱۸۸۲ سنه‌سندنبرو نائلدر . انكليزلر ايسه‌مصرك حقوقنه صادق قاله‌جقلرنى وعد ايتمشلردر . بناءً عليه وعدلرنى ايفايه هركسدن زياده چاليشه‌جقلرى دركاردر . خديو ايسه‌مشروطيته نائل مملكتلره دائما تردد ايتمكده وسنه‌نك بر قسمنى اوراده امرار ايلمكده‌در . بالذات تان مخابرينه مشروطيتك فوائدندن دخى بحث ايلمشدر . شوحالده مجلس مبعوثانك كشادينه مانع نه‌در ؟ »

— مصطفى خليل پاشا تقريرندن —

« قوجه بر امتى ساپيسى پارمق عددلرنى تجاوز ايتميان بر قاچ كيشى‌يه اداره ايتديرمك ومقدراتنى انلرك امر ومشيتنه تابع براقمق نصل تجويز اولنور . ملت ايشنى امنيت ايتديكى آدملره كورديرملى‌در . هيچ شبهه ايديله‌مز كه ملتك كندى وكيللرى بونلرك هرهانكيسنه اولورسه اولسون علماً وخبرةً فائق بولنه‌جقدر . وكيللر ملت ايله دوشوب قالقارلر . مادرزاد اعاظمدن زياده ملتك احتياجاتنى بيلورلر . استقبالك بزم اولديغندن نيچون تجاهل ايدييورز . انصاف ايديكز بوكون يريوزنده مشروطيتدن محروم شو امم وحشيه‌دن ! بشقه كيم قالدى »

— ابو خضره افندى تقريرندن —

« امتمزك قانون اساسى‌يه مالكيت خصوصنده‌كى لياقتى انكار اولنه‌من . تاريخ بزه مصرك دائما بويوك موجوديتلره مقر اولديغنى كوستريرر . اخلافه براقيلان آثار مدنيه‌يى بوكون هركس كورييور . حكومت سنيه‌مز لياقتمزى بالتقدير بزه استقلال داخلى احسان بيورمشدر . متبوعمز ۱۸۸۲ ده بزلرى نائل مشروطيت ايلمشدر . تاريخ بونلرده شاهددر . آرتق بو دلائل و براهينه قارشى وبو قدر زمان كچديكى حالده ينه كندى باشمزه ايش كورمكه صالح اولماديغمز

نصل ادعا ایدیله بیلور . صرب و یونان کبی بزم هرصورتله مادونمزده بولنان اقوام بیله بوکون فیوض مشروطیتدن استفاده ایدییورلر . بونلردنده صرف نظر طوپی طوپی اون آلتی بیك کشیدن مرکب شوکوچك موناقو بیله مشروطیت ایستیور . آرتق بویله دورده مشروطیتی وجوده کتیرمکده مغربیلردن ، عراقلیلردن ، کردلردن کری قالمقلغمز نصل تجویز اولنور »

— اربی بك تقریرندن —

تقریرلر اوقوندقدن صکره اباظه پاشا سوز آلمش وموضوعی طلب ومناقشه‌یه تعلق ایتمك اوزره ایکی‌یه آیره‌رق تقریرلردن آکلادیغنه کوره جمعیت عمومیه اعضاسنك برقسمی مجلس عمومیٔ ملی‌یی وبر قسمی مجلس مبعوثانی وبرقسمیده یکیدن قانون اساسی ایسته‌مکده اولدیغی معمافیه بو سوزلرك هپسی بر معنا اطرافنده دونه‌رك اوده وقتیله شورای قوانین مجلسنك عباره‌سنی بیله قرارلشدیردیغی طلبدن عبارت بولندیغنی سویلمش وواقعا جمعیت عمومیه‌نك تصویبنه اقتران ایدن بوقراری حکومت جواب ویره‌رك اصغا ایتمامش ایسه‌ده بوکون تکریر مطالبه‌یه مانع تصور ایتمدیکنی نته‌کیم شورای قوانین مجلسیده قرارینی محافظه ایدرك مجلسك اختصاصاتنی توسیع لازم کله‌جکنی مصراً درمیان ایلدیکنی وبناءً علیه تقریرلرده مستعمل تعبیرلرك بالتوحید شورای قوانین مجلسنك قرار نامه‌سنی تصویب مطالعه‌سنده بولندیغنی بیان ایدرك کاتبه قرارنامه‌یی قرائت ایتدیرمشدر . بونی متعاقب سوز آلان صوفی بك :

— قرار نامه‌ده‌کی امتك حکومتله اشتراك فعلیسی تعبیرندن برشی آکلایه‌مدم نیچون طوغریدن طوغری‌یه مجلس مبعوثان دیمیورز بزی بویله سویله‌مکدن کیم منع ایده بیلور .

مصطفی خلیل پاشا — دها عمومی بر معنا افاده ایتمکده اولدیغی جهتله هرحالده مجلس مبعوثان دیملی‌یز . مشروطیتك ایلك وجود بولدیغی اوروپا مملکتلرنده امتك حکومته مشارکتی کبی بر تعبیر استعمال ایدلمامشدر .

اباظه پاشا — سائر امتلر کبی اولمه‌مزی بزده تمنی وافتخار ایدرز . شوقدرکه احوال وظروفك مساعد اولمادیغی برشیئی ایسته‌مکدنده توقی ایتملی‌یز . حقمزده تنفیذ اولنه‌جق بتون قانونلرده مجلسك سوز صاحبی اولمسی شمدیلك بزم ایچون کافیدر . نه زمان شخصی ایشلرمزده رأیمزك قطعی اوله‌جغی بر دوره‌یه واصل اولور ایسه‌ك ایشته او زمان بوندن دها فضله‌سنیده ایستریز مجلس شورا بورالرینی نظره آله‌رق حکومته اشتراك حقنی ایسته‌مشدر . آرتق بوکا مجلس مبعوثان دیمك ویاخود باشقه درلو آد قویمق سزك بیله‌جککز شیدر .

عمار بك — اباظه پاشا امتك حکومته اشتراکنی صوفی بکده مجلس مبعوثانی ایستیور . بن بو اختلافه محل اولمادیغی ظننده‌یم مادامکه ذات طلبده اتفاق واردر . اسم طاقق خصوصنی قانونك کله‌سینه براقه‌لم اوزمان دوشنورز .

صوفی بك — امتك حکومته مشارکتی تعبیری هرمفسری شاشیرتیر مجلس عمومی قوهٔ قانونیه‌در . حکومت ایسه قوهٔ اجرائیه‌در . بوایکی قوت بربریله نصل اشتراك ایدر ؟ هربرینك کندینه کوره یاپه‌جغی ایش واردر . هپمز بوکون مصرك موقعنی بیلیریز دولتلرك حائز اولدقلری حقوقیده بیلیریز . بزنه آوروپا ونه امتیازاتنه تعرض فکرنده دکلز ایسته دیکمزشی اوروپا ایشلرینه دکل کندی ایشلرمزه باقق اوزره برمجلس مبعوثاندن عبارتدر .

اباظه پاشا — حکومت برهیئت تنفیذیه‌در . مجلسمزك قانونلرده حال حاضرده‌کی رأیی مشورت صورتیله‌در بزم ایسته‌دیکمزشی ؛ رأی مجلسك قطعی اولمسیدر یعنی مجلس قوهٔ اجرائیه‌نك هیئت استشاره‌سی اولمسون آیری بر قوت ، قوهٔ قانونیه اولسون تعبیر دیکرله حکومت قانونلری یاپسون امته عرض ایتسون ویره‌جکلری رأیی تنفیذ ایلسون یوقسه یالکز مشورت صورتیله رأینی آله‌رق یاپوب یاپمامقده مختار قالمسون . اشتراکدن بز بویله بر معنا قصد ایدییورز . مجلس مبعوثان تعبیرینك ایسه هرکسجه معروف برمعناسی واردر . ایسته‌دیکمزشی ایله بو تعبیرك مدلولنی توفیق ایده‌میز . باخصوص ایستیلان شی کوزلجه آکلاتیلی تعریف وتحدید اولنملی‌در .

صوفی بك — مجلس مبعوثان تعبیرندن احترازك حکمتنی بردرلو آکلایه‌میورم نیچون مجلس مبعوثان دیمیه‌لم . نه کبی برمانع ملاحظه ایدیلیور ؟ بز مخاطبلرمزك موافقتنی نظره آله‌رق اکا کوره‌می تعیین مطالبده بولنه‌جغز یوقسه طوغریدن طوغری‌یه ملتك ، وطنك منافعی نه‌یی اقتضا ایدییورسه اونیمی ایسته‌یه‌جکز . مادامکه بوکون ملتك احتیاجی مشروطیته‌در . بونی نیچون طوغریدن طوغری‌یه سویله‌میه‌رك قاچه‌مق یوللر طوته‌لم . احوال وظروفی کوزتله‌مك لازم ایمش پك اعلا اودا اوزرده جهد وغیرت ایدرز مادامکه بویله برطلبده بولنمق ایچون احوال مساعد کوریلیور اوحالده بونی آچیق ویاقپالی سویله‌مکده نه فرق وار . اعتقادمجه دائما آچیق سویله‌مك ایدر . بن مجلس وحکومتك آیری آیری ایکی قوتدن عبارت اولدیغنی وبونلرك هر ایکیسنك برقوت اولمسی ممکن اولیه‌جغنی سویله‌مکدن هیچ بروقت کری طورمام .

اباظه پاشا — پك اعلا . ایسته‌دیککز شیئی تعریف ایدیکز . مقصد بودر . یالکز مجلس مبعوثان صراحتی کافی کله‌جکسه اوصراحت اساساً موجوددر .

مصطفی خلیل پاشا — مجلس مبعوثان تعبیری دها عمومیدر بوجهت رأیه قونسون اشتراك مجلسلری دیه هیچ بریرده مجلس یوقدر .

صوفی بك — ایسته‌دیکمز شی بزم موقعمزی کوستره‌جك ومصره عائد خصوصاتده رأی قطعی صاحبی اوله‌جق برمجلس مبعوثاندر . مشارکت مسئله‌سنك هیچ برمعناسی یوقدر . ذاتاً حکومتك بوکادائر اولان جوابی وقتیله آلدق : « ناظرلرك مجلسده بولنمسی امتك مشارکتنی تأمین ایدر » دیمشلردی .

اباظه پاشا — مقصد ایشته شیمدی آکلاشلدی تعریف ایتدیککز مجلس مبعوثانه مخالف دکلم . حتی بو قیودده موافق برمجلس تأسیسی تکلیف

ایدرم وبوکا مجلس مبعوثان تسمیه‌سی ایچون برتکلیف واقع اولورایسه اکاده موافقت ایدرم .

بومذاکراتدن صکره قرار نامه‌ده‌کی امتك حکومته مشارکتی تعبیرلری طی اولنه‌رق (مجلس مبعوثان تأسیسی ایچون بر قانون حاضرلانمسی) صورتیله تصحیحات اجرا ایدلمش وتعبیرات سائره‌ده یاپیلان جزئی تعدیلات ایله قرار نامه شوشکلی آلمشدر :

« اداری ومالی هردرلو امور داخلیه‌ده وشؤن محلیه‌یی تدبیر، واهالی‌یه تطبیق اولنه‌جق قانون ولایحه‌لری تقریرده ومعاهدات دولیه وقونسلوسلر امتیازاتنه ودیون عمومیه وتصفیه انجمنی قانوننه واوروپالیلره تعلق ایدن مصالحه وواجب الاحترام اولان حقوقلرینه ودولت علیهٔ عثمانیه‌یه ویریله‌جك ویرکویه وحکومتك قانوناً مجاز اولمق صورتیله مربوط بولندیغی تعهدات واتفاقاره حائز تأثیر اولمامق اوزره ویرکو ورسم وضعنده رأی قطعی صاحبی اوله‌جق خدیویته مخصوص برمجلس مجلس مبعوثان تأسیسنه دائر برقانون تنظیمنك وبو قانونه انتخاب نظامنامه‌سنی تعدیل وعدد اعضایی امته وکالتی تحقق ایتدیره‌جك مرتبه‌یه ابلاغ ایدر برقانون تردیفنك حکومت خدیویه‌دن طلب اولنمسنه قرار ویرلدی » اشبو شکل معدلك قرائتی متعاقب رئیس ؛ نظار ایله مداولهٔ افکارده بولندقدن صکره :

— مجلس مبعوثان ایسته‌نلسنه اکثریتله قرار ویرلدی .

اعضا — اتفاق ایله اتفاق ایله .

رئیس — نظاردن ماعدا .

سعید پاشا — (رئیس النظار) سزکله برابر دکلز .

اباظه پاشا — نظاردن ماعدا اتفاق آرا ایله یازلسون

عیسی نواربك — انتخاب قانوننك تعدیلنه لزوم کورمم .

رئیس — اوحالده قرار اکثریتله‌در .

اشبو قرارنامه حکومت اجرائیه‌یه تودیع ایدلمش ورئیس النظارك غزته مخابرلرینه وقوع بولان بیاناتنه نظراً حکومتك بوطلب مشروعی ترویجه متمایل بولندیغی آکلاشلمشدر .

ژاپونلر وعالم اسلام

بر نیجه سنه‌لردن بری ژاپون قومی عالم اسلامیه دقت ایدوب عالم اسلامیته میل کوستردکلری کورولیور . ژاپون قومی چالشیجی ، هر ایشدن استفاده ایدیجی ، هر ایشك عاقبتنی کوزل فهم ایدیجی ، حکمت وحقیقت سویجی برقوم اولدقلرندن آنلرك اسلامیته مائل اولوب تعلیمات اسلامیه‌یی تحقیقه میل ایتملری حال وزمان ایجابندندر. ژاپون قومی اسکی اصول اداره‌یی دفعةً سیلکوب آته‌رق اصول ادارهٔ جدیده‌یی قبول ایتدکلرندن کچمش عصرلرده اوروپاده ، حال حاضرده روسیه‌ده اولان مدهش قانلی فلاکتلردن ژاپونلر مصون قالیور . ژاپونیانك شمدیکی حکمداری (میقادوسی) حکومت باشنه کچدیکی زماندن اعتباراً قرق سنه‌دن آز برمدت ظرفنده ، بیوك صنف اهالیدن باشلایه‌رق اشاغی صنفلره قدر، اهالی ایله ال برلکیله اصلاحات جدیده‌یی براغورده قبول ایدرك اوروپاده اولان علوم وصنایعی مملکتلرینه سرعت فوق العاده ایله نقل ایتدیلر وحتی بعض خصوصاتده استاذلری اولان اوروپالیلری حیرتده براقه‌جق درجه‌ده توسیع ایتمکه موفق اولمشلردر .

ژاپون قومنك بوموفقیتی تاریخ صحیفه‌لرنده پارلاق صورتده اخذ موقع ایده‌جکدر ، زیرا کرك امم ماضیه مدنیتنده ، کرك امم حاضره مدنیتنده ، ژاپون قومی ایچنده اولان مدنیت قدر چابوق ترقی ایدن، وبتون اهالی اتفاق ایدرك ال برلکیله وکمال خواهشله یکی مدنیتی قبول ایدن هیچ برقوم کورولمش دکلدر .

کرچه ژاپونیانك حکمدار حاضری (میقادوسی) ایکنجی بر سلاله‌یه منسوب حکمدارلردن زمام امور حکومتی کندی الینه کچیرمك ایچون داخلی محاربانده بولوندی ؛ فقط امور ادارهٔ دولت او وقت کنج اولان بوحکمدارك یدادارەسنه کچدکدن صکره اهالی بوحکمدارك تأسیس ایتدیکی اصلاحات جدیده‌یی علی الرأس والعین قبول ایتدی وبوسببله مملکت ایچنده تبدیل حکومت کبی بیوك تبدلاتدن حاصل اولاجق عداوت ژاپون قومی ایچنده آتشه یاقلمش شیلر کبی محو اولوب کیتمشدر . بوایسه بویکی کنج حکومتك استبداددن ال ییقامسندن ایلرو کلشدر .

ایشته ژاپونلرك بوموفقیتی عالمده مثلی کورلمه‌مش بر موفقیتدر . بوایسه ژاپون قومنك طبعنی هر شیده ابتدادن فائده‌یی ، حکمتی ، حقیقتی قبول میال اولدیغنی کوستریور . ژاپون قومی باشلادقلری ایشی ناتمام براقمادقلری ، کچمش اون سنه‌دن زیاده‌رك وقت ظرفنده اولان حرکتلرندن معلوم اولمقده‌در .

[قارئین کرام ، بومقاله‌یی اوقودقلری وقت برآز صبرلی اولملرینی تمنی ایدرم ، چونکه مقاله اولا ژاپونلرك عالم اسلامیته میال اولدقلرندن باشلایوب چین ، ژاپون ، روس محاربانه قدر ایلریلمشدر. بوایسه ژاپونلرك حال وحرکتلرینی بیان صره‌سنده الکلام یجر الکلام قبیلندن واقع اولمشدر .]

لکن اون سنه ظرفنده ژاپونلرك قوجه چین حکومتنی خواب غفلتدن اویاندیرمق طریقنی مسلك اتخاذ ایتمشلردی . اولا ژاپون حکومتی کندینك بیوك دیپلوماتلرندن « مارکی ایطو » واسطه‌سیله چینلیلری نصیحت طریقیله ایقاظ ایتمك ایسته‌مشلردر. « مارکی ایطو » ایسه ژاپونیانك برنجی سیاسیوننددن ایدی . ژاپونیا حکومتی بوذاتی فوق العاده مرخص صفتیله چین سراینه کوندرمشدی . « مارکی ایطو » چینلیلری تنبیه یولنده چین وزراسی وسرای مأمورلریله نیجه آیلر چالیشمشسه‌ده ۳۰۰۰ سنه‌دن زیاده خواب غفلتدن باش قالدیرمیان جبار، متکبر چینلیلر ژاپونلرك نصیحتنی قبول ایتمیوب رد ایلمشلردی .

فقط ژاپونلر مسلکلرنده دوام ایدرك چینلیلری تنبیه ایچون سلاحه صارلدیلر ، چینك تحت حکمرانیسنده اولوب امتیازلی ولایتی بولنان قوره‌یه عسکر سوق ایتدکلرینی کورنجه چین حکومتی باشنی قالدیره‌رق بویله کستاخلق ایدن ژاپونلری مملکتندن قوغمق مقصدیله

کندی رأیلرنجه غالیتی مقرراولان عساکر غیر منتظمه‌سیله ژاپونلره قارشو چیقدی. دها برنجی دفعه مقابلهٔ عسکریه واقع اولور اولماز چین عسکری فرار ایله‌دیلر. بوسفرده ژاپون اردوسی اوچ نقطه‌دن حرکت‌ایتدیلر: برقول روسیه ـ ژاپون محاربه‌سنده جنرال‌قوروکی‌نك یورودیکی یولله یورویوب یالو نهرینی کچدی و «فین خوانچین» شهرینی ضبط ایله چین پای تختی اولان پکین شهرینه متوجه اولدی. ایکنجی قول عسکر ایسه دکزدن کلوب «دالنی»، «پور آرتور» لیمانلرینی ضبط ایدوب پکینه متوجهاً یورودکلری کبی اوچنجی قول عسکرده «وای‌های‌وای» لیمانی ضبطایله پکینه طوغری عازم اولدی.

بوحالی کورن اختیار چین؛ صبی ژاپونیانك اوکنده دیز چوکه‌رك «ای والله» دیمکه مجبور اولدیغی زمان اوروپادن وآمریقادن دهشتلی زرهلیلر ایچنده دعوتسز مهمانلر، انسانیت حامیلری، حقسزلق داعیلری، پاره طامعلری یتیشوب غالب ژاپونیایه عسکرینی کری چکمسنی تکلیف ایتدیلر. کرچه ژاپونیا، ابدیاً اویومغه عزم ایتمش اختیار چینی کوکراکندن اوروب ایلرو یورومیه‌جکی معلوم ایدی. لکن حقیقته قارشی بویون اکن چینه حین مقاوله‌ده کندی مسلکی اولان‌وانتباه چینی‌مؤدی بولنان‌امورواحوالك‌صورت‌واسعه‌ده‌اجراسنی شرط قویه‌جق ایدی. ایشته بوقدر بیوك فداکارلقلرله، بوقدر قهرمانلقلرله، غلبه‌لرله قزاندیغی موفقیتدن صکره ژاپونلر کندی مسلکلرینی واسع پروغراملە چینك الینه ویرمك زمانی کلدکده؛ دعوتسزلر مقاوله‌یه اشتراك دعواسی ایدوب مصالحه‌یه اشتراك ایده‌جکلرینی تکلیف ایتدیلر، آنلرك بوتکلیفلری هرنه قدر ژاپونلرك شان غالبیتلرینه دوقوندیسه‌ده ژاپونلر اوروپانك بش آلتی حکومتیله‌ده بوزوشمه‌یی موافق مصلحت کورمدکلرندن آنلری مصالحه ومقاوله‌یه تشریکه موافقت ایتمشلردی.

صلح مشاوره‌سنده روسیه دیپلوماتلری چیندن طرف چیقدیلر؛ دیکر حکومات دیپلوماتلری‌ده ژاپونیانك فائده ومنافعنی کوزتمه‌دیلر؛ توالتنی صیق، صیق تبدیل ایتمه‌یی عادت ایدنمش ژاپونیانك دوست همشیره‌سی انکلتره کرچه بعض ماده‌لرده ژاپونلر طرفنده اولدیسه‌ده بوخدمتنك مکافاتیچون آزمصرفه مال اولمایان توالت مصرفنی درخاطر ایتدیرمکده وباشقه دیپلوماتك‌ده خرج راه خاطردن اسانه کلمه‌یه حاضر ایدی.

او وقتلر روسیه‌نك ارکان حکومت رجالی دماغنده روسیه‌نك بحر محیط کبیرده حکومت حاکمه نفوذی قازانمق خیال وواهمه‌سی غالب ایدی. بوخیالی فعله قویمایه موسم شتانك اکثر کونلرنده بوزلرله مستور اولان روسیه‌نك «ولادی ووستوق» لیمانی لزومنجه خدمت ایده‌میه‌جکی معلوم اولدیغندن، چینك جنوبی لیمانلرندن هروقت آچیق اولان بر لیمانی ضبط ایتمك خیال مذکورك ایجابندن ایدی. بوواهمه‌نك باشلیجه مروجی، روسیه‌ده سیاسیون رجال دولتدن معدود اووقت مالیه ناظری اولان «ویته» جنابلری ایدوکی سویله‌نمکده ایدی. روسیه حکومت رجالنك عقلاسی بویولده‌ده فوق‌العاده برجدیتله چالشمشلر، هرنه‌یه مال اولورسه اولسون، روسیه ایچون بر آچیق لیمانك الده ایدلمك پولتیقه‌سی قورولدیغی سویله‌نمکده ایدی. اما بو آلداجی لیمانك‌ده ژاپونلرك چیندن ضبط ایتدیکی «پور آرتور» لیمانی ایدوکی‌ده سویله‌نیور ایدی. ضبطی تصور ایدیلان بویکی لیمانك «ولادی ووستوق» خطندن اعتباراً موقده‌ن، لدوپان شهرلرندن کچر برتیمور یول خطیله ربط ایدلمسی تحت قراره آلندیغی وبو یرلده لازم اولان پاره استحصالنی جناب ویته التزام ایلدیکی‌ده سویله‌نیور ایدی. ایشته بوپولتیقه‌یی قوه‌دن فعله چیقارمق ایچون، چین ـ ژاپون واقعه‌سی موفقیتلی برتصادف اولدیغندن اثنای مشاوره‌ده روسیه دیپلوماتلری چین حکومتندن تأميناته قریب وعدلر آلدقلرندن روسیه دیپلوماتلرینك طلبنی چینك او وقتده‌کی پولتیقه امورنده وقوفلی، نازك، تدبیرلی دیپلوماتی اولان اختیار لیخونغ‌چانغ پك‌عجله قبول‌ایله‌مش وبونکله برابر لیخونغ‌چانغ قوره‌یه‌ده استقلالیت ویرمه‌یه موافقت ایلمشدر.

او وقت عالم سیاست «لیخونغ‌چانغ، امور سیاستده غفلتندن، چینی روسیه‌نك آغزینه دوشوردی» دیه حکم ایدییوردی. لکن عاقل، مدبر، اختیار دیپلومات توزاغی (آغی) روسیه ـ ژاپونیا ایچون قوردیغنه قانع اولوب، بودقیق تدبیرندن عالم سیاستك غافل بولونمسندن اختیار لیخونغ‌چانغ تبسمدن خالی اولمامشدر ظن‌ایده‌رم. لیخونغ چانغك فکرنجه، اکر روش امور روسیه‌نك مرضیسنه موافق اولور ایسه ژاپونلری لیائوطونغ شبه جزیره‌سندن چیقارمق، آنلره قوره‌دن پارماق مقداری طوپراق ویرمه‌مك لازم کلیور، بوقدر فداکارلقلرله ضبط ایلدکلری محلدن مقاوله موجبی ژاپونلر چیقارلدقدن صکره آنلرك خلقی اوله‌رق اویرلری خارجدن کلوب روسیه ضبط ایدرسه روسیه ایله ژاپونیا آراسنده بیتمز توکنمزعظیم اختلافلر میدانه چیقاجغنه چینك بصیرتلی اختیار دیپلوماتی قانع ایمش ژاپونلرك چینله محاربه‌دن بر مقصدلری‌ده قوره‌یی ضبط اولدیغندن، قوره ایسه روسیه ایله هم حدود بولندیغندن؛ لیخونغ چانغ روسیه ایله ژاپونیا آراسنه اختلاف براقق مقصدیله، قوره‌دن قطع علاقه ایده‌رك استقلالیت ویرمه‌یه راضی اولمش، ثمرهٔ اختلاف ونزاع اولان زوالی قوره‌یی، قوره ایمپراطورلغی ماسکه‌سیله روس وژاپون آراسنه آلنمشدر.

چین و ژاپون مصالحه‌سی اثناسنده روسیه دیپلوماتلری اکثری چین‌دن طرف اولمشلردی. دیکر دولتلر دیپلوماتلریده کندی دولتلری منافعنی اونوتمامشلردر. ژاپونیایه دیمشلرکه: سن دکیزله محاط جزیره‌لرده معیشته آلشمش‌سك، اختیار آنا طوپراغك‌هوای یابسی سنك ایشکه یاراماز. بناءً علیه اختیار والده حضورندن سنك چکیلمه‌ن اقتضا ایدر، سنك ایچون فورموز آطه‌سی موافقدر. آل‌ده چکیل، بونکله برابر چین حکومتندن بر مقدار مصارف حربیه آل.

دیه جسور وغیور ژاپونیانك غیرت و جسارتنی کسر ایده‌رك،

صورتا غالب ، معناً مغلوب ژاپونیانك عزت نفسی سكته‌دار اولوب چار ناچار اختیار والده حضورندن چكیلمكه محكوم اولمشدر .

ایشته بو كیفیتده چین و ژاپون آره‌سی حل اولنوب حل اولنمیان مسئله قاضیلرك حصه‌سی ایدی . بو مسئله‌ده قاضیلرده پك چابوق آكلاشدیلر ، آنلر یاغلی پارچه‌لری حصه‌لرینه آییردیلر : روسیه لیائوطونده یرلشدی ، قوره‌یه آچیق یول بولدی ، ژاپونیانك دوست همشیره‌سی انكلتره‌یه وای های وای لیمانی ، المانیایه « كیوچیو » ، فرانسه تونكین‌ده تأكیدلندی ، ایتالیا دوستلرینه‌ده معاونت اولندی ، آمریقا مانچوریه‌یی تجارت ایچون آچیق ایتمه‌یی معاهده‌یه قیدایتدیردی . بوحالدن طبیعی ژاپونیا ممنون دكلدی . اونك كندینی مظلوم عد ایده‌جكی معلوم ایدی .

قارئین كرام ، « چین دیپلوماتی لیخونغ چانغ بوكبی پولتیقه اتخاذیله ایچون چین اراضیسی فرنكلر حصه‌سنه دوشوردی ، بوایسه چین دولتیچون مادی ضرردن ماعدا چینك شانی سكته‌دار ایتمك دیمكدر » دیه‌جكلردر . ظاهراً بویله كوروالسه‌ده لیخونغ چانغك بو تدبیری حال وزمان اقتضاسندن ایدی ، لیخونغ چانغك یكانه مرادی چینك انتباهی اولوب اهالئ چینك منافع ملت ودولتی حمایه‌یه مقتدر حاله كلسی ایدی . بو جهتدن او ، چینك ترقیسی جان و دلدن ارزو ایدییور ، چینك ترقیسی ایسه بوكبی شدتلی درسلردن صكره مملكتك آسایشی اولوب آسایشده اوروپالیلره لقمه آتوب تسكین ایدلمدكجه ممكن دكل ایدی . چینك ترقیسی ایچون لیخونغ چانغ اوروپا اصولی مكتبلر آچمق ، چین اهالیسنی ژاپونلر كبی حركته كتورمك ، اصلاحات یاپمق ، چینلیلرك قپانوب یاتماقدن عبارت اسكی عادتلرینی سلب ایتمك طرفنده اولوب بو خصوصده چینك كنج ایمپراطوریله هم افكار اولمشدر .

لیخونغ چانغ چین ماندارینلرینك بیوكلرندن واسكی‌زاده‌كانلردن اولوب ترقی طرفداری اولان كنج ایمپراطورك قاین پدری اولمشدر . وپك چوق وقتلر حكومت باشنده بیوك مأموریتلرده بولنوب بتون مقصدی ، بتون فكری ، چینی تسلط اجانبدن قورتارمق اولمشدر . او وقتلر چین مأمورلری ایچنده كنج ایمپراطورك ولیخونغ چانغك مقصدینی ، فكرینی فهم ایدنلر پك آز اولوب بوفكرندن ناشی لیخونغ چانغه فرنك طرفداری وطن خائنی نظریله باقوب بر وقت آنی خائن‌وطن طوتوب بتون رتبه ونشانلرینی سلب ایدرك امور حكومتدن تبعید ایلمشلردی . كنج ایمپراطوری‌ده زمام امور حكومتدن ال چكدیروب امور حكومتی اختیار ایمپراطوریچه كندی ید اداره‌سنه آلوب كنج ایمپراطوری سرایده شدتلی كوز قاراغوله آلمشلردی .

وقتا كه چین ـ ژاپون محاربه‌سنده چینلیلرك خلاف فرض اوله‌رق ژاپونلر چین عسكرینی پریشان ایتدیلر ، چینلیلر امان چاغیروب صلح ایسته‌دیلر . ژاپونلر صلح ومشاوره‌سیچون ، چین طرفندن لیخونغ چانغ تعیین ایدلماكی تكلیف ایتدیلر ، اوزمان اعتدال دمی غائب ایتمش چین حكومتی معزول لیخونغ چانغه التجایه مجبور اولدی . لیخونغ چانغ ایسه ایچه امتناعدن صكره بوفوق‌العاده سفارتی قبول ایلمشدر . بوایسه لیخونغ چانغك یكانه مقصدی اولان چینك انتباهی اساسی قورلمش دیمكدی .

كرچه چینك انتباهی مسئله‌سنده لیخونغ چانغ ژاپونلرله هم افكار ایسه‌ده آنك اصل اساس پولتیقه‌سی ژاپونلری مستولی برقوم اجنبی طانیمق اوزره قورولمشدر . لیخونغ چانغ چین و ژاپون صلح مشاوره‌سنده بر مقدار فداكارلقده بولنمش ، چین طوپراغندن بر مقداری اجانبك تصرفنه كچمسنه روی موافقت كوسترمشدر .

(مابعدی وار)

سیبریا : زیسان (چین حدودنده)　　ولی‌الله انوری

خدیو عباس حلمی پاشانك بیاناتی

تان غزته‌سنك مصرده بولنان مخابر مخصوصی موسیو ژان رودك منسوب اولدیغی غزته‌یه كوندردیكی مكتوبك طنین رفیقمزده منظورمز اولان ترجمه‌سنی بروجه آتی نقل ایدییورز :

خدیو مصرك رفقای تحریریه‌مزدن موسیو ره‌نه بولیویه بوندن ایكی سنه اول واقع اولوب شو صحیفه‌لر اوزرینه نقل ایدیلن بیاناتی كرك مصرده ، كرك بوتون اوروپاده بویوك بر تأثیر حاصل ایلمش ایدی . افادات واقعه خدیوك پك مشكل برموقعده بولندیغی زمانلره تصادف ایتمشدی . اوزمانلرده لورد قرومرك متحكم وشدید پولتیقه‌سی خدیوك موقعنی اوقدر اشكال ایدییوردی كه بر آره‌لق مشار الیهك استعفا ایده‌جكی لقردیسی بیله اورته‌یه چیقدی .

بیانات مذكوره اثناسنده خدیوك لقردیلرندن ترشح ایدن آچیلق شایعات مبحوثه‌یی تأییده خدمت ایلیوردی .

فی الحقیقه یا كندیسنك ترك موقع ایتمسندن یاخود انكلیز مأمورینك عودت ایلمسندن باشقه برچاره یوقدی . مسئله ایكنجی صورت تسویه ایله نهایتلندی ، یعنی لورد قرومر استعفاسنی ویردی .

ملیت‌پروران فرقه‌سی ، كندیسنك كنج رئیس ومؤسسی اولان مصطفی كامل پاشانك تشویقی سایه‌سنده انكلیز اشغالنه قارشی معارضات شدیده‌یه خدیوك افادات واقعه‌سی اوزرینه بوسبوتون كرمی ویردی .

او وقت خدیو ، مصرلیلری مدح ایتدكدن وبونلرك اوروپا مدنیتنی تمثیل ایتدیرمك خصوصنده كوستردیكی ذكایی لسان ستایشله یاد ایلدكدن صوكره بروجه آتی ادارهٔ كلام ایلمشدی :

— شرقده جاری اولان اصوله تطبیق حركتله اقتدار ونفوذ شخصیمك توسیع وتقویه‌سنه چالیشدیغم ادعا وتأمین ایدیلیور . بوكا جواباً سزه شونی سویلیه‌یم كه بن اوروپاده تربیه ایدلدم . وبر مملكتك تأمین منافعی ایچون حكمدارله ملتك برابر چالیشمسی لزومنی شدتله حس ایلدم . اكر بنم مقصدم غرور وآمال شخصیه‌مك ترویجنه خدمتدن عبارت اولسه ایدی اون بش سنه‌لك مدت حكومتم غیر قابل تحمل بر اضطرابدن باشقه بر شی اولمزدی .

خدیو بو لقردیلرینه آتیده‌كی كلمه‌لره خاتمه ویرمشدیكی بونلر بوكون بیله پك معنیداردر .

— فرانسزلره كثرتله مصره كلديكلرني سويليكز . بزم ايچون يابدقلريني اونوتميورز . بونكله برابرينه كنديلريني پك سوه‌رز .

شو افاده‌يي مليتپرورانك كندي پروغراملرينه نه‌قدر موافق كوردكلري، وبوسببله حكمداري كنديلريله همفكر وانكليز اشغالنه خصم اوله‌رق تلقي ايتدكلري چابوجق آكلاشيلير .

فقط لورد قرومرك خلفلري طرفندن خديو حقنده كوستريلن حرمت، نظاره ويريلن استقلال وحريت احوالي كاملاً تبديل ايتدي. پك صيقي بر ائتلافدن عبارت اولان بويكي پولتيقه‌يي عباس حلمي پاشا، تماماً قبول ايتديكي ايچون كنج مصريلر كنديسنه قارشي بردن تبديل طور ايتديلر . بوكنجلر كنديلرينك مفرط مليتپرورلكي ايچنده خديوك انكليزلرله اشبو ائتلافني برخيانت كبي تلقي ايتديلر. وغزته‌لريله خديوي مصرك تماماً انكليزلر الندەقالمسنه خادم اولمق اوزره كوسترديلر.

اللوا غزته‌سنك يرلي اوزرنده‌كي تأثيري اودرجه شديد ايدي كه بر آرالق خديوك اهالي آراسنده‌كي شهرت ونفوذيني كسر ايلدي. حتى عباس حلمي پاشانك اخيراً مكۀ مكرمه‌يي زيارت ايلسي‌ده حسيات دينيه‌سي پك شديد اولان اهالينك بوصورتله‌يكيدن توجهني جلب ايتمك مقصدينه مبتني اولديغي سويلنمكده‌در .

بر آي اول قاهره‌ده سويلنديكنه وكنديسنك عودتنده اهالينك استقبال ايچون كوسترديكي شتاب وهيجانه نظراً بوخصوصده عباس حلمي پاشا ايجه موفقيت دخي اكتساب ايتمشدر .

بوتون شوسببلردن دولايي خديوي بالذات كوره‌رك كنديسيله قونوشمق وافاداتني ايكي‌سنه اولكي بياناتيله مقايسه ايتمك لزومي كوندن كونه كسب اهميت ايديور ايدي .

مشار اليهله ايكي دفعه ملاقات ايتمك شرفنه نائل اولدم. اولا كنديسنه تقديم ايدلدم . وبمله برابر اوچنجي برشخص دها بولنديغي ايچون بالطبع كنديسيله ايجه قونوشه‌مدم . ايكنجي ملاقاتمده ايكي ساعت قدر يالكز كوروشمكه موفق اولدم او وقته‌قدر كنديسني يالكز سوقاقده آلاي آرابه‌سنده كورمشدم. وكنديسني رسمي البسه‌لر ايچنده افاده‌سي بر آز آغير اولان چهره‌سيله بر آز خشين بولمشدم .

بوملاقاتلر اثناسنده عباس حلمي پاشانك غايت ساده ونازك بر آدم اولديغني كوره‌كله محظوظ اولدم. سرايده قبول صالوننك بر كوشه‌سنه چكيله‌رك قونوشدق . بكا قارشي كمال امنيتله ادارۀ كلام ايديور ، كوزلرنده برضياي شباب وخير پارلايوردي. كنديسيله كوروشديكمز شيلرك بورايه آنجق برخلاصه‌سني نقل ايده بيله‌جكم :

خديو ابتدا ايكي‌سنه اول ظهور ايدن بحران مالي اثناسنده بوتون اجنبي سرمايه‌دارلري چكيلير كن فرانسزلر مصره قارشي كوستردكلري فداكارلقدن دولايي پك بيوك برممنونيت حس ايتديكني سويلدي . ثانياً مصرك بنم اوزرمده اجرا ايتديكي تأثيري صوردي . وبن جواباً مملكتك معموريت و فعاليت ظاهره‌سي نظر دقتمي جلب ايتديكني سويلينجه غايت ممنون اولدي. اووقت بكا مصريلرك ذكاسني ، غيرت وفعاليتلريني ، اقتصاد پرورلكلريني مدح ايتدي. وبعض اعياد عائلويه وسائره ايچون مصارف كليه اختيار ايتمسه‌لر زنكين اوله‌جقلريني سويلدي . وبروجه آتي دوام ايتدي :

— اوت مصري پك‌درين برمحبتله سوه‌رم . وهرطرفني پك ايي بيليرم . چونكه هر طرفني كزدم واهاليسنك قيمتني تقدير ايتدم مكۀ مكرمه‌يي زيارت ايتديكم اثناده اوراده تصادف ايتديكم بوتون صنوف اسلاميه ايچنده جداً مصريلرك تميز ايتدكلريني كورمكله مفتخر اولديغمي سزه تأمين ايلرم . بن دائما مملكتمي ترقي ايتديرمكه وتجددات عصريه‌دن مستفيد ايتمكه چاليشدم . مع الاسف بعض مفرط وعجله‌جيلرك القا آتي مملكتك تكامل طبيعيسني آغيرلاشديردي . مع مافيه آغير آغير وحكيمانه برصورتده ايلري‌يه دوغري كيديايور . بز اصول مبعوثيتي تعديل ايتمه‌مكله برابر قوۀ تشريعيه‌نك اهميتني تزييد ايلدك. بعدمابوتون بوتون مكاتب قوانين ونظاماتي‌ده اورايه بيراقلمشدر. مذاكرات علنيدر. وبرقاچ وقتدن بري ناظرلرده اوراده بولنمقده‌وكنديلرندن لدى الايجاب هرشي اوزرينه ايضاحات لازمه‌ده بولنمقده‌در .

— شو افاده‌لركزدن طرفدار مشروطيت اولديغكز نتيجه‌سني استخراج ايده بيليرمي‌يم ؟

— هيچ شبهه يوق، ذاتاً بونك بويله اولمه‌مسي قابلميدر؟ بن اوروپاده وحكومات مشروطه آراسنده بويودم . بنده خصم مشروطيت اوله‌جق برماهيت ناصل موجود اوله بيلير ؟ بونلر يوقاريده‌ده سويلديكم كبي بعض مفرط وعجله‌جيلرك لقرديلريدر . (تبسمله) كوروپورسكز كه غزته‌لرنده‌ده بكا قارشي الك يكي ، الك يكي واسطه‌لرله تعرض ايديورلر!

بو مملكتده وطنپرورلكدن الك اولا بحث ايدن بن اولديغم حالده بكا برخائن وطن نامي ويرلديمي؟ مملكتمي صاتمقده‌اولديغم سويلنمديمي؟ مكه‌دن عودت ايتديكم زمان اهالينك بني نه صورتله قبول ايتديكني كورديكز ؟ ديمك اوليوركه كنديلرينك حقمده‌كي اعتماد ومحبتلرندن امين اوله بيليرم . بن‌ده اونلر حقنده اوقدر وفاكار وصميمي‌يم .

بالآخره خديو ، مجلس ملي طرفندن بعدالتدقيق رد اولنه‌جق اولان سويش قنالي تجديد امتيازي مسئله‌سندن بحث ايده‌رك ديدي كه :

— ظن ايده‌رم كه پروژه منتج موفقيت اوله‌جقدر . وبوصورتله حكومتك النه كچه‌جك اولان يوز ميليونله خيلي فائده‌لي شيلر يا په‌جغز. زيرا اجراسي مقتضي خيلي امور وار . مصرك تجدد وترقيسي خصوصنده پك بويوك معاونتلرده بولنان بردولتك همتيله بو وظيفه‌يي دخي حسن ايفا ايده‌جكمزي اميد ايلرم . حكومت مشار اليهانك مملكتمزده بولنان مأموري سير الدون قورست بوخصوصده‌كي تأميناتك الك بويوكيدر .

موسي اليه داخليه مستشاري وصوكره‌ده حكومت مصريه امور ماليه مشاوري بولنديغي زمان كنديسيله پك چوق چاليشمشدق . هرايكيمزده برابر چاليشمغه آليشدق . يكديكرمز حقنده‌كي حرمت متقابله‌مزده بوني بوسبوتون تسهيل ايتمكده‌در .

بوندن صوكره حلمي پاشا ناظرلري وبالخاصه برقاچ كون صوكره قتل ايديلن رئيس نظاري اوزون اوزون مدح ايتدي .

شؤون اسلامیه:

دار الخلافه

صحت همایون حضرت خلافتپناهی

سوکیلی پادشاهمز امیر المؤمنین افندمز حضرتلرینك راحتسزلقلری لله الحمد والمنه مبدل عافیت اوله‌رق حال نقاهته کیردکلری استبشار اولنمشدر . برای عیادت سرای همایونه کیدن وکلایی حضور همایون جناب خلافتپناهیلرینه قبول ایله التفات بیورمشلر وراحتسزلقلرینك ایلك کوننده شدت حرارتدن اندیشه ایتدکلرینی و خسته‌لقلرینك قزاموق اولدیغی، هیچ ظن ایتمه‌مش اولدقلرینی ومع مافیه کندیلری جناب حقه صوك درجه‌ده متوکل بولندقلرینی سویلمشلردر . ذات حضرت ملوکانه :

« **موت بر امر ربانیدر . جناب حقه اعتقاد صمیمی ایله متوکل اولانلر موتدن چکنمزلر . بنم یالکز بر آرزوم واردرکه اوده ملتمی تماماً مسعود و بر دورهٔ رفاهه داخل کورمدن حیاتمه وداع ایتمه‌مکدر. اثرینی کورمکده اولدیغم رفاهیت وترقی تمامیله حاصل اولدقدن صوکره ترك حیات ایده‌یم . بر پادشاه ایچون اك بویوك محظوظیت ملتنی بختیار کورمکدر، بختیار بیراقمقدر .** »

بونك اوزرینه وکلای مشار الیهم بوتون ملتده اك صمیمی آرزوسی پادشاهی دائما صحت و عافیتده کورمك و پادشاهنك زیر اداره‌سنده اوله‌رق مسعود بولنمق اولدیغنی و بوتون ولایتلردن بوکا دائر تلغرافلر ورود ایتدیککنی عرض ایتمشلر وبومعروضات پك زیاده محظوظیت ملوکانه‌یی مستلزم اولمشدر .

بویله عالی سوزلی ، عالی اوزلی بویوك و محب ملت پادشاهك طول عمری ایچون بوتون افراد اهالی جناب حقه رفع ایادیٔ دعا ایلر واعادهٔ عافیت ملوکانه‌دن طولایی سجدهٔ شکرانه قاپانیر .

✲

طنین رفیقمز شو بشارته تردیفاً بیانات آتیه‌ده بولنیور : سوکیلی پادشاهمز سلطان محمد خان حضرتلری کاملاً اعادهٔ عافیت بیورمشلردر . شیمدی یالکز خسته‌لغك دورهٔ نقاهتی قالیورکه بونك‌ده کمال عافیت وسهولتله کذران اوله‌جغی عنایت باریدن مأمول قویدر . یالکز برای احتیاط بو هفته ینه سلاملق رسم عالیسی اجرا بیوریلمیه‌جقدر .

ذات حضرت پادشاهی داخلیه ، عدلیه ، مالیه ناظرلرینی حضور شاهانه‌لرینه قبول بیوره‌رق مهام اموردولت حقنده معلومات اخذ وتلقی ایتمشلر واوراق معروضه‌یی تدقیقله ارادات شاهانه‌لرینی ارزان بیورمشلردر .

بوخبر عافیت ، بوتون عثمانلیلر ایچون بر خبر سعادت وبشارتدر .

✲

استفسار خاطر همایون ایچون سرای ملوکانه‌یه کیتمش اولان بر چوق رجال دولت ، دفتر مخصوصنه اسملرینی قید ایتدیرمشلردر .

بوسنه مکتب حربیهٔ عثمانیه‌دن ضابطلکله نشأت ایدن ذواتدن ممالك عثمانیه‌نك غیری بلاد اسلامیه‌یه منسوب بولنانلر، پیاده‌صنفندن: سعد الدین افندی بوسنه ، محمد سعید افندی تاجورا ، شهاب الدین افندی وارنه، شوکت افندی طاغستان ، ایوب صبری افندی قارص، فائق افندی طاغستان ، اسماعیل حقی افندی بوسنه ، محمد امین افندی بوسنه ، علی رضا افندی قارص ، کاظم افندی هزارغراد، نور الدین افندی فاس .

افغانستانده:

اسلحه تجارتنك منعی حقنده‌کی تدابیر عقیم قالمشدر. افغانستانه همان هرکون متنوع اسلحه ادخال ایدلمکده‌در . اهالیده‌ده اشترا ایچون بیوك رغبت کوریلیور. امیر حضرتلری تبعه‌سنك سلاحلنمسنه اغماض عین بیورمقله برابر بواسلحه‌نك لزومسز یرلرده استعمالنی تحدید ایده‌جك تدابیری دوشونمکدن دخی خالی قالمیورلر . حتی کچنلرده بالمناسبه ایراد ایلدکلری نطقده «سلاحلر عرض ومال واسلامی محافظه ایچون تدارك ایدیلور قافله اورمق نهب وغارتده بولنمق ایچون دکل » بیورمشلردر. امیر حضرتلرینك بو نصایحنی هرزمان ایچون نظر اعتنادن دور طوتماملرینی یزده حسب الاخوه تمنی ایدرز.

هندستانده:

مشهور دار العلوم مکتبی مؤسسی استاد فاضل شبلی نعمان افندی حضرتلری قریباً دهلی‌ده انعقادینه دلالت ایتمکده اولدقلری قونغره‌ده موضوع بحث ایدیله‌جك علما جمعیتنك مقاصدی حقنده مطبوعات محلیه‌یه تبلیغات آتیه‌ده بولنمشدر.

جمعیت علما :

۱ — مختلف مملکتلردن قونغره‌لره اشتراك ایدن ذوات فاضله‌یه برای تدقیق مسائل مذهبیه احضار ایده‌جك وبومسائل جمله‌سندن اوله‌رق:

۲ — اسلاملرده مذاهب اختلافاتندن تولد ایدن تأثیرات سقیمه‌نك ازاله‌سی.

۳ — اسلاملرك بر تربیهٔ دینیهٔ حقیقیه کوره‌رك محتاجی بولندقلری عقائد وامور صحیحهٔ مذهبیه‌لرینك کندیلرینه تعلیمی

٤ — تاریخ اسلامك بین المسلمین تعمیم تدریسی

٥ — یالکز انکلیزجه‌یه رغبت کوستردن بر قسم اولاد اسلامك علوم دینیه‌یه‌ده تشویقلری خصوصاتنده قونغره‌نك نظر تدقیقنه عرض ایلیه‌جکدر.

§ هندستان مطبوعات قانون جدیدی بنغاله ولایتنده شدتلی بر صورتده تطبیق ایدلمکده‌در. پك چوق غزته‌لر قپانمش وصاحبلری درجات متفاوته‌ده حبسه محکوم اولمشدر.

§ افغانستانده‌کی مسعود قبیله‌سی هندستان حدودینه طوغری

تجاوزاتده ونهب وغارتده بولنمقده‌در . وملاباوند اسمنده برذات افغانستانده‌اسلحه‌نك اوجوز بولندیغی‌برزمانده تسلیحنه موفق‌اولدیغی عسا کریله هندستان حکومتنه قارشی مشکلات احداث ایلمکده‌در . حکومت امن و آسایشی‌دائمی‌صورتده اخلال ایدن بواحوالدن‌طولایی اندیشه‌ناکدر.

مصر :

ازهر طلبهٔ عمومی متینغلر عقد ایدرك حکومتدن مطالبات آتیه‌ده بولنمشلردر :

١ — وظیفهٔ تدریسك اهل‌وکفو اولان‌ذواته تودیعی ودرسلرك طلبه‌نك سنه واشتغال ایده‌جکلری زمانه کوره نتیجهٔ مطلوبه‌یی بر آن اول الده ایده‌جك صورتده تقسیمی

٢ — علوم‌جدیدهٔ عصریه‌نك حال‌حاضرندن دهامکمل صورتده تدریسی ومکتبلره ویرلمکده اولان آلات وادوات فنیه وتدریسیه‌نك مدرسه‌لرده‌ده توزیعی

٣ — ازهر کتبخانه‌سنه علوم جدیده‌یه دائرده کتابلر قونیله‌رق طلبه‌نك هرزمان ایچون اوکتابلردن مجاناً استفاده‌سی‌اسبابنك تأمینی .

٤ — پك آغیر امتحانلره تابع طوتیلان مرتبهٔ اولی وثانیه مأذونلرینه بوکلفتله متناسب درجه‌ده امتیازات طانیله‌رق مثلا مرتبهٔ اولی مأذونلرینك مکاتب سائره‌دن کندی درجه‌لرنده بولنانلره بخش ایدیلان‌امتیازاته نائل اوله‌رق مرکزده‌کی‌محاکم شرعیه وازهر‌واوقاف اداره‌لرنده استخدام ومرتبهٔ ثانیه مأذونلرینك‌ده جوامع شریفه‌ده خطابت ، واعظلك ومحاکم شرعیهٔ کلیه‌ده کتابت کبی وظیفه‌لره تعیین ایدلملری.

٥ — علمایه‌تفریق ایدیلان تخصیصاتك علماایله‌طلبه‌نك‌معروض بولندقلری احتیاجات ایله متناسب برصورت معقوله‌ده تقسیمی .

٦ — مکتب قضاة مأذونلرینه قضا وافتا خصوصنده طانیلان حقوقك مرتبهٔ ثالثه‌ده عالمیت رؤسنی حائز ازهر مأذونلرینه تشمیلی

٧ — اساساً هرسنه امتحان ویرمکه قانوناً مجبور بولنان ازهر طلبه‌سنك عسکرلکدن معافیتی ایچون آیروجه قرعه امتحانته تابع طوتیلمامسی .

٨ — ازهرده‌بالفعل‌تدریسه مأموراولان ذواته تاریخ تعیینلرندن اعتباراً معاش تخصیصی .

٩ — سنه امتحانلرینك طلبه‌نك برسنه‌لك مکتسبات علمیه‌سنه حصریله علوم‌جدیده‌تحصیلی‌ایچون وضع‌اولنان‌قیودك طلبه‌لهنه‌تفسیری.

١٠ — ازهر شیخی ایله وکیلی واداره اعضالریله مفتشی ازهر علماسندن لااقل یوز ذاتك بالاجتماع انتخاب ایتملری ومذاهب‌مشایخی او مذهبده بولنان علما موجودینك نصفندن فضله‌سنك اجتماعیله انتخابی، مفتش معاونلرینك ورواق شیخلرینك وبودرجه‌ده بولنان مأمورین سائره‌نك لااقل اللی ذاتدن تشکل ایده‌جك برجمعیت علما طرفندن انتخابی وبتون بوانتخابلرده رأی خفی‌یه مراجعتله اکثریت آرانك معتبر عد اولنمسی وتساوی حالنده قرعهٔ شرعیه‌یه توسل ایدلمسی ــ موجودلرك بوقواعده تطبیقاً بقای مأموریتلری واداره اعضاسیله مفتشلرك اوچ سنه‌ده بر تبدیللری اجرا ایدلملیدر .

١١ — قانونه تجاوز حالنده مدرسلره تطبیق اولنان احکام جزائیه‌نك بالعموم ازهر مستخدمینه تشمیلی .

١٢ — ازهر مشیختندن انفصال ایدن ذواته قید حیات‌شرطیله شرفلریله متناسب مقدار کافی معاش اعطاسی .

١٣ — علما وطلبه‌نك سنه‌ده بر دفعه مملکتلرینه عزیمت وعودتلرنده شمندوفر قومپانیه‌لرنجه مجاناً نقللری .

١٤ — ازهره دائر وقفیه حجتلرینی احتوا ایدر بر دفترله اعیان وقفیه‌نك احوالنی کوسترر دیکر بر دفترك ازهر کتبخانه‌سنده انظار عمومیه‌یه وضعی .

تونس:

تونسده (جامع کبیر) دارالعلومی طلبه‌سیله حکومت آره‌سنده بر اختلاف تحدث ایتمشدر. طلبه‌نك مسلحاً مدرسه‌یه دوام ایتدکلری بهانه‌سیله تونس حکومت محلیه‌سی مدرسه‌یی قپاتمغه قرار ویرمشدر . اسلاملرده‌کی آثار انتباه اجنبیلرك ایشنه کلدیکندن منابع انتباه‌اولان مکتبلره ، مدرسه‌لره هجوم اولنیور . روسیه‌ده اسلام مکتبلری قپانیور . بیچاره ازهر طلبه‌سی قاهره سوقاقلرنده آواره آواره طولاشیور . هندستانده مکاتب اسلامیه آغیر استبداد زنجیرلری آلتنده ایکلیور . ایشته تونس دارالعلومیده مصنع مرتب بهانه‌لر ایله آرقداشلرینه الحاق‌اولنیور. علمای اسلامیه‌مز ایسه‌حالا بومهم‌مسائل حیاتیه‌یی نظر اهمال ولاقیدی ایله تلقی ایدرك بربرلریله اوغراشمقدن رطب ویابس الفاظ کورلتیلرندن وازکچمیور. لاحول ولاقوة الابالله.

مطبوعات اسلامیه:

قزانده منتشر (بیان‌الحق) غزته‌سی معلم یتشدیرمکدن بحثله دیبورکه :

« معلم یتشدیرمك وصبی‌یی حاضرله‌مق نه قدر مسئولیتلی ، نه قدر مهم برایش‌در. برکره دقت ایدیکز: معلم حاضرله‌یه‌جق معلم ، بیکلرجه چوجقلری تربیه ایده‌جك مستقبلده‌کی صبیلری یتشدیره‌جکدر . وطن یاورولرینه حسن اخلاق واسلامیت تعلیم ایده‌جکدر. استقبالده ملتمزه ایدیله‌جك خدمتلر بونلرك سوزینه بونلرك تربیه‌سنه باغلیدر. اکر ملیت وقومیتمزی حمایه ایدوب علوم وفنونه رغبتلی وطننه خدمت ایدر معلملر یتشدیررسه اومعلملرده شاکردلرینی شو روحه وشو فکره موافق تربیه ایتمکه غیرت ایده‌جکدر .

برقاچ کون مقدم تقریباً ٣٥ سنه‌دن بری معلملك ایتمکده‌اولان روس تاتار اوجیتلسکی اشقولاسنك دین اسلام وتاتار لسانی معلمی طیب افندی مرحومك ارتحالی وقوعبولدی جناب حق روحنی شاد وقبرینی منور ایتسون آمین .

شمدی یرینه دیکرمعلم تعیینی البته‌لازم‌اولاجقدر. لکن بوذاتك یرینی کیم اشغال ایده‌جك ، ٢٠ میلیون خلقه معلملر حاضرله‌منی کیم اوستنه آلاجق ؟

البته بووظیفه‌یی درعهده ایتمك ایستیان افندیلر یالکز حکومتدن آلاجغی معاش ایله حیاتنی نصل تأمین ایده‌جکنی اوز حالنی نصل اصلاح ایده‌جکنی دوشونمملی ، اك اول یکرمی میلیون خلقه معلملر ویرمکی وبویکرمی میلیون خلقك معلملرینه اك مهم دینی معلم اوله‌بیلمك الندن کلوب کلیه‌جکنی وجداناً

محاكمه ایدرك كندیسنك بوخدمته حقیقةً مستحق اولدیغنی وجدان تصدیق ایدرسه آندن صوكره بو یوكی اوزرینه آلملی .

جمله‌مز بیلیورزكه مكتبلریمزه معلملر حاضرلامق پك مشكلاتلی بر شكل آلدی . حتی حاضر معلملریمزبیله مساعده استحصالنده چوق صیقنتی چكدیلر. بناءً علیه بوندن صكره وسنی معلملر انجق بومكتبدن چیقان افندیلر میاننده بولنه‌جقدر هم روس‌لسانی معلمی هم تاتارجه ودینی معلمی اولاجقلر والحاصل بومكتبدن بوكونه قدر كوریلان خدمت حال حاضرده قتمرلشه‌جكدر .

ایمدی بومكتبه لازم اولان دینی معلمی بونلرك جمله‌سندن خبردار حقیقةً اصول تربیه‌یه واقف ودین‌ولسان درسلرنده متبحر برذات اولملیدر . بوقدر مهم بر وظیفه‌یه فلان معلم ویا فلان ملا اهلدر دیسه‌ك وبو بابده‌كی استحقاق برذاته حصر ایتسه‌ك البته پك فاحش برخطا ایتمش اولور ایدك ، شبهه‌یوق‌كه مكتب اداره‌سیده بوفكرده بولنه‌جق‌اولورسه‌فاحش‌برخطا ایتمش اوله‌جقدر . بناءً علیه اگر مكتب اداره‌سی حقیقةً معناسنه مطابق معلملر حاضرلامق فكرنده ایسه بوخدمته اهل ذوات آراسنده بر مسابقه امتحانی آچلیدر . بوامتحانده برنجیلك كیمك حصه‌سنه دوشرسه یعنی كیم برنجیلك درجه‌سنی آلیرسه اومعلم اولملیدر. مكتب اداره‌سیده بوقدر برایلكی خدمت ووظیفه‌سی اوغرینه نظره آله‌جغی امید اولنور .

مكتب اداره‌سی هرنه قدر رسمی برحكومت دائره‌سی ایسه‌ده خدمتنك فائده‌لی اولمسی ایچون بوقدرجق برغیر رسمیلكدن قاچماسه كركدر . »

سلانیكده منتشر (روم ایلی) غزته‌سی قومیته متعلق نشریات معلومه‌دن بحث ایله دیبوركه :

« عربلرله تركاری بربرینه باغلایان رابطهٔ قویه ، عصرلرك مروریله صلابتنی آرتیرمشدر . « بتون مؤمنلر قارداشدر . » دینی فرقان مبین ، اقوام اسلامیه‌ده صلابت دینیه باقی قالدقجه ، تركلرله سائر اسلام عنصرلری آره‌سنده هردرلو تفرقه‌نك حدوثنه مانع قوی اوله‌جقدر . قومیتی دینه ترجیح ایتمك ایسته‌ینلرك دها پك چوق عصرلر ایچون موفقیت امید ایتملری امكانی كوره‌میورز .

تان غزته‌سنه ، تركلرك عناصر سائرهٔ اسلامیه‌یه قارشی بیله مساواتسزجه حركت ایتدیكنی یازمق خفیفلكنده بولنان‌ذات اولیسی كونكی طنین رفیقمزده، حربیه ناظری پاشا ایله‌بتون عثمانلی اردولری قوماندانلری میاننده بر ترك بیله بولنمدیغی حقنده‌كی یازیلری كوره‌رك متأثر اولمازمی ؟

تركلر ، موجودیت ملیه‌لرینه ، عناصر سائرهٔ اسلامیه‌یی اوقدر قاریشدیرمشلردركه ، تاریخمزك كمال شرفله یاد ایتدیكی اك بویوك رجال ایچنده سائر عنصرلردن اولانلرك ،وجودی تركلرك یكوننده‌ن پك چوقدر .

تركلره « عصبیت مفرطه » اسناد ایدنلر ، بونقیصه‌نك كندیلرنده دها زیاده اولدیغنی دوشونه‌میورلر تربیهٔ قومیه‌دن تركلر قدر محروم قالمش سائر بر عنصر كوستریله‌بیلورمی ؟ بوكون « ژون ترك » عنوان مفخرتیله بو ملك معززده خدمات وطنپرورانه ابراز ایدنلر ایچنده عجبا قاچده قاچی تركدر ؟ وطنك آفاق مقدراتنده پارلایان ناموسكار ضیالرك اكثریتی كیملر تشكیل ایدییور ؟ اك چوق « تعصب قومی » ایله اتهام اولونان اتحاد وترقی جمعیتی اعضای محترمه‌سنك اكثریتی تركلردن‌می متشكلدر ؟

تركلر ، قومیتلرینی هر وقت وطن مشتركك سعادت حقیقیه‌سنه فدا ایتمشلردر . وطن ایچون چالیشان بر عربی ، بر ارناوودی ، بر چركسی ، بر كردی . . . . الخ اك بویوك بر موقع تبجیلده طوتمشلردر . بونلر انكار اولونامیه‌جق حقایق تاریخیه‌دندر .

بونلری اونوته‌رق تركلكی مساواته عدم رعایتله اتهام ایتمكه قالقیشانلر ، بزه كوره ایكی نقطهٔ نظره خدمت ایدییورلر :

برنجیسی قومیتلرینی منفعت مشتركه‌نك فوقنده بر تعصبله سومك ، بو خصوصده منطقه بسبتون بیكانه قالمق ، ایكنجیسی ، بو كورولتولرله بلكه بیوك بر موقع قاپمق ،

برنجیسنه اك چوق ، هنوز یكرمی یاشنی اكمال ایتمه‌مش كنج دماغلرده تصادف ایدییورز . فی‌الحقیقه دائما آمادهٔ تهییج برحالده بولنان، بوكنج عصبیلر ایچون ، عنعنات قومیه‌نك بیوك برتأثیری اولدیغی انكار اولنه‌ماز . یاشنی باشنی آلمش ، حقایق احوالی آكلامش اولانلرده‌كی ایسه ، دماغسزلقدن ، یاخود سببسز بر نفرت وغیظدن متولد دكلسه ، مطلقا ، منفعت شخصیه‌نك تأمینی حسندن ایلری كلیور . كنج دماغلری تهییج ایدنلركده بو ایكنجیلر اولدیغی ، بو زوالی معصوملری كندی منفعتلرینه آلت ایتمكه چالیشدقلرینی مع‌التأسف آكلامقده كجیكمدك . »

قاهره‌ده منتشر (اللوا) غزته‌سی حكومت مصریه‌نك عقد ایتمك اوزره بولندیغی استقراضدن بحثله دیبوركه:

« یكی بر استقراض عقدینه موافقت ایده‌میز . باخصوص انكلیز مقرضلرله اصلا معامله‌یه كیریشه‌میز . زیرا نتیجه‌نك نره‌یه وارەجغنی پك اییٔ تقدیر ایدرز. اساساً استقراضه‌ده احتیاج كوره‌میورز. حكومت جمعیت عمومیه‌ده معاملات مالیه‌سنك محورلایقنده بولندیغندن بحث ایتمش حتی سویش قنالنك تمدید امتیازی مسئله‌سی مجرد برفرصتدن استفاده املنه مبتنی بولندیغنی بیان ایلمش ایدی. شوحالده سیر قالك بنجه‌سنه زوالی مصری آتمقده‌معنانه. هایدی حكومتك احتیاجاتنی قبول ایده‌لم. استقراضدن اول استفاده ایدیله‌جك برچوق منابع مالیه‌واردر. جزئی اقتصاد میلیونلر تأمین ایدر . مدخر احتیاط اقچه‌سنه مراجعت اولنه‌بیلور. فقط حكومت انكلیزلرك آرزولرینه كوری كورینه‌متابعت صورتیله اثر ضعف كوستریبور. انكلیزلر ایسه یوز میلیوندن اشاغی بورجك تنزلی قطعیاً ارزو ایتمدكلری كبی یوز میلیونی‌ده اصلااستكثار ایتمیورلر. مقصدك نه‌اولدیغی‌میدانده . بزامت مصریه بوبورجه راضی دكلز وضرری ایسته‌مامكده شبهه‌سزكه حقلی‌یز. حكومت متبوعه‌مز اولان دولت علیهٔ عثمانیه‌ده یانی باشمزده‌در . متبوعمزه اشغالجیلرك مقصدلرنی وپاره‌لرمزی نه صورتله صرف ایتمكده اولدقلرینی بیلدیرملی‌یز . هرنه دینورسه دینسون بوكون مصرك اجزاء ممالك عثمانیه‌دن اولدیغی انكار اولنه‌مز . حكومت عثمانیه ایسه مصرك بویله هركسه مأكل اولمسنه رضا داده اوله‌میه‌جغی كبی اماتی اعاده‌ده مماطله كوسترنلره ودیعه براقمغیده خوش كورمز . »

طهرانده منتشر (ایران نو) غزته‌سی عساكر اجنبیه‌نك هنوز عودت ایتمامش اولدیغندن بحث ایله دیبوركه :

« واقعا محمدعلی ایله اعوانتی خارجه چیقاردق . فقط‌بوكا مقابل بیگلرجه نفر اجنبی عسكرینی ایچمزده كوره‌رك تلخكام اولیورز بوحال شبهه‌سزكه استقلالمزی تهدیده استبداد داخلی‌دن دها مدهشدر. ایشته محمدعلی میرزانك مملكته اك صوك بیوك خیانتی . كوریلیوركه كندیسنی بر كناره آتمقله محاربه‌سندن قورتولمش اولیورز . ایسته‌دیكمز موفقیتی هنوز الده ایده‌مدك . ملت مقدراتنده رأینك نافذ اولدیغنی هنوز سویلیه‌میور. مملكت ، طوپراغنك مستقل‌صاحبی اولدیغی‌فرض ایتمكه هنوز مقتدر بولنمیور. اجدادیمزك مزارلری پامال‌خیول اجانب اولدقجه ادعای استقلالده بولنمق پك واهیدر.. عجبا استقلال كاملی‌الده ایتمك ایچون یكی باشدن ینه فدا كارلقلره‌لزوم كوریله‌جكمیدر؟ . »

« مطبعهٔ خیریه » وشركاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جریده‌مزه قبول اولنور. درج اولنمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده و سیاسیاتده و بالخاصه ترکلرك سیاسی، ترکلرك اجتماعی و مدنی احوال و شئونه اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

صاحب و مؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

عدد : ٨٧ — ٢٥ ربیع الاخر ٣٢٨ پنجشنبه ٢٢ نیسان ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

دیباجه

حمد الٰهه که الطافی عمیم
خالق منعم رحمن رحیم

خوان احسانی کشاده هر دم
فیض لطفی ایله قائم عالم

ذات اعلاسیدر انجق معبود
انی تقدیس ایدر هر موجود

شوق و فریاد ایله هر لحظه و آن
ذکر و تسبیحده هپ کون و مکان

مالك روز جزادر او خدا
فرق اولنماز هیچ او کون شاه و گدا

جمله دمبستهٔ خشیتدر او کون
ظالمه نکبت و خیبتدر او کون

نه مدد وار نه شفاعت نه پناه
دهشت افزادر او کون حکم الله

سوره‌رز وجهمزی لیل و نهار
خاك درکاهنه باشوق و مسار

شاملِ الفیضدر اول رب صمد
کرمندن دیله‌رز عون و مدد

یا الٰهی نعمك مزداد ایت
سعدا مسلکنه ارشاد ایت

باقمه عصیانمزه رب کریم
ایله شایستهٔ جنات نعیم

بعد ذا روح نبی حرمه
رهبر امت اولان محترمه

اولسون انواع صلاة و تکریم
آل و اصحابنه‌ده بیك تعظیم

کتاب‌الله بر نظم دلنشین ذی‌کمالدر . الك عالی حقائقی کوسترر . سلسلهٔ بشریتك ازله طوغری منتهی اولدیغی وحدت اصلیه ایله فطرتده‌کی تساوی‌یه رمز و اشارت ایتدکدن صکره مایهٔ خلقتجه بری برینه مساوی بولنان افراد بشرك شرف و عزتلری و یکدیگری اوزرینه فضل و رجحانلری انجق صلاح و تقوی ایله اولدیغی و بونکله تزیین وجدان و افعال ایتمیانلرك شایستهٔ افتخار بر قیمتلری بولنمدیغی بیان ایله قلوب و اذهانده حس و فکر معالی و فضائل اویاندیرر. ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ﴾ .

بتون اقوام جهانی سمت صلاح و فلاحه دعوت ایدر . انسانلری افعال خیریه‌یه مصالح دنیا و عقبایه ارشاد ایلر . عدل و احسانی ، کسب و تجارتی امر ایدر . ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ ﴾، ﴿ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ﴾ .

مکارم اخلاقی، تصفیهٔ قلوبی، حسن نیت و تفکری، آداب معاشرتی

تعليم ايله وجدانى مفتون فضائل قيلار. ﴿ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ ﴾، ﴿ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ﴾، ﴿ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ﴾، ﴿ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾.

معيشت اجتماعيه نك اركان وقواعدينى تعيين بيورر. دادوستدده، معاملات ومعاوضاتده التزام راستى ايله حقوق ناسك پايمال ظلم وتعدى ايدلمامسنى ورووى زمينده ايقاع شورش وفساد ايدرك نظام وآسايش عالمك اخلال اولنمامسنى امر ايدر. ﴿ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴾.

جمعيتك انضباط وآسايشنى، دوام وبقاسنى، افرادك رفاه وسعادتنى متكفل اولان اسباب وحالاتى برر برر نظرگاه اهل عرفانه وضع ايدر. اماناتك اهلنه ويرلمسنى، بين الانام عدل ايله حكم اولنمسنى وجناب حقه ورسول اكرمنه اطاعت ايله برابر سررشتۀ ارتباط اولان اولى الامره دخى اطاعت وانقيادى امر ايلر. ﴿ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ﴾، ﴿ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِى الْاَمْرِ مِنْكُمْ ﴾

آشنايان اسرار فطرت، واقفان صوالح امت بولنان اهل علمى جابجا توقير واعزاز ايله انلرك جاه بلند ورفعتلرينى اقصاى مراتب بشريته اعلا بيورر. گاه انلرك آثار واكوانده تمثل ايتمش عظمت ومهابت ربانيه يى تماشا ايدرك رهين خوف وخشيت اولدقلرينى بيان ايله ادراك معاليده كى منزلتلرينى وگاه استطاعت علميه لريله استنباط احكام ايلدكلرينى بيان بيوره رق انلرك قوۀ فائقۀ عرفانلرينى كوسترر. ﴿ يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ﴾، ﴿ اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾، ﴿ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴾، ﴿ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ﴾.

وطن وديارمزى استيلايه تصدى ايدن محاربلردن ماعدا هيچ برفرد انسانى ايله حب وموالاتدن وعدل واحسان ايله معامله دن منع ايتمز. انجق راحت وسكونه طالمش اولديغى دشمن اكلارسه ديارمزه استيلا طمعيله هجوم ايده جكنه وشو حاله كوره حربه حاضر ومهيا بولنمق حصول امن عموميه باعث اوله جغنه مبنى قواى حربيه نك اعداد ايدلمسنى شدتله امر ايدر. ﴿ وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ ﴾، ﴿ لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِى الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾.

طهارت ونظافتى ودستور عافيت بولنان جوامع الكلم ايله اسباب صحته عائد امورى تعليم ايلر. ﴿ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾، ﴿ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا ﴾.

علوم وفنونك فتوح وكشفياتى تزايد ايتدكجه اوكتاب مكرمك علو ورفعتى قات قات نمايان اولور. كونلرجه قطع اولنه بيله جك مسافانك بر قاچ ساعتده طى اولنمسى وبرى برلرينه آيلرجه بعدى بولنان ايكى محلك بيننده لحظه ده مخابره ايدلمسى كبى نيجه اشيا وقتيله محالاتدن عد اولونور ايكن پياپى ظهوره كلن حادثات علميه بونلرك ممكن اولديغنى بزه رأى العين كوسترير. وطى زمان ومكانه دائر وقت اوائلده اذهان مشركينك بروجه ايله قبول ايتمديكى اخبارات قرآنيه نك كوندن كونه كشف اولنمقده اولان سرائر فطرته نظراً تحت قدرت الهيه ده بولنديغنه شهادت ايديور. ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَآتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾.

وظائف بشريه يى، بين الانام حقوق متقابله يى، اكتساب فضائلك منافع خاصه وعامه سنى وكبر وغرور، حسد، طمع، خيانت، ظلم واعتساف، ريا وسمعه كبى رذائلدن لزوم اجتنابى كمال بلاغت وحكمت ايله تقرير وبونلرى امثال ايرادى وكذشته كان اقوامك قصص وحكاياتى وعواقب احوالى ايله توضيح وتنوير ايلدكجه قلوب مستمعيندن برحس طاعت وانقياد فوران ايدر. بو كتاب مكرمك معناى ظاهرينى صبيان وعوامه قدر جمله اهل لسان اكلار وخواص انك مضامين عاليه سنده نيجه اشارات سريه، نيجه آيات تكوينيه يه، نيجه خفاياى حظائر قدسه، نيجه خباياى سرائر انسه مطلع اولور. دونر طولاشور، هر موضعنده تكرار تكرار وظائف بشريه نك اقدس واقدمى خالق تعالى حضرتلرينى بيلمك وذات الوهيته عبادت وعبوديت ايتمك اولديغنى بيان بيورر. سلسلۀ حادثاتك فوقنده، وجود ظايلرك ماوراسنده، قوانين كونيه وعلل واسباب ماديه نك ازلاً وابداً نهايتنده اولوب بتون اقسام كائناتى تحريك ايدن برنجى برقوۀ محركه نك، برحى قيومك وجودينه عقولى ارشاد وشو منبع فيض كامل ومكملك عشق وشوقيله كوكللرى نالان ايدر. ﴿ اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ ﴾.

الفاظ جزله ايله روز جزانك وعذاب جحيمك احوال هولناكنى والفاظ رقيقه ايله رحمت ومغفرت، لطف وتسليت بيان ايدن بو نظم شريف ترتيل اولونور ايكن گاه نسيم كبى خفيف خفيف وزان وگاه موجه موجه انوار معنويه پرتو فشان اولمغله كوكللر برنشوۀ روحانى ايله لبريز مسرت وگاه رعد وبرق ايله مترافق نزول ايدن باران هاطل كبى دهشت آور اوله رق يوركلر انديشۀ عقاب، عزيز ذى انتقام ايله غرقۀ خشيت اولور.

الحاصل ماوراى سرادقات جلالدن ظهور ايتمش بر كتاب قدرت.. فصاحت وبلاغت خارق العادهسنه جهان بلاغت مفتون . برشمس درخشان الهى . . لمعات قدسيهسيله عظمت ربانيهيى ، عجائب ملك وملكوتى سير وتماشا ايتديرر. انك فيض انواريله عقول فضاء نامتناهئ عوالمده جولان ايدر . بربدرقهٔ هدايتكه انسانه دارينده كى سلامت وسعادت يوللرينى كوسترر .

وارايكن قرأن كبى بر آسمانى معجزه
آشنايان حقائق بشقه برهان ايستهمز

صدر اسلامده مسلمين بلاغت قرأنيهده كى خواص واسرارى سليقهٔ عربيهلريله فهم ايدرلردى. قرأنك لطف اساليبى، عذوبت بيانى انلرك احتساسلرينى تهزيز ايدر ومواعظيله يوركلرى سوزان اولوب كنديلرندن كچرلر ايدى . قيون كودن برچوبان بيله جاذبهٔ قرأنايله مسلوب الاختيار اولهرق كتاب الهى استماع ايلديكى زمان قالقوب سجدهيه قپانور ايدى . صكره نطاق اسلام توسع ايدرك عرب اعاجم ايله اختلاط ايدنجه اوسليقهٔ نجيبه زائل اولدى . علماء صدر اول ايسه قلوب ناسى اسلامه جذبده قرأن كريمك فوق مايتصور تأثيرينى كورهرك اسلامك انجق بونفيسهٔ بلاغت ايله حفظ وحراست اولنهبيله جكنى تيقن ايتمشلردى . بونك اوزرينه ملكهٔ ذوق عربى ايله انك تنميه ايلديكى رقت شعور ولطف وجدان كبى فهم قرأنك موقوف عليهى اولان امورى ساحهٔ حصوله ايصال ايچون لغت عربيهيى مفرداتى واساليب وآدابيله ضبط وجمعهمثابرت ايدرك فنون مقتضيهيى تدوين ايتديلر وقرن ثالث هجريده تفسير يازلمغهده باشلاندى.

دين حقى بنقه جه اثباته هيچ حاجتمى وار
غرق انوار ايليور قرأن دمادم عالمى

بركت زاده
اسماعيل حقى

تاريخ اسلاميت

نام مستعاريله دوقتور « دوزى » نك تركجهيه مترجم رسالهسنه قارشى رديه

— ۱۵ —

دين مبين اسلام توحيد الوهيتله برابر توحيد ربوبيت اساس عظيمنىده نفوس بشريهده قرارلشديرمق ايچون بوتون انواع شركى تحريم ايتمش ، خلاق متعالك غيريسنى كائناتده تأثير وتصرف صاحبى، قوللره ايراث نفع وضرر خصوصنده آنك وكيل ونائبى اعتقاد ايتمكده اصلا مساعده كوسترمهمشدر. بيانات قرآنيهيه كوره نواميس كونيه، سعادت وشقاوت بشريه يكنسق برانتظام تام اوزره جارى اولمقدهدر. بناءً عليه احيا واماته كبى ترزيق وتسبيب [۱] وتنعيم وتعذيب دخى خصائص الهيهدن اولوب هيچ بر فرد بو طاقم امور واحوال بشريهيى كيف مايشاء حصوله كتيرهمهديكى كبى ــ مقامى نه قدر عالى اولورسه اولسون ــ اذن الهى اولمادقجه نزد سبحانيده شفاعتهده جرأت ايدهمز . بونك خلافنى اعتقاد ايتمك، حكمت الهيه اقتضاسنجه مناط تأثير قلنان اسباب ظاهرهخارجنده بر كيمسهيى قدرت تسخيريهيه مالك بيلمك شرك وضلالدر .

ايشته اسلاميت بو حقيقتى تنوير ايدهرك بو سايهده سلامت بشريهيى تأمين ايتمكدهدر . چونكه اعتقاد شرك سببيله قبل الاسلام بى نهايه ملل واقوام كرفتار شقاوت اولمقده ايدى . بو اعتقاد باطل كندى ارادهسنى ابناى جنسندن بر كيمسهنك ارادهسيله تقييد ايدهرك انسانى سعادت مطلوبهده اك بيوك مؤثر اولان ارادهٔ ذاتيهدن محروم ايدييور . بو اعتقاد باطل انسانك مضرت ومنفعت توليد ايدن اسبابى، ترقى وتدنى حصولنده مطرد الجريان بولنان سنن الهيهيى ادراك ايتمسنه مانع حائل اولور . بو اعتقاد باطل عقل وفكرينى تدهيش ايله انسانى قورقولمهجق شيلردن خائف ، ممتنع الحصول اولان شيلرى اميدوار قليور . بو اعتقاد باطل حريت فكريه وحركات استقلاليهدن محروم ايدهرك انسانى ذلت وحرمانه دوشوريور .

اعتقاد شركك بوشعبهسى طوائف بشريه ايچنده شعبات سائرهسندن زياده انتشار وامتداد ايتمشدر . بناءً على هذا اسلاميت بونك محو وازالهسنه هر عنايتك فوقنده بذل عنايت ايدييور. بر چوق كيمسهلرك توهم ايتدكلرى كبى قرأن عظيمك كال شدتله تقبيح وتلعين ايتديكى كفر وجود خالقى انكار ياخود تخليق وترزيقده كنديسنه اشتراك ايدر الهۀ سائره اثبات ايتمكدن عبارت دكلدر . چونكه كفرك بو درلوسنى التزام ايدن جهلاى ناس هر زمان ومكانده نسبةً آز بولنمقدهدر . كرك قوم عرب ، كرك اسلاميتك انتشار ايتديكى اقوام سائره اراسنده شايع اولان شرك سالف الذكر شعبهدن عبارتدى ، مشركلرك اكثريت حائزاولان صنوفى « ولئن سألتهم من خلق السماوات والارض ليقولن الله » نظم عاليسى مفادنجه عالمك اكوانك خالق ومبدعى بردر . انجق كنديسى غيب مطلق اولمسى حسبيله اثناى عبادتده بعض مظاهر قدرت باهرهسى وجههٔ عباد قلنمق اقتضا ايدر دييورلر، بر زعم باطل ايجابنجه ذى روح وبى روح نوعلرندن بعض مخلوقاتى مظهر قدرت باهره اعتقاد ايدهرك جناب بارى ايله عبادى اراسنده واسطهٔ نفع وضر اتخاذ ايدييورلردى. شياطين الانس والجن طرفندنده «بوت ! عامهٔ ناسك كثرت ذنوب وخطاياسى حسبيله الله الا لهه دركاه عاليسنه رفع حاجات ايتملرى لائق اولميوب عظماى ملوك وسلاطين شان والالرى كبى مقربينى وسائط اتخاذ اولنمغه لزوم واردر» دييهرك بو فكر باطل ترويج اولنمقده ايدى .

بو فكر ظاهراً تعظيم الهىيه مستند بولنيورسهده قرآن كريمده كفر صريح عد اولنهرق مروجلرينك شبههسى تزييف بيورلمشدر . بوكا دائر بر قاچ آيت كريمه اوقويهلم . (انا انزلنا اليك الكتاب بالحق فاعبدالله . . . . والذين اتخذوا من دونه اولياء

[۱] هر شيئه بر خاصه وطبيعت ويرهرك مسبباتى اسبابه كوره وجوده كتيرمك، (تعبير آخرله) كائناتده غير قابل تحويل بر سنت جاريه تعيين ايلهمك « ولن تجد لسنة الله تحويلا » [موائد الانعامه باق]

ما نعبــدهم الا لیقربونا الی الله زلفی ان الله . . . .) ، (و یعبدون من دون الله مالا یضرهم ولا ینفعهم ویقولون هؤلاء شفعاؤنا عندالله قل . . . . عما یشرکون) ایشته بو آیتلرده جناب معبود ذوالجلال ذات الوهیته تقریب ایچون اولسون ماسـوای عبادتی مانع اخلاص ، شرك باطل عد ایدییور ، شرکایی شـفعا اتخاذ ایتمه‌نك‌ده معبودیت اعتقادینه منافی اوله‌جغنی تصریح بیورییور .

کذلك (اتخذوا احبارهم ورهبانهم ارباباً من دون الله . . . . . . وما امروا الا لیعبدوا الهاً واحداً . . . .) نظم کریمنده رؤسای روحانیه‌یی ارباب اتخاذ ایتدکلری ایچون اهل کتابی مشرکلره الحاق ایدییور . حالبوکه اونلردن هیچ بر فرقه کندی رؤســاسنی حقیقةً ارباب و آلهه اتخاذ ایتمش ، ایجاد وافناده شریك باری اولمسی اعتقادنده بولنمش دکلدر . یالکز الله تعالی حضرتلری ایله قوللری اراسنده وساطت ومصالح دنیا و آخرتده شـفاعت صـلاحیتنه قائل اولیورلره [۱]

جناب باری ایله عبادی اراسنده واسطهٔ صحیحه انجق انبیای عظام حضراتیدر . اونلرك‌ده وساطتلری تأثیر حقیقی صـورتیله اولمیوب بلکه تبلیغ احکام وارشـاد انام جهتنه منحصردر . نصـل‌که آیات کثیره‌ده اعتاق اباطیلی قاطع اولاق ایچون بوحقیقت حصر طریقیـله بیان بیورلمشدر . استعیذبالله « ومانرسل المرسلین الا مبشرین ومنذرین » « وما ارسـلناك الا مبشراً و نذیرا » ، « ان علیك الا البلاغ » نظم شریفلری کبی .

بو حصرلرك حاوی اولدیغی جزء سـلبی‌ده دیکر آیات جلیله‌ده تصریح اولنمشدر . مثلا « وما انت علیهم بمسـیطر » نظم کریمی ایله نبی اعظم افندمزدن سیطره (تسلطن وتجبر علی الناس) سلب ایدلمش ، « لیس علیك هداهم » و « انك لاتهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء » کبی نصوص جلیله ایله‌ده بالفعل ایصال خیر واکمال سعادت معناسنه هدایت شـان ربوبیت اولدیغی افاده قلنمشــدر . [۲] « قل لا املك لکم ضراً ولارشداً » نظم کریمیله‌ده اضرار واسعادك هیچ برینه علی وجه الحقیقه مالك اولمادیغنی اعتراف ایتمسی رسول اکرمه امر بیورلمشدر . نهایت الامر انبیانك افراد امتدن فرقلری « قل انما انا بشر مثلکم یوحی الی الخ » آیت کریمه‌سی منطوقنجه وحی ورسالت مزایای جلیله‌سیله تفرد وتمیز ایتملرندن عبارت قالمقده‌در .

⁂

بو معروضاتمزك کافه‌سی بحر توحید قرآندن بر قطره‌در . بو نکله برابر صدهزار اسفلرله اعتراف ایدرزکه اهالیٔ اسلامیه اکثریتله بو دقائقه تنبه ایتمه‌مش ، ذکر اولنان وصایای جلیله‌یه رعایت کامله دوری چوق سورمه‌مشدر . نصل‌که «المنار» مجله‌سنك نقلنه کوره برمستشرق طرفندن [۱] شویله برافاده درمیان اولنمش « محمدعلیه السلام » جذور وثنیتی بالکلیه قلع ، اساطیری لوح وجوددن محو ایتمك ایچون بوتون بلاغتنی ، کافهٔ همت وعنـایتنی صرف ایتمش ، یکرمی سنه‌دن زیاده مجاهده بیورملری سایه‌سنده مقصـدینه ظفریاب اولمشیدی . وثنیت واشراکی توحید کامل وخالصـه قلب وتحویل ایتدیکی قابل انکار دکلدر . لکن احقاب طویله ایچنده توارث صورتیله تمکن ایتمش اولان جذور مذکوره نوع بشرده رسوخ تام پیدا ایلدیکندن عقیدهٔ توحید همیشـه پایدار اوله‌مدی . مسـلمانلر دها بر عصر تمام ایتمزدن اول وثنیت عودته باشـلادی ، تدریجاً بوتون انواعی ، فقط بشـقه اسما والوانله استیلا ایده‌رك دینك مزایاسنی محو ایتدی »

ایشته بو سوز هر نه مقصدله سویلنمش اولورسه سویله‌نسون مع التأسف فقرهٔ اخیره کیمسنه وارنجه‌طوغریدر . قد یصدق الکذوب فحواسنجه حضرت پیغمبرك علویت شـاننه ، نوع بشره بویوك بر شاهراه سلامت آچمش اولمسنه دائر بر حسن شهادت ، دها طوغریسی بر اعتراف حقیقتدر . بزم ادعامز ذاتاً دینمزك علویت مبجله‌سنه‌قارشی درمیان اولنان ترهاتك وضوح بطلانندن عبارتدر . یوقسه دین مبینك قدسیت وحقانیتنه اغترار ایله تطبیقاتنه لزوم کورمین ؛ ارشادات حقائق آیاتنه اتباع ایتمین غافللرك ، صـوری وسـطحی انتساب ایله قالوب‌ده عطالت واوهام سایه‌سنده احراز سعادت صایقلایان سرسملرك واصل سر منزل مقصود اوله‌جقلرینی هیچ بر وقت دعوا منزه قالقمایورز .

ضیاء شمس ایله صحائف اکوان نه قدر مستنیر اولورسه اولسون انسـانك کوزلری کور اولنجه ، یاخود بالالتزام غمض ابصـار ایله استطلاع حقائقدن اعراض ایدنجه استیلاء ظلمات ایله الوان واشکال عالمدن بی خبر قاله‌جغی طبیعیدر . بوندن طولایی خورشید جهانتابه بر نقیصه اسناد اولنه بیلیرمی ؟

بناءً علی ذلك صراط مستقیمدن انحرافله کرفتار خسران وهلاك اولان سفهاء انام کندی سوء حرکتلرینك جزاسنی کورمش اولورلر . فی الواقع دها عصر اول اواخرینه طوغری ملت اسـلامیه‌یه منتسب

---

[۱] « ولا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً » نظم شریفنده مذکور اولان « ارباب » لفظی اله معناسـنه « رب » ك جمعی اولوب آجیقـدن آجیغه الوهیتله توصیف اولنان کیمسه‌یه شـامل اولدیغی کبی لوازم الوهیتك بریله اتصافی اعتقاد ایدیلن کیمسه‌یه‌ده شاملدر . مثلا کندیسنه غایة التعظیم اشعار ایدن ایفای سجده وذبح قربان یاخود نامنه یمین ایدلمکه شایسته کورلمك ، کذلك دیله‌دیکی شیئی حلال ودیله‌دیکنی حرام ایتمك ، کناه باغشلامق وجنته قویمق خصائصیله ممتاز بیلنمك صریحاً الوهیتله توصیف ایدلمکدن اصلا فرقی یوقدر .

روایت اولنورکه (اتخذوا احبارهم ورهبانهم ارباباً من دون الله والمسیح ابن مریم) آیت جلیله‌سی نازل اولدیغی اثناده ـ اولجه نصرانی بولنان ـ عدی بن حاتم « ر . ض » حضور رسالتپناهیده بولنوب : یارسول‌الله ! بز راهبلره عبادت ایتمیوردق دیمش ، رسول اکرم افندمزده بو حدیثله جواب اعطا بیورمشیدی : « الیس کانوا یحلون لکم ویحرمون فتأخذون بقولهم » یعنی دکلمی که اونلر سزه آرزولری وجهله حلال وحرام ایدرلردی . سزده سوزلرینی طوتاردیکز . عدی : اوت ! اویله اولوردی دینجه بیوردیلرکه « هو ذاك » ایشته بویله اونلرك رأی خودلریله وقوعبولان تحریم وتحلیللرینی قبول ایتمك‌ده بر نوع عبادتدر . « رسالهٔ حمیدیه »

[۲] « وانك لتهدی الی صراط مستقیم » نظم کریمنده حضرت رسوله اثبات اولنان هدایت ، بیان حق وارشاده همت معناسنه اولدیغی معلومدر .

[۱] غرائبدن اولنق اوزره (المنار) بو مستشرقك هولاندالی دوقتور دوزی اولمسنی‌ده تصریح ایتمشدر . آرتق بیلمه‌یز که منبور بو سوزینی بورداه اسیرکه‌دیکی حالده بشقه بر اثرنده‌می سویله‌مش ، یوقسه بو اثر ضلالت رهبرك بر طرفنه صیقیشدیردیغی حالده مترجم بی‌وایه طرفندن‌می طی ایدلمش ! . . .

کیجنلر ایچنده سوء تفهم سائقه‌سیله بو مقوله بی‌وایه‌لر ظهور ایتمکه باشلامشیدی . خیرالقرون ایچنده امام علی کرم‌الله وجهه حضرتلرینه اسناد الوهیت ایدن حروریه طائفه‌سنی برافقم . چونکه اونلرک صداسی ضعیف وضلالتلری آشکار ایدی ، ظهور ایتملریله برابر محو اولوب کیتدیلر . فقط تأثیرات سیئه‌سی امتک جانکاه حیاتنه ایشله‌ین باطنیه طائفه‌سنه عطف انظار ایتدیکمزده نه مدهش آفتلر کوروروز . او طائفهٔ مخذوله‌نک مکر و مفاسدندن ، قرآن کریمی سوء تفسیره اوغرادن ، بیکلرجه احادیث باطله وضع واختراع ایدن ملاحده‌نک ، او خائن حریفلرک میقروبلرندن آزاده قالمش فرق اسلامیه پک آز بوله‌بیلیرز .

حتی اونلرک فتن وفساداتی سرایتیله دکیلدرکه اساساً پک محق اولان طوائف صوفیه بیله مرور زمانله اعتدالالرینی غائب ایدرک چیغردن چیقدیلر . ایش بر درجه‌یه واصل اولدی که طائفهٔ باطنیه‌نک کندی ائمه وخلفاسنه بذل تعظیماتده غلو ایتدکلری کبی اهل سنتدن معدود کیمسه‌لرده شیوخ صوفیه وپیران طریقت حقلرنده اوه مرتبه غلو وافراط جهتنی طوتدیلر . ازجمله اسباب واشراط کونیه خارجنده اونلره تصرفات کیفیه اثبات ایتمک وارتحاللرندن صوکرا بیله معجزات انبیا فوقنده برطاقم کراماتلرینه قائل اولمق بو افراطلک نتائج عجیبه‌سندندر .

ایشته بو حالار واعتقادلر یوزندن عالم اسلامیت رخنه‌دار اولوب کیدییور . چونکه بو کریوه‌یه صاپان عوام ناس اسباب ظاهرهٔ سلامتی ترک واخلال ایده‌رک عطالتله تأمین سعادت هوسنه دوشویورلر . مشایخک برحیات اولانلرینه پرستش درجه‌سنده تعظیم وانقیاد ، واتهٔ التحاق ایدنلرک تربه‌لرینه روبمال اوله‌رق استغاثه واستمداد ایله خلاف مشروع احواله ، دینک وپیغمبرک امر ایتمدیکی بی‌نهایه بدعتلره حصر اوقات ایدییورلر . بونک نتیجه‌سی ایسه خسران دائمیدن بشقه نه اوله بیلیر ؟

کروه جهله‌دن اولان منتسبین وساطت ایله اونک معناسنده‌کی تأویلاتی خاطرلرینه بیله کتیرمیه‌رک اولیا ظن ایتدکلری کیمسه‌لر حقنده تصرف حقیقی اعتقادنده بولنورلر . هله پیران طریقتدن ، جانشین اولان باباردن اوقدر قورقارلر ، اجتلاب رضالرینه اول مرتبه اعتنا ایدرلرکه اوخوف ورجانک عشر معشارینی خلاق ذوالجلاله قارشی حائز دکلدرلر . حتی ایچلرندن پک چوغی بیله بیله نام پاک کبریایه کاذباً یمین ایتمکه متجاسر بولندیغی حالده اوذاتلردن برینک حضورنده ویا تربه‌سی یاننده ممکن دکل یمین ایده‌مزلر .

بضاعهٔ علمیه‌یه انتسابله براز مترقی اولانلرده بو تعظیم واعتقادده عوامه مشارکت ایتدکلری حالده بونلر تأویله صاپه‌رق دین اسلامجه محظوراتدن اولان بالاستقلال تأثیر وتصرفه قائل اولمقدر یوقسه اه تعالی ایله عبادی بیننده وساطت اعتقادی باطل دکلدر دیرلر . لکن بودرلو واسطه‌نک معناسی ودلیل شرعیسی نه‌دن عبارتدر ؟ دیه

صوراجق اولسه‌لر ، بوقدر اهمیتی حائز اولان بر مسئلهٔ دینیه‌نک « مافرطنا فی‌الکتاب من شیءٍ » نظم منیفنی حاوی فرقان حکیمده نه‌دن تصریح بیورلمامش ، وبالعکس وساطت ووکالت نفی وابطاله دائر ــ بالاده ذکر اولنان ــ نصوص قرآنیه‌دن بشقه درکاه باریدن غیری ملجأ عباد اولمادیغی بیان بیورلمش دیه‌جک اولسه‌لر مبهوت اولوب قالیرلر . ویریله‌جک جواب بولقده اورته‌یه قوسونلر .

« فسبحانه » جناب باری « واذا غشیهم موج کالظلل دعوا اه مخلصین له الدین » مثللو نصوص قرآنیه‌ده دور جاهلیت عربلرینی استیلای دهشت هنکامنده منحصراً بارکاه ربانی‌یه التجا ایدرلر ، هیچ بر فردی ارایه توسیط ایتمزلر دیه توصیف بیوردیغی حالده مسلمان وموحد صایلان بر عبدک زیاده مضایقه زماننده خالقنی ، معبودینی اونوتوب ده تربه‌لره قوشماسی ، پیرلردن ، بابالردن چاره بکله‌مسی یاقیشق آلیرمی ؟

مناسترلی اسماعیل حقی

خطبه

— ۱۱ —

الحمدلله الذی یقبل من تاب . الحمد لله الذی یقبل علی من اناب . الحمد لله الذی یهدی المخاصین للصواب . الحمد لله مولی الوری ومولی الاحسان . اشهد ان لا اله الا هو وصل من انقطع الیه . واشهد ان سیدنا محمدا جرت الحکمة من بین شفتیه . اللهم صل وسلم علی هذا النبی الذی عز الاسلام به وعلیه . وعلی آله وصحبه الامجاد الاعیان وسلم تسلیماً کثیرا « اما بعد فیا عبدالله » لما ذا لا تسمع کلام الخطباء . هل اضلوک عن طریق الفوز والهناء . ام مات القلب فلیس یسمع النداء . ام لعب الهوی وغلب الشیطان . ای حال من احوالک لا یستحق البکاء . دین ضعف وشرع ضاع فی‌الهواء . ورجال ساؤا وساءت الاحوال . ماضر الاسلام والمسلمین سواک . ما اضعف الدین الا هجرک وجفاک . ما اهانک الغریب الا حین اهنت اخاک . ما کسر سلاحک الا رضاک بالهوان . تمسک بالدین تجده رجع لمجده المعهود . راع واجب الشرع تجده فزعت منه الاسود . ادحق الاسلام تجده تلألأ نوره المجحود . اطع ربک تجد النصر والعفو والغفران . التفت فقد جاوزت الحدود . التفت فقد فعلت فعل عاد وثمود . التفت فقد شمت فیک العدو والحسود . التفت فقط اضعت السنة والقرآن . التفت فقد صار المیسر فی کل دار . التفت فقد صار الربی تجارة التجار . التفت فقد صار کل شیءٍ عارا فی عار . التفت واتق الله تنل الرضا والامان . روی الامام احمد عن ابی هریرة ان رسول‌الله « ص » قال « قال ربکم عزوجل لو ان عبیدی اطاعونی لأسقیتهم المطر باللیل واطلعت علیهم الشمس بالنهار ولم اسمعهم صوت الرعد » صدق رسول‌الله

علی شیخ‌العرب

صفحات حیاتدن :

قوجه قاری ایله عمر

استاد نجیب علی اکرم بکه

وارمی عباسی بیلمه‌ین ؟ .. یوقدر .
اوصحابی‌یی دیکله‌یك نه‌دییور :

برقارا کلق ، صوغوق کیجه‌یدی ، ینه
عمرك كیتمك ایسته‌دم اوینه .
کچ وقت کیمسه‌سز سوقاقلردن
نورویوردم ؛ اوزاقدن اولدی عیان
ـ قلب ایلك مهیب رازی کی ـ
آکسزین برمهیکل اعرابی !
بم بیاض برردا ایچنده نهان ،
کلیور متصل اوطیف کران .
بن صوقولدم ، اوکلدی ، یاقلاشدق ؛
طورمادن قارشیدن سلاملاشدق .
دوشونورکن سلام آلان سسنی ،
اوهیولا اوزاندی طوتدی بنی :
برده باقدم ، عمر دکلی ایمش !
— یاعمر ! بویله کچ وقت ، بونه ایش ؟
— شومحلاتی دوره جیقدم بن ؛
کل برابر ، دولاشمق ایسترسه‌ك .

دوش معصومی سایه‌پوش حضور ،
قوجه بربلده بی‌تلاش وفتور
اویویورکن ، عمر صیانت حق
کبی اطرافی دور ایدوب طوره‌جق !
اوسمالر قدر بلند جبین ،
ایکی شب زنده‌دار کوزلرینك
پارلیور انعطاف نوریله :
نجم ساهرده صانکه برهاله !
طورویور هرأوك اوکنده عمر ،
دیکلیور ، بی‌خبر ایچرده کیلر !
کچمدك اك سفیل بریاپی‌یی ؛
یوقلایوب صاغلی صوللی هرقاپی‌یی ،
کلدك آرتق مدینه خارجنه ؛
برچادر کوردی اورده طوردی ینه .

اوجاق باشنده اوطورمش براختیارجه قادین ،
« آجز ! آجز ! » دییه فریاد ایدن چوجقلرینك
قاریشدیروب طوریور متصل نواله‌سنی ..
زمان زمان طویوروب کریه‌پوش اولان سسنی ،
دییور : — آیاورولرم ایشته شمدیجك پیشه‌جك ..
فقط نه‌حال ایسه بردورلو پیشمیوردی یمك !
طیشارده طوردیغی مدتجه هپ اوناله‌لری
طوینجه طالدی عمر برسلام ویروب ایچری .
سلامی آلدی قادین پك بشوش بریوزله .
— چوجقلرك نه‌ایچون تیزه آغلیور بویله ؟
— بوکون ایکنجی کون آچ قالدیلر ...
— اوحالده نه‌دن
براز یمك قومیورسین ؟
— یمك‌می؟ چوملکی سن
تیریدمی ظن ایدییورسین ؟
— نه‌دریا ؟
— ساده صودر ،
دیبنده برقوجه‌مان طاش فیقیردایوب طوریور !
غرض چوجوقلری آلداتمه‌در اویوتمق ایچون ...
— کوزل ! فقط قوجه‌ك ، اوغلك ، خلاصه ، یوقمی سنك
برارککك ؟ بونه‌حال !
— — هپسی أولدی .. کیمسه‌م یوق . .
— سنکمیدر بوکوچوکلر ؟
— طورونلرم .
— نه‌ده چوق !
آدام امیره کیدوب سویله‌مزمی حالی ؟
— آه !
امیره اویله‌می ؟ محو ایتسین عن قریب الله !
یاقینده رایت اقبالی سرنکون اولسون ..
عمر بلاسنی دنیاده ایسترم بولسون !
— نه‌یاپدی ، تیزه ، عمر بویله انکسار ایده‌جك ؟
— یابن یتیم آووتورکن ، امیر اویورمی کرك ؟
رعیتز ، اوکا بزلر ودیعة‌اللهز ؛
کلوب‌ده برآرامق یوقمی ؟
— حقلیسین ، یالکز
زواللینك ایشی چوقدر ؛ زمان بولوب کله‌مز ؛
کیدوب‌ده سویله‌مه‌مشسه‌ك نه‌حالده‌سین بیله‌مز .
— نیچون خلافتی وقتیله ایله‌مشدی قبول ؟
صوکنده بویله چوروك عذری کیم طوتار مقبول ؟
زواللینك ایشی چوقمش ! ... نه‌در ، محاربه‌می ؟
ایشته سن‌ده جوارکده ایکله‌ین اهلی ،
مدینه خلقنی عریان براق ، مصرده دولاش ..
غزا ! غزا ! دییه کیت صوی جهانی ، کل یاپلاش !

چوجوقلرك یكیدن یوكسلنجه فریادی ،
قادین تهوری آرتق جنونه واردیردی :
— بونوحه‌لركه چیقار تابولوطلرك ایچنه :
عمر ! صواعق تلعین اولور ، اینر تپه‌كه !
یتیمك آهنی یاغمور دعاسی ظن ایتمه :
اوصیحه رعد قضادر كه كوندریر عدمه !
« آجز ! آجز ! بزه برلقمه اولسون اكمك ویر ... »
« صوصك آیاورولرم ، ایشته اولدی ، شیمدی پشر ! »
كیدوب‌ده سویله‌یم ها ؟... دیلنجیلك یاپه‌مام !
عمرده كیم ! بنم اوندن كریم آدامدی بابام .
اولورده یوزصویی دوكمم سزك خلیفه‌كزه ! ...
عمر یوزولدی فنا حالده :
— حقلیسك تیزه !
آووت چوجوقلری بن شیمدیجك كیدر كلیرم .

خلیفه اوكده ، بوسوزلرله مندهش ، نادم ؛
بن آرقه‌سنده ، پریشان ، چادیردن آیرلدق .
صباحه قارشی برآز باشلامشدی آیدینلق .
كویك كوبكلری اژدر مثالی صالدیرییور ،
براقیور بزی یولدن ، فقط كیم آلدیرییور !
مدینه‌نك طاله‌رق منحنی سوقاقلرینه .
دونوب دونوب هله كلدك ذخیره آنبارینه .
خلیفه كیردی آچوب ، بن‌ده كیردم امریله .
آراندی هریری برموم یاقوب علی‌العجله .
— شوتك چووال اونی كوردكیا ! هایدی یوكله بكا ،
بودستی یاغ طولودر ، الویرز اوبوكده سكا .
چووال خلیفه‌ده ، یاغ بنده ، چیقدق آنباردن ؛
كیلدله‌یوب كری دوندك دمینكی یوللردن .
مسافه باقدم اوزون ، یوك آغیر ، عمر یورغون ..
دیدم‌كه : سن بیراق آرتق ، چووال بنم اولسون .
— خایر ! یورولسه دكل ، اولسه یاردیم ایتمه صاقین :
وبالی كندینه عائددر ابن خطابك .
قادین نه سویلدی عباس ، ایشتمدكمی دمین ؟
یارین ، حضور الهیده ، كیمسه‌لر عمرك
شریك خیبتی اولماز ، بوكوناك اولسه‌بیله !
اوت ، خلافتی یوكلنمیه‌یدی وقتیله !
كنار دجله‌ده بر قورت آشیرسه بر قویونی ،
كلیرده عدل الهی صورار عمردن اونی !
براختیار قاری بیكس قالیر ، عمر مسئول !
یتیمی كریهٔ خسران آلیر ، عمر مسئول !
برآشیان سفالت باقیلمایوب كوچسه :

عمر قالیر ینه آلتنده ، هیچ دكل كیمسه !
زمینه غدر ایله بر طامله قان آقیتسه بری :
اوطامله بر قوجه كرداب اولور بوغار عمری !
عمر طوپولماده هر قلبك انكسارندن ؛
عمر قوغولماده هر ماتمك جوارندن !
عمر خلیفه ایكن باشقه كیم اولور مسئول ؟
عمر نه یاپسین الهی بوتون اودر مسئول !
عمردن ایسته‌نیور بكله‌نن محمددن ..
عمر ! عمر ! نصل آلدك بو باری دوشكه‌سن !

— سن آلماسدك عجبا كیم كلوب‌ده سندن ایی
اداره ایلیه‌جك دوشدیكك بومعركه‌یی ؟
اوت ، عدالتی « مطلق » خیال ایدرسه‌ك اكر ،
عمر دكل یانه اولسه‌ك براق‌كه هپسی هدر !
بشر « عدالتی مطلق » تخیل ایلرسه ،
كورور امیدینی محكوم هرزمان یأسه .
سن ای عمر نه ملكسین ، نه برامیر ظلوم ..
فقط الكده نه وار ؟ فطرةً بشر مظلوم !
كورور بروج سمانك بوتون ستاره‌لری ،
ظلام ایچنده ، یوك آلتنده ایكلین عمری !
حضور حقه چیقاركن بواوتلی جبهه‌كله ،
دكل زمینی ، كتیر شاهد آسمانی بیله !

— اوزاقمی یول ؟ دها چوقوارمی ؟
— آنجق اوچ بش آدیم .

مجالی قالمامش آرتق زوالینك .. باقدم :
اولانجه عزمنی تحكیم ایدوب ، نفس نفسه ،
یاواش یاواش یورویور . كلدی بیك بلا نه‌یسه !
صوقولدی خیمه‌یه ، ایندیردی آرقه‌سندن اونی :
— بیراقده دستی‌یی یرلشدیرك كناره شونی .
عمر همان طاشی چوملكدن ایندیروب آتدی ؛
اوزاندی دستی‌یه ، یاغ قویدی ، صوكره اون قاتدی .
اوطورمق ایسته‌دی لكن بلایه باقكه اوجاق
همان سونوب كیده‌جك !
— تیزه ، یوقمی هیچ یاقه‌جق ؟

قادین كتیردی بش اون پارچه یاش اودون عمره ؛
عمرده اونلری یاقمق ایچون اكیلدی یره :
اوجاق توتر ، عمر اوفلر زفیر حاریله ؛
زمینی لحیهٔ بیضای تارماریله ،

سجود طور خشوعنده ، متصل سوپورور ؛
ایچنده روحی یانارکن یوزنده ترکوپورور !
دونر محیط نگاهنده توده توده دومان ،
بولوط کچرکبی نجمك خیاط نورندن !

اوجاق طوتوشدی ، یمك پیشدی ؛
— وارمی تیزه قابك ؟

کتیرده ایندیره‌لم . .
— وار بویوکجه بر قاب ، آلك .
یمك صیجاقدی فقط کیم طوروبده بکلیه‌جك !
عمر چوجوقلره بر بر یدیردی اوفلیه‌رك !
کسیلدی خیمه‌ده ماتم ، ازیلدی روح سرور :
او یاورو جقلره باقدمکه اویناشوب طورویور !
عمر بو عالمی ، بی‌تاب ، سیره طالمشدی ..
دیدم : صباح اولیور قالقه‌لم ..
— أوت ، هایدی !
یارین امارته کل تیزه ، اوکلدین نی بول ؛
امیره سویلرز ، البته خیر اولور مأمول .
یوزی کولمشدی تیزه‌نك ، بافدق ،
بزده چیقدق وداع ایدوب آرتق .
هیچ کورونمکسزین کاوب کچنه ،
طوغری ایندك خلیفه‌نك أوینه ،
— شیمدی نرده‌یسه کون طوغار ، کیتمه .
دیکلدم بنده : کیتمدم بریمه .
ایتدی آز صوکره صبح ولوله‌دار
اوبویان شهری کاملاً بیدار .

اوکله کچمشدی ، چیقدی کلدی قادین .
— غالبا تیزه اویقوسز قالدك !
کیمدی اقشامکی ، اکلانجه قاری ،
چیقه‌جق طوتماسم هان طیشاری .
— تیزه عفو ایلدك دکلی نی ؟
— بویله کوستر فقط عدالتکی ...
— ایشته باغلاندی شیمدیجك نفقه‌ك :
آله‌جقسین هر آی کاوب بورادن .

صوك محمد عاکف

دردنجی قونفرانس:

احوال مسلمین وعلما حقنده

بروسه‌ده علمیه قلوبنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن
۱۵ نیسان ۳۲۶ پنجشنبه

افندیلر ، بوراده ، مجلسکزده حاضر بولونان ذوات کرام مختلف صنفلره منسوب بولوندیغی جهتله بنده سوزمی اوکا کوره سویلیه‌جکم . مع مافیه آرا کزده سوزك بعض یرلرینی آکلامیان آدملرك بولونمسی احتمالی‌ده واردر. یا مسئله‌نك رقتندن ، یا افاده‌مك قصورندن آکلاشیله‌میان سوزلر اولورسه خاطرده‌طوتارسکز ، صکره استیضاح ایدرسکز ، بنده کمال‌افتخارله ایضاحنه چالیشیرم . چونکه بوسببله چوق وقتلر برکلمه قیل وقالی موجب اولیور . بر آدم بویله بریره کلدیکی زمان کمال دقتله دیکلملی ؛ سوزلرك اولنی ، آخرینی بربرینه ربط ایتملی ، مجلسك اولندن نهایتنه قدر حاضر بولونملیدر . یوقسه غفلته پویان اوله‌رق‌دیکلرمش ، نطقك اوته‌سندن بریسندن برقاچ کلمه‌ایشیدیرده ، اعتراضه قالقیشیرسه بویله آدمك اعتراضه حق اوله‌بیلیرمی ؟ دیکلمه‌مش ، بر ایکی کلمه نظر دقتنی جلب ایتمش ، اوصره‌ده اویقودن اویانمش ، سیاق وسباق کلامدن ، سوزك کلیشندن بی‌خبر ، هر کلمه‌نك موقعه کوره معناسی اولور ، اونی جمله‌لردن آییره‌رق سلاح تعریض مقامنده قوللانمق نه ادبه موافق اولور ، نه‌ده انصافه . باشمدن چوق کچدیکی وارده اونك ایچون مقدما اخطاره مجبور اولیورم ، عفو ایدرسکز .

بنده‌کز اوتوز سنه‌در دیانت اسلامیه‌یه خدمت مقصدیله اوکه چیقان موانعك کانه‌سنه کوکس کره‌رك ؛ نه مشقت ، نه بلا کلیرسه هپسنه راضی اوله‌رق میدانه چیقمشم واوتوزسنه‌در بواوغورده مجاهده ایدر ، اوغراشیرم . هیچ بر دشمن قوتی‌بنی بوفکرمدن کری چویره‌میه‌جکدر .. فکرم ، مقصدم ، املم دیانت اسلامیه‌یه صوك نفسه قدر خدمتدر . مع مافیه انسان اولمق‌حسبیله بعضاً قصورایدرم ، خلاف‌شرع برحرکتده بولنورم ، فقط مطامم طوغرودر . ینه جناب حقدن لطف وعنایت بکلرم . چونکه بتون فکرم اسلاملرك انتباه وتعالیسی‌در .

ایشته بن بومقصدله اوروپا شهرلرینه کیتدم ، بیوك ذاتلرله کوروشدم . وفتیله ممالك عثمانیه‌دن‌ده اورایه برطاقم ذوات التجا ایدییوردی ، بلکه‌معنالی برشی بوله‌بیلیرامیدیله‌بنده‌بالاختیار کیدییوردم ؛ بعض ذوات‌ایله کوروشور ، تعاطئ افکارده‌بولنوردم . فقط برقاچ‌دفعه اوروپالیلرله کوروشدکدن‌صوکرا اونلردن کله‌جك خیردن ال چکمکه مجبور اولدم . چونکه اونلر کندی منفعتلرینی دائما بزم منفعتمزه تقدیم ایتمکده ایدیلر ، دها طوغروسی کندی منفعتلرینی بزم مضرتمزده آرامقده ایدیلر . بن بونی حس ایدنجه ال چکدم ، مسلمانلرك کندی آرالرنده برانتباه حصولنه چالیشمنی ترجیح ایتدم .

بونك اوزرینه اولا روسیه مسلمانلرینی ایقاظه غیرت ایتدم . ابتدای امرده بکا رفاقت ایده‌جك چوق آدملر ظهور ایتدی . چوق اصحاب حمیت بزه رهبر اولدی ، بیوك فداکارلقلرده بولوندیلر ، بزدن آیرلمادیلر . الحمدلله بواوتوز سنه ظرفنده چوق فدائیلر کوردك . بعضلری الآن مجاهده‌ایدییور ، بعضلری‌ده ارتحال ایلدیلر . اوت ترك حیات ایتدیلر ، فقط استقبال اسلامدن تمامیله مطمئن اوله‌رق ؛ مسلمانلرك برظفر بوله‌جغنه ، تعالی وترقی ایده‌جکنه تمامیله کسب قناعت ایدرك اویله کتدیلر . واقعا هیچ برشی کوره‌مدیلر ؛ فقط استقبالی کورمش کبی ؛ حس ایتمش کبی ایدیلر .

او زمانلر درسعادته وحجازه ایکی اوچ سنه‌ده برکره کیدوب کلیوردم . بعض سنه‌لرده بر بهانه ایله تمدید اقامت ایتمکدن کری قالادم .

تشبثاتمزك هر برنده اصابت ایتدك ، دیرسه‌ك یا کلیشدر . بعض تشبثاتده چوق بیوك خطالر یاپدیغمزی‌ده آکلادق ، و بو خطامزی اعتراف ایتدك .

فقط بین العلما بر سوز واردر : « مجتهد خطاسنده دخی مثاب‌در » دیرلر ؛ بز بو سوزی او مجتهدین عظامه حصر ایتمیوب ، زمانمزده‌ده سعی و اجتهاد ایدنلره ، مطلبه خدمت ایلینلره‌ده تشمیل ایتملی یز . بویله اولورسه هیچ بر وقت مساعیمز بوشه کیتمز .

بوندن اوتوز کسور سنه مقدم سلطان عزیزك زمان خلافتنده مملکتمزن اولان روسیه‌ده سلطان عزیزك کیم اولدیغنی بیلمین آدملر چوقدی . دعا ایتدکاری زمان « روم پادشاهی عبدالعزیز » دیه دعا ایدرلردی . مقام خلافت کلمه‌سی هیچ خاطرلرده یوقدی . بو کون ایسه روسیه‌ده مقام خلافته کچن ذواتك اسملرینی بیلمین بر چوجق بیله یوقدر . مثلا «محمد خان خامس» نام جلیلی ذکر اولوندیغی وقت خاطره مقام خلافت کلیر ؛ مسلمانلرك مقر سلطنتلری ، مرکز دیانت و وحدتلری دیه دوشونولور . بونی خاطرلامیه‌جق بر چوجق بیله تصور اولنه‌ماز . ایشته اوتوز سنه ظرفنده‌کی ترقی‌یی بونکله موازنه ایده‌بیلیرسکز .

اصل مقصد ، افندیلر ، مسلمانلرك بو کون غایت مشکل بر موقعده بولندیغنی عرض ایتمکدر . بو مشکلاتی بزم علما بو کونه قدر تمامیله کشف ایده‌مه‌مکده‌درلر . بلکه‌ده اکثر یرلرده ، خصوصا شو ممالك عثمانیه‌ده علمامز کلیاً غفلت ایچنده‌درلر .

خارجده اولانلر ، بزم کبی روسیه‌ده ، هندستانده ، جاواده .. اجنبی ظلمی التنده چکنه‌نه چکنه‌نه سیاسته اشتغاله مجبور اولمشلر . بر درجه‌یه قدر کندی موقعلرینی و مرجعلری اولان بورانك موقعنی تقدیر ایتمکه ، اوکا بر قوت تخصیص ایتمکه موفق اولمشلر . بونك ایچون بو کون هر نره‌یه کیدرسه‌کز مقام خلافت عظما دیلنجه دعا ایدرلر . بو دعایی ایتمین هیچ بر کویلی بیله بولماز سکز ؛ نره‌ده قالدی که علماسی . عوامز بویله بوراسنك احوالندن خبردار اولماق اوزره غزته‌لره درت کوزله منتظر اولور . دولت عثمانیه‌یه عائد بر خبر آلیرسه کمال ممنونیتله یکدیکرینه تبلیغه چالیشیرلر . بعض کویلیلر برلشه‌رك غزته‌لر کتیردیرلر . صباحلین غزته‌یی اللرینه آلنجه اوقومق بیلمینلر « چابق اوقو » دیه استعجال ایدییور . باش مقاله‌یی اوقومغه باشلارسه ، « طور . دییور ، اولا تلغرافه باق ، استانبولدن نه خبر وار .. »

ایشته بونلرك هپسی کوستریور که خارجده‌کی مسلمانلرك بورایه اولان ارتباطلری پك قوی‌در . فقط بو مقامی اونلر تقدیر ایدرلر . اصل بوراده تقدیر و تقدیس اولونمق لازم ایکن حالا بوراده :

— عجبا نه اوله‌جق ؟ ادارهٔ مشروطه نه‌در ؛ شریعته مخالف‌می ، یوقسه موافق‌می ؟

دیه خولیالره صاپغه ، اونلری فقه کتابلرنده آرامغه قدر قالقیشیرلر . بونلر ، بویله خولیالر بزم طرفلرده هیچ بر وقت آغزه آلنمازلر . بز یکرمی سنه‌در استانبولده ادارهٔ مشروطه نه وقت اوله‌جق دیه بتون مسلمانلر بکلیوردق .

هم یالکز ادارهٔ مشروطه ایله دولت ترقی ایتمز . اکر ملت ترقی ایدرسه او وقت دولت ترقی ایدر . ملت اویقوده اولورسه البت دولت‌ده سنده‌لر . دولت چرخی پاره ایله دوندیکنی بیلمین وارمی ؟ حالبوکه بو کون پاره یوق . دولت میلیونلرجه لیرا استقراض ایتمکه مجبور اولیور . چونکه داخلده یوق . اکر قاصه‌سنده پاره اولورسه خارجدن استقراض ایدرمی ؟ ملت ترقی ایدرسه خارجدن استقراضه حاجت قالماز . بونك ایچون ملتك ترقیسی لازم .

ملت ترقیسی نه ایله اولور ؟ هیچ شبهه‌سز علم و معرفتله . بو کون اکین اکیله‌جك اولسه بیلنك اکدیکی ایله بیلمینك اکدیکی بر اولورمی ؟ طبیعی هر شیده ارباب آرانیر . هر شی بویله‌در ؛ اکر اربابی الندن کچرسه اونك منفعتی حقیله استحصال اولنور . اربابی اولمدیمی نه قدر چالشه ناقابلدر . بونك ایچون اهالیمزی ، ملتمزی هر صنعته ارباب یاپمق ایچون علم لازم . معرفت لازم .

بو علم و معرفت یولنه خدمت ایده‌جك آدملر کیملردر ؟ بزم مسلمانلرده کیمه صورسه‌کز خوجه‌لردر دیه‌جك . بن‌ده اونی دیه‌جکم . فقط خوجه افندی کندیسی بیلمزسه نصل خدمت ایدر ؟ بو کون بتون مسلمانلرك کوزی خوجه افندیلره معطوف . هر خیری سزدن بکلیورلر ، بزدن انتظار ایدییورلر . و بزدن بکلمکده‌ده حقلی‌درلر . بز وظیفه‌مزی ایفا ایتمزسه‌ك یوم عدالده حضور رب العالمینده دوچار عتاب اولمقدن‌ده قورتوله‌مایه‌جغز . حالز او قدر مشکل اوله‌جق ، که درجه‌سنی تعریفه حاجت یوق ، بیلیرسکز (یوم ندعو کل اناس بامامهم) بزم امامل‌رمز ، ینه علمامزدر . بونی کیم انکار ایده‌بیلیر ؟

شو حالده هیچ شبهه‌سز ملته رهبر اولمق وظیفه‌سنی علما التزام ایتملی . ذاتاً وظیفه‌سی‌در . بونی التزام ایدنجه ارتق ینه اسکیسی کبی حلبی ، وقایه ، قدوری یه ، فلانه ... ایشی حصر ایتمه‌ملی . یالکز بونلری اوقودوب ده بونکله آدم یتشدیره‌جکز دیرسه‌ك فلاح بوله‌مایه‌جغمز کون کبی آشکاره‌در .

ئه نه یاپمالی یز ؟ اولا بز علما کندمزی بر یره طوپلاملی یز . بز مسلمانلرك الك بیوك بلامز آرامزده دوشن شو افتراقدر . بر کره شونی قالدیرملی یز . اکر بویله افتراق اوزره قالیر ، قلبلرمزی بر یره باغلامایه‌جق اولورسه‌ق هیچ بر وقت مطلوبه موافق خدمت ایده‌میه‌جکز . الك بیوك وظیفه قلبلرمزی بر یره باغلامقدر .

ذاتاً معتقداتمزدندر که الله بزم قلبلرمزی کعبه‌یه باغلامش ، که دائما قلبمز بر نقطه‌یه باغلی اولسون . اونك ایچون توجه ایتدیکمز زمان « الله اکبر » دیدکمی هپمزك قلبی بر نقطه‌یه معطوف اولور . فقیر ، زنکین ، بیوك ، کوچك هپسی مساوی‌در . هپسی الله‌ك حضورنده بر مقامده طورییورلر . بوندن زیاده مساوات اوزره قوروامش بر اساس تصور اولنورمی ؟ تفکر و ملاحظه ایدن دیرکه : اصلا و قطعا اولنه‌ماز .

بزده ایشته ذمتمزه دوشن وظیفه بو فکره خدمتدر ، بز مسلمانلری بر نقطه‌ده جمع‌در . او نقطه‌ده مقام خلافت کبرادر . و بوکا خدمت ایده‌جك ذوات‌ده علمامزدر . بونك ایچون اولا علمامز کندیلرینی اصلاح ایدرك بر آرایه طوپلاملی . بویله طاغنیق یاشارسه ، جزئی بر مسئله ایچون اختلاف ، منافرت ظهور ایدرسه صوکرا دیانته کیم خدمت ایدر ؟ بزم بینمزده ، علما بیننده ظهور ایدن مسائل دائما جزئیات‌در . باری بر اساسلی اختلاف اولسه . بر آدم (وقیل) ایله فتوی ویرر . اوته‌دن بری چیقار :

— نه دیرك ؟ مفتی به قول وارکن (قیل) ایله فتوی ویریلرمی ؛ بویله شی اولماز .

دیرکن آل بر مجادله . مسئله نه ایچون ایمش ؟ علی اغانك اوکوزینك دریسی ایچون . ایکی پاره اهمیتی یوق . ایکی خواجه قوغا ایتمشلر ، ایش بوبومش . اجنبیلری تسلط ایتدیرمکه موفق اولمشلر . خوجه افندیلر ، هر نه قدر آجی ایسه‌ده بو بویله‌در . زیرا چوق تجربه‌لر کچدی باشمزدن . روسیه‌ده چوق چالشدق ، اوتوز سنه‌در چالیشیورز ، طوپلانه‌جغز دیه . الحمد لله طوپلاندق . عکسی طرفنده قالان وارسه اونلرده درتدن زیاده دکلدر . الحمد لله علمامزك بصیرت کوزلری آچیلمشدر ؛ دینك ، ملتك تعالیسنه چالشقده‌درلر . بو کون روسیه‌ده اون بیك مکاتب ، مدارس وارکه هپسی مسلمانلرك کندی پاره‌سیله آچیلمشدر ، کوی اغالرینك بش غروشیله ، اون غروشیله میدانه کتیرلمشدر . حکومت بر پاره بیله ویرمه‌مشدر . روسیه کبی مستبد بر حکومتك اداره‌سنده بولونان سزك دین قارداشلرکز کندیلرینی اونك شرندن محافظه ایچون بو قدر چالشیرلرسه سزکه بوراده هیچ بر مانع یوقدر ، بر کویه کیدرده تعلیماتده بولنورسه‌کز هانکی محمد اغا وارکه چیقسون‌ده « بن بونی قبول ایتمم » دیسون ؟ هیچ کیمسه تصور اولونماز . الحمدلله بو عمامه سایه‌سنده هر نره‌یه کیتسه‌ك ذره قدر فتورمز اولماز . قان ایچروسنده بولونان آرناوودلره قارشی چیقسه‌ق قرق بیك آرناوودی قرق خوجه طوردورر . [هرکس اغلایوردی] الله بزه بویله بر نعمت ویرمشکن بو کون مؤمن قارداشلرمزك قانلرینی دوکدیرملی‌می یز ؟

— یاهو نه یاپیورسکز ؟ نه‌در بو نفاق ؟ دینی محوه وسیله‌می اولمق ایسترسکز ؟

دیه قرق ، اللی ، یوز خوجه اورالره دوکولملی . او ساعت تسکین اولور . فقط مع التأسف ، یوز بیك کره تأسف ، بویله بریرده ایکی کلمه سویلکه اقتدارمز یوق .

— عجبا آرناوودلقدن نه خبر کله‌جك ؟

دیه کوزلرمز یاشارمش بکار طورورز . کندی وظیفه‌مزی ایفایه نه جسارتمز وار، نه اقتدارمز . صوکراده دینك محافظی‌یز دیه افتخار ایدر طورورز .

بویله وظیفه‌لرمزی ایفا ایچون ، خوجه افندیلر ، زمان کلمشدر. اکر بز بوندن صکره‌ده غفلت ایده‌جك اولورسه‌ق یقیناً بیلکزکه بوصاریق بزم باشمزدن کیده‌جکدر . بوکون اجنبیلر بتون اسلامك علیهنده بر سوزده متفق‌دولر : بوراده جزئی برمسئله اولدیغی زمان انسانیت نامنه حمایه ایده‌جکز دیه دوتمالر یکدیکرینی تعقیب ایدر .

روسیه‌ده سنه‌لرجه قانلر دوکولدی . نفس پترسبورغده اون ایکی بیك آدم اتلاف اولوندی . آلمانیا سفیری پنجره‌سندن شویله باقاردی . بری طرفدن انکلتره‌نك‌ده برسیرجی‌دن فرق یوقدی . انسانیت نامنه « یاهو ! نه یاپیورسکز ؟ » دیین برآدم چیقمادی . بوراده جزئی بربهانه بولورلرسه انسانیت نامنه همان مداخله حاضر . بونلری‌ده فرق ایده‌مزسه‌کز ، خوجه افندیلر، صوکرا ملتك حالی یماندر .

من‌القدیم علمانك مسلکی غایت کوزل تأسیس اولونمشدر : سکز آی تحصیل، اوچ آی جر. جرزماننده استانبول مدارسندن ، بروسه مدارسندن بیکلرجه طلبهٔ علوم کویلره دوکولور . واه زواللی‌لر، صورورکز نه ایچون کیدرلر . آلاجغکز جواب بر اکمك پاره‌سی ایچوندر. یازیق دکلی، بر اکمك پاره‌سی ایچون کوی کوی کزه‌رك اهالی‌یی قاندرمق . حالبوکه منور کیدرسه نه‌لر تعلیم ایتمز ، نه‌لره تشویق ایتمز ، نه کبی آدم یتشدیره‌بیلمز . شریعت نه‌در اوکره‌دیر ، وظیفه نه‌در بیلدیرر ، معرفت نه‌در تعلیم ایدر ، اطاعت نه‌در، سلطان نه‌در، امامت نه‌در ایضاح ایدر . هپ کوی آغالرینی دیندن، دنیادن خبردار ایدر. مقام خلافتی بیلمین ، اطاعتی اوکرنمین بر آدم قالماز . فقط مع‌التأسف بر اکمك پاره‌سی ایچون کیدرلر . بوندن صوکره‌ده بویله کیدرلرسه طلبه‌لك صرف عسکردن قورتولق ایچون برواسطه‌دن بشقه برشی اولماز ، تنبللکدن بشقه بر نتیجه ویرمز . بویله تنبللرك چوغالماسی خدمت کبی کلیور. فقط مع‌التأسف بوکیدیشله خدمت دکلدر . دیکر ملتلرك نصل چالشدقلرینی کورمك، نظر دقته آلمق لازمدر. میسیونرلر تا چین مملکتلرنده یوکسك طاغلرده مناسترلر یاپمشلر ، یالکز تبلیغات‌ایله اکتفا ایتمیوب، فعلاً دخی فدا کارلق کوستریبولر :

— کلیکز ، دیبورلر، آچ ایسه‌کز اکمك ویره‌لم .

اکمك ویررلر ، خسته‌لرینی تداوی ایدرلر . اوچ کون ، بش کون ، برآی قارنی طویورر . صوکرا یاواش یاواش تلقیناته باشلار :

— وجود ایچون اکمك لازم اولدیغی کبی‌روح ایچون‌ده دیانت لازم .

بن بونلری هیچ تعییب ایتمم . دینلرینه خدمت ایدرلر . دولتدن پاره ایسته‌مزلر. دیله‌نه دیله‌نه پاره طوپلارلر، دینلرینی نشر ایدرلر. عشق اولسون حریفلره. حالبوکه بزده دیلنمکه‌ده حاجت یوق. کویلره کیدوب‌ده محمداغایه عشر نه‌در آکلاتدیغمز کبی چیقاروب ویره‌جك . زکات نه‌در ایضاح ایتدیکمز کبی قرق قویونك برینی ویره‌جك . پاره‌سی وارسه یوزده ایکی بچغنی ویره‌جك ... شریعت غرامز پلانی قورمش . اساسنی حاضرلامش . بزحاضر پیشمشی یمه‌دن امتناع ایدرز. بزمکیسی مذلت ، مسکنت ، بویله قان آغلایه‌رق حیاتی سوروکله‌مك ... قورقارم بوعطالت بزی مزاره سوق ایتسه کرك . الله محافظه ایلسون ، فقط بوکیدیشله ایشمز یمان . دردمز بیوك . تداوی‌مز مفقود . هرنره‌یه باقسه‌ق، هرنه‌یی تدقیق ایتسه‌ك المدن ، کدردن ، حزن‌دن باشقه برشی حاصل‌اولماز. هرشیده برانحطاط ، برمسکنت برقانسزلق ، بر نفاق وشقاق . یازیق دکلی ؟ بزده انسان دکلی‌یز ؟ بزم اجدادمز نصل آدملر ایمش . وقتیله اسلاملر نصل معظم ، نصل شوکتلی بر ملت ایمش . نیچون شمدی بویله ذلیل اولسون ؟ نیچون شمدی بویله دردلی یاشاسون ؟ بویله خسته قالسون ؟ نیچون شمدی نفاق وشقاق ایله انقراضه سوروکلنسون ، نه ایدی اواسکی سطوت ، نه‌در بوشمدیکی ذلت ؟...

دردلرمزی تعداده امکان یوق ... اویانه‌لم ، خوجه افندیلر ، اویانه‌لم . دشمنلرمزك حقمزده بسله‌دکلری فکرلری کوره‌لم‌ده اوکا کوره انتباه ایده‌لم .

« مابعدی کله‌جك هفته »

ارواه وارده :

غرانیق مسئله‌سی

صراط مستقیم اداره‌خانه‌سنه :

دوقتور دوزی‌نك تاریخ اسلامیته قارشو یازیلان ردیه‌لردن نه‌قدر شایستهٔ شکران ایسه‌کز ؛ وظیفه اعتباریله او قدرده تخطئه‌یه جدیر ومستحق برخط حرکت تعقیب ایدییورسکز .

فضیلتمآب افندیلرم !

بندن دها أيی بیلورسکز . ردیه یازمه‌نك اصول مرعیه‌سی بویله‌می اولور، صحیفه، صحیفه تعقیب ایتمك، هانکی یرلر طوغرویدر ، نره‌لری یاکلشدر ، مفتریات نه‌لردر بیلدیرمك شرائط ولوازم ردیاتدن دکلیدر .

آرتق امنیت حاصل اولمشدرکه [اسلافدن بعضیلرینك تعقیب ایتدیکی] الجام عوام دینلن اومردود اساس اذهان علمادن طرد ایدلمشدر ؛ علمای دینمز حق وحقیقته خدمت ایده‌کلمه‌دن ...

اصل اك بیوك معما اسرار وحیدر .

بومسئله‌که معظمات مسائل دینیه‌مزدن بریدر ، بردفعه بوحل ایدلملی ، چونکه اهمدر . مهملر صوکره‌یه براقلملیدر . ایشته دوزینك کتابنه یازیله‌جق ردیه بوکبی موضوعلره تعلق ایتملیدر . دوزی کتابنك مقدمه‌سنه ، اولیاتنه طوغری بریرنده شویله ، یعنی شو زمینده دییور : [سورهٔوالنجم] آخرنده شو آیت‌ده واردر فقط قرآنه درج ایدلمه‌مشدر . علمای اسلامیه بونی شیطان سویلدی دیه‌رك ایشك ایچندن چیقمشلردر وعبارهٔ مذکوره آیت محذوفه [تلك الغرانیق العلی فان شفاعتهن لترتجی . فاسجد والله واعبدوا.] شکلنده‌در ؛ که [أفرأیتم اللات والعزی و منات الثالثة الاخری] آیت جلیله‌سی عقبنده وارد اولمشدر .

بعض تفاسیره مراجعت ایتدم . فقط تشفیهٔ صدره کافی دکل . کیمی شیطان ، کیمی شیاطین انس سویلدی ، دییور .. کیمی افترای محض‌در ، رسول‌اللهك لساننذن صدور ایتمدیکی کبی شیاطین‌ده تقلید ایله‌مه‌مشدر ، دییور .. کیمی ذاتاً بومسئله موجوددر تفرعاتی الله اعلم، دییور .

حضرت شیخ الاکبر [وما کان‌لی علیکم من‌سلطان]نص فرقانیسیله احتجاجاً اساساً شیطانده بزه قارشی براستطاعت تسلط یوقدر ، قالسون‌که وحیه دییور .

شمدی برمؤمن نه‌قدر خالص الاعتقاد بولونسه بو مسئله‌ده شبهه‌یه دوشمزمی .

اکر بوسوز ، رسول‌اللهدن [ص.ع] صدور ایتمشدر ، حقا

[تلك الغرانیق العلی ...] دخی آیات قرآنیه‌دن معدوددر ، دیسه کفر صریح .

اکر شیطان و شیاطین انس تقلید صوت رسول ایتمشدر ، دیسه بردفعه عقله توافق ایتمیه‌جکی میدانده . نقله مراجعت ایده‌یم دیسه حضرت محی الدینك بالاده عرض ایتدیکم احتجاجی کوزه چارپه‌جغندن طولایی بونك نه عقلاً ونه‌ده نقلاً شیطاندن صدورینه جواز امکانی کوره‌میه‌جك . اکر زنادقه وضع ایتدی دیه‌جك اولسه عنعنهٔ مفسرینه و بالنتیجه [ان الطرق اذا کثرت وتباینت دل علی ان لها اصلاً] قاعدهٔ اصولیه‌سنه مغایر. بناءً علیه ایقان ایمان توکنه‌جك . جواب عالیسنی کورملم افندیلرم .

سلانیك مکتب حقوق طلبه‌سندن

اسکوبلی ایوب صبری

صراط مستقیم

برزمانلر هرسوزی کوری کورینه قبولده اصرار ایدن شرقده‌کی متعصبلره صحتنی اثبات ایده‌جکز دیه وسیلهٔ قیل وقال اولان وشیمدی‌ده برطاقم اجنبی غرض کارلرجه ورد زبان اتخاذ اولنه‌رق ایکیده برده تجدید بلاوی کبی ایصدیلوب اورته‌یه قونیلان شو مسئله کتب اسلامیه‌مزده (غرانیق مسئله‌سی) دیه معروفدر .

وقوف واحاطه‌لری مسلم عالم اولان اعاظم علمامز بومسئله‌یی اوزون اوزادی‌یه تدقیق ایتمشلر هیچ برمظلم جهتنی براقمقسزین درایةً وروایةً حکایه‌نك مصنع ومرتب اولدیغنی میدان علانیته چیقارمشلردر.

دورمزده‌کی غرض کارلرك تسویلات ابلهفریبانه‌لری کبی اسلامیت بدخواهلریده وقتیله بیکلرجه موضوع احادیث اختراع ایدرك اذهان ناسی تغلیط ایلدکلری جمله‌یه معلومدر . یالان حوادث اویدیرمق هردورك هرزمانك اك مزمن ومستولی برخسته‌لغیدر . مثلا بوکون ارناوودلقده کوچك برحادثه اولور . السنهٔ ناسده اویله برطاقم اشکال آلیرکه حادثه فاعلنك بیله کندندن شبهه‌لنه‌جکی کلیر. ایشته بوقبیلدن اوله‌رق جمع احادیثه اعتنا اولندیغی زمانلرده درلو درلو خرافه‌لر ، کونا کون اسرائیلیات مظهر رواج اوله‌رق یالکز مسلکنه حصر موجودیت ایتمش ، بتون نظرنی محاطی بولندیغی مسائله قصر ایلمش وبرانسانك یالان سویلیه‌جکنی اصلا خاطر وخیالندن کچیرمامش سریردسی صاف بعض علمامز بوروایات مصنعه‌یی اولدیغی کبی کتابلرینه کچیرمشلر وبالنتیجه پك چوق حقائقی خرافاته بوغمشلردر .

شان بشریتی تذلیل ایدر دیه شاهدلرك تزکیه‌سنه، تحقیق احوالنه لزوم کورمیان محترم علمامز براسلامك پیغمبری نامنه یالان سویلنسنه شبهه‌سز که اصلا احتمال ویرمز. خیرالقروندن صکره یتیشان متأخرین علما بواقاویل ومخترعات باطله‌نك بالآخره احفاد ایچون برر فتنه منبعی ، برر دوشونجه مزلقه‌سی اوله‌جغنی محاکه ایدرك هیچ اولماز ایسه احادیث صحیحه ایله موضوعه‌یی آییرمق لزومنی تقدیر ایتمشلر ، وبویولده پك بیوك همتلرده بولنمشلردرکه تاریخ اسلام بومساعی ونتائجنی کمال تبجیل ایله قید ایدر . قوجه سیوطی (اللؤالی المصنوعه فی الاحادیث الموضوعه) نامی اثرنده احادیث موضوعه‌یی طوپلایوب برارده‌یه کتیره‌رك بوامته پك بیوك خدمتلر ایتمشدر . جناب حق غریق لجهٔ رحمت ایلسون . سیوطی‌نك اخلافی بوچیغری تعقیب ایتسه‌لر ایدی بوکون کتب اسلامیه اسرائیلیاتدن وحتی تشویق وترغیب عباداتی تضمن ایدن احادیث موضوعه‌دن دخی قورتلمش اولوردی .

فقط مع التأسف کندیلرینی جریان الفاظه قاپدیران وهرهانکی تفسیرده ، کتابده اولورسه اولسون کوردیکی مطالعه‌یی مدافعه ایتمکی لوازم دینیه‌دن عد ایلیان ادوار اخیره‌ده‌کی علمامز بومهمه‌یی تقدیر ایچون اعمال فکره بیله لزوم کورمامشلردی .

مع مافیه بو استطرادمز (غرانیق مسئله‌سی) کبی هرجهتی حل ایدلمش مسائل ایچون دکل هنوز حقلرنده شق شفه ایدلمامش خرافات سائره ایچوندر. صاحب ورقه‌نك مراجعت ایتدیکی تفسیرلرك هانکیلری اولدیغنی بیلمیورز . فقط الده بولنان کتب تفسیریه‌مزك اك چوق تدقیقاته مستند بولنانلرنده تفصیلات مکمله موجوددر. ذاتاً معلومات تاریخیه مسئله‌یی اودرجه‌لرده تنویر ایتمشدرکه بوکون آرتق صوکوتوریر هیچ بر یری قالمامشدر .

مکه‌ده جریاننده بحث ایتدکاری وقعه‌یی متعاقب شرف نزولنی ادعا ایلدکلری آیت کریمه‌نك مدنیه اولمسی، پیغمبر افندمزك جماعتله نماز قیله‌رق بوسوزلری تلاوت بیوردقلرینه دائر رواتك تعیین ایلدکلری زمان ومکانك مبادیٔ اسلامیت بولنمق حسبیله منکرلر جانبندن کعبه‌ده جماعتله ادای صلاته ممانعت ایدلدیکی برزمانه مصادف بولنمسی بوجاهل غرض کارلر بوجری یالانجیلر مومنك آنجق یاتسویه قدر یانه‌بیله‌جکنی پك کوزل اثبات ایلمشدر . علم تاریخی استخفاف ایدنلر اساس دینه تملق ایدن برمشکلك انجق بوسایه‌ده تنور ایتدیکنی نظر اعتبار وانصافه آلملیدرلر .

بلاغت وفصاحتدن عاری ، قرآن اولمادیغنه کندیسی اك بیوك شاهد اولان بومصنع عباره‌لرك مخترعاری الفاظنده بیله اتحاد ایده‌مامشلردر. طوپلایه بیلدیکمز اشکال شونلردر :

۱ — تلك الغرانیق العلی وان شفاعتهن لترتجی
۲ — ان شفاعتهن ترتجی
۳ — وان شفاعتهن لترتجی وانها لمع الغرانیق العلی
٤ — تلك الغرانیق العلی منها الشفاعة ترتجی
٥ — وانهن لهن الغرانیق العلی وان شفاعتهن لهی التی ترتجی
٦ — تلك الغرانیق العلی وشفاعتهن ترتضی ومثلهن لاینسی
۷ — تلك اذن فی الغرانیق العلی تلك اذن شفاعة ترتجی
۸ — تلك الغرانقة العلی وان شفاعتهن ترتجی

هرهانکی شکلی اولورسه اولسون هیچ برنده کلمات وآیات قرآنیه‌ده‌کی فصاحت وبلاغت واعجاز کورلمز. فیض علم ایله مستفیض اذهان متفکره شویله طورسون آز چوق سلیقهٔ عربیه واقف ذوق

سليم صاحبی بومصنع جمله‌لرك آهنكسزلكنی درحال تفريق وتمييز ايدر بلاغت قرآنيه ، كلمات مباركه‌ده‌كی آهنك و انتظام نره‌ده بوعادی سوزلرده‌كی انتظامسزلق ، اهنكسزلك نره‌ده (این الثری والثریا) صاحب ورقه‌نك عربجه‌يه وقوفی آكلاشيليور . شوحالده كنديلرينه برتجربه توصيه ايده‌لم :

(والنجم) سوره‌سنی جهراً اوقويه‌رق ومنات الثالثة الاخری آيت كريمه‌سنه ترديفاً بوسوزلری قرائت ايتسونلر درحال آهنك وانتظامك وانسانی غشی ايدن اوسلاست وبلاغت خارق العاده‌نك بوزولديغنی بالذات حس ايدرلر . بوسوزلر قرآندن اينه‌فرآنك بركلمه‌سنده كوريلان بلاغت و فصاحت واعجازدن نچون محرومدرلر بتون قرآنی مثلنی اتياندن عاجز براقه‌جق برصورت بالفعل وجوده كتيرن — معترضلر هر كيمی اعتقاد ايديورلرسه — يالكز بو ايكی جمله‌ده‌می اظهار عجز ايتمشدر . مسئله پك بديهی‌در . روايتلرك اساسی آكلاشيلدقدن صكره اصوليونك قاعده‌سی قابل تطبيق اوله‌مز غرانقه وغرانيق ده‌كی تنافر حروف دخی نظر دقتدن دور طوتلمامليدر قرآن عظيم الشانده غرانيق كبی متنافر الحروف هيچ بر كلمه‌يه تصادف ايدلمز .

هايدی حاشا بو عباره‌لری قرآندن فرض ايده‌لم . طبی ايچون كوستريلان سبب ولزومی تسليم ايتميز چونكه بو جمله‌لری علاوه صورتيله معنايی طوپلايه‌جق اولسه‌ق شبوه‌مزه موافق اوله‌رق :

« لات وعزايی ومنات ديئيلان اوچنجيلرنی هانی شو محترم طوتديغكز وشفاعتلرنی رجا ايلديككز بياض پوتلری كورمديكزمی » طرزنده برمعنا الداتمش اولورزكه بوندن تحرز وتحاشی يه سبب كوره‌ميز . نقلاً برای استهزا مدحه تعلق ايدر كلمانك استعمال اولنمسندن معنای مدح چيقاريله‌مز .

نته‌كيم مفسرلرمزده بو نكته‌يه اشارت ايتمشلردر . همزهٔ استفهام انكاريه‌در . مقام مقام توبيخ و تقريعدر . آيتك مابعديده اونی كوستريركندی كنديكزه طاقديغكز بر طاقم اسملردر فرمان الهيسی شرفوارد اولمقده‌در . بيهقی حضرتلری بوقصه‌نك من جهة النقل ثابت اولماديغنی تصريح ايديور قاضی عياض شفای شريفنده بوروايتلرك نه‌درجه‌لرده بی اساس اولديغنی آكلامق ايچون راويلری ايچنده سوزينك صحتی ثابت اولمش هيچ بركيمسه‌نك بولنماديغنی شايان دقت واهميت اولان بومسئله‌ده ثقه‌دن هيچ برروايت موجود اولماديغنی وبوروايتلری كتابلرينه قبول ايدنلرك صحيح وسقيمنه باقمقسزين تحف شيلری جمع هوسنده بولنان ذواتدن عبارت بولنديغنی بيلمك كافيدر ديبور . سيرت نبويه‌يی جمع ايدن مشهور امام محمد بن اسحق ، بتون امتك مظهر اعتمادی اولان بوذات محترم شوحكايه‌يی زنديقلرك موضوعاتندن اولمق اوزره كوستريبور . وبوكا دائر مستقل برائر تأليف ايديبور . اعتقادده امامز اولان ابو منصور ماتريدی حضرتلری بوقصه‌يه عائد روايتدن بحث ايدر ايكن (شيطان بوجمله‌لری حاشا پيغمبره دكل شيمدی بوزنديق حريفلر دسوليتيور حقيقی تربيهٔ دينيه كورمه‌يان اذهان معصومه‌يی شبهه‌يه دوشوريبور .

رسالتپناه افندمز بوقبيل روايتدن بری ومنزهدر) طرزنده حسبحالده بولنيور . تفسيرلره كلنجه مفسرين كرامزك مطالعه‌لرينی بروجه آتی خلاصةً نقل وترجمه ايديبورز :

آلوسی مرحوم بومسئله‌يه دائر اوزون اوزادی‌يه بيان مطالعاتدن وروايات مصنعه‌يه ربط قلب ايليانلره جابجا سهام تعريض حواله ايلدكدن صكره ديبورلركه :

« بوحادثه‌نك وقوعنه اصلا احتمال ويريله‌مز . پيغمبر افندمزك ملك ايله شيطانی ، نور ايله ظلمتی تفريقده شبهه‌يه دوشمسی اصلا قبول اولنه‌مز . دوشونمليزكه بوسوزلر معجز اولوب اولمامقدن خالی قاله‌مازلر . معجز ايسه‌لر كلام الهی اولملری لازم كلور . زيرا بشقه‌سی ايرادينه مقتدر دكلدر . معجز دكل ايسه‌لر پيغمبر افندمز تفريق وتمييز بيوره‌جكلرندن شاشيرمق احتمالی بولنماز . بتون محققين بوواقعه‌نك اصل واساسی اولماديغنی بيانده متفق بولنيور . بوذواتك علوم نقليه‌ده‌كی تبحرلرنی كيمسه انكار ايده‌مز . عظيم برا كثريتك مطالعه‌سنی تحقيقنی اهمال هيچ برزمان طوغری برحركت صاييله‌مز . شبهه‌سزكه بوذوات طرق روايتی تدقيق وتعميق ايدرك روايتك مجروح اولديغنی آكلامشلردركه بودرجه عليهنده بولنيورلر . اشبو روايتك آيات كريمه‌نك ظواهرينه اولان مخالفتی ميدانده‌در . هيچ بری اصولی دائره‌سنده ثابت اولمامشدر . بحث ايتدكلری آيت كريمه سورهٔ سجده‌دركه مدنيه‌در . بوواقعه‌نك صحتنی قبولدن كرك رسالتپناه افندمزك وكرك صحابهٔ كرامك سنه‌لرجه اشبو عبارات مصنعه‌يی قرائت وقرآن اوله‌رق اعتقاد ايتمش اولدقلرينی قبول لازم كلوركه شبهه‌سز بونی روايت ايدن بولنه‌جقدی حالبوكه بوبابده هيچ برروايته تصادف ايتميورز . برقاچ آدمك اختراع ايتديكی حكايه‌نك وجه صحتی بوله‌جغز ديه ظواهر قرآنيه‌يی كافةً تأويله قالقيشمغی جم غفيرك پك چوق تفحص نتيجه‌سی اوله‌رق عدم صحتنه قائل اولدقلری بر فكرك مدافعه‌سيله اوغراشمغی بی طرف بروجدان قابل دكل تجويز ايده‌مز . برده دوشونه‌لم كه حقيقةً بويله برواقعه تحدث ايتمش اولسه ايدی كتب سنه‌ده بوكا دائر هيچ برروايت بولنميه‌جقميدی ؟ وقعه‌نك غرابتی حسبيله شبهه‌سزكه چوق كيمسه‌نك نظر دقتنی جلب ايده‌جكندن راويسی اوده منقطع صورتده برقاچ ذاته‌می منحصر قاله‌جقدی ؟ بوكون صحاح المزده‌در . هانكيسنده بويله برروايته تصادف ايديبورز الخ ... »

صديق خان :

« بو روايتلرك هيچ بری تأييد ايتمامش وهيچ برصورتله‌ده اثبات ايديله‌مامشدر . مع مافيه محققين شوعدم ثبوتی ودهاطوغريسی بطلانی نظره آلمقسزين مدافعات عقليه ونقليه‌ده بولنمشلردر . [عقلی ونقلی پك چوق دلائل سرد ايتدكدن صكره دوام ايله] بزار پيغمبر افندمزدن اسناد متصل ايله روايت ايدلش بوموضوعده برحديث بيلميورز ديبور . بيهقی روايات مشروحه راويلرينك كافةً مطعون ذواتدن بولنديغنی سويليور امام رازی بويله باطل وموضوع برحكايه‌يی سويلمك بيله جائز دكلدر مطالعه‌سنده بولنيور . خلاصه بو روايتلری تأييد

ایده‌جك نه عقلی و نه نقلی بر دلیل بولنمادیغی کبی رأینه اعتماد اولنان محققینك کافه‌سی بو روایتلرك علیهنده بولنیور اساساً اشبو روایتلرك جمله‌سی مرسل ویا منقطع اولمقدن قورتلدقلری جهتله اثبات مدعایه‌ده دکری کورلمیور. نقه‌دن اوله‌رق روایت ایتمش بزه‌بر ذات کوسترسونلر تدقیقه‌مستند تفسیرلرك هانکیسنی بوفکره مظاهر کوریورلر؟ کتابلرینه قبول ایدنلر هرایشتدکلرنی یازمق هوسنده بولنان برطاقم مفسر ومورخلردر. روایتلرده‌کی اضطرابی سندلرده‌کی انقطاعی، الفاظده‌کی اختلافی کیم انکار ایده‌بیلور. بودرجه ضعفی بولنان برروایت نصل مدار محاکمه اولور. ابن عباسك تفسیرنده‌کی سندده کلبی‌نك دخی اسمنه مصادف اولیورز. بوذاتك ضعفی ایسه جمله‌یه معلومدر. دائما موضوع حدیثلرك راویلری میاننده بو اسمه تصادف اولنور.. الخ»

ابن کثیر:

« بوروایتلری تدقیق ایتدم هیچ برینی وجه صحیح ایله مسند برحالده بولمادم تصادف ایتدیکم روایتلرك کافه‌سی مرسل بولنیوردی» دیبور. سیوطی در منثورنده روایتلری عیناً آلیور فقط هیچ بری سند صحیح ایله متصل کورلمیور. نیسابوریده پك چوق ایضاحات ویرمکله برابر روایاتك عدم صحتی فکرنده‌در. مابعدی وار

بیروت جرائد اسلامیه‌سی

بیروتده انتشار ایدن (مفید) و (رأی‌العام) رفیقلرمزده مشهودمز اولان بعض مطالعاتدن متأثر اولمادق دیر ایسه‌ك حقیقتی کتم ایتمش اولورز. مشروطیتك یوم اعلانندن بری امت اسلامیه‌یه بوسعادتی چوق کورن بعض غرض‌کارلر اذهان صافیه‌یی بولاندیرمغه واسلامیتك کوکندن بالطه‌لدیغی قومیت فکرلرینی، تفرقه شجرهٔ خبیثه‌سنی یکیدن غرسه باشلادیلر. دیندار محیطلرده بو تسویلات ومبدعات ثمره بخش اولمامش ایسه‌ده علمامزك همتسزلکنه، غیرتسزلکنه انضمام ایدن عمای استبداد نتیجه‌سی اوله‌رق صوك بطنده یتیشان کنجلرمزده تحسسات دینیه لایق اولدیغی مجلایی بوله‌مدیغندن بوبد مختلفه اوغرایان بعض شبان عربك برطاقم اغراض سفیله‌نك تطمینی ایچون تدریجاً تسمیم ایدلکده اولدیغنی رفیقلرمزك بونشریاتی نظرلرمزده تماميله اثبات ایلشدر. ایشته بو تسمیم نتیجه‌سی اوله‌رق کویا ترکلر؛ شخصلریله بیله تبرك ایلدکلری قوم نجیب عربك حقوقنی هضم (!) ایتمك داعیه‌سنده بولندقلری فکری ایلری سورلمکده واحوال غیر مستقرهٔ انقلابیه طولاییسیله تکون ایدن بعض حادثات موقته ثبوت مدعایه دلیل اوله‌رق کوسترلمکده‌در.

حالبوکه نافذ نظرلر مرضیٔ عمومی‌یه مخالف حالاتك دور مشروطیتده دائما زواله محکوم بولندیغنی تقدیر ایدرك مثلا عدلیه نظارتنك لسان عربه واقف اولمیان حکام ومأمورینی بلاد عربه کوندرمکده ومعارف نظارتجه ولایات عربیه‌ده قواعد عربیه معلملکلرینه غوامض لسانیه‌یی درك وتمیزدن بی‌بهره برطاقم ترك معلملر تعیین ایدلمکده اولمسنك پك موقت برشیٔ اولدیغنی آکلارلر. بو نواقص بالتدریج اصلاح وتلافی اولنه‌جقدر. دوشونملی یزکه عدلیه ناظری نجم‌الدین بك معارف ناظری امرالله افندی فوق البشر برمخلوق اولمایوب بزم کبی انسانلردر. بنابرین بتون یولسزلقلری برآنده محو وازاله ایده‌جك، هرفنالغی کوکندن استیصال ایلیه‌جك قوای قدسیه‌یه مالك دکلدرلر. اتحاد وترقی فرقه‌سیده ملکلردن تشکل ایتمامشدر. وسعلری درجه‌سنده مملکتك سعادت حالنه چالیشیورلر.

اجتهادلرنده خطا ایدیورلر، ملتی اضمحلاله سوروکلیورلر ایسه استبدادده بتون منابع حیاتیه‌سی سد وبند ایدیلان شو امت نجیبه نتیجةالامر نصل محافظهٔ حقوقه موفق اولدیسه بتون حقوقنه صاحب بولندیغی دور مشروطیتده بطریق الاولویه اشخاص معدوده‌نك قربان جهلی اوله‌ماز. عکسنی تصورامتی بلاهت وضلالت ایله اتهام ایتمکدرکه امت هیچ برزمان ضلالت اوزرینه اجتماع ایتمز.

ترکلر جانلرندن عزیز بیلدکلری دینلرینك لسانی او مرتبه معزز طوتارلرکه بومبارك لسانی کونده بش وقت عبادتلرنده سوه سوه استعمال ایدرلر. خطبه‌لرینی، تحیه‌لرینی، نیتلرینی، دعالرینی هپ بولسان مبین ایله اجرایه چالیشیرلر. اولاد عربدن برذات محترم کوردیلرمی سوکیلی پیغمبرلرینك بتون خاطرات قدسیه‌سی قابلرینی تهزیز ایدر. نصل اکرام ایده‌جکلرینی نصل تطییب ایلیه‌جکلرینی شاشیررلر. الارینی اوپرلر، قوقلارلر، قوجاقلارلر، سوه‌سوه‌طول مدت اولرنده مسافر ایدرلر. مقر خلافتده شرفایی باشلرنده طاشیرلر. اعیان واکابردن مرکب هرهانکی برمحلده شرفای کرامدن برینك نامی کچدیکی زمان بتون حضارده عمیق برحس احترام آثاری کوریلور. شرفای محترمه‌دن بحث اولنور ایکن اثنای مصاحبه‌ده بیله (شریف حضرتلری) دیمکی اونوتمازلر. حالبوکه صوك درجه سودکلری حکمدارلری ایچون بیله (ذات شاهانه) دیمکله اکتفا ایدرلر. بوجزئیات بیله ترکلرك قلبنده عربلرك اشغال ایتدیکی موقع حرمت حقنده برفکر ویره‌بیلور. بتون بواحوال میدانده طوروب طورر کن «ترکلر عربجه‌یی استخفاف ایدیورلر. حتی دونمغا جمعیتی بتون لسانلرده اعلانلر نشر ایتدیکی حالده عربجه لسانیله اعلان نشرینه تنزل ایتمدی» دیمه‌نك نه قدر انصافسزجه بر اتهام اوله‌جغنك تقدیرینی تعریض مقاله‌لری یازان ذواتك وجدانه براقیرز. بویله براتهامده بولنمازدن اول هیچ اولماز ایسه برکره بو دونغا جمعیتی تشکیل ایدن ذواتی اکلامق لازم ایدی. جمعیتك باشنده صلابت دینیه‌لریله مشتهر ایکی بیوك رکنی نظره آلمق اقتضا ایدردی. زی ملیی بیله دکیشدیرمامش اولان یاغجی شفیق افندی، اولاد عربدن محترم عبو دافندی اونوتلاملیدی. بوذاتلرمی دینلرینك لسانی استخفاف ایده‌جکلر؟ ویا شعبه‌لرینك بویله برفکر استخفاف طاشیمسنه مساعده ایلیه‌جکلر؟ بوکون عربجه لسانی تحقیر واستخفاف دینی تحقیردر. دینی تحقیر واستخفاف ایسه معاذالله کفردر. بوکا هانکی اسلام قائل اولور. کیم ذهنندن کچیره‌بیلور. بویله چوجقلقلری

آرتق براقه‌لی‌یز. ترقیمزی آرزو ایتمیان بدخواهلره قارشی یکوجود اوله‌لی‌یز.

بوکون بتون قابینه‌نك اولاد عربدن ویا ارناوودلردن ترکیله ترکلر افتخار ایدر. اولاد عربدن برحقی پاشا برجاوید بك یتیشنجه ترکلر سوه سوه سرکاره کیچملرینه چالیشیر. برامرالله افندی بر زهراب افندی یتشدیرمه‌مدك دیه تأسف وتلهف ایدن ینه (مفید) رفیقمزدی بوندن باحث اولان نسخه‌لری نزدمزده محفوظدر. ترکلر دین ومذهب استثنا ایتمکسزین بتون کزیده اولاد وطنله افتخار ایدرلر. سلیمان البستانی، عبدالحمید زهراوی فرید وجدی، جرجی زیدان افندیلر کبی متفکرین عربی کمال محبتله سورلر. ترکلرجه یکانه غایه بووطنك متفکر اولادینك مکتسبات عرفانیه‌سندن استفاده‌در. بوغایه‌یی تأمین ایدن هرکیم اولورسه اولسون لایق اولدیغی موقعه ارتقاسنه چالیشمغی ترکلر کندیلرینه بر وجیبهٔ وطنپرورانه بیلور. اما جاهل ترکلردن برقاچ کیشی حاکم اوله‌رق دیاریمزه کوندرلمش، جاهل برترك قواعد معامی کلشده (قرین) ی (قرون) دیه جمعلامش بونلر افراددر. حکم ایسه دائما جنسه مضافدر. بونلره باقه‌رق «ترکلرك مقصدی بزه قارشی تحکمدر. بووظیفه‌یی ایفا ایده‌جك بزده بالغاً مابلغ ذوات موجود ایکن بونلری کوندرمکده اصرار ایتمك حقوق عربیه‌یی هضمه یلتنمکدر.» دیمك انصافسزلقدر. معارفك‌دها نره‌سی دوزلدی. هنوز مبادیده‌بولنیورز برطاقم یولسزلقلره معروضز. معارف بودجه‌مز بیله‌هنوز برمیلیون لیرایی بوله‌مدی که برحکومت معظمه‌ایچون معارفنه‌بوقدر تخصیصات ویرمك شبهه‌سز ذلدر. براز صبرایده‌لم، ایش باشنه‌کچه‌دیکمز آدملره براز وقت براقه‌لم. اکر نتیجه‌ده جمله‌مزی ممنون ایده‌جك ثمرات الده ایتمکه موفق اوله‌مزلرایسه صدراعظممزك کچنلرده مجلسده دیدیکی کبی اوزمان اونلری «سپورکه صوپاسیله قوغه‌لم.» وبربرمزی آکلامق ایچون کرکیلرك مأموریته دوام ایچون یازدقلری اعلانی ترکجه فرانسزجه یازوب عربجه یازمامه‌لرینی مقیاس محبت وتودد اتخاذ ایتمیه‌لم. برطاقم حرکات جاهلانه‌یی اعظام ایده‌رك آیریلق غیریلق خاطرلرندن کیچمیان ایکی بیوك اسلام قومی یکدیکرندن تبرید ایتمیه‌لم. بوحرکتك وخامتنی فاضل ستوده‌شیم جرجی زیدان افندی قاهره‌ده منتشر (الهلال) رفیقمزده نه کوزل تشریح وتصویره موفق اولمشلر ایدی. ایراد ایلدیکی امثله‌دن عبرت بین اوله‌لم (والشعراء یتبعهم الغاوون) نص جلیلنی نظره آله‌رق برایکی جدالجو شاعرك هرزمان ایچون قائله‌شین ونفرین کتیرن هجویه‌لریله معاذالله اسارت اسلامیه‌یی انتاج ایده‌جك تفرقه‌لره میدان ویرمیه‌لم. بوشعرلردن بر قاچنی کوردك تویلرمز اورپردی. دیناً لساناً مربوط بولنان ومفاخر عربی مفاخر ملیه بیلان حتی زمان جاهلیتده یتیشان اعاظم عربله بیله افتخار ایدن ترکلره قارشی شو:

«تعالوا الی امر نساویه بیننا   وبینکم فی الجل منه وفی الدق

فان یفعلوا هذا فیا مرحباً بهم   والافیا سحق المعاند من سحق

سنطلب هذا الحق بالسیف والقنا   وشیب وشبان علی ضمر بلق

بکل ابن حرب کلما شد هزها   بعزم من السیف المهند مشتق

تراه اذا ماعبس الموت وجهه   بوجه یلاقی الموت متبسم طلق

من العرب مطبوع الطباع علی العلی   بدیع معانی الحسن فی الخلق وفی الخلق»

ویا تعریض کونه:

«هم القوم ماکانوا ممالیك غیرهم   ولا اتخذوا اعراضهم للملا متجراً

هم اهل بیض قدحموها ببیضهم   وقدنصبوا سمر القنادونها خدرا!»

ویا:

«الیك الهی نشتکی طیش معشر   وان کنت منهم فی نفوسهم ادری

یریدون منا ان ندیم بجهلنا   وتضحی من الاموال راحتنا صفرا

یریدون منا ان تموت نفوسنا   وترحب فی افعال طیشهم صدرا

یریدون منا ان تطیش حلومنا   وان نخفض الاصوات فی مجلس الشورا

حنانیك یارباه فی امر عصبة   انت بالذی تبغیه من امرنا امرا

لقد اظهروا فی قولهم وفعالهم   مرامهم المکنون فی سرهم جهرا

الیکم بنی الاعراب ارفع قصتی   لابلغ فیها من لدن قومنا عذرا

لعلی اری من عزمکم مایسرنی   ومن جدکم مانعظمون به قدرا

علیکم سلام الله مادام عرضکم   مصاناً لدیکم لایباع ولایشری»

بیتلرینی ایراد ایلمك نصفت وعلو جناب عرب ایله نصل قابل توفیق اولور؟

محبته قارشی کوستریله‌جك جمیله‌لر بومیدر؟

واقعا ترکلر نه‌قدر استثقال کورسه‌لر نه‌قدر بویله آجی سوزلر ایشیتسه‌لر رابطهٔ دینیه طولاییسیله ینه خاطرلرندن آیریلق غیریلق کیچمز. اثر نبوی‌یه اتباع ایله «یاربی هرصورتله مربوط بولندیغمز عرب قرداشلرمزك قلبنه محبت اسلامیه‌یی الهام ایت. انلر نتائجی تقدیر ایتمه‌دن بزی ایجتیورلر» دیمکدن بشقه برمقابله‌ده بولنمز. فقط دوشونملی که ترکلرده نهایت برقاب صاحبیدر. قلبلری پولاددن دکلدر. حسن نیتلرینك دائما بویله اغراض سوء ایله اتهام ایدلدیکنی کوردکجه مأیوس اولملرندن قورقیلور. یأس ایسه فناشیدر. مقدمهٔ اضمحلالدر. ترکلر؛ بوکون اویله آغیر بر وظیفه درعهده ایتمشلردرکه بلطفه وکرمه تعالی موفق اولورلرسه عالم اسلام لایق اولدیغی موقع اعتلایی بوله‌جق. لاسمح الله بو تشبثاتده منتج موفقیت اولماز ایسه بتون عالم اسلام ربقهٔ اسارته کچه‌جکدر. سوزك طوغریسی بودر. آرتق بوندن صکره ترکلره یاردیم ایتمك‌می لازم کلور، یوقسه محاطی بولندقلری مشکلاتی تزیید ایتمکمی اقتضا ایدر بونی هرکسك کندی حمیتی تعیین ایدر.

شؤون اسلامیه:

بخارا امیری وسیواستوپول جماعت اسلامیه‌سی

مارتك ۱۸ نجی کونی یالطه شهرنده بخارا امیری عبدالاحد خان حضرتلری سیواستوپول جماعت اسلامیه‌سی وکیللرینی حضورلرینه قبول ایلمشلردر. وکیللر سیواستوپول امامی یوسف افندی رحیموف، سید جلیل چشمه‌سی

و محمد عارف غالاوچ افنديدن عبارت ايدى. امير حضرتلرينه جماعت طرفندن عربجه ، فارسيجه و تركجه‌دن مركب بر لسان ايله يازيلان عريضه تقديم ايدلشدر . عريضه‌ده امير مشاراليهك يكرمى بشنجى سنهٔ دوريهٔ جلوسيه‌سى تبريك ايديليور ايدى .

امير حضرتلرى وكيللرى سلاملق دائره‌لرنده قبول‌ايدوب مصافحه‌ايدرك كوروشمشدر . عريضه‌يى امام يوسف افندى حضور امارتپناهيلرنده جهراً قرائت ايتدكدن صوكره امير حضرتلرينه تقديم ايلمشدر. عريضه يشيل قديفه قاب ايچنده اولوب طيشى آلتون ياldiz ايله : (بخاراى شريف اميرى السيد عبدالاحد خان حضرتلرينه سيواستوپول جماعت اسلاميه‌سندن) ديه يازيلمشدر.

امير حضرتلرى وكيللره وجماعته شوصميمى تبريكلرنده وسيواستوپولده جامع انشاسى امرنده كوستردكلرى مساعيدن طولايى متشكر قالديغنى بيان ايتمش و وكيللرى قپويه قدر تشييع ايلمشدر . بالآخره ياورلرينى كوندره‌رك جامع شريف بناسنك نه درجه‌لره قدر ايلروله‌ديكنى دخى آيروجه تحقيق بيورمشلردر .

مطبوعات اسلاميه :

وقت غزته‌سى ايرانده‌كى « اصلاحات اسلام » فرقه‌سندن بحثله ديوركه :

« بر وقتلر ايرانده ظهور ايده‌رك ، استبداد واختلالك اك شدتلى دورلرنده ميداندن غائب اولمش « اصلاحيون اسلام » فرقه‌سى يكيدن موجوديت كوسترمكه باشلامشدر . بودفعه اهالى‌نك فكرى بونى آكلايه‌جق درجه‌ده آچيلمش وبو فكره خدمت ايدنلرك رئيسلرى ايى ومعتبر آدملر بولنمش اولديغندن مذكور فرقه‌نك يقين وقتده قوت آلاجغى وايرانك سياست ومعيشتنه خيلى تأثير ايده‌جكى شبهه‌سزدر. فرقه‌نك رئيسلرى ترقيپرور شيعه علماسى وروحانيلرى اولوب، بونلر : « ايران ؛ تركيه ايله مطلقا اتفاق ايتمليدر. عكسى حالده ايرانك استقبالى پارلاق اوله‌ماز، بلكه‌ده مخاطره‌ده‌در» ديورلر. بوايكى مملكتك اتفاق ايچونده ، سنى - شيعه كبى مذهب اختلافندن دها دوغريسى خاصةً احداث اولنان اسباب تفرقه‌دن طولايى آرايه كيرن سوء تفهملرك ازاله‌سى شرطدر . بناءً عليه بوفرقه‌يه « اتحاد اسلام » فرقه‌سى ديه‌ركده اسم ويريورلر. فرقه كندى مسلك ومقصدلرينى نشر وتعميم ايتميه خدمت ايده‌جك پك مقتدر خطيب وواعظلره مالكدر .

طهرانده شيخ على ايله زاقافقاسيه مسلمانلرينه‌ده معلوم اولان حاجى تاج ، بوفرقه‌نك اك نفوذلى اعضالرندندر. بونلرك سربست وحرارتلى نطقلرينى خلق ، غايت محبت ايله ديكلمكده‌در .

بوفرقه‌نك طرفدارلرى ممالك اسلاميه‌ده‌كى يهودى وخرستيانلرى كنديلرينه پك يقين قرنداش كبى كورمك ، آنلرى اوزلرى ايله مساوى كوره‌رك ، عدالت ايله معامله ايتمك فكرنده‌درلر . مسلمانلر آراسنده نابجا ولزومسز مذهب نزاع وتعصبنى بيترميه چالشدقلرى كبى بشقه دين منسوبلرينه دخى بشقه نظر ايله باقه‌يى‌ده خوش كورميورلر . پيغمبريمزك بوبابده‌كى احاديث شريفه‌سنى نقل ايده‌رك آنلره نظر نفرت ايله باقه‌مليز ديورلر .

حاجى تاج دخى‌ده حر فكرلى اولوب دين اسلامى اسكى وقتده‌كى صاف حالنه قويمق يعنى صوكره‌دن ظهور ايتمش مذهب اختلافلرينى برطرف ايتمك لزومنى پك ايى تقدير ايتمكده‌در. حاجى تاجك وعظلرى پك تأثيرلى ودعوالرى پك منطقى و دلائله مستند در. اصلاحات طرفدارلرينك بويله وعظ ونطقلرى اهالى‌يه فوق‌العاده بيوك بر تأثير ايتمك ايله برابر شيعه ملالرينك كيفلرينه اصلا اويميور ايمش. دين اسلامه اولان نظرلرى سنى‌لك و شيعه‌لكدن ايلرو كچه‌مين برچوق روحانيلر بوكونكى « اصلاحيون » فرقه‌سنه قارشو برحركت كوسترميورلر ايسه‌ده ، چوق كچمه‌دن بو مجددلر عليهنه اتفاق ايله قارشى كلمكه باشلايه‌جقلرى شبهه‌سزدر . مع مافيه بو فرقه‌نك اجتهادى سايه‌سنده سنى وشيعه‌لرك برلشمه‌سنه برنجى تمل آتلمش ديمكدر. بوايسه مذهب اختلافاتنه قارشى خيلى مؤثر بر ضربه‌در .

مناستره‌ده منتشر (نير حقيقت) رفيقمز كريد مسئله‌سندن بحثله ديوركه :

« كريدلى خرستيان وطنداشلريمزه كلنجه : اوبيچاره‌لرك هيچ برشيدن خبرلرى يوقدر. او زواللير يالكز وه‌نيزه‌لوسله رفقاسنك يونان فابريقه‌لرنده اعمال ايتديردكلرى التحاق دودوكلرينى چاله‌رق كريدك ساحل غربيسندن ظهورينه منتظر اولدقلرى ماڤى باندير‌ه‌لى يولجيلرى قارشولامق ايچون قاچ دانه اسلام قربانى كسمك لازمكله‌جكنى دوشونمكله عادتا عقللرينه خفت كتيرمشلردر. فقط انتظار ايديلن شى كلمز . هر آرزونك وجود بولماز اولديغى حقنده‌كى قاعدهٔ كليهٔ حياتيه‌دن بى‌خبر اولان او زواللير كونك برنده عثمانلى زرهليسيله ورود ايده‌جك بر عثمانلى پادشاهى فرماننك حانيه حكومت قوناغى ميداننده قرائت اولنديغنى و بتون كريدليلرك ده بو فرمانك قرائتنه صفوف سامعين تشكيل ايلدكلرينى كوردكلرى و بو فرمان‌عالى ايله كريدك اك طوغرى و اك حقيقى منفعت و سلامتنك ينه بر عثمانلى پادشاه عاليجاهى طرفندن تأمين بيورلديغنى اكلادقلرى زمان : يونانستان ايچون بر وصف لايق اوله‌رق بو كون بزم سويلديكمز (آفتوس پيوس) تركيبنى ينه يونانستانه قارشى كريدلى وطنداشلريمزك آغزندن ايشيده‌جكمزى محقق عد ايديورز .

بو قدر اوزون برمقدمه ايله يازديغمز شومقاله سببسز دكلدر. يونانستان قابينه‌سى بر طرفدن باب عالى يه قارشى اوته‌دنبرى ويرديكى تأميناتده كريد ايله ، كريدليلرله يونانستانك حالاً و استقبالاً هيچ بر مناسبتى اوله‌ميه‌جغنى و حكومت يونانيه‌نك كريد اوزرنده‌كى حقوق پادشاهى يه رعايتكار بولنديغنى اعتراف ايدوب طورركن ديكر طرفدن يونانستانه يونانلى پوسته مأمورلرى تعيين و اعزام ايتمك ، كريد مجلس ملى اعضاى جديده‌سنى يونان قرالى نامنه تحليفه اجبار ايتديرمك ، يونانستان مجلس عمومىٔ مليسنه كريدليلردن يونان تبعه‌سى ماسكه‌سى آلتنده مبعوث مرخص قبولى ايچون تشبثات‌خفيه‌ده بولنمق كبى كريدك طوغريدن طوغرى‌يه صاحب و متبوعنه عائد حقوق حكمرانى جمله‌سندن اولان مداخلاته جسارت ايتمسى اكر اتحاد ضابطان جمعيتنه برجيله و يا حق سكوت ايچون واقع اولوب‌ده او جمعيتك طاغيدلمسى بو سايه‌ده واقع اولمش ايسه يونان حيثيت سياسيه‌سنى رخنه‌دار ايدن بو كبى آنتريقه شكرله‌مه‌لرى بو كونكى باب عالينك معده‌سنده قولاى قولاى هضم اولنماز صانيرز . بتون موجوديتلريله باب عالى يه معين وظهير اولان عثمانليلره كلنجه: يونانستانك بزى اغفاله چاليشمه‌سنه بو آنتريقه‌لرينه قارشى مردانه اوچ صورت مقابله‌يى دوشونمكده‌درلر . برنجيسى يونان امتعه‌سنه ، حتى بتون يونان موجوديت اقتصاديه‌سنه قارشى شدتلى بر بويقوتاژ ياپمق، ايكنجيسى‌ده دول معظمه مقرراتى استخفاف جرأتنده بولنان يونانستانى بو آنتريقه‌لردن جبراً واز كچيرمك ايچون حاضرلانمق ، اوچنجيسى ايسه آرش امرينى باب عاليدن ايستمكدر . »

قريمده منتشر ترجمان غزته‌سيده بو فرقه‌نك مساعيسندن بحثله ديوركه :

نيت چوق صاف ، چوق خالص و چوق نافع در . فقط اداره‌سى ومشروطيتى حالا كسب قوت ايده‌مامش اولان ايرانده بويله مهم برمسئله‌نك قورجالنمسى متعصبين و مخالفين النده آلت هجوم و نفاق اولمسى احتمالندن قورقيورز . بو كبى مسئله‌لرك اورته‌يه قونيله‌جغى محل مقدس مصر القاهره‌ده اجتماع ايده‌جك « مؤتمر اسلامى ، يعنى مسلمان قونغره‌سيدر . »

خطيب شهير عبدالرشيد ابراهيم افندى حضرتلرينه

مرحبا اى محب انسانيت واسلاميت !

شمدى‌يه قدر ويرمش اولديغكز خطبه‌لر ، صراط مستقيمك اك

صاف، اك آجیناقلی صحیفه‌لرینی تشكیل ایتدیكنه جمله مؤمنین شاهددر. چونكه ضلالتده قالمش بویله بر ‌امتك الك مظلوم بر فریادینه استمداده بولنیورسكز. خصوصیله ابدیاً یپرانماز بر تمل قوریورسكز. مادی، معنوی بتون سعادت بشریه بو تمل اوزرینه بنا اولنمیه‌جقمی؟. طوغریسی هپ آجیدیغكز بوملت ایچروسنده بریسی‌ده شو عاجزدر. فقط جهالتندن زیاده اعتقادینه باغشلایه‌رق شو ایكی سطر تشكرك یازلمه‌سنده كندیسنی معذور طوتارسكز. فالحقده قلباً سزلره قارشو مدیون اولنان بر تشكر بویله عاجز بر انسانك دكل ینه سزلر كبی انسانیت واسلامیتك فریادینه آجیر بر مجاهدك آغزندن چیقمالی ایدیكه ظاهری سوزلرندن براز ایین اوله‌سكز! همان تمالشمك اوزره بویله برفساد اخلاق ملته كوكس كرن بر مرصد وغایه‌بیكلرجه تشكر اولنسه آزدر.

یشا ای قوجه خطیب! عالمده؛ یالكز ملتك سعادت حیاتیه‌سنی تأمین ایچون دكل؛ بلكه ملتك هپ بوكبی آجیقلی فریاد وفغانلرینه دایه‌نه‌میه‌رق قربان اولوب كیدن بونجه ارواح مقدسه‌یه‌ده فاتحه اوقوتمق ایچون یارادلمش بر بیوك مسلمانسك!..

احقر خادمكزدن

ابراهیم ادهم

عالم اسلام

و

ژاپونیاده انتشار اسلامیت

بو نام ایله سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك غایت قیمتدار وعالم اسلام حقنده غایت مفید واساسلی معلوماتی حاوی مفصل بر سیاحت‌نامه‌لری صراط مستقیم اداره‌خانه‌سی طرفندن جزء جزء نشر اولنمیه باشلانه‌جقدر.

عبدالرشید افندی حضرتلری تركستاندن باشلایه‌رق بتون سیبریا، مانچوریا، ژاپونیا، قطعه‌لرینی تكمیل جولان ایتمشدر؛ قوره‌یی شرقدن غربه طوغری قطع ایده‌رك، چین داخلنده برچوق ولایتلری كزدكدن صوكره، خانقاودن، سنغاپور طریقیله ملایو اقوامی داخلندن بنانغ بلده‌سندن كچمش وقالكوته‌دن هندستانه واصل اولمشدر. هندستان داخلنده‌ده مشهور بلده‌لری كزه‌رك بنكاله جهتلرینی طولا‌شدقدن صوكره، بومبای، عدن طریقیله باب‌المندبدن كچه‌رك، حجاز مغفرت طرازه واورادن‌ده حجاز تیمور یولیله شام، بیروتی زیارت ایده‌رك درسعادته مواصلت ایله‌مشلردر.

بتون كزدیكی قطعه‌لرده یشایان اقوام حقنده منفصل تدقیقات وتتبعات اجرا بیورمشلردر. بالخاصه ژاپونیاده انتشاره باشلایان اسلامیت حقنده مكمل معلومات ویرلمشدر.

شمدی‌یه قدر بویله مكمل حقیقته مستند بر سیاحت‌نامه یازلمامشدی. چونكه سیاحلرك همان هپسی آوروپالیلر اولدیغی ایچون تتبعاتلری، محاكمه‌لری، تألیفلری‌ده كندی نقطهٔ نظرلرینه كوره‌ایدی. نه تمامیله حقیقتی اكلایه‌بیلمشلر، نه‌ده اكلادقلرینی سویله‌مك ایشلرینه كلمش. دائما حقیقتی كتم ایده‌رك ایستدكلری كبی یازمشلر. عالم اسلام حقنده معلومات آلمق ایستینلر اواثرلردن بشقه بر مرجع بوله‌مادقلرندن یاكلش معلومات. غرضكار محاكمات ایله ذهنلر طولمش. بو صورتله شرق بزم ایچون بر پردهٔ مجهولیت آلتنده، اهمیتسز چوللر كبی قالمش. نه رجال سیاستمز اورالرینی دوشونمكه لزوم كومش، نه مسلمانلر اوراده‌كی قرداشلرینك احوالنه واقف اوله‌بیلمش.

ایشته هپ بو نتایج او غرضكار مؤلفلرك غایهٔ مقاصدی ایدی. هیچ برزمان اونلرك قلملری شرقده‌كی ملیونلرجه خلقك بورایه اولان ارتباط ومحبت قلبیه‌لرینی تصویره تحمل ایده‌مه‌مشدر. حالبوكه اوقرداشلر بزم اوز قارداشمز. اونلرك یوزلرینی چویردیكی نقطه بزم قلبمزك متوجه اولدیغی نقطه‌دن غیری دكل. اونلرك قلبلرینه نور صاچان كلمهٔ مباركه، بزم روحمزده‌ده بخش انوار ایدیبور بزم اونلردن آیریمز غیریمز یوقدر. واقعا خیلی زمانلر بزی یكدیكریمزدن جدا دوشوردیلر، فقط ینه بر كون بو قارداشلر بابالرینك خانهٔ مسعودنده، صاف وصمیمی یوردنده الله ویره‌رك اظهار شوق وشادی، اعلان شوكت وشان ایلیه‌جكلردر. اونلر بزی دوشونمكه، بزه ال اوزاتمغه باشلامشلردر؛ بزم‌ده اونلری بیلمكه، طانیمغه شتاب ایتمه‌مز كركدر. اونلری بزه بیلدیره‌جك، طانیته‌جق اولان عبدالرشید افندی حضرتلرینه نه‌قدر تشكر ایتسك آزدر. بو سیاحت‌نامه، بوائر كزین بر تخم اتحاد اوله‌جقدر كه نتیجه‌سی سعادت اسلام اولمسی مأمول قویدر. جناب حقك لطف وعنایتی بوملته توجه ایتمشدر. تعالیسنه بحوله تعالی هیچ برقوت مانع اوله‌میه‌جقدر. الویركه بز بونی تقدیر ایده‌لم.

سیاحت‌نامه‌نك یتمش سكسان فورمه‌قدر طوته‌جغی تخمین اولنیور. هفته‌ده ایكی فورمه یتشدیرلمسنه غیرت اولنه‌جقدر. فورمه‌لر صراط مستقیمك علاوه‌سی اولان اصول نقه قطعه‌سنده اوله‌جقدر. ایكی فورمه برجزء اعتبار ایدلمشدر. مندرجاتی كبی طبعنك نفاستنه‌ده‌ صوك درجه‌لرده اعتنا اولنه‌جقدر. فیئاتیده تعمیم منافعی مقصدیله غایت اوجوز قرارلاشدیرلمشدر: هر جزء (٤٠) پاره‌یه. طشره‌لر ایچون‌ده پوسته اجرتی النمیه‌جقدر آبونه یازلمغه باشلانمشدر. شمدیلك یكرمی جزئنه یعنی قرق فورمه‌سنه آبونه قید ایدیله‌جكدر. آبونه بدلی یكرمی غروشدر. كرك استانبولدن، كرك طشره‌دن آبونه قید اولنور. استانبولده اولانلر اداره‌خانه‌دن آله‌جق، طشره‌ده اولانلره‌ده هر جزئی چیقدقجه پوسته ایله كوندریله‌جكدر.

«مطبعهٔ خیریه» وشركاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرک سیاسی وکرک اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٨٨ — ٣ جمادی الاول ٣٢٨ پنجشنبه ٢٩ نیسان ٣٢٦ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك تركجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رددیه

— ١٦ —

عقلیات محضه‌ده اولدیغی کبی شرعیاتده دین بابنده‌ده سوء تفهم واقع اولورمی ؟ اوت ! واقع اولور . حتی بونك نتیجه‌سی اوله‌رق بك چوق بدعتلر ارکان دینیه صیره‌سنه کچیریلیر . اسباب موجبه‌سنیده ایضاح ایده‌لم .

تفسیر فاتحه‌یه درج اولندیغی اوزره انسانی سعادت مطلوبه‌یه سائق اولان هدایت ربانیه درت مرتبه‌یه متنوعدر . برنجیسی: وجدان طبیعی، الهام فطری واسطه‌سیله اولاندرکه مبدء طفولیتده‌کی هدایت بوکا منحصردر . « وهدیناه النجدین » نظم شریفنی بعض ارباب تفسیر بو مرتبه‌یه حمل ایدییورلر . [بونلرك نظرنده « نجدین » طفلك الهام ربانی ایله ایلك غداسنی آلمقده اولدیغی « ثدیین »دن عبارتدر .]

ایکنجیسی: حواس سلیمه، مشاعر ادراکیه، اوچنجیسی: عقل، دردنجیسی : دین یعنی ارسال رسل وانزال کتب واسطه‌سیله اولان هدایتدر .

هدایتك برنجی و ایکنجی مرتبه‌لرنده انسانه حیوانلرکده مشارکتی بولنور . حیوانك محتاج اولدیغی هدایت بوندن عبارتدر . انجق انسان بو ایکی نوع هدایتله مستعد بولندیغی غایهٔ کماله واصل اوله‌میور . بلکه مدرکات حواسدن معلومات کلیه استنباطنه مدار اولان هدایت عقلیه‌یه‌ده محتاج بولنیور . اولکی مرتبه‌لرك هر برنده خطا وسوء استعمال وقوعی قابل انکار اولمادیغی کبی مرتبهٔ عقلیه‌ده بویله‌در . عقلده انواع خطایه معروض ، هم‌ده احاطه‌جه قاصردر . انسانك جمیع مصالحنی ، معاش ومعاد اسباب سعادتنی محیط اوله‌ماز .

بناءً علی ذلك انسان خصوصات کثیره‌ده ، بالخاصه مصالح معادیه‌سنده هدایتك دردنجی مرتبه‌سنه ، هدایت دینیه تکمله‌سنه عرض افتقار ایدییورکه بالاده افاده قلندیغی اوزره جناب منان بونیده عنایت واحسان بیورمشدر .

نوع بشرك کرك حسیات ، کرك عقلیات نقطهٔ نظرندن قصوری علی الاکثر سعادت معادیه‌لرینه عائد اولدیغندن تعلیمات دینیه‌نك باشلیجه اقسامی نجات عقبی طریقنه تعلق ایدن بیانات وارشاداتدن عبارتدر .

ایشته سائر نوع اسباب هدایته عارض اولان خطا وسوء استعمال هدایتك بو نوعنده‌ده عارض اولوب انسانی شاهراه سعادتدن عدول ایتدیریر . نصل که انسانك حواسنده واقع بر مرض وآفتدن، یاخود عدم اعتنا ودقتدن ناشی ادراك محسوساتده ، کذلك قصور فطری، خطأ نظری وفکری حسبیله ادراك معقولاتده خطالر وقوعبولیورسه مزاج ناسه طاری اولان امراض روحانیه‌دن طولایی حقائق دینیه فهمنده‌ده خطیئات بی‌نهایه واقع اولمقده‌در . مقالهٔ سالفه‌ده انبا اولندیغی اوزره اسلامیتی ترس آکلایشلری ، درلو درلو بدعتلر قائملریله ماوضع لهندن چیقارانلر ، نتایج وخیمه تولید ایده‌جك طرز آخره تحویله بادی اولانلر هروقت بولنور ، حتی پك کثرتلی اوله‌رق بولنور . هم‌ده اسباب عدیده‌دن ناشی بو طاقم کیمسه‌لر چوقدنبری پیدا اولمشلردر .

اسباب مذکوره‌نك اك مدهش ومؤثری « واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا » ، « ولا تکونوا کالذین تفرقوا واختلفوا » ، « ولا تکونوا من الذین فرقوا دینهم وکانوا شیعاً » مثللو اوامر ونواهیٔ قرآنیه‌یه

عدم مراعات یوزندن انتشار ایدن بدعتلرك، اختراع اولنان آرا و مذاهبك ترویجی ایچون اورته‌یه آتیلان تأویلات و تزویراتدر .

توحید باری و ائتلاف بین الاقوامی مؤسس و آمر ، هر درلو تفرقه و اختلافلری ناهی و زاجر اولان دین مبینمزده بو صورتله تفرق و ابتداع وقوعنه حیرت ایتمه‌ملیدر . چونکه دین اسلام آز مدت ظرفنده اقطار و آفاق عالمی احاطه و استیلا ایدنجه کوکلی ، کوکلسز قبول دیانت ایدنلر ، ملل و اقوام مختلفه‌دن بی نهایه کیمسه‌لر ایله مسلمینك اختلاطلری حددن زیاده تکثر ایتمشیدی . دین اسلامه کیرن کیمسه‌لر ایچنده صادق ذوات بولندیغی کبی منافقلرده چوق ایدی . بونلر تعلیمات دینیه‌یی افساد مقصدیله ادیان سائره‌دن مأخوذ برطاقم مسائل عجیبه ادخالنه تصدی ایتدیلر ، هم‌ده بونلره اسلامیت سوسی ویرمك ایچون صاحب شرع انور افندمزه منسوب برچوق احادیثده اویدوردیلر .

[احادیث شریفه‌نك‌ده قرآن کریم کبی وقتیله تماماً مضبوط و محفوظ اولمامسی بو فساده یول آچمشیدی . بو عدم انضباط ایسه تکثر فتوحات اسلامیه حسبیله اصحاب کرامك اطراف ممالکه تفرقلرندن نشأت ایتمکده ایدی] .

برده فتح اولنان یرلرده ساکن امم و اقوام سائره‌نك اخلاق سیئه‌لری رفته رفته مسلمانلره سرایت ایتمکه باشلادی . زیرا ایکی شخص ویا ایکی قوم آراسنده تصاحب و تمازج مدنی اوزانجه برندن اوته‌کنه اخلاق و عادات سرایتی امور طبیعیه‌دندر . سائر امتلر مسلمانلرك اخلاق حسنه‌سندن مستفید اولدقلری کبی مسلمانلرده اونلرك سیئات اخلاقیه‌سندن متضرر اولیورلردی . حالبوکه فطرت بشریه‌نك معلوم اولان تشکلاتنه نظراً فنالق دها قولایلقله سرایت ایتمکده‌در .

نصل که « لتتبعن (سنن) من کان قبلکم شبراً بشبر و ذراعاً بذراع حتی لو ان احدهم دخل جحر ضب لدخلتموه الخ » حدیث شریفنده بو حقیقت واضحاً تفهیم بیورلمشدر . [١]

الحاصل برطاقم تلقینات مضره تخملری ارض اسلامه صاچلمش، تعصبات و اهواء باطله میاهیله اسقا و اروا ایدلمش و بالتدریج نشو و نما بوله‌رق دال ، بوداق صالمشیدی ، بو آغاجلر آجی و ایکره‌نج میوه‌لر ویرمکه باشلادی . بو احوال فجیعه‌یه تنبه ایدن علمامز اشجار فتنه‌یی قلع ایده‌مدیلر . قطع ایله اوغراشدیلر ، فقط بو داندقجه اولکندن زیاده قوت و طراوت پیدا ایدییوردی .

دیمك ایسترزکه علمای اسلامیه ، اعصار اخیره‌ده رواج بولان مساوی عادات و مفاسد اخلاقك دفع و ازاله‌سنه همت ایتمشلرسه‌ده، هر نصلسه موفقیت کامله‌یه مظهر اوله‌مامشلردر .

قرون ثلثهٔ اولاده تعلیمات صحیحهٔ دینیه غالب اولمغله اخلاق و آداب اسلامیه محافظه اولنمقده ایدی . ذاتاً هر دینك منتسبلری بو منوال اوزره حرکت ایتمشلردر . هیچ بر ملت عصر نبوتله اکا قریب اولان دورلرنده اصول دینیه‌یه مخالفت ایده‌مزدی . فقط زمان اوزادقجه فتنه‌لر و تفرقه‌لر حادث اولور ، بدع و ضلالاته تمایل ایله جاده‌دن انحرافلر وقوع بولور ؛ تأویل و تحریفلر اورته‌لغی قارشدیرر ، بناءً علیه موقعلرینی محافظه ایدنلر غایت آزالیر ، اکثریتی تشکیل ایدنلر حسیات قدیمه‌یی ضایع ایدرلر .

قرآن کریم بو درلو جریانلره قاپلمقدن‌ده بزی زجر ایتمکده‌در . استعیذ بالله (الم یأن للذین آمنوا ان تخشع قلوبهم لذکر الله . . . . . ولا یکونوا کالذین اوتوا الکتاب فطال علیم الامد فقست قلوبهم . .) نظم جلیلی مصداق مدعامزدر .

[بو افاداتمزله دیکر برطاقم وادیٔ اعتسافه صاپانلره ، اعصار اخیره‌ده‌کی مسلمانلرك احوال غیر لائقه‌سنی سند اتخاذ ایده‌رك اسلامیته طعن انداز اولان بی انصافلره‌ده جواب ویرمش اولیورز . بونلرك اعتراضلری برقاچ فقره‌یی حاویدر :

(١) سوء تفهمه میدان قالنجه بیانات دینیه‌نك واضح اولمادیغی آکلاشیلیر . بو ایسه ناشر دین حقنده برقصوردر .

« خایر ! چونکه دین مبین اساساً پك ساده ، بیاناتی شبهه و خفادن آزاده‌در، نصل که « جئتکم بها بیضاء نقیة » مثللو احادیثده مصرحدر . تلبیسات و زوائد اسباب مشروحه ایله خارجدن قاتلمشدر . اعتقادمزجه ذاتاً دنیاده سوء تفسیره اوغرادلمامش برحقیقت یوقدر » .

(٢) بیك سنه‌دن بری علمای شرق احکام دینلرینی یا کلشمی آکلایورلردی که معاصرلرمز تصحیحه لزوم کوریورلر .

« اوت ! بوندن بیك سنه اقدم کچن قرون ثلثه‌ده اختلافات یوق کبی ایدی . بیك سنه‌دنبری ایسه ترس آکلایانلر ویا آکلاتمق ایسته‌ینلر پیدا اولمش که فرق ضاله پك زیاده چوغالمشدر .

برده فنون و صنائع اخیراً چوق ترقی ایتمکله اعصار قدیمه‌ده بیلنمه‌ین برخیلی حقائق اسلامیه بو کون میدانه چیقمش ، علمای متأخرین بونلری ایضاح ایله اشتغالی کندیلرینه بویوك بر وظیفه اتخاذ ایتمشدر .

(٣) بر دینك علویتی آکلامق ایچون کتابلرینی دکل ، اتباع و منتسبلرینك نتایج افعال و احوالنی تفتیش ایتملیدر .

« خایر ! زیرا مرجع احکام اولان کتاب امتده تصریح اولنان برحکمك ارکان دیندن اولمسنده ـ محضا منتسبینك مخالف حرکاتده بولنملریله ـ شبهه ایتمکه امکان اوله‌ماز » .

بو معروضاتمز صره‌سی کلنجه برمقاله تشکیل ایده‌جك مباحثاتك برفذلکهٔ نافعه‌سیدر] .

ینه دوزی سویلیور :

« فقط الهلرك فوقنده الله‌تعالی واردی . لکن الله عربلرله طوغرودن طوغرویه مناسبتده دکلدی . اونك حقنده چوق برشی بیلمه‌یورلردی . اللهك

[١] سزدن اول کچنلرك طریقنه متابعت ایده‌جکسکز ، قاریش قاریش و ذراع ذراع بو متابعتکز تزاید ایده‌جك، حتی اونلرك ایچنده کلب کبی حشراتك طاراجق یووه‌سنه کیرنلر اولمش ایسه سزده کیره‌جك ، یعنی ضرر و وخامت تولید ایده‌بیله‌جك مخاطراته‌ده اقتحام ایلیه‌جکسکز .

بو حدیث شریف نهی صددنده ورود ایتمش بر اخبار نبوی‌یی متضمندر.

راهباری بولنمادیغندن ارادتی عربلره تبلیغ ایتمی ومقدرات بشر مسئله‌سی اوزرینه برصورت حل ویرمسی ایچون کیمسه اهتمام ایتمه‌مش ایدی . »

کورلدیکی اوزره بو سوزلر تعبیرات سخیفه‌یی حاوی اولدقدن بشقه ابهامدن‌ده خالی دکلدر . دوقتورك نه‌دیمك ایسته‌دیکنی افاده ایتمیور . آچیق وطوغرو تعبیرلرله افادهٔ مرام مراد اولنورسه شویله دینلیر :

« او صره‌ده یعنی قبل الاسلام بتپرستلکه منهمك اولان عربلر زمان فترتده، خیلی مدتدنبری پیغمبر یوزی کورمیه‌رك جهالت مظلمه ایچنده یاشایورلردی . جناب حقك وارلغنی تصدیق ایتدکلری حالده صفات الهیه‌سنی بیلمزلر، کما ینبغی تقدیس ایده‌مزلردی . کندیلرینی معرفة اللهه ارشاد ایده‌جك، اوامر ربانیه‌یی تبلیغ بیوره‌جق برنبی‌یه احتیاجلری آشکاردی » .

چونکه بوتون تواریخ امم شهادتیله حقیقت حال بوندن عبارتدر. حتی مقدمه‌ده بر نبذه انبا اولندیغی اوزره یالکز عربلر دکل ، بالعموم انسانلر باری تعالانك اوصاف قدسیه‌سنی بیلمه‌یورلردی . جمله ناس اشراك و یا تعطیل اعتقادندن خالی دکلدی . خلائقك بر قسمی افراطه قاپیله‌رق تعدد الهه ذاهب اولمشیدی . اکثریتی تشکیل ایدن بو صنف خلق مختلف شعبه‌لره انقسام ایدرك کیمیسی « ثنویه » اولوب نور وظلمتدن عبارت « الهین اثنین » . کیمی‌ده « تثلیث » یعنی اقانیم ثلثه اعتقادنده بولنوردی . برچوغی‌ده ایکی‌یه ، اوچه قانع اولمیه‌رق اوچیوز آلتمش قدر آلهه اثباتنه لزوم کوریورلردی .

وحدانیت الهیه‌یی ذهنلری بر درلو قبول ایتمدیکی جهتله فکر توحیدی غایت عجیب تلقی ایدرلر ، فرقان حکیمده حکایه بیورلدیغی اوزره ناشری حقنده « اجعل الالهة الها واحدا ان هذا لشیء عجاب » دیرلردی .

دیکر قسمی‌ده تعدد الهك عدم امکانی براهین عقلیه‌یه استناد ایتدیره‌رك اساس توحیدی التزام ، انجق تنزیه وتقدیسده افراط ایده‌رك خلاق ذو الجلالك صفات کمالیه‌سنی انکار ایدییورلردی . بونلرك اعتقادنجه تعدد صفتده منافیٔ وحدانیت اولوب تقریر وتحقیق توحید ایچون صفات ثبوتیه‌نك نفی وانکارینه لزوم کورلمکده ایدی. فلاسفهٔ الهیون عنوانی طاقنان بو صنف متفکرلر (وجوب الوجود) ایله مفسر الوهیتدن بشقه بروصف طانیمادقلرندن واجب الوجود من کل وجه واحددر، بناءً علیه کندیسندن انجق معلول واحد صادر اوله‌بیلیر دیرلر. چونکه « الواحد لا یصدر عنه الا الواحد » قضیه‌سنی قطعی وضروری بیلیرلر . بوفکر واعتقادلرندن طولایی خالق ایله عالم اراسنده برسلسلهٔ علل فرض ایدرك واجب الوجودك فاعل مختار دکل ، موجب بالذات اولمسنی ادعا ایدرلر ، حوادث یومیه‌یی معدات واسطه‌سیله حصول بولان استعداده تابع امرضروری کوسترلردی .

ایشته بونلرده خلاق ذو الجلالك حکمت واراده‌سی اقتضاسنه کوره طوغرودن طوغرویه خالق اولمسنی قبول ایتمدکلری ایچون معرفت الهیه‌دن محروم قالمشلردی .

سلطان انبیا « علیه اکمل التحایا » افندمز حضرتلری جمله عباده قارشی معرفت سبحانیه‌یی کما هو حقها تبیین بیوره‌رق عقائد فاسده‌یی اورته‌دن قالدیردی ، ذات وصفات الهیه‌نك نه وجهله تقدیس وتبجیل اولنه‌جغنی بیلدیردی. تلاوت بیوردیغی آیات قرآنیه‌ایله سرائر خلقتی، بدائع مصنوعات ربوبیتی تشریح ، کائناتك احتوا ایلدیکی هرذره‌نك برحکمته ابتناسنی توضیح ایلدی. بوسایه‌ده جناب فاطرك حاکم مطلق وفعال لما یرید اولدیغی ثابت اولدی .

انتظام امور عوالم ایچون وضع وتأسیس بیورولان نوامیس کونیه وقوانین طبیعیه ارادهٔ ربانیه‌سنی تقیید ایده‌میه‌جکندن برحکمت ومصلحته بناءً — معجزه ویا کرامت اولمق اوزره — دیه‌دیکی کبی خارقه‌لر ایجادینه‌ده قدرت باهره‌سی تعلق ایتمکده اولمسنی دلائل قاطعه ایله رتبهٔ بداهته ایصال ایتدی . [بواجمالك تفصیلات لازمه‌سی رسالهٔ حمیدیه مطالعه‌سیله معلوم اولور .]

ینه دوزیدن :

« بوبابده افکار مختلف ایدی . بعضلری واردی‌که بوحیاتدن صوکرا برحیاته اعتقاد ایدییوردی. یالکز انسانلرك دکل، حتی حیوانلرك‌ده اولدکدن صوکرا دیریله‌جکنه اینانیوردی . عربلر بعث کونی یایان یوروممکه لزوم کورمه‌ملری ایچون مزارلرینه برر دوه‌دفن یاخود مزارلرینك اوزرنده آجلقدن اولمکه ترك ایدییورلردی. فقط اکثریت عظیمه بواعتقادی کولنج بولیورلردی. وشاعرك شوسوزلرینی هرطرفده بیلیورلردی .

یاشامق اولمك صوکراده دیرلمك

احمقجه ماصال هپ بونلر ای قادین

بونده‌ده موجب تعجب هیچ برشی یوق . زیرا هند وجرمن عرقی ایچون‌پك معزز اولان بوفکر سامیلر ایچون اجنبیدر. یهودیلر دخی بوفکری انجق مدت نفیلرینك صوکلرینه طوغرو ایرانیلردن آلدیلر . و حتی تاریخ میلادینك بدایتلرنده اورتودوقسلرك کثیر النفوس فرقه‌سی اولان صادقیلر طرفندن بوفکر بعث قبول ایدلمه‌مشیدی .

محمد « ص . ع » دخی بوعقیده‌یی تبلیغ ونشر ایلدیکی وقت هیچ برزمان مصادف اولمادیغی بردرجه‌ده مقاومت کوردی والیوم بدوی عربلر بوعقیده‌یه قارشی پك لاقید بولنور » [۲]

دوزینك بوراده صرف ایتدیکی بوکلمات عاطله طالب یقین اولان اصحاب عقل سلیمی شاشیرته‌جق قوتی حائز دکلدر . فقط سطحی نظرات حقلرنده سوء تأثیردن خالی قالمیه‌جغی غیر منکردر . بناءً علیه بی‌سر وبن اولان بوتلبیساته قارشی اساسلی ومتانتلی مقابله‌ده بولنمق

---

[۲] « بوبابده » تعبیرینك مشارالیهی یوقدر . فی الواقع دور جاهلیتده‌کی عربلرك اکثریسی بعث وحشری منکر ایدی . قبول ایدنلرده دوه‌لر حقنده ذکر اولنان معاملهٔ وحشیانه‌یه‌ده بولنیورلردی . عنایت باری ایله اسلامیت فکرلری توحید وتصحیح ایتمشدر . دوزینك ادعاسنه رغماً یهود ونصارانك‌ده دین صحیحلرنده بعث بعد الموت واردر. چونکه بوتون شرائع الهیه بوخصوصده متفقدر . انجق سائر اعتقاداتی مؤخراً تبدیل ایتدکلری کبی بعض فرقه‌لر بونی‌ده تبدیل ایتمش اوله‌بیلیرلر . بدوی عربلر اکر بواعتقادی قبول ایتمسه‌لر اسلامیتدن خارج قالیرلردی . ایراد ایتدیکی بیتك عربجه‌سی

حیاة ثم موت ثم بعث

حدیث خرافة یاام عمرو

طرزنده اولوب ناشر وثنیت اولان عمر وبن لحی نام رئیسه منسوبدر .
[« حدیث خرافة » تعبیرینك یالکز بعته انطباقی درکار اولمقله ترجمه‌ده‌کی « هپ » حشو مفسده مثال تشکیل ایتمکده‌در]

ایچون امام غزالی حضرتلرینك «میزان العلم والعمل» کتابندن مبحث حشر و نشره دائر کلمات حقائق آیاتنی بروجه آتی ترجمه‌یه ابتدار ایدییورز :

انسانك دار آخرته ایمانی نه قدر ضعیف اولورسه اولسون کندیسنده براز انتباه بولندیغنی تقدیرده تحصیل علم واصلاح عمل طریقیله استحصال سعادت خصوصنده کلیاً عاطل قالمسی جائز اولمیه‌جغی کبی ایمان مذکوری رأساً فوت اولان کیمسه‌نك دخی احتیاط خارجنده حرکت ایتمسی معقول دکلدر .

احوال آخرتی تصویر وتصدیق بابنده طوائف بشریه درت فرقه‌یه آیرلمقده‌درکه بونلرك هرایکیسنك رأینه موافقت ایدلسه انسانك حیوان کبی مطلق العنان یاشامسی دائرهٔ عقل وحکمتدن خارج قالیر . اولا بو مذاهب اربعه‌یی تلخیص ایدەلم ، بعده هر مذهبك مقتضاسنی کوستره‌لم .

فرقهٔ اولانك مذهبی — بونلر حشر ونشری ، جنت وجهنمی قرآن کریمك ناطق ، شرائع الهیه‌نك متفق اولدیغی وجهله قبول ، انواع عدیده‌یه انقسامی معلوم اولان لذائذ جسمانیه‌یی تمامها اثبات ایله برابر واصفینك احاطهٔ توصیفاتندن بیرون اولان انواع سرور جاودانی ، لذات روحانیه‌یی ده اعتراف ایدییورلر . فی الواقع بو لذائذ جسمانیه وروحانیه‌نك صور وکیفیاتی اوقدر بدیع وعالیدرکه دار دنیاده تصور واحاطه‌سی حوصلهٔ ادراك بشری فوقنده بولنییور .

بونعیم اخروی کاملاً ابدی اولوب غیر متناهیدر . بوکا نائلیتده علم وعمل صالح صاحبی اولمغه منوطدر .

بوفرقه بالجمله مسلمین ایله برابر انبیای عظامه متابعتده بولنان یهود ونصارادن عبارتدر .

(فرقهٔ ثانیه) فلاسفهٔ اسلامیه‌دن بعض الهیه‌ندرکه بونلرده کیفیتی قلب بشره تماماً انکشاف ایتمین لذائذ عقلیه اثباتنده تردد ایتمزلر . آنجق لذائذ جسمانیه تحققنی دکل ، یالکز تخیلنی اعتراف ایدییورلر . دییورلرکه : انسان حالت نومده اکل وشرب وسائره تخیلاتیله متلذذ اولمقده‌در . فقط اویانمسیله بونی فوت ایدر . آخرتده‌کی تخیلات لذیذه علی التأیید اولدیغیچون شایان رغبت واهتمامدر . معهذا بونوع تلذذات عوام مسلمینه مخصوصدر . چونکه دنیاده اونلرك نظر والتفاتی بوجهته مقصور ایدی . لذائذ عقلیه‌یی تقدیر ایده‌مزلردی .

مناسترلی اسماعیل حقی

مصاحبه

اوچ بش کیجه اول کوکلم کبی هواده پك طورغون ایدی . کندی کندیمه آسوده بروقت کچیره‌یم دیدم . ساعت یارمه طوغری قارشیمزده‌کی اورمانجغه ناظر پنجره‌نك اوکنه اوطوردم . بتون عناصر نامیه‌یه روح نشوه ساری ، بتون موجوداته عشق نوبهاری طاری اولمش ایدی . هرطرفدن بوی حیات انتشار ایدییور ، ماضی‌یه عائد لطیف خاطره‌لر قلبمی طاتلی طاتلی اهتزازه کتیرییور ایدی . ارادن براز کچدی . سقف لاجوردی‌یه چاقلمش التون باش چیویلر جابجا کورونمکه باشلادی . دائرهٔ افق مرئینك مرکزنده برموقع صفا اشغال ایدییور ایدم . اطرافه باقدم منظره‌نك هیئت حاضره‌سنی اسکی زمانك فانوسلی قونصول ساعتلرینه بکزتدم . حقیقت ، اکوانه نظر محدود ایله باقیلنجه ، بوتشبیهم یکده مناسبتسز دکل ایدی . فقط کرهٔ هوایی ، نظر فریب بر منظره‌دن بشقه برشی اولمیان اوطبقهٔ لطافت نمایی ارادن قالدیردم . مطیهٔ خیالی ساحهٔ لاتناهی‌یه طوغری سوق ایتدم . منزل المغه ، نشوه‌لی نشوه‌لی تك وتاز ایتمکه باشلادی . لکن مرحلهٔ اولاده دیزلرنده قوت قالمدی . امان ، بونم جولان ایده‌جکم ساحه دکل ، دونه‌یم دیدی . هله براز دها دیدم . زار زور براز دها کیتدی . فقط براز دها کیده‌جك اولورسه‌م هلاکی محققدر . دیه فریاد ایدییور ایدی یالوارمه‌سنه دایانه‌مه‌دم ، اویله ایسه دون ، حالی حدیکی بلده دائره‌ك داخلنده جولان ایتدیدم . برلرزهٔ خشیت برینه چکلدی . فقط حالا تیریل تیریل تتره‌یور ، حالا ناصیه‌سندن طولی دانه‌لری کبی ترلر دوکیور ایدی .

اونی اوراده براقدم . افقه طوغری توجیه نکاه ایتدم . قمر دامن افقدن نازان وخرامان کورونمکه باشلادی ؛ اوچوق ضیاسی ساحهٔ سمایه برزنك حزن اکین ویرییور ایدی . اك یقین اولان همسایهٔ سماویمزك چهره‌سنده کرد کدورت کبی طوران کلفلر کیتدکجه نظرمده خطوط ابتسام شکلنی الدی . قمرك بوابتسام لطیفی کوکلمده سرایت ایتدی .

خطیب نوبهار ، بدایع ربیعی نغمه صورتنه تمثیل ایله ، سامعه‌لره حصه چیقارمغه ، روحی اونقطه‌دنده متأثر ایتمکه باشلادی . بیان بلیغیله روحمه برچوق شیلر سویلدی . روحم اونك سویلدیکی شیلری اکلادی . ایکیسی بربرینه اشنا چیقدی ارەده بن بیکانه قالدم . صوله توجیه نکاه ایله دکزه باقدم . طاتلی طاتلی اویویور ایدی . فقط اوصره‌ده اسمکه باشلایان کنج ، یاراماز برروزکار ، کوندزك اضطراب تعب انکیزندن یورغون دوشمش ، اویور غونلقله درین بر اویقویه دالمش اولان اوصفحهٔ نور مواج ایله اویناشمق ایچون انی اویاندیرمغه چالیشیوردی . دکز ، روزکارك عشوهٔ شبابی اکدیران ازعاجات متوالیه‌سنه برفتور لاقیدیله مقابله ایتدکجه ، اویاراماز چوجق ینه راحت طورمیور ، ینه آنك اوته‌سنی بریسنی غیجقلایور ایدی . نهایت اویاندیردی ، اویقوسنی قاچیردی . ملاعبه‌یه ملاطفه‌یه باشلادیلر . یاراماز چوجق اونك یاناغنه خفیفجه طوقونوب قاچار ، اوده برطور رخاوتما ایله النی قالدیروب ارقه‌سندن صولر سرپر ایدی . لطیفه‌لر کیتدکجه شدت کسب ایتمکه ، سکوت ایله باشلایان بو ملاطفات اراسنده سسلر ایشیدلمکه باشلادی . روزکارك سسی قهقههٔ شبابی ، دکزك صداسی‌ده خفیف برنوحهٔ اشتکایی اکترابی اکدیرییور ایدی . نه ایسه سسلر پك اوقدر یوکسلمدی . روزکار قالدی ؛ دکزده تکرار خواب نوشینه دالدی .

آفاقده تجلی ایدن بوحالاتی کوردکجه بن‌ده نشوه‌لنمکه باشلادم . کندی کندیمه دیدم‌که : اوح نه اعلی ! فلکك شو بادهوا صفاسندن براز مستفید اوله‌یم .

درحال برلسان غیب سماوی بکا شو سوزلری سویلدی :

بادهوا دیدیکك صفا هانکیسی ؟ اوصفانك حصولنه بادی اولان شولوحهٔ غرا ، سلسلهٔ اعدادنده میلیونلرواحد حکمنده قالان ادوار تقلباتك محصول مساعیسیدر . فکریکی غایت محدود بردائره داخلنده جولان ایتدیردیکك ایچون علل‌مؤثره‌نك مبدأندن غافل اولیورسك . شو دقیقه‌ده قلبکده حاصل اولان نشوه‌نك، شمسدن ذره‌یه وارنجه‌یه قدر بتون اجزای مکوناتك نتیجهٔ فعالیتی اولدیغنی دوشونمیورسك . بادهوا دیدیکك اوصفاده ، بتون عالم طبیعتك‌حصهٔ مساعیسی بولندیغنی اونودیورسك . بو حقیقتدن غافل اولمسه ایدك ، او نشوه‌نك قیمت صحیحه‌سنی تقدیر ایدر ، بادهوا دیمز ایدك !

حقیقتك خیال ، یاخود خیالك حقیقت صورتنده برتجلیٔ غریبی اولان بوخاطره بنی براز دکل کرکی کبی دوشوندیردی . عقلم باشمه کلدی . عالمده بادهوا کبی کوریلن پك چوق شیلرك حقیقتده پك بهالی ، پك قیمتدار اولدیغنی اکثرزمان بن‌ده دوشونور ، حیاتك الك اهمیتسز کوریلن احوالنده پك بیوك اهمیتلر کوریر ، خلقك هیچه صایدیغی شیلری نظرمده پك بیوك بولور ایدم . لسان غیب سماوینك بو اخطارندن صکره فکرمك او اعتیاد سقیمی ، یاخود مستقیمی اولانجه قوتیله ینه تأثیرینی کوسترمکه باشلادی. بوخاطره‌نك مقیاسنی ذهنمده بیوتدم ؛ برچوق شیلره تطبیق ، تشمیل ایتدم . توارد ایدن فکرلردائرهٔ خیاله صیغمیه‌جق‌درجه‌یی بولدی . دوشوندکجه دوشوندم. نه‌لره مالك ، نه توکنمز خزائنه صاحب اولدیغمی ملاحظه ایتدم . خلاصه یوقلق ایچنده بر وارلق ، وارلق ایچنده بر یوقلق بولدم‌که تعریف ایده‌مم . بر ساعت قدر امتداد ایدن بو جولان ذهنی مطیهٔ فکرمی کرکی کبی یوردی . کندی کندیمه دیدم‌که : هایدی شو بولندیغم عالمی حقیقت دائره‌سندن شعر و خیال دائره‌سنه نقل ایده‌یم . شو مناظر دلکشایه ، شو جرم نواره برازده شاعر کوزیله باقه‌یم . هرکسك کندینه کوره برشعری برشاعرلکی واردر . حتی عاشق عمر بیله کندی عالمنك بر بیوك شاعری ایدی . هرکس فکرنده حردر . وارسون کیمسه بنی شاعر اولمق اوزره طانیمسون . فقط بن شو دقیقه‌ده کندمه شاعردیه‌جك اولورسه‌م اکاده کیمسه‌نك قاریشمغه حق اوله‌مازیا .؟ قرله حسبحال یاخود انیس روحم عاکفك تعبیریله درونی بر مشافهه ایده‌یم دیه واردات خیالیه خزینه‌سنه مراجعت ایتدم . وا اسفاکه انی‌ده بعض خزینه‌لرکبی طام طاقیر بولدم . آدم سنده دنیا استقراض ایله قائم . بن‌ده سرمایه یوقسه ، سرمایه‌دارانده افلاس‌ایتمدی‌یا ؟ ثروت‌فکریه اصحابنك خزینهٔ عرفانی‌صاغ اولسون. ایشته قوجه فضولی یازیخانه‌نك اوستنده طوریور . آچار بر تفأل ایدرم . البته کافل حسبحال اوله‌جق برنشیده ظهور ایدر ! — مومی یاقدم — فضولی‌یی آلدم . آچار آچماز :

کیجه‌لر انجم صایارم صبحه‌دك
ای شب هجرك بکا یوم‌الحساب

بیتی ظهور ایتدی . بیتك مقتضای حاله مطابقتی حقیقةً غریب بولدم . دیوانی یاصدیغك اوزرینه قویدم . قمرك صفحهٔ پرتوبارینه برنظر دها عطف ایتدم . یارب شوکا نه سویلیه‌یم ؟ دیه دوشونوب طوریرکن قپونك چالندیغنی ایشتدم . آره‌دن ایکی دقیقه کچدی . بزم رفیق محترم اوطه‌دن ایچری کیردی . تعاطیٔ سلامدن صکره آره‌مزده شوسوزلر جریان ایتدی.

رفیقم — قراکلقده اوتوریورسکز .

— اوت براز مهتابدن استفاده ایده‌یم دیدم .

— دیمك بوکیجه شاعرلککز طوتدی ؟

— !اویله کبی .

— شوحالده سانحاتکزی کوره‌بیلیرمی‌یم ؟

— سانحات فلان یوق . فقط دمیندن بری ذهنمه لایح اولان افکاری بر یره طوپلامش‌اولیدم ، طویل‌الذیل براثروجوده کلیردی. حیران انتساقی اولدیغم آثار قدرته باقدم . صانع حکیمك قدرتی ، عظمتنی دوشوندم ؛ آثار غیرمتناهیه‌سنده تجلی‌ایدن ، نامتناهی قدرتی عقلمه طورغونلق ویردی . کندی کندیمه : نه‌بیوك قوت ! نه بیوك تصرف! دیدم. جناب حق‌نصل انکاراولنور؟ بوقدر خوارق‌خلقت ، بوقدر دقایق صنعت شعور نفسی خاصه‌سندن محروم بر کور قوته نصل اسناد ایدیلیر ؛ کندی کندندن خبردار اولمیان بوقوت نصل اولورده انسان کبی بر مخلوق مدرکی وجوده کتوره‌بیلیر ؟ عالمده بوانتظام نصل اولورده تصادف دینلن برلغت عمیانك‌مدلول بی‌معناسیله وجودپذیر اولور؟ اصغرنامتناهیدن اکبرنامتناهی‌یه قدر هرشیده تجلی ایدن بو انتظام مستقر ، برحکیم مدبرك اثرصنعی ، اثر ترتیبی‌اولدیغی نه‌وجه ایله قبول ایدیلیر .

بنم اعتقادمه قالیرسه تدبیری، تصرفی کائناتده‌جاری اولان قدرت مطلقهٔ الهیه‌یی کور قوت کبی‌تخیل ایدنلر ، «لهم قلوب لایفقهون بها ولهم اعین لایبصرون بها ولهم اذان لایسمعون بها اولئك کالانعام بل‌هم اضل » آیت کریمه‌سنك ماصدق تامی اولان کور دل، محروم بصیرت کیمسه‌لردرکه بونلر طبق کمیده کیدرکن کمینك حرکتندن غافل اولوب قره‌لری متحرك ظن ایدن غلط حس اربابی کبی کندی بصر بصیرتلرینه طاری اولان عمادن ذاهل اولوب ، صانع حقیقی‌یی کورقوت صورتنده تخیل ایدیورلر . دها طوغریسی مرأت شئون الهیه‌ده کندی حقیقت ذاتیه‌لرینی کوریورلر .

عوالم غیر متناهیه‌یه سوق مطیهٔ خیاله نه حاجت ؟

انسان حکیم ازلینك نمونه‌سی ، موده‌لی اولمقسزین سینهٔ عدمدن چیقاردیغی اعیان موجوداته ، بونلر میاننده الك یقینی اولان کندی وجودینه نظر انصاف ایله باقوب انده تجلی ایدن صنایع عجیبهٔ قدرتی ملاحظه ایتسه جناب حقك تصدیقنده مضطرقالیر. سمواته ، حرکات منتظمه‌لریله اوساحهٔ لاتناهی‌ده سیر ایدن لایعد اجرامه باقغه انلرك

وجودیله اثبات صانعه استدلال ایتمکه حاجت کورمز .

القلیل یدل علی الکثیر والجرعة تدل علی الغدیر .

فقط انسانك علمی محسوساتدن مقتبس . محسوساته منحصر اولدیغی ایچون ، ساحهٔ تفحصده اجالهٔ افکار ایتدکجه ، محسوسات خارجنده برشی قبول ایتمك ایسته‌میور ، غروری دائما کندیسنی کریوهٔ انکاره صاپدیریور ، علمنی احاطه‌سنی محدود دکل ، مطلق کوستریور .

حالبوکه بوکون احاطهٔ حسیه‌مز داخلنه الدیغمز ، اك زیاده حقیقتنه وقوف ادعاسنده بولندیغمز شیلر حقنده‌کی معلوماتمزك ، او شیلرك سطحندن ، قشرندن ایلری کچه‌مدیکی ارباب انصاف نزدنده حقایق مبرهنه جمله‌سندندر .

حواس خمس ایله مدرك اولدیغمز ، تحلیل وترکیبیله بر چوق شیلر وجوده کتوردیکمز ماده‌نك نه اولدیغنی بیلمیورز . ماده‌نك حقیقتـه دائر بر چوق نظریه‌لر فرضیه‌لر سرد ایدیلیـور . بونلرك کافه‌سی مجهولی مجهول ایله تعریف درکه‌سنده قالیور . حقیقته طوغری خیلی مسافه قطع ایتدیکمزه ذاهب اولیورز . صکره دونوب ارقه‌مزه باقیورز ، بولندیغمز نقطه‌دن بر خطوه بیله ایلری کیده‌مدیکمزی کوریورز . حکیم مشهور « نیوتون »ك مثل سائر صره‌سنه کچن بر سوزینك بوراده ایرادی ضروریدر . « نیوتون » دیمش‌که : بز ساحلده اوینایان چوجوقلره بکزه‌رز ، اره صره اصداف بحریه‌دن بر ظریف صدف بولور ، انی بر شی ظن ایدرز . حالبوکه کوزمزك اوکنده طوران عمان بیکرانده دها نه صدفلر ، نه جوهرلر اولدیغنی کورمه‌یز .

بیلمدیکمز شیلری ایاغمزك التنه قویسه‌ق باشمز کوکه ایرردی دیه‌ن پك طوغری سویلمش . بیلدیکمز قطره بیلمدیکمز دریادر . حالبوکه اوقطره حقنده‌کی معلوماتمزك نفس الامره موافقتیده محتاج نظردر . بویله منکوك ، محدود بر دانشله نصل حقیقته وصول ادعاسنده بولنه‌بیلیرز ؟ احاطه‌مزك ، دائرهٔ وقوفمزك خارجنده بزم بیلمدیکمز بر چوق شیلرك موجود ، یاخود ممکن الوجود اولدیغنی نه وجه ایله انکار اولنه‌بیلیر ؟ قدرت فاطره‌نك دماغمزه تودیع ایتدیکی قوامك بتون سرائر خلقی احاطه‌یه کافی اولدیغنی بزه کیم تأمین ایتمش ؟ دماغمزی زورلایه زورلایه بر نقطه‌یه قدر کیده‌بیلرز . او نقطه‌یی کچمك ایسته‌نجه بزه کیرو دون دیرلر . معقولاته کیتمیه‌لم مادياتده بیله عجز مطلق عالمنده بویانزر . وجودمز ارضك طبیعتنه کوره یارادلمشـدر . عجبا وجودمزك حال حاضریله کرهٔ قمرده یشایه‌بیلورمی‌یز ؟ بشقه بر جرمه انتقالمزی فرض ایده‌جك اولسـه‌ق اوجرمده دوام حیاتمزه امکان متصور اولمدیغنی آکلایورز . چونکه خلقتمز ، طبیعتمز او جرمك خلقتنه طبیعتنه اویمایور .

حالبویله ایکن فکرمزك معنویات ساحه‌لرنده جولان ایده‌میه‌جکنه بزم شو کتلهٔ خاکیده حقیقت اولمق اوزره قبول ایتدیکمز برشیئك انك خارجنده مجاز بیله اوله‌میه‌جغنه‌دن برشق امکان کورولسون ؟

طبایع مادیاتده مشهود اولان بو تباین ، بینمزده‌کی علاقهٔ مادیتك وجودیله برابر ، بزی بو قدر مشکل بر موقعده براقوب طورر ایکن معنویات ساحه‌سنده نیچون کندمزی بوقدر سربست ، بوقدر مطلق العنان کوریورز ؟ نیچون اوعالمه عائد حقایقك احاطه‌سنه نفسمزده اقتدار مطلق ملاحظه ایدیورز .

ایشته بوخود بیلنلکدرکه انسانلردن بعضیلرینی وجود باری کبی هر بدیهیدن دها بدیهی اولان بر حقیقت واضحه‌یی انکار وادیسنه‌سوق ایدییور . جناب حقك وجودی کونش کبی دلیلدن مستغنیدر . حتی نی بشرك او نقطه‌ده‌کی اتحادی وجود باری‌یه استدلال اولنان دلائل صره‌سنه کچمشدر . کونشی بر آز دها ایی کوره‌یم دیه نورینه توجه ایدنلردن بسبتون خاصهٔ رؤیت منتفی اولدیغی کبی وجود باریده تعمیق دلائل وادیسنه صاپانلرك سعی بیهوده‌لری‌ده بعض کره اشکال مطلبدن بشقه بر شیئه یاراماز . حضرت هدائینـك اولمق اوزره خاطرمده قالان شو بیت بوحقیقتك طرز دیکرده افاده‌سیدر :

ظهوری پرده اولمشدر ظهوره
کوزی اولان دلیل ایسترمی نوره

مادام‌که سوز بورایه‌قدر کلدی باری براز دها سویلیه‌لم :

جناب حق کندی وارلغنی بیلدیرمك ایچـون بزی خلق ایتمش مرکز ادراك اولان بر کتلهٔ صغیره‌یی قفا طاسـنك ایچنه قویمش . انی ، وجود خارجینك صفحاتندن خبردار ایده‌جك مشـاعرله مجهز قیلمش . مشاعر خمسـدن مثلا قوهٔ باصره‌مزی خلق بیـورمامش اولسیدی . عالم مبصرات بزم ایچون یوق حکمنده اولوردی . خلقت حاضره‌مزله عالم وجوددن بزه بیلدیره‌جکی قدرینی بیلدیرمش . فقط کیم بیـلیر ؟ بو عالمك ، بزم احاطهٔ حسیه‌مز خارجنده دها نه‌قدر صفحاتی وار ؟ بز انلرك نه اولدیغنی بیله‌میز . چونکه بیلمکه یلته‌جك اولور ایسه‌ك ، دولاشه جغمز دائره‌بهمه‌حال بنه حواس خمس دائره‌سیدر . انك خارجنه چیقه‌میز . وهمك اعانه‌سـیله یاقوتدن بر طاغ تصـور ایده‌بیلیرز . فقط یاقوت ایله طاغك مدرکات ومحسوساتمز جمله‌سـندن اولدیغنی اونوتمامیلی‌یز . بوراده‌کی تصرفمز اجزاسی ماده‌دن مسـتعار ، بر تصرف وهمیدن بشقه بر شی دکلدر .

عالمك بیلدیکمز صفحه‌لرندن بشقه بر صفحه‌سـنك نه اولدیغنی بزه بیلدیره‌جك التنجی بر حسه مالك اولمه‌مزی فرض ایتسه‌ك ، او حسك نه اولمسی لازم کله‌جکنی ، او حس مفروض ایله ادراك ایدیله‌جك صفحه‌نك مشاعر خمس ایله ادراك اولنان صفحات وجود خارجنـده نه صورتده ، نه ماهیتده تعین ، تجلی ایده‌جکنی قیاسنه قدر دوشونه‌مه بوله‌میز . ایشـته بزم مافوق الطبیعیات نامنی ویردیکمز ، ال یوردامیله کزمك ایسته‌دیکمز ساحه‌نك سرحدی بورادن باشلار . حدود حسیه‌مز خارجنده اولان بو عالمك حقیقتندن بحث ایتمه‌مز طبقی انادن طوغمه بر کورك الواندن بحث ایتمسی کبیدر . بزم ایچون یاپاجق بر شی وارسه اوده دائرهٔ حسیه‌مزك حدودی داخلنه کیرمیان بوعالمك امکان وجودینه قائل اولمق ، انی انکار ایتمه‌مکدر . اعمای مادر زاد قرمزی ، یشیل ، صاری لغتلرینی تلفظ ایدر . فقط بونلرك مدلوللرینه دائر دماغنـده

هیچ بر رنك تخیل بوله‌ماز . چونكه عمای مادر زاد ادراك الوانه‌مانع مطلقدر . یوز بیك سنه چالیشسه‌ق او اعمایه لون حقنده بر فكر ویره‌میز . لكن اعمانك مدرك اولماسی حسبیله الوانكده موجود اولماسی لازم كلمز . بو مقدمه‌یی بوراده براقه‌لم ، وجود باری حقنده وارد اولان ملاحظات آتیه‌یی استطراد قبیلندن اوله‌رق سرد ایلدكدن صكره هر ایكیسنی برلشدیره‌رك بر نتیجه چیقاره‌لم .

معلومكزدركه مركباتی تحلیل ایده‌ایده نهایت اجسام بسیطه‌ده ، عناصرده قرار قیلیورلر .

عناصردن اوته‌سنه‌ده كچیورلر . فقط بز اوراده طوره‌لم چونكه اوته‌یه كچمه‌نك نتیجه‌یه تأثیری یوقدر . مركباتده تجلی ایدن آثار تكملك عناصر بسیطه‌ده موجود اولمدیغی ایكی كره ایكی درت ایدر كبی ثابتدر . عجبا بو عناصر مادیه ، بسیط ناقص دركه‌سندن مركب كامل درجه‌سنه نصل ارتقا ایتمش ؛ بو كمالی نره‌دن مدرك اولمش‌كه هر تكملده كندیسنی انك فوقنده بر تكمله نامزد قیلیور انك حصولی اسبابنی استكمال ایدیور ؟ سلم تكاملك برنجی قدمه‌سندن اعتباراً یوكسله یوكسله جماد دركه‌سندن نبات اورادن حیوان اورادن انسان درجه‌سنه قدر چیقیور ؟ بسیطك مركبده تجلی ایدن كمالی حائز اولمدیغی بداهةً ثابتدر وبویله اولمق لازم كلیر . چونكه او كمالی حائز اولمسی لازم كلسه سلسلهٔ ادواره مربوط اولان تكامل ، حاصلی تحصیل وبناءً علیه عبث اولمق اقتضا ایدر ایدی .

تكملك تركیب ایله مبسوطاً متناسب اولمسنه نظراً حد ذاتنده بسیط اولان ، تعبیر دیكرله وجوده كتوره‌جكی اثردن من جهة‌التركیب دون بر مرتبه‌ده بولنان برشی كندیسنك وجوده كتوره‌جكی شیئی دیكرده تجلی ایده‌جك كمالی ـ اندن ناقص اولماسی حسبیله ـ قبل‌الوقوع نصل تعیین ایده‌بیلیر ؟ او كمالك حصولنی تهیه ایده‌جك اسبابی نصل استحصال ایلیه‌بیلیر ؟

اشیاده مشهود اولان وبزجه كمال نامی ویریلان شیئك طبیعتجه مقصود بالذات اولمدیغی ، طبیعتك انك حصولنه بیله‌رك چالشمدیغی ادعا ایدنلرك بو ادعاسی بنم اعتقادمه كوره جناب حقك موجودیتی مؤید دلائلك اك قویلرندن معدوددر . ساحهٔ تكوینده تجلی ایدن احواله تعلیل بعدالوقوع دیمك ؛ تعنددن ، مكابره‌دن دها طوغریسی ادراكسزلكدن بشقه برشی دكلدر .

فی‌الحقیقه كوزك كورمك ، قولاغك اوچمق ایچون یارادلمدیغنی بونلرك یارادلدقلری ایچون او وظیفه‌یی ایفا ایتدكلرینی ایكی بیك بو قدر سنه اول ادعا ایدنلر كلمش ، پك چوق كیمسه‌لرك الیوم بو اعتقادده ثابت قدم اولدقلری مشاهده ایدلمكده بولنمشدر . فقط عالم مبصرات ایله ، انی دماغمزه ادراك ایتدیرن عضو بصر ایكی موجود مستقل اولدیغی حالده مبصراتك حقیقتیله ، كوزك حقیقت مبصراته ملایم ، موافق اولمق اوزره احتوا ایلدیكی دقایق صنعت بیننده نصل بر تلازم نصل بر ارتباط ومناسبت بولندیغی ازیجق منصفانه تأمل ایدیله‌جك اولورسه عكس قضیه‌نك تأید ایتدیكی كوریلیر .

« اللهم ارنا الاشياء كما هی »

اشیانك نقصاندن كماله كیتمسنه وبو تقدیر اوزره برشیٔ ناقصك وجوده كتوره‌جكی دیكر برشیده تجلی ایلیه‌جك كمالی ، من جهة‌الكمال اندن دون اولان اوشیٔ ناقصك استحضار ایلمسنه عقلاً امكان متصور اولمدیغندن ترتیب عناصردن متولد سلسلهٔ تكاملك ماده ایله علاقه‌سی مناسبتی اولمیان بر قوهٔ مدركهٔ خارجیه‌نك اثری اولدیغی ، اولماسی لازم كله‌جكی كندی كندینه تحقق ایلر .

ایشته او قوه‌ده شائبهٔ تركیب وحدوثدن عاری ، ماورای سرادقات ازلیه‌ده متواری اولان ذات واجب‌الوجوددر .

اكر بو قوهٔ مدركه‌یی یاخود طبیعیونك تعبیرنجه غیر مدركه‌یی ماده‌نك مقتضای ذاتی ، لازم غیر مفارقی اولمق اوزره فرض ایدرسه‌ك اولكی محذور ینه باقی قالدقدن بشقه ، تكامل ایتمه‌مش عناصر پراكنده‌ده تكاملی مدرك بر قوت تخیلی كبی بطلانی بین بر تناقضك وجودی قبول ایدلمش اولور .

عناصر متفرقه‌ده ، بو قوتك وجودینی تخیل ، دماغك اجزاسی بر یره كلوب دماغی وجوده كتورمدن اول ، دماغده تجلی ایده‌جك ادراكی انك اجزای پراكنده‌سنده تخیل كبی بر غرابتی تضمن ایدر .

بو قوتی ماده‌نك مقتضای ذاتی اولمق اوزره فرض ایتمك قوتلكدن چیقاروب ماده كبی عجز دركه‌سنه تنزیل وكندی فوقنده بر قوهٔ خارجیه‌یه مفتقر قیلار . ماده‌ده‌كی تقلباتك بهمه حال بر قوت خارجیه‌نك اثر تدبیری اولدیغنی تسلیم ضروریدر . چونكه ماده كندی كندیسنی نقصاندن كماله سوق ایده‌مز . بسیط ناقصده‌كی نقصان مركب كامله‌ده‌كی كمالك تجلیسنه علت كافیه اوله‌ماز . او كمالی وجوده كتوره‌جك اسبابك استحضاری ، ناقصك دائرهٔ استعدادندن خارج اولمق لازم كلیر . بالكز طبیعت اشیاده‌كی استعداد تكمل مؤثر خارجیدن استغناسنی مستلزم اوله‌ماز .

بر ساعتك ماكینه‌سنی وجوده كتورن اجزای معدنیه‌ده اوماكینه‌یی وجوده كتوره‌جك استعداد نه ایسه ذرات وعناصرده ، مركب مكمل حصوله كتوره‌جك استعدادده اودر . مثلا تیمورك بر مؤثر خارجینك ترتیبی تعلق ایتمكسزین بر میلیون سنه قالسه ساعت حالنه كلسی ممكن اولمدیغی كبی ذرات وعناصرده ، بر مركب كامل حاصل ایده‌جك بر قوت خارجیه‌نك تدبیر وتصرفی تعلق ایتمكسزین خود بخود كندیسنی تكمله سوق ایله مركبات مكمله وجوده كتوره‌مز .

چونكه انلرده جاری اولان قانون جاذبه ودافعهٔ متقابله كبی بر قانون بسیطدن عبارتدر .

مادامكه عناصر جمادیتدن مرتبهٔ ادراكه قدر یوكسلیور انی اودركه‌دن بو درجه‌یه ارتقا ایتدیرمك ایچون ، حصول ادراك وشعوری مستلزم بر تركیبه مقارن ایده‌جك خارجی بر قوت لازم ، او قوتك كندی ذاتنده متجلی كمالك وجودی ایچون قوت اخرایه احتیاجی اولماسی ضروریدر . چونكه قوت اخرایه احتیاجی حائز كمال مطلق مطلق اولمسنه مانعدر . سلسلهٔ ممكناتده تجلی ایدن اثر تكملی وجوده

کتوره‌جك قدرت ، تصرف ، اوقوت خارجیه‌نك مقتضای ذاتی اولمسه یوقاریده سویلندیکی وجه ایله مادده متحقق اولان احتیاج کندیسنده‌ده متحقق اولمق لازم کلیر. اوده وجودنده قوت اخرانك تأثیرینه محتاج اولور ، عالمده مشهود اولان بو تکمل قوه‌ده قالیر ایدی . سلسلهٔ قوانك الی‌غیرالنهایه تمدیدی ایسه تسلسلی انتاج‌ایدرکه عقلاً ومنطقاً باهرالبطلاندر. چونکه برمبداء اول ، بروجود واجب اثبات ایدیله‌من ایسه سلسلهٔ ممکناتك طرفینی مساوی قالیر وجودینی عدمنه ترجیح ایده‌جك بر مرجحك فقدانی حسبیله هیچ برشی لابس کسوهٔ وجود اوله‌ماز ایدی .

سلسلهٔ ممکناتك وجودی ایچون بر مؤثر قبول ایتمك سلسلهٔ اعدادده واحد قبولی کبی ضروریدر .

واحد تعین ایتمدکجه اعدادك تعینه عقلاً امکان متصور اولمدیغی کبی واجب تحقق ایتمدکجه ممکناتك تحققنه‌ده اویله‌جه امکان عقلی یوقدر.

قبولی ضروری اولان بوقوتی ، ماده‌نك مقتضای ذاتی عد ایتمك جوابدن مستغنی بر ادعای واهیدر . چونکه بو تقدیر اوزره اوقوت قوهٔ مؤثره، مدبره اولمق درجه‌سندن ماده درکسنه اینر . و ماده ایله برابر کندی فوقنده براوچنجی قوته مفتقر اولورکه بونك بطلانی شمدی سویلدك .

بو عالمه وجود نامنی ویرمیانلر درلو درلو اسما ایله تسمیه حتی انی کلیاً انکار ایدنلرده اولمش . بز بو تباین اسمایه بو انکاره باقیوب عالمك ماهیتندن قطع نظر ، یالکز مسمایه ، حال حاضره باقه‌رق بر مؤثره احتیاج اولدیغنی جزم ایدرز .

بوقوت ترکیب‌حدوث کبی‌شوائبدن کلیاً معرادر. مثلا کندیسنده ترکیب تصور ایدلسه درحال شو ملاحظه‌نك ورودی ضروریدر : بر مرکبك اجزاسی علی‌الانفراد نظراعتباره النسه وجوده کتوردیکی کل مکملدن ناقص اولدیغی کوریلور . اجزای ناقصه صرف کندی قوتیله بر کل مکمل وجوده کتوره‌من دیمش ایدك .

کل مکملی وجوده کتورمك ایچون ، آنك اجزاسنی ، کل‌مکملی وجوده کتوره‌جك صورتده ترتیب وتنسیق ایده‌جك بر مؤثرك وجودینه احتیاج مس‌ایدرکه بویله برمؤثره مفتقراولان برشیء طبیعی خالق اوله‌ماز .

شوندن اکلاشیلیرکه جناب حق ترکیبدن ، ترکیبه مماثل شوائبك کافه‌سندن منزه ومبرادر . بوکبی شیلرده ماده‌نك ایجاباتندندر .

جناب‌واجب‌الوجود حقنده سردایدیلن بوملاحظات اثبات‌واجب دلائلندن اولمیوب ذاتی ملاحظه قیلندندر . اثبات واجب دلائلی فلسفه، کلام کتابلرنده‌باشقه بولده‌در. مقصدمز اوکتابلرك مندرجاتنی بورایه‌نقل ایتمك‌دکلدر ، نقل‌ایدلمش اولسه‌ایدی . صراطك‌صحیفه‌لری کافی کلمز ایدی . سرد ایدیلان بوملاحظات بلکه بعض افکاره کوره شایان قبول کورلیه بیلیر .

پك اعلی ، بزم وجود نامی‌تحتنده بیلدیکمز وجودلرك خارجنده اولان بوقوت نه ماهیتده نه حقیقتده بروجود اوله‌بیلیر ؟

ایشته‌او وجود حقیقتنه انفاذ فکرونظر ایچون امکان‌متصور اولمیان ذات باریدر . اونك نه‌اولدیغی بیلنمز یالکز‌وارلغی تصدیق اولنور .

« کل ماخطر ببالك فالله غیر ذلك »

آنك حقیقت ذاتیه‌سنی ادراك ممکن اولمدیغی ادراك ایتمك عین ادراك ، بونك غیری افکاره وجود ویرمك محض اشراکدر .

بحثمزك یوقاریلرنده : بو مقدمه‌یی بوراده براقملده وجود باری حقنده‌واردلولان بعض‌ملاحظاتی‌استطرادقیلندن‌اوله‌رق‌درمیان‌ایلدکدن صکره هرایکیسنی برلشدیرەرك بر نتیجه چیقارالم دیمش ایدم . بحثك اوشقنه رجوع ایده‌لم : عمای مادرزاد ادراك الوانه مانع مطلق‌اولدیغی کبی بزده‌کی عجز قطعی‌ده ادراك کنه باری‌یه مانع قویدر . چونکه جناب حق کندیسنی محیط اوله‌جق قوتی بزم دماغمزه قویمامشدر . چونکه اوزمان محیط ایکن محاط اولور ایدی . « تعالی ذاته عن ذلك علواً کبیراً » اعمای مادر زاد ایچون الوان خصوصنده یاپاجق برشی قالورسه اوده ماهیته‌انفاذ فکردن صرف‌نظر ایدرك کوزلیلرك « رنك واردر » دیدیکنی قابیله تصدیق لسانیله اقرار ایتمکدن عبارتدر .

بو بویله‌اولدیغی‌کبی وجودباری‌خصوصنده بزده بزی جناب حقك وجودندن خبردار ایدن انبیای ذیشانك سوزلرینه ایناتمغه ایمان ایتمکه مجبورز . چونکه اعمای مادر زادك حقیقت الوانه قارشی حالی ، موقعی نه ایسه بزمده جناب حقك کنه ذاتیسنه قارشی حالمز موقعمز عینیله اودر .

شمدی سز دیه بیلیرسکزکه : بنی جناب حقك موجودیتندن خبردار ایدنلرده بنم کبی انسان آنلر بو معلوماتی نره‌دن المشلرده بنی سویلدکلرینه ایناتمغه اجبار ایدیورلر ؟ انبیایه قارشی بوسزك سویلدیکزی ، اعمای مادر زادده سزه سویلیه بیلور ایدی . چونکه اوده سزك کبی آدم . اما سز آنك مالك اولدیغی‌حسلردن‌فضله برحسه‌مالك اولدیغکز جهتله کندیککزك آندن مکمل ، انك فوقنده‌اولدیغکزی، اعمانك‌حس رؤیتدن محرومیتی حسبیله سزدن‌دون برمرتبه بولندیغنی بیلیرسکز . فقط اکا بو حقیقتی یعنی حساً اندن مکمل اولدیغکزی اکلاتمق احتمالی یوقدر . چونکه اعمای مادر زاد لون کبی، ذات رؤیتك‌ده‌نه‌اولدیغنی بیلمزکه‌حتی اوفیضك‌سزده‌وجودینه‌انك‌وساطتیله مبصراتی ادراك ایتدیککزه قائل اولوب سزك کندیسندن مکمل بر فطرته صاحب اولدیغکزی اکلاسون ! قیامته قدر چالشسه‌کز اکا بوصورتله اولان تفوقکزی ، او تفوقك حقیقتی اعمانك ذهننده تعین ایده‌جك‌صورتده ، اکلاته‌مازسکز. ایشته انبیای ذیشانکده بزه کندی نبوتلرینی اکلاتمق خصوصنده دوچار اولدقلری مشکلات بزکوزلیلرك کورلره تفوقزی اکلاتمق خصوصنده دوچار اولدیغمز مشکلاتك عینیدر .

کورلرك بوراده یاپاجغی برشی‌وارسه‌اوده کوزلیلرك الینه یاپیشوب، بر اوچورومدن اشاغی تپه‌طاقلاق کیتمدن ، محل مقصوده واصل اولمقدن عبارتدر . چونکه بوبحثده هرشیء بیلیرم دیمك هیچ برشی بیلمم دیمه‌نك عینیدر .

بوراده ایکنجی براعتراض وارد اوله‌بیلیر؟ اوده‌شودر: مادامکه جناب حقك بزی یاراتمقدن مقصدی کندیسنی بزه بیلدیرمك ایمش بواستعدادی بو قوتی، نیچون طوغریدن طوغری‌یه هرکسك ذاتنده تجلی ایتدیرمیوبده ارەیه بر طاقم واسطه‌لر قویمش بونلر اولمسیدی دها موافق اولمازمی ایدی؟ نوع منطق تحتنده تعین ایدن افراد بشریه‌یه طوغریدن طوغری‌یه او استعدادك عدم تودیعی بر چوق اختلافاته سببیت ویرمش. امر برعکس اولیدی اورته‌ده بو اختلافاتده قالماز معاملات ناس‌دها معقول، دها مناسب بر محورده دوران ایدر ایدی .

بو اعتراضك جوابنه شق اخیرندن باشلایه‌لم :

انسان اولمش ، وجود بولمش شیلری بکنمیوبده بونلری کندی عقلنجه اولمسنی وجود بولمسنی دها موافق کوردیکی شیلرله مقایسه‌یه قالقیشه‌جق اولورسه ادیانه انتقال ، ادیانك موجب اولدیغی اختلافاتی موضوع بحث ایتمه‌دن اول کندی وجودندن‌ده باشلایه بیلیر . مثلا بوکون برعقللی چیقوبده دیسه‌که جناب حق بزده ایکی کوز یاراتمش فقط بونلرك ایکیسی‌ده موضع حاضرلرنده خلق ایده‌جکنه برینی اکسه‌مزده یاراتمش اولیدی دها مناسب اولمازمی ایدی؟ چونکه‌یولده کیدرکن هم اوکمزی همده ارقه‌مزی کورور ، جهتینی محیط اولان اولان بورؤیت مضاعفه‌دن دها مکمل برصورتده استفاده ایدرایدك. صکره اوته‌دن برعقللی دها چیقوب نه‌اولوردی جناب حق انسانده ایکی قانادخلق ایدیدی. انك اعانه‌سیله جوهواده سیرایدر ، اولدتنده حصه‌مند اولور ایدك . اوته‌دن بری دها چیقوب موذیاتك ، علل واسقامك خلقنه الحاصل هربری برشیئه اعتراض ایده بیلور ایدی . بواعتراضات نه‌درجه‌یه قدر معقول نه‌درجه‌یه قدرمحق ایسه‌اختلافات ادیان حقنده سرد ایدیلن اعتراضات‌ده اودرجه‌یه قدر محق اودرجه‌یه قدر معقول اوله بیلیر .

خلقته قارشی سرد ایدلمسی ملحوظ اولان بو وبوکبی اعتراضاته نه‌زمان جناب حق طرفندن برجواب آلنیرسه اختلاف ادیان حقنده درمیان اوله‌جق اعتراضاته‌ده اوزمان بلکه برجواب النه بیلیر . کله‌لم اعتراض سابقك : جنس منطق تحتنده تعین ایدن ، افراد بشریه‌یه طوغریدن طوغری‌یه اواستعدادك عدم تودیعی شقنه ، بواعتراضه افاقدن برمثال سرد ایده‌جکم . انك منصفانه تأملی اعتراضك اوشقنی بشقه جواب سردندن مستغنی قیلار. اوته‌کی مصاحبه‌لرده سردایتدیکم ادله‌نك اکثریسی کبی بوده بردلیل سماوی اولیور . فقط نه‌چاره اویله توارد اویله تصادف ایدیور .

جنس منطق تحتنده تعین ایدن افراد بشریه‌یی موضوع بحث ایتمه‌دن اول ینه‌اوجنس تحتنده تعین ایدن افرادکوا کبی نظر اعتباره الالم: سیارات ایله انلرك مبداء فیضی اولان شمسدن‌متشکل برمنظومه موجود اولدیغنی کوریورز دکلی؟ بوسیاراتدن هپسنك کندیسنه مخصوص برطبیعتی ، برطرز خلقتی اولدیغنی ، اوزرلرنده کندی طبیعتلری ، خلقتلریله متناسب مخلوقات اولمسی محتمل بولندیغنی‌ده ایشیدیورز . عجبا بوسیاراته بوفیض نره‌دن کلیور؟ کونشدن.شوحالده کونش ندر؟ جنس نجوم تحتنده تعین ایدن لایعد افراد کواکبدن برکوکب . بلك اعلا مادامکه سیارات سائره کبی کونشده برکوکبدر؛ نیچون صانع ازلی جنس واحد تحتنده تعین ایدن کونشه ینه او جنسك تحتنده تعین ایدن کواکب سائره‌دن فضله برخاصه برمزیت‌ویرمش‌ده، اکا تابع اولان کواکب سائره‌یی انك فیضنه محتاج ومفتقر قیلمش؟ عجبا جناب حق اکا تابع ، انك اطرافنده سائر اولان سیاراتی‌ده کونشك فیضنه محتاج ومفتقر اولیه‌جق برماهیت مستقله اوزره خلق، کندی تکاملاری ایچون محتاج اولدقلری خواص وقوایی کندی اجزای فردیه‌لرنده مندمج ایده‌مزمی ایدی؟ نیچون بویله یاپمامشده برنوعدن اولان کواکب بیننده بویله برفرق قویمش انلرك برچوغنده تجلی ایتدیره‌جکی فیض وکمال ایچون شرط‌لابد حکمنده اولان‌خواص وقوایی ایچلرندن یالکز برینه تودیع وتخصیص ایتمش؟

بوبویله اولدیغی کبی جناب حق جنس واحد تحتنده تعین ایدن افراد بشریه میاننده دخی‌طبق بوقانون‌الهیسینك حکمنی‌جاری‌قیلمش. یعنی اوافراددن متشکل منظومهٔ بشریه داخلنده ینه بشرجنسندن بر طاقم افراد زکیه خلق ایده‌رك کواکب سیاره‌ده‌کی فیضی ، کمالی حصوله کتوره‌جك خواص وقوایی کونشه تودیع ایتدیکی کبی ، منظومهٔ‌بشریه‌نك افرادنده‌تجلی ایده‌جك‌فیضی، کمالی‌وجوده‌کتوره‌جك خواص وقوایی‌ده اومنظومه‌نك کونشلری مثابه‌سنده اولان انبیای ذیشانه تودیع ، انلری بوامتیاز بلند الهیسیله افراد سائره‌دن ممتاز افراد سائره‌یی انلره محتاج ومفتقر قیلمشدر .

کار پاکانرا قیاس ازخود مکیر
کرچه ماندر نوشتن شیر وشیر

سیارات معلومه‌دن برینك ، حال حاضریله مثلا شمسدن استغنا وادیسنه صاپمه‌سی فرض‌ایدیله‌جك اولسه‌عجبا اوسیاره‌نك حالی نه‌صورته اقتران‌ایدر؟ ذاتنده تجلی ایدن فیضدن، تکملدن اثر قالیرمی؟ نه‌کزر درحال نور فیضی، نور حیاتی منطفی ، کمالی زواله مبدل اولور. ایشته انسانده طبق بویله‌در شمس نبوتدن اقتباس نوردن استغنایه میل ایتدیکی دقیقه ظلمت مطلقه عالمنده قالیر کندیسنده نوردن ، حیاتدن الحاصل انسانی حیوانات سائره‌دن ممتاز ایدن خواص ومزایادن اثر قالماز . سوزك خلاصه‌سی انسان نفسنده جمع ایتدیکی قطره‌یی دریا کوره‌رك اوقطره‌داخلنه کیرمسی‌مستحیل اولان حقایقی انکارایتمه‌ملی. چونکه بومعمای ابدی‌الاشکالك هنوز طریق حلنه ایاقاتان اولمامش، چونکه معمایی ترتیب ایدن ، طریق حلنی بزدن مکنوم طوتمشدر . انسانك بن بومعمایی حل ایتدم دیمسی ، حقیقتدن فرسخ فرسخ اوزاق اولان ، کندی ظننده کندی دعواسندن بشقه برشی دکلدر.

بوظن ، بودعوی صاحبی ایچون آنی برلذت ، موقت بر سرور حاصل ایدر؛ فقط معمای خلقت اولدیغی کبی طورور !

فرید

بحریه شرقیسی

دریا كه وطن نامی آلان مادرمزدر ؛
هر قطره‌سی باقسه‌ك كرهٔ دیكرمزدر ،
هر موجه‌سی تابوت سما پیكرمزدر ،
هر جوششی اللهه واران مقبرمزدر .

بر فردمز اولدقچه یاشار برقوجه ملت ..
كیتمك ابدی عمرایله عقبایه نه دولت !
دنیالره قالسین ینه دنیاده‌كی ذات !
یوق باصدیغمز یرده بیله خاك مذلت !

هر میتمز یاتمه‌ده ، نعشنده كفن یوق :
بر روح مجرد كه او ، دوشنده بدن یوق .
باق قبر حزیننده بیله خاك وطن یوق ،
بر مقبری یوق ، زائری یوق ، ماتم ایدن یوق !

لكن بو وطن خاك مزار اولمایه كلز ،
طوپراقسه‌ده طوپراق كبی خوار اولمایه كلز !
ملت هله بر زائر زار اولمایه كلز ،
آتی كه سحردر ، شب تار اولمایه كلز .

دوندكچه اجل شوق ایله پیر امنمزده ،
دونمز یورورز قانلی كفن كردنمزده !
خوناب شهادت لكه‌سز دامنمزده :
انوار شفقدر ییقانیر صانكه دكزده !

كیرمش یاتیور قلب وفادارینه اجداد ..
دریا بزه بیكانه دكل ، مقبر معتاد !
هر موجهٔ پاكنده نهان بر ابدی یاد ،
بر یاد شهامت كه اونوتماز اونی احفاد .

انسانده‌ده ، طوپراقده‌ده ، هر یرده وطن وار :
باق عنصرخا كیسنه ، مادرده وطن وار ؛
باق خاك سپهر نكسنه ، مقبرده وطن وار ؛
كوكلرده بویوك عرش ایسه ، برلرده وطن وار !

أولمزسه‌ك اكر ملت ایچون شانلر مزله :
فریاد ایدرز خالقه عمانلر مزله ،
طوفانلری تصویر قیلان قانلر مزله .
بر صاعقه شكلنده‌كی وجدانلر مزله .

آفاق شهادتده یوزن روح نجیبه
دنیاده مزار اولمایه شایسته‌می كعبه ؟

— عرش اولمالیدر یرده قالان نعشنه تربه ،
قرآنده خطاب ازلیسیله كتابه !

مدحت جمال

لطائف ادبیه :

أبان ایله اعرابی

حضرت عثمان نه‌قدر آغیر باشلی ، نه‌قدر حلیم ایسه اوغلی أبان‌ده بالعكس اوقدر هزله مائل ، اوقدر خفیف ایمش !

كونك برنده مشهور اشعب ایله برابر قیرده اوطورورکن قارشیدن دوه‌سی یده‌كنده براعرابی ظهور ایتمش كه انكرك یبلانی كبی اطرافه زهر پوسكورور ، یاننه كیمسه‌یی صوقماز ، اوكنه كلنی ایصیرر ، آرقه‌سنه صوقولانی تپرمش !

— شو جهنم یوزلی حریف بادیه‌دن كلمش اوله‌جق .. فنا اكلنجه دكل .. مساعده ایدرسه‌كز چاغیره‌لم‌ده براز قیزدیره‌لم ..

— های های !

أبانك آدملرندن بری اعرابی‌یه « امیر أبان بن عثمان سنی یاننه دعوت ایدیور » دینجه اعرابی اجابت ایتمش ، سلام ویره‌رك أبانك قارشیسنه چوكمش . أبان حریفه قبیله‌سنی ، نسبنی صورمش ؛ یالاندن خصم چیقمش :

— نه‌ایی تصادف ! سنك شودوه‌ك كبی بردوه ایدینمك ایسته‌یوردم . بوقدر زماندر آرادم ، بردورلو بولونمادی . دیمك كه اقربامدن بریسیله اخذواعطاده بولونه‌جقمشم .. أوت ، أوت تام بو رنكده ، بوارتفاعده ، بویاشده ، بوقالبده برحیوان آرامشدم . صاتارمیسك ؟

— صاتارم یا امیر !

— پك اعلا ! بن‌ده سكا یوز آلتون ویریرم .

اون آلتوندن اون پاره فضله دكری اولمایان دوه‌سنه یوز آلتون ویرلدیكنی ایشیدنجه اعرابینك عبوس چهره‌سنده حرص ایله سرور برق ایله ظلمت كبی هم آهنك ظهور اولمش .

أبان اشعبك قولاغنه اكیله‌رك « بزم خصم سزك عائله‌یه پك یابانجی دكلمش ! هایدی باقه‌لم هنریكی كوستر ! » دیمش .

— باقسه‌ك آدایی ، امیر حضرتلری سنك دوه‌ك آلتمش لیرادن فضله ایتمیه‌جكنی بیلمیور ظن ایتمه ! قرق لیرا فضله ویرمسی هم سنی سودیكندن ، هم‌ده یاننده پاره اولمادیغی ایچون نقد برینه مال ویرمك ایستدیكندندر . راضیسك دكلی ؟

— راضی‌یم .

اشعب بر آره‌لق غائب اولمش صكره قولتوغنده بر بوغچه اولدیغی حالده چیقه‌كلمش . أبان : كتیردیكك امتعه‌یی برر برر چیقاروب قیمتلری‌ایله برلكده یازدیر ، دینجه اشعب اولا اسكی برصاریق پارچه‌سی چیقارمش :

— امیر حضرتلرینك مبارك عمامه‌لری ! كندیلری جمعه ، بایرام

نمازلرنده بوعمامه‌یی صاردقلری کبی خلفا حضورینده‌ده بونکله چیقارلر... اللی آلتون !

اشعب یاننده‌کیلردن برینه «هایدی بونی برطرفه قیدایت» دییه‌رك بوغچه‌یه تکرار الینی صوقمش. اعرابی غیظندن پاطلامق درجه‌سنه کلمش ایسه‌ده نطقی طوتلدیغندن برشی سویله‌یه‌مه‌مش.

اشعب یوسفر یاری بلنه قدر باغ باغلامش اسکی برتاقیه چیقارمش:

— امیر حضرتلرینك مبارك تاقیه‌لری ! بش وقت نمازی ادا، ناس آره‌سنده عدل ایله قضا ایدرکن بونی کیرلر. قیمتی تقدیرمدن خارج ایسه‌ده هایدی اوتوز آلتون دییه‌لم ! بونی‌ده اوته‌کینك التنه یازیکز.

اعرابینك یوزی بوسبوتون قورقونج برنك باغلامش، کوزلری جوقندن طیشاری اوغرامش؛ آتیلمق ایستمش، لکن کندینی طوته‌رق اوطوردیغی یرده دلی دوه کبی خومورداتمایه باشلامش.

اشعب اوستی برتیق، آلتی دلیك ایکی پاپوج اسکیسی چیقاردرق:

— امیر حضرتلرینك مبارك نعلینی! جماعت مسلمینه قارشی اوبلیغ خطبه‌لری انشاد ایدرکن بومقدس نعلینه سوار اولورلر! بیلمم، نه‌قیمت قویه‌لم؟ هایدی قرق آلتون اولسون!

أبان، اعرابی‌یه مالارینی طوپلامسنی، یاننده‌کیلردن برینه دوه‌یی چکوب کتیرمسنی، بردیکرینه‌ده اعرابینك ذمتنه کچن یکرمی آلتونی آلمسنی امرایتمش. اعرابی آرتق طوره‌مایه‌رق همان اوکنده‌کی صارق، تاقیه، پابوج پارچه‌لرینی درلیوب طوپلایوب اولانجه قوتیله حاضر بولنانلرك یوزینه چارپمش، دوه‌سنك یولارینی طوتمق ایستین حریفك الندن اویله برچکمش که آز دها بیچاره‌نك قولی قوپیورمش؛ صوکره دونوب أبانه شو سوزلری سویله‌مش:

— بیلیرمیسك بن نه‌دن اولورم؟

— خایر!

— بابان عثمانه یتیشه‌مدم که قاتللری آره‌سنه کره‌یم‌ده دنیایه سنك کبی براولاد کتیردیکی ایچون بن‌ده قاتله اشتراك ایده‌یم!

أبان اعرابینك بوتهورینه، بوسوزینه اوقدر کولمش که کندینی طوته‌میه‌رق یرلره سریلمش.

صکره‌لری اعرابی اشعبه راست کلدکجه (سنی قحبه‌نك طوغوردیغی سنی! طورده امیرك متاعلرینی اوجوز اوجوز صاتمه‌یی سکا اوکرته‌یم) دیر، اشعب ایسه طبانی قالدیرر، قاچارمش!

محمد عاکف

فلسفهٔ حیات

یاخود اثبات واجب

منبهات — اختیار — جماداتده غائیت ۱

محیطك شرائط موافقه‌سی بعض فیزیولوژیستلر ایچون منبهاتدن عد اولنیور. فقط بزه قالیرسه حقیقت بویله دکلدر. شرائط محیطهٔ موافقه تغیر ایتمدکجه منبه اوله‌ماز. حرارت درجهٔ مناسبه‌ده (منبه) دکلدر. فقط بو درجه‌نك فوق ویاتحتی منبه اوله‌بیلور. کذا محیط خارجیده بولنان مولدالحموضه‌نك نسبتی نسبت مطلوبه‌دن زیاده ویاآز اولدقچه منبه اوله‌ماز. یالکز حال موافق ومطلوبك فوق ویاتحتنده‌درکه ذوی‌الحیاتده برفرط فعالیت، برمیل تدافع، برتعامل حصوله کلیر. اکر تغیرات پك زیاده ایلری کیدرسه فعالیت حیاتیه ضعیفلانیر ونهایت توقف ایدر. ایشته محیطك بوشرائط مفرطه ویامتناقصه‌سی حقیقی منبهات اوله‌بیلور وبونك تحریك ایتدیکی تعاملاته دخی (تنبه) دنیلیر. اشکال قدرت ویامواد کیمویه‌دن متشکل برصنف منبهات دهاواردرکه بونلر محیط موافقده موجود دکللردر. مثلا: الکتریق، اعصاب وعضلات ایچون حقیقی برمنبهدر. سموم مختلفه، انساجك حجیرات مختلفه‌سنی تنبیه ایدرلر. بوصنف منبهات ایچون برحال، بردرجهٔ موافقه یوقدر. بلکه بونك حال موافقی مفقود دیتلیدر. ایشته بوصفرك فوقنده ابتدا علائم حیاتیه‌نك فرط فعالیتی بعده تعاملاتك تناقص شدتی (یورغنلق) ونهایت فلج وموت حصوله کلیر. شرائط غیر طبیعیه‌نك یورغونلق تولید ایتمسی (برفعالیت متمادیه‌یی متعاقب تعاملاتك تناقص شدتی واحتیاط غدائینك توکنمسی) ادعاسنه بردلیل اوله‌بیلور. زیرا شرائط محیطهٔ موافقه‌ده یورغنلق حصوله کلمز. فی‌الحقیقه نه رطوبت، نه حرارت نه مولدالحموضه، نه اغدیه محیطده نسبت معتدله ومطلوبه‌ده بولندقچه ذوی‌الحیاتی یورمازلر. شرائط متغیره ویاغیر طبیعیه ایله شرائط موافقه قاریشدیریلیور. بوقاریشیقلغك باشلیجه نتیجه‌سی بکدیکره بکزه‌میان اشیا اره‌سنه کیره‌رك برخطایه سببیت ویرمسیدر. فی‌الحقیقه بوندن عطالتك موجودیتی ذوی‌الحیاتك عدم مختاریتی وبونقطهٔ نظردن اجسام جامده‌نك عینی اولدیغی استنتاج اولنیور.

موسیو (داستر)؛ «قانون عطالت جماداته مخصوص دکلدر. اجسام ذی حیاتده‌ده تطبیق اولنور. انلرده کوریلان اختیار، ظاهری وبروهم خیالیدر. بتون فیزیولوژی انی تکذیب ایدر» دییور مع‌التأسف بوحال، عرض ایتدیکم قاریشیقلغك نتیجه‌سیدر. مختاریتی تکذیب ایدن فیزیولوژی دکل، بعض فیزیولوژیستلردر. بربیضهٔ ملقحه‌نك ونشوونما بولان بررشیمك وعمومیتله شرائط محیطهٔ مناسبه‌یه قونیلان بتون ذوی‌الحیاتك مختاریتی نصل انکار اولنه‌بیلور. فی‌الحقیقه اختیار، برتأثیر خارجیدن آیری ومستقل برفعالیتك تظاهریدر. اکر شخص ذی حیاتدن کندی مختاریتی اثبات ایتمسی ایستنیلیرسه فعالیتنه لازم اولان شرائطی یعنی محیط موافقی دریغ ایتمملیدر. ذی حیاتك فعالیتی دائمی وثابت برغایه‌یه متوجه اولان افعال تشکلیه وحادثات فیزیولوژیه‌دن عبارتدر. بوافعال وحادثات اساساً ماده وقوتك تحولندن بشقه برشی دکلدر. ونسبات معینه‌ده ماده وقوت اولمازسه تعبیر آخرله محیط موافق بولنمازسه بوافعال وحادثاتی اجرا ایده‌مز.

بررسامه (رسم بیلدیککزی اثبات ایدیکز) دنیلسه وعینی زمانده

بز، فورچه بویا وسائره تدارك ایتمسنه‌ده مساعده ایدلمسه بونك جبری اوله‌رق ایشلیه‌مامسندن رسام قانون عطالته تابعدر . بز، بویا، فورچه وسائره بونك منبهیدرمی دیه‌جکز؟ اجسام غیر عضویه حقیقة مختاریتدن عاریدر . مثلا بر پارچه کومور آله‌لم وبونی هرهانکی محیطه وضع ایدرسه‌ك ایده‌لم اوراده عاطل بر صورتده قاله‌جقدر. تأثیرات خارجیه‌دن مستقل هیچ بر فعالیت کوستره‌میه‌جکدر. اجسام جامده بویله اولدیغی کبی بر غایهٔ ثابته‌یی حائز فعالیت اختیاریه‌دن محروم اجسام میته‌ده یعنی لاشه‌لرده بویله‌جه عطالته تابعدر . شرائط موافقه‌یه قونلسه‌ده افعال تشکلیه وحادثات فیزیبولوژیه‌دن هیچ برینی اظهار ایده‌من . حقیقتی دوغریجه افاده ایتمك لازمکلیرسه : بر محیط موافقه وضع اولنان ذات ذی‌حیات، دائمی وثابت بر غایه‌یه مبتنی تشکلی ویا فیزیبولوژی بر فعالیت ذاتیه واختیاریه‌یه مالکدر. نه‌وقت که شرائط محیطه، افراط وتفریطه دوچار اولور ویا شرائط غیر طبیعیه عارض اولورسه شخصك یشادیغی مدتجه تعامل حاصل ایدن بر تنبه وتحرش وقوعه کلیر فقط اولدکدن صکره حال عطالته کیرر . بو تعامل، کلیشی کوزل دکلدر . او شرائط غیر موافقه‌دن اوزاقلاشمق مقصدینه مبتنیدر .

مادیون ، اجسام جامده‌نك‌ده بتون ذوی‌الحیات کبی غایهٔ ثابته علائمی اظهار ایتدیکنی وبو علائمك محافظه ومدافعه مقصدینه توافق ایلدیکنی بیان ایدرلر . موجودات ذوی‌الحیاتدن نزع ایتدکلری غائیتی اجسام جامده‌یه اسناد ایتمك نه تحف دعوای مجرددر؟ بو دعوی ذوی‌الحیاتك غائیتنی، اجسام جامده‌ده بولمغه چالیشدقلری غائیتك سویه‌سنه تنزیل ایتمك ایچوندر .

معلومدر که اجسام جامده کرك غاز ، کرك مایع وکرك صلب اولسون ذراتی حرکات ابراز ایدر بو حال بوکون هرکسجه معلوم وغیر قابل اعتراضدر .

موسیو (داستر) بو حرکاتك بر چوغنك بر مقصد مدافعه اوزرینه اجرا اولندیغنی اثبات ایتمکه قالقیشیور ودییور که : «ذراتك بو تبدیل مکان ملکه‌سی معدنه هرهانکی بر نقطه‌سنده حالنی تغییر ایتمك فرصتنی احضار ایدییور . بو حال فوق‌العاده نظر دقتی جالب اولمقله برابر بعض خصوصاتده بو ملکه‌نك ایجابی اوله‌رق بر اعتیاد حالنی کسب ایدییور. بو اعتیاد، بر حیوانك محیطه تطابقنه یاخود مقاومت ایچون استعمال ایتدیکی طرز تدافعه پك مشابهدر . مثلا : اسطوانی‌الشکل بر ساق معدنی زیاده بر قوهٔ جریه‌یه دوچار اولورسه خیلیجه اوزار . شاید قوت دوام ایده‌جك اولورسه ساقك بر نقطه‌سنده بر طارالمه، بر بوغوم مشاهده اولنور . ایشته چبوغك قریله‌جغی نقطه بوراسیدر . فقط بر آز زمان قوهٔ جریه تعطیل ایدیلیرسه نقاط سائره‌سنده یومشاق اولان معدن بو بوغوم نقطه‌سنده طاولانمش بر معدن منظره‌سی آله‌رق آرتق اوزانماز » . بشقه محللردن زیاده بو نقطه‌ده کسب شدت ایدن قوهٔ جاذبهٔ ذرویه اجزای معدنیه‌یه (که انلری تفریق ایتمکه سعی ایدن قوهٔ جریه‌نك کسیلمسنی متعاقب) بر وضعیت جدیده اعطا ایدر که بو سایه‌ده معدنك منظره‌سی دکیشیر. بونده اثر غائیت بوله‌بیلیورمی، نیچون مدافعهٔ قهرمانانه تعبیرینی قوللانملیدر ؟ معدن نه‌یی مدافعه ایدییور ؟ شکلنی‌می ؟ کندینه مخصوص بر شکل یوقدر . صفحه، تل، چبوق ، کره کبی اشکالدن هانکیسی ویریلیرسه اونی آلیر . بر چلیك لوحه‌سی آلیورم وبونی ایکی‌یه قاتلامغه چالیشیورم. فی‌الحقیقه اکیلوب بوکیلیور ، قوتی کسدیکم کبی همان ئه‌لاستیقیتی حسبیله تکرار شکل ابتدائیسنی اکتساب ایلیور قوت دوام ایده‌جك اولورسه قیریلیور . کیمسه‌نك خاطرینه کلیرمی که بو لوحه قاتلانمغه ممانعت ومقاومت ایچون قیورلیور : یاخود قوتك تأثیری تحتنده بولندقجه شکلنی محافظه وموجودیتنی مدافعه ایچون ذراتی بر وضعیت جدیده اخذ ایلسون ؟ والحاصل بلامقاومت احمقجه‌سنه بوکیلوب قاتلانان قورشون لوحه‌سی بو خاصهٔ مستمیله‌دن نصیبه‌دار اولسون ؟

موسیو (داستر)ك فکرنجه «بوراده جماداتك داخلنده حکمفرما اولان فعالیت امعائیه‌نك نمونه‌لری واردر . بو حالات فضله اوله‌رق بزه بر دلیل دها قزاندیرر. وکوستریرکه بو فعالیت، حیواناتده اولدیغی کبی بر مداخلهٔ اجنبیه‌یه رد جواب riposte در بو مقابلهٔ جوابیه ینه حیواناتده وقوعه کلدیکی اوزره شخص جامدك محافظه و مدافعه‌سنه توافق ایدر » .

(داستر) بزه بر مثال دها ایراد ایدییور که کندی دیدیکی کبی اوقدر شایان اهمیت دکلدر « قلور ویا ایبود فضه‌لی سنجابی بر صفحه آله‌لم. بونی قرمزی بر ضیایه طوته‌جق اولورسه‌ق همان سرعتله قرمزی اولور. متعاقباً یشیل ضیایه عرض اولنورسه طونوق، کیرلی رنکلردن چیدکدن صکره یشیل اولور » . بو حال بر حادثهٔ حکمیٔ کیمیوی‌در املاح فضه‌نك ضیا ایله ارجاعنده یاخود بیاض بر حزمهٔ ضیائیه‌نك بر منشور زجاجی ایله تحللنده بر مقصد ارامق دوشونلمز . حالبوکه (داستر) بو حادثه‌یی فضه ملحنك موجودیتنی تهدید ایدن ضیایه قارشی بر مدافعه‌سی کبی تلقی وایضاح ایدییور مومی‌الیه جمادات ایله ذوی‌الحیات ارەسنده موجود مشابهت تامه‌یه اقناع ایتمك ایچون طبقات‌الارض علماسنك ، کیمیا کرانك ، حکمتشناسانك قوللاندیغی بر چوق تعبیرات تشبیهیه‌یی ایراد ایدییور. صخور حیه‌دن ، صخور میته‌دن وبر دمیر چبوغنك مقاومت قهرمانانه‌سندن بحث ایده‌رك بر تعب معدنی ، بر تعب ئه‌لاستیقی ، بر تعب الکتریقی ، بر تطابق التوا ، بر توافق زجاجی ، بر حافظه وبر دمیر تلك خاطره‌سی کبی تعبیراتی ایضاحه جسارت ایدییور . نصل اولیورده حکیم معلم فنی اولمقدن زیاده شاعرانه اولان بو محصول خیاله بر چوق قیمت ویره‌رك مادیون نظریه‌سنه استنادکاه اوله‌جق بر دلیل جدی کبی ایراد ایدییور؟ عقل ایرمز.

شیمدی سویلدکلرمزی اجمال ایله مادیون اصولنی میدان علنیته وضع ایده‌لم :

(۱) مادیون حاله، وقوعاته شمولی اولمیان تعبیرات استعمال وصکره انی کیفه کوره تعمیم ایدرلر .

(۲) کلمات مشوشه ایله یکدیکره بکزه‌میان شیلره عینی اسمی

طاقارلر . صکره لسانك سوء استعمالاتندن متولد بوقاریشیقلقدن بالاستفاده جمادات وذوی الحیاتك یکدیکره مشابه وحتی عینی اولدیغنی قبول واعتراف ایدهرك بورادن نظریهلرینك لهنده دلائل استخراج ایدیلر. سفسطهیه سوق ایدن بوطرز محاکمه شبههسزدرکه فنی اولهماز.

مابعدی وار

انقرهلی

علی رضا

عالم اسلام

مطبوعاتمز وعالم اسلام

صراط مستقیم بوکون بر رفیقنی دها محترم قارئلرینه تقدیم ایله مفتخردر : (کرسیٔ ملل). کچنلرده (تعارف مسلمین) و (حکمت) ناملریله بین المسلمین توحید کلمهیه خادم ایکی معتبر اسلام جریدهسنك انتشاره باشلادیغنی محترم قارئلرمزه تبشیر ایتمش ایدك . امید ایدرزکه قارئلرمز اونلری کورمش ، اوقومش ، تعقیب ایتدکلری مسلك عالیدن ، وصوله چالیشدقلری مقصد معززدن ممنون اولمشلردر . شیمدیده ینه توصیه ایدرزکه مظلوم ملتلرك معکس فریادی اولهجق بو (کرسیٔ ملل) دهکی موجب عبرت خطبهلری ، انتباه آور نشیدهلری کوش جان ایله دیکلسونلر .

مطبوعاتمزك احتیاج حقیقیٔ ماتی تقدیر ایدرك بو یولده نشریاته باشلامسی اسلاملر ایچون و بلکه بتون اقوام شرقیه وملل مظلومه ایچون بر فال خیر اولسه کرك . ایکی سنهیه قریب بر زماندنبری مملکتمزده سوز سویلك حق .. مقدور امتلرك ، حضیض اسارتده قالان مظلوم قارداشلرك ترجمان شکواسی اولهبیلمك صلاحیتی احراز اولوندیغی حالده بیلنمز هانکی سیاستدرکه آنلری برمتروکیت ألیمه ایچنده براقدی . شیمدی‌یه قدر جرائد یومیهمز نه اونلرك احوالنی تدقیقه لزوم کوردیلر ، نهده اونلرك یشایشلرندن ، عالم موجودیتدهکی موقعلرندن مقام خلافتی خبردار ایتمك وظیفهسنی نظر دقته آلدیلر .

اکر بوسکوتلری ، خصمانی قوشقولاندیروبده بزی دوچار غوائل ایتملرندن خوف واحتراز پولتیقهسنه مبتنی ایسه امین اولهلم که بز بو مظلوم اقوامك بولندقلری حال اسارت ومقدوریتده قالملرینه اونلردن زیاده چالیشسهق بیله ینه دشمنلرمز بزی غوائل سیاسیهدن آزاده براقمایهجقلردر . بر آز کوز آچدیغمزی حس ایدر ایتمز ، بزی بشقه بر هائلهنك اوکنده بولندیرهجقلر وبو کشمکشلرك هیچ بر زمان نهایت بولمامسی ایچون بتون قوتلرینی صرف ایلیهجکلردر .

اکر بز یکدیکرمزی طانیمق ، طانیشدیرمق ایچون تمامیله بر دورهٔ سکونه داخل اولهیی بکلرسهك اوحالده هیچ برشی یاپهمیهجغمز ، اسکیسندن زیاده اختلاف ونفاق کردابلری ایچنده قالهجغمز شبههسزدر . پك آچیق بر حقیقت اولمق اوزره دیرزکه بز نه یاپارسهق ، نه موفقیت استحصال ایدهبیلیرسهك متوکلاً علی الله تعالی هپ بوغائلهلر آراسنده یاپهجغز ، ایدهجکز ...

بویله اولدیغی حالده یومی غزتهلرمزك بو آنه قدر عالم اسلام حقنده خصوصی ستونلر آچهرق او عالمی یقیندن کورمش ، تدقیق ایتمش خصوصی محررلر تدارك ایدرك ، بتون شئون ومطبوعات اسلامیهدن عثمانلیلری خبردار ایلیهجك و بو وطن اولادینك اکثریتنی تشکیل ایدن اسلاملرك احوال روحیهلرینی نظره آلهرق تحسسات ملیتپرورانهلرینی اوقشایهجق وسائله توسل ایتمهملری منافع ملیهیه موافق بر خط حرکت اولماسه کرك . ذاتاً بو لاقیدانه اطوار یالکز بزم غزتهلره مخصوص بر غرابتدر . دنیانك هرهانکی اسلام مطبوعاتی تدقیق ایدیلسه بو تسیب واهماله تصادف ایدیلمز . ایستر مصر ، ایستر هند ، ایستر روسیه ، ایستر ایران غزتهلرینی آلکز ؛ کورهجککز مسلك متین سزی حیران ایدر . هپسی اسلاملك انتباهی ایچون ، مأثر مدنیهٔ حقیقیهدن مستفیض اولهبیلمسی ایچون یکوجود ، یکزبان اولمش ، نشریات منتظمهده بولونیورلر . نقطهٔ نظرلرینی ، مسلك متخذلرینی آره صره مطبوعات اسلامیه ستوننه نمونه اولهرق درج ایتدیکمز مقالات کوستریور . اکر صحیفهلرمز مساعد اولهیدی ، پروغرامز یالکز احوال وشئون اسلامیهیه منحصر اولهیدی ، اونلرك دوشونشلرندن ، یشایشلرندن ، مقام خلافته قارشی بسلهدکلری لایزال محبتلرندن ، فعالیتلرندن تمامیله بحث ایتمکده هیچ تردد ایتمزدك . چونکه اونلر کیزلی قپاقلی یازمایورلر . یازدقلرینی هرکس کوریور ، اوقیور ، تدقیق ایدییور . بز بر دور اوهام ایچنده یتشمش ، قوری قوری وهملر تا طمرلرمزه قدر ایشلهمش اولدیغندن حقیله هیچ بر ایش کورهمیورز ، کورمکه جسارت ایدهمیورز . میسیونرلر تا جانکاهلریمزه قدر کلشلر ، جسیم جسیم مکتبلر آچهرق اطفال ملتمزی کندی روحلریله تربیهیه حصر مساعی ایتملری ایچون امتك مستقبل والدهلری اولهجق معصوم قزلرمزی تربیهٔ ملیهدن ، تحسسات وطنپرورانهدن محروم براقق ایچون اسلاملرك تا قلبکاهنده مؤسسهلر آچمشلر ؛ محتمزی ، حیاتمزی ، سعادتمزی محافظه ایدن قواعد اساسیهٔ ملیهمزدن بزی اسیر ایتمك ایچون نه یاپمق لازمسه اجرادن چکینمهمشلر . بزحالا کندی مملکتمزده سویلك ، دردمزی دوکمك جسارتندن محروم .. بابالرمزك ، اجدادمزك خانهلرینه ، یوردلرینه کیدوبده کندی قارداشلرمزك حالنی صورمقدن قورقار برحالده بولنیورز . نه قدر قانمز قورومش . نه درجهلرده خاك مذلته دوشمشز !.. میلیونلرجه قارداشمز بوکون حضیض مسکنتده ایکلهیور ، ظلم وقهر آلتنده أزیلیور ، محو وپریشان اولیورده او متحکملره قارشی :

— یازیقدر . ایتمهیکز ، بونلرده سزك کبی انساندر ... دیهجك برقلب حمیت بولونمایور . ماکدونیاده همجنسلرندن برینك بورنی قانار ، بتون اوروپا مدنیتی غلیانه کلیر ؛ بریده شرقده میلیونلرجه

افرادك حقوقی پایمال اولور، سس چیقاران محب انسانیت فرد آفریده بولونماز .

بو حقیقتی بوکون بیلمین قالمامشکن، غریبدر ، بزم غزته‌جیلرمز اونلر ایچون برستون بیله آچمقدن محترز ، متحاشی ، مسیب طورورلر. صوکراده اون بیك، نهایت اون بش بیکی کچه‌مین غزته‌لرینك سرومندن شکایت ایدرلر :

— بوقدر جاهل ملتده کورمدك ؛ قوجه بر پایتختده ، — یالکز پایتختده دکل — قوجه بر الکاده بر غزته‌نك انجق اون بیك قارئی بولونسون .. نه حال بو ؟..

دیه قباحتی ینه ملته عطف ایدرلر .

اونلره دینسه‌که : — سز غزته‌لریکزی ملت ایچون یازمایورسکزکه ملت اوقوسون ، نشریاتکزده صرف کندی هوسلریکزی تعقیب ایدییورسکز. امتك روحیه‌روحلانییورسکز . اجنبیلرك اویدیردیغی هر حوادثی اولدیغی کبی غزته‌لرکزه قبوللانیورسکز. امتك حسیات نجیبه‌سنی رنجیده ایده‌جك تعبیرلر استعمالندن چکنمیورسکز. وطنك مقدرات آتیه‌سی ایچون اندیشه‌ناك اولان وجدانلر هر صباح غزته‌لری بیوك بر خلجان ایله سوزییور . اقوام اسلامیه آراسنده سوء تفهمی موجب اوله‌جق بر شایعه ، اهمیتی تقدیر ایدیلمه‌مش بر تعبیره تصادف ایده‌جکندن قورقیور . جریده‌لرمزك بو حالنی کون بعض غرضکارلر، کندی دیلزده ، مقصدلرینی مروج غزته‌لر نشرینه جسارتله‌نه‌رك افکار اسلامیه‌یی تسمیمه چالیشیورلر .

اسلاملرك محبتنی قازانمش بر غزته موجود اولمدیغندن طولایی توردوی غزته‌لر اسلاملر آراسنده قاره بوله‌بیلیور ؛ ماهیتلری تعین ایتمش بو سفیل جرائد پایتختك اك هجری کوشه‌سنده‌کی قهوه‌لرده بیله کورولیور . صورت حقدن کورونه‌رك ، مثلا ارناوودلق وقوعاتی ایچون ، اسلاملری اسلاملره قیردیریورز، دیه‌رك اذهان معصومه‌یی بولاندیردقدن صوکرا آرقه‌دن زوالی اسلاملرك جهلیله استهزا و کرید عاصیلرینك یمین موفقیاتیله اظهار سرور ایلیورلر . ﴿واذ القوا الذین آمنوا قالوا آمنا واذاخلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم انما نحن مستهزؤن﴾ صوکرا بو زوالی امت زهردن شفا بکله‌یور ، او غزته‌لردن یاره‌سنه درمان اومیور .

فقط بونك مسئولی کیمدر؟ شبهه‌سز غزته‌جیلرمزدر. نیچون امتك احوال روحیه‌سنی نظره آلمایورلر ؟ نیچون کندیلرینی سودیرمکه موفق اولمایورلر؟ نیچون اسلاملرك حسیات نجیبه‌سنه قارشی لاقید بولونیورلر؟ جریده‌لرمزه اولان رغبتسزلکی بو نقطه‌لرده آرامالی‌یز .

بو جهتی اوزون اوزادی‌یه مناقشه‌یه‌ده محل کوره‌میورز . ایشته بزم یومی غزته‌لرك برقاچ ستوننه معادل شو کوچك « بالقان » جریدهٔ اسلامیه‌سنه کبر وغروردن عاری بر نظر تدقیق عطف ایتسه‌ك ، کویلره وارنجه‌یه قدر انتشارینی نظر اعتنایه آلسه‌ق حقیقت حال کندینی کوستره‌جکدر . حالبوکه او ، کوندن کونه محو وانقراضه سوروکلانن ، سوروکلندیریلان بر آووج اسلام بقایاسنك مدافع حقوقی، معکس فریادیدر . بزم غزته‌جیلر بیلمیورلرمی‌که بزم نجیب، وفی، دیندار ملتمز قارداشلرینی اونوتمازلر ، خاطرلرندن چیقارمازلر . دنیانك اوبر کوشه‌سنده‌کی بر مسلماندن خبر ویریلسه عائله‌لری افرادندن خبر آلمش کبی سوینیرلر . حتی دینه‌بیلیرکه اسلام قرداشلرینه اولان حسلری ، رابطهٔ قلبیه‌لری عائله‌لری افرادینه اولان محبتدن ، رابطه‌دن بیله زیاده‌در . بوکون بر هند اسلام غزته‌سنی آچیکز ، تونسده‌کی اخوان دیندن خبردار اولورکز. بوکون اولو اورته‌مصرك بر اسلام غزته‌سنی آچیکز ، جاوه‌ده‌کی اخوان دینکزك احوالنی اوکره‌نکز . بزم غزته‌لره کلنجه شئون اسلامیه‌یی متحکمانه بر ادا ایله مختصرجه اجنبی غزته‌لرندن منقول کورورسکز . اوته‌دن بتون عالم اسلامك قهقهه‌لرله کوله‌جکی کیغا کبی بر حدناشناسك آرناوود برنسلکی احتمالندن بحث ایدن ارجوفه‌لره تخصیص اولونمش ستونلر بولورسکز. کذا یالکز عثمانلیلغك دکل، خلافت معظمهٔ اسلامیه‌تاجنك اك پارلاق بر لانطه‌سی اولان آرناوودلغك شمال قسمی کبی دیندار بر محیطك کویا حروف عربیه علیهنده بولوندقلرینه دائر اجنبی غزته‌لرك لغرض اشاعه ایتدکلری حوادثك بزم غزته ستونلرینه کلیشی کوزل کچمش اولدیغنی کورورسکز . ونهایت قطعات اسلامیه‌نك مرکز خلافتدن اوزاق قالان اقسامنده مقر خلافت غزته‌لرندن نقلاً بو حوادثه صحیح نظریله باقدقلرینی اکلایه‌رق قلبکزدن قان اغلار ، متأثر اولورسکز .

ایشته حقیقته طبان طبانه ضد بر اویدورمه حوادثك بزم غزته‌لرمزده بلا تکذیب یر بولمسی یوزندن اقوام اسلامیه آراسنه سوء تفهملر کیرر وبنابرین محافظه‌سی ملتزم حکومت عثمانیه‌نك موقعی خطرناك اولور ، منافع سیاسیه ، منافع مادیه غائب اولور کیدر . ایشته آرناوودلق اغتشاشی ، ایشته صوکنده کرید فاجعه‌سی !..

کورولیورکه هپ بونلر ملتك احتیاجنی نظر دقته آلمامقدن ، طویغولرینه اهمیت ویرمه‌مکدن ایلری کلیور . ماصه باشنه کچوبده میلیونلرجه افرادی کندی فکرینه کتیرمکه چالیشمقدن ایسه اونلرك طویغولرینه‌ده براز حوالهٔ سمع اعتبار ایلك دها ملتپرورانه بر حرکت ، وطنه دها نافع بر خدمتدر . اهالی‌یی غزته اوقومسنه الیشدیرمق مهم بر مسئله‌در ، بونی نظر دقتدن دور طوتمق قطعیاً تجویز اولنه‌ماز .

بو سوزلر بر دوست آغزندن ، روحی ، مسلکی معلوم بر مسلکداش لساندن چیقدیغی ایچون سوء تلقی‌یه اوغرامامز ، اعتقادنده‌یز . اونك ایچون سربستجه ، آچیقجه قونوشیور ، حسبحال ایدییورز . بزاکر کندی دردلرمز ایچون برلکده مداولهٔ افکاره چالیشیرسه‌ق ومحاطی بولندیغمز مشکلاتك اهمیتنی ، وطنه ، ملته ، وجدانمزه قارشی درعهده ایتدیکمز وظیفه‌نك قدسیتنی خاطره کتیره‌رك تلقینات وجدانیه‌مزه توفیق حرکت ایلرسه‌ك او زمان امتك محبتنی قزانیر ومملکتده موجب تفرقه وشقاق ایچون یوکسه‌لن صدای تزویرلرك چاکلرینه اوت طیقامش اولورز .

دوستك آجی سوزی دشمنك یالدیزلی حاپندن شبهه‌سزكه خیرلیدر . بزذاتاً مخاطبلرمزك بزه اولان توجهلرندن امینز . اكر بز برطاقم صدای تزویرانه قولاق آصه‌یدق شق شفه‌یه بیله لزوم كورمزدك . فقط ایسترزكه ملتمزك روحنه ، طویغولرینه ترجمان اوله‌جق بیوك یومی غزته‌لر بتون كویلرمزه قدر انتشار ایتسون ، ملتمزك افكارینی تنویر ایدرك صارصیلماز بركتلۀ متحده حالنه كتیرسون ..

بونك ایچون ایشته اولا ممكن‌مرتبه لسانلرك ساده‌لشدیریلسنی ، عربی وفارسی كویلیلرجه‌بیله مأنوس بعض‌كلماتك علی‌حاله براقیلمسنی ، امتده‌كی تحسسات ملیتپرورانه‌نك تنمیه وتنظیمنه خادم مقاله‌لر یازیلسنی ، واحوال روحیه‌مزك دائمانظره آلنمسنی ، صوكراده عالم اسلام حقنده بر ستون آچیله‌رق ممكن اولدیغی قدر احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث اولونمسنی غزته صاحبلرندن صورت مخصوصه‌ده رجاوتمنی‌ایدرز .

واقعا بزبویولده برمسلك تعقیب‌ایتمك‌ایسته‌دك ، نمونه‌لركوستردك ، و دائما همنه وكرمه تعالی چالیشمقدنزده كری طورمایه‌جغز ، انجق بزم اكثریسی علمی موضوعلره عائد صحیفه‌لرمز بومقاصد معززه‌یی تعقیبه كافی كلز . انتشارینی تبشیر ایتدیكمز هفته‌لق جریده‌لرده بوكا كفایت‌ایتمز ، بهمه‌حال یومی بیوك‌غزته‌لر ایستر . اكرانتشار ایتمكده اولان طنین كبی ، اقدام كبی ، یكی غزته كبی یومی غزته‌لرمز دخی بوملاحظاتی نظر دقته آلیرده غزته‌لرینی هم عثمانلی غزته‌سی ، هم اسلام غزته‌سی پایه‌سنه تشبث ایدرلرسه اووقت بتون‌عالم اسلامی‌منتدار مساعیلری ایتمش اولورلر ، امت اسلامیه‌ده كندی حقوقلرینی محافظه ومدافعه ایده‌جك غزته‌لری بولونمغله افتخار ایدر .

مع‌مافیه ، ایسترلرسه غزته‌لرینه مسائل سیاسۀ داخلیه حقنده كندیلرینه‌مخصوص‌مسلكلرینی‌محافظه‌ایدرلر ؛ بزم اونلردن ایسته‌دیكمز شی صحائف خدمتلرنده :

« واعتصموا بحبل الله جمیعاً . . . »

حقیقت عالیه‌سی لمعان ایتسون . غرضكارلره سررشتۀ تعریض وتسویلات اوله‌جق تعبیرلره قارشی دقت ایدیلسون . اوسطرلردن یالكز بش اون میلیون دكل ، اوچیوز میلیون خلق‌مستفید اولسون . بتون عالم اسلام بوجرائدی تجلیل ایتسون .

ایشته اووقت غزته‌لر حقیقی ملت غزته‌سی اولور .

بزه بو سطرلری یازدیران (تعارف مسلمین) ، (حكمت) ، (كرسیٔ ملل) ك قلبمزه ویردیكی شوق‌وامیددر . كرسیٔ ملل ایلك نسخه‌سنده مسلكنی ، پروغرامنی چیزیور ، بتون صحیفه‌لرینی بوكا حصر ایتمش ، شیمدیلك یاریسی توركجه ، یاریسی فرانسزجه انتشار ایده‌جك ؛ آتیاً عربجه نسخه‌سی‌ده‌چیقه‌جغنی خبرویریور . سوینمه‌مك ممكن‌می ؟ جناب حقدن موفقیت دعاایدرز . جریده‌لرمزی‌ده انشاءالله یاقین زمانده قلبلرمزك آرزو ایتدیكی كبی محبت عمومیه‌یی قازانمش برحالده كوررز .

درد نجی قونفرانس :

احوال مسلمین وعلما حقنده

بروسه‌ده علمیه قلوبنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

كچن نسخه‌دن مابعد ١٥ نیسان ٣٢٦ پنجشنبه

كچنده‌ده سویلشدم ، بیروتده چیقان برمیسیونر غزته‌سی طقسان سنه عمرمز قالدیغنی یازییوردی . ایستاتستیق طوتمشلر . مسلمانلرك بریوزنده‌دها طقسان سنه عمری قالدی ، دییورلر . صوكرا هپ مسلمانلر توكنه‌جكمش . اوت ، اونلر بویله اعتقاد ، بویله توهم ایدرلر . بونده معذوردرلر . چونكه اونلر ایچون او لازم . فقط بز اسلامك تعالیسنی امید ایدرز . چونكه صادق المصدوق اولان پیغمبر جلیلمز ، كه (وما ینطق عن الهوی ، ان هو الاوحی یوحی) سرینه مظهر برپیغمبردر ، هیچ بركلمه‌یی كندندن سویله‌مش ، هپ وحی ایله سویلمش ؛ ایشته او ذات عالیشان دیمش كه :

— (لایبقی علی وجه الارض بیت مدر ولا وبر الا ادخله الله فیها كلمة الاسلام) كرۀ ارضده هیچ بر او قالمازكه اورایه كلمۀ اسلام كیرمسون . هپسنه الله كلمۀ توحیدی ادخال ایدر ...

بز اونی بكلرز . میسیونرلر توهماتیله كچینه طورسونلر . بز ایمان ایتمشز ، او معجزه‌نك ظهورینه منتظرز . بونك ایچون بزه لازمدركه او یوله خدمت ایده‌لم . عجبا برآن اول او زمان مسعود كلسون . ذاتاً كله‌جكی شبهه‌سزدر . بونك‌ایچوندركه اسلامیت‌تا ژاپونیاده‌انتشاره‌باشلامشدر . یقینده انشاءاه‌سرعتله انتشار ایده‌جكدر . صوكرا چینده یتمش ، سكسان‌میلیون ، بلكه دهازیاده‌دین قارداشلرمز وار ، هندستانده التمش ، یتمش میلیون ، جاواده‌ده اوتوزمیلیون ، دها نره‌ده ایسترسه‌ك الحمدلله هپ موجود . لوندره‌ده بیله وار . برقاچ سنه مقدم هیچ یوق ایكن شیمدی جامعه احتیاج حس ایده‌جك قدر ارباب‌ایمان بولنیور . اصریقاده قرق ، اللی بیك مسلمانك وجودندن خبر ویرییورلر . ژاپونیاده هیچ یوق ایكن الحمدلله انتشاره باشلادی .

شوحالده او زمان كه اقصای شرقدن ژاپون مسلمان قارداشلرمز ظهور ایده‌جك ؛ بزمده بورادن‌ال اوزاته‌جق‌قدر برقوتمز بولونمق‌لازم . اوقوتده نه ایله اولور ؟ بومقام خلافتك موقع واهمیت سیاسیه‌سنی اوروپا دولتلرینه قارشی تسلیم ایتدیرمكله اولور . بوده مملكتمزده علوم ومعارفك ترقیسیله اوله بیلیر . ایشته بوكا خدمت ، تكرار ایده‌جكم ، خواجه افندیلرك ذمتنه ترتب ایدر . خواجه افندیلرصلابتلی‌ویكوجود اوله‌رق‌چالیشدقلری‌كبی‌اهالی‌یی‌ده یكوجوداوله‌رق‌چالیشمغه‌سوق‌ایتمك‌ینه اونلرك‌وظیفه‌سیدر . چالیشلمدقجه‌هیچ‌بر وقت‌ایش‌كورولمز . برایش‌كوروله‌یه‌باشلانجه‌ممانعت‌چیقمایه‌جق‌دكلدر ، چیقه‌جق ، حضرت پیغمبر (صلعم) افندمز نور نبوتله چیقدقلری زمان عربلر جهالتله قارشولدیلر . فقط رسول اكرم تحمل ایتدی . او درجه اذا وجفاایتدیلركه عاقبت مملكتی تركه مجبور اولدی . مكه‌دن چیقدقلری زمان آرقه‌سنه‌دوندی ، كوزلری یاش دوله‌رق مكه‌یه توجه ایتدی :

— (لو لم اخرجنی اهلك لما خرجت یا مكه) بیوردی . بوصورتله مملكتندن مفارقت ایتدی . [هركسك كوزلری یاشاردی] نه ایچون ؟ دیانت اسلامیه‌نك نشری ایچون . بزكه اونك وارثلری یز ، بروسه‌دن آیریلوب‌ده اوچ ساعتلك كویه كیده‌میه‌جكمی‌یز ؟ كویده‌كی قارداشلرمز علمه ، معرفته صوصامشلر . آكوندن كونه دیانت منقرض اولقده . اوقومق یازمق بیلن یوق .

اما دینه‌جك كه : ـ نه‌یه لازم . شیمدی‌یه قدر اوقومامش یازمامشلر . ینه برشی اولمامش‌یا ...

اولمامش دیرسه‌ك كندی جهالتمزی اعتراف ایتمش اولورز . اسكی‌زمانده پادشاهلرك علو همتنه ، ارباب علم وفنك درجۀ تعالیسنه بو مبارك جامع شریفلر ، بو یوكسك منارهلر شاهد عادلدر . باشقه شاهده حاجت یوق .

بو کونکی مهندسلر کلسونده بونلره بکزه‌ته بیلسون باقه‌لم . یالکز جامعلر دکل ، هرطرف آثار عتیقه ایله مالامال . کیم یاپمش بونلری ؟ هپ مسلمانلر .

قره مصطفی پاشا ویانه‌یه کیردیکی وقت ، نماز قیلمق ایچون بر یر تدارک ایده‌مه‌دیمش ، ایمپراطورك قارشوسنده‌کی کلیسانك پتلرینی قیره‌رق ، ایچنی تمیزله‌یه‌رك ، کوکلره طوغرو مناره‌لر انشا ایدرك .. جامعه قلب ایله‌مشلر .. بوکونه قدر باقی‌در . بونی یاپان کیملردر ؟ هپ مسلمانلر ... [آه !.. دیه قوری تحسرلر] برآی ایچنده اوایکی مناره‌یی یاپمشلر ، بوکون بویله مهندسلر وارمی ؟

دیمك او زمانلر اویله اصحاب فن‌ومعرفت عسکرلرمز ایچنده بیله وارمش‌که آز بر مدت ظرفنده او قوجه مناره‌لری دیکمکه موفق اولمشلر . ایشته او بیوك اجدادمز بویله چالیشمقدن بیقمامشلر . هر نره‌یه کتدیلرسه آثار صنعتلرینه اجانبی حیران ایله‌مشلر . ویانه موزه‌سنده قره مصطفی پاشانك کوملکی وار . بروسه‌ده ایشلنمش ، ﴿ لااله الا الله محمد رسول‌الله ﴾ طوقونمش ، تاریخی‌ده یازیلی . بزم آقین آقین اوروپایه کیدن مسلمان سیاحلره صورارسه‌ق کورنلر پك آزدر . چونکه کندی اجدادلرینك آثاریله افتخار ایدرك اونلری کورمکه کیتمیورلر . بلکه اوروپانك البسه‌لرنده‌کی پارلاق دوکه‌لرینی کورمکه کیدرلر . او وقتلر بروسه‌ده غایت نازك ، رقیق ایپکله کوملکلر طوقورلرمش . اوروپالی سیاحلر ویانه‌یه کیدنجه اول باول او کوملکی صورارلر . صوکرادن قره مصطفی پاشانك قفاسنه باقارلر .

موزه‌خانه قاپوسندن کیریلنجه الك کوروله‌جك برموقعه تورکیا ایله اوستریا محاربه‌سنك یعنی قره‌مصطفی پاشانك ویانه‌یه کیردیکی رسملرینی قویمشلردر : — ایشته محاربه‌مز ، ایشته مغلوبیتمز ... دییورلر ، الی یوم‌القیامه بونی اونوتمایکز بونك انتقامنی آله‌جغز . هیکلزك قلبلرینه بو یرلشسون ...

بز بویله شیلره‌قولاق‌ویرمیورز . بویله شیلری‌خاطرلردن بیله چیقارمشز . اونلرك اوقدر اهمیتی یوق . بزم الك مهم مسئله‌لرمز بوندن صوکرا کی مسئله‌لردر . بونلری خاطره ایچون ذکر ایتدم . بوندن صوکرا موقعمز غایت مشکل‌در . بورانك حیاتی یالکز تورکلرك حیاتی دکلدر . عموم اهل اسلامك حیات طمرلرینك مرکزی بوراسی‌در . بتون مسلمانلرك قلبی ، دماغی بوراسی‌در . معاذالله بوراسی کتدیکی کبی هپسی کتدی . اونك‌ایچون بومقام جلیلی محافظه بالعموم مسلمانلره فرضدر . بش وقت نصل فرض ایسه بوده بویله . جانمزله ، قانمزله ، مالمزله محافظه ایده‌جکز . ﴿ وجاهدوا فی‌سبیل‌الله ﴾ نص شریفی مقتضاسنجه بورانك موقعنی محافظه‌یه چالیشمق هر مؤمن موحدك وظیفه‌سی‌در . بونده ذره قدر اهمالی ایتمه‌ملی . ایدرسه‌ك مملکتك کتدیکی کوندر . چونکه خصما بورانك محو اولمسنه متفق‌در . فرانسز ، روس ، انکلیز لسانلرنده « شرق مسئله‌سی » دیه پك چوق کتابلر یازیلمشدر . وهر برنده محرردرکه : « اسلامیتی کلیاً بر یوزندن قالدیرمق ایچون اول باول مقام خلافتی اورته‌دن قالدیرمق لازمدر . صوکرا اسلامیت کندی کندینه قالقه‌جق . »

اونك ایچون ملل اسلامیه‌ارهسنده اختلاف چیقارمق الك برنجی‌پلانلری‌در . ایکی اسلام ملتی بربرینه طوتوشنجه او قدر تقدیرلر ، تحسینلر یاغدیررلرکه سیاستدن بی‌خبر اولانلر بونك لدنیاتی آکلایه‌مازلر . هله ترکارله عربلر آراسنه بویله بر منافرت دوشورمك ، آره‌ده برخلافت قاوغاسی چیقارمق دشمنلرك الك برنجی امللری‌در .

آرتق بوحقیقتلری ، بودولابلری بتون مسلمان قارداشلر آکلامق‌لازمدر . باخصوص عربلرکه ذکی برقومدر ، بو انتریقه‌لری درك ایدرلر ، اعتقادنده‌یم . ذاتاً او شرق مسئله‌سی دیبه بزم محومز ایچون یازیلان کتابلری مصریلیلر ترجمه ایتمشلردر . خوجه‌لر مطالعه ایدنجه خصمانك مقصدینی اکلایه بیلیرلر .

بز بوکوندن اعتباراً دشمنلرمزه جهاده چیقمق فکرنده دکلز . وبونی آرزو ایدر برمسلمانده یوقدر ،

فقط اونلر بزی راحت براقمایه‌جقلر . براز استراحت بولمغه باشلادر باشلاماز همان برشی چیقاره‌جقلر . نصل‌که بوسنه هرسك ، کرید ، بلغار مسئله‌لری هپ بومقصدله چیقارلمشدر . اونلر بزی راحت براقمامغه قطعیاً نیت ایتمشلردر . بونك ایچون بزی حال سکونده براقمازلر . مطلقا بر شی بولورلر . بتون مقصدلری بز راحت ایتمیه‌لم‌ده نه اولورسه اولسون .

بوندن ایکیوز سنه مقدم (صلیب) محاربه‌لری جمله‌نك معلومی‌در ، اوزمان قلیج محاربه‌سنده مغلوب اولدقلری ایچون اونك طادینی بیلیورلر . اونك ایچون بوکون قلم محاربه‌سی ایدییورلر .

بز مسلمانلر بوکبی مسائلدن غافل‌اولمق قطعیاً جائز دکلدر . بونی‌آکلایوب آکلاده‌جق آدملرمز خوجه‌لردر . افکار عامه خوجه‌لره اوقدر باغلانمش‌که انسان بوکا حیرت ایدر . بوقوت خارق‌العاده برقوت‌در .

فقط . عفو ایدرسکز ، بوراسی جمعیت علمیه اولدیغندن ، وسامعین کرامك اکثریسی اصحاب عمامه بولندیغندن جسارت ایدرك سوزی خوجه‌لره عطف ایدییورم . مقصدم تحقیردکل . مقصدم ملتمزك سعادتی‌حقنده خیرخواهانه براخطار . چونکه ارتق بوخواب غفلتدن انتباه زمانی کلمشدر . انشاءالله خوجه افندیلر بوفریادلری سمع اعتباره آلیرلرده بر انتباه حاصل اولور . ملتمز استفاده ایدر . اونك ایچون بونلردن بحثه جسارت ایدییورم .

البت‌چوق سوزلینك خطاسی‌ده‌چوق اولور . فقط اولسه‌بیله حسن‌نیتمه ، خلوص قلبمه باغیشلایه‌رق تصحیح ایدرسکز . اکر وقتلریکز مساعد ایسه برآز دها سویلمك ایسته‌یورم . [تشکر ایدرز ، واراولوکز بیوك مسلمان...]

شیمدی قصوری چوق سویلیورز . فقطبرفائده چیقمایور . یکدیکرمزك قصورینی سویلکدن هرکس‌متأثر ، متألم اولیور . ایلری‌یه طوغرو نه‌یاپه‌جغز ، دیه کیمسه برخطوه آتلامق ایسته‌میور . اونك ایچون بن ایلری‌یه طوغرو برآدیم آتمق ایچون دوشونمك مجبوریتنده بولونیورم .

بوکون الحمدلله کرك بوراده ، کرك استانبولده ، کرك سائر دیار اسلامیه‌ده بوقدر علما وار ؛ بونلر کندی بینلرنده کمال‌محبتله بررابطه تأسیس ایدرك بتون اغراض شخصیه‌یی براقملیدرلر ، ایکی عالم بیننده جزئی برمناقشه ظهور ایدنجه ، ﴿ انماالمؤمنون اخوة فاصلحوا بین اخویکم ﴾ اخطار عالیسی نظر دقته آلوب‌ده ، اوته‌دن دیکر برعالم چیقه‌رق :

— قرداشلر ، امان ایتمه‌یکز ، یازیق‌در ، ملتك کچیردیکی شو صقنتیلی دوره‌لری نظر اهمیته آلکز ...

دیرسه مخاصمینك قارشی چیقمایه‌جقلری شبهه‌سزدر . فقط بز نه‌یاپارز ! اوندن برقاچ‌کله قاپوب‌ده اوته‌کنك قهوه‌سنی ایچمك ایچون اوکا یتشدیررز . برفلجان قهوه ایچون نماملغه تنزل ایتمك اغلانه‌جق حاللردن‌دکلی‌در ؟.. بز شریعت غرای مطهره‌منجه قطعیاً حرام اولان غیبتی ، نمیمه‌یی ترك ایتملی‌یز . بتون علما یکدیکرینی قوجاقلایه‌رق قصورلری وارایسه عفو ایدرك‌حب‌فی‌اللهی یکدیکرمزه اظهاره ، ودیکرلرینه‌ده وعظ ونصیحتله افهامه ، قبول ایتمیلره ایتدیرمکه چالیشملی‌یز . تکراردن اوشنمیه‌رك ایکی ، اوچ ، بش ، بلکه اون دفعه ، یوز دفعه بیله تکرار ایدرك قبول ایتدیرمکه غیرت ایتملی‌یز .

بویله بینمزی اصلاح ایتدکدن‌صوکرا اصول تدریسلرمز وار ، اونلری‌ده یولنه قویمغه چالیشملی‌یز . برطاقم حوا شیلر وار ، لزومسز شیلر وار . بونلری خلاصه ایدرك ، اوقوتدیغمز طلبه نه‌اوقودی ونه‌اوکرندی دیه تجربه ایدرك تعلیمه‌باشلاملی‌یز . یوقسه سن‌صباحلین طلبه‌یه مؤلفلرك قاوغالرینی تقریرایدرسك ، اوده جامعده ایاقلرینی اوزاتارق ، دیرسکنی یاصدیق یاپه‌رق ، دیکر النده‌ده بیوك دانه‌لی تسبیحی شاقیرداته‌رق بین‌النوم والیقظه او مقاملی تقریری اویقو نغمه‌سی کبی دیکلر ؛ صوکرا اورادن قالقار ، مدرسه‌یه کیدر ؛ قوده‌یی‌یر ؛ باشقه هیچ برایش یوق ؛ مبارك طلبه مدرسه‌ده یان کلیر ؛ صوکراده اهالی اونك دعاسنه محتاج ...

ارتق بویله یولسزلقلردن یاقه‌مزی صییرمالی‌یز . طلبه یاآدم اولملی ، یا مدرسه‌دن چیقملی . بوکون (نوبت الموت) دیه مدرسه‌یه کیرمسون . برآدم اوتوزسنه مدرسه‌ده اوطورورسه اوآدمدن آرتق خیر قالماز . بونلری قطعیاً بریولنه قویملی . صوکرا اوبیچاره قویون سوروسی کبی طلبه‌لرمزه کوزل کوزل فکرلرویره‌رك اهالی‌یی اویاندیرمق ایچون کویلره کوندرملی‌یز . یالکز « درةالناصحین »ی قولتوغنه‌صقیشدیروب‌هایدی‌جره‌دیه کویلیلری‌هیچ‌منزله‌سنه‌ایندیرمیه‌لم . اکر بوحال ایله کیدرسه‌ك برزمان کله‌جك ، صوکرا کویلیلر بزی قبول ایتمیه‌جك . جنتك

اناختارینی آله‌دن خوجه افندی‌یی کویدن سالیه‌جقلر. بزطلبه‌لره کوزل فکرلر ویره‌رك ، کوزل اثرلر اوقوته‌رق ذهنلرینی تنویر ایتملی‌یزکه اونلرده اهالی‌یی تنویره ظفریاب اوله‌بیلسونلر . بویله جدی اثرلر آزمی‌در ! نه‌قدر تفاسیر جلیله . نه‌قدر احادیث شریفه وار ، اونلرده‌کی حکمتلری طلبه‌یه اکلاتملی ، اونلرده مسلمانلق نه‌در اوکرنسونلر ، صوکراده اهالی‌یه اوکره‌ته‌بیلسونلر.

بویله اولورسه کندیلری‌ده بویله قالمزلر . برنجی‌سنه اوچیوز آلیرسه، اهالی برشی اوکرندیکنی، خوجه‌افندیدن برشی استفاده ایتدیکنی اکلادیغی، کله‌جك سنه آلتیوز آلیر . برکره منفعتی حس ایدنجه اهل اسلامك حمیتی اویله‌درکه هیچ مالنی قیصقانماز .

ترکیاده اون بش ، یکرمی میلیون مسلمان وار . هر مسلمان سنه‌ده معارف ایچون اون‌غروش ویرسه کافی ر. لوندره‌ده پارسده معارف نصلسه بوراده دها زیاده اولور. یازمیان ، اوقومیان، احوال عالمدن خبرداراولمیان کیمسه‌قالماز.اون‌غروش‌دکل، دها فضله‌سنی هرکس سوه سوه ویرر. یالکز آکلاملی . ایکی‌کون یمك یمز ، ویرر .

بونلری بوصورتله بینمزده قرارلشدیره‌رق مذاکره ایده ایده دها نیجه نیجه‌پاره‌لر اورته‌یه دوکولور. بوکا تشبث ایتملی، خوجه افندیلر. آرتق‌اسکیسی کبی یان‌یاتق اوله‌ماز . بزتشبث ایتمزسه‌ك اصحاب قلم ایده‌جکلر ، وایدیبورلر . هرکون برغزته چیقمقده . فقط مع‌التأسف چیقارانلر هپ قسیلر . بوکون بروسه کبی بریرده آیده‌بر اولسون بردیانت غزته‌سی نشر اولونمازمی؟ طلبه بو فقر حالیله ینه آلمغه غیرت ایدر اعتقادنده‌یم . خوجه‌لر کندی مسلکلرینی مدافعه ایچون منتظم برمطبعه‌لری ، مکمل برجریده‌لری اولمق لازم ایکن مع‌التأسف یوق . بونی مطلقا یاپملی . وکندیکز یاپدیغکز کبی دیکرلرینی‌ده تشویق ایتملی . قونیه‌ده یاپملی ، دیکر ولایتلرده یاپملی .

بزکندی اهمیتمزی‌تقدیر ایده‌بیلسه‌ك بوملکته نه‌نافع خدمتلرکوره‌بیلرز. بوملکتی یك آز برزمانده اویاندیرمق خواجه‌لرك الندەدر . بونی تقدیر ایده‌بیلسه‌لر، منتظم برصورتده بوکاتشبث ایتسه‌لر بن‌امینم‌که اوچ سنه‌یه وارماز مملکت باشقه درلو اولور . فقط نه‌چاره‌که بزنه‌اهمیتمزی تقدیر ایده‌بیلیورز ، نه‌ده‌وظیفه‌مزی بیلیورز !.. یوقسه بزنه‌اولدیغمزی‌بیلسه‌ك،یارین‌درت‌برطرفدن

— قرداشلر، نه‌یاپیورسکز ، نه‌در بو حال ؟..

دیه‌تلغرافلری ارناوودلغه یاغدیررز، بتون وقایعی برساعت‌ده‌طور دوررز.

— یاهو ! سز مسلمان دکلمیسکز ، نه‌در بویاپدیغکز ؟ ویرکیلری بز ویرمزسه‌ك‌بوملت نصل یاشار؟ آناطولینك، روم‌ایلینك‌بتون‌کویلیلری‌سوه‌سوه ویرکیلرینی، اولادلرینی‌ویریورلر، دولتك احتیاجی بودر، دولت بونکله پایدار اولور.مفسدلرك‌سوزلرینه آلدانمایکز، بوسلاحلردشمن‌ایچوندر.سلطان‌محمدخان کبی‌مبارك برخلیفه‌مزك عسکرینه‌قارشی طورولورمی ؟... بتون علمای اسلام نامنه سزی‌حکومته اطاعته دعوت ایدرز ...

دیرسه کیم دیکله‌مز . علمانك مرکزی بللی : مقام مشیخت . اوده تلغرافی ذات شاهانه‌یه عرض ایدر . کیم نه‌دیه‌بیلیر ؟

اما دولت اونلری تربیه ایده‌مزمی ؟ ایدر . فقط بوندن کندی قلبی‌ده صیزلار . یارامازلق ایدن چوجغنی دوکن والده‌نك هر طوقادی کندی قلبنی‌ده جریحه‌دار ایدر . قانون اطاعت بویله‌در . قوجه بر خلیفه قانونه قارشی قویان اولادینی تأدیب ایدر ، صوکرا کچر قارشوسنده آغلار . دولت‌ملتك حیاتی ایچون قوجه برسد اسکندری یبقار ، صوکرا ینه بتون موجودیتنی صرف ایدرك اونی تکرار احیایه چالیشیر . دولت اونلرك اوروپایه قارشی اولان سیاسی موقعلرینی تقدیر ایتمز دکلدر ، اونك ییقیله‌جق برمقام اولدیغنی هرکسدن ایی بیلیر ، قوجه بر دولتك طوپنی بین قومدن خصمانك قورقوسی آزاله‌جغنی هپمزدن چوق تقدیر ایدر ؛ فقط نه یاپسون . بن امینم‌که صدر اعظم‌ده ، حربیه ناظری‌ده آغلایه‌رق امر ویررلر .

بوحاله‌کله‌دن اول خوجه‌لر تدابیرده بولونملی ایدیلر . الك اهمیتلی مسئله‌لرده لازم‌که اول باول سز ملته رهبر اوله‌سکز . بتون دنیا مسلمانلری اتحاد ایچون حاضردر . نهایت بش سنه کچمز . روسیه‌دن ، هندستاندن ، جاوه‌دن آقین‌آقین مسلمان کلیر. برلشه‌لم، دیرلر. اللرنده‌ده منتظم پروغراملر، مکمل

قاعده‌لر ... او وقت سز مقام خلافتدن قولتوغکزده عبدالغفور اوله‌رق‌می قارشولایه‌جقسکز؟ نصل آکلاشه‌جقسکز ؟..

بوکون بزم مملکتمزده هیچ اوقومیان‌آدم یوقدر . بزم تنظیماتمز مکمل حاضردر . وهانکی جمعیت قارشوسنه‌چیقسه ابرازایتمکدن چکنمز، صیقلماز. سزك اتحادك معناسندن‌ده خبرکز یوق. واولوب اولمایه‌جغندن، اولمق احتمالی تصورندن‌ده خبرکز یوق . یاقیشیرمی ؟

— نه یاپه‌لم ؟

نه یاپالك زمانی کچمشدر . نه‌ملازمك‌ده زمانی کچمشدر . یاپیله‌جق شی چوق . هرالمزدن کلنی بوکون وقت کچیرمیوب یاپه‌یه باشلاملی .

هرشی دولتدن بکلەمز . دولت هرشیئی یاپه‌ماز . ملت یاپار هرشیئی . ملت هیچ بر وقت دولته محتاج دکلدر . دولت ملته محتاجدر . بونی بویله بیلملی . برکون کوردیکمز شو مأمورلر یوقمی ، تا والیسندن طوتکزده ضبطیه‌لره ، محله بکجیلرینه وارنجه‌یه قدر هپسنه حرمت ایدرز . درجه درجه هربرینه حرمت‌مخصوصه‌مز وار . نیچون حرمت ایدییورز ؟ مالمزی، ملکمزی امانده بولوندیردقلری ایچون . فقط اونلرك قیامی بزمله‌در . اونلر کیدر ، یارین باشقه‌سی کلیر . برکره مال بولونجه بکجیسز قالماز . اصل ایش مال بولونملی‌در .

طلبه‌دن بری : — اما خواجه افندی ، دیدی ، برمأموره آلتی بیك غروش ، یدی بیك غروش ویریلیرمی ؟ برچوق زمان برچوق پاره‌لر آلیر، صوکراده تقاعد اولور . هایدی ینه بیکرله غروش معاش . بویله شی اولورمی ؟..

ها ، خواجه افندی ، سزی اقناع ایچون ینه شریعت غرامزه رجوع ایده‌جکم . حضرت پیغمبر زماننده بونلر وارمیدی ، دوشونه‌لم . سقایه ، سعایه و دها بوکبی ناملرله بعض مأموریتلر واردی . بعضیلری صولرك ، بعضلری یوللرك محافظه‌سی ایچون . شیمدی یالکز آدی دکیشمش ، مثلا طرق ومعابر ناظری دیمش . ینه اودر . وبونلرك هربری برقبیله‌یه تودیع اولنمشیدی. مثلا سقایه‌لر بنی شیبه‌یه و دیکرلری‌ده دیکرقبیله‌لره ویریلمشیدی. اونلرك تخصیصاتی‌ده تعیین بیوریلمشدی . اوقاف ایله، سوق عکاظ وارداتیله معاشلری تأمین ایدیلمشدی . و اونلرك اولادلرینك معاشنی‌ده اورادن کلن وارداته باغلامشدی. ظن ایدرم تقاعده بورادن چیقار .

بالکه بیوك معاشلر فضله‌در . فقط اونلره تودیع اولونمش برایش واردرکه اکر او ایشی تمامیله یرینه کتیررلرسه آلدقلری حلال اولسون ، دیر ملت . بن پاره‌سز خدمت ایدرم ، اما اومکی ییقارم . بن بیلمم اونك اداره‌سنی . بن الك بیوك فابریقه‌یه مدیر اولمغه حاضرم . فقط تسلیمه امنیت ایدن چیقارسه . امینم‌که بکا تسلیم ایده‌جك کیمسه چیقماز .

بنده اهلیت اولسه تلغرافله چاغیررلر . بوکون دولت علیه تالوندره‌دن برآدمی تلغرافله دعوت‌ایدییور، «بزم بحریه‌مزی‌اداره‌ایت» دییور. اوکلمزسه بز برشی یاپه‌مایه‌جغز ، دشمنلرمزه قارشی چیقه‌مایه‌جغز . اونك ایچون اوکا اوقدر پاره ویریورز . اکر بزدن‌ده بویله ادملر چیقه‌یدی اوقدر پاره ویرمیدك ؟ اوقدر بودالامی‌یز ؟

بن‌یك ارزو ایدرم برصاریقلی والی اولسون . فقط مجاناً والیلکی قبول ایدوب‌ده برایشه یارامازسه اووقت پاره ویروب‌ده اندن قورتوله‌مایز .

استهزا طریقیله سویله‌میورم. کندی اقتدارمز خارجنده اولنجه برایشه قاریشمامق لازم کلدیکنی عرض ایتمك ایسته‌یورم . بز اصلاح اوله‌لم ، صوکرا اونلری کورورز، یوقسه بز فساد حالنده ایکن اونلره کیدرده «والی‌افندی، سنك یاپدیغك ایش اویغونسزدر » دیرسه‌ك «سن اولا کندیکی طوغرولت» دیر . اونك ایچون پك اورادن بحث ایتمکه حاجت یوق . بزاولا علمیه‌مزی طوغرولته‌لم ، صوکرا هرشی دوزه‌لیر . طلبه اوحاله کلنجه آنلری بیوك بیوك مأموریتلره‌ده کچیرمه‌مکلك ایدنلر بولونماز . اوزمان اویغونسز برحال کورولنجه صوفطه‌لر میدانه‌چیقار: «فلان‌آدم ملته خدمت ایده‌مز، بز ایدرز» دیر ، همان اومقامه کچیریلیر . چونکه اقتدار وار ، سیاست وار، علم وار ، فن وار ، هرشی وار . بن بویله طلبه ایسته‌یورم .

اما مدرسه‌ده اوطورديغى يردن مثلا « صدر اعظم اومقامه مستحق دکلدر » ديرسه ، (نصر) يه باشلایان برچوجغك وحدت وجوددن بحث ایتمسی کبی برشی اولور . اونك ایچون شیمدیلك بویله مسئله‌لری مذاکره‌یه بیله لزوم کورمیورم ...

سزه ملال کلدیسه برآزده سیاحتمدن خبر ویره‌یم . بحثی باشقه طرفه چویره‌لم . بن اثنای سیاحتده پك چوق کزدم . اوروپاده‌ده بولوندم . فقط آز . شرقده ایسه‌ هر طرفی دولاشدم . کزدیکم یرلرده مجوسیلر ایچنده‌ده پك‌چوق کونلر بولوندم . مغولستانده (بوره‌د) طائفه‌سندن بودا مذهبنه منسوب (حامبالاما) دیرلر برذات وارکه بودا مذهبی علماسنك ایکنجی درجه‌ده بولونانی‌در . اك بیوکنه (دالای‌لاما) دیرلر . بن حامبالاما ایله کوروشدم . برده ایکیسندن‌ده دها بیوك (هوتوتو) دیدکلری برذات‌وارکه ـ حاشا ـ اللهلری . (هوتوتو) «دیری‌الله» معناسنده‌در . بونکله‌ده بن‌کوروشدم.

باقکز جهالت انسانلری نه‌حاله کتیرر . کندی ایچلرندن الله یاپارلر . بونلر اسکی زمان خرافه‌لری دکل . بوکون هپسی موجود . قاچ میلیون‌اهالی بوکا عبادت ایدر . طبیعی یقیننده اوله‌جك . یاشی طقسانی بولش . اواولنجه ینه براله سچه‌جکلر یرینه . کوریورمیسکز خوجه افندیلر، جهالت منتهاسی نره‌ده‌در .

بن (حامبالاما) ایله چوق مذاکره ایتدم . چوق عاقل آدم . برقاچ لسانه آشنا . بوکا وحدتدن بحث ایتدیکمز زمان بکا دیدی‌که :

— وحدتی‌انکار ایدن آدم عوام بیننده بولنور، اوکا تعجب اولونماز. زیرا اوکا بز اویله تلقینات‌ویرمشز . ظن ایدرم سزك محمدیلرده‌ده تقلید ایله اولمایه‌رق ، شویله تمامیله بیله‌رك توحید ایدنلر نادر بولنور ...

برمجوسی سویلیور بونی . بن بردرجه‌یه قدر مدافعه‌ده قصور ایتدم . بتون دینداشلرم نامنه‌مدافعه‌ده بولوندم. مع‌مافیه بوآدم جهانه سیاحت‌ایتمش، هندستانده بولنمش ، حتی بورایه‌ده کلمش، روسیه‌نك‌ده هرطرفنی کزمش . صوکرا بخله‌مذاکره ایدییور. بویله برآدم اوکزه چیقدیغی زمان انسان عقلنی باشنه طوپلایه‌رق قونوشمازسه نهایتده جهالتدن باشقه برشی چیقمایه‌جق . بن کیتمزدن اول بوذاتی بیلردم، اویله برحاضرلقله کتمشدم .

اوآدم کندی دیانتنك بطلانتی پك اوقدر اکلامیانلردن دکل . فقط کندی عقیده‌سنجه مذهبنك رئیسی اولدیغی جهله بکا دیردی : — مقامی محافظه ایچون بومذهبده قالمم ملتم‌نامنه واجب‌در. یوقسه بن دیانت‌اسلامیه‌نك قیمتنی تقدیر ایدنلردنم، وحقیقتی بیلنلردنم. فقط ملتم‌ایچروسنده دیانت‌اسلامیه ایله‌متدین برآدم یوقدر. ملتم نامنه بودینده بقامی وجدانم ترجیح ایتمشدر...

باقکز ، دقت ایدیورمیسکز ؟ ملتی نامنه دییور . مملکتی مغولستان . بودا مذهبندن باشقه مذهب یوق. ملتی نامنه، باطل‌اولدیغنی بیله بیله اودینده قالمه‌یی اختیار وترجیح ایدییور . بن‌بوآدمه وجدانسز برآدم دیه‌میه‌جکم .

فقط مجوسیلك ایله برابر بوآدمده بوقدر وجدان بولنورده؛ بزم‌علماء فضلا آره‌سنده کندینی ملت اوغورنده بودرجه‌ده فدا ایده‌جك آدم‌بولندیغنی بردرلو ایشیده‌میورم . اکر سز تصادف ایتدیسه‌کز سویلیکزده باری بن‌ده سونه‌یم .

بزده‌فساد اخلاق اودرجه‌یی بولمش‌که مجوسیلرده اولان وجدان‌ده بزده بولونه‌مایور . مع‌التأسف بونی اعتراف ایده‌جکز . والا دیانتمزده ذره قدر مسکنت یوق . اما بونی یالکز لسانمله دکل ، بتون قلبمله سویلیورم .

بکا دیدی‌که : — بن بودی قومی ایچون طوغمشم ، وبونك ایچون اوله‌جکم ، بونلره دیانت اسلامیه‌یی آکلاتمق اقتدارنده دکلم . فقط خارجدن کله‌جکلر ظهور ایدرسه بتون موجودیتمله معین اوله‌جق‌ده‌یم .

بوذات، بتون‌مغولستانده موجودایکی‌یوزمیلیون، بلکه دهازیاده‌ملتك‌ایکی آدمندن بری . باقکز دیانت اسلامیه‌نك استقبالی نه‌قدر آچیق‌در . ذاتاً انسانلرك براز کوزی آچیلنجه وحدتدن باشقه دین قبول ایتمیه‌جکدر. بوکون اوروپانك اسکی دینلرینه ایصینه‌مامازی بوندن ایلری کلیور. یوقسه دین‌اسلامك حقیقت علویه‌سنی آکلامیه‌جق ارباب حقیقت بولندیغنی ظن ایتمم. فقط تعصبلری چوق‌ده قبول ایده‌میورلر . بزان‌شاءالله شوکت اسلامیه‌یی تعالی‌یه موفق اولورزده هرکس بودین جلیله انتساب ایله احراز شرف ایدر . اکر بز چالیشیر ، او بودیلر رؤساسنی الده ایدرده اونلرك ایچنه دالارسه‌ق اوطاغ باشلرینده‌کی جسیم جسیم مناسترلر ویرکلیر .

بز اونلر کبی‌ده یاپه‌جق دکلز . بز کیدرسه‌ك یالکزوعظ ایله کیده‌جکز. حقدن باشقه برشی سویله‌میه‌جکز . پاره ایله اقناعه‌ده حاجت یوق . یالکز وعظ ونصیحتی ، بووظیفه‌یی ایفا ایتمه‌ك کافی . بن یالکز برآدم ٭ علمدن ، بی بهره ؛ لسان یوق . کتدم ژاپونیایه . آلتی آی ایچروسنده اك بیوك آدملرندن یکرمی ، اوتوز آدمك شرف اسلام‌ایله مشرف اولمسنه موفق‌اولدم. بو ، بنم فضلم دکل ، بولطف جلیل سبحانی‌در . بو معجزهٔ باهرهٔ محمدیه‌در . صلی‌الله علیه وسلم افندمزك معجزه‌سی‌در . (لایبقی علی وجه‌الارض ....) الله اوحدیث شریفك تجلیسنی مراد بیورنجه بویله اولور . برکیشی بوقدر یاپه‌بیلیر . اکر بووظیفه یوز خوجه طرفندن ایفا اولنسه البت ایش باشقه درلو اولور .

اماپاره لازم ... اونی قبول ایدرم . سیاحته چیقدیغم زمان بنم یوزالتمش غروشم واردی . مرشیدن اول عزم قوی ایستر . انسان چالیشمه‌نك یولنی بیلیرسه آچ قالماز . ذاتاً اصحاب کرام‌دن قتیبه حضرتلری قومانداسنده‌کی مجاهدین اسلام مدینه‌دن چقمشلر ، کاشغره قدر کتمشلر ، هم اوزمانلر دمیریولنده یوق‌ایدی . بنم قطع ایتدیکم‌مسافه یتمش‌بیك کیلومترودر. فقط یایا کزدیکم انجق ایکی ، اوچ بیك کیلو متر‌ودر . قالانی یا واپورله ، یا تیمور یولیله‌در . یالکز بالونه بنمدم . حالبوکه اوزمان بووسائط نقلیه‌نك هیچ بریسی یوقدی . یالکز باده" برکر همت ، « یاالله » دیه کاشغره قدر کتمشلر . هانکی قوهٔ عسکریه واردی‌که بغداددن کاشغره قدر کتسون . بونی یاپان یالکز همتدر . او همت بولنورسه دیانت اسلامیه‌نك انتشاری هیچ باشقه شیئه محتاج دکلدر .

بوهمتی کیمدن بکله‌ملی ؟ احمد اغادن‌می ، محمد اغادن‌می ، یوقسه خوجه‌لردن‌می ؟ طبعی هرکس دیرکه : خوجه‌لردن . یوز فسلی برخوجه‌نك ایشنی یاپه‌ماز. فقط کیتمزلرسه فسلیلر صاریق صاره‌جق ، کیده‌جکلر ، بز کندی وظیفه‌مزی باشقه‌سنه ویره‌جکز. کندیکز بر آن اول اسبابنه توسل ایتملی، کوروله‌جك خدمت بودر. اسلامك‌استقبالی پارلاقدر. انشاءاه حضرت‌پیغمبر افندمزك او قول مبارکنك نتیجهٔ بهیه‌سی بیوردیغی کبی ظاهر اوله‌جق‌در. وبونده کلهٔ توحیدك داخل اولمدیغی بر أو قالایه‌جق . هپکزك دائما بونی دوشونمکزی، صرف همت ایتمکزی استرحام ایدرم .

[علمادن برذات: مملکت‌علماسی واهالی نامنه ذات فضیلتلرینه فوق‌العاده تشکرلر ایدرز. احیا بیوردیکز. بزم قلبلرمزه بیوك بیوك حسلر القاایتدیکز، انشاءاه بمدما آره‌مزده ذره قدر برتفرقه ظهور ایتمز، هپ ال اله ویره‌رك چالیشه‌جغز . ارشاداتکزی کوش جان ایله دیکله‌دك . جناب حق جمله‌مزك معینی اولسون . الله سزی اکسیك ایتمسون . تکرارینی استرحام ایدرز ...]

صوك

تسهیل‌ازدواج حقنده

نسوانك تزوجلری ایچون کرك کندیلری ، کرك اولیاسی وسائره طرفندن مهردن غیری باشاق وسائره نامیله غیر مشروع اوله‌رق برشی مطالبه ایتدیرلمه‌سی وخلاف شرع فضله صرفیات اجرا اولنمامسی تعمیماً حکام شرعیه اشعار قلندیغندن جهت ملکیه‌جه مقتضاسنك ایفاسی طرف عالئ مشیخت‌پناهیدن داخلیه نظارتنه ازبار بیورلمش وکیفیت نظارت مشارالیهادن عموم ولایاته تبلیغ قلنمشدر.

مطبوعات اسلامیه :

ازمیرده منتشر (اتحاد) غزته‌سی کرید روملرینك اسلاملره قارشی اعلانه ایلدکلری بویقوتاژدن بحثله دییورکه :

کریددن بوکونلرده وارداولان خبرلر، ینه‌پك الناك وقسوتفزادر. کریدك رسمو شهری عادتا برمشهر فجاعت واعتساف حالنده‌در. هرکون توالی ایدن بوقدر مظالم وتعدی وفوق‌التحمل بوقدر تجاوز وتصدی کافی دکل ایمش کبی ینه رسمونك غیرمسلم اهالیٔ وحشیه‌سی طرفندن مسلم وطنداشلرینه قارشی یاپیلوب قوتی صوك زمانلرده براز غائب ایتمش اولان بویقوتاژ یکیدن اعادهٔ شدت ایلمشدر؛ برروم براسلامدن اخذ واعطایه مأذون دکلدر. شاید خلاف تنبیه وتلقینات؛ برروم، براسلامدن آلیش ویریش ایدرسه، مجازات متعدده‌یه دوچار اولور.

بو؛ برچوق نقطهٔ نظردن پك زیاده جالب اهمیت برحادثه‌در. برملت کندیسندن متضرر اولدیغی آخر برملته قارشی برچوق اسباب واحوالدن ناشی بویقوتاژ اعلان ایده‌بیلیر ایسه‌ده، برمملکتده طوغوب بویومش، عینی علاقه وروابط وعینی حقوق ایله عینی وطنه مربوط ایکی عنصردن برینك دیکری علیهنه بویقوت اعلاننه اصلا حق اوله‌ماز ذاتاً بونك هنوز بر ماهیت حقوقیه‌سی اولدیغندن هر وقت کیف مااتفق تطبیقی جائز اوله‌ماز. دیکر جهتدن دخی کرید مسلمانلرینك اوراده بقاسی حقوق ومنافع دولت نقطهٔ نظرندن غایت مهم و عادتا اوراده بقای اسلام، حقوق عثمانیه ایچون ذی حیات برهیکل اخطار اولدیغندن مسئله‌نك کافهٔ صفحاتنده صوك درجه حائز اهمیتدر.

کرید مسلمانلری دخی حقیقةً فداکار ومتین‌الاخلاق اولدقلرندن هرجفایه تحمل ایده‌بیلیرلر ایسه‌ده، آجلغه ودشمن دین وناموسه قارشو سفالت وعریانی‌یه اصلا طیانه‌مزلر.

وطنه قارشی اولك، اولاد وعیالی وبوتون موجودیتی فدا ایتمك؛ حس فداکاری وجوانمردی‌یه موافق اولدیغی ایچون بوندن هیچ بر کرید مسلمانی یوزینی چویرمز. فقط آجلغه قارشی مجاهده ایده‌جك بر قهرمانی‌ده زمان هنوز طوغورمامشدر. کرید روملرینك بونقطهٔ نظردن اعلان ایتدکلری بویقوت عنصر اسلامك فرار وهجرتی ایچون غایت اساسلی ومؤثر برتدبیردر.

مسلمانلرده کریدده حائز علاقه وحقوق اولدقلرندن روملرك بویقوت اعلاننه هیچ برحقلری اوله‌ماز. حکومتك بوبابده وسائط سیاسیه‌یه توسلی حسن نتیجه‌یه بادی اوله‌جغی امثالیله مثبتدر. »

❦

کرید جرائد اسلامیه‌سندن (امید) غزته‌سی مهم مسئلهٔ معلومه‌سندن بحثله دییورکه :

« بونی نظر دقت واعتبارینه آلان باب عالی کرید مسئله‌سی حقنده یکیدن دول حامیه‌نك نظر دقتنی جلب ایده‌جك صورتده دول مذکوره قابینه‌لرینه بر نوطه تبلیغ ایتمك اوزره بولندیغی مطبوعات عثمانیه درمیان ایدییور ایسه‌ده دول حامیه نزدنده جزیره‌ده استاتوقونك ادامه‌سی تنسیب اولنمقده اولدیغی مطبوعات اجنبیه نشر ایدییور.

انجق اول وآخر بیان ایتدیکمز وجه اوزره بوکون جزیره‌ده جاری اولان هربر معامله یونان قرالی نامنه جریان ایتمکده اولدیغندن دول حامیه‌نك ییتوب توکنمه‌سی بولنمیان بواستاتوقودن مقصدی؛ عجبا بوکونکی اداره‌میدر؟ یوقسه قومیسر زائمیسك مدت اداره‌سیمیدر ؟

اکر قومیسر زائمیسك مدت اداره‌سی ایسه مع التأسف بوکون اواداره کلیاً مفقوددر. یوق اکر دول حامیه‌نك مقصدی، بوکونکی اداره ایسه یعنی خرستیانلر طرفندن خودسرانه بر صورتله جزیره یونانستانه الحاق ایدلدکدن صکره اولان اداره ایسه ظن ایدرزکه جزیره‌ده حاکمیت وحقوق عثمانیه‌نك ادامه ووقایه‌سنه دائر دفعاتله باب عالی‌یه ویردکلری تأمینات بیهوده اولدیغی اکلاشیلیور. حالبوکه بوموافق حقانیت وعدالت دکلدر. زیرا حکومت عثمانیه‌نك زمان اداره‌سنده یوز بیك اسلام موجودایدی. حکومت عثمانیه‌نك جزیره‌دن انفکاکی یوم‌مشئومندن برو حامیسز قالمش اولان ١٠٠,٠٠٠ اسلام، « کرید مسئله‌سی حل ایدلك اوزره‌در » دیو دول حامیه طرفندن واقع اولان وعدلردن بیقمش اوصانمش اولان اوزواللی اسلاملر هجرت ایده ایده بوکون جزیره‌ده ٤٠ ـ ٥٠,٠٠٠ اسلام بر حال مرحمت اشتمالده قالمشدر.

بوکون جزیره‌ده حامیسز بولنان قرق بیك اسلام آجنیله‌جق برحالده بولنیور. املاك وعقارتلرینه ظاهراً متصرف ایسه‌لرده معناً اویله دکلدر. زیرا اسلاملرك املاکندن ثمره‌لری مستفید اولیور. اسلاملر یالکز ضرب، قتل، حقارته محکومدرلر. بوایسه شبهه یوقکه هپ بدایت وانتهاسی اولیان « استاتوقونك محافظه وادامه‌سی مناسبدر » دیو هربار واقع اولان جوابدن ایلرو کلیور. بونك اوزرینه دول حامیه‌نك جداً جزیره‌ده بولنان اللی بیك نفوس اسلامیه‌نك محونی آرزو ایتمز ایسه جزیره‌نك صاحب وحاکم مشروعی بولنان دولت عثمانیه‌نك تکلیف محق دائره‌سنده کرید مسئله‌سنك ارتق دولت عثمانیه‌نك لهنه اوله‌رق حل وتسویه‌سنه موافقت کوسترملری حقانیت وعدالتك ایجاباتندندر.

❦

قاهره‌ده منتشر (الانوار) غزته‌سی جلوس همایون جناب خلافتپناهی منذ دورینك تقربنده بحث ایله دییورکه :

بیوك خلیفه‌لرینك خاطرهٔ جلوسنی احیا مصریلرجه عادات قدیمه‌دندر. بوکون احتفالات عظیمه ایله قارشیلانور. جملةً فرحلر، مسرتلر اظهار اولنور. کچن سنه‌لرده ایلول بره (١٩ اغستوس) تصادف ایتمکده اولان بوکون اعیاد عمومیه‌نك الك مستثناسی عد ایدیلور عمومی شنلکلر یاپیلور غنی فقیر بتون مصریلر اشتراك ایدر قوناقلر، تجارتکاهلر، اولر دونانیر آقشای اوز بکیه باغچه‌سی بر کلین کبی مزین نظره پیرا اطرافه انوار نثار اولور، جابجا بایراقلر سنجاقلر چکیلیر داوللر اوریلور کونا کون العاب ناریه وسائره اجرا اولنور. خلاصه سرور وبختیاری‌یی اظهار ایچون نه‌یاپمق لازم کلورسه یاپیلور وبوکونك فیض مسرتندن یالکز زنکینلر دکل فقرا دخی نصیبه‌داردر. زیرا جمعیت خیریه بومبارك کون حرمتنه اعانه‌لر طاغیتیر وبوصورتله عمومی بربایرام اولوراعیان وعظمای مملکت مسابقه‌لره کیریشیر، مراسمه برای نظارت تشکل ایده‌جك هیئته انتساب مدار مباهات اولور. کچن سنه خلافتپناه افندمزك جلوسلرینی متعاقب ١٠ تموز یوم مخصوصی حلول ایتدی بوکونده مصرده‌کی عثمانلی قرداشلرمز شنلکلرینه برخصوصیت شکلی ویره‌رك نظامات مخصوصه‌یه تابع وایالات ممتازه عدادینه داخل بولنمق حسبیله مصرك عثمانلی قانون اساسیسنده بر کونه علاقه‌سی بولنمادیغی اشراب ایتدیلر بناءً علیه مصریلر اوکونه عائد خاطراتی ارزو ایتدکلری صورتده احیا ایده‌مدیلر. شو حالده مصریلر ایچون یکانه فلان کون کندیلرینك وبتون معشر اسلامك بیوك خلیفه‌سنك روز جلوسیدر. بنابرین بوکونك قدرینی بیله‌رك دولتمزه وخلیفه‌مزه اولان اخلاص ومحبتمزك آثارینی کوسترملی‌یز. بر ایلول ایله ٢٧ نیسان (افرنجی) اراسنده بر فرق کورمامل‌یز. دوشونملی‌یزکه ذات

دکیشیر فقط خلافت الی ماشاءالله باقی وپایداردر. بوسنه شنلکلرده همتسزلك کوسترلسنی قطعیاً تجویز ایتمیز . بویوم مبارکه شوراده اوچ کون قالدی . حکومتده برمعتاد استحضارات کوریلیور . دارالمحافظه اطرافی ، عثمانلی قومیسرلك دائره‌سی تزیین اولنیور. دولتلو قومیسرپاشاحضرتلری اوکون بررسم قبول اجرا بیوره‌جقلردر . غیور قرداشلرمز بوکونی لایق اولدیغی وجه اوزره تبجیل وکرك دولتمزه وکرك خلیفه‌مزه قارشی طاشیمقده اولدیغمز حسیات تعظیم ومربوطیتی ارائه خصوصنده‌کی شو کوزل وسیله‌یی فوت ایتمیه‌جکلرینه قویاً امید وارز. »

قزانده منتشر (یولدز) غزته‌سی ایران امورانده بحثله دیورکه :

« ایران مملکتی روسیه ایله انکلتره اراسنده ایکی‌یه بولنیور برقسمی روسیه‌یه وبرقسمی انکلتره‌یه قالیور ایدی . تقسیم فعلاً واقع دکل ایسه‌ده نفوذاً وجود بولیور ایرانی آتیاً قوغاسزجه پایلاشمق مقصدی تعقیب‌اولنیور ایدی . لکن ایش تخمینلری کبی چیقمدی ، ایران ازلمدی. حال حاضرده پارچه‌لندیغنده یوق . شوقدرکه پاره‌سزلق ایرانی بورجه سوق ایدییور . انکلتره ایله روسیه کندی منفعتلرینه موافق شرطلر ایله برمقدار پاره اقراضنده بولنمق داعیه‌سنه دوشدیلر ایران اهالیسی بونی معقول کورمدی . استیلای اقتصادینك نتائجی کوزلرنی قورقتدی . استقراض داخلی‌یه تمایل ایتدیلر. فقط اغنیالرنی بوفکره مساعد بولمادیلر. ایشته‌بوصره‌ده‌المانیاحکومتی تام فرصتی غنیمت بیله‌رك اقراضه ، شمندوفر خطوطی تمدیدینه ، ارمیه کولنده سیر سفائنه مهیا بولندیغنی بیلدیره‌رك اوته‌کیلرك پیشمش آشنه صو قاتدی . المانیا ملی بانقه‌سی وکیللرندن بری طهرانده بوخصوصلره دائر مذاکراتده بولنیور . المانیانك مقصدی بغداد خطنی ایران داخلنه قدر ایلرولتمکدر . روسیه وانکلتره ایسه بوفکرلردن قوشقولانیورلر . المانیانك بش سنه اول فاسده تعقیب ایتدیکی پولتیقه‌یی بوراده‌ده تطبیق ایتمکده اولسندنطولایی حدتلنیورلر . فاس اختلافنده فرانسه والمانیا اراسنده محاربه احتمالنك اوکی آلنمقله برابر فاس حکومت اسلامیه‌سی ساحهٔ سلامتی بولمش ایدی . احتمالکه بواختلاف سایه‌سنده‌ده ایران حکومت اسلامیه‌سی کیسنی قورتاریر وبوصورتله‌ده (ولولادفع‌الله الناس بعضهم ببعض) آیت کریمه‌سنك سری بردها تجلی ایدر . »

حامیبطرخانده منتشر (ایدل) غزته‌سی اوروپا سیاست عمومیه‌سنك دولت عثمانیه لهنده‌کی تظاهراتنده بحثله دیورکه :

« ماضیده‌کی دهشتلی دشمنلقلر دوستلغه منقلب اولدی . عثمانلی‌حکومتنك بتون‌دشمنلری بوکون‌اکا خیرخواهلق ودوستلق‌کوسترییور . بودوستلقلرینی استانبولی زیارتله اثبات ایدییورلر . بوندن ایکی سنه مقدم ترکیانك ترکه ومیراثنی‌تقسیمه قرارویرن حکومتلر بوکون تمامیت‌ملکیه‌سنی‌تأمین ومشروطیتنی محافظه‌ایتمك ایچون وعدلرده ، خدمتلرده بولنیورلر. اسکیدن ترکیه‌ایله کچوك یا بیوك برحکومت‌اراسنده نزاع واختلاف ظهور ایتسه ترکیاحکومتنه قارشی پارمق‌صاللایوب، اولتیماتوم‌کوندروب حرکتنی‌طوردیرن وبونکله‌طوردیره‌مزلر ایسه ایکی‌اوچ زرهلیدن مرکب‌فیلولرنی استانبول‌صولرینه کوندره‌رك ترکیانی نیت وفکرندن واز کچیرن ، توبه‌ایتدیرن دول‌معظمه بوکون اوزاقدن سیرجی بولنیورلر . ترکیانك چته‌لر بحرانی ازاله‌ده کوستردیکی فداکارلق وغیرت ومهارتی ، استحضارات عسکریه‌سنی کمال تعجب ایله تحسین ایدییورلر . ذاتاً دولت علیهٔ عثمانیه بلغاریا ایله یونانستان حکومتلرینه وانلرك کندیسنه قارشی کوستردکلری نمایشه مقابل اکر اوالکی کبی اثر تردد وخوف کوسترسه ایدی ، عبدالحمید زماننده اولدیغی کبی قوللرنی باغلایوب تعلقلر اظهار ایتسه ایدی شبهه یوق‌که بالقان حکومتلری نه پترسبورغی ونه‌استانبولی زیارته لزوم کورمیه‌جکلردی پترسبورغی زیارت‌ایتسه‌لربیله استانبولی زیارته تنزل‌ایتمیه‌جکلر ایدی . لکن ترکیه آرسلانجه ، مهابتکارانه طاورانِدی . »

بغجه سرایده منتشر (ترجمان) غزته‌سی اقوال مفتی بهلك بین‌المسلمین توحید تطبیقاتی حقنده‌کی تمنیاتنده بحثله دیورکه :

« بوفکر حد ذاتنده چوق دوغریدر. مجلهٔ اعتقادیه وحقوقیه وجوده کتیریلوب مسائل شرعیه‌نك حلنده تسهیلات چاره‌سی بولنسه البته پك کوزل اولوردی . فقط بویله بر مجله‌نك ترتیب وتنظیمی ایچون اوتوز قرق عالمك بالمذاکره برقاچ سنه‌لر چالشمه‌سی لازم کله‌جکندن اجراسی مشکل اوله‌جقدر. استانبولك مشهور مجله‌سی ایچون نیجه سنه‌لر اوغراشلدی . »

عالم اسلام

و ژاپونیاده انتشار اسلامیت

بو نام ایله سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك غایت قیمتدار و عالم اسلام حقنده غایت مفید و اساسلی معلوماتی حاوی مفصل بر سیاحتنامه‌لری صراط مستقیم اداره‌خانه‌سی طرفندن جزء جزء نشر اولنمغه باشلانه‌جقدر.

برنجی جلدی ایچون ابونه یازیلیور. برجلد(۲۰)جزءدن عبارتدر ، هرجزءده ۱۶ بیوك صحیفه‌لی ایکی فورمه‌دن، یعنی اوتوز ایکی صحیفه‌دن عبارتدر. ابونه‌بدلی کرك استانبول ، کرك طشره ایچون (۲۰) غروشدر .

مخابرات علمیه

قواله‌ده اعدادی معلملرندن علی غالب بکه — قونفه‌رانسلرك قواله‌ده تنویر افکار خصوصنده حصوله کتیردیکی حسن‌تأثیر ازدیاد شوق و غیرتی موجبدر . عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن ویریلن‌درت مهم قونفه‌رانس ایله برموعظه‌ده مضبوطدر، صره‌سیله‌نشر اولنه‌جقدر. نشرینه‌باشلانلمق اوزره بولونان (عالم‌اسلام وژاپونیاده انتشار اسلامیت) نام اثرك اکمال طبعنی متعاقب روم‌ایلی‌یه متصور اولان سیاحتلرنده قواله‌یه‌ده اوغرامالری مقرردر.

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولونور. درج ایدلمین آثار اعاده اولونماز.

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه ترکلرک سیاسی، اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولونور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	۸۰	۴۰	غروش
روسیه »	۶،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالک اجنبیه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۸۹ — ۱۰ جمادی الاول ۳۲۸ پنجشنبه ۶ مایس ۳۲۶ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

— مابعد —

نظم حالنده ایکن کافهٔ خصائص و تأثیراتی قلوب سامعینه القا ایدن بر منظوم دلفریب نثره تحویل اولندیغی زمان انک منطوقی، مفهومی، مجملاتی، محذوفات و مقدراتی، فصل و وصلی، مؤدا و محصولی، رموز و اشاراتی ایضاح واظهار اوله‌رق توسیع ایدلدیکی کبی اعجازی و نظم و نثر آرَسندہ‌کی اسلوب یکانهٔ دلنوازی ایله ممتاز وجلیل القدر بولنان کتاب الله ده مفسرین کرام حضراتی طرفندن بو جهتلری ایضاح و اظهار ایدیله‌رک تفسیر اولندی وبعض آیات کریمه دیکرینی ویا بعض احادیث نبویه بعض آیات فرقانیه‌یی تخصیص و یا نسخ ایتمش اولدیغندن اثناء تفسیرده بورالری‌ده کوسترلدی. کاه آیات کریمه‌نك اسباب نزولندن و کاه مکی ومدنیسندن بحث اولندی.

بو عبد عاجز دخی [انوار قرآن] نامیله تألیفنه جرأتیاب اولدیغم شو تفسیر مختصرده بواثره سالك اوله‌رق جهات واحوال مذکوره‌یی میسر اولدیغی قدر کوستردم. واصل جایلدن تباعد ایدلمامك ایچون آیات فرقانیه‌نك طرز افاده‌سنه موافق ادا وتعبیرلر ایله لسانمزه ممکن اولدیغی و قدرتم تعلق ایلدیکی مرتبه عیناً نقلنه ومقدرات و اشاراتی ممزجاً شرح صورتیله علاوه ایتمکه اعتنا ایلدم.

حِطّه ـ مُصَلّی ـ اُمّتِ وَسَط ـ رَفَث ـ سِلْم ـ صلاةِ وُسْطی ـ اِصْر ـ کبی مدلوللرنده بین المفسرین اختلاف وقوع بولمش و یاخود اِعْتِمار ـ اِحْصار ـ هَدْی ـ اعتزال ـ ایلاء ـ تربّص ـ قُرُوء ـ بَعْل ـ تحَوّل ـ خِطْبه ـ کُرْسی وسائره کبی فقهده ویا اصول فقهده ویا علم کلامده اصطلاح وتعبیر مخصوص ویاخود بر مبحثه ویا بر مسئله‌یه مأخذ اولمش و یاخود ـ ثم استوی الی السماء ـ و اذا قضی امراً فانما یقول له کن فیکون ـ حتی یتبیّن لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر ـ هل ینظرون الاّ اَنْ یأتیهم الله فی ظُلَلٍ من الغمام والملئکة ـ فقال لهم الله موتوا ثم احیاهم ـ وسع کرسیّه السموات والارض ـ امثالی مجاز وکنایه وتمثیل طریقیله ایراد بیورلمش کلمات وتعبیرات جلیله دخی عیناً نقل اولندقدن صکره تفاسیرده بیان ایدلدیکی وجه ایله مرادف و مقابللری و یا تعریفلری اتیان و معنای مرادلری ایضاح ایدلدی. ضمائر ایله اسماء اشاراتك مرجع ومشارالیهلری مختلف فیه بولنان مواضعده اولا اصل کریم ضمیر واسم اشارت اوله‌رق نقل اولندی، بعده مرجع و مشارالیهلری تفسیر صورتیله کوسترلدی.

تفسیره عائد جهتلری بعضاً تراکیب قدسیه‌نك نقلی آره‌سنده اصل کریمك مدلولات صریحه‌سندن تفریق ایله شو [ ] اشارت ایچنده و بعضاً آیریجه نقلك زیرنده بیان ایدلدی.

تفسیر وتأویل قرآن

تفسیر : فانك فتحی و سینك سکونیله، مستور بر شیئی کشف وایضاح ایتمك معناسنه اولان [فسر] دن تفعیلدر. بعضیلری سفرك مقلوبیدر دیدیلر. سفر : سینك کسریله، صباح یری آچیلوب آغارمق معناسنه‌در. بعضیلری دخی دیدیلر که تکمله‌وزننده [تسفره] دن مأخوذدر. تسفره : تشخیص علت ایچون طبیب خسته‌نك بولنه باقمق معناسنه‌در. علی قولٍ تسفره اسمدر؛ طبیبك تشخیص علته استدلال ایچون نظر

ایلدیكی یول مریضه اطلاق اولنور . طبیب خستەنك تفسرەسنه نظر ایتدی دینور كه خستەنك علتنی تشخیص و استدلاله مدار اولان ادرارینه باقدی دیمكدر . تأویل : همزەنك فتحی و واوك سكونیله ، رجوع معناسنه اولان [اول] دن مأخوذ اولوب بر شیئی دیكرشیئه رد و ارجاع ایلك معناسنەدر ، كویا ،أول تأویل ایلدیكی آتی متحمل بولندیغی معانی یه ارجاع ایتمش اولیور . بعضیلری حكم و سیاست معناسنه اولان [ایالت] دن مأخوذدر دیدیلر . بو اشتقاقه كوره كلامی تأویل ایدن كیمسه صانكه كلامده حكم وسیاست ایدرك معنای كلامی موضعنه وضع ایتمش اولیور .

تفسیر وتأویلده اختلاف اولنوب ایكیسنك بر معنایه اولدیغنه ذاهب اولانلر وارسەده بر جماعت بو قولی انكار ایتمش وحتی ابن حبیب النیسابوری انكارده مبالغه ایدرك : زمانمزده بر طاقم مفسرلر ظهور ایتدی كه تفسیر و تأویل آرەسندەكی فرق كندیلرندن سؤال اولنسه جوابندن عاجز قالورلر دیمكه قدر ایلرویه كتمشدر . فرقه قائل اولانلر ایسه بو فرقك نەدن عبارت اولدیغنده برچوق جهتلره ذاهب اولەرق هر بری بر فرق بیان ایتمشدر . بونلردن بر قسمی تفسیرتأویلدن اعمدر واكثر استعمالی الفاظ ایله مفردات الفاظدەدر، تأویل ایسه علی الاكثر معانی ایله جملەلرده استعمال اولنور دیدی . بر طاقمی شویله دیدی : تفسیر انجق بر وجهه محتمل اولان لفظی بیان و ایضاح ایتمكدر . تأویل ایسه معانیٔ مختلفەیه متوجه بولنان بر لفظی ظاهر اولان ادلەیه بناءً او معانیدن برینه توجیه ایلمكدر . بعضیسی دخی تفسیر؛ برلفظدن مراد شودر دیه كسدیرمك واو لفظ ایله مراد الهی بودر دیەرك جناب حق اوزرینه شهادت ایلمكدر . اكر بوكا دلیل وار ایسه طوغریدر ، دلیل یوق ایسه تفسیر بالرأی اولوركه بوندن نهی واقع اولمشدر . تأویل مراد الهی نه اولدیغنی كسدیرمكسزین وشهادت علی الله اولمقسزین بر لفظك محتمل اولدیغی معانیدن برینی ترجیح ایتمكدر دیدی . بعضیلری شویله دیدی : تفسیر ، لفظك حقیقةً ویا مجازاً وضعنی بیاندر : [صراط] كلمەسنی طریق ، [صیّب] لفظنی باران ایله تفسیر كبی . تأویل ایسه باطن لفظی ایضاحدر وعاقبت امره رجوع معناسنه اولان [أوْل] دن مأخوذدر . شو حالده تأویل حقیقت مرادی . تفسیر دلیل مرادی اخباردر . لفظ ، مرادی كشف ایلدیكنه ، كاشف اولان شی ایسه او شیئك دلیلی دیمك اولمسنه مبنی دلیل مراد دن مقصد ، كاشف معنای مراد اولان لفظدر . بونك مثالی، ربك ترصد محلنده اولوب محققسنی كوزەدیور مألنده بولنان[ان ربك لبالمرصاد]قول‌شریفی‌در. بو قول شریفك شرحنده ، مرصاد : بر شیئی كوزتمك معناسنه اولان [رصد] دن اسم مكاندر ومحل ترصد دیمكدر دینور ، ایشته بو یولدەكی شرحه تفسیر اطلاق اولنور . برده بو قول شریفده : مقصود ، امر الهیده غفلت و تهاوندن تحذیردر دیمك وار . ایشته بوكاده تأویل دینور . ادلهٔ قاطعه بو قول شریفده لفظك وضع لغوییی خلافنده اولەرق مقصود اولان معنایی بیان ایتمكی اقتضا ایدر.

بعضیلری دیدی كه تفسیر عرف علماده معانیٔ قرآنی كشف ومعنای مرادی بیاندر . معنای مرادی بیانه حاجت ایسه یا بر لفظ مشكلدن ویاخود لفظك حمل اولنەجغی برمعنای ظاهردن ویاخود بو كبی دیكر اسبابدن نشأت ایدر. تأویل علی‌الاكثر جملەلرده وقوع بولور . تفسیر : بحیره ، سائبه، وصیله كبی یا الفاظ غریبەده، یاخود [اقیموا الصلاة وآتوا الزكاة] كبی بر بیان وجیزك شرحنده، یاخود [انما النسییٔ زیادة فی‌الكفر] نظم جلیلی ایله [ولیس‌البر بان تأتوا البیوت من ظهورها] قول شریفی كبی بر قصەیی متضمن بولنان كلامده استعمال اولنور كه قصه بیلنمدكجه او كلامی فهم واحاطه ممكن اولماز . [۱]

تأویل بعضاً عام و بعضاً خاص اولەرق استعمال اولنور : كفر و ایمان لفظلری كبی ؛ كفر بعضاً انكار مطلقده وبعضاً بالخاصه ذات باری عزوجل حضرتلرینی انكارده ، ایمان ده بعضاً علی‌الاطلاق تصدیقده و بعضاً تصدیق حقده استعمال اولنورلر. بعضاً دخی تأویل معانیٔ مختلفه آرەسنده مشترك لفظده استعمال ایدیلور : وجد لفظی كبی كه بولمق ، زنكین اولمق، عشق ومحبت ایلمك معنالرنده مستعملدر،

---

[۱] ذی‌القعده ، ذی‌الحجه ، محرم ، رجب آیلرنده قتال حرام ایدی و بو درت ماهك هر برینه [شهر حرام] دینلدیكی كبی مجموعنه بردن[اشهر حرم] اطلاق اولنور ایدی . مشركین عرب بو درت ماهدن بری حلول ایتدیكی زمان شاید محارب بولنورلرسه انی حلال ایدرلردی و اشهر حرمك عددی تناقص ایتمامك ایچون انك حرمتنی دیكر بر ماهه تأخیر ایله او ماهی حرام قیلارلر ایدی . انلر اشهر حرمك عددی نقصان اولمامق‌ایچون بوحیلەیه تشبث ایتمشلرسەده اشهر حرمده عدد ایله برابر خصوصیت وقت دخی معتبر اولوب شو صنیعەلریله اشهر حرمك عددینه نقصان كلسه بیله برشهر حرامك حرمتنی دیكر بر شهر حلاله تأخیر ایتدكلرندن طولایی جناب حقك حرام ایتدیكی ماهی حلال و حلال ایلدیكنی حرام ایدیورلر ایدی . بناءً علیه اشهر حرمك عددی تناقص ایتمامسیچون بولدقلری چاره ضلالتلرینی تزییددن بشقه برشیئی مفید دكل ایدی . جناب منزل الفرقان [انما النسیٔ] آیت كریمەسنده آنلری بو صنیعهٔ خدعەكاریلرندن طولایی تقبیح ایله بیوریور : « بر ماهك حرمتنی دیكر ماهه تأخیر انجق كفرده بر زیاده و ضمیمەدر [كفر ایچنده بر بدعت زائدەدر ، كفره دیكر بر كفر قاتمقدن عبارت اولەرق كفراندر كفردر] . كافر اولانلر [ضلال قدیملرینه علاوه اولەرق] بو تأخیر ایله اضلال اولنورلر . بونلر جناب حقك حرام ایتدیكی درت ماهك عددینی‌درده طولدیرمق ایچون انك برینی بر سنه حلال ایدوب دیكر بر سنه انی ینه حرام ایدیورلر [اشهر حرمك بر ماهنی بر ییل حلال ایدوب انك یرینه‌حرام اولمیان دیكر بر ماهی حرام ایتدكلری حالده بشقه بر ییل بو تغییره لزوم كورمزلرسه او ماهك حرمتی اولدیغی كیبجه محافظه ایدیورلر] و بو صورتله انلر جناب حقك تحریم ایتمش اولدیغی شیئی حلال ایدیورلر [جناب‌حق‌درت ماهی بخصوصه تحریم ایتمشیكن بونلر او اشهر مخصوصەدن بعضیلرینك حرمتنی حلال اولان دیكر ماهه نقل ایدرك ما حرم اللهی حلال قیلیورلر] . انلره سوء عمللری تزیین اولندی [یاپدقلرینی بكنوب خوشلاندیلر وسوء عمللرینی كوزل كورەرك انده دوام ایتدیلر] . الله قوم كافرینه هدایت ایتمز [جناب حق كافرلری مطلوبه ایصال‌ایدن هدایت‌ایله بای حال هدایت ایتمز، انلرمطلوبه ایصال ایدن طریقه سالك اولورلرسه انجق بو زمان كندیلرینی او طریقه هدایت ایدر . بوطریق ایسه انلره كندی سوء اختیارلریله سد اولندیغندن بیابان ضلالده هلاك و نابود اولدیلر » .

ایشته مشركلرك بالاده‌ذكراولنان حال وشانلری بیلنمدكجه بونظم‌جلیلك معناسنی فهم و احاطه ممكن اولماز .

بعضیلری : تفسیر روایته ، تأویل درایته تعلق ایدر دیدی . بعضیلری دخی : تفسیر اتباع و سماعه مقصوردر و استنباط تأویله تعلق ایدن اموردندر دیدی . بعضیلری دیدی‌که کتاب اللهده مبین وصحیح سنتده معین اوله‌رق ورود ایدن لفظه تفسیر تسمیه اولنور، چونکه او لفظك معناسی کرکی کبی ظاهر و واضح اولدیغندن هیچ بر فردك او لفظه نه اجتهاد و نه صور سائره ایله تعرض ایتمسی جائز اولمیوب انی ورود ایتدیکی معنایه حمل ایدر، بو حدّی تجاوز ایده‌مز . تأویل : معانیٔ خطابه آشنا و آلات علومده ماهر علماء عاملینك استنباط ایلدکلری معنادر .

بر جماعت‌ده شویله دیدی: تأویل آیتی برمعنایه صرف ایتمکدرکه او معنی آیتك ماقبلنه ویامابعدینه موافق اولدیغی کبی نفس آیت‌ده اکا محتمل اولور و استنباط طریقیله او معنی کتاب و سنته‌ده مخالف دوشمز . بعضیلری دیدی‌که تفسیر اصطلاحده آیات قرآنیه‌نك زمان نزولی ، شئونی ، قصه‌لرینی ، اسباب نزولی . صکره آیاتك مکی و مدنیسنی . محکم و متشابهنی ، ناسخ ومنسوخنی ، خاص و عامنی ، مطلق و مقیدینی ، مجمل و مفسرینی ، حلال و حرامنی ، وعد ووعیدینی . امر و نهینی ، عبر و امثالنی صرهسیله بیلمکدر .

بعضیلری‌ده شویله دیدی: تفسیر بر علمدرکه او علمده الفاظ قرآنك کیفیت نطقندن ، او الفاظك مدلولاتندن ، احکام افرادیه وترکیبیه‌سندن ، حال ترکیبده حمل اولندیغی معانیسندن و امور مذکوره‌نك تتماتندن بحث اولنور . تفسیری بو وجه ایله تعریف ایدنلر دیورکه تعریفده واقع [علم] لفظی جنسدر . [او علمده الفاظ قرآنك کیفیت نطقندن بحث اولنور] قولمز ایله مراد علم قرائتدر . [او الفاظك مدلولاتندن] قولمز ایله مراد متن علم لغتدر. [احکام افرادیه و ترکیبیه‌سندن] قولمز علم صرف ایله بیان و بدیع علملرینه شاملدر . [حال ترکیبده حمل اولندیغی معانیسندن] قولمز حقیقةً دلالت ایدن الفاظ ایله مجازاً دلالت ایدن الفاظی محتویدر . بعضاً ظاهر ترکیب بر معنایی اقتضا ایلدیکی حالده برمانع ترکیبی او معنایه حملدن منع ایلدیکی جهتله دیکر معنایه حمل اولنورکه بو معنی معنای مجازیدر . [امورمذکوره‌نك تتماتندن] قولمز ایله مراد نسخ، سبب نزول ، قرآنده ابهام اولنمش بعض اموری ایضاح ایدن قصه وسائره کبی شیلردر .

بعضیلری شویله دیدی : تفسیر اول علمدرکه پیغمبرمز محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه منزل کتاب الٰهی فهم ایتمك ومعانیسنی بیانه و احکام و حکمنی استخراجه قدرت پیدا ایتمك او علم ایله حاصل اولور . بو علمك استمدادی لغت ، صرف ، نحو، علم بیان، اصول فقه ، علم قرا آتدندر . اسباب نزول ایله ناسخ و منسوخی بیلمکده محتاج اولور .

برکت زاده

اسماعیل حقی

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رددیه

— ١٧ —

بو فرقه‌نك رأینه متابعت ایدن شخص‌ده امور آخرته اهتمامسز داورانمق اقتضا ایتمز . چونکه التذاذ حسی انسانك مثلا ییدیکی وایچدیکی شیلردن نفسنده حاصل تأثر ثمره‌سیدر . استعمال اولنان شیلر تأثر وتلذذك اسباب خارجیه‌سیدر . یعنی لذت طوغرودن طوغرویه سبب ظاهریدن ناشی دکل ، بلکه اونك وجودیله حاصل اولان تأثره تابعدر . بو صورتده حالت نومده اولدیغی کبی سبب ظاهری تحقق ایتمیه‌رك‌ده نفس انسانیه‌ده تأثر مذکورك حصولی ممکن اولونجه سببك خارجاً وجودینه احتیاج کورلمز . [١]

فرقهٔ ثالثه — دار آخرتده لذات حسیه‌نك نه بطریق الحقیقه ، نه‌ده تخیل صورتیله امکان تحققنی قبول ایتمیورلر . چونکه تخیل ، آلات حسیه وجودینه متوقفدر . موت ایسه نفس ایله تخیل وسائر احساساتده آلت اوله‌جق بدن اراسنده‌کی علاقه‌یی تماماً قطع وازاله ایتمکده‌در . بناءً علیه جلباب بدنی نزع ایتدکدن صوکرا نفسك تدبیر بدنه عودتی تصور اولنه‌ماز . یالکز روحانیٔ محض اولان لذائذ و آلامی ادراك ایتمسی قابلدر . لکن لذائذ و آلام روحانیه لذائذ و آلام حسیه‌نك قات قات فوقنده اولدیغی جای اشتباه دکلدر . حتی بو عالمده انسانك محسوساتله شدت ارتباطی بولندیغی حالده بیله لذات عقلیه‌یه میلی و آلام عقلیه‌دن تنفری لذات و آلامك نوع دیکرینه نسبةً دها شدید ، دها غالبدر . بوندن طولایی دکلیدرکه مرد عاقل پك زیاده آرزوکش بولندیغی قضای شهوت کبی بر لذت جسمانیه‌دن محضا آب رویی صیانت ، حیثیت وناموسنی محافظه غیرتیله تباعد ایدر . بو تباعد وحرمان ضمننده کندیسنه پك آجی کان الم روحانی‌یه قاتلانیر . ایشته کورویورزکه انسان نائل اولمق ایچون هردرلو مادی فداکارلغی چوق کورمدیکی بر لذت جسمانیه‌یی دها مؤثر بر الم روحانیدن قورتولمق ایچون فدا ایدییور . بعضاً‌ده برلذت عقلیه احراز ایچون برالم جسمانی‌یی اختیار ایدر . مثلا بر سطرنج اویوننده غلبه ایتمك املیله برقاچ کون آجلغه تحمل ایدر . حتی دها ایلری کیدر ، سلامت امیدی پك بعید اولان معرکه‌ده اورته‌یه آتیلیر ، احراز نیکنام ایچون فدای جان ایدیویرر .

بو فرقه اولیه ادعا ایدرلرکه دار آخرتده‌کی لذائذ روحانیه‌یه نسبةً بزم بیلدیکمز لذائذ جسمانیه ـ عادتا اطعمهٔ نفیسه‌نك اکلنه نسبةً

[١] امام غزالی حضرتلری احوال عالم برزخك ، قبرده‌کی تعذیب وتنعیمك بوقبیلدن ، روحك فی‌الجمله بدنه تعلق باقی اولمسنه مبنی تخیل نوعندن اولمسنی تجویز ایتمشدرکه جلال دوانی‌ده عقائد عضدیه شرحنده نقل ایدییور. [نصل‌که « موائد الانعام » نام اثر عاجزیده توضیح اولنمشدر .]

فقط بوتون اهل حق حشر جسمانی‌یه قائل اولدقلرندن دار آخرتده‌کی مجازات ومکافاتك بطریق الحقیقه جسمانی اولمسنده متفق بولنیورلر . تخیله بنا ایتمکه ، عقلی وروحانی قسمنه حصر ایتمکه اصلا مساغ ویرمزلر .

رایحه‌سنی قوقلامق ، معشوقه‌نك نیل وصلتنه بدل اوزاقدن یوزونه باقمق کبی ـ غایت دون مرتبه‌ده قالیر . انجق بو جهتی فرق وادراك ایتمك جماهیرناسك، اکثریتی تشکیل ایدن صنوف بشریه‌نك شانی اولمادیغندن بو لذائذ عقلیه ومطالب روحانیه کتب الهیه‌ده کندیلرینه طانیوب الفت ایتدکلری لذات جسمانیه ایله تمثیل وتصویر بیورلمشدر. نصل که وزارت وریاست کبی بر مقام عالی احراز ایده بیلمسیچون تحصیل وتربیه‌ایله اشتغال ایتدیریلن صبی‌هنوز اومقامك لذتنی ادراك، اهمیتنی تقدیر ایده‌جك سنده اولمادیغنه مبنی درسنه جدیتله چالشمسی وتهذیب اخلاقه اهتمام ایتمسی مقصدیله مزاجنه موافق ترغیباته مظهر قالیر ، مثلا کندیسنه اویونجاقلر آلنیر ، کوزل کوزل قوشلر وقوزولر اهدا اوله‌جغی سویله‌نیر . چوجق‌ده بو هوسله چالیشیر . نصیبی وار ایسه ایلریده بویوك مقام صاحبی اولور . ایشته « کلموا الناس علی قدر عقولهم » فحواسنجه بویله طبع ومزاجه موافق مواعید ایله ارشاد انامه همت انبیاء عظامك حال وشانلرینه جسبان برمسلك کزین حکمت اولدیغی قابل انکار دکلدر . هرلسانده انواع کنایات واستعارات شائع اولمسی‌حسبیله بونده ذره قدر خلاف حقیقت عد اولنه‌جق برجهت‌ده یوقدر .

بالفرض امور آخرت بو اوچنجی فرقه‌نك ادعا ایتدکلری کبی‌ده اولسه انسانه باعث‌فتور اوله‌ماز . بلکه باقیات صالحاته ینه کمال جدیتله چالیشمسی لازم کلیر .

بومذهبه ذاهب اولانلر اکثر فلاسفهٔ الهیه ایله بعض صوفیه‌دن عبارتدر . حتی بعض مشایخ صوفیه بروجه صراحت دیمشلردرکه هرکیم دخول جنت ونجات نار ایچون جناب حقه عبادت ایدرسه لئیم عد اولنور . طالب صادق اولانلرك مطلبی بوندن اعز واشرفدر. (۱) برچوق طریقلره منسوب مشایخله ملاقی‌اولوب‌ده اسرار طریقلرینی تفتیش ، اونلره مخصوص کتابلری تفحص ایدنلر بواعتقادی اونلرك مجاری احوالندن قطعی اوله‌رق آکلارلر . (۲)

فرقهٔ رابعه ـــ سبکمغزان انامدن برطاقم اشخاصدن عبارتدرکه بونلر اسامیلری ایله معروف ، طوائف نظاردن معدود دکللردر . موت محض انعدام اولوب روحك‌ده جسدله برابر فنا پذیر اولمسنه ذاهب اولمشلردر . بو اعتقاده کوره انسان قبل‌الوجود اولدیغی کبی بعدالممات‌ده عدم محضه منقلب اولور . بناءً علیه طاعت ایله معصیت سیان اولوب افعال بشریه‌نك هیچ برینه بر جزای اخروی ترتیب ایتمه‌مك لازم کلیر .

بوفکر باطلی ترویج ایدنلره فرقه اطلاقی حقیقی برتعبیر دکلدر . چونکه فرقه تشکیل ایدنلر معروف برذاتك ریاستنه تابع برجماعت اولملق لازمدر . انسانك هیکل محسوسدن بشقه برشی اولمادیغنه مستند بولنان بوقول ایسه اوزرینه شیطان لعین استیلاسیله اسیر شهوات نفسانیه بولنان براحمقك قول مجردندن عبارتدر. مقاومت‌هوا وهوسدن اعتراف عجزده بولنمغی نفسنه ذل عد ایتمش اولان شخص مرقوم صاپمش اولدیغی طریق فجورده کندیسنی معذور کوستره بیلمك‌ایچون بواعتقادینی اورته‌یه سورمش، هم‌مشربلرینی چوغالتمق فکرینه‌دعوت ایتدیکی سفهاده کندیسنه علی‌العمیا متابعت ایتمش اولمغله بویله‌برمذهب باطل میدانه چیقیویرمشدر . [غزالی رحمه‌الله زماننده مادیون مذهبی حال رواجده بولنمادیغی بو افاده‌لرندن منفهم اولمقده‌در .]

حیات بشریه‌ده مذکور بولنان تمایلات نفسانیه هر احمقی بوسوزك تصدیقنه مسارعت کوسترمکه باعث اوله‌جغی درکاردر . خصوصا بعض فساق بو اعتقادی اخیرا آرسطو وافلاطون کبی دقائق علومه اطلاعله معروف بعض ذواته ، فلاسفه کبی قوجه بر فرقه‌یه اسناد ایله بویوك بر دسیسه ایقاعنه جرأت ایتمشلردر . بونلر لدی‌الایجاب شاشقینلری اضلال ایچون « هیچ بروقت سنك معرفت وادراکك بو ارباب تدقیقك معرفت وادراکلری مرتبه‌سنه قدر یوکسله‌مز . حالبوکه تدقیقات عمیقه‌ده بولنان بومدققلر بویله‌بر حالك امکانی اولمایه‌جغنه قانع اولمشلردر.» سوزنی‌ده بك قولای صرف ایده‌بیلیرلر . بو سوزی ایشیدن مسکین ایسه مجرد طبعنه ملایم کلمسنه مبنی درعقب قبول ایدر . تلبیس وافترا وقوعنی دوشونمز ، کندیسنه بوصورتله اسنادواقع اولان ذاتك فی‌الحقیقه بو فکرده اولوب اولمادیغنی تحقیقه بیله لزوم کورمز . مع‌هذا حقنده برقاچ غروش ضرر ترتب ایده‌جك بر سوز صرف ایدلمش اولسه بلا دلیل ولابرهان قبوله یناشماز . مثلا افندم سنك باباك ترك ایتمش اولدیغی قوناغك ثلثنی فلان کیمسه‌یه وصیت ایتمشدر . اونك نزدنده محفوظ ، بر طاقم شهودك امضالرینی حاوی بر قطعه سندده واردر . دینلسه ، حتی اویله بر سندده کوسترلسه همان او قوناغك او قسمنی تسلیم ایدرمی ؟ اصلا! بلکه: نه‌دیمك ! نیجه مجهول بر طاقم کیمسه‌لرك امضالرینی حاوی بر سندك نه حکمی اوله‌بیلیر ؟ اولا باقهلم بونلر بر حیات اولوب حضور حاکمده ایفای شهادت ایده‌بیله‌جکلرمی ؟ ثانیا شهادتلری شایان قبول عد اوله‌جقمی ؟ دییه‌جکی شبهه‌سزدر .

حشر ونشری اساسندن انکاره کلنجه کندیلرینه اسناد واقع اولان کیمسه‌لرك امضالرینی . حتی باشقه کیمسه طرفندن یازلمش اولان بر تألیفلرینی کورمه‌دك ، انکار حشره دائر افاده‌لری ثبوتنه دائر ایکی شاهد اقامه اولنمه‌دن تصدیقه مبادرت ایدییور . حالبوکه مثلا آرسطودن ، افلاطوندن کندی قولاغیله اویله برسوز ایشتمش اولسه‌بیله برهاندن عاری اولدیغی ایچون قبول ایتمه‌سی لازم کلیردی. چونکه تقلید ایله قبول جهتنه کیدیله‌جك اولورسه اویله بر ، ایکی

[۱] بوکلامك نظائرینه باشقه محلده بیان اولنورکه محل مذکوردن دها مشهور ودها مناسبدر . دیمك ایسته‌نیورکه ایفای عبادتدن مقصد لذات جسمانیه‌دن عبارت اولمق قصر همته دلالت ایدر . عابدك مقصد اصلیسی مطلب اعلای عارفین اولان مشاهدهٔ جمال حق کبی لذائذ روحانیه‌یه وصول اولمق کرکدر. نصل‌که « ورضوان من‌الله اکبر » نظم شریفیله اشارت بیورلمشدر. یعنی رضای ربانینك بر شمه‌سی تعداد اولنان نعمای ابدیه‌نك جمله‌سندن بالاتردر .

[۲] از جمله « واردات بدریه » نامیله مشهور شیخ بدرالدین مقتولك علم تصوفه دائر اولان اثرینی مطالعه‌ایدنلر بومذهبك تفاصیلنه واقف‌اولورلر. مؤلف مشارالیه کتاب مذکوره « اعلم ان‌امور الاخرة لیست کما زعم‌الجهال» دییه بدء ایتمشدر . لهنده وعلیهنده یازلمش متعدد شرحلری واردر .

مدعی‌یه تقلید اوله‌جغنه قبول عامه‌یه مظهراولان بیکلرجه انبیا واولیا حضراتنه تقلید اولنمق البته اولادر .

ای مسترشد ! شمدی سنك حال واعتقادکه نقل کلام ایدییورم . سن بو فرقهٔ ضاله‌نك اعتقادی حقنده درت درلو احتمالدن خارج قالەمازسك . «۱» بطلاننی جزم ایتمك «۲» ظن غالبله ظن ایتمك «۳» صحتنی ظن ایله برابر امکان بعید طریقیله بطلاننی تجویز ایتمك « ٤ » بطلاننه اصلا احتمال ویرمیه‌رك ثبوتنی کسدیرمك . ایشته بو درت احتمالك هرهانکیسنه بنای فکر ایده‌جك اولسه‌ك ــ سلامت عقل وصحت بصیرته مالك بولندیغك تقدیرده ــ حظوظات بهیمیه‌یه منهمك اولمیه‌رق علم وعمل ایله اشتغال ایتمکلکك لازم کلیر . احتمال اوله کوره ادعامزه اصلا شبهه کوتورمز . احتمال ثانی‌یه کوره بویله اولمق اقتضا ایدر . چونکه عقل سلیم صاحبی حقنده خیر وسعادت قزاندرمسی مظنون و احتمال غالب اولان تشبثاتده متاعبه قاتلانمغی هیچ بر وقت زائد وبی‌لزوم‌عد ایتمز بالکه کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق مساعیٔ متمادیه‌ده بولنمغی ترجیح ایدر . مثلا تجارت امیدیله ، بر معدن تحریسی ، بر اکتشاف بدیعه نائلیت ارزوسی ایله بیك درلو مشکلاته قاتلانیر . دکیزك امواجی ارasنه صوقولور ، طاغلرك تهلکه‌لی تپه‌لرینی آشار ، کشفیات طبیه‌ده بولنمق املیله حیاتنی مخاطره ایچنده براقیر .

بو تشبثلرك حسن نتیجه‌یه اقترانی ایسه مقطوع‌به اولمیوب دائما دائرهٔ ظن وتخمین ایچنده دائر بولنور ، اکثریسنده غلبهٔ ظن بیله حاصل دکلدر . مع‌هذا بو متشبثلرك نائل اوله‌بیله‌جکلری سعادت دنیایه عائد ، موقت شیلردن عبارتدر . انسان سعادت ابدیه قزانمق ایچون نه‌قدر مشاق ومتاعبه قاتلانسه لاشی منزله‌سنده قالیر . هله عکسی تقدیرده کرفتاراوله‌جغی شقاوت ابدیه‌یی‌ده دوشونورسه برقات دها احتیاط ایدر ، هر فداکارلغی کوزه آلیر .

احتمال ثالثه کوره یعنی بعثك عدم وقوعنی ترجیح ایدوب‌ده وقوعنه غایت بعید بر امکان اثبات ایتدیکك تقدیرده ینه عقل سلیم نظرنده ، انبیای عظامك خبرویردکلری دار آخرت ایچون بذل مساعی‌یه لزوم کوروله‌جکی امر آشکاردر . چونکه بر لذت عاجله‌یی اختیار ایده‌جك اولدقده ولوبیکده بر احتمال اولمق اوزره انسان اوکنده بر مخاطرهٔ هائله کورونجه وسع وطاقتی مساعد اولدیغی قدر اوندن توقی ایدر . امنیت وسلامت تأمین ایده‌جك یولی طوتار . مثلا غایت آج بولندیغك اثناده اوککه کتیریلن طعامك مسموم اولمسنی نزدکده شایان اعتماد اولمیان بر چوجق خبرویرسه ، حتی اونك کذبنی تأیید ایدر . بعض قرائنك وجودیله برابر بعید بر احتماله بناءً صدقی جائز کوروله جانکدن بیقمادیغك حالده هیچ شبهه ایتمم‌که سن او طعامی ییمزسك . حتی بر پارچه‌قورو اکمك بولدیغك حالده مدت‌مدیده اونکله اکتفا ایدرسك .

امر بعث واحوال آخرته کلنجه بوقدردەمی احتیاط ایتمیه‌جکسك ، یوقسه سنك نظرنده حیات ابدیه‌نك بو حیات مستعار قدر اهمیتی یوقمیدر ؟ بر چوجق اوککده‌کی طعام مسمومدر دییور . فقط سوزینی تأیید ایده‌جك بر اماره کوسترمیور ، حتی ظاهرحال کندیسنی مکذب بولنیور کن مجرد بر احتمال بعیده مبنی سن اونك سوزینه اعتبار ایدییورسك‌ده عددلری بلکه یوز بیکی تجاوز ایدن انبیا ومرسلین حضراتنك بعث وقیامته دائر خبرلرینی لاشی منزله‌سنه تنزیل ایدییورسك . اوت ! بو خبره سن کاذب نظریله باقیورسك ، لکن بویوك بر انصاف اثری اولمق اوزره او چوجغك خبری کبی بوکاده احتمال صدق اثبات ایدییورسك بونده ایسه ظاهر حالك تکذیبی دکل ، بلکه ــ معجزات باهره ثبوتی حسبیله ــ تأیید وتقویه‌سی محققدر . بو حالده‌نیچون احتیاط ایدوب سموم معاصیدن حذر ایتمیورسك ، کندیکی هلاك ابدیدن قورتارمغه چالشمیورسك . اکر زمرهٔ عقلادن اولسه ایدك فانی ایله باقی مقایسه‌سنده دوچار حیرت اولمازدك ، بوبابده دها زیاده احتیاط وبصیرت اوزره بولنوردك .

ایشته مطالعهٔ معروضه ایله امام علی کرم‌الله وجهه ورضی‌الله‌عنه افندمز بو حشر اجساد مسئله‌سنده مجادله ومشاغبه ایدن برشخصه خطاباً « بالفرض سنك ادعا ایتدیکك کبی اولورسه هپمز خلاص اولورز . اما بنم اعتقادم طوغرو چیقارسه سن هلاك ابدی‌یه کرفتار اولورسك » بیورمشدی .

[« قال المنجم والطبیب کلاهما . لایحشر الاجساد قلت الیکما »

« ان صح قولکما فلست بخاسر . اوصح قولی فالخسار علیکما »

قطعهٔ عربیه‌سی بو مقصدله نظم اولنمشدر] [۱]

مشارالیه حضرتلری‌نك بو تردیدی « حاشا » امر بعثده شك وترددن ناشی دکلدر . بلکه عقلی برهان قاطع ادراکندن قاصر اولان او جاهلك سویهٔ عرفاننه ، اونك انصافنی جالب اوله‌جق اسلوب افاده‌یه تنزله مبنیدر . بزده محضا بو غرض صحیح ایله منهاج مذکوره سلوك ایدییورزکه التزام بطالت وطاعت الهیه‌ده ابراز تکاسل وغفلت ایدنلرك انظار دقت واهتماملرینی جلب ایده‌لم ، باعث ابتصار وهدایتلری اوله‌لم .

بیانات واقعه‌مزله تبین ایدییورکه عظیم وهائل اولان امر موعود وملحوظ نه قدر مشکوك بولنورسه بولنسون مجرد احتمال ایله قدر وقیمتی اولمیان شیئه تقدیم وترجیح اولنور ، یعنی اوندن خلاص

---

[۱] بو قطعه‌ده امام علی حضرتلرینه نسبت اولنور . فقط حجة‌الاسلام غزالی « اصول اربعین » کتابده بر شاعر حکیم کلامی اولق اوزره یازمشدر « لایحشر الاجساد » یرنده « لن یبعث الاموات » ده مرویدر « الیکما » اسم فعل اولوب بندن اوزاق اولوك معناسنه‌در . حاصل مفاد : منجم ایله طبیب ایکیسی‌ده اجساد بنی‌آدم حشر اولنمیه‌جقدر ، دیدیلر . بن‌ده اونلره دیدم‌که هایدی یانمدن دفع اولوکز بالفرض سزك سوزکز صحیح اولسه بن نه خسران چکرم ؟ فقط بنم قولم ثبوت بولدقده سزك خسران وهلاککز مقرردر .

مؤمن آل فرعوندن قرأن کریمده محکی اولان « وان یك کاذباً فعلیه کذبه . وان یك صادقاً یصبکم بعض الذی یعدکم » قول شریفی‌ده بو سیاق اوزره وارد اولمش غایت منصفانه بر نصیحتدر .

یعنی ای غافللر : ایی دوشونکز اکر دعوای نبوت ایدن ذات شریف بالفرض والتقدیر دعواسنده کاذب ایسه ضرر کذبی کندیسنه عائد اولور . اما صادق اولورسه مواعید واقعه‌سنك بر قسمی اولسون سزه اصابت ایده‌جکدرکه هلاککزه بوده کافیدر .

بولمق ايچون عادى وحقيرشيلرك درحال فدا ايدلمسى لازم كلير . بر شيئك عادى وياعظيم اولمسى‌ده‌شئ آخره نسبةً تقدير وتعين اولنور. بو حالده ارباب رفاه ويسارك مدت حياتلرنده نائل اوله بيله‌جكلرى لذائذ صافيه حساب اولنسون بعده فرق ثلثهٔ سالفه‌نك اعتقادلرى مقتضاسنجه اصحاب بصيرت وايقان وارباب تصديق وايمانك احراز ايده‌جكلرى سعادت سرمديه ايله مقايسه ايدلسون كه اوكا بدل ترك اولنه‌جق مشتهيات فانيه‌نك دناءتى، دكرسزلكى آشكار اولسون .

بو اوچ احتمالك جمله‌سنى تجاوز ايده‌رك حالت رابعه‌يه كرفتار اولورسه‌ك يعنى منكر بعث وحشر اولان فرقهٔ ضاله‌نك سوزنى قبولده اصرار ايله ابراز جهالتده بولنورسه‌ك سكا شويولده خطاب ايدرم : سن بو اصرارينى اويله قطعى وضرورى بر برهان منطقى‌يه استناد ايتديرمليسك كه اونده هيچ بر صورتله احتمال غلط وخطا بولنمسين . اكر اوت ! بنم بويله بر دليلم واردر . فقط اورته‌يه قومغه مجبوردكلم ديرسه‌ك سكا غايت قيصه بر جواب ويررم . ديرم كه ديمك سن كندى باشكه بوتون انبيا واوليا وطوائف حكما وجماهير عقلانك واقف اوله‌مدقلرى بر نوع دليله وقوف واطلاع دعواسنده بولنيورسك .

دنياده بوندن عجيب وغريب بر ادعا تصور ايده‌بيلنه عشق اولسون. اويله غايت كثرتى وعلوم ومعارفده تقدم ومهارتى حائز اولان وايچلرنده‌كى انبياء عظامك معجزات عظيمه‌لريله اصابتلرى مؤيد بولنان بو ذوات حقائق آياتك غلط وخطا ايتملرينى تجويز ايتديكك حالده سن نه قدر عالى بر ذكا وفطرته مالك ايمش ، ياخود اعتماد نفس وغرور شيطانى خصلت رديئه‌سنده نه مرتبه ايلرى وارمش‌سك كه كندى خطاكى بر درلو دائرهٔ احتماله صيغديره‌ميورسك ، دليل موهومنده غلط امكانى قاله آلميورسك .

اكر جهالتك اوج بالاسنه چيقمديسك حالده ذره قدر انصافك وارايسه بزدن صاقلاديغك دليلكده‌كى امكان غلطى اعتراف ايدرسك بو حالده آنفاً مشروح حالت ثالثه‌يه رجوع ايتمش اولورسك واوراده درميان ايتديكمز سوزلرى نظر مطالعه‌يه آلمغه مجبوريت حس ايدرسك .

يوق ! بو تجويز واعترافه اصلا يناشميه‌رق غلط وخطانك بهمه‌حال انبيا وحكما طرفنده اولمسنه اصرار ايدرسه‌ك ، بويله بر عناد نابجايه مصر اولوب قاليرسه‌ك يعنى واحدك نصف الاثنين اولمسنى وسواد ايله بياضك ممتنع الاجتماع بولنمسنى جزمك كبى ـ بعد الموت روحك بقاسنى محالات عقليه‌دن عد ايده‌رك ـ بعثك عدم وقوعنى جازم اولديغكى ادعا ايدرسه‌ك آرتق قابل تداوى اولميه‌جق بر آفت عقليه‌يه مبتلا اولديغك تحقق ايتمش اولور كه العياذ بالله بويله بر درد دوا ناپذيره كرفتار اولان كيمسه‌يه چاره بولنماز ، بناءً عليه سنك حالكه تأسفدن باشقه المزدن برشى كلمز . قرآن كريمده بو مقوله جهل مركب اربابى حقنده « اولئك كالانعام بل هم اضل اولئك هم الغافلون » ديه‌رك فطرت بشريه‌دن صد مرحله دور اولملرينى اعلان ايتمكده‌در .

مناسترلى اسماعيل حقى

انسان وايمان

زمان اولوركه انسان . بو مغبّرار فناده هرشيدن بيقار ؛ مشعشع بر سرابك انوار جاذبه دارينه قاپيلوب درين واديلرى ، يوكسك طاغلرى ، متهور ده‌كزلرى آشمقدن ، هپ او آمال مستقبله‌نك ، يالانجى خنده‌لرله كولن اوسرابك بخش ايتديكى غيرتله قوشمقدن بى‌تاب مشى قاله‌رق فيفاى حياتده وقفه كير تفكر اولور: بتون حيات كذشته‌سى، بلكه بتون ماضىٔ عمر بشر پيش فكرتنده جانلانير . كورور كه بتون ستارهٔ آمالى انجلاياب طلوع اوله‌دن افولكزين عدم آباد اولوب كيتمش . بتون او ذوق وسعادتلر نير غفلتدن اصابت ايتمش اوچوجى بر خندهٔ ضيادن باشقه برشى دكل . بتون الم وكريه‌لرده هپ او سونوب كيده‌جك شهاب املك طلوعنه انتظاردن عبارت . جهانك نه ذوقنده شمهٔ حقيقت كورور ، نه جورنده . هرشى قرارسز ، هرشى بر تحول دائمى‌يه معروض . دبدبه‌لر ، طنطنه‌لر، عالملرى تتره‌دن جهانكيرلر ، جهانه درس ويرن حكيملر ... هپ محكوم فنا . شوكت وشانلر ، صيت وشهرتلر .. ذوق وسعادتلر ، الم وفلاكتلر ... بونلر هپ يالان ، يالان . اورته‌ده برهيچىٔ حياتدن باشقه هيچ برشى يوق . بهار كلير، خزان كيدر. فرح كلير، ترح كيدر . بو ، بر انقلاب متمادى كه ضبط ايدلمز ، توقيفى غير قابل ، بر نقطهٔ ثباته ارجاعى محال . هپ بويله ، بيچاره بشر هپ بويله : بوكون بر اميد نوطلوعك خيال تحقق ايله خندان ، يارين بر يأس قطعينك اكتراب حياتفرساسى ايله كريان . شيمدى آغلار ، برآز صوكرا آغلاديغنه كولر . شيمدى كولر ، برآز صوكره كولديكنه تأسف ايدر . ماضيسنه متأسف ، استقباله اطمئنانى يوق . ايلرى‌مى ، كرى‌مى ؟ حيرتده قالير .

او زمان حياتدن ، بو مموج كذركاهدن ، حتى كائناتدن درين بر نفرت طويار . بوبى صفا كره‌نك بتون آلايشنده بر شمهٔ تراب حس ايدر. مطنطن كاشانه‌لر نظرنده بويانمش بر ر مزار ، بيكلرله شمسپارهٔ آمال بر تودهٔ سياه شكلنه كيرر .. مكوكب سمالر مظلم بولوطلره ، ملون افقلر ماتمريز غروبلره، يشيل طاغلر قارارمش طوپراقلره دونر.. لطيف لطيف آقان جويبارلرك، حزين حزين چاغلايانشلالەلرك آهنكدار نشايدى زير زمينده‌كى ايكلتيلر كبى كلير .. پر نشاط اوتن بلبللرك ترنماتى مرثيه‌لر اوقويان اسحاقلرك مزارلره عكس ايدن آجى فريادلرينى آكديرر.. حاصلى بتون بدايع جهان نظرنده بر لوح خرابه‌يه، بتون زمزمات لطيفه بر فرياد ناله كاره دونر؛ نره‌يه توجيه نكاه ايلسه بر سياهىٔ فنا ايچنده نظرلرى بوغولور. هانكى جهته وقف صماخ ايلسه بر نالهٔ بوم ايله بينى طولار . نظرنده جهانك چوكوك بر قبرستاندن، انسانلرك متحرك بر ر سنك مقابردن فرقى قالماز. هرشيده بر نشانهٔ عدم ظلمت فشان اولور. آياقلرى آلتندن كره‌لر اوچار، فوق رأسنده سمالر ييقلير. صانكه روحى جسمندن آيريلير. هرشيئله برابر وجودينك، قلبنك ـ اوت، بى‌نهايت آمال پژمرده‌نك مسقط خسرانى اولان قلبنك ـ ده شو قوافل فنايه التحاق ايتديكنى كورور . كيت كيده بتون عالملر محركندن آيريلير، بربريله چارپشير. طاغلر، دره‌لر، آفاق وسمالر عدم آباد هيچاهيچه سوزولوب كيدر. بر كردباد قيامت هرشيئى بر غبار هيچى‌يه، بر دود سياهه قلب ايدر.. نهايت بر جوفىٔ مطلق ...

بو دقيقه‌لر ، معنوياتك حيات ومماتى اولان بو زمان يأس وفتور بشر ايچون نه بيوك بر ابتلادر! انسان بويله بر اوچوروم كنارينه كاوبده كنديى مظلم، سيم سياه بوشلقلر ايچنده كورديكى زمان بو كوزل دنيانك ، بو مزين طبيعتك نه‌سى واردركه آنى او كرداب ضلالتدن قورتاره بيلسون ؟ جهانك هانكى ذوقى ، هانكى سعادتى واردركه اكا مدد كار اوله بيلسون ، انك قلبنه نشوهٔ تسليت بخش ايده بيلسون ؟ ..

نظرنده كائنات يوق ؛ موجودات بر ظل كثيف ، بر ظلمت سياه . قلبنده اميد قالمامش ؛ آتى يوق ، پيشنده كردابلر ظلمت فشان . هيچ بر يد خلاصكار يوق ؛ جهان رحيم وشفيقدن عارى . كوشنه بر صدا كلمز ؛ جهان سميع ومجيبدن خالى. ماضى مظلم، آتى مظلم، يرلر قارا كلق، سمالر سياه.

عجبا بو شب يلداى خسرانده نور ايماندن باشقه انسانه رهبر اوله‌جق بر ضيا ، « الله » دن باشقه صغنه‌جق بر پناه وارمى ؟...

ع . اشرف اديب

(صناعت شعریه) دن اقتباس یولنده برتجربه

بر زمانلر — فرانسز شاعر مشهوری — بوآلو (Boileau) نك (صناعت شعریه) (Art poëtique) اسمنده‌کی بدیعه‌سنی - بررفیقك معاونتیله - اوقویوب ایرتمش . عجبا ترجمه ایده بیلیرمی‌یم ؟ عجبا اقتباس ایده‌بیلیرمی‌یم ؟ هوسیله ایرکیلمش ایدم . ایشته شو ناچیز سطرلر او ایرکیلمه‌نك محصولیدر . بویله ، اوزرندن سنه‌لر کچمش بر قارالامه‌یی تعمیر ایسه ، اونی بوتون بوتون بوزمق اولور . بو سبیله بونی اوزرینه باشقه قلم طوقوندورمه‌دن چکینه‌رك قارالاندیغی کبی اورته‌یه قویدم .

(برنجی نغمه‌دن)

یك چوق متشاعران دوران
بربوش هوسك پیننده پویان ،
بیلمز .. آتیلیر دوشر سراسر ..
پرواز ایچون اولاً پر ایستر ،
صنعتلره دیرمانیشله آنجاق
قابل دکل اوج شعری بولمق ،
شاعر یارادلمامشسه انسان ،
شاعرلکه زورله اولماز امکان ..
زیرا که خصیصهٔ طبیعت
بخشایش محض پاك فطرت ...
حکمی بوحقیقتك عیاندر
شاعر [۱] بوکا شویله ترجماندر :
« واردر ایکی شرط شاعریت ..
« اولکیسی قابلیٔ خلقت ،
« بعضی قوله حق ایدر عنایت
« برنعمت خاصدر طبیعت ..
« شاعر شاعر طوغار آنادن
« آثاری کورونور ابتدادن »
شاعر طوغان اهل حاله سوز یوق ،
اما بونی بیلمه‌ین‌ده پك چوق .
برقلبه‌که فطرت ایتمز انعام
کوکدن اوکا هابط اولماز الهام ..
برروحه‌که سوز دکل خداداد .
روح القدس ایتمز ، ایتمز امداد ..

ای سزکه اولوب هوسله سوزان
قوشمقده‌سکز بوسویه هرآن ،
ای سزکه اولوب شعفله سرشار
ایتمکده‌سکز بوکاره اصرار ،
ای سزکه دوشوب بوراه صعبه
قویمشسکز عقلی پیچ وتابه ،
ای سزکه هوای شعر وانشا
اولمش سزه بربلای عظما ،
لکن بوکیدیش فنا کیدیشدر !
ظاهرکه بوایش مضر برایشدر !
ایلهر سزی قورقارم‌که مغبون
بوش قافیه ، قوف هوای مضمون !
ایلهر سزی قورقارم‌که تحویل
مجنونه بوصنعت اقاعیل !

[۱] ضیا پاشا مرحوم .

ایلهر سزی قورقارم‌که نابود
آخر بوهوس ، بوکار بی‌سود ؟
برقافیه برهنرمی ، هیهات ؟
برایشمی مفاعلن ، فعولات !
برقافیه محتمل دکلدر
ایتمك متشاعرانی شاعر ...
اولماز عقلا عبثله مشغول ،
بیتمز بوچوراق زمینده محصول .
انسان نه‌یه مقتدرسه ، هردم
اول اونی آکلامقدر الزم ،
انسان نه‌یه حس ایدرسه رغبت
یار اولمالی ابتدا طبیعت ،
شاعر یارادلمامشسه‌کز سز
بیهوده‌در اولماکز معجز ،
بیك ایلسه‌کزده جهد وغیرت
حاصل اولاماز موفقیت ،
اتعاب طبیعت ایتمه بوشدر ،
ترك ایلمه‌کز بوکاری خوشدر .

فیاض کریم آفرینش
هر بر قوله برخصیصه ویرمش ،
هرقول او خصیصه‌دن طوتوب ساز
اولمش اقران ایچنده ممتاز .
هرشاعره بویله رب‌منان
برباشقه مزیت ایتمش احسان ..
هرشاعر ملهم مکرم
برعالم غیب فیضه محرم ،
هرشاعر نکته‌دان سرباز
برباشقه دکرله‌در سرافراز ،
هرشاعر ساحر مکمل
برباشقه هنرله‌در مبجل .
هرشاعر ماهر منور
برباشقه اثرله‌در موقر ،
هرشاعر خوشنوای عرفان
برباشقه روشده ایلهر الحان .
عینیله بیان اولنجه انسان
انسانی بیانی ایلهر اتیان ،
انسانی طائر سوزندن انسان
انسانی کورور کوزندن انسان ،
ظاهرده اکرچه ساده‌در سوز
باطنده نه‌لر کورور کورن کوز !

باقسه‌ك کورونشده شویله برقال ،
برقال .. فقط ایچنده بیك حال ..
تعریف ایده‌من اوحالی آدم
آکلار اونی عارفان عالم ...

ویرمش مثلا فضولیٔ زار
آتشله سرشکه رنك کفتار ..
دیکلتمه‌ده برنوای سوزان ،
کوسترمه‌ده برلقای کریان ،
قانلر سیلان ایدر کوزندن ،
کویا که دومان توتر سوزندن ..
بعضاً اولور اویله قلبی سوزان ،
خاکستر اولور ایچنده نیران ..
بعضاً اولور اویله اشکی جوشان ،
برقطره قالیر یاننده عمان ..
آه ایتسه‌ده ایله‌من شکایت ،
افغانی‌ده باشقه دورلو حالت ..
حقا که اولور مقامه شایان
حقنده بوبیت اولونسه اتیان :
« خاموش.. نه آه ایدر ، نه افغان ..
« مدهوش .. نه یول بیلیر ، نه ارکان ..» [۱]
آزادهٔ قید ماسوادر ،
مشتاق مصیبت وبلادر . [۲]
دوشمش یوله عاشق بلا خواه
دلسوخته ، پاره پاره ، نالان ..
هرخطوه‌ده برطورور ایدر آه ..
یوق کیتمك ایچون‌ده تاب ودرمان ..
دلخون وجکر شکاف ورو زرد ،
« شاهنشه ملك محنت ودرد : » [۳]
بریولده کیدر .. نعوذ بالله ..
برفرد اولماز اونکله همراه ..

[مابعدی کله‌جك هفته]

اسپارطه‌لی حقی

[۱] بیت غالب ده‌نکدر .
[۲] نیته‌کیم فضولی
« اولدقجه بن کوتورمه بلادن ارادتم
« بن ایسترم بلایی چو ایستر بلا بنی »
و
« درد وبلای راه محبتده قیلمه غم
« زاه محبتکده‌کی درد و بلا حق »
دیمشدر .
[۳] مصراع فضولینکدر

اسکی خاطره‌لر

درت بش کون اول بکقوزه کیدییوردم . تنهادر ، باشمی دیکلرم، دیه واپورك آلت قماره‌سنه اینده‌م . حقیقت ایکی اوچ یولجیدن باشقه کیمسه یوقدی . آره‌دن براز کچدی ، بری سکز طقوز ، دیکری اون اون ایکی یاشلرنده ، تمیز کیدیرلمش ایکی فرنك چوجغی بلیردی . آدامه آلیشیق اولمادقلری یوزلرندن ، کوزلرندن پك ایی آکلاشیلان بو چوجوقلر فرانسز اوله‌جقلردی ؛ چونکه غایت تمیز فرانسزجه سویلیورلردی . لکن عارسزلقلری ، یارامازلقلری ، هله زمین مکالمه اتخاذ ایتدکلری خرافه‌لرله حیرتمی جلب ایدن سرسملکلری پك ترکجه ایدی !

برکت ویرسین که قماره‌نك مردیونندن اکیلوب چوجوقلری یوقاری‌یه چاغیران اورته یاشلی بر مربیه امدادیمه یتشدی‌ده بنی مراقدن، ترددن قورتاردی: أوت، مخدوم بکلر ـ لسانمزی فرانسز شیوه‌سیله سویله‌ین برادیبك تعبیرینه کوره ـ ترك اسمنی حامل ایدیلر !

بو مشاهده بنده اوچ درت سنه‌لك برخاطره اویاندیردی : معیشتمی کبار قوناقلرنده خصوصی درس ویرمك صورتیله تأمین ایتدیکم بر صیره‌ده .... بکك صیفیه‌سنه کیدر کلیردم. آوروپا آداب معیشتنه ایچی تیتره‌ین خانه صاحبنك طبقی فرنك چوجوقلری کبی کیدیرلمش یاوروlرینی سوقاقده کورسه‌یدم مطلقا فرانسز ظن ایدردم : تپه‌لرنده‌کی قاسکتدن پارماقلرنده‌کی سیوری طیرناغه وارنجه‌یه قدر هرشیلری مکمل ایدی!

بر اقشام صیفیه‌نك ارکك مسافرلره تخصیص ایدیلن اوطه‌سنده اوطورمش ، خانه صاحبنك بنی درس صالوننه آلدیرماسنی بکلیوردم . دمین سویلدیکم کوچوك بکلردن بری ایچری کیردی . لکن بنی کورور کورمز : آمانك ! یتیشیك قورقیورم ! اوماجی وار ! دیه اویله فریادلر قوپاردی ، اویله قاچدی‌که نه یاپه‌جغمی شاشیردم . چوجوغك آوازی حرم طرفنده کیم بیلیر ، نصل بر هرج ومرج آیاقلاندیرمش که اوطوردیغم یردن شو سسلری ایشیدییوردم .

— چوجوغك اوستنه فنالق کلدی .. دوقتوره خبر کوندرك ...

— آمان برده قورشونجی کلسین .. هله او کلنجه‌یه قدر قورقو دامارینی باصه‌لم !

— تلاش ایتمیك قادینلر ! قورقه‌جق برشی یوق .. شیمدی کچر .

*

* *

خانه صاحبی بنی ایچری‌یه آلدیردیغی زمان هیچ صنم اولمایه‌رق چوجوغی قورقوتدیغمدن طولایی اعتذار ایتمك ایسته‌دم .

— خایر افندیم، خایر ! اوغلانك کندی مناسبتسزلکی، کندی شرتلکی . سزك اوطه‌یه طوغرو کیتدیکنی کوردم ، کیتمه اوراده خواجه‌وار ، دیدم او اوماجی اکلامش . سزی‌ده صاحلی ، صقاللی کورنجه اوماجی ظن ایدوب اورکمش ...

— دیسه‌کزه زواللی چوجوغك هیچ آدام کوردیکی یوق ! ایی اما هیچ اولمازسه باشنده‌کی قاسکتك حیثیتنی محافظه ایتملی دکلیدی؟

— جانم افندیم ، براقك شو تعصبی !

— خایر بکم ، جاهلانه بر تعصب سوقیله سویله‌میورم . بنده‌کز مقلدلکك بو طرزینی انسانلقله تألیف ایده‌مم . سز چوجوقلریکزك قفاسنه برشاپقه کچیرمکله اقوام مدنیه صیره‌سنه کیردك ظن ایدییورسکز . لکن بو پك باطل بر ظندر . ایچی پری ماصاللریله ، اوماجی حکایه‌لریله خراب اولان بر قفا طیشنه قاسکت کچیرمکله معمور اولماز ! قومیقه‌دا ایتمه‌کزه مقابل نه کاریکز اولیور ؟ مخدوم بکك باشنده‌کی بر فرنك چوجوغنك دماغنده بویله خرافه‌لر ایچون هیچ بر حجیرهٔ قبول یوقدر.

اوماجی نه‌در، بلکه‌ده هیچ بیلمز. لکن بو عالم حیاتده کندیسنه رهبرلك ایده‌جك اوقدر حقائق فنیه بیلیرکه احتمالکه بو یاشده ایکن بز بیلمه‌یز .

— بو درجه‌یه قدر حقلیسك ..

— کاشکی بو سبوتون حقسز اولایدم . انسانلرك مایمونلردن آزمه ، یاخود مایمونلرك انسانلردن بوزمه اولدیغنی ادعا ایدنلرك النده بویله برچوق مسخره‌لقلریمزله بر جانلی حجت اولدیغمزی کوردکجه ایچم قان آغلیور !

محمد عاکف

« آوروپایه طلبه اعزامی حقنده »

ژان ژاق روصودن هربه‌رت ایسپنسره کلنجه‌یه قدر غرب مؤلفلرینك معارف عمومیه‌جه بر دولتك التزام ایلیه‌بیله‌جکی مسلك حقنده‌کی نظریه‌لرینی تفصیله کیریشمك او بابده (Conférence) درس عمومی ویرمك ایستین بر آدم ایچون مناسب صاییله‌بیلور ؛ فقط بر رسالهٔ ادبیه‌یه یازیلان مقالاتده اوکبی مسرودات علمیه اصحاب مطالعهٔ رسائل ایچون تولید فائده‌دن زیاده احداث صداع ایلر. بز بوراده یالکز تعلیم شبانه عائد بر مسئلهٔ مهمه‌دن مختصراً بحث ایتمك ایستیورزکه آوروپالی مؤلفین مدققه طرفندن تتبع اولنمامشدر : بو مسئله ایسه بر مملکتدن دیکر بر مملکته دکل بر قطعهٔ ارضدن دیکر برقطعهٔ ارضه تدریس عالی مقصدیله طلبه ارسالیدر .

قرون وسطاده شرقلیلر غربلیلردن دها مترقی بولنمش اولدقلرندن معارف بشریه‌ده تزید وقوف ایچون غربه مراجعته مجبور دکل ایدی .

فیوضات علمیه‌جه کیری‌ده بولنمش اولان غربلیلر ایسه آنجق کندی قطعهٔ ارضیه‌لری اوزرینه کلمش اولان اهل مشرقدن اکتساب دانش ایلمك ایسترلردی ؛ بناءً علیه بلاد مترقیهٔ شرقیه‌یه طلبه ارسالی آنلرجه التزام اولنمادی ویا اولنه‌مازدی . بیاندن مستغنی اولدیغی اوزره قرون اخیره‌ده غربلیلر معارف خصوصنده اهل شرقی فرسخ فرسخ کچدیلر . ایمدی تدریسات عالیه‌جه غربك شرقه هیچ‌ده احتیاجی بولنمدیغی حالده غربدن اکتساب فیوضات اولنمسی شرقك هرطرفنده حس اولنمغه باشلادی . شرقده فکری تنور ایتمش هیچ بر صاحب اذعان یوقدرکه غربدن اخذ فیوضات ایلمك ماده‌سنی التزام ایتمه‌مش بولنسون .

مادام كه حقيقت حال بو مركزده‌در ؛ ايمدى تدريسات عاليه مقصديله غربه طلاب معارف وصنايع كوندرلمسنده نه كبى خطوط تقديه التزام اولنه‌جغى مسئله‌سى وارد خاطر اولور : كندى ديارلرنده تتبعنه حاجت قويه حس ايدلمه‌مش اولان بو خصوص حقنده غرب متفكرلرندن رهنماى تدبير اوله‌جق بر شى اوكره‌نه‌ميز ؛ هر حالده بز مسئلهٔ مذكوره‌نك تدقيقيله مشغول اولمش نه بر مربى نه‌ده بر متفكر بيليورز . يالكز جاپونيا سياسيوننده بر ذاتك استيضاحنه جواباً هربه‌رت اسپنسرك ويرمش اولديغى وصورتنى بوندن برخيلى سنه‌لر مقدم (تايمس) غزته‌سنك نشر ايتمش بولنديغى توصيه خاطرمزه كليوركه بونده انكليز متفكر مشهورى جاپونياليلره شدت احتياطك لزومنى كوستريوردى .

حكومات شرقيه آره‌سنده آوروپايه طلبه ارسالى ايلك التزام ايدنلر باب عالى ايله خديويت مصريه‌در . جاپونياليلر ، سياميلر ، چينليلر وسائر ممالك شرقيه امتلرى بوبابده‌كى وسائط تعلمه مراجعتده بزدن صوكره التزام اهميت ايلمكه باشلاديلر ظن ايدرم . يا اوحالده جاپونياليلر معارف جديدهٔ غربيه‌دن استفاده خصوصنده خارقه‌لر كوسترمشلر ايكن بز نيچون ترقيات زمانيه‌جه آنلردن كيريده قالدق ؟ جاپونياليلرك عموميت اعتباريله پك زكى وفعال ومتانت عزم صاحبى بر خلق اولدقلرى بوتون دنيانك تسليم ايتديكى بر شيدر . مع مافيه آنلرك معارف غربيه‌دن جديت استفاده‌لرينى يالكز بو اوصافه حمل ايتمك كندى حقمزده پك حقسز ، پك بدبينانه بر ايما اولور . سوزك طوغريسى بودركه : بز غربدن هنر ومعرفت آلمغك طريق سالمنى تعيينده اصابت ايدمه‌مشز . آوروپايه طلبه اعزامى ايلك دفعه موضوع بحث ايدلديكنده مبادئ دور صليبيوندن برى غرب ايله مشرق اسلامك همان كافهٔ احوال حياتيه‌جه ، حسيات ومعنويات جهتيله يكديكرينه ضد اولديغى اينجه ملاحظه ايدلمك لازم ايدى .

❋

ترقيات جديده‌نك استحصال اسبابى ايچون غربه مراجعت ابتدالرده افرادجه حس اولنمش برضرورت صورتنده ظهور ايتمدى ؛ آنجق اولياى امور دولتدن بعض كيمسه‌لرك التزامى اوزرينه وقوعه كلمكه باشلامشيدى ؛ افراد طرفندن حس لزومى صوكرددن ظهوره كلدى . مع مافيه بونى حس ايدن ذواتك مقدارى هيئت مجموعهٔ امته نسبتله اقل قليل مرتبه‌سنده قالدى . حالاده اومرتبه‌دن پكده زياده اولمسه كركدر ؛ يوقسه مملكتمز غربه هنر ومعارف اكتسابى ايچون طلبه ارسالى امرنده دها معين ، دها صواب برمسلك تعقيب ايدردى؛ زيرا افراد ناسى كنديلرينه منسوب اولوب براى تحصيل بلاد غربيه‌يه اعزامنى آرزو ايتدكارى شبانك صور استعداديه‌سنى وآنلر ايچون اكتساب هنر ومعرفتك هانكى مملكتلرده اجراسى انسب بولنه‌جغنى خدام رسميهٔ دولتدن زياده بر اهتمام ايله دوشنورلر . افراد ايچون تعليم اولاد قضيه‌سى بر حيات وممات مسئله‌سى حكمنده‌در ؛ ايسه‌ى بر آدم چوجغنك نره‌ده ، نه‌يى ونصل تحصيل ايده‌جكنى برعلاقهٔ طبيعيه ايله تقيد ايلر .

بر حكومتك - هرنه صورتله اولورسه اولسون - افراده قارشى دائما بر مسلك پدرانه تعقيب ايلمسنه طرفدار دكلم . حكومت پدرانه مساعئ ذاتيهٔ افرادك انشراح كاملنه مانع اولور .

حكومتمز كچن ياز آوروپايه بر خيلى طلبه كوندردى . اكتساب ترقى اوغورنده التزام سرعت اولنمسى تقديره سزا بر حالدر ؛ فقط عميق ملاحظه‌يه محتاج اولان مواددده استعجال اولنمسى اصابت رأى ايله متصف بولنان رجال دولتك مسالكندن دكلدر .

خلقمزك علوم وصنايع وتجارتجه سرعت ممكنه ايله مالى مترقيه صره‌سنه كچمسنى هپمز آرزو ايدرز ؛ فقط او خصوصده كوستريلن افراط غيرت خطاياى فاحشه توليد ايدر .

بر حكومتك دأب اجرا آتندن اولان تأنى بو مقوله استعجالى دافعدر . كچن ياز كوندرلمش اولان طلبه‌دن ماعدا يقينده بر خيلى كنجلرك دها آوروپايه ارسالى متصور اولديغى دخى سويلنيور . پك اعلا بر تصور . شو قدركه بر تدبير مهم اتخاذى هرحالده برمسئوليتك ضمانى تحتنده وقوع بولمق لازمدر ؛ ايمدى بويله آوروپايه يوزلرجه شبان وطن ارسالى انتاج محظورات دخى ايلديكى تقديرده نظرملتده كيم مسئول اوله‌جق ؟ معيشت حياتيه‌نك هر آن كسب عسرت ايلديكى شو زمانده طلاب مومى اليهمى وطنه عودتدن صوكره استخدام وارفاه مسئله‌لرينى هر شيدن اول لايقيله ملاحظه ايلمك لازم كلور . هنرلى ومعلوماتلى آدملر ايچون معاش دولته استناد ايتمكسزين تأمين رفاه حيات اولنه بيلمسى افراد ناسك ماليه ، صنايع ، تجارت و زراعت خصوصلرنده خيلى ترقى ايتمش بولنمسنه منوطدر ؛ حال بوكه مملكتمز خلقى ايچون او خصوصاتده كافى ترقى كوسترلمسى دها بر خيلى زمانه محتاجدر . بوراسى ملاحظه‌يه شايان بر نقطه‌در .

❋

بو مسئله‌نك اصل كمال اهتمامله ملاحظه اولنه‌جق ديكر جهتى دخى شبان وطنك حسيات مليه ايله تضادده بولنه بيله‌جك صورتده معنوياتنه عارض اولمسى ممكن بولنان تأثيراتدر . ايلريده صبيان وطنك تربيه وتعليميله مشغول اولمق اوزره تدرس ايچون فرانسه‌يه آلتمش ، يتمش قدر افندى كوندرلمش . بو كنج وطنداشلرمزك فطانت واخلاق سليمه صاحبى اولدقلرى ومرض ملى تشكيل ايده بيله‌جك حالاته تفسلرينى واسطه اولمقدن صيانته مقتدر بولندقلرى حقنده‌كى اعتقادمز قويدر . مع مافيه بو اعتقادمز تدبير مذكوردن تولدى ملحوظ اولان محاذيرى پيش محاكمه‌يه آلمغه مانع اولماق اقتضا ايدر . على الخصوص طبايع بشريه‌نك تخلقى سببيله كنديسنى بروجه مرضى اداره ايده‌مين كنجلرك موجود اولمسى دخى احتمالدن بعيد صاييله‌ماز . اولجه استحضارات لايقه اجرا ايدلمكسزين ومواقع تدريسك تعيننده تماميله امين اولمقسزين بو كنج معلمين مستقبله‌مزى پارسه كتوروبده كونلرجه اوتللرده انتظار اوزره براقمق بدايت

تدبیرده‌کی کارکذارلغك نقصانی میدانه چیقارمشیدی .

هپمزده فرانسز مدنیتنك تحسینخوانی اوله‌بیلورز وفرانسز صور حیاتیه‌سنك فرانسزلر ایله آنلره مقارن اقوام ایچون پك مفید اولمسنی‌ده طبیعی بولورز . بونکله برابر مسلمان نامی آلتنده یشایان افرادك شبانی ایچون او صور حیاتیه‌نك بعض جهتلرندن تأثیرات مضره حصوله کله بیله‌جکنی دخی نظر اعتنایه آلمغه مجبورز. سلطان عبدالمجید خان مرحومك اواخر سلطنتنه طوغری‌ده بویله طوپلیجه بر صورتده فرانسه‌یه عثمانلی کنجلری کوندرلمش یدی . بر وقتلر پارسده دولتجه اهتمامله اداره ایدلمش اولان (مه‌قول اوتومان) دن مملکتمز ایچون نه مقدارده ثمرات عرفان حصوله کلدیکی تدبیر اخیرك اتخاذی صره‌سنده پیش ملاحظه‌دن دورطوتلمامق لازم کلوردی. فی‌الواقع تدابیر اولی‌نك تدبیر اخیره مشابهت کامله‌سی یوق ایسه‌ده حال حاضرده عبرت عرض ایده‌جك درجه‌ده بر اهمیتدن خالی دخی دکلدر . اولجه (مه‌قول اوتومانه) نظارت ایتمش اولان اسعد پاشا مرحوم مقام اقتداره کلدکدن صوکره فرانسه‌ده وقوع بولان بو تدریسك عدم‌دوامنی التزام ایلمشیدی ؛ بوکا سبب ایسه مسلمان کنجلری ایچون فرانسه‌نك برفائدهٔ عرفانیه بخش ایلمکدن زیاده انفساد روحی‌یی موجب اولدیغنك امثال عدیده ایله ثبوت بولمسی ایدی . طرف دولتدن آوروپایه وحتی فرانسه‌یه کوندریله کلمش اولان طلاب عثمانیه آره‌سنده بالآخره علم واخلاق ایله تمیز ایتمش ذوات محترمه‌نك موجود اولدیغنی کیمسه انکار ایده‌مز ؛ مع مافیه اخلاق دینیهٔ قومیه‌مزی صارصه‌جق درجه‌ده بر دینسزلك ـ دها طوغریسی مسلمانلغه قارشو بر عداوت ـ ایله ساخته اطوارلق، مسلکسزلك کبی سیئات اخلاقیه‌یی مملکتمزه ادخاله وساطت ایدنلرك او ذوات ممتازه ومحترمه‌دن عددجه آز بولنمامش اولدقلرینی دخی تخطر ایلمك ضروریدر . ایشته بروجه بالا بسط اولان حالات مجربه نظر اعتنایه آلندقده آوروپایه وعلی‌الخصوص پارسه کنج مسلمان طلبه ارسالنده شدت احتیاطك ضرورتی تعین ایدر .

کچن یاز فرانسه‌یه کوندریلان طلاب عثمانیه‌یه دلالت ایدن ایکی ذاتدن بریسی وقتیله پارسده بولنمش مجاهدین حریتدن دیکری‌ده متفنن مأمورین معارفدن ایدی . مجاهدین حریت کبی اصحاب فنونه دخی حرمتمز واردر ؛ لکن او یولده‌کی صفات ممتازه‌نك اخلاق ملی‌یه وطولاییسیله وطنك سلامت آتیه‌سنه تعلق اولان امراهم تحصیله وساطت ایچون اوصاف کافیه تشکیل ایده‌میه‌جکی فکرنده‌یم . بو ذاتلردن بریسی دها طلاب عثمانیه ایجاب ایدن مؤسسات علمیه‌یه یرلشدیرلمزدن اول پارسدن قالقوب انکلتره‌یه کلمشیدی ؛ او صره‌ده کوروشدیکی ذواتدن بریسی‌ده انکلیز مستشرق مشهوری پروفسور براون حضرتلریدر . کنج طلبه‌مزك امور تحصیلیه‌سنی تسویه ایچون وقوع بولان طرز دلالتدن بو معلم محترم بحث ایلدیکی صره‌ده حاضر بالمجلس اولان اجانبك متعجبانه بر صورتده تبسملری بنی خیلی مکدر ایتمشیدی .

معلم مشارالیهك فکری شو وجه‌ایله خلاصه اولنه‌بیلور : ـ او عثمانلی کنجلری حیاتلرنده برنجی دفعه اوله‌رق فرنکستانه کتورلمزدن اول مواقع وزمان تحصیلیه‌لری لایقیله معلوم اولمق وبناءً علیه کندیلری پارس اوتللرنده قطعیاً بکلتدیرلمه‌مك اقتضا ایدردی؛ (بز عربجه حرفلری براقوب لسانمزده لاتین حروفی استعماله باشلمدقجه سهولت ترقیدن محروم قالورز) ویا(عصرلردن بری یوزلرجه شاعر یتشدیردیکمز حالده برشی قزانه‌مدق) یوللو صرف افکار اولنمسی تعجبه شایاندر ، « حب مادیات بوصورتله معنویاته غلبهٔ تامه چالارسه استقبال ایچون اندیشه ایتمه‌مك ممکن دکلدر . استانبولده هر صاحب نفوذك دخی بویله دوشونه‌جکی فرض اولنه‌ماز ؛ عکسی تقدیرده نه شرقلی‌یه نه غربلی‌یه ، نه مسلمانه ، نه‌ده خرستیانه بکزه‌میه‌مین بر نسل فاسد یتشدیرمك ایستنیلیور دیمك اولور . »

✻

آنغلو ـ ساقسون طائفه‌لرینك تعلیم شبان حقنده‌کی دستورلری ملل سائره‌نککیلندن دها رصین ، دها معقولدر ؛ بو سببله بزم ایچون جداً شایان امتثال اولان معارفلرینه اعتنا واجبدر .

Lhiselton mark نام آمریقالی مؤلف (آمریقا تدریساتنده شخصیت ومقصد معنوی) عنوانلی اثرنده انکلیز وآمریقا مکتبلری تحصیل اخلاقینك اهمیتجه تحصیل فنی‌یه مقدم اولدیغی فکری اوزرینه تأسیس ایدلمشلردر . » دیور عصرلردن بری اسلامیت ارکانی اوزرینه مؤسس اولان اخلاق مایه‌مزی صارصامق وبناءً علیه نه شرقلی‌یه نه‌ده غربلی‌یه بکزر بر نسل مفسود یتشدیرلسنه میدان براقمامق ایچون بزده بو خصوصده آنلر کبی دوشنملی‌یز .

علمای حقوقدن سیر فره‌دریق پولوق OfIte Selence Of Polities History یعنی « علم سیاسیاتك تاریخی» نام اثرینك ۱۲٤ نجی صحیفه‌سنده « ارسطالیس حکومت لزوم حمایت اوزرینه تأسس ایتدی ایسه‌ده موجودیتی حمایتدن غیری شیلردن طولاییدر دیمشیدی . ایمدی بر چوق آدملرك عمر واشتغاللرینك مشارکت مرتبه‌سندن عبارت اولان ودولت دینیلان شی ایله یالکز تأمین مادی دکل بر ده حیات انسانیتکارانه واجتماعیه‌نك تعالیسی مراد اولنور. » دیور. بوسوز دخی بزم ایچون موجب عبرتدر . بناءً علیه دأب دیرین ملی ودینیمز اوزره تکامل وقوعنه وبوعادات موضوعه‌یه ضد کیده‌جك بر عنصر فاجرك میدان آلماسنه دقت ایتمك حکومتك اقدم وظائفی اولمق لازم کلور . تحصیل کورمش بر آدم حسیات وعادات موضوعهٔ ملته مراعی بولنملیدر که قومنه بر خادم خالص ومفید اوله‌بیلسون . تربیهٔ شبان علمی متخصصلرندن (هرمان هورن) نام ذات Philocophy of Education یعنی (حکمت معارف) عنوانلی اثرینك ۱٤٦ نجی صحیفه‌سنده دیرکه :

« تحصیل کورمش بر آدم ـ کوردیکی تحصیل درجه‌سنده ـ منسوب اولدیغی قومك اجراآتنی ذهننده تمثل ایتدیرمش دیمکدر ؛ وبویله‌جه کندی افکارینی ، حسیاتنی وافعالنی کندی قومنك افکار،

حسیات وافعاله توفیق ایلشدر ؛ ایمدی تحصیل اوقومك اعضـای مستقبله‌سنی بویله‌جه انسانلاشدیرر ، حال اجتماعیته صوقار . »

لونده چرکش شیخی زاده

خلیل خالد

۵ : موعظه

مسلمانلری انتباهه دعوت حقنده

بروسه‌ده جامع کبیرده

بش بیك قدر جماعت مسلمین حضورنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی طرفندن

۱۶ نیسان ۳۲۶ ، جمعه

اعوذبالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم. ﴿ کنتم خیرامة اخرجت للنـاس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر و تؤمنون بالله والیوم الاخر . . . ﴾

الله سبحانه وتعالی حضرتلری بزی ، یعنی رسول اکرم (صلعم) افندمزك امتنی ، کافه‌سنی کلام قدیمی اولان قرآن جلیلده «خیرامت» دیه تسـمیه بیوردی . ﴿ کنتم خیر امة ﴾ . خیر امت اولدیغمزی ، امرمعروف ونهی منکرله مأمور بولندیغمزی بیان ایلدی. ﴿ اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر ﴾ ایشـته بو آیت کریمه‌نك مقتضـای عالیسی موجبنجه مفسرین کرام وعلمای عظام حضراتی بالاتفاق دیمشـلرکه : مسـلمانلرك هرفرد واحدی ، ایستر علماسی ، ایستر عوامی ، کافه‌سی امرمعروف ونهی منکرله مأموردر. برمسلمان دیکر برمسلمانك جزئی برخطاسنی کوردیکی زمان :

— قارداشم [بیوك ایسـه] باباجغم ، بو ، اسلامه یاقیشماز ؛ بو مناسب دکلدر ...

دیمك هرمسلمانك وظیفه‌سیدر. یاخود بیوك آدملرك ، حاکملرك ، آمرلرك خلاف شرعشریف برقصورلری کوردیکی زمان علمای عظام ، یاخود اعیان مملکت طوپلانه‌رق ، امر بالمعروفده بولنوب شـاهراه مستقیمی کوسترمك الك مبجل بر وظیفه‌لریدر .

بونك ایچون بز خیرامت تسمیه اولنمشز . بزم دیانت اسلامیه‌ده هیچ برجهتله مؤمنلر یکدیکرلرندن تفریق اولنماز ، آیرلماز. بینلرنده بیوکلك ، کوچکلك یوقدر. ﴿ ان اکرمکم عندالله اتقیکم ﴾ بیورمش الله . اتقا صفتیله کیملر متصف ایسه عندالهیده کریم اولنلر آنجق اونلردر . . اما بوراده کافه‌سی مساویدر ، هپسی عبادالله‌در. اوامر الهیه‌یی ایفاده ، نواهی شرعیه‌دن اجتنابده کافه‌مز مساوی‌یز . شریعت هیچ بر قوله استثنائی برصفت تخصیص ایتمه‌مشدر .

ایشته اوصفاتك الك بیوکلرندن اولان برصفتی ، که امرمعروفدر ، بونی الله جمله مؤمنلره تشمیل ایتمشدر ؛ کافه‌مز امرمعروفله مأمورز .

ایشته شو آیت کریمه‌نك مضمون عالیسـنه اعتماد ایدرك فقیرکز بوساعت شوموقع کرسیٔ اسـلامده بولونه‌رق خاطره‌مه کلن بعض شیلری سز قارداشلرمه عرض ایتمکه جسارت ایتدم .

بزم اسلامیت هرشیده برقاعده وضع ایتمشدر. هیچ برشی یوقدرکه شریعت مطهره‌مز اونك ایچون برقاعده وضـع ایتمه‌مش اولسـون . بوکون ممالك اسلامیه‌ده مستعمل ومتعـارف قواعدك کافه‌سی قوانین شرعیه‌در . بونلرك هربری بزم فقه کتابلرنده اسملریله ، جسملریله مذکور اولمق شرط دکل ، مضـمونلریله کافه‌سی مذکوردر. امرای اسلام ، یاخود اعیان مملکتك یعنی اهل حل وعقدك قبول ایتدیکی بر قاعده ونظامی ، نه اولورسه اولسون ، سزك طانیمقلغکز ، اولی الامره اطاعت ایتمکلککز بزم جمله مسلمانلرك بورجی ووظیفه‌سیدر. او خصوصده قیل وقاله حاجت اولمدیغندن بن بوکون مسلمانلرك طوغریدن طوغری‌یه محتاج اولدقلری شیئی ممکن اولدیغی قدر ایضاحه چالیشه‌جغم .

بوکون بزم حالمز ، ملاحظه ایده‌جك اولورسـه‌ق ، دیکر ملتلرك احوالنه نسـبتله پك محتاج ، پك بیاغی ، پك آشاغی حالده‌در . بونك اسبابی نه‌در؟ نه ایچون بویله حالده بولوندق وبولونیورز؛ بونك اسبابی بزم شو شریعت غرای مطهره ایله عملده کی قصوریمزدن ایلری کلمشدر. بوکون علمامز لایقیله امرمعروف ایتمکدن ، طوغرویی سویلمکدن عاجز برحالده ، ارتق بو بزه طبیعت کبی اولمش. بونك بویله طبیعت اولمسنك سببی‌ده ، خلقمزده اولان قصور ونقصاندر . اعیانمز ، آغالرمز ، بیوکلرمز جمله‌سی فساد اخلاق ایله ، کبر وعظمت ایله مبتلا اولمشلر . برواعظ کرسی‌یه چیقه‌رق برشی سویلیه‌جك اولورسـه اولا آغالرك خاطرینی دوشونمکه مجبور . زیرا طوغریسنی سویلیه‌جك اولورسـه یا اغایه ، یا قائمقامه ، یا والی‌یه طوقونه‌جق . اکر بر آدمده قصور اولورسه اوقصوری واعظك اغزندن آلملی ، اوندن صاقنملی . واعظی تهدید امر شرعی دکلدر . حالبوکه بز واعظلره سوز سویلتمه‌یه‌یه بوکون دکل ، دها اللی سنه ، یوزسـنه مقدم باشـلامشز . عدالتدن ، ظلمدن بحث ایدرسه آمرك خاطری قالمش . سخاوتی اکلادیرسه زنکینلر آلنمش . حاصلی هر نه سـویلسه برطرفك خاطری قالمش . بوصورتله علمانك آغزینی باغلامغه موفق اولمشلر . بونك اوزرینه علمایه بوصـوك سنه‌لرده نوافلدن بحث ایتمکدن باشقه برشی قالمامش. کیت کیده بو حال علمایه طبیعت اولمش. برعالم کرسی‌یه چیقنجه نوافلدن بحثه مجبور اولمش؛ حقیقتی سویله‌یور ، سویلیه‌میور ، قورقیور .

ایشته بوسـببله ذلت اوزرمزه چوکمش ، بوکون نه یاپه‌جغمزی شاشیرمشز. علما بونلرك کیفلرینه کوره حرکت ایده دایده نهایت کندیلرنده طبیعت اولمش ، حقیقت‌ده مستور قالمش .

بوحال بزم اهل اسـلامی برچوق مذلتلره سوروکلمش . بوکون بوواره لانمقده اولدیغمز فلاکت اوچورومی مظلمدر. استقبال قراکلق برکیجه کبیدر . بونك ایچون احوال سـابقه‌مزی اونوته‌رق احوال آتیه‌مزی دوشونمکه مجبورز. اکر احوال سابقه‌مزی تمادی ایده‌جك اولورسه‌ق یالکز اسلاملره قصور اسناد ایتمکله ایشمز طوغرولمیه‌جق.

اسلاملردن بر چوق آدملر ایلکلرده بولوندیغی کبی، کوتولکلرده‌ده بولنمشدر. تعداد ایتمك فائده ویرمیوز. الحمدلله اکر بصیرت کوزیله باقه‌جق اولورسه‌ق اسلافمزك پك چوق آثارینی کوروروز.

بونلر اجانب پاره‌سیله دكل، هپ اهل اسلام پاره‌سیله یاپیلمش. بردکل، بی‌نهایه. اجدادمزك همت‌وغیرتلرینه لسان حالیله‌شهادت ایدر.

شوحالده استقبال ایچون بزمسئول اوله‌جغز. دوشونورسه‌ك، کله‌جکده نه‌اوله‌جغمزی ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق بوقرا کالق کیجه‌ده محو اولوب کیتمکدن هیچ برقورتولوش یوقدر، انجق علم‌ومعرفتله، صنعتله قورتولورسه‌ق قوتوله‌جغز. بزی قورتاره‌جق، صباح سعادته ایصال ایده‌جك نور معرفتدن باشقه هیچ‌برشی یوقدر. اونك‌ایچون بز بوندن صوکرا بوکا غیرت ایتملی‌یز.

علم ومعرفت دیدیکمز شی یالکز لاف ایله، شوایله بوایله اولماز. چالشمقله، غیرت ایتمکله، همت ایتمکله اولور. بوچالیشمه‌یی‌ده بزم چوق آدملرمز یالکز حکومتدن بکله‌یورلر. حالبوکه حکومت‌مملکتده هیچ برشی یاپه‌ماز، اکر ملت چالیشمازسه. مثلا حکومت مکتب یاپه‌جق. بریاپار، یوز یاپار، هایدی بیك یاپار. فقط اونك بردرجه‌سی وارکه زیاده‌سنی یاپمق طاقتی خارجنده‌در. اون التی ملیون، یکرمی میلون مسلمانه حکومتك یاپه‌جغی مکتبلر یتشمز. شوحالده نه‌یاپملی؟ ملت کندیسی چالیشه‌رق مکتبلر یاپملی.

اوروپا مملکتلرنده ایسه شرقده اولدیغی کبی هیچ بروقت اهالی حکومتك یاپه‌جغی شیئه باقماز. حکومتك برمکتبی اولورسه، اهالینك یکرمی مکتبی اولور.

اهالی هرشیئی حکومتدن منتظر اولورسه، بوحال بزی چوق بیوك فلاکته یووارلایه‌جق. دیانتمزی محافظه ایچون مکتبدن، مدرسه‌دن باشقه هیچ برشی، هیچ برچاره یوقدر. بوده اهالینك غیرتیله میدانه کله‌بیلیر. علمانك موقع وشرفنی محافظه بوکون اهالی‌یه واجبدر. علما نه‌ایله چالیشیر، مداری اولمازسه؟ طلبه نه‌ایله‌تحصیل ایدر، مادی مرجعی اولمازسه؟ بونلری‌ملاحظه بتون مسلمانلرك ذمتنه واجبدر. خصوصا سزلردیاراسلامده. مقام‌خلافت کبراده‌بولنیورسکز؛ حریت، مشروطیت بتون مملکتلریکزی شرفلندیرمش؛ بویله ایکن ملت طرفندن، مسلمانلر طرفندن‌یاپیلمش مکتبلر پك آزکورونیور.

بز روسیه‌ده یکرمی میلیون مسلمان اسارتده قالمشز، روسیه بزه برمکتب یاپمغه مساعده ایتمز. برمکتب آچمغه قالقشسه‌ق، حکومت معاونت ایده‌جکی یرده، ممانعت ایدر. آچه‌جق اولورسه‌ق قپاتیر. بویله ایکن یالکز ملت پاره‌سیله یاپیلمش اون بیك مکتبمز وار، بلکه دها فضله.

بز نه‌قدر چالیشه‌جق اولورسه‌ق بزم استقبالمز بورانك استقبالنه مربوطدر. دكل یالکز بزم دیارده‌کی مسلمانلر، دنیاده نه‌قدرمسلمان وارسه کافه‌سی سزه تابعدر. استقبالده حیاتی مقام خلافتدن‌بکله‌یور. اکر مقام خلافت، الله اوکونلری کوسترمسون، کیدرسه بتون مسلمانلرك محو و پریشان اوله‌جغنه هیچ شبهه‌کز اولماسون. بونك ایچون کمال صمیمیتله، کوزمزدن یاشلر دوکه‌رك اللهدن تمنی ایتدیکمز برشی وارسه اوده بومقام خلافتك الی یوم‌القیام محفوظ اولمسی‌در.

شو حالده اطرافمزی صارمش دشمنلر، دیانت دشمنلری بزی هرلحظه‌ده، هرساعتده، هر خطوه‌ده یوطوب محو ایتمکه چالیشیرکن بزم غفلته طاله‌رق، کوزلرمزی قاپایه‌رق صاغر کبی، کور کبی طورمه‌مز نه عقله یاقیشیر، نه شرعه. بونك ایچون، قرداشلر، بزه لازم اولان شی اردمزده اخوتی تأکید ایدرك «قارداشم..باباجغم» دیه بربرمزه صاریله‌رق اوپاشمق، حرکته کلمك. کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق چالیشمق‌در.

البت بویله چالیشمق ایچون رهبر اوله‌جق‌ده علمادر. حالبوکه علمافقر وضرورت‌ایچنده یووارلانوب کیدیبور. بونلری دوشونه‌جك آدملر یوق. برملت اکر علماسنه اعتبار ایتمزسه او علما نه اولور؟ علما منقرض اولورسه او ملتك حالی نه اولور؟ بوکون دولت‌علیه اداره‌سنده‌کی غیر مسلملرك کافه‌سی چالیشیرلر، رجال روحانیه‌لرینی اوقدر تکریم ایدرلرکه معیشتلری‌ایچون هیچ‌اونلری دوشوندیرمزلر. اونلرك یاپدیغنی بز نه ایچون یاپمایورز؟ همت ایدرسه‌ك هرشی یاپارز. هرکیم شویله ایچه بر دوشونور، کندی وجدانته مراجعتله ملاحظه ایده‌جك‌اولورسه هیچ شبهه‌سز قبول ایدرکه: هرمسلمان چالیشمق، علمامزی محافظه ایتمك، مدرسه‌لرمزی، جامعلرمزی تعمیر ایتمك، بیوکلرمزه اطاعت، کوچکلرمزه مرحمت‌ایدرك کمال‌غیرت واجتهادله استقبال ایچون حاضرلانمق لازمدر.

حضرت علی کرم‌الله وجهه بیورمشلرکه: (علموا اولادکم لزمان غیر زمانکم) سز چوجقلرکزی تعلیم ایدیکز، کندی زمانکزدن باشقه برزمان ایچون...

البت زمانلر تغیر ایتمکده، دکیشمکده. بوکون کوریورز، یکرمی سنه مقدم ایشه یارایان آدملر بوکون ایشه یارامایور؛ یاخود یکرمی سنه مقدم اوقونان دنیوی علملر بوکون بر منفعت تأمین ایده‌میور؛ یکرمی سنه مقدم راحت یاشارکن بوکون یاشایه‌مایورز. کرك احوال اجتماعیه، کرك احوال سیاسیه تبدل ایتمش. زمان بر قرارده طورماز. کائناتك هیچ برذره‌سی تغیردن آزاده دكل.. بتون عالم دائمی برانقلاب ایچنده. هیچ برشیده توقف‌یوق. بوکون یارینه بکزه‌مز، کله‌جك آی بوآی کبی اولماز. برسنه صوکرا جهان باشقه‌لاشیر. کچن سنه‌لری دوشونك: استبداد مملکتلری قاووریپوردی. کیمسه آغزینی آچوب برسوز سویله‌یه‌میوردی، کون کچدکجه مزار انقراضمز درینله‌شیوردی. بوکون ایسه الحمدلله ایستدیکمز کبی طوپلانیر. ملتك‌ترقیسنی دوشونه بیلیرز. فقط بزی بویله راحت راحت دوشونمکه دشمنلر براقمایه‌جق. صو اویور دشمن اویوماز. اونلردائما بزم محواولمه‌مزه چالیشیرلر. اونك‌ایچون بز بوندن صوکرا آره‌مزده‌کی بتون تفرقه‌لری، اختلافلری اونوده‌رق، ال اله ویره‌رك بوندن صوکراکی فلاکتلره حاضرلانملی‌یز.

اکر بز بویله خارق‌العاده برهمتله چالیشه‌جق اولورسه‌ق ـ که

چالیشمه‌مز فرضدر ـ کندمزی وبتون جهان مسلمانلرینی بولوندقلری حال مذلت واسارتدن قورتاره‌جغز. بوکون میلیونلرجه اسلام قارداشلرکز کوزلرینی آچمش سزه باقیور ، اللرینی قالدیرمش سزك موفقیاتکزایچون، سزك دیریله‌کزایچون دعالر ایدییور، سزدن مدد ، سزدن حیات بکله‌یور . اونك ایچون ، قارداشلر ، طوره‌جق زمان دکلدر ، کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق چالیشمه‌کز . دوشونه‌کز لازم . اکر بوندن صوکراده چالیشمازسه‌ق ، « نه‌مه لازم ؟... » دیرسه‌ك منقرض اولدیغمز ، بتدیکمز کونلر یاقلاشمشدر . بوکون بتون دشمنلر اسلامك انقراضنه کمال خواهشله منتظردر . فقط بز اکر ایسترسه‌ك اسلامی بوانقراضدن قورتاره‌بیلیرز. اکر آرامزده‌کی تفرقه‌لری ترك ایدرده برلشیرسه‌ك ، اتحاد ایدرسه‌ك ، هرکس بتون مسلمانلری اوز قرداش ، بوراده یاشایان غیرمسلملری‌ده صمیمی بر وطنداش بیله‌رك هرکسك ایلکنی‌دوشونورسه‌ك، کیمسه‌یی ایجتماعیه غیرت ایدرسه‌ك، بوعطالتی، بوتنبللکی ترك‌ایدرك چالیشمغه‌باشلارسه‌ق، هپ چوجقلرمزی مکتبلره ویره‌رك بوجهالتدن یاقه‌مزی صییرمایه اوغراشیرسه‌ق ، شرکتلر تشکیل ایدرك ، فابریقه‌لر آچه‌رق ، تجارتخانه‌لر تأسیس ایدرك ، ترلالرمزده آلات جدیده‌یی تطبیق ایدرك ، خانه‌لرمزی تنظیمه ، سوقاقلرمزی تمیزلمکه ، جامعلرمزی، مدرسه‌لرمزی اعماره ، زنکین اولمغه ، شان وشوکتمزی یوکسلتمه‌یه چالیشیرسه‌ق.. اخلاقزی تهذیبه، قلبلرمزی‌اصلاحه‌غیرت‌ایدرسه‌ك... اسلامیت ینه اسکی شعشعه‌لی، اسکی شوکتلی زمانی بولور . واووقت پیغمبر جلیلمزك سوزنی یرینه کتیرمش اولورز .

امام‌عسقلانی (الدین‌النصیحة) تفسیرنده دییورکه: (ای بقاءالدین وقوامه فی‌النصیحة) « دین مبین اسلامك بقاسی وقوامی نصیحتله ، امر بالمعروف و نهی عن‌المنکرله تأمین اولنور . » بز کمال خلوصله یکدیکری‌فناالقلردن ، فحشیاتدن ، محرماتدن منع‌ایدرسه‌ك ، بیوکلرمز کوچکلرمزه :

— اولادم ! بو ، بزه مناسب دکل . مسلمانلره بوحال یاقیشماز . بوشرعاً حرام ...

دیرسه هیچ‌برفرد بولنمازکه شریعت غرا سوزی سویلنجه قبول ایتمسون . فقط بز سویله‌نك یولنی بیلمدیکمزدن وظیفه‌مزی ایفایه موفق اوله‌مایورز . امر معروفك طریقی وار ، اونی بیله‌جکسك . الله ، فرعونه امر معروف خصوصنده ، حضرت موسا علیه‌السلامه دیدی‌که: — (اذهبا الی‌فرعون انه‌طغی فقولاله قولاً لیناً لعله‌یتذکر اویخشی) قول لین ایله، ملایم سوز ایله امر معروف ایله! بلکه قلبنه بر خوف الهی کلیرده قبول ایدر .

جناب واجب‌الوجود فرعونك کیم اولدیغنی بیلیردی . مع‌مافیه امته تعلیم ایچون بو اساسی کوستردی .

بز اکر دائما بوشریعت‌جلیله‌یه تمسك‌ایدرسه‌ك حقیقةً بیلملی‌یزکه بو دین مبین اسلام (یعلو ولا یعلی علیه) در . انشاءالله ترقی ایدر . هیچ بر وقت آشاغی کیتمز . بوکونکی حال مسکنتمز ، کفران نعتمزك جزاسی‌در . بز نه بیوك بر امت ایدك. جهانك بتون قطعاتنه یاییلمشدق . حدودمز شمالدن جنوبه ، شرقدن غربه قدر توسع ایتمشدی . شان وشوکتمز جهانلری طوتمشدی . ایمپراطورلر بزه بیون اکردی . عربستان چوللرنده آچیلان لوای احمدی بحرمحیطلره قدر نشر فیوضات ایلدی ؛ دکزلری کچدی ، اسپانیایی فتح ایلدی، اوروپایه یورومکه باشلادی . بریدن ترکستان صحرالرینی قطع ایلدی، هندستان طاغلرینی کچه‌رك ، چین مملکتلرنده تموجنما اولدی . قره دکزلری ، بیاض دکزلری قوشاتدی . هالایا انکلرندن یوکسله‌ن (الله اکبر) صداسی اطلس طاغلرینه عکس ایدر ، دریالرده طالغه‌لانان سنجاغمز قرملرده قوس قزحلر تشکیل ایدردی . الله بزه بویله نعمتلر ویرمشدی . یر یوزنده اك شانلی بر امت بز ایدك . فقط بزبونك قدرنی بیلمدك ، بیله‌مدك . حق‌شکرنی‌ایفا ایده‌مدك . قلبلرمزه غرور کلدی . عدالتسزلکه باشلادق . نفسلرمزه طمع کلدی ، ذوق وصفایه طالدق . یورکلرمزه حرص ومنفعت کلدی ، تفرقه‌یه دوشدك . آرامزده‌کی رابطه‌لر قوپدی ، بر برمزه دشمن اولدق . اعدایه متوجه سلاحلریمزی قلبمزه چویردك. کندی المزله مزارمزی قازمه‌یه باشلادق . کیت کیده او عظیم قوت کوچولدی ، شیرازه‌سی قوپدی . اطرافه طاغلدی . هربری بر اجنبی بیوندریغنه کیردی . مرور زمانله شوکتنی اونوده‌رق مذلته ، مسکنته دوشدی . اسیر اولدی . أزیلدکجه أزیلدی . نهایت بردرجه‌یه کلدی‌که :

— یا اولوم ، یا انتباه !..

دیدی ، کوزلرنی آچدی . خواب غفلتدن باشنی قالدیردی . فقط کوردی‌که جهان دکیشمش ، ایلرولمش ، اوقدر ترقی ایتمش‌که یتشمك چوق غیرته محتاج .

ایشته الله بزی امتحان ایچون اویله بر بلا ایله مبتلا ایلدی . اکر بزاوزحالمزی تفتیش‌ایدرك ، مساویمزدن توبه‌ایدرك یکدیکرمزه کمال محبتله اخوتمزی تجدید ایتمکه ، قارداشلغمزی تأیید ایلمکه چالیشیرسه‌ق بتون جهانده یکانه بر دولت معظمه اوله‌جغمزده هیچ شبهه یوقدر .

حضرت پیغمبر افندمزك او حدیث جلیلی هیچ خاطرکزدن چیقماسون . کلمهٔ اسلام بتون جهانه انتشار ایده‌جکدر . بز اوکونلره منتظرز. بونك زمانی کچمه‌مشدر. بوکا عالم اسلامده بیوك براستعداد واردر.

دیکر بر حدیثده‌ده (لایهلك هذه الامة اولها انا و اوسطها مهدی و آخرها عیسی) بیوروُلیور . هیچ بر وقت اوامت هلاك اولمازکه اولی بن ، اورته‌سی مهدی ، آخری عیسادر ...

او امت،که ایشته بز . حضرت پیغمبرافندمز اولی‌در. اورته‌سی دها کلمدی. اونی بکله‌مکه بز بورجلی‌دکلز. نه‌وقت‌کلیرسه خوش‌کلدی، صفا کلدی . اوکا انتظار ایله آرقه اوستی یاتمق اوله‌ماز . چالیشمه‌یی ترك ایتمك قطعیاً جائز دکلدر .

شریعت جلیله‌مز آخر زمان ایله بزی تهدید ایتمه‌مش : « هر

شیءٔ براقك ، نه چالیشـك ، نه اوغراشـك ؛ هیچ برشیله مشـغول اولمـایك !... » دیمه‌مش . اگر دیدیکنی ادعا ایدن وارسـه میدانه چیقسون . بلکه اصحاب کرام افندیلرمز ، عشرهٔ مبشره ، چهار یار گزین حضراتی امتی هپ سعیه چالیشمه‌یه تشویق ایدردی . الله ده (وان لیس للانسان الاماسعی) چالشمه‌دن هیچ برشی اوله‌ماز ، بیورمشدر.

حضرت علی دائما تکرار ایدردی :

کن لدنیاك کانك تعیش ابداً
وکن لاخرتك کانك تموت غداً

دنیا ایچون الی‌الابد باقی اوله‌جقسـکز کبی ، آخرت ایچونده یارین اوله‌جق کبی چالیشکز .

بز هرایشله مأموروز : دنیا ایچونده چالشمق ، آخرت ایچونده چالشمق بورجمزدر . هم پشـین دنیا ، صوکرا آخرت . او حالده نیچون دنیـامزی ترك ایده‌لم ؟ بیلمیورمی‌یز که دیانتمزك نصفی مال ایله ایفا اولونه‌بیله‌جکدر . دین اسلامك درت رکنی‌وار : نماز ، اوروج .. زکات ، حج . بونلرك صوك ایکیسـنی مالی اولان یاپار . اوحالده مال ایچون کیم چالیشسون ؟ هیچ پاره‌مز اولماسـون ، نه‌زکات ویره‌لم ، نه حجه گیده‌لم ... دین بویله‌می دییور ؟ دیـندن بویله بر معنی کیم چیقارمش ؟ اك برنجی وظیفه‌مز اولان دیانتی اکمال ایچون دنیـایه چالشمق لازمدر . اصحاب کرام اك بیوك مسئله‌لر ایچنده بیله چالشمقدن گری طورمازلردی . صلی الله علیه وسـلمك وفاتی ــ که اك مهم بر مسئله‌در ــ او صره‌ده ابو بکر تارلاده بولنیوردی . حالبوکه حضرت پیغمبرك او کون خسته اولدیغنی ، حالت احتضارده بولندیغنی بیلیوردی . اویله ایکن چالیشمقدن گری طورمازلردی . بویله مهم مسـئله‌لر اعمـال دنیویه‌دن منع ایتمدیکی حالده بشقه ایشـلرك مانع اولمایه‌جغی کون کبی آشکاردر . هیچ برشی انسانی دنیا ایشندن منع ایتمز . دنیا ایچون چالشـمق امر شرعی‌در . اهلنی ، اولادینی ، عیالنی گچندیرمك ایچون قازمه‌یی اوردقجه ثواب یازیلیر . (انما الاعمال بالنیـات) اگر قازمه‌یی اوردیغمز زمان قلبمزدن :

ــ یارب ! بو قازمه‌یی اوروروم ، چالیشیرم ، بوندن اوله‌جق محصولات ایله اولاد وعیالمی گچندیره‌جکم ، ملتك ترقیسنه ، محافظه‌سنه غیرت ایده‌جکم...

کبی حسلر طوغارسه بوندن بیوك عبادت اولماز . مسـلمانلقده کسب فرضدر .

حضرت فاروق اعظم ، عمرو بن عاصی بحرینه کوندردیکی زمان دیمش که : (لا تقبل النوافل قبل الفرائض) فرائضی براقوب‌ده نوافل ایله اشتغال ایتمه . فرائضدن مقدم نوافل قبول اولونماز .

بز بویله ذوات کرامك قولیله عمل ایتمزده کیمك سوزیله عمل ایده‌جکز ؟

بعدما بصیرت کوزلرمز آچیلسون . ملت جهالتدن قورتارلسون . بو فلاکتدن تخلیص اولنسون . و قورتولمق ایچون چالیشـمه‌یی ده جنـاب حق جمله‌مزه نصیب ایلسون . شـو نیت خیر اوزره جمله‌دن بر فاتحه .

صوك

اوراق وارده :

خادم اسلامیت صراط مستقیم جریدهٔ معتبره‌سنه

سلام‌الله علیکم :

اسلامیتك قلبمه بخش ایتدیکی بر حس قدسینك سائقهٔ تأثیریله سزه بو عریضـه‌یی یازییورم . بو عریضـه‌م ایله سزه ؛ اتحاد اسـلام مقصد عالیسنی تعقیب ایدنلری یأس و حزنه دوچار ایلیان ترك ـ عرب مسـائلندن بحث ایده‌جکم . بالطبع بتم معروضـاتم سزه قارشـو خصوصیدر . لکن سز ؛ اسلاملری اتحاد وهدایته دعوت ایتمك کبی بر وظیفه‌یی درعهده ایتمش بولوندیغکزدن البته معروضـاتمی تحلیل ایله نشر ایدیله‌بیلن اقسامنی نشر ، صـوابدن بعید اولوب ده طی ایدیله‌جك اقسامنی طی ایدرسـکز ومحتـاج تدقیق و تحقیق کوره‌جککز نقطه‌لری تدقیق جهتنه گیدرسکز . بن‌ده سزی مشـاهدات و معلوماتمدن هر وقت خبردار ایتمکه و اداره‌خانه‌کزه قدر گلوب ایضـاحات لازمه‌یی ویرمکه حاضرم . چونکه بویله مسـائلك اورته‌ده دونمسی بنی یأس وفتوره ، اسـتقبالدن قطع امیده سوروکلیور . میدانه بر عرب ـ ترك مجادله‌سنك چیقمسی ؛ وطن مقدسـمزك محوینی مؤدی اوله‌جغی دوشونه‌رك قلبم قان آغلایور . سزدن بررجام واردرکه آتیده‌کی مطالعاتمله ؛ شخص ووجدانمی طانیدیغکز حالده بنی فنا مقصدلی طاشیانلردن ظن ایتمیکز . بن سزه حقیقتی عرض ایتمك استیورم :

بز ؛ اولاد عرب ؛ ترك مکتبلرنده ، ترك قرداشلرمزله برآره‌یه گلدیکمز زمان ، اسلام اولمقله برابر عرب اولدوغمزی‌ده اوکرندك و اوکرتمکده‌یز . وبو صورتله سمای فکرمزده ایلك بر بولان قره‌بلوط ، قلبمزك آقلغنه قاریشان ایلك سیاه نقطه بوآنه تصادف ایدیور . دور سابقك هرحالی کبی بومسئله‌لرده گیزلی گیزلی جای بحث بولویور واستبدادك تضییقیله برشکل علنی آله‌میوردی . لکن فجر حریتك انفلاقی ؛ بو وطن مقدسده یشـایان بالجمله عناصره ، آرتق بوندن بویله حقوق ووظائف متساویه‌یه مالك اوله‌جقلرینی تبشیر ایدیور واستبداد کونلرنده بربریله دردلشمکه بیله امکان بوله‌میه‌رق هربری بشـقه بر املك ، بشقه بر فکرك آرقه‌سـندن قوشان افراد ملته ، تك بر هدفه ربط آمال وعطف انظار ایلك لزومنی بیلدیریوردی . بو حالده افراد ملته ؛ بربرلریله اکلاشمق ، حقوق ووظائفنی پایلاشـمق مقتضیدر . بناءً علیه غزته سـتونلرنده کوریلن هرهانکی برمطالعه ؛ نه‌برفکرارتجاعك ، نه‌ده بر امل منفعتك ترجمانی دکلدر . بو کبی مطالعاتك منبعنی تعیین ایده‌بیلمك ایچون هر شیئی ، عدل وحقیقت ، انصاف واخوت دائره‌سـنده تحلیل وتدقیق ایتمك کرکدر . بن اویله اعتقاد ایدیورمکه شمدی‌یه قدر بو کبی جریان افکاره سیرجی قالان صراط مستقیم ؛ هدف مقدسی ، امل مبجلی اعتباریله مسئله‌یه مداخله‌ایله بیروتده منتشر « المفید » جریدهٔ محترمه‌سـنك بعض ابیاتی نشر وطرز تحریرینی تنقید ایدیور . صراط مستقیمك بو حاللردن اظهار ایتدیکی تأثرلرینه بزده قانلی کوز یاشلری دوکه‌رك اشتراك ایدرز . فقط مسئله‌نك اساسـندن بحث ایتمیه‌رك ، قباحتی ؛ ترقی وتمالیزی آرزو ایتمیان غرضکارلرده ، محیطلرمزك دیندار اولماسـنده بولویور . لکن او امین اولسـونکه ؛ نه‌شکری افندی غانم ایله المفید غزته‌سی غرضکار ، نه‌ده محیطلرمزده دیانتدن بشقه برشمس هدایت لمعه‌داردر . حقوقلرینی مدافعه یولنده رجا ونیازدن باشلایه‌رق تدریجاً تشدید لسان ایلیان بعض شبان عرب بدبختلغه محکوم کورولیور .

لکن بو خصوصده بالجمله اطفال ، شبان ، اختیاران عرب یکوجود ومتحد اولدقلرندن بو بدبختلغه شریك بولونیور وکندیلرینی بدبخت دکل بالعکس بختیار عد ایدیورلر . چونکه هرکس مدافعهٔ حقوقنه « ترکلره قارشو دکل بالعکس شخص معنویٔ حکومته » با امر پیغمبری مکلف اولدوغی آزادهٔ اشتباه اولمقله برابر کچنلرده سابق شیخ‌الاسلام افندی حضرتلری طرفندن بو خصوص آیات قرآنیه و احادیث نبویه‌یه اسـتناداً تأیید وتأکید ایدلدی . چوروك بر تمل اوزرینه انشا ایدیلن بر بنا ارکچ محکوم انهدامدر . هرشیدن اول تملی قورمق ومسائل ابتدائیه‌نك حلی جهتندن گتمك لزومی هیچ اعتراض کوتورمز ظن ایدرم .

المفیددن ؛ حقوق عربك هضم ایدلمك استندیکی کمال تعجبله نقل ایدیلیور . بن بوکا خیر دیرم . زیرا بر طرفدن حسیاتنه قاپیلمش وهرشیئی سطحی بر

نظرله کورمکه آلشمش بعض انسانلر ؛ بویله برحقوق اساس اعتباریله انکار ایدیور . دیکر طرفدن اسلامیتك ترقی وتعالیسنی یکانه امل بیلن دیندار وعاقل کیمسه‌لر بویله برمسئله‌نك موضوع بحث اولمسنی شان اسلامیت نقطهٔ نظرندن بر شین عد ایدیورلر . حالبوکه ایش ؛ نه طرفه‌فروشلرك ذهابی وجهله قابل انکار نه‌ده دیندارلرمزك اجتناب وتحاشیلرینه سزا برعاردر . اورته‌ده دوش بومسئله حل وفصل ایدلدکجه کوندن کونه بو بیچاره وطن و ملته بیوك بیوك فلاکتلر حاضرلانیر . جاهل مأمور و معلملرك تعیینی حادثات موقته قبیلندن عد ایدرك معذور کورمك ایستنلیور . لکن بو حادثات موقته‌نك مشئوم بر اختلاف ودائمی بر اسارتله نتیجه‌له‌نه‌جکنی دوشونه‌رك اصلا قورقلمیور .

أوت ! عدلیه ومعارف ناظرلری فوق‌البشر ، اتحاد وترقی افرادی ملك دکلردر . ذاتاً بونك بویله اولمسی لزومنك ادعاسنده بولونان یوقدر ظن ایدرم . لکن حسن نیت وخلوص قلب ، تعصب ملیتك دفعنه ، امنیت کامله‌نك حصولنه یکانه واسطه‌در . حق بو ایکی صفت مبجله ؛ انسانی فوق‌البشر ملکاره یقین بر درجه‌یه اصعاده‌ده مقتدردر . بر ایشه عین غیرت ومتانتله مشترکاً صارلمق ایچون امنیت متقابله‌نك وجودی لابددر . برعرب مأمورینك؛ عرب ممالکنده استخدامنه مشکلات براتمق ؛ عدم امنیتدن ، فکر تحکمدن موجود قوانین ونظاماته ونفسه عدم حرمت واعتمادن دکلده یا ندر ؟؟ .

برجاهل معلمك تبدیلی ایچون چیقاریلان آوازهٔ استرحام « ایجاب ایدرسه تکمیل طلبه‌یی مکتبدن قوغك . معلم درسه بهمه‌حال دوام ایده‌جك » جوابنه لایقمیدر؟ اولاد وطنك درلو درلو افکار ومقاصد تحتنده ومیسیونرلرواسطه‌سیله آچیلان مکتبلردن ملی مکتبلره چکمك ایچون یاپیله‌جق تدابیر حکیمانه بوندن عبارتمی ایدی؟ عجبا بو تدابیر روسیه‌دنمی بزه کچه‌جك . حکومت مشروطه ؛ چوجقلرینی مکتبدن طرد ایتدیکی اهالیدن معارف ویرکوسی آلمقدن حیا ایتزمی عجبا؟!! دارالمعلمینده عرب ابتدائی مکتبلرینك معلملری ترکجه تدریسات کورمیورلرمی؟ تحصیل ابتدائینك لغت محلیه اوزره اولمسی ، عثمانلیلرك اك آز افرادن متشکل عناصرینه تجویز ایدیلیورده عربلردن نه‌دن دریغ ایدیلیور؟ عربلر ؛ بونی استمك ایچون سس چیقارمیه‌جق قدر حقیر و محروم حیاتمی ظن ایدلدی یوقسه اسلام قردشلر ! اولدقلری ایچون قردش حق حلالی کورولدی؟ سعادت عمومیه‌نك؛ تکمیل افرادك ترقی وتعالیسیله ممکن‌الحصول اوله‌جنی قضیه‌سنه نه‌دن اغماض عین ایدیلیور؟ واقعا بز عثمانلیلر ، استبدادك ۳۳ سنه‌لك صدمات مخربه‌سی آلتنده ایکلدکجه ایکلدکده محو اولمدق . لکن دوشونملی‌که دائما ترقی ایتمکده اولان افکاره برحائل چکمك قدرت بشریه‌نك قات قات فوقنده برایشدر . افکار؛ بطئ اولسه‌ده ینه ایلرلمکده دوام ایدر .

ترك وعربلرك آره‌سنده‌کی حرمت متقابله‌یه کلنجه (لیس منا . . . . .) حدیث شریفنی بیلن وایشیدن هر بر اسلام ، اختیارلره حرمت ، کوچکلره مرحمت ایتمکه ذاتاً دیناً مجبوردر . انسان؛ برخطایه یالکز بر دفعه دوشرسه ذهول ونسیانه ایتانیلور . یوقسه خطا تعدد وتکرر ایدرسه ذهولی دکل تعمدی اثبات ایدر . وبوصورتله تعمداً استخفافی قلبلرده موجود اولان حس لئیمك شاهد علنیسی مقامنده تلقی ایتمکده عربلر معذوردر . بوراده استخفافك لسان عربی‌یه دکل عربلره عائد اولدوغنی سویلیورم . زیرا ترکلر؛ لغت قرآنی احترام ایتسه‌لربیله اسکی عربلردن (العرب غزته‌سنك ادعاسنجه) بسبتون بشقه عربلر اولان بزلر هردرلو استخفاف وتحقیرلره بحق لایق کوریلیورز .

المفیدك شعرلرینه کلنجه ؛ ایلك ایکی بیت ترکلره قارشو اصلا برحقارتی متضمن دکلدر . بالعکس هرکیم تاریخ واحوال حاضره‌یی بربریله مقایسه ایدرسه اورته‌یه قلنجده ، طوب ده کیره‌جکنه حکم ایدر . او حالده مفید غزته‌سی بزی ایقاظ ایدیور . اوکا تشکردن بشقه برشی دینه‌من . ایکنجی بیتلره کلنجه اونلر ؛ عربلری عرضسز فرض ایدن خلیل حامدك شخصنه توجیه ایدلشدر . اوچنجی اوله‌رق یازلمش بیتلر ایسه ؛ هرشیئی؛ اورت باص سیاستنه تبعیتله کورلتویه بوغمق استینلری جناب رحیم مطلقه شاکی وعربلرك حال حاضرینی شعراً مصور اولمقدن بشقه برماهیتی حائز دکلدر واوله‌من . جوابکزك بو هفته ساحه‌آرای مطبوعات اوله‌جق نسخه‌کزده کوره‌جکمی امید ایدرم .

دوقتور
یاسین حامد القریشی

صراط مستقیم

بیروت جرائد اسلامیه‌سنك قومیت اساسنه مستند اولان بعض نشریاتنه قارشی حسبحال صورتیله یازمش‌اولدیغمز مطالعاتك برقسمنه جواب اولمق اوزره دوقتور یاسین بك افندی برادرمزدن آلدیغمز شومکتوبك‌یالکز سوریه‌والیسنك شخصنه‌تعلق‌ایدن قسمنی‌ـ‌طوغریسی اولسه بیله شخصیات مسلکمزدن خارج بولندیغی جهتله ـ طی‌ایدرك اقسام سائره‌سنی عیناً درج ایلدك . دردلر ، یاره‌لر آکلاشلمادقجه طبیعی تداوی اولنه‌میه‌جغندن قرداشمزك شو آچیق حسبحالنی کال صمیمیت ولایق اولدیغی اهمیت ایله تلقی‌ایتدك. همتلرینه تشکرایدرز.

بعض محق سرزنشلری تضمن ایتمکله برابر حسیاته مغلوبیت جهتنی دخی احتوا ایلمکده اولان بوجوابنامه بیروت مطبوعات اسلامیه‌سی‌نامیله مقدما یازمش اولدیغمز حسبحال ایله برلکده تدقیق اولنملیدر .

صاحب مقاله‌نك مکتبلرمزده‌کی تحصیل حیاتی باشلانغجنه عائد دقیق ملاحظه‌سنی بعض مشهودات ومسموعاتمز دخی مؤید بولندیغندن تربیهٔ حقیقیهٔ دینیه‌دن محرومیت نتیجه‌سی اوله‌رق منشئ جهل بولنان شو عارضك فیوض مشروطیتدن طولایی امید وار بولندیغمز تمدن حقیقی ـ تقلیدی دکل ـ ایله برطرف‌اوله‌جغنه قناعت کامله‌مز واردر .

وظائف وحقوقده مساوات‌اسلامیتك مقاصدمعززه‌سی جمله‌سندن بولندیغندن حتی عناصر مسلمه شویله طورسون عناصر غیرمسلمه‌یه بیله (لهم مالنا وعلیهم ماعلینا) صورتیله حقوقده وخصائص‌اسلامیه‌دن ماعدا وظائفده مساوات کامله طانلدیغندن خلافنه ملابس اطوار ومعاملاتك اسبابنی‌حسیات‌دینیه‌نك مطلوب صورتده نشوونمابولمامسنده ارامالیز . دین اسلامه منتسب اولوبده تربیهٔ حقیقیهٔ دینیه‌دن محروم قالمش کنجلرمزك موجودیتنی انکار اوله‌من. قواعد جلیلهٔ اسلامیه ایله غیر قابل توفیق صورتده ایشیدیله کلان رطب ویابس سوزلر ایشته بومرضك اعراضندندر . بشریتك دین فطریسی اولان اسلامیت ادیان سائره کبی تلقی اولنمالیدر . دین اسلامك مانع ترقی اولدیغی یولنده طرفه‌فروشانه درمیان اولنان بعض مطالعات بوتلقی‌یه معطوف ملاحظات سقیمه‌یی تضمن ایدیور . ایشته بتون سوء تفهملر قوریلان بویله یاکلش مقدمه‌لردن وجود بولور . واقعا غرب ، دینی براقمقله ترقی ایتمشدر ؛ فقط امین اولملکه شرق، دینی مهجور بولندیرمقله مضمحل اوله‌جقدر . دین جلیل اسلام ادیان سائره‌یه قیاس اولنه‌من ؛ بوقیاس ، قیاس مع‌الفارق اولور . بوکون محترم‌قرداشمزی استقبالدن‌قطع امید‌ایتدیرن کنجلرمزده مشهودلری اولان تحسسات تقیید براندازانه‌در .

بز بوخصوصده‌کی بدبختانی شبان‌عربه حصر ایتمدك . حسبحالمز دقتلی اوقونسون بو حالدن کنجلرمزی مسئول ومعاتب طوته‌میز . اسبابنی خوجه‌لرك ، ابوینك تحکم ولاقیدیسنده آرارز. افکار تعقیب اولنان طرز ایله‌تربیه اولنه‌من. شیمدیکی‌دینسزلك نظریه‌لرینه معتزله‌یه ویریلان جوابلرایله مقابله ایدیله‌من. یکیدن برعلم کلام تدوینی‌ضرورتی

بوكون عادتا قطعيت رياضيه ايله تعين ايتمش كيبدر . انكار ايتميه‌لم دينسزلك فلاكتى استقبال اسلامى تهديد ايلكده‌در . ايشته‌بودينسز- لكدركه عرفان كاذب آشيسيله‌وجود نازنين امته قوميت‌داءالافرنجى تلقيح ايديور . بوكون دينى سون هيچ برمسلمان غرور قوميسنى حسيات دينيه‌سندن بالاتر طوتمز . قوميت انديشه‌لرى اسلاميتده دائما درجات تاليه‌ده قالير .

عناصر سائرهٔ اسلاميه‌نك برقسم كنجلرى كبى عرب عنصرينه منسوب بعض كنجلرده دخى حسيات دينيه‌نك حقيله انكشاف ايتمديكنه نشريات معلومه طولاييسيله قانعز . اوت شخص معنوئ حكومت تخطئه اولنور ، تنقيد اولنور . بوكا ديه‌جك يوق . ذاتاً مشروطيتده امت بووظائفنى ايفا ايچون كزيده رجالنى مبعوث انتخاب ايدرك محافظهٔ حقوقه ساعى ومراقب بولنور . افكار عموميه‌يى تمثيل ايدن جرائد يايبلان يولسزلقلردن صيزلانير . جزئى برحقسزلغك عدم تكوننه چاليشير . بو . مبجل ومحترم برحقلريدر . اساساً بونى ياپمقله اهليت مدنيه كوستريلور . فقط بووظيفه ايله اشتغال صددنده قوميت موضوع بحث اولنمغه ، بوقبيل حسيات سلاح تعرض اتخاذ ايدلمكه قالقيشيلور ايسه اوزمان مقصد حقيقيدن تباعد ايدلمش اولور .

بوكون جاهل معلملرك ، اهليتسز مأمورلرك معاملاتى تعريفات قانونيه‌يه توفيقاً تنقيد ورجال حكومتك انتخابات غير مصيبه‌سنده‌كى خطيئات اظهار وتبيين اولنور . فقط اوجاهل معلملرك ، اونا اهل مأمورلرك تركلكى موضوع بحث ايديله‌رك اهل ذواتك محروميته‌ده عرب اولمسى ايلرو سوريلورسه مسئله‌نك رنكى دكشير ، ايش امتك محافظهٔ حقوقى واديسندن چيقارق طفلانه بعض دوشونجه‌لره رواج ويرمك كريوه‌سنه وارير . بى طرف منور وجدانلرى بودركه‌دن يك عالى كورمك ايسترز . عربلرك ، تركلرك ، كردلرك ، لازلرك ، چركسلرك ، تاتارلرك حقوقى نه‌در ؟ بز آيرى غيرى برحق بيلميورز . حق فتح‌ايسه بوحق مجاهداتده‌بولنان بتون اسلاملر آراسنده‌مشتركدر . محاربه‌لره ، جهادلره عناصر اسلاميه كافةً اشتراك ايتمشدر . برينك ديكرينه رجحان ادعاسنه صلاحيتى يوقدر . قوم عرب برحقسزلغه اوغرايورسه بتون امت اوحقسزلغه اوغرايور ديمكدر . قوم عرب استخفاف اولنيور ايسه بتون اسلاملر استخفاف اولنيور ديمكدر . بردیندار اسلام بونى بشقه درلو دوشونه‌مز . برطاقم اجنبى فريفته‌سى ، تقليد دوشكونى جاهللرك « كنج تركلر ، كنج عثمانليلر » تعبيرات سقيمه- سيله صاچقده اولدقلرى تفرقه تخملرى ديندار محيطلرده نشوونما بوله‌مز . كنديـنى بيلان هرفرد پك‌اىى تقدير ايدركه كنج‌تركيا حكومتى يوقدر . بويله براسم بيلميورز . اجنبيلر ارامزه تفرقه قويمق ايچون بزه بواسمى طاقشلر . منسوبى بولنديغمز حكومت قانون اساسى‌نك صراحتى وجهله برحكومت اسلاميه‌در . « دولت عثمانيه » ناميله ياد اولنور . بناءً عليه عربلرايله تركلر آراسنده‌محتاج حل‌وفصل مسئله نه‌در ؟ حادثات موقته‌يى جدير اعظام برماهيتده كورميورز . فقط حكومت ازاله‌سنه مسارعت ايتمليدر . رضاى امتى استجلابه چاليشمق حكومتك اك بيوك وظيفه‌سيدر . بوخصوصده‌كى تراخى ومماطله‌دن طولايى صاحب مقاله‌نك سرزنشلرينه اشتراك ايدرز . مكتب سلطانى حادثه‌سنك بتون بلاد اسلاميه‌ده برر نمونه‌سنى كورمك ايسته‌ميز .

محافظهٔ نفوذ وحيثيت ايچون سوزندن دونه‌مامك مجبوريتنى حكومت ايچون قبول ايتمكله برابر بوقبيل وقائعى توليد ايده‌جك احواله ابتدادن چاره‌ساز اولمق خصوصنده‌كى مبالاتسزلغى حزم واحتياط وشفقت ابوتيله قابل توفيق كوره‌ميز . انشاءالله عهدقريبده بونقصانلر تلافى اولنور . مطبوعاتمزده اسلاملرك احوال روحيه‌سنى نظره آله‌رق تفرقه وسوء تفهملرى استلزام ايده‌جك احوالدن مجانبتده بولنور . كنجلرمزك قواعد اساسيهٔ اسلاميه‌يه يبانجى قالانلريده بو تفرقه اوچورومليرنى كوره‌رك حرز حصين اسلاميتده محافظهٔ نفس ووطنه موفق اولورلر . جناب حقك لطف وكرمندن اميدمز بركمالدر . صاحب مقاله‌نك مدافعه ايلديكى شعرلره وقواعد نزا كتك نابجحل كوره‌جكى تشكرلره ملاحظه تعليق ايتمك ايسته‌ميز . او بيتلرى بيله برچوق تردددن صكره قلبمزدن قان اغلايه‌رق نقل ايتمش ايدك . قرداشمز ياسين بك مفيد جريدهٔ اسلاميه‌سنى نه‌قدر سور وتقدير ايدرسه امين اولسون (صراط مستقيم) محررلريده عينى حس ايله متحسس اوله‌رق كنديلرندن كيرى قالمازلر . (المفيد) ى ذرةً ما ديكر جريده‌لردن تفريق ايتمزلر . فقط سعادت اسلامه قارشى ولوكه غفلت صورتيله اولسون برسوء قصد كوررلر ايسه او زمان تحمل ايده‌مزلر . بيروتك بوسويه‌لى اسلام جريده‌سنك بدخواهلريمزك آرامزه قويمق ايستدكارى تفرقه‌يه بيلميه‌رك آلت اتخاذ ايدلمكده اولديغى كورن هر حميتلى اسلامك حسبحالمز كبى بر فرياد قوپاره‌جغى طبيعى كورمك اقتضا ايدر .

ايشته محترم قرداشمزك حسياتنه مغلوب اولديغى نقطه‌لردن بريده بودر . مع مافيه كنجلرمزك دها سربن قانله دوشونه‌رك امته ، وطنه آجيه‌جقلرى مأمول قويدر . اندلس فاجعه‌لرينى اونوتماملى يز . اوخطه‌يى عنوةً موطن اتخاذ ايدن اسلاملر ينه بويله حسيات تفرقه‌جويانه ايله اقسامه آيريله‌رق يكديكرينه قارشى تفاخر كونه انشاد ايلمش اولدقلرى بوقبيل قصائدك برقاچ دانه‌سى حالاحزن‌افزاى خواطرمزدر . اويله عاقبتلردن جناب حقك لطف وكرمنه تكرار تكرار صيغنير وبتون اقوام اسلاميه‌يه هرشيدن اول بورالرينى نظره آلملرى ايچون يالواريرز .

*
* *

بومناسبتله فاضل شهير عظم‌زاده رفيق بك افندى حضرتلرى طرفندن صراط مستقيمه كوندريلان التفاتنامه‌در :

طاتلى سوزى هركس قبول ايدر

محترم صراط مستقيمك ۸۷ نجى عددنده و۲۵ ربيع الآخر سنه ۳۲۸ تاريخلى نسخه‌سنده بيروت جرائد اسلاميه‌سى سرلوحه‌سى آلتنده درج بيوريلان مقاله‌يه واقف اولدم .

حكومتمزك عربى لسانه كوستر ديكى اهتمامسزلغى بعض بيروت

غزته‌لری شدتله مؤاخذه ایتملری اوزرینه بوکا قارشی یازدیغکز مقاله‌ده استعمال بیوریلان طاتلی دیل یورکدن چیقوب کلن کلمات اخلاصکارانه‌کز اودرجه موجب مسرورتیم اولدی‌که الکتریق تأثیری کبی او کوزل کلمه‌لر ناگهاق قلبمه سریان ایدرك تا اورادن قوپوب کلن مخلصانه تشکراتمی سزه تقدیم ایتمکه بنی سوق ایلدی .

دولتمزك مستند اولدیغی ایکی بیوك عنصرك ، ترك و عرب عنصرلرینك آره‌لرینی توفیق ایتمك بتون ترك و عرب غزته‌لرینك وظیفه‌لرندن اولدیغی حالده مع التأسف بو کونه‌قدر هیچ بر ترك غزته‌سی کوروله‌مشدرکه بو وظیفهٔ معتنابهایی طانیوب بیلوب آره‌لرنده موجود اولان سؤتفاهمی ، صراط مستقیمك بیان ایلدیکی لسانله ، قالدیرمغه چالیشسون .

دها غریبنی ایسترمیسکز؟ پایتختده نشر اولنان ترکجه غزته‌لرك هیچ برینك یکونی اونه بالغ اولان ولایات عربیه‌ده برمخابری اولسون بولنمیورکه مذکور ولایاتك اخبارنی پایتخته بیلدیرسون، ملت عربیه‌نك سسنی حکومت مشروطه‌یه ایشتدیرسون. حالبوکه بوقدر جسیم ولایتلر اوغزته‌لرك نظرنده جسم دولتدن صاییلمیورمش کبی غایت بیکانه بوالیورلرکه نقدر تأسف وتلهف ایدلسه ینه آزدر.

امین اولکزکه ترکجه غزته‌لر حکومتك افکار واعتدارینی عربلره، صراط مستقیمك بیان ایلدیکی کبی طاتلی دیل ایله و صراط مستقیمك اخلاصی کبی کمال خلوص قلب ایله حقیقتی عربلره اکلاتسه‌لردی وینه اوغزته‌لر ترك وعربك براولمسی لازم کله جکنی تلقین ایتسه‌لرایدی وبو حقیقتی انهام ایچون لزومی قدر اهتمام ایتسه‌لردی بو کون آره‌یرده‌کی سؤتفاهم قالقار نه عربلر بیننده ونه‌ده غزته‌لرنده او حقیقتی یاکلش اکلامق کبی حاللر کورلمزدی شوراسی جمله‌نك معلومی اولملیدرکه دولت عثمانیه‌نك ابدی وقوی و هردرلو غوائل خارجیه وداخلیه‌دن مصون اولمسی ترك وعربلرك بربرلرینی ایوجه اکلامه‌لرینه ویك وجود اوله‌رق حرکت ایتملرینه وابسته‌در . ترك وعربلر اخوت حقیقیه ایله قرداش اولملیدرلرکه بو دولت قوی الشکیمه قاله‌بیلسون وبو اخوتك تأسیسنه الك زیاده خدمت ایده‌جك واسطه‌لر ایسه شبهه‌سزدرکه غزته‌لردر. حکومت مشروطهٔ عثمانیه‌مز، عربلرك نه‌لردن شکایت ایلدیکنی ترکجه غزته‌لر واسطه‌سیله مسموعی اولورسه درحال عربلرك تهوین حال واحتیاجلرینه سعی ایده‌جکندن شك وشبهه‌م یوقدر بناءً علیه رجا ایدرم‌که ترکجه غزته‌لر لزومی قدر اولسون عربلره تعلق ایدن احوال ایله‌ده علاقه‌دار اوله‌رق عهده‌لرینه تعلق ایدن وظایف وطنپرورانه‌یی کماهی حقها ایفا ایلسونلر .

القاهره ، ۳ جماذی الاولی ۱۳۲۸

عظم زاده رفیق

الواح انتباه :

آژانس رویتردن : کرید مجلسنك اجتماعنده موسیو میخه لیداکیس یونان قرالی نامنه یمین ایدلسنی وبوصورتله آطه‌نك یونانستانه الحاق حقنده ویریلن قرارك تأیید اولنمسنی تکلیف ایتمشدر . اعضای مسلمه‌دن نعیم بکزاده کندیسنك وسائر مسلمان رفقاسنك هیچ بر وجهله الحاق قبول ایتمیوب انجق دولت علیه‌نك حقوق حکمرانیسی آلتنده کریدك مختاریتنی قبول ایتدکلرینی مبین اوله‌رق ماصه‌نك اوزرینه ایکنجی بر پروتستونامه وضع ایده‌جکی صره‌ده خرستیان اعضادن داسقالویانیس پروتستونامه‌یی آلوب ییرتمش ومانوساکیس نامنده دیکر خرستیان اعضاده نعیم بکزاده‌نك یوزینه برطوقات اورمشدر . درحال سائر مبعوثلر مداخله ایتمشلر وتجاوزاتده بولنان ایکی اعضایی مجلسدن دیشاری چیقارمشلردر .

✵

۱۶ نیسانك ۱۹ نجی بازار ایرتسی کونی ساعت آلتیده یکی کویده اوقونان مولود شریفده چاقیرجه‌لی دخی طقوز آرقداشیله برلکده بولنمش واوقونان مولودی قوپو قوپو دیکلمشدر ! .. مولود شریف بیتدکدن صکره عادت اولان دعا اوقوندیغی صره‌ده، مولود اوقوییجیلرندن بودعایی ایدن «کنزیله» کویندن علائیه‌لی اوغلی منلا محمد دعا آره‌سنده « الله چاقیرجه‌لی افه‌مزی تعقیب قوللرینك شرندن، تعقیب قورشونلرندن، دشمن شرندن محافظه بیورسون ، قورو سون ! » سوزلرینی قاریشدیردیغی وقت جمله دیکلین برقاچ یوز کویلو «آمین!» دیوجواب ویرمشلردر!. بودیکلینلرك چوغی اطراف کویلردن کلمش اولان ایدی .

مختارلرایله خواجه‌لر فلاغوزلق ویتاقلق ایدر ، یوزلرجه کشی‌ده مؤلودده صاغلق ایچون اوقونان دعایه «آمین» دیرلر ایسه آرتق وای حالمزه !

« کوبلی »

اجتماعی بر جنایت

و

بر اثر شنیع

اثر ادبی اولمق اوزره نشر اولنان بر حکایه دین ، اخلاق و آداب کبی انسانیته خاص نه‌قدر فضائل بشریه وارسه هپسنك [اویدورمه ، دوزمه شیلر] اولدیغنی آکلاته‌رق شبان وطنه یالکز [سبب خلقت جهان اولان . . . نسویته پرستش] کبی پك شنیع بر فحش ورذائت فکرینه بر تربیهٔ مخصوصه ویرمك ایسته‌یور . . وبو ناموس ووجدان سارق اولان اثر جنائی‌ده کتبخانه‌لرده صاتیلیور، اعدادی درسخانه‌لرنده طلبه‌یه توصیه اولنیور ــ حتی بزده اعدادی طلبه‌سندن بر افندینك الندە کورولدیکی اخبار ایدیله‌رك حکایه‌یه مطلع اولدق ــ بو کون فضیلت مآبه بویله کیزلیجه ، پك آلچاقجه‌سنه اجرا ایدلمك ایستنیلن شنیع بر جنایت اجتماعیه‌نك قربانیمی اوله‌جق ؟ وطن ناصل عائله‌لر کوره‌جك ؟ والده‌لك ، زوجه‌لك نسبت مقدسه‌لرینی بشرك بر بلاهتی اوله‌رق توصیه ایدن بو اثر ناصل اولیورده میدان انتشارده بولنیور؟ بو کون یالکز بر کشی‌یی قتل ایدن بر جانی همان طوتولوب جزادیده ایدلدیکی حالده بوتون بر ملتك ناموس ووجدانته قصد ایدن وطن ایدرم هیچ بر محیط انسانینك قبول ایده‌میه‌جکی بو سفیل شخصیت ملوثه ناصل اولیورده حالا محیط عثمانیده بر انسان کبی یاشایور ؟ یوقسه یابدیغی جنایتك تأثیراتی کوره‌رك اخلاق و فضیلت ملیه صاحبلرینه قارشی صاقلاندیغی حفرهٔ خباثتدن خنده‌زن استهزا اوله‌جق بو شخص ملعونك قهقهه‌لرینه معروض اوله‌جق قدر عجز ومسکنت ایچنده‌می‌یز ؟ دنیانك هانکی نقطه‌سنده ، هانکی ملتده ، هانکی محیطده ، بویله بر خلاعت و شناعتی یالکز کندی پیس ، ملوث ، آلچاق محیطلرندن

باشقه بریره چیقارمق جسارتنده بولندقلری ، وبویله برجرأتده بولونمه دلیکندن چیقمش ییلان کبی قفالری ازیلدیکی کورولمش ؟

ای شخصیت سفیله ! سن نرده‌ده طوغدك ، هانکی طوپراقده دنیایه کلدك ، هانکی محیطده یاشادك ، ناصل بر فطرته مالکسك ، سن بووطنك اولادی دکلیسك ، حیوانلرده بیله عائله‌یه قارشی حس حرمت واردر . سن نه‌سك ؟ لعنت‌ونفرین سکا ای شنیع‌فطرت‌ردیئه !

بوکون وطنك یکانه امید استقبالی اولان کنج دماغلری ، نسل آتی‌یی بویله رذائل وفحشیات زهرلریله‌تسمیم ایتمك ایسته‌ین بوسفیل شخصیت ملعونه ایله پروانی حقنده کمال اهمیتله مرجع عائدینك نظر دقتنی جلب ایلر وپك سریع اجراآت عادله‌یه انتظار ایدرز .

مکتب حقوقه طلبه‌سی

✵

ادبی جنایتلر

بوکون وجدانمز پك آجی ، پك مؤلم بر دنائت قارشیسنده خیرپالانیور .. أوت ، ایشته بوکون‌ده‌زواللی‌ادبیات ، محیط اخلاقیمزی تارمار ایتمك حرصیله چالیشان برقاچ رذیلك اثرینه تجلیکاه ملعنت اولدی ...

ای حقیقت‌بین کوزلر ! سز بوکا قارشی قپانه‌جقمیسکز ؟ .. روح ملتده انکشاف ایتمك ، یاشامق ایسته‌ین حس ناموس وفضیلتی پارالامه‌یه آماده بوخنجره ، بونجه شناعته قارشی : اخلاق ، سس چیقارمایه‌جقمی ؟! قانونلر سکوت‌می ایده‌جك ؟

براجنبینك ، بیلمم قاچ سنه اول یازدیغی هزیانلره : اعتراضلر ، فریادلر یوکسلدی . بوکون ایچمزدن بردینك ، ایچمزدن بر خائنك اطرافه صاچیلان ، واحتمال که اك عفیف وصاف قلبلری خراب‌ایدن زهر ملعونته قارشی کوله‌رکمی ، کچه‌جکز !؟..

« دوزی » بریبانجی‌در ، برخرستیان‌در ؛ علیهمزده بیان فکر ایده‌بیلیر : بونی کندیسنك کورمك ایسته‌مدیکی حقیقتدن باشقه هیچ برشی منع ایده‌مز . او کتاب ترجمه ایدلمسه‌یدی ، بلکه برچوق زمان‌دها‌وجودندن‌خبردار اوله‌میه‌جقدق ؛ هم ، ذاتاً تأثیری محدوددر ؛ مسئولیت ، دها زیاده سوزلرینه کور کورینه اعتماد ایدنلره توجه ایلر ؛ فقط ، بوکون بوبیچاره ملتك دینی ، ملیتی ، اخلاقی تجاوزلره اوغرایور ؛ بتون حسیات نجیبهٔ وجدانیه تحقیر ایدیلیور . . حق ، حق ، بولندیغی ألی ایصیرمقدن ، نفوذ ایتدیکی دماغی لکه‌له‌مکدن باشقه برمقصدله یازلمایان او اثر ، طرفدارلری واسطه‌سیله کنجلره توصیه اولونیور .. بو اك بیوك برجنایت ، حکم اخلاق حضورنده محکوم اعدام برجنایت دکلیدر ؟.. اثرك صاحبی برجانی کبی یاقالانملی ، برجانی کبی جزاسنی کورملی ، چونکه حرکتی ، آنجق ، شنیع بر جنایتله تفسیر اولنه‌بیلیر ...

بردمیر پارچه‌سی بروجودی دلر ؛ سبب ، معقول اولسه بیله ، بوکا برجنایت نظریله باقیله‌رق ، فاعلی زندانلره آتیلیر . . صوکره ، بر اثر قوجه برملتی ، قوجه برقانونی یارالادیغی حالده ، نیچون‌مؤثری آثاری جیننده . تأثیرنی قهقهه‌لرله سیر ایده‌رك طولاشسون ! او مؤثرکه سوده‌لرنی کندی أليله یاقمش ! کندی حسیاتنی احراق بالنار ایتمش . . دیمك‌که بوجزایه مستحق اولدیغنی بالذات تقدیر ایله‌مش ؛ او حالده نیچون یازییور ؟ نیچون باصدیرییور ؟ ونیچون باشقه‌لری او فنالغی بیله بیله نشر ایدییورلر . . هیچ شبهه یوق‌که بوملته فنالق ایتمك ، بو ملتی زهرله‌مك ، ئولدورمك ایچون . . ایواه !

برطرفك تأسیسه چالیشدیغی علویته ، ناموسه ، حیثیته ، حمیته آجیه‌لم .. بز نه‌دن چالیشیورز ؟ نه‌دن یورولیورز ؟ اکر هر آدیمده بزی کریله‌تن ، مجروح ایدن أللره تصادف ایده‌جکسه‌ك نه‌دن چالیشه‌جغز ؟ نه‌دن یوروله‌جغز ؟ اکر مغلوب اولمق محققسه ، بوسیل رذائله هیمز قاپیلوب بوغولالم ...

بوکون بزی خلاص ایده‌جك شی : مایته ، اخلاقه صارلمق ، اونی ابدیاً براقمامقدر . نجاتمزی آنجق بوتأمین ایده‌جك . هرکتاب ، هرسطر ، هرکلمه بزه ، دینه ، اخلاقه محبتی اوکرتملی ، بزه وطنمزی سودرملی ، بزی تعالی ایتدیرملی . . امین اولالم که ، آوروپالیلرك آمالی برلشدیرن : خرستیانلق قوتی‌در ؛ حسیاتی توحید ایدن : مایتهٔ محبت‌در . . اخلاقسزلق اك مدنی قوملری زیر وزبر ایتمش ، وایده‌جك .. بونی بیلدکلری حالده ، کندیلرنده برقوت فرض‌ایدن ، واو قوتك عموم اوزرنده‌کی تأثیرینه واقف اولان قلملر نیچون بزی کرداب انقراضه طوغرو سوروکلیورلر ... هانکی انتقامی آلیورلر ؟ .

نرده‌سك ، ای عدالت !.. سن قلب ایچون ، وجدان ایچون معنویات ایچون یارادلمادکمی ؟.. کل ، روحلرمزی کمیرنلرك دیشلرینی قیر .. هرفضیلتمزی دیدیکله‌ین طیرناقلری سوك آت ...

اینندیکمزه کوره : او آلچاق اثرده نه باصان مطبعه‌یه ، نه‌ده صاحبنه دلالت ایدن‌براشارت یوقمش .. لکن کندیکزی آلداتمایکز ، سزه لعنت ایدنلر کیم اولدقلریکزی بیلیور . . حقیقتك کوزلری صاحبی‌ده ، نشرینه واسطه اولانی‌ده یاقالار ؛ اکر یاقالامازسه : عدالت انتحار ایدییور ، بوملتك وجدانی کندی کندینی زهرلیور ، دیمکدر ..

بواثریارالانه‌جق ؛ محرری برکلب‌مفسدت کبی جزاسنی‌بوله‌جق ؛ وکندیسنه پیرو اولمغه حاضرلانانلرده ، آرتق فنالق ایده‌میه‌جکلرندن متولد عذاب درونیلریله قهر اوله‌جقلر ...   **دارالفنون طلبه‌سی**

رذیل براثرك مؤلف مجهول وملعوننه

بوکونلرده برکتاب نشر اولونمش . مؤلفنك ، بلاد شرقیه سوقاقلری کبی انجق توکورولملکه ، ممالك غربیه محافل سفاهتی کبی انجق‌نفرت وحقارت‌ایدلمکه لایق اولان چهره‌سنی‌طانیمیوردم . بوکتابك متجاسر تحریری‌اولان ملعون ، برانسان دکل ، مطلقا برتمساح‌مفترس ، برکلب عقوردر . برقریحه‌نك دکل ، انجق برنفس اماره‌نك صادراتنامهٔ

رذيل وسفيلى اولان بو كتاب ، مطبوعاته ويريلن حق حريتك بكيدن شكار نتيجهٔ استبداد واسترداد اولمسى حقنده تمنىٔ انامى جلب ايتمك مقصديله ترتيب ايدلش برخدعه اولسه كرك . مؤلفنك صاعقهلر آلتنده پارچهلانمغه ، شيمشكلر ايچنده اريمكه دعواى لياقت ايدن دماغى عجبا لعنت مؤبدهٔ ملت آلتنده ازيليركن هانكى برناصيهٔ هويتك بالاى سر سفيلانى كمين اختفا ايدمش؟ بومخلوق ، هركيم ايسه بربدرله بر والدهنك ثمرهٔ حياتى دكلدر؛ مطلقا فحش ايله ذلتك ثمرهٔ ازدواجيدر. اجدادينك آلتى عصرلق ميراث مفاخرينى دوش تكريمنده طاشيان برملت ، افرادى آرهسنده بويله بركلب ملوث الماهيتك بولنمسنه تحمل ايدهمز . بوحريف كيم ايسه مملكتمزدن ، آرهمزدن كنديسنى سيأت اخلاقيهسى ، فحش ورذالتى ، دنائت وذلتى طرد ايدركبى طرد ايتمليز . وطنك كهوارهٔ معالى اولان طوپراقلرنده بويله بر لاشهٔ سيئاتك بولنمسى ذلدر . ملعونك كريبان قتورينه حكومتك پنجهٔ تهديد وعتابى اللهك صداى قهر ولعنتندن اول يتشملى . بوملت حريتك وسيلهٔ ظهوريله بوقبيل كتابلرك محكوم قرائتى قالاجقسه اوزمان بوملت بزه بارحيات ، بابامزك جنازهسى كبى كران كلير . اوزمان بزه حريت ، اسارتك زنجيرى كبى سياه ومظلم كورينور . ملعونك — تحت زمينده كى اسمى قونيلمامش حشرات كبى — مجهول قالمسى حكومته شين ، ملته يأس ايراث ايدر .

نسبنامهٔ اجدادى انجق بركلب مشتهىيه منتهى اولاجغنده شبهه ايدلهمهين بومؤلف ، سيأت اخلاقيه قدر شنيع اولمقله برابر سيئات اخلاقيه كبى وجدان اسافله صاقلانمامشدر آ . ملعونى كيم ايسه نرهده ايسه حكومت بولوب ميدانه چيقارملى . فقط حقنده جزاده ترتيب ايتمهملى . حقنده آغير برجزانك ترتيب اولونمسى كبى براشتراك عقوبت ، قاتلره جانيلره حجاب مؤبد توليد ايدر . دار آغاجلرينك بيله تلاحقكاه اضلاعنده بولنمسى ناصيهٔ سفيلى ايچون تعالىٔ سماوى صاييلير .

مدحت جمال

پرشتنه — ايپك وقوعاتى وعلماى اسلام .

پرشتنه ، ايپك ، ولچترين ، فيروزويك ، پرزرين ، كيلان مفتى وعلماى ذوى الاحترام و اشراف كرام وتجار معتبرانه علما ومفتيلرك دلالتيله چكيلان تلغرافنامهلر :

ازميردن :

اسلاميتك سيف صارم شهامتى عثمانليلغك برجزء قيمتدارى اولان نجيب وقهرمان برقسم آرناوود قرداشلريمزك بعض ارباب ملعنتك تحريكاتنه اويهرق بوقدر مهم ونازك برزمانده حكومت واردويى اشغال ايله آقتديرمقده اولديغى قرداش قانلرى بتون قلوب عثمانيهيى داغدار تأثر ايتدى . شو حالك دواى ايسه وطن مقدسمزى تهلكهيه القا ايدهجك وبونى فرصت بيلن دشمنلرمزك كريدى اجزاى وطنمزدن قوپارهجق دركهٔ مدهشهيه كلدى . اولى الامره اطاعت لازمهٔ احكام شريعت وحسن ائتلاف واتحاد مقتضاى منافع اسلاميت بولنديغندن سزك دمايه نهايت ويرلمسنه دلالت بيورلديغى حالده حضور رسالتپناهيده حقكزده مشتكى بولنهجغمزى تكرار ايلرز ديندا شلريمز .

ادرنهدن :

السلام عليكم اى دين قارداشلرمز !

جملهمز برالهى توحيد . پيغمبرى تبجيل ايتمكدهيز . دوشونهلمكه قرآن كريم « انما المؤمنون اخوة » بيوريور . قارداشلغى مؤمنلره حصر ايديور . بزبوكون برخليفهٔ مطاعه مالكز . اطرافمزى قوشاتمش اولان دشمنلرمز بزم ايچمزه نفاق وشقاق القا ايدرك وطنمزى پارچهلامغه ، اوچيوز ميليون اهل اسلامك مدار استنادى اولان خلافت جليلهٔ محمديهيى — معاذالله ! — پامال ايتمكه چاليشيورلر . بز بتون مسلمانلر اعدى دين ووطنمزك شواملرينه قارشو اتحاد واتفاق ايدرك جناب پيغمبرمزك مقدس سنجاغنى محافظه ايتمكه چاليشيركن اوراده برطاقم غافلرك خليفهٔ رسول اللهه ، حكومت مشروعهسنه عصيان ايتمسى ، ديمزك ، وطنمزك محافظى اولان عساكر اسلاميهيه قورشون آتمسى بتون عالم اسلامى كدورلر ، ماتملر ايچنده براقدى . هر امتك قلبى تأثر ايچنده چيرپنمقده ، كوزى ياشلر دوكمكده ! واه امت محمده واه ..!

اه بوكاراضيمى ؟ پيغمبرمز بوندن خشنودمى ؟ دشمنلرمز بزم بوقانلى نفاق وشقاقمزدن ، وحدت دينيه واخوت قرآنيهمزه اورمقده اولديغمز بومدهش ضربهدن سوينچ دليسى اولبورلر .

ايشته كريد رومارى يننه جرأتلنديلر . يونان قرالى نامنه يمين ايتمك صورتيله آطه اوزرندهكى حق حاكميتمزى بردها انكار ، ويونانستانه التحاقده اصرار ايتديلر .

بويله بركونمزده وجوديله افتخار ايتمكده اولديغمز آرناوود قرداشلرمزدن برقسمنك اردومزى اشغال ايتمسنه عالم اسلام قان آغلارسه سزادر . ادرنه اهاليسى كريد اوزرندهكى حقوق حاكميتمزك مدافعهسى ايچين بوكون جسيم براجتماع ملى ياپديلر . دين اوغرنده ، وطن يولنده قانلرينك صوك طاملهسنه قدر آقيتمغه آماده اولدقلرينه اسم اعظم الهىيه قسم ايتديلر . سزكده بويله تشبثات حميتپروانهده بولنه كزى ووطن معززمزى بياميهرك تهلكهيه القا ايدن بعض اخوانمزى نصايح مؤثره وعاقلانه ايله ارشاد بيورمكزى كمال تأثرله قرآن كريم نام پاكنه رجا ايدرز ۲۹ نيسان ۳۲۶

نائب محمد صادق ، مفتى احمد نورى ، بلديه رئيسى محمد فؤاد ، جماعت اسلاميه رئيسى صلاح الدين ، مدرسيندن : على ، عثمان ، سعيد ، سالم ، عمر ، احمد ، اسماعيل ، سليمان ، فرهاد ، عمر ، حلمى .

دار الحلافهدن :

بسالت فطريه ومناعت موقعيهسى اقوام عثمانيه ايچون باعث حمد ومفخرت وحدود عثمانيهمزك دشمن سربازانه كوكس ويرهرك حدود بولرينك جانلى قلعهلرى اولان آرناود اقوامى بادىٔ شان وسطوت ايكن بوشجيع قرداشلريمزله ملك اعماق قلبيهسندن تقديس ايتديكى اردوسى آرهسندهكى مخاصميه نهايت ويرمهلرينه وساطتكزى تمنى ايديورز . بوكون ملت اسلاميه واقوام عثمانيهنك ناجكر كاهنه ايشليان قورشونلر ملته ماتملر طوتدريور . اى علماى بنام واى اشراف ذوى الاحترام وتجاران معتبران ! آرناود قرداشلريمزى آيات قرآنيه واحاديث نبويه ايله رفع خصومته ودفع منافرته دعوت ايديكز . تلقينات فاضلانهكزله خلوق ، صميم ، متين اولان اوجسور قرداشلريمزه بين الاسلام لزوم اتحادى بيلديريكز ، كه بوتلقيناتك محبت دينيه ووطنيهسى اولان اوجسور قرداشلريمزجه درحال تأثيرى طبيعيدر . اعلاى لواى عثمانى آنجق اتحاد اسلام نتيجهسى اولديغنه ذاتاً واقف اولان اوجسور قومك خصائل علويهلرندن بكلهنيلنده آنجق بودر . آرتق مخاصمات ومصادماته نهايت ويرلمسى خصوصنده وايكى قرداش بيننده قانلر دوكلمسى امرنده تشمير ساق غيرتكز بتون اخوان دينمز نامنه رجا اولنور .

امین الفتوی محمد اسعد ، درس وکیلی خالص ، فاتح درسعاملرندن ومجلس مصالح اعضاسندن ابراهیم ادهم ؛ بایزید درسعاملرندن ومجلس مصالح اعضاسندن عونی واحمد جودت ، فاتح درسعاملرندن ومجلس مصالح علمیه اعضاسندن توقادی شاکر ، فاتح درسعاملرندن ومجلس مصالح علمیه اعضاسندن علی ، فاتح درسعاملرندن فتوی خانه‌ده پرزرینلی حسین جمال‌الدین ، فاتح درسعاملرندن فتوی خانه‌ده علی رضا ، بایزید درسعاملرندن فتوی خانه‌ده اسماعیل حقی ، فاتح مجیزلرندن اورکیلی رئیس احمد . فاتح وسلیمانیه درسعاملرندن فتوی خانه‌ده ایوب ، علی بحری ، فتوی خانه‌ده طربزونلی احمد اسلام ، فاتح درسعاملرندن فتوی خانه‌ده : اخسخه‌لی علی حیدر . یاقوه‌لی آدم نوری ، بایندیرلی محمد شکری ، قریمی مراد شریف ، سید شهری حسن فهمی ، قرق کلیسالی محمد عاطف ، آستانه‌لی مصطفی شوکت ، هرسک مفتیٔ سابق علی فهمی ، بایزید درسعاملرندن محمد شکری ، فتواخانه‌ده تکوشلی احمد ، فاتح درسعاملرندن فتوا خانه‌ده یکیشهرلی احمد نوری ، فاتح مجیز درسعاملرندن فتواخانه‌ده طوسیلی حافظ حسن ، بایزید درسعاملرندن فتواخانه‌ده خلیل وهبی ... تجاران معتبره وسائره ...

درامه‌ده :

قرداشلر ، الله عظیم الشانك نام عظمتنه وپیغمبر ذیشان افندمزك یوزی صویی حرمتنه نفاق وشقاقه برنهایت ویره‌لم . اطرافمزی صاران دین ودولت دشمنلرینی کندمزه کولدوروب معززوطنمزی محو وخراب ایتمیه‌لم . دین مبین محمدی ایله متدین اولان هربر مسلمه عینی قرنداش اولان دینداشلریله دائما متفق یاشامق شرعاً فرض عین دکلمی؟ برطرفدن یونانستانك کریده ، دیکر طرفدن بلغارستانك ماکدونیادن برآن کوزلرینی آیرمادقلری برزمانده بز حالا ، یکدیکریمزی ارشاد ایتمکله مأمور ایکن ، تفرقه حالنده‌می بولنه‌لم؟ دین ودولتك ، مقدس وطنك بزدن انتظار ایلدیکی خدمتلره ال برلکیله قوشه‌رق یکدیکرمزه معاونت لازمه‌ده بولنمق مقتضیات دینیه‌مزدن ایکن منفعتلرینی اسلاملر بیننده تفرقه وشقاق حدوثیله تأمین ایتمك ایستیانلرك آماله خدمت ودلالتمی ایده‌لم؟ حکومات اجنبیه‌نك ترقیاتنه ، قوت وانتظامنه تأسیس ایلدکلری حکومت مشروطه‌لری سبب اولمش ایکن بیك بوقدر سنه‌دنبرو شریعت محمدیه‌نك امر ایتدیکی اصول مشورتی ترك ایده‌رك حکومت مستبده حالنده یشامقله نه معارفمز معارف ، نه وطنمز معمور ، نه اهالیمز زنکین اوله‌بیلمش ، بالعکس هربر محرومیت وسفالتلره حکومت سابقه طرفندن سببیت ویرلمش اولدیغی جمله‌مزجه معلوم ایکن ایکی سنه‌لك حیات مشروطیتمزی کورمکی بیله چکمه‌ین دشمنلرك تسویلات وتشویقاتنه قاپیلوب‌ده حکومت مشروطه‌مزی ضعیف دوشورمك ، معاذالله تعالی ملت اسلامیه‌نك محوینه خدمت دیمك دکلمی؟ ال برلکیله حکومت مشروطه‌مزی یوکسلتمکه چالیشه‌لم . مشروطیتك بخش ایلدیکی فیوضات وترقیاتدن قارشولقلی استفاده ایده‌لم . بز بولندیغمز احوال اسف اشتمالی کمال تأثرله بحق تقدیر وتلقی ایدییورز .

حکومت مشروطه‌نك مقصدنده مندمج اولان غایهٔ ترقیاته واصل اوله‌بیلمك ایچون خلیفه‌مزك اوامرینه توفیق حرکتله مأمور اولدیغمزی اونوتمیه‌لم . سزك کبی وطنك وجودیله افتخار ایلدیکی صلابت دینیه ایله مبجل وحیات وطنپرورانه ایله متصف بولنان شجیع . دین ودولته صداقتله نامدار قرداشلرمزك نائل نعمت ترقی اوله‌بیلمسی امرنده المزدن کلن هربر فدا کارلغی ، هربر معاونتی اجرایه آماده بولندیغمزی لطفاً تقدیر ایدیکز . حقوق مقدسه‌مزی ال برلکیله ، دین غیرتیله محافظه‌یه دنیاده مأمور اولان کافهٔ اهل ایمانك دشمنلر طرفندن وطنمزك محوی وبرقطعهٔ معظمه‌نك ممالکنه علاوه‌سی صورتیله اجرا قلمقده اولان تسویلاتی برطرف ایتمك وطنلرینه قارشو اولان محبتلرینه تسویلات

اجنبیه‌نك برکونه اجرای تأثیر ایده‌میه‌جکنی بتکرار اثبات ایده‌لم . آرتق الله ورسول نام مبارکنه حرمتنه ، اسلامیتی ضعف وتفرقه‌دن قورتاره‌لم . کمال تأثرات قلبیه ایله عرض و بیان ایلدیکمز خصوصات بتون اوحوالی دین قارداشلرمزه تبلیغنه وساطت بیورلمسنی نیاز ایلرز قارداشلرمز .

صراط مستقیم

محترم علمامزك همّمات دیندارانه‌لرینك شاهد بالیغی اولان شو حرکت ، هردرلو تقدیرك فوقنده‌در .

بوممالکتده علمانك موقع اهمیتی بیوکدر ، امتك رهبر افکاری عادتا اونلردر . بویله مهم مسئله‌لرده عوامی ایقاظ وتنویر ایتمك ؛ اخوته ، اتحاده ، اطاعته ، تفرقه‌دن اجتنابه دائر اوامر سبحانیه‌یی تبلیغ ایلمك بومحترم ذوات عالیه‌نك الك مبرور بروظیفه‌سیدر . علمانك قلبنده هیچ برغرض بربوله‌ماز ؛ بناءً علیه سوزلرنده‌کی قوت وتأثیر بیوکدر . اکر وقعهٔ مؤسفه دها ظهور ایدر ایتمز ، - کچن واولکی هفته‌لر یازدیغمز وجهله - بتون ممالك عثمانیه‌ده ، علمای کرام درت طرفدن تلغرافلر یاغدیره‌رق بوحرکتی تقبیح ایده‌ایدیلر ، هرولایتدن احواله واقف بش اون علما شد رحل ایله محل فتنه‌یه کیده ایدیلر ؛ اویله ظن ایدرزکه مفسدلر هیچ بر آرناؤود دینداشمزی اغفاله یول بوله مازلردی ، درحال اورته‌لق سکونت بولوردی‌ده کریده امتك جانکاهنه ایندیریلن ضربهٔ لئیمانه وقوعه کلمزدی .

۳۱ مارت واقعه‌سنده محترم علمامزك آزمی همتی کورولدی ؟ اوعالی بیاننامه‌لر الك مأیوس قلبلره رشحه‌پاش اطمئنان اولدی . دینه ، ملته خدمت بویله زمانلرده بللی اولور . حسن استعمال ایدیلن هرقوتی حکومت تبجیل ایدر . اویورکه مساعی ثمره‌دار برصورت منتظمه‌ده اجرا ایدلسون .

طاهر خیرالدین پاشا حضرتلری طرفندن جریده‌مزه اتحاف بیورولان وصحیفه‌لرمزك ترتیب ایدلمش بولنمسندن طولایی بوهفته‌یه یتشدیریله‌مه‌مش اولان (تعصب اسلامی ، معنای حقیقیسی) عنوانلی مقالهٔ مهمه بمنه الکریم کله‌جك نسخه‌مزی تزیین ایده‌جکدر .

کچن نسخه‌ده‌کی تاریخ اسلام مقاله‌سنك ترتیب سهولری

صحیفه	سهو	صحیح
۱۶۳	واختلافلری	واختلافدن
...	علیم	علیهم
...	کلب	کلر
۱۶۳	نظرات	نظران
۱٦٤	هر ایکیسنك	هر هانکیسنك

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره: درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار: مسلکمزه موافق آثار بجه ممنونیتله قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه کرک سیاسی وکرک اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌ده بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی				صاحب ومؤسسلری :	درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
	سنه‌لکی	آلتی آیلنی		ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب	
ممالک عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش	تاریخ تأسیسی	قیله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله	١٠ تموز ٣٢٤	٢٠ غروش فضله آلنیر
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق		

عدد : ٩٠ — ١٧ جمادی الاول ٣٢٨ پنجشنبه ١٣ مایس ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیره وجه حاجت

بعض علما تفسیره اولان احتیاجی شو وجه ایله ایضاح ایدییور، انلر دیورکه هر مؤلف کتابنی شرحه محتاج اولمقسزین بالذات فهم اولنسون ایچون تألیف ایدر، بو معلوم. فقط اوچ سبب واردرکه کتابی شرحه محتاج ایدر. بونک بریسی مصنفک کمال فضیلتیدر. کمال فضیلتی اولان بر مصنف قوهٔ علمیه‌سنه مبنی معانیٔ دقیقه‌یی لفظ وجیز ایچنده جمع ایلدیکندن علی الاکثر مرادینی فهم دشوار اولور. بناء علیه او معانیٔ خفیه‌یی اظهار ایچون شرحه حاجت مس ایدر. بو حاجته مبنی وقوعه کلن شرح اکر صاحب تصنیف طرفندن اولورسه مقصده دیکرلری طرفندن یازیلان شروحدن دها زیاده دلالت ایدر.

ایکنجیسی بر مسئله‌نک بعض تماتنی ویا شروطنی وضوحنه اعتماداً ویا دیکر بر علمدن اولمسنه مبنی مؤلفک ترک ایتمش اولمسیدر. او ترک اولنان تمات وشروطی، مراتب ودرجاتنی بیان وتعیین ایچون شرحه احتیاج تحقق ایدر. اوچنجیسی مجازده، اشتراکده ودلالت التزامده اولدیغی اوزره بر لفظ معانیٔ عدیده‌یه محتمل اولور؛ بناء علیه مصنفک مقصودی اولان معنایی بیان وترجیح ایچون شرح ایدلمک ایجاب ایدر.

بعض کره مؤلفاتده سهو وغلط ویاخود بر شیئک تکراری ویاخود برشی ذکر اولنه‌رق تعیین ایدلمک ایجاب ایدرکن اوشی حذف ایله ابهام ایدلمسی وسائره کبی هیچ بر فرد بشرک خالی اولمدیغی احوال وکیفیات وقوع بولور، بونلرینه تنبیه ایچون‌ده شرحه لزوم کورینور.

کلام کتاب الاهه، جناب حق عبادینه آنجق انلرک فهم ایده‌جکلری امور ایله خطاب ایدر. بونکیچوندرکه هر پیغمبری لسان قومی ایله ارسال وهر پیغمبرک کتابنی قوملرینک لغتی اوزره انزال ایلدی. قرآن کریم‌ده زمان افصح العربده لسان عربی اوزره شرف نزول ایتدی. او زمان فصحاء عرب قرآنک ظواهر واحکامنی فهم ایدرلر ایدی. فقط جناب حق کتاب مکرمنده عبادینک تفکر ایتملرینه ارادهٔ علیه‌سی شرف تعلق ایلدیکی جهتله آیات کتابک جمله‌سنده‌کی مراد الهی‌یی تنصیص وتعیین ایتمکه نبی ذیشان افندمزی مأمور ایتدیکندن باطننده‌کی دقائق آنجق تأمل وتدبردن صکره کندیلرینه ظاهر اولور ایدی. وعلی الاکثر خواجهٔ کائنات علیه افضل التحیات افندمزدن سؤال ایدرک واقف دقائق قرآن اولورلر ایدی. نته‌کیم [ولم یلبسوا ایمانهم بظلمهم] آیت کریمه‌سی نازل اولدقده صحابهٔ کرام: یارسول الله! هانکیمز نفسنه ظلم ایتمدی ؛ بو آیت جلیله‌یه نظراً حالمز نیجه اولور ؟.. دیه سؤال ایتملریله ذات نبوت پناهلری ظلمی شرک ایله تفسیر ایتدی وبوکا [ان الشرک لظلم عظیم] قول شریفی ایله استدلال بیوردی . عائشهٔ صدیقه رضی الله عنها حضرتلری دخی [فامامن اوتی کتابه بیمینه فسوف یحاسب حساباً یسیرا] نظم جلیلنده‌کی حساب یسیردن سؤال ایتدی ؛ کتاب اعمالی کندیلرینه صاغ جهتیدن ویریله‌جک اولانلرک حساب یسیر ایله حساب اولنه‌جغنی بیان بیوریلیور ، بو حساب سهل ویسیر ایله مرادندر یا نبی الله! دیه صوردی. طرف جناب رسالتمآبدن [اوعرض وارانه‌در] دیه جواب ویرلدی ؛ یعنی اولطف جلیله نائل اولانلره

اعمالی عرض وارائه اولنوب انلرده اعمالندن شوطاعت وشومعصيت اولديغنی بيلدكدن صكره طاعتلرندن طولايی ثوابه نائل اولەجقلرينه ومعصيتلرندن تجاوز اولنەرق عفو ايديلەجكلرينه وايشته حساب يسير ايله مراد بو اولديغنه اشارت بيورلدی. بو كبی دها نيجه امور جناب رسول ذيشان افندمزدن سؤال اولنمش ايدی .

عهد كزين رسول كبريايی ادراك ايله شرفياب اولان ياران بختيارانك فهم قرآنده محتاج اولدقلری اموره شبهەسز بز محتاجز ، فضله اولەرق احكام ظواهر قرآنه دائر انلرك محتاج اولمدقلری خصوصاتەده بزم احتياجمز وار، زيرا بز تحصيل وتعليم ايتمكسزين خواص واسرار لسانی ادراكدن قاصرز ، شوحالده بزم بالوجوه تفسيره احتياجمز ظاهر وباهردر . تفسير كاه الفاظ وجيزەنك بسط وتفصيلی وكشف معانيسی وكاه محتملاتی بری برينه ترجيح ايله اولور. بعضيلری ديدی كه علم تفسير سهل متعسردر . متعسر اولمسی وجوه ايله ظاهردر. بووجوهك اظهری شودر كه امثال واشعار قبيلندن اولان شيلردن مقصد نه اولديغنی اوكرنمكه قائل وناظملرينی ويا راويلرينی استماع ايدرك امكان بولنديغی حالده قرآنك متكلمنی استماع صورتيله مرادينی فهمه وصول ممكن دكلدر ، انك علی وجه القطع تفسيری انجق خواجهٔ عالم رسول محترم صلی الله عليه وسلم افندمزدن استماع ايله بيلنور ، بو ايسه آيات قليلەدن ماعدا يرلرده متعذردر ، شو حالده مراد الهی امارات ودلائل ايله استنباط ايديلەرك فهم اولنور ؛ بوده آنفاً ذكر ايدلديكی اوزره جناب حق كتاب مكرمنده عبادينك تفكر ايتملرينه ارادهٔ عليەسی تعلق ايتمش اولمسی حكمتنه مستنددر .

✡

تفسير كتاب الله امر سهل اولمديغی سطور سالفەدن نمايان اولديغی كبی لسانمزه نقلی دخی آسان دكلدر . آيات فرقانيه درجهٔ قصوای فصاحت وبلاغتده اولوب حتی لسان عربيده بيله جامع اولدقلری خصائص عاليه جهتيله فصاحت وبلاغتجه معادللرينی بولمق ممكن اولمديغی حالده ارتق لسان آخره نقلنده اصل كريمك حلاوت بيانی ، جاذبهٔ مؤداسی نەدرجه زائل اولەجغی وارستهٔ ايضاحدر . بو برحقيقت واضحەدر كه اسرار بيانه آشنا سخن سنجان اساتذهٔ بلاغتك ذوق سليملريله تعين ايتمشدر . هله اصل مكرمده كی الوان ذوق بلاغت بر قلم عجز ايله تصوير ايديلورسه البته نقصان اندر نقصان اولور . قرآن عظيم الشان فصاحت وبلاغتده نظيری نايات بر معجزهٔ سماوی ومأخذ احكام بر قانون اساسیٔ الهيدر . لسان آخره نقلنده حلاوت ونفاستنی طاقت بشريه مقدارنجه محافظه يه اعتنا اولنمسی قانون بلاغتده نصل واجب ايسه احكامه عائد خصوصاتده دخی تفريع مسائله مأخذ بولنان بيان شريف ايله تعبيرات مخصوصهٔ مقدسه يی ضايع ايتمامك احكامجه او قدر الزمدر ؛ حالبوكه يوقاريده ذكری كجديكی اوزره تفسير آيات قرآنيەجه ائمهٔ عظام ومفسرين كرام اره سنده اره صره اختلافات وقوعه كلمش اولمسنه مبنی نظم جليلك يالكز فصاحت وبلاغتی ايله لسانمزده بومحاسنی احراز ايده بيلەجك طرز افاده نظره النەرق مجموع آيات قرآنيەنك صرف محصول ومؤداريله لسانمزه سربستجه نقلنه ايكنجی جهتك برمانعه تشكيل ايلديكی تخطر بيوريلورسه بو ايكی جهتی محافظه ايدرك تعهد اولنان وظيفەنك نەمرتبه دشوار اولديغی بلا تردد تصديق اولنور . ومقصدده موفقيت حاصل اولمامش ايسه قسماً بورايه حمل ايديلور ، اميدندەيم . ايمدی تفسير آيات فرقانيەده وكلمات قدسيەنك شوخامهٔ عجز ايله لسانمزه نقلنده شبهەسز وقوعه كلەجك اولان نواقص ونقائصك عفو وصفحی خصوصنجه وهرحال وكارده جناب منزل الفرقانك آستان لطف وكرمنه التجا ايلرم .

بركت زاده اسماعيل حقی

بن الحاج حسن بصری

مقری كوی ١١ ربيع الاول سنه ١٣٢٤

اخطار

تفاسير ايله حواشیٔ تفاسيردن مأخذلره بروجه آتی رمز اولنمشدر:
ك = كشاف للزمخشری . ف = فخر الدين رازی . ق = قاضی بيضاوی. خ = خازن البغدادی. ش = شيخزاده. س = ابو السعود. ب = روح البيان للشيخ اسماعيل حقی . م = روح المعانی للآلوسی . ع = شيخ محمد عبده .

سورهٔ فاتحة الكتاب

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٢ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ٣ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ٤ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ٥ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ٦ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ٧ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾ .

١ — حمد وثنا جناب حقه شايان ومخصوصدر . [ذرات كائناته وارنجيەدك خالق كرمكارك مجد وعظمت الهيەسنی ترتيل، حالاً وقالاً ازلاً وابداً تسبيح وتهليل ايدن بتون اشيانك ورد زبان ايلديكی جميع اثنيه ومحامد خاصة اول مستجمع صفات كمالات عليه عزشانه حضرتلرينه سزادر] كه [ذات كبرياسی] عالملرك ربيدر . [بتون عالملرك ، بتون موجوداتك موجد وپروردكاريدر . عالم افلاك ، عالم عناصر ، عالم نباتات، عالم حيوانات كبی بالجمله عوالمك مجموعی ايله هرجنس ونوعنی، هرفرد وجزئنی خلق وايجاد ايدوب بونلری آناً فآناً درجهٔ كماله ايصال ايدن ذات عليەسيدر . علويات وسفليات ، مجردات وماديات ، روحانيات وجسمانياتدن هرنه وارايسه جملەسی اوزرينه ذات ووجودينه وصفات وكمالاتنه عائد طرف جناب اقدسدن هرزمان وهرآن لاينقطع انواع فيوض فيضان ايدر . هرطورده وآنات وجوددن هرآنده

بتون اشیا اوزرینه فیضان ایدن آثار تربیهٔ الهیه نامتناهیدر. بوفیض اقدس ایلهدرکه بتون عوالم، بتون موجودات زینت آرای ظهور اولور، بونکله نشو وکمال بولور. کائنات آنك قدرتیله قائم، هرشی آنك فیضیله دائمدر. اوصانع ازلینك نفخات قدسیهسی ساحهٔ تکوینی صنوف مخلوقات ایله املا وتزیین ایتمش. بتون اشیا وجود الهیسنه نشان، بونجه تحولات شئون ایچنده قدرت ربانیهسی برمرأت مجلایه انعطاف ایتمش کبی نمایاندر. آفاق وانفسدن زهیه احالهٔ نگاه ایدلسه برهان ربوبیت تجسم ایدر. نور ایله باصره، صدا ایله سامعه، ذکورت ایله انوثت کبی بیکلرجه کیفیات ارهسندهکی مناسبت ومطابقتلر گوش هوش اهل عرفانه نهلر سویلهیور. زیر خاکه تودیع اولنسان حب ونواتك کیفیت انفلاق ونماسندهکی سر خلقت قدرةالٰهیهدن بشقه نهایله تفسیر اولنهبیلور. بونفخ قدسی، بو فیض دمادم برآن منقطع اولسه بتون عوالم، بتون موجودات محو ونابود اولور، شو مظاهر وتعیناتدن هیچ بری قالماز. صنوف عوالم واشیا قوانین مخصوصهیه تابع اولوب هرقانون دیکرینك قوتنی ابطال ایتمك ایجاب ایدر ایکن جملهسی هم آهنك اولهرق برغایهیه خدمت ایله عوالم کونیهده شو ترتیب بدیع، شو نظام متقابل پذیرای وجود اولیور، هرشی منتظم برسیر تعقیب ایدرك نشو ونما بولیور. بوترتیب ونظام شهادت ایدیورکه اوقوانین حد ذاتنده مستقل دکل. بلکه بتون اکوان وموجودات اوزرنده تصرف ایدن برقوهٔ عالیهٔ وحدتك مظاهر مختلفهسیدرلر. برحکیم مدبر یوق ایسه بوترتیب ونظام نهدر، برحکیم ذی قدرت وار ایسه آنك افعالی حکمتدن نصل خالی اولور.]

٢ — رحمن رحیمدر. [مراحم ربانیهسی بیحد وپایان وظاهر وباطن نعم وعواطف الهیهسی مبذول ورایکاندر. نظام عوالمده وبین الاشیا موجود اولان نسبت ومطابقتلرده نیجه آثار مراحم وعنایات. نیجه اسرار انکیز جلوه وحکمتلر وار. هرشیئه ماخلقلهی ایچون یسر وسهولت احسان بیورلمش، منافعنی جلب ومضارینی دفع ایدیور. دست وپامز اولمیه ایدی، اراداتمزی انفاذه مهیا بونلرده حرکات مختلفه بولنمسهیدی حالمز نهاولوردی. ابر وباد، ماه وخورشید، آب وخاك جملهسی بزه مسخر، هربرینی آیری آیری مصالحمزده استخدام ایدیورز. خوان نعمت الٰهیه جملهیه کشاده، شبان وروزان بتون مخلوقات تجدید حوائج ولذائذ زندکانی ایدیورلر. نشئهٔ بقاده اهل توحید وایمان بالخاصه نائل التفات الٰهی اولورلر].

٣ — مالك [وملك] روزجزادر. [اویوم مکافات وعقابده ظاهراً وباطناً مالك ومتصرف ذات اجل اعلادر. اوکون هرتملك وتصرف اکا رجوع ایدر، اوکون هیچ برفرد ولوکه ظاهرده اولسون هیچ برشیئه مالکیتده ذات صمدانیسنه مشارك دکلدر. اوکون بتون حکم وسلطنت ذات الوهیتنه رجوع ایدر. نوع بشرك بوخاك سافلده سرمایهٔ مباهاتی اولان سلطنت فانیه اوکون برخیال ماضیدن عبارتدر. اوکون هرفرد پیش عرش جلال صمدانیده دمبستهٔ خضوع وخشیتدر. ساحهٔ جبروتدن اوکون ولوله انداز مهابت اولان «لمن الملك الیوم لله الواحد القهار» صیحهٔ قاهرانهسیله بتون اکوان لرزهناك کدر. اویوم هائلده کرم خداوند جلیلدن بشقه برملجأ وپناکاه یوق].

٤ — [ای جلائل صفاتی واحکام ربوبیتی ایله جمیع افراد عالمیندن اتم ظهور ایله تمیز ایدن وبتون اشیا ذاتنده وجودنده ابتداءً وبقاءً سکا محتاج بولنان ذات اقدس! معبود بالحق سن سین، سندن بشقهسی عبادت وعبودیت اولنمغه قطعا لائق دکلدر، ای ذات اقدس کبریا! بتون امواج حادثات منبع لایفنای قدرتکدن خروش ایدیور، بر جوی روان کبی ینه دریای محیط الوهیته منتهی اولیور. بتون موجودات نام بلندکی تقدیس ایله فریاد ایدیور] انجق سکا عبادت وعبودیت ایدرز [تذلل وخضوع ایله سکا توجه ایدر، عرض کمال عبودیت ایلرز] و [کافهٔ اموردە] انجق سندن عون ومدد دیلهرز [بتون شئونده بارکاه عنایتکدن استمداد ایدرز. اوزرمزه واجب اولان اموری یسر وسهولت ایله ادا ایده بیلمکلکمز ایچون بزلره قدرت افاضه واحسان ایتمکی نیاز ایلرز].

٥ — [علی الخصوص اعظم واهم اعانهٔ الٰهیهك اولان شو لطف وکرمکی استدعا ایدرز که] بزی طوغری یوله، ٦ — کندولرینه انعام ایتدکلریکك یولنه هدایت ایت [نعمت دیدکانکك سالك اولدقلری صراط مستقیمه لطفکله بزی ارشاد ایت]؛ ٧ — [اونعمت دیدکان] که انلر نه غضبه دوچار اولمش ونه یوللرینی صاپتمشلردر [یامستعان! لطف ایت بزه. او انعام ایتدیکك سعدانك مسلکنه ارشاد ایت. وهم وخیاله متابعت ایله صراط الٰهیدن تباعد ایتمش کمکشتکاندن وحقی انکار وداعی الی الحقه معانده واستکبار ایتملریله غضب الٰهی یه وحیات دنیاده ذل وهوانه دوچار اولمش بدبختاندن ایتمه. نفسلرندن وخالق الانفسلرندن کریزان بولنان اوسرسریلردن ایله که انلر دنیا وآخرتده خائب وخاسردرلر. ای کریم جهان آفرین! بزی اوزمرهٔ اهل عرفاندن ایت که انلر سنك وارلغکی بیوکلککی طانیهرق دارینده عزیز وسعید اولورلر].

آمین

دعامزی مستجاب ایت یا ارحم الراحمین.

برکت زاده اسماعیل حقی

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور «دوزی» نلك ترکجهیه مترجم رسالهسنه قارشی رديه

— ١٧ —

بوندن صوکرا بوفصلده دها بش صحیفهلك بیانات واردرکه بو میانده برچوق اعتراف حقیقتلر بولنیور. خلاصهسی بروجه آتیدر:

«عربلرك دینی بوقدر چوروك تملر اوزرینه مؤسس اولنجه باشقه بردینه نقللری قولایلقله ممکن اولوردی ظن اولنماسون. چونکه اولا: عربلرك کتلهٔ عظیمهسی دیکر بردینه مالك اولمق احتیاجنی حس ایتمش دکللردی،

ذاتاً اونلر فطرةً دیندار دکلدر . مادی آدملردر . مؤسس بولنان آیین بتپرستی اکثریت ایچون کافی کورلکده ایدی . واقعا عاقل کیمسه‌لر الهلره « اصنامه » اینانمیورلردی . برطرفدن‌ده اصنامله استهزا ایدیلیر ، اونلره شتم وتحقیرلر وقوع بولوردی . فقط بوکیفیت آیین موجودك لغو اولنمسی ایچون سبب کافی دکلدی .

اوته‌دنبری توارث ایدلکده اولان بر آیینی لغو ایتمك وقع ملیه وقوم عربك آبا واجدادایچون پرورده ایتمکده اولدقلری احترام نا محدوده ناخوش کلیوردی . قدیم عرب ایچون بوکون بدوی عربلر کبی دین غیر جالب اعتنا برشی ایدی . دور بتپرستی شاعرلری دیندن پك آز بحث ایدرلر . نغمه‌لرنده اسماء آلهه‌دن باشقه مناسك مختلفه ذکریله‌مذهب قدیملرینه دائر آز تفصیلات بولنور . اونلر مافوق‌الطبیعیات ایله اتعاب ذهن‌ایتمکسزین حیات حاضرایچون یاشایورلردی وبوخصوصده قوملرینك صادق ترجمان حسیاتی ایدیلر . »

مقدما ایضاح اولندیغی اوزره بوراده شایان قبول اولمیان‌باشلیجه بر نقطه واردر . اوده شوندن عبارتدرکه بعض‌عقل‌سلیم اربابی‌طرفندن بتلره اینانلماسی وبعض افرادك آزاده صیراده اونلره شتم وتحقیرایتمسی مشرکین عربك اعتقاد شرکده غایت ضعیف اولمسنی ، مذهبلرینك چوروك وباطل اولمسنه واقف بولنملرنی ایجاب ایتمز . ذاتا بتپرستلر بتلرینك خالق ورازق اولدیغنی هیچ بر وقت اعتقاد ایتمش دکللردر . عبادت اصنامك اسباب ترویجی بشقه بشقه شیلردن عبارتدر . بناءً علیه کندی طرفلرندن آیین اشراکی لغو ایتمك احتمالی اصلا وارد خاطر اوله‌ماز . رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك ایقاظ وارشادلری تأثیراتیله‌ده ترك ایتمك ایسته‌مملری ، بتپرستلکده‌قالمق ایچون هرفدا کارلغی کوزه آلدیرملری ، یالکز برسببدن ناشی دکل ، بلکه ایکی سببدن منبعث اولمقده‌در .

سبب اول : دوزینك دیدیکی کبی اومسلك باطلك آبا واجداددن توارث وقدم پیدا ایتمش اولمسیدرکه دائما جاهللرك هلاکنی موجب اولان اسباب قویه‌نك بری بودر ، حق ایله باطلی سچمیه‌رك تقلید آبا واتباع رؤسایه انهماکدر . مکه مشرکلری‌ده بوبابده غایت مفرطانه حرکت ایدرلردی . « استعیذبالله » سورهٔ صادك اولنده‌کی (وانطلق الملأمنهم ان امشوا واصبروا علی آلهتکم) قول کریمی اونلری او حاللرندن طولایی توبیخ ایدییور . یعنی ــ عبادت اصنامك بطلاننی بیانله اوندن زجر بیورمسندن طولایی حضرت رسول اکرمدن شکایت مقصدیله ابو طالبك مجلسنده اجتماع ایتدکلری زمان اول حضرتك کلهٔ توحیده دعوت خصوصنی کمال متانتله تکرار بیورمسی اوزره ــ (ملاء) « اشراف قریش » اتباع دین محمدیله قطع مناسبته عازم اوله‌رق جمله‌سی بردن قیام ایتدیلر ، یکدیکرلرینه خطاباً آثار اسلاف اوزرینه مشی وحرکت ، آلهه‌کزك عبادتی اوزرینه صبر ومقاومت ایدیکز دیدیلر . [١]

[١] بیچاره ابو طالب‌ده حقیقتی کوروب آکلادیغی ، الك بلیغانه سوزلر ایله اعترافده بولندیغی حالده بوتقلید آبا بلاسندن باشنی قورتارامدی . الك مضایقه‌لی زمانلرده برادر زاده‌سنه بویوك خدمتلر ایتدیکی ، ضعفای مسلمینی حمایه خصوصنده فدا کارلق ایده‌رك سنه‌لرجه « شعب » معلومه‌ده اونلر ایله برلکده محصور قالدیغی معلومدر . بونکله برابر شرع شریفه متابعت ایتمدی ، احکام اسلامیه‌یه رام اولمادی . نیچون ؟ ایشته محضا پدری عبدالمطلبی پك سودیکی جهتله اونك مسلکندن آیرلمغی کندیسنه یاقشدیرمه‌مادی ، قبائل عربه قارشی بونی عار عظیم عد ایلدی .

اصل‌که مشارالیه ــ اتفاق بلغا ایله قصائد معلقه‌نك کافه‌سندن دها بلیغ ، دها پارلاق اولان ــ قصیدهٔ لامیه‌سنده [بوقصیده ٤٤ بیتدن عبارت اولوب

آیت اخرادده اونلرك هرزمان « انا وجدنا آباءنا علی امة وانا علی آثارهم مهتدون » دیمکده اولدقلری حکایه بیورلمشدر [٢] کذلك حضرت ابراهیم علیه‌السلام « ماهذه التماثیل التی انتم لها عاکفون » دیه خطاب ایلدیکی عبدهٔ اوثان بالمقابله « وجدنا آباءنا لها عابدین » دیمشلردی .

محاکمهٔ فکریه‌دن محروم ، احوال عالمدن بی‌خبر بولنان جهلای ناس بوتقلید آبا یوزندن دنیا وآخرت سعادتنی ضائع ایدییورلر . انسان هرخصوصده کوزلرینی آچه‌رق چهرهٔ دلارای حقیقتی کورمکه چالشمالی ومقتضای قطعیسیله عامل اولملی ، تهلکه‌دن سالم اولمیان یوللری نه قدر قدیم اولورسه اولسون همان براقالیدر . تأمین ترقیات ایچون هرملتك سلامتی بوکا وابسته‌در .

نصل‌که مشرکلرك سالف‌الذکر « وجدنا آباءنا » سوزلرینی تزییف مقامنده جناب باری رسول اکرمنه « اولو جئتکم باهدی مما وجدتم علیه آباءکم » کلام حکمت انتظامیله مقابله ایتمسنی امر بیورمشدر . یعنی آبا واجدادکزی سالك بولدیغکز مسلك ضلالدن سزی قورتاراجق الك بویوك هدایتی اظهارمه قارشی‌ده بویله‌می حرکت ایده‌جکسکز ؟..

سبب ثانی‌ده : شدت جهالت وشیاطین الانس والجنه متابعت سائقه‌سیله بولندقلری مسلك باطلی عین حق وصواب بیلمك ومعبودات باطله یوزندن فوز وسلامت امیدی بسله‌مکدر . چونکه مشرکلرك اکثریسی توحید باری‌یه عقل ایردیره‌مه‌مش ایدی . . نصل‌که « ١٥ » نجی مقاله‌مزده ذکر اولندیغی وجهله اونلرك دعوت توحیده قارشی « اجعل الالهة الها واحداً ان هذا لشیء عجاب » دیه استغراب عظیمه کرفتار اولملری‌ده بوندن منبعثدر .

ایچلرنده ابوطالب کبی حقیقت حالی تماماً آکلایوب‌ده محضا اسلافنك کیتدیکی یولدن کتمك ، سوکیلی باباسنك دینی ترکله انظار عامه‌ده مظهر تعییر اولمامق کبی اسباب وهمیه تأثیریله خسران ابدی‌یی اختیار وترجیح ایدنلر پك نادردی .

دیکرلری معبودات باطله‌یه فرط اخلاصلری ایجابنجه پیغمبرلرینه خطاباً « ان نقول الا اعتراك بعض آلهتنا بسوء » دیین عاد قومی کبی بتلری تحقیر وتزییفندن طولایی سلطان انبیا افندمز حضرتلرینك بویوك بر عقوبته کرفتار اولمسی انتظارنده بولنورلردی .

« خزانة‌الادب » ده تماماً مذکور ومشروحدر] رسالتپناه افخم افندمز حضرتلرینك نزاهتنه ، علویت شاننه دائر خیلی ستایشلرده بولندقدن و

« فمن مثله فی‌الناس ای مؤمل   اذا قاسه الحکام عندالتفاضل »
« حلیم رشید عادل غیر طائش   یوالی الهاً لیس عنه بغافل »
« فایده رب العباد بنصره   واظهر دیناً حقه غیر ناصل »

بیتلرینی‌ده علاوه ایتدکدن صوکره دین مبین ایله تشرفدن محرومیتنی ایضاح واعتذار مقامنده شویله دیمشدر :

« فوالله لولا ان اجیءَ بسبة   تجر علی اشیاخنا فی القبائل »
« لکنا اتبعناه علی کل حالة   من‌الدهر جداً غیر قول التهازل »

[« سبه » ضم سین ایله عار ونقیصه دیمکدر] .

[٢] « امه » دین وملت معناسنه‌در . « علی آثارهم » ماشون علی آثارهم تقدیرنده‌در . (جلالین)

« ثانياً : نه خرستيانلق ، نه ده موسويلك قوم عربك حالنه ، مزاج واطوارينه موافق بردين دكلدی. واقعا خرستيانلق جنوباً حبشستان وشمالاً سوريه طريقيله عربستانه كيرمش وبعض مرتبه حسن قبولده مظهر اولمش ايدی . فقط بوكيفيت هيچ برطرفده براس حقيقی اولقدن زياده بركيفيت ظاهريه ايدی . معهذا عربستانك مركزی بوندن پك آز متأثر اولمشيدی . علی العموم اوزمانكی خرستيانلق معجزه‌لريله ، اقانيم ثلثه عقيده‌سيله وچارميخه كريلمش آلهی حقنده نقل ايلديكی حكاياتيله ذكی ومستهزی عرب ايچون پك آز جالب نظر ايدی .

« ۵۱۳ » تاريخ ميلادیسنده « حيره » ملوكندن منذر ثالث نام ذاتی خرستيان ايتك ايسته‌مش اولان پسقپوسلره بوحقيقت پك ايی كوسترلدی . قرال پسقپوسلری دقتله ديكليوردی. ضابطلردن بريسی كلدی، قرالك قولاغنه برشی سويله‌دی، بوسوزك تأثيريله قرالك بردن بره بركدره مستغرق اولديغی كورلدی . پسقپوسلر باكمال احترام بوحالك سببنی صوردقلری وقت قرال « هيهات ! شمدی ميكائيلك وفاتی خبرنی آلدم »جوابنی ويردی. پسقپوسلر « شوكنماَب ! بوممكن دكل . سزی آلداتيورلر . ملائك لايموتدر» ديديلر. اووقت قرال: «تمام! ياسزنی بالذات اللهك اولديكنه ايناندرمغه چاليشيورسكز» ديه اونلری استثقال ايتدی .

موسويلك عربلری دها زياده جلب ايدييوردی. ايمپراطور « آدريه‌ن » عليهنه‌واقع قيامك هزيمتندن صوكرا برچوق يهوديلر عربستانده ملجأ بولمشلر وبوملكتك برخيلی قبائلی بونلرك دينی قبول ايتمشلردی . دينلرينه صورت صميميه‌ده مربوط اولان محتملكه يالكز بونلر ايدی . حتی موسويلك يمن حكومتنده دين رسمی اولمشدی . فقط بونلرك كافه‌سنه رغماً مرور زمانله عربلری خوشنود ايده‌ميوردی .

موسويلك انجق برقوم منتخب ايچون يابلمشدر . بوتون عالم انسانيتك دين مناسبی اوله‌ماز. تاقدسك تحريبندن بری ازجمله تظلملردن ، تصوف‌آميز اميدلردن مركب اولان دين موسوی ، قوی وترقيه ميال برقومك خوشنه كيده‌مزدی . [۱]

بوراده صدددن خارج كورولن بعض زوائدك طيله دوزينك كلامی تلخيص اولنمشدر . واقع اولان شو اعترافاتنه قارشی بزه بر ديه‌جك قالميور . طبيعيدركه نصرانيت‌ده يهوديت كبی زكای مجسم بولنان قوم عربك فطرتيله متناسب دكلدی حتی خصوصيت اعتباريله‌ده بو ايكی دين اراسنده بر فرق مهم كوستريله‌من ، هيچ بريسی حالت اصليه‌سی اوزره محافظه ايدلدكچه نوع بشر ايچون دين عمومی اوله‌ماز ، مطلوب اولان ترقيات بشريه‌يی تأمين ايده‌مزدی . چونكه نصرانيت‌ده اساساً بنی اسرائيله خاص اوله‌رق تأسيس اولنمشدر . اناجيل اربعه‌نك هربری بر مواعظ وسير كتابی اولوب احكام معاملات وعباداتی حاوی دكلدر . عيسويلرك‌ده توارت احكامنه متابعتله مأمور اولدقلری انكار قبول ايتمين حقائق جمله‌سندندر .

كچن مقالاتك بريسنده ديديكمز كبی دوزينك خرستيانلغه‌دا اعتقادی اولماديغی بوراده درميان ايتديكی سوزلرندن وبالخاصه منذر ثالث حكايه‌سنی درج ايتمسندن نمايان اولقده‌در . فقط ملحدلر ايجابنه كوره هرمذهبه سالك كورونه‌رك كسوهٔ ريا ونفاقه بورنمكده حائز مهارتدرلر . بناءً عليه دوزی‌ده بوسوزلری بی‌پرواصرف ايتدكدن صوكرا ايمان واعتقاد اصحابنك آغزينه ياقشه‌بيله‌جك كلمات سردينه‌شروع ايدييور . دييوركه:

« بونكله برابر آلتنجی عصر ميلادينك بعض شاعرلرنده وحدت خدايه درين برايمانك ، اعمال واحوالا مزك بزی ايچنه آتديغی مسئوليت خصوصنده زنده‌دار برتيقنك اثرلری بولنور. بويله‌دوشونلره « حنيف » تسميه‌اولنوردی. لكن بونلر برفرقه تشكيل ايتمزلردی ، هيچ بررابطه ايله يكديكرينه مربوط دكللردی وينه حنيف تسميه اولنان صابئی ابراهيميلر كبی برآيين مشتركلری يوق ايدی . بوايكی حنيفلر آراسنده شو خصوصده برلك وار ايدی‌كه هر ايكی حنيفلر هم عيسويتی ، هم موسويتی رد ايدرك ابراهيمك دينی ايله متدين اوليورلردی اوابراهيمك‌كه اسماعيل معرفتيله « واسطه‌سيله» عربلرينك مولدی ومكه كعبه‌سنك بانيسی ايدی. »

حنيفلرك ذكر اولنان ايكی قسمه انقسامی صحيح دكلدر . صابئيلر بر رأيه كوره حضرت ابراهيمك مبعوث اولديغی قومدن عبارت ايسه‌ده اونلره حنفا اطلاق اولنماز . يالكز نبی مشاراليه حضرتلرينه « ماكان ابراهيم يهودياً ولا نصرانياً ولكن كان حنيفا مسلماً » نظم كريمی حكمنجه حنيف اطلاقی جائزدر. حتی قبل الاسلام جابجا موجود اولان موحدلره حنيف اطلاق اولنمسی‌ده اونلرك يهوديت ونصرانيتدن تبری ايله عقللری ايرديكی ، كسب وقوف ايتدكلری قدر شريعت ابراهيميه ايله عامل اولملرينه مبنيدر .

[مقالهٔ سالفه‌ده ۱۸٤ صحيفه‌ده (نعمای جسمانيه) ، (بشريه‌ده مركوز) تعبيرلری سهواً (نعمای ابديه) ، (بشريه‌ده مذكور) دوشمكله تصحيح اولنور .]

مناسترلی اسماعيل حقی

---

[۱] بوراده حق وحقيقتی بيان واعترافه تماماً موفق اولان قسيس شهير فرانسوی « لوازون » ك « ۱۸۹٦ » تاريخ ميلادیسنده مصرده ايراد ايدوب جريدةالمؤيدده نشر اولنان خطبه‌سندن بر پارچه‌يی درج ايله جلب انظار دقت ايدييورز :

« محمد (صلعم) حضرتلری يالكز نبی العرب اوليوب وحدانيت الهيه نشرينه مأمور بولنان كافهٔ انبيانك افضليدر . دين موسوی‌ده اساسی وحدانيت اولان اديانده ايسه‌ده بر دين قومی ، بنی اسرائيله خاص ايدی . آنكله تعبد انجق بيت مقدس حواليسنده ممكن ايدی . حضرت محمد « ص . ع » اينه قاعدهٔ اساسيه‌سی وحدانيت وبعثدن عبارت بولنان دين مبيننی اعلان ، انحای مسكونه‌ده كافی بالعموم افراد بشريه‌يه نشر ايتمش ، بودينك غايتنی نتايج عاليه‌سنی ادراك ايدنلر نظرنده اجمال و تفصيلی اعتباريله عالم انسانيته متعلق بر عمل عظيم ، تأسيس مهم اولديغی وارستهٔ اشتباه بولنمشدر .

.ديانت محمديه بعض وجوه ايله قوم عربه وعصر سعادته مختص اولسه‌ده بالجمله نوع انسانی‌يه لائق ديانت عامهٔ خالده اولديغی قابل انكاردكلدر .

اما نصارانك « ابن اله » ومسلمينك « روح اله » تسميه ايتدكلری مسيح « ع . م » ـ كه وجه لائق ايله تفسير اولندقده شو ايكی تعبيرك معناجه اتحادی قطعيدر ـ انبيای سالفين صفنده ، وحدانيتی نشره واسطه اولانلر بياننده معدود اوله‌ماز . چونكه مشار اليه مريم عذرادن تولد ايتمش، چوق زمان كچمه‌دن سمايه رفع ايدلمشدر . آخر زمانده نازل اوله‌رق نوع بشردن اختلافی ازاله بيوره‌جقدر . بناءً علی ذلك اول حضرت حقنده مرشد ارضی اطلاقندن زياده هادیٔ سماوی تعبيری دها طوغرودر . كنديلری وحدانيتی نواحی بيت مقدسده منتشرومؤيد بولدقلری جهتله اوكا دعوته لزوم كورميوب انجيل شريفه دعوتله اكتفا بيورديلردی .

خلاصهٔ كلام الله انجق الهدر . محمد وموسی ايكی مؤسس نبيلريدر . عيسی‌ده بر رسوليدر . توحيد اديانك صيغهٔ صحيحه‌سی بوندن عبارتدركه بو كون بو حقيقتی اعترافه استعدادلری تكمل ايتمين ابنای بشر زمان مستقبلده بو نقطه‌ده اجتماع ايده‌جكلردر .

امير شهير عبدالقادر جزائری « ع ح » حضرتلری ـ كه فرانسزلر ايله خيلی زمان محاربه ايدرك اونلرك احوال وافكارينه كسب اطلاع ايتمشيدی ـ بر اثرده شويله يازمشلردر : « اكر مسلمانلر ايله نصرانيلر بكا قولاق ويرسه‌لر آرالرنده‌كی هر اختلافی رفع ايدردم ، جمله‌سی ظاهراً وباطناً اخوان اولورلردی . فقط شمديكی حالده بو فكرده بولنه‌مازلر . چونكه علم الهيده مقدر اولديغی وجهله ناس امت واحده اوليه‌جق . بو اختلافی زمان نزولنده حضرت مسيح « ع . م » ازاله ايده‌جكدر »

(صناعت شعریه) ده اقتباس یولنده بر تجربه

[مابعد]

داهیهٔ سخن ، جناب نفعی
هپ کندینه خاص ضرب ودفعی ..
ضرب ایلەسه ارض اولور پریشان ،
دفع ایتسه سما اولور پشیمان .
یوق مثلی جهانده فرد یکتا
بر ضد اولاماز اونکله همتا ..
صایماز مثلا اوشیر پرزور
برپیل دمانی کمترین مور ..
ایلر ، غضب ایتسه باقسه بر آن
برنظرەسی بیك پلنکی لرزان ..
عکس ایتسه جباله برغریوی
سوراخه صوقار هزار دیوی ..
خشم ایلەسه آلسه دسته کوپال
اژدرلر اولور اوکنده پامال ..
قهر ایتسه ایدر او دستی پولاد
بر مشت ایله کوه قافی برباد ..
لطف ایتدیکی دملرنده اما
برباشقه جهان اولور هویدا ..
کویا که آچارده صبح تابان
آفاق طوتار فروغ والوان ،
کویا که طوغارده مهر نوار
انفسده حیات اولور پدیدار ،
کویا که جوشارده بحر زخار
ساحللره درلر ایلەر ایثار .
اولمشدر اوپهلوان معنی ،
آتشزن دودمان معنی .
مملوکی بوتون جهان معنی ،
آوجندەدر آسمان معنی ؛
اولمش بلغاسی هپ جهانك
مفتونی او محتشم بیانك ،
اولمش شعراسی هر زمانك
مسحوری او سحر اثر لسانك .

اولمش مثلا ندیم خوشدم
برباشقه حریم فیضه محرم .
لکن نه حریم او باغ پرنور .
یردن کوکه قارشی حسرةالحور ..
هر کوشەسی روضهٔ جناندر ،
رضوان اوکا صانکه باغباندر ،
فوقنده سما سما لوامع ،
تحتنده جهان جهان بدایع ،
حولنده زمین زمین کزرلر
نازنده کواعب ملکبر ،
حوضنده زمان زمان یوزرلر
تابنده برهنەتن پریلر .
بخش ایلەر او باغبان عرفان
بر کل دیین اولسه بر کلستان ، [۱]
نقش ایتسه ایدر او کلك سحار
بر نقطەده بر جهان پدیدار ،

[۱] ندیم بونی
« طبع او باغبان کران دستمایەدر
« کیم بر کل ایستەسەم بکا بر کلستان ویرر »
دیه آکلاتمشدر .

جوش ایتسه ایدر او طبع غرا
جوللرده بهشتلر هویدا .
الواح تخیلنده بر آن
رخشنده ستارەلر نمایان ،
آفاق تصورنده بر آن
دوشیزه مآللر خرامان ؛
انفاسی ایدر هوایی تعطیر ،
نفخیله بولور حیات اساطیر .
اما که او رند شوخ سرباز
پك فضاله ایدر کشاده پرواز ..
بعضاً اوقدر اولورکه سرکرم
تأثیر دمیله محو اولور شرم ،
بعضاً اوقدر اولورکه سرمست
ساقی‌یه ایدر اطالهٔ دست ،
بعضاً اوقدر اولورکه سرشار
ایتمك اولاماز (ندیم افکار) ! [۱]

اولمش مثلا جناب غالب
تا سینهٔ آسمانده غالب .
سیرانکهی بر نهفته عالم ،
اسرارینه ساده کندی محرم .
جولانلری برقدن نشاندر ،
سیرنده غباری کهکشاندر ،
معراجی او رتبەدر معلا
همپایەسی بلکه عرش اعلا [۲] ..
پیشنده دلیلی نور تنزیل
فرش رهی یال وبال جبریل
طوبای خیالی اویله برتر
« برخام اریك اونده چرخ اخضر » [۳]
یارب ، اونه موکب مکوکب ،
کورمشمی جهان او دورلو برشب ؟
یارب ، او نه احتشام و الوان ،
کیم کوردی او دورلو صبح تابان ؟
یارب ، او نه عشق صاف چالاك !
یارب ، او نه حسن باکر پاك !
یارب ، او نه شدت وجزالت !
یارب ، او نه رونق ولطافت !
یارب ، او نه جذبهٔ معلا !
یارب ، او نه جلوهٔ مجلا !
یارب ، نه او نار ماسوا سوز !
یارب ، نه او نور سینه افروز !
هر کچدیکی یرده ایتدی پیدا
خرمن خرمن نجوم زهرا .

[۱] ندیمی (ندیم افکار) ایتمك جائز اولمادیغنی کمال بك مرحوم سویلەر .
[۲] بلکەده دکل ... چونکه دده کندیسی
« دل ایدر بر طور ایله معراج قرب وصله کیم
« جان حیران ، ساکنان عرش اعلا بی‌خبر ! »
دیور .
[۳] کندیسی‌ده
« سدره‌یدی نهال او باغه یکسر
« برخام اریك آنده چرخ اخضر »
دیمشدر .

ایندیردی زمینه آسمانی ،
یاندیردی حسدله کهکشانی .
اولمشدر او باشقه حاله مظهر ،
اولماز اوکا دیکران برابر ...
اسلافه بوتون تقدم ایتمش .
« بر باشقه لغت تکلم » ایتمش ،
« اوصاف کمالی سویلەنیلمز »
« معنالری وارکه کیمسه بیلمز » [۱]
کیم سویلەدی ، سویله اویله برسوز ؟
« ظن ایتمه‌که شویله بویله برسوز ! » [۲]

لکن نه‌قدرده اولسه پویان
بولماز بو مقامی یاوه کویان
آهو ایله خر اولورمی همپا ؟
هی نرده ذباب ، نرده عنقا ؟
عالمده اولورمی هیچ برابر ،
بلبل ایله زاغ هرزه‌پرور ؟
چوق ولوله واقعا جهانده ،
بلبل ینه فرد کلستانده ...
واردر نه‌قدر زواللی نادان
بیلمزکه اونك دکل بو میدان ..
بیهوده سوروکلەنیر ، قوشارلر ،
بی‌سود کوپوکلەنیر ، جوشارلر ..
صنعت دیه قیل وقال ایدرلر ،
مضمون دیه صاچمالار ، کیدرلر ..
حکمت صاوورور ، هنر صاتارلر
کردونه ، سپهره طاش آتارلر ..
آلایش لفظه آلدانیرلر ،
بازیچه‌یی معرفت صانیرلر ..
صاغرلری ، لافه قالسه بر ی ..
اما - آرا - یوق ایچنده بر شی !
بوشلقسه اکر نصاب صنعت ،
طولمش دیمه‌در حساب صنعت .
شعر عد اولونورمی لقلقیات ؟
الفاظ ایله ایش بیترمی هیهات ؟
آنمش بو کروه ایچون مقدم ،
حقیله دیمش ادیب اعظم :
« مضمونلری وهمدر ، ظنوندر ..
« عقله کوره عادتا جنوندر »
اوهام ایله اوغراشیرمی عاقل ؟
یا جنته عقل اولورمی مائل ؟
شاعرمی اولور او دورلو سرسم ؟
بر کره شعوری نا مسلم !
عارفمی اولور او دورلو ابله ؟
عرفانله علاقەدن منزه !
شعر عد اولونورمی اویله کفتار ؟
آهنکی ایدر صماخی آزار .
تقلید ایله برمیدر حقیقت ؟
صنعت ایله برمیدر طبیعت ؟
کچسین یره اویله نظم ابتر ..
ایتسین اونی خنفسالر ازبر !!

اسپارطه‌لی حق

[۱] بومصراعلر دده‌نکدر .
[۲] مصراع دده‌نکدر .

جمال‌الدین افغانی

شرقك یتشدیردیکی فطرتلرك اك یوکسکی اولماسه بیله اك یوکسکلرندن بری اولدیغی شبهه کوتورمه‌ین مرحوم جمال‌الدین افغانی‌یه دائر برقاچ سوز سویله‌مك ایستیورم . ایچمزده مرحومی کورمه‌ین چوقسه‌ده ، ظن ایدرم ، ایشتمه‌ین ، بیلمه‌ین یوقدر . احتمال که سوکیلی قارئلریمز شوسطرلرده جمال‌الدینك حیات خصوصیه‌سنه ، حیات علمیه‌سنه ، حیات سیاسیه‌سنه عائد معلومات کوره‌جکلرینی ظن ایدیورلر. خایر ، اویله اطرافلی بر ترجمهٔ حالی انشاءالله ایلریده یازارز . بنم بوکون یاپمق ایسته‌دیکم برشی وارسه اوده حضرتك خاطرهٔ پاکنه سوروملك ایسته‌نیلن برلکه‌یی ، برلوث بهتانی کوسترمك، اونك ماهیتنی، نره‌دن کالدیکنی تدقیق ایله‌مکدر .

جمال‌الدینك مطبوع ، غیر مطبوع برچوق رساله‌لری، مقاله‌لری، خطبه‌لری وارسه‌ده مرحوم مشارالیهك اك بویوك ، اك مخلد اثری بلکه مصر مفتیسی مرحوم شیخ محمد عبده‌در . أوت ، شناسی ملته اك معظم خدمتنی نامق کالی یتشدیرمك صورتیله ادا ایتدیکی کبی، جمال‌الدین‌ده عالم اسلامه اك قیمتلی بریادکار اوله‌رق مفتی مرحومی براقشدر . شیخ محمد عبده‌نك أولمش یورکاره روح غیرت، روح شهامت نفخ ایدن سحر مبین بیانی ، اوفیض جوشا جوشی هانکی منبعدن آلیوردی ؟ شبهه‌سز استاد معظمی جمال‌الدینك سانحاتندن.

جمال‌الدینك استانبوله برنجی کلیشی عالی پاشانك صدارتنه تصادف ایتمش ایدی . مرحوم افغانلیلره مخصوص اوسویملی قیافت ایچنده اوله‌رق پاشانك مجلسنه کیرر ، اك یوکسك موقع شرفی احراز ایدر، کیمسه‌نك نائل اوله‌مایه‌جنی حرمتی کورورودی . مع‌مافیه جمال‌الدینی تقدیر ایدن یالکز عالی پاشا دکل ایدی . استانبولك بوتون امراسی ، وزراسی ، کباری عادتجه ، قیافتجه ، لسانجه کندیلرینه بیکانه کلسی ایجاب ایدن بوذاتك علمنه ، دیانتنه ، علو جنابنه حیران اولمشلردی.

آره‌دن آلتی آی قدر برزمان کچنجه جمال‌الدین مجلس معارف اعضالغنه تعیین اولندی . بومأموریتنده معارفك تعمیمی ایچون دوشوندیکی وسائطی بی‌پروا سویلدی که ارقداشلری بونك رأینه اشتراك ایتمیوردی . وقتك شیخ‌الاسلامی بولنان ذات جمال‌الدینك فکرلرینی منفعت خصوصیه‌سنه مغایر کوردیکی ایچون فنا حالده قیزییور ، زواللی‌یی نظردن دوشورمك ایچون وسیله آرییوردی .

۱۲۸۷ سنه‌سی رمضاننده ایدی که دارالفنون مدیری تحسین افندی [موسیو تحسین] شیخ مرحومدن فنون وصنایعه تشویق یولنده برنطق ایسته‌مش ایدی . جمال‌الدین ترکچه‌سی اوقدر قوتلی اولمدیغنی ایلری سوره‌رك معذور کورلمسنی رجا ایتمش ایسه‌ده بریکینك اصراری اوزرینه مضطر قاله‌رق اطرافلی برنطق ترتیب ایتمش ، مع مافیه زمین وزمانه موافق اولوب اولمدیغنی اکلامق ایچون اولجه مملکتك ایلری کلنلرینه کوسترمش ایدی .

دارالفنونك آچیله‌جنی کون جمال‌الدینك نطقنی دیکله‌مك ایچون استانبولك امراسی ، علماسی ، اشرافی کاملاً طوپلانمش ایدی . شیخ‌الاسلام‌ده جماعتك ایچنده بولونیوردی . جمال‌الدین کرسیٔ خطابته چیقنجه شیخ‌الاسلام اولانجه دقتی نطقك ایچنده سوء تأویله قابلیتلی برایکی جمله صید ایتمه‌یه حصر ایله‌مش ایدی .

جمال‌الدین نطقنده دیبوردی که: «معیشت انسانیه بربدن ذی‌حیاته بکزر ؛ صنائعك هربری ، معیشته اولان مداری اعتباریله ، اوبدنك برعضوی مثابه‌سنده‌در ؛ مثلا ملك تدبیرك ، اراده‌نك مرکزی اولان دماغك عینیدر . دمیرجیلك قول ، چفتجیلك جکر ، کمیجیلك اایاق کیبیدر ... » جمال‌الدین بوکبی بسیط تشبیهلرله بوتون اعضایی صایدقدن صوکره شونتیجه‌یی ویرییوردی : « سعادت انسانیه‌نك بنیه‌سی ، جسمی بوصورتله تشکل ایدر . جسمك حیاتی ایسه روح ایله قائم اولماسنه نظراً بوجسمك یعنی سعادت بشریه‌نك روحی یانبوتدر ، یاخود حکمتدر . لکن بونلر باشقه باشقه شیلردر .

نبوت برعطای الٓهیدرکه چالیشمقله الده ایدیله‌مز . جناب حق مخلوقلری آره‌سندن هرکیمی ایسترسه بوفیضه مظهر قیلار : الله اعلم حیث یجعل رسالاته . حکمته کلنجه بواعمال فکر ایله ، اکتساب معلومات ایله قازانیلیر . صوکره ، نبی خطادن معصومدر ؛ حال‌بوکه حکیم خطایه دوشه‌بیلیر . برده احکام نبوت دامن عصمتی لوث‌باطلك هجومندن منزه اولان علم الٓهی اوزرینه وارد اولمشدرکه بونلری قبول ایمانك فرائض اساسیه‌سندندر ؛ حکمانك آراسنه کلنجه بونلره اتباع متحتم اولمیوب آنجق شرع الٓهی‌یه مخالف اولمامق شرطیله عقله موافق کلنی قبول ایدیله‌بیلیر . »

ایشته جمال‌الدینك نبوته عائد اولمق اوزره سویلدیکی سوزلر بوندن عبارتدی که علمای اسلامك اجماعیله ثابت اولان حقیقته تمامیله مطابق اولدیغی حالده شیخ‌الاسلام ، مرحومدن انتقام آلمق ایچون، جمال‌الدین نبوت برنوع صنعتدر ، دیبور شایعه‌سنی چیقاردی ؛ بونی تأیید ایچون‌ده ، نبوتی صنایعه دائر ایراد ایتدیکی برنطقده ذکر ایتدی ، دیدی . دها صکره جامعلرده‌کی واعظلره شیخك علیهنده یوروملرینی امر ایلدی . زواللی جمال‌الدین علیهنده‌کی سوزلرك بهتان محضدن عبارت اولدیغی، حقیقتك میدانه چیقمسی ایچون شیخ‌الاسلام ایله محاکمه ایدلمسی لازم کله‌جکنی سویلدیسه‌ده کیمسه‌یه دیکله‌ته‌مدی. مسئله غزته‌لرك آغزینه دوشدی؛ بونلرك برقسمی شیخ‌الاسلامك ، برقسمی‌ده شیخك لهنده ادارهٔ کلام ایتدی .

نهایت مرحومك سودکلرندن برقسمی مشارالیهه صبر وسکینت توصیه ایتدیلر ، زمان بوکبی حقسز شایعه‌لری حکمدن دوشورر ، حقیقتی میدانه چیقاریر دیدیلرسه‌ده غیرت دینیه‌سی علمی قدر یوکسك اولان جمال‌الدین بردرلو طوره‌مدی، هرحالده شیخ‌الاسلام ایله مرافعه ایدلمسنی مصرانه ایسته‌دی . عاقبت افکار سکون بولنجه‌یه قدر استانبولی ترك ایدرك بالآخره ایسترسه‌ یینه عودت ایتمك شرطیله نفی حقنده ارادهٔ علیه صادر اولدی . زواللی جمال‌الدین هرمعناسیله مظلوم برحالده استانبولی ترك ایله مصره کیتمکه مجبور اولدی.

ایشته مرحومدن نه‌زمان بحث‌اولنسه «علمنه ، فضلنه ، سیاستنه سوز یوقسه‌ده مع‌التأسف ملحد ایدی ، نبوته اینانمازدی» دیرلرکه اکلامادن، دیکله‌مه‌دن‌سویلنان شوسوزلرك نره‌دن‌چیقدیغنی کورولیور.

ایکی خاصیت ایدر باطل وحق تمییز :
بری تدقیق‌خبردر، بری تعمیق نظر .

محمد عاکف

خطبه

— ۱۲ —

الحمدلله مفیض‌الرحمة علی عباده الصالحین . الحمدلله ضامن النصر للمتمسکین بالدین . الحمدلله مجدد العنایة لاهل العنایة بالیقین . الحمدلله فی جمیع‌الدهور والاوقات . اشهد ان لا اله سواه علی‌العرش استوی . و اشهد ان سیدنا محمدا ما ضل عن‌الحق وما غوی . اللهم صل وسلم علی هذا النبی الذی حوی ماحوی . و علی آله و صحبه اهل‌الخیرات والبرکات . «اما بعد فیا بنی آدم» مضی علی احوالك من هذا العام محرم و صفر . و تلاهما الربیعان بما هو ادهی وامر . وهـا هو شهر جمادی‌الاولی بین یدیك حضر . فعلی ای شیء عزمت یاصاحب النیات . ان کنت حقیقة ممن اعتبر بالکلام الماضی وتأثر . ان کنت حقیقة ممن تأسف علی سوءالحال و تحسر . ان کنت حقیقةً ممن جری فیه دم الایمان وتحدر . فقل رب تبت ندمت علی مافات . یمضی‌العمر عاما فعاما والغرور فیك قائم . یمضی‌العام شهرا فشهرا وانت للفجور ملازم . یسمعك الخطیب خطبا فخطبا وانت فی هواك هائم . تلفتك الحوادث الی الیقظة وانت لا انتباه ولاالتفات .

جفوت الشرع ولاباعث الاحب العصیان . هجرت الدین ولا ذنب الا انه دین الدیان . ترکت السنة ولا داعی الا متابعة الشیطان . ملت لتقلید الغواة والحب یعمی عن السیئات . هل فی‌الشرع شیء لم یأت علی هواك . هل دین‌الاسلام من ضمن عداك . هل من شروط الادب ان تعصی مولاك . هل من التمدن ترك الواجبات . الغیبة والنمیمة والحسد والحقد من مساویك وانت تنفیها . العجب والکبر والغرور والفجور من‌امراضك وانت لا تداویها . الکسل والفشل والجبن والعار صفات عرفت بها ولا تخلیها . فیك مافیك فیك اسوأ الصفات . اذا کنت تعادی مولاك بالعصیان فهل الکافر بالطاعة یوالی . اذا کنت لم تعمل بالشرع فهل یعمل به‌العدو المتعالی . اذا کنت لم تخش ربك فهل یخشاك ربك المتعالی . اذا کنت علی المنکرات فمن ینهی عن‌المنکرات . قل رب اهدنی ولا تخزنی یوم الساعه . قل رب اهدنی واصلح الافراد والجماعه . قل رب اهدنی واتق الله فی جمیع الحالات .

روی‌البخاری‌عن‌ابی‌هریرة قال‌قال‌رسول‌الله «ص» «کل‌امتی‌یدخلون الجنة الا من ابی‌قیل ومن‌ابی‌قال‌من‌اطاعنی دخل‌الجنه ومن‌عصانی فقد ابی» صدق رسول‌الله» .

علی شیخ‌العرب

تعصب اسلامی

معنای حقیقیسی

حقایق

اسرار انکیز برقوۀ قاهره‌نك سوق وتحریکیله ، بشریت متحیره، مجرای تکامل‌مستمرینی هیچ سنده‌لیه‌رك تعقیب ایتمکده‌در. وکائناتی ظاهراً اداره ایدن فعالیت مبدله ومحوله‌لردن مرکب مجموعۀ بی‌پایان ایچنده کندیسنه ترتب ایدن معما کبی بروظیفه‌یی‌ده تو کنمز برهمت وغیرت موهوبه ایله ایفا ایلمکده‌در .

ضمیر بشر ، برغایۀ مجهوله‌یه طوغری وقوعبولان شوجریان سریع اوکنده بیهوده متحیر اولور . نوعما ید اختیارنده اولیه‌رق اعمار واثمار ایتمکده اولدیغی بوجرم سماویده بولنمسنده‌کی حکمتی ادراك ایچون بی‌سود متفکر بولنور . کندی مقدراتنی اداره ایدن لایتغیر قوانینك تنوع بی‌نهایه‌سی آنك حوصلۀ ادراکنه صیغمادیغی کبی ، بتون وقوف وعرفان بشر ، کندیسنه انجق اشخاص واقوام اوزرنده آثاری تجلی ایدن بر «قدر» ه بشریتك‌ده منقاد اولدیغنی مجملاً ارائه واثبات ایدر .

تاریخ ، نهایةالامر ، بوقوانین دائمه‌نك توافق ایتدیکی ترکباتدن متولد برسلسلۀ احوال ووقایع دکلیدر ؟ تاریخ ، انسان ایچون ، بعدالوقوع آثارندن استدلال اولنان ، وانجق اوزمان حس تجسس فطری‌یی ارضا ایچون ایضاح وتفسیرینه چالیشیلان بر سلسلۀ متصلۀ مقدراتدن بشقه برشیمیدر ؟

شرق غربدن آیران تضاد بی‌امان وخصومت غرضکارانه‌یی ـ که بالنتیجه نوع بشرك انبساط طبیعیسنه برصورت مشئومه‌ده تأثیروبونی برچوق عصرلر تأخیر ایتمشدرـ قبل‌الوقوع کیم دراك ایده‌بیلیردی !

بونکله برابر ، بشرك اخوت ویکوجودیسی فکرینك ناشر ومروجی اولان بومسلمان شرق ، نور معرفت محصولدارینی هنوز دور وحشتده بولنان اوخرستیان غربه بول بول نشر ایتمش ومدنیت غربیه‌نك انکشاف وانبساطنه بیوك برقوتله خدمت ایلمش ایدی .

بناءً علیه ، درجۀ ادراك وتمییز بشر نقطۀ نظرندن باقیلجه ، مدنیتك ، دائما اشکال اخیره‌سنده متجلی اوله‌رق برندن دیکرینه انتقال ایتدیکی شوایکی قسم بشر آراسنده ، شرقك بوطوروحرکت منعمانه‌سی، ممتنع الانحلال ومتعددالاشکال مناسباتی واشتراك‌تصورات وحسیاتی تأسیس و تولید ایده‌جکدی !

فقط حکم قدر بونك خلافنده ظهور ایدرك غربك او آرالق متعصب وخرستیان برهیئت رهبانیه‌نك تحکمی آلتنده بولنمسی ایجاب ایتدیرمش ایدی. اویله برهیئت‌که، بیوك برغیرت وافراط ایله‌مدافعی بولندیغی بردینك عقیده‌سنك‌بتون حکم‌ونفوذینی محافظه ایچون ادارۀ روحانیه‌سنه کندیسنی تودیع ایتمش اولان وجدانلری نور معرفتدن محروم براقق خصوصنده اصلا تردد ایتمزدی .

قدر ، حس اخوت ویکوجودی‌نك تزهر وانکشاف ایده‌جکی

بر يرده چتين بر رقابت دينيه‌نك تخم تضاد و نزاعى زرع ايتمسنى ايجاب ايتديردى .

اشته بويله‌جه مدنيت غربيه اويله بر محيطده تشكل ايتدى كه، اشبو محيطك سويهٔ معنويه‌سى پك دون ايدى . هر درلو تأثيرات رهبانيه‌دن آزاده اولان و مسلك انسانيتكارانه حقنده‌كى ادراك علويلرى كنديلرينه سماحت و علو جناب كبى حسيات كزيده‌يى بخش ايتمش بولنان اقوام شرقيه‌نك سويه‌سندن پك آشاغى ايدى. مدنيت غربيه، ادراك و استعداد فطرىء ابتدائيدن بشقه برشيئه مالك اولميان اقوامك كرفتار اولدقلرى محاربات دينيه‌دن متولد عداوت و منافرتلرله تغذى ايدر ، و بالنتيجه اساساً مادى اولان برشكل وصفت طاقه‌رق صريحاً تجاوز و تضييقه مستند بر فكردن استظهار ايدردى .

بوكا بناءً ، قدر ، جهانى تنوير ايتمك وظيفه‌سنى بوكره‌ده اوروپايه توجيه ايدنجه، روما ايمپراطورلغنك انقاضنى قاپيشان باربارلرك اخلاف واعقابندن عبارت اولان رؤساى جسمانيه‌سنك حسيات اغتصاب واعتسافنه ، ورؤساى روحانيه‌سنك دين نام وحسابنه ، احتساسات عداوتكارانه‌سنه رواج ويرمك ايچون ، اوروپانك بقيهٔ جهانه قارشى تفوق موقتندن استفاده ايتمسنه ، و بوبقيه‌يى ظلمت ايچنده براقمسنه حيرت ايتماملیدر .

اوروپا دوست تجاوزى عالم اسلامدن دها اوزاقلره قدر صالدى. واقصاى شرقك بودى وبتپرست اقسامنيده بودائره‌نك داخلنه آلدى. دراست كلديكى يرده‌كى صلاح وراحتى اخلال وعصرلرجه سعى وغيرتك ثمره‌سيله برچوق مدنيات سابقه‌نك تأسيس ايتمش اولديغى موازنهٔ سياسيه واجتماعيه‌لرى دوچار اضمحلال ايلدى .

فقط قرب وجوار حسبيله بو تجاوزات غربيه‌دن اك متضرر اولان قسم ، شرقدر . شرق هم مسلمان ، هم ده پارلاق بر مدنيتك توليد وادخار ايتديكى لايعد ثروت وسامانه نكهبان ايدى. بو سببله ، بهمه حال كرك خرستيان كليساسنك صواعقنى، كركسه غربك بارونلريله محارب سوريلرينك حس طمعنى جذب وتحريك ايتمكه محكوم ايدى .

صليب محارباتى بلا فاصله تعاقب ايتدى. موجوديتى تحت تهديدده قالان عالم اسلام ، بتون غيرتنى متجاوزينك طرد ودفع ايدلمسى نقطه‌سنه حصر وصرف ايلدى. ممالكنى تخريب ايدن بوتمز توكنمز محارباتك احتياجاتنه مدار اولمغه حصر انظار وافكار ايدرك بر آرالق بشقه هرشيئه قارشى لاقيد قالدى. اشبو محاربات، مسلمانلره بالضروره حكمدارلرينه قارشى براطاعت مطلقه حسنى القا ايتمشدركه ، بو نفوذ واقتدار ، كيفى برشكل آلمق ورفته رفته على العميا بر استبداده قدر وارمق خصوصنده پك كجيكمامشدر .

اشته بوصورتله شرق ، شهراه تكاملده كذران اولديغى بر حال اجتماعى وسياسى‌يه بتكرار عودت ايچون غرب طرفندن جبر وتضييق ايدلمش اولدى . شرقك صولت عقليه ومدنيه‌سى سرعتنى ضايع ايدرك عاقبت بالكليه طوردى .

غربليلرك ايقاع ايتدكلرى لايعد تخريبات كنديلرينه قارشى بالطبع نفرتى جلب ايتمشدى. وعاقبت مدنيت غربيه‌ده انبساطه باشلانجه بو مدنيت شرقليلرك نظرنده دائما داعىء شبهه قالمقدن قورتيله‌ميه‌رق اوحواليدن كلن هرشى حقنده جارى اولان رد معامله‌سنه بوده اوغرادى .

شرقليلر ، اهل صليب ورهبان ومحاسبنه باقه‌رق غربى نصل تخيل ايدييور ايديسه‌لر غربليلرك نظرنده دخى ـ تخريب بلاد اعدا ايچون كونديريلان ـ مجاهدين شرقى تمثيل ايدييوردى . برچوق عصرلر ونسللر امتدادنجه اوروپا اذهانى رؤساى روحانيه وجسمانيه‌سنك حكايات ومحررات كاذبه‌سى تغليط ايتدى طوردى .

بوكيديشله اوروپالينك نظرنده مسلم ، برمخلوق شرير ومحقرك نمونه‌سى ، وبونك دينيده (حاشا) برايجاد واختراع مضر صورتنده كورنمكه باشلادى . بوحال اودرجه‌يه واردى‌كه ، حتى زمانمزده بيله طبقهٔ عاليهٔ متفكره‌دن عد ايديلان بر اوروپالى‌يه كوره بر مسلم ، كيم اولورسه اولسون ، اك علوى تظاهرات وجدانيه‌سى بيله تحمل اولنمز برصورتده علناً ورسماً سوء تفسيره اوغراديله بيلن برمخلوق دون وكمتردر .

واقعا كوريليوركه افكار وتصوراتك تكاملى خرستيان عقايدينى سقوط تدريجى‌يه اوغراتديغى حالده بيله بونفرت متوارثه‌نك آنجق شكلنى دكشديره بيلمشدر . فقط عداوت دينيه‌نك ضايع ايتديكى شدت وكثافتى ، ـ اذهانى تدريجاً استيلا وعاقبت بالكليه رام ايتمكده اولان مفرط برحس مادياتپرستى سايه‌سنده تكون ايدن ـ آرزوى تحكم وانتفاع بالغاً مابلغ تعويض وتضمين ايتمكده‌در .

خلاصه ، اكر اوروپانك حسيات احترامكارانه‌سنده ، دين اغورينه جان ويرن شهيد (!) اشغال ايتديكى موقع احترامى قطعات مجهولهٔ ارض كاشفلرينه ترك ايتمش ايسه.. ووقايع كونا كون ارقه‌سنده قوشان متكبر ، يغماكر ، خونخوار ، سرسرى شواليه‌لر كروهنه زمرهٔ معمرين دينان منفعتپرستلر خلف اولمش ايسه؛ بتون بو تحولات متعاقبه ، شرق ايله غربى يكديكرندن تبعيد ايدن عداوت قديمه‌نك اكتسا ايتديكى اشكال مختلفه‌دن بشقه برشى دكلدر .

واقعا شرق ، بعدما صليب نامنه برهجومه معروض اولميور . فقط هر حالده مدنيت وبشريت مترقيه نامنه (!) وقوعبولان تجاوزاتدن‌ده آزاده قالميور. برمسلمان، آرتق اصول عتيقه‌وجهله اشكنجه ، احراق وبردار ايدلميور . لكن اوروپالينك انتفاعنه صالح بريوك حيوانه لايق معامله‌دن بشقه برشى‌ده كورميور .

زمانمزده برمسلمانه ـ ستر واخفا كلفتندن بيله وارسته اوله‌رق ـ برنظر استحقار واستخفاف عطف ايدلمسنه سبب تشكيل ايدن ماده ، اوائلده اولديغى كبى ، انك سرتثليثى ادراكدن طبعاً وفطرةً قاصر اولمسى دكلدر . فقط كندى ديننه حالا اتباع ومحبت ايتمسى‌در .

طريق تمدنده بوكون رهبر اولان اقوامك كندى دينلرينه قارشى لاقيد اولملرى حسبيله ، ترقيات فكر بشرك حسيات دينيه‌يى محا ايتمسى لازمكله‌جكى طرزنده برظن واستخراجه ، اوروپاليلرك

افکاری تمایل ایدییور . بوظن واستخراجه بناءً یکرمنجی عصرده بیله مصون ومحفوظ قالمش اولان دیانت اسلامیه ، دها طوغریسی مسلمانلرك دینلرینه صورت ودرجهٔ ارتباط وتمسکلری ، کویا اقوام اسلامیه‌نك خرستیانلر درجه‌سنده تکامل وتکمله استعدادلرینه غیر قابل رد وجرح – بر برهان فی اولاق اوزره کوستریلیور . اشته بوظنیاته ، بواستخراجاته بناءً درکه ، خرستیانلر ، کندی رجحان وتفوق طبیعیلرینی ادعا ایتمکله برابر ، بزده بر نوع مخصوصه منتسب بر مخلوق دوپا معامله‌سی ایدییورلر .

بشرك قابلیت تکمل وصورت تکاملی کندیسنی مطلقا دینسزلکه سوق ایده‌جکنه دائر اولان بوادعای غریب عجبا نه‌یه مستنددر ؟ اوله بیلیرکه خرستیانلق شمدیکی غایهٔ خیالیه‌یه توافق ایتمیور . فقط بوندن طولایی بشر نیچون دینسز اولسون؟ بویله برحال خصوصیدن بودرجه عمومی برحکم ونتیجه استخراج ایتمك ، بر خطای عظیمی ارتکاب ایلمکدر . باخصوص ، تکامل بشرك هیچ بردوره‌سنده بوادعایی تأیید ایده‌جك هیچ برحادثه‌یه تصادف ایدلمامشدر . بالعکس کوریورزکه ، نوع بشرك تدینی کیفیتی علم وعرفانیله متناسب اوله‌رق انبساط وانتشار ایتمکده‌در . حتی بزه معلوم اولان واولمیان مذاهبك متعاقباً ومتسلسلاً ظهور وانکشافی ، انسانك بوطرزده‌کی خاصهٔ تعقل وتفکرندن منبعث اولسه کرکدر . تاریخ بشر ، ادیان ایله افکار آراسنده، یعنی انسانك طرز تعقل وتفکری ایله صورت تدینی آراسنده دائمی برمناسبت ورابطه‌نك وجودینی اثبات ایدر. بردرجه‌ده‌که ، سرنمای ظهور اولان بالجمله ادیان ومذاهبه اطلاع کسب ایتمکلکمز ممکن اولسه ایدی ، نوعمزك اوائل احوالندن بوکونه قدر صورت تکاملنی خطوه بخطوه تعقیب ایده بیلمکلکمز قابل اولوردی .

مع هذا ، زمانمزده عالمده مشهود اولان تحولات اعتقادیه ، – که خرستیانلغك سقوط تدریجیسی صورتنده تظاهر ایتمکده‌در – بو حقیقت تاریخیه‌نك دلیل وبرهانیدر. خرستیانلقده‌کی تثلیث اعتقادینك، حرارتی ضایع ایدرك تدریجاً صونومسی ، ساده‌جه اوروپا اقوامنك بعض طبقاتنده حکمفرما اولان مبالاتسزلغه ، قیدسزلغه محمول اولمیوب ، بلکه حریت ، مساوات ، وتکاملدن عبارت اولان شو طرز دیکرده‌کی تثلیثك وجدان زمانه‌ده اویاندیردیغی اعتقاد آنی استخلاف ایتمش اولسه کرکدر .

بو ایکی اعتقادده‌کی موضوعك تبدل ایتمسیله کافهٔ نوع بشرك دینسزلکده قرار قیله‌جغنه نه‌دن حکم ایدلسون ؟ بو کون فنه مستند اوله‌رق تأسسی ادعا اولنان حقیقیون ومادیون مسلکلرنده بعض کیمسه‌لرك وجودینه ذاهب اولدیغی خواص وخصایصه اعتقادلری، وبونك تولید ایتدیکی مجموعهٔ معتقداته اعتمادلری ؛ هرحالده خرستیانلغك کندیلرینه تلقین ایتدیکی عقیده‌یه قارشی اقدمجه حس ایتدکلری جدیت وصمیمیت درجه‌سنی حائزدر .

هیچ شبهه یوق که ، خرستیان رهبانی تفوقنی ضایع ایتمکده‌در . فقط بو ضیاع ، قوانین شناسان ومتفکرین وفلاسفه‌دن مرکب برهیئت رهبانیهٔ جدیده‌نك لهنه ومنفعتنه اوله‌رق وقوعبولیورمی ؟ بونلر آیین مذهبیلرینی کلیسا کرسیلرینه بدل محافل مختلفه کرسیلرنده و « لابوراتوار » یعنی کیمیاخانه‌لرده اجرا ایتمکله بونلره ، آیین وشعایر مذهبیه حسیات ومعتقداتی غایب ایتمشلر دینه بیلیرمی ؟ حقیقتده بو ، خرستیانلغی استخلاف ایدن برمذهب جدیددن بشقه برشی دکلدر . اویله برمذهب که، کندیسنی تولید ایدن معتقدات وتوهماتی ارضا وتأمینه قادر اولدیغی مدتجه ، عینیله سلفی کبی دوام ایده‌جکدر . سلفی کبی بونکده آمال وخیالاتی ، یأس وکدوراتی ، مدافعینی ، معارضینی اوله‌جقدر . بونك منسبینی آراسنده بوله‌جق اعتقاد واعتماد مفرطه اصحابی‌ده ، تعصب ومعارضه خصوصنده ، خرستیانلغك مشاهیر اعزه‌سندن اشاغی قالمیه‌جقدر .

عجبا بشریته فضله برراحت ، برسعادت نشر وتأمین ایده‌جکمیدر؟ بونی مستقبل سویلیه‌جك . فقط بوکا انتظاراً انسال جدیدهٔ غربیه‌یه بر حس امید بخش ایتمشدرکه ، اشته هنوز سلفنه بو نقطه‌دن غلبه چالمقده‌در .

نه شکل وعنوانده تمثل ایدرسه ایتسون احوال بشر دائما تکرر ایدر طورر . بواحوال ، فضله‌جه برسعادتك تحریسی اندیشه‌سنده اجمال ایدیله بیلیر . اشته فکر بشری دائما مشغول ایدن یکانه اندیشه ، فعالیتنی تنبیه وتحریك ایدن یکانه غایه بودر . بو غایهٔ بی نهایه‌یه مهما امکن تقرب ایچون متمادیاً وسایطك برینی دیکرینه ترجیح ایتدیرن سبب وعلت‌ده بودر .

اویله ایسه ، اکر علوم وفنون معقوله‌نك ترقیاتی ، خرستیانلق عالمنده جدید مسلك مادیونی ، فلاسفهٔ ذوفنونی تولید ایتمش ، اکر حقیقیون مذهبنه طوغری آتیلان هر خطوهٔ انقلاب خرستیانلغك فائده ونفوذینی قصر وتحدید ایلمش ایسه ، بونی، بوحادثه‌یی ، اسلامیتك دین اولمق اعتباریله بردوام اولان نفوذ واقتدارینك مصونیت ومحفوظیتنی بو دین ایله معتقد اولان مسلمینك اقوام خرستیانیه درجه‌سنده تکامل ایده‌مامش اولملرندن منبعث اولمسنه کویا بربرهان صورتنده کورمك مجبوریتنده‌میز ؟

اسلامیتك‌ده سقوط مقدرندن دم اوران فال قیلندن اقوالی بر نظر بی قیدی ایله قارشیلارز. چونکه کوریرزکه بوکهانت، اسلامیتك موضوعی حقنده اقدمجه عریض وعمیق تتبعاتله استحضاره حاجت کورمکسزین ، اودینه متعلق مباحثاته قارشمق ایچون محفله یاکلش بریولدن کیتمکه قالقشمشدر. مشاهده ایدرزکه بوکاهنلر ، کندیلرینه بلکه معلوم اولان خرستیانیت ایله مطلقا مجهول قالان اسلامیت آره‌سنده کیفی بر موازات ومحاذات تأسیس ایتمکی، ارتق مدافعه‌سی مشکل وممتنع برطاقم مدعیات واحکامی – پك غریب برحال بی شعوری‌یه دلالت ایدن اعتدال دم، دها طوغریسی بر جمود ایله – سرد واتیان ایتمك ایچون بر صلاحیت کافیه عد ایدرلر .

شبهه‌سز بونلرك بو ذهابه اعتمادی ، کافهٔ ادیانك بر هدفه متوجه

وير سائقه ايله متنبه اولمسندن « اديان ، آز چوق فرقلرله سياندر » كبي بر اعتقاد منتشره اعتقـاد ايتملرندن منبعثدر . بونلرك نظرنده ، اسلاميت ايله خرستيانيتك دين وصف عموميسيله موصـوف اولمـى كيفيتي ، هر ايكيسني يكديكره قارشديرمق ونتيجهٔ حكم وقرارلرينك اصابت ولايخطيلكنى ادعا ايلك ايچون برسبب كافيدر .

واقعا بو قبيلدن غلطات تقدير وتمييز ـ پك واسع ومبهم معانىيه دلالت ايتمك محذورينه مالك اولان ـ تعبيرات جنسيهنك استعمالندن نشأت ايدر . بو تعبيرات ، بزى نا تمام تعميملره ، مغفل تشبيهلره سوق ايدر . وبوندن ، طرق ادراك وتمييزمزى سد ايدن خطيئات وتشوشات تولد ايدر .

لكن معلومات وتفكرات بشريهنك انبساطى سايهسنده بو تعبيرات كيتدكجه تعين وتبين ايتمكده ، وخطيئات متولدهيى ازاله ايتمك اوزره ، دلالت ايتدكلرى اشيا ومواد آراسندهكافى مقدارده برتفاوت وتفاضل تأسيس ايلمكدهدرلر . بوصورتله « علم » تعبيرينك اقدمجه محاط اولديغى مبهميت وفوق العـادهلك وخرافاتدن بالتجرد شـمديكى معناسـنده آكلاشـلمسى ايچـون پك چوق زمان كچمشـدر . بو تعبيردن ، اجداديمزك ذهننه تبادر ايدن معما ايله بزم بو كون اكلاديغمز معنى آراسندهكى فرقك ، ازمنهٔ متقدمهدهكى علم نجوم ايله زمانمزدهكى علم هيئت آراسندهكى فرق قدر عظيم اولديغنى، انسان ادراك ايتمك ايچون عصرلر كچمشدر .

دين تعبيرى ايچونده عينى حادثه تكون ايدييور . بونك معناى اسلاميسى ايله اديان ومذاهب سـائرهٔ موجوده آراسـنده همان همان مناسبت بيله قالمامشدر .

اسـلاميتك نظرنده ، دين قبول ويا عدولى اختيـارى ، خيالى واعتبارى برشى دكلدر . دين ؛ كويا آلام بشرى تسكين ايتمك وتسلى آميز مواعد واهيـه وآمال تاليهٔ نا متناهيه ايله بر سـعادت متخيلهيى تأمين ايلك ايچون اوغراشان ، وتخيلات مافوق الطبيعـهنك سـاحهٔ عقيمهسنده محبوس قالان مخيلهمزك تصورات خطرناكى دكلدر .

بلكه اسلام ايچون دين، بشرك موازنهٔ جسميه وعقليه واخلاقيهسنك منسوب ومرتبط بولنديغى اصول وقواعد دائميه حرمت ومراعات ايتمك ديمكدر . اشته بو سايهده سـعادت مطلوبه ، بر خيال اولمقدن قورتيلهرق بر حقيقت اولور . دين ديمك ، بشريتك تكامل مقدرينى سوق واداره ايتمك ايچون اسباب ووسايط طبيعيه ومعقوله وعمليهنك تطبيقـات متماديهسى ديمكدر . غايهسى ، افراد بشره طريق صـلاح وحقيقتـده رهبرلك ايتمك . ومع هذا مجهولات نامتناهيه ايله دائما مشوش اولان فكرينك تصورات مافوق الطبيعهسنده بر طريق سالم تأمين ايلمكدر . وبناءً عليه فعاليتك صور متعددهٔ تظاهرنده انسانى ترصد ايتمك ، وبشرك قابليت تكمليهسنى تزييددن عبارت اولان وظيفهٔ علويهسنك بخش ايتديكى بتون نفوذ وبتون صلاحيتله تحكم ايلمكدر .

اشته بونك ايچون حيات يوميهمزدهكى افعال جزئيه يه وارنجه يه قدر توفيق ايدلمك اوزره ، اسلاميتك اوزريمزدهكى قوت وصلاحيتى هر زمان بىحد وپايان اولمش ، شخص معنويمزك نشوونماسى اوزرينه نفوذ وتأثير قطعيسى بولنمش . والحاصل دين مبينمز تعقل وتفكريمزك جوهرينى تشكيل ايلمشدر . بالنتيجه ، احتياجات حيات ، انسـانه بر خط حركت تعيين وتكليف ايتدكجه ، واسـتعداد تكملى كنديسـنه بر مجموعهٔ معتقداته اعتقادك احتياج مبرم دائميسنى حس ايتديردكجه ، اعتقاد قطعى ومطلق ايله اينانهجغمز يكانه دين ، دين مبين اسلامدر .

اقوام اسلاميهنك بو كون بولنديغى موقع منحطدركه بو انحطاطك سبب اصليسى صورتنده تلقى ايدلمك رادهلرينه قدر دين اسـلامك انظار اغيارده مجهول المقدار قالمسنه سبب اولمشدر .

عالم اسلامده عموميتى جداً بر غرابت تشكيل ايدن بو انحطاطى دين اسلامه عطف ايتمك خصوصنده خرستيان يكنظرده معذوردر . چونكه كنديسنك ترقىيه طوغرى سير وحركتنده تصادف ايتديكى يكانه مانع وحائل كليسـاسيدر . مع مافيه بر خرستيانده بويله بر ظن وذهاب نقدر قابل عذر وايضاح اولسهبيله ، ينه اساساً بطلانى بىريب وكاندر . زيرا ، بو ذهاب اكا خرستيانلغى تصور وتقديردن واودينى تجربهسندن طولايى بنفسه تلقين ايدلمشدر . يوقسـه اسـلاميته دائر معلوماتندن ، وياخود اقوام اسلاميهنك بو انحطاطنى توليد ايدن اسباب حقيقيه وتاريخيه يه اطلاعندن تحصل ايتمامشدر . بناءً عليه ، اقوام مسلمهنك شو حال حاضرينه دين اسلامى سبب عد ايتمك ، اك قبـا خرافاتدن دها اساسسز واستنادسز بر افسـانهدر . واو دين مبينك (حاشا) نقصانىنه وعدم كمالنه هيچ بر درجهده برهان تشكيل ايدهمز .

جمعيات بشريهنك تكمل وانبساطنى توقيف ايدن اسبابى تعيين ايتمك قولاى برشى دكلدر . اقوامك تدنى وانحطاطى ، اكثريا متباين بر طاقم احوال ووقوعاتدن تركب ايدن بر سلسلهٔ مديدهنك ، وبرده بشريتك تكامل عموميسندن ـ جمعيات بشريهٔ متعددهنك داخلنده اولسون خارجنده اولسون ـ تكون ايدن اسباب وعوامل عديدهنك نتيجهسيدر .

روما ايمپراطورلغنك اسـباب تدنيسنى ، مهما امكن صحته قريب بر صـورتده تعيين ايتمك ايچون ، ازمنه وامكنهٔ مختلفه مؤرخلرينك سنهلرجه شديد بر سعى وغيرتنه حاجت مس ايتمشـدر . بونكله برابر بو موضوع ، توكنمك شويله طورسـون ، حالا زمانمزده بر منبع بى نهايهٔ تتبعات وتدقيقاتدر .

او حالده ، يالكز بر سلطنت موضوع بحث اولميوب ، بلكه هر قسمى حد ذاتنده بر سـلطنتدن عبارت اولان قوجه بر عالمدن بحث ايدلمسى اعتباريله ، عالم اسلامك انحطاطنك اسبابى حقنده دكرلى بر مطالعه درميان ايتمك ايچون ، بو حسابله نه مقدار سعى وعمله حاجت مس ايدهجكدر . حالبوكه مع الاسف ، بو يولده هيچ برشى تجربه ايدلمامش ، وحلى بر اهميت مخصوصـهيى حائز اولان بو مسئلهيى ، ولوكه جزئيجه تنوير ايچون ، نامنـه لايق هيچ بر تدقيق تاريخىيه كيريشلمامشدر .

اويله ايسه بو حاليله ، مسـلمان شرقك انحطاطى مسـئلهسى ،

معلومات کافیه‌نك فقدانی سببیله معما کبی جوابسز قاله‌جقدر . نصل اولورسه اولسون ، ونره‌دن تحصل ایدرسه ایتسون ، بتون جوابلر ، زمانمزده بالضروره نا تمام وکیفی اوله‌جق ، ونظر اعتنایه آلنه‌بیلمك ایچون بر اساس متینه اصلا مالك بولنمیه‌جقدر .

لکن بو انحطاطی اعصار سالفه‌ده حاصل ایدن اسباب عدیده‌نك نه‌لردن عبارت اولدیغنی تعیین ایتمك بزم ایچون غیر ممکن ایسه ، هر حالده بو سؤالی شکل حاضرنده ایراد وتدقیق و بو حالك اسباب لاحقه‌سنی بر درجه‌یه قدر تحقیق ایده‌بیلیرز. سؤالك بوشکلده ایرادایدلمسی، عالم اسلامك بوبابده بیان مطالعه‌یه اك زیاده صلاحیت وصفنی حائز اولان ذواتی طرفندن جواب ویرلسنه مساعددر . بو جواب ایسه ، اوامر دینیه‌یه نا تمام بر صورتده امتثال ایدلمکده اولمسی بلا احتراز سرد واتیاندن عبارتدر. بناءً علیه‌مادام که حال حاضرده‌کی انحطاطمز، قواعد واوامر اساسیهٔ اسلامیه‌یه نقصانیٔ امتثالدن تحصل ایتمشدر ، ارتق عینی قواعد واوامره زمان ماضیده امتثال ایتمك سببیله تدنی ایتمش اولدیغمزی ادعا ایتمك منطق ومعقوله صیغماز.

اشته کوریلیورکه ، دینمزه ، فن وحکمت جدیده نامنه سرد ایدیله‌جك اتهامات ، وقتیله عقیدهٔ خرستیانیه نامنه اوغرادلدیغی تجاوزاتدن دها اساسلی شیلر دکلدر .

دینمزه محبت وارتباط اظهارنده اصرار ایتدیکمز ایچون بزی تعصب وحشی ایله اتهام ایتمك ، اصلسز بر دشنامدن بشقه برشی دکلدر. غربلیلر میاننده بولنان اك منور فکرلرك ، اك حساس وجدانلرك حسنی ابطال ایده‌بیله‌جك دوزخی بر قوته مالك اولان بوتهمت ، بزم ایچون پك تحمل‌گدازدر . بو تهمت کرهٔ ارضك اعاشه ایتدیکی اوچیوز ملیون مسلمانك ــ پك آز بر استثنا ایله ــ قسم کلیسنك نفرت وعداوته وبدتر معاملاته لایق مخلوقات مضره‌دن عبارت اولدیغنی ادعا وکویا اقناعه قدر جرأت وجسارت ایتمك صورتیله ، غربلیلرك فکرلرینی افساد ایتمشدر. بدیهیدرکه بویله خطالر ، سوء ظن ونفسانیت متقابله‌یی ادامه‌دن بشقه برشیئه قادر دکلدر .

اویله ایسه، غرب مدنیتك بزه بو نقطه‌دن اظهار ایتدیکی خصومت مطرده قطعیاً غیر محق اولنجه ، بزده تحریك ودعوت ایلدیکی خصومت متقابله ، عالم اسلامك تقدیری خصوصنده‌کی خطای عظیمندن متولد نتیجهٔ طبیعیه‌دن عبارت قالیور .

غربلی‌یه قارشی بر صورت مطلقه‌ده حس ایتدیکمز مباعدت، ــ که معارضینمز بونی غیر مساعد ومتدنی بر تعصبه حمل ایتمکه چالیشیرلر ــ اصلا جهالت ویا خرافاته اعتقاد حسندن متولد دکلدر. بالکه بالعکس، حقمزده تعقیب اولنان آمالی واستعمال اولنان وسایطی مثبت بر صورتده بیلمك وبی طرفانه تدقیق ومحاکمه ایلمکلکمزدن نشئت ایتمشدر .

بوکا مبنی ظن ایدرزکه ، بر صنعت مفسدانه ایله قادحینمزك تصویرینه چالشدقلری بهایم مضره اولمدیغمزی ایچمزدن اثباته چالیشانلر ، برقصد وعمد معنده قارشی بیهوده مجاهده ایدییورلر . زیرا بزی بی‌امان بر مساعده‌سزلك وخرافاته اعتقاد کبی ادراکسزلك ایله شدیداً اتهام ایدنلر ، بزم مساعدهٔ سمیحانه خصلتیله متصف ، وآخرك معتقداتنه رعایتکارلق کوسترمك خصوصنده کندیلرندن پك زیاده منصف اولدیغمزی بزدن ایی بیلیرلر. اوقدر ایی بیلیرلرکه، بونی جر منفعت خصوصنده علیهمزه استعمال ، وبوندن قیمتدار فائده‌لر استحصال ایدرلر . اکر بزی اتهام ایدنلر بونی علناً اقرار وخالصانه اعتراف ایتمیورلرسه ، بوده ، الحالة هذه بر طرز دیکرده تصور ایتدکلری منفعتلرینه بو اقرار واعترافك عظیم مضرتی اولمسندن خوف واحتراز ایتملرینه مبنیدر .

اوروپانك بزه اشکال مختلفه‌ده اظهار ایتدیکی خصومت دائمه ومتمادیه‌نك ، اساساً حسیات انسانیتکارانه‌یه مستند ، یعنی بزلرك‌ده ترقی ایدرك شو ساحهٔ غبراده بر موقع ممتاز ومعتبر اشغال ایتمکلکمز آرزوسندن متولد اولدیغنه ذاهب اولانلر، پك صافدروندر. بو ذهاب ایله مصاب اولان ساده دل ، پك غلیظ بر سهو ونسیانی ارتکاب ایده‌جکدرکه اوده غربك شرقه تحکمی ، وبو تحکمدن بر صورت غیر مشروعه‌ده استفاده ایتمسی، انجق انحطاط حاضرمزدن بشقه بر اساسه مستند اولمدیغنی فراموش ایلمسیدر .

اشته بونك ایچوندرکه ، غربی قومشولریمزك تصور وتصویر ایتدکلری بوشکل تعصب ، بزده حقیقةً موجود ایسه، بوندن مستفید اولان آنلرك دکل، دوچاردر دوام اولان بزلرك شکایت ایتمسی لازمکله جکنی، ظن ایدرز .

بناءً علیه بزم تعصبمزه عطفاً اوروپانك علناً اظهار وتشهیر ایتمکده اولدیغی خصومت ، اصلا محق وبی غرض اولەمز . بشقه بر سببدن اظهاری مشکل بر اعترافدن منبعث اولمق مجبوریتنده‌در .

فی الحقیقه ، منحصراً بزم مؤسسات سیاسیه واجتماعیه‌مزده‌کی نقصانك ، ویاخود اعتقادات دینیه‌مزده‌کی (حاشا) مناسبتسزلك وخسرانك ، ــ اظهار خصومتده‌در جهٔ اعتدالی اونوتدیره جق راده‌ده ــ آوروپایی اغضاب ایتمکده اولدیغنی ظن وتفکر ایتمك ، بر سرعت اعتماد طفلانه کوسترمکدن بشقه برشی دکلدر .

آجی ومدید بر تجربه بزه اوکرتمشدرکه ، میل ومحبته اك شایان اولان مساعی واجتهاداتمزه ، شخصیت شرقیه‌مزك مدح وثنایه اك لایق تظاهراتنه قارشی درکه اوروپا دائما اوست بردن « تعصب اسلام» فریادینه باشلار . عاقبت فرق ایتدككه ، بزم بو تعصب مخیلمزك درجه‌سنی ، دائما کندی آمال وتصورات خودبینانه‌سنك تحدث وتحققنه قارشی قویدیغمز مدافعه درجه‌سیله اولچمکده‌در .

مفتریانه بر تجاوز غیر محق ایقاع ایتمدیکمزه قانع اوله‌رق دیه‌بیلیرزکه، غربك شرقه خصومتی ، حقیقتده، بزم شخصیت اسلامیه‌مزی بسبتون محو ایده‌بیلمسی خصوصنده‌کی عجزینه قارشی اوروپانك حس ایتدیکی تهور اصمك تظاهرات متنکره‌سیدر. اوعجزکه ، صلیبیون محاربلرینك غیرتلرینی بر نتیجهٔ محسوسه‌یه اقتران ایتدیرەمامش، خرستیانلغه جلب وتحویله مصروف اولان مساعی‌یی ، وعاقبت شرقده کویا مدنیتبخش وانسانیتکار اولان سیاستی‌ده عقیم براقمشدر .

حیرت افزا بر تهالکله علیهمزداظهار شدت خصوصنده اوروپایی سوق وتحریك ایدن سبب ، — مضمون ومألندن فداكارانه بر فراغ واخوتشعارانه بر یكوجودی آكلاشیلان — دین اسلامك تحت‌تأثیرنده تشكل ایتمش اولان شخصیت معنویه‌مزه قارشی حس ایتدیكی درین بر مباعدتدر . بزده هیچ مسامحه ایتمدیكی برشی وارسه ، اوده ، تفكر وغایه‌سی اعتباریله كندی‌شخصیتندن بسبتون‌ایشقه‌اولان شخصیتمزدر. بو مشرق شخصیت كه ، اشكال ظاهرهٔ مطاوعتكارانه‌سنه رغماً فعال ومنازعدر . غربك شرقه تحكمنه قارشی طبیعی ، وفقط‌هنوز بی‌بخت بر دشمن‌در . اویله بر دشمن كه ، قوتی دائما كدرلرندن آلیر ، وغربك‌ربقه‌سندن شرقك‌خلاص اوله‌رق حقیقی بر ترقی‌یه مظهریتندن عبارت كوردیكی مقصد اصلیسنك غلبهٔ نهائیه‌سنه اعتقادی طولاییسیله آتش انتظارله یانار .

بیانات‌وایضاحات مسروده‌دن برصورت‌واضحه‌ده آكلاشیلیر كه، حقیقتده ، تعصب اسلام تعبیری اسلامسلمك خرستیانه‌بغض‌وعداوتی افهام ایتمز . بلكه غربك شرقه عداوت موروثه‌سنی تفهیم ایدر .

شو سطرلری یازمقدن مقصدم ، بغض وعداوتی تزیید دكلدر . انجق قدرك یان یانه امرار حیاته‌محكوم ایتدیكی، وبناءً علیه طانیشمق وآكلاشمق خصوصنده عینی فائده‌یه مجبور وملزوم ایلدیكی ایكی‌قسم عظیم بشر آراسنده مناسبات عادیهٔ طبیعیه‌نك تأسسنه مانع اولان خطرناك خطالری جرح وابطال ایچوندر .

بو خطالرك‌مسئولیتلرینی‌منحصراً غربه‌توجیه‌ایتمك‌ده‌انصافسزلقدر. بالعكس شرقده بوكا بالغاً مابلغ اشتراك ایدر . چونكه ، حقیقتمزی ادراكه اوروپا موفق اوله‌مامش ایسه ، بونی اكا طانتمق ، بزه عائد بر وظیفه ایدی .

انسان، خطالری ، غلط تفهملری ازاله‌ایتمكله همجنسنك‌سعادتنه چالیشیر . زیرا همجنسنك‌خطاونكبتی اوزرینه مؤسس اولان‌سعادت، حقیقتده بر فلاكتدر. آرزو وامید ایدیله‌جك حقیقی ودائمی سعادت ، هركسك حصه‌دار اولمسی ، وخالص وصمیمی بر مباحثه‌نك تجلی ایتدیره‌جكی حقیقت‌اوزرینه‌مؤسس وپایدار بولنمسی لازمكان‌سعادت‌در.

مؤلفی — فرانسزجه‌دن‌مترجمی

محمد — طاهر خیرالدین

هلال و صلیب منازعه‌سی

نام اثر معتبردن

مدنیت حقنده بعض مطالعات

شرقده توسیع مستملكات مقصدینی تأویلاً آوروپالیلر طرفندن اختراع ایدلمش اولان « وظیفهٔ تمدن » كلامنك ماهیتی فی‌الواقع بر زماندنبری شرقلیلرجه لایقیله آكلاشیلمغه باشلمشدر. معمافیه بوبابده آكلاشیلمغه محتاج بر حال دها واردر كه اوده ممالك غربیه خلقندن برقسم كلیسنك بویله بر « وظیفهٔ تمدنیه » نك آوروپالیلر معرفتیله اجراسنه اهل شرقك اشد احتیاجی بولندیغنی قویاً ظن ایتملریدر ؛ بناءً علیه آنلرك ذهابنجه بویله بر وظیفهٔ تمدنیه صرف بر خدمت انسانیتكارانه‌در . ازمنهٔ قدیمه‌ده اقوام شرقیه‌نك برحیات متمدنه‌یه وملل‌غربیه‌دن‌دهاعالی‌حسیات‌انسانیت‌پرورانه‌یه‌مالك‌اولمش‌بولندقلرینی، شرقك مهد مدنیت اولدیغنی ونور ترقینك شرقدن كلمش ایدوكنی غرب خلقنك یالكز پك آز بر قسمی تأمل ایده‌بیلیور . برده « عالم مدنیت » تعبیرینك آنجق عالم نصرانیت‌حقنده استعمال اولنه‌بیله‌جكنه وعالم‌شرقك یا نیم‌متمدن اولدیغنه ویا بوسبتون بارباراق‌حالنده بولندیغنه دائر غربلیلرك اكثریسی آره‌سنده برذهاب موجوددر .

مسئله‌یه شرقلیلر نقطهٔ نظرندن باقیلورسه بوذهابك بطلانه قائل اولمق اقتضا ایدر ؛ زیرا آنلرجه عالم غرب بر « عالم ترقی » در . ایمدی مادةً وقوع بولان ترقیات عظیمه‌دن طولاییدر كه بر قاچ عصردن بری آوروپالیلر شرق اوزرینه اجرای تحكم ایده‌بیله‌جك برموقع قزانمشلردر . ایجاد فنی واختراع صناعی سببیله فرنكلر قوهٔ مسحرانه‌یی حاوی بونجه سلاح تفوقه مالك‌اولمشلر وبوسایه‌ده شرقده انفاذ آمال واجرای تحكمه قویولمشلردر . تاریخ‌شرقه آشنا اولنلرجه معلوم برطاقم اسباب اساسیه‌دن طولاییدر كه اهل شرق غربلیلر ایله موازی‌برصورتده طریق‌ترقی‌ده یورومك اقتدارندن محروم قالمشلردر.

مسئله‌یه ینه شرق نقطهٔ مباحثه‌سندن كیریشیلنجه آوروپا خلقنك « مدنیت » كلمه‌سنی بر خطای فاحش ایله قوللاندقلری میدانه چیقار ؛ زیرا ترقیات مادیه صفات‌تمدنیه‌یی یالكز غرب خلقنه تخصیص‌ایچون بر سبب كافی اوله‌ماز . مدنیتك برده جهت معنویه‌سی اولمق اقتضا ایدر كه ایشته بو جهت معنویه ملاحظه اولندقده غربلیلرك مدنیتی كندیلرینه حصر ایتملرنده‌كی ادعا تسلیم اولنه‌ماز . آوروپا مدنیتنك فضائلنی‌ترویج وتعمیم ایله اوغراشان بعض‌كیمسه‌لرك ادعالرنجه مذكور ترقیات‌مادیه ملل نصرانیه‌یی حسیات‌عالیه وفضائل معنویه اكتسابنه‌ده سوق ایتمش وبوسببله مادةً اولدیغی كبی كافهٔ فضائل معنویه جهتیله دخی آنلری ملل غیر نصرانیه‌نك فوقنده بر مرتبه‌یه ایصال ایلمش ! واقعا بوادعا پك معقول برصورتده اختراع اولنمش ایسه‌ده نه فائده‌كه بوكبی مدعیات مرتبه‌یه اهل شرق طرفندن بلا تأمل قناعت اولنیو- یره‌جك‌دورلر كچمكده بولنمشدر. بناءً علیه عالم نصرانیت تفوق معنوی حقنده‌كی ادعاسنی مثبت احوال وحركات ارائه ایتمدكجه حسیاتنك اوترقیسی عالم غیر نصرانیت عنـدنده افكار حیله‌كارانه‌نك انشراحی اولمق اوزره تلقی ایدیله بیلور واو افكار خدعه‌كارانه ایله شرقیونی آلداتدیغی ، مغالطه‌یه بوغدیغی ذهابی كسب تقویت ایلر . غربك او ترقیٔ ذهنیسی دانش ومعارفك توسع عظیمنه مدار اولدیغی انكار ایدیله‌من؛ فقط‌معارف ومعلوماتك بووسعت ترقیسنك برتكمل‌معنوی احداث ایلدیكی كوریله‌مكده‌در .

★

« آوروپا مدنیتی » سوزنی « شرق وحشتی » تعبیری مقابلنده قوللانمق پك چوق غرب محررلرنجه براعتیاد حكمنه كچمشدر. تعبیر

دیكرله : آوروپانك شو تحكم وتفوق دورنده نصرانیتك هیأت اجتماعیه‌سندن برینه منسوب اولمیان بر خلق غالبا متمدن عد اولنمق ایستنلمیور .

شو «مدنیت» سوزینك معنای حقیقیسی نه اولدیغنی آكلایه بیلمك اویله بر مسئله‌در كه شرقلی بر اهل تدقیق جداً شاشیرتسه كركدر . او اهل تدقیق آوروپا مؤلفلری طرفندن یازیلان وبوكبی مواد خصوصنده مأخذ اولان آثاره مراجعت ایتسه آكلار كه غربلیلرجه قطعیاً غیرمتمدن صاییلان برنجه اقوام ــ او آثارده‌كی تعریفلره نظراً ــ متمدن افراد بشردن عد اولنمق لازم كلور . بوندن ماعدا او شرقلی اهل تدقیق مذكور آثارده تعریف ایدیلان صفات تمدنی آوروپالیلرك عمل وحركتلریله ــ وعلی الخصوص آسیا و آفریقاده‌كی عمل وحركتلریله ــ مقایسه ایتمش اولسه آوروپا ملتلرندن بعضیلرینك « متمدن » صفتنه هیچده لایق اولمدقلرینه حكم ایلر ؛ چونكه قوۀ مقاومه‌سی محدود اولان شرق اقوامنك استقلال مایلرینی الغا ایتمك، موجود اولان مؤسسه‌لرینی یا تغییر ویا امحا ایلمك ، اجدادن منتقل اولان و آنلرجه معزز صاییلان هرشیٔ یا افساد ایتمك ویا چیغرندن چیقارمق كبی حركاته « تمدن » شكلی ویریله‌مز . بالعكس بوكبی معاملات او مترقی فرنكلرك حسیاتنده اباً عن جدٍ موروث بر نوع هوس وحشیانه‌نك حالا حكمفرما اولدیغنی اثبات ایلر . كذلك ، ینه او شرقلی اهل تدقیق نظرنده ــ نتیجۀ تتبع اوله‌رق ــ میدانه بر حقیقت چیقار كه اوده ذكری كثرتله تكرر ایدن « مدنیت » سوزینك بر تعبیر مبهمدن عبارت بولنمسی وحتی فرانسزلرك La Grande Encyclopédie نام قاموسلرندن [۱] اعتراف اولندیغی اوزره « مدنیت » كلمه‌سنه بر تعریف صحیح اعطاسنك كوچ اولمسیدر .

حقیقت مسئله بومركزده ایسه‌ده مادام كه آوروپانك شرق اوزرنده‌كی تحكمی دوام ایدوب كیتمكده‌در ، او حالده بو تحكمك دوامنه بر مخالفت فعلیه وقوعه كلدكجه شرقلیلری « غیر متمدن » دیه تصویر ایتمك آوروپالیلرك منفعتی اقتضاسندن بولنه‌جقدر ؛ زیرا آوروپالیلر اقوام شرقیه آره‌سنه ادخالنی درعهده ایلدكلری شو معهود «وظیفۀ تمدن» لرنده بو وسیله ایله بر صلاحیته مالك بولنمش اولیورلر .

اقوام شرقیه آره‌سنده اك زیاده تحكم افرنجه معروض اولانلر لوای اسلامه تابع بولنان ملتلردر ؛ چونكه بو ملتلر آفریقانك بحر محیط اطلاسی ساحلندن تا قفقاسیایه قدر اولان جهتلرده و تام آوروپا قطعه‌سنه مقابل قطعات ممالكده ساكن اولدقلرندن غرب مدنیتنك پیشدارلرینه جولانی قولای بر میدان فعالیت عرض ایتمكده‌درلر . آوروپا مدنیتنك غیرتكشلریله مباحثه‌یه كیریشوبده « دها بر قاچ عصر اولنه كلنجه‌یه قدر اهل اسلامك كرك تعالیٔ فكریجه و كرك ترقیٔ مادی جهتیله آوروپا خلقنه متفوق بولندقلری وحتی قرون وسطاده مسلمانلر آره‌سنده‌كی ترقیات علمیه سایه‌سنده اوزمانلر قسماً یاربار بولنان

[۱] مذكور قاموسك اون برنجی جلدی ٥٤٣ نجی صحیفه‌یه باقیله .

افرنجك اوصاف متمدنۀ انسانیه‌یه دائر بعض شیلر اوكرنمكه باشلمش اولدقلری » یولنده سرد ادله ایتمك بیهوده‌در . بو آدملر دلائل تاریخیه‌یه قارشو كوز یومیورلر ؛ بیلمیورلر ویا بیلمك ایستمیورلر كه اهل صلیب آره‌سنده اك آز متعصب اولانلر واك ذكی بولنانلر دشمنلری اولان مسلمانلر آره‌سنده اتخاذه شایان اوصاف حسنه موجود اولدیغنی كوردیلر وشرقدن آلدقلری وسائط ترقی سایه‌سنده آوروپا مدنیتنك انشراحنه خدمت ایلدیلر . عوام افرنجه معلوم اولمیان بو حقیقت بر خیلی فرنك مؤلفلری طرفندن اعتراف اولنه كلمشدر [۱]

حال بویله ایكن زمانمزده ــ جاهل بر چینلینك بوتون اجنبیلره علی الاطلاق بار بار تسمیه ایتدیكی كبی ــ آوروپالیلرده علی العموم اهل اسلامه وحشی و یاغیر متمدن دیوب كیدیورلر . مسلمانلرك فرنكلرجه بو یولده تلقیسنه یكده تعجب ایلمه‌مك اقتضا ایدر ، زیرا اولجه ایما اولندیغی وجهله بویله بر ذهاب خلقك ذهننه سیاسیون ورجال دول طرفندن قصداً تلقین اولنیور . مقصدیمزی ایضاح ایده‌لم :

معلومدر كه آوروپای غربینك هر طرفنده جدال معیشت كوندن كونه كسب شدت ایلمكده‌در . دائما تزاید ایده‌كلن احتیاجات اجتماعیه ومضایقات اقتصادیه‌نك مهما امكن تخفیفی وبناءً علیه عامۀ ناس آره‌سنده حصولی ملحوظ اولان خوشنودسزلغك و غلیان افكار ایله جنك داخلی‌یی بادی اوله‌جق وسائلك اوكی آلنمسی رجال دولجه بر امر اهمدر . بو مقصدك استحصالی ایچون اك بیوك چاره ایسه اولا : محصولات ومعمولات ملیه‌یه شرقده یكی یكی محل فروخت بولمق ، ثانیاً : عادتا اردولر تشكیل ایده‌جك قدر عددلری تزاید ایده‌كلن مأموریت طالبلرینه شرق منصبلری تدارك ایتمك ، ثالثاً : نفوس زائده‌یه مواقع مهاجرت تأمین ایلمكدر . یكی یكی بازار فروخت بولنمسی وتشبثات كسبیه ایچون ، قسمت آولامق ایچون یكی یكی میدانلر تداركی ایسه اویله قولایلقله وقوع بولماز ؛ زیرا بو خصوصات چوق كره تشبثات حربیه‌یه احتیاج كوستر ، حرب ایسه پاره‌یه توقف ایدر . ایمدی رجال دول وسیاسیون رسمیت دائره‌سنده اوله‌رق ــ بر مسلك عوامپسندی اتخاذ ایدرلر ؛ یعنی محرك فساد اولان عادی پولتیقه‌جیلر كبی عوام ناسك ملاحظۀ منطقیه‌دن مجرد اولان « حسیات وطنپرورانه » سنی اجتماعات عمومیه‌ده ایراد ایتدكلری نطقلرله وجرائده یازدقلری و یا یازدیردقلری مقاله‌لر ایله متصل تحریش ایدرلر . بو فصاحتلرده ، بو بلاغتلرده شرف ملی وشان لوای ملت بر اعتنای مخصوص ایله تكرار بتكرار ذكر ایدیله‌رك ناسك حسیاتی اوقشانور . شرقده یكی فتوحاته كیریشمك پك جدی برایش اولدیغندن تشبثات حربیه‌یی حقلی كوسترمك لازمدر . بوندن طولایی ضبط واستملا كنه نظر طمع عطف ایدیلان بر شرق مملكتنك احوالی غایت الیم ، غایت مشوش بر حالده تصویر ایدیلور . واو مملكتك اهلنه بیك درلو مساویٔ اداریه‌نك ، نیجه افعال وحشیه‌نك مسئولیتی

[۱] استشهاداً فرانسه‌لی مشهور Guizot نك Histoire de la Civilisation en Europe عنوانلی كتابنی ذكر ایدرز . سكزنجی فصل .

اسناد اولنور . حقيقتده اومساوى واو شورش موجود اولمسه بيله وسائط خفيه ودقيقه ايله احداث ايديلوركه بو حال شرقده آوروپا ديپلوماسيسنك جريان معاملاتنى ترصد ايدنلرجه معلومدر . ايشته بو سرد اولنان طرزلرده مشرق اسلامده كندى حكومتلرينى ، كندى اداره‌لرينى تأسيس ايچون آوروپا مدنيلرى بر صلاحيت قزانمش اولورلر .

غربك شرق اوزرنده‌كى تحكمى مسئله‌سى اهميت عظيمهٔ سياسيه‌يى حاوى مسائلدن اولديغندن شرقليلرك اوبابده‌كى نقطهٔ ملاحظه‌سنى ايلريده ذكر ايده‌جكز . دول مفخمه‌نك شرقده‌كى «وظيفهٔ تمدنيه» لرى عالم نصرانيت ميسيونه‌رلرينى غربك عادات واركاننى واشكال مذهبيه‌سنى شرقه ادخال ايچون تشجيع ايتمكده‌در . فى الواقع شيمدى‌يه قدر بو اوغورده نيجه امكلر صرف ايديله كلمش ايسه‌ده اركان وطرق نصرانيتك تحكم سياسئ افرنج درجه‌سنده بر موفقيتله شرقليلره قبول ايتديريله‌ميه‌جكنده‌كى ظنلر قوت بولمقده‌در . على الخصوص مشرق اسلام خلقنه بو بابده وقوع بولان ابرام و تشويقلر صدره شفا ويرر هيچ بر تأثيرى موجب اوله‌ميور . اهل اسلامك فكر سالمه مالك اولان افرادى اومدنى آوروپانك اخلاق واركاننده‌كى نقاط سخيفه‌يى پك اى ادراك ايدرلر . آوروپاليلرجه اتباع ايديلن اركان نصرانيتك ايسه اهل اسلام ايچون موجب الهام معنوى اوله‌بيلمك مزايا سندن برى اولديغنى يقيناً آكلارلر . كرك خرستيانلق وكرك — اكثريا مدنيت خرستيانيه عنوانى طاقيلان وعلوينى پك چوق مبالغه‌لر ايله اعلان اولنان — آوروپا مدنيتى حقنده اهل اسلامك كنديلرينه مخصوص ملاحظاتى واردركه بز آتيده‌كى فصللرده بو ملاحظاتك سردينه چاليشه‌جغز .

چركسه شيخى زاده

خليل خالد

«كرسئ ملل» دن:

اوروپانك شرق سياستى

دولت عليه‌يى تعرضات خارجيه‌دن قورومه‌يه يارايه‌جق ويك قولاى ومؤثر بر صورتده قوللانيله بيله‌جك اولان وسائطى تدقيقه باشلامه‌دن اول ، اوروپانك تركيا اجزاى ممالكنى برى برندن آييرمق وبوصورتله ايراث ضعف ايتمك اوزره مراجعت ايله‌ديكى طريق حركتى كوزدن كچيرمه‌مز لازم كلير .

بدايتده اوروپا اقوام خرستيانيه‌يى آياقلانديرمق طريقنى طوتدى وخرستيانلق بهانه‌سى آلتنده اسلام عنصرلرينه قارشى دائمى سفرلر ، محاربه‌لر ترتيب ايتدى . بوصورتله‌دركه ، اسكى مليت خاطره‌لرى ايلرى سوروله‌رك ، يونانستان تابعيت عثمانيه‌دن چيقاريلدى . فقط اوروپانك بوندن مقصدى يونانستانى مستقل بر قراللق حالنه قويمش اولقدن زياده ، دول معظمه النده صادق بر آلت اولان اجنبى حكمدارلرك تحت اداره‌سنده مسلمانلق عليهنه بر پيشدار قولى حصوله كتيرمكدى .

بالقان كوچوك حكومتلرى‌ده عين صورتله ، فقط بودفعه اسلاوق بايراغى آلتنده اولمق اوزره ، تشكل ايتديلر .

اوروپانك ممالك عثمانيه‌ده ساكن سائر اقوام خرستيانيه حقنده‌كى تحريكاتى حال حاضرده تأثيرينى غائب ايتمش كبى كورونيور . فى الواقع بو اقوام اوروپانك تشويقاتى نتيجه‌سنده آنجق تحملسوز براجنبى تابعيتنه كيرمكدن باشقه برشى يايمه‌مش اوله‌جقلرينك فرقنه وارييورلر . زيرا فنلانديانك ، قفقاسيه‌نك ، لهستانك ، حاصلى بتون اوروپا مستملكاتنك باشلرينه كلنلرى وممالك مذكوره‌ده يالكز مسلمانلرك دكل خرستيانلرك بيله كوله كبى قوللانلدقلرينى كوزلريله كوروپورلر .

مع مافيه اوروپا ينه عين يولده يورومكده دوام كوستريبور ، زيرا كرك تجارتى كرك فضلهٔ نفوسى ايچون يكى يكى طوپراقلره محتاج بولونديغى جهتله باشقه درلو حركت ايده‌مز .

بونك نتيجه‌سى اوله‌رق راهبلرى ، معلملرى ، بومقصدله قوللانديغى سائر بيك چشيد مأمورلرى فعاليتلرينى آرتيريورلر . ذاتاً اونلرك بو قدر چوق چاليشمه‌يه حقلرى واردر ، چونكه بو ، اصل كندى ملتلرينك منافعنه خادمدر .

بونلردن كنديمزى مدافعه ايتمك عثمانليلره دوشن بر وظيفه‌در . اوروپا ساحهٔ فعاليتنى كنيشلتمك آرزوسنده بولونديغندن شمدى‌ده باالذات مسلمانلر آراسنه تفرقه صوقمق ايستيور . بونك ايچون دخى قوميت كبى ، خلافت عربيه كبى برطاقم فكرلرى اورته‌يه آتيور .

بوفكره خدمت ايچوندركه روسيه حكومتى كندى مملكتنده بولونان تاتارلرك فكر مليلرينى حمايه ايديور . چونكه بوصورتله تاتارلر ايله اصل تركلرى برى برندن آييرمش اوله‌جغنى بيليور . كذلك اوروپاليلر تونسده ، مصرده ، سوريه‌ده وسائر يرلرده مستقل قالق وخصوصى وطنلر تشكيل ايتمك مقصديله بسله‌نن فكرلرك پك عاليجناب مدافعلرى كسيليورلر .

آسياى وسطيده ، دها كچنلرده بخاراده اولديغى كبى ، سنيلرله شيعيلرى برى برندن آييرد ايتمه‌يه چاليشيورلر . فقط الارنده‌كى اك بيوك سلاح ، اك اول ، (خلافتى عربلره ويرديرمك) سياستيدر .

فى الحقيقه عربلرندن غرور كتيره‌ن ، بردفعه ترك خلافتنى محو ايتدكدن صوكرا اوروپانك عرب برخليفه‌يى رسماً تصديق ايده‌جكنه ايناننمق قدر بر صافدللك كوسترنلر ايچون بوفكر پك جاذبه‌ليدر .

بوفكرك مدافع وناشرلرى بر قاچ سنه اول (وطن عربى) نامنه ، ايلك خليفه‌لرك پارلاق وشرفلى خاطره‌لرى نامنه بيانامه‌لر ، كتابلر نشر ايتديلر . بو پروپاغانده هيچ بر ثمره ويرميوردى . زيرا او كبى مشوقلرك نه مسلمان ، حتى نه ده عرب اولمدقلرينى وآنجق مليتلرينى دكيشديرمش برقاچ اهميتسز كيمسه‌دن عبارت بولندقلرينى عالم اسلام پك چابوق فرق ايتدى . فقط بوكون قوتلى قوميته‌لر تشكل ايتمش ؛ دور سابقده دولت عثمانيه‌يى اللرنده طوتان مستبدلرك برلشه‌رك وقتيله زوالى عثمانلى ملتندن چالدقلرى پاره‌لر سايه‌سنده (عزت ، منير وشركاسى) عنوانيله بوتون عرب ممالكنده خلافت عربيه لهنه وتركلر عليهنه مدهش پروپاغانده‌لر يايه‌لرى مسئله‌نك وخامتنى بوتون بوتون آرتيرمشدر .

اوروپا دولتلرى عزتلرى ، منيرلرى بومقصد مشئوملرينه موفق اولمق خصوصنده مدافعه وحمايه ايتمه‌مش اولسه‌لردى اونلر بويله برشيئه نائل تشبث ايده‌بيلميرلردى .

شمدى‌يه قدر ، اوروپانك وطن عثمانى عليهنده قوللانديغى دسيسه‌لرى خلاصةً كورمش اولدق . فقط دولتلر بونكله قناعت كتيرميه‌رك سائر مسلمانلرى تركلردن نفرت ايتديرمك ايستيه‌مشلردر . هدفلرينه واصل اولمق ايچون اوروپاليلرك مراجعت ايتدكلرى يول ، علوم وفنون جديده‌يى وعلوم مذكوره‌يه موافق وسائط صناعيه‌يى تمثل وتطبيق ايتمه‌لرينه خادم اولمق اوزره دكل ، فقط طبيعتلرينى تماماً دكيشديرمك وبوصورتله اونلرى سائر مسلمانلره برده‌ها بكزه‌مه‌مك مقصديله تركلرك كوزلرى اوكنده اوروپايى دائما برمشق تقليد كبى كوسترمكدن عبارتدر . چونكه اوروپا بردفعه بوغايه‌يه وارنجه تركلرى استنادكاهسز براقمش اوله‌جق وبويله‌لكله اونلرى قولايجه كندى تابعيتى آلتنه آلابيله‌جكدى .

اوروپانك علوم وفنونى نشر وتعميمدن مقصدى ، آنجق ، اقواى

فکر ملی ودینیلرندن آییرمقدر. دولت علیه اولکه‌سنده بوعلوم وفنون اجنبی لسانلریله ویا هیچ اولمزسه اجنبی کتابلریله تعلیم وتعمیم ایدیلیور .

بونك نتیجه‌سی اوله‌رق ، علوم مذکوره هرمملکته شامل اولدقلری واساسلری علمای اسلامیه طرفندن توسیع وحتی اکثریا وضع ایدلمش بولندیغی حالده ، کنجلرك نظرنده هربری انکلتره علمی ، فرانسز علمی ، آلمان علمی طرزنده عرض وجود ایدییور .

حال‌بوکه اوروپا وقتیله غرق اولدیغی وحشت وجهالت دریالرندن چیقوب ده بغداد کبی، قرطبه کبی مراکز علم ومدنیتدن نور آلمق ایچون قوشویوردی. ذاتاً حال حاضرده لغت کتابلرندن اصلاً عربی تعبیرلری قالدیرمه‌ملری ، علوم وفنونی ایلك اول نره‌دن اقتباس ایتمش اولدقلرینی کوسترن بردلیلدر .

[کریمی" ملی ، باش مقاله‌سنده بوحقایقی ایراد ایلدکدن صوکرا اوروپانك بو عالمانه سیاستلرنده موفق اولوب اولمدقلرینی و بزم بوندن نصل بر درس چیقارمه‌مز لازم کلدیکنی تدقیق ایدییور، یارینکی نسخه‌سنده‌ده اوروپالیلرك ترکلری دیکر مسلمانلردن خوبجه ، فکرجه آییرمق خصوصنده‌کی تهلکه‌لره و مسلمانلر علیهنده تعقیب ایتدکلری بتون مضر سیاستلره چاره اولاجق تدبیرلردن بحث ایده‌جکنی وعد ایدییور .]

بویله‌می اولمالی‌یز ؟..

«طنین» آناطولی مخبری سلفکه‌یه بر بچوق ساعت اوزاقده (طاش اوجی) ناحیه‌سنده‌کی مسلمانلرك احوالندن بحث ایله دیورکه :

حیاته حاضرلانمق واونی قازانمق ایچون اسلاملرله خرستیانلر بیننده کوریلن فرق عظیم بوکوچوك یرده‌ده بوتون وضوحیله نظر عبرته چارپیور . مرکز ناحیه‌ده‌کی اك کوزل بنالر ، اك بیوك دکانلر خرستیانلره عائددر . خرستیانلر چوجقلرینی اوقوتمق ایچون هردرلو کندیلرینك منتظم دنیله‌بیله‌جك برمکتبلری واردر. بومکتب ایچون مثلا اللی خانه سنه‌ده یوزاللی ، ایکی‌یوز لیرا ویرمکده‌درلر. معلملری ایی ، مکتبلری ایی‌در . کوندوزلری خرستیان چوجقلرندن برینی سوقاقلرده کوره‌مزسکز . اونلر کندی کندیلرینه سسز صداسز چالیشمقده ، ممکن اولدیغی قدر استقباله حاضرلانمقده‌در. اسلاملر ایسه مادةً ومعناً بر میت متحرکدر . حالدن ، استقبالدن ، بوتون حقایق حیاتیه‌دن ممکن اولدیغی قدر غافلدرلر. چوجقلری هرکون مکتب دینیه قنابرنبایه کیدوب کلیرلر . بوراده ذکالرسونر ، صحتلر مختل اولور . خواجه آثار عتیقه‌دندر . کندیسی برشی بیلمز ، یازی یازاماز ، درستجه برعباره اوقویامازکه طلبه‌سنه اوکرتسون . حالبوکه اسلاملر آراسنده خرستیانلردن دها زنکین ، وقتی حالی دها مساعد آدملر واردر. همده حمیت ، مملکته خدمت ، مکتب سوزلری آغزلرندن هیچ دوشمز ! پاشالقله ممتاز بولنان بری بیك بشیوزلیرا صرفیله یاپدیردیغی جامعی هرآن ایلری سوردر . سوزلرنده یکی حکومته، یکی مأمورلره مغبر اولدیغی هروقت حس ایدیلیر. بونلر برآز فدا کارلق ایتسه‌لر، اهالی‌یه رهبراولسه‌لر مکمل بکتبلر تأسیس وکشادی اداره‌سی ایشدن بیله دکلدر. فقط اوچی برآرایه کلك ، اتحاد ایتمك، خلقك کوزینك آچیلماسنه غیرت ایلمك ... ممکن دکل . خلقك مسکنتنی سیلکمسی، غفلتدن اویانمسی بوپاشالرك وآغالرك منابع ثروت وواردانتك سونمسی دیمکدر .

ازمنا کرده یازیلان مکتوبده :

أسکی زمان اصولنی تعقیب ایده‌رك هیچ براستفاده ایدیله‌مین دیکر اوچ درت محله مکتبی ، مکتب دینیله‌جك بر حالده دکلدر . قضانك قرق یدی کویندن برقاچنده یکیدن مکتبلر کشاد یاخود اسکیلر احیا اولونوب بونلره تعیین ایدیلن معلملر مکتب رشدیه‌ده برمدت اصول تحصیل تعلیم ایتدکدن صوکره اللرینه بر لیاقتنامه ویریله‌رك کوندرلمکده‌در .

اهالی عمومیت اعتباریله جاهلدر. وبوسائقه ایله‌یك کوتو اخلاقسزلقلر اعتیادات صره‌سنه کچمشدر . بوراده افترالر ، یالان یره شهادتلر هرکون تکرر ایدر . بری دیکرینه قزنجه افترالر ، ایکی یالانجی شاهد حاضردر. ومخصوص بوکبی ایشلرله اشتغال ایدن بعض اشخاص بولوندیغندن اونلره مراجعتله بش اون غروش ویرمك تأمین مقصده کافیدر. بوافترالر بالخاصه مأمورین علیهنده پك مبذولدر. ومحکمه‌دن بویولده برچوق دعوالر کچمش، حاکملر بینه بیله اعطای حکمده مضطر قالمشلردر.

انتشار اسلام

لونده میسیونرلرینك سنهٔ دوریه‌سی مناسبتیله مانچستر پسقپوسی خرستیانلق واسلامیت حقنده اهمیتلی برقونفرانس اعطا ایتمشدر . قونفرانسجی‌جین، آفریقای جنوبی وآوستورالیا جزائریله جنوبی روسیه‌ده اسلاملغك کوندن کونه توسیع دائره ایتدیکنی بیان ایتمشدر . حال‌بوکه حکومات اسلامیه نشر اسلامیت ایچون برفعالیت جدیه ابراز ایتمه‌مشلردر . بوانتشار سایه‌سنده سیاست وتجارت اسلامیه دخی توسع وترقی ایتمشدر . دین اسلام غایت بسیط ، عقائد واوامری تماملیه موافق عقل وحکمت و کافهٔ اقوام وقبائلجه قابل فهم وادراك اولدیغندن سرعتله انتشار ایدییور؛ اقوام مدنیه‌نك اکابر وخواصی قبول ایلدیکی کبی، اك آز متمدن انسانلر طرفندن ده مظهر قبول اولیور. قونفرانسك هیئت عمومیه‌سندن شو استدلال اولنیورکه قونفرانسجی دین اسلامك توسع وانتشارینی بشریت ایچون غایت خیرلی تلقی وبو انتشارك دها زیاده کسب اهمیت ایده‌جکنی ظن وتخمین ایدییور .

اهتدا

پارس سوربون دارالفنونی ادبیات رؤسنی حائز محرریندن موسیو لالان اخیراً پارس سفارتنه مراجعت ودین مبین محمدینك علویتنی تقدیر ایله دین علوی" اسلامی قبول ارزوسنده اولدیغنی بیان ایلمش وکندیسنه سفارت سنیه امامی کمال عاطف بك طرفندن تلقینات لازمه ایفا ایدلدکدن صوکره قبول اسلام ایلمشدر .

ایرانده تعمیم معارف

ایرانده شایان دقت تشبثات معارفپرورانه وقوع بولمشدر . ایران مجلس مبعوثانی تدریسات ابتدائیه‌یی هرکس ایچون مجبور قیلمشدر. فقیرلر بلا اجرت ابتدائی مکتبلره قبول ایدیله‌جکلردر. زنکینلر ایسه پك آز برپاره تأدیه‌سنه مجبور طوتیله‌جقلردر . بتون کویلرده ابتدائی مکتبلری کشاد اولنه‌جقدر. بومکتبلرك پروغرامی طرز جدید اوزره اوله‌جقدر .

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرۀ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدیلمین آثار اعاده اولنماز.

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشؤون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلری :

ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

عدد : ٩١ — ٢٤ جمادی الاول ٣٢٨ پنجشنبه ٢٠ مایس ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

سورۀ فاتحة الکتاب

سوره : اسم مخصوص ایله تسمیه اولنمش برقسم قرآنه اطلاق اولنور . اقل سوره اوچ آیتدر . آیت : سوره‌نك بر بلوکنه دینور. اقل آیت صورتده التی حرفدر : [الرحمن] کبی ؛ بو لفظ شریف مبتداء محذوفه خبر قلندیغی حالده باشلیجه بر آیتدر .

[فاتحه] لفظی فی‌الاصل صفت ایکن بعده کندیسنده بر وجه ایله تدریج بولنان هرشیئك اولنه اطلاق اولندی: حصولاً تدریجی اولان کلامك اولی ویاخود قرائت وتعدادجه تدریجی بولنان سطور واوراقك اولی کبی. آخرنده‌کی [تاء] وصفیتدن اسمیته نقل اولندیغنه علامتدر . [کتاب] ایله مراد بین‌الدفتین مشخص اولان مجموع قرآن اولوب یوقسه اهل اصولك اصطلاحی اوزره مجموع قرآن ایله اجزاسی ارەسنده‌کی قدر مشترك مراد دکلدر .

بو سورۀ جلیله‌یه [فاتحة الکتاب] تسمیه اولنمشدر . چونکه شو کوردیکمز ترتیبده اول قرآن بو سورۀ کریمه‌در . اوائل عهد نبوتده هنوز مجموع قرآن حصوله کلمامشیکن سورۀ کریمه‌نك بو اسم ایله شهرت بولمسی ، تسمیه یا جانب رب عزتدن ویا اذن الهی ایله طرف جناب پیغمبریدن وقوعه کلکله مجموع قرآن کریمك حصوله کله‌جکی علم الهیده محقق اولدیغی ایچوندر . بو سورۀ جلیله حق جل وعلا حضرتلرینه حمد وثنایه وامر ونهی ایله تعبده ووعد ووعیدینی بیانه دائر اولوب صراط مستقیمه سلوکی ومراتب سعدا ومنازل اشقیایه اطلاعی افاده ایدن معانیٔ قرآنی مجملاً مشتمل اولمسی اعتباریله قرآن کریمك اصل ومنشائی اولدیغندن [ام‌القرآن] دخی تسمیه اولنور . وینه بو سببه مبنی [ام‌الکتاب] دخی دینور . نصل که لوح محفوظ بتون کائناتك اصلی اولدیغندن اکا بوندن طولایی [ام‌الکتاب] اطلاق اولنور . ق ش .

توضیح مقام: شو خلق وایجادده عادت الهیه بودر که جناب باری برشیئی ابتدا مجملاً انشا وایجاد ایدوب بعده اوشیئك تفصیلنی تدریجاً وجوده کتورر . بو جمله‌دن اوله‌رق قرآنده ذکر اولنان امورك اجمالنی سورۀ فاتحه مشتملدر . وقرآنده بولنان کافۀ امور سورۀ فاتحه‌ده موضوع اصولی تفصیلدر. قرآنك باعث نزولی بولنان اموردن بری توحیددر ، چونکه نزول قرآندن اول بعضیلر توحید ادعاسنده بولنیور ایدیسه‌لرده زمان نزول قرآنده همان جمله ناس بت پرست ایدیلر. ایکنجیسی ، توحیده سالك اولانلره مکافات الهیه‌یی وعد و تبشیر ، سالك راه توحید اولمیانلری عقاب منتقم قهار ایله وعید و انذاردر. وعد دنیا و آخرت نعم وسعادتی ووعید دنیا و آخرت نقم و شقاوتی شاملدر . ایمدی جناب حق مؤمنلره روی زمینده خلافت وسلطنت وعز وسعادتی وعد ، مخالفلره‌ده دنیاده رسوایلق وبدبختلك ایله وعید ایدیور ، نته‌کیم نشئۀ اخراده جنت ونعیم وعد ونار جحیم ایله وعید ایلیور . اوچنجیسی ، قلوبده توحیدی احیا ونفوسده توحیدی تثبیت ایدن عبادتدر . دردنجیسی ، سبیل سعادتی وبونك نعم دنیا و آخرته موصل اولان صورت سیر ورفتارینی بیاندر . بشنجیسی ، حدود اللهده توقف ایدوب احکام دینی اخذ وتلقی ایدنلرك قصه‌لریله حدود

اللهى تجاوز ايدوب‌ده احكام دينى ارقه‌لرينه آتانلرك عواقب احوالنى اخباردر ؛ بوده شـوقصه وحكايه‌لردن عبرت الەرق بوعالمـده ايلك ايدنلرك سالك اولدقلرى يولى اختيار ايتمك ايچوندر . قرأنك احتوا ايلديكى امورايشته شوذ كر ايتديكمزشيلردر وناسك دنيوى‌واخروى سعادت وحياتلرى بوامور ايله قائمدر .

فاتحهٔ شريفه‌نك بواموری اشتمالى آزادهٔ شك وارتيابدر. توحيد [الحمدلله] قول كريمنده مندمجدر؛ چونكه بوقول كريم، هرهانكى برنعمت اوزرينه صادراولان بتون حمدوثنا جناب‌حق ايچون‌اولديغنى ناطقدر ، بوايسه خلق وايجاد ايله تربيه وتميه نعمتى ذات الوهيتندن اولديغنى وعالمده حمدى مستوجب هرنعمتك جناب حقدن صدورينى اعترافدر ، شوحالده [الحمدلله] قولى معناى توحيدى مستلزمدر . بومعنى [رب‌العالمين] قول شريفى ايله تصريح بيورلدى؛ معلومدركه [رب] لفظنك معناسى يالكز مالك وسيد ديمك اولميوب معناى انمٰا وتربيه‌يى‌ده تضمن ايدر ، شوحالده [رب لعالمين] قول شريفى انسانك نفسنده‌وآفاقده مشاهده ايلديكى هرنعمتك حق‌جل وعلاحضرتلرندن اولديغنده وذات عليه‌سندن بشـقه عوالم واكوانده هيچ برمتصرف بولنمديغنده صريحدر. توحيدظهوردينك‌اهم اسبابى‌در،بونكچوندركه فاتحه‌ده توحيده بر اشـارت مجرده ايله اكتفـا اولنميوب [اياك نعبد واياك‌نستعين] قول شريفى ايله معنـاى توحيد اسـتكمال بيورلدى وبونكله جميع امده فاش اولان شرك ووثنيت كوكنـدن چكيلوب قوپارلدى ، اوشرك ووثنيت‌كه بوره نارفته‌نك سالكلرى اللهدن‌بشقه نصير ومددكارلر اتخاذايدوب بونلر ايچون‌سلطنت غيبيه اعتقادايدرلر، ذات بارى‌يى براقوب انلره دعا ونياز ايدرلر ، دنياده قضـاء حوائج ايچون انلردن استعانه وانلر ايله اللهه درجه ومنزلتجه تقرب ايتمك سوداسنده بولنورلر. آيات توحيد ايله مشركلرك سرزنش‌وتعنيفلرينه دائر قرأنده ذكر اولنان اموركافه‌سى بواجمالك تفصيلى‌در .

برده وعد ووعيـده نظر ايده‌لم ، بوايكيـدن برنجيسى [بسم‌اه الرحمن الرحيم] ده مندرجدر ، چونكه هرشيئه واسع اولان رحمت الهيه‌نك‌اول كتابده‌ذكر بيورلمسى‌وعداحسان ديمكدر. وعلى‌الخصوص حق جل وعلا حضرتلرينك ذات اقدسـنه توحيد وعبادت ايله بزه امر ايتمسى بزم مصلحت ومنفعتمز ايچون اولديغنـه نظراً طرف الوهيتدن بزم ايچون بررحمت اولديغنه تنبيه اولمق اوزره رحمت‌لفظى تكرار اولنـەرق ايكى كره ذكر بيورلمشـدر . [مالك يوم‌الدين] قول شريفى وعد ووعيدك هرايكيسنى تضمن ايدر ، چونكه [دين] خضوع معناسنه اولديغندن بوقول شريفك مآل منيفى: اوكون ظاهراً وباطناً تصرف ومالكيت ، حكم وسلطنت جناب حقكدر ؛ كافهٔ عالم اوكون انك عظمتنـه خاضع ومنقاد اولەرق رحمتنه اميدوار اولور ، عذابندن خوف وخشيت ايدر ديمكدر، بوايسه وعد ووعيدى تضمن ايلر . ياخود [دين] جزا معناسنه‌در ، بوده ايلك ايدنلره مكافات وكوتولك ايدنلره عقاب ايتمك ديمك اولديغندن ينه وعد ووعيددر . دها صكره [الصراط المستقيم] ذكر بيورلمشدر ، اوصراط‌مستقيم‌كه سالك اولانلرى فوز ونجات بولدى ، انحراف ايدنلر هلاك اولدى ؛ بوده وعد ووعيدى استلزام ايدر .

عبادت مقـام توحيدده ذكر اولندقدن صكره [اهدنا الصراط المستقيم] قول شريفى ايله معناسى بعض مرتبه ايضاح بيورلدى؛ يعنى جناب حق بزه تعيين وتحديد ايدلمش بر طريق وضع ايتمشدركه او طريقده بولنمق مناط سعادت و اندن انحراف ايتمك شقاء ونكبتدر ، عبادته نشـانهٔ هدايت ايشته بو صراط اوزره استقامتدر « والعصر ان‌الانسان لفى خسر الاالذين آمنوا وعملوا الصالحات وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر » نظم جاليلى بو قول شريفه شبيهدر . ايمدى حق وصبر ايله تواصى توحيدن صكره كمال عبادتدر . سورهٔ فاتحه‌ده تدبر وتفكرايدنلره بوسورهٔشريفه‌سرتسر روح‌عبادتى‌نفخ‌ايدر. روح‌عبادت ايسه قلوبه اللهك خشيت وهيبتنى وفضل وكرمنه اميدوار اولمغى نفوذ ايتـديرمكدر ، يوقسـه فعل و تركه و حركات لسـان و اعضـايه دائر اعمـال معروفه دكلدر . صلاة ايله احكامى وصيام ايله ايامى دها ذكر اولنمدين فاتحه‌ده عبادت‌ذكر اولنمشدر. بوروح عبادت‌مسلمينده دها كنديلرى بواعمال بدنيه ايله تكليف اولنمدين وبواعمال بدنيه‌نك قرأنده نوعاًماتفصيل قلنان احكامى نازل‌اولمدين اول‌حاصل اولمشيدى.

اخبار وقصصه كلنجه : [صراط الذين انعمت‌عليهم] قول‌شريفى كذشتكان اقوامدن هدايتلرى ايچون جناب حقك شرائع وضع ايتمش اولديغى برقوم بولنديغنه صراحة دلالت ايديور وبوقول شريفده بر منادى واركه او قومك شئون عامه‌سـنه نظر ايدك‌ده آندن عبرت آلك ديه صيحه ايليور ، نته‌كيم جناب حق قصصك ايقاظ وعبرت ايچون اولديغنى بيان صددنده [اولئك الذين هدى‌الله فبهداهم اقتده] بيورمشدر .

[غيرالمغضوب عليهم ولاالضالين] قول كريمى ايسه كنديلرينه انعام اولنان قومدن ماعدا ايكى فرقه دها اولوب بريسى صراط‌اللهدن انحراف ايدرك يولى شاشيرمش وديكرى اللهى انكار وذات الوهيتنه دعوت ايدن ذاته معانده ايتدكلريچون غضب‌الٓهى وبوحيات دنياده رسوايلق ايله محفوف بولندقلرينى تصريح ايديور . بقيهٔ قرأن‌دخى بزه اخبار ووقائع امده بواجمالى عبرت بخش اولور صورتده تفصيل ايديور وحقه مقاومت ايدن ظـالملرك حالى ايله حق محافظه وراه حقده كنديلرينه اصابت ايليان محن ومشاقه صبر ايدنلرك حالنى‌شرح وايضاح ايليور .

بومسرودانك جمله‌سندن مستبان اوليوركه سورهٔ فاتحه قرأنك بالاطراف تفصيل ايلديكى اصولى اجمالاً اشـتمال ايلمش واولا نزولى جناب حقك خلق وايجادده‌كى عادت الٓهيه‌سـنه موافق بولنمشدر . شو حالده سورهٔ فاتحه [ام‌الكتاب] تسـميه اولنمغه جديردر ؛ نواة شجرهٔ نخله‌يى تماميله حقيقةً مشتمل بولنديغى جهتله اكا [ام‌نخله] ديديكمز كبى فاتحه‌ده بقيهٔ قرأنده ذكراولنان‌امورى‌مشتمل‌اولديغندن بواعتبارايله اكاده [ام‌الكتاب] دينلمشدر. ايشته‌فاتحه‌يه[ام‌الكتاب] اطلاق اولنمسى بواعتباره مبنى‌در ، يوقسه بعضيلرينك ديدكلرى كبى

[ام] بوراده ترکجه [انا] معناسنه اولوب ده ابتدا [آنا] وبعده اولاد وجوده کلدیکی کبی ایلك اول فاتحه وصکره بقیهٔ قرآن وجود بولدیغی ایچون دکلدر – ع.

بو سورهٔ جلیله‌نك اسملرندن بری ده [سورة الکنز] در. بو تسمیه یا سورهٔ کریمه‌نك تحت العرش بر کنزدن نازل اولدیغنه دائر قول نبوی‌یه ویاخود [ام القرآن] تسمیه‌سنده ذکر اولنان اسبابه مبنیدر. ینه ام القرآن تسمیه‌سنده‌کی اسبابدن ناشیدرکه بو سوره [اساس] و[کافیه] و[وافیه] اسملریله ده تسمیه اولنمشدر. بو سوره حمد وشکر ودعا ایله تعلیم مسئله‌یی متضمن اولدیغندن کندوسنه [سورة الحمد] و[سورة الشکر] و[سورة الدعاء] و[سورة تعلیم المسئلة] دخی دینور. نمازده قرائتی واجب اولدیغندن [سورة الصلاة] دخی تسمیه اولنور.

ذات رسالتپناه افندمز بو سوره حقنده «هِیَ شِفَاءٌ مِنْ کُلِّ دَاءٍ» بیورمش اولملریله [سورة الشفاء] و[شافیه] دخی دینلدیکی کبی یدی آیت اولوب نمازده قرائتی تکرر ایلدیکندن [سبع المثانی] دخی تسمیه اولنمشدر.

جمهور صحابه وتابعین عندنده مختاره کوره بو سورهٔ جلیله مکیه‌در، یعنی مکهٔ مکرمه‌ده شرف نازل اولمشدر واتفاق جمهور ایله یدی آیتدر. بعضیلری بو سوره صلاة فرض قلندیغی زمان مکه‌ده وقبله تحویل اولندیغی وقت مدینه‌ده نازل اولدیغی جهتله مکیه ومدنیه دیمش ایسه‌ده بو قولك صحتی مجزوم دکلدر – ق ش.

سوره‌لردن بحث اولندیغی صره‌ده آنلرك مکی ویا مدنی اولدقلرینی ذکر ایدرلر؛ یا ناسخ ومنسوخی بیلمکده بونك فائده‌سی اولور. فاتحهٔ شریفه‌ده نه ناسخ ونه منسوخ واردر. نماز ایلك فرض قلندیغی زمان فاتحه‌یه مقرون اولدیغنه اجماع اولوب نماز ایسه ایلك اول شبهه‌سز مکه‌ده فرض اولمسنه وبرده «ولقد آتیناك سبعاً من المثانی والقرآن العظیم» نظم شریفنده سبع مثانی ایله مراد سورهٔ فاتحه‌در دیملرینه نظراً فاتحهٔ شریفه مکیه‌در. فقط امام مجاهد بوکا مخالف قالدی. بعضیلری بو سورهٔ کریمه ایکی کره نازل اولوب نماز فرض قلندیغی زمان مکه‌ده وقبله تحویل اولندیغی وقت مدینه‌ده نزول ایلدیکنی سویلمش وبونکله کویا ایکی قولك بینی جمع ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده شایان التفات بر سوز دکلدر – ع.

[تصحیح: کچنکی نسخه‌ده انوار قرآنك ایکنجی صحیفه‌سنده [آیات کتابك جمله‌سنده‌کی مراد الٰهی‌یی تنصیص وتعیین ایتمکه نبی ذیشان افندمزی مأمور ایتدیکندن] جمله‌سی نفی صیغه‌سیله اولدیغی حالده [ایتدیکندن] دیه ترتیب اولندیغندن تصحیح ایدیلور]

برکت زاده اسماعیل حقی

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور «دوزی» نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رد

— ۱۸ —

دوقتور دوزی بو فصلی شو سوزلریله ختام ویریيور:

«بونلرك عقیده‌لری بو پراتیك قومه موافق کله‌جك بر صورتده بسیط، معقول وابی یاپلمش ایدی. اساس اعتباریله حنیفلك عربستانك دینی اوله بیلیردی. فقط بونك ایچون بر علم حال ثابت، بر سلسلهٔ مراتب روحانیه، بر محکم تشکیلات، دینی مناسك ومرشیدن اول بر تصدیق ربانی، یاخود ربانی تلقی اولنان بر تصدیق لازم ایدی.

حنیفلکه بونلرك جمله‌سنی ویرمك محمد «ص. ع.» ایچون آیرلمش اولان وظیفهٔ عظیمه اولدی. ذاتاً حد ذاتنده کوچ اولان بو وظیفه ایکی قات مشکل اولیوردی. چونکه عربلر بردینه احتیاج حس ایتمدکدن باشقه مراسم مذهبیه‌دن، نظریات مافوق الطبیعیه‌دن ابالری آشکار ایدی.

بنابرین بو وظیفه‌یی ایفا ایتمك ایچون متین بر اطمینان قلب، صارصلماز بر ایمان مقتضی ایدی.»

حنیفلرك عقیده‌لری فی الواقع بسیط ومعقول ایدی. فقط دوزی‌نك ادعا ایتدیکی کبی یکی یاپلمش بر شی دکل ایدی. بلکه سابقاً افاده اولندیغی اوزره اوزمانلرده بالتحریف افراغ اولندقلری شکل وصورت اعتباریله یهودیت ونصرانیتدن وعلی الاطلاق بتپرستلکدن تماماً تبری، دین ابراهیمك حقیقتی اعتقاد ایله احکام صحیحه‌سنی تحری ایتمکدن عبارت بر مسلك ایدی. شریعت ابراهیمیه‌نك واجب الرعایه اولان احکامی ایسه مرور زمانله تحریفات وتبدلاته اوغرادیله‌رق اضاعه ایدلمشیدی. طهارت ونظافته عائد بعض احکام جزئیه‌سندن باشقه برشی بیلنمیوردی.

بناءً علیه یالکز وحدانیت الٰهیه اعتقادندن عبارت قاله‌رق دین مستقل عد اولنه‌جق بر ماهیتی حائز دکلدی. کافل سعادت عمومیه اوله‌جق دین وشریعت شکلنی آله بیلمه‌سی ایچون دوزینك ده اعتراف ایتدیکی وجهله ثابت بر علم حاله، محکم بر تشکیلاته لزوم قطعی وار ایدی. انجق ایجاب ایدن اصول وفروعك کافه‌سنی حاوی مکمل بر علم حال اورته‌یه قویمق توحید اساسی اوزرینه یکیدن بر دین تأسیس دیمك اولدیغی ده محتاج ایضاح دکلدر. بو حالده مرسلین کرامه مخصوص بولنان بو عالی ومقدس وظیفه‌نك رسول اکرم حضرتلرینه آیرلمش اولدیغنی اعتراف ایدن دوقتورك بر ازده بصیرت وانصافی، قوانین منطقیه‌یه دائر ادراك وشعوری بولنسه ایدی رسالت محمدیه تصدیقنده تردد ایتمه‌مسی لازم کلیردی. چونکه خواص عبادینه بویله بر وظیفهٔ جلیله تخصیص ایتمك انجق جناب وهاب ذوالجلالك شان ربوبیتی اولدیغی امر آشکاردر.

«الله اعلم حیث یجعل رسالته»

فقط نور عرفان وابتصاردن محرومیت سائقه‌سیله – بو لزوم واحتیاجی، رسول اکرم افندمز سایه‌سنده ساحه آرای عالم انسانیت اولان بو تکملات سعادت غایاتی انکاره مجال بوله‌مادیغی حالده – اعتراف

حقیقته یناشمیورده « حنیفلک بونلرک جمله‌سنی ویرمك محمد«ص.ع.» ایچون آیرلمش بروظیفه اولدی » سوزیله تلبیسات وتمویهات طرفنه صاپیور . کویا رسول اکرم حنیفلکی بین‌الناس تقررایتمش برمسلك متخذ بولمش‌ده اونی (حاشا) براز تلمه‌یوب پوللایوب اسلامیت نامیله عالمه قبول ایتدردی دیمك ایسته‌یور . حالبوکه اوجه‌ده ایما اولندیغی اوزره «حنیف» تسمیه‌اولنان اشخاصك عددی پك محدوددر، قوجه برعصر ایچنده بونلردن معروف اولانلر انجق یکرمی اوچ قدر کیمسه‌لردر . کندیلرینه اتباع ایدنلرده اقل قلیلدر . بوذواتك تراجم احوالی « بلوغ‌الارب . فی معرفة احوال العرب » کتابنده مذکوردر . [۱]

علامهٔ افرنج عد اولنان مورخ شهیر «سیدیو» نك تدوین‌ایلدیکی « خلاصة تاریخ‌العرب » ده‌کی افادات آتیه‌ده بوحقیقتی تأیید ایتمکده‌در : [۲]

« عربلر نصرانیته میل ایتمدیلر ، شهوات جسمانیه‌یه انهماکلری حسبیله نفس اماره‌یه مخالفت اساسی اوزرینه مؤسس بولنان آداب انجیل مزاجلرینه توافق ایتمزدی .

[موسیو سیدیونك بوکلامی نصرانیت حقیقه اعتباریله اولدیغی آشکاردر . چونکه اصل دین عیسوی زهدتام التزامیله بالکلیه ملاذ دنیویه ترکنی، ومخالفلره قارشی بیله تذلل درجه‌سنده ابراز تواضعی آمردر. بوکا دائر برطاقم آیات انجیلیه واردرکه بونلرك هیچ بری بوکون خرستیانلرجه مرعی ومعتبر طوتولمه‌یور]

ایچلرنده ورقه بن نوفل وعثمان بن حریشه وعبید [۳] وزید

[۱] کتاب مذکور آلوسی زاده‌لردن علامهٔ عصر سید محمود شکری افندی حضرتلرینك اوچ‌بویوك جلدی حاوی تألیف بی‌نظیرلریدر .

قوم نجیب عربك عادات واحوالنی ، مآثر قدیمهٔ بدائع اشتمالنی مبین اوله‌رق تدوین وبغدادده دارالسلام مطبعه‌سنده طبع ونشر اولنمشدر .

استوقهولمده منعقد السنهٔ شرقیه قونغره‌سنه تقدیم اولنه‌رق بوتون‌علمای افرنجك مظهر تصویب وتحسینلری اولمشیدی. کتابك آخرنده قونت کرلودی لندبرج نام مستشرقك کرك اثر مذکورك، کرك اسلامیتك محاسن بی‌غایه‌سنی متضمن عربی‌العباره مکمل برتقریض بلیغی‌ده واردر .

[۲] مومی‌الیه میلادك «۱۸۰۸» تاریخنده‌پاریسده تولد ایتمشدر. یازدیغی تاریخ‌العربی موثوق‌به اولان علمای عرب وافرنجك مؤلفات معتبره‌سندن تمام یکرمی‌سنه تدقیقات اجراسیله جمع وتدوین ایتمش ، موخراً اکابر وزرای مصریه‌دن علی‌پاشا مبارك مرحومك همتیله لسان عربی‌یه نقل وهجرت نبویه‌نك « ۱۳۰۹ » سنه‌سنده مصرده طبع اولنمشدر . کتاب مذکور غایت مهذب وبی‌طرفانه اولمغله شایان مطالعه‌در . کمالات محمدیه ومآثر فاخرهٔ عربیه‌یی براهین واضحه ایله اثبات ایتمکده اولمسیله طوائف افرنجك تصحیح افکارینه پك بویوك خدمت ایتمشدر .

[ایلریده مناسبت دوشدکجه اورادنده بعض معلومات نقل ایده‌جکز]

[۳] ابن الابرص اسدی‌که فحول شعرای عربدن اولوب توحید باری‌یه دائر قصائد بلیغه‌سی واردر . موما الیه غایت زنده وتوانا اوله‌رق بر قاچ یوز سنه معمر اولمش ، نهایةالامر منذر بن امرئ‌القیس نام ملك غداره یوم بؤسنده مصادف اولدیغی جهتله غایت‌سودیکی برذات اولدیغی حالده‌مظهر عفو وامانی اوله‌میه‌رق تیغ غدرینه کرفتار ایدلمش‌در . قصه‌سی پك عجیب اولوب کتب محاضراتده مذکوردر .

بن عمرو [۱] کبی بعض کیمسه‌لر یهود ونصارایه مخالطه ایله اخذ ایلدکلری معلومات اوزرینه دیانت جاهلیه‌یی هدم وابطاله چالشدیلر . حتی مجددلك دعواسنده بولنه‌رق ناسی شریعت خلیلیه‌یه تمسکه‌دعوت ایدنلرده بولندی . فقط برنتیجه استحصال ایده‌میوب عاجز قالدیله بوفکردن واز کچدیلرده یالکز یاقین زمانده بررسول ذیشان ظهور ایده‌رك حزب ضلال اوزرینه منصور اوله‌جغنی بیانله اکتفایه مجبور اولدیلر »

حقیقت حال شو منوال اوزره اولدیغی معلوم اولنجه رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك حنیفلکدن ، ناسك احوال وافکارنجه وجود وعدملری سیان وهیچ بریسیله شایان بحث برملاقات نبویه وقوع بولمیان برقاچ حنیفك اوعصرده کلوب کچمه‌سندن مستفید بولندیغنی ایلری سورمك قدرواهی برادعاء، آچیق برسفسطه‌اولمیه‌جغنی اصلا شبهه کوتورمز .

برده کویا حنیفلکی بردین مستقل حالنه افراغ ایدن نبی ذیشان حضرتلری اوکا برسلسلهٔ مراتب روحانیه‌ده علاوه ایتمش .

بوادعانك‌ده غایت کولنج برشی اولدیغی میدانده‌در . دین مبین اسلامده اویله عابدایله معبود بیننده وسائط روحانیه اولمادیغنی‌هرکس بیلدیکی حالده صیت فضلی مترجم بی‌وایه جانبندن عیوقه چیقاریلان بر مستشرقك بوندن غافل اولسی شایان حیرتدر .

بونلردن باشقه (دوزی) نك بونقل اولنان افاداتی ایچنده‌بویوك برتناقض‌ده کورلمکده‌در . برکره « حنیفلکك عربستانه لائق بردین اوله بیلمسیچون هرشیدن اول برتصدیق ربانی‌یاخود ربانی تلقی‌اولنان برتصدیق لازم ایدی » دییور . صوکراده « بووظیفه‌یی ایفا ایتمك ایچون متین براطمینان قلب ، صارصلماز برایمان مقتضی ایدی » ادعاسنده بولنیور .

ایشته بوایکی کلام بینی توفیق ایتمك قابل دکلدر . چونکه حد ذاتنده ربانی اولمیوب‌ده اویله تلقی اولنان بر تصدیق ارباب بصیرت

[۱] موماالیه عشرهٔ مبشره‌دن ، محمدالفاروق افندیمزك انشته‌لری اولان جناب سعیدك پدریدر . مظهر سعادت اخرویه اولمسنه دائر احادیث شریفه وارد اولمشدر . جلال دوانی مرحوم نبوتنه قائل اولمش ایسه‌ده صحیح دکلدر . بعثت مبارکه‌دن اول حضرت رسول اکرم ایله‌ملاقی اولوب شامده بولندیغی صره‌ده بر راهبك کندیسنه خطاباً « سن دین‌ابراهیمی آرایورسه‌ك او بوکون بولنماز . کندی بلده‌که رجوع ایت، یاقینده سنك قومکدن بر رسول بعث اولنه‌جق ، شریعت ابراهیمیه‌یی احیا ایده‌جك اودر. وکندیسی اشرف خلائقدر » دیدیکنی حکایه ایتمشیدی. نبوت ادعا ایدن ذات نبی تحریسنده بولنماز . بعثت احمدیه زمانه یتشمه‌یوب اوندن بش سنه اقدم‌وفات ایتمش ایسه‌ده رسول اکرمك حائز رسالت اوله‌جغنی قبل‌الوقوع تصدیق ایلمش ، حتی بوکا بناءً « اصابه »ده بیان اولندیغی اوزره بعض محدثین کندیسنی اصحاب سلکنده تعداد ایتمش‌در .

هرحالده موحد بر ذات اولوب عبادت اصنام علیهنده بولنور وبوآیین باطلدن زجر خصوصنده خطبه‌لر ایراد ایدردی ، کعبه دیوارینه استناد ایده‌رك « ایهاالناس! بنم سوزومی دیکلیکز بوکون‌بندن باشقه دین‌ابراهیمه تابع کیمسه قالمامشدر .» دیردی . حتی بوندن طولایی خارج مکه‌ده اقامته مجبور ایدلمش ایدی . شهرده سربست کزه‌مزدی .

وعرفان اولان انسانلر ایچون متین بر اطمینـان قلب ، صارصلمیه‌جق برایمان صحیح حصوله کتیرمك امکانی یوقدر. ایمان صحیح واطمینان دائمی انجق برهان قطعی‌یه استناد ایله حاصل اوله بیلیر. اساسی‌اولمیان دلائل فاسده وموهومه‌یه ابتنا قلنان ایمان واعتقاد هیچ بروقت‌پایدار اوله‌ماز .

دین مبین اسـلامی قبول ایدنلرده ایسـه بوندن طولایی تزلزله اوغرایانلر ، ارتداد عارینی ارتکاب ایدنلر اصلا بولنمامشدر .

هرشیده ادعای مهارتله اسـلامیت حقنده مجازفاته جرءت ایدن بو متصلف ، مشهور هرقل رومك حائز بولنـدیغی وقوف ودرایتك بر ذره‌سـنه بیله مالك بولنمادیغی بو سـوزلریله‌ده نمایان اولمقـده‌در . چونکه هرقل مومی‌الیه ـ رسـالهٔ حمیدیه‌نك جلد رابعنده بخاریٔ شریفدن ترجمه صورتیـله بر تفصیل بیان اولنـان محورات عارفانه جمله‌سندن اولمق اوزره ـ برای تجارت سوریه‌یه کیتدکاری اثنـاده حضورینه جلب ایتدردیکی ابوسفیان ایله رفقاسنه خطاباً « وسـألتك ایرتد احد سـخطة لدینه بعد ان یدخل فیه فذ کرت انلا و کذلك الایمان حین یخالط بشاشته [۱] القلوب » دیمش ایدی [۲]

یعنی سکاسؤال ایتدمدی‌که: بوذاتك دیننه کیردکدن‌صوکرا نفرت وکراهتله‌رجوع‌وارتداد ایدنلر اولورمی؟ وسن: خایراولیور ، دیدك. ایمان حقیقی ایشته بویله‌درکه ـ تحقیقه‌مستنداوله‌رق ـ انشراح‌وصفاسی کوکلرده بر طوتونجه انفکاکی ممکن اولماز .

برده (دوزی) نك بوتردیدندن ادیان ایچنده‌وحی ربانی‌یه مستند اولان دین‌صحیح بولنمق احتمالی‌اولدیغنی اعتراف‌ده مستبان اولمقده‌در. بوافاده‌یه نظراً وحی ربانینك اساساً ثبوتی مرقومك عندنده‌ده غیر منکر اولمق لازم کلیر . بونی بوصورتله تسلیمه مجبور اولدیغی حالده ـ قوانین منطقیه ایجابنجه ـ بوتون‌ادیان معروفه‌نك کزیده‌سی‌اولان، کرك اصول وکرك فروع اعتباریله احوال بشریه‌یی اصلاح وسعادت وسلامت عمومیه‌یی تأمین ، منتسباتنی هردرلو تکملاته، ترقیاته ارشاد وتمکین ایلین دین مبین اسلامك علویت وقدسیتنی‌ده اقرار واعترافه مجبور اولور. نصل‌که بیلمیه‌رك اعتراف‌ده ایتمشدر. دقت بیوریلوریا! فصل اولك خاتمه‌سی اولان شو عباره باشقه نه‌یه محمول اوله‌بیلیر ؟

« ذاتاً حد ذاتنده کوچ اولان بو وظیفه ایکی قات مشکل اولیوردی . چونکه عربلر بر دینـه احتیاج حس ایتمدکدن بشقه مراسم مذهبیـه‌دن ، نظریات مافوق‌الطبیعه‌دن ابالری آشکار ایدی . بنابرین بو وظیفه‌یی ایفاایتمك ایچون متین بر اطمینان قلب وصارصلماز بر ایمان مقتضی ایدی . »

ایمدی مادامکه بوموسیو یکی بر دین تأسیسی ، شریعت مجدده نشر وتبلیغی حد ذاتنده غایت کوچ اولدیغنی فرق ایدیور ومادام‌که دین اسلامك ایلك مخاطبلری بولنان ، آرالرنده انتشاری تیسرنمای موفقیت اولان اقوام عربیه‌نك حسـیات دینیه‌دن محروم ، مراسم مذهبیه‌دن کلیاً بی‌بهره‌بولنملرینی، عقلیات ومعنویات‌فکر وملاحظه‌سندن عاری اولوب یالکز امور مادیه وطبیعیه ایله اشتغاله حصر مسـاعی ایتمش اولملرینی‌ده انکاره مجال‌بوله‌میور وبویله‌جاهل ومادی کیمسه‌لری قبول دیانته سوق ایده‌بیله‌جك ذاتك متین براطمینان‌قلبه ، صارصلمق بیلمه‌ین برایمانه مالك بولنمسی امرضروری اولدیغنه‌ده عقلی‌ایریور. آرتق هانکی حجت وبرهان ایله عربلرك نائل هـدایت اولملرینك خارق‌العاده برمظهریت، براثرعنایت‌اولمادیغنی‌اثبات ایتمسی قابل‌اولور؟ یاخود نه‌یه استناداً رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك (حاشا) امر رسالتلرنده متیقن اولمیوب کندیلکندن بردین تأسـیسنه قیام ایتمش اولدقلرینی ادعایه امکان قالیر ؟

[فن منطقدن بی‌خبر اولماسه‌یدی مترجم بی‌وایه بویله یکدیکرینه ارتباطی اولمیان‌سوزلری ترجمه‌دن حیا ایدردی] .

تکملهٔ مقام

مقدمه‌ده بیان اولندیغی اوزره فی‌الحقیقه قبل‌الاسلام عربلر بویله ایدی. حتی قصورلری یالکز بوندن‌ده عبارت دکلدی. اخلاقلری‌ده غایت بوزولمش، هوا پرستانه خویلر ، وحشیانه عادتلر میدان آلمش ایدی . بوتون قبائل جهالت ایچنده مستغرق اوله‌رق میانه‌لرنده نفاق وشقاق حکمفرما، غصب وغارت وانواع مفاسد دهشتنما ایدی . دیانت صحیحه فکر تحریسندن خالی اولملریله برابر بتپرسـتلك کبی بر آیین باطل هرطرفده رواج بوله‌رق قلبلره یرلشمشـیدی . بر طرفدن‌ده علمای اهل کتاب دسائس‌نشر ایده‌رك بیك درلومشکلات چیقاره‌رق اذهان عمومیه‌یی تشویشدن کیری طورمازلردی .

بناءً علی ذلك رسول اکرم افندیمز حضرتلری‌انبیاء بنی‌اسرائل « علیهم‌السلام » ك مرسل بولندقلری ـ حسـیات دینیه ایله قابلری مالامال ـ کیمسه‌لر امثالی ایله اوغراشمیورلردی . بلکه جدال‌باطل طرفداری اولان معارضلری اسکات والزام ایله برابر اورته‌دن جهل مرکبی قالدیرمغه سعی وهمت بیورمقده ایدی . بوایسه خالی‌الذهن

---

[۱] «بشاشت» فی‌الاصل کولربوزلی اولمق، احبایه نشاطله اقبال ایتمك ، فرح وسرور اظهار ایلمك معناسنه‌در . « بشاشت ایمان » ایمانك قیمتنی‌تقدیر ایله حاصل اولان انشراح صدر وصفای وجدان دیمکدر .

[۲] هرقل نام‌قیصر روم پك‌عاقل وفاضل برذات ایمش. حضرت‌رسول اکرم افندیمزك نبی آخر زمان اولدیغنی اکلایه‌بیلمك ایچون احوال سنیه‌لرینی خصملرندن‌تحقیق فکرنده بولنمش، اونلره غایت‌مهم برچوق سؤاللرصوردیکه بریسی بوایدی . مؤخراً ایضاحاته کیریشـه‌رك بوسؤالی بروجه معروض حل ایتدی .

موسی‌الیهك آشنای حقائق اولمسنه دال اولان سوزلرینك بری‌ده ارتداد وقوعنی استعلام صددنده (سخطة لدینه) قیدینی علاوه ایتمسیدر. زیرا مقصد دین‌اسلامه داخل اولانلرك بصیرت اوزرینه داخل اولوب اولمادقلرینی آکلامق ایدی . حین دخولده بصیرتدن خالی اولمق ایسـه انجق صوکرادن احکام اسـلامیه‌یی بکنمیه‌رك خروج ایتمکله تبین ایدر . یوقسه عبیداه‌بن‌جحش نام کیمسه‌نك حبش دیارنده محضا تعشق یوزندن،حظ نفسانی ایچون تنصرایتمسی ویابرجنایت ایشله‌یوب‌ده دارحربه فرار وقوع بولمسی کبی برسـبب عارضدن طولایی حادث اولان ارتداد ابتدای دخولده بصیرتسز اولمغه دلالت ایتمز . چونکه تمایل نفس وتحری خلاص سـائقه‌سیله تبدیل دینه مجبور اولمق اکراهه شبیه برحالت اولوب صاحبی عمان عمان مسـلوب الاختیار قیلارده (العیاذ بالله) طریق ضلاله اویله سوق ایدر .

واقعا اکراه حقیقی اولمادیغی ایچون بواضطرار شرعاً معذرت‌عداولنماز.

ویا منورالفکر اولانلری ارشاد ایتمك کبی اولمیوب عسرت وصعوبتجه اونك قات قات فوقندهدر .

بومقوله امتلره عبدهٔ اصنام اولان سفهایه مرسل بولنان نوح وهود وصالح وابراهیم « صلوات‌الله علیهم » حضراتی کبی اکابر انبیانك نه مرتبه تأثیرات حصوله کتیردیکی ، اصلاح احوال بشریه‌یه نه‌درجه‌یه قدر موفق اوله‌بیلدکلری ایسه معلومدر .

الحاصل وحی ونبوتك تحققنه آکاه اولوبده نتائج مطلوبه‌سی نه‌دن عبارت اولدیغنی ملاحظه ایدن ارباب بصیرت انبیای سالفین حضراتنك ثمرات‌مساعیلری ایله نبی آخرزمان افندیمز حضرتلرینك بیك درلو مشکلاته قارشی مظهر بیورلدقلری نتائج عظیمهٔ خوارق کسترانه‌یی مقایسه وتدقیق ایده‌جك اولورلرسه همان بالجمله انبیانك موفق اولدقلری نتائج اصلاحکارانه‌یه افندیمز حضرتلرینك اضعاف مضاعفه‌سیله یالکز باشنه موفق اولمش بولندقلرینه جزماً ویقیناً بلاتردد حکم ایدرلر ، رسالت جلیله‌لری حقنده ایمان واطمینانلری قات قات تضاعف ایدر . بوحقیقت ذره قدر شبهه کوتورمز .

لکن « من لم یجعل‌الله له نوراً فماله من نور »

مناسترلی اسماعیل‌حقی

حسبحال

کچن هفته‌مرحوم جمال‌الدین افغانی‌یه‌دائر برقاچ سوزسویله‌مشدم. مقصدم او بویوك آدمه اسناد ایدلمك ایسته‌نیلن دینسزلکك پك یاکلیش برتوجیه اولدیغنی کوسترمك ایدی . مع‌التأسف بوسفرده « جمال‌الدین ملحد دکل ایدی ، فقط وهابی ایدی! » ادعاسی اورته‌یه سوروله‌یه باشلادی .

عجبا بوشایعه‌یی چیقارانلر بر آدمك آلننه « وهابی » دامغاسنی یاپیشدیرمق نه دیمك اولدیغنی بیلیورلرمی ؟

وهابیلك برمذهب مخصوصك اسمی اولمقله برابر عربستانك بر چوق یرلرنده دینسز طانیلان ، یاخود اویله طانیدلمق ایسته‌نیلن آدملره ویریلیر برپایه‌در . لهده سویله‌نن سوزلره ایناناممق ، لکن علیهده سویله‌ننلره درحال ایمان ایتمك انسانلرده جبلی برخصیصه اولدیغی ایچون مثلا بن بوکون چیقارده اللهدن قورقادن الك عقیده‌سی پاك بر آدم حقنده « ایبدر اما دینسز اولماسه !.. » دیرسه‌م آز زمان صوکره زواللی‌یی بوتون عشیرت خالقی باشدن باشه ملحد طانیرلر ، عجبا بو آدم الحادی موجب اوله‌جق نه یاپمش ، نه سویله‌مش دیه‌ینی خاطرلرینه بیله کتیرمزلر !

مسلمانلقده الك کوج برشی وارسه اوده بر آدمه دینسز پایه‌سنی ویرمکدن عبارت اولدیغی حالده فضلنی ، عرفانی ، اقبالنی ، شهرتنی چکه‌مدیکمز ، یاخودطرزتفکرینی کندی‌مشربمزه موافق کورمدیکمز ، کیمسه‌لری بو حسبی رتبه ایله نظردن دوشورمك نه‌دنسه بزه پك قولای کلیور !

لزوم کفر باشقه ، التزام کفر ینه باشقه ایکن ؛ یوزده طقسان طقوز احتمال طوغرودن طوغرویه تکفیرینی ایجاب ایدن بر آدمی یوزده براحتمال ایله قورتارمق اوزریمزه فرض‌ایکن بز بالعکس‌ییکده براحتمال ضعیف ایله یاقه‌لادیغمزی دینسز یاپوب چیقیورز ، کریده‌کی طقوز یوز طقسان طقوز احتمال ایمانی نظره بیله آلمیورز !

عربستانه کیدك ، الك بویوك آدملر وهابی ؛ ترکستانه کلك ، فارماسون ؛ عجمستانه اوغرایك دینسز ، یاخود بابی !

الك غریبی شوراسیدرکه بوتون اقطار اسلامیه‌ده بوعنوان ایله تشهیر ایدیلن آدملرك قسم اعظمی مسلمانلغی ، مسلمانلری مدافعه‌یه وقف حیات ایتمش اولان اکابر امتدر ، فدا کاران ملتدر !

بریابانجی آره‌مزه کیرسه دیسه‌که :

— ای جماعت مسلمین، فلان فلان ذاتلرسزك الك عاقلکز، الك عالمکز، الك فاضلکز اولدقدن باشقه‌ابنای ملتك سعادتنه‌چالیشمش اولمق اعتباریله الك خیر خواهکز ، الك حمیتلیکزدر. سز بونلری وهابیلکله، ماسونلقله‌اتهام‌ایدییورسکز یعنی‌مسلمانلقدن چیقاریبورسکز. دیمك ، سزك دینکز عقل ایله ، علم ایله ، فضل ایله ، حمیت ایله قابل تألیف اوله‌مایه‌جق !

بوسوزه قارشی نه‌دییه بیله‌جکز ؟

بوکون خطهٔ مصریه‌ده منافع اسلامی مدافعه ایدن نه‌قدر حمیتلی قلم وارسه هپسی جمال‌الدینك سایهٔ تربیتنده یتشمشدر. جهان توحیده بیکلرجه دست محرر ، بیکلرجه دماغ متفکر اهدا ایدن برجمال‌الدین وهابی اوله بیلیرمی ؟

مرحومی نه‌افغانستانده ، نه‌هندستانده ، نه آوروپاده ، نه‌عثمانلی طوپراغنده راحت براقادیلر؛ هیچ بریرده اوطورتمادیلر. جمال‌الدین مسلمانلق عالمنده حقیقی، سرمدی برانتباه اویاندیرمق غایه‌سنه‌معطوف اولان حمیتنده براز امساك ایده ایدی ، بوسیاستنه آزاجق فاصله ویره‌ایدی‌دنیانك‌هریرنده‌شرافتیله‌متناسب‌بردبدبه‌ایچنده‌یاشایه‌بیلیردی. فقط او قوجه‌آدم مقصد بلند حمیتی‌اوغورنده دهرك هردرلوشدائدینه کوکس کردی ؛ باشقه‌لرینك بالاضطرار دایانه‌میه‌جغی حرمانلره ، خیبتلره او کندی اختیاریله قاتلاندی . کمالك تعبیری وجهله او بر شهید ذی حیات ایدی :

نه دولتدر شهید ذی حیات اولمق بودنیاده !

*
* *

جمال‌الدین حقنده سویله‌نن وهابیلك شیخ محمد عبده ایچون ده دریغ ایدلمیور . ایکی سنه‌در صراط مستقیمك‌صحیفه لرنده مرحومك اثرلرنی کوروب طورویورز . الله ایچون سویله‌لم ، هانکی معناسنه آلنیرسه آلینسین، وهابیلکی اوقشار برجمله‌سی، برمقاله‌سی کورلدیمی؟

بعضیلری شیخك زهدی‌علمی نسبتنده دکل ایدی ، دیرلر . اوله‌بیلیر . لکن عجبا مرحوم بوتون حیاتنی اعتکاف ایله ، نوافل‌ایله کچیره‌یدی عالم اسلام ایچون دها مفیدمی اوله‌جقدی ؟ موسیوهانوتویه قارشی چیقوبده مغربده‌کی ملیونلرجه مسلمانك‌حقوقنی مدافعه‌ایتمك

اویله ظن ایدرمکه عصرلرجه نوافل ادا ایتمکدن دها ثوابدر .

بیلمزمیسکز حضرت عمر تابعیندن ابو قلابه‌یه « بچه سنی اولاد وعیالك ایچون نفقه تدارکیله مشغول کورمك بویله مسجد کوشه‌لرنده معتکف کورمکدن دها خیرلیدر . » دیمش

دوشونملی‌که ابوقلابه نهایت اوچ بش کشیدن عبارت عائله‌سنه بیه‌جك بوله‌جقدی . عبده ایسه اوچ یوز ملیونلق برعائله‌نك حیاتی ایچون چالیشمق مجبوریتنده ایدی !

ایشته بوکون برجال‌الدینی ، برمحمد عبده‌سی یوق ! جهان اسلام حقیقةً بیکس ، جداً غریب . بز بوکبی اکابر امتی رحمتله ، حرمتله آکالی‌یزکه کریدن کلنلر آره‌مزده بریاد جمیل براقه بیلمك امیدندن محروم قالەرق مجاهده‌دن واز کچمسینلر .

اوچ بش سنه اول برفرنك بکا دیمش ایدی‌که :

« ارباب فن وصنعتك قیمتنی تقدیر ایده‌میورسکز ، معذورسکز ؛ لکن ارباب سعی وخدمتی تقدیر ایتمیورسکز ! ایشته بوقباحتکز عفو اولنماز ... » فاعتبروا یااولی‌الابصار .

محمد عاکف

تخلقوا باخلاق‌الله

مقاله‌مز ایچون عنوان اتخاذ ایتدیکمز شو حدیث شریف ایله ثابتدرکه معرفتخانهٔ الٓهیه‌دن نشأت ایله « ادبنی ربی فاحسن تأدیبی » بیورمش اولان حبیب ادیمز، صلی‌الله علیه‌وسلم افندیمز حضرتلرنجه مکارم اخلاق نه درجه‌لرده مطلوب وملتزمدر . مادامکه لطیف بالعباد حضرتلری « وما یرید ظلما للعالمین » آیت پرلطافتی مقتضای منیفنجه ظلمدن منزه ومقدسدر، مادامکه ذات‌الوهیتك نیابت وخلافتنی اجرا ایچون قبل رحمانیسندن نبی کریم ورؤف‌رحیم افندیمز حضرتلرینی «رحمة‌للعالمین» اولمق اوزره ارسال بیورمشدر، اهل‌ایمانك‌ده ذات‌الله کبی نفسلرینی ظلمدن تنزیه واخلاقلرینی تهذیب ایتمه‌لری مقتضی‌در .

ظلم « وضع الشیٔ فی‌غیر موضعه » دیه تعریف‌اولونور . دیمك‌که برانسان کندینی ماخلق لهی‌نك غیری‌یه وضع ایله خالقنی طانیماز ، فطرتی‌نك مقتضاسنه توفیق حرکت‌ایتمزسه کندیسنه ظلم ایتمش‌اولورکه ظلمك اك بویوکی‌در ، شرکدر : انالشرك لظلم عظیم . لکن ارض وسما ومافیهما نالمق حکمت کبی ذات‌ربوبیتی تصدیق وتقدیس‌ایله‌دیکی حالده خلاصهٔ موجودات واشرف مخلوقات اولان عاقل انسانه یاقیشیرمی‌که حیثیت وفضیلتنی قبل‌نفسندن بیلوب‌ده خالقنی ، معبودینی طانیماسین ! اویله برخالق‌که بر آن نظر الٓهیسی منصرف اولسه بوتون آدم وعالم هلاك اولور :

قد تنکر العین ضوء الشمس من‌رمد
وینکر الفم طعم الماء من سقم

حدود اللهی تجاوز ایدنلرده حکم‌منیف قرآن‌ایله ظالمدرلر. آکاه اولالم که حق سبحانه وتعـالی حضرتلری « الا لعنة‌الله علی‌الظالمین » بیورمش ، ظالملره لعنت اوقومشدر . فقط ظالمه ظلم ، محض‌نصفت وعدالتدر . ظالمه مرحمت خلق‌عالمه ظلم وعداوتدر . ظالمه‌مرحمت دکیل ، سیاست لازمدر . خلق جهان آتش ظلمندن سوزان اولان ظالمك چراغ وجودی سونمك کرکدر . عزیز ذوانتقام اولان مالك الملك والملکوت حضرتلری نزده ظالم وارسه همان‌وجود ذنب آلودینی خریطهٔ عالمدن حك ایله بوتون امم واقوامی ظلم وعدوانك سریعاً جلب ودعوت ایده‌جکی عقوبات الٓهیه‌دن مصون بیورسون .

عدوجانی ودشمن بی‌امانی اولسه‌لرده حقلرنده دائما معاملهٔ جمیله ابراز بیورمش ودرکاه احدیته خیر دعا عرض ایله‌مش اولان حبیب اکرم وادیب‌اعظم افندیمز کبی بزمده«قل لعبادی یقولوا التی هی‌احسن» تبلیغ بلیغی وجه ایله دوست ، دشمن هرکس حقنده حسن معامله ایتمه‌مز آداب اسلامیه‌مز اقتضاسندن ایکن شایان عبرت دکلمیدرکه جهر ایله قول‌قبیحدن خوشلانمایان ربمز تعالی حضرتلری ظالم حقنده مظلومك تظلم حال ویا بد دعا ایتمه‌سنه مساغ ویرمشدر : لایحب‌الله الجهر بالسوء من‌القول الامن ظلم !

حقیقةً مؤمن ومسلم اولان کیمسه ناصل‌ظلم ایده‌بیلیرکه نفسندن بویوك دشمن بیلمز . نیته‌کیم برحدیث شریفده «اعدی عدوك نفسك التی بین جنبیك » بیورولمش ، نفسیله مقاتله ومجاهده ایله مأمور ومکلف اولمشدر . فی‌الواقع هیچ برانسان یوقدرکه کندینی خطا وزللدن تبرئه وتزکیه ایتسین ؛ مکرکه ارحم‌الراحمین اولان حضرت اللهك عصمتله مفطور ومتحلی بیورمش اولدیغی انبیای عظام علیهم‌الصلوة والسلام حضراتندن بولونسون .

اوت! نفس‌ایله‌اجتهادافضل‌جهاددر. حتی پیغمبرمز هرنه‌وقت برغزوهٔ جلیله‌دن عودت بیورورلرسه « رجعنا من‌الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر » بیورورلر ایمش .

اجتهادده‌کی شدتك درجه‌سنی آکلاملی‌که نوری سماوات وارضی دولدوران الله ذوالکمالك شهود وجه جمالندن غیریسی کندیسنی اغنا ایتمه‌ین نبی‌الانبیا افندیمزك حضور الٓهیده طول قیامدن قدم سعادتلری شیشمرمش . حتی جناب‌الله حبیب اکرمنك اومرتبه‌لرده نفس نفیس همایونلرینی اتعاب بیورماسنی لایق کورمه‌یه‌رك « طه‌ماانزلنا علیك‌القرآن لتشقی» آیت کریمه‌سنی انزال‌ایله ذات‌سنیه‌لرینه‌ابذال‌التفات‌بیورمشدر. افندیمزك وجه مشروح اوزره واقع اولان شدت اجتهادلرندن ام المؤمنین حضرت عائشهٔ صدیقه رضی‌الله عنها وعن ابیها حضرتلرینه رقت کلوب «یارسول‌الله! نیچون بوقدر تکلف اختیار بیوریورسن؟» دیه واقع اولان سؤال لطیفنه پیغمبریمز افندیمز « افلا اکون عبداً شکوراً» دیه جواب ویرمشلردر : اللهم صل وسلم علیه واحشرنا معه ولدیه .

— جانم! حضرت محمد علیه صلوات الصمد افندیمز حضرتلری « ماکانه محمد ابا احد من رجالکم ... » فحوای کریمی اوزره نبوت

ورسالتله ممتاز، اولوالعزمدن بر پيغمبرذيشاندر. خيرالخالقين حضرتلرى پيغمبريمزى اكمل مخلوقات اولمق اوزره ياراتمش. جلائل قدر ومنزلتلرينى « لولاك لولاك لما خلقت الافلاك » خطاب عزتيله اعلا ايتمش. صدر ساميلرينى مناجات حق ودعوت خلقه قابل اولمق اوزره توسيع ايله عنصر شريفلرينى عادتا بدل ما يتحلله محتاج اولميه جق مرتبه لرده لطيف قيلمش. بز ناصل اولورده او پيغمبر عالى تبار وشب زنده دار افنديمز كبى اويله صباحلره قادار عبادتله ، ذكر وفكر ايله مشغول اولابيليرز ؟ اويومايا جقمى يز ؟ روحمزك غداسنى ويرميه جكمى يز ؟ صباحلرى ايركن قالقوبده ايشمزله كوجمزله اشتغال ايده رك تدارك معيشت قيدنده بولونمايه مجبور دكلى يز ؟ ابرارك حسناتى مقربينك سيئاتى مثابه سنده در . عابدلر كناهدن توبه ، عارفلر عبادتدن استغفار ايدرلر . بز « والذين يبيتون لربهم سجدا وقياما » آيت كريمه سيله موصوف وممدوح كبريا اولان انبياء واوليا ايله هيچ قياس مى قبول ايده ريز ؟

كار پاكانرا قياس ازخود مكير
كرچه ماند در نوشتن شير شير

اوت ! حقكز وار . بز اونلر كبى اولامايز . فقط كتاب عزيزمزده (كتاب موقوت) ديه اقامه سى فرض عين اولان بش وقت نمازمزى اولسون جماعتله وقتنده اداو فريضۀ عبوديتمزى ايفا ايده بيليريز آ. يكرمى درت ساعتده آنجق بر ساعت قادار آز برمدتك يارادانمزه تخصيصى چوقيدر ؟ بيت الله اولان جوامع ومساجد شريفه يى اعمار ايتمك يوقيدر ؟ بركيمسه جماعته دوام ايتميوبده جماعتدن مقصود اولان اتحاددن آيريليرسه ديندا شلرينك حقوق دينيه سنه تجاوز ايتمش اولمازمى ؟ كنديسنى كورن امت محمدى ده كنديسى كبى بيت الاهه يوز سورمكدن منع ايتمش ديمك اولمازمى ؟ عجبا محراب آلتيدن يوز چويروبده مساجدك خرابنه بادى اولمقدن اشنع برظلم مى اولور ؟ عجبا ناسى بيت اللهدن ضمناً منع ايدن كيمسه يه مسلمان ديمك لايق اولورمى!

كسى كربتابد زمحراب روى
بكفرش كواهى دهندا هل كوى

اى سينه سى نور اسلام ايله منشرح اولان مؤمن صادقلر ! دين ارباب الباتى عندالرسول اولان شيئك قبولنه دعوت ايدر . اكر ديتمزه ايمانمز ، پيغمبرمزه اعتمادمز وارسه بزى دارالسلامه دعوت ايدن پيغمبرمزك حج وداعده ايراد بويورمش اولدقلرى وصيتلرينى يرينه كتيره لم : اتقوالله وصلو خمسكم وصوموا شهركم وادوا زكوة اموالكم واطيعوا امراءكم تدخلوا جنة ربكم .

مسلمان اوكاديرلركه الست بربكم خطاب عزتى الآن سمع جاننده طنين انداز اولور. جناب حق كنديسنه حبل الوريدن اقرب بيلير. بين الخوف والرجا برحالده بولونور ، اللهدن اوقادار قورقاركه خلقك قورقوسندن وتقاضاى نفسنك آرزوسندن سالم اولور . سليم اول حضرتلرى كبى .

كرلشكر عدو بود ازقاف تابقاف
بالله كه هيچ روى نمى تابم از مصاف

ديه بوتون اعداى دينه ميدان اوقور. اللهك رحمتندده بر درجه ده اميدوار اولوركه برولد مكرم كندى والده سندن اودرجه لرده رحم وشفقت اميدنده بولوناماز. (حق جان جهانست وجهان جمله بدن) وفقنجه جسم عالمده حقدن باشقه متصرف حقيقى اولماديغنه اعتقاد ايدر . واجب الوجود حضرتلرينك ارادۀ عليه سى تعلق ايتمه ديكجه برشى وجود پذير اولامايا جغنى بيلير . اونك ايچوندركه « ولا تقولن لشئ انى فاعل ذلك غدا الا ان يشاءالله » تنبيه الهيسى مقتضاسنجه هربر فعل واختيارينى قبضۀ الهيده مقهور كوروب ان شاءالله ديمه ديكجه يارين شويله ياپاجغم ، بويله ايده جكم بيله ديمز . خواجه حافظك : در پس آينه طوطى صفتم داشته اند
آنچه استاد ازل كفت بكو مى كويم

ديديكى كبى اوزى ، سوزى حقكدر. حق ايچون اولمايان كفتار وكردارى كنديسنه حرام بيلير . حق ايچون ير ، ايچر . حق ايچون مشى وحركت ايدر. حق ايچون محبت وغضب ايلر. والحاصل جميع احوالده حق ايله اولور. الله محبتى ظاهر وباطننى اوقادار احاطه ايدركه عادتا كنديسنى بيله فراموش ايدر. (موتوا قبل ان تموتوا) سرينه مظهر اولور . زنده دلا مرده ندانى كه كيست
آن كه ندارد بخدا اشتغال

مسلمان اوكا ديرلركه حبيب اكرم واول من اسلم افنديمز حضرتلرينى آناسندن ، باباسندن ، اولادندن وبلكه عزيز جانندن زياده سور . اوكان كرم افنديمزك « افضل الاعمال بعدالايمان بالله تعالى التودد الى الناس » حديث شريفى اقتضاسنجه بنى نوعنه محبت ومودتى افضل اعمال اولمق اوزره ابراز ايدر . ايماننده كمال بولمق ايچون كنديسنك سووب ايسته ديكى بالجمله اسباب عزت وسعادتى بوتون خاندان بشر حقنده ده لايق كورور . آچ دويورمايى ، بر مديونك بورجنى بالذات تسويه ايتمه يى ، برمشكلى اولان كيمسه نك اول مشكلنى حل ايدوب اونى كرفتار اولديغى محنت ومشقتدن قورتارمايى احب الاعمال بيلير : ومن يقترف حسنة نزدله فيها حسنا .

مسلمان اوكا ديرلركه سائرلرنده كورديكى عيوب ونقائصى كندى عيوب ونقائصنك عكسى، غيريلرندن هرنه ظلم كوروسه كندى عملنك جزاسى بيلير . ذوالنون مصرى حضرتلرينه اهالئ مصر ياغمور دعاسنه چيقماسنى رجا ايتمشلر. مشاراليه همان مصرى ترك ايله مدينۀ منوره يه كيتمش. بوراده مناجاته باشلامش . آراسى چوق كچمه دن ياغمور ياغمش. مصر رحمت رحمان ايله ريان اولديغنى خبر آلدقدن صوكره عودت ايلمش. عارفك برى بونك سببنى حضرتدن سؤال ايدنجه بويورمشلركه قيطلغه سبب كناهكارلقدر. برچوق دوشوندم

مصرده کندمدن زیاده کناهکار کیمسه کورمه‌دیم . جانزکه بوقیطلق بم یوزمدن اولمسون !

مسلمان اوکا دیرلر که دنیایی ملك‌الموتك حضورنده حاضر برمائده حکمنده عد ایدر . بونك ایچون دنیایی ویرسه‌لر شاد اولماز . دنیایی الندن آلسه‌لر غم چکمز . ثروتی وارسه (لمن‌الملك الیوم لله‌الواحد القهار) دینیله‌جك کونك ورودینی ملاحظه ایله ثروتی کندینه مدار غرور بیلمز . فقیر ایسه ادانی‌یه تملق ایتمز . چونکه عاریت بر عمر ایچون دکمز . نه ایسترسه اللهدن ایستر . نه بکلرسه محصول سعیندن بکلر :
دل اندرصمد باید ای دوست دست
که عاجز ترند از صنم هرکه هست .

مسلمان اوکا دیرلر که الله یولنده مالیله ، جانیله مجاهده‌یی اللهك کندیسنه دلالت بویوردیغی الك کارلی برتجارت اتخاذ ایدر . « واعدوا لهم ما استطعتم من قوة » فرمان سطوت بیاننه لبیك زن اجابت اولور . هر بری برنجم هدایت اولان اصحاب کرامك دین اوغورینه ، پیغمبر یولنه ماللرینی ، جانلرینی فدا ایتدیکلری کبی مالنی ، جانی دینك عزتی اوغورینه ، او پیغمبرك پوستنده اوطوران خلیفه‌سنك سعادتی یولنه فدا ایتمکدن چکینمز . چونکه شح ایله ایمان بر قلبده اجتماع ایتمز . مادامکه اول ذات قدیم واسطهٔ فیوضات ربانیه‌سی اولمق اوزره ذات اقدس حضرت پادشاهی‌یی استخلاف ایله تکریم بویورمشدر ، مادامکه پادشاهمز جلب قلوب ملته جداً لایق خدمات مشکوره ایفاسی ایچون حق خلافتی ادا بویورمق عزمیله « ان الله یأمر بالعدل والاحسان » ارشاد حکیمانه‌سنی دستور حکمت ، « برساعت اجرای عدالت ستین‌سنه ایفای عبادتدن خیرلی‌در » مآل منیفنی تضمن ایدن حدیث شریفی برمقیاس عدالت اتخاذ بویورمشدر ؛ بزده وجیبهٔ تابعیتی کما یلیق اجرا ایدرسه‌ك بزده ان شاءاه خلیفهٔ عالی تبارمز افندیمز « اخیارکم ائمتکم الذین تحبونهم ویحبونکم » حدیث عالیسنك ماصدق شان وشرفی اولور . جناب حقك لطف وعنایتدن امیدوارزکه ذات نجیب شاهانه‌لرینك ارشادی ، وجود مبارکلرینك اعضا وجوارحی مثابه‌سنده اولوب عدل واحسان ایله حرکتی کندیلرینه فریضهٔ ذمت ولازمهٔ آداب عبودیت بیان وزرا ووکلانك اجتهادلریله ان شاءاه بینه دین اسلام عزیز اولور . قلمرو حکومت سنیه‌لرینك چار اقطاری عهد قریبده « ومن دخله کان آمنا » تجلیسنه مظهریتله عدل الٰهی‌نك یریوزنده بر تمثال مجسمی اولان عهد حضرت عمر کبی بر قویونی قورت ییه‌مه‌یه‌جك درجه‌لرده هر فرد نائل عز حضور وسرور اولور .

عجبا بوکونلری رؤیاده کورسه‌ك خیره یورارمی ایدیك ؟ بر طاقیم جبار عنیدك قانلی اللرندن تخلیص جان وکریبان ایده‌جکیمز کیمك خاطرینه کلیردی ؟ هر بری « کل حزب بما لدیهم فرحون » دیه تفرقه‌یه دوشن برچوق عناصر مختلفه یکدیکرلرینه خصم‌الد ایکن وطن مشترکلرینك سلامت وسعادتی بالتقدیر ائتلاف واتحاد ایتسینلر ! بوتون اقوام اسلامیه « دین وملت ایکیسی بردر » اصل الاصولنه باقایه‌رق ، «اذا التقی المسلمان بسیفهما فالقاتل والمقتول فی‌النار» تنذیر نذیرندن قورقایه‌رق بری برلرینك قانلرینی ایچمکده‌لر ایکن سلاحلرینی آتوب حکومت مشروعهٔ مشروطه‌مزك عدالت ورأفتنه التجا ودخالت ایتسینلر ! اسلامیت نظرنده ذاتاً مقدس ومبجل اولان عسکرلك بوتون افراد عثمانیه‌یه تشمیل ایدیلسین ! مسلم وغیر مسلم بری برلرینك مهربانی اولسونلرده سلاحبدست حدوده قوشسونلر ! ان هذا لشیء عجاب .

ایشته فردای حریتدن بری ربمزك بزه رأی‌العین کوسترمش اولدیغی آیتلرندن ، صایمق ایسته‌سه‌ك عدواحصایه کلمز نعمتلرندن هانکی برینی انکار ایده بیلیرز ؟ قتل‌الانسان ماا کفره .

امان یاربی ! نه‌ایدی اوظلم واستبداد ! یار جانمز اولان وطن نامنی آغیزینه آلانك دیلی کسیلیر . انسان باباسنه بیله امنیت ایده‌مز . اویله که بیك بلا ایله کچیردیکمز اودورهٔ نحوست حقنده :
امین مجو ومکو با کسی که هست امین
دران‌زمانه مکر جبرئیل امین باشد
دیه بیلیرسیکز ! «یالیت لنا مثل ماا‌وتی قارون» تمنیٔ حریصانه‌سیله حلال وحرام دیمه‌یوب متصل قاصالرینی دولدورمق ایچون اولمادیق مظالم براقمایان ملاعین استبدادك قانلی اللرندن قورتولمق ایچون یا «انصرار مما لا یطاق من سنن‌المرسلین » دیوب دیار اجنبیه‌یه قاچملی ، ویا « پای درزنجیر پیش دوستان ـ به که بابیکانکان دربوستان » نصیحتیله عامل اولوب اوصنادید استبدادك اك شنیع ظلملرینه بویون اکمه‌یه مجبور اولملی ایدی . اولکی حالمزله بوکونکی حالمز نجبا مقیاس تقدیره کلیر شیمیدر ؟ اوللری ربع فس ایله ، تیریسته مارقالی شکر چووالی پانطولون ایله کزن عسکر بوکون شهزاده‌لر ایله برابر لباس فاخر اکتسا ایدیور . بالجمله اسباب عزت وسعادتلری استکمال ایدیلیور . اوللری او رجال سیاست سرقتك اولاد و احفاد و دامادلری اللرنده طراز عسکری اولان شانلی قلیجمز ایوب اویونجاغنه دونمش ایکن بوکون استانبولك فاتح ثانیسی اولان محمود شوکت پاشا حضرتلری کبی حمیت مجسملرینك اللرنده وطنمزه کوز دیکن دشمنلرك کوزلرینه باتیور . اوللری کستانه فیشکی بیله آتامایان عسکر بوکون آتشلی تعلیملر ، هر تورلو تقدیرك فوقنده قراللر حضورنده رسم کچیدلر اجرا ایدیور . عثمانلی قهرمانلرینك لسان حال ایله :
همان به که لشکر بجان پروری
که سلطان بلشکر کند سروری
دیمك ایسترجه‌سنه بروضعیت دلیرانه واعدای دینك قلوبنه دهشت ویره‌جك بر مهابت غضنفرانه ایله ایفای رسم سلام واحترامنی تماشا بویوردیقجه کیم بیلیر قوماندان اقدسمز سوکیلی پادشاهمز افندیمز نه قادار محظوظ اولمشلردر :

دشمن چه کند چو مهربان باشد دوست .

اوللری باجالری توته‌جك دیه انجلرنده یمك دخی پیشیرلمکدن ممنوع وخلیجده چورومه‌یه محکوم اولان دونانمامز یکیدن احیا

ایدیلیور. سوقیات وحرکات عسکریه یه ظهیراولاجق اولان دونانمامزك احیاسی امرنده پادشاهدن بر کویلویه وارنجه یه قادار کوزلرك کورمه دیکی، قولاقلرك ایشیتمه دیکی بو جوش وخروش ملی بی انسان کوریورده عزیز جانی بیله پادشاه باشی ایچون ویره جکی کلیور .

ای قلبی حب وطن ایله مزین اولان اهل ایمان ! ویره لم . داها ویره لم . مالمزك حاجتدن زیاده سنی ویره لم : علوالهمة من‌الایمان . الله یولنده بذل احسان ایده جك اك لایق بریر وارسه اوده معاونت مالیه جمعیتی‌در . آلت حربی یاپان ، آتان ، آتانه صونان کیمسه لرك : نائل نعیم جنت اولاجقلرینی پیغمبرمز خبرویریور. هانی جنت‌الفردوسه وارث اولاجقلر !

اگربنده کوشش کند بنده وار
عزیزش بدارد خداوندکار

اللهم! نه‌بویوکسین! نفسلری اوزرینه ظلم واسراف ایدن قوللریکی‌ده «یاعبادی ! » تشریفنه لایق کوروروسین : سنك بربحربی پایان اولان رحمت واسعهٔ الٰهیه‌کدن قطع امید ایتمك نه‌بویوك سوء ادبدر . سنی سونلری سن‌ده سورسین . اوت ! هیچ برطالب یوقدرکه مطلوبی‌ده اونك طالبی اولماسین . سکا نصرت ایدنلره سن‌ده نصرت ایدرسین : ان تنصروا الله ینصرکم .

مکتب بحریه معلملرندن
صالح احسان

عالم اسلام

آلتنجی قونفرانس :

شرقك انتباه واستقبالی حقنده

بروسه‌ده اتحاد وترقی قلوبنده
مسلم وغیر مسلم بیکی متجاوز برجماعت حضورنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

۱۷ نیسان ، ۳۲۶

افندیلر ، بن روسیه مملکتنك سیبریا قطعه‌سنده تابولسکی ولایتی مسلمانلردنم . فقط روسلر بزم ولایتمزده پك آزدر . اکثریت تورك عنصری‌در. ایشته او مسلمانلر ایچروسندن یتشمش برامام ، فقط عنایت ربانی ایله برچوق مملکتلری کزمش ، دولاشمش ، اوتوز سنه قدر سیاحت ایتمش برآدمم .

کندمی تعریف خصوصنده شو قیصه‌جه تعریف ایله اکتفا ایدییورم. شیمدی سزه عرض ایتمك ایسته‌دیکم شیلر، سیاحتم اثناسنده کوزمله کوردیکم ویا قولاغمله ایشتدیکم شیلردن اك زیاده نظر دقتی جلب ایدنلردن بعضلری‌در . اوروپا سیاحتمدن برشی سویله‌میه‌جکم . زیرا اورالره کیدوب کلن ، اورانك احوالنی بیلن پك چوق . شرقه عائد اولان سیاحتمدن سویلیه‌جکم‌که بز شرقلیلر ایچون شرق احوالی دها مهم ودها لازم‌در .

« شرق »و« غرب» اسملریله ـ کرك شیمدیکی مسلمانلر اولسون، کرك خرستیانلر اولسون، کافه‌سی ـ بتون شو اقوام... هرنه‌قدر اوروپا، آسیا دیه تفریق اولونیورسه‌ده ، اصل اك مشهور و متعارف تقسیماتنه کوره...«شرقیلر»، « غربیلر » دیه ایکی‌یه تقسیم اولنور. غربیلر ایچنده اکثریت خرستیان‌در ، مسلمانلر وارسه‌ده آزدر . شرقیلر ایچنده ایسه انواع ملت واردر؛ مسلمانلر، خرستیانلر، مجوسیلر ، آتشپرستلر، بتپرستلر ... بی‌نهایه . ایشته بنم سویلیه‌جکم ، شو شرقلیلرك احوالنه دائردر .

بواسم، بو« شرقی، غربی » دیه زبانزد اولان تقسیم، تفأله شایاندر: غربلیلر قانون طبیعت ایجابنجه غروبه محکوم ، شرقلیلرده طلوع ایله مبشردر . اونك ایچون غروب ایده‌جك اولاندن بحث ایتمکدن ایسه ، طلوع ایده‌جکدن بحث ایلمك دها مناسب وفائده‌لیدر .

شرق ملتی ، هرنه‌قدر اسمی شرق ایسه‌ده ، ملل جدیده دکلدر، اسکی ملتلردن‌در . مدنیت شرقده دها اسکیدن موجود ایدی . شرقلیلرك واصل اولمش اولدیغی مدنیته غربیلر آنجق یکی‌یکی واصل اولمشلردر. هر فنده وهر صنعتده بوکون شرقده اولان آثار ترقی ونفاست قدیمه اوقدر مشهوردرکه غربیلر بوکون اوکا قیمت تقدیرندن عاجزدرلر. حالبوکه بونلر بشیوز سنه، بیك سنه مقدم کچمش صنایعدر. او صنایعلر ، او آثار نفیسه شرق ملتنك من‌القدیم استعداد تاملری اولدیغنی اثبات ایتمش وایتمکده‌در. فقط بوصوك وقتلرده شرق ملتنه، برغفلتدر دیه‌لم ، یاخود من طرف‌الله کلمش برحالدرکه هیچ کیمسه معنی ویره‌مز ؛ ایستر شرقك مسلمانی اولسون ، ایستر خرستیانی ، ایستر مجوسیسی برانحطاطه اوغرامشدر . فقط بوانحطاط زائل اولمغه باشلامشدر . شرقده عن‌قریب بیوك برانتباه وارتفاع کوروله‌جکدر . مادام‌که شرق برطلوعدر، اوارتفاعدن هیچ شبهه‌سز خالی اولمایه‌جقدر . مقدمه‌سی‌ده شیمدی باشلامشدر . اقصای شرقده ژاپونیا کندیسنه (نیحون) تعبیر ایدییور ، که طلوع ایتمش کونش معناسنده‌در . حتی ژاپون چوجقلرندن بری واردی ، بنم معیتمده خدمت ایدییوردی ، اوچوجق برکون برروسله مناقشه‌یه کیریشدی ، اوصره‌ده دیدی‌که :

(نیحون) طلوع ایتمکده اولان کونشدر ، روس ایسه بر داملة توکوروك‌در . کونش طلوع ایدنجه توکوروك نه اولور ؟ بالطبع قورور ، محو اولور ، دکلمی ؟..

دقت ایدییورمیسکز، اون‌ایکی‌یاشنده برژاپون چوجغی دارالفنونی اکمال ایتمش برآدمه، برروسه قارشی بویله معنیدار برسوز سویلیور. ایشته بوسوزی سویلتن شرقك اوپارلاق استقبالی‌در .

بواستقبال تمامیله ژاپونیاده کورولمش وغایت پارلاق صورتده ترقی ایتمش وایتمکده‌در . بونك ایچون شرق عالمندن ، ملته فرح ویره‌جك کونشك طلوعندن سزه برآز معلومات ویره‌جکم ، که بونلر نصل ترقی ایتدیلر وایدییورلر ، مسئله‌سی شایان تدقیق بر مسئله‌در .

ژاپون ملتی غایت مستعد بر ملتدر . فقط معلوم احسانکزدر ، رسملرینی کورییورسکز ، احتمال شخصلرینیده کورمش سکزدر ، ژاپونلر اوفق آدملردر . یکرمی، اوتوز یاشنده برژاپونی کوردیکك زمان برچوجق ظن ایدرسك . فقط اوچوجق ظن ایتدیکك ژاپونه بردفعه دوقونورسه‌ك نه‌درجه قوت اولدیغنی او آنده حس ایدرسك . اونلرك وجودلرنده اویله برقوت وار که انسان حیرت ایدر . بر ژاپون واردی که یاشی اوتوز اولسه اولسه نهایت یکرمی ایکی‌دن فضله دکلدی . بنم یانمده شوقدرجـق قالیوردی ، بر کون قـولنی قالدیردی ، بکا دیدی که :

— ایندیر باقه‌یم قولمی ، ایندیره بیلیر میسك ؟..

آصیلدم ، ایندیره مدم . آکلاملی نه قدر قوت . بونلرده قوهٔ جسمانیه بودرجه‌ده‌در . بونیده دائما ملکه ایله اودرجه‌یه کتیرمشلر . دها کوچوکلکلرنده ژیمناستیقله ،اوق آتمقله ...ملکه‌حاصل ایدرلر . ژیمناستیقك انواعنی یاپارلر . بویله تربیهٔ بدنیه ایله بیوك بر قوت جسمانیه حاصل اولیور .

بن بوکا تعجب ایتمیورم . هم بویالکز بریرده دکل، هربلده‌ده‌وار . ژاپونیا محاربه‌سندن اول استانبول مشاهیرندن برآدمله کوروشمشدم. محاربه باشلامامش ، فقط یقین زمانده اوله‌جقدی .

— بومحاربه‌ده روسلر مغلوب ، ژاپونلر غالب کله‌جك ...

دیدی. بن‌کال‌تعجبله بونی رد ایتدم: ـ سز اکر روسیه‌لی‌اولوبده روس قوتنی بیله‌یدیکز ، بوسوزی سویلمکدن صیقیلیردیکز .

اووقت خوجه افندی بر آیت اوقودی ، طالوت قصه‌سندن : (ان‌الله‌اصطفیه‌علیکم‌وزاده‌بسطة‌فی‌العلم‌والجسم) جناب‌حق بیوریورکه: «بونلره بن‌علم ویردم ، وجسملرینه قوت بخش ایتدم ؛ البت بونلره آچیق‌در ملك .» اوآیتك مضمونندن بن آکلایورم که ژاپونلر غالب کله‌جك . زیرا قوهٔ جسمانیه وار، صوکرا قوهٔ علمیه‌ده مکمل .

بن خوجه افندیدن حالاصوره‌مدم : عجبا قوهٔ جسمانیه‌یی نره‌دن بیلمشدر ؟

بو ژاپونلر پك عجـایب‌در . حیوانك چکه‌جکنی بر آدم چکر . برکره ایکی آدم بر آرابایه بندك ، اشیالرمزی‌ده اوزرینه قویدق . برآدم بزی چکدی . تپه‌یه طوغرو اویله برفیرلایوردی که‌کورسه‌کز حیرت ایدرسکز. بوراده اك‌جسیم آدملرمز بوکادایانه‌ماز. بونلر ایشته هپ ملکه‌دن حاصل اولمش برقوت‌در .

ژاپونلر جسملرینی ، وجودلرینی بوصورتله تربیه ایتدکاری کبی؛ فکرلرینی‌ده غایت پارلاق صورتده تربیـه ایتمکده‌درلر . ارکك اولسون ، قادین اولسـون اوقومق بیلمه‌ین هیچ کیمسه یوقدر . بن ژاپونیـا ایچروسنده قاریش قاریش کزدم ، هیچ اوقومق بیلمینه تصادف ایتمدم .

باقکز علمه نه‌قدر خدمت ایتمکده‌لر . بوکون ژاپونیاده نه‌قدر فابریقه‌لر ، نه‌قدر صنایع وعملیاتخانه‌لر وارسه کافه‌سی کندیلرینك‌در. ممالك اجنبیه‌دن‌کلمکده اولان امتعه ، یالکز کاغدایله ، برده آمریقادن کلن ماکنه‌لردر، که انکلیزی‌ده . فرانسزی‌ده اورادن آلیر . اماباشقه نه معمولاتلری وارسـه هپ کندیلرینك‌در . معمافیه کندیلرینك‌ده کاغد فابریقه‌لری وار . شکر فابریقه‌لری و سائر فابریقه‌لری بی نهایه. صوکرا چالیشانلرك کافه‌سی‌ده ژاپونلردر . هیچ اجنبی یوق . یالکز مالیه نظارتنده بر انکلیز اجنبی وار . فقط اوده قرق سنه مقدم‌کلمش قالمش . یکرمی اوتوز سـنه مقدم بتون بتون اوروپایه محتـاج ایکن بوکون هیچ بر احتیاجلری قالمامش. زرهلیلر، طوپلر ، توفکلر ... کافه‌سنی کندیلری یاپار .

ایشته ملت چالیشیرسه بویله ترقی اولور. اما هرشیئی حکومتدن بکلرسـه او ملت هیچ بر زمان ترقی ایده‌مز . روسـیه غایت بیوك حکومت‌در ، فقط ملتی جاهل اولدیغندن روسـیه‌نك ترقی احتمالی یوقدر . نه‌قدر ترقی ایتسـه ینه آشاغی‌در ، ینه آشـاغی . زیرا ملت جاهل . مأمورلر او جهالتدن استفاده ایدرلر ، ظلم ایدرلر ، رشوت آلیرلر . مادام‌که ظلم وار ، رشوت وار ؛ اومملکت ترقی ایتمز . بونك ایچون روسلرك هر هانکی ولایتنه کیدرسـه‌کز کیدیکز ، کویلره وارنجه‌یه قدر ، روس مأمورلری رشـوتدن ، سرخوشـلقدن خالی قالمازلر . بونك ایچون آتیسی مظلم‌در .

ژاپونلر ایسه ترقی ایتمش بر ملتدر . هیچ بر وقت اوروپالیلرك جیجیلی بجیلی شیلرینه هوس ایتمه‌مشلر ، وحالا ایتمیورلر . بوکون دارالفنون طلبه‌سی‌تاقونیا ایله مکتبه کیدییور. رسمی‌فورمه البسه‌لری یوق . وارسـه‌ده کیمسی مجبوری دکل . کیین پك نادر ، همان یوق کبی . ژاپونیاده یدی ملیون طلبه تقدیر اولونیور . مجموع نفوسلری ۵۱ ملیوندر . البته بو قدر چالیشیرسـه ترقی ایده‌جکلرنده شـبهه اولماز .

(ناغانو) اسمنده برولایت وار ، اوراده مخصوص برایستاتستیق طوتدم . اك کوچك ولایت‌در . اوچ ارککاره مخصـوص اعدادی مکتبی وارکه ملت طرفندن یاپیلمش . صوکرا اوچده قیزلر ایچون اعدادی وارکه بوده ملت طرفندن یاپیلمش . بر مکتب صنایع ، بر مکتب حریریه ... [سزك بوراده اولدیغی کبی اوراده‌ده ایپك چوق چیقار . البت سزك‌ده برچوق مکتبلرکز واردر] ... صوکرا ۴۶ رشدیه مکتبی ، ۴۸۰ ده ابتدائیه مکتبی . بونلر هپ ملت طرفندن یاپیلمش . حالبوکه بو اك اوفق برولایتدر .

ایشته ملت نه درجه‌ده چالیشیور ونه‌قدر غیرت ایدییور . البت بوصورتله چالیشـان ملت کندی حقوقنی ، نه‌قدر بیوك دشـمنلری اولسه‌ده ، حمایه ایده‌بیلیر .

بوکون روسلر ژاپونلردن اوقدر قورقارلرکه ایجابنده انکلیزدن اوقدرقورقمازلر. معمافیه قورققده حقلی‌درلر. کوزلری‌ایله کوردیلر، نصل ملت اولدیغنی آکلادیلر .

محـاربه زماننده ژاپون ملتنك یاپدیغی بر فداکارلغی سزه عرض ایده‌جکم ؛ محاربه باشلانجه ایرتسی کونی ملتك طلبی شـو اولمش : « محاربه میداننده ژاپونیـایه کوندریله‌جك مکتوبلری پوسته مجاناً

نقل ايتسون . كذا ژاپونيادن ميدان حربه كونديرله جك اشيا وپاره‌لري پوسته‌لر مجاناً كتورسون . »

بو ، نه‌يي اثبات ايدر ؟ ديمككه ژاپون ملتي حرب ميدانندەكي قارداشلرينه هركون برشي يوللامغي قرارلاشديرمشلر .

آرقه‌سنده بويله ملت اولان عسكرك جسارتي باشقه درلو اوله‌جغي شبهه‌سزدر .

بو ، بزم مسلمانلر ايچون ، خصوصيله عثمانلي قارداشلرمز ايچون دقت اولونه‌جق بر مسئله‌در . زيرا بز دائمي محاربه ايچنده‌يز . هيچ بر وقت محاربه‌دن قورتولمق احتمالي يوقدر . چونكه دولت عليه‌نك موقع جغرافيسي اويله بر وضعيتده‌دركه محاربه اولمادقجه ادامهٔ موجوديت قابل اوله‌ماز . (مابعدي كله‌جك نسخه‌ده)

بخارايه دائر

۸۲ دن مابعد

عسكر و ژاندارمه‌نك اك بيوك ضابطلري ، سركرده‌لري هپ موريلردندر . رئيس نظار (قوشبيكي) لري‌ده ينه موريلردندر . بونلر موقعلرينك زياده محكم اولديغنه مطمئن اوله‌رق بخارا داخلنده بر چوق مناسبتسزلكلرده بولونمشلردر . حتي رئيس نظاز اسبق ملا محمدك بخارا بخاراليلرك اولديغي اونوده‌رق علماي محترمه‌يه قدر تجاوزاتده بولونمسي اهالي‌نك حسياتنه طوقونمش ووقعهٔ مؤسفهٔ زائله‌نك وقوعنه دها اوصيرالرده رمق قالمش ايكن بغتةً وفاتي بيوك بر فلاكتك اوكني آلمشدر . يرينه رئيس معزول رأس كاره كچديكي وقت هركس صبرسزلقله اجرا آتنه انتظار ايديور ايدي . برطاقم اجراآت شرعيه كوستره‌رك اهالي‌نك كوزني بويامق ايسته‌مش ايسه‌ده وقعهٔ مؤسفه‌ده تحقق ايدن خيانتلري كنديسنك ماهيتني ميدانه قويمشدر . جزاي سزاسني بوله‌جغنه هيچ شبهه يوقدر . اسلاميت ؛ سنيلك ، شيعيلك ايله تفريق اولنه‌ماز . كلمهٔ توحيد اسلاملري بر نقطه‌يه طوپلامش وهيچ برصورتله تجزي قبول ايتمازبر كتلهٔ معظمه حالنه قويمشدر . بز بيانات تاريخيه وحاليه‌مزي تعصب نقطهٔ نظرندن‌ده يوروتميز .

فقط شوراده ملاحظات وتتبعاتمزي توسيع ايده‌جك اولورسه‌ق عربلرك : (الشئ اذا تجاوز عن حده ينقلب الى ضده) قاعده‌لرينك بر محل تطبيقني دها بولمش اولورز . شويله‌كه بخاريلر آسيانك قسم مهمنده يالكز كنديلري حكمران بولندقلري برزمانده موريلري اسير ايده‌رك كتورمشلر . اسلاملري آيريلق ، غيريلق ايله تفريق ايتمين شريعت غراي محمدي سايه‌سنده بونلره غايت مشفقانه معامله‌لرله سراي وحكومت مقاملرينه صوقمشلر ، خارجي برتأثير اولمه‌دن بونلري آزاد ايتمشلر . بيوك بيوك رتبه‌لر ، منصبلر ويرمشلر و مرور زمان ايله سركار حكومته بيله كچيرمشلردر . فقط بونلر ؛ بوكا مقابل ولي نعمتلرينك ال برلكيله تقويهٔ حكومتنه وطولاييسيله اسلاميتك بقاي شوكتنه چالشمق لازم كلور ايكن تحسسات تفرقه‌كارانه‌يي بدرقهٔ حركات اتخاذ ايلمشلردر .

ايشته بو ثبات مؤسفه‌دركه مقدما كوستريلان لطفلرك ضدينه منقلب اولمسني انتاج ايتمش ، ووقعهٔ مؤسفه‌نك حصوله كلمسنه سبب اولمشدر .

ايمدي بسط اولنان شو ملاحظاتدن بخاريلرك له‌وعليهنده اولمق اوزره ايكي مسئله وجود بوليور :

بري ؛ بخاريلرك حركت واقعه‌لرينه حق ويرمك مسئله‌سيدر . زيرا بخاريلر وطنك اهالئ اصليه‌سي اولمق اعتباريله مملكت وحكومتده كندي نفوذلرينك تفوقني ايسترلر . هرهانكي بر ملتي نظر تدقيقدن كچيرسه‌ك بوحالت روحيه‌يه مصادف اولورز .

تكاملات وترقيات بشريه ايله محافظهٔ حاكميت وملیت آراسنده‌كي نسبت ؛ بر نسبت مبسوطه اولديغنه هيچ شبهه يوقدر .

ايشته ياني باشمزده بزه علاقه‌سي دها قريب اولان حكومت ؛ روسيه‌نك بر اولادي كبي بيومش ، روسيه سايه‌سنده دولت عليهٔ عثمانيه‌دن انفكاك ايتمش وروسيه سايه‌سنده تربيه كورمش ، مدنيتني ، قواي عسكريه‌سني ، خلاصه هردرلو قواي ماديه ومعنويه‌سني روسيه‌نك زير حمايه‌سنده استحصال ايتمش اولان بلغارستان بوكون روسلردن برتك معلمي مملكتنده بولوندرميه روي رضا كوسترميور ، حتي عسكري ايچنده روسلردن بر تك ضابط براقق ايستميور . حالبوكه روسيه ايله بلغارستان اراسنده‌كي روابط جامعه مستغنئ قيد وتذكاردر .

ديكري ؛ بخاريلر داخل اولدقلري حالده عموم اقوام اسلاميه‌يي وادئ تفرقه‌يه دوشورميه ، يكديكرينه برعدوالله كبي باقيه ، بركله ايله غير قابل انفكاك مربوط اولدقلريني اونوتدرميه سببيت ويرن شي ؛ حكومات سابقهٔ اسلاميه‌نك سؤ اداره‌لريدر .

برطاقم تفرعات مذهبيه ، تفكرات شخصيه‌نك اجراسي وياخود قبولي ايچون بيكلرجه بي كناهلرك جاننه قيمغي ، انواع اذا وجفالر ايتمكي روا كوردكلري حالده ملت وحكومتلرينك استقبالني تحكيم ايده‌جك اولان تدابيري خاطرلرينه بيله كتورمه‌مشلردر . سكنهٔ مملكتك اكثريتي حسيات وجدانيه‌ده ربط ايتمكه غيرت كوسترمه‌مشلردر . ايكنجي قرن هجريدن اعتباراً سرزدهٔ ظهور اولان مجادلات ومنازعات مذهبيه بتون عظمت ووحدة اسلاميه‌يي آلت اوست ايتمكه باشلاديغي كبي فتوحات اسلاميه‌يي‌ده معطل براقمشدر . يوزلرجه اقوام متفرقه‌يي بر كلمه تحتنده جمع واخوت عموميه اعلان ايدن اسلاميت ؛ ظهور مذاهب ايله برطاقم شعبه‌لره تفريق اولونميه باشلانمش وشعبات متعدده‌دن هربري ديكرينه لعنت وتكفيرخوان اوله‌رق يكديكرندن اوزاقلاشميه چالشمشدر . ايشته او كوندن اعتباراً نفوذ اسلاميت منكسر اولمش وتحسسات تفرقه‌كارانه بتون قوتيله توسيع دائرهٔ سرايت ايتميه باشلامشدر .

حتي برعصر ايچنده جناب اللهك اوامر قطعيه‌سي خلافنده اوله‌رق يوزلرجه مذهب ومسلك ظهور وكتلهٔ معظمهٔ اسلاميه يوزلرجه فرقه‌يه انقسام ايلمشدر .

وا اسفا كه حكومات سابقهٔ اسلاميه‌دن هيچ بري بونلره حكم اولمغه ، تكرار نقطهٔ اصليه‌لرينه طوپلاميه صرف همت ايتمه‌مشلردر . توسيع دائره ايتديكي برزمانده بوخدمت بركزيده‌يي وجوده كتورمك

غايت قولاى ايدى . واقعا بعض كره مذهبلرك اوكنى آلمق ايچون برطاقم مشكلاته قاتلانلمش، حتى محاربه ايديلمش، برچوق اسلام قانلرى آقيدلمشدر. فقط تعميق نظر ايديليرسه ينه مذهب عنديتك تقويه‌سى ومحافظه‌سى ايچون فدا كارلقلر يابلديغى آكلاشيلور .

حالبوكه مسائل وجدانيه‌ده حكم اولمق طوپ وتفنكله ، اجراى قوت وشدتله اوليوب، آنجق وسائط علميه‌واجتماعيه ايله اوله‌جغندن، ايتدكلرى فدا كارلقلر برنوع استبداددن بشقه برنتيجه ويره‌مشدر. خصوصيله تفكرات شخصيهٔ عنديه اولانجه قوتيله حكمفرما اولورسه بويله مقدس برحال‌وجوده كليرمى؟ ايشته وقت وزمانيله دول اسلاميه (عالم اسلامك استقبالنى) منفعت ذاتيه‌لرندن هر شيدن اول نظر اهميته آلمش اولسه‌لردى ، عالم اسلام تفرعات مذهبيه تفرقه‌لرندن چوقدن قورتلمش واعتصام بحبل‌الله موفقيتيله بكام اولمشدى . فقط مع‌التأسف او عصرلردن بو آنه قدر هيچ برحكومت اسلاميه‌دن بويله تشبث وقوعه كله‌مشدر .. و كله‌مكده‌در . حتى حكومت عثمانيه‌من الجزيره مذاهب تفرقه‌لرينه قارشى لاقيد بولنمقده‌در .....

ايشته بونك غايت اوفاق بر شراره‌سنى‌ده بخاراده كوريبورز . مقاله‌مزك ابتدالرنده بخارانك مدرسه‌لرندن برنبذه بحث ايتمش ايدك. بخارانك مدار افتخارى اولان مدرسه‌لرنده وقتيله الهيات ، طب ، فلسفه، رياضيات وفنون شتى تحصيل اولنديغى كبى علم كلامده‌ده خيلى‌دن خيلى‌يه ترقى ايتمشدى. حتى بتون‌جهان اسلامده درس كتابى‌اوله‌رق قبول ايديلمش اولان نسفى [۱] بيله بخارا محصوليدر. بخاراليلرده علم كلام بو قدر ترقى‌ايتمش وبوقدر بحث وجوابلر ايله باشلى باشنه برعلوم نامتناهيه عدادينه ادخاله موفقيت حاصل اولمش ايكن ؛ نه‌دن اللرنده وقتيله بازيچه بولنان بوشيعيلره سنيلكى تلقين ايتمه‌مشلر ، دها طوغريسى بونلره بخاريلكى نه‌دن تمثيل ايتميه چالشمه‌مشلر؟

حالبوكه بخاريلر ؛ تحت اداره‌لرنده‌كى مملكتك خارجنده بولنان قوجه روسيه مسلمانلرينى تربيهٔ اسلاميه ايله تربيه ايتمشلر ؛ بتون عادت‌ومراسملرينى صوقشلر وميليونلرله‌روسيه اسلاملرينى كنديلرينه مفتون براقمشلردر .

بوكونه قدر روسيه اسلاملرينى معنوى تربيه ايده‌رك روسك هر درلو مكر ودسايسنه قارشو صاغلام مسلمان اوله‌رق توتانلر ؛ اسلاملرى اضلال مقصديله تأسيس ايديلمش بو قدر انجيل وميسيونر جمعيتلرينك تشبثات دسيسه‌كاريلرينى عقيم براقانلر ؛ هپ بخارادن تربيه كوروب كلن ذاتلردر وانلرك مساعى و تلقينات دينيه‌لريدر . روسيه اسلاملرينى يالكز تعليم دين ايله‌ده براقمه‌مشلر ؛ بتون عادت ومراسملرينى‌تعليم‌ايده‌رك كندى‌مدنيتلرينى ايى‌دنايى‌يه‌يرلشدرمشلردر.

ايشته ميليونلرجه روسيه مسلمانلرى بخارادن خيلى اوزاق مسافه‌لرده بولندقلرى حالده انلرى تعليم وتربيه ايدوب‌ده كندى اللرنده برآوچ اهالى‌يى داء تفرقه‌دن وقايه وصيانت ايده‌مديلر.

ايشته بخاريلرك اك بيوك خطاسى بوراده‌در . اعصار سابقه‌ده يتمش كيتمش برمسئله ، « يكرمنجى عصرده اسلاملر ايچنده تعصب مذهبيه‌دن طولايى مقاتلات » عنوانيله بتون جهانه نشر اولنيور . اسلاملره يأس، اعدالره فرح‌ويريور. اتحاد اسلامدن لرزه‌داراولان اعدا بوخبر ايله سوينيور . يكديكرينى تبشير ايدييور .

ايشته بويله تاريخى خطالر ايله تاريخ اسلام مالامالدر . يوقاريده ذكر ايتديكمز كبى اقوام اسلاميه بوخطاليوزندن قوجه‌مان‌سلطنتلرينى غائب ، اقليملره حكمران بولنان دولتلرينى ضايع ايتمشلردر. شرقدن غربه قدر حكمران اولان ايمپراطورلقلر يوزلرجه طوائف ملوكه تقسيم اولنمشدر. داء تفرقه بتون شدتيله حكمفرما اوله‌رق بوكونكى ضعف اسلامه و اقطار جهانده بولنان اسلاملرك انواع مظالمه هدف اولملرينه سببيت ويرلمشدر .

بوكون اك مترقى دولتلر وحكومتلر كرك تحت اداره‌لرنده وكرك خارجنده بولنان اقوامى لايعد ولايحصى پاره‌لر صرف ايده‌رك كندو روحلريله تربيه ايتمكه غيرت ايديورلر .

بشقه‌لرينى برطرفه براقوبده يالكز انكليزلر وآمريقاليلرى نظر اعتباره آله‌جق اولورسق بونلرك محيرالعقول فدا كارلقلر ومصرفلر ايله نه قدر بيوك ميسيونر جمعيتلرى تشكيل ايتمش اولدقلرينى كوريبورز .

عجبا بوحكومتلر ؛ نشر دين مسيحى‌يى ثواب قزانه‌جغز ديه‌مى ياپيورلرده بوقدر مصرفلرده بولنيورلر ؟

خير ؛ مقصد بتون بشقه‌در . نشر دين مسيحى يالكز واسطه وآلتدر ، اعانه‌نك تكثيرى ايچون كوز بويامه‌در .

مقصد ؛ استقبال حكومت و دولتى تحكيم ، انكليزلكك وآمريقاليلغك بقاسنى تأمين‌در . ايشته اسلاملرك بوكونكى حالنه دوشمه‌مك وهرهانكى برقوم متغلبك بازيچهٔ آمالى‌اولمامق ايچون غير قابل تعداد فدا كارلقلر اجرا اولنيور . بوسايه‌ده بوعالم مجادله‌ده تأمين بقاى نفوذ ايدياپور .

بزاسلاملر ؛ اول وآخر بوفدا كارلقلردن عارى قالدق والسلام.

ايشته بخاريلرده وقتيله زير اداره‌لرنده بولنان اقوامى نظراعتباره آلمديلر . كنديلرينك اوكونكى‌قوت وسطوتلرينه اعتماد واتكا ايده‌رك استقبال ملت وحكومتى‌دوشونمديلر. ايشته شيمدى بخارانك كچيرديكى مظلم كونلر هپ اودوشونجه‌سزلكلرك ثمره‌سيدر .

بوكون وقعهٔ مؤسفه‌نك اسباب تاريخيه‌سى تعيين اولنه بيلدى . اسباب ظاهره‌سى نه‌اولورسه اولسون اصل سبب حقيقيسى عصرلردن برى وجدانلرده جايكير بولنان مواد مبحوثه‌در . بخاريلرك بوكون اك بيوك وظيفه‌لرى كچمش وكچمكده اولان وقايع مؤسفه‌نك كافه‌سنى خطاياى ماضيه‌دن بيله‌رك برخطانك يوزلرجه سنه صكره ويرديكى فجيع نتيجه‌لردن عبرت اله‌رق بوندن صكره قرداشجه‌سنه كچنميه غيرت ايتمليدر . وبويله خطالرك ارتكابندن‌ده دائما متيقظ بولونملى‌در.

صوك درجه‌لرده واجب‌الاصلاح اولان مدرسه‌لرك برآن اول

[۱] شهر نسفك شمديكى اسمى (قرشى) اولوب ۳۰ بيك نفوسى‌جامع اوله‌رق بخارا ايالتلرندن قرشى ولايتنك مركز اداره‌سيدر .

اصلاحنه همت وتدریساته ده قدیم، جدید کبی تفریقلره محل براقلمقسزین صرف ماحصل مقدرتدر. ترقیات ملیه نك حقیقی اساسارینی برکون اول وضع واستقبال ملتی محافظه ایله برابر منبت مملکتك بتون ثروت وراحتی صاحبلرینه حصر ایله اجانبك اوزاتان ایادئ جور واعتسافنی طوردیرمقدر.

بالاده بیان اولوندیغی کبی بوکون بخاریلرك اعظم وظائفلری دست بدست وفاق اوله رق تدریساتی اصلاح ایتمك؛ ابتدائی، رشدی، اعدادی مکتبلرینك چوغالمسی ایچون عموماً فداکارلقده بولنمقدر. فوز وفلاح انجق بونده در.

نور علی زاده

غیاث الدین حسنی

مطبوعات اسلامیه:

بغچه سرایده (قریم) منتشر ترجمان غزته سی یشقند وایلك حوالیسی وقوعات اغتشاشیه سندن بحثله دیورکه:

برقاچ هفته لردن برو غزته لر شمالی ارناودلغك برقسمنده کی اغتشاشدن بحث ایتمکده لر. سبب اغتشاش دنیادن بی خبر، منزوی، عادتا باشقه برعالمده یاشایان برقسم خلقك جهالتیدر. معلومدرکه آرناود طائفه سی غایت جسور، بهادر، ناموسلی واخلاق متینه صاحبیدر. فقط جهالتندن اوتری معناسز برطرزده متعصبدر وصبی کبی معصوم التفکردر.

مشروطیتدن واصلاحاتدن خوشلانمیان برطاقم زادکان، اولکی دورده ظلم واستبداده خادم وشیمدی عزل ایدلمش بولونان مأمورلر خلق آره سنه یایدقلری یالانلر ایله (که صقال باش دیرلر) جهلایی آلدادوب حکومته قارشو صالدردیلر. بویالانلر آره سنده صقاللی اولان مسلمانلردن سنوی بردر مجیدیه رسم آلنه جغی کبی روایت دخی جهلا آره سنه نشر ایدلمشدر.

بیچاره خلقلرك بویله شیلره اینانوب آلداندقلرینه مرحمتاً عثمانلی حکومت اسلامیه سی بونلری بردنبره طوب توفنك آتشنه یاقق استمیوب صبرواعتدال ایله حرکت ایتمشدر. لازم مقداری عسکر جمع ایدوب عاصیلکدن اغتشاشدن برشی چیقمیه جغنی حالاً عاصیاره کوسترمك وممکن مرتبه قان دوکمیوب نفوسجه ضایعاته میدان ویرمیوب ایشی سوندرمك وحقیقت حالی جاهل اهالی یه آکلاتمق سیاستی طوتلمشدر.

بش اون سنه لر ماکیدونیا بلغارلرینه کوسترلمش ملایمتك آرناودلق مسلمانلرندن اسیرکنمیه جکی امر طبیعیدر. فقط ایشك بوجهتی کورمك استمیوب روم ایلینك جمله ایشلرینی وخبرلرینی عثمانلی ضررینه تفسیر ایتمکی عادت ایتمش اجنبی غزته لری شوکوچك اغتشاشه، ایکی قرداش قوغاسنه لزومندن زیاده اهمیت ویروب عثمانلی عسکرینك کویا ایش کوره مدیکندن برچوق بحثلر ایتدیلر.

شمدی آکلاشلدیغنه کوره بواختلالی عثمانلیلر ایی جه تسکین ایدییورلر، عاصی سوریلر عسکر ایله قوشادلمشدر. مقاومت ایده میوب کندیلرینك سعادتی امل یکانه اتخاذ ایدن قارداشلرندن عفو طلب ایده جکلری شبهه سزدر. بوندن صکره آرناود داغلرنده طاش یوللار انشا ایدیله رك اهالئ معصومه نك مملکتلرندن استفاده سی تأمین ایله جکدر وبوندن بویله جسور ومتدین طائفهٔ اسلامیه نك دائرهٔ سعادته کیروب راحت یاشایه جقلری وبتون اسلام قرداشلرینی ممنون ایده جکلری مأمولدر.

یته بو غزته روسیه ده کی یکی وراثت قانونی لایحه سندن بحث ایله دیورکه:

بولایحه وراثت قانونلری تملندن، اساسندن تبدیل وتغییر ایده جکدر. روس قانونی ایجابنجه قز وقادینلرك ارثده حصه لری پك آز ایدی؛ یدیده واون درتده برحصه آلیورلر ایدی. قانونك بوعدالتسزلکی نظره آلنوب بودفعه تنظیم اولنان لایحه ده اوغل، قز، ار وقادین تفریق ایدلیوب مساوی صورتده حق وراثته نائلیتلری تصور اولنیور، حصه لرك نه صورتله تقسیمنده عدالتك تأمین اولنه جغی مسئله سنی موضوع بحث ایتمك ایسته میز. شوقدرکه بولایحه نك اجتماعی وسیاسی بعض نقاطی حقنده ملاحظه لر تعلیقنی مناسب کورییورز:

بوایشده مسلمانلرك مطالعه ایده جکلری جهت تصور اولنان بوقانونه مسلمانلرك تابع طوتیلوب طوتیلمیه جقلری نقطه سیدر. شمدیکی قانونده مسلمانلرك وراثت حقوقلری شرع شریفه تابع طوتلمشدر. یکی قانونده عجبا بوقاعده محافظه ایدیله جکمی؟

اکر ایدلمیه جك ایسه یعنی بتون روسیه تبعه سی مذکور یکی قانونه تابع طوتیله جق ایسه دولت دوماسنك بوکا حق وارمیدر؟

مسلمانلرك حقوق وراثتی اوامر قرآنیه اوزرینه بنا ایدلمشدر؛ دولت دوماسی بونك فسخنه کندینی حقلی کوریرسه دها برچوق حقوق شرعیه نك فسخنه حق ومیدان آچلمش اوله جقدر.

شمدی مسئله لایحه وتصورصورتنده بولندیغی حالده دوماده کی وکیللرمز وجماعتك ایش آکلادرلری بومسئلهٔ حیاتیه یه قولاق ویرمه لری لازمدر. مسئله نك اهمیتی مستغنئ تصریح وتذکاردر.

قریمده منتشر (ترجمان) غزته سی فرانسه حکومتنك فاسده کی عثمانلی معلمین عسکریه سنك خدمتلرندن چیقارلمسی حقنده کی تشبثاتندن بحثله دیورکه:

فاس اردوسنده معلملك وظیفه سنی ایفا ایدن عثمانلی ضابطلرینك مملکتلرینه عودت ایتمسی ایچون لازم کلن مبلغ فرانسه حکومتنك طلبی اوزرینه مولا حفیظ طرفندن تأدیه اولنمشدر.

نظام وترتیب عسکری معلملکی ایله فاسده بولنان کوکللی عثمانلیلری فرانسه چکه میور؛ فاسك ضعیف وبی نظام قدیم اصولده بولنمسی مطلوبدر. جونکه بوحالده ضبط واستیلا دها آسان اوله جقدر.

باکوده منتشر (صدا) غزته سی اسلاملر ایله ملل سائره نك ترقیاتندن بحث ایله دیورکه:

قافقازده اولان ملتلر اسلام ایله مقایسه اولنور ایسه تجارت، صنعت، سیاست واقتصاد مسئله لرنده نه قدر فرق وطاغلر آغرلغنده تفاوت کوره جکز....

مسلمان ایله ارمنیلری اولچرسك نه کوره جکز؟ هیچ برجکیه، اولچویه وحسابه کلمین بر تفاوت!

ارمنی ملتی قافقازده بر میلیون ۴۳۰ بیکدر. مسلمانلر ایسه ۲ میلیون ۱۲۷ بیك. دیمك که نفوسجه مسلمانلر ارمنیدن بره ایکی آرتقدر. کوزل... ارمنیلرك ۱۱۹ بیك ۴۰۰ جوجغندن ۳۲ بیك ۵۶ سی مکتبده تحصیلده در. یعنی یوزده ۳۰ قدری اوقویور. اما مسلمان اولادینك ۱۶۸ بیکده آنجق ۱۰ بیك ۹۸۶ سی اوقویورکه یوزده ۱۳ دیمکدر.

ایشته بو ملتلرك استقبالنی سن کندك ملاحظه ایله!

بر حساب دها: باکو شهری قافقازك کوزی وتجارتك مرکزی وبالخصوص مسلمان شهریدر. بو شهرده ۱۰ بیك ارمنی تاجری وار ایسه ۳۰ بیك مسلمان حمالی وار. بونلرك هانکیسی چوق اولیور؟..

بقچه سراینده منتشر (نزجماده) غزته سی روس مشاهیر محررلرندن بر ذاتك قره دکزه دائر یازدیغی مقاله لی ترجمه ایتدیکمزدن بر قسمنك نقلنی مناسب کوردك :

اشبو کله جك ۷ سنه ظرفنده بزم باشلوجه وظیفه مز قره دکز بحریه سنك اصلاح و اکمالنه چالیشمق اولمالیدر . بوصوك وقتلرده ماکیدونیا قاریشوب شرقده دخی آمریقا کبی بیوك بر دولتك مقاصد سیاسیه ایله حرکت کوسترمسی بزم خارجی سیاستمزك مرکزینی ماکیدونیایه نقل ایتدی . بوکا نسبتله مدافعهٔ بحریه جه اولان تدارکاتمز دخی مرکزینی تبدیل ایتدی . خارجی تجارتمزك اك بیوك قپوسی اولان قره دکز سواحلی ظهوری محتمل اولان دشمانه قارشو مدافعه دن عاجز بر حالده در . بو کونده آفستریانك بیوك وکچوك ١١ عدد زرهلیسی صو اوزرنده بولنیور . بوکا قارشو قره دکزده بزم ۳ عدد آغر یوللی زرهلیمز بولنوب قالان ٥ زرهلیمز غایت اسکی ومحاربه یه یارارسز بر حالده در . ترکیه انکلتره یه یکیدن ۳ زرهلی وبرقاچ قروازور سپارش ایتدی . بوندن بر عصر مقدم قوتوزوف طرفندن ایندرلمش عثمانلی بایراغی ایکی سنه صوکره یعنی مذکور مظفریتلریمزك یوزنجی سنهٔ دوریه سنده قره دکز صولرنده یکیدن « آی ویلدزی » ایله اثبات وجود ایده جکدر . روسیه بوکبی خوفلی حاللرده بولنه ماز . بناءً علیه بزم بحریه نظارتی دونمادن آقچه آلدیغی ایله قره دکز بحریه سنك اکمالنه تشبث ایلمك لازمدر . ترکیه و آوستریا بحریه لرینه قارشو لازم مقداری حرب کمیلری حاضرلامق بزم برنجی وظیفه مزدر .

بویله می اولمالی یز ؟...

(طنین) ك اناطولی مخبری « قره مانده » دن یازدیغی مکتوبده دیورکه :

قره مان معارفی أولو بر حالده در . مکتبلر دیکر یرلرده کیلرك عینیدر . خرستیان وطنداشلرمز فکراً دها مترقیدر . قره مانده برروم ، برارمنی مکتبی واردر . وهرایکیسی ده مکاتب اسلامیه یه نظراً پك منتظمدر . اسلاملرله خرستیانلر آره سنده کی بو تفاوت حیات خصوصیه دن ، عائله حیاتندن باشلایور وکیتدکجه بوتون وضوحیله نظر دقته چارپیور ، بناءً علیه سائر یرلرده اولدیغی کبی بورادهده خرستیان وطنداشلرمزك فکراً ، تشبثاً اسلاملردن ایلری بولندقلری ، دها مسترفه ومسعود یاشادقلری غیر قابل انکار بر حقیقتدر . دیکر یرلرده ده کمال تأثرله مشاهده ایتدیکم اسلاملر آراسنده کی اتحادسزلق بورادهده واردر . تحفدرکه یکدیکریله کچینه مین اسلاملر خرستیانلرله دها ای امتزاج ایلیورلر .

قره مانده مفتریات . اسنادات . یالان یره شهادت ویمین ایتمك پك ایلرله مشدر . ارمناکده یازدیغم شایان تأسف احوال تماميله جاریدر . بوشبهه سز بوتون سیئاتك مادری اولان جهالتدن ، ایشسزلکدن نشئت ایدییور .

ترقی وعمرانه پك مساعد ایکن شیمدی یه قدر برائر حیات ارائه ایده مامش اولان قره مانك برآز اویانمسی ، غفلت ومسکنتدن سیلکینمسی واطرافه عطف نظر ایلمسی اسکی ضرورلرك ، أولمش زمانلرك تلافیسی ایچون کافیدر . بواهالی اکر کندیلرینی سومیورلرسه هیچ اولمازسه چوجوقلرینی سوملی واونلره آچیه رق ممکن اولدیغی قدر اوقوتملیدرلر . زیرا آرتق حیات کندیسنه لایق اولمایانلر ایچون بربادردر .

کذا « ارکلی » دن یازدیغی مکتوبده دیورکه :

ارکلی اوزرلری طوپراقله اورتولمش آلچق بنالری ، دار وپیس بعض محللرنده بطاقلق حالنی آلان سوقاقلریله هیئت عمومیه سی اعتباریله آناطولی شهرلرندن فرقلی دکلدر . یالکز بورادهده سوقاقلر ، چارشیلر دها غلبه لکدر . فقط هرطرفی ، دکانلری وقهوه خانه لری ، کوشه باشلرینی دولدوران بوانسان

بیغینلری بویوك بر سفالت عرض ایدر . برچوغی یاواشجه یانکزه قدر کله رك برقاچ کلمه ایله سرکذشت سفیلانه سنی حکایه ایتدکدن صوکره برآ کمك پاره سی ایسته ین بوزواللیلر بغداد شمندوفر خطنده ایشله مك اوزره اوزاق ولایتلردن ، کردستان جهتلرندن یوزلرجه ، بیکلرجه کشی اوله رق بورالره دوکولمشلر وبرچوغی ایشسز قالمشلردر . روایته نظراً قومپانیا استخدام ایده جکی عمله یی اول امرده خرستیانلردن سچدکدن وبونلردنده بعضیلرینی قبول ایتدکدن صوکره دیکرلرینی قبول ایتمه مش وحالبوکه حکومتجه دیکر ولایتلره عمله ایچون مراجعت وقوع بولمش اولدیغندن عمله نك آرقه سی آلنه مامشدر . والینك قومپانیا دیرکتورلری نزدنده کی تشبثاتی نتیجه سنده صوك کونلرده ایکی اوچیوز عمله دها قبول ایدلمش اولماسی پك غریبدر . دیمك که قومپانیا ایستدیکی حالده برچوق عمله یه ایش بوله بیله جك ایکن کیم بیلیر نه ایچون بونی یاپمیور ووالینك تشبثاتی ، دها طوغریسی رجالرینی بکلیور . هرحالده عمله نك احوال الیمه سی قلب صاحبی اولان انسانلری متأثر ایده جك بر ماهیتده در .

الواح انتباه :

روسیه دوماسنده داغستانه و زاقاتال مبعوثی حیدر افندی حضرتلرینك بالعموم روسیه ده ایام خرستیانیه نك ایام تعطیلیه عد اولنمسی تکلیفنه قارشی ایراد ایلدکلری نطق مهمك علی وجه الاختصار ترجمه سیدر :

افندیلر ، کسب وتجارت اصحابنك یوم استراحتنه دائر قانون لایحه سنی اوچ بابه تقسیم ایتمك ممکندر :

بری — یومی ایش زمانی تعیین ایتمك ، ایکنجیسی بایراملر ، اوچنجیسی ده هفته ده برکون استراحت مسئله سی . بنده کز صوك ایکی بابدن بحث ایده جکم ، چونکه بونلر مسلمانلر نظرنده دها اهمیتلیدر . لایحه نك تصورینه کوره جمله روس بیراملرنده و (بازار) کونلرنده بتون روسیه ده کی ملتلر هرقنغی مذهبه منسوب اولورسه اولسون ایشدن وتجارتدن ال چکمکه مجبور طوتله جقلر . بوقانون روسیه نك یکرمی ملیون اهالیٔ اسلامیه سنك حقوقنه مخالف بر قاعده در ؛ قانونك بوقاعده سنه عدالتسزلك دیمك ایله کچلمز ، آچیقدن آچیغه بر جبر وظلمدر . خرستیان بیراملرنده مسلمانلره تجارت ایتدرمامك ... بشقه صورتله تأویل ایدیله مز . بوکا حق ، عدالت هیچ بر صورتله بر حق ویره مز . دییورلرکه روسیه ده روس بیراملرینه حرمت ایدلمزسه روس دینی تحقیر ایدلمش اولور . . . افندیلر بوکا جواباً بزم مسلمانلر نامنه حق ونظرلرینه موافق روسیه ده جمله دینلره بر درجه حرمت ایدلك ، جمله ملتلری مساوی کورمك ، حریت وجدان ویرلك لازمدر دینلملیدر . اهالیٔ اسلامك بونی ایستمکه حق واردر چونکه اسلام روسلردن صوکره روسیه نك اك بیوك عنصری وملتیدر ؛ چونکه اسلاملر روسیه پادشاهلغی ، روسیه مدافعه سی والحاصل وطن ایچون روسلرایله برابر چالشمش وقان دوکمش بیوك ملتدر .

افندیلر ، حق صاغ طرفنده اوتورانلر ، مسلمانلرك صداقتنی ، فدا کارلغنی انکار ایده مزسکز ؛ بونلرك بو کوزل حال وشهرتلری اسلامیت اقتضاسی وثمره سیدر . بناءً علیه بویله دینه حرمت ایتملیز ؛ عکسی حالده یعنی بودینه قارشو ظلم اوله رق خرستیان بیراملرینی قبوله مسلمانلری مجبور ایتسه کز دوستلغی بوزمش ودعوایه یول ومیدان آچمش اولورسکز .

افندیلر ، معیشت اسلامیه نك ، معیشت ملیه مزك اك عزیز ، اك مهم نقطه سی دیکزدر ؛ بودین سایه سنده قناعت وتورلی بلالره قارشو متحمل وصابر بولنیورز ؛ ینه بودینك مدافعه سنه بتون ملت برجان کبی برلشوب آیاقلانور . بوندن بویله مسلمانلره قارشو ملایم داورانمق ، ملایم معامله ایتمك لازمدر . لایحه نك معلوم ماده سنی تبدیل ایتملیسکز . مسلمانلرك کندی بیراملری خرستیان بیراملرندن آز دکلدر ؛ مسلمانلرك کندی بیراملرنده استراحت ایتملرینه واجنبی بیراملرنده چالشمه یه مساعده ویرملیسکز .

لایحه‌نك اوچنجی بابنه کلنجه خادملر وایشچیلر ایچون هفته‌ده بر کون تمام اوله‌رق تعطیل پك موافقدر . پك کوزلدر . لکن مسلمانلرك استراحت کونی بازار اوله‌ماز، جمعه کونیدر. دین، تاریخ وعادت بویله حکم ایدییور. جمعه ؛ کونلرك عزیزیدر ، عبادته مخصوص بر کوندر. بوتلرك بوقاعده‌سنی بوزدرمق حقسزلقدر واوله‌میه‌جق بر ایشدر . بازار کونلری مسلمانلر تجارت ایتسه‌لر روسلره ضرر اوله‌جنی سویلنیور ؛ بودلیلسز قورو برظندر . برقاچ سنه‌لردن برو تجربه بونك عکسنی کوستریبور ؛ ولایتلرده شهرلرده مسلمانلر روسلر ایله آکلاشوب هرطرف کندی بیراملرنده استراحت ایدوب کلیور. شوراسی شایان دقتدرکه قزان والیسی قوبه‌قو جنابلری ۱۹۰۷ سنه‌سی فورال بشده قزان مسلمانلرینه اعلان ایتمش ایدی‌که مسلمانلرك روس بیرامنی قبوله مجبور ایدیله‌جکاری خصوصنده‌کی خبرلر بدخواهلرك شایعاتیدر. بوقبیل روایتلرك اصل واساسی یوقدر. غرضکار، فنا آدملرك سوزلرینه اعتماد ایدلاملیدر. اعلانات بو مرکزده ایدی . قزان والیسنك فنا آدملره اسناد ایتدیکی شیلری شمدی قانون لایحه‌سی اوله‌رق دوما انجمنی میدانه قوییور .

واقعا مسلمانلره قارشو سویلیانلر : « سز بیراملریکزی ایتیکز ، جمعه کونی دکانلری آچیکز » دییورز ؛ مسلمانلره کندی بیراملرنی یاپسونلر ، ایتسونلر ؛ مانع دکلز . . . . بولنده مقابله ایدییورلر .

فقط بوغایت یاکلش بر نظریه اولدیغنی سویلمیه حاجت کورمیورم . اکر مسلمانلر یتمش کون روس بیراملرنی ویتمش کون دخی کندی بیراملرنی یاپه‌رق ایش ودکان باغلایوب چالشمازلر ایسه نصل یشارلر ؟ نصل کچنورلر ؟

افندیلر ، دوشونکز بوکون یکرمی ملیون مسلمان سزلردن حقلی ، انصافلی، عدالتلی حکم بکلیور؛ مسلمانلرك خدمتلرنی اونوته‌رق بومسئله‌یی یاکلش حل ایتمزسکز امیدنده‌یم. (صولدن آلقشلار) .

نیسانك ۲۶ نجی کونی روسیه دوماسنده ینه بومسئله‌یه دائر مذاکرات جریان ایتمشدر . رئیس مجلس آچه‌رق روزنامهٔ مذاکراته شروعدن مقدم انکلتره قرالنك وفاتی مناسبتیله سویلدیکی نطقنده انکلتره سفارتی واسطه‌سیله دوما طرفندن انکلتره ملت مجلسنه تعزیت تلغرافی کوندرلسی مناسب اوله‌جنی بیان ایتدیکی صره‌ده عموم مجلس موافقته رغماً مبعوثاندن پوریشکه‌ویچ : « بن تلغراف کوندرلسنه راضی دکلم ! » دییه باغرمش . دومانك قرارینه خارجیه ناظری دخی اشتراك ایده‌رك حکومت نامنه انکلتره حکومتنه تعزیت تلغرافی کوندریله‌جکنی ودوست انکلتره حکومتی وملتنك بویله آغر ومکدر کونلرنده تسلیهٔ خاطر ایلمك انسانیت ودوستلق ایجاباتندن بولندیغنی سویلمش. پوریشکه‌ویچ ینه سوزنده دوام‌ایله مجلسده کورلتی چیقارمق ایستمش‌ایسه‌ده حرکت واقعه رفقاسی طرفندن حال وموقعه مناسب کورلیه‌رك غوغجکوفك تکلیفی اوزرینه اوچ کون مجلسدن طردینه قرار ویرلمشدر . پوریشکه‌ویچك فکرنجه اکردوما طرفندن انکلتره ملت مجلسنه تلغراف کوندریلورسه روسیه‌ده پارلامنتو ایله برابر ادارهٔ مشروطه‌نك موجودیتی آکلاشیله‌جق ایمش، دها طوغریسی دومانك بوکبی حرکتلره جرأته صلاحیتی یوق ایمش . خارجیه ناظرینك بیله بودرجه‌سنه وارەمدینی فکراستبدادپروریدن طولایی پوریشکه‌ویچ برازجزایه اوغرادی. بو قرارك اتخاذینی متعاقب ایام تعطیلیه مذاکراته کچلدی.

انجمنك ویردیکی مضبطه‌ده عادی کونلرده ایش وقتی ۱۲ ساعت عد اولنمش آراده استراحت ویمك ایچون ۲ ساعت مهلت ویرلمش وبونك محلنه کوره ۹ ساعته قدر دخی ایندرله‌سی ممکن اوله‌جنی بیان ایدلمش سوقاق ومیدانلرده کزینتی ایله آلیش ویریش ایدنلرك دخی بونظامه تابع طوطلمه‌لری موافق کورلمش . بازار وبایرام کونلرنده آلیش ویریش ٥ ساعت اولماسی تنسیب قلنمشدر .

تجارت ناظری انجمن لایحه‌سنك بعض‌ماده‌لری حکومت لایحه‌سنه‌موافق دوشه‌مدیکی بیانیله افادات آتیه‌ده بولنمشدر : انجمن لایحه‌سی قطعی وعمومی نظام شکلنده اولمیوب برچوق ماده‌لری یرلی جماعتك کندی رأینه براقیور. حکومت ایسه بوکا راضی اوله‌ماز . هفته‌ده استراحت کونی اوله‌رق بازار کوندن باشقه کونلردن هانکیسی اولورسه اولسون برینی انتخاب ایلمکه حق ویرمکی‌ده تجویز ایده‌مز. اهالیسی روس اولمیان محللرده‌کی بشقه ملتلرك بایراملرنده عموم‌شهری دکان‌قپامایه‌مجبورایدن‌برنظام‌وضع ایتمك شایان‌قبول اوله‌ماز.

غراف بوبرینسکی انجمن لایحه‌سنك علیهنده بیان رأی ایتمش وینه مشارالیه حیدر افندی حضرتلری مسئله حقنده شویولده بیاناتده بولنمش : « روسیه‌ده ۲۰ میلیون قدر اسلام واردر . روسیه‌ده بتون ملتلر حقوقده مساوی اولدیغندن اسلاملری خرستیان بایراملرینه تابع طوتمق حقسزلق واسلاملر ایچون بازار کونی یرینه عادت اسلام اوزره جمعه کونی بایرام تاتلق لازمدر » . (صوللر طرفندن آلقیشلار) .

نیسانك ۲۸ نده ینه بوموضوعده‌کی مذاکراته دوام‌ایله مسلمان فرقه‌سی نامنه حاجی محمد زاده خلیل بك افندی حضرتلری افادات آتیه‌ده بولنمشدر:

« بایرام استراحتلری مسئله‌سی باقیلورکن خرستیان وغیر خرستیان جمله ملتلر بردرجه‌ده توتیلوب هیچ برینه حقسزلق کوسترلمملیدر . روسیه‌ده ۲۰ میلیون مسلمان جمعه کونلری وکندی بایراملرنده استراحت ایتمك ایستیورلر. بوکامخالفت ایتمك ایمپراطورك حریت دینیه حقنده‌کی خط جاریسنه قارشو قویمقدر.»

بوصیراده مجلسده مبعوثلرك غایت آز بولنماسندن طولایی رئیس برساعت استراحت اعلان ایتمش ومبعوثلردن دیکر آرقداشلرینی برابر کتورمه‌لرنی رجا وبویله آز آدم ایله مذاکره‌یه دوامك روس ملتی ایچون عیب اوله‌جغنی تردیف ایلمشدر .

مذاکره‌یه یکیدن باشلاندیغنده سوسیال دەموقرات فرقه‌سی طرفندن کوزنتسوف دوما انجمننك ترتیب ایتدیکی لایحه ایشچیلرك فائده‌سنه دکل بالکلیه ضررینه اولدیغنی حقیق وعدالت ایله ایش واستراحت ایچون کونده ۸ ساعت ایش وهفته‌ده ٤۲ ساعت استراحت‌مطلق لازم‌ایدوکنی بیان‌ایتمش.

مسلمان مبعوثلرندن مقصودزاده صدرالدین افندی‌حضرتلری مسلمانلرك بازار یرینه جمعه کوننك وکندی بایراملرینك استراحت کونی تاتلق لازم کله‌جکی حقنده‌لایحه‌یه برقید علاوه‌ایدلمه‌سنی مسلمان‌فرقه‌سی‌نامنه‌تکلیف‌ایله‌مشدر.

مسئله ۳ مایسده تکرار مذاکره‌یه قونلدقده صاغ جناح عموم روسیه ایچون بازارك هفته‌لق بایرام طانلسی . صوللر وقادتلر مسئله‌یه ملیت‌وقومیت نظرندن باقاوب روسك غیری ملتلرك کندیلرینه مخصوص‌کونلرنده استراحت ایلمه‌لرینه مساعده اولنمه‌سی‌حقنده بیان افکارده بولنمشلردر .

مسلمان فرقه‌سندن یذکیف زاده عیسی میرزا حضرتلری بر ساعت امتداد ایدن اوزون نطقده ایشچیلره استراحت وبایرام کونلرینك قانوناً تعیین ایدلدیکندن ممنون ایسه‌ده فقط روسك غیری ملتلرك ملیت ودین اقتضاسنجه مخصوص طانیدقلری کونلرده استراحته اذن ویرلیوب بازارکونلرنده وروس بایراملرنده آلیش ویریش ایتمامکه مجبور ایدلملری بیوك حقسزلق ودینه مداخله اولمق اوزره طانیدیغندن بیان تأسف ایده‌رك مسلمان فرقه‌سی طرفندن کوستریلان قیدك بهمه‌حال نظام لایحه‌سنه کچورلمه‌سنی تکلیف ایله‌مشدر .

برخیلی مناقشه‌دن صوکره لایحه‌نك ماده‌لری وفرقه‌لرك تکلیفلری حقنده رأی طوپلانمش شهر وزمستوا مجلس عمومیٔ ولایت اداره‌لرینك ایجاب محلی‌یه کوره لازم کوردکاری کونلرده دکان آچوب قپامق خصوصنده محلی قواعد وضعی حقنك فسخ ایدلسنه قرار ویرلشدر . بازار یرینه مسلمانلرك جمعه ویهودیلرك جمعه‌ایرتسی کونلری دکان قپامه‌لری خصوصنده قادتلرك تکلیفی ۱۰۱ رأیه قارشو ۱۹٤ رأی ایله رد اولنمشدر . زواللی اسلاملر . . . . قوجه اوروپا مدنیتی (!)

بوکاقارشو مسلمان فرقه‌سندن علی‌اصغر افندی‌حضرتلری پروتستوزمیننده برنطق ایرادایده‌رك سوزلرینه‌شوجمله‌لرله نهایت‌ویرمشدر. «مسلمانلرك بازاریرینه جمعه ودوس بایراملری یرینه کندی ایام مخصوصه‌لرنده بایرام واستراحت ایتمه‌لری خصوصنده مسلمان فرقه‌سنك تکلیفنی رد ایتمکله دومانك اکثریتی مسلمانلرك ملی ودینی حقوقلرینی نقض وتنقیص ایلمشدر . بناءً علیه مسلمانلرك حقنده روا کوریلن بوکبی تجاوزاته، جبر وظلمه عدم رضا اولمق اوزره مسلمان مبعوثلر مجلسی ترك ایدییورلر » دییه‌رك مجلسدن چیقمشدر بتون اسلام مبعوثلر مشارالیهی تعقیب‌ایده‌رك مجلسدن‌آیریلمشلردر.(صاغدن کورلتی وشماته ... « اویله دکل ! اویله دکل ! » صدالری...)

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه
قبول اولنور
درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

صراط مستقیم
١٣٢٦

محل اداره :
درسعادتده باب عالی جوارنده
دائرهٔ مخصوصه

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ــ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٨٠	٤٠	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

عدد : ٩٢ ١ جمادی الاخر ٣٢٨ پنجشنبه ٢٧ مایس ٣٢٦ دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

بسم الله الرحمن الرحیم

سورهٔ فرقانیه‌نك اوائلنده واقع بسمله‌لرده اختلاف اولنمشدر : مکه وکوفه قراء وفقهاسی وابن مبارك رحمهم الله حضراتی اوائل سورده واقع بسمله‌لرك [براءة] سوره‌سندن ماعدا کرك سورهٔ فاتحه وکرك دیکر هر سوره‌دن برجزء اوله‌رق قرآن اولدیغنه قائل اولدیلر. مدینه وبصره وشام قراء وفقهاسی وامام مالك وامام اوزاعی رحمهم الله حضراتی آنلرك قرآن اولمدیغنه ذاهب اولدیلر . امام اعظم رحمه الله کوفه‌لی اولوب کوفه فقهاسی اوائل سورده بسمله‌لرك قرآن اولدیغنه قائل اولدقلری حالده امام مشارالیهك بوخصوصده نفیاً واثباتاً برشی دیمامش اولمسنه نظراً آنك عندنده او بسمله‌لرك قرآندن اولمدیغی حقنده بعضیلرنجه ظن حاصل اولمش وقدماء حنفیه‌یه کوره‌ده بو بسمله‌لرك قرآندن اولمدیغی شهرت بولمش ایسه‌ده متأخرین حنفیه‌نك بیانلری اوزره صحیح اولان بودرکه سور فرقانیه‌نك اوائلنده واقع بسمله‌لر مذهب حنفیه‌ده دخی قرآندندر . وفقط اوائلنده بولندیغی سوره‌لردن برآیت اولمیوب بلکه سوره‌لرك بینی فصل وکندوسیله تبرك ایچون اوائل سورده مکرر اوله‌رق نازل اولمش آیت فذّه‌در. فذّه : فانك فتحی وذالك تشدیدیله فرد معناسنه اولان [فذّ] ك مؤنثی‌در . آیت فذّه تك باشنه آیت دیمکدر . شافعیه عندنده دخی بو بسمله‌لر قرآندن اولوب فقط آنلرك ذهابنجه اوائلنده بولندیغی سوره‌لرك هربرندن برقوله کوره برآیت تامه ودیکر قوله نظراً مابعدلرنده‌کی آیت ایله برلکده برآیتدر . شو حالده حنفیه ایله شافعیه اره‌سنده محل خلاف شو اولیورکه اوائل سورده واقع بسمله‌لر حنفیه‌یه کوره قرآندن برآیت مستقله اولوب سوره‌لردن هیچ برینه متعلق دکلدر . شافعیه عندنده ایسه آنلرك یوز اون اوچ سورهٔ قرآنیه‌دن یوز اون اوچ تام آیت ویاجزء آیتدر. بومبحثده آرزومند تفصیلات اولانلر کتب اصول ایله مطولات تفاسیره مراجعت ایتسونلر.

بسمله‌ده‌کی باء جاره استعانه وعلی قول ملابسه ایچوندر . وبدء ایدیلن ایشه کوره اضمار اولنور بر محذوفه متعلقدر . بو مقامده بدء اولنان شی قرائت وتلاوت اولدیغندن بوکا دلالت ایدر بر لفظ اضمار ایدیله‌جکی جهتله بوراده بسمله‌نك معناسی : رحمن رحیم اولان اللهك اسمی ایله استعانه ویاخود علی وجه التبرك نام الوهیتی ایله ملابسه ومخالطه ایدرك قرائت وتلاوت ایدرم دیمکدر . بدء اولنان دیکر هرشیده‌ده اوشیئه دلالت ایدر برلفظ تقدیر اولنور . ومثلا برشی ینه‌جکی ویا ایچیله‌جکی زمان بسمله چکلدکده بوکا دلالت ایدن لفظ تقدیر اولنه‌جغی جهتله اوراده معناسی : رحمن رحیم اولان اللهك اسم شریفندن طلب اعانه ایدرك وباخود نام ربوبیتی ایله تبرك ایله‌رك اکل ویا شرب ایدرم دیمك اولور . بو مقامده بسملهٔ شریفه ایله سورهٔ کریمه آخر سوره‌یه‌قدر عباده نام جلیل الهی ایله استعانه وتبرك طرز واسلوبنی وحمد ربانی وسؤال فضل وکرم صمدانی یوللرینی تعلیم وتلقین ایدرك کندولرینی بوجهتلره ارشاد ایچون انلرك لساندن

حکایةً نازل اولمش وحتی بو سببه مبنی آنفاً ذکر ایدلدیکی اوزره سورهٔ کریمه‌یه [سورهٔ تعلیم المسئله] دخی دینلمش اولدیغندن بسمله ایچون اضمار اولنان متعلقده بالطبع السنهٔ عباد اوزره اولمغله ذکر اولنان معنایه کوره ابتداء سوره‌ده طرف الهیدن بسمله ایرادی نصل صحیح اوله‌بیلور دیه اعتراض وارد اولماز ــ ق ش .

اسم : اشیانی بری برندن فرق وتمیز ایچون هر برینك ازاسنه وضع اولنان لفظه دینور . عندالبصریین اسمك اصلی [سمو] ایدی . کثرت استعماله مبنی اخرنده‌کی [واو] حذف ایدلدکدن صکره حرکه‌سی ماقبلنده‌کی میمه نقل اولندی وساکن اولان [میم] تحریك ایدیلنجه اعتدال حاصل اولمق ایچون متحرك بولنان سینك تسکینی لازم کلدی ؛ حالبوکه کلام عربده ساکن ایله ابتدا معتاد اولمدیغندن کلمه‌نك اولنه همزهٔ وصل کتورلدی ، اسم اولدی . بوکا کوره اسمك اشتقاقی علو معناسنه اولان [سمو]دندر . واسمه اسم تسمیه ایدلمسی مسماسی انکله حضیض خفادن اوج ظهور وجلایه اعتلا ایلدیکی ایچوندر . اسم لفظنك آخری محذوف اولدیغنه تصغیرینك [سمی] وجمعنك [اسماء] وفعلنك [سمیت] کلمسی شهادت ایدر . [اسماء] لفظنك اصلی [اوسام]در ، [سمی]ك اصلی [وسیم]در ، [سمیت]نك اصلی [وسمت]در دیه شو ذکر اولنان مثاللری قلبه حمل ایتمك بعیددر . چونکه قلب خلاف قیاس اولدیغندن ضرورت اولمقسزین اکا کیدلمز . برده قلب بر کلمه‌نك جمع تصاریفنده مطرداً جریان ایتمز ، زیرا جمع ایله تصغیر صیغه‌لری اوزانی اصللرینه ارجاع ایلدیکندن هیچ بر کلمه بولنماز که او کلمه جمعنده وتصغیرنده وسائر تصاریفنده اصلنه مخالف قلنسون . عندالکوفیین اسم لفظی علامت معناسنه اولان [وسمه]دن مشتقدر . واصلی [وسم]در . واو حذف اولنوب اکا عوض همزهٔ وصل کتورلمشدر . بو اشتقاقه نظراً اسمه اسم دینلمسی مسماسنی معرف بر علامت مثابه‌سنده اولدیغی ایچوندر . کوفیونك بو اشتقاقه ذهابلری قلت اعلاله مبنی‌در . فقط کلام عربده صدری محذوف اولان شی اوزرینه همزه‌نك دخولی معروف اولمدیغندن انلرك بو ذهابی رد اولنمش وکلمه‌یی نظیری معهود اولمیان بر حاله حمل ایتمکدن ایسه کثرت اعلالی ارتکاب ایلمك اهوندر دینلمشدر .

اسم ایله لفظ ، ومسمی ایله بانفسها قائم اولان ذوات واعیان مراد اولورسه اسم بالضروره مسمانك غیریدر ، چونکه لفظ اصوات مقطعهٔ غیر قاره‌دن تألف ایدرك امم واعصارك اختلافیله مختلف اولور . بانفسها قائم اولان ذوات واعیان ایسه امم واعصارك اختلافیله مختلف اولماز . برده بعضاً اولورکه ترادفده ویاخود اسم ایله لقب وکنیه‌نك بر مسماده اجتماع ایلدیکی محلده کورلدیکی اوزره ذات واحده‌دن تعبیرات عدیده ایله تعبیر اولنور ، واحد ایسه متعددك غیریدر . اکر اسم ایله شخص مسما یعنی ذات وعینی مراد اولورسه اسم مسمانك عینی اولدیغی تعین ایدر . لکن اسم لفظی بو معناده اشتهار ایتمامشدر . [تبارك اسم ربك] نظم جلیلی ایله [سبح اسم ربك] قول کریمنده اسمه تنزیه عطف

ونسبت ایدلمش اولمسنه ، نقائصدن منزه اولان ایسه حرف وصوت اولمیوب جناب اقدسك ذات علیه‌سی منزه بولندیغنه مبنی اسم ایله ذات علیه مراد در وبوده اسم لفظنك ذات معناسنده استعمالی مشتهر بولندیغنه دلیلدر دیمسون ، زیرا حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك ذات وصفاتی نقائصدن تنزیه واجب اولدیغی کبی او ذات وصفات علیه ازاسنه موضوع بولنان الفاظکده سوء ادبی مشعر حالات وکیفیاتك کافه‌سندن تنزیهی واجب اولدیغی جهتله بوایکی قول کریمده اسم ایله لفظ مراددر . ویاخود اسم کلمه‌سی مقحمدر . اکر اسم ایله شیخ ابوالحسن الاشعری حضرتلرینك رأیجه اولان صفت مراد ایسه بو معناجه اسم شیخ مشارالیه عندنده صفتك انقسامی وجه ایله اوچه منقسمدرکه بری مسمانك عینی ، دیکری مسمانك غیری ، بری‌ده مسمانك نه عینی ونه غیری‌در . ــ ق ش .

قارء قرائته شروعی حالنده [بسم الله] دیوب‌ده [بالله] دیه باشلامامسی یمین ایله تیمنك بینی فرق ایچوندر ؛ [بالله] قولی قصد یمین ایله سویلنمش اولمغه محتمل اولدیغی کبی ذکراه ایله تیمن وتبرك ایچون ایراد ایدلمش اولمغه‌ده احتمالی واردر ، اما [باسم الله] دینجه بونك قصد تیمن وتبرك ایله ایراد ایدلمش اولدیغی تعین ایدر ، چونکه باء قسم انجق یا اسماء الهیه‌دن براسم ویا صفات الهیه‌دن برصفت اوزرینه داخل اولور ، اسم لفظی اوزرینه داخل اولماز ــ ق ش .

ایشته اسم لفظنك ذکر ایدلمسی بو سببه مبنی‌در ویاخود بورادە استعانه ایله مقصود اولان معنانی تحقیق وتبیین ایچوندر ، زیرا استعانه بعضاً جناب حقك ذاتندن اولور . بو معناجه استعانه بدء اولنان فعلك ایقاع واحداثی اوزرینه معونت طلب ایتمکدر ؛ یعنی اصحابمزدن اولان اصولیون عندنده [ماتمکن به العبد من اداء مالزمه] دیه تفسیر اولنوب‌ده مُمکِّنَه وَمُیَسِّرَه‌یه منقسم بولنان قدرتك افاضه‌سنی ایسته‌مکدرکه [ایاك نستعین] ایله مطلوب اولان معونت بودر [معونت عون واعانه معناسنه مصدردر ش] . وبعضاً استعانه حق جل وعلا حضرتلرینك اسمندن اولورکه بو معناجه استعانه بدء اولنان فعلك شرعاً معتدبه اولمسیچون معونت طلب ایلمك دیمکدر ، بر فعل نام الهی ایله تصدیر ایدلمدکجه البته معدوم منزله‌سنده اولور . بسمله ایله طلب اولنان معونت بوایکنجی معونتدر . ایمدی [بالله] قولمزده لفظ جلاله ایله اسم جلیل مراد اولنه‌رق باء جاره‌یی ایکنجی استعانه‌یه ویا تبرکه حمل ممکن ایسه‌ده قول مذکور مطلق اوله‌رق ذکر اولنمسندن وعلی الخصوص رحمن رحیم ایله توصیف ایدلمسندن لفظ جلاله‌دن ذات جلیل مراد اولدیغی ظاهر اولمسنه کوره [بالله] دن استعانه‌نك برنجی معناسی تبادر ایلدیکنه وحالبوکه آنفاً ذکر ایدلدیکی اوزره بوراده طلب اولنان معونت بو اولمدیغنه بناءً خلاف مقصده قطعا احتمال قالمیوب‌ده باء جاره‌یی ایکنجی استعانه ویا تبرکه حمل ایلمك تعین ایتسون ایچون اسم لفظنی ذکر ایتمك لابددر . س .

قرأن بزم قدوه وپیشوامزدر ، قرأنك [بسم الله الرحمن الرحیم]

قولی ایله افتتاحی اعمال وافعالمزی بوقول ایله افتتاح ایتمکلکمزه بزی ارشاددر وبونك معناسی اسماءاللهدن براسمی تبرك ویا استعانه طریقیله ذکر ایدرك اعمال وافعالمزی او اسم ایله افتتاح ایتمك دیمك اولیوب بلکه بوعباره عیناً مطلوبدر .

بوکبی تعبیر واستعماللر بتون امم نزدنده مألوفدر . برکیمسه برایشی کندینه نسبتدن تجرد وانسلاخ ایدر صورتده رحکمدار ویا عظمادن بری ایچون ایشلەمك ایستسه بن بوایشی فلانك نامنه یاپیورم دیر واو حکمدارك ویا بیوك ذاتك اسمنی ذکر ایدر . بعض دولتلرك محاکم نظامیەسنده دخی حکمدار اولان ذاتك اولا اسمی یاد اولنەرق اجرای احکامه باشلانور . رحمن رحیم اولان اللهك اسمیله ایشه باشلادم دیمك اوایشی آنك امریله وآنك ایچون ایشلەدم، یوقسه بنم ایچون وبنم اسمم ایله ایشلەمیورم ، تعبیر دیکرایله باشلادیغم ایش الله ایچوندر ، حظ نفسم ایچون دکلدر دیمکدر. بوراده بروجه دها وار. اوده باشلادیغم ایشه قدرت جناب حقدندر، اکر بکاقدرت احسان ایتمیه ایدی برشییاپەماز ایدم معناسنی مراد ایتمکدر. بومعنانك [الرحمن الرحیم] لفظی ایله تمام اولدیغی نمایاندر .

حاصل معنی : بن بوایشی اسمم ایله اولمقدن تبری ایدرك مجرد نام پاك الهی ایله ایشلرم زیرا بن آندن قوت وعنایت استمداد ایدر ولطف واحساننه امیدوار اولورم ، اکر بواولمسه بن بوایشه قادر اولوب ده ایشلەیەمز ایدم ، قدرتم اولسەبیله آنك امری وامید فضل وکرمی اولمدقچه ایشلەمزدم دیمکدر .

بوقول کریمده، کرك اسم لفظنك وکرك لفظ جلالەنك وکرك رحمن رحیم لفظلرینك معنالری مراددر ، قول مذکورده بشقه صورتله تصرفاته قالقشمق تکلف وتمحلدر .

فاتحهٔ شریفەده بسملەنك معناسی : قرآنده احکام وآیات وسائره یه دائر نه کبی تقریر اولنورسه جملەسی الله ایچون اولوب اللهدن بشقه هیچ برفردك آنده برشیئی یوقدر دیمکدر ــ ع .

[اقرأ باسم ربك] نظم جاپلنده اولدیغی کبی رسم خط بسملەدەکی اسمك الفی تحریر وکتابتده اثبات اولنمسنی اقتضا ایلدیکی حالده الفك تحریر وکتابتدن اسقاط ایدلمش اولمسی بسملەنك کثرت استعمالندن ناشی تخفیف ایچوندر ، مع مافیه الفك کتابتدن ترك اولنمسنه بدل بسملەنك [با] سی تطویل ایدلمشدر . بعضیلر دیدی که بانك تطویل ایدلمسی الفه عوض و بدل اولدیغی ایچون دکل ، بلکه کتاب اللهی بیوك حرف ایله افتتاح ایتمکی آرزو ایلدکلری ایچوندر. عمربن عبدالعزیز حضرتلری کاتبلرینه دیر ایدی که کتاب اللهه تعظیماً وبسملەدەکی اسم ایله مراد اولان اسماءالله معظمەنك جلالتی پیش مطالعەیه آلنەرق اسم شریفك تفخیمنی محافظةً بسملەنك باسنی تطویل وحرف سینك اسنانی اظهار ومیمنی تدویر ایدك ــ ق ش .

برکت زاده اسماعیل حقی

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجەیه مترجم رسالەسنه قارشی ردیه

— ۱۹ —

مبحث ثانی

محمد « صلعم » هجرتدن اول

دوقتور دوزی بو سرنامه تحتنده بروجه آتی مقصد اصلیسنه شروع ایتمشدر :

« عنعنهٔ اسلامیەیه کوره محمد « ص . ع » « ۵۷۱ » سنهٔ میلادیەسی نیسان آینك ۲۰ نجی کونی طوغمشدر . بو تاریخ صرف اعتباریدر . بالذات محمد « ص . ع » بیله بلکه ولادتنك تاریخ حقیقیسنی اصلا بیلمەمشدر. چوجق دنیایه کلزدن اول پدری عبداه بر مکه کاروانی ایله سوریەیه کیتمشیدی . عودتنده خسته دوشەرك یکرمی بش یاشنده اولدیغی حالده مدینەده وفات ایتدی . بریجك اولادینه بویوك بر شی براقادی . بوتون ثروتی بش دوه ! بر قاچ قویون ایله بر کولەدن عبارت ایدی که تقریباً ایکی بیك فرانق تشکیل ایدردی .

فامیلیاسنه کلنجه ، مکەده بعض مرتبه اعتباره مظهر وحجاجه ویرمك ایچون صوینی چکمك حقیله ، مشهور زمزم قویوسنه مالك ایدی . فقط نه الك زیاده اصیللردن ، نەده الك زیاده صاحب نفوذ وقدرت اولانلردن دکلدی. متفقلری وتحمیلری پك آز ایدی . اوزمانکه عائلەلرك قدرت ونفوذنی ایسه بونلرك عددلرینه کوره تقدیر ایتمك لازم کلیر . محمد « ص . ع » التی یاشنده اولدیغی حالده پك عصبی المزاج و پك حرارتلی بر قادین اولدیغی آکلاشیلان والدەسی امینەیی غائب ایتدی . یتیم و اوکسوز چوجوغی بویوك پدری عبدالمطلب یانه آلدی . عبدالمطلب اونی پك سەویور و بالذات کندی اولادلرندن دها زیاده مظهر اعتنا و حمایه ایدییوردی . ایکی سنه صوکرا بویوك پدری دخی وفات ایدنجه عموجەسی ابو طالبك یانه کچدی »

ایشته مترجم بیوایەنك بویوك براحاطه ، غایت بیطرفانه اولەرق سردکلام ایتمك خصالتیله توصیف وآثار فاضلانه صاحبی دیەمدح واطرا ایله صیت فضلنی عیوقه چیقارمغه چالشدیغی دوزینك ولادت سنیه ونسب پاك رسالتپناهی حقنده ابراز ایلدیکی وقوف وقوللاندیغی تعبیرات سخیفه ایلەده ماهیتی تماً تظاهر ایتمکدەدر .

بالمقایسه مرقومك نه قدر متهاون نه مرتبه بر غرضکار اولدیغی اجمالاً آکلاشامق ایچون اولا فرانسەلی موسیو «سیدیو» نك بومبحث عالیه دائر کلامنی ترجمه ونقل ایدەلم ، بعده کتب اسلامیەدن ایجاب ایدن وثائق بیان ایله تحقیق مقام ایلیەلم .

«عبدالمطلب بن هاشمك ــ که میلادك ۴۹۷ سنەسنده تولد ایله ۵۲۰ دن ۵۷۹ سنەسنەقدر . مکەده حکومت عظمایه محارس [۱] اولوب وطننی حبشیلرك غارت واستیلاسندن [۲] تخلیص ایتمشیدی ــ اوغلی عبداه بنی زهره قبیلەسنك رئیسی جناب وهب (بن عبدمناف) ك کریمەسی آمنەیی تزوج ایتمشیدی . [زفاف وقوعندن صوکره عبداه

[۱] عین تعبیر «سیدیو» نکدر .

[۲] بوافادەایله فیل وقعهٔ مشهورەسنه اشارت ایتمشدر . عبدالمطلك اووقعه اثناسنده ابراز ایتدیکی تدبیر وفداکارلق ایله شان والالری برقات دها اعتلا ایتمشیدی .

حضرتلرینك جبین مبارکنده لمعان ایتمکده اولان نور محمدی، جناب آمنه‌یه انتقال ایتدیکی روایت صحیحه ایله ثابت ومعلومدر.]

مشارالیهادن میلادك ۵۷۰ سنه‌سنده شهر آغستوسه مصادف ربیع الاولك اون ایکیسنده نبی ذیشان « صلعم » (حضرتلری) مهد آرای عالم شهود اولدی . پدرلری عبدالله ولادت سنیه‌لرندن ایکی آی اقدم وفات ایده‌رك کندیسنه یالکز بش دوه و « ام ایمن » نام جاریهٔ حبشیه‌یی ترك ایتمشیدی [۱] . التی یاشنه بالغ اولدقلری صره‌ده والده‌لری آمنه‌ده وفات ایدوب جدی عبدالمطلب حمایه‌سنده قالدی .

کندیسی مختون ومسرور یعنی قدرتدن سنتلی ومبارك کوبکی کسلمش اولدیغی حالده تولدلری حسبیله [وکورمش اولدیغی رؤیالر واهل علم طرفندن تعیین اولنان ــ نبوته دال ــ علامتلر شهادتنه بناءً] عبدالمطلب « بو اوغلومك شانی پك بویوك اوله‌جق » دیه غایت احترامده بولنوردی . « ۵۷۹ » سنه‌سنده مشارالیه‌ده وفات ایدوب حضرت محمد عموجه‌سی ابو طالبك حمایه‌سنه کچدی .

اون اوچ یاشنه ایردیکی اثناده ابو طالب تجارت مقصدیله شامه کیتدی . کندیسنی‌ده برلکده کوتوردی . مکه‌ده براقغه قیامادی .

بصرایه (حوران جوارینه) وصوللری اثناسنده (بحیرا) نام راهب کندیلریله ملاقی اولوب « برادر زاده‌کی بلده‌کزه اعاده ایت ، قوم یهودك تعرضلرندن صاقین. بو طفل مبارکك شانی عظیم اوله‌جقدر. » دیمه‌سی اوزرینه ابوطالب شامه کیتمکدن فراغت وامور تجارتنی اوراده اکمال ایله مکه‌یه عودت ایلدی [۲] .

اون درت یاشنده ایکن‌ده قریش وکنانه ایله هوازن قبیله‌سی قبیله‌سی میانه‌لرنده عکاظ نام محلده وقوعبولان « حرب الفجار » اثناسنده عموجه‌سی ایله برابر بولنمشلردی .

[۱] بو جاریه‌نك اصل اسمی « برکه » اولوب وقعهٔ فیلده حبشیلردن اغتنام ایدلمشیدی . رسول اکرم افندیمز حضرتلری خدیجه والده‌مزی تزوج بیوردقلری صره‌ده موما الیهایی اعتاق وعبید نامنده برحبشی‌یه تزویج ایلمش واوندن ایمن نامنده بر اوغلی دنیایه کلمش اولمغله کندیسنه ام ایمن کنیه‌سی ویرلمشیدی . زوجی عبیدك وفاتی وقوعبولمغله مؤخراً « زید بن حارثه » رضی‌اه عنه تزوج بیورولەرق جناب اسامه‌یی تولید ایلدی .

زوج ثانیسی زید واوغلی اسامه افندیمز حضرتلرینك غایت سوکیلی بنده‌لری اولدیغی کبی موما الیهاده نزد رسالتپناهیده بغایت معزز ایدی . روایت اولندیغی اوزره امالمؤمنین عائشهٔ صدیقه « رضی‌اه عنها » بیورمشلرکه « بر کون رسول اکرم افندیمز عادتلری وجهله بالذات دستیدن صو آلوب ایچدکلری اثناده ام ایمن برازده بکا ویریکز یارسول‌اه دیدی . بن دیدم‌که یاام ایمن ! جناب حقك‌رسولنه بویله سویله‌نیرمی؟ جواباً بنم کندیسنه خدمتم دها چوقدر دیمجه رسول‌اکرم طوغرو سویله‌یور. بیوردی وکندیسنه صو ویرمك عنایتنده بولندی » . (انسان‌العیون)

[۲] مصر مدارس امیریه‌سنده تدریس اولنمقده‌بولنان « ادوردفاندیك» نام معلم افرنجینك اثر تحریری اولان تاریخ‌العربده بووقعه دها مفصل اوله‌رق شویله افاده قلنمشدر : « بصرایه نازل اولدقلری هنکامده بحیرا نامنده بر راهب عارف صومعه‌سندن چیقه‌رق کاروان ایچنه کیردی. وبالتحری صاحب شریعت اسلامیه اولان محمد حضرتلرینی بولدی ومبارك النی طوته‌رق بوذات شریفك صیت فضلی مشارق و مغاربده انتشار ایده‌جك ، شان عظیم صاحبی اوله‌جقدر . بن بوجانبه حین قدومنده باشی اوزرنده برقطعه بولوت سایبان اولمقده بولندیغنی کوزومله کوردم دیه اعلان ایتدی . اه

محمد (صلعم) سن رشده بالغ اولدقده حلم ومروت ، صدق وامانت ایله بین‌الناس ممتاز ، محاسن اخلاق ایله سرافراز اولمشیدی. هردرلو ناسزا احوالدن عاری وغایت نزیه اوله‌رق یاشامقده اولمسی حسبیله قومی آراسنده « الامین » عنوانیله یاد اولنوردی .

کندیسنك ازهر جهت امینلکی ، واخلاق مرضیه ایله اتصافی (خویلد) ك کریمه‌سی خدیجه نام پاکیزه قادینه معلوم اولدقده اونك طرفندن غلامی (میسره) ایله برای تجارت شامه عزیمت بیورمسی عرض وتکلیف اوله‌رق موافقت ایتمشیدی . بوقادین صاحبهٔ اموال اولوب بالواسطه تجارتله اشتغال ایدردی . حضرت محمد بوسفرلرنده بویوك برقزانجله عودت ایتدی‌ومیسره یولده‌مشاهده‌ایتدیکی کراماتنی خدیجه‌یه اخبار ایتمکله علویت شاننی برقات دها آکلایوب بوکره بالواسطه تکلیف ازدواجده بولندی . قادین قرق یاشنه قریب‌اولدیغی حالده کندیسی هنوز یکرمی بش یاشنی اکمال ایتمشیدی . یکرمی‌عدد کنج دوه مهر مقابله‌سنده تزوج انعقاد ایتدی . هجرتدن اوچ سنه اول موما الیهانك تاریخ وفاتنه قدر برلکده یاشامشلردر. [۱]

بورایه قدر « سیدیو » تاریخندن مأخوذدر . آرتق نوبت کلام نزه کلدی . مستعیناً بالله سوزه باشلایورز .

کتب سیر واحادیثده وثائق قطعیه‌یه مستند بولنان بیانات‌صحیحه شویله طورسون بالاده منقول کتب اجنبیه مندرجاتی نظر اعتنایه آلنه‌جق اولورسه دوزی‌نك‌افادات من‌بورده‌ده وجوه عدیده ایله کذب وخطاسی نمایان اولور .

(۱) میلاد عیسانك «۵۷۰» نجی سنه‌سنده ولادت نبویه شرف وقوعی (سیدیو) نك عریض وعمیق تدقیقات ایله وجوده کتیردیکی اثرنده مصرح بولنیور . مع هذا عنعنهٔ اسلامیه‌ده تاریخ میلادمصرح اولمیوب یالکز بعض معتبراتده اسکندر کبیرك‌وفاتندن اعتباراً«۸۸۲» سنه مرور ایتمش اولمسی مذکوردر .

بالجمله کتب اسلامیه‌ده محرر ومبرهن اولدیغی اوزره رسول‌افخم افندیمز حضرتلری وقعهٔ فیل سنهٔ معلومه‌سنده ، مکه‌یه تسلط ایدن اصحاب فیلك ، کعبهٔ معظمه‌یی تخریب، اهالیٔ مکه‌یی استیصال وتعذیب مقصدیله متعدد فیللری بالاستصحاب‌قطعهٔ حجازیه‌یه هجوم ایدن« ابرهه» اردوسنك برصورت خارقه‌ده هلاك واضمحلالندن اللی‌کون‌مرورینی متعاقب ، شهر ربیع‌الاولك اون ایکنجی بازار ایرتسی کونی پرتو بخش عالم وجود اولمشلردر . سنهٔ مذکوره غایت فیضلی وبرکتلی برسنه اولمغله فتح وابتهاج سنه‌سی دیه یاد اولنور . ایشته کورلدیکی اوزره بوبیان قطعی میاننده نه تاریخ میلاد ، نه‌ده تاریخ اسکندر ذکر اولنمامشدر . یالکز اوسنه‌نك ربیع‌الاولی شهر نیسانه مصادف

[۱] بنه تاریخ « فاندیك » ده شویله دینمشدر :

« اول حضرت یکرمی بش یاشنی اکمال ایتدیکی صره‌ده خدیجه‌اسمنده شرف ویسار صاحبه‌سی طول برقادین، مالیله برای‌تجارت شامه عازم اولسنی ـ هرکسدن زیاده کندیسنه حصهٔ تجارت ویریله‌جکی وعدیله ـ عرض‌ایتدرری وعودتندن صوکرا موما الیهانك اظهار ایتدیکی رغبته بناءً کندیسنی تزوج ایلدی وفاتنه قدر ۲۲ سنه اونکله برلکده امرار اوقات ایتمشدر . اه .

اولدیغی مروی و بو تصادف غایت معتبر بر انکلیزجه تاریخده ده مصرحدر [٥] بو حالده ولادت سنیه میلادك هرقاجنجی سنه‌سنه مصادف اولورسه اولسون بیانمزه خلل کتیرمز. کذلك نیسان ویا اغستوس آیلرینك برنده واقع اولمیوب شهور رومیه‌نك دیکر برنده اولسه برشی لازم کلمز.

وقعهٔ فیل تواتراً منقول وقائع عظیمه‌دن اولوب محضا قدرت قاهرهٔ ربانیه ایله نتیجه‌لندیکی بوتون خلقك معلومی بر کیفیت اولمغله قوم قریشه امتنان مقامنده نازل اولان سورهٔ مخصوصه‌ده رسول اکرم افندیمزه خطاباً « اصحاب فیله ربکك اجرا ایتدیکی معاملهٔ عقوبتکارانه‌یی مشاهده ایتمش کبی تیقن ایتمدکمی ؟ » معناسنه (الم تر کیف فعل ربك باصحاب الفیل) بیورلمشدر.

وقعهٔ مذکوره بو صورتله نتیجه‌لنمسی رسالت محمدیه‌نك مقدماتندن، ارهاصات نبوت جمله‌سندن اولدیغی امر آشکاردرکه بالاتفاق ولادت سنیه سنهٔ مبارکه‌سنده واقع اولمشدر.

بو غرضکار دوقتورك کتب اسلامیه‌ده مصرح تاریخ ولادته وقوف واطلاعی طبیعی اولدیغی حالده بوکا دائر سویله‌یه‌جك سوز بولامدیغی، وبهمه حال صدد اصلی‌یه اعتراض ایله بدء ومباشرتی بویوك بر حصافت عد ایلدیکی جهتله ذکر اولنان تاریخ میلادی عنعنهٔ اسلامیه مقتضاسی کوستروب « بو تاریخ صرف اعتباریدر » دیمسی حقا که کولونه‌جك شیلردندر. بونك دها عجیبی، لسان عاقلدن صدوری استبعاد اولنان شکل معیبی بوکا علاوه ایتدیکی « بالذات محمد « ص . ع . » بیله بنکه ولادتنك تاریخ حقیقیسنی اصلا بیلمه‌مشدر » سوزلریدر.

مترجم متجاسر نظرنده عجبا بو صنیعه‌ده بر اثر عرفان، درین بر امعان عد اولنمغه شایانمیدر. طوغرو دوشوننلرجه اصلا بویله دکلدر. بلکه بالعکس اویله قول مجرد ایله وثائق معتبره‌یی تزییفه یلتنمش حد ذاتنده بیوك بر ناداناناق. عقلاً وعادةً بیلنمسی ضروری اولان بر حقیقته دائر علاقه‌دارانك عدم وقوفنی ادعا ایله غریب بر مسخره‌لق ابرازندن باشقه برشی عد اولنه‌ماز.

بین الناس آز چوق حائز اشتهار اولان ذواتك تاریخ ولادتلری

[٥] بو تاریخ کتابی‌ده غایت بی‌طرفانه یازلمش اولمغله برای استشهاد بو محله عائد اولان پارچه‌سنی ترجمه ودرج ایدییورم.

« مسلمینك اعتقاد ایتدکلری انبیانك آخری واعظمی محمد « صلعم » حضرتلریدرکه میلادك «٥٦٩» سنه‌سنده شهر نیسانك اوننجی کونی مکه‌ده شرفبخش عالم شهود اولمشلردر. عائله‌سی بلاد عربده الك مشهور، ابراهیم خلیلك ع . م اکبر اولادی جناب اسماعیله مرتقی نسبیله معروف برقبیله اولان قریشك اشرف بطوننیدر. جدی سدانت کعبه متولیسی ایدی. اول کعبه که عربلرك معبد دیانت ودار حکومتلری ایدی. پدرلرینك اسمی عبداله اولوب ولادت سنیه‌لرندن اقدم وفات ایتمشدر. والده‌لری ده التنجی سنهٔ حیاتلرنده ارتحال ایده‌رك عموجه‌لری ابو طالبك حمایه‌سنه کیرمشدی. کندیسی کریم الطباع وشریف الاخلاق وصاحب کرم وحیا ایدی. دها عموجه‌لری نزدنده بولندیغی اثناده ذکالری، رجحان عقل ودرایتلری نمایان اولمشیدی. امثال واقراندن منفرد وتفکره منعکف اوله‌رق یاشاردی، برکون کندیسنه لهو ولعبه اشتغال ایتملری تکلیفنه قارشی « انسان اعمال جلیله ومقاصد شریفه ایچون خلق اولنمشدر. اعمال سافله ومشاغل باطله ایچون دکل» دیه جواب ویرمشیدی الخ ..... »

علی الاکثر معلوم اولورسه دها ولادت سنیه‌لری اثناسنده پك چوق خوارق ظهورینه بناءً جلب انظار دقتدن خالی اولمه‌مقله برابر هنکام صباوتلرندن اعتباراً فضائل و کمالاتی مشهور، علمای اهل کتابك ایلریده شان عظیم احراز ایده‌جکی حقنده‌کی اخباراتی طولاییسیله‌ده السنهٔ انامده مزایای خارقه‌سی همیشه دائر ومذکور بولنان بر ذات شریفك ولادتی آییله، کونیله معلوم اولماق قابل اولورمی ؟

[خوارق واخبارات مذکوره حد تواتره اقترانله کسب قطعیت ایتمش. کتب سیر واحادیثده اسانید صحیحه ایله تفصیلاً بیان اولنمشدر. الیوم ملل سائره آره‌سنده متداول بولنان کتب سماویه‌نك « رسالهٔ حمیدیه » یه درج اولنان شهاداتنه کسب اطلاع ایتمك بیله انسانه بو بابده بویوك بر اطمینان بخش ایده‌جك قوتی حائزدر]

(٢) اول حضرتك سجایای فطریه وشمائل برکزیده‌لرندن تعامی ایله یالکز مادیاته قصر نظر ایدن (دوزی). پدرعالی کهرلرندن بویوك بر میراثه نائل اولمامسنی‌ده بر نقیصه عد ایده‌رك کمال مباهاتله قاچ فرانقلق مالی اولدیغنی بالحساب انتقاده قالقشمسی بغایت عجیب براضحوکه اولدیغی وارستهٔ قید وایضاحدر.

مع هذا بونده‌ده وقوفسزلغنی کوستره‌رك « جاریه » یی کوله یازمشدر. « شقران » نامنده بر عبد حبشینك دخی پدرلرندن منتقل اولمسی مروی ایسه‌ده قول راجحه کوره مزبورك بالاشترا یاخود هبه طریقیله تملك بیورلمش اولمسیدر.

مناسترلی اسماعیل حقی

مقالهٔ سالفه‌ده کورولن سهو ترتیبلر

صحیفه	سهو	صواب
٢٢٠	محمد الفاروق	عمر الفاروق
٢٢١	بن جحش	ابن جحش
...	قدر وقوع	قدر فرار وقوع
...	بی‌وایه	بی‌وایه‌ده

حسبحال

تاریخ تکرردن باشقه بر شی دکلدر، دیینلر نه‌طوغری سویله‌مشلردر! بزم فرید: « دنیا بر تیاترودرکه یالکز اویونجیلری دکیشیر؛ یوقسه اویونلر عینی‌در. »دیر. حقیقت، اویله!

بر نظر امعان حالی ماضیدن پك آز فرقلی بولور: هپ اوافراطلر، هپ او تفریطلر؛ اعتداله قارشی هپ او خصومتلر. کچنلرده لسانی تصفیه ایده‌لم، یاخود ایتمیه‌لم مسئله‌سی میدان آلدی. هر ایکی فرقه اوقدر ایلری کیتدی‌که آره‌لرنی بولمق قابل اوله‌مادی. أوت، بر قسمی رحمتلی ویسینك دورنی احیا ایتمك ایسته‌یور؛ دیکری‌ده بزه ماوراء النهردن عثمانلیلر ایچون پك یکی اولان هیچ ایشلنمه‌مش، یارادلدیغی کبی قالمش بر لسان کتیرمك هوسنه قاپیلیوردی. هر ایکی طرف بر یبغین دعوالرله، دلیللرله اورته‌یه آتیله‌رق ذاتاً تذبذبدن قورتولمایان

افكاريمزي بوسبتون قاريشديردي. لسانمزي ده، شيوه مزي ده املامزله اوموز اوپوشه جك بر حاله كتيردي.

وقتيله حسين دانش افندي اسمنده بر ذات ثروت فنونه (ايل مدلهم)لي . (ايل مكفهر)لي شعرلر يازار ، مقامات حريري‌يي اوقومش اولمايانلر بتم ساتحاتمي وارسينلر . اكلاماسينلر ديمك ايستردي . ينه بو ذات (پرنك) كلمه‌سني قوللانير ، فقط قارئلرينك يالكز فرانسزجه بيلنلرينه مرحمت ايدرك صحيفه‌نك آلتنه « بو كله Bijou مقابليدر طرزنده بر حاشيه دوشردي !

بوكونده اقدام غزته‌سنك باشنده بر طاقم مقاله‌لر كوروليوركه تركجه كلمه‌لرك يانی باشلرنده عربجه‌لري اولماسه زواللي امت مرحومه هيچ بر شي اكلامايه‌جق !

مجلس يرينه (قورولتاي) مبعوث يرينه (يلواچ)، اعيان يرينه (آق صقال) ، حال يرينه (ايده‌موك)، جان يرينه بيلمم‌نه ! كلمه‌لر بويله . شيوه‌يي نقله ايسه امكان يوق .

شبهه‌سز بو مقاله‌لري يازان آدمك بر مقصدي . هم ده خيرلي بر مقصدي اوله‌جقدر. أوت بو مقصد عثمانليلرك لسان رسميسي اولان تركجه‌يي بوتون دنياده‌كي تركلرك اكلايه‌بيله‌جكي بر حاله كتيرمكدر، ظن ايدرم . لكن آزاجق انصاف ايده‌لم‌كه طوتيلان يول اورايه كيدرمي؟ هپمزك بيلديكي، هم باشقه برلساندن آلنمه اولديغي خاطرينه كتيرمه‌يه‌جك قدر ايي بيلديكي كلمه‌لري اونوتديره‌رق هيچ بريمزك بيلمديكي تعبيرلري قبول ايتمك صورتيله‌مي لسانمزي ساده‌لشديره‌جكز؟ مبعوثك نه اولديغني الحمدلله ايكي سنه‌ده اوكرندك ؛ شيمدي برده يلواچ‌مي اوكره‌نه‌جكز؟ مجلس كلمه‌سني روم ايلي‌ده، اناطولي‌ده بيلمه‌ين ايشتمه‌ين ، كيمسه يوقدر ؛ يالكز بعض يرلرده منجلس ديرلركه اوده اصلندن پك فرقلي دكل . يعني مجلس دين آدمي منجلس دينلر پك قولاي آكلايه‌جغي كبي منجلس لغظلك فصيحني‌ده اوقور يازار طاقمي درحال بيلير .

ايده‌موك نه‌در ؟ حال كلمه‌سنك مقابلي اويله‌مي ؟ ايي اما بو كلمه‌يي بزه قاچ سنه‌ده اوكره‌تهبيله‌جكسكز ؟ بوكون حال ديتجه اكلامايه‌جق بر ترك . بر عثمانلي وارميدر ؟

طوغروسي بن مقاله صاحبنك ايي بر نيت بسلديكندن امين اولماسه‌م مطلقا بو ذات لساني تصفيه ايتمك ايسته‌ينلرله اكله‌نيور . ديردم .

أوت، لسانك ساده‌لشديرلمسي فرضدر. غزته‌لرده ضابطه وقوعاتي اويله آغير برلسانله يازيليوركه عوام اوني بردعا كبي دينكليور .

« محمد بكك خانه‌سنه ليلاً فرجه‌ياب دخول اولان سارق سكز عدد قاليچه گرانبها سرقت ايتمشدر. » ديبوب‌ده « محمد بكك بوكيجه اوينه خيرسز كيرمش، سكز خالي چالمش.» ديمه‌مك عادتا مسخره‌لقدر. عوامك آكلايه بيله‌جكي معاني عوامك قوللانديغي لسان ايله ادا ايدلملي؛ لكن براجمال سياسي چغتايجه يازلماملي. چونكه ايكي طرف‌ده اكلامايه‌جق !

لسانمز بوحاله كله‌بيلمك ايچون عصرلر كچمش . بوني برسنه‌ده يعقوب يكيبني ياپمايه چاليشمق غريب بر تشبث اولمازمي ؟ بر معترض ديه بيليركه : ايي اما سز طبيعي بر تركجه اولمديغندن شبهه ايدلمين بولسانكزي محافظه‌ده دوام ايدرسه‌كز ضررلي چيقه‌جقسكز. چونكه سزي بخاراده‌كي ، سيبرياده‌كي ، قيريمده‌كي ، قفقاسيه‌ده‌كي تركلر اكلايه‌مايه‌جق. حالبوكه اقدامك لساني ايشلتيرسه‌كز اوزمان بوتون ترك عنصري بر يريكزي اكلايه‌جقسكز. بوكونك معروف بر مؤلفكزك اثري انجق ايكي اوچ بيك قارء بولويوركن اوزمان ايكي اوچ يوز بيك دانه باصيله‌جق . اوقدر قارء بوله‌جق .

اعتراض يكدن قوتلي كورونيور. لكن پك چوروك : چونكه بوصايديغمكز مملكتلرك تركلري بربريتك يازديغني اكلامايوركه... أوت . عثمانلي اولمايان ترك عنصري آره‌سنده هپسنك اكلايه‌جغي مشترك برلسان تحرير اولنه‌يدي بلكه بزده ممكن اولسون ، محال اولسون جماعته قاتيلمق آرزوسني كوستيردك . روسيه‌دن كلن تركلرك عاقللري . ايي دوشونلري « سز عثمانليلر لسانكزي براز ساده‌لشديرك ، اصلاح ايدك بز اوني قبول ايده‌لم ؛ يوقسه سزك بزه اويمايه هوس ايتمكز هيچ معقول دكلدر . » ديبورلر .

قيريمده چيقان ترجمان غزته‌سنك اسكي لسانيله شيمديكي آره‌سنده نه‌بويوك فرق واردر . ايشته اوغزته بزم عثمانلي تركجه‌سنك ايي طرفلريني آلمق صورتيله هم دياني باشقه‌لاشديردي، هم ده، اوحواليده‌كي تركلري بزم تركجه‌يه براز آليشديردي . آرتق فن لساندن، ادبيات لساندن بحث ايتمه‌يي باشقه بركونه براقه‌جغم . محترم قارئلريمزك مطالعه‌لريني بكلرم .

محمد عاكف

خطبه

— ۱۳ —

الحمد لله الواحد الاحد * الحمد لله الفرد الصمد * الحمد لله الباقي ويفني الابد * الحمد لله على كل حال * استغفره واشهد ان لا اله الا الله مدبر الامر * واشهد ان سيدنا محمد اجاء بالنهي والامر * اللهم صل وسلم على هذا النبي الفسيح الصدر * وعلى آله وصحبه اهل الكمال « اما بعد فيا ايها الانسان » كم نصح الخطيب وانت على الحال المعهود * كم شدد الوعظ وانت لا ترجع ولا تعود * كم ذهبت ايام بيض فيها اعمالك سود * كم دعيت للرشاد وانت لاتزال في ضلال * كم شكى الخطيب من احوالك وصاح * كم بكى الحبيب على اعمالك وناح * كم صرح الزمان بأحوالك وباح * كم انت في غفلة عن هذه الاقوال * قلب النظر هل تجد نفسك متمسكا بالدين * تأمل بالكفر هل تجد صلاحا بين المسلمين * فتش القلوب هل تجد فيها اخلاصا بيقين * قل لنفسك توبي فقد ساءت الاحوال * متى تصل الى وجهتك وانت على غير المنهج * متى ترجو اللحاق بالسابقين وانت اعرج * متى يستقيم الظل والعود اعوج * متى يستقيم لك حال وانت من الخير خال *

متى يحيا شرع الله وانت ميت فى التمدن * متى يزورك الصلاح وانت فى الفساد ذو تفنن * متى تعود لصبغة الاسلام و انت شأنك التلون * متى تتوب متى ترجع الى الاعتـدال * ماذا عليك لو صرفت وقت الفراغ فى المدرسة او فى المسجد * تتفقه فى الدين او تقدس وتمجد * ماذا عليك لو صحبت المرشد وتركت المفسـد * ماذا عليك لو منعت عن اللهو صرف المال * تفقه فى الدين واترك ملاهى السوق * صاحب اهل الصلاح واقطع صحبة اهل الفسوق * ارجع فانت ابن الاسـلام وانت المحقوق * اتق الله حسبك ماصنعت من الاعمال * عن ابى هريرة عبدالرحمن بن صخر رضى الله عنه قال سمعت رسول الله « ص » يقول « مانهيتكم عنه فاجتنبوه وما امرتكم به فأتوا منه ما استطعتم فانما اهلك الذين من قبلكم كثرة مسائلهم واختلافهم على انبائهم » رواه البخارى ومسلم.

[بو خطبه‌يى اونيه قضاسنك جامع كبيرنده بو هفته اوقودم، نمازدن صكره تركجه‌يه تماميله ترجمه ايلدم، زياده‌سيله فائده حاصل اولديغنى حس ايتدم .]

علی شيخ العرب

مؤته

و

كريد

مجلس مبعوثانك ١٥ مايس سنه ٣٢٦ تاريخنده‌كى ٩٨ نجى اجتماعنده مركز جليل اسلام وبلدهٔ مقدسـهٔ خيرالانام اولان مدينهٔ منوره‌دن چكيلن بر تلغرافنامه اوقونمشـدى . غزته‌لرده صورتى كورولن بو تلغرافنـامه ، شهر مباركده مدنى وبدوى ٢٠٠٠٠ كشـينك يكدل ويكزبان اولارق « كريدك خريطهٔ عثمانيه‌دن طينه قارشى ايديله‌جك اوفاق بر تصوره عموم مسلمانلرك جانلرينى فدا ايتمكله مقابله ايده‌جكلرى اقدم وجانبدن بولونديغى ايچون بوخصوصك شبكهٔ رسول اللهده يمين ايله تكرار تقويه ايديلديكنى » يعنى كريد كيدرسـه تكميل عالم اسلامك علم افراز قيام اولاجغنى بيلديريوردى .

آغلايه آغلايه اوقوديغم شو وثيقهٔ تعهد ، بكا ينه او بلدهٔ طاهره‌ده تاعصر سعادتده وقوع بولمش اولان بر اجتماعى خاطرلاتدى . دوشوندم . بو ايكى اجتماع نه‌قدر بر برينـه بكزييوردى ، عادتا جزئى فرق ايله يكديكرينك عينى بولونيوردى .

اجتماع اخير : توالى ايدن بر طـاقم حقسزلقلره آرتق خاتمه چكيلمه‌سى و بر ظلم شنيعك وقوعنه ميدان ويريلمه‌مسى . اجتماع قديم ايسه : ايقاع ايدلش بر غدر فضيحك انتقامى آلينماسى وخونهٔ اشقيانك تپه‌له‌نمه‌سى ايچوندى . اووقتكى ٣٠٠٠ شيمديكى ٢٠٠٠٠ كشـينك طوپلانماسى كيمه قارشى ايدى ، اى امت محمد خاطرلايورميسـكز ؟ روملرله طرفدارلرينه قارشى ايدى .

هجرت سنه‌سنك ٨ نجى ييلى ايدى كه پيغمبر خالق وهادئ خلائق (صلعم) افنديمز طرفـندن برر نامهٔ همايون اسـطار اولونارق امرا وملوك متجاوره‌يه كونده‌ريليور ، جمله‌سى طريق حق وهدايته دعوت ايديليوردى . روم قيصرى (هرقل) ك (بصرى) واليسى بولونوب تنصر ايتمش اولان (حرث بن ابى شمر الغسانى) يه بو ميانده اصحاب كرامدن (حرث بن عمير الازدى) وداعتيله بر مكتوب ارسـال بويورلدى .

بو سفير كبير ، اثناى سفرده (مؤته) موقعنه نازل اولونجه اورانك ـ ينه قيصر حمايه‌سنده بولونان ـ اميرى (شرحبيل بن عمرو الغسانى) طرفندن توقيف وهويت ومأموريتى آكلاشيلديغى حالده ظلماً وغدراً شهيد ايديلدى .

حكومات بشريه‌نك بدايت تشكلندن برى پك نادر ايقاع ايديلن (ايلچى قتلى) كبى بر جنـايت عظيمه‌يى ارتكاب ايله‌ين بو ملعون ، غسانى حكومتنك اريكه نشين اقبالى ايكن قيصرك حمايه‌سنه كيره‌جك قدر آلچـاقلق كوسترمش و دينسزلكنده پايدارلغى ملعنته خرسـتيان اولدقدن ، داها طوغروسى اخلاق خصوصنده تماميله روملاشدقدن صوكره اجترا ايتمش بر وجدانسز ايدى [١]

حرث بن عميرك فجيعهٔ قتلى مدينه‌ده انتشـار ايدنجه كرك ذات پيغمبرى ، كرك اهالئ بلدة النبى صوك درجه‌ده متأثر اولدى .

ظلم و عدوانه قارشى مبعوث بالسيف اولان سپهدار انبيـا عليه افضل الصلوة وافضل التحايا افنديمز درحال جهاد فى سبيل اللهى اعلان واخذ انتقام ايله اعلاى سـطوت اسلام ايچون مهيـا بولونان غزاة مسلمينه ، سابقين اوليندن (زيد بن حارثه) حضرتلرينى (امير الجيش) تعيين بويورديلر .

زيد ، شهيد اولورسه ـ ابن عم النبى ـ (جعفر بن ابى طالب) ك ، اوده احراز شهادت ايدرسـه ـ شعراى پيغمبريدن ـ (عبداه بن رواحه) نك ، اوده شربت شهادتى ايچرسـه بين المجاهدين بر ذاتك امارته كچمه‌سنى ده امر ايله‌ديلر .

١٣٢٨ جمادى الاولاسنده مدينه‌نك (خاصه ميدانى) نده‌كى اجتماع ايله شبكهٔ رسول الله پيشكاهنده ايديلن يميندن تام ١٣٢٠ سنه اول ينه جمادى الاولى ايچنـده شهر معلانك (جرف) موقعنـده اجتماع ايده‌رك فى سبيل الله محاربه‌يه بالذات حضور پيغمبريده سـوز ويرمش اوچ بيك مجـاهد طورويوردى كه شام حواليسـنه ، مؤته اوزرينه ، روملر وطرفدارلرى عليهنه يورويه‌جك اردو افرادى ايدى .

جبههٔ ايمان كبى پاك و درخشـان بر لواى بيضايى حامل بولونان زيد حضرتلرينك قوماندا سنده‌كى بو كتيبهٔ ظفر ، سـلطان المجاهدين افنديمز طرفندن (ثنية الوداع) موقعنه قدر تشييع بويورولدى و او فداكار اردويه خطـاباً (حرث بن عميرك قتل ايديلديكى محله كيدك . اوراده‌كى قانلرى اتباع اسلامه چاغيرك . تبعيت كوسترلرسـه نه اعلى .

[١] عثمانلى نام بلندى آلتنده كمال اخلاص وافتخار ايله دمكذار اولان روم وطنداشـلرمزى بوندن تبرئه ايده‌رز . مقصـدمز : ايلك پاطيرديده پابوچلرى بيراقوب صاووشـان پايغاره‌جى ئه‌لينوزلر ايله اونلرك وطنمزده طرفدارى و كريدده عثمانليلرك هيچ حقى اولـماديغنى ، كذا يونانه ايديله‌جك تجـاوز اوزرينه ايكنجى بر ناوارين وقعه‌سى ظهوره كله‌جكنى سـويله‌مه‌دن چكينمه‌ين پان ئه‌له‌نيزم غيرتكشـلرى بولونان يوزى عثمانلى ، ترسى روم اولانلردر .

اولمادیغی صورتده جناب حقدن بالاستعانه بسمله ایله مقاتله‌یه باشلایك . سبیل الهیده کفـار ایله غزا ایدك ، لکن غدر ایتمه‌یك ومتجاوزانه طاورانمـایك . چوجقلری ، قادینلری ، اختیارلری ، اختیـار انزوا ایتمش راهبلری اولدورمه‌یك . خرماالقلره کیروب اغاجلری کسمه‌یك وبنالری ییقمایك » مآلنده بر خطبه ایراد ایدیلدی .

صلی‌اله علیه وآله وسـلم حضرتلرینك معاودتندن صوکرا اردو حرکت ایتدی .

(وادی‌القری) یه وارنجه ـ قیام اسلامی خبر آلان شرحبیلك طوپلادیغی حشراتك مقدمه‌سنی تشکیل ایدن ـ (سدوس بن عمرو) ك فرقه‌سیله قارشیلاشدیلر . ایلك مهاجمه‌ده (سدوس) مقتول و معیتی مخذول اولدی . (صافی) مرحومك :

باق باق کیدییور شان ایله برجند الـهی
اولمازمی بو عسکرلرك الله پناهی
شیران جهان متفقاً بر یره اوشمش
فتح وظفر ایتمش‌ده تجسم یوله دوشمش

بیتلرینك ماصدق اولان بو لشـکر ظفر پرور (معان) ه کلوب ایکی کیجه استراحت ایتدی . اوراده ایکن شرحبیل ایله قیصرك متفقاً ایکی یوز بیکه قریب عسـکرله ورود ایتمکده اولدیغی خبر آلیندی . شـو مدهش خبر اردو ارکانی بر مجلس مشـورت عقدینه مجبور بیراقدی .

اثنای مشـاوره‌ده مدینه‌یه (اخبار کیفیت و طلب معاونت) کبی سوزلر دوران ایتمکه باشـلاینجه شمشیر خونفشـانی‌ده تیغ زبانی قدر آتشـبار اولان (عبداله بن رواحه) جهانکیرانه برطور ایله قیلینجنه طـایانارق « ای ناس ! بز قوت و کثرتله دکل ، اللهك محض کرمی اولان دین مبینه اعتماد سایه‌سـنده حرب ایدرز . یاظفر ، یاشهـادت املیله سیرمزه دوام ایلیه‌لم » دیدی . شو قهرمانجه سـوزلر بالاتفاق قبول اولوندی . متوکلاً علی‌اه یورودیلر .

وقتـا که (مؤته) یه کلیندی . سراپا زرهلره بوروندکاری حالده قورقولرندن بویلری قدر اوزون قالقانلر آرقـسنه کیزله‌نمش رومارله اونلرك پاداشی اولان متنصر و مشرك عربلردن مرکب غایت غلبه‌لك بر اردونك اوراده آرامساز اولدیغی کورولدی . همان تشکیل صفوف ایدیله‌رك محاربه‌یه باشلاندی . حضرت زید . برچوق مقاتله‌دن صوکرا کوکسـنه صاپلانیلان بر مزراقك تأثیریله خاك شهادته سریلدی . درحال مقامنه جعفر بن ابی‌طالب کچه‌رك لوای اسلامی‌دست هاشمانه‌سنه آلدی . مزراق مزراقه ، قلیچ قلیجه ، حتی بوغاز بوغازه اوغراشیلدیغی اثناده آرقه‌سندن اورولان بر قلیجله صاغ بیلکی دوشورولدی . همان سـنجاغی صول النه آلدی . وا اسـفا که براز صوکرا ینه ظهرندن کلن برضربه صول بیلکنی‌ده اوچوردی . شایان حیرتدر که کسیك قوللریله سنجاغه صاریلوب قوماندا موقعندن آیریلمادی . بیلکلریله کوکسنده [۱] واوموزنده‌کی یتمشی متجاوز جریحه‌دن چشمه کبی قانلر آقدیغی حالده ثبات ایدییور و معیته نمونهٔ شـجاعت اولیوردی . نهایت تیتره‌مه‌ین قلبنه اصابت ایدن بر مزراق ، او دلیر شیرافکنك دەلیك دەشیك اولان جسمنی زمین فنایه اوزاتدی . یرینه کچن عبداه بن رواحه‌ده فداکارانه وسربازانه چالیشدقدن و بر چوق ضربه وطعنه ایله یاره‌لاندقدن صوکرا سنجاقله برابردوشدی . اصحاب بدردن اولوب اومعرکه‌ده قلیچ صاللایان (ثابت بن اقرم) قوشدی . لوای اسـلامی اعلا و او کون الـده دوقوز دانه قلیچ قیریلان (خالد بن الولید) حضرتلرینه تسلیم ایتدی .

رومارك قاره بولوط کبی اطرافی احاطه ایتملرندن مسلمانلروقتك کچیکدیکنی آکلایامامشلردی . دشمن عسکرینك چکیلمه‌سی اوزرینه اقشام اولدیغنی کوردیلر .

مجاهدین اردوسندن اوچ قوماندانك بربرینه پیرو اوله‌رق عزم جنان ایتمه‌سی رومار ایچون واسع خولیالره میدان آچمشدی . ایرته‌سی کونی بر چویرمه حرکتیله عربلرك هپسنی قتل واسـیر ایده‌جکلرینه دائر شراب نشوه‌سیله :

مستانه‌لرك بر برینه عرض نیازی
وادیسـنده آتوب طوتویورلردی .

لکن صبزوب آییلدقدن و کوزلرینك چاپاقلرنی سیلدکدن صوکرا دون قارشیلرنده کوردکاری مسلمانلرك یرنده باشقه‌لرینك بولوندیغنی مشـاهده ایدنجه شـاشیردیلر . عربلره امداد کلش ظنیله تیتره‌مکه باشلادیلر .

حال بوکه جناب سیف‌الله رومالری شـاشیرتمق ایچون اردونك ایکی جناحنه تبدیل موقع ایتدیرمشدی . اونلرك شاشقینلغندن بالاستفاده زمین وآسمانی ایکله‌تن (الله الله) نداسیله شدتلی برهجوم کوستردی . حریفلر . مدافعه‌یه میـدان بولامادن ایلك صفلردن صویشـمغه قالقشدیلر . پیشـداردن قاچانلرك فراری دمداره قدر تأثیر ایتدی . عون ربانی ایله اوجسیم ومکمل اردو . کندینك یوزده بری دینه‌جك درجه‌ده قلیل الافراد اولان مسلمان اردوسنه دایانامادی . (سیهزم الجمع ویولون الدبر) سری آشکار اولدی .

امیر شجیع ، بوقدر تأدیب ایله اکتفا ایده‌رك وقاچانلری قووالامغه تنزل ایتمه‌یه‌رك مظفرانه مدینه‌یه دوندی .

شو وقعه ، خلاصه ایدیلنجه آکلاشیلیرکه :

پیغمبر مکارم‌پرور افندیمز افراد مسلمیندن بر ذاتك غدراً قتلی اوزرینه جهاد اعلان بویورمش ، ظلمـه اوزرینه کیدن عسـکره چوجقلرك ، قادینلرك ، اختیارلرك ، حتی پاپاسلرك تعرضدن مصون قالمالرینی تنبیه ایتمش ؛ اسوهٔ رسـول‌اللهه اقتدا ایدن اصحـاب کرام‌ده حمیت‌دینیه وقوت قلبیه‌لری سوقیله ـ اعداد وتجهیزات نقطهٔ نظرندن کندیلریله نسـبت قبول ایتمه‌یه‌جك درجه‌ده جسیم بر اردویه قارشی

---

[۱] یاره‌لر ، حضرت جعفرك لسان مباهاتنه :

مارا همه بر روی بود زخم شهادت
ما ضربت سیلی قفارا نشناسیم

دیدیرته‌جك طرزده وهپسی اوك طرفنده ایدی .

طورمقدن چکینمه‌مش . اوچ دانه امیر دلیر ، زمین شهادته‌اوزانمانجه وقعنی ترک ایتمیه‌جک قدر وظیفه شناسلق کوسترمش، نهایت (ان تنصروا الله ینصرکم) وعد ربانیسنک حکمی آشکار وروملرک عسکر بی‌ثباتی دوچار فرار اولمش .

بو خلاصه‌یی الده ایتدکدن صوکرا برده ملتک قلب جریحه‌داری اولان کریدی ، کردباد استبداد ایله کرداب مظالمه اوغرامش ، یکانه امید نجاتی بولونان لوای عثمانی شکلنده بر تنکه پارچه‌سنه صاریلمش . اوروپا ساحللرندن قوپوب کلن متهالك ومهلك جریانلره قاپیلمش ، آق دکیزك قاره وقانلی صولری اراسنده تاب وتوانی کسیلمش اولان چربینان او، قضازده‌یی وساحهٔ جدالنده وقوعبولان وحشیانه ظلملری دوشونه‌لم :

مخمور افقلری دماء شهدانك عکسیله پنبه‌لشن ، صاف منبعلری ایتام و ارامالك کوز یاشیله چاغلایان ، جبال عالیه‌سی اجدادمزك عظام بالیه‌سیله یوکسه‌لن، بیکلرجه قهرمانك قان بهاسی اولارق عثمانلی ممالکنه ضمیمه‌قیلنان بودلنشین، فقط مسلمان قانیله خونین جزیره، کفران نعمتده پك ایلرله‌ین برطاقم آلچاقلرك حرکات امیدبخشاسندن اوفاجق بر حکومتك مطمح احتراصی اولیوردی .

قرالك مناسبات عائله‌سندن خریطهٔ‌عالمده محافظهٔ موقع ایده‌بیلن بو حکومتجك ، دوشدیکی حرص کداچشمانه الجاسیله اون ایکی اون اوچ سنه‌اول اورایه - عسکرعنوانی طاشیانلردن عسکرلکلك استحیا ایده‌جکی - برحیدود چته‌سی ، بر جاناوار سوروسی کوندردی که سرکرده‌لری معهود واصوص جنابلری ! ایدی .

بوچته، بوسورو یاقوب‌ییقور، ایصیروب پاره‌لیوردی. فقط کیمی؟ سکنهٔ مسلمه‌یی، اعداسنه بیله رفق ایله معامله‌یی سوق ایتدیکی عسکره توصیه بویوران پیغمبرك امتنی .

اوپیغمبرذیشان، روملرك چوجقلرینك، قادینلرینك، اختیارلرینك اولدورولمه‌مه‌سی امر ایتدیکی حالده ، بومتجاوزلر ، بوشقیلر مسلمان چوجقلرینك بشیکده یاتارکن باشنی کسیورلر ، مسلمان قادینلرینك قارنی یاروب مشیمه‌ده چوجغنی طوغرایورلر ، مسلمان اختیارلرینی استراحتکاهنده ایکن قتل ایدیپورلردی .

بیچاره مسلمانلرك اوغرادیغی بوفلاکتلره حکومت مستبده بیله تحمل کوستره‌مه‌یه‌رك بوآزغین جاناوارلرك سائق ومشوقی اولان حکومته اعلان حرب ایتدی .

عسکر اسلام دین مبینك قوتی وجناب حقك امداد ونصرتی سایه‌سنده مظفریات متوالیه ایله آتنه‌یه‌قدر ایلریله‌دی . صوکرا بیلمم ناصل اولدی ؟ قازانیلان یرلر غیب ایدیلدیکی کبی پای تجاوزدن قورتارلیق ایسته‌نیلان کریده دول حامیه‌نك تحت وصایتنه کیردی .

ایچه دوام ایدن وصایتلری اثناسنده اورادکی شیاریق روملرك حرکات کستاخانه‌سندن اوصانان حامی دولتلر ، عسکرلرینی چکوب اطه‌نك حسن ادارهسی ! محلی هیئت ادارهسنه بیراقدیلر . شوحالدن بوتون بوتون شیاران وتماميله روملردن مرکب اولان قوهٔ اجرائیه ، ملت وحکومت عثمانیه‌نك متعدد پروتستولرینه رغماً دعوالرینی آتنه محکمهٔ تمییزینه کوندرمکدن ، پوسته پوللرینك قرال ژورژك رسمنی باصمقدن ، حتی مجلس عمومیده یونان حکمداری نامنه یمین ایتمکدن ، حتی... حتی کریدك یونانه الحاقنی اعلان ایله‌مکدن وشو ادبسزلکلره مانع اولمق ایسته‌ین مسلمانلری کمال حقارتله طرد وتحقیره قالقیشمقدن اوتانمادیلر .

ای امت محمد !

پیغمبرمز برکیشینك قتلی اوزرینه برقومه اعلان حرب ایتدی . مدینهٔ اسلامه تجاوز املی بسله‌ینلره جانسپارانه مدافعاتده بولوندی. بزده او پیغمبرك امتی ، واسوهٔ حسنه‌سنه مقتدی دکلی‌یز ؟ شیمدی‌یه قدر کریده‌ده‌دوکولن‌مسلمان‌قانلرینك‌انتقامنی‌محکمهٔ کردکاره حواله ایدوب‌ده لاقیدانه اوطوره‌جقمی‌یز ؟!

هادی انتقام‌مسئله‌سنی عزیز ذو انتقامه بیراقالم. کریدك.وطنمزك اومهم پارچه‌سنك ، یونان کبی موجودیتی یاپغاره‌سندن اکلاشیلان برحکومته التحاقنه رضا کوستره‌جکمی‌یز ؟

کرید مسئله‌سی عثمانلیلرك ومسلمانلرك عرض وناموس ودین وایمان مسئله‌سی دکلیدر؟ بوکا تخطی ایدنلرك هرکیم اولورسه اولسون قهر مظالمسوز الهیسنك تمثال متینی بولونان مسلمان قیلجنه ، عثمانلی تفنکنه اوغرامامسی لازم کلزمی ؟

افکار عثمانیه واسلامیه‌نك بوسؤاللره (اوت) دیه‌جکنه دکل ، دیدیکنه وحدانیت الهیه حقنده‌کی اعتقادم قدراعتماد ایده‌رم. کچنلرده لسان ملتك ترجمانی اولارق یازدیغم برمنظومه‌ده :

اولماینجه سینه‌مز طوپدن ، تفکدن چاك چاك
سندن آلمق دشمنه قابل دکل برقبضه خاك
اوغراشیرکن حفظکه اولسه‌قده هپ بردن هلاك
بر کیریلمز قلعه‌در سرحدکده ایمانمز
ای وطن ، ای سوکیلی معشوقهٔ وجدانمز

§.

حفظ اقطارکه‌در اولادکه ذوق حیات
الك اوفاق برعضوکك قطعی بزه آنی ممات
برایکی دولت دکل قالقیشسه جمله کائنات
دونه‌یوق . اولمکله‌در آنجق سنکچون شانمز
ای وطن ای سوکیلی معشوقهٔ وجدانمز

دیمشدم .

ممالك عثمانیه‌نك هرطرفندن‌توالی ایده‌کلن تلغرافنامه‌لرسوزلرمك صحتنی واصابتنی اثبات ایدییور. بناءً علیه دیرزکه: عثمانلیلر، وطنلرینی حفظ ایتمکی ، اونك اجزای متممه‌سندن بولونان کریدی قطعیاً ویرمه‌مکی ، یاخود بواوغورده اولمکی کوزه آلمشلردر . مدافعهٔ حق ایچون‌موتی استحقار ایدنلرله جلب منافع‌ضمننده حیاتی معززصایانلرك نتیجهٔ مبارزه‌سی شوجملهٔ مشهوره کوستر :

الحق یعلو ولایعلی علیه

طاهرالمولوی

اسلامیت وسوسیالیزم

تاریخك قیدایده‌بیلدیکی هروقعه اثبات‌ایدییورکه‌بشریت: مشیمهٔ احتراصاتك بر جنین‌ساقطی اولان سفیللردن هنوز یقاسنی قورتاره‌مامشدر. محیط وطبیعتدن ذاتاً بیزار اوله‌رق یشایان اسانلر شواوچ کونلك حیاتك هرساعتنی برمنفعت، سفیل بر منفعت اوغرنده هبایه آلیشمشلر وبوسقیم اعتیاداتك معنوی وارثلرینی انسانلغی راحتسز ایتمك ایچون یکرمنجی عصره‌ده هدیه براقشلردر. ایشته بوحقیقتدن الك زیاده مضطرب اولان آوروپا بوکونکی تجهیزات عسکریه‌سنه مدیون اولدیغی حضور وراحتنی یارین، بلکه‌ده پك یاقینده اخلاله چالیشان برمسئلهٔ اجتماعیه قارشوسنده ینه قوتله دفعه تشبثدن باشقه چاره بوله‌میور؛ فقط بیلیورکه برکون اوقوتده بوانتظام شکن‌حالت روحیه‌دن ضعیف دوشه‌جکدر. وایشته آنجق اوزمان حرتی چرکی حیاتی قدر بی‌قید فرض ایدن فلاسفه (!) بشریتك ناصل تفلسف دکل، ناصل تفسخ ایتدیکنی کوره‌جکدر.

آوروپاده مجادلهٔ حیاتك آلدیغی بوشکل مذهب آلتوندن باشقه ملجاء طانمق ایستمیان محترص أملارك‌بازیچهٔ قهری اولمغه یناشه‌شدر. زواللی شرقلیلرك کندیلرینی طوبلامق ایستدیکی برصرده‌ده غربك بوفناء، محو ایدیجی اخلاقلرندن صاقنمسی محافظهٔ‌حیاتی نامنه الزمدر. چونکه بزدها نه‌فکراً ونه‌ده مادةً اوقدر ترقی ایتمشزدر. معده‌مزك هنوز غرب یمکلرندن بعضلرینی هضم‌ایده‌میه‌جك‌قدر ضعفیتی‌واردر. وایشته سوسیالیستلك اوغرب یمکلرینه‌بکزرکه اونك ایچنده شریعتك ترویج ایده‌میه‌جکی پك چوق ماده‌لر واردر. بزم ایچون دائما مضر اولان شیئلرك نظر شرعده دائما حرام اولمسنه بویوزدن نه‌قدر تشکر ایتسه‌ك آزدر. وقطعیاً امید ایده بیلورزکه شمدیلك هیچ بروجهله عرض احتیاج ایتمدیکمز بوسوسیالیستلك مملکتمزده هرحالده محدود برمحیطه عائد اولمقدن خارجه چیقه‌میه‌جقدر. چونکه بزده نه اوقدر عمله‌واردر، ونه‌ده‌حیات معیشتمزبوزادهٔ احتراصاتی بسله‌مکه‌مساعددر.

دین جلیل اسلامیت لایموت قانونلریله کائناتی اداره‌یه اقتدار کوسترمش معنویاته مالك اولمامش اولسه‌یدی استقبال ایچون پك مخوف اولان برهرج ومرجك آثارینه انتظار ایده بیلوردك. فقط شرائط حیاتیه‌یی دکیشدیرمك وعدالت مطلقه نام موهومیله حریت کامله آرامق برهیئت اجتماعیه‌یی‌محو ایده‌بیله‌جك قانونسزلقلره سببیت ویره بیله جکندن آوروپانك کوچ‌حال ضبط ایده‌بیلدیکی بوشیاریقلرك بزده نشر احتراص ایده میه‌جکلرینه قطعیاً قائل اولمالی یز... عمله‌یه سعادت بخش ایتمك ایستیان بوکروهه صورملی‌یزکه، عجبا نیچون سوسیالیستلکك دواجنه خادم غزته‌لرنده چالیشان عمله‌لره فضله فضله اجرت ویرمیورلر؟!.. شبهه‌سز اونلرده‌ده بازارلق‌ایتمشلر، وکندی منفعتلری‌ایچون‌اونلرك مضرتلرینه‌راضی قالمشلردر... دیمك‌که عمله‌لرك حمایه‌سی مقصد اصلی دکلدر. — هم اسلامیتك احتوا ایلدیکی قانونلره، قاعده‌لره درلو درلو اسملر طاقه‌رق بر مسلمی نهایت بر چوق شعبه‌لره مالك بردینه منتسب کورمك لزومنی حس ایدن‌ه آجیرز. بویله دیندن آیری غیری بیلنمیان بر مسلکك برکون یکی قاعده‌لری اسکی تحملرینی اطرافه صاچارسه، مثلا بیکلرجه مسلمانلر متینغ یاپه‌رق (بزمیراثی قبول ایتمیورز... چونکه میراث ظالمدر. زنکینلك فقرایی أزمکدر. هرکس براولسون) دیه باغریشیرلرسه عجبا اعتقادات دینیه‌لری خللدار اولمش اولمیه‌جقمیدر؟!. ایشته‌سوسیالیستلکدن بویله یالکز دینداشلر متضرر اولمیه‌جقلردر. بلکه یارین؛ ترکیه‌ده «شریعت ایسترز» فریادلرینه مقابل آوروپاده «مساوات کامله ایسترز» فغانلرینی کوکلره چیقاره‌جق سوسیالیستلردن غربده پك بویوك برضرر کوره‌جکدر. نقدر تأسف ایدلسه آزدرکه دون شخصی اوغرینه تاریخی آلت اوست ایدنلرك انسال معنویه‌سی بوکونده موجوددر. وبونلر دائما آلدانان وابدیأده آلدانمغه‌محکوم قالان صافدل انسانلرك اوکنه دائما حمیت، ملیت یافته‌سیله چیقدقچه اوموجودیتدن مضطرب اوله‌جقلر یالکز یغماجیلر دکل، او زواللی عمله‌در.

بوبی‌پایان حرصلری نتیجه‌سز براقه‌جق، هیچ اولمازسه براز تعدیل ایده‌جك معنوی اساسلر، مانعلر بولندیغی زماندبری‌ده بووجدانسوز احوالك اوکنی آلمق قابل اوله‌میور... چونکه اووقتده دین‌پرده‌لری آرقه‌سنده کیزلنمك مقصده کفایت ایدییور!... کورن کوزلره کافی برعبرت مؤثره تشکیل ایده بیلمك احتیاجنده اولان بومسلك سقیم اجتماعی (بری‌بر بری باقار، قیامت اوندن قوپار) سرلوحهٔ اختلالجویانه‌سنی طاشیدقجه علم اجتماعك منفوری اولدیغی کبی اسلامیتك‌ده مظهر ترویجی اوله‌میه‌جقدر. فتنه‌نك‌قتالدن دها اشد اولدیغنی بیلدیرن دین مبجلمز عادات مضرهٔ غربه انشاءاه کوزل بر استحکام اوله جقدر. چونکه اسلامیت حریت بشریه‌یی وعدالت ممکنه‌یی، مساوات حقوقیه‌یی قطعیاً آمر اولمغله برابر ظلمی سومز، اوندن نفرت ایدر و پایدار اولدقجه‌ده نه فقرایی، نه‌ده بشریتك‌اوزواللی یتیملرینی، عمله‌لرینی أزمك ایستر. شاعر(جودتی)نك شو بیتلری کافی برمعنایی حائزدر:

کچن عصرلره رغماً، بوکونده بی‌پروا،
علو شان ایله مصحف بدست علویت!
بتون کوکلره برخطبهٔ تسلی‌زا
اوقورسون... ایشته سسکده اوچار کبی‌عظمت

ایشته سوسیالیستلر!... الك امین شهراه!..

زیرا آوروپانك میلیارلره بالغ اولان عمله‌لرینه شوراده‌کی بش اون عمله‌مزی قیشقرتمق انسانلغه آجیاقدن دها باشقه معنالری‌احتوا ایدییور!...

علاءالدین جمیل

استانبول حیاتنده :

یالوه تنزهی

برقاچ هفته‌دن بری استانبولك هر کوشه‌سنی دبدبه‌لی ، طنطنه‌لی اعلانلر دولدیرمشـدی : تنزهه کیدیکز ، برهان ترقی منفعتنه یالوه‌یه سیاحت ایدیله‌جك ، شویله اوله‌جق بویله اوله‌جق ...

مساعیٔ روز مره ایله یورولان ، بیتـاب قالان دماغلرمزی هم برپارچه دیکلندیرمك . هم‌ده اوراده‌کی کویلی قارداشلرمزك احوالی حقنده یقیندن برآز تدقیقاتده بولنمق اوزره برقاچ ارقداش بوتنزهه اشتراکه قرار ویردك . جمعه کونی صباحی یشـیل یاپراقلر ، قیرمزیلی بیاضلی بایراقلرله دونانمش واپور سـاعت ایکیده کوپریدن حرکت ایتدی ؛ حیدرپاشا ، قاضی کوی ، آطه‌لره اوغرایه‌رق قادین ، ارکك برچوق ارباب تنزهی آلدقدن صوکرا یوله دوزه‌لدی .

واپورك برنجی موقعی قادینلر تخصیص اولنمشیدی . پولیس‌لر ، ژاندارمه‌لر نظـارت ایدییور ، هرکس کندینه ، جنسـنه مخصوص وقار و جدیتی محافظه ایدر کبی کورونیوردی .

اوچ‌ساعت صوکرا یالو یه‌مواصلت‌اولوندی، قارشوجیلر آره‌سنده یاریم پاپوچلی ، پوسکولسز فسلی‌چوجقلر ، دوکوك صاچلی ، پیرتیق انتـاریلی قیزجغزلرك صفوت ومعصومیتلری احوال روحیه‌یه نفوذ ایچون مهم برزمین تدقیق تشکیل ایدییوردی. هرکس نواله‌سنی‌نقل دردیله اوغراشیرکن عبدالرشید افندی ، او هرصنف خلق ایله کو وشه بیان وهرکسه کندینی سـودیره‌ن ذات محترم بوچوجقلرله مشغول اولیور ، اونلرك هربرینی آیری آیری اوقشایوردی . هپ برلکده حکومت قوناغنه مواصلت اولوندی . متنزهینـدن بر ذات طرفدن‌زمینه‌مناسب برنطق‌ایرادایدیلدی، حریتك،اخوتك، مساواتك یاشاماسی ایچون اوزون اوزون دعالر ایدلدکدن صوکرا عبدالرشـید افندی سوزه باشلادی . ملتك چالیشـمق لزومندن ، چفتجیلرك ، اغالرك وظیفه‌لرندن ، مکتبلردن ، قوهٔ بحریه‌دن بحث ایتدی . اقالر فوق‌العاده محظوظ اوله‌رق حمیتلری‌غلیانه کلدی؛ دونمنا ایچون، اتحاد وترقی‌دلالتیله‌تأسیس اولنمق اوزره بولنان مکتب‌ابتدائی‌ایچون اعانه‌لر ویرلدی،صمیم قلبدن (پادشاهم چوق یشا) دعالری تکرار اولندی.

برقاچ‌دقیقه استراحتی متعاقب یالوه‌نك مسیره‌سی‌اولان (چفتلك)ه طوغرویوله‌روان‌اولدق. بیکی‌متجاوز‌برقافله. فقط‌اویله برقافله‌که‌ارباب دقت‌ایچون بیوك عبرتلر، بیوك درسلری محتوی.. شوراده یوکسـك یاقه‌لی، ایپك بویون‌باغلی، دار واوتولی پانطلونلی ، ظریف اسقارپینلی برشهری؛ یاننده قوجه قوشاقلی، عباپوطورلی . قوجه‌پاپوشلی، یاخود چارقلی برکویلی .. بوراده البسه‌سی منتظم ، فسی قالبلی‌شهری برمکتب چوجغی ؛ یاننده بز شالوارلی، اصـلا قالب یوزی کورمه‌مش مدور فسلی ، تاقونیه‌لی کویلی برمکتب یاوروسی.. اوته‌ده ایپك چارشافلی، التون‌ایکنه‌لی، شفاف‌پچه‌لی برقادین، ادیرسکارینه‌قدر جیپلاق‌قوللری اوزرینه‌دوکولمش دانتلالرینی‌تموج‌ایتدیرییور، بیلکلرینه‌قدرالدیونلی، متعدد الماس یوزوکلرله تزیین‌ایدلمش اللرندن بری‌ظریف‌التون‌زنجیرلی بر چانطه . یاخود ایپکلی صاچاقلی برشمسیه یی صاللایور ، دیکری‌ده هم فستانك برده سوروکله‌نن قسمنی توزدن چاموردن‌محافظه، هم‌ده بنکلی‌ایپك چورابلریله سیوری‌اوجلی‌بیاض، یاخودماوی‌ایسقارپینلرینی کوسترمك خدمتی کورییور ، متعدد التون ایکنه‌لرله باشنك توالتی تأمین ایدیله‌رك خارجده قالدیغی کورول‌ه‌مه‌مش (!) اولان زلفلرینك، بیوك الماس کوبه‌لی‌قولاقلری آلتندن، تدریجاً قباران سینه‌سنه‌طوغرو، قادینانه مخصوص‌براعتنا ایله برپرینه تقریب ایدیلن‌ایکی قسمی برمثلث تشکیل ایده‌جك قدر کشـاد ایدلدکدن صـوکرا بر التون ایکنه ایله ایلیشدیریلمش، روزکاراوجلرینی دوندردکجه‌هم انتاریسنك‌فانطازیه‌لری، هم‌التون‌ساعت‌قوردونی کوزوکمه‌مك (!) ایچون‌الیله قاووشدیرییور، کوچ‌حال ایله چکه‌سنه‌قدر ینشه‌ن پچه‌سی کردنده‌کی سیاه، یاخودماوی قوردالاپی . کوکسـنده‌کی الماسی اورته‌مه‌کدن صیغیلیرکبی کورونن آطه‌لی، یاخودقاضی کویلی ویا استانبوللی‌برقادین؛ اونك‌یاننده قالین یولك چورابلی، سختیان‌پاپوشلی ،کنیش جبه‌لره‌بکزرطوقومه‌فراجه‌لی،اندامی بللیسز بر کویلی قادین، انجق کوزلرینی خارجده براقان‌بیاض‌باشماغی التندن اوکنده‌کی اوشهری مسلمان قادینه نظرلرینی دیکمش، ایاغی یولده‌کی طاشه چارپمقدن قورومه‌یی اونوتمش ، اره صره سنده‌لر ... برطرفدن موزیقه، دیکر طرفدن خواننده‌لر، سازنده‌لر... آره‌صره درت‌طرفی آچیق اوستی‌اورتولو برکوی فایطونی، ایچنده‌کی‌مشتریسنی، مثلا اصلا وقار عسـکری ایله متنـاسب اولمایان آرقه اوستی یاتمش آیاقلرینی قیویرمش قرق یاشلرنده برضابطی هرکسدن دها اول محل مقصوده یتشدیرمك ایچون دانغیر دونغور سـوروکله‌یور ، اوته‌دن براوتوموبیل ایکی‌فرنکی‌قاپلیجه‌لردن‌اوچوره‌رق اسکله‌یه کتورییور.. صاغده دکز قیبسنده مانده‌لر یاتمش ، هم چینه‌نیر ، هم بوییـانجی مسافرلره ، بیوك کوزلرینی براوقدر دها آچمش یان یان باقیور . . صولده صباحدن بری انجق اوچ دیزی پاطلیجانی چاپالایان چفتجی، یاخود بانچوان النك ترلرینی سیلیور، « بونلرکیم عجبا؟ نیچون بورایه کلمشلر ، ینه کوش (کشف) می وار یوقسه » دیه دوشنیور.اوته‌ده تارلاده چالیشان قوجه شـالوارلی ، ماوی باش اورتولی قیزانلر یول باشنه قوشـیور .. کیمیسی « نصل یبانی آدم بوکویلیلر ؟ » دییور ، کیمیسی « فرنکسـتاندنمی کلدی بومسـافرلر؟ » دیه حالا ترددن قورتوله‌مایور.. بربرندن متحاشی، یکدیکرینه کلیاً بیکانه اولان‌بوایکی صنف خلق ، ـ شهرلی ، کویلی ـ یاریم سـاعت ظرفنده مجتمعاً (چفتلك) ه واصل اولدی .

چفتلك دیدکلری محل آغاجلك ، چمنلك بریر . برنطقلرله قونفرانسلرله براز کچیکمشـدك ، ارباب کیف بزدن اول یتشمش ، حصیرلرینی سرمش، ترابه‌زه‌لری قورمش ، مزه‌لری‌حاضرلامشدی. بزده شویله کنار برطرفه چکلدك . تنزه اداره‌سی واپوردن چقنجه وظیفه‌سی بتمش کبی نه‌اوطوره‌جق بریر تدارکنی دوشونمش . نه‌ده

ییه‌جکی ایچه‌جکی ... طاووق کومسلرندن چیقاریلان حصیرلرده اوطورمقدن ایسه چمنلرده، قوملرده اوطورمغی ترجیح ایدنلر اولدی. هرنه ایسه بونك اهمیتی یوق.

خواننده‌لر طرفندن شوخ برفصل ایله مجلس کشاد ایدیلدی. صوکرا موزیقه باشلادی. بعض اصحاب تنزه اوزاقلره کیتمش، طبیعتی سیر ایله وقت کچیریور، اکثر ارباب کیف‌ده موسیقی‌نك بایبلتیجی نغمه‌لری آره‌سنده قدحلرینی طولدوروب بوشالتمقله اتمام ذوق وصفا ایدییوردی. قادین، ارکك هپسی قاریشیق. کویلیلر اوچر بشر دولاشیور، ارباب کیف یانه کلدکجه یوزلری اکشیه‌رك بربریله برشیلر قونوشیورلر.

چوق دقت ایتدم، عجبا کویلیلرله شهرلیلر یکدیکریله اختلاط ایده‌جکلر، یکدیکرینك احوالنی صوره‌جقلر، قول قوله بروطن اولادی، بردین قارداشی کبی کزه‌جکلرمی؟.. فقط نه‌دیرسکز، بیچاره کویلیلره، رشید افندی‌دن باشقه، حاللرینی صورمق شویله دورسون، برسلام بیله ویرن اولمادی. استانبولدن کیدن مکتب چوجقلری اوراده کندیلرینی استقباله چیقان یوسکولسز فسلی، یاماللی شالوارلی، تاقونیه‌لی قارداشلریله برابر کزوب اوینامالری لازم ایکن ایکیسنی بر آراده کورمك نصیب اولمادی. بونلر موزیقه ایله برابر نغمه‌ساز اولیورلر، اوته‌کیلر چکیلك، قورقاق نظرلرله بونلره باقیورلر. قادینلر چالغینك اطرافنده کومه کومه. بعضیسنك زوجلری، یاخود قارداشلری یاننده؛ بعضیسی سرآزاده. بودالا دیه آدمدن صایمدیغمز او آغالر هرشیئی کوریور، هپ بو حاللره دقت ایدییوردی. ایکی، اوچ اختیارجه کویلی کزییورلردی، یانلرینه یاقلاشدم.

— سلام علیکم، بابالر ... دیدم.

— علیکم سلام، اولاد ...

دیه کمال بشاشتله مقابله ایلدیلر. بو اسلام تحیه‌سی کندیلرینی پك ممنون ایتدی. اولا اکینلر نصل اولدیغنی صوردم. بیوك برتوکل وقناعت اسلامیه ایله پك کوزل اولدیغی جوابنی ویردیلر. بوکا مقابل اوچی بردن:

— اولاد، شوکریددن نه‌خبردار، عجبا نصل اوله‌جق بو ایش؟... دیه صوردیلر.

— بابالر، دیدم، هیچ مراق ایتمه‌یکز، کرید اللهك لطف وکرمیله دائما بزم‌در، هیمز اوله‌جکز، الا کریدی ویرمیه‌جکز..

بونك اوزرینه برآز متسلی اولدیلر. صوکرا ایکنجی سؤاللری شو اولدی:

— اولاد، شو آرناوودلق ایشی دها بتمدی‌می؟..

— بتدی بابا بتدی، دیدم. کرك ایچمزده، کرك خارجده دشمنلرمز وار، مسلمان قارداشلرك بربریله ایی کچینمه‌سنی چکه‌مزلر، آرالرینه نفاق صوقمغه چالیشیرلر، فقط الله اونلره فرصت ویرمز. مسلمانلر دائما قارداشدر، بوکون آرالرنده بویله برشی اولسه‌ده ینه یارین قول قوله جهادك، حربك اوك صافنده بولنورلر ...

اغالرك کوکلی آچیلدی. آرتق دوست اولدق. ذاتاً مسلمانلر آراسنده تأسیس مناسبات ایچون برسلام کافی‌در.

اوپره‌زانته‌لر. او تقدیم مراسملری هپ بزه فرنکلرك یادکاری‌در.

بونك اوزرینه بری صوردی:

— اولاد، بوکلنلر کیملردر؟

— کیم اوله‌جق، سزك مسلمان قارداشلر کز.

— نصل قارداش یا بونلر؟ بزم یانمزه صوقولمقدن قاچیورلر. بز اونلرله قونوشمق ایچون، استانبولده نه وار نه‌یوق خبر آلمق ایچون ایشمزی براقدق، بورایه‌قدر کلدك. اونلر ایسه راقی قدحلرندن باشنی قالدیردقلری یوق. نصل مسلمان بونلر؟..

— بابالر، ایچمزده سائر دیندن آدملرده وار. احتمال که راقی ایچنلر اونلردر...

— اولاد، استانبولده‌کی قادینلر هپ بویله‌می کینیرلر، هپ بویله آچیق صاچیق‌می کزرلر؟..

— هیچ هپسی بویله اولورمی؟ باقسه‌کز آ بورایه‌کلنلر آراسنده بیله نه قدر کوزل کوزل اورتونمشلری؛ کناره چکیلوب ارککلرله قاریشمایانلری وار. استانبولده‌ده چوغی بویله‌در.

— اولاد، بو موزیقه‌جیلر عسکر دکلی یا؛

— طبیعی عسکر، البسه‌لرینی کورمیورمیسکز؟

— بو راقی ایچنلرمی بونلری طوتمش؟

— هیچ اویله شی اولورمی؟

— نه ایچون بونلر چالار، اونلر ایچر؟

— بابالر، اوبر یاکلشلق اولمش، بوسیاحتی ترتیب ایدنلر (تنزه اداره‌سی) موزیقه‌جیلرك باشلرینه دیمشلرکه «برهان ترقی مکتبی منفعتنه برتنزه، برکزینتی، براکلنتی‌یاپه‌جغز، مکتب چوجقلری کیده‌جك، اونلرك ولیلری‌ده بولنه‌جق، چوجقلر حریت هوالرینی دیکلسون. ایی برشی اولسون ...» اونلرده، پکی دیمشلر. طبیعی بونی اونلرك باشلری خبر آله‌جق. بردها ایستدکلری زمان تحقیق ایده‌جك، اوکا کوره راقی ایچنلر اولورسه اذن ویرمیه‌جك. هیچ دولت عسکرینی سرخوشلرك کیفی ایچون بسلرمی؟... هیچ مراق ایتمه‌یکز. بردها بویله شی اولماز..

— اولاد، قارشوده کنارده اوطوران اق صقاللی خوجه دمین نه کوزل شیلر سویلدی. ژاپونلری مسلمان یاپان خوجه بومی‌در؟

— اوت بودر، بونك آدینه عبدالرشید افندی دیرلر. بو، مسلمانلری چوق سور. کورمدیکزمی هرهانکیکزه راست کلدیسه سلام ویردی، کیفکزی، حالکزی صوردی.

— استانبولده بویله خوجه‌لر چوق وارمی؟

— بش اون سنه صوکرا چوق اوله‌جق انشاءالله.

بونك اوزرینه آغالر فرحلندی. آیریلدق. رشید افندینك جانی‌ده دملنمشدی. قنوشدقلرمزی صوردی، سویلدم. براز کچدی. برضابط کلدی:

— غیاباً مفتون فضیلت وعرفانکز بر قاره ، مشتاق ملاقات برضابط ...

دیه سلام ویردرك عبدالرشید افندینك النی اوپدی. قونفرانسلرینی کمال دقتله صراط مستقیمده تعقیب ایتدیکنی سویلدی. بونك اوزرینه شرق احوالنه دائر اوزون برمصاحبه جریان ایتدی .

اوقدر حمیتلی ، اوقدر دیندار برضابطکه رشید افندی حیران اولدی : ـ یاهودیدی ، بوعثمانلی ضابطلری هپ بویله ایسه بودولتك وبتون دنیاده‌کی مسلمانلرك استقبالی پك پارلاقدر انشاءالله .

ضابط : — صراط مستقیمده‌کی (مطبوعاتمز وعالم اسلام) مقاله‌سندن حالا برنتیجه چیقمدی. غزته‌لر عالم اسلام ایچون برستون آچمقدن حالا چکیك طوریبورلر ... دیدی .

جواب ویردك : — غزته اداره خانه‌لرنده شئون اسلام ایله اوغراشه بیله‌جك محررلر آزدرده اونك ایچون ...

ملیت مسئله‌سی موضوع بحث اولدی . ضابطلر آراسنده هرکه وقره مرسل کبی یرلی معمولاتندن البسه یاپدیرمق خصوصنده‌کی قراری ، عهد ومیثاقی رشید افندی ایشیدنجه پك محظوظ اولدی . رشید افندی میدانی اغیاردن خالی بولدی ، دول مستودعه‌نك وسائر اوروپا دولتلرینك عالم اسلامه دائر پولیتقه‌لری حقنده جوشدی.

ایران علمای کرامندن شیخ اسد الله افندی‌ده کندیسنه جانلی مثاللر بولمق صورتیله یاردیم ایتدی . بو جای ذوق وصفا هرزمانکی دردلری یکیدن تازه‌لدی . متأثر ، متأسف ساعت اونی بولدق .

فطوغرافلر چیقاریله‌جق اولدی . تنزه اداره‌سنك هیچ برشیئی بر انتظام دائره‌سنده یاپامق خصوصنده‌کی عزمنه قارشی ایشه‌قاریشمغه لزوم کورونه‌رك کویلی مکتب چوجقلرینك خاطرنده بر ایز براقق ایچون برهان ترقی شاکردانی ایله برلکده رسملرینك آلنمسی موافق اوله‌جغی سویلندی ، تصویب اولوندی . کویلی چوجقلری او مینی مینی معصوملری بر بر طوپلادق . بعضلری قورقیور ، بعضلرینه شویله دور دینجه اوته‌یه دونیور . خوجه‌لری ده اورته‌سنه قوندی . فطوغراف آلان ذات « چوجقلرم بورایه باقکز ، شورادن شیمدی بر قوش چیقه‌جق » دیه یاوروجقلری باقدیردی. قوش اوچورولدی.

ارتق وقت‌ده کلیوردی . هرکس عودته باشلامشدی . اثنای عودتده زراعته دائر قونوشولدی . ضابط ارقداشمزك بو بابده اختصاصی وار ایمش . بو کوزل ، بو منبت طوپراقلرده پاطلیجان اکوب‌ده پاتاتس اکمدکلرندن شکایت ایتدی . قائممقام بکك بوکا دلالت ایتمسی لازم کلدیکنی سویلدی. صوکرا اوته‌ده بریده طوپلانمش صولرك بر ایکی قنال حفری ایله قورودلسی ممکن ایکن اهمیت ویریلمه‌سنه مسلمانلرك عطالتندن ، اویوشقلغندن باشقه بر معنی ویره‌مدیکندن بحث ایتدی .

اسکله‌یه مواصلت اولونجه مینی‌مینی یاوروجقلر ینه هیچ لاقیردی سویله‌میه‌رك ینه اختلاطدن چکیك طوره‌رق اللرنده بایراقلر اولدیغی حالده مسافرلری تشییع ایچون صره‌لنمشلر . ینه اونلر کبی صاف یورکلی خوجه‌لری ، درد معیشتله بوینی بوکوك بر بیچاره باشلرنده طوریبور . چوجقلره ذهنلرنده ایز براقه بیله‌جك بر قاچ سوز سویلدکدن صوکرا خوجه‌لری ایله وداع ایدلدی . واپور حرکت ایتدکدن صوکره ریختم اوزرنده آللی پنبه‌لی البسه‌لره بورونمش او مینی مینی‌لر اللرنده‌کی قرمزیلی بیاضلی بایراقلری صاللایه‌ نظردن نهان اولونجه‌یه قدر بزی تشییع ایتدیلر .

شمدی بتون او کونه عائد خاطراتم او چوجقلرده تجمع ایدییور . بن اونلری هیچ برزمان اونوده‌میه‌جغم کبی کلیور. شمدی اونلری دوشنیورم، اونلرله برابر بتون اناطولی کویلرینك مکتب چوجقلرینی دوشنیورم، قلبم تأثرله مستغرق. بومینی‌مینیلری تنویر ایده‌جك ابتدائی مکتبلر مسئله‌سی خصوصنده ارباب حمیت وهمتك نظردقتلرینی بووسیله ایله‌ده جلب ایدرم.

ای شهرلرده اولادلرینی ناز ونعیم ایچنده بیوتن حمیتلی بابالر ، او کویلرده‌کی بیچاره یاورولری‌ده اونوتمایکز، اونلر ایچون‌ده برچاره، برتدبیر دوشونکز . حکومت بودجه‌سی داخلنده چالیشدیغندن امینم. فقط هرشیئی حکومته براقایه‌لم . بز خصوصی تشبثلرله او وطن یاوروجقلرینك استقبالنی دوشونه‌لم . کویلرده ابتدائی مکتبلر تأسیسی ایچون تدبیرلر ملاحظه ایده‌لم. هرکس بوبابده صرف ذهن ایلسون . انشاءالله برشی اولور .

بن بو چوجقلرك اطوار معصومانه‌سیله ، بالکه‌ده مظلومانه‌سیله [چونکه بونلر بیوکلرك ظلمنی چکیورلر ، اونلر عاجزدر ، اونلری تنویر ایده‌جك، دوشونه‌جك بابالری‌در، بتون ملت‌در. مادام‌که بونلری دوشونمیورلر ، بونلره ظلم ایدییورلر، اونك ایچون بونلر مظلومدر.] متأثر ، متفکر قلباً کریان ایکن واپورده عشرت ترابه‌زه‌لرینك قورولمسی تأثریمی بر قات دها آرتیردی . قیزارمش طاووقلر ، تازه پینیرلر ، طوله‌لر ، صالاطه‌لقلر بیوك برذوق ایله طباقلره دیزیله‌نیور ، اوته‌دن خواننده‌لر مخمور بر فصل طوتدیرمشلر ، بریدن موزیقه چالیور ، قدحلر طولوب ، بوشالیور . برهای وهوی ذوق وصفا که دیمه کیتسون . الك زیاده نظر دقتمزی جلب ایدن شی یانمزده‌کی مجلس میخور ایدی . بری اللی یاشلرنده ، فقط صقاللرینی طراش ایتمش دیکری‌ده صاچلی صقاللی مکلف بر ذات ، صوکرا اوچنجیسی بر یاردانجی ، دردنجیسی‌ده شقلردن ... بونلرك افاده‌لرندن باب عالی خلفای کرامندن اولدقلری اکلاشیلیوردی . یانلرنده اون اوچ اون درت یاشلرنده اعدادی البسه‌لی برده چوجق واردی . چوجغك برنجی حریفه بابا دیمسندن اونك اوغلی اولدیغی اکلاشیلیوردی . نه دیرسکز ، حریف مزه‌لرینی اوغلنه حاضرلاتمدی‌می؟ کل‌ده چیلدیرمه. کیفلر دوزلمکه باشلادی . کونش چکیلدی . اورته‌لق قراردی . قفالر دومانلاندی . نعره‌لر باشلادی . یانمزده اوطوران بزم بابا میخور یوزینی چویره‌جك اولدی . یانمده‌کی ارقداش براز عصبی اولدیغی جهتله : « رذیللر ، سرخوشلر » دیه نعره‌دن معلومات ویردی . حریف باشنی چویردی .

براز کچدی، آطه‌لره واصل اولدق . اون ایکی‌یی کچیوردی .

واپور دونانمایه تقرب ایتدی. حذایه کلنجه بر آز دوردی. هر کسك حمیت طماری طوتدی . « یاشاسین دونانما » دیه باغره بیلدیکی قدر. دونانمادن‌ده بیاض البسه‌لی منتظم عسکرلر، اودریاارسلانلری کوکرته‌لرده کورونمکه باشلادیلر . ایکی طرفدن‌ده موزیقه‌لر چالنیوردی. هر کس آیاغه قالقدیغی ایچون دوربینله باقسه‌لر بیله واپورده‌کی بزم صفایی کوره‌میورلردی . بول بول « یاشاسون » لری صاووردقدن صوکرا واپور بیزانس یولنی طوتدی .

تماشا ایله قراکلق چوکمشدی : واپورده کیلرك چوغی همبزم صفا اولدیغندن ، معارفه‌سزلك قالمادی . اکلاشیلدی‌که متنزهینك اکثری بر قپو یولداشی. ارتق شیشه‌لر بوشالمغه یوز طوتدی . او وقت ارباب کیف بردائره تشکیل ایتدیلر. طاقم‌چفته تللی‌یه باشلادی. ایکی کلخن بکی کوبك آتدیلر. درلو درلو هنرلر کوستردیلر. بی‌نهایه آلقیشلره مظهر اولدیلر. بو صره‌ده یانمزده‌کی خلفادن مکلف‌صقاللی ذات ایکی النده ایکی شیشه ایاغه قالقدی . بلی ، قوللرینی قیویرتمغه باشلایه‌رق بو آلقیشلره اونك‌ده حق اولدیغنی آکلاتدی . اوته‌دن صوجی بر آرناووده کندینی غائب ایدرجه‌سنه الده‌کی بارداقله شیشه‌یه اوره‌رق چفته تللی‌یه مقام اویدورمغه باشلادی . بونك اوزرینه ارتق دایانه‌مدم ، بو صاف ، معصوم آرناوودك قولندن یواشجه چکدم .

— ارقداش ، دیدم ، سن نره‌لیسك ؟

— دبره‌لی ، دیدی .

— پك اعلا . سزك طرفلرده شیمدی نه وار ؟

— نه اوله‌جق ، برشی یوق .

— اوراده طاغلرده بیکارجه عسکرقارداشلرك یاغمورلر التنده، چامورلر ایچنده مفسدلر طرفندن الداتیلان سزك آرناوود کویلیلره درد آکلاتمق ایله مشغول اولیور . بونلری ایشیتدك می ؟

— اوت .

— نه او حالده نصل اولورده سن بوراده بو سرخوشلرله کندیکی غیب ایتمش ، اونلرك هوالرینه مقام اویدیریورسك ؟..

بیچاره بیوك بر تأثرله : — عفو ایدرسکز افندم ، دیدی ، جاهللك ...

علاوه ایتدم : — ارقداش ، بز ان شاء الله هپ کوله‌جکز ، اکلنه‌جکز . فقط اونك دها صره‌سی وار . شیمدی ذوق زمانی دکل . باشمزده باق نه بیوك غائله‌لر وار . کرید ایشندن سنك خبرك وارمی ؟ اونی دوشنیورمیسك ؟

— نصل دوشونمم . هله یونان اورایه ایاغنی آته‌جق اولسون، دنیایی آلت اوست ایدرز . بز بتون ارقداشلر بویله عهد ایتدك ...

— آفرین ارقداش . ایشته شیمدی بونلری دوشونملی .

فقط هرکسه برر برر آکلاتمق اوله‌ماز . لازم کلیرکه بتون افراد ملت بونی تقدیر ایده‌بیلسون. یوقسه دولت، ملت مسائل حیاتیه ایله اوغراشیرکن عیش وعشرتك بو درجه‌سی، طوغروسی استهزادن باشقه شیئه حمل اولنه‌ماز . کناره چکیلوب‌ده کمال تأسفله بو حاله نکران اولان ارباب عفت وحیا بویله بر تنزهه اشتراکلرینه یوز بیك کره پشیمان اولدیلر .

ذاتاً بز هر یرده بویله هنرلرمزی کوستره‌مزسه‌ك راحت ایده‌میز. سویلیورلرکه ایتالیا سیاحینی آره‌سنده‌ده بر ذات اودرجه‌یی بولمش که کزمکه طاقتی قالمایه‌رق دوشمش ، اوزرندن آرابه تکرلکی کچمش. بزم متنزهین کرام‌ده واپوردن چیقدقدن صوکرا اوندن آشاغی قالمادیلریا. چوغی یولنی شاشیردی ، استانبوله کیده‌جك اولان غلطه یولنی طوتدی؛ غلطه یولنه کیده‌جك اولان استانبول جهتنه کتمکه باشلادی .

مقصدمز برقاچ شخصك افعال وحرکاتنی تنقید دکلدر. مسئله‌نك آداب عمومیه‌یه قارشی اولان شناعتنی اظهاردر . بو خصوصده سکوتی استقبال امت ایچون بر جنایت عد ایدرز .

مکتب منفعتنه بر تنزه ترتیب ایدرك ومکتب چوجقلرینی، اوصاف معصوم بیچاره‌لری کزدیره‌جکز ، اکلندیره‌جکز ، دیه تنزهه اشتراك ایتدیره‌رك انلری عیش وعشرت زمننده بولندیرمق وبرچوق مستهجن تعبیرات واصطلاحات ایله اطفال مسلمنك صفوت اخلاقیه‌سنی بوزمق بیلمیز که مقتضیات حمیت ایله نصل قابل توفیقدر .

بزا کربکی نسلی ده دور استبدادحیات سفاهتیله تربیه ایده‌جك اولورسه‌ق بوملت ایچون صوکرا فلاح امیدی قالماز . بزم شیمدی یکانه امیدمز بتون اوشبان معصومه‌در . اونلری‌ده بویله زهرلرسه‌ك اخلاق ملیه محو اولوب کیدر . بوکیدنجه آرتق شو جدلکاه حیاتده بزه برموقع بولنماز. ذاتاً بو آنه قدر اوروپانك او مدهش قوت ومهاجماتنه شرقك قارشوطوره بیلمسی بوسایه‌ده‌در، ملتلری یاشاتان اخلاقدر. طوپ، توفك کندی کندینه پاطلاماز . اونی قوللانه‌جق ینه انساندر . اخلاقی بوزوق ملت اسارته ، حقارته ، ذلته محکومدر. قانون عدالت نه مسلمان ایچون دکشیر ، نه‌سانری ایچون تحول ایدر . یریوزنده‌کی دولتلر بربریله اوغراشیر ، بیك درلو سیاستلر قوللانه‌رق یکدیکرینه مزار قازار . فقط امین اولکز اوحفرهٔ انقراضه دوشن ملت ینه کندی استحقاقندن ، کندی جزاسنی چکمك ایچون دوشمشدر . « ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا ماباانفسهم » . کائنات بریره کلسه — قدرت الهیه تعلق ایتمدکجه — برذره‌یی محو ایتمك ممکن اولماز . بتون بوسیاستلرك فوقنده برسیاست ، برسیاست الٰهیه وارکه مستندالیهی ، قوت وغلبه دکل ، حق وعدالتدر .

برقومك انقراض ومماتنه حکم الٰهی صادر اولمادقجه اوقوم ایچون اعدادن فتور اولماز . برفرد بتون انسانلره قارشی چیقار ، میدان اوقور . بر حزب قلیل بتون جمعیتلری صارصار . کوچك برامت بتون اقوامی تتره‌دیر . منبع حقدن قوت آلان قلبلر طاغلره ، دکزلره یورور . یوره‌کنده توکل رحمان یرلشه‌ن امتلر بتون اقوامك مهاجماتنه قارشی طورور .

اسلامی چیقاران ، بیوته‌ن ، یاشاتان بوقوتدر . زمان اولوردی براسلام اردوسی یوز مثلنه قارشی اعلان جهاد ایدردی. قوهٔ معنویه

اك عظیم بر قوتدر . اخلاق بوزوق ملتده قوهٔ معنویه قالماز. بوكون روسیه‌نك عظیم بر قوتی وار ، فقط كوچك ژاپونه محكومدر. بوكون فرانسه‌نك هیچ بر شیئی اكسیك دكل ، فقط فتور اخلاقی كندیلرینی المانیا تحكمنه سرفرو ایتمكه مضطر براقیور . اوت هر شیئه مالك اولان بوملتلرك یالكز براكسیكلری واركه اوده اخلاقدر .

ارضك حاكمی دائما اخلاقی نزیه ، مایه‌ی متین اولان امتلر اوله‌جقدر. امتلرك معیار استقبالی اخلاق حاضره‌سیدر. اونك ایچون یاریم عصر صوكرا كی حیات دولیه بوكوندن بللیدر .

شو حالده هرشیدن اول بزم ایچون چالیشیله‌جق شی ، اخلاق وملیتدر. اكر بوكبی تأسف نمون حالاره سكوت ایدیله‌جك، مسامحه اولونه‌جقسه مادی ومعنوی پك بیوك فوائد بكله‌دیكمز تنزهلر، سیاحتلر بزم ایچون شبهه‌سزكه بروبای اخلاق اولور. صوكرا بزی پاتنته‌سز هیچ بریر قبول ایتمز .

ضابطه‌ده بوخصوصی لایق اولدیغی اهمیتله تلقی ایتملیدر .

مثلا واورده بوقدر مكتب چوجقلری اولدیغنی بیلمسی، اونلرك محافظهٔ اخلاقنی دوشونمسی ، آداب عمومیه‌یی نظر اعتباره آلمسی لازم كلیردی .

برجمعیت ایچنده یاشامق ایسته‌ین او جمعیتك دساتیر وقوانینه توفیق حركته مجبوردر . حیات اجتماعیه، حیات شخصیه‌یه مقدمدر. برامتك افرادی دكیشیر، فقط شخصیت معنویه‌سی پایدار قالیر. اونك ایچون نظر قانونده منفعت عامه منفعت خاصه‌یه ترجیح اولنمشدر. بر باغچه‌ده مطلوب اولان محصولی یتشدیرمك ایچون برچوق مضر اوتلر سوكیلوب آتیلیر . حالبوكه اونلرك‌ده برحق حیاتی وار . اكر اونلر ، اومضر اوتلر اراضیٔ خالیه‌ده، مزبله‌لرده ظهور ایتسه‌یدی، او وقت سرآزاد قاله‌بیلیرلر ، كندیلرینه ایلیشن كیمسه اولمازدی . فقط اونلر اراضیٔ مزروعه‌ده بولنوب محصولی محو وبرباد ایتمك ایسته‌یورلر . اونك ایچون اونلر سرآزاد براقیلماز، براقیله‌ماز. ایی محصول یتشدیرمك ایچون بویله یاپمغه مجبور اولان باغچوانك ، چفتجی‌نك بوحركتی حریتسزلك، عدالتسزلك اولماز. ذاتاً حریت غیرك حریتنه تجاوز ایتمامكله مقیددر . علی رؤس الاشهاد بویله بر فضیحه‌یی ارتكاب ایدن حریت وحرمتنی بالذات هتك ایتمش دیمكدر . بناءً علیه ضابطه ایچون حق مداخله باشلامشدر . بوحقك ایجاب ایتدیردیكی وظیفه‌یی عدم ایفا ایسه بر ظلمدركه ضابطه‌مزی بوندن متبری كورمك ایسترز .

اتحاد اسلام نه وقت اوله‌جق ؟

بوكون سطح ارضك اك معتنا ، اك لطیف موقعلرنده یشایان اوچیوز بوقدر میلیون دین قرداشلریمزك موجودیتیله هیچ بر فرد اسلام یوقكه افتخار ایتمسون، بو قدر جسیم بركتلهٔ معظمهٔ بشریه‌نك ضیادار استقبالیله سوینمسون !..

اوت ، بومعظم ملت بر كون كلیر دها تكثر ایدر ، واونسبتده ترقی وتعالی‌ده ایلر . استقبالی‌ده پارلاق اولور . فقط نه وقت ؟

ایشته شو سؤالك جوابی آغیر ومشكل اولدیغی قدر مؤلمدر . بونجه تفاخرلر ، تباهیلر وتكثرلر اوزرینه بر لكه ، بر الم، بر فریاددر.

چونكه استقبال عالم اسلامی تشكیل ایده‌جك اولان بوكونكی مسلمانلر هنوز بولندقلری موقعلرینی آكلامه‌دیلر . احفادلرینه بر خط حركت تعقیبنه مدار اوله‌جق شاهراهلر كوسترمدیلر .

هپ كندیلرینی قرون وسطی وعصرلرجه مقدمكی مظفریتلری، عظمتلری ، شوكتلری هنكامنده ظن ایتدیلر ؛ بتون حركات شخصیه واحتراصات نفسانیه‌لرینی اوشوكتلی زمانلرده یاپدقلری مقیاسده اجرا ایتمك ایسته‌دیلر ؛ كیفی وشخصی نائل عز وجاه اولمق ایچون احكام ومنافع اسلامیه‌یی ایاقلر آلتنه الدرق امرار حیات ایتدكلری موقع وممالكتلرینی آثار عمران ومدنیت یرنده آل تالاره ، هم‌ده آل اسلام قانلرینه بویادیلر .

حضرت پیغمبر : (مؤمن ، مؤمنه قارشو بر بنای متین اولوب بری برینی تشیید وتحكیم ایدر .. مؤمن مؤمنك آینه‌سیدر .. مؤمن مؤمنك قرداشیدر .... الخ) كبی برچوق یرلرده اسلاملری وعالم اسلامی غیر قابل تجزی بركتلهٔ معظمه‌یه ، بر وجود انسانی‌یه تشبیه بیوریورلر .

حضرت فخر عالم بویله تشبیهات ایله بزه مراكشده بولنان بر اسلام ، فیلیپین جزیره‌سنده بولنان بر اسلامك آینه‌سی ، قرداشی ، بر كتله‌نك جزء فردی ، بر اعضانك جبیراتی اولدیغنی بیلدیریپورلر. دیمك اقصای شرقده اولان مسلمانلرك باشنه بر مصیبت كلدیكی وقت اقصای غربده اولان مسلمانلر متأثر ومتأذی اولملیدرلر . نصلكه اعضای بدنك بر جزء اصغرنده بر الم وقوعه كلدیكی وقت تكمیل وجود راحتسز اولور وبر كتلهٔ منتظمه‌دن بر ذره‌سنك انفكاكی تكمیل كتله‌نك حلاوت وانتظامنی قاچیرر .

ایشته كتلهٔ معظمهٔ اسلامیت بویله‌در وبویله اولدیغنی دائما پیش ملاحظه وتفكرده بولندرملیز.

قرآن عظیم الشانده : (وان هذه امتكم امة واحدة وانا ربكم فاتقون) نظم جلیلی ایله حالت نزعنده بیله « امتی امتی » دیه استقبال امتی دوشونن حضرت فخر كائناته ، استقبال امت ایچون جانلرینی فدا ایدن اصحاب كرامنه بوخصوصی تبشیر ایدیپور .

فقط وا اسفا كه بز اسلاملر شمدی‌یه قدر برچوق اوامر ونصوص جلیله‌یه رعایت ایتمیوب اونلری متروك برحالده براقدیغمز كبی وحدة اسلامیه‌یه عائد اولان خصوصاتی‌ده بتون بتونه اونوتدق . باری كچیرمش اولدیغمز عظمت وفتوحات دورلرنده موفقیتمزك غروریله اونوتمش بولندیغمز حبل متین اتحادی خاطرلیوب بوكونكی موقع پریشانمزدن عبرت آلملی ایدك . بوكون عین مملكتده بولنان ایكی مسلمانك احوال روحیه ومعنویه‌سی طبان طبانه یكدیكرینه ضد بولندیغی كبی ، مختلف مملكتلرده بولنان مسلمانلرده دلسوز برطرزده یكدیكرندن جدا دوشه‌رك بربرندن كلیاً بی خبردرلر .

ایش بونکله قالمیوب اورته‌ده بر مذهب‌قاوغاسی ایله‌بری دیکرینی تکفیر وتضلیل ایتمکه قدر واریرلر . هله ، بو مذهب طولاییسیله بتون منافع عمومیهٔ اسلامیه خللدار اوله‌رق امت واحدهٔ اسلامیه بو قدر مذاهب شتیه‌یه تقسیم اولنه‌رق پارچه‌لانمش کیتمشدر.

بو کون ترکستانلیلر ، ایرانیلره .. ایرانیلر، عربلره .. عربلر، ترکلره .. ترکلر ، تاتارلره .. تاتارلر ، ترکستانلیلره ...... الی غیر النهایه بر تنافردر دوام ایدیور . هله عربستان طاغلری آراسنده ساکن اولانلرك اعتقادنجه کندیلرندن بشقه دنیاده مسلمان اولان کیمسه یوقدر . هپ نصرانیدر ، هپ بیلمم نه‌در ...

عالم اسلامده‌تعارف مسلمین بو درجهٔ سقیمه‌ده‌ایکن نصل‌اولورده کتلهٔ واحدهٔ اسلامیه ترقیاتندن دم اورمغه جرأتیاب اوله‌بیلیرز ؟ نصل اولورکه ترقیلری ایچون تحدید زمان ایده‌بیلیرز ؟

ترقینك شرط اعظمی عموم کتلهٔ واحده‌نك ال اله ویره‌رك چالشمسی وبواوغورده‌بربرینه‌تعاونده، تناصرده‌بولونه‌رق یکدیکرندن امین ومستریح بولنمسی لازم دکلیدر ؟

اوامر جلیلهٔ دینیه‌مزه رغماً بز بویله‌یکدیکریمزه نفرت‌وعداوت بسلیه‌جك اولورسه‌ق تعالی دکل ، اضمحلالمز مقرردر . بز اکر کندمزی طوپلایه بیلمك ایسترسه‌ك اولا آرامزده‌کی بومنافرتك ، بو بیانجیلغك ازاله‌سنه چالشملی‌یز .

نه وقتکه بین‌الاسلام سوء تفهمدن متحصل برودت بر طرف اولور . ایشته انجق او وقت دورهٔ ترقیاته داخل اوله‌بیلیرز .

ذره‌یی ـ غرضدن ، وهمدن ـ کره کورن اوروپالیلر، اسلاملرك اتحادندن ، برلشملرندن‌قورقیورلر . غرضکارلر بو اوغورده برچوق توهمات ایله اهالی‌یی قورقوته‌رق ، هیجانه کتیره‌رك وقتیله ایقاظ ایتمك ایسترلر . قوجه بر ملتك (انکلیزلرك) باش وکیلی «غلادستون» بین‌الاسلام اتحاد وانتباه حصولندن تیریل ، تیریل تتره‌مش . کمال دهشتله الندن ، لساندن‌کلدیکی قدر اتحادوانتباه‌اسلامه مانع‌اوله‌لرینی خلفلرینه توصیه ایتمشدر. حتی بر جمعیت‌مشهورده‌ده (قرآنك‌وجودی باقی اولدقچه مسلمانلرك کوکی کسیلمز . عالمی قاریشدیرمق ایچون یالکز بو کتاب کفایت ایدر) دیه‌کندی‌حسابنه سویله‌دیکی‌سوزی؛ مسلمانلر قرآن عظیم‌الشانی حرفیاً اجرا ایدرلر ظنیله سویلمشدر .

عجبا اسلاملر غلادستونك دوشوندیکی کبی‌قرآنك امر بولندیغی اتحادی حرفیاً اجرا ایدرلرمی ؟ هیهات!

غلادستونك بویله توصیه‌لری غرب خریستیانلری اوزرینه بیوك بیوك تأثیرلر حصوله کتورمشدر . بو تأثیرات مضره بوکونه قدر باقیدر .

روسیه باش وکیلی (پوبیدانسچف) اتحاد وانتباه اسلام علیهنده بیوك مساعیلر صرف ایتمش وویردیکی توصیه‌لر شرق خریستیانلری عندنده آلتون یازیلی بر قانون اوله‌رق قالمشدر . اوزمانك مشهور مبیونیری (ایلمینسکی) ایله بو خصوصده اولان ، ـ یعنی‌مسلمانلری محو ویا تنصر ایتدیرمکه دائر ـ مخابراتی . بونلرك اسلامدن نه قدر قورقدقلرینی واسلاملری اوامرقرآنیه‌یه نه‌قدر مطیع ظن‌ایتدکلرینی کوستریور .

هله جزویت افرادینك، بوخصوصده‌کی تلاشلرینك حد وحسابی یوقدر .

ای اتحاد وانتباه اسلام حصولندن تلاشه دوشن غلادستون ، پوبیدانسچف ، ایلمینسکی ، ایساقتایلار ، ره‌نان !.... بولندیغکز موقعلرده راحت اولکز . دها مسلمانلر اصحاب کهف اویقوسی قدر مدید اولان اویقولرندن بیدار اوله‌مدیلر .

اتحاد اسلام فکری دکل ، قرآن عظیم‌الشانك اوامر جلیله‌سنه اطاعت نصوص قطعیه‌سنه توفیق حرکت ایتمه‌ده‌دها متردد بولنیورلر. سزك دوشوندیککز کبی کائناتی احاطه ایدمیه‌رك ، بالعکس‌بی‌نهایت تفرقه‌لرله کندیلرینی تارمار ایدییور، یکدیکرینك قانلرینی اراقه‌دن، بربرینی تلعین وتکفیردن باش قالدیره‌میورلر . رسول مجتبانك خلیفهٔ محترمنه‌اطاعت ایتمه‌یی اونودییورلر. ترقیات‌ومدنیات اسلامیه‌یه دهشتلی سدلر چکیورلر . اعظم فرائض بولنان معرفتدن، معارفدن فرسخلرجه قاچیورلر .

ای بزم اتحاد وانتباهمزدن دوچارخشیت اولان روحلر ! ای‌بزم ترقیاتمزدن پر حذر بولنان فکرلر ! دها عالم اسلام کندی منافعی علیهنده بویله کشمکشلرده بولندقچه سز مستریح و فخور اولکز ..

قلم بو فجایعی تصویرایدرکن غیبی برندای‌سامعه‌خراش‌فکرمی، عقلمی ، قلبمی پارچه‌لادی ، بتون موجودیتمی تتره‌تدی، صارصدی، شو بیتی خاطریمه کتوردی :

اکر کلام نه از آسمان فرو آید
چرا بهرسخن‌خامه‌در سجود آید

هم حقیقةً جدی اوله‌رق دوشونه‌جك اولورسه‌ق بو کون مسلمانلرك حاللری بویله دکلده نه‌در ؟ الله‌عشقنه ، انصاف ایدهلم... بخاراده ، روسیه‌ده ، فاسده جریان ایدن وایتمکده اولان نزاعلر ، تأسف نمون وقعه‌لر نه‌در ؟ بو کون آرناودلقده کچیرمکده اولدیغمز صفحات نه‌در ؟ نه‌در بو وقایع حزن انکیز ؟ نه ایچون بو قانلر آقیور ؟ نه‌در بو شخصی منفعتلر ؟ نه‌در بوقومی کوروانولر ؟ نه‌در بو حرصلر ، طمعلر ؟..

کافل سعادت اسلام اولان معارف وترقیاته مانع اولمق ، جزئی بر منفعت شخصیه‌نك‌حصولنه موفق اولمق ایچون اکبر کبائر اولان قتل نفس ومقام جلیل خلافته عصیان نصل احکام شرعیه وصلابت دینیه ایله توفیق قبول ایدر ؟ (من سل علینا السیف فلیس منا) بویوران حضرت پیغمبرك خلیفه‌سنه قارشو قلیچ چکنلری هانکی وجدان معذور کوره‌بیلیر ؟

مادامکه بزی دین مبینمز بربریمزه قرداش ایتمشدر ، او حالده نه‌دن یکدیکرمزدن عبرت آلمیورز ؟ یمنلیلر بروقتلر بحر محیط هندی‌یی کچه‌رك ماورای هند جزایرنده فتوحات اسلامیه اجرا

ایتمشلردی . نه‌دن شمدی اونلرك كرفتار اولدقلری فلاكتلردن عبرت آلنمایور ؟ قرق اللی میلیون اهل اسلام اوجزیره‌لرده نه ظلملر چكیورلر ، ونه كبی ادارهٔ ظالمانه‌نك آلتنده ازیلیورلر .. عادی بر پولیسه بر مسلمانك سجده ایتمسنه قدر تحكم ایدیلیور .

الجزیره‌لیلرده بوكون كندیلرینه دها یقین هندستان مسلمانلرندن عبرت آلمالیدرلر . او قوجه‌مان مظلوم اجزای اسلام نه ظلملر آلتنده‌در؟ نه كبی حقوقلره مالكدر ؟ برونی ایله بر اسلام حقوقی آراسنده نه قدر فرق وار ؟ وتنی‌لردن‌ده دون بر حالده دكلیدر ؟

قاسلیلر بخارالیلردن عبرت آلمالیدرلر . معارف ایچون ، مذهب ایچون چیقاردقلری نزاعلردن بخارالیلر ، كندیلرینه روسی دها یقینه دعوتدن ، روسك نافذ كوزلرینی كندیلرینه جلب ایتمكدن باشقه ، نه استفاده ایتدیلر ؟ بوندن بخارادن واوراده‌ساكن اهل اسلامدن بشقه هیچ كیمسه متضرر اولمدی . بونلر هپ عبرتدر !

آرناوود دین قرداشلریمزده كندیلرندن پك اوزاق اولمیان جزایر مسلمانلرینه عطف نظر بیورسونلر . جزایر اسلاملری كوندن كونه نصل بر انحطاطه یوز طوتمقده‌درلر . فرانسه حكومت جمهوریه‌سنك زیر جناح عادلانه (!) سنده اهالیٔ اسلامیه نه كبی حقوقلره مالك بولنیورلر ؟ فرانسه پارلامنتوسنده اسلاملردن قاچ دانه اعضا بولنیور ؟ بونلری نظر دقته آلسونلر .

بونلر محدود شیلر دكلدر . بوكون اسلاملرك اقطار جهانده چكیرمكده اولدقلری اسف اشتمال حاللر بو عصر مدنیتده هیچ بر قوم اوزرنده قالمه‌مشدر ... بز بونلردن عبرت اله‌جغمز یرده حالا منصب ، منفعت قاوغالریله دمكذارز ؛ حالا امیرلك ، حاكملك سودالرنده‌یز . حالبوكه پیغمبر جلیلمز ، مرض معنویمزك طبیب حاذقی اولان او ذات عالیشان « ماذئبان جائعان أرسلا فی غنم بأفسد لها من حرص المرأ علی المال والشرف لدینه » كبی برچوق احادیث نبویه‌لری ایله ، منفعت شخصیه ایچون منفعت عمومیه‌نك فدا اولنمامسنی تنبیه بیوریورلر . بویله ایكن حالا بزده اثر انتباه كوروله‌میور ؟ بو حالده نصل بینمزده اتحاد حاصل اوله بیلیر ؟ .

نور علی زاده

غیاث الدین حسنی

الواح انتباه:

عثمانلی مجلس مبعوثاننده كرید مسئله‌سنده طوبلایی جانیك مبعوثی محمدعلی بك افندی حضرتلری طرفندن ایراد اولنان نطق مهمدركه دولت عثمانیه‌نك جریدهٔ رسمیه‌سی اولان تقویم وقایعدن عیناً آلنمشدر :

— افندیلر ، هیچ برزمان وطن مقدسك اجزای متممهٔ اصلیه‌سندن اولدیغنی اونوتمدیغمز كریدك دائما محافظه‌سی ایچون ملتك هردرلو سعی وغیرتده ، هردرلو فداكارلقده بولنه‌جغنی بوراده بیان ایتمكی زائد كوریورم . (پك طوغری صدالری) چونكه دور استبدادده بیله ملتك مربوطیت قلبیه‌سنی جزیره‌دن هیچ بر وسیله ایله قطع ایتدیره‌میانلر شبهه‌سزكه ملتك لسان سیاستی اعاده اولندیغی شو دور حریتده هیچ برزمان برشی یاپه‌میه‌جقدر . بناءً علیه برشرذمهٔ قلیله‌نك صنعت تابعیتلرینی اونوده‌رق خود بخود اجنبی بر دولتك حكمداری نامنه مجلس ملیلرینی كشاد وبو بولده یمین ایتملری شبهه‌سزكه بزم اوراده‌كی حاكمیت ملیه وسیاسیه‌مزه هیچ بر وجهله خلل كتیره‌مز . كرك ملتك وكرك حكومتك دفعاتله اظهار اولنان بو بابده‌كی عزم قطعیسی‌ده نظر اعتباره آلنه‌جق اولورسه بوكبی شیمارقجه‌سنه ، دلیجه‌سنه حركاته قارشی بزم سكوت ایتمه‌مز بلكه موافق كوریله‌بیلیردی . انجق بعض الجاآت زمان ایله بوكون ینه یكیدن بر صفحهٔ دیكره انتقال ایدن كرید مسئله‌سی حقنده حكومتدن برسؤال ایراد ایتمك لزومنی حس ایتدم . كریدك شوحاله كلمسی اسبابی تحری ایدیله‌جك اولورسه كوریله‌جكدركه صرف حكومت سابقه‌نك تعدیاتی ویاخود مظالمندن نشئت ایتمامشدر . چونكه حكومت سابقه ذاتاً ضعف ومسكنت ایچنده اولدیغی جهتله هیچ برزمان جزیره اوزرنده بحقه حاكمیتنی اثبات ایده‌مامشدی ، دائما اوراده‌كی روملركه بوكون حكومت متبوعه‌لرینه قارشی معارض بولنمق ایستیورلر ؛ هیچ برزمان حكومت متبوعه‌لرندن اك ادنا برظلم وتعدی كورمدكلری حالده‌بیله دائما برارزوی ملی‌سوقیله یونانستانه التحاق ایتمك ایچون اختلالده بولندیلر . روملر صرف برآرزوی ملی سائقه‌سیله بوحركتده بولنمش اولسیدیلر بونلری یالكز برحركت ملیه‌ده بولنمقله تلقی ایدردم . فقط ارزو ایتدكلری برحكومت اجنبیه‌یه التحاق ایتمك ایچون بینلرنده بولنان وهمشهریلری اولان وكندیلرندن زیاده اوطوپراغه مربوطیت سیاسیه وتصرفیه‌یه مالك بولنان مسلمانلری انجق محو ایتمك صورتیله آرزولرینه نائل اولمق ایستدیلر . بوصورتله تاریخ انلره برحركت ملیه‌دن بشقه برده برحركت شقاوتكارانه اسناد ایده‌جكنه شبهه ایتمیورم . بركره دوشونملی كریدكبی اوفق برجزیره‌ده ، نسبةً اوفق برطوپراق اوزرنده یشایان قلیل وضعیف برقومك قوی الشكیمه برحكومت متبوعه‌سنه قارشی نصل اولورده عصیان ایدر واوراده‌كی همشهریلرینك قانلرینی وحشیانه برصورتده دوكمك صورتیله جرأتده بولنور . اكر بونلرینی دوشونمك لازم كلیرسه بنده كزدیرم كه بونلرك اسباب اختلالیه‌لرینی منابع جرأتلرینی بشقه یرلرده ارامق لازم كلیر . منابع جرأتلری ذاتاً هپمزجه معلوم اولدیغی ایچون تكرار ایتمك ایسته‌مزدم . فقط ایكی سنه‌در كرك شوملت معززه‌نك وكرك اوملت معززه‌نك برجزء مقدسنی تشكیل ایدن ومحضا شوملتك برتمثال مجسمی اولمق اوزره اوراده هردرلو فداكارلغی اختیار ایدرك قاله‌بیلمش اولان برطاقم بیچاره‌لرك یكیدن بوكون بعض تضییقات آلتنده بولندقلرینی خبر آلدیغم جهتله آرتق برفوران قلبی ایله بوبابده‌كی ملاحظات وجدانیه‌مى سویلكدن احتراز ایتمم واتمك ایسته‌مم . كرید روملرینك ترك حكومتنه قارشی عصیان ایتملری شبهه‌سزكه بشقه طرفلرده بولمش اولدقلری جرأتدن منبعثدر . یوقسه بن بركریدلی اولمق اعتباریله پك اعلا انلرك احوال روحیه‌سنه واقفم قهرمان اولدرق توصیف ایدیلان بو ادملرك نه‌درجه‌یه قدر جسور ومتین اولدقلرینی پك اعلا بیلیرم . اكر انلرك استنادگاهلری اولان منابع جرأت بزده اولمش اولسیدی بز ، اوراده‌كی مسلمانلرده منافع سیاسیه‌مزی ، حقوق حاكمیتمزی بلكه انلردن زیاده محافظه ایدردك . مع التأسف بز صرف برصفتمزه قربان ایدلدك . اوده بیلیرمیسكز نه‌در ؟ صرف تركلكمز ومسلمانلغمزدر . بونی علناً بوراده سویلكدن احتراز ایده‌مم . درلو درلو تعبیرات قوللانه‌رق مدنی اوروپا بزی قربان ایتدی . برحكومت مستبده واردی كویا اوراده خرستیانلر اولدیریلیوردی . اومظلوملری قورتارمق ایستدی . حال بوكه اصل مظلوم ومغدور اولان بزمسلمانلر ایدك . البته بركون كله‌جكدركه تاریخ بونلری یازه‌جقدر . اخلاف بشریه بونلری اوقور وانسانیت نامنه قان اغلایه‌جقدر . اكر جزیره‌نك برقسم اهالیسنك بشقه برمملكته مربوطیت جنسیه‌لری وارده اورایه تابع اولمق ایسترلرسه آنلرك عددلرینه یقین برمقدارده بولنان دیكر برقسمی ذاتاً مربوط ، تابع اولدقلری مملكتده قالمق ایستیورلر . فقط دیدیكم كبی برصفت غیرمعتبره‌لری واردی : **اسلامیت**. وآنك ایچون آنلر قربان ایدلدیلر . هرنه‌ایسه بز اوراده‌كی حقوق سیاسیه‌مزك برچوغنك فدا

ایدلدیکنی چشم تأسفله کوردك . هیچ برطرفدن امداد کورمدك . حتی بوندن اون‌ایکی سنه اول بیچاره قندیه‌ده اجنبیلرجه بالالتزام احداث ایدیلان برقتل عام نتیجه‌سنده اوروپالیلر طرفندن اجرا ایدیلان عادلانه ! حرکتلری بوراده سویلك ایسته‌مم . بوقجایی ؛ بووحشتلری بزکوردك وسکوت ایتدك . بونکله برابر دیدیکم کبی منافع سیاسیه‌مز پایمال ایدلدی وایاقلر آلتنه آلندی یالکز بزه برامید قالدی ایدی . اوده قلباً ، دیناً مربوط بولندیغمز ملتمزه اوقاجق بر رابطه‌مز قالیوردی . سنجاغمزك اوراده متموج بولنمسی برقیا ، طاشدن عبارت حتی انظار تحسرمزك یتیشه‌میه‌جکی مجرا بریرده برسنجاغمز تنکه‌دن معمول اولارق قالمشدی . بونکله برابرینه اوسنجاغك آلتنده اولمك عزم قطعیسیله صبر ایتدك . چونکه بز برطرفدن امداد کوره‌مزدك . کیمسه بزم امدادمزه یتشه‌مزدی . دها بشقه نه‌قالمشدی؟ برتابعیت عثمانیه‌مز . فقط هرنه‌دن ایسه خرستیان همشهریلرمزی اوخشامق ارزولرنده بولنان ولی‌نعمتلری بونی چوق کوردیلر . ایستیورلردیکه برآن اول بزم ایچون اوکی آنامثابه‌سنده اولان برآغوشه اتسونلر وآتیورلردی . چونکه دیدیکم کبی بزی‌قورتاره‌جق کیمسه یوقدی . برکت ویرسون‌که اوصره‌لرده صرف ملتك سعی وغیرتی سایه‌سنده بوراده بزم‌ده حریت سیاسیه‌مز اعاده اولندی . مشروطیت عثمانیه‌مز اعلان اولندی . کوردیکه هرطرفدن بزمحبتلر ، توجهلر ، ستایشلر کوردك . حتی اوقدر توجهلر کوردك‌که برکون اول وحشی عد ایدلدیکمزه تلقی ایدلدیکمز حالده یکرمی درت ساعت صکره پك مدنی عد اولنه‌رق درلو درلو خیاللر بزم کوزمزك اوکندن کچمکه باشلدی واوراده بولنان بیچاره حقیق عثمانلیلرده مشروطیتمزی آلقشلادیلر . وقورتلدق دیه بیراملر ایتدیلر . بوآره‌دن برایکی‌سنه کچدی . فقط بوایکی سنه ظرفنده نه‌قدر فجایع ؛ نه‌قدر وحشتلر ایقاع ایدلدیکنی هیکز بیلورسکز . بونکله برابر بونلره کوکس کردك . صبر ایتدك . سکوت ایلدك . چونکه یکانه برامیدمز واردی . مشروطیتمزك عرفه‌سنده بزی وحشی تلقی ایدنلر فردای مشروطیتده بزی مدنی عد ایتمکه باشلادقلری وبزه بودفعه توجه‌کوستردکلری ایچون‌دوشوندك دیدك‌که ایشمز عرض اولندیغی بومحکمهٔ عدالت هیچ برزمان بزم حقمزی پایمال ایده‌مز . احتمالکه بوحاکملر ، بوعادل حاکملر الدانمشلر ، اغفال اولنمشلردر . چونکه مدافعه‌مزی دیکلمدیلر . مدافعه‌سز برحکم ویرمك کبی برعدالتسزلك تهلکه‌سنه معروض قالدیلر . اونلرده بوکون شومدافعهٔ محقانه‌یی دیکلدکدنصکره‌البته کندیلری‌ده‌عادل اولدقلری‌نسبتنده‌بزم حقمزی‌ویره‌جکلر . بز بودرجه‌ده مظلوم ومغدور اولدیغمز حالده هپ بوامیدله کیتدك وحقیقةً بوتأمینات قولیه‌نك‌ده ایکیده برده تظاهرات فعلیه‌سنی‌ده کوردك برآره‌لق کرید طوپراغی اوزرنده تموج ایتمك صلاحیتنی حائز اولیان ، صرف اجنبی عد اولنان یونان بیراغی چکلمك ایستنلدی . دول حامیه بونی ایندیردیلر . حقیقةً بزه دها بیوك برامید ، بر تأمینات ویردیلر . واقعا بزم برآره‌لق حقوق حاکیتمزی حقوق عالیه تعبیریله توصیفه قالقشدیلر . فقط بالآخره بوندن مقصود حق حاکیتمز اولدیغنی سویلمش‌اولدقلری ایچون ینه بز برامید پیدا ایتدك . دها صکره کریدلیلر یالکز اعلان التحاق ایتمکله نائل امل اوله‌میه‌جقلرینی کورنجه ایشته شوکوردیککز صفحه کبی ملت مجلسلرنده یونان قرالی نامنه یمین ایتمك تصورنده بولندیلر . بونك اوزرینه حکومت بیلدیککز کبی لازم کلن تشبثاتده بولندی وبزه ویریلان جوابده بویمینك اجرا ایتدیرلیه‌جکی وعدی اوزرینه بزده یکیدن امیدلره دوشدك وحتی دول حامیه‌نك‌جزیره اوزرنده‌کی قونسلوسلری‌واسطه‌سیله جزیره حکومت‌موقته‌سنه بویولده تبلیغات اجرا ایدلدی دینلدی‌که بزه بویله بریمین ایتمکه دول حامیه مساعده ایتمیه‌جکدر وبونك‌عقیبنده شبهه‌سزکه هیچ برزمان خاطرهٔ‌تشکرمزدن چیقه‌میه‌جق اولان برحادثه وقوع بولدی . اوده سوده لیمانه کیرن برحرب کیسنك عثمانلی سنجاغمزی غراندی دیرکنه چکه‌رك ۲۱ طوپ آته‌رق حاکمیت

ملیه‌مزی سلاملامسی . ظن ایدرسه‌م هیچ برعثمانلی فردی یوقدرکه بونی اونوتسون وطوغری اولدیغنی حس‌ایتدیکی زمان‌یورکی چارپسون وفرانسزلره قارشو قلبنده صمیمی برتشکر حس ایتمسون . (الفشلر) بتون بوامیدلرك ایچنده بتون بوطاتلی خیاللر ایچنده طالمش ایکن برده باقدق‌که دون بزه زهرناك‌برتلغراف کلدی . دنیلیورکه کریدمجلس عمومیسی اعضای‌خرستیانیه‌سی یونان قرالی یورکی نامنه یمین ایتدیلر واونامه کرید مجلسنی‌آچمشلر وبحق یوکا قارشو پروتستو ایدن مسلمانلر تضییق آلتنه آلندیلر . پروتستولری مجلس رئیسی طرفندن یرتلدی ، آتلدی وتهدیدده ایدلدیلر . شمدی اصل مسئله بوراده‌در . کرید اختلالجیلرینك ماهیت اصلیه‌سنی ، مایه‌سنی اوروپالیلر آکلامق ایسترلرسه بوصوك معامله‌لری ظن ایدرسه‌م کافی برد‌رسدر . بودرجه اوروپالیلردن نعمت ، الطاف کورمش اولان بوآدملرك اکر آزبجق ماهیت مدنیه‌لری اولمش اولسه ایدی کندیلرینه بودرجه الطافده بولنان بوحامیلرینك هیچ اولمزسه بو صوك سوزینی دیکلردیلر . آزدیلر ، او قدر شیماردیلرکه حتی ولی النعمتلرینك بیله سوزلرینی دیکلمکه تنزل ایتمیورلر . کندیلرینی دیو آینه‌سنده کوردیلر . دول حامیه‌نك سوزلرینی اصغا ایتمدیلر . دیمك‌که کرید اختلالجیلری یالکز حکومت متبوعه‌لرینه قارشی عصیان ایتمیورلر . بتون معظم ومدنی‌برکتلهٔ بشریه‌یی‌دخی استخفاف‌ایدیورلر . وآنلرك‌ده سوزلرینی دیکلمیورلر . شمدی اصل سویلیه‌جکم بودرکه دول معظمه‌یه صورمق ایستیوردم . بودرجه مظهر الطافلری اولدقلری حالده حتی کندیلرینه قارشو بیله کلن بومدنی افراد بشریه آره‌سنده قاله‌جق اولان بیچاره مسلمانلرك حالی نه اوله‌جقدر ؟ بونی صوریورم . بوکون محتشم ، معظم دیکلرك اوردولرینه ، دونغالرینه بیله باقغه تنزلدن عد ایدن بومدنی ، بواسکی یونانستانك احفاد محترمه‌سی ، مدنیت قدیمهٔ یونانیه‌نك شویکرمنجی عصرده‌کی تنزل مجسمی عجبا قارشولرنده اومحتشم ومعظم دونغالر بیله طوردیغی حالده حقوق سیاسیه وتصرفیه‌لرینی آیاقلری آلتنه آلدقلری مسلمانلر ؛ عجبا دونغا اورادن چکلدکدنصکره نه‌حالده قاله‌جقلردر . صورمق ایستیوردم تکرار ایدرم چونکه بنم قناعت وجدانیه‌م بوندن عبارتدر . سربست سویلیه‌جکم مسلمان اولمق برقباحت اولسه ایدی بزم‌ده حقوقمز نظر دقته آلنیردی . ایکی سنه‌در هپ پردهٔ مواعید آره‌سنده یورکمزده حاصل اولان امیدلرك هیچ بریسنی کورمدکدنصکره نیچون صاقلایه‌لم . دائما بومسئله‌نك وقت حلی حلول ایتمامش اوله‌جق . نه‌ایچون ؟ بکا اویله کلیورکه حلول ایتمیه‌جك چونکه حاولنی ، وقت حلنك حلول ایده‌جکنی قبول ایتسه‌م وجدانك بکارقم‌ایتدیکی برصدایه کوره هیچ قبول ایتم . چونکه دیمك ایستیورم‌که نه‌زمان ملت مضمحل اولور ، نه‌زمان بودولت حال‌تشوشده‌قالیرسه‌اوزمان حلول‌ایده‌جکدر . حال بوکه بویله بر حال اضمحلالك کلسنی دوشونمك بیله ایستمدیکم ایچون اووقت حل حلول ایتمیه‌جکدر دیورم . دائما کرید مسئله‌سی بویله یوز اوستی قاله‌جقدر . چونکه لهمزه‌حل ایدلك ایستنلمیور . بوآکلاشیلیور . ایکی سنه‌در شو مملکتمز ایچنده نه‌آدملر اولدیغمزی بالفعل اثبات ایتدك . حتی بالخاصه روم آرقداشلرمزه رجا ایدرم . بشقه صورتله تلقی ایتمسونلر . شومجلس ملیمزده شویله برزمان کلدیکی حتی‌دیانةً مربوط اولدیغمز بردائرهٔ دینیه‌یه بیله‌روم آرقداشلرمز‌سربست ، سربست‌مؤاخذه وتنقید ایتدیلر . کیمسه‌مز قالقوب‌ده‌براعتراضده بولنمدی . چونکه کرك اسلام‌وکرك‌روم‌اولسون ، مسلم‌وغیر مسلم بوراده بولنان عثمانلیلری بزسیان عد ایتدك . بویله دائما عثمانلی نظریله باقه‌رق کندیلرینه سربستیٔ کلام‌ویردك . بز بومجلس ملیمزده بوصورتله حرکت ایتمکده ایکن روم نامنی طاشیان وایسترم‌که روملر نامنه کندیلرینه اونامی ویرمسون . بونلر اوراده بولنان ضعیف مسلمان اعضالرینه سربستیٔ کلام‌دکل حتی زمان کلدی‌که اوراده بولنان اعضای مسلمه‌دن بعضلرینك آغزلرینه یومروق وورەرق دیشلری قوپارلمشدر . اومبعوثك قرداشی بوکون مجلس

ملیمزده مبعوث اوله‌رق بولنیور . صکره دیه‌ك ایستیورم‌که اکر مدنیت خصوصنده برقیاس ایتمك لازم کلورسه وممالکتلری طوپراقلری صرف‌مدنی ملتلرك یدینه تودیع ایتمك لازم کلورسه دیرم‌که کرید جزیره‌سی روملرندن زیاده عثمانلیلره لایقدر. عثمانلیلر بوکون اوصاف مدنیه‌لرینی اثبات ایتدیلر . انلر عکسنی ابراز ایتدیلر. عکسنی ابراز ایدن برملته هیچ بروقت منبت ولطیف برطوپراق تسلیم ایدیله‌مزدی. بوقدر دلائل‌وامارات حقیقیه‌مز وارکن نه‌دن اولیورکه تسلیم ایدلیور . و حالا سز اوراسنی اداره‌یه مقتدر دکلسکزمی دیه‌ك ایستیورلر عجبا ، بوراسنی تکرار سزه تودیع ایده‌جك اولورسه‌ق سزه قارشو چیقه‌جق بشقه برقوتمی واردر؟ دیه‌ك ایسته‌یورلر اکلایه‌میورم .

طلعت بك (آنقره) — ایشته بوراسی انسانی ورم ایدر .

محمد علی بك (دوامله) — اکر مدنیت دائره‌سنده اداره ایتمك اعتراضی درمیان ایدیلورسه بوکونکی حالزله جزیره‌ده‌کی حال بونی حله کافیدر. اکر جزیره‌نك عثمانلیلره ویاخود یونانیلره ویرلسی یوزندن برمحاربه ظهور ایدوراك هانکیسنك قزانه‌بیله‌جکی موضوع بحث اولورسه اون درت سنه اول بونیده اثبات ایتدك (بنه ایدرز صدالری) دیه‌ك‌که ادارهٔ مدنیه نظر اعتباره آلنمیور ـ صرف قوت نظر اعتباره آلنسه کرید روملرینك استنادکاهی اولان حکومت پك ضعیف اولدیغی ایچون بوکون او حکومت حتی هیچ بر زمان‌ده صرف کندی قوتیله اوراسنی آلمغه قادر اوله‌میه‌جغی ایچون معاونلری واردی. واو معاونلری‌ده پك اعلا بولدی. یوق اکر بنم بوسوزلرم طوغری دکل‌ده حقیقةً حکومتمزك نامنه خارجیه ناظری پاشا حضرتلرینك بوراده تأمیناً بیان ایتدکلری وجهله حقیقةً دول حامیه‌لك بزه قارشو برخلوص‌نیتلری برفکر عدالتلری وارسه بن دیرم‌که کرید مسئله‌سنك وقت حلی چوقدن حلول ایتمشدر . حل ایتسونلرده علیهمزده بیله حل ایتسونلر. حتی بوکون علیهمزده حل ایتسه‌لر بیله ینه کرید مسلمانلری نامنه تشکر ایده‌جکم . چونکه آتشلر ایچروسنده قاورولان او بیچاره‌لر صوك امیدلرینی کسرلر و راحت یشایه‌بیله‌جکلری انا قوجاغنه عودت ایدرلر . بوحال تحملفرسا برحاله کلمشدر. بن بو کرسیده بوسوزلری سویلرکده اولدیغم شو صره‌ده ظن ایتمیکزکه مملکتمده‌کی ارقداشلرمی اونوتدم . بوراده سربستیٔ کلامم واردر . فقط اوراده قرق بیك کشینك حامیسز قالدیغنی دوشونه‌رك بو سوزلری سویلك ایسته‌میوردم . فقط ایکی سنه صبر ایتدم . شمدی آرتق سویلمکله تشفیٔ صدر ایده‌جکم ظن ایتدم . حکومت وملت عثمانیه‌نك هیچ بر فداکارلغی دریغ ایتمیه‌جکنه قائم اقشامدن بری برچوق وطنپرور عثمانلیلردن آلدیغم بر خیلی مکتوب بو فکرمی تأیید ایدییور . هپسی کریددن بحث ایدییورلر وبنی تشجیع ایدییورلر ملته وحکومته تماميله اعتمادم واردر. فقط بتون بوسوزلرم بزی یعنی کرید مسلمانلرینی ید حمایه‌لرینه آلان مدنی اوروپالیلره قارشودر . (طوق اولان آج اولانك حالنی بیلمز) کندیلری بولوارلرنده ، منزین مملکتلرنده کزنیورلرکن ، انسانیت نامنه حرکت ایدرلرسه ، دنیانك بر کوشه‌سنده قالانلری کورسونلر . بوسوزلرك سوء تلقی ایدلمه‌سنی رجا ایدرم وبو سوزلری صرف کندی نفسم ایچون سویلیورم صوك برسوزم واردر . مدنی اوروپالیلر اونوتمسونلرکه بر تاریخ واردر . اوتاریخ‌که حاکملرك اك دهشتلیسیدر . چونکه بیطرفدر . اونلر بوحال عظمته کلزدن اول بزم اجدادمز بوحال عظمتده ایدی . بوکون عظمت اونلره انتقال ایتدی . اونوتمسونلرکه عظمت هیچ بریرده قالمز . دونر رجوع ایدر ورجوعنده ... صوك سوزم بودر . اکر اوروپالیلرك کرید مسلمانلری حقنده‌کی وعد عدالتلری جدی ایسه مسئله‌یی حل ایتسونلر . (آلقیشلر)

آمریقا جمهوریتنك رئیس سابقی موسیو روزوه‌لتك انکلتره‌ده ایراد ایلدیکی نطقنده :

« سز آفریقاده کرك کندی مملکتکز ایچون ، کرك مدنیت ایچون بیوك برایش کوریورسکز. بتون‌مدنیت صاحبی ملتلرده سزك طویغوکزله، سزك دیله‌دیککز کبی دیله‌کله ، سزك ایستدیککز کبی بر ایستك ایله چالیشملیدرلر. بتون انسانلق فرانسزلرك جزایری . تونسی اشغال ایتملرندن اله آلملرندن کوزه چارپه‌جق فائده‌لر کورمشدر (!) نصل‌که انکلیزلرك هندستانه ال آتملرندن‌ده بویله فائده کورلدی (!) هرملت دیکر ملتلرك یاپدقلری ایلکاری کوروب سونملیدر .

« مصرده بکلدیککز یالکز سزك منفعتکز دکلدر . بونده مدنیتك منفعتی‌ده واردر . مصرك شمدیکی حالی هم سزك دولتکز ، هم‌ده مدنیت ایچون تهلکه‌لی بر قورقودر . بعضلری سودانك سزه بر شی کتیرمیه‌جکنی صانیورلر . بن دیرم‌که سودان سزه برقاچ شی کتیره‌جکدر . نصل دوشونیلور ایسه دوشونلسون او دوشونجه ، انکلتره‌نك بورجی مصرده قالق اوله‌جغنی دکیشدیره‌مز . بر ملت کندینك بورجی اولان بر بیوك ایشی ایشله‌میه‌جك اولورسه او ملتك همشهریسی اوالق نه‌یه یارار ؟

« سزك مصرده‌کی ایشکز . بز آمریقالیلرك کندی مملکتمزده (پاناما) قنالنی قازمه‌مزه بکزر . بعض کیمسه‌لر « بو قنالدن بزه نه فائده کله‌جك ؟ » دیمشلردی .

« بن بونلره جواب اوله‌رق (بو ایش . دنیا یوزنده وریله‌جك بیوك ایشلردن بری‌در . اکر بز جهانده آ. کیله‌جق بر بیوك دولت ایسه‌ك اویله بیوك ایشلری یاپوب بیتیرمه‌لی‌یز . بز بیوك بر دولت اولمق دعواسنده‌یز . شو حالده کندی قیمتنی بیلن برآمریقالی ایشته بو قانالی قازملیدر) دیمش ایدم .

« ایشته سز انکلیزلر ایچون‌ده سودان اویله‌در . انکلتره‌نك مصرده‌کی اداره‌سنی مصر ایکی بیك سنه‌دن بری کورمش دکلدی . یالکز انکلتره مصرده خطالر ایتدی. جان آله‌جق بعض نقطه‌لرده انکلتره‌نك چکینکنلکی، یوفقه طویغولی شدت وعدالتسزلکدن زیاده فنالغه سبب اولور .

« انکلتره‌نك مصرده طوروشی ، یا طوغریدر ، یا دکلدر . دکلسه انکلیزلر اورادن چیقملیدر . نه طوریورلر ؟ فقط شاید اوراده بر ملت حکومت ایده‌جك ایسه ظن ایدرم و امینم‌که انکلتره بوملتك کندیسی اولمسنی ایستیه‌جکدر . »

مطبوعات اسلامیه :

قاهره‌ده منتشر (الهواء) جریده‌سی کرید مسئله‌سنده بحث ایده‌رك دیورکه :

« دنیاده هیچ کیمسه یالانی سومز . فقط سیاستده هیچ برزمان یالاندن خالی قالماز . هله سیاست برمقصده ویا بردینه معاونت امرنده‌کی اغراض ذاتیه‌یه مبتنی بولنیورسه اوزمان نه‌یاقه‌سی یرتیلمادق یالانلر کوریلور. ایشته کرید مسئله‌سیده هرکون بزه بویله برصفحهٔ کذب ودروغ کوستریور. تلغرافلردن‌هپ اولانی بیته‌نی آکلایورز. کندی‌حسابمزه مسئله‌نك ماضیسیله حال حاضری اراسنده برفرق کوره‌میورز . مستقبلنك دخی دولتلرك معهود مظاهر صداقت واخلاصیله اورتیلی

بولنمسنه نظراً فرقلی اوله‌جغنده شبهه ایدییورز. قارئلرمزه کچن نسخه‌مزده ویردیکمز بر نبذه ایضاحات ایله مسئله‌نك ماضیسیله حال حاضرینی بردفعه دها خاطرلاتمش اولدق. صره‌سی کلدکجه سویلدیکمز وجهله دولتلر شرقه ودها طوغریسی دول اسلامیه‌یه قارشی بینلرنده اولجه‌قرارلشدیرلمش برمسلك‌ولایتغیر برسیاست تعقیب ایتمکده‌درلرکه کرید مسئله‌سنده‌ده بومسلکك تأثیراتی اول وآخر مشاهده‌ایدلمشدر. رجال عثمانیه‌ده ایشته بوجهتی پك ایی تقدیر ایتدکلرندن طولاییدرکه بومسئله‌ده غایت دقتلی واعتناکارانه طاوراندیلر. حسین‌حلمی پاشا قابینه‌سی همان کیجه‌لی کوندوزلی کرید عقده‌سنی حل ایله مشغول اولدیغی کبی حقی پاشاده صدراعظملغه تعیینی صره‌سنده کریدك انجق صاتون آلندیغی بها یعنی یکرمی بش سنه متوالیاً دوکیله‌جك قان مقابلنده الدن چیقاریله بیله‌جکنی سویلدی. تلغرافلردن جزیره‌یی حمایه داعیه‌سنده بولنان درت دولتك سیاسی اویونلرینك نره‌یه قدر واره‌بیله‌جکنی آکلایورز. واقعا فرانسه‌دن الان تلغراف کریدك حال حاضرندن ویونان قرالی نامنه اجرا اولنان یمینلردن طولایی فرانسزلرك تأثراتنی کوستریبور فقط افعال بوتأثراته موافق ظهور ایتمزایسه تظاهرات تأثرك نه‌حکمی قالیر؟ درت دولت بونجه زماندر کویا کریدی حمایه‌لری آلتنده‌طوتیورلر کرید عاصیلرینك‌بولنمزلقلرندن قنغیسنك اوکنی آلدیلر، اسلامره یاپیلان انواع مظالمدن هانکیسنی ازاله‌یه موفق اولدیلر؟ بیلمیزکه نه‌یی حمایه ایتدیلرهمان هردقیقه‌تسلطدن خالی قالمیان عاصیلرك اجرا آت عقورانه‌سینمی؟ یوقسه غیرة‌الله‌دن شقه مددرسلری بولنمیان زواللی اسلاملرك شکایات صبورانه‌سنیمی؟ آرتق الویور. هرشیئی آکلایورز. ظواهره باقه‌رق نتیجه ومقصددن غافل بولنمیورز. احتمالکه بعض کوتاه‌بینلر مقاصد سیاسیه‌یه نفوذ ایده‌میه‌رك مشهودلری اولان آثار حیلی دولتمز لهنه مظاهرت اولمق اوزره تلقی ایدرلر. فقط بوبیچاره‌لر چوق آلدانیرلر. امینزکه دولت‌علیه لهنه آتیلدیغی کوستریلان هرخطوه عاصیلری آمال ردیئه‌لرینه‌تقریب ایدن خطوات عدیده‌یی مشتملدر.

جزیره‌نك یونانه الحاقی ارالرنده قرارلشدیران عهد ومیثاقلرده یونان، وقرال‌ژورژه مقصده نائلیت ایچون جزم‌واحتیاطده بولنه‌رق دولتلرك الحاق حقنده‌کی مساعیسنی اشکالدن توقیی توصیه ایدن بودولتلر دکلیدر؟ حتی دولتلرك اشبو توصیه‌سی اوزرینه قرالك اختیار ایتدیکی سکوت ازقالدی بیچاره‌نك تختدن محرومیتیله نتیجه‌لنه‌جکدی. بزبتون قوتمزله ادعا ایدرزکه دولتلرهیچ بر زمان دولت علیه‌نك محافظهٔ حقوقی ایچون برخدمت صریحه‌ده بولنمامشلردر، هیچ برزمان ایچلری طیشلرینه اویمامشدر. بوحال دول‌اجنبیه‌نك فطرتلری ایجابندندر. عالمده حیثیتنی محافظه ایتمش‌بردولت اسلامیه‌نك‌موجودیتنی کورمك ایسته‌مزلر. دول اجنبیه کویا کریدلیلرك یمین ایتملرینه مانع اوله‌جقلردی. تلغرافلربونی کوستریبوردی. حالبوکه یمینلر اجرا اولندی.

دولت علیه حقوق حکمرانیسنه مخالف کوردیکی بوحالدن طولایی دولتلرك نظردقتنی جلب ایتدی نهایت نه‌اولدی بویمین کأن‌لم‌یکندر، قاچه‌مغیله دولتلر ایشك ایچندن صیرلمق ایسته‌دی باب‌عالی‌یه کوندریلان نوطه‌ده‌کی بوسوزك معناسی نه‌در؟ مسلمان مبعوثلرینك یونان قرالی نامنه یمین ایتمدکجه مجلسه‌عدم قبولده کرید خرستیانلرینك‌کوستردیکی تحکم نه‌ایله تفسیراولنور؟ دولتلرك‌مسلمان اعضالرینی قبول ایتدیرمك ایچون ظاهرآرانه ایلدکلری ارزو وتشبثك ماهیتی نه اوله‌بیلور؟

ایشته بو سؤاللرك جوابلری دولت علیه‌یه کویامودت واخلاص کوسترمك ایستیان دول حامیه‌نك تأنی صورتیله نه‌یاپمق ایستدکلرینی اثبات ایدر صریح دلیللردر.

کرید مسئله‌سی شیمدیکی شکل حادی آلیر الماز عثمانلی رجال سیاسیه‌سی کوزلرینی آچدیلر بر چوق اجنبی مخابرلری فکرلرینی اکلامق اوزره اشبو ذوات ایله ملاقاتده بولندیلر آکلاشیلدی‌که کرید مسئله‌سنده دولت علیه هردرلو فدا کارلقده بولنه‌جق ونفوسجه ومالجه ضایعات نه‌درجه‌یه بالغ اولورسه اولسون محافظهٔ حقوقده تساهل وتهاون کوسترمیه‌جکدر.

حقی پاشا صدر اعظملغه تعیینی اوزرینه رومادن مفارقت ایدرکن ایستاسیونده پروغرامندن سؤال‌ایدن ذاته ویردیکی جوابی‌شبهه‌یوقدرکه قارئلرمز تخطر ایتمکده‌درلر. سائر رجال دولت دخی بوقبیل بیاناتده بولنمقدن‌خالی‌قالمامشلردر. ایشته‌هپ بونلر دولت‌علیه‌مزك (حفظهاالله) زمان مشروطیتده حقوقنه قارشی ذرةً ما کوستریله‌جك حرمتسزلکه مساعده ایتمیه‌جکنه برر دلیل واضحدر. ملتده حکومتك بو تشبثاتنه بتون کابتیله ظهیردر. حتی کرید مسئله‌سنك شو شکلی آلمسی اوزرینه ارناودلغك بر قسمنده حال اغتشاشده بولنان اهالی رویتر اژانسنك صوك ویردیکی معلوماته کوره ترك اغتشاش ایله یونان حدودینه طوغری یوریمکه حاضرلانیورلر. مسئله دولت علیه‌نك مرضیسی دائره‌سنده حل اولنماز ایسه بو قرداشلرك ایجابات اخوتی اجرا ایده‌جکلرینه کیمسه شبهه ایتمیور. ضرب مثل معروفدر. دشمن مشترك‌ایکی‌مخالف‌قرداشی برلشدیریر. بزم‌بورادهسویله‌مك‌ایسته‌دیکمز شیٔ دولتمزه‌قارشی دولتلرجه خلوص نیتك فقدانیدر. آنشی کولله‌مکله وقت کچیرییورلر. دولت علیه علیهنه حل مسئله ایده‌بیلمك ایچون بر وقت مناسبه انتظار ایدییورلر. دولت ارتق‌رشدینی اثبات‌ایتدی. بویله ملعبه‌لره آلت اولمغه تنزل ایده‌مز. بز امینزکه دولتمز دولتلرك مواعید عرقوبیه‌سنی نظره آلمقسزین حیثیتنك ایجاب ایتدیردیکی اسبابه رأساً توسل ایله اهمیت سیاسیسی ومرکز جغرافیسی منکر اولمیان عزیز بر جزؤ وطنی بر پدرك اولادینی محافظه‌یه اهتمامی کبی حفظ ووقایه‌ده اصرار ایده‌جکدر.»

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی مدیر مسئول: اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلكمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه كرك سیاسی وكرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله كوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٩٣ — ٨ جمادی الآخر ٣٢٨ پنجشنبه ٣ حزیران ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

[الله] لفظ جلیلنده اختلاف اولنه‌رق بو لفظ جلیلك اصلی [اله] اولدیغنی وفقط خاصةً ذات جلیله دلالت ایچون وضع ایدلمش علم اولوب یوقسه اصلی اولان [اله] كبی حق وباطل هر معبوده اطلاق اولنور اسم جنس اولدیغنی بیان ایله دیدیلركه [الله] لفظنك اصلی [اله] در . همزه‌سی علی خلاف القیاس حذف اولنمش والف و لام اندن تعویض قلنمشدر . لفظ شریفده‌كی الف ولام حرف اصلیدن عوض اولدیغیچوندركه حالت نداده همزهٔ قطع ایله [یا الله] دنیلدی . اكر الف ولام اداة تعریف اولایدی همزه اسقاط اولنورایدی . [اله] فی الاصل اسم جنس اولمغله كرك نكره وكرك معرفه اوله‌رق حق و باطل هر معبوده اطلاق اولندیغی حالده صكره‌لری معرف باللام اوله‌رق [الاله] دینلدیكی زمان معبود بالحقده استعمالی غالب اولمشدر . برحالده‌كه نه زمان [الاله] دینسه واجب الوجود تقدس شانه حضرتلرینه منصرف اولور . لكن همزه‌نك حذفی وعوضنه الف ولام اتیانی ایله [اله] لفظندن مأخوذ اولان [الله] لفظهٔ جلالی معرف باللام اولان [الاله] كبی كثرت استعمال ایله صكره‌دن علم اولمیوب بلكه ابتداءً جناب حقه علم اوله‌رق وضع اولنمشدر وبناءً علیه معبود بالحقك غیری‌یه اصلا اطلاق ایدلمامشدر .

لفظهٔ جلالك اصلی [اله] در دیانلر یدی فرقه‌یه آیریله‌رق بر فرقه‌سی دیدی‌كه [اله] عبادت معناسنه اولان [اِلاٰهَه] و[اُلُوهَه] و [اُلُوهِیَه] دن مشتقدر . فقط بو اشتقاقك معناسی : لفظ مذكور مكتوب معناسنه كتاب كبی مألوه و معبود معناسنه اسم اولمق اوزره بونلردن مأخوذدر دیمكدر ، یوقسه اسماء اعلام ایله اسماء اجناس مقابلنده ذكر اولنان صفت معناسنجه مشتق دیمك دكلدر، چونكه بو معناجه مشتقلر صفتدرلر؛ حالبوكه [اله] موصوف اولور ، صفت اولماز و مثلا [اله واحد] دینورده [شیٔ اله] دینمز ، نته‌كیم [كتاب مذكور] دینورده [شیٔ كتاب] دینمز . ذكر اولنان مصدرلردن فعل ماضی لامك فتحه‌سیله [أَلَهَ] كلوركه عبادت ایتدی دیمكدر . تعبد ایتدی معناسنه اولان [تأله] و [استأله] ماضیلری‌ده مصادر مذكوره‌دن مأخوذدرلر .

معلومدركه فعل و حرفه مقابل اولان اسم ، صفت ایله اسمه منقسمدر . صفت ایله اكا قسیم اولان اسم آره‌سنده فرق شودركه صفت معنای معین اعتباریله ذات مبهمه‌یه موضوعدر ، بناءً علیه صفتلرده غرض اصلی معنانك خصوصیتیدر ، ذاتك خصوصیتی اصلا ملاحظه اولنماز ، یعنی هانكی ذات ایله قائم اولورسه اوذاتی اول صفت ایله توصیف صحیح اولور ، مثلا [احمر] كبی‌كه بوندن غرض اصلی لاعلی التعیین بر شیئك قیرمزی اولدیغنی افاده ایتمكدر ؛ واقعا قیرمزیلغك برشی ایله قائم اولدیغی‌ده اكلاشیلیورسه‌ده اوشیئك نه اولدیغی اصلا معین دكلدر . قیرمزیلق هانكی شی ایله قائم ایسه اكا قیرمزی دینه‌بیلور. اسم ذات معینه ایله معنای مخصوصه موضوعدر، انده معنانك ذات اوزرینه رجحانی یوقدر : رجل كبی‌كه انسان ایله معنای ذكورتك هر ایكیسنی برلكده اوله‌رق افاده ایدر . بوراده ذات ایله مراد مفهومیتده مستقل اولان شیدر ، ایستر بنفسه قائم اولسون : فرس كبی ، ایستر غیر ایله قائم اولسون : علم وجهل كبی.

ومعنی ایله مراد [نسبة ما] یی مشتمل اولدیغی جهتله مفهومیتده مستقل اولمیان شیدر . ذات معینه ایله ذات مبهمه‌یه کلنجه : اولکیسی ایله شخصاً ویا نوعاً ویا جنساً کندوسنده برتعین معتبر اولان شی وایکنجیسی ایله کندوسنده بویله برتعین ملاحظه اولنمیان شی مراددر. ذاتده‌کی تعین شخصاً اولورسه اومقوله اسمه [علم] دینور، شخصاً تعین بولنمازسه [اسم جنس] اطلاق اولنور .

ایکنجی فرقه دیدی‌که عقول وافهام معرفت باریده متحیر اولدیغی جهتله [اله] لفظی لامك کسریله تحیر ایتدی معناسنه اولان [أَلِهَ] دن مشتقدر. بوصورتده [اِلٰه] متحیر فیه معناسنه اولور . اوچنجیسی دیدی‌که قلوب ذکرالله ایله مطمئن اولمسنه یعنی سکون وآرام بولمسنه وروحلر معرفت باری‌یه وصول ایله کسب سکونت ایتمسنه مبنی [اله] لفظی ، فلان ایله سکون و آرام بولدم معناسنه اولان [الهتُ الی فلان] دن مشتقدر . بو تقدیرجه [اله] مسکون الیه معناسنه اولور . دردنجیسی دیدی‌که حق تعالی حضرتلری خائفلرك پناکاهی اولدیغندن لفظ مذکور بر کیمسه خوفندن ناشی برکمسنه‌یه صیغندی معناسنه اولان [أَلِهَ] دن مشتقدر . بو قوله کوره [اِلٰه] مأمن وملجأ معناسنه اولور . بشنجیسی : عباد هنکام محن و شدائدده جناب حقه تضرعه پك دوشکون اولدیغندن [اِلٰه] لفظی ، فلان کیمسه فلان شیئه پك دوشکون اولدی معناسنه کلن [اله] دن مشتق اولدیغنه قائل اولدی . التنجیسی : لفظ مذکورك اصلی [ولاه] اولوب متحیر اولدی معناسنه کلن [وله] دن مشتق اولدیغی و [وعاء] و [وشاح] کلمه‌لرنده واو اوزرینه کسره ثقیل اولدیغنه مبنی واو همزه‌یه قلب ایله [اعاء] و [اشاح] دینلدیکی کبی [ولاه] لكده واوی همزه‌یه قلب ایدلدیکنی زعم ایتدی ؛ فقط [اله] لفظنك [آلِهه] اوزره جمعلنمسنه نظراً بو زعم مردوددر ، چونکه جمع تکسیر ایله تصغیر صیغه‌لری حروف منقلبه‌یی اصلنه ارجاع ایلدیکندن اکر [اله] ك اصلی [ولاه] اولایدی جمعنده [اولهه] دینلمك لازم کلور ایدی . یدنجی فرقه دخی [اله] لفظنك اصلی [لاه ، یلیه] دن مصدر اولمق اوزره [لاه] در دیدی . [لاه] ایکی معنایه اولوب بری تستر ایتمك ودیکری بلند و عالی اولمقدر . بو قوله کوره [اله] لفظی مبالغةً فاعل معناسنده استعمال اولنمش مصدردر وبومعناجه جناب حقه [اله] اطلاقی ذات علیه‌سی ادراك ابصاردن مستتروشان ربوبیتی نامزا اقوال وافعال وصفاتدن عالی ومنزه اولدیغی ایچوندر .

بعضیلری دیدی‌که لفظهٔ جلاله بر اصل ومأخذدن مشتق صفت اولمیوب بلکه ابتداءً ذات جلیلك عَلَمی اوله‌رق وضع اولنمش براسمدرکه اول ذات جلیلك وارلغنه ولذاته وجودی واجب ازلی وابدی اولدیغنه وتنزیهی مشعر صفات سلبیه ایله ایجاد وتکوینی مبین صفات اضافیه‌یه دلالت ایدر . لفظهٔ جلاله‌نك اسم علم اولدیغی اوچ وجه ایله ثابتدر . اولا لفظهٔ جلاله بشقه‌شی ایله وصف اولنور، کندوسیله بشقه شی وصف اولنماز ؛ ثانیاً قانون وضع لغوی‌یه نظراً ذات جلیل ایچون بر اسم لابدرکه صفات علیه‌سی او اسم اوزرینه جریان ایتسون ، حالبوکه اسماء الهیه آره‌سنده لفظهٔ جلاله‌دن ماعداسی ذات جلیله اسم اولمغه غیر صالحدر ، زیرا لفظهٔ جلاله‌ده معنای وصفیت ظاهردکلدر ، سائر اسمای حسنای الهیه ایسه بلاخفاء صفات مشتقه‌دن اولدقلری جهتله انلرده معنای وصفیت ظاهردر . ثالثاً لفظهٔ جلاله موجد عالم تعالی وتقدس حضرتلرینه عَلَم اولمیوب‌ده وصف ویا اسم جنس اولسه ، بونلرك مفهوملری کلی اولمسی حسبیله افراد کثیره آره‌سنده اشترا که مانع اولمیه‌جغنه وبوکا مانع اولمیان شیئی ذات جلیله اثبات ایسه توحیدی استلزام ایتمیه‌جکنه نظراً [لا اله الا الله] قولمز توحید اولمامق لازم کلور ، حالبوکه بو قولك توحید اولدیغی متفق علیهدر . بو مقامده شوراسی بیلنملیدرکه مراء وجدال انجق معبود بالحقده اولدیغی جهتله [لا اله الا الله] قولمزده حصراً وجودی اثبات اولنان [اله] ایله معبود بالحق مراد اولدیغی کبی نفی ایدیلن [اله] منکرده معبود بالحقه محمولدر . وبو قولمزك کلهٔ توحید اولمسی ایشته بو اعتبار ایله‌در .

بر طاقملری دیدی‌که لفظهٔ جلاله فی‌الاصل ذات حقی الوهیت ایله توصیف ایدی ، او الوهیت‌که جمیع اسماء حسنا وصفات علیایی جامع و [اله] لفظنك بتون اشتقاقلرنده احتوا ایلدیکی معانیٔ عظمایی محیطدر . لکن شو مجموع امورك ذات باریدن ماعداسنده تحققی ممکن اولمدیغندن بعده غیره اصلا اطلاق اولنماز درجه بو وصف جلیلك ذات جلیلده استعمالی غالب اولدی وبوغلبهٔ استعمال اکا عَلَم کبی اولنجه، بشقه شیلر ایله وصف اولنمق وبشقه شیلر کندوسیله وصف اولنمامق واکا شرکت احتمالی طاری اولمامق کبی عَلَمك جمیع اوصافی بووصف جلیلده جریان ایتدی .

✵

تفصیلات مسروده‌دن اکلاشلدی‌که شو اقوال ثلاثه‌دن قول اول ایله ثانی‌یه کوره لفظهٔ جلاله ابتداءً ذات جلیله علم اوله‌رق وضع اولنمشدر ؛ فقط آره‌لرنده شو فرق وارکه برنجی قائللر انك اسم اولمق اوزره بر اصل ومأخذدن مشتق اولدیغنه وایکنجی قائللر انك بر اصل ومأخذدن مشتق اولمدیغنه ذاهب اولدیلر .

قول ثالث اصحابی ایسه لفظ جلیل مذکور فی‌الاصل وصف اولوب لکن ذات جلیلك غیری‌یه اصلا اطلاق اولنماز درجه ذات جلیلده استعمالی غلبه ایتمکله اکا علم اولمش کبی بر حاله کلدیکنی بیان ایتدیلر .

شو اوچ قولدن اظهر اولانی وجوه ثلاثه‌یه مبنی قول ثالثدر . وجه‌اول بودرکه باری تعالی حضرتلرینك یاعلم وقدرت کبی صفت حقیقیه ویا معبودیت ورازقیت کبی ایجاد وتکوینه دلالت ایدن صفت اضافیه‌سنی تدبر و تأمل ایتمکسزین ذات علیه‌سنی من حیث هو ذاته تعقل بشر ایچون ممکن دکلدر؛ شوحالده ذات باری‌یه بخصوصه دلالت ایدر بر لفظ وضعی قابل اولماز . واضع ایستر جناب حقدر دیه‌لم ، ایستر واضع بشردر دیه‌لم . واضع الفاظ جناب حق اولدیغی صورتده بونك قابل اولمامسی چونکه بر لفظی بر معنی ازاسنه تخصیصده حکمت اولفظ ذکر اولندیغی زمان اومنایی بزه تفهیم ایلمکدر، بوایسه انجق

بشرك تعقل ایلدیکی معانیده اوله بیلور. واضع بشر ایسه ذات باری یه مخصوصه دلالت ایدر بر لفظك وضعی قابل اولمدیغی ظاهردر، چونکه برلفظی معنی ازاسنه وضع او معنایی تعقلك فرعی‌در. فقط بو شق ثانی‌یه قارشو شو اعتراض وارد اولورکه بشر ایچون بکنهه تعقل ایتمدیکی برشیئك ازاسنه بر لفظی وضع ایتمك ممکن دکلسه‌ده ذات جلیلی وجهاً ماتصور ایدوب‌ده ازاسنه براسم وضع ایتمسی جائزدر، بوحالده واضع بشر اولدیغی تقدیرجه ذات باری یه مخصوصه دلالت ایدر بر لفظك وضعی ممکن دکلدر قضیه‌سی مسلم دکل. ایکنجی وجه بودرکه لفظ جلاله فی‌الاصل وصف اولمیوب‌ده ذات جلیلك اسم عَلَمی اولسه . [وهوالله فی السموات وفی الارض یعلم سرّکم وجهرکم] قول کریمنك ظاهری معنای صحیح افاده ایتمز، زیرا ظاهر اولان بودرکه [فی‌السموات] ظرفی لفظ جلاله‌یه متعلقدر، اگر لفظ جلاله فی‌الاصل وصف دکلسه نه اصلی اعتباریله ونه‌وقت استعمالده معنای فعلی تضمن ایتمه‌جکی جهتله ظرفك کندوسنه تعلقی صحیح اولماز. وبناءً علیه آیت کریمه ظاهرینه حمل اولنِنجه معنای صحیح افاده ایتمز. واقعا [فی‌السموات] ی [یعلم] جمله‌سنه متعلق قلمقده ممکن‌درکه بو تقدیرجه [یعلم] جمله‌سی خبر ثانی ویاخود خبر [یعلم] جمله‌سی اولوب لفظ جلاله مبتدادن بدل اولور. فقط بوتوجیه آیت کریمه‌یی بلاضرورة ظاهرندن صرف ایتمکی مستلزم بر توجیهدر. اما لفظ جلاله‌یه فی‌الاصل وصفدر دینیلورسه اصلی اعتباریله معنای فعلی مشتمل اوله‌جغندن ظرفك کندوسنه تعلقی صحیح اولور واو حالده نظم کریم [وهوالمستحق للعبادة فیهما] معناسنی افاده ایدر، نته‌کیم اکثر اهل تفسیر معنای آیت بو اولدیغنه ذاهب اولمشلردر. اوچنجی وجه بودرکه اشتقاقك معناسی ایکی لفظدن بری معنی وترکیبده دیکرینه مشارك اولمقدر، بو معنی ایسه لفظ جلیل ایله ذکری کچن اصللر آره‌سنده موجوددر، چونکه آنکله اصول مذکوره بیننده بومشارکت متحقق‌در، شو حالده لفظهٔ جلاله اصول مذکوره‌نك برندن مشتق اولمق کرکدر، مشتق اولنجه فی‌الاصل وصف اولمسی لازم کلور. فقط بووجه اخیره قارشو دینورکه مشتقلرك بهمه‌حال صفت اولملری لازم کلیه‌جکندن لفظهٔ جلالك مشتق اولمسی فی‌الاصل وصف اولمسنی اقتضا ایتمز، ایشته اسم زمان، اسم مکان، اسم آلتلر. بونلر مشتق اولدقلری حالده صفت دکلدرلر، چونکه برنوع تعین ایله معین ذواته دلالت ایدیورلر.

بعضیلری لفظهٔ جلاله‌نك لفظ سریانی اولدیغنه ذاهب اولدی. بونلر دیدیلرکه لفظ جلیلك اصلی سریانیه‌جه [لاها] ایدی، صکره الف اخیره‌نك حذفی وکلمه‌نك اولنه الف ولام اتیانی صورتیله تعریب اولنه‌رق لسان عربی‌یه نقل ایدلمشدر.

جناب بارینك ذات وصفت علیه‌سی انوار عظمت واستار جبروت ایله محتجب اولدیغندن عباد انك ذات وصفاتنده واله وحیران اولدقلری کبی اکا دلالت ایدن لفظلرده‌ده اسم ویا صفت، مشتق ویا غیر مشتق، عَلَم ویا غیر عَلَم‌در کبی نیجه صورت وذهابلر ایله متحیر قالدیلر؛ کویا انوار عظمت الهیه‌نك اشعه‌سی مسمای مقدسدن اسم شریفنه انعکاس ایتمش‌ده نگاه تأمل آنی ادراکدن قاصر اولمش — ق، ش، کلیات ابی‌البقاء.

✻

رحمن ایله رحیم [رَحِمَ] دن مبالغه ایچون بنا ایدلمش صفت مشبهه‌درلر. رحمت : لغتده، رقت قلب وانعطاف معناسنه‌در. جناب بارینك کیفیات نفسانیه ایله تکیفی مستحیل اولدیغندن بو صفتلر ایله توصیف اولنمسی مأخذلرینك غایه ومسببی اولان تفضل واحسان اعتباریله‌در. زیادهٔ بنا زیادهٔ معنایه دلالت ایدر دیه مشهور اولان قاعدهٔ اکثریه‌یه مبنی [رحمن] صفتی [رحیم] صفتندن ابلغدر. معناجه زیاده‌لك بعضاً کمیت وبعضاً کیفیت اعتباریله اولور. شو حالده [رحمن] ده زیادهٔ معنانك باعتبار الکمیه اولدیغنه نظر ایدیلورسه چونکه جناب حقك دنیاده آثار رحمتی ذات علیه‌سنه ایمان ایدنلرله ذات علیه‌سنی انکار ایدنلرك جمله‌سنه عام وشامل اولوب نشئهٔ اخراده ایسه آثار رحمتی مؤمنلره مختص بولندیغی جهتله آخرتده‌کی آثار رحمتك کمیتی دنیاده‌کی کمیتی قدر اولمدیغندن [یارحمن‌الدنیا ورحیم الآخرة] دینور. [رحمن] ده زیادهٔ معنانك کیفیت اعتباریله اولدیغنه نظر اولنورسه چونکه نعم اخرویه‌نك کافه‌سی جلیل اولوب نعم دنیویه‌نك ایسه بعضیسی جلیل وبعضیسی حقیر اولمغله [یارحمن‌الدنیا والآخرة ورحیم الآخرة] دینور — ق. ش.

رحمن ایله رحیم رحمتدن مشتقدرلر. رحمت قلبه الم ویروب‌ده صاحبنی غیره احسانه سوق ایدن بر معنی‌در. جناب حق آلام وانفعالاتدن منزه اولدیغندن ذات الوهیتنه نسبت ایله رحمتدن مقصود اولان معنی اثری بولنان احساندر. [رحمن] لفظی بروصف فعلی‌درکه انده فعّال کبی معنای مبالغه واردر واستعمال لغتده عطشان وغضبان کبی صفات عارضه‌یه دلالت ایدر. رحیم لفظی ایسه علیم حکیم حلیم جمیل امثالی ناسده‌کی اخلاق وسجایا کبی استعمالده معانیٔ ثابته‌یه دلالت ایلر. قرآن، صفات مخلوقینه مماثلتدن بالاتر بولنان صفات الهیه‌یی بلاغت ایله حکایه ایدن اسلوب عربیدن خارج اولمدیغی جهتله رحمن لفظی کندیسندن بالفعل آثار رحمت صدور ایدن ذاته دلالت ایدر، آثار رحمت افاضهٔ نعم واحساندر. رحیم لفظی دخی بو رحمت واحسانك منشأنه وبورحمت واحسانك صفات ثابتهٔ لازمه‌دن اولدیغنه دلالت ایلر. بومعنایه کوره بوایکی وصف نه بری برندن مستغنی‌در، نه‌ده ایکنجیسی آیریجه برمعنایی مفید اولمیوب‌ده مجرد اولکی صفتی تأکیداً کلمش اولور. برعرب حق جل وعلا حضرتلرینك [رحمن] ایله توصیفنی ایشیدوب‌ده بوندن جناب حقك بالفعل مفیض نعم اولدیغنی فهم ایتمسیله رحمتك ذات الوهیتی ایچون علی‌الدوام لازم اولان صفاتدن بولندیغنی اعتقاد ایتمز، زیرا برفعل ولوکه کثرتله وقوعه کلسون صفت لازمهٔ ثابته‌دن نشأت ایتمامش برامر عارض اولنجه بعضاً منقطع اولور، شوحالده متعاقباً [رحیم] لفظنی ایشیدنجه اعتقادینی حق تعالی حضرتلرینه لائق وذات الوهیتی خشنود ایدر وجه ایله اکمال ایدر — ع.

بو ایکی وصف شریفك تخصیص بالذکر بیورلمسی جمیع اموردہ کندندن استعانه اولنمغه سزاوار اولان ذات علیه‌نك عاجل و آجل ، حقیر وجلیل بتون نعمتلری احسان ایدن بر معبود حقیقی اولدیغنی اهل عرفان اولان بیلسونده کلیاً جناب قدسه توجه وحبل توفیقه تمسك ایدرك ذات الوهیتك ذکریله واندن استمداد ایله درونی ماسوادن مشغول قلسون ایچوندر ، چونکه حکمك مشتقه تعلیقی مأخذ اشتقاقك اوحکمه علیتنی افاده‌ایدر . ایمدی حکم استعانه رحمن رحیم اولان اللهه تعلیق اولنمسنه نظراً بو اسماء شریفه‌نك مسماسی بتون نعمتلری احسان ایدن برمعبود حقیقی اولوب بونکچون ذات علیه‌سندن استعانه ایدلدیکنه عارف‌اولانك مطلع اوله‌جغی شبهه‌سزدر — ق ش .

کتب طبیه مطالعه اولنسون ، اعضا واجزاء بدندن هربرنده تولدی ممکن اولان اسقامه اطلاع حاصل‌ایدلسون ، صکره‌ده حضرت باریناك‌عقول‌خلقی‌معادن‌ونباتات‌وحیواناتدن‌اقسام‌اغذیه‌وادویه‌یی‌بیلمکه نصل ارشاد ایلدیکی تأمل اولنسون ، او وقت آثار رحمت الهیه‌نك نصل بربحر بی‌پایان اولدیغی اکلاشیلور . جالینوس حکایه ایدردی‌که اعضاء عینك منافعی حقنده‌کی کتابمی تصنیف ایلدیکم زمان کوزده برموضعده التقا ایدن مجوّف ایکی‌سیکیرك خلق وایجادنده‌کی حکمتك ذکرینی ناسدن دریغ ایتمشیدم ؛ صکره عالم منامده کوردم‌که کویا سمادن برملك نازل اوله‌رق بکا شویله خطاب ایتدی : یا جالینوس! الهك دیورکه بنم حکمتمی نیچون جالینوس عبادمدن دریغ ایلدی . درحال اویاندم و بو مبحث حقنده آیریجه بر کتاب تصنیف ایلدم . ینه جالینوس دیرایدی‌که دالاغم شیشدی، بیلدیکم نه وار ایسه انکله معالجه ایتدم ، هیچ نفعی اولمدی . صکره هیکلده کوردم که صانکه سمادن برملك نازل اولدی وبکا خنصرایله بنصر ارەسنده‌کی‌طماردن قان المغی امر ایتدی . علامات طبك پك چوقی اوائل حالنده بو کبی تنبیهات والهاماته منتهی‌در — ف .

نسخهٔ سالفه‌ده تصحیح

صحیفه	ستون	سطر	خطا	صواب
١	٢	٧	انلرك	انلر
٣	١	١١	باشلادم	باشلارم
٣	١	٢٦	نه کبی	نه که

افادهٔ مخصوصه

دارالخلافةالعلیه‌نك مواقع مختلفه‌سندن وولایات شاهانه‌نك قریب وبعید بعض‌محالندن وارد اولان مکاتیب ومحرراتده انوارقرآن حقنده لطفاً بذل التفات اولنیور . وطرز تحریرینه دائر بعض مطالعات تردیف ایدیلیور. محضا برائر نزاکت اولمق اوزره رایکان بیوریلان شو توجه والتفاته عرض شکران اولنور . مطالعاته کلنجه ایکی قسم اولوب برقسمی تفسیرك دها مفصل‌یازلمسی تکلیفنی‌متضمندر ؛ دیکری بالعکس سورهٔ جاثیه‌نك مابعدینه چکلمسی تمنیسنی اظهار ایدیور .

بو سورهٔ شریفه‌نك تفسیرنده یازیلان مباحث متنوعه‌نك سطور وصحائفدن نه‌درجه زبده وتلخیص ایدلمش‌اولدیغی ونیجه واسع مبحثلر جمع اولنه‌رق الفاظ وجیزهٔ واضحه ایله افاده ایدلدیکی ، مأخذلره واقف ذوات افاضل نزدنده معلوم اولمغله امعان نظر ایدیلورسه بو سورهٔ کریمه‌ده انوار قرآنك آرزو اولنان تفصیلاتی احتوا ایلدیکنی بیانه حاجت قالمیه‌جغی برنجی قسم اصحاب مطالعه‌یه ، وسورهٔ فاتحه‌ده ویریلن تفصیلات اثر سالفه اقتداءً بو سورهٔ جاثیه‌یه مخصوص اولوب برقاچ نسخه‌صکره‌سوره‌نك‌مابعدینه‌چکیله‌جکنی دیکر ذواته‌عرض‌ایدرم.

برکت زاده اسماعیل حقی

مصاحبه

دون صباح شفقیله برابر اویاندم . دیدهٔ افاق ، هنوز مخموریٔ خواب ایله بی‌تاب‌ایدی . هوایی مساعد بولدم . قیره طوغری‌برصباح کزینتیسی یاپه‌یم دیدم . کیمسه‌یی راحتسز ایتمه‌دن کیندم . قرق بشندن صکره بسبتون دلدادهٔ رفاقتی اولدیغم یار وفاکارمی ، هرحالده هر ثقلتمه متحمل اولان انیس غمکسارمی آلوب سوقاغه‌چیقدم . رفیقمك [١] تك ایاغنه‌مربوط دمیر پارچه‌سنك یولده پك مبذول‌اولان غرانیتلره فواصل‌متساویه‌ایله‌تماسندن متحصل‌صدای‌موزونی‌تفکرایتمه، یاخود تفکرایتمی اوصدای موزونه اویدیره‌رق کیتمکه باشلادم . صبح ربیعك لطافتی‌وجودمه بر زنده‌لك‌ویردی. ذهنمده غریب بر فعالیت اویاندیردی .

اطرافه باقدم ، هر یر اویویورایدی ، یالکز آشیان سکونلرنده هنوز اویانان قوشلر رخاوت نومی ازاله ایچون یووالرینك کنارنده قانادلرینی کاه بر استقامت افقیه‌یه طوغری برر برر تمدید ایتمکده ، کاه تقلید پروازی ایکدیرر بر وضع مخصوص ایله ایکیسنی بردن اهتزاز ایتدیرمکده ایدی .

صول طرفده‌کی بیوك بر میشه اغاجنك کثیف داللری اراسنده آشیان طوتان بلبل صباح درسنه باشلامش‌ایدی. تقریرینی اکلایه‌جق صماخ قابل آرار کبی هر طرفه توجیه نکاه ، آره صره‌ده تبدیل مقام ایدن بو بهار عاشقنك کریهٔ جوشا جوش حسرته یاخود خندهٔ کرما کرم وصلته بکزه‌ین سلسلهٔ نغماتندن پك متأثر اولدم . بو نغماتك عقل ایچون علت موجبه‌سنی ، مدلول صحیحنی تعیین مشکل ایدی.

فقط عقلك حکمنی ، قوتنی دائما کیرو براقان حس قلبی ، ذوق وجدانی بلبلك دستکاه صنعتنده نسج‌ایلدیکی کالای الحانك تاروپودی مثابه‌سنده اولان حالت روحیه‌یی اکلامقده کوچلك چکمیور ایدی . عندلیبك هر نغمه‌سی کوکلك بر تلینه طوقونوب اهتزاز ایتدیرمکده، روحمی او پرده‌نك ، او اهتزازك‌حصوله کتوردیکی‌حس ایله متحسس ایلمکده ایدی . بن بوصورتله‌متحسس ، متأثر اولدقجه‌بلبلك روحنده

[١] باستونمك

بر طاقم حالاتك وجودینه حکم ایتمك ایسته‌یور ایدم . فقط هرفیضی، هر مزیتی نفسنه حصر ایتمك اعتیادغریبنه مبتلا اولان «غرور نوعی» وجودینه حکم‌ایتمك ایسته‌دیکم اوحالاتی‌بلبلك فطرتنه صیغدیره‌میور، دها طوغریسی اکا لایق کوره‌یور ایدی ، جوز قدر بر وجودك مرجمك حجمنده بر دماغك او حالاته تجلیکاه اولمسنی بر درلو قبول ایده‌مدیکندن دائما بنی تصحیح فکره دعوت ایدیور ایدی . عکس صورتی مؤید دلائل سردینه قیام ایتدم برینه التفات ایتمدی . عاقبت وجودینه ذاهب اولدیغم حالاتی ، بلبلدن نزع ایله روحمك تأثردن منبعث بر ظنی ، نفس الامردن بعید بر توجیه سقیمی صورتنده کوستردی . حتی دیدی که : بتون موجودات هر کسك استعدادینه ، طرز تلقیسنه کوره متمثلدر . حقیقت‌واحده‌دن عبارت اولان بوعالمك نوع واحد تحتنده تعین ایدن ایکی فرد نظرنده انلرك طرز احساس وتلقیلرینه کوره یکدیکرینه کلیاً مغایر برر ماهیتده تجلیسنه امکان مساعد اولدیغی حالده ، او نوعك خارجنده‌کی بروجود نظرنده‌عالمك نه صورتله تعین ایتدیکنه ، بو تعینك انده نه‌کبی حالات حصوله کتوردیکنه صورت قطعیه‌ده وقوف ادعاسنده بولنمق قدر عبث‌برشی تصور اولنه‌ماز . بویله بر ادعاده بولنه‌جق اولور ایسه‌ك بو ادعا بزم ظنمزدن ، بو ظنك حقیقته تماسیده قوری بر دعوادن عبارت قالیر . سکا نشوه ایراث ایدن نغمه بلکه بلبلك اعماق‌روحندن قوپان‌برنوحهٔ اضطرابدر !

غرور نوعینك دائرهٔ انصافدن بو قدر تباعد ایده‌جکنه احتمال ویره‌یور ایدم . بو سوز ، اورته‌یه سوردیکك دعوانك نقیضنی‌ده مؤیداوله‌بیلیر دیدم . قولاق‌اصمادی . بر قوشده تجلی‌ایدن بوقدرجق فیضی چوق کوردی . بیچاره‌نك چیرپینه‌چیرپینه اکلاتمق ایسته‌دیکی شیلرك کافه‌سنی بکامال ایتدی . انك نغماتنی روحندن ، لبندن تجرید ایله صوت میت حالنه کتیردی . قوشجغزك سعینی ، امکنی بوصورتله هدر ایتمك ایسته‌دی . خلاصه او حکمنده اصرار ایتدی ، بن‌ده حکمنده‌کی اصابتك انکارنده‌مصر اولدم . سنك‌ظنك سکا ، بنم‌اعتقادم بکا سوزیله مناقشه‌یه نهایت ویردم .

«غرور نوعی» ایله بینمزده‌جریان ایدن بو مناقشه‌دن‌طبیعی بلبلك خبری یوق ایدی . اومتصل سلسلهٔ نغماتنی ترتیب ایله مشغول‌ایدی.

حس وحرکتدن محرومیتلرینی صفت کاشفهٔ حقیقتلری اولمق اوزره قبول ایتدیکمز مختلف نباتاته باقدم . هپسی تجلیٔ فیض بهار ایله حیات تازه بولمش ، هپسی کندیسنی طبیعت نوعیه‌لرینه خاص اولان کماله نامزد قیلمش ایدی .

هر چیچك ، هر یاپراق برردیدهٔ انتظار کسیله‌رك شرقه متوجه، نمای موالید تعلق نظر بسیطنه مودوع اولان جرم نوارك قدومنه منتظر ایدی .

حیواناتك بقای نوعی وذاتیلرینه خدمتلرینی مکافاتسز براقمیان ، بو مکافاتك ضمننده‌کی لذائذی دائما او مقصدك حصولنه آلات اتخاذ ایدن قدرت فاطره‌نك نباتاتیده بوقانون عمومیسی‌خارجنده براقماسی لازم کله‌جکنی، ماهیت نوعیه‌لرنده تجلی‌ایدن سرحیاتی بزم‌بیلمدیکمز، بیله‌میه‌جکمز بر طاقم حالاته ، بلکه‌ده طبیعتلریله متناسب لذاته‌مقارن قیله‌جغنی دوشونه‌رك انلر کده دنیادن برحظ ، بر حصهٔ صفا الدقلرینه کندی عقلمجه حکمده تردد ایتمدم . فقط بوناك نصل اوله‌جغنی ، نصل اولمسی لازم کله‌جکنی ، لذت ، صفا تعبیرلرینك بو مبحثده نه درجه‌یه قدر حائز معنی اوله‌بیله‌جکنی طبیعی تعییندن عاجز ایدم .

زیرا ید قدرتك صنوف‌موالید اره‌سنه وضع‌ایتدیکی حائل قولای قولای آشیله‌ماز . واقعا بو حائلی بر درجه‌یه قدر آشدیغمزه حکم ایدیورز . انجق بو حکممزك نفس‌الامره درجهٔ توافقی‌شکدن عاری بر صورتده تعیین ایدیله‌میور . انلرك عالمدن صورت تأثرلرینه حکم ایدن قدرت ینه بزم تأثرمزك نتیجه‌سی اولان‌حکمدن عبارت‌قالیور . بو مبحثده‌کی اصابتمزك درجه‌سنی کوستره‌جك بر سند صحیحه مالك دکلز . هر شیئك حقیقتی ، قالب حس وادرا کمزه دوکیورزاوقالبك شکلنی الدقدن صکره انی بتون اشکال حقایقه تطبیق ، تشمیل ایتمك ایسته‌یورز .

هر شیئك رنکنی کوزمزده‌کی کوزلکك رنکنه کوره تعیین اضطرارینه محکومیتمزدن طولایی کوزلکك جامی قیرمزی ایسه بتون مکوناتك قرمزی ، یشیل ایسه یشیل اولدیغنه حکم ایدیورز.

حالبوکه کائناتك رنك حقیقی‌سی بلکه بو رنکلرك بری دکلدر.

قیاسات واستدلالات عقلیه مردیونیله بنای حقیقتك قاچنجی قاتنه قدر چیقه بیلور ایسه‌ك اوقاتی منتها ظن ایتمك بزم ایچون ضروریدر . مردیون یوکسلدکجه بولندیغمز قاتك اوستنده برقات دها اولدیغنی کوریورز . اورایه چیقنجه ، افقمزك محیطنی دها کنیش بولیورز ، یکی یکی منظره‌لر پیدا اولمغه ، بولندیغمز قاتك التنده‌کی قاتدن کورنمه‌ین برچوق یرلر کورنمکه باشلایور یوکسله یوکسله بلکه‌بوحائللر مندفع ، بلکه‌بوکون کوره‌مدیکمز شیلرك یارین کورلمسی ممکن اولور . ایشته ذهنم بو وبوکا مماثل برطاقم تفکرات ایله مشغول اولدیغی حالده ایچه یول المشم ، تفکراتم اراده‌می تعطیل ایتمش ، موقت برزمان ایچون ارادمك تعلقندن ازاده قالان خطوه‌لرم بنی سمتمزده‌کی قبرستانك کنارینه قدر کتورمش ایدی . اودن چیقدیغم اثناده هیچ قبرستانه کیتمك نیتنده‌دکل ایدم . مکر نیتك اورایه کیتمکه تأثیری یوق ایمش !.

بنی‌اورایه کوتورن غیر ارادی خطوه‌لر کویا بکا بوحقیقتی اخطار ایدیور ایدی . اطرافه باقدم های وهوی‌حیات باشلامق اوزره ایدی . فقط محلهٔ امواتده حکمفرما اولان سکون عمیق ، خارجك دغدغه‌سندن قطعا متأثر دکل ایدی . کونش طوغدی ، بتون موجودات اویاندی لکن فراش وابسیننده یاتانلرك میعاد استیقاظنه کیم بیلیر دها نه‌قدر زمان وار ایدی ؟ انلرك یلدای صامتلری کونشك‌طلوعندن بی‌خبر ایدی . هریرده کوندز کیجه‌یی تعقیب ایدیور ، فقط انلرك کیجه‌سی کوندزه منتهی اولمقسزین برسیاق اوزره کیدیور ایدی . آه مدید شکلنده اسمانه سرچکن سیاه ، کثیف سرولر ، خفیف بر

روز کارك تماسیله باشلرینی اغیر اغیر ایکی طرفه صاللامقده، کویا اعماق مقابردن الدقلری پیام اخرتی حزن ووحشتله ممزوج برادا وصدا ایله کوش عبرته ایصال ایلمکده ایدی .

نظر عبرت اوکنده امل متحجر کبی طوران طاشلره باقدم . کیمنك رنکی سواده متبدل ، کمینك اوستنده یوصون نوعندن یشیل ماده‌لر پیدا اولمش ایدی. کیمی برعصری متجاوز برزماندنبری پابرجای قیام اولمقدن یوریلوب برطرفه میل ایتمش ، کیمینك اوقیام مدیددن بسبتون تاب وتوانی کسیله‌رك بویلی بوینجه یره اوزانمش ایدی. بن طاشلره باقدقجه ، انلرده نظرلرینی بندن طرفه توجیه ایتدیلر . هپسنك لقای صموتی برر ناطقهٔ ذی حیات کسیلدی ؛ هپسنك وضعیتی ، بث ملال صورتنی تضمن ایدیور ایدی. کرك بومنظره‌نك، کرك تراب راطبدن انتشار ایدن بایغین براخرت قوقوسنك تأثیریله قلبمده درلو درلو حسلر پیدا اولمغه باشلادی. سطح مقابره روح متکاثف حالنده استیلا ایدن رقیق مائی برسیس طبقه‌سنك اهتزازاتی ارەسنده ایلریله‌مکه باشلادم . سکساننی متجاوز اولدیغی حالده بوندن یکرمی بش سنه اول عائله‌مزه وداع ایله عزلتکه ابدیسنه چکیلن بیوك بابامك مأوای واپسینی کوروندی اوپیر فانی کویا اوکون کندیسنی زیارت ایده‌جکمی خبر المشده اغابانی صارغنی صارمش ، بیاض انتاریسنی، شالی جبه‌سنی کیمش اولدیغی حالده سنك مزارینه اتکا ، بنم ورودمه انتظار ایدیور ایدی . اوزاقدن کلدیکمی کورنجه حزن ومروردن متولد بر رعشهٔ تأثر ، برصدای مهتز ایله « آه اولادم سنمی سك » ندای متحسرانه‌سنی تکرار ایتمکده، سویملی کوزلرندن سوزیلن یاشلرله تراب قبر پاکنی ترطیب ایلمکده ایدی .

بویوك باباجغمك نورانی یوزی ، سود کبی صقالی ، صیق چاتیق قاشلری کویا هیچ اولمه‌مش کبی کوزمك اوکنده تجسم ایتدی. ندای مشفقانه‌سنده‌کی اهتزاز رقیق صماخ اندیشه‌مه عکس انداز اولیور ایدی . روحانیتنه توجه . روان پاکنه برفاتحه اهدا ایلدم . انك کوزنده کوردیکم خیالی قطره‌لر ، بنم کوزمده حقیقت شکلنی الدی. قبرینك یاننه اوتوردم . بواثناده برچوق حاللرك ؛ برچوق فکرلرك زبونی اولدم. اره‌دن یارم ساعت قدر کچدی. براز تأثرم زائل اولدی. قبرستانه ، مظلم سرولرك سایهٔ حمایتنه التجا ایدن اوساحهٔ عدم نشانه جانایجه برنظر فیرلاتدم ، نه‌اولورسه اولسون دیدم . قوت اندیشه ایله بتون مزارلری آچدم. نه‌باقه‌یم ؟ هیئت اصلیه‌سنه خلل کلمکسزین قفس حالنده اوزانمش وجودلر داغیلمش کمیکلر، یکی تفسخه باشلامش بدنلر ، انلردن صیزان مختلف مایعات ایله رنکا رنك اولمش کفنلر ، معصوم چوجقلر ، ناکام کنجلر ، سالخورده پیرلر ، اناسنه حسرت کیدن اولادلر ، اولادینه طویمه‌دن حیاتنه وداع ایدن انالر ، صوك نکاه تحسری جانندن سوکیلن ثروت وسامانده قالان زنکینلر. زندان بلادن قورتولمش کبی قبره‌جان اتان فقیرلر ، صباحلین ذوق وصفالریله مشغول ایکن اوکله‌دن صکره کندیلرینی اوراده بولان بیچاره‌لر!

نمونه نمای محشر اولان بومشهر امواتی کورنجه دهشت ایچنده قالدم . بومنظره‌دن متحصل تأثرینی ایچه صارصدی. اجساد فانیه‌دن ترابه منقلب اولانلر طبیعی بوحسابدن خارج ایدی. بر آووج طوبراقده بیلك وجودك حصهٔ شایعه‌سی اولدیغنی دوشوندم. طوپراقلرده باصه‌جق یر بوله‌ماز اولدم . قبرستانك کنارندن طوغری یوله چیقدم. کندی کندیمه دیور ایدم که : قبرستان نه‌بیوك درسخانهٔ عبرتدر . انك سکوت عمیقنده‌کی بلاغت اك طلیق اللسان خطبانك بلاغتلرندن دها مؤثردر . سحر بیانلریله نفوس ناطقه اوزرنده ایسته‌دکلری کبی اجرای تصرف ایدن بلغا ، طاشلرك لسان ناطقی قارشیسنده حجر صامت کبی قالیر . اوت ! نهر جوشا جوش حیات انسانلرك بتون امال واحتراصاتنی سوروکله‌یه سوروکله‌یه نهایت شو مظلم حفره‌لره طیقیور .

موت ، اوهائلهٔ بی‌امان طول امل دینیلن اعجوبهٔ بی‌عارك هر دقیقه یوزینه توکوردیکی حالده او چهرهٔ حار وآهنین بوندن قطعا متأثر اولمیور . انسانلرك ، بو نتیجه‌نك تحقق وقوعنه دائر اولان علملری یقین درجه‌سنی بولمش اولسه کیمسه‌نك الی بر ایشه وارماز ، دنیاده یاتغین یرینه دونر ایدی . فقط حمد اولسون جناب حق قبرستانلری مسیره حالنه قویان ، پهلولرك اوزرینه سفره قوروب عیش وعشرت ایدن ، او اثناده اتدقلری کوورك قهقهه‌لر ، سکان مقابری دالمش اولدقلری درین اویقودن اویاندیره‌جق درجه‌یی بولان ارباب انتباهی مبذول اوله‌رق یاراتمشدر .

فکرمزه زرق ایتدیکمز غفلت سرویله اولومه قارشی کندمزه معافیت خاصه‌یی ویردیکمزه ذاهب ، کیدنلری یرمزه بدل کوندرمش کبی متسلی اولیورز !

فقط چوق یاکلشمز وار . تفکر ایتمك خلاصهٔ بورایه نقل خلق یأس وعطالته سوق ایدر دیه اندیشه‌یه محل یوقدر . چونکه دور خلقتدن بری تکرر ایدن بو حقیقتله اوقدر الفت ایتمشزکه الفتك بو درجه‌سی او حقیقتك نفسمزده وقوعنه قارشی دکلسه بیله ایقاع ایده‌جکی تأثیره قارشی بزه معافیت خاصه‌سی ویرمشدر .

مشاهدهٔ مقابرله نفسی عطالته محکوم ایتمه‌ملی . اولدکدن صکره‌سنی دوشونوب رذائلدن تبرئه ، فضائلله تزیین ایتملی . بویله بر زمانده نفسمزی عطالته محکوم ایده‌جك اولورسه‌ق ابا واجدادمزك پاك ، مقدس مزارلرینی دشمنلرمزك ملوث ، مردار ایاقلریله چیکنه‌دکلرینی کوره‌جکمزه شبهه ایدلمسون . اسلامیت عطالتك اك بیوك دشمنیدر. اسلافمز، اسلامیتی عطالتله تفسیر ایتمش اولیدیلر اوامانت کبری بوکون بزه انتقال ایتمز ایدی . دینمزك ایکی رکنی التوندندر . بنای دینی بش رکن اوزرینه مبنی ، بوصورتله دها متین قیلمق ایچون او التون دیرکلری دیکه‌جك ثروتی ، سامانی الده ایتملیدر . بوده سعی ایله غیرتله اولور ، عطالتله اولماز .

عالم انسانیتی معمور ، قلوب منکسره‌یی مسرور ایده‌جك نه‌قدر افعال مبروره وارسه بونلرك کافه‌سنه فقر ایله دکل غنا ایله تأمین موفقیت ایدیلیر . ید احسانك ید طالبدن خیرلی اولدیغنی فقر ایله کفرك ارەسنده‌کی حائلك بیچاق صرتندن بکده فرقلی اولمدیغنی ثروت

وسامان ، ايي برادمك النده اولورسه بونك نه كوزل برشي اولديغني بزه بيلديرن ، بزي فقر ايله ممكن اولميوب غنا ايله ميسر اولان برچوق حسناته تشويق ، ترغيب ايدن نه‌در ؟ اسلاميت دكلمي ؟

حال بويله ايكن اسلاميتك بزه عطالت وبطالتله امر ايتديكي نصل ادعا ، نه وجه‌ايله قبول ايديله‌بيلير . خير محض ومحض خير اولان اسلاميتي بشقه درلو كورن بر طاقم كوزلرده وار . فقط قصور اسلاميتده دكل اني اويله كورن كوزلرده . مزاجه فساد عارض اولورسه انسان بعضكره ايويي فنا ، فنايي ايي كورير فاسدالمزاج اولانلرك بو حالي نفس الامر ايله كندي اردسنه حائل اولان بر حالت مرضيه نتيجه‌سيدر . بوني بر كره‌دها سويلمش ايدم بورادەينه تكرار ايده‌جكم مثلا انسان مرض امتلا ايله بيزار اولورسه الك ايي يمكلري فنا كورير صحتي يرنده اولانلرك اشتهاسني تحريك ايدن الك نفيس بر طعام انك استكراهني دعوت ايدر . ديمك كه انسانك ، نفسنده‌كي بر حالت مرضيه‌دن طولايي ايو برشيئي فنا كورمسي ممكن ايمش . بويله بر مرضه مبتلا اولان بر آدم خسته‌لكني ازاله‌يه چالشملي . بو بويله اولديغي كبي فنا شيلري ايو كورنلرده واردر . بوده بر حالت مرضيه نتيجه‌سيدر . مثلا قادينلر حامل ايكن انلره بر حال عارض اولور كيمي صابون كيمي ، كمور ، كيمي دستي وسائره كبي شيلري ير . شمدي اوبچاره قادينك سوق مرضله صابون يمسي صابونك نفس الامرده اكله صالح برشي اولديغني اثباته حجت اوله بيليرمي ؟

طوپراق ييەن انسانلرده بو قبيلدندر . ايشته اسلاميت حقنده‌كي ياكلش فكرلرده بر نوع مرض روحاني نتيجه‌سي اولان ضلالت حسيه‌دن منبعثدر . هرنه ايسه مقصدم بو سوزلري سويلمك دكل اورايه نقل خانه ايتدكدن صكره باشمزه كله‌جك شيلر حقنده برايكي مثال سرد ايلمك ايدي . موجوداتده تجلي ايدوب لسان شريعتده روح ، لسان حكمتده نفس ناطقه دينيلان شي بر لطيفهٔ ربانيه‌در . انسان ايچون بونك حقيقتنه وقوف متعذردر . انسان روح حقنده‌كي تدقيقاتي نه قدر تعميق ايتسه سعي هبا اوليور . ساحهٔ تدقيقاتدن صفر اليد اوله‌رق چيقيور . كوريورزكه علم روحك احتوا ايلديكي مباحث روحك حقيقيت ذاتيه‌سنه دكل ، احوال وكيفياتنه ، اثارينه عائددر . روح حقنده اجرا اولنان تدقيقات بو نقطه‌دن ايلري كيده‌ميور . علم روح علماسنك بو مبحثده‌كي تدقيقاتي برشيئك كولكه‌سي اوزرنده اجرا ايديلن تدقيقاته بكزه‌يور . برشيئك كولكه‌سي اوزرنده اجرا ايديلن تدقيقات ايسه ، انك ماهيتي حقنده بر فكر صحيح ويره‌مز . كولكه انجق اوشيئك شكلي حقنده تقريبي بر فكر ويره‌بيلير . بو قدرجق معلومات ايله‌ده اوشيئك حقيقتنه تماميله حكم ايديله‌مز . روح حقنده‌كي تدقيقات نظريه‌ده هپ بو قبيلدندر . واقعا روحك قواي مختلفه‌سي ، وجوداوزرنده‌كي تصرفاتي حقنده تدوين مباحث ايدلمه‌مش دكل . فقط بونلر روحك حقيقتنه تعلق ايدر شيلر دكلدر .

حقيقتي اكلاشلميان برشيئي جف القلم انكار ايدوب ايشك ايچندن چيقمق غايت كسديرمه بر يولدر .

ماديونده روح مسئله‌سنده بو طريقي اختيار ايتمشلر ، يعني حل مسئله‌يه ، انكار يولي كبي الك كسديرمه بر يولدن كيتمشلر . لكن روحك موجوديتني مؤيد دلائل كوندن كونه چوغاليور ، ماديونك استنادكاهلري اولان چوروك دليللر كيتدكجه قوتني غائب ايديور .

ماديونك روح حقنده‌كي فكر ونظرلري عوامك كائنات حقنده‌كي فكر ونظرلرندن دها سطحيدر . هرشيده ظاهردن بشقه برشي كورمه‌ين عوام كبي ، ماديونده بوعالمك ظاهرندن بشقه برشي كورميور . مكوناتك برده ايچ يوزي اولديغنه بردرلو قائل اوله‌ميور .

ماده ايله قوتك بشقه بشقه شيلر اولميوب شيء واحددن عبارت اولديغني اثبات ايچون ماديون طرفندن سرد ايديلن دليللرك الك قوتليسي ياخود الك قوتليلرندن بريده شودر . بونلر ديورلركه :

انسانده‌كي قوهٔ عقليه دماغك مكمليتيله مبسوطاً متناسبدر . انسانك دماغي « فيزيولوژي » نقطهٔ نظرندن نه قدر مكمل اولورسه عقلي ، روحيده « پسيقولوژي » نقطهٔ نظرندن اوقدر مكمل اوليور . ايشته بوندن اكلاشيليوركه سزك روح ، عقل فلان كبي اسملرله توسيم ايتديككز شيلرك كافه‌سي عضو مادي اولان دماغك نتيجهٔ فعاليتندن ، بذاته وجودي اولميان اثرلرندن بشقه برشي دكلدر .

ماديونك بو سوزي اساساً پك طوغري اولمقله برابر روحك انكارينه حجت اوله‌ماز . في الحقيقه دماغ نه‌قدر مكمل اولورسه انده‌كي قوي دخي او نسبتده مكمل اوليور . لكن عقل ايله دماغ بيننده‌كي بو علاقهٔ تكمل بروجهله روحك عدم موجوديتني مؤيد دلائلدن معدود دكلدر .

روح ينه او روحدر ، انجق تعلق ايتديكي وجود ، روحك بالقوه حائز اولديغي استعداد كمالي اظهار ايده‌جك قابليتي حائز دكلديمكدر . بنابرين روحك ، فيزيولوژي نقطهٔ نظرندن لازم كلن تكملي حائز بر وجودده‌كي تصرفيله ، اونك نتيجه‌سي اولان اثارك او نسبتده مكمل اولمسي غايت طبيعي برشي اولمق اقتضا ايدر . ذاتاً بوني انكار ايدنده يوقدر . فقط روح ايله جسم بيننده‌كي علاقهٔ تكملدن ماديونك استنباط ايتدكلري نتيجه چيقماز .

مثلا بو كون الك مكمل پيانو چالان بر آدمي پيانونك باشنه اوتوردالم . فقط نصل پيانو ؟ تللري قيريق ، آهنكي سراپا بوزوق . پيانيستدن بر كوزل هوا چالمه‌سني رجا ايده‌لم . بيچاره آدم رجامزي قبول ايتسون . اظهار هنر ايچون باشلاسون پيانويي چالمغه . فقط چه فائده تأمين موفقيت ايده‌ميه‌جك . چونكه « دو » پرده‌سنه باصيور « ره » سسي ياخود بسبتون فالصو برسس چيقيور . پيانونك اوزرنده الني كزديرديكي اثناده كدي مطبخده يمك صحنلريني دويرمش كبي بر هرج ومرج اسوات حاصل اوليور . پيانيست ينه او پيانيست فقط پيانوده اهنك اولمدقدن صكره نه ياپسون نصل مهارت كوسترسون ؟

ايشته روح ايله جسم بيننده‌كي علاقهٔ تكملده طبق بويله‌در . يعني روحك ماهيتنده بر تغير يوقدر . يالكز وجودده‌كي تصرفي اووجودك حائز اولديغي استعداده ، تكمله كوره‌در .

روح ایله جسم بیننده‌کی بو علاقهٔ تکملدن طولایی ایکیسنك شیٔ واحد اولدیغنه نصل حکم اولنه‌بیلور ؟

ایشته مادیونك انکار روحه دائر دها بر طاقم روحسز سوزلری واردرکه بونلرك بورایه نقلی بیهوده‌در . هرکس فکرنده حردر کیمسه کیمسه‌نك اعتقادینه فکرینه مداخله ایتمك حقنی حائز دکلدر . جانی ایسته‌ین روحك وجودینی تصدیق ، جانی ایسته‌ین انکار ایدر .

الحمد لله بز تصدیق ایدن زمره‌دنز . آنك ایچون مادیونك فکرینی ، اعتقادینی براقه‌لم‌ده کندی اعتقادمزه فکرمزه موافق صورتده ادارهٔ کلام ایده‌لم : عزیزم انسان بو هیکل محسوسدن عبارت دکلدر . روح دینلن سر الهیدن عبارتدر .

اقبل علی النفس واستکمل فضائلها
فانت بالروح لا بالجسم انسان

انسانك نفسنه شعوری بدیهیات اولیه‌دندر . یعنی بتون ملاحظاتدن . بتون تفکراتدن مقدمدر .

انسانك (بوراده انساندن مراد روحدر) کندی وجودینی انکار ایتمسی ، خواجه نصرالدین مرحومك کلن بر مسافری صاومق ایچون ایچریدن افندی اوده یوق دیمسی کبیدر .

روح بر لوح ساده‌در . بدنمزه تعلق ایلدکدن صکره صور مادیه ، طرق مشاعر واسطه‌سیله آنده منتقش ، اوده او واسطه ایله عالم خارجینك وجودندن خبردار اولور .

کوکل بوراده بر ایکی سوز سویلك ایستر ایدی . فقط سکوتی اولی کوردی . چونکه بر قبرستان زیارتنك بوندن زیاده سوزه تحملی یوقدر . بوراده سویلنه‌جك سوزلر او زیارته موافق ماهیتده اولملی . بز ده روحك احوال سائره‌سنه متعلق سوزلردن صرف نظر ایده‌لم‌ده مقامه مناسب بر ایکی سوز سویلیه‌لم : بیوك پدرك زیارتی بنده تحف تحف فکرلر حاصل ایتدی . او فکرلرك خلاصه‌سی شودر :

روح بدنله علاقه‌سنك انقطاعندن صکره دنیاده‌کی افعالنی ــ فقط ملایمنه تمثیل صورتیله ــ تخیل دها طوغریسی ادراك ایده‌جکدر . فقط سز دیه‌جکسکزکه دماغسز روح نصل تخیل ، ادراك ایده‌بیلیر ؟ دماغ روحه او تخیل خاصه‌سنی ویرمشدر . تخیله ، ادراکه مخصوص اولان کیفیات اکا حال ، استعداد اولمشدر .

شو حالده بعد الانقطاع افعال دماغیه‌یی دماغه احتیاجی اولمقسزین اجرا ایده‌بیلیر .

چونکه دماغك قبل الانقطاع روحه ویردیکی حرکتك علی وجه الاستمرار آنده موجودیتی فرض ایدیله‌بیلور .

مثلا روح دنیاده ایشلدیکی ایی بر شیئك کندیسنده موجب اولدیغی حس سروری ، عالم خارجیده خوشلاندیغی شیلردن برینه ، بر کوزل چیچکه تمثیل صورتیله تخیل ایلر . بو تخیلی کندیسی ایچون موجب صفا اولور . بزم خیال نامنی ویردیکمز بر شی ، دوام واستمرارندن ، روحك عالم خارجیله اولان علاقه‌سنك انقطاعی حسبیله اکا شدت تأثیرندن طولایی بر حقیقتدن زیاده حقیقت حالنی آلیر . کذا انسانك فنا بر فعلیده ، ییلان کبی خوشلانمدیغی بر صورته تمثل ، روحی بو وجه ایله تعذیب ایلر .

روحك بو تصرفاتی بدندن علاقه‌سی منقطع اولمه‌دن اول هر دقیقه کندیسنده وقوعبولان احوالدندر . بونك تحریر وتقریرمزده آثاری کوریلور . دیمك روحك معقولاتی بر ملایمنه تمثیل ایله تخیل وآندن متأثر اولمسی کندیسی ایچون دائما واقع اولان احوالدن ایمش . بو بویله اولدیغی کبی افعالمزك لازم غیر مفارق اولان احوالده دائما روحمزه اجرای تأثیردن خالی دکلدر .

ایستر افعالمزی ملایمنه تمثیل ایله تخیل ایده‌لم . ایستر او فعلك بلا تمثیل ، طوغریدن طوغری‌یه تأثیرینه معروض اوله‌لم هر ایکی صورتده‌ده روحمزك ، ماهیتلرینه کوره افعالمزدن تأثری ضروری دیمك اولور .

فقط دغدغهٔ حیات هر زمان افعالمزی ملایمنه تمثیل ایله تخیلمزه ، بناءً علیه آندن بحق تأثرمزه مانع ایسه‌ده او تأثر ، ماهیتنه شعورمز لاحق اولمقسزین نفسمزده حکمفرما اولمقدن خالی دکلدر . مثلا علی الاکثر ایچمزده بر صیقندی اولور . سببنی صورسه‌لر بیلمیورم دیه جواب ویررز . اویقویه یاتدیغمز یعنی حواسمزی تعطیل ، عالم خارجیله علاقه‌یی قطع ایتدیکمز زمان او حالی رؤیاده ملایمنه تمثیل ایله آندن متأثر اولورز . ایشته بونلر هپ نفس ناطقه‌نك احوال وتصرفات مخصوصه‌سندندر .

بوراده مشهور « پاسقال » ك بر سوزی خاطره‌مه کلدی دیورکه :

احاددن بری هر کیجه کندیسنی رؤیاده پادشاه اولمش کورسه پادشاهلغك مقتضاسندن اولان صفالرله مشغول اولسه همان بر پادشاه قدر مسعود اولمش دیمکدر . بو بویله اولدیغی کبی پادشاهلردن بری‌ده یشادیغی مدتجه هر کیجه رؤیاسنده کندیسنی احاددن بری کبی کورسه آنك چکدیکی زحمتی ، مشقتی چکسه همان آنك قدر بدبخت اولور . دیمك که رؤیاده کوریلان شیلرك نفسه اولان تأثیری یقظه‌ده‌کی احوالك تأثیرندن آز دکل ایمش . فقط بونده رؤیانك سیاق واحد اوزره ومستمر اولمسی شرطدر . تحول وتبدلی بو تأثیرك تمامیٔ ظهورینه مانعدر .

مقتضای افعالمزك عالم شهودده تمامیٔ تأثیرینه عالم خارجینك دغدغه‌سی مانع اولدیغنی سویلمش ایدك .

حقه‌بازلر کورولتی ایله سنت چوجغنی آووتدیغی کبی عالم خارجینك شعبدهٔ کوناکونیده بر درجه‌یه قدر بزم اضطرابمزی تخفیف ایدیور .

هر کون کوریلان احوالدندر : مثلا انسان بر شیدن زیاده‌جه متأثر اولورسه دغدغهٔ خارجیه‌یی آرتدیرمغه طبیعةً بر لزوم حس ایدر . مثلا ساز بیلیرسه ساز چالار ، سوقاغه چیقار ، یاخود احبابیله کوریشور بونلر هپ او تأثرك شدتنی تخفیف مقصدینه مبنی سوق طبیعیله توسل ایدیلن تدبیرلردر . بو تدبیرلر دغدغهٔ خارجیه‌یی آرتدیروب روحی بولندیغی نقطه‌دن انصراف ایتدیرر .

فقط نه یاپیلورسه یاپیلسون هر فعلك لازم غیر مفارق اولان بر حال واردرکه او فعلك بزدن صدوریله روحده تجلی ایدر . روح

کندیسنده تجلی ایدن حالاتك کافه‌سنی لا تشبیه غراموفون پلاقی کبی حفظ ایدر. او حالاتك برذره‌سنی بیله غائب ایتمز. چونکه دنیادن برابر کتوره‌جکی آنجق اودر. دغدغهٔ حیات او حالاتدن منحصل تأثراتك تمامیٔ ظهورینه مانع اولدیغی جهتله روح کندیسنده اولان سرمایه‌یی بیلمز یالکز طوپلامقله مشغول اولور.

طوپلادیغی شیلرك نصل شیلر اولدیغنی اکلامق ایچون تنها بریرده اوتوروب آنلری برر برر کوزدن کچورمه‌سی لازمدر.

ایشته او تنها یرده، شو مصاحبه‌نك موضوعنی تشکیل ایدن محلهٔ خاموشانده‌کی حجرهٔ تاریکدر.

اوراده دغدغه یوقدر. روح کندی کندینه قالور. دنیاده طوپلادیغی شیلری برر برر کوزدن کچوروب نه اولدقلرینی اکلار.

روح عالم خارجیله اولان مناسبتنی تأمین ایدن، کوز، قولاق، برون وسائره کبی شیلردن آیریلوب کندی کندینه قالدیغی، بناءً علیه کندیسنی مشغول ایدن بوقدر دغدغهٔ خارجیه آنك ایچون آن واحدده معدوم حکمنی آلدیغی برصره‌ده جداً مشکل برموقعده قالیر.

دنیاده‌کی عقوبات ممکنه‌نك اك شدیدی تفرید یعنی بر آدمی — خارجله بسبتون علاقه‌سنی قطع ایله — دار بر یرده حبس ایتمك جزاسیدر.

روح عالم خارجیله قطع علاقه ایتدیکی دقیقه‌ده منفرد قالیر آرتق حجرهٔ انفرادنده کندی افعالندن بشقه انیسی، یاری قالماز. باشلار بونلری ملایمنه تمثیله، او صور ممثله ایله حسبحاله!

ایشته انسان عملیله حشر اولور سوزینك تفصیلی بودر. یوقاریدن بری روح حقنده برچوق سوزلر سویلدك. فقط احوال معادك، عذاب قبرك ماهیت حقیقیه‌سنه نظراً بوسوزلرده او حقایق ملایمنه تمثیلدن بشقه برشی دکلدر. اولدکدن صوکره نظر عبرت اوکنده تجلی ایده‌جك تماشانك حقیقتنی اللهدن بشقه کیمسه بیلمز.

بومبحثده قبل الشارعدن بزه بیلدیریلان شیلردن بشقه‌سنك اهمیتی، معناسی یوقدر. ایشته روح حقنده بو وبوکبی بر طاقم ملاحظاتده بولندقدن صکره اجزای پراکنده‌نك صورت جمعی حقنده‌کی اشکال عقلی کوزمك اوکنه دیکلدی.

فی الحقیقه انسان اولدکدن صکره ترابه منقلب اولان اجزای جسمانیه‌سنك یریره جمعیله، اعاده‌سنی عقلنه صیغدیره‌ماز. بونی قطعیاً انکار وادیسنه صاپار. نتکیم اویله‌ده اولمش واولیور!.

بدایت اسلامده انسانلر کندیلرینه پك غریب، پك وحشی کلن بوحقیقتی بردرلو قبول ایده‌مدیلر. جناب حق حبیبنی تسلیه ایچون سورهٔ «یس» ده‌کی شو آیت کریمه‌یی انزال بیوردی. استعیذبالله: «وضرب لنا مثلا ونسی خلقه قال من یحیی العظام وهی رمیم قل یحییها الذی انشاها اول مرة وهو بکل خلق علیم» آیت کریمه‌نك سبب نزولی شودر. ابی بن خلف برکون الینه چوریمش بر کمیك آلوب حضور رسالته کیردی. کمیکی اوفالیه‌رق حضرت پیغمبره دیدی که:

جناب حق بوکمیکه تکرار اعادهٔ حیات ایده‌جك اویله‌می؟ حضرت پیغمبرده: اوت هم اعادهٔ حیات ایدر. همده سنی جهنمه قویار. بیوردی. صکره بو آیت کریمه نازل اولدی. ابی بن خلفك بوجرأتی آیتك سبب نزولی ایسه‌ده حکم منیفی وادیٔ انکاره صاپان انسانلرك کافه‌سنه شاملدر:

آیت کریمه‌نك مآل جلیلی شودر: انسان هیچ وجودی یوق ایکن نصل یارادلدیغنی اونوده‌رق، اجزای بدنیه‌سی ترابه منقلب اولدقدن صکره بونلرك یریره جمعیله اعاده‌سی مستحیل اولدیغنی مثال ایله تأیید ایچون سکا چوریمش کمیکلری کوستریور. یا محمد، احیای موتی خصوصنده بنم قدرتمی مخلوقاتمك قدرتنه تشبیه، آنلرك متصف اولدقلری عجزی بکا اسناد ایله، ترابه منقلب اولان کمیکلرك، اجزای پراکنده‌نك حال اصلیلرینه اعاده‌سنی عقللرینه صیغدیره‌میان منکرلره دیکه:

اونلری ایلك اوکجه کیم یاراتدی ایسه ینه اودیرلدیر. الله تفاصیل خلقتی بیلیر.»

فی الحقیقه اویله‌در چونکه بزی یوقدن وار ایدن قدرت، اوزمان نه ایسه ینه اودر. او قدرته هیچ برتغیر عارض اولمامشدر.

ماده‌یه کلنجه، بدایةً او قدرتك اثر تعلقنی نصل قبول ایتدیسه ینه او استعداد ایله قائمدر. همان او قدرت تعلق ایتمه‌یی کورسون درحال اثری ماده‌ده ظهور ایدر.

جناب حق تفاصیل اسرار خلقتی بیلیر، بزم ایچون صورت قطعیه‌ده مجهول اولان اسرار خلقت، آنك نظرنده اك مکشوف، اك معلوم اولان شیلردن دها بدیهیدر. چونکه اوسرائر آنك یدابداعندن چیقمشدر.

بتون انسانلرك اجزای پراکنده‌لری بربرینه قاریشسه، عناصره منقلب اولسه کیمیاخانهٔ قدرتنده او عناصری او اجزایی تحلیل، یکدیکرندن تفریق ایدر.

کیمسه‌نك اجزای بدنیه‌سندن بر ذره بیله غائب اولماز. هپسنك صاحبلرینی بیلیر هپسنی یرلی یرینه قویار. الحاصل هر کسی هویتنی، حقیقت ذاتیه‌سنی انکار ایده‌میه‌جك صورتده تکرار خلق وایجاد ایدر. هر کس ایکنجی خلقتیله ایلك خلقتی بیننده ذره قدر فرق اولمدیغنی، هر ایکی خلقتك، ایکیلك تعبیرینی معناسز براقه‌جق صورتده، یکدیکرینه مطابق، یکدیکرینك عینی اولدیغنی اکلار حتی او قدر اکلار که بلکه‌ده خلقتین بیننه طاری اولان عدمدن کلیاً ذهول ایله کویا هیچ اولمه‌دن او عالمه انتقال ایتدیکنه ذاهب اولور.

فی الحقیقه اویله‌در. انسان اعتقادینی بر اساسه استناد ایتدیرسه یعنی پرنسیب صاحبی اولورسه بوکبی شیلرك امکان وقوعنده ذره قدر تردد ایتمز.

برکره جناب حقی، صکره انك قدرت مطلقه‌سنی، صکره ده بوساحهٔ تکوینده بزم بیلمدیکمز وبیله‌میه‌جکمز نیجه نیجه حقایق موجود اولدیغنی قبول ایدن بر ادم قبول ایتدیکی بو اساسلرك ایجابات مخصوصه‌سندن اولان بوکبی شیلر حقنده شبهه ایتمکی خاطرینه بیله کتورمز. جف القلم بونلری انکار ایدرسه اوزمان مسئله دکیشیر.

بعض منکرلر عناصر مادیه‌نك استحالات متتابعه‌سنی سر رشته اتخاذ ایده‌رك الغاز کفریه قبیلندن برلغز ترتیب ایدرلر ودیرلرکه :

المزده بر بالمومی وار . بز اندن اولاً بر خروس صکره بر آت صکره‌ده بر دوه یاپدق بال مومنی تکرار بو شکللردن تجرید ایله بر طوپ حالنه قویدق . اولکی شکللری اعاده ایتمك ایستهیورز . فقط خروسی اعاده ایتسه‌ك آت قاله‌جق ، آتی اعاده ایتسه‌ك دوه قاله‌جق ، دوه‌یی اعاده ایتسه‌ك آت ایله خروس قاله‌جق نه یاپه‌لم ؟

مثال پك واضح اولدیغندن تفصیله لزوم یوقدر . انجق بو کبی اشکالات عقلیه عجز بشردن متولد وهمیات صرفه‌قبیلندن اولدیغندن عجز بشره کوره حائز معنی ایسه‌ده‌قدرت الٓهیه‌یه نظراً سوزدن بیله معدود دکلدر . عقلی ، انصافی اولان برآدم بو کبی ترهاتی بش‌پاره‌یه آلماز . یالکز بونی ذهننه قویوبده انکارنده اصرار ایدن بیچاره‌نك حالنه اجیر !

کر صد هزار سال همه خلق کائنات
فکرت کنند در صفت قدرت خدا
اخر بعجز معترف آیند کای اله
دانسته شدکه هیچ ندانسته ایم ما

فرید

ماضی‌یه عطف نظر

زمانك نه اولدیغی

سیل‌العرمدن صکره جزیرة‌العربه هجرت‌ایدن اون برقبیلهٔ عربیه وادی القراده قرار وذاتاً زرع وضرعدن عاری اولان ام‌القری ایسه برقبیله‌یی اعاشه‌یه غیرمساعدایکن اون‌بر قبیله‌نك صحرای قفراده اجتماعی قحط وغلا ایله نزاع وفزاعی داعی اوله‌رق اول اثناده عریفهٔ اعراب اولان طریفه‌نك مشورت و ارشادیله قبائل عرب جزیره‌نك سوریه وعراق جهتلرینه شدرحال مهاجرت وخدای‌نابت حشائش ارضیه ومالك اولدقلری لاتسمن ولاتغنی من جوع بهائم سائمه‌لری سودلریله تعیشه قناعتله یگانه علم و معرفتلری اولان نظم اشعار وحفظ‌انساب ایله اوانکذار وکاه عبدهٔ نجوم‌ایله صائبینه‌التحاق وکاه عبدهٔ اوثانی تقاید ایله درکهٔ بت پرستیده رهرو دارالبوار ایکن افق بطحادن شمس جهانتاب هدایت جبههٔ پاك محمدیدن لمعان ومدت وجیزه ظرفنده ظلمات جهالتده پویان اولان جهلهٔ عربان انوار علوم ومعارف اسلامیه ایله چهار اقطار جهانی تنویر ایدرك اساتذهٔ جهان اولمشلر ایدی . اون بر قبیلهٔ عربیه‌دن دیانت معظمهٔ اسلامیه‌یی اعتناق ایدنلر یالکز قریشدن برقاچ نفر وحتی عائلهٔ پیغمبری اولان بنی هاشم حضرت حیدر کراردن بشقه جمله‌سی جناب رسالتمابه منفعل ومغبر ایکن عزم همایونلرینه فتور کلیه‌رك دعوت وارشادده دوام وهردرلو مهالك ومزاحمی اقتحام‌ایله وظیفهٔ نظیفهٔ رسالتی‌ایفایه بذل مساعی واقدام بیورمشلر ایدی اون اوچ سنه مدت مکه‌ده کفار قریشی دینه دعوت ونهایت (انك لاتهدی من احببت ولکن‌الله یهدی من‌یشاء) فرمان جلیلنه مطاوعتله کفار مکه‌دن مأیوس وبلکه طائفده برقاچ کشی‌یی ارشاده موفق اولور امیدیله اولجانبه توجیه وجههٔ عزیمت بیوردقلری حالده کفارطائفه مکه‌لیلردن بدتروعاقبت‌عموجه‌سی عتبه‌نك قپوسنه مراجعتله بر ایچم صو طلبنه تنزل بیوردقلری حالده‌اول مردعنید بر جرعه مائی دریغ وقاپویی وجه سعادتلرنده سد وبند ایله عدم قبولنی تبلیغ‌ایلدی . اول اثناده سلطان انبیا ارقه‌سنی دیواره طیایه‌رق جناب قاضی‌الحاجاته (رب انی اشکوا الیك عجزی وضعف متنی وهوانی علی‌الناس) دیو رفع ایادیٔ تضرع ونیاز بیورمشلر ایدی .

طائفدن دخی مأیوساً مکه‌یه‌عودت بیوردقلرنده حیات سعادتلری حقنده سوء قصد اجراسی بین‌القبائل قرار کیراولدیغی وحی جلیل‌ایله کندیسنه اخبار ومدینه‌یه هجرتی امر واخطار بیورلمسیله مدینه‌یی تشریف بیورمشلردر .

اره‌سی چوق کچمدن قافله سالار انبیا تأیید جلیل ربانی‌ایله غزوات ومحاربات واقعه‌ده طائفهٔ کفاری منهزم وپریشان‌ومال ومناللرینی‌اغتنام ایله زمرهٔ مجاهدینه احسان بیوردقلری کبی اون بربیك غضنفر غزا پیکر ایله مکه اوزرینه زحف ومکه‌یی فتح وتسخیر ایله کعبهٔ معظمه‌یی لوث اوثاندن تطهیر وکفار خاکساری علف‌شمشیر بیورمشلرایدی . باشده‌ابوسفیان اولدیغی‌حالده کندیسیله واصحابیله مکالمه ومعامله‌یه تنزل ایتمیان‌صنادیدقریش اهتدالرینی‌اعلان‌ایله طالب عفو وامان‌اولدقلری کبی عظمت وشوکتلریله‌جهانی تتردان قیصرلر قدرت ومهابت قدسیه‌لرینه واله وحیران ودینه دعوت خصوصنده تسیار بیوردقلری نامهٔ‌همایون وسفرای رسالت‌نمون پیغمبری باکمال توقیرواحترام‌ایله استقباله شتابان اولمشلر ایدی . عهد سعادتلرنده نفوس اسلامیه یوزلرجه بیکلره‌بالغ اولدیغی کبی برعصر کچمدن پرتوانوار هدایت اسلامیه شرقدن غربه وجنوبدن شماله شعشعه پاش اوله‌رق قتیبه چین وکاشغر پای تختلرینی استیلا ایتمکده اولدیغی برصره‌ده طارق بن زیاد درت بیك مجاهدایله اندلسی‌استیلاواسپانیایی‌زیر وزبرایدرك موسی‌بن‌نصیرایله‌جزائرخالدات واطلس طاغلرینه وارەسی چوق کیچمکسزین جیوش‌عباسیه‌اناطولی‌یی قوهٔ قاهره‌ایله فتح وتسخیر وهارون الرشید اردولری اسکداره کله‌رك رومادولتنی‌قهر وتدمیرایلدیکلری‌اثناده اندلس‌سواریلری بوردو ولیونی استیلا ایتمك اوزره پیره‌نه طاغلرینی کشت وکذار ایلمکده ایدی . معارف وصنایع غربیه‌یه نمونهٔ مباهات اوله‌رق قبانوعندن ایکی نوع چوقه هارون‌الرشیده ارسال‌ایدن شارلمانه معمولات اسلامیه‌دن اولان ساعت ایله بغدادك زربافت دیبالری مقابلهٔ اهدا اولنمقده ایدی . بغداد دیوان‌العلومی اقادمیاسی جزیرهٔ ابن‌عمرده شمسك کرهٔ ارضدن بعدیتنی قیاس‌واجرام‌سماویه‌نك سیار وثوابتنی‌ترصدایله خریطهٔ‌سماویه‌یی ترسیم ایله مشغول اولدقلری هنکامده قرطبه وغرناطه دارالفنونلری علوم طبیعیه‌وریاضیه‌تدریساتیله‌هر کون بر خارقهٔ طبیعت‌وبرسر‌مطالع خلقتی کشف وتحلیل ایتمکده ایدی . بوکون بزم‌اوروپایه طلبه ارسال

ایلدیکمز کبی اوروپادولتلری مدارس اسلامیه‌یه قبول ایچون اك مستعد طلبه‌لرینی ارسال وعلوم ومعارف اسلامیه‌یی استحصاله بذل ماحصل امکان ایلمکده ایدی .

عاقبت مدنیتك نتائج سیئه‌سی اوله‌رق مسلمانلر رفاه و راحت حضارته الوده وذوق وسفاهته انهماك ایله عزملرینه فترت واعصابلرینه رخاوت طاری اوله‌رق عراقده واندلسده شوکت اسلامیه‌یه ضعف وفتور عارض وچیندن برسیل خروشان کبی ممالك اسلامیه‌یی زیروزبر ایدن تاتارلر دولت عباسیه‌یی مضمحل وپریشان واندلس حکومات اسلامیه‌سی دخی عین علت ومرض ایله محو وبی نشان اولمقده ایکن دول اسلامیه‌نك ضعفندن بالاستفاده فرصتی غنیمت بیلن اهل صلیب بالاتحاد والاتفاق سل سیف انتقام ایله شرقاً غرباً ممالك اسلامیه‌یی استیلا ومسلمانلری طرف طرف قتل وافنا ایلمکده اولدقلری صره‌ده ظهور ایدن قیلیج ارسلانلر شیرکوهلر صلاح الدینلر ارطغرللر برآووچ سواریلریله اهل صلیبی تارومار وازسرنو شوکت وعظمت اسلامیه‌یی احیا ایلدکلری کبی دودمان ال عثماندن نشئت ایدن قهرمانلر روما وبزانتن دولتلرینه خاتمه چکه‌رك مغبوط جهان اولان استانبولی فتح وپای تخت سلطنت اتخاذ ایلدکلری کبی حدود عثمانیه‌یی خلیج فارس وبحر عماندن ویانه قاپولرینه و آذربایجان طاغلرندن فاس حدودینه ایصال ایله اوروپای عصرلرجه تترتمش وبرزمان فرانسه قرالنی حمایه کبی برعاطفت جهانگیرانه‌ده بولنمش اولدیغی حالده وقتیله بر ایالت عثمانیه‌دن معدود بولنان حکومات بالقانیه ویونان حکومتی کبی برعثمانلی ویوده‌سنك چین وجبیننه قارشو تیرل تیرل تتریان حکومات صغیره‌نك الیوم تهدیدینه معروض واوروپا حمایه‌سیله حوزهٔ ممالك اسلامیه‌دن بالاخراج غصب ایلدکلری ممالك وسیعهٔ عثمانیه‌یه قناعت ایتمیه‌رك ایکیوز اللی بیك شهیدك قبرستانی وعموم عالم اسلامك مطمح انظار امنیه وامانیسی اولان کریدی بیله جسم دولتدن قطع وبوصورتله وجود دولتده ناقابل التیام برجریحه احداثیله بحرسفید سواحل عثمانیه‌سنك تحت مخاطره‌یه وضعی حقنده‌کی مطامع یونانیه هروجدان حمیت نشانی داغدار ایده‌جك احوال الیمه‌دندر . بز نه ایدك نه اولدق ؟ ! عجبا بز او جهانگیر اجدادك احفادی او غضنفر غزاة جهادك اولادی دکلمیز ؟ اوقدرت وشوکت نه ایدی . بوعجز ومسکنت نه‌در ؟ اوغیرت وشطارت نه‌ایدی بوفتور وعطالت نه‌در ؟ اوحماست وشجاعت نه‌ایدی ؟ بوخوف وجبانت نه‌در . قحط رجال‌می ؟ حاشا . قحط مال‌می ؟ حاشا . قحط معدات‌می ؟ حاشا . قحط مهمات‌می ؟ حاشا . فقط فقد اتحاد ، فقدان غیرت .

بصره والی سابقی ماردینی زاده

محمد عارف

موسم مناسبتیله :

چوجقلر — کلبکلر

کاغدخانه‌ده

قاپلامش نور ابتسام بهار
چهرهٔ ابتهاج ماحضری . .
نه‌کوزل برطراوت سحار !
اوقشیور انجذاب ایدن نظری .

اهتزاز ایلدکجه ناز ایله هپ
چمنه خنده سرپیور ازهار ...
قوشلر الحان دلنواز ایله هپ
شاطرانه ثنا کذار بهار .

کونش آیینهٔ جمالنده
کوستروب شعلهٔ حلاوتنی
دوکیور خاکه نشئه حالنده
نور فیض احتوای صفوتنی

منجلی بشقه بر نهفته مآل
اوچوشان خنده‌لرله هریرده
باقکز ، ایشته بر آلای اطفال
شویله وادئ منزهده

طوپلیور — ذوق وشوقه مستغرق ..
کیمی اشکوفهٔ شکفته ، کیاه ..
فسنك قویمش اوستنه ، بیارق
کیمی سازلرله برظریف کلاه .

هپ شطارت ایچنده پویاندر
اوخ .. اونوباوهٔ حیات ! ... آنجق
برچوجقدر ، اوورد خنداندر
بنجه تمثال نوبهار اوله‌جق .

نقدر خوش ، باقك ، نه نشئه فزا
برتماشا بوروحی جذب ایده‌جك !
چمن اوستنده برکشای صفا
کزیپور صانکه برسوری کلبك

تپه‌دلنلی زاده

کامل

حسبحال

بزم آدم اوله بیلمه‌مز ایچون چوجوقلریمزی اوقوتمقدن ، ایجاب عصره کوره تربیه ایتمکدن باشقه چاره اوله‌مایه‌جغنی آکلامایانیاهیچ یوقدر ، یاپك آزدر . کندیمز ایستر اوقومش . ایستر اوقومامش ؛ ایستر ایی برتربیه کورمش ، ایستر کورمه‌مش اوله‌لم .. آرتق ماضی‌یه قاریشمش صاییله‌جغمز ایچون ، بوکون دوشونه‌جکمز برشی وارسه اوده استقبالدر ، یعنی اولادلریمزدر .

چوجوقلریمزه کندی تربیه‌مزی ویرمه‌یه قالقیشیرسه‌ق جنایت ایشله‌مش اولورز . حکمتی طوغرودن طوغرویه پیغمبردن تلقی ایدن جناب علی دیبورکه : « جکر پاره‌لریکزه یالکز کندی تربیه‌کزی

کیدیرمه‌یه چالیشمایکز . ایچه خاطریکزده اولسون که اونلر سزك یاشامقده اولدیغکز زماندن باشقه برزمان ایچون یارادلمشلردر .»

ایچمزده حیات تحصیلك نه آجیقلی برصورتده کچوب کیتدیکنی تخطر ایده‌میه‌جك کیمسه واری؟ معلومات نامنه قفامزه طولدوردیغمز شیلردن نه‌استفاده ایتدك؟ دوشونیورم‌ده سکز یاشنده، ازبرله‌دیکم برچوق عباره‌لری‌انجق اوتوزنسه‌صوکرا کلایه بیلدیکمی کورویورم! طبیعی اون اون بش یاشلرنده ایکن اوقودقلریمی اکلایه بیلمه‌یه عمرم مساعد اوله‌مایه‌جق !

عجبا هضم ایده‌میه‌جکی قدر قوتلی یمکلرله خراب ایدیلان معده کبی، بوصورتله تمثیل ملکه‌سندن محروم قالان دماغه فطرتنده‌کی فعالیتی اعاده ایتمك بوزوق برجهاز هضمی‌یی تعمیر ایتمه‌یه بکزرمی؟ ممکن ایله محال مقایسه ایدیله بیلیرمی ؟

بوکون مینی مینی چوجوقلر ایچون یازلدیغی محررلری طرفندن روایت ایدیلن‌اویله قرائت کتابلری، اویله‌فن رساله‌لری کورویورم که اکلامق خصوصنده بن بیله صیقنتی چکیورم ! پك اعلا، بونلری بنم چوجوقلرم نصل آکلایه‌جق؛ خواجه‌لری نصل آکلاته‌جق؟ یتشمش آدملرك اوقویه‌جغی سیاسی بندلری چفتایجه یازه‌جقلرینه یتشه‌جك چوجوقلرك مجاله‌جکی رساله‌جکلری ترکجه یازسه‌لر آ! محترم قارئلریمزك برچوغی عائله صاحبیدر. چوجوقلرینك اقشام‌صباح مکتبه کوتوروب کتیردکلری کتابلری‌لطفاً برکره کوزدن کچیرسینلر؛ برکره‌ده چوجوقلره‌اوقودقلری شیلری صورسونلر . کوره‌جکلر، آکلایه‌جقلر که اوبیچاره یاورجقلر هیچ برشی اکلامیورلر؛ بینلرنده‌کی معلوماتی امانت پاره کبی طاشیوب طورویورلر ! یازیق دکلمی ؟ بز سرسم اولدق دیه چوجوقلریمزی‌ده مطلقا کندیمزه‌می بکزتملی‌یز؟

تفوقیاب عرفان ایله‌مك احفادی الزمدر،
حمیت مسلکنده غیرت اجداد لازمسه .

دیین ادیب اعظم نه‌طوغرو سوز سویله‌مشدر !

فکر عاجزانه‌مه کوره معارف نظارتنه مهم‌بروظیفه توجه‌ایدیور: ابتدائی، رشدی، اعدادی کتابلرینی مسابقه‌یه قویملی. لکن «معارف نظارتی حساب، یاخود مثلا علم‌حال، قرائت ... کتابی یازدیرمق ایسته‌یور بونی اك کوزل یازانه شوقدر پاره ویردکدن باشقه اثرینی بالعموم مکتبلره قبول ایده‌جك ...» طرزنده وقوع بوله‌جق دعوته کیمسه اجابت ایتمز . دوشونملی که کندنده بویله براقتدار کوره‌ن آدم ضعیف براحتمال موفقیت ایچون آیلرجه،احتمال که سنه‌لرجه چالیشه‌جق. بزم مملکتده زنکینلر یمی کچینه‌جك قدر پاره‌سی اولانلر چالیشمه‌یی عیب صایارلر؛ یاشامق ایچون هرکون دیدینمك مجبوریتنده بولنانلرك ایسه قرق طراقدده سکسان بزی واردرکه هیچ برینی براقوبده سزك مسابقه‌کزه کیریشه‌مزلر .

اوحالده نه‌یاپملی؟.. اوت، معارف نظارتی بالفرض ابتدائی مکتبلری ایچون قرائت کتابی یازدیرمق ایسته‌یور . برموضوع انتخاب ایدرك مسابقه‌یه قویملی،دیملی که:شوموضوعی‌یدی سکزیاشنده‌کی چوجوقلرك اکلایه‌جغی طرزده کیم اك کوزل‌یازه بیلیرسه اوکاشوقدر پاره مقابلنده شویله برقرائت کتابی یازدیره‌جغز . حساب ایچون هندسه ایچون خلاصه بوتون فنلر ایچون عینی اصوله مراجعت ایتملی. یعنی مسابقه‌یه کیرمك ایسته‌ین ذوات اوفاق برامتحان نتیجه‌سنده بوایشك کندیلرینه تودیع اولنوب‌اولنمایه‌جغنی اکلایه‌جق اولورلرسه البته برتجربهٔ طالعدن کری طورمازلر .

طبیعی هرفنه عائد موضوعلری تعیین ایتمك، مسابقه‌یه کیرنلرك یازدقلری اثرلری تمییز ایتمك‌معارف نظارتنه عائددر . وطنك تعالیسی حقنده‌کی غیرت وفعالیتی روح کزین فضیلتی کبی بوتون مأثرنده تجلی ایدن امرالله افندی خواجه‌مزدن اك اول بکله‌دیکمز برایش وارسه اوده بودر .

محمد عاکف

خطبه

—۱٤—

الحمدلله‌الذی جعل‌الهدی قهراً للعدی‌ومنعاً للردی وطردالشیطان الرجیم الذمیم * الحمدلله الذی ارسل النبیین وجعل النبی الامین وهداه الی‌الصراط القوی القویم * الحمدلله الذی من‌شاء اشقی ومن‌شاء اسعد وما السعد الافی رضاه العمیم العظیم* الحمدلله الذی‌لارب سواه‌والهدی هداه وهورب الجمال والجلال استغفره واشهد ان لااله الاالله عامل اهل الاساءة بالاحسان والکرم واشهد ان سیدنا محمدا من لاذ بدینه نجا ونال مارجا ووقاه مولاه النقم * اللهم صل وسلم علی هذا النبی الوفی العالی الهمم * وعلی آله وصحبه اهل الفضائل والافضال = اما بعد فیا عبدالله = هل بعد هذه الخطب الطویلة العریضة اجد قلبك فی‌ظلمة الغفلة اواجده بعد القسوة لان‌هل بعدهذه الموبقات‌المهلکات اجد نفسك مازالت فیاکانت اواجدها دانت للملك الدیان * هل بعد هذه الاعراض‌التی هتکت والآداب التی ترکت أجدك فی‌طاعة او اجدك فی‌عصیان * هل بعد اهمال سنة خیرالوری اجدك تعتبر بماجری او اجدك لاتزال فی‌اهمال * لوکان الدین القویم قائماً لکان کل معوج من‌الامور مستقیما * لوکان الشرع الشریف یعمل به لما کثر شرب الخمر تضایلاً وتأثیما * لوکان الاسلام کما کان لرأیت غیره ذلیلاضئیلا * لوکان المسلمون فی‌یقظة لما صرفوا الاموال فی‌الضلال ونحن فی‌حاجة الی‌الاموال* یاایها السامع الغافل تمسك بالدین یحفظك الله واوطانك * هذا والا فالعدو یأخذك واولادك وعیالك* قم‌وارفع همتك‌نحوالدین والوطن العزیزوحسن احوالك* اتق‌الله فالتقوی سلاح اهل‌الاصلاح ومجال ارباب الکمال روی الترمذی وابن ماجه قال کان رسول‌الله (ص) یکثر ان‌یقول‌یامقلب القلوب ثبت‌قلبی علی دینك فقلت‌یانبی‌الله آمنابك وبما جئت به فهل تخاف علینا قال نعم ان‌القلوب بین اصبعین من اصابع‌الله یقلبها کیف یشاء = صدق رسول‌الله

علی شیخ‌العرب

قنديه‌نك فتحيله اكمال اولنان كريد فتوحاتى اوزرينه ١٠٨٠ تاريخنده مقام معلاى خلافت عظمادن مكهٔ مكرمه شرافت جليله‌سنه اصدار بيوريلان فتحنامهٔ همايونك صورتيدر :

« بسم الله العزيز الفياض : سبحان من نصر عبده بالسكينة لاحياء دينه الاعلى * (وجعل كلمة الذين كفروا السفلى وكلمة الله هى العليا) * نحمده على ان شيد اركان دولتنا العظمى * وخصنا بين ساير الملوك باقامة فرض الجهاد الاسمى * ونصلى على نبيه المؤيد بالرعب من مسيرة شهر على العدى * وصفيه الذى قطع دابر المشركين واظهر دين الهدى * و على آله الابرار ائمة الاقتداء * و صحبه الاخيار نجوم الاهتداء * ماسل عضب الصبح من غمد الدجا * وما سرى ركب الحجاز مدلجا * وبعد فهذا كتابنا الشريف السلطانى * وخطابنا المنيف الخاقانى * وامرنا الذى اضحت به عقود الامانة منتظمة * وامور الخلافة ملتئمة * ورايات البغى والعدوان منتكسة * وآيات الغى والطغيان مندرسة * الى جناب الامير الكبيرى الا بطحى الامجدى الا كرمى التهامى قدوة السادات الاشراف * زبدة آل عبد مناف * خلاصة السراة الطاهرين * سلالة رسول رب العالمين * المحفوف بصنوف لطايف عواطف الملك المؤمن * الشريف سعد ابن الشريف زيد بن محسن * زيد سعده * وسعد جده * مشتملاً على تحيات تعطر السهول والوعور * وتعطل العنبر والكافور * وادعية اتخذت الكواكب طلايعها * واستغرق الدهر ماضيها ومضارعها * ومبشراً بما يسره الله تعالى من الفتح المبين * فقرت به عيون المسلمين * وقلوب الموحدين * وتفصيل ذلك الاجمال باخصر اسلوب وابدع مقال * ان والدنا المقيم فى جنات النعيم السلطان ابن السلطان السلطان ابراهيم خان سقاه الله صيب رضوانه * وكساه ثوب ثواب غفرانه * لما غزا كفار الونديك * وكسر شوكة من اتخذ الله الشريك * قصد جزيرة كريد * وفتح بعض القلاع بعزمه الشديد * وغضبه الحديد * وطلب الامان من بقى فيها من الكفار * بعد ان ذاقوا بأسنا بايدى المجاهدين الابرار * (وخرجوا من ديارهم الوف) * وكلما راى هاربهم برقا ظن انه من وميض السيوف * وساروا فى حالة مردية * حتى تحصنوا بقلعة قنديه * (وما ادريك ماهيه) قلعة متينة * شامخة حصينة * سامية كالعلم * يعجز عن وصفها لسان القلم * وهامة لها الغمامة عمامة * وانملة اذا خضبها الاصيل كان الهلال لها قلامة * ثم توطنوا بها واظهروا اخلاق البغاة (وظنوا انهم مانعتهم حصونهم من الله) ولما اجرى مالك الملك عادته * ونظر الينا بعين عنايته فولانا خلافته * بادرنا الى اقامة فرض الجهاد * وسارعنا الى السعى فى اصلاح البلاد * وجهزنا العساكر المنصورة الى تلك الجزيرة المعمورة * فاقاموا بها بين حرب ورباط * وسلم وشطاط * الى ان ذللوا رعايا الجزيرة * واخذوا منهم الجزية عن يدصاغرة حقيرة * ولم يبق عمدة لكفار الفريق * الا القلعة التى اجتمعوا اليها (من كل فج عميق) * فبقيت فى ايدى اللئام * مدة عشرين عام * وكلما دعوناهم الى الحق تولوا (واستكبروا استكبارا) * ولم يزدهم الدعاء الى دين الاسلام الا فرارا و نفارا * حتى اقتضت شوكة القهر * وهمتنا التى دونها الدهر * ان ارسلنا الدستور الاكرم * الوزير الاعظم * مدبر امور الجمهور بالرأى الصائب * متمم مهام الانام بالفكر الثاقب * مؤسس بنيان الدولة والاجلال * مشيد اركان السعادة والاقبال * درة تاج الملك * واسطة عقد السلك * نور حدقة الوزارة * بدر سماء الصدارة * المحفوف بصنوف عوارف عواطف الملك القدير * الفاضل النحرير * الوزير ابن الوزير احمد پاشا ادام الله تعالى اجلاله * و ضاعف قبوله و اقباله * فجمع عساكر الاسلام * وسار فى جنود كقطع الغمام * حتى حشر (الجوار المنشآت فى البحر كالاعلام) الناشرة من القلوع اجنحة كانها رايات الاسلام من كل غراب * كانه عين مقاذيفها الاهداب * ماطرق جميعا الادعاء الى الحين * وحقق فيه مايعزى الى الغراب من البين * حتى بلغ العلة الغائيه * ووصل بمن معه الى قلعة حانيه * وسار بالمواكب مسير القمر بالكواكب * حتى حل بساحة قنديه * وقد ضاقت بمن معه من الجنود رحاب الانديه * فحاصروها بالسواد الأعظم * واحاطوا بها احاطة الخاتم بالخنصر والسوار بالمعصم * وكانت مدافعهم لحصونها من اكبر الخصوم * ما امت حصنا الاحكم بانه ليس امام معصوم * واذا نزلت بساحة قوم (فساء صباح المنذرين) * ومتى امترى فى آلة فتح لم يكن فيها احد من الممترين * وعملوا من اللغوم ما اصغره كالاخدود * وابرده كنار نمرود * و اطلقوا كل قنبرة كان جوفها فؤاد المهجور * اذا سقطت فى البحر اقسم ناظره بالطور * انه (البحر المسجور) * وطال القتال الصرف * مدة عامين و نصف * والواقعة لاتنفصل * والمدد من الجانبين متصل * والكفار يدبرون من الحيل مايعجب منه ابليس * و يعجز عن ادناه رأى ارسطو وارسطاليس * لكنهم فى ضنك مبين * (يخربون بيوتهم بايديهم وايدى المؤمنين) * وما برزوا الا ولو الادبار * (فلايقاتلون الا فى قرى محصنة اومن وراء جدر) الى ان برزت ايات المنح * وجاء نصر الله والفتح * وحق مضمون (وكان حقا علينا نصر المؤمنين) * وظهر مفهوم (وان الله موهن كيد الكافرين) * وبرز سر القدر المكنون * وتنجز وعد (وان جندنا لهم الغالبون) ولمعت انوار الرضا من اسرة اهل الايمان * وقيل للفريقين (قضى الامر الذى فيه تستفتيان) * ولو شاء الله عجله من قبل تعجيلا (ولكن ليقضى الله امراً كان مفعولا) * فطلب الكفار الامان * (وجنحوا للسلم) فجنحنا لها اتباعا لحكم القرآن * ودخل جنودنا القلعة * واقاموا بما جددوه من المساجد صلوة الجمعة * وترقوا على اوج شرفها * كما ترقى الشمس فى اوج شرفها * وتلك منة لا كالمنن * وحسنة اذهبت سيئات الزمن * وفتح شرف به الاسلام * وعمت بشايره الخاص والعام * (والله مع الصابرين * والعاقبة للمتقين) فعليكم اشاعة البشرى فى الحرمين الشريفين * واذاعة الذكرى فى البلدين المنيفين * وملازمة الدعاء لدولتنا العلية * مع سكان تلك المواطن الشريفة بكرة وعشية * والله الهادى الى سواء السبيل * وهو حسبنا ونعم النصير والوكيل . »

عالم اسلام

آلتنجی قونفرانس :

شرقك انتباه واستقبالی حقنده

بروسه‌ده اتحاد وترقی قلوبنده
مسلم وغیر مسلم بیكی متجاوز برجماعت حضورنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

۱۷ نیسان ، ۳۲٦

بو كون بورانك اهالیسی كندی بینلرنده اتحاد عناصر مسئله‌سنی دوشونمكه باشلامشلر . بن بونك ایچون اوفق برمثال سویلمك ایسترم . بز روسیه‌لی‌یز . روسیه ممالكنك بوكونكی صاحبلری روسلردر . فقط پك چوق‌ده مسلمان وسائر ملتلر وار . بونلرك یاشایشلری‌ده تحف‌در . بوراده بر تاتار كویی ، اوته‌ده بر روس كویی .. بویله قارمه قاریشیق . بویله اولمقله برابر ملت بیننده ، روسلرله مسلمانلر آراسنده هیچ بر وقت دین نامنه بر راحتسزلق ، بر اویغونسزلق اولمامش واولمق احتمالی‌ده یوقدر . دین مسئله‌سی سیاسی بر مسئله دكلكه . او ، معنوی ، وجدانی برشی . بونلر یكدیگرینه قارشی هیچ بر وقت قلیجه صاریلمامشلر . فقط حكومتدن‌ده هیچ بر وقت ممنون اولمامشلر ، نه روسلر ، نه‌ده مسلمانلر . حكومته قارشی هر ایكیسی مظلوم .

فقط صوك وقتلرده هر كسه بر انتباه كلدی ، حكومت دوشونمكه باشلادی . ذاتاً مستبد حكومتلر بویله‌در . كندی راحت ایتمك ایچون اهالی‌یی بربرینه دوشورر . حتی بوندن اون سكز سنه مقدم تاتارلر هجرته باشلادیلر . زیرا روس حكومتی ، قرآن كریمدن بعض سوره‌لری چیقاره‌جق اولدی . بونك اوزرینه روسلرده هجرته باشلادیلر . اووقت هر كس حیرتده قالدی :

— سزه نه اولدی ؟

— اوچیوز سنه برابر یاشادق . مادامكه شیمدی اونلر كیدییور ، بزده كیده‌جكز ...

حكومتدن رسماً مساعده ایسته‌مشلر . كویلیلر آراسنده اوقدر محبت واردی كه قارداش كبی كچینیرلردی . فقط بو كون حكومت مستبده مسلمانلر ایله خرستیانلر بیننه انواع فتنه‌لر صاچمغه باشلادی . یوقسه بو كونه‌قدر داخلده ، اسلام ، یاخود خرستیان ویا یهودی بیننده اویله بر منازعه ظهور ایتمه‌مشدر . آرایه خصومت القا ایدن هپ حكومتدر . حكومت قاریشمدیغی كبی ملت دائما باریشیر .

زیرا بر مملكتده برابر یاشامق عیب دكل . كیم دیه‌بیلیر كه : قومشو ایله ایی كچینمه‌كی دین امر ایدر ... هیچ بویله دین اولورمی ؟ بزم دیانتمز ظلمی قطعیاً منع ایتمشدر . اطاعت ایدرلرسه ، حقلرینه راضی اولورلرسه ، هیچ كیمسه‌یه تعرض ایتمزلرسه مالی بزم مالمز ، جانی بزم جانمز ، قانی بزم قانمز كبی‌در . بوندن ایلریسی اوله‌ماز . بونلری سویلمكه حاجت یوق . اتحاد عناصر ایچون چالیشمغه بیله محل كورمیورم . انسانلر بربریله قاوغا ایتمز . اكر بویله نزاع چیقارانلر اولورسه ، اونلر انسان دكلدر ، اونلری آره‌كزدن همان دفع ایتملیسكز . اهالی بونی دفعه مقتدردر .

بن ژاپونیاده بولوندیغم زمان ژاپونلرك النه كچن قوره‌لیلری نظر دقته آلدم . بونلر بتون بتون باشقه برملتدر . لسانلری باشقه ، حاللری باشقه ، حسلری باشقه . قوره‌لیلر عادتا تاتاردر . اخلاقی ، اطواری ، سیالری ... كافه‌سی تاتاردر ، بزم ترك عنصری كبی‌در . اما ژاپونلر بوسبتون ، باشقه . اویله ایكن بو ایكی ملت قوره‌ده برلكده یاشارلر .

قوره‌ده عن اصل ۱۲ میلیون قوره‌لی وار . ٤ میلیون ژاپون اورایه هجرت ایتمش . قوره‌لیلرك ترقیسی ایچون اوقدر چالیشیرلركه كویلره قدر تشویق ایدرلر . متعدد معلملر تعیین ایتمشلر ، كیجه كوندوز تعلیم ایله اشتغال ایدییورلر . پوسته‌لر ژاپونیانكدر ، مأمورلر ایسه قوره‌لی . ایش باشنده یالكز بر ژاپون كورولور . بایراملرنده بولندم . عادتلری بایراق قالدیررلر . صاغده ژاپون بایراغی ، صولده كندیلركی ، بعض كویلرده‌ده یالكز ژاپون بایراغی چكرلر . نظر دقتمی جلب ایتدی . صوردم . دیدیلر :

— بزم بایراغمز اولمش بر بایراقدر . اولمش بر وجودی دیری كوسترمكدن ایسه هپ برلكده یاشامق دها ایی‌در . بزده ذاتاً براشمك آرزوسنده‌یز . ژاپون ، بتون جهانه طلوع ایتمش بر كونشدر ...

فی الحقیقه ژاپونلرك ترقیات مادیه‌لری شایان تقدیردر . بونی هیچ كیمسه انكار ایده‌من . بوترقیلری او درجه‌یی بولمشدركه بو كون اوروپا ایله رقابت ایدییورلر . صوكرا ترقیات معنویه‌لری ، اخلاقلری‌ده اویله ترقی ایتمشدر . فحشیات ، یالانجیلق ، طولاندیریجیلق .. اویله شیلر قطعیاً یوقدر . توكیو بر پایتختدر . فقط اوراده بر خیرسزلق ایدن بولونماز . طبیعی مجرملر بولنور ، لكن منشأ جرم باشقه .

ژاپون محاربه‌سی زماننده بر ژاپون روسیه‌ده ولادی ووستوقده معلم ایمش . او اثناده اعلان حرب اولونمش ، عسكر دكل ، برشی دكل ، وظیفه‌سنده دوام ایدرك قالمش ، عودت ایتمه‌مش ، محاربه تمام اولمش . ایكی اوچ سنه كچمش . صكره والده‌سنی زیارت ایتمك اوزره برسنه مقدم توكیویه كلدی . بن‌ده اوصره‌ده اوراده بولونیوردم . كلدیكی زمان كوچك برادری روولورله قارشیلادی :

— حرب زماننده دشمنی بیلمدك . آرتق سنك بوطوپراقلرده یاشامه‌ك جائز اولماز .

ایشته بو ، حمیت ملیه ، غیرت وطنیه‌در . ملتده بویله غیرت بولنورسه البت اویله ملت وطنی دائما حمایه ایدر . بویله شیلر ژاپونیاده صوك درجه تقدیر اولنور شیلردر . بن كندم بر قاچ دفعه‌لر تجربه

ايتدم ، باشقه ملتلرده بوحاله تصادف ايتمدم . هم ايده‌ميه‌جكم كبی‌ده كاليور .

حتى آرابه‌جيلر ايستاسيوندن بر يره كتورورلرسه هيچ پازارلق ايتمه ، اوطور كيت . نه ويررسه‌ك وير . فضله ويررسه‌ك اوستنی اعاده ايدر . اكسيك ويررسه‌ك ايستر . معين مقداردن بر پاره فضله آلماز . ايشته بو ملتده بوقدر عفت وار . اخلاق بو درجه‌يه وارمش . عربه‌جيلر كه مملكتك اك شی... اك فقير طاقی‌در ؛ بونلرك اخلاق بويله اولورسه آرتق ديكرلرك حالنی تصور ايتملی . ديكر مملكتلرده ايسه بويله دكلدر ، عربه‌جی‌يه دكل ، ديكر اصنافه‌ده هيچ امنيت ايديلمز .

ينه بر كيجه بر اوتلده قالدم . كيدركن فيأتنی صوردم . بش غروش ، ديدی . اقشامدن قهوه كتيردی ، چای كتيردی . صوكرا صباحلين‌ده يمورطه ، چای ، سوت كتيردی . چيقاركن اون غروش ويردم . چونكه سوتلر ، قهوه‌لر ، چايلر ... بونلر بادهوا دكل . فقط نه ديرسكز بش غروشنی اعاده ايتمدی‌می ؟

— نيچون‌يا ؟ ديدم .

— خاير اولماز ، ديدی ، هپسی بش غروشده داخلدر .

بن قاعده‌لری بيلمزدم . فضله‌يی حساب ايده‌بيليردی . فقط ايتمدی . خدمتجی بيله بويله شيلره تنزل ايتميور . او درجه‌يه اخلاق كليرسه نصل بو ملت پارمقله كوستريلمز . البت بو ، حسن خلقك اك عالی درجه‌سی‌در ، ظن ايدرم . بزم ملتمز ايچون لازم برشی وارسه بو كبی شيلری كمال اهميتله نظر دقته آلمق‌در . بونلر شريعته موافق اولديغی كبی حقيقتده پك يقين‌در .

صوكرا اسرافات‌ده يوق . جمله‌كزك بيلديكی مشهور طوغونك اوطورديغی او اوفاجق كومس كبی برشی‌در . اورته‌سندن مقوا بر پرده چكمش . قادينه ديمش :

— سن اوراده اوطور بنی كورمه .

ايشته دنيانك اك مشهور آميرالی بويله ايكی اوچ اوطه‌لی بر اوده اوطوريور .

حكومتدن آلديغی سنوی يوز سكسان ليرا قدر پاره‌نك نصفنی ينه اعاده ايديور .

ايشته ملت ايچنده بويله آدملر اولدقچه هيچ بر وقت او مملكت آياقلر التنده چكنه‌نمز . بو طوغو بويله اولمازدی ، اكر آرقه‌سنده بويله بر ملت اولماسه‌يدی . ملت‌ده اويله فدا كار . محاربه زماننده حكومت قاصه‌سنی آچمش ، ملته كوسترمش ؛

— محاربه ايده‌لم‌می ؟ ديمش ..

ملت ديمش : — اوت ، ايده‌لم .

— ايی اما ايشته كوريورسكز پاره‌مز يوق ...

— خاير ، يوق دكل ، وار . بز ويره‌جكز . محاربه ايده‌جكز .

بونك اوزرينه بر ميليون ، بش ميليون ويرنلر اولمش . اشتراك ايتمين بر فرد قالمامش . پاره ويردكدن صوكرا جانی‌ده فدا ايتمش ، محاربه‌يه كيتمش . بويله ملت اولورسه او رجال دولت‌ده اويله اولور .

ملتك بويله اولمسی ايچون نه لازم ؟ علم لازم ، معرفت لازم . اوقومق لازم ، بيلكی لازم . اونلرده اوقومق بيلمين يوق . بزم كويلرده ايسه اوقومق بيلن يوق .

بزم ايشمز ايشته هپ بويله نه يابه‌لم‌له كيديور . بو ، نه عذردر ، نه چالشمه . ملت ال الله ويرديكی كبی كويده هرشی‌ياپيلير . مكتب‌ده ياپيلير ، مدرسه‌ده ياپيلير .

الله باشقه‌لرينه ويريلن نعمتلرك قات قات فضله‌سنی بزه ويرمش . فقط بز استعمال ايتمه‌مشز . ايده‌جك اولورسه‌ق بزم كبی ملت اوله‌ماز . شرق ملتنده‌كی استعداد غربده اولمامشدر . بو حقيقت ايستاتستيقله ثابت‌در . شرقده اوقومق يازمق بيلمين فيلسوفلر پك چوقدر . غربده اكمال فنون ايدن فيلسوفلرك عددی ايسه محدوددر . بو ، استعدادك شرقده نه درجه اولديغنه شهادت ايدر .

بن كندم ۲۲ ياشنه قدر اوقويوب يازمق بيلمزدم . چاليشمه هر شيئی ياپار . شيمدی اوچ ، درت لسان بيليورم ، وبو قدر جهانی كزدم . پدرمدن قالمش ايكی پاره‌م يوقدر . سياحته چيقديغم زمان ۱۶۰ غروش اولديغی ايلك قونفرانسلرمده سويلشيدم . اوچ سنه سياحت ايتدم . ايكنجی موقعدن آشاغی بنديكم يوق . انسان ايچون ، نره‌ده اولورسه اولسون ، پاره قازانمق ايش دكلدر . يالكز چاليشمق لازم‌در . بونك ايچون ايسه علم ومعرفت لازم‌در .

ايشته قارداشلرم سزك استقبالكزی دوشونمكز وارسه ، عالم قدر بزده آدم اوله‌لم ديرسه‌كز چاليشملی . بو چاليشمقده لاف ايله اولماز . بوكون تركيانك اك بيوك غزته‌لری طنين ، اقدام ، صباح ... هپسنی صايه‌جق اولسه‌ق اون ، نهايت يكرمی‌يی كچمز . مشتريلری ، اوقويجيلری نه قدر وارعجبا ، ديرسكز . ظن ايدرم ، يكرمی بيكدن زياده هيچ بريسی يوق .

حالبوكه ژاپونياده الكعادی غزته‌لر بوندن برقاچ مثلی فضله صرف اولنور . كونده ايكی دفعه نشر اولونان بيوك بيوك غزته‌لرده واركه هر انتشارنده اوچيوز بيك نسخه صاتيلير . پوسته ايچون‌ده هر غزته‌نك (۲٤) اوتوموبيلی وار .

ايشته قياس اولونه‌جقسه ملتلر بيننده نه‌قدر فرق اولديغی كورولور . توكيوده ٥٤ غزته نشر اولنور . اوچی يوميه ايكی دفعه چيقار . آبونه طاغتدقلری كبی لااقل اوچيوز غزته‌ده بيوك ميدانلقلره كررلر . فقراده حوادثدن محروم اولماسون . بزم غزته‌جيلرمز ايسه پاره ايله ويرديكی زمان باشقه‌لرينه اوقوتمه‌مسنی‌ده علاوه ايدر . دكل شهرلرده ، كويلرده بيله غزته‌لر چيقار . كوی غزته‌لری شهرلرده آدم بولونديريورلر . بوكون چيقان غزته‌لرده نه مهم حوادث

وارسه تلفونله خبر ویرر . بویله بربرینه رقابت ایدرلر . باقکنز نه قدر چالیشیور ملت .

ایام صیفده خانه‌لره کلیرسك ، چولق چوجق کویلرده . یالکز قوجه قاریلر بولنور . بعض اولرده ایسه هیچ کیمسه بولنماز، هپسی ترلاده ، کیجه کوندوز ایشله‌مکده . بویله چالیشیلیرسه البت ترقی اولنور .

قارداشلرم ، بونلری سویلمکدن مقصدم ، بوش بوغازلق ایدوب چکه یاریشی ایتمك دکلدر . سزلرده بصیرت کوزلریکزی آچوب بویله ملتلردن عبرت آلیر ، بونلر کبی سزده چالیشیرسکیز امیدیله سویلیوردم .

ظن ایدرم بزم شرقده سیاحت ایدنلر یالکز بن دکلم . پك چوقلری بخارایه، ترکستانه ، هندستانه کتمشدر. حتی چین، ژاپونیایه بیله کیدنلر اولمشدر . فقط علم ومعرفتلری اولدیغندن سیاحتلری ثمره‌سز قالییور . قهوه کوشه‌لرنده‌وقت کچیرر ، نه بر تدقیقده‌بولنور ، نه‌ده منتظم برسیاحتنامه وجوده کتیره بیلیر. اوقدر مشقت، مشکلات هباء منثورا اولور کیدر . اوروپالیلر ، یعنی غربیلر ایسه ملتلرینك استقبالی ایچون هرشیئ فدا ایتمشلر . بزم مملکتلرمزه قدر کله‌رك پاره‌لر قازانیر، احتیاجدن ماعدا برپاره‌سنی صرف ایتمکه تنزل‌ایتمیورلر. مملکتلرینه کتوریپورلر . بعض وقتلر ایچریمزه کیره‌رك غرضکارانه برنظرله احوالمزی تدقیق ایدرك وجوده کتیردکلری اثرلری کندی ملتلری ایچروسنده نشر ایدرلر . هم بزی تزذیل ایدرلر ، هم پاره قازانیرلر . بز ایسه کیمسه‌یی تزذیل فکرنده دکلز . یالکز کندی ملیتمزی حمایه ایدرسه‌ك کافیدر . اصل مقصدمزده‌بودر . یوقسه کیمسه‌یه ضررمزك طوقونمسنی ایسته‌میز بن اوروپا دولتلرندن هیچ برینه دشمن دکلم . فقط هیچ برینی‌ده سومم . ذاتاً اونلر شرقده کزدکلری زمان‌انسانیت نامنی پك چوق‌سویلرلر. بتون مقصدلری مدنیتی ، انسانیتی نشردر ! اما کندی‌مملکتلرنده ، نه انسانیت وار، نه مدنیت . بوکون هندستان، مدنیتك اوج‌اعلاسنده بولونان انکلیزلرك مالیدر . حالبوکه اوراده نه حریت وار، نه‌عدالت وار ، نه مساوات . بن بونلرك هربرنی کندی کوزمله کوردم . بر هندلی ضابط ، برانکلیزضابطی یاننده ، ضابط‌دکلدر . رتبه‌سی نه‌قدر بیوك اولورسه اولسون برهندلی ضابط ، بر انکلیز ضابطی یاننده شویله... آیاق اوزری، کمال‌اطاعتله... طورمغه‌مجبوردر ، محکومدر، اسیردر . انکلیز ضابط هندلی میرالایه النی ویرمیور ، ویرمکدن عارلانیور . بر سفرده یمك یه‌میور . صوکرا د یکرمنجی عصر مدنیتی دیه عالمك کوزنی بویامه‌یه چالیشیورلر .

بو ، یالکز مسلمان ایچون دکل ، مجوسی ایچون‌ده بویله . یرلی اهالینك کافه‌سی عین معامله‌یه‌لایق کورولیور. اونك ایچون اوروپادن مساوات انتظار ایده‌جك اولورسه‌ق ، سپازیش ایدرسه‌ك ۱۵۰ سنه صوکرا ان شاءالله کله‌بیلیر . اما عدالتی ، مساواتی ، حریتی کندی ایچریمزدن شرقده آرارسه‌ق هر یرده کوروروز . چونکه پك اسکیدر .

چینك الك بیوك رجالی الك فقیر آدمله برسفره‌ده اوطورور ، یمك یر . حتی چین سراینده‌بولوندیغم زمان سواری قوماندانی بر امیر بکا کندی خدمه‌سنی « بنم سایسم » دیه تقدیم ایتدی . بن ظن ایتدم که بر لطیفه ایدییور . صوکرا یمك یمه‌یه اوطوردق ؛ اونی‌ده چاغیردی . برلکده یه‌دك . ایشته مساوات . مسلمان دکل . ایکیسی‌ده مجوسی . . .

چین مدنیتی شرق مدنیتنك پك اسکیسیدر . کندی کوزمله کوردم، صوکرا معلوم اولدی که‌هریرده اویله ایمش. اغاسی، خدمه‌سی بیوکی ، کوچکی هپسی بر سفره‌ده ، حتی بوکون چینده اولان بعض اوروپالیلره ، یعنی چینده یاشامقده اولانلردن زنکین بر ذاته راست کلدم . چنلیلرده‌کی مساواته حیران اولدیغنی سویلیوردی .

ایشته بزم شرقده بویله شیلر یکی دکلدر . اونك ایچون شرق ملتنك استقبالی غایت پارلاقدر . اتحاد ایدرسه دنیاده هیچ بردولتدن قورقولری قالمایه‌جقدر . اکر چالیشه‌جق اولورسه‌ق یقین زمانده انشاءالله بو کوزل کونلری کوره‌جکز. بونك ایچون شیمدی بتون شرقلیلر چالیشمقده‌درلر. بویله حاللردن بزمده معلوماتمز وار ؛ فقط چالیشمه‌مز آزدر . ظن ایدرم . دیکر مملکتلرده شرق اتحادی پارلاق صورتده میدانه کتیرلمکه چالیشیلمقده‌در . بزم بورالرده اویله بر تشبث کورولمه‌مشدر . مع‌مافیه وقتی‌ده دها کلمه‌مشدر .

زیرا بویله شیلر ایچون اویله بر قوت لازمدر ، که بوکون‌عثمانلی دولتی اوقوته مالك دکلدر . وکندی ایشلری‌ده دها مهمدر . امید اولنورکه استقبالده عثمانلیلرده اهتمام ایدرلر . شیمدی ، ارقداشلر ، بنم بوراده تکرار ایده‌جکم شودرکه بو میدان حیات بر جدالکاهدن عبارتدر . جهان بر میدان جهاددن عبارتدر . جهاد یالکز قلیجله اولماز. علمله ، صنعتله، قلمله‌ده جهاد اولور. بز کندی مملکتمزده‌کی امتعه‌یی اوروپایه کتورمکدن عاجزز . اوروپالیلر کلیر . یاری فیأتله آلیر ، کتورر ، صوکرا اوچ مثلی فیأتله بزه صاتار . بو نه‌ایله‌در ؟ علمله . اکر بزده‌ده علم اولورسه پاره‌لر بزده قالیر ، خارجه کتمز . دقت ایدییورمیسکز نه‌قدر سپارشلر اولیور ؟ دونمه‌لر ، واپورلر ، طوپلر ، توفنکلر ... بونلری‌خارجه‌سپارش ایتمك‌مملکتك زنکینلکنك برقسمنی خارجه‌ویرمکدر. ایشته بوندن‌صوکرا آرتق بونلری‌دوشونمك زمانی کلمشدر . چالیشکز ، زیرا حیات چالیشانلر ایچوندر . . .

ختام

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور
درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه ترکلرک سیاسی وترکلرک اجتماعی ومدنی احوال وشؤونه اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٩٤ ١٥ جمادی الآخر ٣٢٨ پنجشنبه ١٠ حزیران ٣٢٦ دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

الحمدلله

حمد : بر جمیل اختیاریدن طولایی ثنادر ، ایستر او جمیل اختیاری محمودك علم وکرمی کبی کندینه مختص فضائل قبیلندن اولسون ، ایستر انعام نعمت کبی حامده متعدی فواضل قبیلندن اولسون . مدح : اختیاری وغیر اختیاری علی الاطلاق بر جمیلدن طولایی ثنادر . بونکچون ، فلانه علم وکرمندن طولایی حمد ایتدم دینورده حسنندن طولایی حمد ایلدم دیمز ، بلکه حسنندن ناشی مدح ایتدم دینور . ذکر بالخیر دیمك اولان ثنا انجق لسان ایله اوله‌جغی جهتله مورد حمد اخصدرکه یالکز لساندر . حمدك متعلقی جمیل اختیاری اولوب مدح ایسه جمیل غیر اختیاری مقابله‌سنده‌ده اولدیغندن حمدك متعلقی مدحك متعلقنه نسبت ایله‌ده خاصدر . شو حالده حمد مدحدن ایکی صورتله‌ده مطلقا اخصدر واقعا جناب حقه صفات ذاتیه‌سندن طولایی‌ده حمد اولنور و مثلا [الحمدلله علی عظمة جلاله ووحدانیته] دینور؛ فقط صفات مذکوره افعال جمیلهٔ اختیاریه‌نك مبادیسی اولمق حسبیله ذات واجب الوجودك افعال اختیاریه‌سی منزله‌سنده قلنمش اولدیغندن بو نوع حمد دخی جمیل اختیاریدن طولایی دیمك اولور . بعضیلری حمد ایله مدح مترادفدر دیدی .

شکر : نعمته قولاً ویا عملاً ویا اعتقاداً مقابله ایتمکدر . شو حالده شکر حمد ایله مدحدن من وجه اعم ومن وجه اخصدر ؛ انعام مقابله‌سنده واقع ثنا باللسانده حمد ومدح ایله شکر اجتماع ایدر ؛ مثنی علیهه مختص اولان فضیلت مقابله‌سنده‌کی ثنا باللسان حمد ومدحدر ، شکر دکل ؛ منعمك انعامی مقابله‌سنده آنك تعظیمنه دال اوله‌رق جنان وجوارحدن صدور ایدن فعل شکردر ، حمد ومدح دکل .

[الحمد رأس الشکر] حدیث شریفی ایله [ماشکر الله عبدٌ لم یحمده] قول نبویسی شکرك حمددن عموم مطلق ایله اعم اولدیغنه دلالت ایتمز ؛ چونکه حمده رأس شکردر بیورلمسی وحمدك عمدهٔ شکر اتخاذ قلنمسی ، حمد انجق لسان ایله اولوب نعمته لسان ایله مقابله ایسه اقسام شکردن بری اولمسنه کوره حمد کویا شکرك بر جزئی بولندیغی کبی منعمك نعمته اعتقاداً مقابله ایلمکده خفا اولدیغنه وجوارح ایله وقوع بولان فعل منعمك نعمته مقابل اولمیوب‌ده بشقه بر مقصد ایله اولمسی احتمالی بولنمسنه نظراً ، نعمتی ذکر محاسن ایله دها واضح ومعیّن اوله‌رق اشاعه واظهار ایدن حمد شکرك اجل اجزاسی دیمك اولمسنه وحتی حمدك فقدانیله دیکر اجزاء شکر عدم منزله‌سنده بولندیغنه اشارت ایچوندر ؛ یوقسه حمد شکرك حقیقی بر جزئی اولدیغی وحمدك انتفاسی شکرك حقیقةً انتفاسنی مستلزم بولندیغی ایچون دکلدر .

ذم ، مشهوره کوره ، مدحك وعلی قول حمدك نقیض ومقابلیدر . ذم ذکر قبائح دیمك اولدیغندن ذکر محاسن دیمك اولان مدح وحمده مقابل دوشر . کفران شکرك نقیض ومقابلیدر . کفران ، منعمی تعظیمه مضاد اولان شیئی یا لسان ویا جنان ویا جوارح ایله اتیان ایدرك نعمتی ستر واخفا دیمك اولدیغندن منعمی تعظیمه دال اولان فعلی ایقاع ایله اظهار نعمت دیمك اولان شکره مقابل دوشر .

[لله] قول کریمنده‌کی حرف تعریف جنس ایچون اولمغله جنس وحقیقت حمدك جناب حقه اختصاصنی افاده ایدر ، بوده طریق برهانی ایله جمیع افراد حمدك ذات الوهیته مخصوص بولندیغنی استلزام ایلر؛ چونکه ذات باریدن ماعداسی ایچون افراد حمدن بر تك حمد ثابت اولسه آنك ضمننده اوماعدا ایچون جنس حمد ثابت اولور ، بوایسه جنس حمدك جناب حقه اختصاصنه منافی اوله جغندن حقیقت حمدك جناب حقه خاص اولمسندن جمیع افراد حمدك ذات الوهیته مخصوص اولمسی لازم کلور . صفات الله اجمل صفات اولدیغی واحسان الله جمیع کائناته شامل بولندیغی جهتله جناب حق حامدینك حمدلرینه باعث اولان جمیع صفات جمیله ایله متصف اولمسنه وذات الوهیتی بتون اکوانك مصدری اولوب ماسوی اللهدن حمدك توجه ایده بیله جکی کافهٔ امور کندیسندن صدور ایلدیکنه مبنی حمد افراد وانواعندن هانکی فرد ونوع ضمننده تحقق ایدرسه ایتسون ، تعبیر دیکرایله هرهانکی حمد هرهانکی محموده متوجه بولنورسه بولنسون جملهسی الله ایچوندر والاهه راجعدر . ایمدی افراد وانواعندن هانکی فرد ونوعیله اولور ایسه اولسون علی الاطلاق حمدك الله ایچون اولمسی، هرهانکی شی اوزرینه حمد صحیح اولورسه او شیئك مصدری جناب حق اولوب ذات الوهیته رجوع ایلدیکندن حمد علی کل حال الله ایچوندر دیمکدر.

[الحمدلله] قول کریمی جناب حقك حی ، قادر ، مرید ، عالم ، اولدیغنی اشعار ایدر ، زیرا حمد، انجق کندیسندن بالاختیار فعل جمیل صادر اولان فاعل مختار مستحق وشایان اولور ، فعل اختیاری ایسه انجق بوصفات ایله متصف اولاندن صدور ایدر — ق ش ع .

اصحاب تشریح ، خلقت بدن انسانده آثار حکمت الهیه اوله‌رق بشبیك نوعه قریب منافع بولمشلر . کتب تشریحده معلوم ومذکور اولان بو مقدار ایسه معلوم ومذکور اولمیان منافعه نسبت ایله بحر محیطدن قطره مثابه‌سنده‌در . اجرام سماویه ایله معادن ونباتات وحیوانات واشیای سائره‌که [وسخرلکم مافی السموات ومافی الارض] نظم جلیلنده بیان بیورلدیغی اوزره اکثریسی منفعت انسان ایچون خلق اولنمشدر، بونلرك خلق وایجادلرنده بی‌پایان اولان منافع، بدن انسانك خلقتنده‌کی منافعه ضم اولنجه [وان تعدوا نعمت الله لاتحصوها] قول کریمنده ذکر بیورلدیغی وجهایله اقسام نعم ربانیه‌نك تحدید واحصادن بیرون وحمد وثنانك حضرت خالق ذیشانه جدیر ومخصوص اولدیغی نمایان اولور — ف .

تفسیر

رب العالمین

بوقول کریم لفظهٔ جلاله‌نك صفتی اولمق اوزره مجروردر . [رب] کلمه‌سی فی الاصل تربیه معناسنه مصدر اولوب مبالغةً انکله فاعل وصف اولنور : عادل معناسنه عدل کبی. تربیه: برشیئی تدریج ایله کماله ایصال ایلمکدر. بعضیلری: [رب] فی الاصل مربی معناسنه صفت مشبهه‌در دیدیلر . کلمهٔ مذکوره بووجه ایله فی الاصل مصدر ویا صفت مشبهه اولدیغی حالده صکره مالکه [رب] تسمیه اولنمشدر ، سببی‌ده مالکك ملکنده بولنان شیئی حفظ وتربیه ایلمسیدر . بوکلمه باری تعالی وتقدس حضرتلرندن ماعداسنه انجق مقید اوله‌رق اطلاق اولنور : رب الدار ورب المال کبی . اما جمعی اولان [ارباب] ی حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه اطلاق ممکن اولمدیغندن بونك ماسوی اللهده مطلق ومقید اوله‌رق استعمالی جائزدر : [أ ارباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار] قول کریمنده اولدیغی کبی .

تربیه اصل وجودك توابعی اولان کمالاتی تزیید ایله اولدیغی کبی اصل وجودی افاضه ایله‌ده اولور ؛ شوحالده افاضهٔ اصل وجود دخی تربیه جمله‌سندن بولندیغی جهتله [رب] لفظی ذات حضرت بارینك موجد عالمین اولدیغنه دخی دلالت ایدر — س . بونکچوندرکه [رب العالمین] ترکیب مقدسی یوقاریده تفسیر ایلدیکی زمان عالملرك موجد وپروردکاریدر دیه شرح وتفسیر ایدلمشیدی .

حضرت خالق ذیشان قوللرینی نامتناهی وجودایله تربیه ایدیور، یعنی تدریج ایله کماله ایصال ایله‌یور. بونك برقاچ مثالنی ذکر ایده‌لم: صلب پدردن رحم مادره برقطره آب منی دوشونجه تأمل ایت ، اوقطره ابتدا نصل علقه اولدی ، صکره مضغه‌یه نصل تحول ایتدی، بعده نصل اولدی‌ده اندن کمیکلر ، قیقیرداقلر ، باغلر ، طمارلر ، شاه طمارلری ، نبض طمارلری کبی مختلف عضولر تولد ایلدی ، صکره بونلر بری برلریله برلشدی ؛ دها صکره بونلرك هربرنده انواع قوادن کندینه مخصوص برنوع قوت حصول بولدی‌ده کوزده قوهٔ باصره ، قولاقده قوهٔ سامعه ، دیلده قوهٔ ناطقه پیدا اولدی ، ایمدی تقدیس ایده‌لم اوذات باری‌یی‌که کمیکه ایشتمك ، ایچ یاغنه کورمك، اته سویله‌مك قوتنی احسان ایلدی. کتب تشریحه مراجعت اولنسون ، بدن انسانده دها نیجه نیجه آثار تربیهٔ الهیه وار . برده باقلم : دانه یره دوشوب‌ده یرك رطوبتی النجه قباریور وهرطرفدن قباردیغی حالده یالکز اوست طرفیله الت طرفندن منشق اولیور . اوست طرفده‌کی شقدن دائما یوقاری‌یه میل ایدوب بویلانور برجزء ایله الت طرفده‌کی شقدن دائما زیر زمینه طالار برجزء ظهور ایدیور که اغاجك کوکی بوایکنجی جزءدر . اولکی جزء بویلاندقدن صکره اندن برساق حصوله کلیور ، بوندن‌ده برچوق داللر تشعب ایدیور . نهایت بودالر اوزرنده ابتدا چیچکلر وصکره میوه‌لر ظهور ایدیور . میوه‌لر ایچون قبوقلر ، ایچلر ، باغلر کبی کثافت ولطافتده مختلف جزءلر پیدا اولیور . زیر زمینه طالان جزئه کلنجه ، بوده اطراف واکنافه طاغلمش طمارلره تشعب ایدیور. بوطمارلر ایسه کویا طونوق صولر ایمش کبی پك نازك پك نارین اولدقلری حالده قاتی یرلره نفوذ ایدوب جناب بارینك احسان ایلدیکی قوهٔ جاذبه ایله بالچفك اجزاء لطیفه‌سنی کندیلرینه جذب ایدیورلر . بوتدابیرك هپسنده حکمت الهیه عبدك محتاج بولندیغی غذایی ، قاتغی ، فواکه واشربه‌یی حصوله

کتورمکدر؛ نته‌کیم جناب حق کتاب عزیزنده [ٱنّا صببنا الماء – الی آخره] بیورمشدر. بوکاده احالهٔ نگاه دقت ایده‌لم: حق جل وعلا حضرتلری اجرام سماویه‌یی مصالح عبادك حصولنه اسباب اولور صورتده وضع وترتیب بیورمش وسبب راحت وسکون اولمق اوزره کیجه‌یی، سبب معاش اولمق ایچون کوندوزی یاراتمشدر. ای انسان عاقل: سن معادن ونباتات وحیواناتك عجائب احوالی وخلقت انسانده‌کی آثار حکمت ربانیه‌یی تفکر ایدنجه تربیهٔ الهیه‌نك وجوه کثیره‌سی بولندیغنه وجناب حقك آثار رحمتی هریرده وهرخصوصده ظاهر وباهر اولدیغنه عقلك سنی ارشاد ایدرده اول وقت [الحمدلله رب العالمین] قول کریمنك دریا مانند اولان اسرارندن برقطره‌سی سکا نمایان اولور – ف.

[عالم] فی الاصل مایعلم به الشیء معناسنه ایدی، یعنی اول شیئك اسمی ایدی که انکله علی الاطلاق دیکر برشی بیلنور اوله. صکره حصراً صانع تعالی حضرتلرینی معرفته دلیل اولان مصنوعات ومکوناتده استعمالی غالب اولدی وبناءً علیه هرجنس مصنوع ایله مجموع مصنوعات بیننده‌کی قدر مشترکده استعمال اولنه‌رق عالم افلاك وعالم عناصر وعالم نبات وعالم حیوان وسائره کبی هربرجنس مصنوعه آیری آیری [عالم] اطلاق ایدیلور اولدیغی کبی [عالم جمیع اجزاسیله محدثدر] قولمزده اولدیغی اوزره مجموع مصنوعاتده [عالم] اطلاق ایدیلور اولدی. بوندن دخی اکلاشلدیغی اوزره عالم لفظی مجموع مصنوعات ایله اجناس مصنوعاتده معروف اولوب اجناس مصنوعاتك افرادینه اصطلاحاً [عالم] اطلاق اولنمازسه‌ده مظاهرده عزیز وحقیر هرنه مشهود ایسه هپسنده وجودی لذاته واجب بر مؤثره احتیاج محقق اولوب جمله‌سی صانع تعالی وتقدس حضرتلرینه دلیل باهر وجمله‌سی عالم توحیده طریق واضح اوله‌رق جناب باری‌یه مجموع ماسوی الله ایله و اجناس ماسوی اللهدن هر بر جنس ایله استدلال اولندیغی کبی او مجموعك اجزاسندن هر بر جزء ایله واو اجناسك افرادندن هر بر فرد ایله دخی استدلال ایدلدیکنه‌وعلویات وسفلیاتدن، مجردات ومادیاتدن، روحانیات وجسمانیاتدن نطاق وجود وامکانك قوشاتدیغی هرنه‌وار ایسه طرف جناب اقدسدن انك ذاتنه، وجودینه، صفاتنه، کمالاتنه هر زمان وهر آن انواع فیوض فیضان ایتمکده اولدیغی جهتله ربوبیت بارینك جمله‌یه شمولی بدیدار بولندیغنه مبنی بوراده عالم لفظندن معنای اصلیسی اعتباریله مجموع مصنوعاته واجناس مصنوعاتدن هر جنس مصنوعه وهر جنس مصنوعك بتون افرادینه شامل معنی مراددر.

عالم لفظی معرف باللام اولدیغی حالده جمع صیغه‌سیله ایراد اولنمه‌سی، تحتنده‌کی اجناس مختلفه‌یه شمولی وحرف تعریفك آحاد اجناسدن هر جنسك بتون افرادینی استغراقه دلالتی قطعیاً آکلاشلسون ایچوندر؛ چونکه واقعا اجناس و افرادك استغراقی مفرد مُعَرَّف ایله‌ده حاصل اوله‌بیلورسه‌ده حرف تعریفك آحاد اجناسدن یالکز بر جنسك افرادینی استغراق ایچون ویاخود حرف تعریفك جنس ایچون، یعنی ما یعلم به الصانعك حقیقتنه دلالت ایچون اولمسی توهم اولنه‌بیله‌جکندن مقصدی صورت قطعیه‌ده افهام ایده‌من.

براسمك واو ونون ویاخود یا ونون ایله جمعلنمسی عقلایه مخصوص صفت ویاخود مثلا زید نامنده بر قاچ کشی اولوب‌ده [زیدون] دیه جمعلندیکی زمانده اولدیغی اوزره بونوع صفت حکمنده عَلَم اولمسیله مشروط اولوب حالبوکه عالم لفظی نه عقلایه مخصوص صفت ونه بو نوع صفت حکمنده عَلَم دکل ایکن جمع عقلا ایله جمعلندیرلمسی محضا جنس ذوی العقولك فضل وشرفنه مبنی بوجنسی لفظمزکورك تحتنده بولنان دیکر اجناسه تغلیب اعتباریله‌در – ق س ش.

اجناس عالم قابل حصر وتعداد دکلدر. وهب بن منبه‌دن مرویدر که [الله تعالی حضرتلرینك اون سکزبیك عالمی واردر ودنیا بوعالملردن بریدر] دیمش – س. شاعر شهیر ابوالعلاء المعری شو ترانهٔ عارفانه ایله دمساز اولیور:

یا ایها الناس کم لله من فلك
تجری النجوم به والشمس والقمر

ای ناس! اللهك نیجه عالملری واردرکه بونلرك هر برنده نجوم ایله شمس وقمر جریان ایدر دیمکدر.

بعضیلری دیدی‌که عالم لفظی ملائکه ایله ثقلیندن ذوی العلمك اسمیدر، یعنی ملائکه ایله انس وجندن عبارت بولنان ذوی العلم ارهسنده قدر مشترکه موضوع بر اسمدرکه بو اوچ جنسدن هر برینه اطلاق اولندیغی کبی مجموعنه‌ده اطلاق اولنور. بونلردن ماعداسنه تناول وشمولی بطریق الاستتباعدر، یعنی جناب خالقك اشرف مخلوقات اولان ذوی العلمه رب اولمسی دیکرلرینه ربوبیتی مستلزم اولدیغندن عالم لفظی ذوی العلمك غیری‌یه بطریق الالتزام دلالت ایدر. بعضیلری دخی دیدی‌که عالم لفظی واقعا فی الاصل مایعلم به الشیءك اسمی ایدیسه‌ده بوراده انکله یالکز ناس مراددر، چونکه افراد ناسدن هر بری عالم کبیرده‌کی جواهر واعراضك اشباه ونظائرینی محتوی اولوب صانع تعالی وتقدس حضرتلری عالمده‌کی بدائع وکمالات ایله بیلندیکی کبی اوبدائع وکمالاتك انسانده موجود نظائریله‌ده بیلندیکندن هر انسان باشلیجه بر عالمدر وبونکچوندرکه آفاقه نظر ایله امر اولندیغی کبی انفسه‌ده نظر ایله امر اولنه‌رق [وفی الارض آیات للموقنین وفی انفسکم افلا تبصرون] بیورلمشدر. شو اوچ قولدن احق اظهر اولانی قول اولدر، زیرا موجوداتدن هر بری وجود باری‌یه بر نشانهٔ علنی وهر برنده عظمت وجلالت ربانیه آیری آیری صورتلر ایله متجلی اولدیغندن عالم لفظنی صوك ایکی قولده بیان اولندیغی وجه ایله تخصیص ایلمك پك اوقدر مناسب دکلدر – ق س ش.

جناب حقك [رب العالمین] دیه توصیف بیورلمسی، ممکنات حال حدوثنده محدثه مفتقر اولدیغی کبی حال بقاسنده‌ده مُبقی‌یه افتقاری بولندیغنه دلیلدر، زیرا تربیهٔ ممکنات ممکناتك حدوثلری زماندن صکره بر زمانده اولوب بو زمان ایسه انلرك زمان بقالری اولمسنه کوره ابقاده وجوه تربیه‌دن بولنمغله عالملره زمان بقالرنده

جناب‌حقك [رب] اولمسندن انلری زمان بقالرنده مُبْقی اولمسی‌ده لازم کلور ـ ق ش .

برکت زاده اسماعیل حقی

هانکیسی شعر ؟

عرب ادبیاتیله براز آشنالغی اولانلر قصیدهٔ برده نامیله اشتهار ایتمش اولان « بانت سعاد ... » نشیدهٔ غرامنه ، قابل دکل ، بیکانه قاله‌مازلر .

جناب پیغمبرك التفاتنه مظهر اولان بو شعر بلیغ صحابه‌دن کعب بن زهیر کدرکه باباسی‌ده عربك اك متین شاعرلرندندر . حتی حضرت عمر « اك بویوك شاعر کیمدر ؟ » سؤالنه معروض قالدقچه « ومن ومن‌دیندر » دیه‌رك زهیره ایما ایدرمش . چونکه زهیرك معلقه‌سنده

ومن هاب اسباب المنایا ینلنه

مصراعیله باشلایان آلتی یدی بیت واردرکه هر برینك باشنده « ومن » واردر . عربك شعر قدیمی دائما الواح طبیعتی ، عالم بداوتی مصور اوله‌رق حکمته نادراً ترجنلق ایتدیکی ایچون ، جناب عمر بسیللی بوسوزلرده برخصوصیت کوررمش‌که پك بکنیر ، دائما انشاد ایدرمش .

معلومدرکه کعبك دمی هدر ایدلشکن حضور پیغمبری‌یه دخالتله اوقودیغی « بانت سعاد » قصیده‌سی سایه‌سنده مظهر عفو اوله‌رق ، اجلهٔ اصحاب آره‌سنه کیرمشدر . شعره قصیدهٔ برده دینلمسنه سبب‌ده صاحبی طرفندن انشاد ایدیلیرکن رسول محترمك دوش پاکنده‌کی برده‌یی چیقاروب شاعره بخش ایله‌مسیدر .

بعضیلری قصیدهٔ بردهایله قصیدهٔ برئه‌یی بربرینه قاریشدیرییورلر . اوت « أمن تذکر جیران بذی‌سلم » مصراعیله باشلایان‌شعرده حضرت پیغمبر حقنده ایسه‌ده ناظمی اولان امام بصیری عصر سعادتی ادراك ایده‌مدیکی ایچون طبیعی کعب کبی‌شعرینه‌جائزه اوله‌رق برده آلمامشدی . انجق بوشعری نظم ایتدکدن صوکره چوقدن بری مضطرب اولدیغی مزمن برخسته‌لقدن شفایاب اولمش‌ده اونك‌ایچون قصیده‌سنه‌قصیدهٔ برئه نامنی ویرمش ، دینلر واردر . بناءً علیه برئه ایله برده‌یی آییرمالیدر .

قصیدهٔ برده‌نك متعدد شرحلری واردرکه بنده‌کز برایکی دانه‌سنی کوردم . ذاتاً شرحلری اولماسه شعرك چوق یرینی بز توکلر شویله طورهلم ، عربلرده قولای قولای اکلایه‌مازلر . حتی نبیٔ محترم افندیمز قصیده‌نه انشاد اولنورکن کچن بعض کلمه‌لری اصحابه صورمشلر ، بیلن اولمایجه کندیلری ایضاح بویورمشلردر .

غریبدرکه اسلاف‌کرام بوشعر کزینی شرح ایچون قوجه قوجه کتابلر یازمش ، برچوق دقائق لسانیه ، ادبیه کوسترمش ایکن اصل اخطاری لازم کلن بر دقیقه‌یی کچمشلردر . احتمال‌که بنم کورمدیکم شرحلرده‌واردر ؛ لکن کوردکلرمده تصادف‌ایتدیکمی خاطرلامیورم : کعب شعرنده سودیکی سعادك کندیسنی براقوب کیتدیکندن طوتدیره‌رق آرقه‌سندن یتشمك ایچون نصل بردوه‌یه بینمسی لازم کله‌جکنی‌اوزون اوزادی‌یه اکلاتدقدن صوکره برکریزکاه‌ایله پیغمبری مدحه باشلیور . برآره‌لق « پیغمبر اویله بر سیف مسلول الهیدرکه قاراکلقده قالانلر اونك ضیاسیله یول بولورلر ... » مألنده‌کی :

ان الرسول لسیف یستضاء به
مهند من سیوف الله مسلول

بیتنی اوقوینجه جناب‌رسول ، صفوت جوهرینی نظرلردن اورتن قینینی یاروب چیقمش برقیلیچ کبی همان بردهٔ پاکندن انسلاخ ایدرك بیتك هر صورتله ماصدق تامی اولدقلرینی کوسترمشلردر . ایشته شارحلر جناب پیغمبرك تام بوبیت اوقوندیغی زمان‌مبارك خرقه‌لرینی چیقاروب کعبك اوزرینه آتدقلرینی سویلیورلرده بونده‌کی اینجه‌لکی اخطار ایتمیورلر . بکا اویله کلیورکه‌هیچ برشاعر بویله قیمتلی برجائزه آلمامشدر . عجبا هانکیسی دها شعر ؟ قصیده‌می ، جائزه‌می ؟

محمد عاکف

یدنجی قونفرانس :

ملته روح ملیت ویره‌جکلر حقنده

بروسه‌ده مدرسهٔ معلمینده

صباح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

افندیلر سزه قارشی سویلیه‌جکم سوزلر طبیعی‌درکه ملتك سزدن امید ایتدیکی شیئه دائردر . بوراسنك آدینه « دارالمعلمین » دیمشلر ؛ بر مبارك نام‌که سزك نه اوله‌جغکزی بوکوندن کوسترییور . فقط بوکا باقارق « بوراسی معلملر یتشدیره‌جك بر یردر ، بوراده یتیشن افندیلر ایشته بشیوز غروش ، بیك غروش معاشه نائل اوله‌جقلر ، معیشتلرینی‌تأمین ایده‌جکلردر » دیه‌جك اولورسه‌ق ، بویله دوشنورسه‌ك پك تأسف ایدرم . دیمك‌که بورادن چیقان بر افندی کتدیکی یرده بر اوقومق یازمق اوکردوب بیك غروش معاش آله‌جق ، کندیسنك استقبالنی‌تأمین ایده‌جك ، قارنی طویورمش اوله‌جق . بویله‌می ؟ بوقدر مصرفلر ، بوقدر مشقتلر بونك ایچونمی ؟... معلومکزدرکه هرسعی ، سعی اوله‌بیلمك ایچون بر نتیجه ویرمك لازمدر . شیمدی سزی بورایه طوپلامقدن ، سزك ایچون برچوق مصرفلر ایتمکدن ، معلملر جلب ایلمکدن مقصد قارنکزی طویورمق ایسه .. یازیق ، بوقدر اوغراشمه‌یه دکمز .

اولادلر ، سز بیلملیسکزکه سزی بورایه طوپلامقدن مقصد ، ملته ویریله‌جك روحی سزه تلقین ایتمکدر . سز کتدیککز یرلرده اوقومه‌یی یازمه‌یی اوکرتمکله برابر اطفال ملته اویله بر تربیه ، اویله بر روح نفخ ایده‌جکسکزکه او سایه‌ده ملتك استقبالی تأمین ایدیلمش اوله‌جق . سزك اك برنجی وظیفه‌کز اخلاق مایه ایله مجهز بر نسل

عفيف يتيشديرمكدر. سز ظلمت جهالتده بولنان ملتك اوقارا كلقلرده محو اولوب كتمه‌مسی ایچون بر موم ، دها طوغرو سویلیه‌جك اولورسه‌ق بر الكتريق ضياسی‌سكز . سز بوكوندن اعتباراً دوشونمليسكز كه كتديككز هر كويده صاچه‌جقكز نور وضيا بتون بو ظلمتلری پارچه‌لایه‌جق ، او مسعود غايه‌يه يورومك ايچون ملته رهبر اوله‌جقدر . ملت شيمدی بر قاراكلق ، بر جهالت قاراكلغی ايچنده‌در . بو ظلمتی ازاله ايده‌جك انجق سزسكز . نه‌وقت كه هر طرفده بويله الكتريق ضيالری نشر انوار ايتمكه باشلايه‌جق ، نه‌وقت كه بو ضيالر بر برينه تلاقی ايده‌جك ايشته انجق اووقت بو ملت ياشايه‌جغنه امين اوله‌رق بختيار ومسعود اوله‌بيله‌جكدر .

ايشته اولادلرم سزك آفاق مملكتده ، روح ملته نشر ايده‌جككز ضيالرك شعاعاتی تموج ايتدكجه ملت فعاليته كله‌جك ، بو عطالتی ترك ايدرك ايلری‌يه يورومك ايچون قلبنده شوق وغيرت حس ايده‌جكدر. ملت بو حسی ، بو روحی ، بو فيضی آنجق سزدن استفاضه ايده‌بيله‌جكدر. اونك ايچون سزك وظيفه‌كز پك مهمدر . هرشيدن ، بتون مساعيدن مهمدر. فقط بو اهميت ، حقيقتی دوشونمك واوكا وصوله غيرت ايتمك شرطيله‌در . يوقسه يالكز اوقومه‌يی يازمه‌يی بيلديرمكله ينه برشی حاصل اولماز . سز تعليم ايدركن ملتك روحنه حلول ايده‌جكسكز . زيرا اوقوركن يازاركن ويريله‌جك روح هيچ بر وقت ويرلمز . بتون دنياده بوكون مشهوردركه چوجق خوجه‌سندن آلديغی بر شيئی باشقه‌سندن آله‌ماز . بوكون بز تصور ايده‌جك اولورسه‌ق خوجه‌مز كبی مقدس . فاضل بر ذات بوله‌ميورز . نه قدر خطالی اولسه ينه خوجه‌مزی مدافعه‌يه چاليشيورز . اونك ايچون جانمزی فدا ايدرز ... نه‌دن بويله ؟

ديمك كه خوجه‌مزه قارشی اويله بر وضعيتمز وارمش كه ، اوكا او قدر احترام ، اونی قلباً او قدر تقديس ايدرمشز كه خطا اوله‌رق تلقين ايتديكی برشيئك مصيب اولمسی دعوايه قيام ايديورز. بو چوق بيوك برشيدر . اونك بزم روحمزه نه قدر حلول ايتديكنه بيوك بر دليلدر. ملاحظه ايده‌جك اولورسه‌ق استقبالده هر بريكز نه‌قدر اطفال ملتك روحنه حلول ايده‌جكسكز. بر كويده مثلا اون سنه اوطورسه‌كز اون طلبه‌دن يوز طلبه ، يوزدن بيك طلبه كنديكزه جذب ايده‌جك باغلايه‌جقسكز . بو صورتله هر طلبه بيك آدمك روحنه نفخ حيات ايدر ، آنلری روح اسلام ايله تنوير ، فساد اخلاقدن منع ايدرسه ، اخلاق حميدهٔ اسلاميه‌يی آنلره بحق آكلاده‌بيليرسه نه عظيم خدمتدر بو . ايشته بو ملتی دشمنلرك ظلمندن قورتاره‌بيله‌جك آنجق بويله بر فعاليت منتظمه‌در . بتون دارالمعلمينلردن چيقه‌جق اولان افنديلر بويله بيوك بر ماكنه‌يی ، تربيهٔ مايه ما كنه‌سنی چويرمكله مكلفدر.

حركتده‌كی وحدت وانتظام نه درجه‌ده ايسه موفقيت وسعادتده او نسبتده‌در .

استقبالده بو صورتله خدمت ايدرسه‌كز ملت سزكله افتخار ايدر. يوق ، اگر دوشونجه‌كز بيك غروش معاشی تأمين ايچونسه وا اسفا... كاشكه آچ قالەيديكزده بورايه كلمه‌يديكز .

ايشته اولادلرم بنم سزه نصيحت ورجام شودركه ديانت اسلاميه نامنه ملتك استقبالنی ملاحظه ايدرك مكتبك اكمالنی متعاقب ايفاسنه باشلايه‌جغكز وظائفك ، اوزون اوزون ملاحظه‌لرله ، مذاكره‌لرله ، شيمديدن پلانلرينی قورمالیسكز .

پك اسكيدن بری استانبول طلبه‌لری آراسنده بر سوز واردر : « مدرسه‌يه كيرديكی وقت برشاكرد استقبالده شيخ الاسلام اوله‌جغنی دوشونمزسه او ملا اوله‌ماز . » ديرلر . بو هر نصلسه سويلنمش بر سوزدر . فقط غايت معنالیدر . يعنی حقيقةً شيخ الاسلام اولمق دكل [چونكه مأموريت فكری بسله‌ين طلبه‌نك ، شاكردلكده تحصيلندن برخير اميد ايتمم] ، بلكه علمنی او درجه‌يه چيقارمق. بويله دوشونورسه او طلبه‌نك استقبالی پارلاق اولور ودائما او صورتله چاليشير . يوقسه يالكز بر معلم اوله‌يم ديرسه اوندن قولای برشی يوقدر . هيچ بويله سنه‌لرجه مشقته توقف ايتمز . او اوچ آيلق بر شيدر . برشهادتنامه الده ايدنجه اولدی كيتدی .

بونك ايچون اولادلرم سز بوكوندن اعتباراً مذاكره ايتمليسكز كه تحصيلكزی اكمال ايتدكدن صوكره كوره‌جككز خدمت نه‌در ؟ ملتك ايچنده او الكتريق ضياسی خدمتنی كوره‌بيله‌جكميسكز ، يوقسه كوره‌ميه‌جكميسكز ؟ اگر كوره‌ميه‌جكسه‌كز نيچون ؟ قصور يا سزده‌در ، يا مكتبده . مكتبده بر قصور كورورسه‌كز معلملره ، مديره اخطار ايتملی . يوق اگر قصور سزده ايسه او وقت دها زياده چاليشملی‌سكز كه اكمال مدت ايدوب چيقنجه بحق بر الكتريق ضياسی اوله‌سكز . بزه آرتق باقايكز . بز باشقه زمانده يتشمشز . سز ايسه كنجسكز ، بوندن صوكرا كوره‌جككز خدمتلر پك مهمدر. زيرا ملت ومملكت انحطاطك اك اشاغی قدمه‌سنه كلدی .

ايشته كوريورزكه بوندن اشاغيسی يوق . يوقاری چيقمق ايچون نصل بر مرديون قوره‌لم ديه دوشونمليسكز . اويله ايسه نه ياپه‌لم ؟ ياپه‌جغمز تكرار عروجدر . بابالرمزك بولديغی مقامی بوله‌لم. او مقامی كورمك ايچون بو پنجره‌دن باقارسه‌ق نه جسيم بنالر ، نه قيمتدار مؤسسات كوريورز . هر نره‌يه باقيلسه آثار اسلاف كوزه چارپيور . يشيل اتكلرنده بر حيات آسوده كچيرديككز شو كشيش طاغنی كيملر فتح ايتمش ؟ كيملر ونه صورتله بورالرده سلطنت قورمشلر ؟ بونلری درك ايده‌ميه‌جك قدرمی بصيرتمز ، ملاحظه‌مز كورلشمش ؟ او ترقيات ايله بو انحطاط نه‌در ؟ اونلرك ياپديغی بزمده ياپه‌مزدن واز كچدك . اونلرك ياپدقلرينی بز محافظه ايده‌بيلسه‌ك بزم ايچون ينه كافيدر . اگر اوكاده موفق اوله‌مازسه‌ق ارتق بزم ايچون ياشامق فضله‌در. بو چاليشمه‌دن ، بو اوغراشمه‌دن مراد يالكز بر بوغاز طوقلغی ايسه يازيق بزه ! بر آرابه‌جی‌ده اوچيوز غروش قازانير ، بر حمالده ايكيوز غروش چيقاره‌بيلير . بونك ايچون صاريق صارمه‌يه حاجت يوق .

بو صورتله هر طلبه هيچ اولمازسه هفته‌ده بر كره كندی بيننده

تعاطئ افکار ایدرك دینك ، ملتك استقبالی حقنده دوشونیلیرسه ، پلانلر حاضرلانیرسه ان شاءالله مملکتمز پك یاقین زمانلرده غایت پارلاق صورتده ترقی ایده‌جکدر .

اما بونی دوشونمزسه‌ك ، یکدیکرمزك قصورینی کورونجه یاصاقلامغه ، یاخود عزت نفسی جریحه‌دار ایده‌جك صورتده غرضکارانه شخصیاته باشلایه‌جق اولورسه‌ق بوندن برمعنی چیقماز . آرقداشلرمزدن برینك بر قصوری کورولنجه نه یاپه‌لیز ؟ مثلا آرا کزده بر آدم وارکه اویغونسز معامله‌لرده بولونیور ، مناسبتسز یرلره کیدییور . اونی اورته کزه آلیرسکز :

— قارداشم ، دیرسکز ، بزم نه‌ده بولوندیغمزی خاطریکزه کتیریکز . بز ایلروده ملتمزه خدمت ایده‌جك آدملرز . بو کون کندی اخلاقمزی محافظه ایده‌مزسه‌ك ، کندمزی تربیه ایده‌مزسه‌ك ملتی نصل تربیه ایده‌جکز . قارداشم عیبدر ، کل ایتمه . بزده برقصور کورورسه‌ك سن‌ده سویله ...

بویله خیرخواهانه اخطاراتده بولنیلیرسه بوکا قارشی کیم نه دیه‌بیلیر ؟ مکتبك تربیه‌سی کبی بر تربیه اوله‌ماز . مکتبلرك تربیه‌سی پارلاق تربیه اولور . یوق ، هر کس بر طرفه کیدر ، قهوه‌لرده وقت کچیرر ، اولمایه‌جق یرلرده دولاشیر ؛ صوکراده ینه مکتبه کلوب کیتمکله قالقیشیرسه بو ، خسراندن ، اضمحلالدن باشقه بر نتیجه ویرمز .

بوراده بو کون ترویج اولونان اك بیوك بر صنعت وارسه اوده قهوه‌جیلکدر . نه کیازه‌لك ! میخانه‌جیلکدن بیله بدتردر . چونکه نه قدر اولسه اونك ضرری محدوددر . بر کره چوق آچیله‌ماز . صوکرا اورایه کیدنلر اك ادبسز طاقمدر . اما قهوه‌خانه‌نك ضرری میخانه‌دن بیوکدر . زیرا کیمسه برشی دیه‌میور . یاپاجغنی یاپار .

بزم شریعتده بر طاقم شیلر واردرکه تحریم اولونمشدر . مثلا موسیقی حرامدر . فقط نیچون حرامدر ؟ دوشونولورسه برکمان مثلا بر آغاج پارچه‌سی ایله بر کیریشدن عبارتدر . بو شیلرده ایسه حرام اوله‌جق بر شی یوقدر . تخته پارچه‌سی ، کیریش ، تل . . . حرام اولان بونلرمی ؟ بوشیلرك نه‌ضرری وار ؟ فقط ایشته حرامدر . بو کبی مسائلی شریعت اوقدر کوزل تدقیق ایتمشدر ، انسان دونوب دولاشور ، ینه اوحقیقتی قبوله مجبور اولور . موسیقینك مضرتی باشقه شیئك مضرتندن دها چوقدر . اونك ایچون اوده شدتلی حرامدر . بر آدم راقی ایچر ، اوصلی کیدرسه ضرری کندی نفسنه منحصر قالیر . فقط بر کمان چالیرسه یوز آدمی ایشندن آلیقویار ، اونلرك وقتلرینی ضایع ایدر . ایشته شریعتك تحریم ایتمسنك سببی بودر .

قهوه‌جیلکده بویله‌در . بوده اونك کبی انسانی ایشندن آلیقویار . اسقانبیل کاغدلری ، طاوله‌لر ، دامه‌لر . . . بونلر حیاتی اولدورمکدن باشقه نه‌در ؟ اونك ایچون چالغی حرامسه بوده قطعیاً حرامدر .

ایشته شریعت بوصورتله هرشیئی نظر دقته آلمشدر . اونك ایچون انسانه مضر اولان شیلردن منع ایچون علمامز حرامدر دیمشلر . یعنی ممنوعدر . بونلر هپ دوشونولوب سویلنمش ، دوشونه‌رك حکم ویریلمش ، یوقسه بزم ظن ایتدیکمز کبی اویله برینك عقلنه کلمش ، بر فتوی ویرمش ، هایدی حرام اولمش . . . اویله دکل . بلکه دوشونمشلر ، اوزون اوزادی‌یه ذهن یورمشلر ، مضرتنی بولمشلر ، بوش یره عمرمزی ضایع ایتمیه‌لم دیه حرامدر دیمشلر .

ایشته بوکبی حقیقتلری سزك کبی افندیلر مکتبده استادلردن ایشیده ایشیده بر ملکه حاصل اولور . صوکرا کویلره کیدنجه بر الکتریق ضیاسی کبی اونلره نشر انوار ایدرسکز . اونلرده سزه ، الله راضی اولسون ، دیر . اما اورایه کیت ، حکومتدن معاش آلدقدن صوکرانه‌اولورسه اولسون دیه درس‌اوقوتوب‌ده چوجقلرك اخلاقنه باقه ، صوکراده معلمم ، مأمورم دیه باشلرینه مسلط اوله‌رق فساد اخلاقلرینه‌ده سبب اول . . . آرتق اوکا ویریله‌جك صفتی بن بوله‌مام ، سز دوشونکده اوکا بر نام ویرك . بوده سزه محولدر . بن صمیم قلبمدن سزك هربریکزدن ملته روح ملیت بخش ایده‌جك برر مصباح معرفت اولمکزی جناب حقدن تمنی ایدرك ختم کلام ایلرم .

معنویات عسکریه درسلری

عوامك تهذیب اخلاقنه ، تنویر افکارینه خادم بو فائده‌لی ومهم اثردن کچنلرده‌ده بحث ایتمش ایدك . ایکنجی کتابنك بوهفته انتشاری مناسبتیله ملاحظاتمزه بر ایکی سوز دها علاوه وتعلیق ایتمك ایستیورز .

خلقمزك عموماً تنویری لزومی ، مسئله‌نك سعادت استقبالیه‌مزه اولان درجهٔ ارتباطنی وطنمزك همان بتون ارباب قلمی برر مناسبتله موضوع بحث ایلدیلر . بو زمینده پك چوق آتشین مقاله‌لر یازیلدی ، غایت مصیب مطالعه‌لر یوریتلدی . فقط نتیجه هر شیده اولدیغی کبی ینه هیچدن عبارت قالدی .

کچنلرده طنین رفیقمزده بر فقره واردی : کویلینك بری کتابجی‌یه کلمش ، برشهران حکایه‌سی ایستمش . اوراده حاضر بولنانلر شهراندن برشیٔ استفاده اولنه‌میه‌جغنی ، ایشه یرار بر کتاب آلمسنی سویله‌مشلر . بیچاره کویلی « بن بشقه‌سنی بیلمیورم ، سز بکنك ده آله‌یم » دیمش . توصیه ایدنلر آرامشلر ، طرامشلر . قوجه کتابجی دکاننده کویلینك ایشنه یارار بر کتاب بوله‌مامشلر . رفیقمز بوفقره‌یه یکی اثرلر حرکه‌سز باصیلدیغی جهتله اساساً حرکه‌لی کتاب اوقومغه آلیشان کویلیلر ایچون بونلردن استفاده ممکن اولمادیغی ملاحظه‌سنی تردیف ایدییوردی . حالبوکه بز حرکه‌سز اولمق اوزره‌ده شرائط مطلوبه‌یی حائز ، یعنی کویلینك بحق ایشنه یارار ، حسیات نجیبه‌سنی تنمیه ایدر کتاب خاطرله‌میورز . نه اولوردی ، سلاست بیانی جمله‌نك معترفی اولان رفیقمزك سر محرری حسین جاهد بك بیسود مناقشات قلمیه‌یه بدل کتبخانه‌مزه بویله بر اثر اتحاف ایده‌یدی .

فقط بزده هر شیٔ تمنیده قالیر . افسوس جمله‌مز قوال اولدیغمز

قدر فعال دکلز. موجودیتی اعتراف ایتدیکمز بر نقصانك اکمالنی متقابلاً یکدیکریمزدن بکلرز.

برکت ویرسون بو دفعه‌ده ینه بر عسکر، ینه بر ضابط امداده یتشیور. حسب الوظیفه محاطی بولندیغی بونجه مشاق ومزاحم عسکریه‌یی اقتحام ایدرك شو نقصانی تلافی ایچون معنویات عسکریه درسلرینی، او فیوضات خزینه‌لرینی افئدهٔ متحسره‌یه آچیور. وار اولسون عسکرلر!.. مع مافیه بو قدری کافی دکلدر. متفکرینمز کیجه‌لی کوندوزلی بو مهم مسئله ایله اوغراشملیدرلر. منافع ملیه‌یی حارس اوله‌جق افکار عمومیه انجق بو صورتله وجود پذیر اولور. عوام‌مزك تنور ایتدیکی نسبتده حق بقامز توقیر اولنور. بو بابده الك مؤثر عامللر محتاج بولندیغمز عربی وفارسی الفاظ مأنوسه‌نك حافظه اولنمقله برابر لسانك ساده‌لشدیرلمسی، وبویله بر لسان ایله قلمه آلنان کزیده آثارك تکثر وتنوع ایلمسی وحکومتك تشبثاتی بکله‌مکسزین وطننه بحق عاشق وحمیتلی منور دیندار کنجلر طرفندن کویلرده، قصبه‌لرده تشبث شخصی اساسنه معطوف مکتبلر آچیلمسی وخلقمزده اساساً فطری بولنان تحسسات حمیتی تنظیم وتنمیه ایده‌جك بو قبیل اثرلر بلامشکلات تدارك اولنه‌بیلور صورتده کویلیلر آره‌سنده نشر اولنمسی کبی خصوصاتدر. سوزمزك اری ایسه‌ك شو وادیٔ جهد وغیرته فعلاً آتیلملی‌یز. کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق بر آن اول سویهٔ عرفان امتی دیندار اوله‌رق یوکسلتملی‌یز. الك ضعیف زمانلرمزده، تجهیزات وتدارکاتمزك پك نقصان بولندیغی صره‌لرده بیله حقوقمزی محافظه‌یه موفقیتمز تربیهٔ دینیه‌مزك فیوضاتی سایه‌سنده‌در. ذاتاً دین جلیل اسلام ترقیات بشریه‌یی حمایه ایدن، دائما معقولاتی نظره آلان یکانه بر دین کزیندر. دنیوی، اخروی اسباب سعادت وسلامتمزی کوسترمکده‌در. افرادمز بو دائره‌ده بروشیاب عرفان اولورسه (لیظهره علی الدین کله) وعد سبحانیسنك زمان انجازی تقرب ایتمش اولدیغنی ادراك سعادتیله بختیار اولورز.

تحصیلاتك الك مثمر اولانی تربیهٔ دینیه‌یه مقارن بولنانیدر. کچنلرده اسوچره‌یه زراعت تحصیلنه کیدن بر کنج رفیقمز یازدیغی مکتوبنده دوام ایلدیکی مکتب اداره‌سنك تربیهٔ دینیه خصوصنده کوستردیکی اهتمامی بوراجه اینانلمز بر طرزده بیان وتصویر ایدییوردی. مکتبك نظام مخصوصی ایجابنجه محلی آداب دینیه‌یه بتون طلبه، منتسب بولندیغی دین ومذهب نظره آلنمقسزین، سیان بر طرزده متابعته مجبور بولنیورلر. ادنا مبالاتسزلق مکتبجه الك آغیر جزایی استلزام ایدییور. اسوچره‌لیلر کبی تنور وحریتپرورلکده اقوام مدنیه‌نك الك ایلروسنده بولنان اویانیق بر قوم بتون سعادتنی دیندار بر تربیه‌یه مربوط ومدیون کورر ایسه بزم کبی هنوز دورهٔ رقودنی بیترمه‌مش بر ملت عصرلرجه موجودیتنی سایه‌سنده محافظه‌یه موفق اولدیغی تربیهٔ دینیه‌یی نصل اهمال ایده‌بیلور؟ حبل متین الهی‌یه اعتصامدن اوزاقلاشمقله نصل مدنیت تأمین ایدر؟ کنجلرمز، منورلرمز، متفکرلرمز بورالرینی نظره آلملی ودوشونملی که بشقه‌لری دینی ترك ایتمکله ترقی ایتسه‌لر بیله بز دینه قارشی قیدسز قالمقله تدنی ایدرز. چونکه دینمز ادیان سائره‌یه مقیس دکلدر. دمین اشارت ایتدیکمز کبی دنیوی، اخروی سعادتلرمزی تأمین ایدر احکامی جامعدر. یالکز اخلاقمزی دکل، معاملاتمزی، صحتمزی، حیاتمزی، خلاصه هر درلو افعال وحرکاتمزی تنظیم ایلمشدر. دینه قارشی مبالاتسزلق کوسترنلر اراسنده حسیات نجیبه‌نك یوماً فیوماً منطفی اولدیغی بو کون مشاهدات ایله ثابتدر.

دین اسلامك مانع ترقی اولدیغی ملاحظه‌سی خائن، غرضکار بر فکر لئیمك محصول شناعتیدر. احکام جلیلهٔ اسلامیه میداندەدر. کیزلی قپاقلی بر جهتی یوقدر. عالم اسلامده کوریلان آثار تدنی واضمحلال اسبابی احکام شرعیه‌دن تباعدلرده آرانملیدر. بر چوق اقوام بشریه‌یی حضیض جهل وسفالتدن اوج فضل وسعادته ایصال ایدن بر دینك مانع ترقی اولدیغی نصل ادعا اولنه بیلور؟ اکر بو دینده افاضهٔ ترقی خاصه‌سی یوق ایسه مبادیٔ اسلامده آز زمان ظرفنده محیر عقول درجه‌ده مشهود اولان مأثر ترقی نه‌در؟

مادامکه بتون بو فیوضاتك سبب مستقلی دین جلیل اسلامدر، شو حالده عالم اسلامده مشهود اولان انحطاط حاضرك دین مبین ایله برعلاقه‌سی بولنمادیغی قبول ضروریدر. خلاصه معارفك نشری خصوصنده تربیهٔ دینیه مسئله‌سی الازیاده نظره آلنه‌جق خصوصاتدندر.

جناب حق محررینك سعینی مشکور بیورسون. آکلاشیلان خالقمز بو مملکتك صلاحنی عسکرلر النه مقدر ایتمش. مشروطیتك اعلانندن اول وصکره دوائرمز ایچنده یالکز جهت عسکریه فعالیت کوستردی، وطنده ترقی کورلمش ایسه اوده یالکز عسکرلکده کورلدی.

مؤلف اثری، مکتب حربیه‌نك بوفاضل بلوك قوماندانی یوزباشی عمر فوزی بکی عالم تحریر هنوز یکی طانیمیور. بحرانلی دورلرمزده مشغول بولندیغی وظائفه، چته‌لر محاربه‌تنه، ژاندارمه امورینه دائر یازدیغی اثرلر ایله اون وآخر بوسیمای فضل وعرفان معروف بولنیور. برنجی جزئده یازدیغمز کبی بو جزؤدنده بر قاچ نمونه اقتباس ایدرك (صراط مستقیم) ی تزیین ایدییورز. ولی ایده‌جك اجزای سائره‌نك فائده‌یی تعمیم ایچون حرکه‌لی حروف ایله باصیلمسی تمنیاتیله مؤلف مقتدرینه شو مبرور همتلرندن طولایی عرض تشکر ومنتداری‌یی لوازم قدردانیدن عد ایلرز.

عسکرك طوپغورسی — املی

س — خوریکده نه‌وار؟ ج — مردلك، طوغریلق!
س — سیکر کدنه شمشکلر پارلدار؟ ج — حمیت شمشکلری چاقار.
س — دیلکده نه وار؟ ج — الله آدی!
س — اوستکده نه‌وار؟ ج — عسکرلك شان وشرفی، عثمانلیق هیبتی!
س — الکده نه وار؟ ج — ملت سلاحی، خائنلر، دشمنلر کوسکوسی!
س — فکرکده نه وار؟ ج — فدا کارلق!

س — كوزكده نه وار؟ ج — ظفر!

س — ايچكده نه ياشار؟ ج — اولمك وار دونمك يوق املى!

س — نفسكده نه طوييلور؟ ج — انتقام سسى!

ايلك طويغو — آنامك نيسى

س — عسكرلك طويغوسنى دها نه وقتدنبرى خاطرلارسك؟

ج — تا بشيكدن! آنام بكا نيده شونلرى سويلردى:

أولادم؛ الله بوچيچكلى طاغلريمزك دشمن آياغيله ازلديكنى كوسترمسون، آلاجه قوزيلريمزك، بوزاغلريمزك، اوغلاقلريمزك اويناشوب يايلانديغى يشيل يايلالريمزك دشمن سواريلريله چكننديكنى كوسترمسون، براق صولاريمزك دشمن چيزمه‌لريله بولانديغنى كوسترمسون. پاك اشيكلريمزه دشمن آياغى دوقونديغنى كوسترمسون. بزه حيات ويرن، يورغونلغمزى آلان ايچيمزى تازه‌لين، فكرلرمزى دينلنديرن چامليغمزك، سكودلكمزك دشمن سفاهتيله اغلاديغنى كوسترمسون، دشمن وطنك باغرينى دشه‌رك سنى قانه بولامسون، عليل ننه‌لرمزك كوزياشى سنى بوغماسون، وطنك آهى‌سنى قاوورماسين، الله سكا بوقاره كونلرى كوسترمسون، ملتك ناموسى نامنه يوكسلن ايكلتى يوره‌كنى پارچه‌له‌سون، أولادم! غازى اولورسك، انشاالله شهيد اولورسك. بو وطنه قربان اولوسك، عاجز آناكى دشمن آياغندن بتون عمرنجه قورورسك، يوزلرجه‌سنه‌لردنبرى بيوك باباليرينك بكلديكى أوك. وطنك اوز وخيرلى بر اولادى اولورسك!

س — صوكره نه‌لر طويدك؟

ج — آنام، بابام، بيوك بابالرم، عموجه‌لرم داييلرم، بيوك آغالرم، فداكار، اولو وطنداشلرمك وطن اغورنده يابدقلرى وظيفه‌لرى، فداكارلقلرى بونلر ايچنده نيجه عثمانلى قادينلرينك بيله اولولقده جانلرينى فدا ايتدكلرينى طويدم!

بابامك نصيحتلرى — عسكره كيدركن

س — عسكره كيدركن پدرك نه‌لر نصيحت ايدردى؟

ج — عسكره چاغيرلاديغنكه آچى، چاغيرلديغكده سوينه‌رك قوش، مافوقلريكه اطاعت ايت. ويردكلرى درسى بتون عقلكله اوكرن. ويريلن سلاحى اوپ باشنه قوى؛ توز رطوبت قوندرمه. نشانجى اول كه بر كشى ايكن بش اون كيشى‌يه قارشى طوره‌سك، جبخانه‌كى اداره ايله قوللان كه بابانك كويده، ويا طول انانك أوده ويرديكى ور كوبى بوشه خرجه‌ميه‌سك، عثمانليلغك آتديغى كورى نه‌در ديديرتميه‌سك، دشمن يقيننده ايلرى‌لركن نه كورر طويارسه‌ك مافوقنه خبر وير. ايلرى‌لركنده آتش ايدركنده يولك، ويرك ايسه‌سنى طوت؛ فقط طوتديغك يرسنى صيقسون! ايلرى امرينى صبرسزلقله بكله، هله كرى! سوزينى دشمنه بر حيله ديه‌بيل. دشمنى ضعيفلاتمق ودها بيوك بر قوتله دشمنه بر آز صكره آتلق ايچون باى كى كرلديكنى اونوتما، فكرينه شبهه كتيرمه. يوركنى بوزما، تهلكه چوغالدقجه كيفك چوغالسين. جسارتك آرتسون؛ يوقسزلق شدتلندكجه ثباتك آرتسون، جبخانه‌ك بيتدكجه صبرك آرتسون چونكه اوراك عثمانليلق امتحانى كچيره‌جكسك ديمكدر. دشمنه صالدير، يقالا، الكه كچمزسه قووالا، صاقك پشنى براقه چونكه: تنبلك ايدرسه‌ك دشمنه خدمت ايتمش اولوسك، تفنكك بوزولدقجه، پارچه‌لندقجه بازوك قوتلنسون سونكوك پارلاسون أولادم دائما حربه حاضر اول!

بابامك نصيحتلرى — حربه كيدر ايكن

س — حربه كيدركن پدرك نه‌لر نصيحت ايدردى؟

ج — بن سنى بوكون ايچون يتيشديردم. سن نه‌دكل بوكونكسك آنانك سكا ويرديكى سود صاف، خالص، و حرامدن قطره سزدر. جبليتك ايسه پاكدر. يكيتلكده فداكارلقده قصور ايتمه، دشمندن صاقينه‌رق آناكى باباكى اوتاندرمه، آغلاتمه، قهر ايتمه بو أولاد نسلمزدن دكلدر ديه انكار ايتديرمه، بزى و خصم اقر باكى داغلامه، نيجه ييللق اوجاغمزى سونديرمه، سلاحك شهرتلى سسى بورادن طويولسون، غازيلردن ايى خبرلرك آلنسون، اك بيوك رتبه‌لى خبر شهيدلكدر، كويده‌كى ويران أويمز او وقت مباركلنير، اشه دوسته زيارتكاه اولور. كوتو يوزله أوه دونرسه‌ك سنى روحم أوه قويماز، كويده قبول ايتمز، حقمى حرام ايدرم. انكسار ايدرم. هله أولاد؛ دولت ملت اوغورنده فدا اولسه‌ك شهيد اولسه‌ك بتون بيوك بابالرمزك روحى شاد اولور. أولادلرمز رتبه‌لى طوغار اوجاق زاده اولور. أويمز ايشير. أولاد براق كه جناب حقك امرى اوليمجه، دنيادن صويك اكمكك كيلميجه اولمزسك؛ امرحق ايله اولمكى دخى دكرنده انسانجه، عثمانليجه، وطن اوغورنده آراحياتكى بهاليه حربده صات! كه برشرف ميراثى أويكه، فقير باباكه. آناكه، طورونلريمزه براقه‌سك. هم اولومدن قورقمه! اولوم روحك صرتنده‌كى ياغمورلغى چيقارمسى آتيويرمسى ديمكدر. بناءً عليه چاليش كه قابوطنى چيقاران، قالبنى آتان روحك ابدياً صيقنتيسز، نورلر ايچنده ياشاسون. الى الابد جهنمدن قورتولسون جنتلك اولسون. ديردى.

بابامك درسلرى

س — پدرك نه‌لر اوكره‌تيردى؟

ج — أييلرله آرقه‌داش اول. كوتولره نصيحت ايت. طوغرى يوله چوير. دوشكونلرله بر اول برابر يوكسلمكه چاليش. مظلوملرك دردندن حصه‌ك اولسون. ظالملره قارشو كوپور. الك ايله، دكمزسه ديلك ايله يتيشمزسه يوره‌كك ايله لچاربيش، يره دوشنلره قوللرينى اوزات، سلاحى قيريلانك قالقانى، ديلسزلرك ديلى اول، يوره‌ك ذوقنى طيش ذوقندن دائما ايلرى طوت. ناموسله‌ يشايه‌جغك مدتجه دنيا ايله

آلیش ویریشك اولسون . تاکه خیرلو برنام ، غیب اولماز برصدا ، خوش ، سونمز بر ایشیق براقه‌سك !

اُله دوشن دشمنه قارشی وظیفه

س — أله دوشن دشمن نه‌مزدر ؟

ج — مسافرمزدر !

س — عثمانلیلرك مسافرلرینه قارشو جبلیتجه ، خاندانلقجه وظیفه‌سی نه‌در ؟

ج — آکا اعزاز ، اکرام ایتمك ، کندینی خوش طوتمق ، جانی ، عرضی ، مالی امانتده بیلوب کندینککی کبی دقتله محافظه ایتمك ، دوستلره دکل ، دشمنلره‌ده بر عثمانلینك شانی تصدیق ایتدیرمکدر ؟ [*]

هانکی اردو مظفردر

س — هانکی اردو مردر ، یکیتدر ، مظفردر ؟

ج — اهل عرض اولان ، حرام یمه‌ین ، ظلم ایتمه‌ین افرادن مرکب براردو !

س — نه کبی ؟

ج — سفرده کیمسه‌نك مالنی رضاسز یمه‌مك ، کیمسه‌نك ملکنی خراب ایتمه‌مك ، هیچ برمعصومی چکنه‌مه‌مك ، ایستر دوست ، ایستر دشمن اولسون هیچ برعرضه کوتو نظرله باقامق کبی ! حق یولنده فحشیات ؛ نعوذ بالله اك کناه ، اك آلچاقجه‌سنه برجنایتدر . باشقه‌سنك عرضیله اوینایان ، کندی عرضنی دوشونمیور دیمکدر . شرفلی بر غازی ، جنتلك برشهید اولمق ایچون قورصاقده ، دامارده بر دانه حرام مال ، قان بولنمامالی . مظلوم آهی یوزینی قرارتمش اولمامالی . بتون مخلوقاتك خالق وصاحبی اولان جناب حقك رضاسندن ، نظامدن ،

[*] شومثال عقلمه کلدی : ۳۱۳ سنه‌سی نهایتنده بر آقشام تساليا دارالحربی حدودنده فورقه بوغازی مدخلنده‌کی اردوکاهك قپو ضابطلکی نوبتنده‌بولنیوردم . بزم جوارده‌کی حدوددن حیوانی‌قاچوب آرقه‌سندن آرامغه کلن بریونانلی کویلی اوآقشام قره‌غولم عسکرینه مسافر قالمغه مجبوراولمشدی . بنده قره‌غولك‌چاوشنه « بویونانلی بوآقشام مسافرکزدر » دیمشدم . اوسودی تمیز خاندان أولادی عسکر بویونانلی‌یی کندی کویلرندن کلمش اشرافدن بری کبی خاطر صایمشلر ، استراحتنه خدمت ایتمشلر . کندی قاروانه‌لرینه دعوت ایتمشلر ، یونانلی‌قادنم طوق جوابنی ویرنجه یمکلرندن آیری‌قابه آییروب ییورك دیمشلر ، یونانلی ینه ییمینجه ایکی ساعت قدر عسکرده آچ ، یونانلیده آچ‌وقت کچیرمشلر صوکره مراق ایله ونه بیوك بر صمیمیتله بکا مراجعت ایدوب « آقشاملقی مسافرمز ییمیور ، چوقده دوشونیور . نه ایده‌لم ؟ که خاطری خوش اولسون » دیمشلر و مقابلهٔ (بالکه‌معده‌سندن راحتسزدر . سزییك) جوابنی آله‌رق ییمکه مجبور ایدلمشلردی .

قانوندن آیرلمامالی . حقك ، عرضك هر یرده فداکار بر محافظی بولنمالی . [*]

حقارتك تأثیری

س — برعسکر حقارت کورسه کیم حقارت کورمش دیمکدر ؟

ج — بتون اردولر ، بتون ملت !

س — برعثمانلی حقارت کوررسه کیم حقارت کورمش دیمکدر .

ج — بتون ملت !

س — سنجاغمز حقارت کوررسه نه اولور ؟

ج — وطن صارصیلیر ، ملت اولمکی جانه منت بیلیر ، ملت ناموسنی قانیله ییقار ، دشمنلرینی قانینه بوغار !

یونانلی عمر — سنجقدار علی

س — یونانلی عمر کیم ایدی ؟

ج — قزانلق جوارنده اوفلیخانده ایکی طابورمز دشمنك کلیتلی قوللری آره‌سنده صیقیشمش ایدی . آنلره امداد ایچون هجوم امرینی آلان حسین بك قوماندا‌سنده‌کی سکزیوز موجودلی برکوکللی طابورمز دشمنك یدی سکز پیاده طابوریله طوپچی وسواریدن مرکب برقوته تصادف ایلمش ایدی . بوطابورسکز یوزدن یوزاوتوز نفر صاغ قالنجه‌یه قدر هجومنده شدت کوسترمش واوایکی طابورك یولی آچوب برلکده کری چکلمك امرینی آلدیغی زمان ایچلرندن یونانلی عمر نامنده بر کوکللی «بابام بکادشمنه آرقه چویرلمز . قیامت کوننده‌اویوزله میدانه چیقلماز دیدی اللهدن اوتانیرم بابامك انکسارندن قورقارم» دیوب بلنده‌کی فشنکلری بر سپرك کریسنه دوکمش کندی باشنه آتشه دوام ایتمش ، اك نهایت ایلریلین دشمن صفلرینك سونکولریله شهید اولمش وفقط دشمن دخی سونکو اوجنه یناشنجه‌یه قدر هر آدیمده برنی یره یووارلامش وجودینی پك بهالی‌یه صاتمش ، وطنه مال ایتمش ایدی !

س — بوهجومده بوکوکللی طابورك قاچ سنجقداری شهید اوله‌رق دکیشمش وصوك سنجقداری یونانك پرواری قریه‌سندن میرزا محمد آغا نامنده‌کی قهرمان نه‌دیمش ایدی ؟

ج — بو هجومده سکز سنجقدار شهید اولمش و صوکنجیسی اولان محمد آغا : « بکا تسلیم ایتدیککز سنجاغك ناموسنی محافظه

[*] ۳۱۲ سنه‌سی یونان سفرنده دومکه‌یه هجوم ایدن قارتال یوواسی کبی صارپ ، دیك ، یوکسك ومهدیون برینه صره‌صره استحکاملر یاپیلمش اولان دومکه‌یی ، کندیسنك برقاچ مثلی قوت الندن ، قانی بهاسنه ضبط ایدن نظامیه لواسی دومکه‌یه کیررکن اون دردنجی آلایك ایکنجی طابورندن بر ملازم بر اوك پنجره‌سندن قورقو وتلاش ایچنده بر قیزك باقمقده اولدیغنی کورمش ونفرك برینه : « شوراده برقیزوار ، عرض امانةاللهدر . اورته‌لق دوزه‌لوب انتظام اعاده ایدیلنجیه قدر بوقپویی بکله ! . » دیوب کچمشدی . فی‌الحقیقه بو حقیقی عثمانلی نفری ایرتسی کون آرانوب اردوکاهه چاغیریلنجه‌یه قدر آچ ، یورغون او قپویه میخلانمش قالمشدی .

خصوصنده‌کی وظیفه‌می ایفا ایدرك آیریلیورم . آرقداشلر شاهد اولك ! » دیمش وتسلیم روح ایلمش ایدی .

حربه کیدرکن

س — عسکر ؛ عثمانلیلر حربه کیدرکن کویدن نصل آیریلیرلر ؟

ج — شنلکلرله ! قره‌غوللرك ژاندارمه‌سی ، کویمزه تبریکلرله ، اوغورلرله دولت دوکونی خبرینی کتیرر ، هرکس اوغورلنیر ، صاریلیر ، اوپوشور ، بایراملشیر ، کورش میدانی آچیلمش کبی پهلوانلر حاضرلنیر ، داوولجینك داوولی ، زورناجینك زورناسی بازالنیرجه‌سنه چالنیر ، بودولت قوشی باشنه قونان کنجلرك باشی یوکسلیر ، کوکسی یوکسلیر ، دوکونه دعوت ایدیلنلرك طمارلری کریلیر ، سکیرلری جوشار ، توپلری اوربرر ، « بنده کیدرم ، کوکالی‌یه یوق اولماز . کیری قالمام ، کویه صیغمام کیده‌رم . » دیر . دردلشیر ، تسلیلنیر ! بابالر ، آنالر ، قورولور . أولادمك قانی ، صویی ، سودی تمزدر کووه‌نیرم دیر ، اوکونور . حقلر حلال ایدلیر حربك صوکنه براقیلیر ، یوز آقلغیله دونمز ، یا شهرتلی برشهید اولمازسه کز آنا وبابا حقی ، سود ، صوی حقی ، قومشو حقی ، کوی حقی وطن حقی حلال اولماسون ، کویمزه سزی صوقمایز ، آنالریکزی بابالریکزه ، بابالریکزی بابالره ، أویمزی أولره ، کویمزی کویلره ، قصبه‌لریمزی قصبه‌لره ، سنجاغمزی سنجاقلره ، ولایتمزی ولایتلره ، دولتمزی دولتلره ، جامعمزی ، پادشاهمزی پادشاهلره اوتاندیرتمیك ، ملتك یوره‌کنی یاقمیك ، قانسزمش بوملت دیدیرتمیك ، جوهرلی ناموسلی اجدادکزی بد نام ایتمیك احفادیکزه لعنت ایتدیرمیك وطنی طوغراتمیك ، عثمانلینك قانی بوزلدی ، صویی بوزلدی دیدیرتمیك ، سونکولرکزده قلنجلریکزده حق ، عدالت کونشی پارلاسون ، تفنکلرکزده انتقام شمشکی چاقسون ، طوپلریکز عثمانلیلغی باغرسون ، کولله‌لریکز شان وشرف صاچسون ، یر ، کوك ارلکزه ، مردلکزه حیران وشاهد قالسون ، أولادلر بز اختیارلر برقولتوغمزه دکنك برقولتوغمزه طورونلری طیابه‌جغز ، سزه اوراده آتمك جبخانه تدارکنه چالیشه‌جغز شهید اولنلریکزك یرینه اورته‌دن غیب اولنلریکزی آرامغه طورونلری کوندره جکز . آنلرده دونمزسه‌قاووشمغه بزکله جکز . آرتق آکلك حرام ، وطن پارچه‌لاندقدن ، ناموسنه طوقونلدقدن صوکره وطنك کوکسنده عثمانلیدن انسان جانمی طاشیر ؟ کومولورز ، هپ کومولورز مظفر اولورز . چونکه وطنك صوك دمنی صوك نفسنی کورمه‌دن اولور کومولورز . وطنك کوکسنه طرمانه‌جق دشمنده انسان بوله‌ماز عمومی برمشهدك بایقوشی اولور ، فقط مراق ایتمیك أولادلر عثمانلینك بایراغی بابالریکزدن آلندیکه‌سزدن آلنسون . وطنك باغریکه باصلماز ، اجدادیکز باصدیرمه‌دی . وطنك کوکسنده سفاهتخانه دکل اردوکاه قوردی . سلاح باشندن آیرلمادی ، چونکه سلاحه صاریلی طورانك هرکس دوستی ، سلاحندن آیریلانك ، هله بز کیلرك هرکسك چکمه‌دیکی ، قیصقاندیغی عثمانلیلرك هرطرفی دشمن کسیلیردی .

ایشته آنکچوندرکه ملتمز تجار اوله‌مه‌دی ، صنعتکار اوله‌مه‌دی . حتی چفتجی صپانی بیله بر دوزی‌یه سوره‌مه‌دی ، چونکه دشمندن آمان بکله‌یه‌مزدی ، سلاحی الندن براقامزدی ، سلاحی براقق بتون چفق چبوغی ، یری ، یوردی ، وطنی براقق دیمك اوله جغنی اکلایان عثمانلیلر چار ناچار اکمکی راحتله ، صنعتله ، تجارتله دکل سلاح حقیله سلاح آلتنده فقیرانه فقط ناموسکارانه یدیلر . هایدی أولادلر ، وطنی محافظه ایدرسه‌کز حیات وار ، یوقسه نه سز وار نه وطن نه بز ! طاشی ، طوپراغی صارصیلان وطنمزی تاتملندن امین قیلالم سونکولریمزك زهرلی ، حدودلرمزك آتشلی اولدیغنی کوستره‌لمکه آندن صوکره ینه براز چفته ، چبوغه . تجارت وصنعته وقت ، میدان بوله‌لم . شمدی ایلك ایش بو ! کیدك أولادلر ایلری ! حدودك سورلرینه بر طاش اولق اوزره کومولك ! تاکه چوجقلریکزه سپر اولسون . ایلری ! دیرلردی .

بروسه سیاحتی

کچن هفته‌کی یالوه تنزهنده نه قدر یأس وکدروتی بادی ، تأثر وتأسفی موجب احوال نالایقه اولدیسه بو هفته‌کی بروسه تنزهنده‌ده او نسبتده ممنونیت ومحظوظیتی موجب حالات مسرت بخشا مشهود چشم افتخارمز اولمشدر . ایشته آره‌صره بوکبی سویندیریجی ، شوق وغیرت ویریجی حاللردرکه بزه آتی حقنده بیوك امیدلر ویریور . یوقسه صفحات حیاتیه‌مز هپ اویله مرارت انکیز ، سفیه لوحه‌لردن عبارت اولسه‌یدی ، بیهوده چالیشمقده اولدیغمزه بحق حکم ایده‌جکدك . فقط بو دین جلیلك اوقدر فداکار خادمی ، بو دلبر وطنك اوقدر حمیتلی اولادی واردرکه ماتمزی پاشاتمق ، اومسعود ومنور آتی‌یه ایصال ایتمك ایچون بذل همت ایدییور ، اوکمزه حیاتك کوزللکلرینی سربه‌رك او آچیلری اونوتدیرییور ، جمله‌مزه شوق وامید بخش ایله‌یور ...

جمعه کونی بکلربکنده‌کی ضیافت سنیه‌ده بروسه مبعوثی طاهر بك افندی : « یارین بروسه‌یه کیدیله‌جك ، سزده کلیرمیسکز ؟ » دیدیکی زمان :

— یالوه تنزهی کبی کدر طوپلامق ایچونمی ؟ . .

دیه قلبی سؤال ایله متفکر قالمش ایدم . بو اندیشه‌یی حس ایدن مخاطبم :

— مراق ایتمه ، دیدی ، کچن هفته‌کی کبی اولماز ؛ ذاتاً بنده بولونه‌جغم ...

بو وعد اطمئنان بخش ایدی . طاهر بکك نصل برحمیت مجسمه اولدیغی ، نه درجه‌ده مایتپرور بولوندیغی کندیسنی طانیانلرجه تمامیله معلومدر . اونك ده بولونمه‌سی مطلقا خیره ، سونجه دلیلدر .

فرداسی واپوره کیرنجه کوزمه « خصوصی وملی شرکت بحریهٔ عثمانیه » سرلوحه‌لی براعلان ایلیشدی :

اعلانده دېره مبعوثی مرحوم اسماعیل بکزاده فؤاد بك ، کریدلی معلم عزیز بك ، مانع زاده حسین افندی وسائر ذوات اللهك عنایتنه وملتك ارزو وحمیتنه استناداً بیوك برشرکت بحریه تشکیل ایتدکاری ، وشرکتك آق دکز وقره دکزده مجدد منتظم واپورلر ایشله‌ده‌جکی وواپورلرك سرعت وانتظامنه وبالخاصه آداب اسلامیه وعثمانیه‌یه موافق بر تربیه ونظافت وراحتك تأمیننه صوك درجه چالیشیله‌جغی بیان اولونیوردی .

شرکت حقنده بر آز دها تفصیلات آلدم . مسلمانلر آراسنده‌کی بو تشبث ملی‌دن او درجه ممنون اولدم که « اتباه باشلایور . . . » دیه حکم ایده‌جکم کلدی .

ساعت بر بچقده واپور حرکته حاضرلندیغی صره‌ده قربان کسیلدی . دعالر ایدیلدی ، بسمله‌ٔ رب رحیم ایله پروانه دونمکه باشلادی . تجارت بحریه‌مزك مبدأ فلاح وسعادتی تشکیل ایتمسی مأمول اولان بو تشبث یاتمزده یوك آلمقده اولان بر اجنبی واپورینك صاحبنك حسدینی جلب ایتمش کبی ، برچاتیردی‌در قوپدی ، هیمز باقدق ، بالتصادف واپورك اسکله مردیوه‌نی کندی کندینه قیریلیوردی . انشاءاه فال خیردر ، دنیلدی . نظرلرشانلی سنجاغمزك تموجنه دوندی . هرکسك ، واپورده بولنان یکرمی قدر مبعوث افندیلرك بویله عثمانلی بایراغی التنده منتظمجه بر واپورده بولونمقدن متولد برحس افتخار ایله کوکسلری قباریوردی . واپورده انتظام ونظافت پك مکمل ایدی ؛ یانمده اوطوران بر اجنبی ، ارقداشنه دییوردی : « چوق کوزل ، فقط دوام ایده‌بیلسه . . . » انشاءاه ایدر .

ارتق بحث هپ دکزه ، دکزجیلکه تعلق ایدییورایدی . مؤسسین شرکت برفخر وسرور ایضاحات ویریوردی : « بو واپور هیچدر ، اصل سپارش ایتمك اوزره بولونديغمز واپورلرك سرعت وانتظامی بتون بروسه‌یولجیلرینی دوچار حیرت ایده‌جکدر . انشاءاه ایکی ، ایکی بچق ساعتده مدانیه‌یه کیده‌جکز . شیمدیلك همان ایشه باشلامق اوزره بو واپوری استیجار ایتدك ... »

طاهر بك‌ده باجه‌ده‌کی صلیبی سیلدیرمك ایچون دوچار اولدیغی مقاومتلردن ، اصرارلردن ، عاقبت نصل موفق اولدیغندن بحث ایدییوردی .

صوکرا واپوری کزمکه باشلادق . تمیز دوشنمش بر یر نظر دقتمزی جلب ایتدی . « جامع شریف » اولدیغی سویلنجه هرکسده بر سرور عظیم حاصل اولدی . شیمدی‌یه قدر واپورلرده مسلمانلرك بو احتیاجی نظر دقته آلنمامشیدی . آلنمامسی‌ده طبیعی ایدی . چونکه صاحبلری هپ اجنبیلر ایدی . فرنکلر ایسه هیچ برشیده مسلمان نقطهٔ نظرندن دوشونمزلر . اونلر نره‌یه کیررلرسه عادتلری ، اخلاقلری ، مدنیت ! . . لریله برابر کیررلر . هر شیئی کندی حیاتلرینه کوره تنظیم ایدرلر . بو صورتله یرلیلرده آکلامیه‌رق بر زمان صوکرا تمثل وجوده کلیر . او وقت آیاقلر صویه ایرر .

مادام‌که بورالری مسلمان مملکتلری‌در ، هر شیده مسلمانلرك احتیاجلری نظر دقته آلنه‌جقدر . مسلمانلرك احتیاجی دیدیکمز شی ایسه فرنکلرك احتیاجی کبی غیره ، انسانلغه مضرت بخش ایدن شیلردکلدر . مسلمانلرك بو احتیاجی نظر دقته آلنمسندن ، مثلا واپورلرده جامع ایچون بر یر تخصیص اولونمسندن اجنبیلر نه ضرر کورور ؟ هیچ . فقط بونك نظر دقته آلنمامسندن مسلمانلر دوچار مشکلات اولور .

یوق ، اکر بز کندی قانمزله مالك اولدیغمز مملکتلرمزده‌ده اجنبیلرك کیفنه کوره حرکت ایده‌جك ایسه‌ك او وقت طوپدن حماللغی ، اسیرلکی قبول ایتملی یز . انسان قوری بر تصرف سندیله ارضك صاحبی ، صاحب حقیقیسی صاییلماز . بوندن صوکرا انشاءاه مأثر مدنیتی کندمز وجوده کتیررزده هرشیده احتیاجمزی‌ده نظر دقته آلیرز . مع‌مافیه مملکتمزه ایش یاپمق اوزره کلن اجنبیلرله یاپیله‌جق مقاوله‌لرده‌ده بو اساس ، مسلمانلرك احتیاجی اساسی نظر اعتنادن دور طوتلمامليدر .

جامعه برده امام اولورسه ، بش وقتده اذان محمدی اوقنورسه ... پك مناسب اوله‌جغی فکرینی مؤسسلر همان قبول ایتدیلر . دیمك‌که صرف مسلمانلردن عبارت اولان بو شرکت اسلاملرك بتون احتیاجاتنی دوشونیوردی . ایشته مملکتمزده بوندن صوکرا پایدار اوله‌بیله‌جك شرکتلر ، مؤسسه‌لر ...

اکلاشیلدیغنه کوره مؤسسلری ، تجارتدن زیاده ، حمیتلری بوشرکتك تشکیلنه سوق ایتمشدر . طاهر بك افندی بروسه‌ده بلدیه‌ده ویریلن ضیافتده والی ، قوماندان ومدعوین حضورنده ادله‌سیله بونی اثبات ایتمشدی . فی‌الحقیقه فؤاد بکك حمیتی کندیسنی طانیانلرجه مسلمدر . مانع زاده ایسه بروسه‌لیلرك احتیاجنه واقف اولور اولماز ، اجنبی شرکتلره بویون اکمه‌ملری ایچون قره دکزده ایشلتدیکی بیوك واپورلری ــ ضررینه اوله‌رق ــ بروسه‌یه تخصیصه قالقشمش . فقط طاهر بك بویله بر ضرره قاتلانمسنی موافق کورمدیکندن او فکردن واز کچیلمش . کریدلی عزیز بکك حمیتی ایسه طانیمایان همان کیمسه یوق کبی‌در ؛ کیده اسباب انتظامی تأمین ایچون الك کوچك تفرعاته وارنجه‌یه قدر قدر هرشیئه کندیسی قوشیور ، عظیم بر وجد وطنپرورانه ایله بو تشبثدن متحصل تحسسات مسرتی حکایه ایلیوردی .

ایشته هپ بویله سنجاغمزدن ، حالمزدن ، استقبالمزدن بحث ایدرك درت ساعت صوکرا مدانیه‌یه واصل اولدق . اورادن ترنه راکب اوله‌رق جنت کبی باغلر ، باغچه‌لر آراسندن ایکی بچق ساعتده بروسه‌یه کلدك . والی بك افندی ، بلدیه رئیسی وسائر رجال حکومت استقباله چیقمشلر . صنایع موزیقه‌سی طلبه‌سی‌ده مبعوث افندیلری مارشلرله قارشولایوردی . مراسم استقبالیه‌یی متعاقب آرابه‌لره بنلدی ، شهره طوغرو توجه ایدیلدی .

موزیقه‌جی افندیلرده بچالری صیوایه‌رق جاده‌یی طوتدیلر . ماشیاً عودت بیچاره‌لری پك ازعاج ایتدی . آرابه‌لردن صیچرایان چاموررلر البسه‌لرینی تلویث ایدییوردی . استقبالی ترتیب ایدنلرجه

بوجهتك نظره آلنمامش اولمسی موجب تأثردر .

نهايت آرابه‌لرمز بلديه اوكنده طوردی . يوقاری چيقلدی . صوكراده حكومت قوناغنه والی بكه كيدلدی. مراسملر تمام‌اولدقدن صوكرا شهرك شايان تماشا محللری آرابه‌لرله كزيلمكه باشلاندی . يشيل جامعك زيارتنی متعاقب بدستانه كيديله‌جكدی . سدلر باشنی كچدكدن صركرا قهوه‌لر باشلادی . نه مترقی صنعت ! آدم باشنده برقهوه . مشتريلرده لباب . طوغريسی عطالتك بودرجه‌سی شايان حيرتدر .

برچاريك‌قدر بوقهوه‌لر تمادی ايتدكدن‌صوكرا بدستان‌قاپوسنده‌كی پاپوچجيلر جاده‌سندن كچمكه باشلادق . دار وتوزلو دكانلر . صانكه قرون وسطادن قالمه نمونه‌لر . بونلر آراسنده بچاقچی دكانلری : قينی پارل پارل پارلايان سيوری اوجلی‌قامالر، بل بچاقلری... بچاره‌مسلمان قارداشلر ، صباحدن اقشامه قدر چاليشه چاليشه آنجق‌ا كمك‌پاره‌سنی چيقاره‌رق، برچوق كونلر هردرلو محروميتلره قاتلانه‌رق بريكديريلن يكرمی اوتوز غروشله او فاقفون قينلی قامای بلنه طاقمق ايچون جان آتان‌زواللیلر... يكانه‌اميد كزاوپارلاق‌قامالردنائيت‌در. بيلمه‌يورسكزكه قما دورلری چوقدن كچه‌رك شمدی مدنيت آتشلر ياغديرر سلاحلر وجوده كتيرمشدر .

بدستانه كيريلنجه‌تجارتخانه‌لر، منتظم مغازه‌لر كورولمكه باشلادی. غير مسلم وطنداشلر بيوك برفعاليت وجديت ايله ايشده كوروليورلر. اكثريتله تجارتكاهلر ، بيوك مغازه‌لر هپ اونلرده . اسلاملر ايچون جاه ومنصب خوليالری ، قهوه پيكه‌لری ، حماللقلر قالمش ...

بدستانه كلنجه مسلمان دكانلرينه كيده‌لم ، ديدك . هربريمز بر طرفه طاغيلدی . اوته بری آلندی . واپورده آلنان عينی شيلرك فيأتلری قونوشولنجه كيميسندن اوچ غروش، كيميسندن بش‌غروش فضله آلنديغی اكلاشيلدی . آرقداشلردن بری :

— بو ، دولاندريجيلق دكلی ؟ ديدی .

— خاير دكلدر ، ديدك ؛ بو بر مرض اخلاقيدركه بزم باممزی طوغرولته‌مامزك سببلرندن برنی‌ده‌بوتشكيل‌ايدر...

بعده جامعلر ، تربه‌لر زيارت اولوندی . هركس كنديسنه مخصوص بر كوزلك ايله او آثار اسلافه نظر انداز اولدی . سلطان مراد ثانی تربه‌سنده تربه‌دار ، مرحومك وقت حربده قوللانديغی درت يامه‌لی مشين برسجاده‌سنی كوستردی . ايبك يلواچی مقتصد شهيرحافظ‌ابراهيم افندی قورولتای‌ده شيمديكی قاضيعسكرلرك معاشلرندن شكايت ايتمك اوزره نوط آلدی . بزه قارشی‌ده :

— كورديكزمی ، ديدی ، اسكی پادشاهلر نصل‌مش ؟ شيمديكی قاضيعسكرلرك مكلف بينشلری ايله قياس‌می قبول ايدر ؟..

سوزی تصديقه‌اقتران ايدرك شيمديكی‌ايده‌موكله ! اسكی ايده‌موك! آراسنده فرق اولديغی علاوه ايديلدی .

هرطرف كزيلدكدن‌صوكرا آقشاملك تقريبی حسبيله تكرار بلديه‌يه عودت‌ايله برازاستراحت‌ايديلدی. قارشوكی‌مناره‌لردن‌اذانسنی‌ايشيديلنجه باشلادی . بلديه‌نك نماز قيلمغه مخصوص جامع اوطه‌سی صورولدی. غايت مكمل موبليالی ، فقط زمينی حصير دوشه‌لی بريتاق اوطه‌سنی كوستردیلر. نمازايچون برسجاده‌ايسته‌ندی. خدمه‌لراللرينی‌اوشديرمغه باشلاديلر . بوكاده « ايوالله ... » ديه‌رك منديلمزی سره‌رك نمازلر قيلندی . منتظم سفره‌لر حاضرلانمش . طوغرو سفره‌لره كيتدك . برسفره‌يه والی بك ، برسفره‌يه‌ده قوماندان پاشا رياست ايدييوردی. قوماندان پاشا ، عبدالرشيد افندی ايله بروسه‌يه كچنكی سياحتمزده جمعيت علميه‌ده درت ساعت صرعيه كمال طلاقتله سويليه‌رك‌تصوفده‌كی يد طولاسنه‌بتون بروسه‌علماسنی حيران ايدن بوذات محترم، شيمدی سفرده‌ده بك آز سويليوردی .

بن يانمده‌كی دبره‌لی آرقداشه قوماندان پاشانك اختصاصی حقنده ايضاحات‌ويرييوردم . ديكر طرفده‌كی بروسه‌لی اختيارجه بر ذات‌ده طباق شاقيرديلری آراسنده اسكی ملی ضيافتلرمزده‌كی عادتلردن بحث ايدييوردی . بوندن جسارت آله‌رق صوردم :

— سفره اطرافنده بو دولاشانلر كيملردر ؟

— خرستيانلر ، يهوديلر ...

— هپسمی ؟

— اوت‌تا پيشيرندن‌طوت، شو طباغی‌دكيشدير نجه‌يه‌قدرهپسی...

— هيچ مسلمان يوقمی ؟ — يوق .

— نيچون ؟ — چونكه مسلمانلرك بوايشلری كوره‌بيله‌جك اولانلری بويله اينجه‌لكلردن آكلامازلر ...

هرنه ايسه ضيافتی متعاقب نطقلر ايراد ايديلدی . فرداسی اون ايكيده شمندوفر پك چوق يولجيلرله بروسه‌دن حركت ايتدی . مدانيه‌يه‌مواصلت ايديلنجه برجم‌غفير كوردك.« بونلرنه؟ » ديه‌هركس تعيينه قالقيشدی. تره‌ن طوروب‌ده پنجره‌لره « حمال‌وار، حمال‌وار...» ديه بياض صقالليلر ، كنج دليقانليلر ، چوجقلر قوشوشنجه اكلاشيلدی‌كه هپسی حمال ايمش . يولجيدن زياده حمال . بيچاره‌لر درت كوزله باقيورلر ، فرنكلرك باووللرينی طاشيسونلرده بش اون پاره اكمك پاره‌سی چيقارسونلر .

بو تنزهلری ، بو سياحتلری يالكز بروسه‌يه ، اوروپايه حصر ايتمه‌ملی‌در . اناطولی ايچريلرينه ، شرقه طوغری‌ده كيدوب اوبيچاره مسلمان قارداشلرك حالنی يقيندن كورملی ، نظر عبرته آلملی ، اونلری‌ده دوشونملی‌در . انتباه وفعاليت ينه كوره كوره اوله‌جقدر. فقط اثنای سياحتده نيچون كيديلديكنی دوشونمك شرطيله . اونلری كندی حاللرينه براقيرسه‌ق ينه بر شی اوله‌جغی يوق . اوبيچاره‌لرك دردلری نه‌در ، اونلری بو حال مسكنته ، بو حال اسارت وذلته كتيرن عوامل ومؤثراتی يقيندن تدقيق ايتملی‌ده، انتباه ايچون چاره‌لر دوشونملی . بوراده ماصه باشندن بر طاقم نظريات اداره ايله نه اونلر اويانه بيلير ، نه بز بو حال مذلتدن قورتوله بيليرز .

اسكله‌يه كلدك . اوچ واپور بكليوردی : بری ملی شركت بحريهٔ عثمانيه واپوری ، ايكنجيسی ادارهٔ مخصوصه‌نك كشكول عزرائيلی ،

اوچنجیسی‌ده یونان دوستمزه ! منسوب دستونی قومپانیه‌سنك واپوری . بتون یولجیلر یکی واپوره طولدیلر ، بر قسمی‌ده ادارهٔ مخصوصه‌یه بندیلر. یونانلی دوستمز ایسه سینك صاللایور ، قاپودان حدتندن چیلدیره‌جغی کلیوردی . بز کلزدن اول اسکله حماللری واپورله اسکله آراسنده‌کی رابطه‌یی فك ایتمشلر ، اسکله‌دن بر قاچ مترو اوته‌ده واپور طورییوردی . بویقوتاژ بتون شدتیله حکمفرما. حمیتلی حماللری تجربه مقصدیله یونان واپورینه طوغرو یورودم.

— نره‌یه کیدرسك ، افندی ؟.. دیه بر قاچ کیشی بردن اوکمه کچدیلر .

— نره‌یه ایسترسه‌م اورایه کیدرم ، بو واپوره بینه‌جکم .

— خایر اولماز ، اورایه بینه‌مزسك .

— نیچون ؟ سز نه‌یه قاریشیورسکز ؟

— سن عثمانلی دکلیسك ؟ حمیتك یوقمی ؟ هر کس اوته‌کی واپورلره بینر ، اوراده یر یوق دکل . یازیق سکا افندی یازیق ...

اوته‌دن بر دیکری: — عثمان، بینه‌مزسك، دیه کسوب آتسه‌دك آ...

— نه دیمك بینه‌مزمشم . بنم حریتم وار . شیمدی پولیس چاغریرم ..

— پولیس دکل ، قائممقامی ، حتی والی بکی کتیرسه‌ك بینه فائده یوق .

اوته‌دن بری : — محمد ، براق بینسون ، باقه‌لم ، نره‌دن بینه‌جك.

فقط محمدله عثمان آتش صاووریوردی . عثمانك دالاقاری آچیلمش ، پیرتیق فسیله پر غلیان حمیت کندیسنی اونوتمشیدی . بن اونك بو حمیتنه آغلامق ایسترم . کندمی زور ضبط ایدییوردم. نهایت حمال باشی یتشدی :

— یاپمه افندی ، عناد ایتمه ، بر کورولتو چیقمه‌دن اورایه کیت . اوراده یر وار . نه یاپه‌جقسك بونك واپورنده ؟ بونلر بزم کریدمزی آلمق ایسته‌رلر . اونلرك واپورینه بینمکه نصل حمیتك قائل اولور ؟..

واپوردن ارقداشلر حماللرله اوغراشدیغمزی سیر ایدرك کولیورلر. نهایت حماللردن بری فرقنه وارمش :

— اینانمایك به ، لطیفه ایدر ... دیه‌رك مناقشه‌یه نهایت ویردی.

واپورمزه دوندم . هپسنك طانیدیغی طاهر بکله قونوشدیغمی کورونجه ارتق لطیفه اولدیغنه تمامیله قناعت کتیردیلر . محجوبانه کولوشیورلردی .

معلم وحی بك واپورك قالقه‌جغی صره‌ده حماللره بر نطق ایراد ایتدی. یانیق یورکلره آتش سرپدی :

— حریت مناسترلرده ، سلانیکلرده طوغدیسه بو بیوك وشانلی دولتك تملی‌ده عثمانجك بورالرده قوردی ...

« عثمانجك » تعبیری اونلری او قدر رقته کتیردی‌که هپسی آغلامغه باشلادیلر .

— یاشاسون عثمانجکك اولادلری ...

آوازهٔ تمنیاتنی سماره قدر ایصال ایتدیلر . استانبوله کلوبده طشره‌لری هیچ کورمه‌مش اولان قفقاسیه‌لی احمدبك آقایف وقره‌بك افندیلر بودرجه حمیته حیرت ایتدیلر. بوسبتون فکرلری دکشدی :

— نه دهشتمش بوملت، دیدیلر، بو نه قدر بیوك حمیت وطنیه... آرتق بعنایة الله تعالی کریدك بزده قاله‌جغنه قناعت قلبیه حاصل ایلدك ...

— هله هله بر آز دها ایچریلره کیدیکزده نه بابا یکیتلر بولوندیغنی آکلارسکز .

دیه قناعت قلبیه‌لرینی تقویه ایتدك . قلبلرمز حسیات وطنپرورانه ایله مشبوع اوله‌رق ممنون ومبتهج سیاحتمزی اکمال ایلدك .

اوراق وارده :

علمای محترمه‌مزه براخطار ناچیزانه

رمضان شریف یاقلاشیور . طلبهٔ علومك بك چوغی کویلره وعظ ونصیحت ایچون کیتمکه حاضرلانمقده وشیمدیدن اللرده (درة الناصحین) لر، حکایه کتابلری تداول ایتمکده‌در. غالبا بوسنه‌ده کویلرده او اسکی موعظه‌لر ، بنی اسرائیل حکایه‌لری سویلنه‌جك ، اوت کویلولرك آرتق حافظی اولدیغی او اسکی شیلر تکرار ایدیله‌جك!..که بوکا آجیمالیدر.. مشروطیتك نامنی بیله ایشتمین ، مسلمانلغك اساسنی بیلمین ، اسلامیتی عطالت وبطائت ظن ایدن اوزواللی مسلمانلر رمضان شریفله برابر کویلرینه کله‌جك اولان خواجه افندیلرك تشریفنه شدتله منتظر ، سوزلرینی دیکله‌مکه ، طوتمغه صوك درجه خواهشکر اولدقلری حالده بوفرصتدن استفاده ایله اوبیچاره‌لری ایجه تنویر ایتمکی دوشونمیورز . . بوکون کویلولرك اویانمسی حیات اجتماعیه‌مزك الك قیمتدار رونقیدر . ایشته بونك ایچون رمضان شریف کبی علوی بر آیده ، فرصتدن استفاده ایله اوزواللیلری تنویر وتنبیه ایتمك لازم کلیر . فقط هر آغزدن چیقه‌جق درسلر ، [هله اجتماعی ، دینی اولورسه] عجبا مطلوب اولان استفاده‌یی تأمین ایده‌بیله‌جکمی؟.. هیچ ظن ایتمم !. وبلکه عکس تأثیر حصولندن قورقارم . . ایشته بونك ایچون علمای کرام طرفندن همان طلبهٔ علومه ترکجه وساده بر وعظ کتابی ، ارمغانی ترتیب ایدیلر وتوزیع اولنورسه دینمزه ، مشروطیتمزه بیوك بر ایلك ایدلمش اولور اعتقادنده‌یم . بناءً علیه بوجهتی علمای محترمه‌مزك وبالخاصه عالم اسلامیته پك بیوك خدمتلر ایدن (صراط مستقیم) ك نظر دقتنه عطف ایدر و بو خصوصده تأمین ایدیله‌جك معنوی استفادهٔ کلیه‌یی تفصیل ایتمکی زائد عد ایلرم. برده بو یولده ترتیب ایدیله‌جك دینی ، اجتماعی کتابك دونما اعانه‌سی منفعتنه ترکی واونامله صاتلمسی اعانه ایچون مهم بر واردات تأمین ایده‌جکی خاطر عاجزانه‌مه کلمکده‌در .

بالیکسیردن :

سیرتی

اوروپاده طلبه‌مز

استانبوله نسز — عشرت علنیه

محترم صراط مستقیمك ۵۷ نومرولو نسخه‌سنده: تحصیل ایچون اوروپایه کوندریلان اسلام طلبهٔ عثمانیه‌نك آداب ملیه ایله متخلق اوله‌رق استقامت وعفت دائره‌سنده تحصیله دوام ایتمزی قضیهٔ معتنابهاسی حکومت مشروطه‌مزجه نظر اعتباره آلنـوب حمیت وحسن نیتی معلوم اولان ذواتك بوخصوصه مأمور ایدلش اولدقلری وطلبه‌دن تحصیلده تکاسللری وسوء احواللری مشاهد اولنـلر حقنده اغماض اولنمیه‌جغی مجزوم قوی بولندیغی بیان وتأمین اولنمش ایدی .

فی‌الحقیقه طلبه‌مز ایچنده حسن اخلاق ایله تمیز ایتمش ومملکتی حقنـده حسن نیت پرورده ایلکده بولنمش اولان ذوات محترمه‌نك وجودنی ایشـتمك ارباب صداقتك قلبنـه بر فیض انشراح بخش ایلکده‌در . فقط تخلف طبایع حسبیله ایچلرنده بعضلرینك کندیلرنی حسن اداره ایده‌میه‌رك مع‌التـأسف آداب شرعیه واخلاق ملیه‌مزه منافی حرکاته جرأت ایلدکلرنی ، ازجمله بولنـدقلری محللرده شـابقه ایله رسم آلدیره‌رق بوطرفه کوندرمکده اولدقلرنی ایشیدییورز . بوده مملکتك ترقی وتعالیسنی دوشوننلرجه ، طلبه‌مزك تحصیللرندن استفاده امیـد ایدنلرجه الم عظیمی موجب اولیور . شو حال اسف اشـتمال واقع ایسه حکومتك بالاده بیان اولنان قضیهٔ مهمه‌یی اصلا نظر اعتباره آلمامقده وطلبه‌نك احوالنی مراقبه‌یه مأمور ذواتك دخی وظیفه‌لرنی لایقیله ایفا ایتمامکده اولدقلری اکلاشیلیور . اوروپاده علوم وفنون متنوعه تحصیل ایتمش ، فقط کندیسنده اخلاق وآداب ملیه‌دن اثر قالمامش ، قومیتی ضایع ایتمش اولان کنجلرمزدن ملت نه کبی برخدمته انتظار ایتملیدر ؟ افرادندن بولندیغی ملتك حقوق وحیثیتنه وحسیات وعادات موضوعه‌سنه رعایتی اولان بر کنج او ملتك علامت فاخره‌سی دیمك اولان سرپوشی چیقاره‌رق شابقه ایله کزمز .

بوبابده‌کی مسـلك لاقیدی عجبـا هانکی سیاست وهـانکی حکمت ایله قابل تألیفـدر ؟ یوقسـه تحصیـل ایچون اولسـون مأموراً اولسون آوروپایه کیدن اهل اسـلامك سرپوش ملیلرنی براقه‌رق شابقه استعمال ایتلرنی تجویز ایدن بر حکم شرعی وارده بزمی بیلمیورز ؟ الحاصل حکومتمز دین وملتك مرضیـسنه قطعا موافق اولمیان احوال وحرکاتی منعـه ومتجاسرلرنی تأدیبه مقتدر دکلسه ، آوروپایه طلبه اعزامندن فراغت ایده‌لم‌ده اولادمزك مملکتمزده اکتساب هنر ومعرفت ایتلری هرنه‌یه متوقف ایسه آنی استکماله چالیشه‌لم . ملت مقدراتنی تودیع ایلیه‌جکی اللرك بویله فنـا برحالده یتشدیکنی اصلا تجویز ایتمز . کنجلرمزی دین خصوصـنده بویله ضعیف ومبالاتسز کوردکجه انسـانده طوغریسی ملت اسـلامیه‌نك ترقی وتعالیسی امیدی قالمیور .

زمانمزده خصوصات دینیه‌ده جهالت عادتا ظرافت عد اولنه‌رق دیانت جلیلهٔ اسلامیه‌نك حقائقنه وقوفله اشـتغال عبث کوریلیور . اوت دینده جهالت اودرجه‌یی بولمش که شعائر جلیلهٔ اسلامیه‌یه منافی برحرکتی کوریلن کیمسه‌یه برمقتضای امر الـٰهی قول لین ایله معروف امر اولنمق ایستنلسه بونی حریت شخصیه‌لرینه تجاوز عدیله اعتراضاته ومعروفی امر ایدن ذات حقنـده برطاقم تفوهاته قیام ایدرلر . مثلا مرکز خلافت اسـلامیه اولان استانبولده حتی دوائر رسـمیه‌دن بعضلرنده رمضـان شریفده علناً نقض صیام مع‌التأسف کورولیور . رمضـان شریفـده اقلامه قهوه پیشـیرن قهوه‌جی‌یی بحق منع ایدن پولیس مأمورینك حرکت واقعه‌سی حریته منافع عد ایدیله‌ك برچوق اعتراضات ومناقشاته سـببیت ویریر . حریتی بودرجه مطلق صورتده تفسیر ایده‌جك قدر جهالت کوسترن اسلاملره آجیامق قابلمی ؟

موسم مناسبتیله مکاتب اسلامیه‌جه برچوق تنزهلر یاپیلیور . بونلرده ازجمله برهان ترقی منفعتنه بالوه‌یه اجرا ایدیلان سـیاحتده وقوعه کتوریلان احوال غیر مشروعه جداً باعث تأسف وتأثردر . مکتب تنزهلرنده قوریلان عشرت ترابزه‌لرینك معصوم اولاد وطنك اخلاق اوزرنده حاصل ایده‌جکی سوء تأثیراتی تعداد ایتمکه لزوم کوردم . هله بوکبی حالات مؤسفه‌یه قارشو دوائر عائده‌سنجه کوستریلان طور لاقیدی‌یه نه‌قدر حیرت ایدلسه آزدر .

آداب واخلاق عمومیـه‌یی محافظـه ایتمك وبونی مخل هر کونه حرکتی منع ایلمك وظائفی جمله‌سندن دکلمیدر ؟ یوقسه ضابطه‌مز معصوم مکتب چوجقلری آره‌سنده ، مخدرات اسلامیـه اوره‌سنده ، الحاصل علناً عشرت ایدن برکیمسه‌یی اوحالندن منع ایتمکی ـ حریت شخصیه‌سنه تجاوز عدیله ـ مناسب کورمیورده منفعت عامه‌یی فدامی ایدییور ؟ عمومه مخصوص محللرده علناً عشرت منع ایدلسه حکومتك بوحرکتی هانکی شریعته هانکی قانونه هانکی مدنیته مغایر دوشر ؟ عالم انسانیته بوندن بیوك خدمتمی تصور ایدیلور ؟

شریعت جلیلهٔ محمدیه‌نك مخدرات اسلامیـه ایچون تعیین بیوردیغی تستر بوکون نه‌حاله کلمشدر . قادینلرمز ایچـون پك بیوك فخر شرف بخش ایدن اشبو تستر ماده‌سنك حسن محافظه‌سنه دقت ونظارت ایتمك کیملرك وظیفه‌سیدر ؟ اوروپا تربیه‌سیله مفتخر منورالفکر بعض عائله رئیسلرینك قادینلرنی تستره دعوت ایتمیه‌جکلری درکار بولندیغندن بونلری حکم جلیل شرعی‌یه رعایته دعوت وجیبه‌سی حکومته وعلمایه ترتب ایتمزمی ؟

قادینلرمزك قیافتلری هله سـیر محللرنده ارککلر ایچریسـنده دوشوب قالقمـه‌لری اوقدر چیرکین منظره تشـکیل ایدییور که دیننه محبتی رعایتی اولان بر قسم اهل اسلام ایام تعطیلیه‌ده تنزهه چیقوبده مغایر مرضی احوالی کوروب متـأثر ودلخون اولمقدن ایسـه اونده امرار وقت ایتمکی ترجیح ایدییور . اطنه والیسی جمال بك افندی اسکدار متصرفلغنده بولندقلری صره‌ده ارککلرله قادینلره مخصوص تنزه محللرنی تفریق ایدرك شعائر جلیلهٔ اسلامیه‌یه اولان رعایت کامله‌لرنی بو وسیله ایله اثبات بیورمش ایدیلر . محسناتی وارستهٔ ایضاح اولان بو تدبیرك جمال بك افندینك اخلافی طرفندن تعقیب وحسن محافظه

ایدلدیکنه شبهه‌ایتمیز . اسکداره منحصر قالمیوب بو اصولك استانبولمزك بالجمله مسیره‌سی ایچون تطبیق ایدلمسنی تمنی ایلرز .

صدده کلەلم : اوروپایه طلبه اعزامی شـو صرده منافع مملکت نقطهٔ نظرندن واجب کوریلیورسه طلبه‌مزك اوروپاده آداب واخلاق ملیه‌مز دائره‌سنده حرکت ایتملرینی تأمین ایده‌جك جدی تدابیر اتخاذی‌ده حکومت ایچون فرضدر . هر سـنه اخلاق ومسلکلری لایقیله اکلاشلامامش یوز طلبه کوندره‌جکمزه حقلرنده تحقیقات عمیقه اجرا ایدلمش، نتیجه‌ده حسن حال وحرکتی و آداب وعادات اسلامیه‌یه رعایتی تحقق ایتمش اون طلبه اعزام ایده‌لم. اوروپادن کله‌جك یوزلرجه طلبه‌نك نره‌ده استخدام ونه صـورتله ترفیه ایدیله‌جکلری‌ده ملاحظه اولنملیدر . مملکتمزك حال حاضر اجتماعیسی عجبا اوروپایه چوق طلبه اعزامنه مساعدمیدر؟ اوروپادن کله‌جك هنرومعرفت صاحبی کنجلرمزك کافه‌سی ایچون خدمت دولته کیرمکسزین تأمین معیشت اولنه‌بیلمسی قابل اوله‌جقمی ؟ دقتلی انتخابلر نتیجه‌سنده اوروپایه کوندرلمش اولان طلبه‌مز ایچنده‌ده مغایر مرضی احواله جرأت ایده‌جك اولنلر بولنورسه بونلر [حمیت ودیانتندن امین بولندیغمز] ناظرلری طرفنـدن واقع اوله‌جق اشعار اوزرینه مخصصاتلرینك قطعیله درسعادته جلب اولنملیدر. بویولده اتخاذ اولنه‌جق تدابیرك تأثیرات حسنه‌سی کوریلور اعتقادنده‌یم هرحالده اوروپایه کوندرمك اوزره اوصاف مطلوبه‌یی حائز طلبه بوله‌بیلمك ایچون اول امرده مملکتمزده‌کی مکاتبی اصلاح ایتمك ، علوم دینیه درسلرینه اهمیت ویرمك ، هیئت تعلیمیه‌یی علماً واخلاقاً اوصاف لازمه‌یی حائز ذواتدن تشکیل ایلمك ایجاب ایدییور. مکتبلرمز ایچون دیندن باحث ترکجه یازلمش جدی اثرلر آرامق اقتضا ایدرکه طرابلس شام علماسندن حسین جسر افندی طرفندن تألیف ایدیلوب استاد محترممز مناسترلی اسماعیل حقی افندی حضرتلرینـك ترجمه وشرح ایلدکلری رسالهٔ حمیدیه نام کتاب مستطاب بو مقصدی لایقیله تأمین ایدر . دیانت جلیلهٔ اسـلامیه حقنده مباحث عقلیه ومسـائل نقلیه‌یی محتوی بولنان کتاب مذکور مکاتب ومدارس اسلامیه‌ده دستور تعلم اتخاذینه بحق شایاندر . بونك غایت اعتنا ایله تدریسنه صرف مساعی اولنمسی واجبدر .

امضا محفوظدر

باغچه سرایده مدرسه‌لر

خادم اسلامیت محررین کرام افندیلرم ،

اشبو مکتوبی معتبر صراط مستقیمك بر کوشه‌سنه درج ایلمکزی طلبه نامنه رجا ایدییورم . عموم اهل اسلامك مرکز خلافتی اولان استانبولده حریت اعلان اولندیغی کوندن برو اسلامیت نامنی طاشیان هرفردده برحس ترقی، بردویغو اویاندی، علی قدر الحال هرشیدن زیاده مکتب ومدرسه‌لرك اصلاحنه تشبث ایدلدی، خصوصا قریم مسلمانلری زیاده‌سـیله فعالیت کوسـترمکه باشلادیلر . مثلا اصول جدیده اوزره مکتبلر آچمق، جمعیت خیریه‌لر تأسیس ایتمك، کتبخانه وقرائتخانه‌لر، وجوده کتیرمك وسائره ... لکن مدرسه‌لره کلنجه‌هیچ کیمسه اهمیت ویرمیور . قریمده اوتوز مدرسه موجود ایسـه کافه‌سی اسکی حمام اسکی طاس ، مهمل بر حالده طوریور . محترم خوجه‌لریمزك صاف وپاك قلبلرینه مراجعت ایدەرك دییورزکه : بر آن اول مدرسه‌لریمزك اصلاحی چاره‌سنی تأمل و فعلیاته مسارعةً مبادرت ایتملیدرلر . بواك مبرور بروظیفه‌در. افکار منوره اصحابی تعصبه طوقنور ملاحظه‌سیله مدرسه ایشلرندن متحاشی بولنیور. اراده نه اولورسه طلبه‌یه اولیور. بیچـاره معصوم طلبه‌نك عزیز عمرلری مالا یعنی ایله کچیور . ظن عاجزانه‌مزده قالورسه مدرسه‌لره عطف نظر ایتمك بتون عالم اسـلام ایچون بر وجیبه‌در . مکتبلر کبی مدرسه‌لریده بر نظـام التنه آلملی‌یز استانبولده بوکون اللی‌یه قریب طلبه آرقداشلرمز بولنیور ،

ای محترم قرداشلر ! جمله‌مز بر وطن اولادی‌یز، آتا دده‌لریمزدن قالمه مدرسه‌لر شمدی سزدن امداد بکلیور . ایچنده بر طـاقم سفیل طلبه هردرلو امید ترقیدن مأیوس درین بر اویقوده . پیغمبر افندیمز (حب الوطن من الایمـان) بیورمش ، سزك اویله عالی بر مکانده دارالخلافه‌ده اوقومقدن مقصدیکز نه اوله‌جق، یالکز کندی منفعت شخصیه‌کز ایچونمی چالیشـیورسکز ، یوقسـه ملته یاردمده بولنمق ایچونمی. شاید اویله ایسه باری یازلری تعطیل زمانلرنده وطنه عودت ایدیکز. بوراده‌ده بر خطوهٔ ترقی آتلمسنه چالیشکز . اسـتانبول مدرسه‌لرنده تطبیق اولنان یکی اصولدن بزلریده مستفید ایدیکز. بوکون بتون امیدلر سزه اوت یالکز سزك مساعیکزه منعطفدر. وظیفه‌کزك اهمیتنی تقدیر ایله عالم اسلامك اك چالیشقان قطعه‌سنك تنورینه دلالت ایدیکز. امین اولکز که بو خدمتلر سزه ابدی سعادتلر تأمین ایده‌جکدر. فعلی جواب موافقته انتظار ایدییورز .

باغچه سرای — طلبهٔ علومدن

عارف ومحمد عبدالغنی

حقیقت حال

کچن هفته صراط مستقیم بزی مهم برمسئله‌دن خبردار ایدییوردی که : اوده لسانمزك تفریطه دوشمسی‌در . ذاتاً بزم هیچ بر ایشمز یوق که منتهاسی افراط وتفریطدن مصون قالسون هر تشبثمزك منجر اوله‌جغی برشی وارسـه اوده افراط و یا تفریطدر . بر وقت مطبوعاتده دوام ایدن مناقشات لسـانیه تفریطله نتیجه‌لندی . بوکون تجاریب عدیده ایله مثبتدرکه لسان مسئله‌سی بر ملتك حیات اجتماعیه‌سنك اك بیوك رکننی تشکیل ایدر. چونکه اتحاد وتناصرك ادامه‌سی افکار عمومیه‌نك برلشمه‌سیله ممکن ونظرلرك برهدفه انعطافی ایله اتحاد وترقی‌یه نائلیت حاصل اولور . بو مقصدلری ایسه انجق وحدت لسـان تأمین ایدر . عینی عنصره منسـوب افراد بیله لسـانلرنده‌کی تباینی ازاله ایتمدکجه بر بریله قایناشه‌مز .

شـو زمانلرده ترکلك عالمی اویله برشـکل اکتسـاب ایتمش ، زمانك تبدلی اویله تأثیرات عظیمه وجوده کتیرمشـدرکه یوز سنه اولکی حال ایله بوکون آره‌سـنده ذهنلره حیرت ویریر فرقلر حاصل اولمشدر . بوفکر، بو نتیجه تکامل مدنی سایه‌سـنده‌در. ترك

لسانیده بوتکاملدن آزاده قاله‌یه‌رق بوکونکی سویه‌یی بولمش. بنابرین شو زمانده بوندن بشیوز سنه مقدم قونیشیلان بر لسانله ترکلره مرام اکلاتمغه چالشمق آرتق مستحیل اولمشدر. زمانمزده مهجور کتابلرده بیله اثری قالمامش کلماتی قوللانمق قدر مناسبتسزلك تصور ایدیله‌مز. مثلا اسکی ترکجه‌ده «ساووغ» کلمه‌سی شمدی صوغوغه تبدیل اولنمش، «قولقاق» کلمه‌سی قولاق اولمش. بناءً علیه اك اوفاق بر ترك یاوروجغنك بیله بیلدیکی قولاقی قولقاق یازمق بسبتون افکاری تغلیط ایتمك وطولاییسیله تفرقه‌یه قوشمقدر.

ذاتاً کائناتده هرنه موجود ایسه ایلك دورهٔ ابتدائیه‌سنده پك ناقص اوله‌رق استعمال اولنمش فقط کیت کیده انسانلرك بو بابده‌کی معلوماتی تزاید ایتدکجه مظهر تکملات اولمشدر. بناءً علیه نوع بشر قوانین طبیعیه‌نك تحت تصرفنده دائما بر فعالیت نامتناهیه ایله اکتساب کمالاته طوغری یوکسلمکده‌در. ایشته بشر بو بحران فعالیت ایچنده یالکز مستقبلنی تأمین ایله اوغراشیرکن ماضی‌یه ارجاع نظر ایتمکه وقت قاله‌میه‌جغنی وبنابرین وقایع کذشته‌نك تضمن ایلدیکی عبرتلردن استفاده قضیه‌سی خللدار اوله‌جغنی دوشونیله‌رك بوجهتی تلافی ایچون علم تاریخ وجوده کتیرلمش ومورخلر طرفندن انسانلرك ادوار سالفه ووقایع ماضیه‌لری عنعناتیله تصویر ایدیله‌رك هر دورده‌کی بطنك عمر تجربیسنه اعمار علاوه اولنمشدر. ایشته شوسایه‌ده بوکون ماضیسنی تخطر ایدن کیمسه حالندن امین اولیه‌رق دائما آتیسنی کوزلر. آتیسنی ماضی‌یه فائق برحاله کتیره‌مین هرهانکی برعنصر کندینی زواله محکوم بولور. و شو صورتله محکوم تدنی اولمش ملتلر مجادلهٔ حیاتیه‌نك قانلی صدمه‌سندن یاقه‌لرینی قورتاره‌مزلر. ایشته بونجه عصرلردنبری بر فعالیت دائمه ایله لسانمزی ترقی ایتدیره ایتدیره شوحاله کتیره‌مشز شمدی اسکی حالنه نصل اعاده ایده‌بیلورز. بوخصوصده‌کی مساعی نهایت بر برمزی آکلامامق درکه‌سنه بزی سوروکله‌مزمی؟ بوحاله دوشدکدن صکره کتلهٔ واحده اولمق امنیه‌سی محاله منقلب اولمازمی؟ ترك عالمنده بابل قله‌سی تفرقه‌سنی تنظیر صاییلمازمی؟

بو زمانده لسان وادیانك تأمین ایتدیکی بر قوتی هیچ بر شی تأمین ایده‌میور. دول غیرمسلمه‌نك حالی کوزمزك اوکنده. لسان وادیان یوزندن یوماً فیوماً اکتساب قوت ایدیورلر. زنکین بر لسانه صاحب اولان برقوم فنون ومعارفك مفتاحنی الده ایدییور. بز ایسه برطاقم نوهوسلرك یوزندن بسبتون خطرناك بر کریوه‌یه صاپدق. شیوه اهنك محافظه‌سی دردندن لسانمز باشدن باشه اجنبی غیرمأنوس کلمه‌لرله دولیور. نه‌یازان نه‌اوقویان کیمسه استفاده ایتمیور. یازق دکلی اوقدر ذهن یوره‌رق یازیلان بر مقاله ویارساله‌دن بر معنی اکلاشلمسون؟ هرکس یاننده بر لغت متخصصیی بولاندیرسون. ایشته بو طریق افراطده دولو دیزکین قوشیورز. بقالم نره‌یه چاربه‌جغز. بوکون غزته ورساله‌لریمزی برییغین اجنبی تعبیرلر وبرطاقم کلمات غریبه وغیر مأنوسه ایله یازمق قطعیاً جائز اوله‌مز. سوء تفهملری آرتدیرمقدن، نافله یره آرایه نفرتلر القا ایتمکدن بشقه برشیئه یرامز. استفاده تأمین ایده‌مز. لسان بویله تصفیه واصلاح اولنماز. طریق اعتدالدن انحراف ایتمیه‌رك نصل برزمانده بولوندیغمزی تقدیر ایتمه‌مز لازم کلیر.

اطرافه نظر عبرتله بقالم بزم قدر قوتسز بر حکومت قالمشمی؟ بز کریوهٔ غفلتده بویان ایکن قومشولرمز متصل کسب قوت ایتمش، لوازم حیاتیه‌لرینی احضاره چالیشمش. بز هرشیدن محروم بولنیورز. بوندن یوزسنه اول اسامیسی اوقونمیان، کندیلرندن بحثه تنزل ایدلمیان، کوچك قوملر ازجمله یونان شمدی بزه قفا طوتیور. حکمدارلری هریرده مظهر احترام اولیور. بزم التجا ورجامز کأن لم یکن طوتیلیور. کریدده غیر قابل انکار بولنان حقوق مشروعه‌مزك محافظه‌سی بیله بزم ایچون مشکلاتلی اولیور. کونمز اوزنتیدن خالی کچمیور. مثلا اندیشهٔ الحاق هردقیقه حیاتمزی زهرلیور. بروقتلر کائناتی سیف جلالمزله تتره‌دیرکن شمدی بر قاچ شارلاتان تأدیبنده اولان عجزمزه بتون عالمی اشهاد ایدییورز. بی‌سود نوطه‌لر، ایضاح واستیضاحلر، قاچه‌مقلی سوزلرله کندمزی آووتیورز. آرتق اسباب ترقی‌یی الده ایتمکه چالیشه‌لم. غزته ورساله نشر ایتمکدن مقصد اذهان عمومیه‌ده بر فکر ترقی اویاندیرمق حقایقی درك وتیقن ایده‌لم. کندمزه معین برخط حرکت قبول ایلیه‌لم. دائما اعتدالمزی محافظه ایدرك افراط وتفریطدن صاقینه‌رق اوداٸره‌ده چالیشه‌لم. بلکه بوصورتله استقبالمزی تأمینه موفق اولورز.

بالجی زاده ادرمیدلی

محمد طاهر

صباح غزته‌سی صاحبی مهران افندی‌یه

آچیق مکتوب

مالیه تصرف صندوغی نامنه بو هفته بر تنزه اجرا ایدیله‌جکمش. شوقدرکه بو تنزهی ترتیب ایدنلر مخدرات اسلامیه‌نك، راحتسز اولملرندن حذراً، اشتراکلرینی موافق کورمه‌مش. بعض قادینلر ایسه بوندن شکایت ایتمشلر و شکایتنامه‌لرینی غزته‌کزه کوندرمشلر. جریده‌کز بونی یازدقدن صوکرا مخدرات ملیه‌مزك اشترا کلری موافق بولوندیغنه دائر بیان مطالعه وحکم ایدییور. بو، اویله مسائلدندرکه طوغرودن طوغرویه اخلاق اسلامیه‌مزه تعلق ایدر، هرکسك جف القلم مطالعه یوروتمسنه جواز کوستریله‌مز. حمیت وطنیه‌کز بزجه مسلمدر. سر محررکزك مقالات سیاسیهٔ فاضلانه‌لری‌ده بالعموم عثمانیلر ایچون فائده‌بخشدر. نصلکه قارئین عثمانیه‌ده بوجهتی تقدیر ایتدکلرینی بالفعل کوستریورلر. و شو قدرشناسلقلریله صباح غزته‌سنك وطن عثمانیده بیوك برموقع احراز ایتمسنه سبب اولیورلر. بوکا مقابل اخلاقمزه حرمت کوسترمکزی طلب ایتمك حقمزدر. حسیاتمزی رنجیده ایدن بو قبیل مطالعاتك عدم تکررینی متصف بولوندیغکز رویت ودرایتدن بکلرز افندم.

مکتب حقوقدن

نظمی

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی — مدیر مسئول: اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرۀ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز.

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه ترکلرک سیاسی وترک اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٩٥ — ٢٢ جمادی الآخر ٣٢٨ پنجشنبه ١٧ حزیران ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

الرحمن الرحیم

بو ایکی کلمۀ قدسیه لفظۀ جلاله‌نک صفتیدرلر . بو ایکی وصفک متضمن اولدیغی رحمت ایله یا عالمیندن ذوی العقوله مختص اولان رحمت الهیه و یاخود بتون موجودات اوزرینه طور وجوده خروجلرندن صکره فیضان ایدن نعم ربانیه ویاخود [وسعت رحمتی کل شیء] قول کریمنده اولان رحمت وجه ایله کافۀ اطوارده بتون اشیایه عام وشامل اولان عواطف جلیلۀ صمدانیه مراددر . اولکی و ایکنجی معنالرجه رحمت مراد اولدیغی تقدیرده [رحمن رحیم] صفتلرینک وصف ربوبیتدن صکره ایراد اولنملرینک سببی ظاهردر . اوچنجی معناجه رحمت مراد اولدیغی صورتده تربیه‌نک عقبنده ذکر ایدلملری ، تربیه رحمته مقارنتی اقتضا ایلدیکی حالده ذات حضرت باری امر تربیه‌ده محضا فضل وکرمندن ناشی رحمت واسعه‌سی وجه ایله معامله ایلدیکنه وامر تربیه‌نک بوندن دها کوزل برصورتده وقوعی متصور اولمدیغنه اشارت ایچوندر ـ س .

رحمن رحیم صفتلرینک اعاده‌سنده‌کی نکته ظاهردر، اوده جناب حقک عالملری تربیه‌سی جلب منفعت ویادفع مضرت کبی بر احتیاجندن طولایی اولمیوب محضا عموم رحمتی وشمول احسانی ایچون اولدیغنه اشارتدر . بوراده برباشقه نکته دها واردر ، اوده بعضیلری مدلول ربدن قهر وجبروت معناسی فهم ایدرلر، ایمدی جلال ایله جمال اعتقادینک اره‌سنی جمع ایتملری ایچون جناب حق انلره رحمت واحسانی تذکار ایتمکی مراد ایتدی‌ده بی‌پایان برسعه وتجدد ایله مفیض نعم دیمک اولان [رحمن] ی وصفت رحمت ذات الوهیتی ایچون برصفت ثابته اولوب الی الابد کندوسندن زائل اولمیه‌جغنی اشعار ایدن [رحیم] ی ذکر ایلدی. کویا جناب اقدس عبادینه اظهار محبت ایتمکی مراد بیوردی‌ده انلره اولان ربوبیتی ربوبیت رحمت واحسان اولدیغنی کندیلرینه بیلدیردی ؛ تا که بو صفت معنای جمیع صفاتک علی الاکثر رجوع ایتدیکی برصفت اولدیغنی بیلسونلر وَدلدادۀ حب وعشق ربانی اولوب منشرح الصدور، مطمئن القلوب اوله‌رق اکتساب رضاء الهی‌یه مواظبت ایلسونلر . حدودی تجاوز وَمحرماته مداومت ایدنلر ایچون جناب حقک دنیاده مشروع قلدیغی عقوبات وآخرتده اعداد ایلدیکی عذاب رحمت الهیه‌نک عموم وسبقنه منافی دکلدر . چونکه بو معامله صورت ظاهره‌سنه نسبت ایله قهر تسمیه اولنمش ایسه‌ده بونده خلقی تربیه وحدود شریعت الهیه‌دن خارج بولنان احواله کرفتار اولمقدن انلری زجر بولنمسنه نظراً حقیقت وغایتی اعتباریله رحمتدر . خلقک سعادت ونعیمی حدود شرعیۀ الهیه نزدنده وقوف ایله حاصل اولور، بو حدوددن انحراف ایدنلر لامحاله دوچار سفالت ومصائب اولورلر .

والد رؤف فرزندینی ، اکا نافع اولان احواله ترغیب ایتمک وکندینه نفعی اولان اموری فرزند ادا وایفا ایلدیکی تقدیرده پدری اکا احسان ایلمک صورتیله تربیه ایدر وحال اقتضا ایدرسه ترهیب وعقوبته مراجعت ایتدیکی‌ده اولور . ولله المَثَلُ الاعلی ، لا اله الا هو ، والیه یُرجَعون ـــ ع .

حوادث ووقائع ايكی قسمدر. برقسم حادثه واردركه رحمت ظن اولنور ، حالبوكه رحمت دكل ، بلكه حقيقتده عذاب ونقمتدر . مثلا بر پدر اوغلنی كندی حالنه براقوب‌ده چوجق ايستديكنی ياپسه ، پدری انی تأديب ايتمسه وتحصيله سوق ايتمسه . بوحال ظاهرده رحمت وباطنده نقمتدر . بعض حوادث‌ده واردركه ظاهرده عذاب ونقمت ظن اولنورسه‌ده حقيقتده فضل واحسان ورحمتدر ، نته‌كيم بر پدر اوغلنی مكتبه دوام ايتديرسه ، انی كسب وتحصيله سوق ايلسه ، بوحال ظاهرده نقمت وحقيقتده رحمتدر . كذلك بر انسانك الندہ [آكله] ظهور ايدوب‌ده اوال كسلسه بوقطع ظاهرده عذاب وباطنده راحت ورحمتدر . ابله اولان ظواهره الدانور ، عاقل سرائره نظر ايدر . بو معلوم اولديسه شوراسنی نظر مطالعه‌يه الملی‌دركه عالمده محنت وبليه‌يه ، الم ومشـقته دائر نه وارسه بونك طوبی ظاهرده عذاب والمدر . فقط حقيقتده حكمت و رحمتدر . بونك سر و حقيقتی حكمتده معروف اولان شـوسوز ايضـاح ايدر : شر قليل ايچون خير كثيری ترك شر كثيردر . ايمدی تكاليفدن مقصود ارواحی علائق جسـدانيه‌دن تطهير ايتمكدر ، نته‌كيم جناب حق [ان احسنتم احسنتم لانفسـكم] بيور مشـدر . وخلق ناردن مقصود اشراری اعمال ابراره صرف وتحويل ايدرك انلری دارالفراردن دارالقراره جذب ايتمكدر ، نته‌كيم حضرت منزل الفرقان [ففرّوا الی الله] بيورمشدر . بوبابده ذهنه التقريب اولان مثال موسی ايله خضر عليهما السلامك قصه‌سيدر . موسی عليه السلام ظواهر امور اوزرينه بنای حكم ايلديكندن تخريق سفينه ايله قتل غلام خصوصنی ومائل انهدام بولنان جدارك تعميرنی استنكار واستقباح ايلدی . لكن خضر عليه السـلام احكامنی حقائق واسراره بنا ايلديكندن كتاب الله‌ده تحكيه بيورلديغی وجه ايله حضرت موسايه بوامورك لدنياتنی بربربر سويلدی . بوقصه‌دن نمايان اولوركه حكيم محققك حكمنی ظاهره دكل حقائقه بنا ايدندر . شو حالده سن افعال الهيه‌دن طبعكك نفرت ايتديكی وعقلكك قبول ايتمديكی برشيئی كورديككك زمان بيل‌كه انك تحتنده اسرار خفيه وحكم بالغه اولوب حكمت ورحمت الهيه اوشـيئك اويله اولمسنی اقتضا ايتمشـدر . بوكا واقف اولورسه‌ك ايشته اوزمان سكا [الرحمن الرحيم] قول كريمنك دريا مانند اسرارندن برائر كورينور – ف .

تفسير

مالك يوم الدين

بوقول كريم لفظهٔ جلاله‌نك دردنجی صفتی‌در . بوصفتی اولكی صفتلردن تأخيرك وجهنی بيانه حاجت يوقدر — س .

مالك : اعيان مملوكه‌ده ديله‌ديكی كبی تصرف ايدنه دينور ؛ ميمك كسری ولامك سكونيله ضبط وتصرف ايتمك معناسنه اولان [ملك]دن مشتقدر . الف ايله [مالك] قرائتی ائمهٔ قرادن عاصم ايله كسـائی ويعقوب قرائتی‌در . بوقرائتی [يوم لا تملك نفس لنفس شيئاً والامر يومئذ لله] قول كريمی تقويه ايدر ، چونكه بوقول كريمده اوكون هيچ بر فردك هيچ بر فرده هيچ بر وجه ايله مالك اولمديغی بيـان بيورلدقدن صكره اوكون جميع امورك جناب اقدس كبريايه مملوكيتی اثبات ايدلمشدركه بومعنی [مالك يوم الدين] ك معناسيدر . ذكر اولنان قرادن ماعداسی وعلی الخصوص اهل حرمين محترمين الفظ مذكوری الفسز اوله‌رق [مَلِكِ] ديه قرائت ايتديلر . ميمك فتحی ولامك كسريله [مَلِك] پادشاه ديمكدر . وميمك ضمی ولامك سـكونيله امور عامه‌ده امر ونهی ايله تصرف كلی‌يه مقتدر عز وعظمت ، شوكت وسلطنت صاحبی اولمق معناسنه [مُلك] دن مشتقدر . بوايكی قرائتك ايكيسی‌ده متواتردر . وحضرت باری عزشانه روز جزانك هم مالكی وهم ملكی اولديغندن هرايكی قرائت موجهدر — ق س ش . انجق ايكنجی قرائت [لمن الملك اليوم لله الواحد القهار] نظم جليلنده اولديغی كبی يوم دينه اضافت مقامنه دها چسباندر — س .

يوم : عرفده ، شمسـك طلوعيله غروبی اره‌سنده‌كی زماندن عبارتدر . اصطلاح شرعده : فجر ثانينـك طلوعيله غروب شمس اره‌سنده‌كی مدتدر . روز قيامتده شمس اولمديغندن بومقامده يوم ايله مطلق وقت مراددر . دين : جزا ديمكدر ، ايسـتر خير ايستر شر اولسـون [۱] . نته‌كيم [كما تدين تدان] ضرب مثلنده‌كی ايكنجی فعل ايله ديوان حماسه‌نك شو :

ولم يبق سوی العدوا
ن دنّاهم كما دانوا

بيتنده‌كی برنجی فعل جزا معناسنه دينيدن مأخوذدرلر . ضرب مثلده‌كی برنجی فعل ايله بيت حماسه‌ده‌كی ايكنجی فعل فعل ابتدائی اولوب برفعله مكافاةً ويا عقاباً برمقـابله اولمديغی حالده انلره‌ده جزا اطلاق اولنمسی یا مشاكله طريقيله‌در . وياخود برشيئی مسببنك اسميله تسميه قيلندندر . ضرب مثلك معنـاسی : سن نصل ياپارسه‌ك اويله عوض الورسين ؛ اييلك ايدرسه‌ك اييلك ، كوتولك ايدرسه‌ك كوتولك كوررسين ديمكدر . بيتده واقع [دنّاهم] اندن اولكی بربيتك جوابيدر . اوبيت‌ده شودر :

فلما صرح الشرّ
فامسی وهو عريان

شو ايكی بيتك محصول معناسی : شر بسبتون ميدانه چيقوب‌ده ارتق استعمال ظلم وعدواندن بشقه برچاره قالمينجه انلرك بده ايتدكلری شره بزده شر ايله مقابله ايتدك ديمكدر — س ش . ديوان حماسه : حماست وشجاعته دائر سويلنمش ابياتك جمع ايدلمش اولديغی ديوان اشعاره دينور . وبو ديوانده مذكور اولان بيته [بيت الحماسه] اطلاق اولنور .

[يوم]ك [دين] لفظنه اضافتی [يوم الاحزاب] و [يوم الفتح]

---

[۱] لسانمزده جزاء كلمه‌سنك عقوبت معناسنده استعمالی شائعدر . خير ايله اولان جزاده مكافاة كلمه‌سنی استعمال ايدرز .

ترکیبلرنده اولدیغی وجه ایله سائر ظروف زمانیه‌نك کندوسنده واقع حوادثه اضافتی کبی دنی ملابسه ایچوندر . یوم دینده قیامت، جمع، حساب کبی دها نیجه احوال وار ایکن یوم مذکور بونلردن برینه مضاف قلنمیوبده خاصةً [دین] ك ذکر ایدلمسی ترغیب وترهیبده دها مؤثر اولدیغی ایچوندر. قیامت وسائره کبی دیکر احوال، جزانك مبادی ومقدماتی اولدقلری ایچون یومی انلره مضاف قلمقده بالطبع بو تأثیر حاصل اوله‌ماز . یوم دینه مالکیت ایله ، اوکونده‌کی اموره مالکیت مراد اولدیغی حالده [مالك الامور فی یوم الدین] دینمیوبده [مالك یوم الدین] بیورلمش اولمسی ، اوکونه مالکیت اوکونده واقع امورك کافه‌سنه مالکیتی‌دها بلیغ برصورت ایله افاده ایلدیکی ایچوندر؛ نته‌کیم زمانه‌ده مالك الامور فلاندر دیمك ایسته‌نلدکده صاحب زماندر دینلسه بو تعبیر عموم و استغراقی دها زیاده افاده ایده‌جکندن دها بلیغ دوشر . بناءً علیه یوم لفظی اعرابجه دکاسه‌ده معناجه بطریق الاتساع مفعول به مجراسنه جریان ایتدیریله‌رك مالك کلمه‌سی اکا مضاف قلنمش اولمغله ترکیب قدسی‌نك مآل منیفی : یوم جزاده کافهٔ اموره مالکدر دیمك اولور . جناب حق جمیع ایام و اوقاتده بتون امورك مالك وملکی اولدیغی حالده مالکی ویاخود دیکر قرائته کوره ملکی یوم دینه مضاف قیله‌رق بالخاصه یوم جزانك مالك وملکی دیه توصیف اولنمسی یا اوکون مخلوقات ملك عدل علامك حضورینه عرض اولنه‌جقلری جهتله انك عظیم الهول برکون اولدیغنی ویاخود اوکونده املاك ایله ملاك آره‌سنده‌کی علائق مجازیه بالکلیه منقطع اولوب ذات اجل اعلی حضرتلرینك اویوم مشهودده اجرای امر ایله تفردینی بیان ایچوندر — ق س ش .

[یوم الدین] دینوبده [الدین] دینلمامسی جزانك سائر ایامدن ممتاز برکونی اولدیغنی بزه بیلدیرمك ایچوندر. بوده اوکوندرکه انده هر عامل عملنه ملاقی اولوب اجر وجزاسنی تماماً کورر . برسائل چیقوب صوره‌بیلیرکه کافهٔ ایام ایام جزا دکلمی وخلقك بوحیات دنیاده دوچار اولدقلری بتون شدائد ، اوزرلرینه واجب اولان حقوقی اداده‌کی تفریط وتقصیرلرینك جزاسی دکلمی ؟ جوابنده دیرزکه اوت ایچنده بولندیغمز ایامده اعمالمزك بعضاً جزاسی ظهوره کلور ؛ فقط بوجزا کافهٔ اعمالمزك جزاسی دکل بعض اعمالمزك جزاسیدر . عمل واجبه‌ده‌کی تفریط وتقصیردن طولایی ترتب ایدن جزانك بو دنیاده ظهور تام ایله ظهوری انجق مجموع امته نسبت ایله‌در ، یوقسه افرادندن هر بر فردینه نسبت ایله دکلدر ؛ ایمدی هانکی امت جناب حقك صراط مستقیمندن انحراف ایدوبده انك مخلوقی حقنده جاری عادت الهیه‌سنه مراعات ایتمزسه درحال عدل الهی او امتی فقر ومذلت وزوال عز وشوکت کبی مستحق اولدیغی حاله کرفتار ایدر. فقط افراد حقنده‌کی جزا ظهور تام ایله ظهوره کلیور ؛ بر چوق سفهای ظلمه کوریورزکه مستغرق حظوظ ولذات اوله‌رق امرار حیات ایدیورلر . واقعا بونلرك وجدانلری کندیلرینی آره صره توبیخ ایدر و غصه وکدر ویره‌جك شیلردن‌ده خالی اولمازلرسه‌ده بواحوال انلرك انجق بعض اعمال قبیحه‌سنه مقابل کله‌بیلور . خلقه احسان ایله معامله ایدن بعض پاك سیرتانی‌ده کوریورزکه حقوقی ضبط وغصب اولنه‌رق ظلمدیده اولمش وحسن عملندن طولایی لائق اولدیغی اجر ومکافاتدن هیچ بر شیئه نائل اولمامش . لکن روز جزا بویله دکل ، اوراده افراد عالمیندن هر فردك جزا و مکافاتی تماماً حقیله ایفا اولنور . [فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره و من یعمل مثقال ذرة شراً یره] .

جناب حق قلوبمزی جانب اقدسنه جذب ایچون ذات الوهیتنك رحمن رحیم اولدیغنی بزه بیلدیردی ؛ فقط کافهٔ عبادی بولطف ومنتی ادراك ایدوبده مطلوب اولان انجذاب ایله منجذب اولیورمی ؟ خایر.. ایچمزده اویله آدملر یوقمیکه هریوله سلوك ایدیورلرده طوغریمیدر، اکریمیدر مبالاة ایتمیورلر ؟ بونکچون حق جل وعلا حضرتلری رحمتی ذکر ایتدکدنصکره عقبنده دینی ذکر ایتدی‌ده عبادینه اعمالنه کوره مجازاة ومکافاة ایده‌جکنی بزه بیلدیردی . شو حالده جناب حقك عبادینی تربیه‌نك ایکی نوعی اولان ترغیب وترهیبك هر ایکیسیله تربیه ایتمسی انلر حقنده شایان بیوردیغی رحمتی جمله‌سندندر ؛ نته‌کیم قرآنك بر چوق آیاتی بوکا شهادت ایدر . [نبئ عبادی انی أنا الغفور الرحیم وان عذابی هو العذاب الالیم] — ع .

سورهٔ کریمه‌ده حق سبحانه وتعالی حضرتلری [عالملرك پروردکاریدر ظاهر و باطن ، عاجل وآجل بتون نعمتلر ایله انلره منعمدر ؛ یوم ثواب وعقابده بتون اموره مالکدر] دیه توصیف اولنیور . ذات الوهیتك شوصفات جلیله ایله توصیف اولنمسی حمدك جناب باری‌یه اختصاصنه دائر سبق ایدن حکم صریح ایله حمده استحقاقك ذات الوهیته مخصوص اولدیغنه متدائر اوحکمك مستلزم بولندیغی دیکر حکم ضمنی‌یی تعلیل ، وعبادت ایله استعانه‌نك ذات اجل اعلاسنه اقتصارینه دائر آتی‌یی تمهید ایچوندر ؛ چونکه بوصفات جلیله‌دن هربری شو ذکر اولنان امورك جناب حقه وجوب ثبوتنه دلالت ایلدیکی کبی امور مذکوره‌نك علی الاطلاق ماسوی‌اللهه امتناع ثبوتنه دخی دلالت ایدرکه اختصاص ایله مراد بودر . برنجی صفت ایله دردنجی صفت جناب حقك رب مالك، وماسوی‌اللهك مربوب مملوك حق اولدیغنی صریحاً افاده ایلدکلری جهتله بوایکی صفتك ذکر اولنان وجوب وامتناعه دلالتلری ظاهردر . ایکنجی ایله اوچنجی صفتلره کلنجه ، جناب حقك رحمن رحیم صفتلریله اتصافی انجق ماسوی الله اولان عالمینه نسبت ایله اولدیغندن بوصفتلر جمله‌نك منعم علیهم اولملرینی ایجاب ایلدیکی جهتله بونلر دخی ذکر اولنان وجوب وامتناعه دلالت ایدرلر — س .

برکت زاده اسماعیل حقی

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك تركجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رديه

— ۲۰ —

(۳) پدر عالی گهرلری عبدالله حضرتلرینك مدینه‌ده وفاتی طوغرودر. هم‌ده بعدالوفات اوراده كائن بنی عدی بن‌النجاردن « تابعه » [۱] نام كیمسه‌نك خانه‌سنده دفن اولنمشدر. فقط كاروانله سوریه‌یه قدر كیتمش اولدیغی قطعی دكلدر. روایت مشهوره‌یه كوره ولادت نبویه‌یه اوچ درت آی قدر مدت قالدیغی صره‌ده عبدالمطلب حضرتلری كندیسنه خطاباً « طوغه‌جق طفل مباركك قدومنی تبریك وتسعید ایچون بوتون صنادید مكه ورؤسای قبائل‌خانه‌مزه كله‌جكلری جهتله هایدی اوغلوم! سن مدینه‌یه كیت. هم دایيلریكی زیارت ایدرسك، هم‌ده عودتكده اورانك اعلی خرماسندن لزومی قدر خرما كتیررسك» دیه جناب عبداللهی مدینهٔ منوره‌یه كوندرمشیدی اورایه وارنجه بیچاره خسته‌لنوب ـ فی‌الحقیقه كندینك دكل! ـ پدرینك دایيلری [چونكه‌جدی‌جناب‌هاشم اوراده قبیله‌ٔ‌مذ كوره‌دن برقیز آلوب عبدالمطلب اوندن دنیایه كلمشیدی] اولان بنی عدی طرفندن پك كوزل باقلوب تداویسنه اهتمام اولنمش ایسه‌ده بر آی صوكرا وفاتی وقوع بولدی. عبدالمطلب خسته‌لغنی خبر آلدقده موما الیهك شقیقی، لابوین برادری اولان زبیری كوندردی. زبیرك ورودندن بر قاچ كون صكرا عبداه وفات ایتدی. مؤخراً اكبر اولادی اولان « حارث » ی‌ده كوندردی فقط بو، وفاتندن صوكرا مدینه‌یه واصل اوله‌بیلدی.

(٤) دوقتور دوزی « فامیلیاسنه كلنجه.. مكه‌ده بعض مرتبه اعتباره مظهر وحجاجه ویرمك ایچون صوینی چكمك حقیله مشهور زمزم قویوسنه مالك ایدی فقط نه اك زیاده اصیل، نه اك زیاده صاحب نفوذ الخ. » عباره‌سیله‌ده نسب پاك رسول ذیشانی تقدیر خصوصنده‌كی جهالتنی ویا بوبابده دخی قابل ستر اولمیان اعتساف وعدم نصفتنی ابراز ایتمكده‌در.

قوم عربك اتفاق آرا ایله اشرف قبائلی قریشیلر [۲] اولوب

[۱] بوكلمه « نابغه » شكلنده‌ده ضبط ایدلمش بولنیورسه‌ده اصح اقواله كوره تاء مثناة وباء موحده و عین مهمله ایله اولوب آخرنده‌كی تا « نادرة العصر » ده‌كی تا كبی مبالغه افاده‌سیچون الحاق اولنمشدر.

[۲] « قریش » تعبیری نسب رسولده مذكور جناب فهر بن مالكك لقبیدركه بوتون قبائل قریش مشارالیهدن انشعاب ایتمشدر.

باعث تسمیه‌ده دائما مواسات مقصدیله ارباب احتیاجی قرش (تحری) ایتمكده بولنمسیدر اوغللری‌ده موسم حجده محتاجینی تحری واطعام ایله اشتغالده بولنورلردی. اطعام‌مذكوره « رفاده » تعبیر اولنور. بوكا اك مكمل‌برشكل انتظام‌ویرن‌دردنجی‌جد رسالتپناهی‌اولان‌جناب « قصی » در. [زبیروزننده‌در]. مشارالیه جرهمیلری مكه‌دن اخراجله اوراده حكومت تشكیل ایتمش اولان بنی خزاعه ایله كسب صهریت ایتدكدن‌صوكرا اونلره‌غلبه ایتمش، وقریشیلرك قبائل متفرقه‌سنی جمع وتوحید ایتمسی حسبیله كندیسنه « مجمع » [منجم‌وزننده] عنوانی ویرلمش ایدی.

اونلرك‌ده اك كزیده قسمی قبیلهٔ رسول اولان هاشمیلر اولدیغی بوتون ارباب علم ووقوفك تسلیمكرده‌سی بولنان برحقیقتدر. بونكله برابر جد عالیٔ نبوی جناب عبدالمطلبك او زمان طرز جمهوریده اداره اولنان مملكت حجازده بالانتخاب رئیس بولنمسنه وبوریاستك سنین وفیره امتداد ایتمسنه بناءً موسیو « سیدیو » مشارالیه حقنده حكومت عظمی صاحبی ایدی دییور. برده بالاده دیدیكمز كبی (دوزی) نك نظری دائما ظواهره، نفوذ كلام وكثرت اعوان كبی مادیاته قاصر ومنحصر اولمسندن ناشی كرم وسماحت وازالهٔ منكراته صرف همت كبی سجایای سامیه وفضائل عالیه‌یی هیچ‌حسابه قاتمیور. وبوندن طولایی قبائل قریش ایچنده دها اصیل فامیلیالر بولندیغنی ادعایه قالقشیور. مع هذا بوجهتی‌ده انباتدن عاجز بولنمسنه مبنی هانكی قبیله‌نك هاشمیلره قارشی حائز رجحان اولدیغنی تعیینه یناشه‌میور.

چونكه هاشمیلردن اشرف بر قبیله نه قریشیلر ایچنده، نه‌ده قبائل سائره آره‌سنده بولنمق عدیم‌الاحتمالدر.

نسب پاك رسولك اتفاق مورخین‌ایله منتهی اولدیغی‌جناب عدنانك نسبی‌ده بالاتفاق بر قاچ بطنده اسماعیل بن ابراهیم علیهما‌السلامه واصل اولمقده‌در.

رسول اكرم افندیمز حضرتلریله جناب عدنان آره‌سنده‌كی سلسلهٔ علیه وشجرهٔ طیبه‌نك حاوی اولدیغی ذواتك اجداد كرام جناب سیدالكائناتك هر بری اسماً ورسماً معروف اولوب كندی دورینك كزیده‌سی، مطلع انوار نبوت اولان‌یكانه فریده‌سی ایدی.

ابوالحسن ماوردی علیه‌الرحمه (اعلام‌النبوه) كتابنده شویله دییورلر « واذا اختبرت حال نسبه صلی‌الله علیه وسلم وعرفت طهارة

[انصل كه، حذافه بن غانم نام شاعر عبد المطلب حضرتلرینك مدح وستایشنه دائر انشاد ایتدیكی قصیدهٔ مشهوره‌نك ـ كه مطلعی:

« بنوشیبة الحمدالذی كان وجهه »

« یضیٔ ظلام اللیل كالقمرالبدر »

بیتی اولوب عبدالمطلبك ناصیهٔ پاكنده لامع ومشرق اولان نور محمدی‌یه اشارتی حاویدر ـ ابیاتندن:

« قصی لعمری كان یدعی مجمعا »

« به جمع الله القبائل من فهر »

بیتی ایله‌ده بووجه تسمیه اعلان اولنمشدر.]

رفاده ایله برابر مشارالیهك اجتماع ایدن سقایهٔ حاج، حجابهٔ بیت، عقد لوا وریاست دارالندوه كبی وظائف اكبر اولادی اولان عبدالدار عهده‌سنه تودیع اولنمشیدی اونك وفاتندن صوكرا دیكر اوغلی وقوی آراسنده دها شرفلی وسوكیلی اولان عبد مناف حضرتلرینك اولادی ایله بنی عبدالدار میانه‌لرنده ـ كتب سیرده تفصیل‌اولنان تداعی وتحالف‌نتایجی اوله‌رق ـ اقتسامه اوغرادی.

سقایه ورفاده كبی بعض وظائف عبد مناف اولادینه انتقال ایتدی « رفاده » یی تعریف‌ایتدك « سقایه » ده بئر زمزم حفرندن‌اقدم مكه‌خارجنده‌كی قویولردن دوه‌لرله طاشینان طاتلی صولر ایله كعبهٔ معظمه اطرافنده موضوع بویوك كوپلر املا اولنمق وموسم حجده كلن زوارك جمله‌سنی طاغیلنجه‌یه قدر او واسطه ایله اسقا ایتمكدن عبارتدركه بوكوپلرك بر قسمنه خرما وقورو اوزوم نقع ایله‌مك‌ده معتاد ایدی.

مولده علامت انه سلالة آباء کرام لیس فیهم مستر ذل بل کلهم سادة قادة وشرف النسب وطهارة المولد من شروط النبوة » .

کتب سیرده انلردن هر برینك احوال عليه‌سی مفصلاً مشروحدر بن بوراده یالکز الك یاقین اولان هاشم وعبدالمطلب حضراتنك تراجم احوالی بیانیله اکتفا ایدیورم .

قبیلهٔ بنی هاشمك پدرلری (هاشم) بن عبد منافك اسمی عمرو العلادر . امویلرك جدی اولان عبد شمس ایله توأم اوله‌رق طوغمشلردر . مطلب ونوفل اسمنده دها ایکی برادرلری وار ایدی . بو درت برادره بین العرب سیادت و وفا وحمایهٔ ضعفا ایله امتیازلرینه بناءً « مجیرون » و « اقداح النضار » (آلتون اوقلر) عنوانلری ویرلمشیدی .

هاشم حضرتلری ایسه برادرلری آره‌سنده ده کرم وسماحتله تفرد ایتمش وپدرلری عبد منافك جانشینی اولمش ایدی . مؤخراً برادرلق برادرزاده‌سی « امیه » که ابو سفیان بن حربك جدیدر ــ کندیسنی استرقابله ترفعه قالقشمشیدی . فقط عموجه‌سنك ابراز ایتدیکی آثار مجد وکیاستی تقلیددن عجزی نمایان اولمغله « هرچه باد اباد » کریوه‌سنه کرفتار اولوب مشارالیهی « منافره » یه دعوت ایلدی . بو منافره دینلن شی اوزمان عربلری آره‌سنده جاری سلاحسز بر دوویللو ایدی که یکدیکریله معارض ومنافس بولنان ایکی شخص ویا ایکی قبیله مشهور بر کاهنه مراجعتله شرف واعتبارجه هانکیسنك فائق اولدیغنه دائر کندیسنی تحکیم ایدرلردی ویره‌جکی حکمه کوره طرف مغلوب ضرر وضیاعه اوغرارلردی .

جناب هاشم کرك سن وکرك ارتفاع شان حسبیله میانه‌لرنده‌کی تفاوتك بدیدار بولنمسنه بناءً قبول تکلیفه مسارعت کوسترمدی . فقط وقوع بولان اخطار واصرار اوزرینه ــ غالبك اللی دوه بوغازلیه‌رق اهالی‌یه انفاق ومغلوبك اون سنه مکه‌دن اغتراب ایتمسی شرطیله ــ موافقت ایلدی . شهود لازمه‌یی استصحابله « عسفان » ده ساکن کاهن خزاعی‌یه مراجعت اولندی . کاهن بونلری کورر کورمز « والقمر الباهر والکوکب الزاهر والغمام الماطر وما بالجو من طائر وما اهتدی بعلم مسافر من منجد وغائر لقد سبق هاشم امیة الی المفاخر » دییه جناب هاشمك امیه اوزرینه حائز تفوق ورجحان اولمسنه حکم ایتدی بونك اوزرینه هاشم مکه‌یه عودتله دوه‌لری ذبح وناسی اطعام، امیه‌ده طوغروجه شام ایلنه عزم وخرام ایتدی .

[هاشمیلرله امویلرك میانه‌لرنده جاری اولان منازعات ومقاتلات بو وقعه طولاییسیله عصرلرجه توارث ایده کلمشدر . ارباب تاریخك تدقیقات واقعه‌سنه نظراً بو چیغری الك اول اونلرك جدی اولان « امیه » آچدیغی کبی صوکرادن ده فساد هپ امویلر طرفندن ظهور ایتمکده ایدی . مثلا ذات رسالتپناهی‌یه قارشی ابو سفیان ، حضرت علی‌یه قارشی معاویه [۳] ، اهل بیته مقابل یزید علیه اللعنه ، بالجمله علویلر وعباسیلر علیهنده خلفای امویه بی حد وحساب مکر ومخازی ارتکابندن خالی قالمامشلردر]

جناب هاشمك السنهٔ انامده یاد اولنان مناقب علیه‌سندن بری ده نکاشتهٔ صحائف سیر اولان قصهٔ آتیه‌در .

بر دفعه کندیسی سوریه‌ده کائن « غزه » بلده‌سنده بولندیغی صره‌ده مکه‌ده فوق العاده قحط وغلا وقوعنی استخبار ایتمکله درحال بر کاروان طولوسی اون وپکسمات آله‌رق مکه‌یه کلدی . برچوق حیوانلر بوغازله‌یه‌رق اعمال ایتدردیکی اکمکلر وکتیردیکی پکسماتلر ایله تریدلر یاپوب بوتون اهالی‌یی اشباع ایدرجه‌سنه اطعام ایتدی، باقی قالان اون وپکسماتلری‌ده محتاجینه تصدق ایلدی . مشارالیه ایشته « هاشم » مخلصنی بو کوندن اعتباراً احراز ایلمشدر . بو وقعهٔ سمیحانه‌لری اوزرینه شعرا پك چوق قصائد انشاد ایتمشلردر. ازجمله بو بیت بیان وقعه‌ده صریح وپك مشهوردر .

« عمرو العلا هشم الثرید لقومه »
« ورجال مکة مسنتون عجاف »

هاشم حضرتلرینه « سید البطحا » عنوانی‌ده ویرلمشیدی. چونکه سرا وضراده مائدهٔ کریمانه‌سی آچیق اولوب هر کون یوزلرجه کیمسه‌یی اطعام ایتمکده ایدی. اکر بو صورتله اطعام ناس اوزمانلرجه امر عادی اولوب باشقه ذوات طرفندن‌ده ایفا ایدلمکده بولنسه‌یدی مشارالیهك مناقبی صره‌سنه کچیرلمزدی دکلمی ؟

کذلك مواهب لدنیه وشروحنده ذکر وبیان اولندیغی اوزره نور نبوتك شعاع تابناکی جناب هاشمك روی دلاراسنده اول مرتبه پارلامقده ایمش که اهل کتاب علماسندن هرکیم کندیسنه ملاقی اولسه النی اوپر وکندیسنه عرض احترامده بولنورمش . بوندن طولایی بوتون رؤسای قبائل شرف صهریتنی احراز ایتمك ایچون متعلقاتنه مراجعتده بولنملرندن باشقه هرقل روم جنابلری‌ده استخبار ایلدیکی جود وکرمنی یاد ایده‌رك غایت حسنا بر دخترینی تزویج ایتمك آرزوسنده بولندیغنی عرض ایتدیرمشیدی .

فقط بو بر وسیله ایدی اصل باعث تکلیف هرقل مومی الیهك کتب سماویه‌ده کسب اطلاع ایلدیکی نور درخشان نبوتك جبین هاشمده لمعان ایتمکده اولمسی ایدی .

جناب هاشم ایسه بو تکلیفاتك هیچ برینه موافقت ایتمدی، مؤخراً بو شرف صهریت مدینه‌ده کائن بنی عدی قبیله‌سنه میسر اولدی ، فرزند جمیلی عبدالمطلب حضرتلری بو واسطه ایله دنیایه کلدی [نصل که بالاده بیان ایدلدی]

مشارالیهك مآثر فاخره‌سندن بری ده ابن السبیل «سیاح ومسافر» لره رعایت ایله لدی الایجاب بینه‌جك حیوان ویرمك ، هرکسك حقوقنی تأدیه وخائفینی تأمین خصوصنه صرف مساعیده بولنمق ایدی، هر سنه شهر ذی الحجه‌نك هلالی کورلمسی اوزرینه علی الصباح قاپی جهتندن کعبه دیوارینه استناد ایله بو مآلده بر خطبه اوقوردی .

« یا معشر قریش ! سز قوم عربك ساداتی ، وجهاً احسنی، عقلاً

[۳] ارباب مطالعه‌یه معلوم اولدیغی اوزره «نصائح کافیه» نك مندرجاتنه جواب ویرمك امر آسان دکلدر . کتاب مذکورك مؤلفی سنی اولوب آیات واحادیث ایله‌ده تنویر مدعا ایتمشدر .

اعظمی ، نسباً اشرفی ، قبائل سائره‌یه قرابت جهتیله اقربی‌سکز بوحقیقت هرکسك معلومیدر . یامعشر قریش ! سز جیران بیت الهی‌سکز . جناب باری سزی حمایه‌سیله مکرم ، جواربیتی ایله‌مشرف قلمشدر . بوسایه‌ده سائر اولاد اسماعیلدن تمیز ایتدیکز . بوکونلر هرطرفدن بیت‌اللهه تعظیم ایچون زوار قدوم ایده‌جك . اونلرك جمله‌سی جناب حقك اضیافی (مسافرلری) دیمکدر . بوطاقم‌مسافرینه اکرام‌ایده‌جکلرك احق‌والیقی‌ده سزسکز . وسعکز مقداری‌اکرامدن کیری طورمایکز .

شومبارك بنانك صاحبی حق ایچون اکر بن بوخصوصه کفایت ایده‌جك امواله مالك بولنسه‌م سزه عرض احتیاج ایتمزدم بوتوصیه‌یه لزوم کورمزدم . بن ظلم ایله جمع ایدلمه‌مش ، اصلا حرام قاتلمامش اولان اموالمی بوجهته تخصیص ایدییورم . شوبیت شریف حرمتنه سزدن بر رجام‌ده بودرکه زوار بیته تقدیم ایده‌جککز اطعمه‌یی اموالکزدن قطع رحم وغصب وظلم قارشمامش اولان قسمیله تدارك ایتمه‌کزدر . »

بومقاله‌مزده جناب‌ابو طالبك بوحقیقتی‌اعلانه‌دائر برقصیده‌سنك خاتمه‌سیله ختام ویره‌لم .

« اذا اجتمعت یوماً قریش لمفخر . فعبد مناف سرها و صمیمها »
« وان حصلت انساب عبد منافها . ففی هاشم اشرافها وقدیمها »
« وان فخرت یوماً فان محمداً . هوالمصطفی من سرها وکریمها »

مناسترلی اسماعیل حقی

بچن مقاله‌ده(اوزمانده) ، (خصلتیله) ، (نه‌مرتبه‌شریر) ، (عمارس) ، (مذکوره‌نك) کلمه‌لری سهواً (اوزمانکه) ، (خصالتیله) ، (نه‌مرتبه) ، (محارس) ، (مذکوره) طرزنده‌انتشارایتمش اولدیغندن تصحیح اولنور .

حسبحال

ایکندی اوستی آیاصوفیه میدانندن کچیوردم ، شادروان‌حوالیسندن بولوك بولوك چیقان جماعت بنده اولا بر خاطره ، صوکره بر چوق خیال ، دها صوکره برچوق تمنی ، برچوق امید اویاندیردی :

کمال بك مرحوم برکون ارقداشلرندن نوری بکله برابر ینه بو بومیداندن کچیورمش . اوکله نمازینی قیله‌رق جامعك مختلف قاپولرندن مختلف سمتلره داغیلان خلق نظر امعان ایله سوزدکدن صوکره دیمش که :

— نوری ! بوملت نه‌زمان آدم اولور بیلیرمیسك ؟

— خایر .

— نه‌زمان ، بوجامعلردن شوديزلکلی ، پوطورلی حماللرله ، کوفه‌جیلرله برابر سنك بنم کبی یاقه‌لقلی . باستونلی بکلر چیقارسه .

نوری بك بووقعه‌یی طانیدقلرندن برینه سویلمش ؛ بن او آدمدن طویدم . دوشونولورسه سوز نه‌قدر طوغرو ، نه‌قدر معنالیدر !

کمال‌بك مرحوم‌بو تمنیسیله طبیعی‌عوامك عبادتنی استخفاف‌ایتمیور ؛ انجق عبادتی مقصود بالذات بیلن ؛ آبدستده ، نمازده ، جامعده ، جماعتده نه‌عظیم‌حکمتلر ، نه‌انجه دقیقه‌لر بولندیغنی کیمسه‌دن ایشیدوب بلله‌مه‌ین بوزواللیلرك‌ایچنده کندیلرینی ارشادایده‌جك ، اویاندیره‌جق آدملر بولنماسنی ایسته‌یور .

جامعلر افکار ملتی تنویر ایچون نه‌مساعد یرلردر !

آغزی دوزکون برذات کرسی‌یه چیقارده قرآن نامنه ، حدیث نامنه هانکی حقیقتی جماعته تلقین ایده‌مز؟ احتراصاتنك برچوغنی‌جامع قاپیسنك طیشنده براقه‌رق تمیز ، آسوده برقلب ایله اللهك أوینه کیرن شوبیکلرجه خلقدن نیچون استفاده ایتمه‌ملی ؟ نیچون اونلری جمعیت اسلامیه‌ایچون دها مفید برحاله کتیرمه‌ملی؟

یازیقلر اولسون که‌المزده‌کی نعمتلردن ، واسطه‌لردن‌استفاده‌ایتمه‌نك‌هیچ یولنی بیلمیورز ! دها طوغروسی بیله‌رك بیلمیه‌رك او یوللری کاملاً قاپایورز . عبادتلریمزهمان‌همان‌برر بدعت‌شکلنه کیرمش ! سلاطین‌جامعلرنده جمعه نمازی برساعته یقین سوریبورکه محفلده‌تلاوت اولنان قرآن‌کریم ایله اصل نمازدن باشقه‌سی ایچون‌کچیریلن زمانلر هدردر !

« طیب‌الله انفاسکم .. » دیه باشلایان ؛ یاری‌سی عربجه ، یاریسی عجمجه کیدوب ، لکن بر ادای‌مخصوص ایله اوقونان ؛ آره‌ده مؤذنلرك ترضیه‌لریله فاصله‌دار اولان ؛ جامع خدمه‌سی طرفندن توشیح اسم لطیفیله یاد اولنان ملمع منثورده کیمك ایجادی اولسه کرك؟ الله عشقنه سویلیکز بو اوزون تکرلمه جماعتك جاننی صیقمقدن ، اویقوسنی کتیرمکدن باشقه نه‌یه یارار ؟

اکلادم : اغزی دوزکون‌حافظلر محفله چیقه‌رق کمال ترتیل ایله قرآن اوقورلر ؛ زمانی‌کلوب سنت قیلندقدن صوکره خطیب معنیدار برخطبه ایراد ایدر . آراده‌کی بدعتلرك حذفندن قازانیله‌جق زمانده بوصورتله موعظه‌یه‌قالمش اولور .

لکن موعظه برمعتاد اسرائیلیات اوله‌جقسه واز کچدك ! جماعت مسلمینه آرتق‌اجتماعیات لازم ، اجتماعیات ! شرقده ، غربده ، شمالده ، جنوبده نه قدر مسلمان وارسه ذلت ایچنده ، سفالت‌ایچنده ، اسارت ایچنده یاشادیغنی ؛ سفیل بر ملتك النده قالان دینك قابل دکل اعلا ایدیله‌میه‌جکنی بیلمه‌ین ، اکلامایان واعظی کرسی‌یه یاناشدیرماملی . واعظ ملتك ماضیسنی ، حالنی بیلملی ؛ جماعتی استقباله حاضرلاملی .

هله خواجه افندیلریمز هیچ کرسیلرك سمتنه اوغرامیورلر . کوره‌جکسکز : رمضانده ینه کرسیلر شورادن بورادن قوشوب‌کلن مدرسه ، مکتب کورمه‌مش آمی‌خواجه‌لر طرفندن‌اشغال‌اوانه‌جقدر !

خواجه‌مز خالص افندی حضرتلرندن نیاز ایدرز : یابو کرسیلره رمضانده برر آدم چیقارسینلر ، یاخود بو جهله‌یی جماعتك باشنه بلا ایتمسینلر . طوغریسی بو حریفلری دیکلدکجه کنجلرده‌کی دینسزلك موداسنی همان همان معذور کوره‌جکم کلیور ! اکر دینك نه اولدیغنی بونلردن اوکرنسه‌یدم مطلقا اسلامك اك بویوك دشمنی اولوردم !

جامعلر حقنده سويلديكمز سوزلردنيانك هرطرفنده‌كی جامعلری كندنده جمع ايدن حجاز حقنده اولويتله وارد اولور .

حجازك بر مسلمان سركيسی اولديغی ، بويله بر سركی هيچ برملتده اولمديغی ، بوندن استفاده ايتمه‌مك قدر سرسملك تصور ايديله‌ميه‌جكنی عقلانز پك‌چوق سويلشارسه‌ده بز تكرارينی فائده‌سز كورميورز . هم‌ده كورمه‌ملی‌يز . بو كبی حقيقتلر هر كون هر كس طرفندن سويلنمليدر . مشروطيتدن ، حريتدن يالكز اوته‌كنه بريكنه آغز دولوسی سوكمك صورتيله متلذذ اولماملی‌يز ؛ ياپيلماسی الزم اولديغی حالده ياپيله‌ميان شيلری ياپديرنجه‌يه قدر اوغراشمالی‌يز .

ايشته موسم حج ياقلاشيور . اولادينی، عيالنی براقوب برچوق پاره‌لر ، فداكارلقلر اختياريله دنيانك بر اوجندن اوبر اوجنه قدر كيدن بو صاف‌يوركلی آدمله نه‌لر اكلاتيلماز ، نه‌تلقيناتده بولونلماز! هيچ اولمازسه حجدن‌مقصد نه‌اولديغنی‌اوكره‌نيرلر، بربرلرينی‌طانيرلر آ. يا بو آز موفقيتميدر ؟

وا اسفا كه حاجيلريمزك ايچنده « مدينه‌ده پيغمبر ياتيور ؛ كعبه‌ده الله ... » ديينلر بيله وار !.

زنكينلريمزك برقسمی حجه كيتمز، برقسمی‌بدل كوندرير، برقسمی‌ده اون اون بش كشی ايله برابر كيدر. بوصوكره كيلرك‌درت بش‌يوز ليرا صرف ايدوب كوتورديكی آدملر كيملردر بيلورميسكز ؟ محله‌نك اختيار بكجيسی ، مختار متقاعدی ، مرحوم باباسنك آزادلی قالفه‌سی كبی حكمت حجی دنياده دكل، آخرتده بيله اكلايه‌مايه‌جق آدملر !..

نه مبارك آدم ! بونلرك يرينه ايكی اوچ آدم عقللی آرقداش كوتورسه‌لر‌ده مسلمانلر آره‌سنده بر تعارف ، بر اتحاد حصولنه چاليشسه‌لر اولمازمی ؟

عربجه ، عجمجه ، روسجه ، تاتارجه قونفرانسلر ويرمك ، خطبه‌لر ايراد ايتمك ؛ مغرب اقصادن كلن عربی هنددن ، چيندن ، سيبريادن ، افغاندن ، بورادن كيدن حجاج‌ايله طانيشديرمق ؛ عمومنك مصاب اولديغی اجتماعی‌خسته‌لقلری اورته‌يه قويه‌رق بوكا ال برلكيله چاره آرامق اهمال اولنه‌جق بر ايشميدر ؟

حكومت بلكه بو خصوصده بعض تدبيرلر دوشونمش ، بعض آدملر بولوب كوندرمشدر . فقط زنكينلريمزده وظيفه‌لرينی ايفا ايتمليدر . أوت « مصابدر ، متقيدر، توتون‌بيله ايچمز » ديه محله‌نك بكجيسنه اللی ليرا ويروب بدل كوندرمكله برشی اولماز . مادام‌كه بر فداكارلقدر اختيار اولونيور ، باری مفيد اولسون ، ديملی اوكا كوره آدم بولمليدر .

حياتنی عالم اسلامك سعادتنه وقف ايتمش اولان سياح شهير عبدالرشيد ابراهيم افندی‌حضرتلری كچن‌سنه‌كی‌حج ايچون « بوسنه‌كی حج آزيجق بر شيئه بكزه‌دی ....» بويوريورلردی . ان شا الله بو شباهت كيده كيده عينيت درجه‌سنه يوكسلير .

انجق بو امنيه‌نك تحققی اوخطهٔ مباركه‌يه موسم حجده ديديكمز كبی آدملرك كيتمسيله ، ياخود كوندرلمسيله قابل اوله‌بيلير . يوقسه والدهم ثناكاريكزده بوسنه حجه كيديوركه اجری صرف كنديسنه عائد قاله‌جق ، جماعته هيچ خيری طوقونميه‌جقدر ، ظن ايدرم .

محمد عاكف

دينسزلك توسع ايديورسه

قيامت ينه بزده !

خصمای دينك اك زياده اعتراض ايتدكلری نقطه‌لردن‌بری وبلكه برنجيسی « دين مانع ترقی وتمدندر » فكر سقيمدر . بورادە بوكا جواب ويرمك ايسته‌ميورم ، چونكه حاجت يوقدر . بونی سويلينلر هرحالده دين اسلامی بيلمينلردر . بونلرك آكلايه‌مامالرينه سبب ينه بزز . چونكه دين اسلامه رابطه‌سی قوی اولوب معلومات كافيه‌سی بولنانلر علی العموم السنهٔ اجنبيه‌يه واقف دكلدرلر . ايشته دينی آكلايه‌مامالری بونك نتيجه‌سيدر .

زيرا خصمای‌دين، اسلامی تدقيقه باشلادقلری‌زمان يقيندن تدقيق ايده بيلمك ايچون مملكتمزه سياحت ايديورلر . بو سياحتلرنده اكثريا غيرمسلم ترجمانلر واسطه‌سيله كزييورلر . بو ترجمانلر نه قدر ايچمزده بولنسه‌لر ينه‌دينه‌عائدمعلوماتلری‌كلياً نقصاندر،هرحالده شائبهٔ تعصبدن آزاده دكلدرلر ؛ ياخود اجنبی محبی كنجلرمزله كوريشوب اونلردن‌ايضاحات آلمق‌ايستيورلر، مع‌التأسف معلوماتلرينك اكثريتله نقصان اولمسی‌جهتيله بيلمه‌يز ديمكده قائل اوله‌ميانلردن برطاقم ياكلش معلومات ايدينيورلر.

احوالمزی تدقيقه كلنجه بعض عائله‌لرده مبالاتسزلق ، بعضلرنده جاهلانه تعصب ، والحاصل بتون هيئت اجتماعيه‌مزده حكم سورن اخلاقسزلق، صاحبی اولديغمز دينه قارشی ايی‌برفكر ايدنمكه مانع اوليور .

بركره شونی تسليم ايتمك ضروری‌دركه دين هرنه‌صورتله اولور ايسه اولسون موجوديت‌انسانيه باشلاديغی زماندن‌بری‌ارائهٔ‌موجوديت ايتمش ومنتهای موجوديته قدرده باقی‌قاله‌جغی محقق بولنمشدر . اوت، حتی هيچ بردينه منسوب‌اولمدقلرينی‌ادعاايدنلربيله كندی‌وجدانلرينه كوره بردينه قائلدر . تصور اولنه‌مزكه بر انسان انسان اولسون ، عقلی بولنسون‌ده برحس دينيدن آزاده‌سر قاله بيلسون !

بزده هركسك دينی اوكرنمسی فرض عيندر . هرحالده بو، پك بيوك شبهه‌لری ابطال ايدر و هرحالده دينده عقل و حكمته موافق اولميان برشيئك عدم موجوديتنی اثبات ايدر؛كه اكر دينمزده عقل و منطقه مغاير برنقطه بولنسه ايدی ، اديان سائره كبی اوده بزه كور كورينه اطاعت تكليف ايدردی .

مع مافيه بوكا اعتراض ايدنلر وار وبرچوق شيلرده صاييورلر . بونلرك عقل ومنطقه موافق هانكی جهتی وار؟ دييورلر . فقط اونلرك برقسمی اساساً دينده يوق . مثلا صندوقه‌لره طاپمق . دينده بويله برشی وارميدر ؟ ديكر برقسمنك‌ده لزوم‌واهميتنی دوشنه‌ميورلر. مثلا حج ايتمك نه فائده‌سی وار؟ دييورلر . ديكر فوائدنی صايميه‌لم ،

عجبا اسلامی نقطهٔ واحده‌یه ارجاع نظره سوق ایتمه‌ی نه‌در ؟

دیمك دینه تعرض ایدنلره الك بیوك توصیه: فكرلرینك ایلشدیكی مسئله‌لرده نسیبی ترك ایله بحق علمای اسلامه مراجعت ایدوب دلائل وایضاحات طلب ایتملری وفكرلرینی دائما شائبهٔ ترددن تطهیر ایتملریدر.

چونكه دین بنیاد الهیدر. كفر كیمسه‌یه حلال اولمز واوله‌مز. تردد انسانی دائما مهالكه سوق ایدر . ترددكه نتیجهٔ انكاری ویرر ، معاذاه انسانی راه مستقیمدن طریق ضلاله سوق ایدر . ذاتاً ملتمزده كوریلن نقصان اخلاق قلبلری علیل براقشدر . (القلب العلیل یمیل الی الاباطیل) سوزی تهلكه‌لری پك كوزل كوسترر .

اونودلمامیدركه جناب لم‌یزل وعد ووعیدندن ذره‌جه نكول ایتمز. بز اسلاملر بو كون عادتا فضائلدن پك بیكانه كبی قالمشز . طوغری اكثریا آجی كلیر. لكن بونی طاتلیلاشدیرمق آجی‌یی الده ایتمكه متوقفدر. بزی الك زیاده بو طریق بدبختی‌یه سوق ایدن شیء جهلمزدر. بو حقیقت اكلاشلمشدر ظن ایدرم، لكن چارهٔ خلاص نه‌در؟

بز هر شیدن اول قصورلرمزی اعتراف ایتملی‌یز. ملت اسلامیه‌نك بو حال تذبذبی نه‌در ؟ یالكز قباحتی استبداده آتمامللی. چونكه یالكز اونده اولمق لازمكه ایدی ، موسویلرك بو كونه قدر كورمش اولدقلری مظالمه قارشی ماضی واخلاقلرینی اونوتملری اقتضا ایدردی. حالبوكه هر كسدن زیاده محافظه‌كار بولنیورلر .

بزم ایچون ملیتدن ، اخلاق اسلامیه‌دن تباعد ، مزاره تقرب دیمكدر . بونك ایچون اولادلرمزی حسن صورتله تربیه ایدرك عادات اسلامیه‌یه آلیشدیرملی‌یز . قادینلرمزی‌ده عود وپیانو چالانلردن ، هوای وهوس یولنه وقف حیات ایدنلردن دكل ، صاحب معلومات وعرفان خانملردن آییرملی‌یز . چونكه قادینلر جمعیت بشریه‌نك الك مهم عنصریدر ، چونكه قادینلر بر جمعیتك میزان اخلاقیدر .

قیزلریمزك‌ده بحق بر مسلمان والده‌سی اوله‌جق بر صورتده تحصیل وتعلیمنه اعتنا ایتملی‌یز . بونك ایچون‌زده قیزلره مخصوص متعدد مسلمان مكتبلری آچملی‌یز . اكر قیزلرمزی میسیونرلر طرفندن برر مقصد مخصوصله آچیلان مكتبلرده تربیه ایتمكه قالقیشیرسه‌ق آرتق قطعیاً بزم ایچون امید فلاح قالماز . بالخاصه بو جهتی كیجه كوندوز دوشونملی‌یز . بو خصوصده نه قدر فداكارلق ایدیلسه ینه آزدر. اسلام ایچنده اهل خیر قالمامش دیدیرتمه‌یه‌جك اهل خیر وحسنا‌تمز واردر . ایلك تشبثمز قیز مكتبلری آچمق اولملیدر .

هر شیده شو اساس بزم ایچون دائما نظر اعتناده طوتوللیدر : مدنیت شرقیه واسلامیه‌مزی احیا ومحافظه ... آوروپا مدنیتندن بزه فائده یوق. واقعا بو كون اوروپا علم نقطهٔ نظرندن حائزكمالدر. بونی كیمسه انكار ایده‌مز . لكن اخلاق جهتیله انسانلغه یارار بر خیری یوقدر . كلی قوپارملی، فقط دیكنلردن الی قورومللی . بز ایسه علم دن اول اونلرك سیئات اخلاقیه‌سنی مملكتمزه كتیرییورز . بوندن توقی چاره‌سنی دوشونملی . اولادلرمزی اوروپایه كوندره‌جكسه‌ك اخلاق وعادات ملیه‌یی اوكرندكدن صوكره كوندرملی‌یز . یوقسه كوزینی آوروپاده آچان بر چوجق اوروپانك چركاب سیئاتندن حصه‌یاب اوله‌رق همان همان بر اسلام اولادی اولمقدن پك اوزاق قالیر .

بزده اولادلرمزی فرانسه كبی دینسز یتاغی و بالخصوص اخلاقجه مبالاتسز وعادتا بزجه دیناً وعادتاً اخلاق دینیان خصیصه‌لری موجود اولمیان مملكتلره كوندرمكده موافق دكلدر ، اعتقادنده‌یم . مطلق كوندره‌جكسه‌ك باری اولدقجه اخلاقلری بوزولمیان انكلیز والمان مملكتلرینه كوندرملی .

والحاصل بز اوروپا مدنیتنی تقلید دكل، بلكه علمندن اقتباس فیض ایتملی‌یز . اخذ ایده‌جكمز علملرله منبع جود فیض اولان مدنیت شرقیه‌مزی اعلا ایتملی‌یز. خلاصه بز شرقلی‌یز ودائما شرقلی قالملی‌یز...

پرشتنه‌لی :

قدری

(صراط مستقیم) ه

افندم ،

حیات شبابمك الك فیضلی بر زمانده بنی سینهٔ صاف ومروتنده پرورشیاب كمال ایدن دارالشفقه‌یه صوك تحفهٔ شكران وخدمتم اولان شو پارچه‌نك محترم صراط مستقیمه درجنی رجا ایدرم :

دارالشفقه‌یه خطاب

یا معهدالعلم قد حققت اوهامی — علی فراقك دمی بالنوی هامی
اوحشتنی بعد انسی فی ربوعك اذ — طابت بمجلاك لیلاتی و ایامی
غریب دار عن الاوطان مبتعد — لكن معناك سلانی عن الشام
ربیت روحی علی كسب العلی زمنا — طابت حیاتی به فی كل ازمانی
ساءرت فیك اخلاء لقد صدقوا — فی الود حیث بهم خففت آلامی
یا لهف قلبی علی ربع اقت به — دهراً فشوق الیه دائماً نامی
«دار» العلوم بنا حقاً لها (الشفقه) — وكم بها بحر علم للملا طامی
وكم بها عالم علامة فطن — لنثر در تراه خیر نظام
قد جمعتنا وان كانت عناصرنا — شتی علی وحدة فی المنهج السامی
یا نفس صبرا علی بعد الاحبة ما — فی الدهر الاصراراة بآلام
اواه یوم النوی ما كان اصعبه — هذا القوی فالحشا من وقعه دامی
یارفعة اجهدوا للنفس واجتهدوا — حرصا علی العلم فی دهر واعوام
ودعتكم بدموع خط سائلها — فی الخد خطاً علی منشور اعلام
كلی لكلكم شكر اقدمه — لفضلكم وعلاكم عند اعزامی
لاسی جمعیة مالت عواطفها — للخیر بالصدق فی عزم واقدام
بل للادارة فی التعلیم خیر ثنا — من خالص الشكر اهدی خیر اقوام
او دعت روحی وودعت الجمیع بلا — راضی ولكن باكراه والزام
منی السلام علیكم وافر عطر — عند الختام باعزاز و اكرام

دارالشفقه منتهی سنه‌سندن شاملی

عبدالوهاب نائل

سکزنجی قونفرانسی:

علم ومعرفت — غیرت وفعالیت

بروسه‌ده مکتب اعدادیٔ ملکی باغچه‌سنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

— السلام علیکم .

— وعلیکم السلام .

افندیلر، هرملتك حیاتی علمه باغلی اولدیغی ایچون، بورا‌سی‌ده برعلم مرکزی، بردارالعلوم اولدیغی ایچون موضـوع بحث اوله‌جق مسئله‌ده بالطبع علمه عائد اوله‌جقدر. مع‌مافیه بنده علمك زمانه موافق اولان جهتی آزدر. بناءً علیه علمك تاریخ ودیانته عائد قسـملرندن برآز بحث ایده‌بیلیرسه‌م، بوده کافیدر. فقط، ظن ایدرم، اوقاده‌یك اوقدر احتیاج یوقدر. احتیاجمزك الڭ مهمی استقبالمزدر. اونك ایچون احتیـاجات آتیه‌مز حقنده نه‌قدر سویلنسـه مناسب و فائده‌لی اولور اعتقادنده‌یم.

بزم احوال تاریخیهٔ ماضیه‌مز کون کبی آشکاردر. ایستر تاریخ اسلام اولسون، ایستر تاریخ شرق اولسون، هانکی نقطهٔ نظردن باقیلسه تورکك تاریخی پارلاق وشانلی‌در. مظلم برنقطه‌یه تصادف ایدیلمز. تاریخمزك قاراکلق ویأسلی برزمانی وارسـه اوده بوکونکی زمانمزدر. بوکون احوال تاریخیه‌مزی ضبط ایتمك اقتضا ایدرسه قلم تحریره تحمل ایده‌مز.

بوحال نه‌دن بویله اولدی؟ نه‌دن بز بویله اجانبه قارشی محکوم، نه‌دن کندمزه، اجدادمزه واولادمزه قارشی صامت ولاقید قالدق؟ بوتون اجدادمز کلیرده بزه دیرلرسـه‌که: «بزم یاپدیغمز شو بنالر، منارلر، شو جامعلر، مدرسه‌لری سز نیچون ییقدیکز؟» هیچ شبهه ایتمم که ویره‌جك جواب بوله‌مایه‌جغز.

صوکرا دیکر طرفدن اولادلرمز، شو معصوم چوجقلرمز بزه توجیه‌خطاب ایدرده: «ای بابالر، بزه نه حاضرلادیکز؟ بزم استقبالمز ایچون نه دوشـوندیکز؟» دیرلرسـه ینه جواب ویرمکدن عاجز قالیرز.

شو حالده برمجرم کبی حالمزی، استقبالمزی دوشونملی‌یز. باشـقه چاره یوقدر. بنم اکلایشم، بزی بوحالدن قورتاره‌جق برشی وارسه اوده اولادمزك استقبالی ایچون قوره‌جغمز دارالعلوملر، صنایع‌خانه‌لر، معرفتخانه‌لردر. بوخسته‌لغه بشقه چاره بولونه‌ماز.

ظن ایدرم، هـانکی دوقتورله مشـاوره ایده‌جك اولسـه‌ق بزه دیه‌جکلری باشـقه شی دکلدر: سزك خسته‌لغکز بودر؛ وتداوی اولنه‌جق جهتی‌ده شودر...

بزم خسته‌لغمزی اوزون اوزادی‌یه تشریحـه‌ده حاجت یوقدر. چونکه میدانده‌در. بونك ایچون خسته‌لکمزی اعتراف ایدرك صحتمزی وصحتمزه سبب اوله‌جق اسبابی آرامق بوکون بزم الڭ برنجی وظیفه‌مزدر.

کندمز نه اولدقسه اولدق، باری شو معصوملرك استقبالنی قورتاره‌لم. دیانتدن قطع‌النظر، انسـانیت نقطهٔ نظرندن اولسـون بوکون عقلی باشنده اولان هرمسلمانك بونك ایچون چالیشمسی فرضدر.

بوکون جمله‌جه تحقق ایتمشدر که کیم چالیشیرسه، کیم اکرسه انجق او، وقتنده محصول آله‌بیلیر. حضرت پیغمبر افندمزك «دنیا مزرعهٔ آخرتدر» دیمسی، دنیایی اکینلکه، نعم آخرتی‌ده محصوله تشبیه ایتمسی بزه مادی مثاللرله احوال حاضره وآتیه‌مزی کوسـترمك مقصدینه مبنی‌در. بعض کیمسه‌لر، «دین مانع ترقی‌در» دیه کندی تنبللکلرینی، کندی بجریکسزلکلرینی شریعت جلیله‌مزه یوکلتمك ایسترلر. بونلره قارشی چوق سوز سویلمکه حاجت یوق. یالکز برکله ایله بطلان اعتقادلری اورته‌یه قونه‌بیلیر.

دین مانع ترقی دکلدر، فقط طمرلرمزه ایشله‌ین تنبللك، عطالت مانع ترقی‌در. قرآن جلیل «وان لیس للانسان الا ما سعی» بیوریور، چالیشمه‌دن هیچ برشی اولماز دییور. بز ایسه تنبللکمزی ستر ایچون بویله اسنادلرده بولنیورز. چالیشمه‌دن برشی اولماز، دین برشریعت جلیله‌یه قارشی؛ چالیشمغه شریعت مانعدر، دیمك طوغروسی بیوك انصافسزلق وحیاسزلقدر. چالیشیرسه‌ق ترقی ایده‌جکز، چالیشمازسه‌ق البت ترقی ایده‌میه‌جکز. بونده قباحت کیمك؟ چالیشملی، هرنوع اسبابه تشبث ایتملی. اسباب بولنمادقجه، سعی واجتهاد اولمادقجه هیچ برایش میدانه چیقه‌ماز. هرایشك اسبابنه توسل لازمدر.

بزم محتاجمزك اسبابی علم ومعرفتدر. وقتیله اجدادمز نه‌لر، نه‌قیمتدار آثار وجوده کتیرمش، بز ایسه شیمدی برموصلق یاپمق اقتدارندن محروم بولنورز، هرشیئی حکومتدن بکله‌یورز. حکومت کلوب یاپسون، دیورز. بویله الك اوفق شیلری بیله حکومتدن بکله‌مك قدر حیاسزلق اوله‌ماز. کلوب حکومت هرشیئی یاپسه اووقت صیقلمه‌دن «کل اومی‌ده صویور» دیمکه قدر جسارت ایده‌جکمزی هیچ بعید کورمم. ملت کندی چالیشملی. چالیشمازسه حکومتك یاپه‌جغی شیلر محدود قالیر. هیچ برمملکتده حکومتك چالیشمه‌سـنه باقه‌رق اوطورمازلر. فقط بزده تصلسه عادت اولمش. هرشیئی حکومت یاپسون دیورز.

اوته‌ده بریده ایشیدییورم: «یکی حکومت برشی یاپمادی.» دیه هرکس یول یول تنقیدده بولنیور. حالبوکه بو نه‌قدر بوش برسوزدر. ملتك هرشیئی حکومتدن بکله‌مه‌سی، نه قدر قوهٔ تشبثه‌دن محروم اولدیغنه بیوك بردلیلدر. فرض ایده‌لم، حکومت برشی یاپمادی، فقط ملت بول بول سوزلردن، دعالردن، کوزل کوزل صحبتلردن، تیاترولردن باشقه نه یاپدی؟ هم حکومت الدن کلدیکی قدر تدریجاً برشیلر یاپمغه چالیشیور. برشیئك خاطره کلیر کلمز همان وجود بولمسی الله‌ه مخصوصدر. شیمدی بتون شو بروسه اهالیسی طوپلانسه جمله‌سی اتفاق ایدرك مثلا «قالدیرملری تعمیر ایده‌لم» دیه قرار ویرسه‌لر، اقتدارلری، پاره‌لری‌ده اولسه همان یارین قالدیرملر یاپلمش اولورمی؟ البته لااقل بر، ایکی آی، بلکه برسنه چالیشمق لازم کله‌جك. او حالده ییقلمش، برخرابه حالنه کلمش، اوچیوز سنه‌دنبری تعمیر کورمه‌مش. خصوصاً اوتوز اوچ سنه متمادیاً

قازمه‌لرله ییقلمش برمملکت برسنه ایچنده تعمیر اولنمادی ،کل کلستان اولمدی، دیه‌شکایت‌ایتمك نه‌قدرحقسزلق‌در. دوشونملی که‌برسنه‌ایچنده بو قدر داخلی ، خارجی غوائل سیاسیه ایچنده حکومت نه یاپه بیلیر؟ هم عجبا بر سنه ایچنده یاپیله‌جق قدر یاپیشلرمی ، یاپمامشلرمی..بونی بیلیورمی‌یز ؟

قهوه‌خانه کوشه‌لرینه اوتوروب‌ده اورادن دیپلوماتلق صاتمق ، اسقانبیل کاغدلری آره‌سنده احکام چیقارمغه یلتنمك قولای‌در ؛فقط ایش باشنه کچوب‌ده‌مملکتی اداره ایتمك پك دوشش آتمغه بکزه‌مز.

بز مملکتك اصلاحی ایچون‌اولا کندمزك صلاحنی دوشونملی‌یز. مملکت صلاح بولماز ، ملت اصلاح اولمانجه . بوکون مملکتی خراب ایدن نه‌در ؟ هرکیمه صورسه‌ك جهالت وتنبللك اولدیغنی اعتراف ایده‌جکدر . اوت ، هیچ شبهه ایتمه‌ملی‌درکه مملکتمزی بوحاله کتیرن جهالت وتنبللك‌در. بوجهالت، بوتنبللك بزه اوقدر بیوك دشمن‌درکه النـدن قورتولق ایچون کیجه کوندوز چاره آراملی‌یز . چونکه جهالته قارشی غلبه چالمق ، خارجی دشمنك مدهش اردوسنه غلبه چالمقدن بیله کوچ‌در. اسبابنه تشبث ایتمدکجه قطعیاً بوحالدن قورتو- لامزه برچاره یوقدر . بوکون یازیق ملتمزك حالنه . بر نظر تدقیق ایله قهوه‌لره باقارسه‌ق حیرتلره دوشرز . هیچ برسوقاق،هیچ برمحله یوقدرکه لااقل اون قهوه‌سی اولماسون . هرقهوه‌ده اصنافك هرنوعی موجود. حتی ملته رهبر اوله‌جق خوجه‌لر اسقانبیل کاغدیله ملته فال آچیور .

بوندن حیا ایتملی . قهوه خانه‌لر بوکون ملتك هر ایشنه سکته ویرن شیلردر . زیرا اورایه کیدن آدم اوقدر تنبل، اوقدر لقلقیاتجی اولیورکه هیچ بر ایشه یاراماز . میخانه‌لردن زیاده مضرتی واردر . اورالرده‌نه‌قدرعزیزعمرلرضایع اولیور.حکومت بونك‌اوکنی آله‌بیله‌جك برتدبیردوشونسه‌فنایاپمش‌اولماز،ظن‌ایدرم.یازیق دکلی،بوقیمتلی‌زمانلرمزی قهوه خانه کوشه‌لرنده، پیس مردار یرلرده کچیرملم . اسکیدن نه‌ایسه، شوایدی بوایدی بلکه دینه بیلردی . فقط شیمدی دیه‌جك برشی قالمامشدر. دوشونملی که‌نه بیوك نعمته‌مظهراولدق. حریت مملکتلریمزی شنلندیردی . دردلرمزی یکدیکرمزه سویلیه‌بیلیورز .

حریتك الك‌بیوك منفعتی بودر : هرکس ملت ایچون دوشوندیکی خیرلی فکرلری سویلیه بیلملك. بویك بیوك بر نعمت‌در . حریتك اصل معناسی بودر . یوقسه هرفردك ایسته‌دیکی قدر ادبسزلك ایده‌بیلمسی دیمك دکلدر . حریت دیمك، منافع ملیه‌یه الدن کلدیکی قدر سربست سربست هرکسك چالیشه بیلمسی دیمکدر . چالیشمق ایچونده کرك شرعی ، کرك عادی برچوق قوانین وضع اولنمشدر . بونلرك داخلنده چالیشمق ... ایشته بودر حریت. یوقسه‌قانون‌خارجنه چیقه‌رق انواع رزالتی ارتکاب حریت دکلدر . اوکا هیچ بر وقت هیچ برمانع یوقدر .اصل انسانیت،امور خیریه ایچون ممانعت‌چیقار . یوقسه ادبسزلکك هیچ برقانونی یوقدر .

ایشته شرع وعقل دائره‌سنده چالیشمق ایسته‌ینلر ایچون‌شیمدی میدان آچیق‌در . ملت حق حریتنی حائزدر . ملتك منفعتی ایچون نه‌یاپمق لازمسه یاپه‌بیلیر.مانع‌اولمق شویله‌طورسون، تقدیربیله ایدیلیر. بوحریتدن استفاده ایتمك بیوك‌شی‌در . استفاده ایتمه‌نك یوللرینی دوشونملی . استانبول بورادن ایکی ، نهایت اوچ ساعتلك یولدر . حالبوکه سکز ، طقوز ساعت امتداد ایدییور ، بوقدر وقت یوللرده ضایع اولیور . بن یکرمی سنه اول استانبولده بولوندیغم زمان طقوز ساعتده بروسه‌یه کلشدم . شیمدی ینه طقوز ساعتدن اول کله‌مدم . دیمك هیچ برفرق اولمامش .

برنقطه‌ده طورمق‌قدر مضر برشی یوقدر . توقف ، انحطاط دیمکدر . برملت دائما ترقی ایدرسه یاشایه‌بیلیر ، بقا پذیر اوله‌بیلیر . ترقینك ایسه بر نهایتی یوقدر . ملتلر آراسنده تقدم مسئله‌سی هیچ برزمان یریوزندن قالقمایه‌جق‌در .

بونك ایچون دائما چالیشملی‌یز . ایکی‌ساعتلك یری سکز، طقوز ساعتده کیتمك طوغروسی مدنیت حاضره‌یه یاقیشیر شی دکلدر . وسائط نقلیه بودرجه تکمل ایتدیکی حالده حالا بزم اسکی واپورلرده صاللانه صاللانه بیهوده یره عمرلرمزی ضایع ایتمه‌مز تجویز اولنه‌ماز، آرتق بونلری دوشونه‌رك غیرته ، فعالیته کلملی‌یز .

چالیشمه‌نك یولنی بیلمك ایچونده علم‌ومعرفت لازم‌در. علمسز هیچ برشی اولماز . اولا دوشونملی . بروسه قوجه برولایت‌در ، اطرافنده بوقدر کویلر ، قصبه‌لر وار . بوراده‌کی نفوسك مجموعی شوقدره بالغ اولیور . بونلرك تحصیلی ایچون شوقدرمکتبه،مدرسه‌یه احتیاج وار. پکی، بواولاد وطنی تربیه‌ایده‌جك قدر مکتبلر،مدرسه‌لر وارمی ؟ بالطبع کوریلیورکه یوق . اوحالده نه‌یاپه‌لم؟ حکومت کلیر ، یاپار، دیرسه‌ك سوز دکل‌بو. حکومت یاپسه‌بیله کچ یاپار،اوبودجه‌سندن خارجه چیقه‌ماز. یاپمامازلق ایتمز، فقط بلکه صره کلسون‌ده برقاچ‌سنه صوکرا مکتب کوره‌سك . اما ملت اورته‌یه چیقارده هرطرفده مکتبلر یاپمغه چالیشیرسه ، نقصانی کندیسی ایفایه باشلارسه ایشته موفقیت بوراده‌در . آز زمان ظرفنده هرطرفده مکتبلر یاپیلیر ، چوق سورمز مملکتمزده بوجهالت وعطالتدن قورتولور. والا بویله سوروکلنیر ، کیدر .

روسیه مسلمانلرینه حکومت برشی یاپماز . بلکه بزیاپارسه‌ق حکومت آدملری کلوب ییقار ، قاپاتیر . بویله ایکن بوکون صرف ملت پاره‌سیله ، یالکز مسلمانلرك اعانه وغیرتیله یاپیلان مکاتبك عددی اون‌بیکه بالغ اولمشدر . حکومت طرفندن برپاره‌ویریلمه‌مشدر. کافه‌سی ملتك کندی پاره‌سیله یاپلمشدر .

ایشته ملت همت ایتدیکی زمان هرنه‌ده اولورسه اولسون‌موفق اولور ، حکومتك یاپه‌مدیغنی یاپار. هیچ برمسلمان بولونمازکه «اولاد مسلمه‌یی اوقوتمق ، تربیه ایتمك ، دینی ، دنیاسنی ، سعادتنی ... اوکرتمك ایچون مکتب آچه‌جغز، سزده برمجیدیه اولسون معاونتده بولنورمیسکز؟... » دیندیکی زمان همان‌چیقاروب برمجیدیه‌ویرمسون. الك فقیری بیله ویرر . برمجیدیه دکل ، برلیرا ویرنلر بیله اولور .

برليرا شويله دورسون ، برر مجيديه ويرديكى زمان يكون نه‌لره بالغ اولور؟...

بروسه‌ده نه‌قدر نفوس وار؟ شوقدر . بتون ملحقاتى‌ده ثبت دفتر ايده‌جك اولورسه‌ق پك بيوك بررقم كوره‌جكز . بوصورتله تشبثده بولنورسه حكومتك اون‌سنه‌ده ياپه‌جغنى ملت برسنه‌ده ياپار . اللى سنه‌لك ترقى‌يى اون‌سنه‌ده تأمين ايده‌بيلير . اصل چاليشمق ملت چاليشمه‌سى‌در ، كه بويله مهم نتيجه‌لر ويرر .

بن استانبولده برآى‌دن زياده بولوندم . بعض جمعيتلر — علماء طرفندن وسائره طرفندن — تأسيس اولنمش اولديغنى كوردم . بعض رجاليله تعاطئ افكارده‌ده بولوندم. حتى بزم روسيه‌لى مسلمانلردن يوزقدرده طلبه وارمش ، بونلرده دارالخلافه‌ده بولوندقجه تحصيل علم خصوصنده اسباب تسهيلاتى تأمين مقصديله برجمعيت تأسيس ايتمشلر؛ كندى احواللرينى، وبعدما كله‌جك اولانلرك حاللرينى‌ده دوشونمشلر، وبرقاعده وضع ايتمشلر . بونلر كبى دها باشقه‌لرى‌ده بويولده جمعيتلر تأسيس ايتمشلر ، چاليشمقده‌لر .

بوصورتله جمعيتلر تأسيسى ملتك منافعنه خادمدر. فقط بن چوق قصورلر كوردم . بونك‌ده سببى : دور سابقده أزيلمش قفالر آنى‌يى ايچه‌دوشونه‌رك لايق اولديغى درجه‌ده برنظامنامه‌يازه‌مامشلر. يازلمش سه‌ده ناقص . اكر اونظامنامه‌لر ، قانونلر تنسيق اولنورسه استقبالده دها بيوك ايشلر كورورلر . شيمدى‌ده بر ايش كوره‌منلر ديميورم . فقط شيمديلك تأسيس اولنان جمعيتلر مطلبلرينه موافق ثمره ويره‌ميور ، مقصود وغايه‌لرينه ايصاله كافل دكل . بونك ايچون جمعيتلر تأسيسنه دائر بر قاچ سوز سويلمك ايسته‌يورم .

بز روسيه مسلمانلرى باشقه‌سنك تحت تسلطنده بولونديغمز ايچون استقبالمزى كندمز دوشونمكه مجبورز . بر طاقم نظامنامه‌لرله ، قانونلرله مكاتب ومدارسمزى محافظه‌يه چاليشيورز. هرنه‌قدر حكومت بزى ازمكه چاليشيورسه‌ده قورديغمز اساسلر ييقيله‌جق كبى دكلدر . هرشى منتظم قوانينه مربوطدر . بزاوله‌جكز. فقط ملتمز اوليه‌جك . اومربوط اولديغى قوانين سايه‌سنده ان شاءاله دها چوق ياشايه‌جق . او نظامات اهالينك النده قاليور. اوقواعد اوزرينه منتظم برصورتده كنديلرينى اداره ايدرلر .

بر جمعيت ، بر انجمن قانونسز ، ياخود غيرمنتظم برقانونله تأسيس اولنورسه مديرك وفاتيله ، ياخود مقامندن انفصاليله ايش چغرندن چيقار ، مقصده وصول حاصل اولمه‌ماز . بونك ايچون هرشيدن اول منتظم قانونلر ترتيب ايتمك لازمدر . بالطبع بونى‌ده ياپه‌جق الك ايلرى كلن اصحاب فكر وملاحظه وارباب معارف‌در . اونلر بويله بر قانون وضع ايده‌بيلير . بزم مملكتمزده اكثريتله « جمعيت خيريه » ناميله تأسيس اولنورلر . باشقه بر نام ايله نشر معارف ممكن دكلدر. حمايهٔ جماعت ناميله بعض جمعيتلر تأسيسنه‌ده بر زمانلر ملت اوغراشديسه‌ده حكومت مساعده ايتمه‌مشدر . بونك ايچون هر نه‌زمان بر جمعيت تأسيس اولنمش سه آدينه « جمعيت خيريه » قونمش. آدى طنطنه‌سزدر ،

فقط تنظيماتى پك مكمل‌در . ايسته‌ديككز قدر ايش كوروله‌بيلير . ذاتاً اصل ايش نامده دكل ، تنظيماتده‌در. تنظيماتسز ايشك نتيجه‌سى چيقماز. بونك ايچون تنظيماتدن اهميتله بحث ايديورم .

مابعدى كله‌جك هفته

قارادكيز اركليسى

عثمانلى

ايچكى دشمنلرى جمعيتى

نظامنامه‌سى

برنجى ماده — مسلمانلرك پيغمبرى [ص.ع]. برملعون جاناوارايچين (خبيثلكلرك آناسى) بويورمشدر ؛ اوده : (ايچكى) در . (ايچكى) . بوكون هله فرنكارى، خوبجه ، صاغلقجه، كيره كيره زهرليورلر، اولدوريور. عثمانليلر آراسنه ياييلدقجه ياييليور. قطره‌سنى حرام بيلدكارى حالده، مسلمانلرك بيله برچوغى كنديلرينى بو آزيلى دشمندن قوروياميورلر . بويله بر دشمنله چارپيشمق اوزره (اركلى) همشهريلرى (قارا دكيز اركليسى عثمانلى ايچكى دشمنلرى جمعيتى) آديله بر صانجاق آچديلر ، بونك آلتنه طوپلانيورلر ...

ايكنجى ماده — جمعيت ، فكرينى ، امليني ، مسلكينى [چيقاراجغى آيلق بر غزته‌دن باشقه‌جه] بداوا داغيته‌جغى رساله‌جكارله ، ويره‌جكى قونفرانسلرله . هله [تربيه‌نك الك تمليسى ، كوكليسى ايلك تربيه‌در ؛ ايلك تربيه‌نك جكردكى ؛ أوزو چوجقلرده‌در ؛ چوجقلر ، الك الوه‌ريشلى بر تربيه تارلاسيدر ؛ ايعدى :] مكتبلرده ، هرتورلو واسطه‌يى قوللانه‌رق، صوقولفله؛ حتى الك زياده‌سرخوشلر يانده ، ايچكى مجلسلرنده بولونقله ؛ خفيف .. ايچيمى پك لطيف كلن (بيرا) ، او ملعون جاناوارك الك قورناز بر قلاووزى كبى اوكه دوشه‌رك ، شو صوك سنه‌لرده . آغزى سود قوقان ياورولريمزى بيله قولايجه آلداتقده اولديغندن ، ايچكيلر ايچنده (بيرايى الك كسكين . الك قورقونج بردشمن كبى طانيه‌رق ، بونك آچقده اولدقلرى يوللرك ، اوچوروملرك نه ايكرنج اولديغنى‌ده اكلاتمقله بوتون عالمه ايچكيدن نفرت دويغوسنى صاچايه ؛ الحاصل ، ايچكيجيلر نفرته ، كينه ده‌كيل ؛ شفقته ، مرحمته لايق مظلوملر اولدقلرندن ، اونلرى انسانلغك بوتون طاتليلغيله ؛ فقط : كوزلرى قارشيسنه دائما برر (ايچكى نتيجه‌سى سركيلرى) قورارجه‌سنه ايچكينك ضررلرينى ، ايكرنجلكلرينى ، يارالرينى كوسترمكله قورتارمه‌يه ، هرفرصتدن استفاده ايده‌رك ، اوغراشه‌جقدر . .

[شوقدركه : انسانلرى بلكه ايچكيدن دها قورقونج اولارق قاورامش اولان (توتون)ى‌ده اونوتمايه‌جق؛ قوتى قوللانا بيلديكى يرده (توتون دشمنى) ده كسيله‌جك (آفيون) ، (اسرار) كبى، حتى (قهوه) كبى . (چاى) كبى زهرلرى‌ده ديلينه دولاميه‌رق، انسانلر آراسندن چيقاروب آتمق يولينى حاضرلايه‌جقدر].

اوچونجى ماده — جمعيته كيرن : ايچكى قوللانيورسه ، قطره‌سنى آغزينه الك آزدن بر ييل قويمامايه توبه ايدر ؛ بيلده ، جمعيته الك آزدن ، (قرق پاره) ويرير ؛ الك آزدن بر كيشى‌يى جمعيته كيرديرمه‌يى اوزرينه آلير .

هركس توبه‌سنى كندى كنديسنه ايدر ؛ لكن ، طوتامازسه ؛ جمعيتك (اداره مجلسى) حضورينه كلير: (بنى قورتاريك) درجه‌سنه اعترافده بولونور؛ جمعيت‌ده ، توبه‌سنى طوتامامش اولمقله برابر ضعفنى بيلديرمكدن چكينمه‌مك ، قورتولماىى ديله‌مك مردلكنده بولنان او قارداشينى ينه جمعيته آلير ؛ مطلقا قورتارمايى بوينونه الك بيوك ، الك مبارك بر بورج ، بر آرقاداشلق بيلير . شوقدركه توبه‌سنى بر ييلده ايكى كره طوتامايان ؛ ياخود صاقليجه ايچديكى ، جمعيتجه ثابت اولان ، جمعيتدن صاييلماز (صاييلمامقله برابر جمعيت اونى اصلاح ايتمه‌يى البته ينه وظيفه بيله‌جكدر) .] .

دوردنجی ماده — جمعيتك، تمل اعضاسندن، عمرنده ايچكی قوللانامش اولانلر يمين ايتديلركه : بيكر بيل ياشاسه‌لر ، أولرده ، شوراده بوراده صاقلی قاپاقلی ، يعنی خصوصی اولارق ، ايچكی قوللانيلير اولسه بيله ، هيچ اوللازسه [اركلی قصبه‌سنده دكل] بوتون اركلی صينيرلری ايچنده بر تك ميخانه قالمايانه قدر ايچكی دشمنلغی كندلرينه ايش ايدينه‌جكلردر .

[بو موطلوانی كورميه عمرلری يتزسه چوجقلرينه اتمش اولدقلری يمينی يرينه كتيرمه‌لری تربيه‌سنی ويردكدن باشقه‌جه ، وصيتلر ايده‌جكلر ، وصيتنامه‌لر براقه‌جقلردر . .

ياشاسين او اوغوللر ، قيزلر . . ياشاسين او اركليلر ، ياشاسين او اركلی صينيرلری ايچنده ، طيشنده ياشايان همشهريلر ، عثمانليلر . . حتی بوتون بر يوزنده‌كی انسانلركه : (قارا دكيز اركليسی عثمانلی ايچكی دشمنلری جمعيتی) نه ، ير ير مجلسلر قورارق ، جمعيتلر آچارق ، ياردمجی اولورلر . جمعيت‌ده بر يوزنده‌كی بوتون بوكبی آچيلان ، ياخود آچيلمش اولان جمعيتلرله دانيشمايه ، مكتوبلاشمايه كيريشه‌رك ، ايديلن تجربه‌لردن استفاده‌يی الك بويوك برفيض ، بر موفقيت يولی بيلير .

بشنجی ماده — جمعيت ، اكر وارسه ، برى دوقتور اولمق اوزره ، يدی اعضالی بر (اداره مجلسی) ايله اداره اولونور ؛ اعضاسندن بشی مطلقا ايچكی قوللانمش ، حتی سرخوشلق عالمنده ايچه يووارلانمش ؛ ايكيسی ، اكر وارسه ، ايچكی هيچ قوللانامش اولانلردن اولور . (اداره مجلسی) الك آزدن ، علی‌العاده ايكی هفته‌ده بر كره طوپلانير . هر آلتی آيده بر كره بر (جمعيت مجلسی) قوريلور . بوكا جمعيتك بتون اعضاسی دعوت ايديلور . اداره مجلس اعضاسی ايله بونلردن بريی جمعيت رئيسی اولارق بو مجلس انتخاب ايدر . جمعيتك بر (كاتب صندقكار) ی بولونور . بونلری (اداره مجلسی) كندی اعضاسندن انتخاب ايلر .

آلتنجی ماده — جمعيت ، وظيفه‌سنی بتيرمش صاييلنجه عموم اعضانك اوچده ايكی رأيی وارسه ، داغيتيلابيلير ؛ داغيلنجه : مالاری ، ملكاری ، هرشيئی (قارا دكيز اركليسی معارف قوميسيونی) نه هديه ايديله‌جكدر .

يدنجی ماده — جمعيت ، حكومتجه ، قانونجه طانمشدر .

تمل مجلسی

۹ محرم ۱۳۲۸ ، ۸ كانون ثانی ۱۳۲۵

بر قونفرانس وسيله‌سيله طونالی حلمی بك ايچكی‌يه قارشی بر جمعيت ياپيلمسی تكليفنده بولوندی . جمعيته ايكيسی خرستيان ، بشی ايچكی هيچ قوللانامش اولمق اوزره (۶۹) همشهری يازيلدی . (كل مسكر حرام) تملنجه شو قلاووز قبول اولوندی :

هر سرخوشلق ويرن ، دشمندر ! . .

عالم اسلام

انكلتره‌ده بويوك برميسيونه‌ر مؤتمری

و

استقبال اسلام

اوت بو مملكتده ، اليوم بويوك برميسيونه‌ر مؤتمری منعقددر . بو مملكتده ، مجتمعهٔ آمريقاده ، آلمانياده ، ايسويچره‌ده ، هولانداده ، اسوجده وسائر بلاد غربيه‌ده موجود اولان ميسيونه‌ر جمعيتلرينك تعيين ايتدكلری بيك ايكی يوز قدر مرخصی حاوی اولان بو مؤتمر نصرانيت اسقوچيانك مركزی بولنان (ادينبورغ) شهرنده اجرای مذاكرات ايلمكده‌در . انكلتره قرالی حضرتلری تحت حكمرانيسنده بولنان بربلده‌ده طرق متنوعهٔ كنيسائيه‌يه منسوب ذوات غيوره‌دن مركب بويله مهم بر مؤتمرك انعقادندن طولانی برنامهٔ مخصوصه ايله بيان محظوظيت ايلديكی كبی ، اخيراً آفريقا سياحتندن عودتنده شرقده مدنيت غربيه‌قدر نفوذ نصرانيتك دخی ترويجنه بر طرفدار مجاهد اولديغنی عالمه ارائه ايلمش اولان مجتمعهٔ آمريقا سابق رئيس جمهوری مستر روسفلت دخی بر تبريكنامه يازمشدر . مؤتمرده ابنای سائرهٔ عالمك اوامر انجيليه وجهله نفوذ نصرانيت دائره‌سنه ادخالی ايچون ايجابات زمانيه‌يه كوره نه كبی تدابير اجراسی لازم كله‌جكی تذكر اولنديغی صره‌ده عالم اسلام ايچون پك مهم سوزلر كچمكده‌در . انكلتره‌ده الك مشهور غزته‌لر مؤتمرك مذاكراتی حقنده هر كون ستونلر تخصيص ايلدكلری حالده استانبولدن آلديغم غزته‌لرك هيچ برنده بو بابده كلمهٔ واحده بيله بولنمامسی بنده‌كزجه موجب حيرت بر حال كورينيور .

هپ كريد ، كريد ، كريد . « فلان رجال دول شويله سويلدی ، فلان سياسيون شوفكری ترويج ايديور ، خارجيه ناظری فلانی اقناع ايتدی ، شوموفقيتده بولندی . » ايشته غزته‌لرمزك همان نصفنی اشغال ايدن شيلر بومقوله حكايه‌لردر . بر كون قالقوب « دول حاميه‌دن فلان دولت آمال يونانيه‌يی ترويجه مائل كورينيور » ديه خبرچينلقلر كوستريليور ، برقاچ كون صوكره‌ده « فلان دولتك خارجيه ناظری بر نطق علنی ايله كريدده حقوق حكمرانئ عثمانيه‌يی التزام ايلدی » ديه آلقيشلر ياپيليور . بو سوزلرك سفسطهٔ مرتبه‌دن نه قدر آزاده اولديغنی وبناءً عليه عالم اسلاميت وعثمانيت ايچون نه درجه‌ده مفيد اوله بيله‌جكنی زمان بزه كوستردر . بناءً عليه مطبوعاتمز ايچون برازده مشرق اسلامك استقبالنه متعلق مذاكرات مهمه‌يه تخصيص ستون ايلمك دها شرفلی بر خدمت حميت اولور ظننده‌يم .

اوينبورغ مؤتمرنده‌كی مرخصلردن برچوغی قطعات شرقيه‌ده نفوذ نصرانيتك توسيع وترويجی ايچون زمانمزك ايجاب ايلديكی تدابيرك نه‌دن عبارت اوله‌جغی حقنده سرد مطالعات ايدركن اسلاميتك اوقطعاتده وعلی الخصوص آفريقای وسطاده انتشار رقيبانه‌سنی متصل اورته‌يه سوريورلر وآنك انتشارينك اسباب منعيه‌سی حقنده فكرلر بيان ايديورلر . آفريقانك شرقندن شرق جنوبيسنه طوغری اسلامك انتشارينه مقدما ميدان ويرلمه‌مش وهله (اوغاندا) قطعه‌سنده اسلاميت منع ايدلمشيدی . جنوبی آفريقا ايسه بيكلرجه آوروپاليلر ايله مسكون اولديغندن اورانك سياهيلری آره‌سنده انتشار اسلاميته بالطبع هيچ ميدان براقيلمازدی . خارجدن اورايه تجارت وعمله‌لك مقصديله كيدن مسلمانلرك (آسيالی) قانونته تابع اولدقلری وآوروپاليلرك مالك اولدقلری حقوق مدنيه‌دن محروم براقيلدقلری ايسه معلومدر . حتی ممالك عثمانيه‌دن جنوبی آفريقايه كيتمش اولانلرك خرستيان ايسه‌لر آوروپالی ، مسلمان ايسه‌لر آسيالی حقنده‌كی احكام وقواعده تابع طوتلدقلری مرويدر . مشروطيتك كشادندن صوكره دخی اوراده‌كی

اخوان اسلاميه‌مز بو حالدن طولايى لوندره سفارتى واسطه‌سيله شكايتده بولنديلر. استانبولده مقام عائدنجه اوعثمانلى مسلمانلرينك حقوق وحيثيتنى التزاماً نه تدبير اجرا ايدلديكى بردرلو آكلاشيله‌مامش كيتمشدر !

ميسيونه‌رلر آفريقانك غربنه طوغرى وعلى الخصوص قطعات وسطيه‌سنده اسلاميتك انتشارندن متحاشى كورينيورلر؛ « اكر چاره‌سنه باقماز ايسه‌ك كيت كيده جنس اسود قبائلى تماميله مسلمان اوله‌جق » ديورلر. اوديارلرده مقاصد غير دينيه ايله بولنمش اولان بعض اوروپاليلره تصادف ايتدم. بونلردن آكلايه بيلديكمه كوره اوديارلرده اسلاميت ميسيونه‌رلرك عن قصد مبالغه ايتدكلرى صورتده سرعتله انتشار ايلميور وآنجق بش آلتى عصردن برى نصل انتشار ايليورسه ينه او صورت تدريجيه‌ده مهتدى قزانيور ايمش . ميسيونه‌رلر آوروپالى مأمورينى على العموم كنديلرينه معاونته اجبار ايچون بومباله‌ده بولنيورلر ايمش .

مؤتمرده منع انتشار اسلام ايچون سرد اولنان افكاردن بريسى‌ده سودان كبى ، شمالى نيجريا كبى اكثريتله اهل اسلامى حاوى اولان مستملكاتده آوروپالى مأمورلرك ميسيونه‌رلره تسهيلات كافيه كوسترمه‌ملرى شكواسيدر . فى الواقع مستملكات افرنجده ميسيونه‌رلرك بين الاسلام نشر نصرانيت ايچون وقوع بولان مسالك مزعجه‌لرى ، تشبثات جرأتكارانه‌لرى پك چوق فسادات ومنازعاتى احداث ايلمش اولديغندن ومأمورين افرنج ايسه بالطبع كندى جنس ومذهبلرندن اولان ميسيونه‌رلرى حمايه‌يه مجبور بولنديغندن وبوايسه يرليلر آره‌سنده آثار عصيانى توليد ايلديكندن بعض يرلرده ميسيونه‌رلر مأمورين محليه‌دن ايستدكلرى مساعداتك كافه‌سنه نائل اوله‌مازلر . فقط بو مؤتمرده تكرار اولنديغى وجهله سودانده ، فلانده ميسيونه‌رلرك بين الاسلام اجراى فعاليتدن منع اولندقلرى حقنده‌كى ادعا بر سفسطه‌دن عبارتدر . فى الواقع حكومت متمهديه‌نك امحاسندن صوكره سابق سردار مصرى انكليز جنرالى كيچينر حسب السياسيه سودانده بر مدت ميسيونه‌رلرى بين الاسلام اجراى فعاليتدن منع ايلدى . مع مافيه بو ممنوعيت بالآخره حكمدن دوشدى . سودانده سياحت ايلديكم زمان كندى كوزمله كوردم كه انكلتره ، آمريقا و آوستريا ميسيونه‌ر جمعيتلرينك خرطوم شهرنده‌كى مكتبلرى ، مؤسسه‌لرى يالكز سودان جنوبى مجوسيلرى آراسنده دكل قبائل اسلاميه آره‌سنده دخى نشر نصرانيت ايله مشغول اولمقده‌درلر .

بعض مستملكات مأمورلرينك ميسيونه‌رلردن زياده مسلمانلره طرفدارلق ايتدكلرى حقنده مؤتمرده ذكر اولنان ادعا ايسه صرف بهتاندن عبارتدر وبلكه بين المجوس نشر اسلاميت اسبابنى منع ايچون ميسيونه‌رلرك آرزو ايتدكلرى هر تدبيره موافقت اولنمامسى بو مسلمان طرفدارلغى حقنده‌كى ادعانك موجبيدر . مستملكاتده‌كى مأمورين افرنج امور دينيه‌ده نه قدر قيدسز اولسه‌لر بيله تربيهٔ اوليه‌لرى ومسالك مليه‌لرى وجهله منسوب اولدقلرى ديانت عليهنده چيقه‌جق هر درلو قول وفعلدن اجتناب ايدرلر . مسلمانلغه طوغرى بويله‌جه اثر توجه كوسترلمسنه اعتراض ايدن مؤتمرك اعضاى رهبانيه‌سنه مقابل اعضاى غير رهبانيه‌دن ميرالاى (ويليامس) نامنده مصرده وسائره‌ده بولنمش بر ذات « بز تحت تابعيتمزده بولنان اقوامه ابتداى امرده خرستيان بولنديغمزى وايكنجى درجه‌ده كنديلرينه حكومت ايلديكمزى آكلاتملىز » ديدى .

شيمدى شو حالى بزم « مكمل فرانسزجه » بيلور ديه توصيف ايلديكمز و بر چوقلرينى دولتمزك مناسبات اجنبيه‌سنك تدويرنده قوللانديغمز (مونشرجى) ذوات ايله قياس ايده‌لم : بزمكيلرك اجنبيلرك خدام رسميه‌سنه نسبتله اخلاق سياسيه‌جه نه دركه‌ده دوشكون اولدقلرينى آكلارز . معنوى فرنكى علتنه اوغرامش ، مسلمان عنوانلى ، فقط مسلمانلغك معقولاته مبتنى اولان فضائل حياتيه‌سندن بهره‌سز ، غربك مسالك سياسيهٔ اسلاميه‌سنك غوامضنى ادراك ايده‌بيله‌جك حسياتدن محروم اويله (مونشرجيلر) طانيرم كه اجانب مواجهه‌سنده‌كى تفوهلرى ، اجانب نزدنده‌كى تشبثلرى ايله عالم اسلام ايچون احداث مضرتدن چكنمامش اولدقلرى سويلنسه انسانه دشمن اوليورلر ، بيك دورلو دسائس رذيله ايله ازعاج منتقمانه‌يه كيريشيورلر ؛ اكر سويلنمسه انسان ابرام وجدان ايله معذب اوليور . هر نه ايسه بز ينه بحثمزه رجوع ايده‌لم .

« جهان ميسيونه‌رلكى » وصفيله مسما اولان بو مؤتمرده اقوام اسلاميه آره‌سنده بر مدتدن برى ظهوره كلكده اولان آثار تيقظدن‌ده بحث اولندى . فقط بو تيقظه قارشى توجه كوسترملك مقتضاى انسانيت ايكن آثار تلاش اظهار اولنمسى دقته شاياندر . تيقظ شرقى‌يى مدنيت غربيه‌نك انتشارينه معارض كبى كوسترمك عجيب بر حالدر . تيقظ اخير مناسبتيله « بعدما ميسيونرلك وظائف خيريه‌سنك يكى يكى تدبيرلرله اجراسنه توسل ايده‌لم » ديورلر . بعض ذوات‌ده « شرقده فتوحات املى آرقه‌سنده قوشان حكومات افرنج ايله متحد المسلك كورنميه‌لم ، مدنيت نصرانيه‌يى اشتباه سياسيدن منزه بر صورتده ادخال ايده‌لم » ديورلر . ديكر بعض ذوات ايسه « معارف ، تجارت كبى انتظام اداريه دخى اوته‌دن برى جهات غير متمدنهٔ ارضه انجيلك اثرينى تعقيباً ادخال اولنه كلديكنى » ايلرى سوروب آيريلق غيريلق احتمالنه قائل اوله‌ميورلر . اكثر ذوات « قادين ميسيونه‌رلكنه اسكيسندن زياده اهميت ويره‌لم‌ده اقوام غير نصرانيه عائله‌لرى آره‌سنده وسائط نسوان ايله فضائل مدنيهٔ غربى ترويجه اوغراشه‌لم » ديورلر . بو ذاتلرك كافه‌سى‌ده بلاد بعيدهٔ شرقيه‌ده ميسيونه‌رلكك اجرا ايده‌جكى تدريساتك و طبابتك دها زياده توسيع اولنمسى لزومنى تصديق ايديورلر . بوندن بويله مهم يرلرده ميسيونه‌ر اوله‌رق كوندريله‌جك خدام مدنيت نصرانيه‌نك فنون مفيده تدريسى كبى اجراى طبابت ايچون دخى حاضرلنمش كسلردن انتخابلرينه دقت اولنمسى توصيه ايدليور . صبياندن جان قزانمق ايله جانى تهلكه‌ده بولنانلرك تداويسنه چاليشمقده‌كى تأثيرك كرامتنى آوروپالى ناشر دينلر پك اعلا آكلايورلر .

ينه مؤتمرده اوقونان لايحه‌لردن آكلاشيلديغى اوزره مصر

وهندستان مثللو برمدنیت قدیمه‌یه مالك اولوبده ادارهٔ غربیون تحتنده بولنان ممالکده غرب میسیونرلرینه قارشی حسیات منافرت موجود اولدیغی حالده استقلالیته مالك اولان ممالك عثمانیه‌ده میسیونر تشبثاتی حقنده آثار توجه بیله مشاهد ایمش ! بونك سببی نه اوله‌بیلور ؟ غالبا ادارهٔ اجانبده بولنان مسلمانلر ایشی‌دها یقیندن تتبع ایتمکله اوحسیاتی حاصل ایتمش اوله‌بیلورلر . ممالك عثمانیه‌ده موجود اولدیغی روایت ایدیلن آثار توجه حقیقتاً موجود ایسه آکا هیچده تعجب ایتم . دینسزلك هر مملکتده کوریلن بر حال ضلالتدر . فقط یالکز بزده کوریلن بشقه برحال دها وارکه اوده مسلمان اسمی طاشیدقلری ، مسلمان خلقتك نعمتیله متنعم اولدقلری حالده مسلمانلغه قارشی بعض بسیلیملرك آز اولمامسیدر . بو مقوله‌لرك مادیاته طاپینوب ظواهر احوال غربه قاپلدقلری ایسه قلبلرنده غربه عائد اولان هر شی ایچون برمیل‌وتوجه حاصل ایتمش‌اولسه کرکدر . بزده اولادمز بك‌اولسون پاشا اولسون ومعارف غربیه‌سی سایه‌سنده مقامات مهمهٔ رسمیه‌یه کچسون دیینلر آره‌سنده اولادینی منتظم‌میسیونر مکتبلرینه کوندرنلرك بزده هر یردن زیاده بولنمسی نظر دقتدن دور طوتلامق اقتضا ایدر . افکاری ، حسیاتی میسیونرلرك تحت نفوذنده انشراح بولمش اولان کنجلرك مادام‌الحیات میسیونرلك حقنده ابراز محمدت ایتملری محتملدر .

اوته‌دنبری وقوع بولان نشریاتمدن دخی آکلاشیله‌جغی اوزره عاجزلری‌مشرق اسلامده وقوع بولان میسیونرلکه معارضم . مع‌مافیه اوخصوصده کوستریلن غیرت ، ثبات وفداکارانی وخلقك آنلرك تشبثاتی اوغورنده کوستره‌کلدیکی تسهیلات واعاناتی تحسین ایتمه‌مك انسانك الندن کلمیور . کاشکی آنلردن عبرت آلمغه مقتدر اوله‌بیلسه‌ایدك .

لوندره خلیل خالد

عالم اسلامه قارشی تجاوزات

بزمسلمانلر های‌هوی عزوجاه، ابتلای کیف وصفادن باشمزی آزیجق قالدرمق واطرافمزه برنظر عبرت عطف ایتمك ایسترکن محیطمزی سیاه‌بولوطلرك قاپلامش اولدیغنی کوریبورز. جزئی‌حرکت انتباهیه‌مز، رقیبلرك متجسس‌نظرلرینی‌جلبه‌کفایت ایدیبور. بینمزده تعاطی ایدیلان لافدن ایلری کچمیان حسبحاللر؛ غرب وهمیونجه بر حقیقت‌موجوده‌اوله‌رق تلقی ایدیلیور. شرقده اولان اصغر نامتناهیلر غربده اعظم نامتناهی اوله‌رق تجسم ایدیبور .

«شرق» دیمك ایله تکمیل اقوام شرقیه آکلاشیلماسون . اقوام شرقیه‌دن یالکز انجق بزمسلمانلر اولدیغمزی اونوتمیه‌لم . بوکون شرقك الك بیوك حکومت واحدهٔ مستقلی ودرت‌یوز میلیون کتلهٔ بشریه‌نك حکمرانی بولنان چینك موقعی ، غلبه‌لکی هر درلو اساطیر موهومه وتهلکهٔ محققه امکانه جواز کوستر کن‌غربده هیچ برفردك چین حقنده اولان تلاشی؛ اسلاملر حقنده اولان تلاشی قدر دکلدر. بوکون چینده بالفعل موجود بولنان (بوقسهر) اتحادینك ؛ اوروپا وغربه اولان تأثیری ؛ هیچ بروقت موهوم بولنان اتحاد اسلامك حصوله کتوردیکی دهشت وعظمت قدر عکس ایتمیور . بر اتحاد اسلام خبری اوروپانی الت اوست ایتمکه کفایت ایدیبور، حالبوکه بوایکی اتحاد اراسنده‌کی فرق پك بیوکدر . (بوقسهر) یکانه برملت حاکمهٔ عظیمه تحت حمایه‌سنده اولدیغی حالده (اتحاد اسلام) ك دها نام ونشانی بولنمدیغی کبی تشکیل ایده‌جك افرادی‌ده هنوز خواب مدیدلرندن اویانمامشلردر . بزده بومعظم افرادك اوغرادیغی داخلی وخارجی تقسیمات وتفریقات؛ اتحادك حصولنی همان همان عدیم‌الامکان برحالده براقمشدر. بوجهتلر؛ بتون عالمجه مسلم‌ایکن رقیبلریمزك بزدن طولایی‌اولان تلاشنه نه‌معنا ویرملی ؟ دیمك اولیورکه مسئله‌ده موجود اسراری کشفه هنوز مقتدر دکاز !

بومناسبتسز تلاشلر ایله حقوق صریحه‌مزدن هرکون بر‌یننی غصب ایتمکدن مقصد نه‌در؟ سبب نه‌در ؟ هله بوصوك عصرلرده موجودیتمز علیهنده ارتکاب ایدیلن جنایتلر نه‌در ؟ بونلر هانکی حقوق بین‌الملله توافق ایدیبور؟ یاخود لوای‌محمدینك‌تحتنده طوپلانلر حقوق‌مدنیه‌نك ماوراسنده‌می صاییلیور ؟ بوکون شوکت وعظمت اسلامیه‌نك بقیه‌سی اوله‌رق قالان دولتمزك ترقیاتنه نصل‌باقیلیور؟ افکار عالمده یشایان‌بونجه میلیون مسلمانلرك ملیتنه، رابطه‌سنه، حقوقنه، نه‌لر یاپیلیور . بوکون عالم اسلامك ماتمنی تشکیل ایتمکده اولان کرید مسئله‌سی نصل حل ایدلمکده‌در. طوغریدن طوغری عالم اسلامیتك جزء کرانبهاسی‌وحق مقدس و مشروعی بولنان بوتاریخی جزیره بوکون کریدده ساکن اولان اهالینك ایکی مثلی قدر اجدادیمزك آقان قانلری بهاسنده، ربع عصر قدر اوزایان غزوات مقدسه‌لری نهایتنده تملك ایدیله‌رك حق مشروع اسلام اولمشدر. اسلامیت وتورکلك‌علیهنده حصر موجودیت ایدنلر، بو امنیه‌یی کندیلرنجه وظیفهٔ مقدسه (!) اوله‌رق تلقی ایدنلر یونان‌وخریستیانلق‌مدافعلری؛ نه‌قدر چالشیرلرسه چالیشسونلر کریدك حق مشروع اسلام اولدیغنی حقوق بشریه صحیفه‌لرندن سیله‌مزلر . چونکه کرید تعرضی‌برصورتده دکل؛ تدافعی برصورتده حق‌مشروع اسلام اولمشدر .

هلن اتحادینك شواوج بالای مدنیتده بحرسفیدك پیره‌لیماننده ۳۰ مایس تاریخنده نصلکه مدنیت نامنه وحشتلر اجرا ایتمشلر ؛ انسانیت ومدنیتی ایاقلر التنه المشلر ایسه ۱۰۴۵ تاریخ هجریسنده اووقتلر دها مدنیتلی وانسانیتلی بولندقلرندن (!) پیره‌دن‌اوزاق دکل، ینه بحرسفید تموجکاهنده الله کچیردکلری بیکلرجه حجاج ذوی‌الابتهاج اسلامیه‌نك معصوم قانلری ایله اق دکزك لاجوردی طالغه‌لرینی قرمزی‌یه تحویل ایتمشلردی، حتی هلنلر الندن بعنایة الله صاغ قالان حجاج کرام ایسه مال غنیمت اوله‌رق باغلانمشلر ، اشکنجه‌لر ، اذیتلر ، عذابلر ایچنده برسفینه‌یه ارکاباً حانیه‌یه سوق اولونمشلردی . بولده برقسمی محضا حمیت‌ملیه وصلابت دینیه‌لرینی محافظه ایتدکلرندن طولایی دیری

دیری سفینه‌دن دکزه آتیلوب غرق ایدیلمشلردر . باقیلری ؛ جانیه‌یه چیقارلدقدنصکره ایکی‌یه تقسیم اولنوب برقسمی وندکلی مأمورین کریده (مسلمان کوله) اوله‌رق هدیتاً تقدیم ، قسم دیکری جانیه بازارلرنده انواع جفا ایله خریستیانلره کوله اوله‌رق صاتیلمشلردر .

شیمدی شوفجایعه ، وحشته قارشـو عالم اسلام (یرحمکم‌الله) دیه‌رك صبرمی ایده‌جك ایدی ؟ هیچ شبهه یوقکه بونلره اسلامیتی طانیتدیرمق، کعبهٔ معظمه یولنی بویله وحشیلردن تمیزلمك لازم‌ایدی . باخصوصکه ناموس وعزت نفس اسلامه تعلق ایدن شوتجاوزلر هیچ بروقت عفو اولنور بر ماهیتده دکل ایدی .

ایشته عالم اسلامك مرکزی ومرجعی وحرمین شریفك محافظی بولنان مقام خلافت ؛ بوانتقامی آله‌رق حجاج ایچون امنیت طریقی تأمینه قرار ویردی . بوایسه انجق وحشیلری دائما تحت ترصدده بولندرمق، بونلره طوغریدن طوغری تربیهٔ مدنیه ویرمك ایله قابل اوله‌بیلوردی. مقاوله‌ومعاهده‌لر؛ امنیتی‌ـمتجاوزلروحشی‌اولدقلرندن‌ـ کافل‌اوله‌بیوردی. جزیره‌ضبط‌ایدیلدکجه‌اسلامیت‌راحت‌ایده‌میه‌جك‌ایدی.

بناءً علیه ضبطنه قرار ویریلوب بونك ایچون ـ بوکونکی دول مستودعه‌نك کرید وحشیلرینه و علیهمزده اولان معاونت متمادیه‌لرندن‌طولایی ـ یکرمی سنه‌دن فضله محاربه‌یه تحمل کوسترلدی. یوزبیکلرجه امت محمدشهیداولدی . نهایت‌عالم خریستیانیتك علیهمزده ایقاع ایتدیکی موانعه رغماً کرید جزیرهٔ معظمه‌سی خریطهٔ لا یتزلزل اسلامیه‌یه ثبت وقید ایدلدی .

شمدی شویله بر ملك مشروع اسلام عجبا هانکی قانون بشریته توفیقاً اولاد هلنك طمعهٔ لهیبی اولور ایمش ؟ تکرار هانیلر النه کچرسه طریق حجازك وحرمین شریفینك امنیتنی بزه کیم‌تعهد ایده‌جك ؟ ایشته پیره وقعه‌سی میدانده .

اوت ، تکرار ایده‌رز . لوای محمدینك تحتنده طوپلانانلر حقوق انسانیه‌نك ماوراسنده صاییلیرلرسه ـ ذاتاً شمدی‌یه قدر عالم اسلامك کچیرمکده اولدیغی مظلم صفحات بونی‌ده تأیید ایتمکده‌در ـ او وقت هان اوغللرینك ایسته‌کلرنجه اجرا اولنه‌بیلیر ...

فقط بوایستك‌اجرا اولنیجه‌یه قدراسلاملرك حقوقدن محرومیتلری اعلان اولونملیدرکه عالم اسلام؛ شعشعه‌لرصاچان مدنیتك هانکی‌عصرنده بولوندیغنی‌ادراك ایده‌بیلسون . واکا کوره ...

شمدی‌یه قدر مدنیتلری ، حقوق پرورلکلری ، عدالتلری ایله آفاق جهانه افاضهٔ سعادت (!) ایدنلرك علناً و سراً علیهمزده کوستردکلری و کوسترمکده اولدقلری اطوار و حرکات بو محرومیت حقوقی‌ده افهام ایتمکده‌در .

اکر عالم خریستیانیتك « آنت اسیاتیك » پولتیقه‌لری حقیقی وعمومی اولمش اولسه ایدی یالکز مسلمانلرك حقوقنه بوقدر تعرض ایدیلیوب‌عموم آسیا اقوامنه تعرضلرنی تشمیل‌ایدرلر ایدی. یوقاریده‌ده عرض اولندیغی وجه اوزره شمدی‌یه قدر کوستردکلری توجهات (!) یالکز بز مسلمانلر موجودیتنه عائد بر پولتیقه اولدیغنه هیچ شبهه قالمیور . طبیعی بویله پولتیقه‌لره سبیده بزم موهوم اتحادیمزدر .

دیمك اولیورکه اتحادمز وجود بوله‌جق اولور ایسه غرب دوستلرمز موجودیتمزه‌ده‌نهایت‌ویره‌جکلر، مشهودومسموعمزاولان‌احوال‌واقوال بشقه درلو ایضاح اولنه‌مز .

یوز قرق میلیون کتلهٔ اسلامیه‌یه حکمران بولنان انکلتره ، هلنیلر ایله اولان اوفاجق برصهریت خصوصیه‌نك وقایه‌سی وترجیحی ضمننده بونجه کتلهٔ اسلامیه‌نك عزت نفسنی دوشونمیه‌رك حقوق صریحهٔ اسلامیه‌یی تصدیقده همان همان متردد بولنیور. اوت؛ تصدیق ایدییور . فقط بو تصدیق ایله دور سابقده اولان کریدك شکلنی دیکیشدیریبیورمی ؟

حکومات اسلامیه‌دن بقیةالسیوف اوله‌رق قالان دولت اسلامیهٔ عثمانیه‌مزك مشروطیتنی متعاقب غربك تجاوزی اولان پولتیقه‌لرینه نهایت ویریلمش اولدیغنی بعض ساده‌دلانمز کمال اعتماد ایله بیان ایتدیلر واتمکده‌لر . حالبوکه دورهٔ تجاوزك شمدی باشلادیغنی وایشلك وجههٔ معکوسه متوجه اولدیغنی بوکون انکار قابل دکلدر . ایشته کرید مسئله‌سی، بلغار قراللقلری، بوسنه هرسك ضیاعلری بوحقیقتك جلی برر مثالیدر ؟

دور سابق منحوسده بو دولت ابد مدت کندی کندینه محو اوله‌جغی وبونك محوی ایچون آیریجه قوتلر اعدادینه لزوم کورلمدیکی، یالکز تقسیم میراثك شکلی خصوصنده غربیونك تعاطیٔ افکارده بولندقلری دها خاطرلردن چیقمه‌مشدر . شمدی ایسه غربیون ؛ کندیلرینی اثر حیات کوسترن بر مرکز اسلامیده ، فداکار ملت و دولت بر قوم نجیبك قارشوسنده بولدقلرندن روابط اسلامیه‌یی تعدی ، تجاوز وظلم ایله قطع ایتمك املنده بولنیورلر .

اولا خارجده وتحت‌ادارهٔ ظالمانه‌لرنده بولنان مسلمانلری‌ازدکدن صکره نهایت‌دولت ابد مدتمزی یالکز کندی باشنه بولملق‌ایستیورلر. بویله‌جه احیای اسلامیتی برامریسیر ظن ایدییورلر. عصریمز عصر اقتصاد بولونمه‌مش‌اولسه‌ایدی بلکه دهاقولای چاره‌لردوشونورلردی، قرون وسطی وحشیلری کبی اسلام بولنان یرلره اهل صلیب کوندرمکله‌ده ایش کورورلر ایدی . . .

بو صوك کونلرده هندستان مسلمانلرینك مکتب ومدرسه‌لرینی، مطبوعات واجتماعکاهلرینی شدتلی برتضییق‌ونظارت التنده‌بولوندرمق، بویله‌جه بر چوق غزته‌لری قپامق ومحکوم ایتمك ، اجتماعلره مساعده ویرمه‌مك .... بونلر هپ بزه عبرتلر کوستریبور . پروسیا مجلس مبعوثان اعضاسندن (فومرات) ك افهام ایتمك ایسته‌دیکی کبی انکلتره حکومتی عقبه مسئله‌سنده هندستان مسلمانلرینك یاپدقلرینی کرید حقنده تکرار کورمه‌مك ایستیور ...

ذاتا روزولتك انکلتره‌ده ایراد ایتدیکی نطق غربیونك افکار وامالنی بزه ترجمه ایتمشدر . هرشیده لیاقتسز بولندیغمز، انجق محکومیت واسارته مستحق بولندیغمز علناً یوزیمزه اورلمشدر .

بازارلریمزدن طولایی محبمز کوروغك ایستین فرانسه حکومت جمهوریه‌سنك عالم اسلام ومسلمانلق علیهنده قوردیغی پولتیقه‌لر نه‌قدر علنی واچیقدر . فاس حکومت اسلامیه‌سیله عقد ایتدیکی استقراض مقاوله‌سنده عثمانلی و تورك ضابطلرینك فاسك پریشان اردوسندن

چیقاریله‌سنی شرط ایتمدیمی؟ چار ناچار دوشدیکی ورطهٔ فلاکتدن طولایی فاس حکومتی‌ده طوغریدن طوغری‌یه عزت نفس اسلامیه طوقونان بو عاری قبول ایتمدیمی؟ ایشته بوده رابطهٔ اسلامیه‌نك قطعنه بر مثال فجیع!

ایران دولت اسلامیه‌سنك معاملات دولیه‌سنی تحدید ایتمك، بابالرندن قالان میراث کبی تقسیم ایده‌رك انکلتره وروسیه‌دن بشقه هیچ بر دولت ایله معامله‌ده بولونمه‌مسنه اجبار ایلمك بونلر هپ اسلامیت علیهنده ارتکاب ایدیلان جنایات دکلده نه‌در؟

روسیه اسلاملرینك ملیت واسلامیتلرینه بر ضربه اولمق اوزره سنهٔ حالیه مایس اوجده پارلامنتوده ویریلان قرار روابط اسلامیه‌نك قطعنه عائد دکلده نه‌در؟

افغانستان ایله سائر اسلاملری بربرندن متفرق و آیری بولوندرمیه ـ علناً ـ صوك درجه صرف مساعی ایتمك، دائما متجسس، حرصلی، طمعلی، کوزلریله بو مناسبات موهومه‌یی ترصد ایتمك، ممالك اسلامیه‌ده بولنان مسلمانلردن برینك افغانستانه کیده‌جکی بیلینیرسه بیکلرجه موانع ایقاع ایده‌رك سفرینی طوردرمق... بونلر هپ امحای اسلامه عائد تدابیر دکلده نه‌در؟

شیمدی بو سوء قصدلر؛ یکرمنجی عصر مدنیتی نامی التنده علناً صحنهٔ مدنیتده، عدالت، حقوق بشریه پرده‌لری، بویالری تحتنده اجرا اولنانلریدر. سراً عالم اسلامیتده اجرا اولونمقده اولان فجایعی؛ قلم تصویردن حیا ایدر، اوتانور.

بناءً علیه بز مسلمانلر تاریخلریمزده بولوندیغمز دوره‌یی یکرمنجی عصر مدنیتی برنده «آنت اسلامیزم عصری» دیه یازملی بز واحفادیمزده یادکار براقملی یز. تاکه بو صورتله کرك رقیبلرك مسلکنی وکرك کندی سرکذشتمزی احفادیمزه مختصر بر عباره ایله بیلدیرمش بولونه لم.

نور علی زاده

غیاث الدین حسنی

کریده وحشت ینه باشلادی

دول حامیه، کریده بولنان بقیة الاعتساف قرق بیك قدر مسلمانك محفوظ الحقوق ومصون التجاوز اولدیغنی بیان وادعا ایتدکجه، روم جیدودلری فجایع شنیعه ایله بوکا مادی برمثال تکذیب کوستریبورلر. صوك زمانلرده ینه دول حامیه؛ کریده‌کی اسلاملرك محافظهٔ حقوقی حقنده بعض مذاکراتده بولنملری اوزرینه روملر درحال خانیه‌ده بر مسلمان جرح ایتدیلر و رسموده الك مرکزی برجاده‌ده معتبران اسلامیه‌دن موسادا کی درویش افندی اسمنده شایان حرمت براختیاری ایکی پالیقاریا بوغازندن صیقه‌رق (اغابارملری چیقار) تهدیدیله زواللی‌یی صوك رمق موته کتیرمشلردی. وقعه؛ جاده‌ده کائن اسلام اولرندن کوریله‌رك مخدراتك فریادی اوزرینه برجیجه‌یه انقلاب ایتمشدر. (وولیونس) قریه‌سنده دخی براسلام فنا حالده ضرب وتحقیر ایدلمشدر.

شهر دروننده پالیقاریالر طرفندن اهل اسلام هرکون الك شنیع تجاوزات لسانیه‌یه معروض قالیور. کریده اجرا آت شقاوتکارانه وجنایتشعارانه‌یی اداره ایدن قپودانلر درت کون اول یونانستاندن جلب اولنمشلردر. قپودانلرك هان جمله‌سی یونانستانه کیتمشدر. بودعوتك؛ کریده‌کی مسلمانلرك مقدرات وعواقبی ایله حائز ارتباط اولدیغی ظن اولنیور.

اکر تدابیر شدیدهٔ مانعه اتخاذ اولنمازسه، زواللی مسلمانلرك برصولت عقورانه‌یه معروض اولملری محتملدر. «اتحاد»

اوراق وارده:

قادینلرك تنزهنه دائر

افندم، مالیه تصرف صندوقی نامنه اجرا ایدیلان تنزهه مخدرات اسلامیه‌نك‌ده اشتراکلری موافق بولندیغنه دائر صباح غزته‌سنك بیان مطالعه وحکم ایلیسی تجویز ایدیله‌میه‌جکی واهل اسلامك حسیاتنی رنجیده ایده‌جك اولان بویولده‌کی مطالعاتك بعدما تکرار ایدلمامسی حقنده کچن هفته‌کی نسخه‌ده مذکور غزته صاحبنه یازیلان اجیق مکتوب محررینك اخلاق اسلامیه‌مزه منافی اولان الك کوچك بر حرکتك ردینه مسارعت کوسترمسی جداً شایان تقدیر بولنمغله تشکرات خالصه‌مك بیاننه محترم صراط مستقیمك وساطتنی رجا ایلرم. صباح جریده‌سنده اوفقره‌یی کورنجه بونك اخلاقزه موافق اولمدیغنی غزته محررینه برلسان مناسبله اخطارینه کندمده شدتلی بر آرزو حس ایتدمسه‌ده قلت بضاعه‌مه مبنی بوارزویی فعله چیقاره‌میه‌رق ارباب قلمك ظهور همتنه انتظار ایتمکده ایدم سالف البیان مکتوب حقیقت اسلوبی اوقونجه محرر مقتدرینه دیلم دوندیکی قدر بیان تشکری وبوخصوصده بر قاچ سوز سویلمکی وجیبه‌دن عدایلدم. فی الحقیقه شریعت جلیلهٔ محمدیه‌نك احکام وحقائقنه وقوفی اولمیان هرالی قلم طوتان ذواتك اخلاق وآداب معاشرت اسلامیه‌یه تعلق ایدن مسائلده جف القلم بیان مطالعه ایتمسنه رضا کوستریله‌مز. مخدرات اسلامیه‌نك برقسمی ارککلریمزك ترتیب ایلدکلری تنزهلره اشتراك ایتمك ایسترلر. فقط بوارزونك عادات ملیه‌مزه توافق ایدوب ایتمیه‌جکنی تقدیر وتعیین مرجعنه عائددر. سعادت وسلامت بشریه‌یی کافل اولان دیانت جلیلهٔ اسلامیه قادینلرمزك‌ده حقوق ووظائفنی تعیین وتحدید بیورمشدر. بناءً علیه خانملرمز طرفندن بوحدود خارجنده واقع اوله‌جق مطالباتك ترویجی ایچون کیمسه‌نك بیان فکر و مطالعه‌سنه حاجت یوقدر. بویولده دریش ایدیله‌جك مطالعاتدن بکلنیلان تأثیر بالطبع حاصل اوله‌مز.

حسب الموسم ترتیب ایدلمکده اولان تنزهلره مخدرات اسلامیه‌نك‌ده اشتراکلری ارزوسی حس ایدیلیور. قادینلرمزی تنزهدن، تفرجدن منع ایتمیز. فقط ازدحام ایچنده راحتسز اولملری ایچون ایام سائره‌ده تفرجه چیقملرینی نفس الامرده دها موافق بولورز هرحالده آداب معاشرت اسلامیه‌نك حسن محافظه واحکام شرعیه‌یه مخالف احوال وحرکاتك منعی اسبابنه توسل بیورلمسنی حکومت مشروطه‌مزله علمای کرام حضراتنك همت و رویتلرندن انتظار ایلرز افندم.

م . ا

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی مدیر مسئول: اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم ١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز .

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتدن وسیاساتدن وبالخاصه کرک سیاسی وکرک اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٩٦ — ٢٧ جماذی الآخر ٣٢٨ پنجشنبه ٢٤ حزیران ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

بوراده غیبتدن خطابه تغییر اسلوب وار . لسان عباد اوزره شرف نزول ایدن بوسورهٔ کریمه‌ده عبد حمد وثنایه حقیق وجدیر بولنان ذات حضرت اقدسی جمیع ماسوادن اکمل تمیز واتم ظهور ایله تمیز ایتدیرن جلائل صفات ایله ذکر و وصف ایلیوب‌ده علم معلوم معینه تعلق ایتمسیله عبد رتبهٔ برهاندن طبقهٔ عیانه ترقی وغیبتدن شهوده انتقال ایلیه‌رك کویا معلوم عیانه ، معقول مشهوده ، غیبت حضوره تحول ایدنجه ، خلاصه بتون حجابلر برر برر یرتیله‌رق وجود مطلق تجلی‌یه باشلاینجه عبدك کوکلی تهییج ایدیور . وقلبندن قوبان بر ندا ایله پیشگاه عز وجلاله : [ای مولای متعال سنك که شئون وصفاتك بودر انجق سکا عبادت وعبودیت ایدر وکافهٔ مهام اموردە انجق سندن عون ومدد دیله‌رز .. سندن بشقه‌سی تعبد وعبودیته ، استمداد واستعانه‌یه قطعا شایان دکلدر] دیه مناجات ایلیور .

بوطرز بیانه علم بلاغتده [التفات] دینور که سوز بر اسلوب اوزره ایراد اولنورکن کوکلی تهییج ایتمسیله بغتةً دیکر اسلوبه کچلمکدن عبارتدر . دیکر صورت ایله تعریف ایدنلرده واردر .

غیبتدن شهوده انتقال ایله مراد ، حقیق بالحمد اولان ذات اجل اعلایی کوز ایله کورمك دیمك دکلدر [ان احدکم لن یری ربه حتی یموت] . بوراده شهود ومعاینه ایله مراد ، عبد ماسوادن بالکلیه اعراض ایله جناب اقدسه تماماً توجهده رسوخ بولنجه انك لساننده ، قلبنده ، خیالنده ، سرنده ، جهرنده جناب حقدن ماعدا برشی اولماز درجه کنده حاصل اولان حالتدر . بوحالتك مشاهده عد اولنمسی ، چشم حقیقت بین انی مشاهده ایلدیکی وقلب وقالب بوحالت ایله مشغول اولدیغی ایچوندر . شو بیتك :

خيالك في عيني وذكرك في فمي
ومثواك في قلبي فاين تغيب

قائلی بو حالته اشارت ایتمشدر .

اهل عرفان مبادئ حالنده ذکر حقه مداومت ایدر . اسما وصفاتنده تفکر وآلاء ونعمنده تأمل ایلر . انفس وآفاقده‌کی مصنوعاتله جناب بارینك عظمت شاننه وسلطنت جلیله‌سنه استدلال ایدر . انواع طاعات وصنوف ریاضات ایله ربنه تقرب ایلر وبرمقامدن دها عالیسنه ترقی ایده ایده نهایةالامر لجهٔ وصوله طالەرق اهل مشاهده ومکاشفه‌دن اولمسیله جناب اقدسی عیاناً کورر وشفاهاً ذات الوهیتنه مناجات ایدر . سورهٔ کریمه‌نك اولی ، یعنی [الحمدلله رب العالمین . الرحمن الرحیم . مالك یوم الدین] آیات جلیله‌سی اهل عرفانك مبادئ حالنی ومابعدی اهل عرفانك منتهای امرینی انبا ایدیور . اللهم اجعلنا من الواصلین الی العین ، دون السامعین للاثر .

[سائر الی الله] تعلقات کونیه‌دن تجرد ایدوب تدریج ایله مکاشفه مشاهده معاینه مقاملرینه ، بعده اتصال فی الانفصاله وفنا فی البقایه عائد دها عالی مراتبه ترقی ایدر وبوراده [سیر الی الله] نهایت بولوب منقطع اولمسیله [سیر فی الله] باشلارکه بومرتبه نه منقطع نه متناهیدر .

ایشته شو بیتك :

شربتُ الحبَّ كأساً بعد كأسٍ
فما نفد الشرابُ ولا رويتُ

قائلی بوحقیقة ایما ایدیور وشراب محبتی کاسه کاسه ایچدیکم حالده نه شراب توکندی نه‌ده بن قاندم دیه اومرتبه‌نك بردریای حسن و عشق بی‌پایان اولدیغی بورمز عارفانه ایله افاده ایده‌بیلیور .

کسره وشدّه ایله [إيّا] مذهب جمهوره کوره ضمیر منفصل منصوبدر وَ آخرینه لاحق اولان [کاف] ، [ها] ، [يا] تعیین خطاب و غیبت و تکلم ایچون زیاده قلنمش حرفلردرکه بونلرك اعرابدن محلی یوقدر : [انت] ده‌کی [تا] وَ [أرأيتك] ده‌کی [کاف] کبی . معلومدرکه حقی تأخیر اولنان شیئی تقدیم حصر وتخصیص افاده ایدر ؛ بناءً علیه ذات جلیلدن عبارت بولنان [إيّاكَ] ضمیر مفعولنك فعل اوزرینه تقدیمی قصر وتخصیصه دلالت ایلر . بونکچوندرکه ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلری [اياك نعبد] قول کریمنك معناسی [نعبدك ولا نعبد غيرك] دیمکدر دیمش .

عبادت : تذلل وخضوعك اقصای غایتیدر . عبودیت عبادته اقربدر. بعضیلری دیدی‌که عبادت : الله تعالی حضرتلرینك خشنود اولدیغی شیلری ایشلمکدر . عبودیت : الله تعالی حضرتلری نه‌یاپمش نه‌ایتمش ایسه اکا راضی اولمقدر ـ س . [نَعْبُدُ] قول کریمی عبادتدن وعُبُودتدن اخذ اولنمه محتملدر. عبادت : عابدیت ؛ عبودت : عبدیت دیمکدر ـ ب . عبادت اعلای مراتب خضوعدر . جناب باری حیات وَوجود وَبونلرك توابعی کبی اعظم نعمی احسان ایلدیکندن عبادته انجق ذات الوهیتی شایان اولمغله ذات اقدسدن ماعداسنه سجده ایتمك حرامدر ، چونکه اشرف اعضا اولان باشی ایاقلر التنه سورمك غایت خضوعدر . بعضیلری دیدی‌که [انكم وماتعبدون من دون‌الله حصب جهنم] قول کریمی امثالنده ذکر اولنان عبادت ، مشرکینه تعریضاً وغباوتلرینه نداءً انلرك زعملری اوزره وارد اولمشدر. عبادت کلمه‌سی طاعت ودعا وتوحید معنالرنده‌ده استعمال اولنورکه بونلر بری برینه متقارب معنالردر. [ان لاتعبدوا الشيطان] قول کریمی اولکی، [ان الذين يستكبرون عن عبادتى] نظم جلیلی ایکنجی، [وماخلقت الجن والانس الا ليعبدون] آیت کریمه‌سی اوچنجی معناده‌در. بعض محققین دیدیلرکه تعبدك اوچ درجه‌سی واردر . بری ثوابه نیل وعقابدن خشیت ایچون اولان تعبددر. زاهد دیدکلری ایشته بونوع عابددر . زاهدك دنیایه‌وطیبات ونفائسنه متابعتدن اعراضی دائم وشریف اولان نعمه امید وار اولمسندن ناشیدر . تعبدك بودرجه ی اهل‌الله عندنده مرتبهٔ نازله‌در وبوكا [عبادت] تسمیه اولنور. دیکری جناب حقه عبادت وَیاذات الوهیته انتساب ایله تشرف وَیا تکالیفی قبول ایچون ایدیلان تعبددر. تعبدك بودرجه‌سی مرتبهٔ متوسطه‌در وبوكا [عُبُوديت] تسمیه ایدیلور. تعبدك دیکر درجه‌سی‌ده عابد نفسنه وجهاً من‌الوجوه نظر ایتمکسزین محضا جناب باریننك استحقاق ذاتیسی ایچون ذات الوهیته اولنان

تعبددرکه بونوع تعبد انجق خضوع وذلتدن نشأت ایدر . تعبدك بودرجه‌سی اعلای درجاتدر وبوكا [عُبُودت] تسمیه اولنور . مصلینك افتتاح صلاتنده [اُصَلّی لله تعالی] قولیله بودرجهٔ تعبده اشارت واردر؛ مصلی مثلا [اُصَلّی لثوابه تعالی] وياخود [اُصَلّی للتشرف بعبادته] دیسه نمازی فاسد اولور ـ م.

استعانه، نکاشتهٔ سطور سالفه‌ اولدیغی اوزره طلب معونت دیمکدر. بوراده مستعان فیه یااداء عبادته وغیریه شامل کافهٔ مهماتدر ویاخود [اياك نعبد] قول کریمنه مقارنت قرینه‌سیله اداء عباداتدر. شوحالده [واياك نستعين] قول شریفنك معناسی: کافهٔ مهماتده ویااداء عباداتده سندن ای ذوالجلال ! عون ومدد دیلرز دیمك اولور . بناءً علیه مستعان فیهك ذکر اولنمامسی یاقصد تعمیم ویا قصد اختصار ایچوندر دینلمشدر.

بحث عمیق اولدیغی قدر شوق انگیز اولوب شرح وایضاحنده اطناب ایدلدکجه وضوح ونشوه تزاید ایلدیکندن مفتی دیار مصریه شیخ محمد عبده مرحومك بومقامده‌کی تدقیقات عارفانه‌سنی دکلیه‌لم : عبادتی تذلل وخضوعك اقصای غایتیدر دیه تعریف ایدیورلر. هرعباره معناسنی تمامیله تمثیل وتصویر ایده‌مز ، انی عقول وافهامه صورت واضحهٔ قطعیه‌ده تجلی ایتدیره‌مز . بونکچوندرکه علی‌الاکثر اشیایی بعض لوازمیله تفسیر وَحقائقی رسوم‌ وعوارضیله تعریف ایدرلر، حتی احیاناً تعریف لفظی ایله اکتفا ایلیه‌رك بر کلمه‌یی معناجه اکا قریب دیکر بر کله ایله تبیین ایدرلر . معنای عبادتی معرف وشارح اولمق اوزره ایراد ایتدکلری شو عباره‌ده اجمال وتساهل بولندیغندن اوده بوقبیلدندر. بز آیات قرآنی وَاسالیب لغتی‌ وعربك [عَبَدَ]یی وَ[خضع] وَ [اطاع] وَ [ذل] کبی معناده اکا مماثل ومقارب بولنان الفاظی صورت استعمالنی تتبع ایتدیکمز زمان بولورزکه بوالفاظدن هیچ بری [عَبَدَ]یه بکزه‌مز وانك یرینی طوتماز. بوندن طولایی‌ دیدیلرکه [عباد] لفظی عبادتدن مأخوذ اولدیغی جهتله جناب حقدن ماعداسنه اضافه ونسبت ایدلمز، [عبید] لفظی ایسه عبودیتدن مأخوذ اولدیغنه وعبادت ایله عبودیت اردسنده فرق بولندیغنه‌ مبنی‌ اللهدن غیری‌یه نسبت واضافه ایدیلور. بواجلدن بعض علما دیدیلرکه عبادت لغتده منحصراً الله ایچون استعمال اولنورسه‌ده قرآنك استعمالی لغتك استعمالنه مخالفدر. عاشق معشوقنه تعظیم وخضوعده فوق‌الحد غلو ایدر ، بر درجه‌ده‌که انك حب وارادهسی معشوقنك حب وارادهسنده محو ومضمحل اولور. معمافیه عاشقك بوخضوعنه حقیقت اوله‌رق عبادت اطلاق اولنماز . پك چوق کیمسه‌لرده واردرکه آداب ومراسمك اقتضا ایلدیکی حدودی قات قات تجاوز ایله پرستش درجه‌سنده‌ وبلکه عبادت حده فائق بر صورتده ملوك وامرایه خضوع وسرفرو ایدرلر. حالبوکه عرب بوقبیل خضوعده عبادت اطلاق ایتمز . شو حالده عبادت ندر ؟ اسالیب صحیحه وعربك استعمال صریحی عبادتك شو معناده اولدیغنه دلالت ایدیور: عبادت حد نهایه‌یه واصل اولمش بر نوع خضوعدرکه قلبك منشأنی بیلمیه‌رك معبود ایچون بر عظمت

حس ایلسندن وَمعبود ایچون کنه وماهیتنی ادراك ایلدیکی بر شوکت وقدرت اعتقاد ایتمسندن نشأت ایدر.

عبادتك ادیاندن هر بر دینده پك چوق صور واشکالی واردر، بونلر سلطنت عالیهٔ الهیهیه اولان شعوری انسانه تذکار ایچون مشروع قلنمشدر که عبادتك روح وسری ایشته بوشعوردر. عباداتدن هر بر عبادتك، عبادت ایدن کیمسهنك اخلاقی تقویمده ونفسنی تهذیبده تأثیری واردر؛ بوتأثیر ایسه منشأ تعظیم وخضوع اولدیغنی آنفاً بیان ایتدیکمز او روح وشعوردن منحصراً ظهوره کلور. ایمدی بر شکل عبادت بومعنادن خالی اولورسه عبادت اولماز، نصل که انسانك صورت وتمثالی انسان اولمدیغی کبی.

مثلا نماز عبادتنی اله آل، باق جناب حق بزه نمازی نصل امر ایتمش، مجرد نمازی آتیان ایتمکی دکل، انی اقامه ایتمکی امر ایدیور. بر شیئی اقامه ایتمك او شیئی علت وسببی ایله ظهوره کلور وَکندندن آثاری صدور ایدر صورتده متقوم کامل اولهرق اتیان ایتمکدر. نمازك آثار ونتائجی جناب حقك [ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر] نظم جلیلی ایله [ان الانسان خلق هلوعا اذا مسه الشر جزوعا واذا مسه الخیر منوعا الا المصلین] قول کریمنده بزه خبر ویردیکی احوالدر. غایهٔ عبادته مؤدی بولنان معنی وسر عبادتدن غفلت ایدرك مجرد حرکات والفاظ معلومهیی اتیان ایدنلری [فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الذین هم یرآؤن ویمنعون الماعون] قول شریفی ایله توعید بیورمشدر. بومقولهلر شکل صلاتی اتیان ایتدکلری جهتله انلره [مصلین] اطلاق اولنمشسهده خشیتی اخطار وقلوبه عظمت سلطتنی اشعار ایدن ذات اقدسه قلبك توجهندن عبارت بولنان صلاة حقیقیهدن غفلت ایله ومتعاقباً دخی ریا وَمنع ماعون ایله توصیف ایدلمشلردر. ماعون: معونت وخیر دیمکدر. ریا ایکی نوعدر: بری ریاء نفاقدر که خلق کورسون دیه ایشلهنن عملدر، دیکری ریاء عادتدر که عملك نهروح وفائدهسی نهده کیملك ایچون عمل اولندیغی وَعمل ایله کیمه تقرب ایدلدیکی قطعا ملاحظه اولنمیهرق مجرد حکم عادت ایله ایشلهنن عملدر. ایشته اکثر ناسك حالی بودر؛ بونلرك هنکام رشد وسداده قلدقلری نماز هنکام طفولیتده پدرلرینی نماز قیلار ایکن کوردکلری زمان انی تقلیداً قلمش اولدقلری نمازك عینیدر. بونلر اسرار صلاتی فهم وتعقل ایتمکسزین محضا عادت اولدیغندن ناشی بوحالده دوام ایدوب طوررلر. بو نوع صلاة مقبول درکاه اله اولماز. بر چوق احادیث شریفهده وارد اولمشدر که نمازی کندینی فحشاء ومنکردن منع ایتمیان کیمسه کوندن کونه اللهدن بعید اولور وقیلدیغی نمازلر پچاوره کبی بوکونوب یوزینه چاربلور.

آیت کریمهده واقع حصردن مستفاد اولدیغی اوزره جناب حق کندندن غیری یه عبادت ایدلمامسنی بزه امر ایتدی، چونکه ماورای اسباب اولان سلطنت غیبیه ذات الوهیتنه مقصور اولوب هیچ برفرد بوسلطنتده اکا مشارك دکلدر، بناءً علیه انجق ذات اقدس کبریاسنه تعظیم عبادت ایله تعظیم اولنور. فقط [وتعاونوا علی البر والتقوی] نظم جلیلی کبی آیات شریفهده بری بریمزه تعاون ایله امر بیورلمش اولدیغی حالده نیچون بو قول کریمده استعانه دخی ذات الوهیتنه حصر وقصر ایدیلیور؟

جواب: انسانك ایشلهدیکی هر ایشك ثمرهدار اولمسی، برطاقم اسبابك حصولنه وبرطاقم موانعك انتفاسنه توقف ایدرکه حکمت الهیه اواسبابك اوایشه مؤدی اولمسنی اقتضا ایلدیکی کبی اوموانعده برمقتضای حکمت الهیه او ایشك ظهورینه حائل اولهبیلهجك بر حالدهدر. جناب حق انسانی احسان ایتدیکی علم وقوت ایله بعض موانعك دفعنه وبعض اسبابك کسبنه متمکن قلمش ایسهده بعض موانع واسبابك دفع وکسبنی اندن منع ایتمشدر. شو حالده بزه واجب اولان، داخل استطاعتمز اولان اموری ادا ایتمك، افعال واعمالمزی اتقان وترصین خصوصنده مقتدر اولدیغمز نه قدر قوت وقدرت وار ایسه هپسنی بذل وصرف ایلمك، تعاونه احتیاج بولنان اموردهده بری بریمزه یاردم ایتمك، کسب بشرك ماوراسنده اولان احوال وکیفیاتده انجق قادر مطلق حضرتلرینه تفویض امر ایلمك، منحصراً ذات الوهیتنه التجا ایدرك ایشی اتمام وثمرهسنه ایصال ایدن عون ومددی خاصةً ذات اقدسندن طلب ایلمکدر، زیرا مجموع بشره احسان اولنان اسبابك ماوراسنه مسبب الاسباب ورب الاربابدن بشقه هیچ بر فرد قادر دکلدر. بر چفتجینك وظیفهسی زراعت ایلمك ویَری نطس ایتمك کوبرهلهمك صوارمق کبی لازم اولان اموره بذل جهد ایتمکدر. فقط سماوی وارضی بر طاقم آفات ومصائب واردرکه اکا تدبیر بولمق قارشوکلمك مقدور بشر اولمدیغندن زارعك فعل وسعیی ثمرهدار اولمسی انجق جناب حقك لطف وکرمنه وابستهدر. تاجرده بویلهدر، وظیفهسی کار وکسبده وسعی یتدیکی مرتبه چالشمقدر، فقط بعضا نا کهانی ظهورات اولورکه بوکا جناب حقدن ماعدا چارهساز یوقدر، بناءً علیه کار وکسبنده موفقیتی انجق لطف حق ایله اولور. مقدور بشر اولمیان اموری جناب حقك غیریدن نیاز ایتمك، زمان نزول قرآنده ودها اندن اول شائع اولان بتپرستلکك انواعندن برنوعدر.

[وایاك نستعین] قول کریم وجیزی بزی دنیا وآخرتده معراج سعادت اولان ایکی امر عظیمه ارشاد ایدیور: بری نافع ایشلر ایشلهیوب انی اتقان ایچون داخل استطاعتمز بولنان بتون قوت و قدرتمزی بذل ایلمکدر، زیرا طلب معونت انجق اول ایشدن طولایی اولورکه انسان بذل طاقت ایتدیکی حالده یا باشه چیقارهماز ویاخود موفق اولهمیهجغندن اندیشه ایدرده اتمام واکمالی ایچون طلب معونته مضطر قالور. برکیمسهنك الندهکی قلم یازیخانه اوزرینه دوشسه قلمی آلمق ایچون اوکیمسه آخردن استعانهیه محتاج دکلدر. فقط صرتندهکی بار ثقیل ایله یره دوشوبده قالقهمیان آدم آخرك اعانهسنه محتاج اولور. بو برنجی امر، سعادت دنیویهنك مرقاتی و سعادت اخرویهنك ارکانندن بر رکندر. ایکنجیسی مقدور اولمیان حالاتده استعانهنك یالکز جناب حقه وجوب قصرینه دائر آیتدهکی اسلوب حصرك افاده ایلدیکی معنادرکه بوده روح دیندر ومعتقدلرینك نفوسنی اعلا وکندیلرینی رق اغیاردن تخلیص ایدر کامل توحید خالصدر انتهی ملخصاً.

برکت زاده اسماعیل حقی

حسبحال

مکتبلرمزده لسان درسلرینك نه‌قدر کنیش بر موقع اشغال ایتدیکنی آکلاتمق لزومسزدر . بر کره ترکجه‌مز باشلی باشنه بر دیل اولمایوب شرقك ایکی اك مهم لسانی اولان عرب ، عجم لسانلرینك معاونتیله یشادیغندن ، برده کیم نه ایسترسه دیسون، مفرط بر تصفیه‌یه طرفدار اولانلر نه قدر اوغراشیرسه اوغراشسون . عثمانلیلر ایچون بو ایکی لساندن آلدقلری کلمه‌لرك برچوغنی کری ویرمك نه شمدیکی حالده، نه‌ده کله‌جك زمانده قابل اوله‌مایه‌جغندن؛ حتی فنون حاضره‌یی مملکتمزه کتیردکجه وضعنه مجبوریت کوریلن اصطلاحات ایچون یکیدن کلمه‌لر، ترکیبلر استقراضنده مضطر قاله‌جغمزدن لسان درسلرینه ویریله‌جك اهمیت چوق کوروله‌میلیدر .

فقط، عجبا مکتبلرمزده لسان درسلرینه جداً اهمیت ویریبورمی‌یز؟ واقعا عربجه‌دن صرف ، نحو اوقودیبورز ؛ فارسینك قواعدینی کوستریبورز؛ ترکجه‌دن برخیلی شیلر اوکره‌تیورز. یعنی لسان ایچون صرف ایتدیکمز ساعتلر فنون ایچون تخصیص ایتدیکمز زمانك ایکی، بلکه اوچ مثلی بولیور. اویله‌یا! بونلردن باشقه برده فرانسزجه اوکرتمك مجبوریتی وار . فرانسزجه مکتبلریمزك هپسنده مطلقا اوقودلملی در ؟ یوقسه بعضیسنده‌می تدریس ایدلملی در؟ بر جهتی باشقه بر کون دوشونورز.

عربجه‌یی اله آلهلم : مکتبلریمزك بر قسمنده امثله، مقصود، بناء، عوامل ، اظهار کبی کتابلر ، برقسمنده ایسه متأخرین طرفندن طوغرودن طوغرویه ترکجه یازلمش اثرلر اوقودلیور . بر ترك چوجوغنه عربجه یازلمش کتابدن قواعد اوکرتمك بزم مملکته مخصوص غرابتلردندرکه عصرلردن بری آلیشمش اولدیغمز ایچون آرتق کوزیمزه ایلیشمه‌یور!

(اعلم ان ابواب التصریف ...) عباره‌سندن رحتلی خواجه‌مك استنباط ایدرك بز بیچاره‌لره ازبرلتدیکی احکامی بو کون دوشونیورمده لسانك صرفندن بشقه هر شیئ شمولنه آله‌بیله‌جکنی کورویورم ! « (اعلم!) ای خطابه صلاحیتی درکار اولان طالب ! علم شریف سکا معلوم ومجزوم اولسون، بیلسن... نه‌یی بیل؟ (آنَّ) تحقیقا (ابواب التصریف) علم صرفك بابلری نه‌در ؟ (خمسة وثلاثون) اوتوز بشدر نه‌یوکندن اوتوز بشدر، (باباً) باب یوکندن ....»

خواجه‌مز بزه عربجه بر عباره‌نك هرحالده ترکجه‌دن باشقه بر لسانه ترجمه‌سی اولان شو تکرلمه‌یی تکرار ایتدیره ایتدیره هیچ برشی اکلامامق شرطیله ازبرلتیردی.

برکت ویرسین که اولجه امثله‌یی‌ده اکلامامق شرطیله ازبرله‌مش اولدیغمز ایچون بزم ادمانلی، ملکه‌لی حافظه بو بنالسانی‌ده پك اوقدر بیکانه بولمیوردی.

سودکلرمدن بری حکایه ایدییوردی :

أویمزده بر مسافر چوجوغی باقدم صالالانه بر کتاب ازبرلیور. اوغلم ، او اوقودیغك نه‌در ، دیدم ؛ امثله دیدی .

— پك اعلا ! نصر نه‌كه؟

— نصر فعل ماضی بناء معلوم مفرد مذکر غائب معناسی یاردم ایتدی.

— بر غائب ار!

— خایر افندم ، او « بر غائب ار » یکچن سنه ایدی .

بسبللی چوجوغه اوست اوسته ایکی سنه امثله اوقوتمشلر . انجق خواجه دکیشمش اوملی که بریسی بر غائب اریله برابر ازبرلتمش، دیکری ایسه اوراسنی حذف ایتمش !

خواجه‌لریمزك طوتدیغی اصول بزی عربجه‌دن فنا حالده بیلدیرمشدی:

باقسه‌کز آ بر کلمه‌نك ، بر (اعلم) ك بر سطر معناسی اولیورکه نره‌سندن چیقدیغنی انجق الله تعالی حضرتلری بیله‌جك ! (آنَّ) ده‌کی تحقیق معناسی یعنی (ان) ی تحقیقا صورتنده ترجمه ایتمکدن مقصد نه اولدیغنی حالا اکلایامامشمدر . اوراده‌کی (یوك) نه اولدیغنی پك یاقین زمانده بوله‌بیلدم : (باباً) تمییز اولمیورمی ، تمییزك وجودینی « نه جهتدن ؟ » سؤالنی ایراد ایدرك بولمق معتاد اولدیغندن بزم معلملریمزده جهتك تام ترجمه‌سی اولان یوك کلمه‌سنی استعماله قرار ویرمشلر .

شیمدی بویله براصول ایله قواعد لسان اوکره‌نیلیرمی ؟ الجواب اوکره‌نیله‌مز .

هیچ اوکره‌نلر یوقمی ؟ البته وار . لکن بیچاره‌لرك بواوغورده صرف ایتدیکی زمانی ، امکی حسابه آلمایه‌جقمیسکز ؟ هم مقصود بالذات اولان قواعد لسان دکلکه . بزه اصل لسان لازم ، لسان ! لسانك قواعدینی او لسان ایله متکلم اولان قومدن دها ای بیلیورسکز؛ لکن او لسان ایله یازلمش بر کتابی، برغزته‌یی اوقویوب اکلایه‌مادقدن صوکره بو علمکزدن نه فائده بکلیه‌جکسکز ؟

دیه‌جکسیکزکه « نه‌باس وار ! بن عربجه بر اثری اکلامام . لکن بیلدیکم قواعد سایه‌سنده لسان عثمانیده مستعمل عربی کلمه‌لری، ترکیبلری طوغرو اوقور، طوغرو قوللانیرم . بناءً علیه وقتیله صرف ایتدیکم امك بوشنه کیتمش دکلدر . »

بن‌ده دیه‌جکم‌که : « لسان لغتدن عبارتدر . سن عربجه یازلمش براثری اکلامق ایچون لازم کلن لغتلرك یوزده سکسانی بیلیورسك، متباقی یوزده یکرمی‌یی‌ده سکسانك یاردیمیله اکلایه‌بیله‌جکسین . قواعد لسانی بیلدیککی‌ده ادعا ایدیورسین . اوحالده نصل اولیورده ینه او اثرك قارشیسنده آپشوب قالیورسین ؟

— بقال! اونك وارمی؟

— وار.

— باغك ، شکرك؟

— وار .

— آیول اویله ایسه نه طورویورسین ؟ حلوا یاپوب یسه‌که ! دیدیکی کبی لزومی قدر لغت بیلیورسکز؛ قواعدی‌ده ازبرله‌مشسکز. براز همت ایدوب اوقومایه باشلاسه‌کزا.

*
* *

ترکجه یازلمش کتابلردن قواعد عربیه دها قولای اوکره‌نیلیور، بك طبیعیدر. لکن بزم اك بویوك قصوریمز هر ایشده اولدیغی کبی لسان خصوصنده‌ده نظریات ایله، فضله دقائق ایله اوغراشمامز، تطبیقاته هیچ اهمیت ویرمه‌مکلکمزدر.

مثلا چوجقلره سنه‌لرجه اقسام سبعه اسقاله‌سی یاپدیریرزده بر معتل کلمه‌یی صره ایله تصریف ایتدیرمه‌یز. حتی اعلالك غوامضنی بیلدیکمز حالده بلکه کندیمز بیله معتل فعلی ترددسزجه چکه‌میز! فکر عاجزانه‌مه قالیرسه مکتبلرده اوقودیله‌جق صرف و نحو عربی یوز صحیفه‌یی کچمه‌ملی، اك اساسلی قواعد اوکره‌دلملیدر. آلت طرفی یالکز تطبیقات اولملیدر. ایکیشر کلمه‌لی جمله‌لردن باشلانیله‌رق عباره‌لر بولنملی، یاخود ترتیب ایدلملی. بونلرك الفاظی اوزرنده قواعد صرفیه تطبیق اولندقدن صوکره تحلیل نحویلر یاپدیرلملی، ترجمه ایتدیرلملی. کیده کیده بو جمله‌لر بویودلملی. ایش خفیف عباره‌لی شعرلره قدر واردیرلملی. چوجوقلر ایچون عربجه یازلمش بر حکمت منثوره‌یی، یاخود بر شعر اخلاقی‌یی اکلامق نه بویوك ذوقدر! چوجوق بر کره بو ذوقدن نصیب آلمایه باشلادیمی، آرتق اونك آتیسی امیندر. چونکه ترکجه اوقویه‌جغی آثار کندیسنه بر طرفدن نامتناهی عربی کلمه‌لر اوکره‌ته‌جکی ایچون سرمایه‌سی علی الدوام آرته‌جق؛ سزك ایچون خفیف خفیف حکایه‌لر ترجمه ایتدیرمك امکانی بیله حاصل اوله‌جقدر. عرب چوجوقلری ایچون ترتیب ایدیلن (مجانی الادب) نه‌دن بزم چوجوقلریمزك ایشنه یاراماسین؟ بر سنه آدم عقللی اوقودیلان چوجوق مجانی الادبی پك اعلا اوقویه بیلیر. واقعا بو اثرك صوك جلدلری جاهلی، حماسی شعرلر، مقامات، اطباق، تصاویر کبی منظوم، منثور برچوق چتین اثرلری حاوی ایسه‌ده بو آثار تدریجی بر صورتده کوجلشدیکندن، یعنی کتابی صره‌سیله تعقیب ایدن چوجوقلر نهایتنده طوغرو خیلیدن خیلی‌یه رسوخ قازانه‌جقلرندن اوقدر کوجلك چکمزلر.

برده عربك اکلاشلمسی پك مشکل اولان آثارنی بو کون بز اوقومازسه‌قده اوله بیلیر. ذاتاً اونلری عربلرده شرحلرك امدادیله اوقویه بیلیور. بزه اصل متوسط کتابلری اکلایه‌جق بر ملکه الویرر.

مع مافیه (مجانی الادب) ی مثال اوله‌رق کتیردم. یوقسه مطلقا بو کتاب اوقونسون دییورم. انجق غایت مصحح، حرکه‌لی، ایی کاغد اوزرینه باصیلمش، مندرجاتی کوزل انتخاب ایدلمش، آیریجه برده شرحی یازلمش بو اثرده بزم ایچون پك مفید اوله بیلیر.

بنم توصیه ایتمك کستاخلغنده بولوندیغم بو اصول اوقدر یکی بر شی دکلسه‌ده بویوك بر خطوهٔ ترقی اوله‌جغنه شبهه ایدلمه‌ملیدر. لسان ایچون بوندن چوق دها عملی، چوق دها قولای اصوللر وارسه‌ده عقلادن برینك دیدیکی کبی: «تعیین ایتدیکمز غایته قوشه قوشه کیتمه‌یه قالقیشیرسه‌ق طبیعی بر حرکت ایتمش اولمایز» یاواش یاواش کیده‌لم، فقط ال برلکیله کیده‌لم، هم متمادیاً کیده‌لم. بش اون آدیم قوشدقدن صوکره یورغون دوشه‌جك دکلی‌یز؟ البته طبیعی بر یورویش دها امیندر.

فارسی ایچونده عینی اصول تعقیب ایدلملی. بر ترك چوجوغی کندیسی ایچون هیچ بیگانه اولمایان فارسی‌یی اوقوملی، اکلاملی. حتی سویله‌ملیدر.

بز غالبا شو ملاحظاتمزله هم عربجه، عجمجه ایله اوغراشانلرك، هم ده آرتق بو لسانلرك موداسی کچمش و همنده بولنانلرك جانی صیقه‌جغز. اولکیلرك براز انصاف بویورملرینی، مطالعاتمك نره‌سی یاکلیش ایسه اخطار ایتملرینی رجا ایدرز.

عرب، عجم لسانلریله اوغراشه‌جق زمانده دکلز؛ یالکز اقوام متمدنه‌نك دیللرینی اوکره‌نه‌لم، دینلرده‌ده دیرز که:

سزك بو تکلیفکز طبقی جغرافیا کتابلریمزدن آسیا، آفریقا قطعه‌لرینی آرتق قالدیره‌لم دیمه‌یه بکزییور! آقوزوم بزم او متمدن اقوامك اراضیسنده بر قاریش طوپراغمز یوق. بزه اوراده نه‌ا کدیررلر، نه‌ده بیچدیررلر. بز آسیاده اکه‌جکز، آسیاده بیچه‌جکز. لاف آکلایان بری کلسین!

محمد عاكف

دنیا فانی، آخرت باقی!

ایشته ایکی ترکیدرکه، دنیانك شرقنده شمالنده غربنده جنوبنده یاشایان یوزلرجه میلیون مسلماندن قسم اعظمنك مع التأسف بو کونده خلاصهٔ حکمت و استنتاجی، بو کونده دستور حرکت و منهاجیدر! بو قول و حکمتك تصوف نام جلیلنه، طریقت عنوان مبارکنه اضافتله جنه‌لر طوله‌دوران شروح و تفسیرات غریبه‌سی انسانه کرچکدن حیرت ویرر.

بو تفاصیلدن، بو بی‌پایان تفسیرات و تأویلاتدن باشلیجه بر نتیجه مستفاد اوله‌بیلیرکه، اوده جمعیات بشریه‌ده اك زیاده چالشمقله، هر درلو ترقیات و تکملاتده پیشوا و مقتدابه طانمقله مأمور اولان کتلهٔ معظمهٔ اسلامیه‌یی علی العمیا عطالته اغرا و ترغیبدر. سوزده فضیلت داعیه‌سیله بو زمینلرده اظهار ایدیلن جهل و غفلتك بو تنوع و وسعت شمولنی کوروب‌ده دلخون اولمامق، حالنجه حدنجه حکمت جلیلهٔ اسلامیه‌یه واقف اولان اصحاب حمیت ایچون طوغریسی قابل اولاماز. صد هزار افسوس!

اوت، دنیا فانیدر. بتون دنیانك مسلمی اولان بو حقیقتی هیچ بر فرد عاقل انکار ایده‌من. دانش و کمالات ایله تمیز ایدنلر ایچنده دها درین دوشوننلرمز، دها ایلری کیدنلرمز بو حقیقتی:

نصل اعتماد ایلیم ما سوایه
که هر بر دمده‌ر دم انتقالم

صورتنده اعتراف ایدییورلر. فقط بو اعترافده بولنان صاحب نظرك سوزلرینی براز دها دیکله‌مش اولورسه‌ق:

ایدر روح ناجی شو اقراری تکرار
مصون الزوالم مصون الزوالم

بیتی، باصره پیرای انتباه اولور.

فنای حیات و عالمی اعتراف؛ بویله بر روش و امعان ایله التفات

بقایی ، میل سعادت سرمدی‌یی استلزام ایتمز وذهنلر درحال ظرفدن مظروفه ، الفاظدن معانی‌یه انتقال ایله‌مزسه « دنیا فانی ، آخرت باقی » سوزندن دها معناسز برشیمی تصور ایدیله‌بیلیر ؟

بدیهیدرکه ، عطالتك تولید ایده‌جکی پك طبیعی اولان ظلام یأس وحرمان ایچنده بوکالمش قالمش برروحه صاحب کچینن زواللیلر ؛ بویله پر شوق وغرام زوالدن مصون بولندقلرینی ادعایه کندیلرنده ذره قدر جسارت بولامازلر . بو او بیوك ، او مستثنی سعادتلردندرکه آندن حصه‌مند شوق ومباهات اولانلر ؛ هر شیدن زیاده ادراك نفس ایله فنای عالمی جاودانی برفیضه موصل بیان ، بیهوده کچیردیکی بر دقیقه‌لق زمانی کونلره ، هفته‌لره معادل طوتان ، اك بیوك ذوقی همنوعنه خدمتده بولان ، خلاصه : عهدهٔ انسانیته ترتب ایدن وظائفی استطاعتی درجه‌سنده ایفایه چالیشان و :

احرث لدنیاك كانك تعيش ابدا
واحرث لاخرتك كانك تموت غدا

حکمت وحقیقتندن برلحظه غافل بولنمیان روشن دلاندر . یوقسه دنیالرنده بیغولهٔ عجز وبطالته چکیله‌رك کونی خوش کچیرمکی کار وشعار ایدینن خود اندیشانك ، آخرتلرندن ، فیض وسعادت بکله‌ملری جهل وجنتك اك بارز علامتندن صاییلیر . بقای اخرتدن ، سعادت اخرویه‌دن بویله‌لرك حظ ونصیبی بی شبهه خسران مؤبددر !

بوراده بر خاطره‌می قید واجمال ایتمك ایسترم : ایواه ! شودقیقه‌ده ذهناً یوروتدیکم برحسابه نظراً یکرمی سنه‌یه یاقلاشیورمش ! موزه باش کتابتنده کچیردیکم زمانك صوك دملرنده ازمیر ولایتی داخلنده برلین موزه‌سی نامنه اجرا ایدیلن بر حفریاته مأموراً التی آی قدر استانبولدن آیرلمش ایدم . حفریات ، دارالفنون تحصیلنی هنوز اکمال ایتمش ایکی کنج آلمانك نظارت دائمه‌لری تحتنده اجرا ایدیلیوردی . بوایکی آرقداشدن بری پك جدی ایدی وظیفه‌سندن باشقه برشی دوشونمز ، تدقیقات فنیه وتتبعات تاریخیه‌دن بر آز فارغ اولمازدی . دیکری بوتعب آور مساعیده رفیقنه اشتراك ایتمکله برابر همان هرکون تنها برموقعه چکیله‌رك اسوده برقاچ ساعت مطالعه وتفکرات ایچون وقت بوله‌بیلیوردی .

شرقمزك بدیعه‌شناس برنظری ساعتلرجه وقف تماشا ایدن آفاق لطیفه‌سی جابجا هرجهته لطافتبخش اولان مناظر مستثناسی‌ده شبهه‌سز بوکنج دوقتورك آرامش وتفکراتنه انبساط ویریوردی . اوقودیغی کتابلرك چوغی استانبوله کلن وحدودجولانی ممالك عثمانیه‌دن برقاچنه انحصار ایدن اجنبی سیاحلرك ترجمان نامه‌یانلرنده طاشیدقلری جاهل حریفلردن یالان یاکلش ایدینه بیلدکلری معلومات اوزرینه یازدقلری سیاحتنامه‌لرله فلسفه‌یه متعلق آثار ایدی .

قسم کلیسنی برلکده اوقودیغمز او سیاحت نامه‌لرده نه فاحش خطالره ، نه چیرکین اسناداته ، نه جاهلانه وغرضکارانه محاکماته تصادف ایتمش ؛ بونلری تصحیح ایچون نه قدر اوغراشمش ایدم .

هیچ اونوتمام : یاغمورلی برکون ایدی . خراب برکوی اوینك خالی برکوشه‌جکنه التجا ایدرك مطالعه‌یه قویولمشدق . بر آرالق کنج فیلسوف الندن کتابی براقدی ، معتادی وجه ایله برازمزیفانه برطور طاقنه‌رق دیدی‌که :

— موسیو ادیب ، کوریورم‌که ، سزده چوق چالشمق .. چوق قازانوب دها راحت ومسعود یاشامق ایی برشی دکل . دینکز سزی بوندن منع ایدییور دکلی ؟..

— خیر ، دینمز بالعکس بزه دائما چالشمغی امر ایدر ؛ هرزمان نائل حضور وسعادت اولمقلغمزی ترویج ایله اوهدف وغایه‌یه وصولك یوللرینی کوستریر .

— فقط بن اك معروف سیاحین ومستشرقینك پك مهم ، پك معتبر اثرلرنده اوقودم‌که ، اسلامیتده چوق چالیشانلر ، دنیا ایشلریله چوق اوغراشانلر سعادت اخرویه‌دن محروم قالیرلرمش ! اونلر جنته کیره‌میه‌جکلرمش !. قرآنده بومسئله صریح ایمش !.

— هپسی یالان ، هپسی هذیان ، لسان عربه واقف اولوب‌ده قرآنی اوقویه‌بیلسه‌کز ، سیاحتنامه‌لردن وشورادن بورادن اوکرندیککز بوشیلرك صحتنی تأیید ایده‌جك حتی برکلمه‌یه بیله تصادف ایده‌مزسکز .

— عفو ایدرسکز ؛ بوسوزکزه پك اینانه‌میه‌جغم . کوزلرمده‌نی آلداده‌مازیا ؟ ...

— نه‌دیمك ایستیورسکز ؟ .

— دیمك ایسترم‌که ، استانبولده ، ازمیرده ودها کوروب کزدیکم اسلام مملکتلرنده وحتی بو کویجکزده بیله تصادف ایتدیکم انسانلرك یوزده طقسانی ایشسز کوجسز کزییورلر ؛ قهوه‌خانه‌لرده اویونله وقت کچیرییورلر !. دیناً برامر ، برمجبوریت اولمسه بونلر اوقدر قیدسز یاشایه‌مازلر .

— بونده‌ده آلدانیورسکز : کونده سکز اون غروش قازانه‌بیلمك ایچون برقاچ آیدن‌بری چامورلر ، بطاقلقلر ایچنده چالیشان بیچاره‌لری کورمیورمیسکز ؟ اوتصادف ایتدیککز انسانلرده ایش بوله بیلسه‌لر بونلر کبی چالیشیرلر ؛ فقط ایش اولمازسه نه‌یاپسونلر ؟..

بوصوك جمله اومحب غربتی چوق دوشوندرمش ، «انسان چالشمق ایسترده نصل ایش بولاماز ؟ .» سوألنی نقرات کبی ایکیده برده تکرار ایدوب طورمش ایدی . اواثناده بوبحثك نه‌قدراوزادیغنی ، نی‌نه‌مشکل برموقعه سوق ایتدیکنی خیاباشناس اولان قارئین کرام پك کوزل تقدیر بیوررلر وینه تقدیر بیوریلورکه ، اوغامض مسائل بویله برقاچ مقاله ایله‌ده غایته منجر اولاماز .

آرتق انصاف ایده‌لم ؛ بوکونده‌می ساده اقوال ایله کوکلری آوودوب طوره‌جغز ؟ بوکونده‌می صاغمزه صولمزه ، اوکمزه آرقه‌مزه باقوب عبرت بین اولمیه‌جغز ؟ .

، زمان زمان ترقی ، جهان جهان علوم
اولورمی جهل ایله قابل بقای جمعیات ؟ .

دیبورز . پك کوزل . بوسوزك صحتنه قائل اولیورسه‌ق ؛ طریقت نامنه ، تصوف وحکمت نامنه ، باخصوص اسلامیت نام جایلنه اسناد

ایله آذان خلقی قورد قوش ماصاللریله طولدورمغه، افکار ناسی تنبللکه سائق ومشوق اباطیل وترهات ایله تسمیمه چالیشـانلره وبوبی سود مساعی‌یی فضیلت صایانلره آرتق حکمت اسلامیه وحقیقت انسـانیه نه دیمك اولدیغنی بیلدیرمه‌لی‌یز .

بو سایه‌ده یوللرینی شاشیران ، عطالت و سفاهتله عزیز وقیمتدار حیاتلرینی هدر ایدن اویوز بیکلرجه ، اوملیونلرجـه بی چارکانی سبیل صواب وسداده سـوق وارشـاد ممکن اوله بیلیر. دین جلیل ومبینمزه عائد حدود اطلاع ومعلوماتلری حالنده برنبذه بحث ایتدیکم کنج آلماندن فضله اولیـان اوقومش یازمش کنجلرمزده فضائل اسلامیه و حقایق دینیه وانسانیه نه دیمك اولدیغنی آنجق بو سـایه‌ده آ کلامش اولورز . مشروطیت مبجله‌مزك شانی اعلایه الك برنجی واسطه ارباب اقلام وحمیتك بویولده ابراز ایده‌جکلری خدمتلردر . هیچ شبهه ایدیله‌مز که ، بوزمینده صحائف بیانه جریان ایده‌جك مداد علما ، دماء شهدادن دها معزز ، دها مبارك ، دها مقدسدر .

سیاح فاضل وشهیریمز عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك ید حماسته‌ده بولندیردقلری لواء حمیت آلتنده نه‌زمان یوزلرجه افاضلك طوپلاندقلری ، مشارالیهه پیرو اولدقلری کوریلورسه اسـتقباله عائد امیدلر اونسبتده قوت بولور . شوکت اسـلامیه‌نك بقا واعتلاسـندن اونسبتده امین بولنورز . مسـلمانم دیین هرفرده ، بالخاصه اوزمرهٔ ناجیه ایچنـده ماضیمزی ، حالمزی حقیله آ کلایان هرصـاحب حمیته کوره بوبر فریضه‌در . بزلری ذلت ومسکنتدن تخلیص ایله دنیوی ، اخروی، هردرلو آمال واقباله ایردیره‌جك‌ده ایشته بومجاهدهٔ دینیه‌در.

(صراط مستقیم) صحائفنی نفیس مقـاله‌لر ، نافع اثرلرله تزیین ایدن ادیب کزیده بیان محمد عاکف بکك بوهفته‌کی نسخه‌ده مندرج (حسبحال) ندمکی استرحامه عاجزانه بوراقم الحروف‌ده اشتراك ایلر. اوت ، استاد خطیر وحمیت شعارمز خالص افندی حضرتلری بوسنه رمضان شریفنده جامعلرده اجرای وعظ ونصیحت ایده‌جك ذواتك امر انتخابنده مشکلپسـند بولنمالیدرلر یك چوقلرمزدن پك چوق زیاده ذات فاضلانه‌لرنجه مسلمدرکه، واعظ افندیلرك ایفا ایلیه‌جکلری وظیفه ، مطبوعاتك عالم اسلامیت وانسـانیته ایده بیله‌جکی خدمتدن دها نازك ، دها مهم ویوز درجه دها نافعدر .

تصور بیورلسون : اومبارك کونلرده محترم وذی وقار بر واعظ فاضلك بالای کرسیدن وقوعبوله‌جق تلقینات ووصایای دیندارانه‌سی ، کمال انقیـاد ایله زانو بزمین خضوع اولان صـائمینك صاف ونزیه قلبلرنده نه‌عالی حسلر ، نه‌بیوك شوقلر ، امللر تولید ایلر .

« استانبولمزده بیوك کوچك بوقدر جوامع شریفه وار. بونلرك هپسنه دفعةً اوصاف لایقه ومطلوبه‌یی حائز واعظ بولمق نصل قابل اولور؛ قانون تکامل، تدریجه تابعدر. سایهٔ فیض مشروطیتده بوبیوك نقصان ، تدریجاً جبر وتلافی اولنور » کبی برمطالعه وارد اولسه بیله جدی برهمت اومطالعه‌یی‌ده حکمسز براقیر . الحمدلله ملتك کندیلرندن بحق اسـتفاده ایده‌بیله‌جکلری اصحاب کمال ، بوکونده اواحتیاجمزه تقابل ایده‌جك برمرتبهٔ رفیعه‌ده‌در . بوذوات عالیه تشویق ایدیله‌جك اولور ایسه وطنلرینه، وطنداشلرینه بویولده خدمتی کندیلری ایچون هرحالده مدار مفخرت عد ایدرلر .

خلیل ادیب

شهر رجبك ایلك جمعه کیجه‌سی

عالم اسلامیت رجب شریف آینك ایلك جمعه کیجه‌سنی ادراك ایدنجه حسیات تعظیمه‌سنی صور مختلفه‌ده عرض و اظهاره شـتابان اولور . چونکه بوشب معلاده والد جلیل جنـاب محمدی حضرت (عبدالله) ایله والدهٔ جمیلهٔ حضرت احمدی جنـاب (آمنه) نك زفافلری واقع اولوب نطفهٔ زکیهٔ سـیدالکونین او پاکیزهٔ عصمته انتقال ایلدیکندن (لیلهٔ رغائب) تسمیه اولنمشدر .

حضرت (عبدالله) یکرمی بش یاشـنه واصـل اولدیغی زمان کوزللکنه هرکس حیران اولوردی . طبعاً پك زیاده تناسب اندامه مالك اولان حضرت (عبداللهك) ناصیهٔ اقبالنده لمعان ایدن نور جلیل محمدی کندیسنه برقات دها رونق بخش ایدییوردی .

حضرت (عبداللهی) پدری (عبدالمطلب) دیکر اولادندن چوق سور، آنك امر تربیه‌سنه برقات دها اعتنا ایدردی. حضرت (عبدالله) کوزللك ومحاسن اخلاق اعتباریله محبوب القلوب ایدی .

او زمان مکه‌نك الك حسنا ، مسـتثنا قیزلری جناب (عبداللهه) تعشق ایتمشلردی. زوجه‌لك شرفنه مظهر اولمق ایچون جان آتارلردی. فقط صیانت حضرت حق ایله جناب (عبدالله) آنلردن کمال درجه‌ده اجتناب اوزره بولنوردی . ایش اویله بر حاله کلدی که حضرت عبدالله قزلرك کندیسنه قارشو اظهاردن کیرو طورمدقلری رغبادن بیزار اولمغه باشلادی .

جناب (عبدالمطلب) اقربا وتعلقـاتنی مشورت ایچون دعوت ایدوب: «اوغلم (عبدالله) کماله کلدی، اطرافدن طالب وراغبلر چوغالدی، قریشـیلر ایچنده اکا مناسب برقز بولوب آلالم» بیورنجه بالاتفاق مدینه حاکمی وهب بن عبد منافك قزی (آمنه) پك مناسـبدر ، زیرا حسن جمال وسیر کمالده آنك برمعادلی یوقدر، جوابنی ویردیلر. بوایشی بالمناسـبه وهبه بیلدیردیلر . ذاتاً وهب جناب (عبدالله) ایچون بوکیفیتی اولدن تصمیم ایتمش اولدیغندن اریکه نشین نهانخانهٔ عصمت اولان کریمهٔ پاکیزه‌سنی حضرت (عبداللهه) زوجه‌لك شرفنه مظهر اولمسی یابنده مع الشکران آرزوسنی اظهار ایلدی . چونکه وهبك کوکلی نور جمال عبدالله ایله اولدن منور اولمش ایدی .

حضرت (عبدالمطلب) ایله وهب برآره‌یه کلدیلر، مسـئله‌یی قرارلشدیردیلر .

شهر رجبك ایلك پنجشـنبه کونی ایدی حضرت (عبدالمطلب) غایت مکلف بر ضیافت ترتیب واحضـار ایله اشراف مکه‌یی دعوت بیوردی . اوکون صورت مدبدبه‌ده جمعیت نکاح وجوده کلدی ،

برموجب عادت قریش عقد متیمن اجرا اولندی ، هرکس ضیافتدن حصه‌دار اولدی . یدیلر ایچدیلر ، اعلان سرور وشادمانی ایتدیلر . اقشامی جمعه کیجه‌سی جناب (عبدالله) ایله حضرت (آمنه) رضی‌الله عنهما افندیلرمزك زفافی شرف وقوع بولدی .

ایشته بوشب مسعودده سبب ایجاددنیا وما فیها رسول اعظم صلی‌الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك مادهٔ مطهرهٔ جسم احمدیلری جناب عبداللهدن حضرت (آمنه) یه انتقال ایلدی . آنك ایچون

بوشب فخر اللیالی لیلهٔ پاك رغائبدر
بوشب تقدیسه‌شایان برشب عالی مراتبدر

وجودی اقدس نبوتپناهیسنك هر ذرهٔ جلیله‌سنده نیجه بیك شمس عوالم افروز هدایت مندمج اولان نورالهدی علیه اکمل‌التحایا افندمز حضرتلرینك بومقدس کیجه‌یه فیض آور تجلی اولان رغیبهٔ متیمنهٔ حضرت رسالتپناهیلری امت ناجیهٔ اسلامیه ایچون اویله بربشارت عظمای سعادتدرکه آنك هلال آسا افق شرافت امکانده ایلك تابش مقدسی عکس انداز اولور اولماز ، بتون عوالم جلائل تجلیات سبحانیه‌یه مستغرق اولدی .

ای لیلهٔ رغائب ای زبدهٔ مواهب
تعظیمك اولدی واجب ای نور عالم آرا
ای لیل بی معادل ای مهرغیر آفل
اولدك زمینه نازل ای محض فیض مولی

ای لیلهٔ معالی ای مفخر اللیالی
ای نور لا یزالی محمود کن فکانسین
ای لیل پر معالی ای بدر خاکدانی
ای فیض آسمانی محسود انس وجانسین [۱]

مسطور صحیفهٔ اعتبار اولدیغی اوزره عبدالله ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلرینك والد مکرملرندن نقلاً بیان بیوردقلرینه کوره :

نورجمال حضرت (عبدالله) تأثیریله اسیر عشق اولان بنی مخزوم وعبد شمس وعبد مناف قیزلرندن ایکیوز قدری آمنهٔ امینه‌نك او کنجینهٔ مراده وصلتنی خبر آلدقلری کبی محرومیت واقعه‌لری یوزندن حصوله کلن شدت تأثر وتأسفلری نتیجه‌سی اوله‌رق نار افتراق ایله یانمشلر ، هیچ برارککه وارمامشلر ، حیاتلرینك صوکنه قدر اوتأثرله دمکذار اولمشلردر .

هزار تشنه چو اسکندرست درظلمات
همین یکیست حضر برکنار آب حیات

حضرت (عبدالله) رضی عنه الالهك قبر شریفلری مدینهٔ منوره‌ده‌در . غایت محتشم ومکلف برتربهٔ لطیفه‌سی واردر . سلاطین عظام عثمانیه حضراتی پك بیوك فدا کارلقلر ایتمشلر ، تربه‌نك تزیینه چالشمشلردر . حضرت (آمنه) رضی‌الله عنهانك قبر عالیلری‌ده مکهٔ مکرمه‌ده (جنة المعلا) دینلن قبرستانك اوسط طرفنده‌و جناب (خدیجة الکبری) رضی‌الله عنهانك تربهٔ شریفه‌لری قارشوسنده‌در . اوزری غایت ظریف

[۱] رجب وجی بکدر .

برقبه ایله اورتولمش درونك خالیلر وصرمه‌لی پوشیده‌لر وآویزه‌لر وکموش شمعدانلرله پك نظر ربا بر صورتده تزیین اولنمش اولدیغنی کورمشدم .

مشارالیهمانك قبر منورلرینی زیارته شتابان اولانلرده نشئهٔ معنویه ایله حال وجد واستغراق ظهور ایدر ، نیجه عاشقلر بوراده سرمست وحیران اولورلر .

زفاف مبارکك شرف واقع اولدیغی سرای معلا مکهٔ مکرمه‌ده زیارتکاه انامدر .

نتیجه :

علو قدر نبوی‌یه حیران اولانلر نزدنده بوکیجه‌نك قیمتی پك بیوکدر . اوشب معلاده برچوق احوال عجیبه واسرار غریبه ظهور ایتمشدر .

تا حضرت آدمدن مسلسلاً انتقال ایده‌کلن نور جلیل محمدی حضرت عبداللهدن حضرت آمنه‌یه انتقال ایلدیکه بالاخره صاحب حقیقیسی اولان فخر عالم صلی‌الله علیه وسلم افندمز حضرتلرنده قرار قیلمشدر .

مولدی سلیمان چلبی حضرتلرینك منقبتنامهٔ ولادت نبویه‌ده

اشبو رسم ایله مسلسل متصل   تا اولنجه مصطفایه منتقل
کلدی چون اول رحمةً للعالمین   واردی نور آنده قرار ایتدی همین

بیورملری ایشته بوحقیقتی تبییندن عبارتدر .

حضرت حیدر کرار کرم‌الله وجهه ورضی‌الله عنه افندمز ایله سهل ابن عبدالله رضی‌الله عنه حضرتلری بولیل مقدسك شرافت وعلو قدری حقنده احادیث شریفه روایت ونقل ایلمشلردر .

حضرت عبدالقادرك عمدة الصالحین نام اثر لطیفنده وسائر آثار جلیلهٔ اسلامیه‌ده بوکیجه‌نك فضائلی حقنده پك چوق حقایق سرد واتیان اولنمشدر .

جمله‌مزك فیوضات جلیلهٔ احمدیه‌یه مظهر ومادی معنوی هردرلو سعادته نائلیتله مسرور بیورلمسنی حضرت واهب الآمالدن تمنی ایله قارئین کرامه خطاباً :

یا ایها المشتاقون نور جماله صلوا علیه وسلموا تسلیما

دیه‌رك مقاله‌مه نهایت ویریرم .

حسین وصاف

خلیل خالد بك ومسلك تحریری

کمبریج دارالفنونی معلملرندن فاضل محترم خلیل خالد بك افندی طرفندن مسلمانلرك ایقاظ وانتباهنه دائر کرك جریده‌مزه درج اولونان مقالات وکرك (هلال وصلیب منازعه‌سی) نامنده‌کی اثرلرینك احتوا ایتدیکی مطالعات ، بین‌الاسلام بیوك بر تیقظ واستفاده‌یی موجب اولدیغندن واوروپا مملکتلرنده بولوندیغی حالده دینی ، ملیتی حقنده بودرجه‌لرده

ابراز حمیت وفداکاری بیوران ذواتك موجودیتی ایله بتون ملت افتخار ایتمکده بولوندیغندن بحث ایله متعدد مکتوبلر آلیورز.

فی الحقیقه خلیل خالد بك افندینك کرك آثار ومقالات فاضلانه‌لرنده وکرك مجاهدات مدیدهٔ وطنپرورانه‌لرنده کوروالن روح ملیت وصمیمیت هردرلو تقدیره سزادر. اوروپایه کیدن طلبه‌مزا کر عملکته، ملته خدمت ارزوسنده ایسه‌لر ملتك احتیاجنی، دویغوسنی، روحنی نظر اعتباره آلملی، خلیل خالد بك افندی برادرمزك مسلك مرغوبنی تعقیب ایلملیدرلر. اکر« بز ، ملتی کندمزه کوره‌اویدوروروز» دیرده ملته روح ودویغوسنك خلافنده بر فکر، بر فرنك تربیه‌سی ویرمکه قالقیشیرلرسه امین اولسونلرکه هیچ بر زمان وطنه ، ملته خدمت ایده‌میه‌جکلر وهیئت اجتماعیه‌مز ایچون غیر نافع بر عضو اولمق فلا کتندن قورتوله‌مایه‌جقلردر. بیلمه‌لیدرکه بوملت یاشایه‌جقسه روحیله یاشایه‌جق، ترقی ایده‌جکسه روحیله ترقی ایده‌جکدر. عقلای شرقدن برینك دیدیکی کبی ، بزم اوروپایه قارشی وضعیتمز اتشه قارشی وضعیتمز کبی اوملیدر ؛ ایجاب ایدن حرارتی آلملی‌یز ، لکن ایچنه کیرمه‌ملی‌یز ؛ چونکه یانارز . ایشته بوحقیقتك عصرمزده اك بیوك مدافعی خلیل خالد بك افندی‌در . لسانیله ، قلمیله ، بتون موجودیتیله بوغایه‌یی هدف اتخاذ ایلمشدر.

کتبخانهٔ ملی‌یه اتحاف بیورمقده اولدقلری آثار فاضلانه بوروح علوینك سعادت‌ملت ایچون نه‌درجه‌لرده چیربندیغنی واضحاً کوستریر. تأییدات سبحانیه‌یه مظفریتنی بر اطمئنان تام ایله امید ایتدیکمز شو همتلرندن طولایی بتون قارئلرمز نامنه کندیلرینه تشکر ایدر و (فصول متنوعه)نامیله نشر ایده‌کلمکده اولدقلری آثارفاضلانه‌دن آتی‌یه عیناً نقل اولونان بند مخصوص ایله تزیین صحائف ایلرز :

اسلام ایله نصرانیتك مناسبات اصلیه‌سی

« عجایب ، ترکلر ایچون خرستیانلر حقنده بودرجه آثارمودت اظهاری هیچ ممکن‌می ایدی ؟ » دیه سؤاللرده بولنان اجانبه قارشی نه‌یولده جواب ویرملی بیله‌مم . وقتیله الی برغیرمسلم النه طوقونمش اولسه تجدید وضوئه حاجت حس ایتمش اولان مسلمان بوکون برخرستیان ایله وطنداشلق محبتی نامنه مصافحه ایدییور ؛ بوایسه اجانبی حیرتده براقیور . خرستیانلر ایله اصل معاملهٔ متقابله‌سنك اساسنی تدقیقه کیریشیورسه‌ك اوحیرته محل اولمدیغنی آکلارز . غیر مسلمه تقرب معاشرتی زوال طهارتنه سبب عد ایتمش اولان مسلمانك ذهابی برسوء ظن جاهلانه‌دن ایلری کلمش اولدیغی کبی اسلامیتی خرستیانلر حقنده آثار مودت ارائه‌سنه مانع فرض ایتمکده برسوء تفهم غرضکارانه نتیجه‌سیدر .

مناسبات متقابله‌نك اوائلده نصل جریان ایتدیکنی تحقیق ایتمك اسلامك نصارایه قارشی برمسلك مصافات وضع ایلمش اولدیغی حقیقتنی میدانه چیقارر . خرستیانلرك برابطهٔ مودت ایله اهل اسلامه قرین اولمسنی ایضاح ایدن (وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى) آیت کریمه‌سی اوبابده‌کی مسلك اسلامك اساسنی وضع ایتمشدر . اسلامك مبادئ انتشارنده ایلك تماسده بولندیغی جماعات نصاری بیزانتین ایمپراطورلغنه تابع ایدیلر . بودولتك جلب مخادنتنه چالیشمق ایسه سیاسیات بین‌الملل خصوصنده تعقیبی اسلامه توصیه بویورلمش اولان برطریق سیاست ایدی . (الٓمٓ غُلِبَتِ الرُّومُ ....) آیت کریمه‌سنك مآل منیفی‌ده بوقولك حقیقتنه دلالت ایدر. بشقه براثر عاجزی‌ده [١] دخی اشارت ایدلدیکی اوزره طرف اسلامده بومخادنته برخیلی زمان مراعات مقتضیه آثاری کوسترلدی . غزواة متعدده بیله نصرانیت حقنده بسلنیلن قرابت اعتقادیه حس دوستانه‌سنه پك اوقدر خلل کتورمدی .

حقیقت‌حال بویله اولسه‌ایدی اعصار متعاقبه‌ده بوایکی سلك اعتقاد اصحابی آره‌سنده بونجه مخوف مقاتله‌لره، بونجه مخاصمات خونریزانه‌یه محل بولنمامق اقتضا ایدردی دنیله‌بیلور . بویله براعتراضك جوابی مشکل دکلدر. ادامهٔ مصافاته بدل اجرای مخاصمات اولنه کلمسنه سبب اولان حالاتی طرف اسلامیانده آرامامليدر. کلیسای نصرانیت ناصح صلح وسلم اولان حضرت عیسانك اثرینی ترك ایله بین‌الملل تأسیس حاکمیت امل مجبرانه‌سنه دوشمش وروما مقام روحانیسی آوروپاده تقویهٔ نفوذ ایتدکدن‌صوکره عالم‌شرقه دخی اجرای حکم ایلمك حرصنه مبتلا اولمشدی . عهد جدیدك « جهانك هرکوشه‌سنه کیتده انجیلی بوتون اقوام بشره تلقین ایت [٢]» دستوری ایسه حضرت عیسانك نصایح جمیله‌سنك انسانلره تبلیغندن زیاده کلیسانك آمریت متحکمه‌سنك توسیع دائره‌سنه ، ارکان کلیسایه عقد رابطهٔ تابعیت ایده‌جك اقوام بشرك تکثرینه بروسیله اتخاذ اولنمشیدی . بیطرف مؤرخلرك آرای متحدهٔ سنه نظراً انتشار اسلامیت کلیسانك بوطول املنه شرقده بیوك برمانعه تشکیل ایتدکدن ماعدا مسلمانلرك غربه طوغری‌ده توسیع ساحهٔ فتوحات ایلمکه باشلاملری اوزرینه اکابر کلیسا نزدنده اسلامیت خرستیانلغك عدو اکبری تلقی ایدیلور وحتی مذاهب باطلهٔ مجوسك مادوننده برذهاب دینی صاییلور اولدی . اهل صلیب دورینك کشادندن اول آلیکمزده تانیجه عصرلر صوکره‌یه وارنجه‌یه قدر کذران ایدن زمانلرده یازیلان اهل کلیسا اوامر ومحرراتنده اسلامیت حقنده بسلنیلن حسیات خصمانه تعریف اولنه‌میه‌جق قدر شدیددر. عیسانك دشمنلری ، ابلیسك قوللری، کفار ضاله، ارض مقدسی تلویث ایدن کلاب عقوره کبی تعبیرلر الاصالح عد اولنان اکابر کنیسائیه طرفندن بیله مسلمانلری توصیفاً ذکر اولنورایدی . تهییج حس‌عداوته مدار اولمق اوزره ایلك اهل صلیب تشکیلی صره‌سنده پاپا ایکنجی(اوربه‌ن) طرفندن (قله‌رمون) شهرنده ویریلن برموعظهٔ آتشین مآلك حاوی اولدیغی کلمات تذلیلیه اسلامیت علیهنده اویانمش اولان عداوتك درجه‌سنی پك ایی ارائه ایدر .

---

[١] هلال وصلیب منازعه‌سی‌نك ایکنجی فصلنده

[٢] سن‌مارق انجیلی . اون‌آلتنجی باب . اون‌بشنجی فصل

ایشته غربك مشرق اسلام حقنده بو وجهله میدانه كلمش اولان بغض ونفرتی اسلامیتك خرستیانلرله امتزاج استحصالی حقنده كی مسلك مماشاتی نتیجه سز براقمش وبوایكی طریق اعتقاد سالكلری ایچون تألیف بین حصولی امكان خارجنه چیقارمش ایدی. فی الواقع اسلامیت دخی افراد بشری دائرهٔ اتحادنده تكثیر مقصدینه خادم اولدی. فقط اعلای كلمة اللهدن مقصد كافهٔ ناسی كندی ساحهٔ مذهبیه مزه ادخال دكلدر. جناب رب العالمین حیات ابنای بشرك نظامنی تنوع ایله وضع ایلمش اولدیغندن جهانك هیچ برحالنده اطراد تام موجود اولهماز واحوال بشر یكنسق بولنهماز؛ بناءً علیه انسانلرك عین ذهاب واعتقاده مالكیتی غیر طبیعیدر. جناب ناظم الامور ایستدیكی انسانلری ایستدیكی طریقده مظهر غفران ایده بیلور. ایشته بو حكمته مبنیدر كه قرآن كریمده (وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً واحِدَةً وَلٰكِن يُدْخِلُ مَنْ يَشاءُ فِى رَحْمَتِهِ) بویورلمشدر. [١]

ایمدی اهل اسلامك خرستیانلرله ساكن اولان ممالكده كی فتوحاتی ــ زمانك قدمی وافكار بشریه نك نقصانی ترقیسی نظر دقته آلنور ایسه ــ غالبك عدو مغلوبه ایده بیله جكی مساعداتك اك مرحمتلیلرینی حاوی اوله كلمشدر. فی الواقع مغلوبلرك طریق دیانته كیرملری ترغیب اولنوردی؛ (أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النّاسَ حَتّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ......) نص جلیلنك [٢] مفهومندن مستبان اولدیغی اوزره مغلوبی زورله ایمانه كتورمك دخی نامشروع عد ایدیلوردی. قبول اسلامیت ایدنلر اخوان مذهبیه ایله مساوات كامله یه مظهر اولورلر وغیر مسلم صفتنده طورانلر حراج كبی حاكم غالبك وضع ایده جكی تكلفات میریه ایله مكلف اولمق اوزره حریت مذهبیه لرینه مالكیتده مختار قالورلردی. بوندن طولاییدر كه حاكمیت اسلامیه لكن ممالكك هر طرفنده كثرتلی جماعات عیسویه موجود اوله كلمشدر.

ملل عیسویه نك غلبه چالدیغی ممالكده عین حال واقع اولمدی. طوائف مسلمه مغلوب ایدیلنجه مسلمانلردن كیت كیده اثر قالمدی. اسپانیاده، فرانسه نك جنوب طرفلرنده، سیجیلیاده میلیونلرله مسلمان وار ایدی؛ تاتارلرك توسع حاكمیتی اوزرینه یوز بیكلرجه اهل اسلام لهستان حدودینه قدر اولان آوروپا بلادنده ساكن ایدیلر؛ مجارستانده، صربستانده واسكی افلاق وبغدان ایالتلرنده یوز بیكلرجه مسلمان بولنیوردی. بورالرده جماعات مسلمه یا محو ایدلدی ویا بشقه صورتله غائب اولدی. برقاچ حمیتمند وطنداشلرك همت وطنپرورانه لریله حركات اخیرهٔ تیقظ وجوده كتورلمه مش اولسه ایدی آوروپا قطعه سنده قالمش اولان برقاچ میلیون سكنهٔ مسلمه نك بقاسی دخی تهلكه یه اوغرایه جق ایدی. نیچون عجبا؟ بزده یاسا ٔقهٔ یأس ایله ویا نقصانیٔ تحری حقایق سببیله نفوس اسلامك بوزوالنی مسلمانلرك ترقیات مادیه جه ملل نصرانیه نك مادوننده بولندیغنه عطف ایدنلر

[١] سورة الشوری ــ ٦ نجی آیت

[٢] سورة البقره ــ ١٠٠ نجی آیت

چوقدر. بو ذهاب استقلال اسلامك زوالنه تعلق ایدن خصوصاتجه بر درجه یه قدر طوغریدر. لكن مسلمانلرك شخصیت جهتیله ضیاعنه بشقه بر سبب آرامالیدر. مسلمانلر معنویات جهتیله خرستیانلرك مادوننده دكلدر؛ بناءً علیه حاكمیت ملل خرستیانیه نك غلبه چالدیغی یرلرده افراد مسلمه نك زوال وضیاعنی ــ اقوام عالیه ایله تماسی حالنده منقرض ونابود اولان ــ طوائف وحشیه نك زوالنه قیاس ایتمك پك بویوك بر تحقیر كستاخانه در. زوال مسلمینك سبب حقیقیسنی كلیسای نصرانیتك مسلكنده آرامالیدر. « دنیانك هر طرفنه كیت وبوتون اقوامی انجیله تابع ایت » دستورنده براجبار خاصه سی واردر كه بونك فرض مطلق صورتنده موجب مراعات اولدیغنه دائر آوروپا تاریخی دلائل عدیده یی جامعدر. مدققین علوم سیاسیه دن (فرانسوا لوران) نام ذات « تاریخ انسانیت حقنده تتبعات » عنوانیله یازدیغی اثر عظیمده « ماهیتنده ادیان سائره ایچون عدم تحمل اثری مندمج اولان نصرانیت ــ نصرانی اولمیانلرك دینه كتورلمسی مسلكنده ــ هیچ برقاعدهٔ نصفته رعایت ایتمدی؛ حتی بو خصوصده حسیات مرحمتكارانه یی بیله ترك ایتدی » [١] دیور.

ایشته كلیسانك كسب قوای مادیه ایتمسی وبالاخره كلیسا نفوذ روحانیسنی كندی قوتلرینه معین عد ایدن امرای نصرانیه نك تحكمی اوزرینه بوتون عالمی نصرانیتك تابع احكامی ایلمك مقصدی رواج بولدی. بو مقصدك جریانی اهل مجوسدن، طائفهٔ یهوددن زیاده اهل اسلام طرفندن آثار ممانعته ــ وحتی طریق انتشارده فعالیت رقابته ــ مصادف اولنجه مسلمانلق آوروپاجه آمال نصرانیه نك عدو اعظمی عد اولندی. بزم ممالك نصرانیه یه دار الحرب دیدیكمزی تعصب عدوانه مزه بردلیل اوله رق كوسترن اجنبی مؤلفلری آوروپای نصرانیتك دها اولجه مسلمانلری دشمن طبیعی ودائمی عد ایتدكلرینی واساساً اسلامك خرستیانلر حقنده كی مسلك مصافاتنی هیچده قاله آلمازلر. فی الواقع انجیلده حضرت عیسا نامنه صلح ومسالمت بشری ناصح احكام جمیله واردر. فقط بو احكامك مزایای حقیقیه سی لایقیله تدقیق اولنورسه آكلاشیلور كه صلحدن مقصد آنجق اخروی، ابدی برصلح وسلمدر وحتی اوائل نصرانیتده مسالمت عالم حقنده نصح وپند ایده كلمش اولان ذوات كرام اودرجه منزوی ومتقی ایدیلر كه قول وفعللریله بودنیای فانی یه دكل، آخرتك عالم ابدیسنه عطف اهتمام ایتمش اولدقلری آشكاردر. صلح عالم حقنده كی بو ذهاب ابتدائی چوق دوام ایتمدی. انسانلر ایچون اویولده بر مسلك ملكپسندانه عارضیدر ونادراً ظهور ایدر؛ حال بوكه افراد بشرك هوسات واغراضی احوال عالمی اكثریتله بشقه برمجراده تجلی ایتدیرر. ایمدی تاریخ نصرانیت پك آز زمان ایچون بین البشر برنصفت وشفقت دورینی حاوی اولدیغی حالده اكثر ادوارینی غرض ومنافرتی، قتال وعداوتی ارائه ایدن افعال طولدیرر. حتی بوندن ناشیدر كه حضرت عیسی كبی رحم وصفح ابعاث ایدن بر

[١] F. haurent نك Etude sur l'Histoire de l'Humanité عنوانلی اثرینه باقیله ــ دردنجی جلد ــ ١٨٦ نجی صحیفه

ذات رسالتصفاتی صوکره‌لری اهل کلیسا اسلامیته قارشی وقوع بولان تشبثات حربجویانه‌لرنده عادتا برجنرال ایمش کبی تلقی ایدرلر وانجیلی باشدن آشاغی اوقویه‌رق افعال خونریزانهٔ حربی مجیز آیات تحریسیله بوله بیلدکلری آیاتی افکار ناسه تلقین ایلرلردی . علمای حقوقدن Ernest Nys نام ذات دیورکه : « محاربات اکثریا توسطی دعوت ایدر . قرون وسطاده پاپالر چوق کره بوکبی توسط ومداخله‌ده بولنورلردی . آوروپا داخلنده صلح وسلم اجراسنی وعظ وتوصیه ایتدکلری صره‌لرده بهمه‌حال اسلامه قارشی محاربات صلیبیه اجراسنی‌ده کمال جهد ایله امر والتزام ایلرلردی » [١]

مسلمانلره قارشی حال صلح وجودی تجویز اولنمدیغی کبی نتیجهٔ غلبه اوله‌رق بر حکومت اسلامیه طرفندن صلح ومصافاته رعایت ایده‌جکنه دائر تعهد وپیمان آلتنه آلنمش اولان حکمداران نصارانک عهدنامه‌لرینی نقض ایلملری دیانت نامنه اهل کلیسا طرفندن جبراً طلب اولندیغی کوریله کلمش اولان وقایعدندر . حقوق بین‌الملل احکامی عالم نصرانیتده پک کچ تأسس ایلمکه باشلادی . ترکجه‌ده سیر الکبیر نامیله معروف بولنان اثری حقوق حربجه شایان مراعات نیجه احکام عادله ومتمدنه ایله تدوین ایلمش اولان امام محمد بن الحسن الشیبانی حضرتلری آوروپاده حقوق حربی ایلک دفعه اوله‌رق بر صورت مطرده وعادله‌ده تصنیف ایتمش اولان (غروتیوس) نام مؤلف حکیمک ظهورندن سکز عصر اول وجوده کتورمش ایدی [٢] غروتیوس دورینه کلنجه‌یه قدر آوروپای نصرانی‌ده یتیشمش اولان مؤلفلر — که اکثریسی اهل کلیسادندر — غیر نصرانی اولان اقوامک وعلی‌الخصوص مسلمانلرک حقوق انسانیتکارانه ایله معامله‌یه لایق بولنمیان محاربلردن عد اولنمسی احکامنی ترویج ایدرلردی . بومؤلفلرده پاپالر کبی اسلام ایله وقوع بولان معاهداتک عدم وجوبنی کوسترمشلردر . حال بوکه سیر الکبیرده تعهدات اسلامدن بحث اولندیغی صره‌ده حضرت پیغمبر علیه الصلوة والسلامک « وفاءً لاغدرفیه » کلامنی غیرمسلملرله اولان عهدنامه‌لرنده دائما قید ایدرک عهده وفانی ایجاب نقض عهدی تحذیر بویوردقلری مصرحدر .

Ernest Nhs بالاده مذکور (حقوق بین‌الملک منابعی) عنوانلی اثر عالمانه‌سنده دیرکه : « حقوق حرب — که انسانیتکارلغک نسبتنی تعیین ایدر — قواعدی مسلمانلر طرفندن پک ارکن موقع تطبیقه قونلمغه باشلادی . بونلر نسوانک ، صبیانک ، شیوخک ، معتوهین ومجانینک مظهر محابت اولملری اساسنی وضع ایتدیلر . دشمنک محتاج اولدیغی صولری زهرلمک آنلر طرفندن منع اولندی » [٣] حال بوکه چشمه‌لرک ، قویولرک وشربه مخصوص مجرالرک تسمیمی مال‌غیرمسلمه طرفندن محاربات‌ده تجویز اولنوردی . حتی وندیکلیلرجه عثمانلیلرله اولان محاربه‌لرده مسلمان عساکرینی ، امراسنی تسمیم ایتمکک — مسلمانلر طرفندن مذکور قاعدهٔ عادله‌نک تأسسندن یوزلرجه سنه صوکره بیله — وسائط مهمهٔ غلبه‌دن تلقی ایدلدیکنک امثالی واردر . نته‌کیم بوقولک صحتی وندیک خزینهٔ اوراقنده‌کی محرراته ابتناءً یازیلان برتاریخدن بالاستخراج بشقه برفصلده ذکر اولنه‌جقدر.

دشمن طبیعی عد اولندقلرندن طولایی مسلمانلرله اجرای تجارتک جزایی موجب کبائردن عد ایدلدیکنه دائر ٨٠٥ تاریخ میلادیسنده بر امرنامهٔ روحانی نشر اولنمش ومسلمانلره بغدای ، اودون مثللو لوازم صاتان خرستیانلرک شدید جزالره چارپیلمسی برقاعده اولمق اوزره وضع ایدلمشیدی . معاملات بشریه‌نک جریان طبیعیسنه مخالف اولان بوامر روحانی بر مدت صوکره حکمدن ساقط اولمش ووندیکلیلر مسلمانلرله مهم بر تجارت معامله‌سی آچمشلردی؛ لکن پاپالغک تهدید شدیدی اوزرینه وندیک دوچه‌لغی — حتی اعدام کبی برجزای وخیمک تحت تهدیدنده اوله‌رق — تبعه‌سنی بوتجارتدن منعه مجبور اولمشیدی . W Heyd نام مؤلفک بیاننه نظراً کرک امتعه ویا انشاآت بحریه لوازمی صاتمق ، کرک قپودانلق صفتیله خدمت مسلمینه کیرمک اوستین خرستیانلرک اموالی مصادره وحریت شخصیه‌لری الغا اولنورمش [١] شیمدی بونی جزایرلیلرک ، تونسلیلرک ، امرای مصریه‌نک وآنلردن صوکره عثمانلیلرک اجنبی بازرکانلرینه ویردکلری امتیازات تسهیلیه ایله مقایسه ایدرایسه‌ک عالم نصرانیت ایله عالم اسلامیت آره‌سنده‌کی معاملهٔ متقابله‌نک نوعنی تعیین ایچون واضح برمثال بولمش اولورز .

قرون وسطاده کلیسا ارکانی مذهب نامنه بونجه افراد بشری حربه سوق ایدردی‌که بوافراد براعتقاد صمیمی ایله میدان جنکه جان آتارلردی . صوکره‌لری مسلمانلر علیهنه محاربات دائمیه‌ده بولنه‌بیلمک ایچون صرف براعتقاد مذهبی کافی کلمه‌مکه باشلامش ایدی. عثمانلیلرک ظهوری واستقلال اسلامک تأییدینه همتلری کلیسایه محاربات صلیبیه ایچون یکی فرصتلر ویرمش ایدی. تاریخ عثمانینک ادوار اولیه‌سی مدققانه وبیطرفانه برصورتده محاکمه اولنورسه آکلاشیلیورکه عثمانلیلر دخی مخاصمه‌لرنده قواعد انسانیه‌یه دشمنلرندن زیاده مراعاتده بولنورلر ومعاهدات منعقده احکامنی آنلردن زیاده موقع اجرایه قویارلر ایدی. اسلاف عثمانیانک جدیتی هرشیدن زیاده امر شریعته مراعاتده تجلی ایدردی . واقعا بربرینی تعقیب ایدن محاربات صلیبیه‌ده‌کی افعال غدارانه آنلرده برفکر انتقام اویاندیرمق طبیعی اولدیغندن شدتله مقابلهٔ بالمثل اولنوردی . فقط عثمانلیلر دشمنلری اولان اقوامک اهل کتابدن اولدیغنی پیش ملاحظه‌دن آییرمازلردی . قرآن کریم نصاری ایله اولان غوغاده ملایمتی آمردر ؛ نته‌کیم (وَلا تُجادِلوا اَهْلَ الْکِتابِ

[١] Les Origines du Droit International کـ Ernest Nys عنوانلی کتابنه باقیله - صحیفه ٣٦٦

[٢] امام محمد الشیبانی ١٣٥ - ١٨٩ (میلادی ٧٥٢ - ٨٠٤) تاریخلری آره‌سنده یشادی . غروتیوس ایسه ١٥٨٣ ده طوغدی ١٦٤٥ ده وفات ایلدی .

[٣] صحیفه ٢٠٩

[١] W. Heyd کـ : " Histoire du Commerce du Levant au moyen âge " عنوانلی کتابنه باقیله . برنجی جلد - ١١٣ نجی صحیفه

الاّ بالّتى هِىَ اَحْسَنُ) بيورلمشدر . اعدا حقنده حلم وسكينت اجراسيله انتقامك عدم ترويجى دخى احكام اسلاميه‌دندر ؛ (فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَميلَ) آيت كريمه‌سى‌ده بوحكمى مؤيددر .

بوراده شايان تدقيق برنقطه واردر : نيچون بز اهل كتاب اولان نصاراى افرنج ايله حرب دائمى حالنده بولندق ؟ نيچون طوائف اسلاميه ايله امم عيسويه آره‌سنده بونجه عصرلر مناسبات متقابلهٔ انسانيتپرورانه تأسيس اولنه‌مدى؟ بوكا ويريله‌جك ايلك جواب شودر: خرستيانلر دخى عين وجهله بزى اهل كتاب اولمق وكنديلرينه نوع بشرك غير نصرانى اولان طوائف سائره‌سندن دها يقين بولنمق صورتنده تلقى ايتمه‌ديلرده آنك ايچون ! بالاده دخى ذكر اولنديغى اوزره اكابر عيسويه اسلاميتى كليسانك نفوذ جهانكيرانه‌سنه مانع بر رقيب مدهش تلقى واهل اسلامى اوزقابت شديده‌يه خادم طوائف ضاله‌دن عد ايلديكندن بزه قارشى هيچ بر تعهدك اجراى حكمنه جواز ويرمز وبزلرله صلح وصلاح حالنده اجراى معامله‌يه مساعده ايتمز ايدى . اهل اسلام كندى احكام مذهبيه‌سنه معتقد ومنقاد اولديغى بى افراد عيسويه‌ده اوامر واحكام كنيسائيه‌يه ايمان واطاعت ايلردى . احكام اسلاميه خرستيانلرله صلح وصلاح حالنك تأسسنى تجويز ايتمزمى؟ بوجهتى اكلامق ايچون بز ينه كاشف حقايق اولان قرآن كريمك اوامرينه مراجعت ايده‌لم : آنجق وقوع بوله‌جق تجاوزه قارشى سلاحه صارلمق ويوقسه حياتمزه قصد ايتمينلر حقنده تعدى اولنمامق لازمدر . (وَقَاتِلُوا فى سَبيلِ اللّهِ الَّذينَ يُقاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدينَ) كلام منيفندن او بابده نه مراد اولنديغى آشكاردر . كذلك كنيساء نصرانيت اوامرينك عكسنه اوله‌رق اسلاميت صلح وسلم حالنك تأسسنى دخى مروجدر . (وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا) نص جليلى دخى حال صلحه ميل ورغبتى توصيه ايلر .

شيمدى مسئلهٔ صلح مناسبتيله كليسا احكام واوامر روحانيه‌سى اهل اسلام حقنده نه يولده تعيين مناسبات ايتمشدر ، آنى آكلايه‌لم: قرون وسطاده وقرون اخيره‌نك مباديسنده آوروپاى نصرانيتك مشرق اسلام حقنده‌كى مسالك سياسيه‌سنى ارائه ايدن آثار علميه‌نك اكثريسى لاتينجه‌در . بو آثارى براحاطهٔ تامه ايله تدقيق ايلمش اولان François Laurent اولجه‌ده التقاطده بولنديغمز اثر فاضلانه‌سنك اوتنجى جلدنده آكلامق ايستديكمز مبحثى شو وجهله ايضاح ايدر :

— « بر يمين اگر كليسانك نفعنه منافى صورتده ايدلمش ايسه كأن لم يكن حكمنده قاوردى . بوندن استخراج اولنه‌جق نتيجهٔ منطقيه ايسه مسلمانلرله عقد ايدلمش اولان معاهداتك مرعى الاحكام بولنماميدر . سن پولك اشخاص آره‌سنده‌كى مناسباتى تعيين ايدن بر كلامنى قرون وسطاده اهل كليسا ملتلرك مناسباتى حقنده تطبيقدن چكنمه‌دى . سن پول او بابده نه سويلدى ؟ مؤمنلر (خرستيانلر) غير مؤمنلر (نصرانى اولميانلر) ايله معامله‌لاتده بولنمامليدرلر ؛ حتى آنلرله ييوب ايچمكدن بيله حذر ايلمليدرلر ديدى . ايمدى نفع ديانت نامنه اومقوله معاهداتك عقدى نهى اولنديغى كبى عقد اولنمش اولان معاهدات دخى اوسببله حكمدن اسقاط ايديلور ايدى » [١] مؤلف فاضلك بو مسالك سياسيه‌يى ايضاح صره‌سنده ويرديكى امثلهٔ تاريخيه‌دن بريسى صرف تاريخ عثمانى‌يه عائددركه انكليز مؤرخ حكيمى (گيبون) دخى « روما ايمپراطورلغنك تدنى واضمحلالى » عنوانى آلتنده‌كى اثر مشهورينك ٦٧ نجى فصلنده بو وقعهٔ تاريخيه‌يى بيطرفانه تنقيد ايلمشدر .

سلطان مراد اول حضرتلريله مجار قرالى لاديلاس آره‌سنده عقد صلح اولنمشدى . معاهدهٔ صلحيه‌نك رعايت احكامى ايچون حضرت پادشاه قرآن كريم اوزرينه ، مشاراليه قرال‌ده كندى كتاب مقدسى ايله يمين ايتمشلردى . پاپالغك آلمانياده وكيلى اولان Julien Ceserini نام قاردينال بومعاهده‌نك عقد اولنديغى دورده تركلر عليهنه بر محاربهٔ صليبيه تشكيلى مقصديله موعظه‌لر ويرييوردى . صلحك اعاده‌سيله معاهدهٔ صلحك عقدينى متعاقب قرال لاديلاسه مذكور قاردينال طرفندن بر بياننامه واصل اولدى كه بونده معاهده‌نك نقضى طلب ايدلدى . قاردينال سه‌زارينى بو بياننامه‌سنده لاديسلاسه خطاباً « سن آنجق كندى اللهكه ، اخوان عيسويه‌كه قارشى دينك اوزرينه يمين ايده‌بيلورسك . بومجبوريت دينيه عيسى اللهك دشمنلرينه [٢] قارشى ايديلان عهد زنديقانه‌يى حكمدن اسقاط ايلر » قوليله تهديدده بولنمشيدى . افكار عموميه طبيعى او ديندار ذاتك تشبثنى تصويب ايلديكندن لاديسلاس نقض عهد ايلدى . ايشته وارنه محاربهٔ مشهوره‌سى بونقضك بر نتيجهٔ آتيه‌سى ايدى كه وارنه معركه‌سنده‌كى اضمحلال صليبيه‌نك عثمانليلر طرفندن يميندن نكولك بر جزاى ربانيسى اوله‌رق تلقى اولنديغنى مؤرخ گيبون حقلى بوليور .

خليل خالد

[١] Etud sur L'Hiistore de L'Humanité اوتنجى جلد ـ ٤٣٣ صحيفه

[٢] يقين وقتده قدر آوروپا مؤلفلرينك اهل اسلامى حضرت عيسانك دشمنى اولمق اوزره توصيف ايده‌كلدكلرى نه قدر فاحش بر تغيير حقيقتدر!

عالم اسلام

الواح انتباه :

منقرض اولمقده بولونان اسلام مملكتلرى

فاس

بوهفته كلن تلغرافلرده فرانسزلرك فاسده وقوعه كتيردكلرى تلفات وتخريباتدن بحث اولونيور : فاسليلردن اوچ يوز كيشى اولدورولمش ، « كبير » جامعى تخريب اولنمش ، مناره‌لرى‌ده ييقلمش . مسلمانلرك بو حاليله ، بو كيديشيله دها نيجه جامعلر تخريب ، نيجه مناره‌لر ييقيله‌جقدر .

بخارا

۳۱ مايس ۳۲٦

بخارانك احوالی کوندن کونه وخامت کسب ایتمکده‌در . تهلکه بیوکدر . وثوقنه اعتماد ایتدیکم معلومات آتیه‌یی عرض ایله‌یورم :

افغانستان حکومتی بر آی اول (طاشکند) والیسنه کوندردیکی بر تحریراتده حدود مسئله‌سنده روسیه وبخارا حکومتلرندن هانکیسنك علاقه‌دار اولدیغنی، تعبیر آخرله هانکیسنك کندیسیله قومشو بولندیغنی صورمش ، والیده پترسبورغدن استیضاح کیفیتدن صوکره جواب ویره‌جکنی بیلدیرمشدر . غایت بسیط کورونن بومخابرات اوزرینه روسیه حکومتنك بخار ایچون اوته‌دن بری بسلدیکی الحاق فکرینی تقویه ایتمش اولدیغی بعض دلائل وامارات ایله استدلال اولنمقده‌در . بوفکرك اجراسی‌ده قوۀ قریبه‌یه کلیور. فقط بخارا اهالیسندن امین اولمدیغی جهتله بخارا ایله مواقع مهمه‌سنی بش بیك مقدارنده بر قوۀ عسکریه‌ایله ــ ۱ اغستوس ۱۹۱۰ ــ اشغال‌ایده‌جکدر. تحدید حدود مسئله‌سنه کلنجه کندیسی طوغریدن طوغری‌یه حکومت افغانیه ایله مذاکراته کیریشه‌جکدر .

بخارا اهالیسنك شمدیدن کوستردیکی آثار هیجانه نظراً بووقایعه قارشو لاقید بولنمیورلر. زواللی بخارالیلر شمدی‌یه‌قدر نیجه اضطراباته تحمل ایتدیلر. روسلرك قیداسارتنه کیرمه‌مك ایچون چالیشدیلر. شمدی‌ایسه حالك جریانندن جمله‌سی‌ده متألم . هپسی وطن ایچون ، دین ایچون اشکریز ! . اهالینك بوهیجانی پك طبیعیدر . چونکه اساساً بخارا حکومتی ، روسیه حکومتیله تعاطی ایلدیکی معاهده نامه موجبنجه امور داخلیه‌سنده مستقلدی . فقط بو استقلال محافظه اولنه‌مدی . روسیه حکومتنه امور داخلیه‌یه برحق مداخله ویرلدی ، که بوندن نه بخارا اهالیسنك ، نه اعیانك ، نه‌ده علمانك خبری ، رضاسی یوقدی. شمدی‌بش‌میلیون‌اهل‌اسلامك ــ چونکه‌جغرافیا کتابلرینك قید ایتدیکی ایکی ، ایکی بچق میلیون مقداری حقیقته مخالفدر ، ــ بویله مظلومانه وسسزجه حریتی غائب‌ایتمسی وطعمۀ احتراص‌اولمسی روامیدر ؟ بومعامله هیچ برحقه ، هیچ بر عهده‌ده مستند دکلدر ! نصل‌اولورده زواللی بخارالیلر کیف‌ایچون کوز کوره قربان‌ایدیلیر!

بومکتوبم فلان ویا فلان غزته‌یه مخصوص دکل ، بتون‌مطبوعات عثمانیه واسلامیه‌یه عائددر . انسانیت نامنه رجا ایدرز ، حقوقنزی مدافعه ایدسونلر !

یالکنز مطبوعات عثمانیه دکل ، ــ اکر حقوق دول ، حقوق بین‌الملل‌سوزلری برقول‌مجرددن عبارت‌دکلسه ــ اوروپا مطبوعاتی‌ده بومدافعه‌یه اشتراك ایتملیدر .

عبدالله

صراط مستقیم

ان‌الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم .

ایران

طهران ــ تبریز اهالیسی روسلرك طرز حرکتندن‌طولایی دول معظمه‌سفراسی نزدنده شکایتده بولنمشلردر. اهالی‌یی الك زیاده اغضاب ایدن‌شی‌روس‌عسکرینك علمایه،قادینلره حرمتسزلك کوسترملری‌در.

وردانینك اعدامی

باش وکیل متوفی بطرس غالی پاشانك قاتلی ابراهیم الوردانی بوکون ضبطیه حبسخانه‌سنده صلباً اعدام اولنمشدر . وردانی مأمورین عائده‌سی حضورنده دار آغاجنه چیقاریلوب بوینه ایپ طاقلدقدن‌صوکره حکم اعدام قرائت ایدلمش ووردانی کمال سکونتله کلمۀ شهادت کتیروب « حریت واستقلال آیات الهیه‌دندر. » دیدکدن صوکره اوزرینه باصمقده بولندیغی تخته برپای معرفتیله آچیله‌رق معلق قالمشدر .

اعدامك اجراسنی متعاقب وردانی غسل وتکفین ایدیله‌رك قوۀ کافیۀ عسکریه ایله عائله‌سی مقبره‌سنه اعزام وبورادهٔ حاضر بولنان والده‌سیله همشیره وعمجه‌سنك یدینه تسلیم قلنمشدر . جنازه‌نك دفننه قدر نقله مأمور عسکر محافظ صفتیله اوراده قالمشدر .

غزته‌لر عمومیتله بوحادثه‌دن پك خفیف صورتده بحث‌ایتمشدر . یکی‌مطبوعات قانوننك تصدیق جهتیله غزته‌لر اختیار سکوتی موافق بولمشلردر . « قاهره »

شهید سعید ابراهیم وردانی

روح فاتحه

عالم اسلامك اعلای شان‌وشرفی ومهم برقطعهٔ اسلامیه‌نك‌اجانبك ولای غیر مشروعندن تطهیر وتخلیصی یولنده بذل حیاتی پك مبرور بروظیفۀ حمیت وملیت تلقی ایدن شهدای سعدای‌اسلامه بوهفته ایچنده بیوك برقهرمان دها التحاق ایتمشدرکه بوشهیدسعید؛ محترم‌وردانیدر.

تاریخ اسلامه پارلاق بر جهد وغیرت صحیفه‌سی علاوه ایدن ، معشر اسلامك‌هیچ برزمان‌اسارته قاتلانه‌میه‌جغنی ایثار حیات‌صورتیله منکرلره قارشی اثبات ایتمك ایستین ابراهیم وردانی نامنی شبهه یوقکه امت مرحومه سلیمان چلبی نامی کبی تعزیز وتبجیل ایده‌جکدر .

برعصر اول ینه ابراهیم وردانی‌نك متنفس بولندیغی برمحیطده ، او فرتوت اعصار وقرون اولان مصر قاهره‌ده فرانسز استیلاسیله نالان افئدۀ اسلام ایچون ؛ فئۀ غاصبه‌نك مدبر مصالحی بولنان‌جنرال (قلابر) ه مواجهةً حواله ایلدیکی‌تیغ شهامتیله‌وطننك، ملتنك‌پایمال ایدیلان حقوقنك‌حسابنی‌صوران شهید محترم سلیمان اغانك فداکارلغی نصل رشحه‌پاش تسلیت اولمش ایسه بر عصر صکره کذا بغیر حق وقوعبولان براشغال غاصبانه‌یی ادامه ایده‌جك تدابیری حمایه ایدن

وینه او وطنك ارکانندن ، اولادندن تشکل ایلیان قوتلره استناد ایله اك عزیز حقوقی آیاقلر آلتنه آلان بروطن خائنندن بیچاره ابراهیمك تك باشنه یوز یوزه حساب صورمسیده استقبال ملتی لاشیء مثابه‌سنده طوته‌رق اهانتده بولنانلرك عاقبة الامر بنجهٔ قهر امتدن قورتیله‌میه‌جغی حقنده موجب اطمئنان اولمشدر. برعصر مقدم سلیمان آغا مرحومه تطبیق اولنان سیاستك یعنی هنوز یکرمی درت یاشنده حلبلی بوکنج قهرمانك برالنی یاقه‌رق قازیغه اورمق وبویوزدن اوچ محترم اسلام عالمنی « سزده شریك جرمسکز » دیه‌رك بلا استجواب دار آغاجنه چکمك صورتیله اوروپا مدنیتنك استناد ایلدیکی قواعد عدالتك ماهیتی حقنده بز شرقیلره قومشومز غرب متمدنلری نصل برفکر ویرمشلر ایسه ایشته بر عصر صکره‌ده ابراهیم وردانی حقنده ؛ قوانین موضوعه‌نك احوال مماثله‌ده مدارتطبیق اوله‌جق صراحتلرینی اهمال ایتمك صورتیله کندیلرینك تحت ریاستلرنده بولنان محکمه‌لره اسباب موجبه‌دن عاری متحکمانه اعدام جزالری ویردیره‌رك، محکمهٔ تمیزك جناح عدالتنه وقوعبولان التجالره ایکی کاه‌لك رد استدعا قرارلریله مانع اوله‌رق ، وبرخطای عدلی‌یی تعمیر وتلافی‌یه صلاحیت قانونیه‌سی بولنان خدیوه دوداقلرینی تپره‌ده‌میه‌جك درجه‌ده اعمال نفوذ ایلیه‌رك هفته ایچنده ایقاع ایلدکلری اعدام فضیحه‌سیله دعائم عدالت دیه خلقه طانتمق ایستدکلری قواعدك قوتایلرالنده برربازیچهٔ اغراض واحتراص اولمقدن بشقه برماهیتی بولنمادیغنی نظارلرمزده برقات دها اثبات ایتمش اولدیلر.

مصرده‌کی میلیونلرجه اهل اسلامك سعادتنه سوء قصد ایدن ، سلطهٔ اجنبیه‌یی مملکتده تأسیس وتأییده چالیشان بطرس غالی‌نك اوغرادیغی عاقبت کندی جزای فعلیدر. ابراهیم وردانی هروطنپرورك ایفاسندن چکنمیه‌جکی بر وظیفه‌یی یاپه‌رق سلامت وطنی ایچون چالیشمشدر . ابراهیم وردانی‌یی اعدامه محکوم ایدنلر وبوجنایت مدنیه‌یی میلیونلرجه خلقك آمال وتمنیاتنه رغماً بالفعل اجرا وارتکاب خصوصنده کندیلرنده حق وقوت بولانلر برهند فدائیسنك دهابیوك وعالی برمحکمه ومحیطده سویلدیکی صوك سوزلری تخطر ایتملی درلر.

زواللی وطن قربانی هندلی (لال دینغرا) اعدامنی تفهیم ایدن رئیس محکمه‌یه صوك سوز اولمق اوزره شو حقیقتی سویله‌مشدی :

« ایستدیککزی اجرا ایده‌بیلورسکز . اصلا اهمیت ویرمام . بنی اعدامه محکوم ایده‌بیلورسکز، بونك ایچون اندیشه ایتمام . فقط برکون بزده قوت بوله‌جغمزی وبزده سزه قارشی ایسته‌دیکمزی یاپه‌جغمزی خاطرکزده بولندیریکز . وطنم ایچون فدای حیات ایتمك شرفنه نائل اولمقله مغرور ومفتخرم » ایشته بر شرقلی‌نك احوال روحیه‌سنی کوسترن بلیغ سوزلر !..

یکرمنجی عصرده مدنیت حامیسی صفتی طاقینانلر اسلاملرك بیك اوچیوز سنه مقدم تطبیق ایلدکلری قاعده‌یی (لایحل لاحدان یؤم قوماً وهم له کارهون) اساسنی قبول ایتملی واقوامك جناب حقدن بشقه‌سنه قول اولمق ایچون یرادلمامش اولدیغی حقیقتنی آرتق آکلاملی‌در.

*
* *

ادرنه‌ده انتشار ایدن وسرنامهٔ مباهاتی « حب الوطن من الایمان » حدیث جلیلی ایله موشح بولنان (وطن) رفیقمز بوهفته‌دن شوصورتله بحث ایدیور :

بر فدای ملت ..! بر شهید وطن ..!

اوخ . . . . . ! شو دنیاده حیات وارسه وطن سوداسی ، سعادت وارسه ملت محبتیدر !

کورلمزمی ؟ : حیوانلرده بیله بر جمعیت سوکیسی ، بر وطن سوداسی وار !

یا انسان ، که اشرف مخلوقدر ؛ نصل اولورده قلبی بویوجه دویغولردن محروم قالیر ؟ نصل اولورده انسان ایکن حیوان قدرحسی اولماز ؟ نصل اولورده او بغرینك ایچنده‌کی کوکلی طاش کبی قاتی ، طاش کبی جانسز ، دمیر کبی صوغوق اولور ؟

یوق ، یوق ! دیلسز ، ادراکسز حیوانلره قدر فیاض قدرتك رایکان بیوردیغی بو علوی حسلردن اشرف مخلوق اولان انسان بی نصیب قاله‌مز ! مکر ، که روحی نوردن دکل، ناردن یرادلمش اولسون !

اوت ! دیلسز ، ادراکسز حیوانلره قدر احسان بیوریلان بو علوی حسلردن مخلوقاتك اك عزیزی ، اك شریفی اولان انسان بی نصیب اوله‌مز .

بلکه‌مهر فطرتك اوانوار فیوضاتنه اصل جلوه‌کاه، قلب انساندر. دماغ بشردر. زیرا جمعیت، انسان ایله معنیدار، ملیت انسان ایله پایداردر.

کائنات ، انسان ایله قیمتدار ، موجودات ، انسان ایله بختیاردر . انسان اولمسه عمارت اولماز، انسان اولمسه سعادت اولماز ؛ دنیا ایصسز چوللردن ، قورقونچ طاغلردن عبارت قالیر .

حاصلی : انسان ، بتون معناسیله دنیانك مدار شرف وشانیدر .

« وطن »

نه‌در ؟ بر دارالامان حیات . . . ! ملت . . . بر سینهٔ شفقت ! بر آغوش حمایتدر .

انسان ؛ وطنك سینه‌سنده دوغار ؛ ملتنك آغوشنده بویور . ایصسز بر اووا . . . یاخود قورقونچ بر داغ تپه‌سنده ، بر اغاج قوووغنده، برمغاره دلیکنده تك باشنه یاشار برانسان تصور اولنه‌بیلیرمی؟

ایکی اولی بر کوی . . . فقط جمعیت ! . . . فقط ملت ! . . . فقط وطن ! . . .

اویله ایسه ملتمزی سه‌وه‌لم ! جانمزدن زیاده سه‌وه‌لم ! وطنمزه قربان اوله‌لم ! یولنده کوله کوله جان ویره‌لم !

وجودك کیم خمیر مایه‌سی خاك وطندندر
نه‌غم راه وطنده چاك اولورسه جوروحمتدن !

بوكون بر ملت فدائيسنك، وطن قربانينك پك اوزاقلردن قوبوب كلن صوك صداى حياتى ايشتمكله قلبمزك الدررن ، الك كيزلى كوشه-لرندن فيشقروب كوزلريمزه هجوم ايدن وداع ابدى ياشلريله ايصلانمش دويغولر قارشيسنده وجدانمزى وقورانه بر آتش پارهٔ جلادت كسلمش كوريـيورز . روحمز حزن انكيز بر سـياحته ، ماتم نمون بر وظيفهٔ مقدسه ايفاسنه حاضرلانيور .

بر فداى ملت ! بر شهيد وطن !

قهرمان وردانى !

بوكيم ؟ . . . اوت ؛ بو ، بر فداى ملت ! بو ، بر شهيد وطن!
بو بر بارقهٔ غيرت ! بو بر صاعقهٔ حميت ! بو . بر سيف شجاعت !
بو ، بر شمشير جلادت !

بو ، بر مملكت ! بو ، بر ملت ! بو ، بر قلعه ، بو ، براردو!

ارسلان يوركلى انسان !

انسان اراسـنده بويله علو فطرت اصحابى ، بويله شـدت عزم وثبات اربابى بولنمسه انسانلر ياشايه‌مز .

دشمن تجاوزينه معروض قالان بر ملت ايچنده بويله بر قاچ بيك سردن كچدى ، غيرت ميداننه آتيله‌رق دشمن سونكولرينه، دشمن قورشون وكله‌لرينه كوكوسـلرينى آچارلر؛ بر وجود فدا ايدرلر. بر ملت قازانيرلر ! بر جان ويريرلر ، بر وطن قورتاريرلر .

ملت صـاغ اولدقچه ، وطن ياشادقچه او قهرمانلركده وجودلرى وطنك سينه‌سنده ، ناملرى ملتك قلبنده ياشار !

هيچ اويله ، ملتى ، وطنى اوغرينه فداى جان ايتمش برقهرمان اولمش صاييليرمى ؟ اونك نامى قوجه بر ملتك ناموسيله ، حيثيتيله ، شجاعتيله ، استقلاليله مساوى !؟

انسان ايچين حقيقى اولوم نه‌در ؟ اسمى ، جسديله برابر مزاره كيرمسى ، نعشى چورومدن اسـمنك اونوديلوب كيتمسيدر . انسانه بوندن فنـا اولوم اوله‌مز . چونكه بر فاتحه اوقومق ايچين اسـمنى آنان يوق . . . . !

باقى قالان بوقبـه‌ده بر خوش صـدا ايمش ! مصرعى بويوك بر حقيقتى متضمن‌در ،كه اوده خير ايله ابقاى نامدن باشقه برشى دكلدر.

نيجه بيكلرجه بيك ميليـارلر ، تريليونلر ، قاتريليونلر عددنجه انسانلر كلوب كچمش، هپسى قار! طوپراقلره قاريشمش ! لكن قيامته قدر خير ايله ياد اولونمق اوزره اسـملرى تاريخ انسـانيتك ابدى صحيفه‌لرينه زينت ويرنلر همان‌همان صاييله‌بيله‌جك قدر آزدر! ايشته:

وردانى

اسمى مصر وطولاييسيله عثمانلى تاريخ انقلابنك ايلك صحيفه‌لرنده كوروله‌جك ! او تاريخ انقلاب اوقوندقچه

وردانى

اسمى‌ده مصر قهرمانى كوستره‌جك .

غريب دكليدر ؟ بز بوكوزل اسـمك صاحبنى كورمدك ، فقط مصرده اندن باشقه شخصاً كيمسـه‌يى طانيمورز . يالكز بو مصر قهرمانى ! . . . . بوكون

وردانى

بى ياالكز بزمى طانيورز ؟ بوتون جهان مدنيت‌ده طانيور . فقط بزم آشنالغمز ، بنه باشقه . . . !

بر انسان اولدورمك ، بر عائله محو ايتمك ـــ دوشونولسون!ـــ نه‌دنائتدر ! نه‌وحشتدر ! نه جانوارلقدر !

ياافرادى مليونلر تشـكيل ايدن بر امتى ، قوجه بر ملتـك بر جزء مهمنى الى آياغى قيصـقيوراق باغلاياراق ، آغزينى ديكرك او بيچاره‌يى جلاد بى‌امان كبى تپه‌سنه چوكمش مهيب برهيكل استيلانك آياقلرى آلتنه يووارلامق نه‌ايله وصف اولونه‌بيلير ؟ بوكا نه دنائتك معناسى ، نه وحشتك مدلولى ، نه‌ده جانوارلغك روحلرى تيتره‌تنى ، انسانيه، قان قوصدبران شكل منفورى كفايت ايدر !

بر ملتك قاتلى اولمق . . . . . ! !

وردانى

ايشته بويله شير بچه كبى مصرك تپه‌سـنه بنمش ، بيني كمين بر شـخصك وجودنى اورته‌دن قالديروب ملتى ، وطنى قورتارمق ايچين فداى جانى كوزه آلديرمش !

حكومت خديويه هيئت نظار رياستى كبى الك عالى برموقعى اشغال ايدن بوذات مصرك سعادت حيات نامنه بوتون منافع سياسيه واقتصاديه‌سنى اساسندن محو ايتمـك قوجه بر مملكت خلقنى الى الابد اجنبى زنجير اسارتنده محكوم براقمق خصوصنده نه يابه‌بيلمك الندن كليرسه هيچ برينى دريغ ايتمه‌مش !

بوكا بر قاچ مليون انسان نصل صوصار ! نصل بوينى اوزاتوب اويله مدهش بر بويوندروغه كندى اختياريله تسليم اولور ؟ حيوان اولسه بنه بر حركت امتناعيه كوستيرر .

وردانى

مملكتك اوزرينه چوكن بومصيبتك ، وبادن بدتر ، طـاعوندن مدهش اولان تخريبـاتنده دوام ايدوب كيتمكده اولديغنى كورديكجه رفقاى حميتى ميانند، هالك متأثر، الكصبرسز اولمق اوزره، ميدان حميته آتيلير!

« نه اولورسه اولسون ! برجان بر ملتدن »
« زياده قيمتلى، بروطندن دكرلى اوله‌ماز »
« فدا . . . . ! »

ديه وظيفهٔ حميتى ايفا ايدر . فقط استيلا ، تحكم وتجبر بوملت فدائيسنى قاتل عد ايدرك مجلسه آتار . قاهره‌ده غضوبانه بر سكوت ...! انتقام جويانه بردوشونجه....!

وردانى

كچن هفته محكمهٔ جنايتده محاكمه واعدامنه حكم اولوندى .

محکمه ورداینك دکل، مصرك اعدامنه حکم ایتمش اولدی. مصرك کردننه ایپ طاقوب میدان سیاسته، دار اغاجنه سوروکله‌مکه قالقیشدی. لکن مصر بوکا راضی اوله‌جقمی؟ کندی الیله انتحار ایده‌جکمی؟ ایشته بو سؤالك جوابنی ورداینك مدافعه‌سنه تعیین اولونان وکلای دعاویدن محمود بك ویرییور. مصرك بوکا لاقید قالمیه‌جغنی اك مؤثر بر لسان وضوحله آکلاتیور! هیئت نظار رئیسی متوفی بطرس پاشا غالی‌نك مصر حقنده‌کی اجراآت اضمحلال آورینی تعداد ایدییور.

محمود بکك نطقی وردانی‌یی مدافعه دکل، مصر حکومتنك آردنده کیزلنمش اولان چهرهٔ استیلایه قارشی مصر نامنه ارسلانجه‌سنه بر اولتیماتومدر. مصرده بر زلزلهٔ انقلابك باشلامق اوزره بولندیغنی اخباردر.

هله:

«دیکلیکز! حمیتکز وارسه بنی دیکلیکز!» خطابی بر سوز دکل عادتا بر آلو.....!

یارب! پای استیلاسی آلتنده ایکله‌مکده اولدیغی بر خصم قهارینه قارشی نه بویوك یورهك! نه عالی قلب! نه طوفان حمیت! نه شیرانه حماست! آه...! انسانلر ملت محبتنده، وطن سوداسنده هپ بویله بر قهرمان شیردل اولسه...!

هپ بویله استحفاف حیات، استحقار موت، سودای معالی، امتناع ذلت ومسکنت، علو وجدان کبی هر بری انسانیتك مدار مفخرتی اولان فضائل مدنیه ایله متصف اولسه...!

بز او مدافعه‌یی اوقورکن هاتف غیبدن «ایشته انسان بویله اولور. مردلك، قهرمانلق بوکا دیرلر!» کلمات تقدیریه‌سنی ایشیدییور. قلبمزك بر طوفان حیات ایچنده چیرپینمقده اولدیغنی کورییوردك.

اوسطورلر اوزرنده اوقدر دالمش کتمشدك، که صانکه محکمه‌ده موجود بولونیوردق. صانکه اوپارقه‌لر صاچان، ییلدیریملر یاغدیران آغزه حیران حیران باقیوردق!

هله محمود بکك متوفی بطرس پاشانك سانسور اصولنی وضمله حریت مطبوعاتی بوغمق کبی یکرمنجی عصر مدنیتنده دینسزلرك بیله تحمل ایده‌بیله‌جکی بر ظلمی بیان صره‌سنده، ژول سیمونك:

«سربستی مطبوعات، شرائط مبرمهٔ حیاتیه‌دن بریدر»

قول حکیمانه‌سنی محکمه هیئتنه قارشی فیرلاتوب آتمسی بزی غشی ایتدی.

مصر بزم مقدس وطنمزدر. مصرلیلر بزم دین قارده‌شلریمز، وطن داشلریمزدر. انلرك فلاکتی عینیله بزم فلاکتمزدر. بالخصوص مصرك کعبهٔ اسلامی، روضهٔ مطهرهٔ جناب سیدالانامی دشمن استیلاسندن محافظه خصوصنده‌کی اهمیت موقعیه‌سنی سویلرسه‌ك بو مبارك قطعه‌یه مسلط اولان اللرك یاپمقده اولدقلری فنالقدن نقدر شکایته حقلی اولدیغمز بر قات‌ دها تظاهر ایدر. اوروپالیلر بزم ایچمزده‌کی عناصر غیر مسلمه‌یی حمایه بهانه‌سیله باشمزه دنیانك بلالرینی یاغدیرییورلر. ایشته کرید روملری کبی انسانیتك استکراه ایده‌جکی، مدنیتك لعنت خوان اوله‌جغی جانوارلری شیمارته شیمارته تپه‌مزه چیقاردیلر. بویله ازمنهٔ قبل التاریخیه وحشیلرینه رحمت اوقوتان انسان قیافتلی حیوانات مفترسه‌نك هر آرزولرینه پکی!... هر امللرینه اوت...! اجابتلریله مقابله ایدییورلر. درتیوز میلیونلق قوجه عالم اسلامك حقوق مقدسهٔ دینیه وحیاتیه‌سنی چوجق اویونجاغنه چویردیلر! فقط اوروپالیلر هیچ دوشونمیورلر، که بو حقارتلر عالم اسلامك جکرلرینی دلدی. قلبلرینی پارچه‌لادی! هله کریده‌کی تحکملری زهرلی بر خنجر اولدی؛ روحنه صاپلاندی. اونلر بیلرلر، که درت یوز ملیون اسلامك مقدس بر سنجاغی واردر. اونلر بیلرلر، که او مقدس لواءالحمد اسلام بر کره میدانه چیقارسه درت یوز ملیون اسلامك تاصوك فردینه قدر دیری دیبنده جان ویرمدکجه او سنجاق مغلوب اولمز. اوروپا زرهلیلرینه کوه‌نیورسه ایشته بوکا کولرز! چونکه او زرهلیلر ساحلده بر قاچ قصبه‌یی یاقابیلیر. فقط داخلده...! داخلده...!

کرید وروسیه مسلمانلری

حاجی‌طرخانده منتشر (ایدل) جریدهٔ اسلامیه‌سی کرید مسئله‌سندن بحثله دییورکه:

«اسکی دنبری دولت عثمانیه‌یی ازعاج ایدن مسائلدن بریده کرید مسئله‌سیدر. کرید خرستیانلری عثمانلی حکمندن چیقه‌رق یونانه التحاق ایتمك امللرینه شیمدی‌یه قدر موفق اوله‌مدیلر. فقط ارناودلقك بر قسمنده ظهور ایدن اغتشاش اوزرینه آرزولرینی یاپمق ایچون کندیلرنده قوت بولدیلر، جدی حرکته باشلادیلر. فکرلرینه اویمیان مسلمانلری جبر وتضییقه قالقشدیلر.

کریدك بعض شهرلرنده بویقوتلر اعلان ایتدیلر. بردوم بویقوته مخالف مسلمانلرله آلیش ویریش ایده‌جك اولورسه جزایه اوغرایه‌جغنی سویلدیلر. هپ بونلر مسلمانلر آچ قالسونده هجرت ایتسون فکرلریله یاپیلیوردی. نهایت ملی مجلسلرنده خرستیان مبعوثلر یونان قرالی نامنه اطاعت یمینی اجرا ایتدیلر. مسلمان مبعوثلره‌ده یمین ایتدیرمك ایستدیلرسه‌ده مسلمانلر اصلا قبول ایتمدیلر. فقط بوکا قارشی خرستیان مبعوثلر مسلمانلری مذاکره‌یه اشتراکدن محروم براقدیلر. کرید خرستیانلرینك بوقدر انصافسز وحقسز حرکتلری عثمانلی افکار عمومیه‌سنی بحق غلیانه کتیردی. ممالك عثمانیه‌نك بیوك شهرلرنده میتنغلر یاپیله‌رق پروتستولر اجرا ایدلدی دولت عثمانیه‌ده بو حاله رضا کوسترمیوب دول حامیه‌یه نوطه‌لر ویردی. دول حامیه جوابلرنده دولت عثمانیه‌نك کریده‌کی حقوقنی حمایه ایده‌جکلرینی بیلدیردیلر. صوك تلغرافلر یونان رجال سیاسته‌نك کرید ایشلرینی صوك درجه دقتله تعقیب ایتدکلرینی کوسترییور. نیم رسمی غزته‌لر کرید سیاسیلرینی دولت عثمانیه‌نك حقوقنی اخلاله تشویق ایدییور. دول حامیه‌یه الحاق وصایاسنده بولنیور. یونان سیاسیلرینك بو فکرلرینه سبب دولت عثمانیه‌نك یونانه قارشی اعلان حرب ایتمك ایسته‌مسی وبویله حرب ظهورنده حال اغتشاشده بولنان برقسم ارناودلرك قرداشلریله برلکده محاربه‌یه قوشه‌جقلری حقنده‌کی بیاننامه‌لری اولسه کرك. هرنه ایسه مسئله‌ده اصل جالب دقت اولان جهت کرید خرستیانلرینك شو اجراآتلرندن بیکده برینی مسلمانلر یاپمش اولسه دول حامیه‌نك درحال قطعی قرارلر اتخاذیله خرستیانلری حمایه‌ده کیجیکمیه‌جکلری نقطه‌سیدر.»

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی — مدیر مسئول: اشرف ادیب

317-332 arası eksik

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرۂ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جریده‌مزه قبول اولنور. درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیاتده و سیاسیاتده و بالخاصه کرك سیاسی و کرك اجتماعی و مدنی احوال و شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر و هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیره‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ٩٨ — ١٤ رجب لفرد ٣٢٨ پنجشنبه ٨ تموز ٣٢٦ — دردنجی جلد

يومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله

مادام که کوردك بو کوزل کونلری ، آرتق
ای ملت مرحومه ! حیاتك ابدیدر .
اقبالکی تأیید ایده‌جك نصر الٰهی ؛
امید قوی ، چونکه مواعید قویدر .
آفاقده ، انفسده عیان شوق ایله بزده
قالقاك ایده‌لم خالق حریته سجده .

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

صِراطَ الَّذینَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ

بو صراط اولکی صراطدن بدل کل صورتیله بدلدر و مقصود بالنسبه اولمق حسبیله عاملك تکریری حکمنده‌در. بونك ایکی فائده‌سی اولوب بری نسبتی تأکید ودیکری دخی بو قول کریم ماقبلنك تفسیر وایضاحی منزله‌سنده قلنمش اولمقله منعم علیهم بولنان مسلمینك طریقی استوا واستقامتده عَلَم کبی مشهود اوله‌رق هرنه زمان طریق مستقیم ذکر اولنسه فهمه طریق مسلمین تبادر ایده‌جکنه بلیغانه بر صورتله تنصیص ایچوندر.

نعمت اسلام اکمل النعم اولمسنه و بو قول کریمك دلالت ایلدیکی نعمت مطلق ذکر اولندیغی جهتله کمالنه مصروف بولنه‌جغنه مبنی بوراده منعم علیهم ایله مراد مسلمیندر و نعمت اسلام بتون نعمتلرك عنوانی اولوب نعمت اسلامی حائز بولنانلر کافۀ نعمی حائز اولدقلرندن انعامك مطلق اوله‌رق ذکر ایدلمسی قصد شمول ایچوندر. بعضیلری دخی : جناب حقك قوللرینه احسان ایلدیکی نعمك اجل و اکملی نبوت اولدیغندن بو مقامده مطلق اوله‌رق ذکر اولنان نعمت نبوته مصروف اوله‌جغی جهتله منعم علیهم ایله مراد انبیادر دیدیلر . مأمول اولدیغنه کوره اظهر اولان بودرکه منعم علیهم اولانلر ، [فاولئك مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين] قول شریفنده ذکر اولنانلردر . مراد بونلر اولدیغنه بو قول شریفك ماقبلنده‌کی [ولهديناهم صراطاً مستقيما] نظم جلیلی شهادت ایدر . بعضیلری دیدیلر که بو امتك آحادندن هر بر فردك طلب ایتدیکی صراط مستقیم ایله مراد کندیلرندن اول کذار ایدن اصحاب صراط مستقیمك صراطی اوله‌جغندن منعم علیهمك صراطی ایله مراد ، اصحاب موسی وعیسی علیهما السلامك تحریف و نسخدن اول سالك اولدقلری صراطدر. زیرده‌کی آیتده ذکر اولنان مغضوب علیهمدن و ضالیندن مراد ایسه علی الاطلاق دوچار غضب الٰهی اولانلر ایله علی الاطلاق ضلالده قالانلردر. بعضیلری : منعم علیهم ایله مراد مسلمیندن بر طائفۀ غیر معینه اولوب. مغضوب علیهمدن یهود و ضالیندن دخی نصاری مراد

اولدیغنه ذاهب اولمش ایسه‌ده طرز بیان شریف بوذهابدن ابا ایدر — ق س ش .

شیخ محمد عبده مرحوم منعم علیهم ایله مراد امم سالفه‌نك اخیار و اصفیاسیدر دیان مفسرینك قولنی ترجیح ایدرك بونی بر صورت قطعیهٔ واضحه‌ده اذهانه تقریب ایلدیکی کبی منعم علیهم ایله مسلمین ، مغضوب علیهم ایله یهود ، ضالین ایله نصاری مراددر دیانلرك سوزینی دخی شدتله جرح ایدوب شوزمینده بسط مقال ایلیور:

بعضیلری منعم علیهمی مسلمین ، مغضوب علیهمی یهود ، ضالینی نصاری ایله تفسیر ایتدیلر. بز دیرزکه امام علی رضی‌الله عنهك دیدیکی کبی فاتحه ایلك اول نازل اولمش سوره‌در . حضرت حیدر کرار آغوش جناب نبی محترمده پرورش بولمش وایلك اول ایمان ایتمش اولدیغی جهتله بو خصوصده دیکرلرندن دها زیاده آشنادر . فاتحه علی‌الاطلاق ایلك نازل اولمش سوره اولمسه بیله ایلك نزول ایتمش سوره‌لردن بری اولدیغنده اختلاف یوقدر . حالبوکه مسلمینك هدایتلری انجق وحی ایله حاصل اولدیغندن انلر نزول وحیك اوائلنده هنوز کندی هدایتلرینه اهتدا طلب اولنور درجه‌ده دکللر ایدی . شو حالده مسلمانلرینه هدایت اولنمسی بوقول کریمده طلب اولنانلر ایله مراد انجق [فبهداهم اقتده] نظم شریفنده ذکر اولنان اخیار واصفیادرکه بونلرده امم سالفه‌دن جناب حقك انعام ایلدیکی نبیین، صدیقین ، شهدا ، صالحین‌در . جناب حق فاتحه‌ده اجمال وبقیهٔ قرآنده تفصیل ایلدیکی معلوم بر شیئه احاله انظار بیوریور . قرآنك تقریباً اوچ ربعی قصص و حکایات اولوب بو قصص وحکایاتله نظرلر امملك کفرو ایمانلرینه و شقاوت وسعادتلرینه دائر احوالندن عبرت آلمغه توجیه اولنمشدر . عقوبات ووقائع قدر انسانی ارشاد ایدر هیچ برشی یوقدر . بز امر وارشاده امتثال ایدوب‌ده امم سالفه‌نك احوالنه وعلم وجهللری ، قوت وضعفلری ، عزومذلتلری وسائره کبی امتلره عارض اولان اسبابه نظر ایدنجه بونظر نفوسمزه تأثیر ایدرك سعادته وروی زمینده تمکن و استقراره سبب اولان اموردە بزی او امتلرك اخیارینه حسن اقتدایه وفلاکت وسفالته ویاخود کلیاً محو واضمحلاله مؤدی بولنان احوالدن اجتنابه سوق ایدر . ایشته بوندن اهل عقل وشعوره علم تاریخك شان واهمیتی و بو علمك نه‌قدر فوائد و ثمراتی بولندیغی عیان اولور و بویله بر کتاب جلیلی بولنال برامتك رجال دینندن پك چوقلرینك دین نامنه تاریخه بغض وعداوت ایدوب اندن اعراض ایلدکلرینی وتاریخه نه‌حاجت واردر نه‌ده فائده‌سی واردر کبی سوزلر تفوه ایتدکلرینی اهل عقل وشعور ایشیدنجه دهشت وحیرت ایچنده قالور . نصل مستغرق دهشت وحیرت اولمسون‌که احوال اممی معرفت بودینك دعوت ایلدیکی مهام اموردندر دیه قرآن صوت بلند ایله ندا ایدوب طوریور [ویستعجلونك بالسیئة قبل الحسنة وقدخلت من قبلهم المثلات] .

تواریخ اولدی دهرك ترجمانی
وقایع بیلدیرر یوقدر زبانی

کهی بسط مقال ایلر سیردن
سوز آچار غزوهٔ خیرالبشردن

خبر ویرر کهی نام آوراندن
حکایات سلاطین جهاندن

کهی ایضاح سر دولت ایلر
بیان حال ملك و ملت ایلر

نو وکهنه حوادث اول آخر
اولور تاریخدن معلوم وظاهر

تواریخ اولدیغیچون فن عالی
اکا رغبت ایدر طبع اعالی

بو فنك صاحبی کامل نظردر
بوفندن غافل اولان بی‌خبردر

وقایع یازمسه اهل معارف
کیم اولوردی سلف حالینه واقف

نعیما

بوراده شو سؤال وارد اولورکه امم متقدمه‌نك صراطنه اتباع ایتمکی جناب حق بزه نصل امر ایدیور ؟ حالبوکه بزده اویله احکام وارشادات وارکه اواحکام وارشادات امم سالفه‌ده یوق ایدی وبوندن ناشی‌درکه شریعتمز آنلرك شرائعندن اکمل وزمانمزه والی‌الابد ازمنهٔ مستقبله‌یه اصلح اولمشدر .. قرآن بوسؤالك جوابنی بزه بیان ایدیور، زیرا تصریح ایدیورکه دین الله جمیع امده بردر ، احکامك اختلافی انجق اختلاف زمان ایله مختلف بولنان فروعده‌در ، اصول شرائعده اختلاف اولمیوب بری برینی مصدق ومؤیددر . ذات باری عزشانه حضرتلری کتاب کریمك بر موضعنده [قل یا اهل‌الکتاب تعالوا الی کلمة سواء بیننا وبینکم .. الآیه] بیوردیغی کبی دیکر موضعنده دخی [انا اوحینا الیك کما اوحینا الی نوح والنبیین من بعده .. الآیه] بیورمشدر .

ایمدی الله‌ه ونبوته وترك شره وعمل بر وخیره اعتقاد واخلاق فاضله ایله تخلق بونلرك جمله‌سنی جامع بولندیغندن جناب حق بزه اصول وقواعد خیری اداده امم سالفه‌یه اقتدا ایتمکلکمز ایچون انلرك نه‌حالده بولندقلرینه نظر ایتمه‌مزی و عاقبت حاللرندن عبرت آلمقلغمزی امر ایتمشدر . دلیلی مدلوله و علتی معلوله مقارن قلمق وسببی ایله مسببك بینی جمع ایتمك [یعنی بر شیئك امر وحکمی ایچنده اول امر وحکمك سر وحکمتنی ضمناً انهام ایلمك] دأب قرآن اولدیغندن بوامر دخی دأب قرآن اوزره بر امردرکه شو نظر وعبرتده خیر وسعادت بولندیغنه دائر دلیلی تضمن ایدر . احکامك اجمالاً کلیاتی شو ذکر ایتدیکمز اموردن عبارت اولوب او احکامك تفصیلاتی ایسه شریعتمزدن وپیغمبرمز صلی‌الله علیه وسلم افندمزدن اوکرەنورز .

مغضوب علیهمه کلنجه ، بونلر اول کیمسه‌لردرکه حقی اکلامشیکن دائرهٔ حقدن خروج ایدرلر و کندیلرینه شرع ودین الهی واصل

اولدیغی حالده ترك دلیل ایدرك وتوارث ایلدكلری قیل وقاله پیرو اولەرق آنی رد ایدوب قبول ایتمزلر .

ضالین ایسە یوللردە سرسم سرسم طولاشەرق جادەیی بولەمیانلردر. بونلردە اول كیمسەلردر كه كندیلرینه صیت رسالت واصل اولمامش ویاخود واصل اولمش اما حق كندیلرینه عیان اولور وجه ایله دكل. نظم جلیل دلالت ایدیور كه منعم علیهم ، مغضوب علیهم، ضالین اولمق اوزره اوچ فرقه واردر . آزادهٔ شك وارتیاب در كه مغضوب علیهم ده اهل ضلالدر ؛ مع مافیه حقی طانیدقدن صكره آندن عن علم انحراف ایدنلر ایله طریق حق كندیلرینه ظاهر اولمدیغندن طولایی صاپه یوللردە حیران وسرگردان بولنانلر ارەسنده فرق واردر . لكن حقیقتهٔ [ضال] انجق اوسرسمدر كه كورلك ایچنه دوشەش ده كورلكندن ناشی مطلوبه یول بولەمامشدر . دیندە كوزلك ایسە حق باطله وصوابی خطایه قارشدیران شبهاتدر .

حكیم مشارالیه رحلهٔ فضیلتنده تقریر دلپذیرینی بوحده ابلاغ ایتدكدن صكره ضالینی درت قسمه تقسیم ایدیور وبرنجی ایله ایكنجی قسم ضالینك كیملر اولدیغنی ودنیا وآخرتده بونلرك حاللرینی یكان یكان سویلەیور ، نهایت اوچنجی ودردنجی قسملره عطف مقال ایدوب بونلرك كرك نفسلرندەكی سوء اعمالی وكرك امتدە حاصل ایتدكاری سوء تأثیراتی یاد ایتدكجه هیجانی تزاید ایلیەرك شو وجه ایله تقریع ایدیور :

اوچنجی قسم ضالین شونلردر كه كندیلرینه امر رسالت واصل اولەرق آنی تصدیق ایتمشلرسه ده بوتصدیق ادلهٔ رسالته نظر واصول وقواعد رسالته وقوف ایله اولمدیغندن اصول عقائده دائر رسالتك تبلیغ ایلدیكی احكامی فهمده هواء نفسانیه‌لرینه تابع اولمشلردر ، بو كیمسەلر هر دینده مبتدع اولانلردر . دین اسلامده مبتدع اولانلرده بوقبیلدندر . بونلر اعتقادلرنده مجموع قرآنك دلالت ایلدیكی وسلف صالح ایله اهل صدر اولك اقتدا ایتدكلری اموردن انحراف ایلدكلری جهتله امتی شاربك حرارتی تسكین ایتمیەجك بر طاقم مشارب غصه انكیزه تفریق ایتدیلر . بو كروهك خلقدە حاصل ایلدكلری تأثیراتی برنبذه كوسترەلم . بر آدم دوائر قضایه كلیور، شویله .. شویله .. ایتمدیكی اوزرینه بالله والعظیم اولان اللهه ویاخود كلام قدیم الهی بولنان مصحف شریفه یمین ایتمسی طلب اولنیور ، علامت كذب یوزندن نمایان اولدیغی حالده بو آدم یمینی ایدیور . بونك اوزرینه طالب تحلیف اولان كیمسه شكل دعوایی باشقه برصورته چویرەرك بو آدمك اعتقاد ایلدیكی مشایخ طریقتدن بر شیخه یمین ایتمسنی طلب ایدیور. اوزمان بو آدمك تی بكزی اوچیور ، وجودی صارصلیور ، صكره كندی غی و ضلالنه كلەرك اوشیخك اسمنه تكریم ایچون وانك نامنه یالان یره یمین ایدرسه‌م المدەكی نعمت زائل اولور ویاخود برفلاكته اوغرارم قورقوسیله طوغرییی سویلەیور واولجه یابمدم دیه مع القسم بیان ایتدیكی شیئی یابدیغنی تقریر ایدیور [شیخ محمد عبده مرحوم بوراده بونك كبی دها برچوق وقعەلر ذكر ایتمشدر] . بوحال اصول عقیدەده برضلالدر كه اعتقاد باالهده وجناب اقدس كبریانك افعالده وحدانیتنه دائر وجوب اعتقادده‌كی ضلاله راجعدر.

دردنجی قسم ضلال دخی اعمالدە ضلالدر واحكامی ماوضع لهندن تحریفدر . صلاة وصیامك وجمیع عباداتك فهم معناسنده خطا ایله معاملاتده وارد اولان احكامك فهمنده اولان خطا بوقبیلدندر . مثلا برمالده زكاة واجب اولمامق ایچون اول مال حلول حولدن اول غیرك ملكنه تحویل ایدلدكدن صكره حول ثانیدن برازمدت كچرچمز انی استرداد ایدرك زكاتده حیله ایدیلیور ، بوصورتله استعمال حیله ایدن كیمسه بوحیلەسیله اداء فریضەدن قورتلدیغنی وحضرت علام الغیوبك غضبندن نجات بولدیغنی ظن ایدییور . بیلمیور كه بوحیلەسیله اهم اركان دیندن بر ركنی هدم ایتدی وجناب حق بر فرضی فرض قلمسیله برابر اوفرضی ازاله واثرینی محو ایدر بر شیئ ده برلكده مشروع ایتمشدر دیه ذات الوهیتی ایچون محال اولان بر كیفیتی اعتقاد ایدن كیمسەنك عملی كبی عمل ایتمش اولدی .

بوضلالدن اوچ قسمك اثری امتلرده ظهور ایدرك قوای ادراكنه خلل كلور ، اخلاقنه فسادطاری اولور ، افعالنده تشوش واضطراب بولنور ، جناب باریتك عبادندەكی عادت الهیەسی وجه ایله بهمه‌حال جانب كبریاسندن برعقوبت اولەرق انلره ادبار وسفالت چوكر [وان تجد لسنته تحویلا]. برامته وهن وضعف كلسی ومبتلای مصائب وشدائد اولمسی، عقائد واعمالندە سنة اللهه مخالف اولەرق احداث ایلدیكی حالاتدن طولایی مستحق اولدیغی غضب الهی‌نك علامات ودلائلندن عداولنور. بونكچون حق جل وعلاحضرتلری ذات الوهیتنه نصل دعا ایدەجكمزی، یعنی حدود الهیەده طورەرق وبزی هدایت ایلدیكی اشیایی فهم ایتمك صورتیله عقول واعماللرمزی تقویم وتحكیم ایلیەرك نائل نعم ربانی اولمش امتلرك طریقنه بزی هدایت ایتمك وشرائع الهیەدن كرك عمداً وعناداً وكرك غوایةً وضلالاً انحراف ایتملریله حقلرنده آثار نقمت قهارانه ظهور ایدن امتلرك مسلكلرندن بزی مجتنب قلمق ایچون نیاز وتضرع ایتمكلكمزی بزه تعلیم ایلدی .

خلاصه ، بیلنملی در كه بر امت سبیل حقدن صاپنجه لامحاله كریوهٔ ادبار وسفالته دوشر واوامت یوم حسابده عذابدن نصیبنه قاووشه جقسه ده جناب حق بودنیاده دخی انلرك عذاب و عقوبتنی اوكونه قدر تأخیر بیورمیوب اوزرلرینه شئون و افعالنده مستبد اولەرق كندیلرینی تذلیل ایدن برینی مسلط ایدر . اكر اوامت انتباهه عودت ایتمیوب ده بالعكس غی وضلالنده تمادی ایدرسه جناب منتقم قهار دخی انلری هلاكه ایصال ایدرك عالم وجوددن اثرلرینی محو ونابود ایلر . ایشته بوسر وحكمته مبنی در كه جناب رب رحیم وكریم اقوامك سلامت وسعادتلرینه بادی اولان اسبابی تدقیق ایله عبرت المقلغمز ایچون امم سالفه وحاضرەنك احوالنه نصل احالهٔ نكاه امعان ایدەجكمزی بزه لطفاً وكرماً تعلیم بیوردی. افراد امته كلنجه ، هر اهل ضلاله بوحیات دنیاده عقوبتك لزومنه دائر سنة الله جاری اولمدیغی یوقاریده ذكر ایدلمشیدی . نیجه اهل ضلال واردر كه ذوق و صفا ، رفاه ونعیم ایچنده اوقات كذار اولەرق رهرودار جزا اولمشدر . بوكبیلر جزای مایلیقنه [یوم لاتملك

نفس” لنفسٍ شيئاً والامر يومئذٍ لله] نظم جليلنده بيان بيوريلان كونده ملاقى اولورلر — انتهى .

انعام : نعمت احسان ایلمکدر . نعمت : رفاه حاله ، نفسك استلذاذ ایلدیکی شیئه دینور. نعم الهیه‌نك عد واحصاسی مستحیل اولمغله برابر دنیوی واخروی اولمق اوزره ایکی جنسه منحصردر . نعمت دنیویه دخی وهبی وکسبی اوله‌رق ایکی قسمدر. وهبی ده ایکی قسمدر. بریسی روحانیدر: جناب بارینك انسانه نفخ روح ایتمسی وافاضهٔ قوای مدرکه ایله‌انی اضائه ایلمسی کبی . کسبی اولان قسم : نفسی رذائلدن تزکیه ، اخلاق سنیه وملکات فاضله ایله تحلیه، وبدنی هیئات مطبوعه وملابس مستحسنه ایله تزیین ایلمك وجاه ومال حاصل اولمقدر . ایکنجیسی که اخروی اولان نعمتدر ، اوده جناب رب کریمك قولندن صادر اولان زله‌یی عفو ومغفرت ایله اندن خشنود اولمسی وانی مقربین ایله برلکده ابداً الآبدین اعلای علیینده مهمان ایتمسیدر. [انعمت علیهم] قول کریمك دلالت ایلدیکی نعمت ایله مراد ، نعمت اخرویه ایله برابر نعم دنیویه‌دن نفسی تزکیه وتحلیه کبی نعمت سرمدیهٔ اخرویه‌یی احرازه وسیله اولان قسملردر — ق ش .

تفسیر

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ

[غیر] کلمه‌سی موصولك صفتیدر ومنعم علیهمك مقابلنه اضافت ایله تعرف وتعین ایتمشدر .

غضب: ارادهٔ انتقام ایچون نفسك هیجانیدر؛ حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه اسناد اولندقده منتهی وغایتی مراد اولنور س . غضب : آرزوی انتقام ایچون دم قلبك غلیاننده حاصل اولان تغیردر . علیه الصلوة والسلام افندمزك [اتقوا الغضب فانه جمرة توقد فی قلب ابن آدم الم تروا الی انتفاخ اوداجه وحمرة عینیه] قول نبویلری بومعنادن مأخوذدر — ش .

مآل شریفی : غضبدن حذر اوزره اولك، زیرا غضب آدم اوغلنك قلبنده ایقاد اولنمش بر آتش قوریدر، کوره‌یورمیسکز غضب حالنده انك شاه طمرلری نصل شیشیور. وکوزلری نصل قیزاریور دیمکدر. اللهك غضبی، انك عقوبت وانتقامیدر — ع . بوراده برقاعدهٔ کلیه واردر ، اوده شودر : رحمت. فرح ، سرور ، غضب ، حیا ، غیرت ، خداع ، استهزا کبی نه‌قدر اعراض نفسانیه وار ایسه هپسنك اوائلی وهپسنك غایاتی واردر ومثلا غضبك اولی وغایتی واردرکه اولی دم قلبك غلیانی وغایتی مغضوب علیهه ضرر ایصالیدر . ایمدی غضب کلمه‌سی جناب اقدس حقنده استعمال اولندقده اولی بوننان غلیان دم قلبه حمل اولنماز ، بلکه غایتی بولنان ارادهٔ عقوبته حمل اولنور . کذلك حیاتك اول وآخری واردر ، اولی نفسده حاصل اولان انکساردر، غایتی ترك فعلدر. ایمدی حیا کلمه‌سی جناب اقدس حقنده استعمال اولندقده ترك فعله حمل اولنور ، انکسار نفسه حمل ایدلمز. بوبیان بوبابده برقاعدهٔ شریفه‌در — ف .

نعم وخیراتی جناب اقدس کبریایه نسبت ایدوب اضدادینی نسبت ایتمامك آداب قرآنیه‌دندر ؛ ایشته بو مقامده‌ده بومنهاجه سلوك ایله ذات الوهیتنه انعام اسناد اولنمشیکن اسناد غضبدن عدول اولنمشدر . نته‌کیم [الذی خلقنی فهو يَهْدِينِ والذی هو يُطْعِمُنی و يَسْقِين واذا مرضتُ فهو یشفین] قول کریمی ایله [وَاِنّا لا ندری اَشَرٌّ اُریدَ بمن فی الارض ام اراد بهم ربهم رَشَدا] نظم جلیلی‌ده اسلوب مذکور اوزره وارد اولمشدر — س .

[غیر] لفظده معنای نفی بولندیغندن نفیی تأکید ایچون [ولا الضالین] قول کریمی [لا] کلمه‌سنه مقارن قلنمش وکویا [لا المغضوب علیهم ولا الضالین] دینلمشدر — س .

تفسیر

آمین

[آمین] کلمه‌سی مستجاب ایت معناسنه اسم فعلدر . ابن عباس رضی الله عنهما حضرتلرندن مرویدرکه [رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزدن «آمین» ك معناسنی صوردم ، معناسی «افعل» در بیوردی] دیمش . التقاء ساکنیندن حذر ایچون [اَیْنَ] کبی فتحه اوزرینه بنا قلندی . بوکلمه‌ده الفك مدی لغت اولدیغی کبی قصری‌ده لغتدر. مجنون عامرینك شو مصراعنده :

ویرحم الله عبداً قال آمینا

مد ایله وارد اولمش ، دیکر برشاعرك شو مصراعنده دخی :

امین فزاده ما بیننا بعدا

قصر الف ایله ورود ایتمشدر — س ش .

[امین] کلمه‌سی میم مخفف اولدیغی حالده الفك مد وقصری ایله‌در ؛ اولکیسی افصح واشهردر . یاخود امام واحدی‌نك دیدیکی کبی میم مشدد اولدیغی حالده الفك مد وقصری ایله‌در . بعضیلری : مدّ وتشدید ایله [آمّین] دیمك نمازی افساد ایدر دیمش وبعضیلری افساد ایتمز دیمش؛ فتوی ایکنجی قول اوزرینه‌در . علامهٔ زمخشری: کلمهٔ مذکوره [همین] ك معربیدر دیمش . شیخ رضی : [هابیل] کلمه‌سی کبی [آمین] کلمه‌سنك‌ده سریانی برلفظ اولدیغنی ذکر ایتمشدر . — ملتقی شارحی داماد .

نبی محترم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزدن [لقنّنی جبریل آمین عند فراغی من قراءة فاتحة الکتاب] بیوردقلری روایت اولندیغی کبی دهان دررفشان جناب رسالتپناهیلرندن [انه کالختم علی الکتاب] حدیثی دخی شرف صدور ایتمشدر — س . اولکیسنك مآل شریفی : فاتحة الکتابك قرائتندن فراغتمده جبریل بکا [آمین] دیمکی تلقین ایلدی دیمکدر . ایکنجیسنك مفاد عالیسی: [آمین] مکتوب اوزرنده‌کی مهر کبیدر دیمکدرکه مهر مکتوبدن، مضمونته مرسل الیهدن ماعداسنك

مطلع اولمسى فسادينى منع ايلديكى كبى [آمين] ده دعانى، داعينك اجابتدن خيبت وحرمانى انتاج ايدن فساددن منع ايتديكى مشعردرش . [آمين] كلمه‌سى بالاتفاق قرآندن دكلدر ، لكن سورهٔ كريمه اوقوندقدن صكره سرّى وجهرى على الاطلاق صلاتده [آمين] دينلمسى مسنوندر . ق س . صلاة جهريه‌ده امام [ولا الضالين] ديدكده كرك كندوسى و كرك مؤتم سراً [آمين] ديرلر ، چونكه خواجهٔ كائنات عليه افضل التحيات افندمز [اذا آمّن الامام فَاَمِّنُوا فان من وافق تأمينُهُ تأمينَ الملائكة غُفِرَ له ماتقدم من ذنبه] بيورمشدر . امام شافعى حضرتلرى صلاة جهريه‌ده سراً تأمينه مخالفت ايلديكندن مذهب شافعيده امام ايله مؤتم صلاة جهريه‌ده جهراً [آمين] ديرلر — ملتقى شارحى داماد .

بركت زاده اسماعيل حقى

تم تفسير سورة الفاتحة

تاريخ اسلاميت

نام مستعاريله دوقتور « دوزى » نك تركجه‌يه مترجم رساله‌سنه قارشى رديه

— ۲۲ —

ابو سفيان « رض » ك پدرى حرب بن اميه خيلى زمان مشار اليهك نديمى ايدى . مؤخراً جوارنده بولنان بر يهودى موسى اليه حربى سب ايتمش اولمغله حرب مزبورى قتل ايتديردى . بوندن طولايى عبدالمطلب حق جواره رعايتله حربدن يوز دوه آلوب مقتولك عم زاده‌سنه ويردى وبر دها كنديسيله كورشمدى ، كرماى عربدن مشهور عبدالله بن جدعانى نديم اتخاذ ايتدى .

ايشته بو قصه‌ده عبدالمطلب حضرتلرينك امويلر عليهنه بيله نافذ الكلم اولمسنه دليل اولوب دوقتور « دوزى » نك سرد ايتديكى ادعانك بطلانى ميدانه چيقارير . بوندن دها غريبى ده واردر . شويله كه بنى تيمدن بر رجل عقبهٔ مناده حرب بن اميه‌يه تصادفله كنديسنه تقدم ايتمش . قريشيلر ايسه باجمعهم حربى تقديم ايله كنديلرى تأخر ايتمكى عادت ايتمشلرمش . بوندن طولايى حرب رجل مزبوره خطاباً « بر كون سنى مكه‌ده كوررسه‌م حديكى بيلديررم » ديمش . آره‌دن بر مدت مرور ايتدكدن صوكرا تيمى مكه‌يه كيرمكه مجبور اولوب حربه قارشى نه مجبر اوله‌جق كيم واردر ديه صورمش ، عبدالمطلب بن هاشمدن باشقه كيمسه يوقدر جوابنى آلمشده كيجه وقتى كاوب عبدالمطلبك قابوسنى چالدى . زبير وغيداق نامنده‌كى اوغللرى قابويى آچه‌رق كنديسنى مجير اولديلر ، حمايه‌لرينه آلديلر ، ايرتسى كون برلكده مسجد حرامه كيردكلرى اثناده حرب بى محابا تيمى‌يه بر طوقات آتدى . « زبير » ده قليجنى چكه‌رك حربك اوزرينه هجوم ايتدى . حرب فراره قدم باصه‌رق عبدالمطلبك خانه‌سنده صولوغى آلدى وبنى زبيره قارشى مجير اول ديه نيازده بولندى . عبدالمطلب‌ده مومااليهى باباسى هاشمك ناسى اطعام ايچون آش پيشيرديكى بويوك قزانلرك بولنديغى محله كيزله‌دى . بر مدت اوراده قالدقدن صوكرا چيقوب كيتمسنى امر ايتديسه‌ده حرب بر درلو جسارت ايدوب چيقامدى . ديدى كه نصل چيقا بيليرم . سنك يدى اوغلوك قليجلرى اللرنده قابوده بكله‌يورلر . عبدالمطلب تبسم ايله كندى رداسنى اكسا ايده‌رك خانه‌دن چيقاردى . اوغللرى بو حالى كورنجه بابالرينك حمايه‌سنده اولديغنى اكلايه‌رق طاغلديلر .

بو قصه‌ده پك صحيح ومونوقدر . حتى عبدالله بن عباس رضى الله عنهما معاويه حضرتلرينك اثناى خلافتنده زيارتنه كلن رؤساى عربه قارشى جدى حرب بن اميه ايله مفاخره صددنده صرف ايتديكى بعض كلماتنه بالمقابله « اوت ! جديكزك خيلى شان وشهرتى واردى . فقط قزانلر آرقه‌سنده كنديسنى كيزله‌دكدن صوكرا رداسيله حمايه ايدن ذات هر حالده اونك فوقنده اولمق لازم كلير ظن ايدرم » بيورمش ومعاويه‌يى سكوته مجبور ايتمش ايدى . دوقتور دوزى بحق مستشرق اولسه بو قصه‌لره آكاه اولمق اقتضا ايدردى . عبدالمطلب نبى اكرم افنديمز حضرتلرينى پك معزز ومكرم طوتار ، دائما موقع تعظيمده بولندورردى [۱] . بوكا سبب باعثده كرك ولادت سنيه‌دن اول ، كرك آندن صوكرا علماى اهل كتاب وكهنهٔ عرب وارباب فراستدن آلديغى معلومات ، مشاهده ايتديكى اك واضح علامات و بالخاصه رؤيالرنده وقوع بولان تبشيرات اولوب هر زمان بو اوغلومك شانى عظيم اوله‌جق ، سايه‌سنده قوم عرب كسب ارتفاع ايده‌جكدر ديردى .

عبدالمطلب — بالاده انبا اولنديغى اوزره — قوم قريش نظرنده غايت محترم ايدى . هر وقت كعبهٔ معظمه اتصالنده كنديسنه مخصوص سرير وضع اولنور ابساط ترتيب ايديليردى . بوتون عظماى قريش اطرافنه اجتماع ايدرلردى . هيچ برى اونك يرينه كچمز ، مقامنه اوتورمازدى . نبى اكرم افنديمز هنكام طفوليتلرنده بعضاً كلير ، ناسى ياره‌رق جد ساميلرى ياننه اوتوررلردى ، احياناً جدلرندن اول او مقامى تشريفله بساط مخصوصه قدمزن سعادت اولورلردى . بر دفعه عموجه‌لرندن برى ممانعت ايده‌جك اولدى . عبدالمطلب مومااليهى زجر ايله اوغلومه ايليشمه‌يك اونك قدرى هر كسك فوقنده‌در . بيوردى بعده كنديسنى آلوب يانه اجلاس ، ظهر مباركلرينى مسح ايله عرض استيناس ايلدى .

پدرلرى حضرت عباسدن نقلاً عبدالله « رضى الله عنهما » شويله بيورمشلر . عبدالمطلبك حجر اسماعيل « ع . م » ده مفرشى « مفروشات ايله تزيين ايدلمش مقام مخصوصى » وار ايدى . حرب بن اميه وسائر اشراف قريش اونك جوانبنه ديزيليرلردى . هيچ برى مقام مشار اليهه تجاوز ايتمزدى . بر كون رسول ذيشان افنديمز كاوب طوغروجه اورايه جلوس بيوردى . حضاردن برى قولندن طوتوب قالديرمق

[۱] دوزى‌ده بو حقيقتى انكار ايده‌ميور . لكن اسباب موجبه بياننه يناشه‌ميور . چونكه بو جهت مسلك غرضكاريسى ايله اصلا توافق ايتميور .

مراد ایدنجه متأثر اولدی . آغلامغـه باشـلادی . عبدالمطلب باعث بکانی آکلانجه « بو اوغلومه صتاشمه‌یك ، نوردیده‌می نفسکزه قیاس ایتمه‌یك . اسم پاکیله تفرد ایدن بو اوغلوم مقتضـای فطرتی اوله‌رق ذاتنده بر شرف فوق‌العاده حس ایدییور ، بن‌ده اویله امید ایده‌رم‌که بنم محمدم نه کندیندن اول ، نه‌ده کندیندن صـوکرا کلن هیچ بر عربینك ایرمه‌دیکی مقام‌سامی‌یه ایره‌جك . جمله‌مزه باعث‌فخرومباهات اوله‌جقدر » دیدی و آرتق بوتوصیه وستایشدن صوکرا هیچ کیمسه ممـانعت ایتمز اولدی . هر نه وقت اورایی تشریف ایتسـه‌لر کورنلر کندیسنه یول آچارلر ، نبی ذیشـان بی پروا جد مبارکاری مقامنه کچر ، اوتورورلردی .

عبدالمطلب حضرتلرینك شـان والارینی برقات دها اعلا ایدن خصائص عالیه‌نك بری‌ده حفر زمزم قصهٔ عجیبه‌سی‌در .

بوخصوص‌ده بلا شـبهه نبی آخرالزمان افندیمز حضرتلرینـك نبوت ورسالتلرینه مقدمهٔ بشارت اولان ارهاصات جلیله جمله‌سندن معدوددر . چونکه بئر زمزم عمروبن حارث جرهمی طرفندن املا اولنه‌رق [۱] عصرلرجه معطل اولمش ، حتی یرینی تعیین ایده‌جك برامارءیه بیله دسترس اولمغه امکان قالمامش ایدی . رسالت محمدیه‌نك وقت ظهوری تقرب ایدنجه بعنایةالله بئر مذکورده ظـاهر اولدی . امام‌علی کرم‌الله وجهه‌افندیمزدن‌دخی مروی اولان بوقصه‌ده عبدالمطلب حضرتلرینك رؤیای صالحه واسطه‌سیله [۲] آلدیغی معلومات اوزرینه بئر مبارکه‌نك محلنی بوله‌رق حارث نامنده‌کی اوغلی ایله برابر بالذات حفریات متمادیه اجراسـیله میدان علایته چیقـارمش ، بوخدمت علیه‌سـیله بوتون قلوب قبـائلده حب وموالاتی قات قات آرتمش ، کندیسی مغبوط انام اولدیغی بومظهریت سایه‌سنده بالجمله رقباسـنه غالب کلمش اولدیغی بروجه صراحت افاده قلنمشدر .

(دوزی) نك « پك عصبی‌المزاج وپك حرارتلی برقادین اولدیغی آکلاشیلان والده‌سی امینه » سوزی‌ده پك آچیقدن برافترای بارد ، اسناد مالم یکن قبیلندن برکلام زائد اولدیغی‌درکاردر .

بوتوصیف بی‌مغز و معنـایی بورایه علاوه ایتمکدن اونك غرض فاسدی ایلریده ، « ۳۵ » رقیله مرقم صحیفه‌ده ـ سلطان ذیشـان انبیا « علیه اکمل التحـایا » افندیمز حضرتلری حقنـده مترجم بی‌وایه‌دن باشقه کندیسنه متابعت ایده‌جك برمرد عاقل بوله‌میه‌جغی آشکاراولان اسناد جنت وصرعه‌یه برکریزکاه دسیسـه وملعنت اولمق اوزره ـ کستاخانه‌وسرسریانه برادا ایله « ...... بو برخیالات اندود ایدی . والده‌سنه چکدیکی ظن اولنان مزاجی صوك درجه‌ده عصبی ایدی . اکثراوقاتده مغموم ومتفکر ، بی آرام ایدی .... چونکه اونك بویوك شیلر حقنده بر فکری یوق ایدی فقط احتشام بلاغت ایله جذب اولندیغنی حس ایدییوردی ...... » دییه صرف ایتدیکی هذیانات ایچون برتقدمهٔ ابلهفریبانه تمهیدندن عبارتدر .

بواحمق دوقتور « یریدون لیطفئوا نورالله بافواههم » فحوای حقیقت احتواسی حکمنجه انوار تابان اسلامیتی سـوندرمك خولیای فاسدینه طوتولوب آنك بالاترین ثریا اولان مشکات‌منیر جهان آراسنی قرارتمق املیله طاشلامق دیوانه‌لکنده بولنمش ، دوشـونه دوشونه بوله بیلدیکی ، ارتکابندن حیا ایتمدیکی بهتان عظیمی‌ده والدهٔ محترمهٔ جناب رسـالتپناهی حقنـده ذره قدر مناسبت آلمیان ، هیچ برحال

---

[۱] عمر وضبور رئیسی‌اولدیغی « جرهم » قبیله‌سی سفهاسنك‌ارتکاب ایتمکده اولدقلری سیأت ، قبائل سـائره علیهنه لایق کوردکلری تجاوزات حسبیله عاقبتلری وخیم ، جمله‌سی کرفتار عذاب الیم اوله‌جغنی ادراك‌واحساس ایتمسنه مبنی برمدت کندیلرینه بذل نصایح ایتمش ، محافلده خطبه‌لراوقومش . تأثیرات مطلوبه حاصـل اولمادیغنی کورنجه کعبهٔ معظمه‌یه اهدا ایدلمش بولنان آلتوندن معمول ایکی عدد کیك هیکلنی ، پك چوق قلیچ ، قلقان وسـائر اموال نفیسه‌یی اثنای لیلده ایچنه القا ایله بئر زمزمی قاپاتمش ، کندیسـنه متابعت ایدن افراد قلیله‌یی آلوب یمن دیارینه‌چکلمش ایدی . قالانلرك‌اوزرینه خزاعه قبیله‌سی مسلط اوله‌رق آز وقت ظرفنده جمله‌سنی مکه‌دن چیقاردی . بئر زمزمك حال وشانی ، موقع ومکانی بیله اونوتلدی کیتدی .

روایت اخراده بئر مبـارکه‌یی املا ایله مکهٔ مکرمه‌یی ترك ایدن عمرو اولیوب اوغلی مضاض « کتاب وزننده » نام کیمسـه‌در . هر حالده وقعه صورت معروضه اوزره جریان ایتمشدر .

[۲] بورؤیا برقاچ کره تکرر ایتمشیدی . اولا متوالیاً اوچ کیجه‌غایت مبهم اوله‌رق اشارت واقع اولدی . مقصد نه اولدیغی آکلاشیله‌مدی . بئر زمزم اولا « طیبه » ثانیاً « بره » ثالثاً « مضنونه » نامیله یاد اولنه‌رق حفریاتله اشتغال ایتمسی امر اولندی . نهایت لیلهٔ رابعه‌ده (احفر زمزم‌انك ان حفرتها لن تندم وهی میراث من ابیك‌الاعظم لاتنزف ابداً ولا تذم تسقی الحجیج الاکرم) دییه ایضاح مرام ایدلدی . یعنی زمزم قویوسنی حفرایت . سن اونی حفر ایدرسه‌ك ندامت کتیرمزسك . اوقویو سنك پدر اعظمکدن « حضرت اسماعیل علیه‌السلامدن » میراثدر اونك صویی اصـلا توکنمز ، حتی آزالماز . آنکله حجاج کرام سق‌وارروا اولنور . بونك اوزرینه‌عبدالمطلب تعیین محله دال اوله‌جق علامتلری استفسار ایلمش ، کندیسنه خطاباً « هی بین‌الفرث والدم عند قریةالنمل حیث ینقرالغراب الاعصم » دینلمش ایدی .

عبدالمطلب ایرتسی کونی او اثناده یکانه اوغلی بولنان حارث ایله‌برلکده همان تحریاته باشلایه‌رق (قریةالنمل) ی ، قاریجه‌لرك مسکن اتخاذ ایتدکلری محلی بولدی‌که اوراده اساف ایله نائله نام صنملر ایچون قربان ذبحی معتاد بولندیغی جهتله فرث ایله دم آثاری نمـایان ایدی . او صره‌ده بر « غراب اعصم » ، غاغاسی وآیاقلری قیرمزی قارغه قوشی‌ده اورایه اینه‌رك یری اشمکله مشغول اولدی . بونکله علامتلر تماماً تحقق ایلدی .

[علی قول « غراب اعصم » قارنی بیاض قارغه دیمکدرکه بالنسبه نادرالوجوددر . امام غزالی قدس سره (المرأة الصالحه فی‌النساء مثل‌الغراب الاعصم بین مائة غراب) حدیثنی تفسیر صددنده بوقوله حصر بیان ایتمشدر . یعنی زمرهٔ نسوان ایچنده صالحه قادین یوز قارغه آره‌سنده نادراً تصادف اولنان بیاض قارنلی قارغه مثالیدر . اله کچنجه قیمتی‌بیلنملی‌در .]

بوعلامتلر ایله تعیین ایدن محلی حفره بدء ایتدیلر ، برقاچ کون دوام ایدن حفریات اوزرینه مبارك قویونك کعبه جانبنده‌کی احجار مطویه‌سی ظهوره باشلادی تزاید شوق ایله حفریات ایلریله‌دی . دفن اولنان اشیای نفیسـه برر برر اخراج اولندی . حتی چیقان کیك هیکللری بر مدت کعبه‌یه تعلیق اولنمشیدی . مؤخراً اصاغه‌اولنه‌رق‌اونلردن بیت‌شریفه آلتون قاپی‌اعمال‌ایدلدی .

بئر زمزمك نفوس طیبه‌یه اختصـاصنه مبنی « طیبه » ، ابرار ایچون فیضان ایتمش ، منافع مبرورءیی‌حاوی بولنمش اولسنه بناءً « بره » ، منافقلرك اوندن نصیبی نایاب اولسندن طولایی « مضنونه » تسمیه قلندیغی معلومدر . فی‌الحقیقه احادیث شریفه دلالت ایتدیکی اوزره او ماء مبارکدن خوشلانوب خوشلانمامق مؤمن ایله منافق بیننی فارق برعلامت ظاهره‌در . بوجهتلرده محل مناسبنده تدقیق اولنه‌جقدر . اهـ

وحر کتیله تأیدی قابل اولمیان براسناد جرءتکارانهایله تقویه وترویج ایتدرمك زعم باطنه قاپلمش اولیورکه جرءت وسفالتك بودرلوسنه طوغروسی پك نادر تصادف اولنمقدهدر .

متجاسر مرقومك « پك عصبیالمزاج وحرارتلی برقادین اولدیغی اکلاشیلان والدهسی ... » سوزی صرف کندی خیالخانهٔ جحودانه ـ سندن بیپروا اورتهیه آتلمش پارچوقهٔ تلبیسکارانه اولوب بودوقتور بی شعوردن اول بوافسانهیی نهدور جاهلیتده ، نهده ادوار اخیرهنك برنده هیچ برفرد درمیان ایتمهمش . بویله براسناد باطلك ترویجنه مدار اولهجق قیل قدر برؤسیله بولمق امکانی کورلهمشدر .

والدهٔ مشارالیها جناب آمنه رضیالله عنهانك ترجمهٔ حالنه وقوفلری دکل ، بلکه طوغروجه براملا ایله اسم پاکنی یازمغهاهلیت واقتدارلری اولمیان بومقوله مؤلف و مترجملر حدلرینی طاشیرمقله کندیلرینی عالمه مسخره ایتمکدن باشقه نهقزانه بیلیرلر . بیلهمهیز ؟ اولسه اولسه لعنت !.... « یزدنده اولسون صد هزار »

مناسترلی اسماعیل حقی

کچن نسخهنك (۳۲۰) نجی صحیفهسنده (مشارالیهده) ، (غدواً) ، (امتعهٔ) ، (خالقیتده) کلهلری سهواً (مشارالیهك) ، (عدواً) ، (متاع) ، (خالقینك) طرزنده ترتیب ایدلمشدر.

اون تموز !

خو رق پاش انظار جهان، مرأت روح افروز،
قلوب خلقه حریت نمون ومعدلت آموز ،
بروج تار استبداد ایچون محراق طاقتسوز ،
بتون یاد بلند قدرتیله کلدی اون تموز !
بوکون هرجبهه برمهر ازلدر معکس وجدان .
بوکون هرقلبه جاری انجلای رحمت یزدان .

بتون ملتلرك تاریخ تابان سرورنده
تناهی ناپذیر ایامی واردر ، هر ظهورنده
اوکونلر پارلار افکارك بلند امواج نوندهه ،
جهانلر برق اورر انسانلرك قلب غرورنده ،
طولار سمع حیاته بیلدیردن جانلی برآهنك ،
اورور وجه فضایه آسماندن شانلی برنیرنك ! [۱]

بوملت الی عصرك ازدحام اضطرابیله ،
بوملت قلب مجروحیله، وجدان خرابیله،
بوملت انجم امید روحك اغترابیله ،
یاشاردی آنجق آفاقده حریت سرابیله ؛
سراب آینهٔ حق ـ بار انوار سیوف اولدی ،
بتون انظاره کوکلردن مؤبد لمعهلر طولدی !

نه شرقك اضطرابندن ، نه غربك اعتراضندن ،
نه خلقك آهوزاریندن، نهظلمك احترازندن .
نه ملكك باری بر مغرور وشایان انقراضندن ،
نه حتی قهر حقك برظهور خدشه سازندن
بر امید رها مفقود ایکن فکر سلامتده ،
بو اون تموز آچیلدی رایت اقبال امتده !

بواون تموزه اولاد وطن جان ویرسه شایاندر
که هربر لمعهسندن برضیای حق خروشاندر ؛
بواون تموزده ارواح شهیدان خاکه ریزاندر
که هر تربتده برکل ـ نجم حریت نمایاندر .
شفقلر ، خندهلر انوار وارواح انیس وحار
طوتار آفاق ، سعید آهنك اولور اجناح انجم بار !

فضانك اك مخوف ، اك دوزخی برقهرنارنده ،
شیاطین سیاهك خونه مستغرق دیارنده ،
بتون افکار نورك برج تار انکسارنده ،
یزیدك قاتلی قوینده ، هلاکونك مزارنده
دیکلمش قالمش اورنك عقور دیو استبداد
یهوارلاندی بوکون غبایه دوشدی تا ابد برباد !

سن ای روز مبجل ، چهرهٔ تابندهٔ تاریخ
که هر آن سرورك بر مؤبد خندهٔ تاریخ ؛
سن ای آن موقر ، انجلای زندهٔ تاریخ
که هرنفخ جنانك فیض روح آیندهٔ تاریخ !
سنك الواح رنکا رنك حسن واحتشامکله
طولان قلب وطن اعصاره فخر ایلر غرامکله !

شو سنجاقلر که اولمش هپ شواهقدن نکاه آرا
بر امید آتی ـ بال وماضی ـ چهره درکویا ،
درخشان برجمال معنوی هررایت حمرا
که تافجر ازلدن مظهر قدسیت مولی :
بوسنجاقلر شهیدان غزانك نور روحندن
تزهر ایلمش کلخندهلردر لمعه بارشان !

بوسنجاقلر که تاریخ غرور وفخر ملتدن
قوپان یاقوت ـ رنك اوراق مجدتدر شهادت ـ تن .
بوسنجاقلرده تابان چهرهٔ مستقبل روشن ،
هلال ونجممز هررایتك قوینده روح افکن ...

[۱] « نیرنك » مکر وسحر معنالرندن ماعدا هیولا ورسم معنالرینهده مستعملدر . بوراده مقصود اولان معناسی بالطبع رسم وصورتدر .

بوسنجاقلرکه قلب شوق ملتدن خروشاندر ،
عروق روحدن آقش ، تصلب ایتمش قاندر !

ناصل بر بیکران عمان شوخ ـ امواجی بر مهتاب
دوکوب ایلرسه ازهار ضیاداریله زرین ـ تاب ،
بوکون انظار ملتدن خروشان روح تجدد یاب
سمای فکر وقلبی اویله ایلر غرق آب وتاب ؛
صفالر ، خنده‌لر ، جاندن قوپان علوی مسرتلر
کشایش بار اطباق سپهر اولمقده‌در یکسر !

مراد اولك برج شهادت شان عنوانی ،
معظم فاتحك آفاقه حاکم فکر تابانی ،
سلیمك صفحهٔ اهرامه عاکس جبههٔ شانی ،
سلیمانك سماوات غزا رونقلی ثمانی
طولار انظار دنیایه بویومك نور هورندن ،
بوفیض ملتك محشر قدر علوی ظهورندن !

« نه افسونکار ایمشسك آه ای دیدار حریت ! »
بیکده زار زار ظلمت اعصار ایکن ملت ،
بوکون بتشکده اولمش برظهورندن فضا جنت ،
نجوم لاتناهی التماعاتك سنك البت !
« کمال » ك تبرینه برلمه دوك خورشید چهره‌کدن !
اونك علوی غروب زار وجدانیله طوغدك سن !
فی ۱۰ تموز سنه ۳۲٦

علی اکرم

حسبحال

ترکجه‌نك ، عربجه‌نك تعلیمی ایچون پك فنا اصوللر طوتدیغمزی سویلرکن ، مکتبلریمزده فرانسزجه‌نك‌ده پك ایی برطرزده اوقودلمادیغنی سویله‌مش ایدك ، ظن ایدیورم .

بزم تحصیلده بولوندیغمز دورده فرانسزجه‌یه تارشدیه مکتبلرینك ایکنجی سنه‌سندن باشلانیر ؛ صوکره اعدادی ، دها صوکره عالی مکتبلرده بولسانك تدریسنه‌دوام اولنور کیدردی .

أوت ، مکتبلریمزده عربجه‌یه نصل قواعددن باشلانیرسه فرانسزجه‌یه‌ده ـ الفباسندن صوکره ـ فرانسز چوجوقلری ایچون یازلمش غرامردن کیریشیلیردی . زواللی چوجوقلر غرامر کتابنك ایچنده‌کی قواعدی کاملاً ازبر ایدرلر ، قیاسی ، غیرقیاسی فعللری برر صولوقده چکرلر ، فرانسز چوجوقلرندن چوق مکمل تحلیل نحویلر یاپارلر ، لکن وا اسفا که نه بولسان ایله یورودیلان عادی بر محاوره‌یی اکلایه‌بیلیرلر ، نه‌ده ایکی جمله‌یی بر برینه باغلایه‌رق مراملرینی افاده ایدرلردی !

مکتبلرده بوکون فرانسزجه ایچون طوتیلان اصولك وقتیله بزم بیلدیکمز اصولدن نه‌قدرحاللی اولدیغنی بیله‌میورم . یالکز شیمدیکی چوجوقلرکده اولسانده‌کی بهره‌لرینی پك کفایتسز بولیورم .

شیمدی بزم ایچون اصل مسئله بو لسانك مکتبلرك هپسنده اوقودیلوب اوقودلمامسنده‌در . مبادئ علومی تحصیل احتیاجندن کیمسه وارسته دکلدر . بونلری نه‌قدراساسلی ، نه‌قدر عملی برصورتده اوقورسه‌ق اوقدرکارلی چیقارز . لکن عجبا بوقدر مباحث آره‌سنده ، برده فرانسزجه اوقوتمق طوغرو اوله‌جقمی ؟

ایی بیلملی‌یزکه شیمدی‌یه قدر طوتیلان طرزده فرانسزجه اوکره‌نیلمز ؛ ینه ایی بیلملی‌یزکه پك ییکی بر طرزده لسان تدریسی کوروندیکی قدرقولای اولماز . تدریساتده براز اصلاحات اجراسیله چوجوقلره اسکیسندن دها فضله استفاده ایتدرمك ممکن ایسه‌ده عجبا بوده صرف ایدیله‌جك امکلرله ، هدر ایدیله‌جك زمانلرله متناسب اوله‌بیله‌جکمیدر ؟

بوندن صوکره انشاءالله مملکتمزده هرکس اوقویوب یازمق احتیاجنی اکلایه‌جق ، هرکس بونك ایچون چالیشه‌جقدر . فقط لسانلرینی سائر ملتلر کبی اویله قولایجه اوکره‌نه‌مین ، ذاتاً برچوق صقینتیلره هدف اولان ترکلری برده فرانسزجه ایله اوغراشدرمق پك فضله اولمازمی ؟

اویله‌یا ! بونلرك هپسی تحصیل عالی‌یی اکمال ایده‌جك ، هپسی برر شعبهٔ فنده اختصاصده چالیشه‌جق ، یاخود هپسی جهان مدنیت ایله مناسبات سیاسیه‌ده ، مناسبات تجاریه‌ده بولنه‌جق دکل‌که دها نافع شیلری اوکرنمك ایچون صرف ایده‌جکی زمانك بر مهم قسمنی‌ده فرانسزجه اوکرنمه‌یه آییرسین .

معارف ابتدائیه‌یی ، حتی فنون اعدادیه‌یی اوقویان برچوجوق اصلا فرانسزجه‌ایله مشغول‌ایدلمه‌ملی ، بولسانه آیریله‌جق ساعتلر دیکر درسلره براقلمایدر . صوکرا تحصیل اعدادی‌یی‌ده بیترن افندیلر اتخاذ ایده‌جکلری مسلکه باقارلر : لسان اوکرنمك مجبوریتنده ایسه‌لر بالطبع چالیشوب اوکره‌نیرلر .

دینه‌جك که : اعدادی تحصیلنی اکمال ایدنلرك قسم اعظمی صوکره‌دن اجنبی برلسان اوکرنمك احتیاجنی حس ایده‌جکلردر . بناءً علیه بونلره مکتبده ایکن کوستریلان فرانسزجه کفایتسز اولسه‌بیله فائده‌سز دکلدر ، بالعکس آتی ایچون پك مفیددر .

أوت ، شو ادعا طوغرو کبی کورونیورسه‌ده ایی دوشونولورسه اکلاشیلیرکه واقعه مطابق دکلدر . هفته‌ده بر ، ایکی ، اوچ ساعت اوقوتمق شرطیله طلبه‌یه بولساندن بالفرض بش یاخود آلتی سنه‌ده ویره‌جککز سرمایه ـ آلتی آی دیمه‌یه‌لم ـ برسنه‌ده برقاچ‌قات فضله‌سیله ویریله‌بیلیر . دیمك بزم مکتبلرده چوجوقلریمزه اوقوتدیغمز ، فقط هیچ برایشه یارامامق شرطیله سنه‌لرجه ، عمرلرجه اوقوتدیغمز فرانسزجه دیکر درسلردن آیریلیرده مستقلاً تدریس ایدیلیرسه برسنه‌ده ، هم هرشیئه یارایه بیلمك اوزره ، اوقوتیله‌بیله‌جکمش .

هله بو ناقص تحصیلك دیكر درسلره آچدیغی رخنه‌یی درپیش ایده‌جك اولورسه‌كز بوسبوتون علیهنه دونرسكز .

معارف نظارتی مكتبلردن فرانسزجه‌یی قالدیرر ، بونك ایچون الك ییكی اصولده اوقودلق اوزره آیریجه صنفلر آچارسه هم لسان آدم عقللی اوكره‌دلش ، هم‌ده ذاتاً برچوق صورتلرله هدر اولوب كیدن زمانلریمز تصرف ایدلمش اولور .

رجا ایدرم مقصدیمز یاكلیش آكلاشیلماسین . بز فرانسزجه‌نك نه‌هركس ایچون لازم اولدیغنه ، نه‌ده هیچ كیمسه ایچون لازم اولمادیغنه قانع دكلز . بولسانه احتیاجی اولانلر حقیله اوقودولسون ؛ اولمایانلر بیهوده یره اوغراشدیرلماسین ، كندیلرینه دها نافع شیلره چالشدیرلسین ، دیمك ایسته‌یورز .

محمد عاكف

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی — مترجمی

درقتور ایستاپس — ماردینی زاده عارف

مابعد

او صره‌ده مصرده بولنان یهودیلرك عددی حضرت موسی ایله مصردن چیقان یهودیلردن زیاده ایدی .

بر طرفدن دخی اول اثناده بابل وممالك مجاوره‌سنده بولنان یهودیلرك عددی نظر دقتدن دور طوتلمامیدر .

احباردن (عزرا) و (نهمیا) و (زوربابل) رفاقتلرنده نینوادن بیت‌المقدسه عودت ایدن یهودیلر (جودا) و (بنیامین) قبیله‌لرندن عبارت ایدی .

(ژوزیفوس) كندی معاصری بولنان یهودیلرك نینواده‌كی مقدارلری بادئ استغراب اوله‌جق درجه‌ده كثرتلی اولدیغنی كتابنده درمیان وعزرانك بیت‌المقدسه عودت خصوصنده ایران شاهندن استحصال ایلدیكی مساعده‌یی ناطق (میدیا) یهودیلرینه خطاباً یازمش اولدیغی مكتوب اوزرینه كندیسیله عودت ایدن وروما ایمپراطورلغی تابعیتنه داخل اولان یهودیلر ماداكه ایكی قبیله‌دن عبارت اولوب دیكر اون قبیله ایسه فرات حوالیسنده قالمش اولدقلرینی ذكر وبیان ایدیور .

(سن جیمسك) بنی اسرائیلی نصرانیته دعوت خصوصنده یازدیغی نامه‌نك اون ایكی قبیله‌یه خطاباً یازلمش اولدیغی درخاطر ایدلنجه روما ایمپراطورلغی خارجنده قالان یهودیلرك اون ایكی قبیله‌دن عبارت اولدیغی حقنده‌كی ادعامز تصدیق ایدلمش اولور .

(بنیامین تودلنسیس) نامنده بر یهودینك بشیوز سنه اقدم یازمش اولدیغی رحلتنامه‌سنده (سالنصر) ك استیسار ایلمش اولدیغی یهودیلر ذریتندن (میدیا) جهتلرنده برچوق اقوام كورمش اولدیغنی درمیان ایدیور .

(ربعهام) زماننده‌كی اختلاف اوزرینه بر طاقم یهودیلرك طرد اولنان (جربعهام) ایله برابر بیت‌المقدس حوالیسنه هجرت ایلدیكلری كبی قالانلر دخی آتورلرك یدلرینه اسیر دوشوب بختنصرك ورودینه قدر اوراده اقامت ایلمشلر ایدی .

حضرت مسیح زماننده یهودیلرك بابل جهتلرنده قوت ومكنتلری قابل انكار دكلدر . آتوری یهودیلری فلسطین یهودیلرندن بسبتون آیری اوله‌رق معبدلری حورالری اولدیغی كبی سوریه‌ده (پومبیدتفا) (نهاردیا) ده‌كی كلیات علمیه‌لرینك (تیودوسیوس) (ارقادیوس) اونوریوس زمانلرینه قدر دوام ایلدیكنی وحتی حضرت مسیحدن بیك اوچیوز سنه صكره‌یه قدر بغدادده بر مدرسه‌لری موجود اولوب عربلرك قورقوسندن كندی اختیارلریله قاپاتمش اولدقلرینی (پتروس) یازیور . واول اثناده او حوالیده پك چوق حورالری بولندیغی كبی جماعتك احباره كوستردیكی حرمت وانقیاد نصارانك راهبلرینه كوستردیكلری رعایت واعتبار درجه‌سنده ایدی . (سالماسیوس) ك روایتنه نظراً بونلرك بر خیلی قسمی طرفندن اعیادده بیت‌المقدس زیارت ایدیلور وهر فرقه‌یه كندی اقامتكاهلری نامی ویریلور ایدی .

او زمانلرده یهودیلرك عددلری قابل عدواحصا اولمادیغی كبی بر طرفدن دخی مذهب موسوی‌یه برچوق اشخاص دخول والتحاق ایلمكده ایدی .

(هركنوس) ك زمانلرنده (ایدومین) لر یهودیلغه داخل اولدقلری كبی بابل جهتلرنده‌ده برچوق اهالینك مذهب موسوی‌یه انتساب ایلدكلری توراتده محرر ومسطوردر (طالمودیست) لر؛ روما حكمدارلرندن (نیروسزار) ایله (انطونیوس پیوس) ك یهودی دیننه داخل اولدقلرینی روایت ایدیورلر .

سالماسیوس ك روایتنه نظراً اصل یهودی اولانلرك حورالرنده : (سیبتواجنت) قرائت اولنمدیغی وفقط اسكندریه‌ده ودیكر مملكتلرده ییكی یهودیلر طرفندن قرائت ایلدیكی مستبان اولیور .

حواریوندن (سن پول) ك رسائلنده (الینست) دیو محرر اولانلر بونلردن كنایه‌در . حتی سن پول اوصره‌لرده تأسس ایدن طوطخانه و ایباتخانه متولیلرینی بونلردن نصب و تعیین ایلمش ایدی . بوندن اكلاشیلیور كه حواریون احكام انجیلیه‌یی یالكز یهودیلره و ییكیدن یهودی دیننه داخل اولانلره تبلیغ وتعلیم ایدوب بت پرستلره اویولده تلقیناتده بولنمیورلر ایدی .

فاریسیلرك بت پرستلری یهودی دیننه دعوت خصوصنده نه درجه ابذال مساعی ایلدیكلرینی و یهودی ملتی عددینك تكثیری خصوصنه نه مرتبه چالشدقلرینی انجیل یازیور .

بونلرك بو اشارتدن مقصدلرینك نه اولدیغی آتیده آڭلاشیله‌جقدر.

(دیوكاسیوس)ك افاده‌سنه نظراً (آندریان) زماننده (بارشوكاس) نامنده بری مسیحلك دعواسنده بولندیغی صره‌ده ملل سائره افرادی دخی یهودیلرله بالاتفاق مرقومه اعتقاد ایتمشلر و بوندن طولایی بتون دنیا خلقی هیجانه دوشمشلر ایدی. ملل سائره افرادندن مقصد؛ ینه یهودی دیننه داخل اولان اشخاص دیمك اولوب زیرا یهودیلرك موسوی اولمیانلرله اختلاطده بولندقلری معلومدر.

بوندن بشقه خرستیان حكمدارلرك زماننده بیله یهودیلرك اهالی‌یی دیانت موسویه‌یه دعوت ایلدیكلری كلیسا ضبطنامه‌لری شهادتیله مثبتدر. حال بو مركزده ویهودی ملتنك بولندیغی هر قطعه‌ده داود نسلندن ظهور ایدوب تكمیل جهانه حكمدار اوله‌جق مسیحك ورودینه انتظار ایدلمكده ایكن خرستیانلغك قطعات ارضك هر جهتنده انتشارینه تعجب ایتمامليدر. انجق اوعصرلرده عموم جهانه شائع اولان خرستیانلغك اساس معتقداتی نه ایدی؟ شبهه یوقدر كه عمومك افكارنده صورت قطعیه‌ده جایگیر اولان باشلوجه اعتقاد مسیحك تكرار كلمسی ایدی.

انطاكیه‌ده نصرانیتك بدایت ظهورنده ایلك تلقین اولان عقیده بو جهت ایدوكی امور واضحه‌دندر.

عموم افراده تلقین اولنان عقائد نصرانیه؛ بر مدت اقدم ظهور و وفات ایله تكرار مظهر بعث و نشور اولان حضرت عیسانك مسیح منتظر ایدوكی وتكرار دنیایه كلوب بنی اسرائیلك شوكت وسلطنت سالفه‌لرینی اعاده ایله روی زمینده امنیت و اسایشی تمهید وتأسیس ایده‌جكی خصوصاتندن عبارت ایدی: بوعقیده یالكز نصارانك دكل یهودیلرك عقائد اصلیه‌لری جمله‌سندن ایدوكی اسفار سالفه‌ده محرر ومسطوردر.

خرستیانلغك اوائل ظهورندن ایكی عصر مرورینه قدر بوجهتی نه نصارا نه یهودا انكار ایتمه‌مشلر ایدی. بونی ایلك انكار ایدن (ویونیسیوس علكساندریوس) اولمشدر كه مومی الیه مسیحدن ایكی یوز اللی سنه صكره مهد ظهوره كلمشدر. نته‌كیم خرستیانلق غورنده ر.ماولر طرفندن اشكنجه ایدیله‌رك قتل واعدام ایدیلان (ژوستن ماریتر) عودت مسیحه ایناتمیان شخصلك خرستیان عد اولنه‌میه‌جغنی سویلیور ایدی حتی (ایرینوس) حضرت عیسانك بوعقیده‌یی نصارایه تلقین ایدركن استعمال ایتدیكی عباراتی دخی نقل وبیان ایدیور. بنابرین زمان سالفده بوعقیده‌نك وجودی انكار ایدیله‌جك اولورسه دیانت نصرانیه‌ده هیچ بر حقیقتك وجودی اعتراف ایدلمش اولماز.

بوعقیده نصرانیتك ایلك ظهورنده ایكیوز سنه مدت حواریوندن مروی بر حقیقت اولوق اوزره ... لك محترم راهبلر طرفندن عالمه تلقین ایدلمش ویهودیلری نصرانیته ادخاله سبب اولان یگانه عقیدهٔ اصلیه ایدوكی امور واضحه‌دن بولنمشدر.

حضرت مسیحك وقوع وفاتی؛ ظهور وعودتی حقنده یهودیلرك احبارلرندن تلقی ایتمش اولدقلری روایاتك صحتنده بادیٔ اشتباه اولمش ایكن اوچ كون صكره دیریلمسی یهودیلرك شخص مسیح حقنده‌كی اعتقادلرینی یكی باشدن تصحیح وتكرار كله‌جكی حقنده‌كی عقیده‌لرینی تقویه وتوضیح ایتمش ایدی.

بووقعه‌یی دوقتور (میلد) اوقدر واضح وقطعی بر صورتده روایت ایتمشدر كه حقیقتنی اثبات ایچون (لدرد فاكنه) و (شیلین‌ووف) كبی محررلرك افاده‌لریله استدلاله بیله حاجت قالمامشدر.

اشته خرستیانلرك ایلك عقیده‌سی بو ایدی. عقائد سائره‌سنه كلنجه حضرت مسیح ایلك دفعه دنیایه كلش وایكنجی دفعه كلمسی دخی یقین بولنمش اولدیغندن هر كس عبادت اصنامدن فراغتله ذنوبلرینه توبه واستغفار وجناب حقك حضرت نوح علیه السلامه تنزیل بیوردیغی صحف سبعه احكامنه تبعیت وصایاسندن عبارت ایدی: زیرا یهودیلرك كندیلرینه مخصوص عقائد وعوائد دینیه‌لری اولمسیله اكا قائل اولمیان ملل سائره افرادینه حضرت نوحه نازل اولان صحف احكامیله عامل اولملری لزومی توصیه قلنور وحضرت عیسا عودتله بنی اسرائیل سلطنتنی اعاده وتأسیس ایلدیكی صره‌ده ملل سائره عدالتندن مستفید اوله‌جقلر سه‌ده هر درلو امتیازات وفوقیتی اقوام سائره‌یه ترجیحاً یهودیلره بخش واحسان ایده‌جكی تلقین ایدیلور ایدی.

نصرانیتك بدایت ظهورنده نصرانیته داخل اولان یهودیلرله خارجدن تنصر ایدنلر اره‌سنده بر فرق موجود ایدی: (بولص)دن بشقه بالجمله حواریون منحصراً یهودیلره نصرانیتی تلقین و (بطرس)ك تلقیناتی ایسه بالخاصه یهودیلره منحصر و (بولص)ك دخی سائر اقوامی خرستیانلغه دعوته مأمور اولدیغی انجیلده مذكور اولدیغی كبی حواریونك روما ایمپراطورلری طرفندن تعذیب ایدلدكلری صره‌ده فنیكه‌ده قبریسده انطاكیه‌ده نصرانیت ذاتاً یهودی دیننه داخل اولانلره تلقین ایدلدیكی (بطرس)ك انجیلنده محرر ومسطوردر. ممالك مذكوره‌ده یهودی دیننه داخل اولانلر لسان عبرانی‌یی بیلمه‌دیكلرندن توراتی یونان لسانیله تلاوت وحورالرنده یونان لسانیله عبادت ایلدیكلری كبی نصرانیتی وسنت لزومنی اهالی‌یه تلقین وتفهیم ایلدیكلرینی (سالماسیوس) كتابنده روایت وحواری (بولص)ك (تیموتی) نام راهبی سنت ایلدیكی وبیت المقدسده تنصر ایدن ... التی راهبك دخی ختانی اجرا ایلدیكنی (اوسبیوس) اسامیلریله تاریخ رهبانده بسط وبیان ایدیور بنابرین تفصیلات مشروحه‌دن اوائل نصرانیتده عقائد نصرانیه‌نك نه‌دن عبارت ایدوكی وحضرت موسانك قانوننه نه درجه رعایت وتبعیت ایدلدیكی مستبان اولیور.

شبهه یوقدر كه اوائلده‌كی نصرانیتك عقائد اصلیه‌سیله عقائد حاضره‌سی بیننده پك بیوك فرق وتفاوت واردر: اول امرده (واقتیز) دینلان رسم تعمید نصرانیتده جاری دكل ایدی زیرا حواریوندن (لوقا)نك افاده‌سنه نظراً رسم تعمید نصرانیته داخل اولانلر ایچون عادی برابدست المقدن عبارت اولدیغی جهتله یكی طوغان چوجقلر تعمید ایدلمزلر ایدی.

حواریوندن (بولص)ك افاده‌سنه نظراً خرستیانلر ایام معلومه‌ده یهودی حورالرنده برابرجه عبادت ایدر وقربان كسرلر ایدی واول

صره‌ده یهودیلرله خرستیانلر مسیحك شخصنه متعلق بعض مسائل فرعیه‌دن بشقه اساس عقائدده ارالرنده بر اختلاف یوق ایدی. حضرت عیسانك تن وقانندن کنایة ایام معلومه‌ده کلیسالرده جماعته توزیع ایدیلان اکمك ایله شراب عادتی من القدیم یهودیلرجه مستعمل ومعروف بررسم آیین ایدی. ودائما صفره‌لرنده بو اصول جاری ایدی حتی رسم توزیعده خاصة قرمزی شراب استعمالی و اکمکی پارچه‌لمق اصولی واول اثناده ایرادی معتاد اولان کلمات عینیله یهودیلرده جاری ومستعمل اولان اصول والفاظدن عبارتدر. وبو مراسم آیینی خرستیانلر دخی کلیساده اجرا ایتمیوب خانه‌لرنده اجرا ایلدیکلرینی (بولص) انجیلنده ذکر وروایت ایدیور. احتمالکه رهبان نصاری بو رسم توزیعده یهودیلردن فضله اوله‌رق حضرت مسیحه عائد بعض کلمات علاوه ایلرلر انجق اساس اعتباریله بر فرق واختلاف یوقدر بونی (اسکالکیر) نام راهب اعتراف ایلدیکی کبی (بوسکطورس) واحبار یهودك اثارینی اوقویان راهبلر اعتراف ایدیورلر.

انجق اوائلده‌کی نصارا حضرت (مسیحك) ابن الله اولدیغنه وتثلیثه وروح القدسه ایناندقلری کبی عیسی نامنه تضرع ونیاز ایتمزلر ونه کندیلری ونه یهودیلر بویله بر مسیحك ورودینی بکلمزلر ایدی. وبونی اعتقاد عادتا شرك وکفر اولدیغندن بوکا قائل اولانلری قتل واعدام ایلرلر ایدی نته‌کم راهبلردن (اتین) حضرت عیسا قوتك صاغ طرفنده اوطوریور دیمسندن طولایی اعدامه محکوم اولدیغنی (بولص) انجیلنده ذکر وتحریر ایلدیکی کبی (کالیفاس) حضرت عیسایه (سن اللهك اوغلیمسین ؟) دیو وقوع بولان سوألنه حضرت مسیح جواب ویرمش اولدیغنی (متی) انجیلنده ثبت وتقریر ایدیور. حالبوکه یهودیلر الله اوغلی تعبیرینی مقام احترامده علی الاکثر صلاح حال ایله متصف آدملره اطلاق ایلدیکلری کتب عبرانیه‌ده مصرح ومسطوردر. کالیفاس ده بو سئوالی بو معنا ایله ایراد ایتمشیدی.

حضرت عیسانك بعثت ووفاتی عقائد موسویه‌یی اصلا وقطعا نسخ وتغییر ایتمه‌مش اولدیغی باشده حواریون اولدیغی حالده مدت مدیده خرستیان کنیسالرنده عقائد مذکوره‌نك حکمفرما اولمسیله مثبتدر.

طقوزنجی قونفرانس:

مسلمانلری کیم اویاندیره‌جق ؟..

شهزاده اتحاد وترقی قلوبنده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

خواجه افندی ارناوودلق مسئله‌سنك ماهیتنی، اسباب پسیقولوژیه‌سنی وحکومتك اتخاذینه مجبور اولدیغی خط حرکتی وبو مسئله‌دن متولد تأثرات قلبیه‌سنی اظهار وبیان ایتدیلر. بن‌ده بو مناسبتله، کندی نقطهٔ نظرمه کوره، بر قاچ سوز سویلك ایسترم.

بن اسکیدن بری بو فرنکلرك سیاستلریله اشتغال ایتمش اولدیغمدن هر وقت کورورم‌که بو فرنکلر، بتون اوروپا دول معظمه‌سی دائما دوستلقدن دم اوررولر، فقط بر فرصتی‌ده کتیردیمی دالیمزه بنمکدن اصلا چکینمزلر.

التمش سنه مقدم برنجی نیقولا بوکونکی (فرانسوا ژوزف) ایله ملاقاتنده اسلامك یریوزندن قالدیرلمسی ایچون مذاکره ایدرلردی. او وقت برنجی نیقولا دیمشدی‌که: «خرستیانلق وانسانیت نامنه دنیادن اسلامیتك قالدیرلمسی ایچون اولا ترکیانك قالدیرلمسی لازمدر. وبونك ایچون لازم کلن تدابیرده جزئی بر فرصتی قاچیرمامق، دائما حکومت عثمانیه‌نك باشنه بر بلا چیقارمق، اونی اوغراشدیره اوغراشدیره طاقتسز بر حاله کتیرمکدر.» بو سوزلری تاریخلر ضبط ایتمشدر. (مسئلهٔ شرقیه) نامیله تألیف اولنمش کتب افرنجیه‌نك کافه‌سنده بو عباره واردر.

اوروپالیلرك بوکون بتون آرادقلری مملکتك اداره‌سنده تورکلرك عدم استعدادینی کوسترمکدر. وحتی بونك ایچون علیهمزده کیزلی اتفاقلر بیله یاپمشلردر. هرنه‌قدر مطبوعات ظاهرده بو کورلمه‌مشسه‌ده کیزلی معاهده‌لر اولدیغی اربابنجه معلومدر. بن روسیه‌ده بولندیغم زمان بو معاهده‌لردن بر قاچ دانه‌سنی کوردم. هپ ترکیانك علیهنده تصور اولونمش شیلر. اولا اداره‌یه عدم استعدادینی اثبات ایده‌جکلر، صوکرا صبیلرك مالی، املاکی بر وصی طرفندن اداره اولوندیغی کبی تورکلرده بر وصی‌یه محتاجدر دیه‌جکلر، وضع یده باشلایه‌جقلر، صوکرا آلابلدیکنه تقسیم . . .

ایشته شیمدی اوروپانك یالکز تورکیا دکل، بتون عالم اسلام حقنده‌کی پولتیقه‌سی بو مرکزده‌در. ایشته فاس، ایشته ایران کوز اوکنده. بو پولتیقه ایله اوقدر اسلام مملکتلرینی محو ومنقرض ایلدیلرکه صایمقله بتمز. بر عصر اولکی حدود اسلامیه ایله شیمدیکی حدودمزی دوشونورسه‌ك بو حقیقتی آب آشکار اکلارز.

بو حقیقتی اك زیاده آکلامق، اوکا کوره اساسلی تدبیرلر اتخاذ ایتمك، بتون آراده‌کی اختلافلری ترك ایله ال اله ویره‌رك تعالی وترقی‌یه چالیشمق وبتون دنیاده‌کی مسلمانلرك اتباعنه پیشدار اولمق بورایه عائددر. مقام خلافتك حیاتی، یالکز بوراده بولونان برقاچ میلیون تورکك، یکرمی میلیون قدر مسلمانلرك حیاتی دکلدر. بورانك حیاتی بتون عالم اسلامك حیاتیدر. بتون دنیاده‌کی مسلمانلر بو حیاتده علاقه‌داردر.

زیرا بوکون اسلاملر طرفندن اوروپالیلره قارشی سوز سویلك وظیفه‌سنی ایفا ایده‌جك بشقه بر دولت مستقله یوقدر. شو حالده بقاسی ایچون چالیشمق بتون عالم اسلام ایچون چالیشمقدر.

بونك ایچون چالیشه‌جق آدملر، بنم بیلدیکم، ینه شو علما سلسله‌سیدرکه بونلر الحمدلله آق ایله قره‌یی تفریق ایتمشدر. هرشیئی اکلامش، ادراك ایتمش بر سلسله‌در. وهر مملکتده بتون ملل اسلامیه، بتون مسلمانلر کمال امنیتله هرشیئی علمایه تسلیم ایتمشدر. هیچ بر مملکت

يوقدركه اوراده مسلمانلر هرشيلرينى علمايه تسليم ايتمسون . بوكون هرنه‌قدر علمانك شانى تنزل ايتمش سه‌ده، نفس الامرده اهالينك قلبلرنده ابدى برايز، بر موقع احترام موجوددر . حتى ممالك عثمانيه‌ده نره‌يه كتدمسه كوردم‌كه بتون اهالى بتون قابيله علمايه مربوط، هرخيرى علمادن بكله‌مكده .

مادام‌كه مسلمانلرك قلبنده علمايه قارشى بوقدر خلوص ، بوقدر اعتماد وار، بوكا مقابل اصحاب عمائم‌دخى انلرك تنوير وتعاليسى ايچون غيرت وفعاليتده بولونمازلرسه، بزم تأسفمز شويله دورسون ، بتون اخلاف اسلامك مؤاخذه‌لرندن قورتوله‌مايه‌جقلردر .

بومحبت وتوجهه قارشى علمانك وظيفه‌سى پك بيوك وپك مهمدر . كرك امور اداره وسياسيه‌يى، كرك احوال حاضره وآتيه‌يى اكلاتمق علمانك وظيفه‌سى‌در . چونكه بزده مطبوعات يوقدر . واقعا بعض يومى غزته‌لر چيقار . فقط اونلر بوملتك مطبوعاتى، بوملتك افكار عموميه‌سى‌ميدر؟ نرده؟ اونلرك حالى تعريف ايچون برجمله ايله اكتفا ايده‌جكم : «مذبذبين بين ذلك لا الى هؤلاء ولا الى هؤلاء» . بوكون دارالخلافه مسلمانلرى مع التأسف مطبوعات مليه‌دن محرومدرلر . شيمدى اوقومق يازمق تعمم ايتمديكى ايچون غزته‌لرى اوقوميورلر ، اوقومق اقتدارينى حائز اولدقلرى زمان ايسه الارينه آلمايه‌جقلرى شبهه‌سزدر . اونك ايچون بزده افكار عموميه اوكنده علمانك بيوك موقعى واردر .

شوحالده علما مملكتك استقبالى نه‌يه متوقفسه اهالى‌يه آكلاتمقله مكلفدرلر . بوكون شايع اولمش اوبله حوادثلر واركه ملتك قلبنه وهم چوكديرمش، ملتى اميدسزلكه سوق ايدر . ملتى تنوير ايتمك ، دشمنلرك حيله‌لرندن، بدخواهانه‌اشاعاتندن قورومق علمايه دوشه‌نك بيوك وظيفه‌در، بورجدر . بر ملت ايچون حال يأس ايى برشى دكلدر . چونكه صوكرا قواى ماديه ومعنويه‌سنه خلل كلير . بونك ايچون ملته جسارت ، قوهٔ حاكمه وقوهٔ عسكريه‌سنه متانت ويرمك ايچون علما ملتك استقبالنى غايت روحلى كوسترملى‌كه شانلى عسكرلرك شاننه برقاچ قات دها شان وغيرت كلسون .

بونك ايچون بن كچن قونفرانسلرمك برنده طلبه‌نك عسكره دخالتى حقنده بر فكر درميان ايتمشدم . فى الحقيقه بن بو فكر واعتقادده‌يم . چونكه بوكون عسكرمز جاهلدر . بونلرى مطبوعاتله تنوير پك مشكل‌در . شوحالده اوقور يازار آدملر طرفندن، خصوصيله علما صنفندن عسكرلره لازم كلن افكار مليه ويريلير سه، بوملتك استقبالى باشقه درلو اولور . عسكرمز بوكون «معنويات عسكريه درسلرى» نه پك محتاجدر . هيچ اولماسون بو يولده نشر اولونان آثار مهمه‌نك عسكرلر آراسنده نشر وتعميمنه چاليشه‌جق ارباب حميت وهمت لازمدر .

اكر حقيقةً فداكار ، ملتك منفعتنى بحق تقدير ايدر، منور الفكر مقدار كافى طلبه‌لرمز اولسه‌يدى آز زمانده چوق بيوك استفاده‌لر ايدردك . فقط نه چاره‌كه طلبه‌مز عسكرلكدن مزاردن قورقار كبى خشيت ايدرلر . بويله‌مى اولملى ؟ ديديكم طلبه اولسه ، بوكون عسكرلكى حكومتدن طلب ايدر . سنه‌ده اوچ آى طلبه عسكر آراسنده بولنورسه، آنلرى روح معرفت ومشروطيتله تنويره غيرت ايدرلرسه بوندن بيوك خدمت اولورمى ؟ بكا قاليرسه طلبه بونى حكومتدن ايسته‌ملى‌در . صوكرا بوكا مقابل حكومت‌ده ايام شتاده تحصيللرينى تأمين ايتسون . مثلا بر قاچ دانه بيوك بيوك مدرسه‌لر ياپسون . طلبه‌نك بتون لوازمنى احضار ايتسون . بيچاره‌لرى صحته‌مضر رطوبتلى مسكنلرندن ، طاش قووقلرندن قورتارسون . نيچون مثلا طلبهٔ كرام افنديلره مخصوص برقاچ قاتلى مكمل بنالر اولماسون؟ نيچون طلبه‌نك يمكلرى حاضر پيشوب كنديلرينه ويريلسون؟ نيچون طلبه‌نك منتظم قاريوله‌لرى اولماسون؟ نيچون طلبه‌نك كنديلرينه مخصوص كسوهٔ علميه‌لرينك شرفى محافظه ايدلمسون؟ حاصلى منتظم بر مكتب كبى طلبه‌نك‌ده منتظم بر مدرسه حياتى اولملى‌در . طلبه اوراده هر درلو احتياجنك استكالندن امين اوله‌رق صرف تحصيل ايله اوغراشملى . بوكا مقابل سنه‌ده ايكى ، ياخود اوچ آى‌ده طلبه مملكتده نشر معارفه غيرت ايتملى ، عسكرلرى تنوير ايتملى .

تنويردن مقصدم ، سياسى تنوير دكل . ديانت جهتى‌ده كافى‌در . عسكرلكه خدمتك علوتى، احراز شهادتك قدسيتى عسكرك فكرنده يرلشيرسه او اردونك قارشوسنه چيقيلماز . اوروپا اردولرينك بوكون قوهٔ ماديه‌لرى پك مكمل‌در ؛ فقط قوهٔ معنويه‌لرى مهمات ماديه‌لرينه نسبتله هيچدر . بر طاقم يكى يكى مسلكلر اوروپاده حيات عسكريه‌يه بيوك رخنه‌لر آچمشدر . بو كيديشله اونلرك آتيسى مظلم‌در . يالكز قوهٔ معنويه ايله برشى اوله‌مديغى كبى ، منحصراً قوهٔ ماديه ايله‌ده برشى اوله‌ماز . احراز موفقيت ايچون هرايكيسنى جمع ايتمك الزمدر . بونك ايچون عسكرلرمزك برطرفدن قوهٔ ماديه‌لرى ايچون چاليشلديغى كبى ، ديكر طرفدن‌ده قوهٔ معنويه‌لرى ايچون ابراز غيرت وفعاليتدن كرى قالماملى‌در

— طابور امامل‌رى واريا . . .

ديه‌جكسكز . الله رحمت ايتسون اوطابور امام‌لرينه . بوسنه حج شريفدن كليركن برطابور امامنه راست كلدم . عسكرلره نصيحت ايدييوردى :

«يقين زمانده‌مهدى چيقه‌جق ، سزهيچ برشيئه قاريشمايك ... » كورديكزمى نه‌كوزل درس ! اكر بتون طابور امامل‌رى عسكره بويله درس ويررلرسه واى او عسكرك حالنه !..

بوخصوصده بيان حكم ايتمك بكا عائد دكلدر . بن يالكز برفكر اولمق اوزره بونى عرض ايديورم . مملكتك حياتى، استقبالنى اوزرينه آلانلر البته بومسائل حقنده صرف ذهن ايدرلر . وقتكز مساعدسه بن باشقه برشيئ عرض ايتمك ايسته‌رم .

بوكون بتون اوروپاده ايش كورنلر هپ برر سلسله‌يه مربوط اولانلردر . داغنق اولورسه ايش كورولمز . بالعكس مضرت توليد ايدر . شيمدى بزم علما بيننده منافرتك ظهورى بوندن نشئت ايدر . آراده اختلاط اولماديغندن سوء تفهملر وقوعه كلير . بن ظن

ایدرم که ، علمای حنفیه ایله شافعیه آراسنده، یاخود شیعه آراسنده‌کی ضدیت، اسلام ایله نصرانیت آره‌سنده‌کی ضدیتدن بیله‌بیوکدر. بو، نه‌دن؟

هیچ شبهه‌سزکه بو عدم اختلاطدن. نه اونلرك دیدیکنی بز بیلیرز، نه بزم دیدیکمزی اونلر. اونلری بر طرف ایت. عین مذهبده اولانلر آراسنده، مثلا علمای حنفیه آراسنده ضدیتلر ظهوره کلیر. حالبوکه آراده بر رابطه اولسه بو لزومسز اختلافلره محل قالیرمی؟ اگر بتون علما یکدیکریله علاقه‌دار اولورسه، بربرندن خبردار اولور، آرالرنده اختلاف‌می قالیر.؟ فقط نه‌قدر شایان تأسف‌که اوز قارداشلر بربرندن جدا دوشمشلر، یکدیکرینی دشمن ظن ایتمشلر. اولمایه‌جق مسئله‌ده بیوك بیوك اختلافلر چیقارمشلر. صوکرا اونلرك طرفدارلری، مخلصلری اونلره عبادت ایدرجه‌سنه برمنسوبیتده بولوندقلرندن اونلری لایخطی ظن ایله برر طرفی التزام ایدرك بیوك منافرتلره سبب اولمشلر. ملت آراسنده تفرقه چوغالمش.

بودرجه برودت کتیرمك خصوصنده بالطبع دیانتك دخلی یوقدر. بونك منشائی، صرف نفسانی وشهوانی‌در. اصلاح ایچون چالیشه‌جق کیمسه یوق. هربری بر یول طوتمش. اوته‌دن بری بزم شیخمز بیوك، بورادن بری خایر بزم شیخمز دها بیوك. بویله تفرقه بیودکجه بیومش. امت آراسنده اختلاف چوغالدقجه چوغالمش. عاقبت امت اسلامیه شو کوردیکمز پریشان حاله کلمش.

کچنلرده بوراده بر ذات بنی دعوت ایتدی کتدم. سلام، کلام، دیرکن شیخك بیوکلکندن، عادتا فوق‌البشر کرامتندن بحثه باشلادی. کندیسی‌ده ضابطاندن. یا قائمقام، یا بیکباشی. تعجب ایتدم. خاطرمه بخارالیلر کلدی. روس عسکری کلدیکی زمان آیشدیلر، قالدیلر. نصل مدافعه ایده‌جکز، دیه دوشوندیلر. «سماورلری یاقه‌لم، روسلر کلنجه اوزرلرینه صیجاق صولر دوکرز.» دیدیلر. کله‌لره سریع آتشلی طوپلره، توفکلره سماورله مدافعه!.. وای کیدی شانلی امت! نه‌ایدك، نه‌اولدك! سطوت عادلانه‌سنه کائنات عرض انقیاد ایدرکن شیمدی بودرجه جهالت، مسکنت ایچنده یووارلانسون. زواللی بخارالیلر، طاتلی جانلرینی سماورله مدافعه ایده‌جکلر. باری بو حالدن عبرت آلسه‌لر... نه‌ممکن. ینه اختلاف، ینه نزاع.

قان آغلانه‌جق حاللر. بوندن بوراده‌کی علمانك خبری وارمی؟ بوندن دکل، یانده‌کی ولایتدن. حتی ایکی ساعت اوته‌ده‌کی کویك احوالندن خبری وارمی؟ نه‌حالدر بو؟ طاش اولسه ینه حرکته کلیر. علمای کرام ملت آراسنده مذهب چیقارمق، اختلاف تخمی اکمك ایچون‌می یارادلدی؟ اتحاده دعوت ایدن ایات الهیه‌یی اك زیاده اوقویان، کورن کیملردر؟ ینه خوجه‌لر دکلی؟ او حالده نیچون خوجه‌لر حالا اتحاد ایده‌میور، حالا بر مدرسه‌لر قونغره‌سی عقد ایده‌میور؟ فقط بویله اولماز. بوندن صوکرا بویله یاشانماز. علما اویانملی، درین اویقودن قالقملی. انتباه ایتملی. عالم اسلامك حال پریشانیسنی کورملی. تونسده مسلمان چوجقلرك جامعه کتمکدن، ختاندن منع ایدیلدیکنی، فاسده طوپلرله مسلمان جامعلری خراب ایدیلدیکنی ایشتملی. بخارانك انقراضه سوروکلندیکنی، ایرانك حیات ممات دقیقه‌لری کچیرمکده اولدیغنی درین درین تفکرله دوشونملی.

بوعطالتك صوکی انقراض اولدیغنی، بواویوشقلغك نتیجه‌سی ممات اولدیغنی بیلملی. کوزینی برازاطرافه صالملی‌ده عبرت آلملی. آغلاملی، متأثر اولملی، یوق یوق، آغلامق فائده ویرمز. ایش یاپملی. برتدبیر جدی دوشونملی. «بزی اصلاح ایدیکز، بزی یورطوبتلی طاش اوجاقلرندن قورتاریکز، بزم‌ده یشامق حقمز وار، بزده دیکر ارقداشلرمز کبی صحی بنالرده اوطورمق، چالیشمق استرز، اونلر کبی بزه‌ده معلملر تعیین ایدیکز. بزم‌ده عمومی ومنتظم درسخانه‌لرمز اولسون. حاصلی بزم ویران مدرسه‌لرمزده اصلاح ایدیلسون. بزه تخصیص اولنان اوقاف بزم ایچون صرف اولونسون...» دیه مشیخته مراجعت ایتملی. بو مراجعتده برانتظام دائره‌سنده اولملی. مملکتك اسایشنی اخلال ایتمیه‌رك، حکومتك ایشنی اشکال ایتمیه‌رك مدنی انسانلره یاقیشیر برطرزده مراجعت ایتملی. هرمدرسه‌دن بر، ایکیشر ذوات طوپلانملی برعرضحال یاپملی. مشیخته ویرملی. طشره‌لرده‌کی مدرسه سکانی‌ده بویله حرکت ایتملی. یاخود اولا بتون مدرسه‌لردن، برقاچر ذات برجامعده مثلا بایزیدده برمجلس عقد ایتملی. مدرسه‌لرك اصلاحی چاره‌سنی دوشونملی. بعض مقررات اتخاذ ایتملی. برقاچ مرخص تعیین ایدرك مشیخته تبلیغ ایتملی. بوصورتله هرکس «طلبه حقیقة اویانمش» دیسون. آرتق طلبه تفرقه‌یی براقلی. تفرقه ذاتا حسددن، نخوتدن، جهالتدن کلیر. آرتق اویله شیلردن واز کچملی. طلبه، آره‌لرنده غایت کوزل، بتون مملکتك، بتون عالم اسلامك تقدیرینی جلب ایده‌جك برمناسبت، بر رابطه وجوده کتیرملی. یشامق ایچون چاره دوشونملی. زیرا بو حال ایله ابی بیلملیسکزکه بو مسلك مقدس منقرض اوله‌جقدر. اونك ایچون منتظم قانونلرله طلبه یکدیکرینه صمیم صیقی باغلانملی. بونی حکومت منع ایده‌جك دیه قورقاملی. ابی بیلملی که حکومت بونی تقدیر ایدر. ذاتا یاپیله‌جق شی مشروطیتك یوزی کبی آب آچیق اولملی. طبیعی اینك ایچنه فساد قاریشیرسه، اغراض شخصیه کیررسه، احتراص باشلارسه حکومت بوکا مساعده ایده‌مز. اولا جمعیتلر قانوننی اوقوملی، جماعتلر قانوننی کورملی. اوکا کوره برمدرسه‌لر قونغره‌سی یاپملی. سزك بوراده یاپه‌جغکز بوکبی خیرلی ایشلر بتون عالم اسلامده تأثیراتنی کوستره‌جکدر. فقط هرشیدن اول طلبه، ارقداشنه او، یان یان باقیشی ترك ایتملی. بیوکلر کوچکلرك قصورینه باقماملی. کوچکلر بیوکلره حرمت ایتملی. آرتق بتون ملت اتحاد ایتملی. زیرا جناب حق بزه دائما اتحادی، تفرقه‌دن اجتنابی امر ایدر: واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً ولاتفرقوا...

صوك

عالم اسلام

عالم اسلام و سیاسیات عمومیه

الیوم بین‌الملل جریان ایدن سیاسیات عمومیه‌نك صفحاتی نظر

دقته آلنیرسه اشبو صفحاتك یگانه مدار و مرجعی عالم اسلام اولدیغی قولایلقله اکلاشیلور . فی الحقیقه سیاسیات عمومیه‌یی اشغال واداره ایدن همان عالم اسلامه عائد مسائل مختلفه‌در : ذاتاً نفس آوروپاده یعنی بالقان یاریم اطه‌سی استثنا ایدیله‌رك اوروپا نامنی طاشیان قطعه‌ده سیاسیاتی اشغال ایده‌جك مسئله یوق کبی‌در ! زیرا شو دائره‌ده متوطن بتون اقوام وطوائف کندیلرینه عائد بتون مسائل سیاسیه‌یی حل وطی ایده‌رك میدانده منازع فیه مسئله براقامشلردر ! المانیا ایمپراطورلغنك تشکلی اوروپا دورهٔ تکامل سیاسی‌سنك صوك خطوه‌سی ایدی ! بو صوك خطوه‌ده آتیلدقدن صوکره غربده تشکلات سیاسیه وتکونات قومیه‌نك لایتغیر برصورتده تقرر ایتدیکی اکلاشیلیور .

فی الواقع المانیا ایمپراطورلغی تشکل ایتدکدن صوکره یعنی قرق سنه‌لك اوزون بر مدت ظرفنده اوروپانك انف الذکر دائره‌سنده هیچ برحاربه ظهور ایتمه‌مشدر . شو قطعه‌نك تاریخنی بیلنلر نزدنده سابقده قطعیاً امثالی کوروله‌مش برعلامت کبی تلقی ایدلسه کرك . حتی بوکون بیله نفس اوروپایه عائد آراده منازع فیه وبر محاربه ظهورینه سبب اولاجق قدر مهم بر مسئله کوزیکمیور ! اسویچره ، فلمنك ، ودیکرلری کبی الك اوفاق ملتلر وحکومتلر کمال اسایش وسکونتله یاشامقده‌درلر وکیمسه‌نك بونلرك حدود وحقوقنه تجاوز فکری خیالنه بیله کلیور .

اوروپا بوکون کندی دائره‌سنده مسائل سیاسیه‌دن زیاده مسائل اجتماعیه واقتصادیه ایله مشغولدر !

بونلری بویله اولمقله برابر اوروپاده صلح ومسالمت برقرار دکلدر ! اوروپا ملتلرینك کافه‌سی باشدن آیاغه قدر مسلحدرلر ! وهر کونده تسلیحات وتجهیزات حربیه‌لرینی تزیید ایتمکده‌درلر ! ملتلر حربی ویرکولر آلتنده ازیلیورلر ودائمی برحال تزلزل واضطراب کچورمکده‌درلر !

عجبا بو حال ، بو اوضاع نه‌دن نشئت ایدییور ؟

بو سؤاله لایق وجهله جواب ویرمك ایچون اوروپا مدنیتنك ارکان واساسنی تحلیل ایده‌رك شو مدنیتك نه کبی عناصردن تشکل ایتدیکنی بیان ایتمك لازم کلیر ! انشاالله آتیده بر زمان مناسبده بو مسئله‌یی تدقیق ایدرز ! شمدیلك شونی اشارت ایده‌لم که اوروپا مدنیتنك اساس وارکانی صرف مادیاتدن عبارت اولدیغی ایچون کندی دائره‌سنده غایت منتظم وآهنکدار برصورتده تشکل ایتمش اولان اوروپا ملتلری دائما احتیاجات مادیه‌یه معروض اولدقلرندن تجارت ، صنایع واقتصادی ضروریاتك سوقی ایله کندیلرینه باشقه یرلرده مستملکات ومخرجلر بولمغه مجبوردرلر ! شو مجبوریتك درجه‌سنی تخمین ایچون الان یالکز آلمانیاده صنایع دستکاهلرنده طقوز میلیون عمله ایشله‌تیلمکده اولدیغنی بیلمك کافیدر ! بو قدر بیوك برکتلهٔ بشریه‌نك محصول مساعیلری ومنبع معیشتلری اولان مواد تجاریه‌یی استهلاك ایده‌جك مواد مذکوره‌یه محتاج اوله‌جق یرلر وطائفه‌لر لازمدر ! والا روز مره‌یی کچورمکله کندیسنی بختیار عد ایدن بو قدر آچ ، چیلاق بی سرو سامان کتله ؛ داخلده عظیم ودهشتلی برانقلاب اجتماعی احداث ایده‌رك شمدیکی ترتیبات وتشکیلات سیاسیه واجتماعیه‌یی زیروزبر ایدر !!

ایشته بونك ایچوندر که اوروپا دولتلری آره‌سنده مستملکات ومخرج مسئله‌سی بیوك بررقابت وخصومت سیاسیه قاپوسی آچمشدر ! انکلتره کبی ید اغتصابلرینه بیوك مستملکات ومخرجلر کیچمه‌مش دولتلر بونلرك حفظ ومدافعه‌سنه کچ قالمشلر ایسه هنوز غصب ایدلمه‌مش یرلری اغتصابه ویاخود باشقه‌لرینك اللرندن قاپمغه بذل مساعی وهمت ایدرلر !!

شمدی کرهٔ ارضه عطف نظر ایدوبده غصب ایدلمه‌مش یرلر نره‌ده اولدیغنی تعیین ایده‌لم ! آمریقای شمالی وجنوبی کندی کندیلرینی اداره ومحافظه ایده‌جك قدر قوتلی‌درلر ! بوندن ماعدا ، بونلر ذاتاً اوروپالیلر طرفندن ضبط ایدلمش واهالیسی اوروپالیلردن عبارتدر !

کرك کر کرا نمیخورد

افریقاده دولت عثمانیه‌یه متعلق یرلردن باشقه جمله‌سی طوتولمش ! اوستralia کذلك ! نه قالیور ؟ یالکز اسیا ! اوروپالیلر بر زمان اسیانك شرق واقصای شرق طرفنه آتلادیلر ، بوراده کوردکاری ضربهٔ مقاومت آنلری چابوق رجعته مجبور ایتدی ! دیمك که نه قالیور ؟ همان اسیانك غرب طرفنده وافریقانك شرق طرفنده واقع ممالك . عالم اسلامده بونلردن عبارتدر ! افغانستان ، ایران ، ممالك عثمانیه ، مصر ، طرابلس غرب ... ایشته الیوم سیاسیات عمومیه‌نك اشتغال ایتدیکی مسائل یگانه !..

نصرالدین خوجه مرحومك یورغانی کبی اوروپا دولتلرینك بتون های وهویلرینك ، پارتی وکورلتیلرینك ، هر درلو اقدامات سیاسیه‌لرینك معطوفی هپ بو عالم اسلامدر !

فی الحقیقه سیاسیات حاضره‌یه لایق وجه اوزره دقت ایدیلیرسه سیاسیات مذکوره‌نك محور یگانه‌سی و ساحهٔ فعالیتی حکومات واراضئ اسلامیه اولدیغی آشکاردر . حتی اوروپا حکومتلرینك یکدیکرلری ایله مناسبات وعلاقه‌لرینی امتزاجات وتشکیلاتلرینی بیله تعیین واداره ایدن عالم اسلامدر : شو نقطهٔ مهمه‌یی ایضاح ایچون الیوم حکومتلر آراسنده موجود اولان مناسباتی تحلیل ایده‌لم :

انکلتره تاریخی دشمن جان ومالی اولان روسیه ایله همان ایران وافغانستان مسئله‌سندن طولایی ائتلاف ایتدی ! ینه عین حکومت اوته‌دن بری رقابت وخصومت ایتدیکی فرانسه ایله ، فاس ومصر مسئله‌سی مناسبتی ایله ، ائتلاف ایتدی !

ایشته ائتلاف مثلث دینیلان انکلتره ، فرانسه و روسیه ائتلافی بو مناسبتله حصوله کلدی ! اتفاق مثلثه کلنجه : ایتالیا حکومتی همان فرانسه‌نك آفریقاده نائل اولدیغی موفقیاتندن قورقوب اوه‌رق اوستریانك وآلمانیانك اغوش معاونتنه آتلدی ! فی الحقیقه فرانسه ایتالیایی اوستریانك تحت اسارت وتظلمندن قورتارمشدی ! مع هذا ایتالیا افریقای شمالی‌یه دست اشتها اوزاته‌رق تونس وطرابلس غربه طوغری یورومك ایسته‌دیکی بر زمانده اوکنده فرانسه‌یی کوردکده چاروناچار اوستریایه صارلدی ! اوستریا ایسه جنوبده‌کی ممالك عثمانیه‌یه یورومك وبوراده رقیبی بولنان روسیه‌یه مقابله ایتمك ایچون المانیانك استمدادینه احتیاج کوردی !

ایشته اوروپا حکومتلرینك یکدیکرینه ضد ودشمن ایکی هیئت معظمه تشکیلنه قالقمشلرینك باشلیجه سببلری بوندن عبارتدر ! واقعا آراده اسلام یورغاننددن باشقه منازع فیه مسئله یوقدر ! جمله‌نك مطمح نظری عالم اسلامدر ! جمله‌سی عالم اسلامه طوغرو یوریبوب جمله‌سنك مقصدی بو صاحبسز مالدن حصه چین اولمقدر . دنیانك بتون غزته‌لرینی اوقویکز ! همان بتون متفکرلرك ، بتون دیپلوماتلرك یالکز اسلام مملکتلرینه عائد مسائل ایله مشغول اولدقلرینی کوررسکز ! ایران مسئله‌سی ، مصر مسئله‌سی ، کرید مسئله‌سی ، عربستان مسئله‌سی دها بیلمام نه مسئله‌سی !.. ایشته دیپلوماسی‌یی وعالم مطبوعاتی مشغول ایدن مسئله ! ! عجبا بوکا قارشی عالم اسلام نه‌یاپیور ؟ نه‌لر دوشونیور ؟ هیهات ، بلا تردد دیرزکه : اورته‌ده یکانه دوشونمیان اطرافنــده قوپاریلان قیامتلردن بی‌خبر قالان ینه عالم اسلامدر !

ماهیچ ندیدیم همه خلق بکفتند
افسانهٔ لیلا و مجنون نرسیده

مع مافیه اونوتمه‌ملیزکه عالمك منازعه ایتدیکی شو شرقك کلیدی ، مفتاحی بزم المزده‌در ! بز ایسترسه‌ك شو کلیددن بیوك بیوك منفعتلر کندیمز ایچون تأمین ایده‌رز ! بو نقطه‌نك تفصیلاتنی مقالات آتیه‌یه براقیورز .

احمد آقایف

مطبوعات اسلامیه :

مسیونرلر عالمی

« بو صوك کونلرده قزانده اسلاو مسیونرلرینك اجتماعی اولدیغنی کچن نومرومزده خبر ویرمش ایدك . بو اجتماعه عموم غزته‌لر اهمیت ویریبورلر . زیرا بر درجه حریت دینیه ووجدانیه نظامی چیقه‌لیدن بری اورتودقسلقدن دیکر دینلره چیقانلرك عددی خیلی چوغالمش .

مثلا ۱۹۰۶ سنه‌سی اورتودقسلردن ۳ بیك ۱۶۵ کشی اسلامیت قبول ایتمش . ۱۹۰۸ ده ۷ بیك ۷۱۰ کشی پرو وسلاویادن اسکی دینه (استارو ویرلکه) کچمشلر . قاتولیك ، پروتستان مذهبلرینه ویهودیلکه کیرنلرده خیلی مقدارده ایمش .

بونك اوزرینه مسیونر جمعیتلرینه معاونت ویاردم آزکلیه باشلامش . اوللری موسقوا مسیونر جمعیتنه سنوی بر میلیون روبله صدقه کلورکن صوك زمانلرده ربع درجه سنه اینمش .

بو حاللر بر اجتماع یاپه‌رق احوالك مشاوره‌سنه سبب اولمشدر .

قزان قونفره‌سی باشقه مذهبلردن زیاده اسلام دیننه اهمیت ویریبورمش . مسلمانلرك دینلرینی ومطبوعاتنی تفتیش وبو خصوصلرده معلومات جمع ایله مجلسه عرض ایتمك ایچون سامارا پیسقوپسی قوسطانتین ، اوفا پیسقوپسی ناثا نائل وقزاندن آرخیری آلکسی و « ترکستان ولایتی غزته‌سنك » محرری مشهور آستراؤموف جنابلری انتخاب اولنمشلر . لامائی ومجوسیلره قارشو حاجی ترخان وساراتوفدن بیوك راهب ماقاری وکرموقین جنابلری مأمور اولمش .

اشبو اجتماعدن بحث ایدرك رفیقمز « یولدز » غزته‌سی دیبورکه : قونفره‌نك مسلمانلره بوقدر اهمیت ویرمه‌سی سوینجلی بر حالدر . روسیه‌نك بیوك راهبلری هرطرفدن طوپلاشه‌رق مذاکره ایتملرندن دین اسلامك شرف واعتبارینه نقصان طریانی شویله طورسون بالعکس تزاید موفقیاتنه سبب اولمقده‌در .

خالص خرستیانلغه خدمت ایدن مسیونرلردن مسلمانلر اصلا قورقیورلر . صوفی ومتقی خرستیانلر نصرانیتك اوامرینه اعتبار ایدرلر . نصرانیتده دین واعتقاد ایشلرنده جبر یوقدر ، نشر دین یالکز وعظ ونصیحت طریقی ایله اولمق لازمدر . مسلمانلرك مسیونرلردن قورقمدقلرینه بر دلیل دها شودرکه ؛ ترکیه ومصر مملکتلری مسیونر ایله طولیدر بو مسیونرلر کندی دینلرینی مذکور مملکتلرده ترکجه وعربجه کتابلر طبع ایدرك نشر ایدییورلر . مناسب محللرنده خرستیانلغی مدح ایدرك وعظلرده سویلیورلر . بوندن هیچ بر مسلمانه ضرر کلدیکی یوق وبوندن طولایی هیچ بر مسلمان نصرانیتی قبول ایتمامشدر .

§ رزان ولایتی قاسم اویزدی میسیونرلرندن اسلامیت علیهنده بعض اثرلر یازمش اولان راهب دارونکین قزان میسیونر قونفره‌سی تقدیم ایتدیکی بر بیاننامه‌سنده قاسم اطرافنده اسلاملرك زنکین اولوب روسلرك فقیر اولماسندن دائما آنلرك نفوذی آلتنده بولنه‌رق کرك دنیاجه وکرك دینجه اسلاملرك روسلره خوجه‌لق ایتدکلرینی معرض شکایتده بیان ایله چاره‌سنه باقلمه‌سنی طلب ایتمش . بو مناسبتله بر خیلی افترالر واساسسز شیلر دخی علاوه ایله‌مش . واقعا آز چوق اهل انصاف اولانلری بویله بی‌اساس شیلر ایله اقناع ایتمك بیهوده‌در . مثلا دارونکینك نقلنجه اسلاملر روس خدمتجیلرینه اوطوردقلری اوطه‌لرده ایقونا بولاندرمه‌یی ، خاچ طاقه‌یی ، کلیسایه وارمه‌یی منع ایدرلرمش . وپوست (پرهیز) طوتدیرمیه‌رق رمضانده اوروج طوتدیررلرمش . پاسخا کبی بیوك بیراملرده خدمت ایتدررلرمش ، خانه‌لرینه پاپاس کتیرتمزلرمش . بو یوزدن بو طرف روسلرنده خرستیانلغه صووقلق اویانوب هپ تاتارلغه میل ایدرلرمش . دها عجیبی شودرکه کویا بو طرف روسلری دارونکین تعبیرنجه « اسلاملردن اوکرندکلرینه کوره باشقه دین منسوبلرینك اشیاسنی چالمه‌یی مباح کوررلر » ایمش ! تاتارلر قپولرنده روس خدمتجیلرینه عبد و جاریه نظریله باقه‌رق جاریه‌لر ایله یقین معامله‌دن قاچنمازلرمش وهکذا ....»

ظن اولنمازکه میسیونر قونفره‌سی بونلری عین حقیقت دیه قبول ایتسون .

اسلامیتك انتشاری

آوروپانك علوم و احوال شرقیه‌یه واقف علماسندن بلکیالی پروفسور بریکیت دین مبین اسلامك انتشاری حقنده بر اثر یازوب بودفعه بعض غزته‌لر مذکور اثردن استخراجاً خیلی حساب ومعلومات نشر ایتدیلر . نقلنی مناسب کوردك :

« اسلامیتك انتشاری اولکندن اکسیك دکلدر . واقعا اندلسده و سجایا آطه‌سنده اسلامیتدن اثر قالمامش ایسه‌ده

آسیانك بر چوق یرلرنده دین محمدی سرعتله انتشار ایتمکده‌در . آوروپالیلرك بیوك بر مخاطره و آفت دینیه بکله‌دکلری شرقده‌وباخصوص چین الکاسنده اسلام دینی بودیلك یرینه قائم اوله‌جق درجه‌ده یول آلیور. بوکون چینده میلیونلرجه مسلمان حساب اولنیور. هندستان وزند آطه‌لرنده اسلامیت سرعتله طمر آتماقده‌در . رسمی معلوماته کوره بورالرده ۳۰ سنه ظرفنده اسلاملرك عددی ۲۰ دن ۶۰ میلیونه قدر آرتمشدر . بوندن آشکاردرکه باشقه‌لرك ظن ایتدیکی کبی اسلامیت یالکز قلنج قوتی ایله نشر اولنمدی . اسلاملرك فتوحات دورندن صوکره‌ده آرقه‌سی کسیلمیه‌رك حالا اوسمکده دوام ایدییور . اسلامیتك آرتماسی آسیایه نسبتله آفریقاده دها بیوکدر .

اشبو حسابات صوکنده بریکیت دییور :

« مدنیت غربیه‌نك دائما قارشوسنه چیقان اشبو دینك آچیق وکیزلی محسنات وقبایحنی اوکرنمك لازمکلیور ، اولا بودینك انتشارینه نسبتله اسلاملرك معیشت وحیاتلرنده‌کی طورغونلق نره‌دن کلییور . عجبا بوطورغونلق دینك ایجاباتندنمی ، یعنی بودینی قبول ایدن هانکی ملت اولسه‌ده بویله اویقویه طالمایه ، زمان‌مقتضاسنجه اسرار حیاتدن محروم قالمایه مجبور اوله‌جق‌میدر؟ »

بوبابده‌برخیلی ظنیات‌ومطالعاتدن‌صوکره‌بالکیاپروفسوری‌دییورکه:

« اسلاملری خرستیانلغه جلب ایتمك عقله بیله کله‌جك شی دکلدر . بوکا هیچ شبهه یوق . بوبابده قاتولیك وپروتستان مسیونرلرك سعی وغیرتلری هپ بیهوده کیتدی . روسیه‌ده ۱۶ نجی عصر میلادیده قلنج قوتیله جبراً خیلی مسلمانلر خرستیانلغه ادخال ایدلمشلر ایسه‌ده بوکا خرستیانلق آرتدی دیمکن ممکن اولمیوب یالکز خرستیانلق سایه‌سنده شهیدلر ومظلوملر چوغالدی دینلسه دها موافقدر » .

« ترجمان ـ باغچه سرای »

بغچه سرایده (قریم) منتشر ترجمان غزته‌سی انکلتره‌ده منعقد میسیونر مؤتمرعظیمنه دائر نسخ سالفه‌مزده مندرج مقاله‌یی خلاصةً نقل ایتدکدن صکره مطالعات آتیه‌یی تردیف ایدییور :

« بوقدر بیوك جمعیت حالنده اولمامقله برابر بوکونلرده قزانده روس میسیونرلرینك دخی اجتماعی اولوب کچدی . دینی اولان بو مؤتمرلردن دها مهمی بوکون صوفیاده حال منعقد کرده بولنیور . مدنی ، اجتماعی وادبی توحید افکاره خدمت ایتمك اوزره بلغاریاده بتون اسلاو اقوامنك مرخصلری طوپلانمش آکلاشیورلر ؛ تعاطئ افکار ایدییورلر . قرارلر ویرییورلر داریسی . عبرتی بزم باشلرمزه اولسون !

صوفیه‌ده عقد مجلس ایدن اسلاو مرخصلری آره‌سنده لهلیلر یعنی پولاقلر بولنمیور ؛ آرالرینه قاتیلمیور . بونك سببی شبهه‌سزکه روس وپولاق ملتلری آراسنده اولان کرکینلکدر . حقیقةً روسیه‌نك پولاقلر ایله آکلاشه‌مامسی بتون اسلاو مسلکنه آیاق چالمقده‌در وچاله‌جقدر .

قاترینه زماننده پولاق‌دولتنك‌روسلر ایله نمسه‌لیلر آره‌سنده تقسیم ایدلمسی سیاسی بیوك بر خطا ایدی . بوندن صوکره بوکونه قدر روسیه‌نك پولاقلره دائر پولتیقه‌سی شو خطایی تکراردن عبارت قالمشدر . فقط روسلر کندیلری بویله ظن ایتمیورلر . »

دوائرمزك بازارتعطیلی حوادثنه ینه‌قریم ترجمانی ملاحظات آتیه‌یی تعلیق ایدییور :

« بوخبر بزی دوچار حیرت و تعجب ایلدی بویله بر قرارك سبب وحکمتی نه‌در عجبا؟ یازك صیجاغی اوله‌ماز، چونکه مادریده‌ده، رومادہ، تونسده ، مصرده ، سینغاپورده یازك صیجاغی استانبولدن آشاغی دکلدر . بلکه زیاده‌در ، حالبوکه هفته‌ده ایکی کون تعطیل ایدلمیور . استانبولده مأموریته کیرن افندیلرك وچلبیلرك قفالری وجودلری باشقه برحاله کیرییورده آنك ایچون دیمکده حقمز یوقدر ، چونکه پسیخولوژی وبیئولوژی فنلرنده‌بوخصوصده‌یارم‌سطرلق براشارت بولنه‌مز .

استانبولك رسمی دائرلرنده خدمت ایدن خرستیان مأمورلر وخدمه‌لر چوقدر . جمعه کونلری دولته ورسمیته اعتباراً بونلر جمله ایله برابر تعطیل ایتمیلدر وایدییورلر؛ بازار کونلری دینلرینه حرمتاً ایشدن تکلیفدن آزاد ایدلسونلر ، حقلریدر فقط خرستیان اولمیان مأمورلرك دخی بونلرك آرقه‌سندن قوشمه‌سنه طوغریسی « صیجاق » سبب اتخاذ اولنمامیدر . »

صراط مستقیم

دوائر حکومتك ساعات دوامنی غرب اصول معیشتنه توفیقاً تنظیم ایدن‌قابینه‌مز هیچ اولماز ایسه‌اورالرده جاری‌اولان‌سنه‌ده برچجق آی‌تعطیل‌اصولنی‌قبول ایتمش اولسه‌ایدی نه بویله بازار تعطیلنه ونه‌ده عالم اسلامده بو یوزدن تکون ایدن دیدی قودیلره محل قالیردی . احوال وشرائط حاضره تحتنده بحق چالیشان برمأمور سنه نهایتنده برمدت استراحت ایتمزایسه‌شبهه‌سزکه عقامته محکوم اولور . خدمات آتیه‌سندن استفاده ایچون دکل انسانلرك ماکنه‌لرك بیله بر مدت دیکلندیرلمسی لزومی بوکون متفق علیهدر . واقعا مأذونیت ایستیانلره حکومت امساك ایتمیور . ارزولرینی اسعاف ایدیور ، فقط مشیت غیره تابع بولنان شو مساعده‌دن عزت نفسنی محترم طوتان بك چوق جدی مأمورلر استفاده ایتمیور . بوقبیل چالیشقان ذواتی تطمین ایده‌جك طرز، مدت تعطیلك برحق مکتسب شکلنده قبول ایدلمسی‌درکه بوسایه‌ده برمأمور خط حرکتنی‌ایستدیکی‌کبی‌تنظیم ایده‌بیلیر واختیار ایلیه‌جکی‌زمانده تعطیل مشاغله‌کندینی صالح بولور. حالبوکه حکومتمز مأمورینك دوامنی تأمین خصوصنده نه‌قدر شدت کوستریبورسه کندیلرینه‌سنه‌ده برمدتجك‌حق‌تعطیل طانیمق کیفیتنده‌ده اونسبتده مسامحه‌کار بولنیور . بر اصولك ناقصاً تطبیقندن فائده دکل مضرت بکلنیر . حکومتمزدن بازار تعطیللرندن صرف نظرله عموم مأمورینه سنه‌ده مناسب برمدت تعطیل طانیمسنی تمنی ایدرز .

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جریده‌مزه ممنونیتله قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه ترکلک سیاسی وترکلک اجتماعی ومدنی احوال وشئونه اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبره‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۹۹ — ۲۱ رجب لفرد ۳۲۸ پنجشنبه ۱۵ تموز ۳۲٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

تفسیر

سورهٔ بقره

بوسورهٔ شریفه مدنیه‌در وایکیوز سکسان یدی آیتدر ـ ق . ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلری بیوردی که بوسوره مدینه‌ده شرف نزول ایدن سوره‌لرك اولیدر. بعضیلری دیدی که بوسوره‌دن یالکز بر آیت نزولجه مستثنادر که اوده [واتقوا یوماً ترجعون فیه الی‌الله] آیتیدر . بوآیت حجة الوداع سنه‌سنده مکه‌ده یوم نحرده نازل اولمشدر ـ خ .

بسم الله الرحمن الرحیم

۱ — الم

سور کریمه‌نك فواتحنده بوکبی وارد اولان حروف هجا حقنده وبونلر ایله مراد نه‌اولدیغنده اعاظم دین ایراد کلام ایلدیلر. بعضیلری دیدی که بوحروف هجا علوم مستوره واسرار محجوبه‌دندر. جناب حقك علمنی ذات علیه‌سنه تخصیص بیوردیغی متشابهاتدندر. حروف مذکوره قرآنده سر اللهدر . بزانلرك ظاهرینه ایمان ایدر ، علمنی ذات اقدسنه تفویض ایلرز . صدیق اکبر رضی‌الله عنه حضرتلرندن مرویدر که هر کتابده بر سر واردر ، سر قرآنده اوائل سوردر بیورمش . امام علی کرم‌الله وجهه حضرتلرندن‌ده روایت اولنمشدر که هر کتابك بر صفوت وکزیده‌سی واردر ، بوکتابك صفوتی‌ده حروف تهجی‌در دیمش. ابن عباس رضی‌الله عنهما حضرتلرندن: علما بوحروف تهجی‌نك ادراکندن عاجز قالمشدر دیدیکی مرویدر . شعبی‌دن بوحروفك نه‌دیمك اولدیغی صورلدقده او بر سر اللهدر ، سز انی طلب وتحری ایتمیك دیمش . معناسی درك و تعقل اولنمیان شی ایله خطابده فائده اولمدیغی حالده بعض سوره‌لرك اوائلنده بووجه ایله حروف هجا ایراد بیورلمسی کمال اطاعت وانقیاد ایله انلره ایمان ایتمك مطلوب الهی اولدیغی ایچوندر . معناسی تعقل اولنمیان اشیا ایله جناب حقك عبادینی مکلف قلمسی جائزدر ، رمی جمار کبی که معناسی درك وتعقل اولنمدیغی حالده بونکله تکلیف واقع اولمشدر . بعض علما : بوحروف تهجی‌نك معنالری معلومدر دیدیلر. فقط اومعنالرده اختلاف ایله انلردن برطاقی بوحروفدن هر بری اسماء اللهدن بر اسمك مفتاحی ومثلا [الف] حرفی لفظهٔ جلالك ، [لام] اسم لطیفك ، [میم] اسم مجیدك مفتاحی بولندیغنه وبرطاقی‌ده [الف] آلاء اللهه ، [لام] لطف الهی‌یه ، [میم] ملك صمدانی‌یه اشارت اولدیغنه قائل اولدیلر. عربك بعضاً بر کلمه‌نك بر حرفنی ذکر ایدوب‌ده مجموع کلمه‌یی مراد ایتمسی شوقائللرك ذهابنی تأیید ایدر ـ ق خ س .

متشابه ایکی درلودر . بری، هیچ برشی اکلاشلمیان الفاظدر که بونلره [متشابه اللفظ] دینور . اوائل سور قرآنیه‌ده بولنان : الم ، الرا ، کهیعص ، طه ، یس کبی حروف مقطعه بوقبیلدندر . دیکری، معناسی مخالف عقل اولدیغی ایچون اومعنانی قصد واراده مستحیل اولان الفاظدر که بونلره [متشابه المعنی] ، [متشابه المفهوم] اطلاق اولنور : استعیذبالله [الرحمن علی العرش استوی] آیت کریمه‌سنده‌کی

[استوی] لفظی کبی. متشابهده طریق سلف وطریق خلف اولمق اوزره ایکی طریق واردر. رأی سلفه کوره متشابهی تأویلدن امتناع ایتملی در. بونلر [وهو الذی انزل علیك الکتاب منه آیات محکمات هن ام الکتاب وأخر متشابهات فاما الذین فی قلوبهم زیغ فیتبعون ماتشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأویله ومایعلم تأویله الاالله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به قل کل من عند ربنا] نظم جلیلی ایله استدلال ایدرك متشابهك علمنی جناب اقدسه ترك ایتمشلر وعبودیت مرتبه‌سنده توقف ایلمشلردر. متشابهی تأویلدن امتناع ایدنلر آیت کریمه‌ده‌کی [الاالله] کلمه‌سی اوزرنده وقف ایدرلر. [والراسخون] ده [واو] حرفی ابتدائیه‌در دیرلر. بونلره کوره متشابهك فائدهٔ انزالی، علماء راسخین حقنده برمعاملهٔ ابتلادر؛ یعنی علماء راسخین کندی عجزلرینی بیلسونلر، عجائب اسرار الهیه‌یه طالمق ایله جمیع سرائرك منکشف اولمیه‌جغنی اکلاسونلر ایچوندر. خلفك رأینه کوره متشابهك تأویلی جائزدر. بونلر دیرلر که متشابهی عقله وظاهر شریعته موافق صورتده تأویل ایدرك اکا معنی ویرمك جائز اولمسه انزالنده فائده اولمامق لازم کلور، بوایسه جناب علیم وحکیمه چسبان دکلدر. هم بز طلب علم ایله مأمور اولوب علم ایله اولان امره امتثال ایسه عبادت اولدیغندن متشابهك معناسنی طلب وتحری ایدرز. بوفرقه [الاالله] اوزرنده وقف ایتمیوب معطوف اولدیغنه قائل اولدقلری [والراسخون فی العلم] ده طوررلر. مسلك قدماء عبودیته، مسلك متأخرین عبادته راجع اولوب عبودیت ربك ایستدیکی شیئه رضا کوسترمك، عبادت ایسه ربك راضی اولدیغی شیئی یاپمق اولمسنه نظراً عبودیت عبادته راجح بولندیغی جهتله مسلك سلف ارجح ایسه‌ده عصر خلفده برطاقم ارباب زیغ وضلال قرآنی کندی هوای نفسانیلرینه کوره تأویله تصدی ایتدکلرندن بوهوا پرستانك اقوال فاسده‌سنی رد وجرح ایچون تأویلده ضرورت حاصل اولمسی نقطه‌سندن مسلك خلفك مستحسن اولدیغی‌ده شبهه‌سزدر.

۲ — ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

او برکتابدر که آنده ریب وشبهه یوقدر [بوکتاب ذی کمال که قرآن کریمدر، شائبهٔ نقصاندن بری اولدیغی جهتله آنك حقیقتنده ومن عندالله وحی منزل اولدیغنده هیچ شك واشتباه یوقدر. کتاب اللهك وضوح دلالتنه وشعشعهٔ برهانته احالهٔ نکاه ایدن هیچ برعاقل منصف آنك سماء حقدن افاضه اولنمش وخلقه اهدا ایدلمش برسراج وهاج هدایت اولدیغنده قطعا تردد ایتمز [۱]. بوکتاب مکرم] متقیلره [حالاً ویا مآلاً تقوی ایله متصف بولنانلره] هدایتدر [آنلری حقه ارشاد ایدر برهادی ومرشددر. اکتسای لباس تقوی ایدنلر انوار قرآندن اقتباس ومآثر قرآن ایله انتفاع ایدرلر].

[ذلك] بعیده اشارت ایچوندر؛ بواشارتله قرآنك کمالده بعد وعلو مرتبه‌سی مراددر. خطاب الهیده بعد وقرب آنجق مخلوقه نسبت ایله‌در، جناب اقدسه نسبت ایله هیچ برشیئه بعید وقریب دینه‌من، ذات کبریاسنه نسبت ایله بتون اشیا مساویدر — ع.

[هُدًى] کلمه‌سی [بُكًى] کبی مصدردر ومعناسی مطلوبه ایصال ایتمك شاننده اولان شیئه لطف ایله دلالتدر. متقی وغیر متقی، مؤمن وکافر هرکیم کتاب الهه نظر ایدرسه اکا کتاب اللهك هدایت وارشادی شاملدر، نته‌کیم [هُدًى للناس] بیورلمشدر، حال بویله ایکن بوراده کتاب اللهك ارشاد وهدایتی متقیلره تخصیص بیورلمسی، انوار قرآندن اقتباس ایدنلر وآثار قرآن ایله منتفع بولنانلر آنجق متقیلر اولدیغی ایچوندر.

متقی [اتقا] دن اسم فاعلدر. اتقانك اصلی [اوتقا] در. [واو] تایه قلب ایدلدکدن صکره افتعالك [تا] سنه ادغام اولنمشدر. اتقانك ثلاثیسی اولان [وقایه] فرط صیانت معناسنه‌در. تقوی، عرف شرعده، انسانه آخرتده ضرر ویره‌جك شیدن کمال توقیدن عبارتدر. تقوانك اوچ مرتبه‌سی واردر. برنجیسی شرکدن تبری ایله عذاب مخلددن توقی ایتمکدر. [والزمهم کلمة التقوی] قول کریمی بومرتبه اوزرینه وارد اولمشدر، چونکه بوقول کریمده کلمهٔ تقوی ایله مراد کلمهٔ توحیددر که اوده [لااله الاالله] در. اکر شرکدن حذر واتقا تقوا ده کافی اولمسیدی کلمهٔ توحیده کلمهٔ تقوی اطلاق اولنمازدی. ایکنجیسی فعل وترکه دائر موجب اثم اولور هرنه وار ایسه جمله‌سندن وحتی بعضلرینه کوره صغائردن بیله تجنب ایتمکدر. شرعده تقوانك معنای متعارفی بوایکنجی مرتبه‌در؛ [ولو ان اهل القری آمنوا واتقوا] قول کریمی ایله مقصود اولانده بودر، زیرا [واتقوا] جمله‌سنك [آمنوا] اوزرینه عطفی شرکدن حذر واتقا تقوی ایله اتصافده کفایت ایتمیوب بلکه بونکله برابر موجب اثم اولور شیلردن‌ده حذر واتقا لازم اولدیغنه دلیل واضحدر.

اوچنجی مرتبه تقوی، درونی حق جل وعلا حضرتلرندن مشغول ایدن شیلردن تنزه ایدرك کلیاً جانب اقدسه توجه ایتمکدر که [یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله حق تقاته] قول کریمنده مأمور به اولان تقوای حقیقی بودر. تقوانك برنجی مرتبه‌سی عوامك، ایکنجی مرتبه‌سی خواصك، اوچنجی مرتبه‌سی اخص الخواصك تقواسیدر. کتاب مبینك هدایتی بومراتب اربابنك کافه‌سنه شاملدر — ق س ش.

[متقین] اتقادن مشتقدر. [تَقْوٰی] اسمدر. اصل ماده: وقی، یقی، وقایةً در. وقایه‌نك معناسی معلومدر که مضرت ویرن شیدن بعد ویاتباعد ویاخود مضر اولان شیئی مدافعه‌در. لکن کوریورز که بو ماده ذات اقدسه نسبت اولنه‌رق استعمال اولنیور. [فَاِیَّایَ فاتقون]، [واتقوا الله]، [واتقون یا اولی الالباب لعلکم تفلحون] قول شریفلرنده اولدیغی کبی. الله تعالی‌دن حذر واتقانك معناسی عذاب وعقابندن حذر واتقا دیمکدر. تقوانك جناب حقه اضافه ونسبت ایدلمسی انك امر عذاب وعقابنی اعظام ایچوندر، یوقسه ذات عالیه‌سندن اتقا هیچ برفرد ایچون ممکن دکلدر.

جناب حقك عذابنی مدافعه، نهی ایتدکلرندن اجتناب وامر ایلدیکی شیلره اتباع ایله اولور، بوده عذابدن وتعذیب ایدندن خوف

[۱] تفسیرلرده بوکا قریب برجمله آیروجه برتوجیه اوله‌رق ذکر اولندیغی حالده بز بونی ماقبلنی تعلیل مقامنده ایراد ایلدك.

ایله حصوله کلور ، شوحالده خوف ابتدا عذابدن وحقیقتده عذابك محل صدورندن اولملغله [متقی] نفسنی عقابدن صیانت ایدن کیمسه‌در، فقط اوکیمسه نفسنی عقابدن صیانت ایده‌بیلمك ایچون کندنده تفکر وسداد بولنملیدرکه بو تفکر وسدادایله عقاب، وآلامك مصادرینی بیلسونده انلردن حذر واتقا ایتسون .

زمان جاهلیتده عبادت اصنامی تقبیح ایدنلر وار ایدی . بونلر فاطرالسموات والارضك اصنامه خضوع ایدلمسنه راضی اولمدیغنی وجناب حقك خیری سور وشره بغض ایدر اولدیغنی درك واذعان ایتمشلر ایدی ، حتی ایچلرنده عبادت اصنامدن طولایی خلق ایله اختلاطدن مجانبت ایدوب عزلته چکلمش اولانلری بیله وار ایدی . فقط بیلدکلری عبادت الهیه انجق التجا وابتهال وجانب ربوبیته تعظیم ایله بعض خیرات بذیبه‌دن عبارت ایدی .

اهل کتاب ایچنده دخی اویله ذوات وار ایدی‌که جناب منزل الفرقان انلری [.. ومن اهل الکتاب اُمَّةٌ قائمةٌ یتلون آیات‌الله آناءَ‌اللیل و هم یسجدون . یؤمنون بالله والیوم‌الآخر و یأمرون بالمعروف ویَنْهَوْن‌عن‌المنکرویسارعون‌فی‌الخیرات‌واولئك‌من‌الصالحین] قول شریفی ایله [ولتجدنّ اقربهم مودةً للذین آمنوا الذین قالوا إنّا نصاری ذلك بأنّ منهم قِسّیسینَ ورهباناً وانهم لایستکبِرُون . و اذا سمعوا ما اُنزِلَ الی‌الرسول تری اعینهم تفیض من‌الدمع مما عرفوا من‌الحق یقولون ربنا آمنا فاکتبنا مع‌الشاهدین] نظم جلیلی کبی نیچه آیات کریمه ایله وصف ایتمش ایدی . ایشته متقین ایله شو ایکی فرقه‌دن بونلر امثالی ذوات مراددر . متقینی شو ایکی فرقه ایچنده مؤمنیندن اولوب‌ده صکره اسلام اولمش اولانلره و یاخود مسلمینه تخصیص ایتمکه حاجت یوقدر . متقین ایله شو ایکی فرقه‌دن ذکراولنان ذوات مراددر دیدك ، چونکه قوملرینك سالك اولدقلری مسلکدن قلبلرنده اشمئزاز ونفسلرنده هدایته بروجد وشوق بولنانلر انجق بونلر اولوب کندیلرینه من عندالله برشی کلنجه اهتدا واکا اولان استعدادلرینی تفطن ایدرلر . بناءً علیه بو آیت کریمه‌ده ذکر اولنان متقین اول کیمسه‌لردرکه نفسلرنده نوعمّا رشد و سداد ایله قبول هدایته بر مقدار استعداد بولندیغندن بو حال انلری علم وادراکلرینك واصل وتفکر و اجتهادلرینك مؤدی اولدیغی مرتبه الله تعالینك سخط وغضبندن توقی‌یه ورضای الهی‌یی اکتسابه سوق ایدر — ع .

نکاشتهٔ سطور توقیر قلنان ایکی نظم جلیلدن برنجیسنك مفاد شریفی : اهل کتاب ایچنده مستقیم وعادل بر جماعت واردرکه انلر ساعات‌لیلده سجده ایلیه‌رك یعنی نماز قیلارق آیات‌اللهی تلاوت ایدرلر . انلرالله‌ه ویوم آخرته ایمان ، معروف ایله امر ومنکردن نهی وامور خیره کمال رغبت‌ایله مبادرت ایدرلر، انلر بوصفات فاضله ایله متصف بولنملری حسبیله رضا وثناء الهی‌یه کسب استحقاق ایتمش صالحین زمره‌سندندرلر .

ایکنجی قول شریفك مؤدای عالیسی : سن ناسك ایمان ایدنلره عداوت جهتیله اشدینی البته یهود ایله مشرکلری بولورسین و انلرك ایمان ایدنلره مودت جهتیله اك قریبنی بزنصارایز دیانلری بولورسین، بونلرك مودت جهتیله مؤمنلره پك قریب اوللری ایچلرنده قسیس وراهبلر بولندیغندن و کندیلری ده حقی فهم ایتدکلرنده تعظم ایدرك قبولدن ابا ایتمدکلرندندر . بونلر رسول اکرمه نازل اولان آیاتی استماع ایتدکلری زمان کوریرسین‌که حقی اکلادقلرندن ناشی کوز یاشلرندن کوزلری جوشیور ؛ کوزلری بویله یاشله طولارق دیرلرکه یاربنا بزایمان ایتدك ، بزی‌ده نبوت محمدیه‌یه شهادت ایدنلرله برلکده یاز .

قسیس : نصارانك دین جهتندن علماسنه دینور . راهب : سلفده ناسدن عزلت و انزوا ایتمش متعبدین نصارایه اطلاق اولنور .

برکت زاده اسماعیل حقی

نسخهٔ سالفه‌ده خطا وصواب

صحیفه	ستون	سطر	خطا	صواب
۳۳۴	۱	۳۲	بولنال	بولنان
۳۳۶	۱	۳۸	حیاتك	حیاتك
»	۲	۲۳	فزاده	فزادالله

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی ردیه

— ۲۳ —

« والده‌سی امینه‌یی (آمنه‌یی) غائب ایتدی » مشارالیها مدینه‌دن عودتنده یولده خسته‌لنه‌رك « ابوا » نام محلده [۱] وفات ایتمشدر .

مرحومه اولا ابواده دفن ایدلمشیدی. مؤخراً مکهٔ‌مکرمه‌یه نقل‌اولندیغی رسول اکرم حضرتلرینك اوراده قبرینی زیارت بیورمسنه دائر روایاتدن اکلاشلمقده‌در .

جناب آمنه‌نك وفاتندن براز اول باشی اوجنده محزون طوران رسول اکرمه صوك نظر شفقتنی عطف ایله شو ابیاتی نظم وانشاد ایتمش اولدیغنی او اثناده والده‌سی حاضر بولنان « اسما » بنت رهم نام قادیندن حافظ ابو نعیم وامام احمد بیهقی روایت ایتمشلردر .

« بارك فیك الله من‌غلام   یا ابن‌الذی من حومة‌الحمام »
« نجابعون الملك العلام   فوری غداة الضرب بالسهام »
« بمائة من ابل سوام   ان صح ماابصرت فی‌المنام »
« فانت مبعوث الی‌الانام   تبعث فی‌الحل وفی‌الحرام »
« تبعث فی‌التحقیق والاسلام   دین ابیك البر ابراهام »
« فالله انهاك عن‌الاصنام   ان لاتو الیها مع‌الاقوام »

[۱] فرع نواحیسندن اولوب مدینه ملحقاتندندر . « ابن دخلان » مصباح منیرده « اسماء » وزننده اوله‌رق مکه ایله مدینه آره‌سنده ، شمال جهتندن « جحفه » یه بر مرحله دونده بر منزل اولمق مصرحدر . ضم جیم ایله « جحفه » نك‌ده رابغه قریب بر موضع اولدیغی اوراده مذکوردر . « فرع » قفل وزننده اولوب صفرا واعمالی مشتملدر .

مدینه‌یه عزیمتنه باعث‌ده بنی‌عدی قبیله‌سندن عبدالمطلبك دایبلری عائله‌سنی زیارت آرزوسی ایدی. دادیسی ام ایمن ایله رسول اکرمی‌ده برلکده کوتورمشیدی. رفاقتلرنده ارکك وقادین اوله‌رق دها بعض کیمسه‌لرده وار ایدی .

جناب عبداللهك وفات ایتمش اولدیغی خانه‌ده برآی قدر مسافر قالدیلر . رسول اکرمك حائز بولندیغی علامات نبوت بعض افراد یهودك انظار دقتنی جالب اولمغله دها زیاده طورامدیلر . بعدالهجره افندیمز حضرتلری اصحاب کرامنه او خانه‌یی کوستره‌رك اوراده‌کی عالم صباوت خاطراتنه دائر بعض شیلر درمیان بیوردقلری روایت کردهٔ ثقاتدر . [نصل که مؤخراً والدهٔ محترمه‌لری قبرینی زیارت هنکامنده مبارك کوزلرندن یاشلر روان اولدیغی‌ده مرویدر. بوزیارتك مکه‌ده وقوعی حضرت عائشه ایله عبدالله بن‌مسعود « رض » دن روایت اولنمشدر که علمای سیر بونکله مرحومه‌نك نعشی مکه‌یه نقل اولندیغنه استدلال ایتمشلردر] .

ام ایمن « رض » معیتلرنده بولنان کیمسه‌لرله برابر حضرت رسولی مکه‌یه کوتوروب جد سامیلرینه تسلیم ایتدکلری زمان مشارالیه پك زیاده متأثر اولدی . کمال رقت وشفقتله حضرتی ایچه بغرینه باصدی ، بردها یانندن آییرمدی .

« یتیم واوکسوز چوجغی .... » تعبیریله‌ده دوزی جنابلری برنوع استخفاف جرأتنده بولنیور . من‌بورك معالی ومحاسن ادرا کندن بی‌بهره اولمسی ایشته بونکله‌ده اکتساب وضوح ایدییور . چونکه مصلح عالم ومرشد بنی آدم اولان پیامبر ذیشان افندیمز حضرتلرینك « الم یجدك یتیماً فآوی » نظم شریفیله‌ده [۲] مقرر بولنان یتیملکی حالنده بالجمله مکارم سنیه ومحاسن آداب انسانیه‌یی حائز اولملری ، جهلای قومی آره‌سنده نشأت وامرار حیات ایتمش بر ذات امی بولنملریله برابر علوم اولین وآخرینی جامع ومحیط اولملری کبی کندیسنك اك واضح ، اك قناعتبخش اولان معجزات جلیله‌لری جمله‌سندندر . [۷ نجی مقاله‌یه مراجعت اولنه]

نصل که (ادبنی ربی فاحسن تأدیبی) حدیث شریفی بوخارقهٔ عظمایی اعلان ایتمکده‌در « بعثت لاتمم مکارم الاخلاق » فرمودهٔ عالیسی‌ده بوحقیقتی تنویر ایدییور .

بوایکی معجزهٔ محمدیه‌نك پك زیاده آشکار ، غیر قابل تأویل وانکار اولمسی حسبیله اثبات رسالت ایچون ارباب بصیرت بشقه دلیل وبرهان تحریسنه حاجت کورمه‌مش . امام محمد بوصیری « رح » قصیدهٔ مبارکهٔ « برئه » لرنده معجزات فصلنه بیت آتی ایله ختام ویرمشلردر .

(کفاك بالعلم فی الامی معجزة)
(فی الجاهلیة والتأدیب فی الیتم)

یعنی ای مسترشد بصیر ! نبوت رسالت ایچون معجزهٔ باهره اوله‌رق سکا دور جاهلیتده بولنان امی ذاتده علم ، یتیملك حالنده ادب تحققی کفایت ایدر. معجزات سائره‌یی دوشونمکه محتاج دکلسك.

« . . . . . . بویوك پدری عبدالمطلب یاننه آلدی » بو افاده‌ده تماماً طوغرو دکل ! چونکه ذاتاً رسول اکرم والده‌سیله برابر عبدالمطلبك خانه‌سنده ، حمایه‌سنده بولنورلردی . والده‌سنك وفاتی وقوع بولنجه حمایه‌سی مشارالیهه اختصاص ایتمش اولدی . دها زیاده آثار شفقت ابرازینه اعتنا ایتمکه باشلادی. نصل که بالاده افاده قلندی.

ختام انشادده بو سوزلری‌ده علاوه ایتدکلری مرویدر . هر حی میت؛ هر جدید بالی ، هر کبیر فانی اوله‌جق ، بن‌ده اولورسه‌م ذکرم باقی قاله‌جق، چونکه برولد پاك طوغوردم، برخیرعظیم ترك ایتدم . (مواهب لدنیه)

ایشته بو نظم دلپذیرلرندن‌ده والدهٔ رسالتپناهینك دور جاهلیتده ارتحال ایتمسیله برابر موحده ومخدوم والالرینك دین اسلام ایله مبعوث اوله‌جغنی موقنه اولدقلری ثابت اولمقده‌در .

نصل که جلال‌الدین سیوطی کبی مشاهیر علمای دین بو حقیقته قائل اولوب تدقیقات عارفانه یوروتمشلردر . حضرت عبدالله‌ك‌ده بوقبیلدن اشعاری عفت وعرفانه دال پسندیده نفثاتی واردر . بناءً علی ذلك هرایکیسنك دخول جنتله کامیاب اوله‌جقلرنده اشتباهمز یوقدر .

عبدالمطلب حضرتلری‌ده ارجح اقواله کوره بویله‌در . ذاتا او دورده حنفادن معدود دها باشقه ذوات‌ده بولنوردی . « موائدالانعام » نام اثرمزده بو بحثه دائر تفصیلات واردر . شمدیلك بوقدرله اکتفا ایدییورم. بحث ایتمك ایسته‌ینلر وار ایسه هر زمان حاضرم .

[۲] « ای حبیبم ! ربك سنك یتیم اولدیغکی بیلوب‌ده جدك وعمك واسطه‌سیله اوا بیورمدیمی ! یعنی اونلرك بصیرتلرینی آچه‌رق حمایهٔ رسالتپناهیلرینه فداکارانه چالشملرینی ارزان قلمدیمی؟

جناب باری حبیب اکرمنه ایواء واقعی تذکیر بیوره‌رق بوندن بویله‌ده حمایهٔ سبحانیه دوام ایده‌جکنی وعد وتبشیردن صوکرا (فاما الیتیم فلاتقهر) خطاب الهیسیله‌ده بو نعمت عظیمه‌یه تشکراً « سن‌ده هیچ بر یتیمی قهر واذلال ایتمه » بیورییور .

نصل که « ویسألونك عن الیتامی قل اصلاح لهم خیر » نظم شریفیله‌ده یتامایی اصلاح ، تأدیب وتهذیبلرینه اعتنا ایتمك امت حقنده بویوك خیر اولدیغنی اعلام ایتمشدر .

فی‌الحقیقه تربیهٔ ایتام بابنده‌کی اهمال وتقصیرك احوال عمومیه‌مزه نه‌مرتبه مورث مضرت وباعث فساد اولدیغنی ملاحظه ایدنلردن اولسه‌ق بواوامر شرعیه‌یی تماماً تقدیر ایدردك ، انلرك حقوقنی ابطاله مجاسرت دکل ! بلکه اصلاح حاللری ایچون کندی اموالمزی ، بوتون قوت واستطاعتمزی صرف خصوصنده ذره‌جه تردد کوسترمزدك . احوال خصوصیه‌مزی‌ده برازتفکر ایده‌جك اولسه‌ق ینه یتیملره بذل شفقتدن کیری طورامایز . زیرا اونلرك بابالری وآنالری کبی بزم‌ده دنیاده بقا بوله‌جغمز یوق . البت برکون بزده اوله‌جکز واغلب احتماله کوره سوکیلی اولادلرمزی یتیم براقه‌جغز . نصل که قرآن کریم « ولیخش الذین لوترکوا من خلفهم ذریة ضعافاً خافوا علیهم » قول کریمیله بزه بوجهتی تذکیر واخطار کیفیتنی‌ده نقصان براقیور . بوتون احوال مدهشه‌یی کوزلرمزه اوکنه کتیره‌رك انتباهه دعوت ایدییور. فقط دوشونن کیم ، عبرت آلان کیم !....

بوکون اموال ایتامك کیملره مأکل اولدیغنه ، نه‌درلو سوء استعماللره معروض قلندیغنه واقف اولانلر کوزلرندن یاش یرینه قان آقتسه‌لر سزادر.

فقط حکیم ذوالجلال ، قهار متعال اصلاح احوال ایتامی امر بیوردیغی بالاده مذکور آیت کریمه‌ده متعاقباً (والله یعلم المفسد من المصلح) نظم جلیلی ایله مفسدلری تهدید وانذار وآنلره قارشی هرزمان مصلحلرده بولنه‌بیله‌جکنی اخبار ایدییور . بنابرین تعدیل تأثراته چالشه‌رق امیدوار اوله‌لم. بلکه قریباً اصلاحات جدیه آرزوسی قوت پیدا ایدرده بومسئلهٔ حیاتیه‌مزله علاقه‌دار اولانلر هم کندیلرینی ، هم احوال ایتامی اصلاحه موفق اولورلر .

« عبدالمطلب اونی پك سویيور وبالذات کنـدی اولادندن دها زیاده مظهر اعتنا وحمایه ایدییوردی . »

بوراسی‌ده پك ساده ، تدقیقدن عاری وازاده اوله‌رق کچیور . بوفوق‌العـاده محبت ، بودرجه حمایه واعتنایه مظهریت عجبا نه‌دن ایجاب ایدییوردی . رسول اکرمك محضا یتیم وصغیرالسن بولنمسی بومرتبه اعزاز واحترام ایدلمسـنه علت باعثه اوله‌بیلیرمی ؟ بویولده برادعا اصلا شایان قبول عد اولنماز . چونکه کتب سیرده عبدالمطلب حضرتلرینك اسملریله تعداد اولنان اون قدر ارککـ والتی دانه قیز اولادی وار ایدی اوصره‌ده بونلرك بالطبع برچوق اولاد صغاری‌ده بولنوردی ، احتمالدرکه‌بعضیلری‌وفات ایدرك‌یتیم ویتیمه‌لر ترك‌ایتمشیدی .

اکر سلطان انبیا افندیمز هنکام طفولیتلرنده حائز بولندقلری شمائل شریفه ومزایای عالیه ومنیفه ایله اونلرك کافه‌سی آره‌سـنده تمیز ایتمش وبالاده بیان اولندیغی اوزره قدسیت شان والالرینه‌شهادت ایدن علامات ظاهره وتبشیرات باهره انضمام ایله‌مش اولمسه‌یدی اولاد واحفاد جهتیله مظهر غنا اوله کلمش بولنان جد مکرملری کندیسنه صورت خارقه‌ده دلبند ومفتون ، قلب تابناکی محافل عمومیه‌ده بیله برلحظه یانندن آییرمیه‌جق مرتبه محبتله مشحون اولورمی ایدی .

براز انصافی اولان فرنك مورخلری بوحقائقدن غافل اولمیه‌رق « حضرت محمدده فطرةً برعلویت خارقه ، بوتون اقرباسی بلکه بالجمله مکه اهالیسی‌نظرنده جالب‌دقت اوله‌جق مزایای فائقه‌وارایدی . » دییه اعتراف حقدن (دوزی) قدر اوزاق قاچامشلردر .

الحاصل دین اسلامدن وحیات محمدیه‌دن باحث اولانلر ایچنده (دوزی) قدر تلبیس حقیقته ساعی برشخص باغی کورلمش دکلدر . آثار اجنبیه‌یی ترجمه ایدنلر آره‌سـنده‌ده مترجم بی وایه درکه‌سنده غافل ، دها طوغروسی متغافل بولنمـه کرکدر .

اعاذناالله من‌الخذلان ومن تهافت‌العمیان

« . . . . . ایکی سنه صوکرا بویوك پدری عبدالمطلب وفات ایدنجه عمجه‌سی ابو طالبك یانـه کچدی . »

بوراسی‌اساساً طوغرودر . اوت ! عبدالمطلب حضرتلری حضرت آمنه‌دن ایکی سنه صوکرا وفات ایتمشدرکه رسول اکرم اوانثاده سکز یاشنی هنوز اکمال ایتمش بولنوردی . نصل‌که بعـدالنبوة کندیلرینـه عبدالمطلبك وفاتنی درخاطر ایدییورمیسکز دییه وقوع بولان رسؤاله جواباً « اوت ! بن اوصره‌ده سکز یاشنده ایدم » بیورمشـلردر . ام ایمن [٣] « رض » ده شـویله تحدیث ایدردی . « عبدالمطلب وفات ایدوب ـ جدی جناب « قصی » جوارینه دفن اولنمق اوزره ـ حجون مقبره‌سنه نقل اولندیغی اثناده رسـول اکرمده برابر بولنه‌رق مبارك کوزلرندن یاش آقفده اولدیغنی کوردم »

عبدالمطلبك ارتحالی‌بوتون اهالئ‌مکه عندنده مصیبت تلقی‌اولنه‌رق امثالی کورلمه‌مش درجه یأس وماتمی موجب اولمش ، کونلرجه‌چارشی وبازارلرقپالی‌قالمش‌ایدی ، بوحال‌ده‌مشارالیهك علو قدرینه ، عدیم‌الاقران اولمسنه دلالت ایتمکده‌در .

وفاتندن اول برنطق بلیغ ایراد ایده‌رك رسول اکرمك علویت شانی بالجمله اولاد واحفادینه تذکیر ایله کندیسنی پدری عبداللهك اخ شقیقلری اوز برادرلری اولان زبیر ایله ابو طالبه [٤] تودیع ایتدی وموما الیهمایه غایت مهم توصیه‌ده بولندی .

مؤخراً رسـول اکرم اون درت یاشنی اکمال ایتدیکی صره‌ده (زبیر) وفات ایتمکله حمایهٔ مفتخره ابو طالبه اختصاص ایلدی . بر روایته نظراً ابو طالبك دها عبدالمطلب زماننده آثار شـفقتی نمایان اولمغله‌رسول‌اکرم افندیمز اونك‌حمایه‌سنی بالذات ترجیح‌بیورمشیدی .

مناسترلی اسماعیل حقی

ابو بکرالصدیق وعمرالفاروق حضراتی بیله موماالیهانك خدمت رسول سایه‌سنده مظهر اوله کلدیکی فیض وسعادته صباحاتله زیارتنه کیدرلردی .

[حضرت ام ایمن زمان سعادتده احدوحنین غزوه‌لرنده بولنمش‌وغزات مسلمینه سقالق وجراحلق خدمتلرینی ایتمشدر . (الحقائق)]

[٣] دفعاتله ذکری‌کچن بومبارك قادین‌حضرت رسول‌اکرمك پدرلرندن منتقله سوکیلی دادیسی « برکةالحبشیه » (رض) درکه خیلی زمان معمره اولوب ارتحال نبویدن صوکراده برمدت یاشـامش . بالاده بیان اولنـدیغی اوزره زوج اخیری حضرت‌رسول ذیشانك‌آخرت اولادی سوکیلی اصحابندن زید بن حارثه اولوب « اسامه » نام قوماندان بسالت عنوان آندن دنیـایه کلمش‌در . [صحابیٌ مشـارالیهك مناقب علیه‌لری الحاج ذهنی افندی برادرمزك الحقائق نام اثر دلپذیرلرنده مذکوردر]

[٤] زیرا بونلرك هرایکیسی جناب صفیه کبی عبداللهك والده‌سی اولان فاطمه بنت عمر والمخزومی نام خاتوندن دنیایه کلمشـلردی . عبداله هپسـنك کوچوکیدی . دیکر اعمام نبی باشـقه والده‌لردندر . بونلرك ایچنده جنـاب عبداللهدن دها کوچوکلر واردر . ازجمله سیدالشهدا حضرت حمزه رسول اکرمدن درت ، حضرت عباس‌ده انجق ایکی یاش قدر فرقلیدرلر .
(رضی‌اله عنهما)

لطائفدن :

شاعرك حضورنده منقد !

دوزر یاوه‌کو برحریف برغزل :
مؤدا پریشان . ادا مبتذل !
طبیعی اوغایتله پارلاق بولور ؛
اوقور ، دیکله‌تیر ، سویله‌تیر ، غشی اولور .
برازصوکره باصدیرمق ایستر ، فقط ،
صاقین اولماسین الك اوفاق برسقط ،
دییوب برادیب منقد آرار ؛
نهایت ظریفك برندن صورار .
کوزتمز بو آدمده خاطر ، حضور ؛
بولور لفظ ومعناده برچوق قصور .
حریف شیمدی تنقیده حدتله‌نیر ،
رذیلانه آرتق نه‌لر سویله‌نیر !

براز دیكله‌یوب صوكره، باق ، دیر ظریف :
« سزك نثركز نظمكزدن لطیف ! »

اون‌سنه قدر اولیور . شیمدی قسطمونی دارالمعلمین مدیری بولنان خواجه وصفی افندی قاردشمزله یوشع تپه‌سنه چیقمش ، بر كیجه قالمش ایدك . زوارك دیكلندكلری قهوه‌نك دیواری منظوم ، منثور بر چوق خاطره‌لرله طولو ایدی . وصفی غایت لطیف تعلیق یازار . النه بر قلم كچیره‌رك شوقطعه‌یی دیواره نقش ایتدی :

عاكفك نظم بی‌مألیله
خامهٔ روسیاه وصفی‌دن ،
ظل زائل مثالی قالمشدر
شوقارالتی كلوب كچرلركن .

محمد عاكف

عربجه‌دن مترجم بر قطعه :

ترجمان حال دلدر یار ایله مژكانمز
بزخموشز ، احتساس قلبی سودا سویلیور
ایله‌سه‌كده احتراز طعنه‌دن میل سكوت
دیده‌لر هر بر نكهده بی‌محابا سویلیور

طاهر المولوی

لسان عربی

وكلای دولت و ملتك و خاصةً مشیخت علیا ، صدارت عظمانك ، معارف عمومیه نظارتنك انظار بصیرنظرانه‌لرینه :

(عموم عثمانلیلری نسق واحد اوزرینه تربیه)

تاریخ تأسیسی مجرد بر (رحمت الهیه : ٦٩٩) قیلندن اوله‌رق قوجه بر حكومت اسلامیه تشكیلنه موفق اولان جناب عثمانك ، عالم اسلامیت وانسانیته ایتدیكی خدمت فاخره‌سی یالكز خاكدانیلردن دكل عموماً آسمانیلردن بیله بر لسان تبجیل ایله تقدیس ایدلسه سزادر .

ركن ركین اسلامك تقویه وتحكیمی ، سنن ممدوحهٔ دیانتك ادامه ومحافظه‌سی خصوصنده اك زیاده ابذال مساعی ایدن حكومات اسلامیه‌نك بریسی‌ده حكومت مفخمهٔ عثمانیه‌در .

بر كیجه تابصباح دست برسینهٔ تعظیم واحترام اوله‌رق دیوارده معلق بر مصحف شریفه قارشو آیاقده اوتوران او عثمانجغك نسل اصیل محترمندن فاتح كبی ، سلیم كبی اعاظم جهانگیران ظهور ایله عثمانلیلغك لایق اولدیغی قدر وشرف ذی‌مكانتنی دوبالا ایتمشلردر .

بر حكومت اسلامیه اقتضاسندن اوله‌رق ، ینه حكومت اسلامیه اولمق اوزره تشكل ایدن دولت محترمهٔ عثمانیه‌نك الی‌الابد شان و شوكتله پایدار اوله‌بیلمه‌سی ؛ آنجق عقائد حقهٔ اسلامیه‌نك ، اخلاق فاضلهٔ عثمانیه‌نك حسن محافظه‌سیله‌دركه بونلره عدم مراعات حالنده (ان الله لایغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم) زاجر دهشتناكی اوزرینه – خدانكرده – شوكتلهٔ عظیمهٔ عثمانیه‌نك عاقبتی كرفتار قید وخامت اوله‌جغی قورقوسی صفحهٔ خیالی اولدقجه رعشه‌دار ایدیور . حكومت مفخمه‌مز ، مدار ترقی و عمران اوله‌بیله‌جك بالجمله اسباب تمدن واعتلایی غربیوندن اغتنام واقتباس ایده‌بیلمك خصوصنده شایان ممدوحیت كوریلیور ایسه‌ده عادات حسنهٔ اسلامیه‌یه مخالف اولان اك اهمیتسز برشیئك بیله ولوذهولاً اولسون اخلاق عثمانیه‌یه كچمه‌سی آتیاً قابل التیام اوله‌میه‌جق درجه‌ده حیات سیاسیه وملیه‌مزی رخنه‌دار ایده‌جكندن سوء تقلیددن صوك مرتبه‌ده توقی ایتمه‌مز وجائب اساسیه‌دندر .

عثمانلیلر حلیهٔ علیای ملیه‌لرینی اخلاق عالیهٔ اسلامیه ایله تزیین ایدوب غربیونك عادات ردیه‌سنی تقلیددن احتراز ایله‌دكلری نسبتده عالم اسلامیت وعثمانیته خدمت ایتمش اوله‌جقلری و آنجق بوصورتله قیامته قدر شان وعظمتله عثمانلی اوله‌رق یاشایه‌بیله‌جكلری دركاردر .

كوره‌نك بوسكوللی بلاسی اوله‌رق عادات اسلامیه‌یه قاریشان اك اهمیتسز بر عادت غربیه ایلروده بر درلو قابل تداوی اوله‌میه‌جق درجه‌ده جمعیت ملیه‌ده برداء عضال مهلك تولید ایله معنوی بیوك تخریبات احضار ایتمش اولور .

اوروپا ترقیاتنی رأی‌العین مشاهده ایتمك ، تكملات فنونی تحصیل ایله مملكتمزی بر شكوفه‌زار عرفانه قلب ایلمك ایچون مكاتب مختلفه‌دن بر چوق طلبه‌نك اوروپا مكاتبنه اعزام اولنمقده اولدیغنی كوروب ایشتمك قدر بیوك بر محظوظیت و سعادت اوله‌ماز ؛ یالكز نه‌اولسه‌ده او اذكیای امت ، عالم عثمانی‌یه آتیاً راهبر ترقی واعتلا اوله‌جق او پیشوایان ملت محتاج اولدیغمز علوم وفنونی ، اصول تكمل وتمدنی آلوب‌ده اخلاق كاملهٔ اسلامیه‌یه مخالف اولان عادات غربیهٔ غربیه‌یی ینه غربده براقه‌رق عودت ایتسه‌لردی !...

دنیانك اقطار مختلفه‌سنده یاشایان بالجمله موحدینك حكومت جلیلهٔ عثمانیه‌یه معنوی و غایتله جدی و كرمی بر صورتده بسله‌دكلری محبت و ارتباطك ، ینه حكومت معظمه‌مزك محافظهٔ عفت ودیانتی نسبتنده تشید وتأكد ایده‌بیله‌جكنی عرض ایتمك ایسه زائددر .

دین اسلامك تعالیسی ، فلسفات دینیه‌مزك طرز احسن و اكمل ایله تعمم ایتمسی وبوده كتب معتبرهٔ تفاسیر و احادیثك عموم مكاتب اسلامیه‌ده حسن تدریس اولنمسیله اوله‌جغنی درك وتفحص ایده‌مامش بر صاحب اذعان وانصافه تصادف ایتمك عدیم‌الاحتمالدر .

بر چوق مقاله‌لر ایله توضیح وتبیین ایتدیكمز اصلاح مدارس مسئله‌سنك مقامات علیاجه‌ده رهین سكوت براقلمدیغی وبراقیله‌میه‌جغی مسلم ایسه‌ده بر یوزنده یاشایان بتون اهل اسلامی غیر قابل الانفكاك عین نقطهٔ اتحادده راسخدم و ثابتقدم ایده بیله‌جك اولان رابطهٔ اخوت ودیانتك حقیقی واساسلی اوله‌رق دهاسن طفولیتده

اذهان طلابده نقش وترسیمه خادم مواعظك مربیلر طرفندن بر مکملیت افاده ایله تلقین وبیان ایدلمسیله اوله بیله جکنیده فکردن چیقارماملیدر . مدارس قدیمه ایله حاضره نك بیننده ثرادن ثریایه قدر برفرق عظیم اولدیغی اولکی مقالات ایله موضحاً اثبات ایدلمشدی . اندلس مدارسنده یتیشه ن مشاهیر فضلا ایچنده یالکز بیکلرجه اوروپالی اولدیغی وبونلرك میاننده بر قاچنك پاپالق مقامنی احراز ایلدیکی وکرك اندلس ، کرك بغداد وسائره مدرسه لرندن اخذ علوم وفنون ایدن ملل سائره یه منسوب برچوق ذواتك اوسایه ده اوروپا عاملرینه نور ترقیات ومدنیتی نشر وایصال ایلدکلری مسلم اناه در .

مدارس اسلامیه نك اندراسی واخلاق غربیه نك اخذ واقتباسی نسبتنده دین عالیٔ احمدینك کسب ضعف ایده جکی وبناءً علیه عناصر اسلامیهٔ عثمانیه آراسنده اویوزدن محتمل الظهور اولان برودت ومنافرتك تزاید ایلیه جکی بدیهیه سنه بناءً حکومت معظمهٔ عثمانیه نك مادةً ومعناً حیات مستقبله سنی اك زیاده تأمین ومحافظه ایده جك اولان مدرسه لرك اصلاح وتکثیریدر .

عموماً اهل اسلامی وبالخاصه عناصر اسلامیهٔ عثمانیه یی انفصامپذیر اوله میه جق درجه ده متین وقوی بر رشتهٔ عالیٔ معنوی ایله ربط وبند ایده جك آنجق لسان جلیل عربی اوله جغندن لسان عثمانی ایله برابر اولسان خوشکوار دینیك ده تعمیمی حالنده روابط اخوت وصمیمیت اورته ده کسب رصانت ومتانت ایلرکه (انما المؤمنون اخوة) فرمان جلیل ربانی مقتضاسنجه عرب ، آرناوود ، ترك ، لاز ، کرد ، چرکس ، تاتار ، بوشناق نه قدر عناصر عثمانیه وارسه جمله سی ــ لحمه کلجمه ودمه کدمه ــ تعبیر صوفیانه سی اوزرینه یکدیکرینك دل وجانی اولور ، بربرینه قطعیاً بیکانه نظریله باقماز . ایشته اویله برصره ده اختلاف عناصر بلیه سی بسبتون اورته دن قالقار ، یرینه ائتلاف ومواخات قائم اولور .

فقط آنفاً اشارت اولندیغی اوزره اکرچه حکومت حاضره اصلاح مدارس وظیفهٔ مقدسه سنی پیش انظاردن دور طوتمیورسه ده ممالك محروسهٔ المسالك عثمانیه نك هرطرفنده بولنان مدرسه لرك کافه سنی عصر حاضرك ایجاب ایتدیردیکی طرزه بینا کملده اصلاح ایله هربرینه لزومی مقدار مدرس تعیین ایتمك امکان خارجنده اولمغله وطنك دین عالیٔ اسلامك تعالی وترقیسنی هرکسدن زیاده آرزو بیوران مشیخت علیا ، صدارت عظما ومعارف عمومیه نظارت جلیله سی طرفندن شو ایام تعطیلیه ده دور ودراز مذاکره ایله عموم مکاتب اعدادیه مدرسه شکلنه افراغ ومدت تحصیل طقوز سنه یه ابلاغ ایله آتیده عرض ایدیله جك وجهله امر تدریساتك تحت قراره آلندیغی تقدیرده وطنك اك اساسلی ترقیاتنه تمل آتلمش اولورکه بومسئله یه عثمانلی عنوان فاخری تحتنده یاشامق ایسته ین عناصر سائره قارداشلرمزك ده جمله سی کمال ممنونیتله روی موافقت کوستره جکی شبهه سزدر .

(١) مدت تحصیل طقوز سنه اولملیدر .

(٢) کونده اوچ نهایت درت درسدن زیاده اوقوتمامليدر .

(٣) ادنا ، اوسط ، اعلا اولمق اوزره تحصیلك اوچ حدی اولوب وقتك مساعده سنه کوره اوچ سنه تحصیل ایده بیلن افندی کوی ، آلتی سنه تحصیل ایدن افندی رشدی ، طقوز سنه یی اکمال ایلیه ن افندی ده اعدادی معلملکلرینه تعیین اولنملیدر .

(٤) مکتب فوق العاده منتظم برصورتده ترتیب ایدلمش ومکاتب عالیه شعبه لری یالکز ایکیشر سنه قدر بر تحصیل ایچون تأسیس اولنمش اوله جغندن مکاتب اعدادیه یی اکمال ایدن افندی ، دارالفنون عالینك ، مدرسه ، حقوق ، حربیه ملکیه ، نواب کبی شعبه لرینك هرهانکیسنه کیده جك اولسه ایکی سنه ظرفنده اکمال ایله دوقتور دیپلوماسنی استحصال ایتمه سی ایجاب ایتمکله انتساب ایده جکی شعبه یه کوره طوغریدن طوغری یه هرکس مأموریته تعیین اولنملیدر .

(٥) دارالفنون شعبه لرینه مسابقت ایله آلنملیدر .

(٦) عربجه ، فارسی ، فرانسزجه ، انکلیزجه لسانلری اویله بر طرز اکملده اوقوتدرلملیدرکه مکتبدن نشأت ایدن بر افندی اولسانلر اوزرینه مکمل برصورتده کتابت وتکلمه مقتدر اولملیدر .

(٧) علوم طبیعیه عقائد واخلاقی مکمل اولان وعلوم تفسیر وحدیث ومناظره یه بحق واقف بولنان علما طرفندن تدریس اولنملیدر .

خاتمه

طبایعك اختلافنه مبنی شو مقاله یه اعتراض ایده جك ذواتك وجودینه ده احتمال ویریلیورسه ده حسن نیتله یازیلان برعباره ده بعضنك خوشنه کتمیه جك شیلرك بولنیشی نتیجه بادیٔ تعریض اوله ماز . حسن نیت ایله باشلانان برایش البته مقرون موفقیت اولور امیدنده یم .

کوریجه لی : خطیب
حافظ علی

اونجی قونفرانسی :

مسلمانلر چالیشیرسه ، یشایه جق ، ایلرلیه جك !..

یالوه ده

سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلری طرفندن

بز بوکون بورایه هم کزمك ، هم ده کوروشوب قونوشمق اوزره کلدك . بن برچوق مملکتلری کزدم ، چینه ، ژاپونیایه قدر سیاحت ایتدم . دنیاده کی میلیونلرجه مسلمانلرك چوغنك مملکتلرینه کتدم . برچوق قارداشلرمزله کوروشدم . برچوق شیلر کوردم . ایشتمش سکنزدرکه مسلمانلرك اك چوق بولوندیغی یرلر شرق طرفلریدر ، یعنی « آسیا » دنیان قطعه در . اوراده سزك اوقدر چوق قارداشلرکز وارکه صایی ایله توکنمز . اونلر سزك اویله جاندن قارداشلرکزدرکه سزی کورسه لر سوینجلرندن هپسی آغلارلر . هرنره یه کتدمسه بکا صاریلشدیلر ، آغلاشدیلر ، بنی ده آغلاتدیلر . وآیریلیرکن بکا دیدیلرکه : « بزم عثمانلی مسلمان قارداشلرمزه چوق چوق سلاملر

کوتورەرك بزم نەحالدە بولوندیغمزی اونلرە اکلاتەسلك . و بزم طرفمزدن رجا ایدەسلك کە بزی خاطرلرندن چیقارماسونلر . » اونلرك نەحالدە بولوندیغنی سزە آکلاتمق ایچون کونلرجە قونوشمق لازم . یالکز شوقدرسویلەیم کە حاللری پك فنادر . اغلانەجق برحالدەدرلر. سز اکر چالیشیر ، بقاکزی تأمین ایدر ، یشامەکزی بر یولە قورسەکز اووقت اونلرکدە اوقومەلرنی دوشونورسکز . فقط شیمدی اونلردن اول کندکزی دوشونمکز لازمدر .

زیرا سزك حالکزیدە بن اونلردن پك فرقلی کورمیورم . قهوەلرکز ماشاءاللە هر سوقاق باشندە اکسیك دکل . بو حال ایلە اونلرك امدادینە یتشمك نصل اولەجق . هیچ عقلم ایرمیور . اونلر سزی باشقە درلو ظن ایدرلر ، صانیورلر کە هپکز اوقور ، یازار ، هپکز کیجە کوندوز چالیشیرسکز ؛ مملکتلریکز معمور ، تارلالریکز هپ اکیلی ، تجارتکز یولندە ؛ هیچ بر یابانجی دولتك نەسیاستجە ، نە اقتصادجە اسارتنە دوشمەمش ؛ طوپلریکز ، توفکلریکز بتون دشمنلرە قارشی طورەجق قدر چوق ؛ دوننمالرکز دکزلردە شانلی شانلی دولاشیر ؛ هرطرفدە سوزکز یورور ؛ بتون دولتلر سزە صورمەدن بر ایش یاپماز ...

تجربە مقصدیلە بری چیقوبدە اونلرە دیسەکە :

عثمانلی کویلرندەکی آغالر صباح اولدیمی چبوقلری آلیرلر ، قهوەیە چیقارلر ، ذاتاً هر آدیم باشندە برقهوە وار ، بتون کون اورادە چکە چالارلر ، قادینلری‌دە ایشلەمك ، ییەجك اکمك تدارك ایتمك اوزرە تارلایە کوندریرلر ؛ قادینلر ایشلر ، اغالر کیف سورر ؛ تارلالر بوم بوش طورور ؛ نوح پیلندن قالمە صبانلرلە بر قاچ دونم یرلە بتون سنە وقت کچیریرلر ، قوری بر اتمكدن باشقە نەچوجقلرینی ، نەکلەجکلرینی دوشونمزلر ..

اونلرە دنیلسەکە : عثمانلی ایلندەکی کویلردە اوقومق یازمق بیلنلر کچمشی ، کلەجکی دوشونەنلر یا اوچ کیشی بولورسك ، یاخود هیچ ؛ مکتبلری یوق ، بعض کویلردە وارسەدە طبقی بو سزك خراب مکتبلرکزدن ، مدرسەلرکزدن فرقی یوق ..

اونلرە دنیلسەکە : عثمانلی الکاسندەکی مسلمان قارداشلرکز بتون تجارتی ، بتون زنکینلکی خرسنیانلرە ، فرنکلرە براقمشلر ؛ تافرنکستاندن آدملر کلەرك اڭ پارەلی ایشلری طوتمشلر ، قازانوب قازانوب مملکتلرینە کوندریرلر ، مسلمانلری‌دە بر بوغاز طوقلغنە

انجق حماللق ایشلرندە قوللانیرلر ؛ بتون خرستیانلرك محلەلری معمور ، یشامەلری ایی ، تجارتلری یولندە ، مسلمانلرك ایسە محلەلری بطاقلق ، کچمەلری طوز اکمك ، تجارتلری قهوەجیلك ..

اونلرە ینە تجربە مقصدیلە دنیلسەکە : بر زمانلر شان وشهرتی بتون دنیایی طوتان اوقوجە عثمانلی دولتنی ، مقام خلافت عظمایی بوکون اوروپانك اوجبار حکومتلری اویونجاق کبی قوللانمق ایسترلر وبوکا قارشی‌دە عثمانلیلر حالا اویقودە ...

هپ بوحاللر بر بر آکلاتیلسە اووقت بیلیرمیسکز اونلر تأسفدن ، آغلامقدن نەحالە کلیرلر ، « ایواه ... یکانە امیدمز سزدە قالمشیدی ، سزلردە بویلە درین اویقولردە اولونجە وای بزمحالمزە !.. شو حالدە بزم ایچون دیری دیری مزارە کیرمکدن باشقە چارە قالمامش ... » دیە فریاد ایدرلر . اوقدر قلبلری سزە باغلیدر ، اودرجە سزدن خیر بکلەیورلر .

چونکە اونلر آرتق اوحالە کلمشلرکە نەیاپەجقلرینی بیلمیورلر . بورادە نصل سز هرشیئی حکومتدن بکلرسەکز اونلردە هرشیئی بزدن بکلەیورلر . باشلرندە بولونان حکومتلر اونلرە کوز آچمغە میدان ویرمیورلر . ارباب حمیتدن بری چیقوبدە مکتب آچەجق اولسە مکتبلرینی قپاتدیرر ، معلملرینە راحت ویرمزلر . بویلە آجینەجق برحال .

شرق ملتلری ایچندە ترقی ایتمش یالکز برملت واردر ، کە اودە ژاپونلردر : اکر بوقوم بتون اسلامیتی قبول ایدرسە بالعموم آسیادەکی مسلمانلرك ایلرولەمەسی ، آدم اولمسی قابل اولە بیلەجکدر . یوقسە بزم اونلری تنویر ایدە بیلمەمز پك مشکل کورونور . بز هنوز اویقودە ، کندمز محتاج همت . بوکیدیشلە اویانە بیلمەمز ایچون عصرلر لازم .

ژاپونلر بوکون اڭ مترقی برملتدر . بونلر علملریلە ، معرفتلریلە بتون شرقی تنویر ایدەجکلردر . بونلرك بوقدر ترقی ایتملرینە ، ایلرولەملرینە خدمت ایدن شیدە کندی بینلرندە اولان اتفاق ایلە علم ومعرفتە قارشی کمال حرمت ومحبتلریدر . ژاپونیا اوقدر متفق بر ملتدرکە بیوکی ، کوچکی هپسی یکوجود اولمش ، ملتلرینك ایلرولەمەسی ایچون کیجە کوندوز چالیشیورلر . اڭ بیوك وکلانك اڭ کوچك برچفتجیدن فرقی یوق . اڭ بیوك بر مأمور لدی الایجاب چفتجیلك ایدر . چالیشمق خصوصندە هیچ عیب یوق . صرەسندەدە آمیرال اولور ، حربە کیدر . جهانك اڭ مشهور آمیراللرندن طوغو ، صوکرا اڭ بیوك قوماندانلردن اویاما وقت حضردە عادی چفتجیلر کبی چالیشیر . نتەکیم چفتجیلردە مملکتك اڭ بیوك آدمی کبی چالیشمقدەدر .

چالیشمق بیوکلرە مخصوص دکل . هرکسك چالشمەسی لازمدر . دولت کندی کندینە ترقی ایتمز . ملت چالیشیرسە ، ملت ترقی ایدرسە اووقت دولتدە قدر واعتباری یوکسەلیر . ژاپونیادە هیچ برآدم کوروزکە تنبل تنبل اوطورسون ، چالیشماسون . هرکس ایشندە ، چالیشمەدە . بتون مملکتی قاریش قاریش اکین ایلە طولدورمشلر . هیچ بربوش یریوق . حتی اولرك تپەسنە وارنجەیەقدر اکین اکمشلر .

ژاپونلر بویلە ، هرشیئی کندیلری یاپیور . حکومت یاپەجق دیە آغزلرینی آچوب یان کلمزلر . بزم خلقمزدە بوحال اوقدر تعمم ایتمشکە انسان حیرت ایدییور . حکومت شویلە یاپەجق ، بویلە یاپەجق دیە بکلرسەك بویك بیوك برخطادر . ملت کندی چالیشملی ، کندی یاپملی . بو حال حکومت دیدیکمز آدملر ملتك تعیین ایلدیکی رهبرلردر . اونلر بزە یول کوسترلر ، بزچالیشیرز .

بویله اولورسه ملت ، دولت ، حکومت ترقی ایدر . اما ملت چالیشمازسه ، قهوه‌خانه‌لرده وقت گچیرر ، اکین اکمزسه دولت‌یشاماز. بونك ایچون حکومتك ترقیسنی آرزو ایدن هرفرد بتون طاقتیله چالیشملی‌در . ملتك ترقیسی ایچون باشقه چاره یوقدر .

بن بوراده سزه دولتمزك شیمدیکی حالده زیاده‌سیله محتاج اولدیغی شیلردن بحث ایده‌جکم . بن ژاپونیاده بولوندیغم زمان بالتصادف بر کویه کیتمشدم . اویله بر کوی‌که ٥٠ ، ٦٠ خانه‌دن عبارت . بویله ایکن اوچ ابتدائی مکتبی واردی . فقط بونکله قناعت ایتمیه‌رك فرصتدن بالاستفاده کلن مسافر وسیله‌سیله پاره طوپلایه‌رق بر رشدیه آچه‌لم ، دیدیلر ، اعانه طوپلامغه باشلادیلر . بش ساعت سورمدی ، لازم کلن پاره‌یی طوپلادیلر . کیمیسی بش غروش ویردی ، کیمیسی بشیوز غروش ویردی ؛ بویله‌لکله بن دها او کویدن حرکت ایتمزدن اول رشدیه مکتبنك تملنی قورمغه باشلادیلر .

ملت بویله ال برلکیله چالیشیرسه البت ترقی ایدر . بوکون دولتمز هرنوع اداره‌یه محتاجدر .

مکتبمز ، قوتمز آز . کویلرده اوقویوب یازان پك نادر . اوتوز ایکی سنه‌دنبری بیقلمش بر مملکت . بش سنه‌ده تعمیرینی عقل قبول ایتمز . البت زمان ایستر . اوزمانی قیصالتمق ایچون‌ده ملتك معاونتنه احتیاج واردر .

بزم پیغمبرمز بزی دائما چالیشمغه تشویق ایتمشدر . کرك سوزیله ، کرك فعلیله . ایشتمش‌سکزدر ظن ایدرم ، دشمنلر مدینه‌یه هجوم ایتدکلری زمان اصحاب ، مدینه‌نك اطرافنه خندق قازدیلر . او وقت حضرت پیغمبر افندمز بالذات طوپراق طاشیدیلر . اهالیله برابر چالیشدی . بز بویله بر پیغمبرك امتی‌یز . چالیشمق بزم ایچون فرضدر .

بوکونکی محتاج اولدیغمز برشی‌وارسه قوهٔ بحریه‌مزدر . ملت بونك ایچون بتون وارینی یوغنی فدا ایتملی‌در . یوقسه اویله ایکی غروشله ، اوچ غروشله ایش کورولمز . ملتك غیرتی بویله اولماز . دولتك شاننی یوکسلتمك ایچون ملت غیرتی اولملی‌در . ملت غیرتی ایسه باشقه درلودر : جیبنده‌کنی ویرر ، صوکراده قاننی دوکر . هریرده متینغلر یاپیلور ، « صوك دامله‌مزه قدر قانمزی دوکه‌جکز » دینیور ، حالبوکه صوکرا دونانما اعانه‌سنه اوچ غروش ویریلیور .

صوك دامله قان نرده ، اوچ غروش نرده ؟...

انسان مالنك صوك حبه‌سنی ملت اوغورنده ویررسه ، او وقت ملت ترقی ایدر . ملت ترقی ایدنجه بویله فقیرلك قالماز . انشاءالله برزمان کله‌جك‌که ملت ترقی ایده‌جك ، چفتجیلرمز آراسنده اوقومق یازمق بیلمین قالمایه‌جق ، هرکس کیجه کوندوز چالیشه‌جق ، تارلاسنی اکه‌جك ، هردرلو تجارته توسل ایده‌جك ، پاره قازانه‌جق ، زنکین اوله‌جق ؛ اووقت اعانه‌یه‌ده محتاج اولمایه‌جغز . اعانه‌یه دولتك محتاج اولدیغی بوکوندر . بش سنه صوکرا ویرسه‌لرده آلمایه‌جق ، انشاءالله او وقته قدر دولتمز ترقی ایده‌جك . فقط بوکون محتاجدر .

اونك ایچون ، قارداشلر ، وطن اوغورینه لازم کلن معامله‌یی ، الدن کلن فدا کارلغی ایفادن چکنمه‌ملی‌یز . هرشیدن اول شودونانمایی بربولنه قویه‌لم . قرده‌کی قوتمز الحمد لله اوقدر کوچك کوروله‌جك برحالده دکلدر .

کوندن کونه او ایلرولمکده‌در . اکر بحریه‌مزی‌ده او راده‌یه کتیره‌بیلیرسه‌ك اووقت حکومتمزك اهمیتی باشقه درلو اوله‌جق .

سز هیچ برزمان خاطردن چیقارمایکز که بتون دنیاده‌کی مسلمانلر سزه باقیور . اکر سز ، ای عثمانلی مسلمانلر ، اوپانوبده ایشلرکزك بربولنه قویه‌بیلیرسه‌کز او وقت بتون جهان اسلام غیرت وفعالیته کله‌جکدر . فقط سز بو حالده کیدرسه‌کز مسلمانلغك ایلری کیده‌میه‌جکنی تماميله بیلمکز . اونك ایچون اکر مسلمان ایسه‌کز ، اکر مسلمانلغك ایلرولمه‌سنی ایسترسه‌کز بتون بوتنبللکلری ترك ایدرك ، بوپیس قهوه‌لرك قاپوسنی قاپایه‌رق چاپایی کورکی اله آلملی ، همان تارلایه قوشملی‌در . زیرا یشاماق آنجق چالیشانلر ایچوندر ...

صوك

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی
دوقتور ابستابس

مترجمی
ماردینی زاده عارف

مابعد

اشبو عقائدی تلقین ایدن حواریون ایله خلفاریدر اول اثناده تعالیم دینیه خصوصات شروحه‌دن عبارت ایدی . اصل یهودیلر توراتی لسان عبرانی ایله حورالرنده تلاوت ایدر ومالک سائره‌دن یهودیلغه داخل اولوبده لسان عبرانی‌یه آشنا اولمیانلر سیپتواجنت‌ی اوقور وتورات کندیلرینه لسانلریله شرح وتفسیر ایدیلور ایدی . یهودیلر تنصر ایتدکدن صکره دخی عبرانی توراتی قرائت دیکرلری ایسه (سیپتواجنت)ی استعمال ایتلرندن طولانی آره‌لرنده برمنافرت حکمفرما اولمغه باشلادی وبومنافرت نتیجه‌سی اوله‌رق عبرانیلر دیکرلرك طوپخانه وابتاخانه‌لرینه باقدقلرندن حواریوندن (بولص) بالاده ذکر اولندیغی وجهله بوکبی خیراتخانه‌لرك متولیلرینی کندیلرینه عائد اولان ملتدن تعیین ایلر ایدی .

یونانیلردن یهودی دینه داخل اولانلر توراتك ترجمه‌سی اولمق اوزره (سیپتواجنت)ی دستورالعمل اتخاذ ایدن وکندی روایتلرنجه سیپتواجنت آیری آیری ویکدیکرلرندن خبرسز یتمش ذات طرفندن یونان لسانه ترجمه ایدلمش اولدیغی حالده هریتمش ترجمه نسخه‌لرینك یکدیکرلرینه لفظاً ومعناً موافقتلرینی ادعا ایلرلر ایدی .

توراتك ترجمه‌سی صره‌سنده [پوطلومی] زماننده بر یوزی قرانلق ایچنده قالمش اولمسیله اول تاریخدنبری یهودیلر وقعه‌نك حدوث ایلدیکی [طباخ] آیننده هر سنه اوروج طوتارلر ایدی . کرچه یونان یهودیلری بیت‌المقدسده اقامت واسکندریه‌دن وانطاکیه‌دن وسائر ممالکدن برچوق یهودیلر بیت‌المقدسه هجرت ایتمشلرسه‌ده

آنجق حورالری آیری ایدی . (بولص) انجیلنده بوكبی مهاجرلرك احوالندن اوزون اوزادی ایضاحات وتفصیلات ویرمكدهدر .

(ایروزولیمتان) طملودنده بحث وتفصیل ایدلدیكنه نظراً اول اثناده قیصره عزیمت ایدن حبر (لیقی) توراتك یونان لسانیله تلاوت ایدلمكده اولدیغنی كورمسیله منعه قالقشمش ایسهده حبر (ژوزی) كندیسنی توبیخ ایله عبرانی لسانی بیلمیان توراتی اوقومسونمی ؟ دیو منع واقعك نابجا اولدیغنی بیان ایلمشدر .

اشبو حورا مباینتی خرستیانلق زماننده دخی دوام ایلمشدر. زیرا یونانیلرله سائر خرستیان اولان ملتلر (سپتواجنت) ه دوام ایلدكلری كبی یهودیلرك استعمال ایتدكلری انجیلی دخی قبول ایتمزلر ایدی . یهودیلردن تنصر ایدنلر كندیلرنجه قبول اولنان ایكنجی انجیل عبرانی ایله عبرانیجه یازیلان (متی) نك انجیلنی قبول ایلرلر ایدی . حالبوكه كنیسا بونلرك قبول ایلمش اولدقلری (متی) نك انجیلنی محرف دیو رد ایلمش ایدی : آنجق (ایپیانوس) ك اكلاتدیغنه كوره (ناصره) خرستیانلریله (ایبیغونت) لر بوندن بشقه برطوغری انجیل بولندیغنی ادعاسنده ایدیلرنته كیم خرستیانلر آرهسنده ایلك ظهور ایدن اختلاف بونقطهدن باشلامش وبرطاقمی (بولص) ك وبرطاقمی (ایولو) نك وبرقسمی دخی (سیفاس) انجیللرینه اتباع ایتمش ایدی . زیرا حواریوندن بولنان مارالذكر (سیفاس) ختانك لزومنه قائل اولدیغی كبی توراتك بالجمله احكامیلهده عامل ایدی .

(ایولوس) ایسه اسمندن دخی اكلاشلدیغی وجهله یهودی دیننه كیرمش بریونانلی اولدیغندن (سپتواجنت) ی استعمال وكندی حورالرنده جاری اولان اصول وآیینه متابعت ایتدیرر ایدی. (بولص) ایسه بتپرستلری خرستیانلغه دعوتله مشغول اولدیغندن ختان ایله سائر مذهب موسویده مستعمل اولان عادات وعباداته خرستیانلری متابعته اجبار ایتمز وكندیلرینی خرستیانلغه استحاله ایتمك ایچون حقلرنده مسامحهكارانه معاملهیی ترویج ایدر ایدی بوسببه مبنیدركه (بولص) كنیسالرنده جاری اولان اصول آیین سائر كنیسالردهكی اصوله مخالفدر . خرستیانلغك بدایت ظهورنده بوصورتله اناجیل ایله كنیسالر بیننده وقوعبولان تفرقه ومباینت نظر دقته آلنور ایسه خرستیانلر آرهسنده تمادی ایدن مغایرت مذهبیه اسبابی تمامیله اكلاشلمش اولور . زیرا برطرفدن یهودیلقدن خرستیان اولانلر كندی عادات وعباداتلرینه مداومت ایلدكلری كبی یونانیلردن تنصر ایدنلر دخی وقتیله كندی معبدلرنده جاری اولان اصوله تبعیت ایدرلر ایدی . یهودی حورالرنده جاری اولدیغی وجهله هر حورانك مستقل بر حبری اولدیغی كبی كنیسالرك دخی برر مستقل راهبی وار ایدی . یالكز قدس شریف پطریقی جمله رهباندن ممتاز وكندیلرندن زكات وصدقات اخذیله سرافراز ایدی . قبل المیلاد صدقاتی اخذ وجمعه مأمور اولان احباره حواریون دینلدیكی كبی حضرت عیسی دخی او اصولی قبول وكندی شاكردانه حواریون نامنی اعطا ایلمش ایدی .

نصرانیتك اوائلنده كنیسالرده حكمفرما اولان قوانین اساسیهٔ ابتدائیه تمامیله یهودی حورالرنده دستورالعمل طوتیلان قوانین ونظامات ایدی . شماسلر راهب عد ایدلمدكلری كبی اهالی طرفندن آرایه مراجعتله انتخاب اولنورلر . اوزمانلر معبد ومحراب اولمادیغی كبی رهبانیت اصولی دخی جاری دكل ایدی . آنی تعقیب ایدن بر قاچ عصر صكره (پاطریا كی متودی) عنوانیله كوچك بر پطریقلك وجودندن بحث اولنمغه باشلاندی بوكوچك پطریقلر عنوانی حضرت عیسادن قاچ یوزسنه صكره ظهوره كلدیكنی بیلهمم . آنجق خرستیان كنیسالری بدایت تأسسنده تمامیله یهودی حورالرینه مشابه وآنده عینی قوانین ونظامات وآیین وعبادات جاری اولدیغی كبی خرستیان راهبلرینك احبار یهود صفت وصلاحیتلرنده بولندقلری دخی بالجمله علماء تاریخ وسیر عندنده ثابت اولان بر حقیقتدر : حتی اوزمانلر كنیسالر حورالر مثللو شرقه متوجهاً انشا اولنمیوب مدخل شرقدن اولدیغی حالده محراب جهت غربیهده بولندیغی وروماده‌كی (سن پییر) كنیساسی بوطرز اوزره بنا وانشا ایدلمش اولدیغی مسلم ومشهوددر .

یهودیلكدن تنصر ایدنلرك اوائلده یهودی احبارینك زیر اداره ونظارتلرنده بولنمش اولدقلری قویاً محتملدر. زیرا بدایت نصرانیتده تنصر ایدنلره بیله یهودی نامی اطلاق اولنور ایدی ویهودی مذهبنده سادوسیلر « اسینلر » فاریسیلر سامارینانلر فرقهلری اولدیغی كبی خرستیانلقده دخی او تفرقهلر جاری اولمشدر .

بیت المقدسده مقیم یهودیلرك اصول وعادتلریله ممالك سائرهده متوطن یهودیلرك اصول وعادتلری آرهسنده بیوك بر فرق وتفاوت موجود اولوب بیت المقدسده قوانین موسویه تمامیله جاری اولدیغی حالده ممالك سائره یهودینه ، حكمی ساری دكلدر . حتی بیت المقدسده ایام معینهده ذبحی معتاد اولان قربانلر ممالك سائره اراضیسی طاهر عد ایدلمهكلرندن ذبح ایدلمز ایدی .

(اوریكان) كتابنده یهودیلكدن تنصر ایدنلرك ایو خرستیان اولدقلرینی ذكر وبیان ویهودی اصول وآیینه تمامیله رعایت ایتدكلری حالده خوارجدن عد اولنمدقلرینی درج واتیان ایدیور .

حواریوندن (بولص) خرستیانلغه ادخال ایلدیكی بتپرستلره عقائد وعوائد نصرانیتك برچوق اقسامنده مسامحهكارانه حركت ایلدیكی حالده كندیسنه منسوب كنیسالرده جاری اولان آیین وافروز اصوللرینه باقیلورسه كندیسی یهودی اولمق حسبیله حورالرده جاری اولان عینی آیین واصول اولدیغی مستبان اولور .

بتپرستلردن یهودی اولانلر ختان ایلمدكجه رسم تعمیدلری اجرا اولنمز ایكن (بولص) خرستیانلغه ادخال ایلدیكی بتپرستلرك غسلیله اكتفا ایتمش وبوعادت ذاتاً بتپرستلرده بر كناه ایشلندیكی حالده توبه مقامنده دكزده غسل ایتمك قاعدهسی جاری اولدیغندن قاعدهٔ قدیمهیه توافق ایلمش ایدی .

رسم تعمیدك بعض كنیسالرده جاری اولدیغی وجهله یالكز صو سرپمكدن عبارت اولمیوب عادتا غسل صورتیله اولمسی بوحقیقتی تأیید ایدن براهین ثابتهدندر . بدایت امرده مستعمل اولمدیغی حالده

اخیراً اتخاذ اولنان چوجقلری تعمید اصولی برمدت جاری اولدقدن صکره بونك بربدعه اولدیغنی ترتولین وسائر رهبان ادعا وانجیلده وافتیزه دائر برحکم وقرار اولمدیغنی درمیان ایتمشلردر.

اساساً نصرانیتك اوائلنده جاری واخیراً متروك حکمنده بولنان وذاتاً انجیلده محرر ویونان کنیساسنده غیرمنکر اولان غسل اموات اصولنك چوجقلری تعمیددن دها معقول اولدیغی هویدادر.

(نازیازت) برراهب زاده اولدیغی حالده اوتوز اوچ یاشنه قدر تعمید ایدیلمامشدر.

(والانتینیا) ایله ایمپراطور (تیودوسیوس) و (سنت امیروز) وقسطنطین واوغلی (قسطنطیوس) دخی تعمید ایدیلمامشلردر. بنابرین فرق نصارادن بر فرقه‌نك اصلا تعمیدی قبول واجرا ایتمامسنه شاشمامیز زیرا تعمید اساساً کنیسالرنده جاری اولمامشدر. بونلردن سالسوسیتلر هرمیانیلر، دروقایانیلر. مانیشیلر تعمیدی صورت قطعیه‌ده رد وانکار ایتدکلری حالده یعقوبیلر، وافتیز یرینه قزغین بر تیمور ایله خرستیان اولانك الننه خاچ واری برکی یاپرلر ایدی. تفصیلات مسروده‌دن (وافتیز) رسمی بت پرستلرك توبه غسللرندن مأخوذ اولدیغی مستبان اولیور.

چوجقلری (وافتیز) ایتمك عادتی دخی کذلك بت پرستلرك طوغان چوجغی طقوزکون صکره (دیونندینا) نامنده‌کی معبدلرینه کوتوروب غسل ایتدکدن صکره اسمی وضع ایتملری قاعدهٔ قدیمه‌لرندن مأخوذدر.

اشته بت پرستلرجه جاری اولان بر اصولی خرستیانلق مماشاةً قبول ایتمش (ودیونندینا) نامنه تعمید یرینه حضرت مسیح نامنه وافتیز ایدیله کلمکده بولنمشدر. کنیسالرك شرقه متوجه بنالری و کنیسا بناسنك شکلی وپاپاسلرك آیین اثناسنده صرمه‌لی وبیاض البسه‌لر اکتسا ایتملری وصقال وبیقلرینك تراش ایدلملری وزقاقلرده صلیب بدست اوله‌رق آیین روحانی اجرا ایتملری وراهبلره (آنتیستیت) بونتفیس (سارسیدوت) عنوانلری ویرلمسی وسنه باشی وروز خضر ومایسك ایلك کونی یورطی‌لری واعزهٔ نصارایه ایام مخصوصه تعیینیله یورطی اتخاذی ودها بیکلرجه قواعد وعادات نصرانیه بت پرستلکدن مأخوذ اولدیغی محققدر. زیرا یهودیلکدن آیرلدقدن صکره خرستیانلغه بت پرستلکدن بشقه برمأخذ قالمامشدر: حتی اساساً آیین موسوی وجهله (سکرمان) اصولنك وقتیله هرکس خانه‌سنده اجرا ایتمکده ایکن بالآخره کنیسالرده یاپلسی کذلك بت پرستلکدن مأخوذ برعادتدر.

عالم اسلام

عالم اسلام وسیاسیات عمومیه

بزم تعقیب ایده جکمز مسلك

« صراط مستقیمك » کچن نمره‌سنده عالم اسلام ایله سیاسیات عمومیه ارا‌سنده بولنان علاقه‌لری وشو علاقه‌لرك اوروپا حیات سیاسیسی اوزرنده اجرا ایتدیکی تأثیراتی تحلیل وتدقیق ایتدك. سرد ایتدیکمز بیانات اوزره اوروپا حکومات معظمه‌سی اتفاق مثلث وائتلاف مثلث تسمیه ایدیلان ایکی بیوك هیئت دائره‌سنده تجمع ایتمشلردر. اتفاق مثلث المانیا، آوستریا و ایتالیادن عبارتدر؛ ائتلاف مثلث ایسه انکلتره، فرانسه، روسیه‌دن عبارتدر: شو ایکی هیئت معظمه؛ یك دیکرینه قارشو کافهٔ شئونات سیاسیه‌ده رقابت کوسترمکله برابر عین مؤثرات وعواملك سوقی ایله عالم اسلامه طوغری یورومکده‌درلر.

یالکز ارالرنده برفرق واردرکه عالم اسلام بوفرقی اکلامغه واکلایوب ده کندی حرکات ومعاملاتنی اکا کوره توفیق وتنظیم ایتمکه پك محتاجدر.

شو ایکی هیئتدن عالم اسلام ایله اك صیقی، اك واسع علاقه‌دار اولان ومذکور عالم ایله دائمی برتماسده بولنان ائتلاف مثلث ارکانیدر؛ زیرا عالم اسلامك قسم اعظمی بونلرك طوغرودن طوغرویه تحت تصرفلرنده ویاخود دائرهٔ نفوذلرنده‌در!! بونلر بتون دقت واعتنالرینی، بتون قوت ومساعیلرینی، تحت تصرفلرنده بولنان اقوام واراضئ مسلمه‌یی کندو اللرنده براقمقله برابر، ایادئ اجانبك تجاوزات اغتصابکارانه‌سندن مصون قالمش نوعما استقلالیت ملیه وحریت دینیه‌لرینی محافظه ایتمش اولان اقوام واراضئ مسلمه‌یی‌ده الده ایتمکه صرف ایدییورلر. شو حقیقتك اثباتی ایچون برکره روسیه‌نك خیوه، بخارا وایرانده اویناديغی اویونلر؛ انکلتره‌نك ایرانه، افغانستانه، خلیج فارسه، عربستانه ومصره؛ فرانسه‌نك‌ده مراکشه، تونسه، طرابلسه دائر اخذ ایتدکلری وضعیت دربیش نظر ایدلسون! لکن حکومات مذکوره نه ضبط ایتدکلری اراضئ مسلمه‌نك حفظندن ونه نتیجهٔ اغتصابلرینی اوزاتدقلری یرلرك ضبط ایدیله جکلرندن امین دکلدرلر.

زیرا بونلره قارشی حال حاضرده ایکی نوع قوت ابراز فعالیت ایدییور؛ بریسی عالم اسلامك ابراز ایتدیکی حال تیقظ وانتباه. شو قوت حقنده بز شمدیلك اوزون اوزادی‌یه تفصیلاته کیریشمیه‌جکز. ایکنجیسی ایسه اتفاق مثلثدر! شو اتفاق مثلث عین تهالك وسرعتله عالم اسلامه طوغرو شتاباندر!

ایشته بوندن طولاییدرکه ذکر ایتدیکمز ایکی هیئت معظمه ارا‌سنده بیوك وواسع بررقابت آچلمشدر! بونلردن ایکیسنك‌ده غایهٔ آمالی، عالم سلام اوزرنده موفقیت وسبقت قازانمقدر.

لکن بوحال بوقدر واضح واشکار اولدیغی کبی بزم‌ده تعقیب ایده‌جکمز مسلکی و آلاجغمز وضعیتی تعیین وتحدید ایچون کافیدر! یالکز کندی وطنمزك، عالم اسلامك منافعنی دوشونه‌رك ویالکز شو منافعی کندیمز ایچون دستور اتخاذ ایده‌رك بزم تعقیب ایده‌جکمز مسلك همان شو ایکی رقابت ارا‌سنده اویله ماهرانه طاورانمقدرکه عالم اسلام اولدقجه منفعتدار اولسون!!

فی الحقیقه شو نقطه‌یی قطعیاً اونوتمیالم که کچن مقاله‌مزده دیدیکمز کبی عالم اسلامك کلیدی بز عثمانلیلرك اللرنده‌در! بتون اوروپانك

اطرافنده تلاش واضطراب کوستردکاری جمله اقوام وطوائف بزه نوعما مربوط ومقیددرلر ! ! بعضیلری بزه طوغرودن طوغری یه مربوط اوله‌رق مستقیماً وبلاواسطه معناً وماداً بزم تحت نفوذمزده درلر. دیکرلری ایسه طولاییسیله وبالواسطه بزم معنوی نفوذمزك تحت تأثیرنده درلر . بزه طوغرو اوزتیلان دندان احتراصی دفع ایچون قوای مادیه یه مالك دکلسه‌لرده بونلره سپر اولاجاق وبونلری دفع ایده‌جك قوای معنویه‌یه بحمدالله مالکز ! ! واویله قوا که هیچ ربقهٔ اسارته کیره‌جك ویاخود مرور اعصارایله زوال پذیر اولاجق دکلدر !! شوقوت ، اسلامیته بزه‌بخش ایتدیکی عنوان جلیل خلافت وتاریخمزك آلتی یوز سنه‌دن بری عثمانلیلغی نکهبان یکانهٔ اسلامیت اتخاذ ایده‌رك مالك واقوام مسلمه اوزرینه بر حق معنوی‌یه مستحق ایتمه‌سی‌در ! !

ایشته شو قوتدن ازلدقچه استفاده ایده‌لم ! اونی موازنهٔ عالمك بر کفه‌سنه وضع ایده‌بیلمك اقتدارندن ملتمزی ، وطنمزی ، اسلامیتی ممکن مرتبه مستفید وبهره مند ایده‌لم ! اونوتمیالم که یکدیکریله رقابت ودشمن جان درجه‌سنده ابراز خصومت ایدن ایکی هیئت معظمه اراسنده هانکیسنی بز ترجیح ایدر ایسه‌ك اسیاده فتح وغلبه اونك طرفنده اوله‌جقدر . ایشته شو فتح وغلبه‌یی برطرفه ویرمه‌دن اول کندیمزی واسلامیتی دوشونه‌لم وبونلر ایچون اولدقجه منافع تأمین ایده‌لم ! لکن بویله بیوك ووطن ودین پرورانه بر تشبثی یاپمق ایچون اول باول احتراصات شخصیه‌دن ، تمایلات ذاتیه‌دن تجرد ایتمه‌لیدر ! زیرا سیاسیاتده حسیات شخصیه‌یه میدان ویریلیرسه قطعیاً منافع ملیه محافظه ایدیله‌من ! سیاسیاتك یکانه معقول ومشروع اساسی همان فرانسزلرك دیدیکی کبی ایکی سوزدن عبارتدر. ویر، ویره‌یم!!

ایشته شو قاعده‌یی بزده کندیمزه دستور اتخاذ ایدرك باقه‌لم ایکی هیئت معظمه اراسنده هانکیسنی ترجیح ایتمه‌من لازم کلیر؟ اتفاق مثلثیمی ویا ائتلاف مثلثیمی؟ ائتلاف مثلث ارکانی ایله عالم اسلام اراسنده الیوم موجود اولان علاقه وارتباطی یوقاریده بیان ایتدك : بو بیاناتدن اشکاردرکه ائتلاف مثلث عالم اسلامك احیا وتجددینه قطعیاً روی رضا کوسترمیه‌جکدر. زیرا شوراسی بر حقیقتدرکه بر ملت ویاقوم تیقظ وتجدد ایتدکجه وکندیسنی بیلدکجه قطعیاً باشقه سنك تحت تصرف واسارتنده بولنمغه راضی اولامازه وار قوتنی حریت واستقلالنی الده ایتمکه صرف ایده‌جك، چالشه‌جق! بوکون «الحریة والاستقلال ایتان من آیات الله...» دیوب جانی وطن جانانه قربان ایدن وردانی کبیلر مصرده آز ایسه‌ده یارین بونلر بر کتلهٔ عظیمه تشکیل ایدرك غایهٔ آماله طوغرو یورویه‌جکلر ! عالم اسلامك کافهٔ اقسامنده حال واوضاع شو راده‌ده‌در !! بالطبع نه‌یوز میلیون تبعهٔ مسلمه‌یه مالك اولان انکلتره ؛ نه‌قرق میلیون اسلام تبعه‌سی اولان روسیه‌ونه‌ده افریقای شمالی اسلامیه‌یی استیلا ایتمش اولان فرانسه بویله بر حاله، بوکبی بر حرکته روی رضا کوسترمیه‌جکلر !! بونکله برابر بونلر بلاد مختلفهٔ مسلمه‌نك مرکز خلافتله اولان علاقه ومربوطیتلرینی پك کوزل بیلیورلر . بونلر بیلیورلرکه خلافتك احیا وتجددی همان عموم عالم اسلامك احیا وتجددی دیمکدر . خلافت عالم اسلام ایچون بر قلب کبیدر . شو قلبده نه ضربان ایدرسه عموم وجوده سریان ایده‌جکی اشکار وطبیعیدر ! ایشته بونك ایچوندرکه دول مذکوره یالکز کندی اللرنده بولنان بلاد مسلمه‌نك دکل خلافت معظمهٔ اسلامیه‌نك ده احیا وتجددنه، کسب قوت وسطوت ایتمه‌سنه قطعیاً روی رضا کوسترمزلر ! بوندن ماعدا : مذکور دولتلر ایله خلافت معظمهٔ اسلامیه اراسنده الیوم بیله بر چوق مسائل معلقهٔ منازع فیها موجوددر ! مثلا فرانسه ایله تونس وفیزان مسئله‌سی، انکلتره ایله مصر وعربستان مسئله‌سی، روسیه ایله اذربایجان مسئله‌سی! دولت عثمانیه کسب قوت وسطوت ایدرسه برکون اولوبده شو مسائلك موضوع مذاکره ایدیله‌جکنی حکومات مذکوره شمدیدن پك کوزل بیلیورلر ! !

« مابعدی وار » **احمد اقایف**

انکلتره‌ده بلقان قومیته‌سی

و

مسلك ماضی ومستقبلی

موقع ملیتکزك قوتیله برابر مملکتکزك حریت وعدالت متفوقه‌سی ایله دخی افتخار ایده‌بیلورسه‌کز عین قوته مالك اولمیان ملتلرك ، حریت وعدالتی بولنمیان ویا بولنسه بیله سوء استعماله اوغرادیلان مملکتلرك امور داخلیه‌سنه قاریشمقده نفسکزی حقلی کوررسکز . ایشته بویله‌درکه انکلتره‌ده پك چوق ذوات یا ضعیف وفقط متغلب ویا ملکی واداری فناللره اغماضدن غیر مجتنب اولان مملکتلرك امور مایه‌لرینه مداخلهٔ اجنبیه‌یی دعوت ایچون ـ انسانیت ومدنیت نامنه اوله‌رق ـ اوته‌دن بری جمعیتلر تشکیل ایده‌کلمشلردر . بیانه حاجت اولمدیغی اوزره بوجمعیتلرك سرمایهٔ فعالیتی اکثریت اوزره مملکتمزك احوالی تشکیل ایده‌کلمشیدی . بر زمانلر عثمانلیلغك ضررینه اوله‌رق (الینوز) آمال توسیعیه‌سنی تسهیل ایچون یونانك استقلالنه خادم اولمش بولنان شاعر مشهور (بایرون) ك نامنه نسبتله (بایرون جمعیتی) میدان فعالیتده بولنیوردی . کذلك قتل ارامنه وقایع متأسفه‌سندن مقدم دخی (آنغلو ـ ارمنیه‌ن) نامیله بر جمعیت تشکل ایتمش ونیجه سنه‌لر عین مقصد مداخله ایله اوغراشمشیدی .

ماکدونیا فقرتلری علولندیکی صرده‌ده ایسه بر بلقان قومیته‌سی میدانه چیقمش وآرده‌صره آسیای عثمانی ارمنیلرینه توجه کوسترر کبی اولمقله برابر اصل فعالیتی بلقان حکومتلرینك نفعنه وممالك عثمانیه‌نك علیهنه خدمت خصوصنده کوسترمشیدی .

بو قومیته‌نك ترکلرك دکل، حکومت مستبدهٔ زائله‌نك دشمنی بولنمش اولدیغنه دائر غزته‌لرمزك برایکیسنده بعض ملاحظات یازلمش ایدیکه بوملاحظه یا اثر ذهولدر ویا وطنمزده یکی چیقمه بر نوع ریای سیاسینك تقبیحه مستحق اولان محصولاتندندر . وقتیله بلقان قومیته‌سنك افکار عامه‌یی تهییج وآوروپا دول قویه‌سنی مداخله‌یه تشویق ایچون وقوع بولمش اولان تشبثاتنده‌کی حسیات صلیبیه‌دن طولایی ایدیکه

انكلتره‌نك بعض شهرلرنده‌علنی پروتستو اجتماعلرنده برجریان‌مخالف ومعترض وجوده كتیرمك اوزره یافته‌لر نشر ایتدیرمش ایدم. دفعاتله تایمس ، «مورنینغ پوست»، استانداردوسائر جرائد معروفه‌ده بوقومیته‌یه ردیه یازمش ایدم‌كه جرائد مذكوره‌دن بونلرك مقطوع صورتلرینی كتاب شكلنده نشره فرصت بولورسه‌م بوقومیته طرفندن مسلمان عثمانلیلرك حكومت مستبدهٔ زائله‌دن هیچده تفریق ایدلمه‌مش اولدیغی وعداوتك استبداد قدر اسلامیت علیهنده دخی وقوع بولمش ایدوكی تظاهر ایلر .

A Studyin English Turcophobia یعنی انكلتره‌ده‌كی ترك دشمنلكی عنوانیله بوندن آلتی سنه اول یازوبده اوزمانكی لوندره جمعیت اسلامیه‌سنه اهدا ایلدیكم وهندستانده مسلمانلر طرفندن اردو لساننه ترجمه‌سیله (هیبت‌تركی) اسمی آلتنده نشراولدیغنی كوردیكم اثرك تحریرینه بنده‌كزی سوق ایدن شی بلقان قومیته‌سنك تركلك واسلامیت حقنده‌كی تشبثاتنده قاعدهٔ نصفت ومنطقك كلیاً خارجنه چیقمسی ایدی . نه حاجت ، ینه بوقومیته‌نك برقاچ سنه اوغراشه‌رق لوندره‌ده وجوده كتورمش اولدیغی (بلقان سركیسی) نك بلغار ، صرب ، قره‌طاغ وسائره شعباتنده بوممكتلرك ترقیات صناعیه‌وتجاریه ومدنیهٔ سائره‌سی حقنده منتظم دائره‌لر موجود اولدیغی حالده عثمانلی شعبه‌سی یالكز بر دكاندن عبارت ایدی‌كه بونك‌ده ایچی تركلك ومسلمانلق علیهنده الفاظ غلیظه واتهامات كریهه ایله مملو یازیلر ویا یازدیرلمش اولان كتب ورسائل ایله كویا خرستیان وطنداشلرمز حقنده ارتكاب ایتدیكمز جنایات وحشیه‌نك تصاویر مخیله‌سنی حاوی ایدی .

شرع اسلامك ایلك وضع ایلدیكی برطرز حكومت اولان وسائقهٔ جهل ایله عالم اسلام ایچنده نسیانه اوغرایوب اهل سیفدن اخوان مسلمه‌مزك همتیله مملكتمزده تأسس ایدن مشروطیت اوزرینه بالقان قومیته‌سی انكلتره‌ده موقعنی پك لزومسز بولمغه باشلامش ایدی . انسانیت ومدنیته خدمت صنعتی هر زمانده فائده بخش اوله‌ماز . ایمدی طول امل صاحبی اولان قومیته‌مروجلری درحال اتحادوترقی جمعیتی ایله عقد رابطهٔ دوستی‌یی بر مسلك سیاسی عد ایلشلردی‌كه دشمنلقدن دوستلغه تقلب خصوصنده كوستریلن بوسرعت حقیقتاً ترك محبی اولان بعض ذوات كبی بنده‌كزی دخی اوزمان خیلی كولدیرمش ایدی . مع مافیه سیاسیاتده اطراد مدید وقوعنی انتظار خطالی برملاحظه بولندیغندن‌بزده تبدیل لسان ایله بلقان قومیته‌سنك اعلان مشروطیت عثمانیه حقنده‌كی جمیله‌سنی مع الشكران آلقیشلادق .

بوكون جرائد ومحافل سیاسیه‌ده برتركك ، حقیقی برمسلمانك عزت نفسنی جریحه‌دار ایده‌جك آرا وافكار دوران ایدوب طورمقده‌در . بزده آله بیلدیكنه بر برمزی بوغمقله ، محاسده ومنافسه ایله ، بر برمزه حقسزلق ایتمكله اوغراشه‌طوردق . امااللر اویقوده‌دكلدر . هرطرفدن اغراض شخصیه ایله اوغراشمغه‌قویولدیغمز ، خطایای سیاسیه‌واداریه ارتكاب ایلدیكمز سویلنمكه باشلادی ؛ هرطرفده‌ما كدونیاده‌مهاجرین اسلامیه‌یرلشدیردیكمزدن شكایتله بلغار آمالی ترویج اولنیور ؛ هرطرفده كرید وسیله‌سیله یونانه «تجاوز»ایلك ایچون كنج ضابطلرمزك تهییج هوسه چالیشدقلری ادعای كاذبی اورته‌یه سوریلیور ؛ هرطرفده جعلی بربیطرفلق ایله آرناوودلره لسانمزی وحروفات عربیه‌یی قبول ایتدیرمك ایچون معاملات جبارانه‌ده بولندیغمز روایاتی اورته‌یه سوریلیور ؛ آناطولی ارمنیلرینك ینه اولكی مهالك تعدی‌یه دوچار اوله‌جقلری اختراع واشاعه اولنیور . بوحاللری كورن وانفاس سیاسیونك تحولنی استشمام ایدن بلقان قومیته‌سی كوزینی درت آچدی . بوقومیته تموز افرنجینك ۱۸ نجی پازارایرتسی كونی وقوع بولان اجتماع سنویسنه برچوق كیمسه‌لری دعوت ایلدی .

اجتماعده تنظیم اولنان قرار نامه ظاهر بینان ایچون دوستانه كورینه‌جك بر صورت مبهمه‌ده ایسه‌ده معنای حقیقیسنی آكلامق اهل ادراك ایچون مشكل دكلدر . مذاكراتنك تفصیلاتنی ویرمك هم برچوق صحیفه‌لر طولدیرمغه محتاجدر ، هم حزن آوردر . یالكز بر سوزی نقل ایتمك ایسترم‌كه بوبابده بالخاصه رجا ایله كوندردیكم ذوات طرفندن ذكر ایدلدی . اوده راسه‌ل نام كیمسه طرفندن استانبولك تكرار خرستیان مركز سلطنتی اولمسی حقنده سرد ایدیلن تمنی‌دركه قائلی حاضروندن هیچ بریسی طرفندن «صوص!» دیه آداب محادثت سیاسیه‌یه رعایته دعوت اولنمامشدر !

غزته‌لردن‌برندن كسوب‌بوراده لفاً تقدیم ایلدیكم ورقه‌ده اجتماعه ریاست ایدن مستر نوئه‌ل باكستونك شو سوزلری شایان دقتدر ظن ایدرم : « قومیته‌نك تعدیاته دوچار اولان ملتلری آرتق براقدیغی حقنده‌كی سوز خلاف حقیقتدر . قومیته هانكی ملت حقنده اولورسه اولسون تعدیات وقوعنه مخالفدر . تعدیاته دوچار اولنلر — مذهبلرندن طولایی — یالكز خرستیان اقوام ایدی . بو اقوام بوندن صوكره ینه تعدیاته دوچار اولورسه قومیته تعدی ایدنلرك غیر قابل تألیف بردشمنی اوله‌رق قاله‌جقدر . سوء اداره حالا دوام ایدییور . وخلق وكلای حاضرهٔ عثمانیه‌دن خشنود دكلدر دینیله بیلور . مع مافیه قومیته‌مزك موجودیتنه وسیله ویرن شی ظلمدی ..... بونك عدم وقوعنی تجربه اوزرینه آكلادقدن صوكره قومیته‌نك « ژون‌تورك »لرده اعتمادی بولنور . معهذا بو خصوصده الك زیاده صاحب رأی اولنلردن آلنان توصیه‌لره نظراً قومیته‌نك فعالیت كامله حالنده بولنمسی قطعیاً مطلوبدر . قومیته‌نك دوامنی ایلك توصیه ایدنلر «ژون‌تورك»لر ایدی . بناءً علی ذلك قومیته مترصد ومدقق برحالده دوام ایلیه‌جكدر وپك چوق یاپه‌جق ایشلری بولنه‌جقدر . قومیته یكی تركیه حقنده كرمیت دوستانه بسیلر ؛ مع مافیه اصلاحات وجوده كتوریله‌مز ایسه آكا تكرار هجوم ایچون حاضردر . »

بلقان قومیته‌سی طرفندن بواجتماع عمومی‌ده توزیع ایدیلن لایحهٔ سنویه‌نك برصورت مطبوعه‌سی اجتماعه رجای عاجزانه‌م اوزرینه

کیدن دوستلرم طرفندن کتورلدی . قومیته هیئت اجرائیه‌سنك آلتنجی راپوری تسمیه اولنان‌ونهٔ حاضره‌یه تخصیص ایدیلن‌بولایحهٔ مطبوعه‌نك ممکن اولسه‌ده ترجمهٔ کامله‌سنی اجرا ایدوب سزه کوندره بیلسه‌م ! بوراده یالکز نظر دقت احوالی جلب ایتمك ایستدیکم فقره سکزنجی وطقوزنجی صحیفه‌لرده محرردر . شویله‌که :

« قومیته عربجه حرفلرك آرناوودلر طرفندن قبولنه اجبار ایدلمه‌مسی ایچون (ژون تورك) لرك تمامیله چالیشه‌جقی حقنده‌کی اعتقادنده قویدر . بوژون تورك رؤساسنك هرملت تابعه افرادندن مرکب براوردویه مالك اولمق وبوملتلردن یالکز افراد دکل ضابط دخی بولندیرمق حقنده‌کی نیتلری قوی اولمقده بردوامدر . بونلر بر ترك وطن پرورلکی وبونکله برابر هرملت افرادینك حریت وجدانیه ومساوات کاملهٔ مذهبیه‌یه مالك اولمسنی ایستیورلر . بواملار هرطرفدن مخالفت کوریبور . حقیقی ترك اصلاحاتپرورانی ایله آنلرك مغلوبیتنه چالیشان ترك‌تفوق ملیسی طرفدارلری آره‌سنده‌کی مجادله‌نك علائمی هرطرفده مشاهده اولمقده‌در . بوتفوق ملی متعصبلری اجتماعات‌نظامنامه‌سنك‌دردنجی ماده‌سنی‌دهاشمدیدن میدانه کتوردیلرکه بوماده موجبنجه ملل سائره‌یه عائد برچوق قلوبلر سد ایلدی ؛ کذلك مداومه وکیلی بولنمقسزین محاکمهٔ خفیه ایله حکم ایدن اشقیا نظامنامه‌سنی‌ده وجوده کتوردیلر ؛ وکذلك آرناوودلقده لسان منازعه‌سنه میدان ویردیلر . اصلاحاتپروران شکلنده کورینن بعض اتحاد اسلام طرفدارلری دخی واردرکه عثمانلی طوپراغنده بولنان بوتون ملتلره کندیلری کبی خرقهٔ مجنونیت کیدیرمك ایستیورلر وایرانده ، مراکشده وسائر یرلرده فعالیت فتوحاتده بولنمق تصور متعظمانه‌سنه طوتلمشلر . اکر بونلر قوت کسب ایدرلرسه ممالك عثمانیه‌نك تخریبنه سبب اوله‌جقلری قومیته‌نك اعتقادندندر . »

غرضکارلق انسانه بعضاً بویله هزیان دخی سویلتدیرر . مراکشه خدمت عسکریه اجراسی املیله کیدوبده بر دولتك طلبی اوزرینه اورا‌ده‌کی مسلمان اردوسنی مدافعهٔ مملکته قادر برحاله صوقمقدن منع اولنان برقاچ عثمانلی ضابطنك تشبثی مراکشده فتوحات اجرا ایتمك ایستدیکمز یولنده تفسیر ایدیلیور ! بعض کرد عشائرینك ربط تجاوزی قصدیله ایرانك‌اورمیه جهتلرینه طوغری برقاچ میل‌حدودی ایلریلمش اولان عساکرمزك ایران طوپراغنی استیلا ایتمکده اولدیغی حقنده پترسبورغدن آوروپا غزته‌لرینه چکلمکده اولان هیجانلی تلغرافنامه‌لره اعتماد اولنیورده ایرانده دخی فتوحات املنده بولندیغمز ادعا ایدیلیور ! حال‌بوکه مناسبات عظیمهٔ ملیه‌دینیه وتجاریه‌ده‌بولندیغمز ایران‌حقنده‌کی اجنبی تجاوزاتنده‌قیدسز بولنمقلغمزك‌خارجیه‌نظارتمزده‌کی روسیه نفوذندن ایلری کلدیکی حقنده ممالك عثمانیه‌نك خارجنده‌کی مطبوعات اسلامیه شکایات یاغدیروب طورمقده‌در .

هیچ شبهم یوق‌که بالاده سویلدیکم سوزلر بلقان قومیته‌سنك نظر دقتنه عرض ایدیله‌جکدر . بویولده برتشبثك ترکیاده مقیم برغیر مسلم طرفندن وقوعنه قطعیاً تعجب اولنه‌ماز . فقط هرکسدن اول بونی اخبار ایده‌جکلرك دولتمز نامنه بوراده رسماً بولنانلر ومسلمان اسمی طاشیانلر آره‌سنده ظهور ایده‌جکندن امینم . نته‌کیم آثار منتشرهٔ عاجزانه‌مدن برنده « تعصب اسلامی » اویاندیرر یولده انکلتره علیهنده « تفوهاتده » بولندیغم ‌کچنده اقتضا ایدن محللره اخبار ایدلمش ایدی . مخبرین خائنه‌نك جهلنه باقیکزکه اواثری دها اول انکلیزجه یازوب نشر ایلدیکمدن بیله خبردار دکللردی ! انکلتره‌ده حریت تامهٔ کلامیه دکل،شتم‌وافترانك موجب‌توبیخ‌اولدیغنی بردورلوادراك‌ایده‌مه‌مشلردی.

انکلتره‌نك دکل یالکز عالم‌عثمانیت ایله حتی بوتون عالم اسلامیت ایله موافقت افکار اوزره مناسباتده بولنمسنی جمله‌مز آرزو ایدرز . بالاده مذکور عوامل مزعجه مثللو مانعه‌لره رغماً بونك امکاننه قائلم . یالکز بزم ایچون نظردقته آلنه‌جق بعض نقطه‌لرده واردر :

بر هیئت اجتماعیه‌نك دیکر هیأت اجتماعیه‌یی کندیسنه مقارن کوره‌بیلمسی برطاقم اوصاف جاذبه‌داره مالك اولمسنه متوقفدر . کذلك بردولتك دیکر بردولت معظمه‌یی دائرهٔ مصافاتده کندیسنه الك یقین کوره‌بیلمسی صحنهٔ بین‌الامم‌ده وقار وقدرت ، انتظام‌وجدیت اوزره کورنمسی ایله حصول بولور .

لونده خلیل خالد

اتحاد اسلام

(العرب) برجریدهٔ اسلامیه‌در. بونی سرلوحه‌سنده یازمشدر . برجریدهٔ اسلامیه‌نك مسلمانلرك فیض وسعادتندن بشقه مقصدی‌اوله‌ماز. (العرب) ك‌ده بوندن بشقه مقصدی یوقدر .

اسلام نائل‌فیض وسعادت‌اولمق ایچون مسلمانلرچالیشملی، یالکزچالیشملی. نه‌یه چالیشملی؟ سؤالنه هرشیئه چالیشملی‌دن بشقه جواب یوقدر . تفرقه‌یه چالیشانلرك مساعیسی بزم دیدیکمز هرشیده داخل اوله‌ماز. چونکه‌بزاسلامك فیض وسعادتندن بحث ایدییورز . تفرقه‌ده فیض وسعادت اوله‌ماز . اوحالده تفرقه‌یه چالیشمق اسلام ایچون مساعی جمله‌سندن دکلدر.

مسلمانلر چالیشملی . چونکه بتون انسانلر چالیشیور . قافلهٔ انسانیت مسلمانلری کریده براقدی ، کیتدی . اسلامك بولندیغی مرحله پر خطردر. بومخاطره‌لی مرحله‌لری کچمك ایچون بتون مسلمانلر هرکسدن زیاده‌چالیشملی.

حیات‌حرکتدر. حرکت‌چالیشمق، ایلری‌کیتمك، میدان مسابقه‌ومجاهده‌ده بیوك آدیملرآتمق، آتلامقدر. پاینه‌دامن دولاشمامق ایچون آتیله‌جق آدیملری برقاعدهٔ سالمه‌یه توفیق ایتمك ایجاب ایدر.

مسلمانلرکیره‌جکلری طریق‌سعی واجتهادده دوچارموانع اولمامق‌اعداسنك ایقاع ایده‌جکی مشکلاتی چیکنه‌یوب کچه‌بیلمك ایچون قوتلی بولنملری مقتضیدر.

اسلامك اعداسی چوقدر . بودشمنلر معنیً ماده‌ً مسلمانلردن چوق قوتلیدر . مسلمانلری تذلیله آلیشمشلر. مسلمانلرك انتباه وترقیسی کندیلرینه مضر اوله‌جغنه حکم ایتمشلر . او دشمنلر بوحکملرنده حقسزدرلر. حکملری باطل.فقط حرص وطمع،غرور وتعصب کوزلرینی بورومش. حقیقتی کورمك، حقی تسلیم ایتمك ایستمیورلر . دوشونمیورلرکه اسلام ظهورندنبری انسانیته خدمت ایتمش. مدنیت اسلامدن معنیً ماده‌ً هرزمان استفاده ایتمش. بوندن بویله‌ده استفاده ایده‌جك . عالم مدنیت بوکون بر انقلاب کبیر اجتماعینك عرفه‌سنده بولنیور. مخاطره‌یی کوردیکی حالده دفع صائله چاره بوله‌میور.

حالبوکه بومشکلات اجتماعیه‌نك هپسنه چاره‌ساز اوله‌بیله‌جك، دنیایه صلح وسلم دائمی بخش ایده‌بیله‌جك انجق اسلامدر.

بوقناعت وجدانیه ایدی‌که ایلك عدده‌کی مقالهٔ افتتاحیه‌ده بکا شو سوزلری سویلتمشیدی :

اسلام دنیایی فتح ایده‌جکدر. فقط قلیجله دکل، بلکه نور حقیقتله فتح ایده‌جکدر. زیرا دین اسلام انسانلر ایچون دین طبیعیدر. بونی یالکز بز سویلیورز. حکیم مشهور (ارنست رنان) «انسانیتك مستقبلده دینی دین اسلامیدر» دیمشدر.

مسلمانلغك قواعد عقل وحکمته موافق اولدیغنه یقیناً اعتقاد ایدن مسلمانلر بونلردن عبرت آلملی، وعصر حاضرك معقولات دوری اولدیغنه هیچ شبهه ایتاملیدر.

اسلامك بوکون قوتی، تمثال حاکیتی دولت عثمانیه‌در.

دولت عثمانیه‌نك منبع قوتی، مدار قوامی اسلامدر. کیم نه دیرسه دیسون حقیقت قطعیه شودرکه اسلام ترقی ایتدکجه دولت علیه قوتلنه‌جك، دولت عثمانیه‌نك قوت وسطوتی تزاید ایتدکجه اسلام فیض وفلاح بوله‌جقدر.

اسلامك قوتی اتحادده‌در. اتحاد حقیقی اتحاد قلوبدر. اتحاد قلوب ایسه بین المسلمین اسلامك ظهورندنبری موجوددر. بوندن طولاییدرکه دنیاده نه زمان اسلام دولتلری بیننده محاربه وقوع بولمش ایسه بو محاربه‌لرده حقلی طرفه بیله حقسز طرف قدر مسلمانلرك قلبی قیرلمشدر. ینه بوندن طولاییدرکه بوکون عالم اسلامك هانکی قسمنده برجزء مسلمینه لاحق اولان مصیبت بتون عالم اسلامی دلخون ایدییور.

بز عالم مادیاتده بولنیورز. عالم مادیاتده اتحاد قلبی فعلیاته مقارن اولمدقجه بر ثمره ویرمز. بو عالمده جلب مصلحت ودفع مضرت یالکز تمایلات وعواطفله ممکن دکلدر. بو تمایلات وعواطفك موجود اولدیغی انجق آثار فعلیه‌سی ایله ظاهر وثابت اولور.

اتحاد اسلامی تأسیس ایتمك وآثار فعلیه‌سنی کوسترمك بوکون هر زماندن زیاده فرضدر: چونکه بوکون عیان بیان ظاهر اولدیکه عالم مدنیت دیدیکمز عالم نصرانیت ممالك عثمانیه‌ده برحکومت مشروطه تأسسندن هیچ ممنون اولمدی.

ینه بوکون عیان بیان ظاهر اولدیکه عالم نصرانیت بیك درلو حیل ودسایسله، یاخود مدنیت وانسانیت شربتلریله مسلمانلرك آره‌سنده دینی مهمل بر حاله کتیرمکه، دین ایله سیاست آیریدردیه‌رك مسلمانلری تسمیمه چالیشیور.

ینه بوکون عیان بیان ظاهر اولدیکه عالم نصرانیت مسلمانلرك آره‌سنه قومیت وجنسیت کبی تزویراتله ظاهرده جمعیت اسلامیه‌یه منسوب منافقینی آلت ایده‌رك تفرقه صوقمغه چالیشیور.

عالم نصرانیت اوتوز سنه بر مستبدی اسلامك اضمحلالنه آلت ایتمکده اهمال ایتمدی. شمدی ده حریتی تفرق اسلامیانه واسطه قیلمق ایستیور.

مسلمانلرك ایچنده یووارلانمقده اولدیغی جهل ایله بو قدر افساداته قارشی قویمق عجبا ممکنمیدر؟ هیچ شبهه ایدلمسونکه قطعیا ممکندر. چونکه حق واهل حق وار ایکن باطل دیکیش طوتدیره‌مز.

جولة الباطل ساعة وجولة الحق الى قيام الساعة

یا اسلامك اتحاد تشبثنده بولندیغنی کوروب ده عالم نصرانیت بعضلرینك قورقدیغی کبی بالاتفاق اسلامه بر ضربهٔ مهلکه ایندیرمکه قالقیشیرلرسه؟

بو بر وهمدرکه ضعف قلب اربابی بو وهمه مبتلادر.

بن وهمه مبتلا اولانلره صورارم. بوکون اسلامك هیچ بر اتحاد تشبثی یوقکن شو جهلنده، شو ضعف وخمولنده اویله بر ضربه ایندیره‌بیلمك ایچون اتفاقه قالقیشمسی فرض اولنان عالم نصرانیت، قارشوسنده اوچ یوز میلیونلق بر انسان ییغینی بوله‌جغنی دوشونديکی ایچون دکلمیدرکه او ضربهٔ قاضیه‌یی ایندیرمکه جسارت ایده‌میور. او عالم نصرانیت مقام خلافتك (ایها المسلمون) نداسنده‌کی قوتی بو اصحاب وهمدن زیاده تقدیر ایدر.

بن حقیقی مخلص مسلمانلره توجیه خطاب ایدرده دیرمکه:

ای مسلمانلر! اعدای اسلامك اتفاقندن قورقمیك. زیرا اونلرك اتفاق ایده‌میه‌جکلرینی الله بزه قرآن کریمنده (تحسبهم جميعاً وقلوبهم شتى) تبشیریله اخبار ایتدی. وینه بو تبشیری بزه کوندرن الله: (ولا تهنوا ولا تحزنوا وانتم الاعلون) دیدی.

*
* *

بالاده سویلدیکمز کبی اسلامك بوکون زمان اتحادنده بولنیورز. زیرا بتون عالم اسلامده شایان شکر وثنا آثار انتباه رونمادر.

اسلامك زمان اتحادنده بولنیورز. زیرا اقوام اسلامیه بوکون بربرلرینی مقدارلریله، قوای مادیه ومعنویه‌لریله بیلیورلر.

اسلامك زمان اتحادنده بولنیورز. زیرا مدنیت حاضره سایه‌سنده اقوام اسلامیه بیننده وسائط مواصله موجود اولدیغی کبی ممالك اسلامیه‌ده جغرافی نقطهٔ نظرندن یکدیکرینه متصل بولنیور.

اسلامك زمان اتحادنده بولنیورز. زیرا اوتوز سنه اسلامك اوزرینه چوکن کابوس استبداد عنایت ربانیه ایله اورته‌دن قالقدی. اسلام حریت دورینه کیردی.

اسلامك تام زمان اتحادنده بولنیورز. زیرا اسلاو اتحادی علناً تأسس ایتدی.

اسلاو قونغره‌سیله روس ژاپون اتفاقنك بر زمانده وقوعی تصادفات غریبه‌دندر. بو غرابته بر نظر انتباه ایله باقیلیر وروسیه‌نك اسلاولق عالم عظیمی اولدیغی کوز اوکنه کتیریلیرسه بوکا تصادف دیمك ممکن دکلدر.

قوجه عالم مدنیت! ایشته کوزوکك اوکنده پانسلاویزم حصوله کلدی. بوکا قارشی بر سوز تفوهندن بیله عاجز قالدك.

کچن هفته‌کی مقاله‌مزده اسلاو اتحادینك ظاهرده‌کی ادعالره رغماً سیاسی اولدیغنی سویلمشیدك.

روسیه‌نك ژاپونیا ایله ائتلاف مقاوله‌نامه‌سی عقد ایتمسی اقصای شرقده مشغول اولان نظرینی براز اوروپایه کتیره‌بیلمك ایچون ایدی.

روسیه ژاپونیا ایله محاربه‌یه طوتشدیغی زمان بالقانلر قایناپوردی. اوزمان المانیانك بالقان پولتیقه‌سی آمال عثمانیه‌یه موافق چیقدی. روسیه ایشه قاریشه‌مدیغی ایچون اوزمانکی استاتوقو بالقانلرده محافظه اولنه‌بیلدی. روسیه کندی ایستدیکی کبی ایشه قاریشه‌میه‌رق بالقان مسائلنك حل اولنمسنی ایستر ایسته‌مز هضم ایتمك مجبوریتنده بولندی. شمدی ژاپونیا ایله عقد ایتدیکی ائتلاف سایه‌سنده اقصای شرقده‌کی منافعنی تأمین ایدرك اتحاد اسلاو سایه‌سنده اوروپا ایشلریله مشغول اولمق ایستیور. روسیه‌نك اوروپاده ایشلری بالقانلرده‌در. بوندن بشقه برده ایرانده ایشلری وار.

روسیه‌نك بالقانده ایشلری دولت عثمانیه‌یه تماس ایدر. شو حالده روسیه‌نك مشغول اولمق ایستدیکی ایشلر عالم اسلامه تعلق ایدییور.

عالم اسلامه تعلق ایدن ایشلرك کافه‌سی دولت عثمانیه‌نك علاقه‌دار اوله‌جغی ایشلردر.

روسلر بر یوزنده اك بیوك اسلاو دولتیدر. عثمانلیلر بر یوزنده یالکز قوت وسطوت جهتیله یالکز اك بیوك دکل هم ده یکانه اسلام دولتیدر.

روسلر اتحاد اسلاو تأسیس ایتدی. عثمانلیلر ایچون اتحاد اسلام تأسیس ایتمسون.

عالم مدنیت اسلامك انتباه وترقیسندن، قوت وسطوتندن ضرر دکل فائده کورور. حالبوکه اسلاو اتحادینك ضربات مهلکه‌سنه دولت عثمانیه قدر وبلکه دها زیاده بتون اوروپا معروضدر.

المانیانك رقابت اقتصادیه واستعماریه‌سندن قورقه‌رق جرمن اتحادینه قارشی اسلاو اتحادینه کوز یومق ایستین انکلیزلر اسلامدن قورقه‌جقلرینه اسلاودن قورقسونلر.

هم بزم نه وظیفه‌مز. کیم کیمدن قورقارسه قورقسون. بز مسلمانلر بیلملی‌یزکه بزم جهل ایله کلدن بشقه قورقه‌جق برشیئمز یوقدر.

بناءً علیه کسلی ترك ایدرك چالیشه‌لم. اتحاده طوغری ایلریلیه‌لم.

آرش ایلری، آرش بزمدر فلاح

*
* *

مسلمانلرك اتحاد ایچون طوته‌جقلری یولی بوکون بن تفصیل وتعیینه محتاج دکلم.

زیرا اونلك پروغرامنی صوفیه‌ده اسلاو قونغره‌سی مفصلاً یاپدی. تلغرافلر بو پروغرامی نشر ایتدی. بزده او پروغرامی بالترجمه غزته‌مزه درج ایتدك. بزم ده تعقیب ایده‌جکمز پروغرام بودر.

بو پروغرامی کندمزه تطبیق ایده‌بیلمك ایچون بزه بر مبداء نقطه‌سی تعیین ایتمك لازمدر. چونکه اسلاو قونغره‌سنك اسلاولر ایچون وضع ایتدیکی پروغرام بزم ایچون ایکنجی آدیمدر.

بز اولا عموم اقوام اسلامیه‌ده قابل تطبیق بر تحصیل ابتدائی پروغرامی یاپمغه مجبورز.

تحصیل ابتدائی دیمك مکاتب ابتدائیه تدریساتی دیمك دکلدر. انسانه صاغی صولی، اوکی آرقه‌سنی، آلتی اوستنی بیلدیره‌جك تحصیلك پروغرامی دیمکدر. اولا دین حقی تعلیم ایده‌جك بر اسلام علم حالی حصوله کتیره‌جکز. بو

علم حال هر مذهبه کوره مجمع علیه مسائلی احتوا ایده‌جك . مذاهب اختلافاتی قالدیرمق، مذاهبی قالدیرمقله یاخود مناظره ایله‌ممکن اوله‌ماز .

مجمع علیه اولان مسائلی حاوی علم حال وجوده کتیرلدکدن و بونی مملکتلری بربرینه متصل اولمق و ممالك استقلال بولنمق جهتیله ارکان اتحاد اولمسی لازم کلن عثمانلی ، ایران ، افغانستان مکتبلرنده تدریسی قرارلاشدیردقدن صکره هرکس ینه منسوب اولدیغی مذهبك کتابلرینی معتقداتی پك اعلی اوقور .

ثانیاً بر اسلام جغرافیاسی حصوله کتیریله‌جك. بو جغرافیا مسلمانلرك مقدارینی . بولندقلری ممالکك اقالیم ومحصولاتنی ، متکلم اولدقلری لسانلری، احوال اجتماعیه واقتصادیه‌لرینی ، سویهٔ معلوماتلرینی بیلدیره‌جك .

ثالثاً بر تاریخ اسلام یاپیله‌جق . بو تاریخ ، اسلامك ظهور وانتشاریله اون اوچ عصر ایچنده توسعنك مقدارینی واسباب انحطاطنی کوستره‌جك .

رابعاً عموم اقوام اسلامیه ایچون برلسان عمومی انتخاب اولنه‌جق وکافهٔ اقوام اسلامیه اولسانك تسهیل تعلیمنه ، تعمیم انتشارینه خدمت ایده‌جك . واتحاد اسلام ایچون یازلمش اولان کتابلرك کافه‌سی اولا بولسانده یازیله‌جق، صکره السنهٔ اسلامیه‌نك کافه‌سنه ترجمه اولنه‌جقدر .

اسلامك لسان عمومیسی شیمدی‌یه قدر (العرب) ك همان هر نسخه‌سنده سویلدیکم کبی موجوددر . بوده لسان عربیدر .

لسان عربی دنیانك اك بیوك لسانیدر. لایموتدر، اونك تعمیمی وتسهیل تعلیمی ایچون لازم کلن وسائطی تدارك واستحصال ایتمك عموم مسلمانلره فرضدر . هله دولت عثمانیه‌یه هم فرض هم واجب هم سنت هم مستحبدر .

اسلامده اختلاف مذاهب علم حالك توحیدینه مانع دکلدر. زیرا اصلده اختلاف یوقدر . اختلاف درجهٔ ثانیه مسائلنده‌در .

مسلمانلری هانکی مذهبه منسوب اولورلرسه اولسونلر . کافهٔ صفات کمالیه ایله متصف وبالجمله نقایصدن منزه خالق کون ومکان براللهه ایمان ایدرلر. وینه کافهٔ مذاهب اسلامیه‌ده حضرت محمد (صلم) حق پیغمبردر. شو حالده مسلمانلرك علم وحالی (لااله الاالله محمد رسول الله) کلمتیننده حاصلدر . بو علم حال اسلامك شو کلمتیندن صکره فرضیتنه اعتقاد وجوبنی تعلیم ایده‌جکی بش وقت نماز ، صیام رمضان، حج ، زکات ینه مذاهب اسلامیه‌نك کافه‌سنده متفق علیهدر . شو حالده مسلمانلر بیننده مختلف فیه مسائل یا فلسفی ، یا تاریخی یاخود فرعیدر . بواختلافاتك مانع اتحاد اولمسی عقلاً بعیددر .

علم حالك حاوی اوله‌جغی مسائل ایچنده اك مهملرندن بری‌ده اسلام نظرنده بر عائله اعتبار اولنان ابنای بشرك جنس ولسان ایله اعتبار اولنان ابنای بشرك جنس ولسان ایله آیریله‌میه‌جغی وملیت وجنسیتك مسلمانلقده دین اسلامك آخرته متعلق برطاقم نصایحدن عبارت اولیوب اجتماعیات وسیاسیاتك دیندن خارج اولدیغی وبوندن طولایی (دین وملت ایکیسی بردر) سوزی اسلامده اصل الاصول سیاست بولندیغی قضیه‌لریدر .

ایها المسلمون ! ایشته بن دیدیکلرمی سویلدم . حی علی الفلاح .

«العرب» محمد عبید الله

***

ذیل :

دینك سیاسیاتده بی طرف قالمسی لزومنی ادعا ایدنلره شوراده فیلسوف زمان تولستویك اسلاو قونغره‌سنه یازدیغی مکتوبی نقل ایده‌رم . تولستوی اقوامك اتحاد وامتزاجنه خدمت ایده‌جك اولان اتحاد اسلاو قونغره‌سنی تبریك ایتدکدن صکره دیورکه :

« بنجه بشریتك سکون واستراحتنی تأمین ایده‌جك اولان یکانه اتحاد آنجق اتحاد دینیدر . »

فردوس علی بك

بوسنه هرسك مجلس مبعوثان رئیسی علی بك فردوسك وفاتی مناسبتیله بوسنه‌لی بسیم زاده مصطفی بك یازییور :

بوضیاع عظیم، شووقعهٔ دلسوز زواللی بوشناق اسلاملری دلخون ایتدی. نصل اغلاماسینلرکه حامیسز قالان زواللی آلتی یوز بیك اسلامك حقوق مادیه ومعنویه‌سنی پیش نظرنده تجلی ایتدیره‌رك بتون موجودیت مادیه ومعنویه‌سیله‌ینه او اسلام قرداشلرینك هردرلو حقوقنی صیانت ومحافظه ایتمك ایچون چالیشمش ویورلمق بیلمیان بر عزم مجاهدانه ایله اوغراشمش وموفق اولمش بر وجود قیمتداری الی الابد ضایع ایتمك نلا کتنه قاتلانمغه مجبور اولیورلر .

حکومت مستبده رخاوت پولتیقه‌سیله بوسنه هرسکده‌کی اسلام قرداشلریمزك کوردکلری حقسز معامله‌لری ، مساواتسزلغی قاله آلدیغی کبی حقوق سیاسیه‌لرینی کورمك ایچون کوزلرینه چکیلان پردهٔ سیاهی قالدیره‌ق ایسته‌مدکلری حالده ایشته او محترم وجود رفیقلریله آلتی یوز بیك اسلامك حقوقنی استرداد ایچون حکومت اشغالیه‌نك قواسنه باقیه‌رق ، حامیسز اوله‌رق طریق مجاهده‌یه آتلمش وحکومت سنیه‌نك ارتباطنی فعلاً اویاندرمق اوزره متعدد دفعه‌لر استانبوله کله‌رك التجالرده بولنمش وامثالی کبی مأموریت ونشان سوداسنه دوشمیه‌رك حقیقی بر مجاهد اولدیغنی اثبات ایتمش ایدی. فقط هرکسك معلومی اولدیغی کبی اوزمان بو کبیلرك سوزلری مسموع اولمادیغندن علی بك مقام خلافتده هیچ بر شی یاپمغه موفق اوله‌مامش ، مع مافیه قرداشلرینه سربستجه نفس آلدیرمق ایچون ایشی طریق سیاسته دوکه‌رك برلین قونغره‌سنك بوسنه هرسك حقنده‌کی مقرراتندن باحث ومأمورین محلیه‌یی شکایت یوللو برمضبطه ایله ویانه ومجار پارلمنتولرینه قدر کیتمش و نظاره استیضاح ایتدرمشدر. علی بك شو خدمات وطن پرورانه‌سنی کیمسه‌نك معاونتنه عرض افتقار ایتمه‌دن کندی پاره‌سنی صرف ایدرك ایفا ایتمش ، بوصورتله قلوب اسلامده بیوك بر یر قزانمش و (منشوره) مسئله‌سنی قاله آلیان وتمامیله اونودولمش برحالده کوسترن آوستریا حکومتنه بونی قبول ایتدیرمش ایدی . بوسنه مسلمانلرینك حقوق مکتسبه‌لری مغصوب اولدیغی حالده اعاده ایتدیردیکی کبی (سربستی معارف ، اوقاف) مسائل مهمه‌سنی اسلاملرك تمامیله لهنه حل ایتدیرمش و کندیلرینه حیات مدنیه قزاندیرمش ایدی . شوغیرتی اثناسنده عثمانلیلرك قزاندقلری مشروطیت کندیسنی سوندیرمش ایسه‌ده (الحاق) کندیسیله برابر زواللی اسلاملری دلسوز ایتمش ایدی. فقط تقدیرك اوصورتده تجلی ایتدیکنی کوره‌رك بودفعه بتون بتون حامیسز قالان قرداشلرینی محافظه ایتمك ایچون وارقوتی بازوینه ویره‌رك چالیشمش ، وشوغیرتله عناصر سائره‌دن دها آز مقدارده اولدقلری حالده عالم اسلامه مدار مفخرت اوله‌جق بر موفقیت اوله‌رق ، ایشته ایالت مجلسنك ریاستنی عنصر اسلامده تمثیله موفق اولمش فقط افسوس بتون غیرت وفعالیتنك رونما اوله‌جغی بر زمانده اجلك حکم بی امانندن قورتیله‌مامش کتمشدر .

ایشته بویله فعال ، بویله قیمتدار بر وجودی ضایع ایدن بوسنه اسلاملریله عائلهٔ کدر دیده‌سنه بیان تعزیت ایدرز.

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتده وسیاسیاتده وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٠٠ — ٢٨ رجب لفرد ٣٢٨ پنجشنبه ٢٢ تموز ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

٣ — الذين يؤمنون بالغيب ويقيمون الصلوة ومما رزقناهم ينفقون.

[او متقیلر] که آنلر غیبه ایمان ایدرلر [ذات باری و صفات علیه‌سی ، نبوتلر و نبوتلره متعلق احکام وشرائع ، یوم آخرت وبعث ونشور ایله حساب وجزایه متدائر احوال آخرت کبی شواهد ودلائل قائم اولان امور نا محسوسه‌یی تصدیق واعتراف ایلرلر] واقامهٔ صلاة ایدرلر [نمازی تقویم وتعدیل ایدرك حقیله ادا ایلرلر ؛ فرائضیله سنن و آدابنه دائر حدود ظاهره‌سنه وخشوعه وجناب اقدسه قلب ایله اقبال وتوجهه متعلق حقوق باطنه‌سنه مراعات قیلارلر] وکندیلرینی مرزوق ایلدیکمز شیلردن انفاق ایدرلر [آنلر کندیلرینه احسان ایلدیکمز اموالدن فرض اولسون نفل اولسون علی الاطلاق سبیل خیره مال صرف ایلرلر] .

اکر تقوی یالکز ترك معاصی ایله تفسیر اولنورسه بوجملهٔ قدسیه ماقبلنی تقیید ایدر وتحلیه‌نك تخلیه و تصویرك صیقل وجلا اوزرینه ترتبی کبی ما قبلی اوزرینه ترتب ایلر . اکر تقوی شرعاً متعارف وعرفاً متبادر اولدیغی اوزره فعل طاعات و ترك سیئات ایله تفسیر ایدیلورسه او حالده بوجمله ما قبلنی موضح وکاشف اولور ؛ چونکه ایمان ایله صلاة وصدقه‌یه دائر عماد اعمال و اساس حسناتی مشتمل اولدیغنه ، بونلر ایسه اعمال نفسانیه ایله عبادات بدنیه ومالیه‌نك امهاتی اولوب [ان الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنكر] نظم جلیلی ایله [الصلاة عماد الدين والزكاة قنطرة الاسلام] حدیث شریفنده مشاهد اولدیغی اوزره علی الاکثر سائر طاعاتی ومعاصیدن تجنبی استتباع واستلزام ایلدیکنه مبنی متقین لفظنك ایکنجی تفسیره کوره تضمن ایلدیکی اوصافی بوجمله تفصیل وایضاح ایدیور .

ایمان ، لغتده تصدیق معناسنده مستعملدر . شرعده ایسه توحید ، نبوت ، بعث ، جزاء وامثالی کبی پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم افندمزك دیننددن اولدیغی بالضروره معلوم اولان خصوصاتی تصدیق ایتمدکجه تحقق ایتمز . جمهور محدثین عندنده ایمان شو اوچ امرك مجموعندن عبارتدر : حقی اعتقاد ایتمك وحقی اقرار ایتمك وموجبی ایله عمل ایتمك . ایمدی یالکز اعتقادی اخلال ایدن منافق ، اقراری اخلال ایدن کافر ، عملی اخلال ایدن فاسقدر .

غیب کلمه‌سی مصدردر وبوراده غائب معناسنده مستعملدر ؛ غائب دینیوب‌ده یرینه غیب کلمه‌سنك اقامه ایدلمسی ، عادله عدل اطلاقی کبی مبالغه ایچوندر ، نته‌کیم بونکته‌یه مبنی [عالم الغيب والشهادة] نظم جلیلنده شهاده لفظی اسم فاعل مقامنه اقامه اولنمشدر . بوراده غیب ایله مراد اول امر خفیدرکه حسدن غائب اولور وعقل آنی بالبداهه ادراك ایده‌من . بوده ایکی قسمدر : بری اودرکه نظر واستدلال ایله بیلنمز ، بوقسم امر خفی‌یی بیلمك جناب علام الغیوبه مخصوصدر ، [وعنده مفاتح الغيب لا يعلمها الا هو] قول شریفی ایله مقصود اولان‌ده بودر . دیکری اودرکه خفی ایسه‌ده دلیل قائم اولدیغندن نظر واستدلال ایله بیلنور : صانع تعالی و صفات علیه‌سی ، آخرت ویوم آخرت کبی . بو آیت کریمه‌ده مقصود اولان بوقسم ثانیدر ـ ق س .

ناس ایکی قسمدر . بر قسمی مادیدرکه محسوساتدن بشقه‌سنه

ایناتماز ، دیکر قسمی غیر مادیدرکه بونلر حسك ادراك ایتمدیکی شیلره یعنی مشاعردن غائب اولان اشیایه ایناتورلر . مستغنیٔ بیاندرکه اللهه وملائکه‌یه و یوم آخرته ایمان غیبه ایماندر . اللهه ایمان ایتمیان آدمك قرآنه اهتدا ایتمسی ممکن دکلدر ؛ بویله بر آدمی هدایت و ارشاده تصدی ایدن کیمسه بوعالمك صفات کمال ایله متصف برالهی بولندیغنه دائر او آدمه قارشـو حجت عقلیه اقامه ایدوب صکره قرآنك جانب اقدس کبریادن هدایت اولدیغنه انی اقنـاع ایتملی‌در . ایمـان بالغیب محسوسك ماوراسنده موجوده اعتقاد اولوب مجرد ایمان بالغیبك ایسه نفعی اولمدیغنـدن هدایت قرآن ایله انتفـاع ایدن مؤمنین بالغیبك علاماتنی قرآن کرك بو جمله و کرك جمل آتیه ایله بیان و ایضـاح بیورمشدر ـ ع .

اقامهٔ صلاة ، انك ارکاننی تعدیل وفرائض ایله سنن و آدابنده زیغ وقوعندن انی حفظ ایلمکدن عبارتدر ـ س . [یقیمون] اقامه‌دندر . سن برشیئی حقیله ایفا ایتدیکك زمان [اقمت الشیٔ اقامة] دیرسین . جناب حق [لستم علی شیٔ حتی تقیموا التوراة والانجیل] بیورمشدرکه علم و عمل ایله توراة و انجیلك حقنی ایفـا ایدنجیه‌دك دیمکدر ـ م . [ویقیمون الصلوة) بیورلدی‌ده [ویصلون] دینلمدی . بوایکی تعبیر آراسنده فرق واردر ؛ چونکه نماز کیفیت مخصوصه ایله تحدید اولنجه انی بو کیفیت ایله ادا ایدن کیمسـه‌یه نماز قلدی دینور . هرنه قدر او کیمسه‌نك بو فعل وعملی صلاتك هیئت ظاهره‌دن مقصـود اولان معنی وقوامندن خالی اولسه بیله . بناءً علیه صلاتك مابه القوامی بولنان معنـایه دال برلفظه حاجت مس ایتدی‌که اوده قرآنك تعبیر ایلدیکی اقامت لفظی‌در . صـلاتك اقامه‌سی ، کمال طهارته وارکان وسـننك استیفاسنه دائر جمیع حقوقیله انی ادا ایلمکدن عبارتدر دیمشلرسه‌ده بوقول صـورت ظاهره‌یی توصیف دائره‌سـنی تجاوز ایتمز ؛ حالبوکه اقامه ایله حاصل اولان قوام صلاة ، جناب اقدسه توجه وآکا خشوع حقیقی وذات الوهیتنه احتیاج احساس ایلمکدن عبارتدر ـ ع .

رزق : رانك کسریله ، مطلقا کندیسـیله انتفاع اولنان شـیئه دینورکه اسمدر ، جمعی ارزاق کلور . انفاق : صرف مال ایلمکدر . بوراده انفاق ایله مراد ، فرض اولسون نفل اولسـون علی الاطلاق سبیل خیره مال صرف ایتمکدر . انفاق اعطای زکاة ایله تفسیر ایدنلر انفاقك افضل انواعنی ذکر ایتمشـلر دیمکدر . [ومما رزقناهم] دیه جمله‌نك تبعیض افاده ایدن [مِنْ] ایله تصـدیر ایدلمسی مکلفی منهی عنه اولان اسرافدن منع ایچوندر ـ ق . مولانا قاضی بیضـاوینك علامهٔ زمخشری‌یه تبعاً : [مِنْ] کلمه‌سنك ایرادنی مکلفی منهی عنه اولان اسرافدن منعه حمل ایلمسی مرارت فقروفاقه‌یی تجرع ایده‌میانلره مخصوصدر ، یوقسه علی الاطلاق صحیـح دکلدر . صدیق اکبر رضی الله عنه حضرتلری جمیع اموالنی تصـدق ایتمش وجناب رسـول اکرم انك صبر وتحمانه واقف اولدیغی جهتله کندیسنی منع ایلمامشدر . بوکا مبنی‌درکه حسن بن سهل حضرتلری : اسرافده خیر یوقدر دیانلره : خیرده اسراف یوقدر دیه جواب ویرمشدر ـ م . بو فقیر حقیر دخی دیرکه امور خیریه ایچون نه صرف ایدلسـه اسراف دینه‌مز . فقط جمیع اموالی صرف ایتمك صدیقین وکاملینه خاص برمقامدر ، بومقامه هرکس اعتلا ایده‌مز . مجموع ناسه نسـبت ایله بوبابده خط حرکتی شو دستور حکمت تعیین ایدر : [والذین اذا انفقوا لم یُسْرِفوا ولَمْ یَقْتُرُوا وکان بین ذلك قَوَاماً] .

انفاق ایله ، تقویهٔ ابدانده استعانه اولنان نعم ظاهره‌یه وعلوم ومعـارف کبی تقویهٔ نفوس وار واحده اسـتعانه ایدیلن نعم باطنه‌یه شامل اوله‌رق جمیع مواضع معاونتدن انفاقی مراد ایتمك‌ده محتملدر . بو احتمالی رسـول اکرم صلی الله علیه وسـلم افندمزك [اِنَّ علماً لا یُقالُ به کَکَنْزٍ لا یُنْفَق منه] قول شریفلری تأییـد ایدر . [ومما رزقناهم ینفقون) نظم جلیلنی کندیلرینی متخصص قلدیغمز انوار معرفتدن افاضه ایدرلر صورتنده تفسیر ایدنلر بواحتماله ذاهب اولانلردر ـ ق .

[ومما رزقناهم ینفقون] وصفی ایمان بالغیبك اقوای اماراتندندر . بك چوق کیمسه‌لر واردرکه صلاة وصوم کبی انواع عبادات بدنیه‌یی ایفا ایدرلرده الله ایچون برمقدار مالك فدا ایدلمسنی ایجاب ایدر برحال ظهور ایدنجه قطعا ابراز مآثر مروت وفتوت ایتمزلر [دونمامزه اعانه خصوصنـده دریغ فتوت ایدن بعض اغنیـامزده بوقبیلدندر . بین الاقوام حیاتی شوکت بحریه‌سنك تقویتنه وابسته بولنان وطنك فریادینه یتشمامك نه دیمك اولدیغی ایضاحه حاجتمی وار] .

کر الحمدی بخواهی صد بخواند
بدیناری چوخر درکل بماند

سعدی

بوراده انفاق ایله مراد عیال واولادی انفـاق دکلدر ؛ شهرت وجاه کبی ویاخود احباب ایله انس والفت کبی بر عوض مقابله‌سنده ضیافتلر ویرمك‌ده مقصود دکلدر . شومراددرکه برانسان جناب حقك کندیسنه انعام واحسـان ایلدیکنی وبرفقیر بی‌نوا دخی کندیسی کبی اللهك برقولی اولدیغی حالده یاعجز وضعفندن ویاخود رزقه ایصـال ایدن اسبابدن محرومیتندن ناشی سعهٔ رزقدن محروم قالمش اولدیغنی درك وتعقل ایدهـونده بورالرینی تفکر ایدرك اوبیچاره‌یه دست لطف و کرمنی اوزاتسـون . ایمدی برکیمسه رضاء اللهی طلباً وحقنده‌دراپکان بیورلمش اولان انعام الهی‌یه تشکراً وقومندن فقر واحتیاجی بولنانلره مرحمةً بذل ماله نفسنده برداعی بولورسه بلاشك اوکیمسـه قرآنك هدایتنی قبوله تم استعداد ایله مستعد اولور وبناءً علیه اسلامه دعوت اولندیغی زمان کمال شوق ایله اجابت ایدر ـ ع .

جناب باری واحد لاشریك له اولدیغی حالده [رزقنا] دیه ذات علیه‌سندن جمع صیغه‌سیله تعبیر بیورلمسی تفخیم ذات ایچوندر . اسلوب عربده نفسدن متکلم وحده صیغه‌سـیله تعبیر اولندیغی کبی بعضاً جمع صیغه‌سیله وبعضاً دخی مجهول صیغه‌سـیله تعبیر ایدیلور . قرآن کریم اسلوب عرب اوزره شرف نازل اولدیغندن بواسلوبك اوچی‌ده قرآنده وارد اولمشدر . جناب رب عزت ذات علیه‌سندن [ذرنی ومن خلقت

وحيداً] قول شريفنده مفرد صيغه‌سيله ، [انا انزلناه فى ليلة القدر] نظم جليلنده جمع صيغه‌سيله ، [كتب عليكم الصيام] آيت كريمه‌سنده وامثالنده مالم يُسَمَّ فاعله صيغه‌سيله تعبير بيورمشدر — ب .

٤ — والذين يؤمنون بما انزل اليك وما انزل من قبلك وبالآخرة هم يوقنون

وَ انلر سكا منزل اولانه وَ سندن اول منزل اولانلره [يعنى سكا نازل اولان قرأن وشريعت ايله توراة ، انجيل ، زبور وصحف انبيا كبى سندن اول كذار ايتمش پيغمبرانه منزل بتون كتابلره] ايمان وآخرتى [نشئهٔ اخرانك وقوعنى] تيقن ايدرلر [انلرك قلوبى نور الهى ايله مستنير اولديغندن حيات آخرتى بتون شكوك واوهامى ازاله ايدر بر علم قطعى ايله بيلورلر] .

بوذكر اولنان امورده ايمان اظهار ايدنلرك هپسى قرأنه اهتدا ايتمش دكلدر . اره‌مزده بك چوق كيمسه كوريرزكه اكا قرأن ندر ديه صورلسه : [كلام اللهدر بلاشك] دير . معمافيه انك اعمال واحوالى قرأنه تطبيق ايدلسه كلياً قرأنه مباين اولديغنى كوريرز . قرأن غيبتدن نميمه‌دن كذبدن منع ايدر ؛ حالبوكه او غيبت ايدر ، نميمه‌يه سعى ايدر . كذبدن صاقنماز . قرأن تفكر وتدبرى امر ايدر ؛ حالبوكه او ، الله تعالى‌نك حقلرنده [بل هم فى غمرة ساهون] بيورديغى كروهدندر ، كندى مستقبلنه ومنسوب اولديغى امتك مستقبلنده تفكر ايتمز ، آيات ونُذُرى وحوادث وعِبَرى تدبر ايلمز . آيت كريمه‌ده ذكر اولنان مؤمن موقن اول كيمسه‌در كه اعمال واخلاقنى دائما قرأن ايله تزيين ايدر وقرأنه اهتدا ايدوب اهتديكى تعيين ايتمك ايچون قرأنى معيار اتخاذ ايدوب اعمال واخلاقنى اكا تطبيق ايدر — ع .

كتب منزله‌يه اجمالاً ايمان فرض عيندر وتفاصيلى ايله متعبد بولنديغمز قرأنه تفصيلاً ايمان فرض كفايه‌در ، زيرا فرض عين اولسه حرج ومشقته مؤدى اولور وامر معاشى اخلال ايدر ، دين ايسه يسردر ، عسر دكلدر — ق س م .

انزال برشيئى اعلادن اسفله نقل ايتمكدر . انزالك معانى‌يه تعلقى آنى حامل بولنان اعيان وذواته تعلق واسطه‌سيله‌در . صحفدن ماعدا كتب الهيه‌نك رسل كرام عليهم الصلاة والسلام حضراتنه نزولى جبريل اوكتبى جناب اقدس كبريادن تلقى روحانى ايله تلقى ايلدكدن وياخود لوح محفوظدن حفظ ايتدكدن صكره انى رسل كرامه انزال والقا ايتمسى صورتيله‌در ، والله تعالى اعلم — ق س . بو آيت كريمه‌ده انزال كلمه‌سى وحى معناسنه‌در — ب . انزال لفظى ايله مراد ، جانب رفيع الوهيتدن ورود ايدوب عباده وحى اولنان ارشاد الهى‌در . بوكا انزال تسميه ايدلمسى جانب الوهيتده مخلوقينه نسبت ايله علو مكانت بولنديغى ايچوندر . قرأن ، وحيدن ماعدا نعم الهيه‌يه ده انزال اطلاق ايدوب [وانزلنا الحديد فيه بأس شديد ومنافع للناس] بيورمشدر — ع .

[آخرة] لفظى ، اولك مقابلى بولنان آخرك تأنيثى‌در ، نته كيم دنيا لفظى ادنى‌نك تأنيثى‌در . بو ايكى لفظك دارينده استعمالى غالب اولديغندن اسم مقامنه قائم اولمشلردر — س . دنيايه دنيا تسميه‌سى آخرته دنوّ وقربى بولنديغى، آخرته‌ده آخرت اطلاقى دنيادن مؤخر اولديغى ايچوندر — ب . آخرت لفظى قرأنده بك چوق يرده ذكر اولنمشدر . مراد حيات آخرت وَ ياخود اعماله مكافات وعقوبت محلى اولان دار آخرتدر — ع .

ايقان : برشيئه تعلق ايدن علمى اوشيدن شك وشبهه‌يى نفى ايدرك اتقان ايتمكدر — ق س . يقين : واقعه مطابق اول اعتقاددر كه شك وزوال قبول ايتمز ؛ شو حالده يقين ايكى اعتقاددن مركبدر ، برى فلان شيئك شويله . . اولديغى اعتقاد ، ديكرى اوشيئك بشقه بر صورتله اولمسى ممكن اولمديغى اعتقاددر . الله ويوم آخرته ايمانده يقين ، اعمالده‌كى آثاريله بيلنور . يوقسه اللهدن حيا ايتميه‌رك ناسك حقوقنى اكل ايدوب‌ده بنم روز جزايه علم اليقين اعتقادم واردر ديان اهل خداعك قول مزورلرى وَطور دسيسه‌كارانه‌لرى اصلا شايان التفات دكلدر — ع .

٥ — اولئك على هدى من ربهم واولئك هم المفلحون

انلر [بوصفات حميده ايله اتصاف ايدنلر] ربلرندن [حقلرنده شايان بيوريلان] هدايت اوزره‌درلر [حضرت پروردكار انلرى انواع لطف وكرميله پرورده ايدوب تا كه جناب اقدس كبرياسنه اهتدا مرتبه‌سى اولان شو مرتبه‌يه ارتقا ايتمشلردر] وَ [دارينده فوز وفلاح بولانلر انلردر [بو فرقهٔ فاضله‌نك حكيه بيوريلان صفتلرى حسبيله شره ، طمع ، جبانت ، هلع ، بخل ، جور ، خشونت كبى رذائلدن بالطبع تزكيهٔ نفس ايتمش اوله‌جقلرى وافعال ذميمه وَارتكاب فواحش ومنكرات ايله صنوف شهوات نفسانيه‌يه انهماكدن تجنب ايده‌جكلرى كبى عاداته وناس ايله حسن معامله‌يه متدائر قرأنك فضيلت وَعمل صالح تسميه ايلديكى شيلرله‌ده متحلى بوله‌جقلرندن البته ايكى جهانده لطف خاص ربانى ايله ممتاز وسرافراز اولورلر] .

بركت زاده اسماعيل حقى

تاريخ اسلاميت

نام مستعاريله دوقتور « دوزى » نك تركجه‌يه مترجم رساله‌سنه قارشى رديه

— ٢٤ —

ابوطالب حضرتلرى‌ده پدرلرى جناب عبدالمطلب كبى شرب خمر مثللى خبائثى نفسنه تحريم ايتمش وبك چوق مزايا ومفاخر ايله تميز ايلمش ايدى . رسول اكرم افنديمز حضرتلرى حاضنه‌لرى ام ايمن « رضى الله عنها » يه « سن والده‌مدن صوكرا بنم والده‌مسك » بيوردقلرى كبى ابوطالب حقنده‌ده بعد النبوه دخى « پدرم » تعبيرينى مكرراً استعمال ايتمشلردر .

اصل اسمی عبد مناف [۱] اولوب أکبر اولادی اولان طالب ایله [۲] تکنی ایده‌رك اول وجهله اشتهار ایتمشیدی . رسول اکرم حضرتلرینی پك زیاده سه‌ووب بوتون اولادی فوقنده طوتاردی . هنکام طفولیتلرنده یاننده یاتیرر . اطیب طعامی کندیسنه یدیرردی .

پدرلری عبدالمطلبك ثروتی بوتون اولادی بیننده انقسامه اوغرامغله ابوطالب وسعت معیشته مالك دکلدی . فقط بوشرف حمایه‌یی احرازله رسول اکرمی خانه‌سنه آلمغله مادی ومعنوی برکاته مظهر اولمشیدی . هرایشنده موفقیت نمایان ایدی . دائما کورردی‌که اولاد وعیالی ایچون احضار اولنان اطعمه نه قدر آز اولسه محترم برادر زاده‌سی اشتراك ایلدیکی زمان کافه‌سنی طویورور ، حتی فضله بیله قالیردی .

ام ایمن رضی‌الله عنهادن مروی اولدیغی اوزره « رسول اکرم حضرتلرینك زمان صباوتلرنده بردفعه اولسون آجلق ویا صوسزلقدن شکایت ایتدکلری کورلمه‌مش ، اکثر اوقاتده علی‌الصباح زمزم شریفدن بر ، ایکی یودوم صو ایچه‌رك اونکله اکتفا ایدر ، کندیسنه یمك تکلیف اولندقده بن آچ دکلم دیرنرمش ، ابوطالبك مائده‌سنه حاضر اولملری محضا اونك خاطرینه رعایت مقصدیله وقوع بولورمش . »

ابوطالب حضرتلری نائل اولدیغی بوشرف حمایه وکفالتی بعدالنبوه دخی محافظه ایده‌رك عظیم فداکارلقلر ایتمش ، کندیسی نبوتك اوتجی سنه‌سنه قدر معمر اولمش ایدی . بومدت ظرفنده ـ ایلریده بسط وبیان اولنه‌جغی اوزره ـ افندیمز حضرتلری سفهای مکه‌نك تعرضات وتجاوزاتندن مصون بولنورلردی .

حقیقت معروضه بالجمله کتب سیر وتواریخده اسانید صحیحه ووثائق صریحه ایله تأیید واثبات ایدلمش اولمغله ثبوتنده اشتباهه امکان یوقدر . بناءً علیه واقف حقایق اولان ارباب مطالعه (دوزی ـ جودت) تاریخنك محتوی اولدیغی اسنادات آتیه‌یی نظر نفرت واستکراه ایله تلقی ایده‌جکلری ، مرفقره‌سنی هذیان محموم قبیلندن صایه‌جقلری امر طبیعیدر .

اتفاق فقها ایله نقل کفرك کفر اولمامسنه وتاریخ اسلامیت نام مستعاریله نشر اولنان اثر غرضکارك خبیثه‌نك حرفیاً رد وابطالی مطلوب وملتزم بولنمسنه بناءً بومثللی هذیانلری‌ده بالمجبوریه کتابمزه درج ایدییورز .

« ابوطالب سخی برآدم ایدی . فقط اودرجه فقیر ایدی‌که عائله‌سنك حوائج ضروریه‌سنی تأمین ایده‌مه‌یوردی . بناءً علیه محمد « ص . ع » کندی معیشتنی تدارك ایتمك ، باشنك چاره‌سنه باقمق مجبوریتنده بولندیغنی کوردی . چوبانلق ایتمکه باشلادی . مکه‌لیلرك کچیلرینی وقویونلرینی محافظه ایدییوردی . چوبانلق ایسه عربلرك نظرنده محقر برایشدر . بوجهتله چوبانلغی اکثریا قادینلره ، اسیرلره ترك ایدرلردی ، محمد « ص . ع » ك چوبانلقدن آلدیغی معاش پك جزئی ایدی . بونك ایچون برواسطهٔ معیشت تأمین ایتمك اوزره (سوس) میوه‌لرینی زرع ایتمکه دخی قویولدی »

برکره اولاد وعیالنی اعاشه‌دن عاجز اولان فقیر بر آدمك حس اولنه‌جق مرتبه سخاوتی اوله‌میه‌جغی آشکاردر . بناءً علیه سخاوتله مدح وستایشه شایان کورولن ابوطالبه درجهٔ نهایه‌ده فقر وضرورت اسنادی تناقضدن خالی دکلدر .

ثانیاً مشارالیه حقنده کتب معتبره‌ده (وکان من حکام قریش وساداتها ومرجعها فی‌الملمات) عباره‌سی اوقونمقده‌در .

ادنا مرتبه فکر وملاحظه صاحبی اولانلر اعتراف ایدرلرکه بالجمله قبائل قریش نزدنده سیادتله معروف ، وقائع مهمه‌ده مرجع انام اولان برذات وسعت معیشته مالك اولمیه‌بیلیرسه‌ده ممکن دکل افقر فقرادن اوله‌ماز . ابوطالبك تجارتله اشتغالی‌ده معلومدر . آره‌صره کاربانله سوریه‌یه عزیمت ایدردی . حتی سن مبارکلری اون ایکی‌یه واصل اولدیغی هنکامده آرزوی همایونلرینه بناءً رسول اکرم افندیمزی‌ده برلکده استصحاب ایتمشیدی‌که کتب سیرده تفصیل اولندیغی وجهله بوسفرلرنده (بحیرا) نام راهب ایله ملاقات وقوع بولمشدر .

ثالثاً ابوطالب ـ بونلرك ادعا ایتدیکی کبی ـ ضرورت فوق‌العاده ایچنده یانوب قاورولمقده اولسه‌یدی رسول اکرم حضرتلرینك حامئ مشفقی اولان دور اندیش عبدالمطلب بوشرف حمایه کندیلرینه تودیع اولنمق خصوصنده عرض ونیازده بولنان زنکین اوغللرینی براقیرده ابوطالبی ترجیح ایدرمیدی . مشارالیه دها زیاده شفقت وصمیمیت آرامش ایسه‌ده امر اعاشه وادارەنك اهمیتنی اصلا نظر اعتنایه آلمش دکلدی دینله‌بیلیرمی ؟

حالبوکه انصافدن محروم بولنان دوقتور (دوزی) ایله همپالری اولانلرك عقل ومنطق خارجنده کائن بوفرضیه‌لری رسول اکرم افندیمز

---

[۱] روافض طائفه‌سی « عمران » اولمسنی ادعا ایدوب (ان‌الله اصطفی آدم ونوحاً وآل ابراهیم وآل عمران علی‌العالمین » آیت کریمه‌سنده « آل عمران » دن مرادآل ابی طالبدر دیرلر . ذاتا بوتون طوائف شیعیه توحیده دائر اشعارینه علاوه ایتدکلری احادیث واهیه‌ایله اسلامیتنه ذاهب اولمشلردر . حالبوکه اك صوك کلامی « علی دین عبدالمطلب » ایدی .

حافظ ابن کثیر رحمه‌الله دییورکه روافضك ادعای واقعلری ظاهرالبطلاندر . بونلر بوادعایه جرئت ایتدکلری زمان آیت مذکوره‌نك مابعدی اولان (اذقالت امرأة عمران رب انی نذرت لك مافی بطنی محررا » نظم جلیلنی هیچ نظر مطالعه‌یه آلمامشلردر . نصل‌که بردرویشه نماز قلسه‌ك آدیین کیمسه‌یه جواباً منبورك « لاتقربوا الصلوة وانتم سکاری حتی تعلموا ماتقولون » آیت جلیله‌سنك یالکز باش طرفنی اوقومقله اکتفا ایلدیکی مرویدر .

[۲] بوندن باشقه ابوطالبك دها اوچ اوغلی وار ایدی‌که عقیل وجعفر وعلی رضی‌الله عنهم حضراتیدر . هربری مادوننـدن اون یاش بویوکدر . ام هانی وجمانه نامنده ایکی قیزی‌ده واردی . طالبدن ماعداسی قبول اسلامیت ایتمشلردر . طالب ایسه بدر وقعه‌سنده مشرکین طرفنده بولنه‌رق مقتول اولمشدر . عقیل‌ده بدر غزاسنده بولنوب اسیر دوشمش وحضرت عباس طرفندن فدیه‌سی ویریله‌رك تخلیص ایدلمشدر . حدیبیه وقعه‌سندن براز اول قبول اسلامیت ایلدی . جناب جعفرکه ذوالجناحین عنوانیله معروفدر اسلامیتی قدیم وشانی پك عالیدر . دیار حبشه‌یه هجرت ایدنلرك پیشوالرندندر .

مدینه‌یه عودتلری فتح خیبر هنکامنه مصادف اولمغله رسول اکرم افندیمز اول قدر فرحناك اولدیلرکه « هانکیسنه سوینه‌جکمی بیله‌میورم . خیبرك فتحنه‌می یوقسه جعفرك قدومنه‌می ! » بیوردیلر وآنلرندن اوپوب کندینی قوجاقلادیلر ومسجد شریف یاننده برخانه تخصیص ایتدیلر .

جمله‌سنك والده‌سی فاطمه بنت اسد بن‌هاشمدرکه پك فاضله برقادین ایدی قبول اسلامیت ایدوب بعدالهجره مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایتمشدر .

وفاتنده رسول اکرم حضرتلری نعشنه قیص مبارکلرینی الباس ایله بالذات قبرینه یاتیرمش وسببنی سؤال ایدنده « ابوطالبدن صوکرا بکا اك زیاده برو شفقت ابراز ایدن بوقادین ایدی » . بیورمشلردر . (اسدالغابه) .

حضرتلرینه چوبانلق ومیوه‌فروشلقله صورت عادیه‌ده تأمین معیشته مجبوریت اسناد ایدرك (حاش‌لله) شان والای رسالتی تنزیل واستخفاف ایتمك غرض فاسدندن ناشیٔ هپ اویدورمه شیلر ، مناسبت آلمازبهتانلر اولدیغی « چوبانلق ایسه عربلر نزدنده غایت محقر برایش ایدی. بوجهتله چوبانلغی اکثریا قادینلره واسیرلره ترك ایدرلردی. . . . . » سوزلرینی علاوه ایتمکله‌ده تماماً تظاهر ایتمکده‌در .

الحاصل چوبانلقله تأمین معیشت ساحهٔ فضائل پرای نبوتدن صد هزار مرتبه اوزاقدر .

رعی غنم خصوصنك فی الجمله وقوعی مسئله‌سنه کلنجه کتب سیرده رسول اکرمك رعی غنم ایله اشتغال بیورملری فجار ثالث ایله حلف الفضول [۳] وقعه‌لرندن اول ذکر اولندیغنه نظراً کندیلرینك هنوز مراهق بولندقلری صره‌ده واقع اولدیغی آکلاشلمقده‌در. چونکه اووقعه‌لر اثناسنده حضرت رسولك اون درت یاشنده بولندقلری مصرحدر .

بر حدیث شریفده شویله وارد اولمشدر . « علیکم بالاسود من ثمر الاراك فانه اطیبه وانی کنت اجتنیه اذ کنت ارعی الغنم قلنا وکیف ترعی الغنم یارسول‌الله قال نعم ومامن نبی الاوقد رعاها » یعنی اراك آغاجنك میوه‌لرندن سیاه اولانلرینی دوشیریکز. چونکه اطیبی اودر [بو میوه‌نك قرارمش وکمال بولمش اولان قسمنه (کَباث) دینیر . بو حدیثله خام میوه‌لرك مضر صحت اولمسی افاده بیورلمشدر] قویونلرمی رعی ایتدیکم اثناده بن‌ده اونلری دوشیرردم . دیدك که یارسول‌الله ! سز قویون رعیی اشتغال ایتدیکزمی ؟ بیوردیلر که اوت ! هر پیغمبر برمدت رعی غنمله اشتغال ایتمشدر .

دیکر برحدیث شریفده‌ده حضرت موسی وحضرت داود کبی ذات رسالتپناهیلرینك‌ده رعی غنم ایله برمدت اشتغاللری تصریح بیورلمشدر .

هیچ شبهه ایدیله‌مزکه انبیای عظامك بوندن مقصدلری تأمین معیشت دکلدی . بلکه الهام باری سائقه‌سیله جماعات بشریه تربیه واداره‌سنه دائر اکتساب ملکه، پیدای ممارسه کبی استفادهٔ معنویه‌دن عبارتدر . چونکه بهائم ایچنده اك ضعیف وغایت سکونتلی اولان جنس غنمی استرعا ، فصول وازمانه کوره اونلری مناسب مرعالره نقل ومأوالرینی تنظیم ایله برابر ذهاب وایابلرنده احوال طبیعه‌لرینه مراعات وکندیلرینی مؤذیاتدن محافظه‌یه اعتنا ایدن کیمسه‌نك قلبنده ترحم وتعطف قرار ایده‌جکندن سیاست انام ایله اشتغال ایلدیکی زمان حدت طبیعیه وظلم غریزیدن تهذیب نفس ایتمش بولنور. اعدل احوال اوزره ایفای وظائفه موفق اولور .

ارباب تدقیق وعلمای فلسفه وقائع جاریه‌نك لدنیاتنه وقوفله کسب امتیاز ایدن ذواتدن عبارتدر که بونلر ظواهر احوال واخباره دکل ! بلکه هر واقعه‌نك احتوا ایلدیکی حکم واسراره بنای حکم ایدرلر. حسن نیت وذکا ورویتلری نسبتنده ارشاد انامه موفق اولورلر.

ظاهر بین اولان غرضکارلرك احوالی ایسه بام باشقه‌در . اونلر خصملرنده ولو کندی زعملرنجه نقائصدن معدود برشی بولنجه اونی انظار عوامده بیولته‌رك اغراض فاسده‌لرینه آلت ایدینرلر .

بوصره‌ده بلغارستان مطبوعات عادیه‌سنك طوتدقلری مسلك باطل‌ده بو قبیلدندر . بلغارلردن سلاح طوپلانمق مسئلهٔ حکیمانه‌سنك تضمن ایتدیکی ادامهٔ سکون وآسایش مقصدعالیسی کبی لدنیات عالیه‌یه یاناشمه‌یورلر ، سلاحسز قاله‌جق عثمانلی بلغارلرك لدی الایجاب اشقیا چته‌لرینه معاونت ایده‌میه‌جکنی دوشونه‌رك قاله ، قلمه آلنمسی بادیٔ نکبت وخجالت اوله‌جق تعللات بارده‌یه صاپیورلر .

ایشته دوزی وهمپالری‌ده کتب سیرده سطحی نظرله کورمش اولدقلری رعی غنم مسئله‌سنی کنه وحقیقتی اوزره آکلامغه چالشه‌جقلری یرده پایهٔ معلای رسالتی تنزیل خولیای باطله واسطه قیلمغه یلته‌نیورلر . بوتون انبیای عظامك احوال ابتدائیه‌لرنده احیاناً وقوع بولمسی سنت جاریهٔ سبحانیه اولان بوفعلك مشاهدهٔ نتائج وآثارندن محروم قالیورلر .

وحره‌تلری آرتدقجه آرتیورده کمال عقلی ومظهر اولدیغی صفت نبوت ورسالتی کوزلری اوکنده پارل پارل پارلامقده بولنسان مآثر ومفاخر بی نهایهٔ اسلامیتله ثابت ومحقق اولان ذات رسالتپناهی حقنده محضا وحی ربانی اثناسنده تجلی ایدن حالت خارقهٔ انسلاخی وعالم ملکوته طوغری حصولی ضروری اولان اعتلا وانجذابی وسیله ایده‌رك (حاشا وکلا) جنون اسناد وافتراسنه قدر واریورلر .

(خذلهم الله واعمی ابصارهم کما اعمی بصائرهم)

آرتق بعنایة‌الله اخوان دین وارباب تمکین تماماً آکلامش اولیورکه پیغمبران عظام حقلرنده رعی غنم آحاد ناسك تلبس ایتدکلری جلباب وحشت وجهالتدن بالکلیه عاری اولمسی جهتله سائرلرده کورولن احواله قابل قیاس دکلدر . بناءً علیه رعی غنم ایله تعییب اولنسان برشخص « پیغمبرلرده راعیلك ایتمشدر » دیه مقابله‌ده بولنه‌جق اولورسه تأدیبه مستحق اولور . زیرا آنفاً ایضاح اولندیغی اوزره انبیای عظامده بر حکمت سامیه‌یه بناءً وقوع بولان رعی غنم خوارق

---

[۳] « فجار » نامیله مکه‌لیلره تعلق ایدن وقائع درت دفعه وقوع بولمشدر. بونلرك هربری شهر حرامده یاخودداخل حرمده حصوله کلمش ویابوصورتله نتیجه‌لنمکله تقرب ایتمش اولمغله مفاجره معناسنه اولان نام مذکوری آلمشدر. کتب سیرده تفصیلاتی واردر .

(حلف الفضول) اموال مغصوبه‌نك استرداد ویا تضمینی حقنده اعمام رسولدن زبیر بن عبدالمطلب دلالتیله عبداه بن جدعان خانه‌سنده معلوم الاسامی ذوات بیننده عقد اولنان برمعاهده‌دن عبارتدرکه اقامهٔ حق ونصرت مظلومه دائر اولمغله اون درت یاشنده اولدقلری حالده رسول اکرم افندیمزده بالذات حاضر بولنمشلردر . حتی بولنملریله افتخار معرضنده برحدیث شریفده وارد اولمشدر .

باعث انعقادی عاص بن وائل نام مستبدك برین تاجرندن آلمش اولدیغی امتعه‌نك اثمانی تأدیه ایتمدیکندن مزبورك جبل ابی قبیسه چیقاراق بلندآواز ایله اکابر قریشدن استغاثه واستمداد ایتمسیدر .

عظیمه‌یی حاوی اولان امیلك ویتیملك کبی اونلرك حقنده فضائل وکمالاتدن معدود اوله‌بیلیر .

دوزی وهمپالرینك رسول اکرم افندمز حضرتلرنده وقوعی مروی اولان رعی غنم کیفیتی‌ده حقیقتی‌اوزره اکلامق ایسته‌مدکلرینی درمیان ایتمشیدك . بوندن مقصد یالکز لدنیات حکمیه‌سنی آکلامامش اولدقلرینی افاده دکلدر . چونکه اونلر بونکله قالمامشلردر، اوتاتمه‌دن بو فعله مقابل خلقدن اجرت آلمق تنزلنی‌ده علاوه ایتمشلردر . حتی بوافترایی ترویج ایچون دوزی جنابلری « مکه‌لیلرك کچیلرینی وقویونلرینی محافظه ایدیبوردی .... چوبانلقدن الدیغی معاش پك جزئی ایدی .... » دیه ایشك ایچنه قوجه‌مان یالانلرده قاتمشدر .

حالبوکه رسول اکرم افندیمز اون درت ایله اون بش یاش آره‌سنده بولندقلری هنکامده محضا کندی آرزوی وجدانیلریله قرباسندن بعض کیمسه‌لرك قویونلری رعی اولندیغی محلده بر مدت بولنمشلر . راعیلره معاونت بیورمشلردی . بوکا مقابل کیمسه‌دن اجرت الدیغی اویدورمه بر افسانه‌در .

نصل که (کنت ارعاها لاهلی بالقراریط) حدیث شریفنده بوحقیقت مصرحدر .

[بو « قراریط » تعبیری توهم اولندیغی کبی قیراطك جمعی دکل بلکه روایت اخراده مذکور اولان (اجیاد) نام محل معروفك عنوان دیکریدر . بونی‌ده ابو اسحق حربی وعلامهٔ ذوفنون ابن‌الجوزی وامام‌ابن‌ناصر کبی‌اجلهٔ علما تصریح ایتمشلردر .

درهم ودینارك جزء معینی (نصف دانق) معناسنه (قیراط) ك او صره‌ده عربلرجه معروف اولمامسی‌ده بوافاده‌یی تأیید ایتمکده‌در]

بالفرض والتقدیر اجرت آلمش اولسه‌لرده حضرت موسانك جناب شعیبله اولان معامله‌سنده اولدیغی کبی برمحذور عقلی ویا شرعی استلزام ایتمیه‌جکی لدی‌الخواص امر آشکاردر .

انبیای عظام امتلرینی تشبث شخصی‌یه ارشاد ایچون قبل‌النبوه بویله بر طاقم امور مشروعه‌ده بولنه‌بیلیرلر .

فقط دشمنلر سویلیه‌جك باشقه سوز ، اسناد ایده‌جك بر تهمت بوله‌مایجه اونلری‌ده آحاد ناسه قیاسه یلته‌نیرلر . یاخود دها بویوك افترالره جرءتله هلاك اولوب کیدرلر .

مناسترلی اسماعیل حقی

معراج شریف مناسبتیله

آیینهٔ جمال حق صلی‌اللّٰه علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك معراج حقیقت منهاجی هجرت سنیه‌لرندن برسنه مقدم شهر رجبك یکرمی یدنجی کیجه‌سی وقوع بولمشدی . یعنی اوراز دان لیلهٔ اسری ، تنها نشین وحدتخانهٔ خدا اولمشدی . بولیلهٔ مبارکه بازار ایرتسی کیجه‌سنه مصادفدی .

شرفوقوعنده زمانمزه قدر کچن مدت بیك اوچیوز یکرمی طقوزسنه اولمش اولیور .

اذسان هرسنه بوشب مسعودی ادراك ایدنجه درجهٔ علویتندن طولایی خاطرات لطیفه‌ایله نشئه‌مند اولور . هله اونور مشخص رسالتك برجلوهٔ لطیفهٔ غیبیه‌ایله عزم آسمان ایلمسنده‌کی حکمت وحلاوت روحانیه‌یی دوشوندیکی زمان مستغرق وجد واستغراق اولور .

جلهٔ عنایات سبحانیه‌دن اولمق اوزره فروغ معرفت ؛ قلوب امت محمدیه‌یی جلوه زاره دوندیرمکده نیرات زاهرهٔ سمواته فائق برشعشعهٔ روحانی کوسترر .

حضرت عبدالقادرك سراج‌الوهاجندن ترجمهً برانرده یازیلیرکه :

اوکیجه شیخ حرم لاهوت حضرت جبریل ؛ محبوب اذیب‌الهی صلی‌اللّٰه علیه وسلم افندمز حضرتلرینه اولان شدت اشتیاقندن هائم وحیران اولدیغی حالده سرای امهانی‌یه کلدی [۱]

وجود نازنین رسول‌الهی فراش استراحت ایچنه سرلمش ودیدهٔ قلبی اویانق اولدیغی حالد، کوزلرینی اویقویه طالمش بولدی . پتاغنك آیاق اوجنده طوروب عرض سلام واحترام ایلدکدن صکره « ای بخت بیداد عالم وعالمیان، دالدیغك خواب نوشیندن اویان‌که غنائم فیوضات الهیه، سنك‌ایچون حاضرلاندی . امرنافذ مطلقه سنك ایچون سراپردهٔ عظمتسرای قرب ووصال آچلدی . ای یتیم ابو طالب ؛ مواهب ومطالب سعادت، طالبك اولان فیاض ازل حضرتلری طرفندن سنك ایچون ادخار اولندی» دیه عرض مرام ایلدی . سیدالکونین افندمز حضرتلری (یاجبریل الی این) خطابیله نره‌یه کیدیله‌جکنی سؤال بیورنجه؛ روح‌الامین (یامحمد ارفع‌الاین من‌الین) مقدمه‌سیله عرض اطلاعکاه رسالتپناهی ایتدیکی جواب مدلولنجه (یابی ذیشان اره‌دن ستردیی قالدیر، شمدی بن این‌وجهت بیلمیورم، زیرا معلوم‌شریفکدرکه ربك تعالی وتقدس زمان ومکاندن منزه ومقدسدر؛ بن‌رسول دیوان قدم اولدیغم حالده سنك خدمتکارلرکدن اولمق ایچون حضوریکه کوندرلدم؛ یامحمد ارادهٔ ازلیهٔ الهیه‌نك غایهٔ شهودی ومقام سعادت‌عظما ایچون مشیت ربانیه‌نك مقصودی سنسین؛ هرشی‌سنك ایچوندر؛ سن انجق ذات الهیسی ایچونسین کائناتك ممتاز ومختاری وپیالهٔ محبتك نشوهٔ سرشاریسین؛ شجرهٔ کوندن‌مقصود اولان ثمرهٔ شماع‌وجوهرهٔ مطهره‌سنسین ، سن بدر لطائفسین ، شمس معارفسین . یوم قیامتده ملجاء هرخائفسین ، حکمتخانهٔ‌عالم سنك‌ایچون‌بسط واصلاح اولوندی،

---

[۱] امهانی حضرت علی کرم‌اللّٰه وجهه ورضی‌اللّٰه عنه افندمزك همشیرهٔ پاکیزه‌سیدر . سرای امهانینك الآن موقعی زیارتکاهدر . مکهٔ‌مکرمه‌ده الیوم دائرهٔ حکومتك قارشوسنده رأس مناره تعبیر اولنان اوچ شرفه‌لی مناره‌نك دیبنده‌در . الحالة هذه تعظیماً زیارت اولنمقده‌درکه بومناره محل مقدسه علم اوله‌رق انشا اولنمشدر . تفصیلی مرآت‌الحرمینده واردر . امام بخاری حضرتلرینك قتاده وانس ابن‌مالك رضی‌اللّٰه عنهما حضراتندن روایت ایلدیکی برحدیث شریف مضمونته کوره فخرعالم صلی‌اللّٰه علیه‌وسلم افندمز حضرتلرینك اوکیجه کعبهٔ معظمه‌ده حطیم دنیلان موضعده بولندقلری صره‌ده معراج کزین شرف‌واقع اولمشدی . بوبابده‌کی تخالف روایاتی ابن حجر حضرتلری پك کوزل برصورتده تألیف ایتمشدر .

کاسهٔ محبت؛ مجرد قرب فیضا فیضك ایچون تصفیه قیلندی، جمیع اکوان سنك ایچون یارادلدی، حرمخانهٔ ملکوت مجرد شرفیاب وصالك اولمق ایچون اغیاردن محافظه ایدلدی.

قالق؛ ای حبیب کبریا قالق که نعم جلیلهٔ الهیه سفرهلری سنك ایچون قورولمش طوریبور، رحمت نشینان عالم بالا سنی بکلیور. انلرك جملهسی شرف روحانیتکله نصل مشرف ایسه شرف جسمانیتکدنده بویله شرف وسعادت بولمق استیور؛ یر یوزی مبارك ایاغکله اوستنه باصدیغکدن طولایی نصل شرف وسعادت بولدیسه قبهٔ سما دخی اویلهجه مشرف ومنور اولمق ایچون جان آتیور... تشویقات تعظیمکارانهسنده بولوندی.

بونك اوزرینه سلطان سریر لی معاه علیه صلوات الاله افندمز حضرتلری لحکمة (یاجبریل الحبیب یدعونی ماالذی یفعل بی) استجواب حقیقت جویانهسیله (ای روح الامین بنی ربم تعالی وتقدس نه ایچون دعوت بیوریور؟) مآلیله لبکشای سؤال اولدی.

حضرت جبریل علیه السلام دخی (لیغفرلك اله ماتقدم من ذنبك وماتأخر) تبشیریله مقابله بیوردی. [۱]

جناب رسالتپناه اعظم صلی اله علیه وسلم افندمز حضرت جبریلك سوزینه جواباً (یاجبریل الآن طاب قلبی هاانا ذاهب الی ربی) یعنی (ای بیك جلیل حضرت رب شمدی کوکلم مسرور ومطیب اولدی، ایشته زمان ومکاندن منزه اولان ربم جل وعلی حضرتلرینه کیدییورم..) مضمونیله اجابت نمای دعوت حق اولدی.

سیران بدایع پیرا ارهسنده سروش اعظم جبریل امین شو مضمون ایله عرض حضور کبریا ایتدی که «یاسید الاولین والاخرین مژدهلر اولسونکه شرف قدومك ایچون ابواب نعیم کشاد ایدیلوب روضهٔ صفا وچمن صفهٔ لطافت بخشالرینك نضارت ورونقی کمال بولدی؛ واو بزم فیضا فیض نعیمك پیالهٔ نشوه افزا ورحیق حیات بخشاسی شفاف ومصفا اولدی. جمال پردهلری اچلدی، هرطرفه نورلر صاچلدی، بوکیجه سنك کیجهکدر، بودولت سنك دولتکدر دیهرك دها برچوق معروضات حقیقت ایاتده بولوندی.»

خلاصهٔ کلام لایعد اسرار ساحه نمای ظهور اولدی که بونلردن مقصود ربانی او محبوب کزین الهینك ایات بینانی کورمسی ومظهر تجلیات سبحانی اولمسی ایدی. اویله اولدی. بو احوالك صحتنه تأثیر عشق محمدی ایله درحال ایمان ایدنلر نائل نعمت ایمان ومظهر التفات سبحان اولدی؛ عشق محمدیدن محروم زمرهٔ معاندین ایسه دریای انکار وضلالتده بوغولدی قالدی.

شبستان وفانك محرمیسین یارسول اله
عروس کنت کنزك همدمیسین یارسول اله

تماشا ایلدك نور جمال الاهی آمنا
مقامات کمالك افخمیسین یارسول اله

حسین وصاف

اسلامیتك ظهور وترقیسی
و
حیات حضرت محمد

مؤلفی
دوقتور ابسناس

مترجمی
ماردینی زاده عارف

مابعد

پت پرستلرجه بیراملرنده معبدلرده برضیافت ویرمك عادت اولدیغی کبی بوقاعده الحالة هذه اوصورتله جاریدر. پت پرستلکه دخول صرهسنده تلقین ایدیلان اسماء سریهدخی الیوم کلیسالرده (سکرمان) آیننده استعمال اولنان اسمادر. نتهکیم (میسیول) (تلیتی)، (منیستر) کبی اسامی هرایکی طرفجه مستعملدر. برده تعالیم ابتدائیهده متخذ اولان اصول وقواعد و(کاتی شمین) دن (قومپتانت) (واندن)، (فیدیل) کبی درجات واوصاف کنیسانیهدهکی احوال وشرائط عینیله موجوددر. وبو اوصاف والقابی احراز ایچون پت پرستلکده مستعمل ومشروط اولان تهیأت ابتدائیه تمامیله خرستیانلغده جاری ومشروطدر. انجق اشبو تعالیم وتلقینات هرمملکتده براولمادیغی کبی نصرانیتده جاری اولان (سکرمان) اصولی دخی هرمملکتده بردکل ایدی. پت پرستلکده بوکبی اصول وقواعد مذهبیهیه زیادهسیله دقت واعتنا ایدیلن ممالکده خرستیانلغده دخی اونسبتده دقت واعتنا کوستردیکی کبی مسامحهکارانه حرکت اولنان محللرده دخی اوتسامح جاری ایدی مثلا: (هیایا) (هروزوخی) نامیله پت پرستلکده ویریلان ضیافتلر خرستیانلرك (سکرمان) ضیافتلرینك عینیدر. کذلك بعض ممالکده صرف رجاله منحصر (سیسیپیا) نامیله ضیافتلر اعطاسی جاری اولدیغی کبی یونانستان ایله اسکندریهدهدخی بوعادت جاری ایدی. بوکبی ضیافتلر دائماحریفانه اجرا اولنور وهرکس مصرفدن حصهسنه اصابت ایدن مقداری ویررایدی. وبویابده ویریلان پارهیه (سپنیولا) اطلاق اولنور. داخل اولهجق آدملر ایچونده ارالرنده برپاروله موجود بولنور وبوکبی جمعیتلره (اسپریا) و (جیقونیسا) نامی ویریلورایدی.

بوضیافتلر یاپلدقدن صکره ارتان پاره فقراجمعیتلرینه ویریلدیکندن بوکبی ضیافتلر هرآی حکومتك مساعدهسیله اجرا اولنور ایدی. بو؛ خرستیانلغده (آغاپی) ومحبت نامیله ویریلکده اولان ضیافتلر ایله مقایسه ایدیلورسه پت پرستلرجه مستعمل اولان (کراخوم) (زیپتوس)، (کینونیا)، (توسومالشی) (تجینا)، ضیافتلرینه عینیله مشابه اولدیغی کوریلور. حواریوندن (بولص) قورنت اهالیسنه یازدیغی نامهده بوعادتی مدح ایتمکله برابر هرکس کتوردیکنی منفرداً ییمکده اولمسیله فقرالرك آچ قالدقلرینه حدت ایدیور. وهرکس خانهسندن کتوردیکی یمکی منفرداً ییهجکسه کلیسایه حاجت اولمیوب خانهسنده

[۱] حضرت جبریلك بوایت کریمهیی اوقومسندهکی حکمتی علمای اسلامیه اوزون اوزادی شرح وتفصیل ایلمشلردر. خصوصیله جناب شیخ الاکبر قدس سره الاطهر فتوحات مکیهنك جلد ثانیسنده حکیم ترمذینك یوز الای بشنجی سؤالنه جواب اولمق اوزره بوبابده پك چوق حقیقتلر یازمشلردر.

یمسی اولی اولدیغن بسط وبیان ایله عینی زمانده (سکرمان) اصولندن بحث ایدیور: بناءً علیه (اغاپی) ضیافتنك عینی (سکرمان) اصولی اولدیغی مستبان اولیور.

(بولص) نامه‌سنده خرستیانلرك بت‌پرستلر ضیافتلرنده بولنملرینی تقبیح یولنده شیطان قدحلریله مسیح نامنه ادارهٔ اقداح ایله شیطان صفره‌لرنده یمك یدیکلرینی درمیان ایدیور.

بوکبی مراسم وعاداتده طرفینك متحد ومتفق اولملرینه نظراً خرستیانلغك بت‌پرستلره نه‌کبی قواعد واصول دینیه‌یی تلقین ایلمش اولدیغنی فحص وتدقیق ایده‌لم:

ایلك تلقین اولنان قواعد اساسیهٔ دینیه یهودیلرك مسیحی اولان حضرت عیسانك یهودیلر ایله ملل سائره‌یی بر سلطنت دنیویه زیر اداره‌سنده برلشدیره‌جکنی تفهیمدن عبارت ایدی. بنابرین بویله مقدس بر پرنسه تبعه اولمق شرفنی احراز ایچون ملل سائره افرادینك عبادت وثنیه‌یی ترکله کناهلرینه توبه واستغفار و حضرت نوح علیه السلامك وصایای سبعه‌سنه اتباع ایلملری لزومی توصیه ایدیلیور و بو سایه‌ده آخرتده مظهر نعیم مقیم اوله‌جقلری تبشیر اولنیور ایدی.

تعلیمات وتلقینات واقعه‌نك خصوصات مشروحه‌دن عبارت اولدیغنه بیت المقدس (سینود) مجلسندن نشر اولنان بیاننامهٔ بطریقیه دخی دلیل واضحدر. حتی اول اثناده خرستیان اوله‌جق اولان اقوام سائره افرادی ختان ایدیله‌رك حضرت موسانك وصایاسی‌می تلقین ایدیلمك یوقسه ختان ایدلمکسزین حضرت نوحك وصایای سبعه‌سیله‌می اکتفا ایدلمك لازم کله‌جکی حقنده بین الرهبان ظهور ایدن اختلافده سینود مجلسی حضرت نوحك وصایای سبعه‌سیله اکتفا لزومنه قرار ویرمشیدی. انجیللرك نهایتلرنده مسطور اولان حواریونك تکمله‌لرنده خرستیان اوله‌جق اولانلره مطلقا حضرت موسی وصایاسنك تلقینی لزومنی شرط اتخاذ ایدنلرك خرستیانلرك (فاریسی) طائفه‌سی اولدیغی محرر ومذکوردر. بوندن اکلاشلدیغنه نظراً فاریسیلر خرستیانلغه داخل اولمقله برابر تمامیله حضرت موسی وصایاسیله عامل اولمشلردر.

سادوسیلر دخی حضرت عیسایه تابع وخرستیانلغه داخل اولمشلرسه ده حضرت عیسانك بعد الوفات دیرلمش اولمسنه اعتقاد ایتمامشلردر. (ژوستن ماریژ) یهودی (تریفول) ایله جریان ایدن مباحثه‌سنده سادوسیلری خرستیان عد ایتمکله برابر معتزله‌دن اولدقلرینی بیان وتصریح ایلمشدر. بنابرین ملل نصارا ارەسنده مشهود اولان تفرقه واختلاف ایله هرکسك عقیده‌سنك صحتی فکرنده ثابت قدم اولمسنه و اساساً خرستیانلق میو (سالدن)ك افاده‌سنه کوره یهودیلکك برشکل معدلی بولنمسنه نظراً سینود مجلسنك اجتهادینك حقیقتنی اکلامق ایچون یهودیلرك عادات ومعتقدات قدیمه‌لرینی نظر امعان ایله تدقیق ایتمك لازم کلور. یهودیلر دینلرینه ایکی صورتله آدم قبول ایدرلر ایدی. بونلرك برقسمی قاپو یهودیلری اعتبار وکندیلرینه یالکز حضرت نوحك وصایای سبعه‌سی تلقین ایدیلور ایدی. شاملی (لقمان) ایله طواشی زنجی (قورنیلوس) بو قسمدن ایدیلر. دیکر قسمی دخی حقیقی یهودی عد ایدیله‌رك حضرت موسانك وصایاسی تعلیم ایدیلور ایدی. متعصب اولان یهودیلر بو قسمه داخل اولدقلری کبی سیاسی ویا دنیوی بر مقصد ایله تهود ایدنلر دخی بو قسمدن معدود ایدیلر.

بوکا دائر ژوزیفوس کتابنده بروجه آتی بر حکایه نقل وبیان ایدیور: (آدیابین) قرالی (ایزانس) یهودی دیننه داخل اولمغی آرزو ایتمکله برابر تبعه‌سنك بوندن منفعل اوله‌جقلرندن قورقه‌ده اولمسیله بو بابده مملکتنده بولنان (انانیاس) نامنده بر یهودیله استشاره ایلدیکنده مرقوم قراللرینك تهودینه سبب اولدیغنی کشف وتخمین ایده‌جك اهالینك شرلرندن حذراً قراله یهودی اولمق ایچون ختان وتهودی اعلانه حاجت اولمدیغنی بیان ایلمشیدی. (جلیله) دن (الیازار) نامیله کلان بر یهودی قرالك توراتی قرائتیله برابر صورت ظاهره‌ده مراسم آیین موسوی‌یی اجرا ایتمامسنه حدت ایدرك قراله خطاباً سن اللهك قانونلرینی هم اوقویورسین هم احکامیله عامل اولمیورسین دیو توبیخ ایلمشیدی. انجق یهودیلغه داخل اوله‌جق اولانلره حضرت موسی شریعتنك تمامی احکامنه رعایت کبی بر بار کرانی هرکسك یوکلنه‌جکنه قانع اوله‌مدقلرندن تسهیلاً للمصلحه حضرت نوحك وصایای سبعه‌سیله یهودیلغه ادخال ایلدیکلری بت‌پرستلره قاپو یهودیلری تعبیر ایدلمش ایدی. کرچه سینود مجلسنك بیاننامه‌سنده خرستیان اولانلره لحم میته‌یی یمك خصوصنی منع ایدلدیکی روایت اولنیورسه‌ده (سنت امبرواز) ایله دیکرلری بویله بر ممنوعیتك وجودینه قائل دکللردر. بتلر ایچون تضحیه ایدیلان حیوانات لحومنك عدم جوازی اکلی خصوصنه دخی قانع دکلم زیرا (بولص) قورنت اهالیسنه یازدیغی نامه‌ده اکر اهالی طرفندن تعییب ایدلمیه‌جك اولورسه بتلر ایچون ذبح ایدیلان حیوانات لحومنك اکلنده بأس اولمادیغنی بیان ایدیور. تفصیلات مبسوطه‌دن اکلاشلدیغی وجهله خرستیانلقده بت پرستلره تلقین ایدیلان قواعد اساسیه دینیه خصوصات مشروحه‌دن عبارت ایدی.

خرستیانلغه داخل اولان یهودیلر عادات قدیمه‌لرینك برقسمنه دوام ایتدکلری کبی بت‌پرستلردن خرستیان اولانلر دخی کندی عادات قدیمه‌لرینك برقسمنه دوام ایلمکده‌درلر. مثلا (دانتنوس) ایله کلیمانس علکساندرینوس خرستیانلقله (استواسیزم) فلاسفه‌ی معتقداتنی جمع ایدیورلر.

(اوریژك) ایله دیکرلری ایسه افلاطونك و (پری‌پاتیز) فلسفه‌لرینی برلشدیریورلر. حتی ابیکورو (سینیك)ك فلسفه‌لرینی قبول ایدن خرستیانلر دخی بولندیغنی بعض کتابلرده اوقودم. ملل سائره افرادندن خرستیان اولانلرك ختانلری اجرا ایدلدیکی جهتله یهودیلکدن خرستیان اولانلر نظرنده عادتا مذموم ومنفور ایدیلر حتی (پطرس)ك (قورنیلوس)ی زیارت ایتدیکی ایچون یهودیلکدن خرستیان اولانلرك کوجنمش اولدقلری تکملهٔ اناجیلده محرر ومسطوردر. وبو کیلرك بولندقلری ضیافتلرده اسباب مجبره اولمدقجه بولنمدقلری دخی مذکوردر حواریوندن (پطرس)ك انطاکیه خرستیانلریله کوروشوب یمك یدیکی حالده (جیمس) طرفندن کلان یهودی خرستیانلرینك ورودلرنی متعاقب طعن وتشنیعلرندن حذراً انطاکیه خرستیانلریله ملاقات وبرابرجه طعامدن تحاشی ایلر

ایدی. هر ایکی کنیساده عینی حال مدت مدیده دوام ایلدی. ویهودیلکدن خرستیان اولانلر ملل سائره‌دن خرستیان اولانلرك جنته کیرملری احتماله قائل اولمقله برابر انلره نجس نظریله باقمقدن کندیلرینی آله مامشلردر. بت پرستلکدن خرستیان اولانلرك ذاتاً تعدد الهه‌یه قائل اولملریله حضرت عیسانك دخی آله اولمسنی اعتقاد ایلملری محتملدر. نته کم مؤرخ (پلینی) نصرانیته عائد یازدیغی اثرده بو کبی خرستیانلرك الله عیسایه دعا ایلدیکلرینی بیان ایدیور. (ژنولیان) دخی عینی روایتی ذکر و بیان ایدیور. حضرت عیسانك الوهیتنه عائد طاقم ابیات وقصائد انشاد ایلدیکی دخی شبهه‌دن وارسته‌در. انجق اسکی خرستیانلرك (آرتیمون) (آپولوفون) (آرموفیلوس) (تیودوتس) کبی اك عالم اك ذکی اك مدقق فحوالك روایتلرینه نظراً حواریون حضرت عیسی‌یی عادتا بر انسان اولمق اوزره تعریف وتوصیف ایتمشلردر. ایلك خرستیانلرك اعتقادلری دخی بومرکزده‌در. وبو عقیده حواری بطرسدن رومانك اون اوچنجی پاپی اولان فتتورك کونلرینه قدر دوام ایتمش اندن صکره کلان پاپا زفرنوس طرفندن بو عقیده افساد ایدلمشدر. و آریانلر عیسانك الوهیتی اعتقاد بر بلاهت اولدیغنی بیان ایتمشلردر. (نیس) مجتمع علمیسنه قدر عیسانك الوهیتنه هیچ بر عالم خرستیان قائل اولمامش ودائما وحدانیت الهیه فکری تلقین ایدلمشدر. ذاتاً جسم ایله روحك اجتماعی وجسدده الوهیت حلولی وابدیت انسانیه کبی معتقدات دقیقه‌یی فهم واختراعه حواریونك ذکای محدودلری غیر مساعددر. نته کیم (نیس) مجمع رهبانیسی بو کبی عقائد غریبه وعجیبه‌نك تأویل وتعریفنده اتفاق ایده مامشدر وبو کبی عقائد مغلقه‌دن عالمك دخی ممنون اولمادیغنه و (غریقوار نازیانزن) و (بازیل) کبی راهبلرك تثلیث ایله روح القدسك الوهیتلری کبی عقائدی تلقیندن اجتنابلرینده بر دلیلدر. حواریونك معتقداتلریله کتابلرنده‌ده بوکادائر هیچ بر بحث واشارت موجود دکلدر. خلاصه کرك شودلائله وکرك رهبانك هر برینك بو کبی عقائد مغلقه‌یی بر صورتله تفسیر وتأویل ایتمسنه واخبار نصارادن (المناسیوس) ه نسبت ایدیلان کتابلر ایله بو مسئله‌یه دائر کندی امضاسی التنده یازدیغی اثرده کی فرق وتفاوته باقیلورسه عیسانك الوهیتی عقیده‌سنك قدیماً نصرانیتده موجود اولمیوب اخیراً بت پرستلکدن تنصر ایدنلرك ایجاد واختراع ایلدکلری عقائددن بولندیغی مستبان اولور. بونلرك بدایت تنصرلرنده عقیده‌لری صرف عیسانك الوهیتنه منحصر ایکن اخیراً بو عقیده‌یی عقل ومنطقه توفیق ایچون انجیلك بعض عبارات مبهمه‌لرینی افلاطونك فلسفه‌سیله مزج وبو صورتله اقانیم ثلثه‌یی تأویل وتلفیقه چالشمشلردر. بو اقانیم اسامی وتعریفاتنك فلاطونك کتابلرندن مأخوذ اولدیغی حالده شاکردانك بو معمایی حل ایده مامه‌لری دخی بونی کوستریر.

یالوه تنزهنده

علناً عشرت ایدیلمرمی، ایدیلمرمی ؟

(صراط مستقیم) دن منقول برفقره‌دن طولایی (بیان الحق) رفیقمزه معارف عمومیه نظارتندن کوندرلمش تکذیبنامه رفیقمزك ٧١ عددلی نسخه‌سنده منظورمز اولدی. اولاً تکذیبنامه‌یی عیناً نقل ایدهلم:

معارف عمومیه نظارتندن تبلیغ اولنمشدر.

مکاتب خصوصیه‌دن برهان ترقی مکتبنك کچنده ترتیب واجرا ایلدیکی یالوه تنزهندن اول جلب ایدیلان مکتب مزبور مدیری حقی بك نظارتك اولبابده‌کی تبلیغات وتنبیهات قطعیه‌سی اوزرینه آداب اسلامیه واخلاق ملیه‌یه مغایر برکونه حرکتده بولنلمیه‌جغنی بیان ایتمش ایدی غزته‌کزك ٢١ حزیران سنه ٣٢٦ تاریخ وآلتمش یدی نومرولی نسخه‌سنده اشبو تنزه اثناسنده شاکردان ومخدرات اسلامیه آره‌سنده علنا عشرت ماصه‌لری قورولدیغی حقنده جالب نظر دقت بر فقره کورولمسی اوزرینه کیفیت درحال امنیت عمومیه مدیریتندن استفسار اولندی اثنای تنزهده واپورده بولندیریلان مأمورین ضابطه‌نك افاده‌سنه عطفا بوکره مدیریت مذکوره‌دن آلنان تذکرهٔ جوابیه‌ده بویله برحال وقوعبولدیغی بیلدیرلمش اولمقله کیفیتك غزته‌کزله تصحیح بیورلمسی متمنادر.

رفیقمزك ترديف ایلدیکی ملاحظات‌ده شودر:

بیان الحق — مذکور نسخه‌منزده بوکا دائر مندرج اولان مقاله صراط مستقیمدن اقتباس ایدلمش وبو فقره‌سنك حقنده شایان اعتماد اولامق احتماله مبنی بیان مطالعه ایدلیه‌رك دیکر فقره‌سی حقنده برقاچ سوز سویلنمش ایدی.

بو خصوصده آداب اسلامیه واخلاق ملیه‌یه مغایر برکونه حرکت وقوعبولمامق ایچون اتخاذ ایتمش اولدقلری تدابیردن طولایی معارف عمومیه نظارتنه بیان تشکر ایده‌رك بعدما امثالی حقنده‌ده تقیداتك تمادیسنی کرك نظارت مشار الیهادن وکرکسه امنیت عمومیه مدیریتندن تمنی ایلرز.»

ایکی سنه‌دنبری بتون قارئلرینك تسلیمده تردد ایتمیه‌جکلری وجه اوزره (صراط مستقیم) خلاف حقیقت نشریاته تنزلدن دائما نزاهتنی محافظه ایتمش وهدف تنقید اتخاذ ایلدیکی خصوصاتی محاکمهٔ اثبات اولنه‌بیلور برماهیتده کورمدکجه موضوع بحث ایلمکدن احتراز ایلمشدر. بو وقعه‌یه کلنجه محررمز تماميله منظوری اولان حادثه‌یه عائد مشهوداتنی ٩٢ عددلی نسخه‌مزده شو صورتله تصویر ایتمش ایدی:

«... واپورده عشرت ترابه‌زالرینك قورولمسی تأثیرینی برقات دها آرتیردی. قیزارمش طاووقلر، تازه پینرلر، طوله‌لر، صالاطه‌لقلر بیوك بر ذوق ایله طباقلره دیزیلیور. اوته‌دن خواننده‌لر تحور برفصل طوتدیرمشلر، بریدن موزیقه‌چالیور، قدحلر طولوب، بوشالیور. برهای وهوی ذوق وصفاکه دیمه کیتسون. اك زیاده نظر دقتمزی جلب ایدن شی یانمزده‌کی مجلس میخور ایدی ... الی اخره»

مقاله‌نك دیکر بر یرنده:

«... تماميله قرانلق چوکمشدی. واپورده‌کیلرك چوغی همبزم صفا اولدیغندن، معارفه‌سزلك قالمادی. آکلاشیلدی که متنزهینك اکثری برقیو یولداشی. آرتق شیشه‌لر بوشالمغه یوز طوتدی. اووقت ارباب کیف بردائره تشکیل ایتدیلر. طاقم جیقته تللی‌یه باشلادی ... الخ»

محررمز وقعه‌یی تصویردن صکره مطالعاتنی بروجه آتی علاوه ایدیپوردی:

«مقصدمز برقاچ شخصك افعال وحرکاتنی تنقید دکلدر. مسئله‌نك آداب عمومیه‌یه قارشی اولان شناعتنی اظهاردر. بو خصوصده سکوتی استقبال امت ایچون برجنایت عد ایدرز.

مکتب منفعتنه برتنزه ترتیب ایدرك ومکتب چوجقلرینی، اوصاف ومعصوم بیچاره‌لری کزدیره‌جکز، اکلندیره‌جکز دیه تنزهه اشتراك ایتدیره‌رك انلری عیش وعشرت بزمنده بولندیرمق وبرچوق مستهجن تعبیرات واصطلاحات ایله اطفال مسلمینك صفوت اخلاقیه‌سنی بوزمق بیلمیز که مقتضیات حمیت ایله نصل قابل توفیقدر. بزاکریکی نسلده دور استبداد حیات سفاهتیله تربیه ایده‌جك اولورسه‌ق بوملت ایچون صوکرا فلاح امیدی قالماز. بزم شیمدی یکانه امیدمز بتون اوشبان معصومه‌در. اونلری‌ده بویله زهرلرسه‌ك اخلاق ملیه محو اولوب

کیدر. بوکیدنجه آرتق شو جد لکاه حیاتده بزده برموقع بولنماز... الخ.»

۹٤ عددلی نسخه‌مزده‌ده قارئلرمزدن بری جانبندن کوندریلن ورقه‌ده بووقعه‌یه شو صورتله ایما اولنمش ایدی‌که (بیان الحق) رفیقه‌مزك ایسه اساساً نقل ایلدیکی بوورقه‌در :

«... موسم‌مناسبتیله مکاتب‌اسلامیه‌جه برچوق تنزهلر یاپیلیور. بونلرده ازجمله برهان ترقی منفعتنه یالووه‌یه اجرا ایدیلان سیاحتده وقوعه کتیریلان احوال غیر مشروعه جداً باعث تأسف وتأثردر. مکتب‌تنزهلرنده قوریلان عشرت تراپزه‌لرینك معصوم اولان وطنك اخلاق اوزرنده حاصل ایده‌جکی سوءتأثیراتی تعداد ایتمکه لزوم کورمه‌م... آداب واخلاق عمومیه‌یی محافظه ایتمك وبونی مخل هرکونه حرکتی منع ایلك ضابطه‌نك وظائفی جمله‌سندن دکلیدر ؟ بوقسه ضابطه‌مز معصوم مکتب چوجقلری آره‌سنده، مخدرات اسلامیه‌اورته‌سنده، الحاصل علناً عشرت‌ایدن برکیمسه‌یی او حالندن منع ایتمکی - حریت شخصیه‌سنه تجاوز عدیله - مناسب کورمیورده منفعت عامه‌یی فدای ایدییور... الخ»

شیمدی‌بوتکذیبی نره‌یه حمل ایده‌لم؟ اوکون تنزه‌محلنده اولسون، واپورده اولسون ماصه‌لر قوروله‌رق علناً عشرت ایدلمامشمی‌در؟ بوبرحادثهٔ مرئیه‌درکه تواتراً اثباتی ممکن‌در. واپورده طلبه موجود دکلمی ایدی؟ تنزهك مکتب نامنه وقوعی موجودیت طلبه ایچون برقرینهٔ قاطعه تشکیل ایتدیکی کبی معارف نظارتنك مدیر مکتبه وقوعبولان‌تنبیهاتی تبلیغاتده‌کی اعترافی‌دخی ایروجه‌بردلیلدر. واپورده اسلام قادینلری یوقمیدی؟ مخبره محسوس اولدیغی جهتله بوده تواتر ایله قابل اثباتدر. مع‌مافیه حادثه‌یی شهود معینه اقامه‌سیله‌ده لدی‌الحاجه اثبات ایده‌بیلورز. قادینه قارئمزك ورقه‌سنده استعمال اولنان (آره) و (اورته) کلمه‌لرینك معطوفی اولان جهت عیناً نقل اولنان سطرلردن مستفاد اولدیغی وجهله بر حادثهٔ معینه اولمایوب عمومی برحسب‌حالدن عبارت بولنمقله برابر شووقعه‌یه انصرافی حالنده‌ده بوکلمه‌لرك مدلولنی یالڭز آکلادیغمز کبی واپورده بولنان ذوات بیننه صرف ایتمك ویا بر ایکی ذات آراسنه حصر ایلمك حکاملك تقدیرینه معلق برمسئله‌در. مع‌مافیه مقاله‌مزك صورت تحریری وجه استعمال حقنده حکامك تقدیرینی تنویر ایدر قرائنی دخی محتویدر. علی رؤس‌الاشهاد ارتکاب اولنان بر فضیحه شبهه‌سزکه قابل ستر واخفا اوله‌مز. تکذیب مجرد صدره‌شفا ویرمز. برشیئه‌که اولمش. تکذیبینه میدان ویرمه‌ملی. تکذیبدن زیاده بوقبیل حادثات مؤسفه‌نك عدم وقوعی چاره‌سنه باقملی.

دیدك‌که لدی‌الحاجه شهود معینه اقامه‌سیله‌ده حادثه‌یی اثبات بزم ایچون‌پك قولایدر. شیمدیدن برقاچ ذاتك اسملرینی خبر ویره‌بیلورز. واپور درونده ویالووه‌ده‌کی محل تنزهده جابجاقوریلان عیش وعشرت مصطبه‌لرندن برینه قونمشو اولمق مظهریتیله مصاب اولان سیاح شهیر عبدالرشید افندی وایران مشاهیر علماسندن شیخ اسد الله افندی حضراتی ایله اسکدار عسکری رشدیه‌سی جغرافیا معلمی قول اغاسی قدری بك اوشته بودعوانك اقامه اوله‌جق ایلك شاهدلریدر.

مدیریته‌وقوعبولان‌تنبیهاته‌تشکر ووقعه‌نك صحتنده‌اصرارایتمکله‌برابر بیان‌الحق رفیقمزك شایان اعتماد اولمامق احتمالنه مبنی بیان مطالعه‌دن احترازایلدیکی حادثه‌نك علی مرئی‌ومسمع وقوعبولمش وکرك استانبول وکرك یالووه‌جه هر صورتله اشتهار ایتمش بر وقعهٔ معلومه اولدیغنی رفیقمزك اعتمادینی تأمین ایچون تکرار بیانه لزوم کوریرز.

عالم اسلام

سیاسیات

بلغارلرك مدعیاتی

فردوسیٔ مشهورشاهنامه‌سنك بریرنده «تفو بر تو ای چرخ کردان تفو!» دییه‌رك شوفلك کج مدارك وفاسزلغنه قارشو سویلنیور. حقیقةً انسان بعض احوالده سویلنمکدن کندیسنی آله‌میور! زیرا هدف اولدیغی تحقیرات اوقدر ناشایسته وغیر قابل تحمل‌درکه کون ومکاندن بیله بی‌زار ورنجیده خاطر اولیور! حیات بتون شعشعهٔ جاذبه‌داری ایله برزهر آلود طاققفرسا هیچ اندر هیچ کبی کوزیکیور! اوزمان هرکس بتون کائناته کوسه‌رك کندی وارلغندن بیله متأذی اولیور!

برقاچ سنه مقدم‌عثمانلیلغك‌ربقهٔ اطاعتنده بولنان، عثمانلیلرك‌صرف علو جناب وجوانمردلکلری سایه‌سنده قومیتلرنی محافظه‌یه موفق اولان والیومده‌فسحت وعدد نفوسجه عثمانلی ایالتلرینك انجق‌ایکیسنه معادل بولنان بلغارستان عثمانلولره بوکون میدان اوقیور وحکومت معظمهٔ اسلامیه‌نك امور داخلیه ومسائل ذاتیه‌سنه مداخله ایتمك‌ایچون کندیسنده صلاحیت بولیور.

ایشته‌دین وشریعتمزه ضدومعارض اولان اصول استبداد وکیف مایشاء اداره‌نك برملت‌اوزرنده نه‌کبی نتایج مؤلمه حصوله کتیره‌جکنی تدقیق ایتمك ایستیه‌نلر ایچون بوندن کوزل بردرس عبرت اوله‌ماز! دور سابق وطن عثمانی‌یی اویله خرابی‌یه، اوچورومله، ضعف وناتوانی‌یه سوق ایتمشدرکه برایکی سنه‌دکل، پك‌چوق سنه‌لر تعمیرینه کفایت ایتمز! مشروطیت مسعدت نمونمزك اعلانندن بری حکومت مشروعهٔ مشروطه‌مز شوتعمیر مسئله‌سی ایله اوغراشیور. اوجمله‌دن اولارق روم ایلی ایالتی اوته‌دن بری قانلی میدانه چویروب اهالینك حضور وسکوننی سلب ایتمکده اولان وحتی حکومات اجنبیه‌نك مداخلات کوناکونه بهانه تشکیل ایده‌رك برزمان وطنك بتون بتون امحا واضمحلالنه بادی اولاجق درجه‌ده اجرای ملعنت ایدن چته‌لرك رفع‌وقعنه صرف دقت‌ایتمشدی. وبونك ایچون مجلس وکلای ملته برقاچ قانون لایحه‌سی تقدیم‌ایتمش وچته‌لر وکلیسا ومکتب قانونلرینك قبول وتصدیقنه موفق اولمشدی.

هله اوزمان یعنی‌چته‌لرقانونی مجلس‌مبعوثانده مذاکره اولنورکن بالقانده موجود بتون حکومات صغیره بیوك بر تلاش کوستردیلر. کندی مطبوعاتلرندن باشقه بتون اوروپا مطبوعاتنی‌ده کورولتی‌لره بوغدیلر! زیرا مذکور لایحه‌لر شو حکوماتك ماکدونیا حقنده اوته‌دن بری بسلدکلری امیدلری زیر وزبر ایده‌جکدی. بوکندیلرنجه بلای ایدی! چته‌لر حکومات مذکوره‌نك الـده عثمانلیلغه قارشی بر

سلاح ایدی ! شو سلاح واسطه‌سی ایله ما کدونیایی دائما برحال خلجان وتشوشده بولندروب بالآخره ما کدونیایه تصاحب ایتمك خولیاسنده ایدیلر ! لاکن حکومت مشروطه‌مز دور سابقك تعقیب ایتدیکی مسلکه مخالف اولارق شو کورولتولری نظر اعتباره آلمه‌دی . وجته قانوننك تطبیقنده بیوك برمتانت وعزم کوستردی. مخالفلرك امیدلری بردرجه‌یه قدر قیرلدی . اهالیٔ محلیه ایسه چته‌لرك رفع ودفعندن طولایی کوردکلری سکون وآسایشدن ممنون ومتشکر اولارق حکومته وادارهٔ مشروطه‌یه برقات دها ربط قلب ایتدیلر .

لاکن مسئله بونکله بیته‌مزدی ! زیرا اهالی آره‌سنده اوته‌دن بری چته‌لر ایله مناسبانده بولنمقده اولان کندی معیشتلرینی یالکز جنایتله تأمین ایتمکه آلیشمش وبوندن طولایی سکون واستراحتدن ضررديده اولمش برچوق مسلح عنصرلر محافظهٔ موجودیت ایدیور ایدی . بنابرین بو قبیل عنصرلرکده صلح ومسالمت دائره‌سنده کچنمکه اجبار ایدلمه‌لری الزم ایدی ! والا بو کبیلر مسلح بولندقجه حضور وسکونك اهالی آراسنده برقرار اولمه‌سنه پیدای اطمئنان شبهه‌سزکه قابل دکلدی ! بونك ایچوندرکه بو دفعه‌ده حکومتمز روم ایلی اهالیسندن – بلغارلرده داخل اولدیغی حالده – سلاحلرك الینمسنی امر ایتدی!

بلغار رجال دولتی ومطبوعاتی شو امردن طولایی قزمشلردر ! بویك طبیعی بوحالدر ! زیرا بلغار ارباب مفسدتندن سلاح آلنمق ، بونلرك مابقای امیدلرینی بتون بتون محو ایدییور ! اوته‌دن بری « بیوك بلغارستان » خولیاسی ایله مشوش الدماغ اولان ودندان حرص وطمعلرینی ما کدونیایه اوزاتمش اولان بلغارلر مایهٔ امیدلری بولنان فسده‌نك ما کدونیادن قالدیرلمسیله میدانده برشی قالمایه‌جغنی تخمین ایتدکلرندن طولایی چیلدیرمشلردر ! نصل ، بتون بر امیدبتون بر استقبال محو ایدیلوب کتسون؟ خسته آدم دنیلان ومال موروثنه ال اوزادیلان بر مختصر بردن بره نصل اولوب‌ده بوقدر آثار حیات کوسترسون؟ ایشته عثمانلولرك شو فعالیتی قارشوسنده بلغارلر کندیلرینی غائب ایتدیلر !

بنابرین شو حالت روحیه وشو خیبتك آثاری اولارق بلغارلر حکومت عثمانیه‌یه میدان اوقویوب مسائل داخلیه‌مزه مداخله ایتمك خولیاسنه کیرشمشلر ! بزی کورولتویه بوغمق ایستیورلر ! لاکن هیهات ! بك کچکمشلردر ! روس دوماسی اعضاسندن میلیوکوفك یدی – سکز آی اول دیدیکی کبی : بلغارلر کندیلرینی شمدی تأمین ایتمزلرسه هیچ بر زمان ایده‌میه‌جکلر . ویاخود بلغارستان مطبوعاتنك عین زمانده « فرصت الده ایکن عثمانلولره اعلان حرب ایده‌لم والا بك کیج اولاجقدر . » سویله‌یش موسمی کچدی ! ! اویله کچدی‌که بر دها عودت ایده‌مز . مدار افتخارمز اولان محمود شوکت پاشا حضرتلرینك بر آی مقدم مجلس مبعوثان مواجهه‌سنده: «بحمدالله اردومز بوکون ایسته‌دیکمز درجه‌ده اکمال ایدلمه‌مش‌سه‌ده دنیاده بشنجی اردو صره‌سنه کچدیکنی وبالقانلرده ساکن بتون حکومات صغیره‌یه یکدن مقابله ایده‌جك قدر اولدیغنی سزه تبشیر ایدرم » بیورمه‌سی بتون عثمانلولرك وعالم اسلامك قلبنه مسرت وفرح امیز امیدلر بخش ایتمکله برابر بلغار رجال دولت ومطبوعاتنه‌ده قاطع واك فصیح بر جواب بلیغ

تشکیل ایلشدر ! ایشته حکومتمز بحوله تعالی شو بجل ومقدس اوردویه استناداً بوکون مسائل داخلیه‌ده سربست ومسائل خارجیه‌ده مدعیات مشروعه‌سنی تنفیذ ایتدیره‌بیله‌جك قدر قوتلیدر ! ! بالطبع بلغار جوشقونلقلری شو صره‌ده سیذت ویزیلتیسندن ایلری کچمیه‌جکدر . حکومتمز بو کبی وزیلتیلره اصلا اهمیت ویرمیوب سلامت وطن یولنده تعقیب ایتدیکی مسلکده بمنه الکریم کمال متانتله دوام ایده‌جکدر !

بوراسنی اونوتمیالم که جمعیات غربیه‌نك احوال روحیه‌سی بتون بتون باشقه‌در ! بونلر قوت ، زور ، متانت ، عزم وثبات سورلر !! بتون شئونات حیاتیه‌لری مادیاتدن عبارت اولدیغی ایچون انجق مادیاتی طانیرلر ! بونلر تواضع ، اعتدالی اکلامازلر ! اطوار متواضعه‌یی ضعف ، اعتدالی ناتوانی دییه تلقی ایدرلر ! ضعف وناتوانی ایسه الك استحقار الك استخفاف ایتدکلری شیلردر ! بزم زمامداران امور بو نقطه‌یی دائما نظرده طوتمالیدرلر !!

لکن هر نیدنی یالکز حکومتك اوموزینه یوکله‌میه‌لم ! بتون شئونات حیاتیه‌سنی اوچ ، بش کشیدن عبارت اولان حکومته تحمیل ایدن بر ملت، بر قوم انتحار ایدییور دیمکدر ! ایشته یوزلرجه سنه‌لردرکه عالم اسلام بوصورتله انتحار یولنی طوتمشدر ! شو عالمك دوچار اوله کلدیکی بتون بلالر فلاکتلرك باشلوجه سببی بو حال تشکیل ایدییور ! برازده کندیمزه ، کندی تشبثات شخصیه‌مزه کووه‌نه‌لم! برقاچ سنه اول تحت اداره‌مزده بولنان بلغارلردن اولسون بو فکر یولنی اوکره‌نه‌لم ! بر آوج بلغارستان بلغارلرینك بر آوج ما کدونیا بلغارلرندن ایتدکلری استفاده‌یی اوتوز میلیونلق ، عثمانلولر یتمش میلیون ترکلردن واوچ یوز التی میلیون اسلاملردن ایتسونلر ! بزده اونلر کبی کندی ارامزده جمعیتلر تأسیس ایده‌لم ، معلم ، داعی ، واعظ ولالم! مرکز خلافت اسلامیه‌یه چشم امیدلرینی دکمش شو سرچشمهٔ حیاتدن کندیلری ایچون بر تازه روح ، یکی بر حیات بکله‌ین شو واسع ، شو بی‌نهایه ترکلر ، مسلمانلر عالمه آتیله‌لم ! اه ! عثمانلی عالمی شو بشته ، شو تشبثاته کیرشدیکی زمانلر نه‌لر اوله‌جق نه‌لر !: فاعتبروا یا اولی الابصار !

احمد آقایف

برفرنك نصیحتنك ماهیتی

استانبول طبقهٔ منوره‌سنه درس سیاست ویرمه‌یه آلیشقین برفرنك غزته‌سی ، پاریسك « تان »ی ، کچنلرده ، تورکیه‌نك اتفاق مثلثه تقربندن بحث ایدرکن . شو نصیحتلری ویریوردی: «تورکیه مدیران اموری ، هیچ شبهه‌سز بك اعلا بیلورلرکه درعهده ایتدکلری « امر مشکلی (دولت عثمانیه‌نك امر اصلاح وتنظیمی) باشه چیقارمق ایچون اوروپانی تقسیمه دکل ، برلشدیرمه‌یه محتاجدرلر . — یالکز امور سیاسیه‌ده دکل ، امور اقتصادیه‌ده‌ده تورکیه دور حمیدینك ادامه ایتمکدن ذوقیاب اولدیغی رقابتدن برشی قزاناماز . » [« اقدام »ك ترجمه‌سی ، ۱۳ تموز ۱۳۲۶]

« تان » ك بو جمله‌لری ، بردعوای مجرد غرابتیله ، اوقویانك نظر

دقتی، درحال جلب ایدر ؛ چونکه دولت عثمانیه‌نك بقا وسلامتنك عوامل خارجیه‌سندن بریسی، رقابت ومنافسهٔ دولیه اولدیغی اوته‌دنبری معروفدر . لکن فرانسه خارجیه نظارتنك مروج افکاری اولمقله مشتهر واوروپا جرائد یومیه‌سنك اك جدی واك وقارلرندن معدود بوفرانسز غزته‌سنك کمال جدیت واهمیتله ، تورکیه مدیران امورینه ویردیکی بونصایح خیرخواهانه، فرانسه‌نك خلوص ومخادتنه قائمش بعض دماغلرده : «عجبا اوفکر معروف ساده وعامیانه بردوشنجه‌دن نشأت ایتمیورمی؟ ـ عجبا اوروپانك اتفاق وائتلافی دولت عثمانیه‌یه حقیقةً دها زیادفائده بخش اولمازمی؟» کبی ترددلر تولید ایده‌بیلور. بوترددلرك ازاله‌سیچون، ینه فرانسزلر طرفندن یازیلمش آثاره ـ امابوسفر تورکیه مدیران امورینه نصیحت قبیلندن دکل ، بلکه کندی وطنداشلرینه تصریح حقایق یوللی یازیلمش آثاره ـ مراجعت اولنملیدر .

اوروپا دولتلرینك علی‌العموم عالم اسلامه وعلی‌الخصوص تورکلره قارشی ماضی وحالده آلدقلری وضعیتی ایضاح ایتمك اوزره ، « رەوو دەدوموند» رساله‌سنك مدیر سیاسیسی رونه پینون، باقکز نه‌لریازیور: « ارض مقدسك ، جنوبی اسپانیانك. آق دکز اطه‌لرینك صاحبی اولوب کمیلری بحرسفیدی طولدیران مسلمانلرك وعلی‌الخصوص،صوکره‌دن اسلام هجومنی یکی برشوق وشدتله دوام ایتدیرن تورکلرك تأثیریله‌در که نصرانی اوروپا تأسس ایتدی ؛ اسکی روما وحدتی یرینه وحدت نصرانیه فکری قائم اولدی . فرانسه بوعالم نصرانیتك باشنده بولنیوردی؛ فرانسه اهل صلیب سفرلرندن بری، عالم نصرانیتك خصمه (یعنی مسلمانلره) قارشی چیقاریلمش بیشداری کبیدر . خرستیان قراللرك آرالرنده نزاع وغوغا اکسیك اولمامقله برابر ، وحدت نصرانیه فکری باقیدر، بوجهتله حرب مشروع عالم نصرانیتك عدوسیله (یعنی مسلمانلرله) حربندن عبارتدر ، برخطر ملحوظ اولدیغی ، بوتون عالم نصرانیت، عدو مشترك (یعنی مسلمانلر) قارشوسنده، درعقب برلشیر. اشبوفکر، اوروپاده عصرلرجه برحیات قالاجقدر ؛ فیلسوف لایبنیچك (اون یدنجی اون سکزنجی عصر میلادینك باشنده اولمش حکمای مشهوره‌دندر) آثارنده بوفکری کوریورز . حتی شمدی ، بوکون بیله وحدت نصرانیه فکری ، کرچه برآز قوتدن دوشمش ، برآز اویومش، فقط برتهلکهٔ مشترکه ظهورنده علی‌العجله وشدتله اویانمغه حاضر اوله‌رق آرامزده یشایور » ...[R. Pinon .— L'Europe et l'Empire ottoman . Paris. Perrin ' 908. T. 541.] بوسوزلردن اکلاشیلورکه عالم نصرانیتده ،شریعت اسلامیه کبی، دنیایی دارالنصارا، دارالحرب اولمق اوزره ایکی‌یه آییریور ؛ دول افرنجیه‌نك شمدی‌یه قدر ائتلاف واتفاقلری دائما اسلام ویاتورکلر علیهنه، دها عمومی برتعبیرایله عالم نصرانیت دشمنلرینه قارشی اولا کلمشدر . اکر عالم نصرانیت برتهلکه‌یه اوغرارسه ، بوکونده ، طبق قرون وسطی‌ده اولدیغی اوزره ، وحدت نصرانیه فکری طالدیغی اویقودن صیچرایوب اویاناجق وسلاحلانوب عالم اسلام قارشیسنه چیقه‌جقدر . ذاتاً بونك دلیل فعلیسنی هرکون کوروب طورمقده‌یز : عالم اسلامده آز چوق آثار انتباه طویولور طویولماز، دول نصرانیه اسلام علیهنده‌کی فعالیتلرینی آرتدیرمه‌یه باشلادیلر . « عالم نصرانیتك رئیسی» اهل صلیب سفرلرندن بری « خرستیانلغك عالم اسلامه طوغری چیقاردیغی بیشداری » اولان « کلیسانك بیوك قزی » فرانسه‌نك برقسم افکار عمومیه‌سنی تمثیل ونظارت خارجیه‌سیله مقاصدینی ارائه ایدن «تان»، بوندن بر ایکی آی اول ، مقالات متوالیه‌سنه ، انتباه اسلام تهلکهٔ عظیمه‌سنه مقابل ، بوتون دول نصرانیه‌نك ائتلافلرینی توصیه ایتمکده دکلیدی ؟

[« کریسی ملل»ك صوك نسخه‌سنه مراجعت بویورولسون.]

حاصلی ، بالذات محررین افرنجیه‌نكده اعترافلری وجهله ، بوکونه دکین وبوکونده اوروپا دولتلرینك شرق وعالم اسلام حقنده ائتلافلری انجق بونلرك ضررینه حاصل اولمش ویا تصور ایدیلمشدر . بناءعلیه تورکیه مدیران امورینك اوروپایی برلشدیرمه‌یه چالیشمه‌لرنده ، دولت عثمانیه ایچون بر منفعتك وجودی فرض اولوناماز .

اوروپا دولتلرینك رقابت ومنافسه‌لرندن ، اختلاف ومنازعه‌لرندن دولت عثمانیه‌نك مستفید اولوب اولمیه‌جغنه دائر بر فکر سالم ایدینمك ایچون ، ینه فرنك محررلرندن بریسنی اوقویالم. مستقبلده مملکتلرینك مدیران اموری اوله‌جق فرانسز کنجلرینه ، دارالفنون تاریخ وادبیات شعبه‌سنده ، دارالمعلمین عالیه‌ده وعلوم سیاسیه مکتبنده تاریخ سیاسی اوقوتان بر مدرسك ، پروفسور امیل بورژوانك سیاست عالم حقنده‌کی فکرلری شبهه‌سز، اعتماده پك شایاندر . بو ذات،«تاریخ سیاسی خارجی» عنوانلی اثرینك ایکنجی جلدنده، ناپولیونك ممالك عثمانیه‌یی ـ طبیعی آرسلان پایی کندیسنده قالمق اوزره ـ تقسیم ایچون صرف ایلدیکی فعالیت مدهشه‌یی اوزون اوزادی‌یه اکلاتورکن شونلری یازیور :

« ناپولیون ایتالیانك تقسیمنی آوستریالیلرله ، آلمانیانك تقسیمنی
« پروسیالیلرله ، بوتون اوروپانك تقسیمنی روسیا ایله مذاکره‌یه
« باشلادیغندنبری ، مذاکرات سیاسیه‌نك هیچ بریسی ، سلطنت
« عثمانیه‌نك تخریب وتقسیمی حقنده ایدیلمش مذاکرات قدر اوزون
« مدتی وچوق زحمتی اقتضا ایتدیرمه‌مشدی . اوروپانك قوی‌افندیسی
« ایچون ، انحطاطی غایتله ظاهر بو سلطنت فرتوته ، پك سهل‌الصید
« بر شکار کبی کلیردی . لکن قرق سنه‌دنبری ، تورکیه‌دن دها آز
« ضعیف بر قاچ دولت ، قومشولرینك مشتهیات ممزوجه‌لرینك قربانی
« اولوب کیتمش ایکن ، بو مسلك تقسیمك مستند اولدیغی اساسدرکه
« تورکیه‌نك تقسیمنه ممانعت ایلیوردی . فی‌الحقیقه ، شدت وحیله‌دن
« عبارت بو مسلکك‌ده کندینه کوره بر قاعده‌سی واردی ، اوقاعده
« ایسه تقسیم اولونمش مملکتدن مقسملرك آلدیغی پارچه‌لرك بربرلرینه
« تماماً معادل کلمه‌سیدر . حالبوکه سلطانك ممالکی ، مساوی ویا معادل
« قسملره اصلا بولونه‌مز . مثلا فرانسزلر سوریه ومصری آلورسه ،
« انکلیزلر کندیلریچون بونك معادلنی بولامازلر ؛ ناپولیونه کلنجه سوریه
« ومصری انکلتره‌یه براققدن ایسه، دولت عثمانیه‌نك تقسیم اولنمامه‌سنی
« ترجیح ایلر . ـــ استانبوله مالکیتك دول معظمه‌دن بریسنه ویره‌جکی منافع
« اوقدر عظیمدرکه دیکرلرینه اوکا تقابل ایده‌بیله‌جك تعویضات بولمق
« غیر ممکندر . استانبول ، آوستریالیلر ایچون بالقانلرك ، روسلر

« ایچون قره دکزك، فرانسزلر ایچون آطه‌لر دکزینك آناختاریدر.
« تیلسیت مذاکراتی استانبولك مستثنا وضعیتنی کمالیله ایضاح ایتدی.
« الحاصل تورکیه‌ده تقسیم مسلکی تطبیق اولوناماز، لهستانی تقسیم
« اولونمه‌یه محکوم ایدن اسبابلر، دولت عثمانیه‌یی تقسیم اولونمقدن
« تخلیصه خدمت ایلدیلر. وفی الواقع دولت عثمانیه حالا پایدادر، لهستان
« ایسه تکرار تأسس ایده‌مدی.» [E. Bourgcois Manuel historique de politique étrangère. Paris, Belin frères. —1900 p. 329—330.] مورخ بورژوانك بومطالعاتی، او عامیانه کوریلان ادعایی تأیید ایتمکدن باشقه برشی یاپمیور. برچوق دفعه‌لر بوسبوتون تقسیم اولونمق تهلکه‌سنده قالمش ایکن، دولت عثمانیه‌نك حالا پایدار اوله‌بیلمه‌سی، قابل تقسیم اولامامه‌سندن، دها طوغریسی برتعبیر ایله پارچه‌لامق ایسته‌ین دول نصرانیه‌نك آرالرنده اویوشامامه‌لرندن، یعنی اختلاف ورقابتلرندندر. «تان» ك تورکیه مدیران امورینه: «اوروپانك تفرقه چالیشمالیك، دور حمیدینك ذوقیاب اولدیغی رقابت دولیی ادامه‌یه اوغراشمالیك» دیمه‌سی، نه یاپارسه‌کز یاپك برپولی بولك‌ده کندیکزك قابل تقسیم اولدیغکزی، دول نصرانیه‌یه اثبات واظهار ایله‌یك دیمکدر؛ زیرا دول مذکوره‌نك دولت عثمانیه امورنده ائتلاف واتفاقلری، آنجق بزم تقسیممزده اویوشه‌بیلمه‌لریله ممکندر.

آ. ی.

عالم اسلام وروسیه

شو صوك کونلرده آلتمقده اولوب یوماً فیوماً تأیید ایدن خبرلر شمدی‌یه قدر بزم ایچون مبهم قالان برچوق مسائلك ماهیتلرینی توضیح ایتمکده‌در. روسیه حکومتنك کرك روسیه مسلمانلرینه قارشی تاریخده مثلی غیر مسبوق ابراز ایلدیکی طرز جدید حرکت، کرك ایرانده ازانه ایلدیکی شکل فعالیت، کرك بالقانلرده آلمق ایستدیکی وضعیت وعثمانلی حکومتنه قارشی بوصوك زمانلرده ساحهٔ سیاسیاتده چویردیکی دولاب مکیدت بیوك اهمیتی حائزدر. بویله اولدیغی حالده «ژون ترك» جریده‌سندن ماعدا عثمانلی مطبوعاتندن هیچ بریسی حقیقت حالی عثمانلی ملتنه صراحةً سویلمك ایستمیور کبی کوریلیور. اسبابنی تحلیلدن صرف نظرله کیفیتی قارئلرك انظار متبصرانه‌سنه حواله‌یی داها موافق بولورز. میدان سیاستده نفوذ وحیثیتنی وبین‌الملل موقعنی چوشیما، پور آرتور، لیااویانغ، موقدن هزیمتلرندن صکره بتون بتون غائب ایدن وداخلده ادارهٔ حکومتی ملته تودیع ایدییور کبی کوزکك ایسته‌ین روسیه حکومتی هر وسیله وواسطه‌دن بالاستفاده کندینی طوپلار طوپلاماز خارجده ینه اسکی موقعنی استرداد ایتمکه شتاب ایتدی. اقصای شرقده آغزینی یانمش، غربدن دها اوته‌دنبری بدغاصبانه‌سنی چکمش، چکمکه مجبور اولمش اولان روسیه طبیعی کوزینی یالکز هرکسك انظار طمعنی جلب ایدن عالم اسلامه دیکمکه مجبور اولسه کرك. بالخصوص که شو عالم هنوز کندینه صاحب اولمیوب حیاتنك دوام وبقاسنی باشقه‌لرینك مرحمت وشفقتندن بکلیور. هله بو عالمك ایران پارچه‌سی روسیه‌یه پك سهیل الهضم کوریلیوردی. ایشته بوکا مبنیدرکه روسیه حکومتی ایرانله علاقه‌سی اولان انکلیز دولتیله مسارعةً معاهدهٔ خفیه عقد ایده‌رك طهرانه قدر بتون شمالی ایرانی تحت اشغاله آلدی. اتفاق مثلثدن تریل تریل تیتره‌ین انکلتره ناچار قالارق اهمی مهمه تقدیم ایله دشمن طبیعیسی اولان روسیه‌نك ایرانك نصفنه مالك اوله‌بیلمه‌سنه مساعده ایتدی. آلمانیه‌نك دهشتلی سونکیلری وکوندن کونه کسب سطوت ایدن فیلوسی انکلیزلری شو فداکارلغی اجرایه سوق ایدن اسبابك اك مهمنی تشکیل ایدر.

روسیه، ایضاحات طلبنده بولونان آوروپایه قارشی ایرانك هرج ومرجده اولان حالنی کوستره‌رك منافع تجاریه، وتبعه‌لرینك لزوم حمایه ومدافعه‌سنی ایلری‌یه سوروب موقت اشغال عسکرینك ضروری اولدیغنی درمیان ایتدی. حالبوکه موقت اشغال دها بادئ امرده اشغال ابدی صورتنی آلمغه باشلادی. چونکه عسکر اوطوران یرلرك هپسنده قیشله‌لر وحتی کلیسالر تأسیسنه باشلاندی. بوندن ماعدا روسیه دولتنك تأمیناتنه رغماً روسیه مأمورلری، سفیری، قونسولسلری وعسکری قوماندانلری ایرانك داخلی ایشلرینه قاریشمقدن هیچده کری طورمادیلر، بو بابده وثائقك چوقدر. مطبوعاتی نظردن کچیرنلر وقوعاتك برچوقنه واقف درلر. بز یالکز صوك حادثه‌لری اخطار ایده‌لم:

روس قازاقلاری ایران حاکملرینی بیله قامچی آلتنده ازمکدن چکنمیورلر، والیلرك عزلنی طلب ایدوب موفق اولیورلر، بوندن برقاچ کون مقدم بحر خزر ساحلنده‌کی ایران شهرینی بر روس کمیسی طوپلرله تخریب ایتدی، غاز دوکوب بتون اولری احراق وچولوق چوجقلری طاغلره، اورمانلره چکیلمکه مجبور ایتدی. ذوات معتبره‌دن اون ایکی کیشی توقیف ایدوب کوتوردی. بوکا قارشی حکومتك شدید پروتستولرینی حالاده دیکله‌مك فکرینه تنزل ایتمیور. روسیه آژانته‌لری ایرانی بر دقیقه کندی باشنه براقمق ایستمیورلر، روسیه پاره‌لری سیل کبی خائن وفسادجیلرك جیبلرینه آقه‌رق ایرانده ایشلرك ایلرولمه‌سنه هر درلو ممانعت ایجاد و ابداع اولنیور.

پارتی‌جیلق، عداوت، تفرقه وهرج ومرجی موجب حالات هپسی روسیه آژانته‌لری وروسیه پاره‌لری ایله احداث ایدیلیور. حتی بوآنه قدر حریت وترقی پرورلکیله معروف اولوب روسیه علیهنده مجاهده ایدن نجف مجتهدلری شمدی روسیه‌یی التزام ایتمکه باشلامشلر و آلدیغمز موثوق خبرلره استناداً دییه‌بیلیرزکه شو تبدلاتك‌ده سببی بغداد قونسلوسی. ارقوفك واسطه‌سیله مجتهد آغا کاظم المازانداری رانفك اوغلنه وشیخ جواد الاغبیه‌ویریلان مقدار کلی پاره‌لرك تأثیریدر.

شو مجتهدلر، حریتی مدافعه ایدن «ایران نو» و «شرق» غزته‌لرینی تحریم وتکفیر وایرانی روسیه‌یه صاتمق طرفداری کسیلمش اولان سپهداری تحت حمایه‌لرینه آلمغه قدر واردیلر.

الله عشقنه‌سويليكز!. بر طرفدن صارى آلتونلر، ديكر طرفدن‌ده سونكولر ... نه‌لر يابمز ؟.. باخصوص اوته‌دنبرى پاره‌يى دكل وطن وملته ، حتى ايمانه ترجيح ايتمكه آليشمش اولان ايران روحانيلرى . يالكز روحانيلر بويوله صاپمش اولسه‌لر ايدى ينه بزه اوقدر يأس كلمزدى ، ايرانك اك مهم واك صاحب نفوذ ذواتى ، وقتيله مشروطيت وحريت اوغورنده مجاهده ايدنلر روسك پاره‌سنه‌الدانوب ملتك استقلالنى كوكندن ييقمغه بذل همت وغيرت ايتمكده‌درلر .

ايش اويله بر حاله كلمش‌كه بوكون ايران ايچون آغلايان بر ايرانلى بولونمايور ، بولونسه‌بيله سس چيقارمغه جسارت ايده‌ميور. روسيه دولتى ايسه فرصتى الدن براقميه‌رق ايرانده موجود اولان عسكرى آز كوروب يكيدن عسكر سوقنه قرار ويريور . بوحالك نتيجه‌سى نه اوله‌جق ؟ متيقظ آدملر ايچون پك واضحدر . ايرانك بخاراحالنه كيرمسنه الآن برشى قالميور . صورت قطعيه‌ده ايرانك الحاقى اوفاق تفك سياسى اقداماته متوقفدر . ايرانى شو حاله كتيرمكه سعى ايدن روسيه حكومتى تحت اداره وتحكمنده بولونان اوتوز مليون مسلمان تبعه‌لرينى‌ده اونوتمادى. شمدى‌يه‌قدر برآز انتباه ابراز ايتمه‌ين شو اهاليى حكومت بر نوع اهمال واغماضله اوقشامق ايستر كبى كوزوكيوردى. فقط وقتا كه مسلمانلر ترقى ومدنيته طوغرى يورويوب وطنداشلرى كبى حقوق طلبنه قالقشديلر، درحال سياست دولت‌ده دكيشدى. تضيقات وتعقيبات وسائر تدابير اتخاذينه مباشرت ايديلدى. مسلمانلرك كندى پاره‌لريله آچيلان مكتبلر قاپاتلدى، غزته‌لر طورديرلدى، دوام ايتمك ايستينلره روس ومسلمان لسانلرنده چيقارمق مجبوريتى تحميل اولندى. جمعه‌لرك يرينه پازار كونلرينك تعطيلى، مساجده چارك رسمينك آصلمه‌سى، تركيه ايله علاقه‌لرك تماميله كسيلمه‌سى امر ايديلدى. بالقان شبه جزيره‌سى ودولت عليه‌يه كلنجه : بوسنه وهرسكك اوستريايه الحاقى وكريد مسئله‌لرنده‌كى اطوار ووضعيتى، آزربايجانه كيروب دولت عليه حدودينه فرسخ فرسخ تقربى، ايرانه داخل اولان عثمانلى عسكرينك چكيلمه‌سنى رسماً ايسته‌مسى، بوصوك زمانده پانسلاويزم قونغره‌سى مناسبتيله اظهار ايلديكى مسلكى نظره آلنه‌رق تدقيق وتأمل اولنورسه روسيه‌نك بورالرده تعقيب ايلديكى سياستك دخى ماهيتى آكلاشيلور.

فكرمزى تصريح ايده‌لم : تابعيتنده بولونان اوتوز ميليون ترك قومنه منسوب مسلمانلرى روسيه حكومتى وارقوتيله ازييور، روسلاشديرمق ايچون هر درلو وسائطه مراجعت ايدييور . خلافت ايله مناسبتى بيله اونوتديرمق ايستيور . ايرانى بالخاصه دولت عثمانيه‌يه همجوار اولان قسمنى بتون بتون اشغال ايدوب الحاقه وبونكله برابر دولت عثمانيه‌يى آسياى وسطى‌دن ابدياً آيرمغه چاليشيور. ايشته كوريليور كه حائز اولديغى خلافت كبرا سايه‌سنده بتون عالم اسلامك حامئ طبيعيسى وعالم اسلامك قوت معنويه‌سنك ضميله جهانك اك عظيم دولتى صاييلان دولت عليهٔ عثمانيه‌يى يالكز باشنه براقمقدن وشو صورتله منابع قوتنى قوروته‌رق امحاسنى قولايلاشديرمقدن بشقه روسيه بر فكر بسله‌ميور. فى الحقيقه دولت عليه‌نك استقبالى تماميله آسيايه مربوطدر . بونى آكلاميان اسلام شمدى بولنه‌ماز . آسيا همان او آسيا كه اليوم بتون آوروپانك ارزاق وثروت منبعنى تشكيل ايدييور . الدن كيتدكدن صكره حكومت سنيه نه ايله قائم وپايدار اوله‌بيلير ؟ چوللر، واحه‌لر ايله‌مى؟ تركيه اسويچره فلمنك عيارنده دكل‌كه اونى دول معظمه تحت حمايه‌سنه آلوب محافظه ايتسون .دولت عليه خلافت اسلاميه‌يى حائزدر،پايدار وموجود اولدقچه، اسلام تهلكه‌سى ! دها طوغريسى اسلام ممالكنك مأكل اولمقدن مصونيتى ازاله اولنه‌ميه‌جقدر . بناءً عليه سعادت ومنبع وارداتى يالكز آسياده كورن آوروپا باخصوص انكليزله روسيه‌نك دولت عليه‌نك امحاى موجوديتنه چاليشملرى پك طبيعيدر .

چونكه ممالك اسلاميه‌نك نوعما بتون آسياى وسطى‌نك اختيارى خلافتك النده‌در . خلافت لزومى درجه‌ده قوتلنوبده ـ فرض محال اوله‌رق ديه‌لم ـ خليفه‌نك مساعده‌سى استحصال اولنمقسزين اسلام ممالكنده هيچ كيمسه‌نك استفاده ايده‌ميه‌جكى حقيقتنى دور انديش انكليزوروسلر دائما نظر تأملدن اوزاق بولنديرمامشلردر .

ايشته دولت عثمانيه‌نك باشنه كلن عموم غائله‌لرك ، فلاكتلرك سبب حقيقيسى بودر . بشقه درلوده ذاتاً اوله‌ماز . چونكه شو مجادله ومبارزه بودوللر ايچون حيات وممات مسئله‌سيدر. اونلرك دوام وبقاسى دولت عثمانيه‌نك اضمحلال ومماتيله قائمدر. اوزاغه كيتمكه نه حاجت ! يالكز انكليزلرك معيشتلرينى قازانديقلرى مملكتلرى خاطره كتيرر ايسك هرشى كنديلكندينه آكلاشيلير . مصر ، سويش، بصره ، بغداد ، هندستانك انكليز ايچون نه اولديغى نظره آلنسه كافيدر. روسيه‌يه كلنجه :قريم، بسارابيا، قافقاز، تركستان، بخارا، خيوا، شمديده شمالى ايران، آتيده‌ده بوغازلردن سربستئ مرور وعبور يعنى دولت عليه‌نك هزيمت تامى اونك استقبال وسعادتنى تأمين ايدر. روسلرله انكليزلرك بويله بر سياست تعقيب ايتدكلرى وايتمكه مجبور اولدقلرى اوقدر بديهيدركه شبهه ايده‌جك دين، مذهب، وطن وملتنى سوه‌ن وجزئى بر قوهٔ تفكريه‌يه مالك اولان هيچ بر مسلمانه تصادف اولنه‌مز. بتون قلبمز وروحمزله سويليه بيليرزكه روسيا يالكز دولت عثمانيه‌نك دكل حتى بتون عالم اسلامك اك اوزلاشلماز بر دشمنى‌در. وسعتك يتديكى مرتبه اسلاميتك احيا وادامه‌سنه واسلام دولتلرندن بردانه‌سنك اولسون مستقل قاله‌رق قوتلنمسنه ميدان ويرميه‌جكدر . چونكه كندى موجوديتنك شيمديكى حالنده تأمين وبقاسى بونى ايجاب ايتديرر. احتمالكه انكليزلر منافع وموجوديتلرينى تأمين ايچون بر طريق بولوبده اسلاميتك دوام وبقاسنه روسلر درجه‌سنده عداوت كوسترميه‌جكلردر . زيرا بوملت هرشيدن اول منفعت جهتنى دوشونور. اما روسيه حكومتنك شكل اداره ومسلكى اسلاميتك خاكايله يكسان اولمه‌سنى اقتضا ايدييور . شوحالده مسلمانلرك نره مسلمانى اولورسه اولسون لاقيدانه طوروشلرى ومقاومت كوسترمك فكرينه دوشمه‌ملرى عقل ، منطق وناموسله تعريف ايديله‌جك بر حاليدر ؟ بوكون روس مسلمانلرى ازيليور، يارين ايران الدن كيدييور ، اوبر كوزده صيره

دولت علیه‌یه کلیور ! اووقت جامعلرمزك ایچنده روس چاریـنك رسمی دکل، حتی مناره‌لرمزك تپه‌سنده بیله اورتودوقس خاچلرینك عرض دیدار ایده‌جکنده شبهه ایتمه‌ملی‌یز. بونجه وقایعدن اکر عبرت بین اولیه‌جق ایسه‌ك طالالم اویقولره، بر برمزی ییقوب مملکتمزی صاتمغه اسلامیتی بالطه‌لمغه!.. روسیه‌ده اوتوز ملیون مسلمان داد وفریاد ایچنده ایکیم ایکلیور؛ نه‌مزه لازم!.. بخارا خیوا ترکستان مسلمانلق نقطهٔ نظرندن یوق اولدی؛ نه‌وظیفه‌مز!.. اوچ سنه‌متمادیا حریت وانسانیت یولنده قانلر دوکوب جانلر ویرمش اولان ایران مساعیسنك نتیجه‌سی اولارق روسلرك پنچهٔ غدارینه دوشیور؛ نه‌اوله‌جقمش!.. دولت عثمانیه اوچ طرفدن دشمنلرله احاطه اولنوب دهشتلی تهلکه‌لره معروض اولیور؛ نه‌باس وار!.. اویله ایسه دین، مذهب، ملت، وطن، عرض وناموس، حیثیت، ماضی، آتی، سلامت واستقلالیتك نه‌لزومی وار.

چونکه بو حال دوام ایده‌ر ایسه سویله‌دیکم شیلر کندیلکندن وقوعبوله‌جقدر. روسلرده بر ضرب مثل واردر. هر کس کندی استقبال وبختنك چیلنکیریدردیرلر. یعنی مسعود اولمقده بدبخت اولمقده انسانك کندی الندەدر. بزم اوزون تاریخمز شو حقیقتی بتون وضوحیله اثبات ایدیور. اقوام اسلامیه‌یی دائما ضعیف دوشوروب محو ایدن کندی ایچلرنده تحدث ایدن نفاق، تفرقه، خیانت، حسد، عدم اتحاد واتفاق اولمشدر. هیچ بروقت دشمن کندی قوت وفضیلتی سایه‌سنده مسلمانلره غلبه چالوب اونلری اسارته دوچار ایتمه‌مشدر. باشمزه کلنلرك هپسنك مسببلری کندیمز اولمشز شمدیده ینه اویله. ممالك عثمانیه‌ده مشروطیت قازانیلدی. فقط باقکز ملتك قان وجانیله آلنان شو مشروطیت وحکومت مشروعه‌نك علیهنده نه درجه‌لرده صرف مساعی ایدن خائن مسلمانلر وار. جمعیت خفیه‌نك ظهوری بو دعوامزه قوی بر دلیلدر.

اوچ سنه استبدادی ییقمغه چالیشوب، دنیالرجه قربانلر ویروب حریت استحصال ایدن ایرانلولر الآن کندی خائنلرینك ارتکابلرندن طولایی مملکتلرینی روسله انکلیزه ترك ایده‌جك حاله کلشلر بخارا ترکستان وسائر استقلاللرینی غائب ایتمش مملکتلرده طبق اومرضك علیللری اولمشلر شمدی ایسه قصورلرمزی اعتراف ایتمیه‌لمی؟ عارلنوب استقاللمزی دوشنمیه‌لمی؛ شودرد مهلکه علاج آرامیه‌لمی؟ — علاجك نره‌ده آرانیلمه‌سی لازم کله‌جکنی انشاالله ایلروده سرد وبیان ایده‌رز.

قارا بك

اسکی دشمن دوست اولماز

دور زائله جمله‌مز لعنت ایدرز. بو عبد عاجز یالکز اعلان مشروطیتدن صوکره دکل، اون‌یدی سنه‌دن بری اودورك سیاستنه قولاً وقلماً لعنتخوان اولدم که ممالك عثمانیه‌نك خارجنده ترکجه وانکلیزجه نشر اولنان آثار کمترانه‌م بونی اثبات ایدر. اوبابده‌کی عصیانمدن ناشی مملکتمه عودت ایدوبده نیجه سنه‌لر حسرتنی چکدیکم عزیز والدهٔ مرحومه‌می دنیا کوزیله بر کره دها کوره بیلمکدن محروم قالدم. ینه اودور اداره‌سنك بوندن اون بر سنه مقدم واقع اولمش بولنان صوك تکلیف مأموریتنی قبول ایلمدم وسفارتلردن برینه مهم مأموریتله کیرمك ایستمدم.

بونکله برابر بعض غربیون آره‌سنده ترکلر علیهنده‌کی عداوت صرف دور سابق سیاستنك محصولی دکلدر دیمکدن چکنمم. دور زائل استبدادی بو عداوته میدان وسعت ویردی، فقط ایجاد ایلمدی. بو عداوت بعض صنوف غربیون آره‌سنده صلیبیون زماننده بری ابا عن جد موجود اوله کلشدر. بو عداوتك نمونه‌سی انکلتره‌ده کندیلرینه «بالقان قومیته‌سی» عنوانی ویرن وانسانیت پردهٔ شعبده‌بازیسی آلتنده اعلان اهمیت ایده‌کلن حزب معهودده پك ایی تمثل ایتمشدر. اعلان مشروطیتمزدن صوکره بو بالقان قومیته‌سی انکلتره‌ده دوام موجودیتی مؤید بر حال کوره‌مدیکندن درحال تبدیل مسلك ایله بر ترك طرفدارلغی میدانه سورمش ایدی. انکلتره‌یه زیارت مقصدیله کلن اتحاد وترقی جمعیتی ارکاننه دعوتلر وضیافتلر ویررك بودوستلغی اعلانه باشلمش ایدی؛ فقط قلب عاجزی بو ادعای دوستی‌یه بردورلو اینانه‌مامش ایدی. اخیرا شرقده بعض مرتبه تبدل احوال حصوله کلدیکنی استشمام ایلین بالقان قومیته‌سی انظار عالم سیاسیاتده تازه حیات اکتسابی مقصدیله کچنلرده بر اجتماع عمومی عقدینه لزوم کوردی. بو اجتماعده قوللانیلان لسان بزه قارشی هم آمرانه، هم ناصحانه، هم‌ده تهدیدکارانه ایدی.

بالقان قومیته‌سنك رئیسی پارلامنتو رئیسی کمبریج دارالفنوننك اقانیم ثلثه «مدرسهٔ عظیمه‌سنك» مأذونلرندن مستر باکستون بیرا اعمالیله بویوك بر ثروت یاپمش اولان غایت دیندار بر خرستیان عائله‌سنه منسوبدرکه بو عائله‌دن برچوقلری ممالك عثمانیه امورنده نه‌دن ایسه دائما کندیلرنجه ایفا اولنه‌جق وظائف انسانیتکارانه کشفیله اوغراشه کلشلردر. حتی مستر باکستونك کوچوك قرداشی مستر لیلند باکستون بوندن درت سنه مقدم یمن سیاحتندن عودتندن صوکره رویتر نام حوادث شرکتی واسطه‌سیله غزته‌لره سیاحتی حقنده تبلیغ ایلدیکی ملاقاتده یمنده آچ قالان ترك عسکرلرینك عرب اسرای حربیه‌سنی کسوب ییدکلرینی روایت ایلمش ایدی. آکا قارشی انکلیز غزته‌لرینه ۲۰ مارت افرنجی سنه ۱۹۰۶ تاریخنده کوندردیکم ردیه‌نك صورت مطبوعه‌سنی فلك فرصت ویرر سه ترکجه وانکلیزجه سنه‌لردن بری غزته‌لرده وقوع بولمش اولان سائر نشریات ناچیزانه‌مك صورتلریله برلکده کتاب شکلنده نشر ایلیه‌جکم. بو آثار منتشره‌دن بریسی بالقان قومیته‌سی مدیری مستر نوئل باکستون جنابلرینك بر کتابیدرکه مومی الیه ایکی سنه اول استانبولده ایکن (عثمانیشر لوئید) غزته‌سنك اشاعه‌سندن صیقیلوب کویا میدان انتشاردن قالدیره‌جغنی اعلان ایلمش ایدی. حالبوکه

انتشار ایلمش اولان اثر بر کره انکلیز کتبخانه‌لرینه قونلدقدن صوکره بوتون دنیا حایقیرسه اصحاب قرائتك نظر مطالعه‌سندن آلنه‌ماز .

۱۹۰۷ تاریخ میلادیسنده یعنی اعلان مشروطیتمزدن برسنه مقدم بالقان قومیته‌سی رئیسی باکستونك «آوروپا و ترکلر» عنوانلی کتابی‌ـکه جون ماری john marey نام ناشرلر طرفندن طبع ایدلمشیدی ؛ ترکلر واسلامیت حقنده‌کی ملاحظه‌سی هر صحیفه‌ده چشم حیرت وحدته جاربار ایسه‌ده اصل نظر نفرتله اوقونان یرلری (۶۰) نجی صحیفه‌دن باشلیان دردنجی فصلده‌در : عبارهٔ آتیه ایشته بو فصلك مبادیسندن مستخرجدر :

« ترکلر آوروپایه یاقیشماز بیبانجیلر اولدقلرینی کندیلری ده اعتراف ایدرلر (؟!) یرلشمك ایچون دکل، ینه آسیایه رجعت ایتمك اوزره آوروپا طوپراغنه کلدکلری آنلر ایچون ضرب مثل اولمشدر. مع مافیه قانلی بر صورتده کلدکلری کبی ینه قانلی بر صورتده اورادن چیقاجقلردر . ترکك بشته و آتنه حقنده‌کی حقوق تملکیه‌سی نه ایدی ایسه سلانیك حقنده‌کی حقوق تملکیه‌سی ده آندن بشقه برشی دکلدر . ترکلر برصنف حاکمه‌دن بشقه برشی دکلدرلر . فی الواقع روم ایلی‌ده مسلمان کویلری واردر، فقط بونلرده علی العاده اسلامیته ادخال ایدلمش اسلاولر ایله یکی کلمش چرکس مهاجرلرندن عبارتدر . بناءً علیه ترکلرك حاکمنه ادعای صلاحیت ایچون بر حق طبیعی‌یه مالك اوله‌جقلری یولنده‌کی ملاحظه ماکدونیایه تطبیق اولنه‌ماز .

دین محمدینك آفریقا قبائل وحشیه‌سنك موقعنی ارتقا ایتدیره‌جك قدرتی وار ایسه‌ده بودا وهندو مذهبلری عالمه صلح وسلم ویرمشدر؛ اسلامیت ایسه جهانه بر وجهله موروث فلاکت اولمشدرکه اوده اداره‌سنه قادر اوله‌مدیغی ملتلره برحس فتوحات ویرمسیدر .

ترکلرك برچوق اوصافی‌ده واردر : آحمق ایسه‌لرده کندی خالقلری آره‌سنده ساکن وچالیشقان عد اولنه‌بیلورلر . بشقه‌لرینك مذهبنه متحمل دکلر ایسه‌ده بالذات دیندار وحق پرستدرلر. اسلامیتجه ادراك اولنه‌بیلن بر صورتده اهل عرضدرلر . عشرتدن اجتنابلری دخی جاهل قالدقلری مدتجه‌در .

(بوندن آشاغیسی اوقویانلرك قانی قفالرینه دها زیاده صیچراته جغندن ترجمه‌سندن واز کچلمه‌ده بر آزده اسلامیت علیهنده‌کی سوزلرندن نقل ایده‌لم :)

« اصلاحات حقنده‌کی ایدلره مقابل الیم برجواب وارد اولور . یعنی ترکلر دها ایی آدملر یاپلق ایستلدکجه دها فنا اولورلر . اسکی شکل عظمتلی شرق مستبدلرندن ماعدا آنلرده برشی تمثل ایده‌مز . قفالرینی قوپارمغه الله طرفندن مأمور اولدقلری (کوپك کاوورلر) حقنده غیر متأثر برنفرتلری واردر . »

« مسلمانلر ایله خرستیانلر حقنده‌کی اوصافك مباحثه‌سی صره‌سنده موازنهٔ جنایتدن بحث ایتمك نوع بشری تعالی ایتدیرن باشلیجه مذاهب حقنده شبهه دعوت ایتمك دیمکدر . بو اعتقادات ایسه اولا بوتون مذاهب اربابنك وملتلرك عدالت، آسایش وحریت تأمینی ایله حیات، تملك وناموس عائله‌نك حمایه‌سنه علی السویه مستحق اولملری، ثانیاً دانش ، صنایع وثروت مادیه‌نك انشراحی، ثالثاً بر آدمك یالکز بر زوجه‌یه مالك اولمسی، رابعاً قادینلرك ارککلر کبی روحه مالك اولملری، خامساً صبیانك تقدیسی، سادساً فساده اوغرامش اولان حکومتك ایی وتعدینك فنا اولمسی . مسلمان صفتیله ترکلر بوکبی حقوق وقواعدی تماماً رد ایدرلر . خرستیانلقله تماسده بولنمازدن اول اسلامیت ترکلرك کوزلرینی قپامامش اولسه ایدی آنلرك نه حالده بولنمش اوله‌جقلرینی کندی جنسلرندن اولان و دنیانك اك مترقی ملتلرندن بولنان مجارلرك حالندن آکلایه‌بیلورز . کتب مقدسه‌لری یدنجی قرن میلادی‌ده عربستانه مناسب اولان طرز حکومتی وضع ایدر واحکام دینیه‌لری تبدل ایده‌مز . »

کوردکمی ای قارء، بالقان قومیته‌سی رئیسی دوستمزك حقمزده‌کی ملاحظه‌سنی ؟

لوندره

خلیل خالد

مدحت پاشانك هیکلی حقنده

استخبارات قلمندن :

مدحت پاشا مرحومك بصره‌ده بر هیکلنك رکزی تقرر ایتدیکی حقنده داخلیه نظارت جلیله‌سنه محلی بلدیه‌سی ریاستندن چکیلان تلغرافنامه اوزرینه هیکل رکزینك ایجابات دینیه‌مزه موافق اولمدیغی نظارت مشار الیهاجه نظر دقته آلنه‌رق رکزی متصور هیکلك بشقه برشکله افراغی وبو بابده‌کی معلوماتك سریعاً انباسی لزومی بصره ولایتنه بالتلغراف اشعار قلنمشدر .

صراط مستقیم

داخلیه نظارتنك بو تقید دیانتپرورانه‌لرینه تشکر اولنور . اعاظمك نامنی احیا ایچون او ته‌دنبری مألوف اولدیغمز وجه ایله مکتب، مدرسه، چشمه ، کتبخانه ، کوپری کبی خیری دائم وباقی آثار نافعه وجوده کتیرمك وار ایکن مزاج شرف ایله هم آهنك اولمایان هیکل رکزی کبی فائده‌سز اثرلر وجوده کتیرمکده معنا یوقدر .

بز بوقبیل بی سود وبی لزوم کوستریشلر یرینه منافع عظیمه‌سی هویدا اولان مبانیٔ علمیه وخیریه‌نك اعاظمك نامنه اظافهٔ تکثر ایتدیکنی کورمك ایسترز .

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

صراط مستقیم

١٣٢٦

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیاتدن وسیاسیاتدن وبالخاصه کرک سیاسی وکرک اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبره‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٠١ — ٥ شعبان ٣٢٨ پنجشنبه ٢٩ تموز ٣٢٦ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك تركجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رديه

— ٢٥ —

ینه دوقتور دوزی ، باق نه دییور :

« یكرمی درت یاشنده محمد « ص . ع » سیاح صفتیله زنكین برطول قادینك ، خدیجه‌نك [رضی الله عنها] خدمتنه كیردی .

خدیجه ایكی دفعه تزوج ایتمشیدی . كاروانلرله بویوك تجارتلر یاپیوردی . اوقدر خوشنه كیتدی كه خدیجه ... ت ازدواجنی محمده اوزاتدی . خدیجه آرتق تازه دكلدی . یاشی قرقه یاقلاشیوردی . لكن كنجلك وكوزللك خصوصلرنده‌كی نواقصی زنكینلكیله تضمین اولنیوردی .

استقبال معیشی‌سی هیچ‌ده پارلاق كورنمین محمد (ص . ع) ازدواج تكلیفنی قبول ایتدی . خدیجه ایچون بو ازدواج محبت و حرمت اوزرینه مؤسس ایدی . فقط محمده اونك محبتنی محبتله قارشیلادی . وفاتندن صوكرا پك چوق زمانلر كچدیكی حالده خدیجه‌نك فضائلنی ثنا ایدردی واونك تذكاری ایچون وقت‌وقت برقویون بوغازله‌یه‌رق اتنی فقرایه تقسیم ایدردی . خدیجه‌نك وفاتندن اوچ سنه صوكرا تزوج ایتدیكی ودیكر التی قادین ایله محمد « ص . ع » ك فراش‌زوجیتنه مشترك بولنمش‌اولان عائشه « ر.ض » محمد « ص . ع » ك زوجه‌لری ایچنده خدیجه قدر حسد ایتدیكم یوقدر . چونكه او دیشسز اختیار قادینی طائفهٔ نسانك نمونه‌سی اوله‌رق دائما ذكر وثنا ایدییوردی دیمكی عادت ایتمشیدی .

ازدواجدن صوكراده محمد « ص . ع » خدیجه‌یه تابع اولمقدن فارغ اولمادی . خدیجه ثروتنك اداره‌سنی حفظ ایتمك فطانتنه مالك ایدی . زوجنه محتاج اولدیغی شیلری ویاخود زوجنه ویرمك ایسته‌دیكی شیلری ویردی . »

(دوزی) نك بورا‌ده‌ده تحریف حقیقت قبیلندن بر طاقم اسنادات غرضكارانه‌سی یك‌نظرده كوزه چارپمقده‌در . بو محررك مایهٔ ذاتیسی اقتضاسنجه هر فضیلتی نقیصه كورمك وكوسترمكه چالشمق خصال‌ردیئه‌سنه مالك اولدیغی بومقوله سوزلریله تماماً تجسم ایدییور .

كمال تهالكله بوتون كمالات محمدیه‌یی سوء تأویله اوغراته‌رق نقائصه تحویله یلتنیور ، نه‌قدر واضح وآشكار اولورسه اولسون علویت شان نبویه‌یه شهادت‌ایدن هرحقیقته قارشی‌سفسطه قارشدیرمقه وار قوتیله صاواشیور .

كتب سیروتواریخده تفصیل اولنان قصهٔ مباركهٔ ازدواجی مبادیٔ علیه‌سیله برابر تلخیص‌ایده‌لم كه دوزینك تعبیرات غرض‌كارانه‌سیله مرتبه تجاوزاتده بولندیغی‌تبین ایتسون . (ومن‌الله‌التوفیق والهدایه) .

اولا حضرت خدیجه ، خدیجة‌الكبری والده‌مز نه‌درجه اصیله ، نه‌قدر پاكیزه بر قادین ایدی .

حضرت خدیجه (ر . ض) نسبی رسول اكرم افندیمزك اجداد كرامندن جناب (قصی) ده منتهی اولان اشراف قریشدن خویلد بن اسد نام ذاتك كریمهٔ محترمه‌سیدی . والده‌سی فاطمه بنت زائدة‌ الاصمدركه عامر بن لوی اولادندندر . كندیسی غایت اهل تمكین وفرط ذكایه مالك اولوب حائز اولدیغی ثروتیله تجارت ایدردی . كوله‌لری واسطه‌سیله یاپدیغی معاملاتدن باشقه مضاربه تعبیر اولنان شركت عقدندن‌ده كیری طورمازدی . امنیت ایتدیكی كیمسه‌لره مناسب مقدار سرمایه ویره‌رك ربحنه اشتراك ایدردی . زماننده سیدهٔ نسا طانیلیردی . كمال نزاهت وصیانتنه مبنی هنكام جاهلیتده نسوان قریش آره‌سنده « طاهره » عنوانیله یاد اولنوردی . اكبر زوجات سنیه اولسی حسبیله مؤخراً (خدیجة الكبری) تلقیب اولنمشلردر .

ایكی دفعه تزوج ایتمش ایدیسه‌ده برنجی زوجی مالك نام كیمسه‌كه

ابوهاله کنیه‌سیله معروفدر ـ هند وهاله نامنده [۱] ایکی فرزند نجیب تولدندن صوکرا وفات ایتدیکی کبی زوج ثانیسی اولان عتیق بن عابد مخزومی نامنده‌کی ذات‌ده هندنامنده بر قیزترك ایده‌رك وفات ایتمشیدی. مشار الیهانك ثروتی زوج اولی اولان ابوهاله‌دن انتقال ایتمش اولسه کرکدر . ست زینب فواز خانم « الدرالمنثور » نام بویوك وغایت قیمتلی طبقات نساسنده بویله دیور . ثانیاً جناب رسالتپناه افندیمزك حضرت خدیجه‌نك مالیله تجارت ایتملری نه‌صورتله واقع اولدی .

ابو طالب حضرتلری بر کون رسول اکرم افندیمزه خطاباً دیمشدی که « ای سوکیلی یکنم ! توالی ایدن شو بر قاچ قحط سنه‌لری کچیرمه‌مزی نه حاله کتیردیکنی بیلیرسکز. تجارت قافله‌سنك شامه حرکت ایده‌جکی زمان تقرب ایتدی . خویلدك کریمه‌سی جناب خدیجه‌نك امین اولدیغی کیمسه‌لره سرمایه ویره‌رك تجارته اشتراك ایتدیردیکی ده مسموعکز اولمشدر . اکر سز مراجعت بیورسه‌کز شبهه ایتمم که غیری کیمسه‌لره ویردیکی حصهٔ تجارتك ایکی مثلنی سزه مع الافتخار ویرر . بویله بر زحمته قاتلانسه‌کز حقمزده خیرلی اوله‌جغی آشکاردر . فقط کیدرسه‌کز کچن سفرمزده « بحیرا » طرفندن وقوع بولان اخطاره رعایتله اثنای عزیمتده اوطرفلرده ساکن اولان قوم یهوددن تحاشی بیورمکزی ده آیروجه رجا ایدرم . »

رسول اکرم حضرتلری : « مناسبدر باکه بکا کندیسی خبر کوندریر . » بیورمش ، ابو طالب بوجوابله پك مطمئن اولمامش ایدی . فقط نصلسه خدیجه حضرتلری محاورهٔ واقعه‌یه مطلع اوله‌رق افندیمزی خانه‌سنه دعوت ایتدردی. صدق وامانت ، کرم اخلاق وحصافتلرندن بحث ایله اکر موافقت بیورورلرسه هرکسه ویردیکی تجارتك ایکی مثلنی اعطا ایده‌جکنی سویله‌دی . رسول اکرم عودتله عموجه‌سی ابوطالبه حکایهٔ حال بیوردقلری زمان اظهار محظوظیتله (ان هذا الرزق ساقه الله الیك) دیدی . مع مافیه بویوك اندیشه‌یه کرفتار اولدی .

بونك اوزرینه رسول اکرم افندیمز یکرمی‌دردنجی سنهٔ ولادتنك ذی‌الحجه‌سی ختامنه اون‌درت کون قاله‌رق حضرت خدیجه‌نك میسره نام غایت زکی غلامی، اقرباسندن خزیمه بن حکیم نام کیمسه‌نك رفاقتنده کاروان ایله عازم شام اولمشلردی . [۲]

عزیمتلرندن اقدم حضرت خدیجه (ر ض) غلامی میسره‌یه صاقین حضرت محمدك امرینه مخالفت ایتمه، رأی وزینلرینه تابع اول دیه امر ایتمش رسول اکرمك عموجه‌لری‌ده قافله رجالنه کندیسنی کوزتملرینه دائر توصیه‌لرده بولنمشلردی . سوریه‌یه مواصلتلرنده (بُصْرىٰ) حوران جوارینه قوندیلر . رسول اکرم حضرتلری اوراده بر آغاج آلتنده بولندقلری هنکامده مقدما ابوطالب ایله اولان سفرلرنده ملاقی اولدقلری (بحیرا)نك صومعه‌سندن بوکره (نسطورا) نام راهب کله‌رك اولکی سفرلرندن طولایی طانیقده اولدیغی (میسره)یه « آغاج آلتنده بولنان ذات کیمدر ؟ » دیه سؤال ایتمسیله قریشیلردن اهل حرم مکه‌دن محمد نام ذات جوابنی آلدی . دها برقاچ سؤال صوروب علامات نبوته متعلق آکلامق ایسته‌دیکنی آکلادقدن صوکرا « یا میسره ! محقق بیلکز که بواودر، بوزمانده ظهوری موعود اولان آخر انبیادر . نوله‌یدی بن‌ده زمان بعثته یتشمش اوله‌یدم » دیدی .

امام نیسابوری (رح) (شرف المصطفی) نام کتابنده شویله یازیورلر . راهب موما الیه ذاتاً حین قدوملرنده رأس سعادت اوزرنده سایبان اولان غمامه‌یی، بیاض بولوت پاره‌سنی عیاناً کورمش وبوندن طولایی مراقه دوشمش ایدی . مؤخراً بر نهج سابق آلدیغی معلومات ایله شبهه‌سی زائل اوله‌رق خاتم الانبیا افندمزك نزد مبارکلرینه واردی . کمال احترامله مبارك باشنی ودیزلرنی اوپه‌رك علامات جلیله‌سی کتب سماویه‌ده مسطور ، آخر زمانده ظهوری موعود نبی ذیشان اولدیغنه شهادت ، ایمان وتصدیقه مبادرت ایلدی . مهر نبوتی مشاهده ایله برقات دها مظهر فیض وسعادت اولمسیچون کشف سعادتك کشفی نیازنده بولندی . نور رخشان ختمی‌ده کورنجه اطمینانی تزاید ایده‌رك بلند آواز ایله کلمهٔ شهادتی تکرار ایلدی . بو وقعه‌یی مشاهده ایدن کاروان خلقی حیرتده قالدیلر رسول اکرم افندیمزه ابراز ایتمکده اولدقلری احترامانی قات قات آرتیردیلر . اه

[بو نسطورا دینلن مبارك راهبی سلك اصحابده تعداد ایدن کیمسه کورمدم . بحیرایی ایسه بعض علما او زمرهٔ جلیله‌یه الحاق ایتمشدر . حالبوکه ارالرنده فرق یوقدر . انجق سوزك طوغریسی بویله قبل النبوه شهادتده بولنان ذواتك برینی صحابی دکل مسلم بیله عد ایده‌مه‌یز . بونلر اهل فترتك ناجی قسمنده داخل اوله بیلیرلر . قاعدهٔ مقرره‌یه توفیقاً نشرندن صوکرا دین اسلامی قبول ایدنلر مسلم اوله‌جقلری کبی

[۱] هند بن ابی هاله غایت فصیح و بلیغ بر ذات اولوب حضرت حسن (ر.ض) کبی ذوات کندیسندن حدیث روایت ایتمشلردر . از جمله شمائل ترمذینك باش طرفنده حسن افندیمز حضرتلری ـ دایم هند بن ابی هاله‌دن ایشتدم که وصاف نعت پاك محمدی ایدی دیه ـ اوصاف قدسیت ائتلاف رسالتپناهی‌یه دائر اولان حدیث طویل مشهوری مشار الیهدن روایت ایتمشدر . حلیهٔ مبارکهٔ نبویه تصویرنده مشتاقان جمال احمدی بوحدیثی اساس طوتارلر . جودت پاشا مرحومك طبع ایتدیرمش اولدیغی حلیهٔ سعادت لوحهٔ مبارکه‌سی‌ده بوندن مترجمدر . پدرلرندن یتیم قالان صحابیٔ مشار الیه برادری هاله (ر.ض) کبی رسول اکرمك ربیب مکرمی اولوب خانهٔ سعادتده تربیه کورمش وبو سایه‌ده مظهر سعادت اولمشلردر .

دیکر هند قیز اولوب عمزاده‌سی صیفی نام کیمسه‌یه تزویج اولنمش ، بو دخی قبول اسلامیتده تردد ایتمه‌مشدر .

[۲] موما الیه خزیمه‌نك اثنای عزیمت وعودتده مشاهده وجناب نسطورادن تلقی ایلدیکی علامات ومعلومات سایه‌سنده قلبی تنور ایده‌رك اهتدا وفتح مکه‌دن صوکرا اصحاب کرام سلکنه التحاق ایتدیکی تاریخ خمیسده مذکوردر.

اما میسره زمان بعثته قدر معمر اوله‌مامش اولمالی که اسلامیتنه دائر روایت یوقدر . یالکز ابن حجر مرحوم (الاصابه فی معرفة الصحابه) نام اثر عالیلرنده حقنده روایت صریحه اولمادیغنی اعترافله برابر احتمال اوزرینه موما الیهی ده اصحاب صره‌سنده تعداد ایتمشدر. حالبوکه کندیسی ده «نخبة الفکر» نده تصریح ایلدیکی اوزره ثبوت صحبت ، تواتر وشهرت واستفاضه‌دن باشقه اصحاب کرام ویا ثقات تابعیندن برذاتك اخباری ایله معلوم اوله بیلیر . امکان واحتمال ایله اولماز . (شرح المواهب)

بعدالبعثه حضرت رسوله ملاقی اولان مؤمنلرده صحابی عد اولنورلر . بنابرین ابن حجر عسقلانی (اصابه) سنده بحیرایی صحابی عد ایدنلری تخطئه ایتمشدر]

حوران بنایرنده بر قاچ کون ظرفنده کتیردکلری شیلری تماماً صاتوب آله‌جقلرینی‌ده آلدیلر . [آلیم صاتیم نه‌یه متعلق اولدیغنه دائر صراحت بوله‌مدم] ، پك چوق تجارت ایتدیلر . حتی میسره دیمش‌که یا محمد : بن طاهره ایچون بورایه بالکه قرق قدر سفر ایتدم ، بویله قزانج کورمدم .

بوندن باشقه اثنای معامله‌ده ـ مواضعه احتمالی غالب اولملق اوزره ـ بریسی رسول اکرم حضرتلرینه لات وعزایه قسم ایتمسنی تکلیف ایتمش ، رسول افخم افندیمز بن عمرمده بویله یمین ایتمدم جوابنی ویرمش اولمغله او کیمسه سرآ میسره‌یه «بوذات ایلروده نبی اوله‌جقدر . احوال مبارکه‌لرینی ایجه تدقیق ایتدم . مبشربه اولان نبی‌یه مخصوص علاماتی تماماً کندیسنده بولدم» دیمش ، میسره بو افاده‌یی ده راهبدن آلدیغی معلومات صحیحه‌یه علاوه ایتمش ایدی .

کذلك میسره‌نك یولده کلیرکن یاننده بولنان ایکی دوه‌نك یوروله‌رق کیروده قالمسندن ناشی قورقوب اظهار تلاش ایله صدر قافله‌ده بولنان رسول اکرم حضرتلرینه اخبار کیفیت ایتمسی ، اول حضرت بالذات دوه‌لرك یاننه واره‌رق آیاقلرینی مسح وکندیلرینی تعویذ بیورمسی اوزرینه مذکور دوه‌لرك عظیم قوت بوله‌رق دیکر دوه‌لری سبق ایتمکده اولدقلرینی‌ده کورمش ، بوندن طولایی‌ده نظر انتباهی آچلمش ایدی .

قافله ایله برلکده مکه‌یه عودت ایلدکلری اثناده‌ده هر کون اشتداد حرارت هنکامنده غایت لطیف قوش شکلنده ایکی ملك هواده ، مبارك باشی اوزرنده حرکت ایتمکده اولدیغنی کورلمکده ایدی .

ایشته بو احوال خارقه‌دن طولایی میسره رسول اکرم حضرتلرینه کندی کوله‌سی کبی انقیاد واحترامده بولنوردی . عسفان نام محلی کچدکدن صوکرا الآن وادیٔ فاطمه دیه یاد اولنان محلده قافله توقف ایدنجه میسره‌نك خیرخواهانه اخطاری اوزرینه رسول اکرم حضرتلری تعجیل حرکت ، وقت ظهرده ، اشتداد حرارت هنکامنده شهره مواصلت بیوردی .

حضرت خدیجه ایسه استخبار کیفیت ایله خانه‌سنده کائن برغرفه‌یه صعود ایله انتظارده بولنیوردی . قدوم رسالتپناهی اثناسنده رأس مبارکلری اوزره تظلیل وظیفه‌سنی ایفا ایدن ملکلری بالذات کوردی ، یاننده‌کی قادینلره‌ده کوستره‌رك حیران اولدی . لدی الملاقات آلدیغی تجارت فوق العاده تبشیراتنده سوینه‌رك رسول اکرمه اولجه وعد ایتمش اولدیغی مبلغ تجارتك ایکی مثلنی تقدیم ایتدی .

مشارالیها حائز بولندیغی فطانت خارقه ورویت فطریه‌سیله برابر عم زاده‌سی آتی الذکر ورقه بن نوفلدن نبوته دائر بك چوق معلومات‌ده تلقی ایتمش بولنیوردی ، یاقین زمانده بعث بیوروله‌جق نبی ذیشان انتظارنده اولانلردن ایدی . رسول اکرم افندیمزك حالات سنیهٔ اعجازکارانه‌لرینه عائد میسره‌دن استماع ایلدیکی بشائر سالفه‌ده نظر دقتنی جالب اولمغله جان وکوکلدن عاشق رسول اولدی . پیغمبر زوجه‌سی اولوب‌ده بی‌نهایه شرف وسعادت احراز ایتمك املنه دوشدی ، برده تأهل ایتمه‌مك خصوصنه دائر ویرمش اولدیغی قرارندن واز کچدی . [فی الحقیقه مشارالیها آرتق کندی عالمنده یاشامق عزمنده بولنیوردی . کندیسی نسب طاهر وحسب فاخر ومال وافر صاحبه‌سی اولدیغی جهتله ازدواجنی منت جان عد ایدن اك شرفلی کنجلری رد ایتمکده ایدی . بوندن طولایی مشار الیهایه تکلیف ازدواج جسارتنی کیمسه‌ده قالمامشیدی .]

ایشته بو عزم واشتیاق سائقه‌سیله رسول کرمك افکار ومطالعاتنی اکلامق مقصدیله نفیسه بنت امیه نام خاتونی نزد رسالتپناهی‌یه کوندردی . موما الیها رسول اکرم حضرتلرینه نیچون اك شریفه برقادینله تأهل ایتمه‌دکلرینی صوردی . اویله برقادینی اعاشه‌یه حسب الوقت قدرتیاب اولمدیغی جوابنی آلدی . اکر بویله مال وجمال وشرف وکفائتی حائز برقادین طرفندن بلاقید ولاشرط تسلیمیت کامله عرض اولنه‌جق اولسه نه بیورورسکز دینجه بو اوصافی جامع اوله‌جق قادین کیم اوله بیلیر ؟ بیوردی . نفیسه دیدیکه بن سیده خدیجه اولسه مناسب دکلمی ؟ دیدم . بیوردیلرکه بویله خیرلی برازدواجه راضی اولورم فقط کیم توسط ایده بیلیر ! دیدم‌که بن توسط ایدرم . حضرت خدیجه‌یه محاوره‌مزی تماماً حکایه ایتدیکم زمان پك زیاده محظوظ اولدی . جناب حقه مکرراً عرض شکران ایلدی . درعقب موافقت بیوردیغی تقدیرده نبی عموجه‌مدن طلب ایتسون دیه خبر کوندردی . [چونکه قول راجحه کوره پدری خویلد وفات ایتمش بولنیوردی .]

رسول اکرم ابو طالبه حکایهٔ ماجری بیوردقده موما الیه مشارالیهانك عموجه‌سی عمرو بن اسدك نزدینه واراراق کمال احترام واعزازله طلبده بولندی . عمرو مومی‌الیه بور حضرت خدیجه‌دن آلمش اولدیغی تعلیمات اوزرینه مع الافتخار اظهار موافقتله امر مسنون ازدواجه قرار ویردی .

بیانات معروضه‌دن بو مبارك سفر وسیاحت ایله ازدواج مسعوده موافقت نه‌درلو اسباب ومقدمات ایله حصوله کلدیکی ، نه‌قدر شان وشرفلی نتایج حسنه وثمرات مستحسنه ظهوره کتیرمش اولدیغی واضحاً اکلاشلمقده‌در . بو قدرجك معلوماتی حائز اولان ارباب درایت وانصاف آرتق دوزی وهمپالرینك بورایه اغراض ایله مالا مال اولان باطل سوزلرینك هانکیسنه مقارن حقیقت نظریله باقه بیلیرلر ؟]

مناسترلی اسماعیل حقی

کچن مقاله‌ده (سؤال ایدنده ، غرضکارك خبیثه‌نك ، رعیی ، حرمتلری ، اولیور ، مشروحه) کلمه‌لری (سؤال ایدنلره ، غرضکاری خبیثك ، رعی ایله ، جرأتلری ، اولیورلر ؟ مشروعه) صورتنده تصحیح اولنمق ایجاب ایدر .

حسبحال

بوکون عربجه‌دن ترکجه‌یه اولمق اوزره اوچ لغت کتابی طانیورزکه بونلرده قاموس . وان قولی ، اختری‌دن عبارتدر .

اختری سویلدیکمه اینانیلیر براثر اولمادقدن باشقه ، ارباب لغتجه قبول ایدیلن معروف، منتظم، مطرد برترتیب‌ده مالك بولونمادیغندن لسان ایله براز الفتی اولان آدم « مؤلفنك عندالله سعیی مشکور اولسون» دیمکله برابر، بوتألیفه کتبخانه‌سنده اوقدر اهمیتلی بریرویرمز.

بزده ایلك باصمه اثر اولان وان قولی‌یه کلنجه اختریدن چوق ایی ایسه‌ده قاموسك یاننده طبیعی وارلق دعواسنده بولونه‌ماز .

اوحالده بوکون عربجه‌اوکرنمك ایسته‌ین عثمانلیلر ایچون قاموسدن باشقه لغت کتابی یوق دیه بیله‌جکز .

قاموسك اصلی حقنده سوز سویله‌مك بزم ایچون پك بویوك تربیه‌سزلك اولور . واقعا . صوك زمانلرده کلن لغویونك اك برنجیسی اولدیغی سوز کوتورسه بیله هرحالده اك برنجیلرندن بولوندیغی اجماع امتله ثابت اولان احمد فارس افندی مرحوم اوشهیر اثرنده، فیروز آبادی‌یی صیغه‌یه چکمکده قاموسك برچوق ماده‌لرنی دیدیکله‌مکده ایسه‌ده مرحومك قوللاندیغی آغزی بزده قوللانمایه قالقیشماممز ، عینیله شعر نامنه اوچ قایا باشی کوه‌له‌ین برزواللینك ؛ کمال بکدن بحث ایدرکن : « اونك ادبیات حاضره حضورنده برموقعی اوله‌ماز ! » دیمسنه بکزرکه بز بویله برشناعتدن صون صمدانی‌یه صیغینیرز !

عاصم افندی مرحوم فیروز آبادینك اثرنی لسانمزه نقل ایتدیکی ایچون نه‌قدر تبجیل اولنسه ینه آزدر. حتی مترجمك بوخدمتی، بوهمتی مؤلفك کندن دها بویوکدر دیرسه‌ك افراط ایتمش اولمایز. أوت عربجه کبی واسع ، خصوصیله ایشلنمش ، قواعدی اك اینجه نقطه‌لرینه قدر ضبط ایدلمش برلساندن کمیتی ذهنه طورغونلق ویره‌جك کلمه‌لرنی بزم ترکجه‌یه نقل ایتمك باشقه برابا ییکیتك کاری اولماسه کرکدر .

مؤلف عربجه برکلمه‌یی آلمش ، عربجه ، ایضاح ایتمش ؛ مترجم اوکلمه‌نك تام مقابلنی بولمش . ایکیسی آره‌سنده‌کی فرق بولمق ایچون دوشونمك بیله ایسته‌مز .

لکن عجبا بوکون ایچون قاموس ترجمه‌سی بزه کافیمیدر ؟ عربك ادبیات قدیمه‌سنی ، آثار قدیمه‌سنی اوقورکن تصادف ایده‌جکمز کلمه‌لرك پك چوغنی قاموسده بولورز . فقط بالفرض بوکون مصرده چیقان یکی کتابلرده ، یکی غزته‌لرده بریبغین محدث، مولد کلمات وار: اونلرك نه اولدیغنی‌ده قاموس بزه کوستره بیلیرمی ؟ طبیعی کوستره‌مز . دیمك المزده‌کی قاموس ترجمه‌سندن هیچ برزمان مستغنی اولامق ، اوندن هرزمان ایچون استفاده ایتمکله برابر بوکون عربجه‌دن ترکجه‌یه یکی برلغت کتابنه محتاجز .

معارف نظارتجه لسان عربك مکتبلرده جدی، عملی برصورتده تدریسنه قرار ویرلدیکنی بیلدیکمز ایچون آیریجه بویله برنیازه حاجت کورمیورز . بزم بوراده سویلیه‌جکمز سوز نظارتك بویله براثر تألیفنی مسابقه‌یه قویمسیدر .

انجق مسابقه کچنلرده‌ده عرض ایتدیکمز وجهله اولملیدر . یعنی نظارت : « بزه عربجه‌دن ترکجه‌یه برلغت کتابی لازم . حجمی بالفرض بیك یاخود بیك بش یوز صحیفه‌یی کچمیه‌جك کیم طالب اولیور؟» دیملی. صوکره ارباب مراجعته اوچ بش ماده ویره‌رك ایسته‌دیککز مأخذه مراجعت ایتمك شرطیله شوماده‌لری مشتقاتیله برابر ایضاح ایدك ؛ کتابك نهایت شوقدر صحیفه‌دن فضله اولمایه جغنی‌ده دوشونك» تکلیفنده بولونمالی .

بوتکلیفی اك موافق برصورتده کیم اسعاف ایدرسه آرتق ینه نظارتجه تعیین ایدیله‌جك پروغرام داخلنده اولمق شرطیله اثراو آدمه یازدیریلیر .

محمد عاکف

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی: دوقتور ایستابس

مترجمی: ماردینی زاده عارف

مابعد

اساس نصرانیته مخالف اولدیغی حالده اول اثناده کنیسالرده جاری اولان اصول وآیین پت پرستلرك استماله‌سی اولوبی ایچون نظر مسامحه ایله کورلمش وبوبابده‌کی عادات وثنیه‌یه قارشی تسامحی ایله مشهور اولان حواری (بولص) دخی اغماض عین ایتمکده بولنمشیدی. نصرانیتده عبادت وثنیه‌دن قالمه پك چوق قواعد و عادات جاری اولدیغی کبی تفأل وتشأم کبی برچوق عقائد دخی حکمفرمادر . کنیسا اداره‌لری کنیسانك شکل داخلیسی واتخاذ ایلدیکی اصول آیین ایله مهما امکن بتخانه‌لره بکزتدیرلمش ومراسم عبادتك عادات وثنیه‌یه توفیقنه چالیشلمش ایدی . کنیسا وراهبلردن هربرینك اعزهٔ نصارادن برینه نسبت ایدلمسی خصوصی پت پرستلرك هربتخانه وهربر کاهنی برصنمه نسبت ایتملری قاعده‌سندن مأخوذ اولمسی دخی محتملدر . کنیسالرده جاری اولان مراتب رهبان ومجالس روحانیه دخی روماولرده جاری اولان مراتب تشریفات ایله مجالس عمومیهٔ مبعوثان واعیانه مشابهدر . بوقبیل قواعد واصول، تشریفاتك هرحالده حواریون زمانلرنده جاری اولمدیغنه امینز . زیرا یهودیلر خارجدن احبار قبول ایتمدیکلری کبی احبار موجوده‌لری دخی اهالینك کندیلرندن انتخاب ایلدیکلری اشخاص ایدی . یهودیلرك یونانستانده ، بابلده ، مصرده ، بیت المقدسده سلطنت وشوکتلری حکمفرما اولدیغی ویهودیلردن برمسیحك ظهور ایده‌رك کندیلرینه حکمدار اوله‌جغنی اعتقاد ایلدیکی زمانلرده پت

پرستلردن اولان خرستیانلر یهودیلره متمایل ومنقاد ایدیسه‌لرده حکومت وسلطنت یهودیه روما حکمدارلرندن تیتوس معرفتیله هدم وامحا ایدلدکدن التی سنه صکره یهودیلر آره‌سنده (بنجوقاب) یعنی یلدزك اوغلی نامنده بریکی مسیح ظهور ایدرك مرقومه مشهور (عاقباه) نام حبر؛ مسیح اولمق اوزره بیعت‌ایتمش وآل یعقوبدن ظهوری توراتده محرر اولان یلدزك مرقوم اولدیغنی اهالی‌یه اعلان واشاعه ایلمشدی . بونك اوزرینه مومی‌الیه (بنجوقاب) بیوك برقوت ومکنت پیدا ایده‌رك روما ایمپراطورلرندن (ادریان) ایله اوزون محاربه‌لرده بولنمش‌ایدی . آنجق اوچ سنه صکره مرقوم ایله معیتنده بولنان درت یوز بیك یهودی‌یی ایمپراطور ادریان قتل واتلاف ایلمش اولمسندن طولایی بقیةالسیوف اوله‌رق فرار ایله تخلیص جان ایدنلر مسیح کذابه صوك درجه حدت ونفرت‌ایلمشلر ومرقومه (بلمکذاب) و (کذبه) نامنی ویرمشلر ایدی .

ینه او صیرالرده (بنجوقاب) طرفداری‌اولان یهودیلر اسکندریه‌ده برچوق روماولری قتل ایتمش اولدقلرندن اخذ ثار وانتقام ایچون (ادریان) اردوسیله اسکندریه‌یی اشغل ایده‌رك پك چوق یهودی‌یی قیلجدن کچیرمشدر . یهودی مؤرخلرك بو بابده‌کی روایتلری عادتا مبالغه‌یه محمول درجه‌ده کوریلور . ادریان قدس‌شریفی هدم وتخریب وکندی نامنه اوله‌رق (ابلیا) نامیله یکی برشهر بنا واحداث ایده‌رك عطارد نامنه برمعبد انشا ایتدیرمش‌ایدی . بناءبرین‌یهودیلر بوفلاکتدن صکره مدت مدیده ساکن وساکت طورمشلردر .

ایشته بوقبیل‌وقایع اوزرینه خرستیانلر یهودیلردن آیرلمش‌وانتظار ایدیلن مسیح دنیاده دکل آخرتده کندیلرینه شفاعت‌ایده‌جکی‌اعتقادی جایکیر اولمش وبوصورتله خرستیانلر کندیلرنی آدریانك پنجهٔ قهر وغضبندن تخلیصه موفق اولمشلردر . ادریانك دها زیاده توجهنی قزانمق ایچون پت‌پرستلر معبدلرنده جاری اولان اصول ومراسمی کنیسالره ادخال وکنیسالری بقدرالامکان بتخانه‌لره بکزتمکه سعی وغیرتله کاهنلرجه مستعمل اولان اصول تشریفات وملابس وطرز آیینی استعمال ایلمشلردر .

اشبو تفرقه واختلاف اوزرینه یهودیلردن خرستیان اولانلر کوشهٔ انزوایه چکیله‌رك (ابیونیت) نامیله برفرقهٔ‌معتزله شکلنه کیرمش وتدریجاً عالم وجوددن وجودلری نابود اولمشدر .

(بنجوقاب) وقعه‌سی خرستیانلق اوزرینه بیوك بر تأثیر اجرا ایتمشدر . حتی ایمپراطور (ادریان) طرفندن مصری تعریف صددنده (سرفیانوس) نامنده برینه یازدیغی مکتوبده مصر خرستیانلری عیسادن‌بشقه مصرلیلرك (سراپیس) نامنده‌کی معبودلرینه طاپندقلرنی یازیورکه بومکتوبك بر فقره‌سی بروجه‌آتیدر: «مصرك محترم پطریقی عموم مصر خرستیانلریله عیسا ایله برابر آلههٔ مصریه‌دن (سراپیس) نام معبوده عبادت ایلیورلر . »رهبان نصارادن بعضیلری ادریانه نسبت ایدیلان شو مکتوبك مصنع اولدیغنی ادعا ودلیل اولمق‌اوزره ادریان زماننده مصرده نه یهودیلرك ونه خرستیانلرك بربطریقلری بولنمدیغنی درمیان ایدیورلر . بن بونك عکسنی ادعا ایدرم زیرا اول اثناده اسکندریه راهبنه پطریق عنوانی اطلاق ایدلدیکی (اوتیکیوس) ك (اوزژنی علکساندرینی) نام اثرنده محرر ومسطوردر . حتی اعزهٔ نصارادن (سن جورج) ك ترجمهٔ حالنه دائر یازیلان اثرلرده مشارٌ الیهك اسکندریه پطریقلك مخدومی اولدیغی محرر وبو ذاتك او دور رجالندن اولدیغی براس اظهردر .

خرستیانلغك عبادت وثنیه‌یی دخی جمع ایلسی حقنده(فوریفا کتورلر)دن باپا اولان اجباری مسئله‌سندن بحث ایتمیه‌جکم انجق کنیسا تاریخلرنده مذکور اولان (فولناتریکس) و(اژیوبتا) نامنده روما اردولرنده ایمپراطور ادریانك کندی معیتنده ایکی خرستیان الایی بولندیغی وروماولرك قرهقوش شکلنده بایراقلری اولدیغی وبناءبرین اشبو ایکی الای افرادی اوائده جاری اولان اصول وقواعد ایجابنجه بوبایراقلره طاپمقدن معاف طوتیله‌مامش اولدقلری جای اشتباه دکلدر . زیرا خرستیان‌اولان روما ایمپراطورلرینك زمانلرنده بیله (لاباروم)نامنده‌کی سنجاغه عبادت ایدلدیکی محققدر .

هرنه‌حال ایسه روماولر زماننده مصرده‌کی خرستیان‌پاپاسلری عقائد نصرانیه اساسلرنده پك مبالاتسز اولدقلری (اوکیاروسینا) نام بتخانه‌لرك مراسم ایین‌ایله ضیافتلرنده کاهن وظیفه‌لرینی ایفا وعیسادن اوچیوز سکسان طقوز سنه صکره کلان ایمپراطور (تیودوس‌لوکران) منع ایدنجه‌یه‌قدر بتخانه‌لرده بووظائفی ایفاده دوام ایلدیکلری حقائق تاریخیه‌دندر .

شایان حیرت واستغراب اولان احوالك بریسی دخی خرستیان اولان روما ایمپراطورلری هردینك رئیس روحانیسی صفتنی طاقنمش وآیین کونلرنده کاهنلرینه مخصوص اولان البسه‌یی تلبس ایلمش اولملریدر . روماولرده عبادت وثنیه زمانلرنده ظفر معبدلرنده ذبحی معتاد اولان قربانلرك تضحیه‌سنه خرستیانلقدن صکره‌ده دوام ایدلمش وحتی مراسم تضحیه‌ده روما اعیان مجلسی خرستیان اعضاسنك بالذات اثبات وجود ایلدکلری تاریخاً مثبت بولنمندر .

اسکندریه پطریقی (اوتیکوس)ده بوکا دائر برحکایه نقل وبیان ایدیور.شویله‌که: اسکندر نامنده برراهب پطریق اولوبده اسکندریه‌یه مواصلتنده بت‌پرستلرك معبدلرنده باقردن‌معمول میکائیل‌نامنده جسیم بر صنمك موجود اولدیغنی وبوصنمه تقریباً شهور قبطیه‌دن (هاتور) آینده برضیافت کشیده وقربانلر ذبح ایدلدیکنی مشاهده ایدرك بوعادت وثنیه‌یی منعه چالشمش‌ایسه‌ده‌بدایتده موافق اوله‌مامش ونهایت‌لطائف حیل استعمالیله بوهیکلك صنم اولدیغنی وبوجسم جامد نامنه قربان ذبحندن ایسه بونام ایله بنام اولان ملائکه‌دن میکائیل علیه‌السلام نامنه تضحیه ایدلمسی دها موافق ومعقول اوله‌جغنی اکلاتمش وبونك اوزرینه موافقتلرنی بعدالاستحصال مذکور صنمی کسر وتفریق ایله اندن برخاچ استخراج ومعبد مذکوره میکائیل کنیساسی نامنی ویرمشدر. بو کنیسا اخیراً (سزاریا) نامنی آلدقدن صکره غربدن‌کلان بر اردو اسکندریه‌یی اشغال ایلدیکی صرده مارالذکر کنیسایی احراق

ایتمشدر . انجق حالا مصر قبطی خرستیانلری مذکور کنیسا نامنه یورطو اتخاذ وقدیماً معتاد اولان قربان ذبحی مراسمنی اجرا ایلکده‌درلر.

گرچه بو قربان ذبحی مراسمنی دیگر خرستیان مؤرخلر ذکر وبیان ایتمیورلرسه‌ده بونی روایت ایدن (اوتیکوس) غایت موثوق الکلم بر مؤرخ اولدیغی کبی آثار قدیمه علماسنک متداول اولان کتابلرنده بو حقائق مسطور وخرستیانلق آیین ومراسم دینیه‌سنه برچوق عبادت وثنیه قواعد وعاداتی گیرمش اولدیغی محرر ومذکوردر. مثلا راهبلر نامنه قربان ذبح ایدلمزسه‌ده انجق بت پرستلکجه متخذ اولان ایلك طورفنده یمشی کاهنه هدیه ایتمك عادتی جاری ایدوکی معلومدر .

ذاتاً بدایتده نامنی بعدالتبدیل بت پرستلکجه جاری اولان اصول وعادات تماماً نصرانیته قبول وادخال ایدلمش ونام دگشمش ایسه‌ده مراسم آیین عینیله باقی قالمشدر. مثلا مریخه، عطارده، زحله نسبت ایدیلان ایام اعیاد خرستیانلقده حضرت عیسا، حضرت مریم وسائر اعزهٔ نصارا نامنه نسبتله مراسم ینه کالاول اجرا ایدلمکده‌در.

یهودیلرك دوچار اولدقلری فلاکتلر عقائد نصرانیه حقنده اجری تأثیردن خالی قالمامش وروما ایمپراطورلرینك بدایتده خرستیانلر حقنده اتخاذ ایتدیگلری جبر وشدت واشکنجه وعذاب دخی بو بابده عوامل مؤثره‌دن معدود بولنمشدر.

زیرا ایلك خرستیانلر مسیح نامیله برحکمدارك ظهور وورودینی انتظار وبت پرست حاکملرك احکامنی انکار وارەصره حکومته قارشو اختلال وعصیان اظهار ایتملریله روما ایمپراطورلری خرستیانلره بر تبعهٔ عاصیه نظریله باقارلر واهالی دخی خرستیانلری دین وآیینلره مخالف گورملریله کندیلرینه دشمن عدایدرلر ایدی. ذاتاً خرستیانلقده بر بیناغکه طوقات اورولورسه اوته‌کی بیناغنی چویر قاعدهٔ دینیه‌سنی عسکرلکجه مطلوب اولان شهامت وعزت نفسه مخالف والایش وزینتدن تجرد وقربان ذبحی اصولنك منعنی دخی تجارته مضر گورملری حسبیله دیانت عیسویه‌یه نظر کراهتله باقارلر ایدی.

عالم اسلام

صراط مستقیم عالم اسلامه خدمت مقصدیله تأسس ایتمش بر جریده‌درکه شیمدی‌یه قدر انتشار ایدن نسخه‌لری صرف بو مشروع مقصد اوغورنده چالیشلدیغنه بر حجت بالغه‌در.

جهان توحیده عرض ایده‌جکی الك مبرور خدمت بو کونده دنیانك هر طرفنده، دنیا ایله اختلاط ایتمك، حتی بربرلرنده‌بیله خبردار اولماموه شرطیله گونده گونه اوطورانه ؛ یانی باشلرنده‌کی ملتلرك هردرلو اعتراضاتنه قارشی مسکینانه تحملی، یعنی بسبتون معکوس بر معنایه تلقی ایتدکلری توکلی حاشا بر امر الٰهی صورتنده طاپانه زوالی مسلمانلره اولا دینلرینك نه اولدیغنی، ثانیاً کندیلرینك‌ده بو عالمده بر حق حیاتلری بولندیغنی، ثالثاً بو حقوق مشروعك استردادی ایچون‌ده نه یولده چالیشمق لازم کلدیکنی بیلدیرمکدن عبارتدر.

مسلمانلق کبی پاك، فطری، الٰهی بر دینی صوك زمانلرده احکام جلیله‌سی آره‌سنه صوقولمش بدعتلرده، خرافاتلرده تجرید ایچون ذاتاً ایکی سنه‌در اوغراشیورز. جریده‌مزك عالم اسلام قسمنی تعقیب ایدن سوگیلی قارئلرمز گوره‌جکلردرکه بز بو قسمده گیتدکجه فضله بر اهمیت ویریورز. اوت بالفرض مغرب اقصاده‌کی مسلمانلرك حالندن مشرق اقصاده‌کی مسلمانلری خبردار ایتمك، افغانلیلرك ترقیاتنی آرناوودلره بیلدیرمکه چالیشیورز.

غربك ایلری کلن مراکز مدنیه‌سنده مخبرلر پیدا ایتدك ؛ آسیانك بیوك شهرلرنده‌ده مخابرلریمز وار. بناءً علیه عالم اسلامده‌کی شئونك، وقایعك اهمیتلیلری بو صحیفه‌لرده طوپلوجه گوریله‌جکی کبی او عالمه اوزاقده، یاقینده تماسی، تأثیری اوله‌بیله‌جك سیاسیات خارجیه ایچون‌ده مقاله‌لر بولونه‌بیله‌جکدر.

شوراسنی اخطار ایتملی‌یزکه بز بو مقاله‌لرده صرف کندی دوشو-نه‌جکلریمزی کمال بیطرفی ایله یازه‌جغمز ایچون‌ده صوابی، خطاسی ینه صرف کندیمزه راجعدر. بناءً علیه بو یازیلرده هیچ بر طرفك محصول تلقینی نظریله باقیلمامسنی محترم قارئلریمزدن رجا ایدرز.

تورکیاده مهاجرت مسئله‌سی

عالم اسلامك قسم اعظمی یعنی اونده طقوزی بوکون باشقه‌لرینك تحت اداره وتصرفنده‌در. تام ایکی یوز سنه‌دنبری وادیٔ اضمحلال وانقراضه صاپان حکومات اسلامیه‌نك یك دیگرینی تعقیب ایدرك دهشت انگیز بر صورتده محو ونابود اولملری نه فجیع منظره‌لر حصوله کتیرییور! جابجا ملل واقوام اسلامیه استقلاللرینی غیب ایدرك اجانبك خدمات سفیلهٔ محقرانه‌سنی ایفا ایله تطمین احتراصلری اسارتنه قاتلانیور. تاریخ اسلامیتك شو دلسوز دورهٔ انقراض واضمحلالی دها بیتمه‌مشدر. ایکی یوز سنه‌دن بری انحلال وانفساخده بولنان وجود اسلامیت حالا شو وضعیتنی محافظه ایدییور. فاس وایران - ایشته سزه بر مثال!

عجبا بو حال واوضاع دها برچوق زمان دوام ایده‌جکمی؟ انحلال وانفساخ بتون وجود اسلامیته سرایت ایدوب شو وجودی تماماً محو ونابدید ایده‌جکمی؟.

شو سؤاللر مهم اولدیغی قدر قاریشیق وعمیقدر. بونلره کافی بر جواب ویرمك ایچون بر چوق نظریه‌لرك واعتقاداتك عمیقانه تحلیل وتنقیدی لازمدرکه مقاله‌مزك دائرهٔ وسعتی بوکا مساعد دگلدر.

شیمدیلك شونکله اکتفا ایدملم که اجسام عضویه‌ده اولدیغی کبی اجسام معنویه‌ده‌ده بر وجودك هیئت عمومیه‌سنی تشکیل ایدن اعضادن

بریسی او وجوددن آیرلدقده همان بتون وجودده بر چوق تحولات وتبدلات حصوله کتیریبور که وجودك ماهیتنه بیله سرایت ایدییور . از جمله وجود اسکی وظائف وتعامل طبیعیه‌سنی بر وجه لایق ایفا ایده‌میور . انفصال ایدلمش اعضالرك اهمیت وعددی نسبتنده وجوده بر ضعف طاری اولیور . بونکله برابر صاغلام قالمش اعضا اوزرینه غائب ایدلمش اعضالرك وظیفه‌سنی ده ایفادن باشقه اعضای مذکوره‌نك حمایت وحراستنه‌ده برقسم قوت وفعالیت صرف ایتمه‌سی لازم کلیور !! بنابرین اکر وجوده عارض اولان مرض برچوق مدت دوام ایدرسه وعضولری برر برر غائب ایدرسه برکون کلورکه تام بر وجوددن یالکز بر عضو قالمش اولور وشو عضو بتون بر وجودك کافهٔ اعمال ووظائفنی ایفایه مجبور قالیر . ایشته وجود ایچون اك تهلکه‌لی زمان بو دوردر .

شیمدی شو نظریه‌یی عالم اسلامه تطبیق ایده‌لم . معناً یکوجود اولان عالم اسلامك بر چوق عضولری غائب ایدلمش ومتباقیلرندن‌ده بر چوغی توکنمکده بولنمشدر . اوچ یوز اللی میلیونلق عالم اسلامدن اوچیوز ملیونی اجانبك تحت تصرف وید تملکلرنده‌در . متباقی اللی میلیوندن مرکب فاس وایران دخی توکنمکده‌در . افغانستان برچوق دسیسه‌لر وحیله‌لر نتیجه‌سی اوله‌رق کندیسنی خارجاً باشقه‌لرینه وابسته ایتمش !

دیمك که صاغلام قاله‌رق حیات ذاتیه‌سنه مالك اولان یالکز عثمانلیلردر؛ بتون باشقه عضولر بتمشلردر . ویا بتمك اوزره‌درلر . بوکون عثمانلیلق اسلامیتی معناً ومادةً تمثل ایدییور . اکر بالفرض عالم اسلام خریطه‌سندن عثمانلی ایمپراطورلغنی چیزرلرسه شو عالم نابود کبی کورینیر . زیرا کرهٔ ارض اوزرنده مسلمانلر ایله مسکون دییه قیداولنمش بتون یرلر باشقه روح ایله ، باشقه حیات ایله کچینمکده‌درلر . برنده روس حیاتی ، روس روحی ، دیکرنده انکلیز حیاتی، انکلیز روحی دها اوته کنده فرانسز حیاتی فرانسز روحی حکمران‌در . والحاصل بتون کرهٔ ارضده مدنیت اسلامیه مغلوب ومقهور اولمش ویاخود اولمقده‌در ! یالکز عثمانلی ایمپراطورلغی دائره‌سنده مدنیت مذکوره پایداردر . ایشته بونك ایچوندرکه عثمانلولر بوکون طوغرودن طوغرویه معنای تامی ایله اسلامیتك ذات نماسی ممثلی‌درلر !! ذاتاً یاووز سلطان سلیم زماننده‌ن بری یعنی خلافت معلای اسلامیه‌یه مالك اولدقلری کوندن بری عثمانلیلر قلب اسلامیتی تشکیل ایدییورلردی . بوراسی مرکز وروح اسلام ایدی . لکن شو علاقه صرف علاقهٔ معنویه‌دن عبارت اوله‌رق عثمانلیلغی عالم اسلامیته قارشی برطاقم وظائف مادیه ایفاسنه اجبار ایتمیوردی . زیرا اسلامیتك باشقه عضولری‌ده صاغلام ومتین اولدقلرندن شئونات ومدنیت اسلامیه‌یی، حقوق وشان اسلامیتی محافظه ومدافعه‌یه مقتدر ایدیلر .

لکن مع التأسف تحلیلنه کیریشمیه‌جکمز بر چوق سببلردن دولایی شو سلامت، مرضه مبدل اوله‌رق اعضای مذکوره‌یی برر برر وجوددن آییردی و آییرمقده‌در . ملل واقوام اسلامیه یکدیکرینی ولی

ایدرك برخرابیٔ دهشت انکیز ایچنده حریت واستقلالیت ملیه‌لرینی غائب ایتدیلر ویا ایتمکده‌درلر . بونلر ضربهٔ اجانبه معروض قالدقجه برولولهٔ دلسوز وبر فریاد جانکداز ایله نظر افتقار واحتیاجلرینی همان قلب ومرکز اسلامیت اولان عثمانلیلغه عطف ایدییورلر . بورادن مدد ، یاردیم ، بر کلهٔ دلنواز ، بر اشارت تسلیت آمیز بکلیورلر . آه ! عثمانلیلر ! بیلسه‌لر بوکون بتون انسانیتك خمسنی تشکیل ایدن اوچیوز میلیونلق اسلامیت چشم امید ودیدهٔ انتظارلرینی شو مرکزه دیکمشلردر . بورادن بر علامت سحر نمانك ، براشارت معجز آثارك ظهورینی بکلیورلر . بتون امید حیاتلرینی بتون شوق احیالرینی بورایه عطف ایتمشلردر . علمالرینی ، ادبالرینی ، معارفلرینی ، مکتبلرینی، معلملرینی وحتی کتابلرینی وادبیاتنی بورادن ایستیورلر . عالم اسلامیتك اك هجری کوشه‌سنده بولنوبده کندیسنده بر آزاجق حمیت ملیه ، غیرت وذوق اسلامیه حس ایدنلر شو مرکزه شتابان اوله‌رق بوراسنی برکره اولسون زیارت ایتمك شوقنده‌درلر . والحاصل بوکونکی کون مرکز خلافت علیا دوغرودن دوغرویه کعبهٔ آمال مسلمین وقلبکاه حقیقیٔ اسلامیت اوله‌رق بتون عالمك جذبه‌کاهی اولمشدر . وقتنده مدینهٔ منوره، شام شریف وبغداد اولدقلری کبی عصر حاضرده‌ده شو مرکز خلافت یکیدن ویواش یواش همان وحدت حقیقیٔ اسلامیه‌نك نقطهٔ اولی‌سی اولمقده‌در . عالم اسلام عموماً وعثمانلیلر بالخاصه شو نعمت عظمانك وجوده کلمه‌سی واسلامیتده یکیدن بر وحدت اسلامیه حسیاتی اویانماسی شکران ومنتنی همان انقلاب سعادت نمون عثمانی‌یه مدیوندرلر فی الحقیقه دورحمیدیده مرکز؛ اجانب خلافتك جولانکاه حرص وطمعلری اولدیغی کبی انقلاب سعادت نمونمزدن صوکرا حکومت مشروطهٔ مشروعه‌مز سایه‌سنده ماهیت اصلیه‌سنه رجعت ایدرك مجمع عرفان مسلمین ومرکز توحید اسلامیان اولمشدر .

ایشته بوحال واوضاع؛ ملت وحکومت عثمانیه اوزرینه عالم اسلامه قارشو بر چوق وظیفه‌لر تحمیل ایدییور .

اجانبك غرض وبدخواهلغی داخلده برچوق غوائلك موجودیتی وبالخاصه وجود ملت ومملکته عارض اولمش برچوق عوارض نظر دقته آلنیرسه شو وظائفك ایفاسی نه درجه‌ده آغیر ومشکل اولدیغی تبین ایدر .

مثلا ازجمله مهاجرت مسئله‌سی یوقاری‌ده برتفصیل بیان ایتدیکمز عواملك سوقی ایله ممالك اسلامیه‌دن بر چوق مهاجرلر عثمانلویه آقین آقین کلمکده‌درلر . بوزواللیلری بالطبع مهاجرته سوق ایدن فقرواحتیاج وکندی مملکتلرنده کوردکاری زجر وظلم‌در . بونلری اسکان ولوازمات استراحت ومعیشتلرینی تهیئه ایتمه‌نك درجهٔ مصارف وکلفتنی هرکس تخمین ایدر . حکومت عثمانیه بوقدر مصارف وکلفتی بالطبع کندی ذوق وصفاسی ایچون یاپمیور . بر وظیفهٔ مقدسه‌نك ایفاسی تحت مجبوریتنده اوله‌رق یاپیور . اکر شو زواللیلر کندی مملکتنده قالوبده سعادت واستراحتله یشاسه‌یدیلر حکومت عثمانیه ایچون دها موافق ، دها ایی اولوردی .

ایشته کوریلیورکه مهاجرین اسلامیه‌نك عثمانلویه مهاجرت ایتمه‌لری برچوق غوائل داخلیه وخارجیه‌یه سبب اولیور. داخلده عناصر غیر مسلمه مسلمانلرك مهاجرت واسطه‌سی ایله تزایدندن قوشقوله‌نه‌رق مهاجرین اسلامیه‌نك قبولی علیهنده برچوق کوروالتیلر یاپیورلر. بونلر قصداً جلب ایدیلیورلرمش، بونلره خرستیانلرك یرلری ویریلیورمش، که آتیده خرستیانلر دها قولایلقله أزدیریلسون. وقس علی ذلك.

خارجده ایسه حکومات خرستیانیه مهاجرین اسلامیه‌نك عثمانلویه دوغری حرکتلرینی «اتحاد اسلام» مسلکندن ناشی بر علامت دیه تلقی ایدییورلر. حالبوکه شو زواللیلرك ترك وطن ومملکت ایدرك دیار غربته کیتمه‌لرینه یکانه سبب همان تابعی بولندقلری حکومتلرك حقلرنده روا کوردکلری ظلم وتعدیدر. بوراسنی مقاله‌ٔ آتیه‌مزده بر تفصیل بیان ایدرز.

احمد آقایف

آلمانیا، انکلتره، تورکیه، وعالم اسلام

— ۱ —

سانسور مراقبه‌سی آلتنده چیقان مطبوعاتك مسئول حقیقیسی حکومتدر. حریت مطبوعات بولنمایان ممالکده جریده‌لرك جمله‌سی یابوسبوتون رسمی، یاخود، هیچ اولمازسه، نیم رسمی دیمکدر، زیرا حکومت، افکار ومقاصدینه طوغریدن طوغری‌یه ویا طولاییسیله توافق ایتمه‌ین یازیلری باصدیرتماز. لکن جداً حریت مطبوعاته مالك یرلرده، محررك قلمی عقل ومحاکمه‌سیله قلب ووجدانندن غیری هیچ بر مراقب طانیماز؛ حق وخیر بیلدیکی هرشیئی بی محابا یازار. بر محررك یازیلرندن مسئول، یاالکز او محرر کندیسیدر، یاخود افکار محرره اشتراکلرینی صراحةً بیلدیرن بر هیئت معینه‌در. اعلان مشروطیتدنبری، تبعهٔ عثمانیه‌نك کافه‌سنه حریت کلام حقی أمین ایدلمش وبو حقك یازیلمش سوزلره عائد جهتی حریت مطبوعات قانونی ایله تنظیم اولنمشدر. مطبوعات عثمانیه، مذکور قانون دائره‌سنده حردر. مع مافیه تورکجه چیقان جرائد موجوده‌نك بعضلری، بلکه‌ده اکثریسی، سیاست خارجیه‌یه متعلق یازیلرنده، حکومتك رسمی ویا نیم رسمی ناشر افکاری ایمش کبی طاورانمقدن خوشلانیورلر. وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق، مقالات خارجیه انجق اجنبیلر ایچون یازیلمش کبی اولیور؛ برده سیاست خارجیه مقاله‌سنك محرری، فخری درعهده ایتدیکی دیپلوماتلق وظیفه‌سنی حسن ایفا ایده‌بیلمك ایچون، محاکماتی وحق وقایعی بیله مقصدینه اویدیرمق، موضوعنی قاریشدیرمق، دولامباجلی، قاچامقلی یازمق مجبوریتنده قالیور؛ بویله‌جه اصل قارئین ـ که حاکمیت ملیه اساسنك قبولندن بری امور داخلیه وخارجیهٔ مملکتده صاحب رأی اولان ملت عثمانیه‌در ـ افکارینه رهبر اتخاذ ایده‌جکی مطبوعاتدن، مملکتنك سیاست خارجیه‌سنه دائر صحیح وصریح معلومات آلاجغنه ذهننی شاشیرتوب یاکلش دوشنجه‌لره صاپدیره‌جق بر سوری مبهمات طوپلیور. واقعا مملکتده حاکم فرقهٔ سیاسیه‌نك واوکا منسوب قابینه‌نك ناشر ویا مروج افکارلغنی درعهده ایتمش جرائد، نیم رسمی دیمك اولدقلرندن، بالضروره دیپلوماتدرلر؛ فقط بوتون غزته‌لر، بو نیم رسمیلرك پشنجه کیدرسه، ملت عثمانیه، سیاست خارجیه‌سنی اصلا آچیق کورمز، جهات اربعه‌سنی تعیین ایده‌مز، حاصلی دوستنی، دشمننی سچه‌مز . . .

ایلك باقیشده مقاله‌نك سرلوحه‌سیله هیچ برعلاقه ومناسبتی یوقدر کبی کورینان بو اوزونجه وصوغوقجه مقدمه‌دن مقصدم، هیچ بر صفت رسمیه ویانیم رسمیه‌یی حائز اولمایان «صراط مستقیم»ده سیاست خارجیه‌یه متعلق مقالات عاجزانه‌مك، نه کبی اسباب ومطالعاته مبنی، دیپلوماتلغك هردرلو صنعت ومهارتلرندن تماماً عاری وصرف عثمانیلره خطاب اوله‌رق یازیلدیغنی عرض وایضاح ایلمکدر. محرر عاجز احوال ووقایعی کوزلیمك کوردیکی، عقلمك ایردیکی درجه‌ده تدقیق ومحاکمه ایده‌رك، تدقیقات ومحاکماتمك نتایجنی، الیمدن کلدیکی قدر طوغری، سربست وواضح یازمه‌یه چالیشمقده‌یم.

*
* *

نهایت بز تورکلره‌ده معلوم اولدی که الیوم سیاست عالمه حاکم الك بیوك مسأله انکلیز ـ آلمان رقابت ونزاعیدر؛ وبو رقابت ونزاعك مبنی علیهلرندن بری، بلکه‌ده برنجیسی، یاقین شرق یعنی ممالك عثمانیه واسلامیه‌در. دنیانك ایکی الك بیوك دولتی، عصریمزك قرطاج ورومه‌سی، «عثمانلی ومسلمان یورغانی» اوزرینه غوغا ایتمکده‌درلر.

انکلیز ـ آلمان غوغاسی، دون ویا اولسی کون چیقمادی؛ سنه‌لردنبری موجوددر. نزاعی تولید ایدن علت اصلیه، ایمپراطورلغك احیاسندن صوکره آلمانیانك ازهرجهت وفوق‌العاده ترقیسی اولمشدر. اوللری آلمانیا، برچوق دولت ودولتجکلره منقسم، سیاست بین‌الدولده پك اهمیتسز، صنایع وتجارتجه‌ده انکلیز و فرانسزلره نسبةً آز مترقی بر مملکتدی؛ اون طقوزنجی عصر میلادینك ربع اخیرینه طوغری، پروسیانك پارلاق موفقیتلریله ختام بولوب، آلمانیانك اتحادینی انتاج ایله‌ین محاربات عظیمه‌دن صوکره‌درکه، آلمانیا، عالم سیاستده غایت بیوکسك ومهم بر موقع قزاندیغی کبی اقتصادیاتده پك زیاده ترقی ایله‌مشدر. آلمانیانك صنایع عظیمه‌سی، او زمانه دکین کوریلمدك بر سرعتله ترقی وتوسع ایلدی. آلمان، زراعت وفلاحتدن زیاده، صنعته تجارته، کیجیلکه تمایل ایلدی وبونکله ثروتی آرتدی. مملکتده صنایع وتجارت تزاید وترقی ایلدکجه، مصنوعاته مخرج، اعمالاتخانه‌لره سپارش، بانقه‌لره ایش، حاصلی فعالیت اقتصادیه‌یه ساحه وغدا بولمق اقتضا ایدیوردی. آلمان سیاسیونی درحال بونلری آرامه‌یه کریشدیلر. لکن صنایع وتجارتجه آلمانلره سبقت ایتمش اقوام غربیه، کرهٔ ارضی آرالرنده کسوب بوله‌رك، یغمایه کیج ایریشن آلمانلره قاپه‌جق دنیا پارچه‌سی آز براقمشلردی. مع مافیه آلمانلر، آفریقاده، اوستورالیاده. حتی آسیاده ضبط اولنه‌جق بر قاچ اطه ایله بر آز ساحل بولدیلر.

کندیسنی بوتون دنیانك صاحب مشروعی قیاس ایتمه‌یه آلیشمش انکلیز، قارده‌شی اوغلی آلمانك، کندیسی کبی دینج، فعال وجسور آلمانك، قیر واورمانلرینی براقوب دکز ومستملکات ایشلرینه قاریشدیغنی کورینجه کورمز، خمورداتمه‌یه باشلادی. آفریقایی پارچالارکن، بوایکی اقربا، برقاچ دفعه یکدیکرینه صاغلام دیشلرینی کوستردیلر؛ اما صوکنده اصیرشمادن اویوشدیلر. آلمان صنایع وتجارتنی، اقوام سائره‌دن قالمه آفریقا وآوسترالیا آرتیغی یتشمیوردی: آلمان سیاستی ملی صنایع وتجارت ایچون دها باشقه ساحه‌لر آرامه‌یه مجبوردی؛ ایشته بویله آرارکن درکه نظردقتی تورکیه‌یه وعلی‌الخصوص آسیای عثمانی‌یه منعطف اولدی.

آلمانیانك امور شرقیه‌یه فعالانه قاریشه‌جغی زمانلر، دول سائره‌نك شرقده آلمش وضعیتلری تقریباً شویله ایدی: روسلر، استانبول وبوغازلره، آوستریالیلر سلانیکه طوغری ایتمه‌یه اوغراشیورلردی؛ انکلیزلر، آوستریالونك وعلی‌الخصوص روسیالونك آق دکز حوضه‌سنه چیقوب، هند یولینه پوصو قورمه‌سنی منع ایچون، عثمانلی تمامیت ملکیه‌سنك محافظی کورینیورلر، وبووضعیتلرندن بالاستفاده تعبیرلرنجه سلطانی نوعما حمایه‌لری آلتنده بولندیریورلردی؛ فرانسزلر ایسه، لسانلرینك، مدنیتلرینك، شرق اقوام خرستیانیه‌سی ایچنده وحتی مسلمانلرك برجزؤ قابلی آراسنده منتشر ومقبول اولمه‌سنه طایانه‌رق، نفوذ ایتملتیورلر، هرطرفه مکتب ومسیونرلرینی یاپیورلر، قوی کفالتلی، چوق تمتعلی «امور نافعه‌یه» پاره یاتیریورلر، حاصلی اقوام عثمانیه‌نك سیمای ملیسنی تغشیشه، وطن عثمانینك ثروتندن انتفاعه چالیشیورلردی. دیمك، تورکیه‌ده آلمانیایه بر وایش آز قالمشدی. لکن آلمانیا نومید اولمادی، چوق وایی دوشونلمش برپروغرام تنظیم ایدرك، آلمانلره خاص برفکر تعقیب واطراد ایله اوپروغرامی تطبیقه قویولدی.

آلمان پروغرامنك مواد اساسیه‌سندن بریسی، اسیای عثمانی‌یی برباشندن دیکر باشنه قدر بردمیر یول ایله دلوب کچه‌رك، هندستان یارم اطه‌لریله اوروپا آراسنی قاپایان بوقوجه حائلی اورتادن قالدیرمقدی. استانبولی، محیط هندی‌یه باغلایه‌جق بوعظیم خط حدید، اناطولی، سوریه وعراقك هنوز بکارت اولیه‌لری زائل اولمه‌مش برچوق منبع ثروتندن استفاده‌یه‌ده وساطت ایلیه‌جکدی. اسیای عثمانی، قوجه بردولتك، دولت عثمانیه‌نك، ملك مشروعی اولدیغندن، صاحبسز اراضی کبی استملاکی غیرقابلدی. کرچه انکلیزلر مصری، فرانسزلر جزائروتونسی، دولت عثمانیه‌نك ملك مشروعی اولمه‌سنه رغماً، حقوق بین‌الدولك هردرلو قواعدینی چیکنیه‌رك، صرف قوتلرینه طایانه‌رق، غصب ایلمشلردی. فقط آلمانلرك اسیای عثمانی‌یی استیلالرینه برچوق موانع خارجیه موجود اولدقدن فضله، یاقین شرق حقنده‌کی پروغراملرینی صوکنه قدر تطبیق ایده بیلمك ایچون، دولت عثمانیه‌یی ایچتمه‌مك، ضعیفلندیرمه‌مك، بالعکس تزاید قوت وسطوتنه چالیشمق لازمکلیوردی. آلمانیا، آسیای عثمانیده یالکز فعالیت اقتصادیه ایله

اکتفا ایده‌جك، حاکمیت سلطنت سنیه‌یه کندی طرفندن اصلا ضرر طوقوندیرمادقدن ماعدا، دول سائره‌یه قارشیده، سلطانك استقلالنی، دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سنی محافظه ومدافعه ایلیه‌جکدی.

آلمانیا شرق پلانینك یالکز شو قسمی بیله انکلتره‌یی کرکی کبی قوشقولاندیرمه‌یه کافی ایدی: بریتانیا اطه‌لرینی هندستانه باغلایان یول، جبل‌الطارق، مالطه، پورت سعید، عدن طریق بحریسی، تماماً انکلتره تحت حکمنده ایکن، آناطولی خطنك انشاسندن صوکره، آلمانلرك اوطریق بحریدن دها قیصه، اوزرنده دها زیاده سرعت وسهولتله یورینه‌بیلور وبناءٌعلیه اوکا مرجح بر طریق بریلری بولنه‌جقدی. معلومدرکه بریتانیا ایمپراطورلغنك شوکت وعظمتی، الك زیاده هندده‌کی یوز میلیونلرجه بنی بشرك ایلیکلرینی امکله یشایه بیلور. بوسلطنت شکیه‌نك، توکنمز خزینه‌سی هندستاندر. هنده تقربی محتمل اللری، دها اوزاقمادن قیروب آتمق انکلیز سیاستنك دساتیر اساسیه‌سندندر. انکلتره، حیاتفشان ودلربا هندینی، برشرق پادشاهی قیسقانجلغیله عالمدن صاقلار. هنده تقرب ایده‌بیله‌جك یوللر دها آچیلمادن قپادیلمالیدر. ممالك عثمانیه ایسه هندك قپوسیدر. انکلتره بوقپونك آناختارینی دائما کندی ألنده بولندیرمق ایستر. اون سکزنجی عصرك نهایتیله اون طقوزنجی عصرك ابتداسنی قانلره بویایان فرانسز — انکلیز محاربات متوالیه‌سنك، الك بویوك سببلرندن بریسی، فرانسه جمهوریتك ونابولیون بوناپارطك، شرقه وهنده کوز دیکمش اولملریدر. اون طقوزنجی عصری دولدیران انکلیز — روس غوغاسنك‌ده علتی. روسلرك قره‌دکز وبوز قیر یوللریله ایکی قولدن ایلرولیوب، هندی قوجاقلامق ایستملریدر. بوسفر آلمانیانك شرقدن کچیروب هنده . . . میر قانجه طاقق ارزوسی، یاخود برتورك غزنه‌سنك دیدیکی کبی انکلتره‌نك تامعده‌سنه دمیرله اورمه‌یه قالقیشمه‌سی، چون بولك طیانه بیله‌جکی معامله‌لردن دکلدی.

کنج وفعال آلمانیانك انکلیزلره تعرضی، یالکز هند یولنه وهندستانده منحصر قالمیوردی: آلمان صنایع وتجارتی، کرهٔ ارضك هرطرفنده انکلیز صنایع وتجارتنی قوغیوردی. چار اقطار جهانه طاغلمش انکلیز شهبندر وسفیرلری، آلمان رقابت اقتصادیه‌سندن اشتکاءً لونده‌یه متصل فریادنامه‌لر یاغدیریورلردی. بوتون دنیا بازارینی تحت انحصارنده ظن ایدن انکلیز، بوتعرض اقتصادی اوکنده یواش یواش رجعته مجبوریت کوریوردی.

لکن آلمانلر، انکلیزلری سلطنت جهان سریرندن یوارلامق ایچون اصل بویوك ضربه‌یی ینه شرقده، عالم اسلامده حاضرلیورلردی: آنا خطی، بغداد دمیر یولی ولمق اوزره، ممالك اسلامیه‌یی، مقام خلافت عظمایه باغلایه‌رق، خلیفه — سلطان واسطه‌سیله، اهالیٔ مسلمه‌نك میل ومحبتلرینی کندیلرینه جلب ایلیه‌جکلردی؛ آلمان رئیلری شرقك تجارتکاهلرینه نفوذ ایدرکن، آلمان محبتی ده مسلمانلرك قلبنه القا اولنه‌جقدی. ایشته بو، آلمان شرق پروغرامنك الك مهم مادده‌سی ایدی. عالم اسلام، عصرلردنبری اویودیغی اصحاب کهف

اویقوسندن اویانوب اکتساب قوت ایلیه‌رك ، خلیفه‌سیله برابر ، آلمانیانك دوستی اولورسه ، شرقدن قرمزی چکیرکه‌لری قوغمق وبرمدت‌اونلرك یرینه قائم اولمق ممکندی .

اقوام اسلامیه‌یی ، حاکمیت اقتصادیه‌لری آلتنه آلان اوروپالیلرك هپسی ، اقوام مذکوره‌نك استقلال سیاسیلرینه ، شرف انسانیلرینه رعایت ایده‌رك غرور ملیلرینی اوخشامه‌یه لزوم کورمه‌مشلردی . انکلیز ، فرانسز ، هولاندلی ، یاخود روس ، — حتی‌روس — صرف جبر وشدتله غصب وضبط ایتدکلری ممالك اسلامیه‌نك بوتون منابع حیات وثروتنی کندیلرینه حصر ایتدکلری یتمورمش کبی اورالرده بر نوع افندیلك ، سیدلك طوری طاقیور و آرتیق یرلیلری انساندن بیله صاییورلردی. اوروپالی، آری، خرستیان، من طرف‌الله‌منتخب، یاخود اصطفای طبیعی ایله بر کزیده بر نسله منسوب عد ایدیلیور ، یرلی ایسه ، تورانی،یاخود سامی ، مسلم ، ایکنجی اوچنجی طبقهٔ بشریه‌دن بر آدم ، بر نوع پاریا اعتبار اولنیوردی . بو اصیلزاده‌لر یرلیلره هر واسطه‌دن بالاستفاده آشاغیلغنی احساس ایلیورلردی . بونکچوندرکه اوروپالیلر عالم اسلامه بعض منفعتلی فکر وهنرلر بیله کتیردکلری حالده ، مغشوش‌اولمایان‌مسلمانلرك هیچ‌بریسی ، اوروپالی‌یی سومیوردی . بو عدم محبتی ، ثمرهٔ تعصب‌دینی ظن ایدنلر ، پك زیاده یاکلیورلر . مسلمك اوروپالی‌یه ایصنامه‌سی ، هر شیدن اول منبع حیاتی قوروتماسندن وکندیسنی آدم اوغللرینك هر برینه مساوی وحر بر انسان حساب ایلر ایکن مادون واسیر معامله‌سنه دوچار ایدیلمه‌سندندر .

آلمانلر احوال مبسوطه‌یی ایجه کوروب آکلامشلر ، وبوندن استفاده‌یه مسارعت ایلمشلردر : آلمانلر، مسلمانلری کندیلرینه مساوی عد ایله‌یوب اوکا کوره معامله ایدرلر ؛ مسلمانلرك هر درلو حقوق طبیعیه‌لرینی تسلیم وتصدیقده تردد ایتمزلر. برفرانسز ویا انکلیزك حر ومستقل یشامه‌یه نه‌قدر حقی وارسه ، بر مسلمانك‌ده او قدر واردر ، دیرلر . دول اسلامیه‌نك استقلال وتمامیت ملکیه‌لرینه کندیلری تعرض ایتمدکدن باشقه ، اقتضاسنده مدافعه‌یه‌ده قیام ایلرلر ؛ حتی استقلال وحریتلرینی ضایع ایتمش‌اقوام‌اسلامیه‌نك استرداداستقلال وحریتلرینه‌ده مائلدرلر . اونلرك ممالك‌اسلامیه‌دن بکلدکلری صرف منافع اقتصادیه‌در.

انکلیزلری اك زیاده تلاشه ویرن ، آلمان سیاست شرقیه‌سنك ایشته بو نقطه‌سی ، یعنی باشده خلیفه اولمق اوزره ، قوهٔ اسلامیه‌یی تجار وصنعتکار دولتلر علیهنه وبالخاصه انکلتره علیهنه قوللانمق ایسته‌مه‌سی اولمشدر .

شو بر قاچ سطرله آلمان — انکلیز غوغاسنك شرقه متعلق بعض سببلری مجملاً کورلمش اولدی؛ کله‌جك مقاله‌ده‌انشاالله‌انکلتره‌نك شرق سیاستندن وشرف خلافت اسلامیه‌یی حائز سلطنت عثمانیه‌نك آلمان — انکلیز رقابتنه مقابل ناصل وضعیتلر آلمش اولدیغندن مختصراً بحث ایدیله‌جکدر .

آ . ی

مستشرق شهیر پروفسور براون
و
بالقان قومیته‌سی

بوعنوان ایله خلیل خالد بکدن آلدیغمز ورقه‌در :

بوندن تقریباً ایکی سنه اول لزومسزلغی حس ایتمسی اوزرینه تبدیل مسلك ایتمش و یکی ترکه دوستلغنی ادامهٔ موجودیتی ایچون بر وسیلهٔ مناسبه عد ایلمش اولان بالقان قومیته‌سی کندیسنه یکی طرفدارلر بولمغه چالیشمش و بو میانده مستشرق فاضل معلم براون جنابلرینه‌ده مراجعتده بولنمش ایدی . معلم مشارالیه بالقان قومیته‌سی مروجلرینك ماسبقده‌کی عداوت اسلامیه‌لرینی بیلدیکندن آنلرك ینه تبدیل مسلك ایلیه‌بیله‌جکلرینی حس ایله قومیته‌یه دخولدن اول فکر عاجزانه‌می صورمش ایدی . دخولده محذور بولنمدیغنی وبلکه کندیسی کبی جداً محب اسلام و شرقیون اولان بر ذاتك قومیته مروجلری اوزرنده بر تأثیر مراقبه اجرا ایلیه‌بیله‌جکنی و آنلر ینه اسکی‌مسلك خصومته‌صاپدقلری‌تقدیرده اعضالقدن‌استعفا ایلیه‌بیله‌جکنی سویلمش ایدم . معلم براون بونك اوزرینه قومیته‌یه داخل اولمشیدی . فقط اخیراً مذکور قومیته‌نك ینه اسکی یوله صاپدیغنی کورمسی اوزرینه قومیته رئیسی مستر نوئل باکستونه بر پروتستو یازدی . مومی‌الیه جوابنده قومیته‌نك یکی ترکیه‌یه دوست قاله‌جغی ولاکن (پان ایزلامیزم) دینیلن‌اتحاداسلام طرفدارلرینك دسیسهٔ مضرانه‌لرینه قارشی چالیشه‌جغنی بیلدیردی .

فقط معلم براون جنابلری (پان ایزلامیزم) طرفداری دینیلن ذواتك شرقك احتیاجاتنه دها زیاده واقف حمیت صحیحه اصحابندن بولندقلری اعتقادنده اولدیغنی ومسلمانلرك ترقی وتعالی خصوصنده‌کی اتحادلرینك پك مشروع بولندیغنی و بالقان قومیته‌سنك اخیراً نشر اولنان لایحهٔ سنویه‌سنده سرد اولنان‌مطالعاتدن وکچنکی‌اجتماع عمومی‌ده صرف ایدیلان‌سوزلردن طولایی کندیسنك بعدما قومیته‌ایله بررابطه‌سی بولنمیه‌جغنی و اسمنك اعضا صره‌سنده درج ایدلمه‌سنی مصراً طلب ایتدی . پروفسور براون بالقان قومیته‌سنك اعضالقندن استعفا ایلدیکنی ممالك عثمانیه‌ده‌کی محبانه بیلدیرمکلکمی بالخاصه رجا ایلدی . بناءً علیه کیفیتی شو ورقهٔ عاجزی ایله صراط مستقیمه درج اولنمق اوزره ارسال ایلیورم . بونی حاوی اولان صراط مستقیم رساله‌سندن بر نسخه‌سنك معلم مشارالیهه ارسالنی رجا ایلرم . آدرسی :

Professor E. g. Browne
Pembroke College
Cambridge
Angleterre

بخارا مخابر مخصوصمزدن :

بخارا احوالی

بوندن آلتی آی اول بخارا ه ، شیعیلرله سنیلر آره‌سنده تحدث

ایدن نزاع وقتال اوزرینه وزارت عظمایی — قوشبکیلکی — اشغال ایدن ذات عزل ایدیله‌رك یرینه دیکری نصب اولنمشدی . وزیر سابق، آستانه قولی‌بك درایت وشیطنتیله برابر صوك درجه غدار، مرتکب، امیرخوش کورنمك ایچین هردرلو وسائل غیرمشروعه‌یه توسل ایدر. بر ذات اولدیغی حالده خلفی نصرالله بی پروانه‌جی حضرتلری نهایت درجه‌ده مستقیم ، عدالت پرور ، منورالفکر بر ذات محترمدر. لسان مادر زادی اولان اوزبکجه‌دن باشقه فارسی ، روسجه ، لسانلریله‌ده متکلمدر. بوکون بوخصائل وفضائلی کندنده جمع ایدن وزیر لاحق فضله اوله‌رق متانت اخلاقه مالکدر.. مافوقنه لزومندن زیاده سرفرو ایتمز.. بوتون اجراآتی شریعت مطهره‌یه تطبیقدن باشقه غایه کوزتمز.

***

بخاراده اصحاب ثروتدن برذات واردر، که عین زمانده (کوکلداش) مدرسه‌سنك امامیدر . هرسنه بو موسملرده کبرایه ضیافت ویرمك معتادی اولان بوذات بوسنه دخی مطنطن بر ضیافت کشیده ایتمش . ضیافتده اکا بر علما ، رؤسای حکومت، اعیان بلده‌دن یك چوغی حاضر بولنمشدر .

اثنای ضیافتده اعلم [۱] غیاث‌الدین قیام ایله وزیرسابق آستانه قولی بکك مزیاتندن، خدمات (!) سابقه‌سندن باحث برنطق ایراد ایده‌رك سوزلرینه بیانات آتیه ایله ختام ویرمش :

— ایشته ، افندیلر ، مملکتك بویله برذات درایتمآبه احتیاجی آزاده ایضاحدر ، ذاتاً بزم رأیمزله عزل ایدیله‌مشدی . بوکا سببیت ویره‌ن اوچ درت سرسرینك قیامندن باشقه برشی دکلدی . شیمدی دورهٔ تعطیلدر . . اوسرسریلر (طلبهٔ علوم) مملکتده بولنیور . افکار عمومیه‌نك هیجانی‌ده کسب سکونت ایتدی . شیمدی ، آستانه قولی بکی مقام وزارته کتیرمه‌نك تام صره‌سیدر . »

بونك اوزرینه مفتیلردن برذات قیام ایله جواب اوله‌رق بیانات آتیه‌ده بولنمشدر :

— آستانه قولی‌نك عزلی ، یرینه نصرالله بکك نصبی نه بزم رأیمزله واقع اولمشدر ، نه‌ده ظن اولندیغی کبی اوچ درت سرسرینك قیامیله . احوال جاریه اوزرینه مؤثر یکانه افکار عمومیه‌دن باشقه برشی دکلدی. ینه افکار عمومیه‌نك رضا وموافقتی لاحق اولمقسزین کیمسه‌یی اومقامه کتیره‌مه‌یز . »

دیه‌رك مجلسی ترك ایتمش، سائر حضار کرامده مفتی‌یی تعقیب ایدرك اعلمی یالکز براقشلردر .

نطقلری تنقیده کیریشمه‌دن اول شوراسی بیلنمك لازمدر، که اعلم؛ وزیر سابقك ترویج عزلنده اوك آیاق اولانلرك باشنده بولندیغی حالده شیمدی نه‌دن تبدیل فکر ایتمش ؟ . عجبا بوعداوت مبدل وداد وصمیمیت‌می اولمش؟ خایر، اویله دکل؛ ضدان لایجتمعانك ائتلافنه قطعا احتمال ویریله‌مز .

اعلمك تبدیل فکر ایتمسی منفعت شخصیه‌سی تأثیریله اولدیغنده شبهه یوقدر. آستانه قولی بکی اعلمی بلغاً مابلغ ممنون ایده‌جك قدر صاحب ثروتدر .

آستانه قولی بکك مساویسی هرکسجه مسلمدر . حتی اصول جدید طرفدارانه ظهیر کورونمه‌سی‌ده ابلیسانه برتبصبصدن، صرف علمانك مخالفتندن ناشی برمکر وحیله‌دن باشقه بر شی دکلدر . بوکون اصول جدیده مروجاری بو نقطه‌ده قدیمجیلرله متحددر . . شو حالده اعلمك چویرمك ایسته‌دیکی دولاب میدانده‌در . اونك منفعتی تأمین ایدیلسین‌ده نه‌اولور ایسه اولسون . شریعتك امریله بروزیری عزل ایتدیرر.. ینه شریعتك ـ کندی اویدیردیغی ـ دیکر برامریله اونی اسکی مقامنه اقعاد ایتمکه چالیشیر . یفعل مایشاء ویحکم مایریددر . جزای آخرت ، سؤال بونك ایچین دکلدر. بیله‌م، احکام شریعتی بویله ملعبه اتخاذ ایدنلر نظر شرع شریفده نه‌کبی برموقعی حائزدر؟ شبهه‌سزکه بوقبیل آدملر رحمت الهیه‌دن محرومدرلر. مسئولیتك بلااستثنا هرکسه شامل اولدیغنی مبین شوآیت کریمه‌یی اعلم حضرتلری هیچ کورمه‌مشلرمی‌در ؟ : « وکل انسان الزمناه طائره فی عنقه ونخرج له یوم القیامة کتاباً یلقیه منشوراً . اقرأ کتابك ، کفی بنفسك الیوم علیك حسیباً . »

* *

خاربین مخابر مخصوصمزدن :

اوزاقدن بر قرداش سسی

یوللادیغکز مکتوب واصل اولوب قلبمه زیاده سرور ویردی، سزلره تشکرلرمی عرض ایدرسه‌مده وظیفه‌می ادا ایده‌مدیکمده شك وشبهه‌م یوقدر. اقصای شرقده اولان مسلمان قرداشلریکز ایچون مجاهده‌ده بولوندیغکزدن طولایی الله عزوجل حضرتلری عمر شریفلریکزه برکات ویروب امثالکزی زیاده ایتسون دیو دائم الاوقات دعاده‌یز .

بوکونه قدر اوچیوز میلیون مسلمانلرك ذلت وفقره دوچار اولوب باشقه ملتلره اسیر اولمقلغمزك برنجی سببلرندن علما نامنی طاشیان امامارمزك دین اسلامك اساسی ومنبعی اولان کلام قدیمدن بی‌خبر اولملریدر. مع‌مافیه علما واماملریمزی تخطئه قیلوب بتون عیوبی آنلره اسناد قیلمامزده موافق دکلدر . آنك اوچون بز روسیه مسلمانلرینك اون سنه مقدم اولان احوالنه عطف نظر ایدرسك بوسنه‌لری بسبتون باشقه اوله‌رق بوله‌جغز . اون سنه مقدم مکمل مکتب ومدرسه‌لر یاپه‌جق اهالی‌مزك فقیر ، اغنیأمزك ایسه صاحب حمیت وهمت اولماسی یوزندن مکتب ومدرسه‌لرمزده تربیه وتعلیم یرینه جهالت وفساد اخلاق تعمم ایتمشدی . علماً واماملرمز مکتب ومدرسه‌لرده تعلیم وتربیه آلماسه‌لر نه‌ره‌دن آلاجاقلر؟

شیمدی ایسه بتون کویلرمزده مکمل ومنتظم مکتب ومدرسه‌لرمز اولوب ارکك وقزلارمز اصول صوتیه ایله تعلیم وتربیه کورمه‌کده‌لردر . اختیارلارمز ایسه آز اولسه‌ده جریده ومجموعه‌لر مطالعه ایدوب کندولرمزده اولان ذلت ومسکنتلرك اسبابلرینی دوشنوب اولادلرینی مکتب ومدرسه‌لره ویرمکده، وحبهٔ واحده‌یه قدر پاره‌لرینی

[۱] بخاراده اعلملك مناصب علمیه‌نك منتهاسیدر .

بو اوغورده صرف ایتمکده‌درلر. حقیقتاً براوچ یوز میلیون مسلمانلر بویله تدنی واسیرلکه دوچار اولمامز هپ جهالت طولاییسیله‌در.

استعیذبالله (هل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون). بز بواسارت وذلتلردن قورتلماغه قصد ایتسه‌ك بزكه (بزده) مطلقا لازم بولغان نرسه‌لر (لازم اولان نه‌در؟). زمانه‌یه موافق تعلیم وتربیه كورمك ودینمزی بیلدكدن صوكره روس لسان وادبیاتنه اشنا اولمق ایچون روس مدرسه ومكتبلرینه كیرمك قرق برنجی فرض كیدر. حضرت علی سوزی: (علموا اولادكم لزمان غیرزمانكم فانهم خلقوا لزمان غیر زمانكم.) (من تعلم لسان قوم امن من مكرهم)

كندم بوكونه‌قدر باغچه‌سرایلی علی تارپی افندیدن كچن سنه‌كی مجلد صراط مستقیم مجموعه‌سنی مطالعه ایدوب چوق شیلر استفاده ایتدم، بوسنه‌ده خاربین‌ده مسلمان قرائتخانه‌سی آچماغه موفق اولدوق، صراط مستقیم مجله‌سنی قرائتخانه‌ده مطالعه ایدوب هر هفته بر نومروسندن صوكره ایكنجیسنه منتظر اولوب طورماقده‌یز. بوندن صوكرا انشاءالله بوراده‌كی مسلمانلرك احوالنه، یشایشنه دائر دائما كتوبلر یوللایه‌جغمی وعد ایدرم. جمله‌مز بتون محرر افندیلره وعثمانلی اوقویجی قارداشلرمزه سلاملر ایدرز. باقی (انما المؤمنون اخوة).

مطبوعات:

اتحاد اسلام

ایرانده مجلس مبعوثانك مروج افكاری اولان ونیم رسمی عد ایدیلن «مجلس» غزته‌سی اتحاد اسلامدن بحث ایدە‌رك دیبوركه:

«اكر حكومت عثمانیه الیوم دول غربیه میاننده حكمفرما اولان رقابت سیاسیه‌دن استفاده ایدرك اقوام وحكومات اسلامیه اراسنده براتحادواتفاقك حصولنه چالشمازسه عثمانلیلغك، عالم اسلامك محوینه مساعده ایتمش دیمك اولور. دول اسلامیه اوروپا دولتلرینك ظاهری دوستلقلرینه قطعیاً اینانمامل. اوروپا دولتلرینك مقصدلری، روسیه‌نك تعقیب ایتدیكی مسلك كبی، اقوام اسلامیه‌یی یكدیكری علیهنه دوشوره‌رك محواتمك اولدیغنی دائما نظر دقتده بولندیرملی‌در. بوكون فرانسه ایله انكلتره، آلمانیادن چكینه‌رك روسیه‌نك خادم افكاری اولمشلردر. روسیه ایسه اقوام اسلامیه‌نك موجودیتنه نهایت ویرمكدن باشقه برفكر بسله‌مه‌مكده‌در. بنابرین شمدیلك بوكا قارشی یكانه‌چاره عثمانلی، ایران، افغان اتحادیدر. لكن شو اتحادی حصوله كتوره بیلمك نصل اوله‌جقدر؟ هیچ شبهه یوقدركه بو، انجق عثمانلیلرك تشبثی ایله ممكندر. زیرا دولت عثمانیه عین زمانده خلافت معظمهٔ اسلامیه‌یی دخی حائزدر، وشو صورتله وجود اسلامك قنبكاهیدر.

صراط مستقیم

ایرانلی قرداشلریمزك شو حسیات اخوتپرورانه ودیندارانه‌لرینی بتون صمیم قلبمزله آلقشلارز. ایشته بتون نفاق وشقاق ایله كچن برماضینك الیم نتایجنی شمدی ادراك ایدییورز. ایرانلی قرداشلریمزی تأمین ایدرزكه ایرانك دوچار اوله كلدیكی فلاكتلره قارشی هر عثمانلی متأثردر. عثمانلولر، یالكز ایرانك دكل، عموم عالم اسلامك حالی دوشونمكدن برآن فارغ دكلدر. شو قدركه یالكز برطرفك ارزوسی تأمین مقصده خدمت ایتمز. دیكر دول اسلامیه‌ده بو بابده جدی دوشونملی وتمایلات اخوتكارانه‌لرینی وخلافت معظمهٔ اسلامیه‌یه اولان مربوطیت معنویه‌لرینی فعلاً اثباته چالشملی‌در.

عثمانلی دونناسی و هندستانه اهالئ اسلامیه‌سی

ازمیرده منتشر اتحاد رفیقمزدن:

مأذوناً درسعادتده بولنان مهندس خالد ضیابكدن ازمیر بلدیه دائره‌سنه كلان بر قطعه تلغرافده هندستان اهالئ اسلامیه‌سنك معاونت عالیهمتانه‌سیله یونانیلرك آوه‌روفی كولكه‌ده براقه‌جق بر دونانمانك تحت تأمینه آلندیغی تبشیر ایدلمشدر.

مشروطیت عثمانیه، بوتون اقوام اسلامیه‌نك اص انتباهنده برتأثیر اجرا ایتدیكی كبی، ذاتاً جهت جامعهٔ دینیه ورابطهٔ مقدسهٔ خلافت ایجابیله‌ده چار اقطار عالمده بولنان بالعموم اسلاملر، حارس دیانت وحائز خلافت اولان ملت عثمانیه‌نك مكنت وقدرتیله علاقه‌دار اولدقلرندن حیتلی وبیوك هندستان مسلمانلرینك شو صورتله ابراز ایتدیكی كمال حمیت وسمو ملیت هر صورتله شكران وامتنان عظیمه سزادر.

یشاسون هندستان اهالئ محترمه‌سی!

كرید مسلمانلرینك حالی

حانیده منتشر (استقبال) غزته‌سندن:

كریدلی روم وطنداشلرمزك قسم اعظمی؛ عساكر عثمانیه‌نك آطه‌دن انفصاللرندن صكره آطه‌مزك قضالرنده تك توك، پرا كنده قاله‌رق واولومی كوزه آلدیره‌رق قالان مسلمانلری اختیار هجرته اجبار ایتمكه موفق اوله‌میه‌جقلرینی كورونجه بوبدبخت ومعصوم مسلمانلری برر برر اولدورمكه قیام ایلمش اولدقلرینی دفعاتله یازمش ودعوامزی بوجرائم مشهودهٔ سیاسیه ایله اثبات ایلمشدك.

ذاتاً افعال علنیه، كتم اولنه‌مز. نسخهٔ سابقه‌مزده‌صورت شهادتی مذكور اولان یاله‌لیمنو قریه‌سنده حسن بكرا كینك وفاتندن صوكره ینه رسمو سنجاغنه مربوط آیاندره قریه‌سنده‌كی مسلملره اشخاص مجهولهٔ خرستیانیه طرفندن قتل مقصدیله سلاح آتلمش ایسه‌ده ایقاع جنایت ایدیله‌مه‌مشدر.

بوتجاوزات مدهشه، شهرلرله جوارلرنده وقضالرده جاری ایسه‌ده برنجی درجه‌ده قضالرله شهرلر جوارنده ودرجهٔ ثانیه‌ده شهرلرده اجرای احكام ایدیور.

معهود تریصو عصیانندن صكره قضالرده‌كی مسلملرك حیات وناموسلری، بیوك برتهلكه ایچنده قالمش اولدیغندن آرته قالان كویلی مسلملرك قسم اعظمی، شهرلرله جوارینه وسائر ممالك عثمانیه‌یه اختیار هجرته مجبور اولمشلر وقضالرده اوته‌ده بروده تك توك قالان مسلملر دخی غزته‌مزله دفعاتله نشر ایدیله كلدیكی اوزره برر برر كرید روملری طرفندن شهید ایدلمكده بولنمشلردر. جانیلرك قسم اعظمی دخی جانب عدلیه‌دن مجازاتسز براقلمقده وتصادفاً الده ایدیله‌جك قاتللره اغفال

عالم ایچون خفیف بر جزا ویرلمکده اولدیغندن جانیلر جسارتلنمکده وتزیید مظالم وجنایت ایلمکده‌درلر .

کریده‌ده‌کی عنصر اسلامك ناموس وجانی ومال و منالی صیانت ایتمکی رسماً درعهده ایدن دول حامیه ایله حکومت عثمانیه بو مظالم مدهشه‌یی اورته‌دن قالدیروبده برسد ممانعت چکمکه شتاب ایتمدکاری حالده آز مدت ظرفنده کریده‌ده عنصر اسلامدن اثر قالمیه‌جغی، زمان وجنایات متسلسله ومشهوده اثبات ایلمش وایلمکده‌در .

انتباه اسلام علیهنه

روسیه داخلیه نظارتنك ناشر افکاری اولان «روسیه» غزته‌سی صوك نسخه‌لرندن برنده « مسلمانلر آراسنده حرکت » عنوانیله اوزون بر مقاله نشر ایتمش وبونك اقسام مهمه‌سنی قزانلی « یولدز » رفیقمز ترجمه ایلمشدر . مقاله بالجمله مسلمانلر طرفندن کمال اعتنا ودقتله اوقونمیه شایان اولدیغندن ، بزده « یولدز » دن اقتباسه لزوم کوریورز :

« مسلمانلرك مشهور محررلرندن اسماعیل بك غاسپرینسکی ، قاهره‌ده نشر ایتدیکی « النهضه » غزته‌سنده مصرده طوپلانه‌جق « مؤتمر الاسلام » دن بحث ایدرکن : « ای عالم اسلام ، سنده حیات وارمی ؟ حیاتده یکی بر مدنیت دها طوغدیره‌جقمیسك ؟ ای تجدد پروران . بکا جواب ویریکز ! » دیه ندا ایلمشدی . بوندا جوابسز قالمادی ؛ چیندن فاسه ، مصردن اوفایه قدر عالم اسلام قیملداندی ، اسلام اویاندی ، اسلام یکیدن طوغدی ، اسلام طریق تجدده آیاق باصدی ، بوکا اسلام محررینی ، مسرور ودلشاد ، باغیریشورلر . کتاب ورساله‌لر نشر اولنیور ، غزته ومجموعه‌لر بری برلرینی ولی ایدیورلر . بو حرکت . روسیه‌یه تابع اوتوز میلیون نفوسلی اسلام عالمنده اك زیاده اظهار شدت ایدیور: قافقازده، قریمده، وولغا حوضه‌سنده ، مسلمانلر نشر معارفه، اتحاد مدنی‌یه فوق‌العاده بر غیرتله چالیشیورلر . بو حرکتك غایه‌سی نه اوله‌جق ؟

بو سؤاله ، بر مجلهٔ دینیه‌ده یازی یازان پیسقوبوس آلکسی ، پك واضح وپك طوغری اولان شو جوابلری ویریور : « صوك اوچ سنه ظرفنده ، مسلمانلر آراسنده ظهور ایدن حرکات سیاسیه واجتماعیه‌یه دائر ، فرانسز انکلیز منابعندن آلدیغمز معلوماته نظراً ، مسلمانلرك غایهٔ مقصدلری بوتون عالم اسلامی تورك سنجاغی آلتنده جمع وتوحید ایدرك اتحاد اسلام فکرینی قوه‌دن فعله اخراج ایلمك اولدیغنه تماماً قانعز . » بو مسأله‌ده صاحب اختصاص اولان پیسقوبوس جنابلرینك سوزلری پك چوق تفکره لایقدر . بالخصوص پیسقوبوس جنابلرینك سوزلرینی اثبات ایدن وقایع ووثائقده اورته‌ده مبذولدر : ۱۹۰۷ سنه‌سی طهرانده بر بیاننامه طاغیدلمشدی . بو بیاننامه‌ده «حب الوطن من الایمان... مستقل وطنه مالك اولمایان مسلمانلر، وطنلری اولان مسلمانلرله وطنلری غصب اولنمش مسلمانلر توحید مساعی ایله‌یه‌رك چالیشمالیدرلر . » دینیلیوردی . بالجمله مسلمانلری برلشدیرمك فکری ، « مؤتمر الاسلامی » عام‌ءك نظامنامه‌سنده‌ده منظوردر .

واقعا محررین اسلامیه آراسنده بعض معتدل الفکر اولانلرده موجوددر . بونلر اتحاد اسلامك صرف جهت معنویه واخلاقیه‌سیله اکتفا ایدرلر واتحاد اسلامه مقاصد سیاسیه قاریشدیرمه‌یی معقول بولمازلر . لکن اعتدالپروران ، مع التأسف ، موفق اولامیورلر ، غلبه اولکیلر طرفنده‌در .

اتحاد اسلام طرفدارلرینك مقصدلرندن بری اسلامی شکل اولنه ارجاع ایلمکدر . اسلام ، پیغمبر زماننده نه‌روحده بولنمش ایسه ، او روحی اعاده ایتمك ایستیورلر . لکن اسلام حال ابتدائیسنه دونمك دیمك ، خرستیانلغه ، خرستیان فن ، صنعت وادبیاتنه دشمن اولمق دیمکدر ، تعبیر دیکرله تبعهٔ مسلمه‌سی اولان حکومتلر علیهنه بوتون او مسلمانلری قیام ایتدیرمك دیمکدر . هرنقدر ، اتحاد اسلامجیلر ، دیندشلریمزی اوروپا بویوندروغندن قورتارمه‌یه وانجق بونك ایچون برلشدیرمه‌یه چالیشیورز ، دیورلرسه‌ده ، بو سوزلری طوغری دکلدر ، اصل مقصدلری بوتون بنی بشری هلال تحت حکمنه آلمقدر .

مسلمانلرك ژاپونیا ، چین وهندستانه تعرض دینیلری هپ بو مقصدله‌در . اتحاد اسلامجیلر ، اوروپایه تعرض ایتمك بیله ایسترلرسه‌ده اوروپانك قوهٔ مادیه‌سنی ایی بیلدکلرندن ، صلحی اختیار ایدرك مسیونرلکله اکتفا ایدیورلر .

مسلمانلر ، ژاپونیانك اهتداسنه چوق اهمیت ویریورلر . بو بابده ، اسلاملر آره‌سنه طاغلمش نظریات سیاسیه بیله واردر . مثلا قرانده منتشر بر مسلمان غزته‌سی « ژاپونلرك اسلامیتی قبوللری پك محتملدر ، زیرا دین اسلام ، آسیا اقوامنك قلبنه قولای یرلشه‌ن بر دیندر . بوندن باشقه دین اسلام ، ژاپونیایه بیوك بر سیاسی قوت دخی بخش ایلیه‌جکدر . » دیوردی . اتحاد اسلام حرکتنك باشنده بولنمق املی ، ژاپونیایی قبول اسلامه بلکده تشویق ایدر . شمدیدن بونك بعض اماره‌لرینی کوریورز : بر قسم ژاپونلر اسلامی قبول ایتمشلردر ، وژاپونیا حکومتی هر مناسبتدن بالاستفاده ، کندیسنك محب اسلام ، حتی حامی اسلام اولدیغنی اعلان ایلمکده‌در .

اتحاد اسلامجیلرك سعی و اجتهادلری بزم روسیه‌ده ثمره‌سز قالمادی : تاتارلریمز اویقودن اویانوب طریق ترقی وتمدنه آیاغی باصار باصماز معارفی تورکیه‌یه تقرب ایچون بر آلت اتخاذ ایلدیلر . کیم نه‌لسانده قونشورسه ، اولسان صاحبنك خادمی اولور . بو حقیقتی مکمل بیان اتحاد اسلام مجاهدلری ، مکتب وکتابلر واسطه‌سیله دیللرینی برلشدیرمه‌یه غیرت ایلمکده‌در . هریرده مشترك تورك دیلنی تدریس وتعمیم ایدیورلر . روسیه تاتارلری لسانلرینی عثمانلی تورکلری ایله توحیده چالیشدقلری کبی ، تاتار وتورکلرك عرقاده براولدقلرینی آکلاته‌رق ، تاتارلری ملیت جهتندنده تورکلرله برلشدیرمه‌یه اوغراشیورلر . بونکچوندرکه روسیه‌ده منتشر تاتار غزته‌لری ،

روسلغه ، روسیه ایله تقربه دلیل اوله بیله جك هر فکری ، کندلرندن اوزاق بولندیریورلر .

« روسیه مسلمانلری بونکله ده قالیورلر ؛ نسلداش خرستیانلری تاتارلاشدیرمه یه ومسلمانلاشدیرمه یه صوك درجه غیرت ایدیورلر . اوچ سنه ایچنده قرق بیك خرستیانی حوزهٔ اسلامه ادخال ایلدیلر . بونلری ترغیب ایچون ، « روسیه ایچنده قوی بر اسلام پادشاهلغی وجوده کله جك » دیه اشاعاتده بولنه جق قدر جرأت کوستریورلر . »

آلمانیا - انکلتره مناسباتی
و
اسلامیت

پروسیا مجلس مبعوثانی اعضاسندن (فوم رات) اخیراً موسیو آسقویت طرفندن ایراد اولنان ائتلافجویانه نطقدن و آلمانیا ایله انکلتره آره سنده کی مناسباتدن بحث ایتدیکی صره ده بو مناسباتده اسلامیتك نه کبی بر رول اوینادیغنی آتیده کی صورتده ایضاح ایتمکده در :

« داخلاً ضعیف بولنان هر حکومتك پایدینی کبی روسیه ایچون دخی کسب وسعت ایتمك احتیاجی موجوددر . بوندن طولایی سیاستنده شمدی یه قدر تعقیب ایتدیکی طریقدن بشقه بر طریق اختیار ایتمسی لازمدر . نصل بر طریق اختیار ایده جکدر ؟ بو خصوصده انکلتره نك پولتیقه سی اجرای تأثیر ایده جکدر .

بو مسئله ده بالقان شبه جزیره سنك بر رول اوینایه جغی آشکاردر . شرقده ظهور ایده جك بر بحران انکلتره پولتیقه سی ایچون پك نادر اوله رق عدم خشنودی یی موجب اولیور . یالکز تشویقات لوندره دن ظهور ایتمه ملیدر . چونکه بو تقدیرده مؤتلفی فرانسه متضرر اولمش اولور .

انکلتره نك اسلامیته قارشی اولان موقعی بشقه بر شکله کیرمشدر . دولت عثمانیهٔ مشروطه زمان استبدادده اولدیغی کبی سهولتله انتاج ایدیله بیله جك بر عنصر تشکیل ایتمکده در . انکلتره ایسه هندستانده کی اسلام تبعه سی ایچون خلافتك مظاهرتنه محتاجدر ، انکلتره بو نفوذك برده مصرده لزومنی حس ایدییور . چونکه انکلتره تکرار حیات کسب ایتمکده اولان دولت اسلامیه یه التحاق آرزولرینی آنجق بو نفوذ ایله محو ایده بیله جکدر .

انکلتره پولتیقه سنك بو احتیاجی ، ربع عصردن بری غلادستوندن قالمه اولان و انکلتره ایله باب عالی مناسباتنه اساس تشکیل ایدن « ترکلردن تباعد » سیاستنی ازاله ایتمشدر . عثمانلی انقلابی بو پولتیقه دن فراغت ایتمکه مناسب بر سبب تشکیل ایتدی . مادر وطن مشروطیت اولان انکلتره کنج ترکلره قارشی عرض تمایلات ایتمکه باشلادی . فقط بو دوستلق عثمانلیلرده فکر اداره کسب قوت ایتدکجه دها آز اظهار اولنمغه باشلادی . انکلتره نك مخالف اولدیغی منافع اسلامیتك وحدتی ایسه کیتدکجه دها زیاده عیان اولدی . خلافتده انکلتره نك خدمتنده استخدام ایده میه جکی بر عضو حالنه کیردی .

بو کون انکلتره ایچون هر آرزوسنه روی رضا کوسترن بر خلافت همان بر مسئلهٔ حیاتیه شکلنی آلمش کیدر . انکلتره نك آرزولرینی اجرادن امتناع ایدر ایسه انکلتره نك مسلکنجه او زمان دشمن عد ایدلملی و محوینه چالشلملیدر . انکلتره نك دولت عثمانیه یه قارشی بو کونکی طور وحرکتی بو مرکزده در .

صوك زمانلرده انکلتره طرفندن خلافتی دها قوللانشلی اللره تودیع ایتمکه تشبث ایدلمشدر . بونك ایچون خدیوك اجرای حج ایتمسی موقع محنه یه وضع اولنمشدر . عینی سببدن طولایی امام یحیانك یمنده کی اجراآتی انکلتره طرفندن مظهر حمایه اولدی . بونلرك اجراسنده کی فکر ، ادارةً اصلاح ایدلمش اولان عربلغی دها زیاده حائز انتظام بولنان عثمانلیلغه فائق قیلمق ایدی .

بو پلانده موفقیت حاصل اولسه ایدی ، عالم اسلامیتك ادارهٔ معنویه سی انکلتره یه تابع اللره دوشسه ایدی او زمان انکلتره اوروپا پولتیقه سنده دها زیاده شدتله حرکت ایده بیلیر ایدی . بونك ایچون دولت عثمانیه نك دوچار ضعف ایدلمسی انکلتره پولتیقه سنده الزم کورولیور ؛ روسیه یه ترتب ایدن وظیفه ده بودر .

بو پك عاقلانه دوشونلمش بر حسابدر . روسیه هنوز ژاپون محاربه سندن صوکره تماميله اعادهٔ قوت ایده مه مشدر . لکن قیش اثناسنده صربستانك فدا ایدلمسی شرقده کی عناصر خرستیانیه ده فنا بر تأثیر حاصل ایتمشدر . کریدده یونانستانك عدم موفقیتی ایسه بو تأثیری تقویه ایلمشدر . پانسلاویزم بر موفقیت الده ایتمك ایچون فرصت آرامقده در . بونك ایچون کندیسنه اك مساعد فرصتلری شرقده کورمکده در .

آوستریا حکومتی بو کون بالقانده ظهور ایده جك مناقشاته اسکیسندن دها آز لاقیدی ایله عطف نظر ایده بیلیر . دولت عثمانیه نك متضرر اولمسی ویاخود تقسیم ایدلمسی آوستریانك مداخله سی اولمدن هیچ بر زمان قابل اوله ماز . دولت عثمانیه نك دوام وبقاسنده آلمانیانك پك زیاده منافعی واردر . ترکیه نك محوی وعینی زمانده انکلتره نك تحت نفوذنده بر خلافت تأسیسی انکلتره ـ آلمانیا محاربه سی ایچون باشلیجه بر سبب تشکیل ایدر .

صوك زمانلرده باب عالینك اتفاق مثلثه داخل اولمسندن بحث ایدلدی . بو ظهورات روسیه نك اقصای شرقدن تباعد ایتمسندن حاصل اوله جق نتیجه لری وانکلتره نك تعقیب ایتدیکی شرق پولتیقه سنك درسعادتده ایجه مطالعه ایدلمکده اولدیغنی اثبات ایتمکده در .

آلمانیا ایله آوستریانك ، بالخاصه آلمانیانك دولت عثمانیه ایچون روسیه ایله اختلاف چیقارمسنی هیچ بر کیمسه خاطرینه بیله کتیرمز . منتظر اولنان بر شی وار ایسه اوده آلمانیانك استقبالده قطعی بر صورتده وهیچ بر کیمسه نك ضررینی و یاخود فائده سنی موجب اولمیه رق آوستریا ایله بر اولان کندی منافعنك امر ایتدیکی طریقی اختیار ایلسیدر . بوندن شرق پولتیقه سی ایچون نه کبی نتایج حاصل اوله جغی معلومدر . شرقده آوستریا منافعنی التزام ایتدیکمز حقنده بزه مکرراً

ونهایت الحاق زماننده وقوع بولان شکایتلر بو صورتله هیچ حکمنده قاله‌جقدر .

فرانسه حکومتی آلمانیایه قارشی برانتقام محاربه‌سی آچمق فکرندن فراغت ایتمشدر . آنك ایچون آلمانیا ایله آوستریانك تعقیب ایتدیکی محافظه‌کار بر شرق پولتیقه‌سی ، روسیه ایله انکلتره‌نك تعقیب ایتدیکی سیاست مخربه‌دن دها ایيدر . اوروپانك مرکزنده بولنان دولتلرك حمایه ایتدیکی اسلامیت کندیسنه هر طرفده ضرر ایراث ایتدکجه ، انکلتره‌نك بزه التحاق ایتمسی پك زیاده مشکل اوله‌جقدر .

هیچ شبهه یوقدر که یقینده انکلتره‌نك تعقیب ایتدیکی پولتیقه‌نك نتایج وخیمه‌سی کرۀ ارضك برنقطه‌سندن پاطلاق ویره‌جکدر . اوزمان بلکه لوندره‌ده دخی انکلتره دولت معظمه‌سنك شکل حاضرینك آلمانیا و آوستریا ایله مناسبات دوستانه‌ده بولنمق صورتیله دها سهولتله تأمین ایدیله‌بیله‌جکی آکلاشیله‌جقدر . بلکه بو زمان تقرب ایتمشدر . بز اکا افکار صلحپرورانه پرورده ایدرك منتظر بولنیورز . بزم بکله‌مکه وقتمز واردر . »

روسلرك بزه قارشو بسله‌دکلری حسلر

« روس دوستلرمز » ك بزه قارشو بسله‌دکلری تحسسات مودت کاری‌یی بیلملك ایچون روس مطبوعاتی اراسنده ممتاز بر موقع صاحبی بولنان « روسکی اسلووو » غزته‌سنك « جنوب حدودمزده » سرلوحه‌سی ایله نشر ایتدیکی مقاله‌یی اوقوملرینی قارئلرمزه توصیه ایدرز . صاحب مقاله دییور که :

بحر محیط کبیرده باشقه دولتلر ایله رقابت ایده‌میه‌جکمزه قناعت حاصل ایتدك . شمدی‌یه قدر اقصای شرق ایچون صرف ایدلمش ملیارلرله آقان قانلرك نافله کیتدیکی معلوم اولدی .

یان طرفزده بولنان ودیرلدیکی کوریلن ترك دولتی اسکی اقتدارحربیسنی کسب ایتمسی امکان خارجنده دکلدر . ایکی سنه‌ده عثمانلی بحریه‌سی اینانلماز درجه اصلاح وتجدید ایدلدی ؛ صوك سپارشلری حاضر اولدقدن یعنی بوندن ۲۱ آی صوکره دولت عثمانیه‌نك قره دکزده چیقاره بیله‌جکی قوۀ بحریه بزه هیچ یول ویرمیه‌جکدر ؛ بونلرك ۳۵۶ طوپنه قارشو بزم ۳۲۴ طوپمز بولنه‌جقدر ؛ ساعتده ۲۱ میل یول آلان زرهلیلرینه قارشو ساعتده ۱۶ میل یول آلان بزم کمیلر ایله مقابله ایدیله‌میه‌جکدر . خلاصه قره دکزده عثمانلیلر حاکم اوله‌جقلردر .

قره‌یه کلنجه بلغاریایه قارشو بر اردو تعیین ایله عثمانلیلر بتون قوتلرینی آناطولی جهتنه ، قافقاسیا حدودینه سوق ایده‌بیله‌جکلر . قره دکزه حاکم وطربزون ، وان تیمور یولنه مالك اولدقلری کون روسیه‌نك جنوبی حدودلری تهلکه‌ده بولنه‌جقدر .

کچن ۱۸۷۷ محاربه‌سنده قافقاسیا حدودنده بزه قارشو یالکز مختار پاشانك اردوسی وار ایدی ؛ بتون عثمانلی قوتی روم ایلنده ایدی ؛ بو حالده دخی مختار پاشا بزه بر قاچ غلبه چالوب عسکرمزی حدود داخلنه قدر سوردمشدی . شمدی ایسه محمود شوکت پاشا بردکل ، بر قاچ بیوك اردویی بزه قارشو صالدیره بیله‌جکدر . بو احتماللری خاطردن چیقارمامق لازمدر . »

صراط مستقیم

روسلرك بزه قارشی کوستردکلری شو تیقظ واحتیاط ، کوکل ایسترکه روس محبتنه ایناناتلر ایچون موجب عبرت وانتباه اولسون ...

مسلمانلرك ترقیاتنه قارشی

شئون اسلام قسممزده روسیه‌ده بر مسلمان بانقه‌سی تأسیس ایدیلمك اوزره اولدیغی یازلمشدی . بو تصوردن ، روسیانك محافظه‌کار وارتجاعی غزته‌لری پك زیاده قوشقولانمش وعلیهنه آتوب طوتمه‌یه باشلامشلردر . روس ارتجاعیونك بو کولونج حدتلرینی کورن ، قریمده‌کی « ترجمان » رفیقمز بو بابده بروجه آتی بیان مطالعات ایدییور :

« افندیلر ! بو یازدقلریکز ندر ؟ پاتریوتیزم‌می . یوقسه آلقوتولیزم‌می ؟ مکتب اصلاحندن خوشلنمیورسکز ، غزته نشر ایدیلیور ، بکنمیورسکز ؛ مکاتب اعدادیه ودارالفنونه کیرنلرمزی شبهه تحتنده بولندیرییورسکز ، ملی ادبیاتمزی مضر کوربیورسکز ؛ اقتصادی تشبثلرمزی قره‌لامق استیورسکز ... آزه‌جق اولسون عیبدن خبرکز یوقمی ؟ »

ایران وروسیه

پارسده منتشر « سیه‌قل » ایران امورندن باحث برمقاله‌سنده ، شو مطالعه‌لری ایراد ایلیور :

روسلرك ایرانده‌کی حرکتلری ۱۹۰۹ حزیران ۳ ده ویردکلری وعده مخالفدر . بوندن ایران ایله انکلتره وفرانسه مناسباتنه خیلی تأثیر حس اولنیور . بو حال دوام ایدرکن فرانسه دیپلوماتلری ایش کورمکدن عاجز قالییورلر . ایرانی آلمانیا آغوشنه آتیورلر . قریباً ایرانده اویله وقایع ظهور ایده‌جکدرکه بوندن نه آوروپا ونه‌ده روسیه ممنون قالمیه‌جقلردر . بزوبرازوف ایله آلکسه‌یف مانچوریاده نه‌یه خدمت ایتدکلرینی آکلایه‌مامشلردی . قورقولورکه روسیه‌لیلر شمدی ایرانده دخی نه‌یاپدقلرندن خبری اولماسون . »

دونما جمعیت ملیه‌سی رئیسی شفیق افندی حضرتلرینك نطقندن :

افندیلر ،

یالکز بارباروسلرك ، طورغودلرك مظفریاتیله مست اولورسه‌ق مقصده وصول بوله‌میز . پروه‌زه اوکنده بارباروسك اندریادوریایه غلبه‌سنی تصور ایدرکن بر دولت تبعه‌سندن برفردك آله‌جغی تحصیل ایچون مدللی آطه‌سنی اشغال ایتدیکی وقتده خلیجده‌کی خراب کمیلریمزك بیونلری بوکوك یاتدقلرینی ، اشقیانك تیغ ظلمندن حیاتلرینی محافظه ایچون کیجه‌نك ظلمتندن بالاستفاده آغاج دیبلرینه صیغنان بیچارکانی پروژکتورلرله اشقیایه ارائه ایدن دونمایه قارشی بو ملت معظمه‌یی آلداتمق ایچون قونفیده واپورینه طاغ طوپی قویه‌رق بیوك لیمانه کوندردکلری مذلت ومسکنت زمانمزی‌ده تفکر ایده‌لم . اکر او علویت زمانمزله بو مذلت زمانمزی مقایسه ایتمیه‌جك اولورسه‌ق اوحالده مقصدمزه واصل اوله‌میز . تاریخلر پك کوزل کوستررلرکه هانکی ملت که چوق فلاکت کورمشدر ، اکر او فلاکتدن متنبه اولدیسه او ملتلر ترقی ایتمشدر . یالکز دونانما جمعیتیله‌ده ایش بیتمز . وطنمز باشلیجه معارف ، زراعت ، صنایع کبی فیوضاته محتاجدر . بناءً علیه جناب حق جمله‌مزی توفیقاته مظهر بیورسون آمین . »

مصر احوالنه سوریه‌لیلرك نظری

دارالخلافه غزته‌لرینك بر قسمی مصر احوالنی اکلامامقده عناد کوستریرکن، « بیروت » ده‌منتشر « الناصر » رفیق محترممز، احوال مذکوره حقنده شو سطرلری یازیور :

« نیل وادیسنده‌کی قرداشلریمزه ایدیلن تضییقه بیکانه قالامایز. زیرا، فرقهٔ وطنیه خطالی حرکت‌ایتمش اولسه‌ده اولماسه‌ده، حقیقت شودرکه، اهالی‌نك برقسمی مفروض خطالر ارتکاب ایدیور دیه، انکلیزلرك بوتون مصری‌مسئول طوتمه‌لرینه الك‌ابتدائی بر فکرعدالت بیله قائل اولاماز.

« بر چوق مصرلیلرك معتدل اقلیمزدن‌استفاده‌ایچون مملکتمزه کلمه‌لرندن بالطبع پك‌ممنونز. فقط بو ذواتك، وطنداشلرینی الك‌چوق اشغال ایدن مسئله‌لردن دها زیاده بحث ایله‌کلرینی ایشتمك ممنونیتمز بالطبع تضاعف ایلردی.

« مصریلر امین اولسونلرکه بز اونلرك قارده‌شلری‌یز، اونلره تحمیل اولنمش یوکی بز کندی صرتمزده کبی حس ایدیورز. اکر اوروپاده واستانبولده فریادلرینه بر عکس بولامازلرسه، بیلسونلرکه بز، بو جهاد مقدسده اونلرله برابر همدست وفق اوله‌رق، یان یانه بولنه‌جغز »

بزم استانبول غزته‌لری هیچ اولمازسه ولایتلرده‌کی رفیقلرندن بر آز درس عبرت آلسه‌لر فنامی اولوردی؟

مثوره

دارالخلافه :

صلاح‌الدین ایوبی — صلاح‌الدین‌ایوبی حضرتلرینك مرقدمبارکلرینه اورتولك اوزره ذات حضرت پادشاهی طرفندن غایت قیمتلی صرمه ایله ایشلمه برپوشیده بشنجی اردو قوماندانی مشیر عثمان پاشایه ویرلمش ایدی. مشارالیه بوکره دردنجی اردویه تعیین قلنه‌رق مذکور پوشیده‌یی محلنه ارسال ایچون بشنجی اردو اداره ضابطی سلیم افندی‌یه تودیع ایتدیکندن افندیٔ مومی‌الیه خرج‌راهنی آله‌رق یقنده عزیمت ایده‌جکدر.

آداب اسلامیه‌یه حرمت — کوثر نامنده برقادین چرچی چایرنده علناً عشرت ایتمکده ایکن بوحالك آداب اسلامیه‌یه مغایر اولدیغندن بحثله کندوسنی عشرتدن منع ایتمك ایستین پولیس مأمورلرینه صوك درجه‌ده حقارت ایتمسندن طولایی دردست ایله دیوان حرب عرفی‌یه تودیع ایدلمش وجریان ایدن محاکمه نتیجه‌سنده مزبوره‌نك اوچ‌سنه مدتله کورکه قونلمسنه قرار ویرلمشدر.

ارضرومده جامع شریف — اوخریده ایوب صبری بکك نامنه اضافه ایدیلن محله‌ده بوکره مجدداً برجامع شریف انشا ایدلمشدر. دیره‌لی خطیب زاده وهبی افندی طرفندن، مذکور جامع شریفه فرش ایدلك اوزره‌بوکره منسوجات داخلیه‌نك رواجنه خدمت ایتمك مقصدیله دیره‌ده تأسیس ایدیلن خالی دستکاهنك ایلك محصول مساعیسی اولان کبیر برخالی جامعه اهدا ایدلمش، ومحلنه فرش اولنمشدر.

مدینه‌ده اشقیا — مدینه: اخامده‌عربانندن شیخ خلیل‌اخامده ساعدین ونجم وولد علی قبائلندن باشنه طوپلادیغی خذلهٔ اشقیا ایله بلدهٔ طاهره‌یه‌تجاوز ایلك اوزره جبل حیاره‌یه قدر بعض قرا وخرمالقلری یغما واغتنام ایده‌رك کلمش ایسه‌ده حیاره‌ده بولنان آقینجی مفرزه‌سی مرقوملرك تجاوزاتلرینی منع ایلمشلردر. جبل حیاره مدینهٔ منوره‌یه بربوچوق ساعت مسافه‌ده‌بولنمسی حسبیله بلدهٔ طاهره‌دن سوق اولنان نظامیه وطوپجی مفرزه‌لری دخی محل مصادمه‌یه یتشه‌رك شدتلی برمصادمه وقوعه کلمشدر. اشقیا عسکرك صولت وشجاعتلرینه مقاومت‌ایده‌میه‌رك قاچمشلردر. اثنای مصادمه‌ده عساکرعثمانیه‌دن اوچ شهید وایکیسی آقینجی افرادندن اولق‌اوزره طقوز مجروح‌دوشمشدر. اشقیانك تلفاتی پك کثرتلی اولوب مرقوملر جنازه‌لرینی برابر کوتورمك معتادلری اولدیغی حالده میدانده یکرمی ایکی جنازه ترك ایلمشلردر.

حورانه شقاوتنه دائر حکومتك بیاننامه‌سی — جبل حوران ده ساکن دروزیلرك بصر اسکی شام جوارنده بعض قرایه تجاوزله اهالیٔ مسلمه وغیر مسلمه‌دن برچوق ذکور واناثی قتل ایتمك ویوللرده تصادف ایله‌کاری تجاری صویمق کبی فضایحه جرأت ایتدکاری سوریه ولایتنك اشعارندن اکلاشلمسنه واوته‌دنبری حوران قراسنده تجاوزات شقاوتکارانه‌یی اعتیاد ایتمش اولان مذکور دروزیلرك بودفعه ارتکاب ایتدکاری فضایحك‌ده اهمیتنه بناءً ارباب مفسده‌نك بحق‌ تأدیب وتنکیلی واو حوالیجه اصلاحات اساسیه اجراسی ضمننده اعیاندن میرلوا سامی پاشانك قومانداسنده اولق اوزره قوای کافیهٔ عسکریه سوقیله ایجاب ایدن محللرده ادارهٔ عرفیه اعلانی ولازم کلنلرك محاکمه‌سی واصلاحات مقتضیه‌نك حیز فعله ایصالی ایچون مشارالیهه مأذونیت اعطاسی مجلس وکلاجه قرارکیر اوله‌رق کیفیت بالاستیذان ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی‌یه اقتران ایتمشدر.

دیار اسلامیه‌ده شهبندرلك تأسیسی — دوناغای‌عثمانی‌معاونت ملیه‌جمعیتی قونغره‌سنده برمرخص طرفندن هندستان، بومبای وجاواده برشهبندرلك احداثیله بونلرك توسطی نتیجه‌سنده بورالر اهالیسندن اعانات جمعی تکلیف ایدلمش ایسه‌ده کیفیتك خارجیه نظارتنه عائدیتی حسبیله تدقیق خارج آز صلاحیت کورلمشدر. اورالرده شهبندرلك تأسیسی حقیقةً پك مهم برمسئله‌در.

زیرا اعانات جمعندن باشقه هندستانده خلافت معظمه ایله اولان‌مناسبات ملیه‌یی اداره نقطه‌سندن دخی بوقبیل مأمورلره احتیاج قوی واردر. بناءً علیه خارجیه نظارت جلیله‌سنك بوبابده کمال اهمیتله نظر دقتنی جلب ایدرز.

کریدلی مسلمانلرینك تبریکی — عتبهٔ علیای حضرت پادشاهی‌یه : مشروطیت مبجلهٔ عثمانیه عیدمسرتنك تبریکنی وکریدده بولنان اهالیٔ‌اسلامیه حقنده سایهٔ همایون خلافتپناهیلرینك شرف بقاسی دعاسنی خانیه اسلاملری نامنه عرض وتقدیم ایلرز.

خانیه انجمن اسلامیه رئیسی نعیم بکزاده حسین، شیخ المشایخ عثمان، مفتیٔ بلده محمد وهبی، نائب وکیلی محمد شمس‌الدین.

عتبهٔ علیای جناب خلافتپناهی‌یه : عید‌ملیٔ عثمانیان اولان بوکونکی روز فیروزدن طولایی قلوب مملوکانه‌مزك احراز ایلدیکی حسیات عمیقهٔ‌شکرانله دعای دوام عمروعافیت خلافتپناهیلرینه علاوةً ازدیاد شکوه دولت واعتلای سعادت ملت دعواتنی تکرار ایدن قندیه جماعت اسلامیه‌سی نامنه اشبو یوم مسعدت توأم وسیلهٔ متیمنه‌سیله تقدیم تبریك وتهنیت واحراز شرف‌ومفخرت ایلرز افندم. ۱۰ تموز ۱۳۲۶

قندیه انجمن اسلام رئیسی علی، قاشی وکیلی محمد کاظم.

کریدلی مسلمانلری خوف وهیجانده — رسمو ده « پاله‌لینوس » قریه‌سنده ظلماً وخیانتاً خرستیانلر طرفندن قتل وشهید ایدیلن بکراکی حسن اغانك کیفیت قتلندن مأیوس وقورقمش اولوب قضالرده اقامت ایدن بیچاره اسلاملر رسمویه منتهیٔ هجرت بولنیورلر. « امید »

مصر فرقهٔ ملیه‌سی قونغره‌سی — اوکمزده‌کی افرنجی ایلولك اون دردنده مصر فرقهٔ ملیه‌سی طرفندن پارسده برقونغره عقد اولنوب مذاکرات برهفته دوام ایلیه‌جکدر. مذاکرات باشلیجه مصرك احوال سیاسیه، اقتصادیه، مالیه وعدلیه‌سنه دائر جریان ایده‌جك وبووسیله ایله سیر ادوارد غره‌ی ومستر روزولت طرفلرندن مؤخراً ایراد اولنان نطقلر تنقید اولنه‌رق بطلانی عالم مدنیته اثبات ایدیله‌جکدر. عثمانلیلرده قونغره‌یه دعوت اولنیور . قونغره‌ده بعض انکلیزوایرلاندامبعوثلریله فرانسزمبعوثلرندن برقاچی حاضر بولنه‌جقدر. عثمانلی مبعوثلرندن‌ده بعضلرینك حضوری قونغره مؤسسلرینی پك ممنون ایده‌جکدر.

قونغره‌یه اشتراك ایده‌جك اولان ذواتك اوتل وسائره مصارفی پارسده بولندقلری برهفته مدتجه هپ فرقهٔ مذکوره طرفندن اختیار اولنه‌جقدر .

مصر وطنپرورلری علیهنده — حکومت مصریه‌نك فرقهٔ وطنیه علیهنده‌کی شدتی آرتدقجه آرتیور : شاعر حیاتی حضرتلری وطنپرورانه بردیوان اشعار تألیف ونشر ایتدیکی ایچون برسنه حبس جزاسنه محکوم اولمشدر . حمیتلی شاعرك ، دیواننه مقدمه یازمش اولان مصرك معروف وطنپرورلری محمد فرید بك وشیخ عبدالعزیز جاوش افندیلرده شریك جرم عد اولنه‌رق اتهام ایدیلیورلر .

وطنلرینك تخلیصنه چالیشان مشارالیهم حضراتی نه قدر شایان تبریك ایسه‌لر ، کوندەلك استانبول جریده‌لرندن برینك ، بومسئله‌لردن باحث بر تلغرافنامه‌یی ترجمه ایدرکن ، دارالخلافهٔ اسلامیه‌ده دکل ، کویا لوندره‌ده منتشرمش کبی . تخلیص وطنه چالیشمه‌یی ارتجاعیلك‌له ترجمه ایتمه‌سی ده اوقدر باعث تأثر وتأسفدر .

قفقاسیه :

مسلمانلری اشغال ایدن مسائل — قفقاسیه‌دن کلن غزته‌لر، قفقاسیه اهالئ مسلمه‌سنك بوکون شدتلی برهیجانك تحت تأثیرنده بولندیغنی خبر ویریبور . بادئ هیجان اولان احوالك باشلوجه‌سی شونلردر :

١ — روسیه حکومتی اسلاملر ایچون دخی یوم تعطیلك بازار کونی اولمسنده اصرار ایدیبور . بوبابده ولایاته شدید امرلر ویریلیور. قفقاسیه‌نك متفرق نقطه‌لرنده اهالئ مسلمه اجتماعلر ترتیب ایده‌رك بوقراری پروتستو ایتمش وبازار کونی تعطیل اشغال ایتمیه‌جکلرینی قطعی بر لسان ایله مراجع قانونیه‌یه تبلیغ ایلمشلردر .

٢ — قفقاسیه‌ده مسلك تعلیم ایله اشتغال ایدن عثمانلولر بووظیفه‌دن منع اولنیور . حتی روسیه حکومتك قفقاسیه‌ده بولنان علمای عثمانیه‌یی حدود خارجنه چیقاره‌جغی روایت اولنیور . بوشایعه اهالی‌یی جدی صورتده تدقیق مسئله‌یه مجبور ایدیبور. بوحوادثك صحتی حالنده قفقاسیه‌نك برچوق یرلرنده‌کی مکتبلر معلمسز قاله‌جقدر .

روسیه حکومتنك قفقاسیه اهالئ مسلمه‌سی حقنده روا کورمکده اولدیغی کرك بوقبیل تضییقات وکرك هرکون بشقه صورتله تجلی ایتمکده بولنان بر چوق تحملفرسا اعتسافات برحکومت مدنیه ایچون صوك درجه‌لرده شین‌آوردر. روسیه حکومتی بوقبیل معاملات ایله اهالی‌یی کندوسنه ربط ایده‌جکنی امید ایدیبورسه پك زیاده یاکلیور.

زیرا ظلم وتعدی هیچ برزمان محبت وصداقته سائق اولەمز. بالعکس ازدیاد نفرته بادی اولور . جناب حقدن اخوان دینمز ایچون صبرلر تمنی ایدرز.

روسیه :

مسلمانلرده خیرپرورلك — ایکی سنه اول قزانده وفات ایدن مسلمان میلیونری احمد بای حسینوف ، مسلمان کنجلرینك اوقودیلمه‌سنه صرف اولنمق اوزره یارم میلیون روبله وصیت ایتمشدی . احمد بای وقفنك متولیلری هیأتی وصیتنامه موادینك ایفاسنه تشبث ایتدکلرینی « وقت » رفیقمز یازیور . بوسنه اشبو وقف پاره‌سی وارداتنك برقسمی روسیه‌نك دارالفنون ، دارالمعلمین ، اعدادی وصنایع مکتبلرنده تحصیل ایدن ١٧ کنجه وارض مقدس حجازایله ممالك سائرهٔ اسلامیه‌ده سیاحت ایلیه‌جك ایکی ذاته تخصیص اولنمشدر .

مسلمانلرده قدرشناسلق — ایکی بچق سنه مقدم قزان علماسندن اوچ ذات محترم والینك امریله ادارهٔ شمالی روسیه‌ده واقع والوغدا شهرینه نفی اولنمشدی . والوغداده مقیم مسلمانلر شهرلرنده اقامته مأمور اولمش عالملرك اقامتنه برخاطره اولمق اوزره برجامع شریف انشا وبراسلام محله‌سی تأسیسنه قرار ویرمشلردر .

پترسبورغده اسلام بانقه‌سی — روسیه پارلمنتوسی اعضاسندن علی اصغر صبرتلانوفك تشبثاتیله پترسبورغده براسلام بانقه‌سی کشاد ایدیله‌جکی خبر ویرلمشدی .

صوك آلدیغمز معلوماته نظراً بانقه‌نك مرکزی پترسبورغده اولدیغی کبی موسقوا، قزان، اورنبورغ، طاشکند، بخارا، خیوه وایرقوتیسکی شهرلرنده‌ده برر شعبه‌سی بولنه‌جقدر .

معارف جمعیتی — اورنبورغده مسلمان طلبه‌یه مادی و معنوی یاردم ایتمك مقصدیله برتعاون جمعیتی تشکل ایتمکده‌در . جمعیتك نظامنامه‌سی ترتیب ایدلمش وبرای تصدیق حکومته تقدیم ایدلمشدر .

برلین:

برلینده اسلام تجارتخانه‌سی — آلمانیاوروسیه آراسنده روسیه مسلمانلری تجارتی توسیع مقصدیله، قزان کنج ومنورالفکر تاجرلرندن عبدالحمیدافندی قازاقوف ، برلینده برتجارتخانه آچمشدر . بوروسیه مسلمانلرینك ، بلکه عموم مسلمانلرك برلینده ایلك آچلمش دائمی تجارتخانه‌لریدر . الله ویرسین‌ده عبدالحمید افندی‌یه پیرو اوله‌جقلر چوغالسین .

فرانسه :

پەرلاشزده اسلام مزارلغی — پەرلاشه‌ زمزارلغنك یوقاری طرفنده راندە سوقاغی جوارنده چیتله محاط واسع وایصسز مربع الشکل برمحل واردرکه بوراده یرندن چیقمش دمیرقاپولری پاصلانمش، دیوارلری چاتلامش، خراب برجامعك اطرافنده برقاچ مزار مشهود اولور .

بوواسع فرانسز قبرستاننك برکوشه‌سنه صیقیشان بوموقع براسلام مزارلغی اولوب بلدیه قراریله ١٨٥٩ سنه‌سی ٢٩ کانون اولنده اسلام مزارستانی اتخاذ ایدلك اوزره عثمانلی سفارتنه ترك ایدلمشدی .

اخیراً پارسه سیاحت ایتمش اولان عدلیه ناظری نجم الدین بك افندینك مزارستانك حال خرابیسی حقنده وقوع بولان معروضاتی اوزرینه ذات حضرت پادشاهی مذکور مزارلغك تعمیر واحیاسی ایچون خزینهٔ خاصه‌لرندن درتیوز عثمانلی لیراسی احسان بیورمشلردر . بومزارلردن برایکیسی بعض دیندار ذواتك تقیدیله حسن حالده بولنمقده ایسه‌ده چوقدن متروك قالان دیکرلری کوندن کونه بوسبوتون محو اولمق اوزره‌در ! اطرافنده پارمقلق بولنمایان مزارلر کوچوك تپه‌جکلر اولمش واوتلر ، چنلر آلتنده قالمشدر . بونلرك یاغان یاغمورلرك تأثیریله صوك نشانه‌لرینك دخی محو اولماسی پك یاقیندر.

مجارستان :

مجارستانده عثمانلی کنجلری — صوك زمانلرده برچوق عثمانلی کنجلری شعبات صنایعده اکمال تحصیل ایچون مجارستانه کیتمشلردر . (ماجارهیرلاب) بومناسبتله نشرایتدیکی بر مقاله‌ده عثمانلیلرك تجددینی کوستریر علائم صره‌سنده کنج مسلمانلرك تشبثات صناعیه وفعلیه‌یه ابتداره باشلادقلرینی اك مهمی اولمق اوزره ذکر ایدیبور ، و « مسلمانلرده مبارزهٔ حیات اقوامه کندیلرینك‌ده

اشتراكه مجبوریتنده اولدقلرینی و برصناعت ملیه اساسنی وضع اتمك لازم كلدیكنی آكلامشلردر . بو مزیت ولیاقت افكار عمومیه‌یی ایقاظ ایتدیكندن طولایی ، بالخاصه ترك مطبوعاتنه راجعدر . كنج تركلر مجارستانه طوغری توجیه وجهه اتمكده حقلیدرلر . چونكه بوراده اوروپانك ممالك سائره‌سندن زیاده حسن قبوله مظهر اوله‌جقدرلر . » دییور .

«بز كورغزته اك زیاده سعی و همت كوسترن كنج مسلمانلرك تحصیلنه مدار تخصیصات افرازینه مجارستان تجارت ناظرینی دعوت ایدییور. مجار آژانسی ؛ مجارستان حكومتنك بو بابده كله‌جك سنه اتخاذ تدابیر ایلیه‌جكنی استخبار ایدییور . [مجار آژانسی]

صراط مستقیم — اوروپایه و بالخاصه بزم هم‌عرقمز اولان مجارلر مملكتنه طلبه ارسالنی ممنونیتله تلقی ایدرز . انجق اوروپایه كوندریله‌جك كنجلرمزی اورالرده رهبر و حامیسز قالمامالی وملیتلرینی بتون لوازمیله محافظه ایده‌بیلملیدر. كنجلك مقتضیاتی اوله‌رق نورسیدكانك كیتدكلری مملكتلرده سفاهتلرك ظاهری شعشعه‌سنه قاپیلمامالی ، وطنك كندیلرندن ناشكیبانه انتظار ایلدیكی خدماته اهلیتدن بالنتیجه محرومیتلری ترقیات آتیه‌مز ایچون، پك یأس آور اوله‌جقدر. بناءً علیه علاقه‌دارانك بو نقطه‌یی نظر اعتنا و اهتمامده بولندیره‌لرینی تمنی ایدرز .

بخارا ـ خیوه :

بخارا وخیوه امیرلرینك تحدید حقوقلری — روسیه مأمورلرینك بخارا امیرندن وخیوه خانندن نشان وهدیه آلمه‌لری منع ایدلمشدر . باشقه هیچ برقوتلری قالمایان بو زواللی حكمدار كوله‌لری مدافعهٔ استقلال ایچون اللرنده براقلمش صوك سلاحی‌ده قاپدیرمش اولیورلر .

هندستان :

هندستانده حركات اختلالیه — هندستانده انقلابجویانه حركات اختلالیه كوندن كونه تزاید اتمكده‌در . فقط انكلتره حكومتی علیهنده بولنان بو كبی حركتلره اهالئ مسلمه نه‌دن اشتراك اتمیور؟ اشتراك ایدنلر صرف مجوسیلردن عبارتدر . مجوسیلر بو بابده پك ایلری كیتمشلردر . آچیقدن آچیغه حكومت رجالی علیهنه قورشون وبومبا استعمال ایدییورلر . مطبوعاتك برقسمی‌ده اهالی‌یی بو یولده تشویق وتحریك ایدییور. بو حال انكلیزلری پك دوشوندیرییور. برچوق تدابیر زجریه‌یه سوق ایدییور . لكن اختلالجیلر بیوك برعزم وثبات كوسترمكده‌درلر . شمدی انكلیزلرك بتون امیدلری مسلمانلرده‌در . لكن مسلمانلرده بركون بو حركاته اشتراك ایدرلرسه نه اوله‌جق ؟...

هندستانده حركات اختلالیه‌سی وتایمس — پولیسلر افكار منوره اصحابنك خانه‌لرنده تحریات وتفتیشات اجراسنده بردوامدرلر . یكرمی پولیس شمال جاده‌سنده‌كی برخانه‌یه هجوم ایده‌رك بوله‌بیلدكلری روولورلر، قورشونلر وفشنك آلات وادواتی مصادره اتمشلردر . خانه صاحبلری فراره موفق اولمشدر . اعیاندن اون اوچ ذاتك انكلتره حكومتی علیهنه ایقاع اختلال جرمندن طولایی خصوصی محكمه‌لرده محاكمه‌لری اجرا اولنمقده‌در . بونلر حقنده قرار ویرلدكدن صكره ینه عینی جرم ایله متهم قرق بش ذاتك محاكمه‌سی رؤیت اولنه‌جقدر . متهملردن بری غایت زنكین اولوب هندستانده مهم بر موقع صاحبی محترم ومعتمد برذاتدر . محاكمه‌لر خفیاً اجرا اولنور . افكار عمومیه خارج از قانون توالی ایدن شو تضییقات وتعقیباتدن طولایی صوك درجه‌لرده متأثردر . هرطرفده عدم ممنونیت آثاری كورلییور . كوندن كونه انكلیزلرك موقعی كسب مشكلات اتمكده‌در . تایمس غزته‌سی بیله هند تهییجاتندن باحث مقاله‌لر یازمقده وهندولرك بو حركاتی حریت یولنده مجاهده‌دن زیاده، بتون انسانلرك فوقنده اوله‌رق كندیلرینه طانیمقده اولدقلری امتیازاتك حكومتجه تصدیق ایدلمسندن متولد براغبرار انتقام جویانه‌یه حمل ایلمكده‌در . اسپنسر فلسفه‌سنك، فرانسه اختلال كبیرینك، المانیا وآمریقاده‌كی سوسیالیستلرك مقاصد ونظریاتی انكلتره‌یه قارشی استعمال ایچون آرامسوز برحس تقلیدك هندولرك قلبنده جایكیر اولدیغنی بیان ایدن تایمس بریتانیانك آلت انتحاری اوله‌رق توصیف ایلدیكی شو نظریاتی تطبیقه چالیشان ذكاره قارشیده تعریضلرده بولنیور وه « انكلتره‌یی حقوق بشریه‌یه تجاوزله اتهام ایلیان خطیبلر، محررلر تعقیب ایلدكلری نظریاتك دیلرینه اولان مخالفتنی كاشكه نظره آلسه‌یدیلرده نافله‌یره مشروطیتدن، حریتدن ، مساواتدن بحث اتمسه‌یدیلر...» دییور. ینه بو غزته؛ مخابرینك اشعاراتنه عطفاً هندستانده‌كی حركاتك آثار ذكا وانتباه تلقیسی طوغری اولمایوب انجق اوروپا دیموقراطلرینك لزوملی لزومسز ایلری سوردكلری نظریاتك بو قبیل نیم متمدن اقوامده اویاندیردیغی ارزوی تقلیددن متولد یایه‌رشی بولندیغنی ، مع مافیه نقصان بر صورتده ادخال اولنان تعلیم نتیجه‌سی اوله‌رق برقسم خلقك عامل اولمامق شرطیله اكتساب ایلدكلری معلوماتك ، امر معیشتده حاصل اولان مشكلاتك، بونلره انضمام ایدن طاعون وقحط وغلا بلیه‌لرینك ، مهاجرینه قارشی كوستریلان تضییقاتك . هندستانه برای تجارت كیدن آوروپالیلر طبقاتنده كوریلان تغیراتك ، ترانسوال و روس وژاپون محاربه‌لرینك هندیلرده حصوله كتیردیكی تأثیراتك دخی شو وقایعده عوامل مؤثره‌دن بولندیغنی ایلری سورییور و: « بزم ایچون شو طاعونی بتون قوتمزی وحكم واداره‌ده اولان كافهٔ مزایامزی صرف اتمكله طوردیرمق امكانی واردر» جمله‌سیله سوزلرینه تسلیت كونه برنهایت ویرییور .

جزائر وتونس :

جزائر وتونس اسلاملرینك عثمانلیلره تمایلاتی وفرانسز غزته‌لری — فرانسه حكومتی اسلاملرك بلاد عثمانیه‌یه اولان مهاجرتلرینی منع ایتدیكی كبی اسباب مهاجرتی تدقیق ایلمك اوزره‌ده برقومسیون تشكیل ایلمشدر . فرانسه غزته‌لری بلاد عثمانیه‌ده حصوله كلان انقلابك جزائر افكار مسلمه‌سی اوزرینه بیوك برتأثیر حصوله كتیردیكنی ودولت علیه‌یه اولان تمایل وارتباطلری برقاتدها كسب تقویت ایدرك دولت عثمانیه ترقی ایتدكجه بو تمایلات دخی اونسبتده تزاید ایده‌جكنی وبناءً علیه بو جریانك اوكنه طورمق اوزره جزائر اهالی محلیه‌سنك رفاهلرینی تأمین ایده‌جك تدابیره شیمدیدن توسل ایله جزائرده‌كی وضعیتلرینك بلاد عثمانیه‌ده‌كی وضعیتلرندن دها ایی ومساعد برحاله افراغ اتمك لازمه‌دن بولندیغنی دریان ایله اصلاحات مادیه ایله برابر جلب قلوبه چالیشمق حقنده‌كی جزائر والیسنك مطالعاتنی تصویب ایلمكده‌درلر .

آفریقا :

فرانسزلرك وادایده مغلوبیتلری — طرابلس غرب ، ۲۱ تموز : وادای حاكمك معیتی ایله برابر اخیراً فرانسز عسكرینی رجعته مجبور ایلدیكی معلومدر . وادایلیلر احراز ایلدكلری غلبه اوزرینه قوتلرینی كیتدكجه تزیید اتمكده اولدقلرندن جابجا فرانسز عسكرلرینه تجاوز ایلمكده‌درلر . فرانسزلر وادایك مركزینی تخلیه واحراق ایتدكلری كبی اوجوارده اخیراً ضبط واشغال ایلمش اولدقلری برچوق مواقعی پیدرپی تخلیه اتمكده‌درلر. فرانسز عساكری چادر وسائر لوازماتلرینی نقل ایلمك اوزره تیبو قبائلندن كندیلرینه مطیع اولان افراده مراجعت ایلمكده ایسه‌لرده مرقوملر دوه‌لرینك عدم كفایه‌سندن بحثله اشبو تكلیفاتی رد ایلمكده ایمشلر . وادای قبائلی ایله فرانسز مفرزه‌سی بیننده صوك كونلرده دخی برقاچ مصادمه وقوعه كلمش ایسه‌ده اولكی مصادمات كبی شدید دكلدر . بو مصادمه‌لرك جمله‌سنده فرانسز عسكری رجعته مجبور اولمقده‌در .

اشبو اخبارات تیبو رشاده قائمقاملغنك اشعارینه عطفاً فیزان متصرفلغندن مقام ولایته وارد اولان اشعارات رسمیه ایله تأیید اتمكده‌در . وادایلیلرك اكثریسی مكمل اسلحهٔ ناریه ایله مسلحدرلر ...

صراط مستقیم — فرانسزلرك وادای اهالئ مسلمه‌سنی علیهمزه تحریك اتملری صورتیله قازدقلری قویویه عاقبة الامر كندیلرینك دوشمسی شایان عبرت برجلوهٔ سبحانیه‌در .

ایران :

۱۳۰ تجار امضاسیله آتیده‌کی تلغرافنامه تبریزدن کشیده اولنه‌رق هیئت وکلایه ، طهرانده‌کی دول اجنبیه قونسلوسخانه‌لرینه ، شرق غزته‌سی اداره‌خانه‌سنه . ایران نو ومجلس غزته‌لری اداره‌خانه‌لرینه وبالجمله طهران معتبران وتجارانه تعمیماً تبلیغ اولنمشدر :

« بوتون مملکت تجارینك معاملات اقتصادیه‌یی سربستجه ایفا ایده‌بیلمك اوزره صلح وآسایشدن بشقه برشی ایسته‌مدکلرینی سزه تبلیغ ایتمکله کسب شرف ایلرز . بونجه شورش واغتشاشدن صوکره نهایت حکومت مرکزیه آذربایجان آیالتنده تأمین سکونه موفق اوله بیلمشدر . بونك ایلك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولمق اوزره معاملات تجاریه‌یه بشقه برانشراح ورونق کلمکه باشلامش وممالك اجنبیه ایله مناسبات تأید ایلمش ایدی . فقط تبریز شهرنده روس عساکری طرفندن اجرا ایدیلن نمایشلر وتهدیدلر یکیدن مملکتده شورش ایقاعنه سببیت ویره بیلیر . ایشته بوجمله‌دن اولمق اوزره برنفرك غیب‌اولدیغنی وسیله ایدرك ولایته ضابطه‌یه اخبارکیفیت ایتمکسزین ثقة‌الاسلامك خانه‌سی تحری ایدلمشدر .

روسلر بوحرکتلری ایله حسیات ملیه ودینیه‌مزه الك بویوك تعرضده بولنمش اولیورلر . بوندن مقصدلری خلق بووسائط ایله تهییج ایدرك اشغال عسکری‌یی تمدیده کندیلرینی حقلی کوسترمکدر . دیکر طرفدن‌ده اونبدی قدر ضبطیه وپولیس دردست وتوقیف ایلمشلردر .

روسلرك بوحرکاتی هیچ شبهه یوقکه هردرلو تجارتی سکتهٔ تأخره اوغراده‌جق واجانبك امنیتنی سلب ایده‌جکدر .

روسلرك بوروش ناهموارلری حقنده نظر دقتکزی جلب ایدر وحقوق افراد ایله آسایش مملکتی محافظه ایده‌جککزی امید ایلرز . » «ژون‌ترك»

طهران ، ۲ آغستوس — احراردن ومبعوثلردن برینك یکنی علیم حمید خان ایله ینه احراردن دیکر برذات دون آقشام قتل ایدلمشلردر .

بونك اندیجه‌ه قتل ایدیلن امام سعید عبداللهك انتقامنی آلمق مقصدیله اجرا ایدلدیکی اغلب احتمالدر . «قسطنطینوپل»

ایرانك معتبر غزته‌لری ، ادارهٔ مملکتی اصلاح وتنظیم ایتمك ایچون مالیه وتجارت نظارتنه آمریقادن ، عدلیه‌یه ترکیادن ، ومعارف ایشلرینی دائرهٔ انتظامه قویمغه فرانسه‌دن اولمق اوزره ارباب اختصاص جلبنی حکومتدن طلب ایدییورلر .

طهران ۲ اغستوس — ادارهٔ عرفیه‌نك اعلانی بتون اهالی اوزرنده عمیق برتأثیر اجرا ایتمشدر . بعض غزته‌لر حکومت طرفندن اتخاذ ایدیلن بوتدبیر جدیددن بحث ایتدکلری صره‌ده ترکیه‌یی مثال اوله‌رق کوسترمکده ودور جدیدك تقویه وتحکیمی ادارهٔ عرفیه‌یه وابسته اولدیغنی سویلمکده‌درلر . حال وموقع بادئ اندیشه‌در . بتون سفارات اجنبیه عسکرك محافظه‌سی آلتنده‌در .

طهران ٤ اغستوس — ستار خان سلاحلرك طوپلانمسنه مخالفت ایدییور . حکومت روسیه وانکلتره‌نك بوخصوصده موافقتی استحصال وتأمین ایتدیکندن ستار خان قرار مذکوره مطاوعت ایتمدیکی تقدیرده جبره توسل ایده‌جکدر . سوقاقلرده محارباته انتظار اولنیور .

روما ۷ اغستوس — برلیندن وارد اولان تلغرافلره نظراً عاصیلرك اخذ ایتدکلری خط حرکت حسیله طهرانده احوالك کسب وخامت ایتمسی ملحوظدر .

طهران ۷ اغستوس — شهرده‌ادارهٔ عرفیه جاریدر . پولیس وژاندارمه عمومی میدانلری محافظه ایتمکده‌در . بختیاریلر شورای ملی‌یی اشغال ایتمشدر . فدائی وطاهر زاده طرفدارلرینك پولیس وعسکر قیافتی آلتنده اختفا ایتدکلری اکلاشلدیغندن اهالی سلاحلرینی تسلیم ایتمکدن واز کچمشدر . فدائیلر بهادر خانك تحت اداره‌سنده طوپلانمقده‌در .

طهران ۷ اغستوس — حکومت عسکری فدائیلر اوزرینه طوپ آتشی آچمشدر . سوقاقلرده‌کی محاربات آقشام ساعت ایکی‌یه قدر نهایت بولمامش . بوندن صکره فدائیلر عرض مطاوعت ایلمشدر . فدائیلر ورئیسلری ستارخان ، باقرخان حبس ایدلمشلردر . ستارخان یاره‌لنمشدر . ایکی طرفك ضایعاتی هنوز معلوم دکلدر . [آژانس دوقسطنطینوپل]

طهران ۷ اغستوس — مخالفینك تشکیل ایدلمسنه رغماً احوال پك وخیمدر . مجدالدین طرفدارانی سلاحلرینی تسلیم ایچون اجتماع ایلمشلردر . مجدالدینك معیتی مقداری بیکه بالغ اولان ستار خانك آدملری ایله برلکده شهرك اوچ مختلف نقطه‌سنده سیرلر انشا ایلمشلردر . عسکر سپرلره قارشی اخذ موقع ایلمشدر . اخیراً ضابطه‌جه نشر ایدیلن برتبلیغنامه‌ده سلاحلر آقشامه قدر تسلیم ایدلدیکی حالده بالجمله متداخل مخصصاتك بر هفته ظرفنده تسویه ایدیله‌جکی وعد اولنمشدر . ستارخان بومبالغك بروجه پیشین اعطاسنی طلب ایلدیکندن حکومتله آره‌لرنده جریان ایدن مذاکرات نتیجه‌سز قالمشدر .

صراط مستقیم

یوقاریدن بری درج ایندیکمز خبرلر ایران احوالنك مع‌التأسف کیتدکجه کسب وخامت ایتدیکنی بیلدیرییور : تلغراف خبرلری ایسه طهرانده اهالی ایله حکومت آراسنده شدتلی بر مقاتله ومصادمه وقوعه کلدیکی بیان ایدییور :

بو کبی حاللر ، عالم اسلامك برر کنی تشکیل ایدن ایرانك محو وپریشانیسنه سبب اولاجقندن بتون عالم اسلامی وقلوب مسلمینی غریق حزن وآلام ایده‌جکی محققدر .

احوالك شو درجه وخامت کسب ایتمسنه باشلیجه ایکی‌شی سبب اولمشدر :

بریسی‌اخوانمز ایرانیلر آراسنده‌اتفاق واتحادك عدم موجودیتی . شو اتفاقسزلقدرکه کرك ملت وکرك حکومتله‌افراد آراسنه خصومت وعداوت القا ایده‌رك اولجه سیاسی فرقه‌لره منسوب افرادك قتلنه وصوکره بتون ملت اراسنده بیوك برفتنه احداثنه باعث اولمشدر .

ایکنجی سبب ایسه انکلیزلر ایله‌روسلرك ایرانده استعمال ایتدکلری حیله ودسیسه‌لردر . اوچ سنه‌دن بری دوام ایدن شوحیله‌ودسیسه‌لردن یکانه مقصد ، ایران اهالیسی آراسنده بر نزاع ملی احداث ایده‌رك شو وسیله‌دن بالاستفاده ایرانی اشغال وایرانك امورداخلیه‌سنه مداخله‌دن عبارت ایدی . مع‌التأسف اجنبیلر مقصدلرینه نائل اولیورلر . بوندن طولایی ایرانك الآن بیوك بر تهلکه‌ده اولدیغی آشکاردر .

لکن یالکز ایران دکل ، انکله برابر عثمانلیلقده تهلکه‌ده‌در : زیرا ایرانك روس وانکلیز کبی اجنبیلرك ید تسلطنه کچمه‌سی عثمانلیلغی آسیادن منقطع براقه‌جق ودرت طرفی اجانب ایله محاط اوله‌جقدر . رجال دولتمزك بونقطه‌یی کمال اهمیتله نظر دقته آله‌جقلرینی امید ایده‌رز .

فاسده عثمانلی ضابطلری

فاس اردوسنده بولونمش اولان عثمانلی هیئت تعلیمیه‌سندن وعثمانلی اردوسی ارکان حربیه ضابطانندن برذات طرفندن یکی‌غزته رفیقه‌مزه طنجه‌دن کوندردیکی مکتوبك صورتیدر :

بومکتوبدن مقصد فرانسه‌نك اون بر آیدن بری علیهمزده تعقیب

ایتدیکی شدید بولیتقه‌سی ایله صوك زمانده مولای حفیظ اردوسندن عثمانلی ضابطلرینی اخراج ایتدرمه‌سی صورتیله واقع اولان حقسزلغی واسبابنی سزه بیلدیرمك ودها طوغریسی مطبوعات عثمانیه‌نك مراقنی ازاله ایتمکدر. حقمزده ایدیندیککز معلومات آژانسلر واسطه‌سیله درکه بونلر حقیقته قریب اولمقدن پك بعیددر. چونکه فرانسزلر ارزو وسیاستلرینه مغایر هیچ بر تلغراف کشیده ایتدیرمزلر. حریت مطبوعات یوقیدر، دیه‌جکسکز؟... بوراده، مطبعه‌لر و اژانسلر حق سکوت مقابلنده حریت کلامی غیب ایتمشلردر.

بونلرك مستثناسی اولمق اوزره [المغرب الاقصی] غزته‌سی بیطرف بولنمقده‌در. سببیده صاحبنك زنکین بولونمه‌سی وعرض احتیاجدن وارسته اولمه‌سیدر. بوغزته‌نك مقاله‌سی براجنبی قلم واغزندن چیقمش اولمق حسبیله دها بیطرفانه معلومات ویره‌جکدر. نشری تقدیرنده فرانسه‌نك حقسزلغی، اوروپا حکومتانك مغرب بولیتقه‌سنده فرانسه‌یه نه صورتله مماشاة ایتدکلرینی پك اعلا کوستره‌جکدر. خلاصه اوله‌رق معلومات آتیه‌یی ویرمکی ده لازم عد ایدیورم. بوندن مقصد فرانسه دولتنك مغرب اردوسندن اخراجز حقنده اون بر آیدن بری فرانسه واوروپا جرائدینی آلت اوست ایدرجه‌سنه سبب اشغالنی ایضاح ایتمکدر.

سببلردن برنجیسی مغربی استیلا ایتمکه. معدنلرینك زیاده‌لکی، اراضینك فوق‌العاده قابلیت زرعیه‌سی ایله هیچ بر یره قابل قیاس اولمیه‌جق درجه‌ده طبیعتاً زنکین بولنان فاسه صاحب اولمغه عزم ایتمش اولمغله مغرب اردوسنك، مغرب حقوقنی مدافعه ایده‌جك بر حالده اولمسنی بالطبع آرزو ایتمزلر. حتی فرانسه هیئت تعلیمیه‌سنك النده بازیچه قالمش اولان مغرب اردوسنك ایسه رومالیلرك اژیونلری ایله یونانیلرك فالانقلرندن فرقی یوقدر. فاس اردوسی بر ملعبه حالنه قونلمشدر. کوروبده اغلامامق غیرقابلدر. ایشته بو اردونك حال انتظامه کیرمکه باشلادیغنی، ایلك خطوهٔ ترقی‌یی عثمانلی ضابطانی سایه‌سنده آتدیغنی ومولای حفیظ حضرتلری ترکیادن دها ضابط جلبنه قرار ویردیکنی حس ایتمه‌سی اوزرینه مغرب حقنده سنه‌لردن بری تعقیب ایتدیکی سیاستك وبناءً علیه امالنك آلت اوست اولمسندن قورقه‌سی واردونك حال انتظامه کیرمسنه میدان ویرمه‌دن بو اساسی قوپاروب آتمق لزومنی حس ایتمیسیدر. هرنه‌قدر اردوی ترك ایدوب کیتمکلمز حقنده قونسلوسلاری موسیو «غیار» واسطه‌سیله تکلیفات خصوصیه‌ده بولوندیلرسه‌ده تأثیر ایتمدیکنی کورونجه اولتیماتوم اعطا ایتدیلر. مولای حفیظ حضرتلری اشبو اولتیماتوم اوزرینه حال سفریده بولنان اردوسندن مرکز شهره جلب ایتدی. فرانسه ایله حرب ایدوب ایتمه‌مك اوزره کافهٔ علما و وزرایی طوپلادی. بالطبع موافق کورولمدی، زیرا مغرب پك قوتسز بر حالده‌در آره‌دن کچن بش آی ظرفنده فرانسه دولتی متعدد دفعه‌لر – کورولمه‌مش بر صورتده – فاسدن خروجمزی طلب ایدرك حقسزلقده بولوندی. مولای حفیظ حضرتلری هرنه‌قدر مقاومت کوستردی ایسه‌ده فائده بخش اوله‌مدی. سلامت وطن نامنه حتی فاسی دخی ترك ایتمکلکمزی اغلایه‌رق تکلیف ایتدی.

عثمانلی اردوسی ارکان حرب ضابطانندن

ع. ط.

قریمده (ترجمان) ناشری اسماعیل بك غصپرنسکی‌یه

بر ربع عصردن فضله زماندن بری مجاهدات ملیه‌کزی اخوان دینه بیلدیرمکه کزیده بر (ترجمان) اولان جریدهٔ معتبره‌کزك (۲۸) نومرولو عالم نسوان قسمنده «بارونه‌س روزه‌ن» نامنده بالطه‌دن کوندرلمش بر مکتوب منظورمز اولدی. بارونه‌س، مکتوبنده اسلام ایله مشرف اولمق ارزوسنده بولندیغندن وشوقدرکه مستوریت مسئله‌سی کندیسنی تردده دوشوردیکندن بحث ایدییور. فقط اصل جای تردد اولان نقطه، بویله بر قادینك موجودیتی وبوشرف هدایته مظهریتی‌در. زیرا مکتوبده اویله بر لسان قوللانیلیورکه مراجعتك منبعه‌دن عبارت اولدیغنی آکلامق بر آز دقت ایدنلر ایچون پك قولای‌در.

اکر بز بو یازیلرده بر صفوت کورسه‌یدك مؤلف محترم فرید وجدی بکك (مسلمان قادینی) نی مطالعه ایتملرینی توصیه ایدردك. فقط بو مکتوب، حقیقی بر محبت وهدایته ترجمان اوله‌میور. بناءً علیه بزم ویره‌جکمز جواب، میسیونر یتاغی اولان روسیه‌ده موهوم (بارونه‌س روزه‌ن) وسیله‌سیله بر فترت دینیه احداثندن توقی بیورلمسی تمنی‌در. یوق، (بارونه‌س روزه‌ن) پرده‌سی آلتنه کیزله‌نن میسیونر جنابلری تستر علیهنده بولونمق ایسترسه بوکا قاپیله‌جق هیچ بر حقیقی مسلمان بوله‌میه‌جقلرینه امین اولسونلر. بویله یاپمقدن ایسه آچیقدن آچیغه فکرلرینی بیان ایتسه‌لر دها مرجح بر حرکتده بولنمش اولورلر. بز بلطفه تعالی بتون ادیان غیر مسلمه رؤسایی ایله بالجمله مسائل دینیه‌ده مباحثه‌یه حاضرز. شوقدرکه بو قبیل حیله‌لی، قاچامقلی تجاوزلره جواب ویرمکی زائد کوروروز.

علمانك نظر انتباهنه:

بتون دنیاده کی خرستیان میسیونر جمعیتلرندن کوندریلن ۱۲۰۰ قدر مرخصدن مرکب عظیم بر قونغره انکلتره‌ده حال انعقادده‌در. فاعتبروا یا اولی الابصار!..

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی — مدیر مسئول: اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

اعلانات : مسلکمزه موافق آثار ممنونیتله قبول اولنور. درج اولنمیان آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیات وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦٠٠	٣٠٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابو العلا زین العابدین - ح. اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیره‌دن مقوا بورو ایله گوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٠٢ — ١٢ شعبان ٣٢٨ پنجشنبه ٥ اغستوس ٣٢٦ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی رد

— ٢٦ —

وقوعبولان دعوت اوزرینه ایرتسی کونی بالذات سرور دوعالم « صلی الله علیه وسلم » افندیمز حضرتلری ابوطالب وسائر اعمام واقاربیله برابر خانهٔ خدیجه‌یی تشریف بیوردیلر. حضرت خدیجه‌نك ده اقرباسی حاضر اولدیلر.

ابوطالب حضرتلری ترجمه‌سی قصص انیاده مذکور خطبهٔ بلیغهٔ نکاحی اوقویوب مشارالیهانك عموجه‌سی عمرو بن اسد وعمزاده‌سی ورقه بن نوفل طرفندن قبول وتصدیق حاوی خطبه‌لرله مقابله اولندی، همان اومجلسده اون ایکی بچق (اوقیه) آلتون مهر معجل ومؤجل تسمیه‌سیله نکاح مسعود عقد ایدلدی.

[بر (اوقیه) قرق درهم مقداریدر. بوحالده تمام مهر بشیوز درهم شرعی آلتوندن عبارت اولور. برروایتده مهر اوله‌رق یکرمی عدد کنج دوه ویرلدیکی مذکوردر. فقط بودوه‌لر اصل مهرمسمایه عوض اوله‌رق ویرلمك احتمالی واردر. بعض علمای سیر ایسه آلتون ابوطالبك، دوه‌لرده رسول اکرمك کندی مالندن اولمق اوزره مهر تعیینی اولنمشیدی دییورلر.]

بوندن صوکرا جریان ایدن احوال تاریخیه، زمان بعثه قدر شرفباش سنوح اولان شئونات محمدیه کتب معتبرهٔ سیرده عنعنه‌سیله تفصیلاً مسطوردر. مطالعه‌سیله تنویر دیدهٔ ابتهاج ایدنلرك عرفان واطمینانلری قات قات تضاعف ایتمکده‌در.

الحاصل محضا حضرت خدیجه‌نك عرض واسترحامی اوزرینه یالکز بردفعه‌یه مخصوص اوله‌رق رسول اکرم حضرتلری طرفندن مشارالیهانك تجارت امورینه نظارت بیورلمق، یاخود ربح واقعك برقسمنده اشتراك وقوع بولمق خصوصی « سیاح صفتیله زنکین بر قادینك خدمتنه کیرمك » شکلنه قونولوب ده بوصورتله شان نبوته شایان کوریله‌جك اجیر خاصلق اسنادینه یلتنمك - بوندن اول رعی غنم طریقیله اجیرعاملق نسبتی کبی - اولسه اولسه بونلردن دها بویوك افترالره، بهتانلره جرأت ایتدکلری تحقق ایدن دوزی وهمپالری مقوله‌سنه یاقیشق آلان حالات غرضکارانه‌دن اوله بیلیر.

بونلرك صایمش اولدقلری مسلك تزویر وسوء تأویل آثارندن بری ده « اوقدر خوشنه کیتدی که خدیجه دست ازدواجنی محمده (صلعم) اوزاتدی » فقرهٔ عامیانه‌سیدر. بوفقره‌یی درمیان ایتمکله‌ده مزبورلر جناب خدیجه‌نك ازدواج محمدی شرف وسعادتنه نائلیت آرزوسی محضا شکل وشمائل نبویه‌نك ظاهرینه باغلانمش اولمسندن ناشی اولدیغنی اشراب ایتمك ایسته‌یورلر. حالبوکه بالاده وثائق قطعیه ایله اثبات اولندیغنه کوره حضرت مشارالیهانك جمال پرانوار محمدی، شمائل برکزیدهٔ رسالتپناهی‌یه اشتیاق وانجذابیله برابر، انبیای عظام حضراتنه مختص اولان، غیری کیمسه‌لرده بولنمسی عدیم الامکان بولنان کمالات سنیه‌یی تقدیره موفق اولمش وبالذات کندی کوزلریله کوردیکی واستخبارات موثوقه‌یه استناداً جزم وتیقن ایلدیکی خوارق عظیمه وعلامات جلیله دخی عرفان وبصیرتی فوق العاده پارلاتمش اولمغله ازدواج مسعوددن الك بویوك املی احراز سعادت ابدیه ایدی.

فقرهٔ مزبوره‌یی بی‌پروا وبلاحیا سوزلری آره‌سنه قاتان دوزی بیله انطاق حق قیلندن اولمق اوزره براز صوکرا « فقط خدیجه‌عقل وعرفانجه زماننده‌کی قادینلرك کافه‌سنك فوقنده ایدی » دیه مشارالیها پایه‌سنده عاقله وعارفه برقادین دنیاده بولنمادیغنی اعتراف ایتمشدر. آرتق بویله‌بی‌همتا برنادرهٔ جهان‌نصل اولورده شکل صوری‌یه باغلانیر وبلارویه ظاهر پرست اولور قالیر ؟

ایشته لوازم و آثارینه ذره قدر آشنا بولنمامسندن مستبان اولیورکه محررغرضکارعقل وعرفان نه‌اولدیغنی فارق دکلدر. وبویله یکدیکرینه مناقض بولنان صاچمه سوزلری (تاریخ حقیقی) زعم وادعاسیله اورته‌یه سورمك جسارتنه‌اسیر اولان مترجم‌بی‌وایه‌نك‌ده درکهٔ ادراکسوزکاسنه بشقه نمونه آرامغه احتیاج یوقدر.

« استقبال معیشیسی هیچده پارلاق اولمیان محمد (ص.ع) ازدواج تکلیفنی قبول ایتدی » فقره‌سیله‌ده طرف رسالتدن وقوع بولان قبولك (حاشا) فقر واحتیاج سائقه‌سیله اولمسنه ایما ایدلمشدر. بودخی بویوك برانصافسزلق، حد ناشناسلقدر. حضرت خدیجه‌نك براز یاش بویوکلکندن باشقه بر قصوری یوق ایدی. بونك‌ده‌مانع رغبت اوله‌جق درجه‌ده اولمادیغی اشراف قریشدن اولان بوتون کنجلرك مشتاق ازدواجی اولملرندن باشقه بعدالازدواج آلتی اولاد دنیایه کتیرمش اولمسیله امر آشکاردر.

سلطان انبیا افندیمز حضرتلرینك موافقت بیورملرنده مشار الیهانك حائز اولدیغی ثروتك‌ده بعض مرتبه دخلی اوله بیلیر. فقط اصل علت مؤثره وحکمت عالیه ـ خصمك‌ده اعترافه مجبور اولدیغی اوزره ـ اوصرده بوتون فضائل وکمالاتی جامع اوله‌رق پیغمبر زوجه‌سی اولمغه لائق خدیجهٔ کبرادن غیری برقادین بولنمامسنه مبنی واقع اولان الهام وتأیید الهی اولدیغنده اشتباه یوقدر.

فی‌الحقیقه اومبارك قادین ابتدای وحی ورسالتده رسول اکرم افندیمزك اك زیاده دوچار حیرت اولدیغی زمانلرده ابراز کمال فطانتله تخفیف‌بار اضطراب ایده‌جك‌سوزلرسویلر وتدبیرلرده‌بولنور ومؤخراً سفهای مکه‌نك مخالفت واذالرندن ناشی قلب همایونلری پك زیاده محزون اولدیغی هنکامده تسلی بخش اولمقده دوام ایدردی [نصل‌که ایلریده ویریله‌جك تفصلات ایله تماماً تبین ایده‌جکدر]

(دوزی) نك بیله « فقط محمد (ص.ع) اونك محبتنی محبتله قارشیلادی. حتی وفاتندن پك چوق زمانلر صوکرا دخی خدیجه‌نك فضائلنی ثنا ایدردی واونك تذکاری ایچون وقت وقت بر قویون بوغازله‌یه‌رق آلتی فقرایه تقسیم ایدردی » سوزلریله بوحقیقتی تسلیمده بولندیغی قابل انکار دکلدر.

شفاء شریفده مسطور اولدیغی اوزره رسول اکرم افندیمز حضرت خدیجه ایچون ذبح ایلدیکی قویونلری مشارالیهانك خلیله‌لرینه، دوستلرینه واقرباسنه کوندریردی وکندیسنه مأکولاته دائر بر هدیه تقدیم اولندقده اظهار ممنونیتله برابر « بونی فلانجه قادینك خانه‌سنه کوتوروك. او قادین حضرت خدیجه‌نك اصدقاسندن ایدی » بیوررلردی.

حضرت خدیجه‌نك همشیره‌سی هاله «رض» حضور رسالتپناهی‌یه داخل اولدقجه پك زیاده حرمت کورردی. کذلك حضرت عائشه « رض » روایت ایدییوردی‌که بر کون بر اختیارجه قادین حضور پیامبری‌یه کلوب پك زیاده مظهر احترام، حال وخاطرینی استفساره دائر اهتمام بیورلدی، اجیقدقدن صوکراده «بوقادین حضرت خدیجه ایامنده خانه‌مزه کلیردی » افاده‌سنی متعاقب « وان حسن‌العهد من الایمان » حدیثی شرفورود ایلدی. معنای شریفی : « حسن عهد، حقوق قدیمه‌یی حفظ وتعهد لوازم ایماندندر ».

حضرت عائشهٔ صدیقه‌دن نقل ایلدیکی قصه‌یه‌ده (دوزی) جنابلری مناسبتسز سوزلر قاتمش، مهم تحریفلر ایقاع ایتمشدر. بونك طوغروسنی بروجه آتی الحاج محمد ذهنی افندی برادرمزك « مشاهیر النسا » نام کتاب بی نظیرلرندن عیناً نقل ایدییورم :

حضرت عائشه افندیمزدن مرویدرکه رسول‌الله [صلعم] هروقت خدیجه‌یی ثنا بیوروردی. بر کون ینه‌ثناء جمیل ایله‌یاد بیوردقلرنده بکا غیرت « قصقانمق » عارض اوله‌رق « خدیجه بر پیره‌زن ایدی. جناب حق اوندن خیرلیسنی سزه ویرمشدر » دیدم. جناب رسالتك بوکا جانلری صقیله‌رق « لاوالله ! اندن خیرلیسنه نائل اولمامشمدر. بوتون خلق کافر ایکن او مؤمن ایدی. ناسك بنی تکذیب ایتدیکی هنکامده او تصدیق ایتدی. هرکس محروم براقدیغی وقت او بکا مالیله مواسات ایلدی. جناب حق بکا اوندن اولاد احسان بیوردی» بیورملریله کندی کندیمه بوندن بویله خدیجه‌یی سوء ایله یاد ایتمیه‌یم دیدم بیورمشلر. افادات آتیه‌ده او کتابدن مقتبسدر.

حضرت خدیجه زوجات طاهراتك اولی وافضلی اولدیغی متفق علیه‌در. سیدالثقلین حضرتلریله اقترانی جمله‌دن اول اولدیغی کبی نبوت ووحدانیته ایمانی‌ده هرکسدن اقدمدر. احراز شرف اسلامده ذکور واناثدن هیچ بر فرد کندیسنه سبق ایده‌مه‌مشدر.

یکرمی درت سنه وبر قاچ آی اول ماه برج عصمت حضرت نیر رسالت ایله قران اوزره اولوب بعده افق عقبایه چکمشدر.

(رضی‌الله عنها ونفعنا بشفاعتها)

حکمت وتصوف نقطهٔ نظرندن باقه‌رق خدیجة‌الکبرانك علویت وقدسیتی اکلامق ایستەین ارباب عرفان‌مبعوث محترم عبدالحمیدزهراوی افندی حضرتلرینك مجلة‌المنارك ۱۲ و ۱۳ سنه‌لرینه عائد نسخه‌لرینه درج ایتدردیکی مقالاتی مطالعه بیورسونلر. مقالات مذکوره یکرمی فصلی محتوی اولوب بویوك‌بر کتاب تشکیل ایده‌جك حجمده‌در. وحی مباحثنه واصل اولدیغمز اثناده انشاءالله اورادنده بعض حقایق عالیه اقتباس ایده‌جکز. ومن‌الله التوفیق

مناسترلی اسماعیل حقی

حسبحال

عارفك قرائتخانه‌سنده اوطورمش ، بریني بكليوردم . بش‌اون دقيقه صوكره قارشيمده‌كي ماصه‌يه بري صاريقلي ، ديكري فسلي ايكي آدم كلدي . بونلر غالبا يولده‌باشلادقلري برمناقشه‌يه دوام‌ايديورلردي : چونكه‌مباحثه‌نك باشلانغيجنده‌سس‌اوقدريوكسك پرده‌يه‌چيقه‌مازدي .

ديكله‌مه‌مك ، قفامي ديكلنديرمك ايسته‌دم ، قابل اولمادي . بوايكي معارض ، قولاقلريمي ايچه‌سس حبسنه آلديلر! فسلي‌ديبوردي‌كه :

— هم مملكتده برشي ياپليور ، ديبورسكز ؛ هم‌ده مدنيت نامنه هانكي‌ايشه تشبث اولنورسه انكل اولمق ايسته‌يورسكز . بزهپ اولديغمز يرده‌مي صايه‌لم؟ هيچ‌دهمي ايلريله‌ميه‌لم؟ .

— حوبيالا ! معقول‌اولمق شرطيله نه‌كي برخير كنده بولونديكزده بزدن برمخالفت ياخود ممانعت كورديكز؟ دقت‌ايديورميسك «معقول» ديبورم ، « مشروع » ديمه‌يورم . زيرا معقول اولان شيلرك كافه‌سي مشروع ، مشروع اولان ايشلرك هپسي معقولدر .

— دين نامنه بوقدر مسامحه‌كارلق‌ده مطلقا ذات فاضلانه‌لرينك اجتهادي اوله‌جق ! ...

— خاير افنديم ، حضرت پيغمبر (الدين هوالعقل ولادين لمن لاعقل‌له) بيوروييور . دين عقلدن عبارتدر ؛ عقلي اولميانك دينيده اوله‌ماز . عقله بوقدر يوكسك پايه ويرن مسلمانلغك احكامنده معقول اولميان برحكم بولنه‌بيليرمي ؟ نه‌حاجت ! بوتون تكاليف شرعيه ذوي‌العقوله‌عائدكيدر؟ يوقسه سزعلم‌حالي‌ده‌مي اكلايه‌رق اوقوماديكز؟

— رجاايدرم صددي غائب ايتميكز ... برهيكل ايچون بوقدرسوز سويله‌نيرمي ؟

— اصل صددي صولده‌براقان سزسكز . بن‌هيكل ديكمك‌شرعاً حرامدر ، ياخود مباحدر طرزنده ياريم كله بيله سويله‌مديم . يالكز شيمدي بونك صيره‌سيمي‌در ؟ ديدم . سز بوسؤالمِ اوزرينه آز قالدي بني ارتجاع ايله اتهام ايده‌جكديكز !

— اي‌يا ، آي افنديم مدحت پاشا كبي معظم بروطنپرور ايچون هيكل ديكمك ياروا‌غيار نظرنده عثمانليلرك قدر شناسلغني برقات دها اعلا ايتمزمي ؟ بصره‌يه چيقان برآوروپالي مرحومك هيكلني كورر كورمز بزم حقمزده نه‌مساعد حسلر بسله‌مز !

— هيهات ! سز ديركلر آره‌سي جاده‌سنك تام كوبكنده ياتان عثمان بابا تربه‌سني كورديككز زمان نصل برحس ايله متحسس اوليورسه‌كز ، هردرلو عمرانه قابليتي اولان بصره‌يي ، اوكوزل مملكتي يانغين يري حالنده كورن برياباني كوزده اوخرابه‌نك اورته‌سنده برهيكل معموره تصادف ايدنجه عيني دويغويي دويار ! اولولره هيكل ديكه‌جككزه برو ميت غير متحرك ، برر هيكل جامدشكلني آلان شوزواللي ملت مرحومه‌يه روح غيرت ، حيات فعاليت نفخ ايتمه‌يه چاليشيكز . بوخلقك بيكده‌طقوز يوزطقساني مدحت‌پاشانك كيم‌اولديغني ، كنديلرينه نه‌كبي مبرور خدمتلرده بولنديغني اوقويوب آكلامادقچه هيكلنه اونك مزارطاشنه باقديغي نظر حرمتله بيله باقماز ؛ باقامقده معذوردر .

مكتب يوق ، مدرسه يوق ، يول يوق ، شمندوفر يوق ، وابور يوق ؛ نامتناهي خزائن ثروت طوپراقلر آلتنده ياتيور ، آلديران يوق؛ اوقويان يوق ، يازان يوق . . . بوقدر يوقلق ايچنده بر يوكسك تصور وار ، اوده هيكل ! . . .

— لكن نه‌قدر بدبينسكز ! عصرلردن بري خراب ايديلن بو مملكت ايكي كونده آلمانيا كبي اولسون ديه‌جكسكز ؛ ياواش ياواش هپسي اوله‌جقدر .

— بن ذاتاً اولميه‌جق ديمدم ؛ هم اوله‌جغندن امينم . اولماسي ايچون حصه‌مه دوشن فعاليتي‌ده ادا ايتمكدن هيچ چكنميورم . نامليرينه هيكل ديكيلمه‌سني خوش كورمديكم مدحتلرك ، كماللرك نصل آدم اولدقلريني اوچ سنه‌در ارچ يوزدن فضله شاكردلريمه آدم عقللي اوكرتدم . چوجوقلر مدحتك ، كمالك روحني اكلاديلر ، هيكلني كورمسه‌لرده‌اوله‌جق ...

— ايي اما كورسه‌لر دها ايي دكلمي ؟

— فسبحان‌اله ! سز هيچ لاقيردي اكلاميورسكز ! آقوزوم باقسه‌كز آيا بيله‌جق نه‌لروار ! استانبوله اوتوموبيل ، اوتوبوس كتيردك هركون بر ايكي قربان ويريورز . صبر ايدك مملكت ايستديكمز حاله كلسين ؛ خلق اوقوسون ، يازسين ؛ وردومز ، دوتمامز طوتديغي طريق ترقيي منتهاسنه قدر قطع ايتسين ؛ بوتون جهان مدنيتده بزه الك محترم ، الك معظم بر موقع حرمت افراز ايدلسين ؛ الحاصل بزم اوروپالي دوستلريمزدن بر اكسيكمز وارسه اوده اعاظم ايچون هيكل ديكمكدن عبارت قالسين . . . . او زمان ال اله ويرر هيكل ديكه‌لم‌مي ديكميه‌لم‌مي ديه باب فتوايه قوشارز .

محاوره‌نك آلت طرفني ضبط ايده‌مدم ، چونكه ارقداشم كلدي ، بني اوله‌جه قرارلاشديرديغمز بر يره كوتوردي .

محمد عاكف .

خطبه

۱٦

الحمدلله مقيم‌الحجة على اهل الغفلة فى كل جيل وجوله * الحمدلله مذل العصاة بأهل الجبروت اهل الشدة والصوله * الحمدلله جاعل ابناء الشهوات عبرة لكل دوله * الحمدلله ميسرالامور للطالبين * نشهد ان لا اله الله غيور على شرعه * و نشهد ان سيدنا محمدا ناظر لامته بقلبه وسمعه * اللهم صل وسلم على هذا النبي و آله وصحبه وجمعه واسأله العفو والغفران للمذنبين * = اما بعد فيا عبدالله = تأمل تجد انك فى جميع احوالك متلون متقلب ان اثرت فيك المواعظ غلبك الشيطان والشيطان عليك متغلب * واذا اعتذرت قلت تسبب فيه الشيطان ولكنك انت المتسبب * انت‌الذى اوقعت نفسك فى هذا الهلاك‌المبين * ندلك على طريق‌الهدى فتقول كل ميسر لمقدوره ومكتوبه * ننهاك

عن المنکرات فترد وتقول کل انسان معاق من عرقوبه * نقول آذیت الامة بذنوبك فتقول کل شخص مسؤل عن ذنوبه * ندعوك الی التدین فتأبی الا التمدن الفاسد والتباعد عن الدین * نسألك عن التدین فتقول کل شيء مضی وحل محله التمدن والمدنیه * نقول هل ترضی بالفجور فتقول الدنیا الآن صارت حریه * نستفهم عن المسائل الدینیة فتقول اکلتها الوسائل الدنیویه * نقول و نعید و انت اول المعلومین * من سواك باع نفسه للشهوات حتی افتقر واغنت بأمواله الطائفة الاجنبیه * أی امة انعقدت العزائم علی محوها سوی الامة الاسلامیه * ما الذی اوقعك فی تنافر القلوب و تباین الاهواء الاعدم الشعور بالکلیه * ماذا استفدت من ترك التدین الا الغضب من رب العالمین * ادرك دینك بالعمل بمقتضاه ولا تقل ماذا اصنع * هز قلبك وقل له متی یا قلب تسمع * اتق الله فالله یقول وکان حقا علینا نصر المؤمنین = روی ابوداود والبیهقی فی دلائل النبوة عن ثوبان قال قال رسول الله «ص» یوشك الامم ان تداعی علیکم کما تداعی الآکلة الی قصعتها فقال قائل ومن قلة نحن یومئذ قال بل انتم کثیر ولکنکم غثاء کغثاء السیل ولینزعن الله من صدور عدوکم المهابة منکم ولیقذفن فی قلوبکم الوهن قال قائل یارسول الله وما الوهن قال حب الدنیا وکراهیة الموت «صدق رسول الله»

علی شیخ العرب

مصرده خطبه‌لرله مواعظ دینیه‌نك تأمین ترقیسی انجمنی

خطبه‌لرله مواعظ دینیه‌نك اصلاح وتهذیبی حقنده اخیراً مصرده مشاهیر فضلادن مرکب بر انجمن تشکل ایتمشدر. مصر غزته‌لری بو انجمنك خدمات آتیه‌سنی نظره آله‌رق تقدیر آمیز اوزون بندلر نشر ایدییورلر. صراط مستقیمك محدود اولان صحائفی شایان ترجمه اولان بو اوزون بندلری نقله مساعد دکلدر. بناءً علیه انجمنك یالکز نظامنامه‌سنی ترجمه ایتمکله اکتفا ایدییورز:

١ — خطبه‌لرله مواعظ دینیه‌نك مطلوب اولان ترقیاتی تأمینه مدار اولمق اوزره استاد اکبر شیخ ازهرك حمایه‌سی آلتنده بر انجمن تأسس ایتمشدر.

٢ — انجمن جامع الازهر وکیلی شیخ محمد شاکر افندینك تحت ریاستنده مصرك بیوك محکمهٔ شرعیه‌سی اعضای سابقه‌سندن محمد احمد الطوخی وازهر مجلس اداره‌سی اعضاسندن شیخ احمد العشیسی وشیخ عبدالغنی محمود وسید محمد البلاوی وازهر اکابر علماسندن شیخ سعید الموجی وشیخ سید المرصفی افندیلرله عروة الوثقی جمعیتی مرخصی عبدالفتاح یحیی افندیلردن متشکلدر.

رئیسك غیوبتنده اعضا بیننده‌کی اکابر علمادن سناً اك بیوکی وظیفهٔ وکالتی ایفا ایدر. انجمن دردی تجاوز ایتمامك اوزره اعضاسنی تزیید ایده‌بیله‌جکی کبی مرخص اولمامق شرطیله منحل اوله‌جق اعضالغه بردیکرینی انتخاب ایده بیلور.

٣ — انجمن رئیسدن بشقه اعضادن درت ذاتك بولنمسی ایله اجتماع ایدر. قرارلر اکثریتله ویریلور. تساوی حالنده رئیسك بولندیغی طرف ترجیح اولنور.

٤ — انجمن نشری تأسیس اولندیغی مقصده خادم خطبه‌لرك موضوعنی تعیین ایدر واعضادن هر برینك بو بابده وارد خاطری اوله‌جق موضوعلره دائر تکلیفات ایله خطبه وموعظه‌لرك ترقیاتیله اشتغال ایدن ذواتك خارجاً وقوعبوله‌جق تکلیفلرینی تدقیق وموافق اولانلری قبول ایلر.

٥ — انجمنك انتخاب ایلدیکی موضوعلر عروة الوثقی جمعیتنه مربوط (مکارم الاخلاق الاسلامیه) و (مجلة جمعیة الملاجیٔ العباسیه) نام رساله‌لرله جرائد سائره‌ده اعلان اولنور. عالمیت شهادتنامه‌سنی ویا بو درجه‌لرده حائز اهلیت اولدقلرینی کوستر وثائقی حائز اولانلرله بالعموم خطبا انجمنك شو اعلانلرله آچمش اولدیغی مسابقه‌یه داخل اوله‌بیلورلر. مسابقه‌یه داخل اولان ذوات طرفندن یازیله‌جق خطبه‌لر (مصرده ازهر جامع شریفنده مواعظ وخطب دینیه ترقیسی انجمنی ریاستی) آدرسیله طوغریجه انجمن ریاستنه کوندریلور. بر آی ظرفنده بردن فضله خطبه هیچ بر محرردن قبول اولنماز.

٦ — خطبه‌لر انجمنی دائما عربی آیلرینك ایلك بش کوننده کوندریلور. اصحابی امضالرینی واضحاً یازارلر واسم ولقبلرینی وایفاسیله مشتغل اولدقلری وظیفه‌یی وحائز بولندقلری شهادتنامه‌لرله اقامتکاه وشهرتلرینی وکندیلریله نه صورتله مخابره ایدیله‌جکنی کوستر بر ورقه‌یی ربط ایدرك قپالی ظرف درونده انجمنه ایصال ایدرلر.

٧ — انجمن بو خطبه‌لردن جمعه کونلری جوامع شریفه‌ده ایراد اولنمغه لایق کوردکلرینی انتخاب ایدر وهر حالده کوندریلان خطبه‌لر قبول اولنسون اولنمسون اصحابنه اعاده ایدلمز.

٨ — انجمن جوامعده اوقونمق اوزره بکندیکی خطبه‌لر ایچون وسطی اوچ لیرا اولمق اوزره بر مکافات قرارلشدیرر.

٩ — بشنجی ماده‌ده‌کی شرائطی حائز اولمیانلردن دخی خطبه قبول ایتمك وایچلرندن بکندیکنی نشر ایلمك ایچون انجمنه قبول اولنان صلاحیت احوال مالیه‌سی مساعد اولمادقجه بو قبیل ذواته مکافات تقدیری حقنده بر مجبوریت معناسنی تضمن ایتمز.

١٠ — انجمنك مظهر انتخابی اوله‌رق نشر ایدیلان خطبه‌لر کرك دیوان اوقافه تابع وکرك مساجد اهلیه‌یه مأمور بالعموم خطبا ایچون تنظیم خطبده نمونه اعتبار اولنه‌جق بر ماهیتده تلقی ایدیلور.

١١ — تهذیب نفوسده، اخلاق فاضله‌یی افاضه‌ده وناسك شئون دینیه ودنیویه‌لرینی لایق وجهله تنظیمده تأثیرات حسنه‌وجوده کتیرر خطبه وموعظه‌لر ایچون نه کبی شیلره رعایت اولنمق لازم کلدیکنه دائر اولان نصایحی انجمن رساله‌لرله نشر ایدر.

١٢ — انجمنك تعیین ایده‌جکی مکافاتلری ویرمك وشایان نشر کوردیکی خطبه‌لری ومادهٔ سابقه‌ده بیان اولنان ارشادات ونصایحی طبع ایلمك عروة الوثقی جمعیتنه عائددر.

اسلامیتك ظهور و ترقیسی
و
حیات حضرت محمد

مؤلفی مترجمی
دوقتور ایستابس ماردینی زاده عارف

فصل اول

دین اسلامك ظهورینه قدر خرستیانلق ایله یهودیلك احوالی حقنده معلومات اجمالیه

مابعد

(باپیاوس) ك یازمش اولدیغی یدی کتابده خرستیانلر ایچون مستلزم مجازات عدایتدیکی ذنوبك برقسمی دخی بالاده تعداد ایلدیکمز بدعه‌لردر .

دوچار اولدیغی تضییقاتدن طولایی خرستیانلق ماهیت اصلیه‌سنی تماميله غائب ایتمامش ایسه‌ده وضع اصلیسی سبتون دکشمشدر. دنیایه حکمران اوله‌جق برمسیحك ورودی اعتقادی تماميله زائل اولمش، راهبلر پرست حاکملره اطاعتی وعظ ونصیحت ایتمکه باشلامشلردر . بوکا موافقت ایتمیان کروه متعصبینه فرق معتزله نامی ویرلدی . خرستیانلر بت پرست حکمدارلر اوغورنده محاربه‌یه باشلادیلر . بت پرستلر معبدلرنده بولنان اصنامی هدم وتخریبدن طولایی اعدام ایدیلان خرستیانلره شهدا نظریله باقیلمدیغی کبی خرستیانلر بالذات معبدلرك حفظ وحراستنی درعهده ایلدیلر . نصائح مسیحیه‌یه دقتله ایدیلان متابعت ورعایت یواش یواش زائل اولمغه باشلادی. بت پرستلرله اختلاط نتیجه‌سی اوله‌رق نصحارانك برچوق قواعد وعوائدی دکشدیکی کبی بت پرستلرك دخی برچوق مراسم وعاداتی تغیره اوغرامشدر . صنملرینه بر نظر استخفاف ایله باقمغه باشلادقلری کبی دینلرینه تمسك خصوصنده پك چوق مبالاتسزلك حکمفرما اولمغه باشلدی . کاهنلرك وضع عظمت فروشانه‌لرینه نظر غیظ وبغض ایله باقمغه باشلادقلری کبی عظمت وحشمتلری اوغورنده صرف ایدیله‌کلان مبالغی استکثار ایدر اولدیلر . اول زمانلرده روما اوردولرینك اسکی اطاعت عسکریه‌لری محو اولمشیدی . عسکرلرك قسم اعظمی یبانجی ویاره ایله استیجار ایدلمش اشخاص اولدقلرندن ذاتاً مملکتك دینیله متدین دکلدیلر . کاهن وکاهنه‌لرك مزرکش ملبوسات وحلیاتلرینه نظر حقد وحسد ایله باقدقلری کبی اوزخرف والایشی یغما ایده‌جك اولان یکی بردینه اشتراکدن کیرو قالمامغه ذهنلرنده قرار ویرمشلر ایدی .

احوال منوال مشروح اوزره جریان ایلدیکی بواثناده ایدی که برنجی (قسطنطین) ایمپراطور اولدی . مادر بخطا اولمق اعتباریله بوتخت حکمداریده حقی اولمدیغی کبی ذاتاً نه مجلس عمومی ونه مجلس اعیان طرفندن انتخاب ایدلمامش ایدی. تاج وتختی قلیجی وموفقیتی سایه‌سنده قزانمش ایدی. شجاعتندن طولایی عسکرك کندیسنه برمیل ومحبتلری وارایدیسه‌ده الزیاده کندیسی عسکره سودیران ایتالیایی فتح ودینی تبدیل ایله بوصره‌ده اغتنام ایده‌جکلری اموال غنائم طمعی ایدی .

بنا برین مجلس اعیانك حکم ونفوذینی کسر ایلدیکی کبی پای تختی دخی رومادن استانبوله نقل وتحویل ایلمیشیدی . بت پرستلکك برچوق قواعد وعوائدینی دکشدیرمك صورتیله کاهنلرك برخیلی اموال واملاکارینی ضبط وغصب ایتمش ایدیسه‌ده، وفاتندن برقاچ کون اوله‌نه قدر خرستیان دینی احکامیله عامل دکل ایدی . عقائد نصرانیتی حقیله تلقی ومراسم آیینی اجرا ایتمامش اولدیغی کبی ، ذاتاً نصرانیته دخولده وافتتاح ایدیلمامش وسکرمان اصولنه دخی رعایت ایتدامکده بولنمشیدی . بوحقیقتك خلافی اوله‌رق مشارالیهه عائد نه یازلمش ایسه یا صرف کذب ودروغ ویاخود خلوصکارلق ومداهنه صورتیله یازلمشدر . کرچه والده‌سی خرستیانلغه پك چوق خدمت ایتمش وبرخیلی کنیسالر انشا ایتدیرمش وکندیسی دخی غصب ایلدیکی اموال واملاکك برقسمنی کنیساره بخش ایتمش ایسه‌ده ، بو بخشایشدن مقصدی پاپاسلری ممنون ایدرك کندیسنه استجلاب ایدی . عقائد نصرانیتی، توحید مقصدیله (نیس) مجمع رهبانیسی تشکیل واعتراف ذنوب اصولنی وضع وتأسیس ایلدی. وخرستیان راهبلرینه برچوق امتیازات اعطاسیله کندی نفوذ وشوکتنی تزیید وتحکیم ایلدی. ممالکده بولنان پسقوپوسلری عادتاً والیلر اوزرینه برنوع مفتش وخفیه صورتیله استعمال ایتمکده ایدی. اسکندریه وروما شهرلری حکومت خرستیانیه‌ده اك ذی نفوذ شهرلر اولمسیله پطریقلرینه عادتاً بر پرنسلك پایه‌سنه شبیه رتبه‌لر توجیه وبوصورتله اهالینك حرمت ومحبتنی قزانمش ایدی .

ونیلر اصنام معبودلری نامنه معبدلر انشا ایتدیکلری کبی خرستیانلره دخی حواریون واعزه نصارا وملائکه نامنه کلیسالر انشا وعینی اصول وآیینی اجرا ایتمکه باشلدیلر .

کنیسالرك جسامت وتجملاتی معابد وثنیه‌نك جسامت وآلایشیله متناسب ایدی . کنیسالرك شکل ووضعیتلری بتخانه‌لره مشابه اولدیغی کبی حکومت رهبانیه دخی حکومت کهنوته مطابق ایدی . اوزمانه عائد یازیلان آثار تاریخیه‌ده معبد خراب تعبیرلری استعمال ایدلدکدن بشقه راهبلره (سامسردوت) انستیت (سکره‌دتریس) وسائر القاب وعنوانلر اطلاق اولنمغه باشلدی .

بت پرستلرك الابیوك کاهنلری زیر اداره‌سنده (سامسردوت) نامیله ولایتلرده باش کاهنلر وکندی بولندیغی شهرك خارجنه حکمی نافذ اولمیان (فلمن) نامیله کاهنلر بولندیغی کبی انلرك مادوننده کویلره مخصوص (برفکت هیر وفانته اکرودوم) لقبیله کاهنلر بولنورایدی. خرستیانلقده دخی عینی اصول مراتب تشریفاتیهٔ رهبانیه تأسس ایلمشدر.

خرستیان حکمدارلر بوصورتله بت پرستلره خرستیانلر اره‌سنده موازنه‌یی محافظه ایلدیکلری کبی کندیلرینه فضله برنفوذ وقوت حاصل ایتمك ایچون یهودیلره‌ده دخی ارائهٔ روی التفات ایتمکه باشلامشلر ایدی. زیرا یهودیلرك بت پرستلره اولان کراهتلری خرستیانلرك کراهتی قدر شدید وبلکه زیاده ایدی . کرچه (ادریان) یهودیلره پك چوق فنالق ایتمش وعالم وجوددن وجودلرینی محو ونابود ایتمکه چالشمش ایسه‌ده یهودیلر اطراف واکناف دنیایه یایلمش وکندیلرندن بشقه

هیچ بر عنصر ایله اختلاط ایتمه‌رك قومیتلرینی محافظه ایتمش اولدقلری کبی یکدیکرلریله بغایت متحد ومتفق اولملریله بسبتون محو وافنالری قابل اولەمامش وبوسایه‌ده فاتحلرك واطراف جهانه یاییلانلرك دوچار اولدقلری تفرقه واضمحلاله کرفتار اولمیه‌رق هویت عنصریه‌لرینی محافظه ایده‌بیلمشلردر.

خرستیان حکمدارلری یهودیلره حریت مذهبیه احسان ایلدیکلری کبی من القدیم خاخاملرك موسویلردن المقده اولدقلری زکات وصدقاتی کافی السابق استیفایه مساعده ایتمشلر ایدی . خاخاملر رهبان نصارا کبی عسکرلکدن وویرکودن وهرکونه تکالیف امیریه‌دن معاف طوتلقده ایدی .

قسطنطین، قسطانسیوس، والانتیان، فلانس ، برنجی تیودوسیوس، ارقادیوس . . نام حکمدارلر طرفلرندن نشر اولنان بیاننامه‌لرله یهودیلرك یالکز حریت مذهبیه‌لری دکل ، بلکه سناغولری حمایه ایدلمش وخرستیان راهبلرینه ایدیلان رعایتك عینیله خاخاملره ایدلمسی امر اولندیغی ، (تیودوسیوس)ك قانوننامه‌سنده محرردر. ایمپراطور ارقادیوس طرفندن اهالی‌یه نشر وتبلیغ اولنان بر امرنامه‌ده بروجه آتی یازیلیور :

یهودیلره بخش واحسان اولنان امتیازات خصوصات آتیه‌دن عبارتدر : مقصدمز یهودیلرك امتیازات قدیمه‌لرینی محافظه اولنمسیله خاخام باشیلره مقدس بطریق عنوانتك توجیهی ومادونده بولنان خاخاملره خرستیان قوانین ونظاماتنه تابع اولان تبعه‌مزك رعایت ایتمسنی امر ایدیورز. بو امری بن وبندن اول کچن مقدس قسطنطینوس قسطانیوس والانتانیوس ووالانس نام حکمدار ویرنسلرك امرلری‌درد دیو مسطوردر .

اشبو دیکرینو حضرت عیسادن اوچیوز طقسان یدی سنه صکره نشر اولنمش وتیوز اون ایکی تاریخنده دخی عینی امری ایکنجی (تیودوسیوس) ویرمش ایدیسه‌ده یهودی رؤسای روحانیه‌لری بو اوامر وامتیازاتی سوء استعمال ایتدکلرندن ایکی سنه صکره بطریقلق عنوانی خاخام باشیلردن نزع اولندی، واون بش صکره سناغولر نامنه موسویلردن خاخاملرك جبایت ایلدکلری اموالی جانب حکومته ضبط اولندی . یهودیلر امتیازات سالفه‌یه نائلیتلری هنکاملرنده شرقده وغربده وفلسطین وبابل وجزیرة العرب وایرانده نفوسلری برخیلی تکثر وقوت ومکنتلری مزداد اولمشیدی. اول اثناده ایدی که طالموت، ایله طارغوم ، نام کتب دینیه‌لرینی یازمش ویهودیلك شکل حاضره منقلب اولمشدر.

تفصیلات مبسوطه‌دن اول زمانلرده اوچ بیوك دین روی زمینده حکمفرما اولدیغی مستبان اولیور . انجق بت پرستلك تدنی وانحطاطه یوز طوتمش وخرستیان ویهودی ایمپراطور ووالیلر ال التندن بت پرستلکی تضعیف وتزییفه باشلامشلر ایدی. حریت مذهبیه‌لرینه دائر وقتیله ویریلان صلاحیت ومساعدات تدریجاً فسخ والغو ایدلمکه باشلندیغی کبی امتیازات مخصوصه‌لری دخی بر وسیله وبهانه ایله رفع ومنع ایدلمکده دوام اولندی . بو سببدن طولایی بت پرستلر منفعل اولەرق حکومات اجنبیه ایله مخابرات خفیه‌یه مباشرت ایلدکلری روایاتی، وثوق دکلسه ده قابل احتمالدر: هرحالده اندن صکره خرستیانلرك ارەلرینه خصومت ومنافرت القاسنه چالشدقلری موثوق ومحققدر .

(اطناسیوس) روایتنه نظراً بت پرستلر دائما (اریان) دنیلان طائفهٔ نصارایه صحابت ایلمکه باشلامشلر ایدی. حتی (نیس) مجمع رهبانیسنده بت پرست فیلسوفلری (اریان)طائفه‌سی معتقداتلرینی مدافعه ایلدکلری مرویدر. اسکندریه شهری بت پرستلرك مدرسهٔ علمیه‌لری ایدی. فلسفهٔ طبیعیه، فلسفهٔ اخلاقیه، فلسفهٔ سیاسیه ، حکمت طبیعیه، علوم حسابیه اوراده تحصیل وتعلیم ایدرلر ومدرسهٔ مذکوره‌دن نشئت ایدن فلاسفهٔ وثنیه حس اولنمیه‌جق صورتده خرستیان طلبه‌یه افکار وعلوم حکمیه‌لرینی تلقین وتفهیم ایلرلر ایدی . وبنابرین (اریان) طائفه‌سنه تابع اولان خرستیانلر بوکبی علوم وفنون فلسفیه‌یی پك کوزل بیلورلر ایدی .

خرستیانلره پك بیوك نفوذ وامتیاز ویرلمش وبت پرستلره ایسه بالعکس پك زیاده اهانت وحقارت ایدلمکه باشلانمش اولمسنه نظراً خرستیانلغك زیاده‌جه قوت ومکنت بولمسی مقتضی ایکن طوائف مسیحیه ارەلرنده ظهور ایدن تفرقه واختلافدن طولایی یکدیکرلرینی ذم وقدح صورتیله امرار حیات ایلملرندن عموم عالم نظرلرنده کندیلرینی رزیل وحقیر ایتمشلر ایدی . تدریجاً محو ونابود اولان بعض اوفق تفك فرقەلردن بشقه اوچ بیوك فرقه موجودیتلرینی محافظه ایتمش اولدقلرندن انلردن بحث ایتمکلکمز ضروریدر .

فرقه‌نك بریسی (دوناتیس) دینلان طائفه‌درکه افریقانك قسم اعظمیله ایتالیانك برقسمنده منتشر ایدی.

ایکنجیسی (اریان) فرقه‌سیدرکه شرق ایمپراطورنك قسم مهمنده اجرای نفوذ ایلمکده ایدی .

اوچنجیسی (نوقاسیول) طائفه‌سیدرکه بونلر هرطرفده حسن نظرله منظور، وملتفت، پاك دامن، وصاف مشرب عداولنورلر ایدی. اشبو اوچ طائفه‌دن هربرینك آیری آیری کنیسا وآیری آیری راهبلری وار ایدی.

معارف نظارتنك پیشکاه دقتنه

روسیه‌ده منتشر مطبوعات اسلامیه قزانده ، ادبیات اسلامیه‌جه غایت مهم بر کتابخانه صاتلقده اولدیغنی یازیور. کتابخانه قزان دار الفنونی تورك لسان وادبیات معلمی، مستشرقین معروفه‌دن پروفسور قاتانوفکدر. مومی الیه بو کتابخانه‌یی ، برچوق سنەلر ظرفنده ، اعتنالی بر تدقیق ایله طوپلامشدر . کتابخانه‌ده ، تورکجه‌نك مختلف شیوه‌لریله والسنهٔ شرقیه وغربیه ایله محرر بیکلرجه مجلد وارمش . « وقت » رفیقه‌مز کتابخانه‌یی اکلاتورکن مکملیتنی اظهار ایچون دیورکه : « شورا » اداره‌سی ، وپایتخت کتابخانه‌لرنده بولامادیغی کتابلرندن بعضلرینی قاتانوفك کتابخانه‌سنده بولمش ایدی . » روسیه مسلمان

غزته‌لری ، بوکتابخانه‌نك ، ملتداشلری طرفندن اشتراکنی توصیه ایدیورلر . لکن اگر روسیه‌لی قارده‌شلریمزدن آلان بولنمازسه ، استانبول کتابخانهٔ عمومیه‌سی ایچون اشتراسی موافق اولور ، ظن ایده‌رز.

عالم اسلام

مقالات

تورکیاده مهاجرت

— مابعد —

ممالك اسلامیه‌دن تورکیایه آقوب گلکده اولان مهاجر سیللرینه اوروپا حکوماتی ومطبوعاتی باشقه بر معنی ویریور ؛ بونلرك زعمنجه گویا تورکیا حکومتی شو مهاجرلری قصداً و بیله‌رك جلب ایدیورمش ، گویا حکومت مذکوره بونك ایچون ممالك اسلامیه‌ده برچوق آجنته‌لر بولندیریورمش ، آجنته‌لر اهالیٔ اسلامیه‌نك عروق تعصبنی تحدیش ایده‌رك تورکیایه طوغری سوق ایدیورلرمش !..

بوندن ، حکومت مشارالیهانك ایکی مقصدی وار ایمش : برنجیسی بتون کرهٔ ارضده ساکن اهالیٔ اسلامیه میاننده بر « اتحاد اسلام » فکری اویاندرمق ؛ ایکنجیسی ایسه مسلمانلری باشقه مملکتلردن جلب ایده‌رك عثمانلو تحت اداره‌سنده ، اسلاملری اقلیت تشکیل ایدن ولایتلرده ، اسکان ایتدیره‌رك بتون ممالك عثمانیه‌ده بر اکثریت عظیمهٔ اسلامیه وجوده گتورمك ایمش !!

شو مدعیاتك جمله‌سی واهی برخیالاتدن عبارتدر. دها دوغروسی شو مدعیات حکومات اجنبیه‌نك تبعهٔ مسلمه حقنده تعقیب ایتدکلری مسلك تعدی واعتسافکارانه‌نك ستری ایچون ایلری سورولن بر صنیعه‌در.

فی‌الحقیقه مهاجرت اجتماعی برحال اولدیغی ایچون بر طاقم حادثات اجتماعیه‌دن نشئت ایتمسی لازم گلیر . والا مصنوع وغیر حقیقی تأثیرات ایله مهاجرت احداث ایتدیرمك قابل دگلدر .

تك تك آدملری ملاحظات شخصیه وتحریکات دینیه ایله ترك دار ودیاره سوق ایتمك ممکن ایسه‌ده، بتون بر مملکتی، بتون بر کتله‌یی بو کبی تحریکات ایله هجرته سوق ایتمك قابل دگلدر . زیرا عصرلردن بری باریمش اولدقلری ، آب وهواسی ایله نشو ونما بولدقلری ، بتون خاطرات حیاتیه ، عنعنات تاریخیه‌سیله علاقه‌دار بولندقلری، برچوق روابط مادیه ایله مربوط اولدقلری وطنی بردن بره ترك ایدرك خانه وکاشانه‌لرندن ، تارلا واملاکندن ، قوم واقربالرندن آیریله‌نك ، احوال مادیه ومعنویه‌سی کندیلرنجه مجهول اولان غریب ایللره عزم ایتمه‌نك نه قدر گوچ ، نه‌قدر مشکل بر کیفیت اولدیغنی هرکس آکلار. ذاتاً وطندن هجرت، قلبندن، گوکلندن هجرت دیمکدر . وطنك قاب

انسانه صالدیغی طمرلر قوپارلمینجه، برچوق عوامل اجتماعیه وحیاتیه‌نك نتیجهٔ تأثیراتی اوله‌رق انسانی وطندن اوصاندیرمینجه ، بیقدیرمینجه انسان ترك وطن کبی مشکل بر حرکته قالقیشماز .

اوروپا تاریخی تمامیله بو حقیقتی تأیید ایدیور . اوروپالیلرك قرون وسطاده امریقایه هجرتلری همان « محاربات دینیه » نامیله کسب شهرت ایدن دورده وقوع بولمشدر . قتولیکلر طرفندن شدتله تعقیب ایدیلان پروتستانلر کندیلرینی انکیزیسیون، آوتو دافه، بارتله‌مه گیجه‌لری دهشتلرندن استخلاص ایچون امریقایه مهاجرت مجبوریتنده بولندیلر.

الیوم روسیه ورومانیاده یهودیلر حقنده اجرا ایدیلن تعقیبات وتضییقاتده بو مظلوم قومی عین حرکته مجبور ایدیور . اوروپا عمله وفعله‌سی ایسه تضییقات اقتصادیه آلتنده بوغوله‌رق هر سنه یوز بیکلرجه مهاجرت ایدیورلر .

ایشته گوروینور که مهاجرتك عوامل اصلیه‌سی برچوق سیاسی، دینی واقتصادی مؤثراتدن عبارتدر . عین عواملی اسلام مهاجرتنده‌ده آرامالیدر. فقط اوروپالیلر شو نظریه‌لری اسلام حقنده قبول ایتمیه‌جکلردر. اوته‌دن بری آلیشمش اولدقلری اسلامه قارشی افترا وبهتانده عناد واصرار ایده‌جکلردر .

بونلرك عقیده‌سنجه اسلام ، بوتون انسانیت وحتی بوتون کائنات ایچنده بر قسم مخصوص تشکیل ایدیورمش . بوتون ذرات کون ومکانه تأثیر نفوذ ایدن قوانین طبیعیه‌نك عالم اسلام اوزرنده ذره‌جه تأثیری یوق ایمش ! اسلام آره‌سنده بولنان تشکیلات اجتماعیه باشقه برشی ایمش ! دیگر جمعیاتك تشکیلاتی اوزرنده تأثیر نفوذ ایدن عواملك، آنلر حقنده وریلان احکامك اسلام تشکیلات وعلامات اجتماعیه‌سی اوزرنده نه تأثیری ونه حکمی وار ایمش ! بتون اسلام تشکیلاتی واسلام آره‌سنده مشاهده ایدیلان علامات سیاسیه واجتماعیه یالگز براساس اوزره ، تعصب و وحشت اساسی اوزرینه تأسس ایتمش ایمش وبو کا تأثیر نفوذ ایدن قوه وقانونده آنجق تعصب ووحشتدن عبارت ایمش! مهاجرتده کذا ! باشقه یرلرده مهاجرت برچوق عوامل سیاسیهٔ دینیه ، اقتصادیه واجتماعیه نتیجه‌سی اولماسنه رغماً اسلام آراسنده مهاجرت همان تعصب ووحشتدن نشئت ایدیورمش !..

ایشته آوروپالیلرك مهاجرت اسلامیه حقنده بروجه مختصر نظریه‌لری ! شو نظریه‌نك نه درجه‌ده طوغرولقدن ، نه‌درجه حق وحقانیتدن بعید اولدیغی ، ونه‌قدر تعصب ووحشتله مالی بولوندیغی آب آشکاردر .

باقیگز : الجزایرده فرانسزجه نشر ایدیلن « ده‌پهس الژه‌رییق » غزته‌سی جزائر عربلرینك سوریه‌یه طوغری مهاجرتلری حقنده نه‌لر یازیور : « جزائر عربلرینك ، فرانسز قوانیننك بتون تبعهٔ فرانسویه‌یه بخش ایتدیگی حقوق سیاسیه ومدنیه‌دن محروم بولندقلری معلومدر. حالبوکه الجزائرده بولنان اجنبیلرك بیله بوبابده‌کی موقعلری یرلیلرك کندن قات قات ایی‌در . یرلیلر بالطبع بو حال واوضاعدن ناراضی ومشتکی‌درلر. بوننکله برابر برقاچ سنه‌در که الجزائرده قوراقلق

نتیجه‌سی اوله‌رق زراعت محصولاتی پك فنادر : بوندن طولایی زراع بیوك مضایقه‌لر آلتنده أزیلیورلر. ایشته بو حال و اوضاعدن استفاده ایدرك برچوق آوروپا سرمایه‌دارانی یرلی شیخلر ایله اویوشوب استقراض مؤسساتی وجوده کتورمشلردر. زراع شو مؤسساته مراجعت ایدرك آغر فائضلر ایله پاره اقراض ایدییورلر : لکن وقتنده بورجلرینی وفائضنی ویره ـ میورلر . تارلالرینی ومزروعاتی صاتمق مجبوریتنده بولنیورلر. بوندن بالاستفاده اومؤسسات صاحبلری « کویلولر آره‌سنه ترکیه‌ده مهاجرین اسلامیه‌یه چفتلکلر، پاره‌لر، حیوانات ویریلیور » شایعه‌سنی نشر ایدییورلر. ترلاسندن، مزروعه‌سندن، ثروت وسامانندن محروم ایدلمش، فقیر وسرسری حالنه کتورلمش، وطننده برده‌ها کون کورمیه جکنی، سعادت بولمیه‌جغنی طویمش اولان زراع ایچون شوشایعه‌لر برمدار امید وحیات اوله‌رق ترکیه‌یه طوغری دوبرای عزیمت اولورلر. ایشته الجزائر مهاجرتنك باشلیجه سببی ! قفقاسیه‌ده ، قریمده روسیه‌نك، مسلمانلر ایله مسکون بشقه یرلرنده روسیه حکومتی دها شدتلی، دهاقطعی وسیله‌لره مراجعت ایدییور . بورالردن مسلمان اهالی‌یی پوسکورتمك ایچون حکومت اك کوچك ، اك اهمیتسز شیلری بهانه ایدرك اکابی ترلالری مسلمانلرك اللرندن آلیور . روسیه‌دن روس مهاجرلری کتیروب مسلمانلردن غصب ایتدیکی یرلرده اسکان ایتدیرییور . روس مهاجرلرینی باشدن آشاغی مسلح ایتدیکی حالده قومشولری اولان مسلمانلردن اسلحه‌یی آلیور. بومناسبتله روسلر دائما مسلمانلر اوزرینه مهاجمه‌ده، تجاوزاتده بولنیورلر. بالطبع روسلرك ارتکاب ایتدکلری جنایتلر جزاسز قالیور. بالآخره بیقمش ، اوصانمش اهالی مهاجرته مجبور اولیور .

ایشته بوکبی وسائل جنایتکارانه ایله یرلرندن، وطنلرندن مفارقته مجبور اولان مسلمانلر بالطبع عالم اسلامك مرجع یکانه‌سی اولان عثمانلیلره طوغری سوروتوب کلیورلر .

مع ذلك آوروپالیلر بوندن ده استفاده ایتمك اسبابی کندیلری طرفندن ترتیب ایدلمش مهاجرت اسلامیه‌ده ده بر وسیله‌ٔ بهتان و افترا آرییورلر.

سرآمدان احرار اسلامیه‌دن اولان دوقتور ناظم بك شو مسئله حقنده روس رجال دولتندن برذات ایله ملاقات ایتدیکی اثناده پك مصیب اوله‌رق بیورمشکه : « مسلمانلرك ممالك عثمانیه‌یه طوغری مهاجرت ایتمه‌لرینی ایستمیورسه‌کز مسلمانلری کندی مملکتلرکزده ایی کچندیریکز ! بونلره وطنلری جهنم اولدقجه ، بونلرك جهنم عذابندن قاچمه‌لری و بزم خلافت اسلامیه‌یی حاوی اولدیغمز مناسبتله بونلری قبول وحمایه ایده‌جکمز پك طبیعیدر و کیمسه‌نك بوکا دائر حق شکایتی اوله‌ماز » ایشته برحقیقت که هیچ برتأویل وسوء تفسیر ایله زائل اوله‌ماز .

احمد آقایف

آلمانیا ، انکلتره ، ترکیه وعالم اسلام

— ٢ —

معلم محترم صوردل ، انکلیزلرك طبیعتلرینی شوسوزلرله خلاصه ایدردی : « انکلیزلر غایت متشبث ، جسور ، منافع مادیه‌لرینه پك دوشکون ، کبرلی ، سرت ومعند آدملردر . » صوکره ، انکلیز سیاستنه کچرك علاوه ایلردی : « انکلیزلرك سیاستلریده ، طبیعتلرینه بکزر : متشبث ، جرأتکار ، متعظم و عنادجیدر . سن جه‌یمس حکومتی ، سیاستنده یالکز انکلیز منافع مادیه‌سنی کوزه‌تیر . انکلیز سیاستی بوتون معناسیله برسیاست منفعتدر . انکلیز سیاستی ، انکلیز تجارتنك برباشقه روشده دوامندن عبارتدر. » ذاتاً مناسبات بین الدولده حسیاته هیچ بر یوقدر ؛ بونکله برابر ، انکلیز سیاستی حسیاتدن تماماً معرا اولمقله مشهوردر ... انکلیز سیاستی ، منافع مملکت ایجاب ایتدیررسه ، اك مقدوح کبی کوریلن وسائطه مراجعتدن بیله چکینمز : « انکلیز أنتریقه‌سی » لسان سیاستده علم اولمشدر ؛ انکلیز دیپلوماسیسی ، مقصدی اوغرنده فساد جمعیتلرینی بیله قوللانیر . دیرلر؛ مثلا روسیه ایمپراطوری برنجی پاوه‌لك قتلنده انکلیز پارماغی بولندیغنی ، ناپولیون بوناپارط رسمی غزته‌سیله اعلان ایتدیرمشدر .

انکلتره‌نك شرق سیاستی ، سیاست عمومیه‌سنك بر جزؤیدر . سیاست عمومیه‌سنده مقصد اصلی ، غایت عظیم صنایع و تجارتنك سربستی وامنیتنی کمالیله مدافعه ایتمکدر . بونکیچون ، اولاً ، صنایع وتجارت عظیمه‌سنه لابد خام اشیا تدارك ایدوب ، اشیای معموله‌سنی اشترا ایلیه‌جك واسع مستملکه‌لر الده بولندیرر ؛ برده عین مقصدله ، مدنیتجه دون برطاقم مستقل دولتلری نفوذ اقتصادیسی آلتنده طوتار . ـ ثانیاً ، اشبو مستملکه ودولتلری بریتانیا آطه‌لرینه ربط ایدن یوللری ، یعنی دکزلری تحت حکمنده بولندیروق ، هیچ اولمازسه ، اونلری ، انکلیز کمیلرینك سربستیٔ سیرینه مانع هر درلو مهالکدن بری طوتمق ایستر .

انکلتره سیاست شرقیه‌سنده ترکیه‌نك مهم بر موقع قزانمه‌یه باشلامه‌سی ، آنجق اون سکزنجی عصر میلادی نهایتلرندندر . اولجه ، انکلتره‌نك شرقده اك یاقین دوستی ، اوزمانلر معروف برتعبیر ایله « محب طبیعیسی » ، ترکیه‌نك عدو اکبری اولان روسیه ایدی؛ چونکه روسیه ، انکلیز معمولات صناعیه‌سنه کنیش بر سوروم محلی ، انکلیز مستملکاتینه برکتلی بر حبوبات انباری اولدیغی کبی هنوز شرقه عائد واسع تصوراتی قوه‌دن فعله اخراج ایده‌بیله‌جك قدر اکتساب قدرتده ایلیه‌مه‌مشدی . ایکنجی قاترینه ، چارلق تاجنی کیدنجه . ایش پك دکشدی . چاریچه ترکیه‌یه ایلك هجومیله ، دیوان همایونی ، قاینارجه معاهدهٔ مضره‌سنك عقدینه اجبار ایتمش ایدی . برقاچ سنه صوکره ، قریم ، سلطنت عثمانیه‌دن قوپاریلوب ، متصل جنوبه طوغری آقان روس سیل استیلاسنه قره‌دکز وبوغازلرده

آچلمش اولدی. قاترینه‌نك تورکیه‌یه ایکنجی صولتی، تورکلری روم ایلیدن، بوغازلردن، آطه‌لر دکزی سواحلندن قوغه‌رق، کهنه بیزانس ایمپراطورلغنی مزارندن چیقاروب قولتوغی آلتنده دیریلته‌رك، آق دکزك شرق حوضه‌سنه تماماً حاکم اولمق مقصدینه مبنی ایدی. قاترینه‌نك، آوستریا حکمداری ایکنجی ژوزفله برابر قوردقلری، تاریخده «غره‌ق پروژه‌سی» نامیله شهرت آلان بو کنیش و بیوك خیاللر، حقیقته چیقه‌بیلمش اولورسه، انکلیز تجارتنك خیلی ایشلك اسکله و بازارلری اولان شرق روس کمرکلریله کلیدلنمش اوله‌جق و دها فناسی هند یولی، اطه‌لر دکزینك کرفت جزائری آراسنده قولایلقله صاقلانوب پوصو قوره بیلن روس کمیلرینك دائمی تهدیدی آلتنده بولنه‌جقدی. بونکچوندرکه ایکنجی قاترینه ایله ایکنجی ژوزفك مشترك تعرضلرینه قارشی، تورکیه‌یه اك زیاده طرفدار چیقان دولتلرك بریسی انکلتره اولمشدی. بوندن بویله طبیعی دوستلر بربرلرندن آیرلمشلر، حتی آیرلمقله قالمایه‌رق طبیعی دشمن بیله اولمشلردی. بو صره‌لرده‌درکه انکلتره عوام مجلسی اعضاسندن برذات، انکلتره‌نك روسیه ایله عصرلردنبری دوام ایدن روابط حب و ودادینی و بونلرك باغلانمش اولدیغی منافع متقابلهٔ اقتصادیه‌یی اخطار ایلیه‌رك حکومتك طوتدیغی یکی طرز سیاسته اعتراض ایتمش ایدی‌ده، باش وکیل بیوك پیت‌دن تاریخده مشهور شو جوابی آلمشدی: «روسلر، بوتون ممالك مفتوحه‌لرینی محافظه ایتسونلر، حرکات عسکریه و سیاسیه‌لرینی صوکنه قدر کتورسونلر، تورکلری اوروپادن قوغسونلر، بونده بزم ایچون هیچ بر ضرر یوقدر، دیه‌نلر ایله مباحثه‌یه کیرشمه‌یی بیله فضله بولورم.» [پیت بونی، عوام قاره‌سنك ۱۵ نیسان ۱۷۹۱ جلسه‌سنده سویلمشدر.]

پیتك بو سوزلری، انکلتره‌نك شرق سیاستنده، تقریباً بر عصر مدت، مرعی‌الحکم بر دستور اولمشدر. انکلیزلر، اون طقوزنجی عصر دوامنجه، دولت عثمانیه‌یی، شمالدن کلن روس استیلاسنه قارشی مدافعه‌یه چالیشمشلردر. لکن اصلا خاطردن چیقارلمامیدرکه انکلیزلرك استقلال و تمامیت ملکیهٔ عثمانیه‌یی مدافعه‌دن مقصد حقیقیلری، هندی، هند یولنی مخاطره‌دن صاقلامق، تورکیه بازار تجارتنی کندیلرینه آچیق بولندیرمقدی. هندستان هر درلو مهالکدن مصون قالمق ایچون، هند یولی یا بالذات انکلیزلرك النده اولملی، یاخود انکلیزلره ایراث ضرر ایده‌میه‌جك قدر ضعیف بر دولتك اداره و نفوذی آلتنده بولنملیدی. تورکیه، انکلیزلرك فکرنجه تام مطلوبلرینه موافق، زبون بر دولتدی. — ایکنجی بر مقصدلری ایسه سلطانك حائز اولدیغی قوهٔ خلافتدن استفاده ایلمکدی. اون سکزنجی عصرده و حتی اون طقوزنجی عصرك ابتدالرنده کلوب کچمش عثمانلی پادشاهلرینك، خلافت قوهٔ معظمه و مقدسه‌سندن، سیاسةً منتفع اولمق ایسته‌یوب ایسته‌مدکلری مجهولم ایسه‌ده، انکلیزلر هندده ایجه یرلشیر یرلشمز، خلافت مسأله‌سنی تدقیقه و اوندن نه یولده استفاده ایده‌بیله‌جکلرینی تحری‌یه قویولدقلری شبهه‌سزدر. انکلتره‌نك استانبول سفیری لی‌یار، خارجیه ناظری لورد دربی‌یه ۱۳ حزیران ۱۸۷۷ تاریخلی یازدیغی تحریراتنده، انکلتره‌نك شرق سیاستی لدنیاتندن بحث ایدرك شویله دیوردی: «تورکیه‌یه یاردیممزی ایجاب ایدن سیاست، تورکلره یاخود دینلرینه مجرد بر محبت بسله‌مه‌مزدن نشأت ایتمیور؛ صرف کندی امنیت و منفعتمز ایچوندر؛ اك بیوك دولت آدملری طرفندن قبول و تصدیق ایدلمش اولان بو سیاستی، اونکله هیچ بر رابطه و مناسبتی بولونمایان وقایع اخیره، اخلال ایده‌مز. بو سیاست قسماً، روسلرك شرقده‌کی آمال محتصانه‌لرینه قارشی تورکیه‌نك بر حائل اولدیغی و دین محمدینك رئیس مطاعی سلطانك، تبعه‌سی آره‌سنده میلیونلرجه مسلمانلره مالك انکلتره‌یه نافع بلکه الزم بر متفق بولندیغی عقیده‌سنه مستنددر.» دیه‌نك انکلتره، ۱۹ نجی عصر میلادیده امام المسلمیننك دوست و متفقی، بلکه ده مدافع و حامیسی کورینه‌رك، میلیونلرجه مسلمان تبعه‌سنك محبتنی جلب، اطاعتنی تأمین ایتمك ایستیور؛ حتی احتمال که، خلیفه‌نك او تبعه‌یه بعض تأثیرات معنویه‌ده بولنه‌بیلمه‌سنی‌ده بوسبوتون خارج از امکان بولیوردی. بونکچوندرکه بر طرفدن «سلطان — خلیفه» ایله خوش کچینمه‌یه اعتنا ایلرکن، دیکر طرفدن، هر درلو احتمالاته قارشی، تماماً کندیسنك آدمی اوله‌جق بر خلیفه یتشدیرمه‌یه‌ده چالیشیوردی...

قوهٔ خلافت، انکلتره ایچون هم پك فائده‌لی، هم ده غایت ضررلی اوله بیلور مدهش بر سلاحدی. بو سلاحك صاحبی، انکلتره‌یه دوست، دها طوغریسی مطیع اولورسه، اونیده، سلاحنی‌ده حسن محافظه ایتمك لازمدی؛ اما او سلاح انکلتره علیهنه چوریلمك ایسته‌نیلورسه، هر درلو وسائطه بالمراجعه، سلاحی‌ده، حاملنی‌ده محو ایلمك الزمدی. چونکه او سلاح انکلتره‌نك حیات طمارلرینی کسه‌بیلوردی. ذاتاً دولت عثمانیه‌نك روسیه تعرضاتندن حمایه و مدافعه اولنمه‌سی، هند یولنی محافظه قصدیله دکلمیدی؟ اکر بالذات دولت عثمانیه، قوهٔ خلافته مستنداً، هندك، یالکز یولنی دکل، اصل کندیسنی تهدیده قالقیشورسه، آرتق دولت عثمانیه‌نك وجودینی ازاله عین فرض اولمش اولمازمیدی؟ بو جهتله انکلتره‌نك تورکیه متفق و مدافعلکی، تورکیه‌نك کندیسنی اخافه ایده‌میه‌جك قدر قوتسز قالمه‌سی و علی الخصوص سلاطین عثمانیه‌نك صفت خلافتلرینی چوقجه خاطرلامه‌ملری ایله مقیدایدی.

انکلتره، بعض فاصله‌لرله برابر (مثلا استانبولی طوپه طوتمه‌سی، یونان استقلالنه چالیشمه‌سی) اون طقوزنجی عصرده، تا عثمانلی — روس محاربهٔ اخیره‌سنك فرداسنه قدر، تورکیه‌نك تمامیت ملکیه‌سنی، سلطانك استقلالنی مدافعه ایتدی. حتی بو اوغورده، قره دکزه کمیلر کوندره‌رك، طوبرنجه بطاقلقلرینه، سواستوپول باستیونلری اوکنه عسکر چیقارارق، انکلیز قانی دوکمکدن بیله چکینمدی. لکن برلین قونغره‌سندن بر قاچ سنه صوکره، انکلتره‌نك بو عصر دیده سیاستدن تماماً آیریلدیغنی کوریرز:

روم ایلی شرقی بلغارستانه التحاقی اعلان ایلدیکی زمان (۱۸۸۵)، تمامیت ملکیهٔ عثمانیه‌یی و بونی متکفل برلین معاهده‌نامه‌سنی اك آز مدافعه ایدن انکلتره اولمشدر. برلین قونغره‌سی اثناسنده، روسیه بیوك بلغارستانك تشکیلنه ساعی ایکن، انکلتره سلطنت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سی اساسی نامنه قارشی کلمش و منافع عثمانیه‌یی جداً مدافعه ایلمشدی.

روم ایلی شرقی مسأله‌سی اوزرینه طوپلانان استانبول قونفه‌رانسنده ایسه ، روس وانکلیز سفیرلرینك روللرینی ترامپه ایتدکلری نظر حیرته چارپیوردی : بوسفر تمامیت ملکیه‌نك مدافعی روس سفیری ، بویوك بلغارستان تشکیلنك مروجی انکلتره ایلچیسی اولمشدی!

بوندن بویله ، انکلتره سیاست شرقیه‌سی تورك دوستلغی اساسندن ، کیتدکجه متزاید برسرعتله آیریلور ، اوزاقلاشیر ؛ نهایت بردرجه‌یه کلورکه آرتق انکلتره . دولت عثمانیه تمامیت ملکیه‌سنك مدافعی اولمق شویله طورسون ، موجودیت عثمانیه‌نك بیله عدو بی امانیدر... انکلیز سیاستنك بوشکلی ، بالخاصه «ارمنی وقعه‌سی» اثناسنده وضوح تام ایله تجلی ایدر . ارمنی وقعهٔ مؤسفه‌سنك عواملندن بریسی دور سابقك حکومتسزلکی ایسه ، دیکر بریسی‌ده انکلیز انتریقه‌سی اولدیغی شبهه‌سز کبیدر . (بوبابده تفصیلات آلمق ودلائل بولمق ایسته‌ینلر ، رونه‌پینونك « L'Europe et l'impere ottoman ». نه مراجعت بویورسونلر : صحیفه ٤١ الی ٥٦) انکلیزلر ، وقعه‌نك حدوثنه چالیشدقدن صوکره وقعه هنکامنده ، عالم نصرانیتك هیجانندن بالاستفاده ، دولت عثمانیه‌یی تخریبه قالقیشمشلردی . ارمنی وقعه‌سی اثناسنده انکلتره‌نك مقصدی یالکز خاقان مخلوعی خلع ایتدیرمك دکل ، دولت عثمانیه‌یی پارچالایوب محو ایلمك ایدی : ١٨٩٥ سنه‌سی آغستوسك نهایتنده ، انکلتره خارجیه ناظری لورد صولسبه‌ری ، دوورده ایراد ایلدیکی برنطق طویل سیاسیده ، «عدالت تاریخیه یرینه کلوب ، یاقین زمانده ، تورك ایمپراطورلغنك یریوزندن قالقه‌جغنی خبر ویریور ودیوردی که : « صاقین ، بنی جراحلق ایتمه‌یه خواهشکر ظن ایتمه‌یك... بونکله برابر تهلکه موجود وبردوامدر. بر مرکز تعفن وارکه اورادن خسته‌لق وچوروکلك اوروپانك اعضای سالمه‌سنه‌ده سرایت ایده‌بیلور . » کرچه صولسبه‌ری ، نطقلرنده الك زیاده سلطانه متعرض کبی کوریلورسه‌ده ، سلطان اونك نظرنده تورکیه‌نك تمثالیدر ؛ سوز نطقدن وثائق رسمیه‌یه انتقال ایتدیکی وقت ، بومبهملك قالماز ؛ مثلا صولسبه‌رینك ٢٠ تشرین اول ١٨٩٦ تاریخیله دول معظمه‌یه طاغتدیغی مه‌موراندومنده عیناً شو سوزلر محرردی : « آرتق آشکار اولدی که اشبو بلایای عظیمه ازاله ایدیلمز ایسه ، اوروپا دولتلرینك علو جنابی ، کندی معاصی وخطیئاتیله ییقلمقده اولان بر دولتك حیاتنی ادامه ایله‌یه‌مز . »

ارمنی وقعه‌سنده ، انکلتره دولتی تهدیدینی ایقاعه یعنی دولت عثمانیه‌یی تقسیم وتخریبه مقتدر اوله‌مادیسه‌ده ، تورك ومسلمان دشمنلغی سیاستنده ینه اولکی شدتیله دوامده اصرار ایلدی . بو آنتی - تورك ، آنتی - مسلمان سیاستك تجلیات مختلفه‌سنی ، مصر ، ماکیدونیا ، کرید ، عربستان ، عراق وعقبه مسأله‌لرنده بولوب میدانه چیقارمق پك قولایدر . لکن بزم بوراده مقصدیمز ، انکلتره‌نك شرق سیاستنی خطوه بخطوه تعقیب ایتمك اولمایوب ، انجق صوك یکرمی اوتوز سنه ایچنده نه‌قدر چوق دکشمش اولدیغنی کوسترمکدن عبارتدی . بناءً علیه مسائل مذکوره‌دن بحثه لزوم کورمه‌یز . بوقدرجك ایضاحاتدنده اکلاشلمش ظن ایدرزکه برلین قونغره‌سندن اولکی وصوکره‌کی انکلیز سیاست شرقیه‌سی ، بربرینك ضدکاملیدر : اولکجه انکلتره تورکیه‌نك دوستیدر ، تمامیت ملکیه‌سنی وسلطاننك استقلالنی مدافعه‌یه چالیشیور ؛ صوکره دشمنیدر ، پارچالامه‌یه ، بیتیرمه‌یه اوغراشیور .

بونکله برابر ، غریبدرکه محررلریمزدن بعضلری ، حالا انکلتره‌نك تورکیه دوستی اولدیغنی ادعا ایدیور ومتصل قریم سفرینی ، ٩٣ محاربه‌سنی ، پاریس وبرلین قونغره‌لرینی اوکه سوروب ، اوزماندن بری ، انکلیز سیاستنك اوغرادیغی تحول عظیمدن بیخبرمش کبی طاورانیورلر ! سیاستده حسیات اولمادیغی کبی عنعنه‌ده یوقدر : عنعنه‌نك وجودینه ایناتیر کبی کورنمك برسیاستدر ، اما حقیقةً ایناتمق بویوك برغفلت اولور .

موسیو صورهل ، ١٨ نجی عصرده فرانسه‌نك سیاستی ، سیاسه‌مارهٔ سیاسی عنعنه‌لره قاپیلوب نه عظیم خساراته اوغرادیغنی ، همان هر درسنده تکراردن اوصانمازدی . بنابرین بزده تکرار ایلرز : انکلتره سیاست شرقیه‌سنك دساتیر اساسیه‌سندن اولان تورك دوستلغی ، کندی تعبیرلرنجه تورکیه حامیلکی ، انجق برلین قونغره‌سنك فرداسنه قدر کله‌بیلدی . ناصل که بویوك پیت ، ١٨ نجی عصرك نهایتنده ، روس انکلیز مودت طبیعیه‌سنك ختامنی بیلدیرمشدی . اویله‌جه صولسبه‌ری‌ده ١٩ نجی عصرك نهایتنده عثمانلی دوستلغنك زوالنی اعلان ایلدی . لکن اونوتمامالیدرکه بوتون بو تحولاته رغماً انکلتره سیاست خارجیه‌سنك اساسی ، بر اسقوچیا غرانیتی کبی ثابت وغیر متبدلدر : انکلیز دیپلوماسیسی ، صرف وطننك منفعتنه ، منفعت مادیه‌سنه خدمت ایدیور . اکر برکون اولوب‌ده تورك دوستلغی بواساسه نافع کوریلورسه . اوزمان انکلتره سیاستی ظاهراً ینه‌دونر ، دولت عثمانیه‌نك الك یاقین دوستی کسیلور ، فقط مدارا ومداهنه ایله هیچ برشی قزانیلاماز ...

آ . ی .

بز شرقه باقه‌لم شرقه !

تقریباً ایکی سنه اول وقوع بولان طلب اوزرینه استانبول غزته‌لرندن برینه بعض مقالات یازمش ایدم . بونلردن برنده ممالك غربیه‌یه کلمك اشتیاقنی کوسترن بعض کنجلره بشقه برزمینده اوله‌رق « بز شرقه باقه‌لم شرقه ! » دیمش ومشرق اسلامده ، رفاهلی حیات ایله تتبعه شایان اموری غربلیلره براقامغی توصیه‌ده بولنمش ایدم . بوتوصیه‌نك کنجلردن ماعداسنه دخی لزومی کورینه‌جکنی تخطر ایلمه‌مش ایدم . آوروپانك تااورته‌یرلرینه قدر پای استیلا اوزاتمش اولان اجدادمز بوکون‌قا قسه‌لرده تامنتهای غربنه بیله ظفریاب دخول اولان بونجه احفادك جرأتنی کورسه‌لر ظن ایدرم همان حجاب مادونیت ایله قوشوب مزارلرینه کیررلردی .

یاربی ! بونه اوشوش ، بونه موفقیت ! پاره‌سی اولان ده کلیور ، اودونج پاره بولان ده کلیور ، بش اون لیراسنی دها سیاحتی مدتنك نصفندن اول توکتوب ده تلاش خوف ایله عذاب احتیاجه دوچار اوله‌بیله‌جکلرینه عقللری ایرنلرده کلیور ! کلسونلر ، بویورسونلر ، غربك هر جهتی آچیقدر ، سربستدر ؛

شو قدرکه کندی کیسه‌سنه کوونیلر ، اذواق ذاتیه‌سی واحوال صحیه‌سی ایچون کندی حسابنه کلنلردن ماعداسی‌ده متصل بلاد غربیه‌یه آقین آقین کلمکه باشلادی . فلان وفلان امر اهمی تتبع ایچون آوروپانک ممالک مختلفه‌سنده جولان سریع اجراسنی درعهده ایدنلر طرفندن ملت ودولته عرض اولنه‌بیله‌جک یارارلقلرک اوبابده‌خرجراه وتخصیصات صورتیله بیت‌المال‌ملتدن ویریلن اقچه‌یی حلال ایتدیرمیه‌جکی آرتق پک آشکار کورنمکه باشلادی . برخلق اکر حریته مالک‌ایسه بیت‌الماله ویردیکی ویرکونک حتی بر غروشنک بیله محل صرفنده‌کی اصابتی بیلمک ایستر . طبیعی بونی آکلامغه اوخلقک مبعوثلری‌ده‌کلدر . مبعوثان کرامک وخصوصاً بزم آناطولی مبعوثلرینک آرتق ایلری‌ده واردات دولتدن بر غروشک بیله محل صرفنه اعتنا بویوره‌جقلری قویاً مأمولدر .

آناطولی مبعوثلرینی تخصیصاً ذکردن مقصدم بقای دولت‌عثمانیه ایچون قوهٔ ظهر اولان وفقط منابع ثروتنک هنوز عدم انکشافی سببیله سالیانه‌دن اک زیاده صارصیلان آناطولی خلقنک بیت‌المالک صرفنده هروجهله اقتصاده دها زیاده منتظر اولدقلرینی اتیاندر . برایشی ایی اوکرنمک ، بر مبحثی ایی تتبع ایتمک ذکای داهیانه‌یه مالک اولان ذوات نادره ایچون بیله محال اولان برزمان ترقی‌ده یاشایورز . ایمدی بوعصر ترقی واختصاصده جولان سریع حالنده طوپلانیلان معلومات هیچ‌ده شائبهٔ سطحیاتدن عاری اوله‌ماز ؛ معلومات سطحیه ایسه هرشیدن زیاده امور دولته تطبیقده تولید خطر ایلر . مستملکات شرقیه‌ده بولنان مأمورین افرنج منسوب اولدقلری بلاد غربیه‌یه مأذوناً کلمک ایستدکلری زمان — چوق کره واقع اولدیغی اوزره — حکومت نامنه کندیلری ایچون یاپه‌جق بر ایش احداث ایدرلر . بناءً علیه اجرای حکومت ایتدکلری مستملکه خزینه‌سندن خرجراه آلورلر ، معاشلرینی آلورلر ، حتی اوروپاده ایکن بیندکلری عربه اجرتنی بیله مذکور خزینه حسابنه کچوره‌بیلورلر . او مقوله صرفیاته متحمل اولان خزینه آنجق بر مستملکه خزینه‌سیدرکه وارداتی مجبور تابعیت اولان «یرلیلرک» یعنی اهالئ شرقیه‌نک ثمرات عملندن تحصل ایلر . فقط بزدن آوروپاده او مقوله صرفیاته لزوم کوسترمک ایستنیلرک تدابیری پک مقبوح «حیل شرعیه» قبیلندندر . بناءً علیه متشبثلرینک منسوب اولدقلری ملتک وسعت وضرورتی حقنده‌کی قیدسزلقلرینی ووطن ذاتیه‌لری حقنده‌کی نقصانئ حس حمیتلرینی ارائه ایدر .

کرک فرداً بعد فرد رسمیت نامنه بلاد غربیه‌یه کلنلر وکرک بر هیئت سافره تشکیلیله جولدیرجماعتکلوبده نوعما بروضعیت رسمیت آلانلر ایی بیلملیدرلرکه بو مقوله «زیارت عثمانیه» دن بر چوق فرنکلره آرتق کلال کلمکه باشلادی . اکرام نزاکتده قباق طادی دینه‌جک برحال آلمق اوزره‌در . اکر ایشتدکلرمز تمامیله یاکلش دکل‌ایسه بعض یرلرده آره‌سی چوق کچمکسزین استثقال ضمنی علائم الیمه‌سنک منزاح غزته‌لری صحایفنده ظهوری محتملدر . بورالره کلن زوار رسمیه‌یه یارارلق کوستروب توجه قزانمق ایستین مأمورلرمز اوته‌یه بریه یازیبورلر ، باش اورییورلر ؛ زوار وارده ایچون ملاقات وپانسیونلات ایستیورلر ؛ معتبر غزته‌لرده‌ده زوار وارده‌نک «شویله یاپدق ، بویله یاپه‌جغز» یوللو مکالمه‌لرینی درج ایتدیرمک غیرتنده بولنیورلر . فی‌الواقع نزاکت بین‌الملل بومقوله مراجعتلرک اسعافنی ایجاب ایدر . مع مافیه اکرام وجمیله‌ده بغایت احتیاطله وندرتله طلب اولنمق واسرافه معروض براقیلماموق قطعیاً مقتضیدر . بوندن ماعدا اشتغالات مهمه صاحبلرینک وقتی پک محدوددر ؛ ایمدی آنلرک فدا ایده‌جکلری وقت وامک بر ملاحظهٔ کافیهٔ مادیه ایله متناسب اولمق لازمدر . بزمله اولان معاملاتدن امید اولنان کارک حقمزده دریغ ایدلمین اکرام وجمیله‌یه تقابل ایده‌مدیکی برخیلی محافلجه حس اولنمغه باشلامش اولسه کرکدر . «شو اصلاحاتی یاپدق ، شو امور عدلیی یولنه قویه‌جغز» مثللو وطن وملتی حقنده اجابه حسن تأثیری مأمول اولان کلاملر صرفی حمیتکارانه صاییله‌بیلور . فقط خطاب اولنان اجانبک او خصوصاتده‌کی حسیات حقیقیه‌سی و منابع سائره‌دن آلنمش معلومات متقدمه‌سی اکر لایقیله تفحص ایدیله‌بیلمش اولسه وقوع بولان اقناعاتدن صدره شفا ویرر بر ثمره حصوله کله‌جکی اکلاشیلوردی . یاپدیغمز ترقیی ، یاپه‌جغمز اصلاحاتی رسمیت نامنه کندیمز اعلان ایلیه‌لم‌ده بشقه‌لرینه سویلتدیره‌لم ، اعتراف ایتدیره‌لم ؛ دها ایی اولور .

*
* *

مصرک اصحاب نقودندن اولوب اوته‌دن بری هر یاز آوروپایه یا تبدیل آب وهوایه ویا هوادار یرلرده بر مدت استراحته کلنلردن بر چوقلری دیار افرنجک طرز حیاتندن اوقدر حظ ایلمدکلری ایچون یازی بر مسلمان مملکتنده کچورمکی ترجیح ایدرلر . وفقط دورسابقک تضییقات متحکمانه‌سندن بیلوب فراح وهوادار مواقعده بر مدت اوطورمق ایچون استانبوله ویا جوارینه کله‌مزلردی . بوندن ناشی هرسنه مصردن یوز بیکلرجه لیرا چیقوب مملکتمزه دکل ، آوروپایه دوکیلدیکنه تأسفلر ایدیلوردی . حیات افرنجک اذواق وهوساتندن نصیبدار اولمق ایستین مصرلیلر مستثنا اولمق اوزره وسعت صاحبی هر بر مصرلی سیاحی الیوم مملکتمزده موسم صیفی کچورمکه میل کوستریبور ؛ ایمدی تسهیلات وامنیت آرتدقجه بو میل زیارت دخی آرته‌جق وهرسنه مملکتمزه یوز بیکلرجه مصرپاره‌سی دوکیله‌جکدر . حیفا که بزده بوکا مقابل کندی یوز بیکلرجه لیرالرمزی اوروپایه کتوروب دوکمک هوسی آرتیور . اوفاق تفک مصارف سفریه‌لری بر آرایه کتوریکزده نه دهشتلی بر یکون حاصل اولور کوررسکز . بو یکونک بویوک برقسمنک بیت‌المال‌ملتدن کلدیکنی نظر دقته آلورسه‌ق آکا مقابل آوروپادن آلنان فائدهٔ ثابته‌نک کبتی همان هیچ‌ه یقین برشی چیقار . بز معاشجی بر خلقز ؛ بشقه مملکتلرک اهلی کبی تجارت ، صناعت ، زراعتله بولدیغمز پاره‌لری صرف ایلیورز . ایمدی اکر حمت مایه‌مز ، حیثیت مردانه‌مز جداً سالم ایسه تشبثات وحرکاتمزده

استفادهٔ نفسانیه‌دن زیاده منافع ملیه‌نك أمیننه اوغراشمقلغمز لازمدر.

* *
*

کمال شکران ایله کوریله‌جك احوالدن اولدیغی اوزره مقتضیات احوال شرقیه و جهله شهراه ترقی‌ده یورومکلکمزك لزومنی ادراك ایدنلر چوغالیور. مع‌مافیه شرقلیلقلرینی، مسلمان هیئات اجتماعیه‌سنه منسوب اولدقلرینی قاله آلمیان و تمدنك تعیین ماهیتنده‌کی نقصانی ادراك ایدنلری کوسترن ذواتك مقدرات ملیه‌مزی تعیینده‌کی قدرلری حالا دها زیاده‌در. بو ذواتك امید تعالیسی تمامیله غربه معطوفدر. آنلرجه شرق بر وحشت آباددر.

ایشته بو ذواتك مقدرات ملیه‌یی تعیینده‌کی قدرت و نفوذندن طولاییدرکه بیت‌المال ملتدن وقوع بوله‌جق یاردم ایله مشرق اسلامك هیچ بر جهتنه مقصد تتبع ایله دها کیمسه کوندرلمدی. ذاتاً مقدرات ملیه‌نك تعیینی ایله مشغول اولان ذواتدن هیچ بری نه شرق سیاحتلرینه رغبت ایدر، نه‌ده فلان و فلان شیلری تتبع ایچون کندیلرینه منسوب اولان کیمسه‌لری کوندرر. فی‌الواقع شرقده منتظم و مکلف اوتللر یوق، یمکلی یتاقلی قطارلر یوق. واریله‌جق یرلرده اکلنجه‌لی سیر یرلری یوق، تیاترو یوق، غازینو یوق، میخانه یوق، قمارخانه یوق، بیلمم نه خانه یوق، اویله اما منتظم و مکلف اوتللرده و قلوبلرده، بیوك قوناقلرده، باغلی باغچه‌لی کاشانه‌لرده هردورلو اسباب ذوق و راحته مالك اوله‌جق قدر صاحب سامان اویله غرب اهل عرفانلری واردرکه کاروان تشکیل ایدرك، چادر آلتنده یاته‌رق، سفری بر عسکر کبی هردورلو مزاحمه صبر و متانتله قاتلنه‌رق شرقك هر طرفنه کیدرلر و هر طرفنده فوائد مادیه و معنویه استحصال ایلرلر. بونلردن‌ده‌می عبرت آلمیه‌جغز؟

لونده — خلیل خالد

بخارا

عالم نصرانیتك عالم اسلام اوزرینه چویردیکی فریلداقلر و امحای اسلامیت ایچون قوردیغی پلانلر، بلا پروا سویلیه‌لم که، هر فرد اسلامك قلبنده آجی آجی انتقام حسلری اویاندرمقله برابر، علی‌الدوام و مرتب بر صورتده ایلرو سوریلیور.

روس مطبوعاتی روسیه افکار متعصبه‌سنی غلیانه کتوره‌جك درجه‌ده یالان یاکلش افترالر، بهتانلر ایله بخارانك الحاقنی ترویج و برایالته افراغنی حکومتدن طلب ایدییور.

«نوویه‌وره‌میا» غزته‌سی بخارانك بویله داخلی بر ادارهٔ مستقله‌ده بولنمسنی روسیه‌نك، افغانستان ایله مناسبات تجاریه‌ده بولنمسنه، روس معمولاتنك افغانستان داخلنده تعمیمنه مانع اولدیغنی بیان ایدییور. بوکا سببده بخارا کمرکلرینك، مأمورلرینك تضییقاتی اوله‌رق کوستریلیور. روس مالنك بخارا حدودندن افغانستان حدودینه داخل اولمسی ایچون بخارا کمرکلرنجه هر یوکدن یوزیکرمی‌بش غروش آلندیغنی بیسوك بر حقسزلق اوله‌رق ادعا ایدییور. اون روبله ایچنده امدریا نقلیه پاره‌سی‌ده داخل اولدیغنی ینه کندیسی اعتراف ایدییور.

بو مرور و نقلیه اجرتلرینك روس ـ بخارا معاهده‌سنك ۶ـ۷نجی ماده‌لرینه مخالف بولندیغنی ادعا ایدییور. عجبا معاهده‌نامهٔ مذکوره‌ده روس مالنی بخارالیلر؛ سمرقند حدودندن افغانستان حدودینه قدر اوموزلرینه آله‌رق طاشیه‌جقلرینی و بونکچون بر اجرت نقلیه آلمیه‌جقلرینی عهد ایتمشلرمی ایدی؟ دنیانك هانکی کوشه‌سنده بویله حقسزلقلر کورلمشدر؟ هانکی مملکتده اجرتسز، قارشولقسز خدمت ایدلمش واشیا نقل اولنمشدر؟ اوت بو؛ یالکز روسلرك اسلاملر علیهنده بسله‌دکلری حمیت مسلمه‌لرندن (!) صدور ایده‌بیلیر...

«نوویه‌وره‌میا» بوکون ایرانده روس امتعه و مالنه قارشی یاپیلان بویقوتاژك ضرر و زیانلرینی افغانستانه بك چوق مال کچرمکله تلافی ایده‌بیله‌جکنی دوشونه‌رك بویله بر جنایتك ارتکابنه لزوم کورمشسه جهالتنه تأسفلر ایده‌رز. زیرا افغانستانك طوتدیغی مسلك و پولتیقه‌یی حالا اکلامه‌مشدر. عجبا روس تبعه‌سی پساپورتنی حامل اولانلرك قاچ دانه‌سی بوکونه قدر افغانستان ایچروسنه داخل اوله‌رق تجارت و سیاحت اجرا ایده‌بیلدی؟ بخارا کبی نیم مستقل بر حکومت بولنمه‌مش اولسه‌یدی، نه‌وقت روسلر افغانستانه جزئی بر مال کچیره‌بیلیرلردی؟ ینه بخارا کبی بر واسطه بولونمه‌مش اولسه‌یدی، نه‌وقت روسلر بونجه چوخه فابریقه‌لرینه کثرتلی یوك تدارك ایده‌بیلیرلردی؟

چونکه افغانستان قومشوسی و کوچك برادری اولان بخارا ایله هر وقت آچیقدن آچیغه سربست تجارت ایدییور و بالذات امیر محترم حبیب‌الله خان حضرتلرینك تحت اداره و نفوذنده بیکلرجه دوه‌لردن عبارت بولنان قافله‌لر افغان امتعه واشیاسنی حامل اوله‌رق بخارا بازارلرینه کلیور، صاتیلیور؛ و بو واسطه ایله روسلر احتیاجات ضروریه‌لرینی کافی بر صورتده تأمین ایدییورلر...

اکر بخارا کبی افغانستانه دیناً، سیاستاً مربوط بر حکمدارلق بولنمه‌مش اولسه ایدی؛ نوویه وره‌میا امین اولسون که افغانلیلر بر تك روس مملکتلرینه براقیه‌جقلری کبی.. تصلکه شمدیده اولیه‌در ـ قطعیاً بر پاره‌لق تجارتده روسلر ایله ایتمیه‌جکلر ایدی. چونکه افغانلیلر عندنده روسلرك صاری صاچلری و ماوی کوزلرینك اوقدر اهمیتی اولمدیغی کبی، روسلر ایله مناسبات تجاریه‌ده بولنمق آرزوسنده، یاخود ضرورتنده‌ده‌کللردر. نوویه‌وره‌میا بونی اکلاملی و بیلملی ایدی.

ایشته شو بیاناتمزایله نوویه وره‌میا و آرقداشلرینه تکرار ایده‌رزکه اکر افغانستان ایله مناسبات تجاریه‌ده بولنمق و روس امتعه واشیاسنك تدریجی بر صورتده افغانستان داخلنده انتشارینی کورمك و افغانستانك روسیه ایچون قطعی‌الضروری اولان اشیای معلومه‌سندن استفاده ایدملك آرزو ایدیلیرسه بخارا علیهنده چویریلمکده اولان دولابلردن صاقینملی، و حسیات اسلامیه‌یی روسلق علیهنده تحریك ایتمکدن توقی ایتملیدر.

بخارانك الحاق روسیه ایچون ایکی بیوك ضرری مؤدیدر : افکار عمومیهٔ اسلامیه‌یی روسلق علیهنه چویره‌جکی کبی ، افغانستاندن بالواسطه ایدیله‌جکده اولان استفاده‌نك‌ده قطعی وبوصورتله مملکتی سفیل بر حالده براقه‌جغی شبهه‌سزدر .

چونکه افغانیلر بخارالیلر ایله ایتدکاری معاملاتی اجنبی ملت ایله ایتمیورلر . بر بخاری افغانستانك هر هانکی بر کوشه‌سنه ایسترسه کیده‌بیلیر ، مناسبات تجاریه‌ده بولونه‌بیلیر . حالبوکه بشقه بر ملت هیچ بر وقت افغانستان داخلنده بخاریلرك نائل اولدیغی مظهریته نائل اوله‌مز . بونك قطعیاً امکانی یوقدر .

*
* *

شیمدیلك شو قدرجق بیانات ایله نوویه ورمیا وطرفدارلرینه جواب ویردکدنصکره کندیسنه احوال اجتماعیه، دینیه وتاریخیهٔ اسلامیه مدقق سوسنی ویرن طاشکند شهرنده « سیریدنی آزیا » (آسیای وسطی) نامیله نشر اولنمقده اولان رسالهٔ شهریه‌نك نسخ اخیره‌سندن برنده بخارا حقنده حصر اولنان اوزون برمقاله‌ده بخارا حکومتنك یولسزلقلرندن ، نظامسزلقلرندن ومأمورلرینك بر هیئت جبابره‌دن عبارت ولدیغندن وبخارا حکومتی داخلنده بولنان اهالینك حدسز ، حسابسز مظلومیتندن ومملکتی روسیه‌یه الحاق ایله روسیه اصلاحاتنك اشد لزومندن بحث اولنمشدر . بو دعوالرینی ثبات ایچون فکرینه، خیالنه کان یالانلری، بهتانلری، افترالری قلمی چیزدیکی قدریازمشدر.

شرع شریفك وضع ایتدیکی قوانین عالیه خلافنده اوله‌رق حرکتده بولنان بر طاقم مأمورین جاهله وارسه واصول جبایتده تضییقات اجرا اولنه‌رق اهالی‌یی صویارلرسه او وقت محرر مرقوم ایله برابر بزده هیئت جبابره دیرز ، وبو قباحتی بخارا حکومتك رأس ادره‌سنده بولنانلر ایله علمای بخارایه عطف ایده‌رز . علمای بخارا بویله بر طاقم جبابره‌نك اجرا آتنده لاقید قاله‌جق اولورسه دنیا وآخرت مسؤل آنلردر . معناسز تعصبلر کوسترمکدن زیاده بویله حاللری تفتیش وتنقید ایتمکده بولنمش اولسه‌لر ایدی ، اسلامیت ومملکت ایچون دها نافع خدماتده بولنمش اولورلردی . چونکه علمانك بو خصوصده اولان تکاسللری بخارای شریفك مماتنی احضار دیمکدر .

رسالهٔ مذکوره‌نك هیئت تحریریه‌سنی تشکیل ایدن میسیونرلرك ازیجق انسانیتلری وانصافلری بولنمش اولسه ایدی ، بو کون طوغریدن طوغری روسیه تحت اداره‌سنده بولنان اوتوز میلیون مسلمانلرك نه کبی حقوقلره ونه کبی عدالتاره مظهر اولدقلرینی دوشنورلردی . صکره‌ده بخارا واسلام افکار عمومیه‌سنی جریحه‌دار یده‌جك الحاق فکرلرینی میدانه آتارلردی .

بتون روس محافل عالیه‌سیله روس آمالنه خدمت ایدن غزته‌لر اکلامایدیلرکه بخارانك الحاقی عالم اسلامك روسلر علیهنده قیامیدر والسلام .

نور علی زاده

غیاث الدین حسنی

دوستلریمزك هویتی

فرانسز وانکلیزلرك بزم حقمزده بسله‌دکاری دوستلغك درجهٔ صمیمیت وصفوتی، برطاقم وقایع اخیره مناسبتیله ، کرکی کبی آشکار اولدی.

شهرمزده‌ایکی بویوك مؤسسهٔ مالیه واردرکه بونلرك بریسی «دیون عمومیه اداره‌سی » دیکریده « بانق عثمانی» در.

بونلرك ایکیسیده انکلیز ، فرانسز سرمایه‌دارلری ایله علاقه‌دار اولدقلری کبی، سرمایه‌دارلرك مملکتمزده الده ایتمش اولدقلری،ایتمك فکرنده بولوندقلری منافع مالیه‌واقتصادیه‌نك‌ده مرجع عمومیسیدرلر.

دیون عمومیه ، معلوم اولدیغی وجهله ، حیات مالیه واقتصادیه‌مز اوزرنده بر قونترول شکلنی آلمق ومملکتی دائمی بر اسارت مادیه‌التنده صاقلامق نیتی ایله تشکل ایتمش بر مؤسسه‌در . بویله بر مؤسسه‌نك موجودیتی شان وحیثیت ملیه‌مز ایله نه‌درجه غیر قابل تألیف اولدیغی هرکسجه حس ایدلمشدر، ظن ایده‌رز.

بانق عثمانی‌یه کلنجه، دیون عمومیه‌نك برشعبه‌سی اولان بومؤسسه اوته‌دن بری استقراضات عثمانیه‌نك مرجع یکانه‌سی اولمق کبی بر وضعیت قازانمشدر. استقراضات عثمانیه‌نك، کافه‌سی یابو مؤسسه ایله ویابونك واسطه‌سیله وجوده کلمشدر. دیمك‌که بر موقع ممتاز احراز ایدرك مملکتی کندیسنه بررابطهٔ اقتصادیه ایله علاقه‌دار ایتمش وحکومتك اوته‌دنبری سربستی حرکت اقتصادیه‌سنی تضییق ایده کلمشدر . بونکله برابر استقراضاتی اك آغیر شرائط آلتنده قبول ایتمشدر. خصوصی تضمینات وتأمینات . آغیر فائضلر، وسائر برطاقم امتیازات.. شرائط مذکوره‌نك اساسلرینی تشکیل ایدییور.

برطرفدن « بانق عثمانی » بویله‌جه ممتاز برموقع احراز ایدرك آغیر شرائط ایله حکومته پاره ویرر ، دیکر طرفدن « دیون عمومیه » شو پاره‌لرك تأدیاتنه تخصیص ایدیلن منابع واردات حکومتی تحت اداره وقونترولنه آلیوردی. ملت وحکومتك حریت حرکتنی تضییق، حیات اقتصادیه‌سنی تحدید ، بتون شئونات ملیه‌مز اوزرینه بر دست تجاوز اوزاتمق ایچون نه کوزل ، نه‌قدر ماهر بنالر ! . .

شایان دقتدرکه شو ایکی مؤسسه نفس‌الامرده یکدیکرینك شعبه‌سی اوله‌رق فرانسز وانکلیز سرمایه‌دارلرینك عینی نقطه‌یه ، عینی آماله یورومك ایچون اللرنده مدهش برر وسیله‌در .

کونی خوش کچیرمك ، نه اولورسه اولسون ، حتی بر ملت ومملکت ناموس وشانی بهاسنه بیله اولسون ، پاره بولوبده خوشجه امرار حیات ایتمك دساتیر اساسیه‌سندن اولان ادارهٔ سابقه بوکبی شیلری دوشونمزدی . پاره بولسونده نه اولورسه اولسون ، هانکی شرائطله اولورسه اولسون .

لکن مملکتی اسارت سیاسیه‌دن استخلاص ایدن یکی اصول اداره بوکبی اسارتلرك اك عادی واك آغیری اولان اسارت اقتصادیه‌نك دوامنه روی رضا کوسترمزدی .

ایشته بونك ایچوندركه ماليه ناظری بوكره استقراض عقدی ایچون آوروپایه سیاحت ایدرك حكومت سنیه‌یی مؤسسات مذكوره‌نك ربقهٔ اسارتندن قورتارمق مقصدیله دیكر مؤسسات مالیه ایله مذاكره‌یه كیریشدی. اوته‌دن بری عادت اولمش اولان تضمینات، تأمینات وقونترول اصولنی قالدیره‌رق خفیف برفائض ونافع برطاقم شرائط ایله استقراض عقدی تشبثاتنه كیریشدی و، حمد اولسون، موفق ده اولدی.

ناظر مشار الیه بوندن صكره حكومت عثمانیه‌نك استقراضاتنه قارشی ویره‌جكی تضمینات وتأمینات یالكز حكومتك اعتبار وناموسندن عبارت اولاجغنی و قطعیاً خصوصی ومادی تأمینات ویرمیه‌جكنی صراحةً اعلان ایتدی. لكن فرانسز وانكلیز محافل سیاسیه واقتصادیه‌لری بویله برفكر جدید ایله اویوشامایاجقلرنی و بو تشبثك حصوله كلمه‌سنه شدتله ممانعت ایده‌جكلرینی كندی طرفلرندن صراحةً بیلدیردیلر.

فرانسه مطبوعاتی آره‌سنده بر مقام ممتاز احراز ایتمش اولان «تان» غزته‌سی فرانسز محافلنك حكومت عثمانیه‌نك بوكبی تشبثاتنه مساعده ایده‌میه‌جكنی، اوتوزسكز سنه‌دن بری دوام ایدەكلن عنعنات اقتصادیه‌نك ادامه‌سنی طلب ایده‌جكنی واكر بالفرض پارسده برمؤسسهٔ مالیه بولونوبده تركیا ناظرینك وضع ایتدیكی شرائط اوزره استقراض عقدینه جسارت ایدرسه عموم فرانسزلری بویله بر استقراضه قارشی بویقوت یاپمغه دعوت ایده‌جكلرینی صراحةً بیان ایتدی.

فرانسه مالیه ناظری ایسه جاوید بكه یكی شرائط اوزره عقد ایدیلن استقراض سندلرینك پارس بورسه‌سنده مبادله ایدیلمه‌سنه روی مساعده كوسترمیه‌جكنی آچیقدن آچیغه سویله‌دی.

تورکجه‌سی، فرانسزلر و انكلیزلر دیمك ایستیورلركه: عثمانلی ملتی نه اولورسه اولسون، نه كبی ترقیات كچیریرسه كچیرسون. نه كبی اصول ایله اداره ایدیلیرسه ایدلسون، بز شو مملكتی دائمی براسارت وتضییقات اقتصادیه آلتنده بولوندیرمغه عزم ایتمشزدر!..

فقط جناب حقه شكركه بوكبی تعدیات موداسی كچدی. عثمانلیلر آوروپاده كندی حیثیت وشان ملیلریله متناسب برموقع اخذ ایتدیلر. اسكی دورك براقش اولدیغی كرك سیاسی وكرك سائر هرنوع اسارات مادیه واقتصادیه‌یی برر برر قیرمغه عین ثباتله عزم ایتمشلردر. عثمانلی قومی وعثمانلی قوتی بوكون موازنهٔ دولیه ایچون استصغار ایدلیه‌جك درجه‌ده بیوكدر.

ایشته بونك ایچوندركه پارسده ولوندره‌ده روی موافقت كورمین مالیه ناظرمز برلینده، ویانه‌ده كمال شوق وصمیمیتله قبول ایدلمشدر. انشاءالله بوكون، یارین یكی استقراض سنداتنك مذكور شهرلر بورسه‌لرنده قبول اولندیغی خبرینی آلیرز.

عدو شود سبب خیر كرخدا خواهد

ینه هرصورتله قزانمش بز اولورز؛ حقیقی دشمنلریمزله حقیقی دوستلریمزی تفریق ایچون بزه بویله عبرت آمیز درسلرك اهمیتی بیوكدر.

مكاتیب

نخجواندن مكتوب

من كه باشم كه بر آن خاطر عاطر كذرم
لطفها میكنی این خاك درت تاجها!

مایهٔ امیدمز، مایه الافتخارمز، استقباله‌كی قرانلقلرمزك شمس نورانیسی، كرهٔ ارضه طاغلمش بیچاره یتیم مسلمانلرك بدرلری منزله‌لرنده اولان ذوات عظام!

سعادت دینیه وبشریه‌مزك اك محكم وسیله‌سنی حامل اولان مكتوبكزك شرف قبولنه موفق اولدم.

مقاصد سنیه‌سنه، كله‌جكده‌كی فواید عظیمه‌سنه واقف اولدم. كثرت وجدمدن قلبمده شدید برشادلغك حصولندن مست اوله‌رق كوزلرمدن یاش جاری اولمغه باشلادی. جریدهٔ فریدهٔ (صراط المستقیم)ك ارسال ایدیله‌جكی مژده‌سی محفل قلبمی عطرلندیردی. قارا كلقده اولان سرای وجودمی ایشقلاندردی. تارمار وخراب اولان عمارت وجدانمی آباد ایلدی.

قشار استبدادده ازیلمش اولان روحمه آب حیات سرپدی. اوت، افندیلریم! «مقصدمز سیاسی دكلدر، هیچ بر دولتك طوپراغنده كوزمز یوقدر» بیورمشدیكز... پك ایی! ولكن باشقه‌لرینك بزم طوپراغمزده، بلكه هرذره‌مزده ایكی اولان كوزلری سكز آچیلمشدر. محومزه وار قوه‌لریله چالیشیورلر، علی الخصوص معلومكز اولان استبداد.... خطمه آشنا اولوكز كله‌جكده برچوق معلوماتی شامل اولان مكتوبلر تقدیم ایتمكی امید ایدرم. وصراط المستقیمك شرف وصولنه بیوك برشوقله منتظرم.

شیمدی‌یه قدر اورادن بورادن الده كچیره‌رك مطالعه‌سندن بیوك استفاده‌لر ایدییوردم. چوق فایده‌لی برجریدهٔ مباركه اولدیغندن اولندن آخرینه قدر مطالعه‌سنه چوق مشتاق ایدم. مقدمات اشتراء واشترا كنه مشغول ایدم، كه مكتوب شریفكز واصل اولدی؛ الحق، اكر دیسم كه استحقاقك اك اعلی درجه‌سنه مظهرمنم، طوغری سویله‌مشم.

آچیق مكتوب

فاضل متفكر محمد عبیدالله افندی حضرتلرینه

«صراط مستقیمك» ۹۹ نومرولو نسخه‌سنده «اتحاد اسلام» سرلوحه‌سیله تزیین ایلدیككز مقالهٔ منقوله‌كزی اوقودم. عشق تعالئ اسلام ایله مشحون اولان قلبكزك سانحات لطیف ومتینی اولان اویازیلر فقیریكزده‌ده برطاقم تفكرات وتحسسات اویاندیردی. بونلری، نقاط نظرلریمزك اتحادی حسبیله ینه صراط مستقیم رسالهٔ محترمه‌سنی واسطه اتخاذ ایده‌رك عرضه جرأت ایلیورم..

طوغری سوزلر آجیدر. آجی شیلرده مؤثردر. سوزدنده مقصود تأثیر اولدیغندن تأثریاب اولانلرك تحمل ایتملری ایجاب ایدر.

أوت ؛ دیدیککز کبی اتحاد اسلام عثمانلیلغك اك قوتلی براستنادکاه حیاتی اولدیغی کبی، حیات عثمانی‌ده بوامنیه‌نك حصولنه بر رکن اهم‌در. بوحقیقتی ، دولت علیه‌ده مشروطیت اداره وحریت مطبوعات تأسس ایتمسیله وجود اسلامده حاصل اولان حرکت انتباه پروانه پك پارلاق برصورتده اظهار ایلدی .

هرشیده اولدیغی کبی ، بومسئلهٔ مهمه‌ده ده نتیجه‌یی سالماً الده ایتمك ایچون مقدمه‌لریمزی رصین واساسلی قورمامز ایجاب ایدر . بوده بالطبع عثمانلی حکومتنك تأمین حیاتیله قابل اولاجقدر . بونك ایچون‌ده شبهه‌سزکه اتحاد عناصر عثمانیه‌نك اساسنی اتحاد عناصر اسلام تشکیل ایده‌جکدر . حال وماضی بونی بزه آکلاتدی وآکلاتمقده‌در . دیمك اولیورکه بدایةً یاپمامز لازمکلن برشی وارسه اوده عثمانلی مسلمانلری آره‌سنده « ان المؤمن للمؤمن کالبنیان المرصوص یشد بعضه بعضاً » سرینی تجلی ایتدیرمکدر . أوت ، بوکا ، بونتیجهٔ علویه‌یه واصل اولور اولمز. بتون آمال قلبیه‌مزك ، تمنیات وجدانیه‌مزك برکسوهٔ مادیه‌یه بروندیکنی کمال مسرتله ادراك ایده‌جکز . چونکه موجودیت ملکیه وموقع دولیه‌مزك آرزولریمزك ساحه ظهوره کلسنده مهم برعامل اولاجغی بدیهیدر . ایشته ، هرشیدن ، هرتشبثدن اول توسل ایده‌جکمز واسطهٔ فلاح عثمانلی اسلاملرینك ایچه قایناشوب سویشمسیدر .

واقعا حالاً حمد اولسون پك اوقدر مهم برتهلکهٔ نفاق کورولمیورسه‌ده هرکوچکلر بیوکلری وجوده کتوردیکی معلوم فاضلانه‌لریدر. بناءً علیه اك کوچك برشمهٔ اغبرار وانفعال بزم ایچون، حیاتمز ایچون، حیات اسلام ایچون هرحالده دفع اولنملیدر . بوانفعاللرك ، بوخشنودسزلقلرك کنیش برمحیطده اولانلرینك ازاله‌سنی متفکرین عائده‌سنه ترك ایده‌رك بن ، یالکز بوراده کوره بیلدیکم محیطمه عائد بعض معکوس جریانلرك دفعنی مرجعندن طلب ایتمك ایسترم . بونلرده رمضانلرده اطرافه یاییلان وافکار عمومیه اوزرنده مهم برتأثیر اجرا ایلین واعظ افندیلردر . سوزلرم طبیعی عمومی دکلدر . لکن شایان تأسفدرکه بیوك بیلدیکمز بعض ذوات‌ده دائرهٔ خطابیه‌یه کیرمکله وجدانیی قامچیلایور .

واعظلر ، داها طوغریسی ، معالیات دینیه‌یی تلقین ایتمك وظیفه‌سیله موظف اولانلر حیات اسلامیه‌ده اهمیتلی برر مؤثردرلر . بونلرك افکار عوامده ، حتی افکار متوسطه‌ده نه‌قدر اجرای نفوذ ایلدکلرینی وظیفه‌لرینی دوشونمکله پك ایی آکلارز . هرسوزلری مزرعهٔ افکارده قولایجه نشوونما بولور ؛ قولایجه داللانیر ، بوداقلانیر . سوز ؛ محل ، مکان ، زمان وانسان اعتباریله مختلف مختلف تأثیرات اجرا ایلدیکی هرعقل سلیم حضورنده مسلمدر . محترم ، معتمد برذاتك سوزلریله ، منفور ویالانجی بللنه‌نیلن برشخصك سوزلری آره‌سنده پك بیوك برفرق اولدیغی آشکاردر . ولوکه حقیقتده امر برعکس اولسون .

شومقدمه‌جکلردن مقصدم ذاتاً سزجه ده معلوم اولان واعظلریمزك اهمیت موقعیه ووظیفه‌لرینی آکلاتمقدر . وظیفه اوقدر بیوکدرکه « الدین النصیحه ... » حقیقت باهره‌سنی اجرا ایلیورلر ؛ موقعلری اودرجه نازکدرکه لابس اولدقلری کسوهٔ فاخرهٔ اسلامیه ایله قلوب امتده برنقطهٔ احترام قزانمشلردر. لکن وظیفه‌نه‌قدر مقدس اولورسه اولسون ، موقع نه‌درجه‌مهم بولنورسه بولنسون برایش اهلنك غیری‌یه تفویض اولندیغی آنی یاصدیق بیاجغی طبیعیدر. اوحالده نتیجهٔ منتظره عکس العملدن بشقه برشی اولامز . بناءً علیه انتخاب واعظ مسئله‌سی اك مشکل برایش اولدیغی کون کبی ظاهردر .

أوت ، واعظلرك انتخابی مبعوثلرك حسن انتخابی قدر کوچدر . بونلرك کچن سنه‌لر کبی اولمایاجغنی یکی وغیور شیخ الاسلامز حضرتلرندن بکلرز وامید ایده‌رزکه بوکالائق اولدیغی درجهٔ اهمیتی‌ویرر. بواهمیتدن کوز یومق یالکز عثمانلیلره دکل بتون اسلاملره بر تجاوزدر . هیچ برصاحب انصاف واذعان بوکا روی موافقت کوستره‌مز . واقعا « دین وملت ایکیسی بردر » قضیهٔ سیاست نمونی‌یحق تلقین ایده‌جك وسع احاطه‌یه صاحب واعظلریمزك مقداری محدود ایسه‌ده بزشمدیلك مدار تفرقه اولان موعظه‌لردن فراغت ایتلرینی طلب ایلرز . دینی ، سیاسی اجتماعی واقتصادی موعظه‌لری اصلاح اولنه‌جق مدرسه‌لریمزك محصول عرفانندن بکلیه‌جکز .

ایشته ، هرشیدن اول تأمین منفعت ایلکی دوشونن بوواعظلر بولندیغی محیطك افکار وحسیاتنی اوقشایه‌جق سوزلر سویلکی ؛ ظنم برضرورت معیشت اوله‌رق یاپیورلر. بعضاً حزن والم اولان حادثاتك ظهوری بزه بونی آکلاتیور .

آرتق دیدی‌قودینك ، سیلابهٔ تعصب جاهلانه‌نك صره‌سی اولمدیغی هردورلو دهشت وهیبتیله آکلاشیلیور .. آرتق محتاج اولدیغمز مساعیٔ اتحاد پروانه‌یه بتون عشق دیمزله صارلمامزك لزومی شدت مخافتیله ظاهر اولیور . آرتق هردماغ اسلامه « حیاتمز اتحاد اسلامده‌در » جمله‌سنی اك مدهش قوتلرله ناقابل تزلزل برصورتده یرلشدیرمه‌مز احتیاج اشدی هرکون تکون ایدن احتراصات سیاسیه حادثاتیله کندینی کوستردی .

بونی یرلشدیرمك قدرت علمیه‌سنی حائز اولمایانلر باری فکرلری تغلیط ایتمسونلر .

محترم متفکر ؛ سز ، مذاهبك تألیف واتحادینه عطف نظر ایدییورسکز ، جهلا ایسه مسالك آره‌سنه تخم نفاق اکیورلر. سز، بزده پارلاق بر استقبال اسلام امیدلری اویاندیرییورسیکز ، اونلر افق افکاریمزی سیاه بلوطلرله قرارتیورلر . بو تضاد مساعی یابر توقف یاخود بر جریان معکوس تولید ایده‌جکی شبهه‌سزدر . . .

دیمك که مقدمهٔ تشبثاتمز واعظلریمزدر . بو وادیده بر پارچه داها سوز سویلك تعمیق ملاحظه ایتمك لازمکلیرسه بودائره‌لره بولنان مفتیلر حتی حاکملرده محکوم مطالعاتمز اولاجقلری آشکاردر . چونکه بورالرده ویریلن موعظه‌لردن ، واعظلری کندیلری تعیین ایتدکلری جهتله ، مسئولدرلر .

ایشته ، یوقاریدن آشاغی بسطایده کلدیکم سلسلهٔ فکاردن مقصد شودرکه مقام مشیختدن هیچ اولمزسه مفتیلره حاکملره اصدار ایدیله جك براص ایله بو کبی یولسزلقلرك اوکی آلنمسی خصوصنه دائر صرف مساعی ایدلمه سیدر .

حازم

آرناودلق احوالی

طنین رفیقه مزك :

اشقودره مخابر مخصوصی یازییور :

آرتق قول اردووظیفه سنی اشقودره ولایتنده دخی اکمال ایتمك اوزره در. پوقا ، ميد ، اشقودره ، مردیتا واشقودره مالیسورلرینك سلاحلری کاملاً طوپلاندی . قول اردو تموزك یکرمی دردندن اعتباراً لش، تیران، البصان مناستر استقامتنده تدریجاً ایلری حرکته باشلادی . ایفای وظیفه ایده رك اون بش کونه قدر مناستره مواصلتی امید اولنور .

اشقودره ولایتی اهالیسنك اوجده ایکیسی خرستیان اولدیغی واجنبی پاپاسلرینك تشویقات دائمه سی اکسیك اولمدیغی حالده پك شایان تقدیر بر صورتده اوامر حکومته اطاعت ایدرك جداً عثمانلی اوغلی عثمانلی اولدقلرینی اثبات ایتدیلر ، بتون سلاحلرینی تسلیم ایلدیلر . قطعاتی تموز صباحنده دره یه کزمکدن ، مشاق ومزاحمه کرفتار اولمق عذابندن قورتاردیلر . پاپاسلر وسائط مادیه لری سایه سنده غفلت ماضیه مزدن بالاستفاده بو حوالی خلقنك دیانتنی تبدیله موفق اولمشلر ایسه ده عثمانلی پادشاهلرینه، عثمانلی حکومتنه وطننه اولان محبت ارثیه لرینی اخلاله ، عادات قومیه لرینی تغییره قادر اولامامشلردر . هر طرفده بونلرك تعقیب ایتدکاری مقاصدك استحصالی ایچون اختیار ایتدکاری فداکارلغك آثار فعلیه سی نظره چارپیور . هریرده برچوق کلیسالره ، نامحدود پاپاسلره ، شهرده مکتبلره ، اجزاخانه لره ، فوتوغرافجیلره وبعض بیوك کویلرده ده نادراً مکتبلره تصادف اولنور . ایپالا کوینده آلتی یدی سنه اول آوستریا حکومتی طرفندن انشا اولنان بر مکتب کویلیلر طرفندن احراق اولنمشدر . کویلرده کلیسالرك بعض موجود اولمیان پاپاسلرینك نره ده اولدقلری سؤالنه قارشو صلیبه ، آوستریایه ویا ایتالیایه کیتدی دییورلر ! بوقدر غیرت وفداکارلغه مقابل خلق خرستیانلغی پك آز جه اوکره نه بیلمشدر. عینلری ، عادتلری ، عادات اسلامیه لری ، مربوطیت قلبیه لری حالا اسکی حالده در . اسملری نوح مارقو ، نیقولا محمد ، نیق علی ، احمد جون واح کیبدر .

انسان بورالرده بیکیرلر اوزرنده قارنجه کبی کیدوب کلن ، اوته یی بری یی متمادیاً طولاشان پاپاسلر آره سنده برقاچ صاریقلی کورمك آرزو ایدییور.

صراط مستقیم

شو سطرلری اوقویوبده متأثر اولمیان مسلمان بولنمز ظن ایدرز. زیرا غفلت سایه سنده بر چوق مسلمانلرك بشقه دینه چوریلمه سی مسئولیتی بتون هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه یه عائددر . لکن هرکسدن زیاده شو مسئولیت بزم علمامزه ترتب ایدر. بونلرك غفلتی نتیجه سیدرکه بو کون بر قسم قرداشلرمز بو دین مبینك فیوض نورانیسندن محروم بولنیورلر . اویانوب غیرت وفعالیته کله جك یرده مع التأسف بو غفلت حالا دوام ایدییور . اشقودره کبی مهم بر ولایتده برچوق پاپاسلر طولاشوب طوردقلری حالده برصاریقلی کوریله مه سی نه قدر شایان تأسفدر . علمامزك کمال اهمیتله نظر دقتلرینی جلب ایدرز .

فرانسه فاسی نصل یوتیور؟

اقدام رفیقه مزك طرابلس غرب مخابر مخصوصی یازییور :

کچن کانون ثانی ایچنده طرابلس غرب ـ تونس حدقاصلنده فرانسزلر طرفندن وقوعه کلن تجاوزاتك منعی ضمننده سوق اولنان مفرزهٔ عسکریه ضابطاننده مکتبلی بوشناق ملازم صالح افندینك بعض اسبابدن طولایی آتیله ، اسلحه سیله برابر تونسه و اورادن ده فاسه فرار ایلدیکی اوزمان اوروپا آژانسلرینك تبلیغاتنه عطفاً بالجمله جرائد عثمانیه ده یازلدیغی واوزون اوزادی یه سرمایهٔ مقال اولدیغی خاطرلرده در . مومی الیه بوکره قطعهٔ عسکریه سنه عودت ایلدیکنی خبر آلدم وکندیسیله ملاقات ایلکی فائده لی عد ایلدم . آره مزده جریان ایدن محاوره یی عیناً یازییورم :

بن ــ صورت فراریکزی آکلایه بیلورمی یم ؟

ضابط ــ مفرزه مده بولنان بر نفرك مغایر تربیهٔ عسکریه تجاوزاتندن طولایی مغبر اولدم. مافوقم اولان قوماندانه شکایت ایتدم. تجزیه سی جهتنه کیدلمدی . بالطبع افراد آره سنده حیثیت آمرانه م قالمادیغندن عزت نفسم الجاسیله فراره مجبور اولدم .

ــ حین فرارده نره لره کیتدیکز ونه یولده معامله کوردیکز ؟

ــ اولا تونسه ، بالآخره فاسه کیتدم . کیتدیکم یرلرده اهالیٔ اسلامیه طرفندن صوك درجه ده حرمت ورعایته مظهر اولدم . هله فاسلیلرك عثمانلیلره قارشی بسلدکاری حسیات قلبیه بو کون هر درلو تعریف وتصویرك خارجنده در .

فاسده برمدت قالدقدن صکره اون لیرا معاشله ومعلم صفتیله فاس اردوسنه داخل اولدم .

ــ فاسدن نه صورتله انفکاك اولندی ، ونه صورتله تکرار قطعهٔ عسکریه کزه عودت ایتدیکز؟

ــ فاس اردوسنده بندن بشقه ترك اوله رق اون سکز قدر ضابط بولنیور ایدی. اخیراً عقد اولنان الجزیره قونفرانسی موجبنجه فاس اردوسنده معلم ضابطانك فرانسز اولمسی مشروط اولمسندن ، طولایی حالی فرانسه حکومتی خوش کورمیه رك دول معظمه نك موافقتیله حکومت محلیه دن اجنبی ضابطلرینك اخراجنی نوطه ایله طلب ایتدی. بونك اوزرینه فاس حکومتی کرهاً بز عثمانلی معلملرینی اردودن اخراج وجمله مزی بر واپوره مرفهاً ارکاب ایتدی . بز اسکندریه یه کیتمك اوزره یوله چیقدق . واپورمز طرابلس لیماننه کلدیکنده والی وقوماندان حسنی پاشایه بر عریضه کوندره رك جزادن عفوم ایله برابر واپوردن چیقمقلغمه وقطعهٔ عسکریه مه اعاده مه مساعده اولنمسنی استرحام ایلدم. قوماندان مشار الیه حضرتلری تجزیه ایدلمیه جکمی وقطعهٔ عسکریه مه اعاده اولنه جغمی بیلدیردی. بنده واپوردن چیقدم وقطعه مه عودت ایده رك الیوم مقدس وطنمه ایفای خدمت ایتمك وظیفه سنه تکرار نائل اولدم . بوندن طولایی جناب حقه علی التمادی عرض شکران ایتمکده یم.

ــ فاس حکومتنك اردوسی حقنده مطالعه کزی سؤال ایده بیلورمی یم؟

ای هندلی قرداشلر، کورمیورمیسکز؟ که بزه‌زنانی تعلیم ایتدیلر، اولرمزه کیردیلر، قاریلرمزی فنالغه سوق ایتدیلر. یازیقلر اولسون! خاك پاك هند اومسعود اولادندن بوسبتون‌می محروم قالدی؟ مملکتك قهرمان اولادی ارککلکدن، ارککلکك‌مقتضاسی اولان غیرتدن، حماستدن بیوایه طواشلر کبی جبین،مسکین مخلوقلر صره‌سنه کلدرك وظیفهٔ حمیتلرینی طانیماز، برعذاب دائمی ایچنده أولوی ترجیح ایدر، مملکتلرینی قورتارمق ایچون هیچ‌برأثر حرکت کوسترمزمی اولدیلر؟ ای‌هندلیلر، ای‌قهرمانلرك اولادی! نصل اولیورده انکلیزلردن قورقیورسکز؟ اونلر الهٔکل آ. سزك کبی انساندر. دها طوغروسی انسانیته صالدیرر وحشیلردر.. »

بجناتار (عصر حاضر) دیه: هندلیلر ال اله ویررده بیونلرنده‌کی اسارت بیوندریغنی سیلکر آثار، استقلاله نائل اولورسه بوکندیلرینك حق دکلی‌در؟ انکلیزلر بوخصوصده شکایت‌ایده‌بیلیرلرمی؟ هندلی‌استقلالنی‌بتون دردلرینك دواسی اولدیغنی اوزره تلق ایدیورده بومقصده وصول ایچول قان دریالرنده یوزیور. انکلتره‌نك هندلره غلبه‌سی ماضینك اساطیرینه قاریشمش برخرافه‌دن باشقه برشی دکلدر.

(کجرات) جریده‌سنده: بوغزته‌ده هندلیلرك سنهٔ جدیده‌سنی تبریك ایدرکن اجانبك ظلمی آرتق دیکیش طوتدیرمیه‌جغنی سویلیورده «ای‌مبارك طوپراق، برزمانلر اوقدر آسمان پرواز ایکن‌بوکون‌قفسده‌کی قوش کبی‌سك. سنك او ایکی قهرمان اولادك اولان طوغرولق، حب وطن عجبا اولدی کتدی‌می؟ یوقسه ظالملر سنی نه‌حالده بولوندیغنی بیلمیه‌جك قدر مسلوب شعوری ایتدیلر؟» دییور.

(قال) جریده‌سنده: بز جوبانه محتاج برقویون سوروسی دکلز. بزده وطنی، دینی، قهرمان اولادی، ارباب سیاستی، عسکری اولان بللی باشلی برقومز، که بونلری انکلیزلرله اختلاطمز سایه‌سنده قازاندق. اوت، مدنیت حاضره‌لریله افتخار ایدن انکلیزلرك اجدادی ظلام بهیمیت ایچنده، جهالت ایچنده قولاج آتارکن بزلر عقول سلیمه، افکار عالیه صاحبلری ایدك، البته کونك‌برنده بومقدس مملکتلرمز اسکی‌سیرتنی، اسکی‌شعشعه‌سنی استرداد ایده‌جکدر. ایشته او قدر اشکنجه‌لره رغماً آرامزده چیقان قهرمانلرمز!..

شئون

دولت عثمانیه:

حجاز تیمور یولنه ومدینهٔ منوره‌یه تعرضه — اولجه‌برقبیله شیخی‌ایکن، فنا احوال وحرکاتندن دولایی مکهٔ مکرمه امارت جلیله‌سنجه منصبندن عزل ایدلمش اولان احمد خلیل نامنده بریسی باشنه طوپلادیغی برقاچ‌یوز آتلی ایله اولاً حجاز دمیریولنه وبعده بلدهٔ طیبه‌یه هجوم جرأتنده بولنمشلردر. بالطبع، عساکر منصورهٔ عثمانیه، احمدخلیل وعونه‌سنك هجومنی چارچابوق دفع‌ایلمشدر. لکن بزجه مسأله‌نك اصل شایان تأسف جهتی بومهاجملرك خارق العاده غفلتلریدر. بوکون عالم اسلام، هرزماندن زیاده اتحاده محتاجدر.

حجازدمیریولی اواتحاده خدمت ایده‌بیله‌جك برآلتدر. عثمانلی عسکری، الیوم، عالم اسلامی آز چوق مدافعه ایده‌بیله‌جك یکانه اردودر. مقامات مبارکه‌ایسه، اوعالمك قلبکاهیدر. بونیله ایکن بیلمه‌یز نه‌درین جهالت وغفلت لازمدر که مسلم‌اسمنی طاشیان برشخص، اغفالکار بر طاقم لافلر نشر واشاعه ایله عونه طوپلیه‌رق، اوواسطهٔ اتحادده، اومدافعین عالم‌اسلامه، اومرکز موخدینه تعرض جسارتنده بولنیله بیلسون!

جامع الازهر. — مصر مؤسسات علمیه‌سندن جامع الازهر ایچون یکی برقانون تنظیم ایدلمکده اولدیغی خبر ویرمشدك.

صوك پوسته‌دن‌آلدیغمز مصر جرائدینك اخبارینه نظراً دردست تنظیم اولان قانون جدید اکمال‌اولنمشدر. یکی قانون، جامع‌الازهره‌متعلق کافهٔ موادی شاملدر. قانون‌جدیدقوانین‌مجلس‌شوراسنه‌ویریله‌جك، مجلسك رأیی‌اخذ اولندقدن صوکره خدیوك تصدیقیله‌موقع تطبیقه وضع ایدیله‌جکدر.

جامع‌الازهرك اصلاح وتنظیم اولنه‌جغندن مطبوعات‌اسلامیه برقاچ‌سنه‌در بحث ایتدی، فقط برشی چیقمادی، انشاالله بو سفر، تنظیمات یالکز کاغد اوزرنده قالماز.

دونمای عثمانی اعانه‌سی — مصر غزته‌لری برچوق دفعه‌لر، حکومت عثمانیه دونماسنه معاونتده بولنمه‌نك مصرلیلر ایچون بروظیفه، اولدیغنی‌وحتی مصرلیلر آراسنده جمع ایدیله‌جك اعانه‌ایله عثمانلی دونماسنه «مصر» نامنده بر سفینه اهدا ایدلمسی متضمن برچوق سطرلر یازمشلردی. عثمانلی دونماسنه اهدا ایدیله‌جك اولان بو سفینه مصرلیلرك عثمانلی محاربات بحریه‌سنه وبالخاصه صوك ناوارین سفرینه‌اشتراکلرینی تأبیدایده‌جك‌بر خاطره تشکیل‌ایده‌جکدر. مصرلیلر حجاز دمیر یولی حقنده اولدیغی کبی دونمای عثمانی ایچونده هر درلو فداکارلغی اختیاردن چکنمه‌مکه حاضر بولندقلری جهتله بوراده اعانه درج ایتمك ایچون بر شعبهٔ مخصوصه کشادی حقنده طنین رفیقمزدونما جمعیتی مرکز عمومیسنك نظر دقت واهمیتنی جلب ایدییور.

کوکل‌ایسته‌ردی‌که بتون قطعات اسلامیه مصر قطعه‌سی کبی ابراز حمیت ایتسونلر. وحدت اسلامیه انجق بوکبی حمیتلر سایه‌سنده‌درکه فعلاً وجود بولاجقدر.

وردانی — شهید حریت ابراهیم وردانی‌نك اعدامی مناسبتیله بتون مکتب ومدرسه طلبه‌سی سیاه البسه‌لر کیه‌رك ماتم طوتیورلر.

§ برچوق اولرك دیوارلری اوزرلرینه «مصر مصرلیلرکدر. یشاسون وردانینك ارقداشلری!..» دیه یافته‌لر یاپشدیرلمشدر.

وردانی‌نك رفیقلری. — بطرس‌غالی پاشانك قاتلی‌وردانی‌ایله برلکده توقیف ایدیله‌رك برائت قازانان وارتق مصرده تحصیل ایتمیه‌رك استانبولده اکمال تحصیل آرزوسنده بولنان درت مصرلی کنجدن اوچی مکتب طبیه‌یه وبریسی هندسهٔ ملکیه‌یه قید وقبول ایدلمشدر. خلافت معظمهٔ اسلامیه‌یی‌حائز دولت عثمانیه مأمورلرندن ذاتاً بویله حرکتلر بکلرز.

روسیه:

روسیه مسلمانلرنده ترقئ اقتصادی. — «وقت»رفیقمزده‌اوقوندیغنه کوره صوك وقتده مسلمانلرك بخارلی دکرمنلری خیلی چوغالمیه باشلادی. مثلا ترویسکی‌ده یاووشفلرك، آقتوبه‌ده مسلمان شرکتك، قزانده ثابتفلرك، سیمی‌ده موسینك، اوصاده منصورفلرك، چالی‌ده خلفینلرك بیوك بیوك‌بخارلی دکرمنلری واردر. عجبا بزم‌ممالك‌عثمانیه‌ده مسلمانلرك قاچ بیوك، بخارلی دکرمنلری واردر؟

مسلمان واعظلری علیهنه — روسیه‌ده مسلمان علماسندن بعضلری أمر بالمعروف ونهی عن المنکر امر جلیلنه اتباعاً، نشر دین محمدی‌یه چالیشمقده اولدقلری روسیه داخلیه نظارتجه استخبار قیلنماسیله، بوکبی حرکاتده بولنانلرك درحال اخذ وکرفت ایله محکمه‌یه تودیع ایدیلمه‌سی، بوتون روسیه ولایاتی والیلرینه امروتعمیم اولنمشدر.

نه انصاف، نه عدالت ونه‌قدرده نصرانیته اعتماد دکلمی؟

هندستان:

هندستانده حرکات اختلالیه‌سی — هندولر آراسنده انکلیزلره قارشی عداوت وخصومت تزاید ایتمکده‌در.

بتون هندولر انکلیزلرك هندستاندن‌چیقمه‌لرینی ایسته‌یورلر. بونك‌ایچون برقیام‌عمومی حاضرلامق اوزره‌درلر. شوقدرکه‌مسلمانلر بوحرکته اشتراکده هنوز مترددردلر. انکلیزلرك‌هندستانده ادامهٔ حاکمیتلرینه‌یکانه مدار اولان‌ده بونلردر. هندو قادینلری بیله شوحرکت ملیه‌دن کری قالمیورلر. ازجمله بنکاله شهرنده انکلیز پولیسی طرفندن برقادین الده ایدلمشدر. قادین تحری

ایدلدکده الیه‌سنك آلتنده برچوق وطنپرورانه‌منظومه‌لر بولنمشدرکه بونلرده هندولری‌قیامه وحقوق‌ملیه‌لرینك اخذ واستردادینه تشویق‌وتحریك‌ایدیلیورلر. بونك اوزرینه قادین دردست ایدیله‌رك حبس اولنمشدر .

مسلمانلر قونفره‌سی — کچنلرده دهلی‌ده انعقاد ایلمش مسلمان قونفره‌سنك مقرراتی مصر غزته‌لرنده منظورمز اولمقله عیناً درج ایلیورز :

۱) هندك علما جمعیتی هند مسلمانلرینك بالجمله امور دینیه‌سنده مرجع ومرکز اوله‌جقدر ؛ ۲)هندده دین اسلامی نشر ، واحوال مسلمینی اصلاح قصدیله وعظ ونصیحتلر ایتمك، کتابلر طاغیتمقله موظف بر جمعیت تأسیس ایدیله‌جکدر ، بوجمعیت اعضاسی‌بوتون هندستانی‌دولاشوب، اسلام‌مسیونرلکی ایلیه‌جکلردر ؛ ۳) قرآن‌کریم، علمای اسلام معرفتیله انکلیزجه‌یه ترجمه ایتدیریله‌جکدر ؛ ۴ انکلیز کتابلرنده کوریلن احوال اسلامیه متعلق‌خطایایی تصحیح ایله اوغراشمق اوزره برمجموعه تأسیس اولنه‌جقدر ؛ ۵) السنهٔ اسلامیه‌یه داخل اولمش اصلاحات جدیده‌یی‌محتوی برکتاب نشر ایدیله‌جکدر.

اشبو قونفره مقرراتی قوه‌دن فعله اخراج ایچون معاونتده بولنانلر آراسنده برمسلمان خانمی ۵۰,۰۰۰ روپیه اهدا ایلمشدر .

تورکستان :

تورکستانده مسلمانلره تضییقات . — ترکستانده یاشایان بخارا یهودیلرینك ترکستاندن کیتمه‌لری امر اولنمش‌ایدی . بودفعه ژاکاسپی ولایتی والیسی‌جنرال یه‌وره‌ینوف بوقانون موجبنجه‌ترکستاندن یالکز بخارایهودیلری دکل، بلکه افغان‌وایران تبعه‌سی یهودیلرك ودین اسلامی‌قبول ایدن و«جدید» نامی‌طاشیان یهودیلرك جمله‌سنی‌ترکستاندن چیقارمه‌یی مناسب‌کوروب ترکستان والیٔ عمومیسنه مراجعت‌ایتمش . بوملاحظه قبول‌اولنه‌رق مرو ، تخته بازار، ومرغابدن ۶ یوز قدر « جدید » لر سورلمشدر .

بوتون بووقایعه رغماً روس غزته‌لری ، حکومت عثمانیه‌نك . روم ایلیده بلغارلری تضییق ایتمه‌سندن بحثه صیقلمیورلر !

بخارا :

بخارا مسئله‌سی‌وروس‌مطبوعاتی. — روسیه‌غزته‌لرندن « روسقواسلو. ووونوویه‌وبره‌میاه غزته‌لری بخارا خانلغنك روسیه تحت اداره‌سنه کیرمسنك وقتی حلول ایتدیکنی وبو مسئله‌نك آز زمانده حل ایدلسنی ، یعنی روسیه‌نك مالی اولماسنی حکومتدن طلب‌ایدیورلر. بونلرك بویله‌اوله‌جغنی، بخارا فقراسندن غیری ذاتاً بیلمه‌ین یوقدی .

ایران :

ایران احوال داخلیه‌سنك قاریشقلغی هنوز زائل اولمامشدر . قابینه‌نك بیك بلا ایله تشکیل اولنه بیلدیکنی کچن هفته یازمشدق . مستوفی‌الممالك تحت ریاستنده بولنان قابینه، اختلالاتك اوکنی آلمق ایچون عثمانلی حکومتنك ایزنجه کیده‌رك . طهرانده سلاح طوپلامق ایستدی . بونك اوزرینه شهرده کورلتی ونزاع آرتدی. حکومت ادارهٔ‌عرفیه اعلان ایده‌رك مقابله‌ده بولندی. لکن بونکله‌ده اغتشاش باصلمادی : ملیتپروران حکومته قارشی آچیقدن آچیغه اعلان جدال ایلدیلر .

آتش آچلمادن‌اول آلمانیا سفیری وعثمانلی سفارت‌مأمورینی، اصلاح‌بینه چالیشمشلرسه‌ده حکومت توسطی قبول ایتمه‌مشدر . نهایت حکومت عسکریله فدائیلر چارپیشه‌رق ، مشهور ستارخان مجروح دوشمش وبالجمله فدائیلر تسلیم سلاحه مجبوریت کورمشلردر . مصادمه‌ده طرفیندن ۳۸ کشی شهید اولمشدر.

آلمان جرائدی طهران‌حکومتنك جسارت وغیرتنی مدح ایدیورلر. روس مطبوعاتی اختلالك دها یاتشمامش اولدیغنی ادعا ایلیورلر .

آلمانیا وعثمانلی سفارتنك اصلاح بینه چالیشماسی روسلرك هیچ خوشنه کیتمه‌مشدر ، « نووه‌یه‌ورمیا » آلمان وعثمانلیلر علیهنده تهدیدکار برلسان استعمالندن بیله چکنمیور. بزم جرائد یومیه ، اوروپا آژانسلرینك ویردیکی تلغرافنامه‌لری قید ایله اکتفا ایدیورلر . انجق «ژون تورك» ، رسمی منابعندن آلنمشه بکزر بعض‌خبرلر یازیورلرکه اوقونمه‌یه‌دکرلی اولدقلرندن عیناً ترجمه ایدیورز :

دولت عثمانیه وایران

ایرانده الیوم جریان ایتمکده بولنان احوال مناسبتیله حین حاجتده تبعهٔ عثمانیه‌نك محافظه وحمایه‌سنی تأمین ضمننده طهرانده بولنان عثمانلی‌سفیری ایله ایرانك دیکر شهرلرنده‌کی عثمانلی شهبندرلری طرفندن خارجیه نظارتنه منتظماً راپورلر ارسال‌اولنمقده‌در .

ممالك ایرانیه‌ده بولنان عثمانلی شهبندرلرندن برینك ایام اخیره ظرفنده هردرلو احتماله قارشی شهبندرخانه محافظلرینك تزییدینی طلب ایتدیکی جملهٔ مستخبراتمزدندر . مراجعت مذکوره اوزرینه خارجیه نظارتیله طهران سفارتخانه‌سی بیننده اجرای مخابرات اولنمش وشهبندرخانه‌لر محافظینك‌تزییدی موافق اوله‌جغنه دائر سفارت عثمانیه‌دن آلنان جواب نظارت مشار الیهاجه مجلس وکلایه تودیع ایدلشدر .

هیئت وکلاجه جریان ایدن مذاکرات نتیجه‌سنده ایرانده‌کی عثمانلی شهبندرخانه‌لری محافظه‌سنه مأمور عساکره اون نفرك علاوه‌سی قرارکیر اولشدر .

حدود ایرانیه‌ده بولنان عساکرك تزییدی مقرر بولندیغنه دائر شایع اولان حوادث بی‌اصل واساسدر .

بلغارستان :

فلبه بلدیه‌سنك حقوق اسلامه تعدیاتی — ایچه زمان وارکه بلغارستانك بر چوق یرلرنده اولدیغی کبی فلبه‌ده‌ده بلدیه اداره‌سی اولانجه‌قوتیله کوزلرینی مسلمان مبانیسنه دیکمش ، متصل اوقاف وجوامع اسلامك بغیر حق هدم وتخریبیله اوغراشیور ؛ وبو تخریباتنده اوقدر آچیقدن آچیغه تعرضاتده بولونیورکه بو تعرضلرك یوزیکده بری ماکدونیاده وقوعه کلسه قیامتلر قوپاردی .

فلبه مفتیٔ حاضرینك دور وتفتیشده بولونمه‌سندن بالاستفاده ینه بر قاچ جامعمزك هدمنه مباشرت اولوندی . حالبوکه باش مفتی انتخاب ایدیلنجیه‌قدر وقف وجامع بنالرندن هیچ برینه ایلیشلمیه‌جکی کچن سنه‌کی عثمانلی بلغار ائتلافنامه‌سی احکامندن ایدی . بو ائتلافنامه احکامنی یعنی بلغار حکومتی وناموسی نامنه امضا ایدیلن برعهد نامه‌یی نظر اهمیته آلمایان فلبه بلدیه‌سنك حقوق اسلامه تعرضات متوالیه‌سی اوزرینه فلبه اهالیٔ اسلامیه‌سی اولکی‌کون سید محمود جامعشریفنده بر متینغ عقدیله دوغرودن دوغرویه چاره تلغرافله شکایت ایتمشلردر .

حامیٔ مدنیت کچینن بلغار دوستلرمز ، ماکدونیاده ظلم اولیور دیه باربار باغیره‌جغنه ، کندی مملکتلرنده اهل‌اسلامه کوز یاشی دوکدیرن‌تعدیات ووحشتلری کورسونلرده بر پارچه اوتانسونلر ! .

جزائر :

فرانسه‌نك حریتپرورلکی (!) — فرانسه حکومتی جزائر اهالیٔ اسلامیه‌سندن عسکر آلمق اوزره قانون تنظیم ایلمکده‌در . شمدی‌یه دکین فرانسه سنجاغی آلتنده مکلفیت عسکریه‌لری اولمایان عرب قارده‌شلریمزدن بعضلری ترك دار ودیار ایله ممالك مستقلهٔ اسلامیه‌یه هجرت فکرنده بولنیورلر؛ لکن‌بونون‌رسمی دیوارلره« حریت، مساوات‌اخوت » یازان فرانسه‌جمهوریتی بوزواللی مسلمانلره هجرت حریتنی ویرمیور !

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

— فاس اردوسی افرادی مرد وشجیع واسلامیته محب کیمسه‌لردن متشکلدر. اردونك فعالیتنه صوك درجه‌ده غیرت اولنمقده‌در. فاسلیلر قطعیاً فرانسز تربیه‌سنه میل کوسترمیورلر. حتی فرانسزلره برنظر نفرتله باقمقده‌درلر. الجزیره قونفرانسی موجبنجه فرانسه‌دن اوتوز معلم ضابط کوندرلمش ایسه‌ده فاسلیلر بوضابطلری اردویه یرلشدیرمیه‌رك مرکزده تشکیل اولنان درت یوز کشیلك برطابوره یرلشدیرمشلردر. کرك عسکری وکرك اهالیسی یدنده بولنان اسلحه صوك سیستم سریع آتشلی تفنکلردر. بونك ایچون فاس قوهٔ مسلحه حالنده بر حکومتدر، دنیلسه مبالغه ایدلمامش اولور.

— فاسده معارف نه‌درجه‌لرده‌در؟

— ایشته بوسؤالکز بنی آغلاده‌جق، فرانسه مرکز مدنیت ومعارف اولدیغندن فاسده‌دخی معارفی ترقی ایتدیرمه‌سی ایجاب ایدرسه‌ده الیوم فاسد، معارف نامنه هیچ برشیء یوقدر. مع هذا امیر حاضر ایله قابینه معارفك وامور نافعه‌نك واردونك ترقی وتکملی ایچون صوك درجه‌ده ابراز مساعی ایلمکده‌درلر. بونك ایچون بوکونلرده حکومت بش ملیون لیرالق براستقراض عقد ایتدی. بوپاره مملکتك امور وخصوصات مهمه‌سنه صرف اولنه‌جقدر. مبالغ مستقرض ماوضع لهنه صرف اولندیغندن فاس برمدت صکره جهانه غبطه بخش اوله‌جق درجه ترقیاته نائل اوله‌جقدر. زیرا فاسلیلر ترقی وتکملی آرزوایدن ذکی برملت افرادندن اولدقلرینی کوسترمکده‌درلر.

— امیر حاضر ایله امیر سابق آره‌سنده نه‌کبی فرق واردر وبوبابده اهالیء محلیه‌نك افکاری نه‌مرکزده‌در؟

— امیر لاحق حسن نیت ایله فاسلیلرك ترقیسنه بذل مساعی ایدییور. هله ترکیایه قارشو بسلدیکی حسیات قلبیه ورابطهٔ اسلامیه باعث شکران بردرجه‌ده‌در. امیر سابقك سفاهته قاپلمش برکیمسه اولدیغنی سویلمکده‌درلر.

— فاسده بولندیغکز مدت ایچنده فاسك استقلالی حقنده نه‌کبی برفکر ایدینه بیلدیککز؟

— فاسك استقلالی وحکومتی پایدار اوله‌جقدر. بونی اثبات ایتمك ایچون ایکی نظریه واردر: برنجیسی فاسك موقع سیاسیسی نقطهٔ نظرندن نه تقسیمه مساعد ونه‌ده برکیمسه طرفندن استیلاسی ممکندر. زیرا بوکا دولتلر طرفندن موافقت اولنه‌ماز. بوندن طولایی فاس حکومتی یشار واستقلالنی محافظه ایدر. ایکنجیسی برنجی شقده ایضاح اولنان اسبابدن طولایی فاس حکومتی حالیله قاله‌جق وبوفرصتدن بالاستفاده فاسلیلر ترقی وکسب قوت ایدرك کندی حقوقلرینی کندیلری محافظه ایده‌جکلر. استقلاللرینی محافظه‌یه موفق اوله‌جقلردر. بوقوتك تکملیده، اکر شمدیکی فعالیت وآرزو دوام ایدرسه نهایت اون سنه صکره نتیجه‌لنمش اوله‌جغی استدلال اولنیور. وعموم فاسلیلرده بونی آکلادقلرندن آکا کوره بذل مساعی وفکر ایلمکده‌درلر.

— فاسلیلر آلمانیا ایله انکلتره‌یه قارشی نه وضعیتده بولنیورلر؟

— فاسلیلر بونلره تاقین افکاردن کری قالمامقده‌درلر. فرانسزلرده آلمان وانکلیز فکرینك یرلشمسنی قطعیاً ایسته‌مکده‌درلر. فقط فاسلیلره کلنجه یالکز فاس فاسلیلرك اولملی وفاس استقلالی هرشیدن امین بولنملی دییه‌رك چالیشیورلر.

— فاسلیلرك مشروطیت وحکومت عثمانیه‌یه قارشو پرورده ایتدکلری حسیات نه مرکزده‌در؟

— فاسلیلر انقلاب عثمانی‌یی ومشروطیتی صوك درجه‌ده تقدیر ایده‌رك وشایان تقلید برانقلاب اولدیغنی لسان ستایشله سویلیه‌رك ترکیانك ترقیاتنی وقوتنك تزایدینی هردائم آرزو وتمنی ایتمکده‌درلرکه نتیجه‌سنده کندولرینك‌ده نائل فلاح ونجات اولمغی آندن امید ایلمکده اولدقلرینی بیان ایتمکده‌درلر.

بوراده ملاقاته نهایت ویره‌رك آیرلدم. شو محاوره فاسلیلرك ترکیا حقنده بسلدکلری حسیاته برنمونه تشکیل ایده‌جکندن شایان تشکردر.

مطبوعات

١٠ تموز مناسبتیله

عالم اسلامك اك یاشلی واك جدی غزته‌لرندن قریمده منتشر «ترجمان»، ١٠ تموز مناسبتیله، مطالعات آتیه‌ده بولنیور:

عثمانلیده حریت ومشروطیت ایکنجی سنه‌سنی اکمال ایله اوچنجی سنهٔ دوریه‌سنه کیردی. شو ایکی سنه‌ده عثمانلیلرك بیوك موفقیتلری هیچ انکار اولنه‌ماز؛ دشمنلر بیله بونی تصدیق ایدییورلر.

بوسنه هرسك وبلغارستان مسئله‌لری حل اولندی؛ ینی وما کیدونیا بوزغنلغی کوترلدی، آرناوودلقده سلاحلر طوپلانیور؛ آرناوودلردن نظاماً عسکر آلنیور؛ باشسزلقه میدان براقلمیور؛ استبداددن لذت آلمشلرك وبصیرتسزلکلری ایله تجدد وتعالیدن خوف ایدنلرك حرکت ارتجاعیه‌سنه میدان ویرلدی؛ تبعهٔ خرستیانیه‌یه تام حقوق ویریلوب بونلردن دخی عسکر آلندی؛ جمله‌سی اولدقجه ممنون، دولته وعثمانلیلقه ربط ایدلدی؛ اردو مکمل صورتده تنسیق ایدلدی؛ بوکون آچلور ایسه حربه حاضر ٢١ قطعه بیوك کچوك حرب کمیلری میدانه قونلدی؛ امور مالیه بردرجه یولنه کیردی؛ آوروپانك اقتصادی وسیاسی امنیت ورغبتی قزانلدی. بونلر آز موفقیت دکلدر.

بلغارستانك یارامازلغندن برآز بحث ایتدکدن صوکرا سیاست عمومیه خارجیه‌مزه کچه‌رك شویله دیور:

سیاسیات میداننده عثمانلیلرك طوتدقلری موقع پك متیندر؛ بیطرفدرلر. بوبیطرفلغك محافظه‌سی اك کوزل پولتیقه اولدیغنی بو ستونلرده چوق دفعه یازمش ایدك؛ بودفعه فکر ونظرمزك تمامیله مصیب اولدیغنی استانبول غزته‌لرنده کوردك. دولت عثمانیه‌نك اوچ دولت اتفاقنه اشتراك ایتدیکی روایتلرینی تکذیب ایدرك استانبول غزته‌لری وبالخصوص «طنین» رفیقمز دولت علیه‌نك هیچ براتفاقه اشتراك ایتمیه‌جکنی آچیقدن آچیغه یازدی. اوت بویله لازمدر. فقط عثمانلی قوتنك اوچ دولت اتفاقنه کیرمه‌مه‌سی بونی استمیان سائر دولتلرك عثمانلی حقوقنه تجاوز ایتمه‌مسیله مقیددر.»

اوت، عثمانلی حقوقنه تجاوز ایتمه‌مه‌لریله...

هفته تعطیلی مسأله‌سی

سلانیك‌ده منتشر « روم ایلی » رفیق محترممز ، جمعه تعطیلندن باحث باش مقاله‌سنده دیورکه :

مملکتمزده اوته‌دنبری اسلام تجار وعمله‌سی ایچون بر یوم استراحت یوقدر . فی‌الحقیقه شریعتمز کیمسه‌یی عدم‌سعیه اجبار ایتمز. هرکس‌ایسته‌دیکی قدر چالیشیر . فقط مدنیت حاضره‌نك آلدیغی شکل مساعی ، انسانلرك مطلقا بر یوم استراحته نائل اولماسنی مجبوری قیلیور . غیر مسلم وطنداشلریمز بو استراحتدن تمامیله مستفید اولیورلر . اونلرله بر سویهٔ سعیده بولونابیلمك ایچون چالیشان اسلام ارباب مساعی ایسه ، بوندن محرومدرلر .

ایشته ، آرتق بلا آرام چالیشمنی صحت بدنیه‌لری ایچون مضر کوره‌ن سلانیك اسلام تجار ومستخدمینی هیچ اولمازسه جمعه کونی تعطیل مساعی‌ایتمك ایستدیلر ، بونك ایچون یوم تأدیه‌نك تبدیلی لازم کلیوردی . حکومتك اتخاذ ایتدیکی تدبیر مستحسن اوزرینه بو مسأله، تجار ومستخدمینك آرزوسی دائره‌سنده حل اولونمق اوزره‌در .

مسائل اجتماعیه‌نك مهملرندن معدود هفته تعطیلی مسأله‌سی یواش یواش بزده‌ده صحائف مطبوعاته کچمه‌یه باشلادی . اکثریت اهالیسی مسلمان اولان بر دولت اسلامیه‌ده ، « غیرمسلم وطنداشلرك هفته استراحتندن مستفید ایکن ، مسلم قرداشلرك محروم اولمه‌سی البته ، هیچ بر صورتله تجویز اولوناماز . حکومات مرکزیه ولوکه موقهٔ اولسون ایکی تعطیل کونی طانیه‌رق خطالی بر یوله صاپدی . لکن امیدوارزکه یاقینده بومهم مسأله مرجعنجه لزومی درجه‌سنده دوشنیلوب ، هیچ اولمازسه ، اساساً برصورت حله اقتران ایلر .

ینه مصر مسئله‌سی

کچنلرده انکلتره عوام قامره‌سنده مصردن بحث آچیلمش ایدی‌ده خارجیه ناظری مستر غره‌ی تقریباً شویله دیمشدی : بزم بوراده بولنمقلغمز هر نه‌قدر حقوق بین‌الملل قواعدینه تماماً اویمازسه‌ده حق قراریمزواردر . بز قواعده دکل ، حقایقه بقارز . مصری هرجهتدن اصلاح ایتدیکمز کوز اوکنده‌در . هر نقدر علیهمزه آووچ آووچ تخم فساد اکیلمکده ایسه‌ده ، بز بونلره هیچ اهمیت ویرمیه‌رك ، مصردن چیقمیه‌جغمزی قطعی اعلان ایدیورز وبوندن متولد بوتون مسئولیتی اوزریمزه آلیورز . »

بو مناسبتله‌قریمده‌کی « ترجمان » رفیق‌محترممز آتیده‌کی قیصه، فقط پك آچیق وپك طوغری مطالعه‌یی علاوه ایدیور :

سیاسیات عالمنده وعده وفا یوقدر ؛ متوفی‌غلادستون مصردن چیقاجغز دیوردی ، غره‌ی بونك عکسنی سویلیور . ذاتاً حقوق طوبوزه باغلیدر .

ایران وآلمانیا

بومبایده منتشر حبل‌المتین غزته‌سی ایران ایله آلمانیا آره‌سنده‌کی‌مناسباته دائر نشر ایتدیکی بر مقاله‌سنه بیانات آتیه ایله ختام ویرییور:

۱ — ایران دولتی براستقراض داخلی ایله اکتفا ایتمه‌لی،

۲ — سرایه عائد بتون مجوهراتی صاتوب اصلاحات اداره‌یه صرف ایتلی ،

۳ — استقراض خارجی‌یه مجبوریت حس اولندیغی تقدیرده استقراضی آلمانیادن یاپه‌رق، اولا موجود اولان بتون دیون‌اجنبیه‌یی ادا ایتملی وثانیاً بحر حزر ایله بحر فارس آره‌سنده بیوك بردمیر یولی انشا ایتلی،

۴ — هرنه اولورسه اولسون ایرانیلر آلمانیا ایله ائتلاف ایتمی وممکن ایسه اتحاد مسئله‌سندن واز کچمه‌لی‌در.

مهم برلایحه

طهرانده منتشر « ایران نو » غزته‌سی صاحبی نیراحق تبریزی طرفندن یازیلوب ایران مجتهدلرینه کوندریلن مهم بر لایحه‌یی نشر ایدییور ؛ سلالهٔ قاجاریه‌نك ایرانده دوام وبقاسی مسئله‌سی بحثنده دییورکه !

شو سلاله ایران زمام اموری اله آلدیغی کوندنبری ایران دائما تدنی ایتمکده‌در. بوتدنی‌نك، معلوم اولدیغی اوزره، یکانه سببی‌ده‌سلالهٔ مذکوره‌نك سوء اداره وتعدیاتی‌در. ناصرالدین شاهك اواخر سلطنتنه قدر شو سلاله‌یه منسوب بتون شاهلر مملکتك بالجمله وارداتنی یالکز کندی‌ذوق وصفالرینه، کندی کیف وهوسلرینه صرف ایدرك‌مملکتك آتیسنی قطعیاً دوشنمیورلردی. مظفرالدین شاه زمانده کلنجه بوذات‌ده ایرانی بیله‌رك روسیه‌یه صاتدی وبیت‌المالدن بر چوق پاره‌لر آله‌رق اوروپاده فسق وفجوره صرف ایتدی.

ایشته بوکبی خیانت وتعدیاتك نتیجه‌سی اوله‌رق بوکون ایران‌الدن کیدییور. شیمدی‌ایرانی دشمنلرك‌صولتندن قورتاره‌بیله‌جك نه‌عسکری وار، نه‌پاره‌سی ، نه‌ده سائر محتاج اولدیغی شیلر.. روس وانکلیزلرك ایسه نیتلری معلوم‌در : بونلر ، ایرانی تقسیم ایتمکدن باشقه بر شی دوشونمیورلر معاذالله بویله بر حادثه وقوعبولورسه بوحال ایرنك اجانب‌النه‌دوشن‌دیکر اسلام مملکتلرینك‌حالنه کلسنی انتاج‌ایده‌جکدرکه اسلامیتك ایرانده محو اوله‌جغنه آرتق شبهه ایتمه‌لی‌در.

بوکا چاره آرامق وظیفه‌سی جمله‌دن زیاده علمانك عهده‌سنه ترتب ایدییور . لکن مع‌التأسف علمای ایرانیه چاره مسئله‌سنه کلدکده « اسلامیت ایرانی حفظ ایدر » دیمکدن باشقه بر شی دوشونمیورلر . حالبوکه اسلامیت ایرانی دکل،قوتلی ایران اسلامیتی محافظه‌ایده‌جکدر. فرض ایده‌لم‌که الآن بتون ایرانیلر سلمان ومقداد کبی مقدس وزاهددرلر ؛ عجبا بوقدر سلمان ومقدادلر اسلحه‌سز ، پاره‌سز ، علمسز ومعلوماتسز اسلامه وایرانه نه‌منفعت تأمین‌ایده‌بیلیرلر؟

لایحه صاحبنك‌عقیده‌سنجه ایران ایچون یکانه چارهٔ خلاص‌همان سلالهٔ قاجاریه‌یی خلع‌ایدرك اسلامیتك بدایتنده اولدیغی کبی برحکومت عادله‌نك تأسیسندن وبتون افراد ملتك غازی اولمسندن عبارتدر!

هندلیلرك انکلیزلر حقنده‌کی افکاری

هند سوار عبارده : انکلیز ! انکلیزلر کیم اولیورمش ؟ ... اوت ، بو مملکتك حاکملری ! .. لکن نصل اولمش‌ده بزه حاکم اولمشلر ؟ اسارت زنجیرلرینی بزم بوینمزه طاقه‌رق ؛ عادات وعنعنات قدیمه‌مزی کوشهٔ نسیه آته‌رق . بزی سلاح قوللانمق ملکه‌سندن بوسبتون محروم براقه‌رق بوغایی استحصال ایتمشلردر .

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم ۱۳۲۶

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه »	۶۰۰	۳۰۰	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۰۳ — ۱۹ شعبان ۳۲۸ پنجشنبه ۱۲ اغستوس ۳۲۶ — دردنجی جلد

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك تركجه‌یه مترجم رساله‌سنه قارشی ردیه

— ۲۷ —

« بوازدواجدن دردی قیز ، ایکیسی ارکك اوله‌رق آلتی اولاد دنیایه کلدی . فقط ارکك چوجقلر پك کوچوك سنده ایکن وفات ایتدیلر . »

هر نه مقصدله سویله‌نمش اولورسه اولسون دوزینك غایت مجمل اولان بو افاده‌سی طوغرودر. حضرت رسول اکرم افندیمزك «ماریه» نام جاریهٔ پاکیزه‌دن طوغان ابراهیم حضرتلرندن ماعدا بوتون اولاد کرامی حضرت خدیجه « رضی الله عنها » دن مهد آرای عالم شهود اولمشلردر. واقعا ابراهیم حضرتلری کبی [۱] ایلك مولود پاکاری اولان قاسم حضرتلری ـ که افندیمزك ابوالقاسم کنیهٔ مبارکه‌سیله یاد اولنملری مشارالیهك اولیتی اعتباریله‌در ـ کذلك دیکر نجل مبارکلری اولوب طیب وطاهر مخلصلرینی حائز بولنان عبدالله حضرتلری‌ده معمر اولمامشلردر . فقط سفهای مکه کبی دوزینك‌ده بوندن طولایی تشفی صدره قیام ایتمسی پك بیهوده بر آرزوی عامیانه‌در .

قصص انبیا کتابنده دینلدیکی کبی خاتم الانبیا حضرتلری اولاددن اولاده قاله‌جق بر دولت وسلطنت تأسیس ایتمك ایچون کلدی که ارکك اولادی قالمادی دیه اندیشه اولنسون . بلکه عالمی شرك وضلالتدن خلاص ایتمك ایچون کلدی ، قیامته قدر باقی قاله‌جق بر شریعت براقوب کیتمك ایچون کلدی. اوقسنده ارکك اولادی قالمامق دخی بونکته‌یه اشارت وبو جهتله موافق حکمت ایدی .

کرائم سنیه‌نك اك بیوکی حضرت زینبدر . اورتانجه‌لری رقیه وام کلثوم حضراتی . سناً اك کوچك ومعناً اك بیوکلری‌ده حضرت فاطمهٔ زهرادر .

جناب زینب پانهادهٔ مهد وجود اولدیغی زمان سلطان انبیا اوتوز یاشلرنده ایدیلر . مشارالیها تیزه‌زاده‌لری ابوالعاص بن الربیعه ـ که والده‌سی حضرت خدیجه‌نك لابوین همشیره‌سی هاله بنت خویلد « رض » در ـ تزویج بیورلمش [۲] وبونلردن دنیایه کلن « أمامه »

[۱] مشارالیه هجرتك سکزنجی سالی ذی‌الحجه آینده کهوارهٔ وجوده قدم باصمشدر . زوجه‌سی سلمی قابله‌لکنی ایفا ایتمش اولمغله موالیٔ نبویه‌دن «ابو رافع» (رض) خبر بشارتی ایصال ایتدیکی زمان کندیسنه برکوله احسان وایرتسی کونی «بوکیجه براوغلوم دنیایه کلوب جدم ابراهیم «علیه السلام»ك اسمیله تسمیه ایتدم » دیه اصحاب کرامه اعلان بیورلدی .

ارضاعی خصوصنده انصار کرام قادینلری آره‌سنده تنافس حصوله کلدرك نهایت براء بن اوسك زوجه‌سی ام برده نام خاتونه ویرلدی ومؤخراً کندیسنه برخرما بغچه‌سی‌ده عنایت اولندی .

انس بن مالك رضی الله عنه دییورلرمش که « رسول اکرم افندیمز قدر اولاد وعیالنه ارحم واشفق کیمسه کورمدم . مدینه‌نك عوالی جهتنده استرضاع اولندیغی صره‌ده جناب ابراهیمی کورمك ایچون بالذات اورایه‌قدر تشریف ایدرلر وبولندیغی خانه‌یه کیره‌رك چوجغی شم وتقبیل بیورورلردی . غایت راحتسزلغی خبر آلدقلری هنکامده عبدالرحمن بن عوف (رض) ك الندن طوته‌رق برلکده تشریف ایتدی. معصوم پاکی قوجاغنه آله‌رق کوزلرینه یاشیله بیقادی و «یاابراهیم! بزسنك ایچون محزونلرز. قلبمز یانار. کوزومزدن یاش آقار. فقط ربمزك رضاسنه مغایر سوز سویله‌مه‌یز » بیوردی، روح نجیبانه‌لری عالم ملکوته پرواز ایدنجه‌یه قدر مبارك قوللرندن ایندرمدی »

[۲] ابوالعاص (رض) مکه‌ده بولندقلری صره‌ده قبول اسلامیت ایتمه‌مش اولدیغی حالده غایت ادیب برذات اولمغله رسول اکرم حضرتلریله مصافات اوزره بولنوردی . حضرت زینب ایله میانه‌لرینی تفریق موجب برحکم شرعی هنوز تقرر ایتمه‌مشدی. مؤخراً بدر غزاسنده کافرلرله برابر بولنه‌رق مسلمینه اسیر دوشمش ، زوجه‌سی حضرت زینب آنك فدیه‌سی اولمق اوزره مکه‌دن بر کردنلك کوندرمش ایدی. فقط او کردنلکی مشارالیهانك بوینده کلین اولدیغی وقت والده‌سی حضرت خدیجه طاقمش اولدیغندن اوله برانوی محترمه‌نك اك بیوك کریمه‌سنه برکذاری اولان بر کردنلك اسیر بدلی اوله‌رق میدانه

نامنده‌کی حفیدهٔ پیغمبری حضرت فاطمه‌دن صوکرا کندی توصیه‌لری اوزره امام علی‌یه‌زوجه اولمش‌در. علی نامنده براوغللری‌ده‌اولمشیدی‌که فتح مکه یوم مسعودنده رسول اکرم افندیمز شهره اثنای دخوللرنده راکب اولدیغی دوه‌یه بوحفیدینی ارداف بیورمش، یانلرینه آلمشلردی. فقط مومی‌الیه معمر اولمیوب قبل‌البلوغ وفات ایتمشدر.

اورتانجه کریمهٔ مکارم شمیمه‌لرك بیوکی جناب رقیه (رضی‌الله عنها) در ـ که حضرت زینبدن اوچ یاش کوچوکدر ـ حضرت عثمان (رض) اولا مشارالیهانك شرف زوجیتنی احراز ایتمشیدی. بوازدواج دها مکه‌ده ایکن وقوعبولمشدر. حسن وجمالده بی‌نظیر، یکدیکرینه غایت موافق اولان بومبارك زوج وزوجه دها بر طاقم افراد مسلمین ایله برابر هجرت اولی اوله‌رق دیار حبشه وهجرت ثانیه اولمق اوزره‌ده مدینهٔ منوره‌یه مهاجرت ایتمشلردی.

مشار الیهانك ارتحالی هجرت سنیه‌نك سال ثانیسنده واقعدر. خسته‌لقلری امتداد ایتمش اولمغله حضرت عثمان « رض » اوانناده وقوعبولان غزوهٔ کبرای بدرده بولنه‌مامش، مساعدهٔ رسالتپناهی ایله زوجه‌لری یاننده قالوب حکماً موجود عد اولنمش ایدی.

حضرت رقیه زید بن حارثه « رضی‌اه عنهما » مدینه‌یه مظفریت مژده‌سنی کتیردیکی کون تشریف دار آخرت بیوردی. بوندن طولایی رسول اکرم افندیمز حین دفنده بیله حاضر بولنه‌مامشلردر. حضرت‌عثمان مؤخراً همشیره‌لری ام‌کلثوم[٣]حضرتلرینك زوجیتیله‌ده کامران اولمشدر. مشارالیهه « ذی‌النورین » تلقیبی بوکا مبنیدر. ایکی کریمهٔ نبویه‌یی تزوج سایه‌سنده ایکی نور صاحبی اولدی. هرایکی تزویجك وحی ربانی‌یه مستند بولندیغی مرویدر.

مشارالیها ام کلثوم حضرتلری حضرت عثمانه زوجه اولدقلرینك التنجی وهجرتك طقوزنجی سنه‌سنده تشریف دارالجنان بیورمشلردر.

رسول اکرم حضرتلری جنازه‌سنده حاضر بولنه‌رق اثنای دفنده سسسز، صداسز اغلامش اولدقلری مرویدر. اوکون آغلایان قادینلری حضرت عثمان زجر ایتدیکی اثناده افندیمز حضرتلری « طوقونما یاعثمان! ایسته‌ین آغلاسون. قلبله وکوزله واقع اولان تأثرات رحمانی اولوب رقت ومرحمتدن ناشیدر. ال ولسانله اظهار اولنان افراط تأثر ایسه شیطانی‌در » بیوردیلر.

بودختر پاکیزه‌لرك ذریتی یوقدر. جناب رقیه‌نك عبداه نامنده براوغلی اولمش ایسه‌ده یاشامامشدر.

مشارالیهما اولجه عم رسول اولان « ابولهب » ك عتبه وعتیبه نام اوغللرینه عقد ایدلمشلردی. فقط هنوز زفاف‌وقوع بولمادن «تبت‌یدا ابی لهب» سورهٔ جلیله‌سی نازل اوله‌رق ابولهب‌ایله امرئه‌سی «ام‌جمیل» معلوم اولان احوال تجاوزکارانه‌لرندن طولایی تخجیل وترذیل بیورلملری اوزرینه منفعل اوله‌رق اوغللرینه بوایکی نوردیده‌یی ترك ایتدردیلر. بوحال من طرفاه اونلر حقنده باعث ذل وهوان ومشارالیهماجه عین لطف واحسان اولدی [٤]

اڭ کوچکلری‌اولان جناب فاطمهٔ زهرا غایت نورانی لقا اولوب وجه سعادتلری ماه تابان کبی لمعان‌ایدر اولدیغی جهتله « زهراء » دیبه توصیف اولنمشلردر. حضرت عائشه رضی‌الله عنهادن مرویدرکه « قرانلق کیجه‌ده بن حضرت فاطمه‌نك ضیاء وجهی ایله ایکنه‌یه ایپلك کچیردم » بیورمشلر.

بر روایته کوره مشارالیهانك کدرت دم حیض ونفاسدن آزاده بولنملری « زهراء » توصیفنه باعث اولمشیدی. بوتون‌عمرلرنده بروقت نماز فوت ایتمش اولمادقلرینه دائر اولان روایت موثوقه بونی تأیید ایتمکده‌در. چونکه هرامرأهٔ صالحه‌نك ـ اوزرینه نمازفرض‌ولدیغی ـ اوقات طهرده ترك صلات ایتمیه‌جکی بیاندن مستغنیدر.

القاب‌علیه‌لرندن‌بری‌ده « بتول » عنوان‌فاخری‌اولوب کندیلرینك (دنیا زخارفندن منقطع) دائما جناب حقه متوجه اولدقلرینی اشعار ایتمکده‌در.

حضرت مرتضی‌ایله ازدواجلری‌هجرت‌سنیه‌نك ایکنجی سنه‌سنده وقوع بولمشدر. مشاهیرالنساده زیورصحیفهٔ بیان‌قلندیغی‌اوزره‌مشارالیها اول وقت اون بش یاشنده ایدی، زوج مبارکاری‌ده یکرمی بریاشنی اکمال ایتمشیدی.

[قسطلانی علیه‌الرحمه « مواهب لدنیه » ده بویله یازمشدر. بو بیانك صحتی ایسه حافظ ابوعمر بن عبدالبر رحمه‌الله ك تحریری‌وجهله جناب زهرانك (بدء وحی) سنه‌سی اولانولادت سنیه‌نك‌قرق‌برنجی سالنده تشریف عالم شهود ایتمش، حضرت علی افندیمزده تصدیق رسالته مسارعت ایلدیکی هنکام سعادتده سکز یاشنه هنوز واصل اولمش اولملرینه متوقفدر.

---

[٣] کلثوم کاف عربیه‌نك ضمیله تلفظ اولنور. « رقیه » ده ضمرا وفتح قاف وتشدید یا ایله « سمیه » وزننده‌در. لسانمزده شایع اولدیغی اوزره کسرقاف وتخفیف یاایله (رقیه) تعبیری غلطدر.

چیقمسی نزد رسالتپناهی وانظار اصحاب کرامده خوش کورولمیه‌رك مومالیه بلابدل اطلاق وکردنلك صاحبه‌سنه اعاده بیورلدی. یالکز مکه‌یه مواصلتنده کریمهٔ مکرمه‌نك مدینه‌یه ایصالی کندیسنه تنبیه قلندی مومالیه‌ده امتثال امر ایله حضرت زینبی پدر بزرکوارینه کوندردی. کندیسی دها برمدت شرك اوزرینه قالدی. هجرتك‌یدنجی‌سالنده فتح‌مکه‌دن‌اقدم‌مدینه‌یه کلوب‌براسترحامده بولندی وعودتنده سعادت ازلیه‌سنی ابراز ایلدی، بعده مسلم اوله‌رق مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایلدکده رسول اکرم افندیمز تجدید نکاحله کریمهٔ محترمه‌سنی تکرار احسان بیوردی. فقط آز مدت صوکرا حضرت مشارالیها رحمت رحمانه واصل اولمشدر.

ابوالعاص حضرتلری حضرت علی « کرم‌اه وجهه » افندیمزك یمنه مأموریتلرنده برابر کیتمش ایدی. وفاتی اون ایکی تاریخنده‌در.

[٤] بوابو لهب زاده‌لردن عتبه « رض » مؤخراً دین اسلام ایله‌تشرف ایتمش اولدیغندن شرف صهریتی فوت ایلمش اولدیغنه‌چوق تأسف ایدردی. عتیبه ایسه حین تطلیقده مواجههٔ پیغمبریده عظیم کستاخلق ایتمش اولمسنه مبنی رسول اکرمدن (اللهم سلط علیه کلباً من کلابك) دیبه بددعا آلمش، آرادن آز مدت مرورنده بدریله شام جهتنه سفر ایلدیکی هنکامده مرقومی برارسلان پارالمش اولدیغی کتب سیر واحادیثده مذکوردر. بوپارالنمق حادثه‌سی اثنای لیلده، بالجمله کاروان خلق ایچنده کندیسنه‌مخصوص برعقوبت اولمغله خارقه نوعندن اولدیغی آب آشکاردر.

لكن قول راجحه كوره حضرت مشاراليه حين تصدقده اون ياشنده ايدى [٥] فاطمهٔ زهرا حضرتلرىده رسالتدن بش سنه اقدم كهوارهٔ عالمه وضع قدم بيورمشلردر. بوحالده تزوج سنه‌سنده حضرت فاطمه اون طقوز، حضرت على‌ده يكرمى درت ياشنى اكمال ايتمش بولنمق اقتضا ايدر « زرقانى »]

بالجمله نسل محمدى اول جانب خجسته مناقبه منتسبلردر. احاديث شريفه ناطق اولديغى اوزره كنديلرى سيدهٔ نساء اهل جنتدر. [مناقب وفضائل بى‌نهايه‌لرينه دائر « اسدالغابه » ده بك چوق احاديث شريفه مذكوردر]

رسول اكرم «صلعم» افنديمز حضرتلرينك تشريف دار آخرت بيوردقلرندن صوكرا جناب فاطمه‌نك كولديكى اصلا كورلمه‌مش. هنكام ارتحال سيدالانامده كنديلرينه وجد شديد مستولى اولمش. امر دفنك اجراسنده اصحابى (كيف طابت نفوسكم ان تحثوا على رسول‌الله التراب) خطاب سوزشمأبيله معاتبهٔ حزينانه‌ده بولنمش ايدى. حضرت مشاراليهانك قصهٔ وفاتى مطالعه‌سيله بيوكلكى، قدسيتى برقات دها ظاهر ايتمكده‌در.

رسول اكرم افنديمزه مرثيه اوله‌رق ـ مشاهير نساده مذكور ـ بعض ابيات بليغانه‌لرى واردر. كنديلرندن يالكز اون سكز حديث شريف مرويدر. چونكه افنديمزدن صوكرا انجق آلتى آى قدر معمر اولمشلردر. حين وفاتلرنده‌كى سن مباركه‌لرى بيان سالفه توفيقاً تعيين اولنه بيلير. (رضى‌الله عنها وعن جميع اولادها)

[٥] مترجم عاصم افندى مرحومك ترجمه وشرح ايتمش اولديغى مطبوع منظومهٔ حلبيه‌نك « لاماً بكعبته ولادة على » مصراعنك مفادينه نظراً حضرت على افنديمزك ولادت مباركه‌لرى ولادت سنيه‌نك (لام) ايله اشارت اولنان اوتوزنجى سالنده وقوعى‌ده بوروايتى تأييد ايتمكده‌در.

مناسترلى اسماعيل حقى

خطبه : ۱۷

ليلهٔ برات مناسبتيله

الحمدلله مقدر الآجال والارزاق. الحمدلله ناشر اعلام الهداية فى الآفاق. الحمدلله ميسر الصعاب ومفتح الاغلاق. الحمدلله يمحو ويثبت وعنده ام الكتاب. اشهدان لااله الاالله حكم وماظلم. واشهدان سيدنا محمدا هوالمفرد العلم. اللهم صل وسلم على هذا النبى نبى الكرامة والكرم وسلم تسليماً كثيرا. امابعد فيا عبادالله. فى ليلة النصف من هذا الشهر يجتمع الناس كباراً وصغاراً فى ليلة النصف يدعوا الرجال والنساء سرا وجهاراً. فى هذه الليلة تمتلئ المساجد والبيوت انوارا. فى ليلة النصف يجرى مايجرى والله عنده كل شئ بحساب. كيف نسرح ونمرح فى الهوى. طول السنة وفى ليلة النصف نفتح بالدعا. كيف نبتعد عن موجبات السعادة وفى ليلة النصف نطلب محو الشقاء. كيف نفيق بالمعاصى على انفسنا وفى ليلة النصف نلتمس التوسعة من رب السماء. كيف نجتمع فى ليلة النصف والقلوب فى افتراق وانقلاب. ما احسن العمل فى ليلة النصف لوكان بتوبة تؤدى الى الخلاص. ماافضل الدعاء فى ليلة النصف لوكان بنية واخلاص. مااحلى الاجتماع فى ليلة النصف لوكان ينفع فى يوم القصاص. ما اكمل كل شئ فى ليلة النصف لوكانت الامة على محبة واتفاق واتحاد. نعم ليلة النصف عظيمة لكن اداء الواجب فى كل شئ اعظم. نعم ليلة النصف يلزم فيها الدعاء لكن الاستقامة الزم. نعم ليلة النصف لاينسى فضلها لكن الفضل كل الفضل من رب الارباب. قوموا فى هذه الليلة المباركة على قدم التقوى تنالوا الكرامه. توبوا الى الله من جميع الذنوب. تكونو اهلا للسلامه. اتقوا الله ان تقواه تيسر كل صعب وتفتح كل باب. روى الترمذى والامام احمد عن انس ان النبى «ص» قال من كانت نيته طلب الآخرة جعل الله غناه فى قلبه وجمع له شمله واتته الدنيا وهى راغبة ومن كانت نيته طلب الدنيا جعل الله الفقر بين عينيه وشتت عليه امره ولا يأتيه منها الا ما كتب له « صدق رسول الله »

على شيخ العرب

ميخانه‌لر فلاكت يتاغيدر

مدنيت بر چوق يارهٔ كيدر كن آرقه‌سنده سفاهتى‌ده سوروكليور. هان بوتون ممالكه ترقى وتكامل ايله برلكده صحتى، اخلاقى كيمرن، زبون ايدن بر سورو سوء اعتياده كيرمشدر.

حياتك، صحتك قدر وقيمتى علم وفن ايلريلدكجه دها زياده تقدير اولنمسى لازم كليركن مع التأسف كوريليوركه تكاملك ايجاب ايتديرديكى مشغوليتلر، يورغنلقلر آره‌سنده بواحتياج اونوتوليور. هر كونك بيتمز توكنمز بر چوق مشاغلى ايچنده اقشامه قدر ديديدن، ازيلن زواللى انسانلر ذهنلرينه عارض اولان طورغونلغى، بوتون اعضالرينى صاران يورغونلغى فنى تدبيرلر، عقلى، منطقى چاره‌لر طوروركن ايچكيلرله او مغفل زهرلرله ازاله‌يه چاليشيورلر. نه‌قدر غفلت!..

يورغونلغك آلامنى بر لحظه دويمامق ايچون بينى، سينيرلرى مسكراتله اويوشديرمق، يورغونلغى بايغنلق درجه‌سنه كتيرمك؛ ياخود وقتى دها كيفليجه كچيرمك اوزره لطيف، منظره‌لرى آهنكدار چالغيلرى حاصلى بوتون طبيعى اكلنجه‌لرى كافى كوره‌مه‌رك قانى اسپرتولرله تسميم ايتمك، نه‌يابديغنى ادراك ايده‌مه‌يه‌رك كيره‌جكى بر قاچ دقيقه‌لق بر تهييج دورى ايچون ساعتلرجه، كونلرجه بى‌تاب يقيلوب قالمق وجوده نه‌بويوك اهانت!....

بيچاره انسانلر مسكرات بليه‌سيله هر كون بر چوق تلفات ويريور، خانمانلر سونديكنى كوريبور، آمرضلره دوچار اوليور. فقر وضرورته، مسكنت وجنته دوشيورلرده ينه بو دشمن بى امانه ميل ومحبت كوستره‌كدن كيرى طورميورلر. نه عظيم فلاكت!.. مايع اولديغى حالده صوسزلغى بيله كيدرده‌مه‌ين، بالعكس وجودى ياقان، قاووران بو بى‌وفا وآتشين اسپرتولر انسانلره وبادن، قولرادن، حمالردن چوق مضردرلر. بومدهش خسته‌لقلر يالكز بر چوق شخصلرى افنا ايده‌بيلير. فقط بشريتك استقباله يعنى اولاد واحفادينه عين زمانده ال آته‌مزلر. لكن

مسکرات بوانصافسز زهرلر انسانلرك صحت حاضره‌سنی برباد وپریشان ایتدکدن صکره ارثیله هنوز دنیا یوزینه کلامش نسللره قدر وحشیانه تعرضلر اوزاتیرلرده صاغلام متین اولادلر یرینه چلیز، تیتره‌ك ورمه، تجننه مستعد برطاقم فائده‌سز محصوللر یتیشیر. ذکی وفعال وجودلر یرینه غبی، عاطل، محتاج معاونت عنصرلر میدانه کلیر. معده‌لری، قره جکرلری، بوبرکلری، دامارلری، قلبی، بینی حاصلی الك مهم وقیمتلی عضولری بوزان، قاتیلاشدیران چوروندن بوزهرلردن انسانلر نه‌کبی بر ایلك کورمشلر؟

دماغی قامچیلایه‌رق ایلك دقیقه‌لرنده ویردیکی ساخته برنشئه‌دن بشقه هیچ برشی؛ فقط اویله برنشئه‌که تهورلره وحشتلره جنایتلره قدر واریبورده انسانی محکوم فلاکت ایدییور؛ یاخود عطالته، اویوشوقلغه، ضیاع عقله منجر اولیورده توز طوپراقلرده، چامورلرده چیرپیندیره‌رق آدمی دوچار مجالت وحقارت ایدییور.

ایچکی اکر دفعةً بویله‌جه انتقامنی آله‌مزسه بر چوق سنه‌لر انسانلری سفالت ایچنده اویالایور. خیرپالایورده بردنبره اولانجه خباثتله تأثیر ایده‌رك اغفال ایتدیکی بشری جنته، موته قدر سوق ایدییور. ایچکی‌یه مبتلا اولانلرك بر چوقلری ایچدکلری زهرك بو فنالقلرنی بیلیرلر. هیهات!.. بردفعه یقه‌یی اله ویرمشلردر. بو فلاکتدن خلاص اولمق ایچون بوزولمش دماغلرندن صادر اولان اراده‌لر کافی درجه‌ده قوتی حائز دکلدر. عذابلر، کابوسلر، آتشلر ایچنده بوغولورلرده ینه هرکون ایچرلر. چونکه اعتیاد ایتمش. بوقاتل بی‌امانه اسیر اولمشلردر. بوبیچاره‌لره امداد امداد... یاردم ایدن اولمزسه داءالکئوله طوتیلورلر. اخلاقلری دکیشیر، چهره‌لری دکیشیر، حسلری دکیشیر، آرتق اك سودکلری اولادلرنی عائله‌لرنی بیله شفقت ومحبتلرندن دور طوتارلر. وجودلرنی مدهش برعصبیت قاپلامش، حسلرنی بیوك بر ضلالت صارمش اولدیغی حالده اوده، محله‌ده، هر یرده نزاعلر قوغالر ایجاد ایدر، هرکسی اینجیترلر. حیاتلرندن لذت، خانه‌لرندن استراحت قاچمشدر. یاتار اویویامازلر. هیجانلی کچن کونلرینك یورغونلغی بریکیر، وجودلری پیراندیجه پیرانیر. آرتق هردقیقه‌لری اشکنجه‌لیدر، بوتون مشغله‌لری دماغلرنده حصول بولان قورقونچ خیاللرله دیدشمك، کوزلری اوکندن هیچ اکسیك اولمیان فجیع صحنه‌لرده تجسم ایدن مهیب خیاللرله بوغوشمقدر.

مسکرات، انسانلری محو ومنقرض ایدن بومنحوس مایعات آرتق بوعصر مدنیتده وجودمزده‌کی دامارلره قدر آقاجق یوللر یاتاقلر بولامامليدر. امداد! بشریت یانیور، صحت وسعادت بو فلاکت منبعلرینك تمیز وجودلره قاریشدیردیغی زهرلرله، آتشلرله امتزاج ایده‌میور... بوکون ایچه‌جك ای صو بیله بولنمیان آوروپاده ارباب عقل واذعان مسکراتك حیات، نسل وذکای بشره ایندیردیکی ضربه‌لری آزالتمق، بنای وجودی اسیرتو آتشلریله یاقوب کول ایتدیرمامك ایچون ال برلکیله چالیشیورلر.

صاف، براق، سرین صولری هرکوشه‌سنده بوله‌بیلدیکمز شو وطن معززده بزلر نیچون حیاتمزی، موجودیتمزی یاقه‌لم، نسلمزی کورله‌ته‌لم!

اسلامیت وشریعت مسکراتی حرام قیله‌رق بزلره رهبر نجات اولیور. وطنداشلر ال اله ویره‌لم، ابدادیمزك صاف صولرله، غدالرله، هوا ایله قزانوب بزلره میراث براقدقلری هیکلی متین وجودلرمزی اسیرتولرله ضعیف دوشورمه‌لم!

مشروطیتك جمله‌مزه آچدیغی ساحهٔ ترقیده اتحاد ایدرك اسیرتوسز بر مدنیت تأسیس ایده‌لم‌ده بوتون عالم علم وعرفانك مظهر آفرینی اوله‌لم.

«عثمانلی منع مسکرات جمعیتی»

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی: دوقتور ایستاس

مترجمی: ماردینی زاده عارف

فصل اول

دین اسلامك ظهورینه‌قدر خرستیانلق ایله یهودیلك احوالی حقنده معلومات اجمالیه

مابعد

رومالولر طرفندن خرستیانلر حقلرنده اجرا قلنان تضییقات ختام بولدقدن صکره خرستیان متعصبلری وخرستیانلق اغورنده ستمدیده اولانلر بت‌پرست حکمدارلره تورات وانجیللرینی فدا ایدن ویاشرلرندن حذراً مداهنه ومدارات طریقنه سالك واقچه اعطاسیله تخلیص کریبان ایدن خرستیان مرائیلرینه نظر کراهتله باقمغه باشلدیلر. وقتیله مداراةً توراتی حکمداره تسلیم ایدن بر راهب قرتاجنه خرستیانلرینه پسقبوس نصب اولنه‌دقده قرتاژ خرستیانلری راهب مرقوم ایله عونه‌سنی افاروز ایده‌رك قبول ایتمامشلر ایدی. بوطائفهٔ متعصبه‌یه (دوناتیسیت) نامی ویریلوب افریقا خرستیانلرك قسم اعظمی بوطائفه‌یه التحاق ایتدکلرندن طولایی طوائف نصارا ارهسنده تفرقه واختلاف کمال شدتله حکمفرما اولمغه باشلدی. افریقاده بولنان ایکیوز اللی راهب بوطائفه‌یه تابع ایدی. رومه‌ده بولنان باش پسقپوس ایله حکمدار طرفداری اولان رهبان فرقهٔ مخالفه‌یه منسوب ایدیلر. بونلرك مذهبلری پك کنیش وحکومته مداهنه‌کار اولملریله حکومت طرفندن نظر محبت واحترام ایله منظور ایدیلر. (دوناتیست) طائفه‌سی ایسه ایمپراطور برنجی قسطنطین طرفندن یوز بوله‌مدقلرندن رقیبی اولان (ژولیان اپوستات) طرفنه التجا وحمایه‌سنی رجا ایلمشلر ایدی. ژولیان کرچه طائفهٔ مرقومه‌یی بر مدت حمایه ایلمش ایسه‌ده کندیسندن صکره کلان حکمدارلر طائفهٔ مرقومه‌یی تضییق واموال وأملاکلرینی ضبط وغصب وکنیسالرینی سدوبند ایدرك راهبلرندن بر قسمنی مملکتدن طرد وتبعید ایلمشلر سه‌ده انجق ظلمدیده راهبلرك بواغورده کوستردکلری متانت وصلابتله اهالینك توجه ومحبتلرینی قزانمشلر ایدی. ذاتاً کندیلرینی مدافعه یولنده استعمال ایتدکلری وسائط واسباب روح نصرانیته دها موافق

اولديغى كبى كنديلرينه التحاق ايدنلرى يكيدن وافتيز ايلدكلرندن فرقهٔ مخالفه افرادينك عاداتا خرستيان اولمدقلرى زعمى اكثر خرستيانلرده حاصل اولمشيدى.

دوناتيستلر (اونوروس) زماننه قدر دوام ايلمشلرسه‌ده انجق بر حال اضمحلاله دوچار اولملريله اخيراً كنديلرينه اسناد اولنان بعض افعال وحشيانه‌يه تعجب ايتماميدر. زيرا خرستيانلق اغورنده هردرلو فلا كته قاتلانمش وحقلرنده احكام انجيله مخالف استعمال ايديلان قوت وشدتله اولاد وعياللرى تلف اولمشيدى. ذاتاً مأيوس اولانلرك اوچنجى بر فرقه‌يه التحاق واخذ ثار وانتقامه شد نطاق ايلملرى امور طبيعيه‌دن اولمسيله اشبو افعال نتيجه‌سى اوله‌رق شمال اهاليسنك تسلط واستيلالرى بادئ استغراب اولماملیدر.

(ژوستينان) اوزون بر محاربه نتيجه‌سنده (غودلرى) مملكتدن اخراج ومملكتى يد استيلالرندن تخليصه موفق اولديغى صره‌ده (آريانلر) دخى دوناتيستلر قدر اشكنجه وسفالته معروض قالمشلر ايدى. دوناتيستلر ايسه اوزون محاربات ومجادلات نتيجه‌سى اوله‌رق راهبلرينك قسم اعظمى تلف ونابود ايدلمش اولمسيله كنديلرنده معارف دينيه‌دن براثر قالمامش وبر اسمدن بشقه خرستيانلقدن بهره‌لرى مفقود اولمشيدى. (سكرمان ووافتيز) اصولى اره‌لرندن قالقمش وخرستيانلقدن عقيده‌لرى يالكز فرق مخالفه‌نك خرستيان اولمدقلرينه قناعتدن عبارت قالمش ايدى.

(نوقاسيو) لر دخى عين سببله فرق سائره‌دن آيرلمش و (نوقاتوس) ايله ايكى راهبدن بشقه تكميل ايتاليان راهبلرى (ديوقليس) ايله (ماقسيان) زمانلرده بت‌پرستلكه راضى اولمشلر وخرستيانلق حكومتجه رسمى دين اعتبار ايديلنجه‌يه قدر آيين بت‌پرستيده ثابتقدم اولمشلر ايدى. باشده روما پسقپوسى اولمق اوزره ايتاليان راهبلرينك امور دينيه‌ده مبالاتسزلكلرى عموم خرستيانلرك دينسزلكلرينه سببيت ويرمش ايدى. بالاده محرر الاسامى (نوقاتوس) ايله رفيقلرى بدايةً بت‌پرستلكه راضى اولمدقلرندن اخيراً نصرانيتك كسب قوت ونفوذ ايلمسى اوزرينه تكرار نصرانيته عودت ايدنلرى قبول ايتمامش وكنديلرينه خرستيان نظريله باقامشلر ايدى. بو عدم قبول توبه‌لرينك مقبول اولمامسى جهتندن اولمیوب انجق حواريوندن بطرسك انجيلى احكامنجه بونلر راهب نظريله باقيله‌من ايدى.

نوقاتيستلر ايسه غايت متعصب وساكن وساكت بر طائفه ايدى. وقتيله [نيس] مجمع رهبانيسنده قراركير اولان تثليثه راضى اولدقلرندن حكومت طرفندن بونلره تعرض ايديلمامشيدى. كنديلرى دخى ذاتاً حكومتله اختلاط ايتمديكلرى كبى حكومت ايشلرينه واومیانه‌ده ظهور ايدن اختلالره قارشمدقلرندن بوسايه‌ده شرق ايمپراطورلغى منقرض اولنجه‌يه قدر بو طائفه بردوام اولمش ومؤخراً اوروپا كنيسالرينه التحاق ايلمشلردر. گرچه بونلر ملت اره‌سنده هيچ بر تفرقه‌يه سبب اولمامشلر ايسه‌ده بونلرك منزويانه وزاهدانه حياتلرى حكمدارلرك اصول دين وآيينلرينه ملتك افكارنجه جايگير اولان استخفاف واعتراضك كسب رسوخ ونصرانيتك فرق متعصبه‌سنه قوت بخش اولمقده ايدى.

(آريانلر) مملكتده اودرجه صاحب قوت ونافذالكلم ايديلركه (نيس) مجمع رهبانيسى مقرراتنه تابع اولان فرق نصارانك هيچ بريسى بونلره مال ومنال وجاه واقبال اعتباريله موازى اوله‌من ايدى. [بتافيوس] ايله سائر مورخلرك روايتلرينه نظراً آريانلر [نيس] قونغره‌سندن مقدم عقائد نصرانيتده موجود اولان اختلافك حلى ضمننده راهبلره مراجعت ايلديكلرى مذكوردر. [نيس] قونغره‌سى نتيجه‌سنده عقيده‌لرينك فسادى قراركير اولمش ايسه‌ده بوقرار اكثريت صورتيله حصولپذير اولمشدر.

ايمپراطور قسطنطين، نيس مجمع رهبانيسه دعوت ايدلمسى لازم كلان ايكيبيك راهبدن انجق اوچيوز اون سكز راهبى قبول ايتمش وبعض مورخلرك روايتلرينه نظراً قونغره‌ده بولنانلرك بر قسمى راهب اولمديغى دخى محرر ومسطوردر. قونغره‌يه مدعو اولانلر آريانلر فرقه‌سنه مخالف اولان طاقمدن ايدى. آريانلره ايسه حريت كلام ويرلمديكندن قونغره مقرراتنك عليهلرينه اولسنه حيرت ايديلمامليدر. امپراطور قسطنطين نيس مجمع رهبانيسى مقرراتنك صرف كندى فكرينه متابعت ومداهنه صورتيله قراركير اولديغنه اول درجه قانع ايدى كه وفاتندن برمدت اقدم آريان مذهبنك رئيسى آريوسى منفادن كتورديكى كبى بر آريان راهبنه كنديسنى يكيدن وافتيز ايتديرمشدر.

ايمپراطور قسطانتيوس ايله [قالانس] هر ايكيسى آريان مذهبندن اولدقلرى كبى بالجمله (غودلر) دخى آريانيست فرقه‌سنه داخل ايديلر. حكمدار قالانتيان ايله تيودوسيوس بالجمله مناصب ملكيه ومراتب عسكريه‌ده آريانيستلرى استخدام ايلرلر ايدى. (تير) (سارديس) (سيرميوم) (ريمو) ده التيوز راهبدن مركب عقد اولنان سكز قونغره‌ده (آريانيستلر) ك عقائد مذهبيه‌لرى صحتنه قرار ويرلديكى كبى كندى عقيده‌لرنده اولميانلره دخى اشكنجه ايتمكه باشلامشلر ايدى. انجق مؤخراً مال وثروتجه كنيسالرينك مكنتى، رؤسالرينك قوت وشوكتى، عبادتلرينك نمايشاتى، [كنيسايه موسيقه] ادخال كبى بدعه‌لرك احداثى‌مى، ياخود او عصر اهاليسنك جهالت عموميه‌لرينه نظراً راهبلرينك علم ومعرفتلرى ياخود دائما منطقه توفيقاً ادارهٔ لسان ايتلرى‌مى، والحاصل حقيقتى تعين ايده‌ميان اسباب مجهوله‌دن طولايى حكمدارلر مؤخراً بو فرقه عليهنه دونمش وبونلره دخى اشكنجه وعذاب ايتمكه باشلامشلر ايدى. كنديلريله هم‌مذهب اولان غودلرك ايتاليا واسپانيا وافريقايى استيلا ايتلرى روما ايمپراطورلرى ايچون غيظ وغضبى موجب و آريانلر حقلرنده عدم اعتمادى مستوجب اولمسيله وجودلرينك محو وازاله‌سى اسبابنه تشبث ايتمشلر ايدى. حالبوكه ملل نصارا آره‌سنده شو صورتله عقائد مذهبيه تفرقه غوغالرى ظهورى وبرينك محوى ديكرينك دخى ضعفى مستلزم اولمسى طبيعى بولنمسيله بو تفرقه‌دن بالاستفاده غودلرك طرف طرف ممالك نصرانيه‌يى سهولتله ضبط واستيلا ايتلرينه بادى اولمش ايدى. غودلر ايسه (سالواسيان)

نام مورخك روایتنه نظراً بغایت معتقد ودیندار واستیلا ایلدیكلری ممالك اهالیسنه عدالت ورفق وملایمله معامله‌یه هوسكار اولملریله خرستیان والیلرك ارتكاب وارتشالرندن فقر حاله دوچار وپاره ایله استیجار ایدیلان عسكرلرك ظلم وتعدالرندن بیزار اولان اهالی كمال خواهشله غودلره عرض مطاوعت وانقیاد ایلیورلردی . تثلیثه قائل اولان فرقهٔ مثلثه‌نك بحثنه كلنجه بونلرك مختصراً تعریفلری بالجمله علوم ومعارفه دشمن وصفندن عبارتدر . علوم ومعارفه‌عائد هر كتاب قانون دینلرنجه محرم وممنوع اولدیغندن بوصورتله اللرینه كچن كتب علمیه‌یی احراق ایدرلر ایدی .

بونلرك ایچنده سطحی اوله‌رق بر قاچ‌سوز بلله‌مش كبی كورینان بر قاچ كشیدن بشقه‌سی عموماً جهله‌دن اولدقلری معلومدر .

راهبلری نصل ایسه اهالی دخی اویله ایدی . دینلری انجق كنیسایه كیتمكدن واعتقادلری دخی علی العمیا پاپاسلره ایناغمقدن عبارت ایدی . كندیجه دخی دینك معمّاسی دیه تسمیه ایتدیكم تثلیث ایله اكا متعلق مسائل غامضه كندیلرینه تفهیم وتعلیم ایدیله‌مدیكندن نه‌درجه واهی و سخیف اولورسه اولسون كندیلرینه تلقین ایدیلان خرافاته معجزه نظریله باقرلرایدی . سرای حكمداری خلقنه كلنجه بونلری هانكی فرقه‌یه الحاق ایتمك لازم كله‌جكنه متحیرم . زیرا خرستیانلقدن اسمدن بشقه‌برشی‌ء طاشیمدقلری كبی ایمپراطورلر اوزون بر مدت بت پرست كاهنلرینك البسه‌لرینی اكتسا ایدرلر ایدی . (غراسیان) او البسه‌یی نزع ایلمش ایسه‌ده انك تأثیرات معنویه‌سنی نزع وقلع ایده‌مامشیدی . (تیودوسیوس) و (ژوستینیان) قانونلرنده كندیلرندن بحث ایلدیكلری صرده‌ده (بزكه ابدی‌یز بزكه لایموتز) تعبیرلرنی اوصاف مخصوصه‌لری میاننده استعمال ایلدیكلری كبی كندیلرندن اول كچن حكمدارلره(ابدی) وصف الهیسنی استعمال ایلدیكلری مشهوددر . تیاترو صحنه‌لرنده غایت شنیع ومستبشع احوال دوام ایلدیكی كبی (سیرك) اویونلرنده جاری اولان افعال قجیعه‌یی محافظه ایدرلر ایدی . حتی بوكا دائر (تیودوسیوس) ك بر قانون مخصوصی اولدیغی معلومدر . دین خصوصنده ایمپراطورلر مطلق العنان وهانكی فرقه‌یه ارزو ایدرلرسه النحاقده مخیرالجنان ایدیلر .

اشبو فرقهٔ مثلثه‌یه ملحق دیكر بر طائفه دخی واردركه انلرك اعتقادلری حكمدارلرینك اوامرندن عبارتدر .

تثلیثه قائل‌اولان فرقه نیس مجمع رهبانیسنه داخل اولمش ومقرراتنه راضی اولمشلر ایسه‌ده نه‌دیمك اولدیغنی اكلایه‌مامشلردر .

لاتین كنیساسی اقانیم ثلثه‌یی اوچ شخص اعتبار ایدرلر . یونان كنیساسی ایسه یكدیكرینه حلول ایتمش اقانیم ثلثه‌یی اعتقاد ایدرلر . انجق (روح القدس) نه‌دیمك اولدیغنی تعریفده دوچار مشكلات اولدقلرندن بو یوزدن دخی آره‌لرنده تفرقه واختلاف ظهور ایلمشدر . بونلر دخی نسطوری طائفه‌سیله (اوتوشیان) طائفه‌سیدر .

نسطوریلر حضرت عیسانك آله اولدیغنه قانع اولوب انجق ایكی شخصدن مركب یعنی هم بشر هم آله اولدیغی اعتقادنده‌درلر . (اوتوشیان)لر ایسه عیساده الوهیت وبشریت مواد اصلیه‌سی موجود اولمقله برابر اشبو مواد مختلفه یكدیكرینه اول درجه حلول و اتحاد ایلمشلردركه بر وجود اولمش اعتقادنده‌درلر . اشبو ایكی طائفه پك قوتلی ایدیلر وفی الواقع اوچنجی ودردنجی قونغره‌لرده عقائدلرینك فسادی قرار كیر اولمش ایسه‌ده فلسطین ومصر وحبش وایران طرفلرنده عقیده‌لری منتشر اولمش وخیلی طرفدار پیدا ایلمشلردر . بونلرك آیری پطریق ومطران وراهبلری وار ایدی . اشبو ایكی طائفه رئیس روحانیلری بغایت نافذالكلام اولدقلرندن (اوتیكوس) اسكندریه پطریقی اولدیغی كبی (سیقربولس) انطاكیه پطریقی ایدی . (نسطوریوس) بدایتده استانبول پطریقی اولدیغی كبی الیوم خیلی طرفدارلری واردر . تثلیثه قائل اولان اوچنجی بر طائفه دها واردركه انلر دخی كلدانیه‌ده تجمع ایدن مجلس رهبانده عقیده‌لری قرار كیر اولمغله كندیلرینه (كلدانی) اطلاق اولندیغی كبی عقائدلری حكمدارك عقائدندن عبارت اولمغله (كلدانی ملكیت) نامنی احراز ایلمشلردر .

عالم اسلام

مقالات

ایرانك ماضی وحالنه بر نظر

عالم اسلامك اركان مهمه‌سندن برینی تشكیل ایدن ایرانك عظمت تاریخیه‌سی بتون مورخین غربیه وشرقیه طرفندن تسلیم ایدیلمكده‌در . ایرانیلر كرهٔ ارضده ساكن كافهٔ اقوام آراسنده اڭ قدیملرندن بریسیدر : عرقجه « آریا » جنسنه منسوب بولنان بو قوم ، روما ویونانیلردن دها اول بر حكومت ملیهٔ مستقله تشكیلنه موفق اوله‌رق آسیای وسطی وغربیده بیكلرجه سنه‌دن بری مهم بر مقام كسب ایتمشلردر .

ذاتاً « آنتیق » دینان دورهٔ تاریخیه‌ده ایرانیلر بتون آسیای غربیه حكمران ایدیلر : اوكلرینه كلن آتوریه ، بابلستان ، واسیای صغراده موجود حكومات صغیره‌یی مغلوب ایده‌رك تركستان شرقیدن آسیای صغرایه قدر توسع ایتمشلر ایدی . حتی بر زمان قرقسلرك ، آرتا قرقسلرك ، داریوسلرك میلیونلرجه اردولری مصری واوروپایی استیلا ایده‌رك اوعصرلرده كرهٔ ارضك اڭ مسكون ومدنی عد ایدیلان قطعه‌لرینی ید تسلطلرینه كچیرمشلر ایدی .

دها اوزمان ایرانیلر بر مدنیت مخصوصهٔ ملیه‌یه مالك ایدیلر : قوللاندقلری لسان « فرس قدیم » السنهٔ آریه‌نك مأخذاصلیسی اولان سانسقریتدن تشعب ایتمش ، و « پروتو آریان » تسمیه ایدیلن لاتین یونان لسانلری ایله برابر ، او زمانكی عالم مدنیتك اڭ بر كزیده لسانی عد ایدیلیوردی . شو لسانده یازیلمش آثار ادبیه‌نك نمونه‌لری الآن پارس ، لوندره وبرلین كتبخانه‌لرنده موجوددر ، كه بو لسانك دها

او زمانده واصل اولدیغی درجهٔ مکملیتی اثبات ایدییور . عین زمانده ایرانیلر « ماژیزم » دینلن بر دین ملی‌یه مالك ایدیلر .

مرور اعصار ایله بونلر تکامل ایدرك ؛ لسان، زند پازنده و پهلوی دورلرینی کچورمکله بالاخره داهئ عظیم اولان فردوسینك سوقی ایله سعدیلرك، حافظلرك، ملارومیلرك ظهورینه میدان حاضرلاندی. دین ایسه قبل الاسلام زردشتی طریقه مبدل اولەرق فاروق اعظمك عصرینه قدر ایرانیلرك دین ملی‌سنی تشکیل ایدییوردی .

زردشت افلاطونك معاصری ایدی . یعنی عیسی علیه‌السلامك تولدندن بش الثی‌یوز سنه اول ظهور ایتمشدی .

بو زمان ایران تاریخنك اك پارلاق ، الڭ مشعشع بر دوره‌سی ایدی. کایانیان سلاله‌سی بتون عظمت وحشمتی ایله سلطنت سوردییوردی .

آسیای صغرایی ، مصری ، آسیای وسطایی تسخیر ایتمش اولان فارسی‌لر شمدی ترکستان شرقی‌ده ترك جنسی ایله قارشو قارشویه کله‌رك ترکلر ایله چارپشیور ، پنجه‌لەشیوردیلر . شاهنامه‌نك بتون صحیفه‌لرینی اشغال ایدن، فردوسینك بتون سنوحات شاعرانه و احتساسات وطن پرورانه‌سنه موضوع اولان بو چارپشمه ، شو پنجه‌لشمه اسکی ایران تاریخنك روحنی تشکیل ایدییور . ترك خاقانی افراسیاب ایله ایله فارس قهرمانی رستم آراسنده جریان ایدن مبارزه شاهنامه‌نك اساسی اولدیغی کبی ، شو ایکی قوم آراسنده بولنان علاقه ومقدرات تاریخیه‌یی‌ده تمثیل ایدییور .

باقیکز ، قوجه زال، اوغلی رستمه، افراسیاب حقنده نه‌ نصیحت ایدییور ؛ کنج ، دلی‌قانلی رستم افراسیابك قانته تشنه‌در ، باباسی قوجه زالدن افراسیابك علامات فارقه‌سنی صورییور ، بونلری بلله‌یه‌رك ترك اردوسنه آتیلمق ، افراسیابی اولدورمك ، شو ایکی قوم آراسنده عصرلرجه دوام ایدن خونین مبارزه‌یه بر نهایت ویرمك آرزوسنده‌در. لکن قوجه تجربه‌دیده زال اوغلنه : صاقین بویله بر تشبثه کیریشمه!.. زیرا افراسیاب « مرد دانا وجنك آوراست » شجاعتده شیر، رشادتده آرسلان ، مهارتده قورد اولان افراسیاب بویله قولایلقله مغلوب ایدلمز ! » دییور .

فقط ترك اقوامی ایله چارپشمه‌نك نتیجه‌سی دها بللی دکل ایکن ایرانه هیچ بکله‌نیلمه‌ین طرفدن بر هجوم وقوع بولیور : بیوك اسکندر جهانکیرلك خولیاسی ایله بتون آسیایی تسخیر ایتمك تشبثنه کیریشیور . ایرانی برایکی ضربهٔ دشت انکیز ایله ییقوب یتربیور . ایرانیلر اسکی یونان مؤرخلرینك تعریف ایتدکلری صداقت ، سواریلك وشیر اندازلق کبی صفات ممتازه‌لرندن شمدی محروم ایدیلر . اسکی متانت اخلاقیه ورصانت جسمانیه ودیانت روحانیه بوزولمشدی . صداقت خیانته ، رشادت جبانته ، دیانت تعصب جاهلانه‌یه مبدل اولمشدی ؛ اسکندرك ضربه‌لری شو صفتلرك نه‌درجه‌ده مهلك اولدیغنی ایرانیلره اولدقجه آکلاندی . میلادك تام اوچیوز اوتوز سنه‌سی اثناسنده ایران ملوك طوائف دینلن اسارت اجنبیه دوره‌سنه دوچار اولدی .

لکن حسیات وافکار ملیه‌نك نمو وتربیه‌سی ایچون اك مؤثر بر مکتب اتخاذ تشکیل ایدن تضییقات اجنبیه ایرانیلرکده روح وقلبلرینی تصفیه وتربیه ایتدی . میلاد عیسانك دردنجی قرننده اصفهانده (کاوهٔ آهنك) نامی ایله بر دمیرجی خروج ایده‌رك بتون ایرانیلری اجنبیلر علیهنه قیامه دعوت ایتدی ؛ کاوه اوکلکنی سنجاق یاپەرق اردشیر بابکان نامنه استخلاص وطن وملت تشبث عظیمنه کیریشدی. اردشیر بابکان کویا اسکی کایانیان سلاله‌سنه منسوب بر طفل اولەرق سلاله‌نك اثنای اضمحلالنده زردشتی‌لر طرفندن « مقدس » عد ایدلمکده اولان بر اینك طرفندن حفظ وتغدیه ایدلمش ایمش ! هرنه ایسه کاوهٔ آهنك تشبثنده موفق اولیور . بتون اجنبی‌لر ایران حدودندن چیقاریلیور . ساسانیان دینلن وعصر سعادت قرین فاروق اعظمه قدر یورییەن سلالهٔ محتشمه تأسیس ایدیلیور !

شو سلاله زماننده ایران یکی‌دن اسکی حشمت وعظمتنی وحتی داها بر قات یوکسك صورتده اعاده ایدییور . شمدی اسکی یونانستان بتمش ، محو اولمش ایدی . اونك یرینه روما قائم ایدی . لکن روما ایمپراطورلغی بتون حشمت وعظمتی ، بتون حرص جهانکیرانه‌سی ایله برابر ایرانه صورت قطعیه‌ده غلبه چاله‌مدی. بالعکس دنیاده کندیسنه برابر ومساوی بر حکومت طانیمادیغی وبتون عالمی دارالحرب دییه تلقی ایتدیکی حالده ایران حکومتنی اعترافه وایرانیلرك حقوق ملیه‌لرینی تسلیمه مجبور اولدی . آل ساسانیاندن اولان شاپور ثانینك روما ایمپراطوری نیرونه یازدیغی بر مکتوب الآن پارس کتبخانهٔ ملیه‌سنده محفوظدر . شو مکتوبده شاپور کندیسنه :« آله‌لر آراسنده عبد، وعبدلر آراسنده رب » دییه ونیرونه : « دوستم قیصر روم » دییه خطاب ایدییورکه عظمت سلاله‌دن بر نشانه‌در .

فقط مرور اعصار ایله اخلاق وآداب ملیه یکی‌دن بوزولیور . حکومت بر طاقم انتریقه‌جی‌لر ، قادینلر اللرینه کچیور. عدالت یرینه ظلم وتعدی ، قناعت یرینه اسراف ، خصائل ممدوحه یرینه زینت وآلایش ظاهریه قائم اولیور .

ایرانیلرك اخلاقی آل ساسانیانك اثنای انقراضنده بر درجه‌ده بوزوق ایدی‌که بر کره فاروق اعظم عراقده کی سعد ابن ابی‌وقاصدن ایرانه عائد آلدیغی بر مکتوبی اصحاب کرامك مذاکره ومشاوره‌سنه وضع ایده‌رك ایران سفری حقنده رأیلرینی صوردی . حیدر کرار علی ابن ابو طالب سفرك اجراسنی تصویب ایتدی . عمر بن خطاب حضرتلری : « یا اباالحسن ! کاشکه نه‌ایران اولیدی . ونه بز ایرانی تسخیره مجبور اولیدق . زیرا ایرانیلرك اخلاقی اوقدر بوزوقدرکه بزی بیله بوزاجقلردر ! » دییه جواب ویردی .

مابعدی وار احمد آقایف

المانیا ، انکلتره ، ترکیا وعالم اسلام

— ۳ —

بر دولتك داخلی وخارجی سیاستنی ، صرف شخصی اراده‌لر نتیجه‌سی فرض ایتمك خطالی اولور. وقایع تاریخیه‌نك عامل ومؤثرلرینی

انی آرایوب ، طوغری تعیین ایله‌مك پك مشكل ایسه‌ده ، هرحالكی براراده (Volonté) نك وقایع واحوال متسلسلهٔ ماضیه‌دن طوغدیغنه یعنی ثمرهٔ تاریخ و محیط اولدیغنه شبهه ایدیله‌من . واقعا اشخاصك اراده‌لری‌ده ، كندی نوبتلرنده برر مؤثر اوله‌بیلورلر ، فقط تاریخ كیف ایله اداره اولوناماز : بر نوع مجبوریت تاریخیه ، بر نوع تقدیر تاریخی واردر . هله صرف دیپلوماتلق ایله تاریخ یاپمه‌یه قالقیشمق ، ساده‌دللك اولور . معین بر زمانده چاتیشمه‌لری مقدرات تاریخیه‌دن اولان ایكی دولتك دوستلاشمه‌لرینه ، برقاچ دوزینه طاله‌یران ومترنیخلر آل آله ویروب وار قوتلریله چالیشسه‌لر ، نتیجه ینه موفقیتسز اكدر .

اون طقوزنجی عصر میلادینك اك مهم عوامل تاریخیه‌سندن اولان بر فكر ، « فكر ملیت » ، اوروپانك هرطرفنده اولدیغی كبی ممالك عثمانیه‌نك خصوصیله اوروپائی قسمنده ، اجرای تأثیرات ایله‌مشدی . یونان ، اولاخ ، صرب ، بلغار ملیتلری ، تابع اولدقلری دولت عثمانیه‌یه قارشی باش قالدیروب ، زورله اوندن آیریله‌رق ، مستقل برر دولت حالنده عالم سیاسته چیقمشلردی . « ملیت اساسی » سلطنت عثمانیه‌یی خیلی اورسه‌له‌دی واپی پارچه‌لادی . شرقده فكر ملیتك اك صاغلام معاونی دینی اختلاف و خصومتلر اولدی . رعایانك قیام وعصیانلرنده ، غایهٔ امل استقلال ملی ایدی ، لكن اوكا ایرشمك ایچون قوللانیلان اك كسكین سلاح ، تعصب دینی اولدی .

اوروپاده سلطنت عثمانیه‌نك تمامیت وسطوتی علیهنه تأثیر ایله‌ین فكر دینی وملی ، آسیاده ، بالعكس ، سلطنت‌مذكوره‌نك كوكلشمه‌سنه ، قوتلنمه‌سنه ، احتمال كنیشله‌مه‌سنه بیله خدمت ایده‌بیلوردی . سیاستده مهارت ، الجاآت تاریخیه‌یی كوروب ، دولت كمیسینك وجههٔ عزیمتنی اوكا كوره تعیین ایتمكدر . دور سابق مدیران امورینك سیاست خارجیه وداخلیه‌لری مدح اولونه‌من ؛ مع مافیه تاریخك اونلری غربدن زیاده شرقه باقمه‌یه ، شرقله اوغراشمه‌یه زورلادیغی محققدر . حكومت عثمانیه ، اون طقوزنجی عصر میلادینك صوكارینه طوغری ، شرقی غربه ، آسیایی اوروپایه ، خلافتی پادشاهلغه ترجیح ایله‌مشدر .

بو ترجیحك ایلك نتیجه‌سی ، سیاست خارجیه‌ده ، دولت عثمانیه‌نك انكلتره دائرهٔ مخادنتدن چیقوب ، آلمان دوستلغنه كچمه‌سی اوله‌جقدی وفی الواقع اویله‌ده اولدی . انكلتره ، دولت عثمانیه‌نك ، روم ایلیده بوغازلر جوارنده ، قافقاسیا حدودنده مشغول اولمه‌سنی ایستر ؛ اكر حكومت عثمانیه‌نك عربستان ، عراق و باخصوص سویش قنالی طرفلرینه امالهٔ ذهن ایتدیكنی اكلارسه . درحال « ولایات ستّه » ده و یاخود « ولایات ثلاثه » ده بر ایش چیقاروب ، حكومتك بوتون قوای فعاله‌سنی اورالره وقف ایتدیریر . موسیو پینون ادعا وادعاسنی وقایع ایله اثبات ایدیوركه « ارمنی وقعه‌سی » اساساً مصر مسأله‌سندن طوغمشدر : معلومدركه انكلیزلر ، ١٨٨٢ سنه‌سی مصری موقتاً اشغال ایتمشلر و ١٨٨٧ سنه‌سی دولت عثمانیه ایله عقد ایتدكلری معاهده‌ده ، اوچ سنه صوكره ، یعنی ١٨٩٠ ده مصری ترك وتخلیه ایده‌جكلرینی وعد ایلمشلردی . مهلت تمام اولدی ، اما انكلیزلر قیملدانمق بیله ایسته‌مدیلر . ١٨٩٦ یه طوغری ، فرانسه ، یكی متفق روسیه‌یه كووه‌نه‌رك ، وحكومت عثمانیه‌نك رضاسنی تحصیل ایده‌رك ، انكلتره‌یه ، اشغال مدتنك آرتق ختامه ایرمش اولدیغنی خاطرلاتمق جرأتكارلغنده بولندی . بونك اوزرینه انكلتره ، روسیه وفرانسه‌یی بوزوشدیرمق قصدیله « ارمنی واقعه‌سنی » احداث ایله‌دی . انكلتره‌نك حسابنجه ، « ارمنی واقعه‌سی » ، شمدی‌یه قدر بوتون متفقلری بربرندن آیرمه‌یه یارایان مسألهٔ شرقیه‌یی ، دولت عثمانیه‌نك تقسیمی صورتنده آچمش اوله‌جقدی ...

آلمانیا دولت عثمانیه‌نك آسیا وخلافت سیاستنه قوة الظهردر . ارمنی واقعه‌سنده ، كرید مسأله‌سنده ، ماكدونیا ایشلرنده منافع عثمانیه‌یی جدیتله مدافعه ایده‌رك ، سلطنت عثمانیه‌نك اوروپا واسیا حدودلرینی محافظه‌یه چالیشمش وبو صورتله شرق سیاستنك دوام وموفقیتنی ممكن قیلمشدر . [*]

آلمانیا وتوركیه مشترك المنافع بر سیاست اسلامیه تعقیب ایتدكچه ، انكلتره‌نك شرقده استراحت وامنیتی منسلب اولیوردی ؛ آرتق اوكا یالكز ائتلاف مثنی ، سیاست عالمده‌كی حاكم موضعنی اداممه ایچون كافی كورنمیوردی . بونكچوندركه عالم اسلامك آفریقا پارچه‌سنی بولوشه‌رك فرانسه ایله اویوشدیغی كبی (٨ نیسان ١٩٠٤) اوعالمك آسیاده‌كی قسمنی‌ده روسیه ایله پایلاشه‌رق ، او یوز بیللق دشمنیله‌ده باریشدی : « سلطان ایله قیصرك برزمانلر پك صیقیلاشان اتفاق « ومخادنتی ، اناطولی وبغداد یوللرینی آلمانلره آچه‌رق ، هامبورغدن « بصره‌یه‌قدر امتداد ایدن اوزون براراضی پارچه‌سنی ، آلمان نفوذینه « براقیوردی ....

[*] بوقضیه‌نك صدقنه دلیل اولمق اوزره ، آلمانلره هیچده دوست وطرفدار اولمایان بر فرانسزك ، اشبو مقاله‌لریمده كتابندن چوق استفاده ایتدیكم موسیو رونه پینونك بر قاچ سوزینی ، اشاغی‌یه عیناً ترجمه ایدیورم: « ارمنی بحراننده آلمانیا ، توركیه آچیقدن آچیغه طرفدار بر وضعیت آلدی . سلطانی اصلاحاته اجبار ایچون یالكز انكلتره‌نك دكل ، حتی روسیه وفرانسه‌نك تكلیف ایتدیكی تدابیری بیله یاتماماً رد ایله‌دی ، یاخود صرف صودن جوابلرله كچشدیردی : لورد صولیسبه‌ری‌نك تهدیدكارنطقلرندن برینه جواباً ایكنجی ویلهلم ، دولت عثمانیه‌نك حقوق حاكمیتنی كمال شدتله تصدیق واعلان ایلدی ؛ استانبولرلرك ایكیلشدیرله‌سی ، وسفرانك اصلاحات پروغراملری مسائلنده ایمپراطور وسفیری بارون مارشال ، دائما اوروپا دولتلرندن زیاده سلطانه اظهار امنیت ایدن بر سیاست تعقیب ایتدیلر . » (صحیفه ٥٤) ـ « میرآلای واصوسك عسكرلری عصاته معاونت ایچون كریده چیقدقلری زمان ، ایكنجی ویلهه‌لم ، اقرباسی قرال یوركی‌یه سرت برافاده ایله عدم ممنونیتنی بیلدیرمش واوروپا دولتلرینه‌ده وقت كچیرمكسزین پیره‌نك آبلوقه ایدیلوب واصوصی كیری چاغیرمق ایچون آتنه حكومتنك اجبار اولنمه‌سنی تكلیف ایلمشدی . » (صحیفه ٥٥) ـ توركـ یونان محاربه‌سی آلمانیانك استانبولده‌كی نفوذ زاهمتی اوج غلیان ایرشدیردی : آلمانیا حكومتنك صریح ترك دوستلغی ؛ ایمپراطورك عثمانلی اردوسنه تشجیعات وتبریكاتی ، آلمان دیپلوماسیسنك ، یونانلیلرك تهوین فلاكتنه خادم هر درلو تدابیره مخالفتی ، ایكنجی ویلهلمی تمامیت ملكیهٔ عثمانیه‌نك اك قطعی برطرفداری ، آلمان صنایع وتجارتنك نفعنه اولمق اوزره ، سلطان عبدالحمیدك دوست ومتفق ایله‌یوردی . » (صحیفه ٥٦) ـ « آلمانیانك استانبولده‌كی تأثیرات اقتصادیه وسیاسیه‌سی ، ماكیدونیا ایشلرنده ، سلطنت عثمانیه تمامیت ملكیه‌سنك وپادشاهك حاكمیتیله ، امیرالمؤمنینلك (یعنی خلیفه‌لك) نفوذ واقتدارینك قطعیاً محافظه‌سی جهتنه صرف اولونمشدر . » (صحیفه ٥٧)

« انكلتره بونى طويدى؛ وهيچ اولمازسه برمدت موقتةظرفنده،
« آلمان تهلكه‌سنك روس مخاطره‌سندن دها مدهش اولديغنى تقدير
« ايتدى . آلمان تهلكه‌سى، انكلتره ايچون شرق مسأله‌سى حدوديله
« محدود دكلدى؛ جهانشمول ايدى... فرانسز ديپلوماسيسى، انكليز
« وروسلرك ائتلاف منافعنى احضار وتنظيم ايتدى ، وبوندن ۳۱
« آغستوس ۱۹۰۷ تاريخلى روس – انكليز معاهده‌سى چيقدى :
« لوندره وپترسبورغ حكومتلرى ، آسياى وسطا ممالك اسلاميه‌سنى
« دوستانه پايلاشيورلردى؛ انكلتره افغانستانده، روسيه ايرانده برنجى
« موقع طوته‌جقدى ، برده خصم مشترك عليهنه تماماً برلشيورلردى،
« آسياى صغرا وبالقانلرده (يعنى ممالك عثمانيه‌ده) آلمان نفوذينه
« قارشى قويمق اوزره تشبثات لازمه‌ده بولنمه‌يى تعهد ايله‌يورلرى . »

[L. Driault - La question D' orient . p. 326 - 327]

روسيه وانكلتره تعهدلرينى يرينه كتيرمك اوزره ، ماكدونيا يالنغزنى هيچ طورمه‌دن كوروكله‌ديلر . بوصره‌لرده وقايع عالمى آز چوق اطراد ايله تعقيبه چاليشان برتورك غزته‌جيسى شو سطرلرى يازمشدى :

« انكلتره اسلاولرله برلشدى. اصل آلمانيايه قارشى اسلاوروسيه
« ايله اتفاق ايدركن ، « آلمانيانك جنوبده‌كى احتياط اردوسنه »
« يعنى عثمانليلره مقابل ماكيدونيا بلغارچته‌لرينى تنظيم ايله اوغراشيوردى.
« لوندره‌ده‌كى بالقان قوميته‌سى عالمى امه‌رك طوبلانان استه‌رلينغلرى
« بالقانلره بوشالتمقده ، بلغار چته‌لرى ايشى كوجيله مشغول تورك ،
« روم وحتى بلغار كويلرينى ياقوب ييقمقده ايكن، انكلتره خارجيه
« نظارتى ولايات ثلاثه‌نك توركيه‌دن بوسبوتون آيريلمه‌سى ايچون
« درلو لايحه‌لر حاضرلايوردى ...

« مقصد آشكاردى : يادولت عثمانيه قورقوب آمان ديه‌جك ،
« آلمانيا قولتوغندن آيريلوب انكليز قوجاغنه آتيلاجق ؛ ياخود
« ماكدونيا بلغارلره كچه‌رك، برليندن كووه‌يته كيدن تيموريولا رته‌سندن
« قوپلمش ، مقام خلافتك قدر واعتبارى تاكوكندن سوكولمش ،
« توركاردوسى مغلوباً آسيايه قوغولمش اوله‌جقدى... » [قريم – «ترجمان»
۲۸ تموز ۱۹۰۸]

انكلتره وروسيه، سلطنت عثمانيه ودول اسلاميه عليهنه ، فرانسه سمسارلغى ايله اويوشه‌رق ائتلاف مثلثك تملى آتلمه‌سى اوزرينه، آلمانيا وتوركيه‌نك بعض تدابير احتياطيه‌يه توسللرى ضرورى ايدى . بونك اوزرينه‌دركه سلطنت عثمانيه، بالقان دولتلرندن رومانيا، صربيه‌ويونان ايله برابر ، اتفاق مثلثه داخل اوله‌جق وصوكره بلغارستانه حرب آچوب، ماكدونيا مسأله‌سنى، كندى نفعنه حل ايتديره‌جك حوادثى عالمه ياييلدى . هنوز ذكر ايتديكمز غزته‌جى بوقيل وقاللرى شويله نقل ايديوردى : « آلمانيانك سلطانه بلغارلرله حرب توصيه ايتديكى
« پك چوق سويلنيدى . جنرال فون درغولتسك « دى ووهه » ده
« يازدقلرى ، بارون مارشالك برغزته‌جى‌يه ديدكلرى ، آلمانيا
« واشينغتون سفيرينك برآمريقا جمله‌سنده مقاله‌سى ، هپ عينى فكرى
« تقويه ايديور ، ماكيدنيا مسأله‌سنى آنجق برتورك – بلغار حربيله
« حسن تسويه امكانى كوستريوردى. غولتس استانبوله كلدى، تورك
« مكتب حربيه‌سنده نطق سويله‌دى، كيتدى؛ مارشال برلينده برخيلى
« اوطوردى ، دوندى ؛ صدراعظم فريد پاشايه پروسيانك اك بويوك
« نشانى « قره قرتال » ويريلدى . آرتق هركس دولت عثمانيه‌نك
« رسماً اتفاق مثلثه‌دخوليله، عين زمانده بلغاريايه اعلان حرب ايتديكى
« خبرينى بكله‌يوردى؛ پك چابوق واوزاقدن ايشيدن قولاقلره، مريچ
« واديسنده، قلبه جوارنده كورله‌ين مظفر تورك طوپلرينك صداسى
« بيله كلوب يتيشيوردى . بوتقديرده ، انكلتره ، بلكه ينه يكلمش
« اوله‌جقدى: اويله‌يا . طوپ كله‌سى اك قوتلى دليلدر، يكيله‌ن بلغاريادة
« چته‌لرينى طوپلار، يونان كبى تورك دوستلغى لزومنه قانمش اولوردى... »
(عين غزته‌نك عين نسخه‌سندن)

بلكه بواحتمالاته قارشى مذاكراتده بولنمق وهرحالده ماكيدونيا مسأله‌سنى تماماً توركلر زيانه حل ايتمك ايچون ، انكلتره قرالى ادوارد روسيه ايمپراطورى نيقولايى زيارته كيتمك اوزره ايكن ، مسأله شرقيه‌جه فوق‌العاده مهم بر وقعه ظهوره كلدى : دولت عثمانيه‌ده مشروطيت اداره اعلان اولندى. بووقعه او قدر عظيم ، اوقدر چوق نتايجى حامل وبمضلرنجه او قدر غير مترقب ايدى‌كه ظهوريله شرق مسأله‌سنك مؤثرلرينى، ماده‌لرينى، شدتلى بر فورطنه كبى آلت اوست ايتدى: ماكيدونيا ايشنى سيلدى سوپوردى، آلدى، كوتوردى؛ اتفاق مثلث وائتلاف مثلث دولتلريله، سلطنت عثمانيه‌نك وضعيت متقابله‌لرينى، موقتاً وياظاهراً دكيشديردى؛ ره‌وال ملاقاتنك اهميتنى اكسيلتدى...

∴

۱۰ تموزدن برى حكومت مشروطهٔ عثمانيه‌نك ائتلاف واتفاق مثلثله اولان مناسباتندن برآز تفصيل ايله بحثى آخر برزمانه براقيورم. شمديلك، بوكا دائر برايكى چفت سوزله اكتفا ايده‌جكم. اوكجه، بيلمم نه‌دن، اورتالغى برانكليز دوستلغيدر قاپلادى؛ انكليز سفيرى جنابلرينى « ملت عثمانيه استقبال ايلدى » ؛ انغلوفيل اولمقله معروف كامل پاشا صدر حكومته كچدى . لكن بوحال آنى پك قيصه سوردى. انقلابدن هنوز برقاچ آى كچمه‌مشدى‌كه انقلابى ياپان فرقه‌نك ناشر افكارى « سياست حسيات » ك (يعنى انكليز سياستنك) تنقدينه احتياج حس ايتدى ... بورجوع . كيتدكجه متزايد برسرعتله نهايت ، بوكونكى حاله منجر اولدى. كرچه بعض سياسيونك حالا انكليز دوست قديممزدن، عثمانليلرك اك بويوك دوستى يدنجى ادوارد حضرتلرندن كمال جديتله بحث ايتدكلرى واقعدر. فقط قارئلرك بواوصافى، شمدى اوقدر جديتله اوقودقلرينه برآز شبهه‌لى‌يم. الجاآت تاريخيه، دولت عثمانيه‌نك مناسبات خارجيه‌سنى، ره‌وال ملاقاتندن آز اول‌كى شكلنه پك بكزتدى . صدر اعظم پاشا، رومانيادن آوستريادن كچه‌رك برلينه قيصر ايكنجى ويلهه‌لمك زيارتنه كيديور... اوته‌دنبرى فرانسز وانكليز محبى عد اولنان بر ناظريمزده پاريس ولوندره‌ده برخيلى مدت اقامتدن صوكره برلين محافل سياسيه وماليه‌سيله ياقيندن طانيشمه‌يه لزوم كوريور... آ . ى .

« عثمانلی وانکلیز مناسباتی حقنده »

الیوم عثمانلی و انکلیز مناسباتنده موجودیتی انکلیز جرائد مهمه‌سنك نشریاتیله انکلیزسیاسیون معتبره‌سنك اقوالندن آکلاشیلان نقصانی مخادنت هیچ شبهه یوقدرکه بزم کندی خطای تدبیرمزدن ایلری کلیور. سویش قنالنده، بحر احمرده، بصره کورفزنده منافع عظیمه‌یه وامورتجاریه وسیاسیه‌جه ممالك عثمانیه‌ده حالا بر موقع ممتازه مالك بولنان ونفوذ خلافتده‌کی اهمیتی لایقیله تدقیق‌ایلین ویوزمیلیون قدر اهل اسلامه حکم ایدن انکلتره البته والبت دولت عثمانیه ایله حسن مناسباتی ترجیح ایلر. بناءً علیه بزم ایچون بویله بر حسن مناسبتدن استفاده انجق انکلتره افکارعمومیه‌سنك وجوه تمایلیه‌سنده‌کی دقایق ایله انکلیز سیاست شرقیه‌سنده تعقیب اولنان مسالکی غوامضیله ادراکه متوقفدر. سنه‌لرجه شرقده طولاشمش وبرمدتدن بری استانبولده اك مهم بر انکلیز غزته‌سنك مخابرلکنی اجرا ایلکده بولنمش اولان بردوستم اخیراً برای صله انکلتره‌یه کلمشیدی. کندیسیله اولان ملاقاتم صره‌سنده « انکلتره افکارعمومیه‌سنك وانکلتره دولتی طرفندن امور شرقیه‌ده ملتزم مسلکك حکومت عثمانیه طرفندن طوغریجه تلقی ایدلدیکی » ادعا اولندی. و بو خصوصده ایقاظاتده بولنمقلغم توصیه ایدلدی. او بابده سرد ایده‌بیله‌جکم مطالعاتك هر نه حکمته مبنی ایسه مقام عائده‌سنجه ضدی اجرا اوله‌جغنی آکلادقدن صوکره مشروطیتك طلوعندن بری بر خیلی صحایف جرائد ایله وطنداشلرمه انکلیزلر و انکلتره مسالك شرقیه‌سی حقنده بیلدیکمی ایضاحدن خالی قالمدیغمی سویلدم.

معلومدرکه دور مشروطیتك کشادینه قدر انکلتره ایله اولان مناسباتمز موجب مرضی برحالده جریان ایتمه‌مشیدی. او مناسباتده‌کی نقصانی آثار مخادنت روسیه ایله صوك محاربه‌مزدن برمدت اول وقوعه کلمکه باشلامش ایدی. دولت عثمانیه‌نك اوزمانلر بالقانلرده دوچار اوله‌کلدیکی مشکلاتك مهالکنی تخفیف ایچون متوفی لورد بیقونسفیلد خیلی اوغراشمش و افکار عامه‌یی خیلیدن خیلی‌یه ترکلر لهنده اداره‌یه موفق‌اولمشیدی. فقط بوکا مقابل روسیه نفوذی آوروپای غربی‌ده وعلی‌الخصوص انکلتره‌ده اجرای فعالیته باشلامش و روسیه دیپلوماسیسی « شرق خرستیانلری حقنده ترك مظالمی » وسیله‌سنی اس مسلك اتخاذ ایدرك دولت عثمانیه‌نك بقاسنه و علی‌العموم عثمانلی مسلمانلرینك سلامتنه غایت مضر بر جریان وجوده کتورمش ایدی. بو خصوصده روسیه‌نك انکلتره‌ده وسائط رسمیه وغیر رسمیه ایله اجرا ایلدیکی تدابیر حقیقتاً شایان حیرت دینه‌جك درجه‌ده ماهرانه ایدی.

اوزمانلر روسلر انکلتره رجال سیاسیه‌سندن بر خیلی مهم ذواتی کندی ملاحظهٔ سیاسیه‌لرینی حسن تلقی‌یه میل ایتدیردکلری کبی علمادن، شعرادن، رهباندن صاحب نفوذ برچوق کیمسه‌لری کندی طرفلرینه جذب ایتدیلر، وسائط تحریر وخطابتله اکتفا ایلیوب اهل صنعتدن بعض رساملره کویا ترکلرك شرق خرستیانلری حقنده‌کی اشکنجه وافعال قتلیه‌لرینی کوستر لوایح مخیله تصویر ایتدیرمکه وتیاترولرده فاجع ویا حقارت آمیز موضوعلر اویناتدیرمغه چالیشه‌رق خلقی ترکلر علیهنده تزیید عداوته سوق ایلمشلر ایدی. انکلتره‌ده مقیم (مادام نوویقوف) نامنده فطانت سیاسیه صاحبه‌سی بر قادین باشده متوفی غلادستون اولمق اوزره بر چوق رجال دولتی ترکلر علیهنده تحریکه چالیشمش ایدی. حتی « مادام نوویقوفك غرب عالم سیاسیاتنده روسلر ایچون ایتدیکی خدمتلر یوز بیك قزاق‌عسکرینك محاربه‌ده کوستردکلری یارارلقلردن بویوکدر » سوزی بوبابده مثال صورتنده ذکر ایدیلور اولمشیدی. اوزمانلر طرف دولت عثمانیه‌دن ترکلر ـ دها طوغریسی عثمانلی مسلمانلری ـ علیهنده وقوعه کلمکده اولان بومضر جریانلرك اوکنی آلمق ویا ضدینه جریانلر احداث ایتمك ایچون توسل اولنان تدابیر هیچ برانتظام ووقوفه، هیچ بر اقتدار وثباته مستند اوله‌مامغله عقیم قالوب کیتمشدر.

عثمانلی وروس محاربه‌سنك صوکلرنده وعلی‌الخصوص قبریس مقاوله‌نامه‌سنك عقبنده انکلتره‌ده ترکلر ایچون تکرار بر توجه اثری کورلمکه باشلامش ایدیسه‌ده بوده وقار سیاسیسی متساویاً صیانته مقتدر ایکی دولتك مخادنتی صورتنده ظهور ایلیوب حامی و محمی شکلنده ظهور ایلمشیدی. ییلدیز دور حکومتنك سوء تدابیرندن طولایی وطنه عارض اولان تشوش ایله نفوذ وقدرت حکومته طاری اولان نقایصدن طولایی بالاخره انکلتره‌ده بزه قارشی ابراز مصافات ایدلمك شویله طورسون هرفرصت دوشدکجه شدتلی بغض ونفرت آثاری کوستریله‌کلمشیدی. غیر منتظر ظن‌ایدلدیکی حالده مشروطیتك وضعنه موفقیت حاصل اولیویرمسی اوزرینه انکلتره‌ده بر ترك طرفدارلغیدر باشلادی. وطنمزك قانسز انقلابی آلقیشلاندی. جرائد معتبره صحایفی مشروطیت عثمانیه‌نك تمنی بقاسی حقنده اویله مقالات دوستانه‌یی حاوی ایدی‌که انسان بونلرك عثمانلی ارباب تحریری طرفندن یازلدقلرینه ذاهب اوله‌بیلوردی. ترکیه حقنده‌کی بوتحول مسلکه یعنی اولکی بغض ونفرتك تمامیله برطرف ایدلمسیله یکیدن برمسلك مودت وضعنه سبب نه کامل پاشانك افراطلی انکلیزطرفدارلغی یاپمسی نه‌ده فلان وفلانك دیپلوماسی طاسلاقلی کوسترمسی نه‌ده بعض کسه‌لرك عادتا تذلیل وقار ملت ایدرجه‌سنه استاسیونلرده، فلانلرده اللرنده انکلیز بایراغی اولدیغی حالده « یاشاسون انکلیزلر » دیه حایقرملری ایدی. الحاصل انکلیز دوستلغنك تکرار ظهوره کلمسنده‌کی کرامتی کندیمزه مال ایده‌میز. دوربینلکلری معلوم اولان نکلیز رجالی بو دوستلغی کندیلکلرندن تأسیس ایلدیلر. زیرا شرق قریبك تجدد احوالی آنی اقتضا ایتدی. یوقسه ایش بزه قالسه‌ایدی بودوستلقدن استفادهٔ جدیه‌نك طریقلرینی بیلمدیکمزی دها مبادئ مشروطیتده کوستر ایدك. آوستریانك بوسنه‌وهرسکی الحاق ایتمسیله اوزمان آچمش اولدیغی ابواب مشکلات اوکنده باب عالی عاجز وحیران قالمش ایدی. آوستریایه قارشی صاحا مدافعهٔ حقوقك برواسطه‌سی بولندیغی

وبناءً علیه بو سبوتون مأیوس اولوبده دریای حیرته طالمغه محل اولمدیغنی وطنداشلرینه اوصره‌ده توصیه ایدن ایلك محرر شو سطرلری یازان عاجزدر. آرتق قوللانمدیغم بر « نام مستعار » اولدیغی ایچون شمدی علناً سویلیورم. « خراسانی » اسم مستعاری آلتنده یازدیغم مقالاتدن اولمق اوزره مبادیٔ مشروطیتده یومی صورتده دخی انتشار ایتمش اولان « ثروت فنون » غزته‌سنده آوستریانك حقوق شكنانه معامله‌ٔ غیر منتظره‌سنه‌اك مؤثر بر مقابله آوستریا تجارتنه قارشی جدی واطرافلی بر « بویقوتاژ » یاپمق اولدیغنی توصیه ایلدیكم زمان بویقوتاژ سببیله دولتك مشكلات خارجیه‌یه دوچار اوله‌بیلمسی احتمالنی ده دوشونمش وفقط از زمان انكلیز مخادنت سیاسیه‌سنده‌كی كرمیتی یقیندن حس ایلدیكم ایچون او مشكلات ملحوظه‌یه قارشو انكلتره‌دن مظاهرت معنویه كوره‌جكنی ده محقق ظن ایتمش ایدم. صوكره‌كی حادثات بو مظاهرت معنویه‌نك حصولنی جمله‌مزه كوستردی. آوستریانك كندی صوچنی قاله آلمیوبده بزی صوچلی چیقارمق ایچون وقوع بولمش اولان تعریضلری، تهدیدلری انكلتره مظاهرتندن طولایی حكمسز قالدی؛ دولت عثمانیه دخی حقوق حكمرانیسنه قارشی وقوع بولمش اولان تعرضدن طولایی هیچ دكلسه ایكی بوچق میلیون لیرا قدر تضمینات قوپاره‌بیلدی.

دول كبیرهٔ غربیدن بعضلرینك شرق ملتلری حقنده پكده نیات حقشناسانه بسلمدكلرینی وعلی‌الخصوص امم اسلامیه حقنده تا اهل صلیب دورلرندن توارث ایده‌كلمش بر نوع حس غرض ایله متحرك اولدقلرینی بیلورز، چوق كره تنقیدده ایدرز. بو عاجز غربك مشرق اسلام حقنده‌كی او مسلك بدخواهانه‌سنی اك شدتله تنقید ایدن شرقلیلردن بریسی‌یم. فقط او مسلك بدخواهانه‌وغیر منصفانه‌نك شو عصر تمدنده بیله وقت بوقت آثاری ظهور ایتمسنه میدان ویرمه‌مك اوزره تدابیر معقوله‌یه توسل ایتمدیكمزدن ویا ایده‌مدیكمزدن طولایی بر ازده كندی آثار عملمزی تخطئه ایدر ایسه‌ك فنا اولماز. هر دردمزه دوایی خارجك كوندرمسنه انتظار ایتمه‌ملی. بو كون ممالك عثمانیه‌ده اولان منافعی عادتا كندیسی ایچون مسئلهٔ حیات وممات دینه‌جك قدر عظیم ومهم دخی بولنسه انكلتره قالقوبده قریم محاربه‌سنده یاپدیغنی یاپه‌ماز. كذلك شرق قریبده‌كی منافعی نه‌قدر آرتارسه آرتسون آلمانیا دولتی دولت عثمانیه‌یه بشقه طرفدن كله‌بیله‌جك تعرض فعلی‌یه قارشی سلاحله لهمزده مداخله‌یه كیریشمز.

مثلا بو كون انكلتره ایله فرانسه ویا فرانسه ایله آلمانیا ویا آلمانیا ایله انكلتره آره‌سنده‌كی روابط مالیه، تجاریه، صناعیه، علمیه، وفنیه وسائره اوقدر آرتمش، اوقدر آرتمشدر كه بو دولتلردن هیچ بریسی شرقده منفعتلرینك تعارضندن طولایی قطعیاً مصادمه‌یی كوزه آلدیره‌مازلر. بالفرض بو تعارض منافع بر بحران مدهش حالنه كلسه بیله عاقبت بر طریق تسویه بولنور. الحاصل اوزلاشه‌بیلورلر؛ مدنیتك غربه تأمین ایلدیكی استراحت وآسایش عامه‌یی بوزمازلر، ومحصولات مادیه ومعنویهٔ تمدنی تخریب ایلیه‌مزلر. بزده مناسبات دولیه اوزرینه ملاحظات سرد ایدنلر عالمه كولنج اولیورلر. شو طرفه، بو جهته میل ایتمك ایستیه‌جك ایسه‌ك آنكده فرصتی كله‌بیلور. اصل بزه الزم اولان مسلك هر طرفی ایی قوللانمغه چالیشمق وهر طرفدن حقوق ووقارملیمزه رعایت جذب ایده‌بیلمكدر. بو طریق صوابی تعقیبده شاشقینلق كوسترمیه‌لم. عالمی كندیمزدن صوغوتدیره‌جق افعالمز وقوع بولوب كیدرسه وای بزم حالمزه. مملكتمزك هر طرفنده ینه بكنیلمیه‌جك حاللر وقوعه كلمكده اولدیغنه دائر اوروپای غربی‌یه متصل خبرلر كلیور. بونلرك كافه‌سی دخی مصنوع وغرضكارانه اوله‌ماز. بو حاللر دوام ایدرسه اك صمیمی دوستلرده دشمن اولورلر.

لونده — **خلیل خالد**

صراط مستقیم. — امضالریله مقاله یازان محررلریمزه هدف اصلی عالم اسلامك مدافعهٔ منافعی اولمق شرطیله؛ سربستیٔ افكار ومطالعات تأمین اولونمشدر. بناءً علیه محررلریمز آراسنده، هرهانكی بر مسأله‌یه عائد اختلاف افكار اوله‌بیلور. رساله، آنجق كندی نامنه یازیلمسی مقاله‌لرده تمامیله مسئولدر.

مكاتیب

تپه دلندن :

تمیز وتقدیره قدرتیاب اوله‌بیلدیكم زماندنبری ملت ومملكتمك فلاكت وسعادتنی دوشونور بو خصوصده اك اساسلی نقاطی تشریحه چالیشیر اولدیغم ایچین حیات وظیفه‌یه داخل اولدیغم شو زمانمده میدان حله عرض ایدلمش اولان بر احتیاج اساسی‌یه نظر دقتكزی جلب ایتمك، مشاهداتمی عرض ایتمك ایسترم.

عرض ایده‌جكم مسأله بندن زیاده علاقه‌دار اولوب بندن زیاده دوشوندیككزده امنیتم اولدیغی ایچین سوزلریمی براز زائد عد ایتمكله برابر موقع اعتباریله اولان مشاهداتمك سزجه‌ده فائده‌بخش اوله‌جغی مطالعه‌سیله بر وجه‌زیر عرضنه مجاسرت ایلرم :

۱ — مملكتمزك مكاتب ابتدائیه معلمینه شدت احتیاجی دركاردر. بونلری دارالمعلمینلرله تدارك ایتمك ممكن دكلدر. بو قدر فدا كارلغه، تشویقاته رغماً یانیه دارالمعلمیننه آنجق یدی طلبه طوپلانه‌بیلمش. اونلرده یا مكتب تحصیلنده موفق اوله‌میه‌جغنی آكلایوب اعدادی‌یی ترك ایتمكه مجبور اولانلردن ویا بر ایكی سنه مدرسه‌ده بولندقدن بر قاچ سنه‌ده كوینده طولاشدقدن صكره بر ایشه یارامیه‌جغنی كسدیروب كلنلردندر. عاجز مكتب ایچندن چیقیورم...

كچن سنه حقیقده یالكز بر طلبه چیقمشدر؛ بو سنه وكله‌جك سنه چیقمیه‌جق. دها كله‌جك سنه ایسه اوچ درت دانه چیقه‌بیله‌جكدر. ولایتك یدییوزدن زیاده معلمه احتیاجی واردر. هر ولایتك آز چوق فرقلرله عینی حالده بولندیغنه شبهه یوقدر. كچن سنه بر قاچ مكتب آچمغه معارف بودجه‌سی مساعد ایكن معلم بولنه‌مدیغندن آچیله‌مامشدر. درتیوز غروش معاشله اعدادی مأذونلرینه تكلیف ایدلدیكی حالده بر طالب بیله ظهور

ایتمه‌مشدر . کله‌جك سنه‌یه کوی امور معارفی کوی بودجه‌لرینه ادخال ایدلدیکی زمان بو احتیاج بتون وضوحیله عرض اندام ایده‌جکدر .

دارالمعلمینلره اون سکز یاشندن آشاغی طلبه قبول ایدلمه‌مسی نهایت رشدیه درجه‌سنده اولان بر تحصیل ایچین آدام بولمه مانعدر . بو شرط تعدیل ایدلسه‌بیله الك مساعد شرائطله دارالمعلماته طالبه آراندیغی حالده نصل که — بوراده‌ن کیمسه کیتمه‌مش ایسه دارالمعلمینلرده‌ده نه یاپیلورسه یاپیلسون کفایت درجه‌ده طلبه ظهور ایتمیه‌جکدر .

۲ — وقتیله منبع عرفان وکالات آنجق مدرسه‌لر اولوب هر درلو اسباب ترقی وسعادت اورالرده حاضرلانه‌بیله‌جکی نقطهٔ نظرندن بو کونکی مکتبلر یرینه هر قصبه‌ده مکتبلر قورلمشدر . بو کون بونلرك چوغی خراب بر چوغی‌ده حال احتضارده‌در . معمورلرینه دوام ایدن بر قاچ طلبه — اکر وارسه‌که بورالرده یوقدر — برایکی سنه کلوب کیتدکدن صکره ترك ایتمکده [دیکر یرلرده‌کی مشاهداتمه نظراً] بعضاً بشقه‌لری کلوب بعضاً‌ده بوش قالمقده‌در . زمانمزده — دیه‌بیلیرم که هیچ بر طرفده — قصبه مدرسه‌لرندن اجازت آلان اولمدیغی کبی — یانیه کبی — بعض شهر مدرسه‌لری‌ده بو حالده‌در . کلنلر آز چوق دوامدن صکره بر غایه مأمول ومتصور اولمدیغندن براقوب کیدرلر . او اوقافده واقفك مقصدی تأمین ایدیله‌مکسزین تلف اولور کیدر . مملکتمزده بلکه بیکدن زیاده مدرسه بولنوب بونلرك کاتلی بر یکون طوتان وقفلری هبا اولوب کیتمکده‌در . شایان تأسف حاللردندر که احتیاجه موافق بر پروغرامه اتباعاً اساسلی بر تصفیه وتشکیلات یاپه‌مدن مشیخت بودجه‌سنده طشره مدرسلرینه بیوك بر تخصیصات‌ده کوسترلمکده‌در .

۳ — کوی تشکیلات اداریه‌سی اصلاح ایدلمك اوزره‌در . کویلر ایچین آیریجه بودجه‌لر احداث ایدیله‌جك وبو صورتله امام ، معلم ، مختار تعیینی کویه ترك ایدیله‌جکدر . عاجز احوالی نظر دقته آلدرق بونلرك هر اوچنك بر ذاتده جمع ایدلمسی لزومنی واقع اولان طلب مطالعه‌یه جواباً بیلدیردم .

اولا مختارلرك اوقور یازار اولمسنه ثانیاً موظف ویبانجی بولنمارینه شدتله احتیاج کورلمکده اولدیغندن شو آدم قحطلغنده وزو کورتلك دورمزده بوندن بشقه چارهٔ شافی بوله‌مدم . بو صورتله یوکسك معاش ویریله‌بیله‌جکندن رغبتك آرتمسی ، معلمك نفوذ واعتبارینك تقویه‌سی ، بر تأثیر معنوی ایله اهالینك عامه ایصندیرلملری کبی فوائدده واردر . ایلروده اوقور یازار آدملر چوغالدیغی و مملکتك ثروتی آرتدیغی زمان مختارلغك معلملکدن آیرلمسی لازم کلیرسه‌ده امامللق ایله معلملکك دائما بر ذاتده قالمسی پك طبیعیدر .

دارالمعلمینلره شرائط حاضره ایله طلبه بولنه‌مامسی وبولنمسی تأمین ایدلسه دخی احتیاجه کافی بر درجه‌ده ایصال ایدیله‌میه‌جکی ، شکل حاضریله مدرسه‌لردن استفاده ایدیله‌مامسی و واقفلرك مقصدلرینك ضایع اولمسی ، امام ومعلماك ایچین آیری آیری آدم بولنه‌میه‌جغی وفرض محال اوله‌رق بولنسه بیله هر ایکیسنه مستوفی معاش ویریله‌میه‌جکی نظر دقته آلندیغی زمان بولنه‌بیله‌جك یکانه چاره مدرسه درسلرینك دارالمعلمین پروغراملرینه کوره اصلاح وا کالی وخراب مدرسه‌لرك وقفلری طوپلانه‌رق شهر مدرسه‌لرینك منتظم بر حاله افراغیدر .

مملکتك احتیاجنه بوده عاجل بر چاره دکل کبی کورولورسه‌ده موجود مدرسه‌لره تعیین ایدیله‌جك معلم مخصوصلر طرفندن مجاز ویا منتهی طلبه‌یه بر سنه ظرفنده یازی ، حساب ، تاریخ ، جغرافیا ، زراعت کبی درسلر کوستریله‌رك یتشدیرلملری ممکندر . کله‌جك سنه‌یه بیکلرجه آچیله‌جق احتیاج قپولری بو سایه‌ده قپادیله‌بیله‌جك : ر . و بو طلبك آردی هیچ بر وقت کسلمیه‌جك هیچ بر وقت دارالمعلمینلرك اداره ایده‌بیله‌جکی درجه‌یه ایتمیه‌جکدر .

وفقط مدرسه‌لرمزده یاپیله‌جق اساسلی بر اصلاحات دها واردر که اوده دیندن مقصود وغایه اولان سعادت دنیویه واخرویه‌یی تأمین ایده‌جك صورتده طلبه‌یه بر فکر ویرلمسیدر . بویله سالم بر فکر ویره‌جك معلملره مع التأسف کفایت درجه‌ده مالك اولمدیغمزدن آیریجه بر دارالمدرسینه احتیاج واردر . اوراده فلسفهٔ دینیه اسلم اساسلر اوزرینه کوسترلملی و او ذوات عارفه مدرس اولوب طلبه‌سنه عملی بر صورتده سعادت حیاتی ، اعلای کلة اللهی کافل بر تربیه ویرملیدرلر . یوقسه کویلره کوندریله‌جك خوجه‌لر شمدیکی کبی (دنیادن کوز کسمه‌یی) تلقین ایده‌جك اولورلرسه دینه وملته خیانت ایدلمش ، استقبال قریبمزه هلاك چقوری آچمش اولورز .

خوجه‌لرمز دنیادن کوز کسمه‌یی دکل . الله ایچون دنیایه صارلمه‌نك یولنی اوکرتملیدرلر !

فقط بونی یاپه‌بیلمك ایچین کندیلرینك او یولده بر فکر وتربیه آلمش اولملری اقتضا ایدر . بوکاده چاره عرض ایتدیکم کبی اولا بر دارالمدرسین آچه‌رق مجاز طلبه‌نك مستعدلرینك اوراده یتشدیرلمسیدر .

تارلایه بر چاپه فضله وورمه‌نك رضاءالله‌ه بر آدیم دها یاقلاشمق دیمك اولدیغنی ، ایکی رکعت نافله نمازدن ایکی اولك فضله سورمك یوز قات دها ثواب بولندیغنی تقدیر ایدوب کویلویه آکلاتمسنی بیلمین خوجه‌لردن فائده دکل ضرر عظیم تحدث ایده‌جکی آشکاردر .

برده ملتك تربیه‌سنه مأمور اولان خوجه‌لر بشرك حق طبیعیسی اولان وحقلرنده بر ممنوعیت شرعیه وارد اولمیان نافع اکلنجه‌لری منعه قالقشمیوب بلکه فطرة جلهٔ نعم الهیه‌دن اوله‌رق بخش اولنان بو موجب حمد وثنا ثروتلری سعادتمزی اکمال ایده‌جك مقاصد دینیه وملیه‌یی سهولتله استحصاله مدار اوله‌جق وجهله برنده قوللانمغی اوکرتملی وبالذات تعلیم ایده‌رك حسیاته رقت ، حیاته قوت وانتظام ویرمك یولنی طوتملیدرلر .

بوراده جمعیت تدریسیهٔ اسلامیه‌نك پروغرامنی تبجیلدن کندیمی آلامام .

خوجه‌لرمز ناسی صیقمقدن زیاده کندیلرینی سودیرملیدرلر . بر فردی لزومندن زیاده صیقمق بر کون عصیانی ایتمسنی موجب اولور که بر کره او جرأتی بولدقدن صکره بر دها مبالاتسزلقده دوام ایدر کیدر . هر آن طیشاریسنه چیقلمسی محتمل اولان طار بر یولدن سوق ایدوب‌ده

طيشارى چيقمغه آليشديرمقدن كنديش بر يول طوتوبده دائما ايچروده بولنديرمق يوز كره احسندر . حسن قبول كوره‌ميه‌جك آغر تكاليفده بولنوبده دائما (سن فناسك !) ديمكدن احسن قوامى التزام ايدرك طرفينى حالندن ويربرندن ممنون بولنديرمق البته مقصده دها مقارندر .

بناءً عليه مدرسين كرام دينك «حسن خلق» ايله تعريف بيورلديغى ، ديندن غايه انسانلره قواى فطريه‌لرينى سعادت شخصيه واجتماعيه‌لرينى كافل برصورتده صرف واستعمال يوللرى كوسترمك اونلرى بتون معناسيله صحت ، سلامت وسعادتله يشاتمق اولديغى دائما كوز اوكنده طوته‌رق طلبه‌لرينه اوكا كوره عملى بر تربيهٔ فكريه ويرمليدرلر .

باره‌يى صاقلايوب زكاتى ويرمه‌يى دكل ايشلته‌رك هم فريضه‌يى ايفا ومال ناميه شوصورتله طريان ايده‌جك نقصانى تلافى ايله ناسى سعيه اجبار ايدن حكمت شرعيه‌يى محافظه وهم فقرايه اكمك قپوسى آچه‌رق وطنك احوال اقتصاديه‌سنى اعلا خصوصنك زمانمزده بر قاچ باشلى خير اولديغى آكلاتمليدرلر . بوصورتله تربيه آلان معلملرك صاچه‌جغى فيوضات اسلاميه قانلره حيات ، قلبلره قوت ويره‌جك ملتك قدرت معنويه‌سنى آرتديره‌جقدر .

«يارين اوله‌جكمش كبى فنالقدن صاقنمق»
«الى الابد يشايه‌جقمش كبى ايشلرينى تنظيم ايتمك»

دستور اساسى طانيتلمليدر .

بوحقايق من القديم حكماى اسلاميه‌جه مسلم وذات عاليلرنجه‌ده معلوم ايسه‌ده معلملرك مدرسه‌لردن يتشديرلمسنى تكليف ايدن عاجز شوشرائط غير منفكه‌يى‌ده برابر عرض ايتمكى وجيبهٔ ذمت بيلدم . چونكه او تكليفى ايدركن بوجهت نظر اعتنايه آلنمزده ايسلك ايده‌يم ديركن فنالق ايتمش اولورم ديه تتريوردم والآنده تتره‌يورم ...

تپه‌دلن قائممقام وكيلى
فطين

سامارادن:

محررين كرام حضراتى ،

مجرد دين مبين اسلامه برخدمت خيريه امل مبجليله ممالك شتايه‌طاغيلان بتون مسلمان قرداشلرمزك احوال حاضره وآتيه‌لرينى نظر دقته آله‌رق ؛ آنلرى حضيض فلاكت واسارته دوشورن جهالت وعطالت ، هرجهتدن احاطه ايدن مذلت ومسكنت كبى مدهش ومؤلم امراض متنوعه‌يى دوشونه‌رك ؛ فى الجمله شو احواله قارشو برچاره بولمق امليله انلرى سبيل غيرته ارشاد ، دينك ، زمانك ايجاب ايتديكى علوم ومعارفى تحصيله سوق ، معيشت وحياتك ايجاب ايله‌ديكى هنر وصنايعى وموجب رفاه وسعادت بالجمله اسباب وادواتى استحصاله تشويق ايدر ، والحاصل عموميتله احوال اسلامه عائد فوق التقدير قيمتدار بر «خطاب عمومى» تحرير ونشرينه بذل همت ايدرك صاف وساده قلبلى بتون عالم اسلامك نظر دقتلرينى جلب وصوك درجه‌ده اولان حسن توجه‌لرينى جذب ايله نام جليلكزك مؤبداً حسن بقا ودوامنه مظهر اولديكز .

عموم مسلمانلر طرفندن شان وعلويتى اعتراف وتصديق ايديلن بوبيوك خدمت قدسيه‌يى ايفايه بووقته‌قدر كيمسه نائل اولمدى . نه بر دولت ونه برملت طرفندن نظر اعتباره آلنوب ساحهٔ فعليته چيقارلمغه اهميت ويريله‌دى . بيچاره اهل اسلام نيجه عصرلر ياشادى ، نيجه سنه‌لر عمر سوردى ، نه‌قدر حكمدارلر كلوب كچدى ، ونه‌قدر عالملر يتشوب كتدى ؛ فقط هيچ بريسى عالم اسلامك هيئت عموميه‌سنى دوشونمديلر ، هپ منافع جزائيه‌يى استحصال اوغورنده اوغراشوب طورديلر . ايشته بونك ايچوندركه جميت اسلاميه بويله اصلاحى مشكل آجيقلى برحاله كلدى . يوقسه اهل بصيرت اولان حكمدارلر ، ياخود هيچ اولمازسه عالمجه بوقدر اكتساب شهرت ايدن عالملر شئون اسلاميه‌يه بر پارچه اهميت ويروب ، بوبابده مسلمانلره آزجقده حيات غيرت نفخ ايتمش اولسه‌لردى ، شبهه‌سز مسلمانلر عموميتله بوقدر فنا برحاله كلمزلردى . فقط مع التأسف ، مسلمانلر هربرده اغراض شخصيه اسيرى اولدقلرندن هيچ منافع مليه وفوائد عموميه‌يه اهميت ويرمه‌ديلر .

بوكا اهميت ويرمك شويله طورسون ، بلكه اوقات كثيره‌ده موهوم فرضيات شخصيه‌لرينه خلاف كلور خولياسيله ، بك چوق منافع عموميه‌نك حصولنه مانع اولوب ، بومنافعدن ملتك بالبوسبتون محروم ، ياخود فى الجمله متضرر اولمسنه سبب اولديلر .

هرعصرده مسلمانلر بويله حال مذلت ومسكنتده اولمدقلرى بلليدر . بروقتلر شرف اسلام بتون جهانه حكم فرما ايدى . مسلمانلرده علم ومعرفت ، هنر وصناعت پك ايلرو وارمشدى . ترقينك اوج كمالنه صعود ايله عالم انسانيتده ممتاز وبتون ملتلره فائق ايديلر . بوالطاف مسعوده وفيوضات قدسيه‌دن بزم قرداشلرمز عصرلرجه استفاده‌ده بولنديلر . اوبيوك حميتپرورلر ملتى رفاهه ، سعادته مظهر ايتديلر .

ذاتاً ، اووقت بويله اولماسى‌ده ممكن دكل ايدى . زيرا اول وقت بتون مسلمانلرك حسيات اخوتكارانه‌سى تماميله حال انكشافده ايدى ، اقصاى غربده‌كى برمسلم دنيانك اوبر اوجنده‌كى قارداشنى دوشنيوردى . اونك حقنده‌كى حسياتى اوز برادرينه اولان احتساساتندن باشقه دكل ايدى . اوزمان بتون مسلمانلر يكوجود اولديغندن هيچ كيمسه‌نك نظرى ، باشقه‌سنك ضررينه معروض دكل ايدى . بناءً عليه هركسك كرك حقوق ماديه‌سى ، كرك حقوق معنويه‌سى محفوظ اولوب ، هيچ كيمسه طرفندن بوكا ذره قدر تجاوز واقع اولمازدى .

طبيعى بوخدمتلرى ثمره‌سز قالمدى . بوسايه‌ده ، بونلر بيوك برسعادته مظهر اولديلر ، هيچ كيمسه‌يه ميسر اولميان بيوك بر موفقيت قازانديلر .

فقط بو يشايشلر چوق دوام ايتمدى . قرون وسطايى كچر كچمز ، قرون اخيره كلنجه سوء تصرف بليه‌سنه اوغرايوب عالم اسلام اولكى كمالنى غائب ايتمكه باشلادى . مسلمانلر ارهسنده اخوت يرينه عداوت ، وفاق يرينه شقاق ، عدالت يرينه ظلم ، حمايت يرينه جنايت حكم سورمكه باشلادى . شو زماندن اعتباراً عالم اسلام انحطاطه يوز طوتدى . مسلمانلر

اولکی اجتهاد وغیرتلرینی ، جـدیت وحمیتلرینی اونوته‌رق تنبللکه ، عطالته باشـلادیلر . اوزولرینه فقر وضرورت چوکدی . بر برینـه دوشدیلر، یکدیکرینك عدو بی‌امانی اولدیلر. بونك نتیجهٔ وخیمه‌سی اوله‌رق اراده‌کی رابطهٔ اخوت پارچه‌لـندی . دون بر بریله ولی حمیم درجه‌سنده دوست اولانلر، بوکون عدو مبین درجه‌سنده یکدیکرینه دشمن اولدیلر. آرالرنده نزاع وفزاع آرتدی، اوکجه مجادلات ومخاصمات قولیه باشلادی. کیت کیده بوحال باشـقه بر رنك کسب ایتدی. بودفعه مجادله؛ لساندن قلنجه کچدی. یکدیکریله محاربه‌یه باشلادیلر . مسلمان قلنجیله مسلمان قانی اقدیلر. بر مسلمان دولتی طرفندن دیکر مسلمان دولتی محو ایدلدی . بوصورتله نه‌قدر حکومات اسلامیه نابود اولدی .

ایشته بونلری، بوقدر بیوك بر دنائتی التزامه سوق ایدن شی نه‌در؟ طبیعی، هر شیئك غیر متناهی اولان اسباب باعثه‌سی اولدیغی کبی بونك ده متعدد اسبابی اوله‌بیلور . فقط بویله موضوعلرده اسباب متفرعه‌نك بر کونا اهمیتی یوقدر ! اصـل ایش علل تامه واسـباب کلیه‌ده‌در . بز بوخصوصه دائر اولان فکرمزی کله‌جکده انشاءالله تفصیل ایله بیان ایدرز.

روسیه: ساماراده: نه‌بدویده نمونة‌الاصلاح مکتبی مدیری

عاقل

صردریا : آق مسجد شهرندن :

محترم صراط مستقیم اداره‌سنه

کوندریلن محترم صراط مستقیم هیچ بوزولمیه‌رق واصل اولدی . کمال مسرتله قانه قانه اوقودم. صراط مستقیمه یازیلقده اولان خطبه‌لر بزم طرفلرده هر یرده تاتارجه‌یه ترجمه اولونه‌رق منبرلرده اوقونمقده‌در. عالم اسلام ایچون پك فائده‌لی اولان صراط مستقیم محررلرینه تشکرلر ایدرز . سیاح شهیر عبدالرشید افندی حضرتلرینك قونفرانسـلرینی اوقویان نویه ورمه‌میـا محررلری البته ، قولرایه طوتولمش قدس هاجیلری کبی تتره‌مکده‌درلر . انشاءالله بورانك احوالنه عائد بعض خبرلر کوندریرم . باقی جمله قارداشلره سلاملر ایدرز. عبدالستار

بکیندن :

محترم صراط مستقیم ادارهٔ علیه‌سنه

کمال تبجیل ایله هیئت تحریریهٔ حکیمانه کزه دعالر ایدر وموفقیتکزی تمنی ایلرم. دائماً ملت اسلامیه ودولت عثمانیه‌یه نافع واتحاد اهل توحید ایچون سعی وغیرت ایله مجتهد اولدیغکز معلوم انامدر .

بوکره «واو وان» آدرسـنه شرف وارد اولان غایت مؤثر ومشوق معارف اوله‌رق بر قطعه ترکی العباره تحریراتکز مومی الیه واو وانك النده منظور حقیرانه‌م اولدی. طبیعی چینلیلر ترکچه بیلمدکلری ایچون تحریرات مذکوره عرب وچین لسانلرینه ترجمه اولنوب غزته‌لر ایله نشری مقرردر . غزته‌نك مدیری مسـلماندر ، صوك درجه‌ده دولت علیه‌یه محب برذاتدر. وان آخون احترامات قلبیه‌لرینی تقدیم ایدییور. محترم صراط مستقیم واصل اولونجه لازم اولان بحثلری ترجمه ایدوب (آی کوپاو) غزته‌سیله نشر اولنه‌جقدر. باقی احترامات داعیانه‌مك قبولی مسترحمدر . فی ١٨ تموز سنه ٣٢٦

بکینده وخطهٔ چینیه‌ده علوم دینیه نشرینه مأمور

علی رضا

هندستان مسلمانلرینه آچیق مکتوب

انکلیز اسارت واستبدادی آلتنده أزیلن، وقایع وشئون جهاندن انجق انکلیزلرك تلقین ایتدکاری صورتده خبردار اوله‌بیلوب حقایق احوالدن غافل اولان بیچاره هندلی مسـلمان قارداشلرمز دارالخلافه‌ده‌کی انقلاب مشروع حقنده‌ده انکلیز آژانسلرندن آلدقلری غریب غریب خبرلرله دوچار یأس وفتور اولمشلردی ؛ اخیراً دارالخلافه‌یی تشریف ایدن هندستان اعیان وافاضلندن مشیر حسین قدوئی افندی حضرتلری رأی‌العین حقیقت حالی کوره‌رك صوك درجه‌لرده ممنون ومسرور اولمش ومشاهداتی احتساساتی هندلی قارداشلره بیلدیرمك اوزره اردو لسانیله شو مکتوبی یازه‌رق اداره‌خانه‌مزه براقمش ولوندره‌یه متوجهاً کچن هفته شهرمزدن مفارقت ایلمشدر .

میرا دوباره سفر جای خلافت

سنه ١٩٠٦ کی بعد مین پهر اوسی مهینه مین اسلامبول پهونچا۔ اوس زمانه سی یه زمانه کسقدر مختلف تهار وه شخصی اور وہی حد درجه کی مسـتبده دور کا وقت تها۔ اوریه حریت اور مجهی اندیشه هی حد درجه کی حریت کا زمانه هی ۔ گو مصطفی پاشـا (سر حد عثمانی) پر پهونچکر اسباب کی دیکه بهال اول زمانه هی کی طرح تهی ۔ لیکن قسـطنطنیه کی استیشن پر پهونچکر مطلق تفتیش نه هوئی ۔ یه پهیلا فرق تهاجو ظاهر هوا ۔

اگر مین مفصـل کیفیت اپنی قیام کی لکهون تو ایك ضخیم کتاب هو جاوی اسلئی صرف اوس اثرکو ظاهر کرتا هون جواس مرتبه یهان انی سی میری قلب پر هوا ۔

هندستان مین جدید انقلاب کی ایك پهلو کو نهایت نفرت سی مسلمانون نی دیکها هی ۔ اور مجهی معلوم هوا هی که دو سری جگه مسلمانون نی بهی پسند نهین کیا ۔ وه پهلو مذهبی مسـاوات کاهی ۔ مسلمانان عالم کویه اندیشـه پیدا هوا تها اور ایك حدتك بجا بهی تها که نئی دور مین اس سلطنت اسـلامی کا رنك مبـادا کهین بالکل یوروپی یا نصرانی نه هو جاوی۔ اور خلافت کو سلطنت سی علیحده‌نه کردین ۔ سب سی زیاده وحشت جو هندستان مین انقلاب سی پیدا هوئی تهی اسی اندیشه‌سی تهی ۔ جب که اول انقلاب طرز حکومت مین هوا تو مسلمانان هند نی خوشیان کین ۔ لیکن جب دوسرا انقلاب هوا اورنه صرف سلطان سابق بلکه خلافت کی توهین کی گئی اور عسـکرنی حریت کی جوش مین جاوبجا کا خیال نه‌رکها خلیفه‌اور علما کی تذلیل کی اوس وقت مسلمانان هند مین ایك جوش خلاف اس دور کی پیدا هوگیا ۔ اورنه پیدا هو جانی کی کوئی وجه بهی نه تهی جب هم اسکومدنظر رکهین که جو تعلق اس دولت سی مسلمانان عالم کوهی ۔ جوچیز اس سلطنت کودنیا کی

سب سی زیاده اهم ونمودارووسیع سلطنت بناتی هی ـ وه یه هی که یهان کا پادشاه خلیفة المسلمین وخادم الحرمین هی ـ اگر اوس پادشاه کی یه حیثیت مذهبی متادی جاوی ـ اگروه صرف عثمانی بادشاه ره جاوین تو مسلمانان عالم کو اون سی کوئی سروکارنه رهیکا ـ

مین حیرت مین تها که مدبران جدید مملکت عثمانی نه نی کیونکراس امرکو نظر انداز کردیا هی که او نکی دولت کی اهمیت کا جزوقوی هی خلافت اور مین یهان زحمت اوتها کر اسی خیال سی ایا که خود اپنی انکه سی یهان کی حالت دیکهون ـ اور ممکن هو تو اپنی کمزور اواز بهی جو سر تا سر همدردی اسلامی سی مملو هی اون کانون تک پهونچائون جن کا سننا اثر پیدا کری ـ خوش قسمتی سی مجهی یهان اوس کانگرس مین بهی شرکت کا موقع ملا جو عثمانی بیره جهاز کی درستی کی لئی هرجانب ملک کی باشندون کی مرخصین سی ساخت هوا تها اور ادارهٔ بحریه مین اجلاس کرتاتها ـ اوس کانگرس کا صدر مین نی ایک عالم پایاجو اس عربی لباس مین تهی ـ جو کمیتی اوس کانگرس کی لئی یهان قائم هوئی تهی اسکی رئس بهی عربی جفا بهی تهی ـ جس جوش سی ممبری موجودگی پر تمام اعضانی جیرز دین اوس سی مجهی گو ذاتی حیثیت سی ندامت هوئی که مین اوس جوش کا مستحق نهین لیکن اس خیال سی اطمینان وخوشی هوئی که مسلمانون مین اخوت اسلامی کا جوش موجود هی ـ اور اس دور پر یی ایک الزام ضرور بیجاتها که اوسنی اخوت اسلامی کومتادیا ـ مین جون جون مدبرین ملک سی ملاقی هوا اوسی قدر مجهپر ایک کیفیت اطمینانی غالب هوتی گئی ـ

کچه شبهه نهین که سربر اوردکان قوم بی عقل نهین هین اور وه جانتی هین که جای خلافت کوکم زور کرنا نه صرف مذهباً ایک بدعت هوگی بلکه سیاسةً بهی ـ شیخ الاسلام موسی کاظم افندی (جنسی مجهی ملاقات کا شرف پهلی بهی حاصل تها) سی مین نی دیرتک گفتگو کی اور ممدوح نی صاف صاف کها که خلیفة المسلمین کی جگه هماری سبکی انکهون اور سرون پرهی ـ همنی در اصل رجعت کی هی خلافت راشده کی طرف ـ عام طور پر مشهور هی که اس وقت اس دولت کی عنان حکومت فوج کی هاتهه مین هی ـ فوج محمود شوکت پاشا کی قبض مین هی مین نی اون سی بهی ملاقات کی اور اونکو ، بهی غافل نهین پایاد ـ اورنه اسلامی جوش سی بی بهره ـ عام طور پر رئس مبعوثان احمد رضا بک کی قوت واقتدار کا حال بهی معلوم هی ـ یه پریس مین مدتون جلا وطن رهی اور مسلمانان هند کوانکی بابت قوی شبهه تها که یه خلافت کی ناچیز مسمجهتی هونکی ـ ین نی اورسی بهی ملاقات کی اورنکو احوال هندسی باخبرادر خلافت کی اثر ناچیز سمجهتی هونکی ـ مین نی ادرسمی بهی ملاقات کی اورنکو احوال هندسی باخبر ادر خلافت کاید پایا ـ

عالم اسلام کاسب سی زبر دست هم خیال مین نی سید محمد عارف بک سابق والی بصره کو پایا جی کی دل مین حب دین مین کابی وهی جوش هی جیسا چاهئی هی ـ اور اگر دور جدید نی اونکی اثر کو قبول کیا تو اس دولت کو اس قدر زبروست معنوی و اخلاقی امداد مسلمانان عالم سی ملیکی کی اس کی طرف کسی دوسری طاقت کو نگاه گرم سی دیکهنی کی جرئت نه پریکی ـ مین مسلمانان عالم کو عام طور پر اور خصوصا مسلمانان هند کو اسکا اطمینان دلاتا هون که اس ملک کی سربر آورده اراکین ومدبرین کا خیال هرگز خلافت کوگزند پهونچانی کانهین هی ـ بلکه اونکی کوشش یه اب بهی هی که بدستور سابق اوسکی وقعت کو قائم رکهین ـ مین نی اپنی آنکه سی دیکها که کما ندار فوج [فیلد مارشال] لرائی پرجانی سی پهلی شیخ الاسلام کی خدمت مین دعا کی لئی حاضر هوا ـ مین نی یه بهی دیکها که صدر اعظم کی سیاحت برجانی کی حالت مین وکلا [کبینت] کی ریاست صدارت بدستور شیخ الاسلام هی کودی گئی ـ

هم لوگون کو معلوم هی که اس دولت کی حکومت دنیا مین سب سی اهم ترین هی ـ هرمذهب وملت وقوم کی لوگ یهان هین ـ هرقسم کی تهذیب کی پابند ـ هردرجه تهذیب پر ـ

هم کو یه بهی معلوم هی که اس وقت بهی یورب مین زیر دست قوتی هین جونه صرف ترکی دولت سی بلکه اسلام سی ترسان هین اور نهین چاهتین که عثمانی حکومت کویا اسلامی سلطنت کو ترقی هو ـ

هم کو اس بات کو بهی نه بهولنا چاهئی که جذبهٔ حریت مساوات اخوت محض الک لفظول کی اعلان سی قوم مین نهین پیدا هو جاتا ـ جذبهٔ اخوت جوسب سی ضروری جذبه حکومت مشروطیه کی کامیابی کی لئی هی سب سی زیاده دستواری ودقت سی پیدا هوتا هی ـ

هم کو یه بهی یادرکهنا چاهئی که حریت اومساوات کی غلط استعمال کری کار جهان طبیعتاً عوام الناس کو هو هی ـ حریت آزاد منشی او مساوات بد نظمی وسوءادبی مین مبدل هوجاتی هین اوراخوت کی بجای خصومت قومی وملی پیدا هوجاتی هی

هم کو یه بهی یاد رکهنا چاهئی که حریت او مساوات کی غلطها استعمال کرنی کار جهان طبیعتاً عوام الناس کوهوتاهی ـ حریت آزاو نستی اور مساوات بد نظمی وسؤ ادبی مین مبدل هوجانی هین اور اخوت کی بجای خصومت قومی وملی پیدا هوجانی هی ـ

اس دولت کو این سب اندیشون کا سابقه هی ـ اوریه وقته کچه شبهه نهین که اس دولت کی لئی نازکترین هی ـ

نه صرف عوام نی بلکه خواص نی بهی کچه شبهه نهین که هیجان اور جوش مین آکر غلطیان کی هین ـ لیکن جوبات قابل اطمینان هی وه یه که اون غلطیون سی اکابر قوم ومدبران ملک آگاه هوگئی معلوم هوتی هین ـ اور اونکی نیت اون غلطیون کی اصلاح کی طرف آماده معلوم هونی هی ـ « صراط المستقیم » اپنا کام مضبوطی سی کر رها هی اور راه راست کو دکها رها هی ـ

هم مسلمانون کا یه فرض هی که خلیفه کی طرف اس جوش سی رجوع هون که خلافت کو گزند پهونچانا کسی قوت دنیاوی کی خواه وه مسلمانون هی کی کیون نه هو ممکن نه هو ـ

مشیر حسین قدوای

از اسلامبول — ۱۳ را لست سنه ۱۹۱۰ع

مطبوعات

مدارس اسلامیه

یکی غزته رفیقمز مدارس اسلامیه اصلاحاتی حقنده یازدیغی بنده‌دکی شو فقره شایان دقتدر :

برقوم تکامل تدریجیسنی تعقیب ایتمك ایچون تقلیدی دکل ، اعتیادات ومؤسسات قدیمه‌سنی اصلاحی ترجیح ایتملیدرکه قطعی ومفید نتیجه‌لر استحصال ایده‌بیلسون . برکره مملکتمزك احوالنی دوشونه‌لم ، برکره طلبهٔ علومك ، صنوف علمیه‌نك چفتچی وایشچی قسمندن ، کویلیلردن طوته‌رق اهالی‌نك طبقات مختلفه‌سی اوزرنده‌کی تأثیراتنی حساب ایده‌لم . اونلر سایه‌سنده افکار اهالی‌نك تنویری ایچون نصل تأثیرات اجرا ایده‌بیله‌جکمزی تأمل وملاحظه ایلیه‌لم؛ اوزمان مدرسه‌لریمزك اصلاحی بزم ایچون هرشیدن اول الزم بولندیغنه قانع اولورز .

رفیقمزك شو فکرینه اشتراك ایله شونی‌ده علاوه ایده‌لم که ملت اسلامیه‌نك وادیٔ انقراض واضمحلاله طوغرو سوروکلنمه‌سنك باشلیجه سببی ، طلبهٔ علومك تربیه وتدریساتنه عالم اسلام طرفندن لازم کلن دقت واعتنانك صرف ایدیلمه‌رك مدرسه و مکتبلرمزك خرابه‌زاره دونمسیدر . ایشته بو بیوك قصورلری نظر اهمیته آله‌رق مدارسك اصلاحنه غیرت ایتمك ، تجدید حیاته چالیشان هیئت اجتماعیه‌مزك باشلیجه وظیفه‌سنی تشکیل ایدر .

شهید محترم قومیسر ابراهیم افندی

سلانیکده انتشار ایدن « یکی عصر » رفیقمز بر چوق یرلردن آلدیغی تلغرافلرده بالجمله موحدینك اشتراکی ایله محلی جامعلرینك اك کبیرلرنده مولد نبویلر قرائت اولونه‌رق شهیدك روحنه اتحاف ایدلدیکنی ، ظالم ووحشیلر تلعین اولونه‌رق تأثر وسوزشلر کوسترلدیکنی بیاندن صوکرا دیبورکه :

« وحشیانه افعال جنایتکارانه‌لرینه ضمیمهٔ ماکدونیاده اغتشاشات تولید ایتمك زعم باطلی ایله نشریات وتحریکات فسادجویانه و ملعنتکارانه‌ده بولنان وحشی بلغارلره قارشی بوتظاهرات علویه مناسبتیله ، عالم اسلامك مکنت وشکیمت معنویه‌سی ایچنده یالکز انسانیتپرورانه مقاصد پرورده ایلدیکنی اعلان ایله افتخار ایدر وبوتجلیات معنویه‌یه نظراً بدخواهلره عواقبی دوشونمك لازم کلدیکنی سویلرز ... »

صلیبك کیردیکی یره هلال کیره‌مز

ولایت غزته‌لرینك اسلامیت وَوطن محبتیله تمیز ایدنلرندن ادرنه‌لی «وطن» رفیقمز ، بالاده‌کی سرلوحه ایله غرب مدنیتندن وبزم جهالتمزدن باحث محررینك تااعماق قلبندن قوپوب کلن بر فریادی درج صحائف ایدییور . بعض پارچه‌لرینی عیناً آلیورز :

صلیبك کیردیکی یره هلال کیره‌مز ، حکم تثلیثی حالا قولاقلریمزده چینلامقده ! اون اوچ سنه اولکی آوروپا نه ایسه ینه اودر !

غلادستون اولدیسه بیکلرجه شاکرد ، بیکلرجه وارث تعصب براقدی . انسان اولور ! فکر اولمز .

— اوروپا مدنیتی عالم اسلامیتك آفتی ! مصیبتی ! فلاکتی ! فقط کیمدن کیمه شکایت ؟ ... بوآفتی بز کندیمز اوزریمزه جلب ایتدك ! بونی دعوت ایدن بز ، بزم جهالتمزدر .

بزم ایچین نه عظیم فلاکتدر نه مدهش خجالتدرکه وطنمزی آنلرك پای تجاوزلرندن محافظه ایچین ینه آنلرك لطفنه ، مروتنه مراجعت ایدییور ، آنلردن استعطاف ایدییورز .

ایشته آلدیغمز مستعمل ایکی زرهلی ایکی دلیل خجالتمز ! ایکی برهان جهالتمز !

قوجه دولت عثمانیه برزرهلی اعمالندن برقوت اعدادندن عاجز !

آوروپا دارالصناعه‌لری قاپولرینی اوزریمزه قاپاسه‌لر عامزك شرائط ایفاسندن اولان ستر عورة ایده‌جك بر بز پارچه‌سندن محروم اوله‌رق چیر چیپلاق قاله‌جغز ... تکرار ایتمکدن کندیمزی آله‌میورز : شو ایکی زرهلی‌ده الیمزه کیرمسه نه یاپه‌جقدق ! سویلیکز ای قارئین نه یاپه‌جقدق ؟

نوقت انسان اولوبده ناموس استقلالمزه ، شرف ملیمزه هرکس کبی ، بولغار قدر ، یونان قدر صاحب اوله‌جغز ؟

نه‌وقت بو جهالتدن یقایی صییریر ، نه‌وقت بوتون لوازم واحتیاجات مدنیه‌مزی بالذات کندی اللریمزله تأمین ایدر ، اسلحه فابریقه‌لرینه ، جسیم ترسانه‌لره مالك اولور ، بویله آوروپادن مستعمل زرهلیلر آلمق خجالتندن قورتولیرسه‌ق ایشته اوزمان ... !

فرانسه‌نك فاسده‌کی اعتسافاتی

قاهره‌ده منتشر (اللوا) غزته‌سی فرانسه حکومتنك فاس امارت اسلامیه‌سنه قارشی تطبیق ایتمکده اولدیغی اعتسافاتدن باحث اوزرن مقاله‌سنده بروجه آتی مطالعاتده بولنیور :

فرانسه‌نك تأمین حریتده‌کی مساعیسنی کیمسه انکار ایده‌مز . بادیٔ سعادت امم اولان حریتك مهد ظهوری اولمش ، کمالات مدنیه‌نك منبع فیوضی عد اولنمش . حالبوکه بوکون شو محترم فرانسه کندی زادهٔ مساعیسی اولان حریت ومدنیتی ایاقلر التنه المقده‌فاسده اعتساف فاجعه‌سی اوینامقده‌در . بو اویونك عسکرلکه ورابطهٔ اسلامیه‌یه دائر اولان فصللرینی بیترمش وصوکنی تشکیل ایدن وجمله‌مزجه باعث اسف اولمق ازره معلوم بولنان اوچنجی فصلی تمثیل ایتمکده بولنمشدر .

قومیت نظره آلنمقسزین جهت جامعهٔ اسلامیه‌یه قوت ویرمك وبین‌المسلمین توحیدکلمه ایتمك اوزره رابطهٔ اسلامیه‌نك تشدید اولنمسنی واوروپا حکمدارلری آراسنده اولدیغی کبی ملوك اسلامیه آراسنده‌ده عائله قرابتلری وجوده کتیرلمسنی اول و آخر سویلیورز . فقط اوروپا دهالری راحت ویرمیورمی ، متصل ملوك اسلامیه آراسنه تفرقه تخملری صاچیور ومع التأسف اعتراف ایده‌لم که محصولنی‌ده آززمانده طوپلایور .

زیرا اسلام حکمدارلری آراسنده بوکون بربرینی چکه‌مامك وهر بری مغرورانه دیکرینه متفوق بولندیغنه قانع اولمق کبی احوال ایشته بومساعینك غیرقابل انکار ثمراتیدر . بوکون اوروپا فرانسه‌نك فاسه اولان صارقنتیلغنی جامعهٔ اسلامیه‌نك قوت بولمسنه نسبتله اهون بولیور . امیر عبدالحفیظ حضرتلرینك برای تعلیم اردوسنه ادخال ایلدیکی ترك ضابطلرینه قارشی فرانسه‌نك کوستردیکی حدت وشدته قارشی اوروپا ساکت قالیور . فرانسه‌نك بوقدر تلاشنه مجباسبب نه‌در ؟ شبهه‌سزایکی اسلام حکومتی آراسنده رابطه‌نك کسب تقویت ایتمامسیدر .

فرانسه ، قوجه علم ومدنیت آناسی برقومك حقی اولان ترقیسنه قارشی

مانع اولمق ایستیور وتبعه‌سنی حضیض جهل وظلمتدن اوج علم و نوره ایصاله چالیشان برحکمداره مجرد شو حرکتندن طولایی تهدیدلرده بولنیور .

بوکون سیاسی برآدمك نظرنده مراکشك وضعیتی ساحلدن اوزاق دوشمش متلاطم بولانیق بریرده بولنان ایجی کیدر فرانسه طالغیجاق ایتمك ایستیور هیچ تجربه‌سی سبق ایتمدیکی حالده مجرد ایجی‌نك یرنی بیلدیکندن طولایی طالمق ایستیور حالبوکه بر طالغیج نه‌قدر مهارتلی اولورسه اولسون دکزك براق بولندیغی زمان تجربه‌لرده بولنملیدر . بویله بر تجربه‌یه لزوم کورمیان فرانسه عاقبتنی دوشونمك ایسته‌میور . اکر فرانسه حقیقةً بوممکتی مدنیته قارشی آچمق ایستیورسه نیچون عربلرله ترکلری بوایشده قوللانمیور ؟ دیمك که مقصد بشقه‌در او حالده فرانسه امین اولملیدرکه قوانین طبیعته مغایر اوله‌رق فاسی یغمافکرینی طاشیدقجه ظاهری نه‌قدر حسن نیت کوستریرسه کوسترسون اسلاملری آلداته‌میه‌جق و فرانسه‌یه هیچ بر فرد مسلم امنیت اظهار ایتمیه‌جکدر . فرانسه؛ بوجهتلره آلدیرمسه بیله عجبا قوجه بر قطعهٔ اسلامیه‌نك حرمتنی هتك حریتنی غصب ، عسکرلکنی امحا ، حقوق استقلالیه‌سنه تعرض ایتمکله اوچیوز یکرمی بش میلیون اسلامی کندیسنه قارشی تحریك واغضاب ایده‌جکنی‌ده نظره آلمیورمی بتون دنیایه منتشر اسلاملرده مغرب اقصاده‌کی قرداشلرینه روا کوریلان بوحالاردن حصوله کله‌جك تأثراتك نتایجنی دوشونمیورمی ؟

اسلام علیهنده برمسلمان (!)

اهالیٔ اسلامیه آراسنده ، حمداً لله رسول وملته خیانت ایدنلر اندر یتیشیر: مع هذا بوسبوتون یوق دکلدر. بویله بریسنك وجودینی ویازیلرینی؛قزانلی «یولدز» رفیقمزدن خبر آلیورز. عارف خواجه‌یف نام اسلامیسنی طاشیان بوآدم ، روسلرك آسیای وسطایی ، تورکستانی ، خرستیانلاشدیرمق ، روسلاشدیرمق ایچون طاشکندده لسان محلی ایله نشر ایتدکلری « ترکستان ولایتی کزتی »نده، قزان مسیونر قونغره‌سندن بحث ایدرك ، اوقونغره‌نك روسیه‌لی دین قرداشلریمزه ضررلرینی یازوب کوسترن قزان و اورنبورغ مسلمان مطبوعاتنی تنقید وسعایت ایدیور . «خواجه‌یف»ك یازدقلرندن ایشته برقاچ نمونه :

« اوروپا اقوامی دین وملتلری فائده‌سنه نیجه ونیجه جمعیتلر یاپیورلر .
« شو جمله‌دن صوفیه‌ده اسلاولر قونغره‌سی اولدی . بوندن باشقه قزان
« شهرنده بویوك بر مجلس جمع اولنوب ، روسیه‌نك هر طرفندن علما
« طوپلانوب ، کندیلری حقنده مشاهده‌ده بولندیلر . روسیه‌نك داخلی
« شهرلرنده نشر اولونان تاتار غزته‌لری بو جمعیتلر حقنده مجهول خبرلر
« طاغتدیلر . بو نشریاتك نه لزومی واردی ؟ بونلره تورکستان مسلمانلری
« هیچ قولاق آصمازلر ؛ تورکستان اهالیسنه حکومتی (روس حکومتی)
« فنا کوسترمه‌سنلر . برآدمك کندی دینی محافظه‌یه چالیشمه‌سنه نه‌قاریشیورسکز؟
« بو اجتماعلر هیچ برآدمی کندی دینلرینه جلب ایچون اولمیور . بومقاله‌لردن
« مرادکز تورکستان مسلمانلرینی حکومته دشمنلاشدیرمق ایچوندر ... الخ »

«یولدز» رفیق محترممز ، روسیه احوال سیاسیه‌سنك مساعد اولدیغی درجه‌ده مقابله‌ده بولنیور . ازجمله میسیونر اجتماعلرینك صرف خرستیانلغی محافظه‌یه معطوف اولدیغی ادعاسنه شوجوابی ویریور :

« تورکجه غزته‌لر مطلقا روسچه ترجمه‌سیله باصیلسون ، مسلمان مکتب ومدرسه‌لری دائمی حکومت نظارتی آلتنده بولنسون ، کبی قرارلر . « مسلمان مطبوعاتنده بحث اولنمه‌دن کچیله‌جك کبی مسائلدن دکلدر .

مملکتمزده رسماً حریت دینیه موجود ایکن ، غیریلرك دینه تجاوز ایتمك ایسته‌ین بر قونغره‌نك مقرراتنه اعتراض، حکومته عدم اطاعت صاییلورمی؟ ذاتاً حکومت باشقه ، مسیونر جمعیتلری باشقه‌در . »

بز طرفمزدن «یولدز»ك شجاعت مدنیه‌سنی تقدیر وهمت اسلامیه‌سنی تبجیل ایله خواجه‌یفك سوزلرینه مقابل دیکر یازاجق برشی کورمیورز . انجق، تورکستان خاك پاکنده خواجه‌یف کبی اصیرغانلرك یتشمه‌سنه چوق متأثر اوله‌رق، « ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم » حقیقت ازلیه‌سنی تخطر واخطار ایلرز .

شئون

دولت عثمانیه:

جوامع شریفه‌ده خطبه‌لر — کچن نسخه‌مزده خطبه‌لرله مواعظ دینیه‌نك تأمین ترقیسی انجمنی نامیله مصرده تشکل ایدن انجمنك نظامنامه‌سنی ترجمه ایتمشدك . بوهفته دارالخلافه‌ده‌ده بوخصوصه اهمیت ویریلدیکنی کورمکله بتون عالم اسلام مفتخردر .

صدر جلیل اسلامده اولدیغی وجهله خطبه‌لرك احتیاجات حال وزمانه موافق اوله‌رق تنظیم وترتیبی شیخ الاسلام موسی کاظم افندی حضرتلرنجه نظر دقته آلنه‌رق همان فتواخانهٔ عالی ارکانندن ومجلس مصالح طلبه، تدقیق مؤلفات هیئتندن منتخب اعضادن مرکب برمجلس تشکیل ایدلمش وخطبه‌لرك دینی ، اخلاقی ، اجتماعی برصورتده ترتیب وتنظیمیله بالعموم خطبایه نشر وتبلیغی بومجلسك وظائف اساسیه‌سی اولمق اوزره کوسترلمشدر.

جمعه وبایرام نمازلرینك ختامنی متعاقب هرجامعك کرسی مشایخی طرفندن خطبه‌لرك مآلی جماعت مسامعینه شرح وتفصیل ایدیله‌جکدر . شو عادت قدیمهٔ اسلامیه‌نك احیاسی جداً جالب شکراندر .

شوقدرکه بومجلسك دائرهٔ صلاحیتی توسیع ایدیله‌رك - مصرده اولدیغی کبی - اوصاف مخصوصه‌یی حائز ذوات طرفندن کوندریله‌جك خطبه‌لرك‌ده مسابقه‌یه قونوله‌رق ایچلرندن موافق اولانلرینك انتخاب وقبول اولونمسی تمنی اولنور. بویله اولورسه هم خطیبلره تازیانهٔ تشویق اولور، هم‌ده کیمسه‌نك بردیه‌جکی قالماز .

تستر نسوان — شریعت غرای احمدیه‌نك عام انسانیته بخش ایتدیکی احسن عادات جملهٔ جمیله‌سندن اولان تستر نسوان امر مهمنه بعض نسوان اسلامیه طرفلرندن تمامیله رعایت ایدلمکده وآداب واخلاق ملیه‌یه مخالف اوضاع وحرکاتده بولنلمقده اولدیغی خبر ویرلدیکندن دیناً وسیاسةً غیر قابل تجویز اولان بوکبی حالات غیر مرضیه‌نك هرحالده منعی وسائلنك استکمالیله دین مبین وشرع قدسیت قرین محمدینك محافظهٔ احکامنه دقت واعتنا اولنمسی خصوصنك تعمیماً اشعاری مقام مشیختپناهیدن باتذکره اشعار اولنمغله برموجب اشعار کیفیت داخلیه نظارتندن امنیت عمومیه مدیریتنه وتعمیماً ولایاته تبلیغ وازبار قلنمشدر .

واعظلر — جهلهٔ ناسدن بعض کسانك کسوهٔ علمایه کیره‌رك جوامع شریفه‌ده اقدس واهم وظائف دینیه‌دن اولان اجرای وعظ ونصیحته تصدی ایلمکده اولدقلری خبرویرلدیکندن بالامتحان مأذونیتی حاوی یدنده رخصتنامه اولمیانلرك ایفای وعظ ونصیحت ایتملرینه مساعده ایدلمه‌سی لزومی طشره‌نوابنه تعمیماً تبلیغ ایدلدیکی کبی داخلیه نظارتندن‌ده بالعموم ولایات والویهٔ مستقله‌یه بیلدیرلمشدر .

روسيه‌لى اسلام طلبه جمعيتى قلوبنده برقونفرانس — دارالخلافه‌ده‌كى روسيه‌لى اسلام طلبه‌سى حيات تحصيليه‌لرينى تنظيم مقصديله تشكيل ايتدكلرى جمعيتك كوندن كونه‌فوائد حسنه‌سى اقتطاف اولنيور . طلبهٔ موى‌اليهم بودفعه دها جديت وفعاليتله بعض تشبثات علميهٔ نافعه‌ده بولونمشلردر : وقفه‌كى قلوبلرنده تفسير ، حديث ، تاريخ وسائره ... تدريسى ايچون متخصص‌ذوات عاليه‌يه‌مراجعت‌اولونمش ، ومع‌المنونيه قبول بيورلمشدر . بوندن‌بشقه هر جمعه كونلرى عمومى برر قونفرانس ويريله‌جكدر . ايلك قونفرانس اخلاق وتربيهٔ اسلاميه‌يه دائر اولوب كچن جمعه كونى سياح شهير عبدالرشيد ابراهيم افندى حضرتلرى طرفندن ويرلمشدر .

قلوبى‌شهزاده عبدالرحيم افندى حضرتلرى‌ده رفاقت نجابتپناهيلرنده شامى ضابطانمزدن خيرالله فيضى‌بك قارداشمز اولديغى حالده تشريف بيورمشلردى . خلافت معظمهٔ‌اسلاميه‌ايله‌بيرايه‌دار‌اولان خاندان‌سلطنت سنيه‌يه منسوب برذاتك قلوبلرينى تشريف‌ايديشى روسيه‌لى اسلام طلبه قارداشلرمزى پك زياده ممنون ودلشاد ايلدى .

— نم‌الوسيله سز طلبه قارداشلرمله ملاقاته كلدم . . .

التفات صميمانه‌سنه طلبه‌لر كمال خلوص قلب ايله تشكر ايتدكلرى كبى . عبدالرشيدابراهيم‌افندى‌طرفندن‌ده‌آيريجه « روسيه‌لى‌اسلام طلبه‌قارداشلريكزى لطفاً خاطره كتيره‌رك تشريف بيورمكزدن بتون روسيه‌لى اسلام طلبه بيوك برافتخار ومسرت ايچنده‌درلر » ديه آيريجه تقديم تشكرات اولونمشدر . برآز استراحتى‌متعاقب قونفرانسه باشلانمشدر . عبدالرشيد افندى روسيه اسلاملرى آراسنده يتشن بيوك‌حميتپرورلردن ، ملت‌اوغورنده ايتدكلرى خدمات‌نافعه‌دن . بوسايه‌ده روسيه اسلاملرنده باشلايان انتباه فكريدن بحث ايتدكدن‌صوكرا اخلاق مليه‌يه تكيه‌رك امترك استقلال وبقاسى انجق اخلاق مليه‌نك محافظه‌سنه متوقف بولونديغنى كنديسنه مخصوص برغليان حميتله ايضاح ايتمشلر وحاضرون طرفندن صميميتله آلقشلانمشلردر . قونفرانسى متعاقب شهزاده حضرتلرى وديكر مسافرين كرام ينه كمال صميميتله وداع ايدرك مفارقت ايلمشلردر .

عراق عربده‌واراضينك قبائل تقسيمى — ترجمانك استخباراتنه نظراً شوراى دولت ، دفترخاقانى‌ناظرى محمود اسعد افنديك عراق عربده‌كى اراضينك قبائله تقسيمى حقنده ترتيب ايلديكى برقانون لايحه‌سنى تدقيق ايله مشغول اولقده‌در . بوقانون موجبنجه اراضى قوميسيونلرك نظارتى تحتنده توزيع ايديله‌جك وبواراضى صاحبلرى اوچ سنه هردرلو ويركودن معاف قاله‌جقى كبى يكرمى سنه مدتله‌ده اراضيسنى قطعاً صاتاميه‌جقدر . بوقانون لايحه‌سى مجلس مبعوثانك كله‌جك دورهٔ‌اجتماعنده تدقيق وتصديق اولنه‌جقدر . شو مسئله پك مهم اولديغى ايچون ناظر مشاراليه طرفندن ترتيب‌اولنان لايحه حقنده افكار عموميه‌يه معلومات ويرلمه‌سى الزمدر . ذاتاً على‌الاطلاق اراضى مسئله‌سى‌عثمانليلق ايچون بيوك برمسئلهٔ سياسيه واجتماعيه‌در ، بناءً عليه لايحه‌كسب‌قانونيت‌ايتمزدن‌اول بتون‌صفحاتى‌دور ودراز تدقيق‌وتحقيق‌ايدلمه‌ليدر .

مسلمانلرده انتباه ملى — صوفيه‌ده برصورت فجيعه‌ده شهيد ايديلن پوليس قوميسرى ابراهيم افندى‌نك روح مظلومنه اتحافاً بتون ممالك عثمانيه جامع كبيرلرنده مولد نبويلر قرائت ايديليور ، ظالم ووحشيلر تلعين اولونيور .

عثمانلى منع مسكرات جمعيتى — مركزى درسعادتده اولمق اوزره بونام ايله برجمعيت تشكيل اولونمشدر . بوجمعيتك مقصد تشكلى وسائط‌مقنعه ايله اهالى‌يى مسكرات استعمالندن واز‌كچيرمك ايچون‌بتون غيرتيله چاليشمقدر . مقصده وصول ايچون جمعيتك توسل ايده‌جكى وسائط : اعلانات ، نوايع ايله مسكراتك مضراتنى افهام ، تدريسات وقونفرانسلر ترتيبى وغزته‌لر ايله مقالات مفيده ورسائل موقوته نشرى ايله برابر نزد حكومتده تشبثات لازمه‌ده بولونمقدن ، تشويق وترغيب اجراسيله اجتماعات ومسابقه‌لر ومكافاتلر ترتيبندن عبارتدر .

كريد خرستيانلرى فرصت قوللايورلر — حانيه وقنديه‌دن چكيلن تلغرافلرده ، كوندريلن مكتوبلرده اسلاملره تجاوز بهانه‌سيله كريد باليقاريالرينك نه‌چيركين افترالر ارتكاب‌ايتدكلرى ، نه‌منفور شكللره كيردكلرى تصوير اولنيور . مثلا اسلاملر خرستيانلرى قتل ، ناموسلرينه تجاوز ، ماللرينى غارت ايديورلرمش ! . .

حالبوكه جريان ايدن احوال بونك ضدينه‌در . فى‌الحقيقه اسلاملر بوكبى شيلرى ياپمق ايسته‌سه‌لر بيله جرأت ايده‌مزلر . چونكه كريد جزيره‌سنده اوچ‌يوز بيك اهاليدن ايكى‌يوز يتمش بيكى خرستياندر ، اسلاملرك عددى‌اوتوز بيكى تجاوز ايتميور . نصل‌اولوركه اوتوز بيك كشى ايكى‌يوز يتمش‌بيك كشى‌يه ظلم وتعدى اجرا ايده‌بيلسون ؟

بوكبى شايعه‌لر ايله تعقيب اولونان‌مقصد بللى‌در : اوروپا افكارعموميه‌سنى مسلمانلر عليهنه جلب ايدرك‌اسلاملر حقنده‌برقتال عمومى اجرا ايتمك‌ايسته‌نيور .

فى‌الحقيقه كريددن كلن بتون خبرلر بواحتمالى تأييد ايديور . مسلمانلر جاناً ، مالاً تهلكه‌ده‌درلر . شوتهلكه‌نك اوكنى آلمق حكومتمزك اك مقدس ، اك مبرم وظيفه‌لرندن برينى تشكيل ايديور .

صلح عمومى قونفره‌سنده مصر مسئله‌سى — استوقهولمده بوسنه عقد ايديلن‌صلح عمومى قونفرانسنه معلوم‌اولديغى وجه ايله مصر حزب الوطنى فرقه‌سى‌طرفندن بر هيئت اعزام ايدلمشدى . شو هيئت‌قونغره مواجهه‌سنده انكلتره‌نك مصر حقنده اجرا ايتديكى مظالمى تعداد ايده‌رك انكلتره‌حكومتنك مكرراً ايتديكى وعدلره رغماً مصرى تخليه ايتمه‌مسى مسئله‌سنه قونغره‌نك دقتنى جلب ايتدى . قونغره هيئت رياستى شو مسئله‌نك موضوع مذاكره ايدلمه‌سنه ممانعت ايتمك ايسته‌ديسه‌ده روسيه طرفندن قونغره‌يه اشتراك ايدەن دارل قاروقوف شدتلى‌اعتراض ايله « مادام‌كه فنلانديا مسئله‌سنى مذاكره ايتديكز ، مصر مسئله‌سى‌ده مطلقا مذاكره ايدلمه‌ليدر . روسيه حقنده بردرلو وانكلتره حقنده ايسه باشقه درلو طاورانمق حقسزلق اولور . مصر مسئله‌سى مذاكره ايدلمزسه بونى پروتستو ايده‌جكم ... »

بونك اوزرينه قونغره مصر مسئله‌سنى مذاكره ايده‌رك انكلتره‌يى‌تقبيح ايتمش ومصرليلر حقنده بيانات ملتفتانه‌ده‌بولونمشدر .

ليونده مصرليلر ايچون مكتب حقوق — فرانسزلرك مصرده انكليزلر طرفندن قوغوله‌لرى معلومدر . فرانسزلر مصردن سياستاً چيقدقلرى كبى مؤسسات ومؤثرات معنويه‌لرى‌ده برر برر محو ايدلكده‌در . ازجمله قاهره‌ده‌بولنان حقوق مكتبنده‌كى فرانسزشعبه‌سى لغو ايدلدى . وشوشعبه‌نك مديرى اولان لامبر فرانسه‌يه مهاجرت ايتمك مجبوريتنده قالدى .

لكن لامبر جنابلرينى شو موفقيتسزلك مأيوس ايتمدى . وطنى اولان ليون شهرينه عودت ايده‌رك اوراده مصر كنجلرى ايچون برحقوق مكتبى تأسيس وكشاد ايتدى .

شو مكتبه مصر اعداديلرينى اكمال ايدن كنجلر قبول ايديليور . حال حاضرده مكتبده قرق بش طلبه بوليور . بونلردن وسطى اولەرق سنوى درت يوز فرانق اجرت تدريسيه آليور .

طلبه ليونه كلير كلمز بر طاقم عائله‌لر اراسنه تقسيم ايديلير . هر عائله‌ده يالكز بر طلبه بولونديريلير . شو شرطله‌كه عربلر دها سرعتله فرانسزجه‌يه آلشمه‌لرى ايچون (!) يكديكريله كوروشميه‌جكلردر . طبيعى طلبه بولنديغى عائله ايچنده كچينه‌رك سنوى بر مقدار معين اجرت ويريبور .

طلبه شو مكتبده فرانسز قوانيندن باشقه اسلام قوانينى‌ده تحصيل ايديورمش . اسلام قوانينى تدريس ايدن بالذات موسيو لامبه‌ردر .

بوراده نظر دقتمزى جلب ايدن نقطه شوفقرهٔ اخيره ايله طلبه‌نك‌فرانسز عائله‌سنده بولنمه‌سى شرطى‌در : عجبا درت بش سنه فرانسز عائله‌سى ايچنده بولنوبده فرانسز عادات‌واخلاقنه ، فرانسز حيات ومعاشرتنه آلشمش برطلبه اسلام محيطنه نه حيات ، نه فكر بخش ايده‌بيله‌جك ، اسلام محيطى ايله نصل آكلاشه‌جق ؟ بوراسى بيوك برمسئله‌در ! . .

صوكره بوكابرده موسيو لامبر طرفندن تدريس ايديلن حقوق وقوانين اسلاميه‌يى علاوه ايديكز ! بوتدريسك نه‌صورتده ونه‌طرزده اجراايديله‌جكنى كسديرمك كوچ برشى دكلدر . ايشته فرانسز عائله‌سى‌ايچنده بش سنه‌مدت بولونان واسلاميتى موسيو لامبردن آلان بر كنج دماغنك نه اولاجغى بر

دوشونکز ! . . عجبا مصرده اسلام ابویلری بوکی مسائل بسیطه‌یی دوشونه‌بورلرمی ؟

لکن مصردن باشقه بوبابده بزه‌ده بروظیفه ترتب ایدییور : عالم اسلامك هرطرفندن عطش علم وعرفان ایله آوروپایه سوروکلنن کنجلری بزم دارالخلافه‌مز جلب ایده‌مزمی ؟ بوراسنی رجال دولتمزك وبالخاصه معارف نظارتمزك نظر دقتنه عرض ایدرز . . .

آلمانیا :

احمد ولی افندی وبرلین دارالفنونی — مصر جامع الازهر مدرسه‌سی ودارالعلوم مأذونلرندن ، برلین السنهٔ شرقیه مکتبی عربجه معلمی شیخ احمد ولی افندی‌یه برلین دارالفنونی طب فاکولته‌سی طرفندن فوق العاده بر دیپلومه ایله دوقتور عنوانی ویرلشدر . مصر علماسندن بر ذاتك برلین دارالفنونی طرفندن بویولده شرفلره مظهر اولمه‌سی ایلك دفعه واقع اولیور . بزده بونکله مفتخرز .

برلین غزته‌لرنده تصادف ایدیلن تفصیلاته کوره احمد ولی افندی بوعنوانه کسب استحقاق ایچون ابن ابی اصیبعه طرفندن تألیف ایدیلن تاریخ طبك اوچ بابنی توضیح ایتمك ومؤلفك ترجمهٔ حالنه دائر برمقدمه‌یی حاوی بولونمق اوزره بر اثر تألیف ایتمشدر .

مؤلف مشار الیه یدی عصر اول یشامش اولوب عربستانده پك معروفدر . تاریخ طب حقنده‌کی اثری ، مختلف زمانلرده ومختلف مملکتلرده یشایان درت یوز طبیب حقنده وبالخاصه یونان قدیم طبابتی حقنده معلوماتی حاوی اولدیغی ایچون قیمتدار بروثیقه‌در . احمد ولی افندی بو اثری کاملاً آلمانجه‌یه ترجمه ایتمك تصورنده‌در .

احمد ولی افندی پك چوق علما یتشدیرمش معتبر بر عائله‌یه منسوب اولوب ۲۲ کانون اول ۱۸۱۱ ده مصرده ، شرقیه‌ده « بوعلی » ده تولد ایتمشدر . پدری جامع الازهر مدرسه‌سنده وخدیویه مکتبنده معلمدی . اولا ابتدائی مکتبنه دوام ایله حفظ قرآنه چالشمش ، ۱۸۸۸ سنه‌سنده جامع الازهره داخل اولمشدر ؛ ۱۸۹۴ ده دارالعلومه دوامه باشلایه‌رق درت سنه صکره دیپلومه آلمشدر . بر مدت مصر مکتبلرنده معلملك ایتدکدن صکره ۱۹۰۱ده مصر خدیوتی طرفندن عربجه معلمی صفتیله برلین السنهٔ شرقیه مکتبنه کوندرلمشدر . احمد ولی افندی وظیفه‌سنی ایفا ایله برابر دارالفنونده طب وعلوم طبیعیه تحصیل ایتمش واخیراً دوقتورلق دیپلومه‌سی آلمشدر . مصر حکومتی کندیسنی صحیه مفتشلکنه تعیین ایتدیکندن تشرین اولده برلیندن مفارقت ایده‌جکدر . الیوم برلین دارالفنونده یدی مصرلی کنج طب تحصیل ایتمکده‌در .

آلمانیاده اسلام غزته‌سی — آلمانیانك هامبورغ شهرنده فاضل بکر افندی طرفندن « اسلام » نامنده برغزته نشرینه باشلانمش . بکر افندی آوروپا دیللرینه واحوالنه آشنا برعالمدر .

بلغارستان :

اتحاد ملیه طوغری — جنوبی بلغارستانك اك غلبه‌لك وحتی برمبعوث اسلام چیقارمغه بیله وضعیت اجتماعیه وقانونیه‌لری مساعد بولونان قیزانلق اهالئ اسلامیه‌سنه اولکی کون بر محررمز اتحاد ملی اوزرینه برقونفرانس ویرمش ، صوك زمانلرده او محترم اهالینك اختیار باباریله کنجلری آره‌سنده فکراً عارض اولان اختلافك رفع وازاله‌سی ایچون هرایکی طرفك محبوب قلوبی اولان بر محررمز آرایه کیرمش ، غایت مؤثر سوزلر سویله‌مش ، نهایت کنجلر ، اختیار پدر محترملرینك الارندن ، پدرلرده کنج اولادلرینك کوزلرندن اوپمك صوتیله ملت مصافحه ایتدیرلمش ، بلغارستان اسلامنك اك جمیتلی واك مهم برموقعنده یاشایان اخوان دینمز آره‌سنه صوقیلان تخم نفاق وشقاقه ینه برضربه اورولمش ، اتحاد ملیه طوغرو مهم برخطوه آتیلمشدر . بوخصوصده قیزانلق اهالئ اسلامیه‌سنی وجدانك اك صمیمی حسلریله تبریك ایدر ، عموم قصبات اسلامیه‌مزك بو محترم اخوانمزه امتثالی نیاز ایلرز . « بالقان »

پارتی غوغالریله پارچالانمش ، قوتدن دوشمش بلغاریالی مسلمانلر اتحاده پك محتاجدرلر . بزده قیزانلق دین قارده‌شلریمزی تبریك وبالخاصه بر محرری بکاك تشبث ملتپرورانه‌سندن اوتری تشکر ایلر وبتون عالم اسلامك دائما بویله قارداشجه مصافحه‌ده بولونه‌سنی تمنی ایدرز .

برلوحهٔ انتباه : قلبه‌ده اسلاملرك متینغی — کچن کون قلبه‌ده سید محمود جامعنده عقد ایدیلن اسلام متینغندن صوکره متینغ هیئتی طرفندن بلغار قرالنه کشیده ایدیلن تلغرافنامه‌نك صورتی :

حشمتلو چار حضرتلرینه

قلبه اهالئ اسلامیه‌سنك قراری اوزرینه ۲ اغستوس ۹۱۰ سنه‌سی یوم مخصوصی مناسبتیله تبعهٔ صادقه‌کزك حسیاتنی عرض ایله بروجه زیر معروضاتمزی تقدیمه جسارت ایلرز :

اعمارات نظامنامه‌سی بهانه‌سیله آجیقدن آجیغه قلبه شهرنده ایکی جامع ییقلمشدر ، وشمدی‌ده اطفائیه بلوکی طرفندن دها اوچ جامع ومدرسهٔ ملت ییقیلمقده وبوندن ماعدا میال خراب دیه دیکر اوچ جامعده ییقلمق تشبثنده بولنیلیور . حکومت مرکزیه نزدنده‌کی تشبثاتمزده ، یکی برباش مفتی تعیین ایدیلنجه‌یه قدر تأخیر اولنه‌جغی وعدی ثمره‌سز قالمشدر . بناءً علیه شوتعقیباته نهایت ویرلسنی ذات حشمتپناهیلرندن کمال احترامله رجا ایده‌رز .

حقوق اسلامه بر تجاوز دها — دونکی کون شهرمز (قلبه) حیات اسلامیه‌سنه ینه برضربه اورلدی ـ برکابوس بلانك قهر و ظلمنده ینه مبانئ اسلامیه‌مزدن بری بلدیه طلومباجیلرینك غدر باطله‌لریله خاك ایله یکسان ایدلدی ، بیلنه‌مزکه بوحالات هانکی قانون اجتماعی ، هانکی حقوق موضوعی نقطهٔ نظرندن معقول عد ایدیله‌رك اجرا ایدیلیور . دها مرکبی قورومیان پروتوقولده باش مفتی تعیین اولنمزدن اول مبانئ اسلامیه‌دن هیچ برینك هدم ایدلیه‌جکی محرر ایکن قلبه بلدیه‌سی انجق مبانئ اسلامیه‌دندر ، انك ایچون ییقیلملیدر ، نظریه‌سیله هرکون معابد اسلامیه‌مزدن برینه دست تعرضنی اوزادییور . دونده کول محله‌سی جامعی اتصالنده‌کی مکتب بلدیه‌نك آمال حسیسنه قربان اولدك .

قلب تصل محزون اولسون ، روح نه ایچون کدرله مملو بولنمسون ، هانکی قانون مدنیتدرکه بلابدل معابدیمزه‌دن برینك هدمنه ، محونه مساغ ویرییور . عدالت سوزلری‌ی بوراده اجرای حکم ایده‌جك ، یوقسه مظالم نظریه‌سیمی ! ماکدونیاده بلغارلره اجرای آیین ایچون حکومت طرفندن یکیدن کلیسالر انشا ایدیلیرکن بزم معبدلرمزك هدمی طوغریسی یا ! عدالتك ! صوك پرده‌سی اوله‌جق . « بالقان »

روسیه :

مسلمانلر مملکتلرینه روس مهاجرلری — بوسنه ٦ آی ظرفنده سیبریایه (۲۳۲) بیك ؛ اوفا ، اورنبورغ ، طورغای وترکستان طرفلرینه ده (۵۸) بیکدن زیاده روس مهاجرلری جلاینسکی‌دن کچوب کیتمشلردر .

روسیه‌ده مسلمانلره تضییقات — کنجه‌ده برلی مأمورلر اسلام مکتب ومدرسه‌لرینه زیاده‌جه دقت ایتمیه باشلایوب نصل کتابلر اوقودلدیغنی ومعلملرك کیملر اولدیغنی تفتیش ایتمشلردر .

§ شهر اداره‌لری باش نظارتی ولایت مجلس اداره‌لرنده خدمت ایدنلرك هانکی ملته منسوب اولدقلری حقنده معلومات ایستمش .

دیمك روس اولمایانلر یرلرندن چیقاریله‌جق !...

روس میسیونرلرینك فعالیتی — سیبریاده ایلك دفعه اوله‌رق ، ایرقوتسق شهرنده برمیسیونر قونغره‌سی آچلمق اوزره‌در . قونغره‌نك پروغرامی ، آز اول قزانده انعقاد ایتمش قونغره‌دکندن دها واسع اوله‌جقدر . بوقونغره‌یه برسوری رسمی میسیونرلردن غیری ، پك چوق پاپاسلر ، کلیسا متولیلری ، وارتودوقسلغك تقویه‌سنه چالیشان دیکر ذواتده داخل اوله‌جقدر . پروغرامك اك مهم ماده‌سی ادیان سائره وعلی الخصوص دین اسلام ایله کوره‌شمك ایچون لازم کلن تدابیری بولمقدر .

هندستان :

هندستانده اختلال تشبثی — هندستانده واسع مقیاسده براختلال تشبثی کشف ایدلدیکندن بحث ایتمشدك . تایمس غزته‌سنك قالکوته مخابرندن آلدیغی تلغرافنامه‌یه نظراً هندستان ضابطه‌سی بوبابده‌کی تحریات وتحقیقاته کمال فعالیتله دوام ایتمکده‌در. (سانجیبانی) غزته‌سنك اداره‌خانه‌سی‌ده بیوك برقوهٔ مسلحه اعانه‌سیله تحری ایدلشدر . سلاح وبشقه آلات ناریه بولنه‌مشسه‌ده انکلتره پارلمنتوسی اعضای سابقه ولاحقه‌سندن بعض ذواته [اکثریتله سوسیالیست فرقه‌سی منسوبیننه] عائد مکتوبلر الده ایدلشدر. انکلیزغزته‌لری بومکتوبلره چوق اهمیت ویریور . مع‌مافیه مکتوب صاحبلرندن بعضیلری غزته‌لره ایضاحنامه‌لر کوندره‌رك بویله برتشبث اختلالکارانه‌ده مدخلدار اولدقلرینی واوله‌میه‌جقلرینی اثباته چالشمشلردر .

§ انکلیزلری هندستاندن چیقارمق اعلان استقلاله چالشمق اوزره ترتیب ایدلش جمعیت خفیه ارکانندن بر چوق کشیلر یاقه‌لاندیغی قالکوته‌دن اشعار اولنیور .

فاس :

عرب — اسپانیا غوغاسنك دوامی — فاسك شمال طرفنده‌مسلمانلر ایله اسپانیا عسکری آره‌سنده ینه محاربه‌یه باشلاندی . ریف جوارنده ، طرفیندن بیکر کیشی مقتول ویا مجروح اولدیغی مرویدر . فاسلیلرك اسپانیایه قارشی جهاد اعلان ایلك ایستدکلری سویلنیور . اسپانیا دائرهٔ نفوذینه براقیلان بومسلمانلره ظلم وتضییقده ینه فرانسزلرك معاونت عسکریلرینه‌مظهر اوله‌جقلری محقق عد اولنیور .

مسلمانلری ؛ بواثناده مغلوب اولدقدن صکره الك شدتله تعقیب ایدن ایکی‌عدو بی‌آمان اسپانیوللرله فرانسزلردر. اندلس مسلمانلری‌انکیزسیون واوطوداف‌ه‌لرك آتش ودمیرلریله اشکنجه اولنیورکن سلیمان قانونی برشئ یاپامادی دیه مشارالیهی تنقید ایدن تاریخ ، اوزواللیلرك بقیة‌السیوفنی تحت اسارته آلمه‌یه چالیشان فرانسز واسپانیوللره دوستلق کوسترن دول اسلامیه‌یه عجبا نه‌دیه‌جکدر ؟

مصادمه فرانسز عساکر مستولیه‌سیله بدوی مسلمانلر آره‌سنده جدی برچارپیشمه وقوعه کلشدر .

فرانسه نفوذی — فاس دولت اسلامیه‌سی خارجیه نظارتنه اوته‌نبری فرانسه طرفدارلغیله معروف (المقری) تعیین اولنمشدر. بوخبری یازان «اللواء» رفیقمز « لاحول ولاقوة الابالله » دیور ، عجبا اوقدری ؟

ایران :

طهرانده ١٠ تموز — ١٠ تموزده طهران سفارتنده رسم قبول پك پارلاق برصورتده وقوع‌بولمشدر . بوتون هیئت سفرا واسکی ، یکی‌قابینه ارکانی حاضر بولونمشلردر .

ایران مجلس مبعوثانی‌ده اوکون عثمانلی عید ملیسنی صمیمی بر وسیله‌ایله سلاملامشدرکه هراجنبی مملکتده آز چوق یاپیلان ١٠ تموز شنلکلری ایله طهرانده‌کی بوشنلکك ، سلامك آراسنده‌کی‌فرق بوراده‌در . فی‌الحقیقه‌اوکون مجلس مبعوثانده برماده اوزرنده فوق‌العاده مناقشه ایدلش ، مناقشه مجادله شکلنی آلاجنی بر صیراده رئیسك ، « عثمانلی قارده‌شلریمزك سوندیکی بر کونده مجلس مبعوثانمزده غیرمناسب مجادله‌لر یاقیشیق آلیرمی ؟ » اخطاری اوزرینه مجادله بردن‌بره کسب‌سکونت ایتمش واعضابویوم مسعودی‌فوق‌العاده آلقشلامشلردر .

ایرانلی قرداشلریمزك بزه قارشی هر وسیله‌دن استفاده ایده‌رك ابراز ایتدکلری آثار اخوت ووددای بتون صمیمیتمزله آلقیشلارز : اتحاد معنویٔ اسلامك دائم وقائم اولدیغنی اثبات ایچون الده بروثیقه اولان بوکبی تظاهرات حسنه‌یی بدبینلرك پیش نظرینه تقدیم ایدرز ...

ایرانده عنوانه والقابك الغاسی — ایرانك دوچار اوله کلدیکی برچوق امراض آراسنده برده« لقب وعنوان » مرضی‌وارایدی . هرکوکنه کلنه مدبدب ومشعشع برعنوان ولقب ویریلیوردی ! باری شو لقب وعنوان برلفظدن عبارت اولسه‌یدی ! .. . خیر، مدبدب وپارلاق عنوانلره ، لقبلره مالك اولانلر کندیلرینی ملت اوزرینه‌بر پادشاه کسیلمش‌کبی کوریوردیلر .

بوکره ایران هیئت علمیه‌سنك حمیتی ایله ایران شو مرضدن تخلیص ایدلدی : ایران قانون‌اساسیسنده موجود اولان برماده موجبنجه هیئت‌علمیه برعمل، برامر حقنده مخالف شرعدر ، دیه فتوی ویررسه بونك حرام اولمسی لازمدر ؛ ایشته هیئت علمیه بوحقندن استفاده ایدرك عنوان والقابك مخالف شرع شریف اولدیغنی وبونلرك الغا وامحا ایدیلمه‌سنه امر ویرمشدر .

شرف وحقوق انسانیه‌یی تأیید ایدن شو فتوالرندن‌طولایی ایران هیئت علمیه‌سی شایان تبریکدر .

ایرانده پوسته‌یه تعرض — همدانه برساعت مسافه‌ده ایران اشقیاسی پوسته‌یی اورمشلردر . پوسته‌ده کرمانشاه شهبندرلکندن خارجیه نظارتنه کوندریلن بعض اوراق ایله ٣٧٩٥٧١ غروش قیمتنده یکرمی‌بیك سکزیوز آلتمش درت عدد شهبندرلك پولی ضایع اولمشدر .

مأمورین محل وقعه‌یه یتیشمشلر ، اوراقه دوقونولمدیغنی و ٩٠٠، ٢٣١ غروشلق قیمتده پولك اکسیك اولدیغنی کورمشلردر .

انکلتره :

لوندره جامع شریفی ولیورپول مسلمانلری — لوندره‌ده‌یاپیله‌جق جامع‌شریف ایچون لیورپولده چیقان « الهلال » غزته‌سی اداره‌سنده قرق‌بیك غروشه قریب اعانه طوپلانمش .

ژاپونیا :

ژاپونیاده اتحاد اسلام طرفداری — توکیوده‌انکلیزجه نشراولنان « اخوت اسلامیه » جریدهٔ اسلامیه‌سی دارالخلافه‌ده چیقان «العرب» غزته‌سنك عالم اسلام ایچون اهمیتندن وبخش ایده‌جکی فوائددن بر لسان ستایشله بحث ایده‌رك بوندن‌صکرا ارتق بریوزنده دارمه طاغنیق برحالده بولنان ملیونلرجه اقوام مختلفهٔ اسلامیه‌نك یکدیکریله طانیشمسی، برلشمسی اسبابنی تأمین‌ایده‌جك بوکبی جرائد اسلامیه‌نك تکثری آرزو-ینی اظهار ایدییور .

چین :

چینده انتباه ملی — چینده‌برسنه قدرسیاحت ایدن آمریقالی‌دوقتور غابل‌یازییور: «چینده الك زیاده‌نظردقتمی‌جلب‌ایدن‌شیلردن‌بری هریرده برفکر انقلاب موجود بولندیغی کیفیتی‌اولمشدر . بوسوزمله خاندان حکمداری‌علیهنده یاخود اجنبیلر علیهنده برجریان افکار بولنیوردیمك ایستمیورم . شوصره‌ده چینك بحران آمیز بردورهٔ تاریخیه کچیرمکده اولدیغی عموم متفکرین صنفی آره‌سنده ظن اولنیور . بناءً علیه‌بویله بردورهٔ تاریخیه‌ده تخت ایمپراطورینك برچوجق طرفندن اشغال اولنمسندن‌طولایی عمومی بر انفعال حس اولنیور . حتی مأمورین حکومتدن بعضلرنده‌کندی اصول وعادات‌قدیمه‌لرینی مثلاباشلرنده براقدقلری صاچ قوپروغنی ترك ایتمك خصوصنده برانهماك مخصوص واردر.

دوقتور غابل چینده عسکرلکك انتشار وتعممندن بحثله شویله دییور: « چینك هرطرفنده مشهود اولان فعالیت‌عسکریه نظر حیرتمی جلب ایتدی. هرنره‌یه کیتدم‌ایسه جسیم براوردوتشکیلی ایچون تدارکات‌فوق‌العاده کورلمکده اولدیغنی کوردم . یالکز ولایت مرکزلرنده دکل دها کوچك شهرلرده بیله علی‌الدوام نشان تعلیملری اجرا اولنیور . آفیون استعمالی‌ده شدتله منع ایدیلیور . »

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جریده مزه مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦٠٥	٣٠٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابو العلا زین العابدین — ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبله‌دن مقوا بودو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٠٤ — ٢٦ شعبان ٣٢٨ پنجشنبه ١٩ اغستوس ٣٢٦ — دردنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

٦ — إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ .

[نعوت کمال ایله متصف اولوب حالاً ومآلاً مطلبلرینه نائل اولان اصفیای عبادك احوالی آیات سابقه‌ده ذکر اولندقدن صکره شمدی‌ده انلرك ضدی اوله‌رق هدایت وارشاد کندیلرینه نفع ویرمز وآیات ونذر ایله منتصح اولماز اولان کفرهٔ متمرده‌نك احوالی ایضاح اولنیور ، بیوریلیور که] کفر اوزره اولانلری [حبیبم] انذار ایتمش می‌سین انذار ایتمامش می‌سین انلره کوره مساویدر ، ایمان ایتمزلر [ابولهب ، ابوجهل ، ولید بن مغیره وامثالی ایله احبار یهود کبی کفرهٔ معلومه‌یی ویاخود کفرلرنده اصرار وتمادی ایدن کافرلری ها عذاب وعقاب الله ایله تخویف ایتمش سین ها ایتمامش سین انلرك عندنده سیاندر ، هر نه یاپسه‌ك هر نه سویلسه‌ك انلر ایمانه کلمزلر .]

جناب حق رسول اکرمنه بیان بیوریور که خلق ایچنده قرآن کریمه ایمان ایتمیانلرك بولنمسی کتابك هدایت وارشادی حقنده بر عیب وتقصیر دکلدر ؛ عیب انجق اومقوله‌لرده‌در ، زیرا کتاب الله بر هدایت اولوب انلر سائر هدایات طبیعیه‌دن اعراض وتعامی ایتمش اولدقلری کبی بوندنده اعراض وتعامی ایلشلردر . بوکلام الهیده اهل حقه تسلیت واردر ، شوحالده سرور اهل حق اولان رسول اکرم افندمزه‌ده تسلیت اوله جنی اولویتده قالور — ع .

کفر ، لغتده ، ستر نعمت دیمکدر ، اصلی کافك فتحیله کفردر که مطلق ستر معناسنه‌در . [كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ] آیت کریمه‌سنده اولدیغی کبی زارعه کافر اطلاق اولنمسی بو معنایه مبنیدر . زیرا چفتجی تخمی طوپراق ایله ستر ایدیور . ینه بو معنایه مبنیدر که لسان عربده کیجه‌یه‌ده [کافر] دینور . چونکه کیجه ظلمتیله الوان واشیایی ستر ایدر .

اصطلاح شرعده کفر : رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك من طرف الله کتوردیکی بالضروره معلوم اولان شیلری انکار ایتمك معناسنه‌در . بناءً علیه مثلا صلاة وصوم ایله حجك وجوبی وزنا ایله خمرك حرمتی کبی دین احمدیدن اولدیغی تواتراً معلوم اولان احکامی انکار ایدن کافر اولور . فقط احکام اجتهادیه‌یی وروایت آحاد ایله ثابت اولان اموری انکار ایدن کافر اولماز . ضرورت یوق ایکن [غیار] کیمك و [زنار] قوشانمق کبی امورك کفر عد اولنمسی ایسه بونلر حد ذاتنده کفر اولدیغی ایچون دکل ، بلکه تکذیبه دلالت ایتدکلری ایچوندر ، زیرا برسبب وداعی بولنمدیغندن رسول اکرم افندمزی تصدیق ایدن کیمسه بوکبی حالاته جرأتیاب اولماز . ق س ش .

غیار : غینك کسریله نصارایه مخصوص سرپوش معلومدر . زنار : بر نوع قوشاقدر که قتولك روحانیلری بندمیان ایدرلر .

بو آیت کریمه‌ده بیان بیوریلان کفر ، کتاب منزلك من عندالله اولدیغنی تصریح ایلدیکی شیئی یاخود کتابك کندینی ویاخود کتابی کتورمش اولان رسول اکرمی انکار ایتمك دیمکدر . خلاصه دیندن

اولدیغی بالضروره معلوم اولان شیئی انکاردن عبارتدر. ایشتمدك كه صحابه وسلف رضی‌اه عنهم حضراتندن هیچ بری بوندن بشقه بر شیدن طولایی برفردی تکفیر ایتمش اولسون. ایمدی دینه اسناد اولنوب‌ده دیندن اولدیغنه دائر علم حد ضرورته واصل اولمیان بعض اشیایی، یعنی سندی کتاب‌اللهك سندی كبی قطعی بولنمیان شیلری انکار ایدن کیمسه کافر عد اولنماز، مکرکه انکار ایله مقصدی نبی محترم صلی‌اه علیه وسلم افندمزی تکذیب اوله. شو حالده بر منکرك استناد ایلدیکی بر شبهه‌سی اولورسه تکفیر ایدلمز. حال بویله ایکن متأخریندن بر طاقملری، بعض ظنیاتی تأویل ویاخود حقنده اجتهاد سبق ایتمش اموردن برشیئه مخالفت ویاخود بعض مسائل خلافیه‌یی انکار ایدن کیمسه‌یی تکفیره جرأت ایدوب خلق‌ده بو امر عظیمه جرأت ایتدیردکلرندن خلق تکفیرده اوقدر ایلرویه کتدیلرکه حق بعض عاداتده کندیلرینه مخالف بولنانلری بیله تکفیر ایدر اولدیلر، ولوکه مخالفی تکفیر ایلدکلری او عادتلر بدع محظوراتدن اولسه‌بیله.

کافرلر قسم قسمدر. بر قسمی واردرکه حقی بیلدیکی حالده عناداً انکار ایدر. بو قسم اقل قلیلدر و ثابت وپایدار دکلدر. عصر نبویده مشرکین ویهوددن برطائفه بو قسمدن‌ایدیلر، چوق‌سورمدی منقرض اولدیلر. [شیخ محمد عبده مرحوم دیورکه: بن بو معنایه دائر حفظ اولنمغه شایان بر سوز سویلمش ایدم، اوده بودر: حقی بیله‌رك انکار ایتك عالمده یقین كبی‌درکه هر ایکیسی نادرده قلیلدر]. دیکر قسمی بودرکه حقی بیلمز و بیلمك‌ده ایسته‌مز. ایشته بونلر حقنده‌درکه حق جل وعلا حضرتلری [ان شرّ الدواب عندالله الصُّمّ البُكْمُ الذین لایعقلون. ولوعلم‌الله فیهم خیراً لأسمعهم ولو أسمعهم لَتَوَلَّوْا وهم معرضون] بیورمشدر.

بونلر او کیمسه‌لردرکه منادیٔ حق نه زمان انلره ندا ایتسه اورکوب طاغیلورلر، اعراض واستکبار ایدرلر. بونلرك درونلرنده حق شعور وادراك واردر؛ فقط نه وقت شعاع حق کندیلرینه لمعان ایتسه درونلرنده بر تترمه حس‌ایدرلر. بونك سببی حقی فهمده نظرلرینی استعمال ایتمملری وَ فهم حق ایچون نظرلرینی استعمال ایدرلرسه خیر صاندقلری شیلردن بری کندیلرندن نقصان اوله‌جقدر دیه خوف ایتملری وَ خیری کندی آباء وساداتلرینی سالك بولدقلری عقائده مربوط ظن ایتملری‌در.

بو ایکی فرقه‌دن هر برینه نسبت ایله انذار وَ عدم انذار فی‌الواقع مساویدر. نوری بیلوب‌طورر ایکن بغض وعنادندن ناشی‌اندن اعراض ایدوب‌ده نوری کورمامك ایچون کوزلرنی یومش اولان کیمسه‌یه نورك نه فائده‌سی اولور وانك اعراض ایلسندن نوره نه عیب کلور؟ وَ فساد طبعی وَ سوء تربیه‌سی کندیسنی نوردن ابعاد ایدرك یراسه كبی انی ظلمت ایله مألوف ایلمش اولدیغی جهتله نوری نه طانیمش ونه طانیمق ایسته‌مش اولانلردخی نورك فائده‌بخش اولمسی مأمولمی‌در؟ بناءً علیه بو ایکی فرقه‌دن هیچ برینك ایمانی مأمول دکلدر — ع.

کر نه بیند بروز شبپره چشم
چشمهٔ آفتاب را چه گناه
راست خواهی هزار چشم چنان
کور بهتر که آفتاب سیاه

سعدی

انذار، مطلقا تخویف معناسنه‌در. بوراده عذاب وعقاب الهی ایله تخویف مراددر. آیت کریمه‌ده کفرهٔ مرقومه‌یه نسبت ایله انذارك عدم نفعنه قصر کلام ایدیلورده تبشیرك نفعی اولوب اولمیه‌جغی ذکر اولنمیور. سببی آنلرك تبشیره اصلا اهل اولمملریدر وبرده انذار دفع ضرره مؤدی اولوب دفع ضرر ایسه جلب منفعتدن اهم اولدیغی جهتله انذارك قلبه تأثیری دها شدتلی اولدیغنه وانذارك تأثیری دها شدتلی اولدیغی حالده آنك نفعی اولمینجه تبشیرك نفعی اولمیه‌جغی اولویتده بولندیغنه مبنی انذارك عدم نفعندن تبشیرك‌ده فائده‌سی اولمدیغی بطریق‌الدلاله معلوم اولور، نته‌کیم [ولاتقل لهما اف] قول شریفندن مستفاد اولان حرمت تأفیفدن ابوینك حرمت ضرب وشتمی معلوم اولدیغی كبی — ق س ش.

[أ أنذرتهم أم لم تنذرهم] قول شریفنده همزه ایله [أم] کلمه‌سی، هم معنای استفهامی وَهم مدخوللری آره‌سنده معنای تساوی‌یی جامع ایسه‌ده صرف معنای تساوی‌یه دلالت ایتمك ایچون معنای استفهامه دلالتدن تجرید اولنمشلردر. یعنی بو اسلوب قدسی امثالی اساییده مقصد، شو ایکی کلمه‌نك مدخوللری بیننده تساوی بولندیغنی بیاندر، ها بویله ایتمش‌سین ها شویله ایتمش‌سین ایکیسی‌ده بردر دیمکدر، معنای استفهام مقصود دکلدر. بونك نظیری [استغفر لهم اولا تستغفرلهم] نظم جلیلی‌در؛ بونظم جلیلده امر ونهی صیغه‌لری معنای امر ونهیدن تجرید ایدلمشلردر. آنلر ایچون ها استغفار ایتمش‌ها استغفار ایتمامش‌سین، سیاندر دیمکدر، امر ونهی معنالری مقصود دکلدر.

مبحث تکلیف مالا یطاق

بو آیت کریمه تکلیف مالا یطاقی تجویز ایدنلرك احتجاج ایتدکلری مواضعدندر. بونلر بونظم جلیل ایله مدعالرینه ایکی وجه ایله استدلال ایدرك اولا دیدیلرکه جناب حق کفرهٔ متمردینك ایمان ایتمیه‌جکلرینی بو آیتده خبر ویردی.

حالبوکه آنلرده ایمان ایله مکلف اولدقلرندن اکر ایمان ایده‌جك اولسه‌لر، کندیلرینك ایمان ایتمیه‌جکلرینه دائر طرف رب عزتدن وقوع بولان شو اخبارك حاشا خبر کاذب، وَ ایمان ایتمیه‌جکلرینه متعلق علم الهی‌نك حاشا جهل اولمسی لازم کلور. ذات اجل اعلی حقنده ایسه کذب ایله جهلدن هر بری محال، ومحالی استلزام ایدن شیئك‌ده محال اوله‌جغی بدیهی بولندیغنه مبنی کفرهٔ متمردیندن ایمانك صدوری محال ایکن آنلرك ایمان ایله مکلف اولملرندن محال وَمالا یطاق ایله تکلیفك وقوعی نمایان اولور. ثانیاً دیدیلرکه جناب حق برطرفدن

كفرۀ متمردينی ايمـان ايله مكلف طوتديغی حالده ديكر طرفدن آنلردن وقوع ايمانك استحالهسنی بيان بيورمسنه . بو بيان الٰهی يهده ايمان ايتملری لازم اولديغنه نظراً بوحال كنديلرينه نفی واثبات بيننی جمع ايتملرينی تكليف ديمك اولهرق حد ذاتنده محال بولنمغله بوصورت دخی تكليف بالمحالك وقوعنی وَ بطريق الاولی جوازينی اثبات ايدر .

تكليف مالا يطاق تجويز ايدنلرك شوايكی وجه ايله استدلاللرندن آنلرك كرك لذاته وَ كرك لغيره اولسون علی الاطلاق ممتنع ايله تكليفك وقوعنه قائل اولدقلری ، وَ آيت كريمهيی ممتنع لذاته ايلهده تكليفك وقوعنه دليل اتخاذ ايلدكلری منفهم اولور . لكن حق اولان بودر كه احكام الٰهيه تفضلاً واحساناً حِكَم ومصالح عبادی تضمن ايدرسهده علل واغراضدن هيچ برشيئی وَعلی الخصوص مكلفك مأمور بهه امتثالی اقتضـا ايتمديكندن لذاته ممتنع ايله تكليف عقلاً جائزدر ، وانجق استقرايه وبرده [لايكلف‌الله نفساً الا وسعها] نظم شريفنـه مبنی لذاته ممتنع ايله تكليف واقع دكلدر . واقعا آيت كريمه تكليف بالمحالك وقوعنه دلالت ايديورسهده اومحال لذاته ممتنع دكل بلكه ممتنع بالغيردر ، چونكه مكلفين كنديلرينه لازم‌كلن شيئی ادا ايده بيلملری ايچون سلامت آلات واسباب معناسنجه برقدرته مالك اولملری لابددر ؛ كفرۀ متمردين ايسه بومعناجه قدرته مالك‌اولوب بونكله ايمان‌مكلف بهی تحصيل واكتسـابه مقتدر اولدقلرندن انلرك ايمان ايله مكلف طوتلملری حدذاتنده مُطاقدر . لكن كنديلرندن ايمان صدوری علم واخبار الٰهی‌نك حاشا جهل وكذب اولمسنی مستلزم بولنمسی اعتباريله ممتنع اولوب بوامتناع ايسه امتناع بالغيردر .

تكليف مالايطاق خصوصنده خلاصۀ مبحث بودر كه جمهـور محققين : ايكی ضدك بيننی جمع ايتمك وقديمی معـدوم قلمق كبی لذاته ممتنع اولان شی ايله تكليف جائز اولمديغنه قائل اولديلر ؛ شيخ اشعری حضرتلری بونك جوازينه ، فقط عدم وقوعنـه ذاهب اولدی . ممتنع لغيره ايله تكليفه كلنجه، بو تكليف عندالجمهور غيرواقع وعندالاشعری واقعدر . اما عصاتك طاعتنه وكفرهنك ايماننـه متعلق بعض تكاليف كبی جناب حقك عدم وقوعنی بيلديكی وياخبر ويرديكی شی ايله تكليف بالاجماع واقعدر .

انذارك كفرۀ متمردينه تأثير ونفعی اولمديغنی رسول اكرم صلی‌الله عليه وسلم افندمز بيلديكی حالده انلری انذار بيورمسی، بهانه ايدهجك سوزلری قالمسون وذات نبوتپناهلری فضيلت تبليغی احراز بيورسون ايچوندر . بو نكتهيه مبنی‌دركه [سـواء عليهم] بيورلدی‌ده [سـواء عليك] دينلمـدی ؛ چونكه انذار ايله عدم انذار متمردين حقلرنده مساوی ايسهده نبی مجتبی عليه افضل التحايا افندمز بوانذار ايله‌فضيلت تبليغی احراز بيوردقلرندن ذات رسالتمآبلرينه كوره مساوی دكلدر . ق س ش .

حق اولان بودركه احكام الٰهيه اغراض وعللی ولاسيما مكلف بهه امتثالی مستدعی اولمديغندن لذاته ممتنع ايله تكليف كرچه عقلاً جائز ايسهده اسـتقرايه نظراً غير واقعدر . جناب حقك ايشلهديكی وياخود عبدك اختياريله يابديغی شـيئی ذات الوهيتك خبر ويرمسی كبی بر شـيئك وقوعنی وياخود عدم‌وقوعنی اخبار ايتمك مكلفك سلامت آلات‌واسباب معناسنجه قدرتنی نفی ايتميهجكندن كفرۀ متمردينك ايمان ايله مكلف طوتلملری حد ذاتنده مسـتحيل دكلدر . كفرۀ متمردينـك مكلف اولدقلری ايمان ، قرآنك ناطق اولديغی شـيلرك تفاصيلنه ايمان اولميوب بلكه رسول اكرمك من عندالله كتورديكی شيلره اجمالاً ايماندن عبارت بولنديغندن مستمراً ايمان ايتميهجكلری شيلره ايمان ايتمك ايله كنديلرينك مكلف اولملری‌ده لازم كلز وبو حالده انلره نفی واثباتك بيننی جمع ايتملری تكليف ايدلمش‌ده اولماز. هم برده آيت كريمهدهكی اسم موصولك كنديلرينه عائد اولديغی انلرجه معلوم دكلدر ـ س . خلاصة الخلاصه، علم واخبـار الٰهيدن قطع النظر كفرۀ متمردينك ايمانی قبول ايتملری مادةً تحت قدرت واستطاعتلرنده اولديغندن انلری بو اعتبار ايله ايمانه دعوت تكليف مالايطاق دكلدر . بونلرك ايمـان ايتميهجكلری اخبار الٰهی ايله ثابت ايكن كنديلرينه ايمان تكليفی ، بهانه ايدهجك سوزلری قالمسون ورسول اكرم افندمز فضيلت تبليغی احرازايلسون ايچوندر. صكرهدن ظهور ايتمش اولان اهل زيغ وضلالك شـبهاتنی رد ايچون علماء دين حضراتی بو مقامی ذكر اولنـان وجه ايله تدقيق وشرحه مجبور اولمشلردر .

شيخ محمد عبده مرحوم بو آيت كريمهيی تقرير ايلديكی اثنـاده برسائلك : آيت تكليف بالمحالده نصمی‌در؟ ديه ايراد ايلديكی سـؤاله جواباً : خاير .. ديدكدن صكره شـووجه ايله بسـط مقال ايلمش : بن تفسير قرآنده مسائل خلافيهيی جمع ايتمك ايستهمم ؛ ايسـترم كه صحابۀ كرام رضی‌الله تعالی عنهم حضراتنك فهم‌ايتمش اولدقلری معنايی بيان ايدهيم ؛ بو آيتده تكليف بالمحال اولوب اولمديغی ايسـه انلردن هيچ برينك خاطرينه كلمز ايدی . هم برده بين‌الائمه وحتی بين‌الامه متفق عليهدركه تكليف بالمحال واقع دكلدر وكتاب عزيزده مصرح اولوب احاديث نبويه ايلهده مؤيد بولنديغی اوزره جناب حق هيچ برنفسه وسع وطاقتی‌خارجنده‌هيچ برشی تكليف ايلمز . بواتفاقدن‌متباقی مواضع خلاف ايسـه كتاب عزيزك نصوصنه تماس ايتمز ، اوكتاب عزيزكه حقنده [لايأتيه الباطل من بين يديه ولامن خلفـه تنزيل من حكيم حميد] وارد اولمشدر انتهی .

٧ــ خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِم وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

[انذارك آيت سابقهده ذكر اولنانلره نفعی اولمديغنك سـببنی ايضاح مقامنده بيوريليوركه] الله [جل‌شانه] انلرك قلوبنی وَسمعلرينی مهرلهدی [بونلر سوءاختيارلريله كفرده تمادی واصرار ايلدكلرندن جناب حق‌ده كنديلرينی لطفندن محروم ايدوب قلبلرينی وقولاقلرينی طيقادی ، بردرجهده‌كه قلبلرينه حق وخيری فهم ايتمك نفوذ ايتمز ، قولاقلرينه نداء حق واصل اولماز اولدی . كويا كه قلب وسـمعلری

مهرلنمشـدر]. کوزلری اوزرنده‌ده غشـاوه واردر [انفس و آفاقه بث اولنمش اولان آیات کونیه انلرك کفرده تمـادی واصرارلری حسـبیله کوزلرینه کورنمز ایدلدی ، برصورتده‌که کویا کوزلرینـه پرده چکلمشدر] انلر ایچون عذاب عظیم واردر [کفرده تمـادی واصرارلرندن ناشی انلر ایچون پك شدیدالالم عقاب واردر] .

(ختم) مهرلەمك معناسنه‌در. (قلوب) قلبك جمعی اولوب بعض مفسرین کرام طرفندن بیان ایدلدیکی اوزره بوراده قلوب ایله مراد عقولدر. (سمع) قوهٔ سامعه‌نك ادراکنه اطلاق اولندیغی کبی اوقوتی حامل اولان عضوه یعنی قولاغه‌ده اطـلاق اولنور ؛ ایلك اول عضـو مهرلندیکی جهتله بومقامده مراداودر. (ابصار) بصرك جمعی‌در؛ بصر قوهٔ باصره‌نك ادراکنه اطلاق ایدلدیکی کبی او قوتی حامل بولنان عضوه یعنی کوزه‌ده اطلاق ایدیلور. ایلك اول پرده کوزه چکلدیکندن بومقامده مراداودر.

سمع ایله معنـای جمع مراد اولدیغی حالده مفرد صیغه‌سیله ایراد اولنمسنك سببنی بیان صددنده بعضیلری: سمعك اصلی مصدر اولوب مصدرلرك شانی ایسه جمع صیغه‌سیله ذکر ایدلمامك اولدیغنی سویلمشلرسه‌ده بصرك‌ده اصلی مصدر اولدیغی جهتله بوقوله کوره انك‌ده جمع صیغه‌سیله ایراد ایدلمامسی لازم کله‌جکندن بیان اولنان نکته‌یه پك‌ده بر توجیه صحیح نظریله باقیله‌میه‌جغی آشکاردر.

شیخ محمدعبده مرحومده شویله دیور : ادراك معقولاتده عقلك وجوه کثیره‌سی بولندیغی جهتله ادراك معقولاتده ناس مساوی اولمیوب وجوه ادراکده انواع تصرفله تصرف ایلدکلرینـه مبنی [عقل] جمعلندی . فقط اسماع ناس ادراك مسموعاتده بری برینه مسـاوی اولوب عقولك ادراك معقولاتده‌کی تشـعبی کبی تشـعب ایتمدیکندن [سمع] انك خلافنه‌در . [ابصار] ایسـه تشـعبده عقول کبی‌در وادراك معقولاتده عقوله پك بیوك معین‌در ، چونکه اشکال والوانه دائر بر چوق انواع مبصرات بولندیغندن ابصار عقله برچوق ماده‌لر ویرر . حالبوکه سمع یالکز صوتی ادراك ایدر وسوز نقل ولندیغی زمان انده طرق علم یقیندن اوله‌رق تواتردن بشقه بر طریق یوقدر. الحاصل عقول وابصار برچوق مدرکاتده تصرف ایتدیلرینه نظراً کویا تعدد ایتمش اولدقلرندن جمعلندیلر ، لکن سمع انجق بر شیئی ادراك ادراك ایلدیکندن مفرد اوله‌رق ایراد اولندی ـ انتهی .

بکا قالورسه سمعده دخی تفاوت بولنه‌رق ادراك معقولاتده انك‌ده عقله پك چوق معاونتی اولدیغی کبی ادراك ایلدیکی صـوتك تحتنده دخی بی پایان صنوف مسموعات والحان بولندیغی تخطر ایدیلنجه سمعك‌ده جمعلنمسنی ایجـاب ایدن حال موجود اولدیغی زمان نمـایان اولور . طوغریسی بو قبیل توجیهات تعلیل بعدالوقوع اولوب شاید نظم جلیلده سمع جمع ، ابصار مفرد اوله‌رق وارد اولا یدی اوزمانده بشقه‌وادیده مطالعات یوریدیلور ایدی. شو حالده عباده نسبت ایله ذوق فصاحت نه طرزی اقتضا ایتمش ایسه نظم شریفده او طرز اوزره ورود ایتمشدر دیمك انسب مطالعات اولور ظن ایدرم .

غشاوه اورتو معناسنه‌در وَ طب اصطلاحنده کوز علتلرندن بین الاطبا [سبل] دیمکله معروف علتك آدیدر، بو بر پرده‌درکه رؤیته مانع وحائل اولور. بوراده غشاوهٔ تعامی مراددر. تفاسیرده بیان ایدلدیکی اوزره جاحدینك قلوب وسمعی مهرلنمسی وکوزلرنده غشاوه بولنمسی بولنده‌کی بیان الهی بر نوع تمثیلدرکه بوکا لسان ولغت آشنا ومألوفدر .

[ولهم عذاب عظیم] قول شریفنـده واقع [عذاب] لفظنك تنکیری تفخیم وتهویل افاده ایلدیکی حالده [عظیم] صـفتی ایله‌ده توصیف ایدلمسی، کفرهٔ متمردین حقنده‌کی عذاب کمًّا وکیفاً حدعظمته بالغ اوله‌رق المی شدید وَ زمانی مدید بولندیغنـه دلالت ایدر . عجبا بو عذاب دنیاده‌می ، یوقسه آخرتده‌می ؟.. جناب حق دیکر بر آیتده [لهم فی الدنیا خزیٌ ولهم فی الآخرة عذاب عظیم] بیورمش اولدیغنه نظراً بو آیت ایله دیکر آیاتدن ، اسلامك هدایتندن وارشاد ایلدیکی اصلاح معاش ومعاددن اعراضك دنیاده جزاسی ضیق معیشت وَفقدان عزو سلطنت وَ عقباده دخی جزاسی عذاب مهین اولدیغی معنـاسی اخذ اولنور ـ ع .

برکت زاده اسماعیل حقی

مصاحبه

بعض کره کوپری‌یه ، غلطه ایله امین اوکنی یکدیکرینه ربط ایدن ارخط وصل کهنه‌یه باقار ، قبل الطوفان نوعی منقرض اولان ذوالماشین جنسندن بر غریبهٔ خلقت کبی ایکی ساحل آره‌سنه اوزانان او مطیهٔ هرم رسیده‌نك شـمدی‌یه قدر قاچ میلیون آیاق ضربه‌سی یدیکنی دوشونور ایدم . زواللی کوپری بو آیاق ضربه‌لرندن بشقه احشـای بطنیه‌سـنه میقروبلرك اسـتیلاسی نتیجه‌سی اوله‌رق هرسنه رمضـان ابتداسنده بر بحران مرضیده کچیرر ایدی . بومرض کوپری ایچون داخلاً داء ایسه‌ده خارجاً دوا مقامنه قائم اولوردی . چونکه بر سنه ظرفنده یدیکی ضربات اقدام ایله سینه‌سنه آچیلان یاره‌لره بو اثنـاده مرهم ، یوزینه‌ده پودره سـوریلیر ایدی . صانکه او شهر مبـارك کوپری ایچون هم تداوی ، همده توالت آیی ایدی . بو بحران موقوتدن بشقه زواللینك باشنه دها نه‌قضـالر ، نه‌بلالر کلمش ایدی . خایجك را کد ، سخین صولرنده سحر وقتی طاتلی طاتلی اویورکن دفعات ایله قابورغه کمیکلریمی قیرلمدی ! هله صوك دفعه یدیکی ضربهٔ مدهشه ایله وجود نحافت آلودی اورته‌سندن ایکی‌یه‌می آیرلمدی .

شجرهٔ انسابنه باقیلیرسه جسر جدیدمزك جد اعلاسی مصر قدیم ایمپراطورلغنك مؤسسی اولان «مه‌نس» ك زماننده ساحه زیب وجود اولمشدر . «منفیس» شهرینك بانیسی طرفندن بر یوزنده‌کی کوپریلرك برنجیسی اوله‌رق نیلك بر قولی اوزرنده انشـا ایدیلن بو کوپرینك تاریخ انشاسنه نظراً جسر جدیدمز بش بیك اوچیوز اللی سنه‌لك بر عائلهٔ قدیمه‌نك فروع نجیبه‌سندن اولمقله مباهیدر . زادکانك خطوط وجهیه‌لرنده منسوب اولدقلری عائله‌دن موروث بعض علامات ممیزه واردر . ارباب وقوف بونلره باقنجه صاحبنك هانکی عائله‌یه منسوب

اولديغيهمان خطاسز دينهجك صورتده تعيين ايدر. جسر جديدمزده قسماً اجدادينه شباهت فيضني محافظه. انلردن بعض علامات مميزه توارث ايتمشدر. سطحي نظرانه نقيصه كبي كلن بو حال بالعكس كوپريمزك اصالت ونجابتنه براعت استهلالدر.

لطيفه برطرف. حقيقةً بن كوپري‌يه دكل علی‌الاكثر كوپرينك اوزرنده تموج‌نمای زحام اولان كتلهٔ كثيفه‌يه باقار، زمام اراده‌لريني دماغلرنده‌كي برفكر غالبك يد ادارهسنه توديع ايدن. قورولمش بر ماكنه كبي درلو درلو وضعيتلرله مختلف استقامتلره طوغرى كيدن بيكلرجه آدملرك نه كبي سوائق مجبره‌نك تحت تأثيرنده بولندقلريني دوشونه‌رك كنديمه دير ايدم‌كه:

دنياده تماميله يكديكرينه مشابه ايكی آدم بولمق نصل عديم‌الامكان ايسه طرز تفكری بر برينه بكزه‌ين ايكی دماغ بولمق‌ده اويله‌جه عديم‌الامكاندر. بنابرين شوراده صارقلی، فسلی، كلاهلی، شاپقه‌لی نه‌قدر باش كوريليورسه هپسنك ايچنده بر عالم ديكر وار ديمكدر. هيچمز بر عالمده ايكن بريني كورديكمز زمان نه‌عالمده‌سك؟ ديمه‌مزده غالبا بوندن ايلرى كليور.

عدد اشخاصه مساوی اولان بوعوالم خصوصيه‌نك ممكن اولوبده فطوغرافله رسمی آلنسه صكره بونلردن برقوللكسيون ترتيب ايدلسه حقيقةً بهاسی اولماز ايدی. هركسك سرائر قلبيه‌سنه انفاذ نظر ممكن اولسه انسان نه‌لر كورير، نه‌غريبه‌لر، نه‌فاجعه‌لر، نه مضحكه‌لر قارشوسنده قالير ايدی. انسانك نه قلبی نه‌ده قالبی اصلا بر برينه بكزه‌ميور. هركس برتجلیٔ ديكره مظهر! اوت! كيمنده خرم بهار بهشته غبطه فرما برلوحهٔ رنكين غرام، كيمنده مجانينی خنده‌ريز استخفاف ايده‌جك برخيال خام، كيمنده تحملی دنيا وما فيهايه دكمز بر دغدغهٔ حيات، كيمنده تمام عمری تسميمه كافی بر فاجعهٔ ممات، كيمنده مفكره‌سوز بر قصد شناعت، كيمنده عقل وخياله كلمين بر فكر دنائت، كيمنك ماهيت سفليه‌سی مايهٔ خباثت اوزره مجبول، كيمنك ذهنی انسانی انسانيتدن نفرت ايتديره‌جك ملعنتلرله مشغول. كيمی اميد نيل سعادتله محروم فيض حضور، كيمی محالی ممكن كوره‌جك درجه‌ده سرمست غرور!

مرأت متخيله‌ده جلوه‌كر اولان شو لوحهٔ غرابت نمايی تماشا ايتدكجه ذهنمده درلو درلو فكرلر پيدا اولورايدی.

فقط اول باول لايح اولان فكر بالطبع شو جوش وخروشك منشأنه عائد يعنی‌عجبا انساندن صادر اولان افعال اختياريميدر. يوقسه اضطراريميدر؟ فكری ايدی. فی‌الحقيقه قضا وقدر، علم ازلیٔ الهی مسئله‌لريله اولان مناسبتندن طولايی اعتقاديات صرفه درجه‌سندن مسائل كلاميه، مباحث فلسفيه صره‌سنه كچن بو مسئله مناقشات عظيمه ظهورينی استلزام ايتمش، بو مناقشات نتيجه‌سنده اورته‌يه درلودرلو مذهبلر چيقمشدر. ازان جمله اسلام بيننده تفرقه حصولندن بشقه بر شيئه يارامیان بر چوق مذاهبدن الك مشهوری اولان معتزله و جبريه مذهبلری، واضعلرينك بو مسئله‌لر حقنده‌كی اجتهادات مختلفه‌لری نتيجه‌سی اوله‌رق، ميدانه چيقمشدر. غيرت ايمان واسلام ايله باشلايان بومناقشات برينك تكفيرينی، ديكرينكده مثلا ماوراءالنهر علماسی طرفندن مشركلردن دون بر دركهٔ خذلانه تنزيلنی موجب اولمشدر. عجبا بو اختلافات، بو مناقشات يالكز اسلامده‌می ظهور ايتدی؟ نه‌كزر خرستيانلرده‌ده عين‌حال واقع‌اولدی. انلرده«Grace» يعنی‌عنايت ازليه وتوفيق ربانی‌مسئله‌سندن طولايی طبق‌جبريه ومعتزله و سائره كبی مذاهب مختلفه اصحابينك دوشدكلری ورطهٔ اختلافاته دوشديلر. مثلا بزده برجهم بن صفوان، برواصل بن عطا چيقديغی كبی ميلادك بشنجی‌عصرنده انلرده‌ده بر «پلاژ» ظهورايدرك انسانك امرينه صاحب، عنايت ازليه‌دن مستغنی اولديغی مسئله‌سنی اورته‌يه چيقاردی. صكره پاپا برنجی «اينوسان» طرفندن افوروز ايدلدی. فقط پاپانك بو آفوروزی فائده ويرمدی. پلاژك مذهبی آفريقا راهبلری آره‌سنده انتشار ايتدی. بو مذهب «سلستيوس» طرفندن ايتاليا‌ده تكرار نشرايدلمكه باشلاندی. غريبی شوكه اولجه پاپالردن بری طرفندن آفوروز ايديلن بو مذهبه بالاخره پاپا «زوزيم» بيله تمايل ايدركی‌اولدی. صكره «سنت اوكوستن» كلدی. پلاژمذهبنی اساسندن ضربه‌لدی. انی متعاقب پاپا «سيرمون» «سنت اوكوستن» مذهبی سالكينی تخطئه ايله ارادهٔ جزؤيه‌يی كلياً انكار ايتدی. صكره «پلاژ» مذهبنی‌افراط وتفريطدن قورتارمق‌اوزره متوسط برمذهب احداث‌ايدنلر كلدی. انلرده‌آفوروزايدلدی. صكره «مولن» كلدی. «قونغروويست» لر «مولن» ك مذهبنی تعديل وبر جبر متوسط احداث ايتديلر. «قالون» قضا وقدری مطلق‌اوله‌رق قبول ايتدی. بومسئله اون سكزنجی دفعه اوله‌رق «ترانت» ده عقد ايديلن‌مجلس روحانيده «دومنيكن» لرله «فرانسيسكن» لر بيننده موقع مناقشه‌يه وضع ايدلدی، بيلمم نه‌لر اولدی. الحاصل قضا و قدر مسئله‌سيله اكا متفرع اولان مسائل سائره‌نك استلزام ايلديكی تخالف افكاردن خريستيانلرده آزاده قالەمدی. بو مسائلده انلر اسلاملردن زياده كشمكشه دوشديلر. مقصدم كليسا تاريخی يازمق دكل اسلامده ظهورايدن احوالك عينيله خريستيانلرده‌ده ظهورايتديكنی‌سويلمكدن عبارتدر.

جبره، قدره قائل اولان اديان و مسالك فلسفيه‌يه «فاتاليزم» «ده‌ترمينزم» ديورلر. فاتاليزم كلمه‌سنك مادهٔ اصليه‌سی، ازلی لايتغير كلام معناسنه اولان «فاتوم» لفظيدر. اسكی روماليلرك بو اسمده بر معبودلری‌ده وار ايدی. «ده‌ترمينزم» كلمه‌سی‌ده تعيين و تحديد معناسنه اولان «ده‌ترمينه» مصدرينك مشتقاتندن اولوب انفس و آفاقده ظهور ايدن كافهٔ حادثاته، يكديكرينك علل و معلومات متسلسله‌سی نظريله باقان مسلك فلسفی‌يه علم اولمشدر.

«فاتاليزم» ايله «ده‌ترمينزم» مسلكلری وهلهٔ اولی‌ده بر برينه بكزر كبی كورينور ايسه‌ده بينلرنده بيوك فرق واردر.

فاتاليستلركافهٔ حادثات ايله افعال‌انسانيه‌يی برقوت مافوق‌الطبيعه‌نك علی‌العميا تأثيرينه عطف ايدرلر. ده‌ترمينستلر، حادثات سائره كبی

افعال انسانیه‌نکده اسباب متسلسلهٔ مادیه، طبیعیه نتیجه‌سی اولدیغنی قبول ایدرلر .

فاتالیستلر هرشی مافوق‌الطبیعه بر قوت، بر مؤثر طرفندن من الازل ترتیب ایدلمشدر؛ بنابرین تقدیره قارشی تدبیرك فائده‌سی یوقدر دیه جبر محضه قائل اولورلر . بونلردن برینك اوی یانسه صو دوکمکی زائد کورر . « فاتالیزم » ی بو صورتله تعریف ایدنلر بزمده بو اعتقادده اولدیغمزی، بونك نتیجه‌سی اوله‌رق هر درلو ترقیاتدن محروم قالمقده بولندیغمزی ادعا ایدیورلر . حتی بش اون سنه اول اوروپاده بر طب قونغره‌سی تشکیل ایدلمش، بو قونغره‌یه حکومت عثمانیه طرفندن‌ده مأمورلر کوندرلمش ایدی . قونغره‌ده‌کی اجنبی مرخصلردن بعضیلری بزم مرخصلره دیمشلرکه : سز قضا وقدره اعتقاد ایدرسکز . شوحالده طب ایله نه علاقه‌کز اوله‌بیلور؟ سزك اعتقادکزجه عالمده هرشی قضا وقدر نتیجه‌سیدر . اعتقادکز بومرکزده ایکن سزه فن طبك نه‌لزومی وار؟ بوسوزی سویلینلر طبیب اولدقلرندن کندیلرینك احوال عالمه، سجایای امه واقف، منورالافکار آدملردن اولملری لازم کلیر، بویله عامیانه، جاهلانه سوز سویلیه‌جکلری کیمسه‌نك خاطر وخیالندن کچمز ایدی . واقعا اوروپاده اسلامیتك نه اولدیغنی بیلنلر یوق دکلدر . فقط بیلمینلرك عددینه نظراً بیلنلر، حسابه آلنمیه‌جق درجه‌ده معدود ومحدوددر . خلاصه اوروپالیلرك اسلامیت حقنده پك چوق یاکلش فکرلری وار . زمان بلکه بو فکرلرینی تصحیح ایدر .

فاتالیزم مسلکی اعتقادی، ده‌ترمنیزم فنی وتجربیدر . ده‌ترمنیستلر دیورلرکه : «هر اثرك برمؤثری اولمق فکر وتجربه‌یه مستند برقانون عمومیدر . مادامکه افعال ارادیه‌ده بر اثردر، انکده برمؤثری اولمق لازم‌کلیر . انسانی بر فعلك اجراسنه سوق ایدن بر سبب واردر . اوسبب قوتنی محافظه ایتدکجه انك نتیجه‌سی اولان فعلك انساندن صدور ایتمه‌سی ممکن دکلدر . اوفعلك صدورینی منع ایده‌بیلمك ایچون، انی استلزام ایدن سببدن دها قوتلی برسببك وجودی مقتضیدر . تصور ایدیلن برفعل حقنده، ترك واجرا شقلرندن برینه عائد اولمق اوزره یالکز بر تصمیم واردر . بو تصمیمده فعلك اثنای تصورنده اك زیاده اجرای تأثیر ایدن سببه تابعدر . حالبوکه اوسببده فعلك حصولنه علت اولمقله برابر علت اخرانك اثریدر . علل ومعلولاتك بوصورتله تسلسلی انسانده اراده‌نك وجودینه مانعدر . بزم اختیار نامنی ویردیکمز شی حقیقتده اضطراردن بشقه برشی دکلدر . انسانده اراده‌نك وجودینه قائل اولمق علتسز معلول، مؤثرسز اثر قبول ایتمك کبی عقلاً ومنطقاً بطلانی بیّن برسفسطه‌در . انسان کندیسنی برعزیمه تابع قیلان برسبب بولنمدقجه نه اوعزیمك صاحبی، نه‌ده اوفعلك فاعلی اوله‌ماز . اسباب تعدد وتعارض ایده‌جك اولورسه الاقوی سبب تأثیرینی اجرا، اسباب سائره‌یی حکمدن اسقاط ایدر یعنی اراده بر ترازو اسبابده اوترازونك کفه‌لرینه موضوع درهم کبیدر، هانکی درهم اغیر باصارسه ترازو اوطرفه میل ایدر .

حتی تحت تأثیرنده بولندقلری عواملك ملاحظه‌سیله کرك هیأت اجتماعیه‌نك کرك انلری تشکیل ایدن افرادك مستقبلاً دوچار اوله‌جقلری احوالی کشف ممکندر . بومؤثرات حقنده‌کی معلوماتمز نه‌قدر مکمل اولورسه حکمده‌کی اصابتمزده اونسبتده مکمل اولور . ممکن اولوبده بومؤثراتی تماميله بیلمش اولسه ایدك وجودده کتیره‌جکلری آثاریده تماميله بیلیر ایدك .

هایدی افعال ارادیه حقنده‌کی بودلائل عقلیه‌یه نظری دیه‌لم؛ فقط الده دها مادی دها عملی بعض دلیللر وارکه بونلر افعال بشریه‌نك برطاقم قوانین عمومیه ومستمره‌یه تابع اولدیغنی کوستریور مثلا نکاح، طلاق، انتحار وسائره کبی ظاهرا ارادی کبی کورونن برچوق افعالك ریاضی برانتظام دائره‌سنده وقوعه کلدیکی هرسنه طوتیلان ایستاتستقلرك شهادتیله ثابتدر . انسانده وجودی ادعا اولنان ارادهٔ جزئیه کافهٔ علوم طبیعیه‌نك نتایج عمومیه‌سیله غیر قابل تألیفدر . افعالمزده حر اولدیغمزی قبول ایچون یالکز برفعلی تصمیم درجه‌سنه کتورمکلکمز کافی دکلدر . اوتصمیم بالذات حصول فعلده علت مستقله اولملیدر . مثلا شو فرضیه‌یه نظراً المزی قالدیرمق کبی اك عادی بر حرکتمز کندیسندن اولکی برحرکتك اثری اولمیوب طوغریدن طوغری‌یه اراده‌مزك اثری اولمق لازم کلیر بوایسه غیر ممکن و محافظهٔ قوی « Loi de la Conservation de la force » قانون عمومیسنه مغایردر کائناتده‌کی قوای موجوده نه شکل وصورته کیررسه کیرسین زیاده نقصان قبول ایتمز . بوندن آکلاشیلیرکه هرحرکت کندیسندن مقدم اولان بر حرکتك اثریدر . یعنی حرکات متسلسلدر . اره‌لرینه هیچ برشی حلول واراده‌مز بو قانونی تبدیل ایده‌مز . اشیا بیننده‌کی مناسبات مادیه ومعنویه بوملاحظاتی مؤیددر . برده اراده‌نك محیط، بنیه طرز تغذی، تعلیم وتربیه، خصائص ارثیه وسائره ایله صوك درجه‌یه قدر مناسبتی واردر . شوحاله نظراً اراده مؤثر دکل بلکه اثردر . فقط بعض سطحی نظران انی مؤثر کبی کوریرلر . نتکیم عمرنده ساعت کورمین برآدم ساعتك عقربیله یلقوانك حرکتنی انلرك ذاتنه عطف ایدر . چونکه ساعتك آلات داخلیه‌سندن بی‌خبردر» ده‌ترمنیستلر بوراده‌ده قالمیورلر ایشك دها ایلریسنه کیدیورلر . مثلا دیورلرکه « جملهٔ عضلیه‌ده غیر معلوم بعض اسبابدن طولانی دائما بر حرکت احتیاجی واردر بوحرکت حجیرات دماغیه‌مزه انتقال ایدنجه اراده صورتنه تحول ایدر . یعنی قوت ماهیةً متحد اولدیغی حالده محل ظهورینه نظراً تبدیل شکل ایدر . مثلا عضلاتده بی شعور ایکن دماغده ذی شعور اولور . دماغده اراده صورتنه تبدل ایدن بو قوت تربیهٔ شخصیه واجتماعیه‌یه کوره عقلی اخلاقی برطاقم ملکاته اقتران ایدر . بونلر هپ ارادهٔ جزئیه‌نك وجودینه مانع شیلردر .

دماغدن غیری بعض مراکز عصبیه‌نك وجوده کتوردیکی بر طاقم افعال غیرارادیه واردرکه بونلره عکس‌العمل یاخود تأثیرمنعکس دینور . مثلا انسانك کوزینه بردن بره برشی اوزادلدیغی زمان غیری ارادی اوله‌رق کوزینی قاپامه‌سی برعکس‌العملدر . ایشته بونك کبی

بزم افعال ارادیه نامنی ویردیکمز شیلرده برطاقم مؤثرات خارجیه‌نك تأثیرات منعکسه‌سندن بشقه برشی دکلدر .

تأثیرات منعکسه‌دن بعضاً اویله غریب شیلر ظهور ایدرکه انسان بونلری کوردکجه همان افعال ارادیه نتیجه‌سی اولدیغنه حکم ایده‌جك کبی اولور . مثلا برقورباغه‌نك باشی کسیلوب هنوز کندیسندن اثر حیات زائل اولمه‌دن وجودینك برطرفنه بر ایکنه باتیریله‌جق اولسه باشی کسیلمه‌دن کندیسنی نصل محافظه ، نصل مدافعه ایدرسه ینه اویله‌جه محافظه ومدافعه ایدر .

ارباب تدقیق بوتأثیرات منعکسه‌دن ایکی مختلف نتیجه استنباط ایدییورلر . بونلردن بعضیلری جوهر مخی‌ده شعوره مستند برحال اثبات ایدییورلر . بعضیلریده انسانده‌کی اراده‌دن تأثیری نفی ایله احوال ارادیه‌نك کافه‌سنه حتی ، فکری تأثیراتك آثار منعکسه‌سیدر دیرلر .

ده‌ترمنیستلر مادیاتدن معقولاته بالانتقال ارادهٔ جزئیه‌نك علم ازلیٔ الهی ایله غیرقابل تألیف اولدیغنی ، اراده‌نك عدم وجودینی مؤید دلائلك اك قویلرندن اولمق اوزره ایلری سوریورلر . مشهور « سپینوزا » دیورکه: انسان یالکز اراده‌سنی کورر اراده‌سنه حاکم اولان اسبابدن غافلدر» «لاینچ انفس وآفاقده نه وارسه هپسی ترتیب ازلی نتیجه‌سیدر» دیمش .

شو افاده‌لرندن اکلاشیلورکه ده‌ترمنیستلر انسانی جبریون کبی جماد منزله‌سنه تنزیل ایدیورلر . چونکه جبریون « زید اایاغه قالقدی» جمله‌سیله «زید بوی چکدی» جمله‌سی بیننده فرق کورمیورلر . ده‌ترمنیزم مسلکنك افراطنه وارانلرده همان بوراده قرار قیلیورلر . حتی بونلرك بعضیلری ارباب جنایتی محبسه دکل دارالشفایه قویملیدر . زیرا ایقاع جنایت نتیجهٔ جنتدن بشقه برشی دکلدر . بتون جانیلر نظر حقیقتده اوکنده برنوع مجنوندرلر . دیوانه‌دن ایسه قلم تکلیف مرفوعدر .

ارادهٔ جزئیه‌نك وجودینی انکار ایچون ده‌ترمینستلر طرفندن سویلنن سوزلرك هپسنی طوپلامق لازم کلسه قوجه بر کتاب اولورایدی . بونلرك سویلدکلری سوزلرك هپسی بر حقیقت اولمقله برابر هیئت مجموعه‌سی افراط وتفریطدن خالی دکلدر .

هر نه قدر دترمینستلرك ترتیب ایتدکلری مقدمات صحیح ایسه‌ده استنباط ایتدکلری نتیجه تمامیله صحیح دکلدر . زیرا برچوق طوغرو فکرلر مواضع صحیحه‌لرینه وضع اولنمدیغی ایچون اجزای مستقیمه‌دن برشکل سقیم چیقیور . شکلك هرجزئنه علی الانفراد نظر ایدیله‌جك اولورسه استقامت تعین ایدیور . انسان اکا الدانه‌رق هیئت مجموعه‌سنده‌ده عین استقامتك تحققنه قائل اولمق ایستیور . حالبوکه تعمیق نظر ایدلنجه استقامت ایچنده سقامتك ، صحت ایچنده فسادك اندماجنی فرق ایتمکده کوچلك چکیور .

مثلا بر آدمك قاشی ، کوزی ، اغزی برونی علی الانفراد غایت کوزل اوله‌بیلور . فقط هیئت مجموعه‌سندن متحصل اهنك غائی ، تناسب ذوقی که حسن دینیلن شیدر ، او آدمده تجلی ایتمز . یعنی او آدمه « کوزل » دیمز . ایشته ده‌ترمنیستلرك مقدمات منفرده‌لریله استنباط ایتدکلری نتیجه‌ده بوقبیلدندر .

ارادهٔ جزئیه مسئله‌سنك منشائی انساندن صدور ایدن افعال عادیه دکلدر ایوجه دقت ایدیله‌جك اولورسه بو مسئله‌نك بین العقلا موضوع مناقشه اولمسنه سبب انسانك جناب حقه قارشی ایفاسیله مکلف اولدیغی وظائف عبودیتله قتل سرقت و سائره کبی اخرك اضرارینه مؤدی اولان افعال مهمه‌در . مثلا انسان اقامهٔ وظائف عبودیتك موجب اولدیغی تکلفاتی نفسنه ملایم بولمدیغی ایچون بو مسئله‌یی موضوع مناقشه ایتمکه بر سر رشته بولمش ، اورادن مناقشه‌یی ایلرولتمش ، قتل سرقت و سائره کبی افعاله کلنجه بو افعالی ایقاع ایدن کیمسه‌لر یا کندیلرینی مضطر کوسترمك یاخود وجدانلرینی تعذیب ایدن مواْخذات شدیده‌یی تخفیف ایتمك مقصدیله بومسئله‌دن استعانه‌یه قیام ایتمش اوله‌بیلیرلر .

بو فکرك طوغری اولدیغنی صورت قطعیه‌ده ادعا ایدیله‌مز . فقط هرکسك شهادت قلبیه‌سیله ثابتدرکه بو مسئله هیچ بر زمان یمك ، ایچمك ، کزمك ، یورومك کبی افعال عادیه‌ده خاطره کلز . دائما مبداء ومعاده ، تعلق ایدن مسائل مهمه‌ده ، انساندن صادر اولان موجب مواْخذه احوالده وارد خاطر اولور . بوده مسئله‌نك منشائی نه اولدیغی حقنده اولدقجه قوتلی بردلیل تشکیل ایدر . کذلك ده‌ترمنیستلرك اعتقادلرنده‌کی افراطه بونلر محیطك انسانلر اوزرینه اولان تأثیرندن بحث ایدیورلر . بونی کیمسه انکار ایتمه‌مش وایده‌مز شرق وغرب علماسی بومسئله‌یی موضوع بحث ایتمشلردر . حتی بومسئله مقدمهٔ ابن خلدونده برفصل مخصوص تشکیل ایدر . اسکی اخلاق کتابلرنده ازجمله اخلاق علائیه‌ده ده بومسئله حقنده دقیق ملاحظاته تصادف اولنور . فی الحقیقه محیطك انساندن صادر اولان افعال اوزرینه عظیم تأثیری واردر . بوتأثیرك تعاقب ازمان ایله عمومی بر نتیجه‌سی‌ده کوریلیر . فقط محیطك تأثیری نه اولورسه اولسون ده‌ترمنیستلرك ادعالری وجهله ارادهٔ انسانیه‌یی هیچ منزله‌سنه قدر تنزیل ایده‌مز . بتون انسانلرده هرهانکی برفعلی ، ترك واجرا شقلرندن برینه اقتران ایتدیره‌جك بر اراده ، برقوت واردر .

ایستاتستقلره کلنجه : بونلر هرسنه فلان محلده شوقدر نکاح ، طلاق ، انتحار وقوعبولدیغنی اسباب عمومیه‌یه عطفاً بیان ایدیورلر . حالبوکه اواسباب عمومیه‌نك یاننده بعض اسباب خصوصیه‌ده واردرکه ایستاتستقلر طبیعی بونی نظر اعتباره الهمازلر . انلرك حساب وسطی اوزره ویردکلری معلومات عمومیه‌دن استنباط اولنان نتایج من جهةٍ طوغری من جهةٍ یاکلشدر چونکه افعال سابقه‌یی ایقاع ایدن اشخاص علی الانفراد نظر اعتباره النه‌رق کندیلرندن صادر اولان افعالك اسباب موجبه‌سی حقیله تدقیق ایدلمش اولسه احتمال که اوفعللرك ممکن التحرز اولدیغی تحقق ایدر ایدی . بنابرین ایستاتستقلری اساس اتخاذ ایدرك ویریلن بوکبی عمومی حکملرده ، اصابت قطعیه‌یه قائل اولمق جهتی براز محتاج تأملدر .

موازنهٔ قوی قانوننك ذوی الارواحه تشمیلی تقریبی اولدیغندن

دەترمینستلرك اكا استناداً استنباط ایتدكلری نتیجەدە شائبۀ افراطدن خالی دكلدر. خصوصیله مادە كبی قوتدە كمیتنه خلل كلمكسزین برچوق كیفیاتەاقتران ایدر. روحمزك هرهانكی برحركت مطلقەسی ارادەمزله تقیید ایدەبیلیرز ، بزم بوتصرفمزله محافظۀ قوی قانونی اخلال ایدلمش اولماز . چونكه ارادە قوت ایجاد ایتمیور، ذاتاً موجود اولان قوتی تعدیل ایدیور . بودە قوتك كمیتنی دكل، اكا خلل كلمكسزین كیفیتی تبدیل دیمكدر .

دەترمینستلر ارادە سبب غالبه تابعدر دیورلر. پك اعلا! وارسون انلرك دیدیكی كبی اولسون ؛ انجق تعارض ایدن اسبابدن اك قوی سبب فعلك حصولندن اول بزجه معلوممیدر؟ شبهه یوقكه دكلدر . شوحاله نظراً یاارادەمزله اوفعل حصوله كلدكدن صكره بزاوسببه سبب اقوی دیور ایسەك ! احتمالكه اسباب متعارضه میاننده اوسبب، سبب اقوی دكل ایدیدە فعلك حصولندن صكره بز انی اوصفتله توصیف ایتدك .

بوارادە براعتراض وارد اولەبیلیر . مثلا بری دیركه : مادامكه او فعل حصوله كلدی ؛ دیمك اك قوی سبب انی حصوله كتورن سبب ایمش . امر برعكس اولیدی دیكر بر سبب فعلده تأثیرینی كوستره ، بونك نتیجەسی اولەرق بلكه او فعلده ظهور ایتمز ایدی . بو اعتراضه جواباً دینەبیلیركه: فعلك وجودی ، سبب فعلك اسباب سائرەدن اقوی اولمسنی استلزام ایتمز چونكه الدە اسباب سائرەدن سبب اقوی اولمق امكاننی صورت قطعیەدە نزع ایتدیرەجك برسندصحیح یوقدر. فی الحقیقه سببسز ارادە اولماز ، هر ارادە بر سببك نتیجەسیدر . فقط حصول فعله بادی اولان سببك بهمەحال اوفعل ایچون سبب قطعی اولدیغنه حكم ایدیلەمز . بو فكری قبول ایتمیلرك عكس قضیەیی تأییداً اتیان ایتدكلری دلائل فكراولی نقض ایدەجك قوتی حائز دكلدر . الحاصل دەترمینستلرك افكاری افراطدن غیر خالیدر . انلر مدعالرینی دلیل صورتنده كوسترەرك بعضاً سفسطەیه قوت، بلكەدەشكل حقیقت ویرمك ایستەیورلر . انسانده حریتك ارادەنك وجوبی بتون قوانین طبیعیەنك وجوبی درجەسندەدر .

قوانین طبیعیه عالمك لازم غیر مفارقی اولدیغی كبی ارادە ، حریتده خلقتنه نظراً انسانك لازم غیر مفارقیدر زیرا نوع بشرك ماخلق لهی حریتسز تعیین ایدەمز . « ژول سیمون » دیوركه « مثلا اوچ كشی بر اوطەدە بولنسەق ایكیسی ، بن یوریمكه حاضر لاندیغم صرەدە ایلك اوكجه صاغ یاخود صول ایاغمی اتاجغمه دائر بیلرنده بربحثه كیریشه بیلیرلر . فقط انلرك هانكیسی بنمله بویله بر بحثه كیریشەبیلیر ؟ بو مثال هركسك اكلایەبیلەجكی سادە شیلردن اولمقله برابر ارادۀ جزئیه اعتقادینك هركسدە وجودینی مثبت دلائلدن اولدیغی ایچون قیمتی، اهمیتی واردر. اكر بن انسانده حریتك وجودینه اینانمدیغمدن طولایی الدانیورسەم كائنات ایله برابر الدانیورم دیمكدر . بواعتقاد دنیا قورولدی قوریلەلی موجود اولدیغندن فطری، جبلی بر اعتقاد دیمك اولور. چونكه مدنی، وحشی، كنج، اختیار هركس ارادەسنه صاحب اولدیغنه قائلدر. انسانك بو اعتقادی اولنجەیه قدر كندیسندن آیرلماز . »

ارادەنك وجودی انكار ایدلدیكی تقدیردە دنیادە نه حق، نەوظیفه، نەاخلاق، نەمسئولیت، نەجرم ، نەجزا خلاصه هیچ برشی قالماز . عالم انسانیتك عناصری مثابەسندە اولان بوشیلر اورتەدن قالقنجه انسانیتك روان باكنه بر فاتحه اهدا ایدیلیر ، انك یرینه بر هرج ومرج فساد قائم اولور .

دەترمینستلرك، مادیاتدن معقولاته بالانتقال ، ارادۀ جزئیەنك قضا وقدر ، علم ازلیٔ الهی ایله قابل تألیف اولمدیغنی اورتەیه سوردكلری یوقاریده سویلنمش ایدی. بونلر دیورلركه جناب حق بزدن صادراولەجق افعالی ازلاً بیلدیكی حالده ارادۀ جزئیەمزی علم الهی یه مخالف برجهته سوق ایتمەمز نصل ممكن اولەبیلیر؟ یوق اكر انساندن صدور ایدەجك فعلك ترك واجرا شقلری ، زمان صدورینه قدر انسانك یداختیارینه براقلمش ایسه بوكا علم ازلی نصل تعلق ایدەبیلیر؟ حتی مشهور خیامدە قطعۀ اتیەیی فكر اوله بناءً سویلمشدر .

من می خورم وهركه چومن اهل بود
می خوردن اونزد من سهل بود
می خوردن من حق بازل می دانست
كر می نخورم علم خدا جهل بود

بو مسئلەنك صورت حلی هركسك معلومیدر جناب حقك بزدن صادر اولەجق افعالی ازلاً بیلمسی جبری اقتضا ایتمز . زیرا علم ازلینك بزدن صادر اولەجق افعاله تعلقی او افعالك بزدن بالاختیار صدوری اعتباریله اولوب، صدورافعال علم ازلینك او صورتله تعلقنه مبنی دكلدر. تركجەسی علم معلومه تابعدر . جناب حق بزم برفعلی اختیارمزله ایشلیەجكمزی بیلور . بز او فعلی جناب حق اویله بیلدیكی ایچون ایشلەمەیز. اویله اولایدی جبر لازم كلیر ایدی .

قضا وقدر مسئلەسنه كلنجه رؤس متفكرەنك بنیان تفكراتنی زیر وزبرایدن بومسئله فكر الوهیتله برابر ظهور ایتمش ، عصرلردنبری اساطین علما وحكمانك دماغلرندن سوزیله سوزیله بزه قدر كلدیكی حالده هنوز حقیله تقطیر ، تصفیه ایدیلەمامشدر . ابدی الاشكال اولان بو معمای الهی یی اك طوغری برصورتده حل ایدنلر صورت قطعیەدە حلی اقتدار بشر خارجنده اولدیغنی تسلیم واعتراف ایله بو بحثده التزام سكوت ایلیەنلردر . چونكه شرائط ایماندن اولان قضا وقدرك وجودی نصوص قاطعۀ قرآنیه ، احادیث عدیدۀ نبویه ایله ثابتدر . منكری دائرۀ ایمان و اسلامدن چیقار . انك ایچون مسئله غایت مهم ، علی العمیا تعمیقدە محذوردن غیر سالمدر .

هندیلرك معبودلرندن اولان ویشنو سكزنجی دفعه اولەرق «قریشنا» نامیله صورت بشریەیه تمثلنده ، محبی « آرجونا » یه شو سوزلری سویلیور : عجب وغرور ایله متصف اولان بعض كیمسەلر كندیلرینی، نفسلرندن صادر اولان افعالك فاعلی ظن ایدرلر . حالبوكه انسانلرك بتون افعالی حادثات متوالیەنك ضروری متسلسل نتایجیدر. مقاومت

ممکن اولمیان برقوت انسانلرك بعضیسنی خیره ، بعضیسنی شره ، بر قسمنی فضائله برقسمنی رذائله ، برطاقمنی سعادته ، برطاقمنی‌ده شقاوته نامزد قیلمشدر . انسانلر حکم قدره تابع اولدقلری حالده دنیایه کلیرلر ، الی‌الابد آنك حکمنه تابع قالیرلر .

هندیلیلرك « ماناواسترا » عنوانلی کتابلرنده‌ده شو یولده ادارهٔ لسان ایدیلیور : مدبر عالم ، برآدمی هانکی ایش ایچون یاراتدیسه او آدم دنیایه هرکلیشنده اوایشی کوریر . خلق اولندیغی زمان کندیسی ایچون خیر وشردن ، فضائل ورذائلدن نه تقدیر اولندیسه بهمه‌حال ظهور ایدر . مواسم اوقات معینه‌لرنده کندیلرینه مخصوص اولان حالاتی نصل اظهار ایدرلرسه ذوی‌الارواحده کندیلری ایچون مقدر اولان افعالی وجوده کتیریر . مع مافیه انسانده تمایلاتنه‌مقاومت ایده‌جك برقدرت‌ده واردر . ایی یاخود فنا شیلری یاپوب یاپمامق ید اختیارنده‌در . اسکی یونانیلرده « دسته‌ن » نامنده برمعبودك وجودینه قائل ایدیلر . نامتناهی بر قدرتی حائز اولان بومعبود ، هیولی ایله کیجه‌نك محصول ازدواجی ایدی . انسانلر شویله طورسون دیکر معبودلرك کافه‌سی‌ده بومعبود مخلك زبون قدرت قاهره‌سی ایدیلر . « دسته‌ن » ك حائز اولدیغی قدرت شعوره غیر مستند برقوت عمیا ایدی . « دسته‌ن » یونانیلرك مجموعهٔ خرافاتندن مدونات فلسفیه‌لرینه کچدی . یونان فیلسوفلری « دسته‌ن » ی قدرت الهیه‌نك ضدی اولان دیکر برقوت اولمق اوزره قبول ایتدیلر . کرك افلاطونك کرك آنك فلسفه‌سنی تجدید ایدن « پروقلوس » ، « پلوتن » وسائره کبی حکمانك اعتقادلرینه کوره « دسته‌ن » یعنی قضا و قدر ، عالم کون وفساده‌ده علی وجه‌الاستمرار حکمفرما اولان قوانین طبیعیه‌دن بشقه برشی دکل ایدی . بوفیلسوفلر : روح ، بدنله علاقه‌سی باقی اولدیغی مدتجه ، شهوات نفسانیه‌سنه مغلوب اولورسه بعدالمفارقه « دسته‌ن » ك حکمندن قورتیله‌ماز . مغلوب مشتهیات اولمیوبده مقتضای عقله‌متابعتله اصطفا پذیر اولورسه جسم ایله قطع علاقه ایتدکدن صکره حریت حقیقیه‌یه نائل اولور دیرلر ایدی . رواقیون مسلکنه سالك اولان حکما قدرت الهیه ایله « دسته‌ن » بیننده فرق کورمدیلر . بونلرك ایکیسنه شیٔ واحد نظریله باقدیلر . اعتقادلرینه کوره « دسته‌ن » دینیلان شی سلسلهٔ اشیاده من‌الازل موجود اولان علاقهٔ علیتدن متولد حادثات متوالیه‌دن بشقه برشی دکل ایدی . بونلر حریتی ، ارادهٔ بشریه‌نك علل حادثاته توافقیله تفسیر ایدرلر ایدی .

شوندن اکلاشیلیورکه قضا وقدر فکری پك قدیمدر . دها طوغریسی انسانلره طرف الهیدن بیلدیرلمش برحقیقتدر .

قضا لفظنك برچوق معناسی واردر . فقط اصل معناسی قطع وفصلدر . بر دعوایی کسوب آتان کمسه‌یه قاضی دینمسی بومعنا اعتباریله‌در . علمای اسلامیه قضایی شو یولده تعریف ایدیورلر : قضا جمیع ممکناتك لوح محفوظده (یعنی کائناتك علم ازلیده‌کی فهرست ترتیباتنده) وجودی ؛ قدرده شرائطك حصولندن صکره اعیانده علی‌الانفراد ظهوریدر . شو تعریفه نظراً قدر ارادهٔ ذاتیه‌نك اوقات مخصوصه‌سنده اشیایه تعلقی وبناءً علیه احوال اعیاندن هرحالك معین برزمانه معین برسببه تعلیقی دیمك اولورکه بوده ممکناتك قضایه مطابق صورتده کتم عدمدن ساحهٔ وجوده خروجی دیمکدر . قضا ازلده قدر لایزالده‌در .

مقاله‌مز ، برمصاحبه‌در . بومسائل حقنده شوراده بوراده کوزه ایلیشن سوزلری بورایه نقل ایتمك برنجك اوزرینه فاتحه یازمقدن دها کوچدر .

« ان‌الله لایطالب عما قضی وقدر ، وانما یطالب عما نهی وامر »

قضا وقدر مسئله‌سی « مسئلهٔ ذات » کبی تعمیقی منهی اولان مسائلدندر .

دین اسلام بزی وجود باریدن خبردار ، اکا ایمان ایله مکلف قیلوب ذات باری حقنده تفکردن نصل منع ایدیورسه قضا وقدر مسئله‌سنك تعمیقندنده اویله‌جه منع ایدیور .

چونکه بومسئله عقل ایچون صورت قطعیه‌ده حلنه امکان متصور اولمیان مسائل مغلقه‌دندر . قضا وقدر نصوص قاطعه ایله ثابت اولدیغی ایچون بز اکا یالکز ایمان ایدرز . کنه و حقیقتنی تعمیقه لزوم کورمه‌یز . هرکنهی اکلاشلمیان شیئك وجودینی انکار ایتمك منطقی برشی دکلدر . بوکون فضا ، نامتناهی وسائره کبی نیجه شیلر واردرکه انکارینه مجال، ادراکنه امکان یوقدر . الکتریقك نه اولدیغنی بیلمیورز . فقط آنك ماهیتی حقنده‌کی جهلمز وجودینك انکارینی مستلزم اولمیور . چونکه هردقیقه آندن استفاده ایدییورز . بزه لازم اولان‌ده بودر . قدر مسئله‌سنك تعمیقی طوغری اولمدیغی کبی انکاریده طوغری اوله‌ماز . عقلی دوشونیلورسه مثلا انسان دەترمینیزم مسلکنه سالك اولان فلاسفه کبی سلسلهٔ حوادثی یکدیکرینه ربط ایله وقوعات کونیه‌نك براوجنی تا ازله قدر چیقاریور . عالمده ظهور ایدن هر حادثه‌یی محقق‌الوقوع اولمق اوزره قبول ایدیور . بومسلك ، افراط وتفریطدن صرف نظر ایدلدیکی تقدیرده ، قضا وقدری شکل دیکر تحتنده تصدیقدن بشقه برشی دکلدر !!

اك مشهور فیلسوفلرك هپسی بوحقیقتی انکار ایده‌میورلر . یالکز طرز محاکمه‌لری طرز تلقیلری بشقه . ایشته اسلامیت بزی جناب حقك وجودندن خبردار ایتدیکی کبی شوحقیقتدن‌ده خبردار ایدیور .

فقط عینی زمانده بزی قضاوقدره جبردرجه‌سنده استناددن نهی، سعی وغیرتله مأمور قیلیور . زیاده چالیشمه‌دن برشی وجود بولمه‌جغنی برکره دکل بیك کره تکرار ایدیور .

اسلامیته عین سخط ایله باقانلر بزه دیورلرکه : سز نیك وبد افعالکزی تماميله قدره عطف ایدیورسکز ایکی‌لقردینك باشنده : نه‌یاپه‌لم قدر بویله ایمش سوزیله ترانه‌سنج عطالت اولیورسکز . توسل اسبابه متوقف اولان امور دنیویه بونقراتك تکراریله نصل ایلری کیدر .

فی‌الحقیقه بزمسلمانلرك اعتقادی بومرکزده‌در . یعنی قضا وقدره ایمانمز واردر . بوبزم نقله استناداً قبول ایتدیکمز برحقیقتدر حالبوکه بوحقیقتی بوکون یالکز عقله استنادایدنلرده انکارایده‌میورلر . دیمك‌که

اسلامیت بزی یاكلش براعتقاده سوق ایتمه‌مش . حتی اسلاملر قضا وقدره اعتقاد ایله برابر كندیلرینی جبردن قورتادقلری حالده اك بیوك فیلسوفلر بو اعتقادلرنده كریوهٔ افراطه‌صاپه‌رق جبر محض اربابندن اولیورلر . بز مسلمانلر قضا وقدره معتقد اولدیغمز كبی عالمده سببسز هیچ برشی اولمیه‌جغنه‌ده قائلز . بویله‌اولدیغیده اسلامیتك عنعنات تاریخیه‌سیله ثابتدر . اكر اسلامه اسناد اولنان توكل بی‌معنی براستاد محق اولیدی . بوكون اسلامك نامی یالكز تاریخ صحیفه‌لرنده قالور ایدی .

قضا وقدره اعتقاد پك بیوك برحكمتی تضمن ایدر . مثلا برمسلم « نه‌یاپالم قدر بویله ایمش » دیر ! بوسوز یاكلش برسوزمیدر ؟ حاشا پك طوغری پك محق برسوزدر . یالكز اسلاملر دكل هرملت بو اعتقادده‌در . مسلمانلر بونقراتی تكرار ایدرلر فقط زه‌ده بیلیورمیسكز؟ براصر واقع قارشیسنده !

هرهانكی برشی حقنده تدبیر بشر بیترسه بوسوز اوزمان تكرار اولنور . ایشته‌مسلم حقیقینك اعتقادی بومركزده‌در . چونكه اسلامیتده قدری انكار ایتمك كفر اولدیغی كبی جبر درجه‌سنده قدره اعتماد ده كفردر .

مثلا برآدمك برخسته‌سی اولور ، خسته‌سنی كوسترمك ایچون برطبیب جلب ایدر ، اقتداربشر داخلنده اولان تدابیره توسل ایدیلیر كاركر تأثیر اولماز ، خسته اولور . ایشته حقیقی برمسلم اوزمان ضعف قلب اصحابنه مخصوص اولان بیهوده تلاشلره ، معناسز اضطرابلره لزوم كورمز ، انسانه یاقیشه‌جق برمتانت وتسلمیتله قضای الهی‌یه رضا كوستره‌رك « نه‌یاپه‌لم قدر بویله ایمش دیر . » وبواعتقاد سالمك تأثیریله ، دوچار اولدیغی مصیبتك قارشیسنده انسان كبی طورور ، اومصیبتدن دیوانه‌جه دكل انسانجه متأثر اولور .

اك بیوك برفیلسوفكده بویله براصر واقعه قارشو سویلیه‌جكی صوك سوز بودر .

دیمك كه خطا اسلامیتك بو اعتقادنده دكل بلكه بو اعتقادك بعض كیمسه‌لر طرفندن یاكلش تفسیر ایدلمه‌سنده‌در . اسبابه توسلدن كف ید ایدرك كوشهٔ عطالتده اوتوره‌ق هذیان محض بلكه جبره واردیغی ایچون كفردر . مؤمن حقیقی اودركه تقدیره ایمانیله برابر تدبیردن اصلا فارغ اولماز . دها طوغریسی كندیسنه نسبةً تقدیرك وجود وعدمی سیان طوته‌رق دینی دنیوی وظیفه‌سی نه‌ایسه انی ایفایه باقار .

دنیاده هیچ برعاقل یوقدر كه تارلاسنی اكمه‌دن قارشوسنه‌كچوب اوتورسون‌ده محصول زمانی لطف الهی اثری اوله‌رق برچوق محصول الق امیدنده بولنسون . اسبابه توسل ایتمه‌دن نتیجه‌یه انتظار ایتمك جنتدن بشقه برشی دكلدر . جناب حق هرشیئی برسببه معلق قیلمش ، عادة‌الله بومنوال اوزره جاری اوله‌كلمشدر .

جناب حق شونك بونك خاطری ایچون عادت الهیه‌سنی تغییر ایتمز . اسبابه توسل ایتمه‌دن نتیجه‌یه انتظار ایتمك حاشا ثم حاشا قدرت الهیه‌یی كندی امل سفیهانه‌سنك ، فكر مجنونانه‌سنك حصولنده استخدام كبی كفری موجب برفضاحتی ، برگستاخلغی‌ده تضمن ایدر .

بو اعتقادده اولان آدملر عادة‌الالهی دكل ، كندی مسلك غیر معقوللرینی تبدیله چالشملیدر . چونكه «نه‌یاپه‌لم قدر بویله ایمش سوزی» یوقاریده سویلدیكمز كبی تدبیر بشر بیتدكدن صكره براصر واقعه قارشو سویلنه‌جك صوك سوز اولدیغندن ، براصر غیرواقعه قارشو ایلك سوز اولمق اوزره سویلین جنایت ایتمش اولور . انسان قدره اعتقادایله برابر تدبیر بشرك منتهاسی ، تقدیرك مبتداسی‌در اعتقادنده ایمش كبی چالشملی ! هپمز اولادلرمزه بوفكری تلقین ایتملی‌یز تاكه اراده‌لرینه قوت ، عزملرینه متانت كلسون . « من دلائل العجز كثرة الاحالة علی القدر »

فرید

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی — دوقتور ابستابس

مترجمی — ماردینی زاده عارف

فصل اول

دین اسلامك ظهورینه‌قدر خرستیانلق ایله یهودیلك احوالی حقنده معلومات اجمالیه

مابعد

اول اثناده جهالت ، دینسزلك ، مفاسد اخلاقیه اول درجه تعمم ایلمشیدی كه جزؤی برصلاح حال ایله متصف اولان ومهما امكن منتظم برقاچ سوز سویلمك اقتدارینی حائز بولنان متدین بركیمسه باشنه برچوق خلقی طوپلمغه مقتدر اولدیغی كبی كندینه برفرقهٔ مذهبیه تشكیلنه‌ده موفق اولور ایدی . او زمانلرده كه خرستیان راهبلرینك جهللرینی توصیف ایچون ارض كلدانده تجمع ایدن مجلس رهبانك حالنی تعریف كافیدر . مجلس مذكورده یونان ولاتین پاپاسلرندن التیوز اوتوز راهب اجتماع ایلمش اولدیغی حالده یونان راهبلری لاتینجه‌یی بیلمدیكلری كبی لاتین راهبلری دخی یونان لسانی بیلمه‌دیكلرندن یكدیكرلرینه تفهیم مرام ایچون برچوق ترجمانلر استخدامنه مجبور اولمشلر ایدی . حتی ایمپراطور بالذات مجلس مذكورده هم یونانیجه وهم لاتینجه نطق ایرادینه مضطر قالمشیدی . [ایفسوس] مجمع رهبانیسنده دخی پاپا طرفندن مرسول لاتین راهبلری حامل اولدقلری پاپا نامه‌سنی اكلایان اولمدیغندن مخالفتلرینه رغماً بالترجمه مجلسده تلاوت ایدلمشیدی . حتی پاپا [سیلستین] بطریق نسطوریوسه یازمش اولدیغی نامهٔ جوابیه‌نك تأخرنده‌كی معذرتی رومادە روحجه‌یی لاتینجه‌یه ترجمه ایده‌جك آدم بولنه‌مامسنه عطف ایلمشیدی میلاددن بشیوز قرق سنه صكره [ژوستنیان] ایمپراطور اولدیغی صره‌ده خرستیانلغك حالی بومركزده ایدی . ژوستنیان غودلره اریانلره واندللره ایتالیاده وافریقاده غلبه ایتمش اولمسیله اولبابده وضع ایلدیكی قوانین صارمه ایله فرقهٔ مثلثه‌یی تقویه وتأیید ایلمشیدی . حكمدار مشارالیه اوتوز طقوز سنه اجرای حكم ایتدكدن

صکره وفاتی وقوعبولمش وجانشینی اولان ایکنجی ژوستنیوس . تیبریوس . مدری‌قوس . فوکا . هرکلیوس . عین فکر ومذهبه سالك بولنمش ایدی .

ایشته بوصیرالرده حضرت محمد علیه‌الصلوٰة والسلام شرفبخش مهد وجود اولمشدر . اشبودورده خرستیانلق اودرجه وضع اصلیسندن چیقمش وخرستیانلرك عقائدی اول مرتبه فساده اوغرامشیدی که انکلیز کلیساسی ایله بالعموم پروتستانلر عقائد مذکوره‌یی ذم وتقبیح ایله ارض کلدانده منعقد مجلس رهبانك مقرراتندن بشقه برعقیده‌یی قبول ایتمامشلردر . خرستیانلق اول اثناده عادتا پت‌پرستلك شکلنه کیرمش وبر چوغی حتی اقانیم ثلثه‌یی آیری آیری اوچ آله اوله‌رق قبول ایتشلرایدی کیمیسی دخی حضرت مریمه ایروجه طابینیر ایدی . اعزهٔ‌نصارایه اول‌عصرلرده اجرا قلنان‌تعظیمات پت‌پرستلرك آلهه‌لرینه ایتدیکلری عبادت درجه‌سنده ایدی . ینه اوزمانلرده ایدی‌که اهالینك ارزوسنه رغماً کنیسالره صورت وضعنه باشلانمشیدی .

امور ملکیه دخی امور مذهبیه‌دن پك فرقلی دکل ایدی . زیرا ایکیده برده ایمپراطورلر خلع وقتل ایدلدیکلری کبی بر طاقم مجهول الاحوال‌اشخاص‌درلودرلو انتریقه‌لرایله تخت‌حکمرانی‌یه جلوس‌ایتمکده ایدیلر . مثلا ایمپراطور [موریتوس] برچوق‌زمان کمال‌شوکت‌وشان ایله اجرای حکومت ایتمش‌وحتی ایران‌شاهی خسرو مشارالیهك کریمه‌سنی تزوج ایله خرستیانلغی قبول ایتشیکن آوارلرله وقوعبولان محاربانده دشمن یدینه اسیر دوشن نفراتی فدیهٔ نجات مقابلنده تخلیصه موافقت ایتمامسندن ناشی اول اثناده اردوده یوز باشی رتبه‌سنده بولنان [فوکاس] نامنده برشخص اهالی وعسکری حکمدار مشار الیه علیهنه تحریك‌وقیامه تشویق‌ایدرك حکمدار مشارالیه‌ایله بالجمله افرادعائله‌سنی قتل واتلاف ایتدکدن صکره تخت حکمرانی‌یه قعود ایتمشدر .

بو فتنه‌ده روما پطریقی غریغوارك ید تحریك ومفسدتی اولدیغی روایت اولنمقده‌در . زیرا ایمپراطور (موریثوس) عسکرلرك راهب اوملرینی منع ایتمش‌واستانبول‌پطریقنه (اوقونمقال) عنوانی ویرمش اولدیغندن طولایی پاپا کندیسنه حدت ایدرك منفعل‌اولمشدی .

فوکاسك ایمپراطوراولدیغی صره‌ده پاپانك کندیسنه‌یازمش‌اولدیغی تبریکنامه مآلی بوتهمتی تأیید واثبات ایتمکده‌در .

فوکاس دخی اشبوعاطفته تشکراً کنیسانك ریاست عامهٔ روحانیه‌سنی پاپا غریغواره توجیه ایتمشیدی .

ایران شاهی خسرو ایسه قائم پدرینه ایدیلان غدر و اهانتدن وبوکا اظهار روی موافقت ایدن راهبلره نفرت و کراهتدن منفعلاً نصرانیتدن خروج،وملکیت‌راولوب نسطوری اولمغه راضی اولمیان خرستیانلری مملکتنده قتل عام ایتمشیدی . بونك اوزرینه مذهب نسطوری ایران وعربستان جهتلرنده توسع ایلدیکی کبی پطریقلق مرکزی‌دخی‌نینوا قربنده موصل شهری اتخاذ اولنمشدر . و اخذثار ایچون ایران لشکریله سوریه وفلسطین اراضیسنه هجوم‌ایله بیت‌المقدسی و انطاکیه‌یی هدم وتخریب وبر چوق متحیزانی استیسار ایله برابر فلیسطینده بولنان یهودیلری خرستیانلر علیهنه قیامه تشویق وتشجیع ایتمشیدی .

فوکاس ایسه درت سنه حکومتدن صکره اهالی‌یه اجرا ایتدیکی ظلم وغدردن طولایی (هرقلیوس) طرفندن قتل واتلاف ایدیله‌رك یرینه کندیسی‌جانشین اولمشدر . خسرودخی‌ذاتاً تنصرندن‌طولایی‌اهالی کندیسنه مغبر وبعض‌محارباتده دخی مغلوبیته کرفتار اولمسندن طولایی قتل اولنه‌رق یرینه اوغلی حکمران اولمشیدی . او دخی برسنه معمر اولدقدن صکره وفات ایتمسیله یرینه (هرمز) ایران شاهی‌اولمشیدی .

فصل ثانی

مؤلفك اشبو حقائق الیمه‌یی اعترافدن طولایی اعتذاری

خرستیانلغك بدایت ظهوریله دوچار اولدیغی تحولات وتبدلات حقنده شمدی‌یه قدردرج وبیان ایلدیکم‌ایضاحات وتفصیلات احتمال‌که راهبلرك روایات و تلقیناتلرینه مخالفتدن طولایی غریب کورینور . انجق قارئین کرامدن بو بابده سرد و ایراد ایلدیکم حقائقك دلائل وبراهین مسروده‌سنه عطف نظردقت بیورملرینی‌رجا ایدرم .

کندیلرندن نقلاً روایت ایلدیکم وقائع مورخلری موثوق‌الکلم ویازدیغم حقائق فی نفس‌الامر واقع ومحاکات مسرودهم عقل ومنطقه موافق اولدیغی تسلیم بیورلدیغی صورتده بکا قارشو سرد ایدیله‌جك اعتراضات عیی قوت و موثوقیت و معقولیتی حائز اوللیدر . برده میلاددن درتیوز تاریخنه قدر مادام‌که حواریونك اسفارندن بشقه بزم ایچون قوی بر مأخذ یوقدر . علیهمده اوله‌رق مقام اعتراضده سرد اوله‌جق مدافعات یاعندی و یاخود غرض شخصی‌یه مستند بر اسناد مجرد اوله‌جغی خاطردن دور بیورلمامیدر . منقولاتم حواریونه متصل‌اسانید صحیحه‌یه مستند اولمسیله خلافنده ایراداولنه‌جق‌مدافعاتك واهی اوله‌جغی بدیهیدر . بو بابده‌کی روایات صحیحه وموثوقه‌مك بعض قدمای‌رهبانك روایتلرینه‌عدم موافقی‌ادعا اولنورسه رهباین‌مرقومه‌نك روایات ملفقه‌لری حقائق بیان صورتنده اولمیوب بالعکس تحریفات واقعه‌یی مدافعه وتلقین صددنده بر آووقاتك حقیقتی ستر وتأویل معرضنده ایراد ایلدیکی سفسطه‌یه مشابه اولدیغی آشکاردر .

ذاتاً راهبلر اساس دیانتده تحریفات اجراسندن وحق‌وحقیقته مستنداولمیان مقاصدواغراض شخصیه‌لری اوغورنده یالان سویلمکدن چکنمدیکلری دلائل عدیده ایله ثابتدر .

مثلا (ژوستن ماریتر) ك خرستیانلغی مدافعه صددنده ایمپراطور انطونیوس پیوسه یازدیغی مکتوبده (سیمون ماکوس) ك رومادہ ایمپراطور (کلیودس سزار) زماننده کرامت ابراز ایتمسندن طولایی روما اهالیسنك مرقومه طابندقلرینی یازیور . حالبوکه (سیمون ماکوس) ك بیت‌المقدسدن خارج برمحله کیتمدیکی ثابت ومعلوم‌اولمسنه نظراً مشارالیهك بوبابده قوجه برایمپراطوره قارشو کذب صریحی ارتکاب ایتمسی سوز کوتورمز بیوك بروقاحتدر .

(هیریوپولیس) راهبی آپولیناریس وترتولیانك خرستیانلغی

مدافعهٔ یازدقلری برأثرده دخی امپراطور (مارقوس اورلیوس) ك المانلرله وقوعبولان محاربه‌سنده اردوسی صوسزلقدن تلف اولمق اوزره ایکن خرستیان عسکرینك استسقا دعالری اوزرینه برچوق یاغمور یاغمش اولدیغی وصاعقه‌لری ایسه دشمن اردوسنه اصابت ایلدیکی وبونك اوزرینه ایمپراطور سنایه یازدیغی نامه‌ده هر کیم ایسترسه خرستیان دینه دخوله مأذون بولندیغی وخرستیانلره ظلم وغدر ایدیلمامسی خصوصی امر وتوصیه ایلدیکی محرردر حالبوکه اشبو روایتك صرف کذب ودروغ اولدیغنی مورخ (قوسیوس) دلائل مثبته‌سیله ذکر وایراد ایلمکده‌در .

ثانیاً برطاقم راهبلر بعض عقائد نصرانیتی عامه‌یه قارشو اثبات ایچون نام مستعار ایله کتاب یازوب ملل واقوام سائره رؤسای روحانیه‌سنه اسناد وانلرله استدلال واستشهاد ایتدیکلری دخی مثبتدر . مثلا فارسیلرك رئیس مذهبلری اولان (زردشت) ه نسبتله براثر تحریر وانده حضرت عیسانك ورود وظهوری نقل وتزبیر ایلدیکی کبی بت پرستلرك معبودلری اولان (سیبل) ه نسبتله بر (اوراقل) تسطیر وانده دخی حضرت عیسانك بعث ونشوری روایت وتحریر ایلدیکی درمیان اولنیور. حالبوکه اشبو هرایکی اثر مصنوع وراهبلر طرفلرندن یازلمش خرافات اولدیغنی (کوزابون) (بلوندل) والاسیوس وسائر مورخلر دلائل وبراهین مسلمه ایله اثبات ایلمشلردر .

ذاتاً اوزمانلرده بوکبی یالانلره (دروغ مصلحت آمیز) تعبیر ایدیلور، وعموم راهبلرجه مجاز عد اولنوردی .

راهبلرك بوکبی اکاذیب مصنوعه وروایات ملفقه ومختلفه‌لرینه بیکلرجه دلائل ووقائع ایرادی ممکن ایسه‌ده متأخرین مورخین بوکبی وقائعی اوقدر واضح صورتله ایراد واثبات ایلمشلردرکه ارتق طرفمزدن‌ده ایروجه ذکر وایرادینه حاجت قالمامشدر .

عالم اسلام

مقالات

ایرانك ماضی وحالنه بر نظر

— ٢ —

بعدالاسلام ایرانیلرك اسلام تاریخنده اوینادقلری رولك اهمیتی حقایق تاریخیهٔ اسلامیه‌یه واقف اولانلرجه معلومدر . عباسیلرك بدایت سلطنتلرنده مدنیت اسلامیه‌نك واصل اولدیغی درجهٔ موفقیته ایرانیلر طرفندن خیلی غیرتلر ابراز ایدنلر ظهور ایتدی : حقایق ولدنیات اسلامیه‌نك کشف وانبساطنه ، حکمت وغوامض قرآنیه‌نك توضیح وتبیانته ، قوانین شرعیه‌نك تکوین وتدوینه برچوق خدمتلر ایتمشلردی . علمای شرعیه‌نك و امام فخر رازی ، کشاف، جلال‌الدین رومی وسائره حضراتی کبی برچوق مفسرین کرامك‌ده ماوراءالنهره منسوب اوله‌رق ایرانی‌الاصل اولمه‌لری وعلی‌العموم ایرانیلرك بتون علوم وفنون اسلامیه‌نك ترقی وتعالیسی یولنده مبذول اولان خدمات برگزیده‌لری صحائف تاریخ اسلامیه‌ده مثبت اولمقله شو قومك بتون عالم اسلام عندنده بر موقع مخصوص حائز اولدقلرینه دلیلدر.

ذاتاً حساس وسریع الانفعال بر طبیعته مالك اولان بوقومك فطرتاً واسع بر قوهٔ تخیلیه ، بر جوهر ادراك و مفکره‌یی حائز اولدیغی ایچون عالم اسلامده بر موقع مخصوص کسب ایتمه‌سی پك طبیعی ایدی . عباسیلرك اوائل سلطنتلرندن بری اسیای اسلامی‌ده سرزدهٔ ظهور اولان مسائل حکمیه وفلسفیه‌نك ، افکار علمیه وفنیه‌نك، ومع‌التأسف طرق مختلفهٔ دینیه‌نك قسم اعظمی همان ایرانده وایرانیلر طرفندن ایجاد و نشر ایدیلمشدر . فرقهٔ متکلمهٔ معتزله و اشاعره ، طریقت صوفیه، زیدیه، اسمعیلیه ، باطنی ، فدائی ، کریم ، خانی ، شیخی ، بابی وسائره کبی مذاهب مختلفه‌نك منشاء ومبدائی همان ایراندر خلاصه ایران آسیای اسلامی تاریخنده دائمی جوش وخروشده بولنان بر منبع حالنده‌در !. آسیا ملل اسلامیه‌سی آراسنده استعمالجه عمومیت درجه‌سنی کسب ایتمش اولان لسان فارسی‌ده ایرانیلرك بوکبی بر رول اوینامه‌لرینه مساعد بولنمشدر . ایرانیلرك قوهٔ دماغیه‌لرندن نه‌چیقارسه بر سرعت الکتریقیه‌ایله بتون عالم اسلامه انتشار ایدردی .

ذاتاً سلالهٔ صفویه‌نك ایام جلوسنه قدر ایران وجود اسلامك بر عضو غیر منفکی وغیر منفردی عد ایدیلیر ایدی . یالکز شو سلاله بر طاقم واهی تخیلاته قاپیله‌رق ایرانی وجود اسلامدن صفوی سلاله‌سنك منافع ذاتیه وخصوصیه‌سی ایچون تفرید وتجرید ایتدیردی. لکن چوق زمان کچمه‌دی‌که نادر شاه کبی داهیلر ظهور ایده‌رك عالم اسلامك دوچار اوله‌کلدیکی شو انفراق وافتراقك نه کبی نتایج تولید ایده‌جکنی اکلایوب یکی‌دن اتحاد واتفاق اساسلرینی استحضاره چالشدیلرکه بوکون بمنه تعالی شو فکر بتون افکار مسلمینده جایگیر وبرقراردر .

لکن سلالهٔ صفویه‌نك ظهورندن داها برچوق قرن اقدم ایران تاریخنده نتیجه اعتباریله بیوك ومهم بر واقعه ظهور ایتدی . شو واقعه ترك اقوامنك اسیای وسطی طرفندن یواش یواش ایلریله‌یه‌رك ایرانه طوغرو یورومه‌لری وایرانیلر ایله امتزاج واختلاط ایتمه‌لریدر .

ذاتاً اوته‌دن بری ترك قومی فارس قومنه یبانجی دکل ایدی . کچن نسخه‌ده بیان ایتدیکمز کبی داهی عظیم فردوسینك «هومه‌ر»ك « ایلیادا »سنه مقابل اوله‌جق درجه‌ده تصنیف ایتدیکی «شاهنامه»نك رکن واساسی همان فارس قومنك ، ترك قومی ایله بچه‌لشمه‌سنی توصیفدن عبارتدر . دیمك‌که فارسلر ترکلری تامیلاد عیسادن بر قاچ یوز سنه اول بیلیوردیلر . حتی اوروپا مستشرقلرینك ایرانده اجرا ایتدکلری حفریات وکشفیاتدن اکلاشیلدیغی وجه ایله تاریخك

خبر ویردیکی زمانلردن دها بر چوق عصر اول ایرانك جنوبی ترك قومی طرفندن مسکون اولمه‌سی وحتی حروف میخی دنیلن الفبائی ایجاد ایدن بو قوم اولدیغنی اثبات ایده‌ر وثایق الده ایدلمشدر .

لکن ساسانیان سلاله‌سنك ظهوریله تااسلامیتك ایرانه دخولندن بر قاچ عصر صکره‌لرینه‌قدر ایرانیلر ایله ترك اقوامی اراسنده‌کی علاقه وارتباطه دائر المزده بر وثیقه یوقدر . عادتا علاقه وارتباطك منقطع اولدیغنه انسانك حکم ایده‌جکی کلیر . هر نه ایسه تاریخ هجرتك اوچنجی قرننده ترك اقوامی ایله عالم اسلام اراسنده علاقه وارتباط اساسلری وضع ایدیلور . عربلر ماورای‌النهر وترکستان طرفلرنده اجرا ایتدکلری غزوات اثناسنده ترك اقوامنه تصادف ایده‌رك بونلر ایله چاریشمه‌یه باشلیورلر . ترکلرك اثنای محاربه‌ده ابرازایتدکلری جلادت وشجاعتی ، معاملات شخصیه‌ده کوستردکلری صفوت ومتانت اخلاقیه‌لرینی تقدیر ایدییورلر. ترکلرك تربیه وحسن معاشرتلرینه ، محسنات وفضائلنه مفتون اولیورلر . عربلرایله برلکده چالشمقده بولنان فارسیلرده عین‌حسیاته مغلوب اولیورلر: شوقدرکه اثنای‌محاربه‌ده الده‌ایدیلن ترك اسیرلری الك‌یوکسك فیئاتده صاتیلیورلر. سلاطین، امرا، اعیان، اشراف اولرنده ترك جاریه‌لری، ترك کوله‌لری بولندرمقله‌بك‌دیکرلرینه‌مفاخرت‌ومسابقت‌ایدییوردیلر. حافظ‌شیرازینك برچوق‌قطعه‌لری‌واردرکه ترکلرك تاسکی‌دنبری حسن‌جمال ونزاکت معاشرت ایله‌مشهور اولدقلرینه‌دلالت‌ایدر. شوقدرکه بوکون ذهنلرده جایکیراولان وکویا ترکلرك‌یالکزباشقه‌عرقلرایله‌اختلاط‌وامتزاج‌ایده‌رك کسب نزاکت ایتمش اولدقلری فکری ، تا اساسدن یا کلش اولدیغی اشکاردر . ایشته شو اسیرلر ، شو جاریه‌لر اغنیا واعیان اولرنده تربیه ایدیله‌رك برچوق‌صنایع نفیسه‌یه آلشدیریله‌رق مغنیه ومربیه‌لکه مأمور ایدیلیوردیلر . کیت کیده اسیرلرك عددی تزاید ایتدی . ترکلر ایله عالم اسلام آراسنده علاقه ورابطه صیقیلشدی . یواش یواش ترکلر کندیلکلرندن عالم اسلامه طوغرو یورومکه باشلادیلر . انحطاط و انحرافه یوز چویرمش عباسیلر کندیلرینی حفظ ووقایه ایچون ترکلرك رشادت ، صداقت وصفوتندن استفاده یولنی دوشوندیلر . ترکلردن کندیلرینه منسوب وسرای خلیفه‌یی محافظه ایچون بر آلای تشکیل ایتدیلر : شو الای مرور زمان وانحطاط اخلاق سایه‌سنده کسب نفوذ ایده‌رك زمام اموری اللرینه کچوردی : بر زمان کلدیکه بغدادده خلیفه‌لر ترك الایی ضابطانی اللرنده اسیر وآلت اولدیلر . کیمی ایسترسه خلع وکیمی ایسترلرسه اجلاس ایتدیردیلر . شو ضابطان بالطبع ماورای النهرده و ترکستانده بولنان وطنداشلری ایله علاقه‌ده ، رابطه‌ده بولنیوردیلر . بونلری خلافته طوغرو جلب ودعوت ایدییوردیلر . بونکله برابر کندی ارالرندن لیاقت واستعداد ایله تمیز ایتمش ذواتی ولایتلره، مملکتلره امیر، حاکم تعیین‌ایتدیرییوردیلر . ایشته بتون شو حرکات ومعاملات ماهرانه و عاقلانه سایه‌سنده‌درکه سلطنت عباسیه‌نك اواسطنه طوغرو خلافتك تام‌شرق‌جهتنی ترکید اقتدارنده کورییورز. برمدقق‌تاریخنك نظر دقت وحیرتی‌جلب‌ایده‌جك برنقطه‌درکه ترکلر‌جنکیزوتیمورلنکك استیلای آفت امیزلرندن برچوق زمان اول صرف بو حلول مدنی سایه‌سنده بلا محاربه ومقاتله خلافتك بتون جهت شرقیه‌سنی استیلا ایتمشلردی . تاریخ عمومیده بویله بر حادثه از کوریلور و ترك قومنك تدویر امور اداره‌وسیاستده نه‌درجه‌لرده فطرتاًمستعداولدیغی ایشته شو مثالدن دخی آ کلاشیلور .

هرنه ایسه : عباسیلرك اواسط سلطنتلرنده‌بتون ایران‌وشمدیکی ماورای بحرخزر ایله افغانستان ترکلرك ید اداره‌سنه‌کچیور. بورالرده حکومت‌ایدن ذوات ظاهراً خلیفه طرفندن تعیین ایدیلیورلرایدیسه‌ده نفس‌الامرده مستقل وبلا واسطه اجرای امر ایدییورلردی .

ایشته ایرانك یکی‌دن احیای معنویسی بو سایه‌ده ممکن اولدی . زیرا ترکلر هرزمان ومکانده اولدیغی کبی بورادەده کندیلرینه‌مخصوص اولان و باشقه بر قومده کورلمیان صفتلرینی ابراز ایتدیلر . بوصفت‌ـهمان کندیلرینی کندی قومیت‌وجنسیتلرینی‌اونوتارق‌اراسنده بولندقلری محیطك، عروقك، اقوامك نفعنه، بقاسنه ترقی وتعالی‌سنه چالشمقدن عبارتدر . ترکلر آمر اولدقلری قوملری ترکلشدیرمکه چالیشه‌جق یرده دائما کندیلرینی یرلی‌ایتمکه، یرلیلرك رنکنی، روحنی کسب‌ایتمکه بذل غیرت ایتمشلردر! شو علوجناب شوفطانت کندیلرینه بهالی اوتوردیسه‌ده، برچوق‌ملل واقوامك بقا ودوامنه سبب اولدی! شوفکرمزی کله‌جك مقاله‌مزده تفصیلاً بیان ایدرز .

احمد آقایف

تورکلر واسلاولر

وقایعك تفرعاتنه چوق قاپیلمایوب، هیئات عمومیه‌سی احاطه‌لی‌بر نظرله قاورانمه‌یه‌چالیشلسه، تاریخده غیرمنقطع، عظیم جریانلرکورمك قابل اولور . مثلا عالم اسلام ایله عالم نصرانیتك مصارعه‌سی، تازمان پیغمبریدن، بوکونه قدر، بلافاصله دوام ایدیور. موحدین باشلیجه‌ایکی قولدن خرستیان دنیاسنه هجوم ایتمشلردی. جنوب قولی؛ مصردن، بلاد بربریه‌دن ، مغربدن یورویه‌رك جبل الطارقی کچوب ، قاتولیق اوروپانی اسپانیا وفرانسه‌ده یکمشدی ؛ شمال قولی ایسه ، سوریه واناطولیدن ایلرولیه‌رك ، بوغازلری کچوب، اورتودوقس اوروپانك مرکزی اولان بیزانسی ضبط ایتمش وبرآز دکله‌ندکدن صوکره،طونه مجراسی بویونجه حرکت مظفرانه‌سنده دوام ایده‌رك ، غربی روما قیصرلکنك وارثی مقدس روما جرمن ایمپراطورلغنك پایتختلرندن برینی تهدید ایتمشدی. لکن‌بوایکی تعرض قولی، نهایت پواتیه‌وویانه‌ده یکیله‌رك رجعته مجبور اولدیلر. عالم نصرانیت رجعت ایدن‌مسلمانلرك آرقه‌لرینی براقمیه‌رق، تعقیبه قویولدی . بورجعت وتعقیبی حالا بوکون بیله کورییورز: مغرب مسلمانلرینك فرانسز واسپانیول قوهٔ متفقه‌سنه قارشی وطنلرینی مدافعه‌یه چالیشمه‌لری غرب قولنك ؛ عثمانلیلرك اوروپاده‌کی‌صوك‌موضعلرینه، یعنی ماکدونیاوکریده دیش‌وطرناقلریله

یاپیشمه‌لری ایسه شرق قولنك دمدار محاربه‌لرندن باشقه‌برشی دکلدر.

عالم اسلام ایله عالم نصرانیت آره‌سنده اون اوچ عصردر ، دوام ایدن بو نزاع‌عظیمی هر کس‌بیلور. لکن طبق‌اونك کبی عصرلردنبری سورن، عظیم، تاریخی دیکر برغوغا دها واردرکه، اوندن بالنسبه آز بحث اولنمشدر. بوبویوك‌حرب، ایکی‌بویوك عرقك، تورك واسلاولرك، تاریخی مصادمه‌لریدر .

*
* *

مهاجرت عمومیه‌ده، الك کچ اوروپایه کلن قوم تورکلردر. تورکلر آلتون طاغدن چیقوب اورطه آسیا یایلاسندن ، غربی آسیا اووه‌سنه آقدیلر. اوکارینه‌چیقان برحائل،قوزغون دکزی خندقیله، آرقه‌سنده کوکه قدر یوکسه‌لن قاف طـاغی سدی ، بو آقنتی‌یی ایکی‌یه آیردی : صـاغ قول، خزرك ، قافقازك شمالندن کچوب شرقی اوروپا اووه‌سنی قاپلادی؛ ــ صول‌قول خراسان و آذربایجاندن مرورایله ممالك رومی استیلا ایله‌دی.

شمال قولنـك بیشـدارلری ، شرقی اوروپا اورمانلرنده آغاج کوتوکلرندن معمول کلبه‌لرده یشار، یایان کزر ، اوزون بویلو ، آق بکزلی، صاری صاچلی برقومه، اسلاولره راست کلدیلر . واوزماندن اعتباراً آتلی وکوچبه تورکلرله یایا واوطوراق اسلاولرك تاریخ نزاعی باشلامش اولدی .

تورکلرك غربی استیلاسنده‌اك مهم دوره، جنکیز خان‌واولادینك عصریدر: هولاکو خان جنوب قولیله بغداده ایلرولرکن ، باتو خان شمال قولیله یورویوب‌شمال اسلاولرینك جمله‌سنی تحت‌اطاعتنه آلمشدی. باتو وچوجقلرینك تأسیس ایتدکلری آلتون اردو خانلغی ، ١٢نجی و١٣نجی عصرمیلادیده، بوتون روسیه‌نك صاحب وحاکمیدر. آلتون اردو خانلری ، روسلرك امور دینیه‌لرینه ، ادارهٔ داخلیه‌لرینه اصـلا قاریشمازلردی؛ روحانیلری، کیناز، یعنی بکلری یرلرنده‌براقشلردی. خانلر انجق‌معین برویرکو آلور وکینازلرك صداقت اوزره بولنمه‌لرینی ایسترلردی. اهالی‌ایله خانلرك همان هیچ‌بررابطه ومناسبتلری یوقدی. حاصلی آلتون اردو خانلغی، شمال اسلاولرینك اوستنده غایت‌سطحی بر حاکمیتدن عبـارتدی ؛ یرلی اهـالی ، دینی ، تشکیلات سـیاسیه واجتماعیه‌سنی اولدیغی کبی محافظه ایتمکده ایدی.

تورکلرك شمالی اسلاواووه‌سنی استیلاسی، او اووه‌لرده کائن‌بویوك نهرلرك فیضانته بکزیوردی. بونهرلر،هرایلك بهار یاتاقلرندن‌چیقه‌رق اووه‌یی باصارلر . بر ایکی‌هفته کچرکچمز، ذاتاً آز درین اولان بوصو چکلمه‌یه باشلار ، اوته‌ده بریده آطه‌جقلر باش کوستریر ، صو یوزی پارچالانیر، صوکره‌بو آطه‌جقلر بربرلرینه بتیشرلر، نهایت‌صو بوسبوتون چکیلوب،قره‌اسکی‌حالیله‌تکرارمیدانه‌چیقار. بویوك آلتون‌اردوخانلغی‌ده بك‌چابوق پارچالاندی، قاسم،قزان، آسترخان، قریم کوچك‌خانلقلرینه بولوندی . بونلرك آره‌لرینه قوی ومستقل روس بکلکلری کیردی . صوکره بوبکلکلر بویویه‌رك، بینلرنده اتفاقلر عقد ایده‌رك،خانلقلری صیقشدیردیلر ونهایت تماماً برلشوب ، آلتون اردونك پارچه‌لرینی‌ده یر یوزندن قالدیردیلر.

*
* *

جنوبه یوروین تورك قولی، ممالك رومه کیردکدن برخیلی مدت صوکره، قایی خانلیلرك همتیله دکزلری آشارق، بالقان یارم اطه‌سنده ینه اسلاولره، جنوب اسلاولرینه چاتدی . بونلرده طاغ واورمانلرده یشار، بیاده وا کینجی آدملردی. عثمانلی تورکلرینك جنوب‌اسلاولریله بوتصادمی، شمالده‌کی قارده‌شلرندن ایکی عصر قدر صوکره‌در. جنوبی تورکلرك اقوام محکومه‌یی اداره‌لری‌ده، شمالیلردن پك فرقلی دکلدی: اونلرده یرلیلرك امور دینیه وتشکیلات سیاسیه واجتماعیه‌لرینه چوقلق قاریشمازلر، ویرکی آلمقله اکتفاایلرلردی. بوجهتله اقوام مذکوره‌نك تورك حاکمیتی آلتندن صیریلوب چیقمه‌لری قولای اوله‌جقدی.

اوروپای‌شرقی اووه‌سیله،شرق‌قریب وبالقانلری آیران‌بحرحزر، قافقاس طاغلری وقره‌دکز ، شمال وجنوب تورك اردولرینك کسب ارتباط ایلمه‌سنه برچوق زمانلر حیلولت ایتمشدی. فاتح سلطان محمد استانبولی ضبط ایله قره دکزك کلیدینی ألینه آلدقدن صـوکرددرکه قریم خانلغی سواریسی بوارتباطی تأسیسه موفق اولمشدر.

لکن آرتق کچه قالنمشدی: شمال اردوسی قوماندانلرینك‌اهلیتسز- لکیله، کچمسزلکیله یکیلمش، پارچه‌لانمش رجعت ایتمکده،موسقوفلر ایسه، حتی خانلر آره‌سندن متفقلر بوله‌رق ، غالبـانه اونلری تعقیب ایلمکده ایدی .

بونکله‌برابر، هنوز دورنکوه واقبالنده بولنان‌عثمانلی‌تورکلرینك، شمال اردوسـنه معـاونت ایتمه‌لری غیر ممکن دکلدی: موسقوا بویوك کینـازی اوچنجی ایوان ، آلتون اردویه قطعی بر غلبـه چاله‌رق ، خرجکذارلقدن قورتولدیغی ، متفرق روسـیه‌یی طوپلایوب ، بعض خانلری طرفنه جلبه چالیشدیغی زمانلر، دولت عثمانیه استانبولی فتح ایله شرق رومانك حیاتنه خاتمه چکه‌جك قدر قوتلی ایدی.

عثمانلی خانلری ، شمال اردوسنك اسلاولر طرفندن یکیلوب محو ایدیلمه‌سندن، بالآخره کندیلری‌ده متضرر اوله‌جقلرینی ، مع‌التأسف دوشونه‌میورلردی. ارتباط‌مفرزه‌لکنی درعهده ایدن قریم‌سواریلری ایسـه ، اسـتقلال وآزاده‌کیلرینی محافظه ایچون، شمالده‌کی خانلقلری فدادن چکنمیه‌جك درجه‌ده خودپرست طاورانیورلردی . حالبوکه اوچنجی‌ایوان،اوکنده‌کی شمال تورکلرینی‌یکه‌ریکمز ،وقت‌کچرمکسزین، جنوبده‌کیلره تعرض ایتمك یوللرینی حاضرلامقده ایدی: ایوان،صوك بیزانس ایمپراطوری قسطنطین پاله‌اولوغك یکنی صـوفیه‌یی تزوج ایده‌رك قیصر تختنه‌برنوع حق‌وراثت‌قزانمق‌ایستدیکی کبی. پاله‌اولوغلرك ایکی باشلی‌قارتاللرینی آرمه اتخاذایله او حقه برشکل ظاهری‌ده‌ویرمش اولدی. حفیدی دردنجی ایوان ایسه دها زیاده ایلری کیدوب،کندینه چار، یعنی سه‌زارقیصری عنوانی طاقدیردی. دردنجی ایوان‌زماننده، آلتون اردو بقایاسندن آشرخان وقزان خانلقلری ضبط اولنه‌رق ، روسیه‌ اووه‌سنده قریم خانلغندن غیری مستقل تورك دولتی قالمادی .

الحاصل، ۱٦ نجی عصر میلادیده تورکلرك شمال قولی،اسلاولرطرفندن تماماً یکیلوب، شمالی اسلاو اووه‌سنده تأسس ایتمش خانلقلرك هپسی ، موسقوا دولتی زیر حکمنه کیردی . بوندن باشقه ، شمال اسلاولری بوغلبه‌لریله قانع اولمایجه، جنوب تورکلرینی‌ده مغلوب ایده‌رك،اوراده محکوم دینداش وجنسداشلرینی‌قورتارمق، وبویله‌جه‌بوتون‌اورتودوقس عالمنه حاکم یکانه کسیلمك امل وتصورینی ، تا اوزمانلر قوردیلر. [*]

بوتصوراتك قوه‌دن فعله اخراجنه جدیتله ایلك چالیشان چار برنجی پترو اولدی . پترو جنوب تورکلرینه اوروپادن وآسیادن صالدیردی ، لکن برشی قزانامادی . پترونك باشلادیغی حرکت تعرضیه‌یی‌موفقیتله دوام ایتدیرن ایکنجی قاترینه‌در. قاترینه ، جنوب تورکلرینك‌صاغ جناح‌جانبدارینی، یعنی‌قریم‌خانلغنی ،قسم کلیدن آییرارق ازدی.اوزمانه قدر برتورك کولی حالنده‌بولونان‌قره دکزك شمال ساحلنی ألینه‌کچیردی. بوتون اوروپا یارم آطه‌سنی دولاشدیره‌رق اطه‌لر دکزینه کتیردیکی کمیلریله ، جنوب تورکلرینك صول جناحنده اوردی . دینی‌وملی وحدتدن بالاستفاده، خرستیان تبعهٔ عثمانیه‌یی آیاقلاندیرارق، تورکلری أل برلکیله اوروپادن قوغمه‌یه اوغراشدی .

قاترینه‌نك حفیدی برنجی نیقولا زماننده ، شمال اسلاولری ، رجعت ایتمکده اولان تورکلره اوچ قولدن وپك شدتلی هجوم ایدرلر: برنجی قول قره دکزك غربندن دولاشه‌رق . بالقانلردن کچه‌رك ، استانبوله ایلرولر ؛ ایکنجی قول بحر خزرله بحر سیاه آره‌سندن قافقاز طاغلرینی آشه‌رق، تبریز وارضرومه طوغری تورکلری ایکی‌یه بولمك اوزره ، مرکزی برتعرض اجرا ایدر ؛ نهایت اوچنجی قول آسیای وسطایه ایلرولیه‌رك تورکلرك خط رجعتنی کسمه‌یه چالیشور. نیقولانك اوغلی آلکساندر ، تورك عالمنه ایدیلان بو هجوم عمومی‌یه جنوب اسلاولرینی‌ده اشتراك ایتدیرر : باباسی کوننده ، سواستوپول مغلوبیتیله منقطع اولان غرب قولنك حرکتنی ، قره طاغلیلرك ، صربلرك ، وبلغارلرك یاردیمیله‌دوام ایتدیره‌رك ، مظفرانه تا استانبول قپولرینه قدر کاور . مرکز قولی ماورای قافقاز تورکلرینی تماماً روسیه‌بویوندیریغی آلتنه آلور، صوکره عثمانلی‌تورکلرینی یوسکوره‌رك،

غالب اسلاولغه فرات ودجله یوللرینك اوکنی آچار . شرق قولی ایسه، قرغز قیرلرینی ، تورکمان چوللرینی‌آشه‌رق ، مرو ، سمرقند ، خوقند کبی الك مهم تورك مرا کزینی ضبط ایده‌رك ، خیوه وبخارا خانلقلرینی ربقهٔ رقیتنه کچیریر . وبویله‌جه مظفر اسلاولق ، تورکلك منبعی اولان طاغلره قدر ایلرولمش اولور .

اسلاولر، ایکنجی آلکساندردن بری، تورك‌عالمنی صاغ وصولندن بویوك بردمیر قیصاجك ایکی انصافسز قولی‌ایچنه آلدقلری کبی ، بو عالمك تا قلبنه یعنی قافقاز و آزربایجانه قوجه بر قاما صاپلامشلردر . اسلاولرك تورکلر علیهنه شمدی یاپدقلری مانوره ، تورکلرك ایکی طرفنی قوشاتوب ، خط رجعتنی کسه‌رك ، مرکزی برتعرض اجرا ایتمك‌صورتیله‌درکه موفق اولدقلری تقدیرده تورکلرك‌تسلیم سلاحدن غیری چاره‌لری قالماز ...

برلین معاهده‌سیله اسلاولرك حرکات‌تعرضیه‌لرینه جدی‌ودواملی برسکته عارض اولدی ظن ایدنلر ، اساسسز بر تسلی ایله کندی کندیلرینی آلداتمش اولورلر . برلین قونغره‌سندن بری ، اولسه اولسه ، اسلاولرك تورکلره شکل تعرضی‌دکیشمش اوله‌بیلور . روسیه اوللری، هنوزبالغ ورشید اولمایان جنوب اسلاولرینه ولیلك ایدردی . بوتون اسلاولر اونك امرینه مطیع ایدی. شمدی جنوب اسلاولرینك چوغی ، استقلال قزانمش اولدقلرندن ، کندیلرینی حقوقجه مساوی افراد عائله‌دن اعتبار ایدرلر . وبونکچونده روسیه‌یه تابع اولمقسزین یالکز اونکله استشاره ایده‌رك ، برلکده حرکت ارزوسنده‌در . ذاتاً نئوسلاویزم دنیلن ، پان اسلاویسمك شکل جدیدی‌ده بودر .

اسلاولق ، زیر حکمنه آلدیغی تورکلره، اولجه تورکلرك اسلاولره ایتدیکی معامله ایله مقابله ایتمیور : تورکلر اسلاولرك دیننه ، عاداتنه ، شکل اجتماعیلرینه‌هیچ ایلشمه‌مشلردی؛ اسلاولر ایسه‌بالعکس تورکلری خرستیانلاشدیرمه‌یه ، اسلاولاشدیرمه‌یه ، طاغیتمه‌یه ، حاصلی یوق ایتمه‌یه چالیشیورلر: آسیای وسطی صحرالرینه، ماورای قافقاز اووه‌لرینه متصل اورتودوقس میسیونرلری کوندریلیور ،ملی مکتبلر قپادیلوب اسلاولغه تمثیل مکتبلری آچیلیور ، روس مهاجرلری سوق اولنوب یرلیلر صیقشدیریلیور ، طاغیدیلیور ؛ ــ اوروپای روسیه‌دکی تورکلر ، اجتماعاً ، شمدی روسلردن پك آز فرقلیدرلر ؛ ــ صربیه‌ده ، قره‌طاغده تورك هیچ قالمادی ؛ ــ بلغارستانده تورکلرك حالی کوندن کونه تحملفرسا اولیور . الحاصل ، تورکلرك اسلاو عالمنه حاکمیتلری سطحی وموقت ایدی ؛ اسلاولر ایسه مقابل استیلالرینك درین ومؤبداولمه‌سنه چالیشیورلر . . .

اکر تورکلر ، علی‌الخصوص عثمانلی تورکلری ، فاتح و قانونیلر زماننده اولدیغی کبی بو سفرده استقبالی دوشنمك ایسته‌مزلرسه ، تورکلك قوتنك برلشدیریله‌سی‌ایچون چاره‌لر آرامزلرسه ، اسلاولغك تاریخی دشمنلریله برلشوب برتدبیر قورمازلرسه ، اسلاولغك یارم عصردنبری دوامایدن احاطه وتفریق حرکتی‌موفقیتله بیتر، قیصاجلر

[*] قزان‌وآسترخانی‌موسقوفلر ضبط‌ایتدکلری وقت جنوب‌تورکلرینك، بوندن نه‌قدر متألم‌اولدقلرینی بیلمیورسه‌م‌ده، استانبولك‌فتحی اوزرینه‌روسلرك درجهٔ تألمی بیلدیرن برخیلی آثار ادبیه موجود اولدیغندن خبرم وار. آثار مذ کوره‌دن بعضلرنده« یالکز انسانلرك دکل، حتی طاغلرك وطاشلرك بیله قان آغلیه‌جغی بووقعه » (فتح قسطنطنیه) اوزون اوزادی‌یه تقریروبیان اولندقدن صوکره ، سقوطایدن بیزانسك خلف ووارثی موسقوا اولدیغی ادعا ایدیلیور. مثلا متروپولیت زوسیا ۱٤۹۲ تاریخنده شویله یازیور :

« نصرانیتك خادمی ، بتون روسیه‌لیلرك صاحب وحاکمی ، یکی شهر قسطنطنیه اولان موسقوانك یکی قیصر قونسطانطینی ، بویوك کنیاز ایوان ولد واسیلی‌یی ، جناب حق تقدیس ایله‌دی . »

اوتوز سنه صوکره فیلوفه‌ی نامنده بر راهب چاره یازدیغی برمکتوبده موسقوایه اوچنجی روما نامنی ویریور وبوتون ارتودوقس دولتلرینك نهایت برموسقوا قیصرلکی حالنده اتحاد ایده‌جکلرینی تبشیر ایله دیوردی‌که : « ایکی « روما سقوط ایتدیلر ، اوچنجیسی (موسقوا) طوریور، دردنجیسی هیچ « اولمایه‌جق ، چونکه موسقوا الی آخرالزمان پایدار قاله‌جقدر ... »

صیقیشـوب ، مرحمتسز قاما قلبی یارار و تورکلکده اولزمان ـ الله اسیرکه‌سون ـ صوك نفسنی ویرمش اولور ...

آ . ی

هامش . — « تعارف مسلمین » ك كچن هفته‌کی نسخه‌سنده، ه . ت امضاسیله بکا خطاباً یازیلمش برمقاله واردی . محرر بکك « صراط مستقیم » حقنده‌کی طاتلی سوزلرندن، غزته هیئات تحریریه‌سی البته غایت ممنون ومتشکردر. بکا ایدیلن اعتراضلره کلنجه، اعتراف ایتملی‌یم که نقطهٔ اعتراضی ایجه آکلایامادم. ناچیزانه یازیلرمده، دائما وعظ ونصیحتدن قاچنمق ایسترم؛ انجق وقایع تاریخیه‌یی المدن کلدیکی قدر تشریح ایله اسباب ونتایجی بربرینه ربطه چالیشیوردم . « آلمانیا، انکلتره، تورکیه وعالم اسلام » ده بو اصولی تعقیب ایتدم، صانیوردم. ه . ت بکك اعتراضلری اوزرینه، اونلره برده‌ها کوز کزدیردم. کوردم که صرف شمدی‌یه قدر اولوب کچمش شیلری یازمشم ، هیچ‌ده « آلمانلره محبت ایتمه‌یه، اونلرك آغوشنه آتلمه‌یه وعظ ونصیحتده » بولنمامشم . انجق دیمشم که کچن ربع عصرلق برزمانده آلمانلر ، کندی منفعتلری ایجابی ـ دقت بویورلسون: کندی منفعتلری ایجابی دیورم ـ انکلیزلردن ده‌ها زیاده دولت عثمانیه‌یه وعالم اسلامه فائده‌لی اولمشلر . وبو دیدیکمی وقایعدن استخراج ایتمشم . ایشته اوقدر.

ه . ت بك طرفندن ذکر اولنمق شرفنه مظهر اولمش اوچ بش سطرده، مقاله‌ده مطلق اوله‌رق ذکر ایدیلیور : « آلمانلر مسلمانلری کندیلرینه مساوی عد ایله‌یوب اوکا کوره معامله ایدرلر . . . الخ » جمله‌لرندن اول « مسلمك اوروپالی‌یه ایصینامه‌سی هرشیدن اول ... کندیسنی آدم اوغللرینك هر برینه « مساوی وحر بر انسان حساب ایلرکن مادون واسیر معامله‌سنه دوچار « ایدیلمه‌سندندر . آلمانلر احوال مبسوطه‌یی کوروب آکلامشلر و(بوندن استفاده‌یه مسارعت ایله‌مشلردر : » دنیلیور. مذکور جمله‌لردن برآز صوکره ایسه « انکلیزلری الك زیاده تلاشه ویرن ، آلمان سیاست شرقیه‌سنك ... « قوهٔ اسلامیه‌یی تجار وصنعتکار دولتلر علیهنه قوللانمق ایسته‌مه‌سی اولمشدر » دنیلیور . مقاله‌نك تا باشنده : « بوکون دنیانك ایکی الك بیوك دولتی عثمانلی « ومسلمان یورغانی اوزرینه غوغا ایتمکده‌درلر » ودیکر بریرنده : آلمانلر « یقین شرق حقنده‌کی پروغراملرینی صوکنه قدر تطبیق ایده‌بیلمك ایچون ، دولت « عثمانیه‌یی ضعیفلاندیرمامق، بالعکس تزاید قوت وسطوتنه چالیشمق لازمکلیوردی» دنیلیور . آرتق بوقیدلر وارکن ، اوجمله‌لردن آلمانلر مسلمانلری ، هیچ بر غرضسز سوه‌رلر ، کندیلرینه مساوی کوریرلر حتی مدافعه ایدرلرمعناسی، بیلمم، چیقاریله بیلورمی ؟

آ . ی .

مکاتیب

ازمیردن:

صراط مستقیم جریدهٔ معتبره‌سی اداره خانه‌سنه

حکومتك بازار کونلرینی‌ده موقةً یوم تعطیل اتخاذ ایتمسی اوزرینه جریدهٔ محترمه‌کزك بحق ایتدیکی اعتراضلر بالجمله اهل اسلامی نه درجه مسرور ایدییورسه، الآن بو تعطیل کونلری حقنده مصیب برقرار ویرلمه‌مسی اوقدر بادیٔ تأسف اولویور . استانبولده هیچ اولمزسه جمعه‌یه بریوم تعطیل نظریله باقیلیورسه‌ده بوراده ایام سائره‌دن هیچ فرقی یوقدر . ازمیر بر تجارت شهری اولدیغندن بو خصوصده الك زیاده علاقه‌دار اولان تجاردر . حالبوکه بتون اسلام وخرستیان تجارتخانه‌لری جمعه کونلری کیجه یاریلرینه قدر آچیق اولدیغی حالده بازار کونی الك تجارتکاه محللرده برفردبیله کوریله‌من . اوکون هرکسك رفاه واستراحت کونیدر، عموم ایشدن چکیلیر، بالجمله مسلمین الك یکی البسه‌لرینی تلبس ایده‌رك مسیره‌لره هجوم ایدرلر. حتی قونیه و آناطولی‌نك سائر ممالکندن کلن حماللرك بیله بو عادته بالمجبوریه تبعیت ایتدکلری کوریلیورکه حیثیت ملیه وتعصب دینیه‌یی نه قدر جریحه‌دار وبتون قلوب حمیتمندانی نه‌درجه داغدار ایتدیکی وارستهٔ ایضاحدر . بو عادت مقدوحه‌نك رفعی ایچون‌ده هیچ برتشبث وقوعبولمیور . بوکا اولدیغی کبی هر خصوصده مطبوعاتك دلالت ایتمسی لازمکلیرکن ـ روحیه غزته‌لرینك بیله اکثری بازار ایرتسی کونی نشر ایدلدیکی حالده ـ ترکجه جرائددن برندن ماعداسی بازار کونلری عمله ومحررینه (قونژه) ویره‌رك بازار ایرتسی انتشار ایتمدکلرندن بویله برامر خیره دلالته اجتسار ایده‌میورلر .

وبتون بومناسبتسزلکلرك سبب حقیقیسی : کمرکلرك بازارلری مسدود وبناءً علیه جمعه کونلری عالمه کشاده بولنمسیدر . بو کونلر تبدیل ایدیله جك اولورسه بوچیرکین حالده طبیعتیله نهایت بوله جغندن حکومتك جلب نظر دقتی ضمننده رسالهٔ مبجله‌کزك توسطی بالجمله حمیتمندانك تفریح قلوبنه بادی اوله جغی طبیعیدر .

ذکی مدحت

کربلادن :

صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سی هیئت تحریریه‌سنه

قال النبی صلی الله علیه وسلم : « المؤمنون اخوة والاسلام یعلو ولا یعلی علیه » بیك کره آمنا وصدقنا . زمان بعثت حضرت نبویدن بو عصره قدر « انما المؤمنون اخوة » دیه ایشیدوب طوردیغمز حالده مع التأسف معناسنی آکلامیه‌رق وروح اسلامیتی حس ایتمه‌یه‌رك، اتحادی تفرقه‌یه، اخوتی دشمنلغه قلب ایله هیئت جامعهٔ اسلامیتی محو وپریشان ایتدك . أوت ، تکرار ایده‌رم ، بربرمزله اوغراشه‌رق افق سعادت اسلامیه‌یی قاره بولوطلرك قاپلامسنه سبب اولدق . افسوس که بو بلایی کندمز دعوت ایتدك .

بیلمز نیچون اتحادمز بویله اختلافه، اخوتمز بویله نفاق وشقاقه دوندی . عصرلردنبری مسلمانلر یکدیکرندن جدا دوشه‌رك آواره قالدیلر، هیأت اجتماعیه‌مز صارصیلدی، حیات اسلامیه‌مز رخنه‌دار اولدی. برطاقم موهوماتله صفحهٔ بیضای اسلامیتی قارارتوب کندمزی بو حاله دوچار ایلدك . افسوس که بویله یاپدق .

جزیرة العربدن ظهور ایدوب خارق العاده بر قوهٔ مقناطیسیه ایله آز زمانده یوزلرجه اقوامی ، بیکلرجه قبائلی، ملیونلرجه افرادی دائرهٔ عدل واحسانته طوپلایه‌رق عظیم بردولت تأسیس ایدن مسلمانلرك عصرلرجه شوکت وسطوتلری دوام ایتدی ، ترقی وهیبتلری جهانی قاپلادی ، لوای محمدی بتون آفاق عالمده موجه‌نما اولدی . مسلمانلر ارضك هر هانکی نقطه‌سنه آیاق باصدیلرسه اوراسی بر دار الجنان اولدی ، ظلمت شرك ایله قاورولان مملکتلری نور حقیقتله مستغرق سعادت ایلدیلر .

نه‌غریبدرکه صوکرا بتون بوشوکت وسطوتلر سوندکدن بشقه

عالم اسلام اسارته دوچار ، پارچالانمه‌یه محکوم ، سوروکلنمه‌یه مجبور اولدی . بو محترم ، بومعظم وجود خنجرلرله یره سریلدی . باشنده دولاشان وحشی پنچه‌لی قارتاللر هرطرفدن هجوم ایتدیلر . نه‌قول قالدی ، نه‌باجاق . عاقبت دندان طمعلرینی مرکزه ، روحه قدر اوزاتمقدن ، صالدیرمقدن چکنمدیلر . بوصورتله حیات اجتماعیه‌مزی ، روح اسلامیتمزی زهرله‌دیلر ، موجودیتمزی صارصدیلر . اتحادمزی بوزدیلر ، آره‌مزده‌کی رابطه‌یی قوپاردیلر . بزلری اسیانك هجری کوشه‌لرنده ، شرقك ایصسز صحرالرنده ، مظلم طاغلرنده سفالت ایچنده عریان وذلیل براقدیلر .

فقط (ان‌الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم) أوت او بزم جزامزدی . بز سورودن آیریلدیغمز ایچون قوردلرك آغزینه دوشدك . بز نفاقه صاپدیغمز ایچون او سفالته دوشدك ، بز چالشمه‌یی ترك ایتدیکمز ایچون او ذلته اوغرادق . یوقسه بو بنای معظم اویله قولای قولای صارصیله‌مازدی .

مرنه ایسه اولان اولدی ، کچن کچدی . شمدی نور حریت افق اسلامیتدن ، او معظم وجودك قلب نور انورندن تجلی ایدرك ساحهٔ عالمه فیض حیات صاچدی . ملیونلرجه افراد مسلمین خواب غفلتدن باش قالدیردیلر ، آفاق اسلام ینه برصبح سعادت کوردی ، مسلمانلر ایچون ینه بر دور تعالی باشلادی .

خلافت عظما قیمیلدادی . بتون عالم اسلام حرکته کلدی . عصرلرجه بربریله دشمن اولان بوایکی قرده‌ش ــ عثمانلی ، ایران ــ یکدیکرینه اللرینی اوزاتدیلر ، قارداشلقلرینی بربرینه تبریك ایدییورلر . « بوشریعت غرا قیامته قدر پایدار اوله‌جق ، نور اسلام هیچ برزمان سوندروله‌میه‌جك » کلام معجز بیان نبوینك آثاری ظهور ایتدی . (الحمدلله‌الذی اذهب عناالحزن) خالق کائناتك درکاه ربوبیتندن بتون صمیمیت قلب ولسانمز ایله تمنی ایدرزکه مسلمان قارداشلریمز بوبیوك ، بومقدس مقصده بتون خلوصلریله ربط قلب ایدرك موفق اولسونلر . الله ، بوقافلهٔ اتحاد واتفاقك پیشدار فدا کاری اولان صراط مستقیم جریدهٔ محترمه‌سنی پایدار ایتسون ، ناشرلرینی موفق ، محرر وقارئلرینی خدمت اسلامده پابرجا قیلسون آمین .

اخوت واتحاد نامنه بتون احرار اسلامه ومجاهدلره ومسلمان قارداشلریمزه عاجزانه دعاوسلاملر ایدرز . یشاسون اسلامیت ، یشاسون اتحاد واخوت اسلام !...

حاجی شیخ العراقین میرعمادنقیب زاده تبریزی حاجی سید اسماعیل تبریزی

دارالخلافت اسلامیه‌یه وقوعبولان ایکنجی زیارتم

هندستان اعیان و افاضلندن مشیر حسین قدوای حضرتلرینك دارالخلافة العلیه حقنده‌کی احتساسات صمیمانه‌لرینی محتوی اردو لسانیله کچن نسخه‌مزی تزیین ایدن مقالهٔ فاضلانه‌لری هندلی علی اصغر افندی حضرتلری طرفندن ترجمه اولنوب اتحاف ایدلشدر :

بیك طقوزیوز آلتی سنه‌سنده درسعادتده بولنمش ایدم . تصادفات غریبه‌دن اولمق اوزره بوسنه ینه عین زمانده بوراده بولنیورم . او وقت ایله بو وقت آره‌سنده‌کی فرق چوق عظیم‌در . اولجه بوراده حکمفرما اولان استبداد یرینه بوکون حریت ، عدالت و مساوات جاری‌در . بودار حریتی کوره‌رکله مفتخر اولیورم .

جسر مصطفی پاشایه مواصلتمده ینه اولکی مناظر قارشیسنده بولندمسه‌ده استانبوله مواصلتمده ایشلرك بسبتون دکیشدیکنی آکلادم . سرکه‌جی استاسیوننده انقلابك ایلك نمونه‌سنی کوردم . بو سفر درسعادتده اثنای اقامتمده مشاهده ایتدیکم شیلری یازه‌جق اولورسه‌م قوجه بر جلد تشکیل ایده‌جکندن بوراده یالکز قلبمه بر منبع تسلی بخش ایدن شیلری یازمقله اکتفا ایدییورم .

عثمانلی انقلابی حصوله کلدیکی زمان هند مسلمانلری بوکا براز تردد ایله باقیورلردی . دکل یالکز هند مسلمانلرینك ، حتی عموم عالم اسلامیتك بوانقلابه نظری ترددن خالی دکلدی .

هند مسلمانلری ممالك عثمانیه‌ده مساوات دینیه‌یی لایقیله تفسیر ایده‌مه‌مشلردی . انقلاب عثمانی حقنده‌کی سوء تفهمده بوندن ایلری کلمشدی .

عالم اسلامیت ، انقلاب عثمانینك ممالك عثمانیه‌ده متمکن اقوام اسلامیه‌یی اقوام غیرمسلمه قارشوسنده مشکل برموقعده بولندیره‌جغندن قورقیورلردی . هرکسك خاطرینه بوکلیوردی که عجبا انقلاب عثمانی‌یی وجوده کتیرنلر اوروپانك اصول وعاداتنی قبول ایدرك خلافتی اورته‌دن قالدیره‌جقلرمی ایدی ؟ ویاخود سلطنتی خلافتدن بالتفریق عالم اسلامیته بر ضربهٔ مهلکه اوره‌جقلرمی ایدی ؟ ایشته هندستانده انقلاب عثمانی حقنده‌کی ترددات وسوء تفهمات بو نقطه‌ده تجمع ایتمشدی . اوائل انقلابده هند مسلمانلری مشروطیت عثمانیه‌یی کمال صمیمیتله آلقشلامشدی . فقط تبدیل سلطنتده مسرت واقعه مبدل حزن وألم اولمشدی . چونکه اهالیٔ مرقومه بو صورتده وقوعه کلن تبدیل سلطنته خلیفه ایله علمانك تذلیل وتحقیره اوغرادقلرینه ذاهب اولمشلردی . خلیفه‌دن زیاده مقام خلافته اولان جوش محبتلری فورانه کلدی . اهالیٔ مرقومه بو بابده حقلی ایدی . چونکه مسلمانلره مدار تسلی اوله‌جق دولت عثمانیه‌دن باشقه بر دولت یوق ایدی .

عموم مسلمانلری دولت عثمانیه‌یه ربط ایدن برشی وارسه اوده عثمانلیلرك پادشاهی اولان ذاتك عموم مسلمانلرك خلیفه‌سی وحرمینك خادمی اولمسی‌در . بناءً علیه بوکبی اوصاف جلیله‌یی حائز اولان پادشاهه هرنه واقع اولورسه اونده عموم اسلاملر علاقه‌داردر . بویله برپادشاه صرف عثمانلی پادشاهی اوله‌رق طانیلیرسه مسلمانلرده هیچ بر امید قالماز .

ایشته انقلاب عثمانینك حصوله کتیردیکی تبدلات وتغیراتی رأی‌العین مشاهده ایتمك ودونمای عثمانینك تحکیم وتقویه‌سی مقصدیله تشکل ایدن معاونت ملیه جمعیتنك تشبثات واجراآت فعلیه‌سنی یقیندن کوروب آکلامق ایچون بوسنه درسعادتی زیارت ایتدم .

مسلمانلر هرنرده اولورسه اولسون یکدیکرینه معاونت ایتمك آرزوسنی صوك درجه‌ده بسلیورلر . فقط نه‌چاره‌که برچوق موانع

ومشکلات الجاآتیله آرزولرینه واصل اولمغه موفق اوله‌میورلر .

دونمای عثمانی قونغره‌سنده بولندیغم صره‌ده ممالك عثمانیه‌نك جهات مختلفه‌سندن مرخص صفتیله کلن ذوات محترمه‌ایله یکان یکان کوروشدم، کندولرینك تمامیله مسلمانلرك محب صمیمیلری، اولدقلرینی آکلادم .

بوقونغره‌یه ریاست ایدن ذات علمـای بنامدن برذات اولدیغی کبی دونما جمعیتی رئیسی‌ده جبه کیمش بر شیخ سالدیده ایدی . بنی هندمرخصی صفتیله کمال صمیمیت وحرارتله آلقیشلادیلر . بوآلقیشلره مستحق اولمدیغمی پك اعلا بیلیردم . فقط بنه بوآلقیشلرك بنم ذات وشخصمه مخصوص ومنحصر اولمدیغنی دوشونه‌رك مفتخر اولیوردم .

بوندن ماعدا بوراده‌کی مسلمانلر میاننده دخی محبت واخوت اسلامیه‌نك موجود بولندیغنی کورمکله متلذذاولدم . درسعادتده‌قونوشدیغم وکورشدیکم رجال عثمانیه‌نك کافه‌سنده عین محبت واخوت فکرینی حس ایتـدم . خلافتی سلطنتدن تفریق ایدرك دولت عثمانیه‌یی ضعفه دوشوره‌جك قدر کوتاه بین اولمدقلرینی پك اعلا آکلادم . شیخ الاسلام موسی کاظم افندی حضرتلریله وقوعبولان ملاقاتمده مشارالیه، ذات‌حضرت خلافتپناهینك عموم اسلاملر وعثمانلیلر نزدنده پك محترم ومقدس اوله‌رق طانلدیغنی بیان بیوردیلر . عسکرلرك عموم ادارهٔ مملکتده نفوذی بویوکدر . بو ملاحظه ایله عسا کر عثمانیه باش قوماندانی اولان محمود شوکت پاشا حضرتلریله کوروشدم . مشارالیه حضرتلرینی فوق‌العاده مدبر ، کار آشنا ومتیقظ بولدم . محمود شوکت پاشانك طمرلرنده اسلام قانی بولندیغنی پك‌ایی آکلادم . پارسده مدت مدیده امرار حیات ایتمش اولان مجلس مبعوثان رئیسی احمدرضا بکی‌ده کوردم . مشارالیه هند مسلمانلری طرفندن برنظر اشتباهله باقیلیوردی . زیرا کندیلرینك خلافت اسلامیه معارضیندن بولندیغی شایعه‌سی دوران ایدیوردی . احمد رضا بك افندی ایله وقوعبولان محاورات اثناسنده کندولرینك بویله برفکر بسله‌مدکلرینی آکلادم . بصره والئ سابقی محمدعارف بك افندی حضرتلرینی مسلمانلره غایت خیرخواه بولدم . محمد عارف بکك فکرینـه خادم اوله‌جق بر مقدار مسلمان دها بولنسه ظن ایدرم عالم اسلامیت باشقه بر شکل وتعـالی وترقی‌یی اکتساب ایده‌جکدر .

بن هند مسلمانلرینه شونی تأمین ایدرمکه مقام خلافت اسلامیه‌یی ضعفه‌دوشورمك فکری ارکان ورجال دولت عثمانیه‌دن هیچ برنده یوقدر . الیوم سرکارده بولنان مدبرین امور، شوکت وسطوت عثمانیه‌یی اسکی دورده نه‌درجه‌ده ایدی ایسه او درجه‌یه ایصـاله صرف مسـاعی ایتمکده‌درلر . برطـاقم عاصیلرك تأدیبنه مأمور اولان قوماندانك[١] شیخ‌الاسلامك دعاسنه مراجعت ایتدیکنی بوکونلرده سیاحته چیقان صـدراعظمك یرینه شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك وکالته تعیین ایدلدکلرینی کوردم وبوندن شونی استدلال ایتدمکه ارکان ومأمورین دولت عثمانیه الحالةهذه احکام جلیلهٔ دینیه‌مزه فرط حرمت ورعایتله متحلی‌درلر .

[١] درزیلری تأدیبه مأمور اولان سامی پاشایی قصد ایدییور .

اوروپاده بردولت اسلامیه‌نك وباخصوص دولت عثمانیه‌نك ترقی وتعالیسنی ایسته‌مینلر چوقدر . مسلمانلر بوکیفیتی هرآن نظر دقتدن دور طوتمه‌ملی‌درلر .

حریت، مسـاوات، اخوت کبی کلمه‌لر صرف لفظی اولمه‌ملی‌در . معنالی اولملی‌در . سـایهٔ مشروطیتده بونلرك ثمراتی پك اعلا اقتطاف اولنه‌بیلمك ایچون چالیشمق شرطدر . عوام ناس حریتی دائما سوءتفسیر ایده‌کلمشدر . وبویوزدن هرزمان برچوق‌غائله‌لر سرزدهٔ ظهوراولمشدر . حریت ، مساوات واخوتك معنالرینی اهالی‌یه تلقین ایتمك و بونلرك موجودیتیـله برماتی مباهی قیلمق ایچون چالیشمق رجال دولتك وظیفه‌سی‌در .

عالم‌اسلامیت بوفکرده متحد ومتفق‌درکه مقام خلافت اسلامیه‌یه ایراث خسارایتمك ایستـه‌ین برقوت ولوکه برمسلمان قوتی اولسون بر کریوهٔ فلاکته مطلقا کرفتار اوله‌جقدر .

مشیر حسین قدوای

مطبوعات

نازك برمسأله

رفیق معززمز « طنین » ٧١٥ نومرولو نسـخه‌سنده جداً پك « نازك برمسأله » دن بحث ایده‌رك شویله دیور :

«آلمانیا وآوستریا منافعنه خدمت ایتمك اوزره شهرمزده نشر اولونان اوسمانیشر لوید غزته‌سی انکلتره وروسیه علیهنده حسیات عثمانیه‌یی تحریك ایده بیـله‌جك حوادثلر ویرمك ، وبعض حوادثلری تفسیر ایتمك خصوصنی کندیسنه اوته‌دن بری بروظیفه بیلمشدر .»

بر آز اشاغیده :

«اوسمانیشرلویدغزته‌سنك هان هرکونکی نسخه‌سنده‌کندی فکرومسلکی دائره‌سنده برایکی حوادث بولوندیغی کبی دونکی نسخه‌سنده‌ده ینه بویولده برفقره کورولیور . بوفقره هرزمانکی نشریاتك دائره‌سنی بر پارچه کچه‌رك پك نازك برمسئله‌یه تماس ایتمش اولدیغی جهتله بونی ایضاح ایده‌رك بعض مطالعاتده بز علاوه ایتمك لزومنی حس ایتدك . چونکه بویله نازك ایشلرده سوء تفهملری ازاله ایتمکه اوغراشمقدن ایسه سـوء تفهملرك تولدینه میدان ویرمه‌مکی دها فائده‌لی بولورز .

اوسمانیشر لوید بوکونلرده روس افکار عمومیه‌سـنك صوك درجه‌ده عصبیلك اثری کوستردیکنی وفکر اسلامیتك اوپاعنـه تعلق اولان هرشیئك کندیسی ایچون جالب شبهه تلقی اولوندیغنی سویله‌کدن صوکره رسمی‌دیدیکی « روسیا » غزته‌سنك روسیه‌یی تهدید ایدن اتحاد اسلام فکری حسبیله‌یانوب یاقلدیغنی خبر ویرییور . بوغزته‌نك نه‌یازدیغنی عینـاً نقل ایتمه‌یه‌رك کندیسی ایسته‌دیکی کبی خلاصه ایدییور . بوقبیل خلاصه‌لرده حقیقت چوق کره غیر اختیاری اوله‌رق تغیره اوغرار . اونك ایچون قید احتیاط ایله تلقی ایتدیکمز بوخلاصه‌یه نظراً روسیه‌ده اوتوز میلیون مسلمان اجنبیلر طرفندن روسیه حکومتی علیهنده تحریك اولونمقده وروسیه‌نك شرقنده مسلمانلر آراسـنده روسـلر علیهنده برحرکت کوزه چارپمقـده ایمش . اوسمانیشر لوید دیکر روس غزته‌لرینـك دها ایلری کیتدکلرینی بیان ایله اتحاد اسـلام فکرینك روسیه ، انکلتره ، فرانسـه دولتلرینك تمامیت ملکیه‌لرینی تهدید ایتـدیکنی سویلدکلرینی آکلاتیور . فقط مع‌التأسف ، بوغزته‌لرك اسـملرینی بیله خبر ویرمدیکی جهتله بالذات تدقیق ایدوب شوافاداتك درجهٔ صحتی حقنده قطعیتله برفکر پیدا ایتمك امکان خارجنده‌در .

روسقویا سنانیه (ازنانیا) غزته‌سی حلمی پاشانك مسلمانلر ایله مسکون روس حوالیسنده سیاحتی اونوتمایه‌رق حلمی پاشاعلیهنده شتملرده بولونیور . کندیسنك روسیه‌یه سیاسی برانتریقه ایچون کلدیکنی وسیاحت واقعه‌سی روسیه ایمپراطورلغنك تمامیت ملکیه‌سنه قارشی برتهدید اولدیغی سویلیور وروسیه حکومتنه اهالیٔ مسلمه‌دن شبهه ایده‌رك اونلره قارشی بعض تدابیر شدیدهٔ تحفظیه اتخاذینی توصیه‌ایلیورمش . »

عثمانیشر لوئیدك دیدكلری طوغریدر، بوكونلرده نیم رسمی روس مطبوعاتیله ، محافظه‌كار جریده‌لر ، روسیه مسلمانلرینك كنج تورك حكومتی طرفندن تحریك ایدلدیكنی، بر دوزی‌یه یازوب طوریورلر. اوسمانیشر لوئیدك بحث ایتدیكی « روسیا » غزته‌سی مقاله‌سنك ترجمه‌سنی قزانده تورکجه چیقان « یولدز » رفیقمزده كوروب «صراط مستقیم» لك ١٠١ نجی نسخه‌سنه عیناً نقل ایتمشدك . روسیا تماماً رسمی دكلسه‌ده، نیم رسمیدن دها زیاده رسمی برغزته‌در: بوغزته‌نك بوتون مصارفنی روسیه داخلیه نظارتی ویرر ؛ محررلرندن چوغی مأمورین حكومتدر .

اوسمانیشر لوئیدك بحث ایتدیكی دیكر غزته‌لر « روسقیازناميا » « قولوقل » ، « زیمشچینا » ، « روسكیا زیملیا » و«قزانسكی تلغراف» كبی مسلمان وتورك دشمنی جریده‌لر اولسه كرك. بوغزته‌لرك همان هر نسخه‌سنده توركیه ، اسلام وروسیه مسلمانلری علیهنه بر مقاله بولمق ممكندر.

« نازك مسأله » مقاله‌سنك دها آشاغیلرنده استانبول مبعوث محترمنك مطالعات ذاتیه‌سی مندرجدر . بز بومطالعاته تماماً اشتراك ایتمه‌مكله بر بر، بوبابده‌كی فكریمزی شیمدی بیانه‌لزوم كورمیورز. انجق دارالخلافه‌ده چیقان‌تورك ـ مسلمان مطبوعاتندن اوتوز میلیون‌اهالیٔ مسلمه‌یه حاكم بر قومشو دولتك احوال سیاسیه‌سنه بر آز دها زیاده وقوفی رجایه حقمز وار ، ظننده‌یز. باخصوص كه روسجه‌بیلمینلره او احوالی تعقیب ایچون توركجه رسائل وجرائدده كافی مقدارده موجوددر.

یكی یازیسز خریطه‌لر

اسكی دورده ، استانبول باصمه‌سی خریطه‌لرده دولت عثمانیه حدودی دائما یاكلش چیزیلوردی . چوقدنبری دولت عثمانیه‌دن‌بالفعل آیریلمش قطعه‌لر، حدود عثمانی داخلنده كوستریله‌رك ، خلق تسلی ویا اغفال ایدلمك ایستنیلیردی . مثلا اوزمانك خریطه‌لرینه باقیلورسه شاب دكزندن محیط اطلاسی‌یه قدر بوتون شمالی آفریقا عثمانلی بویاسیله بویانمشدر. شمدی‌اوافراطدن، دیكر برتفریطه دوشولدیكنی تأسفله كورییورز. معارف نظارتنك یكی باصدیردیغی‌یازیسز خریطه‌لرده، هنوزدولت‌عثمانیه‌نك هیچ برمقاوله‌ٔ بین‌الدول‌ایله تعین وتحدید ایدیلین طرابلس غرب جنوب حدودی ، دولت عثمانیه زیاننه ، غایت قطعی اوله‌رق چیزیلمشدر . بوكبی غیر مقرر حدودلرده ، استعمال اولونان اصولدن انحراف اولونمشدر . فی‌الواقع فرانسز و انكلیزلر ، ١٩٠٤ معاهده‌لریله دولت عثمانیه‌نك بو حوالیده‌كی حقوقنی تحدید ایتمك ایسته‌مشلر ایسه‌ده ، باب عالی برلین مستملكات قونغره‌سنده قبول ایدلمش هینترلاند اساسنه بالاستناد پروتستو ایلمشدی . او زماندنبری ، بزجه مجهول برمقاوله طرابلس غربك جنوب حدودینی ، باب عالینك اشتراك وموافقتیله تعیین ایتمه‌مش ایسه ، یكی یازیسز خریطه‌لریمزك چیزیلمه‌سنده ارتكاب خطا اولنمش دیمكدر .

اسكی شهرده چیقان ، « اسكی شهر » رفیق محترممزده ، ینه او یكی یازیسز خریطه‌لرك ، خلافت معظمهٔ اسلامیه‌جه پك مهم اولان آفریقا قطعه‌سنی مصوراولاننده دیكر برخطابولوب چیقاریورو بوبابده‌شویله‌یازیور:

بوخریطه‌ده آق دكز ساحلنده‌كی الرفاح موقعندن باشلایان مصرحدودی حجاز شمندوفری خطی بوتنجه عقبه‌یه‌ده ایچنه آلارق شاب دكزی ساحلنك حجازولایتنه باغلی قسملری داخلنده حال مدینهٔ‌منوره قارشیسنه‌قدر اوزادیلیور. وشو صورتله عموم طورسینا یاریم اطه‌سندن باشقه ، عقبه موقعی وعقبه كورفزینك ایكی ساحلی وحجاز ولایتنك شاب دكزی ساحلندن مهم برقسمی مصر حدودینه الحاق اولونیور .

كندی مكتبلریمزده عثمانلی طوپراغی پارچه‌لرندن سیاستجه فوق‌العاده مهم برقسمنك اجنبی‌یه عائد ایمش كبی كوسترلسنه طبیعی كوكل راضی‌اولمدیغندن حقیقتی میدانه قویمق‌ایچون شوایضاحاتی ویرمه‌یه لزوم كوردم . امیداولونوركه معارف نظارتی بوكا لایق اولان اهمیتی ویررده یاآلدانیورسه‌ق بزم‌فكریمزی ویا خریطه‌لرنی تصحیح ایلر .

بو یازیسز خریطه‌لرده ، دیكر خریطه‌لریمز كبی اوروپا دیللرندن واغلب احتمال فرانسزجه‌دن ترجمه‌در . فرانسزلر آفریقایی ، كندی منفعت وارزولرینه كوره چیزرلر . لكن ، عجبا مترجم بكلر ، بوقدر فاحش خطالری كوره‌میه‌جك قدر غافلمیدرلر ؟

توركیه میدان آلیور

بوسرنامه ایله قریملی « ترجمان» رفیقمز توركیه‌نك صوك ایكی سنه‌ده فعالیت وموفقیتنی یازدقدن صوكره بوكونلرده مطبوعات عالمنی اشغال ایدن اتفاقلره بحثی انتقال ایتدیره‌رك شویله دیور:

« فرض‌ایده‌لم كه عثمانلی سیاسیلری اوچ دوست دولت‌طرفنی‌التزام‌ایتدیلر. بوندن ایده‌جكلری استفاده تعیین اولنه‌میور. اما اوچ دولت اتفاقنی التزام ایتدكلری حالده ایسه پشكشلری ، هدیه‌لری پك اوقدر مستور شیلردن دكلدر؛ اجنبی امتیازلرینك وپوسته‌لرینك لغوی ، یونانیلرك ، بلغارلرك قپارمش یوركلرینك یاتشدیرلمسی ، مصردن انكلیزلرك چیقارلمسی بوجمله‌دن اوله‌بیلور. بوحالده شرقده مناسبتی زیاده اولان روسیه‌منك پولتیقه‌سی‌احوالی‌بودرجه‌لره واردرمامقدن عبارت اولامیدر . ظن ایدرز . بونك‌ده علی واساسی بیوك پترو ، بیوك قاترینا پولتیقه‌لرینك ومسلكلرینك زمانی كچدیكنی دروناً ادراك ایتمكدر . »

« بیچاره‌لر »

زواللی وبیچاره اوصافنك اكثریا مسلمانلره طاقلدیغنده اولدیغنی خاطرلایوب بو بیچاره‌لرك‌ده مسلمانلر اولدیغی ظننه دوشمه‌یك . آستراخانده چیقان « ایدیل » [توركجه « وولغا » نهرینه « ایدیل » دیرلر.] قرداشمز ، بولطیف‌صفتی، روسیه میسیونرلرینه بخش‌ایدیور. وجه‌تسمیه‌یی‌اكلامق‌ایچون «بیچاره‌لر» مقاله‌سنك بعض‌اقسامنی‌اوقویالم:

«١٩ نجی عصر میلادی نهایتلرنده ، اهالیٔ اسلامیه آراسنده حس دینی وملی آرتوب معارف‌وعلوم وفنون‌عصریه‌یه كتسابنه اجتهاد آرتدی وبوحركت بزم روسیه مسلمانلری آراسنده‌ده مشاهده اولنمه‌یه باشلادی . بونك‌اوزرینه روسیه‌نك متعصب مطبوعاتی، مسلمانلره نظرعداوتله باقمه‌یه باشلادیلر . زیرا اونلر اولجه بوتون روسیه مسلمانلرنی خرستیانلاشدیروب بتیره‌جكلرینه قانع ایدیلر . لكن صوك زمانلر آلداندقلرینی آچیق آكلادیلر .

بوموفقیتسزلك اوزرینه روسلرك صانجع ومسیونرلری کندیلرینه‌منسوب جرائد ورسائلده، مسلمانلرك صرف ترقی ومعارف یولنده‌کی سعی وغیرتلرینی درلو بویالرله بویایوب ، مفتریانه مقاله‌لر نشرینه کرشدیلر . کویا مسلمانلرك حرکات ترقیپرورانه‌لری، اساساً پان اسلامیسم مقصدینه خدمتدن، یعنی بتون دنیا مسلمانلرینی تورکیه سنجاغی آلتنه طوپلایوب بویوك بر خلافت اسلامیه وجوده کتیرمك آرزوسندن عبارتمش! حتی‌موحدین ، بومقصده‌ایرشمك‌ایچون پیغمبرلرینك اوامرینی طوته‌رق ، بوینلرینه قلنچ قوشادوب ، خرستیان غربه قارشی اعلان جهاد ایده‌جکلر ایمش !

« . . . حالبوکه شریعت اسلامیه واوامر پیغمبریه قلنجله حربی دکل ، بلکه‌دشمنلرك کندی‌سلاحلریله مقابله‌ومدافعه‌یی بویوریبور . زمانمزده‌اسلامیت دشمنلرینك سلاحلری علم‌ومعارف‌ایدوکی صاحب ادراك بالجمله مسلمانلره‌ظاهر اولدیغندن آنلرده علوم معارف یولنه آیاق باصدیلر .

« ذاتاً بویله‌مقابله‌ده بولندیغمزدن‌دروکه، محق ومشروع اجتهادمزه‌غریب غریب معنالر ویرمه‌یه استعجال اولنیور . بز بوشاشقینلره « بیچاره » لر دیه آجیمقدن بردرلو کندیمزی آلامایز .

شئون

دولت عثمانیه :

طرابلس‌غربده ایتالیانلر — آثارتاریخیه‌ده‌تدقیقات‌اجرا ایتمك بهانه‌سیله برایتالیا هیئت‌علمیه‌سی طرابلس‌غرب ولایتی داخلنده جابجا طولاشمقده‌در .

مصرده مهم قضایا — مصرك رسمی غزته‌سی محاکم شرعیه حقنده‌کی یکی قانون لایحه‌سنی نشر ایدییور ونسخ وتعدیل ایله‌یکی احکام سابقه‌یه ذیلاً اشارتلرده بولنیور . طوغریدن طوغری‌یه دولتمزك حق قضاسنه تعلق‌ایتمکده اولان‌اشبوقانون‌لایحه‌سنك رجال‌حکومتجه نظراهمیتدن‌دورطوتیه‌جغی‌درکاردر.

وردانی نامنده انکلیزلرك خشیتی — مصرحکومت محلیه‌سی‌شهید سعید وردانی نامنه اضافتی تقرر ایدن اجزاخانه‌نك کشادینه مانع اولمشدر . شو عصر مدنیتده، مصرکبی نائل‌ترقی اولمش بریرده استبدادك بودرجه‌سی هرکسی دوچار حیرت ایتمشدر .

ایران :

ایرانده هیئت وکلانك پروغرامی — ایرانك یکی هیئت وکلاسی مجلس مبعوثانه کندی پروغرامنی تقدیم ایده‌رك مظهر تصدیق اولمشدر . پروغرام شو ماده‌لردن عبارتدر :

١) خارجدن بر طاقم مأمورلرك جلبی ؛ ٢) پولیس وامنیت عمومیه ایله ولایتلرده اصلاحات وتنسیقاتك اجراسی ؛ ٣) یکی بر اردونك تشکیلی : شواردو ایکی‌یه تقسیم ایدیله‌رك، مرکزده(طهرانده) ٦٦٠٠ منتظم‌واوچ قسم سلاحدن مرکب برفرقه ، ولایتلرده‌ده ٢٥ بیکدن عبارت وینه اوچ قسم سلاحدن مرکب دیکر برفرقه بولندیریله‌جقدر ؛ ٤) امور مالیه‌نك اصلاحی وویرکولرك عدل وانصاف اوزره ترتیب وتوزیعی ایچون بردیوان محاسبات تأسیس ایدیله‌جکدر ؛ ٥)امور عدلیه‌نك اصلاحی ایچون قوانین موضوعه تدوین واصول محاکمات تنظیم ایدیله‌جکدر .

روسیه :

روسیه مسلمانلرنده فس تعمیمی . — روسیه مسلمانلری آراسنده یازین فس کیمك عادتی کیتدکجه آرتیور . (معلومدرکه روسیه مسلمانلرینك اصل سرپوشلری قالپاقدر .) حکومتك نظر دقتی جلبدن خالی قالمیور .

بخارا :

بخارده مسلمانه طلبه‌سنی تنقیص ایچون تدابیر . — بوندن بویله روسیه مسلمانلرندن بخارایه برای‌تحصیل کیده‌جك کنجلرك منسوب اولدقلری ولایات والیلرندن اذن مخصوص آلمه‌لری ، روسیه حکومتی طرفندن امر اولنمشدر . بو امرك رسمی وظاهری سببی ، بخاراده تحصیل علم ایدنلرك مقدارینی بیلمك ایسه‌ده ، « وقت » ك ایشتدیکنه کوره سبب حقیقیسی قیرغیز ـ قازاق قاردشلریمزك منبع‌دینیلری اولان‌بخارا ایله‌مناسبتلرینی کسمکدن عبارت ایمش . الیوم بخاراده ٣٠٠ قیرغز ـ قازاق طلبهٔ علوم واردر .

بلغاریا :

بلغاریاده روس کتابلری . — روسلرله بلغارلرك دیللری بربرلرینه پك یاقیندر . آز مشکلاتله آکلاشه‌بیلورلر . روسجه ایله بلغارجه‌نك فرقی تاتارجه ایله عثمانلی تورکجه‌سی آیرمسندن زیاده دکلدر . بو جهتله بلغارلر روسیه‌دن پك چوق کتاب‌صاتین آلیورلر . بوسنه اسلاوقونغره‌سی‌مناسبتیله صوفیه‌ده روس کتابلری سرکیسی آچلمشدی . مذکور سرکیده اللی بیك درلو کتاب ایله ایکی بیك درلو رسائل موقوته مشهود ایدی . ینه اوسرکی مناسبتیله طوتیلان استاتستیقدن اکلاشیلیورکه بلغارلر روسیه‌دن سنوی ١٠٠ بیك فرانقلق کتاب و ٢٥٠ بیك فرانقلق غزته ورسائل موقوته اشترا ایدیورلر . سرکی اداره‌سی بعض تدابیره تشبث اولندیغی حالده بونك ایکی اوچ مثلی آرتاجغنه امیندر .

تاتارلرده استانبولدن خیلی کتاب ورسائل موقوته آلیورلر. استاتستیق شرقك سومدیکی‌برشی اولدیغی ایچون مقدارینی، بالطبع، یاقیندن اوکره‌نمه‌یز. روسیه‌یه کیدوب تورکجه کتاب سرکیلری فلان قورمق ، شمدیلك رؤیامزه بیله کیرمز . منافع‌مختلفه‌سی آشکار اولان کتاب صاتیشنك آرتدیرلماسی‌ایچون کرك استانبول کتابجیلرینك وکرکسه حکومتك تدابیر مخصوصه‌یه تشبث ایده‌جکلرینه‌ده‌پك‌شبهه‌لی‌یز. انجق میدانده پك کوزه‌باطان بعض‌مناسبتسزلکلرك قالدیرلمه‌سی ، مثلا استانبولدن ممالك اجنبیه‌یه کتاب اخراج ایدنلردن آلنان کمرك جریمه‌سنك اولسون ازاله‌سی غیر ممکن بولنمادیغنه ایناتمق ایسترز . و، بر معتاد ، مرجعنك‌نظر دقتنی جلب ایلرز .

هندوستان :

هندستانده حرکات انقلابیه — هندوستانك وبقان ایالتی مرکزی بولنان بنکاله‌ده کشف اولونان بیوك برجمعیت خفیه حقنده‌کی تحریات وتحقیقاته هندستان ضابطه‌سی کمال فعالیتله دوام ایتمکده‌در .

بویوزدن عموم هندوستانده برچوق آدملر تحت‌توقیفه آلنمشدر: پولیس برچوق وثیقه‌لر ، مکتوبلر ، غزته‌لر ، اسلحه وقورشون دوکمك ایچون استعمال ایدیلن ماکینه‌لر الده ایتمشدر . اغستوسك ١٦ سنده مقدما محکوم اولمش برذاتك خانه‌سنی تحری ایتدی . بواثناده برچوق ذوات مشهوره‌نك وازجمله برقاچ انکلیز مبعوثلرینك مکتوبلری بولنمشدر . شووثیقه‌لر بیوك بر جمعیتك موجودیتنی اثبات ایدییور . قرق بیك کشی بویوزدن تحت محاکمه‌یه آلنمشدر . عن قریب بونلرك ایشلری رؤیت ایدیله‌جکدر .

بوکون محققدرکه انکلتره حکومتی علیهنده هندوستانده بیوك بر جمعیت خفیه تشکل ایتمشدر . وشو جمعیتك شعباتی بتون هندوستانده موجوددر . حکومت افکارعمومیه‌یی اسکات ایچون هندوستانده وقوع‌بولان شوجریانلره اهمیت ویرمه‌مك ایستیورسه‌ده حرکات انقلابیه‌نك هندوستانده جدی بر رنك کسب ایده‌جکی وانکلتره‌نك هندوستانده‌کی وضعیتی تهلکه‌دن مصون قالمیه‌جغی محققدر . برچوق جمعیات مختلفه، جمعیت خفیه‌یه التحاق ایتمشلردر. تحت‌توقیفه‌آلنان برچوق ذوات، انکلتره حکومتی‌علیهنده برقیام‌عمومی احضار ایده‌رك انکلتره‌نك نفوذ وتحکمنی هندوستاندن قلع ایتمکه چالشمقله متهم‌درلر .

بونکله برابر انکلتره‌ده برچوق ذوات مهمه هندولری حمایه وتشویق ایدییورلر . ازجمله سابق مبعوثاندن قونتون جنابلری تایمس غزته‌سنه یازدیغی برمکتوبده انکلیزحکومتنك هندولره دفعات‌ایله ادارهٔ‌مختاریت‌بخش‌ایدیله‌جکنی وعدایتمه‌سنی‌اخطار ایده‌رك‌الیوم شووعدلرك موقع‌فعله قونولمه‌سنی‌طلب‌ایدییور.

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

ا

صحیفه
آسیادن اوروپانك اندیشه‌سی ۳۸۱
آسیای وسطی فلاکتزدکانی ۳۵۲، ۳٦۹، ۳۸٤، ٤۰۱، ٤۱۱، ۳۹۷
آنچورا اوغلی یوسف بكك نطقی ۳۹۸
آفریقای جنوبیده مسلمانلر ٤۱٦
آفریقای اسلامی مدافعه‌سی ۲۵۵
آناطولیدن نه‌سس کلور ۲۲۱
اتحاد اسلام ۱۸٤، ۲٤۱
اتحاد اسلامی اورته‌یه آتارق جامعهٔ صربیه‌نك بوروتن اوروپا دیپلوماتلریله بولغارلره ٤۱۲
اتحاد اسلام حقنده ۱۲۳
اتحاد اسلام وگنج تورکلر ۳۰۲
اتحاد قوتدر ۳۹٦
اتحاد عناصر مسئله‌سی ۲۸۰
اتحاد وترقی فرقه‌سی رئیس محترمنك نطقندن ۲٦۸
اتحاد یاشاتیر، یوکسه‌لتیر و تفرقه یاقار، اولدورور ۲۰۵
اجنبی دشمنلغی ۱۵
احمد مدحت افندیدن استیضاح ۱۸۸
اخلاص سوره‌سی تفسیری ۲۱
اخوت اسلامیه ۱۸۲
آثار اسلامیه علیهنده سلانیکدن مکتوب ۲۸۵
ادبیات حقنده حسبحال ۲٦٤
ارضك سطحیت وکرویتی ۵۷
ارناوود لسانی حقنده ۳۵۰
استانبوله برآدام ۲۹٦
استقامت ۱٦٦
استقراض اطرافنده ٦۷
استقراض طولاییسیله اتحاد اسلام ٦۸
استهزا ۱۹
اسکداری حامد افندی ٤٤
اسکی خاطره‌لر ۷۳، ۳۱۱
اسلامك ماهیتی ۳۷۲
اسلامیتك ظهور وترقیسی ایله حیات حضرت محمد ۳۸، ٤۳
اشترا ۲۰
اصلاحات دینیه حقنده برمکتوب وصراط مستقیمك جوابی ۲۱۸
اصلاح مدارس ۱۲۵، ۳۰۳
اصلاح مدارس بوکون نه‌صورتله قابل اوله‌بیلیر ۳۹۰
اصلاح مدارس حقنده ۲۹۳، ۳۱۰
اصلاح مدارس مناسبتیله ۳۲٤
افغانستاندن مکتوب ٤۸
اقوام اسلامیه‌ده انتباه فکری ۲۵۰
« الله یستهزئ بهم ... » تفسیری ۱۹
« الذی جعل لکم الارض فراشاً ... » تفسیری ۵٦
الی باطلی چوجق ۲۱۰
انتباه اسلام ـ اتحاد مسلمین ۹٤
انسان ۹۳
انّ فی ذلك لذکری ... ۲۳۱
انقراض نه‌در ۱۲۵
انقلاب ایران ۲۰۲، ۲۱۰، ۲۲۸
انکلتره‌نك قوهٔ عسکریه‌سی ۱٦۱
انکلتره وایران ۲۳۹
انکلیز عسکرینك بصره دخولنك سنهٔ دوریه‌سی مناسبتیله ٦۹
انکلیزلرك وعدی ۲۰۸
اورنبورغ مفتیسنك، مقام فتواده بولونشنك یکرمی بشنجی سنهٔ دوریه‌سی ۳۱۹
اوسته‌خیرسز اوصاحبنی باصدیرر ۱۹۲
« اوکصیب من السماء ... » تفسیری ۳٦
اون میلیون اسلام همشیره‌لرمزه ۸٤
« اولئك الذین اشتروا الضلالة ... » تفسیری ۲۰
ایران احوالنه دائر ۱۸۷
ایران تقسیمنه دائر ۱٦۰
ایران حقنده انکلیز اولتیماتومی مناسبتیله بیوك برقونفه‌رانس ۱۳۲، ۱٤۵
ایران حقنده‌کی پروتستو متفقك اوروپا مطبوعاتنده تأثیری ۱۷۵
ایرانك ماضی وحالنه برنظر ۹، ٤۵، ٦۲، ۷۹، ۹۷
ایران وانکلیزلر ۱۵۷
ایله ولایتنك غزته‌سی ۲٦۸
ایمان ۳۰۵، ۳۲٦

ب

باران خزان ۱٦۷
بانقه‌لر حقنده فتوای شرعی ۱۷٦
بخارا احوالی ۳۱٤
بخارا احوالنه دائر ۳٤۵
بخارا استقلالنه سوء قصد ٦۸
بخاراده انتباه ۲۰۹
بخاراده تکرار مکتب قاوغاسی ۲۹۷
بخاراده دور جدید ومراسم جلوسیه ۳٦۷
بخارا علمای محترمه‌سنه آچیق مکتوب ۳۰
بخارالیلرك دورجدیدی ۳٦۱
(براوون)ك عالم اسلام حقنده افکاری ۵۳
برق ۳۷
بصره وجوارنده حاکمیت عثمانیه تهلکه‌ده ۲۸٦
بلغارستان مسلمانلرینك شکایتی ۸۳
بوسنه ـ هرسك پروتوقولی ۳۷۸
بیان الحق رفیق محترمزه ـ برتمنی صمیمانه ٤۱٤
بیوك چوجق ۳۱۲

پ

پان‌اسلامیزم حقنده لوندره‌دن مکتوب ۳٤۹
پرشتنه‌ده بردارالعلوم اسلام ٤۱٦
پروتوقول: حکومت سنیه ایله بلغارستان بیننده ۳٦۳
پنجابدن مکتوب ۱۲٦
پکیندن مکتوب ۲۱۹
پکینده ایکی ژاپونیالیك اسلامیتی قبولی ۱۰۰
پکینده جمعیت اسلامیه ۳۲
پکینده‌کی مسلمانان مکتبلرك باشلرینه گلن فلاکت ۱۸۷
پورتکیز اختلالی مناسبتیله ۱۱۹
پیره‌نی دوه یاپیورلر ۱٤۵

ت

تاریخ اسلامیت نام مستعاریله دوزینك اثرینه ردیه ٤، ۲۵، ۸۰، ۱۱٤
تان غزته‌سنك صوك مقاله‌لری ۵۲
التجرید الصریح لاحادیث الجامع الصحیح ترجمه‌سی ۲۵۸، ۲۷۳، ۲۹۰، ۳۰۵، ۳۲۱، ۳۳۸، ۳۵٤، ۳٦۹، ۳۸٦، ٤۰۲، ٤۱۷
ترقیات اجتماعیه‌مزله تربیهٔ عسکریه‌مز آره‌سنده‌کی مناسبت ۳۷٦
تربیهٔ فکریه ۳۹۱
تفسیر شریف ۱، ۱۷
تقسیم قشله‌سی وتعلیمخانه میدانی ۳۹۲، ٤۰۸
تکالیف حیات ۳۵٤
تورکستانده سفالت ۳۵۱
تورکستان فلاکتی ایچون ۳۹۷
تورکستان حرکت ارضی ۳۱۹
تورکستان فلاکتزدکانه عثمانلی مسلمانلرینك معاونتی ٤۱٤
تورکستانده روس مکتبلری ۸٦
تورکیه پولتیقه‌سنك موفقیتی ۳٤
تونسك فرانسه‌یه رسماً الحاقنه رضا گوستریلیورمی ۹۸

ج

جارالله ولی الدین افندی ٤۱۰
جامعلرده خطبه و مواعظ دینیه انحصارلری ۹٤
جانت مسئله‌سنه دائر ۱۵۳
جزائرك فرانسزلره رسماً ترکی ۲۸۸

چ

چینده ترکجه غزته ۳٤
چینده جمعیت اسلامیه تشکلی ۲۹۸
چینده مسلمان غزته‌سی ۱۰۲

ح

حجاز خطی وهندستان مسلمانلری ۵۱
حجاز والیسنه آچیق مکتوب ۱۲۲
حدیث شریف حقنده احمد نعیم بکك مکتوبی ۲۵۷
حریت عقل ٤۰٤
حریت علم ٤۲۵
حریتك حد اعتدالی بولنجه‌یه قدر انسانلر نصل چالیشدی ۳۷٤
حریت نفس ۳۸۸
حسبحال (شعر) ٤۰۷
حسبحال ۲٦٤
حضور همایونده برخطبه ۱٤٦

حفظ صحت ، اعتدال ، طهارت ونظافت ۲۷۹
حفظ صحت وطبابت روحیه ۳٤٤
حقیقت : آناطولی سسلری ۳۸۳
الحکمة ضالة ... ۳۳

خ

خانملرك : بركار آره‌سنده‌اوتوموبیل‌له کیجه‌پیاسه‌لری ۳٦
خدعه ۲
خطبهٔ عرفات ۲٤۱
خطبه ۸۹،۱۹۹،۱۱٦،۲۹۲
خطبه‌لره دائر ۲٦۳
خلافت صفت جلیله‌سنك اعیان ومبعوثان ۲۳٤
عریضهٔ جوابیه‌لرنده تصریحی
خیال وحقیقت ۳۱٦
خیوه‌حاکمی مرحوم سید محمدالرحیم بهادرخان ۷۸

د

دارالخلافه‌ده معارف ابتدائیه ۱٥۱
دارالخلافه‌ده معارف ابتدائیه‌نك حالی وصورت اصلاحی
۱٦۳،۱۷۹
دارالمعلمین ـ زراعت ـ عسکرلر ۲۹٤
دولت عثمانیه وفرانسه ۲۸،٤٦
دولت علیه ـ انکلتره ۳۸۳
دولت علیه ـ روسیه ۷۰
دین دیولنده ۳٦٦

ر

رئیس المجتهدین حسن شیرازی‌یه یازیلان مکتوب ۲٤٥
۲٦٦
ربح ۲۰
رعد ۳٦
روح الاسلام ۳٦٦
روسیه ، اسلاملری تضییق ایدییور ٤۳۱
روسیه خارجیه ناظر سابق ازوولسکی ۱٦۸،۱۸۳
روسیه‌ده مساوات حقوق وارمیدر ۲۰۷
روسیه مجلس مبعوثاننده قزان مبعوثی صدری ۲۸۷
افندی مقصودینك مهم برنطقی
روسیه مسلمانلرنده فعالیت اقتصادیه ۱۹۲
روسیه مسلمانلرینك محافظهٔ دین وملیت جهادلری ۱۹۱
۲۰۹
روسیه ـ هندستان تیموریولی ۲۷۲

ز

زکاتك دونمغا اعانه‌سنه ویریله‌جکنه دائر فتوای
عالی ۳۸۲
زهاوی زاده جمیل افندینك قادین مسئله‌سنده‌کی مهاجات
شاعرانه‌سی ۲٦۱

ژ

ژاپونیادن مکتوب ۳۸۱،٤۳۰
ژاپونیه‌یه طلبه اعزامی ۲۰۸
ژاپونلر آدم یتشدیرمك ایچون نصل چالیشیورلر ۱۷٤

س

سعدی ۲۲۷
سعدی ایله شیخی ۲۰۰
سعی وصنعت ، تجارت وثروت ۱۲٥
سفه ۱۸
سما ٥۷
سمرقنددن مکتوب ٦٦
سیاست داخلیه وتأثیرات اجنبیه ۲۳۸
سیاسیات ملیه‌ده آداب محویت ٦۳
سید جمال الدین افغانی ۲۱۱،۲۲۸

ش

شرق ، غرب ۲۲۱
شهبندرلر حقنده ۲۳٦
صاعقه ۳۷

ص

« صم بکم عمی ... » تفسیری ۳٦
ضابطانك احوال معنویه‌سی حقنده ۲۸٤
طغیان ۲۰

ع

عالم اسلامده انتباه ۳٦۱
عالم اسلامده حرکت وفعالیت ۲٦۷
عالم اسلامك قرن مسعودی ۳٦۱
عبدالرشید افندینك رؤیاسی ٤۰٥
عثمان بابا ۳۸
عثمانلی مسلمانلرینه اخطار وظائف ۳٥۰
عدل واحسان ۹۰
عربستانده‌کی عصیان ۲۹۹
عصر حاضرده اسلاملر ٤۱۱،٤۲۹
عقلمز ایرمه‌ین برسیاست ۲۲۲
علائم انقلاب ۱۰۳
علماء الصین ٤۹
علمای سنته مجتهدین جعفریه بیننده اتحاد واتفاق ۲۳۹
علیه ویالهمزده نه‌لر سویلنیور ۲۱٥
عملی علم حال ۱۷۷
عملی علم حال حقنده ۱۱٥،۲۳۷
عملی علم حال حقنده استانبول معارف مفتشلرینك
نقطهٔ نظری ۲٥۲
عمره ۲۰

ف

فاکولته‌منك ایچ یوزی ۲۸٥
فرانسز اصول تحصیلی وضررلریز ٦٥
فرنك پرستلرك نظر دقتنه ٥۳
فساد ۱۷
فرید بکك مصاحبه‌لری ۱۹٥
« فی قلوبهم مرض ... » تفسیری ۳

ق

قادین مسئله‌سی ۲٦۱
قادینلرك احکام دینیه‌یه رعایتی لزومی ۱۲
قار ۳٥۹
« قل اعوذ برب الفلق ... » تفسیری ۷۱
« قل اعوذ برب الناس ... » تفسیری ۸٦
قوربانلر حقنده فتوای عالی ۲۳۹
قورقونچ دقیقه‌لر ۱۰۱
قولرایه دائر حسبحال ۱۷۸

ك

کاشغردن مکتوب ۱۷٥
کتاب العلم ۳،۳٦۹،۳۸٦،٤۰۱
کتابخانه‌لرمز ۲۱۷
کذب ۳
کریدمناسبتیله ۳۳
کیثی زاده‌لر [لطائف عربدن] ۱۸۱
کناه کبائرمیدن ٦۹

ل

لسان دولتك ترویجی مناسبتیله ۸۱
اللغة العربیة اهم مسئلة یجب ان تهتم بها الدور الحاضر ۲۷۲
لطائف عربدن ۸۸
لورد قرومرك دوستلری ۱۸۸
لورد کیچنر مصرده نه‌یاپه‌جق ۲۸۷
لوندره‌ده جمعیت اسلامیه ۱۱
لیسه‌لرمی ، باشقه مکتبلرمی محتاجز ۹۱

م

ماردینی عبدالسلام افندی ۷۷
مثل ۳٥
« مثلهم کمثل الذی استوقد ... » تفسیری ۳٥
مجتهدین ایرانیه‌نك حریتپرورلکاری حقنده نجفدن
مکتوب ۳٤۹
مجلس عمومیده سیاست عمومیه مذاکره‌سی ۲٥٥، ۲۸۰
مجلس مبعوثانده سیاست خارجیه مذاکره‌سی ۲۳٤، ۲۳۷
محله قهوه‌سی [صفحات حیاتدن] ۱٤٦
مخالفلر ۳۰۰
المدارس والافکار التی تحوم حول اصلاحها ۳٤۱
مدنیتك الك بیوك قانونی ۳۷۳
مرض ۳
مسلمانلر وروسیه ۳۰۱
مسلمانلقله مدنیت ۳۳۹،۳٥٥،۳۷۲،۳۸۸،٤۰٤،
٤۱٥
مشاکله ۱۹
مصاحبه ٤۲۰
مصاحبهٔ ادبیه ۱۱۷
مصرده قاپیتولاسیونلر ۲۸۳
مصر وعالم اسلام حقنده انکلیزلرك سیاستلری ۱۷۱
مصیبت ملیه ۲٤٦
مطبوعات حقنده حسبحال ٦
ایران متینغنك اوروپا مطبوعاتنده عکس صداسی ۱۷٥
۱۹۱
معنوی قوتلر ۱٤
معوذتین تفسیری ۷۱،۸۷
مفتیلك حقنده قلبه‌دن مکتوب ۲۸٤

مقاصد غريبه ٢٢٣
مكتبسزلك ٦٠
مكتبلرده علائم جويه رصدخانه‌لرى ٤٢٦
ملاخليل سعرد ٣٧٧
منافقين ١٧٠٢
المؤمن للمؤمن ٣٦٦

ن

نجات رفيق محترممزك مسلك مقاله‌سى ٣١٦
نجفدن مكتوب ١٢٣
نجف مجتهدين كرامنك مهم برفتواسى مناسبتيله ٣١٣
نجيب اصفر مسئله‌سى ٣١٨،١٢٧
نصيحة المجلس المبعوثان المحترم والامة ٢٩٢
نطق همايون حضرت خلافتپناهى ١٩٠
نظر شريعتده قوۀ بريه و بحريه‌نك اهميت و وجوبى ٣٩
٧٥،٦٠

و

واداى حادثه‌سى نتايجندن ٣٠٣
« واذا قيل لهم آمنوا ... تفسيرى » ١٨
« واذا قيل لهم لاتفسدوا ... » تفسيرى ١٧
« واذا لقوا لذين آمنوا ... » تفسيرى ١٩
وجود الهينك فنون حاضره ايله اثباتى ١٤٩
وحيك بابلانغجى ٢٩٠،٢٧٣،٢٥٨
وردانى [شعر] ٣٨
وقفۀ عرفات ٢٦٣
وضعيت سياسيۀ حاضره‌مز ١١٨
وطابق حادثه‌سى ٢٠١
ولادت وتدفين ١٣
ولايت غزته‌لرينك عالم اسلام اوروپاده اشتغاللرى ٣١٥
« ومن الناس من يقول ... » تفسيرى ١

هـ

هامورغدن مكتوب ٨٢
هندستانده انكليز سياستى ونتايجى ٢٥٦
هندستاندن مكتوب ٤٩
هندستان وعالم اسلام ١٥
هيكل دكزبنك شرعاً عدم جوازى حقنده بيروت مفتيسنك فتواسى ٤٠٦

ى

« ياايها الناس اعبدوا ... » تفسيرى ٥٥
ياتاق مسئله‌سى ايچون طنينه آچيق مكتوب ١٢
ياغما يوق ١٧٦
« يخادعون الله والذين آمنوا ... » تفسيرى ٢
اليقظة اليقظة يابنى عثمان ٢٩٩
« يكاد البرق يخطف ... » ٣٧
يكى برمكتب كتابى ١١٥
يكى دكل ، اسكى برمسئله ١٨٩
يمن احوالى حقنده رسمى تبليغات ٣٤٧
يمنده وعراقده ٢٦٩
يواش يواش حقيقت آكلاشيليور . ٥١
يوم آخر ١

اخطار : شئون فهرسته داخل دكلدر .